PRAXIS
VICARIORVM.
CAROLO PELLEGRINO.

P R A X I S
VICARIORVM;

Et omnium in vtroque Foro Iusdicentium

QVATVOR PARTIBVS COMPREHENSA:

In Prima continentur omnia, quę ad Vicariorum quorumcumque potestatem, atque officium pertinent.
In II. traditur Praxis procedendi in Causis Ciuilibus.
In Tertia Methodus in Gradu Appellationis.
In Quarta verò habetur exactissima Practica Criminalis.

Cum obseruationibus Vtriusque Iuris; imò & Municipalis Regni Neapolitani, necnon Formulis singulorum Actorum Iudicialium.

Omnia ferè complectens, quæ per Pontificias, ac Cæsareas leges, Conciliorum Decreta, Sacrarum Congregationum Declarationes, ac Sacræ Rotæ Decisiones ad hæc sancita fuerunt.

Opus, nedum Vicarijs, & Episcopis, verum etiam Iudicibus sæcularibus, Regularium Prælatis, Causarum Patronis, omnibusque alijs in vtroque Foro versantibus vtilissimum, ac necessarium.

A V T H O R E

D. ABB. CAROLO PELLEGRINO

Ciuitatis Castriuillarum I. V. D. & Prothonot. Apost.

Cum triplici Indice copiosissimo, Doctorum, Tractatuum, ac Rerum notabilium.

VENETIIS. M.DC.LXXXI.

Typis Antonij Tiuani.

SVPERIORVM PERMISSV, ET PRIVILEGIO.

AD LECTOREM
BENEVOLVM.

OCcasionem scribẽdi,si petas,amice Lector,edissero. Vicarij munus cum pluries,licet indignus,obirem, illud iugiter cordis auribus altius resonabat: *Ministerium tuum imple*. Accedebat amantissimi Genitoris monitum salutare,ne me totum committerem Actuatijs,qui sæpe(probis exceptis) vel imperitia, vel auaritia, Iudicis animum, existimationemque subuertere non erubescunt. Quamobrem priuato calamo pleraque adnotare contigit,ac seligere,quibus propriæ conscientiæ, ac memoriæ consultum putarem. Quæ cum in oculos plurium peruenissent, visa primum non improbari; tum inde vrgeri, vt communi Iusdicentium, præcipuè Tyronum commodo, eorum maximè, qui Tribunalium, Canonum, & legum prorsus ignari, ad officia quandoque,vt humanum est, Magnatum fauoribus euehuntur.Eaque potissimum ratio inualuit,quod sæculo,scriptorum feracissimo,ac florentissimo,vix vnus,aut alter ad legalem Practicam,tamdiu omnium votis expetitam, se conuerterit. Quod licet alijs, doctrina, & auctoritate longè præstantioribus relinquendum esse sat intellexerim; memini tamen S. Augustini sententiam, nedum hæresum neci, sed cuilibet aptam indigentiæ:optandum esse,vt scribant omnes,etsi eadem alijs verbis fortasse scripturi.Ediderint doctissimi quique præclara volumina;sed alius aliud argumentum suscepit Theoricè explicandum; hic Ciuilem dumtaxat. Praxim: alter vero Criminalem exegit.Verùm non omnes tanta librorum copia,tantoq;otio abundant,vt ex tam varijs,ac prolixis tractatibus,quæ suo singuli muneri debeat,breui cognoscere posint. Quod itaq; desiderari videbatur,omnia in vnum corpus redegi;ex quo vno veluti armamentario,quilibet paruo tempore,facili sumptu,nec magno labore instrui queat. Idcircò præter Formulas, quæ Practicæ necessariæ sunt, Notationes, ac Citationes Vtriusque Iuris,ac Doctorum tum veterum, tum Recentiorum, necnon Sacrarum Congregationum Decreta,ac Sacrę Rotę Decisiones in qualibet materia ad progressum ordinis Iudiciarij spectantes adieci:adeo vt vel hoc solo liber hic maximè profuturus videatur, quod lectorem ad Auctores ex professo rem tractantes plenius imbuendum manuducat.Cæterum,ne angustis limitatum finibus credas,ex titulo,quo affigitur Vicariorum. Nam etsi istorum in primis muneri prospicere, non ignarus mali,didicerim;ea tamen id lege factum est, vt nedũ Ecclesiasticis Iudicibus,ac Prælatorum Vicarijs:verum etiam cuicumque Iudici sæculari in suo foro vsui esse possit; indeq;ordinari Iudicia non modo ad terminos Iuris communis,sed iuxta stylum, ac ius municipale Regni Neapolitani, cuius Pragmaticæ, & consuetudines pasim adducuntur, & ponderantur. Quin & vlterius Regularium superiores, magnum hinc spero commodum percepturos in regulandis Iudicijs Criminalibus, absque nullitatum,aliorumq;defectuum irreptionibus Hoc postremo te monitum cupio,singulas huius Voluminis Partes,ita ab inuicem solutas esse,ac independentes,vt quælibet seorsìm,absq; alterius consortio prodire posit. His ergo interea fruere, dum aliæ non minus vtiles Practicæ posteriori volumine digeruntur.Iã verò scriptionis ordinẽ, & Methodũ,Index apertiùs explicabit.Quidquid tandẽ vtilitatis reperies,vni bonorum Auctori Deo acceptum referas:Quidquid autẽ erratũ,hoc est humanum,offenderis, humaniter excusa,& corrige.Hos,fateor,qualescumq; labores,incultos quidem,& illimatos dedi,vt ijs vtantur,qui volent,donec aliquid elegantiùs,& vberiùs ab aliquo in eodem genere prodeat.

IN AVCTOREM

Librum typis committere renuentem.

E L O G I V M,

Reus es, Pellegrine.
Ad Astrææ Tribunal propera.
Iuridicus Orbis accusat, queriturquè;
Lucem te Libro inuidere, quem videre cuncti desiderant;
Virtus celata sterile bonum est.
At ne bonum quidem, dùm sui non est diffusiua.
Thesaurus occultus, frustra Thesaurus dicitur, quia ditat neminem:
Lucerna, quæ latet sub modio, Lucerna quid appellatur, si nemini lucet?
Reuiuisceret iterum ploraturus Democritus,
Si veritatem puteo denuò inclusam aspiceret.
Audi latinæ togæ gloriam: *non nobis tantùm nati sumus*:
Audi Satyricum: *Scire tuum nihil est, nisi te scire sciat alter*:
Reus sanè, alter ait, non est Pellegrinus.
Suæ sapientiæ mysteria Hieroglyphicorum Ægyptus circumsepsit inuolucris;
Apollonius inuitum se ait Veterum secreta pandere.
Proteus nunquam sponte sua liber loquebatur oracula:
Si Nili origo deprehensa esset, è Paradiso scaturire non diceretur.
Lysis, Epaminundæ Doctor, Hyparcum eo nomine reprehendit, quòd in publico philosopharetur;
Plotinus, & Origenes iurarunt, ne Ammonij dogmata ederent.
Sphinges insculptæ, Isidis simulacrum, Harpocrates, digito ad hos admoto, quid nisi silentium indicant?
Non edet sanè typis Librum.
Blattæ, ac tineæ potiùs domi edant:
Suam tandem profert Astræa sententiam:
Tradendus typis Liber est, Pellegrine.
Antepoenda priuatis sunt publica.
In lucem edatur, quod Iuridico Orbi lucem addere potest:
Vel ipsa tuæ Familiæ te condemnat Tessera.
Hæc gentilitium *Librum* super *Montibus* apertum proferens;
Tuum *CAROLE* quoque Librum super Æternitatis Montibus palam infert aperiendum:
Aperi.
Reus es, pellegrine.

Ioannis Francisci ab Iesu Maria Coriol. Hydr. ex Cleric. Paup. Matris Dei Schol. Piarum. Romæ in Collegio Nazareno Eloquentiæ Professoris.

EIVSDEM AD EVNDEM IN LAVDEM AVCTORIS

EPIGRAMMA EMBLEMATICVM.

Quis præsaga neget concedi Stemmata Cœlo,
  Quæ gerimus clypeo, Carole, quisque suo?
En tua tergemino firmatur tessera *Monte*,
  Instruitor *Libro*, nobilitatur *Aue*,
Quam meritò! *Stabilis* fortunæ despicis iras;
  Magnaque dùm pergit *Scribere* ad Astra *Volat*.

ASTRÆAM ALLOQVITVR.

Linque Polos, Astræa, lubens, & lapsa per auras
  Huc propera lances, dica referre tuas.
CAROLVS en reuocat, qui ne te sidera tardent,
  Cincta quibus graderis conspicienda comas;
Imprimit in libro ter- sancti Principis Astrum
  Pulchriùs an Cœlo, quo decoreris, habes?

Andreas Pafchinelli.

SE

SERIES PARTIVM
Tractatum, ac Sectionum hoc Tomo Contentarum.

PARS PRIMA.
De Officio, & Potestate Vicariorum.

PARS SECVNDA.
Continet Practicam Ciuilem de modo formandi Processus Ciuiles.

PARS TERTIA.
De modo procedendi in secunda instantia per Appellationis gradum.

PARS QVARTA.
Continet Practicam Criminalem de modo formandi Processus Criminales.

PARTIS PRIMÆ.

SECTIO PRIMA.

SECTIO SECVNDA.

SECTIO TERTIA.

SECTIO QVARTA.

SECTIO QVINTA.

SE-

SECTIO SEXTA.

SECTIO SEPTIMA.

SECTIO OCTAVA.

PARTIS II.

Practicæ Ciuilis.

SECTIO PRIMA.

SECTIO SECVNDA.

SECTIO TERTIA.

b

PARTIS III.

Secundæ Instantiæ.

PARTIS IV.

Practicæ Criminalis.

FINIS.

CATA

CATALOGVS AVCTORVM.

Qui in hoc Volumine allegantur.

A

Gillebert Abbas.
Abbas *Panormit.*
Accursius *Glosat.*
Rodericus Acugna.
Diuersi Addentes.
Adrianus.
Matthaeus de Afflictis.
Andreas Alciatus.
Aldanus.
Arnoldus Albertinus.
Ioseph Aldrete.
Bernardus Aldrete.
Alexand. de Ales.
Clemens Alexandrinus.
Alphonsus *de Castro.*
Alexander ab Alexandro.
Aloysius.
Marius Alterius.
Iacobus Aluarotus.
Marcus Anton. de Amatis.
Amadens.
Franciscus de Amaya.
Alexander Ambrosinus.
Tranquillus Ambrosinus.
Sanctus Ambrosius.
Americus.
Ioannes de Amicis.
Ioannes Anaia.
Petrus Ancharanus.
Ioannes Andreas.
Martinus Andreas.
Summa Angelica.
Antonius Angelus. *Gratus.*
Iacobus de Anna.
Fabius de Anna.
Vincentius de Anna.
Carolus Antonellus.
Marius Antoninus.
Marcus Antoninus.
Sanctus Antoninus.
Ioannes Baptista Antonuccius.
Franciscus Aponte.
Petrus Aragonius.
Ioannes Arboreus.
Archidiaconus.
Franciscus Aretinus.
Angelus Aretinus.
Caesar Argelus.
Aristotile.
Armendarius.
Summa Armilla.
Henricus Arnaldus.
Ioannes Arnonus.
Summa Astensis.
Ioannes Baptista Asinius.
Stephanus Aufrerius.
Antonius Augustinus.
Diuus Augustinus.
Augustinus ad Angelum.
Stephanus de Auila.
Ioannes Azorius.

B

Bagharotus.
Ioannes Baptista Baiardus.
Baldus.
Dominicus Bannes.
Andreas Barbatus.
Augustinus Barbosa.
Petrus Barbosa.
Barnabas.
Diuus Basilius.
Bartholus *de Saxo ferrato.*
Bartholomaeus *de Capua.*
Carolus Battanderus.
Beatus.
Martinus Beccanus.
Lodouicus de Bela.
Thomas del Bene.
Venerabilis Beda.
Bartholomaeus Bellencinus.
Aegidius Bellamera.
Ioannes Maria Belletus.
Bellineh.
Petrus Bellonus.
Antonius Bellonus.
Iacobus de Beluiso.
Oliuerius Beltraminus.
Ioannes Beltranus.
Gulielmus Benedictus.
Cornelius Benincasius.
Petrus Benintendus.
Rutilius Benzonius.
Berinondus.
Diuus Bernardus.
Franciscus Bernardinus.
Io. Baptista Bernardinus.
Franciscus Bernardus.
Augustinus Berous.
Ioannes Bertachinus.
Claudius Bertazolus.
Stephanus Bertrand.
Petrus binsfeldius.
Camillus bilotta.
Marcus Antonius blancus.
Franciscus blancus.
Blondus.
Castillus de bobadilla.
Andreas bobadilla.
Virginius boccacius.
Hieronymus bocarus.
Nicolaus boerius.
Henricus boich.
Bolencus.
Ludouicus bologninus.
Albertus bolognettus.
Marinus bonatina.
Hippolytus bonacosa.
Bonfadinus.
Ioannes Baptista bonifacius.
Borgas.
Borgoninus.
Camillus Correllus.
Ioannes Angelus bossius.
Aegidius bossius.
Iacobus bossius.
Ioannes botrus.
Ioannes botrus.
Laurentius brancatus.
Brunorus à Sole
Matthaeus brunus.
Conradus brunus.
Vincentius brunus.
Maurus burgensis.
Antonius burgos.
Matthaeus buratus.
Franciscus bursatus.
Ioannes bursatus.
Hermannus busembaum.
Antonius butrius.

C

Gaspar Caballinus.
Ioannes Baptista Caballinus.
Petrus Caballus.
Georgius de Cabedo.
Cacedus.
Octauianus Caccheranus.
Ioann. Baptista Caccialupus.
Hieronymus Cagnolus.
Thomas à via Card. Caietanus.
Laurentius Calcagninus.
Ioannes Calderinus.
Calefatus.
Camillus.
Hieronymus Campanilis.
Ioannes Campegius.
Antonius Canarius.
Plures Canonistae.
Capella *Tholosana.*
Camillus Capucius.
Caputaquensis.
Antonius Capycius.
Prosper Carauita.
Cardinalis *Alexandrinus.*
Cardinus.
Cardosius.
Thomas Carleualius.
Alphonsus Carmensis.
Carolus à *Basilica Sancti Petri.*
Horatius Carpanus.
Carpzouius.
Alexander Carterius.
Flaminius Chartarius.
Paulus de Castro.
Alphonsus de Castro.
Ferdinandus Castro Palaus.
Bartholomaeus Cassaneus.
Franciscus Casonius.
Franciscus Cassonus.
Mendez a Castro.
Francisc. de Castillo.
Andreas Castaldus.
Guilielm. Cassadorus.
Borgnius Caualcanus.
Horatius Caualcan.
Iacobus Card. Caualerius.
Ioannes Cephalus.
Antonius Marius Cencius Coelestinus.
Camillus Celsus.
Cornelius Cencius.
Ludouicus Cencius.
Centulinus.
Petrus Cenedo.
Hieronymus Cenedo.
Bartolom. Caepolla.
Ioannes Ludouic. Cerdanus.
Hieronym. Caeuallos.
Laurentius Chieronius.
Diuus Chrisostom.
Flauius Cherubinus.
Ioannes Baptista Ciarlinus.
M. Tullio Cicero.
Laertius Cherubinus.
Cynus.
Cyrillus.
Iulius Clarus.
Claudianus.
Ioannes Baptista Coccinus.
Diuersa Concilia nimirum.
Antiochenum.
Aurilianense.
Bracharense.
Constantiense.
Coloniense.
Lateranense.
Nicenum.
Tridentinum.
Sacra Congregatio.
Concilij.
Episcoporum.
Immunitatis.
Regularium.
Rituum.
Corpus Iuris Ciuilis, & Canonici.
Paulus Comitolus.
Ioannes Baptista Contardus.
Aegidius Coninch.
Corbulus.
Antonius Maria Coratius.
Ioannes Corrasius.
Antonius Corduba.
Lancellotus Corrad.
Io. Bapt. Contrado.

Petrus

Petrus Philippus Corneus.
Corradinus.
Antonius Maria Cospius.
Petrus Corsettus.
Antonius Corsettus.
Io. Baptista Costa.
Stephan. Costa.
Didacus Couarruuias.
Aymon Crauetta.
Ioannes Crotus.
Marcus Anton. Cucchus.
Iacobus Cuiacius.
Crescentius.
Raphael Cumanus.
Francisc. Cremona.
Cumianus.
Rochus de Curte.
Curtius Senior.
Curcio Iunior.

D

Propheta Dauid.
Tiberius Decianus.
Philippus Decius.
Deuteronomium.
Antonius Diana.
Bernardus Diaz.
Didacus.
S. Dionysios.
Hyacinthus Donatus.
Leonardus Duardus.
Petrus Duenna.
Franciscus Duarenus.
Gulielmus Durand.
Dynus *Muxellanus*.

E

Benedictus Aegidius.
Iacobus Aegidius.
Paulus Eginettus.
Hector Emilius.
Henricus Enriquez.
Antonius Escobar.
Nicolaus Eueradus.
Marcus Antonius Eugenius.
Nicolaus Eymericus.

F

Antonius Faber.
Ioannes Faber.
Andreas Facchineus.
Prosper Fagnanus.
Stephanus Fagundez.
Aeneas de Falchonibus.
Ludouicus Falconius.
Ioannes Fantonus.
Fanoccius.
Prosper Farinacius.
Hieronymus Pharaonius.
Fastolus.
Franciscus Federicus.
Felinus *Sandaus*.
Io. Bapt. Fenzonius.
Fernerius.
Ioannes Franciscus Fercutillius.
Io. Bapt. Ferrettus.
Vincentius Fillineius.
Lactantius Firmian.
Flores de Mandez.
Petrus Follerius.
Ioannes Petrus Fontanella.
Stephanus Forcatulus.
Philippus Franchus.
Vincent. de Franchis.
Raphael Fulgosius.
Paulus Fuschus.

G

Antonius Gabriel.
Hieronymus Gabriel.
Andreas Gaillus.
Andreas Galganett.
Lander Galganettus.
Aemilius Gallus.
Galuppus.
Franciscus Galletus.
Antonius Gama.
Henricus Gandauensis.
Petrus Andreas Gambarus.
Horatius Gambacurta.
Nicolaus Garzia.
Bartholomaeus Gauantus.
Aulus Gellius.
Ioannes Geminianus.
Cornelius Gemma.
Iacobus de S. Georgio.
Sacra Genesis.
Marcus Antonius Genuensis.
Genzalis.
Anastasius Germonius.
Gerdus.
Anastasius Germon.
Petrus Gerardus.
Franciscus Ghisiler.
Maius Giurba.
Glosa.
Goffredus.
Anton. Gomez.
Gondisalus.
Hieronymus Gonzalez ad Regul.
Cancell.
Iacobus Graffius.
Thomas Grammaticus.
Donatus Grammaticus.
Ludouicus Granada.
Carolus de Graffis.
Achilles de Graffis.
Caesar de Graffis.
Hieronymus Gratus.
Stephanus Gratianus.
Nicol. Antonius Grauatius.
Gregorius XV.
Petrus Gregorius.
Gregorius XIII.
Diuus Gregorius.
Gerballus.
Bernardus Greue.
Paulus Grilandus.
Sebastian. Guazzinus.
Gulielmus de Benedictis.
Guido Papa.
Ioannes Guttierez.
Bartholomaeus Gyptius.

H

Homo bonus de Bonis.
Signorolus de Homodeis.
Vicens. Hondedeus.
Petrus Henriquez.
Francisc. Herculanus.
Diuus Hieronymus.
Poeta Horatius.
Cardinal. Hostiensis.
Hugo *de S. Victore*.
Hypollit. *de Marsilijs*.

I

Ioannes Andreas.
Peregrinus Ianninus.
Iason.
Igneus.
Innocentius.
Ioannes de Imola.
Alexander de Imola.
Iodochius.
Io. Baptista Inseph.
Dominic. Intrigliolus.
Nicolaus Intriglioli.
Andreas de Isernia.
Marius Italia.
Michael Iustinianus.
Amodeus Iustinus.

L

Imola Laderchius.
Lambertengus.
Lambertus.
Lambertinus.
Ioannes Paulus Lancellottus.
Iafredus Lanfrancus.
Hieronymus Lanchus.
Abbas Lapus.
Nicolaus Layman.
Paulus Layman.
Iulius Lauorius.
Hieronym. Laurentius.
Valent. Laurentius.
Martinus Ledesma.
Petrus Ledesma.
Bartholom. Ledesma.
Ioannes de Londris.
Alfonsus de Leone.
Franciscus de Leone.
Laurius Lenius.
Camillus Lepidus.
Leonardus Lessios.
Io. Baptista Lezzana.
Ioannes Lignanus.
Lodouicus Lopez.
Melchior Lotterius.
Caesar Locatellus.
Ioseph Lodouicus.
Io. Baptista Lupus.
Ioan. de Lugo *Card.*
Franciscus de Lugo.

M

Propheta Malachias.
Magalottus.
Hieronymus Magonius.
Ioannes Maiorius.
Simon Maiolus.
Philippus Maynardus.
Marius Malderius.
Ioannes Malderus.
Albericus Malet.
Quintilianus Mandosius.
Maldorus.
Mangillus.
Franciscus Cardinalis Mantica.
Marcus Manticae.
Antonius Maria Marchettus.
Marcab. ab Anguillara.
Ioannes Baptista Marchesanus.
Franciscus Marcus.
Hercules Marescottus.
Lodouicus Marotus Marianus.
Donatus Antonius de Marinis.
Hyppolitus de Marsilijs.
Manuel.
Robertus Maranta.
Marta.
Martinus Pap V.
Iosephus Mascardus.
Garcias Mastrillus.
Ioannes Antonius Masuerus Masullus.
Ioann. Antonius Massobrius.
Mazimiz.
S. Matthaeus.
Mattesilans.
Mauz.
Ioannes Mauritius.
Maurus.
Mazzolius.
Martinus.
Paulus Merenda.
Merolla.
Marcellus Megala.
Flores de Mendez.
Ferdinandus Menchiacha.
Bartholom. Medina.
Sebastianus Medices.
Iacobus Menochius.
Ioannes Milleus.
Minadous.
Ludouicus Miranda.
Andreas Molfesius.
Ludouicus Molina Th.
Ludouicus Molina Iure cons.
Franciscus Molina.
Antonius Monachus.
Ioannes Monachus.
Ioannes Maria Monticellus.
Petrus August. Morla.
Isidorus Muscontus.
Ioannes Petrus Moneta.
Hieronymus Moguntinus.
Moronus.
Moledus.
Molfesius.
Emanuel Moure.
Molcarius.
Bernardinus Muscatellus.
Ioannes Mohedanus.
Moaldes.
Sebastianus Monticulus.
Mysingerius.

N

Antonius Naldus.
Gregorius Natta.
Marcus Anton. Natta.
Petrus Nauarra.
Martinus Nauarra.
Neocesarensis.
Sebastianus Neapodanus.
Nepos à montis Albano.
Antonius Negusantius.
Ioannes Neuizanus.

Seba.

Sebastianus Næuius.
Alexander de Neuo.
Antonius Nicasius.
Nicellus.
Ioannes Antonius de Nigris.
Falia Nicolius.
Baldus Nouellus.
Iacobus Nouellus.
Ioannes Maria Nouarius.
Ioannes Antonius. Nouarius.

O

Odofredus.
Sforza Oddus.
Ioannes Oinotimus.
Oldradus.
Olaschus.

P

Fuluius Pacianus.
Stanislaus Pacificus.
Castrus Palaus.
Ioannes Petrus Papiensis.
Gabriel Cardinal. Paleottus.
Petrus Paludanus.
Sanctus Paulus Apostolus.
Ioannes Paponius.
Papazonius.
Papinius.
Petrus Paulus Parisius.
Flaminius Parisius.
Hieronymus Paulus.
Ioannes Franciscus Pauinius.
Suarez à Paz.
Franciscus Pegna.
Petrus Pella.
Pelagius II.
Ludouicus Peguera.
Marcus Antonius Peregrinus.
Achilles Personalis.
Franciscus Personalius.
Caldeirinus Pereira.
Gabriel Pereira.
Gaspar Perusinus.
Lucas Petus.
Lucas de Penna.
Ioannes Petrus.
Diuus Petrus.
Laurentius de Peyrinis.
Phanuel.
Paucis de Phanucijs.
Hieronymus Pharaonius.
Pignatellus.
Pileus.
Bartholomæus Philippus.
Ioannes Angelus Pisanellus.
Paulus Piasecius.
Ioannes Picus.
Thomas Piper.
Philippus Pirouanus.
Gregorius Pictor.
Laurentius de Pinù. Pius V.
Ioannes de Platea.
Hieronymus Plato.
Antonius Pichardus.
Petrus Plaza.
Platinus.
Ioannes Baptista Plotus.
Arnaldus Pontanus.
Baptista Pontanos.
Iacobus Pontanus.

Ioannes Franciscus de Ponte.
Amadeus à Ponte.
Ioannes à Ponte.
Basilius Pontius.
Antonius de Prætis.
Simon de Prætis.
Franciscus Ponzius.
Philippus Probus.
Laurentius Portellius.
Præpositus.
Franciscus Maria Pratus.
Paris de Puteo.
Iacobus Puteus.
Iacobus Francisc. Purpuratus.
Ludouicus Postius.

Q

Stephanus Quaranta.
Marcus Fabius Quintilianus.

R

Rabanus.
Iacobus Ragius.
Ancomius Ragucius.
Iulius Cæsar Raynerius.
Berjabeus de Rosalibus.
Theophilus Raynaudus.
Bartholomæus Raymundi.
Petrus Rebuffus.
Gulielmus Redoanus.
Regnicolus.
Valerius Reginaldus.
Polydorus Ripa.
Aloysius Riccius.
Petrus Ridolfinus.
Ludouicus Ridolfinus.
Emanuel Rodriquez.
Riminaldus Senior.
Riminaldus Iunior.
Rodulfus.
Rolandus à Valle.
Hieronymus Rodriquez.
Angelus Roccha.
Antonius Rocchus.
Ludouicus Romanus.
Rolandus à Valle.
Ioannes Roias.
Rolius.
Antonius de Rosella.
Albericus Rotatus.
Martinus del Rio.
Franciscus Ripa.
Theodosius de Rubeis.
Scipio de Rubeis.
Iulius Cæs. Ruginellus.
Ruinus.
Scipio Rouitus.
Rota.
Auenionens.
Bononiensis.
Florentina.
Ianuensis.
Lucensis.
Maceratensis.
Marchiæ.
Pedemontana.
Perusina.
Romana.

S

Emanuel Sà.

Iacobus Sà.
Ioannes de Salas.
Saphon.
Bartholom. Salicetus.
Michael Salonius.
Bartholomæus Salon.
Salamon.
Tiberius Saluftius.
Franciscus Salgado.
Ioannes Salgado.
Robles de Salzedo.
Petrus Sanchez.
Tomas Sanchez.
Ioannis Sancius.
Ioannes à Sande.
Sanfelicius.
Didacus Sahagun.
Gregorius Sayrus.
Iacobus Sbrozzius.
Scagliolus.
Io. Bapt. Scanarolus.
Sigismundus Scaccia.
Antonius Scappa.
Iulius Scarlatinus.
Barthol. Scapuccinus.
Federicus Scotus.
Federicus Scheuchius.
Scotanus.
Gulielmus Scribonius.
Io. Bapt. de S. Seuer.
Didacus Segura.
Federicus de Senis.
Franciscus Senes.
Seneca.
Oliuerius Card. Seraphinus.
Ioseph de Sylua.
Andreas Siculus.
Claudius Seysellus.
Hercules Seuerolus.
Signorolus.
Iacobus Simanchas.
Iacobus Simoneta.
Marianus Soccinus.
Barthol. Soccinus.
Sophonius.
Ioannes Solorzanus.
Petrus de Soto.
Dominicus Sotus.
Spada.
Spatharius.
Gulielmus Durandus communiter dictus Speculator.
Alexander Sperellus.
Antonius de Sousa.
Sprengerius.
Paulus Squillante.
Vdalric Streuesdorff.
Ioannes Staphileus.
Franciscus Suarius.
Io. Franciscus Suare.
Io. Petrus Surdus.
Ioannes de Sylua.
Aonius Sylulos.
Franciscus Syluius.
Syluester.

T

Ioannes Tabiena.
Ascanius Tamburrin.
Taegus.

Tannerus.
Terentius.
Diuus Thomas.
Antonius Thesaurus.
Theopilatus.
Capella Tholosana.
Gregorius Tholosan.
Petrus Tholosanus.
S.Thom. *Aquinas*
Tomas à Iesu.
Andreas Tiraquellus.
Thoos.
Franc. Card. Toletus.
Fondutus.
Thomas Triuisanus.
Alexan. Treutacinq.
Fabius Turretus.
Vincentius Turretus.
Ioan. de Turrecrem.
Aloysius Turrianus.
Francis. Turrianus.
Dominicus Card. Tuschus.
Tyndarus.

V

Aluarus Valascus.
Gaspar Valascus.
Thomas Valascus.
Rodericus Velasquez.
Gregorius Valentia.
Ioannes Valerus.
Rolandus à Valle.
Sebastianus Vantius.
Io. Bapt. Valenzuela.
Gabriel Vasquez.
Gratiosus Vbertus.
Hieronymus Venerus.
Io. Bapt. Ventriglia.
Octauius Vestrius.
Veralius.
Vermigliolus.
Bartholom. Vgolinus.
Celsus Vgonus.
Andreas Victorellus.
Vincentius.
Vigellus.
Ioannes Vuigers.
Io. Bapt. Villalobos.
Henricus Villalobos.
Alphonsus Villagut.
Bonifacius Vitalianus.
Martinus Alphonsus. Viualdus.
Iulianus Viuianus.
Io. Bapt. Viuianus.
Franciscus Viuius.
Vrsillus.
Thomas Vualdensis.
Marcellus Vulpe.
Vulpellus.

Z

Franciscus Card. Zabarella.
Lelius Zecchius.
Paulus Zacchias.
Syluester Zacchias.
Zaccharias.
Zasius.
Thomas Zerola.
Zucchus.
Ioannes Zuffus.

FINIS.

PARS

PARS PRIMA.

MONITA GENERALIA

Pro Illustriss. DD. Episcopis in eligendis Vicarijs Generalibus.

SVMMARIVM

1 *Causam damni dans, de damno tenetur.*
Mala electio est in culpa. ibid.
Conditiones boni Vicarij; secundum S. Carolum.
2 *Ciuis, & non exterfus Vicarius assumendus.*
Exterum S. Carolus requirebat, & quare.
Exterum etiam Sac. Congreg. postulat.
Aliquando Diœcesanum permittit ex causis legitimis.
3 *Qualitates Boni Vicarij.*
4 *Clericus esse debet Vicarius.*
Coniugatus minimè, nisi in iurisdictione temporali.
Bigamus neque potest esse Vicarius.
Laicus non potest esse Vicarius, bene tamen.
Consultor, vel Assessor Episcopi.
5 *Monachus non potest esse Vicarius*
Religiosus ex Mendicantibus, neque potest
In aliquibus casibus potest.
6 *Nepos Episcopi Vicarius esse nequit*
Fratres Episcopi nequaquam
Consanguinei minimè
Aliquando possunt esse.
7 *Ætas requisita in Vicario Episcopi.*
8 *Doctor Vtriusque Iuris debet esse Vicarius*
Saltem sit doctor in Iure Canonico.
9 *Canonicus Capituli potest esse Vicarius Episcopi.*
Sed tamen exterus.
Canonicus Regularis potest esse Vicarius Episcopi.
Penitentiarius Canonicus non potest esse Vicarius Episcopi.
Parochus non potest esse Vicarius Episcopi.

1 CVM ferè innumera fiut mala quę ex malo officiali procedunt, de quibus Episcopus in die Iudicij Domino Deo rationē reddere debet, nam sanguis Subditorum, de Pręlatorum manibos requiret. *cap. irrefragabili. ubi gloss. vers. sanguis eorum. de off. ordin. c. qualiter, & quando 24. §. penult. de accusat. c. quamuis, de re iudic. cap. ante omnia 40. dist.* DD. apud Barb. *de off. & pot. Episc. p. 1. tit. 2. glos. 2. per tot. & p. 3. alleg. 107. n. 31.* quia qui causam damni dat, damnū fecisse videtur; *cap. sicut de testib. & attest. can pasce. 86. dist. can. studeat. 50. dist. cap. de catero. de hom. l. qui occidit, §. penul. ff. ad leg. aquil. l. nihil interest. ad leg. Cornel. l. illicitas, §. sicuti, ff. de offic. praes.* etenim mala electio est in culpa, *cap. quia frustra de usur. ca. an sit §. respondemus, de appel. & ca. constitutis, eod. tit. cap. pastoralis, l. primo de iur. patr. ubi glos. verb. in quo, l. si solutus, ff. de solut. l. iusti quidem, ff. quod met. caus. lib. scimus. §. si verò postquam, C. de iur. delib.* & melius *in l. vel per litteras, ff. si mens. fals. mod. dix. & in l. nam, & seruus, §. mandato tuo, ff. de neg. gest.* Ideò magna cum prudentia procedere debet Episcopus in assumendo, & deputādo Vicario & omnem diligentiam facere tenetur, vt inueniat Virum probum, & idoneū, nec oscitanter procedat in huiusmodi electione; sed talē quærere debet, contrà quem nihil mali opponi possit; alias vltra peccatum, quod incurrit, vt diximus, tenetur in foro fori de facto sui Vicarij, cum sibi imputetur, si malum Vicarium elegerit, teste Hostiens. & gloss. *in cap. adhec de offic. archid.* & bald. in Margar. Innoc. *in verb. Episcopus,* quia facta à Vicario, censentur facta ab Episcopo. *c. Romana de appell. in 6.* Rot. *dec. 431. in antiq. & decis. 278. in nouis & dec. 266. p. 1. diuers. Prax. Vicar. Caroli Pelleg. Par. 1.*

In primis igitur debet esse persona qualificata & bonis moribus prædita, & qui habeat omnes qualitates, & requisita, quæ S. Carolus Borrhomæus desiderabat, de quibus Carolus à Basilica S. Petri *in vita S. Caroli, lib. 7. c. 36. Acta Eccles. Mediolanens. par. 1.* sic ait: *Vicarium verò Generalem in primis grauem, pietate, religioneque prestantem, doctrinam spectatum, Iurisconsultum, tùm preterea disciplina sacra studio incensum, Sacerdotem eligebat.*

2 Secundò debet esse ciuis, & non exterus, quò ad fieri potest vt notos habeat hominum mores illius Diœcesis, Sbroz. *lib. 1. de offic. Vic. q. 34.* Cuccus, *Instit. iur. Cano. de Vic. Episc. nu. 53.* Foller. *pract. crim. Cano. cap. 1. par. 1. mor. num. 117.* Sed tamen in hoc S. Carolus aliter sentiebat, vt tradit idem Carolus *in eius vita ubi supra dicens; Hos verò nempè Vicarium Generalem, & duos alios, qui tùm ciuilia, tùm ad criminalia deputabantur, ad liberè exteros solebat, ne fortè amicitia, propinquitate, gratia, aut verò metu adducti, Ius aliquo modo, aliquando violarent, verùm ad libère dicerent;* refert Homobon. *de bonis, de humana uita statibus, cap. 7. vers. ubi commodè.* Hodiè autem non potest esse Vicarius originarius Ciuitatis, vel Diœcesis, nè deuiet à recto tramite iustitiæ, vel se reddat partibus suspectum, propter consanguinitates, affinitates, familiaritates, & alias attinentias, vt pluries declarauit Sacr. Congr. Episcoporum *in una Ostunen. 28. Iulij 1587. & in Spalatren. 9. Martij 1593. & in Senogallien. 10. Februarij 1598. & in Sutren. 16. Nouembris 1640. & alibi sæpissimè.* Solet tamen aliquando Sacr. Coogreg. dispensare, si non reclametur per Diœcesanos multis ex causis. Primò quando Episcopus adhuc extraneum idoneum inuenire nequit, *ut in una Melphiten. 11. Aug. 1645. & Funden. 25. Maij 1646. & Oppiden. 24. Augusti eod. an. & in una Ciuitatis Pinæ 23. Aug. 1647. & Tropien 19. Iannuarius, & Narnien. 18. Febr. eod. an.* Secundò quando Vicarius exterus, non possit tàm citò accedere, Sacr. Congr. *& in una Melphiten. 6. Octobris 1645.* Tertiò propter tenuitatem fructuum Ecclesiæ, ead. Sacr. Congr. *in una Sutrin. 7. Decembris 1640. & Funden. 29. Septembris 1645.* Quartò propter aeris intemperiem. Eadem *in una Funden 29. Septembris 1645.* Quintò propter notitiam bonarum qualitatum talis Vicarij Diœcesani, qui sit eximius in regimine. Eadem Sacr. Congr. *in una Montisflasconis 4. Septembris 1648 in una Ciuitatis Pinæ 4. Mart. 1649.*

3 Tertiò debet eligi persona qualificata, circumspecta, bonæ, & approbatæ vitæ, timens Deum, veridica, liberalis, temperata, fortis, magnanima, mansueta, docta, & quæ non declinet, nec ad dexteram, neque ad sinistram, vt monent Foller. *in pract. crim. can. par. 1 mor. num. 116.* Cucc. *Inst. iur. can. de Vic. Episc. num. 44.* Sbroz *lib. 1. de Vic. Episc. q. 33. n. 1.* Rebuff *in Pract. benef. tit. de Vic. Episc. n. 28. & 33.* & Pauin. *de pot. Cap. Sed. uac. 2. par. princ. q. 10. n. 304.*

4 Quartò debet Episcopus eligere in Vicarium Clericum, saltem primæ tonsuræ, non verò laicum, *cap. in noua 16. q. 7. cap. decernimus ubi* Abb. *num. 12.* Felin. *num. 6.* & Dec. *num. 15.* & Alij *de Iudic.* Lancellot. *Inst. Cano. tit. de offic. Vic. §. 1.* Rebuff. *in pract. benef. tit. de Vic. Episc. n. 35.* Sbroz *ubi supra q. 8. n. 2. & q. 31.* Barbos. *de off. & pot. Episc. p. 3. alleg. 54. n. 4.* qui multos allegat, Non tamen potest esse Clericus congiugatus, licet cum vnica, & Virgine, Reb. *ubi sup. n. 35.* Sbr. *q. 31 n. 5. cum seq.* Barb. *ibid. num. 6.* Sanch. *de matr. lib. 7. disp. 46. n. 14.* Sacr. Congreg. Episc. *in una Trabuen. 11. Septemb. 1612.* Garz. *de benef. par. 5. c. 8. num. 3.*

Limitatur tamen, si Episcopus habeat iurisdictionē tempo

galem, nam tunc potest in ea nominare Clericum congiugatū in Vicarium. Malcell. Vulpe. in prax iudic. for. Eccles. c. 40. n. 13. Camil. Borel. in sum. decis. tom. 1. tit. 8. num 20.

Neq; potest esse Vicarius Episcopi Clericus Bigamus, quia omni priuilegio clericali priuatus existit, ex cap. unic. de Bigam. in 6 Axor. p. 2. lib. 6. c. 4 q. 12 Garx de benef p. 5. c. 8. n. 4. Barb. vbi pren n. 1. Sbroz. q. 30. n 5. Imò Bigamus, neque effectus iterum Clericus, poterit esse Vicarius, nisi prius solutus fuerit ab impedimento Bigamiæ. Garc. ibid n. 5. Barb. ibid. Moscon. de pot. militan Eccles. lib. 1. p. 1. c. 16. fol. mihi 170. Conr. in templ. omn. iudic. lib 2. c. 6. de Vic Epis. §. 1. n. 2. & 6.

Licet autē Laicus non possit esse Vicarius Episcopi, vt sopra diximus; potest tamen esse eius Assessor, & Consultor, etiam in causis criminalibus contrà Clericos, ità Abb in cap. decernimus, num. 24. vbi etiam Felin. & Alij de iudic. Barb. ibid. nu. 7. Sbrox. q. 31. n 10. & 12. nam vti minister Iudicis Ecclesiastici, & cum assistentia alicuius Clerici, potest cognoscere de causis Clericorum, cap. Mennam. 2. q. 5. Aufrer. in tract. de potest. iud. laic. super person Eccles. reg. 2. num. 21. Carol. de Grass. de effect. cleric. eff. 1. n. 864. Barbos. vbi supra n. 8.

5 Neque potest esse Vicarius Generalis Episcopi, Monachus, vel Religiosus de Mendicantibus, vel strictioris non mendicantis Religionis, quia decedet, eos extra claustra degere, & inconueniens est, vt iustitia administretur a Theologis, qui non sunt Iurisconsulti in Clem VIII. constit. 60. §. 19. Sac. Congr. Episcop in vna Caputaquen. 17. Decemb. 1591.

Potest tamen Monachus, vel Religiosus esse Vicarius cum consensu Abbatis, vel Superioris, si babeat licentiam Apostolicam degendi extrà claustra. Ead. Sac. Congreg in vna Caputaquen. 17. Nouembris 1593. Fusc. de visit. lib. 2. cap. 15. num. 100. Sbrox. lib. 1. q 38 Ricc. collect. 143 in fin. Barb. vbi sup. n. 12. Rot. decis. 4. in nouiss. de offic. Vic. Rebuff. ibid. n. 30. cum seqq.

6 Neque potest Episcopus assumere in Vicarium suum Nepotem, siuè sit filius fratris, siuè sororis ipsius Episcopi, Sac. Congreg. in vna Ostunen 19. Septemb. 1577. & in Muren. 4. Februarij 1611. Franen. 17. Iunij 1622. & in vna Milcten. 18. Iunij 1624. & 8. Iunij 1646. & 11. Octobris 1647. & 2. Octobris 1648. Neque potest eligere fratrem Doctorem, multò minus; si non sit Doctor. Ead. Sac. Congreg. in vna Comen. 2. Decemb. 1578. & 20. Ianuarij 1579. & Messanen. 11. Ianuarij. 1600. Neque Patruelem, aut alium consaguineum. Ead. Sac. Congr. in vna Tarentinen. 6. Aprilis 1611. & Ariminen. 1636. Nisi hoc Sacra Congreg. ad aliquod tempus concedat, propter bonas qualitates subiecti, vel propter penuriam aliorum idoneorum. Ead. Sac. Congreg. Episc. in vna Nullius Piscien. 1. Octob. 1655.

7 Debet Episcopos in Vicarium eligere Virum ætate maturum, saltem qui ætatem habeat 15. annorum, cap. cum in cunctis, §. inferiora, vbi Abb. & Dec. num. 5. de elect. Axor. p. 2. Inst moral. lib. 4. cap. 43. q 10. & q. 2. n. 65. Barb. de offi. & pot. Epis. p. 3. alleg. 54 num. 3. in fin. Sbroz. de offi. V. c. lib. 1. q. 35. n. 2. & quod maius est, Episcopus super ætate prædicta, dispensare nequit, ita Cardin. in Clem. 1. q. 38. n 25. de offic. Vic. adducens opinionem Archidiac. in cap. licet canon. de elect. in 6. contrarium asserentis, communiter reprobari Abb. in d. cap. cum in cunctis, §. inferiora, n. 3. Sbroz. ibid. n. 6. Homobon. de human. vit. stat. cap. 7. vers. ætas.

8 Debet insuper Episcopus eligere in Vicarium, Virum non solùm moribus, ætate, & alijs supra enumeratis qualitatibus preditum; verum etiam, qui sit scientia ornatus, vt tradit Rebuff in prax. benef. de Vic. Epis. num. 28. proptercà debet esse Doctor in vtroque iure, & si commodè habere non possit, salutem sit Doctor in Iure Canonico; vid. Sbroz. lib. 1. q. 36. vbi nu. 5. cum seqq. concludit, Vicarium debere esse necessariò Doctorem, ob orationes ibi assignatas, tractare enim debet causas matrimoniales, & alias materias ecclesiasticas, in quibus non potest Vicarius bene iudicare; si ignoret leges, vel saltem Sacros Canones, Rot decis. 84. alias 788. in antiq. tit. de rescript. textus in cap. fin. vbi Abb. & Alij de consang. & affin. cap penult. in fin. de restit. in integr. Bertach. in tract. de Episc. lib. 4. par. 7. tit. de Vic. Epis. num. 14. Sbrox. vbi pron. lib. 2. q. 43. num. 5. Sac. Congreg. Episcop. in vna Putimanen. 28. Augusti 1582. & Treuentina 6. Octobris 1645. Quod procedit nno solum in Episcopo Iurisconsulto, verum etiam a fortiori in Episcopo, qui sit Theologus, vel alterius professionis, ne semper indigeat Assessore. Ead. Sac. Congreg in vna Arbinen. 23. Aprilis 1591. & Cmaten. 11. Maij 1594. & in Montefiasconen. 12. Augusti 1650. Nec sufficit si sit Theologus, & interim, quod prouidebitur de Doctore, dabitur Doctor de Consultore. Ead. Sac. Congreg. in vna Surrentinen. 15. Nouemb. 1605. Aliquando tamen concessit Sacra Congregatio, posse haberi Vicarium non Doctorem, tamen idoneum, præsertim dum Episcopus est Iurista. Ead. Sac Congreg. in vna Trabunen. 15. Iunij 1590. & Oritana 29. Martij 1593. Potest tamen in hoc casu habere non Doctorem, etiam ad tradita per Nauar. consl. 1. de offic Vic. Garz. de benef. tom. 1. par. 5. cap. 7. num. 17. & Sac. Congreg. Concilij Super. cap. 16. sess. 24. de reform. de qua Sbroz. in addit. ad q. 36. lib. 1. num. 12. de offic. Vic.

9 Potest autem Episcopos eligere sibi in Vicarium vnum ex Canonicis de gremio capituli, modò sit exterus. Sac. Congreg. Episc. in vna Trabunen. 3. Septemb. 1601. & Messanen. 23. Iulij 1603. Foller. super Constil. tit. de Sacrosanct. Eccles. n. 75. Cardin. in Clem. statutum de elect. & cons 53. incip. Decanus, de quo Felin. in cap. cum olim de re iudic. col 19. Sbroz. lib. 1. de offic. Vic. q. 42. num. 1. Imò si non potest alio modo sibi commodè prouideri, licet assumere Canonicum, etiam Regularem, Cucc. Inst. iur. Can. de Vic. Epis. lib. 2. num. 57 Paris cons 40 num. 19 in 4. DD. in cap. si quis dist. 68. Sbroz. lib. 1. q. 37. num. 1. Qui mouentur ratione, nam Canonici Regulares per seipsos, Clerici censentur, ex cap. generaliter, 16. quæst. 1. D. Thom. 2. 2. q. 169. art. 4. ad secundum. Sbroz. ibid. num. 2. Non tamen potest esse Vicarius Episcopi Canonicus Pœnitentiarius, nè suspicionem ingerat, quod in administratione iustitiæ, vtatur scientia confessionia, nisi esset tantæ opinionis apud omnes, vt excluderetur huiusmodi suspicio. Sac. Cong. Episc. in vna Ariminen. 28. Ianuar. 1611. & 13. Maij & 15 Iulij eod. anno.

Limitatur etiam ne possit Episcopus in Vicarium eligere Parochum, etiam si habeat Parochiam in eadem Ciuitate, multo magis, si extrà Ciuitatem, & multò fortiùs, si extrà Diœcesim. Ratio est, quia tenetur residere in Parochia, & generaliter loquendo, incompatibilia sunt officia in eadem persona, esse Parochum & Vicarium, nam vt quis benè exerceat alterum ex dictis officiis, alteri necessariò deesse cogitur: Sac. Congreg in vna Sutren. 16. Nou. 1640. Neque potest Vicarium retinere, sub prætextu, quod habeat Coadiutorem in Parochia. Ead. Sac. Congreg. in vna Albinganen. 8. Iunij 1621.

Fallit tamen conclusio hæc in Archidiacono, qui licet habeat curam animarum, nihilominus cum sit Vicarius natus; potest exercere Vicariam Episcopi, ipso, eiusque officialibus absentibus, absque alia commissione, textus cum gloss. in cap. 1. c. adhæc §. secundum, & §. item epistola de offic. Archid. Hostiens. in summ. eod. tit. num. 1. Sbroz. lib. 1. q. 3. num. 3.

Monita Generalia pro RR. DD. Vicarijs Generalibus.

SVMMARIVM

Vicarius est Dignitas.

1 *Possessio Vicariatus quomodo capienda.*

Forma litterarum Vicariatus.

2 *Timor Domini semper pra oculis habendus.*

3 *Missam quotidiè Vicarius, vel dicat, vel audiat.*

4 *Dignitatis decorem seruare Vicarius debet ornamenta interiora, & exteriora habere.*

5 *Exemplaris absque vitijs esse debet Vicarius*

6 *Grauis, & moderatus, non mollis, & effeminatus.*

7 *Loquacitatem fugiat Vicarius.*

8 *Gestuum modus seruandus.*

9 *Honestatem colat Vicarius.*

Practicam bonorum habeat.

10 *Humilis, non superbus sit Vicarius.*

11 *Patiens, mitis, pius, & mansuetus.*

Iracundiam fugiat.

Vindictam non quærat.

12 *Rigor absit à Vicario.*

13 *Austeritatem euitet Vicarius.*

Cadere ipse nunquam debet.

14 *Amicitia particulares fugienda a Vicario.*

Commessationes itidem.

Tamis

Familiaritas contemptum parit.
Frequens populus vitandus.
Monialium Monasteria non frequentanda.
15 *Hospitalitatem amet Vicarius,*
Pietatis opera exercenda.
16 *Inimicitias componat Vicarius.*
Lites citò determinanda.
Lites intricata compromittenda.
Compromissum quando permissum.
17 *Incessus Vicarij grauis.*
Corporis compositio laudatur.
Risus fugiendus.
Armorum vsus prohibitus Clericis.
Ludus prohibitus Clericis, sed non scaccorum.
18 *Habitus Clericalis, qualis esse debet Vicario.*
Vestes Clericorum, quales.
19 *Tonsura Clericorum, qualis.*
20 *Auaritiam fugiat Vicarius.*
Auarissimum clericorum genus.
21 *Cancellarijs se committat Vicarius.*
Nobilitas vera, qua.
Seruitores Vicarij, quales.
22 *Stylus Curia seruandus à Vicario.*
Non alterandus.
Taxa Tribunalis seruanda.
23 *Honores Vicarius omnès Capitulares, & magnates Diœcesis.*
Honor charior omnibus rebus.
Doctores honorandi.
24 *Studere quotidiè debet Vicarius.*
25 *Requisita diuersa recensentur.*
Voluntas benefaciendi habeatur.

IN præcedentibus Monitis multa asseruimus necessaria requisita pro recta Vicariorum electione, verum quia omnia se tendunt ex parte Episcoporum illos eligentium; Ideò necessariò subiungenda veniunt alia, quæ se habeant ex parte ipsorum Vicariorum, adhoc vt dignos se præbeant in huiusmodi Vicariatus dignitate. Quod autem Vicariatus sit dignitas, probatur in *Clemen. & si principalis de rescript.* vbi habetur, quod rescripta Papæ possunt dirigi Vicario generali, Rebuff. *in pract. benef. par. tit. de Vic. Epis. num. 4.* quia dicitur in dignitate esse.

1 Debet igitur in primis Vicarius generalis Episcopi, postquam electus fuerit, capere possessionem ad quam de iure communi tenentur omnes officiales, *Bart. in lib. 1. C. de manima lib. 11. & not. in cap. Regni Neap. incip. scire vos volumus, & in cap. electionem, vbi* N ger. *num. 12.* quæ possessio fit hoc modo. Primo præmonet Capitulum, quod velit possessionem capere hora tali: quo conuocato ad sonum campanæ more solito in Ecclesia Cathedrali, siuè in Sacristia, ostendit Capitulo litteras Patentiales Episcopi, quæ necessariæ sunt. *capit. cum iure de offic. de leg. lib. vnic. C. de mand. princ.* Rebuff. *ibid. num. 8. de pot. Episc. part. 3. alleg. 54. num. 55.* Deindè debet illas per Ordinarium Notarium, siuè Cancellarium Curiæ Episcopalis legi facere, clara, & intelligibili voce, vt ab omnibus audiatur: postea solet cani hymnus: Te Deum laudamus, & notatur ab eodem Notario actus possessionis in Actis Curiæ, & in eisdem patentialibus, siuè mandato Episcopi tali, vel simili modo; In Dei nomine. Amen.

Per illustris, & Reuerendiss. Dominus N. possessionem cepit sui Officij Vicariatus mediante mandato Illustriss. & Reuerendiss. Episcopi N. præsentibus omnibus Dominis Canonicis, & Dignitatibus Capituli huius Cathedralis Ecclesiæ die tali. mens. tali. hora tali. In quorum fidem, &c.

Datum in Ciuitate N. die .. Mens. An. &c.
N. Notarius.

Forma autem, sub qua solet concipi mandatum Episcopi Vicarium eligentis, est quæ sequitur infrà, vbi de Vicario Episcopi agitur, *in fine Sectionis secundæ;* quam tradunt DD. communiter, Barb. *vbi supra num. 56.* Sbroz *lib. 1. de offic. Vic. qu. 70 in fine,* Rebuff. *vbi supra in tit. forma Vicariatus, Archiepisc. & alior. Collator.*

Quæ forma est communis virtualiter Episcopis, Archiepiscopis, Patriarchis, & alijs iurisdictionem habentibus: quæ concedi solet, plus, minusvè ampla, ad eorum libitum; vel cum maiori, aut minori restrictione facultatum, quas concedere potest Episcopus suo arbitrio, prout sibi placuerit: quæ forma, seù mandatum testibus inscriptum, & munitum esse debet, Rebuff. *in prax. benef. p. 1. tit. de Vic. Episc. num. 8. & 13.* Barb. *p. 3. de Epis. alleg. 54 n. 55.*

2 Debet secundò Vicarius habere Deum præ oculis in omnibus suis actionibus; timentibus enim Deum, omnia cooperantur in bonum, Dauid *Psalmo 30 & 33. & Eccles. & Prouerb. cap. 14.* dicitur: à timore Dei riuulus gratiæ, D. Bernardus *super Cant. sermo. 54* Diu. Antonin. *part. 1. titul. 6. cap. 10. §. 5.*

3 Debet item quotidie, antequàm aggrediatur expeditiones negotiorum, vel sacrum facere, si sit Sacerdos, vel Missam audire si sit simplex Clericus, sicuti etiam Episcopus, *cap. fin. de priuil. lib. 6.* Abb. *in cap. 1. nu. 10. de vit. & honest. cler. & in Clem. 1. nu. 3. de celebr. Miss.* quidquid dicat Zerol. *in prax. Epis. p. 1. Episcopus §. 36.*

4 Debet seruare decorem Dignitatis, præbendo se ornatum virtutibus, & bonis moribus, qui sunt ornamenta interiora *can. 1. dist. 40. vbi per totam;* Clericorum enim (& à fortiori Vicariorum) talis, tantaque præstantia est, vt nulla secularis similis esse possit, *cap. Sacerdotibus, 11. quæst. 1, cap. duo sunt 12. quæst. 1. cap. denique, 4 dist. cap. admittuntur, 54. dist. cap. reperiuntur, 1. quæst. 1. l. officiales, C. de Episc. et Cler. l. atrocem, C. de iniur.* Tiraq. *de nobilit cap. 9.* nam quo maiori quispiam dignitate, & honore præfulget; eò nobilioribus, & excellentioribus animi, & corporis gradibus debet esse conspicuus, & præstans, *d. cap. 1. & per tot. 40. dist. cap. vilissimus, 1. quæst. 1. cap. licet 8. quæst. 1.* Et non solum debet esse plenus virtutibus interioribus: verum etiam exterioribus, quæ versantur circa habitum, incessum, conuersationem, & alia huiusmodi.

5 Debet esse immunis à vitijs, & peccatis publicis. Ratio est, tùm quia ipse debet aliorum peccata, & vitia detergere, & curare, *vt in cap. qui sciò, cap. iudices, cap. ingrauibus, cap. postulatus, & cap. Sacerdos, 3. q. 7. cap. 1. de pœnit. dist. 6.* D. August. *lib. 1. de Serm. Domini in monte, cap. 6. to. 4.* tùm etiam quia debet esse exemplo toti Populo, & Clero, *cap. in Sacerdotibus, 61. dist.* Dec. *in cap. cum in cunctis, in princ. n. 19. de elect. cap. nemo, 81. dist. lib. 2. §. idem ait, ff. nè quid in loc. public.* Et insuper, quia nemo potest alium corrigere, qui tacitus respondeat eadem commisisse, *cap. ista, 95. dist. cap. 1. & per totam, 32. qu. 6. d. cap. iudices, 3. qu. 7.* Prælati enim, qui peruersa perpetrant, tot mortibus digni sunt, quot ad Subditos suos perditionis exempla transmittunt, *cap. præcipuè, 11. q. 3. cap. nulli fas, 25. q. 1.* Dec. *cit. num. 19.*

6 Non se ostendat mollem, effeminatum, aut deliciosum neque durum, aut rusticum, iuxta tradit per Cice. *lib. 1. de offic.* sed grauem, moderatum, & iustum, vt à simili notatur in *Pragm. 1. Regn. sub tit. de Sac. Reg. Cons. in antiq.* de officialibus laicis.

7 In verbis parcus, non nimis facilis ad loquendum: melius est enim pauca idonea effundere, quàm multis verbis inutilibus homines prægrauare *l. causa, § contrarium C. de vet. iur. enucl. cap. 1. 43 dist.* Ideoque loquacitatem fugiat, quæ est odiosa, Ecclesiast. 32. *& cap. 1. §. 1. vers. quoties, 25 dist.* Bart. *in l. proximè, ff. de his qua in testam. de len.* Discretus autem in silentio, sicut cautus in verbis, nam veluti incauta locutio in errorem trahit, ità indiscretum silentium eos, qui erudiri poterant, in errorem derelinquit, *cap. 1. dist. 43.* D. Gregor. *homil. 11. in Ezechielem,* Bed. *in Leuit. 5.*

8 In vultu, & in manibus debet quilibet seruare decorum; multò plus Vicarius, qui tenetur seruare modum, nè per vultus mutationem, aut per manuum motus detegat animi sui passiones, aut pietatis, aut iræ, siuè his, qui ægrè ferunt suas reprehensiones, vel superioritatem; siuè his, qui illum rogant de aliquo cum non sit recti iudici patefacere animum suum, DD. *in l. obseruandum per illum textum, ff. de offic. præs.*

9 Debet esse pudicus, honestus, ac castus, & in aspectu oculorum modestus, sicuti tenentur cæteri clerici, *cap. 1. 43. dist. cap. qui viderit, 32. quæst. 5. cap. decernimus, & per tot 27. 29. 30. 31. & 32. dist. cap. proposuisti, cum seq. 82. dist. cap. 1. & per tot. 15. quæst. 8. cap. à multis de ætat. & qualit. capit. vt clericorum de vit. honestat. cleric.* & cum mulieribus non conuersari, *capitul. sed si fortè, cap. volumus, cap. in omnibus, capit. non oportet, cap. clerici, & cap. ad ornatum, 81. dist. & tot tit.*

de cohabit. cler. cum mulier. Cum viris inhonestis practicam non habeat, multò minus cum mulieribus, vt diximus, & à fortiori cum iuuenibus numquam.

10 Debet esse humilis, tractabilis, benignus, non superbus, non iactabundus, non mendax, nec fallax, nè impetatur illud Prophetæ *Sophon.* 3. & Malach. *de quibus in cap. oportet*, 81. *dist.*

11 Debet esse patiens, mitis, pius, mansuetus, & non perturbati sensus, sicut decet clericos, *cap. studeat*, 50. *dist. cap.* 1. *& per tot* 4. *dist. c.* 1. §. 1. 23. *q.* 1 *cap. si Episcopus*, 11. *q* 3. *cap.* 1. *& tot. tit. de cler. percuss. capit. suscepimus, in fin. de homic.* Diu. Chrysostom. *libro* 1. *de Sacerd.* Diu. August. *ad fratres in exem.* Non sit iracundus, sed lenis; ità enim sæpe in crimen adducit, *cap. cum apud Thessalonicam, & cap. summoperè*, 11 *qu.* 3. Diu. Paul. *ad Rom* 12. *date locum iræ; & 2. ad Timot.* 4. *& 2. ad Timot.* 2. *cap* 1. *& cap. cum beatus*, 45. *dist. caura*, 11. *qu.* 3. patienter sufferat subditos, etiam si prouocetur ab illis Afflict. *in Constit. quæ incipit, obseruent*, §. *eos*, multò minus debet esse vindicatiuus, nam si vindictam sumere de iniuris, & inimicis, non decet Christianos, *capit.* 1. §. 1. 23. *quæst.* 1. *& cap.* 1. §. 1. 23. *quæst.* 3. inimicorum etiam vindicta Deo seruanda est, D. Paul, *ad Rom.* 12. Dio Aug. *serm.* 22. *de S. Stephano cap.* 1. *& cap. hac autem, vita, & ferè per tot.* 23. *quæst* 4 multò magis dedecet Clericum Gloss. *in cap. Solomitana, verb. lecani*, 63. *dist.* Hostien. *in cap. olim, num.* 5. *&* 8. *de iniur.* Felin. *in capit. contingit nu.* 5, vbi etiam Abb. *n.* 11. *de sent. excom.* Farinac. *de diuers. crim. tom.* 1. *p.* 2. *quæst.* 105. *nu.* 373. Et eò fortius dedecet Vicarium, qui alios regere debet: Pastor etenim, non percussor esse necesse est, *c.* 1. *& per tot.* 86. *dist. c. fin* 94. *dist. cap. esto subiectus* 95. *dist.* Diu. Petr. 1. *c.* 5. Concil. Trident. *sess.* 13. *de reform.*

12 In reprehendendo seueritatem, & rigorem, cum moderamine, & lenitate misceat, rigor enim à clericis abesse debet, *cap.* 1. *de del. & concum*; quia plus agit cohortatio, & beneuolentia cum charitate quàm seueritas, & comminatio cum potestate. *capit. licet* 1. *& cap. licet* 2. *dist.* 45. Salamon enim ait. *Eccles.* 7. noli esse nimis iustus nam qui multum emungit, elicit sanguinem. *cap. denique*, 4. *dist.* debet enim esse rigor, sed non exasperans: zelus, sed non immoderatæ sæuiens: pietas, sed non plusquàm expediat, parcens, Diu. Greg. *in moral. l.* 20. *p.* 4. *& in pastoral. p.* 2. *c.* 6. *& cap. disciplina, c. omnis, c. duo, c. sunt namque, c. vera, & c. recedit*, 45. *dist. c. serpens, in fin. & c. libenter, de pœnit. dist.* 1. Concil. Trident. *d. sess.* 13. *cap.* 1. *de refor.* Bellet. *disp. Cler. p.* 1. *de diff. cler.* §. 15. *n* 95.

13 Abstinere omninò debet à cædendo aliquem proprijs manibus, nè exponat se pericula, vt illi amittatur respectus, *ex c. non liceat* 86. *dist.* vbi gloss. allegat multos alios textus: per alios tamen potest, vbi necessitas postulauerit: medium autem tenere debet, ità vt non se exhibeat nimis austerum, nec nimis mitem, nè odium, aut contemptus indè oriatur, *l. io. ne quidquam*, §. *vbi decretum. ff. de offic. Procons. l. obseruandum, ff. de offic. præs.* Bellet. *ibid.*

14 Non debet Vicarius habere familiaritatem, & amicitiam particularem alicuius, sed cum omnibus æqualitatem seruet: Multo minus debet conuiuare cum Subditis *Prouerb.* 23. D. Paul. *ad Rom. c.* 13. Aul. Gel. *infr.* Prohibentur enim Clericis commessationes *capitulo commessationes, c. multis, cap non licet.* 44. *dist. cap.* 1. *nè cleric. vel monac.* Aul. Gell. *libr.* 11. *cap.* 28. Bellet. *vbi sup.* §. 27. *n* 3. Neque cum illis nimis familiariter conuersari, nimia enim familiaritas contemptum parit, *cap. quando*, 86. *dist. l. obseruandam cit. ff. de offic. præsid.* Neque per plateas continuè discurrat, vel per loca, vbi frequens est Populus, nè fatuus reputetur, & imprudens in seruando decorem, & officij maiestatem Gloss. *in d. cap. quando*, 86. *dist.* Multò autem fortius abstinere debet, tanquam ab igne ab amicitijs monialium, si in Diœcesi adsint, nè aperiat aditum murmurationibus subditorum, & scandalum pariat, cum non modico interesse: honoret autem omnes, quandò occurret alloqui eum illis, quia honor illis est exhibendus, tanquam Christi sponsis. Gloss. *in cap. virginibus sacris. verb. incesta* 27. *q.* 1. Neque ipsarum monasteria frequentare debet, sed rarò propter necessitatem aliquam; vel rationabilem causam, vt Clericos decet, *c. vt Clericorum, de vit. & honest. cler. cap. monasteria, vbi* Gloss. *eod. tit.* Sanchez *in proc. Decal. tom.* 2. *l.* 6. *c.* 16. *n.* 108. *&* 111.

15 Debet Hospitalis esse, nam non posset alijs esse hospitalitatis hortator, si ipse propriam domum hospitibus claudat, *capit.* 1. *& per tot.* 42. *distinc. capit.* 1. 85. *distinc. capit. fin.* 16, *quæst.* 1. Diu. Paul. *ad Hebr.* 13. *& ad Rom.* 12. *cap.* 2. *de suppl. negl. prælat. in princ.* Concil. Trident. *sess.* 25. *capit.* 8. *de reform.* Diuus Hieronymus, *epist. ad Oceanum de vit. cleric.* Rebuff. *de congr. port. quæst.* 2. *num.* 12. *&* 13. Bellett. *disq. cler.* 1. *part.* 1, *tit. de discipl. cler.* §. 15. *numer.* 75. ne enumeretur inter eos, quibus in iudicio dicetur; hospes eram, & non collegistis me. *Matth.* 25. *cap.* 1. §. 1. *distinc.* 42. Abraam enim, & Loth per hospitalitatis opera, Deo placuerunt, & Angelos hospitio habere meruerunt. *Gen.* 18. *&* 19. Diuus Paulus, *ad Heber.* 13. *distinc. capitulo* 1. § 1. *& capit. quiescamus.* 42. *distinc. capit.* 1. 85. *distinc.* ad opera enim charitatis tenentur clerici esse propensi. *cap.* 1. *cum ibi not. de emp. & vend.*

16 Tenetur Vicarius subditos discordes, ad concordiam, reuocare, & inimicitias componere: *cap. placuit*, 90 *dist.* Imò poterit illos excommunicare, si pertinaciter reconciliationem recusauerint. *d. capitulo placuit, & can. prælatum, dist.* 90. Etsi in hoc negligens fuerit, peccat mortaliter, licet in alio, sit veniale. Gloss. *in c.* 1. §. 1, *vers. quoties, verb. neglexerit*, 25. *d.* Felin. *in rubr. de treg. & pac. n.* 5.

Quemadmodum enim laborare debet, quilibet, vt lites, quàm citius componantur. *l. quidem, ff. si cert. petat, l. congruit*, ibid. Bart. & DD. *& l. illicitas*, §. *nè potentiores, ff. de offic. præsid.* §. *deindè Auth. de mand. Princip. cap. si primates.* 5. *qu.* 2. *cap. finem de dol. & contum*, Gloss. 1. *in cap. discordantes.* 90. *dist.* Afflict. *dec.* 13. *in fin. & decis.* 149. *n.* 6. Clauat. *ad Vestr. in Prax. ciuil. l.* 3. *c.* 1. *l.* 11. Hostien. *in c. conquerente. n.* 5. *de offic. ord.* Ità Vicarius à fortiori ad hoc tenetur, & si prius eos admonuerit, vt ad concordiam deuenirent, & adhuc lis inter eos durat, potest illos per censuras compellere, si diù lis durauerit. *can. studendum, & d. cap. placuit*, 90. *dist.* & ibi. Gloss. Felin. *vbi supra*, Barbat. *cons.* 1. *vol.* 3. *num.* 2. *vers. & adduco.* Bellett. *disq. cler. p.* 1. *de fam. cler. real.* §. 5. *n.* 93. Necnon potest subditos compellere ad compromittendum, quando lis diù durauit, & causa est nimis intricata; non solum si causa sit criminalis, verùm etiam si sit ciuilis, *ex d. can. placuit*, vbi gloss. & DD. 90. *dist.* Abb. *in rubr. de treg. & pac. num.* 1. *vbi etiam* Felin. *n* 5. Butr. *in cap.* 1. *vbi etiam* Imol. *de mut. petit.* Afflict. *decis.* 149. *n.* 6. *& ibi.* Vrsill. *nu.* 8. *&* 9. Similiter quando imminet timor armorum, si partes non conciliantur Angel. *in l.* 29. *ex hoc versic. sed succedit dubitatio. ff. de verbor. oblig.* Felin. *sup. num.* 5. *vers. fallit quartò, qui n.* 6. alios casus enumerat, licet regulariter, non possit Iudex partes litigantes cogere ad compromittendum, nisi sit inter consanguineos, §. *fin. Auth. vt lic. matr.* & ibi. DD. Abb. *in d. rubr. de treg. & pac. num.* 1. *vbi etiam* Felin. *num.* 11. Bart. *in lib. furti.* §. *qui iussu, vbi* Bald. *ff. de infam.* Imò potest compellere vnum ex aduersarijs ad præstandam cautionem de non offendendo alterum, neque suos, vbi verisimiliter timet vna pars ab alia offendi, Felin. *in d. rubr. de treg. & pac. n.* 10. Abb. *ib. n.* 2. Roman. *cons.* 245. Clar. *in* §. *fin. q.* 47. *n.* 3.

19 Debet esse grauis in incessu, recordando se non modò esse clericum, verùm etiam Vicarium, & officialem, vt grauitate itineris, mentis maturitatem ostendat. *can fin.* 41. *dist.* Diu. Paul. 1. *ad Timot.* 2. & Die. Gregor. *in libr.* 1. *Reg. cap.* 2. Incompositio enim corporis, mentis inæqualitatem indicat ex Diu. August. *epist.* 109. *ad monac. d. can. fin.* 41. *dist.* Diu. Gregor. *in pastoral. p.* 3. *admon.* 24. Neque debet multum ridere, quia risus effusus, & multus, animi leuitatem indicat ex Diu. Basil. *in Enchirid. cap.* 43. Diu. Bernar. *lib.* 2. *de honest. vit.* Neque arma deferre debet, quæ sunt prohibita, non solùm clericis, *ex cant.* 1 *cum à Iudaic, can. non pila, can. clerici. & can. quicunque.* 23. *q. vlt. cap.* 2. *vbi* Abb. *nu.* 1. *de vit. & honest. cler. Clem.* 1. *eod. tit. cap.* 1. §. *si clericus, de pace tenend.* Verùm etiam de iure communi omnibus, etiam laicis, *l.* 2. *vbi* Bart. & Angel. *ff ad leg. Iul. de vi. publ. l.* 1. *C. vt armor. visus l.* 11. *l. armorum, ff. de verb. signific. Auth. de armis per tot.* Roman. *sing.* 267. Corn. *cons.* 2. *num.* 4. *vol.* 3. Arma enim clericorum sunt, lacrymæ, & orationes, *can. ferrum*, 50. *dist. can fin.* 36. *d. cant. porro*, 16. *quæst.* 3. *can. conuenior, can. non pila, cap. quicunque, & can. reprehensibile*, 23. *quæst* 8. Quod limitatur vbi sit necessitas ad sui defensionem, *dist. capit.* 2. *vbi* Abb. *numer.* 8. & Bol. *num.* 2. *de vit. & honest. cler. cap.* 1. *de rest. spol.* Imò, & familiares armatos adhibere potest in tali, vel simili casu, & secum etiam illos ducere, Dec. *con.* 151. *nu.* 21, Bellett. *disq. cler.*

cler.§.1. de disc.cler. §. 18 n. 15. Neque debet Vicarius ludere, aut ludis interesse, qui clericis sunt prohibiti. can. Episcopus, vbi Gloss. 1. & DD. communiter. 35. dist. c. inter dilectos de excess. prælat. cap. clerici officia, & ibi Gloss. verb. ad aleas, & Abb. n. 4. de vit. & honest. cler. cap. 1. ne cler. vel monach. Auth. interdicimus, C. de Episc. & cler. Conc. Trident. sess. 22. c. 1. & sess. 24 cap. 12. de reform. ante fin. Latrunculorum verò, siuè Scaccorum ludo, aliquandò, animi leuandi gratia ludere non reprobantur. Lopez ad Diaz. c. 73. vers. sedan clericos, Abb. in c. lator, n. 4. de homic. & in d. c. clerici officia, n. 4. vers. ex hoc intellectu de vit. & honest. cler. Bellet. p. 1. §. 24. n. 7.

18 Debet incedere in habitu clericali per Ciuitatem, & Diœcesim. cano. 1. & per tot. 41. dist. can. his igitur. 23. dist. cap. clerici. 2. de vit. honest. cler. Dec. in c. cum in cunctis. in princ. n. 8. de elect. cant. cleric. 41. dist. & can. quisquis. ib. vbi. Gloss. not. Sbroz. de offic. Vic. l. 1. q. 32. n. 2. qui habitus consistit in duobus, in vestibus nimirum, & tonsura, Gloss in c. 11. de cler. coning. in 6. in casus figurat. Conc. Trident. sess. 23. c. 6. de reform. Vestes autem debent esse demissę vsque ad talos. cant. penult. 23. Gloss. in clem. 2. verb. videatur de vit. & honest. cler. Cepol. cons. 11. n. 31. Sac. Congreg. Conc. super c. 6. §. habitus sess. 23. Conc. Trid. & latè Carol. de Grass. de effect. cleric. in prælud. à n. 155. cum plurib. seqq. Sed iter faciendo licitum est clericis vti vestibus breuioribus, secundum morem regionis. can. episcopi. 21. q. 4. d. clem. 2. ibid. nisi causa rationabilis, Add. ad Capel. Tholos. q. 256. Bellet. disp. cler. §. 16. n. 12. & 17. non debent tamen esse nimis fulgidæ, virgatæ, nec variatis texturis sericis, neque variorum colorum. can. præcipimus. 21. q. 4 can. omnes ead. caus. & q. cap. clerici officia, de vit. & honest. cler. d. clem. 2. eod. tit. Bellet. ib. n. 4. Carol. de Grass. loc. cit. n. 158 cum seqq. vt procul vt sit omnis ornatus superfluus, & iactantia, d. can. omnis, & clem. 2. cap. 1. ne cler. vel mon. sed debent esse humiles, honestæ, decentes, ac ordini clericali congruentes, can. nullus can. episcopi, cap. sinè, d. cap. omnis, & d. cap. præcipimus, 21. q. 4. can. clerici qui comam. 23. dist. d. clem. 2. de vit. & honest. cler. Trident. sess. 23. cap. 6. & sess. 24. cap. 12. ver. vestitu in super de reform. Diu. Bernard. serm. 9. de benè viuen. Nec propterea sint sordidæ, dissolutæ, aut laceræ, vel nimis viles, etiam si fiat humilitatis causa, nè vilescat dignitas clericalis: nam sicut reprobatur omnis iactantia, & vanitas; ità non laudatur nimi a humilitas, can. 1. §. 1. & can. parsimoniam. 41. dist. can. nullum. 21. q. 4. Abb. in cap. clerici officia, n. 27. de vit. & honest. cler. D. Geronym. epist. 21. ad Eustach. de custodia virginum, & serm. de ascensione. §. 1. talis enim quis esse præsumitur, qualis est habitus, quem gestat. cap. in audientia, & ibid. Abb. n. 7. & c. contingit. 2. de sent. excom. c. si iudex laicus. eod. tit. in 6. l. item apud. §. si quis virgines, ff. de iniur. Abb. in cap. si vero 2. n. 3. & 6. & ib. Felin. in principio de sent. excom.

19 Debet itidem Vicarius, sicut cæteri clerici, imò multo magis, vt sit illis exemplo, deferre tonsuram, & coronam per modum sferæ, can. prohibita, & can. penult. 23. dist. cap. duo sunt 12. q. 1. c. clerici officia, de vit. & honest. cler. Genuen. in prax. Archip. Neap. cap. 7. n. 8. tonsura autem consistit in non nutriendo comam, & barbam, est enim proibitum clericis comam nutrire. d. can. prohibita, & can. clerici qui comam, cantica si quis ex clericis, & cantica pen. 23. dist. sicut etiam & barbam. c. clericus neq; comam, & c. clericis, de vit. & hon. cler.

20 Non inhiet pecuniis, malis artibus, & illicitis modis illas a subditis extorquendo, quia auaritia est radix omnium malorum. c. auaritia de prębend. c quia radix. de pœn. dist. 2. cap. bonorum 47. dist. Diu. Paul. 1. ad Timoth. 6. can. Diaconi 4. dist. 93. excæcat enim animos clericorum cupiditas, & auaritia, c. auaritia, de elect. in 6. qui sunt etiam alioquin, vt plurimum auarissimi, Gloss. in cap. pluribus, verb. maioris de prębend. in 6. & in d. cap. auaritię, vor cęcitas de elect. eod. l. Io: Andr. in cap. peruenit. de cons.b. Socc. sen. consil. 15. numero 18. vol. 1. Et non solum in sua persona auaritiam vitare debet: verum etiam in suis ministris, & famulis, cap. cum ab omni. de vit. & honest. cler. cap. 1. §. procurationes de cens. l. 6. Concil. Trid. session. 21. de refor. cap. 1.

21 Non multum credat Cancellariis, seù Notarii Curiæ, vel aliis Ministris, semper se remittendo eorum dictis in negociis iudicialibus, nè decipiatur ab illis, cum vt plurimùm sint homines ordinariæ conditionis, & propterea aliquando vitiis dediti, nisi sint probatæ vitæ viri, vt in multis curiis Ecclesiasticis vidi quosdam clericos nobiles tractus habentes, cum non claritas natalium, sed boni mores, & virtutes, nobilem faciant. cap. 1. §. 1. cap. illud, cap. quælibet, cap. non loca, cap. antè, & cap. qui præsumunt. 40. dist. & cap. sicut excellentiam, vers. non gradus 23. q. 4. cap venerabilis de prębend. Bellet vbi supra §. 15. n. 5. Debet igitur habere circà se viros boni testimonii, graues, & doctos. & in cubiculo non permittere, quod illi seruiant aliæ personæ, quàm ætate maturæ, & Clerici maiores. can. cum Pastoris, & can. ult. 2. q 7.

22 Non debet aliquo modo stylum curiæ Episcopalis alterare, quia stylus curiæ pro lege habetur, & est obseruandus, vt post Alios not. Roland. cons. 70. num. 12. vol. 1. Menoc. de recup. poss. in 1. resp. causa finarien. numer. 19. Redoan. de spol. q. 7. numer. 18 Sed illum seruet, si sit bonus, maximè in exigendis sportulis, & emolumentis actorum, & contentus sit solitis ipsius Tribunalis. Rot. dec. 212. in antiquis, Sac. Congr. Concil. in Taurien. 7. Septembris 163 . Sellius in Select. canon. capitolo 42. numero 15. Felin. in cap. licet col. 1. de offic. ordin. Etsi abusus, & corruptelæ sint, illos aboleat, & tollat, quantum in se est: & curare debet, nè Cancelarii, siuè Notarii, Subditos grauent in emolumentis exigendis pro singulis actis Ead. Sac. Congreg. Concil. in vna Viennen. 8. Martij 1602. & quæ gratias sunt concedenda, gratias dari studeat, de quibus, infr. vbi taxa expeditionum ponetur: par. 5. prax. vlt. deprompta ex declarationibus Sac. Congr. ex Barbos. de pot. Episc. p. 3. alleg. 107. numero 28. & seqq. & Floc. verb. taxa; secundum taxam iustam, quæ in tabula quadam scribi curet, & exponi publice mandet, omnibus exposita, qui ipsam videant, sine difficultate, & legant, quando placet Sac. Congreg. Episc. in vna Galipolitana 26. Iunij 1590. & in vna Cathacen. 16. Augusti 1641. & 1. Augusti 1643

23 Honoret Dignitates, & Canonicos Cathedralis, ac Parochos, & Ministros Ciuitatis, & totius Diœcesis. Nec non Nobiles, & Magnates, si casus occurrat, vt ad ipsum accedant. Non sit austerus in ceremoniis, nè amittatur respectus ab eis, honor enim est hominibus charior omni alio bono temporali. cap. nisi, §. prograui, de renunc. Luc. de Penn. in l. filios C. de decurion. lib. 10. Cassan. in Cat. Glor. Mund. p. 1. consid. 2. numer. 6. & per tot. consid. 6. & ideò homines dedignantur, quando non honorantur, quia honor, & vita æquiparantur, & pari passu ambulant l. iusta ff. de manumiss. vbi d. Iass. in l. admonendi. 95. col vers. tertio expedita, ff. de iureiuran. Debet etiam honorare Doctores, & Alios Virtuosos, nam illis honor est debitus de iure, l. fin. in princ. C. de stat. & imagin. Arist. 3. & Ethic. & non administrans honorem cui debetur, puniendus est. l. singuli, & l. sciant, C. de offic. diuer. iudic. Imò honorem exhibere debet prędictis, & Aliis in litteris scribendis, dando illis solitos titulos absque diminutione, alias inimicitiis fomentum sibi parabit.

24 Studeat quotidiè certis quibusdam horis, nè erret in iustitiam Subditis ministrando, & antequàm veniat ad actum sententiæ ferendæ, omnem adhibeat diligentiam, vt secundū Sacros Canones, & leges, ac Doctores illam ferat, & non per pecuniam, ne in laqueum incidat diaboli; præter onus restitutionis parti læsæ Hostiens in cap. bona memoria el 1. de postul. Prælat. can. cauendum. can. leg. Iulia, & can. eadem, 1. q. 1.

25 & vltimo. Debet esse arbor fortitudinis, habere corticem veritatis, medullam æquitatis, frondes sagacitatis, qui cum iudicaturus est Populum, adhibere debet diuersas cautelas, & varia rimedia, vt singulis iustitiam rectè ministrare valeat. Bald in sua pract. iudic. tit. de cautel & remed. num. 2. 6. & 7. Et insuper habere debet odorosos flores honestatis, & fructus vberrimos bonarum operationem, Foller. in pract. crim. in princ. vers. studeat se ornare bene viuendo moribus. Tandem semper habere debet bonam voluntatem benefaciendi, & prodesse omnibus, & meminisse, officium aliquando defuturum, amicitias autem vel inimicitias, ac restituendi obligationes, semper perseueraturas, cum animæ, & corporis non mediocri iactura.

Reliqua bona requisita, curet ex se habere
Hæc pauca tamen enumerasse sufficiat.

SECTIO PRIMA.

De Vicario Generali in genere.

SVMMARIVM.

1 *Nominis ethymologia præcognoscenda in omnibus.*
2 *Vicarius vndè dicatur.*

1 QVoniam vnaquaque scientia is præscribitur ordo, vt ab his, quæ generalia sunt, ac in vniuersum tradita, successiuè ad specialia, singulariaque descendatur *ex tex. in l. 1. ff. de orig. iur. & in l. 1. ff. si cert. pet. & §. his igitur. Inst. de iust. & iur.* Gloss. *in rubr. de reg. iur. lib. 6.* Sic rerum omnium definitiones, primum ex genere, deinde ex differentijs constituuntur. Arist. *l. 6. topic. & 8. Metaph.* Vnde in primis nominis ethymologiā præcognoscere oportet in qualibet re, de qua sermo instituitur, ex Arist. *in lib. poster.* scire enim quid nominis, principium est doctrinæ. Tiraquell. *de nobilit. cap. 31. n. 456.* si quidem ignorata, ac prorsus incognita rei nomenclatura, difficilè eiusdem essentia inueniri potest. Iurisconsultus *in lib. 1. ff. si cert. pet.* Bald. *in prælud. feud. volum. 3.* vt in sensibus hominum contingere plerumque videmus, nam cum aliquid longè distans conspicimus, non statim cognoscimus, sed primum ex motu, animal iudicamus, incerti adhuc rationis capax, expers nè sit; tum propinquiores facti, animal rationabile depræhendimus: denium certiori iudicio, Titium, non Sempronium esse discernimus Gribal. *l. 1. de rat. stud. c. 3. § ynoties.* Vt igitur materia præsens clarior, & facilior omninò reddatur, iuxtà Gloss. *in proœm. instit. § eodem*, cum concordantibus adductis per Menoch. *lib. 1. de arbitr. Iud. q. 1. in fin.* & per ordinem persectè procedatur, vt monet Diu. Paul. *ad Corinth. 14.* Nomen Vicarij exponemus.

2 Dico itaque, quod Vicarius dicitur à vice, quam gerit, vel qua alicuius muneri, seù officio, vel loco succedit. Salicet. *in præfat. Codicis.* Hinc fit quod, Vicarius omnia potest facere, quæ pertinent ad iurisdictionem illius, cuius vices gerit. *lib. 1. C. de offic. eius, qui gerit vices alicus, cap. vlt. 93. dist. cap. 1. 94. dist.* no. ac. Gloss. *in cap. sua Nobis verb. Vicarij, de offic. Vic.* exceptis quibusdam, quæ speciale mandatum requirunt *arg. cap quod translationem de offic. legat. & cap. 2. de offic. Vicar. in 6.* vbi Gloss. de quibus infra.

Omnia verò, quæ hic dicenda occurrunt, maioris claritatis, ac distinctionis gratia, per subsectiones de more expediam.

SVBSECTIO PRIMA.

De diuisione Vicarium.

SVMMARIVM.

1 *Vicariam Diuisio.*
2 *Nati, seù legitimi, qui dicantur.*
3 *Foranei, qui sint.*
4 *Datiui Vicarij, qui.*
5 *Episcopus potest Vicarium facere ex se, sine Capituli consensu, & sic remouere.*
6 *Potest Episcopus plures Vicarios facere.*
7 *Vicarij facti à lege.*
Summus Pontifex dicitur Christi Vicarius.
Episcopi sunt Apostolorum successores, & Vicarij ipsorum.
Sacerdotes sunt Vicarij Discipulorum Christi.
8 *Vicarij facto hominis, qui.*
Vicarius Vrbis Romæ, quis.
Vicarij Cardinalium, qui.
Vicarij Prælatorum.
Vicarij Capitulares.
Vicarij secundum Ius Canonicum, qui.
Vicarij secundum Ius Ciuile, qui.

1 VT autem rectè, & ordinatè procedamus, post nominis æthymologiam ex præcepto Aristot. *in lib. poster. & 6. Topic.* prius diuisionem Vicariorum facere oportet, & eorum genera distinguere, acceptionesque declarare, & posteà definire, nam qui bene distinguit, proximus est veritati. Salic. *in præfat. Codic.* Partitio enim, animum legentis incitat, mentem intelligentis præparat, & memoriam artificiosè reformat. *l. 1. ff. de except. dol. Inst. de leg. §. sed non vsque*; Gloss. *in § igitur vers. easdem. Inst. in proœm.* Ideo sciendum est, quod multipliciter in Iure, tàm Canonico, quàm Ciuili, & a Doctoribus, Vicariorum genera capiūtur, sed principaliores sunt, qui in tres principales species diuiduntur. Quidam enim Vicarij dicuntur Nati, seù Legitimi; Alij appellantur Foranei: Alij verò sunt Datiui, seù Constituti, qui Generales nuncupantur, sub qua specie, etiam Apostolici continentur, de quibus singulis infrà suis locis quædam pauca subiungam.

2 Nati seu legitimi Vicarij sunt illi, qui ab ipsa lege constituti sunt, vt Archidiaconus, & Archipresbyter, *cap. 1. & cap. adhæc de offic. Archidiac.* illis verbis: *sciat se Vicarium esse in omnibus, & ibi: ad vicem sui Episcopi Vicarius reperiatur, & cap. vt singula de offic. Archipresb.* Marant. *de ord. iudic. p. 4. dist. 5. in princ. num. 7.* Zerol. *in prax. Epis. p. 1. verb. Archid.* Rebuff. *in prax. benef. tit. de form. Vicar. num. 119.* Sbroz. *de off. Vicar. lib. 1. q. 2. n. 3.* Barb. *de pot. Epis. p. 3. alleg. 54 n. 17.*

3 Foranei Vicarij sunt illi, qui constituuntur ab Episcopis in aliquo Oppido suæ Diœcesis, vel in certa parte illius, vt ibi exerceant iurisdictionem limitatè, vel ad omnes causas illius loci, vsque ad processus compilationem inclusiue vel vsque ad certam summam. Gloss. *in cap. 1. verb. foraneus, de offic. ord. lib. 6 & in clem. 2. verb. foraneo, vbi.* DD. communiter. *de rescript.* Marant. *vbi sup. num. 14.* Felin. *in cap. cum causam, el 1. num. 8. vbi etiam* Abb. *num. 2. de offic. deleg.* Sbroz. *vbi sup. q. 13. num. 1.* Bartol. *ibid. num. 18.* Qui dicuntur etiam delegati ad certum genus causarum, cum illis committantur certæ causæ aliquando in genere distinctæ. Bart. *in l. more, nu. 14. ff. de iurisd. omn. iud.* Alex. *in l. 1. num. 76. & seq. ff. de offic. eius.* Interdum dicitur Foraneus, qui constituitur solùm in Ciuitate, vbi Episcopus residet, sed limitatè, non ad vniuersitatem causarum. Sanchez. *de matrim. lib. 3. disp. 29. num. 11.* Barb. *vbi supra num. 18. in fin.* Sbroz. *lib. 1. q. 23 num. 4 & q. 39. nu. 1.* vbi multa congerit ad propositum; & nos infr. *Sect. 7. per tot.*

4 Datiui Vicarij, seù Generales constituti, sunt illi, qui constituuntur ab Episcopis, & Alijs iurisdictionem ordinariam habentibus, vt eorum vices gerant in eisdem Tribunalibus, & locis, in quibus ipsimet ius dicere solent. Bart. *in l. 1. in fin. ff. qui, & à quo;* Couar. *lib. pract. quæst. cap. 4. num. 3.* Marant. *de ord. iudic. p. 4. dist. 5 n. 8.* Sbroz. *ibid. q. 2. n. 4.* Ventr. *pract. annot. vol. 2. annot. 14 §. 1. num. 2.*

5 Possunt autem Vicarij Generales creari ab Episcopis, sinè consensu Capituli, & illos remouere possunt ijdem Episcopi, sinè eiusdem consensu etiam. Hostien. *in sum. de offic. Vic. §. in quibus, vers. sed nunquid,* Rebuff. *in pract. benef. tit. de Vicar. Episc. p. 1. n. 1.* & ad eorum libitum quandocumq; Sbroz. *lib. 1. q. 45. num. 9.* & dicemus infr. *Sect. 2. Subsect. 6. n. 2. cum seqq & sect. 4 subsect. 3. num. 2.*

6 Potest similiter Episcopus plures Vicarios Generales in sua Ciuitate, & Diœcesi constituere, non tantùm vnum, cum de iure illi talis facultas *cap. quoniam. de offic. ord. cap. ad hæc. de offic. archid. cap. 1. de celebr. miss.* Rebuff. *in pract. benef. p. 1. tit. de form. vicariat. n. 203.* Zerol. *in prax. Episc p. 1. verb. Vicarius. n. 1.* & Nos infr. *Subsect. 5. n. 10.*

7 Alii Doctores diuersimodè Vicariorum genera diuidunt. Quidam enim largo modo comprehendentes, asserunt, alios esse Vicarios, sinè factu hominis à lege ipsa, alios verò facto hominis. Marant. *vbi prox num. 6.* Mandos. *in reg. Cancell. 144. q. 6 nu. 16.* Qui a lege sine facto hominis sunt, rursus subdiuiduntur in tres species: in prima collocantur Summi Pontifices, qui Vicarii Christi appellantur. *cap. quamuis. 21. dist. & c. omnes 22. dist. cap. inter corporalia. de transl. Episc.* Gloss. *in clem. 1. verb. vndecumque. de iudic.* quia gerunt vicem Dei in terris. *cap. quanto de translat. episc. cap. apostolicæ, §. nos de re iudic. in 6.* Neque obstant, *tex. in can. Ego Ludouicus. 63. dist. can. Constantinus. 96. dist. & can. quoties 1. q. 7.* in quibus Summus Pontifex appellatur Vicarius Petri; Nam respondetur, quod impropriè sic dicitur; Vel secundum Gloss *in clem. 1. verb. vicarium. de iureiuran.* & Nauar. *in comm. de Iobel. cap. 10. in fin.* intelligi debent, quod exercet eamdem vicariam, quam Petrus exercuit. In secunda specie collocantur Episcopi, qui sunt Successores Apostolorum, & eorum vices gerunt. *can. legimus. 93. dist. can. in nouo. dist. 21.* Concil.

Trident.

Trident. *sess. 23. c. 4. can. quorum vices. dist. 69.* Gloss. *in can. porro 66. dist.* Et ideò dicuntur Vicarij Apostolorum. *cap. 1. § perfrontis vbi* Abb. *de sac. vnct.* & sunt veluti Pontifices in eorum Diœcesibus, & Summi Sacerdotes. *can. insolita; & can. de persona. 11. q. 1. d. cap. 1. §. perfrontis, & tradit* Bettac. *in tract. de Episc. in exclud. num. 13.* In tertia specie collocantur Sacerdotes, qui gerunt vices Discipulorum Domini Nostri Iesu Christi. *can. accusatio. in fin. 2. q. 7. can. in nouo cst. 21. dist.* Concil. Trident. *sess. 14. cap. 5. in decr. de confess.*

8 Qui verò facto hominis constituuntur, in alias species quoque subdiuiduntur, nam Alij creantur, secundum Ius Canonicum, & Alij secundum Ius Ciuile.

Secundum Ius Canonicum est. Vicarius Vrbis Romæ, qui gerit vices Summi Pontificis, & habet iurisdictionem in Clericos. Vrbis, non extrà. *cap. tua nobis. de offic. vicar. vbi* DD. sicut Ordinarij in Clericos eorum Diœcesum, Mandos. *d. reg. 41. q. 16. num. 5.* Vant. *de nullit. ex defect. iurisd. num. 13.* Sbroz. *lib. 1. de offic. Vicar. quæst. 3. num. 19. de quo infr. Sect. 6. num. 2.* Secundo loco sunt Vicarij Generales, per Sedem Apostolicam ad certam Prouinciam regendam destinati, vt ibi Ius dicant, de quibus Sbroz. *vbi prox. num. 20.*

Tertio loco sunt Vicarij Cardinalium. Legatorum de Latere Abb. *in cap. nouit. de iudic.*

Quarto loco sunt Vicarij Cardinalium in Ecclesijs eorum titulo subiectis, in quibus ipsi habent iurisdictionem Episcopalem. Abb. *in cap. his quæ num. 1. & cap. tua num. 5. de offic. vicar.* Fuscus *in tract. de visit. & regimen. Eccles. c. 2. n. 5.*

Quinto loco sunt Vicarij Legatorum natorum, vt in quibusdam Regnis Vltramontes, veluti in Anglia. Vicarius Archiepiscopi Cantuariensis, Eboracen. in Gallia Archiepiscopi Rhemen; in Italia Archiepiscopi Pisani, & in Germania Archiepiscopi Salisburgensis: de quibus Abb. *in cap. 1. num. 1. de offic. de leg.* Gemin. *in cap. 1. de fil. presbyt. & in cap. 1. vbi* Fran. *de appell. in sexto.*

Sexto loco collocantur Vicarij Prælatorum, qui in tres diuiduntur classes, Alij enim sunt Primatis, seu Patriarchæ; Alij Archiepiscopi; & Alij Episcopi, qui dicuntur Vicarij creati; cum ad nutum prædictorum fiant, & remoueantur. Bero *in rubr. de offic. deleg. num. 9.* Hostiens. *in summ. de offic. ordin. §. sunt autem,* Boer. *in tract. de auctor. mag. Cons. numer. 50. cum seq.* Lancellot. *Inst. iur. can. tit. de Episc. & Summ. Pontific. & ibi* Glos. *in verb. tripartitus, latè* Paul. *de pot. cap. Sed. vac. prælud. 6. num. 13.* Sbroz. *cit. lib. 1. de offic. vic. q. 3. num. 25.* Rebuff. *in pract. benef. tit. form. Vicar. Archiep.* Concil. Trident. *sess. 24. cap. 3. de reform.*

Ex istis Alij sunt Generales ad omnes causas deputati, *vt in cap. fin. de offic. vic. lib. 6.* Gloss. *in cap. 2. eod. tit. Clem. & si principalis de rescript.* cum Gloss. 1. *in verb. Foraneus,* Bart. *in l. 1. in fin. ff. quis, & a quo,* Sbroz. *vbi supra q. 8,* Rebuff. *ibid. tit. de Vic. Episc. nu. 6.* Alij verò sunt Vicarij Foranei ad certos actus tantùm, vt suprà diximus, *& latius infr. Sect. 7. per tot.*

Septimo loco succedunt Vicarij, qui constituuntur à Capitulis Cathedralium Ecclesiarum, Sedibus Episcopalibus per mortem Episcoporum vacantibus, qui cõmuni vocabulo, Vicarij Capitulares appellantur *cap. vnic.* & ibi Glos. *de maior. & obed. in 6.* Abb. *in cap. cum olim. not. vlt. num. 2. eod. tit. in antiq.* Sbroz. *lib. 1. q. 16.* Concil. Trident. *sess. 24. de reform. cap. 16.* de quibus infr. *Sect. 4. & 5.*

Sunt multæ aliæ species Vicariorum, de quibus, qui videre cupit, adeat Doctores allegatos, & præsertim, Sbrozium vbi diximus, qui secundum Ius Canonicum deputantur.

Adsunt & aliæ Species Vicariorum, qui secundum Ius ciuile creantur, nam Alij sunt, qui Vicarij Dei appellantur in temporalibus, vt Imperatores, Reges, & Principes. Bald. *in c. significantibus in fin. de offic. deleg.* Cort. sen. *cons. 65 num. 5 circà med. vers. sic etiam tex.* Cephal. *cons. 301. num. 20. in 3. vol. & cons. 369. num. 71.*

Alij sunt Vicarij, qui ab ipsis deputantur in locum eorum in Imperijs, Regnis, Principatibus, &c. Bald. *in l. 1. C. vbi. & apud quem,* Marant. *de ord. iud. part. 4. dist. 5. num. 9.* Sbroz. *ibid. q. 3. num. 44.*

Alij sunt, qui deputantur à Principibus in Castris & Oppidis. Bart. *in l. vbi omnes. 2. num. 12. C. de Sacros. Eccl,* Rol. *cons. 75. num. 11. & 16. vol. 3.* Foller *super Const. Regni tit. de offic. Iustitiarij num. 4. cap. Iustitiarij per prouincias.*

Alij sunt, qui deputantur ab eodem Superiore in locum eorum, qui prius deputati fuerant. *text. &* Glos. *in l. 2. C. de offic. eius qui vic. alter. ger.* Hostien. *in sum. de offic. vic. num. 1.* Marant. *ibid. p. 6. dist. 5. num. 7.* Rebuff. *in prax. benef. tit. de vic. episc. num. 240.* Sbroz. *ibid num. 39.* de quibusdam alijs Vicariorum Speciebus, ad pleniorem totius materiæ notitiam, habes infrà *sect. 8. per tot.* Omittimus tamen, & quidem data opera multas alias Vicariorum Species, cum non faciant ad propositum nostrum. Hæc tamen pauca sufficere existimaui pro introductione ad practicæ materiam.

SVBSECTIO SECVNDA.

De Vicarij Generalis multiplici acceptione.

SVMMARIVM.

1 *Vicarij solent quandoque appellari officiales in locis Vltramontanis. & Vltramarinis.*
Hæc vocabula synonyma sunt.
2 *Vicarius Episcopi appellatur aliquando Deputatus, Item Commissarius.*
3 *Missus Dominicus. Interdum appellatur Nuncius,*
4 *Visitator. Item suffectus.*
5 *Substitutus similiter dicitur.*
6 *Ordinarius item.*
7 *Procurator Episcopi aliquando nominatur.*
8 *Æconomus etiam dicitur.*
9 *Locum tenens item.*
10 *Vicesgerens similiter.*
11 *Vicedominus quoque vocatur.*
12 *Legatus item appellatur, quæ omnia vocabula sunt synonyma.*
13 *Vicariatus Episcopi quo Iure fuit introductus,*

1 EST hoc loco aduertendum primò, quod Vicarij Generales, qui, vt diximus suprà, Datiui appellantur, sollent quandoque appellari officiales Episcoporum in expeditionibus Romanæ Curiæ, vt in Breuibus, Dispensationibus, Delegationibus, & huiusmodi scripturis, quæ mittuntur extrà Italiam, Vltramontes, vt in Hispaniam, Galliam, Germaniam, Poloniam, & in Vltramarinas Prouincias, in quibus cultus catholicus reperitur, & tali modo scribitur *Dilecto filio officiali Parisien. siue Viennen* Sed licet vocentur officiales, tamen Vicarius, & officialis Episcopi, sunt omninò vnum, & idem. *cap. licet, cap. fin. de offic. vic. in sexto,* Rot. *in addit. decis. 2. n. 2 eod. tit. in nouiss.* & habent iurisdictionem ordinariam; *cap. sua de offic. vic. cap. licet eod. tit. in sexto.* Abb *in cap. fin. n. 2. de fid. instrum.* Felin. *in rubr. de offic. deleg. n. 4* Ias. *in rubr. de offic. eius nu. 2.* Innocent. *in cap. tua nobis, de offic. vic.*

Quando autem mittuntur expeditiones per totam Italiam, Vngariam, Dalmatiam, Epyrum, siuè Albaniam, Sclauoniam, Cyprum, Cretam, & partes Orientales; necnon ad Insulas Italiam adiacentes, vt Siciliam, Sardiniam, & Corsicam, Cancellaria Romana semper vtitur nomine Vicarij hoc modo.

Dilecto filio Vicario Venerabilis fratris nostri Archiepiscopi Neapolitani in spiritualibus Generali. Menoch. *consil. 51. numero 35. & 38. vol. 1.* vbi adducit Hieronym. Paul. *in pract. Cancellariæ fol. mihi 7. & 8.* Mandos. *reg. Cancell. quæst. 6. num 10. & in tract. de commiss. in commissione per Breue 18. verb. Vicario Bononien.* Sbroz *de offic. vic. lib. 1. quæst. 2. numero 10.* At verò ista nomina non differunt inter se in effectu, cum vnum, & idem sint, vt diximus suprà *vers. officialis,* sed tantum in vocabulo, non in re, nam synonyma sunt, Mandos. *vbi supra* Gonzal. *ad regul. 8 Cancell. gloss. 5. §. 3. num. 8.* Menoch. *ibidem num. 38.* Couarr. *lib. 3. variar. cap. 20. num. 45.* Rebuff. *in prax. benef. part. 1. in form. Vic. Archiep. num. 24.* Sbroz. *ibid. num. 23.* Qua forma supradicta non adhibita, Bullæ, non carent suspicione falsitatis. Cucc. *Inst. iur. can. lib. 2. de vic. tit. 8. n. 5.* Alphonsus Carmon. *tract. de incompat. benef. part. 1. cap. 15. numero 1,* Sbroz *ibid. num. 10. in fin.*

2 Appellatur quandoq; Vicarius alijs nominibus, vti deputatus, & Commissarius. Mandos. *ibid. q. 6. n. 10.*

3 Quandoque etiam Missus Dominicus, siuè Nuncius, *c. 2. vbi* Glos. *verb admissum de frig. & malefic.* Glos. *in cap. 2. verb. officialem de offic. vic. lib. 9.* Mandos. ibid.

4 Quan-

4 Quandoque Visitator, & suffectus *cap. fin. de suppl. negli. prel.* Mandos. *ibid. n.* 14. Sbroz. *eit num.* 14.

5 Quandoque appellatur substitutus. *clem.* 1. & 2. *de haeret.* Panin. *de pot. cap. Sed. uac.* 2. *p. prin. q.* 10 *in prin.*

6 Quandoque Ordinarius. Gloss. *in c. Romana in prin. uer. generaliter de appell. in* 6. DD. communiter *in rubr ff. de officio eius.*

7 Aliquando Procurator Episcopi. *c. petitio,* vbi DD. *de procur.* Franc. *in rubr. de offic. uic. in* 6. *col.* 2. *uers. & aduerte.*

8 Interdum Aeconomus. *can. in noua.* 16. *q.* 7. *can. cum simus* 6. *q.* 3. *can. quoniam.* 89 *dist.* Abb. *in c. quoniam n.* 3. *de offic. ord.*

9 Sæpè vocatur locum tenens, Marant. *de ord. iud. p.* 4. *dist.* 5. *n.* 6. Couar. *lib.* 3. *uar. resol. c.* 20. *num.* 4.

10 Quandoque Vicesgerens, Marant. *ibid. nu.* 9. Alex. *in rubr. de offi. eius num.* 14 & 17.

11 Aliquando Vicedominus. Abb. *in cap.* 2. *num.* 3. *ne Prelat. uic. suas.* Specul. *lib* 1. *tit de Vicedomino* Turrecrem. *in can. volumus.* 89. *dist.* & *can. Diaconum sum seq. ead. dist.*

12 Quandoque tandem appellatur Legatus. *l. Vicarius, ff. de leg.* Rebuff. *in pract. benef. tit. de form. uic. Arc. nu* 64. & 65. Sbroz *ibid. num.* 21. Balb. *in tract. de praescr. Card.* 2. *p. in prelud.* Boer. *tract. de ord. gratia uerso. num.* 9. Quidquid autem sit de istis relationibus, quibus appellari solet Vicarius, quæ sunt potius synonyma, & in effectu non differunt, secundum DD. & Specul. *tit. de offic. Vic.* Gloss. *in l.* 2. *C. de offic. eius qui vic. alt. ger. uerb. rectorum,* Rebuff. *d. num* 24. Diaz. *in pract. crim. can. cap* 3. *num.* 4. aliquando tamen differunt in potestate, nam Vicarius potest omnia facere, quæ potest officialis, sed non e conuerso. Federic. *de sen. cons.* 302. *num.* 4. & *cons.* 110. *column.* 3. *vers. moueor. in primis volum.* 4. & Sbroz. illum referens *vbi sup. quest.* 7. *num.* 2.

SVBSECTIO TERTIA.

Quid sit Vicarius.

SVMMARIVM.

1 *Definitio Vicarij.*
2 *Definitionis requisita.*

1 Viso de Vicariorum diuisione & de eorum multiplici acceptione, oportet definire Vicarium, seruato Aristotelis præcepto *in lib.* 6. *topic.* & *in lib. poster.* & 8. *met.* asserentis, non debere deueniri ad definitionem, nisi facta diuisione eius, de quo agendum erit. Aduertendum tamen, est quod Vicarius in Iure ciuili, lato sumpto vocabulo, dicitur ille, qui in locum alterius Magistratus, absentis scilicet, mortui, vel impediti substituitur ab eodem, qui a lege ad id potestatem habet vt deducitur *ex l.* 1. *ff. de tutor. & curat. dat. his.* & *ex l. vicarius a suo muneris. ff. de legation.* Cuccus. *Inst. iur. can lib.* 2. *de vic* 8. *tit. num.* 4. Mandol. *regul. Cancell.* 14. *refer. q.* 6. *num.* 2. *post* Cuiac. *lib.* 1. *quaest.* Papin. *sup. l.* 5. *ff. de offic. Proconf.* Mor. *in emper. Iur. tit.* 2. *in prelud. num.* 84.

Hinc est, quod Nos, qui de illo Vicario agere intendimus, qui iurisdictionem Episcopalem exercet, vt sunt Vicarij Episcoporum, qui ipsorum Vice funguntur, dicimus, quod Vicarius Episcopi est ille, qui episcopi vices gerit in eodem Tribunali, in quo iudicare solet Episcopus, *vt in rubr. de offic. vic.* Hostiens. *in sum. eod. tit. num* 1. Bero. *in rubr. de offic. deleg. nu.* 2. Rebuff. *in pract. benef. tit. de vic. episc. num.* 4. Sbroz. *lib.* 1. *de offic. vic. q.* 2. *num.* 1 Quæ est potius descriptio, quam definitio, secundum Bart. *in l.* 1. *in fin C. quis, & à quo* Marant. *de ord. iud p.* 4. *dist.* 5. *num.* 8. Couar. *lib.* 1. *pract. q. cap.* 4. *num.* 3.

2 Cum enim vulgata sit regula Iuris, quod omnis definitio in iure sit periculosa, *l. omnis definitio.* 202. *ff. de reg. iur.* non est multum insistendum in definitionibus, quia sunt potius descriptiones, seù notificationes a posteriori sumptæ. Verum quia ista descriptio potest conuenire solis Vicarijs Episcoporum, ideò benè procedere potest, nam omnis bona definitio, debet conuerti cum suo definito, & non conuenire aliis, quàm rei definitæ, *iuxtà tex. in l.* 1. *§. dolum. ff. de dolo.* DD. in *lib.* 1. *in princ. ff. de acquir. poss. et in d. l. omnis definitio. ff. de reg. iur.* & insuper constare debet genere, & differentiis Arist. 6. *topic. et* 7. *Metaph.* quæ in nostra definitione obseruantur, nam dicitur Vicarius, loco generis, comprehendens omnem personam vicem alterius gerentem, *l.* 2. *vbi* Gloss. *verb. rectorum, C. de offic. eius, qui vic. alt. ger. l. vicarius, ff. de leg. cap. penult. vbi.* DD. *de off. vicar.* Dicitur deindè in eodem loco, & Tribunali, loco differentiæ, nè intelligatur de Archipresbyteria, qui in aliquibus Ecclesiis, vices Episcopi gerunt. Hostiens. *in sum. tit. de offic. Archipresb. num.* 2. Nec non ad differentiam Foraneorum Vicariorum, qui in aliquo loco Diœcesis iurisdictionem Episcopalem exercent, non in eodem loco, vbi Episcopus residet, & Vicarius Generalis ipsius, iurisdictionem exercet; Gloss. *in clem. etsi principalis. verb. Foraneus, de rescript. et in cap.* 1. *eod. verb. Foraneus, de offic. ord. in* 6. *et vtrobique* DD. *et in rubr. ff. de offic. eius.* Et demum bene procedere potest nostra definitio, quia conuenit etiam æthymologiæ Vicarii, quam posuimus *sup. sect.* 1. *num.* 1 ideò propter æthymologiæ consonantiam, erit admittenda, quia in ea consistit vocabuli substantia, & est optimum argumentum Euerar. *in Topic. iur. in loco ab æthymologia uocabuli.* Et quatenus alicui non placeret ista definitio, seù descriptio, non est magnifaciendum, quia Philosophorum, & Scolasticorum est, quiditatem, & essentiam rei propriè explicare. Dec. *in d. l. omnis definitio, num.* 3. *ff. de reg. iur.* Nos tantum contenti illa, quæ constat genere, & differentia, ad tradita per Doctores in *l.* 1. *in princ. ff. de acquir. poss.* Arist. 6. *topic.* & 7. *Met.* Decius *in d. l. omnis definitio* nullam habentes considerationem eorum, quæ contrà rerum definitiones obiicere solent, quidam ex Doctoribus, *in d. l. omnis definitio, ff. de reg. iur. in l.* 1 *ff. de testam. l.* 1. *ff. de dolo. d. l.* 1 *ff. de acquir. poss. & in rubr. Decret. de probat.*

SECTIO SECVNDA.

De vicario Generali Episcopi.

Officium Vicarii Generalis Episcopi fuit introductum de Iure Sacrorum Canonum; quia de Iure Ciuili, Vicarius Episcopi non fuit cognitus. Riminal. iun. *in rubr. ff. de offic. eius num.* 159. Cardinal. *in clem.* 1. *num.* 19. *de offic. vic.* Sed in sexto Corporis Canonici sæpè sæpius fit mentio de Vicario Episcopi, licet in Decreto, quod est volumen Gregorianum, & antiquum paucis in locis, & rarò nominetur. Hanc quæstionem tetigit ebrozius. *lib.* 1. *de offic. uic. quaest.* 8.

SVBSECTIO PRIMA.

De his, quæ Vicarius Generalis Episcopi facere potest cum mandato generali.

SVMMARIVM.

1 *Vicarius Generalis in spiritualibus, & temporalibus constitui debet.*
Spiritualia, quæ sint, ibid.
Temporalia, quæ. ibid.
2 *Simpliciter constitutus absque expressione in spiritualibus, & temporalibus, censetur in spiritualibus tantum.*
3 *Vigore clausula generalis, non potest facere, nisi quæ in mandato generali continentur.*
4 *Sine mandato speciali potest instituere præsentatos.*
5 *Dispensare item potest in irregularitatibus occultis.*
6 *Dispensare etiam in homicidio casuali occulto.*
7 *Dispensare etiam cum ordinato ante ætatem.*
8 *Excommunicationes ferre, sicut Episcopus.*
9 *Monitoria ad finem reuelationis potest facere.*
10 *Facere potest quò ad iurisdictionalia, omnia, quæ Episcopus potest.*
11 *Substituere sibi Vicarium ad tempus potest.*
12 *Cognoscere potest de causis mensæ Episcopalis.*
13 *Exequi etiam commissiones Vicarij Capitularis.*
14 *Iudex esse potest in causa Episcopi.*
15 *Delegatus Papæ esse potest.*
16 *Iurisdictionem exercere potest, vbi non requiritur mandatum speciale.*
17 *Audire potest Confessiones fidelium, & subdelegare ad absoluendum casus reseruatos.*

18 Con-

18 *Commissiones nomine officij exequitur,*
19 *Procedit omnes de Capitulo.*
Ampliatur, & limitatur in aliquibus.
20 *Recusarij potest vt suspectus, suspecto Episcopo. Limitatur si sit Delegatus Apostolicus.*
21 *Salarium petere potest ab Episcopo, etiam non conuentum,*
Ampliatur, & limitatur in quibusdam.
Casibus.
22 *Exercere potest omnia, sicut Episcopus.*
23 *Brachium saeculare implorare potest.*
Casus, in quibus Episcopus implorat auxilium brachij saecularis.
Iurisdictio vna debet aliam adiuuare.
24 *Episcopi Vicarius carcerat laicos in causis mixti fori.*
Crimina mixti fori, quae.
Praeuentionis est locus in illis.
Casus, in quibus Episcopus procedit contrà laicos.
25 *Vicarius potest Clericos torquere sinè metu irregularitatis. Imò potest per manus laicorum.*
29 *Potest etiam sinè scrupolo irregularitatis assistere torturae cum iudice laico, licet tortus veniat condemnandus ad mortem.*
27 *Vicarius carcerans Clericos iniustè incurrit in excommunicationem Canonis si quis suadente.*
Carcerare potest iustè Clericos praecedente informatione, etiam per laicos.
Carcerare laicos potest in causis Ecclesiasticis.
Carcer infamat,

Vicarius Generalis debet constitui ab Episcopo in spiritualibus, & temporalibus, & non sufficeret, si crearetur in spiritualibus tantum, vel in temporalibus, quia sub tali forma verborum non esset Vicarius Generalis. *cap. vlt. & c. penult. de suppl. negl. prael. in sexto*, Panin. *de offic. & pot. c. Sed. vac. p. 2 quaest. 1 2. numer.* 6 Rebuff. *in pract. benef. p. 1. tit. de vic. Episc. numer.* 16. *& in form. vic. numer.* 16. Barb. *de pot. Episc. p. 3. alleg. 54. num. 57.* Sbroz. *de offic. vic. l. 1. q. 25. num 1. cum seqq. vbi n. 4* alleg. Doctor. contrarium tenentes, *& q. 26.* vbi etiam ait de Vicario constituto in temporalibus tantum, Cum enim Ecclesia habeat & spiritualia, & temporalia, *can. si quis 1. q. 3.* ideò debent in forma Vicariatus ambo exprimi. *c. 2. de offic. vic. l. 6. c. 3. de consuet. eod. lib. c. 1. de offic. ord. ibid. Romana de appell. c. statutum, & c. fin. de haeret. l. 6.* In spiritualibus consistit potestas excomunicandi, suspendendi, interdicendi, conferendi, instituendi, confirmandi, eligendi, & puniendi; collatio enim Sacramentorum ad spiritualem potestatem pertinet; Sic etiam potestas fori poenitentialis, votorum dispensatio, & commutatio similiter. *c. quaerenti. verb. signi, c. 1. & cap. cum in Ecclesia, c. veniens, c. ad aures de Simonia, c. ad probandum. de re. iudic.* alia habentur *in c. Messana, & c. Sacrosancta de elect. c. constituimus, de relig. domib. c. si iudex laicus, de sent. excom. in sexto, & clem. dispendiosam, de iudic.* vbi gloss. Rebuff *vbi sup. n.* 18. Administratio autem in temporalibus consistit in iudicio, & extrà iudicium; In iudicio, quando Episcopus habet iurisdictionem temporalem pleno iure quò ad merum, & mixtum imperium, *c. conquestus de for. compet. c. vlt. ne. cler. monac. in sexto*. Extrà iudicium consistit administratio in omni Specie alienationis, census constitutionis, redditus, & pensionis collectionis, &c. *c. si quis presbyterorum, de reb. Eccles. non alien. c. vestra de locat. c. 1. ne praelat. vic. suas, Clem. 1. de reb. Eccles. non alien. l. lex. quae tutores. C. de administ. tutor.* Rebuff. *ib. n. 20. & 21.* Sbroz. *item. q. 26. n. 2,*

2 Constitutus autem Vicarius ab Episcopo simpliciter, non expresso in spiritualibus, tunc censetur constitutus Generalis in spiritualibus tantum. Diaz. *in pract. crim. can. c. 3. nu. 3.* Sbroz. *q. 27. n. 1.*

3 Sed quaeritur, num in generali Vicarij constitutione, concessa intelligantur tantum expressa, vel extendantur ad alia non expressa, vigore clausulae: *Dantes, & concedentes ei plenam, & liberam potestatem*? Respondentur venire tantum ea, quae in generali mandato continentur. *arg. tex. in l. procuratores cum, ff. de procurat.* Barbos. *vbi supr. n.* 59. Rebuff. *ib. num.* 30. Non tamen potest facere ea, quae mandatum exigunt speciale, vigore dictae clausulae generalis. *c. qui generaliter. de procur. in sexto*, Gloss. *vlt. in c. 2. de offic. vic. l. 6.* Imò non potest omnia facere non expressa, etiam si Episcopus diceret; *Constituo te Vicarium meum vniuersalem cum facultate, & potestate, vt omnia loco mei efficere possis, quae Ego possum, et iam si talia sint, quae speciale requirant mandatum*; Nam etiam tunc talis Vicarius, sic generaliter constitutus, non habebit facultatem efficiendi quidquid speciale mandatum requirit. *c. ex frequentibus de constitut.* Sylua *tract. de benef. 2. p. q. 14. & 4. p. qu. 14. & 4. p. q. 7 in princ.* Boer. *decis.* 30. *n.* 4. Zerol *in prax. Episc. p. 1. verb. vicarius §. 14.* licet contrarium afferat Rebuff. *vbi sup. n. 126. & 137.* & vid. DD. allegatos à Barbos. *d. alleg. 54. n. 59.* Molina, *de iust. tract. 5. disp. 10. n. 9.* Gloss *in pracit. c. 2. de offic. vic. l. 6.*

4 Potest autem Vicarius generalis sinè hac speciali facultate instituere praesentatos ad Iuspatronatus. *d. c. ex frequentibus. de instit.* Sylua *loco sup. cit.* Boer. *d. decis. 30. n. 4.* tamen Rebuff. *vbi proximè* 137. & Barbos. *d. alleg. n.* 70. contrarium afferunt.

5 Potest Vicarius dispensare in omnibus irregularitatibus ex occulto delicto prouenientibus, excepta ea, quae oritur ex delicto voluntario, nec non exceptis alijs deductis ad forum contentiosum. Potest similiter absoluere ab omnibus casibus occulti Sedi Apostolicae reseruatis Concil. Trident. *sess. 24 c. 6. de reform.* & Franc. Leo. *in Thes. for. Eccles. p. 1. c. 10. n. 8 vers. nono falsi.* Zerola, *ibid.* §. 16. De quo iust. *hac. ead. p. 1. Sect. 2. sub sect. 1. n. 41.*

6 Potest dispensare cum occidente aliquem casu, & homicidium est occultum, quia concilium loquitur solùm de homicidio voluntario, non de casuali Armilla, *verb. irregularitas, n. 13.* Nauar. *c. 220. not. 3. in fin.* Zerola *vbi supr. §. tertium dubium.*

7 Potest dispensare cum ordinato antè legitimam aetatem scienter exercente ordinem ex quò fit irregularis, quia irregularitatis haec est cum delicto. Zerola. *ib. §. quartum dubium.*

8 Potest excomunicationes omnes facere, quas potest Episcopus, quia idem faciunt Concistorium. *Clem. 2. de rescript. & ib.* Gloss. *c. de consuet. l. 6.*

9 Item potest concedere monitiones, seù excomunicationes ad finem reuelationis pro rebus deperditis, seù subtractis fieri solitas, licet Concil. Trident. *sess. 25. c. 3. de reform. in princ.* videatur id concedere solùm Episcopo, cum dicat: *à nemine prorsus, praeterquàm ab Episcopo decernantur.* Ratio est, quia Vicarius, quò ad iurisdictionalia, potest omnia facere, quae ipse Episcopus potest. Barbos. *de pot. Episc. p. 3. alleg. 96. n.* 7. Franc. Leo. *in Thes. for. Eccles. p. 1. c. 10. n. 6. vers. Fateor, & p. 3. c. 7. nu. 17.* Aloys. Ricc. *prax for. Eccles. decis. 270 in prim. edit. & resol. 235. n. 4. in edit. 2.* Garzia *de benef. p. 5. c. 8. num.* 98 vbi ait sic declaratum per Sacram Congregat. his verbis; *Vicarius Episcopi potest concedere litteras monitoriale, &c.* vbi ait dictam Sacram Congregationem; *super Conc. Trident. d. c. 1. pluries,* ità declarasse. Et de hac materia *vide infrà part. 5. prax. 8. à n. 10. tom 2.*

10 Potest facere omnia ea, quae Episcopus potest, quò ad iurisdictionalia, si Episcopus hoc sibi specialiter concessit, quò ad ea, quae speciali concessione concedi debent, vel generaliter ea, quae generali clausula conceduntur. *tex. & gloss. in c. 2. de offic. vic. in 6.* Zerola. *verb. vicarius. p. 1. §. 19.*

11 Potest Vicarius Generalis Episcopi sibi substituere alium Vicarium ad modicum tempus. Gloss. *Clem. vt professores. verb. locum, de regul.* & Gloss. *in capit. 1. de offic. vic. in* 6. Marant. *p. 4. de ord. iud. dist. 5. n* 22. Vel quando causa esset necessaria, quia fortè est infirmus, vel esset absentandus pro modico tempore. Barb. *de pot. Episc. p. 3. alleg. 54. num. 100. & infra hac ead. p. 1. sect. 2 subsect. 2. numer, 45. vers. sed tamen.*

12 Potest Vicarius Episcopi cognoscere de causis mensae Episcopalis, & iudicare, prout iustum fuerit. Sac. Congreg. *Episc in vna Lesinen. 3. Octobris* 1586.

13 Potest item exequi commissiones, & litteras Apostolicas, quae prios directae fuerant Vicario Capitulari, non adhuc executae. Ead. Sac. Cong. *in vna Parmen. 6. Augusti.* 1614.

14 Potest similiter Vicarius Generalis esse Iudex in causa Episcopi, nec quando datur suspectus, eliguntur arbitri, sed tamen de stylo Signaturae datur adiunctus Addit. *ad decis. Rot. dec. de offic. vic. in nouis.* Zerol. *paragr. vltim. vbi sup.*

15 Delegatus Papae esse potest, & executor Gratiarum Apostolicarum, quia est in Dignitate constitutus. *Clem. & si prin.*

si principalis. vbi Gloss. de rescript. Rebuff ubi sup. numer. 27.

16 Potest exercere, iurisdictionem ciuilem, & criminalem, & exercere vices Episcopi, in omnibus in quibus de iure non requiritur speciale mandatum Hieron. Vener. in exam. Episc. l. 4. c. 13. n. 8.

17 Potest audires confessiones fidelium ex vi mandati generalis. Ricc. in prax. aurea resol. 284. Barb. de Episc. p. 3. d. alleg. 54. n. 92. Monet. de commut. ult. volunt. c. 7. n. 42. & Subdelegare alium ad absoluendos casus reseruatos, si ipse habuit ab Episcopo specialem facultatem ad hoc faciendum, quia est actus iurisdictionis. Nauar. cons. 22. de pœnit. Iason. in l. à iudice, C. de iudic. Vener. vbi sup. n. 21. vid. Sanch. de matrim. l. 3. disp 19. nu 14. & seqq. & Ventriglia practicar. annot. vol. 2. annot. 14. §. 2. n. 28.

18 Agere potest, quæ committuntur a Romano Pontifice, Episcopo, nomine officij. Zabarell. in Clem. 2. q. 9. n. 8. de rescr. Dec. in c. & quoniam eod. tit. Vener. loc. cit. n. 23.

19 Præcedit, etiam si sit Canonicus, omnes alios Capitulares in Choro, Capitulo, & in actis publicis, si assistat, vti Vicarius, etiam si sit Canonicus, & habeat insignia Canonicorum Gloss. in c. à collatione, verb. prælatis, de appell. in 6. Gemin. ib. n. 6. Nauarr. fusè in cons. 1. c. 2. de maior. & obed. Sac. Congreg. in vna Montis Regalis 20. Augusti. 1586. & Lesinen. 3. Octobris eod. ann. & in vna Vicentina 16. Martij 1604. Quod habet locum, etiam Episcopo presente. Menoc. cons. 257. n. 94. Sbroz. l. 2. q. 25. n. 12. Ventriglia d. volum. 2. annot. 14. §. 2. n. 1. Ampliatur etiam si Archidiaconus baberet primam Sedem, post Episcopum; & non solum præcedere debet Archidiaconum, verùm etiam Abbates, Archipresbyteros, & alios Prælatos Episcopo inferiores Sbro. ib. num. 11. Barb. de Episc. p. 3. pract. alleg. 64. nu. 143. Præcedit etiam Gubernatori Ciuitatis, si est laicus, in functionibus Ecclesiasticis. Aloys. Ricc. in prax. for. eccles. decis. 580. in prim. edit. & resol. 555. in secund. edit. Sac. Congreg. Episc. in vna Ginnensis Castelli 2. Aprilis 1591. Barb. loc. cit. limitatur quando ad esset aliquis Canonicus, qui esset Episcopus, nam præcederet omnibus Canonicis, & Dignitatibus. Nicol. in flosculi. verb. Vicarius generalis, n. 46. limit. 1.

20 Potest recusari, vt suspectus, ex suspicione Episcopi, quàmuis contrà vicarium nulla adsit suspicio. c. insinuante, vbi Abb. n. 2. de offic. deleg. Gloss. in c. si contra vnum, eod. tit. lib. 6. Marant. de ord. iudic. p. 6 act. 2. nu 28. Rebuff. in prax. benef. tit. form. vicar. n. 190. Barb. vbi prox n. 149. Limitatur tamen, vt non possit recusari, vt suspectus Vicarius quando est Delegatus à Papa, propter suspicionem Episc. Farinac. in Fragm. p. 2. n. 759 Sbroz. l 3. q. 14. à nu. 8. Barb. ib. n. 150. Contrarium tamen ait Piasec. in prax. par. 2. c. 4. act. 1. n 15. vers. Episc. etiam, scil quod etiam si causa sit delegata à Sede Apostolica, possit Vicarius recusari.

Quando verò est suspicio contra Vicarium, non potest Episcopus recusari. c. si contra vnum, de offic. deleg. in 6. in fin. Rebuff. vbi prox. n. 191. Sbroz. l. 3. q. 15. Barb. cit. n. 149. vers. limita tamen.

21 Salarium potest petere Vicarius ab Episcopo, quia tenetur illi congruum Salarium subministrare. c. si Episcopus, vbi Gloss. in verb. illi, & verb. ipse, & ibi DD. de offic. vic. in 6. & in c. inter cætera, cum Gloss. verb. necessaria; de off. ord. Sb. l. 3. q. 44. n. 3. ac omnia necessaria ei præbere, nam nemo tenetur suis stipendijs militare. cam nunc 28. quæst. 1. c. cum ex officijs de præscript. Specul. tit. de Salario in princ. Carauit. supr. Rit. Magn. Cur. 9. per tot. Sbroz. l. 1. qu. 55. per tot. Piasec. in prax. episc. p. 2. c. 4. art. 1. n. 20. in fin Quod debetur illi, etiam si à principio non sit taxatum, vel conuentum inter ipsos; Seraphin. decis. Rot. Rom. 74. per Marchesan. p. 1. fol. 1192. Barb. ubi sup. n 178 Imò potest illud petere mortuo Episcopo a Capitulo de bonis Ecclesiæ vacantis, pro toto tempore, quo vixit. Sbroz d. q. 55. nu 3. Non potest tamen petere Salarium non conuentum ab Episcopo successore pro seruitio præstito suo prædecessori. Puteus decis. 43. l. 2. Flamin. Paris. de resig. l. 1. q. 16. n. 53. Barb. ib. n. 179.

Quod Salarium non potest esse minus quinquagenis aureis pro quolibet anno. Sic declarauit Sac. Congreg Episc. in una Vintimilien. 8. Martij 1626. Vel centenis monetæ. Ead. Sac. Congreg. in una Custana. 5. Februarij 1616. Non potest tamen loco Salarij, seu prouisionis, Episcopus assignare Vicario emolumenta Cancellariæ, vt euitentur fraudes. Ead. Sac. Congregation. in vna Senogallien. 16. Octobris 1604.

22 Tandem Vicarius Episcopi, qui habet generalem legitimam facultatem, potest omnia regulariter, quæ Episcopus, exercere: ideò sicut Episcopus, cuius vices gerit, est honorandus, can. præcipimus. 33. dist. Roman. Singul. 362. Rebuff. in prax. benef. de Vic. Episc. numer. 7. Quàmuis autem tribuatur illi ordinaria iurisdictio per generale mandatum, intelligi boc debet, quòad vniuersitatē causarum; potestas tamen inquirendi, corrigendi, excessus puniendi; & à beneficijs, officijs, vel administrationibus amouendi, non comprebenditur, nisi hæc specialiter sibi committantur. cap. licet de offic. Vic. lib. 6. Franc. Leo in Thes. for. eccl. p. 1. cap. 10. n. 11. vers. quamuis, & dicem. infra. cad. sect. 2. subsect. seq. n. 1.

23 Ex dictis. Primo quæritur hic An Vicarius Episcopi possit petere a Iudice laico auxilium brachij secularis in causis, in quibus potest Episcopus?

Respondetur affirmatiuè per tex. in can. Principes, can. administratores 23. q. 5. Menoch. de arbitr. iud. l. 2. centur. 5. in ca 452. n. 2. Bald. cons. 92. vol. 5. Sbroz. l. 2. q. 190. nu. 3. Quod si Iudex laicus negligat dare potest compelli per censuras ecclesiasticas, cap. administratores. 23. q. 5. cap. 2. §. per tempora, vbi Gloss. in verb. contra omnia de maledic. c. 1. & ibi Gloss. uerb. publicum, & DD. de offi. ordin. Menoch. d. casu 452. n. 4. Genuen. in prax Archiep. Neap. c. 44. n. 1. Barb. de Episc. p. 3. alleg. 107. n. 15. Sbroz. ib. n. 5. & ego ipse infrà par. 4. sect. 7. n. 33. vbi alias pœnas pono. Ratio est, quia Vicarius ratione iurisdictionis inuocare potest brachium sicut Episcopus d. c. 1. ubi Canonistæ, de offic. ordin. c. dilecto de sent. excommun. in 6. Concil. Trid. sess. 24. c. 8. & sess. 25. de regul c. 5. & sess. 25. de reform. c. 3. Bonn. in Bull. Can. disp. 1. q. 20. punct. 3. §. 2. n. 1. Gratian. discept. forens. c. 66. n. 8. cum seq. Genuens. cit. c. 44. Menoch. ib. Molin. de brach. secul. c. 14. Ridolphin. eod. tract. n. 46. Barb. ib. n. 23. Couar. l. pract. q. c. 10. Foler. super Constit. Regn. tit. de non. Federici Codic. compilat. c. post Mundi machinam, vbi docet modum, & tradit practicam inuocandi brachium, n. 90. 91. 93. & 101. & idem Foller. in pract. crim. canon. 2. par. iudic. tit. non compar. contum. rep. fol. mihi 160. numer. 68. & ego ipse infr. in Pract. simil. p. 4. sect 7. in fin.

Neque potest Iudex sæcularis negare, sub prætextu, quod voluerit prius instrui, ex actis ab Ecclesiastico Iudice factis. Segura Dauolos, in Directorio Iudic. Eccles p. 1. c 3. n. 33. Bonac. ubi sup §. 4. n. 1. Monet. de conseruat c. 8. n. 7. & 8. Barb. ib. n. 26. & 27. An autem debeat Ordinarius antè implorationem brachij præmittere censuras? vid. Dian. p. 1. tr. 2. res. 121. vid. etiam dicta per me infr. d. p. 4. sect. 7. n. 32. Excommunicatio autem prædicta contrà Iudices negantes auxilium, est ferendæ sententiæ, non latæ, quia cadit sub. can. administratores 23. qu. 5. de qua Tolet. l. 2. c. 37. n. 1. Quod autem sit excommunicatio latæ sententiæ ipso facto, tenent Anton. Thesaur. in prax. Eccles. de pœn. eccl. p. 2. verb. Iudices laici c. 1. vers. declaro tertio, & Hieronym. Vener. in exam. episc. l. 4. c. 13. n. 34.

Casus autem quandò Iudex Ecclesiasticus implorare potest auxilium brachij sæcularia, sunt. Primo quando non potest exequi suam sententiam per se in causa mortis Secundo quando non babet sufficientes vires ad capiendum aliquem. Tertio quando timetur de aliqua resistentia. Quarto quando ità est impeditus, vt non possit vti sua iurisdictione. Quinto quando mandatum Iudicis Ecclesiastici expirat. Vltimo in omnibus casibus sibi necessarijs, cum Tridentinum dictis in locis, dicat, ubi opus fuerit, si necesse est, &c. vt notat Abbat. Felin. & Alciat. in d. c. 1. de offic. ordin. Sbroz. ib. n. 7. et in aliis not. à Barb. de iur. eccl. l. 1. c. 39. n. 69. et 70. quia vna iurisdictio debet alteram adiuuare, Trident. sess. 24. c. 8. can. quoniam 10. d. can. nec licuit. 17. dist. can. cum ad uerum 96. dist. c. quoniam in plerisque in fin. de offic. ordin.

Vnde etiam Ecclesiasticus tenetur Iudici laico petenti eius brachium impertire, & si negabit, poterit à Metropolitano, compelli; Couar d. cap. 10. sub n. 10. Barb. ib. n. 71. & Nos infr. sect. 3. subsect. 2. n. 27. De reliquis, quò ad brachium, vide infrà p. 4. in pract. crim. sect. 7. n. 31. cum seqq et in p. 5. prax. 10. n. 15. cum seqq.

24 Quæritur secundo. An Vicarius Episcopi possit carcerare laicos in delictis mixti fori, an tantummodò per censuras, contrà eos procedere.

Respondetur, posse Episcopi Vicarium in huiusmodi delictis procedere contrà laicos, etiam per viam capturæ, Felin. in cap.

g. cum sit generale, *n.* 20. *de for. compet.* latè Aufer. *in Cle.* 1. *q.* 5. *de haeret.* & *in tract. de pot. Eccles. super laicos in princ.* Couar. *pract. q. c.* 10. *n.* 2. *q.* Sbroz. *l.* 2. *q.* 152. *n.* 1. licet contrarium asserant Clarus, *in §. fin. pract. crim. q.* 37. *vers. vnum tamen*, Carol. de Grass. *de effect. cler. effect.* 1. *n.* 602. Sed à prima opinione non est recedendum, maximè vbi consuetudo est, carcerandi laicos per Episcopos, Bald. *in cap. significasti de offic. deleg.* & testatur etiam Clar. *ib. in fin. d. qu.* 37. & sic declarasse Sacram Congregationem tempore Gregor. XIII. refert Iacob. Berett. *in suis consil. declar.* 3. *per tot. vbi consil.* 4. habetur de familia armata Episcopi. Datus autem in illis præuentio iudici ecclesiastico, & sæculari, *l. si quis postea*, & *ibi* DD. *C. de Iudic.* Bald. *in l. si pluribus in princ. ff. de legat.* 1. præferetur tamen præuentio realis verbal. ità si vnus citet, alter carceret, iste remanet Iudex. Leo *in Thes. for. eccles. p.* 1. *c.* 9. *num.* 19. Barb. *de iur. eccles. l.* 1. *c.* 39. § 5. *n.* 37.

Crimina autem mixti fori multa sunt, de quibus quædam enumerat Gloss. *fin. in c. cum sit generale de for. compet.* & in his datus præuentio Iudicibus prædictis, ecclesiastico scilicet, & sæculari, videlicet, crimen sortilegij, Adulterij, Incensus, Concubinatus, Stupri, &c. huiusmodi, de quibus Nos latissimè *infrà par.* 5. *prax.* 10. §. 1. Cuccus. *Inst. iur. can. de Episc. tit.* 6. *numer.* 100. Clar. *in pract. crim.* §. *adulterium*, §. *fornicatio*, & *sic de reliquis*, *et in* §. *fin. q.* 18. *et* 37. latè Bellett. *Disp. cler. p.* 1. *de fauor. cler. real.* §. 4. *per tot.*

Casus autem, in quibus Episcopus procedere potest, contrà laicos, recenset Cucchus *ib. n.* 87. *cum seqq.* Bertacch. *tract. de Episc. l.* 4. *p.* 2. *tit. de auctor. Episc. circà Spirit.* à *nu.* 5. *vsque ad* 18. & Senat. Pedmontan. *qu.* 103. & Nos *infrà dilecta part.* 5. *prax.* 10. *per tot.*

25 Quæritur tertio: An Vicarius Episcopi possit reos Subditos torquere, in casibus, in quibus tortura venit danda, absq; metu irregularitatis? Ratio dubitandi est, quia per Card. *in cap.* 1. *nè cler. vel monac.* quem refert Felin. *in cap. cum illorum numer.* 12. *de sentent. excommun.* dicitur, quod bonum est, si clericos torquens, petat dispensationem irregularitatis, nam per torturam, debilitantur membra, *vt notat* Abb. *in c. accusasti, in fin. de accus.* Angel. *de malefic. in verb. membrum n.* 8. Bald. *in l. non sunt liberi, in* 2. *lectura ff. de stat. hom.* Sed hoc non obstante, ad dubium.

Respondetur affirmatiuè, *per text. in cap. illi, qui. versic. al. religiosus tortor.* 5. *q.* 5. Gloss. *in cap. presbyteri, el primo* 5. *q.* 6. Abb. *in cap. vniuersitatis nu.* 5. *de sentent. excomm. vbi etiam* Felin. *n.* 2. Diaz. *in pract. crim. canon. cap.* 117. *n.* 15. Imò non solùm potest ipse Vicarius torquere clericos per se, absque metu irregularitatis, verum etiam, potest mandare, vt torqueantur clerici per manus laicorum, quia hodiè difficilè est inuenire clericos, qui vtantur arte Ministri iustitiæ, & in torquendo requiritur peritia ligandi, & soluendi, & aptandi brachia. Nauar. *in man. cap.* 27. *num.* 82. *not.* 14. Diaz. *ubi sup.* Sbroz. *l.* 2 *q.* 153. *numer.* 5. Non obstante quod de iure Episcopus, vel eius Vicarius faciens clericum torquere per laicos, sit ipso iure excommunicatus, vt refert Felin. *in cap. vniuersitatis cit. num.* 2. Decius *in c. dilectis in princ. de appell.* Diaz. *ubi sup. num.* 7. quia aliud seruatur de consuetudine, *Abb. in d. c. vniuersitatis nu.* 6. *et in c. vt fama num.* 8. *de sent. excomm.* quem citat. Diaz. *ib. n.* 6. Foller. *in pract. crim. canon. fol.* 260. *n.* 11. Clar. *in pract. crim.* § *fin. q.* 64. *vers. hic quaero.*

26 Sed quid, si Vicarius assistat torturę alicuius cum Iudice laicos, qui posteà condemnatus fuit ad mortem, an ex hoc efficiatur irregularis?

Respondetur negatiuè: cum Cœpoll. *cons. crim.* 78. *per tot.* vide etiam Baiard. *in Apostil. ad* Clar. *in* §. *fin. praedict. qu.* 40. *in fin.*

27 Quæritur quarto. An Vicarius, vel Episcopus carcerans clericum iniustè incurrat in excommunicationem?

Respondetur affirmatiuè, *per* Gloss. *in ca. si clericos, de sent. excomm. in* 6. *notab.* 2. *et in Clem. frequens, ver. capiunt, de excess. Prelat.* vbi Abb. *num.* 4. Imò incideret in excommunicationem Canonis *si quis suadente* 17. *q.* 4. *et in illam d. c. si clericos*, & ibi notat Ioan. Andr. *in ver. commissis.* Abb. *in cap. cum non ab homine in fin. de iudic.* Corn. *cons.* 325. *lit. C. l.* 4. Genuens. *in prax. Archiep. Neap. c.* 34. Piasec. *in prax. Episc. p.* 3. *cap.* 5. *art.* 34. *nu.* 2. *in vltim. impress.* Clar. *in pract. crimin. l.* 5. §. *qu.* 18. *vers. quaero numquid.* Ideo caueat Vicarius carcerando Clericos ex quauis leui causa, propter dictum periculum incidendi in excommunicationem. Et quia carcer infamat, detur maturè ad carcerationem deuenire, & non, nisi præuia informatione, nam vltra infamiam, generat etiam præiudicium irreparabile, vt not. Felin. *in cap. cum super num.* 17. *de re iudic.* Iason. *in l. si se non obtulit*, §. *condemnatum, ff. eod. tit.* & Archid. *in cap. tantis* 85 *dist.* ait, ex sola accusatione infamari.

Potest autem Clericos carcerare, absq; scrupulo, si sit iusta causa, non solùm in pœnam, sed etiam causa custodiæ, si sit de fuga suspectus, *cap. dilectis, de appell. d. cap. si clericos de sent. exc. in* 6.

Et etiam laicos carcerare potest in criminibus ecclesiasticis. *Clem.* 1. *de haeret.* Aufrer. *de pot. Eccles. in laicos sub princ.* & *diximus sup. in delictis mixti fori, num.* 24. Mart. *de iurisd. p.* 2. *cap.* 29. *per tot.* Imò potest vti opera laicorum in carcerando, & tunc, neque ipsi laici incurrent excommunicationem in capiendo clericum, etiam si percutiant, si se defendat. Hostiens. *in sum. de sent. excom. num.* 4. Angel. *verb. excommunicatio*, 5. *num.* 6. Suarez *de censur. disp.* 22. *sect.* 2. *à num.* 40. Piasec *ibid. num.* 4.

SVBSECTIO SECVNDA.

De his, quæ Vicarij Generales facere nequeunt, si non habeant ordinem Episcopalem, & quæ neque possunt, sine speciali mandato.

SVMMARIVM.

1 *Vicarius, & Episcopus vnum, & idem Tribunal faciunt.*
Honrandi sunt Vicarij, & Episcopi.
Ea, quæ sunt ordinis Episcopalis, facere nequeunt Vicarij.
Consecrare nequeunt Ecclesias, & Altaria.
Benedicere calices, neque possunt Vicarij.
2 *Chrisma, & Oleum sanctum, neque.*
3 *Interuenire in consecratione Episcoporum nequeunt.*
4 *Chrisma pueris conferre, nequeunt Vicarij.*
5 *Neque Ordinare.*
6 *Neque degradare.*
7 *Neque Indulgentias concedere possunt, & latiùs n.* 34 *infr.*
8 *Capitula corrigere, visitare, & emendare non possunt.*
9 *Neque reconciliare Ecclesias consecratas.*
Neque Oratoria, & Cimiteria in ipsis.
Ea, quæ sunt ordinis Episcopalis, Vicarij non episcopi facere nequeunt.
Ordinis Episcopalis, quæ?
Dignitatis Episcopalis, quæ?
Iurisdictionis Episcopalis, quæ?
10 *Duos Capellanos in Missa habere non possunt.*
Neque quatuor candelas accensas.
11 *Neque paramenta de Altari sumere possunt.*
12 *Aquilæ vsus, etiam prohibetur in Missa Vicarij, licet sint Prothonotarij Apostolici.*
Candela benedicta, Palma, & Thus, dari debent Vicarijs antè Canonicos tunc assistentes.
Functiones facere nequeant, absente Episcopo.
Neque prohibere, vt officium, non inchoetur, antè quàm ipsi veniant.
Neque benedictionem Diacono, vel Prædicatori dare possunt.
13 *Beneficia conferre non possunt, sinè speciali mandato.*
14 *Neque resignationes admittere.*
15 *Neque vnire beneficia, vel vniones reuocare.*
16 *Neque Supprimere beneficia.*
17 *Neque Iuspatronatus erigere.*
18 *Neque præsentandum instituere in Iurepatronatus.*
19 *Neque Iuspatronatus reseruare.*
20 *Neque Iurispatronatus donationi, assensum præstare.*
21 *Neque ad Iuspatronatus Episcopi præsentare.*
22 *Neque Parochias erigere, aut beneficia, vel dignitates creare.*
23 *Neque pensiones imponere.*
24 *Neque Œconomum Ecclesiæ constituere.*
25 *Neque deponere ab ordine, vel beneficio, & officio.*
26 *Neque exilio Clericum condemnare, vel ab illo reuocare, Fustigare, an possint, & verberare.*

27 *Neque*

27 *Neque Ecclesias diratas in matrices erigere.*
28 *Neque Ecclesia statum mutare valere.*
29 *Neque alienare res Ecclesia in casibus permissis.*
30 *Neque hæresis crimen cognoscere.*
31 *Neque pœnitentias publicas imponere.*
32 *Neque explorare voluntatem Virginis monachanda.*
33 *Neque monasterij ædificationem consentire.*
34 *Neque indulgentias concedere.*
35 *Neque confessionum licentiam alijs concedere possunt Vicarij, sinè speciali mandato.*
36 *Neque studendi licentiam Monachi subditis concedere.*
37 *Neque matrimoniales causas tractare.*
38 *Neque in monitionibus matrimonij dispensare.*
39 *Neque interdicta relaxare.*
40 *Neque monitoria excommunicationis decernere.*
41 *Neque absoluere ab irregularitatibus.*
42 *Neque ab excommunicatione Canonis si quis suadente.*
43 *Neque à casibus Episcopo reseruatis.*
44 *Neque dimissorias ad ordines concedere.*
45 *Neque substituere Vicarium.*
46 *Neque visitare Diœcesi.*
47 *Neque Synodum congregare.*
48 *Neque charitatiuum subsidium imponere.*
49 *Neque cathedraticam exigere.*
50 *Neque Procurationem.*
51 *Neque quartam funeralem.*
52 *Neque dispensare in casibus Episcopo permissis.*
Casus permissi Episcopo dispensandi, qui.
53 *Neque dispensationes Episcopis commissas cognoscere.*
54 *Neque Pias voluntates exequi.*
55 *Neque alienationibus rerum Ecclesia decretum imponere.*
56 *Neque causas restitutionis in integrum cognoscere.*
57 *Neque purgationi Canonica iuramentum dare.*
58 *Neque cognoscere, qua meri imperij sunt.*
59 *Neque causas prima instantia Metropolitano concedere.*
60 *Neque causas Episcopis delegatas cognoscere.*
61 *Neque represalias concedere.*
62 *Neque causas feudales tractare.*
63 *Neque exemplaribus auctoritatem præstare.*
64 *Neque causas criminales expedire.*
65 *Neque reum condemnatum absoluere.*
66 *Neque Clericorum bona confiscare.*
67 *Neque pœnas corporales in pecuniarias commutare.*
68 *Neque causas beneficiales cognoscere.*
69 *Neque causas futuras tractare.*
70 *Neque exercendi iurisdictionem Episcopis expulsis facultatem dare.*
71 *Clausula generalis in mandato, quid importet.*
72 *Expressio omnium casuum, non est necessaria in commissione Vicariatus.*

1 QVoniam Vicarij Generales, vt supra demostrauimus, vnum, & idem Tribunal, ac consistorium cum Episcopo constituunt, *capit. Romana, versic. eorum vices, & vers. unum sit consistorium, de appel. in 6.* Sbroz. *de offic. vic lib. 1. q. 23. numer.* 7. Gloss. *antepen. in Clem. 2. de rescript.* & Rot. *decis. 9 de offic. vic. in antiq.* Leo. *in Thes. for. eccl. p. 1. c. 10. nu.* 10. Ideò regulariter possunt omnia exercere, si sint legitima facultate constituti, quæ ipsimet Episcopi constituentes facere possunt, his tamen exceptis, quæ prohibita inueniuntur, *cap. 2. & 3. de offic. vic. in 6.* cum eorum vices gerant, & proptereà sicut Episcopi sunt honorandi, *cap. præcipimus 33. dist.* Rebuff. *de vic. episc. numer.* 7. Roman. *singul.* 362. Nam ad hoc officium exercendum etiam Episcopi, & Cardinales fuerunt assumpti, vti Vicarij Episcoporum. Rebuff. *in prax. benef. tit. form. vic. num.* 35. 38. & 68. Mandol. *reg. Cancell. 24. de malè promot. qu. 6. numer.* 16. Sbroz. *lib. 1. qu. 44. iuxta tradita in d. c. præcipimus, 33. dist.* Roman. *prac. singu'.* 362. Rebuff. *vbi sup. de vic. episc. n.* 7. Sunt enim Vicarii ad exemplum, 72. Discipulorum Christi, vt in Concilio. *Neocæsariensi habetur. cap. 13.* & prius dicebantur Corepiscopi. *ib.* De quibus fit mentio in *c. quamuis dist. 68. cum seq.*

Regulariter Vicarij possunt exercere absque speciali mandato, omnia ea, quæ sunt iurisdictionis, *cap. fin. ubi DD. de offic. vic. in 6.* Felin. *in cap. cam te numer. 17. in princ. de rescrips.* Rebuff. *vbi sup. tit. de denuclusion. num.* 63. Sbroz. *l. 2. q. 35. nu. 2,* quæ autem spectant ad dignitatem Episcopi, exercere non possunt, sinè speciali mandato, Sbroz. *l. 1. q. 65. num.* 1. Attamen regula hæc generalis, in multis casibus restricta fuit à Summis Pontificus in iure Canonico, & Ciuili nouissimo, ità vt quædam, absque speciali mandato Episcoporum, Vicarij Generales facere non possint, *cap. pen. et vlt. vbi* Gloss. & DD. *de offic. vic. in 6.* quale verò sit mandatum speciale, not. Sbroz. *d. l. 1. 65. n. 2.* maxime quæ sunt de maioribus; de quibus infr. Idem Sbroz. *l. 2. q. 6. nu. 1.* & ea quæ specialis iure competunt Episcopo, non veniunt sub generali mandato Vicarij. Idem *in d. l. 3. q. 29. nu. 4.* Quædam verò similiter facere nequeunt per seipsos, quæ sunt ordinis Episcopalia, etiam si Episcopi speciale mandatum concederent.

Et Primò non possunt Vicarij Generales episcoporum consecrare Ecclesias & Altaria, & benedicere calices quia hęc spectãt ad episcopos, ratione ordinis episcopalis. *can. quamuis, 68 d. et c. vnic. §. fin. de sacr. unct.* Sbroz. *d. l. 2. q. 5. de offic. vic. nu. 3. et 10. et q. 6. seq. et 2. per tot.* Rebuff. *de vic. nu,* 33. *et* 168. Franc. Leo. *in Thes. for. eccles. par. 1. c. 10. nu.* 12. Benè tamen possunt hęc facere, si habeant priuilegium Apostolicom, præcit. Franc. Leo. *in Thes. for. eccles. in d. par. 1, c. 10. n. 12. vers. fallit tertio* Rebuff. *ubi sup. tit. form. Vicar. n.* 170. alia verò, quæ episcopis competont ex priuilegio, sine mandato speciali, non possunt Vicarij exercere. Sbroz. *l. 2. q. 29. n. 5.*

2 Non possunt conficere Chrisma, & Oleum sanctum infirmorum, & cathecumenorum, quæ episcopis tantum facere, concessum fuit in die Cœnæ Domini. *dicto cap. vnic. vers. manus. episcopi de sac. unct.* Rebuff. *in prax. benef. p. 1. tit. form. vic. Archiep. nu.* 40. hæc enim facere, episcopis concessum fuit de iure speciali ratione ordinis.

3 Non possunt internenire in consecratione episcoporũ, in qua requiruntur tres Episcopi, cum Metroplitano, extrà Romanam Curiam, ideò in hoc non possunt episcopi vicem gerere. *cap. episcopi, et ibi* Gloss. 1. *et c. cum prouinciales* 64. *dist. cant. fin.* 66. *dist. cant. episcope,* 80. *dist. et c. unic. in princ. de sac. unction.*

4 Non possunt Vicarij Episcoporum Sacramentum Chrismatis pueris non confirmatis conferre, quia hoc Sacramentum antiquitus ab Apostolis tantumodò agebatur, & potest illos episcopi tantum permissum fuit, *c. de his, et c. manus quoque, de consecrata, dist. 5. et d. capit. vnic. §. per frontes de sac. unction.*

5 Neque possunt ordines conferre, cum sit facultas solum Episcopis concessa, ratione ordinis, *cant. quamuis, præcis. 68. d.* Glos. 1. *in cap. quia periculosum, de sent. excomm. in sexto.*

6 Actualiter, & solemniter degradare non possunt ordinatus, quia facultas hæc, solum Episcopi, reseruata reperitur, *c. 1. de haret. c. si quis, cum. seq. 15. q. 7. c. degradatio, de pan. l. 6.* Conc. Triden. *c. 4. de refor. sess.* 13.

7 Non possunt indulgentias concedere, quas possunt Episcopi; Neque hoc permittitur Aliis Prelatis, Episcopis inferioribus. *cap. accedentibus de excess. prælator.* Nauar. *de Iub. et Indulg. notab. 7. nu. 2. tom.* 3. licet contrarium dicatur per DD. de quibus. *infr. nu.* 34. nisi ex priuilegio Apostolico illis concedatur, quia sunt gratiæ, *vid. in cap. cum ex eo, et capit, nostre. de pænit. et remiss.* vbi DD. communiter, Rebuff. *vbi supra num,* 172.

8 Corrigere, visitare, & emendare Capitula Cathedralium Ecclesiarum, non licet Vicariis Episcoporum, sed tantum ipsis Episcopis, consuetudinibus, & concordiis quibuscumque non obstantibus, Concil. Trid. *c. 4. de reform. sess.* 6. & Sac. Congreg. Conc. *super. eod. c. 4. sub titul. Brixien. §. qui visitent, et §. Capitula Cathedralium.* Neque Episcopis absentibus, possunt Vicarii Generales ipsorum conuocare Capitulum; Neque de rebus Capituli agere. Neque a Canonicis ad Capitulum vocari, nisi sint Canonici. Concil. Triden. *sess. 25. de reform. c. 6.* Limitatur tamen, si in aliqua Ecclesia, maiorem Vicarii auctoritatem habens ex priuilegio, vel consuetudine, *ib.*

9 Reconciliare non possunt Vicariis Ecclesias consecratas, quæ pollutæ sunt, hoc enim solis Episcopis facere permittitur, *c. aqua per Episcoporum vbi* Abb. *n. 1. de consecrat. Eccles. vel altar.* Rebuff. *in prax. benef. de Vic. n.* 168. Idem dicitur de Capellis, Oratoriis, & cimiteriis pollutis in Ecclesiis consecratis, *cap. vnic. de consecr. eccle. vel alt. in 6.* Rebuff. *ibi. n,* 158.

158. ex priuilegio tamen Apostolico, aliquando Episcopi possont simplici Sacerdoti facultatem hanc reconciliandi delegare, aqua tamen per ipsos exercizata. Franc. Leo *in thes. for. Eccl. p. 1. capit. 10. prac. numer. 12. vers. fal. lic. 8.* Barbos. *de pot. Episc. p. 3. alleg. 54. numer. 83.* Sbr. *l. 2. q. 5. n. 4.*

Et regulariter Vicarij Generales, facere nequeunt omnia ea, quæ ardua, maiora, & reseruata sunt, nam illa non veniunt in generali mandato. *cap. 2. vbi DD. post.* Gloss. *de offic. leg.* Geminian. *cons. 38. num.* 10. Abbat. *in cap. prudentiam. §. sexto. col. 2. de offic. deleg.* Paris. *consil. 10. num. 7. vol. 4. cum* Alijs per Roland. *cons. 75. n. 20. cum seqq. vol. 3.* Idcoque in his opus erit speciali mandato: vt sunt omnia ea quæ sunt ordinis Episcopalis, si non sint Episcopi ipsi Vicarij, vt aliquando accidit. Neque Episcopi ea delegare possunt his, qui non sunt eodem ordine insigniti; Ea enim, quæ sunt certo ordini ex Diuina dispositione tributa, committi non possunt Alij, qui illum ordinem non habeant. Gloss. *penult. in d. cap. aqua: & ibi* Abbat. *numer. 2. & 8. de consecr. Eccl. vel alt.* Ea verò, quæ sunt iurisdictionis, vt iudicare, excommunicare, absoluere, Beneficia conferre, & cætera huiusmodi, possunt Episcopi, Vicarijs aut Alijs Ecclesiasticis personis demandare. Gloss. *fin. in cap. transmissa. de elect.* Quæ autem sint Iurisdictionis Episcopalis, tradit. Sbr. *l. 2. qu. 4.* Non autem ea, quæ sunt ordinis Episcopalis, cum illa acquirant per consecrationem. *cit.* Gloss. *in cap. transmissa*, Ioan. de Sylu. *trac. de benef. par. 1. q. 2. col. 11.* Leo. *in Thes. for. Eccles. par. 1. cap. 10. n. 12. fall. 8. in fin.* Sbr. *l. 2. q. 5.* Rebuff. *in prax. benef. de vic. episc. n. 170. & tit. de deuolutionib. n. 56.*

Possunt tamen Episcopi, Vicarijs non Episcopis, specialem auctoritatem dare, committendi alicui Episcopo ea, quæ sunt ordinis Episcopalis. Sbr. *d. l. 2. quæst. 12. num. 1. & seqq.* Rebuff *in cit. prax. benef. p. 1. nu. 171. tit. for. vic. Archiep.* Illa autem quæ ad ordinem Episcopalem tantum pertinent, sunt Ecclesias, Altaria, Calices, Oratoria, ac cœmeteria ædificare, benedicere, consecrare, cæteraque loca, vestes, campanas, mappas, & vasa diuino cultui deputata, & eadem polluta, reconciliare, Abbates, & Abbatissas, ac moniales benedicere, & si est Archiepiscopus suffraganeos, chrisma, oleum cathecumenorum, & infirmorum conficere die Iouis Sancta, pueros, & puellas baptizatas confirmare, Clericos ordinare, pontificalia exercere, & cætera huiusmodi, quæ Episcopo competunt, ratione ordinis. *cap. quamuis. 68. distinc. cant. per lectis. 25. d. cap. quod sicut. §. præterea; & ibi* Gloss. *verb. sine pallio, & in cap. transmissam. verb. de datalibus, & vtroque* Abb. *de elect. cap. aqua, & ibi* Gloss. *verb. iurisdictionis vbi etiam* Abb *num. 2. de consecr. Eccl. vel Altar. ca inter corporalia de trans. episc. c. vnic. § fronte. de sacr. vnct. c. accedentibus vbi* Abb. *n. 2. de excess. prælat.* Specul. *de iurisd. omn. iud. nu. 28.* Bursar. *consil. 125. n. 36. vol. 1.* Sbr. *l. 2. q. 2.* Rebuf. *in pract. benef. tit. form. vic. Archiep. n. 32. vsque ad 41.* Barb. *de pot. Episc. p. 1. tit. 1. c. 1. n. 9. & 10. vbi fusè.*

Alia verò multa sunt, quæ Episcopis competunt, ratione Dignitatis, vt habere vsum Mitræ & pontificalium, & quandoque ex priuilegio vsum pallij, paternum honorem, & reuerentiam à Principibus Mundi, concedere indulgentias, & sacramenta Diœcesanis ad eum recurrentibus, audire confessiones, prædicare, publicas, & solemnes iniungere pœnitentias, dispensare in quibusdam, Diœcesanam Synodum celebrare, & ad Archiepiscopum conuocare Concilium prouinciale, iudicare Clericos, causas matrimoniales cognoscere, dimissorias siuè commendatitias ad ordines, & Sacramenta concedere, decimam oblationum in casibus à iure expressis, Synodaticum; vel Cathedraticum; quartam funeralium exigere, nec non procurationem, ratione visitationis, pro modo facultatem ecclesiæ subsidium charitatiuum ex causa, & eius census, & similia, quæ ad Dignitatem episcopalem pertinent, *capit. accedentibus. vbi* Abbat. *numer. 2. de excess. prel. capit. ne Apostolica cum ibi not. per DD. de priuil in 6. cap. conquærente, vbi latè* Abb. *num. 2. de offic. ord. c. cum. olim. & cenlib. c. dilectus, de offic. ord. vbi* Abb. *& DD. & in c. at si clerici. §. fin. vbi* Dec. *nu 20.* Lancellot. *inst. iur. can. de elect. §. penul. & fin.* Menoch. *de arbitr. iud. l. 2. cas. 178.* Cucc. *Inst. iur. can. de Vic. Episc. n. 51. & seq. l. 2. & de Episc. à nu. 30. vsque, ad 90. & per tot* Sbr. *l. 2. q. 3.* Barb. *de Episc. vbi sup.* Ea enim, quæ sunt dignitatis episcopalis, possunt ab episcopis, Vicarijs committi. *d. c. accedentibus in fin. vbi* Abb. *& Alij* & Felin. *in c. his quibus in princ. de offic. ord.* Archid. *in c. placuit, per illum tex. de pœnis. d. 6.* Sbr. *l. 2. q. 17. n. 3.*

Illa tandem, quæ competunt episcopis, ratione iurisdictionis, sunt: habere subiectionem subditorum, recipere ab illis iuramentum, electos sibi subditos confirmare, nouas erigere Parochias, & ecclesias, etiam Collegiatas, ex priuilegio erectas, collapsas, reædificare, & restaurare, in matrices ecclesias ex causa transferre, eligere, præsentare, præsentatos instituere, destituere, beneficia vnire, conferre, eorum resignationes recipere, eadem resignata conferre, alienare, inuestire, causas omnes ad forum episcopalem spectantes, cognoscere, & iudicare, visitare, reformare, ordinare, facere edicta, Constitutiones, & præcepta exequi, & reuocare, carcerare, torquere, condemnare delinquentes, etiam ad perpetuos carceres, corrigere, mulctare, excommunicare absoluere, suspendere, interdicere; deponere, degradare, degradatos Curiæ sæculari tradere, brachium sæculare inuocare, mitigare pœnas, indulgere iuramentum purgationis, delinquentibus etiam indulgere, & gratiam facere in casibus à Iure permissis, pias exequi voluntates, & reliqua huiusmodi, quæ sunt iurisdictionis Episcopalis. De quibus, *tex. in capit. conquerente, ubi latè* Abb. *numer. 2. de offic. ord. capit. cum ab ecclesiarum, ubi* Gloss. *verb. ecclesiastica sententia eod. tit.* Gloss. *in cap. transmissa, preter. verb. de datalib. & ibi* Abb. *de elect. & in distinc. cap. aqua, verb iurisdictionis de consecr. eccles. vel altar. & in cap. quod Sedem de offic. ord. ubi* Abb. *numer. 5.* DD. *in cap. at si clerici. §. fin. ubi* Dec. *numer. 20. de iudic.* Specul. *de iurisd. omn. ind. numer. 28.* Paris. *cons. 34. & cons. 22. vol. 4.* Bald. *consil 478. numer. 1. volum. 4. & in libr. si quis §. in omnibus, col. 1. C. de episc. & cler.* Sbroz. *ubi sup. lib. 2. quæst. 4.* Barb. *ubi proximè, et Alij per ipsos adducti.*

10 Non possunt Vicarij Generales, quando celebrant habere duos Capellanos, siuè Clericos, qui illis cum coctis inseruiant, etiam si sint Prothonotarij, siuè Vicarij Apostolici.

Neque in altari quatuor candelas accensas tenere, nisi hoc fieret in illo altari, propter solemnitatem diei festi, Sic declarauit Sac. Congreg. Rituum *7. Augusti. 1628.* Ganant. *in Rubric. Missalis part. 1 tit. 20. vers. cum candelis, ver. an possit? et in Manual. episc. verb. missa ritus, n. 11.*

Neque possunt facere circulum in missę solemni, antè episcopum cum canonicis, ad Gloria, credo, Sanctus, &c. Sacr. Congr. Rituum *in Maceraten. 28. Septembr. 1630. teste* Barb. *in coll. eff. decis. Apost. coll. 715. n. 18.*

11 Neque licet Vicarijs sumere paramenta de altari; quia hoc facere, solia episcopia celebrare volentibus, permittitur. Eadem Sac. Congreg. *7. Iulij. 1612.* Ganant. *in Manual. episcop. d. verb. missæ ritus, n. 10.* Hoc tamen facere licet, propter necessitatem, cum scilicet alius locus congruus non adest vt possit sacris vestibus indui. Et tunc non in medio altaris, sed in cornu Euangelij, sicut alij Sacerdotes faciunt, In casu simili paramenta ipsa accipiant, Gauant. *in rubr. miss. p. 5. tit. 2. §. 1. in princ.* Ead. Sac. Congreg. Rit. *declarauit 7. Iulij 1612.*

Neque baldachinum erigere, absente episcopo, in Ecclesiis exemptis, inuitis monachis. Sac. Rit. Congreg. *in causa Congregationis Casinen. 10. Iulij 1621. teste* Aldano *in compendio Canon. resol. l. 1. tit. 48. nu. 32. referente.* Barb. *in collet. decis. Apost. collect. 715. n. 5.*

12 Neque Vicariis annulo vti licet, tempore, quo celebrant, licet sint Prothonotarij Apostolici, non participantes. Eadem Sac. Congreg. *11. Februarij 1621.* Gauant. *in Manual. episc. verb. missæ ritus, n. 12.* & multò minus, si sint Canonicij Cathedralium. Eadem Sac. Cong. *20. Nouemb. 1629.* Gauant. *ib. n. 13.*

Debent tamen in missis solemnibus & functionibus publicis honorari in Choro, Ecclesia, & vbique; vndè debent illis dari candelę, benedictæ, palmæ, thus antè Canonicos, & dignitates, exceptis his, qui cum paramentis assistunt. Sac. Congreg. *in una Bisimanen. 26. Maij 1600.* Nicol. *in Flosc. verb. Vicarius Generalis n. 44. vers. unde Vicario.*

Non per hoc tamen, potest Vicarius facere functione episcopales, absente, vel impedito Episcopo, sed spectat facere ad prima dignitatem Capituli, & successiue ad alios. Sic declarauit Sac. Rit. Congr. *in Algaren. et Brandusinæ 20. Decemb. 1601. et in Alia Brundusina 5. Februarij 1614. et in Alatrina*

22. *Ianuarij* 1618. *teste* Barbos. *vbi sup. collec.* 715. *numer.* 6.

Neque potest prohibere Canonicis, nè officium inchoetur, donec ipse veniat, sed statim signo dato, inchoari debet. Sac. R. Congreg. *in vna* 25. *February* 1606 *referente.* Barb. *ibid. numer.* 8.

Neque potest dare benedictionem Diacono, antequam Euangelium cantet.

Neque Prædicatori benedicere, antèquam pulpitum ascedat. Sac. Rit. Congr. *in Paten.* 17. *Martij* 1607. *refert.* Sellius, *in Select. Canonic. c.* 46. *n.* 54. Barb *ib. n.* 9.

Multa alia non possunt facere Vicarij, de quibus supradicti DD. nimirùm, Seilins, Alban, & Barb. *locis cit.*

13 Non possunt Vicarij Generales conferre Beneficia, nisi specialiter eis talis facultas concedatur ab Episcopis, nam alias non comprehenderetur in mandato generali, etiam cum amplissimis clausulis concesso, quia hoc est de maioribus, quæ non veniunt sub generali mandato, *capit. nemo de consecr. dist.* 1. *cap.* 2. *& vlt. de offic. vic.* 6. vbi DD. communiter, Zerol. *vbi sup. in prax. episc. p.* 1. *verb. Vicarius*, §. 9. Maran. *par.* 4. *de ord. iud. dist.* 5. *numer.* 59. Rebuff. *in prax. benef. tit. form. vic. numer.* 6. Barb. *de episc. par.* 3. *alleg.* 54 *num.* 6. Sbroz. *lib.* 1. *quæst.* 7. *num.* 11. *& lib.* 2. *q.* 71. Ideoque practicari solet a peritis Vicariis, vt quando conferunt beneficia, ex hac speciali concessione asserunt in Bullis, hanc facultatem habere. *arg. ca. cum in iure, de offic deleg. cap. præterea, de dilat.* Zerol. *vbi sup.* Non tamen per hoc, quod episcopus hanc facultatem Vicario suo det, priuatur iure collationis. Azor. *p.* 2. *lib.* 1. *cap.* 44. *q.* 1. Tractatur etiam, quid agendum, si eodem die conferat Vicarius vni, & episcopus alteri, & tangit Idem etiam, *quæst.* 113.

Quæ facultas conferendi beneficia extenditur, etiam si sint extra Diœcesim. Gloss *in cap. eius, de offic. leg.* Rebuff. *ib. num.* 227. *& seqq.* vbi limitat hoc multis modis de quibus ipsum consule.

14 Resignationes beneficiorum admittere, sinè speciali mandato, Vicarij non possunt, nec eas approbare; neque ipsorum permutationes admittere, *capit. quæsitum, de rer. permut.* Zerol. *ib.* §. 10 Rebuff. *vbi sup. num.* 04. *cum plur. seqq.* Sbroz. *l.* 2. *q.* 130 Barb. *ib num.* 66. Imò neque habentes facultatem approbandi resignationes factas ex causa permutationis, possunt signata beneficia permutantibus conferre, absque speciali facultate, & mandato conferendi Rot. *decis.* 5. *alias* 397. *n.* 2. *&* 3. *in nouis, quam affer.* Sbroz. *l.* 2. *q.* 71. *num.* 9 Rebuff. *vbi sup. n.* 104. *&* 106.

15 Neque beneficia vnire possunt, neque vniones reuocare, aut Ecclesias diuidere, sinè speciali mandato latè L. cter, *de re beneficiaria, l.* 1. *q.* 28. *à n* 118. Garz. *de benef. p.* 12. *c.* 2 *num.* 69. Sbroz. *l.* 2. *q.* 115. Barb. *ib n.* 72.

16 Neque beneficia supprimere valent absque speciali mandato Ricc. *in collect. decis. p.* 1 *collect.* 143. *post princ.* Sbroz. *l.* 2 *q.* 117 Barb. *n.* 7.

17 Neque Iuspatronatus erigere, neque consensum præstare ipsius fundationi, sinè speciali mandato possunt. Ricc. *decis. Curiæ Archiep. Neap. par.* 1. *decis.* 140.

18 Neque instituere possunt, absque speciali mandato episcoporum, Præsentatum a Patrono in Iurepatronatus vacante. Rebuff. *in prax. benef. form vicar. numer.* 126. *& in addit. ad reg.* 13. *Cancell. verb. aut Vicarios perpetuos, vers. item Vicarius Generalis*, Rolànd. *cons.* 47. *num.* 45. *vol.* 1. qui multas adducunt rationes. Sed tamen in contraria sunt sententia communiter DD. in hoc, asserentes, posse Vicarios, absque speciali mandato, electos confirmare, & præsentatos instituere. Gloss. *in cap. fin. de offic. vic. in sexto, verb. non possunt, per tex. in cap. ex frequentibus de institut. vbi* Gloss. *verb. officialium & * Abb. Couarr. *l.* 3 *variar. cap.* 20. *num.* 7 Viuian. *in prax. Iurispatr. p.* 1. *num.* 3. Sbroz. *l.* 2 *q.* 111. Garc. *de benef. p.* 5. *cap.* 8. *num.* 84. *& part.* 8. *n.* 50. Barb. *p.* 1. *de episc. alleg.* 54. *nu.* 70. Zerol. *p.* 1. *prax. episc. verb. Vicarius*, §. 14.

19 Neque Iuspatronatus reseruare alicui possunt, ex causa donationis, fundationis, vel constructionis, absque speciali concessione. Garc. *de benef. part.* 5. *cap.* 9. *n.* 43. Viuian. *in prax. Iurispatr. part.* 1 *l.* 1. *cap.* 1. *num.* 24. *in* 1. *edit.* Sbroz. *l.* 2. *q.* 31. *n.* 4. Gratian. *discept. Forens. c.* 503. *nu.* 12. Barb. *ib. n.* 84. *Rot. Rom. apud*, Farinac. *decis.* 337. *n.* 5. *p* 2. *recent. & decis.* 257. *n.* 2. *p.* 2. *recent.*

20 Neque donationi Iurispatronatus auctoritatem, vel decretum interponere, nec assensum præstare valent, sinè speciali mandato, quia hoc est de iurisdictione gratiosa, non necessaria, *vt in d. cap. vnic. de Iurepatr. in* 6. Ricc. *in prax. aur. resol.* 469. Zerola *ib.* §. 11. Sbroz. *l.* 2. *q* 198. Barbos. *n.* 75.

21 Neque præsentare possunt ad Iuspatronatus, sinè speciali concessione, quod ad Episcoporum spectat præsentationem Lambert. *de iurepatr. p.* 3. *l.* 2. *q.* 110. *n.* 2. Garc. *de benef. p.* 5. *c.* 8. *n.* 82 Sbroz. *l.* 2. *q.* 110. *n.* 2. Barb. *ib n.* 82.

22 Neque nouas Parochias erigere possunt, nec alia Beneficia creare, sinè speciali mandato: Neque in creatione nouæ Dignitatis auctoritatem præstare. *cap. nemo. vbi*, Gloss. *verb. veniat per se, vel per alium de consecr. dist.* 1. Rot. *in Segobricen. Capellaniæ.* 22. *Aprilis*. 1625. *coram Vbaldo, quam affert* Barb. *vbi sup. num.* 76. Sbroz. *l.* 2. *q.* 117. *nu.* 2. *& eod. l. q.* 31. *n.* 4. Garc. *de benef. p.* 5. *c.* 9. *n.* 75.

23 Neque pensiones imponere super beneficijs, in quibus Episcopis permitteretur, ob aliquam iustam causam. Monet *de Commut. vlt. volun. c.* 5. *n.* 496. Bero. *cons.* 18. *num.* 10. *vol.* 1. Sbroz. *l.* 2. *q.* 71 *n* 24.

24 Neque Aeconomum Ecclesiæ constituere valent, absque speciali concessione. Felin. *in cap quoniam. in fin. de offic. ord.* Sbroz. *l.* 2. *q.* 53. *n.* 2. De illo autem Aeconomo intelligitur, qui vicem Episcopi gerit in colligendis fructibus, & redditibus in Clericos, & pauperes distribuendis, non de alijs, qui possunt poni, vigore generalis mandati. Barbos. *p.* 3. *de Episc pot. de alleg.* 54. *num.* 78.

25 Neque ab ordine aliquem deponere, aut a Beneficijs, officijs, vel administrationibus amouere Vicarij valent, sinè speciali mandato suorum Episcoporum *c. licet. de offic. vic. in* 6. *vbi DD. communiter.* Gloss. *in c.* 1. *verb. episcopos. de suppl. neglig.* *in* 6. Sbroz. *l.* 2. *q.* 111. *n* 7 *& q.* 130. *n.* 4.

26 Neque possunt aliquem clericum exilio condemnare, aut ab exilio reuocare, sinè speciali concessione. Abb. *in cap.* 1. *numer.* 3. *de calumn. & in capit. cum non ab homine n.* 4. *de iud.* Diaz. *in pract. Crim. Canon. cap.* 126 *in prin n.* 3. *&* 4. Foller. *in pr. cr. can.* 1. *p. in l. tit. esse confessum aut conuictum*, *n.* 15. Sbroz. *l.* 2. *q.* 155 *num.* 2 *&* 156. *num.* 4. Barb. *ibid. numer* 79. An autem vti possint pœna fustigationis vide Petr. Grillan. *tract. de relaxat. carcer. q.* 5. *&* Diaz *in pract. crim. can c.* 125. *nu.* 6. quos refert. Sbroz. *l.* 2 *q.* 151. *n* 4 vbi affirmatiuè concludit: verberari enim possunt Clerici in minoribus, & in culpis leuibus, *sec.* & Gloss. *in c. cum Beatus* 45. *d.* Diaz *ib. n.* 2. Sbroz. *d q.* 154. *nu.* 7. & tunc non faciant per se, *can non decet*, 89. *d.* sed per ministrum ecclesiasticum Sbroz *ib. n* 8.

27 Neque Ecclesias dirutas, & vetustate colapsas, quæ instaurari non possunt ob inopiam Parochianorum, & ecclesiarum, in Matrices erigere, vel in alias viciniores ecclesias transferre, absque speciali mandato, possunt Vicarij. Franc. Leo, *in Thes. for. eccl. p.* 2. *c.* 16. Sbroz. *l.* 2. *q.* 117. *n.* 3. Barb. *ib. numer.* 8.

28 Neque statum mutare valent alicuius ecclesiæ, etiam in casibus, in quibus possent episcopi, sinè mandato speciali. Monet. *de commut. vlt. vol. c.* 11. *n.* 358. *&* 160.

29 Neque alienare res ecclesiæ in illis casibus in quibus episcopis permittitur, sinè speciali mandato possunt Vicarii, Abb. *consil.* 88. *num.* 6. *col.* 5. *vers. secundo potest se tueri*, Sbroz. *libr.* 2. *quæst.* 118. *numer.* 2. & Ego *infr. numer.* 55. Ratio est, quia est de arduis; ardua verò fieri non possunt sinè speciali mandato. DD. *in cap. adhæc*, maximè Abb. & Innocen. *de offic. Archid.* Rebuff. *in prax. benef. tit. de vnion. reuoc. n.* 24. Sbroz. *lib.* 2. *quæst.* 117. *numer.* 4. *cap. nouit. & per tot. de his quæ fiunt à Prælat. sinè cons. c.* Idem Sbroz. *in d. l.* 2. *q.* 44. *n.* 5. *q.* 115. *n.* 5. *& q.* 118. *n.* 4. Neque maiora facere, vt Nos *infr. dicemus. sect.* 4. *subsect.* 4. *n.* 6.

30 Neque de hæresis crimine cognoscere valent Vicarii, sinè speciali mandato; ità Couar. *l.* 3. *var. res. c.* 20. *n.* 3. Sbroz. *l.* 2. *q* 161. *n.* 4. Verum tamen est hic aduertendum, quod Vicarii, neque de licentia episcopi, possunt absoluere subditos in foro conscientiæ a crimine hæresis, quia hoc competit solùm episcopis, vigore concessionis Concil. Trident. *sess.* 24. *de reform. cap.* 6. ibi. *eis tantùm, non eorum Vicarijs sit permissum*, quod aduertit, Cuccus. *Inst. iur. Canon. de episc. num.* 191. Sbroz. *l.* 2. *q.* 20. Practica verò procedendi in caussis hæresis, habetur *infr. tom.* 2. *p.* 5. *prax.* 1.

31 Neque subditis publicas pœnitentias imponere; aut publice pœnitentes reconciliare valent, siuè speciali mandato. Genuen.

Genuen. in prax. Archiep. Neap. capit. 43. innoui, Sbr. li. 2. quaest. 17. numer. 2.

32 Neque explorare voluntatem Virginis, habitum regularem suscipere volentis & posteà professionem emittere, an coacta, vel seducta sit, vel sciat quid agat seruata dispositione Conc. Triden. c. 17. de regul. sess. 25. Vicarij possunt, nisi adhæc specialiter deputati sint, vel absentibus, vel impeditis episcopis, Sbr. l. 2. q. 208.

33 Neque assensum præstare possunt, aut auctoritatem interponere ædificationi monasterij in alicuius testamento relicti, sinè speciali mandato, & illi Abbatissam præficere, & si corrupta, sit dispensare, ità Calderin. cons. 3. de offic. vic. quem refert. Sbroz. eod. l. 2. q. 199. n. 1.

34 Neque Indulgentias concedere possunt, sinè speciali mandato. Rebuff. in prax. benef. in form. Vic. Archiep. num. 172. Sbroz. l. 2. q. 40. n. 2. & 3. Iul Lanor. de indulg. par. 2. c. 11. nu. 51. Barb. p. 3. de episc. alleg. 54. n. 90. Ratio est, quia hoc est de maioribus, non veniunt, sub generali mandato, nisi accedat speciale mandatum. cap. nemo, de consec. dist. 1. Calderin. cons. 3. incip. an vicarius. tit. de offic. vic. Rebuff. ib. Sunt tamen multi DD. aliter sentientes, nempè, quod non possint vicarij illas concedere, etiam accedente mãdato speciali, quia tenent, hoc episcopi prouenire, ratione ordinis episcopalis, vt diximus num. 7. & Franc. Leo. in thes. for. Eccl. par. 1. cap. 10. num. 12. vers. fallit nono. Contrarium tamen seruatur, quia concedere indulgentias, non est ordinis episcopalis, sed potius dignitatis, seù iurisdictionis, cap. accedentibus, & ibi Abb. num. 2. de excess. prælat. cap. cum olim. in fin. de maior. & obed. & cap. dilectus, in fin. de offic. ord. Pauin. de offic. & potest. cap. Sed. vac. 1. p. princ. Sbroz d. q. 40. n. 2. l. 2. & 105 sup. numer. vers. alia verò multa; Et ideo potest concedi hæc facultas ab episcopis suis vicariis, etiam non Sacerdotibus; cum illis petat ratione dignitas, etiam si ipsi episcopi non sint consecrati, sed tantùm electi & confirmati, mòdatoq; quod ipsi non sint sacerdotes Pauin. ubi sup q. 4. n. 4. D. Thom. in 4. sent. d. 2. q. 3. & d. 23. art. 2. Sbroz. vbi prox. n. 6.

35 Neque possunt sinè mandato speciali, concedere aliis Sacerdotibus licentiam confessiones audiendæ. Hostiens. in summ. tit. de pœnit. §. cui confitendum, in fin. Sot. in 4. d. 18. quæst. 4. & 14. num. 4. Sanch. de matrim. l. 3. disp. 29. num. 14. qui tamen numero sequenti contrariam sententiam veriorem vocat, Barb. de episc. p. 3. alleg. 53. num. 91. Bene tamen ipsi vicarij ex mandati generalis, possunt Fidelium confessiones audire. Ricc. in prax. Aur. res. 283. Monet. de commut. vlt. uol. c. 7. n. 41.

36 Neque sinè mandato speciali possunt licentiam concedere alicui monaco vacandi studiis, & proficiscendi in locis, vbi Episcopi, loco Abbatis sunt. Abb. cons. 88. nu. 5. uol. 1. & not. in cap. causam, quæ de iudic. Pauin. de offic. & potest. cap. Sed. vacan. 2. part. princ. quæst. 8. numer. 25. Sbroz. libr. 2. quæst. 201. nu. 2. & 3.

37 Neque possunt matrimoniales causas cognoscere, aut eas tractare, sine speciali concessione. Ledesm. de matrim. q. 45. art. 1. punct. 3. dub. 4. Rebuff. ubi sup. nu. 155. Sbroz. lib. 2. quæst. 44. numer. 2. Barb. vbi sup. numer. 94. & Alii per supradictos allegati.

38 Neque possunt dispensare in monitionibus matrimonii, etiam iusta causa interueniente, Menoch. de arbitr. iud. casu 453. numer. 5. & consil. 69. à num. 55. Garc. benef. p. 5. cap. 8. à n. 50. Contrarium tamen in praxi seruatur, nam possunt. Vicarii Episcoporum denunciationes remittere, nisi expresse eis prohibeatur. Genuens. in prax. Archiep. Neap. cap. 26. num. 1. Guttier. de matr. cap. 59. numer. 11. Sperell. in decis. For. eccles. decis. 97. num. 1. Sbroz. l. 2. q. 43. num. 28. & 29. & q. 202. num. 2. Barbos. de episc. p. 2. alleg. 32. n. 29. Sanchez. de matrim. l. 3. disp. 7. num. 9. & 10. Bonac. de matr. q. 2. punct. 6. nu. 7. uers. dixit.

39 Neque possunt cum mandato generali, nisi speciale accedat, interdicta relaxare sinè ab homine, siuè a iure sint. Sbr. libr. 2. quæst. 185. numer. 2. cum seqq. Barb. p. 3. de episc. alleg. 54. num. 96.

40 Neque possunt sinè speciali concessione, monitoriales litteras, seù excommunicationis ad finē reuelationis, pro rebus ablatis, seù de perditis, decernere, & relaxare, Sayr. in Claui Reg. l. 9. cap. 15. n. 21. Marcel. Vulp. in prax. iudic. for. eccles. cap. 2. num. 4. Barb. de episc. p. 3. alleg. 96. n. 6. vbi asserit Sacram Congregationem Concilii sic pluries declarasse: Non desunt tamen Doctores, qui contrarium sententiæ de quibus dixi sup. eod. par. 1. sect. 2. subsect. 2. n. 9.

41 Neque possunt absoluere ab irregularitatibus, & suspensionibus ex delicto occulto prouenientibus, sinè particulari mandato. Rebuff. in prax. benef. de form. vic. nu. 179. cum seqq. Vgolin. de potest. episc. c. 3. §. 7. num. 2. uers. postremò. Suar. de censur. disp. 41. sect. 2. nu. 8. Sbroz. l. 2. q. 20. & qu. 169. numer. 1. & quæst. 180. num. 2. & q. 184. num. 1. Barb. de episc. p. 2. alleg. 39. num. 10.

42 Neque absoluere possunt ab excommunicatione Canonis si quis suadente diabolo. 17. q. 4. sine speciali mandato, in casibus episcopis permissis. De quibus in c. de cætero, de sent. excomm. & in c. in his quibus, vbi DD. communiter, de offic. ord. & in c. cum nos sciatur, ubi Abb. de sent. excomm. Sbroz. l. 2. qu. 180. n. 1.

43 Neque à casibus reseruatis ab ipsis episcopis absoluere possunt vicarii, absque particulari concessione, cum non veniant in generali mandato. Hostien. in sum. de pœnit. §. cui confitendum, uers. quod si episcopus; Rebuff. in prax. benef. ubi sup. num. 179. Sbroz. lib. 2. q. 19. numer. 5. Barb. de episc. p. 3. alleg. 54. num. 116. Casus autem reseruati episcopis enumerantur a Glos. in cap. 2. de pœnit. & remiss. in 6. Lancellot. Inst. iur. can. lib. 2. de pœnit. & remiss. §. illud etiam. Lucc. Inst. iur. can. de episc. num. 231. Plot. de Sacram. p. 4. c. 5. & 6. Sbroz. l. 2. d. q. 17. n. 1.

44 Neque dimissorias, neque commendatias litteras ad ordines suscipiendos Clericis Diœcesum, in quibus vicarij sunt, concedere, sine speciali mandato possunt; Vel nisi episcopis in remotis agentibus. cap. cum nullus, uers. officialis, & §. episcopo, ubi Glos. uerb. in remotis, de temp. ordin. in sexto, Venet. in exam. episc. l. 1. c. 16. n. 12. Rebuff. d. num. 47. Sbroz. libr. 2. quæst. 41. num. 8. Barbos. de episcopo. par. 2. alleg. 7. n 9. Ricc. in prax. aur. resol. 18 vbi dicit, in remotis esse si Vltramontes sint. Et tunc pro dictis litteris nihil accipere possunt etiam spontè oblatum, Concil. Trid. sess. 21. de reform. cap. 1. Notarius verò, decimam auri partem habere potest Sbroz. l. 1. q. 32. n 4. de quo infrà tom. 2. prax. 23.

45 Neque substituere possunt Alios vicarios nisi è speciali concessione præcedente, & ad modicum tempus tantùm, & ex iusta causa, de Episcoporum consensu. cap. clericos de offic. uicar. Gloss. in in cap. 1. uerb. ipsius, eod. tit. in 6. Ricci. in collect. decis. par. 1. collect. 143. in med. & in prax. aur. resol. 113. Rebuff. ubi sup. n. 73. Maranta de ord. iudic. p. 4. d. 5. nu. 22. Molin. de iust. tract. 5. disp. 10. num. 8. Barbos. p. 3. de episc. alleg. 54. num. 99. Zerola in prax. episc. par. 1. uerb. uicarius, §. 21. uers. quartum dubium, Sbroz. l. 2. qu. 66. à num. 1. Sunt tamen quidam Doctores, qui sentiunt, posse vicarios sibi alios substituere, ad modicum tempus, ex causa, & cum episcoporum consensu; etiam sinè potestate substituendi, Put. decis. 168. num. 1. Sbroz. d. q. 66. num. 17. sed melius Ricci. d. resol. 113. uers. amplia; Rota. in una Oriolen. Beneficiorum coram Seraphino, 21. May. 1593. inter impress. Seraph. decis. 1026. Barbos. ubi proximè n. 100. Imò quod possunt vnam, vel plures causas delegare. Gloss. d. c. 1. uerb. ipsius, de offic. uicar. in 6. Sanchez. de matrim. l. 3. disp. 7. n. 21. Barb. ib. n. 101.

46 Neque possunt Diœceses visitare, sinè speciali mandato, quia visitatio videtur Episcopis tantùm reseruata, qui per se ipsos visitare tenentur singulis annis, & ipsis legitimè impeditis, per suos Vicarios. can. decernimus, 10. q. 1. can. episcoporum ead. caus. & quæst. cap. inter cætera. de offic. ord. cap. si episcopus, eod. tit. in 6. Concil. Tolet. 4. c. 36. Trident. sess. 7. c. 8. de refor. & sess. 24. c. 3. de refor. Sbroz. l. 2. q. 120 num. 2. Rebuff. ubi supra n. 100.

47 Neque Synodum Diœcesanam congregare, & celebrare valent, absque præuia concessione. Gloss. in cap. cum nos, uerb. Vicarij, de offic. uic. & in c. quod ad translationem uerb. reseruata, illis verbis item congregatio de offic. legat. Rebuff. in Prax. Benef. de form. uicar. n. 151. Sbroz. l. 2. q. 46. n. 1. Barbos. d. p. 3. alleg. 54. n. 103.

48 Neque Charitatiuum subsidium imponere, vel exigere possunt, absque speciali mandato. Azor. Inst. moral. p. 2. l. 9. cap. 14. q. 5. uers. Vicar. Sbroz. l. 2. q. 48. n. 6.

49 Neque Cathedraticum, seù Synodaticum, quod Episcopis debetur ratione subiectionis & non excedit duos solidos argenteos, vel aureos, secundum loci consuetudinem c. con.

querente. de offic. ord. c. pastoralis, de donat. Franc. Leo. in thes. for. eccles. p. 2. c. 14. n. 5. Barb. p. 3. de Episc. alleg. 86. n. 40. Bellet. Disq. Cler. p. 1. tit. de Clerico debitore. §. 15. num. 7. sine speciali mandato exigere possunt. Sbroz. d. l. 2. q. 48. n. 6.

50 Neque procurationem, ratione visitationis, exigere valent, nisi specialiter committatur. c. cum venerabilis de relig. dom. c. cum ex officij. vers. nos igitur. de præscript. c. procurationes. de cens. in 6. Barbos. dict. p. 3. alleg. 73. num. 43. Sbroz. d. q. 48. num 6.

51 Neque Quartam funeralem, quæ debetur episcopis, vel Parochis. Clem dudum. de sepultur. c. 1. & 4. cum alijs, eod. tit. c. cum quis, eod. tit. in 6. ex mortuarijs exigere possunt, nisi specialiter ipsis demandetur. Sbroz. loc. sup. cit. Ancaran. cons. 60. num. 2.

52 Neque dispensare possunt in casibus, in quibus possunt episcopi, nisi ipsis hæc facultas specialiter demandetur. Gutier. Canonic. l. 1. c. 19. numer. 15. Rebuff. vbi sup. numer. 44. Monet. de commut. vlt. volun. ca. 5. numer. 578. Sbroz. l. 2. quæst. 34. num. 3. Casus autem, in quibus Episcopi dispensare possunt, vel iure ordinario; vel auctoritate delegata per summum pontificem, ponuntur per Doctores. De iure ordinario tradunt communiter DD. in cap. at si clerici, §. fin. de iudic. Specul. in tit. de Dispensat. §. nunc de Episcoporum. à num. 1. vsque ad 22. vbi ponit centum sexaginta tres casus, & Bertach. de auctor. & potest. episc. circà spiritualia vbi ponit 133. casus. Casus vero de iure delegato, ponunt Abb. Felin. & Alij in ca. fin. de offic. deleg. Sbroz. l. 2. q. 33. n. 1. Paul. Borgas. in tr. de irreg. & dispens. 3. p. tit. de disp. episc. per tot. & Cucc. Inst. iur. canon. de Episc. n. 358. cum seqq.

53 Neque simpliciter cognoscere possunt dispensationes sibi commissas ab Episcopis, in casibus permissis, nisi com eaus&æ cognitione, alias Episcopi non possunt illis committere. Rot. decis. 8. incip. Episcopus committit in fin. tit. de offic. vicar. in antiquis. Sbroz. l. 2. q. 34. n. 3.

54 Neque pias defunctorum voluntates exequi possunt, absque speciali concessione. Bald. in l. nullo n. 8. C. de probat. & in c. cum causis. de elect. Tiraquell. de priuil. pia causa priuil. 31. in fin. Sbroz. l. 2. q. 49. n. 2. & q. 50. n. 1. & q. 51. n. 1.

55 Neque Alienationibus rerum Ecclesiarum decretum interponere, seù transigere, sinè speciali mandato, in casibus, quibus possunt Episcopi. Zerol. in prax. episc. verb. Vicarius, p. 1. §. 12. Abb. cons. 88. n. 6. col. 5. vers. firmado potest; Sbroz. l. 2. quæst. 118. n. 2. Barbos. de episc. p. 3. alleg. 54. n. 106. Rebuff. in prax. benef. de form. vicar. n. 184.

Possunt autem episcopi consensum, & auctoritatem præstare alienationi rei immobilis parui valoris, vt si sit aliqua parua vinea, domuncula, seù terrula Ecclesiæ, sine assensu Apostolico, & sine solemnitatibus requisitis, in extrauagant. Ambitiosæ, de reb. eccles. non alienand. per text. in cap. Terrulas, 12. quæst. 2. sed tamen tria requiruntur copulatiuè in tali alienatione de consensu episcopi facienda. Primo vt res sit exigua & modica. Secundo quod non sit Ecclesiæ vtilis, & Tertio, quod sit necessitas, ita Redoan. de reb. eccles. non alienand. qu. 13. num. 19. & q. 51. cap 8. & 20. num. 6. Rebuff. in compend. alienat. num. 122. Riccius in prax. fori eccles. dec. 29. in prima edition. & resol. 36. in secunda edit. & in prax. rurum, resol. 383. Barbos. vbi sup. alleg. 95 num. 50. Quod quidem procedit, etiam post prædictam extrauagantem, quia neque in illa restringitur dispositio, dicti terrulas, neque in generali prohibitione veniunt modica, Abb. in c. vt super de reb. eccles. non alien. & ita fuisse decisum, & declaratum per Sacram Congregat. testatur, Quarant. in summ. Bullar. verb. alienatio rer. Eccles. num. 14. & Marcell. Vulp in Prax. Eccl. c. 6. n. 26.

Sed quæritur, quæ nam res dicatur modica, & exigui valoris ad hunc effectum?

Respondetur, quod licet Gloss. in d. cap. terrulas. verb. exiguas, dicat si forè non valeat vltra 20. solidos, idest 20. aureos, vt declarat Archid. in cap. si quis, ead. caus. 12. & ead. q. 2. veritas tamen, & communis practica ab omnibus obseruata est, quod hoc Iudicis Ecclesiastici arbitrio remittitur; Vnde Episcopus diiudicabit, quæ summa valoris rei Ecclesiæ dicatur modica, attenta conditione temporum, qualibet rei, consuetudine loci, Ecclesiæ alienanti facultate, necessitate, & vtilitate, & simili, vt tradit, Redoan. vbi sup. quæst. 10. Quarant. ibid. num. 41. Ricci. resol. 35. in fin. Bonacin. tom. 1. de alienan. bon. Eccl. disp. 2. q. vnic. pun. 4. nu. 3. Genuens. in Prax. Archiep. Neapol. c. 78. de alienan. rer. eccl. n. 4. vers. In contrarium est veritas; Piasec. in Prax. Episc. par. 2. c. 5. art. vltim. n. 30.

Arbitrium autem Episcopi extendi potest vsque ad summam quinquaginta aureorum, alibi vsque ad viginti alibi vsque ad 40. & alibi vsque ad decem, siue minus, siue plus, attentis qualitatibus, & conditionibus locorum, rerum, & personarum, vt dictum est, & obseruat, Mascard. de probation. conclus. 75. n. 27. Vulp. d. c. 6. n. 32.

Et est notandum, quod dispositioni, dicti c. terrulas, non est derogatum neque per Concilium Tridentinum, sess. 25. de reform. c. 11. neque per dictam extrauag. ambitiosæ, vt sic declarasse Sacram Congregationem testatur. Quarant. d. n. 41. Vulp. d. c. 6. n. 26. & Alij. Vnde sequitur, quod locatio vltra triennium de rebus Ecclesiæ minimis, non cadit sub prohibitiones Sacri Concilij, vbi supra, neq; d. extrauag. Barbos. loc. cit. numer. 51. in fin.

56 Neque causas restitutionis in integrum cognoscere possunt nisi eis specialiter committatur. Sanchez. de matrim. l. 2. disp. 40. num. 12. in fin. Sbroz. l. 2. q. 35. nu. 4. & latiùs l. 3. qu. 13. n. 1. cum seqq. vbi simpliciter tenet, posse Vicarium concedere restitutionem in integrum, cum quibusdam declarationibus.

57 Neque iuramentum purgationi Canonicæ deferre possunt, sinè speciali mandato. Specular. de iurisd. omn. iud. vers. secundum Canones. Bertach. de Episc. tit. de vic. Epis num. 12. in fin. vbi dicunt, hoc esse meri imperii, Sbroz. l. 2. quæst. 167. num. 1.

58 Neque cognoscere valeant ea, quæ sunt meri imperij. quia hæc non veniunt, nisi specialiter eis demandetur. Alex. in l. 1. n. 72. & 74. ff. de offic. eius per tex. in c. 2. de offic. vic. l. 6. Gloss. in c. quod ad translationem. verb. reseruata etiàm med. de off. legat. Sbroz. l. 2. q. 5. n. 1. vbi. n. 4. & 3. declarat, quæ veniant sub mero, & mixto imperio.

59 Neque consentire possunt, vt Metropolitanus, siuè alius, cognoscat causas Clericorum in prima instantia, omisso medio appellationis. prorogando illis iurisdictionem. Ferratt. cons. 107. n. 1. Sbroz. l. 2. q. 204.

60 Neque cognoscere valent specialiter commissa, siù delegata episcopis à Papa, nisi in rescripto apponerentur hæc verba. Venerabili Fratri episcopo. N. siuè dil. filio, Vicario suo Generali. Zerola, in Prax. episc. p. 1. verb. vicarius. §. 21. dub. 5. Campanil. in diuers. Iur. Canon. Rubr. 1. cap. 23. numer. 148. Sbroz. l. 2. quæst. 36. n. 4. & q. 135. n. 1. Barbos. ubi proximè num. 111.

61 Neque represallas concedere possunt, sinè speciali mãdato. Sbroz. l. 2. q. 165. n. 1. Barb. ib. n. 4. vbi allegat multos Doctores, tractantes materiam Represaliorum, præsertim Bart. in speciali tract. de Represalijs.

62 Neque Feudales causas tractare valent, & illas cognoscere, nisi speciale mandatum accedat, Card. in Clem. 1. nu. 19. de offic. Vic. per text. in c. verum de for. compet. Sbroz. l. 2. qu. 125. n. 5.

63 Neque auctoritatem præstare exemplaribus ex original. sumptis, vt habeant eandem vim cum originali mandato. c. fin. vers. coram ordinario Iudice, vel delegato ab eo specialiter præsumitur de fid. instrum. per quem tex. ità ibi tenuerunt Goffredus, & Hostiens. Decian. resp. 24. n. 54. vol. 1.

64 Neque criminales causas expedire, aut inquirere, corrigere, vel punire Subditorum excessus, sinè mandato speciali possunt. c. licet. 2. de offic. Vic. in 6. vbi Arch. & DD. Soccin. in cap. qualiter, & quando. n. 162. de accusat. Marant. in aur. spec. 4. p. 1. an. sit indicium ord. vel de leg. num. 16. Rebuff. in prax. benef. de form. vic. n. 152. & 166. & 173. Sbroz. l. 2. q. 143. n. 1. Barbos. ubi supr. n. 117. Sanchez. l. 3. de matrim. d. 29. n. 16. in princ. & ego ipse infr. p. 4. in pract. crim. sect. 17. n. 27.

65 Neque condemnatum reum absoluere possunt, sinè mandato speciali. Rip. in l. qui condemnare num. 9. vers. sed certè. ff. de re. iudic. Menoch. d. arbitr. l. 1. q. 49. n. 28. Sbroz. l. 2. q. 38. n. 1. & qu. 156. nu. 4. siue vt dicitur, gratiam facere Rebuff. in prax. benef. de form. vic. n. 176. & seqq. Sbroz. d. q. 38. l. 2. n. 1. & 2. vbi plures DD. allegat.

66 Neque confiscare Clericorum bona, nisi ipsis specialiter demandetur Bald. in l. imperatores. in fin. ff. de off. pref. Vigil. Sbroz. l. 2. q. 158. n. 2.

67 Neque pœnas corporales in pecuniarias conuertere

valent,

valent, sinè speciali concessione. *cap. licet. vbi* Gloss. & DD *de pœn. & can. Archiepiscopatu, de capt.* Cucch. *Inst. Iur. Can. de vic. tit. 8. n.* 109. Rebuff. *vbi sup. n.* 153.

68 Neque beneficiales causas cognoscere possunt, sinè speciali mandato, quia sunt priuilegiatæ. *Clem. dispendiosam, de iud.* Rebuff. *vbi sup. n.* 156.

69 Insuper nequeunt Vicarij futuras causas cognoscere, etiam si episcopi in commissione Vicariatus specialiter ipsis, illas committeret, dicendo. *Causas tàm præsentes, quàm futuras auctoritate ordinaria, vel delegata nobis competentes, committimus.* Ratio est, quia nullam in eis iurisdictionem habent tempore, quo committunt, ideò delegare non possunt Rot. *decis.* 157. *Nota quod episcopus. in antiq. decis.* 1. *sub. tit. de offic. deleg. & decis.* 877. *episcopus in eisdem sub tit. de offic. Vic. decis.* 9. Rebuff. *ib. n.* 159.

70 Neque tandem sinè speciali mandato, possunt dare licentiam episcopis expulsis à suis Diœcesibus, exercendi iurisdictionem in Diœcesi, vbi sunt Vicarij, Rebuff. *vbi sup. n.* 178. Sbroz. *l. 2. quæst.* 206. *numer* 2. *per tex & Gloss. Clem.* 1. *verb. Diœcesanis de for. compet.* episcopi enim expulsi a suis Diœcesibus possunt procedere contrà expulsores, vbicumque fuerint de licentia tamen episcopi Diœcesani. *Clemens V. in Concil. Vienen.*

71 Solet in Commissione Vicariatus apponi clausula generalis. *Ad omnia alia, & singula faciendi, & committendi, etiam si maiora fuerint, & quæ mandatum exigant speciale prout ad ipsius Vicariatus, & officialatus officium noscitur quomodolibet pertinere, &c.* Quę sufficit etiam ad cognoscendum de non expressis, si quędam de requirentibus speciale mandatum; anteà concesserit episcopus, Hostiens. *in c. significasti. per illum textum de offic. Archid. c. sedes, de rescrip.* Gloss. *in c. 2. in fin. vbi DD. de offic. Vic. l. 6,* Sbroz. *l. 1. q* 65. *nu.* 5. *& qu.* 67. *n.* 3. *per optim. text. in c. quid ad agendum. §. sed si aliquis. de procur. in 6.* Couar. *l. 1. var. res. c. 6. n* 2. *&* 3. *& l. 2. c. 5. n.* 8. sunt tamen quidam Doctores, qui asserunt, talem clausulam non extendi, nisi ad similia, vel minora: non autem ad maiora, *iuxta textum in Clem. non potest de procur.* Monet. *de commut. vlt. vol. c. 5. n.* 479. Rebuff. *vbi sup. n.* 182. *& seqq.*

72 Notandum est insuper, non omnes supradictos casus exprimendos esse in Vicariatus commissione, sed sufficere aliquos tantum exprimi, cum prædicta tamen clausula generali. *Ad omnia, & singula &c.* vt *not. per text in d. c. qui ad agendum. §. sed si aliquis. de procur. in 6.* Sanch. *de matrim. l. 3. disp. 29. n.* 8. Sbroz. *vbi sup.* Barb. *ib. n.* 124.

SVBSECTIO TERTIA.

An Vicarius Generalis Episcopi, habeat ordinariam, vel delegatam iurisdictionem?

SVMMARIVM.

1 *Iurisdictio Vicarij Generalis ordinaria est, non Delegata.*
Contrarium tenent quidam Doctores.
2 *Iurisdictio penes duos residere non potest.*
3 *Iurisdictio ordinaria à lege descendit.*
Omnis res dissoluitur eo modo, quo nascitur.
4 *Iurisdictio ordinaria non conceditur ab Episcopo.*
5 *Vicarius cum Episcopo vnum tribunal faciunt.*
6 *Iurisdictio ordinaria durat etiam mortuo concedente.*
7 *Iurisdictio ab Episcopo locari non potest.*
8 *Neque ius nominandi ad Vicariatum.*

1 RESpondetur quod Vicariatus Generalis habet ordinariam iurisdictionem, non delegatam; ita Gloss. *in ca. 2. verb. officialium. de offic. vic. in 6. & in cap. romana, verb. generaliter, de appell. in 6. & in cap. perlectis verb. & turgia. dist.* 25. Couar. *pract. quæst. c. 4. num* 8. Marant. *de ord. iudic. p. 4. dist. 5. n.* 12. *&* 13. Sbroz. *l. 2 q.* 55. *n.* 9. Barbol. *de Episc. p. 3. alleg. 43. nu* 26. *ubi n* 43. *Doctores adducit. sic sentientes* Garz. *de benef. p. 5. c. 6. n.* 21. Sanchez *de matrim. l. 3. disp. 29. q.* 2. sinè dicatur, quod illam habeat a lege statim, ac Vicarius constituitur, vt est Glos. *in cit. c. romana. verb generaliter. vers. vel aliis possit in princ.* Abb. *in c. 2. in fin. nè Prelat. vic. suas* Sbroz. *ib. n.* 14. *&* 26. siuè quod illam habeat ab Episcopo constituente, vt tenet Couarr. *l. 3. var. res c. vlt. n. 4.* Garz. *de benef p. 5. c. 8. nu.* 24. Vndè concludendum est, ordinariam esse quomodocumque illi proueniat, quia certum est illam habere, & titulo, & officio Vicarius. Molin. *de iust. tom. 6 disp. 8. n. 2. & 3. &* Moria *in emporio iuris. p. 1. tit. 2. in prælud. n.* 88.

Non desunt tamen Doctores non infimæ auctoritatis, qui asserant, Vicarij Generalis Episcopi iurisdictionem, delegatam esse, non ordinariam, ità Alex. *in rubr. ff. de offic. eius,* Goffred. *in summ. de offic. Vicar. n. 2. relatus à* Gloss. *in d. c. romana verb. generaliter.* Alciat. *in rub. de offic. ord. nu.* 24. Sot. *in 5. d. 18. qu. 4. art. 3. vers. circà concessiones, cum* Alijs, quos refert Barb. *vbi sup. numer.* 30 *in fin.* qui mouentur multis rationibus, & argumentis.

Primo. Episcopus ordinariam habet iurisdictionem, *cap. Episcopus de offic. ord. in 6. c. conquerente. c. cum dilectis, eod. tit. in antiq. c. cum venerabilis de except.*

2 Ergò in personam sui Vicarij, eandem iurisdictionem transferre non potest, nam esset absurdum, & naturali rationi repugnaret, quod vna, & eadem iurisdictio penes duos insolidum residere, veluti vna possessio, non potest esse penes duos. *l. 3. §. ex contrario ff. de acquir. poss. l. si vt certo. §. si duobus vehiculum. ff. commod.* ita nec iurisdictio; validum enim est argumentum de possessione ad iurisdictionem. *l. qui furere, 20. ff. de stat. homin.*

Ad hoc tamen respondetur, quod argumentum à iurisdictione ad dominum, seù possessionem, non rectè procedit, ob diuersitatem rationis, inter vnum, & alterum, Farinac. *decis.* 696. *in nouis, alias par. 4. diuers.* Sbroz. *l. 2. d. q. 55. nu.* 28.

3 Dicunt secundo: iurisdictio ordinaria ea dicitur, quæ a lege datur, & descendit. *l. & quia, ff. de iurisd. omn. iud.* Vestr. *in prax. cap. num.* 2. Vanz *de nullit. tit. de nullit. sent. ex defect. iurisdict. num.* 32. Molin. *de primogen. l. 1 cap. 25. num.* 11. *&* 12. Sed in vniuerso corpore vtriusque iuris, nullus canon, aut lex reperitur, in qua Vicarius Episcoporum tribuatur iurisdictio, ergo ordinaria non est, sed delegata, quam illi habent.

Ad hoc respondetur, quod licet nullus canon iuris Canonici, aut lex iuris Ciuilis reperiatur, quæ expressè iurisdictionem ordinariam tribuat Vicarijs, tamen cum permittatur Episcopis Vicarios constituere per Ius Canonicum, *c. cum episcopus de offic. ord. c. vt officium, & c. vlt. de hæret. in 6.* ideò Vicariorum iurisdictio cum ab Episcopis tribuatur, permittentibus Pontificibus, & non contradicentibus, certè ab ipsis electi censentur, & consequenter ordinaria iurisdictio tributa intelligitur.

Dicunt tertio. Si iurisdictio Vicarij fuisset ordinaria, vtique esset perpetua, nec tempore aliquo finiretur *d. l. quia,* vbi Doctores communiter; sed iurisdictio Vicarij ad nutum per Episcopum tollitur, & reuocatur. *vt not. in Clem. 2. vtc. per. electionem.* vbi DD. *d. rescript. & in Clem. fin. de procur.* Abb. *in cap. postulasti, & in c. quoniam abbas n. 2. de offic. de leg.* Sbroz. *l. 3. q. 6. n.* 7. Rebuff. *lit. form. vicar. n.* 192. ergo non est ordinaria, sed delegata.

Ad hoc etiam respondetur, quod sicut Vicarij ordinaria iurisdictio a lege tribuitur per Episcopi nominationem, ità iurisdictio reuocatur per contrariam eius voluntatem. Ratio est, quia omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissoluitur, *c. omnis res. de reg. iur. in 6. can. omnes, 27. q. 2. l. nihil tam. naturale, ff. de reg. iur.*

4 Dicunt quarto. Vicarius Generalis ab Episcopo constituitur, sed iurisdictio ordinaria ab Episcopo concedi non potest. *can. à iudicibus, vers. ordinarij verò sunt, q. 6.* ergo huiusmodi Vicarius non habet ordinariam iurisdictionem, sed delegatam.

Respondetur, quod licet Episcopus Vicarium constituat, non recipit tamen iurisdictionem ab Episcopo, sed à lege, ministerio, & nominatione Episcopi. Sbroz. *l. 2. q. 55. nu.* 26. Sanch. *de matrim. l. 3. disp. 29. n.* 23.

5 Dicunt quinto. Vicarius gerit vicem Episcopi, & vnum, & idem Tribunal cum ipso constituit, *d. c. romana. vers. eorum vices supplendo, & vers. vnum fit consistorium, de appell. in 6. & c. 2. de consuet. eod. l. vbi DD.* Barb. *de Episc. p. 3. alleg. 54. nu.* 45. Sbroz. *l. 1. de offic. vic. q. 24 n.* 7. Sed alterius vice fungitur, nihil proprium habet. Papin. *in l. 1. §. qui mandatam, ff. de offic. eius, l. & si prætor, eod. tit. & l. solet. ff. de iurisd. omn. iudic.* ergò Episcopi Vicarius delegatam, non ordinariam iurisdictionem habet.

Respondetur, quod non rectè deducitur, eum, qui alterius vicem gerit, iurisdictionem ordinariam non habere; nam Legatus Papæ vicem eius gerit. *c. 2. de offic. legat* & tamen ordinariam iurisdictionem habet. *c. 1. eod. tit. l. 6. vbi DD.* Sabag. *in rubr. de offic. deleg.* Sanchez. *dicta disput. 2?. n. 13.*

Ad aliam rationem, quod vnum, & idem Tribunal constituant Vicarius, & Episcopus.

Respondetur, quod licet Iudex delegans, & Vicarius, qui eius vicem gerit, vnum Tribunal constituant, magna tamen datur differentia, vt inter titulum, *de offic. deleg. & titulum, ff. & C. de offic. eius*, nam delegatus, de quo in *tit. de offic. deleg. & offic. eius tit.* in iurisdictione fungitur officio delegantis, siue vllo officio, cui talis iurisdictio adhæreat, sed ex sola delegatione; at Vicarius, de quo loquitur, *tit. eodem, C. de offic. eius*, licet vicem alterius gerat, est sub ratione officij, & tituli Vicariatus, cuius ratione iurisdictio tribuitur, non ratione solius commissionis, seù delegationis Ballon. *l. ? ? 12. n. 2. prop. fin.*

6 Dicunt vltimo, Iurisdictio ordinaria, & delegata differunt inter se, nam ordinaria permanet, licet moriatur concedens, etiam post mortem, *c. legatos. de offic. legat. in 6. l. more maiorum. ff. de iurisdict. omn. iudic.* Menoch. *de arbit. l. 1. q. 69. n. 2.* Sanch. *de matr. l. 8. disp. 28. nu. 4. & seq.* Petr. Greg. *Syntag. iuris l. 47. c. 32. nu. 2.* Delegata verò finitur morte delegantis re tamen integra, *c. relatum. de offic. deleg. can. si, delegatus eod. tit. in 6. l. eum quis, cum duabus seqq. ff. de iurisd. omn. iud.* Sed iurisdictio Vicarij expirat per mortem Episc. *Clem. fin. vbi Gloss. verb. contestata, de proc. & ibi DD scribentes*; Abb. *in c. 1. n. 5. nè Sed. vacan.* Paris. *cons. 86. n. 6. vol. 4.* Sanch. *de matr. l. 3. disp. 30. à n. 1. cum seq.* Sbroz *l. 3. q. 44.* ergò Vicarij iurisdictio maiorem connexionem habet cum iurisdictione delegata, quam cum ordinaria, cum magis illi cohæreat, quàm huic.

Ad quod respondetur, quod iurisdictio Vicarij, non consistit intrinsecè, per se, ac principaliter in eo, sed tanquam accessoria alterius, videlicet Episcopi, *iuxta not. in dicto c. romana, de appel. in 6. & d. c. 2. de offic. vic. eod. l.* etenim iurisdictio in his terminis, non datur Antonio, vel Francisco. Vicario, sed tribuitur ei, quem Episcopus Vicarium constituit, ideò mortuo Episcopo, cessat, Quintanad. *l. 1. de iurisdict. n. 14.* multis exemplis hoc confirmans.

Quibus igitur omnibus argumentis reiectis, firma remanet nostra conclusio, quod Vicarius Episcopi, ordinariam habeat iurisdictionem, non verò delegatam, vt DD. pro contraria sententia allegati asserunt.

7 Sed quæres hic numquid possit Episcopus iurisdictionis suæ exercitium, siuè Vicariatum locare?

Respondetur negatiuè, *per tex. in cap. præterea. cum seq. nè Prælat. vic. suas*; Abb. *in c. dudum, n. 37 de elect.* Ideò si venderet iurisdictionem spiritualem, simoniam committeret Innoc. & Hostien. *in c. præterea præcit. nè prel. vic. suas*; non tamen incideret in excomm. & pœnas *Extrauagant. 2. de simon.* quia illa non habet locum, nisi circa ordinem, & beneficia vt not. Nau. *cons. 68. de simon. in antiq.* Non verò incurret simoniam, si locaret iurisdictionem in temporalibus; abstinere tamen debet a tali locatione, cum tale lucrum sit turpe, & grauiter peccat locans hanc iurisdictionem: Abb. *in d. c. præterea n. 1.* Iustitia enim non debet fieri venialis ob Episc. *can. vendentes 1. q. 3.*

8 At verò, quid si non vendatur, aut locetur, aut pretio concedatur iurisdictio, aut Vicariatus, sed tantùm facultas nominandi Vicarium, an possit hoc fieri per Episcopum?

Respondetur negatiuè cum & hoc prohibitum sit expressis verbis in Sacr. Concil. Trid. *sess. 25. de refor c. 11.* & vid. Abb *in c. 1. nè Prælat. vic. suas*.

SVBSECTIO QVARTA.

An à Vicario Episcopi, eiusque sententia Diffinitiua possit appellari ad Episcopum constituentem.

SVMMARIVM.

1 *Appellari non potest à Vicario ad Episcopum à sententia diffinitiua.*

Vicarius, & Episcopus vnum Consistorium faciunt.

Appellatio quid sit ibid. Quæ sint de substantia appellationis.

2 *Appellatio prædicta à Vicario ad Episcopum potest introduci per consuetudinem.*

3 *Appellatio prædicta neque per viam supplicationis admittitur.*

4 *Appellatio prædicta admittitur, neque partibus consentientibus.*

5 *Appellatio prædicta, neque extraiudicialiter admittitur.*

6 *Appellatio prædicta fit ab interlocutoria.*

Decretum interlocutorium potest pluries mutari.

7 *Appellatio prædicta admittitur in causis Delegatis.*

8 *Appellatio prædicta admittitur in nullitatibus allegandis.*

9 *Appellatio datur à Vicarij foraneis ad Episcopum.*

10 *Appellatio prædicta datur in causa suspicionis.*

11 *Appellatio prædicta datur, quando non est Generalis Vicarius.*

12 *In criminalibus à sententia Vicarij potest appellari ad Episcopum.*

13 *Appellatio prædicta datur à collatione beneficij facta à Vicario Generali.*

1 RESpondeo negatiuè, nam cum appellatio sit de minori Iudice ad maiorem prouocatio, vt dicit Gloss. *in cap. non putamus, verb. officiale, de consuet. in 6. & DD. in tit. de appellat.* ideò non appellatur à sententia diffinitiua Vicarij ad Episcopum, quia sunt vna, eademque persona, quò ad hoc, vnum, & idem tribunal facientes, ac vnum tantum simul consistorium constituentes; Vndè cum æqualis sit vtriusque iurisdictio, de vno ad alium appellari minimè potest, nam de substantia appellationis est, vt de inferiori, ad superiorem deferatur, non ad æqualem, vel ad eundem, *can. interrerum. 2. q. 6. l. 1. §. ab eo ff. quis, & à quo appell. l. præcimus. C. de appel.* Proptercà non datur appellatio a Vicario Generali Episcopi ad ipsum Episcopum. *c. 2. de consuet. l. 6. c. romana, de appell. eod. l. & cap. si contra de offic. deleg. vbi DD. communiter.* Bart. *in l. 1. in fin. ff. quis, & a quo appel* Sbroz. *de offic. Vic. l. 1. q. 22. n. 1. & l. 3. q. 2. n. 1.* Marant. *de ord. iudic. p. 6 act. 2. vers. & quandoq; appellantur n. 280* Rebuff. *in prax. benef. de vic. ipsis. nu. 6.* Barb. *de Episc. p. 3. alleg. 54. nu. 46.* cum fere innumeris per ipsos adductis. Esset enim appellare ab eodem ad eundem, & sic non esset distinctio personarum, inter Iudicem a quo, & Iudicem ad quem, vt aduertit Dec. *in c. dilectis l. 3. n. 4. in gloss* ibid. *idem credo. de appell.*

2 Quod est adeo verum, vt neque valeat consuetudo in contrarium. *d. c. 2. de consuet. l. 6. & d. c. romana, de appel. eod. l.* Abb. *in c. ex. intecra, n. 1. de elect.* Sbroz. *d. l. 3 q. 2. n. 14*

3 Ampliatur primo, vt à Vicario Generali, nec supplicatio dari possit ad Episcopum, nisi pro restitutione in integrum, aduersus sententiam. Marant. *d. p. 6 tit. & quandoque appellatur, n. 382* Zerol. *in prax. episc. p. 1. verb. Vicarius, §. 5.* Sbroz. *l. 3 q. 12. n. 11. & q 13 n. 5.* Barb. *eo. n. 49.*

4 Ampliatur secundò, vt neque partibus consentientibus possit appellari à Vicario ad Episcopum, vnde si de facto fieret, processus nullus, & inefficax esset. Car. Tusc *litt. A. conclus. 49 n. 5.* Io. ann. Andr *in cit. c. 2. de cons. l. 6. & ib.* Domin. *num. 3.* & Philipp. Franc. *n. 10.* Sbroz. *d. l. 3 q 2 n. 11. & 12.* Barb. *ibid. numer. 48.*

6 Ampliatur tertio, vt neque possit interponi appellatio extraiudicialiter. Rot. *decis. 7. n. 2. de offic. vic. alias 37. in nouis.* Sbroz. *ib. n. 10.*

6 Benè tamen verum est, quod appellatio est a Vicario ad Episcopum ab interlocutoria sententia, quæ non sit iam executioni demandata; nec causæ finem imponat; nec sit geminata; neque transierint decem dies. Cald Pereira. *quæst forens. lib. 1. q. 9. per tot. à n. 1. vsque ad 19. & de potest. nom. c. 2 nu. 38.* Stephan. Gratian. *discep. for. c. 155 nu. 16. cum seq.* alias non prohibetur appellatio per viam recursus a grauamine illato. Gloss. *in d. c. 2. de consuet. in 6. in verb. officiali, vbi* Gemin. *num. 4.* & Franc. *n. 4.* Put. *l. 2. decis. 502 & decis. 15. de appell.* Sbroz. *d. l. 3 q. 2. nu. 16.* Rot. *decis. 3. alias 310. de offic. vic. in nouis* Ratio est, quia Iudex potest mutare, & emendare Decretum, quod interloquendo pronunciauit, *l. quod iussit. 14. ff. de re iudic. l. qualem, 19. §. diuersum, aliàs l. dicere. §. vndè videndum, ff de arb. l. cum cessante, 69. de appell.* Ricc. *in collect. decis. p. 5. coll. 1474. vers. limita*, latè Cald. Pereir. *q. for. l. 1. q.* non solùm semel, vel bis, vel ter, sed etiam millies, si opus fuerit. Gratian. *discep forens. c. 147. n. 11. & c. 155 n. 16.* Barb. *vbi sup. n. 51.*

7 Limi-

7 Limitatur secundò, vt admittatur appellatio à Vicario ad Episcopum, de causis ei specialiter delegatis, quæ non veniunt sub generali commissione Vicariatus, in his Vicarius, delegatam iurisdictionem non ordinariam habet, & ab eo ad Episcopum, prouocari potest Gloss. *in capitul. 2. verb. officialem, de offic. vic. libr. 6. vbi* DD. Sbroz. *lib. 2. q. 55. num. 35.* Sanchez, *de matrim. lib. 3. disp. 29. num* 6. Barb. *ibid. num. 52.* Quòd intelligitur si prædictæ causæ committantur, & delegentur Vicario ab Episcopo separatim, & diuisim, non simul cum generali commissione, vt aliquando fit quia tunc in omnibus ordinariam iurisdictionem consequitur, & in his non datur appellatio Sanchez *d. lib. 3. disp. 29. à num. 6.* Nicol. Garc. *de benef. p. 5. c. 8. num. 41.*

8 Limitatur tertio, vt de Vicario ad Episcopum, dici possit de nullitate sententiæ, non obstante, quo non detur appellatio. Vant. *de nullit. tit. coram quo null. num* 10. *in fin.* Cucc *Inst. iur can. de vir. epis. num.* 126 Sbroz *d. q. num* 24.

9 Limitatur quarto, vt à Vicarijs Foraneis appellari possit ad Episcopum, vt *cap. Romana, § Archidiaconi, de appellat. in 6.* & suo loco fusius dicetur, vbi de Vicario Foraneo agetur, *infr. sect. 7.*

10 Limitatur quinto, vbi agitatur de causa suspicionis Vicarij, quia tunc Episcopus cognoscere potest. Tuscus *tom. 8. conclus. 186. num. 2.*

11 Limitatur vltimo, quando Vicarius non habet commissionem generalem in spiritualibus & temporalibus, quia tunc talis Vicarius non facit vnum & idem Tribunal, & consistorium cum Episcopo. Tuscus *vbi sup. n* 4.

12 Quæri potest hic, an in criminalibus a sententia Vicarii, possit appellari ad Episcopum?

Ad quod respondetur, quod sic, ità Diaz. *in pract. crim. canon. cap. 3.* & Marant. *de ordin. iudic. p. 4. dist. 5. num. 16. & d. p. 6. act. 2. vers. & quandoque appellatur. n.* 384

13 Appellatur etiam ad Episcopum a collatione beneficii facta a Vicario Generali, si non habeat mandatum speciale ad hoc faciendum. Rot. *decis. 7. in nouis. tit. de offic. vic.* Zerol. *in prax. episc. verb Vicarius, par. 1. § 4.* Marant. *locis cit.*

SVBSECTIO QVINTA.

An Episcopus cogi possit ad constituendum Vicarium Generalem; & an possit plures constituere, cum eadem facultate generali.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus Vicarium constituere tenetur.*
2 *Limitatur, si esset captiuus.*
3 *Limitatur etiam, quando possessionem non est adeptus.*
4 *Limitatur etiam, vt non possit perpetuum Vicarium creare.*
5 *Secunda sententia, quod Episcopus non tenetur Vicarium creare.*
6 *Ex his, quæ voluntariè fieri solent, non acquiritur ius alteri.*
7 *Vicarius potest stare in quacumque parte Diœcesis.*
8 *Limitatur, si episcopus sit negligens in expediendis causis, num tunc teneatur Vicarium facere.*
9 *Vicarius Apostolicus habet authoritatem priuatiuè, quò ad Episcopum.*
10 *Episcopus plures Vicarios in sua Diœcesi, constituere potest.*
11 *Limitatur, vt debeat constituere illos in loco vbi sedem habet.*
Generalis Vicarius quis dicatur?
12 *Ampliatur, vt illos possit habere de consuetudine.*
13 *Ampliatur 2. si habeat plures Diœcesi vnitas.*
14 *Tribunalia tamen plura, sicut habet dominia, non potest habere.*
15 *Appellatio ab his Vicarijs, non defertur ad Episcopum, sed ad Metropolitanum.*
16 *Fallit in causis hæresis.*
17 *Episcopus duas habens Diœceses, cogi non potest ad tenendum duos Vicarios.*
18 *Et vnum constituendo, ad illum recurrere debent subditi alterius Diœcesis.*

1 IN hoc dubio, an Episcopus teneatur constituere Vicarium Generalem in sua Diœcesi, ità vt ad hoc cogi possit per superiores, inuenio duas Doctorum sententias, de directo contrarias. Prima est affirmatiua, nempè quod, cogatur Episcopus tenere Vicarium. *per text. in cap. inter cætera, & cap. quoniam. de offic. ord. & ibi. Abb. n. 3.* Sylua *in tract. de benef. 1. p. q. 5. num.* 174. Bald. *in aliquando, num. 1. in 4. opp. ff. de offic. Proconf.* Boer. *decis.* 347. Couarr. *lib. 1. var. res. cap. 20. num. 4.* Follet, *in pract. crim. Can. 1. p. moral. num.* 74. Sbroz. *lib. 1. q. 46. num. 1. cum.* innumeris Alijs per Ipsum adductis, mouentur ratione, quia Episcopus tenetur Ecclesiæ suæ constituere Æconomum generalem, & eo negligente, tenetur illum creare Archiepiscopus, & iste Æconomus Vicarius dicitur, qui vices Episcopi gerat, etiam in iudicandis Clericis, *tex. est in cap. in nona, 16. q. 7. & in can. cum simus. 9. q. 3. & in can. quoniam. 89. dist. & in can. volumus, ead. dist.*

2 Limitant tamen DD. si Episcopus esset captus à Turcis, quia tunc non potest, nec Vicarium constituere, nec beneficia conferre Rebuff *in concord. Franc. rubr. de coll. §. teneantur in verb. aut eorum Vicarijs & Mand. in reg. cancell. 23. de male promotis q. 6. num. 12.*

3 Limitatur 2. quando non adhuc possessionem episcopatus apprehenderit, licet sit declaratus Episcopus, Abb. *in cap. qualiter. in 1. notab. de elect.* Felin. *cons. 40 n. 7.* Sbroz *ib. n.* 15.

4 Limitatur 3. vt non possit deputare Vicarium perpetuum, nisi ex legitima causa; & tunc non ligat Successorem in Episcopatu; si illum deputatum a suo prædecessore amouere voluerit Put *decis 4. de offic Vic.*

5 Secunda vero doctorum sententia, est negatiua nempè non teneri episcopum creare Vicarium, quam sequitur Rot. Romana apud Pitt *decis. 43. lib. 2.* Molhedan *decis. .. de offic. Vic. & fuit dictum in una Calagurritana s... 18. Martij. 1583. coram Bubalo, quæ est inter decisiones, diuers. decis. 222. num. 5. p. 2. quas refert.* Ricci, *in collect. decis. p. 5. collect. 1602. & nouissimè vna Viterbien. & Tuscan. Vicarij. Veneris. 7. Martij. 1517. coram Caualerio inter suas impressas. dec* 418. Et de facto denegauit manutentionem cuidam communitati contrà episcopum, quem volebat compellere ad retinendum Vicarium Generalem in illo loco *est decis.* Capuaquen. 306. *num. 3. p. 1.* Caualer. *decis. 418. cit. num. 9.* Post. *de manut. obseru. 542 num. 9.* Card. Tuscus. *pract. concl. verb. mandatum de manutenendo concl. 69. num. 6.* Barb. *de pot. Episc. p. 3. alleg. 52. num.* 125. Ratio est, quia in facultate episcopi est, an velit Vicarium retinere. Post. *de manutenet. vbi sup.*

6 Ex ijs enim quæ fiunt, seù fieri solent, vel permittuntur iure facultatis, vel ex gratia, & voluntate aduersarii, nullum quæritur Ius, nec oritur possessio, vel quasi, quæ sit attendenda, Pontan. *de spol. lib. 2. cap. 16. num.* 166. Pacif. *de Saluiano interdict. inspect. 1. cap. 6. num.* 30. Ricc. *in collect. decis. select. 253. in fin.* Mancic. *decis. 279. num.* Ro. Rom. *decis. 297. sub n. 4. p. 2. diuers. & decis. 397. n. 3. & decis. 640. n. 3. p. 2. recent.*

7 Ideò in potestate ipsius Episcopi est, Vicarium retinere in quacumque parte suæ Diœcesis *optim. est tex. in cap. cum episcopus de offic. ord. in 6. ubi* Gemin. & Archid. *num.* 7. Rot. *apud* Postium *post tract. de manuten. decis. 159. num.* 3. Sbroz. *de offic. vic. lib. 1. q.* 57.

8 Limitatur tamen prædicta conclusio negatiua, vt si episcopus negligat expeditionem causarum, præsertim si sit Theologus, non Iurista, quia tunc compellitur constituere Vicarium, vt sæpè Sac. Congr. Episc. diuersis temporibus præcipere consueuit; & si perseuerauerit in negligentia, mittitur illi ab Vrbe vicarius, vel aliundè pro tali officio exercendo, vel cum Breue Apostolico, vel cum litteris Sacræ Congregationis, vel cum patente episcopi, qui fuit adhoc compulsus.

9 Reuera tamen, talis vicarius missus ab Vrbe talibus modis, est verè Vicarius Apostolicus, & iurisdictionem habet priuatiuè, quò ad episcopum, nec episcopus illum remouere potest. Sac. Congr. Episc. *in una Sauonen. 17. Septembris* 1605. *& in una Metulen. 5. Augusti* 1650. *& in una, Ciuitatis Castellanæ 2. Aprilis* 1591. *& Mediolanen. 6. Februarij* 1594. *& Bisinianen. 18. Martij* 1632. *& in una Castren. 16. Martij eod. anno.* Cui sententiæ adhæreo, non autem primæ, quia hodiè in praxi seruatur. Et de facto accidit mihi anno 1646. dum essem Vicarius Apostolicus S. Marci in Calabria, cum litteris Sacræ Congregationis.

Ad secundum dubium, An scilicet episcopus possit plure Vica-

Vicarios generales in sua Diœcesi constituere, si voluerit, non vnum tantum?

10 Respondeo affirmatiuè, quia facilius expediuntur causæ per plures, quàm per vnum, *cap. quoniam de offic. ord. cap. adhæc, de offic. Archid. cap. 1. de celebr. miss. Clem. & si principalis, & ibi Card. num. 3. iuncta gloss. de rescript. cap. prudentiam, vbi* Abb. *num. 10. de offic. deleg.* Vgolin. *de offic. & pot. episc. cap. 4 §. 6. num. 4.* Rebuff. *in pract. benef. tit. form. vic. Archiep. num. 203.* Sbroz. *lib. 1. q. 50. num. 4* Barb. *de episc. pot. p. 3. all. g. 54. num. 126.* Zerol. *in prax. episc. p. 1. verb. Vicarius n. 1.* maximè si Diœcesis sit multum ampla. Et potest illos tali modo constituere, vt Alter ab altero non dependeat, & quod sint æquales. Imò iam in solidum, quàm simpliciter, & pro parte. Vel quod vnus sit principaliter alter minus principaliter, etiã si constituatur, vnus in vno loco, & alter in alio loco; nam non attenditur generalitas loci, sed generalitas commissionis causarum, & sic facerent vnum consistorium cum episcopo Sylvest. *verb. Vicarius, §. 4. vers primum,* Gloss *in dict. Clem. & si principalis, vbi* Card. *num. 3 de rescript.* Felin *in d. cap. pendentiam, num. 1. de offi. deleg.* Sbroz. *vbi sup. num. 5.* Zerol. *in prax. episc. p. 1. verb. vicarius. §. 1.*

11 Limitatur tamen, vt eos constituere episcopus debeat in loco, vbi Sedem habet, nam Generalis Vicarius ille dicitur, qui constitutus est cum generali potestate in loco, vbi episcopus Sedem habet. Bart. *vol. 1. in suff. quis, & à quo appell.* Marant. *de ord. iudic. p. 4. dist 5. num. 8.* Sbroz. *lib. 1. q 28. num 7. & q. 69. num. 2.* Barbos. *vbi supra n. 127.*

12 Ampliatur prædicta conclusio, vt possit episcopus plures habere vicarios, si ità seruetur de consuetudine. Quarant. *verb. Capitulum Sed. vac.* Sac. Congregat. Episc. *in vna Lancianen. 28. Martij 1599. & 21. Februarij 1614. ibidem.*

13 Et a fortiori si habeat plures Ciuitates, vel Diœceses vnitas, nam tunc debet vnaquaque tenere suum Vicarium generalem. Ead. Sac. Congr. *in vna Suecien. 7. Iany 1594.*

14 Non debet tamen habere plura Tribunalia, vel plures Vicarios iuxtà numerum dominiorum, ad quæ Diœcesis se extendit. Sac. Congreg. *in vna Aquensis 16. Februarij 1604.* Nicol. *in Flos. verb vicarius generalis, n. 40. in fin.* Et quia, vt diximus, omnes sic generaliter constituti, faciunt idem, & vnum Tribunal cum episcopo.

15 Sicuti si esset vnus generaliter constitutus, ideò ab istis non posset appellari ad episcopum, vt disponitur, *in cap. 2. de consuet. in 6. & Romana, de appell. eod. lib.* sed appellatio defertur ad Metropolitanum, si non sit exemptus episcopatus.

16 Fallit tamen in causis religionis, seu hæreseos, quia in istis non appellatur ad Metropolitanum, sed immediate ad Papam, siuè ad supremum Inquisitionis Tribunal. *cap. ut debitus in fin. & ibi* Gloss. *verb. causis de appell.* Apostill Pegn. *in Director. in quis, tom. 41 in 3. p.* Zerol. *p. 1. prax. episc. verb. vicarius, §. 1. in fin.* Quod si nulliter episcopus duas habens Diœceses vnitas, duos vicarios æque principaliter generaliter creare, id hoc cogi non potest, quia vicarius constitutus in vna Ciuitate, vbi Sedem habet, censetur constitutus in altera, vbi sedem non habet, Cardin. *in Clem. 2. q. 2. de rescript. unom etiat* Sbroz. *lib. 1. q. 27. num. 10.* Barb. *vbi sup. nu. 13.* Ratio est, quia respectu Episcopi, reputantur vna Diœcesis, & potest in vna residendo, explere factum alterius. Rebuff. *in prax. tit. de vnion. benef. num. 16.*

18 Quod si vnum constituat vicarium, ad illum debent accedere subditi vtriusque Diœcesis Rebuff. *vbi prox. num. 52. vers. quarto conuenire poterunt.* Rot. *in Viterbien. & Tuscanen. Vicarij Veneris 3. Martij 1617. coram Cavalerio, quam affert.* Steph. Grat. *tom. 4. discept. for. cap. 655.* Barbos. *vbi supra nu. 130. in fin.*

SVBSECTIO SEXTA.

Quibus Modis expiret Iurisdictio Vicarij Generalis Episcopis.

SVMMARIVM.

1 *Iurisdictio Vicarij expirat multis modis.*
2 *Expirat per reuocationem tacitam vel expressam.*
3 *Remotio ad nutum Vicarij nemo debet.*
4 *Remotio Vicarij sine causa, approbatur.*
5 *Causa iustè, pro quibus remouere potest.*
Quando non benè gubernat.
Nec certiorem facit Sacram Congregationem de grauibus causis;
Si scribit irreuerenter ad Sac. Congreg.
Si DD. Cardinales non magnifaciat.
Si caret prudentia.
Si excommunicatus existat.
Si mandatis Sacr. Congregationis non obediat.
Si sit oriundus ex Diœcesi.
Si sit Religiosus.
6 *Reuocari potest Vicarius ab Episcopo, non obstante iuramento de non reuocando.*
7 *Reuocari non potest multis ex causis.*
Quando esset confirmatus à Papa.
Quando reuocatur, ut infirmetur gesta ipsius.
Quando est factus per viam conuentionis à Papa approbatæ.
Chorepiscopi qui sint.
Quando est Apostolicus à Papa datus.
Neque quando factus fuit per viam compromissi, et gratiæ.
Neque si sit à lege datus.
8 *Gesta per Vicarium reuocatum sunt nulla, si reuocationem sciat.*
9 *Morte Episcopi finitur Vicarij iurisdictio.*
10 *In duobus casibus durat iurisdictio Vicarij, etiam mortuo Episcopo.*
Primo si causa commissa fuit sub expresso nomine proprio.
Secundo si ignorauit mortem Episcopi.
11 *Successor in Vicariatu, an cognoscere possit causas cœptas à suo Prædecessore.*
12 *Cessat similiter iurisdictio Vicarij per translationem Episcopi ad alium Episcopatum.*
13 *Cessat etiam si Episcopus sit excommunicatus vitandus.*
14 *Vicario excommunicato, non excommunicatur subdelegatus, nisi participet in crimine.*
Secus etiam si sit constitutus ab Episcopo, non à Vicario.
15 *Excommunicatio Vicario prætérito, non erit excommunicatus Vicarius successor.*
16 *Cessat etiam Vicarij iurisdictio per Captiuitatem Episcopi.*
Mors ciuilis naturali æquiparatur.
17 *Cessat item iurisdictio per ingressum.*
Religionis Episcopi.
Mors naturalis & Religio æquiparantur.
18 *Cessat item per Renunciationem.*
19 *Cessat item per Depositionem, vel Relegationem Episcopi.*
20 *Cessat item per Permutationem Episcopatus, sed non statim.*
21 *Syndicari non potest Vicarius post officium.*
22 *Vicarius offendens Metropolitanum, per eundem punitur.*
23 *Vicarius delinquens in officio, à quo puniatur.*

Vidimus in Superioribus, quantum se extendat auctoritas, & iurisdictio vicarij generalis; hoc autem loco necessè est videre, quomodo expiret, vel vsquequo duret eius iurisdictio.

1 Quare est primo loco notandum, quod finitur, & expirat eius iurisdictio pluribus modis. Primò reuocatione Episcopi. Secundò morte naturali eiusdem. Tertiò translatione eiusdem ad alium episcopatum. Quartò morte ciuili ipsius, vt si sit excommunicatus, suspensus, vel interdictus. Quintò captiuitate eiusdem. Sextò per ingressum Religionis Episcopi. Septimò per renunciationem, seù cessionem, vel resignationem. Octauò per depositionem. Nonò per relegationem. Decimò per permutationem, vel aliam similem causam, per quam cessat Episcopi iurisdictio.

2 Finitur igitur; & expirat vicarij iurisdictio per remotionem, seù reuocationem ipsius ab Episcopo factam, quæ duobus modis fieri solet: expressè scilicet, & tacitè. Expressè fit, quando nominatim Episcopus aufert illi potestatem, *vt in l. iudicium soluitur, ff. de iudic.* Tacitè fit, quando constituit secundum vicarium, quia tunc videtur primum reuocasse, *cap. cleric. de offic. vic. DD. in cap. non iniustè de procur.* Rebuff. *in prax. benef. de form. vic. Archiep. num. 201.* Sbroz. *de off. vic. lib. 3. q. 33 num. 1.*

Sed

Sed contrariam sententiam sequuntur Boer. q. 347. num. 7. Roman. sing. 57. in fin. potest Gloss. in cap. Gallsarum, 23. q. 5. cum Alijs notat. per Sbroz. d. q. 33. n. 2.

Possunt tamen conciliari sententiæ, vtrunc censeatur reuocatus primus vicarius per constitutionem secundi, quandò expressè, vel tacitè potest colligi ex verbis secundi, quod per creationem secundi, reuocauerit primum, cap. penult. de procur. in sexto. Rebuff. vbi sup. num. 1 5. Vndè si Episcopus notificare faciat primo constitutionem Secundi, tunc tacitè censetur reuocatus primus, licèt expressè non reuocauerit, & isto casu gesta per primum, amplius non valent, post notificationem, l. si fortè, ff. de offic. Praeconf. Bald. in l. solent, §. sicut. ff. eod. tit. Innocen. in cap. intimasti, de appell. Sbroz. d. quæst. 33. cap. 4. Rebuff. ibid. num. 206.

3 Reuocatio autem potest fieri, siuè per procuratorem, siuè per nuncium, siuè per amicum; dummodò perueniat ad vicarij notitiam. Alij tenent, quod fieri debet notificatio reuocationis per ipsummet Episcopum, siuè eius Secretarium, vel etiam per secundum Vicarium, & tunc quomodocunque fiat, sufficit. Boer decis. 347. vers. vicarius à num. 14. vsque 17. per Gloss. in Clem. causam, §. intimatio, de elect. verb. plena, Gloss. in cap. cupientes, verb. notitia, de elect. in 6. Felin. in cap. caterum, col. 8. vers. valet. processus de rescr. Calder. cons. 4. de offic. vic. Rebuff. ibid. num. 211. Sbroz. d. q. 33. n. 9. cum segq.

4 Et tamen notandum, quod in remotione Vicarij, debet haberi ratio honoris ipsius, & propterea magna cum circumspectione est facienda; nec sinè graui causa, alias reintegrari potest per Sacram Congregationem Episcoporum. Sic declarauit, Ead. Sac. Congr. in vna Spalatren. 3. Iuly 1601. & in vna Trahunen. 7. Septemb. & 8. Octobris 1649.

5 Causæ autem iustæ pro quibus remoueri potest Vicarius, plures sunt. Prima est, si de Vicario audiantur multæ querelæ. Ead. Sac. Congr. in vna Spalatren. 5. February 1601.

Secunda est, quando non benè gubernat: nec certiorem facit Sacram Congreg. de causis magni momenti in defectu, vel absentia Episcopi, Ead. Sac. Congr. in vna Agrigentinen 27. Octobris 1603. & in vna Tranen. 5. Decembris eod. anno.

Tertia causa est, si tractat irreuerenter ac Sacr. Congreg. eiusque DD. Officiales Ead. Sac. Congreg. in vna Rietina 3. Septemb. 1601.

Quarta est, si aliquem ex S. Rom. Ecclesiæ Cardinalibus, ea, qua decet reuerentia non tractet. Ead. Sac. Congr. in vna Sanonen. 19. Nouemb. 1655.

Quinta est si careat circumspectione, & prudentia, licet in reliquis idoneus esset. Ead. Sacr. Congreg in vna Placentina 11. Septembris 1601.

Sexta causa est, si excommunicatus existat, Sacr. Congreg. in vna Placentina 18. Iunij 1649.

Septima est, si mandatis Sacræ Congregationis obedire renuit Sac. Congreg. in vna Parmen 17. Augusti 1645. & in vna Auxiculana 23. Aprilis 1649.

Octaua est, si oriundus fuerit ex ciuitate, vel Diœcesi Sac. Congreg. in vna Pistorien 19. Octob. 1625. & Sutrinen. 16 Nouem. 1640. & in vna Ostanen. 28. Iuly 1587. & Spalatren. 9. Martij 1593. & Senogallien. 10. Februarij 1598.

Nona est, si Regularis sit, vel religiosus. Ead. Sac. Congr. in vna Istrien. 16. Octob. 1615. & Spalatren. 12. Aprilis 1619.

Notandum est similiter reuocari, & remoueri posse Vicarium per Episcopum, etiam si iurasset Episcopus illum non reuocaturum, Gloss. singul. in cap. fin. de procur. in 6. Anton. Gabr. commun. lib. 2. tit. de iureiuran. concl. 1. num. 14. Sbroz. lib. 3. q. 32. num. 5 Rebuff. in prax. vene de form. vic. n. 193. Barb. de episc. p. 3. alleg 54. num. 145. in fin. & Nos infra sect. 7. sub sect. 1. num. 27 Debet tamen prius absolui a iuramento, alias euadit periurus Gloss. in precit. cap. fin. Felin. in cap. ex parte Decani, vers. dict. cap. fin. in ampliat. de rescript. Rebuff. ibid. Sbroz. d. q. 32. num. 8.

7 Non potest tamen reuocari Vicarius multis ex causis. Primò quando confirmatus esset à Papa, nam tunc non potest Episcopus illum reuocare. Cucc. Inst. iur. can. de vic. episc. nu. 139. Rebuff. ibid num. 194. Sbroz. eod. q. 32. num. 11. Quod intelligitur si confirmatus esset à Papa ad vitam, non si simpliciter facta esset confirmatio. Rebuff. ubi sup. num. 195. & Sbroz. ibid. num. 12. Secundo non potest reuocari quando reuocatio fit ad effectum infirmandi gesta per ipsum, quia res tunc non est integra, cap. in causis, de elect. Rebuff. ut sup. num. 196. Tertiò non potest reuocari, quando factus est per viam conuentionis à Summo Pontifice approbatæ, vt olim fiebat (in horepiscopis, Rebuff. ibid. num. 209. Sbroz ubi sup. num. 13. Quid autem sint Chorepiscopi? vide tex. & DD. in cap. chorepiscopi 68. dist. Lancell. inst. iur. can. de chorepisc. vsu sublato.

Sed hic est notandum quod licet Vicarius ab Episcopo electus, sit confirmatus à Papa, potest adhuc remoueri ab ipso Episcopo, inconsulto Papa, si est, vt mox diximus, Iacob. Laurent. de iudic. suspect. cap. 4. num. 9. & 11. post. med. Quod tamen non procedit in Vicario à Papa immediatè electo, qui propriè Vicarius Apostolicus dicitur, de quo infra sermo habebitur, hac eod. p. 1. de Vicar. Apost. sect. 6. per tot.

Quartò non reuocatur, quando fuit illi collata facultas per viam compromissi & gratiæ, quia tunc etiam re integra, non potest reuocari, cap. causam quæ ubi DD. de elect. Rebuff. ibid. num 197. Quintò non potest reuocari Vicarius à lege datus, vt procedit in Archidiacono, qui à iure habet Vicariatum inhærentem personæ. Abb. & Alij, in cap. 1. in fin. de offic. Archid. Rebuff ibid. num. 199. Sbroz. loc. precit. num. 14. sed hoc aliter hodie procedit.

8 Notandum insuper, quod reuocatio Vicarij, debet esse notificata, vt suprà diximus, ad hoc, vt se abstineat à iurisdictione exercenda, alias gesta, per ipsum, etiam post reuocationem, ipso tamen ignorante, valebunt: veluti a contrario nullius essent roboris, & momenti omnia ea, quæ post reuocationem fecerit, si illi notificata fuerit. Rober. Lancell. de attentat. par. 2. cap. 10. Put. decis. 4,0. num 1. lib. 2. Roman. sing. 58. & 616. Sbroz. lib. 3. q 32. num. 16. Rebuff in Prax. benef. tit. de Simon in resign. num. 34. & seq. par. 3. idem dici debet; si Vicarius post finitum officium, vel renunciatum, vellet cognoscere de causis sibi commissis sub nomine dignitatis. Gloss. in Clem 2. verb. principales, ubi DD. de rescript. Abb. in cap. quoniam, num. 10. & Felin. num. 7. de offic. deleg. Sbroz. lib. 3. q. 47. num. 1. Secus tamen est in causis, quæ sibi delegatæ fuerant, sub nomine proprio, quia tunc posset de illis cognoscere etiam finito officio. Gloss. in cit. Clem. 2. Abb. & Felin. ibid. Sbroz. dict. lib. 3. quæst. 46. num. 1. & Nos infrà d. sect. 6. num. 37

9 Secundus modus, quo cessat, & finitur iurisdictio Vicarij est, per mortem Episcopi. Ratio est quia cum Episcopus, & Vicarius constituant vnum, & idem Tribunal, per mortem alterius expirat iurisdictio Vicarij, quæ dependet ab Episcopo ipsum constituente. Clem. fin. & ibi Gloss. verb. contestata, e procur. vbi communiter DD. cap. si gratiosè de rescript. in 6. cap. illa; & cap. fin. ne Sed. vac. cap. ad abolendum, in princip. de haret. cap. cum olim. de maior. & obed. cap. quia, ubi DD. de iudic. Abb. in cap. extirpanda, §. quia verò numer. 14. de prabend. Rebuff ibid. de form. vicar. num. 215. Sbroz lib. 3. quæst. 44. Barb de episc. par. 3. d. alleg. 54. num. 151. Sanchez de matrim. lib. 3. disp. 30. per tot. Quod adeò verum est, vt Vicarius mortuo Episcopo, non possit amplius cognoscere, neque causas iam cœptas, ipso viuente, & ipsas expedire, persistendo, quod deficiat. Henriquez in summ. lib. 3. cap. 21. §. 5. litt. S. licet dicat, iurisdictionem non expirare de per se, sed deponi per Capitulum. Specul. tit. de iud. ordin. & auditorib. vers. nota quod Vicarius, Sbroz. lib. 4. q. 45. num. 3.

10 In duobus tamen casibus, potest Vicarius, etiam mortuo Episcopo cognoscere causas cœptas. Primus est, quando causa commissa illi fuit, sub expresso nomine proprio, non sub nomine Dignitatis Vicarij, quia tunc censetur electa industria, & idoneitas personæ, latè Spetell. decis. 31. num. 12. cum seq. Gloss. in Clem. 2. verb. principalis de rescript. Sbroz. lib. 3. q. 46. num. 3. Alter casus est, quando Vicarius ignorat mortem Episcopi longè distantis, quia tunc valent omnia per ipsum gesta, etiam post mortem Episcopi, Gratian. discept. Forens. c. 18. num. 50. Sanchez. d. lib. 3. disp. 22. num. 59. & disp. 30. num. 4. Sperell decis. 30. num. 3.

11 Sed quæritur hic. An successor in Vicariatu, possit cognoscere de causis delegatis Vicario suo prædecessori, nomine officij Vicarij, de quibus antequàm remoueretur, vel alio modo cessaret eius iurisdictio, iam cœperat cognoscere. Et respondeo, quòd in hac quæstione non concordant Doctores. Quidam enim asserunt, Successorem in Vicariatu, succedere in cognitione causarum prædecessori delegatarum; ita Gloss. in Clem. 2. de rescript. vbi DD. communiter Abbat. in cap. quoniam num. 10. de offic. deleg. vbi Berous. latè. num. 100. Sbroz. lib. 3 q. 49. num. 4. Fusius Hiec. Gabr. cons. 32. num. 7. cum seqq.

lib. 2.

lib. 2. *præsertim num.* 6. & 25. Quidam verò Alij contrarium tenentur firmat, successorem in Vicariatu, non posse cognoscere de caussis suo prædecessori delegatis. Bart. *in l. quod. Princip. in fin. & in l. merc. ff. de omn. iud.* Gigas. *cons.* 48. Caualc. *decis. Finiz.* 40. *num.* 2. vbi de comuni testatur, Achill. *Rota decis.* 331. Caputaq. *decis.* 397. Mantic. *de coniectur. vlt. volunt. lib.* 8. *tit.* 17. *num.* 3. Sbroz. *ibid. num.* 3. Sed prima sententia magis placet, quia dignitas Vicariatus semper durat, & nunquàm deficit, siuè moriatur, siuè reuocetur, siuè amoueatur Vicarius *cap. si gratiosè de rescript. in* 6. vbi DD. *cap. quoniam vbi* Abbat. *num.* 10. *de offic. deleg.* & ità vidi in praxi seruari, reiectis subtilitatibus pro contraria sententia adductis. Potest tamen conciliari contrarietas, recurrendo ad coniecturas; an scil. Papa delegando causam Vicario Episcopi, respexerit potiùs ad Tribunal Episcopi, quàm ad personam Vicarij; quia in tali casu Vicarius Successor, poterit cognoscere: secus si rationem habuit personæ Vicarij, nam tunc, non potest successor procedere. Abb. *in d. cap. quoniam num.* 11. *vbi* Butrius. *num.* 20 & 25. *de offic. deleg. latè* Gabriel. *d. cons.* 32. *n.* 1. & 2. Sbroz. *lib.* 4. *q.* 49. *num.* 9. *qui seq. quæst.* infert. ex hoc, quod legatum factum Vicario, non debetur successori, si moriatu Vicarius legatarius, antè testatorem.

12 Tertius modus, quo cessat iurisdictio Vicarij Episcopi, est per translationem eiusdem ad alium Episcopatum. Ratio est, quia cessat iurisdictio Episcopi translati, sicut per mortem *Not. in cap. inter, & cap. fin. de translat. episc.* Gloss. *in cap. si propter. verb. vacabit. vbi DD. communiter, de rescript. in* 6. & *in cap. si episcopus, ver. mortem. de suppl. neglig. prelat. eod. lib.* Vant. *de nullitat. ex defectu mandat. num.* 168. & 171. Sbroz. *lib.* 3. *q.* 42. *num.* 4. Reboff. *ibid. num.* 219. Et consequetur expirat etiam iurisdictio Vicarij in eodem Episcopatu, & Diœcesi, in qua Episcopus illum constituens, erat prius Episcopus, ex communi regula. *l. cum quis in princ. C. de solut. l. si cornelius. vbi* Bart. *ff. eod. tit. latè* Couat. *cons.* 95. *volum* 2. *vers. principaliter* Vantius, & Sbroz. *vbi sup.* quod cessante causa, præsumitur cessare etiam voluntas, & mandatum; quod ea conditione videtur factum, vt scilicet si res integra in eodem statu permaneret; Ideò cum principalis constituens, Episcopus nimirum, desinat esse dominus, vel quasi illius rei, cuius contemplatione constituerat Vicarium, cessat quoque necessariò illius iurisdictio. Quod est adeò verum, vt cesset Vicarii iurisdictio, etiam si Episcopus translatus, ignoraret translationem, Episcopatus, nam adhuc gesta per Vicarium post translationem Episcopi, etiam illam ignorantis, non essent valida. Calder. *consult. de sent. & re iud.* Franc. Marc *q.* 11. 20. *num.* 4. & *seq.* & *num.* 11. Ratio est quia potestas Episcopi abdicata erat tunc temporis ab ipso, & consequenter à Vicario *cap. quia in cunctis. §. adijciebatur de concess. prabend. in* 6. Franc. *in cap. cæterum de rescript.* Sed hoc est intelligendum, si Summus Pontifex translationem admisit, alias non Franc. Marc. *d. q.* 1120. *num.* 4. & *seq.* Calderin. *ibid.*

13 Quartus modus, quo finitur iurisdictio Vicarij est, si Episcopus, qui illum constituit, sit maiori excomunicatione ligatus, & publicè denunciatus, aut suspensus, vel interdictus. Ratio est, quia sicut per excommunicationem suspenditur Episcopi iurisdictio *cap. ad probandum de re. iud. can. audiuimus.* 24. *quæst.* 1. *DD. communiter in cap. susceptamus de rescrip.* Suarez. *de cens. disp.* 13. *sect.* 2. *num.* 15. Saytus *de censur. lib.* 2. *cap.* 6. *num.* 1. ità similiter suspenditur iurisdictio eius Vicarij, quæ est accessoria, & vnum facit consistorium cum Episcopo, *cap.* 1. *vbi* Glos. *verb. ipsius officialis in fin. de offic. Vic. in* 6. Glos. & *DD. in Clem. vlt. de procur.* Rebuff. *in prax. benef. de for. vic. num.* 217. Sayr. *vbi sup. num.* 19. Barb. *p.* 3. *de episc. alleg.* 54. *n.* 146. Sbroz *lib.* 3. *q.* 17. *nu.* 1. Zerol. *in Prax. episcop. verb. Vicarius* §. 8. Ex quo infertur, quod si tunc temporis Vicarius conferat beneficium, vel ipsemet Episcopus conferens efficeretur irregularis, & collatio non valeret. Aretin. *in cap. cum non ab homines col. penult. de iud.* Rebuff. *ibid. num.* 2. Paris. *cons.* 89. *num.* 5. *vol.* 4. Sayr. *vbi supr.* Quod habet locum, etiam si Vicarius, & Episcopus adhuc ignoraret excommunicationem Gloss. & DD. *in cap. pruul. de cler. excom. ministr.* Abb. & *Alij in cap. pastoralis* §. *verum. de appell.* Rebuff *vbi sup. num.* 218. Sbroz. *ibid. num.* 8. secus tamen est, si Episcopus esset toleratus, vel occultè excomunicatus, nam tunc fauore publici Iuris, ex comuni opinione, prò non excommunicato habetur; & sic collatio valeret Abb. *in cap. veritatis num.* 4. *de sent. excom.* Felin. *in cap. ad probandum num.* 6. *re iudic.* Barbos. *ibid. num.* 147. Sbroz. *nu.* 6. & 7. Patriz. *vbi sup. in fin.*

14 Sed quæritur his numquid si Vicarius habeat subuicarium, ipso excommunicato, cesset iurisdictio eius subuicarij, & fit excommunicatus Subuicarius: sicut excommunicato Episcopo, cessat iurisdictio Vicarii. Respondetur negatiuè. *ex cap.* 1. *vbi DD. communiter, de offic. vic. in* 6. Pauin. *de pot. cap. sed. vac. p.* 2. *prin. q.* 10. *num.* 2. Sbroz. *lib.* 3. *q.* 18. Cucch. *Inst. Iur. Can. de Vic. lib.* 2. *tit.* 8. *num.* 11. nisi Subuicarius participaret cum Vicario excommunicato in crimine criminoso, quia tunc esse excommunicatus. *d. cap.* 1. *de offic. vic. in* 6. vbi Ioan. Andr. *in vers. qui*, Innoc. & Archid. *in vers. excommunicationis, per text. in cap. si concubina. de sent. excommu* Sbroz *num.* 3 Quod si Subuicarius habuit iurisdictionem ab Episcopo, & non à Vicario, tunc excommunicato Vicario, non esset excommunicatus Subuicarius, si excommunicatio fuit lata, propter delictum Vicarii personale; secus si onus erat reale, inhærens officio, tunc enim Subuicarius esse excommunicatus, sed primo casu, licet Subuicarius non esset excommunicatus, gesta tamen ab ipso, post excommunicationem Vicarii, non valerent Archid. *in d. cap. primo verb. excommunicationis maioris.* Franc. *ibid. instit.* 2. *notab.* Rot. *decis.* 4. *aliàs* 378. *num.* 2. *tit. de offic. vic. in nouis.* Pauin. *vbi sup. num.* 20. Sbroz. *ibid. num.* 4. 5. & 6. Et sicut Vicarius mortuo Episcopo, non potest perficere causas cœptas eo viuente, ità Subuicarius non poterit cognoscere de causis cœptis, antè excommunicationem Vicarii, potest eius excommunicationem. *DD. communiter, in d. cap.* 1. *relati à* Sbroz. *ibid. num.* 11.

15 Sed nunquid excommunicato Vicario, erit etiam excommunicatus eius successor in Vicariatu?

Respondetur negatiuè, per ea, quæ DD. communiter dicunt, *in cap. quoniam, vbi* Abb. *num.* 5. & Beto. *num.* 101. *de offic. deleg. per d. cap.* 1. *de offic. vic. in* 6. Cucc. *vbi supr. num.* 12. Sbroz. *lib.* 3. *q.* 19.

16 Quintus modus, quo finitur Vicarii iurisdictio est, per captiuitatem Episcopi, quæ mors ciuilis dicitur, *l. patet in prin. l. in omnibus, ff. de captiuis*, nam toto tempore, quo in manibus hostium, captiuus detinetur Episcopus, eius Vicarius, nec excommunicare potest, nec alia facere, quæ iurisdictionis sunt, quia mors ciuilis, naturali æquiparatur, & eundem parit effectum, & iurisdictio ad Capitulum deuoluitur, *cap. si episcopus*, vbi Glos. *de suppl. neglig. Pralat. in* 6. Gallet. *in Margar. casuum conscientia, verb. vicarius, antepen.* Sayr. *de censur. l.* 1. *cap.* 5. *num.* 39.

17 Sextus modus, quo Vicarius non potest amplius exercere iurisdictionem, est si Episcopus ingrediatur Religionem quia dicitur mortuus mundo, nam æquiparantur, mors naturalis, & ingressus Religionis. *cap. placuit, el secundo*, vbi Gloss. *verb moriturus*, 16. *q.* 1. & *can. nullus, el secundo*, 2. *q.* 7. *L. rei uxoris, C. de donat. inter vir. & uxor.*

18 Septimus modus, quo expirat Vicarii iurisdictio est; per renunciationem: nam adhuc renunciatio Episcopatus, siue cessio, vel resignatio, eundem parit effectum, & Cathedralis vacare dicitur per renunciationem, sicuti per mortem Episcopi; *cap.* 1. *de renunc. in* 6. Glos. *in cap. si tui nulla verb. moritur, de prabend. eod. lib.* & *in capit. si episcopus, verb mortem, de rescript. eod. lib. DD. communiter in ca.* 2. *de prabend. in* 6. Franc. Marc. *q.* 1120. *num.* 2. Quo fit, vt Vicarii iurisdictio, cesset per mortem ciuilem Episcopi, sicuti, per mortem naturalem; Cucc. *Inst. iur. can. de Vic. Episc. num.* 153. Rebuff. *in prax. benef. num.* 219. Barbos. *de episc. p.* 3. *alleg.* 54. *num.* 154. Sbroz. *lib.* 3. *q.* 42. *num.* 2. Gesta tamen ipsius Vicarii, post resignationem Ecclesiæ valent, antequam notitiam habeat resignationis Peregrin. *decis. Rot.* 158. *lib.* 2.

19 Octauus, & Nonus modus principalis, quo cessat Vicarii iurisdictio, est, per Depositionem, vel Relegationem, quæ sunt similiter mors ciuilis, & quantum adhoc, æquiparantur morti naturali Glos. *in cap. si propter tua debita, verb. uacabant, de rescript. in* 6. & *cap. si episcopus, ubi* Gloss. *verb. mortem; de suppel. negl. pralat. eod. lib.* 6. Calder. *cons. ult. tit. de sent.* & *re iud.* Et sicuti per mortem naturalem Episcopi, vacat Ecclesia, & cessat iurisdictio Vicarij, vt suprà diximus, *per cap. si gratiosè de rescript. in* 6. *cap. illa*, & *cap. fin. ne Sed. vac. cap. ad abolendam, de haret. cap. quia, ubi DD. communiter de iud.* ità per depositionem, vel relegationem eiusdem, cum ambo mortis naturalis effectus sortiantur, vt probat Cucc. *Inst. iur. can.*

can. de vic. episc. d. num. 163. Sbroz. *lib.* 3. *q.* 42. *nu.* 4. Canon stat omnino *in cap. qualiter, & quando il secondo, §. licet, vbi* Abb. *num.* 1. & Felin. *num.* 51. *de accusat.*

20 Vltimus modus, quo expirat Vicarij iurisdictio est, per permutatione Episcopatus cum alio, quia etiam in isto casu vacat Ecclesia, Gloss. *in d. cap. si propter. ver. vacabunt de rescrip. in* 6. Sbroz. *vbi supr. num.* 11. Benè verum est, quod quando Episcopatus permutatur cum alio, non reuocatur ipso iure Vicarij iurisdictio, sicuti per mortem, sed reuocari solet per nouum Episcopum primus Vicarius; Vnde vsquequo, non reuocauerit illum, valebunt omnia gesta, antè reuocationem ipsi notificatam. Calderin. *consil.* 4. *de rescript.* Soccin. *consil.* 27. *lib.* 3. Cucc. *vbi supr. num.* 156. Rebuff *ibidem num.* 225. *cum seq.* Secus est per secundi Vicarij Constitutionem; quia tunc cessat omninò primi iurisdictio: quomodocumque ad eius aures deueniat secundi Vicarij creatio, de quo Paul. Castr. *cons.* 158. *vol.* 1. & *Alij congesti per* Sbroz. *d. lib.* 3. *q.* 33. *à num.* 1. *cum seqq.*

21 Sed quæritur. An Episcopi Vicarius finito officio Vicariatus, teneatur dare Syndicatum, & reddere rationem suæ administrationis, sicuti cæteri officiales, & iudices, vniuersaliter tenentur?

Respondetur negatiuè, Ità fuisse declaratum à Gregorio XIII. in quadam Const. de anno 1578. directa Clero, & Communitati Tarentinen. refert. Barbos. *lib.* 1. *de iur. eccles. cap.* 32. *num.* 136. *vers. Debitus Vicarius, & in pract. p.* 3. *de pot. episc. alleg.* 54. *num.* 183. vbi ponit formalia verba Bullæ, affert etiam Genuen. *in Prax. Archiep. Neap. cap.* 58. *in nouis. edit.* & Homobonis de Bonis, *de humana vitu statibus, cap.* 7 *in fin.* Marcell. Vulp. *in Prax. ecclesi. cap.* 43. *num.* 19. vbi dicit, quod licet Summus Pontifex loquatur in dicta Bulla de Clero, & Populo Tarentino, quia tamen ex communis est, extendi debet ad omnes alias Ecclesias; & de facto sic seruatur, vt Vicarij generales Episcoporum, non dent Syndicatum finito officio. Cum enim prætenderent Clerus, & Communitas, vt Vicarij essent obnoxij Syndicatui, respondit Summus Pontifex, Vicarios, & Officiales: siuè generales siuè particulares, etiam Foraneos nuncupatos nullo modo ad aliquem Syndicatum teneri, aut eidem subquoquo prætextu obnoxios esse. Neque obstat, quod asserunt multi Doctores, quod Vicarius Episcopi, tenetur finito officio stare Syndicatui, sicut Alij officiales, & Iudices Ciuitatum. *ex rub. Vt omn. iudic. tàm ciuil. quam crim. in Authent. cum signo in verb. Vicarius,* 3. *tradit* Paris. de Put. *in tractat. de synd. in princ.* Garaut. *super Rit. Magn. Cur. vicar.* 265. *per tot.* Pauin. *de pot. cap. sed vacan. p.* 2. *q.* 8. Sbroz. *lib.* 3. *q.* 52. *& Alij.* Qui mouentur ratione communi quod scilicet, omnia homo, qui administrationem alicuius exercet, regulariter tenetur reddere rationem, iuxta illud Euangelij; *Redde rationem villicationis tuæ.* Lucæ. 16. *capitul. qualiter, & quando il secondo de accusat.* Soccin. *consil.* 413. Roland. *consil.* 49. *num.* 2. *volum.* 1.

Nam respondetur, quod loquuntur secundum ordinariam regulam iuris communis, iuxta quod, priùs tenebantur ad syndicatum; Sed aliter seruatur hodiè post Constitutionem prædictam Gregorianam, in Episcoporum Vicarijs, & per alias etiam Constitutiones particulares Summorum Pontificum, & per Sacræ Congregationis Episcoporum negotijs præpositæ Decreta. Ratio est, quia si errauerint Vicarij, Episcopi prouidebunt, prout iustum fuerit. Ead. Sacr. Congregat. Episc. *in vna Tarentinen.* 1601. 20. *Augusti,* maximè in causis suspicionis, deputando delegatum, si ipsimet causam cognoscere nolunt, vel non possunt quia & ipsi quoque sint suspecti: & dimittendo ipsi delegato liberam iustitiæ administrationem. Ead. Sacr. Congregat. *in vna Brundusina* 13. *Octobris* 1592. Et insuper aliter seruatur de consuetudine, à qua non est recedendum. Clar. *in pract. crim. §. fin. q.* 45. *vers. fam aliquando;* maximè vbi esset talis consuetudo, ab Episcopo, vel alio Superiore confirmata, vt inquit Anchar. *consil.* 18. *num.* 2. *cum seqq. & refert.* Sbroz. *de offic. vic. lib.* 3. *q.* 53. *n.* 3.

22 Notandum insuper est, quod si aliquis Vicarius, offendat iurisdictionem Metropolitani, non deferendo appellationi legitimè emissæ, & illius inhibitionem paruipendat, tunc poterit per eundem Metropolitanum censuris Ecclesiasticis compelli, & coerceri, secundum sacros Canones. *cap.* 1. *de offic. vic. in* 6. *cap. romana Ecclesia, in princ. de appell. not. in cap. pastoralis, de offic. ord. vbi Canonistæ.*

23 Aduertendum est vltimo. Quod si Vicarius Episcopi delinquit in officio, vel iniustitiam faciat litigantibus, vel alio modo crimen committat, puniri debet per Episcopum, sicut potest quilibet alius Magistratus coercere officialem suum, omni appellatione remota. *l. nullis officialium, C. quor. appell. non recipiunt. positu per* Gratianum *in can. ei qui appellat. §. nulli quoque* 2. *quæst.* 6. Lotter. *de re beneficiar. lib.* 1. *quæst.* 22. *num.* 100. *cum seqq.* Carauit. *Rit.* 49. *num.* 10. Quod intelligendum est, si delinquat, vt quilibet alius priuatus, non his, quæ iurisdictionem tangunt. Gloss. *in cap.* 1. *verb. ex rationabili, de offic. vicar. in sexto.* vbi Arcid. & Alij, Sbroz. *lib.* 3. *q.* 57. *nu.* 8. Si verò delinquat in his, quæ sunt iurisdictionis, punitur ab Archiepiscopo, Gloss. *in d. cap.* 1. *ibid.* Innocen. & Archid. *in cap. romana, §. fin. de for. compet. in* 6. Sbroz. *ibid. num.* 4. Non autem ab ipso Episcopo, nè sit iudex, & pars, & ne iudicet in causa propria, quod prohibitum, Bald. *in lib. si quis, num.* 6. *C. de episc. & cler. & in lib.* 1. *in fin. C. nè quis in sua caus. iud.* Sbroz. *lib.* 2. *q.* 128. *num.* 1. Contrarium tamen tenent quidam Doctores, qui sic in praxi seruari communiter asserunt, ità Specul. *tit. de compet. iud. adit. §. sequitur, num.* 3. Bald. *in addit. in §. fin. vers. officiales;* Capic. *decis.* 137. *num.* 7. Foller. *super Constit. Regn. tit. de Magist. iudic. cap. magister iustitiarius, nu.* 36. *cum seqq.* Sbroz. *vbi sup. num.* 2.

Forma Litterarum Patentialium Vicariatus Episcoporum.

M. Patritius Ciuitatis N. Dei, & Apostolicæ Sedis gratia Episcopus N. Baro, &c.

ADmodum Rdo. Domino N. salutem in Domino. Pietati, integritati, & doctrinæ tuæ confidentes, te Vicarium nostrum Generalem in spiritualibus, & temporalibus constituimus, cum facultate, vt non solum causas etiam matrimoniales cognoscere possis; sed etiam inquirere, corrigere, & punire quomodocumque excessus: Clericos à suis beneficijs, & officijs, vel administrationibus amouere, & ijs priuare, Beneficia qualibet, etiam resignata, & in posterum constituenda conferre; beneficiorum resignationes recipere, causas beneficiales, etiam institutionem non sequuta cognoscere, beneficia vnire, in Iuspatronatus constituere, & eius donationi impartiri, in alienatione bonorum Ecclesiasticorum, & in transactionibus in eo genere factis auctoritatem interponere; & hæc omnia in casibus à iure permissis; Visitare Ecclesias, Monasteria, & pia loca, Synodum conuocare, & celebrare; dispensare in omnibus casibus Nobis permissis omniaque alia facere, quæ in hac Diœcesi generales Vicarij facere consueuerunt, etiam si speciale mandatum requirerent, quæ omnia ad præscriptum Sac. Canonum, decretorumque, & ordinum huius Diœcesis, ac nostrorum geras, & administres, cum omnibus, & quibuscumque honoribus, & prærogatiuis in similibus consuetis, ac cum lucris, & gagijs, & emolumentis solitis &c. Mandantes, & præcipientes tenore præsentium quibuscumque subditis nostris in virtute sanctæ obedientiæ, quatenus te prompto animo & benigno recipiant affectu, teque tanquàm Vicarium, & Officialem nostrum, & nostræ Cathedralis Ecclesiæ, & Diœcesis (vt permittitur recipiant, & admittant, ac tibi pareant, & audiant. Præsentibus valituris ad nostrum beneplacitum. In quorum omnium, & singulorum fidem has præsentes nostra manu subscriptas, nostrique sigilli impressione, munitas fieri fecimus. Datum, &c. Die &c. An. &c.

N. Episcopus &c.

sigill. †

N. Secretarius.

ALLA FORMA,

N. Dei, & Sancta Sedis Apostolica gratia Episcopus N.

Dilecto Nobis Perillustri, & Admodum Reu. Domino N. Ciuitatis N. Prouinciæ N. salutem in Domino &c,

INgens negotiorum, causarumque multitudo in foro nostro Episcopale N. in dies magis, magisque emergentium, Nos timidos facit, ne Ecclesia nostra sollicitudini concredita, Nobis circa alia valdè occupatis in spiritualibus, & temporalibus aliquod sentiat incommodum, quod facile contingere poterit, nisi sedulò inuigilantes de aliqua persona idonea, per quam pro temporis opportunitate, Ecclesiastica negotia (ut decet) expediantur, prouideri curemus. Quà propter cupientes, & volentes in dicto nostro Episcopatus Generalem Vicarium, atque in temporali iurisdictione Vicecomitem constituere; te antè dictum Admodum Reu. N. cuius probitatem, morum honestatem, in rebus agendis industriam, prudentiam, aliaque laudabilia virtutum tuarum merita, iam dudum plenè cognouimus, ad huiusmodi munus tenore præsentium eligimus, & deputamus, Cum honoribus, oneribus, & facultatibus, quæ tàm de Iure, quàm de consuetudine ad huiusmodi officium, quomodo libet spectant, præter quàm facultate à Casibus nobis reseruatis absoluendi vel eam alijs Confessarijs, licet à Nobis approbatis, concedendi; Et cum emolumentis solitis, & consuetis, licitis tamen; De quibus contentus sis, & esse debeas absq; ullo salario; mandantes propterea tam R. R. DD. Canonicis dictæ nostra Cathedralis Ecclesia, quam alijs presbyteris, & Clericis secularibus, & regularibus; Nec non alijs nostræ Diœcesis N. atque in ea quouis modo commorantibus, cuiuscunque sint gradus, status, Dignitatis, & conditionis; Nec non Gubernatore, & hominibus dictæ nostræ Iurisdictionis temporalis, quod te in Vicarium, & pro Vicario nostro Generali, & Vicecomite recipiant, tibique in omnibus ad tuum Vicariatus, Vicecomitatusque officium spectantibus, promptè, & libenter obediant, & pareant, prout de Iure facere tenentur. Si quis vero temere ausus fuerit contrauenire, sciat, se pœnas, tàm Iuris, quàm nostri arbitrij incursurum. In quorum &c. Datum &c. die &c. An. &c.

N. Episcopus N.

Locus † sigilli

N. Secretarius.

ALLA FORMA
diuerso modo.

N. Dei, & Apostolicæ Sedis gratia Episcopus N.

DIlecto filio Reu. D. N. I. V. D. Ciuitatis N. diœces. N. Salutem, & sinceram in Dom. Caritatem. Cum decreuerimus iustis causis animum nostrum mouentibus nouum Vicarium in spiritualibus, & temporalibus Generalem deputare; confisi de tua in rebus agendis dexteritate, eximia fidelitate & conscientiæ candore, te nostrum in spiritualibus, & temporalibus Vicarium Generalem constituimus, nominamus, & deputamus. Cum generali, & omnimoda facultate audiendi, & decidendi, causas ciuiles, criminales, meras, & mixtas, inusque, sub delegandis, carcerandi, mulctandi, censuras ferendi in forma amplissima ad beneplacitum nostrum. Monentes proinde nostros Diœcesanos, ut tibi in prædicto officio promptè obediant, & auxilium præstent opportunum. Quod si quis tibi resistere, aut non obedire audebit, congruam sentiet vltionem: In quorum testimonium has nostras litteras fieri iussimus per a strum Cancellarium, subscriptione nostra, & sigillo roboratas, Datum &c. Die &c. An. &c.

N. Episcopus N.

Locus † sigilli

N. Secretarius.

Forma substitutionis Vicarij Generalis penes Acta Curia &c.

In Christi nomine Amen.

PEr illustris, ac Reuerendissimus Dominus N. V. I. D. Abbas; Prothonotarius Apostolicus, ac Illustriss. & Reuerendiss. Domini N. Episcopi N. in spiritualibus, & temporalibus Vicarius Generalis &c. Volens se absentare a Ciuitate N. causa eundi ad visitationem generalem totius Diœcesis (Vel, &c. si Discedat ob aliud negotium) *ad effectum vt Iustitia omnibus æqualiter administretur in ijs quæ ad officium Episcopalis regiminis pertinent, substituit, deputauit, & in eius locum posuit, vsque ad eius reditum Admodum Reu. D. N. cum auctoritate in forma &c. omni modo &c.*

N. Vicarius Generalis.

Præsentibus ibidem. N. & N. testibus &c.

N. Cancellarius &c.

Aliquando fit per ipsummet Episcopum huiusmodi substitutio per litteras Patentiales in forma, &c.

SECTIO TERTIA.

De Vicario Archiepiscopi, seu Metropolitani.

SVMMARIVM.

1 *Archiepiscopus, & Metropolitanus idem sunt.*
2 *Quod probatur ex multis iuribus.*
3 *Dictio* videlicet, *importat declarationem eiusdem rei.*
4 *Archiepiscopus aliquando sumitur pro Primate, vel Patriarcha.*
5 *Archiepiscopus dicitur Princeps Episcoporum.*
6 *Metropolitanus dicitur a mensura Ciuitatum.*
7 *Metropolis unde dicta.*
8 *Archiepiscopus est æqualis Episcopo, quo ad potestatem ordinis; maior tamen, quoad priuilegia.*

1 IN presenti sectione, in qua de Vicario Archiepiscopi agitur, operæ pretium duxi præmittere, quod Archiepiscopus, & Metropolitanus vnum, & idem sunt in substantia; quamuis in nomine diuersi videantur, vt probatur *ex ordina. Roman. tit. qualiter Episcopus in Romana Ecclesia ordinetur* & traditur per Rebuff. *in concord. tit. de collation. §. 1. in princ. in glos. verb. Metropolitano*, Raban. Maur. *de instit. cleric. lib. 1. cap. 5. de ordine tripartito Episcopor.* Barbos. *de offic. & pot. episc. par. 1. tit. 1. cap. 6. num. 12. & de iure ecclesiastico lib. 1. cap. 7. num. 4.* Pauin. *de offic. & potest. cap. sed vacant. prælud. 6. n. 14.* Azor. *Instit. moral. p. 2. lib. 3. c. 33. q. 4.* Et Alij.

2 Quod quidem vltrà supradictos doctores optimè colligitur, *ex cap. pastoralis in princ. de offic. ordinar. & Extrauagant. Saluator. de præben.* & benè, ad expresse habetur in textus *cap. referente de præbend.* in illis verbis. *Ad Metropolitanum, videlicet Remensem Archiepiscopum.*

3 Vnde cum natura dictionis. *Videlicet sit* declarare eandem rem, vel personam per tex *in cap. transmisse de eo, qui cognou. consangu. uxor. sua ibi uxore sua defuncta, filiam eius priuignam, videlicet propriam, & in cap. Sacrosancta de elect. & in cap. nouimus de verb. signific.* probatur etiam *l. videlicet ff. ex quib. caus. maior. & in l. videlicet, ff. de pactis & in l. si quis §. si venditione, ff. commun. præd.* Gloss. *in Clement. causam verb. videlicet de elect.* Gloss. & Bart. *in lib. 1. num. 0. ff. ad leg. Aquil.* & Alijs penes Barbos. *de dictionib. usu frequentiorib. diction. 423. n. 1.* ideò non est dubitandum.

4 Neque obstat dictum Isidori. *lib. 7. Ethymolog. cap. 12.* vbi videtur asserere Archiepiscopum, & Metropolitanum differre inter se. Nam respondetur, quod ipse sumpsit nomen Archiepiscopi pro Patriarcha, vel Primate; nomen verò Metropolitano pro Archiepiscopo posuit, ità habetur per Gloss. *in cap. Cleros §. ordo verb. Archiepiscopi dist. 21.*

5 Archiepiscopus autem dictus est, quasi Princeps Episcoporum, quia præest Episcopis suæ Prouinciæ. Isidor. *d. lib. 7. etymo.*

etymol. c. 12. debet enim Archiepiscopus habere sub se aliquos Episcopus, pura decem, vel vndecim, vt habetur, *in cap. sciroto 6. quaest. 1.* & notatur per Glos. *in praeit. cap. cleros, §. ordo, ver. à mensura dist. 21.*

6 Hinc est, quod hac eadem ratione dicitur Metropolitanus, à mensura Ciuitatum, quas sub se continere solet, vt inquit Pelagius *Pap. II. epist. 1. omnibus Episcopis*, relatus *in d. cap. sciroto 6. q. 3. & Gloss. in d. c. cleros, verb. a mensura.*

Neque obstat, quod inueniantur multi Archiepiscopi, qui non sint Metropolitani, & nullum habeant Episcopum Suffraganeum, vt sunt in Regno Neapolitano, Archiepiscopus Nazarenus, Russanensius, Lancianen. & alibi Alij.

Nam respondetur, quod hoc accidentaliter est, & casus rarus existit. Nos verò loquimur de comuni regula. Sicuti neque necesse est, quod semper habeat decem, vel vndecim Episcopus sub se, vt dicatur Archiepiscopus, seu Metropolitanus *iuxta praeit. tex. c. sciroto 6. q. 3.* nam sufficit, si habeat vnum Episcopum sub se vel duos, aut tres, vel plures Suffraganeos, & adhuc dicitur, & est Archiepiscopus, seu Metropolitanus, quia constitutio *d. cap. sciroto* non fuit perpetua lex, sed accommodabilis ad necessitates Prouinciarum nutum Summi Pontificis numerum Episcoporum declarantis; vt notat Petr. Greg. *in lib. 15. syntagmat. iuris c. 11. n. 3.*

7 Vel dicitur Metropolitanus à Metropoli Ciuitate, seu Matrice aliarum Ciuitatum Suffraganeorum Episcoporum; vnde Ciuitas, in qua residet Archiepiscopus, Metropolis dicitur, quia est caput Prouinciæ sibi subditæ: Prouincia autem dicitur totus circuitus territorij omnium Diœcesum Episcopatuum, & Episcoporum, sibi subiectum. *de quo vid.* Conarr. *lib. 1 practicar. quaest. cap. 19. num. 2.* Gambar. *de offic. & potest. Legati à latere tit. de varijs ordinariorum nominibus, num. 34. cum seqq.* Dionys. Paul. *in tractat. de vera quatuor Patriarchar. Sedium erection. cap. 1. n. 13.* Barbas. *de iure Eccles. lib. 1. cap. 7. n. 2. & 3. & de offic. Episc. p. 1. tit. 1. cap. 6. n. 12.* Alciat. *lib. 2. disp. c. 23. circ. fin.* Forcat. *dialog. 61. n. 4.*

8 Hinc deducitur, quod Archiepiscopus est maior Episcopo, solum in iurisdictione, non in substantia ordinis, & characteris Episcopalis. Card. Zabarell. *in Clement. Archiepiscopo num. 7. de priuil.* in eo enim eandem habent auctoritatem, quoad potestatem spiritualem. Barbos. *de iur. Eccles. d. lib. 1. cap. 6. num. 1. cum seq.* Est tamen Archiepiscopus magis priuilegiatus, quam Episcopus, *cap. formatis, & cap. igitur 25. quaest. 2.* cuius præstantia dicitur auctoritatis Metropolitanæ, *cap. sollicitudinem de appell. cap. de his, distin. 12. cap. final. distin.* 50. & præcellit honore cæteros Episcopos. Gemin. *in cap. per singulos il. 2. 9. quaest. 3.*

SVBSECTIO PRIMA.

De Vicarij Archiepiscopalis iurisdictione in genere.

SVMMARIVM.

1 *Appellatio ab Episcopis defertur ad Archiepiscopum Metropolitanum, & n. 5.*
2 *Vicarius Archiepiscopi eamdem habet auctoritatem in sua Diœcesi Archiepiscopi, sicut Vicarius Episcopi in sua Episcopali.*
3 *Similem auctoritatem habent Vicarij.*
Primatis, vel Patriarchæ in propr. Diœcesibus.
Non differunt Episcopi ab Archiepiscopis, Primatibus, vel Patriarchis, quò ad potestatem ordinis, sed tantùm quò ad iurisdictionem ibid.
Archiepiscopus habet iurisdictionem ordinariam in propria Diœcesi, in subditos verò Suffraganeorum, Metropoliticam ibid.
4 *Archiepiscopi nullam habent iurisdictionem in subditos Suffraganeorum, nisi in casibus in iure expressis.*
5 *Appellationum causa inter subditos Suffraganeorum, per Vicarium Archiepiscopi cognoscuntur.*
6 *Et tàm in spiritualibus, quàm temporalibus.*
7 *Si appellatum fuit ab interlocutoria, remanet Iudex in tota causa.*
8 *Casus, in quibus non appellatur ab Episcopis Suffraganeis ad Archiepiscopum.*
9 *In causis Sanctæ Inquisitionis.*
10 *Item in compulsione aliorum subditorum, qui non fuerunt partes in causa.*
11 *Item à Delegato Episcopi.*
12 *Item quando Vicarius Archiepiscopi conuenit coram se subditum Suffraganei.*
13 *In tribus tantum casibus appellatur ad Metropolitanum, scilicet à sententia diffinitiua; ab Interlocutoria vim diffinitiua habente; & Grauamine irreparabile.*
In quo differant sententia diffinitiua ab interlocutoria.
14 *Quid sit grauamen irreparabile.*
15 *A quo grauamine appellari possit.*
16 *Quando admitti debet appellatio à grauamine comminata tortura.*
17 *Appellatio à comminata excommunicatione, quando admittatur.*
18 *In prima instantia, extrà casus permissos, non debet admitti appellatio à Metropolitano.*
19 *Appellatio debet proponi coràm Iudice à quo idest suffraganeo.*
Limitatur in aliquibus casibus. ib.
20 *Differentia appellationis ab interlocutoria, & appellationis à diffinitiua.*
21 *Non licet Vicario Archiepiscopi ferre excommunicationem in Suffraganeos, existente Archiepis. in Prouincia.*
22 *Iudex à quo potest arctare terminum appellanti ad prosequendum.*
Limitatur in Beneficialibus, ib.
23 *Metropolitanus adiri potest per viam querelæ. Et quomodo procedat.*
24 *Excommunicatus appellans, quomodo absoluatur à Metropolitano.*
25 *Excommunicatus appellans, potest absolui cum reincidentia à Suffraganeo.*
26 *Appellatio ab excommunicat. vltrà decem dies conceditur.*
27 *Appellatio ab excommunicationem, non suspendit executionem.*
28 *Post latam excommunicationem possunt affigi cedulones, etiam infrà terminum decem dierum ad appellandum concessum.*
29 *Appellatio datur à declaratoria excommunicationis, ante; non potest declaratoriam.*
Praxis obseruanda in declaratoria excommunicationis.
30 *In delictis notorijs non datur appellatio à declaratoria.*
31 *Metropolitanus est Iudex competens Suffraganeorum Episcoporum.*
32 *Metropolitanus quando sit iudex competens, si lis sit inter Episcopum Suffraganeum, & subditum ipsius Suffraganei.*
33 *Appellatio, an suspendat interdictum, remissiuè.*
34 *Quando Iudex à quo, possit exequi sententiam suam.*

VT perfectior notitia habeatur à Vicarijs de tota materia Vicariatus officium comprehendente, conueniens est, percurrere, & prælibare quædam de facultate Vicarij Archiepiscopalis; successiuè deindè tangere breuiter, quæ spectant ad Vicarios Capitulares, & tandem videre, ad quid se extendat facultas Vicariorum Apostolorum, & Forancorum.

1 Cum itaq; à sententijs latis à Vicario Episcopi, non appelletur ad ipsum Episcopum, quia, vt diximus, vnum consistorium, & vnum Tribunal constituunt Vicarius, & Episcopus, *cap. romana, vers. eorum vices, & vers. vnum sit consistorium de appel. in 6.* Gloss. *antepen. in Clem. 2. de rescript.* & Nos *supra sect. 2. subsect. 4. n. 1.* Sed appellatio defertur ad Archiepiscopum, seù Metropolitanum, si sit Suffraganeus, aliàs ad Papam, *d. cap. romana, vbi* Gloss. & DD. *& in c. 2. de consuet. eod. l. 6. Apostil. ad Specul. tit. de appell. §. nunc tractemus, vers. tertio.* Conc. Trident. *sess. 13. c. 1. in fin. & c. 2. & sess. 24. c. 20. de reform.* meritò igitur, videndum erit de potestate Vicarij Archiepiscopi in subditos eiusdem Archiepiscopi constituentis, ac etiam in subditos Suffraganeorum Episcoporum ipsiua Archiepiscopi Metropolitani.

2 Aduertendum est ergò primo, quod Vicarius Archiepiscopi, succedit in iurisdictione Archiepiscopali, eo modo, quo Vicarius Episcopi in episcopali, nam Archiepiscopus in sua propria Diœcesi habet omnia iura, potestatem, &

obligationes, quas habent cæteri Episcopi in suis Diœcesibus, & sunt veluti omnes alij Episcopi, *vt not.* Barbos. *de iur. eccles. p. 1. c. 7. n. 15.* ideò debet constitui Vicarius Generalis, etiam ab Archiepiscopo, nè fiat fraus. Concilio Lateranensi, *in cap. fin. vbi* Gloss. *& DD. de offic. Vic. & cap. statutum de præbend. in 6. cap. constitutus; & cap. fin. de concess. præbend. vbi* Gloss. *& DD.* vt exerceat iurisdictionem, & habeat eandem auctoritatem, quam ipsemet Archiepiscopus habet in subditos, cum etiam Vicarius Archiepiscopi, vnum, & idem Tribunal constituat cum Archiepiscopo, sicut diximus de Vicario Episcopi. Quod habet locum similiter in Vicario Primatis, vel Patriarchæ. Vndè ab istis Vicarijs non appellatur ad Archiepiscopum, vel Primatem, aut Patriarcham, sed ad Papam, *d. c. romana de appell. in 6. in princ. vbi DD. cap. non putamus, vbi etiam DD. de consuet. eod. lib. 6. c. si contra. in fin. de offic. deleg. eod. lib. DD. in Clem. si principalis de rescript.* Sbroz. *lib. 3. q. 2. num. 1.* propter eandem rationem adductam de Vicario Episcopi, qui scilicet per ipsos constituitur vnum, & idem Tribunal, & esset appellare ab eodem, ad eundem, & non intercederet differentia personarum Iudicis à quo, & Iudicis ad quem, vt dicitur, *in d. c. romana, & in c. 2. de foro compet. & not.* Decius *in c. dilecti il 3. n. 4. in gloss. ibi idem credo. de appell,* contrà dispositionem Sacrorum Canonum, nam appellatio est, de minori Iudice, ad maiorem prouocatio Gloss. *in c. non putamus, verb, officiali de consuet. in 6. DD, communiter in tit. Decret. de appell.*

3 Animaduertendum est secundo, quod Vicarij Archiepiscopi, vel Primatis, aut Patriarchæ in Archiepiscopali Ecclesia, siuè Primitiali, vel Patriarchali, in quibus per eosdem constituuntur Vicarij generales cum amplis facultatibus ad omnia, & singula, etiam quæ mandatum exigunt speciale, habent iurisdictionem in illa Diœcesi, æquè ac Vicarius Generalis in Diœcesi Episcopali, vt suprà diximus; & ideò omnia, quæ dicta sunt de Vicario Episcopi, habent etiam locum in Vicario Archiepiscopi, Primatis, vel Patriarchæ in eorum Diœcesibus, cum nulla detur differentia, inter Episcopum, Archiepiscopum, Primatem, & Patriarcham, quo ad potestatem ordinis, & consecrationis, sed solùm quò ad potestatem iurisdictionis, Aluarotius, & Præposit. *in tit. de Episc. vel Abbat. §. 1. colum. 6.* Constat enim Episcopos, inferiores Archiepiscopis; Archiepiscopos, inferiores Primatibus; Primates verò inferiores Patriarchis: licet quidam dicant, inter Patriarchas, & Primates, nullam dari differentiam, nisi quò ad nomina, *per text. in cap. 1. & 2. 99. dist. cap. duo simul de offic. ordinar.* Glos. *in cap. coram de in integr. restit.* Cassan. *in Catal. glor. mund. part. 4. consid. 9. in princ.* sed re vera datur aliqua differentia, vt notat. D. Antonin. *in summ. par. 3. tit. 20. cap. 4. in princ.* Barbos. *de pot. Episcop. 1. cap. 6. num. 7. cum seqq.* Maioritas tamen prædictorum, consistit in eo, quod Patriarchæ, seù Primates præsunt pluribus Prouincijs, seu Archiepiscopis; Archiepiscopi pluribus Diœcesibus, seù Episcopi, qui Suffraganei dicuntur, *can. scitote 6. quæst. 3.* Episcopi verò præsunt pluribus Parochijs, Michael Ferrus, *in tract. de præced. & Prælat. Eccles. quæst. 4. à num. 1.* Zaman. *de Prælat. Eccles. elect. cap. 14. quæst. 151.* Barbos. *vbi sup. num. 10.* Archiepiscopus idem est, vt dictum fuit supra, ac Metropolitanus, qui in numero Ciuitatum constituitur, *d. cap. scitote 6. quæst. 3.* nam vnum vel plures Episcopos sub se habet. Petr. Gregor. *Syntagmat. iur. libr. 15. cap. 11. numer. 3.* Rebuff. *in concordam. tit. de collation. §. 1. verb. Metropolitanus.* Barbos. *ibid. num. 12. & de iur. Eccles. par. 1. cap. 7. numer. 4.* Non est tamen necesse, vt plures sub se habeat Ciuitates *DD. loc. cit.*

Archiepiscopus in propria Diœcesi, Episcopalem ordinariam iurisdictionem exercet; in Diœcesibus Suffraganeorum, Metropolitanicam; neutram tamen, antequam pallium suscipiat exercere potest, *cap. significasti, de elect. cap. nisi specialis de auctor. & vsu palij, & cap. antiqua de priuil.* Barbos. *loc. sup. cit. cap. 13.* Genuens. *in Prax. Archiep. Neap. cap. 88. per tot.* Lel. Zecch. *de statu Reuerendiss. Archiep.* Azor. *Inst. moral. p. 2. lib. 3. c. 34. q. 9. cum seqq.*

4 Animaduertendum tertio, Archiepiscopum, nullam regulariter habere iurisdictionem in subditos Suffraganeorum, nisi tantùm in casibus a Iure expressis. *cap. pastoralis de offic. ord.* vbi Gloss. *ver. innitum; & ver. excep. c. romana c. venerabilib. de sent. excomm. in 6. cap. 1. de suppl. negl. præl. eod. lib.* Lott. *de re benef. lib. 1. q. 22. num. 37.* Seraph. *dec. 1212. n. 2. & dec. 1222. n. 3.* Idem dicitur in casibus similibus, quia dictio *tantùm* non excludit casus similes. *l. ob æs, C. de præd. minor. vbi* Gloss. *& l. si mora verb. dumtaxat, ff. solut. matrim. & in l. vlt. C. de reuoc. donat. vbi notabiliter* aduertit Felin. *in cap. pastoralis, num. 3. de rescript.* Et consequenter, Vicarium ipsius, eandem limitatam habere facultatem, concludendum venit. Qua propter debet Vicarius in citationibus, quas relaxat contra subditos Suffraganeorum, exprimere casum ipsum exceptum in Iure nè spernatur eius iurisdictio, aliàs citatus non tenetur comparere, Scaccia *de appell. q. 8. sub. num. 98. dec. 4.* Quarant. *in summa Bullar. verb. Archiepiscopi auctoritas num. 12.* Genuens. *in Prax. num. 102.* Imò est adeò limitata eius iurisdictio in subditos Suffraganeorum ad causas appellationum tantùm, extrà casus exceptuatos, & expressos in Iure, vt aliàs, nullam prorsus in prædictos habeat iurisdictionem, etiam ipsis volentibus, nisi expressè consentiant ipsi Suffraganei. Scaccia *in d. tract. de appell. q. 19. remed. 2 num. 54. & q. 17. limit. 47. membr. 3. num. 11.* Barbos. *de potest. Episc. p. 1. tit. 4. num 2. prop. fin.*

5 Appellatur itaque à sententijs Vicariorum Episcopalium ad Tribunal Archiepiscopi, vbi per ipsius Vicarium cognoscuntur causæ appellationum inter subditos Suffraganeorum. *cap. pastoralis, de offic. ordin. cap. dilectus, cap. cum causam cap. sollicitudinem, de appell. cap. 1. de refor. compet. in 6. cap. romana. de appell. eod. libr.* Conart. *pract. cap. 6. num. 2.* Quarant. *vbi sup. vers. 18.* Genuens. *ibid. c. 88. num 8.* Scaccia *de appell. q. 8. n. 86. cum seqq.* Seraphin. *decis. 1184.* Sbroz *lib. 3. q num. 1.* Hoc autem loco, præmittendum, notandumque erit, quod omnia, quæ inferius referentur ad Archiepiscopi iurisdictionem facientia, ea similiter, quibusdam tantum ordinis episcopalis exceptis, ad ipsius Vicarium Generalem, mandatum speciale habentem spectare, cum exercitium iurisdictionis habeat, *vt sup. diximus* & habetur *infr. subsect. seq. n. 4.* Quæ supra firmata conclusio, vt à sententijs Vicariorum Episcopalium, appelletur ad Tribunal Archiepiscopi, est adeò vera vt si Episcopus Suffraganeus, post appellationem, promoueatur in Archiepiscopum, possit esse Iudex appellationis à sententia, quam ipse protulit, dum erat Episcopus; conuenit tamen, vt ipse se abstineat, illam causam cognoscere, & alteri delegare. Scaccia. *de appell. q. 2. num. 15. & q. 8. num. 86. vers. extende primo.* Petr. Gregor. *tract. de appell. lib. 4. cap. 17. sub. num. 9. cum seqq.* Barbos. *vbi sup. num. 62.*

6 Ampliatur secundò, quod appellatur ab Episcopo ad Archiepiscopum, tàm in temporalibus, quàm in spiritualibus *cap. romana. §. debet de appell. & recusat. in 6.* Quarant. *in sum. Bullar. de verb. Archiepiscopi auctoritas, num. 13. vers. ampliatur tamen,* Scaccia *d. q. 8. à num. 9.*

7 Ampliatur tertio, vt in causa appellationis ab interlocutoria, in qua pronunciatum fuit, benè appellatum, remaneat Archiepiscopus, Iudex in toto negotio principali. Scaccia. *d. tract. de appell. q. 18. limit. 47. membr. 3. num. 9.*

8 Est tamen Aduertendum, quod dantur plures casus, in quibus non appellatur ab Episcopo, ad Archiepiscopum Metropolitanum.

9 Primus est, in causis sancti Officij, in quibus ab Episcopo, appellatur ad Papam propter negotiorum grauitatem, non ad Archiepiscopum. Pegna. *in Direct. Inquisit. p. 3. Comment. 31.* Genuens. *in prax. Archiep. Neap. d. c. 70. n. 8.*

10 Secundus. Casus est, in compulsione Aliorum subditorum, qui non fuerunt partes in causa, quia tunc, & grauamine Vicarij Episcopi, recurrendum est ad ipsum Episcopum, non ad Archiepiscopum Abb. *in cap. pastoralis. num. 12. de offic. ordin.* Genuens. *loc. prox. cit. num. 7. vers. declara primo.*

11 Tertius casus est in Delegato Episcopi, nam ab ipso non appellatur ad Archiepiscopum, sed ad Episcopum delegantem, nisi Episcopus delegaret causam in fraudem, quia tunc appellaretur ad Archiepiscopum, Franc. *in c. dilectus il 3. de appell.* Genuens. *in d. cap. 70 num. 7. vers. limita. secundo.*

12 Quartus casus est, quando Archiepiscopi Vicarius, conuenit coram se aliquem subditum alicuius Suffraganei, quia tunc Episcopus Suffraganeus, debet appellare ab isto grauamine ad superiorem Archiepiscopi, non ad ipsummet Archiepiscopum, Geminian. *in cap. romana. 3. §. Archidiaconis sub. num. 4. col. 2. vbi* Franc. *num. 4. limit. 8. de appell. in 6.* Soccin. *reg. 23. fallent. 8.* Scaccia *vbi sup. q. 7. n. 107.*

13 Est secundò aduertendum in hac materia appellationis, quod de Iure nouissimo Sacri Concilij Trident. *in sess. 24. cap. 20.*

Sed quæritur, in quibus casibus solùm appellari possit à Suffraganeis ad Metropolitanum.

11 Primò à Diffinitiua, quæ imponit vltimam manum liti.

12 Secundò ab Interlocutoria, habente vim Diffinitiuæ.

13 Tertiò à grauamine irreparabile, quod per Diffinitiuam reparari non potest Concil. Lateranen. *sub Leone X. sess.* 10. §. *Sequentes*. Concil. Trident. *sess.* 13. *cap.* 1. *de reform. in fin.* Boer. *decis.* 89. *num.* 8.

Quæ autem sit Differentia inter sententiam Diffinitiuam, & Interlocutoriam simpliciter, vide Bald. *in lib.* 2. *in princ. C. sententiam rescind. non poss.* Marant. *in pract. part.* 6. *in tit. de senten. à num.* 1. *vsque ad* 46. *cum per dicas inst. par.* 2. *sess.* 3. *de sentent. sub* 15.

14 Sed quæritur, quid sit grauamen irreparabile? Respondetur, grauamen irreparabile dici omnem actum irretractabilem, vt est, excommunicatio, carceratio, tortura, & alia huiusmodi. Abb. *in cap. cum in contemplatione, num.* 4. *de reg. iur.* Marant. 6. *p. de appell. num.* 216. Bald. *in margarita, in verb. appellari.*

15 Est tamen hic notandum, quod non ab omni carceratione appellari possit ad Metropolitanum, sed tantummodò, quando Suffraganeus grauasset subditum in carceratione. Philip. *in tit. suppos. eod. col.* 1. *de appell. et in cap. ex parte el.* 1. *de off. ord.* vt puta, si quis detineretur iniustè: vel, quando causa esset in limine expeditionis, & Suffraganeus nollet eam expedire, sub prætextu, quod habeat biennij tempus ad expediendam causam, Concil. Trid. *sess.* 24. *cap.* 20. ô iuo dato, quod nomine causæ non tàm ciuilis, quàm criminalis, prout sument Cardin. *in Clem.* 1. *q.* 18. *de offic. Vicar.* Marant. *vbi sup. part.* 6. *num.* 66. hoc tamen est intelligendum, quandò causa non esset benè instructa, & non esset compilatus processus informatiuus: sed quando omnia sunt completa, & non restat, nisi vt expediatur causa, tunc si Suffraganeus detinet carceratum, iniustè detineret, & ideò carceratus Iure appellaret, tanquam grauatus *cap.* 1. *de appell. in* 6. *cap. non ita* 2. *quæst.* 6. *cap. cum sit romana, de appell.* De quò vide Genuen. *in Prax. Arch. Neap. cap.* 88. *num.* 4. Secus est, quando Suffraganeus adhuc compilaret processum informatiuum, quia hoc casu, si carceratus appellaret, non esset per Vicarium Metropolitani admittenda appellatio, tanquam friuola, quia aliàs Suffraganeus non posset aliquem subditum carcerare, quin semper carcere diceretur grauamen irreparabile, & sic deluderetur Tribunal Suffraganeorum *cap. de priore, de appell. l. quoniam Iudices C. de appell.* Rot. *decis.* 1. *vt lite pendent. in nouis, num.* 7. *et ibi Addent.* Bart. *in lib. apertissimi, in* 5. *notab. C. de iud.* Zerol. *in Prax. episc. p.* 1. *verb. appellatio*, §. 6. *ante fin.* Staph. *de lit. Grat. num.* 3. *cum seqq.*

16 Aduertendum est etiam, quod ex prædictis rationibus, non debet à Vicario Archiepiscopi admitti appellatio à comminata tortura, sic simpliciter interposita, quando scilicet processus fuit ritè, & rectè compilatus, concessis defensionibus, & repulsa, & facta publicatione, ac audito reo in omnibus suis iuribus, cum Procuratore, & Aduocato, & indicia non essent adhuc euacuata per defensiones, & alia acta, nam tunc videtur potius interponi appellationem ad dilatandum, & ad euadendam pœnam delicti, cum non sit grauamen, & ideò admitti non debet prædicta appellatio à comminata tortura, tanquam friuola, Diaz *in pract. crim. can. cap.* 117. Couarr. *pract. quæst. cap.* 23. *num.* 5. *concl.* 1. *vers. tertium*. Foller. *in pract. crim. canon. fol.* 58. *num.* 5. Nauar. *in cap. inter verba, can.* 164. *in fin.* 2. *quæst.* 1.

17 Similiter est aduertendum, quod à comminata excommunicatione, debet per Vicarium Archiepiscopi admitti appellatio, *cap. per tuas, de sent. excomm. cap. ad audientiam de appell. cap. solet. de sent. excomm. in* 6. *cap. venerabilibus*, §. *sed si, de sent. excomm. eod. lib. cap. ad reprimendam, de off. ord.* Guid. Pap. *q.* 539. *num.* 33. *et* 36. *et q.* 75. *num.* 2. Syluest. *in verb. excommunicatio* 2. *num.* 1. *et verb. absolutio* 2. §. 7. Zerol. *vbi sup.* §. 9. Nauar. *c.* 27. *in Manual. num.* 4.

Fallit tamen in notorijs, & publicis criminibus, in quibus non debet admitti appellatio, *cap. peruenit. cap. pastoralis*, §. *verò, cap. cum sit romana*, §. *præterea, de appell.* Abb. *in cap. Pastoralis, num.* 2. *de pœnit. et remiss.* Couar. *in cap. alma mater, p.* 1. §. 2. *num.* 9.

18 Ex supradictis est valdè notandum, quod non omnis appellatio est admittenda à Vicario Archiepiscopi, ne delu-

cili tollantur causæ Suffraganeorum, & eorum Tribunalia parui pendantur. Guid. Papa *q.* 136. *et q.* 74. *num.* 2. Rot. *decis.* 5. *de appell. in nouis, per text. in l. si quis prouocatione, C. de appell. can. non ita* 2. *quæst.* 6. Et nè Suffraganei spernant inhibitiones, nam cauetur in Sac. Concil. Trident. *sess.* 13. *c.* 1. *de reform. et sess.* 24. *cap.* 20. *de reform.* quod nec Episcopus, nec Vicarius teneantur assentiri quibuscumque inhibitionibus, & deferre cuicumque appellationi friuolæ, nisi in illis tribus casibus, de quibus *sup. diximus n.* 12. Quod etiam disponitur per Constitutiones Pontificias, & per Declarationes Sac. Congregationis, Adest enim Bulla *Greg. XIII.* quæ est 24. *fol.* 220. *in Bullar. Sac. Congreg. sed declarationes*. Zerol. *in Prax. episc. p.* 1. *verb. appellatio*, §. 10. & Conc. Trident. *vbi sup. ex text. ius. et tex. de for. compet.* quibus in locis dispositum inuenitur, vt Archiepiscopus non debeat se ingerere in causis, quæ agitantur coràm eius Suffraganeis in prima instantia, cum non teneantur deferre appellationibus, nisi in supradictis tribus casibus.

19 Sed quæritur, an appellatio sit proponenda coràm Suffraganeo, qui dicitur Iudex à quo, & ab eo admitti, vel sufficiat habere recursum ad Metropolitanum Superiorem, qui dicitur Iudex ad quem?

Respondetur, quod appellatio debet proponi ab appellante coràm Iudice à quo, *vt probatur in c. vt debitus, de appell. vbi Gloss. verb. et dicatur*; & simul exponi debent coram eodem, causæ grauaminis in specie. Gloss. *ibid.* Marant. *p.* 6. *tit. de appell. num.* 158. Sufficit tamen aliquando appellare facto, idest, per arreptionem itineris ad Superiorem, *cap. dilecti el.* 1. *secundo de appell.* Quando autem sufficiat sic appellare, vide Gom. *in q.* 13. *cum tit. de tempor. benef. per ob. fam. col.* 2. Card. Grallan. *de fuga carcer. num.* 29. Foller. *in Pract. fam. fac.* 2. *p.* 18. *partis vers. de euocati si citati compareant. et c.* 2. Boer. *decis.* 1. *num.* 24. Guid. Pap. *q.* 15. *et q.* 436. *n.* 5. *et* 59. *et* 62. *et* 67. *per tot.*

20 Quæritur secundò, Quæ nam sit differentia inter appellationem ab interlocutoria, seù grauamine, & appellationem à diffinitiua, quò ad Iudicem ad quem?

Respondetur, quod si appellatur à grauamine antè sententiam diffinitiuam, & rationabiliter appellatum fuerit, tunc Iudex ad quem, remanet Iudex etiam in causa principali, postquam cognouerit de grauamine illato, & pronunciauerit benè appellatum, secus in diffinitiua, nam tunc statim per appellationem, Metropolitanus, remanet Iudex in toto negocio principali, absque tali cognitione præcedenti, *text. et Gloss. in præcit. cap. vt debitus, verb. alioqui, de appellat. et in c.* 1. *verb. prætermisso, de for. compet. in* 6. Marant. *p.* 4. *dist.* 6. *num.* 26. Couar. *pract. q. cap.* 8. *n.* 5. *conclus.* 1. An autem semper cognitio de grauamine deuoluatur negotium principale ad ipsum Metropolitanum, vide Gom. *in cap. si annum, num.* 11. *de iudic. in* 6. *c. alimenda except.* Rot. *decis.* 1. *de offic. deleg. in nouis, et ibi Addent. n.* 2. Couar. *de q. n.* 5. per quinque conclusiones.

Secunda differentia est, quod dùm appellatur ab interlocutoria, non suspenditur iurisdictio Iudicis à quo, Neque per Iudicem ad quem, reuocantur attentata, antequam inhibeatur Iudici à quo, *cap. non solum de appell. lib.* 6. Guid. Papa *quæst.* 74. Quod intelligitur, nisi Iudex à quo detulisset appellationi, nam tunc ligantur eius manus ipso facto, Marant. 6. *p. de appell. n.* 182. *et* 209. Rot. *dec.* 1. *de offic. deleg. in nouis.*

Tertia differentia est, quia appellatio ab interlocutoria iustificatur ex deductis, & non ex deducendis, *Clem. appellanti, de appell. et ibi.* Gloss. *verb. probandis.*

21 Quæritur tertiò, an liceat Vicario Generali Archiepiscopi inhibere Suffraganeis sub pœna excommunicationis?

Respondetur negatiuè, *cap.* 2. *de offic. deleg. vbi Gloss. verb. aliter, in* 6. *cap.* 1. *de cler. venat.* Staph. *de lit. gratia. fol.* 291. *num.* 4. Quod est valdè notandum ab omnibus Ordinarijs, & Delegatis Apostolicis, quando inhibent Episcopis, nè in errorem incidant. Ratio est, quia Vicarius Archiepiscopi non potest ferre sententiam, vel exercere iurisdictionem, vel promulgare censuras Ecclesiasticas in Suffraganeos, existente in Prouincia Archiepiscopo, *cap.* 1. §. *officiales, de offic. ord. in* 6. vbi Gloss. & Gemin. *cap.* 2. *verb. plures, præcit. de offic. deleg. eod. lib.* 6. Staphil. *de lit. gratiæ, fol.* 291. *num.* 4. Quod procedit propter reuerentiam dignitatis Episcopalis. Sed intelligitur de sententia diffinitiua censuratum, & non quando Vicarius Generalis Metropolitanus inhiberet, sub pœna suspensionis, seù interdicti. Rebuff. *in pract. benef. de form. Vic. num.* 16. Bertach. *in tract. de*

Episc. in 7. p. l. 4. q. 10. Zerol. in prax. episc. p. 1. verb. appellatio. §. 7.

22 Quæritur quarto, an Iudex, a quo, scilicet suffraganeus, possit arctare terminum appellanti, ad prosequendum appellationem, & petendum Apostolos?

Respondetur affirmatiuè; potest enim arctare terminum ad prosequendam, & illum limitare, *cap. personas, cap. cum sit romana; cap. ad aures, cap. sepè, cap. oblata, cum similibus de appell.* Marant. *6. p. tit. de appell. n.* 205. Fallit tamen hoc in Beneficialibus, vbi non potest arctari terminus iuris ad prosequendum, nisi vtraque parte consentiente. Gloss. *in cap. penult. de offic. ord. in 6.* Marant. *loc. cit. num.* 415. Felin. *in cap. cum sit, col. fin. & ca. constitutus, il 2. col. 1. de appell.* Rot. *decis.* 85. *de appell. in antiq. & decis.* 32. *eod. tit. in nouis.*

23 Quæritur quinto, an possit adiri Metropolitanus per viã quærelæ, quando sublatum esset remedium appellationis?

Respondetur affirmatiuè, ità Gloss. *in cap. ad reprimendam, verb. suspendatur, in fin. de offic. ord. vbi* Abb. *& in cap. litteris, col. vlt. eod. tit. & in c. dilecto, de appell.* Felin. *in cap. directè, col. penult. eod. tit.* idem Felin. *in c. lator, col. 4. de iud.* Marant. *6. p. de appell. num.* 115. *cum seqq. & tit. de sentent. n. vlt.* Contrarium tamen tenet Couarr. *pract. quæst. c. 9. num. 2. per text. in c. 1. de offic. legat.* Ratio ipsius est, quia per viam quærelæ, ille tantum Iudex potest adiri, qui absque appellatione, potest causam cognoscere; sed Archiepiscopus non est Index, nisi in gradu appellationis, ergo, &c. Probabilior tamen mihi videtur prima sententia, nam a suffraganeo, qui committit, aliquid iniustitiæ in causa, potest tunc adiri Metropolitanus per viam quærelæ, nam in hoc casu, suffraganeus fit reus Metropolitani, & quærelans actor; vndè cognita iustitia causæ, potest præcipere suffraganeo, vt sententiam reuocet, vel quod reuideatur, in audientia Metropolitana. Couarr. *præcit. loc cap.* 10. *num.* 1. *vers. eadem ratione,* Marant. *ibid. num.* 115. Abb. *in cap. sacro. num* 6. *de sent. excom.*

24 Quæritur sexto, an appellans à sententia excommunicationis suffraganei ad Metropolitanum, possit absolui, antè cognitionem causæ, ab ipso Metropolitano.

Respondetur affirmatiuè, *cap. venerabilibus, §. porro. de sent. excom. in 6. cap. per tuas eod. tit. & libro.* Quæ absolutio appellari solet habilitatio, ad finem, vt possit agere in Iudicio. Verùm quia ex hac absolutione oriuntur multa absurda, nam appellans, videns se absolutum tali modo, vel habilitatum, non æstimaret censuras suffraganeorum: Propterea procedendum est alio modo: nimirum; Iudex ad quem recepta appellatione, inhibet Iudici a quo, vt per dies aliquot, non procedat ad vlteriora, & transmittat acta, quibus transmissis, & visis, potest iudicari, iuxtà *d. cap. venerabilibus §. sanè, de sentent. excom. in 6.* Et si inuenerit benè appellatum, & malè iudicatum, tunc, vel ipsemet absoluet appellantem, vel remittat ad suffraganeum, vt eum absoluat. Auchar. *in cap. soles. num. 3. de sentent. excom. in 6.* Abb. *in cap. per tuas num. 2. eod. tit.* Ità seruari vidi, quando appellatur post excommunicationem; si verò antè, superior inhibet, *vt suprà;* Et cognita causa de iniustitia, præcipit suffraganeo, vt ad vlteriora non procedat, secundum doctrinam. Abb. *in cit. cap. per tuas, num.* 13. Vide Gloss. *in cap. 1. verb. prætermissa de for. compet. in 6.* Gloss. *in cap. vt debitus verb. alioqui de appell.* Couar. *in c. alma mater 1. p. §. vlt. a num. 7. cum seqq.*

25 Quæritur septimo, an possit Iudex à quo, idest suffraganeus absoluere ad tempus appellantem excommunicatum pendente lite?

Respondetur affirmatiuè. Ità Couarr. *vbi sup. §. 11. à num.* 6. quia licet excommunicatio, non possit suspendi, tamen non impedit, quin ab ea possit concedi absolutio ad certum actum, vel certum tempus, quo finito, ille sic absolutus, reincidat in eamdem excommunicationem, vt prius; quæ absolutio dicitur cum reincidentia, *facit tex. in cap. veniens, il secundo in fin. de restit. cap. de cætero, & ibi* Abb. *n. 2. de sent. excom.* vt fit adueniente magno festo, vel quando reus vult pro sui defensione, quærere testes, vel scripturas, *cap. 2. in 2. respons. de sent. excomm. in 6. vbi* Gloss. *& DD.* Hæc enim absolutio, non pertinet ad ordinem, sed ad iurisdictionem, Innoc. *in cap. tanta, num. 3. de excess. prælat.* Sylu. *verb. absolutio, 1. num.* 2. Nauar. *in man. cap. 27. num.* 41.

26 Quæritur octauò, an liceat appellari a sententia excommunicationis Suffraganei ad Metropolitanum, etiam elapso termino decem dierum?

Respondetur negatiuè, de Iuris rigore, nam transactis decem diebus ad appellandum concessio, non potest excommunicatus amplius appellare. Abb. *in cap. ad reprimendam de offic. ord.* Gloss. *in cap. cum cessante, de appell.* Marant. *de appell. d. n.* 115. *cum seqq.* Sed tamen de æquitate, admittitur per Iudicem appellatio, etiam post lapsum decem dierum. Gloss. *in d. c. ad reprimendam, verb. suspendatur. vide* Bald. *in Margar. innoc. in verb. sentent. excommunicationis.* Guid. Papa *q. 74. n.* 8. Ratio est, quia excommunicatio, est sententia interlocutoria. Gloss. *in sum. 2. q.* 1. Felin. *in rubr. de re iud. col.* 9. Marant. *6. p. tit. de sent. n.* 40. Abb. *in rubr. de re iudic. & in rubr. de sent. excom.* Neque transit in rem iudicatam, propter periculum animæ, & hoc quoad publicam vtilitatem, quæ concernit animas; sed quò ad priuatum, benè transit. Gloss. *in c. cum cessante. ver. commonendo. de appell.* Abb. *in c. consanguinei col. pen. de re. iud. &* Nos *infr. p. 2. sect. 3. subsect. 2. n.* 57. Et quia interlocutoria est, non ligat manus Iudicis, quin transacto decemdio, possit eam reuocare, vel reum absoluere, Rot. *decis. 3. de offic. Vic. in nouis.* Felin. *vbi sup. col.* 9. Innocen. *in cap. Sacro. n. 13. de sent. excom.* Syluester. *verb. appellatio num.* 8.

27 Et est notandum, quod appellatio ab excommunicatione, non suspendit illam, quod est commune omnibus alijs censuris Ecclesiasticis. Ratio est quia Censuræ ferunt secum executionem inseparabiliter. *cap. adhuc il 2. c. pastoralis, §. verum de appell* Bald. *vbi sup. verb. Interdictum.*

28 Ex dictis oritur dubium, An Iudex post latam sententiam excommunicationis contrà aliquem, possit ante decemdium relaxare cedulones; vel debeat expectare lapsum decem dierum ad appellandum concessorum.

Respondetur, posse Iudicem Ecclesiasticum, post latam sententiam declaratoriam, statim mandare affigi cedulones, etiã durante dicto termino, & hoc propter rationem allatam, quia excommunicatio, fert secum executionem. Tantò magis, quia cedulonum affixio, non est, nisi sententiæ manifestatio, siuè potius executionis promulgatio, & non executio, quæ statim sequitur sententiam; Illi enim dies, conceduntur ad appellandum, non ad impediendam denunciationem. *cap. pastoralis, §. verum præcit.* Glos. *in c. non solum verb. innouata de appell. in 6.* Glos. *in cap. venerabilibus. § porro. verb. appellatum. de sent. excom, in 6.* Couar. *pract. quæst. c. 23. num. 3. ver. illud,* Marant. *6. p. tit. de appell. num.* 188. Et ratio rationis est, quia cum appellatio a sententia excommunicationis, non impediat illius executionem, multò minus impedire debet cedulorum affixionem. DD. *loc. sup. citatis,* quibus adde Zerol. *in Prax. Episc p. 1. verb. appellatio §. 14. in med.*

29 Sed aduertendum est, quod cum a declaratoria excommunicationis possit appellari, est obseruãda talis praxis, vt scil. Iudex, qui vellet declarare aliquem incurrisse sententiam excommunicationis, illumque citaret ad dicendum causam, quare non debet declarari excommunicatus; tunc illo non comparente, debet expectare decem dies, quia aliàs si ferat sententiam declaratoriam, & decernat affixionem cedulonum, & ille appelleret antè sententiam declaratoriam, illa appellatio, impediret sententiam declaratoriam, quia datur appellatio ab illa; secus tamen si appellaret, post declaratoriam, quia tunc non impediretur sententia declaratoria. Felin. *in cap. cum non ab homine. col. fin. de iudic.*

30 Fallit tamen hoc in delictis notorijs, vt in publica Clerici percussione, vel publico adulterio, & similibus, In quibus nõ obstante appellatione Rei à declaratoria, non per hoc impediretur exequutio, & cedulonum affixio. *c. peruenit il 1. de appell.* Abb. *in Cl. 2. n. 6. de pœn.* Couar. *in c. alma mater, 1. p. §. 2. num. 9. de sent. excom. in 6.* Quæ autem delicta dicantur notoria, vide *inst. p. 5. Prax. 17.* vbi de notorijs criminibus agitur.

31 Sed quæritur. An Metropolitanus, sit vel possit esse Iudex competens inter Episcopos suos Suffraganeos?

Respondetur affirmatiuè, si lis versetur inter Episcopos suffraganeos, quia tunc Archiepisc. est eorum Iudex competens. *c. sanè de for. compet.* Gloss. *in c. pastoralis, ver. inuitam de offic. ord.* Coua. *pract. q. c. 9. ver. 2. & Nos infr. subsect. seq. num.* 19. Quod est adeò verum, vt quicumq; habeat actionem contrà Episc. possit illum conuenire coram Archiepisc. *can. cognouimus* 10. *q.* 5. Abb. *in d. c. pastoralis, & ibi* Alij. Sed in criminalibus non potest conueniri coram Metropolitano, nam de delictis maioribus depositione dignis, cognoscit solus Papa; de minimis, Concilium Prouinciale. Conc. Trid. *sess. 24. de refor. cap.* 5.

32 Quæ-

32 Quæritur insuper; An Archiepiscopus sit, vel esse possit Iudex competens similiter, quando lis versatur inter Episcopos, & eorum Subditos?

Respondetur cum distinctione, si Episcopus est Reus, & subditus actor, tunc Archiepiscopus est Iudex competens Episcopi, *can. si clericus 11 q. 1. & ibi.* Gloss. *verb. auditur.* Ratio est, quia Actor sequitur forum Rei, *can. experientia; & can. si quisque 11. q. 1. cap. sanè, & cap. cum sit generale cap. si clericus. de for. compet. l. in criminali C. de iurisd. omn. iud. l. iuris ordinem C. eod. tit. lib. 2. C. vbi, & apud quem.* Si verò Episcopus est Actor, & subditus Reus; tunc debent elig arbitri, ad quos eligendos, Episcopus ipse, cogere potest subditos, Gloss. *in d. c. si clericus. verb. arbitros.* Abb. *in c. cum Apostolus, n. 4. de censib.* Marant. *6. p. tit. de appell. n. 376* & Barb. *de pot. Episc. p. 1. tit. 4. n. 28.* Est tamen notandum, quod à sententia istorum arbitrorum, non appellatur ad Metropolitanum, sed ad Papam. Gloss. *in c. arbitris de appell. in 6.* vide Concil. Antiochen. *c. 4. & 15.* Capy. *dec. 157. n. 3. & 4.* Isern. *in Vsib. Feud. rubr. vlt. in fin. n. 16.*

33 Quæritur vltimo; An appellatio suspendat interdictum, & cessationem à Diuinis?

Respondetur remissiuè, cum sit quæstio nimis intricata, & quæsitum protraheretur in Tractatum, si illi immorari vellem, vide Couarr. *in cap. alma mater §. 2. num. 1. de sentent. excom. in 6. vbi latè.*

34 Similiter respondetur remissiuè ad dubium, Quando scilicet Iudex à quo, possit exequi sententiam suam, si non detulit appellationi, propter eamdem rationem, vt scilicet breuitati consulam; vide omnino Bald. *in Margarit. Innocen. in verb. Iudex,* vbi multos enumerat casus practicabiles.

SVBSECTIO SECVNDA.

De iurisdictionem Archiepiscopi in Suffraganeos, & de Casibus, in quibus potest procedere absque gradu appellationis.

SVMMARIVM.

1 *Casus, in quibus Metropolitanus iurisdictionem habet in Episcopos Suffraganeos, plures sunt, videlicet, si Episcopus Suffraganeus, non seruet eundem ritum in diuinis Officijs celebrandis, vt Metropolitana Ecclesia.*
2 *Potest cogere ad seruandum Sacros Canones.*
3 *Potest cognoscere causas subditorum Suffraganei, ratione bonorum.*
4 *Cognoscit etiam causas, ratione loci.*
5 *Cognoscit causas appellationum.*
6 *Quando subditus Episcopi solutus ab illo, non vult Episcopo obedire.*
7 *Si sit causa criminalis inter Episcopum, & subditum suum.*
8 *Si subditus litiget ciuiliter cum proprio Episcopo.*
9 *Quando Canonici nolunt obedire Episcopo.*
10 *Quando Episcopus negligit facere, quod tenetur.*
11 *Cogit Episcopum, vt Æconomum faciat.*
12 *Item cogit ad Synodum faciendam.*
13 *Item, vt constituat Archipresbyterum ruralem.*
14 *Item potest absoluere subditum Suffraganei, & Episcopum cogere ad deferendum appellationem.*
15 *Cogit Episcopum negligentem erigere Seminarium.*
16 *Eligit ministros vacante Sede Episcopali.*
17 *Cognoscit de iniustitia sententia excommunicationis Suffraganei.*
18 *Cogit Episcopus ad soluendam procurationem visitando Prouinciam.*
19 *Est Iudex competens suorum suffraganeorum.*
20 *Cognoscit differentias Suffraganeorum in confinibus.*
21 *Dispensat in Votis, & Iuramentis Suffraganeorum.*
22 *Confert beneficia vacantia per negligentiam Suffraganei.*
23 *Instituit præsentatum à Patronis, per negligentiam suffraganei.*
24 *Instituit etiam in Curatis, si Suffraganeus negligit.*
25 *Cogit Suffraganeum, & subditum pro testimonio ferendo.*
26 *Exequitur vltimas voluntate, Episcopo negligente.*
27 *Cogit Episcopum ad auxilium præstandum Iudici sæculari.*
28 *Absoluit subditum Suffraganei, negligente illo.*
29 *Dispensat in subditos Suffraganei, ipso negligente.*
30 *Cogit Episcopum ad faciendum sibi vicarium idoneum.*
31 *Potest Episcopus Suffraganeos excommunicare, suspendere, & interdicere in casu permisso.*
32 *Potest etiam Vicarius ipsius, ipso absente, hæc omnia facere.*
33 *Excommunicat Vicarium Episcopi Suffraganei, causa rationabili existente.*
Causa sunt: si impediat appellationem.
Si delinquat in commisso officio.
Si delinquat in iurisdictione: & ibidem, num. 35.
Si exercet iurisdictionem Episcopi excommunicati.
Si non seruat priuilegia Sedis Apostolica.
Si sit incorrigibilis, criminosus.
34 *Extra numeratos casus, non habet iurisdictionem in Vicarios Suffraganeorum, nisi vt in cæteros eorum subditos.*
35 *Coercet autem Vicarios, si delinquant in officio, non deferendo eius appellationi.*
36 *Aliàs Vicarij Suffraganeorum, non possunt ab Archiepiscopo puniri, sed ab Episcopis eorum.*
37 *Vocare potest Suffraganeos ad Concilium Prouinciale, in quo ipse est caput, & præsidet omnibus.*
38 *Cogere potest subditos Suffraganeorum in tollenda mala consuetudine.*
39 *Potest punire subditos Suffraganeorum sibi, vel suis iniuriam facientes.*
40 *Potest exulare à tota Prouincia delinquentes in sua Diœcesi.*
41 *Cogere potest Regulares vagabundos per Prouinciam, vt ad Monasteria redeant.*
42 *Potest similiter cogere Regulares, etiam exemptos, ad obseruandum Decretum Concilij de Regularibus.*
43 *Potest similiter auctoritate Apostolica compellere Abbates, & alios Prælatos Regulares, vt prædicetur in Ecclesijs exemptis in sua Prouincia.*
44 *Potest exercere iurisdictionem in Ecclesia Suffraganea, non existente Capitulo in illa.*
45 *Potest facere Vicarium Sede Episcopali Suffraganea vacante, ob negligentiam Capituli.*
46 *Potest mittere Quæstores per Prouinciam pro fabrica Ecclesia Metropolitana.*
47 *Potest mittere edicta per totam Prouinciam, in casibus ad suam iurisdictionem pertinentibus.*
48 *Potest interdicere aliquibus Prædicationem per totam Prouinciam.*
49 *Vicarij Archiepiscoporum possunt omnia facere, quæ ipsi Archiepiscopi possunt, si mandatum speciale habeant, nonnullis exceptis, quæ ordinis sunt.*
50 *Neque possunt Vicarij exercere, quæ sunt, dignitatis Archiepiscopalis.*

Diximus in præcedenti *subsect. 1. n. 4.* Archiepiscopum nullam habere iurisdictionem in Episcopos Suffraganeos, eorumque subditos, nisi in casibus in iure expressis. Ideò videndum est in præsenti, qui sint isti casus in iure excepti, & expressi.

1 Primus igitur casus, qui ponitur per Gloss. *in c. pastoralis de offic. ord. verb. exceptis vbi quidam alij enumerantur,* est, quod Archiepiscopus potest cogere suos suffraganeos Episcopos, vt obseruent eundem modum in Diuinis officijs celebrandis, quem seruat Ecclesia Metropolitana, si ab illo deuient, *ità text. in c. de his 12. dist.* Quarant. *in sum. Bullar. verb. Archiepiscopi auctoritas, n. 7. vers. 10. & 22.* Syluest. *ver. Archiepiscopus, sub n. 2.* Barb. *in Collect. ad c. pastoralis, de offic. ord. in 6.*

2 Secundus casus est, vt possit iniungere suffraganeis, vt obseruent Sacros Canones in materia simoniæ, aliàs ipse Metropolitanus, pœnam infliget, *cap. dilectus el 2 de simon.* Genuens. *in prax. Archiep. Neap. cap. 88. n. 26.*

3 Tertius casus est, vt possit Metropolitanus cognoscere causas subditorum suffraganei, si habeant prædium in suo Archiepiscopatu, *cap. fin. de for. compet. cap. sanè, eod. tit.*

4 Quartus est, quando subditus suffraganei delinquit in Diœcesi Archiepiscopali, nam tunc fit Ordinarius, *c. placuit 6. q. 3. cap. 1. & per tot. 3. q. 6.* Barb. *de iur. Ecclef. lib. 1. cap. 7. num. 83. & de pot. episc. par. 1. tit. 4. num. 2.* Et potest illum iudicare, ratione criminis; quod tamen est comune omnibus alijs Ordinarijs Iudicibus, qui cognoscunt exteros delinquentes in suis iurisdictionibus, ratione loci, *arg. cap. sanè, & c. fin. de for. compet. vbi* Gloss. *& in d. c. pastoralis, de offi. ord. verb. exceptis, vers.*

& ille casus, quia causa ibi agenda est, vbi crimen committitur, can. 1. & per tot, 3. q. 5. can placuit, 6. q. 3.

5 Quintius casus est, quando defertur causa ad ipsum Metropolitanum per appellationem, in his casibus, de quibus supra diximus, præsertim prox. num. 13. e cap. duo, de offic. ord. cap. 1. de offic. legat. cap. peruenit, 11. quæst. 1.

6 Sextus est, quando subditus Episcopi absolutus ab Archiepiscopo, non vult parere Episcopo, cap. ad reprimendum de offic. ord.

7 Septimus casus est, si sit causa criminalis inter Episcopum, & subditum suum, tunc illa causa deduci debet ad Synodum, in qua præest, Archiepiscopus, canon. 1. 6. q. 2.

8 Octauus est, si Clericus habeat ciuilem causam contra Episcopum suum, can. si clericus 11. quæst. 1. & diximus supr. prox. præcedent. num. 21. & 32.

9 Nonus casus est, quando Metropolitanus Suffraganeorum Canonicos corriget in casu in obseruantiæ censurarum ab Episcopis latarum, cap. irrefragabili, §. cæterum, ver. delegatus, de offic. ord. Genuensi. in Prax. Archiep. Neap. c. 88. n. 15.

10 Decimus est, quando Episcopus negligens est, ad faciendum id, quod debet, Metropolitanus potest illum corrigere. Abb. in cap. si quis contrà clericum, n. 40. de for. compet. Quarant. vbi sup. num. 9. vers. decim. quarto Genuens. ibid. dict. cap. 88. & seq. Felin. in cap. pastoralis, de offic. ord.

11 Idcoque potest cogere, vt constituat Æconomum. can. cum simus, 9. q. 3. can. in nona, 16. q. 7. Felin. in cap. pastoralis, eit. num. 6. Nec non, vt constituat sibi Vicarium Generalem, quem tenetur habere, secundum Abb. in cap. quoniam, de offic. ord. Sbroz. lib. 1. quæst. 57. sed Felin. in dict. cap. quoniam, ait, Episcopum, non teneri constituere sibi Vicarium, maximè quando Episcopus est Doctor Iuris, & habilis ad regendum, & ità sæpissimè censuit Rota, & Sacra Congregatio, vt diximus supr. sect. 2 subsect. 5. n. 1. cum seqq. latè & signanter. n. 5.

12 Similiter potest compellere Episcopum Suffraganeum ad faciendam Synodum quotannis, c. sicut de accusat. sicut tenetur de iure Concilij Trid. sess. 24. cap. 2. de reform.

13 Similiter, vt constituat Archipresbyterum ruralem, vt tenetur, ex cap. fin. de offic. Archipresb.

14 Similiter potest absoluere excommunicatum subditum Suffraganei, licet contrarius appellet, & cogere Episcopum, vt deferat appellationi, cap. qua fronte, §. fin. de appell. vbi Gloss. cap. per tuas, de sent. excomm.

15 Similiter potest cogere Episcopum Suffraganeum, si negligit erigere Seminarium. Conc. Trident. sess. 23. cap. 18. de refor. Est autem hic aduertendum, quod per negligentiam Episcopi, circà illud, quod facere debet, deuoluitur facultas ad Archiepiscopum, d. can. cum simus, 9. quæst. 3. cap. 1. §. notoria, de censib. in 6. Felin. in d. cap. pastoralis, de offic. ord. vbi dicit communiter stari, Quidquid dicat Abb. in cap. si quis contra, de for. compet. vbi admittit in duobus casibus tantùm, scilicet, in absolutione ab excommunicatione, à qua, Episcopo nolente absoluere, Archiepiscopus absoluit, cap. ad reprimendam, de offic. ordinar. & in correctione criminum notoriorum iuxtà cap. 1. §. notoria de censibus in sexto. cui Felin respondet, vbi suprà.

16 Vndecimus casus est, quando defuncto Episcopo Suffraganeo Ecclesia vacans, non habet idoneos Clericos, vt bona ipsius ministrent, nam tunc Metropolitanus illos eligit, vt bona pro Successore fideliter ministrent. canon. non licet, & 12. quæst 2.

17 Duodecimus casus est, quando Episcopus Suffraganeus iniustam sententiam excommunicationis contrà suum subditum protulit, & euidenter apparet; nam tunc Metropolitanus cognoscet. cap. sollicitudinem, de appellat. §. nos igitur, vers. si verò notorium, vbi Gloss.

18 Decimus tertius casus est, quando visitat Prouinciam suam, idest Diœceses Suffraganeorum, quia tunc potest compellere illos ad procurationem exhibendam, quacumque appellatione remota, cap. cum ex officij de præscript. vbi Gloss. cap. sopite, de censib. cap. cum nuper eod. tit.

19 Decimus quartus est, quando est aliqualis inter Episcopos suos Suffraganeos, nam tunc Metropolitanus est Iudex competens ipsorum, Gloss. in cap. pastoralis, verb. innixum, de offic. ord. cap. sanè, de for. compet. Couar. pract. q. c. 10. in princ. versic. eadem ratione. Imò potest cogere Suffraganeos, vt Iudex cogit suos subditos, iustitia mediante, Innoc. & Alciat. in d. cap. pastoralis; & cap. sanè. Couar. ibid. latè, quia est Iudex Ordinarius omnium Episcoporum suæ Prouinciæ, vt diximus sect. præced. num. 21. cap. quæ cognominimus 20. q. 3. cap. sollicitudinem, de appell. Abb. in cap. pastoralis, num. 2. Gonzal. ad regul. 8. Cancell. gloss. 42. num. 16. Sbroz. de offic. Vic. lib. 2. q. 58. in princ. Genuens. in Prax. Archiep. Neap. d. cap. 88. num. 2. Barbos. de potest. episc. p. 1. tit. 4. num. 27. Quarant. in sum. Bullar. ver. Archiepiscopi auctoritas num. 10. vers. decimusextus. Hoc tamen intelligitur de causis tantùm ciuilibus, non de alijs. Abb. in d. cap. pastoralis, n. 2. Sbroz. vbi sup. num. 6. Barbos. ibid. num. 28. Lotter. de re benefic. l. 1. q. 22. num. 29.

20 Decimus quintus est, quod Metropolitanus post cognoscere differentias Suffraganeorum super perceptione iurium Episcopalium in Ecclesia, quę est sita in confinio duarum Diœcesum, & illos cogere, vt concordent. Bellenc. tract. de charitatiuo subsidio. q. 52. Prosp. de August. in addit. ad Quar. d. verb. Archiepiscopi auctoritas, vers.

21 Decimus sextus est, nam Archiepiscopus potest dispensare in votis, & iuramentis Episcoporum Suffraganeorum. Sanchez, in præcept. Decalog. tom. 1. lib. 4. cap. 38. num. 16. Molfes. in summ. mor. Theolog. tract. 18. cap. 15. num. 111. Sed quod in hoc standum sit consuetudini, probat Suar de relig. lib. 6. de voto cap. 11. num. 3.

22 Decimus septimus est, quando Episcopi Suffraganei sunt negligentes in collatione beneficiorum, intrà semestre tempus, nam tunc deuoluitur ad Archiepiscopum collatio, & ipse habet aliud semestre ad conferendum. Quod si ille non conferat, deuoluitur ad Primatem, posteà ad Patriarcham, vltimò ad Papam, cap. licet. de suppl. neglig. prælat. Abb. in cap. 2. de concess. præbend. num. 7.

23 Decimus octauus est, nam si Episcopus noluerit instituere, intrà duos menses præsentatum in Iure patronatus à patronis, illum instituet Archiepiscopus, quem possunt adire patroni, ex Bulla Pij V. In Conferendis. mox citand. Abbat. in cap. ex parte, de concess. præbend. Roch. de iure patron. quæst. 5. num. 12. Campanil. in diuersor. Iuris Canon. rubr. 12. cap. 53. num. 477. Barbos. in collect. ad cap. nullus num. 2. de iure patron. Rot. decis. 4. de iure patron. in nouis. Ab Episcopo tamen exempto, collatio deuoluitur ad Papam. Campanil. ibid. num. 484.

24 Decimus nonus est, in Beneficijs Curatis de Iure patronatus, in quibus, si Episcopus est negligens in instituendo infrà duos menses, Patroni possunt adire Archiepiscopum, qui instituere potest. Constitutio Pij V. quæ incip. In conferendis sub die 16. Maij 156., Quarant. in summ. Bullar. verb. Beneficiorum Parochialium collatio.

25 Vigesimus casus est, quando Episcopus est negligens in cogendo subditos pro perhibendo testimonia, & alia opportuna in causis faciendo, nam tunc potest Archiepiscopus cogere, & Suffraganeum, & subditum eius Barbos. in collect. ad cap. pastoralis, num. 11. de offic. ord. Abbat. in cap. si quis contra clericum, num. 7 & in repet. à n. 40 de for. comp. Quarant. in sum. Bullar. verb. Archiepisc. auctoritas, n. 14 litt. M.

26 Vigesimus primus casus est, si Episcopus est negligens in executione vltimarum voluntatum, nam tunc Archiepiscopus exequi potest Abb. in d. cap. pastoralis, in princ. Genuens. vbi sup. cap. 88. num. 3. ad fin. Marta. de iurisdict. part. 2. cap. 10. num. 4. in med. nouissimè Franc. Carpi. de executor. testament. lib. 1. cap. 22. num. 77.

27 Vigesimus secundus est, vt Metropolitanus possit cogere Episcopum, ad exhibendum auxilium Iudici sæculari petenti, si abnegauit. Couarr. pract. quæst. cap. 10. sub num. 10. quia cum Iudex laicus cogi possit ad dandum brachium sæculare Iudici Ecclesiastico, vt diximus sup. sect. 2. subsect. 1. numer. 23. ità Ecclesiasticus, tenetur auxilium dare Iudici laico, nam vna iurisdictio, debet iuuare alteram, Trident. sess. 24. cap. 8.

28 Vigesimus tertius est, vt possit absoluere Archiepiscopus subditum Suffraganei, quem ipse non vult absoluere. cap. ad reprimendam. de offic. ord.

29 Vigesimum quartus est, quod possit dispensare in subditis Suffraganei, quando ipse denegat dispensationem, & dispensatio est debita, ratione personæ, loci, ætatis, temporis, pietatis, necessitatis, & vtilitatis Ecclesiæ. text. singularis, in cant. vt constitueremur, & can. Domino nostro dist. 50. late Rebuff. in Prax. dispensation. ad plura benefic. num. 8. & notat. Genuens.

in d.

in d. c. 88. num. 3. post med. Sanchez *in praecep. Decal. tom. 1. l. 4. cap. 38. num. 12.*

30 Vigesimus quintus est, vt Archiepiscopus, possit cogere Suffraganeum ad custodiendum sibi Vicarium Idoneum, quando ipse non est idoneus ad regendum, vel commode regere non potest, Abb. *in c. quoniam de offic. ord.* Sbroz. *de Vic. Episc. l. 1. qu. 57.* sed Felin. *in d. cap. quoniam; contrarium tenet,* & sic, Rota, & Sacr. Congregation. *consueuerunt sęppissimè, vt dixi sup. num. 11.*

31 Vigesimus sextus casus est, nam Archiepiscopus potest Suffraganeos excommunicare, suspendere, & interdicere, succedente casu. *cap. 1. §. fin. de offic. ord. in 6. cap. venerabili, vbi* Abb. *de sent. excom.* Gloss. *in cap. de his, c. 13. d. 12. & in c. postulastis, num. 15. de cler. excom. celebr. vide* Concil. Antioc. *can. 14. & 15.* Quarant. *d. verb. Archiepiscopi auctoritas. num. 8. vers. 13.* Genuens. *vbi supr. numer. 6.* Debet tamen Archiepiscopus in coerctione Suffraganeorum seruare formam *cap. 2. de offic. deleg. in 6.* videlicet, quod primo debet prohibere ingressum Ecclesię, vel interdicere ministerium sacerdotale; deindè debet suspendere ab officio; vltimo loco, excommunicare. Verùm si contrà talem formam, lata sit excommunicatio, valet. Genuens. *in praect. prax. Archiep. Neap. d. c. 88. num. 6.* Ioson. Andr. & Domin. *in d. c. 1. de offic. ord. n. 6.*

32 Quod ampliatur in Vacario Archiepiscopi, vt ipse possit Suffraganeum suspendere, interdicere, & excommunicare, absente tamen Archiepiscopo, non præsente. *d. c. 1. § fin. de offic. ord. in 6.* Bertach. *de Episc. par. 7. l. 4. tit. de Vic. Episc. quęst. 10.* Sbroz. *de Vic. Episc. l. 2. q. 58. n. 3.* Follet. *in pract. crim. can. p. 1. moral. n. 123.* propter reuerentiam Episcopalis dignitatis. *cap. 2. de offic. de leg. in 6. cap. romana, §. officiales; vbi* Gloss. & Canonist. *de offic. ord. in 6.* Abb. *in c. si quae contrà, in prim. & 2. lectur. n. 29. & 34. de for. compet.* Rebuff. *in prax. benef. de form. vicar. n. 164.* Sbroz. *vbi sup. num. 2.* & Genuens. *ib.* Quod si Episcopus non fuerint consecratus, Vicarius, etiam præsente Archiepiscopo, illum excommunicare poterit. Cucch. *Inst. Iur. Can. lib. 4. tit. de cons. Episcop. num. 6. & tit. de Vic. Episc. num. 153.* Sbroz. *vbi sup. num. 3.*

33 Ampliatur secundo, quod Archiepiscopus possit excommunicare Vicarium vel officialem Episcopi Suffraganei, causa rationabili existente. *c. 1. et ibi* Gloss. *verb. rationabile. de offic. vic. in 6.* Archid. *in c. 1. de offic. ord. eod l. 6.* Sbroz. *libr. 2. quęst. 59. num. 6.*

Causæ autem rationabiles excommunicandi Vicarium, sunt, quando Vicarius impedit causam appellationis delatam ad Archiepiscopum: Vel si deliquit circà officium commissum: Vel si peccaret in his, quæ sunt iurisdictionis: Vel si vteretur iurisdictione Episcopi excommunicati, Vel si non seruat priuilegia Sedis Apostolicæ: Vel sit criminosus, & incorrigibilis, recenset Gloss *in d. cap. 1 de offic ord. in 6.* vbi Archid. *in princ. et* Gen. *n. 6. in princ. refert* Sbroz. *d. q. 59. n. 6.*

34 Alias enim Archiepiscopus, vel eius Vicarius, non habet iurisdictionem in Vicarios Suffraganeorum, nisi in casibus lege Metropolitana concessis, vt in cæteris subditis Suffraganeorum, *d. c. romana. § nec etiam et § fin. vbi* Innoc. Archid. Abbat. & Alij. *de for. compet. in 6.* Gloss. *in d. c. 1. verb. rationabiles. de offic. vicar. in 6.* Sbroz. *d. q. 59. n. 1.*

35 Declaratur dicta conclusio, vt Archiepiscopus, possit coercere Vicarios Suffraganeorum, si delinquant in officio, proferendo scilicet sententiam per gratiam; Vel si sententiam excommunicationis proferant sinè scriptis, vel absque trina monitione, *iuxtà c. sacro. de sent. excom. et c. 1. eod. tit. in 6.* Vel si offendant iurisdictionem Metropolitanam, non deferendo appellationi legitimè emissæ; Vel si inhibitionem illius paruipendant; Vel si notoriè, & grauiter offendant partes litigantes, iniustitiam faciendo. *d. c. 1. de offic. vicar. in 6. c. romana, in princ. de appell.* Lotter. *de re benef. l. 1. q. 52. n. 100.* secus si delinquant extra officium. Domin. Franc. & Ali. *in c. 1. §. fin. de for. compet. in 6. per expressum textum in c. 1. de offic. vic. in 6.*

36 Alioquin, nisi propter notorietatem, & grauitatem criminis facta sit deuolutio ad Archiepiscopum, vt diximus, punitio Vicarij pertinet ad ipsum Episcopum, qui habet facultatem à Iure, prout quiuis alius magistratus coercendi officialem suum, appellatione remota, vt disponitur in *l. nulli officialium, C. quorum. appell. non recip.* Gratian. *in c. ei, qui appellat. §. nulli quoque. 2. q. 6.* Barb. *de pot. Episc. pa. 1. tit. 4. n. 18.*

37 Vigesimus septimus casus principalis est, quod Archiepiscopus vocare potest Episcopos Suffraganeos ad Concilium Prouinciale, *vt habentur. in 18. d. per totam.* Concil. Trid. *sess. 24. c. 2. de reform.* Genuens. *vbi sup. d. 88. num. 27.* In quo ipse est Præsidens. *can. placuit. 18. d.* Gloss. *in d. cap. pastoralis. ver. exceptis. de offic. ord.* & caput totius Concilij Prouincialis. *18. d. per totam.* Trid. *sess. 24. de reform. c. 2.* Abb. *in c. graue. num. 8.* & Imol. *n. 10. de praebend.* & est Iudex principalis in Concilio. *can. 134. d.* & ad ipsum spectat principaliter iudicare de consilio aliorum Episcoporum, Card. Alex. *in c. de eod. 50.* Reliqua ad materiam Concilij Prouincialis Archiepiscopi Metropolitani, ponit Quarant. *in summ. Bullar. verb. Concilium Prouinciale; et* Genuens. *vbi sup. c. 89. per totum latè.*

38 Vigesimus octauus casus est, quod potest exercere iurisdictionem in subditos Suffraganeorum, in concernentibus totam Prouinciam, vt est, in tollendo prauam consuetudinem, *c. ad extirpandas 3 et c. fin. de filij presbyt. c. ex frequentibus de institut.* Abb. *in c. pastoralis in princ. de offic. ord. vbi* Felin. *num. 7.* Quarant. *ib. Archiepiscopi auctoritas, num. 35. vers. 20.* Genuens. *d. c. 88. num. 11.*

39 Vigesimus nonus est, quod si subditi suorum Suffraganeorum sibi notoriè iniuriam fecerint, vel nuncis, sinè alijs de sua familiam, dum Prouincia sua exercet iurisdictionem, tàm si impediant iurisdictionem, quàm si non impediant, potest illos punire, *c. 1. de pæn. in 6.* Quarant. *dicto verb. Archiepiscopi auctoritas, vers. 21. vbi* Prosp. de August. *in addition.* & Genuens. *in Prax. tit. Archiep. Neap. d. c. 88. num. 13.* Ampliatur, vt Archiepiscopus, possit punire iniurias etiam occultas, dummodò de illis contrastare aliquo modo possit; Host. ens. & Archidiac. *in c. 1.* Prosp. de Aug. *ib* & Genuens. *in sup. cit. c. 88. n. 15.*

40 Trigesimus casus est, quod Archiepiscopus, potest exules facere à tota Prouincia, delinquentes in sua Diœcesi, *c. 2. de arbitr. c. suorum de priuileg.* Quarant. *vbi prox. vers. 39.* Genuens. *in supracit. c. 88. n. 22.* Barbol *de iur. Eccles. l. 1. c. 7. n. 82.*

41 Trigesimus primus est, quod in tota Prouincia, potest compellere quoscumq; Regulares vagabundos, & apostatas, vt redeant ad sua monasteria, monendo priùs Episcopos Suffraganeos, vt id exequantur; deindè aduertendo Superiores Regularium, vt eos reducant: quibus omnibus negligentibus, ipse compellet, non modò Regulares, verùm etiam Superiores, *per textum in cap. quamuis, de offic. ord. refert.* Gennen. *vbi sup. in cit. c. 88. n. 25.*

42 Trigesimus secundus casus est, quod potest conuocare Regulares in cuius Prouincia, monasteria, sub immediata Sedis Apostolicæ protectione sita sunt, negligentes exequi Decretum Concilij Tridentini *in sess. 25. de Regular. cap. 8.* tanquam Sedis Apostolicæ Delegatus; *per tex. in c. quamuis. de offic. ordin. vbi communiter DD. et praesertim.* Anton. *num. 6.* Quarant. *in dict. verb. Archiepiscopi auctoritas, vers. 37. in med.*

43 Trigesimus tertius est, quod similiter, tanquam Sedis Apostolicæ Delegatus, potest compellere Abbates, & Prælatos Regulares negligentes, vt prædicatio sacri Euangelij fiat in Ecclesijs Prouincialibus, subiectis monasterijs in nulla Diœcesi existentibus, Sac. Conc. Trident. *sess. 5. de reform. c. 2.* Quarant. *vbi suprà in dict. vers trigesim. septim.*

44 Trigesimus quartus est, quod Archiepiscopus, potest exercere iurisdictionem, & vacante Sede Metropolitana, Capitulum, si Ecclesia Cathedralis Suffraganea non habeat Capitulum actu, sed habitu; vel quando nullus Canonicus est in sacris in ipsa Ecclesia Suffraganea, Notat. Pauin. *de offic. et potest. c. Sed vac. p. 1. q. 10. sub num. 5.* Prosp. de August. *in addit. ad* Quarant. *d. verb. Archiepiscopi auctoritas, post vers. 40.*

45 Trigesimus quintus casus est, quod potest deputare Vicarium, seù Officialem in Ecclesia Suffraganea, si infrà octo dies, post mortem Episcopi Capitulum non prouiderit, vel non idoneum elegerit. ex Decreto Concilij Trid. *sess. 24. de reformat. c. 16.* referunt. Quarant. *d. verb. Archiepiscopi auctoritat. vers. 36.* & Gennens. *d. c. 88. n. 7.* Ragus. *de Iur. Canonic in c. quæ sit. 37. n. 1.* Verũ hodiè vt plurimum practicatur, vt vbi Capitulum negligens est infrà dictum tempus eligere, vel eligit non idoneum, vel non seruat formam præscriptam à Sacro Concilio, statim ac notitiam habuerit Sacra Congregatio Episcoporum, mittit Vicarium Apostolicum, vt suo loco inferiùs dicemus.

46 Trigesimus sextus est, quod Archiepiscopus, vel eius Vicarius, potest mittere quæstores eleemosynarum per totam Prouinciam pro fabrica Ecclesiæ Metropolitanæ, quibus tamen,

men, si à subditis Suffraganeorum resistitur, vel non paretur, non possunt eos citare: *c. 1. de pen: t. & remiss. in 6.* vbi Franeb. dicit procedere pro quolibet alio opere pio. Quarant. *dict. verb. Archiepiscopi auctoritas vers.* 26. Barbos. *de Iure Eccles. l. 1. cap. 7. n.* 28. Genuens. *loc. cit. n.* 14.

47 Trigesimus septimus casus est, quod potest mittere edicta per totam Prouinciam, in casibus ad suam iurisdictionem pertinentibus. Gemin. & Franc. *in cap. 2. de supplen. negligent. Prælator. in 6.* Quarant. *ib. versic.* 27. Genuens. *in d. capit.* 88. *numer.* 16.

48 Trigesimus octauus est, quod potest interdicere prædicationis officium aliquibus, per totam suam Prouinciam, *vt in c. tuarum. de priuileg.* Quarant. *d. verb. Archiepiscopi auctoritas, vers.* 34. Genuens. *d. c.* 88. *n.* 21. Barbos. *de Iur. Eccl. l. 1. c. 7. n.* 81. *& de pot. Episc. p. 1. tit. 4. n.* 45.

49 Est autem notandum, quod in omnibus, supra numeratis casibus, eandem iurisdictionem, & auctoritatem retinent Vicarij Archiepiscoporum, ac habent ipsi Archiepiscopi à iure, vel ab homine, si mandatum generale, & speciale dederint, vt omnia, & singula facere possint in his, quæ iurisdictionis sunt, vt ipsimet facere permittitur, vbi de consuetudine non prohiberentur, vt notant *DD. in sæpè cit. c. pastoralis de offi. ordin. & in c. Romana, de for. compet. in 6.*

50 Notandum est vltimo loco, quod multa alia facere possunt Archiepiscopi in suis Prouincijs, quæ non possunt communicare eorum Vicarijs, præsertim quæ sunt Ordinis Episcopalis, vel dignitatis Archiepiscopalis, vt deferre Crucem antè sè, vti pallio, dare benedictionem, &c. huiusmodi, de quibus Quarant. Genuensis, Barbos. & Alii in suis locis sup. cit.

SVBSECTIO TERTIA.

De quibusdam casibus, in quibus Archiepiscopi liberè in Suffragneos iurisdictionem exercere nequeunt, & consequenter neque Vicarij ipsorum, sed limitatiuè secundum Sacros Canones, & Sacrarum Congregationum Decreta.

SVMMARIVM.

1 *Casus, in quibus Archiepiscopi limitatam iurisdictionem habent. Primus est, quod non potest committere causas appellationis, nisi vt Ciuitate agitentur, vel vbi causæ ipsæ sunt.*
2 *Non potest cogere subditos Suffraganei ad suscipiendas commissiones eius.*
3 *Visitatorem dare non potest Ecclesiæ Suffraganea vacanti, si Capitulum benè administret.*
4 *Non cogit Populum, sed Ecclesiam pro solutione procurationis.*
5 *Expensas in Visitatione Prouinciæ, ab Ecclesijs pauperibus, non exigit.*
6 *Inquirere non potest delicta subditorum Suffraganei, etiam Episcopo negligente, cogit tamen illum.*
7 *Dimissorias ad ordines non concedit, visitando Prouinciam, subditis Suffraganeorum.*
8 *Visitare non potest Diœceses suffraganeorum, nisi causa cognitio in Concilio Prouinciali.*
9 *In causis prima instantia Suffraganeorum, non potest se ingerere.*
10 *Neque exemptionem concedere subditis suffraganeorum in prima instantia.*
11 *Neque statuta concedere potest; totam Prouinciam obligantia.*
Metropolitanus non potest a Conc. Prouinciali puniri. ibid.
12 *Neque potest officiales facere in Diœcesibus Suffraganeorum pro causis futuris.*
13 *Non potest reuocare censuram latam contra appellantem.*
14 *Neque potest præfigere terminum Suffraganeis in expeditionibus causarum.*
15 *Absoluere non potest excommunicatum appellantem, subditum suffraganei sed ad illum mittere debet.*
16 *Exequi non potest sententias ciuiles Suffraganei, nec exigere pœnam in criminalibus.*
27 *Commissarium contrà Suffraganeos expedire non potest, inconsulta Sacra Congregatione.*
18 *Monitoria excommunicationis in forma.* Significauit, *publicare non potest in Diœcesi suffraganei.*
19 *In festis seruandis, non inhibet suffraganeis.*
20 *Neque in materia Immunitatis Ecclesiasticæ.*
21 *Excommunicatos à suffraganeis absoluere nequit, nisi in causa appellationis.*
Limitantur in multis casibus.
22 *Excommunicare non potest Populos suffraganeorum.*
23 *Compellere non potest subditos suffraganeorum pro testimonio ferendo.*
24 *Neque in integrum restituere potest aduersus sententiam suffraganei.*
25 *Neque cognoscit de nullitate sententiæ inter subditos suffraganeorum.*
26 *Neque grauare potest Suffraganeos, occasione Visitationis.*
27 *Neque reuisitare Suffraganeorum loca semel visitata, antè quàm totam Prouinciam visitet.*
28 *Non potest recipere procurationem in pecunia à subditis Suffraganeorum, nec munera.*
29 *Visitando Prouinciam, non debet magnum, comitatum ducere.*
30 *Non potest cogere subditos Suffraganeorum vt suam delegationem accipiant, aut sententiam exequantur.*
31 *Non potest esse iudex pro salarijs Aduocatorum, & Procuratorum suis fori contrà subditos suffraganei.*
32 *Non potest ferre censuram contrà officiales Suffraganei, si noluerunt comparare coram eo.*
33 *Neque citare in causa appellationis, nisi appellatio sit legitima.*
34 *Non potest eximere ab Episcopo appellantem in alijs causis, quàm in illa appellationis.*
35 *Neque facere Vicarios Foraneos in Diœcesi Suffraganeorum.*
36 *Neque pœnas pecuniarias imponere potest subditis Suffraganei, nisi vbi excommunicare potest.*
37 *Neque iudicare potest subditos Suffraganeorum, nisi in casibus permissis.*
38 *Neque extra suam propriam Diœcesim, in Diœcesi Suffraganeorum, nisi quod expressum in iure inuenitur.*

1 Sequuntur enumerandi hic casus, in quibus non conceditur de iure facultas Archiepiscopis, & consequenter eorum Vicarijs generalibus exercendi liberam iurisdictionem in Episcopos Suffraganeos, sed tantummodò limitatã, quorum.

Primus casus est, quod Archiepiscopus, vel eius Vicarius non potest audire, vel committere alteri, causas, quæ per appellationem, aut alio quouis iure Metropolitanico deferuntur ad ipsum, vt agitentur alibi, quàm in sua Ciuitate, vel Diœcesi: aut in eis, in quibus fuit appellatum, vel causæ ipsæ consistunt, nisi aliud sibi competat de consuetudine, *ca. vt litigantes de offic. ord. l.* 6. Et hoc fuit dispositum, vt euitentur expensæ.

2 Secundus casus est, quod non potest compellere subditum sui Suffraganei ad suscipiendas commissiones eius in causis, nisi aliud de consuetudine obseruetur, *per textum in ca. romana de for. competent l. 6. & in c. pastoralis. de offi. ordin.*

3 Tertius casus est, quod non potest Archiepiscopus dare visitatorem Ecclesiæ Suffraganeæ vacanti, si capitulum benè administrat. *textus. in capit. Ecclesia. de suppelend. neglig. Prælat. l. 6.*

4 Quartus casus est, quod non potest compellere populum visitatum, quando facit visitationem per Prouinciam, ad soluendam sibi procurationem, sed tantum Ecclesiam. *per textum in cant. placuit. 10. q.*

5 Quintus casus est, quod non potest petere expensas, quas facit eundo, pro visitatione facienda in Prouincia, quando Ecclesiæ, quas visitat, pauperes existunt, sed tunc de suis redditibus viuere debet; & si vno die expedire visitationem non potuerit, pluribus diebus, vt oportuerit, procurandus erit. *de hoc habemus textum in can. placuit. 10. q. 1.* Innocent. & Archidiac. *in cap. 1. de censib. in 6. verb. procurationes, in quo* citato capitulo, præscribitur modus visitandi, & refert etiam Diuus Antonin. *in 3. part. tit. 20. c. 5. §. 4. & 5.*

6 Sextus casus est, quod non potest Archiepiscopus inquirere delicta subditorum Suffraganei, si Episcopus Suffraganeus, negligat hoc facere, cum hoc non reperiatur expressum in

iure

iure Canonico; ità dicit Innocent. *ubi suprà cit. c. 1. verb. inquiraut*, allegans ad hoc *arg. c. quia cognouimus* 10. *qu.* 3. Potest tamen cogere Episcopum Suffraganeum, vt procedat, alias ipse puniet. *cantic. quorundam.* 34. *d.*

7 Septimus casus est, quod non potest Acchiepiscopus concedere dimissorias subditis Suffraganeorum, cum visitat Prouinciam, quia non reperitur hoc in iure permissum; ità Franc. & Geminian. *ca. final. de censibus. in* 6. Barbos. *de potest. Episc. par.* 1 *tit.* 4. *n.* 49.

8 Octauus casus est, quod Acchiepiscopus hodie attenta noua dispositione Concilij Trid. *sess.* 24. *c.* 3. *de reform.* non potest visitare Diœceses Suffraganeorum, nisi causa cognita, & probata in Concilio prouinciali, & tunc visitando habebit easdem facultates, quas antè concilium habebat de iure comoni. *Henriquez l.* 6. *de penit. c.* 54. *num.* 9. *in text. & in comment lite.* Z. Sanchez *in precept. Decal. tom.* 1. *l.* 2. *c.* 11. *num.* 6. *relat.* à Barbos. *ubi sup. n.* 50 *in fin.*

9 Nonus casus, quod non potest se ingerere in causis suorum Suffraganeorum, quæ agitantur coram eis in prima instantia; & si se ingerat, sperni potest eius inhibitio. Concil. Trid. *sess.* 13. *c.* 1. *de refor. & sess.* 24. *c.* 20. *de reform. adest Bulla Greg. XIII. quæ est* 24. *fol.* 1220. *in Bullar.* Sacra Congregat. Episcoporum, *declarat.* 181. *&* 211. penes Zerol. *in prax. episc. p.* 1. *verb. appellatio, vers. Ad decimum.*

10 Decimus est casus, quod non potest concedere aliquam exemptionem subditis suffraganeorum in prima instantia, Ita decisa fuit Sac. Congreg. Episcoporum. *in vna Montis realis* 2. *Decemb.* 1699. *& in Syracusana eod. anno.*

11 Vndecimus est, quod non habet facultatem Archiepiscopus Metropolitanus condendi statuta, & leges totam Prouinciali, cuius decretis obligatur; etiam ex vi coactiua, & licet in eo primam sedem teneat; nec possit à Concilio Prouinciali puniri, vt colligitur, ex *c. sicut grauo de prabend. & docet.* Sanch. *l.* 8. *disp.* 18. *num.* 73. est tamen inferior, vt dictum est, toto concilio; *Bonac. tom.* 1. *de legib. disp.* 2. *q.* 2. *punc.* 3. *n.* 5. *& q.* 1. *punc.* 3. *n.* 25. *& q.* 1. *punc.* 6. *num.* 22. & sic non potest ipse solus totam Prouinciam obligare.

12 Duodecimus casus est, quod non potest Archiepiscopus in Diœc. Suffraganeorum sibi facere officiales pro causis futuris, *vt habetur in c.* 5. *de offic. iud. ord. in* 6. Quod si per consuetudinem tale ius habeat, non possunt officiales inhibere, ante appellationem; *d. c.* 1. & Sac. Congr. Episc. *in vna Vulturarien.* 13. *Maij* 16c3.

13 Decimus tertius est, quod non potest reuocare censuram latam à proprio Ordinario contra appellantem, *c. romana, §. sententias de appell. & recusat. in* 6.

14 Decimus quartus casus est, quod non potest præcipere suffraganeo, vt expediat aliquam causam, intra certum terminum, puta viginti, vel triginta dierum, ita declarauit Sac. Congreg. Episc. *in vna Marsien.* 3. *Aprilis* 1612.

15 Decimus quintus est, quod Archiepiscopus non potest absoluere sic simpliciter illum, qui de excommunicatione appellauit ad ipsum, sed remittere debet ad Episcopum, qui excommunicauit; quomodo autem hoc procedat, vid. *not. in ca. ad exprimendam de off. ord.*

16 Decimus sextus casus est, quod non potest exequi sententias ciuiles, nec exigere pœnas criminales delictorum, ex eo, quod ipse confirmauit sententiam suffraganei; Sac. Congreg. Episc. *in vna Squillacen.* 6. *Martij* 1618.

17 Decimus septimus est, quod non potest Archiepiscopus expedire commissarium contra suos Suffraganeos, sine licentia Sacræ Congreg. ita declarauit, Sacr. Congreg. Episc. *in vna Vmbriat.* 25. *Maij* 1629.

18 Decimus octauus casus est, quod non potest publicare monitoria excommunicationis ad finem reuelationis in forma: *Significauit*: in Diœcesi sui Suffraganei. *c.* 5. *Romana de off. ordin. in sexto.* Sacr. Congregat. Episcop. *in vna Alessanen.* 15. *Septembris* 1603.

19 Decimus nonus est, quod non potest inhibere Suffraganeis in materia obseruationis Festorum. ita declarauit Sacr. congregat. Episc. *in vna Beneuentana* 11. *Ianuarij* 1632.

20 Vigesimus casus est, quod Archiepiscopus non potest similiter inhibere Suffraganeis, nec se ingerere in causis Immunitatis Ecclesiasticæ: sed remittere debet ad Sanctam Sedem Apostolicam eos, qui recurrunt ad ipsum, sic declarauit Sacra Congreg. Episcop. *in vna Anglonen.* 23. *Septemb.* 1624. *& in alia Policastren. eod. ann.*

21 Vigesimus primus casus est, quod non potest Archiepiscopus absoluere excommunicatos a suffraganeis, vel officialibus ipsorum, nisi in casu appellationis, *cap. Venerabilibus de sent. excomm. in* 6. Limitatur in multis casibus. *vt ib. §. Porrò* Nimirum si suffraganeus offerat se probaturum, quod ex iusta causa excommunicauit in contumacia, nisi reus proponat se non esse contumacem, quando impeditus potuit comparere, secus si fatetur suam contumaciam, vel alias sit manifesta. In hoc tamen adde; si Reus velit probare, se non esse contumacem, non debet absolui, nisi data cautione de stando iudicio Ecclesiæ, & facta solutione expensarum Item si suffraganeus excommunicauit, ex eo quod Reus non comparuit in certo loco, & Reus velit probare, quod locus non erat sibi notus, nō obstante, quod antea hoc non opposuerit, nam tunc est absoluendus, quia contumacia est solum præsumpta.

22 Vigesimus secundus casus est, quod non potest Archiepiscopus Populos suffraganeorum excommunicare. *Calistus I. epist. secundo c nullus,* 9. *q.* 3.

23 Vigesimus tertius casus est, quod non potest Archiepiscopus compellere subditos Episcopi suffraganei ad perhibendum testimonium in causa appellationis, nisi aliud sit de consuetudine; eo tamen casu potest, quando Episcop. nollet compellere. *Genuen. in Prax. Archiep. Neap. c.* 70. *aliàs* 88. *num.* 7. *vers. declara primo.*

24 Vigesimus quartus casus est, quod non potest restituere in integrum aduersus sententiam Episcopi suffraganei, quia Archiepiscopus non potest adiri, nisi per viam appellationis, vt sæpè diximus, *not.* Abb. *in c. vlt. in fin. de restit. in integ.* Scacc. *in tract. de appell. q.* 19. *remed.* 1. *conclus.* 6. *n.* 85. *in fin. et remed.* 2. *n.* 61. *vers. ad quartum.*

25 Vigesimus quintus casus est, vt Archiepiscopus non possit cognoscere de nulitate sententiæ, inter subditos suffraganeorum, absque appellatione, Franc. *in c.* 1. *§. post hac, sub n.* 7. *vers. sed aduerte, de appel. in* 6. *et in c. dilecto sub n.* 63. *vers. secundus casus eod. tit.* Felin. *in c. in litteris antè fin. vers. secundus casus est de offic. deleg.* Genuens. *ubi proxim. d. n.* 7. *vers. limita quarto;* Scacc. *ib. q.* 19. *remed.* 1. *concl.* 6. *n.* 85.

26 Vigesimus sextus casus est, quod non potest grauare suffraganeos, occasione visitationis. Concil. Constantin. IV. *cap.* 9. *et* 19.

27 Vigesimus septimus est, quod non potest ad visitata loca suffraganei redire denuò, antequā visitet totam Prouinciam, nisi à Diœcesanis locorum requiratur *c.* 1. *§. ex quo de cens. lib. in* 6. vel nisi ratio id postulet. *ib. §. postquam.*

28 Vigesimus octauus casus est, quod non potest recipere procurationem in pecunia, nec munera a subditis suffraganeorum, & si recipit, tenetur restituere in duplo, *d. cap.* 1. *§. procurationes.*

29 Vigesimus nonus est, quod non potest visitas Prouinciam secum ducere magnum numerum personarum & equorum, ideo non debet excedere numerum quinquaginta. Conc. Later. 3. *c.* 4.

30 Trigesimus casus est, quod non potest cogere subditos suffraganeorum, vt suam delegationem accipiant, vel sententias exequantur, *c.* 1. *§. neque de for. compet. in* 6.

31 Trigesimus primus est, quod non potest esse Iudex competens pro salarijs Aduocatorum, & Procuratorum sui fori, contrà subditos suffraganeorum, *d. st. cap.* 5. *§. nec etiam de for. compet. int.*

32 Trigesimus secundus casus est, quod non potest ferre censuram contra officiales suffraganei, ex eo quia citati noluerunt comparere coràm eo, *d. c.* 1. *§. fin.*

33 Trigesimus tertius casus est, quod non potest citare in causa appellationis ab Episcopo, nisi causa appellationis fuerit sufficiens, & legitima, *c. Romana, §. cum autem de appell. in* 6.

34 Trigesimus quartus casus est, quod non potest eximere ab Episcopo eum, qui ad ipsum appelauit, in alijs causis quàm in illa appellationis. *d. c. Romana, §. cum vero.*

35 Trigesimus quintus casus est, quod non potest facere officiales suos foraneos in Diœcesi suffraganeorum, *cap.* 1. *de offic. ordin. in* 6. Neque potest disponere in eadem Diœcesi. *ibid.* Neque potest in dictis Diœcesibus constituere officiales, vt cum fuerit ad se appellatum, faciant citationes, inhibitiones, &c. *ibid.* Neque pro causis futuris, *vt diximus sup. n.* 12. Sed quando facta est appellatio, & causa

causa est deuoluta, tunc potest in ea causa officiales constituere, [illegible] *de off. ordi. in 6. vbi in §. officiales* habetur non posse Metropolitanos officiales, contra suffraganeos subditos, censuras ferre.

36 Trigesimus sextus est, quod non potest pœnas pecuniarias imponere subditis suffraganeorum, nisi in casibus, in quibus potest excommunicare, vt habetur [illegible]

37 Trigesimus septimus casus est, quod non potest iudicare Episcoporum suffraganeorum subditos, neque aliquid in eorum Diœcesibus facere, nisi expresse reperiatur ipsi concessum in Iure [illegible] *nullus Primas*, 9. q. 3. [illegible] Cœlestinus [illegible] & Nos *supr. diximus* [illegible] Potest tamen causas iudicare ad instantiam Episcoporum suffraganeorum, Concil. Nicen. ex Iulio I. c. 24. [illegible] *c. Archiepiscopus* [illegible] *& c. nullus Primas* [illegible] 9. q. 3. Adrian. I. *in decret.* [illegible]

38 Tandem est aduertendum, pro regula generali, quod Archiepiscopus Metropolitanus, extra suam propriam Diœcesim, nihil potest facere, nisi quatenus reperiatur in Iure expressum, vt possit in Diœcesibus suffraganeorum, [illegible] *c. Romana* [illegible] *& c. Venerabilibus de sent. excom. in 6.* [illegible] *de suppl. neglig. Prælat.* [illegible] & dictum fuit supra [illegible] Vel quatenus de consensu Episcoporum suffraganeorum ipsi permittitur, vt decreuit Papa Iulius I. *epist.* 2. *c.* 22. Luccius I. *epist. vnic.* Conc. Lucen. [illegible] 4. Adrian. [illegible] *in decr.* [illegible] Zacharias *epist.* [illegible] *cap. per singulas* [illegible] *& c. Episcopus* 9. q. 3.

Forma Vicariatus Generalis Archiepiscoporum [illegible] pro Vicario Generali, aliquem Episcopum suffraganeum, vel Titularem [illegible] in ordine Episcopali constitutum.

Vniuersis præsentes litteras inspecturis &c. N. de N. Dei, ac Sanctæ Sedis Apostolicæ gratia Archiepiscopus N. salutem in Domino.

NIsi Diuinitatis [illegible] *Nos* [illegible] *multiplices occupationes nostras,* [illegible] *quæ Nobis* [illegible] *sunt, & quod* [illegible] [illegible] *morbus, &* [illegible]

[illegible]

[illegible] Si verò voluerit reuocare, dicti potestatem [illegible] Dantes, & concedentes eidem plenam, & liberam potestatem [illegible] Exhibendi *Sacramenta Diœcesanis, confessiones audiendi, prædicandi,* [illegible]

[illegible]

Locus † sigilli.

N. Notarius &c.

FORMA EISDEM
alio modo.

N. Dei & Apostolicæ Sedis gratia Archiepiscopus N. &c.

CVm ex Apostolicæ [illegible] *Nos* [illegible] *Spiritu Sancto,* [illegible] *& propterea quantum in nobis est* [illegible] *necnon* [illegible] *in quo semper* [illegible] *propter multiplices occupationes nostras,* [illegible] *nobis sint, munera nostra alijs impartiri,* [illegible] *nos per nos constitutum,* [illegible] *& Diœcesis nostra,* [illegible] *in spiritualibus* [illegible] Exhibendi *Sacramenta Diœcesanis &c.* vt supra.

Reliqua ponantur, vt in alia forma proxime præcedenti ab illo versiculo exhibendi, &c. vsque in finem &c. [illegible] concedere voluerit & c. alias [illegible] illi placuerint, &c.

ALIA

ALIA FORMA
diuerso modo.

Vniuersis præsentes litteras inspecturis N. Dei, ac Sanct. Sedis Apostolicæ gratia Archiepiscopus N. salutem in Domino.

Noueritis, quod Nos attendentes multiplices occupationes, & residentiam, quam oportet nos necessariò in Curia Romana facere, propter officij nostri N. Sanctiss. Domini debitum tribuere, ex quo nostra Ecclesia in defensione iurium suorum, nostrique subditi in auditione causarum, & redditione iustitia non modicam possent recipere detrimentum, ac læsionem. Considerantes igitur probitatem, legalitatem, scientiam, discretionem, ac industriam discreti viri N. de N. Clerici, utriusque Doctoris, ipsumque N. nostrum Vicarium generalem in spiritualibus, & temporalibus, & officialem in Archiepiscopatu nostro N. tenore præsentium facimus, constituimus, & ordinamus, citra tamen reuocationem aliorum Vicariorum nostrorum per nos alias constitutorum dantes, & concedentes eidem N. vnà cum alijs Vicarijs nostris plenam, & liberam potestatem, etiam circa ea, quæ mandatum speciale requirunt, cum illegitimè natis, vt ad minores ordines promoueri, & beneficia simplicia recipere & retinere valeant, dispensandi, litteras commendatitias, & dimissorias ad omnes etiam sacros ordines concedendi, & in ipsis ministrandi, beneficia, & officia in Ecclesia, Ciuitate, & Diœcesi nostris, ad nostram collationem qualitercumque spectantia conferendi, & commendandi & vniendi beneficia resignationes quæ recipiendi, & beneficia resignata conferendi. Visitationes faciendi. Synodos celebrandi, & committendi causas criminales, & ciuiles matrimoniales, & beneficiales, & quascunque alias tàm principales, quàm incidentes, & per appellationem deuolutas, & in posterum deuoluendas & quæ ad dictam nostram Ecclesiam pertinebunt de iure, vel consuetudine audiendi, & de ipsis cognoscendi.

Et ex officio inquirendi, Ecclesias, capellas, & oratoria ac cimiteria polluta reconciliandi, & personas omnes in nostra ciuitate, & Diœcesi, & in tota nostra Prouincia, prout alias de iure metropolito spectat, & pertinet, siuè sint prælati, Abbates, Priores, & alio Ecclesiastica persona quocumque nomine censeantur, puniendi, deponendi, corrigendi, & mulctandi sinè acceptione personarum, prout delictorum qualitas, & excessus quantitas exegerint, & enormitas delinquentis, suspendendi, interdicendi, excommunicandi, præcepta, & mandata faciendi, ipsaque exequendi, & condemnandi ad perpetuos carceres, vel ad tempus, pœnas mitigandi, à sententijs excommunicationis, & a quibuscumque alijs casibus nobis reseruatis absoluendi, prout sibi videbitur conuenire, & in ipsis criminibus, in quibus nobis, vel alias a iure permittitur, vel constitutionibus Synodalibus, vel prouincialibus dispensandi, & absoluendi, prout eidem N. videbitur expedire, sententias proferendi.

Et omnia alia, & singula faciendi, & committendi, etiam si maiora fuerint, & quæ mandatum exigant speciale: prout ad ipsius vicariatus, & officialatus officium noscuntur quomodolibet pertinere, cuius sententias, & mandata, prout rite lata fuerint, rata, & grata habere promittimus; & facimus authore Deo, inuiolabiliter obseruari, præcipimus, & damus in mandatis tenore præsentium omnibus, & singulis nostris subditis in virtute sanctæ obedientiæ, & sub excommunicationis pœna, quam in omnes, & singulos rebelles, ex nunc, prout ex tunc ferimus in his scriptis, quatenus ipsum prompto, & benigno excipiant affectu, eumdemq; N. tamquam Vicarium, & officialem nostrum, & prædictæ nostræ Ecclesiæ, vt præmittitur, recipiant, suscipiant, & admittant, ac eidem in his, quæ secundum Deum ad nos, & iurisdictionem nostram ordinariam qualitercunque spectant, vel spectare poterunt, pareant, & efficaciter obedient, prout obedire, & parere tenentur Nobis Archiepiscopo prælibato. In cuius rei testimonium, has &c. Datum &c.

N. Archiepiscopus &c.

sigilli + locus

N. Secretarius.

SECTIO QVARTA.

De Vicario Capitulari Cathedralis Ecclesiæ.

SVMMARIVM.

1 *Cathedralis Ecclesia, quæ;*
2 *Sub nomine Ecclesiæ simpliciter, in dubio intelligitur Cathedralis.*
3 *Cathedraticum, quid sit?*
4 *Cathedralis Ecclesia est dignior alijs Diœcesis.*
5 *Decimas percipiendi ius habebat antiquitùs in tota Diœcesi.*
6 *Hodie tamen habet in territorio Ciuitatis tantum regulariter.*
7 *Cathedralitas quibus modis probetur.*

1 Acturus in præsenti Sectione quarta de Vicario Capitulari Ecclesiæ Cathedralis in genere, præmittere necesse est, quod cathedralis Ecclesia dicitur illa, in qua residet Sedes, seu Cathedra Episcopalis; & ideo, quia penes ipsam est cathedra episcopi, nomen sumpsit cathedralis, vt ex D. Hieronymo notat Tostat. *sup. Matth. c. 1. q. 70.* vbi ait, quod cathedra propriè dicitur Sedes Episcopi, & Doctoris, & per eam magna prædictorum dignitas, & præcellentia designatur. Prout antonomasticè per Cathedram Diui Petri Ecclesia Romana denotatur. Ioan. Scotan. *contra hæreticas interrogation. 5. de Primatu Petri, & Ecclesia Romana, fol. 87. vers. subiiciam.*

2 Vnde a simili aduertendum est, quod in dubio nomine Ecclesiæ simpliciter absque alia expressione tituli particularis, intelligitur Ecclesia Cathedralis ex antiquo stylo Romanæ Curiæ. Rota Rom. *decis. 223. num. 4. & 13. par. 1. diuers. & in Cæsar augustana Cathedralitatis 1. Martij 1630. coram D. Coccino*, notant autem Abb. *in c. cum super num. 6. de sepult.* Gloss. *in c. quamuis, ver. non extendit. de præbend. in 6.* vbi etiam Monach. *num. 5.* & Gemin. *§. fin. num. 10 post med.* Mandos. *sup. Regul. Cancell. reg. 26. q. 3. num. 5. & 6. circa fin. vers. Romana autem*, Gratian. *discept. forens. 89. n. 32.*

3 Hinc fit, quod in honorem cathedræ episcopalis debetur episcopo quolibet anno a singulis Parochijs, & alijs Ecclesiæ suæ Diœcesis Cathedraticum, vltra procurationem moderatam; illud autem de generali consuetudine possunt episcopi petere pro Ecclesiæ cathedralis reparatione, aut alia causa, & constat regulariter vno, vel duobus solidis pro qualibet Ecclesia, nisi aliud reperiatur ex immemorabili consuetudine. Gloss. *in sum. & in c. 1. & c. inter cætera 10. q. 3.*

4 Cathedralis Ecclesia est dignior cæteris alijs Ecclesijs Diœcesis, & ideo est ei assignandus sublimior locus. Rot. *decis. 3. n. 1. & 2. tom. 5. recent.*

5 Habet quoque ius exigendi decimas, in tota Diœcesi, vbi facta non sit Parochiarum diuisio, quia antiquitus ante factam talem diuisionem decimæ totius Diœcesis ad solos episcopos spectabant, qui tunc temporis soli erant Parochi & ad illos pertinebat cura animarum totius Diœcesis, *c. episcopus, & c. percipimus, 12. qu. 4.* cæteri verò Sacerdotes erant tanquam eorum coadiutores, *c. in nouo, 21. d.* Facta deinde Ecclesiasticorum redditiuum diuisione, *iuxta tex. in c. de redditibus, & in c. quatuor. 12. q. 2.* constitutæ fuerunt Parochiæ cum suis particularibus territorijs, singulæ singulis Sacerdotibus attributæ, & sic quisque propriam animarum curam habebat. *c. 1. 13 qu. 1.* Sylua *de benefic. p. 1. q. 4. num. 13.* Nauar. *in c. placuit in princ. de pœnit. d. 6.* Vnde hodie Parochis debentur decimæ ratione administrationis Sacramentorum, quam Parochianis faciunt. DD. apud Barb. *de iur. eccles. l. 3. c. 2. §. 2. n. 7.*

6 In Territorio tamen Ciuitatis cathedrali soli competit facultas exigendi decimas, *c. quoniam, & c. cum contingant*, vbi Gloss. & DD. *de decimis*, Rota *in Pampilonen. congrua 7. Aprilis 1595. coram Card. Mellino, & in decis. 429. coram Gregor. XV.* Rebuff. *in tract. de decim. q. 6. n. 12.*

Hinc est, quod Episcopus habet intentionem fundatam de iure comuni super decimas, ratione Ecclesiæ cathedralis, cuius dicitur Parochus propriè, & immediatè. *c. dudum de decimis*; non vero aliarum Ecclesiarum Parochialium suæ Diœcesis. Rot. apud Coccin. *decis. 38. num. 1. & decis. 214. num. 4* & apud Postium, *post tract. mandat. de manutenend. decis. 157. num. 1. & 2. &*

decis.

*deciſ.187.n.6.& deciſ.211.n.4.*Monet.*de decim.cap.7.n.7.*Rebuff. *eod.tract.quaſt.7.num.9.*

7 Ad probandam tamen cathedralitatem, non ſufficit ius prædictum colligendi decimas tantùm: ſed plura alia requiruntur, vt tradit Rot. *in d. Caſar auguſtana Cathedralitatis, in verſi. c. quintum, &c.* nimirum antiquus vſus celebrandi feſtum dedicationis. Gregor. *deciſ.393.num.12.*Rot.*deciſ.616.numer.4.& 6.p.1.rec.*

Item ius extrahendi defunctorum cadauera ex alienis Parochijs; *c. ex parte il 1. c. cum liberum, c. cum ſuper, c. in noſtra* vbi DD.*de ſepult.*

Item delatio Sanctiſs. Sacramenti in eius feſto cum proceſſio a cathedrali ſit incipienda, & ibidem finienda; vt declarauit Sacra Rituum Congregatio, *in vna Tuſcanen. ſub die 19. Auguſti* 1619.

Item aſſeruatio Olei ſancti. Ead. Sacr. Congr. *vbi proximè.*

Item prærogatiua præeminentiæ ſupra alias Eccleſias, de qua in ſimili Put. *dec.343.l.1.in correctis.*

Poteſt etiam Cathedralitas probari ex hiſtorijs; & ex teſtibus; & quando de ea agitur incidenter, etiam ex ſola quaſi poſſeſſione. Rot. apud Duran. *dec.*331.

His pro introductione huiuſmodi prænotatis, quæ ad materiæ intelligentiam, tamquam prolegomena non parum deſeruire poterunt, ad alia tranſeamus, & ſic erit.

SVBSECTIO PRIMA.

De Iuriſdictione Vicarij Capitularis Cathedralis Eccleſia.

SVMMARIVM.

1 *Capitulum Cathedralis Eccleſia ſuccedit in iuriſdictione Epiſcopi mortui, in his que ſunt ordinaria iuriſdictionis.*

2 *Sunt qui aſſerunt non ſuccedere pleno Iure, ſed communis ſententia eſt affirmatiua.*

3 *Tenetur Vicarium conſtituere infra octo dies poſt mortem Epiſcopi.*

4 *Ante Concil. Trident. iuriſdictio exercebatur à Capitulo mortuo Epiſcopo.*

5 *Iuriſdictio eſt penes totum Capitulum infra octo illos dies, non penes Archidiaconum.*
Archidiaconus Vicarij vices non gerit infra dictos octo dies, ſed totum Capitulum.
Quando poteſt adminiſtrare, n. 22.
Ex diuerſis non fit illatio.

6 *Capitulum non arctatur Vicarium facere intra pauciores dies, quam octo.*

7 *Quid facere debet Capitulum infra illos octo dies.*

8 *Electio Vicarij Capitularis quomodo facienda.*

9 *Electio Vicarij vnica vice fieri debet.*

10 *Electio prædicta fieri poteſt ad tempus, melius tamen eſt, ſi fiat ſimpliciter.*

11 *Vicarius Capitularis eſt eligendus de gremio Capituli.*

12 *Debet eligi Doctor, alias electio eſt nulla.*
Electio, quando deuoluatur ad Metropolitanum, ib. num. 3. & 17.
In caſu neceſſitatis poteſt eligi non Doctor.
Vicarius Epiſcopi, ſi ſit Doctor, confirmari poteſt, aliàs non.

13 *Electio ſecundum declarationes Sacra Congregationis eſt facienda.*

14 *Parochus eiuſdem Ciuitatis poteſt eſſe Vicarius Capitularis, extraneus non.*

15 *Inquiſitus de aliquo delicto non poteſt eligi Vicarius Capitularis.*

16 *Aetas Vicarij Capitularis 25. annor. vel 23. in neceſſitate.*

17 *Vnus eligi debet, non plures, aliàs electio deuoluitur ad Metropolitanum.*

18 *Plures Vicarij eligi poſſunt, vbi viget talis conſuetudo.*

19 *Vicarius electus non poteſt amplius reuocari ſine licentia Sac. Congregationis.*

20 *Cauſa, pro quibus reuocari poteſt Vicarius Capitularis.*

21 *Eligere non poteſt Capitulum, quando Vicarius Epiſcopi eſt miſſus a Papa, vel Sacra Congregatione.*

22 *Neque ante veriſimilem notitiam mortis, aut translationis Epiſcopi,*

23 *Neque Epiſcopo abſente, ſi ipſius Vicarius moriatur.*
Captiuitate Epiſ. iuriſdictio ad Capitulum deuoluitur.

24 *Electio Vicarij debet eſſe ſine conditione.*

25 *Aſſeſſor Vicarij Capitularis, quando permittatur,*

26 *Electio Vicarij ſine reſtrictione,*

27 *Emolumenta Sedis vacantis, vbi ſit conſuetudo, quomodo diuidenda,*

28 *Vicarius electus cum aliqua reſtrictione, poteſt illa ſpreta liberè exercere iuriſdictionem.*

29 *Mora Capituli in eligendo purgari non poteſt,*

30 *Salarium competens Vicarius Capitularis habere debet, & quomodo.*

31 *Diſtributiones, & fructus, quando lucretur Vicarius Capitularis, & n. 34.*

32 *Electionis nullitas à quo cognoſcenda.*

33 *Pluribus Vicarijs electis propter diſcordiam quis remaneat.*

34 *Præcedentia Vicario Capitulari competit, & quomodo.*

35 *Mortuo primo Vicario Capitulari, electo, etiam a Metropolitano ob negligentiam, Capitulum eligit denuo.*

36 *Capitulum quod electionem Vicarij, nullam exercere poteſt iuriſdictionem.*

1 Capitulum Cathedralis Eccleſiæ ſede Epiſcopali vacante, ſtatim poſt mortem ſui Epiſcopi, ipſius vice fungitur, & ſuccedit in omnibus, quæ ſunt iuriſdictionis ordinariæ, exceptis caſibus expreſſis in Iure, *c. his que, c. cum olim de maior. & obed. c. vnic. eod. tit. in 6. c. ad abolendam. de haret. c. pen. & c. fin. de ſuppl. neglig. Prælat. in 6. & extrauag. Execrabilis. verſ. cæterum. de præb. nd. facit etiam c. ii, eod de elect. in 6.* Abb. *in c. cum olim. n. 2. & in c. 1. n. 4. ne ſede vacan.* Conc. Trid. *ſeſſ. 24. n.4. de reform. c.16.* Pauin. *de offic. & Poteſtat. Capituli ſede vacant. 1.p.q.1.* Rebuff. *in Prax. Benefic. p. 1. de deuolution. num.58. cum ſeqq.* Garz. *de benefic. p.5.c.7.n.4.* Barb. *de pot. Epiſc. p. 3. allegat.54 num.157.* Sbroz. *de offic. Vicar. l. 1. q. 15. & 16.* Suarez. *de cenſur. tom.5. diſp. 50. ſect. 5. n. 0. &* Alij penes Dian. *p. 8. tract. 4. reſol. 1. vbi fusè.*

2 Non deſunt tamen Doctores, qui aſſerant, Capitulum, ſede vacante, ſuccedere ſolùm in his, quæ ſunt iuſtitiæ, & neceſſitatis, non autem in his quæ ſunt gratiæ, ſeù voluntariæ iuriſdictionis. *ita Ioan. Andr. in cap. vnic. de maior. & obed. in 6.* Gloſſ. *in Clem. 1. §. 1. ver. Capituli de hæret.* expreſsè dicit, quod Capitulum eſt neceſſarius, non voluntarius adminiſtrator, Felin. *in c. cum olim prae. de maior. & obed. n. 4. ad 8. q. & n. 6. ad 13. q.* vbi ait Gloſam illam eſſe communiter approbatam, *Paris. de reſigna. benef. l.7 q.23.num.* 13. 35. *& ſeq.* Quarant. *in ſum. Bullar, verb. Capitulum ſede vacante ſub n. 1. verſ. 3. intellige, q. 2.*

Magis autem communis ſententia, & ab omnibus recepta, eſt quod ſuccedat in omnibus pleno iure, tàm in his quæ ſunt iuriſdictionis neceſſariæ, & contentioſæ quam voluntariæ, & gratioſæ, exceptis nonnullis caſibus in Iure expreſſis. vt ſuprà diximus, *& tradit* Selua *de Benefic. 2.p.q.11.num.4. &* Pauin. *de pot. c. ſed vac. 1.p. qu. 5.* Nauar. *conſil. 7. de fil. presbyt.* Guttierez *canonicar. q. l. 1. c. 11. n. 10.* & Alij apud Dian. *d.p.8. tr.4. reſ.2.*

3 Qua propter ex eo, quia capitulum ſuccedit Epiſcopo in tota iuriſdictione ordinaria, ſiuè contentioſa, ſiuè voluntaria, & ad illum deuoluitur iuriſdictio per mortem ipſius Epiſcopi, vt in dictis iuribus, *præſertim c. vnic. & ibi.* Gloſſ. *de maior. & obed. n.6.* & ipſius vice fungitur, tàm in ſpiritualibus, quàm in temporalibus. *c. pen. & vlt. de ſuppl. neglig. Prælat. in 6. & c. ii eod. de elect. in 6.* Ideo tenetur, ſicut Epiſcopus tenebatur, Vicarium Generalem conſtituere vel exiſtentem confirmare infrà octo dies, poſt mortem Epiſcopi, qui ſit Doctor vel licentiatus in Iure Canonico, vel aliàs quantum fieri poterit idoneus. Quod ſi ſecus fecerit, huiuſmodi deputatio deuoluitur ad Metropolitanum. Sacr. Concil. Trid. *ſeſſ. 24. de refor. ca.16. vbi per hæc verba diſponitur. Item officialem ſeu Vicarium infrà octo dies poſt mortem Epiſcopi conſtituere, vel exiſtentem confirmare omninò teneatur, qui ſaltem in Iure Canonico ſit Doctor, vel licentiatus, vel aliàs, quantum fieri poterit, idoneus, ſi ſecus factum fuerit, ad Metropolitanum, deputatio huiuſmodi deuoluatur.* Quod intellige, ſi Eccleſia ſit Suffraganea; ſi verò exempta, ad Epiſcopum viciniorem; Et ſi Capitulum negligens fuerit in

ris in Electione, vacante sede Metropolitana, tunc electio illa deuoluitur ad antiquiorem Episcop. ex Suffraganeis. Trid. *dict. cap. 16. de reform.* Barbos. *de iur. Eccles. libr. 1. cap. 32. num. 28. cum seqq.*

4 Ante autem Concilium Trident. de Iure communi non tenebatur Capitulum Vicarium constituere, Sede vacante, sed poterat per se iurisdictionem exercere, Felin. *in cap. cum olim num. 4. de maior. & obed.* post verò Concilium tenetur eligere intra octo dies.

5 Sed quęritur hic an infra illos octo dies iurisdictio exerceatur a toto Capitulo, vel ab Archidiacono, qui est caput Capituli?

Respondetur, quod spectat exercitium iurisdictionis ad totum capitulum insolidum, non ad Archidiaconum. Quarant. *in summ. Bullar verb. Capitulum sede vacante, §. duodecimò quæro, vers. terminum,* Riccius *in decis. curia Archiep. Neapol. par. 4. decis. 305. num. 3. & post resol. 505. in not. ob. de maior. Vicar. à capitulo sede vac. vers. 1.* Quidquid dicat Sbroz. *de offic. Vicar. lib. 1. qu. 61. num. 1. &* Foller. *in comment. ad constitutionem Regni. Poenitus ad audientiam nostram, tit. de sacrosanct. Eccles. num. 15.* Abb. *in cap. dilecto, num. 3. de offic. Archid. vbi firmant* Archidiaconum gerere vices Vicarij sede vacante, dum agitur a capitulo de electione Vicarij. Nec suffragatur, *text. in cap. 1. & in cap. ad hac de offic. Archid.* nam loquuntur, quando Episcopus adhuc viuit, non quando sedes episcopalis vacat; & ex diuersis non fit illatio, *l. si rem cum eo, in princ. ff. de iurisd. omn. iud. l. si domus, ff. de servit.* Glos. *in l. si maritus, verb. separatim, C. de donat. int. vir. & uxor.* Nunc autem cessat omnis disputatio ex declaratione Sacr. Congregat. Conc. *sub die 19. Septembris* 1620. vbi disponitur, iurisdictionem residere penes Capitulum, non penes primam dignitatem.

6 Quæritur secundò, an capitulum possit cogi ad creandum Vicarium, intra pauciores dies, quam octo?

Respondetur non posse cogi, & arctari ad huiusmodi electionem, sed gaudere terminos a Sac. Concilio dato, & interim per se administrare. Quarant. *ubi sup. vers. terminum,* Barbos. *de ep. p. 3. alleg. 54. num. 163. in fin.*

7 Ante electionem Vicarij, debet Capitulum, statim ac notitiam vocationis habuerit, siue per mortem Episcopi, siuè per translationem, siuè alio modo vacauerit, supplicationes, preces, & processiones facere per Ciuitatem, & indicere Clero, vt idem faciat per Diœcesim, orando, vna cum Populo, Deum vt bonum Prælatum dignetur concedere, & vtilem suæ Ecclesiæ, Trid. *sess. 24. cap. . de reform.* vbi multa alia præscribuntur ad materiam scientia.

8 Electio Vicarij capitularis debet fieri a capitulo more solito capitulariter congregato, & per secreta suffragia, alioquin mala est, vt declarauit Sac. Congreg. Episc. *in vna Siculana 18. Nouembris* 1625. & Congregat. Conc. *sup. capitul. 6. de reform. sess. 25.* licet aliter teneat Zerol. *in prax. episc. p. 1. verb. capitulum, §. 3. in fin.* vbi ait, quod Sacrum Concil. ibi loquitur de electione Superiorum Regularium, non sæcularium, idem tenet, Garz. *de benef. par. 5. cap. 7. num. 21.* & Dian. *par. 8. tract. 4. resol. 60.* Sed contrarium est verius, & ita seruari debere secundum mentem Sacræ Congregationis episcoporum, & Concilij monet Illustriss. D. Abb. Michael Iustinianus *in suis constitutionib. Iustinianus Ecclesiast. lib. 2. tit. 4. cap. 42. §. 42. sec. S. num. 11.*

9 Et licet capitulum possit iteratis vicibus ad Vicarij electionem deuenire, cum hoc non reperiatur prohibitum in iure; tamen absq; graui causa hoc facere non debet, ita declarauit Sac. Congreg. Episc. & *Reg. in Messanen. 6. Martij* 16.8.

10 Potest Capitulum eligere Vicarium ad tempus, puta ad annum, apponendo in commissione hanc clausulā, vt scilicet duret per annum, vt declarauit Sac. Cong. Concil. *sub die 17. Iunij* 1617. vel per sex menses, non tamen per tres menses. Meliùs tamen erit, si simpliciter eligat, Sac. Congreg. Episc. *in Cateruna 28. Octobris* 1597. facta tamen electione simpliciter, sine temporis limitatione, durabit Vicarij iurisdictio toto tempore vacationis sedis. *Barbos. de Episc. p. 3. alleg. 54. n. 173.*

11 Debet eligi Vicarius Capitularis vnus qui sit de gremio Capituli, si adsit idoneus; Sacra Congr. Episc. *in vna Teanen. 22. Februarij* 1597. & *in vna Nepesina . Iunij* 16 . Dian. *p. 8. tract. 4. res. 57.*

12 Et vt si Doctor, alias electio est nulla Sac. Congreg. Episc. sic declarauit, in *vna Tronen. 3 . Febr.* 1597. & *in Puteolana* 27. *Martij* 1653. Garz. *de benef. tom. 1. part. 5. num. 10.* Dian. *d. par. 8. tract. 4. resol.* 56. & electio deuoluitur ad Metropolitanum, Sac. Congregat. *in vna Mazaren. 23. Decembris* 1603. ex Trident. *sess. 24. de reform. cap. 16.* Nec sufficit, quod sit Magister in sac. Theologia, Sac. Congreg. *in vna Beunen. 9. Ianuarij* 1601. vbi iussit remoueri Decanum non Doctorem, & eligi Archidiaconum Doctorem.

Habilis tamen non Doctor tolerari potest, si Doctor haberi non possit. Sac. Congreg. *in Puteolana 23. Iulij* 1603. Debet tamen Vicarius non Doctor eligere sibi coadiutorem bene visum in casibus, in quibus habere debet consilium Doctoris. Barbos. *de canon. & dignit. cap. 42. nu. 52.*

Potest tamen Vicarium Episcopi mortui confirmare, si sit Doctor, alias non, vt declarauit. Sac. Congreg. *sup. d. c. 16. sess. 24. de reform.* de qua Sbroz. *in addition. ad q. , 6. lib. 1.* quia Episcopus potest habere Vicarium non Doctorem cum sit ipse Doctor notat. Nauar. *cons. vnic. de offic. vic.*

13 Aduertendum est, quod in materia electionis Vicarij Capitularis Sacra Congregatio Episcoporum, & similiter Sacri Concilij, sæpè sæpius statuerunt electiones, secundum rationes pro temporum diuersitate allegatas, ideo fieri debet electio, quantum fieri potest, secundum declarationes ipsarum; licet aliter Doctores discurrant; vt experientia patet, & innuit Barbos. *d. cap. 42. ferè per totum.*

14 Quare potest in Vicarium Generalem Capitulum eligere Canonicum eiusdem Ecclesiæ, qui in Eadem Ciuitate, & Ecclesia curam quoque gerit animarum, ita Sacr. Congreg. Episcoporum, *in Orien. 19. Martij* 1619. & *19. Iulij.* vbi fuit etiam declaratum, quod contrariæ decisiones intelliguntur de Parocho rurali, refert. Barbos. *d. cap. 42. de canon. & dign. num. 30.* & Dian. *d. p. 8. tract. 4. res. 58.*

15 Non debet tamen eligere Inquisitum ante absolutionem, *contra dispositionem, cap. omnipotens Deus 4. de accusat.* quia alias committeret Sacra Congregatio electionem alicui Episcopo viciniori, vt ipse nouò alium eligat idoneum de gremio capituli eiusdem. Sacra Congregat. Episcop. 21. *Maij* 1656. *in Montepelusana Episcopo Grauino.*

16 Debet eligere capitulum in Vicarium, vnum qui habet ætatem 25. annorum si haberi possit, alias permittitur, vt sit in ætate 23. annorum, si est idoneus, sed non semper expedit. Sac. Congregat. 11. *Augusti* 1614. *nu.* 29.

17 Non potest eligere Capitulum in Vicarium capitularem, nisi vnum tantum, & si eligat plures electio deuoluitur ad Metropolitanum, Sac. Congreg. *in vna Cussenen. 6. Augusti* 1596. & *in vna Bobien. 12 Martij* 1607. & *in vna Foceniina 30. Augusti* 1641. Si tamen plures successiuè elegit, primò electus debet continuare, dummodò habeat requisita. Sac. Congregat. *in Veliternn 11. Septembris* 623. Quidquid aliter dixerit. Garz. *de benef. par. 5. c. 7. num. 36.* Sbroz *lib. 1. qu. 50. & quæst. 60. num. 3.* Genuen. *in prax. Archiep. Neap. c. 87. nu. 2.*

18 Potest tamen capitulum duos Vicarios constituere, vt alternis mensibus Vicariatus munere fungantur, si legitimam habeat consuetudinem ab immemorabili seruatam, sine interruptione, & electi sint prædicti omnibus qualitatibus, *quas* Trid. *d. c. n. 16. de reform. sess.* 24. requirit, ità declarauit Sac. Congreg. Concil. *in vna Panormitana 31. Maij* 1592. & *in Salernitana die 26. Iunij* 1589. quas refert per formalia verba. Add. ad Garz. *vbi sup. nu.* 37.

19 Est tamen aduertendum, quod facta semel per capitulum electione Vicarij capitularis, non potest illum ad libitum, Idem reuocare, & nouum constituere, est enim hoc prohibitum per Sacr. Congreg. Episc. *in Messanen 1. Septemb.* 1603. & 6. *Martij* 1618. & refert Riccius *in Collect. decis. p. 5. collec.* 3602. *in fin. & in decis. Curia Archiep. Neap. decis.* 178. *p. 4.* licet Garz. *d. par. 5. cap. 7. num. 22. in addit.* Sbroz. *lib. 1. quæst. 37. &* Zerol. *in prax. episc. par. 1. verb. Vicarius. §. 21. vers. secundum dubium;* aliter sentiant, cum aliis per ipsos allegatis, nam hodiè standum est decis. Sacræ Congreg. vt ait Genuens. *d. cap. 84. seu 86.* Quaranta *in summ. Bullar. verb. cap. sede vac. n. 3.*

Si tamen adesset iusta causa illum reuocandi, debet priùs habere licentiam a Sacr. Congreg. Episcoporum, Ead. Congr. *in vna Neapolitana 1. Septembr.* 1603. *ita declarauit*, quam per extensum refert Genuens. *ubi sup.* & Quarant. *ibid.* & Barbos. *in collectan. collect. 715. num. 15. qui num. 17.* inquit non posse per capitulum reuocari Vicarium prædictum, etiam si electus fuit cum clausula, quod possit reuocari ex caussis sibi

benè visis, vt declarauit Sacr. Congreg. Concil. *in Ecclesien. 1. Aprilis 1628.* quæ remisit ad Congregationem Episcoporum vt cognosceret causam, vt refert Bonsadin. *Thesaur. ecclesiast. decis. resol. 51. num. 22.*

20 Plures autem dantur causæ, propter quas remoueri potest Vicarius capitularis, vt indignus: Prima est, si patitur aliquid fieri, contra libertatem ecclesiast. can. Sacr. Congregat. Episc. *Capit. Matheranen. 17. Iuly* 1601.

Secunda est si Vicarius capitularis non resideat. Sacr. Congreg. *in vna Tridentina 7. Iuny* 1622.

Tertia si est debitor capitul., Sac. Congreg. *in vna Nullius Altamuren. 13. Iulij* 1646.

Quarta si accipit pecuniam pro dimissoris, quam iussu a superioribus non restituit statim Sac. Congreg. *in vna Tranen. 17. Maij* 1604.

Quinta si patitur multas exceptiones, & propter malos mores redditus sit exosus Clero, & Populo. Sac. Cong. *in vna Neapolitana 26. Ianuarij* 1604.

Sexta si sit Vicarius capitularis in Metropolitana, & sine causa inhibet suffraganeo, vel eius Vicario exercitium sui officij. Sacræ Congregat. *In vna Tarentina 17. Ianuar. 1604. & in Matherana 8. May* 1604.

21 Sed est aduertendum, quod capitulum non potest deuenire ad electionem Vicarij capitularis post habitam notitiam mortis vel translationis episcopi, quando Vicar. episcopi defuncti, vel translati missus fuerat a S. Sede Apostolica vel a Sacr. Congregation. Episc. sic declarauit ead. Congr. *in Aquilana 4. Augusti*, 1578. quia durat etiam Sede vacante. Ead. Congregatio, *in vna Licien. 17. Nouembr.* 1550. argum, *cap. penult. innit.* Gloss. *in verbo mortem de supp. negl. prel. in 6.*

22 Neque potest deuenire ad electionem Vicarij prædicti, ante verisimilem notitiam vacationis, aliàs electio est nulla, licet capitulum certum esset de imminenti morte, vel translatione Episcopi. Sac. Congregat. Episc. *in vna Neritenen. 24. Maij 1652. ex cap. Bona il 2. de elect.*

23 Neque propter solam absentiam Episcopi potest capitulum constituere Vicarium capitularem, licet moreretur, vel alio modo deficeret Vicar. Episc. sed recurrendum est ad Sanctam Sedem Apostolicam pro prouisione, quando non potest certiorari Episcopus, vt constituat alium Sac. Congre. Episc. *in Messana 11. Ianuar. 1616. ex d. cap. penult. verb. mortem vbi* Gloss. *suppl. negl. prel. in 6.* & interim administrabit Archidiaconus, qui est Vicarius natus, vt notat Sbroz. *lib. 1. qu. 2. numer. 10.* & Nos *diximus sup. de Vic. Episc. sect. 1. subsect. 2. num. 2.* Secus tamen esset, si Episcopus detineretur captius in manibus hostium, quia tunc Vicarium capitularem eligere posset, *vt notauimus sup. hac ead. p. 1. sect. 2. subsect. 6. nu. 16.* & dicemus *infra hac eadem sect. 4. subsection. 5. nu. 6.*

24 Est similiter aduertendum, quod capitulum sede vacãte in electione Vicarij capitularis debet seruare formam Decreti Sacri Concilij Tridentini *sess. 24. cap. 16. de reform.* simpliciter, absque vlla adiunctione, aut restrictione; vel cum aliqua clausula mutationis, vel reuocationis, ad beneplacitum, sed vt liberè, tamquam Ordinarius possit iustiam administrare, alias esset nulla electio, ita. Sac. Congreg. Episc. *in vna Caietana 10. Octobris* 1587.

25 Qua propter non potest deputare Assessorem Vicario capitulari, nisi ipse ex se in aliquibus casibus vellet vti Assessore sibi benè viso; aliàs deputatio Assessoris facta a capitulo esset nulla, & inualida. Sacr. Congr. Episc. *in vna Acerrarum 22. Nouembris* 1504.

26 Neque potest capitulum apponere restrictiuam, vt Vicarius capitularis non possit procedere, contra aliquem capitularem absque consensu capituli Sac. Congr. *in vna Legien. 26. Iunij* 1593. Vel sine adiunctis, *in vna Salernitana 16. Iuly* 1628. nisi Ecclesia gaudeat priuilegio adiunctorum, sicut Episcopus faciebat. *Vener. in instam. Episc. lib. 4. c. 1. n. 28.*

27 Neque potest apponere in electione conditionem, vt participet capitulum de emolumentis ex officio vicariatus prouenientibus Sac. Congreg. *In vna Brundusina 8. Maij* 1606. Nisi capitulum habebat priuilegium percipiendi emolumenta iurisdictionis tempore Sedis vacan. & tunc si capitulum sit canonicorum sæcularium diuidenda sunt æqualiter inter se; si verò sit canonicorum Regularium, qui votum paupertatis emittunt, debet ea expendere in communi. *Idem Vener vbi prox. n. 1 num. 37.*

28 Neque potest capitulum reseruare sibi facultatem signandi supplicationes; distribuendi conciones; vel habendi superintendentiam Seminarij. Sacræ Congr. *in vna Tudertina 11. Decemb.* 1654.

Vel faciendi gratiam condemnatis ab ipso Vicario, vel cognoscendi de causis suspicionis ipsius Vicarij, ac iudicem non suspectum partibus deputandi; vel cum alia restrictiua insolita. Quod si Vicarius capitularis electus fuerit cum huiusmodi conditionibus, poterit, nihilominus libere vti sua iurisdictione, absque vllo respectu supradictarum conditionum. Ita declarauit Sac. Congreg. Episc. *in Salernitana 16. Iuly* 1628. Nec est audiendus Quarant. *vbi supra num. 15. vers. item erit obseruandum*, vbi ait posse capitulum in actu deputationis Vicarii sibi aliqua reseruare.

29 Est itidem aduertendum, quod postquam Metropolitanus, ob negligentiam capituli Suffraganei non constituentis Vicarium Capitularem infra octo dies, deputauit Vicarium, non potest amplius Capitulum negligens purgare moram, & eligere. Sac Cong. *in vna Mazarien. 27. Octobris* 1603. Neque licet moram purgare transactis octo diebus, etiam re integra, antè quàm Metropolitanus deputet Vicarium, Suarez. *tom. 5. de censur. disp. 28. sect. 3. num. 3.* vbi ait, capitulum, quod Sede vacante non constituit Oeconomum, vel Vicarium, tempore, & modo præscriptis a Sacro Concilio Tridentino, priuari pro ea vice facultate illos constituendi, quod etiam tenet Quaranta *in sum. Bullar. verb. capitulum sede vacante numer 4.* Quidquid dicat Garz. *de benef part. 5. cap. 7. numer. 7.* vbi tenet posse capitulum, re integra, ante quàm Metropolitanus eum deputet, moram purgare: Quod confirmat verbis Sequentibus *d. cap. 16.* Concil. Triden. *sess 24.* vbi Concil. inquit, quod si Ecclesia Metropolitana fuerit, aut exempta, Capitulum, quod in deputatione Vicarij negligens fuerit, tunc antiquior Episcopus ex suffraganeis in Metropolitana, & propinquior in exemptа Vicarium posset constituere. Ex quibus verbis colligit ipse, quod ista deuolutio fiat solum ad effectum, vt possit suppleri negligentia Capituli, & per ea declaratur verba præcedentia, ergo poterit moram purgare sed contrarium est verius per declarationem Sacræ Congregationis concilij aliter sentientis, Quod si capitulum non eligit Vicarium in tempore, nec Metropolitanus negligentiam suppleuit; tunc deputatur Vicarius Apostolicus a Sacra Congregatione, *vt accedit in vna Sutrinen. 10. Ianij.* 1603.

30 Est insuper notandum, quod potest Capitulum, imò debet salarium competens constituere Vicario Capitulari, nam non debet propriis stipendijs militare. *cap. iam nunc. 28. qua. 1 prop. fin. versic. quis militat, & cap. cum ex officij de præscript.* sed habere debet competens salarium, sicut quilibet alius extraneus Vicarius, debet tamen deducere expensas, quas domi facturus esset, ex eo quia tenetur residere, propter Ecclesiæ seruitium, vt notat Pauin. *de pot. c. sed. vacant p. 2. prin. qu. 10. nu. 5.* Foller. *super Const. Reg. tit. de Sacr. Eccles. nu. 75.* Sbroz. *lib. 1 qu. 55. nu. 7.* Quarant. *vbi prox. versic. septimo dubitatur*. sic etiam declarauit. Sacra Congregatio *in vna Ventimilien. 15. Octobr.* 1601. Quod potest esse ad rationem scutorum quatuor pro singulis mensibus, vt declar. Sacræ Congregat. *in vna Casalen. 21. Aug.* 1654. Non tamen debet esse maius eo, quod habebat Vicarius Episcopi defuncti Sac. Congregat. *In Ventimilien. 15 Ianuarij* 1602.

31 Sed quæritur hic, an Vicarius Capitularis lucretur fructus, licet non inseruiat Ecclesiæ officijs in Choro.

Respondetur affirmatiuè, quia censetur inseruire Ecclesiæ, & habetur tanquam præsens *c. ad audientiam de cler. non resid.* Rot. *dec. 22. numer. 6. par. 1. diuers.* Monet. *de distribut. quot. par. 1. quæst 11 num. 89.* Pauin. *vbi sup. num. 5. præcit.* Quarant. *ib. num* 8. Garz. *de benef. part. 3. cap. 2. numer. 358* Gonzal. *ad reg. octauam Cancell. gloss. 6. num. 264.* Quod habet locum de iure, etiam cessante consuetudine. *per cap. ex part. 2. de cleric. non resid.* non solum in fructibus, verum etiam in distributionibus quotidianis, si est præsens in loco, vbi est Eccles. *cap. vnico de cleric. non resid. in 6. & ibid. Doctor.* Couarruu *libr. 3. variar. cap. 31. numer. 8. versic. optimè.* Zerol. *in prax. Episcopal. part. 1. vers. distributiones quotidianæ §. 3. vers septimo, debentur,* nisi adsit consuetudo non lucrandi distributiones, *vt not. Prosp. August. in add. ad* Quarant. *d. ver. cap. sed. vac. numer. 8. in fin.* Monet. *d. quæst. 11. num. 83. &* Garz. *vbi prox. num. 160 vt in simili tradit.* Sbroz *in Vic. ep. lib. 1. quæst. 43. n. 3.* & Nos *infra subsect. 4. num. 9.*

vbi

vbi dicemus secus esse in Vicario Episcopi, quia ipse seruit Episcopo, non Ecclesiæ.

32 Est similiter aduertendum, quod si in electione Vicarii Capitularis non interfuerint omnes de Capitulo, sed Aliqui dicerent de nullitate, ex eo quia non fuerunt vocati, vt accederent ad electionem, nec auditi, nullitas hæc proponi debet coram superiore Capituli, per quem congnoscetur de prædicta nullitate, & si per ipsum fuerit electio irritata; propter huiusmodi causam, tunc non deuoluitur facultas ad Metropolitanum, sed poterit capitulum iterum, & denuò congregari, & ad legitimam Vicarii Electionem deuenire, vt respondit Sacræ Congreg. *penès* Quarant. *d. verb. Capitulum sed. vac. in fin.*

33 Quod si in electione Vicarii discordia esset inter Canonicos, & plures eligerentur, remanere debet, cæteris remotis, magis idoneus, & habens qualitates, Concilii Quarant. *ibid. vers. secundò dubitatur.* Ricci. *resol.* 505. *vers.* 2.

34 Sed quæritur, an Vicarius Capitularis debeat præcedere omnes Canonicos, & dignitates, excepta prima, post pontificalem?

Respondetur affirmatiuè ita Sacr. Congreg. *declarauit an.* 1603. *in vna Assision. de mense Augusti.* si verò lucrari voluerit distributiones quotidianas, & sit Canonicus interessendo Choro, debet habere solitam vestem canonicalem, & sedere in loco proprio sui Canonicatus, neminem antiquiorem præcedendo. Rot. *in Lucana benefic.* 18. *Decembris.* 1579. *coràm Seraphino relata ab* Alois. Ricc. *in resol.* 499. *numer.* 8. *secund. edit. & not. etiam in prax. for. Eccles. decis.* 475. *in prim. edit. Et Ead.* Rot. *decis.* 288. *numer.* 2. *apud* Farin. *part.* 2. *recens.* Barbos. *de pot. Ep. part.* 3. *alleg.* 54. *num.* 167 *& in simili not.* Sbroz in Vicario Episc. si sit canonicus, nam tunc sedere debet in loco suo, si vult lucrari distributiones *ità in lib.* 2. *de Vic. Episc. quæst.* 45. *num* 17. *vbi multos alleg.* Barb. *de iur. eccles. lib.* 1. *cap.* 32. *num.* 39. *&* 40. Dian. *par.* 8. *tr* 4. *res.* 67. si verò noluerit habere distributiones, debet præcedere omnes, vt diximus, non tamen potest occupare sedem Archidiaconi in Ecclesia, sed sedere debet in alia sede portatili. Ita declarauit S. Cong. Rituum *in Nucerina* 10. *Aprilis* 1601. *quam refert* Barbos. *ib. num.* 42.

35 Quæritur secundo, ad quem spectet noua electio Vicarii, si primo electus à capitulo, vel à Metropolitano moriatur?

Respondetur, quod ad capitulum deuoluitur electio. Quarant. *vbi sup. n.* 4. Gauant. *in Enchir. ver capitulum sed. vac. n.* 21.

36 Quæritur tertio, an Capitulum sede vacante, post electionem Vicarii, possit aliquam iurisdictionem exercere?

Respondetur negatiuè. per Garz. *tom.* 1. *de benef. p.* 1. *c.* 7. *num.* 25. *& seq.* Ratio est, quia tota iurisdictio episcopalis transit ad Vicarium capitularem, post electionem priuatiuè, quod capitulum, non cumulatiuè; ita Sac. Cong. Episc. *in vna Hydruntina.* 2. *Octobris.* 1655. *& in alia Neritonen.* 17. *Septembris. eiusdem anni.* Non desunt tamen Alii, qui contrarium asserant. *de quibus* Meroll. *tom.* 3. *disp.* 7. *c.* 7. *dub.* 25. *n.* 252 *& sequ.* & Dian. *part.* 6. *tr.* 7. *resol.* 41. sed tamen à prima sententia negatiua non est recedendum.

SVBSECTIO SECVNDA.

De his, quæ Vicarius Capitularis facere potest de iure Ordinario.

SVMMARIVM.

1 *Capitulum succedit Episcopo in his, quæ competunt de iure communi.*

Casus, in quibus Vicarius capitularis iurisdictionem ordinariam habet.

2 *Dimissorias ad ordines infra annum his, qui arctati sunt beneficiis concedere valet.*

3 *Non arctatis non potest infra annum concedere.*

4 *Potest illas dare præsentato ad iuspatronatus infra annum.*

5 *Dimissorias prædictas potest dare post annum omnibus subditis.*

6 *Pontificalia exercendi licentiam concedere potest extero Episcopo; sed cum cautela, c. Pontifices 7 q. 1.*

Prax. Vicar. Caroli Pellig. Par. I.

7 *Vicarius capitularis totam iurisdictionem habet, etiam in his, quæ sine mandato speciali Vicarius Episcopi non potest.*

8 *Vicarius prædictus priuatiuè, quoad capitulum iurisdictionem habet.*

9 *Iurisdictio dicti Vicarij est eadem, quam Episcopus habebat.*

10 *Litteras commendatitias Curatis studere volentibus concedit infra annum.*

11 *Visitare potest Diœcesim, etiam absque mandato capituli.*

12 *Visitatorem facere potest, ipso impedito, si lapsus sit annus ab vltima visitatione.*

13 *Synodum Diœcesanam celebrare valet, post annum ab alia.*

14 *Examinatores Synodales ibi creare potest.*

15 *Præsentatos admittit, & instituit.*

16 *Concursum ad Parochiales vacantes facit.*

17 *Reconciliat Ecclesias non consecratas.*

18 *Causas matrimoniales cognoscit, sine speciali mandato capituli; criminales verò non.*

19 *Litteras exequitur Apostolicas episcopo mortuo directas.*

20 *Similiter & directas eius Vicario sub nomine Vicariatus, sed contrarium est verius, & seruatur.*

21 *Litteras approbationis de vita & moribus concedit.*

22 *Dispensat in irregularitatibus occultis.*

23 *Visitat moniales non exemptas.*

24 *Visitat exemptas, vt Delegatus Apostolicus.*

25 *Parochialibus vacantibus Oeconomum deputat.*

26 *Substituere potest sibi Vicarium ad modicum tempus.*

27 *Sine adiunctis procedere potest, si Episcopus poterat prius.*

28 *Delegatus Apostolicus esse potest in causa hæresis, si 40. annum habeat.*

29 *Resignationes beneficiorum recipit, & quomodo.*

30 *Beneficia confert, si ad Episcopum spectabat collatio.*

31 *Permutationibus beneficiorum communium capitulo, & episcopo consentire potest.*

32 *Vnire potest beneficia ex causa.*

33 *Priuare Beneficiatos in casibus episcopo permissis.*

34 *Commendare Ecclesias potest ad tempus*

35 *Aedificandi Ecclesiam licentiam concedit.*

36 *Dispensat cum illegitimis ad minores ordines, & ad simplex beneficium, cum causa.*

37 *Dispensare potest in omnibus, quæ de iure episcopis competunt ex iurisdictione.*

38 *Indulgentias concedere valet.*

39 *Confessarium, vti Pœnitentiarium, pro Sede vacante tantum eligere potest.*

40 *Censuras ferre potest, & ab illis absoluere, nisi specialiter prohibeatur.*

41 *Electiones Religiosorum infirmare, vel confirmare potest.*

42 *Statuta facere potest totam Diœcesim obligantia.*

43 *Exequi potest vltimas voluntates, si iure ordinario episcopo competebat.*

44 *Religiosos exequutores testamentorum compellere potest ad rationes reddendas.*

45 *Administratores piorum locorum compellit similiter ad rationes reddendas.*

46 *Causas omnes cognoscere potest in prima instantia, quæ ad Episcopum spectabant.*

Etiam Hæresis.

47 *Interstitia remittere potest, vt Episcopus poterat.*

48 *Vltimas voluntates commutare potest.*

49 *Matrimonio assistere valet, & alteri Sacerdoti assistendi licentiam concedere.*

50 *Charitatiuum subsidium pro episcopo exigere potest.*

51 *Licentiam nouitiis donationem faciendi ante duos menses professionis concedere potest.*

52 *Confessarios ad confessiones approbare potest.*

53 *Inquirere potest de delictis extra visitationem.*

54 *Syndicare officiales potest.*

55 *Testimoniales de vita, & moribus facere potest.*

56 *Monitoria ad finem reuelationis concedere potest.*

57 *Dispensare valet in censuris occultis vigore, Conc. Trid. c. 6. de ref. sess. 24.*

58 *Item in hæresi occulta.*

59 *Item in casibus Pontificijs, in quibus non est facilis recursus ad Papam.*

60 *Item absoluit ab excommunicatione ob percussionem Clerici in casibus Episcopo permissis.*

61 *Capitulum dicitur successor, non Vicarius episcopi iurisdictione.*

62 *Cognoscit laicos, si iurisdictionis temporalis illius sint.*

63 *Succedit in iurisdictione ex consuetudine episcopo competente.*

64 *Gratiam facere etiam potest.*

65 *Episcopus est Princeps in sua Diœcesi.*

66 *Clericos seluaticos creare potest Vicarius capitularis.*

67 *Ea, quæ speciale mandatum requirunt capitulo facere nequit, absque illo.*

1 CVm Capitulum, sede vacante, succedat Episcopo in his, quæ illi competunt de Iure communi, non verò in his, quæ sunt de iure speciali, siue delegato, vt per Doctores communiter *in cap. cum te, vbi* Felin. *numer. 17. de rescript. in cap. cum olim de maior. & obed. & in capitul. verum. num. 17. de for. compet.* Abb. *in capit. quoniam numer. 15. de offic. deleg.* *Roman. cons. 56. vbi* Mandos. *in addit. numer. 14. &* Decius. *cons. 128. col. 1.* & Nos *decem. infr. num. 37. & subsect. seq. num. 1.* Ideo & Vicarius capituli succedit eodem modo, quia non potest plus iuris habere, quam capitulum habet. *l. nemo plus iuris ff. de reg. Iur.* Felin. *in proximè cit. cap. 1. cum te num. 17.* Cucc. *Inst. Iur. Can. libr. 2. de offic. Vic. num. 39.*

Quare referam hic casus, in quibus authoritatem habet Vicarius Capitularis secundum ius commune & decisiones Sacrarum Congregat. Episcoporum Concilij, & Rituum, licet post huiusmodi compillationem, inuenissem aliom Doctorem, quem priùs non videram, qui similem ordinem in aliquibus tenuerat, diuersimodè tamen.

2 Potest igitur prædictus Vicarius concedere litteras dimissorias ad ordines, infrà annum in arctatis Beneficijs, tam habitis quam habendis, *vt in c. licet Canon. de elect. in 6.* Tr. *sess. 7. c. 10. de ref.* Zerol. *in Prax. Epis. p. 1. verb. Capitulum §. 1. vers. secundum,* Rebuff. *in Prax. Benef. de deuolution. p. 1. n. 67. per t. cum nullas. §. Episcopo de temporib. ordin. in 6.*

3 Alijs tamen, qui non sunt arctati occasione Beneficij recepti, vel recipiendi dictas dimissorias concedere non potest *vt dicemus infrà sect. seq. num. 4.* aliàs incurreret pœnas comminatas à Sac. Conc. Trid. *sess præd. 7. cap. 10. de ref. & sess. 23. c. eodem 10. de ref.*

4 Potest similiter Vicarius Capitulari concedere litteras Dimissorias ad primam tonsuram ei, qui est præsentatus à Patronis laicis ad Beneficium Ecclesiasticum ipsorum, vt illud obtinere valeat. Sacr. congreg. Conc. *ita declarauit sup. cap. 10. de ref. sess. 7. de qua* Garz. *de Benef p. 5. c. 7. n. 93.* Aluin. *de potest. Episc. Abbatum, & Abbatissar. c. 7. sub num. 1* Barbos. *de Canonic. & dignitatib. c. 42. nu. 118.*

5 Potest autem litteras dimissorias ad ordines ad quoscunque subditos concedere potest annum sedis vacantis, & facultatem ordinandi in Ecclesia vacante, vt etiam declarauit Sac. Cong. *vbi sup. de qua idem* Garz. *vbi proximè declarat. prima.*

6 Potest etiam Vicarius Capitularis, sede vacante concedere licentiam extero Episcopo exercendi Pontificalia in Ecclesijs Diœcesis, & ordines conferendi, tam clericis suis subditis, quam etiam exteris habentibus litteras suorum Episcoporum, iuxta tamen formam Decreti Sacræ Congreg. Conc. *vbi sup. sess. 7. cap. 10. de reform.* Pui. *decis. 407. l. 2* Nauar. *consil. 44. de temporib. ordinat.* Quaranti. *in sum. Bullar. verb. capitul. sede vacant. q. 10. sub. n. 1. vers. subnectitur congruè, & qu. 11.* Garz. *d. n. 93. declar. 5.* Henriq. *in sum. l. 10. c. 22.*

Et similiter potest dare licentiam episcopo extero confirmandi, Ecclesias consecrandi, reconciliandi, &c. ad vsum Pontificalium spectantia in sua iurisdictione. Sacr. Congr. *in vna Nepesina 15. Decembr. 1603.*

In omnibus autem casibus, in quibus concedit licentiam Episcopo extero exercendi Pontificalia in Diœcesi debet vti cautela tradita *in c. Pontifices 7. q. 1.* idest vt præstet cautionem, quod ex hoc nullum sibi ius in Ecclesia vendicabit, vt tradunt, Gloss. & DD. ibi.

7 Potest exercere Vicarius capitularis totam iurisdictionem capitulo competentem, etiam in illis casibus, in quibus Vicarius Episcopi non posset sine speciali mandato. Ratio est, quia cum Concil. Trid. *sess. 24. cap. 16. de reform.* arctet capitulum ad eligendum Vicarium, infra octo dies, qui totam iurisdictionem exerceat, non videtur necessaria alia specialis commissio, Dian. *par. 6. tr. 7. resol. 41. in princ. vers. secundò videtur; vide tamen infrà n. 57.*

8 Maximè, quia per declarationes Sacræ Congregationis, Ipse Vicarius priuatiuè quoad capitulum, non cumulatiuè, iurisdictionem obtinet, Sac. Congreg. Episc. *in vna Hydruntina 1. Octobris 1655. & in alia Neritonen. 17. Septemb. eiusdem ann. & diximus subsect. præced. n. 35.*

9 Et eius iurisdictio eadem est in his quæ sunt iuris communis, quæ fuit Episcopi. Sac. Congreg. *in vna Rietina 21. Nouembris* 1603.

10 Potest litteras commendatitias dare clericis animarum curam habentibus ad studium ire volentibus, quia non sunt dimissoriæ ad ordines. Innoc. *in c. 1. num. 1. & 2. de cleric. peregr.* Ab Panorm. *in cap. relatum numer. 4. & in cap. fraternitatis, numer. 6. de cler. non resid.* Zerol. *in prax. episc. part. 1. verb. capitulum, §. Ad secundum.*

11 Potest item Vicarius capitularis visitare Diœcesim, quamuis id à capitulo specialiter ei non fuerit commissum. Sac. Congr. Conc. 1591. *21. Aprilis, de qua* Garz. *in addit. ad d. c. 7. n. 29.* Barbos. *de iur. eccl. l. 1. c. 32. n. 67 cum seqq.*

12 Imò si ipse noluerit per se visitare potest Visitatorem deputare *DD. super. cit.* Quod si ipse visitet, decreta quæcumque facere potest, dummodo sit lapsus annus à postrema visitatione. Nec faciat nouitates, Sac. Congreg. Episc. *in vna Lancianen. 10. Iuny 1629. & in alia Pampilon. 3. Februar. eod. an. & in alia Materanen. 10. Decembr.* 1604. *& 12. Ianuary & tot. tit. De* *eret. exer.* Ne sede vacante aliquid innouetur, & Sacr. Conc. *3. Febr. & 10. Decembris.* 1629. cum famulatu, & comitatu solito, à Sac. Conc. Trid. *sess. 21. c. 1. de reform.* præscripto, ita Sac. Cong. Concil. *in Liman. 10. May* 1629. de qua Barb. *de can. & dign. c. 42. n. 70. & vbi sup. n. 71.*

13 Potest Diœcesanam Synodum congregare, elapso tamen anno ab altera Synodo vltimo loco celebrata. Gauant *in Prax. Diœces. Synod. p. 1. c. 2. in annot. n. 3.* Massobr. *de Synod. Diœces. c. 2. dub. 4.* Sac. Congr. Conc. *ann.* 1577. *Capitulum Toletanum; de qua* Garz *p. 9. c. 2. n. 8.*

14 Potest eo tempore, quo facit Synodum eligere examinatores Synodales, extra vero illam non potest; sed vti debet electis antea, Sacr. Congr. Episc. *in vna Neapolitana 12. Ianuary & 26. Ianuary* 1604.

15 Potest admittere clericos præsentatos ad Iuspatronatos à Patronis, & illos instituere, *c. 1. de institutionib. in 6.* Vinian. *de iurepatron. par. 2. l. 12. cap. 1. nu. 6.* Pauin. *de pot. c. sede vac. 2. p. qu. 4. & 5.* Garz. *de benef. p. 5. cap. 7. num 54.* Barbos. *p. 3. de episc. alleg. 72. n. 183. & de iur. eccles. l. 1. cap. 32. nu. 63. vers. item in confirmandis, & n. 95.*

16 Item concursum ad Parochiales vacantes tempore sedis vacantis facere potest, vt poterat Episcopus, seruata forma Sacri Conc. Trid. *sess. 23. cap. 18. de ref.* magis idoneum eligere, & approbationem ad Sanctiss. Dominum, eiusque Eminentissimum Cardinalem Datarium mittere pro confirmatione electionis. ita declarauit Sacra Congregatio Episc. *in vna Rauennaten. 3. Februar.* 1604. de qua Garz. *de benef part. 9. capit. 2. n. 7. & in alia Toletana,* de qua idem Garz. *p. 11. c. 4. n. 79.* Gauant. *in Manual. episc. vers. capitulum sed vacant. num. 31.* Lotter. *de re beneficiar. lib. 2. quæst. 2. nu. 36.* Quidquid afferat Meroll. *tom. 3. disp. 7. c. 7. dub. 15.*

Neque obstat, quod non possit beneficia conferre, *vt dicemus in seq. subsect. nu. 16.* & ideò neque curata, vt censuit Rot. *in vna Abulen. Parochialis 22. Iuny 1594. coram Domino Blanchetto.* quam refert Barbos. *de can. & dignitat. cap. vlt. n. 110. & de iur. eccles. l. 1. c. 37. n. 109.* Ead. Rot. *in alia 1. Februar. 1592. coram D. Mellino.* de qua Garz. *d. n. 79.* Nam respondetur, quod concursum facere, & approbare magis idoneum repertum, ac illum ad summum Pontificem mittere pro collatione, non est conferre, vt clarè de per se patet.

17 Potest Ecclesiam non consecratam reconciliare. Sacr. Congr. Rituum *in vna Hydrunt. 15. Decemb.* 1632. Boosadin. *in Thesaur. ecclesiast. decis. res. 51. n. 25.*

18 Potest idem Vicarius capitularis, ex mandato Generali capituli, cognoscere causas matrimoniales; non tamen causas criminales, sine mandato speciali Sac. Congr. Concil. *die 30. May* 1602. de qua Aldan. *in compend. canonic. quæst. libr. 1. tit. 43.*

tit. 53. num. 47. Pauin. de pot. cap. sed. vacant. par. 2. q. 10. num. 17. Barbos. par. 1. de episc. alleg. 54. num. 175. & de iur. eccles. l. 1. c. 32. num. 72. & num. 202. Sed tamen in Praxi seruatur, quod quotiescomque eligitur Vicarius capitularis a capitulo, datur illi omnes facultas, quam capitulum habet, & dare potest, etiam in his, quæ speciale mandatum requirunt.

19 Potest executioni demandare litteras episcopo defuncto per Sacr. Congregationem directas & ab illo non exequutas Sacr. Congreg. Episc. die 10. Aprilis 1615. de qua Barb. de canonic. & dignit. cap. 42. num. 60 Dian. par. 5. tract. 14. resol. 29. & infr. num. 55. Secus erit in commissionibus Apostolicis in forma dignum, nam istas litteras exequi non potest, vt dicemus infrà subsection. seq. n. 29.

20 Potest exequi similiter litteras ad Vicarium episcopi mortui directas, sub nomine Vicarij. Sacr. Congreg. Episc. 5. Febr. 1600. de qua Gauant. in man. episc. verb. capitulum sede vacante, num. 53.

Negat tamen Rot. in vna Ilerdensi 4. Maij 1588. coram Seraphino. Idem tenet Garz. de benef. p. 6. c. 2. à num. 45 & latè; Leo similiter in Thes. for. eccles. p. 1. c. 10. num. 8. fallentia quarta, & Barb. de iur. eccles. l. 1. c. 32 num. 57 cum seqq. & de commun. obseruantia testatur, & plures declarationes S. C. affert. & infr. subsect. seq. n. 29.

21 Potest etiam ante lapsum anni dare litteras testimoniales obtinenti facultatem à Papa suscipiendi ordines de licentia Ordinarij, hoc est de vita, & moribus approbationem. Nauar. cons. 19. de tempor. ordinat. Piasec. in prax. episc. p. 1. cap. 1. num. 14. vers. capitulum, Barbos. de pot. epis. p. 2. alleg. 7. num. 14. Quarant. in sum. Bullar. verb. capitulum sede vacante, qu. 10. Idem Barb. de iur. eccles. l. 1. c. 3. n. 122.

22 Potest item Vicarius capitularis absoluere ab irregularitatibus, & censuris ex delictis occultis Sedi Apostolicæ reseruatis prouenientibus, in quibus concessum est episcopis, vigore Conc. Trid. sess. 24. de refor. capit. 6. posse absoluere, cum capitulum sede vacante, eamdem habeat facultatem quam habet episcopus in his, quæ iure communi veniunt, vt sup. diximus num. 1. ita declarauit Sac. Congreg. Conc. die 3. Decemb. 1632. de qua Barbos. de can. & dign. d. cap. 42. n. 62. in fin. Idem Barbos. de epis. p. 2. alleg. 39. n. 16. & de iur. eccles. l. 1. cap. 32. num. 62. in fin. & latè num. 82. Dian. p. 4. tr. 4. res. 211. vers. notandum est Garz. de ben. p. 5. c. 7. num. 41. & p. 7. c. 11. num. 21. Sayr in Clau. Reg. l. 6. c. 11. n. 84. Quidquid aliter sentiat Bonac. de cens. disp. 7. q. 5. pun. 1. & Alter de cens. tom. 2. disp. 6. de suspens. c. 3 & Piasec. in Prax. Episc. p. 2. c. 1. art. 3. num. 81. vbi adest declarationem Sacræ Congregationis Concilii. de qua Nos infr. n. 55. & Leo. in Thes. for. Eccl. p. 1. c. 10. n. 8. fallent. 8. & 9.

23 Post Idem Vicarius capitularis moniales non exemptas visitare, exemptas verò non potest Pauin. de potest. c. sede vac. p. 1. q. 7. Azor. l. 3. c. 37. q. 15. Garz. de ben. p. 5. c. 7. num. 45. & Leo. in Thes. for eccl. p. 1. c. 10. n. 8 fallent. 10. Barb. de iur. eccles l. 1. c. 32. n. 71. vers. extende.

24 Potest tamen moniales exemptas visitare in iis, in quibus datur Episcopis facultas perpetua visitandi, tamquam Sedis Apostolicæ delegatis, vt in Conc. Trid. sess. 25. de regular. c. 9. ita Molin. de iustit. tr. 5. disp. 11. num. 8. Garz in addit. ad. d. c. 7. n. 47. Barbos. de Canon. & dignit. c. 42. num. 107. & de iur. eccl. l. 1 cap. 32. n. 71. in fin. Ratio est, quia ista delegatio fit Episcopo in perpetuum, & sic transit ad capitulum, cum sit pars iurisdictionis ordinariæ, non ad tempus vt notatur per supr adductos DD. locis cit. & Nos dicemus infrà subsect. seq. n. 31.

25 Potest idoneos vicarios parochialibus vacantibus deputare, donec de Rectore prouideatur, & proponere edicta pro concursu vt sup. dix. num. 16. ita Sac. Congreg. Conc. declarauit. quam adducit Aldan. in compendio Canonicar. resolut. l. tit 42. num. 46. Molin. de iustit. tract. 5. disp. 11. n. 81. vers. licet. Barb. d. l. 1. de iur eccles. c. 32. n. 92.

26 Potest item Vicarius capitularis substituere sibi Vicarium, ad modicum tempus, propter eius absentiam, vel infirmitatem, non verò capitulum. Sacr. Congr. Conc. sup d. c. 16. de ref. sess. 24. de qua Garz. de benef. p. 5. d. c. 7. num. 23. declar. 6. Pauin. de pot. c. sed. vac. p. 1. q. 10 Barbos. de iur. Eccles. l. 1. cap. 32. num. 56. vers. Non potest. & ead. Sac. Congr. Conc. 7. Maij. 1600. de qua Barbos. in coll. doc. apost. 71. n. 9.

27 Post procedere, sinè adiunctis, secundum dispositionem Sacr. Conc. Trid. sess. 25. cap. 6. de refor. si Episcopus, dum viuebat auctoritatem habebat procedendi, sine illis; si verò Episcopus hoc priuilegio non gaudebat: ita nec Vicarius capitularis illius Ecclesiæ. Sac. Congreg. Concil. penès Garz. vbi sup. de benef. p. 5. c. 7. n. 32. declarat. 8.

18 Potest etiam Vicarius capitularis esse Delegatus Apostolicus in causa hæresis, si attigerit annum quadragesimum suæ ætatis, aliàs gesta per ipsum non valent, etiam si non opponatur. Pauin. de pot. cap. sed. vac. 2. p. princ. q. 10. num. 9. quod antè dixerat. Gloss. in Clement. 2. verb. committi de hæret. Sbroz. de offic. Vic. l. 1. q. 35. num. 8. In cognoscendo autem de crimine hæresis, prout poterat Episcopus, vt in Reis comprehendendis, iudicandis, & puniendis, non requiritur delegatio cum habeat facultatem a Iure Gloss. in cap. ad abolendam vers. prerogatiua de hæretic. Dian. p. 4. tr. 8. resol. 31. Barb. de iur. eccles. l. 1. c. 32. n. 66.

9 Potest resignationes Beneficiorum recipere, si tria concurrant; Primo scilicet quando fieret ex causa necessaria non libera, Secundo quando collatio spectat ad Episcopum, & capitulum simul. Tertiò quando talis resignatio, & collatio fiunt ante prouisionem factam de Prælatio in Concistorio, etiam antequam possessionem capiat. Garz de ben. par. 11. cap. 3. num. 256. & cap. 4. à num. 75. Sbroz. de Vic. Ep. l. 2. q. 71. num. 12. Barb. de pot. Ep. par. 3. alleg 69. num. 8. & de iur. Eccl. l. 1. cap. 32. num. 96. Quarant. in sum. Bull. d. verb. cap. sed. vac q. 9. propè fin. vers. quarto limita. Zerol. in Prax. Epis. p. verb. Capitulum, §. Ad quartum, Dian par. 8. tract. 4. resolut. 28. vbi latè.

30 Potest ea Beneficia conferre, quorum collatio prius spectabat ad Episcopum per deuolutionem, ob negligentiam inferioris. Abb. in c. 2. n. 1. Ne sed. vacant Quarant. vbi supra qu. 10. Alia verò beneficia non potest conferre per Bullam Pii V. edit. ann. 2568. & notat Zerol. vbi sup. in fin. & Nos dicemus subsect. seq. n. 16. & 9.

31 Potest similiter in Beneficiorum Permutationibus auctoritatem interponere & consensum præstare; quando collatio partim spectat ad capitulum, & partim ad Episcopum, non in aliis casibus. Quarant. ib q. 10. Barbos. de iur. eccles l. 1. c. 32. n. 97. Garz. de benef. p. 11 c. 4. à n. 75. Bonacin. de simon. q. 4. §. 12. n. 8. vers. Alij verò Dian. p. 8. cit. tr. 4. res. 29.

32 Potest vnire Beneficia, ex causa, in omnibus casibus, in quibus potest Episcopus, dummodò nihil præiudicetur iuri Episcopali Quarant. ib. qu. 9. vers. quæ conclusio. Zerol. in Prax. Ep. p. 1. verb. vnio. §. 11. & p. 2. verb. capitulum §. 4. Barb. d. lib. 1. c. 2. num. 98. Garz. de benef. p. 12. c. 2. num 68. non tamen capitulo vnionem facere. vt infr. subsect. seq. n. 12.

33 Potest priuare beneficiatos eorum beneficiis, seruatis seruandis, in casibus Episcopo permissis Quarant. ib.

34 Potest commendare Ecclesias ad tempus, donec prouideatur. Quarant. loc. cit. Zerol. in prax. ep. p. 1. d. verb. capitulum §. ad quintum. Rebuff. in prax. ben. tit. de deuolut. num. 77. & 80. Molin. de iust. tr. 3. disp. 11. num. 11. vers. licet. Barb. de iur. eccles. l. 1. c. 32. num. 94.

35 Potest dare licentiam ædificandi Ecclesiam. Quarant. vbi sup. Et vt acquiratur Iuspatronatus. Lambertin. de iurepatr. l. 1 par. 1. quæst. 5. art. 9. Pauin. de pot. cap. sed. vac. p 5. quæst. 1. n. 5. Garz. de benef. p. 5. c. 9. n. 79. Barb. de episc. p. 3. alleg. 70. n. 32.

36 Potest dispensare cum illegitimis, etiam ex damnato coitu, ad minores ordines; & ad beneficium simplex. cum causa. Nauarr consil. 31. quod. incipit. an capitulum de tempor. ordin. in antiq. & consil. 7. de fil. presbit. in nou. Quarant. vbi sup. versic. secundo quæro, Barb. de potest. Episc. p. 2. alleg. 45. n. 25. & de iur. eccles. l. 1. c. 32. n. 81.

37 Potest dispensare regulariter in omnibus iis, in quibus potest episcopus, ratione iurisdictionis episcopalis, vt obseruat Enriq in sum. l. 14. de irregular. cap. 20. §. . Molin. de iust tract. 2. disp. 11. numer. 5 Sayr. in clau. Reg. lib. 6. cap. 11. numer. 84. Barbos. vbi prox. numer. 26. & de iure ecclesiast. lib. 1. capit. 32. num. 81. Ratio est quia cum capitulum. Sede vacante succedat Episcopo defuncto in omnibus his, quæ ad ordinariam iurisdictionem Episcopi spectabant de iure communi, exceptis nonnullis speciali iure prohibitis, vt diximus sup. n. 1. & dicem. infrà subsect. seq. num. 2. & notat Rebuff. in prax. ben f. tit. de deuolut. à num. 57. Pauin. de potest. Epis. sed. vac. p. 1. cap. 1. num. 3. Gutier. canon. quæst. l. 1. cap. 3. num 10. Sayr. ibid. & Barbos. vbi prox. num. 27. Ricci. in prax. for. Eccles. decis. 357. in prim. edit. & resol. 305. num. 4. in 2. edit. vbi ait quod capitulum succedit in omnibus, q. sunt iurisdictionis, tàm contentiosæ, quam voluntariæ, ideò Vicarius à capitulo electus, potest omnia facere,

quæ capitulo competunt, cum per Concil. *ib. d. sess. 24. cap. 16. de reform.* tota iurisdictio transfundaotur in Vicarium electum, vt etiam diximus *sup. num. 7. & seq.* vt iurisdictionem capitulo competentem in spiritualibus, & temporalibus administret. Rebuff. *vbi sup. num.* 62. etiam in his, quæ mandatum exigunt speciale. Genuens. *in prax. Archiep. Neap. cap.* 86. *num* 5. Garz. *de benefic. par. 5. c. 7. n.* 28. Barb. *de iur. eccles. l.* 1. *d. c.* 32. *n.* 103.

38 Potest concedere Indulgentias, quia hæc facultas Episcopo competit, ratione iurisdictionis, Syluest. *verb. indulgentia, & vers. capitulum*, §. 10. Zerol. *in prax. Episc. par. 1. verb. indulgentia, §. ad secundum*, vbi affert paritatem, quod etiam Vicarius generalis Episcopi potest indulgentias concedere, si ad hoc speciale mandatum habeat, ex Rebuff. *in prax. benef. de for. vicar. n.* 172. Pauin. *vbi sup. p. 1. princ. q.* 4. Barb. *d. l. 1. c. 32. n. 91. & de ep. p. 2. alleg.* 88. *n.* 21.

39 Potest creare confessarium, tamquam Penitentiarium, sed durante sede vacante, qui absoluat in casibus, etiam Episcopo reseruatis, vt notat. Abb. Panorm. *in cap. his qua de maior. & obed.* Gloss. & DD. *in capitol. 2. de poenit. & remiss.* Rebuff. *vbi sup. tit. de deuolut. num.* 63. Barbos. *de iur. eccles l. 1. cap. 32. numer.* 64. Quod intellige de simplici confessario, qui gerat vices penitentiarij, non quod reuera possit conferre præbendam Penitentiarij. Garz. *de benef. par. 5. ca. 4. num.* 150.

40 Potest similiter suspendere, excommunicare, interdicere, priuare, & obseruare. *cap. his, qua in fin. de maiorit. & obed. c. vnic. eod. tit. in 6.* Rebuff. *vbi proximè*, & Alij apud Dian. *p. 8. trac. 4. res.* 11. quare poterit absoluere ab excommunicatione, à qua poterat Episcopus, nisi ei fuerit à Sede Apostolica specialiter prohibita, seu interdicta potestas. *vt in d. cap. vnico habetur*, Sylnest. *in sum. verb. capitulum*, §. 2. Suar. *de cens. tom. 5. disp. 7. sect. 2.* Barb. *de iur eccles. d. l. 1. c. 32. num.* 62. & 65 & 80 Nec non poterit excommunicationis monitoria concedere ad finem reuelationis pro rebus deperditis, *vt dicam inferius n.* 56.

41 Potest confirmare, vel infirmare electiones Religiosorum, sicut poterat Episcopus, vt de Præpositis Religionum, & similibus, *cap. cum olim*, *vbi* Gloss. & DD. *de maior. & obed.* Barb *ib. num.* 63.

42 Potest etiam statuta facere, quæ totam Diœcesim obligent, etiam tempore Episcoporum successorum, Pauin. *de potest. cap sed. vacant. p. 1. q.* 6. Sbroz *de offic. Vic. l. 2. quæst.* 187. *num.* 5. & 6. Zerol. *in prax. episc. par. 1. verb. capitulum*, §. 15. Card. Tusch. *pract. rar. conclus. tom 1. litt. C. conclus.* 53. *num.* 1. Marcel. Vulpe. *in prax. eccles. cap.* 44. *num.* 16. Quarant. *d. ver. capitulum sede vac. vers. quarto quæro*, Barbos. *de iur. eccles. l. 1. cap.* 32. *vbi declarationes Doctorum affert*, qui intelligunt de illis statutis, quæ ad ipsum capitulum pertinent, quomodo scilicet congregari debeat, distributiones diuidere inter se, & huiusmodi vel sint iusta, & vtilia Ecclesiæ, & mensæ episcopali: vnde non poterit statuere, vt charitatiuum subsidium in futurum minuatur, Barbos. *ib. & de pot. episc. p. 3. alleg.* 87 *n.* 14.

43 Potest item exequi, vltimas defunctorum voluntates, quatenus iure Ordinario competebat Episcopos, Pauin. *ibid. par. 2 question.* 7. Zerol. *vbi supr. par. 2.* §. 6. Quarant. *ibidem vers. septimo, quæro.* Barbos. *ib. numer.* 76. & *de episc. par. 3. alleg.* 82. *n.* 31. secus est in exequutione testamentorum, quę competit Episcopo iure speciali, nam tunc non poterit. Pauin. *ibid. vers. respondeo.* Azeued. *cons.* 11. *n.* 9.

44 Potest compellere Religiosos, qui fuerint exequutores testamentarij ad reddendas rationes administrationis. Pauin. *de pot. c. sed. vac. d. p. 2. q. 7. n.* 6. Azor. *Inst. mor. par 2. l. 3. ca.* 39. *sub q.* 2. Barb. *p. 3. de episc alleg* 82. *n.* 35.

45 Potest exigere rationes ab administratoribus piorum locorum. Quarant. *vbi sup vers. septimò*, Zerol. *ib. p. 2. verb. capitulum*, §. 9. Barbos. *par. 3. de episc. alleg.* 75. *n.* 61.

46 Potest cognoscere quatenusq; causis in prima instantia, vigore Concil. Trident. *sess. 24. de reform. c.* 20. ad Episcopum pertinentes cum illi succedat in omnibus, quæ sunt iurisdictionis, etiam voluntariæ, Aloys. Ricci. *in Praxi Aurea resol.* 130. Barb. *d. p. 3. alleg.* 81. *num.* 6. Nouarius *in tot. c. sede vacante n. 7. in summ Bullar*,

Potest cognoscere etiam causas hæreticales, iuxta tamen. *text. c. ad abolendam de hæretic.*

47 Potest item remittere interstitia: dispensando in illis cum ordinandis, sicut Episcopus potest virtute Conc. Trident, *sess. 23. de reform. c. 11. 13. & 14.* ex caussis ibi expressis, ita declarauit Sacr. Congreg. Concil. de qua Marcell. Vulp. *in Prax. Ecclesiast. c. num.* 27. Garz. *de benef. d. par. 5. c. 7. num.* 92. Barb. *de iur. eccles. l. 1. cap. 32. num.* 128. & *in collectan. decis. Apostol. collec.* 717. *num.* 10.

48 Potest similiter vltimas voluntates commutare in casibus, in quibus de iure communi potest Episcopus, vt notatur per Coccum. *instit canon. l. 2. tit. 9. n.* 82. Monet. *de commut. vltim. volunt. c. 5. n. 427. cum seqq.*

49 Potest etiam matrimonio celebrando assistere; & alteri Sacerdoti assistendi licentiam concedere, iuxta Concil. Trid. dispositionem *sess. 24. de reform. matr. c.* 1. *ita* Sanchez. *de matr. l. 3. disp. 28. num.* 5. Guttierez. *eod. tit. de matrim. c.* 66. *num.* 9. Barb. *de pot. episc. p. 2. alleg. 32. n.* 123 Dian. *p. 8. tr. 4. res.* 49. & Alij apud ipsus.

50 Potest etiam charitatiuum subsidium Episcopo competens exigere. Bellencin. *de charitatiuo subsidio qu.* 17. Barb. *l. 1. cit. c. 22. n.* 83. *de iur. eccles.*

51 Potest quoque licentiam dare, vt Nouitij, antequam professionem faciant, possint disponere de suis bonis, & donationem vel cessionem facere cuicumque voluerint, per duos tamen menses ante professionem, secundum formam Concilij Trid *sess. 25. de regul. cap.* 16. ita Sanchez *in Præcept. Decal. tom. 2. l. 7. cap. 5. numer.* 68. Barthol. à S. Fausto. *in Thesaur. relig l. 5. qu.* 195. Peregrin. *in const. Cler. Regul. p. 2. c. 1. litt. C.* §. 261. Tambur. *de iure Abbatiss. disp. 4. q. 10. n.* 3. Barbos. *de episc. p. 3. alleg. 99. n.* 5.

52 Potest item approbare, & exponere confessarios ad audiendas confessiones subditorum, cum hoc sit actus iurisdictionis, non ordinis episcopalis, aut dignitatis. Suarez. *tom. 4. de pœnit. disp. 28. sect. 5. num.* 5. Henriq. *in sum. l. 3. de pœnit. cap. 6. in princip.* Fagundez *in 5. eccl. præc. l. 7. præc. 2. cap. 2. num.* 54. Barbos. *de iur. eccl. d. l. 1. ca.* 32. *n.* 100. Lodouic. à Crux *in Bulla Cruciata disput. 1. cap. 2. dub. 24. num.* 2. quem refert Dian. *p. 8. trac. 4. res.* 46.

53 Potest similiter inquisitionem facere contra certas personas de delictis, extra visitationem, cum in puniendis criminibus, & reformandis moribus eamdem habeat auctoritatem, quam Episcopus habebat. Rot. *decis. 166. p. 1. n. 2. in recentior.* Federic. *de Senis, con* .16. *n.* 1. *in fin.*

54 Potest etiam munus syndicandi officiales exercere, sicut Episcopus, Rot. *d. decis.* 166. *n.* 2. & 4. *vbi respondet contrarijs*, ratio est, quia syndicare est actus iurisdictionis. Paris de Puteo *in tract. de syndicatu rubric. de offic. syndicatus* §. *Iudices ad syndicatum num.* 9. Et autem, quæ sunt iurisdictionis, vt diximus, exercere potest Vicarius capitularis, nisi expresse prohibita reperiantur.

55 Potest etiam infrà annum concedere testimoniales de vita, & moribus ordinando per Breue Apostolicum ab alieno Episcopo extra Diœcesim, ita Marchinus *de Sacramento Ordinis tr. 1. p. 6. c. 3. num.* 17. Mulin. *de iust. et. tom. 6. trac. 6. disp.* 11 *n.* 14. Dian. *p. 8. trac. 4. res.* 42.

56 Monitoria ad finem reuelationis potest Vicarius capitularis concedere, quia est actus iurisdictionis necessariæ, vt est excommunicationis promulgandæ facultas, Mart. *de iurisdict. p. 4. c. 4. num.* 53. Franc. Leo. *in Thes. for. eccles. p. 3. c. 7. n.* 18. Pauin. *loc. cit. de pot. cap. sed. vacan. q. 1. par.* 1. Campanil. *in diuers. iur. canon. rubr.* 11. *c.* 15. *num.* 106. Sayr. *de censur. l. 1. c. 9. n.* 33. Lazar. *de monit. sect. 1. q.* 7. Marcell. Vulp. *in Prax. eccles. c. 2. n.* 6. Theophil. Raynaud. *de monitor. eccles. p. 1. c. 1. q.* 10. Escobar. *in tractatib. selectiss. tract. 2. p. 2. q. 2.* §. 3. *num.* 58. & ita declarauit Sac. Congreg. Conc. *die 26. Octob.* 1590. Barbos. *de episc. p. 3. alleg. 9. n.* 10. Dian *p. 8. trac. 4. res.* 17.

57 Sed cum dictum sit, *sup. numer.* 22. posse Vicarium capitularem absoluere, seu dispensare super omnibus irregularitatibus suspensionibus, & censuris ex delicto occulto prouenientibus, a quibus potest Episcopus vigore facultatis Sacr. Concilii Tridentini *sess. 24. de ref. cap.* 6. vltra citatos DD. ibi Meroll. *tom. 3. disput. 7. cap. 7. dub. 1. num.* 26. Dian. *par. 7. trac. 2. resol.* 3. & *p. 8. trac. 4. res.* 7. Riccius *in Prax. tom. 3. resol.* 295. rationem assignabo infrà *subiect. seq. numer.* 34. præter assignatam in præc. *n.* 22.

58 Nunc dubium est, an possit absoluere ab hæresi occulta? & affirmatiuam partem tuentur Baldell. *tom. 2. l. 1. disp. 48. num.* 21. vbi plures Alios allegat hanc sententiam tenente, ita etiam tenet Fagundez *in Decal. tom. 1. l. 1. cap. 15. num.* 10.

& Alij

& Alij apud Dian. *par. 8. prac. tract. 4. res.* 8 & ratio est, quia hęc potestas spectat ad capituli iure ordinarię iurisdictionis, nam licet capitulum non succedat Episcopo in his, quæ illi conueniunt iure speciali delegato, *vt dicemus in seqq. subsect. num. 1. cum seqq.* & notat Syluest. *verb. capitulum num. 3.* succedit tamen in illis, quæ competunt iure speciali ordinario Abb. *in cap. verum num. 9. de for. comp.* Felin. *in cap. cum ec. num. 17. de rescr.* Sanchez. *lib. 8. de matrim. disp. 8. num.* 110. & talis sine dubio est potestas ista dispensandi, vigore Concilij quia non datur personæ, sed dignitati, & officio in perpetuum, vt benè aduertit Sanch. *lib. 2. de matr. disp.* 4. *num.* 14.

59 Potest similiter dispensare in casibus, & censuris Summo Pontifici reseruatis, quando non est facilis recursus ad Papam Meroll. *tom. 3. disp. 7. cap. 7. dub. 1. n. 12.* quem refert, & sequitur Dian *p. 8. tract. 4. res. 9.*

60 Item absoluere poterit Vicarius capitularis ab excommunicatione Canonis *si quis suadente Diabolo* 1. *qu.* 4. quæ incurritur ob Clerici percussionem, in casibus Episcopo permissis, quia capitulum succedit in iurisdictione Episcopi, & sic absoluere potest ab excommunicatione lata, tam à iure, quam ab homine, quando Episcopus absoluere potest textus est expressus *in cap. vnic. de maioris. & obed. in 6.* Meroll. *tom. 6. tract. 5. disp. 11. num. 6.* & Dian. *vbi sup. resol.* 12.

Neque obstat textus *in cap. peraeme, de sent. excom.* vbi facultas Episcopis, concessa absoluendi ab excommunicatione canonis *si quis suadente proc.* quando est leuis percussio, videtur restricta in persona Episcoporum tantum, & consequenter extendi non potest ad Alios, vt probatur ex illis verbis. *tua fraternitatis arbitrio duximus committendam, &c.*

Nam respondetur, quod illa verba referuntur ab Alios Prę latos Episcopis inferiores, non ad capitulum, & consequenter ad Vicarium capitularem, quia non est inferior Episcopo, quo ad iurisdictionem; sed par, cum eadem auctoritate vtatur, ac Episcopus, dum viuebat vtebatur. & dum in ea, per eius mortem succedit, eandem omninò potestatem, tamquam subrogatum habet. *arg. tex. in cap. Is, qui in ius. de regul. iur. in 6.*

61 Hinc fit, quod capitulum dicitur successor Episcopi in iurisdictione, non eius Vicarius vt est Vicarius Generalis ab eo constitutus, dum viueret. ità Abb. *in cap. cum olim. notab. 1. de maior. & obed* post Gloss. *in c. 1. eod. tit.* & in c. Roman. *consil.* 506. *num.* 13. *in fin & ibi.* Mandos. *litt. I.* vbi de communi testament, & Federic. de Senis. *cons.* 30 *n.* 6.

62 Post similiter cognoscere personas seculares, in quibus Episcopus iurisdictionem temporalem habebat. *arg. tex. in cap. conquestus, de for. compet. & cap. romana, § debet de appellat.* Meroll. *tom. 3. disp. 7. cap. 7. dub. . num. 9.* Rodriquez. *in sum. tom. 1. cap.* 71. *num.* 2. Dian. *p. 8. tract. 4 res.* 16. Ratio est, quia capitulum, vt pluries dictum est, succedit in iurisdictione Episcopi, quàm de iure ordinario illi competebat.

63 Sed dubium esse potest, an succedat, etiam in iurisdictione quæ Episcopo competebat ex consuetudine: & respondetur affirmatiuè, cum Molin. *de iust. tom. 6. tract. 5. disp.* 11. *num.* 10. Meroll. *tom. 3. disp. 6. cap. 7. dub.* 11. *num.* 12. Azor. *p. 2. lib. 9. cap. 39. quaest. 7.*

64 Item potest gratiam facere subditis qui per sententiam ad aliquam pœnam condemnati fuerunt, quia est de iurisdictione ordinaria; Potest similiter dispensare, & remittere pœnas, etiam per Episcopum mortuum Impositas. Ioan Maria Nouarius, *p. 1. quaestionum forens, q.* 102. Io. Ant Nouar. frater *in summ. Bullar. tit. de cap. sed. vac. num.* 12. Riccius, *tom. 1. Praxis for. eccles. resol.* 302. & Marcell. Vulp. *in Prax. eccles. cap. 41. num.* 27.

Quidquid in contrarium afferant Ioan. Baptista Costa *de remed. subsidiar. remed.* 115. *num.* 9. *& de vadia. num.* 45. Mantic. *tom. 2. de tacis convent. lib. 25. tit. 8. num.* 1. qui mouentur ratione, quia gratiam facere est de reseruatis Principi, vt tradit Bart. *in l. acta, ff. de re iudic.* Salicet. *in l. cum indulgentia, C. de sent. pass.* Boss. *in Prax. tit. de remed. ex sola Clement. Princip. num.* 41.

65 Sed contrarium est verius, quia vltra quod gratiam facere est iurisdictionis, vt dictum est, Episcopus in sua Diœcesi est verus Priceps Ecclesiasticus, & non Vicarius Pontificis, Bellarmin. *lib. 1. de Roman. Pont. cap. 3. in fin.* Vnde sequitur, quod idem sit capitulum, & consequenter Vicarius ab eo electus, quia est Episcopi successor, quoad iurisdictionem, siuè illa sit contentiosa, siuè voluntaria.

66 Potest similiter Clericos creare seluaticos (vt dicitur in Regno Neapolitano qui sunt merè laici, sed seruitio alicuius Ecclesiæ deputati, puta ad campanas pulsandas, ostium claudendum, & aperiendum, lampades accendendum, organorum folles eleuandum, Ecclesiam verrendum, & cætera huiusmodi faciendum: qui gaudent priuilegio fori in criminalibus tantum, ex declarationibus Sacr. Congregationis Episcoporum, & aliquando in ciuilibus vbi tali viget consuetudo vt in quibusdam, Diœcesibus Calabriæ) & ratio est, quia cum Capitulum succedat Episcopo in omnibus, quæ ipsi competebant, tamquam Ordinario, poterit vtique illos etiam Vicarius capitularis creare & seruitio Ecclesiæ assignare, nam post Episcopi mortem verè dicitur Ordinarius Nouarius *in opusculo. Noui iuris Pontificij conclus.* 1. *num.* 4. *sub rubric. de causis primę instant. coram locor. ordin. tractand. & infrà bienn. termin* Riccius *in Prax. tom. 4. resol.* 227. Dian. *part. 8. tract. 4. resol.* 51.

67 Est autem aduertendum pro complemento totius materiæ, de qua supra egimus, quod eo ipso, quod Vicarius Capitularis electus est à capitulo, non potest facere omnia ea, quæ speciale mandatum requirunt, si illud non habeat, nec veniunt vigore mandati generalis, ità declarauit Sacr. Congregatio Concilij *die 4. Decembris* 1632. *in vna Camenecen.* in qua dubitatum fuerat pro parte dicti Episcopi Camenecen., an facultas competens Episcopis vigore Concilij Trident. *cap. 6. session. 24. de reform.* transferatur in Vicarium capitulare, sede Episcopali vacante, & Sacra Congregatio Cardinalium, Concilij Tridentini Interpretum inhærendo declarationibus aliàs factis, respondit, eam facultatem transferri in Vicarium capitularem sede episcopali vacante, dummodò talis facultas specialiter per Capitulum eidem Vicario tributa fuerit, de qua declaratione. Piasec. *in Prax. episc. par. 3. cap. 1. art. 3. num.* 18. Rot. ità etiam tenuit *in Mauritanen pensione 25. Iunij 1616. coram Domino Pirouano in fin. & in Burgen. Canonicatus coram Domino Gypsio*, *Addit. ad* Garz. *de benef. par. 5. cap. 7. num.* 19. *vers. sed posteà*, licet contrarium afferant quamplures Doctores, magnæ auctoritatis, simpliciter affirmantes in Vicarium electum à capitulo sede vacante, eo ipso transire totam iurisdictionem capitulo competentem, nec esse necessariam commissionem, particularem, & impartitionem specialis mandati quò ad ea, quæ non transeunt in Vicarium Episcopi sinè mandato speciali, ità Gutierrez. *Canon quaest. lib. 1. cap. 11. num. 10. vers. ad quod hodiè*, Genuens. *in prax. Archiep. Neap. cap.* 86. *num.* 5. Molin. *de iust. tract. 5. disp. 11. num* 4. Garz. *de benef. d. p. 5. cap. 7. num.* 28. *& dixim. sup. num.* 5. Mouentur ratione, nam cum Concilium arctet capitulum ad constituendum Vicarium instà octo dies. *sess. 24. cap. 16. de refor. vt dixim. sup. subsect. prac. num. 4.* qui totam iurisdictionem administret, non videtur necessaria alia specialis commissio, & delegatio particularis; sed tamen à prima opinione non est recedendum, & idèò asserendum est in Vicarium capituli simpliciter constitutum, non transire ea, quæ requirunt speciale mandatum, etiam post Concilium Tridentinum, nam nibil sanciuit de hoc, sed tantum arctauit capitulum ad constituendum Vicarium infrà octo dies, & nihil aliud disposuit. Vndè casus omissus remanet in dispositione iuris communis, quando lex noua nihil disponit. *arg. l. Aurelius, §. testamentam, 1. ff. de leg.* Dec. *in rubric. de confess. vtil. num.* 2. Antè autem Concilium, in Vicarium capitularem non transiebat maior potestas, quàm in Vicarium Episcopi, vt tradit Pauio. *de pot. cap. sed. vacant. q. 10. 2. par. num.* 17. Mandos. *in regul. 24. Cancell. q 6. num.* 10. & Sbroz. *de Vic. Episc. lib. 2. qu. 4. num* 5. Quarant. *in summ. Bull. dict. verb. capitulum sed. vacant. quaest. 2. num. 15. vers. circà quam commissione*; ergo cessat omnis dubietas, cum etiam accedant prædictæ declarationes Sacrę Congreg. Concilij, & Rotę Romanę decisiones.

SECTIO TERTIA.

De his, quæ Vicarius Capitularis facere non potest.

SVMMARIVM.

1 Vicarius Capitularis succedit loco Capituli in iurisdictione Episcopali in his, quæ de iure communi Ordinario sunt

sunt non iure delegato.

2 *In his, quæ iuris delegati sunt non succedit.*

3 *Quæ sunt iuris specialis, sed perpetuò annexa iurisdictioni ordinariæ.*

4 *Dimissorias ad ordines non arctatis infrà annum concedere non potest.*

Pœna, quæ incurritur à Vicario capitulari concedendo dictas dimissorias infra annum. ibid.

5 *Arctati, qui dicantur.*

6 *Neque potest illas dare, etiam si capitulum exemptum territorium cum iurisdictione habeat.*

7 *Post annum verò potest indistinctè illas dare arctatis, & non arctatis.*

8 *Et tunc ad Vicarium, non ad Capitulum spectat dare, subditis tamen.*

9 *Pontificalium exercitium dare Episcopo extero, an possit infra annum pro regularibus ordinandis, remissiuè.*

10 *Dimissoria Vicarij capitularis, in casibus permissis, non expirant per aduentum noui Episcopi, si non annullat.*

11 *Dimissorias prædicti Vicarij potest nouus Episcopus annullare per edictum,*

12 *Innouare quidquam non potest sede vacante in præiudicium Ecclesiæ.*

13 *Neque alienare bona Ecclesiæ dicto tempore.*

14 *Neque bona Ecclesiæ redicta occupare.*

15 *Emolumenta iurisdictionis Episcopo conseruare debet.*

16 *Beneficia conferre non potest toto tempore vacationis sedis Episcopalis.*

17 *Etiam si collatio spectaret ad Episcopum cum consensu sui capituli.*

18 *Potest tamen; si collatio spectaret ad Episcopum, & capitulum simul.*

19 *Potest similiter conferre beneficia deuoluta.*

20 *Doctores facere non potest, ut Episcopus poterat, si ex priuilegio habebat facultatem hanc.*

Notarios verò sic,

21 *Non potest supprimere beneficia, & capitulo vnire,*

22 *Neque donationem Iurispatronatus confirmare.*

23 *Neque monasteria exempta visitare.*

24 *Neque examinatores Synodales substituere potest in locum demortuorum infra annum.*

25 *In feudum dare bona Ecclesiæ non potest;*

26 *Neque Pœnitentiarium creare.*

27 *Neque licentiam absentandi Canonicis dare, etiam si ad breue tempus esset.*

28 *Neque facere, vt Canonici non residentes, pro præsentibus habeantur.*

29 *Neque commissiones Apostolicas in forma dignum exequi, Episcopo, vel eius Vicario directas.*

30 *Neque causas delegatas Vicario Episcopi cognoscere potest.*

Causæ prædictæ transeunt ad Vicarium noui Episcopi.

Delegationes Apostolicæ, sede Episcopali vacante, non committuntur Vicario capitulari.

31 *Neque Confessarios Regulares examinare iterum, si licentiam habeant sine limitatione.*

32 *Neque prohibere potest, ne subditi ordinentur,*

33 *Neque causa expedire, imminente Episcopi prouisione.*

34 *In multis, quæ delegati iuris sunt, succedit Vicarius per epicheiam.*

35 *Casus, in quibus Episcopi tanquam delegati Apostolici procedere possunt.*

Iurisdictio delegata, quæ.

36 *Iurisdictionis prorogatio, quæ.*

37 *Commissiones ordinariæ Episcoporum, & Aliorum, quæ,*

38 *Rationis disparitas, cur in delegata iurisdictione non succedat Capitulum.*

1 Vidimus supra in præcedenti subsectione omnia ea, quæ Vicarius Capitularis facere potest, quæ vt plurimum sunt iurisdictionis ordinariæ, in qua succedit Episcopo in his, quæ iuris communis sunt, vt diximus, quæ Episcopo competunt de iure communi tantùm; non iure speciali delegato; nisi expressè prohibeatur; *vt notatur in text. cap. Pastoralis, §. propterea de offic. ordin. &* Gloss. *in Clem. 1, §. Duro tamen, verb. capituli de hæretic. &* Abb. *in cap. cum olim, num. 2, de maiorit, & obed. col. 3. in med. dubit.* 5. Felin. *in cap. cum omnes, num. 10, de const.* Pauin. *de pot. cap. sede vacant. par. 1. princip quæst. 10.* Marant. *in pract. dist. 5 num, 56.* Garz. *de benef. par. 5. cap. 7. num. 38. cum seqq.* Barbos. *de pot. episc. par. 2. alleg. 45. num. 27. & p. 4. allegat. 54. num. 157. & de iur. eccles. lib. 1 cap. 32. n. 104. cum Alijs per ipsos allegatis, & dex, subsell. præs. num. 1.*

2 Verum quia multa alia sunt, quæ competunt Episcopo non Iure proprio, idest de iure communi, & iurisdictione ordinaria; sed iure alieno, idest iurisdictiona delegata in his non succedit capitulum, & consequenter Vicarius capitularis, vt censuit. Rot. *dec. 6. de offic. deleg. in antiq.* Sbroz. *de Vic. lib. 1. q. 16. num. 1. & lib. 2. quæst. 135. num. 4.* Genuens. *in Prax. Archiep. Neap. cap. 85.* Garz. *vbi sup. num. 42.* Quatant. *in summ. Bullar. ver. capitulum sede vacan. num. 1. circa princ. vers. subsequenter.* Meroll. *tom. 3. disp. 3. cap. 7. dub. 1. num. 15.* vbi tredecim Doctores hanc negatiuam sententiam tenentes allegat, Solorzan. *de Indiarum iure, tom. 2. lib. 3. cap. 13. num. 4.* Barbos. *loc. sup. cit. lib. 1. cap. 32. num. 108.* Leo. *in Thesaur. for. eccles. par. 1. cap. 10. num. 8. fallent. 4.* Non desunt tamen DD. affirmatiuam sententiam tenentes, quos refert Dian. *par. 8. tract. 4. resol. 2. vers. non desunt.* Ideò de his in specie erit aliquid inquirendum, adhoc, vt Vicarius capitularia de illis notitiam habeat, & quorum ignorantia facile in errorem aliquem incidere posset.

3 Sunt tamen nonnulla, quæ competunt quidem Episcopo iure speciali, sed perpetuò annectuntur iurisdictioni, quæ transeunt cum iurisdictione ordinaria, de quibus infra *num. 34. cum seqq.*

4 Dico igitur, quod non potest prædictus Vicarios capitularis infra annum dare dimissorias, etiam ad primam tonsuram non arctatis, occasione beneficij recepti, vel recipiendi. Conc. Trident. *sess. 7. cap.* 10. & si dederit non arctatis, incidit in pœnam interdicti, iuxta dispositionem eiusdem Concilij, & *sess. 23. cap. 10. de refor.* si verò sint ordinati, in maioribus remanent suspensi ab executione ordinum ad beneplacitum futuri Episcopi; & in minoribus sub pœna nullitatis priuilegij clericalis, sed post sententia. Quæ; qua per Constitutionem Vrbani VIII. aduersos malè promotos; de qua Barbos. *d. cap. 32. num.* 131. locum habet, quamuis illi vsus non fuerit is, cui litteræ concessæ fuerunt; quia actus iam fuit consummatus, quoad Vicarium concedentem, ita resoluit Sacr. Congregatio Concilij penes Garz. *de benef. part. 5. cap. 7. num. 92. in addit.* Barbos. *de iur. ecclesiast. lib. 1. cap. 32. num. 116.* vide ad saturitate Dian. *d. p. 8. tract. 4. resol. 41. cum duob. seqq.*

5 Sed quæritur hic, qui dicantur arctati?

Respondetur, quod laici præsentati à Patronis, vel qui sunt præsentandi ad aliquod beneficium, dicuntur arctati, ad effectum, vt Vicarius capitularis possit infra annum dimissorias ad primam tonsuram concedere. Ità resoluit Sacr. Congreg. Concilij. *Die 13. Ianuarij* 1594. *in vna Squillacen.* de qua Barbos. *vbi sup. num.* 118. & eod. ann. Congreg. Episc. 3. *Ianuarij penes* Gauant. *in Enchir. verb. capitulum sede vacan. num. 29.* Quarant. *d. verb. capitulum sede vacan. vers. Decimoquarto,* Ricci. *in Prax. Aur. resol.* 106. Maiol. *de irregular. lib. 4. cap. 2. n. 3.* & latè Barbos. *d. c. 32. num. 126. & seqq.*

6 Neque potest infra annum dimissorias ad ordines concedere, etiam si capitulum haberet territorium distinctum, & exemptum, & pacificè possideat ab immemorabili, & in eo iurisdictionem ordinariam habeat. Quatant. *vbi proximè;* Ricc. *in Dec. Cur. Archiep. Neap. p. 4. dec.* 185.

7 Post annum verò post Vicarius capitularis concedere dimissorias prædicta indistinctè arctatis, & non arctatis, absq; metu pœnarum; suspensionis scilicet Vicario, & interdicti capitulo à Sacro Concilio Tridentino comminatarum. *d. sess. 7. cap. 10, de ref. & sess. 23. cap.* 10. *etiam de refor.* quibus in locis fuit illi sublata, & suspensa hæc facultas per annum, cum ante concilium licitum erat de iure communi illas concedere, *cap. cum nullus, §. Episcopo de temporib. ordin. in 6.*

8 Et tunc spectat ad Vicarium, non ad capitulum huiusmodi dimissorias dare; prout Sac. Congreg. Episc. Vicario capitulari Neapolitano rescripsit, *sub die 12. Ianuarij 1604. & in vna Aversana 24. Ianuarij 1653. de quibus* Barbos. *d. lib. 1. de iur. eccles. cap. 32. num.* 120. & N col. *in flosc. verb. Vicarius capitularis, sub num. 70. licet* Marcel. Vulp. *in Prax. eccles. cap. 44. num. 27. dicat contrarium.*

Debent

Debent tamen esse subditi Diœcesis illi quibus dimissoriæ conceduntur. Sacr. Congr. Episc. *in vna Nulius* 5. *Martij* 1601. & *in vna Insulana* 2. *Iulij eod. ann.*

9 Neque potest durante anno vacationis sedis Episcopalis, Vicarius prædictus dare licentiam Episcopo ex ero commoranti in Diœcesi, vt ordinet regulares etiam præuio examine per ipsum Vicarium facto, propter rationes allatas à Rague. *de voce canonic. quæstion.* 39. *numer.* 4. contrarium tamen asserunt Nauar. *consil.* 27. *de temp. ordin.* Quarant. *d. verb. capitulum sede vac. q.* 11. Gennen. *in Prax. Archiep. Neap. cap.* 87. *nu.* 33. Piasec. *in prax episc. p.* 1. *cap.* 1. *num.* 13. *vers. capit.* Barbos. *d. cap.* 32. *n.* 124. & *dixim. subsect. prac. n.* 6.

10 Sed quæritur hic, an Dimissoriæ a Vicario capitulari, sede vacante, post annum, vel infra annum in casu permisso, ritè, & rectè concessæ, expirent per ingressum moderni Episcopi.

Resp. illas non expirare, ob illam rationem, quia gratia semel incepta non expirat morte concedentis. *cap. si super gratia de offic. deleg. in* 6. *capital. cat nulla de prabend. eod. lib.* 6. ita tenet Quarant. *in sum. Bullar. d. verb. capitulum, sede vacante vers. secundò dubitatur* Gonzal. *ad regul. 8. cancellar. glos.* 12. *numer.* 57. Ledesm. *in sum. parc.* 1. *de Sacrament. ordin. capit.* 8. *concl.* 4. Garcia *de beneficiis* *lib.* 2. *cap.* 17. *num.* 12. Barbos. *d. cap.* 32. *lib.* 1. *de iur. eccles. nu.* 129.

11 Benè tamen verum est, quod nouus Episcopus potest omnes dimissorias à Vicario Capitulari concessas per edictum reuocare; nec non omnes alias ab Episcopis prædecessoribus concessas similiter annullare, vt tenet Rebuff. *in Prax. Benefic. tit. de formalit. dimissor. nu.* 44. Bonacina verò indistinctè tenet valere Dimissorias, si expressè reuocentur per nouum Antistitem. *de suspens. omnib. in particular; tom.* 3. *disp.* 3. *q.* 4. *punct.* 11. *nu.* 26. vbi affert consilium Gutierez. *vbi sup.* qui suadet Episcopis, ad quos Dimissoriæ diriguntur, vt si tempore præsentationis ipsarum, nouerint a nouo Antistite capitum fuisse possessionem, vel ipsum in Episcopatu adesse, illas non admittant, nisi confirmatæ, seu nisi nouæ litteræ concessæ fuerint ab ipso, vel ab eius officiali, ab hoc speciale mandatum habente. Idem refert Barbos. *vbi proxime d. n.* 129.

12 Non potest aliquid innouare in his quæ pertinent ad ius Ecclesiæ, aut Episcopi, cum non sit quasi Episcopale, *ne sede vacante aliquid innouetur*, *cap.* 1. *sede vacan. cap. cum omnes de constitutionibus* Abb. *in cap. cum olim de maior. & obed.* nisi in his, quæ ad capitulum spectant, absque præiudicio iurium Episcopalium, vt dix. *sup. subsect. prac. num.* 42.

13 Neque potest tempore sedis vacantis, res, aut iura Ecclesiastica alienare, aut permutare *c. si qua de rebus* 12. *q.* 2. Glos. *in d. cap. cum olim de maior. & obed.* licet locare bona Ecclesiæ possit, vt notat Petreil. *de empt. & vendit. c.* 26. *n.* 14.

14 Neque potest occupare bona relicta in sede vacante & eo tempore collecta, neque illa dissipare, vel consumere, aut aliquo modo in proprios, aut alienos vsus conuertere; & non solum Vicarius, verum etiam quilibet alius; Quod si fecus; sunt suspensi ab officiis, & beneficiis, non obstantibus consuetudinibus, vel statutis, etiam iuratis, & à sede Apostolica confirmatis, *ita expressè decidit in textu cap. quia sæpe* 40. *de election. in* 6. & *colligunt* Suarez. *tom.* 5. *de censur. disp.* 28. *sect.* 3. *nu.* 6. Rainer. *in catalogo censurar.* & *irregularit. tit. de suspens. cas. cap.* 4. *suspens.* 2. & Bonac. *tom.* 3. *de suspens. omnib. in particul. ari disp.* 3. *q.* 4. *punct.* 15. *per tot.*

15 Non potest lucrari emolumenta ex iurisdictione Episcopali prouenientia, licet Ipsius iurisdictionem habeat sed ipsa reseruare debet Episcopo successori. *Clement. statutum de election.* & ad episcopum Ecclesia noo vacante pertinuissent, ità Sac. Cong. Concilii *in Agrigentina* 7. *Aprilis* 1627. *teste* Aldan. *in compendio Canonicar. resol. libr.* 3. *tit.* 5. *numer.* 17. quem refert Barbos. *in collectan. ad* Concil. Trident. *sess.* 23. *de reform. capit.* 11. *num.* 9. & *in collectan. Doct. Apost. collect.* 281. *numer.* 1. & Marcell. Vulp. *in Prax. Eccles. capit.* 44. *numer.* 13. & 14. Verba autem formalia Sacræ Congregationis sunt sequentia: Congregatio Concilii censuit, emolumenta tempore vacationis sedis episcopalis obuenientia ex iurisdictione, & sigillo aut aliàs vndecunque, quæ ad Episcopum, ecclesia non vacante pertinuissent ad capitulum minimè spectare, nisi Apostolico priuilegio illi concessa fuissent, se ddebere futuro episcopo reseruari, ex his tamen emolumentis deducendum esse rationabile salarium Vicario constituendum, & persoluendum; Quod si ex priuilegio Apostolico capitulo competerent, non posse Canonicos, si Regulares sint, & tria vota emiserint, inter se diuidere.

Quomodo autem sit constituendum salarium, *dixim. sup. ead. sect.* 4. *subsect.* 1. *n.* 30.

16 Neque potest tempore sedis vacantis conferre Beneficia spectantia ad solam collationem Episcopi, *capit.* 2. *Ne sede vacante, capit. quanto & cap. ex nescitur de his, qua fiunt à Prælat. sin. cons. capit.* 1. *de institut. in* 6. Gloss. *in capital. his, qua de maior. & obed.* Zerol. *in Prax. episcop. pa.* 1. *verb. capitulum* §. *ad quintum*, Rebuff. *in Prax. de benef. de deuolution. nu.* 70. 71. 88. & 90. Leo. *in Thes. for. Eccles. part.* 1. *capit.* 10. *numer.* 8. *vers. tertiò fallit* Barbos. *de iure Eccles. libr.* 1. *d. capit.* 32. *numer.* 109. Gatz *de benef. d. part.* 5. *capit.* 7. *numer.* 15. *latè* Meroll *tom.* 3. *disp.* 7. *capit.* 7. *dub.* 7. Dian. *part.* 8. *tract.* 4. *ref.* 25. *cum seq* eorum enim dispositio est reseruata Episcopo successori, *cap. vnico.* §. *cum verò. Ne sede vacante, in* 6. quia collatio est fructus Beneficii. Gloss. *in d. cap. cum olim de maior. & obed.* fructus autem futuro successori reseruantur, *cap. quia sæpe de elect. in* 6. *Clement. statutum cod. tit. capit. cum nos de offic. ordin. cap. fin. eod. tit. in* 6. & insuper, quia collatio est quædam species donationis *cap. fin. de offic. vicar. in* 6. *cap. si tibi absenti de prabend. eod. lib.* 6. nam Prælatus in conferendo Beneficia, vtitur liberalitate quadam, *cap. relatum, vbi hoc, de prabend. cap. potest electio nem in princ. de concession. prabend.* Donare autem non possunt, nisi qui liberam bonorum administrationem habent, *l. contra,* §. *si fiunt ff. de pacti. filius,* §. 1. *ff. de donation.* Sed Capitulum liberam administrationem iurisdictionis Episcopalis non habet, vt supra diximus, Ideò sede vacante conferre beneficia minimè potest.

Hodie tamen per regulam secundam, & tertiam Cancell. à Clemente VIII. editas, reseruatur collatio Sedi Apostolicæ, vsque ad diem pacificæ possessionis Episcopatus. Adest etiam Constitutio Pij Pii V. quæ incipit *Sanctissimus* 55. in qua idem disponitur.

17 Quod locum habet, etiam si collatio spectaret ad Episcopum cum consensu, vel Consilio Capituli, quia adhuc capitulum sede vacante conferre non potest, vt probatur *in d. cap. vnico,* §. *cum verò ne sede vacante in* 6. Sed ad summum Pontificem pertinet conferre, Paulin. *de pot. capituli sede vacante, p.* 2. *qu.* 1. *in princ.* Nauar. *cons.* 10. *num. vlt. de prab.* Barbos. *d. lib. de iur. eccl. cap.* 32. *num.* 10.

18 Si verò prouisio beneficij spectat ad Episcopum, & capitulum simul, & prouidetur per concursum suffragiis capituli, & Episcopi, tunc capitulum sede vacante conferre potest huiusmodi beneficia, *vt habetur in d. cap.* 1. *ne sede vacante in* 6. Nauar. *ibid.* Molin. *de iust. tract.* 5. *tom.* 6. *disput.* 11. *num.* 13. Barbos. *ibid. vers. Quando.*

19 Idem firmatur in beneficiis ad Episcopum pertinentibus, ratione Dignitatis, quando ad ipsum deuoluuntur, ob negligentiam, vel delictum inferioris, nam tunc capitulum conferre potest, Zerol. *in Prax. Episc. part.* 1. *verb. capitulum pracet.* §. 5. & *part.* 2. *eod. verb.* §. 10. Molin. *vbi sup. numer.* 12. Barbos. *ibid. num.* 11. & *vers. verum autem.* Lel. Zecch. *de benefic. & pension. cap.* 5. *numer.* 5. quia deuolutio pertinet ad iurisdictionem Episcopalem, ad quam succedit capitulum. Contrarium tamen tenet Abb. *in d. cap. cum olim, num.* 3. *vers. sed circa de maior. & obed.* & Paulin. *d. part.* 2. *quæst.* 1. *num.* 10. Rebuff. *d. tit. de deuol. nu.* 93. & Gatz. *d. p.* 5. *cap.* 7. *num.* 53. & 54. vbi intelligit de collatione libera, non in confirmatione, vel institutione; Barbos. *ibid. vers. Verum contrarium.*

20 Neque potest Vicarius capitularis, scholares doctorare, & priuilegio Doctorandi vti, quod competeba Episcopo; quia priuilegium non transit in capitulum sede Episcopali vacante, cum sit ius speciale. Cardinal. *in capit. verum in princip.* vbi Abb. *num.* 10. *de for. compet.* & idem Abb. *in cap. cum olim. in fin. de maior. obed.* vbi Felin. *num.* 7. Rebuff. *in Prax. benef. de deuoluc. num.* 69. & Sbroz. *de offic. Vic. lib.* 2. *quæst.* 19. *num.* 6. Si verò Episcopus posset de iure communi ordinario, tunc illa facul as transiret ad capitulum, Sbroz. *ibid. num.* 8. Notarios tamen creare potest, sicut Episcopus. Paulin. *de pot. cap. sede vacante, q.* 1. *num.* 12. Sbroz. *n.* 10.

21 Neque potest supprimere beneficium, & vnire capitulo ita declarauit Sacra Congreg. Concil. *sup. capitulo* 15. *de reform. sess* 24 & *in vna Hieracen.* respondit, non licere capitulo, etiam sede vacante, supprimere portiones, vigore huius decreti, vt per Monet. *de distrib. par.* 3. *qu.* 5. *num.* 29. Gatz. *de benef. p.* 12. *capit.* 2. *numer.* 68. Azor. *Inst. mor. par.* 2. *libr.* 3. *capit.* 38. *quæst* 9. *in med.*

Barbos.

Barbos. *de potest. Episc. par. 3. alleg. 67. numer. 3. & de iur. eccles. libr. 1. cap. 32. numer. 112.* Sicut sede plena non potest consentire vnioni faciendæ ipsi capitulo directè, & principaliter, sed requiritur auctoritas Papæ. *Clement. si vna, §. fin. de reb. eccles. non alien.*

22 Neque donationem Iurispatronatus confirmare, nam in illa debet necessario interuenire Episcopi consensus, vt notat Gratian. *discep. forens. cap. 303. nu. 10. cum seqq.* Barbos. *d. p. 3. alleg. 71. num. 23.* Lambertin. *de iure patr. lib. 1. par. 2. quæst. 1. art. 2. num. 3. & art. 4. per tot.* Ciarlin. *controuers. forens. lib. 1. cap. 107. nu. 84.* Rota apud Farinac. *decis. 257. numer. 1. par. 2. recent. & decis. 576. par. 1. recent.*

23 Neque potest monasteria exempta etiam si monialium sint, visitare, nisi ad sit alicubi contraria consuetudo visitandi ex præscriptione vel priuilegio, vt colligitur ex Concil. Trid. *sess. 22. de reform. cap. 3. vers. Visitatores*, & notat Azor. *Instit. mor. lib. 1. cap. 40. qu. 8.* Barbos. *de episc. p. 3. alleg. 73. num. 26.* vbi verò talis consuetudo non est, non potest visitare, ità censuit Rota *in vna Burgen. Iuris visitandi* 1588. *coram D. Orano.* vt refert idem Barbos. *ibid. num. 25. sed vide quæ diximus supr. sect. præc. num. 23. & 24.*

24 Neque potest substituere nouos examinatores in locum examinatorum absentium, vel defunctorum, tempore sedis Episcopalis vacantis, intra annum, pro concursu Parochialium, iuxta formam traditam à Concil. Trident. *sess. 24. de refor. cap. 18. post text. in cap. fin. de elect. in 6. vbi DD.* Sed curare debet, vt elapso anno Alij in locum demortuorum sufficiantur, seu eligantur in Synodo; alioquin pro legitimis non habentur, qui supererunt, ità declarauit Sacr. Congregat. Concil. *sup. d. cap. 18. in verb. Idoneum & in verb. ab eius Vicario generali*, de qua Add. ad Sbroz. *lib. 2. qu. 211. sup. num. 6.* Garz. *de benefic. p. 9. cap. 2. num. 73.*

25 Neque potest in feudum concedere bona Ecclesiæ, quia capitulum non succedit Episcopo in iurisdictione feudali, *vt in gloss. in cap. verum verb. quæstio, de form. rom. & ibi* Abb. *n. 8. & 9.* Leo *in Thesaur. for. Eccl. p. 1. cap. 10. n. 8 fallen. 7.*

26 Neque potest Pœnitentiarium creare, occurrente vacatione Pœnitentiarij, tempore vacationis sedis Episcopalis, etiam si collatio præbendarum capitularium sit communis Episcopi & capituli, vel etiam solius capituli, sed spectabit ad Papam, Garz. *de benef. tom. 1. p. 5. cap. 4. §. num. 155.* vbi tradit rationem quia electio personæ, & prouisio officij Pœnitentiarij ad solum Episcopum spectat, *vt dix. sup. num. 16.* & capitulum non succedit sede vacante in prouisione beneficiorum ad Episcopum spectante. *cap. illa nè sede vacante.* Benè tamen durante vacatione sedis, posset confessarium eligere, qui habeat eamdem facultatem absoluendi à reseruatis, sicut Pœnitentiarius potest, *vt dix. sup. subsect. præc. num. 19.* Vndè debet sano modo intelligi doctrina Rebuff. *in prax. benef. tit. de deuolut. num. 63.* vbi inquit posse capitulum creare Pœnitentiarium, &c. quia loquitur de confessario simplici constituendo à capitulo, vt sede Episcopali vacante possit absoluere à casibus Episcopo reseruatis cuius officium, creato Episcopo, expirat, cum nullam præbendam annexam habeat, vt est in Pœnitentiario, qui ad præscriptum Sacr. Concilij *sess. 24. de reform. cap. 8.* debet deputari cum vnione præbendæ; & ità in terminis censuit Sacra Congreg. Concil. *supr. d. cap. 8.* vacante sede Episc. Ianuen. *de qua* Garz. *vbi prox. in Aduert. ad n. 158.*

27 Neque potest dare licentiam absentiæ Canonicis, & præbendatis; sicut neque capitulum coniunctim potest eos habere pro præsentibus, vltra tempus trium mensium à Concilio Tridentino concessum *sess. 24. de refor. cap. 12. & sess. de ref. cap. 3.* ne quidem ad breue tempus ex causa iusta, licet non comprehensa in iure, sed ex quadam Consuetudine, quia dici debet potius abusus; vbi non firmatur eius iustitia a Iure, vel legitimo statuto Ecclesiæ, Couarruu. *libr. 3. varior. capit. 13. sub numer. 9.* Garz *de benef. tom. 1. part. 3. capit. 2. §. 2. num. 417.* idem tenet Rutil Benzon. *Episcopus Lauretanus in speculo Episcopor. de fuga lib. 1. disp. 1. quæst. 7. in fin. versic. & his tribus conclusionibus, fol. mihi 125. à tergo.* hæc tamen conclusio supra exposita habet locum in capitulo, etiam sede Episcopali plena, & extensiuè ad capitulum sede vacante, propter identitatem rationis, quia si permitteretur capitulis abeundi licentias concedere, omitteretur omninò seruitium Ecclesiæ, cum singuli sibi inuicem frequentissimè idem facerent prohibito, ex quo maximum absurdum oritur, nam sine causa rationabili, & iusta huiusmodi licentiam dareni, & sic seruitium Chori, & Ecclesiæ in deterius abiret.

28 Neque potest facere, vt Dignitates vel canonici, qui numquam in ecclesia resederunt, & fidei professionem non emiserunt, habeantur pro præsentibus & fructus percipiant, etiam si sint absentes pro causis, & negotijs capituli; aut occupati sint in causis, & officijs sanctæ inquisitionis. Ita Sac. Congreg. Conc. Tr. *sup. cap. 12. de reform. sess. 24. ad tertium dubium respondit, de quo* Garz. *de benef. p. 3. c. 3. n. 51. & 52.* vbi affert formalia verba declarationis Sac. Cong.

29 Neque potest exequi commissiones Apostolicas in forma; Dignum & alias directas Episcopo, vel eius Vicario Sacr. Cong. Conc. 2. *Augusti* 1631. *vide quæ diximus sup. subsect. præc. num. 19. & seq. & dicem subsect. seqq. nu. 11.*

Quod non possit exequi delegationes factas Vicario Episcopi generali, tenet Federic. de Senis *cons. 30. ante numer. 1. vers. suo iure agitur, &* Felin. *in capit. cum olim de maior. & obed. vide* Garz. *de benef. part. 6. capit. 2. numer. 44. cum seqq. præsertim in addit. ad numer. 58.* Quod autem non possit exequi ea, quæ competunt Episcopo iure delegationis, vt in causa hæresis, firmant DD. allegati à Dian. *part. 4. tract. 8. resol. 33. versic. sed an capitulum.*

30 Neque potest cognoscere causas Vicario Episcopi mortui delegatas, quia iurisdictio delegata non transit in capitulum, vt supra notauimus; ita Abb. *in d. c. cum olim. n. 2. vers. quarto dubitatur. in ver. Episcopo delegato de maior. & obed. & Dec. in c. quoniam abbas. n. 21. de offic. deleg.*

Sed causæ prædictæ delegatæ Vicario vti dignitati, non expresso nomine proprio, transeunt in Vicarium generalem successorem, vt tenet Abb. *in d. capit. quoniam abbas numer. 10. & Alijs*, quos refert Leo *in Thes. for. eccles. part. 1. cap. 10. numer. 8. fallentia 4. & Alij quos notaui sup. subsect. præced. numer. 19. & 20.* Et ita seruatur hodie de stylo Romanæ Curiæ, nam omnia ea, quæ solent committi Episcopo, vel eius Vicar. generali, siuè sint collationes beneficiorum, siuè dispensationes, vel absolutiones, aut monitoria, vel aliæ quæcumque gratiæ, quæ vigore, *cap. statutum de rescript. in 6.* & Concil. Trident. *sess. 25. de reform. cap. 10.* sede plena deleganti Episcopis, siuè eorum Vicarijs generalibus, aut Iudicibus Synodalibus, vel Alijs in dignitate Ecclesiastica constitutis, semper sede Episcopali vacante, committuntur alijs Ordinarijs viciniorìbus, de quo stylo testatur Hierony. Paul. *in pract. Cancell. in princ. vers. circa qualitatem*, & patet omnibus curialibus, refert Garz. *de benef. part. 6. capit. 2. num. 44.*

31 Neque potest suspendere, & iterum examinare Confessarios Regulares ab Episcopo defuncto examinatos & simpliciter approbatos, absque præfixione temporis, vel ad tempus nondum elapsum, propter priuilegium, quod habent à Clemente IV. de quo Dian *par. 1. tr. 2. res. 27. vers. Notandum est, & p. 4. tr. 4. res. 200. in fin.*

32 Neque prohibere potest, ne quis sede vacante promoueatur ad ordines. Sac. Congreg. Episc. *in vna Syracusana 13. Martij* 1604.

33 Neque potest, nec debet expedire causas, quæ patiuntur dilationem, imminente prouisione Ecclesiæ, nisi fuerint sibi specialiter delegatæ; sed relinquere expeditionem nouo Episcopo, ità declarauit Sacræ Congreg Episc. *in vna Narnien. 15. Maij* 1601. *& 21. Maij eiusdem anni, & in Neapolitana 17. Maij* 1594. Debet similiter tali tempore imminentis Episcopi noui abstinere à dandis dimissorijs, seu testimonialibus ad ordines. Ead. Sacr. Congregat. Episcop. *in vna Brixien. 20. Nouembr.* 1654.

34 Est autem aduertendum, quod prædicta regula generalis, vt Capitulum, & sic Vicarius ipsius, non succedat in iurisdictione Episcopali in his, quæ ad Episcopum spectant, non iure communi Ordinario, sed iure delegato, *vt diximus, sup. num. 2.* fallit in multis casibus, in quibus Capitulum eamdem iurisdictionem habet, sicut Episcopus habebat licet illa sit ei specialiter delegata, puta in delegationibus perpetuis, Episcopis factis à Sacr. Conc. Trident. & sac. Canon. vt procedere possint, tanquam Sedis Apost. Delegati; licet enim illa facultas competat Episcopis, iure delegato, tamen competit eis iure communi speciali, ex iurisdictione Ordinaria ipsis tributa, in illis casibus, & illa iurisdictio delegata est effecta pars iurisdictionis ordinariæ, cum sit perpetuò annexa dignitati Episcopali, & ideò illa iurisdictio per epicheiam (nisi con-

trarium

trarium colligatur de mente Sacr. Concilij, aut Pontificis) transit ad Capitulum sede vacante, tanquam ordinaria non delegata, vt inquit Molin. *de iust. tom. 6. tract. 5. disp. 11. num. 8. & 9.* ita Enriq. *in sum. lib. 6. cap. 16. §. 1.* Rodriq. *qu. regul. tom. 1. qu. 61. artic. 9.* Suar. *tom. 4 de poenis. disp. 30. sect. 2. num. 4.* Genuen. *in prax. Archiep. Neap. cap. 65. num. 22. & capit. 85. num. 31.* Garz. *de benef. par. 5. cap. 7. nu. 41.* Barbos. *lib. 11. de iur. eccles. cap. 42. nu. 71. & 105. 6. 7.* Quibus in locis DD. præcitati exemplificabant prædicta in casu Concilij Tridentini *sess. 24. de refor. ca. 6.* de absolutione à censuris in delictis occultis, de quo late Dian. *d. p. 8. tr. 4. res. 7.* Riccius *in Prax. tom. 1. resol. 265.*

35 Sed in hac æquiuoca conclusione, ne erretur, seruanda etit regula tradita a Garzias *vbi supra num. 48.* aliud enim est, dari à iure iurisdictionem delegatam Episcopo, ità vt procedat auctoritate Apostolica, in casibus specialibus, & particularibus, & tamquam delegatus Sedis Apostolicæ, vt in terminis *Clement. 2. Antecedentes de stat. monach.* & Concil. Trident. *sess. 25. de regul. cap. 9.* vbi de iurisdictione monasteriorum exemptorum agitur, & in terminis *cap. irrefragabili de offic. ordin. §. caeterum, & cap. ad abolendam in fin. de heret. & cap. 1. §. fin. de stat. regul. in 6. & Clement. 1. de supplend. negl. Prelat. & Clement. Quia contingit de religios. domib.* & in hac iurisdictione non succedit Capitulum sede vacante.

36 Et aliud est, dari à Iure, seu Concilio iurisdictionem Episcopo in aliquibus casibus, quam aliàs non habebat, prorogando, & extendendo eius iurisdictionem, & potestatem ordinariam, itaut Episcopus iure proprio, & tamquam ordinarius procedat non tamquam delegatus particularis, & in hac succedit capitulum sede vacante, vt in iurisdictione, quam habet Episcopus ex consuetudine de qua Abb. *in cap. cum olim, qu. 10. de maior. & obed.* Pauin. *1. par. qu. 99. num. 7.* Genuens. *cap. 85. num. 13. in Prax.* Molin *d. disp. 11. num. 10. & in terminis* Conc. Trident. *sess. 14. de ref. cap. 6. de qua* Garz. *ibid. num. 40. & 41.* ita etiam succedit capitulum in iurisdictione Delegata, quando tollitur, & remouetur obstaculum exemptionis *vt in Cle. 1. de testam. & in Clemen. 1. de sepul.* quia tunc reducitur casus ad terminos iuris communis: vt ait Pauin. *vbi sub quaest. 10. num. 4. vbi num. 3.* dat regulam quod quando verba, *authoritate apostolica*, coniunguntur cum verbis, *concedimus facultatem*, non faciunt iurisdictionem delegatam, sed benè quando iunguntur potestati faciendi, &c.

37 Sunt enim quædam commissiones, quę solum diriguntur ordinarijs; non alijs, vt Gratiæ in forma. *Dignum*. iux. à constitutionem Pij V. *editam. an. 1602.* & Dispensationes matrimoniales iuxta Concil. Trident. *sess. 13. de refor. c. 2.* & in his de stylo Curiæ neque succedit capitulum, quia sunt delegationes speciales; aliæ sunt quæ fieri solent, non solùm Ordinarijs locorum, sed etiam alijs personis in Dignitate constitutis, vt executiones gratiarum, beneficiorum in forma Gratiosa, aut in forma commissaria; executiones pensionum, & Delegationes causarum. & litium, & in his succedit capitulum eiusque Vicarius, quia sunt delegationes ordinariæ *vt ait.* Garz. *d. p. 6. cap. 2. dub. 4. in addit. ad num. 58.*

38 Rationem disparitatis quare capitulum non succedat in delegationibus Episcopo factis particulariter, assignat Molin. *de iust. tom. 6. tract. 5. disp. 11. num. 8. & 9.* vbi tradit etiam regulam, distinguendo tali modo: Quando aliquid iurisdictionis in perpetuum committitur muneri Episcopali ex delegatione Sedis Apostolicæ, vt ex officio deinceps competat Episc. tunc capitulum in dubio succedit in huiusmodi iurisdictione in perpetuum Episcopali muneri delegata, nisi aliud aliunde legitimè colligatur ex mente delegantis: Quando verò traditur iurisdictio Episcopo, sub Nomine Dignitatis, & consequenter, etiam eius successori, à summo Pontifice delegato ad aliquam peculiarem tantum causam vel negotium, *iuxta text. in c. quoniam abbas de offic. delegat.* tunc iurisdictio ista delegata non transit in capitulum sede vacante; & ita procedit regula ordinaria Doctorum, *de qua sup. nu. 2.* quia supposita perpetuitate delegationis, per quam id, de quo actum fuerit, annectitur in perpetuum Episcopali muneri, non principaliter in vtilitatem Episcopi, eiusque priuilegium, sed in bonum eorum in quo ea iurisdictio taliter delegata exercetur, vel in bonum Aliorum, aut Ecclesiæ, consequitur eamdem iurisdictionem, censendam esse, vt accessorium, imò vt partem totius iurisdictionis Episcopalis in communi, ac proinde, vt talem transituram in Capitulum, in quo sede vacante per viam regulæ transit tota Episcopalis iurisdictio, vt optimà aduertit Molin. *d. nu. 8.* Barbos. *de iur. eccl. lib. 1. d. cap. 32 num. 107.* quem refert, & sequitur Ventriglia *in suis practicis annotationib. vol. 2. annot. 15. §. 1. num. 10.*

SVBSECTIO QVARTA.

De quibusdam differentijs, quæ inueniuntur inter Vicarium Episcopalem, & Vicarium Capitularem.

SVMMARIVM.

1 *Vicarius Capitularis debet esse. Doctor, si adsit, alias electio est nulla.*
Vicarius Episcopi potest confirmari à Capitulo, si sit Doctor, aliàs non.
2 *Vicarius Capitularis non potest ad libitum remoueri.*
Vicarius Episcopi ad libitum remouetur.
3 *Vicarius Capitularis non potest esse, nisi vnus.*
4 *Vicarius Capituli non potest fieri cum limitatione.*
5 *Vicarius Capituli debet esse de Gremio Capituli.*
6 *Vicarius Capituli habet totum iurisdictionem absque mandato speciali, etiam in maioribus, & arduis.*
Vicarius vero Episcopi ea, quæ sunt de maioribus sine speciali mandato agere nequit.
7 *Vicarij Capitularis iurisdictio incipit morte naturali, vel ciuili Episcopi.*
8 *Vicarij prædicti iurisdictio durat vsque ad possessionem noui Episcopi.*
9 *Vicarius Capituli absens à Choro lucratur fructus.*
Vicarius Episcopi non lucratur.
10 *Vicarius Capituli salarium non conuenium petere pote.*
Vicarius Episcopi, non potest.
11 *Vicarius Capitularis exequi non potest commissiones Apostolicas Vicario Episcopi mortuo directas.*
Vicarius Episcopi potest.
Congregationum Decreta variant aliquando pro temporum diuersitate.
12 *Vicarius Capitularis monasteria erigendi licentiam non potest dare.*
Vicarius Episcopi potest.
13 *Vicarius Capitularis recusari non potest vt suspectus, ex leui causa.*
Vicarius tamen Episcopi recusari potest, etiam ex Episcopi suspicione.
14 *Vicarius Capitularis syndicatum dare compellitur.*
Vicarius Episcopi non.

1 SIcut itaque in multis conueniunt Vicarius Episcopal. & Vicarius Capitularis in exercitio iurisdictionis; sic inter illos multæ constituuntur differentiæ.

Prima est, nam Vicarius Episcop. potest esse quilibet. etiam quod non sit Doctor, (aliquando, maximè quando Episcopus est Iurista,) si aliàs idoneus sit, & alias qualitates habeat ad Vicariatum requisitas. Gotz. *de benefic. tom. 1. part. 5. capit. 7. numer. 17.* & Sacr. Congregat. Episco. pluries declarauit de quibus *supr. in Monit. general. Episcopor. numer. 8. in fin.* Vicarius verò Capituli debet necessariò esse Doctor, si sit in capitulo, aliàs electio esset nulla; imò non potest confirmari Vicarius Episcopi in Vicarium capitularem, si non sit Doctor, vt declarauit Sacr. Congregat. Concil. *supr. sup. 16. de reformat. sess. 24. de qua* Sbroz. *in addit. ad quaest. 55. libr. 1. de offic. vic. numer. 2.* Nauar. *consil. 2. de offic. vic.* Riccius *in Prax. for. eccles. decis. 477. numer. 1. & in collectan. decis. part. 5. collect. 1602.* Barbos. *de episc. part. 3. alleg. 54. numer. 168* Henriq. *consil. 90.* Garz. *vbi supr. numer. 9. cum seqq.* & Nos supra *has eud. sect 4 subsect. 1. numer. 12.*

2 Secunda differentia est, nam Vicarius Episcopi potest ad nutum, & arbitrium eiusdem Episcopi remoueri quandocumque illi placuerit. Gloss. *in Clement. fin de procur. e Clement. & si principalis in verb. pro electionem*, vbi A *moro v. de rescript.* notat Sbroz. *lib. 1. quaest. 45. num. 9. qu 32. à nu. 1.* Rebuff. *in Prax. de for Vicar nu 192.* Piasec

de offic. Vic. §. & in quibus verſ. ſed. numquid; & Nos *diximus ſupr. ſect. 1. ſubſect. 2. n. 5.*

Vicarius verò capitularis poſt electionem legitimè factam, non poteſt a capitulo remoueri, ſi fuit electus abſque limitatione, ſed ſimpliciter, & eius iuriſdictio durabit toto tempore vacationis ſedis, vt notat Quarant. *in ſumm. Bullar. verb. capitulum ſede vacante propè finem. verſ. circa quam commiſſionem.* Barb. *d. alleg. 54. nu. 173.* & Nos *dixim. ſup. hac eod. ſect. 4. ſubſection. 1. n. 10* Imò ſi capitulum voluerit cum cauſa legitima reuocare Vicarium electum non poteſt niſi cauſa à Sacr. Congreg. approbetur, ita Sac. Congreg Epiſc. *in vna Meſſinen. 1. Septembr. 1603. & in alia Meſſinen. 6. Martij 1618.*

3 Tertia differentia eſt, nam Epiſcopi Vicarius poteſt eſſe non ſolum vnus, ſed plures eligi poſſunt, *vt notauimus ſup. ſect. 4. ſubſect. 5. n. 10.*

Vicarius autem capitularis non poteſt eſſe, niſi vnus tantum, niſi eſſet immemorabilis conſuetudo in capitulo plures eligendi, vt notat Quarant. *vbi ſup. nu. 4. verſ. nonò dubitatur*, vbi ait ſic declaraſſe Sacram Congregat. Quidquid dicat Sbroz. *l. 1. q. 50. n. 3.* de quo vid. Gatz. *de benef. p. 5. c. 7. nu. 36. & 37.* & Nos *dixim. ſup. ead. ſect. 4. ſubſect. 1. n. 17.*

4 Quarta differentia eſt, nam Vicarius Epiſcopi poteſt eligi ab Epiſcopo, cum limitatione, & ſine limitatione, quia Epiſcopus poteſt illi dare maiorem, vel minorem facultatem, prout ſibi placuerit.

Vicarius verò capituli non, vt notauimus *ſup. ead. ſect. 4. ſubſect. 1. n. 24. cum ſeqq.*

5 Quinta differentia eſt, nam Vicarius epiſcopi poteſt eſſe quilibet exterus ad ſui ipſius libitum, imo tenetur epiſcopus exterum eligere vt diximus ſupra in *Monit. gener. Epiſc. n. 2 verſ. Hodie autem.*

Vicarius vero capituli debet eſſe de gremio eiuſdem, ſi adſit idoneus, vt notauim. *ib. n. 12.*

6 Sexta differentia eſt, nam Vicarius epiſcopi totam iuriſdictionem, ſine ſpeciali mandato exercere nequit; nam ea, quę ſunt de maioribus, & arduis, de quibus actum eſt ſupra *ſect. 2. ſubſect. 2. n. 9. & 29.* à Vicario epiſcopi tractari non poſſunt, niſi ei ſpecialiter demandentur; quia illa ſub generali mandato non veniunt, *c. pen. & fin.* vbi DD. *de offic. Vic. in 6. c. quod translationem de offic. deleg.* Cardin. *in Clement. 1. n. 19. de offic. Vicar.* Sbroz. *l. 2. q. 6. n. 2.* & Nos *loc. c. n. 1.*

Maiora autem ſunt, quæ ad Dignitatem ordinem & iuriſdictionem epiſcopalem ſpectant, & mandatum exigunt ſpeciale. *cap. nemo, de conſecr. diſt. 1.* latè Couar. *lib. 3. variar. reſolut. cap. 20. num. 3.*

Vicarius verò capituli totam iuriſdictionem capitulo competentem habet ſtatim, ac lectus fuerit, etiam in illis caſibus, in quibus Vicarius epiſcopi non habet abſq; ſpeciali mandato, etſi quod in mandato capituli non exprimatur clauſula. *Cum mandato ſpeciali.* vt fieri debet in commiſſione Vicarij epiſcopi, Et ratio eſt, quia cum Sac. Trident. Concilium *ſeſſ. 24. c. 16.* arctet capitulum ad eligendum Vicarium, qui totam iuriſdictionem exerceat, non videtur neceſſaria alia ſpecialis commiſſio Gatz. *de benef. p. 5. c. 7. nu. 28.* Dian. *par. 6. tr. 7. reſ. 41.* maximè quia priuatiuè Vicarius, non cumulatiuè cum capitulo iuriſdictionem habet, vt declarauit Sacr. Congregat. Epiſc. *in vna Hydrantina 1. Octobris 1655. & in alia Nerites en. 17. Septembris eiuſd. ann.* & Nos *dixim. ſup. hac ead. ſect. 4. ſubſection. 2. num. 8.*

Contrarium tamen tenent Barb. *de epiſc. p. 3. alleg. 54. numer. 175. circa fin.* Caſtro Palao *in opere moral. tom. 2. tractat. 13. diſput. 2. punct. 29. num. 5.* quorum ſententiam amplexa eſt Rot. Rom. *in vna Mauriatenſi penſionis die 23. Iuly 1626. coram Pirouano*, vt obſeruat idem Barboſ. *de canonic. & dignitat. capit. 42. num. 103.* & Nouarius *in ſumm. Bullar. tom. 2. tit. de capitul. ſede vacant. num 10.*

7 Septima differentia eſt, nam Vicarij epiſcopi iuriſdictio finitur morte naturali vel ciuili epiſcopi, *vt diximus, ſup. ſect. 2. ſubſect. 6. n. 9.* per DD. *ibi allegates.*

Vicarij vero capitularis iuriſdictio incipit morte epiſcopi naturali, vel ciuili, vt habetur in Conc. Trid. *ſeſſ. 24. de reform. c. 16.* & Nos *dixim. ſup. ead ſect. 4. ſubſect. 1. à n. 1. cum ſeq.*

8 Octaua differentia eſt, nam Vicarius epiſcopi deſinit eſſe talis, ſtatim ad miſſa translatione epiſcopi in conciſtorio Cardinalium, vt declarauit ex Sac. Congreg. Concil. Trident. *conſilio SS. D. N. Vrbanus P. P. VIII. in ſua Conſtitutione die 20. Martij 1625. quæ incipit: Nobis nuper*, quam refert. Barboſ. *p. 3. de epiſc. alleg. 54. n. 161. in fin.*

Vicarius verò capituli continuat iuriſdictionem capituli vſque ad realem poſſeſſionem epiſcopi, nec ſufficit, vt ſit electus vel confirmatus, & admiſſus in conciſtorio, niſi poſſeſſionẽ capiat, vt notat Pauin. *d. tr. de pot. c. ſede vac. 2. p. q. 10. nu. 9.* Quarant. *in ſumm. Bull. verb. c. ſede vac. n. 13. verſ. decimotertiò dubitatur*, & Nos *dicem. infrà ſubſect. 6. n. 1. & ſeq.*

9 Nona differentia eſt, nam Vicarius epiſcopi ſi ſit Canonicus capituli non lucratur fructus ſi horis Canonicis choro non interſit; quia deſeruit epiſcopo, non Eccleſiæ. Rota *deciſ. 222. nu. 5. p. 2. diuerſ.* etiam ſi ab immemorabili tempore ſeruatum fuerit, vt debeantur, vt deciſum refert Garzias, *in additien. ad c. 2. n. 359. cum ſeq. p. 3. de beneſic.* vid. Sbroz. *l. 1. q. 43.*

Vicarius verò capituli ſi ſit canonicus excuſatur à reſidentia, & lucratur fructus, quia Eccleſiæ ſeruit, & præſens eſſe cenſetur. *capit. ad audientiam de clerie non reſi.* Ioan. Franc. *in tract. de poteſt. cap. ſede vac. quaeſt. 10. ſecundæ partis, col. 2. verſ. ſed nunquid*, Quarant. *eod. verb. cap. ſine vac. verſ. octauò dubitatur in fine*; Rebuff. *in Prax. ben. de Vicar. epiſc. numer. 5.* vbi ait, niſi conſuetudo Eccleſiæ illum abſentem non excuſet, & Barboſ *vbi ſuprà, nu. 165. verſ. Qui dum à Choro. & num. 178.* vbi dicit, quod diſtributiones quotidianas, ſecluſa conſuetudine, ſtatuto, vel priuilegio non lucratur; de quo vid. Gatz. *vbi ſuprà; vide quæ diximus ſup. ſubſect. 1. nu. 31.*

10 Decima differentia eſt nam Vicarius Epiſcopi non poteſt ſalarium non conuentum ab Epiſcopo petere niſi probaris duobus extremis, nimirum quod Epiſcopus ſoli us eſſet conducere, & Vicarius locare operas ſuas, *ſecundum* Alex. *conſilio 109. l. 3. Dec. conſ. 142. in fin.* Barboſ *vbi proxim. d. n. 178. verſ & cum fuiſſet dubitatum.* ſaltem non poteſt petere ſalarium non conuentum a ſucceſsore Epiſcopo pro ſeruitio præſtito eius prædeceſsori. Put. *dec. 43. l. 2.* Flamin. Parit. *de reſignat. l. 1. q. 16. nu. 53. de quo nos etiam egimus ſup. ſect 2. ſubſect. 1. n. 21.*

Vicarius verò Capitularis poteſt petere, quia debet habere ſalarium ſicut quilibet extraneus. Sacr. Congregat. epiſcop. *in vna Ventimelien. 15. Octobris* 1601. Ad rationem ſcutorum quatuor pro ſingulis menſibus. Ead. Congreg. *in vna Caſalen. 21. Auguſti.* 1654. Non tamen maius eo, quod habeat Vicarius Epiſcopi defuncti. Ead. Congre. *in vna Ventimilien. 15. Ianuarij* 1602. Debet tamen deducere expenſas, quas domi facturus eſſet, tamquam reputatus præſens; propter ſeruitium Eccleſiæ. Pauin. *de pot. c. ſed. vac. p. 2. q. 10. nu. 5.* Sbroz *l. 2. qu. 55. nu. 7.* Quarant. *vbi ſup. verſ. ſeptimò dubitatur.* Barb. *dict. nu. 178. in princ.* Barb. *de iur. eccleſ. l. 1. c. 32. num. 60. verſ. Vicarius capitularis, & nos dix. ſup. ſect. 4. ſubſect. 1. nu. 30.*

11 Vndecima differentia eſt, nam Vicarius Epiſcopi poteſt exequi litteras Apoſtolicas directas Vicario ſuo prædeceſſori, ſiuè Epiſcopo prædeceſsori Epiſcopi, qui illum conſtituit dum viuebat, *vt tradunt DD. adducti à* Sbroz. *l. 3. qu. 49. nu. 1. & ſeqq.* & Nos *ſup. ſect. 2. ſubſect. 6. n. 11.*

Vicarius verò Capitularis non habet talem facultatem illas exequendi. Sac. Conc. Ep. *in vna Morul. 17. Dec. 1577. de quo* Nos *etiam ſup. ſubſect. præc. n. 29.*

Poterit autem exequi Breuia Benedictionum generalium, vel alia mandata, ſiue litteras directas epiſcopo defuncto, vel eius Vicario ſub nomine officij, niſi talis poteſtas eis auferatur, vel limitetur à Sacra Congregat. *ita ead.* Sac. Congr. *in vna Tranen. 26. Ianuarij. 1604. & in Neapolitana 10. February eiuſdem anni* quas refert Barboſ. *de iur. eccleſ. l. 1. c. 32 n. 60. &* Dian. *p. 5. tr. 14. reſ. 25.*

Tutius tamen erit, ſi facultatem exequendi a Sacra Congregatione petierit, quæ facillimè concedit, & hoc ad euitandos ſcrupulus, cum decreta Congregationum variati ſoleant, ſecundum temporum diuerſitatem, & pro accidentium varietate, vt notatur *in vna Acerrar. 6. Septemb. 1604. & in Acerentina 24. Octobris* 1620 In quibus ſemper conceſſum fuit Vicario capitulari huiuſmodi facultas exequendi Breuia directa epiſcopo mortuo, ſiuè eius Vicario.

12 Duodecima differentia eſt, nam Vicarius epiſcopi poteſt concedere licentiam erigendi noua monaſteria monialium *in vim c. 3. ſeſſ. 25.* Conc. Trid. *de regular.* cum mandato ſpeciali, *vt notauim. ſup. ſect. 2. ſubſect. 2. n. 33.*

Vicarius verò Capitularis minimè poteſt. Sac. Congregat. epiſc. 19. *Februarij* 1633. *de qua* Lezana *Verb. monaſteria Regularium num. 3.*

13 De-

13 Decima tertia differentia est, nam Vicarius episcopi recusari potest, vt suspectus ex suspitione episcopi, quamuis contra Vicarium nulla adsit suspicio. *cap. insinuante*, vbi Abb. *num. 2. de offic. deleg.* Gloss. *in cap. si contra vnum verb. Episcopi de offic. deleg. in 6.* Matant. *de ord. iudic. p. 6. num. 18. cum Alijs adductis per* Barb. *de Ep. p. 3. alleg. 54. n. 149.* Sbroz. *l. 4. qu. 14. &* 16. & Nos *dix. sup. subsect. 3. n. 10.*

Vicarius verò Capitularis non potest recusari pro qualibet causa, sed si adsit legitima causa illum recusandi, tunc recurrendum est ad ipsum capitulum, quod potest eligere Arbitros, ad hoc vt cognoscant causas suspicionis, quæ sunt proponendæ eadem modo, quo erant proponendæ coram episcopo, si viueret. Quod si Arbitri iudicauerint causas suspicionis militare, tunc capitulum talem causam à Vicario auferre debet, & alteri committere. Quarant. *eod. Verb. c. sed. vacante num. 5.* Marcell. Vulp. *in Prax. Eccles. c. 25. nu. 15.* Barb. *vbi sup. num. 150. vers. vbi verò, in med.*

14 Decima quarta differentia est, nam Vicarius episcopi, post finitum officium Vicariatus, non tenetur stare syndicatui, vt expressis verbis declaratum fuit à Papa Gregorio XIII. in quadam Bulla *anno* 1578. *directa clero, & communitati Tarentinen. de qua* Marcell. Vulp. *in Prax. Ecclesiastica cap. 41. n. 19.* vbi obseruat, quod licet illa Constitutio Tarentina sit particularis, tamen venit extendenda ad omnes, cum sit lex generalis *vide quæ diximus sup. sect. 2. subsect. 6. num. 21. &* Quarant. *inferius citand.*

Vicarius autem capitulis sede vacante, finito officio tenetur stare syndicatui, & reddere rationem suæ administrationis episcopo successori, non capitulo: etiam si reddidisset illam capitulo, & ab eo, vel à Deputatis, seù syndicatoribus ipsius obtinuisset liberationem; iuxta dispositionem Sacri Concilij Tridentini *sess. 24. cap. 16. de reform.* ibi. *rationem exigat.* sic etiam censuit Sac. Congr. gat. ep sc. *in vna Caietanensi 15. Ianuarij* 1600. *& in alia Hyaruntina 19. May* 1623. Etiam si esset remotus à Sacra Congregatione de eius licentia. *Ead. Congr. in vna Materanen. 10. Iuly* 1601. tradit idem Quarant. *in sum. Bullar. d. verb. c. sed vac. vers. Dubitatur denique num.* 24. vbi asserit contrarium seruari de consuetudine in Vicario Episcopi, contra Pauin. *d. tract. de potest. c. sed. vac. 2. p. qu. 8. &* Sbroz. *de off. vicar. l. 3. q. 52.* qui loquuti sunt attento iure communi, per quod teneretur etiam Vicarius Episcopi rationem reddere suæ administrationis; sed contrarium seruatur, vt diximus, de consuetudine, secundum dispositionem prædictæ constitut. Gregorianæ & declarationum Sacræ Congregationis. *Idem docet* Alois. Riccius. *in Prax. Neap. decis.* 481. *in prima edition. & resolut.* 504. *in secunda edition.* Marcell. Vulp. *in Prax. Eccles. c. 44. nu. 19. & nouissimè* Barbos. *de episc. p. 3. Alleg. 54. num. 188. & de iur. eccles. lib. 1. cap. 32. num. 136. versic. Denique Vicarius capitularis, &* Armendar. *in addition. ad recopilat. l. gom.* Nauarræ *l. 1. tit. 18. l. 7. de episcopis. n. 99.* vbi ait, posse Episcopum per se rationem administrationis officij gesti à Vicario capituli sede vacante constituto exigere; atque in aliquo delicto compertum reum punire posse, quod etiam obseruant Vgolin. *de offic. episc. c. 2. §. 2. nu. 2. & Idem* Ricci. *in decis. Cur. Arch. Neap. decis. 191. p. 4.*

SVBSECTIO QVINTA.

De Casibus, in quibus Capitulum iurisdictionem habere incipit, et consequenter, Vicarium Capitularem eligere potest.

SVMMARIVM.

1 *Per mortem Vicarij relicti ab Episcopo in remotis degente, succedit Capitulum in iurisdictione.*
2 *In remotis degere, quis dicatur?*
3 *Excommunicatus priuatur iurisdictione.*
4 *Si Vicarius ejiceretur à Principe sæculari, Capitulum similiter eligeret.*
5 *Melius faceret, si Sacram Congregat. Episcoporum consuleret.*
6 *Si Episcopus caperetur ab hostibus fidei, similiter Capitulum eligeret Vicarium de iure.*
7 *Si Episcopus transferretur ad aliam Ecclesiam similiter.*
8 *Translatio Episcopi ad aliam Ecclesiam à Papa tantum fieri potest, & quare.*
9 *Per ingressum religionis Episcopi, vel per depositionem, relegationem, vel similem modum, Capitulum succedit.*
10 *Mors ciuilis naturali æquiparatur.*
11 *Per excommunicationem Episcopi similiter.*
12 *Item per mortem Episcopi.*

Prax. Vicar. Caroli Pelleg. Pat. I.

1 QVodlibet Capitulum Cathedralium, siuè Aliarum Ecclesiarum iura quasi episcopalia habentium iurisdictionem habere incipit, & consequenter ius obtinet creandi, & eligendi Vicarium Capitularem cum plena facultate, iuxta dictam præcedentibus subsectionibus, in pluribus; & diuersis casibus; in quibus vacare, vel quasi, dicitur Ecclesia, quia Capitulum succedit in iurisdictione Episcopali, per vacationem, vel quasi vacationem. Quorum.

Primus est, si episcopus degeret in remotis partibus, siue ob seruitium Sedis Apostolicæ, vti Nuncius alicuius Regis, vel Principis; siuè ob necessitatem, vel vtilitatem propriæ ecclesiæ, vel ob aliam iustam causam; & Vicarium Generalia ab ipso relictus in episcopatu mortem cum vita commutaret, sine aliqua prouisione eiusdem episcopi, tunc Capitulum eligere potest Vicarium Capitularem cum pleno iure, omnimodaq; iurisdictione æquè ac si episcopus fuisset mortuus, quia longa absentia æquiparatur morti. Cardinal. *In Clement. vnic. quæst. 18. in fin. de offic. vicar.* Bonifac. *In Clement. 1. § volumus, quæst. 5. de foro competent.* ita tenent Quarant. *In summ. Bullar. verb. Archiepiscopi auctoritas num. 22.* Prosper. de August. *In addit. ead. eund.* Quarant. *In verb. cap. sede vacante, num 12. vers. duodecimo, dubitatur in t. edit.* Hanc opinionem sequuntur. Genuen. *in prax. Archiepiscop. Neapol. cap. 86. num. 81.* Monet. *de commut. ult. volunt. cap. 5. num. 48.* Graff. *tom. 2. consil. tit. de elect. consil. 1. num. 4.* Ventriglia primum Canonicus Capuæ, postea verò episcopus Catartanus, *in 2. tom. practicar. annotat. de cap. sede vac. annot. 15. §. 1. numer. 3.* Eruditissimus; ac mihi non mediocri amicitia iunctus D. Michael Abbas Iustinianus Patritius Ianuensis ex Dominis de Scio *in suis constitution. Iustinianæ Ecclesiasticæ lib. 2. tit. 4. cap. 42. §. 42. litt. S. num. 5. fol. mihi 325* Barbos. *de pot. episc. p. 3. alleg. 52. n. 3.* Dian. *p. 8. tract. 4. resol. 4. vers. sed difficultas est,* & Alij penes ipsos.

2 Se quæritur, quando dicatur quis in remotis esse?

Respondetur, quod in hoc certa regula tradi nō potest, cum diuersimodè iura disponant, vt tradit Gloss. *In c. nihil. est §. cæterum verb. vltra Italiam de elect.* vbi plures textus allegat; sed veritas est, tunc Episcopum, & quemcunque alium in remotis esse dici, quando in breui eius præsentia haberi non potest. *cap. vnic. §. fin.* vbi Gemin. *ne sed vacant. in 6.* Gloss. *In c. cum nullus, verb. remotis, de temp. ord. eod. lib. & in d. ver. vltra Ital.* Addent. ad Quarant. *Ind. ver c. n. 12.* Meroll. *in Theolog. moral. 3. p. disp. 7. cap. 7. num. 6.* & Alij, de quibus *sup. sect. 2. subsect. 1. n. 44.*

3 Secundus casus, in quo capitulo competit ius electionis Vicarij, est si Vicarius ab Episcopo in remotis degente in Episcopatu relictus, excommunicaretur, quia tunc militaret eadem ratio, ac si mortuus esset, cum excommunicatus iurisdictionem exercere nequeat. *argum. cap. decernimus,* vbi DD. *de sent. excom. in 6.* Succin. *in cap. Sacris n. 235. de sent. excomm.* Sayr. *de censur. l. 2. c. 6. n. 15* & dicam infra *n. 11.* ita tenet Idem Iustinian. *ubi sup. n. 7.* quem in hoc libentissimè sequor, ob efficacissimam rationem præfatam.

4 Tertius casus est, si idem Vicarius Episcopi in remotis partibus existentis, à ciuitate, & Prouincia, ob potentiam alicuius Principis sæcularis, eijceretur: qui etiam tunc haberetur pro mortuo quo ad officium Vicariatus. Bobadill. *in sua Politica l. 2. cap. 18. a num. 60.* Salgado *de Regia protection. p. 1. cap. 2. nu. 273. cum seqq.* Cened. *canonicar. quæst. c. 1. qu. 45. nu. 24.* Ioseph Seisc. *de inhibit. cap. 8 §. 3. num. 95.* D. Franc. de Amaya. *n. l. 60. num. 40. C. de decurionib. l. 10.* sequitur Barbos. *loc. cit.* & Iustinian. *ibid.*

5 Bene tamen verum est, quod melius esset, si in tali casu haberetur recursus per Capitulum ad Sacr. Congregationem Episcoporum, certiorando illam de huiusmodi vacatione Vicariatus, & ab illa facultatem recipere eligendi Vicarium admodum prouisionis, donec Episcopum nouum Vicarium

eligeret; *iuxta ea quæ diximus supr. ead. sect. 4. subsect. 1. numer.* 23.

6 Quartus casus est, si Episcopus efficeretur captiuus ab inimicis Catholicæ fidei, puta à Turcis, Saracenis, Paganis, Hæreticis, Schismaticis, & huiusmodi; quia tunc diceretur mortuus ciuiliter, & in hoc casu mors ciuilis æquiparatur morti naturali, *cap. si Episcopus, vbi* Gloss. *in verb. mortem, & verb. sed capitulum, & verb. paganis, vers. nota primò, de supplend. neglig. Prælat. in* 6. Rot. *in Burgen.* 10. *Martij* 1597. *coram D. Orano.* notant Riccius *in Prax. for. eccles. par.* 1. *resol.* 541. Barbos. *de potest. Episc. p.* 3. *alleg.* 52. *num.* 3. Dian. *p.* 8. *tract.* 4. *resol.* 4. Mareschott. *variar. resol. lib.* 2. *cap.* 15. *num.* 38. Iustinian. *vbi sup. num.* 2.

7 Quintus casus est, si Episcopus translatus fuerit ad aliam Ecclesiam, nam tunc post eius propositionem in Sacro Cardinalium, cum summo Pontifice Consistorio factam, etiam ante litterarum Apostolicarum de altera Ecclesia expeditionem, & antequam alterius Ecclesiæ, ad quam translatus fuit, possessionem capiat, capitulum eligere potest Vicarium capitularem, intra octo dies computandos à die scientiæ iuxta formam traditam sacro Concil. Trid. *sess.* 24. *de reform. cap.* 16. habetur in constitutione bon. mem. *Vrbani VIII. qua incipit. Nobis nuper.* Rot. *decis.* 475. *par.* 1. *recent.* & notarunt per DD. quos refert. Ioan. Carol. Antonell. *in lib. inscript. de regimine Ecclesia Episc lib.* 4. *cap.* 7. §. 5. *n.* 52. *vers. Item Ecclesia & dicam. sup. subsect.* 5. *n.* 3. & Barbos. *de iur. Eccles. lib.* 1. *cap.* 32. *num.* 32 Dian. *d. p.* 8. *tr.* 4. *rsf.* 43.

8 Hæc autem translatio de vna ad aliam Ecclesiam à solo Papa fieri potest. Concil. Constantiense *sess.* 39. *cap. inter corporalia, & cap. licet in cantum de translation.* Et sine magna necessitate fieri non debet. Conc. *præd. vbi sup.*

Causæ, ob quas fieri potest translatio habentur *in cap. mutationes, cap. scias, & cap. tempore.* 7. *q.* 1. in Concil. Constantiens. *d. sess.* 39. *& in Epist.* 8. *Ioannis VIII. & in Epist.* 1. *&* 10. *Pelagij II.*

9 Sextus est casus est, si Episcopus ingrediatur aliquam Religionem, nam tunc post admissionem summi Pontificis ad resignationem Ecclesiæ, capitulum succedit in Iurisdictione Episcopali, & sic eligere potest Vicarium, qui illam administret, sicuti etiam facere potest, si Episcopus episcopatum cum alio permutauerit, resignauerit, vel alio modo ab illius iurisdictione se abdicauerit; vel si ob delictum relegetur, aut deponatur, vel alio simili modo iurisdictione priuetur.

10 Ratio est, quia dicitur mortuus ciuiliter, & mors ciuilis æquiparatur naturali, vt tradit Gloss. *in d. cap. si Episcopus verb. mortem de suppl. negl. præl. in* 6. *ex dictum est supra num.* 6. & eumdem sortitur effectum mors ciuilis prout naturalis Sayr. *de censur. lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 15. Sbroz. *lib.* 3. *de offic. vicar. q.* 42 Barbos. *de pot. Episc. alleg.* 54. *n.* 154. quem refert. & sequitur Iustinian. *vbi sup. num* 4. Vnde in huiusmodi casibus capitulum iurisdictionem administrare debet. *d. cap. si Episcopus, & cap.* 2. *præced. de supp. negl. prel. in* 6. Galleitus. *in Margarita casuum conscientiæ verb. Vicarius antepenult.* vide, quæ dixi *sup. sect.* 2 *subsect.* 6. *n.* 16. *& per tot.*

12 Septimus casus est, si Episcopus excommunicetur maiori excommunicatione, & fuerit publicè denunciatus, nam tunc iurisdictione priuabitur, non solum ipse, per textum *in cap. ad probandum. de re iudic. cap. audiuimus.* 24. *q.* 1. DD. communiter *in cap. suscitatus de rescript.* Suarez *de censur. disput.* 13. *sect.* 2. *num.* 15. verum etiam Vicarij Generalis ab eo constituti iurisdictio suspenditur, tamquam accessoria; cum vnum, & idem Tribunal, & consistorium constituant Episcopus, & Vicarius. probatur *in tex. cap.* 1. *vbi* Gloss. *verb. ipsius officialis in fin* & Franch. *notab. vlt. de offic. vicar. in* 6. Sanchez. *de matrim. lib.* 2. *disp.* 10. *num.* 6. Zerol. *in Prax. Episc par.* 1. *verb. vicarius.* §. 8. Marant. *in spec. Aur* 4. *p. dist.* 5. *nu.* 75. Barbo. *vbi sup. num.* 146. Sbroz. *de off. vicar. lib.* 3. *q.* 17. *à num.* 1 & Alij plena manu per ipsos allegati.

12 Octauus, & vltimus casus, quamuis sit principalis & præcipuus, quoad hunc effectum, est, si Episcopus moriatur, nam tunc capitulum intra octo dies, si fuerit in Diœcesi, aut intra eundem terminum à die scientiæ mortis illius, & vacationis Ecclesiæ, Vicarium capitularem eligere tenetur, iuxta formam traditam in Sacr. Concil. Trident. *sess* 24. *de reform. cap.* 16. quia ad capitulum deuoluitur iurisdictio Episcopi per eius mortem siuè sit contentiosa, siuè voluntaria, *cap. vnic.* vbi Gloss. *de maiorit. & obed. in* 6. & latè dix. *sup. subsect.* 1. *num.* 1. *cum seqq.* Et Ad summum in omnibus casibus, in quibus finitur iurisdictio Episcopi, eiusque Vicarij, de quibus egimus suprà *sect.* 1. *subsect.* 6. *per tot.* incipit iurisdictio capituli Cathedralis, vel alterius Ecclesiæ iura quasi episcopalia habentis; & sic eligere potest Vicarium capitularem, qui iurisdictionem Episcopalem exerceat, iuxta superius tradita.

SVBSECTIO SEXTA.

Quomodo finiatur iurisdictio Vicarij Capitularis.

SVMMARIVM.

1 *Vicarij Capitularis iurisdictio cessat per possessionem noui Episcopi.*

2 *Vacare dicitur Ecclesia vsque ad præsentationem litterarum Apostolicarum Capitulo factam.*

Administratio Episcopatus competit Episcopo, post dictam præsentationem litterarum Capitulo.

3 *Vacat Ecclesia in casu translationis, statim admissa in Consistorio translatione.*

4 *Cessat etiam iurisdictio Vicarij per suspensionem, vel interdictum Capituli, aut per priuationem iurisdictionis.*

5 *Cessat eius iurisdictio, etiam si esset electus à Metropolitano, ob negligentiam Capituli.*

6 *Cessat etiam finito tempore præfixo à Capitulo.*

Electus simpliciter, durat toto tempore vacationis sedis.

7 *Vicarius Capitularis electus à Metropolitano, ob negligentiam Capituli, potest remoueri ab eodem ad libitum.*

8 *Cessat similiter iurisdictio ipsius, si mittitur à Papa Vicarius Apostolicus.*

9 *Cessat etiam, si remoueatur à Sacra Congregatione, vel vocetur ad Vrbem.*

10 *Vicarius Apostolicus non potest recusari à Capitulo, non obstante quocumque prætextu.*

1 Visum fuit in præcedenti subsectione, quibus in casibus capitulum iurisdictionem habere incipiat, & consequenter ius obtineat eligendi Vicarium capitularem, qui iurisdictionem episcopalem, ad quam succedit quodlibet capitulum, in casu vacationis sedis, exerceat; in præsenti videndum remanet, qualiter cesset, finiatur, & expiret iurisdictio prædicti Vicarij à capitulo constitui, sede episcopali vacante, altero ex modis ibidem enunciatis ita vt amplius non possit se intromittere dictus Vicarius in his, quæ iurisdictionis episcopalis sunt, vt prius poterat, statim ac sedes episcopalis cessat esse vacans. Vacare autem tunc desinit, quando episcopus adeptus est possessionem episcopatus vt notat Pauin. *de pot. capit. sede vac. par.* 2. *q.* 10. *numer.* 19. Marcell. Vlp. *in Prax. eccles. capit.* 43 *numer.* 32 Nec sufficit, quod episcopus sit electus, quia episcopus nominatus non potest Vicarium constituere in Ecclesia, in qua nominatus est, & illum illuc mittere, sed prius oportet, vt capiat possessionem episcopatus, & ostendat Bullas capitulo & Clero more solito. Quarant. *in summ. Bullar verb. capitulum sede vacante, num.* 13. Aliàs prædictus Vicarius capitulari; continuabit exercitium iurisdictionis.

2 Ratio conclusionis est, quia sedes episcopalis intelligitur semper vacare, vsque quò litteræ Apostolicæ Prælati nouiter prouisi de illa Ecclesia, cuius sedes vacabat, non fuerint præsentatæ capitulo; vt habetur *in text. Extrauag. Iniuncta de election.* vt notant in Rebuff. *in Prax. benef. tit. de Simon. in resignat. n.* 11. Henriq. *consil.* 29. *num.* 4. Alois. Ricci. *in Prax. fori eccles. decis.* 376. *in prim. edit. & resol.* 500. *in secunda edit.* Marcel. Vulp. *in Prax. eccles. cap.* 43. *num vltim.* Barbos. *de iur. eccles. lib.* 1. *cap.* 32. *num.* 130. *vers. dicetur autem; & de pot. episc. p.* 3. *alleg.* 54. *n.* 160. Nam episcopus nouiter prouisus de aliquo episcopatu non potest illum administrare, nisi litteris expeditis in Curia Romana & ostensis capitulo, vt notant etiam Azor. *Instit. moral. p.* 2. *lib.* 2. *cap.* 29. *qu.* 9. *vers. cæterum*; Flam. Paris. *de resignat. lib.* 8. *q.* 5. *nu.* 33. Gratian. *disceptat. forens. cap.* 27. & Gonzal. *ad regul.* 8. *Canc. glos.* 15. § 2. *n.* 85.

3 Quo

3 Quo verò ad vacationem Ecclesiæ vt possit capitulum habere iurisdictionem episcopalem, quando Prælatus transfertur ab vno ad alium episcopatum: licet ad illum episcopatum, ad quem transfertur, nullum habeat ius, quoad Vicarij constitutionem, quia illum facere non potest, vt diximus, ante actualem, & realem possessionem; tamen quantum pertinet ad episcopatum, à quo transfertur, idest quem dimittit, aliter se res habet; nam statim ac admissa fuerit in consistorio Romani Pontificis eius traslatio, cessat eius iurisdictio & ex eo tempore dicitur vacare Ecclesia, quo ab illius vinculo absoluitur. Vnde statim ac capitulum huiusmodi notitiam habuerit ex testimonio, seù documento D. Secretarij Sacri Collegij, vel alio modo ad eius aures deueniat illius translatio, & admissio, poterit illi indicere, vt abstineat à iurisdictionis ordinariæ exercitio; & illicò potest ea iurisdictione vti, sedem vacantem publicare, & officialem seù Vicarium Generalem ad præscriptum Sacr. Conc. Trident. *sess. 24. de ref. cap.* 16. constituere & eligere seruatis seruandis; *vt habetur in constit. qua incipit; Nobis nuper SS D. N. Vrbani Papa VIII. edit. die* 20. *Martij* 1625. Huc incidenter, sed suo loco vberius, *sup. subsect.* 5. *n.* 7.

4 Finitur similiter Vicarij Capitularis iurisdictio, si fortè capitulum, sede vacante, ex aliqua iusta causa, suspensionis censuram incurrat, vel ecclesiastico interdicto irretiatur, & iurisdictionis vsu priuetur, quia tunc Vicarius capituli iurisdictionem exercere non posset, *vt notat* Suarez, *de censur. disp.* 7. *sect.* 3. *n.* 13. licet contrarium teneat Vgolin. *in tract. de censur. tab.* 1. *cap.* 4. §. 2. nam iurisdictio, & officium Vicarij capitularis, eiusque vis, & potestas dependet, & originem trahit ab ipso capitulo; vnde suspenso capitulo, erit etiam suspensus eius Vicarius, vt notat Quarant. *d. verb. ca. sed vac. num.* 13. *versic. Idem erit*.

5 Sed quæritur, quid si Vicarius fuerit electus à Metropolitano, ob negligentiam capituli, non ab ipso capitulo, vt disponitur à Sac. Conc. Trid. *vbi sup. d. cap.* 16 an etiam hoc casu, suspenso capitulo, erit suspensus Vicarius?

Respondetur affirmatiuè, cum Suar. *vbi sup. d. sect.* 3. *num.* 13. quia negligentia capituli facit solum, vt deuoluatur à Metropolitanum facultas eligendi Vicarium, non verò vt ad ipsum deuoluatur iurisdictio capituli; aliàs ipse auctoritate ordinaria excommunicare, & absoluere posset, & alia omnia facere, quæ Episcopus posset; quod non procedit; sed per Concilium Tridentinum, vbi suprà non deuoluitur ad ipsum, nisi ius deputandi, seù constituendi Vicarium, nomine capituli, & huiusmodi Vicarium taliter constitutus habet iurisdictionem, non ab ipso Metropolitano, sed pendentem à iurisdictione, quæ residet in ipso capitulo; nam Tridentinum Concilium noluit, iurisdictionem capituli, ob eius negligentiam non deputandi Vicarium intra octo dies, in Metropolitanum deuolui; sed tantum modò intendit compellere capitulum, & obligare ex quadam præcisa necessitate ad nominandum Vicarium, intra terminum octo dierum præfixum; ergo Vicarius constitutus à Metropolitano adhuc incurreret censuras capituli; hoc est cessaret eius iurisdictio, si illa à capitulo interdiceretur.

6 Est etiam aduertendum, quod cessat Vicarii capitularis iurisdictio, statim ac finitur terminus præfixus à capitolo, si ad tempus determinatum, puta ad annum vel sex menses fuit deputatus, vt notat Quarant. *de verb. capitulum sede vacante in sum. Bullar. num.* 13. licet autem possit ad tempus constitui, vt iurisdictionem exerceat, vt declarauit Sac. Congregatio Concilij de qua Garz. *de benef. to.* 1. *p.* 5. *in addition. ad capit.* 7. *num* 37. meliùs tamen faciet capitulum, si absoluè eliget, absque præfixione temporis Sacra Congregatio Episcoporum. 29. *Octobris* 1587. Et eo casu durabit eius iurisdictio toto tempore vacationis sedis Episcopalis. Barbos. *de potest. Episc. p.* 3. *alleg.* 54. *num.* 173. & Nos *diximus sup. subsect.* 1. *num.* 10. *in fin.*

7 Aduertendum quoque est, quod si Vicarius capitularis fuerit deputatus à Metropolitano in sede vacante, in vim *dicti cap.* 16. *de ref. sess.* 24. Concil. Trident. quando capitulum, ad quod spectabat electio, illum non deputauit intra tempus à Concilio præscriptum, potest dictus Vicarius amoueri ad nutum ipsius Metropolitani; v. declarauit Sacra Congregatio Concilij in Liman. 29. *Septembris* 1623. de qua Solorzan. *tom.* 2. *de iure Indiarum libr.* 3. *capitul.* 13. *num.* 65. & Barbos. *de Canon. & Dignit. capitul.* 43. *num.* 48.

8 Tandem est aduertendum, quod vt plurimum terminatur Vicarij capitularis iurisdictio, cum instituitur Vicarius Apostolicus à Papa, vel Sacra Congregatione Episcoporum quod fit si Ecclesia diu vacauerit: vt censuit, ead. Congreg. *in vna Aleriana.* 28. *Iunij* 1649.

Præsertim si adsint inconuenientia in administranda iustitia ead. Congr. *in vna Vgentinen.* 17. *Septemb.* 1615

9 Similiter cessat iurisdictio Vicarij prædicti si remoueatur à Sacra Congregatione; vel vocetur ad vrbem pro iustificandis rebus, de quibus fuit inculpatus. Ead. Congreg. *in vna Spoletana* 13. *Nouemb* 1·00. *& Asten.* 30. *Septemb.* 1650. *& in alia Monopolitana.* 2. *Maij* 1653.

10 Tandem est aduertendum hic, quod quomodocumque Vicarius capitularis remoueatur à Sacra Congregatione, & mittatur Aliquis alius eius loco cum auctoritate Apostolica, nullo modo poterit capitulum illum recusare, non obstante quod exceptiones, aut causas aliquas habere prætendat, vel reuera cum effectu habeat; sed huiusmodi Vicarium à Sacra Congregatione missum omninò acceptare tenetur; & interim exceptiones, ac prætentiones, quas habere prætendit idem Sacræ Congregationi proponat, & ab ea resolutionem expectet.

Neque ante ipsam, ad electionem alterius Vicarii deuenire licet, quocumque prætextu non obstante, ità declarauit Sacr. Episcop. Congr. *in vna Alerianen.* 10. *Maij* 1655. existente ibidem Vicario Apostolico Illustris D. Abb. Michaele Iustiniano, qui in suis *constitutionib. ecclesiast. lib.* 2. *tit.* 4. *cap* 42. §. 42. *litt. S. num.* 35. litteras Sacræ Congreg. sic declarantis, penes se habere testatur.

FORMVLA.

Creandi Vicarium Capitularem.

NOs Canonici, & Capitulum Cathedralis N. sede vacante per obitum bona memoria N. Episcopi &c. Reuerendo N. salutem in Domino sempiternam: Cum ex Sacrorum Canonum dispositione, Ecclesiarum Cathedralium capitula in defectuum Episcoporum (præsertim si ex humanis eximi contigerit) locum subrogentur, eisque in spiritualibus, & temporalibus succedant: eorum munus erit viduatis Ecclesiis itá consulere, vt ministrorum solertia, & diligentia viduitatis incommoda minimè sentiantur. Nè igitur supradicta Ecclesia nostra culpa aliquid detrimenti in spiritualibus, & temporalibus patiatur, Nos dictis Sacris Canonibus, & Conc. Trid. Decretis obtemperare volentes, vocatis omnibus, & singulis Canonicis infrà tempus à dicto Conc. statutum, ad Vicarium, qui vices nostras substituere debeat deputandum, congregatisq; iis, qui debuerunt, voluerunt, & potuerunt interesse, habitisq; interessentium votis, de consensu, & voto eiusdem capituli, te Reuerendum N. de cuius probitate, scientia, & sufficientia, confisi, generalem in spiritualibus, & temporalibus, Vicarium nostrum in prædicta Ecclesia Cathedrali, Ciuitate, & Diœcesi, tenore præsentium deputamus, creamus, & constituimus (per menses sex.) vel (Episcopali sede vacante) cum omnibus, et singulis facultatibus, priuilegijs, & honoribus, oneribus præeminentijs, & prærogatiuis, ad huiusmodi munus exercendum necessarijs, & opportunis. Dantes tibi plenam, & liberam potestatem, omnia, & singula exercendi, quæ capitulo sed. vacante in vtroque foro à iure permittuntur, & deinde causas omnes tam ciuiles, quam criminales, & mixtas, etiam hæresis, & matrimoniales audiendi, prouidendi, & decidendi, cum facultatibus excommunicandi, & censuras proferendi, cum voto tamen ordinariorum consultorum nostra curia in sententiando, & proferendo ad actus, quorum grauamen per appellationem à diffinitiua reparari non potest, nec non ea omnia faciendi, quæ nos facere, & mandare possumus, etiam si speciale mandatum requirunt. Reseruantes nobis collationem beneficiorum, eorumq; institutione ad capitulum spectantem, deputationem examinatorum, officialium, actuariorum, & ministrorum Curiæ, regimen Seminarij, facultatem cognoscendi de causis suspicionum, & denegatæ iustitiæ, constitutis (seruatis de iure seruandis) alteri delegandi. Volumus autem, vt concedere licentiam ordinandi etiam ad primam tonsuram (in casibus à Sacro Concilio Trid. capitulo permissis) & prouidere de prædicatori-

bus in aduentu, & quadragesima; ac dispensare in foro exteriori, etiam quò ad temporum interstitia, casus reseruatos de nono facere non possit absque expresso nostro consensu particulariter habita. Nec approbare confessore, ordinandos, & ad beneficia obtinenda, nisi præuio examine ab examinatoribus deputatis; quorum approbationes per Secretarium annotentur in libro. In casu verò infirmitatis, vel absentia substituere non possis vel causas delegare, sed in his casibus prouisio ad Nos spectare debeat. Præcipimus itaque vniuerso Clerò huius Ciuitatis, & Diœcesis, alijsque huius Ecclesiæ iurisdictioni subiectis quatenus te in Vicarium, officialemque nostrum generalem recipiant, sibique in omnibus præmissis pareant, & obediant. Dantes tibi vices, & voces nostras &c. Contradictores, & inobedientes pœnis, & censuris Ecclesiasticis, compescendi; & eta Vicarium te deputamus, cum solutione salarij, per eum, cui incumbit, facienda. In quorum fidem præsentem scribi iussimus per Notarium nostræ Curiæ, & manu propria subscripsimus. Datum in nostro Capitulo Cathedralis Ecclesiæ N. Die .... Anno .....

SVBSECTIO QVINTA.

De Vicario Capituli Collegiata Nullius Diœcesis.

SVMMARIVM.

1 *Collegiata Ecclesia, quæ sit.*
Collegiata dupliciter accipitur.
2 *Quod disponitur in capitulis Cathedralium locum habet in capitulis Collegiatarum.*
3 *Collegiata capitulum tenetur Vicarium capitularem eligere, vacante sede sui Prælati.*
Vicarius collegiata succedit in iurisdictione sui Prælati sicut Vicarius Cathedralis, & num. 5
4 *Collegiata Cathedrali subiecta potest eligere Vicarium Foraneum, si sit talis consuetudo.*
5 *Vicarius capitularis Collegiata potest esse non Doctor.*
6 *Compelli non potest capitulum ad tenendum lectorem Theologia.*
7 *Prohibere potest, ne canonicus subdiaconus habeat vocem in capitulo.*
8 *Collegiata fit à tribus canonicis.*
Duo congregationem faciunt.
Decem homines plebem.
Quindecim Turbam.
Decem cues gregem.
9 *Collegiata secundi generis præcedit omnibus Ecclesiis simplicibus*
10 *Collegiata debet habere congruam dotem.*
11 *Collegiata non potest fieri ab Episcopo.*
Contrarium tenent quidam Doctores.
12 *Canonici collegiata tenentur ad residentiam.*
Et ad missam quotidianam.
Et ad choram, vt lucrentur fructus.
13 *Collegiata insignis præcedit aliis non insignibus etiam antiquioribus.*
14 *Collegiata exempta subiicitur Episcopo, quoad visitationem tantum.*
15 *Dispositio Conc. Tridentini super modo procedendi in cathedralibus cum adiunctis habet locum etiam in collegiatis.*
16 *Præcedentia inter canonicos collegiata quomodo seruanda.*
17 *Præcedentia inter canonicos, & Regulares quomodo procedat.*
18 *Præcedenti inter canonicos, & Parochus in associandis cadaueribus mortuorum qui.*
19 *Præcedentia inter canonicos, & Alios in Synodalibus functionibus, & processionibus quibus danda.*
Pro canonicis est, etiam si prius non habebant.
Etiam si in erectione collegiata, sit clausula: fine præiudicio.
20 *Canonici collegiata quomodo Thurificandi.*
21 *Professio fidei an facienda à canonicis collegiata, sicut à canonicis cathedralis.*
22 *Capitulum simpliciter nominatum in dubio intelligitur de capitulo cathedralis, non collegiata.*
Sicut cum dicitur Ecclesia, intelligitur de cathedrali.
23 *Vicarius collegiata non potest monitoria excommunicationis concedere pro rebus deperditis.*

1 SVnt Ecclesiæ quædam, quæ capitulum cum Dignitatibus, & Canonicis habent, & nullius Diœcesis nuncupantur quæ quidem sub nomine collegiatarum veniunt, Collegiatæ etenim Ecclesiæ in duplici suo differentia, ac in duas diuiduntur species, seu classes. Aliæ enim sunt subiectæ Ecclesiæ Cathedrali, in cuius Diœcesis sitæ inueniuntur: Aliæ verò sunt collegiatæ, quæ inueniuntur quidem intra fines alicuius Diœcesis, non tamen subiectæ sunt cathedrali, neque Episcopo illius Diœcesis, in qua sitæ sunt, sed exercent iurisdictionem particularem ex si ipsis independenter ab Episcopo, & subiiciuntur immediatè suo proprio Prælato, postea Sanctæ Sedi Apostolicæ, siue Alteri ordinario, vel Metropolitano, ex priuilegio particulari, & istæ dicuntur *Nullius Diœcesis*. vti sunt in Apulia ecclesia Archipresbyteralis Ciuitatis Altamuræ Cirignole, Putignani, Prioratus Barii: in Calabria Abbatia Mileti. & Aliæ quam plures in Regno Neapolis, & in aliis Prouinciis. Ambæ autem faciunt Capitulum constitutum ex Dignitatibus, & Canonicis præbendatis, sicut Capitulum Cathedralis & de istis loquimur hic.

2 Aduertendum est itaque quod ea, quæ disponuntur in Cathedralibus, locum obtinent in collegiatis, vt habetur in Sacr. Concil. Trident. *seß. 22. de reform. capitol.* 4. de præbendis, Dignitatibus, Personatibus, canonicatibus, officiis, portionibus, &c. in quibus præcipit, omnes, qui aliquam ex prædictis dignitatibus obtinuerint, cui sit annexus aliquis ordo sacer, debere intra annum, illum suscipere, nisi adsit impedimentum legitimum. Nec non per se ipsos illud munus exercere, sub pœnis ibi contentis.

Similis etiam habetur dispositio Concilii Trident. *seß. 25. de reform. cap.* 7. vbi disponitur, quod in ecclesiis cathedralibus, non admittatur accessus, & regressus beneficiorum, & hæc quoque locum habet in collegiatis, et alibi pluries. Ideò omnia ea, quæ diximus *sect. 4. praced. per tot.* de Vicario capitulari Cathedralis locum habent in Vicario capitulari collegiatum.

3 Quapropter capitula collegiatarum secundæ speciei, quæ nullius Diœcesis sunt, vacante sede suorum Prælatorum, cuiuscumque nominis sint, qui ordinariam, & quasi episcopalem iurisdictionem habent, debent eligere Vicarium capitularem, eodem modo, & eisdem legibus capitulis cathedralium præscriptis à Sacro Concil. Trident. *seß. 24. de reform. capit.* 16. de quibus diximus *sup. subsect. 1. à numer. 1. cum seqq.* cum, & ipsarum quodlibet capitulum succedat in iurisdictione sui Prælati, sicut capitulum cathedralis succedit in illa loco sui episcopi; ideò debet Vicarium creare intra octo dies, cum aliis conditionibus ibi enumeratis, & examinatis, nam vt diximus, de pari ambulant in hoc propter identitatem rationis, cum quadam tamen diuersitate; nam Vicarius capitularis cathedralis necessariò debet esse Doctor, si adsit, alioquin electio esset nulla: Vicarius autem capitularis collegiatæ Nullius, de qua sermo noster est, potest esse vnus, qui non sit Doctor.

4 Aliæ verò collegiatæ primæ classis nullam habent iurisdictionem, & consequenter vicarium eligere non possunt, sed electio ipsius sede vacante spectat ad capitulum cathedralis, non illius collegiatæ cathedrali subiectæ, vt declarauit Sacr. Congreg. episc. 1647. 13. *Septemb. & mox dicemus num.* 5.

Potest tamen huiusmodi collegiata cathedrali subiecta eligere vicarium Foraneum in illo loco, vbi est collegiata, si sit talis consuetudo, qui postea erit confirmandus à vicario capitulari cathedralis, alias non ita declarauit etiam Sacr. Congreg. episc. *in vna Brundusina* 16. *Ianuarii* 1604. & 10. *Ianuarii* 1605.

5 Vicarius, inquam, collegiatæ prædictæ nullius non debet necessariò esse Doctor, aut licentiatus in iure canonico, nec de eo loquitur Sacr. Trident. Concilium *d. capitol.* 16. vt Sacr. Congregat. Cardinalium Trident. Concil. Interpetum declarauit, *sup. dicto capit.* 16. *ann.* 1585. 12. *Septembris*, vbi fuit dubitatum, an extendatur *dictum capit.* 16. ad ecclesiam collegiatam, defunctio eius Prælato, qui ordinariam iurisdictionem,

nem, & omnia iura episcopalia habebat, & Congr. censuit negatiuè, vt refert Gatz. *de benef. tom. 1. par. 5. capit. 7. n. 10.* Ratio est, quia si non est necesse, vt hic Prælatus nominatus sit Doctor, ergo nec etiam Vicarius; vt considerauit Sac. Congreg. *ibid.* & notat Sbroz. *in addition. ad qu. 36 l. 1.* Aloif. Ricc. *in collectan. decis. p. 5. collectan.* 1602. Raguf. *de voce canonic. in Ecclesia, qu. 37. num. 6.* In alijs autem capitulum collegiatæ sede vacante succedit in iurisdictione sui Prælati, sicut capitulum cathedralis in iurisdictione Episcopi, etiam quoad ius visitandi, vt censuit Rota *in Burgen. iurisdictionis 22. Iunij* 1611. apud Farinac. *p. 1. recent. decis. 346. an. 5.* notat. Barbos. *de potest. Episc. par. 3. allegat. 73. n. 27. vers. sicut.*

6 Sed sunt notanda quædam singularia quoad materiam collegiatarum; & Primò quod Vicarius capitularis collegiatæ, potest compellere capitulum ad tenendum vnum Lectorem Theologiæ, quia sic disponitur in Concil. Mogun. *an. 4. capit. 67.*

7 Similiter idem Vicarius non debet permittere, vt canonicus collegiatæ, qui non est subdiaconus, habeat vocem in capitulo, quia hoc esset contra dispositionem Concilij Tridentini *sess. 22. de ref. cap. 4.* in quo prohibetur per hæc verba; *Quicumque in cathedrali, vel collegiata, secu ari, vel regulari Ecclesia diuinis mancipatus officijs in subdiaconatus ordine, saltem constitutus non sit, vocem in huiusmodi Ecclesijs in capitulo non habeat, etiam si hoc sibi ab Alijs liberè fuerit concessum, &c.*

8 Est aduertendum similiter, quod collegiatam faciunt, etiam duo, vel tres canonici, ad minus, vt ait Gio. *And. in c. cum sicut de consecrat. eccles. vel altar.* quia iste numerus trium canonicorum sufficiens est ad constituendum capitulum collegiatæ, vt tradit Felin. *in c. accedentibus numer. 1. vers. & nota de præscr.* Roman. *cons. 436. numer. 6.* Specul. *libr. 3. tit. de notorijs criminib. particul. 1. §. 8. iam de notorio, vers. quidam tamen n. 6.* Lambertin. *de Iurepatr. pa. 1. l. 2. q. 5. in princ. num. 5.* Caualer. *decis. 649. n. 6* Rot. *in Asculana Plebania coram D. Merlin.* de qua Barb. *de iur. eccles. l. 2. c. 6. n. 8.* tres enim constituunt collegium, *lib. Neratius, ff. de verb. signific.* Duo faciunt Congreg. *cap. 1. de elect.* vbi gloss. Decem homines faciunt Plebem, *c. vn. eo, 10. q. 3. §. eadem verb. mancipia.* Quindecim faciunt Turbam, *l. Prætor, ait, §. 1. ff. de vibon. capt.* Decem oues, vel quinque Porci faciunt gregem, *l. oues ff. de abig.*

9 Quia vero Ecclesiæ collegiatæ secundi generis sunt secundæ post Cathedrales, vt habetur in Concil. Colon. *2. part. 3. cap. 2.* & spirant institutum primitiuæ Ecclesiæ. Concil. *præd. ibid. cap. 4.* & magnam habent præeminentiam: possunt in publicis processionibus deferre propriam crucem, etiam præsente capitulo cathedralis, dummodo dignior locus relinquatur cathedrali, vt censuit Sacra Rituum Congregatio *in vna Anconitana 24. Augusti* 1602. & præcedunt omnibus alijs simplicibus, vel his quæ tantum Parochiales sunt, eadem. Sac. Rit. Congr. *in Nolana 10. Iulij* 1602. *& Senogallien. 23. Martij.* 1619. etiam illis crederet locum, antequam in collegiatam erigeretur ead. Congr. *in Terracinen. Sonnino 24. Februarij* 1605. notat Sell. *in selectis. Canonicis. c. 24. n. 32.*

10 Ideo ad seruandum decorem, collegiatę habere debent congruam dotem, quæ tanta esse debet, vt sufficiat Canonicis in illa seruientibus, secundum quantitatem, & numerum collegiatorum. Abbat. *in d. c. cum sicut de consec. eccl. vel. altar. nu. 5. vbi etiam Gloss. 1. & Gloss. in c. 1. verb. necessitatem in fin. 21. q. 1. ad textum. in cap. placuit 1. q. 2. ca. nemo, 2. de consecr. dist. 1. Authent. vt null. fabr. orator. dom. col. 5. & ibi* Bart. Lambertin. *de iurepatr. l. 1. p. 1. q. 5. art. 21. n. 5. versic. Dominus Paulus de Citad. & num. 14.* vbi subdit quod est etiam habenda ratio, vt Canonici Collegiatæ possint hospitalitatem seruare & iura Episcopalia soluere, & visitantes procurare, vt notat Gloss. *fin. in d. c. cum sicut de cons. eccl. vel altar.*

11 Sed quæritur hic, an Episcopus possit Ecclesiam aliquam in Collegiatam erigere.

Respondetur negatiuè, cum Rebuff *in Prax. Benef. p. 1. tit. de erect. in collegiatam,* Riccius. *in decis. cur. Archiepis. Neapol. p. 3. decis. 66.* Azor. *instit. mor. par. 2. l. 5. num. 112. & Alij relati à* Barbos. *d. lib. 2. de iur. eccles. ca. 6. num. 1. vers. Ego tamen.* Fillituc. *de benef. c. 3. n. 112.* Rot. apud. Paul. de Rubeis. *decis. 99. num. 9. tom. 3. diuers. altàs. par. 3. recent. & censuit* Sac. Congr. Concil. *in vna Conuersana. 27. Iunij* 1629. de qua Lotter. *de re beneficiar. l. 1. quæst. 14. num. 49. & declarauit similiter* Sacr.

Congr. Episc. non posse Collegiatam erigi, nisi à solo summo Pontifice, *in vna Tropien. 22. Iulij.* 1583. *& in alia Bouianen. 11. Octobris. eiusdem anni, & in alia Messanen. 4. Iunij* 1082. *& in alia. Auren. 23. Maij.* 1614. Quod est adeo verum, vt erectio facta ab Episcopo, etiam cum reseruatione beneplaciti Apostolici, nulla sit, ante quã obtineatur, non obstante appellatione, vel inhibitione Rotali, ita Ead. Sacr. Congr. Episc. 1612. *in vna Neocastren. 16. Martij. & 2. Maij* 1612. *& in alia Mondouien. 27. Nouembris* 1654 *& in alia Syracusana. 30. Aprilis.* 1555. Idoneo stantibus declarationibus prædictis, non sunt audiendi Doctores, licet alias magnæ auctoritatis, qui tenent, Episcopum posse erigere Parochialem Ecclesiam in Collegiatam, *per text. in c. quoniam de vit. & honest. Cleric.* & ibi Abb. *antiq. n. 1. &* Ioan. Andr. *n. 3.* Butr. *n. 2. in fin.* Abb. Panorm. *n. c. & 6.* Imol. *n. 1. vbi testatur de communi, quã aliquando sequuta fuit* Rot. *in Regien. vnionis 12. Maij* 1625. *coram D.* Coccino. *&* Gatz. *de benef. p. 12. c. 5. n. 4. & fin.*

12 Quæritur secundo, an Canonici Collegiatæ teneantur ad residentiam?

Respondetur affirmatiuè, si redditus non sint nimis tenui, declarauit Sac. Congreg. Episc. *in vna Albanen. 9. Ianuarij.* 1602. *& in alia Anagnina. 17. Decembris. eiusdem. anni. & in alia 28. Iunij.* 1603.

Imò tenentur ad cantandam singulis diebus missam conuentualem, & ad Chorum, si Clerus sit numerosus Ead. Sacr. Congr. *in vna Ceccanen. 14. Ianuar.* 1603. & si quis in Collegiata voluerit recipere fructus præbendæ, debet interesse horis diuinis in Choro, alioqui distributiones non lucratur. *c. vnic. de cler. non. resid. in 6.* Rebuff. *in concord. tit. de collocationib. § Volumus. verb. collegiatis.*

13 Quæritur tertio, an Collegiata nuper erecta præcedat alijs Ecclesijs?

Respondetur cum distinctione; aut enim est simplex collegiata, & tunc non habet præcedentiam super alias. Sac. Coog. Ep. *in vna Nolana 23. Maij 1661. pro collegiata Terra Summa seu Vesuuij.*

Aut est collegiata insignis, & tunc ab eius erectione præcedit alijs Collegiatis, non insignibus, quamuis antiquioribus, vt censuit Sac. Rituum Congreg. *Firmana. 24. Maij.* 1612. notat Aldan. *in comprend. canon. eccles. l. 1. tit. 7.* quamuis erectio facta fuerit cum clausula sine præiudicio alterius. ead. Sac. Congr. Rit. *in Nolana 20 Aprilis* 1602. *& in nullas seu Firmana 24. Martij* 1602. quarum meminit Sellius *vbi supra in select. can. c. 24. n. 33.*

Insignis autem dicitur illa, cui à summo Pontifice tale priuilegium conceditur, vt ita vocetur; alias remanet in terminis iuris communis. In quo non conueniunt Doctores, ad declarandum, quæ nam dicatur collegiata insignis; Card. *comm. Mant. decis. 175 n. 1. ait* non posse dici insignem ex nume. Canonicorum exiguo, modicis redditibus, & qualitate seruit subditque hoc esse arbitrarium per DD *in cap. statutum de conscript. in 6.* & Alberic. *in Diction. verb. insignis, &* Menoch. *de arbitr. cas. 1580. num. 4.* Potest fieri diiudicatio insignitatis ex qualitate loci, vt censuit Sacra Rit. Congreg. *in una Collegiata Ecclesia Sancti Pauli Ciuitatis Nouæ Firmanæ Diœcesis* penes Barb. *ubi sup. nu. 15.* vbi habetur, quod ad instantiam D. Ludouici Centofioreni, declarauit dicta Congregatio, prædictam collegiatam dici insignem, eò quod oppidum, in quo sita erat, poterat dici insigne ex numero quatuor mille habitatorum hoc est foculariorum 820. quatuor monasteriorum Regularium, & vnius Sanctimonialium ibi existentium, ex copia Peritorum & Nobilium, refert Ioan. Anton. Massobr. *in pr. synod. Episc. c. 4. dub. 14. n. 9. & seq.* De loco insigni, quis dicatur vid. Natat. *consil. 1.*

14 Quæritur quarto, an Collegiata exempta subijciatur Episcopo, quoad visitationem?

Respondetur affirmatiuè secundum dispositionem Sac. Concil Trid. *sess 6. de reform. c. 4. & sess. 25. de refor. cap. 6.* Quando verò Episcopus potest visitare Ecclesiam Collegiatam, tunc potest visitandi facultatem subdelegare, sed opus est subdelegatione speciali: vt declarauit Sac. Congr. Conc. *in Lucana 1. Februarij* 1631. *penes* Sell. *ubi sup. n. 33.*

15 Quæritur quinto, an dispositio *dicti c. 6.* Conc. Trid. vbi disponitur, quo ad visitationem Episcopi, & de modo procedendi cum canonicis adiunctis, & alijs, habeat locum in collegiatis exemptis?

E 3 Ei re-

Et respondetur affirmatiuè, vt censuit Rota apud Farinac. *decis. 709. num. 3. & decis. 715. num. 2. in 1. collectan.* limitator autem prædicta conclusio, vt non habeat locum in collegiata erecta in Cathedralem, quæ prius non erat exempta nam ista non comprehenditur sub dicto decreto Conc. *cap. 6. de ref. sess. 25.* ità declarauit Sac. Congreg. Conc. penes Armend. *in addit. ad recopilat. leg.* Nauar. *l. 1. tit. 9. l. 7. de episc. n. 88.* notat Barbos. *de ep. d. p. 2. alleg. 72. n. 4. in fin.*

19 Quæritur sexto, quomodo gerere se debeat Vicarius capitularis Collegiatæ in causis præcedentiæ inter canonicos?

Respondetur, seruare faciet, vt canonici ecclesiæ collegiatę antiquiores tempore, licet non sint ordine presbyteri, præferantur Canonicis presbyteris iunioribus, vbi viget talis consuetudo & vbi Præbendæ non sunt distinctæ, ita censuit Sacr. Rit. Congregat. *in vna Vrbis Sanctæ Mariæ Rotunda 16. Decembris 1606. & in alia Vrbis 3. Augusti 1602.* vbi dicitur hoc procedere tantum in Ecclesijs collegiatis, vbi talis est consuetudo; nam in cathedralis, si Præbendæ non sint distinctæ, & omnes requirant ordinem presbyteralem, præcedunt secundum ordinem receptionis; at si prius receptus non sit sacerdos, donec ordinetur, præcedit sacerdos secundò receptus, sed coordinato, restituit præcedentiam: vt tradit Sellius *in selectis canonicis capit. 11. numer. 74.* & Barbos. *in collectan. Decis. Apostolicar. collect. 91. num. 5.*

17 Quæritur septimo, quomodo seruari faciet Vicarius prædictus inter canonicos collegiatæ, & regulares in materia præcedentiæ,

Respondetur, quod faciet obseruari, vt canonici collegiatæ, & Alij clerici sęculares semper præcedant Regularibus, etiam in ipsorum Regularium ecclesijs, ita declarauit Sac. Congreg. Rit. *in Tullen. 12. Martij 1616. & in Firmana Terra Sanctæ Victoriæ 31. Martij 1618. de quibus* Sell. *vbi prox. num. 91.* & Barbos. *ibid. nu. 32. & de canonic. & dignitatib. cap. 18. n. 69.*

18 Quæritur octauo, quid si lis sit inter canonicos collegiatæ, & parochus super præcedentia in funeribus.

Respondetur, quod Vicarius facere debet, vt canonici collegiatæ in funeribus defunctorum præcedant Parochus, vt censuit Sacra Rit. Congr. *in Sutrina. 30. Augusti 1602. & 2. Augusti 1603. & in Meliten. 18. Nouembris 1606. & in Hostien. Terra Cori. 9. May 1617. & in Pranestina Gauarum. 14. Augusti 1618.* vbi declaratum fuit præcedentiam semper, & vbique competere Archipresbytero, & canonicis Ecclesiæ collegiatæ Sanctæ Mariæ supra parochum S. Stephani, etiam in associandis funeribus defunctorum propriæ ipsius parochiæ, de qua Barbos. *d. collect. 91. numer. 33.*

19 Quæritur nono, quid seruandum inter canonicos collegiatæ, & rectores curatos, ac Plebanos Ecclesiarum parochialium in functionibus & processionibus publicis?

Respondetur, quod Vicarius curam habebit, vt præcedant canonici collegiatæ omnibus Rectoribus, curatis, Plebanis, ac presbyteris Ecclesiarum parochialium, tàm in publicis processionibus, quàm etiam in functionibus Synodalibus eadem Sacr. Rit. Congreg. *in Verulan. 11. Decembris 1613. & in Senegalien. 23. Martij 1619. & 4. Aprilis 1620.*

Quod habet locum, etiam si antè erectionem in collegiatam, mixtim incederent clerici illius Ecclesiæ cum dictis Rectoribus, vt declarauit ead. Congreg. *in Syracusana 20. Decembris 160.*

Nec etiam si inferiores Ecclesiæ essent antiquiores, & fuissent in quasi possessione præcedendi Ecclesiæ collegiatæ, antè erectionem in collegiatam. Ead. Sacr. Congreg. *in vna Ilerden. præeminentiarum 26. Iunij 1602.* vbi dicitur hoc procedere, etiam si erectione adsit clausula (*sine præiudicio alicuius*) vt tradit idem Barbos. *in tract. de canon. cap. 18. num. 67.*

20 Quæritur decimo, quomodo thurificari debeant canonici collegiatæ, duplici nè, an triplici ductu thuribuli?

Respondetur, quod thurificari debent duplici tantum ductu, clerici verò Ecclesiarum Parochialium vnico tantum ductu, ita Sac. Congreg. Rit. *Cæsaraugustana de Darocca 19. Ianuarij 1613.* de qua Sellius, *d. cap. 11. nu. 98. Sellect. canon.* & Barbos. *d. collect. 91. nu. 39.*

21 Quæritur vndecimò, an dispositio Sac. Concil. Trident. *sess. 24. de refor. c. 12. vers. prouisi etiam*, vbi agitur, quod prouisi de canonicatibus, & dignitatibus in ecclesijs Cathedralibus facere debeant professionem fidei, non solùm coram episcopo, sed etiam in capitulo intrà duos menses; ad minus, à die adeptę possessionis, alioquin fructus non faciant suos, nec possessio illis suffragetur, habeat locum, & extendatur huiusmodi obligatio emittendi professionem fidei etiam ad canonicos seù Dignitates in Ecclesijs collegiatis?

Respondetur negatiuè; cum Concilium loquatur tantum in prouisis de canonicatibus, & Dignitatibus in Ecclesijs cathedralibus, non in Ecclesijs collegiatis, vt tradit Sanchez *in præcep. Decal. lib. 2. cap. 5. num. 1. & ità censuit Sacr. Congregatio eiusdem Concil. supradicto versic. prouisi etiam, cap. 12. de reform. sess. 24.* in qua declarauit non extendi ad canonicos in collegiatis, de qua Garz. *de benef. p. 4. cap. 3. num. 11. & 12.* & nouissimè Barbos. *de iur. eccles. lib. 1. cap. 21. num. 65. & de pot. episc. par. 3. alleg. 61. n. 15.* Bonacin. *in prim. Eccles. præcep. disp. .. quæst. 2. punct. 4. §. n. 9.* contra Zerol. *in prax. Episc. p. 1. verb. beneficium. §. 5. vers. Dico quartò*, & Vgolin. *de potest. Ep. cap. 50. §. 16. nu. 3.* existimantes canonicos, & dignitates Ecclesiarum Collegiatarum teneri ad professionem fidei emittendam.

22 Est tandem aduertendum, quod vbicumq; fit mentio de potestate capituli, siuè sede vacante, siuè plena, semper intelligi debet de capitulo cathedralis Ecclesię, non de Collegiatę, nam ipsius capitulum dicitur potius Canonicorum Collegiatæ, & semper fieri debet in specie mentio ipsius, alias semper, vt diximus, intelligitur de capitulo cathedrali, non collegiatæ, quæ potestatem huiusmodi non obtinet, *cap. Sanctorum 70. distinct.* nam cum Ecclesia exprimitur, tunc nomine Ecclesiæ solùm cathedralis continetur, *cap. cum clerici de ver. signif.* notat Barbos. *de iur. eccl. lib. 1. c. 32. nu. 136.*

Reliqua de materia collegiatæ, vltrà supradictos DD. vid. Felin. *in cap. accedentes de præscrip. num. 2. glos. & DD. in cap. dilecta de excess. prælat.* Lambertin. *de iur. patron. part. 1. lib. 2. q. 5. art. 1.* Cucch. *Inst. maior. lib. 4. tit. 1. à num. 5.* Mascard. *de probat. concl. 585.* Zecch. *de Republ. Eccles. c. 28. de præpos. seù rector. colleg. Eccles.* Fulcum. *de visit. lib. 1. cap. 1.* & Menoch. *de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 90. à num. 20.*

23 Insuper est notandum, quod Vicarius collegiatæ Nullius Diœcesis, si non habeat priuilegium particularę, non potest concedere monitoria excommunicationis ad finem reuelationis pro rebus deperditis post Concilium Tridentinum; subditi enim illorum debent Sanctam Sedem Apostolicam adire, vt illa obtineant, ita declarauit Sac. Congregatio Concil. *sup. cap. 3. de reform. sess.* 25. licet prius dispositum fuerat, *ibid. §. quapropter*, referunt Vgolin. *de pot. Episc. cap. 45. in princ. vers. excipiuntur*, Leo *in Thes. for. Eccles. p. 3. cap. 7. num. 18. vers. cæteris & num. 19.* Barbos. *p. 3. de episc. alleg. 96. n. 12.*

FORMVLA.

Vicariatus Capitularis Ecclesiæ Collegiatæ Nullius Diœcesis.

Nos Archidiaconus, Canonici, & Capitulum Collegiatæ Ecclesiæ N. Nullius Diœcesis sede vacante per mortem bonæ memoriæ N. Prælati dictæ Eccles. R. D. N. de N. (*si sit Doctor ponatur. V. I. D.*) salutem in Domino sempiternam.

C*Vm ex sacrorum Canonum dispositione, Summorumque Pontificum priuilegijs Ecclesiarum Collegiatarum Capitula, quæ nullius Diœcesis sunt, ad instar Cathedralium Capitulorum, in deficientium Prælatorum locum subrogentur, eisque in spiritualibus; & temporalibus succedant; eorum munus erit viduatis Ecclesijs ita consulere, vt Ministrorum solertia, atque diligentia, viduitatis incommoda minimè sentire permittant. Ne igitur supradicta Ecclesia nostra culpa aliquod detrimenti in spiritualibus, vel temporalibus patiatur; Nos dictis sacris Canonibus, Summorumque Pontificum priuilegijs, & Sacri Tridentini Concilij decretis, vt par est, obtemperare volentes; Vocatis omnibus, & singulis Canonicis intra tempus octo dierum à dicto Concilio statutum, ad Vicarium, qui vices nostras sustinere debeat, deputandum. Congregatisque ijs, qui debuerunt, potuerunt, & voluerunt interesse, qui duas capituli partes excedebant, siuè complebant: habitis capitulariter secretisque suffragijs, siuè votis omnium, seù maioris partis interessentium, & vt premittitur Congregatorum. Te R. D. N. de N.* (siuè V. I. D.) *supradictum, de cuius probitate scientia, & solicitudine, plurimum in Domino confidimus. Generalem in spiritualibus, & temporalibus Vicarium nostrum, in-*

tra;

prædicta Ecclesia [illegible] nullius Diœc. [illegible] Ciuitate, & locis ipsi subiectis [illegible] Diœcesis,) tempore præ[illegible] deputamus, facimus, creamus, [illegible] constituimus Prælati nostri sede vacante. Cum omnibus & singulis facultatibus, priuilegijs, honoribus, & oneribus, pr[illegible] [illegible] & prærogatiuis [illegible] ad [illegible] modo munus exercendum necessarijs, & opportunis. Dantes tibi plenam, & liberam potestatem omnia, & singula exer[illegible] quæ capitulo sede vacante [illegible] que iure [illegible] vel petere permittuntur; & præcipue [illegible] omnes [illegible] tam ciuiles [illegible] quam criminales, & mixtas [illegible] etiam beneficiales, & matrimoniales, audiendi, cognoscendi, procedendi, & terminandi, ac decidendi, cum facultate [illegible] [illegible] aliasque ecclesiasticas censuras, & pœnas ferendi, & infligendi. Nos non [illegible] omnia fa[illegible], mandan[illegible], & exe[illegible], quæ nos facere, mandare, vel exequi [illegible] etiam si exigerent speciale mandatum [illegible] si Vic[illegible] Doctor ad[illegible]) eam voto tamen idonei C[illegible] tibi benè visis in sententiando, & procedendo ad [illegible] q[illegible] quæ irretractabiles, & quæ consilio [illegible] [illegible] itaque vniuersis [illegible] huius Ciuitatis, & [illegible] Diœcesis, si illa [illegible] habeat,) alijs quæ huius E[illegible] iurisdictione subiectis, quatenus Te in Vicarium officialemque [illegible] Generalem, vt præmittitur, recipiant; Tibique [illegible] quam [illegible] in omnibus præmissis pareant & obediant. Dantes tibi vices, & [illegible] nostras, &c. Contradictores etiam, vt rebelles pœnis, & censuris ecclesiasticis compescendi. In quo[illegible] fidem præmissorum [illegible] per infrascriptum [illegible] Curiæ N[illegible], manu propria subscriptimus, & sigilli nostri Capitularis [illegible] impressione muniri. Datum N. &c. die &c. ann. &c.

N. Archidiaconus.
N. Canonicus.
N. Canonicus, & sic de singulis.

Loco † sigilli

N. Notarius.

SECTIO SEXTA.

De Vicario Apostolico.

SVMMARIVM.

1 Vicarius Apostolicus quis sit.
2 Vi[illegible] Papæ dicitur etiam Apostolicus.
Eius iurisdictio qualis [illegible]
3 Causæ [illegible] Vicarium Apostolicum.
Primo. Si Episcopus malè gubernet.
2 Si sit sordidus.
3 Si sit senex.
4 Si sit suspensus à iurisdictione.
5 Si non expediuit Bullas per multos annos.
6 Si sit morosus in pensione soluenda.
7 Si sit processandus.
8 Si vocatur ad Vrbem.
9 Si non residet.
[illegible] Si nonnulli recipere Vicarium missum ab Vrbe.
11 Si moriatur morte violenta.
[illegible] Capitulum in electione Vicarij capitularis non concordaret
[illegible] [illegible] tulum elegit indoctum
14 Si Vicarius Capitularis vocatur ad Vrbem.
15 Si Ecclesia diu vacauit.
16 Si interesse Cameræ Apostolicæ ita requirit.
17 Si neg[illegible] Episcopus exequi decreta Visitationis Apostolicæ.
18 Propter vtilitatem Ecclesiæ.
19 Propter aliquos graues respectus
20 Propter inhabilitatem, vel impedimentum Episcopi.
4 Vicarij Apostolici iurisdictio, est eadem ac Episcopi.
Appellatio à Vicario Apostolico defertur ad Metropolitanum
5 Vicarius Apostolicus exequi potest commissiones Apostolicas Episcopo, siue eius Vicario directas.
Habet omnes prærogatiuas episcopales.
6 Visitare potest Diœcesim.
Episcopus in tali Visitatione non potest, nisi confirmare pueros.
Taxare modus expensarum a Sac. Congregatione.
Synodum celebrare potest sine Episcopo.
Concursum facere potest ad Parochiale vacantes.
9 [illegible] debet super manutentione introitus mensæ episcopalis.
10 Non [illegible] intromittat in redditibus mensæ episcopalis, nisi pro sua præ[illegible]one.
11 Dimissorias ad ordines concedere non potest.
In[illegible] Ecclesiastico potest.
De iure communi potest concedere, cum ista facultas veniat in [illegible] districtione sed a Congregatione prohibetur.
Con[illegible] tamen facillimè talis facultas.
12 Beneficia simplicia conferre [illegible].
13 Neque pro[illegible] Vicarium Episcopi.
Par in parem non habet imperium.
14 Neque in causis Episcopi se intromittere potest.
Mis[illegible] in maiorem sui dicere non potest.
15 Episcopus contra Vicarium Apostolicum nihil agere potest, neque [illegible].
16 Neque potest Vicarium Generalem tenere tempore Vicarij Apostolici.
Neque exequi litteras Apostolicas sibi directas, sub nomine Dignitatis [illegible] Vicarius.
17 Vicarius Apostolicus non est associandus à canonicis, vt Episcopus.
18 Neque thurificandus est ter in missa solemni, vt Episcopus.
Neque triplici ductu thuribuli, præsente Episcopo, sed duplici.
19 Neque liber Euangeliorum osculandus traditur.
20 Neque duos Clericos potest habere dum missam celebrat.
21 Neque quatuor candelas accen[illegible]
22 Neque functiones episcopales [illegible] potest.
23 Neque paratus, vt Vicarius missas solemnes cantare, reliquias ferre, &c.
24 Non debet scribere Romam pro qualibet re leui, sed tantum pro re graui.
25 Neque instigatus sit in foro laicali.
26 Neque depositis fidei monialium se intromittat.
27 Vicarius Apostolicus durat, etiam mortuo Papa.
28 Vicarius Apostolicus Episcopi durat, etiam ipso mortuo.
29 Vicarius Apostolicus, sede vacante, potest omnia facere, vt Vicarius capitularis.
30 Tenetur residere in Diœcesi.
Neque potest discedere vocatus a Principe.
Neque, vt ad Vrbem accedat.
31 Præcedentiam habet in Choro, si non sit canonicus.
32 Salarium, seu Prouisionem habere debet, à die possessionis, cum accessu, & recessu.
Nisi sit in eadem ciuitate.
33 Prouisio non semper est eadem.
34 Prouisio ab ipsomet recipitur propria auctoritate, si retardetur.
35 Emolumenta Vicariatus sunt sua, non quæ ex sigillo proueniunt.
36 Causæ pro quibus remouentur Vicarius Apostolicus.
Prima. Si Episcopus non sit soluendo.
2 Si Ecclesia fuit prouisa de Pastore.
3 Si Episcopo restituatur iurisdictio.
4 Si pecuniam indebitè extorquet.
5 Quando non defendit immunitatem ecclesiasticam.
6 Quando detegitur aliqua infamia.
7 Si cum banditis conuersetur.
8 Si filios bastardos habeat.
6 Si illicitè negotietur.
10 Si sit exosus Populo, & clero.
11 Propter interesse camerale.
12 Si cum monialibus practicam habeat.
37 Finitia officio non potest cognoscere causas inceptas, & non finitas.
Limitatur in Canonico Ecclesiæ.

VT totam materiam ad officium Vicarij spectantem percurramus, necesse est etiam aliqua prælibare de Vicario Apostolico; cum & ipse iurisdictionem ordinariam in Episcopatu, ad quem aliquando mittitur, exerceat, & ius, iustitiamque administret, & dicat, inter subditos illius Diœcesis.

1 Est igitur præmittendum pro perfectiori & pleniori notitia, quod Nos loqui intendimus de illo Vicario Apostolico, qui mittitur á Summo Pontifice cum Breui vel á Sacra Congregatione Episcoporum & Regularium, ex aliqua legitima causa, cum litteris eiusdem, ad regendam aliquam Ecclesiam, cum facultate administrandi totam iurisdictionem Episcopalem, aliquibus tamen exceptis casibus in particulari. Quod solet fieri aliquando sede Episcopali plena, & aliquando sede vacante.

2 Non autem de illo Vicario Apostolico, qui deputari solet a Papa in Vrbe de potestate ordinaria, & est aliquis Cardinalis ad vitam, qui iurisdictionem habet in Vrbe Romæ tantum, non extra Vrbem, præsertim vltra districtum, nisi ei specialiter commissa fuerit. *c. sua nobis de offic. Vicar.* Illius iurisdictio in Vrbe est tamquã ordinarij in sua Diœcesi, & extenditur, etiam ad exemptos per constitutionem prima Pauli II. quæ incipit: *Licet Ecclesiarum, & per constitutionem 28. Iuly I.* incip. *Decret.* & per aliam Paoli III. quę incip. *Licet 36. eiusdem.* in quibus præscribitur huiusmodi Vicarij iurisdictio in Vrbe, vt extendatur super omnes Ecclesias & personas exemptas, & non exemptas; Nec non Iudæos, Hospitalia, sodalitates, causas matrimoniales, & vsuræ. Habet familiam armatam ad coercenda delicta. Pauin. *de offic. & pot. capitulo sede vac. p. 2. q.* 10. Cognoscit etiam Clerum Romanum, & causas periurij & blasphimiæ. &c. de quo agitur, *in cap. Sua Nobis, de offic. vic.* & notauit á Sbroz. *de offic. vic. l. 1. q. 3. nu.* 19. Azor. *Instit. moral. p. 2. lib. 5. cap. 39. de Vicario Vrbis* Veltr. *in Pract. lib. 2. cap.* 6. Galganet. *de iure publio lib. .. tit.* 36. *num.* 7. P. Laurent. Biancai, à Laurea omni eruditione præditus, Patria mihi conterminus, sed propior amicitia, *in suo Epit. Sacr. Canon. verb. Vicarius Papæ* Rot. *in Firmana pensionis* 15. *Decemb.* 1627. *coram D. Duran.* Non cognoscit tamen iste Vicarius Vrbis de causis sub titulis Eminentissimorum Cardinalium, vt optimè aduertit Illustriss. D. Prospe. Fagnan. *in repetition. cap. His, quæ de maiori. & obedient.*

3 Vicarius igitur supradictus, qui mittitur a Papa cũ Breui, vel a Sacr. Congregationem Episcoporum cum litteris ad regendam aliquam Ecclesiam cum tota iurisdictione Episcopalis qui Apostolicus; dicitur ea omnia ibi facere potest, quæ & ipse Episcopus, exceptis Pontificalibus, vt habetur *in cap. fin. dist. 61. & in cap. Is, cui de elect. in* 6. Et propter plures, & diuersas causas mitti solet, vt obseruatum est in Sacra Congr. Episcoporum.

Prima est, si contra aliquem Episcopum adsint quærelæ, quod malè regat, & guberne. Ecclesiam, vt censuit, ead. Sacr. Congregat. *in vna Vulturaren. 21. Nouemb.* 1664. *& in alia Saffaren. 6. Augusti* 1601.

Secunda est, si Episcopus sit sordidus, & committit extorsiones, iniustè extorquendo à subditis pecuniam. Ead. *in vna Theanen. 15. Ianuarij* 1602. Maximè quando per subditos petitur à Sac. Congreg. vt mittat Vicarium Apostolicum. Ead. *in vna Tranen. 23. Iuly.* 1602

Tertia causa mittendi Vicarium Apostolicum est, quando Episcopus est senio confectus, itaut propter grauem ætatem, impeditus, & ferè prorsus inhabilis reperiatur. Eadem *in vna S. Agatha 7. Decembris* 1581.

Quarta causa est, si Episcopus est suspensu a iurisdictione. Ead. Congregat. Episcop. *in vna Tranen. 19. May* 1645. *& in alia Bisinianen. 9. Iany & in alia Lanciauen. 23. Iunij eodem anno, & in alia Tranen. 8. Februarij* 1650. *& in alia Lancianen.* 10. *Martij & 30. Septemb. eod. ann. & in alia Alatren. 5. May.* 1651 *& in alia Melfitana 2. Maij* 1653.

Quinta est, quando Episcopos non expediuit Bullas, post multos annos, postquàm fuit promisus, & percepit fructus Episcopatus, solùm cum Breui. Ead. Congregatio. *in vna Offeranen. 9. Septembris* 1645

Sexta est, quando est morosus in soluenda pensione. Ead. Congregat. Episcop. *in vna Auellinen. 17. Aug.* 1646. *& in alia similiter Auellinen. 10. April.* 1663. me præsente in curia.

Septima est, si formandus sit processus contra Episcopum. Ead. Congreg. *in vna Anglonen. 17. May* 1642

Octaua causa est, si episcopus vacatur, vt Romam accedat, in pœnam quasi, suæ malæ vitæ. Ead. Congr. *in vna Cotronen. 2. May.* 1655

Nona est, quando Episcopus non vult residere. ead. Congregat. *in vna Cassenen. 23. Martij* 1619

Decima est, quando episcopus non vult recipere Vicarium missum ab Vrbe, vel impedit ei iurisdictioni exercitium. ead. Congregat. *in vna Theanen. 8. Nouembris.* 1614. *& in alia.* 21. eiusdem mensis *eodem ann.*

Vndecima est, quando ecclesia vacat ei per mortem violentam episcopi. ead. Congregat. *in vna Arianen. 8. Decembris* 1645.

Duodecima est, quando sede Episcopali vacante, capitulum non concordauit in electione Vicarij capitularis, iuxta formam concilij, & sic plures adsunt Vicarij capitulares à diuersis de capitulo fact. Ead. congr. *in vna Motulen 8. Nouembris* 1647. *& in alia Triuenticen. 2. Martij* 1646.

Decimatertia est, quando capitulum eligit Vicarium indoctum, sede vacante, & propter eius imperitia multa insurgunt inconuenientia. ead. Cong. *in dicta Triuenticen. 2. Martij* 1646. *& in alia Tropien. 13. Iulij eod. ann. & in alia Motulen. 8. Nouembris* 1647.

Decimaquarta est, quando Vicarius capitularis vocatur ad Vrbem pro sua iustificatione, vel remouendus sit pro legitimis causis, ead. Congreg. *in vna Spalatana 13. Nouembris* 1600. *& in alia Astien. 30. Septembris* 1650. *& in alia Monopolitana. 2. May* 1653

Decimaquinta est, quando Ecclesia diù vacauit. ead. Congreg. episc. *in vna Alerienen. 28. Iunij.* 1649. præsertim si subditi in administratione iustitię aliquod inconueniens experiantur. ead *in vna Vgentinen. 17. Septembris* 1655.

Decimasexta est, quando Thesaurarius Generalis, propter interesse Camerę Apostolicæ ita censet expediens, vt mittatur Vicarius Apostolicus, ead. Congr. *in vna Alteranen. 10. Iunij* 1650.

Decimaseptima est, quando ordinarius negligit exequi decreta visitationis Apostolicę & admonitus in id inuigilare non curat, ead. Congreg. *in vna Soanen. 8. May* 1580.

Decimaoctaua est, ad hoc vt magis prospectum sit Diuino seruitio, quieti Animarum, & bono seruitio Ecclesiæ, & cleri. ead. Congregat. *in Consminen. 10. Iunij.* 1650.

Decimanona est, quãdo expediens à Sacra Congregatione iudicatur mittere Vicarium Apostolicum, propter aliquos grauissimos respectus. ead. Congreg. *in vna Arianen. 8. Decembris.* 1645. Regulariter tandem deputatur Vicarius Apostolicus, propter episcoporum inhabilitatem & impedimentum, de quibus Mandol. *in regul. Cancellar. 25. de male promotis. qu. 6. num.* 11. Rebuff. *in tract. de nominatione qu. 8. num. 28. & in concordatis. Francisc tit. de collationib. §. Præfatique ordinarij in verb. conf. rre.*

4 Est autem aduertendum, Primo quod Vicarius Apostolicus eandem habet iurisdictionem, quam habeat Episcopus, & actualiter habet in potentia, licet per Vicarij Apostolici deputationem, impeditum sit sibi iurisdictionis exercitium. Hinc est, quod a sententiis Vicarii Apostolici appellatur ad Metropolitanum, non ad Papam, vt declarauit Sac. Congr. Episc. facto verbo cum SS. Papa. bon. mem. Gregorio XI. I. *in vna Salernitana 7. Iunij* 1580 *& in alia Capuaquen 22. Aprilis* 1596. & Regulariter potest omnia facere, quæ possunt sui principales, vt tradit Ioan. Picar. *cons. 52. num. 164. inter consil. Monoch. lib. . de morte Bartoli in lib. 1. §. his quibus ff. de leg. 3. in lib. filius ff. de legat. & in lib. comperimus in fin. C. de proxim. Sacr. Scrinior. li.* 12. Sbroz. *lib. 2. quæst. 64. num.* 6.

5 Aduertendũ est similiter secundo, quoad vltra potestatem ordinarię iurisdictionis sibi traditæ, concedi solent multę aliæ facultates pro temporum diuersitate; Inter quas solet exprimi in Breui Pontificio, (cuius habetur in fine præsentis sectionis exemplar; sicut & litterarum Sacræ Congregationis) vt possit exequi litteras Apost. episcopo, vel eius Vicario, directas æquè ac si diregerentur ipsimet Vicario Apost. ita declarauit etiam in casu dubio Sacr. Congr. Episc. *in vna Assisien. 10. Maii.* 1583. *& in vna Bisinianen, 18. Maii.* 1632. Ratio est, quia omnes prærogatiuas Episcopi consequitur, vt declararat in simili Alexand *in lib. & quia ad fin. ff. de iur. omn. Iudic.* Dec. *in cap. quoniam* Abb. *num. 15. in fin. de offic. delegat.* probat.

Eam,

B... in l. sciens praeses §. de'igat. notat Sbroz. lib. 2. quaest. 135. numer. 6.

6 Potest similiter visitare Diœcesim, cum & ista facultas specialiter ei tribuatur. Est autem in hoc aduertendum, quod si eum ipso visitet etiam Episcopus, non potest Episcopus se ingerere in visitatione, sed solùm in exercitio Pontificalium, confirmando, vel aliquid simile faciendo, quod ad ordinem Episcopalem spectaret, si non sit ei interdictum.

Et ne eo casu Clerus duplicibus expensis grauetur, præscripsit modum, & formam Sacra Congregatio Episcoporum, vt scilicet non possint Episcopus, & Vicarius Apostolicus simul ducere secum pluquam quinque personas, ita declarauit *in vna Caiacen.* 20 *Aprilis* 1601. *& in alia Consentinen.* 19. *Nouemb.* 1612. *& in alia Bisinianen.* 23. *Augusti* 1652.

7 Quando autem Synodum celebrare voluerit, cum talē facultatem habet, hoc facere debet, sine interuentu Episcopi. ead. Sac. Congr. *in vna Livien.* 12. *Septembris* 1628.

8 Potest similiter facere concursum in Parochialibus vacantibus, eligere magis idoneum, ac fidem mittere ad Dataria m; vel ad episcopum, respectiuè. Ead. Congr. *in vna Livien.* 9. *Iunij* 1628. *& in alia Bisinianen.* 16 *Maii* 1653. Cùm ad ipsum Vicarium Apostolicum hoc spectet, non ad Episcopum, qui non habet, nisi administrationem ordinis, nisi sit ipse interdicta etiam ista administratio.

9 Potest etiam, immò debet inuigilare super manutentione introituum mensæ episcopalis cum ad ipsum hoc spectet, ita eadem Sac. Congr. *in vna Tranen.* 7. *Iunij* 1652.

10 Non tamen potest se intromittere in redditibus mensæ, nisi in quantum sibi debetur pro suis prouisionibus, & interesse, non in aliis. ead. Cong. *in vna Caputaquen.* 8. *Octob.* 1585. *&* 20. *Octob. eiusd. ann. & in alia Lanctanen.* 17. *Nouem.* 1646.

11 Neque potest Dimissorias ad ordines concedere, cum hæc facultas illi in specie auferri soleat in Breui; vt pluries censuit Sac. Congr. Episc. *praesertim in vna Tranen.* 9. *Iunij* 1645. *& in alia Vgentinen.* 8. *Octob.* 1655.

In statu tamē Ecclesiastico solent in Breui prohibere solùm dimissoriæ pro sacris ordinibus, non pro minoribus, eadem Sac. Congreg. *in vna Terracinen.* 26. *Iunij* 1648.

De Iure autem communi canonico potest Vicarius Apostolicus dimissorias prædictas concedere, cum veniat ista facultas comprehensa in his, quæ sunt iurisdictionis, non ordinis episcopalis, *textus est, cum Gloss. in cap. Is, cui de elect. in* 6. & olim Sac. congregatio concedere soleat, vt rescripsit Vicario Apostolico. *Seanen. sub die* 26. *April.* 1580. quidquid in contrarium dicant. Pauin. *de pot. cap. sede vac. par.* 2. *q.* 10. *num.* 36. & Sbroz. *lib.* 2. *qu.* 41. *num.* 6.

Stante verò hac prohibitione hodie non potest dimissorias concedere, neque illis, qui rescriptum solitum obtinuerunt a Sac. congreg. *Expectent aetatem*, sed adueniente ætate debent supplicare de nouo, eadem congregat. *in vna Tranen.* 30. *Decembris* 1650.

Hæc tamen facultas solet à Sac. congreg. facilè concedi, saltem ad tempus limitatum puta ad annum, præsertim illis, qui valdè distant ab Vrbe. ead. congreg. *in vna Larinen.* 3. *Augusti* 1622. *& in alia Nullius Pinaroli* 11. *Augusti* 1645.

12 Neque potest beneficia simplicia conferre, quia in Breui Papæ, quando mittitur Vicarius Apostolicus ad aliquem episcopatum, solet auferri illi talis facultas in specie. Quare ad Episcopum spectabit eorum collatio, nisi auferatur expressis verbis in Breui Apostolico; In quo aliquando conceditur Vicario Apostolico facultas, vt possit conferre Parochiales Ecclesias vacantes in mensibus ordinarii. Quod si hoc expressè cautum in Breui non inueniatur, spectabit ad Episcopi collationem, & remanebit ipsi libera facultas conferendi in suis mensibus de iure ordinario, ita declarauit Sacra congregatio Episcopor. *in vna Tarentina* 3. *Decemb.* 1586.

13 Neque potest informationes sumere contra Vicarium suum Antecessorem, neque sequestrare bona, vel iura Ipsius, ad instantiam alicuius personæ quantumuis priuilegiatè, sine speciali licentia, & concessione Sacræ congregationis; propter rationem communem, quia par in parem non habet imperium, *c. Innotuit, §. quamuis verb. in parem de election. l. nam & magistratus, ff. de recept. arbitr. & l. ille à quo, §. tempestiuum, ff. ad Trebellian.* ita declarauit, ead. cong. *in vna Larinen,* 15. *Decemb.* 1687. *&* 1588. *& in alia Assisien.* 23. *Iunij eodem anno.*

14 Neque a fortiori potest se intromittere Vicarius Apostolicus in caussis personam Episcopi concernentibus, siuè in ciuilibus, siuè in criminalibus, siuè in mixtis; quia minor in maiorem ius dicere minimè valet. *c. inferior, & 1. denique 21. d. in verb. maiore, vbi gloss.* vbi habetur, quod Iudex minor non potest exercere iurisdictionem suam, præsente maiore Iudicè, quod probatur etiam in *c. presbyter.* 95. *d. & l. vlt. ff. de offic. procons.* ergò multò minus poterit in superiorem, & iurisdictionem in maiorem exercere; nisi super his specialiter illi concedatur a Summo Pontifice, vel Sac. congreg. vt censuit *in vna* ...*atacen.* 20. *Aprilis* 1640.

15 Et a contrario neque Episcopus vllam habet iurisdictionem, & auctoritatem in Vicarium Apostolicum, ita vt si ipse delinquat, nec informationes capere possit contra ipsum, ne quidem officio finito. Et multo minus poterit edicto aliquo ipsius honorem deturpare, vt declarauit eadem. Sac. congreg. *in vna Theanen.* 30. *Martij* 1612. *& in Monopolitana* 16. *Octobris* 1627.

16 Neque potest Episcopus tenere Vicarium Generalem, tempore, quo adest Vicarius Apostolicus, nec aliquo modo se intromittere valet in negotiis iurisdictionem tāgentibus. Imò neque potest exequi litteras Apostolicas sibi directas, sub nomine dignitatis, vt declarauit ead. Sac. congreg *in vna Nolana* 28. *Septemb.* 1641.

17 Est prætereа aduertendum tertiò, quod Vicarius, licet Apostolicus non potest compellere canonicos ad deducendū illum a Palatio ad Ecclesiam, & ab Ecclesia ad Palatium, quia hoc est proprium priuilegium episcopi, ead. congr. sub die 26. *Augusti* 1589. *fol.* 268. §. 10.

18 Neque potest prætendere huiusmodi Vicarius, vt sibi ter detur incensum, inter missarum solemnia, nempe in principio missæ; Post Euangelium & in Offertorio; sed semel tantum dari debet in offertorio, & non amplius. Et tunc si episcopus sit præsens, bis ducto thuribulo; si absens ter ducto. ead. congreg *in Caietana* 14. *Ianuarii* 1595.

19 Neque potest prætendere, vt sibi deferatur osculandus liber Euangelii, nisi sit episcopus, quia hoc est priuilegium solis episcopis concessum, vt declarauit ead. Sac. congreg. Episc. 26 *Augusti* 1588. *fol.* 268. de qua Gauant. *in Manual. Episc. verb. Missa votiua n.* 19.

Quod habet etiam locum in Vicario Generali episcopi, in Gubernatoribus, & Alii ministris, qui non sunt Prælati maiores, vel Magni Principes, vt declarauit Sac. congreg Episcop. 22. Augusti 1589. de qua Gauant. *ib. n.* 16.

20 Neque potest habere duos clericos cum cottis, quando celebrat, vt ipsi inseruiant, etiam si sit Prothonotarius Apostolicus.

21 Neque potest quatuor candelas accensas in altari tenere, dum similiter celebrat, nisi hoc fieret ibi propter festiuitatem currentem, ita declarauit Sacra Rit. Congregatio 7. *Augusti* 1627. Gauant. *in rubric. Missal. p.* 1. *tit.* 20. *vers. cum candelis verb. an possit, & in man. Episc. vbi sup. n.* 11.

22 Neque potest facere functiones episcopales, absente, vel impedito Episcopo; sed hoc spectare ad primam Dignitatem, & successiuè ad alios seniores de capitulo declarauit Sacra congreg. Rit. *in vna Algaren. & Brundusina* 10. *Decembris* 1621. *& in alia Brundusina* 5. *Februarii* 1614 *& in Altamura* 22. *Ianuarij* 16 8. *de quibus* Aldan. *in compendio canonicar. resol. l.* 1. *tit.* 43. *n.* 34. & Barb. *in collectan. decision. Apostolicar. collect.* 785. *n.* 6. de reliquis, quæ sunt communia omnibus Vicariis, *vide sup. sect.* 1. *subsect.* 2. *à n.* 10. *cum seqq.*

23 Neque potest Vicarius vti Vicarius missas solemnes cantare; Sanctiss. Sacramentum, aut sacras Reliquias paratus deferre; nec aliis functionibus ecclesiasticis se immiscere, sed tantum preesse, vt omnia suo ordine rectè fiant, vt declarauit Sac. congr. Episc. *in vna Saffaven.* 14. *Aprilis* 1592. *& in alia Bisinianen.* 16. *May* 1600. *& in Spoletana* 22. *Decembris* 1611. *& in vna Ortonen.* 19. *Septemb.* 1627.

24 Et etiam aduertendum quarto, quod non debet Romam scribere pro qualibet re leui occurrente in Diœcesi. Ead. *in vna Theanen.* 14. *Nouemb.* 1601.

Sed bene pro re graui, nimirum pro delicto commisso contra Epis. Ead. *in vna Theanen.* 1. *Octob* 1601.

Et similiter pro aliis occurrentijs grauioris momenti, in defectum Episcopi. Ead. *in vna Castren.* 26. *Nouembris* 1602.

25 Non

25 Non debet tamen instigatorem agere contra carceratos in foro laicali; vt declarauit Sacr. congreg. Episc. *In vna Reatina 19. Iunij 1601.*

26 Neque debet præstare auctoritatem depositis fictis monialium, alias incurrit pœnam, vt teneatur de proprio, ita declarauit. ead. Sacr. congreg. *In vna Reatina 26. Ianuarij 1604.*

27 Est insuper aduertendum quintò; quod Vicarius Apostolicus deputatus à Papa, durare solet absque controuersia etiam Sede Apostolica vacante, vt declarauit. Eadem congreg. *In vna Licien. 17. Nouembris 1590. & eodem anno in Castellanetana.*

28 Imò si Vicarius Episcopi mortui fuerat missus à Papa, vel à Sacra congregat. non potest per capitulum sed vacante expelli, & nouus Vicarius capitularis eligi. Ead. *In vna Aquilana 4. Augusti 1578.*

Solet tamen ex abundanti Sac. congreg. occurrente casu vacationis Sedis prohibere capitulis, vt non procedat ad electionem Vicarij capitularis. Ead. Sacræ congreg. *in Spoletana 2. Aprilis 1591. & in Licien. 22. Decembr. 1628. & in Bisinanen. 2. Augusti 1647.*

29 Quod si Vicarius Apostolicus missus sit, sede vacante, potest expedire litteras, quæ Vicarijs episcopalibus dirigi solent, ac dare dimissorias ad ordines post annum, & infra annum ætatis, ac si esset Vicarius capitularis, nisi hoc ei specialiter prohibitum sit. ead. Congreg. *In vna Aquilana 22. Septemb. 1628.* de quo Nos sup. *sect. 4. subsect. 2. n. 2.*

30 Est etiam aduertendum, sexto quod Vicarius Apostolicus tenetur residere in Diœcesi, ad quam regendam missus fuit; nec potest ab ea ad longum tempus discedere, & alium substituere, absque præuia licentia Sacræ Congreg. Episcoporum, vt Eadem declarauit. *In vna Spoletana 19. Iunij 1647.* Quod habet locum, etiam si sit vocatus ab aliquo Principe, nam neque tunc potest. ead. *in vna Massanen. 27. Maij 1603. & 28. Nouembris fol. 140.*

Neque potest absque dicta licentia discedere, etiam si sit accessurus ad Vrb. Ead. *In vna Reatina 12. Decembris 1600.*

31 Aduertendum quoque est, septimo loco, quod Vicarius Apostolicus debet habere in choro, si non sit Canonicus, præcedentiam suprà omnes; ideò debet sedere in digniori sede, nō tamen in solio Episcopali, vt declarauit Sac. Congr. Episcopi. *In vna Caietana 22. Ianuarij 1596.*

Quod si dignior sedes chori esset occupata; tunc dignitates, & Canonici descendere debent inferius vno grado, relinquendo maiorem ipsi Vicario. ead. *20. Augusti 1589. fol. 268. §. 8. & in vna Licien. 4. Augusti 1590. fol. 189.*

32 Et quoque aduertendum octauo loco, quod Vicarius Apostolicus debet habere salarium scutor. ducentorum monetæ Romanæ pro singulis annis ab Episcopo, vel à mensa Episcopali, sed vacante, nisi in Breui Pontificio aliter exprimeretur, & insuper scuta quinquaginta eiusdem monet pro accessu, & recessu, idest. 25. pro accessu. & totidem pro recessu, aliquando tamen, taxantur minus vel plus secundùm locorum distantiam, eadem Cong. *In vna Caputaquen. 20. Septembris 1580. & in vna Caiacen. 17. Februarij 1603. & alibi pluries.*

Quæ prouisio, scù salarium non incipit currere a data Breuis, sed a die possessionis & ingressus in Ciuitatem, quando cæpit iurisdictionem exercere. Ratio est, quia pro viatico dantur sibi expensæ accessus, vt dixit eadem *in vna Brundusina 10. Iunij 1611. & in vna Caiacen. 23 Nouembris. 1604.*

Quod si deputaretur Vicarius Apostolicus aliquis, qui in eadem Ciuitate residet, non posset iste prætendere expensas accessus neque recessus, si habea reuera non recederet. eadem congregat. *in vna Bisinianen. 9. Iunij 1645. & in vna Triuentina 2. Martij 1646.*

Neque potest, vsque quo discedat, summam taxatam pro recessu prætendere. ead. Congreg. *in vna Caiacen. 23. Nouemb. 1640.*

33 Sed quæritur hic, an eadem prouisio debeatur Vicario Apostolico semper eodem modo?

Respondetur, quod si episcopatus habeat tenuens redditus, & detracta prouisione prædicta non posset cum residuo decenter substentari, deberet vtique fieri noua taxatio, & diminui prædicta prouisio habita ratione paupertatis episcopi, vt ead. declarauit. *In vna nullius Altamura 7. Decembris 1604 & in alia 2. Augusti 1647.*

Quæ moderatio, potest imò debet fieri ad scuta centum quinquaginta, & aliquando ad centum pro prædicti ratione paupertatis, & tenuitatis redditiuum episcopalium, ead. cōgregatio. *In vna Ferentinaen. 22. Augusti 16 3. & in alia Cotronen. 3. Octobris eiusdem anni.*

34 quæritur secundo quomodo debeat satis fieri Vicarius de ipsa prouisione?

Respondetur quod solet Sacra Congregatio in litteris cōmissionalibus, vel Summus Pontifex in ipso Breui, Vicariatus Apostolici, concedere eidem Vicario facultatem, vt summere possit suam prouisionem ex redditibus mensæ propria auctoritate, si illi ad quos spectat soluere de quadrimestri in quadrimestre anticipata solutione, negligentes fuerint, & sic posset idem Vicarius auctoritate Apostolica fructus mensæ Episcopalis sequestrare, quousque satisfactionem reciperet. ead. Cōgreg. *In vna Caiacen. 29. Nouemb. 1600. & in alia Theanen. 17. Septembris 1602.*

35 Et aduertendum preterea, nono quod Vicarius Apostolicus, vltrà prouisionem prædictam, vna cum accessu, & recessu; debet habere solita emolumenta Vicariatus, & honoraria pro decretis; Non tamen habere debet, nec recipere potest emolumenta, quæ proueniunt ex sigillo, illa enim spectant ad Episcopum, siue ad mensam, vt declarauit eadem. Congregat. *In vna Aquilana 24. Octobris. 1585. & in alia Theanen. 21. Augusti 1615.*

36 Præterea est aduertendum, quod Vicarius Apostolicus remoueri solet pluribus ex causis; quarum.

Prima est si Episcopus siuè alius Prælatus non possit soluere tantam prouisionem, & non potens ad continuandum, vt declarauit ead. Congr. episc. *In vna nullius Altemura 19. Nouembris. 1602.*

Secunda est, quādo Ecclesia fuit prouisa de Pastore, si Vicarius Apostolicus fuerat missus tempore, sedis vacantis eadem Congreg. *In vna Ciuitatis Castellana 7 Nouembris 1653.*

Tertia, est quando episcopo restituitur regimen ecclesiæ. ead. Cong. *in vna Beneuent. 14. Februarij 1652.*

Quarta est sic pecuniam recipit pro eo quod non debet. ead. Congreg.

Quinta quando non defendit libertatem ecclesiasticam, & iura ecclesiæ, & ecclesiasticarum personarum, *Eadem Congregatio*,

Sexta est, si fuerit publicè tortus, & prius ignorabatur; vel aliquam aliam infamiam sit passus, & posteà detegatur. *eadem congreg.*

Septima est. si damnatus fuit causa bannitorum, quia fortè cum ipsi conuictatus sit.

Octaua est, si filios bastardos habeat, & prius similiter ignorabatur, *eadem cong.*

Nona, si negotia illicita gerit. *Eadem congr.*

Decima est, si clero, & Popolo non est acceptus, vt declarauit ead. Cong. *In vna Hydrunt. 6. Aug. 1601. & in alia Materanen. 22. Ianuarij. 160 . & in Forensiaen. 17. Septembris eod. anno & in alia Fauentina 20. Aprilis. 1603. & in alia Sypontinen. & in alia Lauretana 28. Iunij eiusdem anni & in alia Assisien. 3. Febr. 1604.*

Vndecima est, propter interesse camerale, ead. Congregat. *in vna Alerianen. 10 Iunij 1850.*

Duodecima est si fuit illi à Sacr. Congreg. prohibitus accessus ad Monasteria Monialium, adhuc non abstineat, eadem Congr. *in vna Terracinen. 10. Nouembr. 1645.*

In quo casu iste talis redditur omninò incapax ad huiusmodi dignitatem obtinendam alia vice, imò neque debet iste talis, nec Vicarius foraneus amplius deputari, ead. *in alia 6. Octobris 1645. fol. 113.*

Sunt & aliæ causæ, pro quibus remoueri solet Vicarius Apostolicus, pro temporum, locorum, & personarum diuersitate quibus attenti solet Sacra Congr. scandalis, & inconuenientibus opportune prouidere.

Solet tamen remouendus moneri, vt sponte sua licentiam petat, eadem congregatio. *In vna ciuitatis Castelli 20. Augusti 1601.*

Sed non propter hoc quod priuatur Vicariatu Apostolico, remanet priuatus alijs officijs, ead. congr. *In vna Materanen. 17. Septembris. 1601.*

37 Demum est aduertendum, quod Vicarius Apostolicus, sicut & quilibet Alius, post finitum, vel renunciatum officiū non potest cognoscere de causis, quę tempore Vicariatus

sibi

sibi commissæ, & delegatæ fuerant, sub nomine Dignitatis Vicariatus iuxta tradita per. Gloss. *in Clem. 2. vers. principales, ubi Card. n. 7.* & Imol. *n. 11. & 13. de rescript.* Abb. *in ca. quoniam, n. 10. cum seq.* Imol. *col.* 8 *&* Felin. *n. 7. de offic. deleg.* Barbat. ad Bartol. *in l. quod Princeps, ff. de legat.* 2. Roland. *consil. 39. n. 16. vol. 1.* Sbroz. *l. 3. q. 47. n. 1, cum duob. seqq.*

Licet secus sit de Canonico Ecclesiæ Cathedralis, vel alio Prælato, nam isti etiam post finitum officium vel renunciatum Canonicatum cognoscere possunt causas sibi prius commissas, quia si desinunt esse Canonicus vel Prælatus, non desinunt esse Iudices. Franc. *in c. statutum col. 2. in princ. de rescript. in 6.* Bald. *in l. generaliter n. 9. C. de Episc. & cler.* Felin. *ib. n. 5.* Sbroz. *ib. num. 4. et* Barbos. *de Episc. p. 3. alleg. 54. num. 155. et* 156 & ita declarauit Sac. Congr. Episc. *in una Min. observant. 4 Maii,* 1604.

FORMVLA.

Breuis Apostolici Vicarij à Summo Pontifice destinati.

N. PP. N.

Dilecte fili salutem & Apostolicam benedictionem.

Pro nostri Pastoralis officij munere iis potissimum inuigilare debemus, quæ curam Dominici Gregis, ut in uiam mandatorum Domini ad salutem dirigatur omnino respiciunt, Volentes igitur Ecclesiæ N. ad præsens Pastoris solatio destitutæ de Vicario Apostolico prouidere & de tuis fide, prudentia, integritate, & doctrina plurimum in Domino confisi sperantesq; quod ea, quæ tibi commiserimus, cumulate sis expleturus; de Venerabilium Fratrum nostrorum, S. R. E. Cardinalium negotijs Episcoporum, & Regularium præpositorum consilio, Te in Ciuitate, & Diœcesi N. Vicarium & Officialem generalem, commissarium, in spiritualibus, & temporalibus Apostolica auctoritate tenore præsentium, ad nostrum, & Sedis Apostolicæ beneplacitum, durante vacatione sedis dictæ Ecclesiæ N. constituimus, eligimus, facimus, & deputamus cum eadem auctoritate facultate, & potestate, quoad exercendum ea, quæ iurisdictionis etiam voluntariæ existunt [excepta tamen facultate beneficia ecclesiastica conferendi, ac literas commendatitias, ac dimissorias ad sacros Ordines concedendi, quas Episcopus N. pro tempore existens habere, & exercere solet in vniuersa Diœc.) in foro conscientiæ, & contentioso, & aliàs quomodocumq; & qualitercumq; nec non Ecclesias, & loca pia omnia, etiam Monialium Monasteria, etiam exempta, quoad clausuram ad Sacri Concilij Tridentini præscriptum visitandi, & reformandi, ac in visitatione huiusmodi quam celerrimè, & debitè cum diligentia procedendi, Synodum celebrandi, Iudices, consiliarios, Vicarios Foraneos, Notarios, actuarios magistros actorum, procuratores, Fiscales, exequutores, omnesque alios, & singulos officiales, tam maiores, quam minores curiæ Episcopalis, quibuscumque nominibus censeantur in Ciuitate, & Diœcesi prædictis, quotiescunq; opportunum fore iudicaueris, & alias iuxta solitum remouendi, & alios in eorum locum eligendi, deputandi, & subrogandi, mulctasq; & pœnas pecuniarias apud aliquem probum, & idoneum virum per te de clero eligendum, deponendi pijs vsibus arbitrio tuo applicandas, quascumque litteras Apostolicas Episcopo prædicto, seu eius Vicario directas, ac dirigen. atque, ac si tibi specialiter dirigerentur aperiendi, & exequendi litteras monitoriales in forma significaui pro rebus deperditis, seu furto sublatis, iuxta præscriptum dicti Concilij Tridentini, ac Bullæ felic. record. Pij V. Prædecessoris nostri concedendi, in beneficijs de Iurepatronatus, eiusque erectione, constitutione, nec non locationibus emphyteuticis, alienationibus, & permutationibus bonorum ecclesiasticorum, iuxta formam Sacrorum Canonum, & constitutionum Apostolicarum auctoritatem, et consilium præstandi, causas criminales, ciuilesq. et beneficiales, ac matrimoniales, et alias quascumq; principales, et incidentes, etiam per appellationem deuolutas, et quæ ad Episcopum. N. quomodo pertinent de iure: vel consuetudine in Ciuitate, et Diœces. prædictis cognoscendi, audiendi, committendi, finiq; debito terminandi, contra delinquentes per inquisitionem, etiam ex officio prout iuris fuerit procedendi, eosq; corrigendi; mulctandi deponendi, et excommunicandi, suspendendi, et interdicendi, pœnarumq; et sententiarum earumdem moderationem, et mitigationem tibi reseruandi; nec non censuras, et pœnas ipsas in casibus à iure permissis aggrauandi, et reaggrauandi, et ab illis aliysq; casibus Episcopo prædicto reseruatis prout tibi videbitur conuenire, in vtroque foro absoluendi, et absolui faciendi, et exercendi, quæ prædicto Episcopo ratione iurisdictionis de iure, & consuetudine competunt in præmissis & circa ea, etiam si talia forent, quæ magis specialem, & expressam exigerent commissionem, & cum facultate substituendi in casu necessitatis cum simili, vel limitata facultate, & potestate; Volumus autem quod pro tua, & familiæ tuæ substentatione, ex redditibus Ecclesiæ prædictæ prouisio annua ducentorum scutorum monetæ Romanæ, & eius ratæ de quadrimestri in quadrimestre anticipata solutione persoluatur vltra emolumenta ordinaria, & extraordinaria licita solita, & consueta, ratione muneris Vicarij huiusmodi competentia dumtaxat itaut si q ad quos spectat, in solutionibus, vel earum aliqua defecerint suo tempore elapsis decem diebus ex fructibus mensæ Episcopalis pro deficienti portione, quæ tibi videbitur, propria auctoritate capere, & exigere liberè, & licitè possis, & valeas, simulque habitationem commodam in Palatio Episcopali pro tempore efficij, necnon expensas accessus, & recessus habere debeas. Contradictores quoslibet, et rebelles, ac præmissis non parentes cuiuscumque status, gradus ordinis, vel conditionis existant pœnis pecuniarijs pijs vsibus arbitrio tuo applicandis, ac etiam per censuras, et pœnas ecclesiasticas, aliaque opportuna iuris, et facti remedia, appellatione postposita, compescendo, inuocato etiam adhuc, quatenus opus fuerit auxilio brachij sæcularis, non obstan. constitutionibus, et ordinationibus Apostolicis, ac dicta Ecclesia, etiam iuramento confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis statutis, et consuetudinibus priuilegijs, quoque indultis, et litteris Apostolicis in contrarium præmissorum quomodolibet concessis, confirmatis, et innouatis. Quibus omnibus, et singulis, illorum tenores præsentibus pro plene, et sufficienter expressis habentes, illis alias in suo robore permansuris, ad præmissorum effectum specialiter, et expressè derogamus, cæterisque contrarijs quibuscumque. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Maiorem sub Annulo Piscatoris die .... Mensis N. Ann. ... Pontific. Nostri Anno ....

N. de N.

Foris. Dilecto Filio N. de N. Doctori, etc.

F O R M A

Litterarum Sacræ Congregationis pro deputatione Vicarij Apostolici.

AL Capitolo N. Attesa la partenza del Dottor N. Vicario Capitulare deputato della Sac. Congreg. per cotesta Chiesa, acciòche il gouerno della medesima non riceua alcun pregiuditio. Questi Eminentissimi Signori etc. hanno deputato in suo luogo il Dottor N. della cui habilità hanno certa notitia con la prouisione di dieci scudi il mese oltre gli emolumenti de officio, Decente habitatione nel Palazzo, ò altroue à spesa di cotesta mensa, dell'accesso, e recesso à suo tempo, communicando al medesimo, in virtù della presente tutte le facoltà solite à concedersi à Vicarij Apostolici eccettuata però la collatione de Beneficij, e la concessione delle lettere Dimissoriali, & lo le significo alle SS. VV. acciò gli ne diano il possesso, e gli prestino la douuta vbbidienza. Roma à di etc. sol.

N. Vescouo di N.

Secretario.

Est autem aduertendum, quod suprascripta forma litterarum Sacræ Congregat. Episcoporum pro deputatione Vicarij Apostolici non est semper eadem in omnibus casibus talis deputationis, sed variari solet tàm in substantia; quam in accidentalibus qualitatibus, secundum diuersitatem, & varietatem circumstantiarum, Rerum, Temporum Locorum, & Personarum; vt experientia docet. Hoc tamen loco istam apponere placuit pro pleniori notitia materiæ, non quod necessaria fuerit; prout neque exemplar præcedentis Breuis Apostolici.

SECTIO SEPTIMA.

De Vicario Foraneo.

SVMMARIVM.

1 *Vicarius Foraneus quis.*
2 *Foraneus vnde dictus.*
3 *Aliquando in Ciuitate Episcopalis tantum deputatus dicitur Foraneus.*
4 *Delegatus ad certum genus causarum dicitur etiam talis.*
5 *Aliquando dicitur Delegatus ad vniuersitatem causarum.*
6 *Delegatus ad vnum actum particularem non dicitur Vicarius Foraneus.*
7 *Foraneus abusiuè dicitur Vicarius.*
8 *Foraneus propriè appellandus potius Delegatus, quam Vicarius.*
9 *Vicarius propriè dicitur Generalis, non Foraneus, etiam si sit delegatus ad vniuersitatem causarum.*
10 *Neque dici potest Ordinarius, etiam si sit delegatus ad vniuersitatem causarum.*
Nec facit vnum, & idem Tribunal cum Episcopo, ib. & num. seqq.
11 *A sententia Vicarij Foranei appellatur ad Episcopum, vel eius Vicarium Generalem.*
Differentia multa inter Ordinarium, & delegatum remissiuè.
12 *A sententia tamen ipsius, vti particularis delegati, appellatur ad Episcopum, non ad Vicarium.*
Delegatus in vna causa ab Episcopo; est maior Vicario Generali in illa causa, nam
Delegatus Principis est maior Ordinario in causa delegata.

1 SVccedit postremò loco, de Vicarij Foranei potestate, aliqua breuiter attingere, ne quidquam intactum remaneat, quod ad officium Vicarij spectare quouis modo potest. Vicarius igitur Foraneus, ille dicitur, qui ab Episcopo, seù ab alio iurisdictionem ordinariam habente, constituitur, & deputatur in certa parte Diœcesis, vel ad certos actus tantùm, *cap. 1. in princ. & ibi* Gloss. *verb. Foranei de offic. ordin. in 6. & Clemen. 2. in fin. vers. Foraneo de rescript.* Ad differentiam Vicarij Generalis, qui ad totam Diœcesim regendam ponitur. Gloss. *praecit. in Clem. 2. quae incipit. & si principalis, verb. Foraneo de rescript. & in d. c. 1. verb. Foraneis de offic. ordin. in 6. & vtrobiq; Doctores communiter & in rubr. ff. de eius* Felin. *in ca. cum causam el primo n. 8. vbi* Abb. *n. 3. de offic. deleg.* Marant. *de ord. iud. c. p. 4. d. 5. prime n. 14.* Couarr. *l. practicar. q. c. 4. n. 8.* Sbroz. *l. 1. q. 13. n. 1.* Barb. *de Episc. p. 3. alleg. 54. n. 18.* Garz. *de benef. tom. 1. p. 5. c. 8. n. 29.* & Leo. *in Thes. for. Eccles. p. 1. c. 10. num. 3. vers. Foranei.*

2 Dicitur Foraneus, quia foris, idest extra locum, in quo sedes Episcopalis est, Episcopi vices fungitur; ad differentiam Vicarij Generalis, qui in eadem Ciuitate, vbi Episcopus residet, constituitur, vt notat Archid. Imol. & Abb. post Gloss. *in d. ca. 1. verb. Foraneus.*

Vel dicitur Foraneus, quia forum teneat; vel quia de foris veniat, vt ait Gloss. *in d. c. 1. verb. Foraneus,* Syluest. *in summ. verb. Vicarius n. 4. in princ.* Rebuff. *in Prax. benef. tit. de forma, & declarat. noua prouision. verb. official. Episc. n. 1.* Sanchez *de matrim. l. 3. disp. 29. n. 10.* Interdum Decani Rurales dicuntur Vicarij Foranei *c. ad haec de offic. Arch.* Gloss. *in d. Cl. 2 de rescr.*

3 Aliquando Vicarius Foraneus dicitur, etiam ille, qui constituitur ab Episcopo in Ciuitate tantum, vbi residet ipsemet Episcopus. Cardin. *in dict. Clem. 2. numer. 3. de rescript.* quia tunc non faceret vnum, & idem Tribunal cum Episcopo, & sic non diceretur Vicarius Generalis, vt notat Sbroz. *l. 1. q. 23. n. 4. & melius eod. l. q. 29. n. 1. &* Sanch. *vbi sup. n. 11.*

4 Sed propriè ille Foraneus appellatur, qui vt diximus, in aliqua parte Diœcesis, vel in aliqua Parochia, & ad certos actus deputatur, vt notatur per Gloss. *in d. Clem. 2. verb. Foraneo vbi Cardin. n. 3. DD. communiter in c. Romana de offic. ordinar. in 6.* Qui dicitur etiam Delegatus ad certum genus causarum, quia certae causae in genere distinctae illi demandantur vt tradit Bartol. *in l. more, nu. 4. ff. de iurisd. omn. iud.* Alexand. *in libr. 1. numer. 76. & sequent. de offic. eius.*

5 Interdum tamen dici solet Vicarius Foraneus etiam ille, qui delegatur ad vniuersitatem causarum, secundum Bartol. *in l. 1. in fin. ff. quis, & à quo;* Abbat. *in c. relatum, nu. 8. de offic. deleg.* Sbroz. *l. 1. d. q. 13. n. 7.*

6 Sed quaeritur hic, an ille, qui deputatur ab Episcopo ad aliquem actum specialem tantum, possit dici Vicarius Foraneus?

Respondetur negatiuè, nam talis deputatus ad vnum actum specialem, puta ad absoluendum aliquem à peccatis occultis, & Sedi Apostolicae reseruatis, praeuia dispensatione Sanctae Sedis praedictae, secundum formam *cap. 6. de ref. in* Concil. Trident. potius dici debet Vicarius specialis; quam Foraneus, vt notat Sbroz. *l. 1. quaest. 14. num. 1.* Ego dicerem, huiusmodi posse potius dici Delegatum particularem, non Vicarium, quia illi particulariter committitur, & delegatur solummodò actus ille nudus, & simplex absoluendi, & nihil aliud, per text. *in d. cap. 6. de ref.* vid. Couar. *in l. practicar. quaest. d. c. 4. n. 8.* Ille namque Vicarius propriè dicitur, qui vicem gerit pro Episcopo in eadem loco, & tribunali, in quo residet Episcopus, vt notatur per Bart. *in d. l. 1. in fin. ff. Quis, & à quo* quem sequutus est Marant *de ord. iud. d. par. 4. d. 5. n. 8.* Couar. *ib.* & Sbroz. *l. 1. q. 10. n. 3.*

7 Ex qua Bartoli doctrina, vbi proximè colligitur, Vicarium Foraneum abusiuè, largo modo, & impropriè dici Vicarium, non propriè, quia Foraneus non gerit vices Episcopi in eodem loco, vbi ipse episcopus residet, sed in alia parte Diœcesis. Vnde potius dici debet delegatus episcopi quam Vicarius, vt probat Gloss. *in d. Clem. 2. verb. Foraneos,* vbi expressè inquit, Officiales Foraneos episcopi esse delegatos, non Vicarios, quam sequitur ibi Ancharan. *col. 2.* & Alij. Hostiens. *de offic. Vicar. numer. 2.* Felin. *in rubr. de offic. deleg. num. 41.* Couar. *ib.* & Sbroz. *d. q. 20. n. 4.* vbi respondet ad incontrarium adducta, quod dici possit Vicarius, quia etiam ille gerit vices episcopi in illa parte Diœcesis, seù in illis actibus, in quibus fuerunt constituti; inquit enim quod gerit vices, vt delegatus, non vt Vicarius, nam & delegati gerunt vices delegantis, vt ait Alexand. *in rubr. de offic. eius nu. 16. in fin.* Cardinal. *in Clem. 2. nu. 3. de offic. Vicar.* & Menoch. *de arbitr. iudic. l. 1. qu. 12. num. 5.*

8 Est autem adeò verum, quod Vicarius Foraneus sit potius delegatus quam Vicarius appellandus, vt etiam si ipse sit constitutus ad vniuersitatem causarum, adhuc dicatur Delegatus Episcopi non Vicarius, quia delegatus dicitur ille, cui omnes causae vnius territorij committuntur, vt probat Gloss. *in l. 1. in princ. vers. ab eo, ff. Quis, & à quo,* vbi Bartol. *in §. Si licet. in l. à iudice col. 1. in pa. vers. quaero ad declarationem.* & ibi Iason. *num. 8. C. de iudic.* Felin. *in cap. causam matrimonij num. 7. in fin. de offic. deleg.* quos refert. Sbroz. *dict. l. 1. q. 12. num. 1.* Tribus enim modis dici potest quis delegatus, vel si sit ad vniuersitatem causarum vnius loci; Vel si sit constitutus ad certum genus causarum, vt ad aliquas causas, aut actus in genere distinctos; vel si committatur aliqua causa particularis, vt notat Felin. *in rubr. de offic. deleg. n. 4* Couar. *d. l. pract. q. c. 4. n. 8*

9 Neque per hoc, quod aliquando Vicarius Foraneus constituatur delegatus ad vniuersitatem causarum alicuius loci dici potest propriè Vicarius; cum illud nomen spectet solùm ad Vicarium Generalem, qui gerit vices episcopi in eodem loco, & tribunali, vbi episcopus residet, vt per Bartol. *in d. lib. 1. ff. Quis, & à quò, notauimus sup.* & in eo, praesente episcopo, cognoscit omnes causas totius Diœcesis spectantes ad illud forum, Couar. *vbi supra* Marant. *ib.* & Alij per Sbroz. adducti, *q. 23. l. 1.* Foraneus verò cognoscit solùm in aliquo loco, vel in certa parte, vel ad aliquos actus, vel ad certas causas limitatè, vt notant communiter DD. & Gloss. *in d. Clem. 2. verb. Foraneus de rescript & in c. Romana in fin. de offic. ordin. in 6. & in c. Romano de appellat. eodem l. & in rubr ff. de offic. eius.*

Et est obseruandum, quod licet Vicarius constitueretur ab Episcopo in ciuitate, in qua ipse residet, & non cum facultate generali cognoscendi de omnibus causis totius Diœcesis, adhuc diceretur Vicarius Foraneus, non obstante doctrina Bartoli, *dict. l. 1.* vt notat Ancharan *in d. Clem. 2.* & Sbroz. *l. 1. quaest. 29. num. 1.*

10 Hinc fit, quod Vicarius Foraneus quomodoquocunq; cõstituatur altero ex tribus modis supra enumeratis, numquam

quam facit vnum, & idem Tribunal cum episcopo, vt facit Vicarius Generalis, vti suo loco diximus. Neque dici potest Ordinarius, vt Vicarius Generalis, *d. cap. Romana de appell. in 6.* Gloss. *in cap. 2. verb. ordinariam*, vbi Hostiens. *num. 2. de offic. vicar. in 6.* Abb. *in cap. determinnis num. 12. de iudic.* Sbroz. *lib. 1. prac. quæst. 23. num. 5.* Couar. *lib. . variar. resol. cap. 20. num. 4.* Sed delegatus, vt inquit, Gloss. *in d. Clem. 2.* & Bartol. *in d. lib. 1.* Matant. *de ord. iudic. 4. part. dist. 2. princ. num. 8.* Couar. *ibidem*.

51 Et propterea à sententia Vicarii Foranei datur appellatio ad episcopum, vel eius Vicarium Generalem, sicut à quolibet alio delegato, quia non facit vnum, & idem Tribunal, & consistorium cum Episcopo. Gloss. *communiter rec. ptu in Clement. & si principalis; verb. foraneo de rescript. fide ec.* DD. communiter *in d. cap. Romana de offic. ordin. in 6.* Matant. *ibid. dist. 54. num. 14.* Sbroz *lib. 1. q. 23. num. 9.* & latiùs *lib. 2. q. 55. num. 23. & q. 62. num. 5.* Couarr. *pract. quæst. cap. 4. num. 7.* Sanch. *de matrim. lib. 3. disp. 29. num. 10. & 12.* G 12. *de benef. tom. 1. par. 5. cap. 8. nu. 29. cum seqq.* & Alii allegati per Barbos. *de pot. episc. p. 3. alleg. 54. num. 21. & 22.* Secus est in Vicario Generali, à quo non datur appellatio ad episcopum, quia esset appellare ab eodem ad eundem, vt habetur in *d. cap. Romana*, vbi Innoc. & Archid. *de appellat. in 6.* Rebuff. *in pract. benef. de vic. episc. num. 6.* Bertachin. *in tract. de episc. tit. de vic. episc. n. 15.* & Nos diximus *sup. vbi de vic. episc. formo fuit*.

Et hæc est vna ex principalioribus rationibus, quod vicarius Foraneus largò modo, & impropriè dicatur vicarius, nam propriè est delegatus; inter quem, & vicarium constituuntur multæ differentiæ, vt notat Sbroz. *d. lib. 1. q. 23. nu. 1.* & tradit Soccin. *in cap. qualiter num. 130. de accusat.* Sed omnium latissimè, & melius Matant. *de ord. iud. 4. par. q. 4. 5. tit. An sit iudicium ordinarium, vel delegatum à num. 23. vsque ad fin.* vbi enumerat disertissimè quadraginta differentias, quæ extant inter Ordinarium, & delegatum, ex quibus magni, & diuersi effectus oriuntur.

52 Sed quæri potest hic quid seruandum, si episcopus committat aliquam causam Vicario foraneo, seu alteri expediendam, an ab isto delegato appelletur ad vicarium Generalem, vel ad ipsummet episcopum, omisso medio Vicarii?

Et respondetur, debere appellari ad Episcopum non ad Vicarium. Abb. *in cap. dilecti il terzo, num. 4. de appell.* Cassan. *in cat. Glor. mund. p. 7. consil. 20. vers. & ex his infero*; nisi episcopus esset absens, vt ca Abb. *vbi sup. & in cap. si quis contra in 5. lectur. num. 25. & in secunda num. 30. de for. comp.* vbi Dec. *num. 1.* notat Sbroz. *lib. 2. q. 6. num. 1. & seqq.* Ratio est, quia Delegatus ab episcopo maior est vicario episcopi in illa causa, & ideò ab illo non debet appellari ad vicarium episcopi; *Roman. singular. 598. quod incipit; Tu habes titulum*, Guid. Pap. *q. 272.* Pro qua sententia adducitur textus *in cap. studuisti de off. deleg.* vbi de causa specialiter commissa delegato per Papam, legatus Generalis non potest se ingerere in illa, quia quoad illam causam, delegatus censetur maior ipso legato, vt ibi, & *in cap. pastoralis, §. proterea de offic. ordin.* vbi habetur, quod excommunicatus per delegatum Papæ, etiam eo defuncto, non potest absolui ab Alio, quam à Summo Pontifice. Episcopus enim delegando alteri causam, videtur auferre in illa causa iurisdictionem Vicario Generali, *d. cap. studuisti*, & notat Sbroz. *vbi sup. num. 5. & lib. 2. q. 62. nu. 9. & 10.* vbi dicit quod DD. communiter *in rubr. ff. de offic. eius*, asserunt, quod Delegatus Principis est maior ipso Ordinario in illa causa sibi Delegata; ergo etiam Delegatus episcopi in illa causa.

Non desunt tamen Doctores non spernendæ auctoritatis, qui contrariam partem tueantur: quod scilicet à Delegato episcopi possit appellari ad vicarium, ob diuersas rationes; quo vide apud Sbroz. *ibid. num. 11. cum seqq.* qui *num. 20.* concludit, primam sententiam negatiuam magis communem esse, & ideò ille hanc libenter amplectitur, & sequitur, cum declaratione tamen Abbatis *in dict. cap. si quis contra num. 25. & 30. prima & secun. de lectura & d. cap. dilecti il terzo, num. 3.* omnium si episcopus sit præsens, secus si sit absens.

SVBSECTIO VNICA.

De Iurisdictione Vicarij Foranei.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus tenetur Vicarios Foraneos in Diœcesi facere.*
2 *Eligi debent Vicarij Foranei saltem Rectores Parochialium.*
3 *Sunt amouibiles ad nutum Episcopi.*
4 *Eorum iurisdictio est limitata.*
5 *In criminalibus non possunt se intrommittere, nisi informatiuum processum faciendo.*
Formam facultatum semper inspicienda.
6 *Partem pœnarum habere debent in mulctis violationis festorum.*
Ipsis licentiam dare competit operandi die festo.
7 *Præcedentia illis non competit, ratione foraneitatis.*
8 *Præcedunt tamen in Congregationibus tantum non ante, nec post.*
9 *Non debetur honor Thuris, & pacis ante alios.*
Et in Choro cum rochetto stare debent.
10 *Residere debent in loco, vbi creantur.*
11 *Congregare possunt presbyteros sui Vicariatus singulis mensibus ad conferendum inter se difficultates Ecclesiæ.*
12 *Inquirant de vita, & moribus Clericorum.*
13 *Conclusiones Quæstionum in libro registrare tenentur.*
14 *Visitent regionem suam certo anni tempore.*
15 *Indicare debent Episcopo Parochos inhabiles ad concionandum.*
16 *Conueniant omnes simul coram Episcopo certo anni tempore, vt ipsum insequentes de rebus occurrentibus. Ante, & post dictam Congreg. iuramentum.*
17 *Congregent alia vice Parochos ad Synodi negotia tractandum.*
18 *Curatos non residentes significare Episcopo debent.*
19 *Nomina excommunicatorum Regularibus mittere debent.*
20 *Non habent maiorem partem in funeralibus, sed solitum, ac si non essent Vicarij.*
21 *Non possunt Canonicis prohibere ne congregentur, sine eorum licentia.*
22 *Neque innouare aliquid in punctando absentes à Choro.*
23 *Non tenentur aliquid dare ministris Episcopi per Diœcesim discurrentibus, nisi cubile, & lumen.*
24 *Omnes Diœcesani debent illis obedire.*
25 *Non potest Foraneus esse Delegatus Apostolicus, nisi ex certa scientia Papæ.*
26 *Foraneus dependet à Generali Vicario.*
Limitatur, si sit Delegatus particularis.
27 *Vel si eximat illum Episcopus à potestate Vicarij Generalis.*
28 *Episcopus potest inhibere Vicario Generali, ne in aliqua causa iudicet.*
29 *Foraneus non restituit integrum.*
Nisi sit Delegatus ad vniuersitatem causarum.
30 *Neque causas hæresis, matrimoniales, & criminales cognoscere potest.*
31 *Neque monitoria excommunicationis concedere valet.*

1 AD hoc vt maiori cum diligentia ea, quæ episcopus exequi debet erga subditos, accuratiùs peragantur, & omnes sibi commissi partes vigilantiùs adimpleantur, necesse omninò est, vt Vicarios Foraneos per Diœcesim deputet, & constituat, vt habetur in Conc. Mediolan. *1. p. 2 tit. de Vicarij Foranei*.

2 Ad hoc munus Vicarii Foranei erunt eligendi, & constituendi Archipresbyteri, & Præpositi locorum, vel Alii in dignitate ecclesiastica constituti, sin minus eligantur Rectores Ecclesiarum Parochialium Diœcesis quantum possibile erit, vt habetur eod. Conc. Mediol. 1.

3 Qui possunt amoueri arbitrio Episcopi quotiescumque voluerit, & luent pœnas, si malè se gesserint in officio. *ibid.*

4 Iurisdictio Vicariorum omninò limitata, nam semper concedi solet, vel in certo loco, vel parte Diœcesis, vel vt possint cognoscere causas ciuiles ibidem occurrentes, vsque

ad certam summam, puta sex ducatorum; plus, minusuè prout libuerit, ne partes pro qualibet re leui cogantur semper adire ciuitatem, & comparere coram Vicario Generali, ita censuit Sac. Congr. Episc. *in vna Troian. 27. Martij* 1590.

5 In criminalibus verò eorum iurisdictio non extenditur, nisi vt possint informationes capere, & formare processum informatiuum, ad effectum illum transmittendi ad Vicarium Generalem cum relatione totius facti, ita declarauit Ead. congreg. *in vna mot nlensi 5. Iunij* 1592.

Quod si adsit consuetudo, vt omnes causæ cleri alicuius oppidi, tàm ciuiles, quàm criminales, & mixtæ (exceptis iis, pro quibus pœna corporis afflictiua venit imponenda) per Vicarium Foraneum illius oppidi cognosci debeant, sinnere linquendi in ea possessione, vel quasi cum concedi possit mandatum de manutenendo, & de facto. sic declarauit Ead. Congregat *in vna Tarentina pro Oppido Martina 7. Iuly* 1567.

In hoc autem est obseruanda forma constitutionis Vicariatus Foranei, siuè litterarum vt dicitur, testimonialium, quia ipsæ constituunt essentiam facultatum ipsi delegatarum, vt habetur in tex. *l. Iulianus, ff. ad exhib. & l. diligenter, ff. mandat. cap. cum dilectis*, vbi latè Felin. *col. 6. vers. de forma obseruantia de rescrip* Abb. *in c. tua, n. 5. de offic. vic. & cons.* 88. *n.* 6. *sol. 5. volum. 1.* Bald. *ad nostrum propositum in l. aliquando, n. 4. ff. de offic. procons.* & Bar. *in l. vicarius ff. de legat.*

6 Debent Vicarij Foranei habere pro suis emolumentis tertiam partem pœnarum, quæ à violatoribus festorum exiguntur, quia vbique seruatur, quòd pœnæ prædictæ applicentur Vicarijs Foraneis, & eorum accusatoribus, & ità censuit eadem Sacr. Congregat. Episc. *in vna Theanen. 5. Februarij* 1591.

Ad Vicarium enim Foraneum, potius quàm ad Archipresbyterum loci spectat date licentia operandi die festu, & contrauenientes mulctare, *ead. 18. Nouemb.* 1597. Quæ licentia in scriptis concedi debet, non oretenus, *Ead. 21. Augusti* 1615. de quibus Gauant. *in Man. Episc. verb. Festi dies in addit. num.* 1 & 2.

7 Dicti Vicarij Foranei nullam habent præcedentiam, ratione sui offici, in Choro, in sessionibus, processionibus, & alijs actibus, & functionibus ecclesiasticis, suprà Archipresbyterum, & alios presbyteros loci ipsi Vicariis antiquiores, & digniores; ex eo solum, quod sunt Vicarii Foranei, nisi contrarium haberetur de consuetudine; neque super hoc innouatio fieri debet, præsertim sede vacante; Sed debent stare, sedere, & incedere in loco solito suæ receptionis, & dignitatis, ac si non essent Vicarii, tàm eum cotta, quàm sine illa, non obstante quacumque ordinatione Episcopi in contrarium. Ead. Sacr. Cong. Episc. *in vna Orten. 9. Ianuarij* 1587. *& in alia Nol. 15. Septembris eod. ann. & in alia Tranen. 2. Aprilis* 1601.

8 In congregationibus autē, quæ singulis mensibus, fiunt demandatu Episcopi, (vbi talis viget consuetudo) præcedere debent omnibus prædictis, tamquam Episcopi delegati, non tamen in processionibus, & aliis, quæ fiunt antè congregationem Sac. Congreg. Rit. *in vna Brundusina 17. Nouemb.* 1600. *& in Ortaten. & Caremen. eod. die, & ann & in Marsicen. Spoletan. & Bonomen. 11. Aprilis* 1601. *& in Regien. 2. Martij* 1602. *& in Tropien. 25. Ianuarij* 1603. & alibi sæpissimè, quarum omnium meminit Aldanus *in compend. Canon. resol. lib. 1. tit. 43. num. 52. relat.* à Barb. *in collect. decis. Apost. collect. 718. num. 2. & de iur. eccles. lib. 1. cap. 24. num.* 57.

Quod habet locum non obstante quacumque contraria consuetudine, vt nouissimè censuit. ead. Sac. Cong. Rit. *in Syracusana 8. Iunij* 1601. de qua idem Barb. *n. 2. vbi sup.*

9 Neque ratione officii Vicariatus debent antè alios habere thuris, & pacis honorem. & in processionibus, & Choro vti debent cotta, sicut alii Presbyteri. Eadem Congr. Rit. *in vna Tranen. 24 Septemb.* 1603. de qua Aldan *d. tit. 43. n.* 54.

10 Debent dicti Vicarii residere in eisdem locis, vbi constituti fuerint, vel in alio non multum distanti. Sac. Cong. Episc. *in vna Troian. 22. Decembr.* 1646. Locus autem debet esse oppidum nomerosum à ciuitate remotum, & ibi teneri debet Vicarius Foraneus secundum solitum.

11 Habent facultatem prædicti Vicarii Foranei in vnum congregandi semel in mense presbyteros Regionis, seu loci, vt conferant interse super difficultatibus Parochiarum, & Curis Animarum. Concil. Prouinc. Mediolanen. 1. *par. 2. tit. de Vic. Foran.*

12 Eorum officium est etiam inquirere de vita, & moribus Clericorum, & an eorum in curia Diuinus cultus aliquid detrimentis patiatur. Idem. Concil. *vbi sup.* inquirere debeat, an Parochi, & Presbyteri illius loci, sibi commissi, habeant libros, quos tenere debent; an obseruent Decreta Synodalia, & de his omnibus ad Episcopum relationem faciant. *ibid.*

13 Custodiant librum, in quo describantur conclusiones ab Episcopo approbatæ tàm quæstionum explicatarum, quàm explicandarum. Conc. Prouinc. Mediolanen. 2.

14 Visitent Regionem quisque suam à die Sancti Martini vsque ad festum S. Ambrosij Conc. Prouinc. Mediolanen. 5. nisi longiori tempore sit opus.

15 Antè primam Dominicam Aduentus mittant ad Episcopum indicem Parochorum, vbi opus sit, quibus minus idoneis ad concionandum, dandus erit Concionator in Quadragesima. Concil. Prouinc. Mediolanen. 7. Hæc omnia intelligat prudens Lector in terminis habilibus vbi adest consuetudo.

16 Hebdomada penultima antè Septuagesimam conueniant omnes Vicarij Foranei coram Episcopo, nisi aliud præscribatur. Concil. Prouinc. 5.

Antequam veniant, congregatis Parochis sibi subditis, colligant ea, quæ referre debent Episcopo. *ibid.* Cum ad Ciuitatem accedunt, primò Episcopum adeant, & de singulis referant. Concil. Mediol. 1. *vbi sup.* cum redierint, quisque suos iterum conuocet, moneatque de quibus iusserit Episcopus. dict. Concil. Prouinc. 5.

17 Feria secunda post Octauam Paschatis, si dies festus non est, alioquin prima die feriali, iterum conuocent Parochos, & colligant, siquæ inciderint post Dominicam Septuagesimæ, & quæ similiter ad Episcopum pro synodo referri oportebit. *ibid.* Et licet Synodus non habeatur, ob aliquam causam, prædicta tamen rè omo: ittantur. *ibid.*

18 Tenentur significare Episcopo curatos non residentes in sua Regione, Concil. Mediolanen. 1. *part. 2. titul. de residen.*

19 Tenentur etiam transmittere nomina eorum, qui non communicarunt in Paschate, ad Regulares, vt sciant; post quam fuerint interdicti, vel excommunicati. Id. prouinc. 7.

20 Vicarij Foranei, sint Canonici, non debent habere maiorem portionem ex funeralibus, quàm si esset simplex Canonicus; ità declarauit Sac. Congreg. Rit. *in Bononien. Castri Sancti Ioannis die 7. Octobris* 1617. *quàm ex* Aldan. *d. tit. 43. n.* 55. refert Barbos. *d. collect. 71. n.* 4.

21 Non possunt prohibere Canonicis, nè capitulum faciant, sinè sua licentia, contrà vsum Ecclesiæ. Sac. Rit. Cong. *16. Decembr.* 1616. *& in Orten. Cœlio 16. Decembris* 1606. quam refert Sellius *in select. canon. tit. 46. n.* 57.

22 Neque possunt mulctare Clericos, vel presbyteros, qui non veniunt ad horas Canonicas, vltrà solum punctum amissioni distributionum quotidianarum. Sac. Rit. Congreg. *in Brundusina. 4. May* 1600. de qua ex Aldano *vbi sup. num.* 56. Barbos. *vbi prox. num.* 5.

23 Non tenentur soluere Vicarij Foranei, vel alii Rectores Cursoribus, aut aliis Episcopi ministris per Diœcesim discurrentibus quidquam, sed tantum ministrare debent cubile, & lumen, & si victum eis præbeant, ab Episcopo repetere possunt. Sacr. Congregat. Episc Vicario Apostolico *Lucien. 5. Februarij* 1591. quod intellige si à principio habuerunt animum repetendi, ead. Congregat. *in vna Balneoregien. 6. Augusti* 1601.

24 Vicarij Foraneis obedire debent omnes Curati, & Alii Clerici, cuiuscunque dignitatis sint, alias per episcopum puniri possunt. Concil. Mediolanen. 1. *par. 2. d. tit. de vicar. foraneis.*

25 Est, autem aduertendum, quod vicarius Foraneus Episcopi non potest esse Delegatus Papæ. *Clem. & si de rescript. ubi* Glois. *& DD in §. officials verb. foraneo*; dicunt, quod ideo non potest esse Delegatus Apostolicus vicarius Foraneus, quia habet delegatam iurisdictionem episcopi, non ordinariam, notat Sbroz *lib. 2. q. 23. n. 8.* sed Ancar. Card. & Imol. *in d. Clo. & si principalis 2. de resc.* addunt aliud quod scilicet Foraneus non dicitur habere Dignitatem quod notat Rebuff. *in Prax. l. nef. tit de nullit. sent. & defect. iurisd. deleg. num.* 66. limitatur tamen conclusio, vt si delegatio fieret foraneo ex certa scientia Pontificis, tunc enim valeret Gloss. *in d. Clem. & si principalis in fi.* Sbroz. *ibid. nu.* 9. & Barbos. *de iure. eccles. l. 1. c. 15. num.* 29.

num. 20. & de episc. pars. 3. alleg. 54. num. 139.

26 Sed quæritur hic, an vicarius Foraneus dependeat à vicario Generali, & eidem subditus sit?

Respondetur affirmatiue: cum Cardinal. *in Clem. 2. praeit. de rescript. num. 24. & 25.* quia ab eius sententia ad vicarium Generalem appellatur vt notauimus *sup. sect. 7. num. 10.* & Alij per Sbroz. *lib. 2. q. 62.* limitatur tamen conclusio, quando per Episcopum aufertur à potestate vicarij generalis, propter aliquam causam sibi delegatam: vt ex Card. *d. n. 24.* notat Sbroz. *ibid. num. 8.* quia tunc in illa causa sibi delegata est maior ipso vicario, ad instar Delegati Principis, qui est maior ipso ordinario in causa delegata, vt concludunt communiter DD. *in rubr. ff. de offic. eius, &* notauimus *sup. sect. n. 2.*

27 Vel si eximat omninò Episcopus ipsum Foraneum à Generali Vicario, quia sicut potest vicarium Generalem, ad libitum reuocare, vt probatur *in d. Clement. 2. verb. per electionem, vbi DD. de rescript. sup. cit. Clemen. fin. de procurat.* Bald. *in l. solent. num. 6. ff. de offic. Proconsul.* Barbat. *in cap. postulasti in 1. notab. ad fin. de rescript. & in c. quoniam* Abbas *num. 37. vbi* Abb. *n. de offic. deleg.* Rebuff. *in prax. Benef. tit. form. Vicar. Archiep. n. 192.* & Nos *notauim. sup. sect. 2 subsect. 6. n. 2. cum seqq. praesertim n. 6.* sic potest idem Episcopus.

28 inhibere Vicario Generali, ne aliquem cognoscat vel in aliqua certa causa iudicet, *per l. iudicium soluitur ff. de iudic. c. ut nostrum* vbi DD. *de appellation. cum adductis* per Innocent. & Alios *in cap. Romana de appellat. in 6.* Tolos. *decis. 480.* Marant. *de ordin. iudic. p. 4. dist. 16. num. 58. & seqq.*

29 Quæritur secundò, an Vicarius Foraneus possit concedere restitutionem in integrum, sicut Vicarius Generalis?

Respondetur negatiuè, cum Abb. *in cap. pen. n. 7. de restit. in integr.* Iacob de Sancto Georg. *in l. aduersus n. 5. C. si aduers. rem iudicat. add. in tract. de restit. in integr. p. 1. quaest. 33. art. 21. num.* 159. limitatur tamen per Abb. *vbi sup.* Quando Foraneus est ad vniuersitatem causarum, tunc enim potest restituere in integrum, vt notat Sbroz. *lib. 3. q. 12. n. 4.*

30 Est aduertendum tandem, quod vicarius Foraneus cum sit Iudex inferior non potest cognoscere causas hæreticæ prauitatis; neque causas matrimoniales, nec criminales, quia omnes prædictæ sunt Episcoporum tantum iurisdictioni, & examini reseruatæ à Concil. Trident. *sess. 24. de reform. cap. 20. §. Adhaec.*

31 Neque potest concedere litteras monitoriales pro occultis, deperditis, aut subtractis rebus ad finem reuelationis, quæ vulgò dicuntur monitoria excommunicationis, quia etiam hæc Episcopi solum modò, aut eorum Vicarij Generales, cum speciali mandato, & sufficienti facultate constituti, concedere & relaxare possunt Conc. Trid. *sess. 25. de reform. cap. 3.* Vicarij enim Generales, vt supra, etiam in aliis casibus censuras ferre, & promolgare possunt, *cap. 1. & capitul. licet, iuncta.* Gloss. *de offic. vicar. in 6.* & ideò etiam hæc monitoria excommunicationis relaxare valent prædicti Vicarij Generales vt notat DD. *mox citandi, praesertim* Barb. *nu 7. & dix. sup. sect. 2. subsect. 1. num. 9.* Non autem Vicarij Foranei, qui sunt officiales inferiores. Lazarius *in tr. de monitor. sect. 2. q. 5. nu. 9.* Vgolin. *de pot. Episc. cap. 45. in princ. versic.* excipiuntur, Riccius *in Prax. rer. for. Eccl. resol. 235. in fin. in 2. edit.* Escobar. *in tractatu selectissim. tr. 2. p. 2. q. 2 §. 3. num. 56.* ipsi enim nequeunt huiusmodi monitoria concedere quod procedit etiam in alias Prælatis Episcopis inferioribus, etiam si sint exemptis, ac nullius Diœcesis vt tradit Vgolin. *de potest. Episc. vbi sup.* Leo. *in Thes. for. eccles. p. 1. cap. 10. n. 6. & p. 3. cap. 7. n. 18. & 19.* Genuens. *in Prax. Arch. Neap. c. 1. num. 3. & alij alleg. à* Barbos. *de Episc. p. 3. allegat. 96. n. 3. & 12*

Possent tamen Episcopi ipsis Vicarijs Foraneis specialiter, & expresse talem facultatem concedendi monitoria delegare, & committere, dummodo sint viri integerrimi, & circumspecti, & non alias. vt decisum refert Gallet. *in Margarita Casuum conscientiae verb. littera 2.*

FORMVLA.

Commissionis Vicariatus Foranei.

N. Episcopus N. &c.

Dilecto nobis in Christo R. N.

Cupientes in Oppido N Nostrae Diœcesis de idonea persona prouidere, quae Vicariatus Foranei officium in omnibus ad huiusmodi munus spectantibus benignè pro totius Cleri, & Populi quiete, & salute, exercere possit, non valentes propter ardua, variaq; negotia, ob distantiam locorum, Nos, & Vicarius noster Generalis, personaliter vbique locorum, prout oporteremus interesse, propterea de tua confisi fide, prudentia, probitate, & integritate, auctoritate qua fungimur in praedicto Oppido te in Vicarium Foraneum, cum omnibus honoribus, oneribus emolumentis, & praerogatiuis in forma solita per praesentes facimus constituimus, & deputamus ad nostrum beneplacitum. Cum potestate omnes deprauatos mores in personis Ecclesiasticis tibi subditis corrigendi, & emendandi, informationes ad instantiam partis, vel ex officio contrà illos in crimine concubinatus, blasphemia, & aliorum spiritualium, vel mixti fori delictorum, etiam contrà laicos capiendi, processus formandi, & vsque ad sententiam diffinitiuam exclusiuè in omnibus causis procedendi, illosq; formatos ad nos originaliter transmittendi, praecepta Canonicis, & Presbyteris, & caeteris Ecclesiasticis personis tibi subiectis sub poenis tibi benè visis de se ad annos praesentando faciendi, non parentes carcerandi in causis ciuilibus vsq; ad summam scutorum ... in exequutiuis vero, & in quibus non est telum iudiciarium, seù decretum definitiuum non est interponendum vsque ad quamlibet summam cognoscendi, & terminandi; Festiuitates, & alias quas mandat, & praecipit Sancta Mater Ecclesia seruari mandandi, caeteraque omnia faciendi, gerendi, & exercendi, quae similes Vicarij Foranei, facere, gerere, & exercere solent. Mandantes omnibus & singulis, Canonicis, Presbyteris, Clericis, caeterisque, ad quos spectat, vt te in Vicarium Foraneum, vt suprà recipiant, admittant, recognoscant, & obediant, sub poena scutorum auri in auro quingentorum, & in subsidium excommunicationis. In quorum fidem has praesentes manu nostra subscriptas, & nostro sigillo solito munitas fieri fecimus. Dat. &c.

SECTIO OCTAVA.

De diuersis Alijs Vicarijs.

SVMMARIVM.

Si quis quas habet Parochias.
Si Parochus sit nimis occupatus.
Si velit peregrinari.
Si non intelligit linguam Parochianorum.
Si pergit ad prædicandum.
Si adsit vtilitas, aut necessitas Ecclesiæ.
Si Rector religiosus efficiatur.
Si adsit augumentum Diuini cultus.
Si Rector non habet ætatem.
Si cura animarum sit vnita mensæ episcopali, vel Capitulo.
Si aliud beneficium iniungitur.
Vel quando Vicaria perpetua vniuntur; nam tunc dantur Vicarius temporalis, quia non sunt amplius perpetua.
22 *Vicaria temporalis non est Beneficium, sed stipendium, ideo.*
Non potest quis ordinari ad eius titulum.
Non gaudet prærogatiuæ vicaria.
23 *Nominatio temporalis Vicarij ad Ecclesias exemptas vnitas, Spectat ad Superiorem Monasterij, non ad Episcopum.*
Examen, & approbatio ad Episcopum.
24 *Vltimus status inspicitur in dubio, an sit vicaria perpetua, vel temporalis.*
25 *Vicarius perpetuus Parochialis præcedit temporali, de Cathedralis.*
26 *Vicarij Parochorum, qui.*
27 *Si Parochus ex priuilegio habeat duas Parochias, vni ex illis datur Vicarius.*
28 *Vel quando Parochus est illiteratus.*
29 *Vel quando datur Ecclesia vacans.*
30 *Vel quando expedit dare temporalem, & non perpetuum Ecclesiis vnitis.*
31 *Vicarij Regularium, qui.*
Ipsi sunt superiores, absentibus Prioribus.
32 *Vicarij Generales Religionum habent eamdem auctoritatem, ac Generales absentes.*
33 *Vicario Monialium quales.*
Vicaria monialium electio quomodo fiat.
34 *Vbi eliguntur a Monialibus, Episcopus non se ingerat.*
35 *Superiores monialium triennio durant.*
Vicaria potest eligi post triennium immediatè ab Abbatissam.
36 *Vicaria eligitur, quando Abbatissa male gubernat.*

PRo complemento totius materiæ, officium Vicarij concernentis, vt plenior de omni Vicariorum Genere notitia habeatur, obseruandum est, quod vltra species Vicariorum supra enumeratas, dantur in Iure Canonico Alij Vicarii, largo tamen modo; nam Alii sunt Vicarii Ecclesiarum, seu Beneficiorum; Alii sunt Vicarii Parochorum, Alii Vicarii Regularium; Alii Monialium, & sic de reliquis; de quibus singillatim quædam breuiter, vt de Aliis fecimus, prælibare, & obiter percurrere non pigebit; cum quædam alia tetigerimus de Aliis Vicariis *sup sect. 1 Subsect. 1.*

1 Dico igitur, quod dantur vicarii Beneficiorum & Ecclesiarum, qui sunt in duplici differentia, nam Alii dicuntur Perpetui; Alii temporales, secundum Abb. *in cap. extirpando, §. qui verò nu. 3. de præbend.* Azor. *instit. moral. p. 3. lib. 3. cap. 6.* Paul. Laym. in Theolog. *moral. lib 4. tit. 2. cap. 5. n. 8.*

2 Perpetui sunt illi, qui deputantur, quando fit vnio Ecclesiarum Parochialium, siue Beneficiorum accessorie, nam tunc in Ecclesia seu Beneficio vnito relinqui solet vicarius perpetuus, qui illi deseruiet, & tali casu, qui habet Beneficium vnitum, non poterit ille deseruire de se, inuito vicario perpetuo, *per text. in c. extirpanda, §. qui verò de præbend. c. 1. eod. tit. in 6. & in ca. vnic. de cappell. monach. in 6.* Abb. Pan. *in c. Perpetuus de fid. instrum.* DD. communiter *in Clem. vnic. de offic. Vic.* de quibus Rebuff. *in Prax. Ben. p. 1. tit. de Vicar. perpet. per tot. & Alij alleg.* à Barbos. *de iur. Eccles. lib. 3. cap. 6. num. 3.*

Et isti habere debent omnes conditiones Parochorum, *d. Clem. vnic. de offic. vicar.* quia Vicarius perpetuus dicitur Curatus, & Pastor Animarum, vt aduertit D. Prosp. Fagnanus, *in cap. ex parte, num. 67. de cler. non resid.*

Hinc est, quod tenetur ad residentiam in Ecclesia titulari, sicut cæteri Parochi, *c. 1. & c. fin. de offic. vic.* vbi idem Fagnan. *n. 2.* & postea in eodem *c. fin. n. 25.* tradit huiusmodi Vicarium perpetuum teneri infra annū suscipere ordinē Presbyteratus si tēpore, quo fuit factus vicarius perpetuus nō erat sacerdos.

3 Sunt etiam vicarii perpetui, qui deputantur ab ordinariis locorum, Monasteriis, Conuentibus, Hospitalibus, Collegiis aut aliis Ecclesiis, & Beneficiis, in quibus pro regimine, & cura Animarum illis subiectarum, sunt erectæ vicariæ perpetuæ Apostolica auctoritate; Et tunc post erectionem prædictam vicarii huiusmodi admitti debent auctoritate ordinaria, præuio examine, iuxta formam Sac. Concil. Trid. *sess. 24. cap. 16 de reform. & sess. 25. de Regul. cap. 11.* & asserunt DD. adducti a Garzia *de beneficijs tom. 2. p. 9. c. 2. §. 2. n. 285.*

4 Huiusmodi Vicarii Ecclesiarum, seù Beneficiorum dictis piis locis perpetuò vnitorum, & annexorum, secundum Trident. *sess. 7. de reform. c. 7.* non possunt, sine graui causa ab illis amoueri à Prouiso de illa Ecclesia, vel ab ordinario, *cap. ad hæc,* & ibi Gloss. *verb. remouere de offic. vicar. & d. c. 1. de capel. monach. in 6.* Abb. *in cap. extirpanda præ. §. qui verò, n. 9. de præb.* Rot. *decis. 24. n. 1. de præbend. in nou.* & Sac. Concil. Trident. *d. cap. 7. de ref. sess. 7.*

5 Ratio est, quia vicaria perpetua vere est beneficium, Rot. *decis. 2. n. 1. de excessib. Prælat. in nou.* Garz *loc. proximè citat.*

Et ideò remoueri minimè potest, vt notatur in *d. Clem. vnic. de offic. vic. & d. cap. ad hæc,* vbi Abb. Etiam si Rector principalis moriatur vt habetur *in d. cap. ad hæc,* & Abb. & Alii tradunt in *d. §. qui verò* nam beneficia debent esse perpetua, *cap. Sanctorum, 70 dist.* Gloss. & DD. *in cap. fin. de tempor. ordinat. in 6.* Rebuff. *d. tit. de vic. perp. n. 15.*

6 Isti Vicarii debent habere congruam fructuum portionem, quę tamen non sit maior centum, nec minor quinquaginta scutorum annis singulis ab ordinariis locorum assignāda; nisi auctoritate Apostolica in erectione aliter assignata fuerit, vt statuit Pius V. *in Bull. sua constit. 47. qua incip. Ad exequendum: Kalend. Nouembris* 1557. apud Cherubin. *in Bullario to. 2. pag* 243. quæ summa fit, computatis omnibus etiam incertis emolumentis, & aliis obuentionibus communiter percipi solitis, vt in *d. const. 47. habetur,* de qua Guttier. *cons. 8. num. 3. cum. seqq.* Valenzuel. *cons. 54. tom. 1. &* Rot. apud Paul. de Rubeis *decis. 230. num. 2 par. 6. recentior. alias tom. 2. diuers.* & Barbos. *mox citand. num. 43.*

Alias Ecclesiæ Rector priuetur Ecclesia, *d. cap. extirpanda, §. qui verò de præb.* Concil. Lateranen. *3. tit. de Vicarijs, cap. 1. & 2.* Concil. Lateranen. *4. cap. 32* Concil. Germanic. *1. c. 12.* Concil. Colonien. *2. par. 2. cap. 5. & 4.* Concil. Moguntin. *4. cap. 80.* & Concil. Trident *sess. 7. de ref. c. 5.* quæ refert P. Laurent. Brancat. à Laurea *in Epit. sacror. Can. verb. Vicarij, & Vicariatus Ecclesiarum, §. 12.* vide super hoc Barbos. *de iur. Eccles. lib. 3. cap. 6. num. 40.* vbi ponderat septem loca Concilii Tridentini, in quibus fit mentio huius congruæ portionis.

7 Huiusmodi Vicarius perpetuus non potest substituere sibi Alium Vicarium, *cap. Clericos de offic. Vic.* Concil. Lateran. *3. tit. de Vicarijs c. 3.* Barbos. *de iur. eccles. lib. 3. cap. 6. n. 37.*

8 Neque vnus potest plures vicariatus habere, *c. prudentem de offic. vic.* Concil. Later *3. vbi sup. n. 6.* quia tenetur seruire Ecclesię, in qua est Vicarius, & ibi residere, *cap. fin. de offic. vic.* & Conc. Londin. *2. cap 15.*

9 Quod si adeptus sit officium curati, cessat à vicariatu. *cap. Ad audientiam de offic. Vicarij.*

10 Et iste Vicarius perpetuus, si habeat vnde viuat, impetretque beneficium, non facta mentione de vicariatu, nulliter impetrat. *cap. postulasti de rescript.*

11 Et si habeat alia beneficia curam Animarum habentia, tenetur resignare. Conc Londin. *2. cap. 11.*

12 Beneficia enim, quæ huiusmodi vicarias perpetuas habent, dicuntur curata saltem habitu. Rot. *decis. 2. de offic. vic. in antiq.* Felin. *in cap. postulasti n. 1. de rescript* ideò multi DD. asseruerunt in ipsis debere fieri concursum, seruata forma Conc. Trid. *sess. 24. de refor. cap. 18. de sup. nominimus,* & tradit Leo. *in Thes. fori eccl. p. 1. c. 10. n. 5. vers. 2. sed,* Rebuff. *in Prax. benef. cit. tit. de vicar. perpet. n. 14. & in tract. de nominat. q. 9. n. 8.* Leis. *lib. 2. cap. 34. n. 3.* & Alii penes Garz. *de benef. to. 2. p. 9. cap. 2. §. 2. n. 286.* quamuis ipse *numer. 289.* contrarium teneat, & ita Sacram Congr. sup. Concil. Trid. *sess. 7. de reform. cap. 7.* penes eumdem Garz. *num. 294.* declarasse refert, quem sequitur Barb. *de iur. eccl. lib. 3. cap. 6. nu. 35.* & Alii apud ipsum. In facti tamen contingentia quęlibet harum sententia sequi potest cum vtraque æqualiter probabilis mihi videatur.

13 Sunt tamen hic notanda quædam valdè necessaria. Quorum primum est, quod licet possit Episcopus vicarios perpetuos

petuos deputara in quibuscumque Beneficiis Curatis, quæ vnita reperiuntur ecclesiis Cathedralibus, Collegiis, & Monasteriis, non obstantibus priuilegiis, & exemptionibus quibuscumque, iuxta *cap. ad hac de offic. vicar.* & hodie habeatur in Conc. Trident *sess. 7. de reform. cap. 7.* hanc tamen deputationem facere debet in actu visitationis, non extra illam, vt probatur, *in d. cap. 7.* Sact. Concil. Trident. & aduertit Barbos. *de potest. Episc. par. 1. alleg. 72. num.* 190. vbi de institutione in Iurepatronatus agit; quamuis Pac. Iord. *in suis elucubration. diuers. to. 2. lib. 9. tit. 1. de dispensat. nu.* 482. dicat hoc procedere tantum in beneficiis, & locis Regularium exemptis, in quibus extra visitationem Ordinarius iurisdictionem non habet, non in aliis, & allegat Garz. *de benefic. tom. 2. par. 11. cap. 2. num. 1.* idem tenentem.

14 Secundum est, posse episcopum vicarios prædictos deputare in quibuscumque ecclesiis, & monasteriis quantumuis exemptis, quomodocumque eis, eorumque mensæ vnitis, vt colligitur ex Sacr. Concil. Trident. *vbi supra*, & declarauit Sacra Congregatio Concilii super decreto *d. cap. 7.* de qua idem Garz. *loc. cit. num. 9.* Nauar. *cons. 11. num. 9. de statu monach. in nouis*, Flores de Mena. *variar. lib. 1. q. 10. n. 39.*

15 Tertium est, posse episcopum huiusmodi vicarios constituere, etiam si in litteris vnionis apposita fuerit clausula, vt possit in illis seruitium præstari per vicarios amouibiles, vt tenet Garz. *vbi supr. num. 7.* afferens verba Sacræ Congregationis. Concilii sic declarantis: *Per hoc decretum tollitur consuetudo etiam immemorabilis, vt in illis beneficiis vnitis deseruiatur per Cappellanos amouibiles, si aliter Episcopo videbitur:* contrarium tenet Flores de Mena. *loc. cit. num. 44.* qui tamen intelligi potest de litteris emanatis ante Concilium, non post, quia posteriora derogant prioribus, *l. sed & posteriores, ff. de legib. lib. cum in plures, §. locator horrei, ff. locati; l. 1. in fin. ff. de stipulat. seruor. l. si vnus, §. pactus, ne peteret ff. de pact.*

16 Quartum est, quod licet episcopus possit vicarias perpetuas erigere, vt supra dictum est, hoc tamen facere debet cum iusta, & legitima causa, non liberè, & simpliciter, iusta causa non existente; quia Concilium concedit Ordinariis facultatem id faciendi, si eis expedire videbitur, quæ verba denotant arbitrium boni viri, ratione regulatum, ad tradita per Bartol. in *lib. alio, n. 8. ff. de aliment. & cibar. legat.* Coro. *cons. 173. col. 3. vers. sed dubium facit, volum. n. 3.* Menoch. *de arbitrar. lib. 1. quæst. 8. num. 29. cum duob. seqq.* nouissimè Theodor. de Rubeis, *in singularib. Rota tom. 2. p. 4. clausula 176. n. 1.* & latè Noguerol. *allegation. cur. tom. 1. allegat. 1c. n. 82. cum seqq.*

17 Et ratio a priori est, quia arbitrium regulatur à iure, vt pluries censuit Rota, & signanter, *decis. 179. num. 1. & decis. 235. num. 1. & decis. 247. num. 1. p. 1. recentior. & decis. 587. num. 1. part. 2. recent. & decis. 11. num. 3.* apud Pacif. *post trac. de Saluian. interdict. & decis. 236. n. 1.* apud Cenc. *de censibus, & decis. 219. n. 1.* apud Zacchiam *post tractat. de obligat. Cameral.* Gregor. *decis. 11. num. 3.* & nouissimè pluries, de quibus alibi. Hinc fit, vt perpendere debeat, an vtilitas, aut necessitas Ecclesiæ adsit in tali deputatione.

18 Quintum est, non posse episcopum deputationem huiusmodi Vicariorum facere, nisi eis talis citandis, & auditis partibus, vt tenet Flor. de Men. *d. q. 10. num. 8.* & Garz *d. par. 11. cap. 2. num. 10. & 11.* vbi ait, posse à tali decreto appellari quoad effectum suspensiuum, & deuolutiuum; nisi fiat in actu visitationis, nam tunc solùm admittitur appellatio quoad effectum deuolutiuum, non suspensiuum. Flor. de Men. *ibid. n. 75.* Pac. Iordan. *loc. cit. num. 481.* & Alij.

19 Sunt tamen multi casus in quibus episcopus non potest Vicarios perpetuos deputare. Quorum primus est, si in Beneficiis vnitis monasteriis Regularium deputentur Religiosi idonei per ipsum episcopum, pro vicariis temporalibus, vt habetur in Bulla Pii V. 46. incip. *Ad exequendam.*

Secundus est, quando vnio facta est per viam pacti, & concordiæ, cum clausula, vt deseruiri possit in illis per vicarium ad nutum amouibilem; & concordia fuerit per Summum Pontificem approbata Flores de Men. *d. q. 10 n. 41.*

Tertius est, quando à temporale immemorabili vnio facta fuit, & semper seruierunt Vicarii amouibiles, cum consensu episcopi. Idem Flor. de Men. *præcit. q. 10. n. 44.*

Quartus est, si beneficium esset vnitum cum clausula deseruiendi per Vicarium amouibilem ex priuilegio remunerationis gratiæ concessu. Idem Men. *num. 46.*

Quintus est, quando pro bono pacis, & pro tollendis litibus, ac pro bono seruitio beneficii expediret per Vicarium amouibilem gubernari Ecclesiam. Idem. *num. 47.*

Sextus, quando particulariter, & per se fuit vnite vicaria perpetua. Idem *num. 48.*

Septimus est quando per priuilegium Pontificium, post Tridentinum Concilium fuit concessum, vt Beneficium vnitum gubernari, & administrari possit per vicarium ad nutum amouibilem, quia tunc, sicut in aliis prædictis casibus, non potest Episcopus vicarium perpetuum deputare. Idem Men. *d. q. 50. nu. 49. & 50.* Sanchez. *in præcept. Decal. tom. 2. lib. 7. & 19. n. 11.* Barbos *d. allegat. 72. n. 190. vers. Vltra quem casum.*

20 Vicarii verò temporales illi dicuntur; qui deputantur Apostolica auctoritate ad regimen Terrarum Status Ecclesiastici in temporalibus, secundum Abb. *in d. 1. qui verò cap. extirpanda de præb. num. 9.* Roman. *cons. 59. n. 2. in fin. & nu. 3.* Felin. *in cap. pastoralis, num. 1. de rescript.*

Necnon illi, qui mittuntur à Papa, vel à Congregatione Episcoporum, & Regularium ad regimen, Cathedralium in spiritualibus, & temporalibus, ob malam episcoporum administrationem; qui propriè Vicarii Apostolici appellantur, de quibus *sup. nerauimus sect. 6.* Leo. *in Thes. for. eccl. p. 1. cap. 10. num. 6. vers. Vicario etiam.*

Propriè tamen illi dicitur Vicarius temporalis, qui auctoritate alicuius, in locum alterius, ad tempus, vel ad voluntatem constituentis, sufficitur, vt tradit Gunzal. *ad reg. Cancell. glos. 5. §. 3. num. 12.* Layman. *in Theol. mor. lib. 4. tit. 2. c. 5. n. 8. vers. vicarij*, Azor. *instit. moral. p. 2. lib. 3. c. 6. q. 1. in fin.* quia vicaria temporalis dicitur illa, quæ duratura est ad tempus, non in perpetuum. Barbos. *de iur. eccl. lib. 3. c. 6. nu. 52.* vbi ex Gonz. *vbi sup. num. 37.*

21 Enumerantur quindecim causæ, propter quas fit deputatio Vicarii temporalis, seù œconomi ab episcopo de iure communi, puta quando ex legitima causa Rectoribus ecclesiarum Parochialium absentibus, suspensis, impeditis, aut inhabilibus deputantur ab episcopis cum congrua fructuum portiones, vt in *c. relatum de cler. non resid. c. non oportet. de consecr. dist. 5. & c. pervenit. el 2. de appellat & cap. cùm ex eo de elect. vers. porrò septimo in 6* Conc. Trid. *sess. 6. de ref. c. 2. & sess. 7. de ref. c. 5. & sess. 21. de ref. c. 6.* Vel quando Parochialis vacat, & datur illi vicarius ad seruiendum, donec de Rectore prouideatur. Conc. Trid. *sess. 24. de ref. cap. 18* Vel quando quis duas habet Parochias, *c. & temporis 26. q. 11.* Vel quando Rector est nimis occupatus, *c. Adhæc. de offic. Archid. & c. 1. de celebr. missar.* Vel quando Rector peregrinatur. *c. fin. de vot.* Vel quando ægrotatur. *c. 3. & tot. tit. de Cler. ægrot.* Vel quando Rector non intelligit linguam populi illius, *c. 5. de offic. ordin.* Vel causa prædicationis. *c. inter cætera de præb. c. quod Dei timorem de stat. monac.* Vel propter vtilitatem, aut necessitatem ecclesiæ *c. exposuisti de præbend.* Vel quando Rector Religionem ingreditur, *c. de Monach. de præbend.* vel ad incrementum Diuini cultus, *c. illud, c. nihil 7. q. 1.* vel quando Rector non habet ætatem, *c. 2. ætat. & qualit.* vel quando beneficium est vnitum mensæ episcopali, vel capitulari. Gloss. *in Clem. 1. ver. ad mensam de excessib. Prælat. Clem. 1. de suppl. neglig. Prælat.* vel quando aliud beneficium iniungitur. Gloss. *in Clem. vnic. verb. parochialium de offic. Vic.* Vel quando Vicariæ perpetuæ vniuntur, quia tunc efficitur temporalis ecclesia. Gambat. *de offic. legato in vniendo, numer. 102.* Gonzalez. *d. §. 3. num. 16.*

22 Est autem aduertendum, quod vicaria prædicta temporalis, & ad nutum amouibilis non est beneficium vt vicaria perpetua, nec titulus beneficialis, quia non confertur in titulum, sed est simplex salarium seù stipendium. Rebuff. *de nominat. q. 14. n. 63. & in Prax. benef. tit. de dispensat. ratione ætatis, verb. earum perpetua vicaria.* Garz. *de benef. tom. 1 p. 1. cap 2. n. 93.* Barb. *lib. 3. iur. eccl. d. c. 6. n. 58.* Gonz. *d. glos. 5. §. 3 n. 35.*

Vnde non subiacet nominationibus; Nec comprehenditur reseruationibus. Nec ad eius titulum potest quis ordinari; vt probatur per DD. *alleg. à* Barb. *vbi sup. n. 59.* Ideò dicti Vicarij temporales non gaudent prærogatiuis Vicariorum perpetuorum Gonz. *d. §. 3. n. 40.* Neque obligantur ad horas Canonicas, ratione vicariæ temporalis, nisi in aliquibus casibus, notatis à Sua. *de relig. tr. 2. l. 4. de hor. can. c. 22. n. 15.* Barb. *ib. n. 62.* Lay. *in sua mor. Theol. l. 4. tr. 2. c. 5. n. 8. vers. temporales autem Vicarij.*

23 Nominatio verò huiusmodi Vicariorum ad nutum amouibilium spectat ad Prælatum monasterii, cui beneficium

est vnitum; & Episcopus solùm debet approbare admittere; & licentiam administrandi Sacramenta, dare si Vicarius idoneus inuentus fuerit, quem potest examinare, nec vlla alia requiritur collatio, aut institutio; vt habetur in Bulla 46. Pij V. *de Vicarijs perpet. in Paroch. vni monast.* & notat Flores de Men. *variar. lib. 1. q. 10. num. 26.* Garz. *vbi proximè d. n. 93. & p. 9. cap. 2. n. 295.* vbi tamen loquitur de perpetuis, & eis vtrumque refert Barbos. *ibid. n. 63.* vbi *nu. 64.* inquit; sic fuisse decisum, *in Ianuen. Parocchialis Sancti Anania 19. Aprilis 1627. coram D. Ducanmeer etias impress. dec. 74.* quam affert Viuian. *post Prax. Iuris patr. decis. 85. num. 2.* Pialec. *in Prax. episc. p. 2. cap. 3. num. 46. in antiqua impress.* & Pac. Iordan. *Diuersar. elucubrat. tom. 2. lib. 9. tit. 1. de dispensat. n. 483.*

24 Est etiam aduertendum, quod in dubio ad sciendum, an sit vicaria perpetua, vel temporalis, attendendus est vltimus status, vt tradit Gonzal. *d. gloss. 5. §. 3. num. 18.* & Garz. *de benef. tom. 2. p. 11. c. 2. n. 16.*

25 Sed quæritur; An Vicarij temporales & amouibiles Ecclesiæ Cathedralis præcedant vicariis perpetuis Ecclesiarum Parochialium?

Respondetur negatiuè; sed ipsi Vicarii perpetui Parochialium potius præcedere debent illis de Cathedrali, ita declarauit Sacra Rituum Congregatio. *in Tirulen. 16. Septembris 1606.* vt refert Aldan. *in compendio Canonicar. resolution. lib. 1. tit. 43. num. 58.*

26 Alii Vicarii dicuntur Parochorum & sunt, (propriè tamen loquendo,) illi, qui deputantur ab Episcopis in Parochiis ad curam animarum exercendam, quando Parochus habet temporale indultum, vel impedimentum non residendi; de quibus loquitur Concilium Tridentinum *sess. 6. cap. 2.* (nam largè omnes supradicti Vicarii temporales dici possunt Vicarii Parochorum.)

27 Vel quando aliquis Parochus ex priuilegio Papæ est dispensatus, vt retinere possit plura curata Beneficia; quia tunc deputatur Vicarius cum congrua portionis assignatione, illi Parochiæ, cui Parochus superesse non potest de quibus Trident. *sess. 7. cap. 5. de ref.*

28 Vel quando ab Episcopis, etiam tamquam Apostolicæ Sedis Delegatis, Parochis illiteratis, & imperitis, si alias honestæ vitæ sint, dantur Vicarii seù coadiutores ad tempus cum congrua portione fructum, de quib. Concil. Trident. *sess. 21. de ref. cap. 6.*

29 Vel quando ab Episcopo constituitur Vicarius, communi vocabulo Oeconomus dictus, Parochiali vacanti, donec ei de Rectore prouideatur de quib. Concil. Trid. *sess. 24. de ref. cap. 18. & sup. notau.*

30 Vel quando Parochiis perpetuò aliis ecclesiis vnitis, pro bono Ecclesiarum regiminè, expedit vt dentur ab episcopis Vicarii temporales, licet sint deputandi perpetui, vt probatur per Trid. *sess. 7. de ref. cap. 7* in quo videtur moderari, quod disponitur *in cap. extirpanda. §. qui verò de præbend.* in quo statuitur quod dentur vicarii perpetui, & Concilium dat facultatem episcopis deputandi temporales, si ipsis videbitur expedire.

31 Alii sunt Vicarii, qui dicuntur Vicarii Regularium superiorum, qui vices eorum gerunt in monasteriis seu conuentibus Religiosorum, & ad ipsos spectat officium superioris facere, absente Priore, seù superiore conuentus, non ad Religiosum, qui per turnum inuenitur hebdomadarius chori, vt declarauit, auferendo abusum prædictum, Sac. Congregat. Episc. *& Regular. 7. May ann. 1627. fol. 215.* vbi fuit ponderatus textus *in l. Tutor. 20. ff. de testamentar. tutel.*

32 Item sunt Vicarii Generales Religionum, & Congregationem Regularium, vt Congregationis Fratrum Discalceatorum S. Augustini, qui possunt eadem facere, quæ possunt alii superiores Generales, ipsis tamen absentibus, vt declarauit Sacr. Congreg. *Visitationis Apostolica die 26. May. 1616.* de qua Aldan. *in Compend. Can. resol. d. lib. 1. tit. 43. n. 55.* Nec non S. Francisci de Paula, qui deputantur in Prouinciis a correctore Generali totius ordinis; *vt refert* Laurent. de Peyrin. *de priuilegiis Regularium ad constitut. 14.* Leonis X. *num. 4.* Et sic de singulis Religionibus, vbi constituuntur Vicarii Generales, qui Generalibus ipsis deficientibus possunt facere omnia, quæ Generales poterant, vsquequo eligantur de nouo; vel si sint absentes vsquequo ad Prouincias, vbi Vicarios habent, redeunt, *Clement. exiui in fin. de verbor. significat.*

De aliis in qualibet Religione vide Doctissimum, ac meritissimum P. Branedatum *in Epitom. Sacror. Canon. in Verbis quarumlibet Religionum propriis suis locis, vt Verb. Monachi Cassinenses, Camaldulenses, Carthusiani, Cistercienses, & sic de Religionib. item Verb. Fratres Mendicantes, &c.*

33 Aliud vicariorum genus est illud, quod appellatur monialium; in monasteriis enim illarum, solent constitui quædam moniales antiquiores in vicarias, seu Præfectas superiores, sicut in Abbatissas, quarum electiones fieri debent per secreta suffragia, & vota, & nomina eligentium publicari non possunt, alias electio est nulla, & electa est inhabilis ad alia officia vt habetur in Concil. Tridem. *sess. 25. de regularib. cap. 6.* cuius electionis Praxim habes infra. *tom. 2. p. 5. Pract. 16.*

34 Est tamen obseruandum, quod si huiusmodi vicariarum, & aliarum superiorum monasteriorum electio per ordinationes, & constitutiones monasterii, spectet ad Abbatissas & Discretas, & ad episcopum pertineat tantum illas confirmare, ita seruari debet, nec episcopus aliud prætendere potest, vt declarauit Sac. Congre. Episc. *& Regular. in vna Lamacen. 26. Octobris ann. 1604.*

35 Obseruandum est præterea, quod vicariæ, Præfectæ, & aliæ superiores monasteriorum monialium non possunt durare; vltra tres annos, & postea vacant officio, vt de Abbatissis, & Aliis Italiæ Præfectis disponitur *in constit. 80.* Gregor. XIII. & in Concil. Mediolanen. *1. p. 3. tit. de Perfectis &c. monialium.* Per Istam tamen Gregorii VIII. constitutionem, neque per aliam alterius Pontificis, non prohibetur, ne possit eligi vicaria, quæ triennio Immediatè præcedendi fuit Abbatissa; dummodo eadem vicaria non sit prima Superiorissa monasterii, sed subsit Abbatissæ pro tempore existenti, vel alteri Superiorissæ. Ead. Congreg. *in vna Cremonen. 28. Iulij 1628. & in alia 22. Septembris eod. ann.* Nisi in monasterio adesset contraria consuetudo.

36 Obseruandum tandem, quod huiusmodi vicariæ deputatio fit etiam, quando in aliquo monasterio, ob malum alicuius Abbatissæ regimen succedunt inconuenientia; & tunc eligitur aliqua ex monialibus senioribus, ac monasticæ disciplinæ zelantioribus; sine cuius participatione, & consensu Abbatissa nihil possit facere, & decernere, vt declarauit Ead. Congr. *in vna Montisfrealis 9. Nouembris. 1629.*

Et hæc pauca dixisse sufficiat in materia omnis generis Vicariorum, veluti Prologomena, & viam sternentia ad proprium institutum Praxis. Ad quam in aliis sequentibus Partibus opportunè tradendam gradum facimus.

Ad Laudem, & Gloriam Omnipotentis DEI, Beatæque Virginis MARIÆ & Omnium Sanctorum.

FINIS PRIMAE PARTIS.

In Conceptione Tua Virgo Immaculata Fuisti:
Ora pro Nobis Patrem, Cuius Filium Peperisti.

PARS

PARS SECVNDA

In qua traditur methodus formandi Processus ciuiles in vtroque foro, tùm Ecclesiastico; tùm Sæculari; ad formam iuris communis; necnon municipalis Regni Neapolitani.

Cùm obseruationibus Sacrorum Canonum, legum, & Doctorum. Formulas insuper totius ordinis iudiciarij fusè complectens.

Iudicibus, Aduocatis, & Causidicis omnibus, Etiam Laicis perutilis, ac necessaria.

IDEA, ET MEDVLLA TOTIVS PRACTICÆ CIVILIS,

HAC SECVNDA PARTE CONTENTAE.

ANtequam Sectiones de more doctrinales instituam: Memoriæ, ac facilitati legentium, præcipuè non adeò versatorum, consulens: Compendiariam hic totius Ciuilis Practicæ Ideam, ac impressam veluti, atque extractam ordinis iudiciarij Medullam tradere visum fuit; vt primo quisque obtentu, ac breuissimo lectionis excursu, statim præoculis habeat, quæ in tota Parte fusius pertractantur.

De Libello.

IVdicium Ciuile principium sumit à Libello, seù comparitione Actoris; Ipse enim siuè per se, siuè per Procuratorem comparet coram Iudice, cui porrigit libellum, in quo petit, se debere consequi aliquid ab Aliquo, vel instat aliquid aliud sibi fieri.

Iste debet esse clarus, adhoc vt Reus conuentus deliberare valeat, an liti cedere, vel contendere voluerit; alioquin Vicarius, siuè quilibet Alius Iudex illum admittere non debet; sed potius reijcere, quia secundum illum sunt per Actorem ipsum faciendę probationes, & formandi Articuli super quibus examinantur testes; Nec nō Iudex sententiam dare debet conformem libello. De quo habetur infrà *section. 1. subsect. 1.*

De Citatione Rei conuenti.

POst libelli porrectionem fit citatio per Iudicem super eodem, adhoc vt Reus Conuentus illius petitionis ab Actore factæ notitiam habeat, sine appositione alicuius pœnę; solet tamen in Aliquibus Curijs tali casu procedi per viam mandati pœnalis, quod fit ad instantiam Actoris aliquid petentis, in quo requiritur, vt apponatur terminus aliquorum dierum, cum verbo: *Peremptoriè*: adhoc vt Reus possit legitimè comparere intra terminum illorum dierum; habita ratione distantiæ loci.

Ista Citatio intimanda est Reo de Persona, si commodè haberi potuerit; Aliàs domi suæ solitæ habitationis exequenda, dimissa copia. Quia exequuta altero ex supradictis modis, fieri debet relatio à cursore, seu ministro curiæ, qui citauit, super exequutione. Et hæc aliquando fit per notarium in calce eiusdem citationis, seù mandati medio iuramento dicti ministri: Aliquando verò scribitur per ipsummet Ministrum cum sua subscriptione, & duorum testium, vbi copia hominum scribere scientium fuerit; aliàs apponenda erunt ipsorum nomina, & cognomina, Annotando etiam diem Mensis, & Anni, iuxta stylum propriæ Curiæ, in qua ius dicitur. est benè verum, quod in quibusdam Curijs non expeditur citatio particularis, sed notificatur Reo idem libellus, cuius copiam habere debet. Et de his habetur, *tùm in præfata subsect. 1. tùm in subsect. 2.*

De Contumacia Rei conuenti.

QVòd si Reus conuentus citatus non comparuerit in iudicio, neque per se, neque per alium suo nomine, ad dicendum, & allegandum quidquid dicere, & allegare voluerit, accusantur contra ipsum contumaciæ; ita tamen, vt si in citatione, seu mandato appositus fuerit terminus duorum dierum Reo ad comparendum post intimationem, & citatus fuit prima die Septembris, (verbi gratia) Prima contumacia accusari debet die tertia eiusdem mensis, dummodo sit dies iuridica, non festiua; nam tunc accusabitur die sequenti.

Quod intelligendum est, vbi proceditur de iure ordinario, non in iudicijs summarijs, in quibus non seruatur ordo, & figura Iudicij; neque proceditur per apices iuris, sed sine illis, sola facti veritate inspecta.

Vltima verò contumacia incusanda est post lapsum trium dierum a die primæ contumaciæ incusatæ; Si Reus conuentus præsens fuerit in loco iudicij.

Si enim esset extra Territorium Iudicis, incusari debet infra duos menses; si in territorio, & iurisdictione, sed non in loco iudicij, infra mensem, ad electionem Actoris; qui numerandi sunt à die primæ contumaciæ.

Si verò in vltima contumacia Reus conuentus comparuerit, vel eius Procurator, aut Alius suo nomine, legitimè tamen cum eius mandato; admittendus erit, tam si eodem tempore, quo vocatur in Banco Iuris compareat; quam ante; & cum illo procedetur ad vlteriora. Et de hac habetur *infrà ead. sect. 1. subsect. 3.*

De Primo & Secundo Decreto.

AT si nemo comparuerit, condemnandus erit in contumacia. Vnde interponitur primum Decretum: vel datur terminus in causa in contumaciam, ad electionem Actoris.

Et tunc, si Actor eliget viam condemnationis ad possessionem ex primo decreto, expediendæ sunt litteræ exequutoriales, seù (vt alibi dicitur) mandatum exequutiuum ex primo decreto; quarum vigore Actor ponitur in possessione bonorum Rei conuenti pro quantitate in libello petita.

Poterit tamen Reus contumax dictam contumaciam intra

tres

tres menses a die interpositione primi decreti computandos, purgare; Sed soluere debet omnes expensas in Iudicio ab Actore factas, his tantum exceptis, quæ in primo mādato, & prima contumacia factæ fuerunt; istę enim non soluuntur: & insuper dare tenetur cautionem in forma de stādo Iuri & constituere Procuratorem in loco Iudicij instructum, reperibilem, & curiæ notum; & sic contumaciam purgabit.

Quando autem Reus conuentus persistet in contumacia per dictos tres menses numerandus a die, quo Actor positus fuit in possessione bonorum ipsius Rei ex primo decreto; tunc ipsis elapsis citatur denuò ad videndum interponi secundum decretum intra terminum aliquot dierum habita ratione ad loci distantiam. Quo casu si comparauerit in termino adimplendo omnia ea, quæ paulò ante diximus, admittendus erit vt supra.

Sed si Reus conuentus nullo modo comparuerit, accusata prima contumacia, & elapso triduo, exequi debet citatio, vocando Reum in Banca, vt dicitur, idest curia sedente pro Tribunali, & tunc prouidebitur mediante decreto, procedendam esse contra ipsum debitorem ad omnes & singulos actus in sua contumacia faciendos.

Post quod Actor præsentabit libellum, seù petitionem, in qua petet adiudicationem bonorum exequutorum, vigore primi decreti, in quibus immissus fuit in possessione pro quantitate sui crediti; mediante tamen appretio expertorum. Deinde in eadem petitione dandus est terminus in contumacia Rei, & Actor suas probationes facere tenebitur, se esse creditorem in ea quantitate, & quod bona exequuta fuerunt, & sunt eiusdem sui debitoris.

Quo facto fit Publicatio, & conclusio in causa; & Iudex interponit secundum decretum, in quo declarare debet, debitorem esse legitimum contumacem; & bona exequuta esse adiudicanda Creditori pro quantitate sibi debita, mediante appretio Expertorum, ad effectum, vt de illis disponere valeat, vt verus dominus. Quod Decretum legendum est formiter Curia pro Tribunali sedente, in contumacia dicti debitoris, & deinde elapsis decem diebus ad appellandum concessis, expediuntur litteræ exequutoriales pro exequutione secundi decreti; cum aliàs sine illis exequi minimè possit.

Post tamen hoc secundum decretum Reus gaudebit tempore vnius mensis intra quem comparere poterit, & recupera bona adiudicata creditori, si debitum, & expensas soluerit; post lapsum verò mensis audiri non poterit; nisi probaret, quod fuisset legitimè impeditus, de quibus omnibus habetur infra *ead. sect. 1. subsect. 4.*

De copia Libelli, & Scripturarum.

QVod si Reus Conuentus post citationem, seù intimationem libelli, siuè petitionis Actoris sibi iuridice factam comparuerit in Curia, habere debet copiam libelli, vt deliberare possit, an cedere, vel contendare voluerit. *De quo ibidem subsection. 5.*

De Exceptionibus declinatorijs, & Dilatorijs.

EX illo autem tempore allegare poterit Reus sua Iura, & opponere exceptiones, quas habere prætendet, ante tamen litis contestationem. Inter quas primum locum obtinent, quæ Personam Iudicis respiciunt, & fori declinatoriæ dicuntur; & istæ Iudicij vires eneruant, & declinare faciunt forum, itaut ad vlteriora procedi non possit, absque actorum, & processus nullitate; vt si quis priuilegiū habeat à Iure exemptionis, propter quam dicit de Iudicis incompetentia; vel gaudeat priuilegio electionis, aut variationis fori; & hæ moltiplicitee contingere possunt, *prout habetur d. sect. 1. subsect. 6. intersec. 1.*

Istæ autem exceptiones declinatoriæ, & incompetentiæ Iudicis opponēdę sunt ante omnes alias; alioquin si opponerentur aliæ exceptiones dilatoriæ, vel peremptoriæ, videretur consentiri in Iudicem.

Declinatur autem forus septem modis, vt videri poterit loco præcitato, præsertim ex litis pendentia in alio Tribunali, vel ex quo causa sit compromittenda, quia vertitur inter consanguineos, aut affines vsque ad certum gradum, iuxta locorum consuetudines & statuta particularia, & tunc causa remitti debet ad suum proprium Iudicem.

Quod si iudicium fundatum remaneat coram eodem Iudice, qui Reum conuenit, non obstantibus oppositis, tali casu poteris Reus conuentus alias exceptiones dilatorias opponere, quæ Personam Actoris respiciunt; & Istæ de sui natura negotium principale ad longum aliquatenus protrahunt; prout sunt, exceptio legitimationis personæ Procuratoris Actoris; Item exceptio filiationis, cessionarij, donatarij, hæredis, & similes. Item si agat vti Tutor, Curator, Syndicus, &c. *de quibus habetur ibid. intersecat. 2.*

Similer opponere potest Reus exceptiones dilatorias, quæ Persona ipsiusmet respiciunt, prout sunt exceptiones carentiæ & incompetentię actionis; cautionis expensarum; termini ad denunciandum; Excussionis principalis; Reconuentionis; laudationis in authorem; & aliæ, *de quibus habetur ibidem intersec. 3.*

Opponontur tandem alię exceptiones dilatoriæ quę causę, seù Actionis qualitatem respiciunt, nimirum ineptitudinis, vel obscuritatis libelli; petendo vt Actor illum declaret in tali, vel tali parte; temporis anticipationis; dilationis quinquennalis, & aliæ, *de quibus habetur ibid. intersecat. 4.*

De Exceptionibus Peremptorijs.

OPponere similiter poterit Reus exceptiones peremptorias, quæ quidem non protrahunt iudicium, sed illud omninò cessare faciunt; vti est exceptio litis finitæ; Periurij, Rei iudicatæ; Transactionis; Nullitatis processus; Pacti de non petendo; & aliæ, quæ impedimentum præstant, ne ad vlteriora procedi possit in causa. *Et de Istis habetur ead. sect. . subsect. 7.*

De Litis Contestatione.

POstquam autem oppositæ, & discussæ fuerunt prædictæ omnes exceptiones: & quædam ex illis admissæ, aut omnes reiectæ extiterint, siuè per Iudicem; siuè per Actorem; vel forsan reseruatæ ad merita causæ, idest ad decisionem litis, fit litis contestatio. *De qua habetur section. 2. subsect. 1.*

De Iuramento Calumnię.

DEinde præstari solet Iuramentum Calumniæ, euitandæ scillicet tam per Actorem, quam per Reum. *De quo ibid. subsect. 3.*

De Termino Probatorio.

SVccessiuè datur terminus in causa ad probandum incumbentia intra aliquot certos dies, qui est vtrique parti communis; videlicet Actori, ad faciendum suas probationes; & Reo conuento ad faciendum suas defensiones. *De quo d. sect. 2. subsect. 3.*

De Positionibus.

DAto termino prædicto fieri solent aliquando Positiones super quibus respondendum est per partem aduersam, ad effectum vt releuentur ad inuicem ab onere probandi. *Et de his habetur ibid. subsection. 4.*

De Articulis.

QVod si partes per positiones nullum senserint commodum probationis, producere solent Articulos, super quibus examinantur Testes in vim probationum, præcedente citatione partis aduersæ ad videndum illos iurare, & in eodem termino per aliam partem ex aduerso principalem producuntur Interrogatoria, super quibus interrogandi sunt prius Testes & postea respondeant Articulis. *De quibus habetur ead. section. 2. subsect. 5.*

De Testium productione, & examine.

POst Articulorum, & Interrogatorium productionem fit citatio ad Testes vt accedant ad curiam ad se examinandum super illis; & eodem contextu citatur pars aduersa

ad vi-

ad videndum ipsorum testium iuramenta de veritate dicenda super contentis in Articulis, & Interrogatorijs. *Et de his habetur ead. sect. 2. subsect. 6.*

De Testium Absentium Examine; eorumque nominatione.

VBi verò examinandi erunt testes absente extra locum iudicij, fieri solet ipsorum nominatio: & petuntur litteræ commissoriales, seù missiuæ, vel remissoriales ad partes, quæ diriguntur Iudicibus ordinarijs locorum, in quibus testes examinandi inueniuntur, dummodo suspecti non fuerint. Post transmissionem litterarum, Iudex remissorialis monet partes ad interessendum Iudicio examini testium, assignando locum, & tempus certum, & postea successiuè seruatis seruandis, illos examinabit super Articuli Actoris, & Interrogatorijs Rei conuenti, vel è conuerso, in termino citationis. Nec non partes ipsas pricipalis, tamquam magis idoneos, iurare sciendo de veritate dicenda super his, quæ scire credunt & adimplendo etiam omnia alia necessaria *de quibus in d. sect. 2. subsection. 7.*

De publicatione Testium.

COmpletis deinde probationibus, absolutisque testium examinibus, fit publicatio in causa; per quam manifestantur vtrique parti omnia dicta testium. *Et de ea habetur ibid. subsection. 8.*

De Repulsa, seù Reprobatione Testium.

PEracta Publicatione in causa, & visis per partes colligitantes testium examinibus, peti solet ab altera ex ipsis repulsatio, seù reprobatio ipsorum testium examinatorum. Qua per Iudicem concessa repulsantur intra terminum assignatum testes pro parte aduersa examinati, & approbantur Alij examinati pro se. Terminus autem Repulsæ, & medietas termini probatorij, itaut si terminus ad probandum, fuerit octo dierum, iste ad repulsandum testes, erit quatuor dierum; & currit de momento ad momentum. Expleto examine testium reprobatorum, fit publicatio in causa Repulsæ. *De quibus omnibus habetur ead. sect. 2. subsect. 9.*

De Repulsa Repulsæ.

DEinde si altera pars aduersa reprobare voluerit testes reprobatorios, petere potest Repulsam Repulsæ, idest alium terminum ad repulsandū testes examinatos pro repulsa testium examinatorum in termino probatorio. Iste autem terminus concedendus est, breuissimus tamen, & sic erit medietas termini primæ Repulsæ, idest dierum duorum tantum. Peracto postea examine fit etiam publicatio in hac secunda repulsa: & tunc regulariter non datur alius terminus; nisi aliquis ex litigantibus esset priuilegiatus. *prout notatur ibid. subsection. 10.*

De Restitutione in Integrum.

SI verò Partes litigantes essent personæ priuilegiatæ, quibus competeret beneficium restitutionis in integrum, vti est Mulier, Minor, Ecclesia, Persona Ecclesiastica, Vniuersitas, Fiscus, & similes, petere potuerint primam, & secundam restitutionem in integrum: quæ in Regno Neapolitano appellantur primum, & secundum beneficium. Tali casu Terminus primæ restitutionis, seù primi beneficij erit medietas termini probatorij concessi in causa principali: Terminus verò secundi beneficij erit medietas termini primi beneficij, veluti fit in Repulsa, & in Repulsa Repulsæ. Et in istis fieri etiam possunt Testium nominationes eodem modo, & forma vt fit in termino probatorio. Et ab vtraqua parte dari possunt Articuli Contrarij. Quod si Ambæ partes, hoc est, tàm Actor quam Reus conuentus essent Personæ priuilegiatæ: tunc essent in causa quatuor beneficia, duo pro qualibet parte: & quælibet vti posset beneficio alterius, quia quilibet terminus beneficiorum est comunis vtrique parti. *Et de his omnibus agitur ead. sect. 3. subsection. 11.*

De Conclusione in causa.

PEractis omnibus probationibus in beneficijs, & factis tandem publicationibus in quolibet ex illis, fit conclusio in causa, quæ operatur, ne amplius fieri possint aliæ probationes post ipsam, cum videatur renunciatum vlterioribus, quia alias causæ fierent immortales, & numquam finem haberent. Verùm de æquitate Canonica, & stylo supremorum Tribunaliū concipi solet conclusio in causa sub quadam verborum forma, vt non præcludatur omninò via, nouas scripturas producendi. Quare facta conclusione præsentari possunt scripturæ cum breui termino, Iudicis arbitrio, ad illas concomitandum per testes, si publicæ fuerint: qui terminus erit similiter communis alteri parti ad illas impugnandum. Si verò scripturæ fuerint ex priuatis concomitari per testes minimè potuerint. *Prout habetur ibidem in section. 12.*

De Monitione ad allegandum in Iure, & in Facto.

QVibus omnibus expletis firma prorsus remanet conclusio, & tunc monentur, ac citantur ambæ partes ad dicendum & allegandum coram Iudice oretenus, & in scriptis: in Iure, & in Facto, cum Aduocatis, & Procuratoribus, ad effectum discutiendi probationes factas, vt possit tandem Iudex ad sententiam deuenire. *De qua habetur ead. sect.* a *subsect.* 13.

De Modo videndi Processum.

DEinde Iudex produci sibi per Notarium Causæ facit Acta omnia, ad affectum illa diligenter perscrutandi, vt ex his rectam sententiam nemini præiudicialem proferre valeat, Quod vt facilius succedat, diligentias quasdam facere debet. *Et de his agitur ibid. subsection.* 14.

De Citatione ad Sententiam.

SVccessiuè post quam omnia benè perpenderit, ac rimatus fuerit, citare ac monere tandem faciat ambas partes ad audiendam sententiam diffinitiuè proferendam cum termino peremptorio: quæ nominatim, & specificè fieri debet, alias sententia nullum produceret effectum. Prout habetur *ead. sec. 2. subsect.* 15.

De Sententia.

POsteà absolutis omnibus necessarijs ad benè formandum Processum, de quibus in superioribus dictum est, debet Iudex sententiā diffinitiuam secundum Sacros Canones, leges ciuiles, Iura municipalia, & graues Doctores proferre, quæ condemnationem, vel absolutionem, continere debet Rei conuenti, aliàs non valeret. Et similiter multa alia requisita in se continere debet sententia vt valida sit. *De quibus plenè habetur in sect. 3. subsect. 1.*

De Exequutione Sententiæ.

POst sententiam consequitur necessariò, vt si valida fuerit, & ab ea per Reum condemnatum non fuerit infra decem dies appellatum, debitæ exequutioni demandetur. Quod quidem in quibusdam casibus succedere solet, non obstante appellatione. *Prout latè probatur ead. sect. 3. subsect.* a. *& inferiùs Par. 3. per tot.* vbi de iudicio appellationis sermo erit. Et de iis hactenus.

Præmissa quædam ad vberiorem intelligentiam.

SVMMARIVM.

PRÆMISSORVM.

1 *Litigandi origo vnde.*
2 *Practica iudiciaria ex lege Veteri originem, & noua formam habuit.*
3 *Præmissorum vtilitas.*
4 *Iudicium quid sit.*

5 Per-

5 *Persona ad iudicium necessaria, quæ.*
6 *& 7. Persona Adminiculantes iudicium, quæ.*
8 *Nuncius, seu cursor in iudicio interueniens.*
9 *Iudicium Triplex, ciuile, criminale, & mixtum,*
10 *Iudicium summarium fit ordinarium aliquando.*
11 *Iudicium possessorium non est confundendum cum petitorio.*
12 *Iudicium criminale, quid.*
13 *Iudicium ordinarium, & extraordinarium,*
14 *Iudicium spirituale, & temporale.*
15 *Iudicium vniuersale generale, commune, & speciale.*
16 *Iudex quis sit, & vnde dicatur.*
17 *Iudex secundum allegata, & probata iudicare debet.*
Allegata, & probata in iudicio prestans ius Iudici adiudicandum.
18 *Iudex triplex est, ordinarius, delegatus, & Arbiter.*
19 *Iudex ordinarius à quo potestatem obtineat.*
20 *Iudex delegatus, quis sit.*
21 *Delegatus à Principe subdelegare potest.*
22 *Arbiter quis sit, & eius potestas.*
23 *Arbitri sententia non Patitur appellationem laudum] dicitur sententia Arbitri.*
24 *Arbitrator quis sit, & eius potestas.*
25 *Arbiter Iuris, quis sit, & eius officium.*
26 *Assessor, quis sit, & eius officium.*
27 *Auditor, quis sit, & eius officium.*
28 *Iudices esse, qui possint, vel non.*
Persona quæ non possunt esse Iudices.
29 *Iudex qualis esse debet.*
Requisita optimi Iudicis, quæ.
30 *Actor, quis sit, & eius partes.*
Actor sequitur forum Rei.
Agere quis possit, vel non.
Cognito vno de contrarijs cognoscitur & reliquum.
Actore non probante Reus absoluitur.
31 *Actore obstant aliqua exceptiones ad agendum.*
32 *Exceptiones obstantes, quæ?*
33 *Excommunicationis exceptio in quacumque parte iudicij opponi potest.*
34 *Actor deportatus agere non potest.*
35 *Infamis Actor agere prohibetur.*
36 *Periurus Actor neque agere valet.*
37 *Actor excipere etiam potest.*
38 *Reus quis sit, & vnde dicatur.*
Clericus trahi non potest ad forum sæculare regulariter, nisi in quibusdam casibus.
39 *Miles habet fori priuilegium.*
40 *Scholaris similiter.*
41 *Reus habet multa priuilegia, & quæ.*
Actor sequi debet forum Rei.
42 *Substantialia iudicij, quæ.*
Libelli oblatio, vbi agitur.
43 *Litis contestatio, vbi examinatur.*
44 *Publicatio in causa, vbi?*
45 *Conclusio in causa, vbi?*
46 *Sententia prolatio, vbi?*
47 *Ordo iudiciarius necessariò seruandus.*
48 *Actus iudiciarij non necessarij, qui?*
49 *Actorum iudiciariorum distinctio.*
50 *Causa priuilegiata à Iure quæ?*
51 *Causa priuilegiata ab homine, quæ?*
52 *Causa priuilegiata ex natura causarum, quæ?*

1 AGgressurus in præsenti Practicam Iudiciariam Ciuilem, Vtriusque fori, Ecclesiasticis scilicet, & sæcularis, ad ritè & rectè iudicia Causarum Ciuilium peragenda, pro pleniori Tyronum notitia, ante actorum iudiciarij ordinis elucidationem, quædam præfari non omninò inutile esse duxi. Vnde prænoto, ordinem Iudiciarium, hoc est litigandi, & placitandi in Iudicio vsum, ex Iure Diuino originem habuisse. Nam postquam Dominus Deus primum nostrum Parentem Adam de limo terræ in campo Damasceno ad sui imaginem formauerat, *vt habetur* Genes. *c.* 1. *&* 2. *&c. Hac Imago,* 33. *q.* 5. *& can. Illud distinct.* 40. vbi Gloss. *in verb. Extra Paradisum*, & Ego ipse notaui *in meo Museo Historico legali. l.* 1. *par.* 6. *c.* 12. *circ. princ.* posuit eum in Paradiso voluptatis, vt operaretur, & custodiret illum, injunxitq; ei Deus legem, vt de omni ligno Paradisi comederet, de ligno vero in medio Paradisi posito, ne comederet, in quacunque enim hora comederet, mortè moreretur: cum autem non esset bonum hominem esse solum, & obdormisset Adam, tulit Deum vnam de costis eius, & ædificans in mulierem, adduxit eam ad Adam, eique in matrimonium collocauit. Genes. *d. c.* 1. *&* 2. Cum verò hæc prima mulier vidisset lignum, quod esset bonum ad vescendum, seducta ab Antiquo serpente humani generis hoste; quod nequaquam morte moreretur, iuxta preceptum Domini, tulit de ligno, vetito, & comedit; deditque viro suo, qui etiam comedit. Genes. *c.* 3. Sed cum Dominus Deus redargueret Adam de Inobedientia quod comedisset de ligno vetito Paradisi voluptatis, contra legem sibi impositam, Ipse quasi Actori exceptionem opponens ad se exonerandum, relationem criminis conuertit in coniugem Euam, imò in ipsummet coniugis sui Auctorem Deum Optimum Maximum dicens, *Mulier, quam dedisti mihi sociam, decepit me, & comede* Genes. *c.* 3. *&c. fer. pen. de pœnit. dist.* 1. & aduertit specular. *in Proœm. l.* 1. *num.* 24. Vnde postea formato quasi Iudicio, successit sententia Dei iudicantis; *In sudore vultus tui vesceris pane tuo.* Genes. *ibid. cap. in capite dist.* 50.

2 Practica autem Iudiciaria originem sumpsit ex lege Veteri, quia Deus per Moysen ait, *Deuteronom. c.* 19. *Non stabit testis vnus contra aliquem, quidquid illud peccati, & facinoris fuerit, sed in ore duorum, aut trium testium stabit omne verbum, &c.* & habetur *in c. nouit. de iudicijs, & c. in omni, & c. licet de testib.*

Postea verò approbata fuit, & extensa de Iure positiuo, a quo emanauit quædam forma particularis, & spiritualis, quæ seruari deberet in iudicijs, ad lites breuiùs terminandas, & dirimendas nam & Apostoli, & Summi Pontifices eorum successores varios Canones ad hunc finem, & effectum Sanctissimè ediderunt, vt habetur *in cap.* 2. 3. *&* 4. *d.* 10. *c. Sancta* 15. *d. & d.* 16. *tot.* & ex infra notandis apparebit.

3 His prælibatis non erit, inquam inutile quædam pauca præmittere; & explanare, nimirum quid sit Iudicium, quot eius species, quæ personæ illud constituant, & quæ sint de substantia ordinis Iudiciarij: quia vt ait Baldus *in prælud. Feudor. in prim. column.* non statim inquirendæ sunt manus in messem particularem, sed paulatim, & post cognitionem generalium, nam cognitis generalibus, deuenitur ad cognitionem singularium & particularium, *l.* 1. *ff. de orig. iur.* §. *His igitur Instit. de iust. & Iur.* Gloss. *in rubr. de reg. iur. in* 6. Vnde expedit præmissa facere, quia ex præmissis sequuntur, vt plurimum demonstrationes, quinimò cognoscitur vis causæ finalis cuiusq; rei, vt probatur *ex d. l.* 1. *ff. de origin. iur. et l. Pacumenius ff. de heredib. instit.* & in omnibus his, quæ ordinem in se habent, præmittenda sunt præludia quædam vtilia, vt notatur, *in* § *fin. collat.* 8. *Authent. In medio litis non fieri sacras formas.* Vnde sit.

P R Æ M I S S V M I.

De Iudicio in genere.

DIco igitur, quod Iudicium est legitimus actus trium Personarum, Iudicis scilicet Actoris, & Rei; ita Hostiens. *in summ. de iudicijs in princip.* Ioan. Andr. *in addit. ad specul. l.* 1. *in tit. de Actore*, §. 1. *list. A. in princ.* & Alij communiter *in tit. de iudic.* Gloss. verò *in c. forus de verb. signific. in verb. iudicium*, ait, iudicium esse legitimum actum duarum personarum, actoris, & rei super eadem quæstione sub eodem iudice contracta: locus autem, vbi iudicium exercetur, dicitur forus, vt habetur *in d. c. forus.*

Non obstat tamen, quod sint aliqua iudicia, in quibus non interueniant omnes supradictæ tres Personæ, vt in iudicio inquisitionis generalis vbi non est persona actoris, vel Rei, de quo *in c. bona de elect.* Et in Iudicio specialis inquisitionis, quæ fit officio Iudicis tantum, nemine instigante, v. *in c. qualiter, & quando il secondo de accusation.*

Nam respondetur, quod ibi fama, quæ præcedere debet, habetur loco actoris, vt *ib. notatur.* Neque obstat, quod in Iudicio, vbi agitur de crimine notorio, non interuenit persona actoris.

Nam respondetur, quod ibi notorium gerit vicem accusatoris interpretatiuè: vt colligitur *ex c. manifesta* 2. *q.* 1. *cap. ad nostram de iure c. quoniam, de fil. presbyt. c. euidentia accusat.*

Vnde

Vnde firmè remanet supracitata diffinitio Iudicij, quod sit actus legitimus trium Personarum, Iudicis, Actoris, & Rei.

5 Quod si quis dicat, huiusmodi definitionem Iudicij non esse vndequaque veram, quia in iudicio interueniunt Aliæ Personæ, vltra supradictas tres, vt sunt Procurator, defensor, excusator, coniuncta persona, Tutor, Curator, Syndicus, Oeconomus, & similes, de quibus speculat. *in l. t. particul. 3 per tot.* sub diuersis rubricis egit.

Respondetur, quod huiusmodi Personæ non sunt necessariæ in iudicio ad substantiam illius, sed admittuntur alieno nomine, agendo, vel defendendo, non nomine proprio, vt Iudex actor & Reus, qui sunt de substantia.

6 Idem dicendum de Aliis Personis, quæ nec agunt, nec defendunt, sed adminiculum præstant ipsis causis, quę in iudicio actitantur, vt sunt causarum Patroni seù Aduocati; de quibus est sermo in *c. t. q 4. c. pastoralis, de iudic. c. 1. vt lite non contestat. c. fetus. §. in omnis, de verb. signif. & tit. De testal. & ff. de postul. per tot.*

De Iure verò Regni loquitur Regia Pragmatica, quæ incipit: *Quinta die*; ibi; *stat præsentia Procuratoris, vel Aduocati*; & constitutio Regni, quæ incipit: *Hac edictali lege, sub rubrica de salario Aduocatorum*; & constitutio Regni, quæ incipit: *Iustitiarios, sub rubr. vt Iustitiarij habeant certos Aduocatos*, & constitutio Regni, incip. *Lege præsenti, sub rubr. de dandis Aduocatis, pupillis, & Alijs miserabilibus personis*, & constitutio. *Aduocatorum officium sub rubric. de Aduocatis ordinandis*; & constitutio *Aduocatos, tit. de præstatione Sacramenti ab Aduocatis.*

7 Sunt præterea aliæ personæ, quæ interueniunt in iudicio, & non sunt de substantia, sed præstant adminiculum ipsis causis, vt sunt Notarij, seù Cancellarij, seù (vt in Regno vulgò dicuntur) Actorum Magistri, qui Iudicij acta conscribunt, de quibus loquitur textus *in c. quoniam contra de probationib.* & de iure Regni loquitur constitutio, quæ incipit; *In locis Demanij*, ibi: *propter Iudicem & Actorum Notarium*; & alia constitutio Regni incip. *Cum iuxta prouidum sub rubr. de salario Baiulorum, Iudicum, & Notariorum Curia*, & constitutio: *Iustitiary per Prouincias*; ibi; *Assessores etiam, & Actorum Notarios.*

8 Item interuenit Nuncius, seù Cursor, seù Baiulus, seù Apparitor, seù seruiens curiæ, qui alia nomina sortitur, & hic citat partes in omnibus actis iudiciariis; & postea refert in scriptis Notario, se citasse; vt habuit in commissis, de quibus loquitur text. *in c. prudentiam 1. respons. de offic. deleg. & c. cum parti, de appell.* & de Iure Regni loquitur constitutio. *in cunctis causis sub rubr. de apparitorib. & eorum salario*, & constitut. *edictorum*. ibi. *per specialem citantis nuntium de litteris citatorijs* & constitut. *citationis littera eod.* & Regia Pragmatic. 2. *in ordine*, quæ incipit. *Quilibet agere volens*; Et istæ personæ neque sunt de substantia Iudicii, sed adminiculum tantum præstant, nam de substantia, vt diximus, solum illæ tres personæ sunt, nimirum Iudex, Actor, & Reus.

P R Æ M I S S V M II.

De speciebus Iudicis.

9 PRænotato quid sit Iudicium, & incidenter viso de Personis non necessariis ad ipsius substantiam, rectus ordo postulat videre, quotuplex sit iudicium, nam & hoc scire, non parum prodest iudicium exercenti.

Dico igitur, quod Iudicium triplex est, Ciuile, Criminale, & Mixtum.

Ciuile dicitur illud, cuius finis tendit tantummodo ad commodum partis Gloss. *in l. prætor. ff. de sepulc. viol.* & est etiam triplex: ordinarium, summarium, & Exequutiuum. *Ordinarium* dicitur omne illud, in quo agitur via ordinaria, non vigore obligationis cameralis, nec Clausulæ Quarantigiæ, nec alterius scripturæ, quæ habeat executionem paratam, & sic est omne iudicium in curiis Ecclesiasticis, nisi in causis priuilegiatis, vt infrà. *Summarium* dicitur, omne illud, in quo agitur summariè sine ordine iudiciario, vt sunt causæ priuilegiatæ à Iure, vel ab homine, veluti in possessorio iudicio Retinendæ, Adipiscendæ, & Reintegrandæ, de quibus infrà suo loco dicemus. *Executiuum* verò dicitur illud, quod habet paratam executionem, in quo non attenduntur exceptiones, quæ altiorem requirunt indaginem; vt fit etiam in quolibet iudicio possessorio, in quo non admittuntur exceptiones respicientes petitorium.

10 Quapropter est valde aduertendum, ne procurator, vel Aduocatus iudicium exequutiuum, vel summarium faciat ordinarium, in maximum causę pręiudicium; vt si quis agere debeat vigore obligationis cameralis, vel in Regno vigore instrumenti quarentigiati, & intentet iudicium ordinarium per viam libelli; vel si Iudex in sententia dicat *N. teneri, & obligatum esse*, nam tali casu, licet de sui natura, & ex forma obligationis Cameralis, & iudicij exequutiui, non daretur appellatio: tamen ex modo procedendi, causa euaderet appellabilis. Vnde traditur cautela, quando sumus in huiusmodi iudicijs exequutiuis, & pars aduersa petit terminum ad probandum, vel producit aliquam scripturam, quæ de per se sola non potest impedire exequutionem, vt scilicet fiat talis, vel similis protesta, o iuxta stylum Cuiusque propriæ Curiæ: videlicet.

Talis de tali contra asserta iura N. pro nunc dixit generalia verba, &c. saluo iure, &c. & hoc saluit, non esse admittenda in præiudicium obligationis Cameralis, & iudicij possessorij executiui, alias, &c. omnis, &c.

Et tunc Iudex debet petitum terminum ad probandum concedere, contra obligationem cameralem; vel iura producta admittere, sine pręiudicio obligationis cameralis, scit iudicii possessorii.

11 Item est aduertendum, ne cumuletur iudicium petitorium cum possessorio, quia iudicium fieret ordinarium & daretur appellatio. Vnde non inutilis etiam cautela datur, vt quando agitur iudicio possessorio, producatur coram Iudice protestatio suspensionis petitorii, quę potest sub hac, vel simili forma concipi, videlicet.

Talis de tali, vel N. procurator N. comparet in Curia Episcopale N. declarans se in præsenti iudicio velle agere in summarissimo possessorio, non in petitorio, & ideo protestatur, quod si aliquid dictum fuit, vel in futuram dici, aut proinde contigerit; id solam dictum, & productum esse intelligatur ad corroborandum, & condiuuandum ipsum possessorium Quod petitorium ex nunc suspendit, & pro suspenso habet, protestans, quod per quæmcumque actum faciendum, etiam huic, contrarium, non intendit à suspensione prædicta recedere, nisi de hac expressam fecerit mentionem, & ita protestatur, non solum isto, sed omni meliori modo, &c.

Fieret etiam appellabilis causa, quando Iudex in sententia condemnaret reum ad restituendum fructus, rationes mixturæ. Vnde alia traditur cautela, vt scilicet condemnet illum ad restituendum fructus per capita separata, quia tunc, quoad possessionem, daretur quidem appellatio; non verò quoad fructus. Veluti si diceretur ver. gra *Dicimus, declaramus, & sententiamus talem esse reintegrandum, & possessionem talis agri relaxandam, &c.* deinde dicatur: *Et insuper pare nostra sententia dicimus, talem teneri ad restituendum fructus à die occupata possessionis indebitè percepto, &c.*

12 *Criminale* verò Iudicium est illud, cuius pœna applicanda venit Fisco Butr. *in rubric. de iudic.*

Mixtum iudicium est illud, in quo agitur de crimine, ciuiliter tamen pro interesse. *cap. Tua. de procurat. & cap. super his de accusat.*

13 Diuiditur secundo Iudicium ex parte formæ; & sic duplex est, ordinarium scilicet, de quo *in c. examinata de iudicijs*, & extraordinarium, de quo *in c nouit. eod. tit.*

14 Diuiditur tertio, Iudicium ex parte materiæ, & tunc etiam duplex est; aliud enim est spirituale, de quo *in Clement. dispendiosum de iudicijs*; aliud verò est temporale, de quo *in c. Venerabilis, eod. tit.*

15 Diuiditur quartò, ex parte quantitatis, & hoc quadruplex est; Vniuersale, generale, speciale, seu singulare, & commune.

Vniuersale iudicium, dicitur illud, quod continet vniuersum ius, de quo habetur *in c. cinquereente, de offic. ordin.* & de iure ciuili est petitio hæreditatis, vt habetur *in l. 1. & in l. sed & si, §. fin. ff de pet. hæred. & l. 1 in fin. ff si pars hæred. petat.*

Generale iudicium, differt ab vniuersali, nam licet sub se contineat plura capitula, non tamen continet vniuersum ius; de quo habetur, *in c. cum Ecclesia, de caus. possess. & propr.* & de iure ciuili est actio per sorio, tutelæ, negotiorum gestorum, &c. de quibus habetur *in l. 1. ff. de tit. & ratio*n.

tion. dist. l. solemnis ff. de iudic. l. arbitrii ff. pro socio; & alibi.

Singulare, seu speciale iudicium, est illud, in quo petitur res particularis; vel intentatur actio particularis, vt est actio rei vendicationis, depositi, commodati, & similium, de quibus in *c. significantibus, & c. dilecti de libell. oblat.*

Commune tandem iudicium, est illud, in quo intentatur actio communis, vt finium regundorum, familiæ erciscundæ, & communi diuidundo; de quibus in *c. ex litteris, de probation. & c. deinde 26. d. c. num. quid 28. q. 1.* & commune iudicium dicitur, quia in his actionibus, tam actor gerit vicem, Rei, quam Reus gerit vicem Actoris in probationibus faciendis, vt habetur *in d. c. ex litteris, § ad quod vbi* Gloss. *in ver. vices duorum.*

PRÆMISSVM III.

De tribus Personis ad Iudicij substantiam requisitis, & Primo de Iudice.

16 Firmauimus supra, tres Personas esse de substantia Iudicij, Iudicem scilicet, Actorem, & Reum; ideò de singulis erit videndum; Et Primò de Iudice de quo sunt plura examinanda. Primo, Quid sit Iudex. Secundo, Quotuplex sit. Tertio, Quis possit, vel non possit esse Iudex. Quarto, Qualis esse debeat Iudex.

Circa primum est notandum, quod Iudex est ille, qui in iudicio causas indicat, dicitur enim Iudex, quasi ius dicens, vel ius dans; aut dictans populo, *c. forus, §. in omni. de verb. signific.* qui debet esse iustus, vt possit aliis ius dare, alias non meretur nomen Iudicis, si in eo iustitia non sit, vt habetur *in d. §. in omni* cum iustitia, quæ virtus est, vt *c. cum renunciatur. 23. qu. 1.* non possit stare cum homine scelerato *cap. prae. forus in fin. de verb. signif.*

17 Hinc fit, quod iniustitiam & peccatum commiteret, si iudicaret scientia priuata, & non vt Iudex, secundum allegata, & probata, per text. *in c. iudicet 3. q. 7. & c. Deus Omnipotens. §. quando autem. 2. q. 1. c. summopere. 11. q. 3. & c. pastoralis. §. quia verò de offic. deleg.* Ratio est, quia Iudex in iudicando non potest vti scientia priuata, sed indicare debet, secundum allegata & probata in iudicio. Diu. *Thom. 2. 2. q. 67. art. 3.* Bartol. *in l. illicitas. §. veritas ff. de offic. præsid.* Ioan. Andr. ad Speculat. *in l. 2. tit. de dispat. & allegat. aduoc. §. satis. 5. n. 13.* Sayr. *in Clau. Reg. 12. n. 8.* Tolet. & ibi Addent. *in sum. l. 5. c. 57. nu. 3.* & Alij.

18 Circa secundum, *quotuplex sit Iudex*, est notandum, Iudicem triplicem esse, ordinarium scilicet, Delegatum, & Arbitrum. *Ordinarius* dicitur ille, qui habet territorium, & in eo potestatem habet iudicandi à se, & iure suo proprio, vt sunt Episcopi, Præsides Prouinciarum, & Alij, de quibus habetur *in tot. tit. de offic. Iudic. ordinar.*

19 Habet autem Iudex ordinarius iurisdictionem à Sac. Canonibus, vel à lege Secundo à lege animata, vt est Summus Pontifex, Episcopus erga suum Vicarium Generalem, Imperator, vel Princeps superiorem non recognoscens. Tertio à consuetudine; Quarto ab vniuersitate approbata, de quo Glos. *in l. & quia ff. de iurisd. omn. Iud.* & Latius Speculat. *in l. 1. rubr. de offic. ord.* per tot.

20 *Iudex Delegatus* est ille, qui vtitur iurisdictione aliena, & habet potestatem cognoscendi causas ex alterius commissione, vt est ille, cui committitur cognitio alicuius causæ particularis per rescriptum Papæ, vel eius Legati à Latere, aut Episcopi *c. pastoralis. & c. super quæstionum. §. 1. & §. eius de offic. delegat. & l. 1. in fin. ff. de offic. eius cui mandat. est iurisd.*

21 Delegatus a Principe potest alteri suam iurisdictionem subdelegare, *d. c. pastoralis, & c. super quæstionum*, etiam contra voluntatem partium, ac non obstante, quod in rescripto delegationis sit clausula *oneramus conscientiam tuam*, vt notat Angel. *in Auth. ad hæc, C. de iudic.* & Paul. de Castr. *in l. à Iudice n. 7.* vbi etiam Alberic. *n. 5. C. de iudic.*

Si verò sit Delegatus ab Inferioribus, non potest alterum subdelegare, nisi in rescripto delegationis fuerit ei data facultas subdelegandi. Abbat. *in c. cum Bertoldus. n. 24. de sent. & re iudic.* Bald. *in l. non distinguemus. §. de officio n. 4. ff. de recept. arbitr.* latè Speculat. *l. 1. tit. de iudic. deleg. §. 1. à n. 2 cum seqq.*

22 Arbiter verò est ille Iudex, qui de partium consensu eligitur, vt possit iudicium facere, & sententiam proferre super re litigiosa, quam in eum compromittunt ipsæ partes litigantes, sub aliqua pœna, *c. à Iudicibus, cum c. seq. 2. q. 6. & rub. de arbitr. per tot.* Vel si loco pœnæ ponatur aliqua res in pignus, ad hoc, vt stetur eius sententiæ metu pœnæ, vel pignoris amissionis, *c. dilecti de arbitr. & lib. 1. C. de recep. arb. & l. non distinguemus. § 1. l. litigatores. §. 1. & l. non cogendum ff. eod. tit.* Vel si compromittantur otedio iuramento de stando eius sententiæ *c. omne 22. q. 1. c. 2. et c. per tuas de arbitr.*

23 A sententia Arbitri, (quæ in iure dicitur laudum) non appellatur, sed recurritur ad arbitrium Boni Viri (idest Iudicis *l. continuus. §. cum ita ff. de verb. oblig.*) *a. Quintauallis, et c. veniens. de iureiur. l. si societatem secunda §. arbitrorum ff. pro socio. l. diem proferre. § stari ff. de rec. arbitr. et l. 1. C. eod. tit.*

Potest tamen à parte solui pœna apposita in compromisso, & nō stare sententiæ Arbitri, nisi sit apposita in compromisso clausula: *Rato manente pacto, &c.* quia tunc talis clausula operatur contra contrauenientem. Marta *decis. sul par. 1. clau. 14. in vlt. edit. alias 125. in 6.* Casu verò quo appellatur à laudo, non potest agi ad pœnam compromissi. Puteus *decis. 384. lib. 2. in non.*

24 Datur etiam Arbitrator, qui differt ab Arbitro; nam arbiter eligitur à partibus, vt iudicet super litigiosa re, vt *in tit. de Arbitr. ferè per tot* & debet Iuris ordinem seruare, vt *in lib. 1. ff. de rec. arbitr.* Arbitrator verò est amicabilis compositor, non, vt iudicet, sed vt componat aliquam differentiam, & pacificet partes, vt in societate, *d. l. si societatem. a. §. arbitratorum ff. pro socio.* Et sic non tenetur Iuris ordinem seruare, nec statur eius sententiæ, si sit iniqua, sede reducitur ad arbitrium boni viri *d. c. Quintauallis & c. veniens de iureiur. & d. l. si societatem. §. arbitrorum, & l. vnde si Neruæ. ff. pro soc. & l. si libertus ff. de oper. libert.* ita vt recursus habeatur ad superiorem *cap. 2. de arbitr. & l. pen. ff. de rec. arbitr.*

25 Datur etiam Arbiter Iuris, & est ille, qui eligitur de necessitate statuti, & similiter quādo Iudex allegatur suspectus, nam tunc debent eligi arbitri ex necessitate Iuris, ad cognoscendum de suspicione, *l. fin. & ibi* Bart. & DD. *C. de iudic.* & habetur *in cap. suspicionis de offic. de leg. & in cap. ab arbitris eod. tit. in 6.* similiter quando extaret statutum quod causæ inter coniunctos compromittantur: tales arbitri dicuntur Iuris, secundum Abbat. *in c. cum dilectus col. 7. de arb.* De materia arbitri, & arbitratoris, vid. Speculator *in l. 1. p. 1. de Arbitro, & Arbitratore per tot vbi latè* de arbitro verò Iuris vid. Marant. *in spec. aur. p. 4. d. 14. n. 1. & 4.*

26 Similiter inueniuntur Alij, qui exercent etiam Iudicis officium, vltra supra notatos, vt est Assessor, Auditor, & similes, de quibus idem Speculator. *vbi sup. rubr. de Assessore & rubr. de Auditore.* Est atem *Assessor* ille, qui assidet, & assistit Iudici imperito in causæ cognitione, & illum instruit ad rectè decidendum causam, vt habetur *in c. statutum. §. assessorem autem. de rescrip. in 6. & l. 1. C. de assessorib.* Qui alio vocabulo dicitur Consiliarius, & de eo ponit particularem rubricam Speculat. *in l. 2. de requisitione consilij, vbi latè.* Iste autem assessor, seù consiliarius non habet iurisdictionem. *l. 2. C. de assessor* Carauit. *super R. r. Magna Curia Vic. rit. 295. n. 2.* Quapropter Clericus potest esse Assessor Iudicis laici in causa ciuili, quia assessoris officium non est publicum. *l. 4. C. de assess.* & publica officia sunt Clericis prohibita non priuata *l placet. C. de Episc. & Cler* Non tamen potest in causis criminalibus, in quibus infertur pœna sanguinis *c. sententiam. Ne Clerici vel monac.* similiter laicus potest esse assessor Iudicis Ecclesiastici. Abb. *in c. super quæstionum. n. 16. de offic. deleg.*

Assessor punitur, aliquando plusquam Iudex faciens *c. tantum in fin 86. d. c. qui consentit. 11. q. 3.* Speculat. *de assess § 6. n. 1* quia plus est suadere quam compellere, *l. 1 §. suadere ff de serm. corrupt.* Vnde tenetur de malo consilio, Bartol. *in libr. 1. ff. de offic. assess.*

Potest tamen allegari suspectus ex causa licet non habeat iurisdictionem, & si iudex non admittit suspicionem, fit ipse suspectus; Abbat. *in c. 1. n. 14. de iudic.* Et si grauat partem, potest ab eo appellari. *arg. c. ex parte de pœnit.* quia eadem viget ratio, ac de iudice.

27 *Auditor* verò dicitur ille, cui ab aliquo iudice aliquid de medijs causæ committitur, puta aliquis certus articulus audiendus, vel examinandus; vel vt probationes in causa recipiat, vel examini testium interueniat, & simil. Speculat. *vbi sup. rubr. de Auditore.* A quo non appellatur, nisi modum, vel fines man-

mandati excedat, vel sit verè suspectus ex causa, *cap. super quæstionum §. verum, & §. seq. in fin. offic. deleg. cap. à Iudicibus, 2. quæst. 6.* communiter autem Auditor dicitur iudex delegatus, & alius, qui potest sententiam proferre diffinitiuam, sed impropriè.

18 *Circa tertium, quis possit*, vel non possit esse Iudex, dico quod ex pluribus causis regulariter quis prohibetur esse Iudex de Iure.

Primo, ex natura, vt si quis sit impubes, surdus, mutus, furiosus, mente captus, de quibus infra *numero 32. cum sequent.*

Secundo, ex lege, ipsa namq; prohibet iudicem fieri excommunicatum, irregularem, Hæreticum, Paganum, & omnes alios, qui sub alterius potestate sunt.

Tertio ex sexu, & moribus, nam ex hoc capite prohibetur mulieribus fieri iudices propter earum inconstantiam, & mutabilitatem. *c. dilectæ filij de arbitr.*

Quarto, ex status qualitate; ex quo capite prohibentur omnes illi, quià iure priuati sunt honoribus, & sic seruus non potest esse iudex, quia de iure ciuili habetur pro mortuo, *leg. Cassius ff. de Senator. l. cum lege, ff. de rec. Arbitr.* Abb. *in cap. cum dilecti n. 17. de confirmat. vtil. vel inutil.*

29 *Circa Quartum*. Qualis debet esse iudex, dico quod iudex, præscindendo ab Ecclesiastico, vel sæculari, multis qualitatibus, & virtutibus præditus esse debet, ab omnibus vitiis alienus, quia sic iudicandi munus exposcit. Multas conditiones, & requisita ad bonum iudicem Ecclesiasticum constituendum, congessi suprà *Par. 1. in Monit. gener. Episc. & Vic.* vbi multas auctoritates adduxi; hoc autem loco alia requisita compendiosè enumerabo, prout collegi tum ex Specul. *in l. 1. tit. de offic. ord. & tit. de iudic. deleg. præsertim. §. superest.* vbi Ioan. Andr. tum ex Mant. *in pract. p. 6. actio. 2. vnde, & quandoque appellatur;* nec non ex Abb. Felin. Bal. & aliis.

Debet itaque quilibet iudex in primis esse timoratæ conscientiæ, & semper Deum, maximè in ferendis sententiis, præ oculis habere, à quo & ipse iudicandus erit; studeat etiam charitatem erga subditos, tamquam suo proximos habere, ideo debet eorum causas charitatiuè iudicare, non aliqua passione, aut odio impulsus, eosque quoties opus fuerit benignè non asperè audiat, Allegationes, & scripturas in iure, & in scriptis recipiat, videat, & animaduertat. Alicuius tamen partis temerè allegantis petitionibus silentium imponat, & aditum præcludat; veritatem inquirat, iura vtriusque partis cum attentione, & diligentia perpendat, secundum leges iudicet, & ab ipsis arbitrium suum temperet. lites, quanto citius potuerit, terminare faciat, controuersiasque dirimat, vel per sententiam, vel concordando partes; Quas ab expensis superfluis, & à grauaminibus, quoad fieri potest, releuet. Violentias prohibeat. Iniurias subditis illatas multas, & impunitas non relinquat. Facinorosos debitis pœnis puniat. Viros probos non contemnat. Neutralitati studeat. Vtilitati subditorum inuigilet. Carceratos sæpè visitet, eisque de omnibus necessariis prouideri curet. Rerum omnium ordinem inquirat. Cuncta rectè inspiciat, & maturè disponet. Sit placidus cum subditis, mitis, æquus, secretus fidelis fortis, patiens non facilis ad credendum, neque nimis durus; neque facilis apprehensionis, & difficilis ad deponendum malam informationem. Vtramque partem intelligat. In causarum processibus nil vendicet odium, fauor vsurpet, timor exulet. Premium, aut ipsius spes iustitiam non corrumpat. Lachrymis aditum præcludat, In melius sit semper flexibilis. Mitiorem partem in sententiando accipiat, & sequatur. A prædecessore in officio, & à senioribus Viris probis, de necessariis ad officium, informationem accipiat, vt de stylo Curiæ, de statutis, Aduocatis, procuratoribus, causidicis, & de omnibus aliis pertinentibus ad bonum, laudabile, & perfectum regimen, ne in diuersos errores incidat. Caueat ab omni vitio, præsertim ab omni genere libidinis, studeat ne Anarkia illum succumbat. Abstineat à partialitatibus, compaternitatem non contrahat. Fugiat à gratificationibus; Amorem non admittat. A nimia familiaritate cum subditis caueat. Odium expellat. Timorem exulet. In excandescentiam non incidat; à concussionibus abstineat subornari per pecuniam se non faciat; est Tandem Virtutibus omnibus studeat, itaut Quemlibet aliqua virtute præclarum imitari curet, & sic officium suum adimplebit, & à Deo bonorum operum retributionem accipiet in æterna vita, & è contrario, malorum pœnas æternas sustinebit.

30 *Secunda Persona* in iudicio necessaria de substantia; est *Actor*, & ille dicitur talis, qui suo nomine agit, vel accusat, aut comparet in Iudicio petendo aliquid ab aliquo. Qui debet dare libellum in scriptis, alias non est admittendus ad litigandum. *cap. 1. de libell. oblat.* & in libello debet clarè exponere factum. *cap. dilecti filij de iudiciis*, declarando rem, de qua litigat. *cap. significantibus de libell. oblat.*

Et debet adire Iudicem competentem ipsius Rei ad illum conueniendum pro re, quam petit, *l. adire C. de iurisd. omn. iudic.* quia regulariter Actor sequitur forum Rei, *c. experientiæ, & c. si quisquam. 11. q. 1. c. cum sit generale de for. comp. & c. statutum, §. cum verò de rescript. in 6.* Quod fallit in quibusdam casibus, in quibus reus trahitur ad forũ Actoris v. gr. ratione iuramenti, *vt in c. vlt. de for. compet. in 6.* Item ratione consuetudinis, vt quando Clerici trahunt laicos ad forum Ecclesiasticum in causa ciuili per *d. cap. cum sit generale*, & notatur *in cap. si Clericus eod. tit. de for. comp.* vbi Abb. dicit illum textum esse singularem, & simil.

Quis autem possit agere, vel non traditur regula generalis, quod scilicet omnis, qui expresè in iure non prohibetur, agere potest. arg. text. *in cap. cum locum de sponsal. & l. mutus ff. de procur. cum simil.* quia viso vno contrariorum, cognoscitur per consequens & reliquum, *cap. cijteras 38. dist. & l. 1. ff. de his qui sunt sui vel alieni iur.*

Quando Actor citat partem aduersam, & posteà non compareat in termino, tenetur ad expensas, vsque eò factas à Reo, *c. 1. de dolo, contumac. in 6.* & tunc non conceditur alia citatio nisi cauerit, quod comparebit in termino, *vt in d. c. 1. habetur.* Et ipso contumace existente, recipi debent testes, & ferri sententia etiam lite non contestata, *c. causam de dol. et contum.*

Et si habeat plures lites contra eumdem Reum, non potest eodem tempore illas coram pluribus Iudicibus mouere, præsertim si iudices distent; alias rescripta impetrata erunt nulla, & tenebitur ad expensas Reo sic defatigato. *cap. dispendia de rescript. in 6.* Et si petat rem ex certa causam, si causam non probet, succumbit, *cap. abbate de sent. & re iudic. in 6.* petendo verò rem in genere, sine expressione causæ, quid agere debeat iudex in tota causa, habetur *ibid.* Si habuit decretum pro se, vt mitteretur in possessionem, & non fuit admissus, post annum efficitur possessor, *cap. consequit de dol. & contum.* Et potest mitti in possessionem causa custodiæ, si lite non contestata reus sit contumax. *cap. tua fraternitatis, vt lite non contest.*

Actore non probante Reus absoluitur, *cap. vnic. vt Ecclesiast. Benefic. sine diminu. conf.* Et ipse non potest facere, quod Reo non licet, *cap. non licet. 22. de regul. iur. in 6.*

31 Contra Actorem potest opponi exceptio de ætate, vt si sit minor 14. annis, nam tunc non potest agere, accusare, vel conueniri, sed tutor eius, *cap. ex parte de appellat. l. clarum C. de actor. trost. l. 1. & 2. C. qui legit. pers. stand. in iud. hab. & l. 1. ff. de administr. tutor.*

Admittitur tamen minor in iudicio ad agendum in quibusdam casibus, qui non intentantur in figura iudicii, vt in petenda bonorum possessione, *l. bonorum quidem, C. qui admitti ad bonor. poss. & l. si infanti, Cod. de iur. delib.* & in Aliis de quibus Speculat. *lib. 1. de Actore. §. 1. num. 1. & seq.*

32 Potest etiam opponi contra Actorem exceptio, quod sit prodigus, demens, surdus, mutus, fatuus, vel orphanus, vel in aliis casibus, in quibus quis non potest esse in iudicio, sine curatore, vt habetur *in §. prodigum, et §. mulieri, Instit. qui test. fac. poss. & l. dubium; l. vel surdo, cum l. seq. ff. de priuileg. credit. & l. 1. §. fin. cum l. seq. ff. de postulan. & l. consil. in princ. ff. de curat. furios. & l. curator, ff. eod. & l. si tibi, §. vnum, ff. de ope. l. & l. si curatorem, C. de integr. restit. in l. orphanotrophos. C. de episc. et cleric. & cap. infamis, §. item in princ. 3. q. 7.*

33 Item potest opponi contra Actorem, quod sit excommunicatus, & de hoc in quacumque parte iudicii; vt habetur in *cap. exceptionem & cap. à Nobis, & cap. cum inter in fin de exception. cap. pronunciamus, §. sexta, de offic. deleg. & cap. audiuimus 24. q. 1. & l. placet C. de sacrosanct. Eccles. & Authent. sed et quacumque C. de Episc. & Cleric et §. Nulli collat. 9. Authent. de Sanctiss. Episc.*

Potest tamen appellare, & appellationem prosequi, *cap. fin. cap. dilecti, cap. dilecta, & cap. seq. de exception.*

Quod procedit etiam in Reo, qui reconuenire non potest. *c. cum inter, in fin. de excep.*

34 Item potest opponi exceptio contra Actorem, quod sit deportatus, qui non agit, sed Fiscus, qui in bonis eius succedit. *l. si debitor. ff. de fideiuss. l. quoties. ff. de munat. l. si quis post C. de bon. damn.*

35 Item quod sit infamis, qui non potest agere, *c. prohibentur 2. q. 1. c. constituimus. 3. q. 5. c. infames 6. q. 1. c. licet de test. c. inter dilectos, de excess. prael. & l. vnic. C. de infa. lib. 10. & l. criminis, C. de his, qui accusar. non poss.*

36 Item quod sit periurus, qui non potest agere, nec habere rem, quam petit. *c. paruuli 2. qu. 5. cap. querelam, de iureiur. cap. 2 in fin. de fideiuss. cap. dilectis, de except. l. si quis maior C. de transact.*

Sunt & aliae multae exceptiones, quę opponi possunt contra Actorem, quas si percurrere vellem, excresceret opus, ideo qui illas videre cupit, adeat Speculat. *vbi sup. tit. de Actore, partic. 2. per tot.* & Ioan. And. *ibidem.*

37 Potest tamen etiam actor excipere, quod non cogitur inuitus agere, vel accusare, vt in *tot. tit. C. ne inuitus agere, vel accusar. & l. creditores, C. de pignor.*

38 *Tertia Persona* ad substantiam iudicij necessaria est, Reus, qui dicitur à re, quae petitur ab illo per Actorem. *c. forus e de verb. signif.* Sicut autem contra Actorem dantur exceptiones, de quibus ex parte vidimus supra, sed fusius infra: sic Reo competunt defensiones. Vnde si Clericus citetur ad soluendū aliquid coram iudice laico, competit illi defensio, quod non potest trahi coram tali, sed coram Ecclesiastico, imo neque volens ipse potest coram laico comparere, neque in causis ciuilibus, neque in criminalibus; nec potest huic iuri renunciare, quia est priuilegium concessum ordini Clericali in genere, non Clerico in specie. *c. in ultra. c. placuit, & c. continua 11. q. 1. cap. si diligenti de for. compet. & l. cum Clericus C. de episc. & cler. & Authentica statuimus, & Auth. sed hodie C. eod. tit. & in §. si quis autem contra. Authentica de sanctiss. episc. et in eod. Authent. tot. tit. vt Cler. apud prop. Episc.*

Nisi ratione feudi, vel reconuentionis, & in aliis casibus qui notantur in summa c. et cap. clericum 11. qu. 1. & Speculat. *in lib. 2. tit. de competentis iudicis additione. §. 1. num. 21. vers. In cler. autem,*

Item, quando quis se obligauit alicui sub poena, iudicio sisti, si postea conueniatur, potest se defendere, quod habet semestre tempus a iure, *vt in l. sancimus C. de fideiuss.*

39 Item si miles conueniatur coram alio iudice, quam coram magistro militum, post opponere exceptionem incompetentiae. *c. nullus omninò 7. qu. 1. et l. 2. ff. de re milit. et l. magisteria, C. de iurisd. omn. iud.* Quod procedit in militante tantum. *l. fin. in fin. ff. de accusat.*

40 Item scholaris potest se defendere, si conueniatur coram non suo iudice, sicque se tueri exceptione, quod debet conueniri coram Magistro, vel corā iudice loci, vel sub Episc. sub quo maluerit, vt habetur *in procem. ff. §. & hac omnia et §. seq. et l. habita, C. ne fil. pro patre, in legib. Feder.* & hoc de iure, quidquid sit hodie de consuetudine in quibusdam locis.

Idem dicendum de omnibus Aliis, qui nominantur, in *cap. constantinus 96. dist. et lib. 2. 3. et 4. ff. de in ius voc. and.* & in aliis, quo recenset Speculat. *lib. 1. tit. de Reo partical. 2. per tot.* & regulariter omnes exceptiones, quae facere possunt ad defensionem Rei, & omnes aliae, quae possunt apponi contra Actorem, competunt Reo ad sui defensionem.

41 Quoad Reum sunt notanda plura. Primū, quod ipse non tenetur probare, quod negat, sed actor, seù accusator, *c. quod autem, et cap. accusator 6. q. 5* Secundum, quod non potest trahi extra suam Ciuitatem, vltra vnam Dietam, neq; ad Ciuitatem Actoris, *cap. statutum, §. cum autem, de rescrip. in 6.* nam regulariter iudicandus est in loco, in quo reperitur, & non aliò trahendus. *cap. si qui clericus 3. q. 6.*

Tertium est, quod in suo foro est audiendus, & hunc debet sequi actor, *cap. si quis Episcoporum, et cap. pulsatus 3. qu. 6. c. experientia. cap. si quisquam 11. q. 1. cap. praeterea de testib. cogend. cap. fand de for. compet. et c. cum sit generale, eod. tit. et cap. statutum, §. cum vero de rescr. in 6.*

Quartum est, quod Reorum confessiones aduersus Alios non debent admitti, (praeter casus ad Sanctum Officium spectantes) *cap. nemini, et cap. vit. 15. q. 3.*

Quintum, quod Reo absente non est audiendus accusator. *cap. absente eo, et cap. necesse est. 3. q. 9*

Sextum, quod Reus praesens est conuincendus postea iudicandus, *cap. non oportet; cap. habetur. cap. cura; cap. absente Reo, cap. absente autem suo; cap. absens et cap. charta. 3. q. 9.*

Septimum, quod Reus non potest alium accusare, nisi prius se purget. *cap. neganda; cap. non est credendum. et cap. primi est 3. q. 11. & cap. quas crimen 6. q. 1.*

Octauum, quod non dicitur Reus, qui peccauit non ex voluntate, sed ex necessitate. *cap. illa cancada, cap. aliquae 15. quaest. 1.*

Nonum, quod non tenetur respondere libello actoris in actione personali, nisi exprimatur causa petendi. *c. dilectis filij de libell. oblat.*

Decimum, quod non tenetur dare actori suas scripturas contra se facientes. *cap. 1. de probat.*

Vndecimum, quod Reus recedens à iudicio relicto procuratore ad agendum, est contumax, & condemnatur ad expensas. *cap. constitutus de procurat.*

Duodecimum, quod si non potest inueniri, vt citetur, sufficit ponere citationem illius in Ecclesia rei sitae. *cap. fin. de dol. et contum.*

Decimum tertium, quod ipsis potiùs erit fauendum, quam actoris, si iura vtrinsque sint obscura *cap. cum sunt 11. de regul. iur. in sexto.*

PRAEMISSVM IV.

De Substantialibus Processus, seù ordinis Iudiciarij.

42 Visō vsque modo de Personis, quae sunt de substantia ipsius Iudicij. & de aliis, quae praestant adminiculum in causis, Nunc videndum est de substantialibus processus, aut ordinis iudiciarii.

De substantia igitur sunt quinque Primo, libelli oblatio. Secundo, litis contestatio. Tertio. Publicatio in causa. Quarto. Conclusio in causa, & Quinto, sententiae Prolatio.

De libelli oblatione agitur *in cap. 2. de libelli oblation. in fin. vbi Gloss. & in Clementin. sepè de verbor. significat.* & ibi Gloss. *verb. necessario, & in Authentic. offeratur. C. de litis contestat. et in l. 3. ff. eod. et 1. et in l. ... edita, actio C. eod. tit.*

Et de iure Regni Neapolitan. habetur *in Regia Pragmatica 1. sub tit. de ordine iudiciorum,* quae incipit: *Dispendia litium,* & *in capitulo Regni,* quod incipit: *Dispensés.*

43 De litis contestatione agitur *in cap. Dudum. 2. de elect. & in cap. ... de iudicijs, vers. litis non tam super eodem negotio contestata. & in c. vnic. de litis contestat. & in cap. prout de dol. et contumac. et in cap. cum causam de iuram. calumn.* Licet autem de iure communi litis contestatio sit fundamentum & angulus iudicij, vt inquit Bald. *in d. c. vnic. de lit. contest.* tamen de iure Regni Neapolitani in Tribunalibus secularibus non fit litis contestatio, quia causae sunt summariae, & *per dictum cap. Regni: Dessé anses,* sunt sublatae; sed ille actus, qui immediatè sequi solet, post litis contestationem, vt est datio termini, habetur pro litis contestatione. Sed Alij Doctores Regnicolae asserunt, litis contestationem fieri per citationem, & responsionem Rei; vt infra latius.

44 De publicatione in causis agitur a Canonistis *in c. causam quae de testib.* & à Gloss. *in l. prolatam verb. scitum, C. de senten. & interlocut. omn. iudic.* Potest tamen in multis casibus omitti, si non petatur a partibus. *DD. in cap. fraternitatis, de testibus* secus tamen si petatur a partibus, nam tunc si non fiat publicatio vitiatur processus.

De iure Regni agitur de ea in Regia Pragmat. quae incipit: *Cursu dilationum.*

45 De conclusione in causa agitur *in d. Clem. sepè de verb. signif.* vbi Gloss. *in ver. Conclusione,* & Gloss. *in cap. cum dilectus de fid. instrum. & in c. quoniam contra de probationib. & in cap. pastoralis, de caus. possess. & propriet.*

Et de iure Regni Neapolitani, habetur in Pragmatica, quę incipit. *Conclusione.*

46 De prolatione sententiae, quod nostrum propositum agitur in *c. quoniam contra de probat.* & quod proferatur in scriptis habetur *in cap. fin. de re iudic. in 6. & in l. fin. C. de sent. ex breuic. recit. vers. descript. recitatione proferri.* de qua latissimè Speculat. *lib. 2. particul. 3. in rubr. de sententia & quae ipsam sequuntur,* vbi per nouem §§. plena manu materiam examinat,

Et

Ecclesiæ, & Regni Neapolitani agitur in Pragmatica, quæ incipit; *Carolus Quintus*, & DD. Regnicolæ, de ea agunt Paris de Puteo *in tract. de syndicat. in verb. sententia per decem capitula*, & Maranta *in Spec. Aur. 6. p. vers. Condemnam. ferent. sententiam* & Alij; de quibus omnibus nos agemus infra in progressu Practicæ fusius.

47 Est autem aduertendum, quod ordo iudiciarius in formandis processibus in nostris Tribunalibus Ecclesiasticis, & de iure communi non debet prætermitti, confundi, vel præposterari, alias ex omissione, confusione, vel præposteratione nasceretur, & fieret nullitas iudicij, seu processus, vt habetur *in cap. qualiter & quando 2. de accusationib. & in cap. 1. per tot. &* expressè *in cap. ut debitus qui appellat. ult. §. diffinimus 2. quæst. 6. &* latè Speculator *loc. prox. cit. de particul. 3. §. 8. iuxta propositum*.

Nec potest prætermitti, etiam de consensu partium, Gloss. nobilis *in cap. de causis, de offic. deleg. in verb. consensu partium, & in Clem. sæpè de verb. sign. in ver. seruandus glos. ult.*

Prætermissio autem, confusio, vel præposteratio ordinis iudiciarij esset, si primò proferatur sententia, & postea fiat scriptura, vel prius fiat publicatio, quam litis contestatio, & sic de reliquis actibus iudiciarijs, vt notat Gloss. *in l. prolatam, vers. solemnium, C. de sent. et interloc. omn. iud.*

48 Alij verò actus iudiciarij particulares, qui informandis processibus fiunt, vt exceptiones, replicationes, probationes, quod sententia non feratur sub conditione, & quod non prius pronuncietur de possessione, quam de proprietate, appellationes, & Alij id genus, de quibus infra patebit, non sunt de substantia processus, vel ordinis iudiciarij, & ideò si omittatur aliquis ex ipsis, non nascitur nullitas, & sic sententia valeret, vt ostendit Gloss. *1. in cap. 1. 2. quæst. 1. et cap. biduum 2. q. 6. et l. 1. C. de appell.*

49 Est item aduertendum, quod ex istis actibus particularibus, Aliqui sunt ordinatorij litis, & processus: Aliqui verò sunt Instructorij causæ, seu ad litis decisionem.

Ordinatorij, seu ad litis ordinationem, sunt citationes, replicationes, satisdationes, iuramentum calumniæ, & similes actus iudicij Ordinarij.

Actus verò instructorij, seù decisorij causæ, aut litis, sunt attestationes, confessiones, probationes, instrumenta, priuilegia, scripturæ, & alia, quæ factum respiciunt; iuxta tradit. per Hostien. & Innoc. *in ca. cum causam 1. de testib. & in d. Clem. sæpè de verb. signif. in glos. facit ad hoc.*

50 Tandem est aduertendum, prædictos actus iudiciarios non semper seruandos esse æqualiter in omnibus causis, ob earum differentias. Nam aliquæ causæ, seu lites sunt priuilegiatæ à iure: Aliæ ab Homine, & aliæ à natura causarum, vnde ordo supradictus per omnia necessariò, vel non expolitur, vel in eis nullo modo seruatur.

Causæ igitur priuilegiatæ à iure sunt causæ Beneficiales, matrimoniales, decimales, vsurariæ, & ipsas tangentes, vt habetur *in Clement. Dispendiosam de iudic.* sic & causa hæresis, *in cap. fin. de heret. in 6.* & in illis procedi potest simpliciter, & de plano, absque figura iudicij, sed summariæ sola facti veritate inspecta. Vt fit in Regno Neapolitano, in quo hodie omnes causæ sunt summariæ, per *Capitulum Regni*, quod incipit; *Desiderantes*; vbi latè Paris de Put. *de syndic. ver. sententia, & per Regiam constitutionem, Pragmat. 34. in ordine*, quæ incipit; *Dispendiosa dictum est* de Summariis, Mar. *in Aur. Spec. latè p. 4. dist. 9. per tot.*

Quod si index voluerit ordinem iudiciarium in his causis summarijs obseruare, vtique potest, ad tradita per Bald. *in l. nulla innouatione ff. de legib. & in l. testamentum nec ab 2. C. de testam. argum. scholaon canonis de iudic.* & ibi Innocen. *t. col. post princ.* vbi ait, quod ordinem seruare, non potest nocere; & latè Felin. *in c. cum dilecta 1. col. 14. de rescript. vers. amplia ut ...*

51 Causæ priuilegiatæ ab Homine sunt illæ quæ committuntur à Principe alicui, cum facultate vt possit procedere summariè, & de plano, sine strepitu, & figura iudicij, & in his iudex non tenetur subtilites easque sunt de substantia iudicij, vsquequaque breuiare, vt est libelli oblatio, litis contestatio, conclusio, publicatio, & sententia, nisi partes contradixerint, vt habetur *in Clement. sæpè de verbor. signif.* in qua traditur forma procedendi in causis à Principe commissis summariè, & de plano. Quis autem possit causas sic committere, vid. Gloss. *in cap. fin. de hæreticis in 6. verb. figura*, vbi ait, inferiorem à Principe, seu Papa non posse causas ita committere sublato iuris

ordine, imò neque Legatum à Latere, de quo latè Felin. *in cap. 1. §. 1. col 1. vers. legatus non commissio de rescript.* & Specular. *lib. 1. rubric. de legat. § 4. super est ... ,*

Causæ verò priuilegiatæ ex natura causarum sunt causæ notoriæ, in quibus non exigitur ordo iudiciarius, vt dicemus *infr. tom. 2. p. 5. prax. 17. per tot.* in illis enim ordo est ordinem non seruare, *vt in cap. ad nostram 3. de iureiurando.* de quo *in cap. Tua, & in cap. vestra, de cohabit. cleric. & mulier.* Et similiter causæ, in quibus non proceditur ad instigationem alicuius, sed ex officio iudicis per Inquisitionem *vt in cap. qualiter & quando, §. sunt, & aliq. Vt lite non contestata.* His prænotatis transeamus ad Practicam formandi processus Ciuiles.

SECTIO PRIMA.

De ordinatorijs Processus à principio causæ, vsque ad litis contestationem exclusiuè.

INcipit Practica Ciuilis, quæ in vtroque foro, tam Ecclesiastico, tam sæculari communiter seruatur in omnibus Tribunalibus, quæ regulantur secundum Ius commune, & similiter In Tribunalibus Regni Neapolitani, quæ regulantur secundum ius municipale eiusdem Regni.

Practica Diuisio.

DIuidam itaque illam in tres Sectiones imitatus in hoc Speculatorem Partem Practicæ *in lib. 2. in princ.* quia diuisio, vt inquit Gloss. & Add. *in proœm. Instit. §. igitur vers. eandem* animum legentis incitat, mentem intelligentis præparat, & memoriam artificiosè reformat, & quæ sunt benè diuisa, melius intelliguntur *l. 2. §. cumque ff. de verb. sign.*

Prima igitur Sectio principium habebit ab initio litis, seu causæ, & sic continebit omnes actus ordinatorios processus a porrectione libelli, vsque ad contestationem litis exclusiuè. Secunda, à contestatione litis, vsque ad sententiam exclusiuè, Tertia verò, à sententia, vsque ad eius executionem inclusiuè, vbi appellatum non fuerit, quia si appellatur, suspenditur executio. *cap. ... de interrog. cum simil.* Quælibet tamen sectio plures actus principales Iudicij continebit, vt infra videbitur.

Porrò in quolibet actu, dilucidabimus omnia necessaria ad Iudicium, Primò, per ius commune Canonicum, & Ciuile, vt possit omnibus deseruire. Secundò loco, per ius Regni Neapolitani, vt illi etiam, qui in tam vasto Regno, (quod duodecim Prouincias complectitur, & in se continet Archiepiscopatus 21. Episcopatus 119. Ex quibus omnibus ... sunt ad Regiam præsentationem, reliqui sunt Pontificiæ collationis.) ius dicunt vtilitatem recipiant; Quia in Multis Tribunalibus Ecclesiasticis eiusdem Regni practicatur idem stylus Curiæ sæcularis, resecatis tantum quibusdam, semper tamen cum Theoria, associabo Praxim.

In prima igitur Sectione continebuntur actus tam principales, quam minus principales iudicij, per plures Subsectiones distincti, vt est actus libelli oblationis, citationis, Contumaciarum, exceptionum, &c. In Secunda habebitur litis contestatio, terminus probatorius, Articulorum positiones, examen testium, Publicatio, Repulsa, Repulsa repulsæ, Primum & Secundum beneficium, conclusio, citatio ad dicendum, &c. In Tertia tandem erit actus prolationis sententiæ. Itaque sit.

SVBSECTIO PRIMA.

De Libello, qui est primus Actus de substantia Iudicij.

SVMMARIVM.

1 *Libellus est, fundamentum totius iudicij.*
2 *Libelli multiplex acceptio.*
3 *Libelli species, quot.*
4 *Libellus, quid sit.*
5 *Libelli nomina diuersa.*
6 *Libellus constat ex tribus.*
7 *Libellus continere debet quinque & quæ.*

8 *Libellorum Clausula salutares, quæ?*
9 *Libelli obscuritas euitanda.*
10 *Causæ omnes in Regno sunt summaria.*
11 *Clausula* sine figura iudicij, *quid importet Lites sunt celeriter expediendæ.*
12 *Libellus qualiter concipiatur.*
Forma libelli.
13 *Præsentationis libelli forma.*
14 *Forma Decreti processus ad vlteriora in libello.*
15 *Decretum super obscuritate libelli.*
16 *Intimationis iudicij Decretum.*
17 *Intimationis, & Citationis differentia.*
18 *Citari debet pars in litem sui in omnibus actis.*
Decretum probationis solutionis mercedis.
19 *Decretum de stando iuri, & iudicatum soluendo.*
20 *Assecurationis iudicij forma.*
Suspectus de fuga carceratur mediante decreto.
21 *Mandatum de capiendo, eiusque forma.*
Carcerari nemo potest sine mandato Iudicij.
22 *Relatio Citationis libelli, qualiter fieri per Nuncium debeat, eiusque forma.*

1 QVoniam iudicium non potest stare in incerto, ideò fieri debet libellus; nam omnia acta, & sententia iudicis fundantur in libello, ipse enim est fundamentum totius iudicii, propterea bene formari debet, aliàs nullitas resultaret. *l. vt fundus ff. commun. diuidun. §. vt verò instrution. de action.* De libello igitur plura dicenda erunt quam breuissime. Primò quotupliciter sumatur. Secundò, quotuplex sit. Tertiò, quid sit. Quartò, quot nominibus appelletur. Quintò, ex quibus constet. Sextò, quæ sint in eo exprimenda. Septimò Quæ clausulæ poni possint in eius fine.

2 *Quoad primum*, est notandum, quod libellus multipliciter sumitur. Primò enim sumitur pro paruo libro, seu Codice *cap. 2. de summ. Trin. & fid. Cath. l. 1. ff. de tab. exhib.* Secundò accipitur pro precibus imperatori oblatis *l. 1. C. quand. lib. princ. dat. fac. lit. contest.* Tertiò sumitur pro iudicis delegatione *l. nec quicquam, §. vbi decretum ff. de offic. procons.* Quartò Sumitur pro libello repudii, quem maritus mittit ad vxorem, & e contra. *cap. nec Satis. 32. q. 2.* Quintò Sumitur pro scriptura infamatoria, *vt in tit. C. de fam. libel.* Sextò pro scriptura recusationis. *l. apertissimi C. de iudic.* Septimò pro scriptura appellationis *l. 1. §. fin. ff. de appell.* Tandem omissis reliquis acceptionibus, quas ponit Specul. *l. 4. Rubr. de libell. concep. par. 1. §. 3.* sumitur pro parua cartula, in quo actor declarat suam intentionem, & ità capitur hic, & *Auth. offeratur. C. de lit. contest. & in §. Sancimus, & ibi gloss. verb libellus. Auth. de exhib. rei*, & ita quoque sumitur in Regno *in Reg. Prag. 1. de ord. iudic.* quæ incip. *dispendia litium, & in cap. Regni*, quod incip. *detestantes.*

3 *Quò ad secundum*, est notandum, quod dantur quinque species libellorum. Primò datur libellus accusatorius, qui offertur in caussis criminalibus, *vt in lib. libellorum ff. de accus.* & communiter dicitur quærela. *c. maximi tanti. 81. dist. c. querelam de iurein. & c. querelam de procur.* Secundò dicitur libellus recusatorius, per quem iudex recusatur, vt suspectus, *de quo in l. apertissimi. C. de iudic.* Tertiò dicitur libellus refutatorius, qui tamquam obscuros refutatur de quo *in l. ampliorem, § in refutatoriis C. de appell. & nos inferius* Quartò dicitur libellus reclamatorius, *de quo in c. 2. de l. oblat.* Vltimus dicitur libellus conuentionalis, quo actor conuenit reum in iudicio in ciuilibus, *de quo in cap. 1. & fin. de libell. oblat. & in d. Auth. offeratur, C. de lit. contest.* & de hoc loquimur in præsenti.

4 *Quò ad Tertium*, est notandum, quod libellus est breuis scriptura claram continens Actoris intentionem, *ità Cyn. in d. Auth. offeratur.* Dicitur: *breuis* quia faciens libellum, debet vti breuibus verbis in ipsius formatione, aliàs refutandus est, *vt in lib. ampliorem. §. in refutatoriis C. de appell.* Dicitur: *scriptura*, quia debet fieri in scriptis, vt iudex possit ferre sententiam conformem libello *l. vt fundus ff. commun. diuid. l. fin. C. de fideicom. liber.* Et licet in Regno non semper detur sententia conformis libello, propter *d. cap. Regn. detestantes.* vt not. Gramm. *decis. 15. num. 3. & decis. 19.* & Carauit. *in Rit. Mag. Cur. Vic.* 188. *n.* 10. Contrarium tamen videmus seruari in omnibus Tribunalibus, tàm Sacri Concilii, quàm magnæ Curiæ Vicariæ, in quibus semper sententiæ sunt conformes libellis. Dicitur: *claram continens intentionem*, quia debet esse clarus, non obscurus *lib. fin. C. de non. except.*

Et tamen obseruandum, quod in Regno Neapolitano pro libello sufficit talis qualis petitio, qua reus possit deliberare, num velit cedere, vel contendere, vt habetur *in d. Reg. prag. 1. dispendia litium.* Dicitur tandem: *Actoris*, quia primus libellus in iudicio porrigitur per Actorem, licet aliquando offeratur etiam à Reo aduersario, *vt infra dicemus.*

5 *Quò ad quartum*, est notandum, quod libellus variis nominibus appellatur, tàm de iure communi, quàm de iure Regni; vocatur enim aliquando petitio, *vt patet in c. vnic. vt lit. non contest. & cap. dudum. 2. §. licet autem de elect.* & ità vocatur in Romana Curia à plerisque. Differt tamen noster libellus à petitione: Primò quia libellus fit in scriptis, sed petitio fit aliquando oretenus, *vt in §. replicatio de action.* Secundò, quia libellus offertur in principio litis, petitio verò fieri solet in medio, & in fine litis. Tertiò, quia libellus conficitur solemniter, vt diximus, petitio verò sufficit talis, qualis sit, vt possit reus deliberare, an velit cedere, vel contendere. Ias. *in l. non solum § morte n. 46. ff. de nou. oper. nunc.* & Pract. Papiens. *in for. act. realis.*

6 *Quò ad quintum*, est notandum, quod libellus constat ex tribus; scil. ex narratione facti, ex medio, seu causa concludendi, & ex conclusione. Bart. *in l. si prius col. 6. ff. de nou. oper. nunc.* sequitur. Ias. *in § omnium n. 114. inst. de act.* Exempli gratia: peto à Titio centum; Eccè *narratio*; quia mutuaui, eccè *causa concludendi*; ideò peto eum condemnari ad soluendum eccè *conclusio*. Et ex his propriè efficitur libellus.

7 *Circa sextum*, est notandum, quod libellus in caussis ciuilibus debet cõtinere quinque requisita; scil. nomẽ actoris, rei, iudicis rei quæ petitur, & causam, propter quam petitur, vndè versus

Quis, quid, coràm quo, quo iure petatur, & à quo,
Rectè compositum quisque libellus habet.

quos affert Specul. *loc. cit. §. 4. in princ.* Primò igitur continere debet nomen Actoris, qui agit, *arg. tex. in c. querelam de elect. & cap. fecus §. in omni de verb. sign.* & si agat Prælatus nomine Ecclesiæ, debet exprimi nomen Ecclesiæ. *c. inter dilectos de fid. instrum.* quia Prælatus non habet dominium directum in Ecclesia, sed vtile *Auth. sed hoc. C. de Episc. & Cler.* similiter si agat Syndicus, nomine Communitatis, debet exprimi nomen Communitatis. Specul. *d. tit. de libel. concept. §. 9.* Item tutor nomine pupilli, nisi pupillus sit infans *l. 1. ff. de admin. tutor.* Secundò nomen Conuenti, idest Rei, vt si Titius agat contrà Sempronium; & si agat contra Ecclesiam, debet agere contrà Prælatum ipsius ità etiam contra Tutorem, nomine pupilli, & contrà Syndicum, nomine Communitatis, *vt in d. l. 1.* & ibi DD. Tertiò, nomen iudicis ordinarij, vel delegati, siuè Curiæ, vbi comparet, & tunc sufficit ponere nomen dignitatis, putà coram Illustriss. D. Episcopo N. vel coram Reuerendiss. D. Vicario Generali N. vel coram Iudice, vel Viceprincipe, vel Viceduca, vel in Curia Episcopali N. vel Ducali & Baronali N. &c. Quartò, exprimitur res, quæ petitur; & si sit immobilis, debet designari cum suis confinibus, saltem duobus, aliàs libellus esset obscurus, *l. si in rem. ff. de rei vindic. & l. forma ff. de censib.* si verò est mobilis, debet designari eum suis qualitatibus *arg. trad. iurium.* Sextò continere debet causam, propter quam res petitur, *vt in c. dilecti de iudic. & §. 1. in fin. Inst. de act.* & quando intentatur actio personalis in contractibus, debet denominari contractus, Ias. *in d. §. omnium.* Specul. *lib. 2. p. 1. rubr. de act. seu petit. §. 1.* & in actione reali debet exprimi dominium. Ias. *loc. cit.* Causa autem debet esse concludens, alioquin nihil ageret. Gloss. & Abb. *in cap. 1. de libell. oblat. cap. dilectis, & cap. examinate de iudic.* Gloss. *in l. 2. § circà ff. de dol. mal. except.* Bart. & Alii *in l. edita. C. de edend.* Nomen autem actionis non est exprimendum in libello. *c. dilecto de iudic.* Qua autem lingua debent fieri libellus, attendendæ sunt consuetudines locorum, Romæ tamen semper fit latina lingua, non nimis elegãti sed intelligibili, & in aliquibus Curijs, fit etiam vulgari lingua.

8 *Quò ad vltimum*, est notandum, quod in fine libelli, solent apponi, quædam clausulæ salutares, quarum vnaquæque producit suum effectum particulare. Prima est, *super quibus omnibus, & eorum singulis peto ius, & iustitiam mihi ministrari*, & istà clausula saluat libellum ab omni ineptitudine. Abb. *in cap. cum dilecti de ord. cognit.* & similiter operatur, vt censeatur intentatum remedium magis vtile ipsi petenti. DD apud

Barbos.

Bartol. *de clausul. v. l. sequent. clauf. 76. num.* 2. Secunda clausula est. *Hoc, et omni alio meliori modo, etc.* & hæc operatur in capite dubio, vt libellus non intelligatur in fauorem rei, *leg. si qui intentione, ff. de iudic.* De vi, & effectibus huius clausulæ vide latè Barbos. *loc. cit. clauf.* 95. *per tot.* Tertia clausula est *Non se adstringens, etc.* quæ operatur, vt actor non teneatur probare qualitatem deductam in libello, Bartol. *in l. diuus ff. de re iudic.* Marant. *de ord. iudic. par. 6. tit. de libell. oblat. n.* 17. Quarta clausula est; *Protestans sedo omnibus damnis, expensis, et interesse, passis, et patiendis*; Et per istam clausulam actor videtur interpellare Iudicem, vt in casu succumbentiæ condemnet reum ad expensas, *iuxta l. properandum, §. si autem, C. de iud.* Cardosius *in prax. iudic. et advoc. verb. clauf.* 11. Marant. *vbi sup. n.* 18. Item operatur, vt si Iudex interpellatus pro expensis, non condemnet victum reum victori, teneatur de suo soluere, DD. *in d. §. fin autem*, aliàs parte non petente, Iudex non potest victum in expensis condemnare, Gloss. *vlt. in v. fin. de re- fur.* Vituus *to. 1. com. opin. l. 4. tit. 1. n. 95. vers. hocq; intelligitur.*

9 Est tamen aduertendum in præsenti materia libelli pro versantibus in Tribunalibus Regni, quod licet pro libello possit dari talis qualis petitio, quia omnes causæ sunt summariæ, vt diximus, ideo sufficit talis qualis petitio, ex qua reus possit deliberare, an velit cedere, vel contendere, iuxta *cap. offeratur 3. quæst. 3. et l. 1. ff. de edend.* & propterea *per Pragm. 1. Dispendiosam* ineptitudo libelli fuit sublata, quæ olim erat in magna consideratione, *lib. amplorem, § in refutatorijs, C. de appellat.* tamen non fuit sublata qualitas obscuritatis libelli, & ideo, quando libellus esset obscurus, reus petit, vt actor declaret libellum in partibus obscuris, vt possit se defendere Cepoll. *caut. 106.* quæ incipit. *Quando libellus*, & Affl ict. *in constit. Regni: exceptiones n. 37. et 38.* & ita videmus hodie passim practicari in omnibus ferè Tribunalibus.

10 Aduertendum secundo, quod licet in eodem Regno omnes causæ ciuiles & mixtæ expediri debeant summariè & de plano, sola facti veritate inspecta, & sine figura iudicij, *vt in d. pragm. 1. Dispendiosa de ord. iud. et cap Regni: Deuestantes*; tamen non sunt omittendæ in illis probationes necessariæ, vt notat Plotinus *in rubr. de verb. oblig. lib. 5. n.* 15. quia per dicta iura non sunt sublatæ. Et ratio est, quia probationes, & defensiones sunt inuentæ de Iure diuino, in quo statuitur, vt in ore duorum, vel trium stet omne verbum, vt Deuteronom. *c. 19. et c. nouit de iud.* & etiam de iure Canonico & Ciuili, vt *in tit. de probat.*

11 Sed quæret quis, quid importet illa clausula mox enunciata; *sine figura iudicij.*

Respondetur, per illam importari sublatum esse ordinem iudiciarium, qui in iudicio obseruari solet; vt per Gloss. *in c. statuta quædam, vers. summa de haret. in 6. et in Clement. sæpè in verb. non exigat de verb. signif.* Archid. & Alij *in cap. indemnitatibus, de elect. in 6.* Barr. *in extrauag. Ad reprimendum*; & Bald. *in l. nec quidquam, §. de plano, col. 2. ff. de offic. procons.* Est tamen obseruandum, quod non omnis ordo iudiciarius censetur sublatus per istam clausulam in causis summariis, ciuilibus, & mixtis nam solemnitates iuris, per quas deueniri debet ad prolationem sententiæ, de quibus Nos inferius dicemus in præsenti Practica, non censetur sublata; sed solùm intelliguntur sublatæ dilationes, & oppositiones frustratoriæ, quæ aliquando solent dari, & recipi in iudicio, ob quas multi ægestatem redacti sunt, vt habetur in *Authent. Vt differentes Iudices*, Nec non videntur sublatæ solemnitates, quæ olim requirebantur in formando libello, *libr. 2. C. de formul. sublat.* de quo Vincent. de Franch. *decis.* 245. Item sunt sublatæ feriæ vindemiarum, & messium. Gloss. *in constitutione Regni: Baculos omnes*; de quibus *in l. 1. C. de ferijs, et in Auth. offeratur, C. de lit. contest.* & hoc, vt lites celerius expediantur, *iuxta cap. inrgantium de sent. et re iudic. et cap. finem litibus, de dol. et contum. et l. properandum, C. de iudic.* Reliqua de ista clausula vid. plenè congesta per Marant. *In Specul. Aur. p. 4. dist. 9. num. 11.* vbi etiam notat quid importet alia clausula; *sola facti veritate inspecta à nu. 32. vsque ad n. 50.* & de ista clausula vid. DD. apud Barbos. *de clausulis vsu frequentior. clauf. 163. per tot.* vbi latè.

12 Tandem obseruandum est, quod libellus formari, & concipi debet tali modo, vt essentialia superius notata contineat; quamuis sub diuersa verborum forma actum exponatur, secundum rerum varietatem, Regionum obseruantiam, & Curiarum stylum, vt traditur per Speculator. *in lib. 4. de libell. concept. §. 12.* Solet autem regulariter esse talis, vt sequitur, vel huic similis, videlicet.

Forma Libelli.

In Episcopali Curia N. comparet N. de N. Vel: *coram Illustriss. et Reuerendiss. D. Episcopo N.* Vel *coram per Illustriss. et Reuerendiss. D. Vicario Generali N. comparet N.* & dicit *anno elapso mutuasse Titio N. centum scuta gratis, gratia, et amore, qui promisit restituere infrà duos menses, Verum, quia iam sunt transacti, non solum duo, verum etiam quatuor menses, et non curauit, neque curat realiter, et cum effectu prædicta centum scuta ipsi comparenti restituere graue suo damnum præiudicium, et interesse: Propterea comparens ipse petit, et instat prædictum Titium N. cogi, et compelli ad restituendam prædicta scuta centum; alias protestatur de omnibus damnis expensis, et interesse, etc. super quibus omnibus etc. Non se astringens, etc. Et ita, etc. Hoc, et omni alio meliori modo, etc.*

Quod si compareat Prælatus, nomine Ecclesiæ; vel Syndicus, nomine Vniuersitatis; aut Tutor, seu Curator, nomine pupilli; aut Procurator, nomine alterius, formatur libellus, nomine personarum, pro quibus intentatur iudicium, vt superius diximus.

Facto libello, iuxta morem Regionis, vt dixi, dummodo essentialia prænotata contineat, offertur iudici, vel ei qui in curia, in qua comparet actor, vel procurator officium habet recipiendi libellum, qui diuersimode etiam vocatur pro varietate Regionum, nam in quibusdam vocatur Notarius, vt Romæ; in alijs dicitur Cancellarius, alibi Actuarius, seu Magister actorum, vt in Regno, & alibi aliter. Qui tamen recipiendo libellum, debet referre in scriptis in principio, vel in fine ipsius libelli, iuxta locorum consuetudines, apponendo diem, mensem, & annũ, & per quem fuit præsentatus. Exẽpli gratia.

Forma Præsentationis.

13 *Præsentatus fuit per N. de N. die tali; mense N. anni N. etc. N. de N. Actuarius, etc.* Et in quibusdam Curijs ponitur etiam *hora tali, etc.*

Vel alio modo.

Die tali mensis N. in Ciuitate seu loco N. præsentata fuit comparitio, seu libellus coram Reuerendiss. D. Generali Vicario N. per comparentem petentem, etc.

Solet autem in quibusdam locis pro tali præsentatione libelli solui quædam parua pecuniæ quantitas.

Debet se subscribere Notarius, seu Actuarius, si non sit defectiuus libellus, nam alias non est admittendus, vt diximus, & si admittatur, potest per Reum opponi, quando citatur, vt dicemus.

14 Sed si libellus contineat omnia essentialia, & sit bene formatus, & nihilominus opponitur a parte aduersa, vt fieri solet a quibusdam Procuratoribus, (qui potius procurant implere marsupia, quam vtilia agere pro clientibus,) Iudex non habita ratione huiusmodi oppositionis faciat Decret. modicum, ver. gr.

Forma Decreti processus ad vlteriora.

Et per Reuerendiss. D. Generalem Vicar. N. fuit prouisum, quod oppositis non obstantibus procedatur ad vlteriora, & ita, &c.

N. Vicarius Generalis.

N. Actuarius &c.

Vel vt alibi fit.

Qui, &c. Viso, &c. mandauit procedi ad vlteriora, oppositis minimè obstantibus, omnis, &c.

15 Si verò libellus sit obscurus, vel alio modo defectiuus, potest iudex facere præceptum; vel decretum, quod Pars aduersa declaret libellũ in partibus obscuris. Vel si sit defectiuus

quod admitti non debet; & tunc fieri solet tale, vel simile decretum, videlicet.

Forma Decreti pro declaratione Libelli.

Et per Reuerendiss. D. Generalem Vicarium N. fuit prouisum, & decretum declarandum esse libellum prefatum per dictum N. porrectum; dictamque, quod dictat N. Actor declaret illum in tali, vel tali parte, alias non esse admittendum, prout non admitti mandatur, & ita, &c. Hoc suum, &c.

Vel sub alia forma.

Qui Dominus, &c. mandauit declarari libellum prefatum in tali loco; aliàs non admitti. Et ita &c. omni, &c.

Vel alio modo.

Per Reuerendiss. D. Generalem Vicarium N. fuit dictum fore, & dandum esse locum oppositioni N. de N. super defectibus libell. N. de N. & prout non esse admittendum, prout non admittitur, & ita, &c. Hoc suum, &c.

N. Vicarius Generalis.

N. Notarius.

16 Quod si libellus sit rectè formatus, & non defectiuus, fit decretum à iudice vt intimetur parti, quod fit sine solemnitatibus, simpliciter tantum, tali, vel simili modo, iuxta stylum Regionum videlicet.

Decretum intimationis Iudicij.

Et per Dominum Vicarium Generalem N. visa petitione huiusmodi N. de N. fuit actum, quod omnia predicta intimentur N. de N. parti aduersæ, & ita, &c. Hoc suum, &c.

N. Vicarius Generalis.

N. Actuarius.

Vel alio modo, videlicet.

Qui, &c. comparitionem, seù libellum factum pro parte N. de N. contra talem de tali, in tali causa admisit, & inquantum, & intimari mandauit dicto tali de tali, omni, &c.

N. Iudex.

Vel *N. Cancellarius.*

Semper decreta huiusmodi sunt firmanda, vel à iudice, vel à Notario, seù Cancellario, aut Actuario, secundum consuetudinem, & stylum Curiarum, & Regionum.

17 Est tamen aduertendum, quod intimatio & notificatio cuiuscumque actus iudiciarij idem operatur, ac citatio. Differunt autem solum in hoc, quod regulariter citatio præcedit actum, intimatio verò subsequitur.

Est aduertendum Secundo, quod in quibusdam causis minimis ver. gr. in petitione, quam faciunt serui super salario, quod à Dominis habere prætendunt, vel ab alijs operarijs in petenda mercede; & in alijs similibus, solet fieri talis qualis petitio, & vulgò dicitur *memorial* breuiter continens quidquid petitur; & presentatur iudici, qui summariè habita cognitione de ea, quod petitur pro seruitio probato per testes, vel alio modo fit præceptum Debitori, quod soluat statim, alias exequetur contra ipsum; & si debitor compareat, dicens, se soluisse, debet ostendere, vel probare solutionem statim, si possibile erit, alioquin assignatur ei competens termino, quo elapso, & non probata solutione, condemnatur ad debitum, & ad interesse.

18 Semper tamen debet citari pars aduersa, quia citatio est fundamentum, & principium essentiale cuiuscumque iudicij, & ordinis iudiciarij. Gloss *in ca. Ecclesia S. Mariæ de constit.* Et habetur *in tex. c. 1. de caus. poss. & propr.* non posse contra inauditam partem aliquid diffiniri. Vnde notabiliter inquit Imper. *in text. §. vltim. Instit. de pœna temerè litigant.* omnium actionum instituendarum principium ab ea ed cti parte constitui, quæ est de in ius vocando.

Solet autem quando assignatur terminus Debitori ad probandam solutionem, vt diximus, fieri sequens, vel simile decretum, videlicet.

Forma Decreti ad probandam solutionem factam.

Et per D. Gener. Vic. N. fuit prouisum N. de N. fore, & esse admittendum ad probandam solutionem, prout admitti mandatur, & proinde fuit datus terminus dierum tot; ad producendum testes, & probandam, &c. quibus productis, si probauerit, absoluatur, si verò non probauerit ex nunc pro tunc condemnatur ad soluendum, &c. & ita, &c. Hoc suum, &c.

N. Vicarius Generalis &c.

N. Act. &c.

19 Sed si datur petitio in libello formali & citata pars compareat, & confiteatur debitum, fiat præceptum, vt soluat infra tot dies, ac tradita per DD. *in Clem. sæpè de verb. signif.* & si sit suspicio de fuga, fiat decretum, quod det pignus, si habeat in bonis vel det fideiussorem idoneum in Ciuitate benè stantem, aliàs stat in carcere. Si verò confiteatur quidem debitum, at non simpliciter, sed conditionatè cum aliqua qualitate, tunc dare debet cautionem de stando iuri, & de soluendo quod iudicatum fuerit, & per hoc assecurari debet iudicium, quando persona est aduena, & suspecta; quo assicurato datur illi terminus ad probandum summariè, & de plano solutionem, mediante tali, vel simili decreto, videlicet.

Decretum de stando iuri.

Et per D. Gener. Vicar. N. fuit prouisum, quod N. de N. prestet idoneam cautionem de stando iuri, & iudicatum soluendo: cum termino dierum tot ad probandam solutionem, alias, &c. & ita, &c. Hoc suum, &c.

N. Vicarius Generalis, &c.

N. Actuarius, &c.

20 Si verò Debitor fideiussorem dare recusauerit, vel habere non potuerit, & Actor institerit, quod assecuret de persona Debitoris suspecti de fuga; tunc iudex summariè cognoscit de debito, & de suspitione fugæ, medio iuramento creditori præstito super suspitione, & si debitum excedat duos aureos faciat hoc decretum, vel simile, videlicet.

Decretum carcerandi suspectum de fuga.

Et per D. Generalem Vicarium N. visa probatione debiti, visoque iuramento per N. præstito de suspicione fugæ N. ex causis superuenientibus post obligationem, ac constito summariè de eis, & de alijs, &c. fuit prouisum, & decretum dictum N. capiendum fore, & esse, ad effectum assecurandi iudicium, prout præsenti decreto capi et assecurari mandatur, & ita &c. Hoc suum, &c.

Vel vt alibi fit.

Qui, &c. Viso iuramento præstito de suspitione fugæ N. ex causis &c. ac constito sibi summariè de eis, & de alijs, &c. mandauit dictum N. capi ad effectum assecurandi iudicium, omni modo, &c.

21 Quo facto expeditur *mandatum suspicionis fugæ* de capiendo, &c. tali vel simili forma.

Forma mandati de capiendo, &c.

De mandato Perillustris, & Reuerendiss. D. Generalis Vicarij N. sinè etc. et ad instantiam N. principalis capiatur de fuga suspectus N. ex aduerso principalis, et captus carceretur, et non relaxetur, donec dictum instantem de scutis tot integrè satisfecerit, vel alias cum eo concordauerit; aut idoneè cauerit de stando iure, et iudicatum soluendo. Quoniam dicte de credito in actis Mei Notarij, etc. ac ipsum de fuga suspectum iurate, Dominus ita mandauit, etc. Dat. die, etc.

N. Vicarius Generalis etc.

N. Notarius etc.

Quod autem possit fieri ista citatio realis, quando debitor est suspectus de fuga probatur *in l. ait prætor. §. si debitorem*, vbi Bartol *ff. quæ in fraud. creditor.* notat plenè Alexand. & Iason. *in l. 1 ff. de iurisd. omn. iudic.* idem Iason. *in l. si ab arbitro*

ff. qui

ff. qui satisdare cogant. & in l. vinum. col. 4. & 5. ff. si cert. petat. & in princ. instit. de actionib. col. 11. & 12. & Felin. in c. 1. col. 7 de iudic. quibus in locis declarantur omnia requisita ad capiendum debitorem suspectum de fuga Imo potest capitalis suspectus de fuga, propria auctoritatem, etiam per priuatum, sine Iudicis commissione, vt habetur in dicto §. si debitorem: quod regulariter fieri prohibetur, nisi præcedat mandatum Iudicis, vt est textus in l. Neminem, C. de exhibend. reis, & ibi communiter notant DD. & Bald. in l. si quando in 12. quæstion. C. de testib.

Est tamen aduertendum, quod si reus debitor opposuerit, quod causa fiat ordinariè, tunc arbitrabitur Iudex, an causa digna erit, quod ordinariè fiat, necnè. Si verò sit modica summa & causa non indigeat dilationis, propter legitimas causas animum Iudicis dignè mouentes, summariè procedendum arbitrabitur. Et si reus simpliciter confessus fuerit debitum, fieri debet præceptum, vt soluat, etiam de feriato, non sedendo pro Tribunali, ita practicatur in Tribunalibus ecclesiasticis, etiam in foro conscienciæ.

22 Tandem est obseruandum, quod præsentato libello, & dicto per iudicem, quod intimetur parti, vt supra notauimus, consignatur hæc prouisio per partem al cui Nuncio seù Cursori, qui officium habeat citandi partes litigantes, qui diuersis nominibus, vt diximus nuncupatur, secundum diuersitatem Regionum. Et ad faciendam citationem parti aduersæ, non requiritur commissio Iudicis, si sit persona publica approbata in tali officio, & potest illā exequi exercando suum officium, citando partes per totum territorium illius Iudicis: alias extra tale territoriū debet implorare brachium, & habere licentiam illius Curię; nisi sit cursor alicuius Tribunalis superioris, vid. Bart. in extrau. ad reprimendum, vers. per Nuncium, & in l. 1. §. præsidis, ff. de requir. reis & in Regno adest Pragmat. quæ incipit: Quilibet agere, vbi cauetur, quod nuncius, seù cursor, porterius, seù baiulus executa citatione per citationem partis debet referre se citasse personaliter, vel ad habitationis domū coram duobus testibus, qui se subscribere debent, vbi fieri potest, aliàs sufficit, quod nominet eos in relatione, & aliter facta citatio non valet, & ipse incurrit quandam pœnam duorum ducatorum; maximè si fiat extra territorium quia tunc semper requiritur subscriptio duorum testium, Bartol. in d. vers. per nuncium, & Speculat. lib. 2. partic. 1. de citatione numer. 6. vbi latè.

Forma autem relationis Nuncij.

Solet per eumdem in quibusdam curijs concipi hoc, vel simili modo.

Refero Ego N. de N. cursor, &c. die.... mensis.... anni.... me citasse N. de N. coram N. & N. personaliter, &c. vel domi sua solitæ habitationis, &c & in fidem, &c.

N. de N. Cursor &c.

N. Fui præsens pro teste &c.

N. Fui etiam præsens &c.

Vel alio modo, vt fit alibi per manus Notarij, seù Actuarij Curiæ.

Die tali.... mens.... ann.... Castrimaris ver. gr. N. de N. ordinarius seruiens Episcopalis Curiæ Castrimaris, cum iuramento retulit mihi infrascripto Actuario, se hodie prædicto die, vel tali die citasse personaliter N. de N. vel domi suæ solitæ habitationis, modo, & forma sibi commissis, &c. & in fidem, &c.

N. Actuarius, &c.

SVBSECTIO SECVNDA.

De Citatione Rei conuenti.

S V M M A R I V M.

1 *Citatio quid sit?*
2 *Citatio quotuplex sit?*
3 *Citatio Realis, quæ.*
Litteræ executoriales, quæ?
4 *Citatio verbalis, quæ?*
5 *Citatio in scriptis, quæ requisita habere debet.*
6 *Citatio necessaria est in omnibus.*
7 *Citatio per edictum, & quando fiat.*
8 *Citatio per proclama, quæ, et quando fiat.*
9 *Citatio per campanam, quando fiat.*
10 *Citatio circunducta, quando dicatur.*
11 *Citationis validitas pendet ex quatuor.*
12 *Peremptorius terminus, an sit de essentia citationis.*
Citatus cum termino peremptorio sufficit si compareat in vltimo termino.
13 *Cursor seù nuncius citans quid seruare teneatur.*
14 *Relatio citationis nuncij debet esse clara, & certa.*
15 *Citatio redditur inualida pluribus modis.*
16 *Præuentio locum habet in citatione.*
17 *Clericus delinquens tempore clericatus, si fiat laicus, punitur ab Ecclesiastico Iudice.*
18 *Clericus relegatus à suo Iudice, si pendente relegatione efficiatur Laicus, & frangat relegationem à quo puniendus.*
19 *Laicus debitor, effectus Clericus conuenitur ab Ecclesiastico Iudice.*
20 *Citatio redditur nulla ex loco pluribus modis.*
21 *Citatio nulla ratione temporis.*
22 *Dies termini citationis non computatur in termino.*
23 *Citatus qua hora termini comparere teneatur.*
24 *Feriæ in citatione seruandæ, quæ?*
25 *Delegatus citare debet cum inserta forma delegationis.*
26 *Delegatus quis dicatur.*
Decretum Delegati super receptione delegationis.
Decretum ad dicendum contra delegationem.
27 *Delegationis forma.*
28 *Præsentatio delegationis Pontificiæ qualiter fiat.*
29 *Citationis forma cum inhibitione per delegatum, & 31.*
30 *Decretum aperturę Actorum per delegatum factorum.*
31 *Aperturæ Breuis delegationis cum inhibitione.*
32 *Attentata dicuntur omnia gesta post inhibitionem, & ideo nulla.*
33 *Citationis effectus quinque.*

1 Citatio igitur est secundus actus principalis, qui fit in iudicio, vt diximus; Qua propter, cum sit fundamentum ordinis iudiciarij, vt habetur in c. quoniam contra de probat, &c. inter quatuor de maior & obed. & tradit Gloss. in cap. Ecclesia S. Mariæ de constit. ex omissione ipsius oritur nullitas processus omninò insanabilis, vt aduertit Vant. de null. in rubr. de null. ex defectu citationis, num. 55. Vnde plura dicta per Nos examinanda erunt, in hoc etiam imitati Specul. in practic. l. 2. decis. Primo igitur videbimus, quid sit citatio. Secundo, Quotuplex sit. Tertio, Quæ requirantur ad eius validitatem. Quarto. Quot modis reddatur inualida. Vltimo, Qui sint eius effectus.

Quoad primum est notandum, quod citatio est in ius vocatio. DD. communiter in rubric. ff. & C. de in ius vocand. & DD. Regnicolæ super constit. Regni; edictorum, & sup. alia constitut. citationis forma, & Pragmat. Quilibet agere. de ord. iudic. Dicitur autem à verbo: Cio, cies, quod vocare significat: Teste Virgil. 6. Æneid.

Aere ciere Viros, Martemque accendere cantu.

Et sicut tuba ciet, seù vocat, & excitat ad bellum sic nuncius, seù cursor, aut baiulus per citationem excitat, & vocat reos ad Iudicium. Ex quo fit, vt in aliquibus curijs fiant citationes tubis, iuxt. tex. in §. 2. Authent. de iudic. & ita fit Neapol. in Tribunali Magnæ Curiæ Vicariæ. Diuersimodè tamen appellatur citatio de iure communi, & de iure Regni; Nam de iure communi dicitur in ius vocatio, vt tot. tit. ff. & C. de in ius vocando; De iure verò Regni aliquando intimatio, iuxta Clement. 1. de appellat. aliquando notificatio, vt in d. constit. Regni, Citationis forma; & aliquando dicitur citatio, vt in dict. Pragm. Quilibet agere, & in tit. de citationib.

2 Quoad secundum est notandum quod multiplex est citatio. Prima enim dicitur realis, seù personalis, quæ est, quando quis carceratur, & capitur de persona, vt in lib. 2. & ibi Gloss. Bart. & Ias. ff. de in ius voc. ... & l. consentaneum. C. quomodo, & quando iud. Et ista regulariter fieri non potest in causis ciuilibus, nisi præcedente commissione iudicis. l. neminem. C. de exhibend. reis; quæ commissio in Regno appellatur. litteræ executor

3 Falp

3 Fallit tamen regula debitore suspecto de fuga, *ut sup. notan. subsequ. prac. n. 21.* nam in tali casu potest capi, sine commissione iudicis *per l. ait praetor. § si debitorem. ff. quae in fraud. cred.* constare tamen prius debet de credito, alioquin non potest arresteri debitor. DD. Regnicol. *ind. const. edictorum.*

4 Secunda species citationis dicitur verbalis, & est illa quae fit vina voce, *iuxta text. in c. cum dilecti vers. viua voce de dol. & contum.* de qua Specul. *d. l. 2. de citation. §. 4. sequitur.* & in Regno habetur *in d. constit. edictorum*; vt si iudex imponat oretenus cursori, seu nuncio, vt citet aliquem.

5 Tertia dicitur citatio in scriptis, quae fit per litteras citatorias, & est illa quae fit per nuncium, commissione iudicis praecedente *c. cum parati. de appell.* Quae debet habere septem requisita; de quibus Specul. *loc. cit. §. 5.*

Primò, debet continere nomen iudicis citantis, qui necessario debet esse competens, *l. fin. ff. de iuris d. omn. iudic* & dicemus inferius *in vers. Quoad quartum n. 15.*

6 Secundo, nomen citati. Glos. *in c. cum in multis ver. quorum de sese in 6* vbi est obseruandum, quod in quolibet actu, & de qualibet re quis citari debet. *l. de vnoquoque ff. de reiud.* Et licet per tex. *in l. 1. 2 & 3. ff. de in ius vocan.* quaedam personae non sint citandae tamen de iure Regni *per Ritum Magnae Cur. Vicar. 46.* omnes citandi sunt Et si sit infans, qui *per lib. quisquis ff. de in ius vocand.* citari non potest, erit citandus ille qui curam illius habet: *vt in d. rit. 46.* per quem videtur correctus text. *in d. l 1. 2. & 3. de in ius vocand.*

Tertio, continere debet nomen eius, ad cuius instantiam fit citatio; vt notatur per Felin. *in ca. 1. col. 2. de iudic. & per const Regn. cit. edictorum.*

Quarto, causam, propter quam quis citatur. *d. pragm. quilibet agere.*

Quinto, tempus, infra quod citatus comparere debeat, vnde si fiat citatio, quod quis compareat die Lunae, Martis, & Mercurij: sufficit, quod comparaat in fine diei Mercurij, quia censetur vnica citatio Andr. de Isernia *in d. constit. citationis forma.*

Sexto, locum, in quo comparere debet citatus, si sit Iudex delegatus, qui citat, quia iudex ordinarius non tenetur exprimere locum in citatione; sed sufficit dicere quod compareat in loco solitae audientiae, per *text. in capit. cum parati. de appellat.*

Septimo, debet exprimi verbum: *peremptoriè*, idest vt citatus compareat peremptoriè tali tempore, de quo Speculat. *d. l. 2. de citation. §. 3.* & ib Ioan. Andr. & Nos inferius dicemus. Hęc omnia continere debet citatio, quę fit per litteras citatorias, maximè in Regno.

7 Quarta species citationis est illa, quae fit per edictum, de qua loquitur *tex. in c. fin. de dol. & contum. & Clemeat. 1. de iudic & in Regno d. pragm. quilibet agere.* Est autem huiusmodi citatio, quando citatur aliquis absens, vel Alii interesse pręrendentes, quorum pręsentia haberi non potest in iudicio, vt not. Bartol. *in extrauag. ad reprimendum vers. per edictum*, & ex nostris Regnic. Capyclus *decis. 18 & 101.*

Vbi est aduertendum, quod haec citatio per edictum in Regno practicari solet per iudices laicos, quando aliquis Clericus spoliat de facto laicum sua possessione, nam tunc laicus recurrit ad iudicem laicum, qui facit citationem per edictum dicens; *ex quo talis de tali est spoliatus sua possessione si quis aliquod interesse praetendat, compareat intra tot dies coram eo, quia intendit praesentem causam expedire &c.* In qua citatione non nominat Clericum spoliatorem: *iuxta tria capitula Regni; ad Regale Fastigium: Omnis pradatio: & Finis praecepti charitatis* de quibus agit Afflict. *decis. 2. n. 24.* Quidquid tamen sit de priuilegio praedictorum trium capitulorum, notat Francus *decis. 163. in fin* quod officiales Baronum huiusmodi citationes facere non possunt, cum per dicta capitula hoc tantum permissum sit Sacro Regio Consilio, & Regiis Audientiis Prouinciarum. Haec citatio fit quandoque ad totam causam, *vt in c. fin. de elect. in 6. & ca. cum dilecti de dol. & cont. & c. auditis de procur.*

8 Quinta dicitur citatio per proclama, & est quando citantur omnes, qui sua interesse putauerint, quae fit quando haeres vult conficere inuentarium *iuxta tex. in l. fin. §. si praefatum C. de iur. de liber.* tunc enim citat creditores, vt intersint confectioni inuentarii.

9 Sexta dicitur citatio per Campanam, quae fit, quando pulsatur campana ad congregandum Populum ad consilium, vel aliquid aliud agendum, vel officiales, vel ministros Ciuitatis, *ad not. in l. 1. C. de incol. l. 10.* Vel quando vocantur Canonici, vt congregentur ad interessendum Capitulo. Glos. *in c. si capitulo de concess. preb. in 6.* Vel quando vocatur Populus ad persequendum banditos, vel latrones aut grassatores viarum vel contra Turcas ad loca Christianorum accedentes, Abb. & Ioan. Andr. *in cap. 1. de offic. custod.* vbi latè agunt de signis Campanarum, cum multis aliis curiosis, & Ego ipse in meo *Museo Historico legali l. 1. p. 1. c. 2. verb. campana.*

10 Vltima dicitur circumducta, quae de iure Regni fit dupliciter, respectu temporis, & respectu contumaciarum. Respectu temporis circumducitur, quando à die concessae citationis lapsi fuerint sex menses, & Actor non fecit citare Reum, & tunc si cum illa citatione faceret citare, non teneretur Reus comparere, quia citatio est circunducta; vt habetur in Rit. *Magna Cur. Vic. 123.* Respectu verò contumaciarum accusandarum fit, quando accusatur contumacia vltra tempus praescriptum, nam si quis citatur intra ciuitatem Neapolis, erunt accusandae intra mensem, si verò citatur exterus, extra Neapolim, contumacia debet accusari infra duos menses, alioquin non potest accusari, quia citatio esset circumducta; *vt disponitur in Rit. Magn. Cur. Vic. prac. 123. & latè in addit. Bart. super constit. Regni incip. eorum fraudes. litt. C. vers. citationem.*

11 *Quoad tertium*, est notandum, quod ad validitatem citationis plura requiruntur. Duo scilicet ex parte iudicis, & duo ex parte Nuncii, seu Cursoris. Ex parte iudicis requiritur primo, commissio ipsius Bart. *in l. nemiuem C. de exhib. reis.* Et de iure Regni *notatur in constit. edictorum, & in Rit. 112. & 114 & in d. pragm quilibet agere.* Quod fallit, quando nuncii, seu cursores sunt publici, vt supra diximus, prout sunt Romae, & Neapoli, qui matriculantur, & praestant iuramentum de benè ministrando; nam tunc statur ipsorum dicto, *vt in constit. Clem. VIII. 14. incip. accepimus*; & in Regno *per pragm. 36. de offic. magistr. iustit.* absque praecedenti commissione iudicis.

Non creditur tamen de iure Regni nuntio asserenti, se citasse talem, nisi interueniat praesentia duorum testium, vel testimonium alicuius personae publicae, vt habetur *in constitut. Regni; citationis littera sub rubr. de assignatione litterarum citatoriarum, & d. Pragm. 1. in ord. qua incip. Quilibet agere* maximè si fiat extra territorium iudicis citantis, vt supra dictum est.

Sed de iure communi statur simplici assertioni nuncii, & creditur ei *per c. cum parati de appellat. & c. quoniam contra & ibi Glos. in verb. citationes de probation.* & ita seruatur in Tribunalibus Ecclesiasticis, & ego practicaui cum essem Vicarius Apostolicus S. Marci Mileti, & alibi. Quod intelligitur, quando tcsaret se citasse cum iuramento; iuxta tradita per Angel. *in l. si vacantia col. 5. C. de bon. vacan. l. 10. per d. Theopompus ff. de dot. praleg.* sequitur Alex. *consil. 136. incip. Clarissime Domine in 3. col.* nisi iurasset à principio; iuxta Glos. *in d. c. cum parati*, quia tunc sufficeret. vid. Manoc. *de arbitrar. iudic. cas. 112.* per tot. vbi latè quando sit credendum Nuntio, & quando non.

Sed quaeret quis? Est citatus Titius effectiuè per nuncium sed non comparuit in termino, quia fuit impeditus, ob infirmitatem, vel augmentum fluminis, vel ob tempestatem, vel aliam caussam, quam quidem tunc probare non potest, quid agendum?

Respondetur, standum esse suo proprio iuramento: textus est *in l. scire oportet. §. sufficit vers. cum enim quis ff. de excus. tutor.* Qui textus est notabilis, cum sit casus, qui quotidie occurrere potest.

12 Secundum requisitum ex parte iudicis est, quod fiat cum termino paremptorio in Regno, alias non valere: vt habetur *in d. constit. edictorum. §. citatio, sub rubr. de litteris citatoriis*, quod fiet vnica citatione quae peremptorium contineat pro omnibus: vbi Glos. *in verb. continebit* ait citationem aliter factam, quam prout ibi praescribitur non valere, & condemnationem in reum esse ipso iure nullam, *per tex. in l. ea quae C. quomodo, & quand. iud.*

Sed de iure communi secus seruatur, nam in prima citatione non apponitur peremptorium *per l. consentaneum C. quom. & quan. iud.* nisi fieret ex causa *l. contumacia. ff. de re iudic.* Et casus esset, propter distantiam locorum, vel si res ipsa ecle-

celeritatem requireret, *vt in c. cum ex litteris de restit. in integr.* Hodie tamen tam in foro Ecclesiastico, quam sæculari moribus est receptum, vt citatio fiat vnica, & peremptoria Terminus autem peremptorius debet esse competens, alias si esset nimis breuis, dari posset appellatio *per ten.* Gloss. *& DD. in ca. 1. de dilation.*

Sed quæritur, quid si in foro aliquo Ecclesiastico fierent tres citationes, & reus citatus non comparuerit in prima, sed in vltima citatione, debet ne condemnari in expensis factis in prima citatione?

Respondetur affirmatiuè; *vt habetur in c. querelam de procurator.* DD. communiter *in l. Sancimus Cod. de iudicijs*, & spec. *l. 2. partic. 3. de expensis. §. 3. si ante n. 5.*

Quod si citatio fieret vnica pro tribus cum termino peremptorio, in quo assignarentur tres ver. gr. dies pro primo, tres pro secundo, & tres pro vltimo termino peremptorio. & reus non compareret, neque in primo, neque in secundo, sed tantum in vltimo termino peremptorio, & actor incusaret contumaciam in primo termino; tali casu non teneretur reus soluere expensas primæ contumaciæ, quia sufficeret quod comparuerit in vltimo termino ita Speculat. *de citatione. §. 3. vers.* & ibi Ioan. Andr. Hinc prædicatur, quod in vltimo termino accusantur contumaciæ, quia reus cum sit peremptoriè citatus sufficit comparere in vltimo peremptorio.

13 Alia duo requisita ad validitatem citationis ex parte nuncii, seù cursoris, sunt, quod ipse citet, seù exequatur citationem, & tenetur ad id. Bald. *in l. fin. C. de ferijs.* Secundo, quod faciat relationem cum subscriptione duorum testium, quando fit citatio in loco, in quo haberi possunt vbi verò non sint homines, qui sciant scribere, debet referre, citationem fuisse factam coram duobus testibus, quos nominare debet, alias esset nulla, in Regno, *per d. Pragm 2. Quibus agere*, quod fallit in Porteriis Sacri Consilii, qui in relatione nominant tantum nomen citati, absque testibus *per Pragmat. 22. sub tit. de offic. Suet. Reg. Cons.*

14 Relatio verò nuncii, quæ est de essentia citationis. Felin. *in cap. gratum de offic. & pot. iud. deleg.* debet esse clara, & certa non obscura, & incerta. Bart. *in l. 4. §. pretor. ait n. 13. ff. de damn. infect.* & Grammat. *cons. 152.* obscura autem diceretur, si diceret nuncius, se citasse coram gentibus domus citati. Vnde per relationem sic factam v d impediri liquidationem instrumenti via ritus Magnæ Curiæ Vicariæ, cum essem Neapoli, & versarer in Sacro Consilio pro practica recipienda, per ea, quæ tradit Carraui *super rit. 165. n. 16. & rit. 169. n. 20.*

15 *Quoad quartam*, est notandum, quod citatio redditur inualida pluribus modis, nimirum ex qualitate personæ: ex conditione loci: Ratione temporis, & ex forma citationis. Ex qualitate personæ redditur inefficax, quando iudex incompetens esset, & citaret aliquem non sibi subditum. Gloss. *in Clem. 1. de sequestr. poss. & fruct.*

16 Bene verum est, quod si quis fuerit legitimè citatus à Iudice competente, & postea fit effectus alterius iurisdictionis, & fori, potest cognosci a primo iudice, qui legitimè prius citauit, quia per præuentionem citationis perpetuam iurisdictionem *c. pen. de for. compet.* & notatur *in c. cum ab Ecclesiarum de offic. ordin. & in c. cum contingat de for. comp.* quia vbi est locus præuentioni, qui præuenit, fit competens. Quod procedit etiam in Delegato, *vt in c. vt debitus honor. de appell* & est Gloss. *singul. in Clem 2. ver. ad partem vt lit. pendent*, & DD. communiter *in c. licet vndique & in c. relatum, & in cap. gratum de offic. deleg.*

17 Vnde infertur, quod si Clericus commiserit homicidium, & postea efficiatur laicus, puniri debet à Iudice Ecclesiastico, quia attenditur tempus commissi delicti, secundum Bald. *in l. affinitatis, C. commun. de legat.* Grammat. *decis. 10.*

Secundo infertur, quod laicus relegatus à Iudice sæculari, si durante relegatione efficiatur Clericus, & post clericatum frangat relegationem, debet cognosci à Iudice Ecclesiastico, quia est nouum delictum commissum à persona exempta. Vinc. de Franchis *decis. 495.*

18 Tertio inferri posset, quod si clericus fuit relegatus à Iudice Ecclesiastico, & pendente relegatione fiat laicus, frangendo relegationem, debet puniri à Iudice laico, quia est effecta noua persona, cuius status mutatus est. Alber. de Rosat. *in l. meminisse, ff. de offic. proconf.* & Franch. *vbi sup.* sed contrarium est verius per ea, quæ tradit Genuens. *in Prax. Archiep. Neap. c. 9. n. 3.* & ita seruatur, vt puniatur a Iudice Ecclesiastico & non à sæculari.

19 Quarto infertur, quod si laicus se obligauit pœnes acta curiæ sæcularis, & postea efficiatur Clericus, talis obligatio non habet executionem paratam in foro sæculari, sed accusata obligatione in foro sæculari expediuntur litteræ executoriales, & præsentatur Iudici Ecclesiastico, pro executione, qui citat Clericum ad dicendum causam, quare dictæ litteræ non sint contra ipsum exequendæ; qui si compareat, & alleget exceptiones legitimas, datur terminus ad illas probandas summariè, sed si non probauerit, vel non allegauerit exceptiones, Iudex Ecclesiasticus faciet exequi, contra ipsum realiter, & personaliter. ita Genuens. *vbi sup. c. 16. n. 3.* quæ praxis sumpta est ex Andr. de Isern. & Afflict. *sup. const Regni si Baiulus quem.*

Quinto infertur, quod Clericus, qui se obligauit in instrumento habente paratam executionem, si postea efficiatur laicus, potest conueniri in Curia Ecclesiastica, vt notat Paul de Castr. *in l. 2. C. vbi de ratiocin. agi oportet.* sed Genuens. *d. c. 16. n. 3.* ait, hoc procedere tantum in gestis per Clericum ratione officii Notariatus, quod gerebat in Curia Ecclesiastica; nam si postea efficitur laicus, conueniri debet in Curia Ecclesiastica, ratione officii, in Aliis minimè.

20 Secundo redditur nulla citatio ex conditione loci, & hoc contingit multipliciter. Primo, quando non est facta personaliter, vel in domo solitæ habitationis. Bart. *in l. 4. §. prætor ait ff. de damn. infect. & d. Pragm. agere volens.* Et si nuncius referat se citasse domi, non addendo solitæ habitationis, intelligitur in domo solitæ habitationis. Franc. *dec. 322.* Secundo, quando locus non est de iurisdictione citantis *l. fin. ff. de iurisd. omn. iudic.* Andr. de Isern. *in constitutione Priuilegio*. Tertio, quando citatus est in loco ipsi citato non tuto, ob inimicitias, pestem, aut bellum. *cap. ex parte de appell. Clement. 1. de form. comp.* Isern *loc. cit.* & Afflict. *decis. 29.* Quarto quando locus, in quo quis citatus fuit, non est honestus, nam tunc non tenetur comparere. Isern. *ib. facit c. statutum. § cum verò de rescript. in 6.* Vltimo, quando citatus distat a loco per duas dietas, tunc enim non tenetur comparere, *d. ca. statutum, §. cum verò, & §. cum autem.* Hoc tamen procedit in delegato, non in Iudice Ordinario, qui potest citare in Regno, etiam vltra duas dietas, & citatus tenetur comparere dato ei competenti termino per *constit. citationis litteras cit.*

21 Tertio, redditur elusoria, inualida citatio, ratione temporis, & est, quando quis citatur in die feriata, tam ad honorem Dei, quam ad hominum necessitatem, quia tunc citatus non tenetur comparere. Hostiens. *in c. vlt. de ferijs*, *DD. in l ex quocunque, ff. si quis in ius vocat non ierit.* Et in Regno est *ritus 116.* est tamen obseruandum, quod in citatione possunt attendi duo tempora. Primum est, quando expeditur à Iudice & hæc potest fieri etiam in festo: *l. 2 Cod. de ferijs, & rit. cit. 116.* Secundum est, quando fit actualiter citatio, & iste actus citandi non potest fieri, nisi die iuridica, *per c. quoniam contra. de probat. & habetur in d. rit. 116.*

Quod si fuerit iuridicè facta, quoad vtrumque tempus, & vltimus dies termini præfixi incidit in diem feriatum, tunc valeret citatio, quia à principio valida fuit, & citatus tenetur comparere die sequenti. *c. cum dilecti de dol. & contumac.* & in Regno est *rit. Magn. Cur Vicar.* 80. cuius est initium; *Item quod cum in ciuilibus sub rubr. de contum. accusat.*

In Curiis autem Ecclesiasticis, ad euitando dubia, practicari solet, quod in citationibus apponantur quædam verba expressè hoc declarantia, videlicet *Compareas decima, vel tali die, si quidem iuridica fuerit, alioquin proxima die iuridica sequenti;* & ita consulit fieri debere Ioan. Andr. *in c. 1. de ferijs*, quia potest esse, vt idem dies apud Iudicem non sit feriatus, apud citatum verò sic; *vid. infr. in Practic. crimin. canon. par. 3. Sect 6. num. 32.*

22 Sed quæritur, an dies termini in citatione appositi computetur in termino, ita vt si fuerit dictum; *Decima die compareas;* Si in decima die non comparueris, dici possis contumax?

Respondetur negatiuè. *c. 1. de restit. spol in 6. & arg. cu super eo 2. in fine de appellat. c. biduum. vers. sed aduersus 2. qu 6. cap. progeniem 35. qu 2. c. pen, §. si quis agitur de except. & l. anniculus, ff. de verbor. signif. l. vbi lex. ff. de reg. iur.* Specul. *l. 2. partic. de citatione, §. 3. vers. n. 17 & eod. s. de dilationib. §. 1. n. 4* Tiraquell. *de retract. lignag. §. 1. gloss. 11. à num. 18. vsque ad 42.* & in

Regno

Regno est *ritus. Magn. Curi. Vicar. incip. item seruat. sub rubr. de cit.* Quod fallit in termino dato ad appellandum, qui currit de momento ad momentum, vt suo loco inferius *par. 3. dicemus*, & latè tradit Specul. *eodem libr. 2. de appellationib. § 5. nunc*

sta. num. 3.

23 Quæritur secundo, qua hora diei termini teneatur reus comparere, quando non apponitur certa hora?

Respondetur quod potest comparere in fine illius diei, ante noctis tenebras, & ideo Iudex tenetur illum expectare vsque ad noctem. *c. consuluit. de offic. deleg.*

De æquitate tamen poterit illum expectare in sequentem diem; ideo bonum est habere Iudicem beneuolum: vnde ait Abb. *in d. c. consuluit*, malè facere quosdam, qui exasperant Iudices, nam in arbitrarijs est valde vtile illos propitios habere. Quod non solum procedit in Curijs Ecclesiasticis, & in quibusuis alijs, in quibus seruatur Ius commune: verum etiam in Regno, vbi adest *ritus incip. item seruat ipsa Curia sub rubric. de practica super banditis, & condemnat.* ex benignitate reus poterit comparere vsque ad primum somnum, vt viar verbis eiusdem ritus.

24 Et est obseruandum, quod in Regno feriæ Messium, & Vindemiarum ad vtilitatem hominum introductę, non obseruantur, vt notat Gloss. *supr. const. Baiulos omnes.* Sed tantum feriç Sanctorum, quorum festa sunt in Kalendario, quibus renunciari non potest, nisi de partium consensu & vtu Populi, Gratian. *respons. 149. nu. 40. l. t.* & aliæ, quæ fiunt in Tribunalibus Sacri Regij Consilij, & Magnæ Curiæ Vicariæ tempore æstiuo à die 15. Iulij, vsque ad kal. Septembris. Sunt & feriæ repentinæ aliquando ex aliquo accidenti, vt natiuitatem Principis: ob aliquam Victoriam & similium, *l. primo C. de Episc. & cler.* vid. Speculat. *l. 2. de ferijs.*

25 Quarto redditur inualida, & elusoria citatio, & forma citationis, ratione formæ non seruatæ in ipsa citatione; & est quando delegatus à Principe vel ab Ordinario non citat cum insertione tenoris suæ delegationis, & commissionis. *c. propterea de dilationib. et cum iure peritus de offic. delegat.*

26 Delegatus autem ille dicitur, qui vtitur iurisdictione aliena & habet potestatem cognoscendi in causa ab aliquo superiore sibi commissa per rescriptum speciale, *vt notauim. sup. in proœm. n. 20. & 21.* Qui commissionem recipere debet cum omni reuerentia, paratum se offerendo ad exequutionem eorum, quæ in ea continentur. Et si necesse sit, deputare debet locum in quo ius dicere velit, Notarium, seu Actuarium, & horam statuere ius dicendi, cum omnibus alijs adhoc necessarijs. Et in primis solet fieri Decretum receptionis litterarum commissionalium tali, vel simili forma In eodem rescripto, seù litteris, videlicet.

Decretum receptionis litterarum commissionialium.

Et per D. N. de N. fuerunt recepta quedam littera SS. in Christo Patris & Domini Nostri Diuina Prouidentia ALEXANDRI Papæ VII. vel gra. vel Illustriss. & Reuerendiss. D. Episcopi N. vel &c. qui, ea, qua decet reuerentia illas apperuit, & obtulit se paratum eisdem parere, ac eas, & iustitiam ministrare, vna cum... atque cum inhibitione ... vim commisit, & exequi mandauit; talem N. in causa Notarium assumit, & declarauit, & pro iuridico foro sibi in causa domum talem ... seù palatium eligit, vt deputauit, & eligit, & ad deputat, & ... ius in causa, & quam diebus ... reddere ... hora talis ... & ita per hoc suum, &c. omni modo meliori, &c. datum, &c. die &c.

N. de N. Delegatus, etc.

N. Notarius etc.

Solet à quibusdam seruari, quod fiat citatio ad *dicendum contra commissionem*, & personam Iudicis, cum copia commissionis, & tunc fit talis, vel simile decretum, videlicet.

Decretum ad dicendum contra Delegationem.

Et per D. N. de N. Delegatum fuit prouisum, quod detur copia petita litterarum commissionalium, cum termino ad primam ad dicendum tam contra commissionem, quam contra personam Iudicis, et mandauit ad vlteriora procedi, iuxta formam commissionis, et ita, etc. omni, etc.

Ab aliquo verò isto terminus ad opponendum non datur, sed statim expeditur citatio cum inhibitione in vim commissionis, & rescripti, cum inserta forma illius, & committitur citari partes aduersas.

27 Forma *autem Commissionis seù delegationis* ordinariorum, quæ fit in memoriali, quando petitur causæ delegatio, talis, vel similis esse solet, videlicet.

Delegationis causæ forma breuissima.

Attentis narratis, causam committimus Adm. Rev. Abb. N. Parocho Sancti N. loci N. loci N. siue Rev. N. Vicario Foraneo N. cum facultate citandi, inhibendi, procedendi, causamque eam summariè terminandi, prout iuris, & de iure, ac etiam dictum Oratorem à vinculo iuramenti absoluendi, quatenus, &c. ad effectum tantum agendi tantum, &c. Non obstantibus, &c. omni, &c. Datum N. &c. die, &c.

N. Episcopus N.

vel N. de N. Vicarius Generalis.

N. Notarius.

Vel alio modo.

Reuerendus N. de N. vna cum N. de N. seruatis seruandis, citatis citandis, auditis partibus procedant in causa supradicta, prout de iure, &c. Emolumenta verò Actorum ad nos transmittantur, quoniam, &c. Dantes, &c. Et ita, &c. Datum N. die, &c.

28 In aliquibus verò Curijs, quando porrigitur Breue Pontificium, per quod delegatur aliqua causa alicui Vicario Generali, solet *fieri præsentata talis forma*, videlicet.

Forma præsentationibus Breuis Pontificij.

Die tali, &c. mens. &c. anno, &c. (Gabrieli ... per gra.) præsens Breue Apostolicum præsentatum fuit coram Reuerendiss. Domino Generali Vicario, Apostolico Delegato per N. de N. Terra N. petentem, &c. & in fidem, &c.

N. Actuarius.

Per quem Reuerendissimum Dominum fuit receptum supra caput, omni, qua decet reuerentia, & promptum, ac paratum se obtulit obedire, iuxta ipsius seriem continentiam, et tenorem, etc. Pro cuius obseruantia mandauit expedire prouisiones in forma, etc. et ita, etc.

N. Vicarius Gen. Apost. Delegatus.

N. Actuarius.

29 Forma Citationis cum inhibitione.

N. Episcopus N.

Ab. N. de N. V. I. D. Eiusdem illustrissimi, & Reuerendissimi Domini Episcopi N. Vicarius, & Officialis Generalis, & Apostolicus Delegatus, &c.

Seruientibus nostræ Curiæ, vel aliarum quarumuis, etc. significamus, qualiter nobis, in nostra Curia fuit præsentatum Breue Apostolicum sub Annulo Piscatoris, non abrasum, non lacerratum, neque in aliqua parte vitiatum pro parte N. de N. Terra N. Cuius tenor talis est; (& inseratur) et facta nobis instantia pro debita prouisione facienda, Nos enim, etc. ideò vobis vt suprà iam dictis dicimus, committimus, et Apostolica, qua in hac parte fungimur authoritate mandamus, quatenus quis vestrum fuerit requisitus ad omnem instantiam, et requisitionem N. de N. personaliter se conferant ad præsentiam Reuerendiss. Domini Generalis Vicarij Ciuitatis N. Actuarij, Scribarum, caterisque Curiæ Episcopalis dictæ Ciuitatis, ipsosque, et quemlibet ipsorum citet, et inhibeat, prout Nos præsentium tenore citamus, et inhibemus, quatenus infra terminum dierum etc. ... vel quam citius potuerint ad Nos, nostramque Reuerendiss. Curiam Episcopalem, Apostolicam delegatam transmittere habeant, et debeant copiam integram in forma valida, sigillatam, videlicet, omnium, et singulorum Actorum in dicta causa fabricatorum, et ad eam amplius non se intromittant,

mittant, tanquam ad Nos legitimè introductam, sed abstineant terminis, in quibus, &c. Nec non inhibeat partem ex adverso, quatenus si sua putauerit interesse, infra eundem terminum personaliter, vel legitimè comparere habeat, & debeat ad videndum aperturam dicti processus, aliàs, &c. cauet de contrario sub pœna ducatorum mille auri de Camera, & pro illis mandati executiuo, & in iuris subsidium Ecclesiastici interdicti, quo ad Reuerendiss. Dominum Generalem Vicarium, & excommunicationis, quo ad Actuarium, & alios, &c. citentur, &c. & referatur in forma, &c. quoniam, &c. In quorum, &c. Datum, &c. die, &c.

N. Vicarius Generalis, & Apostolicus.
Delegatus, &c. *N. Actuar. &c.*
Locus ✝ Sigilli.

10 Fit relatio nuntij se executum fuisse modo, & forma, vt habuit in commissis, &c. Transmisso postea processu fit sequens decretum, vid.

Decretum aperturæ Actorum, siuè litterarum commissionalium.

Per Admod. Ill. & Rev. D. Generalem Vicarium Meloten. ver. gra. Apostolicum Delegatum fuit facta apertura Actorum à Reuerendiss. Curia N. transmissorum, cum termino dierum trium ad illa perencundandum, & ità per hoc suum, &c. & intimetur, &c.

N. Vicarius Generalis, & Apost. Delegat.
Præsentium, &c. die, &c. C. S. P. T.

N. Actuarius.

31 Fit etiam huiusmodi citatio cum inhibitione, & apertura Breuis, alio modo, videlicet.

Forma aperturæ Breuis delegationis cum inhibitione.

N. de N. &c. & in causa huiusmodi Apostolicus Delegatus, &.

Tibi N. de tali loco, et omnibus Alijs, et singulis sua communiter, vel diuisim quomodolibet interesse putantibus et in executione præsentium nominan. et cognominan. Salutem.

Noueritis nuper coram Nobis personaliter comparuisse N. de N. procuratorem talis de tali, et eius nomine etc. et Actualiter, et facto exhibuisse, ac produxisse Breue Apostolicum sub Annulo Piscatoris clausum, et sigillatum Nobis directum, quod peryt per nos recipi, et admitti, ac fieri, et exequi, prout in eo, litterasque citatorias in forma fieri, et committi, cuiusquidem Breuis Apostolici tenor talis, vid. Videlicet (& inseratur totus tenor Breuis) Nos vero volentes Nobis commissa exequi, et debita executioni demandare, prædictum Breue Apostolicum, omni, qua decuit reuerentia recepimus, et admisimus, atque obtulimus nos paratos executioni demandare omnia in eo contenta, litterasque citatorias, et inhibitio tales in forma fieri commisimus. Quo circa tenore præsentium Vobis omnibus, et singulis suprà et infrascriptis, et vestrum cuilibet prædictis omnia, et singula notificamus, et intimamus, ac deduci volumus, et mandamus, ne de præmissis aliquam ignorantiam allegare, seù prætendere valeatis; Et insuper vos, et Vestrum quemlibet citamus, et requirimus, et monemus, quatenus infra terminum etc. post præsentium executionem Vobis assignatum, coram Nobis legitimè comparatis, et quilibet Vestrum comparere debeat cum omnibus suis iuribus ad dicendum, et allegandum quicquid voluerit, vel petestis contrà dictam Nobis factam commissionem, et allegandum causam quare non debeamus in huiusmodi causa ad vlteriora procedere; ac ad assistendum ad omnes, et singulos alios actus in huiusmodi causa faciendos necessarios et opportunos, vsque ad sententiam diffinitiuam et ad ipsam audiendam tempore debito ferenda sententia. Inhibentes quoque Vobis, et vestrum cuilibet per præsentes sub pœna scutorum etc. . . . . . . Cameræ Apostolicæ applican. etc. in iuris subsidium etiam excommunicationis, ac nullitatis attentatorum, et innouatorum, quatenus visis, et receptis præsentibus etc. huiusmodi causa sic coram Nobis in decisa pendente, nullam noctem facietis, aut fieri permittatis contrà supradictum talem de tali, eiusq. res, & bona, sideiussores, depositarios, & inquilinos, in no-

ua iurisdictionis, ac litis pendentia, et Sedis Apostolicæ vilipendium, seu contemptum. Quod si secus factum fuerit, id totum reuocare, et in pristinum statum reducere curabimus, iustitia mediante In quorum fidem etc. Dat. etc. die etc. Anno, etc.

Aliam similem citationem vigore delegationis Apostolicæ vide inferiùs *Subsect. 6. intersecat. 4. num. 52.*

32 Quod si post citationem Inhibitionis de facto fuerit quidquam gestum, contra formam citationis, hoc diceretur attentatum, seù innouatum, quia citatio facit litem pendere, ita vt nihil postea possit innouari. *Clement. 2. Vt lite pendente*, & proinde Iudex Delegatus totum reuocabit & in statum, in quo erat tempore inchoatæ litis, parte petente, reducet, quibusdam tamen casibus exceptis; de quibus Lancellotus de *attentatis*; & notant Vestrius in sua Prax. & Marant *in Spec. aur. par. 6. vers. et quandoq; appellatus, nu. 171. cum plurib. seqq.* Nos latè infra *p. 3. sect. 5. per tot.*

33 *Quo ad quintum*, scilicet qui sint effectus citationis, est notandum, quod principales eius effectus sunt quinque, licet Bal. *in rubr. C. de in ius voc.* plures enumeret.

Primus, est, quod per citationem perpetuatur iurisdictio iudicis citantis *c. gratum. de offic. iudic. deleg. c. cum ab Ecclesiarum de offic. ordinar. cap. cum contingat de for. compet.* & Nos *sup. num. 16.* & sic inducitur litis pendentia *Clem. 2. vt lite pendent.* & sic non potest aliquid innouari.

Secundus effectus est, quod per solam citationem interrumpitur præscriptio. *l. sicut et l. omnes. C. de præscription. trigint. vel quadrag. annor.*

Tertius est, quod citatio dat præuentionem. *c. proposuisti de for. comp.*

Quartus est, quod citatio prohibet variationem fori ipsimet actori. Gloss. *in c. quoniam contra de prob.*

Quintus est, quod per citationem quis efficitur contumax, si citatus à iudice, vt compareat in iudicio, non comparuerit in termino sibi præfixo *l. contumacia ff. de re iudicat.*

SVBSECTIO TERTIA.

De Contumacia Rei conuenti.

SVMMARIVM.

1 QVia ex effectibus citationis est, quando Reus conuentus, si non comparuerit, postquam citatus fuit, efficiatur contumax: ideo de contumacia agendum succedit in præsenti. Est autem aduertendum, quod Nos loquemur tantũ

de con-

de contumacia, quæ incurritur in causis ciuilibus, non in criminalibus, cum diuersimodè in ipsis procedatur, de qua tamen dicemus infra *part. 4. Pract. crim. sect. 7. per tot.* Imò etiam quoad causas ciuiles diuerso modo proceditur in Curijs Ecclesiasticis, & aliter in Curijs sæcularibus, vt patebit ex infra dicendis, & in istis, alio modo, vbi seruatur ius commune, alio verò vbi de iure Regni proceditur.

Vndè, vt mater a contumaciæ perfectè habeatur, plura videnda erunt, & Primò, quid sit contumacia, & vnde dicta, Secundò, quotuplex. Tertiò, requisita contumaciæ quæ sint. Quartò, quibus modis non incurratur. Quintò, quibus penis puniatur contumax. Vltimò, Quot modis purgari possit contumacia.

Quò ad primum, est notandum, quod de iure communi, contumacia est ille actus inobedientiæ, quem facit Reus citatus à Iudice quando non venit ad iudicium in termino peremptorio; vel si veniat, non obediat, vel illicentiatus recedat, vt colligitur *ex c. certum 11. q. 3. cap. de illicita 24. q. 3. cap. si quis autem 18. dist. cap. ex litteris de exc. ff. prælat. cap. causam, quæ de dol. & contum. l. contumacia ff. de re iudicat. lib. ab eo C. quomod. & quand. iud.* cum similib.

Et de iure Regni dicitur etiam, quando quis citatus non facit copiam sui in termino sibi dato, de quo loquitur *Pragm.* quæ incipit. *Relatione, & constitutio Regni* quæ incipit. *Contumax.* & alia incip. *Post litem contestatam.*

2 Circà Secundam partem, vnde dicatur, est notandum, quod contumacia dicitur à contemnendo, quia legitimè citatus, cum non comparet coram iudice, videtur illum contemnere. Vel dicitur à dictione: *con.* & verbo: *tumeo*: nam citatus, dum non comparet, quasi simul inflatur, quod non obediat ipsi iudici, ita Cardin. *in Clem. 1. q. 8. de dol. & contumac.*

3 *Quò ad secundum*, est notandum, quod contumacia triplex est vera, seù expressa: Ficta seù præsumpta seù tacita, seù interpretatiua, & alia euidens, seù notoria. Vera est, quando quis fuit personaliter citatus, vel in domo solitæ habitationis, & citatio peruenit ad eius notitiam, & nihilominus ipse non comparuit *l. ex consensu §. fin. ff. de appellat.* Bartol. *in l. fin. autem reus C. de iudic.* & Speculat. *lib. 2. partic. 1. de contumacia. §. 1. nu. 2.* de qua loquitur *dicta Pragmatica relatione, & constitutio contumax.*

Ficta, seù tacita dicitur, quando quis latitat se, ne citetur, vel impedimentum præstat, ne citatio ad eius aures perueniat, vel qui fuit citatus in domo cum tribus citationibus, licet non fuerit inuentus Specul. *loc. cit.* & de huiusmodi loquitur *constitutio Regni si quis post litem.*

Euidens verò contumacia dicitur, quando citatus expressis verbis dicit nuntio, seù cursori citanti, se nolle comparere, Gloss. *in Clementin. vnica de dolo, & contumac. in verb. manifestè.*

Vnde est obseruandum, quod multum refert scire, quando quis sit verus contumax, quando fictus, & quando euidens, quandoquidem diuersis pœnis subiacet vnus, & diuersis alius quando autem quis dicatur contumax, notatur per Gloss. *in cap. 2. de dol. & contum. his versib.*

Non veniens, non restituens, ettiusque recedens,
Nil dicens, quibusq; tenens, iurare nec volens;
Obscuraq; loquens, isti sunt iure rebelles.

4 *Quò ad tertium*, est notandum, quod ad hoc, vt quis dici possit contumax de iure communi requiritur, quod tribus vicibus citetur, & in vltimo peremptorio per Actorem accusetur cuntumacia, ita habetur *in lib. peremptoria, & l. post edictum, ff. de iudic. & lib. consentaneum*, & ibi Bartol. *C. quomodo, & quand. iud.*

5 De iure vero Regni in ciuilibus requiritur, quod Actor in vltimo peremptorio accuset contumaciam die sequenti; deinde elapso triduo accuset vltimam contumaciam in prima die iuridica, vt disponitur, *in d. Pragmat. incip. relatione.* Verbi grat. cadit dies termini peremptorij citationis in die 5. mensis Iunij tunc accusatur prima contumacia, eo modo, prout inferius, die 6. quæ sequitur, si non sit dies festiuus, quia tali casu est expectandum vsque ad aliam diem iuridicam, Deinde expectatur triduum, nimirum die septima, octaua, & nona, nihil agendo. Quo elapso, die decima sequenti si iuridica fuerit, accusatur vltima contumacia.

Sed vt rectius procedamus, expedit quidem ponere practicam contumaciarum in Iudicio liquidationis instrumenti, vigore Ritus Mag. Cur. Vic. 166. & 179. quæ quotidie occurrit in Curijs Ecclesiasticis præsertim in Regno, contra Clericos fieri, vt ex ea colligatur praxis in alijs causis.

Quod iudicium fit tali modo: comparet in Curia coram Domino Vicario Generali Titius talis, & porrigit libellum contra Sempronium Clericum, in quo instat procedi contra illum vigore instrumenti, quod de facto præsentat; tunc Vicarius mandat citari dictum Sempronium tali vel simili modo; videlicet.

Citationis forma super liquidatione instrumenti.

Ponitur Titulus, *vt sup. Subsect. 2. num. 29.*

6 *Ad omnem instantiam, & requisitionem Titij talis Ciuitatis, seu terræ N. &c. citetur per vnum ex seruientibus nostris, Clericus Sempronius. N. quatenus prima die iuridica hora causarum solita personaliter compareat coràm Nobis, & nostra Curia responsurus eidem instanti super tenore publici, & liquidi instrumenti in Actis dictæ Curiæ præsentati, & in vltimo peremptorio termino contrà ipsum liquidandi iuxta ipsius formam pro ducatis centum capitalis, & pro terçijs hucusque decursis, & non solutis; tantò minus, quantò per veras apocas de recepto apparuerit soluisse, alias &c. quoniam &c. Datum Castriuill. (Ver. Grat.) die 1. Februarij 1666.*

N. Vicarius Generalis. *N. Notarius &c.*

Fit relatio nuntij, seù cursoris in forma, de qua diximus supra *subsect. 1. de libell. num. 23.* postea accusantur contumaciæ sub tali, vel simili forma, videlicet.

Forma Contumaciarum.

7 *Die quinta Februarij 1666. Castriuillarum, ver. grat. in Palatio Episcopali Curia sedente pro Tribunali, &c. & instante supradicto Titio tali, & petente, &c. accusata fuit prima contumacia in forma, &c.* *N. Actuarius &c.*

Die nona mens. Febr. Castriuillarum, non fuit tenta Curia, quia fuit dies Dominica.

Die Decima eiusd. mens. prædicti. Castriuillarum in Palatio Episcopali Curia sedente, &c. instante supradicto Titio tali, & petente, &c. accusata fuit vltima contumacia in forma contrà prædictum D. Clericum Sempronium, & instetit liquidari instrumentum pro petita summa ducatorum centum capitalis pro tunc, saluo iure pro tertijs hucusque decursis, &c. in forma &c.

Qui vocatus in Banco iuris non comparuit, nec ipse Sempronius, neque alius pro eo, vt ideò reputatus fuit contumax & in fidem, &c. & iudicialiter prouisum, vt infra, &c.

N. Actuarius, &c.

Quo facto solet de benignitate, & æquitate expectari altera dies vel citari denuo ad primam diem; alibi verò statim fit sequens decretum: videlicet.

Decretum super liquidatione Instrumenti.

8 *Et per Reuerendiss. Dominum Generalem Vicarium in contumaciam supradicti Clerici Sempronij fuit prouisum, & decretum stante eiusdem contumacia in non curando mandatis Curiæ obedire, fore, & esse contra ipsum procedendum ad liquidationem prædicti instrumenti, & proindè delato iuramento supradicto Titio tali, pro vt manu tactis scripturis formiter in manibus nostris iurauit, &c. & recensuit prædictum instrumentum pro dicta summa, saluo iure residui, &c. ut sic fuit liquidatum prædictum instrumentum, pro ducatis centum, pro quibus pœna curiæ, etc. ac expensis, etc. nec non fuit pariter prouisum, quod exequatur contrà prædictum Clericum Sempronium realiter, & personaliter, prout præsenti decreto exequi mandatur, &c. & expediantur litteræ exequutoriales in forma, &c. & ita per hoc suum, &c.* *N. Vicarius Generalis.*

Prouisum Castriuillarum die decima tertia Februarij Cur. Sed. Pro Trib. &c. præsentibus N. N. & N.

N. Actuarius.

9 Forma

9 Forma litterarum executorialium in vim supradicti Decreti.

Ponatur Titulus, &c.

Nuncijs, & servientibus nostris, vel aliarum quarumuis Curiarum, &c. insolidum, &c. Ad omnem instantiam, & requisitionem Titij talis exequatur realiter, & personaliter contra, & adversus D. Clericum Sempronium pro ducatis centum capitalis, necnon pro alijs ducatis quindecim pro pœna, & expensis, ac expeditione præsentium, & pro vestro iusto, & competenti salario, & hac virtute liquidationis instrumenti facta, & decreti, vt in actis, &c. qua executione facta in calce præsentium adnotetis bona executa, & penes fidam personam Ecclesiasticam ponatis, si contigerit exequi in bonis, &c. Si verò de persona, ad nostros carceres ducatis, &c quibus permaneat; donec integrè soluerit, vel alio modo, concordauerit, &c. Dantes, &c. mandantes, &c. quoniam, &c. Dat. Castrivill. in Episc. Palat. die 14. Febr. 1666.

N. Vicarius Generalis.

N. Actuarius.

Reliqua quoad Instrumentorum liquidationem via Ritus, vide apud Marant. *in Spec. Aur. p. 6. act. 8. à num. 1. vsque ad 42.* & ibi Foller. *in addit.*

10 *Quoad quartum* est notandum quod ex pluribus causis & rationibus contumacia non incurritur.

Primò, quando Curia non regitur in vltimo peremptorio; nam tunc si citatus non compatuerit, non per hoc efficitur contumax. *lib. ex quacumque*, & ibi Gloss. *ff. si quis in ius vocatus non ierit.*

Secundò, non efficitur contumax, si reus citatus non comparuit, ob aliquam infirmitatem quæ illum pertenerit. *l. quæsitum ff. de re iud.* nisi sit leuis, quæ non impediat. in Regno tamen per *Ritum magn. Cur. Vic.* 176. non excusatur quis à contumacia, propter infirmitatem, nisi habeat fidem medici, quam Iudici præsentare tenetur.

Tertiò, quando fuit citatus à minori iudice, & postea vocatus est ad Tribunal supremum Alexand. *in l. 2. §. 2. ff. si quis caution.*

Quarto excusatur, propter infirmitatem consanguineorum suorum. Idem Alex. *ind. l. quæsitum ff. de re iud.*

Quinto excusatur, propter paupertatem, vt si non haberet vestes proprio statui decentes ad comparendum. Marant. *in Aur. Spec. par. 6. in 2. membr. iudicial. ver. & aduertatur circa contumacias. n. 5. & seq.* vide infra *par. 4.* alius casus, *in Pract. crimin. sect. 7. n. 8.*

11 *Quoad Quintum* est notandum, quod diuersis pœnis punitur contumax de iure communi; Quarum prima est, quod patitur missionem in possessionem ex primo decreto pro quantitate debiti. *lib. fulcinius, §. 1. ff. ex quib. caus. in possess. eatur lib. si finita, §. Iulianus, ff. de damn. infect. & tot. tit. ff. & C. de bon. Author. Iudic. possid.* quæ pœna procedit etiam de Iure Regni, *per dictam pragm. relatione*; in qua tamen additur esse in electione actoris, an velit se immitti in possessionem bonorum rei contumacis pro quantitate debiti ex primo decreto, vel petere terminum ad probandum. Et si Reus post interpositionem primi decreti perseuerauerit in contumacia, peruenitur ad interpositionem secundi decreti, per quod Actor missus in possessionem ex primo decreto, declaratur verus dominus bonorum contumacis, *vt habetur in dicto §. Iulianus*: Bartol. *in l. dum proponas. Cod. de bon. author. iud. possid.* & in Regno, est alia *pragmatic. incip. Reo*. Et ista missio in possessionem fit per viam mandati executiui, siue mediantibus litteris executorialibus in Regno, quæ sunt expediendæ more solito per Actuarium, quarum forma potest desumi ex alijs similibus.

12 Est tamen aduertendum, quod ea, quæ diximus procedunt tam de iure communi, quam de iure Regni in Curijs secularibus; in Curijs verò Ecclesiasticis vbi regulariter omnes causæ sunt ordinariæ, non potest peti talis terminus ad probandum, quantumcumque reus sit contumax, quia tali casu si proferretur sententia diffinitiua, esset ipso iure nulla cum toto processu desuper fabricato, eò quod deficeret litis contestatio, quæ totius iudicij fundamentum dicitur, vt *in cap. dudum 2. de elect. cap. exhibita de iudic. et cap. vnic. de litis contest.* Quod tamen fallit in causis priuilegiatis, in quibus procedit[ur] summariè, etiam in Curijs Ecclesiasticis, *vt diximus supra*. Vnde concludendum est, quod si agatur in foro Ecclesiastico, reali, vel personali actione, tunc Actor mittitur in possessionem ex primo decreto, & postea ex secundo, *iuxta c. quoniam frequenter, §. in alijs. Vt lite non cont.* & non potest petere terminum probatorium Actor, vt petitur in foro seculari, vbi non requiritur litis contestatio, quia in Regno, vt etiam diximus, causæ sunt summariæ, & datio termini habetur loco litis contestationis, vt suo loco latius dicemus.

Quid autem sit primum, & secundum decretum dicemus inferius. *seq. subsect. 4.*

13 Secunda pœna est, quod contumax non auditur, nisi reficiat expensas Actori *l. Sancimus, C. de iudic.* Deductis tamen expensis primi mandati, seù prouisionis primo loco expeditæ; ac etiam deductis alijs factis in prima contumacia. Et si voluerit recupare possessionem per reuocationem primi decreti tenetur præstare cautionem de stando iuri, *per auth. ei qui iurat, C. de bon. auth. Iud. possid.*

14 Tertia pœna est, quod potest mulctari pœna pecuniaria *l. 1. ff. si quis iusdic. non obtemp. l. 2. ff. si quis in ius vocat non ierit*; quod intelligitur si sit verus contumax, non fictus. Isern. *sup. constitut. Reo: Reiuendicatione.*

15 Pœna verò, quæ à contumace soluitur, nomine mulctæ, in Regno est nouem vnciarum, *per d. constit. reiuendicationes, & per Rit. Magn. Cur.* 239. Sed quoad dictam pœnam est attendenda consuetudo locorum.

16 Quarta pœna contumacis est, quod potest carcerari. *L. consentaneum C. quomod. & quand. Iud. § si verò. Auth. de exhib. reis,* & Isern. *in constit. si quis post litem in princ.* Quod tamen in ciuilibus nescio an seruetur in Praxi, nunquam enim vidi carcerari contumacem, nisi in criminalibus.

17 Quinta pœna est, quod potest excommunicari. Gloss. *in cap. 1. de dol. & contumal. & in cap. constitutus de sentent. excom. in 6.* Felin. *in c. 1. col. 5. ver. verum de iudic.* Bald. *in leg. 3. vers. notandum C. de procur.* Sed hæc pœna procedit in criminalibus, non in ciuilibus. Quod si possit haberi exequutio realis, vel personalis, non debet excommunicari, iuxta mentem Sac. Concil. Trident. *sess. 25. de reform. c. 3.* vt suo loco dicemus infrà *p. 4. in pract. crimin. sect. 7. n. 5. p. 5. prax. 7. n....*

18 Sexta pœna est, quod verus contumax amittit beneficium appellationis. *l. in consensu. §. fin.* & ibi Gloss. & Bart. *ff. de appell. l. 1. C. quor. appellat. non recip.* Butr. & Innoc. *in cap. tenor de re iud.*

19 Septima est, quod in non respondendo positionibus, vel nolendo iurare de calumnia, habetur pro confesso. *cap. si post prositum de confess. in 6.* vbi DD. & *l. 2. §. quod si actor.* & ibi DD. *C de iuram. calumn.* Et de positionibus *est Regia Pragm. in Regno quæ incipit Quinta die & rit. Magn. Cur. Vicar.* 250. per quem seruatur, quod Reus citetur tribus vicibus, vt veniat ad se examinandum responsurus super articulis, & in vltima citatione inferitur tenor articulorum. & postea interponitur decretum, quod habeatur pro confesso. & à tali decreto non datur appellatio, *vt in d. rit. habetur* nisi sit absens. *al. in l. 1. §. fin. col. 2. ff. si quis iusdic. non ab tempor.* quia absens non potest haberi pro confesso. Quod decretum solet incipi sub tali vel simili forma.

Decretum contra contumaciam, quod habeatur pro confesso.

Et per Dom. N visa contumacia N. non respondentis positionibus pro parte. N. actoris productis fuit prouisum, & declaratum illas haberi pro confessatis, vel alias negatis, prout dicto producenti magis prodesit, & d. N. contumaci, & respondere neganti magis nocet, & ita &c. omni. &c.

Multas alias pœnas contumaces inflictas, si quis videre cupiat, adeat Marant. *in spec. Aur 6. p. memb. 2. ind à n. ... vsq; ad* 37. vbi etiam quædam ex istis inuenies, & Afflict. *sup constit. Regni: contumaciam, in princ* & Foller *in Pract. crim. foro facul. vers. Bannantur à n. 14. cum plur. seqq.* & Nos dicemus infra *in Pract. crim. cum p. 4 sect. 5. n. 2.*

20 Est tamen aduertendum, pœnas contra contumaces, tunc locum habere, quando petitur aliquid dari, vel fieri, secus si fiat citatio per edictum, vt quicumque sua putauerit interesse, compareant, quia talis citatio est voluntaria, non necessaria, quæ arctet ad comparendum. Castrens. & Alex *in lib. ta. stament. C. de test.* Afflict. *decis. 2. & 24.* Et similiter quod nunquam

quam proceditur per iudicem in ciuilibus contrà contumaces ad aliquem actum nisi altera parte instante. Bart. *in Auth. ei qui appellat. in fin. C. de tempor. appellat.* de qui Adden. ad Marant. *in spec. par. 6. membr. 2. num. 16.*

21 Sed quæritur, quid iuris, si fit contumax Actor in non comparendo, vt si citari fecerit Reum, qui quidem comparuit in vltimo peremptorio, sed ipse actor non comparuit?

Respondetur, nullam aliam Actorem incurrere pœnam, nisi quod euanescit, & circumducitur citatio. *lib. & post edictum. §. 1. ff. de iudic.* ac Reus liberatur ab obseruatione iudici, & ipse actor soluet expensas reo & non admittetur vlterius in causa, nisi sufficienter cauerit de comparendo in posterum, *vt habetur in cap. actor de dol. & contumac. in 6.* & notatur *in lib. eum qui temerè ff. de iudic.* Et in Regno adest *constit. incip. spontè volentibus*, & ibi Isernia, ad stipulatur etiam *ritus Magn. Cur. Vicar. incip. item seruat ipsa Curia sub rubr. de pænis super condemnat. in b. fiend. ad sextam* & Grammatic. *decis. 83.* Et in criminalibus actor contumax punitur ad Sextam partem bonorum mobilium, vltra expensas. *per constit. Regni: Accusatorem temeritas.*

22 *Quoad vltimum* est notandum, quod contumacia purgari potest. Primò per refectionem expensarum, & præstando etiam cautionem de stando iuri, *vt habetur in Pragmatic. relatione in fin.* sed refectio expensarum non procedit, quando minor fuit effectus contumax, & vult purgare contumaciam, quia non soluit expensas actori; & similiter quando citatus, iusta causa impeditus non potuit comparere Affl ct. *decis. 29. numer. 3.* satisdatio verò de stando iuri, præstanda est in loco iudicij non domicilij, Afflict. *decis. 37.*

Sed quid iuris, quando contumax purgata contumacia per refectionem expensarum voluerit opponere exceptionem declinatoriam fori, an admittatur?

Respondetur negatiuè. *per lib. si fideiussor ff. qui satisdar. cogant.* Quod est in odium contumaciæ.

23 Secundò purgatur contumacia per comparitionem de sero in vltimo termino peremptorio, quæ potest fieri, vsq; ad mediam noctem in Regno ad primum cantum Galli; vt notant Regnicolæ *super capitulo Regni item si quis bannitur.* Franch. & ibi Add *decis. 685.* Et si agatur super liquidatione instrumenti, vigore ritus Magnæ Curiæ Vicariæ 166. & 109. debet comparere per se, non per Procuratorem, vt *in dictis ritib. habetur*, licet de æquitate admittatur comparitio, etiam per consanguineos, aut per Procuratorem: cuius quidem comparitionis forma talis esse solet in Tribunali laicali supremo M. C. V videlicet.

In Magna Curia Vicaria comparet N. dicens die tali ..... contra ipsum fuisse liquidatum instrumentum in eadem die ad instantiam N Et quia comparens ipse tempore liquidationis, iusto impedimento detentus comparere non potuit, Ideo comparet nunc de sero, et instat contra ipsum non procedi ad iuris pænam, offerens se velle comparere in eadem Magn. Cur. Vicar. ad omnem requisitionem ipsius, ita dicitur iste, et omni alio meliori modo, etc.

SVBSECTIO QVARTA.

De Primo, et Secundo Decreto.

SVMMARIVM.

1 *Primum Decretum, est missio prima in possessionem bonorum Contumacis.*

2 *Missio in possessionem ex primo decreto actione personali, et actione reali, an distinguatur.*

3 *Secundum decretum, est secunda missio in possessionem bonorum contumacis.*

4 *Secundum decretum est diffinitiuum, non interlocutorium.*

5 *Tempus necessarium inter primum, et secundum decretum.*

6 *A pretium legitimum præsumitur ex diuturna possessione.*

7 *Secundum decretum in omnibus causis interponi potest.*

8 *Contumax perseuerans in contumacia condemnari potest per sententiam.*

9 *Differentia inter primum, et secundum decretum.*

10 *Summarium iudicium, quando dicatur.*

11 *Secundum decretum transfert verum dominium, primum verò detentionem tantum.*

12 *Missionis in possessionem ex primo decreto Forma decreti.*

13 *Mandatum exequtiuum, siuè littera exequtoriales realiter tantum.*

14 *Contumax impeditus restituitur.*

Reuocationis mandati forma Decreti.

15 *Citationis forma ante secundi decreti interpositionem.*

16 *Secundum decretum qualiter interponendum.*

Adiudicatio bonorum per secundum decretum, quomodo firmetur, et eius decreti forma.

1 Diximus supra *in præced. Subsect. num. 11.* quod inter alias pœnas, quibus punitur contumax, vna est, quod patiatur missionem in possessionem ex primo decreto pro quantitate debiti; & si perseuerauerit in contumacia, deuenitur ad interpositionem secundi decreti Ideo videndum erit, quid sit primum decretum. Secundò, quid sit secundum decretum. Tertiò quod tempus requiratur, vt vtrumque fiat. Quarto, An detur differentia inter vtrumque.

Quoad primum est notandum, quod primum decretum est prima missio in possessionem quæ fit per Iudicem in bonis contumacis eo ipso, quod incipit esse contumax, & fit pro mensura debiti tantum, quando agitur actione personali. *l. cum proponas, C. de bon. author. iud. poss. l. Fulcinius, §. 1. ff. quib. ex caus. in poss. eat. & l. si finita. §. Iulianus, ff. de damn. infect.* vbi Bart. & DD. Si verò agatur actione reali, tunc mittitur actor in possessionem totius rei petitæ. *l. si quis emptionis, §. sed si quis C. de præscript. 30. vel 40. annor.* & habetur *in cap. contingit, & cap. prout de dol. & contum.* Et de iure Regni est *constit. quæ incipit: Reiuendicatione, & pragm. incip. Reo*, & ad talem effectum, sunt expediendæ litteræ exequutoriales, vel mandatum exequtiuum, vt inferius.

2 Sed quæritur quinta sit ista mensura debiti?

Respondetur, quod debet esse tanta, vt res valeat plusquam erit debitum Gloss. *in Authent. Et qui iurat. vers. & mensuram C. de bon. author. iudic. possiden.* sequitur Luc. de Pen. *in l. quoties colum. penalt. C. de dignitat. lib. 12.*

Quæritur secundò, an detur aliqua differentia inter missionem in possessionem ex primo decreto actione personali, & missionem actione reali?

Respondetur affirmatiuè, nam si quis missus fuerit in possessionem actione personali, nullum acquirit dominium, sed tantum consequitur detentionem, causa custodiæ, vt habetur *in d. lib. cum proponas*, vbi Bart. *lib. 3. §. fin. & lib. si quis ante, ff. de acqu. poss & l. 1, qui in princ. ff. quib. ex caus. in poss. eat.* lucratur tamen fructus, quos tenetur computare in sortem principalem Bartol. *in l. si finita præc. §. Iulianus, numer. 5 ff de damn. infect.*

Sed quando agitur actione reali, & actor missus fuit in possessionem bonorum contumacis ex primo decreto, tunc efficitur verus possessor, vt habetur *in d. c. contingit, etc. prout de dol. et contum.* & per DD. *in d. l. 3. §. fin. ff. de acquir. poss.*

3 *Quoad secundum* est notandum, quod secundum decretum, est secunda missio, quæ fit per Iudicem, contra eumdem reum contumacem perseuerantem in contumacia, DD. *in præalleg. iurib.* Hoc autem maius affert præiudicium, quam primum, quia transfert veram possessionem Actori, vt habetur, *in d. lib. 3. §. fin. iunct.* Gloss. *in verb. nobis ff. de acquir. possess.*

Transfert etiam dominium, si reus erat dominus; alia vsucapiendi conditionem. Gloss. & Bart. *in l. prætoris, in princ. & in d. l. si finita, §. Iulianus, ff. de damn. infect.* & Gloss. *in l. 2. in fin. ff. si ex nox. caus. agat.*

4 Sed quæritur, an hoc secundum decretum dicatur interlocutorium, vel diffinitiuum.

Respondetur esse diffinitiuum, vt testatur Geffred. *in Authent. Qua in prouincia C. vbi de crim. agi opor.* sequitur Goid. Pap. *decis. 10* & ideo non potest à iudice reuocari, veluti posset, si esset interlocutorium. *l. quod iussit ff. de re iudic.*

Est tamen aduertendum, quod ante interpositionem secundi decreti debet reus citari de nouo ad videndum interponi secundum decretum infra competentem terminum; quo casu si comparet, & adimplet omnia refectis expensis erit admittendus.

5 *Quoad tertium* est notandum, quod tempus, in quo reus perse-

perseuerare debet in contumacia, adhoc, vt deueniri possit ad interpositionem secundi decreti, si arbitratum Iudici de Iure communi, secundum Ciuilistas, vt notat Bartol. *in d. l. cum proponas C. de bon. author. iud. poss.* secundum verò Canonistas de æquitate Canonica, requiritur lapsus vnius anni à die primi decreti, vt per illius Iudex deueniret ad interpositionem secundi decreti. Felin. *in cap. consuluit col. 2. de offis. deleg.* vbi testatur de communi, nisi aliter videretur aliqua iusta causa.

De Iure verò Regni statutum est, quod si Reus perseuarauerit in contumacia per tres menses numerandos à die interpositionis primi decreti, tunc ipsis tribus mensibus elapsis potest deueniri ad interpositionem secundi decreti. Quo concesso habet reus alium mensem, infra quem potest recuperare tenutam, dummodo soluat debitum Actori, vna cum expensis. Elapso verò mense post secundum decretum Actor efficitur verus dominus, & possessor irreuocabilis illius rei, ad quam missus est in possessionem. Sed res debet illi adiudicari mediante appretio pro mensura debiti ita habetur *in Pragmat. quæ incip. Relatione*, & in alias, *quæ incip. Reo*. Et ante secundum decretum potest reus quandocumque voluerit infra tres menses recuperare tenutam, soluendo expensas, & præstando cautionem de stando Iuri, & hoc procedit, tam de Iure Regni, quam de Iure communi. *per d. Authent. & qui iurat. C. de bon. author. iud. poss.*

6 Sed quæritur, quid iuris, si actor fuit missus in possessionem rei, ob contumaciam Rei ex secundo decreto, sed non mediante appretio facto per appretiatores, & diù stetit in possessione, num per istam diuturnam possessionem possit præiudicari quod interuenerit appretium, iuxta dispositionem *d. pragm. Reo?*

Respondetur affirmatiuè, auctoritate Baldi *in l. qui aliena*, §. 1. *ff. de acquir. hered.* & ita decreuisse sacr. Conc. Neapol testatur, Affl. *in decis. 168. n. 3.*

7 Quæritur secundo, an secundum decretum possit interponi in omnibus causis?

Respondetur affirmatiuè eum Bartol. *in lib. 1. prot. si finitu, §. Iulianus columm. antepen. ff. de damn. infect.* & est text. *in d. Auth. Et qui iurat, & in d. l. Fulcinius §. 1. & 2.* & ibi Bart. *ff. quib. ex causs. in poss. eat.* Quidquid dicat Glos. *in l. iubere cauere ff. de usurfd. omn. iud.* vbi tenet, quod solum in causa damni infecti, & non in alijs possit interponi secundum decretum, quia communiter contrarium tenent omnes, vt testatur Marant. in *spec. Aur. p. 6. memb. 2. n. 12. circa fin. vers. in quibus autem casist*, videatur Specul. *in lib. 2. partic. 1. rubr. de primo decreto*, §. 3. *restat. n. 1.*

8 Quæritur tertiò, quid Iuris, quando Actor non elegit interpositionem secundi decreti, post missionem in possessionem ex primo decreto si reus perseuerauerit in contumacia; sed elegit dationem termini probatorij in Regno, *iuxta d. pragm. relatione*; & processus fuit compilatus per actus ordinarios, etiam in contumacia, numquid possit ferri sententia contra reum contumacem, si perseuerauerit in contumacia?

Respondetur affirmatiuè. nisi moriatur primus Index, eoram quo fuit compilatus processus in contumacia; aut iusta causa mutetur; quia tunc fieri debet citatio à nouo Iudice successore, non obstante formatione processus facta à primo Iudice, qui processit in contumaciam, ita decreuisse sacrum Conc. testatur Minadeus *decis. 28.* & Franch. *decis. 417. n. 3.* Quod est menti tenendum, quia quotidie occurrere solet.

9 *Quoad quartum* est notandum, quod inter primum, & secundum decretum dantur duæ differentiæ. Quarum prima est quod ad interponendum primum decretum, sufficit vt summariè constet de debito petito, per testes, vel per iuramentum Actoris, vt inquit Glos. *in d. l. Fulcinius §. 1. vers. oporter. ff. quibus ex caus. in poss. eat.* vt habetur in *const. Regni: contumacem*; & in alia, *si quis post litem contestatam*, & in alia: *Quæstiones Iurisperitorum, num.* . Sed ad interpositionem secundi decreti, est necessaria plena causæ cognitio, vt colligitur *ex d. l. cum proponas C. de bon. author. iud. poss.* vb. Bar. & Affl. *in d. constit. Quæstiones Iurisperitorum.* Ratio est, quia ex primo decreto non nascitur tantum præiudicium; sed ex secundo decreto maximum paratur præiudicium, quia transfertur vera possessio, & dominium; *vt sup vidimus.*

10 Sed quæritur quid dicatur summariè probari?

Respondetur cum And. de Isern. *in proæm. citat. const. quæst. Iurisper.* quatuor modis aliquid dici summariè fieri.

Prax. Vicar. Caroli Pelleg. Par. II.

Primo quantum ad probationem, vt in casu nostro, & habetur *in l. Thesaurus ff. ad exhiben.*

Secundo, quando aliquid cognoscitur, non dato libello, *vt in d. Authent.* Et qui iurat. *C. de bon. Author. ind. poss. & l. de sub. morps. C. de naufrag. l. 11.*

Tertio, quantum ad exequendum *Authent. nisi breuiores. C. de sentent. ex breuil. recitand.*

Quarto quando sumus in exequutione sententiæ, quæ, à Iudici debet exequutioni mandari summariè, & de plano, *l. à Diuo Pio, §. si super. ff. de re iudic.* Iserotum sequitur Affl. *in cad. tit. const. Quæstiones Iurisp. n. 9.*

11 Secunda differentia inter primum, & secundum decretum, est, quod Actor per interpositionem primi decreti acquirit solummodo nudam detentionem, custodiæ causa, vt superius dictum fuit, sed per secundum decretum fit verus dominus, & possessor irreuocabilis, vt habetur *in Iuribus allegatis sup. in proxed. subsect. n. 11.* & ideo debet plenè constare de debito per instrumenta, vel per testes, secundum Bartol. *in d. l. cum proponas, & l. fin. §. sin autem C. de bon. author. iudis. poss. & in d. l. Fulcinius, §. cum hoc ff. quib. ex cauf. in poss. eat.*

12 Huiusmodi missio in possessionem, vigore primi, vel secundi decreti fieri solet tali, vel simili modo videlicet.

Decretum missionis in possessionem ex primo decreto.

Et per Dom. Generalem Vicarium N. visis libello & petitione N. contra talem N. producta & contumacia eiusdem talis N. Rei conuenti nihil respondentis, neque excipientis contra dictum libellum, fuit prouisum, & decretum fore, & esse relaxandam executionem contra dictum talem N. Reum conuentum in pœna contumaciæ ex primo decreto super tali re pro petita summa. & expensis ex primo decreto (siuè ex secundo mediante appretio, &c.) *prout exequi, & in possessionem mitti mandatur, &c. & ita, & hoc suum, &c. Et expediantur litteræ executoriales siue mandatum executiuum in forma, &c. Datum, &c.*

Vel alio modo, vt alibi fieri solet: videlicet.

Qui, &c. Visa petitione N contra N. de N. producta, & contumacia eiusdem N. de N. Rei conuenti nihil excipientis contra dicta petitionem, tenutam petitam concessit super bonis, de quibus in petitione pro summa in instrumento contenta, vna cum expensis, & mandatum quodcumque necessarium, & opportunum fieri mandauit, & relaxauit, & omnia, &c.

13 Deinde expeditur mandatum executiuum tali, vel simili forma, videlicet.

Mandatum executiuum realiter tantum.

Exequatur realiter, & in bonis ad instantiam N. de N. contra, & aduersus talem de tali Reum conuentum, & contumacem pro summa scutorum tot vigore decreti, & ex causis, de quibus in processu, &c. factaque exequutione mittatur in eorum possessionem N. in contumaciatis N. nec non pro scutis tot pro expensis, & præsentium expeditione, &c.

Vel alio modo, prout solet alibi fieri.

Vobis omnibus, et singulis executoribus Nostra Curia salutem, etc.

Tenore præsentium præcipimus, et mandamus, quatenus visis præsentibus et postquam pro parte nostra, ad instantiam N. fueritis requisiti, vel ad vestram notitiam deductum fuerit, siuè alter vestrum fuerit requisitus, sub pœna scutorum tot.... applicandorum, etc. debeatis, et quilibet vestrum debeat accedere ad talem domum, vel tale prædium, et in possessionem ipsius N. de N. ponatis, et immittatis amoto ex illo quouis alio detentore, et sic immissum manuteneatis, et defendatis, et hoc virtute nostræ sententiæ, sic, etc. Dantes, etc. Datum, etc. die, etc.

N. Iudex, etc.

N. Notarius, etc.

Vel alio modo.

Ponatur titulus, &c. vt in alijs formulis.

Per vnum ex seruientibus nostris, vel quorumuis Curiarum, &c. ad omnem instantiam & requisitionem N. exequatur realiter tantum contra N. pro summa ducatorum tot . . . , per ipsum dicto N. debitis, ex causa tali, & alias prout in actis, &c. in eius contumaciam in vim nostri decreti, &c. nec non immittatis in possessionem bonorum exequutorum N. vigore eiusdem nostri decreti, &c. Et pro expensis, & pro præsentium expeditione, & suo sigillo, & competenti salario, &c. Datum, &c. quorum, &c. Datum, &c. die, &c.

Sequitur relatio nuncij super executione.

14 Quod si reus post immissionem bonorum ex primo decreto, iuxta supradicta, comparuerit, & allegauerit se iustè, & legitimè fuisse impeditum, probato summariè impedimento, & refectis expensis, admittetur ad iudicium, vt se defendat; Præstita etiam cautione de stando iuri in forma &c. & constituendo procuratorem in loco iudicij benè instructum, reperibilem, & Curiæ notum, & tunc dicetur contumaciam purgasse, & sic fieri solet aliud decretum, in quo reuocatur mandatum relaxatum in contumaciam, in tali vel simili modo videlicet.

Decretum reuocationis mandati.

Et per Curiam Episcopalem N sine aliam, &c. Visis probationibus summariè captis super legitimo impedimento N. visis alijs actis, &c. fuit prouisum, & decretum, mandatum contra ipsum N in contumacia relaxatum, & legitimè exequutum, vigore nostri primi decreti, per quod dictus N. fuit missus in possessionem bonorum exequutorum pro summa ducatorum tot, occasione, de quibus in actis, &c. fore, & esse reuocandum, prout reuocatur, &c. ipsumque N. Reum contumacem esse admittendum in terminis suis, &c. refectis tamen expensis, copiamque petitionis esse illi consignandam cum termino . . . ad respondendum, &c. Et ita per hoc suum, &c. omni, &c.

15 Si verò Reus non comparuerit, sed Actor denuò præsentauerit libellum, in quo petierit adiudicationem bonorum exequutorum vigore primi decreti, in quibus fuit missus in possessione pro quantitate sui crediti, tunc erit audiendus, & sic in eodem libello, siue petitione dandus est terminus in contumacia Rei, & Actor probabit se esse creditorem in ea quantitate, & quod bona exequuta fuerunt, & sunt de bonis, & in bonis eiusdem N. sui debitoris Sed antequam deueniatur ad secundum decretum, citandus est de nouo Reus ad videndum interponi secundum decretum, infra terminum aliquot dierum, habita ratione ad loci distantiam & ad alias circumstantias arbitrio Iudicis iudicandas:

Quæ citatio talis, vel similis esse solet, videlicet.

Forma Citationis ante secundum Decretum.

Ponatur titulus more solito &c.

Seruientibus nostris, vel quorumuis Curiarum insolidum, &c. Committimus, & mandamus, quatenus receptis præsentibus ad omnem instantiam, & requisitionem N comparentis, siue, &c. omnia in supradicta comparitione, seu petitione exposita notificent N. Reo conuento, eumque citent, moneant, & requirant vt infra terminum præcisè, & peremptoriè, &c. legitimè compareat coram Nobis, & nostra Curia ad dicendum, opponendum, & allegandum aduersus exposita prædicta quid quid dicere, opponere, & allegare voluerit; & quare ea fieri, & exequi non debeant; & deinde in antea cum continuatione ad omnes & singulos actus gradatim, & successiuè faciendos in præsenti causa, vsque ad sententiæ diffinitiuæ prolationem, illiusque exequutionem inclusiuè, etc. Vel constituat legitimum procuratorem degentem in hac Ciuitate, reperibilem, idoneum, et instructum, etc. Cui, etc. Alias, etc. Citat, et refert, etc. Quoniam, etc. Datum, etc. die, etc.

N. Vicarius Generalis. *N. Actuarius.*

Fit relatio executionis citationis more solito, & expectatur per tres dies. Et si comparuerit in termino adimplendo omnia supradicta, admittendus erit.

16 Triduo tamen transacto & non comparente, Accusata prima contumacia, *vt in præced. subsect. 3. num. 7.* fit decretum procedendum esse contra ipsum debitorem ad omnes, & singulos actus necessariè faciendos in contumacia. Quo facto Actor instabit, vt sibi adiudicentur bona exequuta ex primo decreto mediante appretio expertorum, & tunc facta priùs publicatione, & conclusione in causa, Iudex interponit secundum decretum, in quo declarat dictum N. debitorem esse legitimum contumacem, & bona exequuta esse adiudicanda N. creditori pro quantitate sibi debita, mediante appretio expertorum, ad effectum, vt de illis liberè, & licitè disponere valeat in futurum, vt verus dominus. Facere tamen debet probationes priùs se esse creditorem in ea quantitate, & quod bona sunt eiusdem debitoris, vt supra dictum fuit.

Quod decretum est legendum for[mi]ter Curia pro Tribunali sedente more solito in contumacia dicti debitoris, & deinde elapsis decem diebus expediuntur litteræ exequutoriales pro exequutione secundi decreti, alioquin sine illis, exequi non potest dictum secundum decretum.

Quod decretum adiudicationis solet esse tale, vel simile, videlicet.

Decreti adiudicationis.

Et per Curiam N. etc. Visis actis, etc. Scripturis in processu præsentatis, etc. visis probationibus N. ex quib. constat esse verum creditorem N. in summa tot, et quod bona exequuta sunt eiusdem sui debitoris; Visa ipsius contumacia visis videndis, et consideratis de iure considerandis, etc. fuit prouisum, et decretum, bona exequuta ad instantiam dicti N. vigore primi decreti alias lati sub die tali in quibus fuit missus in possessionem, fore et esse adiudicanda eidem. N. creditori, prout adiudicantur, etc. pro summa, et quantitate sibi debita, mediante tamen, et primo appretio & æstimatione per expertos adhuc effectum electos facta, adhoc vt in futurum de illis liberè, vt verus dominus disponere possit, & valeat. Et ita per hoc suum, &c. omni, &c.

N. Vicarius Generalis, etc.

Prouisum, lectum, latum, etc. in Ciuitate N. Curia sedente pro Tribunali, etc. die, etc. præsentibus pro testibus N. N. et alijs ad hoc fidem, etc.

N. Actuarius, etc.

Postea expeditur mandatum exequtiuum, siue, vt dicitur in Regno, litteræ exequutoriales in forma, de quibus supra, &c.

Est tamen aduertendum, quod post secundum, decretum Reus habebit tempus vnius mensis ad comparendum, vt supra suo loco diximus, intra quod poterit recuperare bona adiudicata creditori, soluendo tamen debitum cum omnibus expensis. Quod elapso non admittetur ampliùs nisi plenè, & euidenter probaret, se fuisse legitimè impeditum pro iustis, & rationabilibus causis; & tunc esset restituendus ad tempus decursum pro vero, iusto, & legitimo impedimento. Et hæc de primo, & secundo decreto ex[is] sufficiant, reliqua latius qui videre cupit, adeat Specul. *in lib. 2. particul. 1. de primo, et de secundo decret. per tot.* vbi latissimè agit materiam, & ibidem Ioann. Andr. & Alij. Hoc autem tempus menstruum procedit, tam de iure communi, quam de iure Regni.

SVBSECTIO QVINTA.

De Copia libelli, et scripturarum Actoris, danda Reo conuento.

SVMMARIVM.

1 *Copia libelli Actoris danda est Reo.*
2 *Et quæ dandæ expensis eiusdem Rei de iure communi.*
3 *Stylus Curiæ cuiusque regionis seruandus.*
4 *De Iure Regni copia libelli danda est Reo expensis Actoris.*
Terminus ad consultè respondendum quantus sit, 20.
5 *Iudex ex officio tenetur dare copiam libelli.*

6 *Sen-*

6 *Statutaria debet esse conformis libello.*
7 *Libellus, an sit semper necessarius.*
8 *Lites debent euitari, & celeriter expediri.*
9 *Copia libelli concessionis decretum.*
10 *Copia libelli traditur Reo cum cautione quadam.*
11 *Appellari potest à pronuncia super libelli non admissione, vel datione.*
12 *Copia instrumenti, & aliarum Scripturarum Actoris in libello mentionatarum danda est Reo.*
13 *Copia instrumenti per post etiam a Tertio.*
14 *Copia instrumentorum, & scripturarum mentionatarum in libello in pluribus casibus non datur.*
15 *Copia scripturarum exp. ... Rei danda est.*
16 *Copia Actorum, an dari debeat Actori, & Reo.*
17 *Acta originalia nunquam danda per Actuarium.*
18 *Originale instrumentum in iudicio præsentatum, an restitui possit.*
19 *Originale instrumentum semel præsentatum, an iterum præsentandum.*
20 *Terminus deliberatorius ad consultè respondendum quot dierum sit.*
21 *Inducia, seu terminus deliberatorius, an sint de substantia iudicij.*
22 *Terminus ad exceptiones proponendas datur Reo post consignatam copiam libelli Actoris.*
23 *Exceptiones impedientes litis ingressum quando danda.*
24 *Terminus ad opponendas exceptiones decretum.*
25 *Terminus ad probandum exceptiones locum non habet.*

1 HVcusque vidimus, quomodo procedendum sit cum Reo conuento, si citatus per Iudicem ad instantiam Actoris, non comparuerit, & quid agendum in eius contumacia; Nunc verò breuiter agendum erit de modo procedendi cum eodem, si statim ac citatus fuerit, comparuerit in iudicio; siuè in termino citationis siuè post purgatam contumaciam, iuxta superius notata. Pro cuius intelligentia erunt notanda quædam. Et Primò quod comparente reo debet iudex eidem dare copiam libelli seu petitionis oblatæ ab actore, quam Actor tenetur offerre. *c. induciæ. §. offeratur, 3. q. 2. & cap. 1. de libelli oblation. & Authent. offeratur C. de litis contest. &* Gloss. *in Clem. 2. vers. oblatus de appellat.* Imò etiam si non petatur ab eodem Reo, neque offeratur ab Actore, iudex ex officio faciet eam dari.

2 Notandum est secundo, quod de iure communi copia libelli præsentati ab Actore est exhibenda Reo expensis ipsiusmet rei. Abb. *in c. 1. circa fin. de libell. oblat.* & ibid. Felin. *4. col. ad fin. vers. responsio autem libelli esse tenendam*, vbi dicit esse communem sententiam. Et ita practicatur in Curiis Ecclesiasticis, in quibus ius commune seruatur.

3 In aliis verò, vbi seruatur ius municipale Regionis, de consuetudine erit seruandus earum *stylus*, & consuetudo Curiæ, arg. eorum quæ latè congerit Fel. *in cap. 2. vers. stylus Curiæ de rescript.* Glossa tamen *in Clement. 2. §. similiter, vers. ob. ... de appellation.* dicit esse dandam expensis Actoris; licet ibi loquatur de copia Apostolorum in causa appellationis. Sed quod sit danda sumptibus Actoris tenet etiam Specul. *in lib. 2. de libelli oblation. n. 1.*

4 De Iure vero Regni est expeditum negotium, nam per *Regiam Pragmat. quæ incipit comparente Reo.* cautum est, vt huiusmodi copia detur Reo sumptibus Actoris, cui respondere debet intra tres dies, & post datam copiam tenetur infra tres alios dies opponere exceptiones impedientes litem, si voluerit probare quas probare necesse erit infra quinque dies immediatè, alias intelligentur reseruatæ ad merita Causæ. De iure tamen communi terminus ad consultè respondendum est viginti dierum, vt in *d. c. offeratur. 3. q. 3. & Auth. offeratur. C. de lit. contest.* Ratio huius practicæ, quæ disponit, vt detur Reo copia libelli actoris, est ad finem vt consultè respondeat, & instituatur in suis defensionibus peragendis, & præparet suas exceptiones; Necnon vt possit quam citius deliberare, num velit cedere, vel contendere, *ad notat. in lib. 1. ff. de edend.* quia sic celerius lis finietur; quod semper est faciendum, *per c. finem litibus de dol. & contumac.*

5 Sed quæritur, quare iudex possit ex officio facere libellum offerri reo *per d. c. 1. de libell. oblat.* etiamsi Actor illum non offerat?

Respondetur hoc esse triplici de causa Primo propter Actorem vt suum ius declaretur, Secundo propter Reum, vt sciat, an cedere, vel contendere expediat.

6 Tertiò, propter ipsum iudicem vt sciat qualiter debeat ferre sententiam, quæ debet esse conformis libello, *c. licet Heli de simon. c. qualiter 2. de accusation. & c. 1. de libell. oblat. & l. vt fundus §. commun. diuid.* Vnde propter has rationes non debet iudex permittere, vt aliquis agat sine libello, vel in Regno sine tali quali petitione, *iuxta Pragm. D. ... citatam.*

7 Sed quid, si iudex faciet opponi factum per Actorem, vel per eius procuratorem, verbo, non per libellum, vel talem qualem petitionem, num possit hoc facere? Respondetur affirmatiuè, *per cap. pastoralis de iudiciis* & tunc statim eo audito debet interrogare Reum, qui si confitebitur, post illicò iubere ei, vt satisfaciat, *iuxta text. in l. si debitori ff. de iud.* Est tamen aduertendum, quod per istam confessionem non inducitur litis contestatio, cum ipsa non præcesserit. Nec est sententia; sed præceptum, vt soluat; sed si offerretur libellus, deberet sequi sententia de consuetudine, quam commendat Specul. *lib. 2. partic. 1. rubr. de libelli oblation. n. 2.*

8 Quia per talem consuetudinem possent euitari, & minui lites, vel saltem celerius expediri; quod semper est procurandum, *iuxta cap. finem litibus de dol. & contumac. cap. frequens, de restit. spoliat. & l. quidam ff. si cert. petat.*

9 Quando autem datur Reo copia libelli Actoris solet interponi tale, vel simile decretum, videlicet.

Decretum Concessionis Copiæ.

Et per Reuerendiss. Dominum Generalem Vicarium N. fuit prouisum, & decretum quod concedatur prout conceditur & ... copia (si reus poterit) cum termino dierum ... ad consultè respondendum supradicto N. de N. & ita per hoc ... & intimetur, & referatur in forma, &c. quoniam, &c. Datum &c. die, &c.

Vel alio modo.

Qui &c. in causa talis N. de N. occasione, de qua in libello &c. ... & prædicta admissa sit, & in quantum, & copiam petitam decreuit cum termino dierum tot currentium, siue vtilium. (Vel eam termino statuario, &c.) qui est dierum tot; &c. ad respondendum, &c. omni modo, &c.

10 Prius tamen, quam recipiat copiam libelli, debet reus cautionem dare, quod vsque ad finem litis permanebit in iudicio, vt *in cap. dissentatur 3. q. 3. l. sententiam in fin. ff. de offic. præsid. & in §. sed hodie instit. de satisdation.* Quod procedit, si non possideat ibi immobilia, quia tunc tantùm debet de stando iuri, si autem possidet, sufficit cautio iuratoria, *vt ibid. & l. sciendum ff. qui satisdar. cogant.* non tamen cauere debet de iudicatum soluendo § *autem verò instit. eod. tit. de satisdat.* Specul. *lib. 2. eod. tit. de satisd. §. 2. num. 5.* Quod tamen sit vbi talis viget consuetudo & de iure communi. Quo facto recipiet idem Reus copiam præuia protestatione, quod illam recipit citra præiudicium, & saluis omnibus exceptionibus, & defensionibus sibi competentibus tam contra iudicem, quam contra partem, tam contra forum, quàm contra libellum, vel rescriptum, & saluis quibuscunque aliis dilatoriis, & peremptoriis, vt per Speculator. *d. lib. 2. de libell. oblation. num. 5. & lib. 4. vbi latius de libellor. conception. §. 13. sequitur num. 1.* Et postea faciat hanc protestationem in actis redigi, si placuerit, quia etiam absque illa possunt opponi exceptiones. *l. exceptionem. C. de exception.* sed melius faciet, si in actis redigatur.

11 Quod si iudex pronunciauerit, libellum non esse recipiendum, vel non dandum, appellari potest, *cap. induciæ. §. offeratur in antiq. 1. quæst. 3.* vbi dantur 20. dies ad respondendum, *& c. 1. de libell. oblat.*

12 Notandum est tertio, quod non solum est danda Reo copia libelli, vt diximus, sumptibus actoris; verum etiam copia instrumenti mentionati in libello dari debet eidem Reo, quando libellus refert se ad aliquod instrumentum. Decius *in l. edicta n. 6. C. de edend.*

Ex quo infertur Primo, idem dicendum esse de instrumento mentionato in primo instrumento, verbi gra. Actor in libello mentionem facit de instrumento, quod relationem habet ad aliud, tunc debet dari etiam copia instrumenti relati ratio

est, quia vnum instrumentum continuatur ad aliud. Decius *loc. cit. num. 87. & Bald. in l.ctasle ff. de legib.*

Infertur secundo, vt etiam locum habeat in instrumento cessionis vel donationis, cuius copia est illidanda, secundum Bald. *in l. qui stipendia, C. de procurator.*

Infertur tertio, vt procedat Conclusio prædicta siue in instrumento fiat mentio alterius instrumenti narratiuè, siuè limitatiuè, siuè quocumque alio modo, nam adhuc copia exhibenda erit, maximè in Regno, de stylo. Foller. in addition. ad Marant. *in Spec. aur. p. 6. att. 10 n 9*

Infertur quarto, quod etiam iudex ex officio potest copiam instrumenti mentionati in libello actoris petere ad suam instructionem, non obstante, quod reus non petat, ad effectum vt possit ferre certam sententiam, non autem incertam, *§. curare instit. de actionib.* Speculat. *lib. 2. partic. 2. de instrum. edition. §. 5 nunc dicamus n. 6.*

Infertur quinto, vt procedat etiam in tertio, cuius interest nam & ipse tertius potest petere copiam instrumenti mentionati libello. Bartol. *in l. si quis libertatem de petit. hared.* vbi etiam dicit, quod si duo litigant, & tertius comparuit pro suo interesse, potest opponere exceptionem, per quam differatur iudicium, quem sequitur Afflict. *decis. 15. num. 3.* qui tamen retractat, & contrarium tenet in *decis. 235. in fin.* & ita per sacrum Consilium Neapolitanum fuisse decisum testantur Vinc. de Anna, *in allegation. 76.* quod scilicet non possit tertius pro suo interesse opponere exceptiones dilatorias, & declinatorias.

14 Verum suprafirmata conclusio limitatur multis modis, & Primo, vt non teneatur Actor dare copiam instrumenti mentionati in libello, quando huiusmodi instrumentum reperitur penes Reum, vel præsumitur reum habere posse. Bald. *in l. si legatam num. 6. ff. de edend.* Marian. *de probation. lib. 1. cap 67. num. 104.*

Limitatur secundo, vt non procedat, quando in libello fieret mentio de libris mercatorum, vel Bancorum, vt si dicatur; *prout constat in libro talis mercatoris, vel in libro talis Banci*, quia tunc Actor non tenetur talem copiam exhibere Reo, cum talis liber videatur esse communis vtrique. Bald. *in d. l. edita num. 110. C. de edend.*

Limitatur tertio, vt non procedat, quando Actor in promptu diceret, se non habere instrumentum mentionatum in libello, quia tunc non tenetur dare copiam. Innoc. *in cap. 1. num. 39. de probation.* & ita decreuit Sacr. Consil. Neap. vt refert Minadous *decis. 40.* vbi multa cumulat ad hoc propositum. Aliæ limitationes videri possunt apud Bald. *in l. 1. §. editiones, ff. de edend. & in l. post hac. §. si dies ff. vt in poss. ff. legat & in d. l. edita. C. de edend.* Speculat. *loc. citat. de instr. §. 5. nunc dicamus*, & Foller. ad Marant. *vbi sup. n. 8. & 9.*

15 Sed quæritur, an quod diximus de copia libelli; et instrumentorum mentionatorum danda Reo sumptibus Actoris, locum habeat in copia aliarum scripturarum, quæ in libello mentionantur?

Respondetur negatiuè, illarum enim copia dari debet sumptibus ipsius rei, Bart. *in l. 2. §. fin. in fin. ff. quib. ex caus. in poss. eat.* quidquid dicat Vesill. ad Afflict. *decis. 177.*

16 Quæritur secundo, an danda sit copia de Actis per Actuarium, seù notarium factis in iudicio?

Respondetur cum distinctione, omissis omnibus responsionibus, quas Canonistæ faciunt *in cap. quoniam contra de probation.* et legistæ *in lib. 2. C. de edend.* quod aut quæritur de Actis factis in iudicio per notarium, seù Actuarium, aut de scripturis, et instrumentis præsentatis per Actorem, aut Reum. In priori casu est indistinctè respondendum, quod de illis dari debeat copia, tam Actori, quam Reo iuxta Bartoli *doctrinam in l. eos §. fatuè hos ff. de appellat.*

17 In quo casu est aduertendum, quod solum copia dari debet, numquam verò originalæ, maximè in Regno *per Pragmat. incip. Conclusionem*, per quam imponitur pœna falsi Actuario danti acta originalia.

Imo neque ad iudicem superiorem sunt mittenda acta originalia, sed tantum illorum copia Fulgos. *in l. fin. C. de reconuent.* de quo in Regno adest Ritus *Magn. Cur. Vicar. 96.* Quod intelligendum erit in ciuilibus, nam in criminalibus non potest dari copia actorum, nisi cum licentia supremi Iudicis, vel principis, *iuxta text. in l. 2. §. Diuus, & l. 4. ff. de iur. fisc.*

18 In secundo verò casu potest dari originale Autenticum, si quando fuit præsentatum instrumentum, vel alia scriptura per Actorem, vel per Reum, & fuit facta protestatio solita fieri, scilicet quod ipsas præsentat, & producit cum protestatione relaxandi copiam tantum, & non originale, ita Carauit. *in dict. 96.* alioquin si talis protestatio non præcesserit, tunc scripturæ originales per partes præsentatæ non possent amplius repeti, quia iam effectæ sunt de actis, Carauit. *in cit. 176.*

19 Sed occurrit pulchrum dubium hic quid iuris si actor præsentauit semel ad requisitionem Rei in iudicio instrumentum originale, & relaxauit illius copiam restitutio sibi originali; post aliquod temporis spatium instat idem reus, vt iterum exhibeat actor originale, ad finem redarguendi illud de falso, numquid debeat iterum ab actore exhiberi protocollum notarij publici, in quo asseruatur originale; Respondetur negatiuè, non enim tenetur Actor bis præsentare originale, vel protocollum, sed reus agat contra Notarium de falsitate, quia ipse ad se exonerandum exhibebit protocollum ita Franciscus testatur fuisse decisum *in Sac. Cons. Neap decis. 158.* Hæc quæstio habetur *in l. fin. Cod. de fid. instrumentor.* vbi deciditur, quod si actor iurauerit non amplius habere, non tenebitur exhibere, si verò iurare noluerit, habebitur pro falso.

20 Notandum est vltimo, quod concedi debet terminus per Iudicem Reo ad consultè respondendum libello, seù petitioni Actoris, per exhibitionem copiæ illius, vt diximus, qui terminus dicitur in iure deliberatorius, & de iure communi sunt induciæ viginti dierum, vt habetur *cap. inducīæ, §. offeratur.* in antiquis; alias *c. offeratur 3. q. 3. in Authent. offeratur. C. de lit. contest.* licet secundum *d. Pragmatica comparente reo.* dictus terminus sit trium dierum, post exhibitam copiam libelli, seù talis qualis petitionis: tamen communis practica est, vt induciæ, seu terminus deliberatorius, num reus velit cedere, vel contendere, sint arbitrariæ iudici, inspecta causarum, & personarum qualitate, & locorum distantia. Vnde poterit iudex illas arctare ex causa, vt colligitur ex *capit. 1. de dilation. & ibi* DD. notant, & Gloss. *in Clement. sæpe de verbor. signif. ver. sed cum petito.* Non posset tamen eas reo inuito penitus abnegare, *vt in practic. iurib. notatur.*

21 Hinc quæritur, num istæ induciæ deliberatoriæ, seù terminus ad deliberandum, sint de substantia iudicij, sicut libellus.

Respondetur cum Hostiens. & Innoc. *in c. de libell. oblat.* & Ioan. And. *in cap. uxor. 17. q. 4.* & Aliis communiter esse de substantia, si quidem petantur: quia licet possit Iudex illas arctare ex causa; non tamen potest in totum auferre, si reo non placuerit, vt in *d. c. 1. de dilat. habetur* & in Gloss. *d. Clement. sæpè* Quod est singulare in practica.

22 Consignata igitur Reo copia libelli, seu in Regno talis qualis petitionis, loco ipsius, sumptibus actoris in Regno, vt diximus, vel sumptibus ipsius rei de iure communi, & in Curiis Ecclesiasticis, vel aliàs iuxta stylum curiæ, aut morem, & consuetudinem regionis, iudex statuet terminum reo ad proponendas omnes exceptiones, tam fori declinatorias, quam dilatorias, & omnes alias quascunque habuerit; post quem non admittetur amplius, nisi in tribus casibus, de quibus habetur *in cap. pastoralis de except.*

23 Sed ante *omnes alias sunt proponendæ*, exceptiones impedientes litis ingressum, de quibus agitur *in c. 1. de litis contest. in 6.* & ibi Gloss. *t. in casus figuratione, vers. sed quid Sanctissime Pater,* & in Regno habetur, *in constitut. incip. exceptione filiationis. & in dicta Pragm. comparente reo*, vbi cauetur, vt Reus post habitam copiā libelli actoris teneatur proponere exceptiones impedientes litis ingressum, infra tres dies mediante iuramento, & intra quinque immediatè sequentes probare, alias intelliguntur reseruatæ ad merita causæ. Sunt autem dictæ exceptiones; Rei iudicatæ; transactionis, & litis finitæ, Quibus probatis iudex pronunciabit, vt de iure ei videbitur.

24 Terminus autem prædictus ad exceptiones proponendas solet dari reo mediante tali, vel simili decreto, videlicet,

Decretum ad opponendas exceptiones.

Et per Reuerendissimum Dominum Generalem Vicarium fuit prouisum, & decretum, quod N. Reus Conuentus infra tres dies præcisè: & peremptoriè proponat suas exceptiones

iam

rum dilatorias, quam peremptorias, & omnes, & quascunque alias sibi de iure competentes, & si quas habeat, &c. in causa quam habet cum N. vt in actis, &c. Alias, &c. & ita, &c. Hoc suum, &c. Datum, &c.

Vel alio modo, videlicet.

Qui dominus, &c terminum statuit N. peremptorium ad opponendum omnes exceptiones dilatorias, & peremptorias in causa, quam habet, cum N. occasione, de qua in Actis, &c. omni modo, &c.

25 Quo facto intimetur Reo, qui exceptiones proponet: Si verò Actor replicauerit illas locum habere non posse ex aliqua causa, Iudex interponat aliud decretum tali, vel simili modo: videlicet.

Decretum contrà prædictum.

Et per Dominum, &c. Visa petitione partis, & exceptione Rei conuenti fuit promissam, & decretam, quod detur terminus dierum .... ad probandam, &c. alias, &c. & ita, amtu, &c.

Ex quibus necesse est agere de exceptionibus, ideo de illis in seq. subsect. agemus.

SVBSECTIO SEXTA.

De Exceptionibus Dilatorijs.

SVMMARIVM.

1 *Exceptio est species defensionis.*
Exceptio, quid sit?
2 *Exceptionis definitio de iure Regni.*
3 *Exceptiones hic ad duo genera tantum reducuntur.*
4 *Exceptiones Dilatoriæ Personam Iudicis respicientes, sunt Declinatoria fori, & incompetentia Iudicis, eius differentia.*
5 *Exceptiones fori declinatoria opponi debeat ante omnem aliam actum: Iudicis verò incompetentia semper; etiam post sententiam.*
6 *Exceptio fori declinatoria, si non opponatur, & fit aliquis Actus, non potest amplius opponi?*
7 *Limitatur tamen in tertio ius habente.*
8 *Declinatur forus in Regno septem modis.*
Suspitionis causæ, pro quibus declinatur forus respectu Iudicis.
9 *Declinatur forus respectu Actoris, si sit persona priuilegiata.*
10 *Electio fori quibus concedatur.*
Miserabiles personæ, quæ sint.
11 *Electio fori per miserabiles personas quomodo practicetur.*
12 *Declinatur forus respectu Rei conuenti duobus modis.*
13 *Priuilegia conquassantur inter æqualiter priuilegiatos.*
14 *Electionis fori priuilegium competit miserabilibus, tum ex causa onerosa, quam lucrosa.*
15 *Electionis fori priuilegium competit etiam litis consortibus miserabilium personarum.*
16 *Declinatur forus ratione causæ, & hoc multis modis.*
Clericus in quibus causis non potest forum declinare.
17 *Declinatur forus ratione loci.*
18 *Declinatur forus ratione litis pendentia.*
Remissionis causa ad suum Iudicem Decretum.
19 *Litis pendentia exceptio, quibus in casibus non competit.*
Auocationis causa ad suum forum Decreti forma.
20 *Litis pendentia exceptio differt ab ea, ne causa continentia diuidatur.*
21 *Declinatur forus ratione compromissi.*
Compromissi inter consanguineos Decretum.
Compromissum in quibus casibus non datur in Regno.
22 *Arbitri sunt Iudices compromissarij.*
Laudum, dicitur sententia Arbitrorum, & quare.

1 QVuia exceptiones tendunt ad defensionem Rei conuenti, sunt enim species defensionis, vt habetur *in c. exceptionis de lit. contest. in* 6. vbi Gloss. *in verb. defensionis*, & Speculat. notat *in l. 2. partic. 1. rubr. de exceptionib. §. 1. num. 4.* Ideo materiam huiusmodi plenius, quam omnis alia pertractanda erit. Quare plura notanda sunt. Primò, quid sit exceptio. Secundo, Quotuplex sit. Tertio, quando opponenda sit, *& de isto agemus infrà Subsect. 7 n. 12.*

Quoad primum est notandum, quod exceptio est actionis, vel intentionis exclusio *l. 1. & 2. ff. de except.* Abb. & Alij *in rubric. de exception.* Vbi sunt obseruanda verba talis definitionis; nam dicitur *actionis exclusio*, ad denotandum, quod quando verè competit actio, tunc illam excludi oportet per exceptionem. Ponitur exemplum in §. 1. *Instit. de except.* vt si quis induxit aliquem dolo, vel metu ad illi promittendum centum; tunc ex tali promissione de iure ciuili oritur actio. Sed potest contra illum excipi ad excludendum de dolo vel metu. Illa verò verba: *Intentionis exclusio*, denotant, quod quando Actori nulla competit actio, sed de facto agit: Reus etiam de facto excipit, ad excludendam intentionem Actoris.

2 De iure autem Regni exceptio dicitur intentionis vel facti exclusio. Afflict. *super constit. quæ incipit; Exceptionem falsitatis. n. 7.* Illa enim verba: *intentionis, vel facti exclusio*, denotant, quod exceptio in Regno Neapolitano opponitur ad excludendam Actoris intentionem, & facti narrationem, ex qua oriebatur actio proposita ab Actore, vt notat Affl ction. *ib. num. 3.*

3 *Quoad secundum*, diuidimus exceptiones (quantum ad Praxim conducere possunt) in duo genera, nimirum in Dilatorias: & in Peremptorias, omissis alijs, nempe anomalis. & mixtis, de quibus Specul. *vbi sup.* & Alij, tam Ciuilistæ, quam Canonistæ.

Dilatoria sunt illæ, quæ differunt rem & iudicium. Quorum quædam respiciunt personam Iudicis; quędam personam Actoris. Quædam personam Rei conuenti: & quædam respiciunt causæ, ac actionis qualitatem. Ideo in præsenti Subsectione sexta, maioris claritatis gratia per quatuor Intersecationes de singulis agemus. In sequenti verò Subsectione septima, videbimus de exceptionibus peremptorijs.

INTERSECATIO I.

De Exceptionibus Dilatorijs, quæ Personam Iudicis respiciunt.

1 EXceptiones igitur dilatoriæ, Iudicis personam respicientes, sunt in primis exceptionis fori declinatoriæ; & secundo Iudicis incompetentiæ. Licet autem prima facie videatur eadem esse exceptio declinatoria fori, & incompetentię Iudicis; datur nihilominus, inter illas, multiplex differentia. Quarum Prima est quod exceptio declinatoria fori locum habet, quando cum persona citata potest quidem esse iudicium, seu forus; sed illa habet aliquod priuilegium, vt non possit trahi ad comparendum, tenetur tamen in tali casu comparere, & pręsentare suum priuilegium, per quod potest declinare forum; vt habetur *in c. paratis de appellat. & l. si quis ex aliam. ff. de iud. & l. 2. ff. si quis in ius vocat. non ier.* vt est priuilegium à iure concessum electionis, & variationis fori, & simil. Exceptio vero iudicis incompetentiæ procedit, quando cum persona citata non potest constitui iudicis, seù forus. Ponitur exemplum in Iudice laico, si citaret aliquem, qui esset notoriè Clericus nam tunc non fori declinatoria; sed incompetentiæ Iudicis exceptio opponi debet. *c. si diligenti de for. competens. c. si Iudex laicus, de sent. excom. in 6. & l. generaliter. C. de Episc. & cler. & DD. 16.*

5 Secunda differentia est, quod habens exceptionem fori declinatoriam tenetur illam opponere in ingressu iudicij, & ante omnem alium actum, *l. fin. C. de except.* sed habens exceptionem Iudicis incompetentiæ, potest illam opponere, etiam post sententiam. Gloss. *singul. in Clement. vnic. de sequest. pos. possess. & fruct.* Imò etiam post tres sententias conformes. Felin. *c. pastoralis. col. 3. & 4. de except.* Hippolyt. *in suis singularib. sing. 10.* & Affl ct. *sup. constit. incip. exceptiones, & in const. Probationum defectum. nu. 22.* Ratio est, quia nulla maior nullitas datur, quam iudicis incompetentiæ, ex defectu iurisdictionis

Gulielm.

Gulielm. de Benedict. *in c. Raynutius. §. mortuo itaque de testament.* Grammat. *consil. 1. num. 47. & seq. post decisiones* Vnde si Reus protraxerit illam opponere, Actorem defatigando, potest condemnari ad expensas litis reficiendas Felin. *in cap. exceptionem in princ. de exception.* & Diax. *in Pract. Crimin. Canonic. c. 46. n. 6.*

6 Tertia differentia est, quod habens exceptionem declinatoriam fori, si illa non opposuit in litis ingressu, sed post alias exceptiones, frustra hoc facit, eo quod censetur consentire in iudicem, & sibi præiudicat. *l. sed & si susceperit. ff. de iudic.* Bartol. *in l. quidam ff. de re iudic.* Sed habens exceptionem iudicis incompetentiæ, faciendo aliquid, antequam illam opponat, sibi non præiudicat, cum possit opponi etiam post sententiam, vt diximus.

7 Est tamen aduertendum, quod habens exceptionem declinatoriam fori, si illam non opposuit in litis ingressu, sibi tantum præiudicium affert, non autem tertio. Quapropter si Clericus citatus à Iudice laico non opposuit exceptionem prædictam, siuè iudicis incompetentiæ, non per hoc præiudicat Episcopo. *c. significasti, & c. si diligenti. de foro comp.*

8 Aduertendum est secundo, circa illa exceptionem declinatoriam fori, quod in Regno Neapolitano forus declinari potest multis modis. Primò respectu iudicis. Secundo respectu Actoris. Tertio respectu Rei conuenti. Quarto respectu causæ, seu negotij. Quinto respectu loci, in quo quis citatur. Sexto respectu litis pendentiæ in aliquo Tribunali. Vltimo respectu compromissi, quod petitur fieri inter consanguineos vsque ad quartum gradum.

Primò, respectu iudicis declinatur forus dupliciter: Ex defectu iurisdictionis, vt si citet aliquem, super quem non habet iurisdictionem, vt accidit, quando iudex laicus citat aliquem notoriè Clericum iuxta superiùs dicta. Secundo respectu personæ ipsius iudicis; vt si sit excommunicatus, vel suspectus. Causæ verò suspicionis, propter quas potest iudex recusari, vt suspectus, habentur *in c. postremò de appellation. & in cap. suspicionis, de offic. & potest. iudic. deleg.* & notat Marant. *in Specul. Aur. 6. p. act. 2. verb. & quandoque appellatur, vers. Recusatio à n. 24. vsque ad 77.* vbi 40 causas enumerat. Obseruatur autem in Regno, quod causæ suspicionis iudicis allegari, & opponi possunt vsque ad conclusionem in causa in Curijs sæcularibus *per Regiam Pragmat. incip. Duris.* Sed de iure communi sunt opponendæ ante omnes alias exceptiones, vt diximus, quia est exceptio declinatoria fori: alias non posset amplius opponi, quia videretur reus consentire in iudicem Bart. & Al. relati à Marant. *loc. cit. nu. 26.* Et in causa suspicionis, sunt eligendi arbitri, qui cognoscant, si subsit suspicio; iuxta ea, quæ alias diximus, & notat Afflict. *decis. 254. n. 16.*

9 *Secundò*, declinatur forus respectu Actoris, & hoc contingit, quando Actor est persona priuilegiata, quæ ex priuilegio potest eligere Tribunal, quod sibi placuerit, Quamuis tunc dici possit potius, quod eligat forum, quam quod illum declinet, de quo in Regno adest *constit. incip. statuimus*, vbi Afflict. multa vtilia congerit à *nu. 4. vsq. ad 36.* & idem facit Carauit. *sup. rit. 228. & seqq.*

10 Sed quæritur hic, quæ sint istæ personæ habentes huiusmodi priuilegium eligendi forum?

Respondetur, multas esse personas, quæ hoc priuilegio gaudent eligendi forum, & consequenter, quæ trahant alios ad forum, quem eligunt, & non possint trahi; Primò Pupilli, Viduæ, morbo defatigati, & alij debiles, qui gaudent priuilegio *l. vnic. C. quando Imperat. inter pupill. & vid.* sicut cæteræ personæ miserabiles, etiam quod tales pupilli, & viduæ essent diuites, nam adhuc possent eligere forum. Franc. *decis. 100. n. 19.* de quo latius infra *par. 5 prax 10. à n. 207. vsque ad nu. 285.* agemus vnde non seruatur hodie dispositio *cap. significantibus. de offic. deleg.* in quo pupilli, & viduæ diuites videntur priuati hoc priuilegio.

Secundò, Senes, decrepiti, & Alij, quibus natura mouetur ad commiserandum Afflict. *decis. 257.*

Tertio Ecclesia habet hoc priuilegium eligendi forum. Afflict. *vbi sup.*

Quartò, Clericus agens nomine Ecclesiæ suæ. Vinc. de Ann. *allegat. 146. & est Ritus 67 & 229.*

Quintus, Mulieres virgines in capillis existentes. Franc. *d. decis. 100.*

Sexto, Curiales omnes, vt Aduocati, & Procuratores, & Alij, de quibus in Regno est Ritus 228. & notat Afflict. *in d. constit. statuimus*, & Carauit. *in rit. 30.* Tandem miserabiles personæ quæcumque illæ sint, quia N. *sine cit.* enumerabiliter, gaudent hoc priuilegio electionis fori; vt notatur per DD. *in d. l. vnic. C. quando inter pup. & vid.* & in Regno adest *constit. præcit. statuimus.* Quæ autem dicantur miserabiles personæ, remittitur arbitrio Iudicis. Bart. *in d. et. l. vnic.* & Menoch. *de arbitr. iudic. cas. 66.* & Nos *dicta prax. decim. numer. 212. tom. 2.*

Est tamen aduertendum, quod licet supradictæ personæ habentes priuilegium, quod possint trahere, & non trahi procedat differenter per iura prædicta, tamen intelligi debet, dummodo iudex sit competens, respectu Rei conuenti, talis in Regno, secundum Afflict. *in d. constit. statuimus n. 37.* & Carauit. *in Rit. 228.* Quod quidem sustineri potest in alijs Iudicibus, non autem in iudice Ecclesiastico, qui est iudex omnino competens miserabilium personarum, primum è quo ad omnes alios, quando sunt verè miserabiles & pauperes, et probatur *in c. licet multum de consit. & in ca. 1. & 2. 87. dist.* & tradit Innocent. *in c. significantib. n. 4.* & bi Imol. *n. 19. de offic. delegat.* & Nos latius vbi suprà.

11 Quæritur secundo, quomodo vti debeat tali priuilegio miserabilis persona?

Respondetur, quod modus, qui practicatur, quando personæ miserabiles eligunt forum, est, quod prius iurent se perhorrescere potentiam aduersarij & propterea eligunt forum; quæ quidem practica fundata est *in d. l. unica. C. quando Imper. inter pup.* vbi habetur illud verbum; *perhorrescere*, & habetur *in d. constit. Regni; statuimus.* Et dictum iuramentum potest præstari, etiam à procuratoribus miserabilium personarum, eorum nomine.

Quod si pars aduersa opposuerit; quod non sint sic miserabiles, quod si faciunt, debet dari breuis terminus ad probandum se esse tales. Qui quidem terminus est communis, tam Actori quam Reo. Afflict. *in d. constit. statimus, per text. in lib. non ignorat. C. qui accusar. p. ff.*

12 *Tertiò*, declinatur forus, respectu Rei conuenti; eo quod ipse gaudet duobus priuilegijs, quorum primum, est vt non possit conueniri, nisi in suo foro, vnde Actor tenetur sequi forum ipsius Rei *cap. cum sit generale de for. compet. l. fin. C. vbi in rem Actio et l. 2. C. de iurisd. omn. iudic.*

Secundum est ex qualitate personæ, vt si sit pupillus, vidua, vel alio modo miserabilis, *vt supra.*

13 Est tamen aduertendum, quod huiusmodi priuilegium tunc locum habet, quando miserabilis persona conuenitur ab Actore, qui non est pariter miserabilis, & sic priuilegiatus potest vti suo priuilegio contra non priuilegiatum; sed si ambo essent priuilegiati, tam Actor, quam reus, quia fortasse vnus esset pupillus ver. gra. alter infirmus, tunc conquassarentur priuilegia, & sic non posset elig. forus, ita *fuit decisum in Sacr. Cons. Neapolit.* teste Franc. *decis. 188. et post Ritus Magn. Cur. Vicar. 228.*

14 Sed quæritur, an prædictæ personæ miserabiles gaudeant prædicto priuilegio electionis fori, si conueniantur ex iure cesso, vel vt hæredes?

Respondetur affirmatiuè, tam ex causa onerosa, quam lucrosa, dummodo hoc faciant sine vlla fraude Carauit. *in d. rit. 228.* & Franc. *decis. 195.* & ita seruatur in practica; quamuis ritus prædictus aliter disponat.

15 Quæritur secundò, an litis consortes gaudeant eodem priuilegio electionis fori, respectu eorum, qui sunt priuilegiati.

Respondetur cum distinctione. Vel causa est diuidua; vel indiuidua. In primo casu litis consortes non priuilegiati non gaudent priuilegio alterius litis consortis priuilegium habentis. In secundo verò casu secus, nam tunc gaudent eodem priuilegio, & sic remittendi sunt ad illum forum, quem eligunt priuilegiati, ita Capicius *decis. 174* & Afflict. *decis. 213.*

16 *Quartò* declinatur forus ratione causæ, seu negotij in iudicium deducti, & hoc multis modis.

Primò in causis feudalibus, quæ in Regno cognoscendæ sunt in Sacro Consilio, quando non adest interesse fisci, sed tantum partis, alias si esset interesse fisci, essent cognoscendæ in Tribunali Regiæ cameræ summariæ. *vt habetur in Pragm. 3. qua incip. Desistente et in Pragm. 36. incip. sententijs, et Pragm. 37. incip. quando sub tit. Sac. Reg. Cons.* per quas infra correcta

consti-

constitutio incip. per instituarios et Rit 50. *et* 269. in quibus habetur, quod olim poterant cognosci in Magna Curia Vicariæ, nam hodie spectat earum cognitio ad Sacrum Consilium, vel ad Summariam, modo, quo diximus, Vnde passim hodie remittuntur ad inuicem causæ feudales à prædictis Tribunalibus, licet in aliquo ipsorum inceptæ sint. Franc. *decis.* 132.

Secundo ratione causæ declinatur in forus causa possessorij petit per viam extraordinariæ cognitionis à laico contra Clericum coram Iudice sæculari si quis, tunc per Clericum declinatur forus in Regno per illa tria, tam famosa capitula, quæ quotidiè allegantur in Curijs Regni, scilicet; *sinie præcepti chartae. Ad Regale fastigium: et omnis predatio*, de quorum capitulorum Remedijs agit Afflict. *in decis.* 24. *et* 85. Grammat. *decis.* 28. *et* Franch. *decis.* 93. *et* 163. Item dicitur, quando finita causa possessorii intenta per viam extraordinariæ cognitionis, laicus intentaret iudicium ordinariè in causa petitorii, nam tunc Clericus declinat forum iudicis laici, tum per *cap final. de iudicijs*, tum etiam per prædictas decisiones, vt aduertit Vrsill. ad Afflict. *decis.* 2 *n.* 2. *et decis* 155. & Franchis *decis.* 163. *et* 193. Quod tamen limitatur, quando Clericus in causa petitorii esset reconuentus à laico, tunc enim non potest Clericus petere remissionem causæ ad suum iudicem Ecclesiasticum per viam reconuentionis. Afflict. *decis.* 175. *et est Ritus* 67. *incip item quod si Clericus*. Eadem ratione declinatur forus Clerici in causa feudali in Regno *per cap. Regni incip item statuimus quod Clericus*. Et similiter, quando Clericus citaretur in confectione inuentarii, vt creditor, vel legatarius, vel citaretur in causa dilationis quinquennalis petitæ à debitore, qui non est soluen-do, quia tunc Clericus non posset petere remissionem causæ ad suum iudicem Ecclesiasticum. Vrsill. ad Afflict. *decis.* 33. *n.* 6. *et seq.*

Tertio declinatur forus respectu causæ; ratione rei sitæ in loco, in quo quis habet domicilium. *c. Sanè de foro compet. et l. fin C. vbi in rem actio*.

17 *Quintò* declinatur forus, ratione loci, in quo quis fuit citatus, vt si non sit ipsi tutus, propter inimicitias, quas ibi iuste habet. *c. forus de sponsal.* Felin. *in c. accedens il* 2. *vt lit. non contest. at. et* Bartol. *in l. de atare ff. ad Trebellian.* Quod ampliatur, si in eo loco sit pestis, vel Bellum, aut seditiones ciuium, nam tunc citatus non tenetur comparere in eo loco, *per Clement. pastoralis de sentent. & re iudic. & Clementin.* 2. *de for. com.* & notatur per Afflict. *dec.* 62. *&* 289. *n.* 19. *cum seq.* Et tunc si notoriè constaret, locum non esse tutum, non teneretur comparere, neque per procuratorem Afflict. *decis.* 29. Quando verò non constaret notoriè, non posset citatus declinare forum, sed tenetur petere terminum ad probandum per procuratorem existentem in loco, in quo citatus fuit, quod locus non sit tutus. Afflict. *in dist. decis.* 28. Menoch. *de arbitr. iudic. cas.* 64. *num.* 4

18 *Sextò* declinatur forus, ratione *litis pendentia* in aliquo Tribunali: vt si Actor citauit Reum super aliqua causa in vno foro, & postea citat eumdem super eadem causa in alio foro, seù Tribunali; tunc enim poterit Reus declinare secundum forum, allegando litis pendentiam in primo foro, super quo dandus est terminus eidem Reo ad probandam litis pendentiam qua probata procedi non debet in secundo iudicio, sed remittendus est ad primum, & ratio est, quia vbi cæptum est iudicium, ibi finiri debet. *libr. vbi cœptum ff. de iudic.* quam legem limitat multis modis Felin. *in cap. ex tenore de rescript.* & tali casu solet fieri tale vel simile decretum.

Decretum remissionis causæ ad suum Iudicem.

Et per Dominum, &c. in causa N. cum N. occasione, de qua in Actis, &c. visa fide Authentica de pendentia litis in tali Tribunali, seù visa inhibitione, seù alias, &c. fuit prouisum, & dictum, se non esse iudicem competentem, causamque fore, & esse remittendam ad Iudicem suum, prout remittitur, &c. & ita per hoc suam, &c. omni, &c.

19 Est tamen aduertendum, quod ad hoc, vt possit allegari litis pendentia multa requiruntur.

Et Primo, vt libellus in alio Tribunali oblatus, sit intimatus Reo, & nuncius, seù cursor relationem fecerit, quia alias ex sola oblatione libelli in alio Tribunali facta non inducitur litis pendentia. Bald. *in l.* 1. *ff. de in ius voc.* Alex. *in l. fin. ff. de eo, per quem fact. per.* & DD. communiter *in l. nulli. C. de sent. & interloc. omn. iud.*

Secundo requiritur, vt citatio non sit circumducta, quia tunc non inducitur litis pendentia. Afflict. *decis.* 366. *n.* 14. *& in constit. Regni. eorum fraudibus*, & Carauit. *in Rit.* 121.

Tertio requiritur, vt ista exceptio litis pendentiæ apponatur, ante litis contestationem; quia ista exceptio dilatoria, & sic opponenda ante contestationem litis. *l. ita demum C. de procurator.* & Nos inferius dicemus, vbi de tempore opponendarum exceptionum agemus; Vnde si litis pendentiæ exceptio non competat, debet iudex se competentem declarare mediante tali, vel simili decreto.

Decretum auocationis causæ ad suum Forum.

Et per Dominum, &c. Non obstante exceptione litis pendentia per N. opposita in causa, quam habet cum N occasione, de qua in Actis &c. Attento, quod illam non probauit fuit dictum, et declaratum, se esse iudicem competentem in dicta causa, qua controuertitur inter dictum N. et N. coram se in hac Curia, et proinde fore, et esse ad vlteriora procedendum in ea, prout procedi mandatur, etc. et ita, etc. omni, etc.

20 Aduertendum est secundo, quod datur differentia inter exceptionem litis pendentiæ, & exceptionem, ne causæ continentia diuidatur. Prima enim, procedit, quando quis vult intentare in secundo iudicio eandem actionem cum omnibus annexis, & dependentibus ab ea, sicut intentauit in primo iudicio: Secunda verò locum sibi vendicat, quando quis non eandem actionem vult intentare in secundo iudicio, sed quandam ab ea dependentia intentat coram vno iudice & primordium actionis vult intentare coram alio iudice; tunc non est admittendus, ne causæ continentia diuidatur. Afflict. *decis.* 354. & Menoch *de arbitr. iudic. cas.* 202. *et* 371. *vbi latissimè*

21 *Vltimò* declinatur forus, ratione *compromissi* petitis consanguineis vsque ad certum gradum inclusiue in quibusdam Regionibus per statutum particulare, in Regno verò vsque ad Quartum, vt disponitur *in Regia Pragmat. incip. cum licitum. sub tit. de arbitr.* nam consanguinei litigantes inter se, & sic etiam affines coniuncti vsque ad Quartum gradum inclusiuè, connumerando gradus, secundum ius Ciuile, si alter eorum petierit causam compromitti, tenetur alter compromissum facere, & in tali casu solet interponi tale vel simile decretum.

Decretum compromissi inter consanguineos.

Et per Dominum, &c. visa fide N. Parochi, & N. & N. in qua asseritur N. esse coniunctos sanguine in tali gradu, visa instantia N. quod causa inter ipsum, & dictum N. in hac curia vertente occasione de qua in Actis, etc. debet compromitti, stante statuto, siue Pragmatica, siuè consuetudine, etc. per quod seù quam disponitur, vt causæ inter consanguineos vsque ad talem gradum compromitti debeant, constito inter illos talem gradum interuenire, visis alijs etc. fuit prouisum, et decretum, fore, et esse faciendum compromissum, iuxta formam statuti seù Pragmatica seù etc. de omnibus controuersijs interdictas partes ortis, et in libello expressis, prout illud fieri mandatur ad primam, etc. alias ex nunc prout ex tunc contumacem grauandam esse in Iulios, seù Carolenos tot. qualibet die, prout, etc. et ita, etc. omni, etc.

N. Vicarius Generalis.

Prouisum, etc. *N. Notarius etc.*

Est tamen aduertendum, quod vt locum habeat dictæ Pragmaticæ dispositio, multa requiruntur.

Et Primo; vt consanguinei, vel affines sint intra quartum gradum, non vltra; quia ex quo includuntur existentes in quarto gradu, alij vltra quartum gradum videntur exclusi *arg. c. nonne de præsumptionib. et l. cum prætor ff. de iudic.*

Secundo requiritur, vt petentes compromissum, verè sint consanguinei, & affines. Vnde inoleuit Praxis quod datur terminus ad probandam consanguinitatem, vel affinitatem inter

quartum

quartum gradum ex Afflict. *in constit. exceptione filiationis.*

Tertio requiritur vt compromissum non petatur fieri in fraudem, sed eo animo, vt lis clericus exped acut iniet ipsos. Afflict. *decis.* 85.

Quarto requiritur, vt petatur ante dationem termini probatorij, qui in Regno stat loco litis contestationis. Afflict. *decis.* 185.

Quinto, vt causa, super qua petitur fieri compromissum, nō sapiat criminalitatem, quia compromissum procedit solum in ciuilibus, vel mixtis, *secundum prædictam Pragmat. odia.* Afflict. *decis.* 44

Sexto, vt causa, super qua petitur fieri compromissum, non habeat instrumenta liquida, sententias, vel obligationes penes Acta Curiæ factas, *vt habetur in dicta pragmatica.* Ratio est, quia compromissum æquiparatur transactioni, quæ quidem fit super re dubia, *vt in l. 1. ff. de transactior.* Sed instrumenta liquida, obligationes penes acta Curiæ, & sententiæ continent rem claram, ideo in huiusmodi causa non potest fieri compromissum.

Septimo, vt compromissum petatur fieri, alias iudex non poterit ex officio causam compromittere, si neutras pars petierit; *vt colligitur ex verbis dicta pragmat.*

Octauo requiritur, vt petatur semel, vel bis, non autem vltra, & sic ter. Afflict. *decis.* 46.

Nono requiritur, vt consanguinei, & affines sint legitimè nati, quia inter legitimatos non potest fieri, vt ex Paul. de Castr. *cons.* 168. *volum.* 2. notat Matant. *in spec. p. 2. act. 2. vers. aliquando petitur compromissum. n.* 15.

Decimo, requiritur, vt causa non sit feudalis, nam super illa non potest peti compromissum. *vt in d. Pragm. odia, habetur.*

Vndecimo, vt non petatur super vita & militia, vt dicitur in Regno, quæ est causa alimentorum, quæ debentur a filio primogenito qui succedit in feudis patris aliis filijs secundogenitis. Afflict. *decis.* 44.

Vltimo, vt non petatur contra Clericum consanguineum, quia non obligatur statutis Principis sæcularis, vt est tale compromissum. Matant. *vbi sup. n.* 26. Potest tamen Clericus actiue petere compromissum, contra suum consanguineum; Ratio est, quia permittitur sibi vti statutis laicorum pro se, non contrafacientibus. Abbas, Felin. & alij communiter *in c. Ecclesia Sanctæ Mariæ de constitutionib.*

27 Sunt tandem notanda duo huiusmodi materia compromissi Primum est, quod personæ, in quibus fit compromissum dicuntur Arbitri, qui tenentur infra duos menses ferre sententiam seu laudum, quibus elapsis expirat compromissum, & ipsi non habent amplius authoritatem, nisi per partes compromittentes fuerit compromissum prorogatum, vel arctatum vt notant DD. Regnicolæ *sup dicta pragmat. odia litium.*

Secundum est, quod sententia, quæ profertur a prædictis Arbitris in Regno appellatur *laudum*. Et hoc fit ad constituendam differentiam inter pronunciationem Ipsorum Arbitrorum, & Iudicum, istorum enim pronunciatio dicitur decretum; *l. nec quidquam. §. vbi decretum. ff de offic. proconsul.*

INTERSECATIO II.

De Exceptionibus Dilatorijs quæ personam Actoris respiciunt.

SVMMARIVM.

1 *Legitimatio Personæ est exceptio dilatoria personam Actoris respiciens.*

2 *Legitimationis Personæ exceptio non admittitur, nisi Actor sit prohibitus agere.*

Personæ, quæ prohibentur agere in iudicio, quæ?

3 *Actor, an cogi possit ad constituendum Procuratorem.*

Citationis ad valuas Curia Decretum ad constituendum Procuratorem.

4 *Mandatum procuræ impugnari potest intra certum tempus.*

5 *Procurator Actoris sine mandato procuræ non est admittendus,*

Procuratorem non esse legitimum declaratur per decretum. Si verò sit contra Reum fit aliud decretum.

6 *Legitimationis Personæ decretum.*

7 *Legitimationis personæ decretum appellationem patitur.*

8 *Agens proprio nomine, sed vt hæres, Cessionarius, &c. tenetur legitimare personam.*

9 *Exceptio filiationis, &c. opponi potest ante, & post dationem termini.*

10 *Agens alieno nomine tenetur docere se esse talem, qualem se dicit.*

11 *Acta facta cum Tutore, nisi solemnia tutelæ fecerit, nulla sunt.*

12 *Legitimationis personæ exceptio procedit tam in Procuratore Actoris, quam Rei.*

1 IN præcedenti intersecatione egimus de exceptionibus Personam Iudicis respicientibus, in præsenti agemus de alijs dilatorijs quę personam Actoris respiciunt; quæ quidem sunt illæ, in quibus agitur de legitimatione Personæ, quæ comparet in iudicio. Pro cuius intelligentia est aduertendum, quod aut quis comparet, & agit in iudicio nomine proprio, nulla qualitate adiecta: Aut comparet, vel agit nomine quidem proprio, sed cum aliqua qualitate, scilicet vt filius, vt hæres, vti cessionarius, vel vti donatarius Aut agit nomine alieno, vti Procurator, Tutor, & Syndicus, Quandocumq; enim quis agit in Iudicio, altero ex dictis modis potest contra ipsū opponi exceptio legitimationis personæ Vnde si agat, vt procurator alicuius, & Reus negauerit esse talē, tunc tenetur legitimare suam personam, & sic debet ostendere mandatum sibi ab Actore factum, quod in Regno dicitur *procuratio*; si agat, vt Tutor, tenetur exhibere solemnia tutelæ, si agat, vt Syndicus, tenetur ostendere se fuisse constitutum legitimè ab vniuersitate, eo modo, quo solet. *& de istis habetur in lib. 1. et 2. C. qui legitim. person. stand. in iudic. non hab.*

2 *Circa primum* casum, scilicet quando quis agit in Iudicio, nomine proprio, nulla adiecta qualitate, notandum, quod in tali casu, si opponatur exceptio legitimationis personæ, non est admittenda talis exceptio, nisi agens sit vna ex personis prohibitis interesse Iudicio, vt si sit minor, excommunicatus, surdus, vel mutus & similes, de quibus Specul. *l. 1. pratic. 2. de Actore. §. per tot.* & Vantius *in tract. de nullitatib. tit. de nullit. ex defectu inhabilitatis personæ à num.* 4. *vsque ad* 85. vbi enumerat omnes personas, quæ interuenire non possunt in Iudicio, diuidendo illas in tres classes, scilicet quod quædam prohibentur ex defectu intellectus, vt infantes: Quædam ex defectu consilij, vt minores 25. annis. & quædam ratione potestatis, cui subiectæ sunt, vt filius familias, monachus, excommunicatus, bannitus, contumax, & similes. Vnde si actor qui proprio nomine agit in iudicio, non est de numero personarum proibitarum, exceptio legitimationis personæ illi non nocet. Quod si talis Actor noluerit per se compatere in iudicio, proprio nomine, tenetur constituere procuratorem legitimum cum mandato procurationis. *l. fin. C. de procur. & constit. Regni incip. odiosorum.*

3 Sed quæritur, an Actor possit compelli ad constituendum procuratorem? Resp. negatiuè, excepto vno casu, scilicet quando latitaret, nec certum haberet domicilium in loco Iudicii, nam tunc potest inuitus compelli ad constituendum Bart. & Angel. *in l. ante kalendas ff. de verbor. obligat.* Vnde practicatur, quod quando Actor non habet certum domicilium, in quo citari possit, citatur vt intra certum, tempus constituat procuratorem certum, legitimum, & repetibilem in loco iudicii, aliàs procedatur contra ipsum in contumacia per citationem ad valuas Curiæ. Vel vt fit in Regno, si non constitu erit procuratorem, accusantur contumaciæ, quibus accusatis, & Actore non compatente in termino, Reus licentiatur. *per Ritum Magnæ Cur. Vic.* 220. & Caramit. *in rit.* 218. & tunc solet interponi tale vel, simile decretum, videlicet,

Decretum citandi ad valuas.

Et per Dominum, &c. Visa citatione facta N. vt procuratorem eligeret in hac Ciuitate idoneum, & repetibilem in causa, quam habet cum N. visa relatione nuncij, &c. Visa ipsius contumacia, & quod in competenti termino non comparuit, fuit dictum, quod procedatur ad vlteriora in causa, citationemque exequantur contra ipsum ad valuas Curiæ, &c. Instante parte &c, & ita, &c, omni, &c.

Vel

Vel fit alio modo, secundum Ius Regni.

Et per Dominum, &c. Visa citatione, &c. Relatione, &c. Visaque contumacia N. non comparentis in termino sibi assignato, neque constituentis legitimum procuratorem pro se, fuit pronunciatum, & decretum N. Reum conuentum fore, & esse licentiandum, & amplius non molestandum pro dicta causa; prout licentiari, & amplius non molestari mandatur, &c. & ita per hoc suum, &c. omne, &c.

4 Casu autem, quod Actor comparuerit per procuratorem, Reus petere debet, vt doceat de legitimo mandato, eiusque copiam sibi fieri cum congruo termino ad illud impugnandum, si sibi videbitur expedire. Copia tamen huiusmodi mandati est illi exhibenda sumptibus ipsius producentis, secundum Gloss. & Bartol. *in l. praeter. §. defendi, ff. ex quib. caus. in possess. eat.* Bald. in sua paraphrasi ad Speculat. *in l. 1. tit. de procuratore. vers. procurator debet dare.* Ioan Firmian. *in suo auro Indice. ver. mandati editio & in ver. Procurator absentis. vers. sexto.*

5 Quòd si procurator mandatum procurationis non exhibuerit, tunc iudex statuere debet terminum ad primam, vel secundam diem iuridicam ad legitimandā personam, & si in dicto termino non fuerit doctum de legitimo mandato, pronunciet personam non esse legitimam, & proinde non esse audiendam in causa. Si verò doctum fuerit de legitimo mandato, tunc pronunciabit, persona esse legitimas, vna cum mandato, & proinde ad vlteriora in causa procedendum esse. Et tunc tale, vel simile decretū interponatur, si persona comparentis non sit legitima, vel eius procurator, videlicet.

Decretum non esse legitimam personam.

Et per Dominum, &c. & vtatur solita verborum forma per verba *fuit pronunciatum, & decretum, &c.*

Vel fiat alio modo, videlicet.

Qui Dominus, &c. N. Actorem comparentem in tali causa, &c. Vel N. assertum procuratorem talis N. in tali causa dixit non habere legitimam personam comparendi pro dicto N. in iudicio; Vel *non posse stare in iudicio; ideo non fore, nec esse audiendum in dicta causa pronunciauit, nisi docto de legitimo mandato, aut alias legitimata persona, &c. alias, &c. omni modo, &c.*

Si vero sit Reus, dicatur.

Qui, &c. mandauit contra N. ad vlteriora, in contumaciam fore, & esse procedendum, attento, quod in termino sibi assignato non legitimauerit ipsius personam in causa, quam habet cum N. occasione, de qua in actis, &c. quoniam, &c. omni, &c.

6 Sed si docto de legitimo mandato voluerit iudex pronunciare, personas esse legitimas cum mandato; tale, vel simile erit decretum, videlicet.

Decretum legitimationis personarum.

Qui, &c. Viso mandato, de quo in actis, &c. Personas litigantium, seù comparentium in causa N. cum N. occasione, &c. legitimauit, & pro legitimis haberi voluit, & ad vlteriora procedi mandauit, &c.

7 Est tamen aduertendum, quod ab isto decreto super legitimatione personarum datur appellatio. Bart. *in l. eius, qui. ff. de appellat. recipiend.* Hondcd. *consil. 87. n. 20. cum seqq. lib. 1.* Ideo ad euitandas cauillationes procuratorum, melius est, vt pronunciet, quod procedatur ad vlteriora, absque vlla mentione legitimationis personarum.

8 *Circa secundum* casum, quando scilicet quis agit in iudicio nomine suo, sed cum adiuncta qualitate, vti filius, vti hæres, vti cessionarius, aut donatarius est notandum, quod in tali casu de iure communi tenetur docere, se esse talem, qualem se esse dicit. *per text. in l. non ignorat. C. qui accusar. non poss. per l. quamuis. ff. de testam.* & Glofs. & DD. *in l. 2. & de edict. Diui. Adrian. toll.* & in Regno adest *Ritus, incip.* exceptione filiationis, & notat Caranit. *in Rit. 191.*

9 Sed quæritur, an exceptio filiationis, vel institutionis hæredis, cessionis, vel donationis sit opponenda ante litis contestationem, & sic in Regno ante dationem termini probatorii, qui vt diximus stat loco litis contestationis, an verò possit opponi post?

Respondetur huiusmodi exceptionem posse opponi etiam post litis contestationem, iuxta Specu. *in tit. de action. §. 1.* Afflict. & Caranit. *in locis proxime citat.* contrarium tamen practicatur in Regno; & sic opponitur ante dationem termini, probatur in termino: ad hoc vt Reus possit deliberare, si vult cedere, vel contendere iuxta *text. in l. 1. ff. de edend. et Pragmat. 1. incip. dispendia litium sub tit. de ord. iudicior.*

10 *Quoad Vltimum*, quando scilicet quis agit in Iudicio, nomine alieno, vti Procurator, vti Tutor, vti Syndicus Communitatis, est notandum, quod etiam tunc tenetur ostendere se esse talem, qualem se esse dicit. *l. 2. C. qui legitim. person. stand. & in iud. non hab.* Vnde Procurator tenetur ostendere mandatum procurationis: Tutor solemnia Tutelæ, & Syndicus exhibere fidem Communitatis, seù Vniuersitatis, & ita in Regno cauetur *in Rit. M. C. V. 294. per dictam l. 1.*

11 Sed quæritur, quid Iuris, si processus fuit compilatus cum Tutore vsque ad conclusionem in causa, deinde detecta fuit nullitas, quod non exibuerat solemnia tutelæ, numquid Acta facta dicentur nulla?

Respondetur cum distinctione. Aut post compilatum processum cum Tutore vsq; ad conclusionem in causa, apparet, ipsum fecisse solemnia tutelę, & tunc acta facta valent. Vt sill. ad Affl. *decis. 177.* Aut post compilatum processum cum Tutore, apparet illum non fecisse solemnia tutelæ, & tunc omnia acta corruunt, & inualida sunt; quia paria sunt, non esse Tutorem, & esse, sed non fecisse solemnia tutelæ. Afflict. *decis. 256.*

12 Quæritur Secundo, an ista exceptio legitimationis Personæ possit, non solùm opponi a Reo contra Actorem; verum etiam ab Actore contra Reum?

Respondetur affirmatiuè, nam actor, & Reus tenentur legitimare personam eorum procuratoris; Et ratio est, quia actor, & Reus ad imparia iudicari non debent. *capit. 1. & 2. de mut. petition. l. fin. C. de fructib. & expens.* & Franc. *decis. 126.*

INTERSECATIO III.

De Exceptionibus Dilatorijs, quæ Personam Rei conuenti respiciunt.

SVMMARIVM.

1 *Exceptiones personam Rei conuenti respicientes, quæ?*
2 *Cotentia, & incompetentia actionis exceptio quæ?*
3 *Cautio de refitendis expensis in casu succumbentiæ est exceptio dilatoria; & Actor tenetur illam præstare.*
4 *Cautionis prædictæ decretum; & ipsi astinet cautionis forma.*
5 *Expensarum petitio est valde vtilis eo.*
6 *Exceptio hostica est dilatoria.*
7 *Terminus ad denunciandum principali est similiter exceptio dilatoria.*
Termini prædicti decretum.
8 *Excussionis principalis exceptio est item dilatoria.*
9 *Veniæ non petitæ exceptio est item dilatoria.*
10 *Excommunicationis exceptio anomala dicitur; opponi potest in quacumque parte iudicij, & probanda est.*
11 *Reconuentio est exceptio dilatoria.*
Reconuentio quid sit.
12 *Reconuentio, & conuentio in quo inter se conueniat.*
Reconuentio non habet locum in Arbitris simpliciter electis.
13 *Reconuentionis processus fit eodem tempore cum processu conuentionis.*
Reconuentio facienda est ante litis contestationem.
14 *Reconuentio & conuentio in quibus differant.*
Clericus, etiam volens, conuenire non potest coram iudice laico.
15 *Reconuentionis causa non compromittitur, nisi co[...]arbitris*

bitris iuris.

16 *Reconuentionis quatuor species.*

17 *Reconuentio procedit etiam post litem contestatam, si præcessit protestatio.*

18 *Reconuentio non procedit in causa possessorij, nisi super alio possessorio.*

19 *Actor habet terminum ad deliberandum in causa reconuentionis.*

20 *Laudatio in authorem est exceptio dilatoria, & differta nominatione authoris.*

21 *Laudatio in authorem fieri debet ante litis contestationem.*

22 *Denunciatio Autori laudato facienda est iudicialiter, & solemniter.*

23 *Intimationis iudicij solemnis, quæ fit Authori laudato, decretum.*

24 *Intimationis prædictæ forma.*

25 *Author laudatus non potest forum declinare.*

26 *Fallit, si sit clericus, nam tunc forum declinat.*

27 *Exceptiones aliæ dilatoriæ, quæ.*

28 *Rati exceptio dilatoria est.*

Reseruationis exceptionis decretum ad merita causæ.

1 QVoniam in principio *huius subsect. 6. n. 3.* pollicitus fui de singulis exceptionibus dilatorijs agere; Ideò visis in superioribus his, quæ Personam Iudicis, & actoris respiciunt, erit videndum in præsenti de his, quæ personam Rei conuenti tangunt, & respiciunt. Quæ quidem multæ sunt.

Quarum *Prima* est illa legitimationis personæ; de qua diximus *in praced. intersecat. per text. in l. 1. C. qui legit. pers. stand. in iudic. non hab.*

2 *Secunda* est exceptio carentiæ, & incompetentiæ actionis, quæ procedit quando Reus opponit contra actorem, quod non habeat actionem contra ipsum Reum, vel quod illi non competat actio, sine qua nemo in Iudicio experiri potest. *l. si pupilli. §. videamus ff. de negot. gest.* Et in Regno dicitur etiam exceptio notorij defectus iuris agendi & quod sua non interest; & similiter exceptio intentionis, & facti, quia per carentiam, & incompetentiam actionis, excluditur intentio, & factum propositum ab actore in libello, vt obseruat Afflict. *in d. constitut. exceptione filiationis n. 7.*

3 *Tertia* est, quando Reus petit ab Actore cautionem de expensis reficiendis in casu succumbentiæ, quã actor tenetur præstare, de qua *habetur in Auth. generaliter. C. de episc. & cleric. et in § excludendas Authent. de litigios.* & Marant. *in spec. p. 6. memb. 8 n. 16.* & Caramit. *in rit. 220.* Quæ cautio semper est danda per actorem, vel eius procuratorem in principio litis. DD. *ibi* Ratio est, quia multoties actor solet temere litigare, ad vexandum Reum. *l. eum, qui temere ff. de iudic. et §. fin. instit. de pœn. temer. litigat.* Grammatic. *decis. 86.* Ad quam præstandam tenetur actor, etiam si probare voluerit, se possidere bona immobilia. ita Afflict. *decis. 109.*

4 Et in tali casu, quando Reus petit huiusmodi cautionem, debet Iudex decernere, quod præstet actor illam, alias absoluetur, & non procedetur ad vlteriora in causa, & sic, tali vel simili modo solet fieri.

Decretum cautionis præstandæ.

Et per Dominum; &c. Visa petitione N. Rei conuenti, in qua instat sibi præstari cautionem ab N Actore de reficiendis expensis in casu succumbentiæ, &c fuit prouisum, & decretum, quod prædictus N. huiusmodi cautionem præstet legitimè in Actis Curiæ, more solito intra terminum dierum trium; Aliàs prouidebitur, prout de iure, &c. & ita, &c. Hoc suum, omni, &c.

Quæ cautio solet tali modo penes Acta Curiæ recipi per Actuarium; videlicet.

Die.... mens..... ann..... In Ciuitate N & penes Acta Curiæ N. personaliter constitutus N. sponte, &c. non vi, dolo, &c. fideiussit pro N. Actore de reficiendis expensis N. *tenente in casu succumbentiæ, in causa, &c. Et sic se obligauit, &c. ac bona sua omnia, &c. cum constituto, et precario, &c. renunciauit beneficio Auth. præsente. C. de fideiuss. Epistola Diu. Adriani, ac omni legum auxilio, &c. iurauit, &c. Datum vt sup. &c. Ego* N. *fideiussi, et obligo me vt supra, &c.*

Ego N. *testis interfui.*

Ego N. *testis interfui, &c.*
N. *Actuarius, &c.*

5 Qua cautione sic præstita, proceditur ad vlteriora in causa, in qua si actor succubuerit taxantur expensæ in lite factæ, arbitrio iudicis. Marchesan. *de commission. restitution. in integr. p. 2. §. 2 num. 81.* Vestr *in Prax. rubric. 8. numer. 8. et 20.* Quæ petitio expensarum est valde vtilis reo, ad auferendas difficultates; nam opposita hac exceptione iudex tenetur decernere, quod reficiantur expensæ, alias litem suam facit. Marchesan. *de commission. prorogation. fatalium par. 3. §. 1. num. 118.* Et quia per partes potest tacitè, vel expressè emitti, & remitti talis cautio, ad euitandam quæstionem emissionis, vel remissionis, melius erit illam petere, & instare, ne procedatur ad vlteriora, si non præstetur. Quod si fideiussorem habere non potuerit actor, tunc Iudex recipiat cautionem iuratoriã ipsiusmet actoris de reficiendis expensis. & redigi faciat in actis per Actuarium, more solito. Menoch. *de arbitr. cas. 134.*

6 *Quarta* exceptio dilatoria, quæ respicit personam Rei, dicitur exceptio hostica, & ista opponi solet à militibus in ius vocatis. Hæc autem exceptio locum habet in Regno, quando miles submonetur ab officialibus Regis, vt eat ad pugnandum, nam tunc si citatur per 15. dies ante, vel post, & toto tempore, quo militat, super sedetur in causa, & non currit illi tempus citationis, de qua habetur *in constit. Regni incip. Hostica exception.* vbi Andr. de Isernia.

7 *Quinta* exceptio dilatoria ex parte rei est terminus *ad denunciandum*, & est quando citatur absens, nam tunc aliquis consanguineus, vel amicus ipsius potest petere terminum competentem, vt possit denunciare Reo citato litem motam contra illum, qui quidem terminus dari debet. *per text. in cap. constitutus de procurator. & in Authent. qua in prouincia. C. vbi de crimin. agi. oportet.* & tunc fieri solet tale, vel simile decretum, videlicet.

Decretum termini ad denunciandum!

Et per Dominum N. fuit prouisum, & decretum ad instantiam N. de N. procuratoris talis N. absentis, quatenus instruatur in causa fore & esse dandum terminum ad denunciandum principali commoranti in Ciuitate N. & interim supersedendum in causa prout datur, supersedere mandatur, et ita etc. hoc suum, etc.

8 *Sexta* exceptio dicitur excussionis, & est, quando petitur, vt prius fiat excussio cum principali debitore, & postea, cum fideiussore. Quę tamen locum non habet quando fideiussor renunciauit dicto beneficio excussionis de quo habetur *in Auth. præsente C. de fideiussor.* Neque procedit, quando principalis, pro quo reus conuentus fideiussit, non esset soluendo, & hoc notoriè constaret. Afflict *d. cis. 318.*

9 *Septima* est exceptio veniæ non petitæ, vt si filius in ius vocauerit patrem suum, vel gener socerum, vel libertus patronum, sine venia impetrata a patre, à socero, vel patrono *per tex. in l. quamuis ff. de in ius vocan. et l. venia C. eod. tit.* Quia istæ personæ, propter reuerentiam ipsis debitam prædictis, non possunt in ius vocari, sine eorum venia, sub pœna 50. aureorũ. *l. si id, quod ff. de iur. omn. iudic.* quæ pœna hodie est in practica.

10 *Octaua*, est exceptio excommunicationis, per quam Reus opponit contra actorem, non posse agere, quia est excommunicatus, *iuxta text. in c. 1. de exception. in 6.* Et ista potest opponi in quacumque parte iudicij, secundum Flin. *in c. exceptiones de except.* & hac ratione dicitur exceptio anomala. Est autem aduertendum in hac exceptione, quod de iure communi debet reus opponens illam probare intra octo dies. *d. c. 1. de exc. in 6.* Sed de Iure Regni est probanda incontinenti, *vt habetur in Rit. 236. qui incipit, Item in quibuscumque curijs.*

Benè tamẽ probatur per cedulones, quia ipsi fiunt, vt euitetur ab Alijs fidelibus, alias non esset vitandus, nisi sit denunciatus per cedulones, vel nisi sit publicus Clerici percussor. *per extrau. Martini V. qua incip. Ad euitandum Scandala*, de qua Nos late agemus *infrà p. 5. Prax. 7. §. 5. num. 141.* Ista exceptio tunc procedit, quãdo actor excommunicatus est excõmunica-

tione

tione maiori, non minori, nam semper in iure, quando fit simpliciter mentio de excommunicatione, intelligitur de maiori in dubio *c. pen. ll. qui de sent. excom.*

11 *Nona* exceptio est *Reconuentionis*, Et est, quando Reus conuentus reconuenit Actorem in eodem iudicio. Sed quia est materia quotidiana, quæ passim, & in dies occurrit; ideò vtile erit illam percurrere. Quare erunt examinanda prius. Primo, quid sit reconuentio. Secundo, in quo conueniat cum conuentione, Tertio, in quo differat ab eadem. Quarto. Quot sint eius species.

Quoad primum est notandum, quod Reconuentio, est secunda conuentio Actoris, nam primò Actor conuenit Reum, & secundo Reus reconuenit Actorem, vnde meritò dicitur mutua petitio, quia est conuentio actoris, & reconuentio Rei. *c. 1. & 2. de mutui petition.* vbi Abb & Alij *in ead. rubric. & in c. dispendia de rescript. in 6.* Iuristæ *in Auth. & consequenter, & l. cum Papinianus. C. de sentent. & interloc. omn. iudic.*

22 *Quoad secundum*, in quo conueniat cum conuentione, est notandum, quod in duobus conuenit. Primò in habendo eumdem iudicem, Secundo in ordinando iudicio, quia fit simultaneus processus. Circa primum nuto, quod reconuenit in fieri debet, coram eodem iudice, coram quo fuit facta conuentio; *vt in d. Authent. & consequenter, & l. cum Papinianus* & DD. *in cap. Accusatores. § cautus in agendo. 3. quæst. 6.* vbi habetur, quod actor non debet dedignari haberi eumdem iudicem pro se, quem elegit contra Reum, siuè sit iudex ordinarius, siuè Delegatus *c. 1. de mut. petit.* Menoch *de arbitr. iud. cas. 44. n. 2.* Fallit tamen in arbitris, quibus fuit factum compromissum, nam coram ipsis non potest fieri reconuentio, quia arbitri eligun tur iudices de communi consensu, cum alias, nullam habeant iurisdictionem. Menoch. *vbi sup.* Neq. iudicare valent, nisi de his, quæ in compromisso continentur *c. cum dilecti de arbitr. & l. de arbitris ff. eod. tit.* Speculat. *in lib. 2. partic. 1. de reconuentione. §. 1. n. 1.* vbi ait, secus esse coram arbitris, in quos ab omnibus conuentis compromissum est, nam tunc posset fieri reconuentio. Et similiter in arbitris iuris, de quibus in Regno loquitur *Pragmat. odiu de arbitr.* DD. cit.

13 Secundo conuenit reconuentio est conuentione in faciendo simultaneum processum, nam eo modo, quo iudex procedit in causa conuentionis, eodem modo procedere debet in causa reconuentionis; Veluti si datur terminus probatorius, fit publicatio, vel conclusio in causa conuentionis; idem actus fieri debent in causa reconuentionis. Item eodem tempore, quo fertur sententia in causa conuentionis: debet etiam ferri in causa reconuentionis, ita ut in vna, eademq; charta scribi debeat sententia conuentionis, & reconuentionis. Prius tamen ferenda est sententia conuentionis; postea verò immediatè sententia reconuentionis, & sic proceditur semper in omnibus actis vt habetur *in d. c. 1. de mut. pet. & in c. 2. de ordin. cognition.* & notatur per Bart. Speculator. & Alios, quos refert Marant. *in spec. aul. 4. p. 6. dist. à n. 7. cum seqq.*

Est tamen aduertendum, quod Reconuentio fieri debet ante litem contestatam Goff. *in c. 1. de mut. petit. & in Clement. sæpè §. verum & § in exordio. de verb. signif.* Soccinus *in regul. 332. n. 1.* intellige de iure communi, & in Curijs Ecclesiasticis, sed in Regno ante termini probatorij dationem.

14 *Quoad tertium* est notandum, quod differt reconuentio à conuentione in pluribus. Et Primo, quod licet Clericus non possit conueniri coram iudice laico, etiam volens *c. 1. 11. q. 1. & per tot. c. si quis 23. qu. 8. c. denique 96. dist. cap. significasti, & cap. si diligenti de for. compet. c. si iudex laicus, de sent. excom. in 6. & c. cum non ab homine, c. at si Clerici, c. qualiter de iudic. & Authent. Statuimus. C. de Episc. & cler. & in Authent. vt Clerici apud proprios Episcopos collation. 6.* Tamen quando Clericus, vt actor conuenit laicum coram suo iudice sæculari, potest reconueniri coram eodem iudice sæculari. Speculator *de reconuent. §. 2. nunc dicamus n. 7. vbi n. seq.* nota in quibus casibus non potest reconueniri. Carol. de Graff. *de effect. clericat. effect. 1. n. 745. vbi latè in seqq numeris.* Et in Regno adest *Rit. Magna Curia Vic. 67.* & notat Afflict. *decis. 173.* & Franch. *decis. 193.*

15 Secundò differunt in alio, nam causa Conuentionis potest compromitti, vt supra dictum fuit: causa verò reconuentionis, non potest compromitti, nisi quando compromissum factum fuit coram arbitris iuris, *vt diximus etiam sup.* ex Menoch. *de arbitr. iudic. cas. 44. num. 2. & Alijs.* Aliæ differentiæ videri possunt apud Doctores cit.

16 *Quoad quartum* est notandum, quod quatuor species reconuentionis dantur regulariter per Bald. *in d. Auth. & consequenter n. 19. C. de sent. & interl. omn. iud.* Prima est illa, quæ fit de causa ciuili ad causam ciuilem, *vt in d. c. 1. de mutui petit.* vt si Titius conueniat Caium pro centum illis mutuatis, & Caius reconueniat eumdem Titium pro alijs centum alia occasione debiti. Limitatur tamen conclusio quando natura causæ repugnaret, vt est in deposito nam si depositarius conueniatur, non potest reconueniri, nisi prius restituat rem depositam, *cap. bona fides de deposit. l. fin. C. depositi*, & notat Carauit. *in d. rit. 67.*

Secunda reconuentio est, quæ fit de causa criminali ad causam criminalem vt si Titius accusat Caium criminaliter, Caius potest reaccusare Titium etiam criminaliter, *vt habetur in l. pen. & l. neganda C. qui accusar. poss.* & in Regno *est Ritus M. C. Vic. 193.* qui tamen limitat, dummodo reaccusans prosequatur suam, vel suorum iniuriam.

Tertia dicitur reconuentio de causa ciuili ad causam criminalem, vt si Titius petat à Caio centum, & Caius accusat Titium de aliquo delicto; & ista de iure communi non procedit, nam prius expediri debet causa criminalis, ratione præeminentiæ, *l. fin. C. de ordin. iudic.* & postea causa ciuilis. Sed de iure Regni proceditur eodem tempore super vtraque *per const. Regni exordiant. Si ciuiliter agens;* dummodo fit iudex competens ille, coram quo fit accusatio criminalis.

Quarta dicitur reconuentio, quæ fit de causa criminali ad causam ciuilem; vt si Titius accusat Caium de aliquo crimine, & Caius petat à Titio centum. Et hæc neque procedere potest Abb. *in dict. c. 1. num. 22. de mut. petit.* quia Titius coactà voluntate adiuit iudicem accusando, quidquid asserant Carauit. *supr. Rit. 19.*

17 Sed quæritur, an Reus, qui non reconuenit actorem, ante litem contestatam, vel in Regno ante termini probatorij dationem, vel incontinenti post; protestatione prius facta de reconueniendo statim, possit amplius reconuenire?

Respondetur cum distinctione, aut conuenitur coram Delegato: aut coram Ordinario Iudice: In primo casu non admittitur amplius reconuentio, nisi impetretur nouum rescriptum, *vt in cap. dispendia. §. Reus quoq; de rescript. in sexto.* In secundo verò casu poterit fieri reconuentio quandocumque; secundum communem DD sententiam *in d. c. dispendia.* Sed tunc non fiet simultaneus processus; sed in qualibet causa proceditur diuersimodè, non ordine simultaneo.

18 Quæritur secundo, an actor conueniens Reum Possessorio, scilicet interdicto Vnde vi, possit per Reum reconueniri.

Respondetur negatiuè regulariter, nisi de alio possessorio, siuè spoliatione, *vt in c. vlt. de ordin. cognit.* Quod quidem intelligitur, inuito ipso actore secus ipso consentiente, *vt in c. de restitut. spoliator.* Alios casus, in quibus non procedit reconuentio, vide apud Doctores *in cap. cum dilectus*, & ibi Gloss. *de arbitr.*

19 Quæritur tertio, an actor habere debeat inducias deliberatorias, seu terminum ad deliberandum super libello reconuentionali, sicut Reus habet super conuentionali.

Respondetur affirmatiuè; vt habetur *in c. 1. de mut. petit.* Si tamen voluerit. Et in hoc solet practicari, quod reus non respondet libello actoris, nisi prius actor respondeat libello reconuentionis. Sed cauti procuratores, ad obuiandum subterfugijs reorum, statim renunciare faciunt ab actore inducijs deliberatoriis, & respondent libello rei, adhoc, vt reus cogatur, etiam respondere libello actoris.

20 *Decima* exceptio dilatoria respiciens reum, dicitur laudatio, & nominatio in authorem; est autem quando quis conuenitur aliqua actione reali in aliqua re, quam emit ab alio quia tunc conuentus debet laudare suum authorem, & illi litem denunciare, vt possit contra illum agere de euictione, *l. emptor. C. de euiction. iuxta cap. si venditori de emption. & vendit. lib. 1. C. vbi in rem actio. & l. venditor. ff. de iudic.* vbi habetur posse authorem laudari; & in Regno adest *Pragmatic. incip. dubitationem sub rubric. de termin. citand. in caus. real. 43.* Est tamen aduertendum hic, aliud esse laudare authorem: aliud verò nominare authorem. Laudare enim dicitur, quando quis laudat nomine proprio authorem suum, vt emptor, vel possessor alicuius rei, de quo loquitur *titulum. Cod. de euiction.* Nominare verò authorem dicitur

dicitur, quando quis possidet nomine alieno, vt conductor non inde dominum rei condit &c. & de isto habetur in l. 2. C. si contr. Ius. vel util. pup. Abb. in c. quoniam frequenter. § in alijs. Vt lit. non contest.

Vnde quando quis nominatur author potest petere terminum ad denunciandum suo principali, & dicat vbi reperiatur, & sic dari debet terminus dictus to, & interim super sedetur.

21 Sed quæritur quando fieri debeat laudatio, vel nominatio in authorem?

Respondetur quod regulariter est facienda in principio litis, quia est exceptio dilatoria, quæ opponenda est ante litis contestationem; per l. ita demum C. de procur. de quo diximus sup. & dicemus inferius; quod maximè procedit, quando quis habet causam lucratiuam, Bart. in l. quæ concubinam, §. si heres, ff. de legat. 3. Si verò habeat causam onerosam, potest fieri in quacumque parte iudicij, dummodo fiat ante publicationem processus. text. est in lib. si rem, quam, §. fin. ff. de euictione, & ibi Gloss. & Bald.

22 Quæritur secundo, quomodo sit facienda denunciatio authori laudato?

Respondetur, quod debet fieri formiter, & solemniter ostẽdendo illi copiam libelli actoris. & debet illum requirere iudicialiter, vt veniat ad illum defendendum, & litem in se incipiendum; alias denunciatio simplex non arctaret eum, quia est certioratio citatoria ad faciendum; quæ non sufficit, si simpliciter fiat deducendo ad notitiam, quod sit mota lis super re; sed requiritur quod fiat solemniter, & iudicialiter, ita Bartol. in l. non solum. §. morte col. 8. in fin. ver. circa primum. ff. de nou. oper. nunc. & in l. qui absentem. ff. de procur. & in l. denunciasse, ff. de adult. Neq; practicatur dictum Bald in l. empte C. de emti. sed benè quod dixit se retractando in l. libera C. de senten. vbi tenet cum Bart. vbi sup.

24 Hinc inoleuit Praxis, quod conuentus super aliqua re, statim comparet in iudicio & dicit in huiusmodi causa habere authorem talem. N. cui petit idem iudicium intimari, cum protestatione de omnibus damnis, expensis, & interesse; & Iudex facere solet tale vel simile decretum, videl.

Decretum intimationis iudicij.

Et per Dominum, &c. Visa comparitione N. in qua dicit, in causa, quam habet cum N. occasione, de qua in Actis, &c. habere authorem talem N. & proinde petit intimari iudicium eidem N. fuit prouisum, & decretum, quod iudicium prædictum intentatum contra ipsum N. reum conuentum ab N. intimetur tali N. & expediantur litteræ prouisionalis in forma, &c. & ita &c. Dat. &c.

Vel.

Qui Dominus, &c. In causa, &c. mandauit dicto tali N. *iudicium intimari in forma omni &c.*

24 Postcà fit *intimatio Iudicij tali*, vel simili modo, videlic.

Ponitur titulus dignitatis, vel officij, vt alibi diximus sup. &c.

Tibi N *de* N. *de Terra, seu loco* N. *& omnibus alijs, & singulis de infrascriptis locis, etiam aliena manu describendis, & in executione præsentium nominan. & cognominan. salutem.*

Noueritis nuper coram Nobis introductam fuisse litem inter N *Actorem ex vna, et* N. *Reum conuentum, et se defendentem partibus, ex altera, ne, et super quadam possessione* N. *etc. et pro parte eiusdem* N. *fuisse productum libellum infrascriptis, videlicet,* (& inferatur totus tenor libelli, & aliorum iurium.) *Et successiue pro parte dicti* N. *fuisse responsum et dictum te* N. *et Alios infrascriptos in causa huiusmodi causa habere in Authores, et propterea petitum Vobis, et Vestrum cuilibet huiusmodi iudicium intimari. Quo circa Nos* N. *Vicarius siuè Iudex prædictus attendentes requisitionem huiusmodi fore iustam, et rationi consonam, instaque petenti non esse denegandum assensum, prædicta omnia et singulis vobis, et vestrum cuilibet tenore præsentium notificamus, et intimamus, ac ad vestrum, et cuiuslibet vestram notitiam deducimus, ac deduci mandamus, ne vllo vnquam tempore de præmissis ignorantiam aliquam allegare, seu prætendere valeatis. Et insuper vos, et vestrum quemlibet citamus, requirimus, et monemus per præsentes infra terminum dierum tot, . . . currentium post præsentium intimationem, &c. coram Nobis legitimè comparentis, & vestrum quilibet comparere debeat ad suscipiendam in vos huiusmodi iudicium, & litem, & dictum* N. *authorizandum, liberandum, & disbrigandum ab omni molestia, et lite omnibus vestris sumptibus, et expensis, ac ad assistendum ad omnes actus, et terminos in huiusmodi causa faciendos, vsque ad sententiam diffinitiuam inclusiuè, et ipsam denique sententiam audiendam tempore debito ferendam, omniaque alia, et singula facienda, ad quæ de iure tenemini, etc. Alias dicto termino elapso procedetur ad vlteriora, prout iuris fuerit, et ordo dictauerit rationis, vestra contumacia vel absentia non obstantibus, &c. In quorum fidem, &c. Datum, &c.*

NN. Vicarius Generalis, siuè Iudex, &c.

N. Actuar. &c.

25 Quæritur tertio, an author laudatus, vel nominatus, tẽpore, quo comparet coram Iudice laudantis, vel nominantis, possit declinare forum?

Respondetur de iure communi regulariter non posse, *per text. l. venditor. ff. de iudicij*. Sed de iure Regni author laudatus potest declinare forum, ratione priuilegijs suæ personæ, vt quia est pupillus, &c. Ioan. Vinc. de Ann. *allegat.* 72. Capic. *decis.* 197. Grammat. *decis.* 21. & Baetius *decis.* 69

26 Quæritur quarto, an Clericus, qui in instrumento promisit de euictione, & suscipere in se iudicium, & emptorem indemnem reddere, si fuerit author laudatus in foro sæculari possit declinare forum de iure communi?

Respondetur affirmatiuè, cum Angel. *in l. venditor ff. de iud.* vbi ait limitari prædictam legem, *et l.* 1. *C. vbi in rem actio*, quoad Clericum, qui potest ex persona sua declinare forum. Licet prima facie videatur dicendum, non posse, propter Gloss. *in c. Clericus nullam* 11. *q.* 1, quæ inclinare videtur, quod Clericus teneatur defendere rem venditam laico in foro sęculari, & idem tenet Abbat. *in c. si vendiderit de empt. et vend. in 2. col. circ. med. ibi, sed est dubium notabile*; sed opinio Angeli est verior, & seruatur in praxi: nam ponatur, quod Clericus, qui promisit cum iuramento suscipere iudicium in se hoc facere neglexerit; in tali casu certum est, quod reus conuentus, qui habet causam ab ipso, debet illum reconuenire coram suo iudice competenti ad obseruantiam instrumenti, cum sit Reus in hoc, ergo, &c. Quod est notabile quia sæpè accidit, & de facto habui huiusmodi casum, dum essem Vicarius Apostolicus in Ciuitate Sanct. Marci, vbi fuit magna altercatio inter me, & Gubernatorem status Excellentiss. D. Ducis Sermonetæ, qui est Dominus dictæ Ciuitatis in temporalibus.

27 Solent etiam per Reum opponi aliæ exceptiones, scilicet, quod actor præstet cautionem de stando iuri, de iudicio sisti, & de iudicatum soluendo, *de quib. in instit. tit. de satisdatio.* & Marant, *in spec. p. 6. memb. 6. n. 2.* quamuis regulariter ad illas teneatur reus, de quo timetur de fuga, se non possideat immobilia in loco iudicij, tamen si reus dubitet, quod actor ad illum defatigandum, & vexandum possit postea omittere iudicium, potest aliquando illam exceptionem proponere si sua intersit causam expedire, *per l. diffamari. C. de ingen. manum.*

28 Item poterit Reus opponere exceptionem contra procuratorem Actoris, qui promisit de rato sui principalis, post transactum tempus præscriptum ad ratificandum, quando de facto non fuit ratificatum, quod non possit illum contra agere quia non adimpleuit, quod promisit, quando dubitabatur de eius mandato, & ipse promisit ratificationem sui principalis, iuxta *in lib. 1. C. de procur. & l. Pompon §. rati, ff. de procurat. & tot. tit. ff. rem ratam haberi*. Ad quod tamen poterit replicari per procuratorem, quod stante legitimo impedimento non potuit adimplere, quia ratificatio debet venire à longinquis partibus. Tunc summariè constito iudici de veritate impedimenti prorogare terminum. Et à simili quando debet probari qualitas aliqua proposita in libello, si non possit de facili probari, quia probatio venire debet à longinquis partibus, & interim alia pars est pauperrima, & petit expediri causam, tunc Iudex facere potest tale, vel simile decretum, videlicet.

Decretum procedendi ad vlteriora, & reseruationis ad merita causæ.

Per Dominum, &c. Visa fide N. & N. statte legitimo impedimento N. partis, quod non possit suam legitimationem personæ in breui probare, &c. (vel aliquid facere) *propter nimiam distantiam locorum, &c. fuit prouisum, & decretum, quod procedatur ad vlteriora, data cautione de probando infra ad meritum causæ, &c. & ita hoc suum, &c. omni, &c. Datum, &c.*

Quæ quidem praxis desumpta est à Speculat. *in l. 1. tit. de Actore §. 1. n. 72.* Probatio autem ad merita causæ reseruata, intelligitur vsque ad sententiam exclusiuè.

INTERSECATIO IV.

De Exceptionibus Dilatorijs quæ causæ seu actionis qualitatem respiciunt.

SVMMARIVM.

1 *Ineptitudo libelli est exceptio dilatoria.*
2 *Obscuritas libelli est etiam dilatoria exceptio, & sic opponenda ante litis contestationem.*
3 *Temporis obligationis exceptio est item dilatoria.*
4 *Moratoria, seu dilatio siue saluus conductus debitoris, multiplex est.*
Confessus, & condemnatus ad soluendum quod tempus habeat.
5 *Dilatio quinquennalis datur, quoad personam tantum, & quomodo.*
6 *Dilatio quinquennalis non procedit in creditoribus depositi.*
Maior pars creditorum, quæ dicatur, & quando minori præiudicet.
7 *Dilatio prædicta prodest etiam heredi debitoris.*
8 *Dilatio prædicta non prodest fideiussori debitoris.*
9 *Debitor, cui à creditoribus offertur dilatio, vtrum bonis cedere possit?*
10 *Absolutionis à iuramento decretum.*
11 *Absolutio à iuramento peti potest, etiam si præcesserit pactum de non petenda absolutione.*
Cessio bonorum quibus competat.
12 *Capituli Odoardus beneficium competit Clericis debitoribus soluere non valentibus.*
13 *Clerici debitores gaudent dicto beneficio cap. Odoardus, etiam si sint prima tonsura initiati.*
14 *Clerici fideiussores laicorum ad huc gaudent beneficio prædicti cap. Odoardus.*
Clerici dicuntur milites Christi.
15 *Carceratio affert iniuriam, & infamat.*
16 *Clerici pro causis ciuilibus carcerari non possunt.*
17 *Quod procedit, etiam si obligati essent instrumento quarentigiato.*
18 *Et similiter etiam si adhuc penderet iudicium dicti cap. Odoardus.*
19 *Ampliatur etiam si obligati essent cum iuramento.*
20 *Imò neque excommunicari possunt Clerici debitores.*
21 *Neque si essent debitores confugientes ad formam Bullæ.*
22 *Clerici renunciare nequeunt beneficio dicti cap. Odoardus.*
Neque tenentur cedere bonis.
23 *Clerici non gaudent dicto beneficio si reperiuntur in dolo, & quomodo in dolo esse dicantur.*
24 *Clerici debitum negantes neque gaudent dicto beneficio, confessio tamen debiti fieri potest semper.*
25 *Clerici debitores ex delicto, vel quasi, neque gaudent.*
26 *Neque, quando non habeat in bonis omnino, quia tunc luere debent in corpore.*
27 *Neque si sua culpa Clericus esset effectus pauper.*
28 *Neque gauderet dicto beneficio, si mercaturam exerceret.*
29 *Neque gauderet, si esset suspectus de fuga.*
30 *Neque si effectus fuisset Clericus in fraudem creditorum.*
31 *Neque, ante absolutionem à iuramento.*
32 *Neque, si esset debitor ex causa depositi.*
33 *Neque, si contra Clericum ageretur realiter tantum.*
34 *Neque gauderet Clericus huiusmodi beneficio, si obligatus esset in forma Cameræ Apostolicæ.*
35 *Obligatio in forma Cameræ non impeditur, nisi exceptione solutionis, & falsitatis incontinenti probandæ.*
36 *Neque gauderet ratione pensionis non solutæ.*
37 *Neque si fuisset condemnatus per tres conformes sententias, secundum Aliquos.*
38 *Neque, si esset debitor, vt tutor, vel curator.*
39 *Neque si esset Clericus coniugatus.*
40 *Neque, si esset excommunicatus.*
41 *Neque, si fuisset degradatus ob falsificatem.*
42 *Neque, si esset magis pauper eius creditor quam Clericus debitor.*
43 *Neque gauderet, si post vsum dicti c. Odoardus ad pinguiorem fortunam peruenerit.*
44 *Clericus admissus ad cap. Odoardus non molestatur super lucro exercitij proprij.*
45 *Alimenta Clerici pauperis taxantur iuxta eius qualitatem.*
46 *Clerici non cedunt bonis, vt laici, quia sunt melioris conditionis.*
47 *Cedere tamen possunt, si voluerint, sed non expedit.*
48 *Clericus admissus ad cap. Odoardus infra seu mense, expediri debet in causa administrationis.*
49 *Patrimonium Clerici alienari non potest.*
50 *Clericus admitti potest ad c. Odoardus per Episcopum alienum, si in sua iurisdictione debitor existit.*
51 *Cap. Odoardus frequens expeditur per Signaturam Iustitiæ.*
Supplicationis forma ad dictum c.
52 *Citatio Delegati cum inserta forma delegationis.*
Iudicium c. Odoardus qualiter formetur.
Paupertas non est habitus permanens.
53 *Articulorum productionis decretum.*
54 *Terminus ad recipiendum testes qualis esse debet.*
55 *Sequestrum qualiter fiat.*
56 *Sequestri reuocatio qualiter.*
57 *Consignationis sequestri Decretum.*
58 *Consignationis mandatum qualiter formetur.*
59 *Consultor qualiter eligatur.*
60 *Consultoris sententia quomodo concipi debeat.*
61 *Alimentorum præstandorum carcerato pauperi Decretum.*
62 *Capituli Odoardus admissionis sententia.*
Sententia cap. Odoardus qualiter formetur vigore commissionis Apostolicæ.
63 *Cessionis bonorum Decretum, seu sententia.*

1 IN superioribus Intersecationibus visum fuit de exceptionibus dilatorijs respicientibus Personam iudicis actoris, & Rei, restabat videre de alijs respicientibus causæ, seu actionis qualitatem, meritò in præsenti de illis agemus. Sunt autem huiusmodi exceptiones tres regulariter. Prima, quando opponitur de ineptitudine libelli. Secunda, quando opponitur de obscuritate illius, vel incertitudine aut generalitate. Tertia, quando opponitur; quod non dum venit tempus solutionis, quando scilicet creditor petit debitum ante diem obligationis.

Quoad primam de ineptitudine libelli, non est immorandum, cum de ea sermonem habuerimus. *sup. subsect. 1. præsertim. num. 9.* tantummodo repetam, quod olim per *l. ampliorem. §. in refutatorijs. C. de appellat.* libellus ineptus refutabatur, ideo debebat esse concludenter, & benè formatus, aliàs sententia super eo ferri nõ poterat. Hodie idem practicatur in Curijs Ecclesiasticis, in quibus omnes causæ sunt ordinariæ, & vbi Ius commune seruatur, quia libellus est fundamentum substantiale iudicij, vnde debet benè formari, aliàs esset nullitas *l. vt fundus ff. commun. diuid. & §. vt rarò instit. de action.* Ideo debet habere qualitas, & solemnitates, requisitas, iux. Gloss. *in cap. 2. de libell. oblat. & in l. 1. in princ. ff. de edend.* In Regno verò exceptio prædicta de ineptitudine libelli opponi non potest, quia non offertur libellus, sed talis qualis petitio, qua Reus deliberare possit, num velit cedere, vel contendere, *per l. 1. ff. de edend.* vt cautum est *in Pragmat. de spendia litium, & in cap. Regni. Dirimantes, de quibus docum. loc. sup. cit.* quia omnes causæ expediuntur summariè & de plano, sola facti veritate inspecta. Vnde non opponitur de ineptitudine libelli, sed benè de obscuritate illius. Par. de Put. *in tract. de syndicat. verbo. sententia num. 12.* & Carauit. *in d. cap. Dirimantes num. 20.* Qua propter sufficit in Regno, quod concipientes libellum clarè proponant actionem ex parte actoris super

Prax. Vicar. Caroli Pelleg. Par. II. I 2 repe-

re petita, ita vt Reus deliberare valeat, si velit cedere, vel contendere.

2 *Quoad secundam* exceptionem obscuritas seù generalitatis incertitudinis libelli, est notandum, quod de Iure communi libellus obscurus, incertus, & generalis, parte non opponente procedit, secus autem ea opponente, vt habetur *in cap. fin. de libell. oblat. & l. fin. in princip. C. de ann. except.*

In Regno verò, vbi causæ sunt summariæ, vt plures diximus, licet procedat, etiam parte opponente, ad tradita per Bart. *in extrauag. ad reprimendum. vers. figura col. 3.* & Alex. *in cons. 328. incip. in hac causa in 2. column. & in l. si ita stipulatus. § Chrysogonus col. 9. ff. de verb. oblig.* Anchar. & Imol. *in Clem. sæpè in princip. de verb. signif.* Iason. *in l. edita col. 2. ad fin. C. de edend.* Tamen contrarium in praxi seruatur. & sic opponi potest de obscuritate libelli & actor tenetur declarare in partibus obscuris. Cæpoll. *caut. 105.* quem sequitur Affl. *in const. Regn. Dilationes n. 37. & 38.* vbi habetur quod si quis ageret interdicto possessorio retinendæ possessionis, & non declararet modum turbationis, quando asseret fuisse turbatum in sua possessione, tunc posset reus opponere, vt declaret libellum obscurum, quomodo, & qualiter fuerit turbatus in sua possessione. Et tali casu, pendente huiusmodi declaratione facienda, iudicium est differendum. Vnde Iudex, etiam parte non opponente potest ex officio compellere actorem, vt declaret libellum in partibus obscuris. Hæc tamen exceptio obscuritatis, generalitatis, seù incertitudinis libelli, debet opponi ante litis contestationem, & sic in Regno ante dationem termini probatorij. Affl. *in d. constitut. Dilationes n. 44.*

3 *Quoad tertiam* exceptionem dilatoriam causæ seù actionis qualitatem respicientem, est notandum quod quando opponitur, creditorem non posse petere debitum ante diem solutionis, est inspicienda qualitas debitoris, & circunstantia obligationis, nam si quis est debitor in diem, vel sub conditione, & est suspectus de fuga, tunc non procederet exceptio, quia potest cogi, vt præstet cautionem de soluendo, adueniente die, vel conditione, *l. in omnibus ff. de iudic. & ita decisum in Sac. Consil. Neap.* testatur Affl. *decis. 175. & 180.* Vnde traditur cautela ad fauorem creditoris, qui haberet debitorem non tutum, vel non habeat contra ipsum publicam scripturam, quod concedat illi dilationem ad soluendum, faciendo eum obligari per instrumentum publicum vel penes acta Curiæ; & tunc posteà illum compellat ad præstandam cautionem de soluendo adueniente tempore, dicendo illum esse suspectum de fuga, vel dilapidatorem suorum bonorum, quod nota, quia est singulare, & in dies occurrere potest.

4 At verò hac occasione vtilissimum, imò necessarium duxi agere hic de dilatione, seù moratoria, siuè saluo conducto, vt alibi dicitur; quæ dari, & concedi solet debitoribus decoctis & inhabilibus ad soluendum: quia quo idie accidit, & de facto, dum hæc scriberem, venit mihi casus cum duobus fratribus vtrinq; coniunctis, qui mihi debebant centum, & octoginta scuta, alter quorum erat Clericus, laicus verò alter; quos cum ambos in carcerem fecissem detrudi, illico fuit illis factum arrestum a multis alijs creditoribus, quibus visis, habito consilio inter ipsos quid agere deberent, deliberauerunt petere dilationem pro laico, & pro Clerico beneficium *c. odoardus, de solutionibus, iuncto cap. peruenit de fideiuss.* & sic talem ignominiosam resolutionem, exequuti fuerunt, cum non mediocri meo, & aliorum creditorum interesse.

Pro cuius materiæ intelligentia agemus Primo de moratoria, seù dilatione, vel saluo conducto; & Secundo de beneficio. *d. c. Odoardus* Clerici. competente.

Quoad primum, notandum est, dari in iure plures moratoriæ, seù Dilationis Species; Quæ dantur debitoribus molestatis à creditoribus pro debito ciuili. Quarum prima est, quæ per legem conceditur miserationis gratia debitoribus condemnatis, & confessis, quibus conceditur dilatio seù terminus ad soluendum, de qua loquitur textus *in l. debitoribus ff. de re iudic.* in illis verbis: *his qui fatebuntur se debere, aut ex re iudicata necesse habebunt reddere, tempus ad soluendum detur, quod sufficere pro facultate cuiusque videbitur.* Ista autem dilatio solet esse quatuor mensium, vt tradit Bartol. *in l. si debitori num. 1. ff. de iud.* quod tempus datur, non solum confessis, sed etiam condemnatis regulariter. *lib. 4. §. si quis condemnatus*, vbi Gloss. *in verb. maiorem ff. de re iudic. l. 2. C. de vsur. rei iud. d. l. debitorib. & l. si debitori* vbi Gloss. & DD. *l. centum. C. de confess. §. vlt. cap. quond consultationem de re iudic.* vbi Abb. *num. 2. cap. quærenti* & ibi Gloss. *in verb. quadrimestre*, & Felin. *num 2. & 7. de offic. deleg.* Alex. *consil. 77. num. 1. vers. sed de iure communi l. 2.* Potest tamen istud quadrimestre arctari, vel prorogari a iudice ex iusta, & legitima causa *l. 2. ff. de re iudic. d. cap. quoad consultationem* vbi Gloss. *in verb. arctari de re iudic.* Quod si Iudex arctaret sine iusta causa, non noceret debitori condemnato, quia suppleretur à lege tempus, & sic gauderet quadrimestri. *d. l. 4. §. si quis condemnatus* vbi Gloss. *in verb. minorem*, & Gloss. *in d. c. quoad consultationem verb. arctari.*

At verò istud tempus quadrimestre fuit de consuetudine per idem ius commune confessis limitatum, & reductum ad decem dies, *d. l. si debitori* vbi Gloss. *in verb. modicum, & in verb. indultum*, quam sequitur Bart. *n. 1. ff. de iudic.* Idem Bart. *in d. l. debitoribus. num. 1.* Castrens. *num. 15.* Alij. *ff. de re iudic.* Abbat. *in d. cap. quoad consultationem, num. 2. de re iudic.* Felin. *in d. cap. quærenti. n. 1. circa fin. & cap. 7. de offic. deleg.* Et ita seruatur in hac Alma Vrbe, prout disponitur *in Statutis Vrbis, l. 1. c. 87.* & ibi per Fenzon. *notatur n. 14.* & Luc. Pet. *in Prax. l. 4. c. 3. n. 18.*

Est tamen notandum, quod tam condemnatus, qui habet quadrimestre, quam confessus, qui habet decem dies, cauere debent de soluendo in fine termini; aliàs capi, & carcerari possunt; & tandiù detineri, donec satisfecerint, soluendo vel cautionem prædictam dederint Bald. *in d. l. si debitori numer. 3.* Castrens. *in l. si vniuersa. n. 6.* & ibi Ias. *n. 2. C. de precib. Imper. offer.* Æneas Falcon. ad Abbat. *in d. c. quoad consultationem sub n. 22. in verb. debet satisdare.*

Quod si debitor esset valde diues, non est cogendus ad satisdandum, quia creditor iam est securus. Abb. *in d. c. quoad consultationem n. 23.* Bald. *in l. fin. n. 1. in fin. vers quid ergo, C. de exec. rei iudic.* Albert. *in d. l. si debitori in princ. vers vnde exponimus*, & Ias. *in l. debitoribus n. 14. in fin.*

Conclusio autem supra firmata, quod condemnatus ad soluendum habeat quadrimestre limitatur pluribus modis &c.

Primo in condemnato ex deposito, nam talis illicò soluere tenetur, *l. si quis necessitate illicò, et verb. quam celerimè. C. de posit.* Felin. *in d. c. quærenti, n. 2. de offic. deleg.* Soccin. *regul. 396. fall. 1.*

Secundò limitatur, quando condemnatus appellauit, sed appellatio non procedit, quia nullam habet exceptionem: nam tunc tempus currit à die prolationis primæ sententiæ. Bald. *in l. 2. num. 7. C. de vsur. rei iudic.* quem sequitur Alex. *cons. 94. nu. 2. l. 4.*

Tertio limitatur, quando quis fuit condemnatus à Iudice, à quo appellatio non datur, nam tunc etiam infra decem dies exequi potest eius sententia, vt colligitur *ex text. § vlt. in Auth. Vt sponsal. larg.* Felin. *in d. c. quærente, num. 2. de offic. deleg.* Alex. *in d. l. debitoribus, n. 13* & Ias. *n. 5. ff. de re iudic.* Soccin. *d. reg 396. in quarta fallent.*

Quarto limitatur, quando fuit condemnatus per interlocutoriam, ad lites finiendas; Ias. *ubi sup. num. 10.* Bart. *in l. à Diuo Pio §. in venditione n. 10. ff. de re iud.*

Quinto limitatur, quando fuit condemnatus ad præstandū alicui alimenta; vel ad subueniendum minori per viam restitutionis in integrum: nam tunc neque gaudet quadrimestri, vt expressè probatur, in *text. l. qui pro Tribunali 2.* vbi Glos. *in verb. constituatur, et in verb. subueniatur, ff. de re iudic.* Glos. *in l. fin verb. statutum. C. de exec. rei iudic.*

Sextò limitatur, quando fuit condemnatus ab Arbitratore, quia tunc eius sententia habet vim transactionis inter partes initæ. Alex. *in d. l. debitoribus n. 12.* & Ias. *n. 8.* Bald. *in d. l. fin. n. 5.* Roman. *in l. 2. n. 2. vers. septimo fallit, ff. de re iud.* Felin. *in d. c. quærenti, n. 2.*

Septimò limitatur, quando causa appellationis est deserta *l. quoniam non nulli,* vbi Bald. *C. de appell.* Roman. *in d. l. 2. n. 2. et n. 62* Felin. *in d. c. quærenti n. 2.* Alex. *cons. 94. n. 2. l. 4.*

Octauo limitatur, quando quis fuit conuentus actione reali. Glos. *in d. l. fin. verb statutum. vers. vel forte Iudex.* Alex. *in d. l. debitoribus n. 10.* & Ias. *d. n. 12. ff. de re iud.* Innoc. *in d. c. quærenti n. 1. in verb quadrimestre. de offic. deleg.* vbi etiam dicit esse in Iudicis arbitrio tempus ad restituendum concedere, si res statim restitui non possit: præstita tamen cautione, vt supra.

Nono limitatur, quando quis fuit condemnatus in causa criminali. *Leum Reus ff. de pœn.* Speculat. *l. 2. de dilat. § 1. n. 24. vers.*

verf. exequutoria. Felin. *in d. cap. quaerens n. 2.* Bald. *in d. l. fin. num.* 10 Calderin. *conf.* 197. *alias* 1. *de re iud.*

Decimò limitatur, quando fideiussor soluit pro Reo in causa criminali, & Reus fuit condemnatus ad restituendum fideiussori, quod soluit. Bald. *in addit. ad Spec. lib. 2. de sent. §. 3. ante fin. ver. Titius fideiussit indemnum solui*; Felin. *in d. cap. quaerentis. num. 2. vers. sexto; de offic. de leg.*

Secunda dilatio est illa, quæ conceditur à supremo Principe ex mera benignitate debitoribus, qui debita ciuilia soluere non possunt, & de ea loquitur textus *in l. 2. C. de precib. Imperat. offerend.* Solet autem ista dari, propter aliquam iustam causam, sed cum cautione idoneè præstita à debitore de soluendo creditoribus finito tempore dilationis; & ita practicatur in Regno Neapolitano *per Rit. Magn. Cur. Vicar. 387. incip. Item contra*; & ista habet locum etiam in debitis iuratis, secundum Carauit. *in cit. rit. num. 9.* & licet Afflict. *decis.* 5. asserat, moratorium Principis non extendi ad debita iurata: tamen in praxi contrarium seruatur; & ista datur, etiam reluctantibus creditoribus, vt vidi seruari Romæ in causa propria de qua iam dixi.

5 Alia Moratoria est illa, quæ vocari solet dilatio quinquennalis, seu concurrentia creditorum, quæ non conceditur, nisi præstita fideiussione de soluendo in fine termini, seù dilationis concessæ. *l. quoties. & l. vniuersa*, vbi Gloss. Bald. & Alij, *C. de precib. Imper. offer.* & hæc habet locum, quando maior pars creditorum alicuius debitoris concedunt illi dilationem quinquennalem ad soluendum debita, & tunc creditores minores in quantitate debiti tenentur concurrere cum creditoribus maioribus quantitate debiti, & ista conceditur ex mera iustitia. *lib. si vnus. §. hodie lib. maiores, & l. scriptum ff. de pact. l. fin. C. qui bon. ced. poss.* Sed in Regno, obseruat Afflict. *decis.* 288. & ibi Vrsill. quod datur sine cautione de soluendo finita dilatione; datur autem, quoad personam, ne molestetur, non verò quoad bona, si quæ detegantur habere.

Maior autem pars intelligi debet, respectu summæ, non respectu numeri. Quod si creditores fuerint, pares ratione summe: intelligendum est de maiori parte illorum in numero. *l. maiorem ff. de pactis*, vbi Gloss & DD. Aretio. *conf.* 157. Et si sint etiam pares, numero, benignior pars capitur. *lib. fin. cum ibi notatis C. qui bon. ceder. poss.*

Sed quid iuris? quando debitor est defunctus, & hæres non vult adire hæreditatem, nisi habita dicta dilatione, vel remissione partis debiti, & maior pars creditorum concedere vult dilationem ad soluendum, vel partem debiti eidem remittere; numquid minor pars creditorum cogi possit ad standum maiori parti?

Respondetur affirmatiuè. Prontà simili si debitor aufugit & in tuto receptus reuertit non vult, nisi ei concedatur dilatio, vel remittatur pars debiti. Et ratio est ad hoc, vt creditores habeant saltem aliquam securitatem, & personam certam, quam conuenire postea possint *l. iurisgentium §. hodie.* vbi DD. & *l. maiorem*, & *lib. rescriptum*, vbi Gloss & DD. *ff. de pactis*.

Sed si creditores habeant personam certam, quam conuenire possint, tunc maior pars remittere non potest in præiudicium minoris partis creditorum. Bal. Angel. Alex. & Alij *in d. l. iurisgentium, §. Hodie ff. de pact.* vbi etiam idem Alex. ait, hæc locum similiter habere, si quidam creditores essent hypothecarij, & quidam non; nam si minor pars hypothecam haberet, maior verò non; tunc maior pars præiudicare posset minori, & concedere debitori remissionem partis debiti, non autem dilationem. Idem tradunt Bartol. & Alij in *d. lib. rescriptum. ff. de pact.* & Afflict. *decis.* 288.

6 Limitatur tamen, vt dicta dilatio quinquennalis, seù concurrentia, locum non habeat in creditoribus depositi, isti enim non tenentur concurrere. *l. si quis vbi pecuniam. C. de posit.* per quam ita fuisse decisum in Sac. Consil. Neapolit. testatur. Franch. *dec.* 151. Et similiter in Neapolitanis *per. pragm. incip. Regentes. sub tit. de cess. bonor.* & idem Franc. *decis.* 179. An autem creditor ex causa dotis teneatur concurrere, adhuc lis sub iudice est, vt ait Franc. *decis.* 119. licet Carauit. *in d. rit.* 387. *numer.* 19. teneat partem affirmatiuam, quam credo seruari in practica.

7 Sed quæritur, an ista dilatio quinquennalis prosit etiam hæredi debitoris, sicut ipsimet debitori?

Respondetur in hoc esse opinionem Franch. *decis.* 179. vbi ait non prodesse hæredi cum beneficio legis, & inuentarij; sed Afflict. videtur contrarium sentire in *dicta decis.* 288. *numer.* 2. vbi dicit, dilationem quinquennalem esse dandam hæredi defuncti. ergo prodest; & ita seruatum fuit aliquando in Sac. Cons. Neap.

8 Quæritur secundo, an prosit fideiussori debitoris, qui dilationem habuit?

Respondetur negatiuè cum Carauit. *in rit.* 282. *num.* 16. qui mouetur authoritate Doctorum *in l. quoties C. de precib. Imper. offer.* & Bart. *in l. si filius familias §. si stipulatus, ff. de verb. obligat.* Mouetur etiam alia ratione quia dilatio quinquennalis est exceptio personalis cohærens personæ debitoris, ideo ipsius personam non transgreditur. *l. exceptiones ff. de exception. & l. quin personale ff. solut. matrim.* vbi Bart. Vide tamen latè congesta à Dian. *in suis moral. lib. resol. p. 7. tract. 8. de cession. bonor. resol.* 32. & ne pigebit.

Traditur tamen quædam cautela à Practicis nostri temporis, deprompta *ex l. tam mandatori C. de non numerat. pecun.* & est, quod debitor, qui habuit dilationem quinquennalem comparеat in iudicio, & petat fideiussorem non molestari, quia si molestaretur nihil ei suffragaretur dilatio sibi concessa, cum illico fideiussor molestatus à creditoribus vexaret illum; & sic iudex solet decernere, quod nequaquam molestatur fideiussor debitoris, cui fuit concessa dilatio quinquennalis.

9 Quæritur tertio, an debitor, cui à creditoribus fuit oblata dilatio quinquennalis, possit cedere bonis, vel teneatur acceptare dilationem?

Respondetur, in hoc dubio esse duas opiniones Doctorum. Prima est negatiua, quod scilicet debitor excludatur à beneficio cessionis bonorum, quando creditores offerunt dilationem quinquennalem, ita Glos. *in d. l. fin. verb. inducias. C. qui bonis ced. poss.* Angel. *in l. alia, § eleganter ff. solut. matr.* Soccin. *in regul.* 343. *in tertia fallent.* Roman. *conf.* 459. *n.* 6. Matth. Brunus *in tract. de cession. bonor. q. 2. principal. n.* 12. & 4.

Secunda verò opinio asserit, quod sit in electione ipsius debitoris, an velit bonis cedere, vel acceptare dilationem quinquennalem, ita ead. Gloss. *in d. l. fin. verb. decer C. qui bon. ced. poss.* quam sequitur Schneid. *in §. fin. instit. de action. nu.* 5. quas Glossas concordat Alberic. *in d. l. fin.* & Vincent. de Franch. *decis.* 252. quod si debitor nolit dilationem, sed velit statim cedere, possit: & tunc electio sit debitoris. Sin verò nolit cedere, sed gaudere iudicijs, & tunc electio sit creditoris; & ita etiam voluisse Cyn. *in d. l. fin.* testatur Dian. *in suis resolut. moral. p. 7. cent. 8. de cess. bonor. resol.* 17. vbi affert etiam Maximil. Fauft. *de Aerario class. 26. consil.* 1271. & istam sententiarum conciliationem sequuntur ferè omnes.

Quod si voluerit vti beneficio cessionis bonorum, debet prius petere ab Episcopo absolutionem à iuramento, vt obseruat Molina. *de iustitia tom. 2. tract. 2. disput. 527. in fin.*

10 Talis autem *absolutio à iuramento* solet concedi hoc, vel simili modo, videl.

Forma absolutionis à iuramento.

Et per admodum Illustrem, & Reuerendiss. Dominum Vicarium Generalem N. sedentem, &c. Visis, &c. Ne iuramentum sit vinculum iniquitatis, sed potius præsidium veritatis, volentem animarum periculis obuiare, fuit prouisum, & decretum supradictum N. de N. fore, & esse absoluendum, & habilitandum, prout absoluit, & habilitari mandatur ab omnibus, & quibuscumq; iuramentis quomodocumque, & qualitercumq, in mentionatis contractibus appositis, & per ipsum præstitis, etiam de non petenda absolutione, ac eo obtento non posse vti, ad finem agendi, & excipiendi, ac iuribus suis experiendi, absq; reatu periurij, dummodo tamen non sit periurus, & preces veritate nitantur, &c. & ita, &c. Hoc suum, &c. omni, &c.

11 Quod autem possit peti absolutio, etiam si fuisset factum pactum in contractu de non petēda absolutione, tenent communiter DD. in materia cessionis bonorum; Bald. & Aretin. *in l. 1. C. qui bon. ced. pos.* Bartol. & Imol. *in d. l. alia §. eleganter, ff. solut. matrim.* Menoch. *de arbitrar. iud. cas.* 183. *numer.* 18. Thesaur. *decis.* 36. *numer.* 4. Capel. Tholos. *conf.* 57. Ioseph. Ludouic. *dec.* 64. *n.* 20. & 21. Guid. Pap. *dec.* 241. Car. de Grass. *de exceptionib. excep.* 14. *n.* 12. Et est notandum, quod pro obtinenda absolutione à iuramento prædicto, non requiritur citatio partis. Neuizan. *conf.* 22. *num.* 54. Anton. Gagliard. in

Prax. Vicar. Caroli Pelleg. Par. II. I 3 *tract.*

tract. de absolutione à iuramento, §. 1. *in fin*, ex Marot. *de commiss. relaxa. iuram. c. 4. n. 19.*

Notandum est secundo, quod debitor qui non est soluendo, si dilationem prædictam habere non potuerit, habebit aliud beneficium cessionis bonorum, quando de paupertate alio modo constare non potest; quam per cessionem Abbat, *in ca. Odoardus de solut.* Staphil. *de litter. grat. c. 8, in fin. fol. mihi* 297, Rot. *decis. 31. de re iudic. in antiq.* vbi latè agitur de materia cessionis bonorum, vltra ea, quæ DD. per illum text. congerunt *in l. fin. C. qui bonis cede. poss.*

Sed quæritur, an debitor, qui renunciauit cum iuramento beneficio prædictæ cessionis bonorum, possit ad illud admitti?

Respondetur affirmatiuè, non obstante iuramento, prout DD. communiter asserunt. Felin. *in c. si diligenti. de for. compet. & c. ex rescripto de iureiur.* Guid. Pap. *decis.* 21. & faciunt tradita supra de pacto non petendi absolutionem a iuramento. Debet tamen prius obtineri absolutio, vt diximus.

Quod præsertim procedit, vbi paupertas debitoris sit notoria, & euidens. Felin. *vbi sup.* Bull. *in sua Prax. tit. de carcer. fideiuss. commiss. n. 25.*

Limitatur tamen conclusio in debitoribus Fisci, qui ad cessionem bonorum non admittuntur. Guid. Pap. *d. dec.* 211.

Limitatur secundo, in fideiussoribus debitoris ad cessionem admissi, quibus non prodest admissio debitoris, Guid. Pap. *ibid.* Iul. III. *in Constitut.* 13. *tom. 1. Bullar. non. fol.* 576.

Limitatur tertio, in obligationis in forma Cameræ Apostolicæ ad conducendum ad Vrbem victualia, & hoc fauore publico, non mercatores retrahantur a negotio, metu amissionis pecuniæ si debitores admitterentur ad cessionem. Innoc. VIII. *Constit.* 11. *tom. 1. Bullar. non. fol.* 641. Idem dicitur de obligatis ex causa Panis. Iul. III. *Constit. 18. eod. tom. 1, fol.* 581. Et ratio est, quia Reipublicæ interest Ciuitatem abundantem, & pinguem existere, iuxta dispositionem *libr. 1. §. cura ff. de offic. Præfect. Vrb. l. fin. quor. appellat. non recip. & ca. 1. cum ibi notatis, de empt. et vendit.*

Limitatur quarto, in lusoribus, meretricibus, Ganeonibus publicis & notatis, qui dicto beneficio cessionis, vel dilationis gaudere non debent, DD. *cit.*

Notandum tertio, quod debitor admissus ad bonorum cessionem non liberatur omninò à solutione debiti, sed obligatus remanet creditoribus soluere debita quandocumque deuenerit ad pinguiorem fortunam, nisi cesserit bonis cum ignominia, secundum iura municipalia Regionum, & statuta locorum, quia tunc liberatur in totum. Guid. Pap. *dec. 343. per tot.* vbi fusè.

12 *Quoad secundum* est notandum, quod datur alia species moratoriæ, seu dilationis, & est illa quæ conceditur clericis debitoribus, qui non habent, vnde suis creditoribus satisfacere possint; Isti enim cogi nequeunt nisi quantum facere possunt deductis sibi necessarijs alimentis, & ideo non debent excommunicari, suspendi a diuinis, nec in carceres detrudi. *ca. Odoardus de solutionibus, c. peruenit de fideiussorib. c. olim 2. de restit. spoliat.* Gloss. *in c. si aliquas ver, vt tale 50. dist. et in l. miles ff de re iudic.* Bene verum est, quod cogi possunt ad præstandam cautionem, saltem iuratoriam, de soluendo, quando deuenerint pinguiorem fortunam, DD in *dict. c. Odoardus*, & ibi Abb. *n. 1. 3. et 8.* & Imol. *n. 5.* Beat *in tract. de inope debitor. c. 17. n. 9. in 3. tom. tract. diuers. par. 2.* & Alij apud Carol, de Grass. *de eff. cleric. effect. 7. n. 65.*

13 Quod locum habet non solum in clericis constitutis in ordinibus maioribus: verum etiam in minoribus, etiam prima tonsura initiatis. Neuizan. *cons. 59. num. 3,* Carol, de Grass. *de effect. clericat. effect. 7. n. 4.* Masul, ad Capic. *decis. 161. num. 9.* Bellet, *Disquisitionum Clericalium p. 1. tit. de Clerico debitore, § 1. n. 5.* dummodo habeat requisita Sacri Conc. Trident. *sess. 23. de reformat. c. 6.*

14 Ampliatur secundo, vt procedat etiam in Clericis fideiussoribus laicorum, nam adhuc grauari nequeunt, nisi quatenus facere possunt Felin, *consil. 9 per tot.* Butr. *item vt miles*, & Menald *consil. 124. per tot, vol. 2.*

Ratio autem est, quia cum Clerici sint milites Christi, vnde dicuntur milites cœlestis militiæ. *cap. Christianis*, vbi Gloss. *in verb. militem 11 q. 1. c. militare* vbi Gloss. *pen. 23. q. 1. c. 1. de cleric. egrot.* debent propterea, imò multò magis gaudere priuilegijs militum sæculi, qui non compelluntur, vltra quam facere possunt deducto ne egeant, *l. ib. miles in princ.* vb. Gloss. *in verb. facere, & l. item miles ff. de reiudicat.* Abb. *in d. c. Odoardus nu. 8. de sol. & c. veniens n. 4. de transact. & in c. cum esses, n. 28. de testam.* Felin. *in c. cum ex officij, numer, 2, de præscrip.* Carol. de Grass. *vbi sup. n. 3.*

15 Alias iniuria carceris, quæ fieret Clericis redundaret in opprobrium totius status Clericalis, eiusque dignitatis, quia carceratio affert damnum irreparabile Bald. *in l. per diuersa in 10. qu. C. mandati, & in l. si clericus colum. 2. C. de episc. & cler.* Farinac. *in tract. crim. q. 27. n. 135.* Imò affert iniuriam, Bald. *in l. si venditor, §. qui præs. ff qui satisdar. cogant.* Marsill. *singul. 93. & in l. 1. in princip. n. 2. ff. de qu.* Et famam maculat, & onerat, Decius *consil. 73 col. 1.* Corneus *consil. 295. col. 2. lib. 3.* Crauett. *consil. 336. n. 31.* Riminal. iun. *consil. 554. n. 65. l. 5.*

16 Ideo carcerari non possunt pro causis ciuilibus, *vt habetur in d. c. peruenit. de fideiuss. & d. ca. Odoardus, de solution. & vtrobique communiter* DD. omnes Couarruu. *libr. 2. variar. resol. c 1. numer. 9.* Menoch. *de arbitr. iudic. qu. 88, n. 8.* Marchesan. *de commission. par. 2. c. 7. n 1. & seq.* Ceuall. *commun. contr. commun. q. 701. n. 9.* Carol. de Grass. *de eff. 7. num. 1.* vbi per integram columnam Alios DD. congerit, supra 50. quidem tenent.

17 Vnde infertur, quod Clerici non possint carcerari pro causa ciuili, etiam si essent obligati vigore instrumenti guarentigiati Fab. de Anna, *cons. 124. numer. 13. lib. 2.* Cæterum quidquid sit de Iure, hoc tamen hoc non seruatur de consuetudine.

18 Infertur secundo, vt neque carcerari possint pendente iudicio, an mitti debeant ad beneficium *d. ca. Odoardus*. Fab. de Ann. *ib. n. 12.* Brun. *de cess. bon. in 3. qu. principal. n. 1. & sequ.* Car. de Grass, *loc. cit. n. 16.*

19 Infertur tertio, quod neque pro debito iurato priuantur beneficio *dicti c. Odoardus.* Couarr. *l. 2. variar. resol. c. 1. n. 9.* Ceual. *vbi sup n. 11.* Guttierez *in tract. de contractib. iuratis p. 1. c. 17. n. 36.* licet contrarium in hoc sentiat Foller. *in tr. de censib. vers. huiusmodi in censualista, nu. 19.* & Alij quos refert Grass, *vbi sup. n. 20. qui n. 21. & seq.* concordat opiniones contrarias.

20 Infertur quarto, vt non solum non possint carcerari, verum neque excommunicari etiam si sint obligati in forma Cameræ Apostolicæ, Conc. Trid. *sess. 25 de reformat. c. 3.* Brun. à Sole *in compend. resolut. propos. iar. in verb. Clericus licet debitor.* Grass, *ib. numer. 12.* licet contrarium teneat Franc. Leo. *in Thes. for. Eccles. p. 1. c. 12. n. 14.* & dicemus *infr. n. 34.*

21 Infertur quarto, vt neque pro debito census iuxta formam Bullæ possint carcerari. Grass. *vbi sup. n. 13.*

22 Sed quæritur, an Clerici possint cum iuramento renunciare beneficio *dicti c. Odoardus?*

Respondetur negatiuè, quia est inductum in fauorem totius ordinis Clericalis, ne cogantur cum dedecore mendicare. Hostiens. & Ioan. Andr. *in d. c. Odoardus*, Beat, *de inope debitore. c. 7. n. 9.* Suarez *in Praxi. 3. par. 7. tom. c. vnic.* Quidquid dicat Guttier. *de iuram. confirm. p. 1. cap. 17.* Sed vide Grass. *loc. prox. cit.* vbi latè & concorda opiniones contrarias. Vnde infertur, quod neque teneantur cedere bonis pro debito Abbat. Imol. & Anchar. *in d. c. Odoard.* Couarr. *d. l. 2. variar. c. 1. nu. 9.* Beat, *ib.* Car. de Grass. *loc. cit. n. 70.*

23 Dantur tamen multi casus, in quibus Clerici non gaudent beneficio *in d. cap. Odoardus* Quorum Primus est, quando aliquo modo reperiuntur in dolo, vt si tempore contractus quis non erat soluendo, & asseruit creditori, se esse diuitem, quia suus dolus nemini patrocinari debet. *l. verum. §. hoc quoque ff. pro soc* Gloss *in l. Titio in princ. ff. ad municipal.* ita Marchesan. *de commission. p. 2. c. 8. num. 57. in fin.* Genuens *in Prax. Archiepis. Neap. c. 3. n. 6.* Carol, de Grass. *d. effect. 7. num. 32.* vbi per plures numeros multas illationes facit, Rot. Rom. *par. 3. diuers. l 3. decis. 841.* Capuaquen. *decis. 278. par. 1.* Item dicitur esse in dolo, qui tempore contractus non dixit se esse Clericum. Item si bona abscondit, & non indicat creditoribus. Item qui alienauit bona in fraudem creditorum, de Grass. *vbi supra.*

24 Secondus est, quando Clericus debitum negaret, quia adhoc, vt beneficio *dicti c. Odoardus & cap. peruenit,* gaudere possit, necesse est confiteri debitum, vt tenet Gloss, *in d. c. Odoardus verb. recognoscentem.* Bald. *in l. 1. col. fin. C. qui bon. ced. poss.* Card. de Grass, *vbi sup. n. 43.* Confessio autem, & recognitio debiti potest fieri etiam post sententiam Brun. *de cession. bonor. q. 2.* Afflict. *decis. 379.*

25 Ter-

25 Tertius est, quando Clericus conueniretur ex debito proueniente ex delicto, vel quasi, quia tunc conueniretur in solidum, nulla habita ratione ad dictum priuilegium deducto ne egeat, & sic carcerari posset *c. olim il 2. de restit. spol.* Gloss. *final. in d. cap. Odoardus* Marsil. *in pract. crim. §. attingam. num.* 70. Farinac. *in tract. crimin. q.* 27. *num.* 72.

26 Sed quæritur hic, an Clericus, qui in tali casu non habet in bonis, debeat pœnam sustinere in corpore, quando soluere non posset alio modo.

Respondetur affirmatiuè, *ex cap. finem litibus de dol. & contumac. & l. fin. ff. de in ius vocand.* Abb. *in d. cap. finem litib. num.* 5. *per illum text.* Menoch. *de arbitrar. iud. cas.* 44. *num* 6. Put. *decis* 56. *lib.* 1. Boer. *decis.* 349. *num.* 11. Grass. *vbi sup. num.* 41. quidquid dicat Diaz. *in pract. cap.* 134.

27 Quartus casus est, quando Clericus esset effectus non soluendo, & inops consumendo pecuniam, & bona in ludis prohibitis, & cum meretricibus luxuriosè viuendo Bal. *in l.* 1. *col. fi. C. qui bon. ced. poss.* Ferr. *cons.* 144. *n.* 3. *lib.* 1.

28 Quintus est, quando Clericus exerceret mercaturam, & negotijs illicitis se immisceret. Brun. *in d. tract. de cession. bonor. q.* 2. *in prin. num.* 15. quia talis amittit etiam priuilegium clericatus. *cap. fin. de vit. & honest. cleric.* Quidquid dicat Foller. *sup. constit. Regni in tit. de episc. & cleric. in cap. si quis clericus num.* 30. Quod tamen intelligit Carol. de Grass. *vbi sup. num.* 64. in debitis tantum contractis occasione mercaturæ.

29 Sextus est, quando Clericus esset suspectus de fuga, quia tunc non obstante priuilegio *d. cap. Odoardus & dicti cap. peruenit*, potest carcerari, etiam a proprio creditore, dummodo statim tradatur suo competenti iudici. Abbat. *in cap. cum non ab homine n.* 17. *de iudic.* Couaruu. *lib.* 2. *variar. cap.* 1. *nu.* 9. Farinac. *d. q.* 27. *num.* 71. & 76. Io. Bapt. de S. Seuerino *in tract. de debitor. fugitiu. & susp. qu.* 6. *in qua est quæstione principali*, Car. de Grass. *loc. cit. n.* 35.

30 Septimus est, quando esset effectus Clericus, post debita contracta, in fraudem creditorum Beat. *de inope debitore c.* 17. *num.* 22. vbi ait, tunc dici in fraudem effectum fuisse Clericum, si fuerit citatus, quia tunc amitteret beneficium *dicti cap. Odoardus*, & eò fortius, si suscepisset Clericatum, post condemnationem, vt solueret debita. Couar. *pract. quæstionum cap.* 22. *num.* 4. *in* 2. *conclus.* Put. *decis.* 264. *p.* 1. Car. de Grass. *d. eff.* 7. *num.* 60.

31 Octauus est, quando Clericus esset periurus, propter debitum iuratum, & ante absolutionem à iuramento gaudere vellet beneficio *dicti cap. Odoardus*, quia tunc non admittitur Couar. *lib.* 2. *variar. d. cap.* 1. *nu.* 9. *vers. quoties verò* Afflict. *in constit. Regni si quis clericus in* 6. *notab. sub rubr. de cleric. conueniend.*

32 Nonus est, quando Clericus esset debitor, ratione positi penes se facti, quia tunc non gauderet beneficio *dicti cap. Odoardus.* Segur. *in directorio iudicis Eccles. p.* 2. *cap.* 13. *n.* 12. Foller. *vbi sup. n.* 13. *vers. limita prædicta*, de Grass. *ibid. n.* 58.

33 Decimus est, quando ageretur contra illum actione reali, quia tunc, cum non tangatur persona Clerici, non potest prætendere beneficium *dicti cap. Odoardus. DD. in d. c.* Aretin. *in §. item si de dote col.* 1. *vers. in gloss. in fin. instit. de action.* Foller *loc. cit. d. constit. si quis clericus n.* 30.

34 Vndecimus casus est, quando Clericus obligatus esset in Romana Curia in forma Cameræ Apostolicæ, secundum Gomesium *in compendio vtriusque signaturæ. col. fin.* Farinac. *de carcerib. & carcerat. tom.* 1. *par.* 1. *qu.* 27. *num.* 70. & Alii allasi *sup. num.* 20. Ratio est, quia per talem obligationem renunciatur beneficio *dicti cap. Odoardus*, & omnibus aliis legum auxiliis, Idem tenet Franc. Leo. *in Thes. for. Eccles. p.* 2. *c.* 11. *num.* 14. vbi ait, non dari aliquod beneficium, vel exceptionem, contra obligationem cameralem, nisi duas, quæ incontinenti probari debent.

35 Nimirum exceptio falsitatis, & solutionis. Galles. *ad tract. de obligat. in form. cam. clausul.* 4. *quæst.* 1. *num.* 2. Contrarium tamen tenet Couar. *dict. lib.* 2. *variar. cap.* 1. & idem Galles. *loc. cit.* 6. *par. quæst.* 7. Et secundum istos seruari vidi pluries in hac alma vrbe, cum multis obligatis in forma Cameræ Apostolicæ, qui hoc non obstante admissi fuerunt ad beneficium *dicti cap. Odoardus*, præsertim hoc eodem anno casus occurit in meo debitore, *de quo dixi sup. num.* 4. Benè verum est, quod in tali casu non admittitur ad dictum beneficium, nisi ex gratia speciali Summi Pontificis, quæ obtinetur per signaturam Gratiæ, cum clausula, *constito summariè de paupertate oratoris &c. de quo infrà suo loco.*

36 Duodecimus est, quando Clericus est debitor, ratione pensionis non solutæ, quia tunc non potest iuuari exceptione *d. c. Odoardus*, cum beneficium possideat, & eius redditus percipiat. Gomes. *ad Regul. Cancell. in comp. vtr. signat. tit. de annal. poss. quæst.* 53 *in fin.* Marchesan. *de commission. par.* 1. *cap.* 14. *num.* 11. Farinac. *in tr. crim. d. q.* 27. *num.* 70. Couarr. *d. cap.* 1. *num.* 9. *vers. quoties verò*, Follerius *in tract. de censib. ver. huiusmodi censualia num.* 20. Brun. *vbi supr.* 3. *q. princ. num.* 14. Qui casus est intelligendus, quando debitor beneficiatus se obligauit ex se ad pensionem; secus autem quando pensio fuit imposita a Papa motu proprio sine consensu Rectoris beneficii, nam tunc admitteretur *ad cap. Odoardus*, Gigas. *in tract. de pensionib. q.* 10. *n.* 3. & *cons.* 111. *n.* 11. & 12. Roman. *cons.* 169.

37 Decimus tertius est, quando Clericus debitor fuit condemnatus per tres sententias conformes, secundum Bald. *in lib.* 1. *C. qui bon. ced. poss.* Foller. *loc. cit.* Put. *decis.* 56. *num.* 9. *in fin.* Couarr. *d. cap.* 1. *num.* 9. *vers. quoties verò.* Sed contrarium est verius & ita fuisse decisum in Rot. Roman. testatur Marchesan. *de commiss. p.* 2. *cap.* 8 *num.* 56. Anast. Germon. *in tract. de sacr. immun. lib* 3. *cap.* 15. *num* 95. Couar. *ibid* vbi veriorem dicit hanc, & non primam sententiam, & *in lib. practicar. qq. cap.* 25. *num.* 1. & *vlt.* Molin. *de contract. disp* 571. *num.* 15. Car. de Grass. *d. eff.* 7. *num.* 45. & *seq.* vbi assert. DD. qui vtramque sententiam conciliant.

38 Decimus quartus casus est, quando Clericus administrauit bona aliena, vt Tutor, curator, vel procurator, & ex tali administratione remaneret debitor, nam tunc non iuuaretur exceptione *dicti cap. Odoardus*, Anchatan. *in cap.* 1. *nu.* 6. *de poss.* Ferrett. *latè in cons.* 144. *num.* 1. & 2. *lib.* 1. quidquid dicat Cauall. *de Tutor. & Curator. num.* 322.

39 Decimus quintus est, quando debitor esset Clericus coniugatus, quia non gauderet priuilegio *dicti cap. Odoardus*, neq. aliis priuilegiis Clericalib. nisi fori, & Canonis si quis suadente diabolo 17. *q.* 4. vt probatur *in cap. Ioannes de cleric. coniug.* & *cap. vnic. eodem tit. in* 6. Natta, *consil.* 319. *nu.* 6 & 356. *num.* 1. *lib.* 2. Molin. *de contr. disp.* 571. *num.* 13. Mastrill. ad Capyc. *decis.* 161. *num.* 9. quidquid in contrarium asserat Felin. *in cap. Ecclesia. S. Mariæ num.* 103. *vers. sunt autem multa de constitut.*

40 Decimus sextus est, quando Clericus est excommunicatus, nam tunc carcerari potest pro causa ciuili, Marchesan. *de commiss. lib.* 2. *c.* 8. *n.* 45. & 49.

41 Decimus septimus est, quando degradatus fuit, ob falsificationem literarum Romani Pontificis, quia amittit omnia priuilegia Clericalia. *cap. ad falsariorum de crimin. fals.* Beat. *in tract. de inope debitor. c.* 17 *n.* 16.

42 Decimus octauus est, quando Clericus esset debitor alicuius, qui esset pauperior ipso, quia tunc etiam in pari paupertate præferri debet creditor. Barbat *in d. cap. Odoard. num.* 2. *de solut.* Neuizan. *cons.* 59. Brun. *in tract. de cess. bon. q.* 13. *quarta quæstionis principalis*, vbi limitat quando esset creditor ex causa lucratiua, non onerosa.

41 Vltimus est, quando peruenit ad pinguiorem fortunã, post vsum *cap. Odoardus*, nam tunc tenetur in solidum, Marches. *loc. cit. num* 55. Rot. Rom. *decis.* 31. *num.* 5. *in fin. de restit. spoliat. in antiq.* Et Ratio est, quia cum beneficium *dicti cap. Odoardus*, sit quasi cessio bonorum, sed non fiat cum vituperio, & dedecore, conueniens est vt postea teneatur, & non tollatur obligatio, sicut fit quando ceditur bonis per laicos cum ignominia, prout latè Grass. *in tr. de except. ex c.* 17. *num.* 6. & *seq.*

44 Pro pleniori dictæ exceptionis *cap. Odoardus* materia, est notandum, quod Clericus admissus ad beneficium dicti capituli non potest molestari à creditoribus super eo, quod lucratur ex exercitio clericali, cum de seruire ipsi debeat pro alimentis. Abb. *in d. cap. peruenit. num.* 11. *de fideiu.* & *cons.* 122. *num.* 8. *lib.* 1. Monald. *cons.* 124. *n.* 6. *lib.* 1. Benincal. *in tract. de pauper. q.* 8. *special.* 4. *nu.* 14.

45 Et quando relinquuntur alimenta in bonis, sunt taxanda arbitrio iudicis, habito respectu ad personam, & eius qualitatem. Surd. *cons.* 389. & *de aliment. tit. vlt. q.* 39. *num.* 3. Marchesan. *d. cap.* 8. *num.* 74. Menoch. *de arbitrar. iud. cas.* 103. & 169. Rolan. *cons.* 74. *num.* 18. *lib.* 2.

46 Notandum est, secundo, apud Clerici non compelluntur

tur

tur cedere bonis, sicut laici, aliàs non daretur differentia inter ipsos, sed essent eiusdem conditionis, cum tamen ipsi sint melioris conditionis, quam laici. Germon. *in tr. de Sacr. immun. lib. 3. cap. 5. num.* 87. Thom. Triuisan. *decis.* 8. *nu* 6. *lib.* 1. Dom. Intrigiol. *singul,* 78. *n.* 2. *& de casib. conf. cas.* 35. *n.* 102.

Sufficit enim, quod Clericus exceptione opponat creditoribus qui illum conueniunt, non posse arcetari, nec conueniri pro debitis, nisi deducto ne egeat, *iuxta d. cap. Odoardus, &c. peruenit.* Farinat. *in d. tr. com q. prac.* 27. *num* 66. Segura. *in Directorio iudic. Eccles. par.* 2 *cap.* 13. *num.* 15. Beatus. *de inop. debit. cap.* 17. *num.* 9. Guttierez. *in tr. de contract. iurat. par.* 1. *cap.* 17. *num.* 4. *in* 6. *tom. tract. diu. p.* 2. Scaccia. de iudic. *par.* 2. *cap.* 46. *num.* 19.

47 Sed quæritur, an Clericus; licet compelli non possit ad cedendum bonis; si tamen illis cedere voluerit, sit illi licitum hoc facere?

Respondetur affirmatiuè, secundum Roman. *in singular.* 565. Neuizan. *cons.* 59. *num* 1. Menoch. *de arbitrar. cas.* 103. *n.* 16. *in fin.* Carpan. *sup stat. Mediolan. cap.* 408. *num.* 13. & Foller. *in tract. de censib. d. ver. huiusmodi censualia num.* 19. vbi ait, numquam debere cedere bonis, quia non relinquerunt illi, nisi vestes, & spoliaretur omnibus bonis, ideo abstinere debet à tali cessione bonorum, sed quando conuenitur, opponat exceptionem, quod sit priuilegiatus, & velit gaudere priuilegio *d. cap. Odoardus, & cap peruenit,* & tunc non potest conueniri, nisi in quantum facere potest, relictis alimentis, iuxta propriam conditionem secundum doctrinam Bald. *in cons.* 192. *col.* 8. *&* Rebuff. *in lib. verbo missus ff. de verb signific. col.* 4

48 At verò, qui petierit hoc beneficium *d. cap. Odoardus, & cap. peruenit,* debet expediri intra sex menses, vel ex causa, iudicis arbitrio, datur alius mensis, & interim inhiberi debet creditoribus, ne illum molestent, quo termino elapso exequitur contra illum, ne perpetuo frustentur Creditores, vt habetur *in constit seù Bulla* 32. *Clement. VIII.*

49 Est tamen aduertendum, quod nunquam fieri debet exequutio contra Clericum in bonis, ad quorum titulum fuit ordinatus, alias alienatio patrimonij quomodocunque fiat, erit nulla, & Episcopus teneretur illum alimentare de proprio. *cap. Episcopus, & cap. tuis* vbi Gloss. *ver. de patrimonialibus de prabend. & dign.* & Conc. Trid. *sess.* 21. *de reform. c.* 2.

50 Vnde patet, quod Episcopus, in cuius territorio Clericus contraxit debita potest concedere hoc beneficium, *cap. Odoardus* Imol *in cap Clericus num.* 4. *de fid. instrum.*

51 Ad euitandas tamen difficultates, & dilationes, quæ exoriri possunt in discussione, quæ fieri solet, an gaudere possit, nec ne, quando super hoc datur terminus ad probandam paupertatem, melius erit expedire, & obtinere rescriptum à Summo Pontifice per viam Signaturæ Iustitiæ, vt concedat Breue, & tunc supplicatio concipi solet tali, vel simili modo, videl.

Forma supplicationis pro Capit, Odoardus.

BEATISSIME PATER.

N. de N. multis grauatus debitis, iam ante clericatum contractis, cum esset professionis, &c. (& dicat exercitium,) *vel viuens de proprijs redditibus patrimonialibus; &c. Nec non multis alijs post clericatum factis. Nunc verò cum reperiatur in tali ordine, &c. volens in eo statu Deo deseruire; id efficere non potest, eo quod à suis creditoribus molestatur. Proinde supplicat humiliter Sanctitati Vestræ, vt benignè dignetur illum admittere ad beneficium cap. Odoardus de solut. quo gaudere cupit, sed cum iam hoc obtinere non possit, absque Sanctæ Sedis Apostolicæ despensatione, propterea deprecatur Sanctitatem Vestram, vt dignetur causam committere Reuerendiss. Dom. Episcopo N. à quo fuit ordinatus, & in cuius Diœcesi etiam debita contracta fuerunt. Atque ita humiliter supplicat, & precatur, offerens se perpetuum, licet indignum oratorem, &c. Quare, &c.*

Aliquando supplicatio porrigitur alio modo, iuxta qualitatem, & diuersitatem facti. verb. grat.

Beatissime Pater, Cum deuotus seruus Vester orator N. de N. Clericus Diœcesis N. &c. siue, &c. ob temporum infortunia, atque alios sinistros euentus reperiatur ære alieno grauatus diuersis personis, vigore obligationis in forma Cameræ Apostolicæ per plura instrumenta omni solemnitate vallata, & per Apochas priuatas tribus testibus roboratas cum eadem obligatione in forma Cameræ, in aliquibus verò fideiussor; Quarum vigore creditores respectiuè mandata exequutiua contra ipsum oratorem relaxari obtinuerunt; qua propter ad extremam ferè paupertatem ætate matura, nepotibus, & familia grauatus et vt par est non valens creditoribus suis satisfacere, et si carcerari contingat potius in illis marcescere, vel mori coactus erit: quam creditoribus satisfacere (si verò sit iam in carcere, dicat.) *et ad quorum instantiam à multis diebus in carceribus N. N in maxima calamitate constitutus, neque detentus reperitur. Et quia impossibilium nulla est obligatio. Ideo orator præfatus supplicat. Sanctitati Vestræ, quatenus benignè, et paterna charitate committere dignetur Reuerendiss. Domino Episcopo N. in cuius Tribunali mandata relaxata sunt, et in cuius carceribus carceratus existit* (vel) *in cuius Diœcesi obligationes factæ sunt, cum iam melius omni alio instructus sit; vt ad beneficium cap. Odoardus, de solutionibus illum admittat* (vel si voluerit cedere bonis, dicat,) *vt illum ad cessionem bonorum concurrente maiori parte creditorum, remanente tamen quantitate, vt manuteneatur in victu, & alijs necessarijs,* (Vel si petierit quinquennalem dilationem, subiungat) *vt illum admittat ad quinquennalem dilationem concurrente voluntate maioris partis creditorum, &c. relictis tamen victui necessarijs, &c. Itaque Commissario, seù Apostolico delegato committere dignetur, vt eum manuteneat, & defendat ac vlterius in persona molestari non sinat cum potestate citandi, & sub censuris, & pœnis Ecclesiasticis eius arbitrio imponendis, ampliandis, & moderandis, atque contradictores, & rebelles, pœnas præfatas incurrisse declarandi, grauandi, &c. Ac oratorem à carceribus, in quibus reperitur in primis, & ante omnia liberandi, & omnia, ac singula alia faciendi, & exequendi, quæ in præmissis, & circa ea quomodolibet fuerint necessaria, & opportuna. Ad ipsam paupertatem semper tuendi. Quibuscumque minimè obstantibus; sicque precatur Sanctitatem Vestram. Ita, &c. Quare, &c. Remanens perpetuus orator licet in dignus, &c.*

Vel potest fieri alio breuiori modo, videlic.

Beatissime Pater. Exponitur Sanctitati Vestræ pro parte Clerici N. de N. illius oratoris, quod cum ex diuersis infortunijs passis, & fideiussionibus factis, etiam pro alijs solutis reperiatur valde ære alieno grauatus ad summam scutorum tot. circiter, &c. & licet ipse omnem curam, & diligentiam adhibuerit, vt omnibus creditoribus satisfaceret, eosque concordaret, maximam suorum bonorum partem dando, & hoc non obstante ijdem creditores omnem suam substantiam quærant; tamen cum nihil amplius habeat quod persicere possit, prædicti creditores virtute mandatorum exequutiuorum ab eisdem obtentorum, carceribus ipsum mancipari fecerunt, & ibi diem suum extremum claudere cogunt, cum maximo suo, & suæ familiæ damno, absque eorumdem creditorum vtilitate, quibus non habens, dare nequit. Ideo vt à præmissis liberari possit, admiserrimam bonorum cessionem venire statuit, vel ad benignum beneficium cap. Odoardus, dummodo tamen vtroque casu remaneat quod possit honestè viuere, Quare supplicat humiliter Sanctitati Vestræ, quatenus Domino Episcopo. N. committere, & mandare dignetur, vt oratorem ad huiusmodi narrata admittat, precans, &c. ita, &c.

52 Data igitur supplicatione, iuxta formam requisitam ab ipsomet facto, quod semper est varium ex accidentibus, quæ concurrunt, & expedita, ac signata commissione, consignatur ab officiali Signaturæ Iustitiæ ipsimet parti, vel eius procuratori, quæ statim procurat expediri Breue in solita forma, quo obtento remittit ad partem, quæ recursum habet ad iudicem Delegatum, coram quo petit, & instat mediante libello comparitionis, vt exequatur litteras Apostolicas super beneficio *cap. Odoardus.* Quibus receptis à Delegato fit præsentatio more solito, offerens se paratum illas exequi, &c. *prout diximus. supr. de citation. à num.* 26. *& seqq.* Et statim virtute suæ commissionis decernit citationem in forma, &c. vt Infra, videlicet,

Forma

Forma citationis Delegati cum inserta forma commissionis.

Nos N. N. Episcopus N. Ad hæc omnia per SS. Dominum Nostrum diuina prouidentia N. Papam N. exequutor, & Commissarius Iudex specialiter Delegatus, Nuncijs, cursoribus, & seruientibus huius curiæ, & aliarum quarumuis curiarum ad infrascripta insolidum obseruanda, &c. Noueritis, quod nuper nobis pro parte N. de N. clerici, vel presbiteri nostræ Diœcesis præsentatæ fuerunt infrascriptæ litteræ Apostolicæ in forma Breuis, sub Annulo Piscatoris, non abrasæ, non cancellatæ, nec in aliqua ipsarum parte suspectæ, aut vitiatæ, sed omni prorsus vitio, & suspicione carentes, & eas, qua decet reuerentia, accepimus supra caput, & paratos nos obtulimus obedire, & exequi iuxta illarum formam, continentiam & tenorem; Ac etiam fuit præsentata comparitio tenoris sequentis, videlicet. N. de N. Terræ N. Diœcesis N. Comparet coram Illustrissimo, & Reuerendissimo Domino Episcopo N. Apostolico Delegato, & dicit, quod intendit vti, & frui priuilegio cap. Odoardus, de solution. & cap. peruenit, de fideiuss. vigore litterarum Apostolicarum; (Vel priuilegio quinquennalis dilationis, seù moratoriæ, vel cessionis bonorum, iuxta petita in Breui:) *ideò comparendo præsentat hoc Breue expeditum die tali, &c. prout præsentauit, cuius Breuis tenor est, videlicet: Venerabili fratri Episcopo N &c.* (& inseritur totus tenor Breuis.) *Post quarum litterarum Apostolicarum aperitionem, seu præsentationem, & receptionem nobis factum per eumdem N. de N. facta est nobis instantia, quatenus ad illius exequutionem procedere deberemus. Nos attenta forma dictarum litterarum Apostolicarum, vobis nuncijs, cursoribus, & seruientibus, &c. Dicimus, committimus, & Apostolica, qua in his fungimur, authoritate mandamus, quatenus receptis præsentibus, ad omnem instantiam, & requisitionem dicti N. de N. omnia, & singula in eis contenta intimetis, & notificetis infrascriptis eius creditoribus, vt de his notitiam habeant, ipsosque moneatis, & requiratis, quatenus intra dies tot, &c. compareant legitimè coram nobis in curia nostra ordinaria Episcopali* (Vel si sit Alter Delegatus dicatur, in ædibus nostræ residentiæ solitæ) *ad dicendum, opponendum, & allegandum quidquid dicere, opponere, & allegare voluerint, contradictas litteras Apostolicas, & in eis contenta, & quare ea exequi, & fieri non debeant. Necnon infra eumdem terminum compareant ad constituendum procuratorem idoneum, instructum, ac reperibilem, cum quo procedi possit; aliàs per nos procedetur in contumaciam, contra ipsos ad omnes & singulos alios actus necessarios, vsque ad sententiam diffinitiuam, ac illius exequutionem inclusiuè, Amplius non requisitis, neque citatis, nisi &c. & in quantum, & quatenus opus erit ad valuas maioris Ecclesiæ; Quorum omnium, & singulorum tenorem, & has præsentes à nobis subscriptas mittimus, &c. Datum, &c. die... mens. ann.... N. N. Episcopus N. & Apostolicus Delegatus.*

N. Actuarius, etc.

Nomina intimandorum.

N. N. N. N. & N. &c.

In quibusdam verò Curijs seruatur stylus Vrbis citandi creditores per monitorium, & tunc tale esse solet, videlic.

Forma Monitorij.

De mandato Illustriss. & Reuerendiss. Domini Episcopi N. vel Perillustris, & Reuerendissimi Domini Vicarij Generalis N. &c. ad instantiam N. de N. Clerici, seu Presbyteri Diœces. N. principalis, tenore præsentium, Moneantur omnes, & singuli in executione præsentium nominandi, & cognominandi, & alias omnes, &c. Quatenus infra triduum proximum ab executione præsentium computandum sub 500. ducatorum Auri de Camera; mandatis executiuo, &c. Alijsque pœnis Reuerendæ Cameræ Episcopalis, siue pijs vsibus applicand. &c. debeant, & quilibet ipsorum debeat ex causis, et rationibus in processu causæ, et causarum huiusmodi suis loco, et tempore deducendarum, specificandarum, et probandarum, infrascriptum R. D. Instantem ad beneficium capituli Odoardus de solutionibus, & capit. peruenit de fideiussoribus, *admittere, et admitti videre, etc. Dictoque beneficio, eiusque indulto, et priuilegijs vti, et frui videndum, et vltra quam facere potest, vigore illius non teneri, ne mendicare cogatur, ne cogi posse, etc. quod eius personam non molestare, et pro sustentatione eius personæ super omnibus et singulis suis bonis congruam portionem posse retinere et beneficio personæ arbitrio Domini declarandæ, cum suis vtensilibus, et alijs mobilibus ad sui vsum necessarijs concedi, dare, et super præmissis quæcumque iura, et articulos produci, testes induci, iurare, examinari, terminos formari, sententiam, seu sententias necessarias ferri, et alios quoscumque fieri, promulgari; Inhibitiones quascumque necessarias, et opportunas concedi videndum; mandata quæcumque necessaria, et opportuna decerni, et ea relaxari; seque in expensis condemnari: Ius, et iustitiam fieri, et ministrari; aliaque supramissis, et circa ea quomodolibet necessaria, et opportuna fieri vidisse, etc. Deducens omne ius, etc. Alioquin, etc. non solum præmisso iudex omni, etc.*

N. Not. seu Actuar.

Notandum autem in hoc, quod ad effectum magis afficiendi contra creditores procurari debet, vt ipsi personaliter citentur, si fieri posset, vel saltem illi, contra quos admissio desideratur, & facta relatione citationis per cursorem super exequutione illius fit citatio ad dicendum contra iure informa; & reproducitur in actis. Probatur clericatus, vel per Bullam ordinis, vel per testes, vbi non sit notorius. Item probatur paupertas admittendi ad dictum beneficium capituli Odoardus. Quæ probatio, vt meliùs fiat, formentur Articuli dictam paupertatem concludentes, cum negatiua coarctata loco, & tempore, super quibus testes afferant, quod sciunt talem N. de N. in præsenti non habere alia bona, nisi talia in tali loco, nec potest aliter esse, quia aliàs ipsi scirent, cum sint conriues, & benè informati, & perfectam conditionis illius, ac bonorum eius notitiam habent, &c. vt censuit Rota *in vna Romana alimentorum 2. Maij 1650 coram Eminentiss Othobono*. Et ratio est, quia testes debent concludenter probare paupertatem cum tali negatiua coarctata de tempore luis, & examinis; non obstante, quod in dubio præsumendum sit potius pro paupertate, quam prodiuit js. Rut. *in laterramnen. prætensi fideicommissi 2. Decembris 1643. coram D. Melsio.* Et ratio, est quia paupertas non est habitus permanens, sed variabilis, cum quilibet possit esse hodie pauper, cras verò diues. Ideò debent testes probare paupertatem præsentem, non præteritam, quia a præterito tempore non infertur ad aliud præsens. R*ota in Toletana matrimonij 1. February 1649. coram Eminentiss. D. Cerrado.* Formatis articulis, iuxta prædicta, citantur creditores ad dicendum contra illos in forma secundum morem, & stylum Curiæ, & factis delatione, ac decreto admissionis illorum, ac præstito iuramento calumniæ, intimatisque omnibus creditoribus, quod Dominus articulos admisit, & mandauit examinari testes, &c. & perficitur examen seruatis seruandis. In quo non est prætereundum aduertere, quod si admittendus ad dictum beneficium, sit persona nobilis, debet articulari, & probari; quia tunc Iudex maiorem summam relinquere tenetur pro sua substentatione, & alimentatione iuxta qualitatem personæ. Et similiter articulari debet quantitas redditũ existentium, deductis oneribus, &c. ad effectum arbitrandi super portione congrua relinquenda admisso ad dictum beneficium.

Notandum etiam venit, quod secundum stylum Vrbis in hoc iudicio seruantur termini substantiales iudicij ordinarij, nimirum ad libellandum, articulandum; dicendum contra articulos, producendum omnia, dicendum contra producta; declarandum; & iurandum de calumnia; & quando proceditur mediante commissione, præcedere debet terminus ad dicendum contra commissionem, iuxta formam superiùs traditam. Super quibus Iudex declarare debet per decretum, an seruare voluerit; quod fit si creditores, vel Actor fuerint admissi ad illorum seruationem, & deinde citabuntur ad videndum illos reiterari, quatenus opus, &c. & ad sententiam audiendam in forma, &c. & tandem expletis omnibus fertur sententia, de qua inferius.

53 Vbi verò proceditur diuerso stylo, facta citatione, prout supra, & citatis, ac intimatis omnibus creditoribus, & facta relatione per cursorem, seù nuncium more solito; expectatur terminus præfixus, intra quem si aliquis creditor com-

partte.

paruerit, & præsentauerit articulos, & debitor petierit illos, fieri potest tale, vel simile decretum, videlicet.

Decretum productionis articulorum creditoris.

Per Illustriss. & Reuerendiss. D. Episcopum N. & Apostolicum Delegatum, (siue per Dominum N. &c.) fuit promissum, & decretum, vt intra terminum dierum tot. &c. producentur articulo dicto N. ad finem formandi interrogatoria, alias, &c. & ita. Hoc suum, &c. Datum, &c.

Quod si debitor voluerit formare alios articulos, contra illos, quos fecit aliquis creditor, datur terminus ad eos conficiendos & præsentandos. Quo peracto, si creditores opponant aliquas exceptiones, propter quas pretendant, debitorem non posse, nec debere gaudere beneficio cap. Odoardus, vel litteris Apostolicis, tunc dari debet terminus ad probandum causas, & exceptiones oppositas.

54 Si verò creditores nihil opponant contra Breue, seu contra impetrantem, fieri debet decretum pro recipiendis testibus examinandis super articulis, hoc vel simili modo videlicet.

Terminus ad recipiendum testes.

Per Dominum N. &c. fuit promissum, & decretum, quod testes citentur ad instantiam N. & recipiantur, prout præsenti decreto recipi mandatur; & de ipsorum dictis habenda sit ea ratio, quæ de iure habenda erit, & ita. Hoc suum, &c. Datum, &c. die, &c.

Est tamen aduertendum, quod semper nominandi sunt testes ab eo, qui illos producere intendit, qui citantur, & postea fit supradictum decretum, quod recipiantur.

55 Solet contingere aliquando, quod creditores petant fieri *sequestrum* interim super bonis debitoris ad finem experiendi aliquid, & tunc potest fieri tale, vel simile decretum.

Forma sequestri.

Per Dominum N. &c. summam, de qua in petitione, &c. fuit promissum, & decretum fore, & esse sequestrandam penes N. cui in sequestrum, & nomine sequestri illam retinere mandatur, sub pœna scutorum tot, etc. applicandorum, etc. et in casu contrauentionis mandati, etc. et in iuris subsidium excommunicationis, etc. Instantibus N. et N. creditoribus N. et ita hoc suum, etc. omni, etc. Datum, etc. Nil, etc.

Vel fiat tali modo, videlic.

Nos N. Commissarius Apostolicus, etc. nuncijs, cursoribus et seruientibus nostra curia, etc. Tenore præsentium ad omnem instantiam et requisitionem N. N. et N. de N. creditorum N. debitoris, mandamus officialibus, et bancherijs, siuè affictuarijs infrascriptorum bonorum, quatenus sub pœna soluendi de nouo, et insuper scutorum tot, etc. applicandorum pijs vsibus, etc. et in subsidium excommunicationis, visis præsentibus, quantitates pecuniarum debitarum N. N. et N. creditoribus N. minimè soluere debeant, sed penes se retinere debeant, et habeant loco, et nomine sequestri ad instantiam dictorum N. N. et N. creditorum dicti N. de N. verum habentes causam in contrarium compareant coram nobis, quoniam iustitia complementum ministrabimus. Alias procedetur vlterius, etc. et ita, etc. Intimetur, etc. Datum, etc.

Solet etiam fieri sequestrum alio modo vt in aliquibus Regionibus fit, solum à Notorijs Curiarum, nulla præcedente Iudicis pronuncia, sub tali, vel simili forma, videlicet.

De mandato D. N. de N. etc.

Vobis omnibus infrascriptis, etiam aliena manu descriptis insolidum. Tenore præsentium præcipitur, et mandatur, quatenus visis et receptis præsentibus, soluatis, et dicatis, vel non audeatis facere, vel etc. (& ponatur tenor prohibitionis) *sub pœna scutorum tot auferendorum etc. et applicandorum etc. aliarumque arbitrio nostro etc. iustificatum tamen etc. citata parte etc. in quorum etc. datum etc. ex palatio nostra solita residentia posito in tali loco penes N. de N. die... mensis... Ann...*

Alia forma sequestri.

De mandato, etc. et ad instantiam N. principalis creditoris in scutis tot etc. occasione mandati executiui etc. tenore præsentium sequestrentur, et sub arcto, firmoque sequestro ponantur apud omnes, et singulos in exequtione præsentium nominandos, et cognominandos, omnes, et quæcumq; pecuniarum, rerum, et bonorum summæ qualitates, quantitates ad dictum N. debitorem quomodolibet spectantes, et pertinentes, et quæ spectabunt, et pertinebunt in futurum etc. Et insuper inhibeatur ijsdem sequestratarijs, ne sub pœnis scutorum tot etc. ac mala etc. de eorum proprio resarcienda solutionis, audeant dictas pecunias, res, ac bona vt supra sequestrata alicui alteri personæ dare, tradere, vel consignare &c. sub quouis prætextu &c. Aliàs &c. vocatis si quis, &c. & ita, &c. Intimetur, &c. In quorum, &c. Datum &c.

56 Quando verò comparet debitor, & aliquam iustam causam allegat, ob quam sequestrum *reuocari* debeat, fiat tale vel simile decretum videlicet.

Forma reuocationis sequestri.

Et per Dominum N. &c. fuit promissum, & decretum, sequestrum ad instan. N. creditoris contra N. debitorem in manibus N. de tali summa, vel re factum, fore, et esse reuocandum, prout reuocatur, data tamen per dictum N. idonea cautione de stando iuri, & iudicatum soluendo, &c. & ita, &c. Hoc suum &c.

Vel alio modo.

Qui, &c. sequestrum ad instantiam N. contra N. in manibus N. de tali summa, vel re factum reuocauit, data tamen per dictum N. idonea cautione de stando iuri, & iudicatum soluendo, omni modo &c.

Si verò oppositis non obstantibus non reuocauerit, sed confirmauerit sequestrum tunc vtatur verbo, *confirmauit*, loco *reuocauit*.

57 Quando autem decernitur, quod pecunia, seu res, aut bona sequestrata consignentur creditori, ad cuius instantiam fuit factum sequestrum, fiat infrascriptum, vel simile decretum, videlicet.

Forma Decreti consignationis sequestri.

Et per Dominum N. &c. fuit promissum & decretum, pecunias, res, & bona N. ad instantiam N. creditoris sequestratas penes N. fore, & esse consignandas dicto N. sequestranti, &c. prout consignantur, & consignari mandantur, &c. & quodcumque mandatum necessarium, & opportunum fieri; & relaxari decernitur, et ita. Hoc suum, etc.

Vel sit fiat sub alia forma, vt semper fieri potest in omnibus, & quibuscumque decretis interlocutorijs, potest infrascripto, vel simili modo formari, videlicet.

Qui Dominus N. etc. pecunias ad instantiam N. in manibus N. contra N. sequestratas mandauit dicto N. sequestranti consignari et mandatum de consignando necessarium, et opportunum relaxauit, omni modo, etc.

58 Erit tamen aduertendum, quod numquam consignanda sunt bona sequestrata, seu pecuniæ, nisi citato principali debitore, ac ipso sequestratario, qui si compareat, & asserant nihil in suo posse habere talis N. debitoris quod consignare teneatur, præstito illi iuramento super hoc, non compellitur ad solutionem, sed datur terminus Actori Creditori ad probandum, quod tempore, quo fuit illi factum sequestrum, penes ipsum reperiebantur, & effectiuè in suis manibus extabant pecuniarum summæ tot, res, bona, &c. Quo probato summariè, & de plano, expeditur mandatum tali, vel simili forma.

Forma mandati de consignando.

De mandato Domini N. etc. et ad instantiam N. principalis creditoris N. in scutis tot.... occasione mandati, seu alterius legitimi crediti, tenore præsentium.

Mandatur tibi N. sequestratario, quatenus statim visis præsentibus, sub pœna ducatorum auri tot. etc. mandatique rigorosi, alijsque pœnis, etc. debeas pecunias, res, et

Ioan penes te sequestrata dicto instanti ad computum eius crediti, recepta legitima quietantia, consignare, prasentibusque paruisse, &c. Quoniam seruatis seruandis ita mandamus, &c. In quorum, &c. datum &c.

Quod si sequestratarius supradicto mandato gratioso non obedierit, debet tali casu fieri citatio sub tali vel simili forma.

Citetur N. ad docendum se paruisse mandato gratioso sibi prasentato, alias ad videndum relaxari rigorosum, nisi ad primam diem, cum intimatione instante &c.

59 Erit aduertendum secundo, quod occurrit aliquando, vt aliqua causa committatur alicui, qui non est legum Doctor, & tunc huiusmodi delegatus debet sibi eligere aliquem Probum Virum legum Doctorem, & Idoneum Canonistam, sub infrascripta, vel simili verborum forma videlicet.

Forma eligendi consultorem.

Nos N. de N. &c. & delegatus, &c. in causa vertente inter N. & N. cum N. de N. cum esset Nobis huiusmodi causa de mandato à S. sede Apostolica, &c. ideo confisi de legalitate Doctrina, & integritate Perillustris, & Excellentis Domini N. V. Iur. Doct. eiusdem plenam notitiam habentes, tenore prasentium prafatum eligimus, nominamus, deputamus in nostrum Consultorem, & Assistentem in prasenti causa, in qua Nobis consilium prabeat à principio vsque ad finem, ac etiam ad sententiam diffinitiuam, eiusque executionem inclusiuè, & in omnibus, & singulis actis, &c. & ita &c. omni, &c. & intimetur &c. In cuius rei fidem has nostra propria manu subscriptas fieri fecimus, nostrique soliti sigilli impressione muniri iussimus, &c. Datum in adibus nostra solita habitationis die... mens... ann....

60 Huiusmodi electio solet notificari partibus, & si aliqua ex illis habeat talem consultorem suspectum, poterit suspicionem proponere, & tunc detur terminus ad probandum, & si probauerit, fit electio alterius, alias prosequatur ad vlteriora cum eodem electo. Qui formare debet postea sententiam tali, vel simili modo, videlicet:

Forma sententiæ ab electo in Consultorem.

Ego N. Vtr. Iur. Doct. de terra N. Consultor electus, & deputatus per Dominum N. iudicem N. (vel Arbitrum, si sit Arbiter) *in causa inter N. & N. vertente coram eodem D. N. Iudice &c. de, & super tali re, &c. Visis videndis, & considerandis, Christi nomine repetito, dico, consulo, & declaro, partes prafati Domini N. iudicis, &c. fore, & esse in sententiando.* (sinè laudando, &c.) *N. de teneri & obligatum esse soluere N. de N. scuta tot, &c.* (vel non teneri, &c. & ponitur tenor sententiæ) *& ambas partes esse absoluendas ab expensis, &c.* (vel victum condemnandum, &c.) *& ita, &c. non solum pramisso, sed omni alio meliori modo, &c. datum, etc. In quorum fidem subscripsi, et signaui etc.*

Ego N. V. I. D. in Consultorem electus, etc.

Ita consulo, et pronuncio, etc.

Et si fuerint plures electi in Consultores, dicatur in plurali, tali vel simili modo.

Nos N. et N. in consultores electi in causa coram dicto D. N. Iudice inter N. et N. vertente, occasione, etc. communicato consilio dicimus, partes dicti Domini N. iudicis fore, et esse in sententiando, etc. (& ponatur in substantia votum factum, & tenor sententiæ, iuxta casum occurrentem & postea subiungatur) *ambas partes, etc. et ita dicimus, consulimus, et declaramus non solum pramisso, sed omni alio meliori modo, etc. subscribatur ab ambobus more solito, etc.*

61 Aliquando occurrere solet, vt debitor carceratus petat alimenta sibi subministrari a creditoribus in carceribus, quæ sunt omninò subministranda ab ipsis, consilio, quod aliunde viuere non possit, dummodo creditores non petant, vt cedat bonis, quia tunc si cedere voluerit, non præstarentur illi alimenta secundum Afflict. *decis.* 71. Quæ quidem, quando præstantur debent esse secundum Personæ qualitatem, arbitrio iudicis, licet Aliqui asserant sufficere si ei detur panis, & aqua. Si verò creditores recusauerint illa subministrare, iudex faciat eum excarcerare, sin autem præstare voluerint, pronunciabit tali, vel simili modo, videlicet.

Forma Decreti pro Alimentis præstandis.

Et per Dominum N. etc. fuit prouisum, et decretum, fore, et esse subministranda alimenta N. carcerato pro debitis ad instantiam N. N. et N. creditorum ab ipsis met creditoribus, ne fame pereat, cum aliunde viuere non possit, prout subministrari, solui mandatur singulis diebus, iulios siuè carolinos tot... vel Baioccos, siuè granos tot, etc. pro alimentis, et casu, quo deficiant, etiam in vnica solutione, eundem N. excarcerandum fore, & esse, prout ex nunc excarcerari decernitur, et mandatur, & ita per Hoc suum, &c. Et intimetur partibus, etc. omni etc.

Vel alio modo.

Qui Dominus, etc. cum N. carceratus pro debitis ad instantiam N. N. & N aliunde viuere non possit, ne fame pereat, mandauit pro dictos N. N. & N. solui singulis diebus baioccos, seu, etc. tot. pro alimentis, et casu, quo deficiant, etiam in vnica solutione, eundem excarcerari iussit, et partis decretum intimari voluit, omni modo, &c.

62 Præterea notandum erit, quod quando Clericus debitor, qui non est soluendo, tam si sit in carceribus, quam extra, admittendus fuerit ad beneficium dicti capituli *Odoardus*. peractis peragendis, & seruatis seruandis debet antequam ad sui fauorem pronuncietur, confiteri in actis coram Notario, & testibus omnia debita, & indicare fideliter omnia sua bona quecumque, & qualitercumque ad eum spectantia ac assignare illa ad fauorem creditorum, Necnon debet præstare cautionem, saltem Iuratoriam cum obligatione Camerali de soluendis debitis. & satisfaciendo creditoribus, si ad pinguiorem deuenerit fortunam, Et de his omnibus Notarius rogare teneiur ad futuram rei memoriam. Et ex tunc iudex sententiam proferre poterit infrascripto, vel simili modo videlicet.

Forma sententiæ cap. Odoardus.

Dei inuocato presidio, eiusque Matris Beata Virginis &c. per hoc diffinitiuam decretum Nos N. etc. et Apostolicus Delegatus etc. dicimus, declaramus, et pronunciamus, visis Actis, omnibusque videndis, et consideratis omnibus de iure considerandis cum omnibus deductis in hac causa N. de N Clericum, siue Sacerdotem, etc. debere gaudere, et vti beneficio capituli Odoardus, de solutionibus, et cap. peruenit, de fideiussoribus dando, et concedendo illi dilationem moratoriam per tempus annorum tot, etc. dilatandam tamen, et prorogandam ad nostrum arbitrium, quatenus opus fuerit, quousque perueniat ad pinguiorem fortunam, et interea decerni ei quantitatem introituum talem, etc. super talibus bonis, vel de, etc. vt possit, et valeat se cum sua familia substentare prout aquum est. Reliquum verò quod super est assignamus infrascriptis creditoribus, iuxta suas anterioritates, et potioritates, pro quantitatibus de iure sibi debitis, et interea non molestari amplius neque personaliter, neque realiter super bonis illi pro suis alimentis assignatis, nulloque alia actione audiri, ita mandamus, et pracipimus, decernimus et sententiamus prout Iuris est non solum ista, sed omni alio modo meliori, etc. sub pœna contrauenientibus scutorum tot, etc. pys vsibus, etc. alysque arbitrio, etc. et in subsidium excommunicationis, etc. et ita, etc. et Intimetur. Datum etc. die etc.

Ego N. etc. et Apostolicus Delegatus ita pronunciaui, etc. lectam, latam, et publicatam die tali, etc. Curia pro Tribunali sedente, etc. prasentibus pro testibus N. N. et N. etc.

Actuarius, etc.

Quod si interuenerit commissio Apostolica fieri potest sententia sub infrascripta forma, prout fit in Alma Vrbe, videlicet.

Alia forma sententiæ super Cap. Odoardus.

Christi nomine inuocato, pro Tribunali sedentes, et solum Deum pra oculis habentes per hanc nostram diffinitiuam sententiam, quam de Iuris peritorum consilio ferimus in his scriptis in causa, et causis, qua primo, et in prima inter

R. D.

R. D. N. de N. Actorem ex vna, et DD. N. de N. N. N. et N. assertos eius creditores Reos conuentos de, et super admissione ad beneficium capituli Odoardus de solutionibus, & capituli peruenit de fideiussoribus; rebusque alijs in Actis causæ, & causarum huiusmodi latiùs deductis, coram nobis versa fuit, et vertitur instantia, partibus ex altera, Dicimus, decernimus, declaramus, et diffinitiuè sententiamus dictum R. D. N. de N. Actorem nostra curia Cælestis militem, facta prius per eum suorum debitorum confessione; Necnon omnium, et singulorum suorum bonorum, redditum, et prouentuum quorumcumque indicatione, et assignatione illorum ad fauorem suorum creditorum; Infrascriptis tamen alimentis, alijsque sibi inferius reseruandis semper saluis; et facta per eumdem obligatione de satisfaciendo illis, si, et postquam peruenerit ad pinguiorem fortunam, fore, & esse admittendum; prout harum serie admitti volumus, & mandamus, ac admittimus ad dicta beneficia, & vt talis admissus uti, ac frui debere prærogatiuis, & indultis in eisdem capitulis contentis; dictisque eius assertis creditoribus non licuisse, nec licere dictum R. D. N. de N. molestare personaliter, & quoad eius personam ac aliàs sibi inferius reseruanda, vigore cuiusuis eorum prætensi crediti, etiam obligatione Cameralis vallati, & vigore quorumuis mandatorum executiuorum, suspicionis fuga, alteriusque cuiusuis generis, et speciei per quosuis Dominos Romanæ Curiæ Iudices, etiam per nos, & Curiam nostram decreti, & relaxati seù in futurum decernendi, & relaxandi cum quouis exequatur apposito, seù apponendo; & pro prædictis omnibus et singulis non grauetur, & inhibitiones nostras desuper necessarias, & opportunas decernendas, & relaxandas fore, & esse, prout decernimus, & relaxamus, ac non grauetur, & inhibitiones concedimus. Dictoque R. D. N. de N. pro honesta sua vitæ sustentatione, & ne mendicare cogatur reseruamus scuta tot.... pro quolibet anno sua vita naturali durante super omnibus, & singulis suis bonis præsentibus, & futuris, & vlterius alia scuta tot.... pro vna vice tantum pro vtensilibus, et mobilibus ad sui personam necessarijs, pro quibus decernimus, et relaxamus quæcumque mandata necessaria, et opportuna. Et ita dicimus, pronunciamus, decernimus, et declaramus, ac diffinitiuè sententiamus, non solum præmisso, sed omni alio meliori modo, etc. Ita pronunciaui.

Ego N. Vicarius Gener. et Apost. Delg.

Lectum, latum, etc. *N. Notarius, etc.*

Lata sententia creditoribus, si appellauerint infra decem dies, prout possunt, quia Iudicium est ordinarium, conceditur Personæ ad beneficium admissę Inhibitio supra enunciata, ne amplius molestari possit; aliàs si appellauerint in tempore, retardabitur inhibitio; donec superiores decernant, appellationem habere locum, nec ne. Consulerem tamen in tali casu creditoribus, ne vlteriores expensas facerent, cum periculo etiam illas amittendi, prout pecunias in maiori summa credita fecerunt; quia inanis est actio quam Inopia debitoris excludit, & frustatoriæ sunt sententiæ, res iudicatæ & exequutoriales, quando debitor non est soluendo, vt probatur ex *text. in l. nam lt. ff. de dol. et l. 1.* vbi Gloss. *in verb. non sit ff. si ventris nomin. mul. et cap. olim, 2. de restit. spoliat.* Marchesan. *de commission. p. 3. c. 2. n. 49. fol. 315.* Hostiens. *in d. c. Odoardus, n. 4. de solut.* Bellet. *Disquis. Clerical. p. 1. tit. de Cleric. debitor. §. 1. n. 3.*

63 Si verò pronunciandum erit, quod debito admittatur ad beneficium cessionis bonorum si fuerit laicus, vel etiam Clericus, qui cedere bonis voluerit, potest fieri infrascriptum, vel simile decretum, videlicet.

Forma Decreti super cessione Bonorum.

Qui, etc. Visa instantia facta per N. carceratum, et citatione de omnibus creditoribus ipsius dictum N. ad miserabile beneficium cessionis bonorum admisit, præstito tamen per eum iuramento de soluendo residuum si ad pinguiorem deuenerit fortunam. Qua cessione facta eumdem relaxari iussit, et vlterius non molestari; et hæc sine præiudicio fisci et Rei publicæ, quatenus eis reperiatur debitor, et seruata forma motus proprij, ac non aliter, alias nec alio modo, omni meliori, etc.

Et hæc in materia beneficij *cap. Odoardus*, & cessionis bonorum, seù dilationis sufficiant, occasione exceptionis opponendæ *d. cap. Odoardus, etc.*

SVBSECTIO SEPTIMA.

De Exceptionibus Peremptorijs.

SVMMARIVM.

1 *Exceptio peremptoria, quæ? et quando opponatur?*
2 *Exceptio litis finitæ, quæ?*
3 *Iuramenti exceptio, quæ?*
Periurium, quid?
Periurus repellitur à limine iudicij: vbi multę limitationes.
Absolutio à iuramento à quibus tractetur.
4 *Actor si sit periurus, non debet audiri*
5 *Iuramentum principalis obligat etiàm hæredes.*
6 *Periurij exceptio non transmittitur ad hæredes criminaliter.*
7 *Rei iudicatę exceptio perimit ius Actoris.*
8 *Rei iudicatæ vis, et effectus, qualis?*
9 *Transactionis exceptio, est peremptoria.*
10 *Transactio, vt sit valida, quę requisita habere debet.*
11 *Transactioni contrauenient quas pœnas incurrat.*
12 *Exceptiones prædictę in genere quando opponendę, cum in consideratione habenda sint quatuor tempora.*
13 *Exceptiones dilatorię in duobus casibus opponi possunt, etiam post litis contestationem.*
14 *Exceptiones peremptoriæ litis non finitæ opponi possunt ante sententiam.*
15 *Exceptiones nullitatis processus etiam post sententiam opponuntur.*
16 *Exceptiones incidentes, et emergentes, quæ?*
17 *Exceptiones semper probari debeat, et ideo terminus, intra quem probetur, dandus est.*
18 *Exceptiones, quæ ad merita causę referuntur, quę.*

1 Diximus in præcedenti *subsect. 6. in princ. num. 3.* quod de duobus generibus exceptionum tantum ageremus in præsenti Practica, omissis alijs, nimirum de exceptionibus Dilatorijs, & de Peremptorijs. Vnde viso vsque modo de dilatorijs, remanet in præsenti tractandum de peremptorijs.

Dicuntur itaque exceptiones peremptoriæ, illæ, quæ in totum perimunt ius agentis, & agentibus semper obstant, vt est exceptio solutionis, iurisiurandi, transactioni, pacti de non petendo, Rei iudicatæ, & similes. *c. 1. de litis contest. in 6. l. 3. ff. de except. et §. perpetuę Instit. eod. tit. de except.* Speculat. *l. 2. rubr. de except. §. 1. n. 1.* & Marant. *in speculat. 6. p. memb. 9. n. 12.* Quæ quidem exceptiones opponi possunt de iure communi, vsque ad conclusionem in causa, & regulariter, antequam sit renunciatum probationibus, aliquando tamen vsque ad sententiam, vt habetur *in l. peremptorias*, & ibi Bald. *C. sent. rescind. non poss. l. præscriptionem. C. de except.* vbi Gloss. Abb. & DD. *c. cum dilectus de fid. instrument.* Specul. *de exequut. sentent. §. fin. n. 8.* Camill. Capucius *in Prax. iudiciar. p. 2. c. 7. art. 2. n. 4.*

2 Est tamen aduertendum, quod tres istarum exceptionum dicuntur esse litis finitæ, quæ impediunt litis ingressum, & omni tempore opponi possunt; vt sunt exceptio iuramenti, Rei iudicatæ, & transactionis, de quibus agitur *in d. c. 1. de lit. cont. in 6.* & ibi per Gloss. *1. in verb. exceptiones vers. fallit in tribus, et in constitutione Regni exordiente, exceptione filiationis.* Sed de iure Regni istæ exceptiones sunt proponendæ intra dies tres post datam copiam talis qualis petitionis mediante iuramento, & intra quinque dies immediate sequentes, alias intelliguntur reseruatæ ad merita causæ, *vt habetur in Regia Fragm. incip. comparente Reo & dix. sup. in princ.*

Istæ exceptiones litis finitæ dicuntur etiam declinatoriæ, quando opponuntur ante litis contestationem, quo casu impediunt litis ingressum, & iudicium declinat. Specul. *loc. proximè citat. §. 3.* Marant. *ibid.* Et de istis tribus principaliter agendum erit, Quarum Prima est.

3 Exceptio iurisiurandi, seù iuramenti, quæ locum habet, quando opponitur de periurio, vt si quis promisit aliquid facere, vel non facere, & talem promissionem iuramento firmauit, si postea contrauenit, opponi potest de periurio, quod est mendacium iuramento firmatum,

secun-

secundum Bald. *in l. fin. C. de reb. credit. & iureiurando.*

Ista exceptio iuramenti, seù periurij repellit omninò Actorem à limine Iudicij. *cap. dilectis de except. & l. si quis maior. C. de transact. l. 1. ff. de iureiur.* Felin. *in d. cap. dilectis n. 2.* & Butr. *num. 10.* Rot. Roman. *decis. 97 num. 8. par. 2. diuers. & decis. 146. num. 2.* post Zacch. *de obligat. camer.* Gregor. *decis. 64. n. 2.* Caualer. *dec. 144. num. 1.* Mant. *decis. 221. nu. 1.* Quia est vna ex illis, quæ dicitur litis finitæ, *vt dixim. sup.* & notat etiam Iason. *in d. l. si quis maior. num 24. in fin.* Crauett. *consil. 1. num. 7.* nam periurus priuatur iure suo, *d. l. si quis maior.* Caualer. *loc. cit.* Seraphin. *de priuileg. iuram. priuil. 174. num. 10. & nu. 18. vers. vltimò infertur,* vbi Alios recenset, & asserit, Periurium non solùm repelli ab agendo; verum etiam cadere ab actione: debere accepta restituere; pœnam soluere, & omni commodo contractus priuatum remanerè *per text. in d. l. si quis maior.* vbi DD. communiter. Idem firmat Farin. *de falsit. & simul. q. 160. n. 45.*

Fallit tamen conclusio prædicta in multis casibus. Quorum primus est, quando Pars aduersa non opponit de periurio, nam tunc censetur exceptioni renunciare; & sic processus est validus Seraphin. *d. priuileg 174. num. 18.* Farinac. *ibid. num. 185.* latè Beltramin. ad Gregor. *decis. 64. num. 11. & seq.* vbi ait ita etiam fuisse dictum *in vna Hispalen. Coadiutoriæ 13. Martij 1615. coram D. Vbaldo.* Pic. *ad statut. Vrb. lib. 1. cap. 151. glos. 21. num. 51.* vbi Alios cumulat: Est benè verum, quod acta, & processus facta post oppositionem exceptionis periurij sunt prorsus nulla, & inualida; cum de eo opponi possit in quacunque parte iudicij, ante sententiam. Coccin. *decis. 268. num. 5.*

Nota tamen, quod quamuis Pars non opposuerit exceptionem prædictam, nihilominus, si Iudex repellere voluerit periurum, ex officio; & impedire vlteriorem processum, vtique poterit. Farinac. *d. qu. 160. n. 186. & seq.*

Limitatur secundò, quando exceptio periurij non probaretur incontinenti, sed altiorem requireret indaginem. Farinac. *ibid. num. 190.* Seraph. *loc. cit. n. 16.*

Limitatur tertiò, quando de illa non constaret clarè. Mantic. *decis. 221. num. 2. 3. & 7.*

Limitatur quartò, quando quis est periurus in alia causa, quam in illa de qua agitur: quia exceptio periurij obstat solum in causa, seù contractu, in quo est periurus. Felin. *in cap. & 2. de except.* Roman. *singular. 499. numer. 2.* & ibi Add. Bald. *in lib. 2. numer. 63. in fin. ff. de iureiur.* Seraphin. *d. priuileg. 174. numer. 16. versic. secundo,* Farinac. *de falsitat. & simul. & pracit. quæst. 160. num. 180. & 184.* Rot. *decis. 97. num. 10. p. 2. diuers.*

Limitatur quintò, quando contractus esset illicitus ex parte vtriusque, quia iuramentum esse non debet vinculum iniquitatis. *cap. quanto de iureiur.* Pic. ad statut. Vrb. *d. glos. 23. nu. 33.* & Alii apud illum.

Limitatur sextò, quando agit defendendo propriam Ecclesiam, vel propriam Personam. *cap. dilect. de except.* vbi DD. communiter, præsertim Butr. *num. 11.* quia tunc periurus tamquam Reus necessarius, excipiendo, & se defendendo audiri debet. Gregor *dec. 64. num. 4.* Duran *decis. 18. n. 25.*

Limitatur septimò, quando in contractu interuenit læsio enormissima, & dolus, quia iam detectus est. Rot. *decis. 102. nu. 9. p. 1. diuers.* Farinac. *d. q. 160. num. 285. & q. 162. num. 87.* Pic. *d. glos. 23. n. 23.* Dolus autem, & læsio detecta dicitur, vel simulatio, si de ea constet per Iudicis sententiam. Greg. *d. decis. 64. num. 8. & seqq.* Coccin. *d. decis. 268. n. 3.*

Limitatur vltimò, quando periurus obtinuisset à Papa per viam Signaturæ Gratiæ absolutionem à periurio incurso, parte citata. Farinac. *d. q. 160. num. 180. & seq.* Marchesan. *de commiss. absol. iuram. ad effect. agend. par. 3. §. 1. nu. 15. fol. 102. in 2 impress.* Secus esset, si obtinuisset absolutionem ab inferiore Papæ, cum à periurio incurso nemo absoluere possit, nisi ex speciali Papæ permissione. Marchesan. *vbi sup. §. 2. num. 35 fol. 214.* Pic. *ad stat. Vrb. d. glos. 23. num. 46.* Crauett. *consil. 1. num. 7.* Rot. *in Romana nullitatis obligationis 5. Iul. 1604. coram D. Ortembergo, impress.* apud Marchesan. *vbi sup. §. 1. dec. 7. num. 3. fol. 207.* Pacific. de Saluian. *decis 95 in fin. in nouiss. impress.* Pic. *ad statut. Vrb. decis 54. num. 7.*

Quosdam casus, in quibus potest opponi exceptio prædicta, ponit Affl ct. *decis. 263.* & Grammat. *dec. 66.*

Potest tamen Actor replicare contra Reum opponentem talem exceptionem, quod non sit periurus, quia obtinuit prius absolutionem, & relaxationem iuramenti ad finem agendi, quam quidem absolutionem ostendere, & probare debet et sic non obstat exceptio periurij contra ipsum. *capit. pueruli. 22. quæst. 5. capit. querelam de iureiur. c. 2. in fin. de fideiuss. cap. dilectis de except. & l. si quis maior C. de transaction.* DD. *in c. quemadmodum de iureiur.* Absolutio enim à iuramento datur Actori ad finem agendi, & Reo ad finem excipiendi. Afflict. *dec. 220. n. 10.* De effectu absolutionis à iuramento, & de modo, & forma impetrationis ad finem agendi, ne iurans incidat in periurium: agunt Menoch. *de arbitr. iud. q. 5.* DD. *in c. debitores de iureiur.* & Affl ct. *decis. 10. 31. 36. 60. 63. & 263.*

4 Actor enim agens sine absolutione à iuramento non debet audiri; sed in Curiis Ecclesiasticis de æquitate Canonica, etiam si absoluatur pendente lite, non repellitur; quia sublatum est iam impedimentum iuramenti. *capitol. 1.* vbi Abbat. *& capitol. veram, & cap. si verò de iureiuran. & cap. inter. cætera. 22. quæst. 4.* Est tamen aduertendum, quod petens absolutionem, quando est periurus, nihil illi proderit absolutio, si non expresserit, quod erat periurus, cum sit subreptitia. Crauett. *consil. 7. num. 11.* Semper autem, quando opponitur, & replicatur super tali iuramento, & absolutione, dandus est terminus ad probandum contrarium. Abb. & Crauett. *loc. cit.*

Quod si pluries fuit iuratum, tot absolutiones obtineri debent, quot sunt iuramenta, aliàs vna absolutio non suffragaretur. Seraphin. *de priu. iuram. priu. 83. n. 46.* Rol. *cons. 34. n. 5. li. 1* Pic. *decis. 53. n. 3. & 54. n. 8.* Grammat. *decis. 66. n. 12.* Mantic. *decis. 267. n. 2.* Duran. *dec. 5. n. 6.* Rot. apud. Marchesan. *vbi sup. p. 3. §. 1. decis. 6. n. 1. & dec. 7. n. 3. vers. 2. fol. 207*

Quapropter si quis iurauerit pecuniam soluere, absolutionem non petere, & impetrata non vti, debet prius absolutionem obtinere ab isto tertio iuramento. Seraph. *d. priu. 83. n. 46.* Roland. *d. cons. 34. nu. 6.* Deinde à secundò, & postea à primo. Bald. *in l. 1. num 91. ff. de iureiur.* Felin. *in cap. debitores q. 3. n. 9. vers. Baldus autem de iureiur.* Roland. *loc. cit.* Soccin. *cons. 59. n. 7. lib. 3.* Rot. *in Placentina Castri 4. Iulij 1601. coram Eminentissimo D. Millino impress.* apud Marchesan. *p. 3. §. de commiss. relax. iur. ad eff. agend. dec. 3. fol. 205. in nouiss. impress.* Alias absolutio ab vno, non obtenta similiter ab aliis, prout supra, non suffragaretur, nullumque sortiretur effectum, Rot. *in dicta Placentina Castri & in Clusina pensionis 18. Iunij 1590. coram Eminentiss. D. Platta impressa similiter* apud Marchesan. *p. 2. §. 2. fol. 226.* Pic. *d. dec. 53. n. 3. & 54. n. 8. & 55. n. 2.*

Absolutio autem à iuramento necessaria est, etiam si instrumenta prætenderentur nulla defectu solemnitatum alicuius statuti localis. Gregor. *decis. 64. num. 6.* & ibi Beltram. *num. 14.* Duran. *decis. 18. num. 25.* Quæ quidem instrumenta tamquam facta sine solemnitatibus statutariis non probant iuramentum Pic. *ad statut. Vrb. glos. 23. n. 6.*

Quod tamen non procederet in absolutione, quæ habet relationem ad instrumenta valida, in quibus iuramenta continentur Rot. *in Aretina Commenda die Veneris 29. Iunij 1587. coram D. Orano, & in Signina Castrorum 2. Maij 1616. coram D. Remboldo, & in Romana decis 4. Februarij 1619 coram D. Penia,* quia relatum est in referente cum omnibus suis qualitatibus. *l. asse toto. ff. de hered. instit. l. si ita scripsero. ff. de cond. & demonstr. l. ait prætor. §. 1. ff. de re iud.* Sigismi. Scacc. *de commerc. §. 3. glos. 3. n. 29.* Rot. *in d. Signina Castrorum, & in dec. 405. n. 1 pac. 1. in Posthum.* Farinac. alias *p. 3. recent. & dec. 733. num. 3.* vbi quod relatio intelligenda est secundum qualitates in relato expressas; *& decis. 238. num. 2. & 5.* vbi quod relatio debet fieri ad proximiora.

Absolutio tamen non conceditur, nisi iusta existat causa, vt doli, metus, læsionis, & similis. Mantic. *decis. 267. n. 9* Marches. *de commis. relax. iur. ad eff. agen. par. 3. §. 3. num. 20.* Quod si quis incidit iam in periurium, absolutio ad effectum agendi non releuat. Ruin. *consil. 66. num. 9. lib. 4.* Seraph. *de priuileg. iuram. priu. tract. 174. num. 9* Marchesan. *vbi sup p. 3. §. 2. num. 34 fol. 214.* Nisi prius obtineretur absolutio à periurio. Marchesan. *ibid. num. 35.* Rot. *in Romana nullitatis obligationis decisu coram D. Ortembergo* apud Marchesan. *d. par. 3. fol. 207.* Andr. *decis. 47. n. 2.* vbi alias decisiones cumulat.

5 Sed quæritur, an iuramentum transeat ad hæredes?

Respondetur affirmatiuè, quod robur obligationis, & promissionis iuramento firmatæ per principalem, est enim quod-

reale, quoad robur, & realem effectum, ac interesse, licet sit quid personale quantum ad ligamen. Canonistæ *in capitol. debitores de iureiur.* Decius *consil.* 359. *numer.* 7. Afflict. *decis.* 63.

6 Quæritur secundo, an exceptio periurij detur hæredibus, & contra hæredes, tam ciuiliter, quam criminaliter?

Respondetur negatiuè, ad finem, vt criminaliter agatur; secundum Iserniam in *constit. Regni; eos, qui scienter, & ibid.* Afflict. *q.* 6. Quo verò ad finem, vt hæres defuncti iurantis ciuiliter agendo seruet promissa per eumdem defunctum, bene datur, secundum Bart. *in l. cum quis decedens, §. codicillis ff. de legat.* 3. Et ratio est, quia adhoc, vt iuramentum liget iurantem, requiritur, vt sit præstitum de facie ad faciem, vt ait Afflict. *decis.* 381. & Capic. *decis.* 75.

7 Secunda exceptio peremptoria litis finitæ est exceptio Rei iudicatæ, de qua in *l.* 1. *ff. de re iudicat.* Nascitur autem ista exceptio ex authoritate rei iudicatæ, per quam ope exceptionis repellitur idem Actor molestans aliquem, quem antea conuenerat pro eadem causa, & pro eadem actione, & eadem re in iudicio deducta, & alias terminata, *vt colligitur ex l.* 3. *& l. cum quæritur, cum duabus seqq. ff. de exception. rei iudicat.*

8 Authoritas enim Rei iudicatæ hunc effectum producit, post decem dies, intra quos non fuit appellatum, *iuxta cap. quoad consultationem, de senten. & re iudic. & Authen. hodie. C. de appellat.* vt semper quod non appellatur à sententia intra decem dies, ipsa transeat in rem iudicatam, quæ pro veritate habetur. *l. res iudicata. ff. de regul. iur.* Rinald. *consil.* 41. *n.* 7. quem citat Ridolph. *in Prax. iudiciar. p.* 3. *c.* 5. *n.* 377.

Vnde si idem actor, vel etiam persona agat iterum contra aliquem, quem prius conuenerat pro eadem re, super qua fuit sententiatum contra illum, & pro eadem causa, & eadem actione, opponitur exceptio rei iudicatæ à Reo conuento, & illi nocebit, *l. & eandem, l. si mater, §. illud, l. de eadem, & l. quantitas & l. sinè ex testamento, ff. except. rei. iudic.* ex quibus colligitur, quod ad hoc vt locum habeat dicta exceptio rei iudicatæ concurrere debent omnes supradictæ qualitates, scilicet quod agat eadem persona, quæ fuit condemnata in iudicio *d. l. & eandem.* Secundò, vt agat ex eadem causa, *ibid. & d. l. mater §. illud.* Tertio, vt agat pro eadem re *d. l. quantitas.* Quintu, in iudicio deducta, & alias terminata *d. l. sinè ex testamento,* quia alias locum non habet dicta exceptio. Franc. *decis.* 58 *num.* 6. & 7. & *decis.* 179. vbi ait, quod datur etiam contra hæredem illius, qui fuit condemnatus huiusmodi exceptio.

Sed quæritur, an hæc exceptio Rei iudicatæ impediat exequutionem obligationis Cameralis, si apponatur?

Respondetur affirmatiuè, ipsa enim retardat exequutionem dictæ obligationis Cameralis. Zacch ad Gallesi. *de obligat. Camer. quæst.* 18. *num.* 16. Rodolphin. *vbi sup. par.* 1. *cap.* 18. *num.* 199. Quinimmo dicta exceptio admittitur in quocumque iudicio Rot. *post eumdem* Zacch. *de obligat. Camer. decis.* 86. *num.* 7. & *seq.*

9 Tertia exceptio peremptoria litis finitæ, quæ impedit litis ingressum dicitur exceptio transactionis. Seraphin. *decis.* 230. *num.* 5. & *decis.* 234. *per tot.* est autem transactio de re dubia, & lite incerta non gratuita pactio. Abb. & Canonistæ in *rubric. de transaction.* & Iuristæ *in tit. ff. & C. eod. de transact.* Vnde si quis ob metum futuræ litis fecit pactum cum aliquo transigendo se ad aliquam pecuniarum quantitatem illi soluendam, ne litem intentaret, & pro hoc dedit ei pecuniam conuentam. Vel si lis iam erat intentata, & concordauerunt, mediante pecunia, vt desisteret à lite mota; in tali casu, si non seruaretur pactum transactionis, obstabit exceptio transactionis, quæ impediret litis ingressum *l. fratres. C. de transaction* Afflict. *decis.* 220. *num.* 3. Grammat. *decis.* 66. *num.* 62.

10 Ad hoc autem, vt opponi possit huiusmodi exceptio transactionis multa requiruntur. Et Primo, vt si facta metu instantis, vel futuræ litis, *vt notatur in d. l. fratres.* Secundò, requiritur bona fides ex parte transigentis, hoc est vt bona fide inductus sit ad transigendum, quia si fuit deceptus, & mala fide inductus, non potest contra eum opponi huiusmodi transactionis exceptio. *l. si contrauenniat; & l. cum postquam C. de pact.* & notat Grammat. *decis.* 66. *princ. num.* 46. & 51. Tertio requiritur, vt transactio sit talis, ex qua nascatur actio. *l. cansas C. de transaction.* Quartò, vt non sit nulla ex aliqua causa, vt si fiat super bonis Ecclesiæ, sine assensu Apostolico *Extrauag. ambitiosæ de rebus Eccles. non alien.* Vel si in Regno fiat, super re feudali, sine assensu Regio, *secundum constit. inc. q. Constitutio Diuæ memoriæ,* quia tunc non nascitur exceptio, secundum Afflict. *decis.* 173.

Quinto requiritur, vt in transactione non sit læsio enormissima, vt si interuenerit dolus reipsa, & ex proposito, & maxima circumuentio, tunc enim impetrata absolutione à iuramento potest rescindi transactio quia rescissa, nulla ex ea datur exceptio. Grammatic *decis.* 102. *num.* 103. Afflict. *decis.* 322. Ex quibus infertur, quod in contractu transactionis locum habet, etiam remedium *l.* 2. *C. de rescind. vendit.* Franch. *decis.* 159. Faciunt notata per Capic. *decis.* 174. *n.* 4.

11 Sed quæritur; an in Regno seruetur dispositio *l. si quis maior. C. de transaction.* vbi imponitur pœna infamiæ contrauenienti transactioni, nec non restitutionis obligatio omnium acceptorum; item tollitur illi ius agendi; & soluere tenetur pœnam pecuniariam?

Respond. non procedere; quoad omnes supradictas pœnas, sed tandum quoad restitutionem acceptorum, prætextu transactionis, secundum Afflict. *decis.* 210. *in* 2. *dubio,* & Grammat. *decis.* 66. *num.* 22. & insuper rescinditur, ob enormissimam læsionem, *vt dix.*

12 *Quo verò ad tertium* principale præmissum propositum in principio, *subsect.* 6. *num.* 1. *sup de except. dilator.* nimirum quando exceptiones opponi debeant, notandum erit, pro complemento materiæ exceptionum, quod in hoc consideranda sunt quatuor tempora; Primum est, ante litis ingressum. Secundum est post litis ingressum, sed ante litis contestationem. Tertium est post litis contestationem, sed ante sententiam. Quartum est tempus post sententiam.

Circa primum tempus, idest ante litis ingressum, est obseruandum, quod tali tempore debent opponi exceptiones declinatoriæ fori, quæ respiciunt incompetentiam iudicis, aut eius suspicionem, *arg l. fin. C. de exception.* alioquin si non opponerentur ante litis ingressum, non possent amplius opponi quia Reus censeretur consentire in iudicem, *tenet Monast. de except. rei iudic. l. sed & si ff. de iudic. & l. si conuenerit. ff. de iurisdict. omn. iud.* sequitur Bartol. *in l. quidam consulebant ff. de re iud.* & dictum fuit supra.

Est tamen aduertendum, quod si reus petierit copiam libelli ad consultè respondendum, non videtur per hoc consentire in Iudicem, Idem Bartol. *in l. non videtur ff. de iudic.*

Item tali tempore sunt opponendæ exceptiones, quæ impediunt litis ingressum, de iure Regni, vt est exceptio solutionis, Rei iudicatæ, transactionis, iurisiurandi, & pacti de non petendo, de quibus loquitur Regia *Pragmat. Comparente Reo sub tit. de ordin. iud. & constitat. exceptione filiationis,* Vbi etiam seruatur, quod Reus non probans exceptiones propositas, pro qualibet actione, in qua debet probare, soluere debeat quos ducatos in pœnam, *text. Prag. Quicumque sub tit. de excep.* De Iure verò communi; & de æquitate Canonica opponi possunt vsque ad conclusionem in causa vt diximus. *sup. num.* 1.

13 Circa secundum tempus, hoc est post litis ingressum, sed ante litis contestationem, erit obseruandum, quod regulariter tali tempore opponi debent exceptiones dilatoriæ, quæ non respiciunt personam iudicis, *l. ita demum C. de procurat.* & notatur per Marant. *in specul. par.* 6. *membr.* 9. *n.* 9.

Est tamen aduertendum, quod in duobus casibus exceptiones dilatoriæ opponi possunt, etiam post litis contestationem. Primus est quando superuenirent post datum tempus, culpa aduersarij, non culpa Rei excipientis, Marant. *loc. cit.* Secundus est, quando esset exceptio dilatoria, quæ respiceret retroactum nullum processum, vt est illa, quæ oritur ex defectu citationis, iurisdictionis, vel mandati; tali enim casu, licet exceptio sit dilatoria secundum se, potest tamen opponi quandocumque in quauis parte iudicij, etiam post sententiam latam, vt probatur *in l. licet C. de procurat.* & notatur per Felin. & Alij *in cap. exceptionem de except. & in c.* 1. *de litis contest. in* 6. *& nos dicemus inferius.*

14 Circa tertium tempus, idest post litis contestationem, sed ante sententiam, erit obseruandum, quod tali tempore opponi debent exceptiones peremptoriæ, quæ non sunt litis finitæ. *l. peremptorias, C. sentent. rescind. non poss.* Cuius legis dispositio hic seruatur etiam in Regno Neapolitano; non obstante

obstante *constitutione incip. litè legitimè contestata*, in qua habetur, exceptio es peremptorias opponendas esse, post litem contestatam, infra biduum; & Ratio est, quia æquitas est remedium dictæ legis, quam dictæ constitutionis. Ista autem practica introducta est *per Pragmat. incip. cursu dilationum sub. rubr. de ord. iud.* per quam videtur correcta dicta *constitutio litè legitimè contestata*, & per eam fuit dispositum, vt etiam post terminum (qui in Regno statuitur à litis contestationis, vt alias diximus,) possint præsentari scripturæ ad repellendos testes examinatos in causa vsque ad conclusionem.

15 Circa quartum, & vltimum tempus, idest post sententiam, erit obseruandum, quod tali tempore opponi similiter possunt exceptiones dilatoriæ, quæ respiciunt retroactum nullum processum, prout sunt illæ, quæ arguunt defectum mandati procuratoris, vel iurisdictionis, vt singulariter notat Speculat. *de exception* §. 3. *Dicto n.* 14. *in fin* & Bald. *in l. pen. C. de iur. & fact. ign. r.*

Est tamen notandum Primò, quod licet regulariter post sententiam opponi non possint exceptiones peremptoriæ, nisi per viam restitutionis in integrum, vt si sit minor, vel Ecclesia *l. 2. C. sent. rescin. non poss. & cap. cum olim de privil.*, & notat per Specul. *lib. 2. de except & replic.* §. 3 *num. 15. in fin.* & Pac. Iordan. *tom. 1. elucubration. diuersar. lib 1 7. tit. 23. numer. 26.* Hoc tamen limitatur in nouem casibus, quos enumerat Gloss. *in l. fin. C. de iur. & fact. ignor.* & referuntur per eosdem supracitatos Doctores, in quibus casibus etiam post sententiam opponuntur peremptoriæ exceptiones ad impediendam exequutionem.

Quorum primus est in filio familias, cui competit exceptio Macedoniani. *l. tametsi. ff. ad Macedon.*

Secundus in Muliere, quæ habet exceptionem Senatus con. sulti Velleiani. *l. quouis. §. 2. ff. ad Vellean.*

Tertius est in Milite condemnato, qui exceptionem omissam post etiam post sententiam opponere *d. l. 1. in fin* vb. Gloss. *C. de iur. & fact. ignor.*

Quartus est in Marito, qui conueniri debet in quantum facere potest *l. ex diuerso §. fin ff. solut. matrim.*

Quintus est in Donatore, & Alijs, qui similiter non conueniuntur nisi in quantum facere possunt, deducto, ne egeant. *l. Nesennius* § *fin. ff. de re iudic.*, si enim, nisi eis relinquatur, ne egeant, etiam post sententiam opponere possunt.

Sextus est in fideiussore, quoad priuilegium cedendarum actionum *l. si fideiussor. §. idem respondit. ff. de fideiussor.*

Septimus in Tutore, *l. 1. . præterea potest ff. de contr. act. tut.*

Octauus est in falso procuratore, *l. licet C. de procuratore. c. in nostra eod. tit. de proc.* secus si sententia diceretur lata per falsas allegationes: *vt tot. tit. C. si ex falf. allig.*

Nonus est vbicumque iudicium dicitur nullum, vel quia Iudex erat incompetens, vel excommunicatus, & similia. *l. licet. C. de probat. & tot. tit. C. quand. prouoc. non est necess.* cum aliis cumulatis per Speculat. *d. §. 3. num. 14.* & Accurs. *in fin.* Gloss. *in l. exceptionem C. de probat.*

16 Notandum Secundò est, quod in Praxi dantur quædam exceptiones, quæ dicuntur incidentes, aliæ verò dicuntur emergentes. Incidentes sunt, quæ opponuntur contra factum principale: sed emergentes sunt quæ opponuntur aduersus concernentia processus. Abb. *in c. 1. in fin. de ordin. cognit.*

17 Notandum est tertio, quod pro qualibet exceptione Rei conuenti, vel replicatione Actoris semper est dandus terminus ad eam illico probandam intra eumdem terminum; alias Iudex debet facere decretum, quod ad vlteriora procedatur, oppositis non obstantibus, & reseruabuntur probanda ad merita causæ, Bartol. & Bald. *in l. nam postea ff. de iureiur.* Felin. & Abb. *in cap. exceptionem de exception.* Bene verum est, quod ex aliqua causa prorogatur terminus ad probandum, cum Nos in foro Ecclesiastico non procedamus cum tanto rigore, vt fit in foro sæculari. DD. in *d. cap. exceptionem*, Specul. *de exception. §. 2. nunc videndum.*

18 Sed quæritur, quænam sint exceptiones, quæ reseruantur ad merita causæ, & ad calculum sententiæ ferendæ?

Respondetur, illas esse omnes exceptiones, quæ probari nō possunt statim; quia altiorem fortè requirūt indaginem, vt est exceptio anterioritatis, qua quis prætendit se esse anteriorem Alijs. Vel si sit aliqua exceptio ambigua, aut dubia; & similes. Vnde prudens Iudex statim inspicere debet, an exceptio sit clara, & facilis probationis; an verò cauillosa, & difficilis ad probandum de iure, vel de facto, nam tunc fieri debet decretum, quod procedatur ad vlteriora, & reseruetur probatio ad merita causæ, DD. *in cap. 1. de sent. & re iudic.*

Nota verò in Practica, quod si pars exceptionem opponens obtulerit probationes in promptu, & Iudex eas non attenderet, pars poterit appellare. Abb. *in cap. 1. de ordin cognit.*

Terminus tandem ad recipiendum testes ad exceptiones oppositas probandas, potest eodem, vel simili modo formari, sicut in præcedentibus, præsertim in *proxima subsect. 6. Intersec. 4. num. 54.* & quando reseruantur probandæ ad merita causæ, formari potest, *vt in ead. subsect. 6. intersec. 3. n. 28.*

SECTIO II.

De ordinatorijs Processus à litis contestatione, vsque ad sententiam exclusiuè.

IN principio ingressus ad Practicam *num. 1.* pollicitus fui diuidere illum in tres Sectiones, quarum prima compleceretur omnes actus ordinatorios Iudicij à principio causæ vsque ad litis contestationem exclusiuè, Secūda verò initium sumeret à litis contestatione, vsque ad sententiam exclusiuè, et Tertia à sententia vsque ad eius exequutionem inclusiuè. Verùm quia primam sectionem iam absoluimus in præcedentibus; nunc se offert secunda sectio totius iudicij, seù processus absoluenda, quæ vt diximus, initium habebit à litis contestatione vsque ad sententiam diffinitiuam exclusiuè. Quare succedit.

SVBSECTIO PRIMA.

De litis Contestationis.

SVMMARIVM.

1 *Litis contestatio est fundamentum Iudicij.*
2 *Litis contestatio, quid sit?*
3 *Litis contestatio, quare sic dicatur?*
Iudicium redditur immunitum.
4 *Litis contestatio duplex, expressa, & tacita.*
5 *Litis contestatio quot modis fieri possit.*
Verbum mentiris inducit litis contestationem.
6 *Litis contestatio per quas personas fieri possit.*
7 *Litis contestatio vbi fieri debeat.*
8 *Litis contestatio, quo tempore facienda.*
9 *Effectus litis contestationis plures.*
10 *Sententia esset nulla, si fieret sine litis contestatione.*
11 *Litis contestatio in Regno non fit expressè, & quare.*
12 *Causa summaria sunt in non tis Tribunalibus.*
13 *Litis contestationis decretum.*

1 QVoniam litis contestatio est vnus ex quinque actibus substantialibus Iudicij, *vt dix. in præmissa. præmis. 4. num. 42.* et fundamentum, ac lapis angularis ipsius, ac processus, *vt ex text. in cap. vnic.* et ibi Bald. *de lit. contestat. & aetum ibid. num. 27.* interiò completis exceptionibus, et replicationibus Actoris, et rei, ipsisque plenè in omnibus audiris; nec non concessis terminis ad exceptiones, et replicationes opponendas, et probandas, seruatisque seruandis, deueniendum est ad tertium actum principalem, qui fit in iudicio, qui est litis contestatio, de qua fit mentio in Iuribus allegatis *in præmiss. d. n. 41 & inferius citandis*, & per Abb. *in sua Aureo trat.* qui inscribitur *Iudiciarius Ordo in 10. chart. col. 2. & seqq.* et Speculat. *in l. 2. par. 2. rubr. de litis contestat. per tot.* quem sequitur Marant. *in spec. 6. p. 2. memb. vlt.*

Quamobrem pro pleniori eiusdem notitia plura videnda erunt, et Primò quid sit litis contestatio, Secundò, quare dicatur litis contestatio, Tertio, quotuplex sit; Quarto, qualiter fiat; Quinto, per quas personas; Sextò, vbi fieri debeat. Septimo Quando. Octauo. Quis sit eius effectus: et Vltimo, Quomodo in Regno seruetur.

2 *Quoad primum* est notandum, quod litis contestatio est principalis negotij apud competentem iudicem facta nar-

statio, & sequuta responsio, *vt colligitur ex c. vnic. de lit. contestat. c. dudum 2. de electio. c. prout de dolo, & contumac. c. cum causam de iuram. calumn. & l. rem non nouam, §. patroni. C. de iud.* Specul. *vbi sup. §. 1.*

3 *Quoad secundum* est notandum, quod litis contestatio dicitur quasi simul testatio. Vnde sequitur litis contestationem debere fieri coram Iudice, præsentibus Actore, & Reo per petitionem, & responsionem subsequutam, *vt in iuribus praal leg. & in c. relatum de offic. deleg. & l. vnica. C. de lit. contest.* & sic actore narrante factum litis, & reo respondente animo contestandi litem, fit litis contestatio. Hinc sequitur, quod alter ex litigantibus inuitus cogi potest ad contestandam litem, quia litis contestatio est actus iudiciarius, & iudicium redditur inuitum, *vt habetur in l. inter stipulantem, §. 1. ff. de verb. oblig.* sequitur Bald. *in d. l. vnic. C. de lit. contest. col. 2.*

4 *Quoad tertium* est, notandum, quod litis contestatio duplex est: vna expressa, & altera tacita. Expressa est illa, quæ fit per narrationem actoris, & per responsionem sequutam factam à reo coram Iudice competente animo contestandi litem *d. c. dudum 2. §. licet de elect.* Tacita verò dicitur illa, quæ fit per processum ad vlteriora. Marian. Soccin. *in rubrica de littera contest.*

5 *Quoad quartum* qualiter fiat litis contestatio est notandum, quod multis modis fieri potest, Prin. ò, per verbum; *Nego*; prout fit, quando reus dicit; *Nego narrata esse vera*, iuxta doct. inam Bart. *in d. l. vnic. C. de lit. contest.* Hinc modus, qui practicatur in quibusdam Curijs contestandi litem, est vt reus dicat; *litem contestando nego narrata, prout narrantur, & dico petita fieri non debere*; & ista est plena litis contestatio, quia sic reus respondet ad omnia capitula libelli, si plura sint, cum ad singula respondendum sit, nam quot sunt capitula in libello, tot sunt petitiones, *c. cum pro causa de sent. excom. l. cum in vna ff. de appell. & l. etiam ff. de minor.* In alijs verò fit: *Posita prout ponuntur, & narrata, prout narrantur per Actorem non esse vera, saluis iuribus, & defensionibus suo loco, & tempore proponendis*: quæ verba faciunt, vt non incurratur pœna negantium, de qua *in l. fin. ff. de rei vendic. & l. contra negantem. C. ad leg. Aquil.* quam incurreret negans, si simpliciter negaret. Castrens. *in l. sed hoc ita, ff. de re iudic.* Secundò fit per confessionem, vt si reus confiteatur narrata per Actorem esse vera, sed ipse reus vult probare se nullo modo teneri ad petita per Actorem, ita Felin. *in c. 1. col. 1. de lit. contest.* & Andr. de Isern. *in constit. Regni incip. Regia Maiestatis.* Tertiò fit per verbum dubitatiuum credulitatis, vt si Reus dicat; *Credo narrata per Actorem non esse vera.* Bald. *in l. si debitori ff. de petit. haredit.* post Gloss. *in c. cum ad sedem, ver. credere de restit. spol.* Quartò fit per verbum *ignoro*, vt si Procurator, vel hæres, & Alij, qui habent iustam causam ignorandi factum alienum, dicant, *Ignoro, an ita res se habeat, vt in l. quamquam ff. ad Velleian.* Bart. *in l. qui in alterius ff. de regul. iur.* Quintò fit etiam per verbum iniuriosum, vt si Reus dicat. Actori. *tu mentiris per gulam.* Bald. *in l. turpia ff. de legat. 1.* Caueat tamen quilibet in iudicio talia verba proferre, quia potest iudex contra illos seueritatem exercere, & procedere per viam notorij, de quos infra *p. 5. prax. 17.* Et per iudices sæculares præeminentem iurisdictionem habentes infligitur pœna torturæ: vt scilicet torqueatur tribus, vel quatuor ictibus funis; alias condemnatur ad alias pœnas pecuniarias, vel corporis afflictiones, iuxta facti qualitatem, & personarum conditionem.

6 *Quoad quintum* per quos fiat litis contestatio est, notandum, quod non solum fit per principales litigatores, qui possunt stare in iudicio, sed etiam per eorum procuratores, Tutores, Curatores, Actores, Syndicos, & alios defendentes, & alieno nomine comparentes. *vt c. 1. de lit. contestat. cap. prout de dol. & contum. c. cum causam de iuram. calumn. l. rem non nouam § patroni. C. de iud. l. procuratorib. & l. neque Cod. de procur. l. licet. ff. de iudic. cum similib.*

Fit etiam per confessionem Aduocati, etiam illicitam *cap. cum causam de appellat.* quia quod per eum fit præsente clientulo, valet, nisi contradicat. *l. 1. C. de error. aduocat.*

Est tamen aduertendum, quod si fiat cum persona quæ non potest stare in iudicio, puta cum minore pupillo, &c. non valet, quod cum eo fit. *l. fin. C. qui legitim. person. stand. in iudic. non hab.*

7 *Quoad sextum* Vbi fieri debeat litis contestatio est notandum, quod regulariter facienda est coram suo competenti iudice, *vt in c. dudum 2. de elect.* ibi *per petitionem in iure coram iudice, &c. vnic. de lit. cont.* ibi *in iure*; aliquin non valeret, *c. in clericorum 11 q. 1. c. atsi imprim. de iudic. c. ad nostram de consuet. & l. fin. C. si non à compet. iudic.* Vnde infertur fieri debere etiam coram arbitris *arg. lib. 1. ff. de except.* Specul. *de lit. cont. §. 4. numero 2.* quem sequitur Abbas. *in cap. præsentata de testib.*

8 *Quoad septimum*, quando fiat litis contestatio, est notandum, quod fieri debet, post porrectum libellum, & post inducias ad deliberandum datas, omni tempore legitimo, non feriato, ante tamen iuramentum calumniæ, vt colligitur. *ex cap. cum causam de iuram. calumn. in fin. c. 1. & 2. eod. tit. & c. dudum. 2. de elect.* ibi; *lite verò coram nobis legitimè contestata, & præstito que &c.* Est tamen aduertendum ab aduocato Rei vt ad litis contestationem veniat quanto tardius potuerit, quia per eam clauditur aditus multis diffugijs, *vt l. apertissime C. de iud. l. nemo, C. de iurisd. omn. iud. & l. vbi acceptum ff. de iudic.* nam per eam reus subijcitur iudici, & obligatur actori. *c. inter monasterium de sent. & re iud. c. l. aediles §. item sciendum. ff. de ædilit. & l. neque C. de procur.* & per eam præcluditur via omnibus exceptionibus vt mox dicemus, Aduocatus verò Actoris debet procurare; vt quam primum fiat, quia per eam fit melior eius conditio. *l. in minori C. in quib. caus. rest. non est necess. lib. 1. C. de iudic. l. alia ff. de nouat. & l. videamus ff. de vsur.*

9 *Quoad octauum* quis sit effectus litis contestationis, est sciendum, plures esse eius effectus Quorum Primus est, quod per eam præcluditur via exceptionibus dilatorijs, ita vt post eam non possint amplius opponi. *d. cap. inter monasterium de sentent. & re iudic. l. Pomponius §. cati ff. de procur.* Secundus, quod per eam omnis actio personalis perpetuatur, vsque ad 40. annos, & transit ad hæredes. *l. sapè C. de præscription. 30. vel 40. ann.* Tertius est, quod per eam interrumpitur quælibet præscriptio, *cap. potest. 16. q. 3.* etiam si sit facta coram Arbitris *l. pen. C. de arbit.* Quartus effectus est, quod post eam iudex recusari non potest, vt suspectus, quia recusatio est exceptio dilatoria, *vt in c. inter monasterium.* nisi ex noua causa suspicio oriretur, post litis contestationem *c. insinuante de off. deleg. l. licet autem ff. de arbitrar.* vel nisi iuret de nouo, suspicionem ad eius notitiam peruenisse. *cap. pastoralis de except.* Quintus effectus est, quod post eam non potest reuocari mandatum procuratoris, nisi certis ex causis. *l. post litem, cum ll. seqq ff. de procurator.*

10 Sextus est, quod non potest perueniri ad sententiam diffinitiuam, nisi contestatur lis, quia litis contestatio est lapis angularis iudicij, secundum Bald. *in p. 1. de lit. contest.* & est de substantialibus iudicii, vt sup. diximus ita vt si omittatur, de iure communi, vitiet totum processum. Glos. *in d. c. dudum. 2. de elect.* Cardin. *in Clement. sæpè in princ. in 4. oppos. de verb. sign.* Bart. & DD. *in l. prolatam. 1. C. de sentent.* Septimus effectus est, quod probationes, & testes recipiuntur ante litis contestationem, *vt habetur tot. tit. vt lite non contest.* & ibi DD. Alios effectus vid. apud Specul. *de lit. contest.* Ioan. Andr. *in rubr. eod. tit.* Abb. *in c. vnic. eod. tit.* & Alios.

11 *Quoad nonum* & vltimum, quomodo in Regno fiat litis contestatio, est notandum, quod in Curiis Ecclesiasticis vt plurimum fit, sicut de iure communi seruatur iudiciis ordinariis, licet in Aliquibus seruetur eo modo, quo proceditur in curiis sæcularibus. in quibus non fit, quia causæ expediuntur summariè, & de plano sola facti veritate inspecta, & solum respicitur ad probationem per *Reg. pragm. incip. Dispendia litium sub rubr. de ord. iudic.* & insuper, quia litis contestatio sublata est per *c. Regni. Detestantes* & notatur per Par. de Put. *de Syndicat. ver. contestatio*, & Afflict. *decis. 253. n. 7.* & Maranr. *in spec. p. 4. dist. 9. n. 2. & 6. p. memb. 10. n. 2.* vbi ait ex Ludouic. Roman. *consil. 164. col. 2.* & ex Bartol. & Bald. *in l. nulla, & l. nihil. C. de procurator.* & ex Aliis, quod ille actus, qui immediatè sequitur, pro litis contestatione habetur, prout est datio termini probatorii. Et sic statim ac iudex incipit cognoscere de meritis causæ, tunc dicitur contestari litem.

12 Est autem aduertendum, quod non solum in Regno Neapolitano causæ sunt summariæ, sed in multis Aliis Regionibus, & Tribunalibus, prout est præsertim in Tribunali Domini Auditoris Cameræ Almæ Vrbis, per facultatem, & priuilegium concessum. *A Paul. V. in sua Constitut. 28.* quæ incip. *Eximia. §. eas videlicet*; & obseruat Ridolph. *in Prax. Iudiciar.*

dissar, p. 3. cor. 3. n. 141. Et ratio est, quia in Iudicijs summarijs non requiritur litis contestatio. *Clement. Dispendiosam de iudic. & Clement. sæpe de verb. signif.* Rot. *decis. 3. de litis contestat. in nou.* vide quæ latè notat Marian. Soccin. *in c. quondam frequenter in prenc. nu. 25. vt lite non contest. vbi à n. 9. vsque ad n. 78.* enumerat octoginta duos casus, in quibus litis contestatio non requiritur. Roland. *cons. 76. n. 36. l. 1.* Ofasc. *decis. 1. n. 1.*

13 In Curiis autem, vbi ius commune seruatur, & in Ecclesiasticis in quibus fit litis contestatio, tale, vel simile decretum fieri solet, videl.

Forma Decreti litis contestationis.

Et per Dominum, &c. Visa petitione N. contra N. ac negatione eiusdem N. Rei conuenti fuit pronunsum, & decretum; litem fore, & esse contestandam in præmissis, prout contestatam & pro contestata haberi mandatur, & personas legitimas haberi decernitur, &c. & ita per Hos iunum, &c. Datum, &c.

Vel alio modo.

Qui Dominus, &c. Visa petitione Talis N. contra talem N. ac negatione Rei conuenti, litem fore, & esse contestandam in præmissis pronunciauit, & pro contestata haberi voluit, & mandauit, personasque legitimauit, omni, meliori, &c.

INTERSECATIO VNICA.

De Causis Summarijs.

SVMMARIVM.

1 *Summariæ causæ non indigent litis contestatione.*
2 *Causæ summariæ, quæ dicantur?*
3 *Causæ summariæ differunt inter se, & quomodo?*
4 *Clausula:* Summariè, *quid importet?*
5 *Effectus clausulæ summariæ.*
6 *Limitationes dictæ clausulæ.*
7 *Summariæ causæ tres species constituunt.*
8 *Summariæ à iure, quæ?*
9 *Summariæ ab homine, quæ?*
10 *Summariæ à natura causarum, quæ?*
11 *In summarijs causis seruari potest ordo Iudicij ordinarij.*
12 *Summaria probatio aliquando fit, etiam in causis ordinarijs.*
13 *In Summarijs relinqui non potest citatio; & probationes.*
14 *Clausula, seu verbum:* Simpliciter *; quid importet?*
15 *Clausula.* de plano *; quid?*
16 *Clausula:* sine strepitu, *quid?*
17 *Clausula:* sine figura Iudicij, *quid?*
18 *Figura Iudicij est ordo iudicarius substantialis.*
19 *Effectus principales Clausulæ:* sine figura Iudicii.
20 *Requisita necessaria in causis summarijs.*
21 *Citatio est de iure Diuino, & ideo omitti nequit.*
22 *Clausula:* sola facti veritate inspecta, *quid importet?*
23 *Clausula:* Manu Regia, *quid?*
24 *Papa solum summariè cognoscendi causis facultatem tribuere potest alijs.*
25 *Limitatur conclusio pluribus modis.*
26 *Episcopi aliquando statuere possunt contra Ius.*
27 *Partes ipsæ litigantes causas ordinarias facere summarias de consensu minime possunt.*
28 *Instantia causa an procedat in summarijs causis.*
29 *Causa semel summaria est semper talis.*
30 *Causa principalis summaria facit etiam summarios omnes eius articulos.*
31 *Termini substantiales omitti non possunt in causis summarijs, quamuis abbreuientur quoad tempus, non quoad numerum.*
32 *Termini substantiales in causis Summarijs, qui?*
33 *Termini substantiales diuersi, secundum diuersitatem causarum.*
34 *Terminis non seruatis sententia in illa causa sequuta est omninò nulla.*

35 *Citatio ad sententiam est omninò necessaria.*
36 *Termini substantiales in pluribus casibus non seruantur.*
37 *Stylus Romanæ Curiæ non extenditur ad alias.*
38 *Terminus substantiales malè seruati vitiant processum.*
39 *Casus de iure communi, in quibus summariè proceditur.*
40 *Partes colligantes in causis summariè; an possint illas facere ordinarias.*
41 *In summarijs primus actus fieri solitus post litis contestationem in Ordinarijs habetur in loco contestationis.*

1 DIctum fuit suprà, litis contestationem non requiri in Iudicijs summariis, per text. *in Clement. Dispendiosam de iud. & Clem. sæpè de verb. signif.* Verum quia rectus ordo postulat, vt in præsenti Practica nihil eorum prætermittatur, quæ ad maiorem vtilitatem Vicariorum, & Aliorum in foro versantium facere videntur Ideo de illis aliqua breuiter, perfunctorieque prælibare non iniucundum fore existimaui. Quapropter videbimus de more. Primo, quæ causæ dicantur summariæ, Secundò, quid importet clausula *summariè*, & quos effectus producat. Tertio, quot sint species causarum huiusmodi. Quartò, quæ aliæ clausulæ de stylo concomitari soleant hanc, & earum effectus. Quinto, in quibus casibus summariè procedi possit.

2 *Quoad primum* notandum est, quod causæ summariæ regulariter sunt matrimoniales, Beneficiales, Decimales, Vsurariæ. Sic etiam spirituales, & spiritualibus annexæ, similiter causæ Blasphemiæ Hæresis, læsæ Maiestatis, Simoniæ, & Similes, de quibus *in d. Clement. dispendiosam, & Clem. sæpè, & c. final. de hæret. in sexto, & in Extrauag. ad reprimendum,* vbi Bart. *in verb. summariæ in Authent. post. lib. feud. rubr. quomod. in lasa maiest. crim. proced.* Item causæ alimentorum, ventris, exequutiuæ, & huiusmodi, de quibus Bart. *in d. Extrauag. ad reprimendum,* & item causæ omnes in quibus proceditur summariè ex priuilegio Principis supremi, prout fit in Alma Vrbe in Tribunali Illustriss. D. Auditoris Cameræ ex facultate illi concessa *per Constitut. bon. mem. Pauli V. 28. in ord.* quæ incipit. *Eximia*, signanter *in §. Eas videlicet*; & aduertit Ridolphin *in Prax. Iudic. par. 3. c. 3. n. 141.* & in Rota, vbi etiam proceditur summariè, prout in Beneficialibus, vigore Innocentianæ Constitutionis in causis infra quingentos florenos. Innoc. VIII. *Constitut. 10. incip. Finem litibus.* Papazon. ad Rot. *dec. 2. n. 15. de rescript. noua.* Item in Regno, in quo omnes causæ in Tribunalibus laicalibus sunt summariæ per iura allegata suprà *hac eod. Subsect. 1. proxim. preced. n. 11.* & in præmissis *præmiss. 4. n. 51. & seq.* Prout etiam sunt in pluribus Alijs Tribunalibus & Prouinciis. item omnes aliæ causæ, de quibus infrà *n. 36.*

3 Sed quæritur, an dictæ causæ summariæ differant inter se?

Respondetur affirmatiuè, & quidem dupliciter; nam quædam sunt causæ summariæ, quæ requirunt plenas probationes, & sunt tantum summariæ, quoad solemnitates, vel aliquas earum, non verò quoad probationes necessarias in causa. Marchesan. *de commiss. aper. artic. p. 2 § 1. n. 47 fol. 418. in nouis impress.* Mandos *in formul. 4. commiss. in verb. summariè. vers. altero modo.* Marant. *in Spec. Aur. p. 4. dist. 9 n. 46.* Lap. *alleg. 3. n. 5.* Prout sunt causæ incidentes, vel emergentes in Iudicijs, & causis ordinarijs, nam istæ summariè cognoscuntur, quoad solemnitates, & dilationes, non quoad probationes. Mart. *de clausul. p. 1. clausul. 189. n. 10. vers. aut causa est ordinaria.* Item causa de sui natura summaria non fauorabili; nam & ista summariè deciditur, quoad solemnitates; sed plenas probationes requirit. Alex *cons. 139 n. 8. & cons. 187 n. 3. l. 7.* Bartol. *in d. Extrauag. ad reprimendam verb. summariè n. 12. vers. quædam sunt in quibus* Mart. *loc. præall. vers. aut causa natura sua.*

Quædam verò aliæ sunt causæ summariæ, quæ vel plenam probationem non requirunt, vel requirunt solummodò semiplenam; & hæ sunt summariæ, & quoad solemnitates, & quoad probationes. Marchesan. *loc. præcitat.* Mandol *ib. d. vers. iudicium summarium.* Lap. *vbi sup.* Prout sunt causæ non parantes magnum præiudicium, verbi grat. quælibet causa possessorii minima, quæ reparari potest in petitorio, alias secus. Marant. *præalleg. loc. num. 43.* post Bart. *in d. Extrauag. ad reprimendum, ver. summariè*, & Alexan. *cons. 60. col. 1. vol. 5.* Item quælibet causa de sui natura summaria, præiudicialis fauorabilis, nimirum Alimentorum ventris, & similes, quæ plenas non requirunt probationes Bart. *ibid. d. n. 12. vers. quædam sunt, in quibus* Mart. *d. num. 10. ver. aut. causa natura sua.*

4 *Quoad ſecundum* notandum eſt, verbum, ſeù clauſulam: *ſummariè* idem importare, quod ſummatim, ſeu breuiter. Prout habetur *in l. fin.* vbi Gloſſ. *verb. in ſumma, ff. de exercit. action. l. ſumma itaque*, & ibi Gloſſ. *in 1. declar. ff. de ſtat. hom.* Bartol. *in d. extr. ad reprimendum in princ.* Grat. *diction. 252. n. 1. & 2.*

Hinc fit, vt cauſa dicatur ſummaria ideſt breuis; & iudicium ſummarium, ideſt breue. Mandoſ. *in d. form. 3. commiſſ. ver. ſummariè* ex quo in cauſa, ſeù iudicio ſummario, hinc eſt breui proceditur breuiter, ſine ſolemnitatibus requiſitis in iudicio ordinario, in quo proceditur iuris ordine ſeruato, nimirum præcedente libello, litis conteſtatione, publicatione concluſione, & huiuſmodi. de quibus infra. Vnde cauſa, ſeù iudicium, in quo non ſeruatur talis ordo, dicitur ſummarium. *Clem. ſæpè*, & ibi Gloſſ. Cardinal. & Alij, *de verbor. ſignif.* Bart. *vbi proximè d. verb. ſummariè; & ver. & figura*, & Bald. *in l. iudices C. de iudic.*

Nota tamen, quod licet procedatur in iudicio ſummario breuiter, de iuris ordine non ſeruato, hoc tamen intelligi debet, quoad ſolemnitates prædictas, libelli ſcilicet, litis conteſtationis, & ſimiles, non quod relinqui poſſint probationes aut alia, quæ ſunt de ſubſtantia, nam ſi iſtæ omitterentur, vtique tolleretur cauſæ cognitio. Bart. *in d. Extrauag. ad reprim. verſ. ſummariè n. 1.* Grat. *diction. 252. n. 3* Hæc autem cognitio ſummaria introducta fuit a iure, vt lites celerius expedirentur. *Clement. diſpendioſam de iudic.*

5 Operatur autem dicta clauſula: *Summariè* plures *effectus*, quorum Primus eſt, vt Iudex, cui committitur aliqua cauſa cum dicta clauſula procedere, & iudicare poſſit in ea, ſicut ipſemet Princeps. Alex. *conſ. 6. n. 2. volum. 3.* Cacheran. *Pedimont. dec. 1. n. 20.* Mart. *de clauſulis cauſ.* 180. *n. 3.* quia hæc clauſula: *ſummariè*: æquiparatur illi: *Manu Regia*: & alteri: *Procedat, prout volueris*, vt refert Mart. *vbi ſup. n. 6.*

Secundus eſt quod talis Iudex procedere poſſit ſecundum quod Deus iudicaturus eſſet. *Bald. in Clement. ſæpè de verb. ſignif.* quem ſequitur *ibid.* Nat. Honded. *conſ. 94. n. 51. tom. 1.*

Tertius eſt, quod poſſit iudicare ſecundum propriam conſcientiam priuatam. Guid. Pap *decis. 23.* Grammat. *decis. 62. n. 32* propterea debet potius inſpicere veritatem, quam iuris ſubtilitates. Grammat. *ibidem.*

Quartus eſt, quod poſſit ſententiam proferre, etiam ſtando, & non ſedendo pro Tribunali; dummodo ſtat in ſcriptis Gratian. *diſceptation. forenſ. c. 522. n. 4.*

Quintus eſt, quod Iudex, cui commiſſa fuit cauſa cum huiuſmodi clauſula, remanet delegatus, & ideo ab eius ſententia appellari poteſt, non obſtante aliquo ſtatuto præſcribente, ne daretur appellatio, ſi pronuntiaret, vt Ordinarius; quia dicta clauſula ceſſare facit iuriſdictionem ordinariam. Iaſon. *in l. 1. §. & poſt operis n. 3. ff. de non. oper. nunc*, vbi de communi teſtatur, ſubdens hoc ſcire eſſe valde vtile in Praxi. Idem tenet Bald. *ad Speculat. libr. 1. tit. de legato col. vlt. verſ. Ego dico.* Alexand. *in l. more maiorum, num. 16. ff. de iuriſd. omn. iudic.* Angel. *conſ. 139.* quod incipit: *Viſis eiuſ. fin. verſ. ſi enim*: quidquid dicant Alij, & Roman. *in l. mulier. n. 44. ff. ſolut. matrim.* nam communis opinio eſt in contrarium, prout cenſuit Rot. *in Bononien. fideicommiſſi de anno 1549. coram Dom. Fabio.* de qua Mandoſ. *in quarta parte commiſſionis verſ. quandocumque n. 20. in fin.*

Sextus eſt effectus, quod per dictam clauſulam cauſa efficitur ſummaria, non ſolum in prima inſtantia; verùm etiam in alijs inſtantijs vſque ad finem litis. Rot. *in Ferrarien. Bonorum 10. Iunij 1613. coram D. Patriarcha Pamphilio.* Caſſador. *decis. 8. n. 5 de reſcript.*

Septimus, quod per eam Iudex procedere poſſit ad ſententiam ſine termino peremptorio. Oldrad. *conſ. 115.* quod incip. *In iudicio in princ.* Card. Tuſch. *practicar. concluſ. tom. 1. litt. C. concluſ. 365. n. 1.* & hoc præſertim propter verba concomitantia: *ſimpliciter, & de plano.*

Octauus eſt effectus, quod licet Reus, qui immobilia poſſidet, non teneatur regulariter cautionem præſtare de iudicio ſiſti, tenetur tamen, ſi ſummariè procedatur in cauſa ſua Iaſon. *in l. Iulianus, n. 7. ff. qui ſatiſdar. cogant.* Curt. Iun. *in l. edita n. 213. C. de edend.* Felin. *in cap. licet cauſam, num. 18. verſ. limita quartò de probat.* Marcheſan. *de commiſſ. p. 2. pag. 419. n. 70. in vltim. impreſſ.* Et hoc ſignanter, propter verbum: *ſimpliciter.*

Nonus eſt, quod iudex non teneatur admittere probationes poſt lapſum terminum nec cumulationem; propter illud verbum: *ſimpliciter.* Iaſ. Curt. Felin. & Marchel. *in locis proximè citat.*

Decimus effectus, quod iudex vigore dictæ clauſulæ, maximè propter verbum *de plano*; procedere poſſit in cauſa, etiam die feriata, dummodo non ſit in honorem Dei. Felin. *in c. olim. n. 5. de accuſat.* Marchel. *vbi ſup. n. 80.*

Vndecimus eſt, quod poteſt Iudex, etiam antequam ſententiam proferat, mandare rem controuerſam capi, & diſtrahi. Rot. *in Mirandon. penſionis 27. Martij 1613. coram D. Coccino*, quæ eſt impreſſa *decis. 456. n. 1. par. 2. recent.*

Duodecimus, quod poſſit iudex teſtes interrogare ex ſe, & ex officio, illoſque repetere prout ſit inſtante parte, etiam poſt concluſum in cauſa; præſertim propter verba: *ſola facti veritate inſpecta* Marant. *d. par. 4. diſtinct. 9. num. 30.* Marcheſ. *loc. cit. n. 81.*

Decimus tertius effectus eſt, quod poſſit iudex terminos breuiores dare. Et cautam ab articulis inchoare, quibus probatis ſententiam ferre valeat, præſertim propter eadem verba: *ſola facti veritate inſpecta.* Roman. *conſ. 519. n. 4. & 5.* Card. Tuſch. *d. litt. C. concluſ. 366. n. 7.*

Decimus quartus quod, propter verbum *ſinè ſtrepitu*: ſublatæ cenſentur friuolæ appellationes, exceptiones, & alia, quæ proceſſum retardare ſolent. Oldrad. *dicto conſ. 115. verſ. fruſtratoria verò.* Tuſch. *vbi ſup. n. 3.*

Decimus quintus eſt, præſertim propter verba: *ſinè ſtrepitu, & figura iudicij*, quod poteſt iudex in cauſa procedere abſq; libello, ſed loco illius datur ſimplex quædam petitio, quæ in Regno dicitur talis qualis petitio, prout eſt memoriale, factum tantum continens. Marant. *d. p. 4. verſ. & an iudex ſit competens n. 8.* Grauat. *ad veſtr. Prax. l. 5. cap. 1. n. 7.* Mart. *d. clauſ. 188 n. 1.* Honded. *conſ. 94. n. 52 tom. 1.* Marcheſ. *vbi ſup. n. 82.* Cabed. *Luſitan. decis. 72. n. 2. p. 5.* Theodol. de Rubeis *in ſingul. Rot. tom. 2. p. 4. clauſ. 803. n. 1.*

Vltimus eſt effectus, quod ordo Iudiciarius per dictam clauſulam: *ſummariè*; non ſit neceſſarius in cauſa; vnde non requiritur libellus litis conteſtatio, & ſimiles actus iudicij ordinarij à iure poſitiuo inducti ſed ſolum qui à iure Diuino, vel naturali procedunt. Tuſch. *vbi ſup. n. 5.* de Rubeis *ibid. n. 3.* Gambar. *de officio legati lib. 8. tit. de poteſt. legati in iudicialib. n. 157. cum ſeqq.* Brunor. à Sole *in loc. commun. verb. clauſula 48.* Mart. *d. clauſ. 180. num. 5.* Ludouic. Ridolphin. *poſt tract. de abſoluta Principis poteſtat. lib. 2. de variae. quaeſt. 79 num. 1.* & Alij penes ipſos.

6 Vnde limitatur primo, vt non tollatur citatio per dictam clauſulam, quia eſt de iure Diuino, vt iudicem *infr. n. 18.* nam Calderin. *conſ. 13. circa med. verſ. nec illa verba*, alias *fin. de iudic.* Tuſch. *d. concluſ 366 n. 2* Marant. *d par 4. tit. an index ſit competens n. 9.* Rot. *penes Gregor. decis. 545 n. 5.*

Secundò limitatur, vt ſublatæ non ſint neceſſariæ probationes. Mart. *d. clauſ. 180. n. 10.* Marant. *ib. n. 10.*

Tertio limitatur, vt neque ſublata ſit defenſio, cum ſit de iure naturali, & ſolum ſeruari non debent ſolemnitates iudicij a iure poſitiuo inductæ, vt dictum eſt; vnde fieri poſſunt oppoſitiones, quia defenſionem concernunt. Roman. *conſ 314. n. 3.* Tuſch. *d. concluſ. 366. n. 5.* cum dicta clauſula *ſummariè*, non operetur niſi quoad ordinem ſubſtantialem iudicij: Celſ. Vgon. *in tract. de clauſ. p. 485. cum ſequ.* Ludouic. Ridulphin. *d. quaeſt. 39. num. 7.* Bertach. *in Repertor. Iur. p. 1. verb. ſummaria pag. 421 num. 4.*

Quartò limitatur, quod iuramentum calumniæ non cenſetur ſublatum per dictam clauſulam Seraph. *de priuil. iuramen. priuil. 33. n. 67.*

Quinto limitatur, quod excuſſionis beneficium non auferetur per dictam clauſula. Cald. Perier. *de emption. & vendit. cap. 33. n. 30.*

Vltimo limitatur: quod ſtante dicta clauſula non reuocantur attentata; Steph. Gratian. *Marchia decis. 176. n. 16.*

7 *Quoad tertium*, notandum eſt, quod tres ſummariarum cauſarum ſpecies præcipuè in iure inueniuntur; quæ alias priuilegiatæ dicuntur; nimirum ſummariæ à iure: ſummariæ ab homine; & ſummariæ ex natura cauſarum.

8 Summariæ à iure ſunt cauſæ Beneficiales, Matrimoniales Decimales, Viuratiæ, & ipſas tangentes, vt in *Clement. diſpendioſam de iud.* & ibi latè Gloſſ. DD. & communiter. Similiter, & cauſa Hæreſis, *vt in c. fin. de haeret. in 6.* in quibus omnibus pro-

proceditur simpliciter, de plano ac sine strepitu, & figura iudicij, sola facti veritate inspecta, vt statuit Summus Pontifex Clemens V. *in Concilio Viennensi*, & habetur *in d. Clem dispendiosam* §. 1.

9 Causæ summariæ ab homine sunt omnes illæ, quæ committuntur alicui a supremo Principe superiorem non recognoscente, vt in his procedere possit, vt supra summarie, & de plano, ac sine figura iudicij, sola facti veritate inspecta, prout est Summus Pontifex *Clement. sæpè de verbor. signific.* Vnde inferiores superiores non possunt regulariter tales causas de iure commune committere sublato iuris ordine, ita vt tollantur actus ordinatorij iudicij ordinarij, vt sunt libelli oblatio, litis contestatio, conclusio, publicatio, probatio, sententia, & huiusmodi, etiam si sit Legatus a Latere, Gloss. *in d. c. fin. de rescript. in 6. verb. figura*. Felin. *in c.* 1. §. 1. *col.* 1. *num.* 2. *vers. legatus non committit de rescript.* Specular. *l.* 1. *rubr. de legat.* §. 4. incip. *Superest nu.* 4. *et* 5. Burr. *cons.* 66. *num* 3. *vers. item in generali*, vbi Addent. *in verb. summariè*. Alex. *cons.* 106. *nu.* 12. *l.* 2. Ouat. *decis.* 1. *n.* 16. de quo inferius etiam agemus.

10 Summariæ verò causę a natura earum sunt omnes causæ notoriæ, in quibus ordo iuris non exercetur, imò ordo est ordinem non seruare, *vt inc. ad nostram* 3. *de iureiuran. cap. tuæ*, *c. vestra de cohabit. cler. & mul.* Item causæ, in quibus proceditur ex officio iudicis per inquisitionem, *cap. quoniam frequenter*, §. *sunt et alij*, *Vt lit. non contestat et dixim. sup. in præmiss.* 4. *n.* 52.

11 In quibus omnibus causis summariis, si iudici placuerit iuris ordinem seruare, vt in causis ordinariis, vtique poterit hoc facere, argum. *tex. in cap. nouit. de iudic.* vbi Innoc. *circ. princip.* latè Felin. in *cap. cum dilecta col.* 14. *vers. ampliatione de rescript.* Bald. *in l. nulla circ. fin. ff. de legib. et in l. testamentum vet. ab.* 3 *C. de testam.*

12 Probatur aliquando quidquam in causis Ordinariis etiam summariè quatuor modis, quos notaui supra *subsect.* 4. *n.* 10. ibi videri possunt.

13 *Quoad quartum*, videlicet, quæ aliæ clausulæ concomitari soleant prædictam clausulam *summariè*, notandum est, quod de stylo sociantur huic, etiam sequentes; nimirũ: *simpliciter: de plano: sine strepitu; et figura iudicij: ac sola facti veritate inspecta*. Vnde quia omnes dictæ clausulæ seù verba digna sunt, vt de singolis agatur, quia multa vtilia ad Praxim ex illarum declaratione dimanant. Ideo Noto.

Primo, quod licet dicta verba: *summariè, simpliciter, et de plano, sine strepitu, et figura iudicij, sola facti veritate inspecta*, importent, vt possit procedi in causis summariis, sine solemnitatibus iuris positiui, secundum Alex. *in cons.* 6. *col.* 2. *in princ. volum.* 3. seruato tantum iure Gentium. Bart. *in d. extrau. ad reprimendam vers. videbitur*. Et propriè *manu regia*, vt Princeps sola facti veritate inspecta. Bart. *in l. Æmilius col. fin. ff. de minorib.* Bald. *in cap* 1. §. *inuestitura col. fin. de nou. form. fid. in vsib. feud.* Non tamen omitti poterit citatio, cum hæc sit iuris Diuini, vt dixi suprà, & iuris naturalis. *Clement. pastoralis, de re iudic.* Soccin. *consil.* 12. *col.* 2. *vol.* 1 Neque omitti possunt probationes necessariæ, cum & illæ sint de iure Diuino, quo cauetur vt in ore duorum, vel trium stet omne verbum, Math. *c.* 18. *& in c. nouit. de iudic.* Neque termini substantiales, vt inferius dicemus. *n.* 28.

14 Noto secundo, quod verbum, seù clausula: *simpliciter* importat idem, quod sine plica vel inuolutione. Gloss. *in Clem. sæpè verb. simpliciter*, *de verbor. signif.* & ibi notatur per Georg. Natt. *in princ. n.* 131. Bart. *in d. extrauag. ad reprimendum verb. summariè in fin.* Mart. *de clausf. p.* 1. *clausf.* 180. *nu.* 6. Grat. *diction.* 247. *n.* 1. Barbos. *de dictionib. vsu frequentior. diction.* 368. *n.* 1. Vnde importat idem, quod summariè, de quo dictum est supra n. 4. vt tradit Bartol. & Mart. *locis citatis*.

15 Noto tertiò, quod dicto seù clausula: *De plano* importat contrarium verbi: *de alto* quod significat locum, vel stylum altum. Hinc fit vt per dictam clausulam possit iudex sententiam proferre non sedendo pro Tribunali in loco alto; neque seruatę solemnitates, & stylum altum iudicii ordinarii Bartol. *vbi sup. in verb. de plano num.* 1. & 2 Fallit tamen si causa esset magni momenti, quæ licet cognosci possit de plano, tamen intelligitur explosis solemnitatibus perniciosis, non omisso ordine iudiciario, *de quo in c. olim de accusat.* Bart. *in d. extrau. ad reprim. verb. de plano nu.* 2. *vers. fallit*. Georg. Natt. *in d. Cl. sæpè in princ. n.* 52. *& in* § *quę omnia n.* 68. *vers. itemquod de verb. sign.*

Operatur tamen magis, quam clausula: *Summariè*, propterea tollit omnes solemnitates iuris Ciuilis. Mart. *dicta clausul.* 180. *nu.* 9. non tamen tollit substantialia iudicii. Rot. *decis.* 445. *n.* 6. *p.* . *diuers.*

16 Noto quarto, quod clausula: *sine strepitu* importat, vt tollatur altitudo vocum & acclamatio partium, & procuratorum; nam strepitus idem est, ac rumor, ad instar verbi *de plano* per quod tollitur altitudo loci, & styli, vt dictum est, ita Bart. *in d. extrau. ad reprimendum. verb. sine strepitu*. Natt. *in d. Clem. sæpe in princ. n.* 53. *& seq.* Azin. *in Prax.* §. 3. *cap.* 22. *num.* 1. *& seqq.*

Qui omnes asserunt, quod ob dictam clausulam possunt partes informare iudicem in camera, & ad aures; & ex hoc non potest recusari, vt suspectus, cum proueniat ex natura causæ. Obseruari tamen debet in illa ordo Iudiciarius. In aliis verò causis cognoscendis ordinariè, non cum dicta clausula sine strepitu, iudex non tenetur partes audire, nisi ante Tribunal publicè, & palam. Bartol & Natt. *locis citatis*.

17 Noto quinto, quod Clausula. *sine figura iudicij* importat, & operatur omnia ea, quæ aliæ supradictę clausulæ simul operantur. Bart. *in extrauag. præalleg. ad reprimendum verb. figura n.* 2. Matt. *de clausul. p.* 1. *claus.* 180. *n.* 7. Natt. *in Clem sæpe pęcat. in princ. n.* 232. *vers. tertio faciat & in* §. *quę. omnia n.* 80. *vers. circa quintam* Papiens. *in Prax. in form. libell. action. real.* §. *summariè nu.* 1. vbi dicit, quod ista tantum verba sufficerent in rescripto, vt possit iudex procedere summariè in causa, quamuis alia in præfatis clausulis contenta non apponerentur.

18 Figura verò iudicii nihil aliud est, quam ordo iudiciarius substantialis a iure requisitus in causis ordinariis, qui si omittatur, iudicium vitiatur, & corruit. *l. prolatam C. de sent. & interlocut. omn. iudic.* Natt. *ubi sup. n.* 55. *in fin. & nu.* 56. Papiens. *ib. n.* 2. Azin. *in Prax.* §. 3. *c.* 12. *n.* 4.

Hinc fit, quod per dicta verba *sine figura iudicij*, iudex non cogitur seruare ordinem iudiciarium prędictum inductum à Iure Canonico vel ciuili, aut municipali, sed solum seruare tenetur formam a iure naturali, vel gentium introductam. Bart. *ubi sup.* & Natt. *ib. n.* 56. Papiens. *d. n.* 2. Marant. *d. p.* 4. *d.* 9. *nu.* 11. vbi Alios congerit.

Forma verò à iure Canonico, & ciuili inducta, est solemnitas actorum, qui in iudiciis ordinariis fiunt, vt sunt libellus, litis contestatio, publicatio, conclusio, & similes Papiens. *d. n.* 2. & Marant. *d. dist* 9. *n.* 1. *& n.* 42.

Vnde per dicta verba tolluntur quidem acta, solemnitatē iudicii tantum respicientia, vt sunt libellus, litis contestatio, & huiusmodi iuris Positiui; non autem acta respicientia factum causæ, vt sunt probationes, testes, scripturæ, confessiones & aliæ Defensiones, Marant. *d. nu.* 11. & Alii apud ipsum.

19 Quia verò per supradictos Doctores, præsertim per Glosam *Clem. sępe de verbor. signific.* Card. Tusc. *sub. litt.* S. *conclus.* 891. *per tot.* Marant. *d. p.* 4. *d.* 9. *à nu.* 12. *a sque ad* 37. & Alios multi effectus principales dictæ clausulæ *sine figura iudicij* promiscuè, & prolixè enumerantur, non erit fortasse lectoribus ingratum, seriatim, & collectiuè illos hoc loco recensere.

Primo itaque operatur, vt in causis, in quibus per dictam clausulam proceditur summariè, non requiratur libellus, sed sufficiat qualis petitio vt censuit Rot. *decis.* 30. *n.* 20 *&* 21. *p.* 5. *recent.* & in Regno nostro Neapolitano adest *Pragmat.* 1. incip. *Dispendia litium*.

Secundo, vt non requiratur litis contestatio. *Clem. sæpè de verb. signif.*

Tertio, vt possit etiam ab Articulis incipi.

Quarto, vt ferias in hominum honores inductas obseruare non sit necesse.

Quinto, vt abbreuiari debeant termini, & dilationes quantum fieri possit.

Sexto, vt exceptiones, vel appellationes non necessariæ, sed frustratoriæ admitti non debeant.

Septimo, vt Publicatio processus non requiratur.

Octauo, vt neque conclusio in causa.

Nono, vt sententia lata contra Dominum valeat etiam si per procuratorem facta fuerit lis.

Decimo, vt sententia lata pro absente non citato valida sit.

Vndecimo, vt sententia ferri possit super probatis; extra petita;

Duo-

Duodecimo, vt iudex non teneatur pronunciare ſuper incidente vel emergente.

Decimo tertio, vt iudex interrogare poſſit Principalem, & teſtes, et am poſt concluſum in cauſa.

Decimo quarto, vt iudex adhibere poſſit fidem teſtibus a iure ciuili reprobatis.

Vel aſſignantibus rationem veriſimilem, quamuis de iure non concludentem.

Decimo quinto, vt teſtes examinari poſſint poſt dicta teſtificata.

Decimo ſexto, vt cauſa ciuilis, & criminalis cumulari poſſint in eodem libello.

Decimo ſeptimo, vt poſitionibus reſponderi debeat ante litem conteſtatam, vel pro conteſtata habitam.

Decimo octauo, vt ſufficiat citatio, ſine peremptorio.

Decimo nono, vt poſſit incipi a præceptis.

Vigeſimo, vt non requiratur, quod nuncius habeat commiſſionem de citando.

Vigeſimo primo, vt agens ex vna cauſa ex iure directo obtinere poſſit ex cauſa vtili competente, & è contra.

Vigeſimo ſecundo, vt excuſſio cum principali non requiratur, ad hoc vt agi poſſit contra fideiuſſorem, vel tertium.

Vigeſimo tertio, vt minor eſſe poſſit in iudicio ſine curatore.

Vigeſimo quarto, vt facilior probatio admittatur, quamuis legitimatio perſonarum requiratur.

Vigeſimo quinto, vt iudicis arbitrioni credatur.

Vigeſimo ſexto, vt iudex ſententiam proferre poſſit non ſedendo pro tribunali.

Vigeſimo ſeptimo, vt ad ſententiam procedi poſſit contra contumacem, etiam lite non conteſtata.

Vigeſimo octauo, vt ſententia ferri poſſit non recitata a iudice.

Vigeſimo nono, vt appellatio viua voce valeat, etiam ſi nõ ſtatim poſt ſententiam ſiat lite adhuc ſedente.

Vltimo vt appellatio valeat ſine cantæ expreſſione.

20 Noto ſextò, quod multa neceſſaria ſunt in cauſis ſummaris, ad hoc, vt procedi poſſit ſummariè, nõ obſtante, dicta clauſula, *ſine figura iudicij*. Et Primò, quod petitio requiratur in ſcriptis. Alex. *conſ. 66. n. 2. verſic. nec obſtat ſi decretum l. 1.*

21 Secundo, quod citetur pars, quia citatio eſt ſolemnitas iuris naturalis. *Clem. paſtoralis. de re iudic.* Caſtr *conſ.* 429 *n.* 2. *& num.* 5. *l.* 1. Abb. *conſ.* 46. *in princ. l.* 2. Et ideo in quacumque cauſa ſummaria neceſſaria eſt Felin. *in c.* 1. *n.* 52. *de conſt.* Dec. *in c. dilectis n.* 13. *de iudic.* G auat. *ad Veſtr. in Prax. l.* 5. *c.* 1. *n.* 7. Vant. *de nullit. defect. proceſſ. num* 5. *in ſin.* Quinimò eſt de iure Diuino, vt habe ur de Adam, & Cain, *in Sacr. Gen. ſ. cap.* 3. & dixi ſupra, *& in præmiſſ. etc. princ.* Et propterea requiritur etiam in his in quibus agitur iuris ordine non ſeruato. Greg. *deciſ.* 545. *n.* 5.

Tertio, quod legitimentur Perſonæ, Caſtr. *d. conſ.* 429. *in princ. n.* 2. niſi pars aduerſa nihil oppoſuerit. Iaſ. *in l.* 2. *n.* 4. *& in ſin. C. de edict. Diu. Adrian. toll.* Boet. *deciſ.* 171. *nu.* 19. Gerard. *ſingul.* 23. *in princ.* quos refert & ſequitur Petr. Rodolphin. *in prax. ind. p.* 1. *c.* 5. *n.* 12. *&* 13.

Quarto, quod concedantur Dilationes opportunæ Bart. *in d. extrauag. ad reprimendum verb. ſummariè in prin* Lap. *alleg.* 82. quia hæ tendunt ad probationem, & defenſionem quæ non ſunt tollendæ, cum ſint de iure Diuino, vt dictum eſt, ex illo Matth. *c.* 18. *n* 16. & habetur *in c. nouit. de iudic.* Grauat. *ad Veſtr. d. c.* 1. *n.* 8. Marant. *d. diſt.* 9. *n.* 10.

Quinto requiritur cauſæ cognitio, & iudicis declaratio. *Clement. ſape de verb. ſignific.* Vant. *loc. cit.* alioquin ſententia eſſet nulla Abb. *conſ.* 46. *col.* 2. *n.* 1. *verſ. quarto corruit. l.* 2.

22 Noto ſeptimò, quod clauſula *ſola facti veritate inſpecta*, importat multò plus quam clauſulæ prædictæ *ſummariè, ſimpliciter & de plano* ac *ſine ſtrepitu, & figura iudicij*, Ant. de Butr. *in cap.* 2. *de cauſam.* Honded. *conſ.* 93. *n.* 52. *tom.* 1. Mart. *de clauſ. clauſ.* 568. *n.* 4. Marant. *d. p.* 4. *d.* 9. *n.* 32. Bar. *de clauſ. vſu frequent. clauſ.* 171. *n.* 2. *& nu.* 6 vbi ait, quod iudex per dictam clauſulam operari poſſit, ſicut ipſe ſupremus Princeps manu Regia, prout dicit etiam Stephan Gratian. *deciſ.* 68. *nu.* 3. *& diſceptation. forenſ. c.* 322. *nu.* 1. Lodouic. Rodolphin. *poſt tract. de abſoluta Principis poteſtate vot. vnic. n.* 4. Peregrin. *conſ.* 2. *num.* 12. *vol.* 1. *& conſ.* 49. *n.* 12. Vbi dicit, quod idem importat dicta clauſula, quod *ſecundum Deum, & æquitatem*, Imò ſecundum Honded. *conſ.* 55. *n.* 1. & Grat. *deciſ. Marchi.* 56. *nu.* 13. *& deciſ.* 68. *n.* 1. Iudex per iſtam clauſulam poteſt iudicare, vt Deus qui ſola facti veritate innititur, DD, apud Marant. *vbi ſuprà d. n.* 32. vbi concludit, quod iſta clauſula importat omnia illa, quę importat clauſula *ſine figura iudicij*.

Item vltra prædicta notant Doctores plures alios effectus prædictæ clauſulæ, quorum Primus eſt quod aufert ordinem iudiciarium relaxat ſolemnitates iuris poſitiui, & reducit ad formam iudicij inductum de iure naturali, vel gentium, Bronor. à Sole *in locis communib. verbor. clauſ.* 40. Valaſch. *de iur. emphyt. q.* 6. *n.* 12. Menoch. *conſ.* 120. *n.* 7. *in fin.* Rot. Bonon. *deciſ. deciſ.* 30. *n.* 28. *& dec.* 65. *n.* 140.

Secundus eſt, quod operatur, vt Iudex procedere poſſit in cauſa ſine libello, & ſine litis conteſtatione, vt in ſpecie tradit Aloyſ. Riccius *in collectan. deciſ. par.* 3. *collect.* 699. *aſſert.* 4.

Tertius eſt, quod poſſit iudicare ſuper cauſa probata, non obſtante quod non ſit in iudicio deducta Rot. Bonon. *dec.* 93. *n.* 2. Cacher. *deciſ.* 5. *n.* 12. Ricci. *vbi ſup. eſſect.* 3. Marant. *d. n.* 32. *n.* 17. *&* 22 Mart. *d. Claui. clauſ.* 365. *n.* 3. Barb. *de clauſ. vſu freq. d. c. auſ.* 171. *n.* 11. Surd. *conſ.* 273. *n.* 2.

Quartus eſt, quod poteſt iudex admittere probationes non concludentes, & perſuaſiuas Gratian. *d. deciſ.* 68. *n.* 4. 1 eni leuiores. Roland. *conſ* 7. *n.* 36. & Menoch. *de arbitrar. l.* 2. *q.* 24. & Alij quos refert Barbos *vbi ſup. n.* 15. quamuis hoc limitetur per Crauet. *in tract. de antiquit. tempor. in* 9. *partic. quinta parti principalis n.* 6. vt tunc tantum procedat, quando aliunde ſciri veritatem aliter ſe habere.

Quintus eſt, quod iudex definire poteſt cauſã proprietatis ſimul cum cauſa poſſeſſionis, Ioſeph Ludouic. Peruſin *deciſ.* 17. *n.* 22. Dec. *conſ.* 449. *n.* 21. Menoch. *conſ.* 2. *ann.* 84. *& conſ.* 180. *n.* 7. Mart. *d. clauſ.* 302. *n.* 7. Cachet. *dec. 1. n.* 28. Neuiz. *conſ.* 97. *n.* 12. Roland. *conſ.* 38. *n.* 3.

Sextus eſt, quod produci, & examinari poſſint alij teſtes, etiam poſt publicationes atteſtationes, Cacher. *d. teſtamentum. deciſ.* 1. *n.* 20. Bernard. Græuæ. *ad Pract. cam. Imper. lib.* 5. *conclus.* 105. *n.* 17. *in fin.* Marant. *d. diſt.* 6. *num.* 30.

Septimus eſt quod cumulari poſſunt actiones, & remedia, quæ non contrariantur ad inuicem. Grat. *deciſ.* 193. *n.* 6. Surd. *conſ.* 273. *n.* 22.

Octauus eſt, quod tollit exceptionem præſcriptionis. Riccius. *d. collect.* 699. *eſſect.* Ita contrarium eſt verius, vt poſt Menoch. *de arbitr. l.* 2. *q.* 26. tradit Mart.

Nonus, quod tollit appellationem. Sigiſmund. Scaccia *de appellat. quæſt.* 17. *lim.* 1. *n.* 76.

Decimus, quod derogatur feriis ſufficit per iſtam clauſulam. Azin. *in Prax. Florentin.* §. 4. *cap.* 7. ſequitur Græuæ. *ubi ſup. lib.* 1. *concl.* 53. *&* *conſ. d. n.* 29.

23 Noto octauo, quod clauſula *manu Regia* quam enunciauimus ſupra *n.* 17. *&* 19. importat & operatur eoſdem ferè effectus, quos operatur clauſula ſeu verbum: *ſummariè*, & clauſula, *ſine figurà Iudicij* Bart. *in d. extrauag. ad reprimendum verb. figura in fin.* Mart. *d. clauſ.* 180. *nu.* 6.

In particulari verò operatur vt ſi poſita ſit in reſcriptis ablatum cenſeatur remedium appellationis. Dec. *in cap. paſtoralis. nu.* 17. *&* 18. *de appellat* Marchel. *de commiſſ. p.* 2. *pag.* 2. *pag.* 42. *num.* 101. *in nouiſſ impreſſ.*

Secundo operatur, vt tollat ſolemnitates iuris Ciuilis, non tamen ſubſtantialia iudicij. Rot. *deciſ.* 445. *num.* 6. *par.* 1. *diuerſ.* Gratian. *diſcept. for. tom.* 3. *c.* 563. *nu.* 30. *&* 31. vbi *nu.* 31. inquit, quod per huiuſmodi clauſulam no tollitur beneficium excuſſionis, neque exceptio ineptitudinis libelli, parte opponente, ita etiam cenſuit Rot. *deciſ.* 500. *nu.* 2. *par.* 1. *in poſthum.* Farinac. *alias p.* 3. *recent.* Neque impedit manutentionem. Rot. *in Bononien. de cardinalibus.* 21. *Ianuarij* 1602. *coram D. Card. Pamphilio*, impreſſa per Marchel. *de commiſſ. p.* 2. *p. g.* 546. *n.* 11.

Neque operatur, vt acta facta manu Regia non ſint parti notificanda. Theod. de Rub. *in ſingul. ſubcit. Rot. tom.* 2. *par.* 4. *clauſul* 474. *n.* 3.

Tertio operatur, vt per dictam clauſulam poſſit iudex procedere de facto, & ſine vllo iuris ordine. Rot. *in Miranden. Penſionis* 27. *Martij* 1613. *coram D. Coccino* impreſſ. per Farinac. *deciſ.* 446. *n.* 1. *par.* 2. *recent.* Natt. *in Clement. ſæpe* §. *non ſic tamen. verſ. niſi ſupra ſcriptis nu.* 95. Marant. *vbi ſup. d. diſt.* 9. *num.* 8.

Quartò operatur, vt procedi poſſit executiuè Grat. *d. deciſ.* 446.

Quintò

Qoinidò operatur, vt possit quis procedere quasi Princeps. Gratian. *Marchia decis.* 68. *nu.* 5. manu Regia, idest secundum veritatem tantum, omisso ordine iuris positiui, sed tantù seruato iura Gentium, vt dictum est; quo tempore ita per Principes fiebat, vt tenet Ludouic. Roman. *cons.* 20. Pet. Phil. Corn. *cons.* 244. *vol.* 4. & Soccin. *cons.* 12. *col.* 2. *vol.* 1. An iquitus enim antequam Magistratus constituerentur, Reges quasi propria manu Populos gubernabant, & eis institiam administrabant prout legitur de Moyse Duce populi Iudaici. Leuit. *c.* 8. & Numer. *c.* 2c. Item de Romulo, qui antequam Magistratus creasset, & Populum Romanum in triginta Curias diuisisset. ipse controuersiis præerat; illasque manu sua decidebat, prout etiam alii Reges, & Duces Populorum, & Nationum priscis illis temporibus faciebant, vt inquit Aristot. *l.* 3. *Politic.* Postquam autem dictæ triginta Curiæ, & Magistratus a Romulo creati fuerunt, ipsis ius dicere cœperunt, cum eadem tamen [illegible]itate; & sic ex tunc successiuè continuatum est vsque ad h[illegible]ernos Principes, qui etiam nunc manu Regia vtuntur causis decidendi, quandocunque illi cord fuerit; vt post Anton. de Butr. *in c. quæ in Ecclesiarum nu.* 26. *& seq. de constit.* notant Matt. *de clausul. p.* 1. *claus.* 71. *nu.* 3. Rot. *d. decis.* 346. *num.* 1. *in fin. par.* 2 *recent.*

24 Noto nona, quod licet regulariter, attento iure communi, inferior Summo Pontifice non possit facultatem dare alicui procedendi summariè in causis, quia hoc soli Principi competit. Gloss. *in cap. fin. verb. figura de hæret. in* 6. Lap *alleg.* 102. *num.* 3. *vers. sed numquid.* Mandos. *in form.* 3. *commiss. verb. summariè vers. an autem alius*, vbi plures allegat, cum Aliis per me citatis *sup. n.* 6. vbi dictum fuit, quod neque Legatus a Latere huiusmodi facultatem habet. Limitatur tamen conclusio multipliciter.

25 Et primo, quando legatus magnam haberet vrgentiã taliter committendi causam ex aliqua iusta, & graui causa secundum statum loci, & negotii. Felin. *in c.* 1. *nu.* 2. *vers. quomodo declara de rescr.* Alex. *cons.* 106. *n.* 12. *l.* 2. *& in l. nemo potest num.* 4. *insra. de legat.* 1. Imol. *in c. fin. notab.* 2. *n.* 1 *de transact.* Gabr. *de clauf concl.* 6 *nu.* 1. *l.* 6. vbi alios cumulat, & de communi testatur. Causa tamen iusta, & grauis constare debet, quia in inferiore non præsumitur, secundum Felin. *ubi sup.*

Secundo limitatur, quod licet regulariter Domini Terrarum recognoscentes superiorem, causas summarias committere non valeant. Iason *in l. nemo potest in* 2. *lectur. n.* 7. *ff. de legat.* 1. Abb. *cons.* 61. *vers. tertiò tamen.* 5. *l.* 1. *& cons.* 329. *nu.* 3. *l.* 9. vbi dicit ita esse de iure, & de communi opinione testatur; Tamen conclusio non præcedit, si hoc fieret ex iusta & rationabili causa, nam tunc valeret commissio summariè cognoscendi Alex. *d. cons.* 106. *n.* 12.

Tertiò limitatur de facto, nam multi inferiores Summo Pontifice causas summariè committunt. Corn. *d. cons.* 319. *nu.* 3. quem refert Mandos. *in d. form.* 3. *verb. summariè vers. non autem.*

Quarto limitatur de generali consuetudine, ex qua introductum est, vt Domini Terrarum, etiam rec gnoscentes superiorem, causas in suis dominiis summariè cognoscendas comittunt. Bald. *cons.* 166. incip. *quamquam num.* 5. *vers. non autem.*

Quinto limitatur à fortiori in Imperatore, Regibus, & Principibus Summo Pontifice inferioribus, qui in eorum statibus superiorem in temporalibus non recognoscunt, nam & isti causas summariè de iure committunt; auctoritas enim Principis superiorem non recognoscentis sufficit ad reddendum summarias causas aliàs, ordinarias. Glos. *in ca. fin. verb. figura. de hæret. in* 6. Cardin. *in Clementin. dispendiosam. in fin. de iudic.* Felin. *in c.* 1. *nu.* 2. *vers modo declara de rescr.* Mandos. *in form.* 3. *commiss. verb. summariè vers. non autem alius* Lap. *alleg.* 102. *n.* 3. *vers. sed numquid.*

26 Sexto limitatur, etiam in Episcopis, qui possunt causas de sui natura summarias, prout sunt spirituales, beneficiales, & similes committere cum clausula: *summariè, &c.* Lap. *allegat.* 102. incip. *non potest. in fin.* Episcopi enim magnam habent authoritatem a iure; quapropter possunt aliquando contra ius statuere in multis casibus, de quibus Felin. *in cap. quod super his n.* 4. *& seq. de maiorit. & obed.*

Septimò limitatur, etiam in inferioribus Principe sæculari, qui habent potestatem concedendi iura, nam & ipsi causas committere possunt cum dicta clausula: *summariè: &c. & appellatione remota.* Castr. *cons.* 34 incip. *Super primo dubio in vers.* 4. *principaliter l.* 2 Gabr. *de cl. conc.* 6. *nu.* 4 & Alii apud illum Felin. *in d. c.* 1. *n.* 2. *vers. secundò declara de rescrip.* Declarat tamen idem Gabr. *ubi sup. n.* 5. prædictam conclusionem; vt non procedat, quando isti in eorum Terris absolutam non habeant iurisdictionem.

Octauò limitatur in inferiore habente dignitatem, & administratione pro se & suis descendentibus iure proprio, nam & isti similiter causas committunt cum dicta clausula: *summariè, &c.*

Vltimò limitatur in Archiepiscopo Mediolanensi, qui non solum committit causas summariè cognoscendas prout faciunt cæteri Episcopi, vt dictum est si de sui natura summariæ sint; verum & causas alias ordinarias committit aliquando cum dicta clausula: *summariè, &c.* vt refert S. gnor. de Homod. *cons.* 15. *in q. n.* 3.

27 Sed quæritur, an partes ipse collitigantes possint de communi consensu causas alias ordinarias, facere summarias?

Respondetur negatiuè, cum Cardin. in *Clem. sæpe in princ. quæst.* 12. *de verb. signif.* quem videntur sequi Marant. *in spec. Aur. d. par.* 5. *d.* 9. *num.* 213. & ita per plures rationes, & fundamenta censuit Rot. *decis.* 522. *num.* 4. *par.* 2. *recent.* Burrat. *decis.* 35. *n.* 5. An autem summarias facere ordinarias; dicemus inferius, *n* 37.

28 Quæritur secundo, an causæ summariæ, & executiuè habeant instantiam triennalem sicut ordinariæ, *iuxta text. in l. properandam C. de iudic.*

Respondetur cum distinctione, aut enim loquimur de iure ciuili; aut de iure Canonico.

Primo casu affirmatiuè concludendum esse, tradont Castr. *cons.* 169. incip. *viso puncto in fin. l.* 2. Marant. *in specul. aur. par.* 5. *princ. ver. & omnia fiant durant. sol.* *n.* 5 vbi indistinctè loquitur de omnibus causis *& n.* 7. Azin. *in Prax. c.* 3. *n.* 35 36. *&* 42. Scac. *de appellat. q.* 15. *art.* 11. *n.* 48. *& fusius n.* 244.

Secundo verò casu concluditur, negatiuè, quia de iure Canonico instantia est perpetua vt late probat Scacc. *d. art.* 11. *n.* 275. & per nos dicetur infra *sect.* 2. *subsect.* 11. *n* 14. *& seq.*

29 Quæritur tertio, an causa semel summariè effecta, sit semper summaria?

Respondetur affirmatiuè, ita vt si effecta sit summaria in prima instantia, sit etiam talis in secunda instãtia, ac etiam in sequentibus Rot. *in Ferrarien. Bonorum de Zenaloes* 26. *Iunij* 1613. *coram D. N. Innocentio X.* Ægid. *decis.* 41. Papazon. *ad d. Rot. decis.* 2. *n.* 87. *de rescr. in nou.* Mandos. *in form.* 3. *commiss. d. verb. summariè vers. rursus aduertendum.* Cassador. *decis.* 6. *n.* 2. *de rescr.* Vestr. *in Prax. l.* 5. *c.* 1. *nu.* 2. Put. *decis.* 426. *nu.* 2. *l.* 2. Quod procedit in causis commissariis, etiam in subrrogato iudice commissario cum tali clausula *summariè, &c.* Ægid. *decis.* 40 *et* 41. *per tot.*

30 Ampliatur similiter, vt vbi causa principalis sit summaria, omnes illius articuli incidentes, & annexi sint etiam summarii. Bart. *in d. extrauag. ad reprimendum. verb. summariè n.* 11. *vers. sed quomodo.* Iason. *in l. iudices nu.* 5. *vers secundo C. de iudic.* Calder. *cons.* 139. *alias* 1. *de Fer. in fin. vers. Ego Gaspar.*

31 Quæritur qoarto, an commissa alicui causa cum clausula prædicta. *summariè, etc.* ac etiam cum clausula. *terminis non seruatis*, possit iudex commissarius terminos substantiales, qui in Vrbe seruantur, in totum omittere?

Respond. negatiuè; Potest tamen illos abbreuiare, vigore prædictæ clausulæ. Rot. *decis.* 15 *et dec.* 25. *de rescript. in antiq. & dec.* 2. *n.* 4. *&* 5. *eod. tit. in nouis.* Ead. Rot. *dec* 127 *nu.* 6. *p.* 3. *l.* 1. *diuers.* Salust. Tiber. *in Prax. l.* 2. *c.* 15. *n.* 5. *vers. nec possunt*, vbi plures alias Rotæ decisiones adducit.

Est tamen aduertendum, quod licet vigore prædictæ clausulæ possint termini abbreuiari, hoc intelligi debet, quoad tempus dilationum, non autem quoad numerum ipsorum.

32 Illi enim quatuor termini substantiales, etiam in summariis causis seruari debent, prout sunt termini ad articulandum, ad dicendum contra articulos: ad producendum omnia, & ad dicendum contra producta, alias orire tur nullitas Processus, & inualiditas actorum, vt aduertit Put. *decis.* 326. *l.* 2. *in correct.*

Hoc tamen fallit primo, si in commissione apponerentur verba: *omnibus & quibuscunque terminis substantialibus, & non substantialibus, tam de iure, quam de stylo seruari solitis*

non

non seruatis , & penitus omissis , prout fieri solet, nam tunc omitti possunt in totum Rot. *in Vincentin Plebis coram D. Cardinali Simonetta*, Papazon. *ad pracit.* Rot. *decis 2. nu. 7. de resc. in nouis.*

Fallit secundò, si adesset in commissione illa clausula. *absque tela iudiciaria.* Vel quod procedatur via executiua; Vel quod præfigatur aliquis terminus loco terminorum substantialiũ, vel si termini vnica citatione seruentur; quia in his casibus omitti possunt termini substantiales. Papaz. *vbi sup. n.* 8.

Fallit tertiò in Tribunali A. C. in causis infrà ducatos bis centum aur.; & in causis Notariorum eiusdem A. C. ac Mercatorum R. C. A. nam in his neque seruantur termini substãtiales, per constitutionem Gregorii XIV. incip. *Ad generis*, §. *eas uidelicet*, impress. *in fin. Prax.* Tiber. Salustii & Pauli V. *in Constit.* 28. incip. *Eximiæ.* in qua confirmat authoritatem, & iurisdictionem Auditori Cameræ à Prædecessoribus collatã, & præscribit per plures paragraphos normam procedendi in causis.

Sunt autem termini substantiales, dilationes iudiciariæ, ad hoc vt causæ ordinatè expediantur, & lites abbreuientur, nam ad hunc finem à fel. record. Vrbano V. adinuenti fuerunt; ne partes sumptibus & laboribus defatigarentur. Rot. *decis. 2. n. 2. de rescr. in nouis.* Æg. d. *decis.* 745. *circa med. vers. exemplum de secando.* Et sic ab illo tempore cœperunt esse de substantia, cum antea non essent. Ver. *decis.* 149. *n. 4. p.* 3.

33 Quæritur quintò, an prædicti quatuor termini substantiales sint semper æqualiter seruandi omnibus causis?

Resp. negatiuè; quia in causis summariis, & possessoriis, vt in Saluiano, spolio, & similibus, termini substantiales necessariò seruandi, sunt prædicti quatuor, videlicet.

Ad Articulandum. Ad 8. diem.
Ad dicendum contra Artic.
Ad producendum omnia. } singuli ad 2. diem.
Ad dicendum contra producta

In causis verò Beneficialibus in prima instantia, Termini substantiales, qui seruari debent, sunt sequentes octo, videl.

Ad dicendum contra commiss.
Ad libellandum. } singul. ad 1. diem.
Ad Articulandum, ad 12. diem.
Ad dicendum contra Articul.
Ad producendum omnia. } singuli ad 2. diem.
Ad dicendum contra producta
Ad declarandum.
Ad iurandum de calumnia } singuli ad 1. diem.

Iidem termini seruantur in Sac. Rota tam in prædictis, quam in aliis causis, in quibus proceditur summariè, simpliciter, & de plano sine strepitu, & figura iudicii, per priuilegiũ concessum à Papa Martino V. *in sua constit.* 5. incipient. *Romani* §. 19. *& seqq. in non. impress.*

In secunda instantia omnes iidem termini obseruantur ad primam diem, excepto termino ad articulandum; qui seruatur ad octauam.

In tertia verò instantia similiter seruantur omnes ad primam diem, præter terminum ad articulandum, qui seruatur ad sextam Cardin. Tusc. *litt. T. conclus.* 73. *nu.* 1. *& seqq* Auctor. *Formul. termin. in princ.* & Vestr. *in Prax. l. 5. c. 3. n.* 1.

In causis autem prophanis in prima instantia termini substantiales, sunt sequentes vndecim, videlicet.

Ad Dicendum contra commiss. ad 1. diem.
Ad Libellandum. ad 8. diem.
Ad respondendum libello, &
Ad litem contestandam } singuli ad 1. diem.
Ad Articulandum. Ad 15. diem.
Ad dicendum contra Artic.
Ad producendum omnia, & } singuli ad 2. diem.
Ad dicendum contra producta
Ad iurandum de calumnia,
Ad declarandum, &
Ad dicendum contra declarationes. } singuli ad 1. diem.

In secunda instantia seruantur omnes iidem termini, præter illos *ad respondendum libello, & ad litem contestandum* Singuli ad primam diem, excepto termino ad articulandum, qui seruatur ad octauam. Terminus verò *ad dicendum contra declarationes* aliquando seruatur, aliquando verò non. Seruatur, si dentur scripturæ in facto, vel in scriptis, non seruatur, si verbo tantum informetur iudex.

In tertia verò instantia omnes præfati termini seruantur ad primam, præter illum ad articulandum, qui seruatur ad sextam diem. Martin. V. *constit.* 5. quæ incipit. *Romani* §. 23. *& seqq.* Cardin. Tusc. *d. conclus.* 73. *n. 4. & seqq.* Vestr. *in Prax. l. 5. c.* 4. vbi *nu.* 2. ait quod si citatus ad contestandum litem differat litem contestari, compellitur seruatis quatuor terminis ad contestandam litem. Primò simpliciter, Secundò ad primam diem. Tertiò etiam ad primam, sub pœna excommunicationis; Quartò & vltimo, etiam ad primam diem, addita clausula: *aliàs ad videndum se declarari*, & tunc obtinetur decretum declarationis, liteque contestata prosequitur iudicium obseruando alios terminos videlicet ad articulandum, & alios supranotatos. Est verè verum, quod hodie in Curiis tres illi termini ad respondendum libello, ad litem contestandum, & ad dicendum contra declarationes non obseruantur; vt ad. ter. Papazon. *ad d. Rot. decis. 2. n. 14. de rescr. in nou.*

34 Vnde si termini substantiales non seruentur, in causis, in quibus seruari debent, efficitur nullitas processus, & consequenter sententia, quæ proferretur esset nulla, & irrita. Rot. *decis.* 605. *num.* 1. *in fin. par. 2. recent. & decis.* 35. *par. 4. diuers. decis. 6. nu. 1. & seq post. Pac. fir. de Saluian. & decis. 2. nu. 1. de rescr. in nou.* Ferentill. *ad Buratt. decis* 23. *numer.* 31. Verall. *dec.* 149. *num. 1. p.* 3. Ægid. *decis.* 27. & Mantic. *decis.* 254. *& seq* & ratio est, quia accidentalia, vbi substantia non existit, nihil operantur *c. in nov. de consul. l. cum precario, ff. de precar.*

Quinimò non conualescunt, etiam si postea reiterarentur, aut per constitutionem Apostolicam impetraretur illorum sanatio per reiterationem. Verall. *vbi sup. n.* 7. Mantic. *ib. nu.* 5 Rot. *post Farinac. d. dec. 6. n.* 3.

Quæ quidem nullitas processus & sententiæ ex omissione terminorum substantialium locum habet etiam in causis summariis, in quibus ipsi termini requiruntur, vt censuit Rot. *decis.* 31. *de iud. r. in antiqu & decis.* 105. *nu. 1. p. 1. diuers.* Verall. *loc. cit. n* 1. Cassador. *decis. 2. nu. 1. de iud.* Aegid. *decis.* 27. Vant. *de nullit. ex defect. process. n. 59. et seqq.* Vestr. *d. l. 5. c. 2. nu. 1. et seq.* Salust. Tiber. *in Prax l. 2. c. 15. n. 5. vers. quorum.*

35 In omnibus autem prænotatis causis, vltra supradictos terminos, semper additus est alter terminus ad sententiam; etiam in summariis, in quibus illi quatuor tantum sunt de substantia, aliàs sententia inde sequuta esset prorsus nulla. *l. de vnoquoque ff. de re iudic.* Vant. *vbi sup.* Cassador *decis. 8. nu. 6. de rescript.* Papazon. *ad Rot. dec. 2. n. 11. de rescript. in nou.* Aegid. *loc. cit.* Vestr. *ib. vb* Granat. *n. 4. et seqq.* vbi idem Vestr. *n.* 2. ait, quod si iudex etiam in causis summariis obseruaret terminos ad libellandum, ad declarandum, & ad iurandũ de calumnia; esset cautela, quæ potius prodesset, quam noceret.

36 Limitatur tamen pluribus modis prædicta conclusio, quod processus reddatur nullitas ex omissione terminorum substantialium. E. Primo in iudiciis exequutiuis, in quibus illi non requiruntur. Coccin. *decis.* 125. *in princ.* Vant. *vbi sup. nu.* 62. Limitatur secundò, quando agitur vigore obligationis Cameralis. Rot. *dec. 229. n. 12 p. 5. recent.*

Limitatur tertiò in Tribunali A C quando agitur de reuocatione mandatorum Curin. *loc. cit.* vbi dicit hoc non procedere, quando in citatione dicitur ad videndum reuocari mandatum cum omnibus inde sequutis, & in expensis condemnari, &c.

Limitatur quartò in summariissimis possessoriis, quæ expediuntur per viam simplicis decreti de stylo Curiæ.

Limitatur quintò quando agitur de exequutione literarũ Apostolicarum nam tunc non seruantur prædicti termini ad articulandum, & alii, vt supra; sed sufficit obseruare quatuor terminos ad docendum se paruisse litteris Apostolicis ad primam diem primò pro prima dilatione, &c. similiter secunda citatio fit ad primam: secundò pro secunda dilatione, & sic etiam tertia citatio fit tertiò pro tertia dilatione & quarta pro quarta & superabundanti dilatione, de quibus vide Ridolphin. *in Prax. iudicior. vrbis p. 2. cap. 8. num. 21, litt.* E. ita censuit Rot. *decis. 30. n. 31 p. 5. recent.* Duran. *decis. 50. n. 37. & seq.*

Limi-

Limitatur sextò in causis nullitatum incidenter intentatis. Rot. *dec. 27. de iudic. in antiq.* Sal. Tiber. *in prax. l. 2. c. 8. num. 8.* Aegid. *dec. 19.*

Limitatur septimò in causis attentatorum, & reuocationis eorum, etiam per viam nullitatis. Rot. *decis. 78. de appellat. in antiq.* Verall. *dec. 250. nu. 3. p. 3.* Aegid. *dec. 294.* Sal. Tiber. *d. cap. 8. n. 7. & 8.*

Limitatur octauò, quando fuit facta citatio ad terminos substantiales, & fuit in actis reproducta: quamuis non fuerit, extensum decretum seruationis terminorum, vt fieri solet, quia tribuitur negligentiæ notarii. Rot. *in Romana Computorum 21. Maq 1593 coram D. Card. Arrigonio.*

Limitatur nonò, quando fuit omissus terminus ad dicendum contra producta, quia si pars fuerit citata ad dicendum contra iura, illius omissio non vitiat processum, quamuis sit de substantia. Cassador. *dec. 2. n. 1. de iudic.*

Limitatur decimò si omittatur terminus ad articulandum, quando pars fuit citata ad dicendum contra Articulos; quia tunc per istam sanatur defectus illius. Cassador. *ib.* Verall. *d. dec. 149. n. 4. p. 3.* Theod. de Rub. *in singul. ad d. decis. 3.* Cassador. *p. 1. fol. 269. col. 1.*

Limitatur vndecimò, si ommittatur terminus ad dicendum contra articulos, quando articuli fuerunt à iudice admissi, parte præsente, cum clausula. *saluo iure impertinentium, & non admittendorum*, & cum assignatione termini decem dierum partibus ad probandum earum incumbentia; nam per dictam clausulam saluatur præiudicium partis, ad cuius finem fuit introducta talis citatio, Theodos. de Rub. *loc. præcit.* Comitol. *decis. 102. n. 4.*

Limitatur duodecimò, in Tribunali Rotæ Romanæ, in quo non attenduntur nisi termini ad articulandum, ad dicendum contra articulos, ad producendum omnia, & ad dicendum contra producta; Alii verò termini, nisi maliciosè omittantur, non vitiant processum *per Constit.* Martini Pap. Quinti, quæ incipit: *Romani §. 22. in nou impress.*

Limitatur decimotertiò, in Tribunali A. C. in causis mercatorum, quia tali casu proceditur manu Regia sine figura iudicij absque obseruatione terminorum. *per Const. Gregor. XIV incip. Ad generis, §. eas videlicet, impress. post. Prall. Salustij Tiberij, & per Const. 22. Pauli V. incip. Eximia, §. eas, videl.*

Limitatur vltimò, in Tribunalibus extra Romanam Curiam, in quibus termini substantiales nō tam exactè seruantur, prout fit in Curia. Vnde processus, & sententia prolata cum terminis malè seruatis non erunt nulli. Verall. *d. decis. 249. nu. 2. par. 3*

37 Et ratio est, quia stylus Romanæ Curiæ non extenditur ad Alias Curias, quia in aliis sufficit seruare stylum, & morem Regionis, vt censuit Rot. *decis. 4. de appell. in non.* Roman. *cons. 367. n. 10. vers. caterum & n. 11.*

38 Et est notandum, quod in Curia, & alibi, vbi eiusdem stylus seruatur, processus regulariter est nullus, tam si termini substantiales omitterentur; quam si nulliter, & malè seruarentur. Rot. *decis. 18. num. 1. & seq. p. 1. recent.* Hinc est, quod inoleuit Practica ad saluandas processuum nullitates, quæ ob malam terminorum obseruantiam oriri solent, vt fiat vnica citatio cum reiteratione terminorum malè, aenulliter, & inculcatè seruatorum, & sic saluantur omne defectus præcedentes; & hoc introductum fuit, imponeretur finis litibus per Innocentium VIII *in sua Constit. 10. incip. finem litibus in antiq. impress.*

Quapropter in citatione ad sententiam per reiterationem dictorum terminorum sanantur omnes defectus eorumdem prius tentorum, Rot. *decis. 64. n. 6. & dec. 743. n. 4. p. 2. & decis. 207. n. 3. par. 5. recent*, Seraph. *decis. 1152. n. 2.* Mantic. *decis. 54. n. 5.* Cassador. *decis. 8. nu. 10. de rescr.* Verall. *decis. 121. nu. 4. & seq. & decis. 250. n. 2. par. 3.* Gregor. *decis. 70. n. 9. & decis. 156. nu. 1.* Buratt. *decis. 126. n. 6. & dec. 440. n. 7. & decis. 453. n. 8.* & vtrobiq; Ferentill. qui pluresalias Rotæ decisiones cumulat.

39 *Quoad quartum*, Notandum remanet, quod de iure communi multi sunt casus, in quibus summariè procedi potest, quos in hoc loco simul cumulare, iniucundum fortè non succedat, cum per Doctores diuersimodè, & sparsim positi inueniantur præsertim apud Cardin. Tuseb. litt. S. *conclus. 887. per tot. & conclus. 888. n. 1. 2. & 10.* Azin. *in Prax. § 3. c. 31. per tot.* Marant. *in specul. Aur. p. 4. dist. 9. ferè per tot.* Mandos. *in form. 3. commiss. verb. summariè*, Tiraquell. *de priuileg. piæ caus. priuil. 147.* & alios respectiuè.

Primus itaque casus in quo summariè agi potest, (vt à dignioribus incipiamus) est, quando Summus Pontifex committit & mandat causam cognosci, & terminari summariè, Mandos. *vbi proximè vers. causa autem*; Marant. *d. n. 2*

II. Est, quando quæritur, an quis respondere debeat: an sit hæres alicuius, & quo iure; quia cum causa sit præparatoria alterius, summaria dicitur, *l. si defensor, §. fin. ff. de interrogator. action.*

III. Est, quando controuersia est super beneficio ecclesiastico, & lis vertitur super titulo ipsius, *Clement. dispendiosam de iudic.* Marant, *loco præcit. n. 42.*

IV. Est, quando disceptatur de causa vsurarum, seu vsuras quomodolibet tangente, *Clement. præcit. dispendiosam.* Marant. *n. 165.*

V. Quando petuntur alimenta præsentia, vel futura *l. 2. ff. de fer.* Marant. *n. 168.*

VI. Quando agitur de aliquo articulo incidenti vel emergenti in causa ordinaria. Castr. *in l. filio præterito, num. 6. ff. de iniust. rupt. irrit. fact. testam.*

VII. Quando agitur de possessione momentanea, quia omnes causæ possessoriæ sunt summariæ, vt dictum est. & latè DD. apud Marant. *d. dist. 9. n. 43.*

VIII. Est, quando causa ventilatur in Curia Mercatorum Bart. *in l. si fideiussor, §. quædam nu. 2. ff. mandat.* Marant. *n. 48. & seq* vbi Foller. *in addit.* latissimè Mercaturæ materiam prosequitur.

IX. Quando agitur de causa matrimoniali, *d. Clement. dispendiosam de iudic.*

X. Quando agitur de restitutione dotis, soluto matrimonio Card. *in d. Clem. dispendiosam q. 30.*

XI. Quando agitur quomodolibet de decimis, vel ad decimas spectantibus *dicta Clem. dispendiosam*, & ibi Cardin. *q. 12. cum trib. seqq.*

XII. Est, quando agitur super executione sententiæ. *l. à Diuo Pio, §. si super rebus, de re iudic* & ibi DD. Greg. *decis. 445. n. 4.*

XIII. Quando agitur contra confessum Bald. *in l. si debitori in 1. lect. ff. de iud. c.*

XIV. Quando agitur contra Religiosos, præsertim via Inquisitionis. *c. olim*, & ibi Franc. de Arct. *in 4. col. notab. 6. de accusat.*

XV. Quando agitur de Monachatu; vel postulator monachus ab aliquo Abbate, seu Prælato alicuius monasterii, vel à seipso, Card. *in d. Clem. dispendiosam. col. 4. q. 4. de iudic.*

XVI. Quando agitur de causa modica, puta in qua petitur parua quantitas, vel summa, *Authent. nisi breuiores.* vbi Bart. *n. 1. C. de sent. ex breuiloq. recit.*

XVII. Quando agitur de probatione impedimenti illius qui in termino comparere non potuit ad effectum habendi secundam dilationem, *c. pastoralis, in fin. de except.*

XVIII. Quando disceptatur, an querela, seu actio in officiosi testamenti præferenda sit actioni, seu causæ liberali, seu præiudiciali, *l. si quis, §. planè, ff. de petition. hæredit.*

XIX. Quando agitur de crimine læsæ maiestatis. *Extrauagant. ad reprimendum tit. quom. in læs. maiest. crim. proced. in Authent. post. l. Feudor.*

XX. Quando agitur super cognitione qualitatis, in qua fundatur iurisdictio; vt si agatur contra Forensem, ratione contractus. Lap. *allegat. 58. incip. Prælatus. n. 2. & 3.*

XXI. Quando conuentus rei vendicatione negat se possidere, quia tunc trasfertur possessio in Actorem. *l. fin* vbi Bart. *n. 1. & 2. ff. de rei vindicat.* Lap. *allegat. 54. incip. quidam n. 2.*

XXII. Quando succedit officium iudicis, vt tollatur aliqua nouitas, ex qua puniatur, qui innouauit. Lap. *d. alleg. 54. n. 5. ante fin. vers. porrò non obest.*

XXIII. Quando disceptatur, an Notarius rogatus sit de aliquo instrumento, nam tunc summariè cognoscitur; & confitto de rogitu, cogitur sommariè etiam ad exhibendum. Fed. de Sen. *cons. 113. n. 2. vers. super. vltimo.*

XXIV. Quando non requiritur plena cognitio causæ. Gloss. *in l. Iudices verb. plena C. de iudic.*

XXV. Vbicumque plena probatio non requiritur. Lap. *allegat. 2. vers. tertium n. 4.*

XXVI. Quando cognoscitur de aliqua exceptione dilatoria, vel declinatoria, quia tunc non agitur de magno præiudicio.

cio. Zabarell. *conſ. 7. per tot.*

XXVI. Quandocumque agitur de cauſa depoſiti. *l. pen.* & ibi Bart. *C. depoſ.*

XXVIII. Quando agitur de cauſis pijs Tiraquel. *de priuileg. piæ cauſæ priuil.* 147.

XXIX. Quando agitur de cauſis pauperum, & miſerabilium perſonarum, *§. ſit tibi quoq; Authent. de mandat Princ.* & ibi Bart. & DD. *& l. nonnumquam in* 1. vbi Gloſſ. *vbi perſona, ff. de iudic.*

XXX. Quando cognoſcitur, an executio facta fuerit ſuper bonis, in ſententia, & mandatis comprehenſis. Buratt. *deciſ.* 331. *n.* 4.

XXXI. Quandocumque agitur contra abſentem. Felin. *in c. cum ... que il 1. col 4. ver. teſtit. de teſtib.*

XXXII. Quando agitur de intereſſe tertij, an ſit admittendus ad impediendam exequutionem ſententiæ. *in. veniens il* 1. vbi Abb. *in col. 4. in fin. verſ. nunc. reſtat.* & Felin. *col. 6. de teſtib.*

XXXIII. Quando agitur ad exhibendum; vbi ſufficit probatio per iuramentum, *l. 3. §. ſecundum.* vbi Gloſſ. *in verb. ſummatim & Theſaurus. ff. ad exhibend.*

XXXIV. Quando agitur contra debitores tributorum, datiorum, gabellarum, & aliorum iurium Fiſcalium Bald. *in conſ.* 434. quod incipit. *licet in 3. vol.*

XXXV. Quando agitur contra gabellarios, platearios, paſſagierios; & alios publicos miniſtros, qui indebitè extorquent quod non debent. Andr. de Iſern. & Affl. *Ct. in Conſtit. Regni.* quæ incidit. *aaſſerit atim.*

XXXVI. Quando agitur de mittendo aliquem in poſſeſſionem ex primo decreto. Gloſſ. *in l. Falcimius §. 1. ver. oportet. ff. ex quib. cauſ. in poſſ. eat.* Bar. *in l. cum proponas. C. de bon. author. iudic. poſſid.*

XXXVII. Quando agitur de examinandis teſtibus ad futuram rei memoriam. *l. in lege Aquilia, §. ſi delectum,* vbi Bart. & DD *ff. ad leg. Aquil.* & ibi Gloſſ. *in ver. quo teſtes.*

XXXVIII. Quando legatarius petit ab hærede ſatiſdationem legatorum nomine. *l. ſi is, à quo, §. 1.* vbi Gloſſ. *verb. ſummatim. ff. vt in poſſeſſ. legator.*

XXXIX. Quando agitur ex aliqua ſtipulatione, vel ſatiſdatione. *l. 1. §. 1.* vbi Bart. *ff. de Prætor. ſtipulat.*

XL. Quando agitur de cauſa naufragij contra ſurripientes bona in naufragio ammiſſas. *libr. de ſubmerſis,* & ibi Bart. & DD *C. de naufrag. l.* 11.

XLI. Quando agitur de cauſis ſalariorum, mercedis laborum, & ſimilium. Bald. *in Authent. niſi breuiores. C. de ſent. ex breuil. recit.*

XLII. Quando agitur de probatione alicuius exceptionis, hoc eſt quod ipſa de breui peruenit ad notitiam, quia ſufficit ſolum iuramentum, *cap. paſtoralis. in fin. de except.* Bart. *Extrauag. ad reprimendum verſ. ſummariè, col.* 3.

XLIII. Quando agitur de leuibus delictis, nam iſta de plano expedienda ſunt. *lib. leuia* vbi Bart. *ff. de accuſat.* & Lanfranc. *in Clement. ſæpè. verb. de plano. concluſ. 2. de verb. ſignif.* vbi etiam declarant, quæ delicta dicantur læuia ad hunc effectum.

XLIV. Quandocumque agitur de dando à Iudice tutore, vel curatore Pupilis. Vel quando agitur de filio adoptando: Vel emancipando. Vel de bonorum poſſeſſione agnoſcenda, & ſimilibus. *l. qui habet § quolibet, ff. de tutor. l. nec mandantc. §. dari, ff. de tutor. & curat. dat. ab his l. fin. C. qui admitti, & l. 1. C. de fer.*

XLV. Quando agitur de damno infecto. *lib. 1.* & ibi Bart. Bald. & Ali *ff. de damn. infect.*

XLV. Quando agitur de cauſa, in qua ſententia magnum non infert præiudicium; ex quo reparari poteſt præiudicium in alio iudicio abſque appellatione, vel alio ſimili remedio.

XLVII. Quando agitur de liquidatione inſtrumenti, ad effectum procedendi executiuè. Bart. *in l. creditore, col. 6. in fin. verſ. aduerte tamen C. de pignor.*

Vltimus eſt generaliter quandocumque agitur de cauſis executiuis. *l. à Diuo Pio. § ſi ſuper,* vbi Bartol. & DD. *de re iudic. & in l. leetibus col. pen. C. de agric. & cenſit. L.* 11.

40 Tandem pro coronide præſentis Interſecationis quæritur, an partes colligantes in cauſa ſummaria, ſi proceſſerunt in ea, tamquam in ordinaria, puta corrigendo libellum, faciendo litis conteſtationem, & alios actus iudiciarios iudicii ordinarii, ſecundum ius commune, videantur renunciaſſe Proceſſui ſummario: & conſequenter cauſa decidenda ſit attento iure communi, non iure municipali, vt fit in ſummariis; ex quo per tales actus ordinarios cenſeatur effecta ordinaria de conſenſu ambarum partium?

Reſpondetur negatiuè, cum Baldo *in l. 3. ff. de teſtam. milit.* vbi ait, quod ſi quis procedere poteſt ſummariè & de plano, & incipit procedere ordinariè per libellum, & litis conteſtationem, poteſt poſtea omittere viam ordinariam, & reliquum proceſſum proſequi ſummariè. Ratio eſt quia eligendo ius commune, non cenſetur priuilegio ad ſui fauorem inducto renunciare, quem ſequitur Marant. *vbi ſup. d. diſt. 9. nu.* 206. per multas rationes Quidquid in contrarium aſſerat idem Baldus ſibi contrarius. *in l. diffamari, col. 1. verſ. ſecundò opponitur. C. de ingen. manumiſſ* vbi allegat Gloſs. *ſingular. in l. proinde, §. notandum, ver. ſeruaſtimandam in fin. ff. ad leg. Aquil.* cui reſpondet idem Marant. *vbi ſup.*

41 Inſuper eſt notandum, quod in cauſis ſummariis, in quibus litis conteſtatio non requiritur primus actus, qui immediatè ſequitur, & fieri ſolet in cauſis ordinariis poſt litis conteſtationem, habet vim, & ſuccedit loco conteſtationis, iuxta Bart. & Bald. *in l. nulla n. 2. & in l. quod quis n. 1. C. de procur.* Marant. *in pract. ſpec. aur. p. 6 membr. 10. verſ. & in conteſtatione litis non creatur, num. 2.* vbi alios cumulat, Azon. *in Prax. §. 3. cap. Summ. 2.*

SVBSECTIO SECVNDA,

De iuramento calumniæ.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum calumniæ quid ſit, explicatur.*
2 *Iuramentum prædictum, quamuis ſit de ſubſtantia Iudicij, omitti tamen poteſt, niſi petatur.*
3 *Petitum verò vbi fuerit, niſi præſtetur, committitur nullitas.*
4 *Iuramentum calumniæ tacitè omitti poteſt per partes non autem expreſsè.*
5 *Ommiſſio iuramenti expreſsè petiti, impedit executionem obligationis.*
6 *Omiſſio dicti iuramenti non vitiat proceſſum, quando conſtat de bono iure.*
7 *Peti poteſt dictum iuramentum in quacumque parte iudicij.*
8 *Iuramentum calumniæ intelligitur vitanda calumnia.*
9 *Iuramentum prædictum, à quibus præſtandum.*
10 *Procurator, quando & quomodo iurare debat.*
11 *Ad tale iuramentum tenentur omnes comparentes in iudicio, etiam ſi alieno nomine.*
12 *Iudæi quomodo iurare teneantur.*
13 *In quibus cauſis præſtandum ſit tale iuramentum.*
14 *In Regno Neapolitano non præſtatur expreſsè, ſed per æquipollens.*
Depoſitio, vti principalis conuenit cum dicto iuramento.
15 *Decretum dicti iuramenti qualiter formetur & quomodo.*
16 *Iuramentum prædictum vnde ſumptum ſit.*
17 *Effectus iuramenti calumniæ præcipuus, qualis?*
18 *Pœna iurare recuſantis, quæ?*

1 PRimus actus, qui immediatè, & incontinenti fieri ſolet in iudicio poſt conteſtatam litem, eſt iuramentum calumniæ; Circa quod breuiter videndum erit, quid illud ſit: Secundò, à quibus præſtari debeat. Tertio, in quibus cauſis præſtandum ſit. Quartò, an in Regno præſtetur, & quomodo. Quintò, quis ſit effectus iſtius iuramenti, & Sextò, quæ pœna ſit impoſita contra iurare recuſantem.

Quoad primum erit notandum, quod iuramentum calumniæ eſt illud, quod præſtatur, de vitanda, ſcilicet, calumnia in curſu cauſæ hinc inde per vtramque partem, per Actorem ſcilicet, & per reum. *c. cum cauſam, in fin. de iuram. calumn. & c. dudū 2. de el.* & præſtatur in ipſo litis exordio, *c. 1. de iuram. calumn.* Quòd ſi non fuerit præſtitum in exordio, poterit poſtea in quacumque parte iudicii præſtari, vt in *c. 1 eod. titul.* 6.

2 Eſt autem ſub notandum, quod quamuis ſit de eſſentia in quolibet iudicio, vt probatur expreſsè in decretalibus *in. procede*

pracide iur. cal. & in 6. eod. tit. per tot. & tot. tit. C. de iuretur. propt. calumn. & aduertit Vant. *in tract. de nullitat. tit. de nullit. ex defect. process. n. 29.* quia est de iure naturali *Clement. dispendiosam de iudic.* Puteus *dec. 35. de iudic.* Si nun petatur tamen per partes in specie, proce sus substineiur *d. c. de iuram. cal. in ... l. iusiurandum. §. qui insiurandum* vbi Gloss. *in verb. exigatur ff. de iureiurand.* Speculat. *l. 2. de iuram. cal. §. 2. num. 4.* Marant. *in Spec. Aur. p. 2. tit. de iuram. cal. num. 2.* Vant. *vbi sup. d. num. 29.* Vestr. *in Prax. lib. 5. c. 2. n. 3.* & ibi Grauat. *n. 11. & 16.* & ita censuit Rot. apud Gregor *decis. 157. n. 1* & ibi Beltramin. *n. 23.* Seraphin. *de priuilegijs iuramenti priuil. 1. 5. n. 8.*

3 Si verò per aliquam ex partibus petitum fuerit & nihilominus prestitum nō fuit, processus est nullus, & consequenter sententia inde sequuta nullius esset roboris ac momenti. *d. c. 1. de iur. cal. in 6.* Vant. *d. tit. de nullit. proc. n. 29.* Camil. Capucius *in sua Prax. iudiciar. l. 1. c. 10. art. 7. num 62.* Petr. Ridolphin. *in ead. Prax. p. 1. c. 8. n. 99.* Rot. *decis. 2. de iura. calumn. in antiqu. & dec. 101. n. 1.* post Zacch. *de oblig. Camer.* Canaler. *decis. 340. n. 1.* vbi Rota censuit, quod vbi petitum fuit, omitti minimè potest. Quinimò antequam illud præstetur, denegari debet audientia per iudicem. *l. 1. C. de iuretur. propt. cal.*

4 Est etenim huiusmodi iuramentum ad publicam vtilitatem introductum, vt euitentur mendacia, calumniæ, cauillationes, dolus, & fraus *l. 2. §. sed quia C. de iur. prop. cal.* & ideo non potest per partes remitti expresse, sed bene tacitè. Marant *d. n. 2.* Grauat. ad Vestr. *d. n. 11.* & Alij. Vnde si partes expressè remitterent, processus esset ipso iure nullus. *d. l. 2. §. sed quia vereamur.* vbi Gloss. Bart. Bald. & Alij.

Tacitè autem vbi omissum fuerit, non vitiaretur processus, neque fieret nullitas sententiæ; prout si procederetur ad vlteriora in causa, & tamen ab altera partium illud petitum non fuit. *d. c. 1. de iur. cal. in 6.*

5 Quod si forte expresse peteretur ab altera ex partibus, & hoc non obstante omissum fuerit, erit omissio impediret exequutionem cuiuscumque obligationis, etiam Cameralis Rot. *in Romana Domorum 16. Iunij. 1604. coram D. Litta.* Canaler. *decis. 414. n. 3.*

Hoc tamen non procederet, si petitum quidem fuisset, & oppositum iurari de calumnia; postea processum fuit per iudicem ad vlteriora, non repetita protestatione in quolibet actu; Processus non censeretur vitiatus, & sic sententia, non obstante omissione dicti iuramenti, valida esset, quia per processum ad vlteriora, sine repetitione protestationis videtur ab ea recessum Rot. *decis. 779. n. 1. p. 1. diuers.* Mohed. *dec. 1. de iudic.* Canaler. *decis. pracit. 349. n. 6.*

6 Nota tamen, quod licet iuramentum calumniæ expressè per aliquam partium petatur, si tamen non præstaretur, ex illius omissione non causaretur nullitas processus, dummodò constet de bono iure partis. Iason. *in l. admonendi in 2. lect. n. 84. ff. de iuretur.* Bald. *in c. 2. n. 7. vers. item inisto de probat.* Grauat. ad Vest. *in Prax. l. 5. c. 2. n. 13.* Rot. *in Lucana Paroch. 12. Maij 1601. coram D. Penia dec. 45. n. 6. p. 1. rec. & decis 131. n. 6.* post Zacch. *de oblig. Camer. & decis. 215. n. 6. post* Cenc. *de censib.*

7 Potest autem iurari de calumnia in qualibet parte iudicij, dummodò sit ante sententiā. Papiens. *in forma libell. action. real. §. per sacramentum n. 4.* sicut etiam potest tale iuramentum per iudicem peti in quacumque parte iudicii, etiam post conclusum in causa. Bald *in l. 1. ad fin. vers. sed numquid. C. de iur. propt. calumn. per d. c. 1. eod. tit.*

8 Et dum dicitur iuramentum calumniæ, intelligi debet de calumnia vitanda, vt similiter exponitur illud diui Pauli *1. Corinth. 7.* ibi *propter fornicationem vnusquisq; propriam habeat vxorem,* idest propter fornicationem vitandam; *capitul. Nerus. §. est tamen dist. 13.*

9 *Quoad secundum* scilicet à quibus præstari debeat hoc iuramentum; notandum erit, quod debet regulariter præstari à principalibus litigantibus, scilicet ab actore, & à Reo, & inprimis iurare tenetur actor postea Reus *d. l. 2. §. sin autem C. de iuretur. propt. cal.* & quilibet de per se præstare debet. *vt in c. 3. & c. caterum de iuram. cal. & l. 2. §. 1. & 2. & Authent. principales C. eod. tit.* Papiens. *vbi sup. n. 1. & 2.*

10 Notandum secundò, quod actor, et Reus iurare debent in animas proprias, procurator verò iurare tenetur in animam suam propriam, si habeat mandatum speciale ad iurandum de calumnia, cum expressione causæ, in qua iurandum sit, quod quidem requiritur ad tale iuramentum, cum non sufficiat mandatum Generale *c. fin.* vbi Gemin. *n. 4. de iuram. cal. in 6.* Si verò iurauerit cum mandato generali, cum potestate iurādi simpliciter ad omnes et quascumque causas, tunc iurabit in animam constituentis. Bart. et communiter DD. *in d. l. 2. C. de iuretur. propt. cal.* Spec. *loc. cit. §. 3. incip. restat. n. 10. cum seqq.* Est benè verum, quod contrariū asserit Papiens. *in Prax. pracit. in form. libell. action. real. §. per Sacramentum num. 6.* quod scilicet Procurator iurare tenetur in animam ipsius Domini constituentis, si habeat Speciale mandatum, sequitur. Grauat. *ad Vestr. d. lib. 8. c. 2. n. 15.* aliàs si tantum habeat generale, tenebitur in animam propriam. Idem Grauat. *ib.* Sed cogitatum mihi talis sententia non placeat, quamuis placuit illam referre.

Quidquid tamen sit de iure super prędictis, certum est quod hodie de consuetudine generali, si procurator habeat mandatum generale ad omnes lites, admittitur ad iurandum de calumnia et ita obseruat Rota, prout habetur *decis. 101. n. 3. & seqq.* post Zacch. *de obligation. Camer.* vbi aliæ decisiones cumulantur. Gregor. *decis. 282.* vbi Addent. *num. 8.*

Syndicus verò alicuius Terrę, vel Procurator, seù Oeconomus alicuius monasterij, seù collegij, si constitutus sit ad omnes causas, poterit iurare de calumnia etiam sine speciali mādato; sed si esset constitutus ad vnam tantum causam particularem, non posset in illa iurare absque speciali mandato ad iurandum. Gemin. *in cap. præsentium de testib. in 6.*

11 Notandum tertiò, quod non solùm Principales, vt Actor, et Reus iurare tenentur: verum etiam omnes alij qui comparent in iudicio alieno nomine, vt Tutor, Curator, Oeconomus, Syndicus, negotiorum gestor, et similes. *d. l. 2. Authent. principales & l. orphanotrophos cum Auth. seq. hodie C. de Ep. & Cl. n. 3. & 4. & cum ranjam de iuram. calumn. cum similib.*

Imò dicit vnum singulare Scaccia *de iudic. l. 2. c. 1. num. 178. cum seqq.* quod ad iuramentum prestandum tenetur etiam Aduocatus. Sed hodie contrarium omninò seruatur.

Et similiter tenetur iurare Hæres: non obstante, quod prius dum viueret testatur, iurauerit in eadem causa *c. si appellationis,* et ibi Gloss. *de iur. cal. in 6.* Rot. *dec. 1. & 2. eod. tit. in nouis.*

12 Sed quæritur: an iudęus litigans cum Christiano teneatur iurare de calumnia super Euangelia?

Respondetur cum distinctione, quia quæsitum duplicem sensum implicat; aut enim quæritur an teneatur de iure, et respondetur affirmatiuè: aut an teneatur iurare super Euangelia, et respondetur negatiuè. Prima pars probatur ex Abbat. *in tract. de ordine iudiciar. chart. 10. col. 3. & 4.* et ex Speculat. *l. 2. de iuram. calumn. §. 3. restat. nu. 17.* vbi ponunt multas formulas, per quas iurare debet. Secundà verò pars probatur *ex l. non erit §. pen. ff. de iuretur.* quia cum non credat in legem Euangelicam, *vt in cap. qui sincera dist. 45.* posset per tale iuramentum dicere quidquid sibi placuerit. Ideo iurare tenetur supra decem præceptis Moysi. *vt in l. si qua C. de iudæis.* Sed contrarium colligitur ex *c. ecce dico. 22. qu. 5. & l. iudæi in princ. C. de iudæis* in quibus iuribus habetur quod iuramentum erit seruandum, etiam si fiat super lapidem.

13 *Quoad tertium* scilic. in quibus causis præstandum sit, est notandum, quod licet semel præstari debeat in tota lite. *vt in Authent. in hoc Sacramentum C. de iur. propt. cal.* Tamen præstandum erit in omnibus iudiciis, tam ciuilibus ordinariis, vel summariis, quam criminalibus, et mixtis. *c. 2. de iuram. cal.* Speculat. *vbi sup. § 2. sequitur in princ. & per tot.* Imò etiam in qualibet exceptione iuratur de calumnia. Bart. *in Auth. hoc sacram. C. de iur. propt. calumn.*

Sed quid in causa appellat, numquid iurandū erit de calum.

Respondetur affirmatiuè *cap. 2. in princ. de iuram. calumn. in 6.* Hostiens. verò ait, tunc teneri partem aliquam iurare, si petatur ab altera *per l. 2. in princ. C. de iureiurand. propt. calumn. & c. 1. de iur. cal.* ibi *vel quacunque causa* nam & in ea est dandus libellus. & lis contestanda, cum sit diuersa causa à principali, *vt in c. si quis in quacumq. 2. q. 6. c. interposita de appell. in fin. & c. Raynaldus de testam.* quod est adeo verum, vt etiam si fuerit iuramentum præstitum in prima instantia per Dominum, & per Procuratorem, adhuc teneantur in secunda instantia iterum præstare. *c. pracit. si appellationis vnic.* Gloss. *de iuram. cal. in 6.* Rot. *dec. 1. & 2. eod. tit. in nouis.*

14 *Quoad quartum* erit notandum, quod in Regno Neapolitano hoc iuramentum non præstatur in forma specifica, sed per æquipollens, & per actum similem, vt si petatur depositio,

Prax. Vicar. Caroli Pellig. Par. II. L

sitio, vti principalis, nam tale iuramentum, quod ab eo prestatur æquipollet iuramento calumniæ, propter easdem qualitates virtutisque. Quarum Prima est, quod sicut iuramentum calumniæ est præstandum post litis contestationem, vt in præcedentibus visum est; sic etiam iuramentum, seu depositio vti principalis potest deferri post litis contestationem, & sic in Regno post terminum datum in causa, vt constat *ex Rit. Magn. Cur. Vic. 7?.* Imo peti potest in qualibet parte iudicii, Franc. *decis. 220. n. 5.*

Secunda qualitas est, quod sicut iuramentum calumniæ præstatur ab Actore, & à Reo, sic depositio vti principalis peti potest ab Auctore, & à Reo. Carauit. *in d. rit. 70. et rit. 79. et probatur in Pragmat. quinta die de ord. iudic.*

Tertia est, quod sicut iurare tenetur de calumnia actor, & Reus per verbum *credo*, vel *non credo*, secundum Bald. *in Auth. iusiio C. de iureiur. propt. calumn.* ita fieri debet in depositione vti principalis ab vtroque *vt probatur in d. Prag. quinta die.*

Quarta qualitas, & conuenientia est, quod sicut actor per iuramentum calumniæ releuatur ab onere probandi *l. 1. et 2. et Auth. ibi posita C. de iureiur. propt. calum.* ita per depositionem vt principalis Reus releuabitur ab eodem onere probandi, quia nulla maior probatio, quam proprii oris confessio. *libr. cum precum C. de liberat. causa* Franc. *d. dec. 220 nu. 5.* Vnde ex dictis colligitur, quod in Tribunalibus laicalibus Regni non seruatur specificè iuramentum calumniæ, sed per æquipollens, quando præstatur iuramentum in depositione vti principalis, vti supra dictum est: Bene tamen præstatur in Curiis Ecclesiasticis. Quod autem in Curiis laicalibus non seruetur, nota Par. de Puteo *de syndicat. vers. sententia. c. 3. n. 13.* vbi etiam, ait, fuisse sublatum *per c. Regni Detestantes*, sequitur Vrsill. ad Affl. *decis. 265 num 32.* sed tamen contrarium habetur in *pragm. comparente reo de ord. iud. et in constitution lite legitimè contestata*, vbi agitur de iuramento calumniæ.

15 Quando autem præstandum erit iuramentum calumniæ, fieri solet infrascriptum, vel simile decretum, videlicet.

Forma Decreti vt iuretur de calumnia.

Et per Dominum, etc. fuit prouisum, et decretum, fore et esse per N. de N. in causa, quam habet cum N. de N. iurandum de calumnia super contentis in libello, seu in etc. alias, etc. prout iurare mandatur et ita, etc. Hoc suum, etc. Datum, etc.

Vel Alio modo.

Qui Dominus, etc. pronunciauit fore et esse per N. in causa, quam habet cum N. iurandum de calumnia super contentis in libello, seu etc. alias, etc. omni modo, etc.

Modus autem, qui tenetur in iuramento prestando, solet in quibusdam Curiis esse, vt sequitur, videlicet.

Die... Mens... Ann... In Ciuitate N. Personaliter constitutus coram Nobis N. de N. sponte, etc. iurauit quod credit se iustè petere, et non calumniosè, etc. item quod respondebit veritatem super omnibus, de quibus interrogabitur. Item quod non vtetur falsa probatione. Item quod non corrumpet iudicium, neque Tabellionem, neque alium. Item quod calumniosam dilationem non petet, et ita iurauit, etc. Et ad fidem, etc.

16 Est tamen notandum, quod hæc praxis iurandi desumpta est ex Speculat. *de iur. am. calumn. §. 4. nunc dicamus in princ.* & ex Bart. & Aliis *in Auth. principalis C. de iureiur. propt. calumn.* & Bald. *in l. in si potest C. de iuction.* vbi ait, quod hodie hoc iuramentum non valet vno obulo, & quod potius iuratur de calumnia committenda, quam vitanda, vnde ad euitanda tot periuria, melius esset si non præstaretur, non obstante quod sit inuentum, propter publicam vtilitatem *d. l. 2. §. sed quia veremur. C. de iur. propt. cal.*

17 *Quoad quintum*, quis scilicet sit effectus istius iuramenti, notandum erit quod effectus eius præcipuus est, vt iurans de calumnia excusetur quidem à tacita, & præsumpta calumnia, si calumniosè operatus fuerit postea, sed non ab expressa, & euidenti. Bart. *in l. si quis. §. Aellion ff. ad Turpill.* Bal. *in l. si tibi. C. de liber. caus.* & Alex. *in l. ait prætor. in princ. ff. de iureiur.*

Vnde calumniæ crimen committens, etiam in causa ciuili, potest criminaliter conueniri finita causa, vt aducit Glos. *in l. et in primatis ff. ad Turpill.* & Bald. *in d. l. si tibi.*

18 *Quoad sextum*; an scilicet incurrat aliquam pœnam ille, qui iurare recusauerit, notandum, quod Actor, si iurare noluerit, cadet ab instituta actione per sententiam iudicis; Reus verò iurare recusans condemnabitur; quòd habeatur pro confesso, *cap. fin.* & ibi Glos. *vt lite non de iuram. cal. d. l. 2. §. quod si actor, et §. si autem reus, C. de iureiur. propt. calum. et §. 1. Auth. vt. vt litig. iur.* Iason. *in l. admonendi, nu. 84. ff. de iureiur.* Marant. *vbi sup. n. 6.* Papien. *ib. n. 2.* Salust. Tiber. *in Prax. l. 5. t. 59. n. 1. et 2.* Mauuer *in Prax. tit. de confess. nu 4.* Specul. *d. l. 2. de iuram. calumn. §. 5. incip. superest in prin.* vbi *nu. 1. cum seqq.* multas proponit curiosas quæstiones, scilicet an taliter puniti possint appellare; & respondet quod sic. An renuens teneatur iurantii iniuriam, & similiter affirmatiuè resoluit. An habens votum, vel iuramentum antecedenter de non iurando, adhuc teneatur, & respondet etiam affirmatiuè. An tutor, vel curator iurare nolens præiudicet pupillo; & respondet negatiuè. An partes inter se pactum inientes de non iurando, possint per Iudicem compelli ad iurandum, & respondet affirmatiuè, per multa iura: quæ si quis videre cupit, adeat ipsum *loc. cit.* vbi alias quæstiones inueniet.

SVBSECTIO TERTIA.

De Termino Probatorio.

SVMMARIVM.

1 *Terminus probatorius est communis Actori, et Reo.*
2 *Terminus prædictus in Regno stat loco litis contestationis.*
3 *Terminus quilibet semel tantum regulariter concedendus: quod limitatur octo modis.*
4 *Terminus prædictus, an sit petendus à Iudice.*
5 *Terminus prædictus, qui et iuris dicitur, semel conceditur in Regno.*
6 *Termini diuersi dantur in causis, scilicet.*
Terminus citationum, quot dierum.
Terminus ad denunciandum.
Terminus ad exceptiones opponendas, et similes.
7 *Terminus quilibet de iure communi est arbitrarius.*
8 *Terminus prædictus de iure Regni est quindecim dierum.*
9 *Terminus ad probandum, et ad probandum, et probatum habendum, differunt.*
Probationes, an post terminum recipiantur.
10 *Quid faciendum post dationem termini prædicti.*
11 *Termini prædicti decretum.*

1 POst litem contestatam, & iuramentum calumniæ, præstitum, sequitur alius actus principalis qui fit in iudicio, & est dilatio, seu terminus ad probandum, in quo recipiuntur probationes vtriusq; partis, cum iste terminus probatorius sit communis Actori, & Reo. Actor enim probat omnia incumbentia ad fundandam suam intentionem, & Reus probat incumbentia necessaria, & opportuna ad fundandam suam defensionem, & exceptionem sui beneficium facientes *iuxta l. petenda, C. de tempor. in integr. restit.* Felin. *in cap. prudentiam col. 1. de mut. pet.* Quod procedit, etiam si altera pars renunciauerit expressè termino probatorio, nam adhuc terminus erit communis vtrique parti, Bart. *in l. si post § hi quoque. ff. de bon. poss. contr. tab.* Item procedit, etiam si terminus probatorius impartitus fuerit personæ priuilegiatæ, cui competit restitutio in integrum, seu primum, & secundum beneficium, de quibus inferius dicemus suo loco: nam adhuc erit communis vtrique, Actori scilicet, ad probandum, & Reo ad se defendendum Bar. *in l. sacris. C. de prox. m. sacr. scrin. l. 12. et in exceptionem. C. de procur.* & dicemus infrà *n. 5.*

2 Quod quidem locum habet etiam in Regno Neapolitano, in quo iste terminus stat loco litis contestationis, vt pluries diximus, & proinde etiam quod non detur, censetur vtrique parti ipso iure tributus, per *Regiam pragmat. 7. incip. post prædictas, sub rubr. de dilationib. in causis dandis*, in qua habetur, quod factis responsionibus, datur terminus probatorius, & alij termini, seu dilationes, si opus fuerit, nimirum quod si partes dixerint habere testes examinandos, & sint infra viginti milliaria, tunc terminus erit concedendus quindecim dierum, intra quos partes ipsæ tenentur examinare dictos testes; si verò partes neglexerint nominare testes, tunc terminus

erit

erit viginti dierũ; & si dixerint habere testes in remotioribus partibus eiusdem Regi. tunc erit per Iudicem concedendus longior terminus, seu dilatio iux a locorum distantiam, dummodo non excedat tres menses; & tandem concludit in dicta pragmatica, d cts dilationes, seu terminos, sine iusta causa, vel expre a ambarum par ium voluntate prorogari non posse, sub pœna duarum vnciarum. De isto termino probatorio vtrique parti communi loquitur etiam *Rit. Mag. Cur. Vicaria 69. & constitutio Regni: incip. lite legitime contestata*, vbi *Affl. a. 19. & Rit. 90. incip. item ipsa Magna Curia*, vbi Carauit. *ibid.*

3 Circa istum terminum erit notandum, quod de iure communi omnis terminus est peremptorius. dati non potest, nisi semel, in causa. *c. consaluit de offic. delegat. & l. C. de dilat.* Speculat. *l. 2. de citation. §. 2. incip. viso n. 4. & de dilationib. §. 4. incip. videndum n. 3.* vbi ait, procedere etiam si non exprimatur verbum peremptoriè. Idem dicit Alexand & Al.; per illum *text. in l. fin. notab. l. ff. de ferijs*; Bart. & Al. *in l. 1. C. de dilation.* etiam per illum *text.* vbi hoc probatur. Abb. *in c. licet. not. 4. de probat.* Et de iure Regni, quoad istum terminum probatorium adest *Pragmat. cit. post praedictas* sequitur Marant. *in Aur. spec. par. 7. act. 3. numer. 4.* vbi limitat octo modis communem praedictam regulam, quod non detur, nisi vnicus term nus, vt si sdeisse iustum impedimentum, quia tunc daretur nouus terminus, non obstante, quod fuerit datus peremptoria per *l. oratione ff. de ferijs*. Secundò, si superuenissent nouae probationes, quia essent dandus nouus terminus. Bart. *in l. admonendi, col. 2. ff. de iureiur.* Tertiò, si impediretur probatio facto aduersarij. Iason *l. reum. § qui iniuriarum, col. 3. & 4. ff. si quis cautionum.* Quartò, in consistorio Principis, *l. in offerendis. C. de appell.* vbi Bart. Quintò, quando actor addetet aliquid in libello. Ang. *in l. 1. § si quis ff. de verb. oblig.* Sexto, quã to superuenit aliquod incidens *cap. pastoralis de except* Septimo quandu daretur alius terminus praesentibus partibus & non contradicentibus. Bart. *in d. l. fin. ff. de fer.* Octauò, quando datur absenti, quia non obstante peremptorio, non currit n si a die, quo illi fuerit in imatus. Bart & Alex. *in l. labeo in fin. ff. de iureiur.*

4 Sed vt magis ordinatè expediatur ista subsectio, erunt per Nos plura examinanda. Et Primò an termi us probatorius sit petendus à Iudice, vel detur ipso iure. Secundò an sit dandus vnicus terminus, vel plures. Tertiò quot dierum esse debeat. Quartò, quid agendum sit post datu termi inum.

Quoad primum erit notandum de iure communi terminus peti debet à iudice *per l. 1. C. de dilation.* & ita seruatur in Regno *per constit. causas alias*. Potest tamen iudex statuere terminum partibus non petentibus, vt lites celerius terminentur iux *c. finem litibus de dol. & contum* & ita disponitur. *in c. Regni: Detestantes, & quantam est, & Rit. Magn. Curia Vic. 288. & seqq.* Et licet in *d. pragmat. post praedictas* dicatur, quod datur ipso iure; tamen hodie seruatur. *Rit. 90.* vbi cauetur, terminum debere dari officio iudicis, *iuxta d. const. causas alias.*

5 *Quoad secundum*, an scilicet sit dandus vnicus terminus in causis, vel plures, notandum erit, quod de iure communi regulariter semel tantum dilatio, seu terminus conceditur, *vt sup. diximus nu. 3.* & nota· Specul. *de dilat. § 4. n. 19.* vbi ait, quod secunda dilatio conceditur cum causae cognitione, praestito iuramento, quod fuit quis legitimè impeditus in prima dilatione, in tertia verò maior probatio requiritur, vnde colligitur, quod de iure communiter datur terminus, ex aliqua causa super eodem articulo; vltra verò non vt habetur *in c. indutia, §. spatium 3. q. 3. & cap. Vltra tertium de testib. & Authent. Atqui semel. C. de probation. lib. 1. C. de dilat. & l. tres denunciationes. C. quomod. et quand. Iud. et l. oratione. §. fin. ff. de fer.* & notat Affl ct. *in d. constit. lite legitimè contestatu, et in const. Vt in Prouincialibus n. 22.* Et ratio est, ad hoc vt lites quantò citiùs finiantur, iuxta tradita *in d. ca. finem litibus*. Vnde in Regno vnicus dictam rationem, vt banda, & articulandum simul, ob praedatur terminus ad prout statur Carauit. *in Rit. 69.* & hic terminus appellatur terminus iuris.

6 Huiusmodi autem supra firmata conclusio intelligi debet de eodem termino, non de diuerso, quia passim in causis dare solent diuersi termini, seu dilationes. Quorum primus est ille, qui apponitur in citationibus, qui est tot vel tot dierum secundum locorum distantiam, vt infra illos dies citatus compareat, de quo habetur in *c. 1. de dilation. et c. 1. de caus. poss et propr. l. consentaneum. l. eu, qua, C. quomodo et quand. Iud. lib.*

Prax. Vicar. Caroli Pelleg. Par. II.

contumacia. ff. de re iudic. & de iure Regni habetur *in Rit. Magn. Cur. Vic. 123.*

Secundus terminus est ille, qui datur procuratoribus ad denunciandum litem motam suis principalibus, & hic etiam datur, secundum distantiam locorum, & in quibus degunt principales, de quo habetur *in Auth. qua in prouincia. C. vbi de crim. agi. opert. l. 2. C. vbi in rem actio.* & per Speculat. *d. l. 2. de dilationib §. t. incip. expersundoria n. 1. vers. Denunciatoria*; & de iure Regni habetur *in Regia pragmat. incip. Dubitationem. sub rubr. de termin. citat. auctor. in caus. real.*

Tertius & Quartus est terminus, qui datur ad opponendas exceptiones dilatorias, & peremptorias, de quibus habetur *in cap. pastoralis de exception. cap. 1. de lit. contest in 6 l. 2. § sed si dubitetur, ff. de in dic. et l. fin. C de except. et alibi*; & de iure Regni habetur *in const. it. incip. exceptiones dilatorias sub rubr. de except. dilat. propon. in iud. et in constit. incip. exceptiones silentionis, et Reg. pragm. comparente Reo, et alibi*, & fusè diximus suprà, deberi dari terminum ad eas proponendas, & verificandas; & quidem ad opponendas dilatorias erit trium dierum, vel ex causa octo dierum, vt *in d. constit. exceptiones*, vel quinque dierum, *secundum pragmat. citat. comparente Reo.*

Quintus est terminus, qui datur vtrique parti ad probandum incumbentia, de quo loquimur *in praesenti subsect.*

Sextus est ille, qui datur in publicatione causę, de quo habetur *in c. quoniam contra de probat.* & est sexdecim dierum de iure Regni, quorum octo dantur ad habendam copiam actorum & octo ad percunctandum acta, *vt in pragm. cursu dilationum, de quo infer. Nos suo loco dicemus.*

Septimus est terminus, qui datur ad repulsam testium, de quo habetur *in c. licet de probat.* & per Speculat. *l. 1. §. 9. publicatis per tot.* & de iure Regni habetur *in supradicta pragm. cursu dilationum*, & fusiùs infra dicemus, qui est medietas termini probatorij.

Octauus est terminus qui datur ad repulsam repulsae, de quo habetur *in c. licet dilectus de testibus, et c. praesentiam, eod. tit. in 6.* & de iure Regni habetur *in Rit. 74. et in d. pragm. cursu dilationum*, & nos etiam inferius suo loco dicemus, qui est medietas termini repulsae.

Nonus est ille, qui datur in publicatione vtriusque repulsę, & est octo dierum, *vt habetur in d. rit. 74.*

Decimus est ille, qui datur in conclusione causae, de quo habetur per Gloss. *in c. cum dilectus. de fid. instrum* & de iure Regni, *est Rit. Mag. Cur. Vic. 75.* & est octo dierum, vt dicemus suo loco infrà.

Vndecimus est illo terminus, qui conceditur ad impugnandum processum intra supradictum terminum conclusionis, de *quo ibid.*

Duodecimus erit ille, qui datur infra eumdem terminum conclusionis de iure Regni, vt dicitur ad afficendum scripturas, de quo ibidem, & dicemus inferius suis locis.

Decimus tertius est terminus, qui datur ad allegandum in iure, & in facto, de quo dicemus suo loco, cum de iure communi non habeatur mentio expressè.

Decimus quartus est ille, qui datur ad percunctandum acta, de quo Speculator *l. 2. rubr. de dilationib. §. 1 vers. d. sensoria*, & de iure Regni habetur *in constit. obscuritatem*, vbi Affl ct *par. 4. n. 14.* & ibi agit de alio termino, qui dicitur in Regno terminus causae introductę, & est 24. horarum, intra quos debet appunctari causa in Rota sacri Consilij. Dantur similiter aliae Dilationes, seù termini, secundum diuersitatem incidentium; sed supradictos placuit enunciare quia faciunt ad praxim.

7 *Quoad tertium*, quot scilicet dierum esse debeat terminus probatorius, est notandum, quod de iure communi quilibet terminus est arbitrarius iudici, qui arctare, & prorogare potest suo arbitrio ex causa; *c. quoad consultationem de re iudicat. c. cum sit de appellat. vbi Canonistae omnes, et l. qui pro tribunali, ff. de re iudic. et l. nonnumquam. ff. de iud. et l. 3. C. de dil.* debet tamen habere respectum ad locorum distantiam, & ad qualitatem personarum & causae vt aduertit Speculat *d. l. 2. rubr. de citation. §. 2. Nunc de temporum . n. 4. et §. fin. in fin. et de dilation. §. 4. videndum num.* r. Si tamen iudex iniustè, & sine causa hoc fecerit, datur appellatio *ex l. de dilation. et l. si se §. 3. ff. de re iudic.*

8 Sed de iure Regni terminus probatorius est quindecim dierum, si testes examinandi, sint intra 15. milliaria, alias erit 20. dierum, inspecta loci distantia, quo qualitate causae, &

personatum; & si pars declarauerit habere testes in remotioribus, sed intra Regnum Iudex suo arbitrio concedere potest longiorem dilationem, dummodo non excedat tres menses vt habetur *in Regia pragmat. procit post prædictas 1. & diximus sup. n. 2.* Notandum est tamen, quod in illis 20. diebus currunt etiam dies feriarum. Bald. *in l. 1. de fer.* Hostiens. *in cu. licet causam. de probat.* dummodo dies feriati non absorbeant totum terminum, vt si in Sabbato Palmarum detur terminus 15. dierum, tunc incipit currere post octauam Paschæ, quia illi 15. dies dati ad probandum, omnem sunt feriati, vt aduertit Bald. *in l. fin. C. de testib.* & Lanfranc. *in c. quoniam contra vers. dilationi col. 2. de prob.* Est etiam notandum, quod semper ille terminus erit communis vtriq. parti, *vt dix. sup. n. 1.* ideò, etiam si detur vni, prodest alteri *per l. prouida. C. de temp. in int. rest.* vbi Bald. & Felin. *in d. c. prouenium. col. 1. de mut. petit.* & de iure Regni *videlicet d. pragm. post prædictas, & Ritus 69. & 70. & 210. qui incip. Item seruat ipsa Curia.*

9 A quæritur modo, vtrum termino elapso possint testes examinari?

Respondetur cum distinctione, vel enim quæritur, quomodo seruari debeat super hoc in Curijs Ecclesiasticis, vel in Curijs Sæcularibus. Primo casu, cum semper detur terminus simpliciter ad probandum tantum, non autem ad probandum, & probatum habendum, vt fieri solet in quibusdam Curijs sæcularibus, si testes citati fuerint in termino, sed non examinati, tunc iudex ex æquitate Canonica solet dare alium terminum, sed breuiorem præcisè & peremptoriè, & examinare testes, quo elapso non recipiuntur amplius, nisi ex vrgentissima causa; Curijs verò sæcularibus aliter seruatur, nam quando terminus fuit datus simpliciter ad probandum tantum, sufficit quod testes sint citati & iurati in termino, qui postea elapso examinari possunt. Abb. *in c. licet causam col. 6. de probat.* Castrens. *in l. nam & seruius §. si vino tetio. ff. de negot. gest.* Roman. *consil. 44. col. 2.* Vestr. *in Prax. l. 6. tit. de remission. ad partes n. 8.* Rot. *decis. 74. nu. 1. p. 4. diuers.* Quia Depositio testis retrotrahitur ad tempus iuramenti, alias tamquam extra terminum examinati, non probarent DD. *cit.* & in Regno *est Ritus* super hoc. 149. qui incipit. *Item quod in quibuscumq;* vbi habetur, quod de æquitate testes iurare possint per tres dies post terminum, & deinde in antea examinari; est etiam *alius rit. 166. & 282.* Quando autem datur terminus ad probandum, & probatum habendum, tunc oportet testes examinari intra terminum; quo elapso non admittentur amplius. Abb. *vbi sup.* Bald. *consil. 133. vol. 5.* Soccin. *cons. 47. col. 4. vol. ...* Vnde ad euitandas confusiones non solum in Curijs Ecclesiasticis non datur talis terminus ad probatum habendum, verum etiam in multis alijs Curijs Laicalibus, sed datur simpliciter terminus ad probandum, faciunt ad hoc notata per Spec. *de dilat. §. 3. nunc. n. 4. & 5.*

10 *Quoad quartum*, quid agendum sit post dationem termini probatorij; est notandum, quod sunt producendi articuli, seu positiones per partes, super quibus examinari debent testes, ad hoc vt quilibet possit probare, quod facit pro se; & proinde debet expediri citatio ad testes, de quibus singulatim videnda erunt aliqua magis necessaria ad praxim in sequentibus, sicut de alijs.

11 Terminus verò probatorius, de quo supra, solet concedi mediate decreto, sub infrascripta, vel simili forma, videlicet.

Forma Decreti Termini Probatorij.

Et per Episcopalem Curiam N. eiusque Reuerendissimum Dominum Generalem Vicarium. Visis intentione, & petitione N. Actoris, & exceptionibus N. Rei conuenti, necnon replicationibus hinc inde factis, ut terminus concessis, &c. fuit prouisum, & decretum, in præsenti causa inter prædictos N & N. in hoc Tribunali verten. occasione, de qua in Actis, &c. fore, & esse dandum terminum, prout datur vtrique parti ad probandum incumbentia dierum, tot, &c. & ita per hoc suum, &c. Prouisum N. die... mens... Ann. &c.

N. Vicarius Gener. N. Actuarius, &c.

Vel alio modo.

Qui dominus, &c. In causa N. talis, cum N. tali occasione, de qua in actis, &c. terminum dierum tot... dedit ad probandum, &c. omni modo, &c. Et si in aliquo loco sit statutum, in quo determinetur certum tempus, addi potest, *Terminum statutarium dierum tot, &c.*

SVBSECTIO QVARTA.

De Positionibus.

SVMMARIVM.

1 *Positiones porriguntur per Actorem, & per Reum.*
2 *Positionibus respondendum est per verbum credo, vel non credo, cum iuramento.*
3 *Positiones dans fatetur omnia in eis contenta esse vera.*
4 *Procurator, vt possit respondere positionibus, habere debet mandatum speciale, aliàs non potest.*
5 *Negans positionem in facto proprio efficitur periurus si conuincatur de mendacio.*
6 *Positionibus singulis respondendum est singulariter.*
7 *Positionibus semel tantum regulariter respondetur.*
8 *Positiones in quibusdam locis non fiunt.*
9 *Positionis definitio.*
Positiones quomodo fiant, & quomodo eis respondeatur.
Deponens vti principalis iure tenetur de veritate.
10 *Articulus, quid sit?*
11 *Articulus, vnde dicatur?*
12 *Positio, & Articulus differunt inter se.*
13 *In causis summarijs vnicus terminus datur ad ponendum, & articulandum.*
14 *Capitulum comprehendit Positionem, & articulum.*
15 *Differentia positionis, articuli, et Capituli procedit de iure communi tantum, non de iure Regni.*
16 *Positiones qualiter formari debeant.*
17 *Positionum admissionis decretum.*
18 *Tacens habetur pro negante in pœnam contumaciæ.*
19 *Citatio ad respondendum Positionibus, qualiter formetur.*
20 *Responsiones ad Positiones quomodo formandæ.*
21 *Mandatum de grauando nolentem respondere positionibus.*
22 *Decretum contra non respondentem Positionibus.*
23 *Positiones pronunciantur pro confessatis plenè probant contra contumacem nolentem eis respondere.*
24 *Appellatio non datur à tali decreto supradicto.*
25 *Confessio positionum reuocari potest incontinenti.*
26 *Obligatus ad respondendum positionibus, potest petere terminum ad deliberandum.*
27 *Peractis examinibus super positionibus, danda est copia illorum vtrique parti.*
28 *Positiones debent esse simplices, aliàs non obligant ad respondendum.*
29 *Decretum contra confitentem positiones.*
30 *Decretum contra contumacem etiam nolentem respondere.*
31 *Reuocatio supradicti decreti.*
32 *Maior contumax vt supra resistit expressè, minor non.*

1 ALius actus, qui sequitur in iudicio post datum prædictum terminum probatorium est, quod fiunt Positiones; per vtramq. partem hinc inde, per actorem, scilicet & per Reum; ad quos respondere tenetur ambo per verbum: *credo*, vel *non credo*, sine præsentia Procuratoris, vel Aduocati, & sine temporis interuallo, medio iuramento Gratian. ad Vestr. *in prax. l. 5. c. 14. n. 34.* Salust. Tiber. *in Prax. l. 2. c. 13. nu. 23. vers. quo responsio.* & de iure Regni est *pragmat. incip. quinta die*, & ritus M. C. V. 273.

Producuntur autem positiones, ad hoc, vt per confessionem, vel negationem, releuentur partes ab onere probandi per testes super articulis examinandos; quæ dantur per principales, vel per procuratores habentes specialissimum mandatum ad sic & sic ponendum. Gloss. *in ca. in positionibus in verb. expressè de iureiur.*

2 Positiones enim adinuentæ sunt ad hunc effectum, vt quotiescumque non poterit aliquid probari per scripturas, vel per testes, vt si probatio versetur in facto proprio aduersarii, aut de quo ipse certam habeat notitiam, tunc recurrendum erit ad aliud genus probationis, scilicet ad positiones, & petitur, vt cogatur aduersar. deponere super illis medio iuramento

mento

mento per *verbum credo*, vel *non credo*. Sunt autem positiones in actis producendæ medio iuramento tactis &c. alias quis non tenetur illis respondere Bald. *in cap. impertractandis n. 1. in fin. de iuram. calumn.* Alex. *cons. 151 n. .. ver. & omnia producendo l. 5.* Iason. *in l. possideri n. 24. ff. de acqu. poss.* Sed quando fuit datum iuramentum calumniæ, nunc non necessarium nouum iuramentum, secus si petatur expressè a parte, quia tunc præstandum erit, iuxta tradit. per Post *de manutent. observ. 83. n. 11.* Fenzon. *ad statuta urbis c. 18. n. 28. & n. 30. d.* Rot. *decis. 41. alias 3 n. 1. in fin. de sequestr. poss. & fruct. in nouis.* Salull. Tiber. *in prax l. 2 cap. 13. nu. 16. vers. parte petente.* Luc. Pet. *in prax. l. 2. c. 4. n. 9. vers. pets potest.*

3 Est tamen valde vtile petere positiones ex aduerso iurari veras, quia licet articulans non fateatur, tamen ponens fatetur, vnde dans positiones medio iuramento, fatetur cum iuramento omnia in eis contenta, & talis confessio habet vim iudicialis. Gregor. *decis. 385. n. 1.* & ibi Beltram. *n. 1. & decis. 308. n. 1.* & non potest amplius huiusmodi confessio reuocari. Grauat. ad Vestr. *in Prax. l. 5. c. 14 n. 16. & seq.* Et non solum dans positiones tenetur illas dare medio iuramento, verum etiam respondens illis etiam debet iurare tactis, &c. *c. præsentium, de testib. in 6.* cum alijs allegatis per Grauat. ad Vestr. *ubi sup. num. 14.* & ibi per Gaill. *observat. 79. num. 10. & observat. 82. num. 1. lib. 1.*

4 Positionibus respondendum erit per verbum *credit*, vel *non credit*. Natta. *consil. 59. n. 1.* Grauat. & Salust *loc. cit.* vel per principales, vel per procuratores specialiter mandatum ad sic, & sic respondendum habentes. Rot. Roman. *decis. 779. n. 3. p. 2. recentior.* alias per verbum *nescit*, non est recipienda responsio, & *responsio* per verbum: *non credit*, debet concipi sub duabus negatiuis, scilicet *non credit, ut ponitur neque ad effectum, ad quem ponitur* Addent. ad Pap. Gregor. *decis. 28. num. 10.* Salull. Tiber. *in Prax l. 2. ca. 13. num. 3.* Et si quis fateatur credere contenta in positionibus, æquè dicitur præiudicabit, ac per verbum veritatis Speculator. *l. .. de positionib. §. 6. incip. sexto tractandum nu. 11. & seq.* & Vestr. *ubi sup. n. 7.* & ibi Grauat. *n. 28.* & idem procedit per verbum: *existimo*. Speculat. *d. §. 6. n. 11. cit.* Vnde negans in facto proprio, si conuincatur de mendacio, erit periurus. Bald. *in l. 2. n. 151. & seq. ff. de iurein.* Fenzon. *d. c. 68. n. 45.*

5 Quod si negauerit positiones veras in facto alieno, non efficitur periurus Surd. *decis. 7. n. 11. & decis. 58 n. 15.* Borell. *in summ. decis. tit. de periur. 52. nu. 22.* nisi certificatus persistat in negatione. Speculat. *de position. §. 1 n. 8.* vel nisi factum alienum sit tale, quod scire teneatur, & præsumatur. Bald. *ubi proximè* Surd. *ib. n. 13.* Natt. *cons. 59. n. 8. l. 1.*

6 Respondendum erit positionibus singulariter singulis. Specul. *d. §. 6. n. 1.* Vestr. *d. l. 5. c. 14. nu. 4.* & purè ac simpliciter. Grauat. ad Vestr. *in prax. d. c. 14 nu. 4. & c. ult. in princ.* vbi limitat, quando positio in parte non est vera, in qua potest respondere per verbum: *non credit, ut ponitur* & Seraphin. *dec. 1039. n. 4.*

7 Qui verò semel positionibus sufficienter respondit non tenetur iterum respondere. Speculat. *d. §. 6. nu. 3.* vbi *vers. nisi forte* limitat, quando positio continet duo, vel plura copulatiuè. Secundò limitatur, si aliter iudici videbitur expedire. Specul. *de position. d. § 6. n. 3 vers. quidam tamen.* quia quilibet hodie credere potest vnum & cras aliud. Gloss. *in l. 2. §. quod. observari. ver. existimat in fin. C. de iureiur. propt. calumn.* Rot. *dec. 1. de confess. in antiq.*

8 Est tamen aduertendum, quod in plerisque locis non fiunt positiones, sed lite contestata, præstitoque iuramento calumniæ & dato termino, statim iudex interrogat Reum super singulis articulis libelli; sed in Curia Romana, & in multis alijs positiones fiunt, vt obseruat Speculator. *de position. §. 5. incip. quintò superest. n. 1.* & Ridolphin. *in Prax iudic. p. 1. cap. 10. per tot.* In aliquibus verè Curijs, vt fit in Regno Neapolitano solent fieri positiones in eisdem articulis, quia causæ sunt summariæ ac etiam alio modo, per depositionem vti principalis, & fiunt per modum interrogationis.

Sed ad effectum, vt hæc materia perfectius à Tyronibus percipiatur, expedit declarare tres terminos, quos in praxi habemus, nimirum positionem, articulum & capitulum, de quibus agitur per DD quos refert Spec. *in d. rubr. de position. & in rubric. de teste.* & Marant. *in spec. aur. p. 6. act. 4. per tot.*

9 Positio, de qua in præsenti agitur, generice sumpta, est breuis narratio facti seriem continens ad eliciendam veritatem concepta, super qua quis petit ab aduersario sibi responderi. Bald. *in d. l. 2. §. quod observare C. de iureiur. propt. cal.* Speculat. verò aliter describit, quod scilicet sit breuis verborum formula mentem ponentis continens ad veritatem eliciendam concepta *d. l. 2. de position. §. 1. n. 1.* vbi Addent. referunt quinque alias definitiones. Sed in specie sumpta positio est pars intentionis continens id, super quo quis petit sibi ab aduersario responderi Bald. *in l. generaliter. § sed iuramento C. de reb. credit.* In Regno autem positio solet fieri, quando Reus ab actore petitur, vt deponat vti principalis, & tunc fiunt quædam positiones, quæ appellantur interrogatiuæ, et fiunt hoc modo: *Interrogetur N. si in mense tali accepit N. in tali loco, & tempore, &c.* Et Actor solet respondere. *Non credit, ut ponitur, neque ad effectum, quo ponitur*, et sic de aliis interrogatorijs factum ipsum concernentibus. Erit tamen aduertendum quod semper ante quam actor deponat vti principalis tenetur iurare de dicenda veritate super positionibus, seù interrogatorijs, super quibus erit interrogandus, et si in suis responsionibus commiserit periurium, non tenebitur de periurio, sed solum Deum habebit vltiorem, vt habetur *in Rit. Magn. Cur. Vicar. 273. incip. item quod quandocunque* Marant. *ubi sup. n. 17.* et Ridolphin. *ubi supra n. 35.* et Farinac. *de falsit. & simul. q. 150. nu. 217.*

10 *Articulus* verò *de quo in seq. subsectione agemus* est pars intentionis continens id, quod quis probare intendit per testes, aut per scripturas, quatenus dicta testium negarentur. Bart. *in d. §. sed iuramento* Specul *in l. 1. de teste. §. 5. in .. nunc. videndum. num.* Glos. c. DD. *in c. præsentium de testibus in 6* Card. *in Clem. sæpe de verb. signif. .. & quia in 3. not. in q. 1.*

11 Dicitur autem articulus, quia articulans, articulatè, et distinctè loqui debet per capita, ad hoc vt testes respondere possint super contentis in articulis. Add. ad Specul. *de teste d. §. 5.* et dicemus latius *in seq. subsect. per tot.*

12 Sed non est omittendum quod de iure communi articulus differt a positione, quia positio respicit solam confessionem partis, et fit per verbum *ponit*, ad hoc vt ponens releuetur ab onere probandi, si pars confiteatur *c. statuimus de conf. ff. in 6.* Spec. *de position. §. ..* Articulus verò fit per verbum *probare intendit*, et respicit probationes faciendas per testes, vel scripturas, in casu, quo positiones negantur. Vnde solet seruari in quibusdam Curijs, vt prius detur terminus ad faciendas, et producendas positiones, et postea detur alius terminus ad probandum articulos, secundum Card *in Clem. sæpe. de verb. signif. in §. quia q. 7.* et Speculator. *de teste d. 5. col. 1.*

13 In causis autem summarijs iudex dare potest vnum, et eundem terminum ad ponendum, et articulandum, vt aduertit. Card. *in d. clem. sæpe, d. §. & quia notab. 8. qu. 7.* Et ita hodie seruatur in Regno vbi causæ sunt summariæ; nam datur vnicus terminus ad probandum, et infra eundem terminum fiunt positiones, et articuli, sine distinctione, vt habetur *in d. Regia Pragmat. Quinta dec.* Vnde communis practica, est quod Aduocati, seù Procuratores faciunt articulos; et hæc verba, *item ponit, & probare intendit*. Quæ verba faciunt, vt si pars confiteatur id, quod est articulatum, tales articuli succedunt loco positionum si verò negauerit, tunc succedunt loco articulorum, & super eis examinantur testes. Card. *ubi sup. not. 8.* Speculator. *de teste d. § 5. in princ. 1. col.* et Mar. *ubi sup. n. .. in fin.*

14 *Capitulum* denique est terminus magis generalis comprehendens positionem, et articulum. Hinc terminus datus ad capitulandum, censetur datus ad ponendum, et articulandum, sed non e contra; terminus datus ad ponendū, non censetur datus ad capitulandum, secundum Bald. *in d. generaliter §. sed iuramento C. de reb. credit.* Vt plurimum autem in iure articuli vocantur capitula, *ut in cap. per tuas*, et ibi Abb. *col. fin. de testib.*

Hinc est, quod in Criminalibus inoleuit praxis, quod quādo iudex procedit contra Reos, et conceditur illis defensiones decernere solet, quod dētur capitula Reo inquisito ad respondendum super illis, quæ collecta sunt a Fisco ex informatione capta contra ipsum, ad hoc vt Fiscus possit habere confessionem ab inquisito super delicto, de quo inquiritur, et sic inquisitus quandoque citatur ad capitulum idest respondendum capitulis, et semper criminalistæ vtuntur hoc verbo *capitulum*, capitula enim succedunt loco positionum, et articulorum, super quibus curia probare intēdit suam intentionem contra Reum inquisitum, vel per confessionem, vel per testes vt

habetur in c. qualiter, & quando 2. §. debet de accusation. vbi DD. *per illum textum* de quo nos dicemus *infr. p. 4* vbi Practicam Criminalem instituemus. *sect. 10 nu. 7.* præsertim.

15 Est tamen aduertendum, quod ea, quę supra notauimus de positione, articulo & capitulo, procedunt de iure communi. Sed in Regno Neapolitano positio, Articulus & capitulum idem supponunt, vt probatur *ind. Pragmat. quinta die* vbi dicitur. *Positiones, seu articulos*, & obseruat Carauit. *in Rit. 70. & 89.* & Franch. *decis. 220.* Vnde quando sermo habetur de positione, intelligitur de articulo, & e contra.

PRAXIS PROCESSVS.

---

16 In Curiis, in quibus, vt diximus, fieri solent positiones separatim, & diuisim ab articulis, vt fit in Curia Romana, & in multis aliis, solent concipi sub tali, vel simili forma, secundum facti contingentiam videlicet.

Positionum Formula.

Positiones, & Articulos infrascriptos, dat, facit, exhibet & producit Procurator, & eo nomine N. N. in causa, quam habet cum N. N. Petens recipi, & admitti, & partem aduersam cogi, & compelli ad respondendum illis medio iuramento tactis, &c. purè, & simpliciter, per verbum credit, vel non credit, singulariter singulis, alias pronunciari pro confessatis, vel negatis prout melius erit poterit, ut decretus respondere recusante, & si per aduersarium negari contigerit, petit super illis testes inducendos examinari seruatis de iure seruandis, omni, &c. deducens omne ius, &c. ad superfluam tamen probationem non se astringens, &c. saluo iure, &c. non solum, vt supra, sed omni alio meliori modo, &c.

In primis hic loco articulorum repetit omnia iura in quantum, &c. ex quibus, &c. licet, &c. tamen ad abundantiorem cautelam, & quatenus opus sit, & non alias, &c. Vulgari sermone.

Primo Pone che la verità fu & è, che esso N. N. Ponente, & Articulante del mese N. pagò à detto N. Auuersario scudi tanti . . . per resto di quanto gli doueua fin à quel giorno: e se non crede di tanta somma, dica di quanta è *così, &c.*

Secondo che detto N. de N. confessò in detto tempo in presenza del medesimo N. N. esser da lui interamente sodisfatto, o pagato di quanto fin à quel giorno gli doueua. è così, &c.

Terzo che detto N de N. fece quietanza, è patto à detto N. N di non domandarli più cos'alcuna di quanto gli era stato debitore fin à quell' istesso giorno, è così, &c.

Quarto che detto N. de N. auuersario in più, è diuersi tempi, e luoghi hà dopo confessato à più è diuerse persone d' esser stato del tutto pagato, è sodisfatto da detto N. di quanto gli doueua, è così, &c.

Quinto che delle dette cose è stà fu, era, & è publica voce, e fama, e così, &c.

Hos pro nunc, &c. saluo iure, &c. Deducens, &c. non se astringens, &c. omni, &c.

17 Positionibus sic, vel alio modo, secundum facti contingentiam, productis, fieri solet infrascriptum Decretum, si non sint euidenter impertinentes, quia tunc non essent admittendæ, videlicet.

Positionum Admissionis decretum.

Et per Dominum, &c. fuit prouisum, & decretum quod positionibus pro parte N. contra N. in tali causa productis respondeatur, & respondere debeat, prout mandatur, &c. per verbum credit, vel non credit, ad præsens, vel infra tot dies . . . alias ex nunc contumacem grauari decernitur in carolenos tres pro quolibet die, vel illas haberi pro confessatis declaratur, vel negatis; prout producenti magis expedit, & Aduersario nocet, & ita per hoc suum, &c.

Vel alio modo.

Qui, &c. Positionibus, &c. vt supra, *productis mandauit responderi per verbum,* &c. vt supra, *alias ex nunc contumacem grauari in iulios tres qualibet die, vel illas haberi pro confessatis declarat vel negatis,* &c. vt supra, *omni, &c.*

18 Tacens habetur pro negante, quando ei est damnosa negatio, & pro confitente, quando damnosa est ei confessio. Glos. *in c. 12. not. & in verb. pro confess. in 6.* Speculator. *de positionib. §. 9. nu. 4.* & hoc in pœnam suæ contumaciæ. Specul. *ib.* vbi *n. 5.* ait idem esse in obscurè respondente.

19 Post dictum decretum debet citari aduersarius, & qui respondere debet positionibus, tali, vel simili modo, videlicet.

Citatio ad respondendum positionibus.

De mandato Domini N. &c. ad omnem instantiam, & requisitionem N. de N. principalis, &c. tenore præsentium.

Citetur, et moneatur N. de N. quatenus infra triduum sub pœna pronunciationis pro confessatis, vel negatis, etc. et alijs arbitrio Domini debeat positionibus in actis productis, et exhibitis pro parte dicti N. de N respondisse singulariter singulis, purè, et simpliciter, ac sufficienter per verbum credit, vel non credit, medio iuramento tactis, etc. ac veritatem deposuisse, et præsentibus omninò paruisse, etc. et si quis, etc. omni, etc. quoniam, etc. et reseruatur, etc.

N. Notarius, etc.

20 Facta relatione, si citatus compareat, & respondere velit positionibus, debet eius responsio per Notarium scribi, iuxta doctrinam Speculatoris *in d. l. 2. de positionibus. § sextò notandum, nu. 2. in pede positionum cum eius comparitione, tali vel simili modo, videlicet.*

Responsiones ad Positiones.

Die tali . . . mens . . . Ann. . . . comparuit N. de N. et medio iuramento tactis, etc. respondit suprascriptis positionibus, prout in margine vniuscuiusque illarum, omni, etc.

Et in margine cuiuslibet positionis notat Actuarius singulas responsiones, et verbum credit, vel non credit factas. Vel sequitur. *Ad primum respondet credo, etc.*

Ad secundum respondet credo, etc. Ad tertium respondet non credo, etc. Et scribatur totum in quod dicit, &c.

21 Quod si Aduersarius noluerit respondere & remaneat contumax, elapsis illis tribus diebus assignatis pro termino ad respondendum, fit mandatum de grauando in quibusdam Curijs tali vel simili modo, videlicet.

Mandatum de grauando contumacem.

De mandato Domini N. etc. et ad instantiam N. de N. principalis, grauetur N. ex aduerso principalis per executores in solidum, seu Carolenos tres, vel tot. quolibet die, donec, et quousque eadem effectus, per verbum credit, vel non credit responderit positionibus in Actis datis, quoniam, etc. Citato dicto N. et contumace. Dominus ita mandauit. Hac die . . . mens. . . . An . . .

N. Actuarius etc.

22 Si verò pars contumax, & grauata perseuerauerit in pertinacia, & noluerit respondere positionibus, tunc Iudex declaret illas haberi pro confessatis; concurrentibus requisitis notatis per Franch. in *ca. 2. nu. 2. de confess.* Seraphin *decis. 408. n. 4.* & Diaz *in reg. 565.* vbi ponit multas declarationes.

Potest tamen contumax in non respondendo suam contumaciam purgare, respondendo antequam Iudex interloquatur super eis, & postea quandocumque, re tamen integra, Salust. Tiber. *in Prax. l. 2. c. 13. n. 14.* Scacc. *de iudic. l. 2. c. 7. n. 73.* Contumacia verò defuncti non nocet hæredibus, vt aduertit Speculator. *de positionib. §. 9. sub. litt. E. vers. adde ut.*

Tale autem, vel simile Decretum fieri solet contra non respondentem positionibus, videlicet.

Decretum contra non respondentem.

Et per Dominum, etc. Visa contumacia N. de N non respondentis, nec respondere volentis positionibus pro parte N. de N. datis fuit prouisum, et decretum, quod dictus N. de N. habeatur pro confesso, etc. et pro tali haberi mandatur, etc. et ita per hoc suum, etc.

Vel alio modo

Qui Dominus ; &c. Visa contumacia N. non respondentis positionibus pro parte N. datis , pronunciauit dictum N. haberi pro confesso , & pro tali haberi voluit , & mandauit , omni modo meliori , &c.

Tutior tamen via erit grauare contumacem pro habenda faciliori responsione, quia plus timetur interesse præsens, etiam minimum, quam malum futurum etiam maximum.

23 Nota tamen hîc, quòd positiones prononciatæ pro confessatis, *iuxta d. cap. 2.* vbi Gloss. *in verb. pro confesso. de confess. in 6.* & ibi etiam DD. plenè probant contra contumacem in non respondendo. Text & Gloss. *in d. cap. 2.* Seraphin. *decis. 905. num. 1.* & Caualer. *decis. 562. num. 1.* Limitatur tamen multis modis per Ridolphin. *in Prax. d. par. 1. cap. 10. num. 95. cum plurib. seqq.*

24 Appellatio autem à pronunciatione prędicta, quod positiones habeantur pro confessatis, cum sit interlocutoria, non datur. Gloss. *in cap cupientes , vers. expectare de elect. in 6.* Bald. *cons. 269. num. 1. in fin. lib. 1.* Guid. Pap. *dec. 220.* Mat. Antonin. *lib. 2. var. resol. 4. num. 13.*

25 Potest tamen respondens positioni suam confessionem reuocare incontinenti, etiam non docto de errore. Gabriel. *de confess. conclus. 6. num. 4. & 10.* Cardin. Tusch. *litt. P. conclus. 391. num. 1. & seqq.* Incontinenti autem dicitur infra triduum, & antequam confessio fuerit à parte acceptata. Gabr. *vbi sup. num. 12.* & Tusch. *ibid.*

26 Sed quæritur, an, qui tenetur respondere positionibus, possit petere terminum ad deliberandum, asserens non bene recordari?

Respondetur affirmatiuè, secundum Speculator. *de position. §. 6. vers. quid si interrogatus.* Sed in Regno *per d. Pragmat. Quinta die ;* aliter est dicendum, quia partes respondere debent vicissim per verbum , *credit* , vel *non credit* , sine temporis interuallo.

27 Tandem notandum est, quod post examen partium super positionibus hinc inde factis , dari debet copia eisdem partibus tam de positionibus , quam de responsionibus super eis infra duos dies continuos à die responsionis , vt possit videri id , in quo quisq; releuatur ab onere probandi, quia ad hunc effectum inuentæ sunt. Abb. *in suo tract. qui inscriptus est: Iudiciarius ordo. chart. 11.* vbi multa alia ad materiam positionum vtilia refert, & notatur *in d. prag. quinta die.*

28 Et pro complemento notandum est etiam , quod positiones debent esse simplices, idest sine ambiguitate, vel obscuritate. Ludouic. Rom. *in l. 1. §. si quis simpliciter in 1. col. ff. de verb. obligat. per text. in cap. 1 ver. simpliciter. de Summ. Trinit. & Fid. Cathol.* Ioan. de Arnon. *in suis singular. singul. 7.*

Et propterea non debent esse captiosæ , vt si ponatur, *An N. sit vir bonus , nec nè qui suus aduersarius est* , nam tali casu ; non tenetur altera pars respondere tali positioni, secundum Felin. *in cap. fin. de presumpt. col. 4.* quia continet turpitudinem per Gloss. & DD. *in l. qui iurasse §. si pater ff. de iureiur.* & insuper est captiosa, quia si confiteatur N. esse bonum, tenebitur ad solutionem eius, quod petitur, & si negabitur, infamabit. Quidquid dicat Ioan. de Anan. *in cap. in ciuitate. col. 8. de vsur.* Vnde firma remanet conclusio cum Felin. & Alijs, quod huiusmodi positionibus sic captiosis non sit respondendum , per Gloss. *in cap. 2. verb. rationabili de confess. in 6.*

29 Solet aliquando Reus in iudicio fateri debitum, & contenta in libello, seu positionibus Actoris esse vera, & tunc partes Iudicis in confesso, non sunt, nisi in condemnando. *cap. praterea de transaction. & l. proinde. ff. ad leg. Aquil.* nisi ex priuilegio, statuto, vel consuetudine detur aliqua dilatio ad soluendum ; vel sit ex personis quibus non præiudicat confessio, quæ continetur his versibus.

Maior, sponte, sciens , contra se, vbi ius sit ; & Hostis
Certum , lis; fauor , ius , nec natura repugnat .

de quibus agit , latè Gloss. *in cap. ex parte verb. confess. de confess.* vbi etiam Abb.

Vnde si veniat condemnandus, poterit fieri infrascriptum, vel simile decretum , videlicet.

Decretum contra confitentem contenta in libello, vel Positionibus.

Qui ; &c. Viso libello , (vel Positionibus) in Actis producto , (seu productis) ac confessione talis N. Rei conuenti pronunciauit dictum Reum conuentum teneri , & obligatum esse ad soluendum scuta tot . . . dicto N. vel ad faciendum tale quid &c. vt in petitione, mandatumque necessarium , & opportunum quodcumque pro petitis , & expensis relaxauit, omni modo , &c.

30 Quod si Reus sit contumax in respondendo , fit decretum, vt sequitur.

Decretum in contumaciam.

Qui, &c. Visa petitione N. contra talem N. producta, & contumacia eiusdem talis N. Rei conuenti nihil excipientis contra dictum libellum exequationem contra dictum talem N. pro petitis, & expensis relaxauit omni modo , &c.

31 Si verò occurret reuocari supradictum decretum mandati relaxati in contumaciam, fiat infrascriptum, vel simile decretum, videlicet.

Reuocatio decreti in contumaciam.

Qui , &c. mandatum contra N. ad fauorem N. in contumaciam relaxatum pro summa scutorum tot , occasione , de qua in Actis , &c. reuocauit , refectis tamen expensis , copiamque petitionis decreuit , cum termino dierum tot . . . ad respondendum , &c. omni modo , &c.

32 Est tamen aduertendum, quod maior condemnari potest in expensis, vt supra, sed minor recuperat tenutam , sine refectione expensarum. Ioan. Andr. *in addit. ad* Speculat. *lib. 2. rubr. de prim. decr. §. 3. in cap. Rostat , num. 11. litt. S.*

SVBSECTIO QVINTA.

De Articulis.

SVMMARIVM.

1 *Citatio ad videndum iurare testes examinandos super articulis est de substantia.*
2 *Articuli quales esse debent.*
3 *Articuli conditiones quasdam habere debent.*
4 *Articulorum simplicitas in quo consistat.*
5 *Articuli impertinentes duobus modis dicuntur.*
6 *Articuli præsentati probari debent altero ex tribus modis.*
7 *Confessio iudicialis, & extraiudicialis, quæ?*
8 *Depositio rei principalis super articulis qualis esse debet.*
9 *Depositio prædicta quando fieri debeat.*
10 *Depositio huiusmodi per quos fieri debeat.*
Depositio principalis absentis, cuius expensis facienda.
11 *Scriptura publica probant articulos , & qualiter producenda.*
12 *Scriptura priuatę ; vt probent , debent per testes roborari .*
13 *Scriptura, vt probent, præsentanda sunt infra terminum, de iure Regni, secus de iure communi.*
14 *Articuli, & positiones promiscuè ponuntur.*
15 *Articuli non releuantes, impossibiles, impertinentes, & inuerisimiles admitti non debent.*
16 *Quando dicantur non releuantes, vel impertinentes.*
17 *Articulans non fatetur in articulis contenta ; nisi iurauerit.*
18 *Articulans tenetur specificare materias, & iurare in articulis contenta esse vera.*
19 *Articulorum forma secundum stylum Vrbis.*
20 *Articulorum forma secundum stylum Regni.*
21 *Articulorum præsentatio.*
22 *Articulorum admissionis decretum.*
23 *Articulorum resecatio qualiter formando.*
24 *Interpres in examine testium adhibetur solum de stylo Romanæ Curiæ.*
25 *Protestata in Actis adimplenda sunt specificè.*
26 *Interrogatoriorum forma secundum stylum Romanæ Curiæ.*

27 *Inter-*

27 *Interrogatoriorum rejectatio quomodo formetur.*

28 *Cautum actorum inchoatio, secundum stylum Romanæ Curiæ.*

29 *Articulorum copia danda est parti aduersæ, sed prius examinata; copia verò interrogatoriorum non datur.*

30 *Interrogatoria quare introducta.*

31 *Examen testium sine interrogatorijs valet.*

32 *Non valeret tamen, si præcessisset protestatio.*

33 *Valeret autem, si pars citata ad dandum interrogatoria, non dedit.*

34 *Interrogatoria superflua, & impertinentia resecari debent per Iudicem.*

1 QVoniam aliquando positiones negantur ab aduersario, & propterea altera pars ponens, cum non sit releuata ab onere probandi, tenetur suas probationes facere per testes, vt doceat de solutione, vel de alijs sibi præiudicialibus. Ideo sunt in Actis producendæ positiones ipsæ in vim articulorum, & super eisdem debent testes examinari. Quod si non fuerint datæ positiones, vt fit in quibusdam Curijs; tunc ad docendum de prædictis, exhibendi erunt articuli, & super eis testes producendi, & examinandi. Sed in quolibet ex prædictis casibus citanda erit pars aduersa, in primis & ante omnia ad videndum iuramenta testium, cum citatio huiusmodi sit adeo necessaria, vt si omittatur, examen esset nullum. c. 2. vbi Abb. *de testibus, l. si quando* vbi Gloss. Bald. & Castrens. *C. de testib.* Vellet. *in Prax. lib. 6. cap. 2. num.* 1. Marant *in specul. aur. par. 2. partis sextæ principal. act. 6. num.* 1. Gregor. *decis. 268. num.* 1. Caualer. *decis.* 275. *num.* 1. Buratt. *decis. 169. num. 9 & decis* 506. *num.* 4. Nec est Iudicis arbitrii in iudicis. Rot. *penes* Buratt. *decis.* 156. *num.* 11. *& decis.* 324. *num.* 5.

Fallit tamen quando citatio facta fuisset ad omnia ad causam pertinentia. Rot. *decis. 557. num. 1. sub par. 4. recent.* Beltram. ad Gregor. *dec.* 268. *num.* 12.

Fallit secundo quando decretum admissionis ad probandum fuit parti intimatum: quia in his continetur virtualiter citatio ad videndum iurare testes, Beltramin. ad Gregor. *d. decis. vbi sup.* Andr. *decis* 41. *n.* 6.

Fallit tertiò quando partes produxerunt testes infra terminum, & examinari fecerunt Seraphin. *dec.* 857. *n.* 26 Buratt. *decis.* 314. *num.* 8. vbi alias Rotæ decisiones cumulat. Caualer. *dec.* 322. *num.* 5.

Fallit quartò, quando pars, vel procurator fuit præsens in monitione Iudicis ad videndum iurare testes; quia præsentia supplet defectum citationis Rot. *dec. 79. n. 5. p. 5. recent.* Seraphin *dec.* 388. *n.* 4. Ferentill. ad Buratt. *dec.* 118 *num.* 19. *litt.* B. Greg. *dec.* 576. *n.* 1. *&* 2.

Fallit quintò, quando pars habuit notitiam Seraphin. *decis.* 1024. *num.* 4. Ferentill. *vbi proximè*, cum Alijs per illum cumulatis.

Quando verò fuit præfixus terminus probatorius, sustinetur citatio pro integro termino. Bald. *in d. l. si quando num.* 11. *C. de testib.* Rot. *dec.* 307. *num. 9. par. 1. recent.* Quod si non fuit præfixus terminus probatorius, & fuit facta pro singulis diebus, & horis, sustinetur per duos dies, post illius executionem. Rot. *vbi proximè*, & *dec. 52. num. 8. p. 3. recent.* Citatio autem prædicta fieri debet, post productionem positionum, si reproducantur in casu negationis, vt diximus, in vim articulorum; & tunc sunt admittendæ cum clausula. *saluo iure impertinentium, & non admittendorum, & saluis exceptionibus partis aduersæ, &c.* vt fit in productione articulorum; Vel post productionem articulorum.

2 Qui quidem esse debent simplices, & non captiosi; factum & non ius continentes & in illis formandis debet multum laborare procuratur, vel aduocatus, quia hodie sunt lapis angularis iudicij, sicut olim erat litis contestatio secundum Bald. *in cap. 1. de lit. cont.* nam concernunt victoriam causæ, quia super articulis fiunt probationes, quibus postea deuenitur per iudicem ad sententiam diffinitiuam condemnatoriam, vel absolutoriam, vnde Vrsill. *super decis.* 7. Afflict. affert vulgare adagium Curialium. *Nell' Articuli sono li pericoli.* Hinc. Ioan. Andr. *in addit. ad Speculat. lib. 2. de teste. §. 5. incip. Nunc videndum in princip.* inquit, quod modus articulandi continet summum gradum in iudicio, ideo monet Doctores Curiam intrantes, ne soli caplie huiusmodi partem articulandi exerceant in principio; sed antiquis aduocatis assistant, vel secundum procuratores expertos habeant.

3 Quapropter expedit quidem, imò necessarium existimo percurrere, quamuis breuiter, qualitates quasdam & conditiones requisitas, adhoc, vt articuli approbentur in causis, & sint validi pro vtilitate partis articulantes.

Prima igitur qualitas, seù conditio est, vt locutio seù modus exprimendi factum in articulis, sit articulata, idest distincta, ita vt articuli sint clari, secundum Felin. *in cap. 2. de appellat.* Claritas enim in articulis summopere commendatur, adhoc vt testes possint de facili respondere ad contenta in articulis.

Secunda qualitas est, vt articulus summatur ex partibus substantialibus libelli. Bal. *in l. vinum n. 21. ff. si cert. pet. & in l. 2. §. quod obseruari C. de iureiur. propt. cal.*

4 Tertia qualitas est, vt Articuli sint simplices, & non captiosi, factum, & non ius continentes, quæ verba declarat Gloss. *in cap. 2. de confess. in 6.* Simplices, idest sine obscuritate, vt testes valeant respondere; non captiosi, idest sine inuolucris verborum, factum, & non ius continentes; idest vt non contineat iuris dispositionem, sed simplex factum, vt si quis probare intenderet in articulis, quod furiosus testamentum facere non potest, neque impubes, *iuxta text. in §. præterea, cum seqq. instit. quibus non est permiss. fac. test.* Talis enim articulus procedere non potest, quia testes non possunt hoc scire cum sit quid iuris, ideo narrari debet solum simplex factum scilicet tempus ætatis, quo fecit testamentum. &c.

Quarta qualitas est, vt articuli præsententur intra terminum datum ad probandum, de quo in Regno adest *pragm. præcet. incip. Quoniam diu in princ.* & notat Afflict. *in constit. Regni, lite legitimè contestata.*

5 Quinta qualitas est, vt articuli non sint impertinentes, secundum Bartol. *in l. si duo patroni. §. idem Iulianus ff. de iureiur.* Dicantur autem impertinentes duobus modis Primò, quando non probant directè, vel indirectè factum, de quo agitur. Secundo, quando sunt omninò contra articulis partis aduersæ præiudicant, vt in prima et Hattiua Franch. *decis.* 220. Hinc est, quod seruatur in practica; vt articuli recipiantur cum clausula; *saluo iure impertinentium, & non admittendorum ex nunc prout tunc facta publicatione. &c.* Non facta autem hac protestatione procedatur ad vlteriora vsq; ad publicationem in causa, vt aduertit Franc. *d. decis* 22. Erit tamen notandum, quod si fuerit oppositum de reiectione articulorum impertinentium, & iudex nihilominus ad vlteriora processit, & pars appellauit, processus compillatus erit nullus Capic. *dec.* 28. *n.* 9. reliqua vid. inferius *n.* 16.

6 Sexta qualitas est, vt articuli præsentati verificentur, & probentur. Potest autem probatio fieri tribus modis, scilicet per testes, per confessionem & per instrumenta, vel alias scripturas. Primò per testes probantur articuli; illi verò de iure communi debet esse duorum. *cap. in omni §. 1. q. 4. cap. licet de testibus, & l. vbi numerus, ff. de testib.* Sed de iure Regni Neapolitani, in eodem Regno requiruntur in quolibet articulo septem testes, nisi effectiuus in factis in antiquis, in quibus necesse est, vt examinentur decem testes in quolibet articulo, *vt habetur in pragmat. incip. statuimus sub tit. de testium refrenatione.* De superfluo autem numero testium refrenando agemus *in seq. sub. n.* 32. Secundò probantur articuli per confessionem, quæ quidem potest esse duplex; iudicialis scilicet, extra iudicialis.

7 Iudicialis est illa, quæ fit in iudicio per depositionem principalis.

Extraiudicialis verò de illa, quæ fit extraiudicium, & hæc probatur per testes tantum. De quibus agitur per DD. apud Marant. *in specul. 6. p. act. 5. in princ.* De iudiciali autem confessione, quæ nascitur ex depositione principalis, adhoc, vt Reus releuetur ab onere probandi agitur *in cap. 2. de confess. in 6.* & ibi DD. & de iure Regni agitur *in constit. incip. partes inuadentes, & in plurib. Ritib. Magn. Cur. Dicat. scilicet* 70 79 93. 120. *&* 153. *& Pragmat. quamen diu* in qua disponitur in principio, vt ambæ partes teneantur respõdere positionibus intra tres dies, sine præsentia aduocati, & procuratoris per verbum, *credit*, vel *non credit*, quod est veritatis expressiuum, vt aduertit Speculat. apud Mar. *vbi supra act.* 4.

8 Sunt tamen in huiusmodi depositione vti principalis notanda quædam in practica Regni.

Quorum Primum respicit modum petendi istam depositionem

nem à principali, qui est, vt aduersarius collitigans dicat. *Peto N. de N. examinari, tamquam legaliorem, & magis informatum in causa, de qua agitur, &c.* Ita colligitur *ex d. rit. 7.* Quæ depositio debet fieri medio iuramento principalis deponentis de veritate dicenda super omnibus contentis in positionibus, seù articulis super quibus erit interrogandus, *vt colligitur ex d. rit. 79.*

Aduertere tamen debet deponens vti principalis, vt non neget factum principale ver. grat. Matrimonium, consanguinitatem, affinitatem, Gradum, dignitatem, officium, &c. ad euitandum periurium, vt colligitur *ex dicta pragmat. quinta die, §. decernentes, & ex pragmat. 3. de offic. Sac. Reg. Cons.* Obseruatur etiam in recenti Practica ex *Rit. pract. 76. & 93.* vt quando vna ex partibus requisita fuerit, vt deponat vti principalis, & recusauerit deponere, non statim procedatur ad condemnationem, quod habeatur pro confessa, sed bene debent præcedere tres monitiones. Exempli grat. citatur N. de N. vt deponat, ipse recusat, tunc fit primum præceptum, seù decretum, *vt infra biduum veniat ad deponendum vti principalis, aliàs, &c. & intimetur*; si elapso biduo non deposuerit, fit aliud decretum, seù præceptum, *vt infra aliud biduum deponat, & intimatur.* Quo secundo elapso, fit tertium præceptum, vt *infra triduum præcisè & peremptoriè deponat* cum comminatione, quod si non deposuerit, habebitur pro confesso.

9 Secundum notabile respicit tempus, intra quod peti debet depositio vti principalis. In quo licet diuersis ex causis pluries emanarint quidam Ritus inter se contrarij, *nam in Rit. 70. prac.* disponitur, vt huiusmodi depositio sit petenda intra terminum ad probandum datum, *in Ritu verò 77.* habetur, posse illam peti quandocumque, *in Rit. autem 93.* inuenitur dispositum, quod peti possit à principio litis vsque ad publicationem in causa faciendam, & tandem *prællegat. pragmat. quinta die*, habetur esse petendam intra tres dies post dationem termini in causa. Tamen his non obstantibus in recentissima praxi seruatur, quod ista depositio principalis peti possit, omni tempore, etiam post publicationem in causa factam, vt obseruat Franc. *d. dec. 220. n. 5.*

10 Tertium notabile respicit personas, à quibus petitur, vt deponant; quæ quidem sunt Actor, & Reus, nam ambæ partes tenentur respondere positionibus, seù articulis, vt æqualiter possint ex confessione alterutrius releuari ab onere probandi, vt colligitur *ex Auth. Principales, C. de iureiur. propt. calumn. & ex d. pragm. quinta die.* Idem dicendum est de procuratore, qui defendit aliquem in iudicio, nam & ipse tenetur respondere positionibus, seù articulis, dummodo habeat speciale mandatum ad respondendum super illis, vt aduertit Carauit. *super d. Rit. 70.* & dictum est supra de positionibus. Et similiter tutor qui interuenit nomine pupilli, tenetur deponere vti principalis, *iuxta tradita in l. 2. §. obseruari ff. de calumn.* sequitur Rouit. *in d. pragmat. quinta die.* Vbi ait, huiusmodi depositionem, vti principalis, posse peti etiam ab vniuersitate, vt scilicet fiat à decem ciuibus senioribus Ciuitatis, vel loci, de cuius interesse agitur. Et ita practicatur.

Sed quæritur, cuius expensis sit examinandus principalis, sit sit absens, expensis ipsiusmet absentis. An verò illius, qui petit eius depositionem?

Respondetur cum distinctione: Aut enim quæritur de expensis faciendis, ratione litterarum commissionalium, quæ committuntur ordinariis locorum pro recipienda depositione principalis, & tali casu soluuntur ab eo, qui petit depositionem principalis. Vinc. de Ann. *in singular 405.* Aut quæritur de expensis soluendis eidem officiali recipienti depositionem, & tunc illæ solui debent à principali, qui examinatur; Ratio est, quia ipse principalis est causa soluendarum expensarum, Franch. *dec. 132. nu. 7. vers. hodie.*

11 Tertius modus, quo probantur articuli vt diximus *sup. num. 6.* est per instrumenta, & alias scripturas publicas, vel Priuatas in vim probationis, nam omnis scriptura venit appellatione instrumentorum, dummodo possit causam instruere *l. 1. ff. de fid. instrum.* Glos. & DD. *in rubr. C. de edend.*

Est tamen aduertendum, quod instrumenta præsentari possint in iudicio tribus modis. videlicet via executiua: criminaliter, & via ordinaria. De primis duobus modis nihil ad Nos, cum respiciant a liquidationem instrumentorum, secundum formam *Ritus Magna Curia Vicaria 166. & 179.* de qua agit Marant. in Specul. & Foller. *ibid. 6. par. act. 8. à num. 1. vsque ad 32.* & quædam pauca dixim. sup. *sect. 1. subsect. 3. num. 5.* Quo verò ad vltimum modum probandi via ordinaria, est notandum, quod instrumenta de iure Regni sunt producenda in charta membrana, seù pergamena aliàs non faciunt fidem vt habetur, *in constit. Regni, incip. Consuetud. nem quamdam*; & debent habere solemnitates requisitas ab alia *Constitut. incip. Instrumentorum robur*, scilicet, vt sint in forma probante, idest subscripta à Notario, iudice ad contractus, & a testibus.

12 Scripturæ verò priuatæ possunt produci etiam in charta de papyro. Secundum Luc. de Pen. *in l. ad inferiorum, col. 4. ver. item scias. C. ad apoc. publ. libr. 10* sed vt faciant fidem, requiritur, vt sint per testes roboratæ. Bart. *in Auth. At si contractus. C. de fid. instrum.* vbi etiam Alii *& in l. scripturae. C. qui potior. in pign. hab. & in l. admonendi ff. de iureiur. & in l. publicati. C. de testam.*

Productio autem instrumentorum, & scripturarum facienda est infra terminum datum ad probandum per omne genus probationis, secundum Alex. *in l. item illa ff. de constit. pecun. in addit. ad Bart.* Aliàs. vt probarent, si producerentur extra terminum, esset necessarium, vt productio fieret citata parte Bal. *in l. si quando in fin. C. de testam.* Ludouic. Roman. *in cons. 176. col. 2.* & aduertit Marant. *vbi sup. d. act. 8. nu. 35.* & notat Afflict. *in constit. Regni incip. Cordi Nobis in 9. notab.*

13 Est tamen notandum, quod in vim probationis scripturæ produci debent infra terminum probatorium vt supra diximus; Sed de iure communi præsentari possunt etiam post terminum quandocumque vsque ad conclusionem in causa exclusiuè. *cap. cum dilectus, de fid. instrum. & cap. fin. de testib.* & notat Bald. & DD. *in l. certi condictio, §. quoniam ff si certum pet. & l. ampliorem. C. de appellat.* nisi iusta causa intercedat, nam tunc etiam post conclusionem in causa admittendæ essent scripturæ. Andr. de Isern. *in const. Regni incip. iurisperitorum. col. 1.*

Et licet de iure Regni producendæ essent infra terminum probatorium, secundum *constit. incip. litè legitimè contestata*, & non post; de quo etiam *est Ritus M. C. V. 21. & 159.* in quibus idem cauetur tamen quoad hoc ista constitutio non seruatur, neque dicti Ritus, per Regiam nouellam, *pragm. incip. Cursu dilationum*, in qua cauetur, quod scripturæ producantur infra quatuor dies vtiles à die publicationis; quando nulla fuit petita repulsa; sed si repulsa facta fuerit, tunc isti quatuor dies currunt à die publicationis in causa repulsæ, vnde cum hodie sic seruetur, videtur correcta *d. constitutio; litè legitimè*, & simpliciter dicti Ritus. Et consequenter seruatur dispositio iuris communis *d. c. cum dilectus de fid. instrum.* Idem tenet Afflict. *in constit. prec. litè legitimè contest. in 13. notab. in 4. q.* vbi ait, quod regulariter scripturæ producuntur vsque ad conclusionem in causa exclusiuè, exceptis 15. casibus, quos ibi refert. Est bene verum, quod quando producitur scriptura post conclusionem, recipitur ab Actuario, & non ponitur in processu, sed extra illum; & Iudex vtitur illa ad sui instructionem tantum, & non in vim probationis, & ita hodie seruatur: quod est conforme Ritui prædicto 159. *in fin.*

Qui, &c. mandauit iura producta recipi, & poni ad partes, & non poni in processu, sine nouo decreto, omni modo, &c.

De reliquis quoad materiam instrumentorum, vid. Specul. *in libr. 2. rubr. de instrumentor. edit. per tot. &* DD *in d. cap. cum dilectus, & cap. scripta verò, & cap. cum Ioannes de fid. instrum. & sup. sect. 1. subsect. 5.*

14 Est tamen aduertendum, quod licet Articuli promiscuè nominentur Articuli, & positiones vt obseruatur per Gregor. *dec. 385. nu. 4. & dec. 577. nu. 4.* & per Regnicol. Carauit. & Franch. quos allegaui *subsect. praced. num. 15.* tamen si constaret, illos non esse Articulos, sed Positiones, ea est ratio de eis habenda, sicut de positionibus. Greg. *d. dec. 577. nu. 4.* Censentur autem Positiones si fuit præfixus terminus parti ad respondendum illis, Greg. *dec. 365. n. 4.*

Aduertendum est secundò, quod Articuli releuantes partem in aliquo, admitti debent, tam de iure, quam de stylo Curiarum, vt tenet Rot. Romam. *dec. 416. nu. 7. & 10. part. 5. recent.* etiam si concernant obiecta. Rot. *dec. 661. num. 2. part. 8. recent.* Vel quando specificant materias melius, quam primi. Rot. *dec. 315. n. 14. par. 5. recent.*

15 Illi

15 Illi verò, qui non sunt releuantes, sed vel impossibiles vel impertinentes, non sunt admittendi. Rot. *dec. 149. n. 3. & dec. 661. nu. 1. in fin. par. 3 & dec. 416. nu. 10. par. 5. recent.* Neque si continerent inuerisimilia. Rot. *dec. 2, 6. num. 9 par. 6. recent.* Neque illi, qui victoriam causæ non concernunt, aut concludunt. Rot. *dec. 177. n. 4. par. 6. recent.* Contrarij tamen sunt admissibiles. Buratt. *dec. 351. nu. 2.*

16 Impertinentes autem, aut irreleuantes, vltra ea, quæ diximus *sup. nu. 5.* dicuntur articuli, qui aliqoid continerent, quod probatum non releuaret. Rot. *decis. 589. nu. 1. p. 2. & dec. 634. n. 1. p. 4. recent.* Duran. *dec. 121. nu. 1.*

Casu verò, quo dubitaretur, an sint releuantes, vel irreleuantes, sunt potius admittendi; quam recipiendi, Vestr. *in Prax. lib. 5. cap 15. n. 7. &* Grauat. *ad eumd. Vest. d. lib. 5. c. 14. nu. 27.* Rot. *dec. 503. n. 7. p. 2. rec.* Buratt. *dec. 28. n. 4.*

17 Aduertendum est tertiò, quòd licet Articulans non fateatur, vt tradit Io. Andr. *in c. fin. in princ. de iureiur. in 6.* Alex. *cons. 80. nu. 10. lib. 2.* Seraphin. *dec. 1054. num. 2.* Buratt. *dec. 500 nu. 10.* Duran. *dec. 33. num. 17.* Rot. *decis. 201. nu. 21. par. 5. recent.* Nisi dati sint in Actis medio iuramento tactis, &c. Beltram. *ad Gregor. dec. 143. n. 5.* quia tunc planè probant contra articulantem Gregor. *decis. 215. nu. 2.* nisi doceatur de errore. Ferentill. ad Burrat. *d. dec. 690. nu. 16.* etiam si non sint à Iudice admissi, Ferentill. *ib. nu. 15.*

18 Tamen articulans ipse tenetur specificare materias, & iurare contenta in articulis esse vera. Vestr. *in Pr l. 6 c. 2. nu. 19,* vbi tamen ait, hoc non procedere, parte nõ opponente Petere autem debet pars aduersa hoc iuramentum, quia talis confessio, omnia scilicet in articulis esse vera, facta cum iuramento, habet vim confessionis iudicialis. Gregor. *decis. 385. nu. 3. & ibi.* Beltram. *nu. 5. & decis. 408. n. 1.* & non poterit amplius postea huiusmodi confessionem reuocare. Grauat. *ad Vest. in Prax. lib. 5. c. 14. n. 16. cum seq.* vbi multa alia vtilia congerit.

18 Articuli autem hodie fieri solent, iuxta stylum Curiæ, & Regionis, in quibus fiunt, sub quibusdam formulis diuersis, secundum facti contingentiam. In Curia Romana fiunt infrascripto modo, videlicet.

Articulorum Formula.

Articulos infrascriptos dat, facit, & exibet, & producit procurator, & eo nomine N. de N. in causa, quam habet cum N. de N, petens recipi, & ad probandum admitti in Curia, & extra, & super eis Testes inducendos; seruatis seruandis examinari, omni, &c. Deducens, &c. Ad superfluam tamen probationem non se astrigens, de quo, &c. solemniter, et expressè protestatur; omni, &c. Saluo iure; &c. & non solum, vt supra, sed omni alio meliori modo, &c.

In primis hic loco Articulorum repepit omnia iura, Instrumenta, scripturas publicas, & priuatas, &c. in quorum &c ex quibus, &c. licet, &c. tamen ad maiorem cautelam, & quatenus opus sit, probare vult, & intendit, vulgari sermone, videlicet.

Primo, che la verità fù, & è, che Titio N nel mese di Luglio del presente anno 1664. pagò, & effettiuamente sborsò di contante in Roma, scudi cinquecento moneta à Caio N. auuersario, e così, &c.

Secundo, che detto Caio N. Auersario all'hora si chiamò, dichiarò, o tenne quieto, pagato, o sodisfatto di tutto quello, che detto Titio N. gli doueua fin'à quel giorno, e ne fece à lui quietanza finale, e patto di non domandarli più cos'alcuna; e così, &c.

Terzo, che delle cose sudettene fù, & è publica voce, e fama palam, &c.

Hoc più nunc, &c. saluo iure, &c. non se tamen astringens, &c. omni, &c.

Nomina testium;

N. de N. Romanus degens in Regione N. propè N.

N. Neapolitanus degens in Regione N. in domib. N. propè N.

N. de N. &c. & sic de singulis.

20 In Regno verò Neapolitano articuli fiunt alio modo. Et in equibusdam Curijs formantur, vt sequitur videl.

Hæc infrascripta offeruntur probanda per N. de N. Actorem, Vel propartè N. Actoris in causa, quæ vertitur inter ipsum N. & Titium. N Reum conuentum in hac Curia N. Vel in præsenti causa, quam habet coram Domino N. ordinario, &c. siuè Delegato, &c. non se astringens, &c. deducens omne ius, &c. saluo iure, &c. omnis, &c.

In primis il sudetto N. de N. pone, o vuol prouare, come nel mese N. del presente anno N. prestò gratiosamente ducati cento à Titio N. Il che è vero, &c.

Secondo pone, e vuol prouare, come detto Titio riceuè in sue mani detta moneta contante d'argento li detti ducati cento. Il che è vero, &c.

Terzo pone, o vuol prouare, come detto Titio promise al detto N. de N. di restituirli li detti ducati cento frà tre mesi, senza replica veruna. Il che è vero,

Quarto pone, e vuol prouare, che dopo passati li detti mesi tre non l'hà mai più restituiti li detti ducati cento non obstante d'hauerceli più volte domandati esso medesimo, e fattili domandare anche da altri. Il che è verò, &c.

Item pone, e vuol prouare come delle cose sudette n'è publica voce, e fama, publico, notorio, e manifesto in tutta la Città N ò Terra N. ò nel Vicinato, o Popolo, o maggior parte di esso, &c. e così fù, & è, &c Item hac, & Alia, si qua de nouo. &c. salue iure, &c. non se astringens, &c. non solum isto sed omni meliori modo, &c.

Nomina Testium.

N. N. N. & N. &c.

21 Productis articulis solet per notarium seù actuarium causæ fieri præsentatio more solito, vel decretom, vt infra, videl.

Articulorum præsentatio.

Die... mensis.... Anni.... in ciuitate N. præsentati fuerunt articuli prædicti, per N. de N. procuratorem N. petentem admitti, &c. infra terminum probatorium, &c. qui fuerunt admissi si, & in quantum, &c. saluo iure impertinentium, &c. & ita, &c. in quorum fidem, &c. die quo sup. &c.

N. Actuarius, &c.

Vel alio modo.

Die.... &c. præsentati coram Reuerendissimo Domino Generali Vicario N per comparentem petentem. &c.

Admissionis Articulorum decretum.

22 *Et per ipsum Reuerendissimum Dominum Generalem Vicarium N. Actuarius, eo visis omnibus. &c. fuit prouisum, & decretum, positione, seù Articulos prædictos præsentatos per N. in causa vertente in hac Episcopali curia cum N. occasione. de qua in actis, &c. fore, & esse admittendos si, & in quantum, saluo iure impertinentium. & non admittendorum, prout sic admitti, & non alias, &c. Testesque in eis descriptos iurari: & examinari mandatur, & copia volenti decernitur, cum termino ad dandum interrogatoria trium dierum, alias examinari sine, saluis exceptionibus. tam contra personas, quam contra eorum dicta, & petitum iuramentum suppletorium reseruatur, &c. & ita per hoc suum, &c. Prouisum die... &c.*

Vel alio modo.

Qui Dominus; etc. positiones, seù Articulos prædictos admisit si, et in quantum, saluo iure impertinentium, et non admittendorum, testesque in eis descriptos iurari, et examinari mandauit, et copiam volenti decreuit cum termino ad dandum interrogatoria trium dierum, alias mandauit examinari sine, saluis exceptionibus, tam contra personas, quam contra eorum dicta, et petitum iuramentum suppletorium reseruauit, omni modo, etc.

23 Si vero Articuli sint impertinentes, tunc index reuocare potest; mediante infrascripto, vel simili decreto, videlicet.

Rese;

Resecatio Articulorum,

Et per Reuerendissimum Dominum Generalem Vicarium N. visis, et attentis, etc. fuit prouisum, et decretum, articulos productos pro parte N. contra N. in causa, quam cum eo habet, occasione de qua in actis, cum eorum aliqui sint impertinentes, illos fore, et esse resecandos, et abolendos, prout resecari, et aboleri mandatur primus seù Tertius, seù Quartus, &c. qui incipit sic, &c, et ita per hoc suum, etc, omni, etc.

24 Solet aliquando occurrere, quod facta productione articulorum per actorem Reus in termino comparet in iudicio; & protestatur non debere admitti articulos, nec debere procedi ad vlteriora in causa in præiudiciũ obligationis cameralis, vel mandati expediti, & relaxati, vel iudicij executiui & simil, vel salute admitti saluis iuribus, &c. & non examinari testes, nisi specificatis materijs, nominibus, cognominibus, patria, habitatione, & exercitio ipsorum testium medio iuramẽto tactis, &c. & dato termino competenti, & intimatis die, & hora certis, ad effectum dandi interrogatoria, alias, &c. & vbi ait consuetudo examinandi testes cum interprete, vt fit in curia Romana, & in quibusdam alis curiis, potest addi in protestatione; & ad effectum conducendi interpretem, &c. aliàs, &c. Interpres autem adhibetur solum de stylo Romanæ Curiæ, vt diximus Beltram, ad Gregor. *decis.* 331 *numer.* 23. vbi etiam ait, quod de iure communi non adhibetur, & proinde examen sine illo est validum. Vbi tamen adhibetur, iurare debet de fideliter interpretando. Sallust Tiber. *l.* 1. *c.* 14. *nu.* 4. vbi etiam, quod potest addere interrogatoria ad causam pertinentia, non autem impertinentia.

Quod si pars citata ad conducendum interpretem, alias ad videndum examinari sine, vt fit in curia, illum non conducit diebus, & horis intimatis, examen validum erit sine illo. instante tamen parte testes possunt repeti. Seraphin. *decis.* 1229. *num.* 6.

25 Facta sopradicta protestatione, debet actor adimplere omnia protestata per Reum, adhoc vt possit procedi ad vlteriora in causa, examinando testes, alias non posset. Vestr. *in Prax. l.* 6. *c.* a *num.* 19. Quibus omnibus adimpletis, intimatur eidem Reo ex diuerso principali, qualiter materiæ, nomina, cognomina testium, & alia sunt in actis specificata, & proinde procedatur ad examen testium à die..., cum decem sequentibus de mane hora ..., & de sero hora ... ideò &c. aliàs. &c.

E contra Reus producit interrogatoria in termino, (& vbi viget consuetudo examinandi testes cum interprete inducitur etiam interpres, qui iurat tactis, &c. de fideliter interpretando.) & sic examinabũtur testes inducti per actorem, sed prius interrogabuntur super interrogatoriis, & postea super articulis (super interrogatoriis quidem respondendo ad interrogata interpretis Rei dantis interrogatoria, super articulis verò respondendo ad interrogata interpretis actoris dantis articulos) si verò partes concordauerint de vnico interprete, vbi, sicut diximus examen fit cum interprete, vel Iudex ex causa vnum tantum deputauerit, interrogabuntur super interrogatoriis primum, & postea super articulis ab eodem interprete, aliàs a notario seù actuario causæ.

26 Interrogatoria autem sont facienda, iuxta infrascriptum, vel similem modum, secundum Regionis consuetudinem Curiæ stylum, & secundum facti contingentiam, mutatis mutandis; in Alma tamen Vrbe fiunt, vt infra, videl.

Interrogatorium Formula.

Interrogatoria infrascripta dat, facit, exhibet; et producit procurator, et nomine N de N. in causa, quam habet cum N. pretensos testes ex aduersa inducendos, super illis in primis, et ante omnia interrogari, aliàs protestatur de nullitate examinis, et alijs licitè protestandis omni meliori modo, etc. et vulgari sermone.

Primo s'interroghi ciascun testimonio, se è informato della qualità, et importanza del giuramento, e delle pene di chi giura il falso: e non essendo informato a pieno, s'auuerta delle cose predette: e che tanto grauu il falso chi dice la bugia; come quello che tace la verità: et che chi fà questo offende Dio, il Giudice, e l'Anima propria, et è tenuto alla parte alla restitutione; e si facciano l'altre solite monitioni.

Secondo, s'interroghi ciascun testimonio del Nome, Cognome, Padre, Patria, Habitatione, & esercitio: se è Ricco, ò Pouero; quanto vale il suo; à spese de chi viua: In omnibus, &c. Alias, &c.

Terzo, se quest'anno s'è confessato, e communicato per la Pascha, in che Chiesa, da qual Sacerdote, & alla presenza di chi. In omnibus, &c. Alias, &c.

Quarto, se è stato mai inquisito, processato, carcerato, ò dichiarato scommunicato e da qual Giudice, o Tribunale: o per qual causa: o se fù assoluto, ò condennato; & in qual pena: o se ancora sia scommunicato: In omnibus, &c.

Aliàs, &c.

Quinto, se è parente, & in che grado dell'Inducente, ouero nemico intrinseco, compagno, ò familiare, ò compare dell'istesso: e se da esso, ò da altri gli e stato donato, promesso ò rimesso cos'alcuna, per venirsi ad esaminare, e che cosa, e da chi: o se da questo esamine speri vtile alcuno, e quale. In omnibus interrogetur de loco, tempore contestibus, & causa scientia, Alias, &c.

Sesto, se è mai stato instrutto, e se gli è mai stato insegnato da persona alcuna, quello debbia deporre in questo esame, e da chi, e con quali parole si a stato ricercato di venir'ad esaminarsi in questa causa. In omnibus, &c. Alias, &c.

Settimo, se conosce le Parti, che litigano. da quanto tempo in quà, e con qual'occasione, e chi siano, e se habbia mai riceuuto dispiacere, e quale da alcuno di esse, e da chi, e se habbi tenuto, ò tenga inimicitia con alcuna dell'istesse Parti, e con chi è per qual causa: e qual di esse vorria che vincesse, ò perdesse la lite: In omnibus, &c.

Aliàs, &c.

Ottauo, se sia solito spesso esaminarsi per altri, e se si a più volte esaminato a fauore ò contro alcuna delle Parti che litigano: e particolarmente per l'Inducente, & in qual Tribunale, e quante volte: e se quelli per chi si è esaminato hanno vinto, o perso la lite: e se l'Inducente se si a mai esaminato per esso testimonio, e quante volte. In omnibus, &c. Alias, &c.

Nono, se è verisimile, che vno paghi grossa somma di denari senza farsi fare riceuuta in scritto, ò quietanza per Instrumento. In omnibus, &c. Aliàs, etc.

Decimo, se sà che si a mai stata pagata somma alcuna di denaro da persona alcuna, senza riceuuta in scritto, e da chi, e doue, e quando, e quante volte, e che ci era presente, e come sappe, se il pagamento sia fatto con riceuuta, ò senza. In omnibus, &c. Aliàs, &c.

Vndecimo, che cosa sia fama, e come lo sappia. In omnibus, &c. Aliàs, etc.

Duodecimo, Deueniendo ad Articulos super singulis interrogetur de loco, tempore, et contestibus, et causa scientia. Aliàs, etc. Super alijs suppleat diligens examinator, cum potestate addendi, et minuendi, omittendi, et aliamutere quæcumque conficiendi, ad arbitrium Domini Iudicis, (siue Interprete) omni, etc.

27 Quod si pars aduersa, idest Reus, qui fuit intimatus pro examine die, & hora certa non comparuit cum interrogatoriis (& interprete vbi adhibetur) tunc expectatur hora intimata, & hora sequenti pulsata, proceditur ad vlteriora in examine, absque interrogatoriis (& Interprete) super Articulis in Actis datis.

Sed si comparuit, & facto produxit interrogatoria, quorum nonnulla videntur Actori impertinentia, debet instare pro resecatione ipsorum, & tunc Iudex, si ita ei videbitur, poterit infrascriptum, vel simile decretum interponere, videlicet.

Rescecationis Interrogatorium Decretum.

Qui Dominus, &c. visa instantia sibi facta per N. de resecandis interrogatorijs pro parte N. productis in causa inter eos vertente, occasione, de qua in actis, &c. ac ipsis interrogatorijs visis: & considerantes, & aliquibus ex ipsis impertinentibus iudicatis, fore & resecanda dumtaxat, tertium, quod incipit, &c. sextum, quod incipit, &c. (& sic de reliquis,) *quæ impertinentia iudicauit, alia verò manent admittit, & super eis testes examinandos interrogari debere, omni modo, &c.*

28 Si verò Pars, quæ instabat testes examinari, non comparet die, & hora intimata, tunc expectata hora intimata, &

hora

hora sequenti pulsata, Pars aduersa accusat illius contumaciam more solito, vt alias supra notauimus; in Romana verò Curia solet accusari, vt infra, videlicet.

Contumaciarum incusatio.

Pro N. de N. Contra N. de N.

In officio N. & expectatu hora tali.... intimata, & hora tali... immediatè sequente pulsata accusauit contumaciam partis aduersæ non comparentis cum testibus assertis examinandis, &c. protestatus fuit, non posse amplius pronunc examinari, alias, &c. omni, &c.

Et si pars de sero, vel de mane sequenti, neque comparuerit, accusatur secunda contumacia, vt infrà, videl.

Pro N. contra N.

In officio N. expectatu hora.... intimata & hora.... sequenti pulsata, accusauit contumaciam partis aduersæ non comparentis, nec ducentis oppositos testes examinandos, & protestatus fuit, nihil fieri, nisi denuò intimato; alias, &c. omni, &c.

Quarum contumaciarum incusatio operabitur, vt si voluerit postea procedere ad examen testium, erit necessaria noua intimatio examinis pro die, & hora certis, alias non potest procedi ad vlteriora in examine.

29 Est autem aduertendum, quod licet danda sit copia articulorum parti aduersæ, tam de iure communi, vt notat Abb. *in c. per tuas col. fin. de testib.* & Bald. *in l. secund. C. de lit. pendent.* quam de iure Regni, *vt habetur in d. Regia pragmat. quintadec.*, debet tamen pars petens copiam prius examinari, & respondere, & postea habere copiam, vt dicit Bald. & habetur *in d. Prag.* Copia verò interrogatoriorum non debet dari, secundum Abb. *in d. c. per tuas*, & Alex. *in l. 2. C. de edend.* ne testes instruantur ad falsum.

30 Aduertendum erit, secundò, quod interrogatorium productio introducta est contra testes ad veritatem indagandam *c. præsentium. de testib. in 6.* ideo, quando pars peteret terminum ad producendum interrogatoria, concedi debet, vt aduertit Speculat. *in l. 1. rubr. de teste. §. 6. incip. tam de interrogatorijs col. 1.* vbi latè agit de materia interrogatorium: autem interrogatoria, ad hoc, vt testes varient in eorum dictis in altero ex illis decem prædicamentis quæ ponit Bald. *in l. testium C. de testib.* & Ego ipse infra *in pract. crimin. p. 4. sect. 4. nu. 64. cum seqq.*

31 Aduertendum tertiò, quod licet examen testium, factum sine interrogatorij sit de iure validum vt tradit Dec. *in c. licet causam n. 56. de probat.* Alexan. *cons. 172. n. 9.* ... Put. *decis. 227. l. 1.* Greg. *decis. 331. nu. 17.* & ibi Beltram. *nu. 22.* Ferentill. ad Buratt. *decis. 100. n. 25.*

Quod procedit, etiam si pars dederit interrogatoria, sed tali casu testes non probant, nisi repetantur. Dec. *loc. cit.* Alex. *consil. 41. in fin. col. vol. 4. & consil. 174. col. pen. vol. 2.* Seraphin. *decis. 781. num. 4.* Ferentill. *vbi sup.* & latè Beltram. ad Greg. *d. dec. 331. nu. 22.*

32 Tamen quando pars dedit interrogatoria in actis cum protestatione, ne testes examinarentur sine illis, tunc examen sine factum interrogatorijs, est nullum. Beltram. *ibid. d. 22.* Ferentill. *vbi sup. n. 26.* Boccac. *de remiss. c. 9. n. 27.*

Quod locum habet, etiam si testis euacuauerit aliqua interrogatoria, sed non omnia. Burat. *decis. 113. nu. 33.* Et similiter si recusauerit illis respondere, nam tunc nihil probabet. Rot. *dec. 700. n. 32. p. 2. recent.* Sed limitatur inconcernentibus crimen, infamiam, turpitudinem, vel in errogatorii impertinentibus, Felin. *in c. cum causam n. 10. de testib.* Clar. *in §. fin. q. 24. vers. successiuè ante fin.*

33 Esset autem validum examen, quando pars fuit citata ad dandum interrogatoria, alias ad videndum examinari sine illis, si illa non dederit. Greg. *decis. 351. n. 47.* & ibi Belt. *n. 51. lit. E* Ferentill. ad Burat. *d. decis. 100. n. 27. vbi nu. 28.* ait quod neque minor restituitur, nisi, doceat de læsione.

34 Superflua verò interrogatoria, & impertinentia possunt à iudice resecari. Gloss. *in c. præsentium §. testes ver. interrogatoria in fin. de testib. in 6.* etiam tacitè illis omissis. Boccac. *de remiss. c. 6. n. 24. et 32.* & tunc decretum resecationis fieri potest sicut fit in resecatione articulorum, de qui supra *n. 12.*

SVBSECTIO SEXTA.

De Testium Productione, & examine.

SVMMARIVM.

1 *Testes citari debent, vt probent.*
Testes vltronei suspecti sunt de falso.
2 *Testes iurare debent de veritate dicenda, & quomodo, & quando.*
3 *Et iurare tenentur tactis scripturis habito respectu ad sacra Dei Euangelia.*
4 *Tactus scripturarum testis iurantis constare debet.*
5 *Iuramentum testis præsumitur per verba dispositiua Notarij.*
6 *Dict'o, & extera, quid importet.*
7 *Eques testis iurare potest tacta sua habitus Cruce.*
8 *Sacerdos iurat tacto pectore.*
9 *Defectus testis suppletur per ipsius mortem.*
10 *Citari debet etiam pars aduersa ad videndum iurare testes.*
11 *Casus, in quibus examinantur testes, parte non citata.*
12 *Testes recipi debent die iuridico, non feriato.*
13 *Examinari possunt die feriato, si iurauerunt die iuridica.*
14 *Iuramentum præstari debet die iuridico, quia est actus iudicialis, qui die feriato fieri non potest.*
In Vrbe Roma quomodo seruetur de stylo, & consuetudine.
15 *Testes regulariter examinandi sunt in loco Iudicij.*
Notarius, seu Actuarius causa examinare potest testes.
16 *Testes, vt probent tenentur reddere causam scientiæ.*
17 *Causa scientiæ testis debet esse separata ab eius dicto.*
18 *Testes absfuturi iurare possunt, etiam die feriato.*
19 *Testes renitentes ad se examinandum cogi possunt.*
20 *Testes nolentes se examinare, an torqueri possint in ciuilibus, quomodo multari debeant.*
21 *Casus, in quibus testes cogi non possunt.*
Persona, quæ non coguntur testimonium ferre.
22 *Clericus in criminalibus testificari non potest.*
23 *Citatio ad testes qualiter formanda.*
24 *Relationis forma.*
25 *Citatio partis ad videndum iurare testes.*
26 *Iuramenti testis forma.*
27 *Admissionis testium decretum.*
28 *Depositio testium aliquando ponitur ad partes cum decreto.*
29 *Decretum, vt depositio ad partes posita, ponatur in processu.*
30 *Intimatio partis pro interessendo examini testium.*
31 *Examen testium qualiter formandum.*
32 *Examinis testium egregiorum decretum.*
33 *Testium ab futurorum examinis decretum.*
34 *Testium ad futuram rei memoriam examinis decretum esse senio confectos, vel impeditos.*
35 *Testium prædictorum examinis Decretum.*
36 *Numeri testium refrenationis decretum.*
37 *Mulctationis testium renitentium decretum.*
38 *Praxis prædicta seruatur in examine testium prosequentium.*
39 *Electio examinatoris in Regno quando fieri debeat.*

1 PRosequendo ordinem Iudiciarium in formatione processus, repeto, quod dato termino in causa ad probandum incumbentia & productis Articulis per Actorem & datis Interrogatoriis per Reum, & absolutis omnibus incidentibus, & emergentibus, vt in superiorib. diximus, Pars, quæ produxit Articulos, facit citari testes, vt veniant prima die iuridica ad iurandum, & deponendum coram Iudice testimonium veritatis super Articulis præsentatis, vel præsentandis, & similiter citari facit aduersarium, vt eodem die compareat ad videndum iuramenta testium. Iudex autem testes admittet & examinari mandabit, saluis exceptionibus, tam

con-

contra personas, quam contra eorum dicta, cum clausula, quod si non fuerint examinandi; habeantur pro non examinatis, & nullam penitus fidem, vel probationem faciant. Marsil. *singul.* 198. *num.* 2. Bertaz. *conf.* 1. *num.* 236 Porrò Testes citati debent. *cap. in nomine Domini de testib. & l. si quando. C. de testib.* ad hoc, vt appareat, quod non veniunt sponte, sed coacti ad deponendum, quia si vltrò se ingererent, essent suspecti de falso Bart. *in l. post legatum §. his verò ff. de his, quib. vt indign.* Alexand. *conf.* 68. *col.* 2. *&* 6. *vol.* 2.

Et de iure Regni sunt plures Ritus Magnæ Cur. Vic. qui hoc disponunt, *scilic. rit.* 87. 149. *&* 155.

2 Debent etiam testes citati iurare de veritate dicenda, adhoc, vt probant, aliàs non valerent eorum depositiones. *l. iurisiurandi, & l. si quandò, C. de testib.* De quo in Regno sunt *Ritus* 145. 147. *&* 149. Et tenentur iurare in iudicio, non extrà, *l.* 3. *§. Sabino, cum Glos. ff. de testib.* Et in termino, non post, vt diximus supra eadem *sect.* 2. *subsect.* 3. *de termin. probat num.* 9. *in med.* aliàs non probarent, vt censuit Rot. *dec* 74. *nu.* 1. *p.* 3 *diuers.* Et de dicenda veritate pro vtraque parte. Glos. & Bart. *in Authent. sed Iudex C. de Episc. & Cler.* Glos. *in c. fraternitatis de test.* Glos. & Bald. & Alij *in l.* 2. *C. de edend.*

3 Debent tamen iurare tactis scripturis. Lanfranc. *in Prax. de test. deposit. n.* 3. *in fin.* & ibi latè Cels. *in addic. verb. tactis scripturis, sup. litt. A.* Boceac. *de remiss. c.* 8. *n.* 2. Farinac. *de testib. q.* 74. *n.* 22. Cæsar. de Graff. *dec.* 13 *n* 6. *&* 11. Nec requiritur de necessitate, vt tangantur sacra Dei Euangelia, nisi sit expressè in iure cantum, sed sufficit de consuetudine, vt tangatur quælibet scriptura, habito tamen respectu ad sancta Dei Euangelia. Vinius in *tract. commun. opinion. in verb. iuramentum*, vbi de communi DD. sententia testatur.

4 Notarius autem, seù Actuarius debet scribere, quod testis iurauit tactis scripturis, alias non præsumeretur, quia tactus scripturarum est solemnitas extrinseca, quæ non præsumitur, nisi appareat. *l. quæcumque §. quia pupillo ff. de public.* Glos. *in l. sciendum, ver. solemniter curr. fin. ff. de verb. oblig.* Lanfranc. *vb. proximè. n.* 4. *& seq.* Hinc est, quod si Notarius diceret solum: *Testis iuratus, &c.* Ista verba non probarent iuramentum, quia sunt verba enunciatiua de præterito. Boceac. *de remiss. cap.* 8. *num.* 2. Caputaq. *dec.* 285. *num.* 3 *par.* 3. Rot. *dec.* 39. *num.* 8. *& seq. & dec.* 704. *num.* 1. *part.* 1 *& dec* 277. *num.* 1. *part.* 6. *recent.* Buratt. *dec.* 148. *num.* 2. & ibi latè Ferentill. *nu.* 19. *litt. A* Caualer. *dec.* 415. *num.* 3.

5 Quod tamen non procederet, si Notarius attestaretur per verba dispositiua, quod testes iurauerunt vt si diceret: *prout iurauit, &c.* Vel *iurauit in forma*, Vel *sub iuramento testificando, dixit.* Vel *iurauit dicere veritatem.* Vel *per iuramentum, quod præstitit*, Vel quid simile. Tali enim casu, licet non fuissent scripta illa verba: *tactis scripturis*, per supradicta verba probaretur iuramentum. Seraphin. *dec.* 857. *nu.* 25. Cæsar de Graf. *d. dec.* 13. *num.* 7. *&* 15. Caualer. *dec.* 322. *num.* 4. vbi Alios cumulat, Buratt. *dec.* 148. *num.* 4. & ibi latè Ferentill. *num.* 12. Rot. *dec.* 393. *num.* 8. *& seqq p.* 1. *& dec.* 406. *num.* 10. *p.* 5. *& dec.* 277. *nu.* 3. *p.* 6. *recent.*

Præsumitur enim, quod tunc testis iurauit tactis scripturis. Vestr. *in Prax. l.* 6. *c.* 2. *num.* 21. maximè quando Notarius in illis verbis enunciatiuis de præterito, quod testis iurauit, addidit illam dictionem, *et cætera*.

6 Ratio est, quia illa clausula, seù Dictio: *& cætera*, comprehendit omnia, quæ sunt de substantia actus. Rot. *dec* 393. *num.* 12. *p.* 1. *& d. dec.* 277. *nu.* 5. *p.* 6. *recent.* Et includit ea, quæ sunt de natura actus, vel rei super qua interponitur. *l. si duo patroni, §. si quis iurauerit, ff. de iureiur. l. si cum quis cum l. seq. ff. de euiction.* Corn. *conf.* 82. *nu.* 6. *lib.* 1. Gonzal. *ad regul.* 8. *Cancel. glos. ult. num.* 3. Cardin. Thusc. *tom.* 1. *practicar. conclus. litt. C. concl.* 307. *n.* 17. Rot. apud Cenc. *de censib. dec.* 84. *nu.* 7. & apud Farinac. *d. dec.* 393. *n.* 13. *p.* 1. *recent.*

Nec non continet omnia, quæ de stylo Notarij in Instrumento, vel actu consueuerunt extendi. Bald. *in conf.* 384. quod incipit: *Duo instrumenta in princ. lib.* 3. Cardin. Zabarell. *conf.* 133. *in princ. col. um.* 2. *vers. aliter respondemus* Card. Tusch. *pract. conclus. tom.* 1 *litt. C. conclus.* 302. *l.* 1. Card. Mantic. *de tacit. & amb. conuent. l.* 2. *tit.* 10. *n.* 19. Et quod extendatur iuxta, stylum Notarij eiusdem Regionis, probandum est per inspectionem aliorum instrumentorum. Rot. *dec.* 542. *nu.* 3 *par.* 1. *in posthum. Farinac.* alias *p.* 4. *recent.*

Item includit virtualiter omnia, quæ sunt de natura subiectæ materiæ, stylo, aut consuetudine. Crauett. *conf.* 512. Barsat. *con.* 150. *n.* 85. Tusch. *conclus.* 312. *num.* 2. Rot. *apud Pacif. post. ora. de Saluian. interdict. dec.* 137. *n.* 3. Grammat. *dec.* 106. *n.* 12. *&* 13. Petr. Henriq. *respons. opusc.* 2. *litt. E. n.* 17.

Item comprehendit omnia quæ sequi solent postea & quouis modo subintelligi possunt ad perficiendam orationem. Seraphin. *de possess. iuramen. priuil.* 74. *n.* 174. Tusch. *tom.* 2. *litt. D. concl.* 227. Rot. Bonon. diuers. *dec.* 140. *n.* 13. Rot. Roman. *apud Pacific. vbi sup n.* 3 & apud Cenc. *ib. n.* 8.

Non comprehendit tamen ea, quæ sunt de substantia, & forma actus, qui per Notarium fit. Mantic *loc. c. nu.* 2. *& l.* 14. *t.* 10. *n.* 44. *in fin. & n.* 45 Rot. *dec.* 352. aliàs 1. *de verb. sign. in antiq. & in Romana hæreditatis* 12. *Iunij* 1615. *coram Buratto*, quæ est *dec.* 723. *n.* 4. *p.* 2. *recent.*

Neque extenditur ad clausulas substantiales non solitas apponi. Rot. *d. dec.* 1 *de verb. signific. in antiq* Gonzal. *ubi sup. d. glos. ult. nu.* 10. vt si non apponeret Notarius diem, Indictionem Romanam, locum, & similia substantialia; nam tunc per dictam clausulam cæteratam extendi non possunt substantialia omissa. Tusch. *concl.* 302. *n.* 3. Ruin. *in l. Gallus §. item credendum, n.* 21. *& seq. ff. de liber. & posthum.*

Neque per eam supplentur solemnitates Instrumentorum. Caluer. Pereira *de empt. & vendit. c.* 3. *n.* 7.

Reliqua de prædicta clausula, vide apud Mart. *de clausul. p.* 1. *clausul.* 276. *in ult. impress.* Barb. *de clausul. usu freq. clausul.* 14. & Tusch. *d. t.* 1. *p. conclus. litt. C conclus.* 302.

7 Secundò limitatur in equite, qui iurare potest super cruce sui habitus. Vnde si Notarius testaretur de iuramento illius per verba depositiua, probaretur eius iuramentum; secus si per verba enunciatiua de præterito. Caputaq. *dec.* 285. *n.* 4. *p.* 2.

8 Tertiò limitatur in Sacerdotibus, qui iurare solent tacto pectore, more Sacerdotali, quod est vniuersaliter receptum de consuetudine omnium Curiarum Caualer. *dec.* 321. *num.* 2. Farinac. *de test. qu.* 74 *n.* 2481. *et* 82. Vestr. *in Prax. l.* 6. *c.* 6. *nu.* 7. & ibi Grauat. *an.* 81.

9 Defectus tamen iuramenti in teste suppletur morte ipsius Rot. *dec.* 587. *num.* 4. *part.* 2. *recent.* Caualer. *dec. pract.* 322. *num.* 7.

10 Pars aduersa debet similiter citari ad videndum iurare testes, vt diximus in principio præsentis sectionis, & in subsect. *prox. preced. nu.* 1. quæ citatio est omnino necessaria. Greg. *dec.* 518. *num.* 1. Caual. *dec.* 275. *num.* 1. adeò, quod sine illa examen est nullum. *c.* 2. *de testib. l. si quando* vbi Glos. & Castrens. *C. de test.* Caualer. Buratt. & Alij allegati *præcit. subsect.* 5. *præc. num.* 1. Nec sufficit citatio generalis, sed requiritur specifica, & indiuidua. Gregor. *d. dec.* 268. *num.* 3. & Buratt. *dec.* 324. *nu.* 5. Et tunc protestari debet, tam contra testes, quam contra eorum dicta, & dicenda per eos. quatenus contra, & non aliàs, de quo dicemus infra alia occasione.

11 Sunt tamen aliqui casus, in quibus testes examinari possunt, parte non citata ad videndum ipsorum iuramenta, quos refert Marsil. *in suis singular. singul.* 24. *et* 30. *conf.* 36. *quod incip. Tusce;* & Anton. Corsett. *in singular.* 321. *uers. Decimus octauus;* Alios refert Ridolphin. *in Prax. p.* 1. *c.* 11. *nu.* 37. *cum plurib. seqq.* & alium Bald. *in l. item illa ff. de constit. pecun.* & Afflict. *in dec.* 47. *in fin.* qui est, quando pars arctauit se ad examinandos testes in vltimo die termini probatorii, tunc enim examinari possunt parte non citata, ob temporis extremitatem; Alios tandem casus, in quibus parte non citata, examinantur testes, ponit Felin. *in cap.* 2 *de test.*

12 Debent recipi testes die iuridico, non feriato, secundum Gloss. 1. *in Clem.* 1. *uers. secus ergo.* Castrens. *in d. l. si quando n.* 4. *C. de testib.* Speculator. *lib.* 2. *de ferijs §.* 2. *incip. sequitur uidere n.* 6. *post med. uers. recipi autem.* & ibi Add. *in uerb. processus* Farinac. *de test. qu.* 8. *oppos.* 36. *n.* 55. Crot. *de test. p.* 7. *nu.* 22. & ibi Add. *n.* 108. *in uerb. feriata litt. E.* Scaccia *de iud. c.* 8. *nu.* 457. *& seqq.* Seuerol. *de R miss. c.* 32 *n.* 5. *et* 6. *& c.* 33

13 Limitatur tamen si iurauerunt in die iuridico, & non feriato, quia tunc examinari possent, etiam die feriato, in honorem Dei secundum Glos. *in Cle.* 8. *de offic. deleg.* quia eorum depositio refertur ad tempus iuramenti Bart. *in l.* 2. *col. fin. ff. si quis in ius, uoc. non ier.* Ludou. Roman. *conf.* 243. *col.* 2. & Abb. *in c. licet causam col.* 6. *de probat.* Et non est actus iudicialis, sed quid facti DD *cit.* & de iure Regni sunt *rit.* 47. 56. 132. *et* 194.

14 Ex dictis colligitur, non posse iuramentum præstari testibus in die non iuridico, scilicet feriato. *cap.* 1. & ibi DD.

de ferijs præsertim Abb. n. 9. Ancharan n. 6. & Cardin. vers. ex glos. penan. fin. l. omnes, & l. dies C. de fer. vbi Bart. & Alij. Lanfranch. in prax. §. testium depositiones n. 15. & ibi Add. Monticell. in repet. de test. tit. iurare, quo die, & tempore debent testes, Specula. vbi proximè d. n. 6. & Scaccia ib. n. 457. & seqq.

Alias examen esset nullum. Seraphin. dec. 851. n. 9. & 27. Ratio est; quia delatio iuramenti, quæ fit per iudicem est actus iudiciarius, qui fieri non potest tempore feriato; vt probatur in d. cap. 1. de ferijs & l. omnes, & l. dies C. eod. tit. Limitatur tamen in testibus absfuturis, qui possunt iurare, etiam die feriata, Ioan. Andr. in d. c. 1. n. 5. de fer. Speculator. vbi sup. nu. 3. latè Cels. ad Lanfranc. in prax. sub tit. de test. deposit. n. 15. lit. B.

Sunt tamen quidam Doctores asserentes conclusionem supra firmatam, quod testes iurare debent die iuridica, sed intelligunt de admissione iudicis tantum. Alij verò asserunt, quod testes iurare non possunt, nisi in die iuridica, sed recipi die feriata ad examen per iudicem faciendum, aliàs examen esset nullum. Qui licet videantur esse contrarij inter se, concurdant nihilominus, quia secundæ classis Doctores loquuntur de admissione testium ad examen; quod fieri nequit tempore feriato, cum tali tempore prohibeantur fieri actus iudiciarii. Primi verò de admissione ad iuramentum, quia tam primi, quam secundi vtuntur iisdem rationibus, & idem postea concludunt, vt aduertit Anton. Maria Cotarius in suo Reperor. tom. 9. ver. testis iurat. fol. 102. Addent. ad Masuer. in prax. tit. 35. de expens. damn. & interess. ad a. 8.

Attamen seruatur in Alma Vrbe vt iurent, etiam die feriata, in ea enim fit citatio ad dicendum contra articulos, videndum illos ad probandum admitti, & committi notario causæ examen, & receptionem iuramentorum testium in forma ad primam diem, (scilicet iuridicam) & postquam commissum fuerit, videndum illos iurare super dictis articulis, & tota causa in eorum, vel notarii domibus, & vbi reperti fuerint, per totam illam, & triginta sequentes dies, dandum interrogatoria & conducendum interpretem, quatenus, dare, & conducere intendat, alias ad videndum mandari examinari, sine, ad eandem primam diem.

Et tunc exequuta citatione, & facta relatione iudex decernit, vt supra petitur, & testes deinde iurant in manibus Notarii, vbi reperti fuerint tam in dicta prima die iuridica, quam in aliis prædictis triginta diebus currentibus siuè iuridicis, siuè feriatis sequentibus, de quo stylo vt bis testatur idem Cotar. vbi sup. & Addent. ad Masuer. ibid. Salust. Tiber. in prax. l. 2. c. 13. n. 6. cum plurib. seqq. & Rodolphin. in prax. p. 1. c. 11. n. 51.

15 Debent tamen testes examinari in loco iudicii, non extra per plateas, & vicos, vt quidam notarii malè faciunt; nisi essent mulieres, personæ egregiæ, vel infirmi, aut alio modo impediti accedere ad Curiam; tali enim casu non est prohibitum illos examinare extra locum iudicii, in loco tamen honesto, vel in propriis eorum domibus, & tunc pars aduersa citanda est ad videndum eorum iuramenta in illo loco, vbi sunt examinandi. vt habetur in text. iunct. Gloss. in cap. 1. de iudic. in 6. & c. si quis testium de testib. Alexand. in l. ad egregias ff. de iureiuram. Et de iure Regni est ritus Mag. Cur. Vicar. 32. incip. item quod non audeant, & 142. & 340.

Ex dictis colligitur; posse Notarium, seù Actuarium causæ testes examinare, eorumq; iuramenta recipere in forma, parte tamen citata, saltem ad videndum committi notario receptionem iuramentorum illorum; ita enim de consuetudine ferè omnium Curiarum seruatur, vt receptio iuramenti vna cum examine testium committatur notario, seu actuario causæ, quia hoc est nudum ministerium quod committi potest, vt per text. in cap. mulieres de iudic. in 6. & Clement. vnic. de offic. iudic. deleg. tradunt Abb. in cap. cum causam num. 22. in fin. vers. ego dico de testib. & in cap. quoniam contra nu. 30. de probation. latè Vestr. in prax. l. 6. cap. 2. nu. 12. & seqq. Farinacc. de testib. qu. 77. num. 179. & seqq. vbi de magis communi obseruantia & opinione testatur, & ita seruat Rota. vt notat Beltramin. ad Gregor. dec. 368. num. 9. & Idem firmat etiam de iudice remissioriali Gregor. ead. dec. 368. n. 3. qui potest huiusmodi nudum ministerium committere notario, Prout etiam de iudice compulsoriali tradit Coccin. dec. 401. n. 1.

Dixi supra de consuetudine posse hoc fieri, quia de iure ciuili examen testium committi non potest arg. lib. 3. §. item dicas, & lib. mulier. vbi de hoc ff. de testib. Authent. ad hoc C. de iudic. & §. illud. collat. 5. Authent. vt defuncti. seu fu. eor. vbi dicitur quod non debent iudices per consiliarios testes recipere, & ita tenet Alex. consil. 104. nu. 5. lib. 5. Imò plus dicit Vestrius in d. lib. 6. c. 2. n. 11. vers. quamobrem quod non potest notarius recipere iuramenta, aut examen illorum sine iudicis præsentia, quamuis postea n. 12. & seqq. contrarium firmet.

Sed quod de iure Canonico aliter seruetur, facit textus in c. 1. & ibi Gloss. vlt. de testib. cogend. cap. cum olim de testib. cum aliis allegatis per Speculator. l. 1. de teste. §. 3. incip. qualiter autem num. 22. & ita quod etiam de iure hoc fieri possit censuit Rot. dec. 393. c. 5. p. 1. recent. cum aliis cumulatis per Fenzon. ad statut. vrb. lib. 1. ca. 71. n. 22. & seqq. Et multò magis, si fiat cum causa, vt si examinanda sit persona in dignitate constituta cap. nec honore 9. qu. 2. Authent. sed iudex C. de Episc. & Cler. Vel aliqua persona egregia l. ad personas ff. de iureiur. Vel infirmus aut senex, aut pauper c. si qui testium de testib. Vel honesta mulier l. nemo C. de offic. diuers. iudic. & c. mulieres de iudic. in 6. Vel quandocumque iudici ita videbitur ex causa expedire capit. 1. de testib. cogend. prac. 1. & c. cum olim de testib. Farinac. de test. d. quæst. 77. num. 181. Quæ quidem causa præsumitur, etiam si non constaret de testium impedimento, vel quod iudex accedere non potuerit. Idem Farinac. num. 182. & 195 vbi etiam subdit, dummodo huiusmodi nudum ministerium committatur parte citata.

Et tali casu dicta testium, eorumque iuramenta, & examina à notario facta, & recepta, absque præsentia aliorum testium probationem facient, quia censentur facta ab ipsomet iudice, quando facta sunt de eius mandato; & habentur æquè ac coram ipso peracta essent, quamuis in eius absentia; & sic inter acta iudicialia computabuntur, Hostiens. in c. quoniam contra n. 5. vers. exceptio de probation. & ibi etiam Innoc. num. 1. vers. dummodo Abb. n. 29. circ. fin. vers. dummodo Felin. n. 1 a vers. et hoc intelligi. Dec. n. 78. in fin. & Alij ibid. Castr. in l. vnum n. 3 ff. si cert. petat. Salust. Tiber. in prax. l. 3. c. 7. n. 58. Greg. dec. 3 8. n. 6. Et quamuis Hostiens. in d. nu. 5. consula, vt notarius adhibeat alios testes, qui intersint, quando examen recipit, contrarium tamen tuentur Innoc. ibid. in pri. c. Bart. in l. ex sententia circa med. vers. induce istam legem ff. de test. tut. & Alij, quos plena manu de more refert Farinac. in d. qu. 77. nu. 186. cum credatur notario in his, quæ facit de iudicis commissione sine testibus, & ita communiter in praxi seruatur, vt omnibus liquet & obseruat similiter Ferrett. in d. c. quoniam contra n. 131. de prob.

Neque obstant iura superius allegata in d. l. 3. & l. mulier; & Auth. ad hoc.

Respondetur enim, quod illa intelligenda sunt vel quando notarius hoc faceret ex se, nullo præcedente iudicis mandato, & ex causa vt tradit Abbas in d. c. cum causam, & d. cap. quoniam contra locis cit. Vestr. d. lib. 5. c. . n. 12. cum seqq. & Farinac d. qu. 77. nu 179. & seqq. Vel in causis criminalibus in quibus testes examinandi sunt per ipsummet iudicem, vt aduertit Specul. d. lib. 1. de teste §. 7. nu. 2. vers. in criminali verò & nos dicemus infrà in Pract. criminal. p. 4. sect. 4. n. 54.

Debet tamen notarius tam si examinet ex se, quam coram iudice singulos testes examinare prius super interrogatorijs partis aduersæ, deinde super articulis producentis semotim, & secrete, vt fecit Daniel cum senibus contra Susannam. Daniel. c. 13. & integrè scribere omnia dicta cuiuslibet testis arg. l. 1. §. fin. C. de veter. iur. enucl. vbi Gloss. & DD. c. cum causam de test. Spec. vbi prox n. 8.

16 Similiter ad hoc, vt testes probent debent in eorum depositionibus assignare causam scientiæ per vnum ex quinque sensibus corporis, vt notat Bart. in l. 1. in 4. col. & ibi Alexand. & Alij ff. si cert. pet. Idem Alex. cons. 32. col. pen. vol. 5.

Non tenetur tamen præcisè testis reddere causam, nisi interrogetur. l. solam & ibi Bald. de test. sed si interrogatus de causa illam non assignat, nihil probat, DD. in d. l. solam, quia causa, seu ratio soluit, vel destruit eius dictum Alex. cons. 120. col. 3. vol. 5. Abb. in cap. cum causam col. 2. vers. qua ro. de testib. Bald. in d. l. solam.

17 Hinc colligitur, quod ista causa scientiæ debet esse separata ab eius depositione; ita vt non sit eadem cum dicto; vt si testis deponat, Titium mutuasse Seio centum; si dicat, quia scit, non probat; secus si dicat, quia vidit pecuniam numerari ex causa mutui Bart. in l. fin. ff. de offic. procons. Soccin. consil. 98. col. fin. vol. 4. Quod est valdè notabile, & singulare, nam pluries vidi in Romana Curia annullari processus de partibus, ob istā nullitatem causæ scientiæ per alterum ex quinq; sensibus.

p 18 Testes

18 Testes absfuturis sunt aliquando examinandi; & tunc debent recipi, & examinari, etiam super articulis non admissis. Vestr *in prax. lib. 5. cap. 15 num. 2.* & possunt iurare, etiam die feriata. DD. *quos allegaui sup. num. 14.* Tenentur tamen præstare tria iuramenta, vnum de veritate dicenda, alterum de futura absentia. Vestr. *in Prax. l. 6. cap. 2. num. 3. in fin.* & tertium in fine examinis de non patefaciendo eorum dicta, donec publicentur. Vestr *d. cap. 2. nu. 10.* & ibi Grauat. *num. 13.*

Occurrit etiam aliquando examinari testes ad futuram rei memoriam, de quo inferius *n. 30.*

19 Insuper notandum erit, quod testes citati ad deponendum eorum testimonium; si fuerint renitentes in testimonio perhibendo, possunt cogi ad subijciendum se examini *c. 1. & 2.* vbi Gloss. *in verb. timore de testib. cogend.* & Gloss. *in l. si quando vers. ver. si quando C. de testib.* Clar. *in §. fin. q. 24. ver. successiuè.* Grauat. *ad Vestr d. l. 6. c. 2. n. 25.* Lanfranch. *in Prax. sub tit. de test. deposit. nu. 42.* & Ego ipse *in pract. crimin. p. 4. sect. 5. per tot.*

Coguntur autem, etiam mulcta indicta, & capiis pignoribus, & aliàs, vt notatur per Grauat. *vbi sup.* & per Lanfranch. *ibid.* & ex nostris Regnicolis Andr. de Isernia *in Constitut. In pecuniarijs*, & Carauit. *in rit. 206.* Ratio est, ne veritas occultetur, quia qui scit veritatem, & illam occultat, tenetur de crimine falsi. *cap. 1. de crim. fals.*

20 Sed quæritur, an possit Iudex torturam infligere testibus nolentibus se examini subiicere in ciuilibus?

Respondetur, quod testes torqueri possunt, tam in ciuilibus quam in criminalibus causis, quando variant, seù vacillant, propter suspicionem falsi, *vt in §. si verò ignoti Auth. de testibus*, & notant Bald. *in l. milites C. de quæstion. & in l. presbyteri, col. 1. C. de Episc. & Cler.* Bart. *in l. 1. §. quisque, ff. de quæstion.* Alexan. *cons. 63. col. 1.* Cæpol. *cons. 60.* Andr. de Isern. *in constitut. Regni: incip. si damna* quos sequitur Marant. *in spec. aur. part. 6. act. 14. num. 6.* non tamen torqueri solent si noluerint se examini subiicere; sed mulctantur singulis diebus in iulios tot, quousque testimonium ferant.

21 Sunt tamen multi casus, in quibus testes cogi non possunt. Quorum.

Primus est, quod filius contra parentes, & libertus contra Patronum, non solum non coguntur deponere verum etiam volentes testificari, repelluntur. Alex. *cons. 18. nu. 5. lib. 1.* Lanfranc. *vbi sup. d. n. 42. vers. attende.*

22 *Secundus* casus est, quod frater non potest cogi ad testificandum contra fratrem. Neque Clericus in criminalibus, nisi aliter veritas haberi non possit. Clar. *in d. §. fin. qu. 24. vers. successiuè ante fin.*

Tertius est, quod consanguinei, & affines non coguntur testificari contra consanguineos, & affines. Bald. *consil. 188. consobrinus in fin. vers. non obstat. lib. 4.* Alex. *cons. 18. n. 4. & seq. lib. 1.* Lanfranc. *vbi sup.* Nisi veritas aliter haberi non possit. Alex. *cons. 84. num. 6. vers. hoc idem lib. 1.* & in subsidium causa cognita. Apostill. *ad Alex. d. cons. 18. num. 5.* Roman. *singular. 343.* Capell. Tholos. *dec. 3.*

Quartus casus est, quando testi obiiciuntur crimina per modum exceptionis, tunc enim cogi non potest ad testificandum. Clar. *vbi proximè.* De reliquis in materia testium vid. Specul. *in lib. 1. rubr. de teste, & in libr. 2. & 4. de probationib.* Farinac. *late in tractat. de testib.* Bartol. *in tract. de testib.* Lanfranc. *in cap. quoniam contra in ver. testium de testib.* & DD. *communiter in rubr. de testib.*

PRAXIS PROCESSVS.

23 His iactis fundamentis, deueniendum est ad modum practicum examinis testium more solito pro instructione iuuenum, & in officiis parum versatorum. Dato igitur termino probatorio debent citari testes nominati in Articulis præsentatis & similiter pars aduersa ad videndum iuramenta testium, vt supra diximus. Hæc autem citatio concipi potest infrascripto, vel simili modo, videl.

Citatio ad testes, &c.

Ponitur Titulus, &c.

Per vnum ex seruientibus nostris, vel quarumuis Curiarum ad omnem instantiam, & requisitionem N. de N citentur, moneantur, & requirantur infrascripti, locorum infrascriptorum, in calce præsentium nominandi, & cognominandi, quatenus sub pœna .... arbitrio Illustrissimi Domini, &c. applicand. (vel *cera alba laborata pijs vsibus, &c.*) *pro qualibet, & in subsidium excommunicationis, ad primam iuris præcisè, & peremptoriè, &c. & deinde in antea cum continuatione personaliter compareant coram Nobis, & quilibet ipsorum compareat, & comparere habeat, & debeat coram Nobis, & nostra curia ad deponendum eorum veritatis testimonium super Articulis præsentatis per dictum N de N in causa in eadem curia in prima instantia vertente inter dictum N. de N. Actorem ex vna, & N. Reum conuentum ex altera, de, & super petitione, de qua, &c. & alias, vt in actis, &c. Nec non citetur idem N. Reus conuentus ad videndum infra eumdem terminum prædictorum testium iuramenta, aliàs, &c. Citetur, & referatur, &c. Quoniam, &c. Datum, &c.*

N. *Vicarius Generalis, sine, etc.*

Nomina Testium, videl.

N. *de* N. N. N. N. *et* N. *etc.*

Necnon N. *de* N. *Reus conuentus ad viden. iuram.*

Test. etc. N. *Actuar. etc.*

Citatio ad testes, et ad videndum iuramenta testium, etc.

Vel alio modo.

De mandato Illustrissimi Domini N. *etc. in causa, et causis infrascriptis, etc. et ad instantiam* N. *principalis, tenore præsentium, Moneantur omnes, et singuli infrascripti testes inducti, quatenus infra dies tot .... proximè sequentes sub 200. ducatorum auri, et pro illis mandati executiuis, et in iuris subsidium excommunicationis, aliysque pœnis; debeant, et quilibet ipsorum debeat iuramentum de veritate dicenda in causa coram eodem* N. *vertente inter dictum* N. *instante Actorem ex vna, et* N. *conuentum ex altera partibus, tam super Articulis, quam tota causa præstitisse, et successiuè sese examini subiecisse, et veritatem deposuisse, præsentibusque omninò paruisse, alioquin, etc. Datum, etc.*

N. *Iudex, etc.*

Nomina Testium, etc. N *Notarius, etc.*

24 Deinde Nuncius, seù Baiulus illos citet, & moneat personaliter, si fieri potest, aliàs domi solitæ habitationis; quibus citatis fiat relatio in calce monitorii, seù citationis more solito, videlicet.

Forma Relationis.

Die.... mens.... Ann. .... N. *Nuncius retulit mihi infrascripto Notar. dictos* N. N. *et* N. *personaliter citasse, et monuisse, copiamque citationis seù monitory reliquisse, &c. & in fidem, &c.*

N. *Not. &c.*

25 Verum, quia potest citari, & moneri pars aduersa ad videndum iuramenta testium in eodem monitorio, vel separatim ad arbitrium Iudicis, si non fuit monitus reus in eodem monitorio testium, fiat monitio, seù citatio infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Citatio partis videndum iuramenta testium.

De mandato, &c. citetur, moneatur, & requiratur tenore præsentium N. *Reus conuentus ad instantiam* N. *ex aduerso principalis ad videndum iurare testes examinandos super Articulis per eumdem* N. *in Actis productis, infra terminum dierum tot... alias, &c. & referatur, etc.*

26 Executa citatione, & relatione facta per Nuncium, pars ipsa principalis, siuè Procurator illius testes inducentis faciat illos quam primum iurare, & iuramentum recipiatur per ipsummet Iudicem, vel per Notarium, seù Actuarium causæ de eius commissione, saltem per diem ante examen, dummodo sit in termino, aliàs nō probaret, vt supra diximus; Vel in eodem instanti, quo examinantur, vt communiter fit. Quando autem defertur iuramentum ante examen, describatur separatim vnusquisque testis, vt sequitur.

Forma iuramentis Testis.

Die . . . , N. N. . . . ætatis suæ annorum tot . . . , vt dixit , & ex eius aspectu apparet , &c. Testis inductus , &c. & monitus medio iuramento tactis scripturis , &c. iurauit de veritate dicenda , tam super Articulis , quam tota causa , &c. super quibus , &c. *N. Notarius , &c.*

27 Est tamen aduertendum, quod testes sunt per iudicem admittendi, cum clausula: *Saluis exceptionibus , tam contra personas , quam contra eorum dicta , & si non fuerint examinandi , habeantur pro non examinatis ; & nullam ponant fidem , vel probationem faciant , vt dixim. sup. n. 4.* Sed si aliqua opponantur per partem aduersam contra ipsos testes productos, quæ quidem illos ipso iure à testificando repellant, tali casu Iudex nullo modo illos ad testimonium ferendum admittat, si oppositæ exceptiones probantur inpromptu ab opponente. Alias faciat tale, vel simile decretum, videlic.

Admissionis Testium Decretum.

Qui Dominus , &c. Testes pro parte N. Contra N. occasione , de qua in Actis , &c. inductos iurare , & examinari , per N. Notarium mandauit , saluis exceptionibus , tam contra personas , quam contra eorum dicta , & si non fuerint examinandi , habeantur pro non examinatis , & nullam ponatur fidem , vel probationem faciant , & non venientes grauari decreuit in iulios tot . . qualibet die , omni modo , &c.

28 Et si videbitur illi expediens depositionem aliquorum testium poni (vt dicitur) ad partes, potest interloqui, vt infra.

Decretum quod ponatur ad partes depositio Testium.

Qui , &c. Testes productos pro parte N. in causa , quam habet cum N. mandauit recipi , iurari , & examinari , per N. Notarium , & eorum depositiones poni ad partes , & non in processu sine nouo decreto , Alias , &c. omni modo , &c.

29 Quando postea voluerit, quod ponantur in processu, quia forte fuerunt euacuata opposita per partem aduersam, fieri potest infrascriptum, vel simile decretum, videlic.

Aliud decretum, quod testes aliàs ad partes positi ponantur in processu.

Qui , &c. mandauit dicta testium pro parte N contra N in tali . . . cum . . . examinatorum , & ad partes positorum , poni in processu , non obstantibus quibuscumque , &c. omni modo , &c.

30 Alioquin si non sit procedendum, vt supra, post quam fuerunt præstita iuramenta testibus, fieri debet parti sequens, vel similis intimatio.

Intimatio partis pro interessendo examini testium

De mandato Domini N. &c. Vel *coram N. &c. Intimetur N. qualiter testes examinabuntur die crastina cum alijs sequentibus durante termino probatorio de mane hora tali , &c. & de sero hora tali , &c. ideo citetur etiam ad dandum interrogatoria* (& conducendum Interpretem , quatenus , &c. vbi ita seruatur, vt aliàs supra diximus.) *aliàs examinabuntur sine , iuxta decretum Domini N. instante N. principali , siue , &c. Datum , &c.* *N. Notarius , &c.*

31 Facta monitione & relatione nuncij, comparet Procurator in diebus, & horis intimatis, & conducit testes, quos examinabit Notarius priùs super interrogatorijs, si illa conuentus produxerit (per interpretem, si adhibendus sit) & postea super Articulis describendo eorum responsiones per eadem formalia verba, sub infrascripta, vel simili forma, videl.

Examen Testium.

Die . . mens. . . Ann. . . in Ciuitate N. coram Reuerendiss. Domino N. Neque , &c. examinatus fuit N. de N. per me de mandato Domini N. (si fuerint nominati interpretes secundum stylum Curiæ , dicatur : *cum assistentia N Interpretis pro parte N. electi , &c.*) *ætatis suæ annorum tot . . . Testis inductus , monitus , & iuratus , cui reiterato iuramento veritatis dicenda , prout tactis , etc. iurauit , etc. deposuit prout infra , videlicet ,*

Et primò iuxta Interrogatoria pro parte d. N. producta , etc.

Iuxta primum respondit , etc. & scribantur formalia verba, quæ respondet,

Iuxta secundum respondit , etc. Et sic de singulis. Euacuatis omnibus, & singulis interrogatorijs, dicatur.

Deinde fuit deuentum ad examen super Articulis.

Et Primo super primò dixit ; Signore la verità è , che io sò , come , etc.

Super secundo respondit Sig. in questo dico , etc. Et sic de singulis; aduertendo tamen, vt semper in quolibet Articulo quilibet testis reddat causam scientiæ, vt supra aduertimus.

Absoluto examine cuiuslque testis concluditur tali modo.

De causa scientia dixit , vt supra , etc. Interrogatus de contestibus , dixit , queste cose possono saperle N. N. et N. Tunc , etc. Iniunxit , vt se subscriberat , prout accepto calamo cum propria manu se subscripsit , etc.

Io N. hò deposto , come di sopra. Si nesciat scribere dicat: *iniunctum et mandatum fuit , vt se signo Crucis subscribat* , & tunc fiat, *Signum Crucis* † *propria manus dicti N. idiota* , vel *scribere nescientis , etc* *N. Notarius , etc.*

32 Occurrere solet aliquando, vt necesse sit examinari personas egregias, mulieres honestas, vel aliquo modo impeditas; tunc parte petente iudex mittat notarium, seù Actuarium ad illus examinandos, præuia tamen monitione, seù citatione alteri parti facta ad interessendum in tali loco. . , pro certis die, & hora, & ad videndum dici, & fieri ordinata notario, præterum ad videndum eorum iuramenta. Postea fit infrascriptum, vel simile decretum, videl.

Examinis testium egregiorum Decretum.

Qui Dominus , etc. monuit N , ad interessendum in tali loco , die . . . hora . . . ad videndum dictes fieri ordinata notario , etc. aliàs , etc. et intimari mandauit , etc. omni modo , etc.

Notarius autem debet expressè habere in commissis, vt prius videat, an testes examinandi, sint tales, vt assertum fuit, & quod non valeant se conferre ad conspectum iudicis Quo ca. su idem notarius delato ipsis testibus, nomine iudicis, iuramento de veritate dicenda, tam super articulis, quam tota causa, illos examinat more solito, etc.

33 Accidit similiter aliquando, vt pars instet, et petat examinari quosdam testes abfuturos et de breui non reuersuros; tunc iudex illos examinare debet per se, vel per notarium, ne probationes depereant in præiudicium ipsius instantis. Et tunc statim citationem fieri committat pro incontinenti ad videndum testes abfuturos iurare, tam de veritate dicenda super tota causa, quam super futura absentia, Necnon de non manifestando eorum testimonium, ante publicationem, *iuxta pronotata sup. num. 18.* Ac illus successiuè recipi, & examinari super articulis datis, vel qui tunc dabuntur, & ad dandum illicò interrogatoria. Alias, &c. Tali autem casu fiat decretum, vt sequitur, vel aliud simile, videl.

Decretum super examine Testium Abfuturorum.

Qui Dominus , etc. mandauit citari N. pro incontinenti ad videndum testes abfuturos iurare , tam super absfuturatione , quam tota causa , ac illos successiuè recipi , et examinari super articulis datis , vel qui tunc dabuntur , vel modo dantur , et ad dandum incontinenti interrogatoria , alias , etc. omni modo , etc.

Executa autem dicta citatione, & in eius termino, testes prædictos recipiat, & examinet, vel examinari faciat, etiam ante litem contestatam, non obstante, quod Articuli non videantur omninò admissibiles.

Est tamen aduertendum, quod si dicti testes postea redierint, ante sententiam, eorum depositiones non probarent, sed facerent tantummodo lumen, vt dicitur, ad illos iterum examinandum, vel ad obtinendum literas remissoriales.

34 Si verò occurrat casus, quod alter ex colitigantibus habeat testes informatos super iu. s iuribus, sed ipsi sint senes, vel valetudinarii, & similes de quorum instanti morte verisimiliter timeri possit, tunc si petierit illos examinari ad futurã, & æternam rei memoriam, iudex aduertere debet, an ille, qui

petit

petit dictos testes examinari, possit agere quandocumque, vel habeat futuram actionem, nam si possit agere quandocumque, molestari non possent testes prædicti, vt deponat ad futuram rei memoriam. Addent. ad Vestr. *in Prax. l. 1. c. 2. nu. 25.* Alex. de Neuo *consil. 44. n. 5.*

Requiritur tamen interlocutoria iudicis, parte citata, qua declaretur, eos esse senio confectos, vel valetudinarios, vel alio legitimo impedimento detentos, quamuis ipsi sint tales. Sunt autem multi casus, in quibus testes examinari possunt, etiam parte non citata, de quibus per Felin. *in cap. 2. de testib. & notau. sup. nu. 11.*

Quando verò examinandi sunt dicti testes, non possunt ab alio iudice examinari, nisi coram eo, qui aliàs esset competens, & coram quo posset causa cognosci. alioquin si ab alio examinentur, non probarent, nisi de eis amplius haberi copia non posset. Abb. *in cap. si quis contra Clericum de for. compet.* Bart. *in l. cum hi §. transactiones ff. de transact.* Alex. de Neu. *vbi sup. nu. 8.* Cognito autem, quod sint valetudinarij, vel senes, aut impediti, fiat infrascriptum, vel simile decretum, videl.

Tæstium ad æternam rei memoriam examinis, esse tales Decretum.

Qui, &c. testes pro parte N. contra N. super articulis productis, fore, & esse valetudinarios, vel senio confectos, vel impeditos pronunciauit, & declarauit, &c. & ideo examinandos ad æternam rei memoriam, prout iurare, & examinari mandauit, omni modo, &c.

35 Si verò prædicti testes examinentur citata parte, fieri debet decretum, cum assignatione termini ad dandum interrogatoria vt infra, videl.

Testium prædictorum examinis Decretum.

Qui Dominus, &c. cum testes pro parte N. super articulis datis inducti verò fuerint, & sint valetudinarij, ac senio confecti, ne probationes depereant, mandauit illos ad æternam rei memoriam examinari, nec non partem aduersam citari ad videndum illos recipi, & admitti, & successiuè iurare, & super dictis articulis datis examinari, & ad dandum incontinent interrogatoria, si velit, & ad hunc effectum, ad videndum, & ipsi parti legi audiendum ipsos articulos, alias, &c. omni modo, &c.

36 Quando autem occurret, quod pars multos, imo superfluos testes inducat ad examinandum, iudex suo arbitrio numerum testium superfluum refrenabit, non solum ad instantiam partis aduersæ sic petentis: verum etiam ex officio prædictum numerum testium superfluè inductorum, prout occasio postulauerit, & causa requiret: moderari poterit, vbi per statuta particularia, vel per leges municipales, *vt est in Regno, prout dix. in praeced. subsect. n. 6.* hoc determinatum non fuerit. Menoch. *de arbitrar. iudic. cas. 249.* Abb. *in cap. cum causam n. 2. de testib.* Oldrad *consil. 141.*

Et tunc fieri solet tale, vel simile decretum, videl.

Refrenatio Numeri Testium.

Qui D. &c. stante superfluo numero testium per N. de N. in causa inter ipsummet ex vna, & N. de N. partibus ex altera productorum, eundem numerum refrenando ad tot.... testes reduxit, illosque & non vltra examinari mandauit, alias, &c. omni modo, &c.

37 Quandò verò testes renitentes fuerint ad se subijciendum examini, possunt cogi, & mulctari, *vt sup. notau. num. 19.* mediante sequenti, vel simili decreto, videl.

Mulctatio Testium renitentium.

Qui Dominus, &c. visa contumacia N. de N. testis inducti, & citati, ad instantiam N. non subijcientis se examini, contra ipsum sic contumacem grauamen relaxauit iuliorum trium, vel quinque, &c. qualibet die, & interim tempus, & tempora non currere dixit, & pro prædictis, mandatum quodcumque necessarium, & opportunum relaxauit, omni modo, &c.

48 Est autem aduertendum hic, quod ea, quæ vsque modo dixi de examinatione testium per iudicem, & Actuarium, siue Notarium causæ faciendo super articulis, & tota causa, procedunt de iure communi, *vt in c. quoniam contra de probationib.* vbi DD. communiter, & quando testes sunt præsentes in loco, in quo examinari debent, se quando sunt absentes, tunc fit nominatio testium prædictorum, & expediuntur literæ commissionales ordinarijs locorum non suspectis, modo, & forma prout dicemus *in sequenti subsectione.*

39 Sed erit notandum, quod in Regno in tribunalibus sæcularibus, seruatur, quod quando deueniendum est ad examinationem testium infra terminum probatorium, quia fortè factis vicissim responsionibus per actorem & per Reum super positionibus seù articulis, non reperitur taliter facta responsio, vt planè sit facta releuatio ab onere probandi, tunc proceditur ad electionem examinatoris testium examinandorum, si lis agitetur Neap. in Tribunali Sacri Regi Concilij, *vt habetur in Regia Pragmat. incip. Responsionibus vicissim sub rubr. de examination. test. & cor. examinatorib.* quæ etiam disponit super eiusdem examinatoris mercede & similiter de mercede actuarij pro quolibet teste. In Curijs verò Ecclesiasticis, & vbi Ius commune seruatur examinatio testium fit per iudicem & Actuarium *per d. cap. quoniam contra. de prob.* de quo latius dicemus infrà *subsect. seq. n. 26.*

Quod si per examinatorem, vel actuarium steterit, quo minus testes examinarentur infra terminum, condemnabitur quilibet, per quem steterit ad pœnam arbitrio iudicis moderandam, inspecta personarum qualitate & iudex ipse restituet terminum partibus culpa examinatoris, vel actuarii decursum, vt disponitur *per Reg. Pragmat. incip. & si per examinatorem eod. tit.*

SVBSECTIO SEPTIMA.

De Examinatione Testium absentium, eorumque Nominatione & Examinatoris electione, seù remissoria.

SVMMARIVM.

1 *Nominatio testium absentium, quando fiat.*
2 *Littera missiua, & Remissoriales in quo differant.*
3 *Remissoria, quid sit?*
4 *Remissoria duobus modis conceditur.*
5 *Praxis est legum Interpres.*
Litteræ missiuæ conceduntur hodie loco Remissorialium.
6 *Citatio partis ad videndum iurare testes in Curia delegantis quantum duret.*
7 *Examen testium extra terminum, quando nullum.*
8 *Examen testium iuratorum in termino est validum.*
9 *Iudex remissorialis quid facere possit.*
10 *Litteræ missiuæ, & remissoriales conceduntur in omnibus causis.*
11 *Non conceduntur tamen, quando probatio fieri post per scripturas.*
12 *Neque si intenditur probare contrarium scripturarum.*
13 *Neque si petantur ad impediendam immissionem ex testamento.*
14 *Neque, quando agitur de calculo ferenda sententia.*
15 *Neque, quando agitur de facto antiquo supra centum annos.*
16 *Neque, quando probatio per testes non releuaret.*
17 *Neque, quando suspicio sit de calumnia.*
18 *Neque, quando testes sunt vicini in loco Iudicij.*
19 *Litterarum prædictarum concessio est arbitraria.*
20 *Pendente termino remissoria supersedetur in causa.*
21 *Terminus remissorialium est trium mensium regulariter.*
22 *Remissoria semel tantum in causa conceditur.*
23 *Expensæ examinis debentur ab obtinente Remissoriales.*
24 *Forma præscripta in remissorialibus seruanda.*
25 *Stylus Curiæ Romanæ dat normam omnibus alijs Curijs Ecclesiasticis.*
Testes præsentes examinantur in loco iudicij.
Mulieres honestæ examinantur in proprijs domibus.
26 *Examinator testium in Regno qualiter eligatur.*
27 *Examinator prædictus quid facere teneatur.*
28 *Examinator non debet esse suspectus.*
29 *Examinator in casu suspicionis à quo eligatur.*
30 *Examinator non examinans quam pœnam incurrat.*

31 *Testes absentes à loco iudicij, sed intra Regnum, à quo examinandi.*
Dieta continet 20. milliaria.
32 *Nominatio testium, qualitates quasdam habet.*
33 *Examen testium absentium in secundo modo qualiter fiat.*
34 *Nominatio testium extra Regnum qualiter fiat.*
35 *Nominatio testium absentium in Regno fieri potest in omnibus Tribunalibus.*
Tribunal Magna Curia Vicaria est supremum omnium aliorum Regni.
Par in parem non habet imperium.
36 *Delegatus super examine testium non potest alteri subdelegare.*
37 *Delegatus præfatus accusatus de crimine, an possit vti delegatione.*
38 *Litteræ missiuæ quomodo decernontur, & forma decreti.*
39 *Citatio delegati ad examen per litteras missiuas qualiter fiat.*
40 *Litterarum prædictarum lateris, & Iudicis deputationis decretum.*
41 *Interrogatoriorum Rescriptionis decretum.*
42 *Litterarum missiuarum forma quadruplex.*
43 *Litteræ prædictæ extra iurisdictionem dicuntur hortatoria & earum forma.*
44 *Litterarum prædictarum consignationis decretum.*
45 *Super sessionis in causa decretum.*
46 *Prorogationis termini decretum.*
47 *Protestus forma in exequutione litterarum remissorialium.*
48 *Attestatio Notarij super Actorum collatione.*
49 *Legalitas iudicis remissorialis forma.*
Litterarum Iudicis remissorialis forma.
50 *Aperitionis processus citatio.*
Apertura processus decretum.

1 IN Superioribus egimus de modo procedendi in examinandis testibus super articulis, & tota causa; verum quia aliquando litigantes habent testes informatos de iuribus suis, absentes & non in loco iudicij; ideo solent petere litteras missiuas, seù remissoriales ad partes pro illis examinandis, quæ diriguntur, ordinarijs locorum non suspectis; super quo concordare debent ipsæ partes, seruatis seruandis, facta prius nominatione testium; de qua est una nominatione de iure Canonico agitur *in cap. cum causam de testib.* de iure Digestorum habetur *in l. sed si quis ff. quemadmod. aperiant.* de iure Codicis *in l. iubemus & Authent. apud eloquentissimum C. de fid. instrument.* & de iure Regni *in Regia Pragmat.* quæ incipit. *Post prædictos.* quæ continet formam nominationis faciendæ, & etiam habetur *in constitut. incip. in pecuniarijs, & in Rit. Magna Curia Vicaria 69. 141. 158.* in quibus omnibus agitur de ista nominatione.

2 Pro pleniori autem præsentis materiæ notitia, sunt notanda quædam. E Primò quod litteræ missiuæ, & Remissoriales, licet differant in accidentibus, habent tamen eandem vim in substantia; differunt autem in hoc, quod scilicet litteræ remissoriales scribuntur in Pergameno; missiuæ verò in Papyro in Romana Curia, cum solito sumptu iuliorum duodecim, iuxta præscriptionem *fel. record. Pauli V. constit. 7. quæ incipit, vniuersi; in taxa notariorum A. C.* alia differentia est, quod remissoriales tantùm conceduntur à Rota, & non missiuæ, quæ concedi solent ab alijs tribunalibus vrbis, licet Tribunal A. C. possit etiam remissoriales suo arbitrio concedere. *per constit. 2. Pauli V. incip. eximia §. ac litteras quascumque.* Sed in effectu sunt eiusdem efficaciæ, eandemque vim obtinent missiuæ, sicut remissoriales habent.

3 Remissoria autem nihil aliud est, quam facultas probandi, extra locum iudicij, rem in iudicio deductam, à iudice, litigatoribus concessa, ita Senerol. *de Remiss. cap. 1 nu. 1.* Vel est dilatio ad probandum, extra Curiam, in qua fuit causa introducta secundum Boccacci. *de Remiss. cap. 1. nu. 5.* Et dicitur remissoria, quia per illam litigatores cogunt plurimum, ad probandum, remitti sollent, vnde ab initio fuerunt reuocati. Senerol. *de remiss. d. c. 1 num. 3.*

4 Notandum est secundò, quod Remissoria dupliciter fieri solet à iudice. Primò quoad totam causam. Secundò, quoad probationem tantum faciendam. In priori casu iudex remittens non remanet amplius iudex in ea causa. Secundò verò casu remanet, vnde factis probationibus, causa ad eum reuertitur cognoscenda Senerol *de remiss. d. c. 1. n. 1.*

5 Notandum est tertiò, quod hodie de consuetudine, stylo, ac vniuersali Curiarum Praxi, quæ est optima legum interpres, & magistra. *lib. si de interpretatione, ff de legib.* & notat Gonzal *ad Regul. 8. Cancellariæ gloss. 9. § 1. numer. 40.* Azyn. *in Prax. §. 22. cap. 16. limit. 3 n. 2.* & Alij penes Cagnacen. *in repet. c. quoniam contra de probation.* & Guid. Pap *dec. 30. n. 2.* & Cauaaler. *dec. 117. nu. 6.* Istæ litteræ missiuæ loco Remissorialium passim conceduntur a quolibet iudice, quando partes coram se litigantes facere debent aliquam probationem, extra locum iudicij, quia fortasse habent testes informatos super eorum iuribus; & sunt absentes. Vnde ne eorum iura depereant, committuntur ordinarijs locorum ad partes, vt recipiant probationes, modo, & forma, prout in litteris missiuis, ipsis committitur, de quibus inferius.

6 Notandum est quartò, quod quando expediuntur dictæ litteræ missiuæ ad iudices de partibus, si citetur pars ad videndum iurare testes in curia iudicis delegantis, durabit talis citatio toto tempore Remissoriæ præfixo Rot. *dec. 275. n. 4. & dec. 284. n. 3. p. 2. recent.* Vnde etiam si non fuerit denuò in partibus citata, ista erit sufficiens. Seraph. *dec. 1010. n. 3.* Cauaaler. *dec. 175. n. 5.* Andr. *dec. 41. n. 6.* Rot. *dec. 686. n. 4. p. 1. recent.*

7 Est benè verum, quod hoc non habet locum, quando citatio ad videndum iuramenta testium facta fuerit pro certo tempore præfixo; nam tunc si examinentur testes post, vel ante terminum, pro quo durabat citatio, examen erit nullum, tamquam factum sine citatione ad videndum iurare testes. Gregor *dec. 453. n. 2.* Et similiter, si iurarunt extra terminum. Idem Gregor. *dec. 329. n. 5.*

8 Secus si iurauerunt in termino, pro quo durabat citatio ad videndum illos iurare, nam tunc licet examen fuerit factum post terminum adhuc sostinetur, quia attenditur tempus præstiti iuramenti, ad quod retrotrahitur, non autem tempus examinis, vt alias supra notauimus. & tradunt. Rot. *dec. 3. de testib. in non. & dec. 493. nu. 6. p. 1. recent.* Verall. *dec. 295. nu. 3. par. 2.* Gregor. *dec. 327 nu. 7. & seq.* & ibi Bertram. *n. 17.* Grauat. *ad Vestr. in Prax. lib. 6. cap. 2. num. 59.* Salust. Tiber. *in Prax. lib. 3. c. 7. nu. 49.*

9 Notandum est quintò, quod iudex Remissorialis, idest ad quem litteræ missiuæ, seù remissoriales diriguntur, virtute ipsarum potest, non solum examinare testes; Sed etiam recipere responsiones ad positiones, ac Partium confessiones, & illas ad hæc compellere, Vest. *in Prax. lib. 6. c. vlt. nu. 0.* vbi etiam ait posse illum recipere iura, & instrumenta, & alia facere, iuxta facultatem sibi in eis concessam.

10 Sed quæritur, An dictæ litteræ, seù Remissoria concedenda sit in omnibus causis?

Respondetur affirmatiuè regulariter, si materia, super qua petitur, est releuans. *l. de dec. §. iubet uro* vbi Angel. *n. 2. ff qui satisdar cogant.* Boccac. *de remiss. cap. 2. nu. 1. & seq.* Verall. *dec. 59 & 66. & 68. p. 2.* Rot. *dec. 102. n. 1. p. 1. & dec. 647. n. 3. p. 3. diuers. l. 3.* Greg. *dec. 191. n. & 403. n. 2.*

Prout, est quando petitur ex iusta causa, & necessaria *l. iudices in princ. vers. si hoc perspexerint. & in fin. vers. & hoc si ensit* vbi Bald. *n. 1. in 5. notab.* Sal. *C. in princ.* & Castrens. *n. 3. C. de fid. instrum.* Cassa. de Grass. *dec. 1. n. 9. de dilat.*

Quoad habet locum, etiam si vnus tantum articulus, sit releuans, nam tunc conceditur super omnibus Cassad *dec. 5. n. 6. de seq poss. & fruct.* Mantic. *dec. 312. nu. 2.* Rot. *dec. 677 nu. 1. p. 1. & 661 n. 4. par. & 43 n. 1. p 5. & 177. n. 1. & 415. num. 1 par. 6. recent.* Buratt. *dec. 246. nu. 10.* & ibi Ferentill. *litt. A* vbi alias cumulat accisiones.

11 Limitatur tamen in multis casibus, in quibus concedi non solent in Romana Curia. Quorum.

Primus est, quando quis posset probare per scripturas quod vult probare per testes, nam tunc remissoria non conceditur. Senerol. *de remissoria cap 9. num 4.* Bellamer. *dec. 17. de test. in non.* Ridolph. *in prax. p. 1 c. 12 n. 103.* vbi *n. seq.* declarat, nisi in articulis sit aliquid releuans, quod non contineatur in scripturis, nam tunc erit concedenda, *per l. fin. C. de fideicom.* Vel si articuletur de combustione archiuij &c.

12 *Secundus* casus est, quando petitur remissoria ad probandum per testes contrarium eius, quod constat ex scripturis. Bellamer. *d. dec. 9.* Seraph. *dec. 1460. nu. 3.* Buratt. *dec. 351. n. 1. & 864. nu. 1.*

13 *Tertius*

13 *Tertius* est casus, in quo non conceditur, si petatur ad impediendam immissionem ex testamento, vigore *l. fin. §. C. de edic. div. Adr. toll.* Seraphin. *decis.* 1364. *n.* 1. Rot. *decis.* 212. *n.* 7. *p.* 1. & 306. *n.* 3. *p.* 6. *recent.*

14 *Quartus* est, quando agitur de calculo ferendæ sententiæ, quia tunc censetur calumniosè petita remissoria, & sic nō est concedenda Greg. *decis.* 356. *n.* 85.

15 *Quintus* est, quando agitur de probandum factum antiquum supra centum annos. Seraphin. *dec.* 1450. *n.* 1. Rot. *decis.* 271. *n.* 7. *p.* 5. *recent.* quia cum quilibet præsumatur vivere centum annos. *c. in præsentia de sponsalib. & l. fin. C. de Sacrosan. Eccl.* & Gabr. *de præsumpt. conclus.* 16. *n.* 1. non est verisimile testes reperiri posse. Beltram. ad Greg. *dec.* 198. *n.* 12. Rot. *decis.* 266. *n.* 17. *p.* 6. *rec.*

16 *Sextus* est, quando petitur remissoria ad probandum id, quod probatum non releuat. *l. ad probationem C. de probat.* Verall. *dec.* 66. *p.* 3. Greg. *dec.* 184. *nu.* 3. Rot. *dec.* 589. *n.* 1. *p.* 1. & 111. *n.* 8. *p.* 6. *rec.*

17 *Septimus* est, quando adest probabilis suspicio calumniæ, nam tunc neque conceditur. Aegid. *decis.* 625. *in fin.* Mantic. *decis.* 61. *n.* 5. & 312. *n.* 9. Buratt. *dec.* 555. *nu.* 9. & 11. & *dec.* 824. *n.* 9. nisi excludatur aliquo modo suspicio calumniæ, quia tali casu conceditur Rot. *decis.* 693. *n.* 3. *par.* 3. *recent.*

18 *Octauus* casus est, quando testes sunt in loco vicino, quia tunc vel possunt venire ad locum iudicij vel potest mitti notarius ad locum, in quo reperiuntur testes. Boccac. *de remiss. c.* 3. *n.* 41. Sunt & alii casus, in quibus non debet concedi, de quibus sparsim per DD.

19 Ipsius autem concessio, vel negatio dependet multum ab arbitrio Iudicis Seuerol. *de remissor. c.* 17. *n.* 9. *in fin.* & *c.* 18. *n.* 1. & 3. & *c.* 27. *n.* 2. Boccac. *de remiss. c.* 6. *n.* 18. Mantic. *decis.* 312. *nu.* 10. Et in dubio est potius concedenda, quam deneganda. Buratt. *decis.* 656. *n.* 5. etiam ad partes minus dilatatas. Idem Buratt. *decis.* 314. *n.* 2.

20 Et est aduertendum, quod pendente termino remissoriæ concessæ, impeditur processus ad vlteriora in causa. *l.* 3. *C. de dilationib.* Seuerol. *de remiss. c.* 27. *n.* 1. Boccac. *eod. tract. c.* 6. *n.* 18. Salust. Tiber. *in Prax. l.* 1. *c.* 3. *n.* 6. & *l.* 3. *c.* 7. *n.* 39. *ante fin.* & *n.* 44. Rot. *decis.* 354. *n.* 3. *p.* 5. *recent.*

Quod tamen limitatur, quando fuit concessa contra instrumentum guarentigiatum cum clausula: *sine retardatione processus.* Buratt. *decis.* 246. *num.* 11. & ibi Ferentill. *lit. A.* vel fuit concessa cum clausula: *sine præiudicio processus exequut.* Seuerol. *de remiss. c.* 27. *n.* 2.

21 Terminus autem ad probandum in litteris missiuis, seù remissorialibus est trium mensium, nimirum duorum ad probandum, & vnius ad reprobandum testium personas, & aliàs datur tamen maior, vel minor dilatio, Iudicis arbitrio, habita ratione distantiæ loci. Seuerol. *de remiss. c.* 24. *nu.* 3. Boccac. *eod. tr. c.* 7. *n.* 4. Sal. Tiber. *in prax. l.* 3. *c.* 7. *n.* 39.

Et currit dictus terminus præfixus à die consignationis litterarum remissorialium regulariter Boccac. *de remiss. c.* 7. *nu.* 10. Sal. Tiber. *loc. cit.* & *c.* 11. Buratt. *decis.* 501. *nu.* 2.

Casus verò quo nullum tempus fuerit præfixum in remissorialibus, intelligitur præfixum prout de iure, quod est trium mensium, si remissoria concedatur in eadem Prouincia; sex mensium in Prouinciis continentibus; & nouem in Transmarinis. *c. fin. §. spatium,* 3. *qu.* 3. *l.* 1. & *l. nec de statu C. de dilation.* Seuerol. *de remissor. ca.* 24. *num.* 2. Aegid. *decis.* 427. *vers. sed dicebant.*

22 Remissoria autem semel concessa, non solet regulariter iterum in eadem causa concedi, nisi iusta existente causa. Boccac. *de remiss. c.* 3. *n.* 27. Put. *dec.* 4. *de dilat.* Sarnen. *dec.* 83. *libr.* 1. Rot. *dec.* 348. *numer.* 8. *part.* 1. *recent.* Buratt. *dec.* 816. *n.* 1. vbi ait esse iustam causam, si testes fuerint de nouo reperti; Vel si fuit legitimè impeditus, qui habuit remissoriam, & non potuit illam exequi. Boccac. *vbi sup.*

23 Et qui obtinuit remissoriales, tenetur facere expensas examinis, etiam quoad interrogatoria ex aduerso data, alià si ipsa omitterentur, quia noluit soluere mercedem examinis, iuxta interrogatoria; examen erit nullum. Caual. *dec* 254. *n.* 2. & *seq.* & tunc qui voluerit repetitionem testium nulliter examinatorum, tenetur soluere expensas Bocc. *de remiss. c.* 9. *n.* 29.

24 Est tamen valde notandum, quod forma tradita in remissoria debet adunguem seruari, aliàs examen remanet nullum ex capite defectus iurisdictionis, si illa non seruaretur, prout sonat, & præscribitur, Caualcr. *d. decis.* 254. *nu.* 1. & 2. & *decis.* 410. *n.* 5. Greg. *dec.* 1. *num.* 1. & *dec.* 519. *n.* 2. Buratt. *dec.* 118. *n.* 18.

25 Est autem aduertendum hic, quod ea, quæ supradiximus, procedunt de iure communi, & de stylo Romanæ Curiæ, quæ dat normam, & regulam omnibus aliis Curiis præsertim Ecclesiasticis. Sed de iure municipali Regni Neapolitani, circa materiam examinationis testium absentium a loco iudicii, erunt notandi tres casus pro versantibus in Curiis sæcularibus dicti Regni, ad hoc vt omnes æqualiter ex meis lucubrationibus aliquam recipiant vtilitatem. Primus enim est, quando Testes sunt præsentes in loco, in quo lis agitur. Secundus, quando sunt absentes, sed intra Regnum. Tertius, quando sunt etiam absentes, sed extra Regnum.

Quoad primum casum est, notandum, quod quando testes sunt præsentes in loco iudicii, vbi lis actitatur, non potest tractari de nominatione testium, sed ipsi Testes examinari poterunt in Curia coram Iudice, iuxta doctrinam Batt. *in l. cum ab initio, ff. quemadm. test. am. aper.* nisi essent mulieres honestæ, quæ non tenentur venire ad iudicium, *iuxta cu. si quis testium de testibus,* & *ca.* 2. *de iudic. in* 6. quia tunc examinari poterunt in aliqua Ecclesia, vel in propriis ipsarum domibus, *vt notauim. sup. subsect.* 6. *num.* 15. de quo est *Ritus Magn. Cur. Vicar.* 142. & 340 neque fit electio examinatoris, iuxta *Regia pragmat. Responsionibus sub rubr. de examinationib. testium & eorum examinator.*

26 In quo quidem obseruari debet, quod *per dictam Reg. pragmat. Responsionib.* disponitur, vt responsionibus vicissim factis, procedatur ad examinationem testium; & eligatur examinator non suspectus, qui pro labore habere debet grana decem, idest carolenum vnum pro quolibet teste. In huiusmodi pragmatica tria corollaria colliguntur. *Primum* est, quod testes examinantur per examinatorem electum, *iuxta text. in Auth. sed si Iudex. C. de Episc. & Cleric.* & ibi Gloss. & DD. Sciendum est autem, quod in hac electione examinatoris duo casus sunt considerandi. Primus est, quando causa ventilatur in ipsa Ciuitate Neapolis in supremo Tribunali Sacri Regii Consilii. Secundus est, quando agitur in aliis Curiis inferioribus Regni, prout sunt Curiæ Baronum. In priori casu examinator esse debet vnus ex examinatoribus eiusdem Sacri Regi. Consilii, qui sunt numero quadraginta, vt habetur *in pragmatic.* 15. *incip. Testium examinationem sub rubr. de offic. Sacr. Reg. Consil.* & *in pragm.* 58. *eod. tit.* qui præstant cautionem de benè, legaliter, & fideliter administrando, & exercendo officium. In secundo verò casu examinator erit Actuarius Curiæ, vt habetur expresè *in d. pragmat. Responsionibus vicissim.*

27 Aduertendum erit tamen, quod qualiscumque sit examinator, tenetur tria obseruare in recipiendis depositionibus testium.

Primum est, quod non poterit recipere testes summatim, sed singulos singillatim, & debet interrogare secretò, ne vnus alium instruat, ad tradit. per Menoch. *de arbitr. Iudic. l.* 1. *q.* 29. et decem. insc *in Pract. Criminal.*

Secundum est, quod scribere tenetur per extensum depositionem singulorum testium; et non debet recipere depositionem factam in alia causa, vel in eadem alia vice, vel recipere relationem reuelationum factorum per viam monitorii excommunicationis. Idem Menoch. *l.* 1. *variar. cas.* 209.

Tertium est, quod non potest recipere pro quolibet teste examinato plusquam grana decem, vt *in dicta pragmat. Responsionibus.*

28 *Secundum corollarium*, quod colligitur *ex d. pragmatic. Responsionibus,* est, quod examinator non sit suspectus. Ideo tenentur ambæ partes nominare suspectos: et ad tunc effectum dari solet terminus trium dierum ad dandam listam suspectorum, qua data eligatur per Iudicem vnus ex reliquis non suspectis, de quo testatur Vinc. de Ann. *in singular.* 274. Quod quidem non procedit in Curiis inferioribus, nisi essent plures Actuarii, quia quando est vnus Actuarius, et allegaretur suspectus, postquam fuit electus, et admissus, non est remouendus, *iuxta l. apertissimi, C. de iudic.* in quo valet multum prudentia Iudicis; an admitti debeat suspicio; Vel an fuerit opposita calumniosè, et dolosè, ad finem dilatandi iudicium, quia tali casu non est admittenda, *iuxta Regiam pragmat. statuimus sub tit. de suspicion. official.* et *pragmat.* 40. *sub tit. de offic. Sac. Reg. Cons.*

29 Ter-

29 Tertium *corollarium* collectum ex *ead. prat. Pragm. Responsionibus*, est, quod examinator testium eligendus erit à Iudice, post datam listam suspectorum, iuxta supradicta, alias in contumacia in non dando listam, eliget ex officio vnum examinatorem, quem maluerit, *vt probatur in d. pragmat. & in constitution. Regni in pecuniarijs vers. à partib.* vbi Afflict. *n. 20.* ait, quod si examinator electus fuerit a Iudice, absq; requisitione partium, vt darent listam suspectorum, & ipse receperit testes, eorum depositiones non valerent. Quod est menti tenendum, quia potest accommodari ad multos alios casus similes.

30 Quod si post electionem examinatoris, vel alias sine ipsa, Actuarius, vel examinator non examinauerint testes in termino probatorio, & per aliquem ipsorum steterit quominus examinarentur infra terminum; quilibet, per quem steterit, condemnabitur ad pœnam arbitrio iudicis moderandam, inspecta personarum qualitate; & terminus lapsus culpa ipsorum restituitur per iudicem, ne partes damnum sentiant, sine earum culpa, ita disponitur *in alia pragmatic. incip. & si per examinatorem sub eod. tit. de examinat. test. & cor. examinatorib.* Ratio est; quia cum ipsi non examinantes sint in culpa, ipsi etiam tenentur ad pœnam, ac etiam ad interesse parti læsæ, *iuxta text. in l. 1. ff. de magistratib. conueniend. & in l. 4. §. pen. ff. de damn. infect.* Glos. *in lib. 1. si quando C. de testib.* Speculator *l. 1. tit. de teste. §. 3. incip. qualiter n. 14. vers. si autem petijt.* Cardin. *in Clem. 2. q. 10. de testib. vbi q. 105.* ait, quod pars cupiens examinari testes, debet instare, vt recipiantur, ne videatur per eum stetisse, quominus examinarentur in termino, sequitur Imol. *in l. quibus diebus ff. de conditionib. & demonstrat.*

Extra verò Ciuitatem Neapolis non fit electio examinatoris, vt supra notaui; sed audientia testiũ committitur ordinario loci; vel officiali viciniori non suspecto, exceptis causis criminalibus, vel feudalibus, vt habetur *in Priuilegijs Neapolitanorum c. 36. fol. 36. & c. 69. fol. 47.*

31 Quoad secundum casum, *propositum sup. n. 25.* quando scilicet testes sunt absentes, sed intra Regnum, in alieno tamē territorio iudicis, coram quo lis agitur; est notandum, quod tunc regulariter fit nominatio testium in partibus; faciendo litteras commissionales ordinarijs locorum non suspectis iuxta *text. in c. cum causam de testib. & l. iudices, & Authent. apud eloquentissimum C. de fid. instrument. & est Rit. Mag. Cur. Vic. 158.* Est autem hic aduertendum, quòd licet regula sit in hoc, vt modo duxi. Fallit tamen dicta conclusio quatuor modis.

Primo Fallit, quando testes sunt infra vnam dietam, (quæ continet viginti miliaria,) tunc enim audientia testium non solet committi ordinarijs locorum, *per rit. 142.* Quæ fallentia procedit in supremis Tribunalibus Ciuitatis Neapolis, vt in Sacro Concilio, Magna Curia Vicariæ, Summaria, &c licet hodie contrarium seruetur nam solet committi, etiam officiali Ciuitatis Auersæ, quæ distat octo tantum milliaribus à Ciuitate Neapolis, quando quis litigans Neapoli, dixit habere testes Auersę.

Secundò Fallit, quando causa, de qua agitur est grauis, & ardua, secundum Castrens. *in d. l. iudices* declarantur tamen nisi habeat falsitatem admixtam, quia tunc potest destinari commissarius particularis ad examinandos testes, expensis petentis commissarium Capic. *dec. 90.*

Tertiò Fallit, quando testes examinandi in partibus suspecti de falsitate, quia tunc eorum audientia non committitur ordinarijs locorum. Carauit. *in Rit. 158.* sed expediuntur prouisiones, quibus præcipitur, vt testes particulariter compareant coram iudice ad deponendum, nisi essent senes, infirmi, vel aliter impediti Capic. *dec. pracit. 90.*

Quartò Fallit in causis feudalibus, in ipsis enim tractari non potest de nominatione testiũ, sed illi sunt examinandi coram Iudice, qui cognoscit causam feudalem, prout est Regia Camera Summariæ, per *d. constit. Regni in pecuniarijs*, & aduertit Capic. *d. decis. 90.*

32 Aduertendum est etiam circa istum secundum casum, quod duobus modis potest deueniri ad examen testium. Primò faciendo nominationem illorum, & expediendo litteras commissionales ordinarijs locorum non suspectis, Secundo committendo examen ordinarijs examinatoribus Sac. Regii Consilii, vel Regiæ Cameræ, aut Magnæ Curiæ Vicariæ, vel alicui Iurisperito.

Quoad Primum modum, ad hoc, vt nominatio testium subsistere possit, considerandę sunt quinque qualitates, Quarum.

Prima est, quod dato termino ad probandum, partes nominare debeant loca, in quibus testes degunt, vt colligitur ex *Pragmat. post praedictas*, in qua habetur quod si testes sunt absentes per vnam dietam, terminus iuris erit quindecim dierum. Si verò fuerint per duas, tres, vel quatuor dietas; tunc erit 20. dierum Et si partes afferant habere testes in remotioribus partibus Regni. Iudex dare poterit longiorem dilationem, dummodo tres menses non excedat.

Secunda qualitas est, vt post terminum datum, infra quinque dies à die datæ petatur fieri nominationem testium. Carauit *in d. rit. 142.*

Tertia qualitas est, vt facta nominatione, detur lista locorum non suspectorum, prout aduertit. Vinc. de Ann *in singul. 174. & 276.* quæ lista, seu nota suspectorum, si non fuerit data, iudex ipse poterit vnum ex locis nominatis à partibus, vbi testes degunt, eligere *d. constit. in pecuniarijs.*

Quarta qualitas est, vt data lista locorum suspectorum, statim expediantur litteræ commissionales, offerendo salarium actuarijs, seù scribis, præmissa protestatione, vt interim terminus non currat donec, & quousq; litterę commissionales expeditæ fuerint, secundum Carauit. *in rit. 158.* & ita seruatur, ne mora attribui possit parti.

Quinta qualitas est, vt postquam litterę commissionales expeditæ fuerint, intimentur parti; seù eius procuratori; quę intimatio habetur loco citationis, quæ fit parti aduersæ ad videndum iuramenta testium, iuxta ea, quæ supra diximus. Solet tamen pars aduersa, siuè eius procurator protestationem facere, vt sequitur, videl.

Protestatur contra testes examinandos, ad quorum iuramenta videnda destinat N. de N. illumque substituit ad hunc actum videndi dicta testium iuramenta, & ita, &c. omni meliori modo, &c.

Quo casu commissarius loci, cui fuit commissa audientia testium, diligenter perquirere debet dictum N. substitutum ad videndum dicta iuramenta, alioquin si processerit ad receptionem testium, illo non perquisito, testium depositiones erunt nullæ.

33 *Quod secundum modum*, deueniendi ad examen testium absentium. committendo scilicet examen ordinarijs examinatoribus Sacr. Regij Consilij, vel Regiæ Cameræ Summariæ, vel Magnæ Curiæ Vicariæ, aut alicui iurisperito, sunt similiter considerandæ quatuor aliæ qualitates. Quarum.

Prima est. vt causa sit ardua, & grauis, puta si sit causa criminalis, vel si agatur de magno interesse partium, quia tunc ambæ partes petere possunt, vt eligatur ordinarius examinator Doctor, vel Aliquis litteratus Vir existens in Tribunalibus, vt recipiat depositiones testium. Carauit. *in Ritib. Rit. 158. nu. 81. Facit ad hoc Pragm. 15. incip. Testium examen sub tit. de offic. Sacri Reg. Consil.*

Secunda qualitas est, vt eligantur examinatores ordinarij non suspecti, vt dictum est supra de ordinarijs locorum non suspectis, ad quem effectum danda est lista suspectorum infra biduum, vel triduum quo elapso poterit iudex ex officio eligere vnum ex illis. *vt colligitur ex d. pragm. 15. Testium examen.*

Tertia qualitas est, vt expediantur litteræ commissionales in personam examinatoris electi, vel Doctoris, vel alterius viri litterati, vt supra diximus.

Quarta, & vltima est, vt litteræ commissionales intimentur parti aduersæ, vel eius procuratori, ad effectum, vt succedat loco citationis ad videndum iuramenta testium, vt supra dictum est *in prae n. qual. 5.*

34 Quantum ad tertium casum, *propositum similiter sup. nu. 25.* quando scilicet fit nominatio testium absentium, sed extra Regnum existentium, quæ a Regnicolis dicitur dilatio vltramarina, est notandum, quod fieri solet dupliciter; Aliquando simpliciter dicendo N. de N. habet testes extra Regnum: Aliquando fit cum quadam additione ver. grat. pars principalis, vel eius procurator dicit se habere testes extra Regnum, quibus vult vti, ac si essent intra Regnum & in vltimis partibus Regni. Hæc est Praxis, & optima cautela ad euitandum depositum, quod fieri debet, quando nominatio testium fit extra Regnum, prout habetur *in Rit. 140.* & aduertit Franch. *decis. 57.* & de ista nominatione testium, extra Regnum *habetur in pragmat. incip. si quis poterit, & alia incip. aliam similem sub tit. de dilationib. & in d. rit. 140.*

Erit

Erit tamen obseruandum, quod talis nominatio testium extra Regnum habere debet tres qualitates. Prima est, vt fiat depositum necessarium pro examinatione testium, & pro expensis necessarijs eorundem testium, qui venturi sunt coram iudice. Secunda qualitas est, vt ille, qui petit nominationem extra Regnum; iuret se non petere causa differendi litem. Tertia est, vt nominatio testium fiat per nomina, & cognomina. Carauit, *in d.rit.340.* Franch. *d.decis.57.* & Afflict. *super constit.incip.cons/vi n.60.*

Similiter obseruandum erit, quod licet *in pragm. incip. Quotidie,* disponatur, quod pars, quæ fecit nominationem testium, tam intra, quam extra Regnū si postea illa vti noluerit, puniri debeat pœna duodecim ducatorum, quia præsumitur fecisse animo dilatandi iudicium, Tamen hodie non seruatur, sed practicatur tantummodo, vt si nominatio non fuerit facta intra terminum probatorium, amplius partes non admittuntur ad nominatione faciendam.

Insuper obseruandum venit tertiò, quod ea, quæ hucusque diximus de nominatione testium, procedunt solum, quando nominatio testium petitur in tribunalibus Magnæ Curiæ Vicariæ, ac Sacri Regii Consilii, non autem in Tribunali Regiæ Cameræ Summariæ, in qua agitur de causis feudalibus vertentibus inter Fiscum Regium, & Priuatam Personam, nam tunc non potest tractari de audientia testium committenda ordinariis locorum, sed Regia Camera constituit speciales Præsides, vel rationales, qui equitare, & iter facere cupiunt, vt se conferant super faciem loci; vbi adest res feudalis, de qua agitur, prout disponitur *in constit. in pecuniarys.* Solet tamen aliquando dispensari, & sic committitur ordinariis locorum, vt per Afflict. *in ead. const. in pecuniarijs.*

Et ex dictis colligitur, nominationem testium posse peti; non solum in prædictis tribunalibus Neapolis, scilicet Magnæ Curiæ Vicariæ, & Sacri Regii Consilii verum etiam in Regijs audientiis Prouincialibus Regni, quæ habēt eamdem ordinariam iurisdictionem, sicut Magna Curiæ Vicariæ *per rit. 130.* Vnde tam istæ, quam Magna Curia Vicariæ præcipiunt ordinariis locorum, vt testes examinent in suis iurisdictionibus, & postea transmittant ad ipsas eorum depositiones, quia sunt tribunalia maiora, maximè Magna Curia, quæ est caput omnium curiarum Regni, *vt habetur in rit.45.*

Est tamen notandum, quod nominatio testium absentium potest etiam fieri in quibuscumque tribunalibus Baronum, sed tunc officialis Baronis, in cuius tribunali fit nominatio testium, tenetur hortari ordinarios locorum, in quibus sunt examinandi, vt dignentur permittere illos recipi in locis sibi subiectis, quia par in parem non habet imperium, *c. inferior, c. de maior. 21. dist. cap. Innotuit §. quamuis de elect. cap. 1. de locat. l. nam & magistratus ff. de recept. arbit. & l. ille, à quo §. tempestiuum. ff. ad trebell.*

36 Sed quæritur. An officialis ordinarios loci, fuit commissa receptio testium, possit illorum examen delegare Actuarijs?

Respond. negatiuè, iuxta tradita per Paul. de Castr. *in l. iudices C. de fid. instru.* & Ratio est, quia videtur electa industria personæ. Est benè verum, quod communis practica Regni est, vt si in litteris commissionalib. siuè hortatoriis dicatur. *officiali, ac eius locum tenenti, Actuarijs, & scribis, ac toti Curiæ.* tunc per ista verba possit ordinarius loci delegare causam receptionis testium, & sic quotidie seruatur, *vt DD. Regnicola testantur.*

47 Quæritur secundò. An officialis, cui fuit commissa receptio testium, si medio tempore fuit accusatus de aliquo crimine commisso, coram superiore, possit pendente accusatione, exercere, & administrare officium?

Respondetur cum distinctione, aut accusatur de delicto commisso, extra officium, & tunc pendente accusatione retinet administrationem officii. Aut accusatur de crimine commisso officio, & tunc est suspendendus ab officio. ita Bart. *in d. l. li. §. in quæstionib ff. ad munic.* sequitur Paris de Put. *in tract. de synd. ver. accusator. col. 1. fol. 57. in mag.* Afflict. *super constit. statuimus col. pen. ver. sexto fallit.*

Hæc autem Bartoli doctrina recipit aliquam declarationem, vt tunc procedat, quando ex informatione capta contra illum manifestè constat esse priuandum officio, tunc enim pendente accusatione, suspendi debet officio ne teneat testes, vt contra illum non deponat. ita idem Bart. *in l. sed si forte §. siue quidem ff. de solution.* & sic decisum fuit in Sacro Consilio, teste Franch. *dec. 8 num. 7.* vbi aduertit, quod Promotor Fisci petere debet suspensionem; ab officio, ante datum terminum ipsi inquisito ad se defendendum, alias post, nihil releuaret, quia intra terminum conquiescit iudicis officium, hanc quæstionem tractat etiam Faber. *in §. si quis autem instit. de suspect. tutorib.*

PRAXIS PROCESSVS.

---

38 His positis deueniendum est ad modum practicum procedendi ad examinationem testium absentium. Vbi igitur petuntur litteræ missiuæ, seu Remissoriales, aut commissionales, vt supra diximus; Iudex illas decernat, si iustè petantur, præuia tamen citatione partis, easque alicui officiali Docto, & nemini ex partibus suspecto dirigat, ipsasque partes pro certa die, & hora moneat ad concordandum de iudice; & latore litterarum, & ad videndum ipsas moneri ad interessendum examini pro singulis diebus, & horis; ac terminum præfigi, infra quem debeat expediri, & si partes non concordauerint infra terminum, Iudex ipse eligat ex officio Iudicem commissarium, & latorem ipsarum litterarum ac parti, quæ litteras obtinuit, terminum statuat, & præfigat competentem ad presentandū litteras, & ad inchoandum, & perficiendum examen qui terminus incipit currere à die præsentationis litterarum Iudici Commissario. Quo facto mandat iterum citari partem ad videndum litteras claudi, & ad dandum eius interrogatoria, si quæ dare velit claudenda in eisdem litteris, vna cum articulis, alias ad videndum claudi & tradi latori, sine illis; & ad videndum eidem iuramentum deferri de illis fideliter portandis, ac alia fieri, & dici necessaria, opportuna, & requisita, &c. decretum verò de litteris decernendis solet Infrascripto, vel simili modo formari, videl.

Forma decreti, quo dictæ litteræ decernuntur.

Et per Reuerendissimum Dominum Generalem Vicarium N. fuit prouisum, & decretum, litteras missiuas, seu, &c. in causa inter N. Actorem ex vna, & N. Reum conuentum partibus ex altera, super tali, vel tali re, &c. fore, & esse decernendas, prout decernuntur, &c. mandatumque fuit citari partes pro certa die ad concordandum de Iudice, & latore ipsarum, & ad videndum se moneri ad interessendum examini pro singulis diebus, & horis, ac terminum præfigi, infra quem examen debeat expediri, &c. & ita, &c. Hoc suum, &c.

Vel alio modo.

Qui Per illustris Dominus, &c. Litteras missiuas, seu remissoriales in causa inter N. Actorem ex vna, & N. Reum conuentum partibus ex altera, de super re, de qua in Actis, &c. decreuit; mandauitque citari pro certa die ad concordandum de Iudice, ac latore ipsarum, & ad videndum se moneri ad interessendum examini pro singulis diebus, & horis, ac terminum præfixi, infra quem debeat examen expediri, &c. omni modo, &c.

39 Supradicta verò citatio poterit fieri, iuxta solitum stylum Curiæ, vt sequitur; videlicet,

Citationis formula iuxta præfata.

Ponatur Titolus Officialis, &c. N. N. &c.

Per vnum ex seruientibus nostris, vel quarumuis Curiarum, &c. Ad omnem instantiam, & requisitionem N. de N. Actoris, siue, &c. citetur moneatur, & requiratur N. de N. quatenus Dominus litteras missiuas in causa inter ipsos in hac curia, occasione, de qua in Actis, vertente, decreuit, ideo citatur, vt intra dies tres, post præsentium exequutionem concordet de Iudice, non suspecto, ac latore ipsarum; nec non ad videndum se moneri, vt examini intersit, ac præfigi terminum examinis, & aliàs vt in Actis, &c. Quoniam, &c. Datum, &c.

Vel

Vel alio modo.

Demandata Domini N. &c. in causa, etc. et ad instantiam N. et. Tenore præsentium moneatur, et citetur N. N. etc. ad concordandum de Iudice, infrà tres dies, dandum listam confidentium, et diffidentium, quatenus illam dare voluerit, alias ad videndum per Dominum deputari Iudicem ex officio. Nec non ad videndum præfigi terminum ad examen inchoandum, et perficiendum; et alias prout in Actis, etc. quoniam, etc. Datum, etc.

40 Quia citatione exequuta, si partes adimpleuerit omnia in citatione contenta & concordauerint, expediuntur litteræ, & diriguntur Iudici concordato. Si verò non comparuerint, neque aliquem actum, aut protestationem fœcerint, interponitur sequens, vel simile decretum, videl,

Deputationis Iudicis, ac latoris litterarum decretum.

Qui Dominus, etc. stante contumacia non comparentis ad concordandum de Iudice, et latore, nominauit, et deputauit ex officio in Iudicem dicti examinis Dominum N. & in latorem litterarum N. terminumque statuit ad inchoandum, et perficiendum examen triginta dierum, (vel 40. aut 50. secundum loci distantiam) *à die præsentationis litterarum, et ad dictas litteras præsentandum dierum tot..... et dierum quindecim ad testes reprobandos seù repulsandos; Partemque citari iussit pro certa die ad videndum litteras claudi, et ad dandum interrogatoria, si vult, claudenda in eisdem litteris, una cum articulis exadverso productis; Alias ad videndum dictas litteras claudi, et tradi latori, sine illis, et videndum eidem iuramentum deferri de illis fideliter asportandis, et alia fieri, et dici necessaria, et opportuna, omni modo, etc.*

41 Si verò dederit Interrogatoria, & sint aliqua ex ipsis auferenda, & resecanda, fit infrascriptum, vel simile decretum, videlicet.

Resecatio Interrogatorium.

Qui, etc. Visa instantia sibi facta per N. de resecandis Interrogatorijs pro parte N. productis in causa inter eos vertente, occasione, de qua in Actis, etc. ac ipsis Interrogatorijs visis, etc. consideratis, et aliquibus ex ipsis impertinentibus iudicatis, fore, esse resecanda duxit, primum, quod incipit: sic..... tertium quod incipit..... quæ impertinentia iudicauit; alia verò mandauit in ipsis litteris missiuis, seù remissorialibus claudi, N. latori consignari, præstito prius per ipsum iuramento de illis fideliter asportandis, omni modo, etc.

42 Quibus absolutis expediuntur litteræ missiuæ. seù remissoriales prædictæ infrascripto, vel simili modo, videl.

Tenor litterarum Remissorialium quibus vtitur Tribunal A. C.

Illustri et Admodum Excellenti D. N. de N. Gubernatori N. Palutias Palutias Prothonotar. Apost. Vtriusque Signat. SS. D. N. Papæ Referendarius, nec non Curiæ Causarum Cameræ Apostolicæ Gener. Auditor, etc.

Intus verò.

Illustr. & Adm. Excell. D. &c.

Coram nobis inter N. de N. ex vna, et N. N. *ex altera partibus, de, et super nonnullis prætentionibus, controuersia vertitur, in causa pro parte dicti* N. *de* N. *dati fuerunt Articuli ad effectum examinandi testes istic in partibus degentes. Proinde se in Iudicem ad infrascripta per agenda, cum facultatibus opportunis elegimus, et pro loco* N. *pro loco verò loci tuum domicilium deputauimus. Hac tibi significamus, ut* Notarium *tibi bene visum, non tamen partibus suspectum eligas, et deputes, et citatio d.* N. *de* N. *seù eius legitimo Procuratore, quatenus istic maneat, sin minus per affixionem ad valuas maioris Ecclesiæ loci prædicti ad videndum committi Notario examen, et receptionem iuramentorum Testium in forma, et ad alia quomodolibet necessaria, et opportuna, Testium iuramenta recipiat, et recipi faciat; eosdemque testes coram Te pro parte N. de N. producendos primo iuxta Interrogatoria ex parte dicti N. de N. deinde super Articulis, quorum copias mittimus inclusas, tantum examines, seu examinari facias, postquam testes, saltem per diem vnam dies quo examinandi sunt, de veritate dicenda iurauerint: ad quæ peragenda terminum vnius mensis, à die, qua hæ litteræ nostræ tibi redditæ fuerint, denumerandum, ad probandum, & quindecim dierum ad reprobandum assignauimus, & assignamus Hisque peractis dicta testium huiusmodi cum toto processu nemini Partium patefacta, aut ostensa, tuo obsignata sigillo clausa, quam primum ad nos perferenda cures, præmissaque & omnia alia necessaria, & opportuna facias. Hæc Nobis in præsens occurrunt, si tibi similia, vel maiora, rescribas. Vale. Datum Romæ ex ædibus nostris hac die.... &c.*

Dominationis Vestræ Illustris, & Admod.
Excellentis ad seruitia paratus.

N. N. Locumtenens. *N. N. Notarius.*

Vel alio modo, secundum stylum alterius Tribunalis, videlicet.

Reuerendissime Domine.

Deputauimus Te Iudicem examinis istic faciendi in causa coram Nobis vertente inter N. & N. occasione, & c... Quocirca Tibi per præsentes committimus, quatenus citatis citandis, ac monitis monendis, medio iuramento cogas & compellas respondere singulariter singulis positionibus pro parte dicti N. porrectis & si Reus fuerit contumax in respondendo, pro confessatis, vel negatis pronuncies ad commodum ponentis. Postmodum si ad examen Testium deueniri contingat, omnes, & singulos testes pro parte dicti N. inducendos dicto N. aduersario, seù eius legitimo Procuratore citato, vt moris est, super interrogatorijs, quorum copia transmittitur, examines, & diligenter interroges (cum facultate adhibendi Interpres pro vtraque parte, vbi adhibentur) Testesque præfatos infra mensem per Te, vel per Aliquem tibi fidum examinari omninò facias: & si altera pars eosdem testes reprobare voluerit, infra alios quindecim dies proximos diligenter examines, aut examinari facias per aliquem, vt supra. Huiusmodique examen in publicam formam redactum, tuo sigillo obsignatum, ad Nos quanto citius transmittans, vt ad expeditionem causæ huiusmodi procedere valeamus. Vale. Datum, &c. ex ædibus nostræ residentiæ hac die, &c.

Reuerendissimæ Dominationis Vestræ
Paratissimus, uti Frater.

N. N &c. *N. Notar.*

Vel alio modo, vt sequitur, videlicet;

Excellentissime Domine.

Vertitur coram Nobis inter N. ex vna, & N. *de ista Ciuitate Reum conuentum, & se defendendum parte ex altera lis, & quæstio indecisa, causa, & occasione contentorum in Actis, & processu desuper formatis manu* N. *nostræ Curiæ Notarij. Cum itaque velit modo idem* N. *ad probationem suorum iurium inducere, & deponi facere nonnullos testes, qui istinc degunt & morantur satis de suis iuribus informates. Propterea fuimus pro parte dicti* N. *debita cum instantia requisiti, quatenus sibi litteras remissorias in partibus committere, & decernere deberemus pro testibus examinandis.* Nos *verò attendentes requisitionem huiusmodi fore iustam, & rationi consonam, & cum iusta petenti non sit denegandus assensus: Idcirco Dominationem Vestram hortamur, vt dicto* N. *notificari faciat, quatenus in causa vtrique parti fuit assignata competens dilatio ad probandum incumbentia in dicta causa, cum monitione partis, iuxta formam decreti nuper editi per Reuerendissimum*

mum Dominum N. Gubernatorem loci N, ut testes pro parte dicti N. inducendos, & iuramenta, & dicta recipere velit super articulis, & partis aduersæ interrogatorijs illic dandis, cum facultate cogendi dictum N. ad respondendum articulis, & ad dandum interrogatoria, quæ capitula cum responsionibus super eisdem articulis factis, & cum interrogatorijs, & dictis, et attestationibus testium inductorum, & examinandorum pro parte dicti N in publicam formam, & sub fide solitis sigillo Dominationis Vestræ litteris interclusis ad nos quantocitius fieri poterit, transmittere velit, & bene valeat, datum ... &c. die, &c.

Dominat. Vestra Excelentiss. *Uti Frater,*

N. Auditor, &c.

Vel alio modo infrascripto, videlicet.

Admod. Illustr. & Reuerendiss. D.

Noueritis, quod lite, & causa coram Nobis inter N. Actorem ex una, & N. de, & super immissionem in possessionem bonorum hæreditariorum quondam N vigore fideicommissi, rebusque alijs, partibus ex altera, Procurator dicti N. pro iustificatione suorum iurium nonnullos articulos facto exhibuit, quos citato Procuratore dicti N. ad probandum admisimus; Vosque in Iudicem pro recipiendis responsionibus super interclusis articulis, & positionibus, ac lista bonorum, de qua in dictis interclusis articulis in partibus coram vobis danda, & eosdem cogendum ad respondendum illis medio iuramento per verbum credit, vel non credit, sub pœnis confessatorum, & quatenus negata fuerint, testes quoque examinandos, & locum N. & locum loci Palatium vestra solita residentiæ deputamus, cum prefixione unius mensis ad probandum, incipien. à die præsentationis litterarum, & quindecim dierum ad reprobandum, ac processum per affixionem ad valuas maioris Ecclesiæ dictæ Ciuitatis, si dictus N. aut eius legitimus Procurator reperibilis non fuerit decernimus. Quo circa Vobis committimus quatenus Visis præsentibus, omnes, & singulos testes coram vobis inducendos pro parte dicti N. recipiatis, illosque prœuijs illorum iuramentis, primò iuxta interrogatoria, si quæ pro parte dicti N. dabuntur, alioquin absque eis, super interclusis articulis diligenter examinatis, & examinari curetis, coram dicta, & depositiones inscriptis fideliter redacta per vestrum fide dignum Notarium clausa, & occlusa, & vestro solito sigillo sigillata, neminique partium pandita, ad Nos quantò citius transmittatis, ac transmitti curetis, ut ad causæ huiusmodi expeditionem partibus hinc inde iustitiam ministrando, procedere valeamus. Nosque pro vobis ad similia, & valde maiora offerentes. Valete. Datum N. ex ædibus nostris hac die, &c.

Seru. N. Locumtenens, &c. *N. Notar, ...*

à tergo, *Admod. Illustr. & Reuerendiss. D. N. &c.*

Quod si testes recipiendi fuerint in aliquo loco eiusdem iurisdictionis, poterunt scribi litteræ alicui officiali sibi subdito tali, vel simili modo, vulgariter.

Magnifico nostro Carissimo, Vel *Molto Reuerendo come fratello. Non mancherete alla ricevuta di questa essaminare sopra gli acclusi articoli tutti quelli testimonij che vi saranno indotti per parte di N. nella causa che hà auanti di noi con N. interrogandoli però prima soprà gl' interrogatorij prodotti per parte di N. che qui acclusi vi si mandano. E compite che sarà l'esame, lo mandarete quà incluso in una delle vostre in autentica forma, chiuso, e sigillato, o lo portarete voi medesimo di propria persona, à tanto seguirete. Dio vi guardi. Da N. &c. à di, &c.*

Al vostro piacere N.N. &c.

Vel alio modo.

Ponitur Titulus, &c.

Dilecto Nobis *in Christo R. Vicario Foraneo Terræ N. salutem; &c. significamus tibi qualiter in causa in hac Episcopali Curia N. in prima instantia vertente inter N. Actorem ex una, &* N. *Reum conuentum ex altera, super petitionem, &c. ut in actis, seruatis seruandis fuit utrique parti datus terminus ad probandum incumbentia, & pro parti dicti* N. *Actoris fuit facta nominatio testium in dicta Terra N. quorum audientiam Tibi, uti partibus non suspecto, duximus committendam; prout per præsentes de tuis probitate, sufficientia, legalitate, & experientia confisi plenariè committimus, mandantes tibi, ut omnes, & singulos testes pro parte dicti N. producendos recipias, & medio iuramento examines, recipique, & examinari facias per fidum* Notarium *à te eligendum partibus non suspectum super Articulis præsentatis per dictum N. & interrogatorijs partis aduersæ, quatenus præsentabuntur; illosque de causa scientiæ, loco & tempore, ac de omnibus de alijs clausulis, & circumstantijs necessarijs, & opportunus interroges. Quorum depositiones in scriptis redactas, clausas ut decet, ad nos, nostramque Curiam transmittas. Dantes, &c. mandantes, &c. Quoniam, &c. aliàs, &c. datum in Palatio Episcopali* N. *de* N. *mensis N. Anni N.*

N. Vicarius Generalis, &c.

N. *Actuarius, &c.*

43 Si verò concedantur litteræ extra iurisdictionem, quæ appellantur *Hortatoriæ* siue *Rogatoriæ*; possunt similiter scribi vulgari lingua, tali, vel simili forma, videlicet.

Hortatoriarum forma.

Molto Illustr. e Reuerendiss. Sig.

Verte lite in questo Tribunale tra N. di questa Città da una banda, & N. dall'altra, è douendosi per parte di detto N. *esaminare alcuni testimonij per venire alla cognitione di detta causa, piacerà à V. S. far esaminare sopra gl' acclusi articoli tutti quelli testimonij, che le saranno indotti pro parte di detto N. interrogandoli però prima sopra gl' interrogatorij prodotti per parte di detto N. che qui acclusi se le mandano, e compito, che sarà l'esame, si compiacerà rimandarlo quà incluso in una delle sue in forma probante, chiuso, e sigillato. E per fine me l'offero prontissimo à seruirlo in cose simili, & anche maggiori. Dat. &c.*

44 Expeditis supradictis litteris altero ex notatis modis, solet iudex interloqui super consignatione ipsarum infrascripta, vel simili forma, videlicet.

Decretum Consignationis Litterarum.

Qui Dominus, &c. litteras comissoriales obtentas pro parte N. clausas N. latori consignauit, præstito prius per eum iuramento manu tactis, &c. de illis fideliter asportandis, & consignandis dicto Domino N. Iudici per ipsum ad examen, ut in eis deputato, deque reportanda fide consignationis, omni modo, &c.

45 Trasmissis litteris Iudici remissoriali, ut supra, licet regulariter durante termino concesso pro receptione testium, officium Iudicis conquiescere soleat, termino, si fuit actum via exequutiua, & Remissoria fuit concessa cum clausula: *sine præiudicio iudicij executiui, vel mandati executiui, &c.* ne interim procedatur ad aliquem actum præiudicialem, opus est citare partem ad videndum mandari supersederi in expeditione, & sibi inhiberi, ne audeat quidquam attentare; sub pœnis arbitrio Domini, & e citatione verò executa sit, infrascriptum, vel simile Decretum, videlicet.

Decretum, ut supersedeatur in causa.

Qui Dominus, &c. visa petitione N. *mandauit supersederi in causa inter ipsum N. & N. in Curia vertente per dies 45. in quibus est perficiendum examen quorumdam testium, prout latius in actis, &c. sub pœna Attentatorum, et aliqs arbitrio, etc. omni modo, etc.*

Sed si fuit concessa remissoria simpliciter, sine prædicta clausula, non est opus supradicta supersessoria, cum durante dilatione Iudicis officium conquiescat.

46 Si verò intra mensem præfixum in litteris missiuis, seù remissorialibus, ob aliquod impedimentum Iudicis, post ipsarum præsentationem, non potuerit perfici examen, tunc exhibita fide in forma Authentica, in qua probatur impedimentum, vel alio modo probato, quod examē fuit cœptum per Iudicem Remissorialem, sed nō potuit compleri, debet peti prorogatio termini antea concessi, citata tamen parte aduersa ad viden-

videndum illum prorogari arbitrio Domini, &c. Qui tenetur dare alium terminum; non tamen maiorem primo, & tunc citatione executa fit sequens vel simile decretum, videl.

Decretum Prorogationis termini, &c.

Qui, etc. visis. etc. cum N. de N. non potuerit testes examinandos in partibus intra mensem prefixum in litteris remissorialibus examinare ob legitimum impedimentum Domini Iudicis Remissorialis, & viso quod per ipsum non stetit quominus examen intra terminum praedictum compleretur, mandauit eumdem terminum prorogari ad alios dies viginti, & interim supersederi in causa per alios supradictos dies 20. omni modo, &c.

Quod prorogationis decretum intimatur parti ex aduerso, & facta relatione, transmittitur Iudici remissoriali ad partes, qui illicò perficit examen modo, & forma, vt infra, videl.

FORMA

PROCESSVS

In executionem dictarum Litterarum, siuè missiuæ, siuè Remissoriales fuerint.

PRæsentatis litteris missiuis, seù remissorialibus per partem, quæ illas obtinuit, Iudici remissoriali in partibus existenti, coram Notario, & testibus, petere debet, vt illas recipiat, & admittat, necnon instare, vt contra aduersarium citationem decernat ad dicendum contra, & in earum exequutionem ad videndum dictas litteras aperiri, & mandari procedi, ac deputari notarium, & nuncium, locum, diem, & horam audientiæ, ac deferri iuramentum dictis notario & nuncio de fideliter exercendo eorum officio.

Vnde receptis litteris fit citatio sub tali, vel simili forma, videlicet.

Citatio Iudicis remissorialis.

Coram Domino N. Illustriss. & Reuerendiss. Domini N. Iudice Commissario citetur N. pars aduersa ad dicendum contra litteras missiuas praedicti Illustriss. Domine N. siue, &c. loco remissorialium ad partes emanatas; & d. D. N. directas, videndum illas aperiri, recipi, & admitti, & iuxta illarum formam mandari procedi. Necnon pro exequutione earumdem videndum deputari Notarium, & nuncium, locum, diem & horam audientiæ, ac dictis notario, & nuncio deferri iuramenta de fideliter exercendo eorum officio ad primam diem iuridicam, instante N. siue, &c.

N. Vicarius &c.

Executa citatione per ordinarium nuncium, seù baiulum Curiæ, fit relatio more solito, scilicet.

Relationis forma.

Die.... mens.... Ann.... N. publicus, & ordinarius nuncius seù baiulus Curiæ retulit mihi infrascripto notario cum iuramento se intimasse, & notificasse supradicta omnia N. de N. modo, & forma prout habuit in commissis, &c. & in fidem, &c.

N. Not. &c.

Postea comparere solet. vel principalis, vel eius legitimus procurator in termino dictæ citationis, & reproducit citationem, vna cum litteris missiuis, & petit fieri, & exequi, prout in ea, sed si sit procurator debet prius docere de eius mandato, & Iudex interloquatur infrascripto, vel simili modo, videl.

Receptionis, & apertionis litterarum decretum.

Et tunc D. N. in causa, & causis praedictis Iudex, & Commissarius delegatus litteras praedictas reuerenter recipit, aperuit, perlegit, et admisit, et iuxta illarum formam, continentiam, et tenorem procedi mandauit, et pro earum exequutione deputauit in Notarium N. de N. et in Nuncium N. de N. vsque solitum fidelitatis iuramentum mandauit, prout ibidem praesentes dictus N. Notarius, et dictus N. nuncius modo eorum iuramento tactis scripturis ad delationem dicti Illustriss. seù Reuerendiss. Domini Iudicis iurauerunt, et vnusquisque eorum iurauit dictum eorum officium, omni, qua decet, fidelitate exercere, prout à dicto Domino Iudice iniunctum fuit; in locum vero iudicij deputauit Palatium suæ solitæ residentiæ, dies; autem et horas, omnes dies iuridicos, de mane ab hora.... vsque ad horam.... et de sero ab hora.... N. vsque ad... et ita, etc. omni modo, etc. Actum die, etc. praesentibus N. N. et N.

N. Notarius rogatus de mandato.

Deinde expeditur citatio modo, quo supra intimando parti ex aduerso principali, qualiter Dominus mandauit procedi ad exequutionem litterarum, & deputauit notarium, & nuncium, locum, dies, & horas, & aliàs, prout in actis &c.

Vbi erit aduertendum, quod Iudex Remissorialis in modo procedendi seruare debet quantum fieri potest iurisdictioné & stylum Curiæ Iudicis delegantis ita vt si sit delegatus à Rota, citationes sunt regulariter faciendæ personaliter, seù per diligentias de reperiendo personam domi solitæ habitationis, seruando terminos ad instar Rotæ in die Lunæ, Mercurij, & Veneris; si verò sit delegatus ab Auditore Cameræ seruantur termini singulis diebus, & horas, præterquam die Iouis, & in aliis feriatis in honorem Dei, in quibus non redditur ius in tribunali A. C. Et si sit delegatus ab alio Iudice æquali, potest seruari stylus propriæ Curiæ. Quod si in loco reperiri non possit nec principalis, nec procurator, peti debet, vt Iudex committat citari per affixionem ad valuas maioris Ecclesiæ loci, factis prius debitis diligentiis ad illos reperiendos, iuxta formam in litteris præscriptam. Quibus peractis, fit citatio, vt infra, videlicet.

Citatio ad dicendum contra, &c.

Coram N. Iudice Commissario, etc. citetur N. ex aduerso principalis, siuè eius Procurator, ad dicendum contra Articulos in litteris Illustriss. Domini N. inclusos. Necnon committi notario causæ examen, ac receptionem iuramentorum testium, et postquam commissum fuerit, videndum illos iurare in eorum, vel notarij domibus, vel vbi reperti fuerint ad primum diem, et alios sequentes durante termino in litteris assignato, dandumque interrogatoria (et conducendum interpretem quatenus, etc.) aliàs ad videndum mandari examinari sine ad primam diem. Instante N. principali, siue, etc.

N. Notarius deputatus, etc.

Exequuta prædicta citatione pars petit exequi ea contenta, & si altera pars petat copiam articulorum, Iudex illam decernat more solito, scilicet.

Concessionis copiæ articulorum decretum.

Qui dominus, etc. mandauit recipi testes, eorumque iuramenta per N. Notarium in forma, etc. illosque examinari primo super interrogatorijs, deinde super articulis, quorum copiam petitam decreuit, omni modo, etc.

Quod si testes examinati non fuerint in litteris missiuis, seù remissorialibus, neque in calce articulorum, vt fieri solet, poterit pars illos nominare in reproductione citationis tali, vel simili modo, videlicet.

Nominatio Testium.

Coram Domino N. etc. comparuit N. et reproducit citationem, et nominauit in testes N. N. et N. et petit illorum examen, et iuramenta in forma committi, etc. vt supra, nisi ad primam diem, etc. omni, etc.

Aliàs si non fuerint nomina, & cognomina testium specificata, poterit altera pars siue eius procurator protestationem facere, quod non recipiantur, nec examinentur, nisi specificatis nominibus, &c. patria, exercitio, &c. medio iuramento tactis, &c. aliàs, &c.

Sed

Sede facta specificatione, vt supra, fit intimatio, vt sequitur, videl.

Intimationis forma:

Coram N. Iudice commissario, &c. intimetur N. ex aduerso principali, qualiter nomina, & cognomina testium, & alia petita fuerunt in actis specificata, & Dominus mandauit examinari testes, & aliàs prout in actis, &c. instante N. *principali, siue, &c.*

N. *Notarius Deputatus, &c.*

Exequuta, & reproducta dicta intimatione factaque nuncij relatione, instare debet pars; vt Index decernat monitorium, seù citationem, quatenus testes sub pœnis ipsi bene visis debeant si examini subijcere; & veritatem deponere, iuxta formã; &c. sub sequenti, vel simili verborum forma, videl.

Citatio Testium:

De mandato Illustriss. seù Reuerendiss. seù, &c. Domini N. in causa, & causis infrascriptis Illustriss. Domini A. C. siuè Sac. Rotæ, siue N. &c. Iudicis commissarij, & ad instantiam N. principalis tenore præsentium.

Moneantur omnes, & singuli infrascripti Testes inducti, quatenus infra triduum proximum sub ducentorum ducatorum auri de Cameræ, & pro illis mandati executiui, & in iuris subsidium excommunicationis, alijsque pœnis debeant, & quilibet ipsorum debeat iuramentum de veritate dicenda in causa remissoriale coram D. N. vertente inter dictum instantem ex una, & N. ex altera partibus, tam super articulis, quam tota causa præstitisse, & successiue sese examini subiecisse, & veritatem deposuisse, præsentibusque omninò paruisse. Alioquin, &c. Quoniam, &c.

N. N. & N. testes.

N. Not. Deput. &c.

Citatis prædictis testibus per nuncium causæ deputatum, & facta relatione, more solito, illos scilicet personaliter monuisse, copiamque citationis reliquisse, & cætera exequutum fuisse modo, & forma sibi commissis, &c. Pars ipsa principalis, siuè eius Procurator faciat quamprimum testes iurare, saltem per diem ante examen, in die iuridica in manibus Notarij Deputati, infra terminum, aliàs nõ probarent, vt censuit Rot. *decis. 74. num. 1. par. 4. diuers.* & Nos diximus suprà *huc cad. sect. 3. subsect. 3. num. 9. in med.*

Præstantur autem iuramenta per prædictos Testes separatim, tali modo, videl.

Iuramenti forma.

Die.... mens.... Ann.... N. de N. Testis inductus, &c. monitus medio iuramento tactis, etc. iurauit de veritate dicenda, tam super articulis, quam tota causa. Super quibus, etc. omni, etc.

N. Notarius, etc.

Præstitis autem Iuramentis prædictis testibus, fieri debet parti aduersæ intimatio, sub tali, vel simili forma, vt sequitur, videlicet.

Intimationis forma.

Coram D. N. Commissario, &c.

Intimetur N. ex aduerso principali, siuè, etc. qualiter testes examinabuntur die crastina, cum alijs sequentibus, durante termino probatorio, de mane hora tali.... de sero hora tali.. Ideo citetur idem ad dandum interrogatoria (et conducendum Interpretem quatenus, etc.) Aliàs examinabuntur sine, iuxta decretum Domini, etc. Instante N. principali, siuè, etc.

N. Notarius, etc.

Facta dicta intimatione, & relatione nuncij comparere debet Pars aduersa, siuè eius Procorator in diebus, & horis intimatis, & faciat testes examinari, siuè altera pars dederit interrogatoria, (& conduxerit Interpretem, vbi de stylo fuerit inducendus,) siuè non, in eius contumacia, & tunc per Notariũ poterit examen inchoari, & extendi infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Examinis testium forma.

In Dei nomine. Amen.

Die.... mens.... Ann.... Pontificatus verò SS. in Christo Patris, et Domini N. Diuina Prouidentia Papa N. anno eius N. etc. Examinatus fuit in Palatio solitæ Residentiæ infrascripti Domini Iudicis N. de N. per me demandato Domini N. (si fuerint nominati Interpretes dicatur: *Cum assistentia* N. *Interpretis pro parte* N. *electi. &c.* Et si examinentur per eumdemmet Iudicem Commissarium, dicatur: *examinatus fuit per eumdem D.* N. *Iudicem Remissorialem à Sac. Rota, seù ab A. C. seù ab, etc. Deputatum, ac per me* N. *præsentis causæ* Notarium *Deputatum* N. *de* N. *ætatis suæ annorum tot.... Testis inductus, monitus, et iuratus, cui reiterato iuramento veritatis dicendæ, prout tactis, etc. iurauit, etc. deposuit, prout infra, videlicet, et primo iuxta Interrogatoria pro parte dicti* N. *producta.*

Iuxta primum respondit, &c. & scribantur formalia verba quæ dicit; & ita fit cum omnibus alijs testibus singillatim examinandis, tam super interrogatoriis, quam super Articulis. Et sic euacuatis prius omnibus Interrogatoriis, tunc demum dicitur.

Deinde fuit deuentum ad examen super Articulis in litteris missiuis, seù remissorialibus contentis, & Primò.

Super Primò dixit: Signore la verità è, che, etc. & scribatur totum, quod dicit; & sic fit de singulis testibus, faciendo semper reddere causam scientiæ, & completur examen modo, quo supra diximus *in præced. subsect.*

Quo completo, extratisque, & exemplatis depositionibus testium, & iuribus ad causam facientibus, moneri debet Pars aduersa, infrascripta, vel simili forma intimationis, videlicet,

Intimationis forma:

Intimetur N. *de* N. *qualiter examina Testium fuerunt completa, ac etiam fuerunt extracta, & exemplata ad causam facientia. Ideo citetur idem ad illos reprobandum, quatenus reprobare voluerit, & ad prædicta faciendum præfigi terminum, ad tenorem litterarum, instante* N. *siuè, &c.*

Est tamen aduertendum hic, quod non licet Aduersario examinare testes reprobatorios, nisi super reprobatione, seù repulsa testium examinatorum; Vnde non potest tangere negotium principale. Elapso autem termino præfixo, fieri poterit infrascripta, vel similis citatio, videl.

Citatio pro trasmissione Actorum.

Citetur N. *siuè, &c. ad videndum transumi processum remissorialem, & in publicam, ac authenticam formam redige, & transumptum cum originali collationari mandari. & pro certis die, & hora faciendum deputari alium* Notarium, *qui cum* Notario *causæ prædicta dictum collationem, & auscultationem faciat, interessendumque dictæ collationi, quatenus, &c. Alias videndum collationari, etiam ipso non interueniente, & collationatum claudi, & sigillari, fideque portatori consignari, & ad Iudicem suum remitti, ad primum diem, instante* N. *siuè, &c.*

N. *Notarius; &c.*

Exequuta prædicta citatione, & facta relatione nuncii, comparet Pars principalis, & petit supradicta omnia in citatione contenta fieri & exequi, prout in ea, & sic fit Decretum, videlicet.

Collationis Actorum decretum.

Et tunc Dominus N. *Iudex, &c. mandauit processum transum, & transumptum cum originali collationari pro die.... & hora.... & pro dicta collatione facienda* N. *Notarium deputauit; & collationatum, ac concordatum claudi, & publico Tabellario consignari, sigillo Dominationis suæ obsignari, & Illustriss. Domino Iudici suo remitti mandauit, & ita, &c. omni modo, &c.*

Sunt tamen hic notanda duo: Quorum Primum est, quod si Iudex remissorialis noluerit procedere per viam citationis in scriptis, vt supra, iuxta stylum Romanę Curię, poterit quidem, iuxta stylum propriæ Curiæ de partibus, dummodo supradicta omnia adimpleantur per æquipollentia, itaut pars aduersa ex ijsdem actis citata semper appareat: Secundum est, quod quando fit aliquod decretum præsente parte, Notarius in eo dicat fuisse factum præsentibus partibus, vel parte exaduerso præsente, & tunc non est necessaria illius decreti intimatio, dummodo sit talis attestatio Notarij.

48 Expletis omnibus, Notarius, cum processum ad iudicem transmittere debet, potest scribere, infrascripto modo, videlicet.

Attestatio Notarij ita transmittentis.

In Dei nomine. Amen.

Noueritis Vniuersi, & singuli præsentes inspecturi, qualiter infrascriptum est examen quorumdam testium pro parte, & ad instantiam N. in causa, quam habet in Vrbe, siue, &c. cum N. per me Notarium publicum infrascriptum specialiter deputatum, vigore litterarum remissorialium Illustrissimi, & Reuerendissimi Domini A. C. siuè N. examinatorem demandata Domini N. in huiusmodi causa Iudicis deputati, cuius quidem examinis tenor, vna cum omnibus Actis, & actitatis talis est, vt infra, videlicet (hic inferitur principium examinis, & omnium actorum, vt supra, deinde concludat in fine) *Et ego N. publicus Apostolicus Notarius, &c. quia prædictis interfui, & de eis rogatus extiti, eaque omnia ex proprio originali processu, prout iacet de verbo ad verbum extraxi, & exemplaui, & cum eodem originali facta collatione concordare inueni, salua semper, &c. Ideo in præmissorum fidem hic me subscripsi, publicaui, & meo solito sigillo signaui requisitus. In Ciuitate N. die .... mensis ... anno ... sub Pontificatu SS. D. N. anno eius ... locus † sigilli. Ego N. Apost. Not. &c.*

49 Quo facto Iudex faciat legalitatem tali, vel simili modo, videlicet.

Legalitas Iudicis.

N. de N. Iudex siue, &c. ponendo Titulos, &c.

Vniuersis, & singulis, ad quos præsentes peruenerint, fidem facimus, & verbo veritatis publicè attestamur, supradictum N. de N. Notarium esse talem, qualem se facit, publicum legalem, authenticum, & fide dignum Notarium, scripturisque suis tam publicis, quam priuatis in iudicio, & extra indubiam semper fidem adhibitam fuisse, & de præsenti adhiberi, &c. In quorum fidem, &c. Datum, &c. N. N. Iudex, &c. siue &c. locus † sigilli.

His absolutis Iudex processum claudit, & suo sigillo munitum suo Iudici per fidum portatorem remmittit, cum suis litteris, iuxta formam in litteris missiuis, seù remissorialibus sibi præscriptam, quæ quidem possunt scribi sub infrascripto, vel simili, videlicet.

Litterarum forma.

Illustriss. & Reuerendiss. D. siuè, &c.

Teste pro parte N. inductos, iuxta litterarum Dominationis Vestræ Illustriss. formam, ac tenorem, diligenter examinaui, vna cum testibus pro parte N. *de N. ad reprobandum, seù repulsam productis, quorum dicta nemini partium manifestaui, neque pandidi, eosque sic clausos, & signatos, vt in litteris Dominationis Vestræ mihi iniunctum fuit, transmitto. Cæterùm si in alio me habilem posse deseruire amplitudo Dominationis Vestræ Illustriss. dignoscet, liberè iubere non pareat, rogo. Interim paratus ad omnia existens, Dominationem Vestram humillimè veneror. Datum, &c.*

Vel alio modo, vt infra, videl.

Iniunxit mihi Dominatio Vestra Illustriss. & Reuerendiss. diebus præteritis receptionem quorumdam testium inducendorum pro parte N. in causa, quam habet, cum N. propter quod gratias infinitas ei agendo de tali commissione, Remitto Dominationi Vestræ Illustriss. copiam attestationum testium examinatorum pro parte dicti N. clausam, & sigillatam, vt præcepit. Rogo igitur Amplitudinem Vestram, vt si in alio opera mea vti voluerit, dignetur liberè significare, cum Me semper inueniet paratissimum inseruiendi Dominationi Vestræ Illustriss. cuius manus interim reuerenter exosculor. Datum, &c.

Vel vulgari sermone, vt sequitur, videlicet.

Illustriss. & Reuerendiss. Sig. mio Padrone Colendiss.

Rimando à V. S. Illustriss. qui inclusa, e sigillata la copia del processo, e depositioni de' testimony esaminate in questo Tribunale sopra gli Articoli mandatimi dentro la carissima, e fauoritissima sua, che sono stati indotti per parte del Tale N. nella causa, che hà con N. & insieme di tutti gl'altri atti fatti, senza d'essere stati veduti da nessuna delle Parti interessate. Rendendo però à V. S. Illustriss. gratie infinite dell'honore fattomi, la prego à non tralasciare in auuenire di commandarmi con ogni libertà in altre occasioni, doue conosca, che sia buono à poterla seruire; e per fine faccio à V. S. Illustriss. humilissima riuerenza. Da N. à di ...

Di V. S. Illustrissima.

Humiliss. & obligatiss. seruit.

N. N. &c.

50 Quibus sigillatis cum incluso processu mandat omnia simul consignari destinato Portatori, vt supra. Postquam autem huiusmodi Processus Remissorialis ad manus Iudicis delegantis peruenerit, statim citari faciat partem aduersam ad videndum illum apperiri, infrascripta, vel simili forma, videlicet.

Apertionis processus citatio.

Coram N. & N. Iud. &c. siuè Demandato, &c.

Citetur N. exaduerso principalis ad videndum aperiri processum de partibus in Actis exhibitum; & dicendum contra illum, & inta producta, necnon videndum admitti, & mandari procedi ad vlteriora ad primam diem iuridicam instante N. principali siue, &c. N. Notar. &c.

Monita parte, & facta per nuncium relatione, faciat decretum, vt sequitur, vel alio modo simili, videl.

Aperturæ processus decretum.

Qui Dominus, &c. Visa, &c. mandauit processum de partibus in Actis productum pro parte N. de N. admitti, & aperiri, et successiuè seruatis seruandis ad vlteriora in ipsa causa procedi, & ita, &c. omni modo, &c.

Et hæc pauca satis pronunc in præsenti materia super modo procedendi in causis remissorialibus, quæ quidem deseruire possunt omnibus Iudicibus, mutatis tamen mutandis, secundum negotiorum contingentiam, & iuxta propriæ cuiusque Curiæ stylum, & morem regionis. Et tali etiam, vel simili modo, demptis, vel additis, aut mutatis quibusdam, procedi potest in causis, & processibus compulsorialibus, quando casus occurret. Nunc autem reuertamur ad priorem ordinem iudiciarium paulo ante relictum, occasione processus remissorialis.

SVBSECTIO OTTAVA.

De publicatione Testium.

SVMMARIVM.

1 *Publicatio in causa est de substantialibus Processus.*
2 *Publicatio est de iure Canonico, & Ciuili.*
3 *Est etiam de iure Regni per pragmaticas, constitutiones, & Ritus eiusdem.*

4 *Publi-*

4 *Publicationis definitio.*
5 *Publicatio duplex est.*
6 *Per petitionem publicationis præsumuntur didicita testificata.*
7 *Publicatio facta inuita parte ei non nocet.*
8 *Didicita testificata & publicata attestationes differunt.*
9 *Publicatio insinuatiua, quæ?*
10 *Testes super diuersis articulis, vel ad alium finem examinentur, etiam post didicita testificata.*
11 *Similiter, si articuletur diuerso modo à primis.*
12 *Item, si ex noua qualitate non essent ijdem articuli.*
13 *Item, si testes sint noniter reperti.*
14 *Item, si super noua materia examinentur.*
15 *Item, si fuerint producti, sed non examinati.*
16 *Item, si nouum examen esset ad confirmationem veteris.*
17 *Item, si interfuit læsio in primo examine.*
18 *Item, si non fuit percunctatus processus.*
19 *Item, si fuit datum summarium tantum testium.*
20 *Item, si testes non fuissent ritè recepti.*
21 *Item, si testis per errorem non fuit examinatus super aliquo articulo.*
22 *Item, si versetur in diuersa causa.*
23 *Item, si post publicationem, non fuerint didicita testificata.*
24 *Item, si detur restitutio in integrum.*
25 *Item, si Tertius veniat ad causam pro suo interesse.*
26 *Item, si fuit perempta instantia causæ.*
27 *Item, si probatum fuit per instrumenta, & postea probatur per testes.*
28 *Item si probandum sit per euidentiam rei.*
29 *Item, si articuli partis aduersæ non fuerunt plenè probati.*
30 *Item, si vna pars probauit contrarium.*
31 *Item, si testes falsum deposuerunt.*
32 *Item, si dubium non sit de subornatione.*
33 *Item, si versetur in causis criminalibus.*
34 *Publicationis finis, quis?*
35 *Publicationis effectus, qualis?*
36 *Publicatio petenda est à partibus de iure communi.*
37 *Publicatio quomodo fieri debeat?*
38 *Publicatio non est de substantia Iudicij, quamuis sit de substantialibus processus.*
39 *Publicatio non conualidat nullitatem receptionis testium.*
40 *Appellatio non datur à non concessione publicationis.*
41 *Facta publicatione datur terminus, pro copia attestationum.*
42 *Originalia nunquam dantur partibus.*
43 *Publicationis decretum.*
44 *Publicationis terminus est arbitrarius.*

1 TErtius actus principalis, qui fit in iudicio, qui est de processus substantialibus, *vt dix. in præmissis præm. f. 4. nu. 42.* dicitur publicatio in causa; nam testibus productis, & examinatis in termino probatorio, Iudex partibus instantibus, vel earum altera tantum instante, decernit publicationem fieri, siuè vocatis, & præsentibus partibus, siuè altera per contumaciam absente. Quæ quidem publicatio Actorum communium seruanda est vbique de iure communi, & in practica per ipsam enim publicationem manifestantur omnia dicta & testificata, quæ ante illam dici, & pandi non poterant. DD. communiter *in cap. cum inmotuit. cap. constitutis, cap. veniens. 2. cap. cum veniret, & cap. ex tenore de testibus.*

Pro cuius intelligentia sunt notanda plura. Quorum Primum est, de quo iure fit publicatio. Secundum, quid sit. Tertium, quotuplex sit. Quartum, quare fuit introducta. Quintum, quisnam sit publicationis effectus. Sextum, num publicatio concedatur ipso iure post completum examen testium an verò petenda sit à iudice.

2 *Quoad Primum* est notandum, quod publicatio, est de iure Canonico, & Ciuili, cum diuersis modis pluries in vtroque de ea mentio fiat. De iure autem Canonico, aliquādo demonstratur publicatio per *didicita testificata, vt in c. cum tua, & d. cap. constitutis de testib.* Aliquando verò per alia verba, vt per illa, *publica attestationes in d. cap. veniens 2. cap. cum venisset, & cap. ex tenore eodem tit. de testib.* Aliquando per verba *aperire depositionem, vt in cap. constitutus eod. tit.* Aliquando per *Publicare testimonia, vt in cap. intimauit eod. tit.* Aliquando verò demonstratur per verba. *Publicare dicta testium, vt in c. in causis,*

& c. præsentium eod. tit. de testib. Vnde apparet per plures, & diuersas phrases insinuari publicationem.

De iure verò Ciuili habetur similiter in Codice, *in Authen. atqui semel. C. de probationib.* & in Authentico, *in §. quia verò Authent. de testib.*

3 Et tandem de iure Regni habetur de ea *in Regia Pragmat. incipit cursa dilationum sub rubr. de publicatione processus, & in constitution. vniuersos, & Ritib. Magnæ Curiæ Vicariæ 72. & 86.* in quibus locis appellatur publicatio testium. In dicta verò pragmatica cauetur, quod completo examine testium, & termino elapso, fieri debeat publicatio, cum termino sexdecim dierum, octo scilicet ad dandam copiam depositionum testium, & octo ad percunctandum dicta testium; qua publicatione facta, si petatur repulsa, concedenda erit. Et similiter repulsa repulsæ. Et præsentari debent scripturæ, ad quas impugnandas iudex, parte petente, dare poterit terminum. Tandem concluditur quod Pupilli, Viduæ, minores, Ecclesiæ, & aliæ miserabiles Personę, vltra terminos prædictos, habere debent beneficia, quæ de iure communi dicuntur prima, & secunda restitutio in integrum, vt inferius suo loco dicemus; secundum verò formam constitutionum, & capitulorum Regni dicuntur primum, & secundum beneficium.

4 *Quoad Secundum* est notandum, quod publicatio est manifestatio, seù notificatio facta partibus de dictis, seù depositionibus testium secundum Bartol. *in d. Auth. atqui semel. C. de prob.* quem sequuntur omnes DD. præsertim nostri Regnicolæ, & Gloss. *in d. constit. vniuersos.*

5 *Quoad Tertium*, notandum est, quod publicatio duplex est, secundum Bart. *in d. Auth. atqui semel. num. 17.* vna, quæ fit, vt dicta testium publicata faciant plenam fidem; Altera, quæ fit, vt dicta, seù depositiones testium notificentur. Secundum verò Baldum, est etiam duplex, sed sub alio motiuo, vna pronunciatiua; altera insinuatiua. Pronunciatiua dicitur illa, per quam partes non didicerunt testificata, & hæc nisi testificata fuerint didicita, non nocet, sed possunt nihilominus testes examinari. ita Bald. *consil. 152. in princ. vers. item duplex. libr. 1.* Alexand. *consil. 84. num. 4. & seq. lib. 4.* Gabr. *conclusion. 21. numer. 28. de testib.* Salust. Tiber *in Prax. libr. 2. cap. 14. numer. 6.* Rot. *dec. 159. p. 3. diuers. lib. 1.*

6 Quod tamen limitatur, quando pars, quæ intendit nouos testes examinare, & publicationem petijt, non habet aliquam præsumptionem pro se, quod non didicerit testificata, quia aliàs facta publicatione pars, quæ testes publicari petijt, præsumitur testificata didicisse eo ipso. Bartol. *in d. Authent. atqui semel numer. 17.* Gabr. *loc. cit. num. 29. & seq.* Ferentill. ad Buratt. *dec. 218. nu. 23.*

7 Sed si publicatio fuit facta parte inuita, non nocet parte contradicenti, vel etiam absenti. Bart. *vbi sup. cons. 84. in princ. & n. 8. lib. 4.* Surd. *cons. 176. n. 4. & seqq.* Felin. *in cap. fraternitatis nu. 9. vers. modo quæritur de testib.* Ferentil *loc. cit.*

8 Et est aduertendum, quod datur differentia inter publicatas attestationes, & didicita testificata: nam attestationes tunc dicuntur publicatæ, quando iudex decreuit, vt fiat publicatio in causa. Didicita autem testificata dicuntur, quando post factam publicationem percunctantur, idest inspiciuntur & considerantur depositiones testium publicatæ, vt colligitur ex traditis per Specul. *in libr. 1. de teste. §. 8. incip. satis vtiliter, vbi de publicatione agit n. 9.* Gabr. *vbi sup. n. 10. & 31.* Rot. *dec. 154. n. 2. p. 4. rec.* & Greg. *dec. 583. n. 2.*

9 Alia verò publicatio testium dicitur insinuatiua, & ista est illa per quam impeditur, ne testes possint super eisdem articulis, vel de directo contrarijs examinari. Bald. *in d. cons. 152. in princ. vers. alia est insinuatio lib. 1.* Quod procedit tam in prima instantia quam in secunda in gradu appellationis. *Auth. qui semel. C. de probat. c. fraternitatis de testib. Clem. 2. eod. tit.*

10 Quæ supra firmata conclusio, quod post publicatas attestationes, & didicita testificata non possint examinari testes super eisdem articulis, vel de directo contrarijs, limitatur pluribus modis, &c.

Primò, quando articuli, super quibus testes sunt examinandi, non comprehenduntur sub primis, neque expressè, neque tacitè; & similiter quando testes examinantur ad diuersum finem. Buratt. *dec. 824. num. 4.*

Secundò Limitatur, quando quod fuit articulatum in primis articulis, articulatur in secundis alio modo, & magis explicitè Duran. *dec. 236. num. 3.*

12 *Tertiò* limitatur, quando nouis articuli in sui essentia essent partim noui, & partim antiqui ex nouis qualitatibus adiectis, nam tunc non dicerentur iidem. *cap. veniens, 2. de testib.* Alexand. ad Bart. *in l. per hanc C. de temp. appellat.* Crot *de test. §. aggredior nunc. num. 54.* Gregor. *decis. 494. num. 2. & seq.*

13 *Quartò* limitatur, quando testes sunt nouiter reperti; dummodo hoc plenè probetur. Hypol. de Marsil. *in l. 1. §. fin. num. 17. ff. de quaestion.* vbi etiam Bart. Rot. *dec. 154. n. 4. p. 4. recent.* Gregor. *dec. 583 n. 4.*

14 *Quintò* limitatur, quando testes nihil deposuerunt super materia, in qua sunt de nouo examinandi, quia tunc non possunt dici didicita testificata Gabr. *d. conclus. 21. num. 119. de test.* Gregor. *dec. 83. nu. 4.*

15 *Sextò* limitatur, quando testes fuerunt producti, sed non examinati. Gabr *loc. cit. n. 138.* Greg. *dec. 583. num. 7.* vbi tamen ait, hoc procedere in publicatione facta parte inuita.

16 *Septimò* limitatur, quando nouum examen testium tendit ad confirmationem, & corroborationem probationum antiquarum. Bald. *in l. cunctos populos in §. oppos. C. de summ. Trin. & fid. cathol.* Abb. *in c. de cacero de testib.* Innoc. *in c. cum dilectis ad fin. vers. Iudex de accusat.* Felin. *in d. c. fraternitatis n. 11. de test.* Gabr. *d. conclus. 21. n. 39. vbi latè de test.* Afflict. *dec. 216. n. 4.* Surd. *dec. 126. n. 10.* Gregor. *dec. 2?2. n. 9. & dec. 581. n. 12. & d. dec. 583. num. 5.* & ibi Beltramin *lit. D.*

17 *Octauò* limitatur in Ecclesijs, quando fuerunt læsæ, dummodo probetur læsio, & non sit timor subornationis. Caputaqu. *dec. 50. nu. 5. p. 1.* Gregor. *d. dec. 583. nu. 6.* & ibi Beltram. *lit. D.* vbi plures alias decisiones affert.

18 *Nonò* limitatur, quando processus fuit tantum ostensus procuratori, sed non dimissus ad percunctandum. Gregor. *dec. 497. num 4 vbi latè* Beltram. *n. 8.*

19 *Decimò* limitatur, quando fuit traditum summarium tantum testium, (vt fit in Romana Curia,) nam tunc non dicuntur didicita testificata, quia non panduntur nomina testium, neque extenduntur in eo depositiones eorum. Cæs. de Grass. *dec. 8. num. 4. de test.* Seraphin. *dec. 688. n. 2.* Gregor. *dec. 497. nu. 4* & ibi Beltram. *nu. 8.* Burat. *dec. 228. nu. 20.* Salust. Tiber. *in prax. lib. 1. c. 14. n. 6.*

20 XI. Limitatur, quando testes non fuissent citè, & rectè recepti; vel si publicatio verè facta non fuisset, vt de stylo Curiæ Rot. *decis. 13. de testib. in nouis, & decis. 10. de probation. eod.*

21 XII. Quando Testis per errorem examinatus non fuit super aliquo articulo quia tunc etiam post dedicita testificata, examinari potest super illo Guid. Pap. *dec. 124.*

22 XIII. Limitatur, quando causa diuersa erit à prima, *vt in d. Clem. 2. de test.* nam non obstante publicatione testium facta in causa possessorij, examinari poterunt denuò noui testes causa petitorij. Rot. *dec. fin. de restit. in nouis.*

23 XIV. Quando post publicationem non fuerunt didicita testificata. Felin. *in c. fraternitatis de testib.* vbi latè.

24 XV. Limitatur, quando datur restitutio in integrum personis priuilegiatis, quia tunc possunt noui testes examinari, non obstante publicatione facta, cum tunc non fiat nouum examen via ordinaria, sed extraordinaria, Afflict. *dec. 216. nu. 2.* de qua Felin. *in cap. intimauit, de testib.*

25 XVI. Quando tertius venit ad causam pro suo interesse: nam tunc ex quo sumus inter diuersas personas, possunt testes examinari super eisdem articulis, vel de directo contrariis non obstante publicatione facta Felin. *in cap. veniens n. 18. de testibus*. Quod intelligi debet, si litis motæ notitiam non habuerit; alias non esset audiendus nisi in terminis, in quib. causa reperitur. & eo modo quo posset principalis. Innoc. & Alii. *in c. cum super de testibus* Bart. *in l. si prolusorio ff. de appellat.*

Idem esset, si principalis procurasset, quod tertius ignorans compareret, nam tunc audiretur in eisdem terminis, in quibus causa inueniretur. Afflict. *dec. 235.*

26 XVII. Limitatur, quando fuit perempta instantia causæ, & noua inchoata. Afflict. *dec. 216.*

27 XVIII. Quando prima probatio facta fuit per instrumenta, nam tunc suppleri potest per testes. Afflict. *ibid.*

28 XIX. Quando probatio facienda est per euidentiam rei. *Idem ibid.*

29 XX. Limitatur, quando articuli partis aduersæ non fuerunt plenè probati *Idem ibid.*

30 XXI. Quando vna pars probauit contrarium similiter non plenè, sed per duos testes non integros, nam tunc melius probari poterit. *Idem.*

31 XXII. Quando vltra articulum directè contrarium, opponitur, quod testes examinari falsum deposuerunt, corrupti, vel subornati. Idem Afflict. *vbi sup. latè.*

32 XXIII. Quando ille, qui testes producit est talis, de quo dubitari non potest de subornatione. Iason. *cons. 170. vol. 2.* Marian. *in d. capit. fraternitatis col. 54. de testib.* Felin. *in cap. causam quæ in fin. de offic. deleg.* Cassad. *in l. 1. §. per procuratorem ff. de acquir. poss.*

33 XXIV. Limitatur in causis criminalibus, in quibus, non obstante publicatione, examinari possunt denuò testes, maximè ad defensam Marsil. *in prax. crim. § sequentis num. 6* Sed non ad offensam, vt dicemus infrà *par. 4. in Pract. crimin. sect. 10. num. 20.*

Alias limitationes ponunt Speculator. *de teste. §. 8. nu. 2.* Hyp. de Marsil. *in d. l. 1. § fin. ff. de quaestion.* Card. Tusc. *litt. T. conclus. 29.* Gabr. *de test. conclus. 21* Fariuac. *de test. qu. 57.* & Alii apud illos ad quos recurrendum est, quando casus occurrit, est enim articulus valde controuersus, cum in huiusmodi materia multum valeat iudicis arbitrium.

34 *Quoad quartum* est notandum, quod publicatio fuit introducta, ob diuersos fines, & rationes.

Primo, vt seruetur ordo iudicij, quia publicatio est de ordine, secundum Bart. *in l. prolatam C. de sent.*

Secundo, vt partes recipere possint copiam examinis testium ex tunc in antea. DD. *in c. cum innotuit, & cap. constitutis de testib.*

Tertiò ad hoc, vt dicta testium faciant plenam fidem, quia per publicationem datur maius robur attestationibus. *vt habetur in l. gesta* vbi Bald & DD. *C. de re iudic.* Bart. *in l. solam C. de test.* Canonist. *in c. causam, quæ de testib.*

Quartò ad finem reprobandi, seù repullandi depositiones testium, vt probatur in *d. Auth. qui semel, C. de probat. & in d. l. solam C. de test.*

35 *Quoad quintum* est notandum, quod primus, & principalis effectus publicationis est, quod scilicet post factam publicationem, non possunt regulariter, ob timorem subornationis, denuò produci, & examinari noui testes, *vt probatur in c. fraternitatis de test. & Clem. 2. eod. tit.* Et de iure Regni est *constitutio iurisperitorum altercationes*, Franc. *dec. 57. numer. 3.* Est bene verum, quod in multis casibus fallit hæc regula vt supra notauimus *à nu. 10 vsque ad 34.* & vltra DD. ibi allegatos, notant etiam alios casus, in quibus post publicationem admittitur nouum examen testium. Bart. *in d. Aut. at qui semel. C. de probat.* Afflict *dec. 33. 89. & 216.* & Capic. *dec. 61.* inter quos, est casus Repulsæ, de qua infra.

36 *Quoad Sextum*, & vltimum est notandum, quod de iure communi publicatio, post completum examen, non censetur facta ipso iure, sed peti debet a partibus, vt fiat *per cont.* & DD. *in c. cum I. & A. de sent. & de re iudic. & leg. in causa §. causa ff. de minorib.*

Et licet in Regno videatur aliter dicendum *per pragmat. suprascitam. Cursu dilationum in princip.* in qua supponitur, quod fiat ipso iure, tamen hodie aliter seruatur in recentissima practica, & sic est petenda à partibus etiam in Regno, secundum ius commune.

37 Fit tamen per Iudicem, vel partibus præsentib. vel vocatis, vel altera parte citata, & contumace, alias non valeret, quia per eam potest præiudicium pati, *per l. vnoquoque ff. de rei vind.* ita tradit Bald. *in d. l. gesta col. 1. vers. quaro qualiter C. de re iudic.* & notat Gloss. *in d. l. in causa 1. §. causa*, & Speculat. *cit. tit. de teste §. 8. nu. 2.*

38 Sed quæritur, an publicatio sit de substantia Iudicii, ita vt si procedatur ad vlteriora in causis, ipsa omissa, & non facta, vitietur processus.

Respondetur negatiuè, quia non est necessaria. DD. *in d. cap. fraternitatis de test. b.* latè Abb. & Felin. *in cap. cum I. & A. de sentent. & re iudic.* Bart. *in l. pracip. prolatam C. de sent.* Phill. Corn. *in cons. 102. col. fin. litter. R vol. 1.* vbi ait, quod etiam si fiat die feriato non vitiatur processus, quosd nullitatem iudicialem inducendam. Vnde si Iudex protulerit sententiam, non facta publicatione petita à partibus, sententia valeret, sed partes appellare possent Guid. Pap. *decis. 586.* Felin. *c. n. & 2. de sent. & re iudic.* Vant. *de nullit. tit. de nullit. process. numer. 40.* Menoch. *de arbitr.*

dic.qu.33. Affl. *in constit. vniuersos praesit. & constit. Pacis cultum num.44.* ob eandem rationem, quia non est necessaria, & sic etiam omissa, non vitiatur Iudicium, Boer. *dec.307.nummer.7.* quamuis sit de integritate substantiali processus, *vt dictum est sup.n.1.*

39 Quaeritur secundò, an per publicationem testium peritam ab vtraque parte, censeatur validata eorum depositio, si non fuerunt ritè, & rectè recepti?

Respondetur negatiuè. Bal. *in Auth. si quis in aliquo col.1. vers. iuxta primam rationem. C. de edend.* Innoc. *in c. significauit, & cap. cum causam te testib.*

40 Quaeritur tertiò, an à Pronuncia publicatione appellari possit?

Respondetur negatiuè quia est merè interlocutoria, & nullum parit praeiudicium, cum negotium principale minimè tangat sed solum processum respiciat. Cardinal. *in Clement.1. n.2. circ. fin. de testib. per text. in c. cum cessante de appell.* Ruin. *cons.114. n.2.l.5.* Aymon. *cons.173.*

41 Facta igitur publicatione assignatur in ea terminus, infra quem Partes recipiant copiam attestationum, quam debet Iudex concedere, *iuxta text. in c. quoniam contra de probation.* imò tenetur. *lib.2. C. vt lite pend. & l. gesta. C. de re iudic.* etiam in causis, in quibus proceditur per viam Inquisitionis. *c. olim. §. si verò. & c. qualiter 2. §. debet de accusation. & lib.1. ff. de edend.*

42 Originalia verò remanere debent penes Notarium, vel Iudicem, ne possint vitiari, & falsificari *d. cap. quoniam, & cap. fin. de probation. & l. fin. ff. de tab. exhib.* sicut fieri debet de qualibet scriptura in Iudicio exhibita, & producta, *vt ibid. habetur* semper tamen est videnda scriptura. Roman. *singular.786* vbi Alios citat.

43 Decretum autem publicationis processus solet fieri infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Publicationis decretum.

Et per Episcopalem Curiam N. eiusque Reuerendissimum Dominum Generalem Vicarium, visa instantia, &c. fuit facta, prout fit in praesenti causa publicatio, cum termino dierum octo, quatuor scilicet ad percunctandum acta, & quatuor ad recipiendum copiam attestationum, si partes voluerint, & ita per hoc, suum, &c. Promissum N. die, &c. & in fidem, &c.

N. Actuarius, &c.

Vel alio modo.

Qui, &c. Processum in causa inter N. & N occasione, &c. aperuit, & publicauit, & pro publicato haberi voluit, & mandauit, & copiam volentibus fieri iussit omni modo, &c. In quibusdam verò Curiis additur. *Cum termino tot dierum ad opponendum, & dicendum contra, &c. omni modo, &c.*

44 Est tamen aduertendum, quod terminus Publicationis est arbitrarius Iudici, vt notatur per DD. *in d. c. quoniam contra de probat.* sed de iure Regni debet esse sexdecim dierum, quorum octo dantur ad dandam copiam depositionum testium, & octo ad percunctandum dictas depositiones, *vt habetur in d. pragm. Cursu dilationum, de qua sup. n.3.*

SVBSECTIO NONA.

De Repulsa, seu reprobatione Testium.

SVMMARIVM.

1 *Repulsa testium tam de iure communi, quam Regni est.*
2 *Repulsa, quid sit.*
3 *Repulsa quotuplex sit.*
4 *Repulsa quomodo petatur, & fiat, & pro quibus causis detur*
5 *Persona testium repulsantur pro crimine in specie.*
6 *Dicta testium eodem modo reprobantur in specie.*
7 *Repulsa, vt concedatur, tria concurrere debent.*
8 *Repulsa in causis summarijs non solet dari.*
9 *Neque in causa appellationis regulariter, nisi in defectum*
10 *Neque in causa criminis laesae maiestatis.*
11 *Neque in causa blasphemiae.*
12 *Neque contra testes à repulsante productos, nisi in noua causa.*
13 *Neque contra testem infamem à se alias productum.*
14 *Neque, quando inducti testes in vna causa non fuerunt repulsati.*
15 *Repulsa quando peti debeat.*
16 *Testes reprobatorij iurare, & examinari debent intra terminum, quia est odiosa repulsa.*
17 *Repulsa peti debet à partibus; aliquando tamen datur ex officio.*
18 *Terminus Repulsae quantus sit.*
19 *Repulsatio testium ab vtraque parte petita ante terminum, an fieri possit.*
20 *Excipiens contra testes, si non probauerit crimina, punitur.*
21 *Falsitas in probandis criminibus appositis quomodo puniatur.*
22 *Testes repulsati ob crimen infamiam irrogans possunt demonstrare se esse innocentes.*
23 *In termino repulsae non sunt producendi articuli impertinentes.*
24 *In causis summarijs noui testes recipiuntur etiam post conclusionem.*
25 *Falsitas testium est emergens, & ideo super eo est interloquendum per iudicem.*
26 *Falsitas praedicta dupliciter euenire potest.*
27 *Super falsitate testium datur terminus, & quomodo.*
Declaratio circa visum testium debet esse clara.
28 *Emergentis falsitatis decretum.*
29 *Decretum ad simpliciter respondendum.*
30 *Repulsae decretum.*
31 *Publicationis Repulsae decretum.*
32 *Repulsatio instrumentorum qualiter fiat.*

1 IN praesenti subsectione agendum erit de reprobatione, seu Repulsa testium; etenim facta publicatione in causa, & assignata copia attestationum, si aliqua ex partibus intendat reprobare testes contra se examinatos, *ad text. in cap. quoniam in princ. vt lit. non contest.* debet Iudex concedere terminum ad repulsam dictorum testium, post quem terminum non audietur amplius; *vt in cap. licet de probation.* & notat Specul. *in lib.1. de test. §.9. incip. publicatis, num.1.* & in Regno statim, ac petita fuerit repulsa, ipso iure concessa intelligitur; vt *in pragm. Cursu dilationum sub rubr. de publicatione processus.* solet autem peti post lapsum terminum publicationis, & sic post vltimos octo dies datos ad percunctandum; & terminus repulsae est medietas termini probatorii, *vt in dicta pragm. habetur*, & inferius dicemus.

2 Pro cuius pleniori notitia plura notanda erunt. Primò, quid sit repulsa. Secundò quotuplex sit. Tertiò, quot modis fiat. Quartò, quando peti debeat. Quintò, à quo peti possit, & debeat. Sextò, quis seù quantus sit terminus Repulsae.

Quoad primum est notandum, quod repulsa nihil aliud est, quam reprobatio testium, vt colligitur in iure Canonico, *ex c. si testes. §. pen. alias cap. si quis testibus 4. q. 3. & cap. praesentium de test.* & in iure Ciuili ex *l.3. & l. ob carmen ff. de testib. & ex l. si quis testib. C. eod. tit.* & notat Specular. *d. rubr. de test. §.10. incip. sapè.* Menoch. *de arbitr. Iudic. q.32.* Et de iure Regni *habetur in Constit. incip. Mores dissipata, & in Rit. Magn. Cur. Vic. 73. & 282. & in pracit. pragm. incip. Cursu dilationum*, & ex nostris Regnicolis notant Marant. *in spec. Aur. 6. p. Act. 13.* Affl. *in dec. 266. & 351.* & Capic. *dec. 55. 62. 68. & 157.*

3 *Quoad secundum* est notandum, quod Repulsa duplex est; Vna, quae appellatur prima, per quam reprobantur testes probatorii primo loco examinati intra terminum iuris, *vt in cap. series de testib. & in c.1. de excep. d. cap. licet de probat. & c. praesentium de testib. in 6.* vbi habetur modus reprobandi testes probatorios. Altera verò dicitur secunda Repulsa, quae communiter appellatur Repulsa Repulsae, & est illa, qua Pars, cuius testes primo loco examinati, reprobati fuerunt, intendit reprobare testes reprobatorios probatoriorum, *vt habetur in cap. licet dilectus de testib. & d. cap. praesentium eod. tit. in 6. & de ista dicem. in seq. subsect.*

4 *Quoad tertium* est notandum, quod Repulsa fieri, & peti potest duobus modis. Primò, contra Personas testium. Secundò, contra dicta eorumdem. Personae testium pluribus de causis

repulſari poſſunt, vt ſi ſint infames infamia canonica, vel ciuili. *c. nouit. § fin. de iudic.* Speculat. *de teſtes*, §. 10. *num.* 4. ſi ſint Lenones *l. humiles. C. de inceſt. nupt.* ſi ſint falſarij, vel varij in tali loco examinis, *iuxta l. qui falsò, vel variè. ff. de teſtib.* & Bart. *in l. eos, ff. de falſ.* vel ſi ſint ſingulares, iuxta tradita plenè per Bald. *in l. teſtium, C. de teſtib.* Vel ſi non deponant de ſenſu proprio corporis, iuxta not. per Alex. *col. 1. ff. ſi cert. pet.* Vel ſi ſint viles perſonæ, luſores, artes viles exercentes, & ſimiles, de quibus per Specul. *vbi ſup.* & per Afflict. *in d. conſtit. Regni incip. Mores diſſolutos*, vbi enunciat quadraginta duas cautas, ob quas poſſunt teſtes reprobari; & ego ipſe latè *in Pract. crimin. Canonic. infr. p. 4. ſect. 4 per tot.*

5 Eſt tamen aduertendum, quod Repulſa contra Perſonas teſtium debet fieri in ſpecie, quod ſcilicet tale crimen commiſit, tali tempore, & in tali loco; nec ſufficit dicere in genere eſſe criminoſos, puta fures, adulteros, malæ vitæ, &c. vt habetur *in d. cap. præſentium. §. teſtib. in 6 & in cap. licet, & cap. per tuas, de ſimon. & l. 1. §. adhiberi ff. de teſtib.* & not. Bart. *in l. ſi teſtium. §. lex Iulia, ff. eod. tit.* & Bald. *in Authent. ſi dicatur in fin. C. eod. tit.*

5 Dicta verò teſtium repulſari poſſunt, etiam in ſpecie, dicendo, quod depoſuerunt falſum in tali loco examinis, ob talem rationem. Et ſimiliter, quod ſunt varij in eorum depoſitionibus, vt apparet in tali, & tali loco examinis, in quibus dixerunt ſi, modo depoſuerunt *iuxta d. l. qui falsò, vel variè. ff. de teſtib.* vt tradit Bar. *in l. eos ff. de falſ.*

Nota hic, quod eodem tempore, quo vna pars facit probationes ad reprobandum teſtes contra ſe examinatos; Altera pars aduerſa facit articulos comprobatorios, probando, quod teſtes pro ſe examinati ſunt homines bonæ vitæ, famæ, & conditionis, & quod per triennium perſeuerauerunt in eorum bonis moribus, & exemplariter cum ædificatione Aliorum vixerunt; quia hoc tempus ſufficiens eſt ad præſumendum, quod ſint bonæ, & emendatæ vitæ, *vt habetur in §. 1. Authent. de monach.* & ibi Angel. Item probando contrarium eius, quod adducit pars contraria pro reprobatione; puta ſi dixerit, quod teſtes ſunt varij, ipſe probet, quod non ſunt tales, ſed reducibiles ad concordiam; iuxta tradita per Alex. & DD. *in l. 2 §. tranſitum ff. ſi cert. petat.* Bart. *in l. Gallus, §. ille caſus. ff. de liber. & poſthum.* & Felin. *in cap. cum tua, & in cap. in noſtra*, vbi etiam Gloſſ. & alii *de teſtib.*

7 Eſt etiam aduertendum, quod repulſa non conceditur petenti, niſi concurrat vnum de tribus requiſitis *in cap. præſentium de teſtib.* Quorum primum eſt, quod ante publicationem ſit proteſtatus ſe velle reprobare teſtes, & ex hoc textu prodiit Praxis, quod quando citatur pars, vel procurator ad videndum iur. mentà teſtium, proteſtatur contra teſtes, & dicta, ac dicenda per eos; quæ proteſtatio produrit effectum, vt ſi facta publicatione appareat, teſtes depoſuiſſe in ipſius fauorem, illi non prodeſſunt, *per text. in d. c. præſentium*, Veſtr. *in Prax. lib. 6. cap. 2. nu. 13. & 62.* Vnde dat mirabilem cautelam Franc. Aret. *in d. cap. præſentium*, vt proteſtatio fiat tali modo, ne noceant proteſtanti, videl. *Talis proteſtatur contra teſtes, & dicta, ac dicenda per eos, quatenus contra, & non aliter*, & iſto modo, ſi teſtis inductus à parte contraria depoſuerit aliquid ad ſui fauorem, poterit vti eius depoſitione, alias non, idem dixit Spec. *d. §. 10. n. 1.* Quod quidem, vt ſcilicet requiratur proteſtatio adhoc, vt poſſit fieri repulſa, locum habet, quando teſtis habet aliquem defectum, per quem reprobatur fauore ipſius repulſantis, ſecus ſi defectus eſſet in odium ipſius teſtis, vt ſi eſſet excommunicatus, vel bannitus, nam tunc repulſari poteſt, ſine proteſtatione. Bald. *in l. ſi quis teſtibus, col 2. in fin. verſ. dubitatur hic C. de teſtib.*

Secundum requiſitum, vt poſſit fieri repulſa eſt, quando quis erat abſens tempore receptionis teſtium vſque ad publicationem & ſic non potuit proteſtationem facere; Vel ſi notitiam habuit de defectibus & exceptionibus, poſt publicationem, Bald. *in l. ſi quis teſtib. verſ. dubitatur hic in fin. C. de teſtib. & in l. laudabilem C. de aduoc. diuerſ. iudic.* vbi etiam Gloſſ.

Tertium requiſitum eſt, quod iorei, ſe non petere repulſam ex malitia, quamuis non fuerit proteſtatus, aliàs non eſſet concedenda, ſine dicto iuramento, *vt habetur in d. c. præſentium, de teſt.*

8 Præterea aduertendum eſt, quod licet repulſa regulariter concedenda ſit de iure, vt in *d. cap. præſentium de teſtib. & l. ſi quis teſtibus. C. de teſtib.* Sunt tamen multi caſus, in quibus admitti non debet.

Quorum primus eſt, in cauſis ſummarijs, & executiuis, in quibus non requiritur plena probatio, ſecundum Abb. *in cap. veniens el ſecundo, colu. 5. in princip. de teſtib.* & Aretin. *ibid. column. 9. verſ. & quia*, & Fel. *ibi col. 5.* Marant. *in ſpec. aur. 4. p. d. ſt. 9. n. 43.* & ratio eſt, quia in dictis cauſis non requiruntur ſolemnitates iuris; cum præiudicium poſſit reparari in petitorio; ideo non videtur neceſſaria repulſa, Saluſt. Tiber. in *Prax. lib. 3. cap. 7. n. 39.* Grauat. ad Veſtr. *in Prax. l. 5. c. vlt. n. 36.*

Quod quidem limitatur in caſibus, in quibus non ſufficit imperfecta probatio. Aretin. in *c. veniens, col. 7. verſ. & per ea, quæ dicta ſunt de teſt.*

Limitatur ſecundò, quando præiudicium non eſſet reparabile in iudicio ordinario. Roman. in *ſingular. 388. & ibi Adens.* Couar. *practicar. quæſt. c. 17. num. 4. verſ ſeptimo eſt in eadem.* Capic. *dec. 55 num. 5.* Ceil. ad Lanfranc. *in Prax. depoſit. actorum nu. 83. in verb. contra litt. B.*

9 Secundus caſus eſt, in cauſa appellationis, nam teſtes, qui non fuerunt reprobati in cauſa principali, non poterunt reprobari in cauſa appellationis. Andr. de Iſern. *in conſt. Regni Iuriſperitorum.*

Quæ tamen concluſio fallit quando in cauſa appellationis producerentur noui teſtes, qui non fuerunt examinati in cauſa principali, nam tunc reprobari poſſunt, cum non potuerint reprobari in cauſa principali. Marant. *in ſpec. aur. par. 6. act. 13. num. 13. in fin.*

10 Tertius caſus eſt, in crimine læſæ maieſtatis, in ea enim ceſſat reprobatio teſtium. *l. famoſi, & l. in quæſtionib.* & ibi Bart. *ff. ad leg. Iul. maieſt.*

11 Quartus eſt in crimine blaſphemiæ, in quo etiam ceſſat reprobatio teſtium, quia æquiparatur crimini læſæ maieſtatis. Par. de Put. *in tract. de ſyndicatus verſ. condemnatio col. 4. in fin.*

12 Quintus caſus, in quo non conceditur repulſa, eſt, quando quis vult reprobare teſtes approbatos, & productos à ſe vt notat Cardin. *in Clement. final. circ. fin. de teſtib.* ſed Speculator. *de teſte d. § 10. num 7.* diſtinguit, aut enim vult reprobare ex noua cauſa ſuperueniente, aut ex cauſis antiquis. In priori caſu poteſt reprobare, ſecundò verò non, *per text. & Gloſ. in c. cum venerabilis de except. & in §. quia verò* vbi Gloſ. *in verb. non habebit Authent. de teſtib. verſ. ſed ea diſtinguo.* Et Ratio eſt, quia producens, per ipſorum teſtium productionem videtur perſonas eorum approbare, & ideo non auditur, textus eſt *in c. de teſtib.* vbi Abb. & Felin. *de teſtib.* Imò reprobare non poſſet quis teſtes à ſe inductos in vna cauſa, neque in alia cauſa, niſi exceptiones de nouo emerſerint *l. ſi quis teſtib. C. de teſtib.* vbi Gloſſ. *in verb. excipere* Bart. & Bald. *ibid. in ſummar.* quæ lex canonizata fuit *in cap. ſi teſtes §. pen. incip. ſi quis teſtib. 4. q. 3.* Marant. *in Spec. Aur. p. 6. act. 13. n. 10.* latè Farinac. qui plurimos concordantes cumulat *in tract. de teſtib. q. 62. n. 215.* & Rot. apud Seraphin. *dec. 265.* cum ibi allegatis.

Quæ quidem concluſio ampliatur in quacumque approbatione perſonæ teſtis qualitercumque factas nam ipſa perſonæ approbatio tolit beneficium reprobationis, *ad text. in cap. quod ſemel placuit de reg. iur. in 6.* Hinc fit, quod teſtes rogari reprobari non poſſunt quia rogatio habetur loco approbationis. Bal. *in l. parentes n. 1. in fin. C. de teſtib.* Farinac. *d. q. 62. n. 110. cum ſeq.* Guttier. *de Sponſ. c. 44. n. 74.* & alij apud illos.

At verò limitatur eadem concluſio, quoad dicta teſtium à ſe productorum; nam licet non poſſit producens reprobare perſonas eorum, poterit tamen eorum dicta; vt per multa iura tradit Speculat. *loc. cit. de teſt. §. 10. num. 7.* & probatur *in d. l. ſi quis teſtib.* vbi Gloſ. *in verb. arguere C. de teſtib. et c. imputari de fid. inſtr.* Farinac. *d. qu. 62, nu. 241.* vbi alios longa ſerie citat, ac ſequitur vid. Crauett. *de antiquit. tempor. par. 1. ſect. quæritur etiam in hac materia num. 14.* Ioſeph. Ludouic. *concluſ. 70. verſ. falſiſſima.*

13 Sextus caſus eſt, quando quis produxit teſtem infamem contra aliquem in aliqua cauſa, ſi ille poſtea producit contra eum, eumdem teſtem, non poteſt illum reprobare, quia iam videtur approbaſſe, reſpectu eorum, quæ commiſit priuſquam illum produxiſſet, ſecus tamen reſpectu eorum, quæ commiſit poſtea *c. cap. quemadmodum de iureiurand. cap. ſi teſtes §. ſi quis teſtibus 4. quæſt. 3. & l. 1. C. de teſt.* Speculator. *vbi ſup.* & ibi Addent. *litt. O.* vbi dicunt, quod ſi producatur ab alio, benè poſſet reprobare, cum quoad alios non videatur illum approbaſſe, & paulò ante dictum eſt,

14 Septi-

14 Septimua est, quando qnis produxit testes contra aduersarium, qui poterat reprobare, sed non curauit; postea in alia causa inducit eosdem testes contra eumdem aduersariũ, tunc non potest aduersatius illos reprobare in noua causa, quia videtur eos approbasse. *c. horrendum, 32. q. 5 et c. nullude accusation.* licet Specul. *ib. n. 8. in fin.* contrarium teneat.

15 *Quoad quartum*, quando scilicet repulsa peti debeat, est notandum, quod regulariter de iure communi debet peti post terminum publicationis, imò potest peti etiam multo post, dummodò sit ante sententiam & ex causa. *c. præsentium, et ca. fratres de testib. in 6. cap. 1. de exceptionibus et c. licet de probation.* cum limitationibus *d. c. præsentium sup. positis*. Sed dato termino ad reprobandum, si quis non reprobauerit testes, vlterius non erit audiendus *vt in dict. ca. licet de probat. habetur*, quia Iudex refrenare debet infinitatem *ca. cum in multis de rescrip. in 6. et l. 1. in fin. ff. de testib. et plenè in d. §. quia verò Auth. de testib. probatur*.

De Iure verò Regni peti debet post decem dies numerandos à die assignati processuaad percunctandum, *vt in Rit. Magn. Cur. Vic. 79. sed in d. pragmat. cursu dilationum*, habetur quod possit peti die sequenti post lapsum terminum publicationis. In practica tamen seruatur, quod non arctentur partes ad petendam repulsam, dummodo petant, ante quam facta sit conclusio in causa, nam post conclusionem, non conceditur repulsa, nisi sit causa alicuius vuinetsitatis vt notat Capic. *in decis. 157.*

16 Est tamen aduertendum, quod testes reprobatorii probatoriorum debent, non solum iurare intra terminum datum ad repulsam, verum etiam examinari intra eumdem terminum, alias elapso termino non sunt admittendi, *vt habetur in Rit. 256. incip. item quod facta* & Ratio est, quia repulsa est odiosa, ideo restringenda *c. licet dilectus et c. 2. de testib. et c. odia. de regul. iur. in 6.* Quod odium nõ est in termino probatorio, & ideo possunt examinari, etiam post terminum, dummodo iurauerint in termino *vt suo loco sup. diximus*

17 *Quoad quintum*, à quo scilicet peti possit, ac debeat repulsa, notandum est, quod petenda erit à partibus litigantibus, si habeatur ratio ad terminum, intra quem peti debet. Si verò habeatur respectus ad ipsam reprobationem testium examinatorum, tunc concedi potest ex officio secundum Bart. *in l. 4. §. hoc autem iudicium num. 7. ff. de damn. infect.* quem sequitur Gramin. *decis. 45. n. 14. facit tex. in l. 3. §. ff. de testib.* vbi latè exponuntur qualitates, ob quas reprobari possunt testes, quanta fides sit eis adhibenda. Sed de prædictis qualitatibus, & exceptionibus, propter quas possunt reprobari testes, vid. omninò Abb. *in suo tract. qui inscribitur ordo iudiciarius in 14. char. in 2. col.* & non pigebit, quia ponit multa curiosa, multa etiam afferam Ego ipse *infra in practic. crimin. p. 4. sect. 4. per tot.* ibi enim ponam, qui possint, vel non possint esse testes. Vnde desumi possunt exceptiones pro reprobatione, & repulsa testium; nam si examinentur per aliquam partem ex litigantibus testes de iure prohibiti, possunt per aduersam partem repulsari ex tali causa. At verò licet regulariter duobus modis fiat repulsa, vt dictum est supra *nu. 4.* tamen per nonnullos Doctores reducitur ad tria capita, quæ continent duos modos prædictos, sed additur tertium caput. Quorum primum est, quãdo repulsantur eorum personæ. Secundum, quãdo reprobantur eorum dicta. Tertium, quando reprobatur eorum examen, vt latissimè prosequitur Farin. *in d. celebri. tract. de test. qu. 56. & seqq. & ipse infra p. 4.* Circa primum faciunt quæ dicemus *in d. sect. 4. Pract. crim.* nam ex illis colligi possunt exceptiones, quæ opponi possunt cõtra personas testium; multi enim repelluntur à testimonio ferendo, qui si fuerunt examinari, reprobati possunt, ad finem diminuendi fidem eorum dictis: aut in totum destruendi pro qualitate oppositæ exceptionis ad Iudicis arbitrium.

Circa secundum repulsantur testes, quoad dicta, quando impugnantur de falso, de contradictione, variatione, vacillatione, obscuritate, defectu rationis in causa scientiæ, singularitate, & huiusmodi, de quibus etiam agemus, *in d. sect. 4. Pract. crim.* Nota hìc, quod melius est reprobare dicta testium, quam personas, ad euitandum periculum iniuriarum, & inimicitiæ, vt optime consuluit Specular. *loc. præcit. de testib. §. 10. n. 3. vers. & Is est quidem modus.* Nam quamuis vtrumque liceat, nimirum repulsam dirigere circa personas, & circa dicta, non tamen semper excedit, neq; decet hoc facere, *per text. in l. nec omnia ff. de regul. iur. & c. aliud, 11. qu. 1.* Si fieret nihilominus repulsa quoad personas; non committeret peccatum contra iustitiam reuelans crimina testium per huiusmodi viam exceptionis; si crimina reuelata deseruient ad minuendum eorum testimoniũ, maximè quando alius modus repellendi esset illi incommodus. Lessius *de iustit. & iur. lib. 2. cap. 31. vbi de communi testatur.* Sot. *eod. tit. de iust. & iur. lib. 5. qu. 7. art. 3.* & alibi fusius dicemus. Posset tamen, secundum Less. *ib. n. 2.* aliquando esse peccatum contra charitatem hoc facere, Primò, si testis coactus fuit ad se examinandum, & obijceretur ei graue delictum, causa verò Rei non esset magni momenti. Secundò, si alia via minus noxia repelli posset, vt si esset consanguineus, amicus, vel inimicus; minor, & huiusmodi; quia tunc cum ex dictis causis orirentur exceptiones, quæ minuerent eorum dicta; potius istæ opponi deberent, quam crimina.

Circa tertium, reprobantur testium examina, non reprobando personas, neq; dicta; quãdo opponeretur eos fuisse examinatos absente ipsa parte, vel saltem non citata de quo latissimè Farinac. *d. tract. de test. qu. 72. per tot.* Vel quando non fuerunt examinati super interrogatorijs partis aduersæ. Idem Farin. *ib. qu. 73* & Nos *supra diximus*. Vel quando fuerunt examinati, sine iuramento. Idem Farin. *qu. 74.* & per Nos similiter dictum fuit. Vel quando facta non fuit publicatio examinis testium. Vel quando examen habitum fuit post conclusionem in causa; aut post publicationem; aut post didicita testificata; de quibus, idem Farin. *qu. 75. per totam*. Vel quod factum fuit examen ante litem contestatam. Farin. *q. 76.* Vel quod examen habitum fuit coram Iudice non competente; Vel sine Remissoria: Vel contra formam in ea præscriptam, de quibus idem Farin. *d. tract. de testib. qu. 77. per tot.* vbi plena manu de more Concordantes adducit, & latissimè materiam examinat, ac quodammodò trutinat. Et ego similiter aliàs dixi.

18 *Quoad Sextum*, & vltimum, quis scilicet, seù quantus sit terminus repulsæ, notandum erit, quod de iure communi est arbitrarius Iudici, cum nullibi reperiatur præscriptus. De iure vero Regni est medietas termini probatorij. *vt colligitur ex præcit. Pragmat. cursu dilationum;* ita vt si terminus datus in causa ad probandum incumbentis fuerit decem dierum, iste terminus repulsæ erit quinque dierum, cum hac tamen differentia, quod iste cum sit odiosus, vt supra dixi, currit de momento ad momentum, quod non est in primo termino probatorio, qui est potius fauorabilis, quam odiosus. Ex quo fit, quod lapso termino ad repulsam concesso, non potuerunt amplius testes examinari nisi ex iusta, & legitima causa. & constito, quod non potuerint examinari ex illa iusta causa *vt habetur in Rit. 73.*

19 Sed quæritur hic, quid agendum, pone casum quod partes citantur vicissim ad videndum iuramenta testium in termino probatorio, & per eos excipiuntur & fit protestatio contra testes, & dicenda per eos, numquid teneatur Iudex tunc statim recipere probationem super exceptione proposita, si pars se offerat in promptu probare, vel possit hoc differre in tempus repulsæ, post publicationem?

Respondetur, quod hoc est arbitrarium Iudici, secundum Abb. *in d. tract. de ord. iudiciar. char. 14. in 1. col.* debet tamen iudex perpendere, an sit publicum, quod opponitur. Item an possit probari. Item an sit præsumptio contra excipientem, quod faciat causa differendi iudicium, Item an sit altera ex tribus exceptionibus, positis *in c. ex parte. de testibus* vbi Glos. *in ver. infames*, veluti si quis appellauerit à tali dilatione, vel si habeat causam criminalem cum ipso, vel quando est præsumptio, ne prorogetur negotium, nam in his casibus tenetur Iudex statim recipere probationes contra testes, & non reseruare ad tempus repulsæ, si incontinenti excipiens se offerat probare, & ita videtur sentire Speculator. *vbi sup. de teste §. 10 num. 4. vers. quandoque tamen talia*. In aliis verò casibus arbitrabitur secundum diuersas facti circumstantias.

20 Quæritur secundò, an excipiens contra testes in reprobatione, & repulsa illorum, & obiiciens quædam crimina, ex quibus irrogatur infamia, si illa postea non probauerit, possit contra eum agi per illos actione iniuriarum?

Respondetur affirmatiuè, & puniri potest pœna arbitraria. Boer. *decis. 23. in fin.* & in Regno contra talem non probantem crimina opposita saltem semiplenè, vel per formam publicam, prodita est, *pragm. incip. crimina, & defectus sub rubr. de pœna opponentium, &c.* in qua irrogatur pœna decem tarenorum

pro

pro quilibet defectu in probando. Hinc cauti Procuratores, & Aduocati, cum faciunt Articulos Repulsæ, solent præmittere protestationem, *quod hoc non faciunt animo iniuriandi, sed ve. & in quantum, &c.* & per illam saluantur, vt non detur contra eos aliqua iniuriarum actio, Rot. *in vna Tarantina Parochialis sub Ludouis. de testib. q. 75. nu. 68.* nam alias sine tali protestatione teneretur iniuriarum. Marches. *de commission. p. 3. tit. de commiss. vastat. §. 2. nu. 31.*

Vt à simili de iure communi non probans exceptiones oppositas punitur ad soluendas expensas, *l. sicuem litibus de dolo, & contum.* & de Iure Regni adest *Pragmat. incip. Quicunq; exceptionem sub rubr. de pæn. opponent. except. quas non, &c.*

21 Quod si detegeretur falsitas circa probationem criminum oppositorum, vltra pœnam ordinariam falsitatis, non procederetur in causa, nisi essent alij testes sufficientes ad causæ decisionem, vel accusatio falsitatis esset verè calumniosa, quia tunc procederetur. Innoc. *in ca. 1. de offic. Vicar.* Vnde seruatur in practica, quod pars, quæ prætendit, fuisse productos testes falsos, instet, vt pars aduersa declaret circa vsum testium, idest an velit vti omnibus, vel aliquibus; Et si dicat velle vti omnibus tunc agi potest contra illum de falso; si verò dicat velle vti aliquibus; est necesse declarare, quibus vti velit per nomina, & cognomina, & ita euitabit pœnam falsi, Cœpoll. cautel. 53. de quo latius infra, n. 25.

22 Quæritur tertiò, an testes repulsati, ob crimen aliquod irrogans infamiam, possint assumere partem in Iudicio, & se defendere, ac probare se esse innocentes?

Respondetur affirmatiuè, cum Abbat. *in ca. testimonium in final. de testibus.* Ratio est quia læditur eorum opinio, cum semel repulsi possint semper repelli DD. *in l. à sententia ff. de appellation.*

23 Quæritur quartò, An in termino repulsæ possint produci articuli, siue positiones impertinentes, & qui continent idem, vel de directo contrarium cum primis articulis?

Respondetur negatiuè, *obstat enim Auth. atque semel.* & ibi Batt. *C. de probat.* Et in Regno prodita est *Regia Pragmat. quæ incip. contingit sæpè de rubr. de capitul. & position. impert. in repulsa non ponend.* per quam producens nouos articulos impertinentes, sub colore repulsæ, si fuerit principalis, punitur in quinq; tarenos pro quolibet articulo impertinenti producto; si verò sit procurator punitur, pœna duplicata in decem tarenis pro quolibet. Quæ pœna, ritè, & rectè imposita est; nam quidam causidici committentes in legem, saltem mente, si non verbis, contra dispositionem *textus in capitul. certum est de regul. iur. in 6.* sub nomine repulsæ, publicato processu, faciebant nouas probationes, producendo nouos articulos impertinentes & nouas testes *vt sup. dictum est*. Quod fieri non est permissum, vt post publicationem admittantur noui testes regulariter loquendo, ob timorem subornationis, *iuxta c. fraternitatis, de testib. & Clement. 2. eod. tit. & in Regno adest Constitut. exordiens; Iurisperitorum altercationes, vt suo loc. sup. notau.*

24 In Causis tamen summarijs possent noui testes produci, etiam post publicationem, secundum Alex. *in cons. 65. vers. quartò principaliter l. 4.* Bart. *in extrauag. Ad reprimendum in verb. & figura.* Card. Zabarell. *in Clement. 2. de testib.* Firmian. *in suo aureo Indice, seù repertorio. in verb. testes post publicatum processum in 1. col. ibi; item potest in causis summarijs.* Vnde in Regno vbi causæ sunt summariæ, possent noui testes produci, nisi prohiberetur, *per d. pragmat. contingit sæpe, & per vltam; Quandoque solent. sub rubr. de testib. qui de nou. &c. & præcit. constitut. Iurisperitorum altercationes.*

Quod quidem fallit, si appareat, fuisse per partes ante publicationem nominatos testes, & aliquo iusto impedimento non fuisse examinatos, *vt sup. dictum fuit, & habetur in d. prag. quandoque solent sub. rubr. de test. qui de nouo superuenisse allegantur.*

25 Est autem aduertendum super eo quod diximus *sup. n. 21.* quod si opponatur de falsitate testium per partem aduersam, vel de falsitate iurium, hoc erit emergens in causa, & super eo est pronunciandum per Iudicem. Vnde si pars petat, vt declaret, an ipsis vti velit, constito de falsitate, punitur; Secus fuisset protestatus, *quod eis vti velit, quatenus vera appareant, aliàs protestatur, se eis nolle vti, & vsu eorum renunciat.* Est benè verum, quod in tali casu, solet dari terminus ad deliberandum, & respondendum, an eis vti velit, sine protestatione. Et tunc si simpliciter respondeat, nolle vti, licet per hoc non fateatur falsa, tamen dicuntur suspecta de falso.

Quòd si testes examinati essent super falsa capitula abeo scienter producta, tunc protestatio prædicta non prodesset, in actu productionis dixisset; *se velle eis vti, si, & quatenus sint vera, & donec, & quousque fuerit de contrario certificatus.* quæ protestatio valeret, si non esset suspicio falsitatis; dato tamen odore ipsius, tunc debet per Iudicem constitui illi terminus ad deliberare, & simpliciter respondendum, quia protestatio non debet esse dolosa, ita Clar. *l. 5. § falsum. vers. Vtens dicto falsi testis, & vers. vtens falso.* Boss. *in tit. de falsis n. 55.*

26 Falsitas igitur ex supradictis euenire potest dupliciter. Primò ex parte testium examinatorum in repulsa. Secundò, ex parte principalis, qui illos produxit. Vnde quæritur etiam dupliciter, an quando testes redarguuntur de falsò, impediatur cursus causæ principalis. Secundò, quid agendum ad hoc, vt testes examinati, & etiam principales, qui eos produxerunt, arguantur de falso?

Circa Primum erit notandum, quod quando testes examinati arguuntur de falso, non per hoc supersederi debet, in causa principali, sed procedi potest ad vlteriora, vsque ad conclusionem in causa inclusiuè, secundum Capic *in decis. 25.* vbi ait, quod in Regno differtur condemnatio, non autem conclusio. Sed tamen limitat quinque modis hanc conclusionem, quos vide apud ipsum.

Quibus addi potest sexta limitatio deprompta *ex Regia Pragmat. exordient. cum frequentius. sub. rubr. de fals.* vt scilicet quando testes examinati arguuntur de falso. Pars quæ produxit testes, offerat se præstare velle cautionem de restituendo quidquid habebit per sententiam ferendam in eius fauorem, Et tunc huiusmodi cautione præstita poterit Iudex procedere in causa, non obstante falsitate proposita. Sed quia hanc quæstionem examinant Bartol. & Bald. *in l. fin. C. de fid. instrum. & l. 1. C. qui accusar. non poss.* & Afflict. *in constitution. incip. si ciuiliter agens, nu. 16. et 17. et in decis. 193. et 229.* Ideo ad illos recurrendum erit, si casus occurret, quia multa cumulant ad propositum, licet valde inuoluta. Secus tamen est agatur contra principalem de falso, nam tunc supersedetur in causa. Bal. & Alij penes Marant. *in spec. 6. p. act. 12. n. 1. in fin.*

27 Circa Secundum erit notandum, quod ad hoc, vt tam testes examinati, quam principalis, qui illos produxit, puniri valeant de falso, potest peti per aduersarium, vt Pars, quæ testes produxit, declaret, an velit vti huiusmodi testibus examinatis & eorum depositionibus. Vel an velit renunciare illis, & illorum depositionibus, & tunc debet Iudex concedere terminum ad respondendum in specie, non in genere qui terminus in Regno est octo dierum vt colligitur *ex Regia Pragm. exordiens. testis falsum sub rubr. de fals.* Quæ declaratio circa vsum vel renunciationem testium, debet esse simplex, & absoluta, ac clara, non autem implicita, confusa, ac reseruatiuè, & protestatiuè facta, vt desumitur ex traditis per Bartol. *in l. si aduersarius C. de fid. instrumentor.* Bald. *in l. 1. C. si ex fals. instrum.* Afflict. *dec. 189.* & Capic. *in decis. 67.* Et quia tali in casu debet cathegoricè respondere, inoleuit practica, quod quando pars respondet, quod vult vti, facit huiusmodi declarationem, sub hac forma. *N. dicit, quod vult vti omnibus testibus, omnibus articulis, et omnibus testium depositionibus.* Vnde si fieret declaratio, quod vult vti testib. super aliquib. certis, & super certis alijs non, tunc non debet admitti, propter iuramentum testibus præstitum quod esse debet indiuiduum, vt notat Franch. *decis. 173. in fin.* Quando verò respondet, quod non vult vti testibus talis declaratio debet esse specifica, & simplex non generalis, & confusa, neq; dolosa, vt aduertit Clar. *vbi sup. d. §. falsum vers. vtens dicto.* Et sic facienda erit sub hac forma. *N. dicit, quod non vult vti talibus testibus*, nominando illos per nomina, & cognomina, *Neque intendit vti depositionibus prædictorum testium, ideo illis renunciat.* vt colligitur *ex dicta Pragm. testis falsum.*

Et est aduertendum, quod Procurator non potest facere talem declarationem circa vsum, vel non vsum testium, nisi habeat speciale mandatum, in quo concedatur ipsi in specie facultas faciendi huiusmodi declarationem. Capic. *d. decis. 67. n. 2.* sequitur Menoch. *de arbitrar. Iudic. cas. 385. num. 21. cum seqq.*

Quod si per procuratorem non habentem speciale manda-

tum

tum ad talem declarationem faciendam, fieret nihilominus; tunc nullum produceret effectum, nisi à parte ratificata fuerit, & ita passim practicatur.

PRAXIS PROCESSVS.

28 His positis deueniendum est, iuxta nostrum institutum, ad modum practicum formandi processus, & successiuè ad decreta necessaria super his, quę dicta sunt in superioribus. Quando igitur occurret huiusmodi emergens falsitatis testium, potest Iudex interloqui infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Decretum super emergenti.

Qui Perillustris, & Reuerendissimus, Dominus, &c. in causa N. cum N. occasione, de qua in Actis, &c. super tali, & tali emergenti, monuit partes ad primam ad audiendam ipsius voluntatem, & si commodè super eodem emergenti sententiam, siuè decretum, omni modo, &c.

29 Quando verò statuit terminum ad simpliciter, & deliberatè respondendum, vt supra dictum est, potest fieri infrascriptum, vel simile decretum, videl.

Decretum ad simpliciter respondendum.

Qui Dom. &c. visa instantia N. petentis, quod N. compellatur ad deliberatè respondendum simpliciter, an testibus, & iuribus per eum in Actis productis vti velit, terminum statuit dierum tot ad simpliciter, & absolutè respondendum, an eis vti voluerit ad finem, &c. alias, &c. omni modo, &c.

30 Decretum verò quod fieri solet à Iudice in casu, quo concedit repulsam, est tale, vel simile, videlicet.

Decretum Repulsæ.

Qui Perillustris, & Reuerendiss. Dominus, &c. Visa petitione N. asserentis., in causa vertente inter ipsum ex vna, & N. partibus ex altera, occasione, de qua in Actis, &c. habere testes reprobatorios probatoriorum, ne in suis iuribus praeiudicium aliquod patiatur, terminum statuit dierum tot ..... ad reprobandum, et repulsandum testes praedictos N. in termino probatorio per ipsum productos. Quo termino elapso amplius non audietur; neque testes admittentur, et ita, etc. omni modo, etc.

31 Tandem expletis omnibus emergentibus, & incidentibus, quæ occurrere solent, de quibus omnibus agere, ferre impossibile se habet, cum variare soleant, secundum factorum contingentias, personarum qualitates, Populorum mores, Regionum consuetudines, ac Curiarum proprium stylum, & similia, accidentia, fit Publicatio testium examinatorum in termino dato ad repulsam, infrascripta, vel simili forma, videlicet.

Decretum Publicationis Repulsæ.

Qui, etc. Attestationes, et dicta testium examinatorum pro parte N. in termino dato ad reprobandum testes productos in termino probatorio pro parte N. in causa inter ipsos vertente in hac Curia, occasione de qua in Actis, aperuit, et publicauit, et pro publicatis haberi voluit, et mandauit, et copiam volentibus fieri iussit, ac decreuit, cum termino dierum, (duorum vel trium) ad opponendum, et dicendum contra, etc. omni modo, etc.

32 Vnum tamen est aduertendum in materia repulsæ, quod si occurrat reprobare instrumentum, necesse est, vt fiat saltem per quatuor testes, quia instrumentum sustinet, vices duorum testium; & tabellatio est maior vno teste. Gloss. *in cap. testes 4. quaest. 3.* & traditur *in sum. Confessor. lib. 2. tit. 5. quaest.* 186. & S. Antonin. *3. par. tit. 9. cap. 11. §. 2. prop. fin. versic. oportet.*

SVBSECTIO DECIMA.

De Repulsa Repulsæ.

SVMMARIVM.

1 *Repulsa repulsæ, quid sit?*
2 *Terminus Repulsæ repulsæ est medietas primæ repulsæ.*
3 *Repulsa repulsæ, quando peti debeat.*
4 *Repulsa repulsæ, quomodo petenda.*
5 *Repulsæ praedictæ finis, qualis.*
6 *Lapso termino huius secundæ repulsæ non datur amplius vlterior repulsa.*
Processus in infinitum est vitandus.
7 *In repulsa repulsæ non fit nominatio testium regulariter, sicut fit in termino probatorio.*
8 *Repetitio testium in ciuilibus, quibus in casibus necessaria sit.*
9 *Repeti non possunt testes post publicationem attestationum.*
10 *Testes, qui repetuntur, non possunt plus dicere, in secundo examine, quam fecerunt in primo.*
11 *Testis, qui repetit primum examen, instare potest, vt sibi legatur primum examen, ne varìet.*
12 *Testis varius etiam in ciuilibus torqueri potest.*
13 *Tortura teste vario infertur, etiam non praecedentibus indicijs.*
14 *Clericus testis varians, potest etiam torqueri.*
15 *Torqueri possunt plures testes varij.*
16 *Etiam, si extraiudicialiter variauerint.*
17 *Doctores contrarium asserentes non admittuntur.*

1 EGimus in præcedenti subsectione de prima Repulsa, quæ fit ad effectum reprobandi testes examinatos ad fauorem partis aduersæ in termino probatorio; Verum quia completo, peractoque examine testium reprobatoriorum, ac facta publicatione processus, & attestationum repulsæ: solet altera Pars petere Repulsam repulsę, idest alium terminum ad reprobandum, & repulsandum testes examinatos pro repulsa testium examinatorum in termino probatorio. Ideo in pręsenti Subsectione erit agendum de repulsa repulsæ.

Pro cuius intelligentia plura à Nobis de more notanda erunt. Primò, quæ sit repulsa repulsæ; & quis eius terminus. Secundò. Quo tempore peti debeat, & quomodo. Tertiò. Ad quem finem petatur terminus secundæ repulsæ. Quartò. An post lapsum terminum secundæ repulsæ detur alius terminus. Vltimò. An in terminis primæ, & secundæ repulsæ possint fieri nominationis testium, & committi audientia testium, vt fit in termino probatorio.

Quoad primum, notandum est, quod repulsa repulsæ nihil aliud est, quam actus ille, per quem repulsantur testes reprobatorij probatoriorum examinatorum in primo termino dato ad probandum, *vt colligitur ex cap. licet dilectus de testib. & ex cap. praesentium eod. tit. in 6.* & ex Speculat. *lib. 1. de teste §. 10. incip. sepè n. 5.* & Bald. *in l. si quis testibus C. de testib.* & de iure Regni *ex Ritu Magnæ Cur. Vicar. 74.*

Vnde sicut in prima repulsa à Reo, *verbi gratia* reprobati fuerunt testes Actoris; Vel ab Actore testes rei altero ex illis tribus capitibus in præcedenti Subsectione 9. *num. 17. vers. Ac regulariter enunciatis.* videlicet aut quoad personas; aut quoad dicta; aut quoad examen eorum; ita in hac secunda repulsa vno ex eisdem capitibus reprobari possunt testes examinati in prima repulsa ad reprobationem testium in termino probatorio examinatorum; ad finem minuendi eorum fidem, vt ex hac via firma remaneat probatio, & fides priorum testium in termino probatorio examinatorum; nam certum est, quod si in hac secunda repulsa infringatur fides testium examinatorum in prima repulsa, opponendo contra eorum personas, vel dicta, vel examen exceptiones subsistentes: corroboratur, & augetur fides testium examinatorum in termino probatorio. Et sic Iudex sententiam ferre poterit habita consideratione, & respectu ad eorum qualitatem, integritatem, & bonitatem; sicut è contrario, si aliquo modo eorum fides diminuta remaneret per exceptiones contra illos in prima repulsa oppositas, diligenter perpendere deberet quam fidem, & probationem facerent eorum testimonia sic diminuta; & sic

habete

habere respectum ad eorum malam qualitatem, & ad alias circumstantias, quæ eorum fidem, & probationem valde debilitarent; imò aliquando in totum corruere facerent; & eneruatam protsus redderent.

2 Terminus autem secundæ repulsæ est medietas termini dati in prima repulsa, ad similitudinem termini primæ repulsæ, qui vt dictum fuit suo loco, est medietas termini probatorii. Vnde in Regno seruatur, vt si terminus primæ repulsæ, fuerit sex dierum, terminus secundæ repulsæ, erit trium dierum; si quatuor in prima, erit duorum in secunda, *vt colligitur ex pragmat. exordiente: Cursu dilationum sub rubric. de publication. processus*.

3 *Quoad secundum*, quo scilicet tempore sit petenda, & quomodo, notandum erit, quod ista repulsa repulsæ, seit secunda repulsa peti debet post publicationem factam in prima repulsa, *Et habetur in d. tit. 74.* Est benè verùm, quòd hodie de stylo Curiarum Regni in recentissima practica seruatur, quod Pars non arctatur ad petendam repulsam repulsę, dummodo illam petat, ante conclusionem factam io causa, si voluerit; vt etiam dictum fuit supra de prima in *præcedent. subsect.* & aduertit Capic. *in decis.* 157.

4 Quo verò ad secundam partem dubii, nimirum quomodo sit petenda, notandum erit, quod in termino primo repulsæ concessæ ad instantiam Rei conuenti, Actor debet protestari de Repulsa repulsæ, suis loco, & tempore petenda, & iste est modus practicus petendi secuodam repulsam, ita Carauit. *in d. tit. 74.*

5 *Quoad tertium*, ad quem scilicet finem petatur secunda repulsa, notandum erit, quod finis, propter quem petitur terminus secundæ repulsæ, est, vt repulsentur testes examinati in prima repulsa, ad effectum, vt testes primo loco examinati approbentur, quia per testes reprobatorios examinatos in prima repulsa, remanserunt aliquo modo deficientes, vnde per alios testes, qui examinantur in secunda repulsa, per quos reprobantur testes examinati, in prima repulsa, corroborantur testes primo loco examinati in termino probatorio, & sic plena facioot fidem, & probationem pro eodem actore.

6 *Quoad quartum*, an scilicet post lapsum terminum secundæ repulsæ, detur alius terminus, ootandum erit, quod facta publicatione in secunda repulsa, non datur alius terminus regulariter loquendo, nisi aliqua partium esset priuilegiata, quia in tali casu post lapsum termini secundæ repulsæ, datur etiam alius terminus primi, & secundi Beneficii, idest primæ, & secundæ, restitutionis in integrum, vt *habetur in fine dicta pragmat. cursu dilationum, & nos dicemus inferius*.

Vnde non possunt examinari, & produci testes reprobatorii reprobatoriorum testiũ reprobatorum; permittitur enim reprobare testes primo loco per actorem super principali negotio in termino probatorio productos, & reprobatorios iterum reprobare, vt fit in secunda repulsa; vlterius verò non conceditor. *per c. licet dilectus per testib.* & ibi Abb. & Alii latè; ex quo textu colligitur, quod cuilibet parti licet facere vnam reprobatoriam testium, siuè probatorium, siuè reprobatoriorum, non vltra, & sic quarta reprobatio non permittitur, propter infinitatem vitandam; infinitas enim seù processus in infinitum est vitandus. *l. vt inter C. de Sacrosanct. Eccles.* ad hoc vt detur finis litibus *vt in cap. finem de dol. & contum. l. vlsim. ff. pro soc. & l. non distinguemus §. quæsitum ff. de arbitr.* Et sic non potest concedi terminus non ad probandum per quartos testes, *vt in dict. cap. licet dilectus*, & facit *text. in §. quia vero Authentic. de testib. cum similibus*, & notat Speculator. *loc. sup. cit. de teste §. 10. numer. 5.* vbi Io. Andr. ne detur processus io infinitum, vt dictum est.

7 *Quoad quintum*, & vltimum, an scilicet in terminis primæ, & secundæ repulsę possint fieri nominationes testium, & committi illorum audientia, notandum, quod secundũ Afflictum *in constitut. In Pecuniarijs num. 3. & in constit. Animalia num. 2.* Nominationes, & audientia testium fieri, & committi possunt, tam in prima, quam in secunda repulsa. In practica verò in Regno *per Ritum Magnæ Curiæ Vic.* 146. & per Gloss. *in d. constit. In pecuniarijs* non committitur testium audientia in terminis primæ, & secundæ repulsæ, nisi tota defensio litis consistere io testibus examinandis in partibus, quia tunc daretur facultas nominãdis testes. Et Ratio est, quæ repulsa habetur loco defensionis, quia est de iure naturæ. *Clemen. Pastoralis de sent. & re iudic.* & sic non erit in tali casu deneganda, ne indefensa partium iura remaneant.

8 Sed quæritur, an reprobari possint testes, qui adducuntur ad probandum in causis ordinariis, si repetiti non fuerint, quando examinati fuerunt prius in causis summariis, factis postea ordinariis?

Respondetur affirmatiuè, quia alias non probarent, nisi repeterentur, prout etiam si fuerunt examinati in alia instantia, vel in alio emergenti. *c. veniens. el 2. de testib.* Bart. *in extrauag. ad reprimendum verb. summariè n. 25.* Farinac. *de testib. q. 66. nu. 297. & 299. cum seqq.* vbi plurimos Doctores allegat. Quia etiam in ciuilibus tali casu testes sunt repetendi, alias non probarent, sicut etiam in sequentibus casibus, Quorum.

Primus est, quando fuit oppositum contra testem aliquem vt dictum suum obscurum declararet, & declaratoinem non fecit, nam tunc probationem nullam faceret, nisi prius repeteretur, ad effectum, vt declaret dictum obscurum, faciunt tradita per Menoch. *de arbitrar. iudic. l. 1. q. 72. & 73. n. 24.* & Card. Mantic. *decis. 145.* & per Alios apud Ipsos.

Secundus est, quando testes fuerunt nulliter examinati, nam tunc nulla est eis fides adhibenda, nisi repetantur. Mantic *vbi supra*, & Alii per ipsum citati, Farinac. *dict. quæst. 66. num. 303.*

Tertius est, quando in illis casibus in quibus ad probationem faciendam requireretur repetitio, & fuit quidem facta, sed non legitimè, quia de Iure testium repetitio facienda est regulariter ante publicationem attestationum.

9 Regula enim iuris est, quod publicatis attestationibus, sicut non possunt testes de nouo produci, ita etiam neque repeti *cap. per tuas*, & ibi Gloss. *in verb. audiendum de testibus* vbi etiam Bald. *in summar. & numer. 2.* Gabriel. *d. tit. de testib. conclus. 28. numer. 2.* vbi de communi testatur Farinac. *dict. quæstin. 66. num. 255.*

Quæ regula, quod sequuta publicatione testes repeti non possunt, ampliatur, etiam si repetitio fieret ad instantiam partis, quamuis ageretur de sola declaratione primæ depositionis, Aretin. *in c. per tuas*, vbi latè *n. 6. & 7.* Farinac. *ib. num. 256. & seqq.* vbi alios citat, & subampliat, ac sublimitat. Ex officio tamen Iudex non prohibetur quandocumque testes repetere Farin. *vbi proximè nu. 261. & 264.* vbi vsque ad numerum 317. limitat tredecim modis latè declarando, & auctoritatibus confirmando.

10 Nota tamen, quod quando testes repetuntur, continere se debant intra necessarios limites, nam non possunt, nec debent plus dicere in secundo examine repetitionis, quam dixerunt in primo examine per ipsos facto. vt ex Baldo, & Innoc. *in d. c. per tuas* firmat Rot. *decis. 720. num. 2. p. 2. nouiss.* & Farinac. *d. q. 66. n. 37.*

11 Nota secundò, quod testes, qui repetuntur, regulariter instare possunt, vt sibi legatur primum examen ad euitandam variationem, contradictionem, aut vacillationem, (de quibus latius agemus infrà *p. 4. in pract. criminal. sect. 5. n. 49. & 50.* vbi declarabimus, quando testis dicatur varius, & vacillans) vel saltem protestari possunt, quod se remittunt priori examini Farinac. plenè *in tit. de hæresi q. 188. §. 1. num. 34. & de testib. d. qu. 66. nu. 39. cum plurib. seqq.* quia per dictam protestationem excusantur à pœnis variationis, & contradictionibus Bart. *in l. eos num. 7. ff. de fals.* & ibi Marsil. *nu. 6.*

12 Et ratio est, quia etiam in ciuilibus testes torqueri possunt, quando variant, vacillant, vel se contradicunt, vt vltra Doctores, quos allegaui suprà *subsect. 6. nu. 20.* tradunt Bald. *in tract. de testib. p. 2. numer. 2.* Clar. *in pract. crim. §. fin. qu. 25. vers. item testis*, & latè Farinac. Alios cumulans *in d. q. 66. num. 89. & seqq.* vbi de communi testatur.

13 Quæ conclusio, vt testes varii torqueri possint, ampliatur pluribus modis. Et Primò, non obstante, quod non præcedant alia inditia, nam adhuc ex sola variatione, contradictione, vacillatione torqueri possunt, vt tradunt communiter DD. quos citat, & sequitur Farinac. *ibid. nu. 100.*

14 Ampliatur secundò, etiam si talis testis sit Clericus, qui variat coram Iudice sæculari in casibus sibi coram eo examinari permissis. Clar. *vbi sup. vers. sed nunquid.* Boss. *in tit. de tortur. test. n. 4.* Farinac. *loc. præcit. num. 101. & n. 103.* vbi dicit, quod tali casu non torquetur à Iudice sæculari, sed ab Ecclesiastico, vt tenet etiam Clar. *ib. in fin.* & Capic. *dec. 142.*

15 Ampliatur tertiò, vt toties torqueri possint, quoties

varia-

variauerint; intellige tamen vsque ad tertiam vicem, & non vltra, *vt fusius dicemus in praec. enim.* & tradunt DD, quos citat Farinac. *ibid. nu.* 104 *& seq.*

16 Ampliatur quartò secundum quosdam, non solum si testes variauerint iudicialiter, verum etiam si extra iudicialiter, nam adhuc torqueri possunt. Gabriel, *de test. conclus. 29. nu. 40. & conclus. 31. nu. 1. vers. contrarium* Clar. *d. q. 25. vers. sed pone* Farinac. *d. q. 66. n. 106. cum duob. seqq.* vbi plures Auos cumulat. *& n.* 108. declarat hoc praeterum procedere, quando dictum extra iudiciale redactum fuit in scriptis.

17 Quidquid in contrarium asserant Marsil. *in. l. eos num. 1. vers. quod est interpretandum ff. ad leg. Cornel. de fals.* Bots. *in d. tit. de tortur. test. num.* 14. & Alij, quos pleno calamo allegat Farinac. *vbi sup. num.* 115. De reliquis vide apud praecitatos DD. qui ex professo articulum examinant, Mihi autem haec pauca adducere placuit, tum quia faciunt ad Praxim reprobandi testes, tum etiam quia quando casus occurreret, haberi possunt loca Doctorum, qui de materia agunt.

Nunc finem faciendo subiectioni, dico quod absolutis omnibus terminis concedi solitis ad probandum testes reprobatorios probatoriorum, fit publicatio in hac secunda repulsa more solito, & tunc proceditur ad vlteriora in causa, faciendo conclusionem; cum non detur regulariter alius terminus, neque ad probandum, neque ad reprobandum, nisi partes essent personae priuilegiatae, quibus competeret beneficium restitutionis in integrum. Ideo ponam sequentem subiectionem, in qua de illa quaedam magis ad praxim necessaria percurram propterea erit.

SVBSECTIO VNDECIMA.

De Restitutione in integrum bis concedenda, quae in Regno appellatur primum, & secundum beneficium.

SVMMARIVM.

1 *Restitutio in integrum, quid sit?*
2 *Restitutio in eadem causa bis tantum conceditur.*
Hinc in Regno prima restitutio dicitur primum beneficium, secunda secundum beneficium.
3 *Restitutio in integrum duplex est.*
4 *Appellatio non datur à concessione restitutionis in integrum gratiosa; secus à restitutione iustitiae, & quace.*
5 *Restitutio dupliciter peti potest.*
6 *Differentia petitionis restitutionis in integrum, quae?*
7 *Restitutio peti non potest à procuratore sine mandato speciali.*
8 *Limitatur tamen in tribus casibus.*
9 *Causa, pro quibus datur restitutio in integrum.*
10 *Personae, quae petere possunt restitutionem in integrum.*
Minores habent priuilegium petendi restitutionem.
11 *Fideiussores minorum non possunt vti beneficio minorum.*
12 *Mulieres habent beneficium restitutionis in integrum.*
13 *Ecclesia, & Ecclesiastica Persona habent similiter restitutionem in integrum.*
14 *Hospitalia, & alia loca pia habent etiam dictam restitutionem.*
15 *Loca pia, quoad bona habent restitutionem, non quoad personas laicorum.*
16 *Capitula Cathedralium etiam habent restitutionem.*
17 *Vniuersitates locorum, & Fiscus similiter habent.*
18 *Milites similiter habent restitutionem.*
19 *Rustici habent etiam restitutionem regulariter.*
20 *Personae praedictae, quae habent beneficium restitutionis, si contrahant cum iuramento, amittunt beneficium.*
21 *Tempus restitutionis in integrum est quadriennium.*
22 *Quadriennium autem incipit currere à die laesionis.*
23 *Datur restitutio, etiam post quadriennium cum causa.*
24 *Restitutio principaliter petita non impedit exequutionem coeptam in Tribunali Rotae.*
25 *In alijs verò Tribunalibus suspendit exequutionem.*
26 *In Regno Neapolitano quando detur restitutio.*
27 *Restitutionis in integrum natura quae?*
Haeres minoris gaudet beneficio minoris.
28 *Author laudatus à minore etiam gaudet.*
29 *In causa appellationis an detur restitutio praedicta.*
30 *Restitutionis beneficium quotuplex sit.*
31 *Restitutionis praedictae, siuè primi, & secundi beneficij termini quales.*
32 *In termino primi & secundi beneficij admittuntur articuli impertinentes, & fit nominatio testium.*
33 *Restitutionis cognitio duplex.*
Restitutionis in integrum decretum.
34 *Restitutionis decretum cum insertione sententiae diffinitiuae.*
35 *Accessus ad locum differentia decretum.*
36 *Accessus praedicti destinatio alterius.*
Accessus forma.
37 *Iuramentum litis decisiuum cui detur, & quomodo. Et quid seruatur in iuramento suppletorio.*
Iuramenti decisiui decretum.
38 *Decretum oppositionis periurij.*
39 *Decretum termini ad deliberate iurandum.*
40 *Iuramentum in litem quotuplex.*
Decretum iuramenti in litem.
41 *Instantia causae, quid sit? & quomodo perimat de Iure Ciuile.*
Instantia perimit per lapsum triennij in ciuilibus, & biennij in criminalibus.
Instantia perimit, quoad acta ordinaria, non decisoria.
42 *Instantia perimit in iudicio iam coepto, non in alio.*
43 *Instantia perempta restauratur in Ciuilibus, & quomodo.*
44 *Peremptio instantiae locum habet in quibuscumque causis.*
45 *Instantia coepta cum defuncto continuatur cum haerede.*
46 *Instantia causae non perimit, vt supra de iure Canonico.*
47 *Instantiae peremptionis decretum.*
48 *Descriptio fructuum fit in quacumque parte Iudicij.*
Descriptionis fructuum decretum.
49 *Descriptionis praedictae mandatum.*
50 *Depositum priuat possessorem sua possessione.*
Depositi decretum in causa mercedis, & alterius rei controuersa.
51 *Consignationis depositi decretum.*
52 *Detentor possessionis est manutenendus.*
53 *Vbi de possessione controuertitur, Iudex auocare potest possessionem ad se, ne partes veniant ad arma.*
54 *Sequestrum non est faciendum, sine praeuia informatione periculi rixae.*
55 *Et tunc statur pars si periculum non sit in mora.*
56 *Sequestrum non fit, si constat de possessione vnius.*
57 *Possessorium triplex est.*
Possessorij summarij decretum.
58 *Mandatum de manutenendo qualiter formatur.*
59 *Interdicti retinendae possessionis decretum.*
60 *Auocationis possessionis decretum.*
61 *Interdicti adipiscendae decretum.*
62 *Mandatum praedicti interdicti.*
63 *Interdicti recuperandae decretum.*
64 *Constitutum, & precarium quid sit.*
65 *Constituti, & precarij differentia.*
66 *Precarium quid sit.*
67 *Constitutum possessorium in quo consistat.*
68 *Constituti virtus quantum duret.*
69 *Possessio qualiter acquiratur, si ab alio acquiratur.*
70 *Constituti possessorij clausula quos effectus pariat.*
71 *Transfert possessionem in constitutarium.*
72 *Item verum dominium.*
73 *Item habet vim traditionis possessionis incorporalium.*
74 *Item probat concludenter contra Constituentem.*
75 *Item acquiruntur fructus rei per Constitutarium.*
76 *Item potest per eam capi possessio propria authoritate.*
77 *Item transfert possessionem in haeredes Constitutarij.*
78 *Item possidens per constitutum praefertur possidenti realiter.*
79 *Item probat possessionem ad quoscumque effectus.*
80 *Item transfert ius ad omnia remedia possessoria.*
81 *Item transfert possessionem sine vitio Attentatorum.*
82 *Item facit praesumere donationem simplicem, vt sit inter viuos, non causa mortis.*
83 *Item assumit naturam contractus, cui adijcitur.*
84 *Item transfert ius contra tertium possessorem.*

85 Item

85 *Item operatur effectus poſſeſſionis etiam poſt mortem.*
86 *Item operatur vt poſſit agi nulla facta prius exceſſione.*
87 *Item impedit mandatum de manutenendo.*
88 *Item operatur ſuos effectus etiam in Emphyteuſi.*
99 *Item operatur, ut iudex non poſſit denegare Conſtituturio mandatum de aſſociando.*
90 *Caſus, in quibus conſtitutum prædictum nihil operatur; prout ſi tempore contractus conſtituens non poſſidebat, rem.*
91 *Item, ſi fuit appoſitum in contractu nullo.*
92 *Item, ſi fuit appoſitum in contractu dubio de validitate.*
93 *Item, ſi in contractu ſimulato.*
94 *Item, quando conſtituens remanet in poſſeſſione.*
95 *Item, in caſu conditionali.*
96 *Item in contractu bonorum fideicommiſſo ſubiectorum.*
97 *Item in contractu rei incertæ.*
98 *Item in contractu abſentis.*
99 *Item, quando requiritur vera, & realis traditio rei.*
100 *Item non extenditur ad futura.*
101 *Item nihil operatur in contractu confuſo.*
102 *Aſſociationis citatio.*
103 *Aſſociationis decretum.*
104 *Mandatum de aſſociando pro ſorte principali.*
105 *Mandatum de aſſociando pro fructibus.*
106 *Aſſociationis inſtrumentum.*
107 *Decretum termini peremptorij ad producendum omnia.*

1 Diximus in præcedenti ſubſectione, quod poſt ſecundam repulſam, non conceditur regulariter alius terminus ad probandum, niſi aliqua ex partibus litigantibus eſſet perſona priuilegiata; quia tunc permitteretur ei habere alium terminum, per viam reſtitutionis in integrum. Verum quia huiuſmodi materia eſt valde frequens in Tribunalibus, tum Eccleſiaſticis; tum Sæcolaribus. Ideo expediens eſt de ea hoc loco quædam vtilia, & neceſſaria cumulare, & taugere, ne quidquam quod practicari poteſt hic practicæ deſit.

Pro cuius materiæ notitia, plura per nos erunt more ſolito examinanda. Primò, quid ſit reſtitutio in integrum. Secundò, quotuplex ſit. Tertiò quomodo peratur. Quartò, ex quibus cauſis concedatur. Quintò, quibus perſonis concedatur. Sextò quo tempore peti poſſit. Septimò, Quæ ſit eius natura. Octauò, quot erunt iſta beneficia reſtitutionis. Vltimò, quis ſit terminus primi, & ſecundi beneficij de Iure Regni.

Quoad primum, notandum eſt, quod reſtitutio in integrum, eſt in priſtinum ſtatum repoſitio. *cap. vltim. §. vlt. in fin. quaſt. 3. cap. ex litteris de reſtitution. in integr. l. quod ſi minor. §. reſtitutio ff. de minor.* & ibi Bart. & DD. *& in l. Gallus §. & quid ſi tantum colum. 2. verſic. quæro quid ſi filius ff. de lib. & poſth.* Cardin. *in Clement. 1. in 3. notab. de reſtitut. in integr.* Ioan. Maurit. *in tract. de reſtit. in integr. cap. 1.* Odd. *eod. tract. par. 1. qu. 1. artic. 4. numer. 32. & ſeqq. & num. 44.* Et hæc eſt communis, & receptior definitio reſtitutionis in integrum, vt teſtatur Odd. *loc. cit.* Specul. tamen *in libr. 2. rubr. de reſtitution. in integr. §. 1.* aliter diffiniuit, ſed ad idem coincidit, vt ſcilicet ſit prioris ſtatus, vel iuris, vel audientiæ redintegratio.

2 Et eſt aduertendum, qood in vna cauſa bis tantum concedi ſolet, non amplius, & in Regno Neapolitano prima reſtitutio appellatur primom beneficium; ſecunda verò reſtitutio dicitur ſecundum beneficium, vt aduertit. Marant. *in Aureor. ſpec. p. 6. verſ. & quandoq; appellatur n. 101. in fin.*

3 *Quoad ſecundum*, eſt notandum, quod reſtitutio in integrum duplex eſt, Gratiæ ſcilicet, & Iuſtitiæ Gratiæ, ſeù gratioſa, eſt illa, quæ conceditur à Principe ex eius Clementia. Iuſtitiæ verò, eſt illa, quæ venit concedenda de Iure. Specul. *de reſtitut. in integr. §. 2. numer. 34.* Odd. *de reſtit. in integrum part. 1. quaſt. 1. artic. 15.* Scaccia *de appellation. quaſtion. 19. remed. 2. numer. 26. & ſeqq.* Marcheſ. *de commiſſion. reſtitut. in integr. part. 2. §. 1. num. 97. & ſeqq. fol. 102.*

4 Eſt autem valde vtile ſcire hanc diuiſionem, quia à decreto conceſſionis reſtitutionis in integrum gratioſæ non datur appellatio, cum ſit ſententia Principis à qua appellari non poteſt, *l. 1. ff. à quibus appell. non lic.* Marcheſ. *vbi ſupr.* & Scacc. *ib. qu. 16. limit. 1. n. 1.*

A conceſſione verò reſtitutionis, in integrum Iuſtitiæ, ſeù prout de iure datur appellatio Marcheſ. *loc. cit.* Scaccia *de appel. at qu. 17. limit. 47. memb. 1. num. 169. & q. 19. rem. 2. nu. 132.* Saluſt. Tiber. *in Prax. libr. 1. cap. 9* & hęc concedi poteſt à quolibet Iudice ordinario. *l. in cauſa la 2. § fin. ff. de minor.* Odd. *d. tr. qu. 32. art. 4. nu. 28. verſ. contrarium*, cum Alijs apud Scacc. *de appell. qu. 19. rem. 2. num. 28.*

Vnde practicatur in Romana Curia, vt quando de iure concedenda eſt reſtitutio; non pronuncietur per Iudicem, ne detur occaſio appellandi, quia tacite intelligitur conceſſa per proceſſum ad vlteriora; ſed tantum in meritis cauſæ ad fauorem eius, qui petijt, pronunciatur. Saluſt. Tiber. *vbi ſup.* Veſtr. *in Prax. lib. 1. cap. 3. numer. 17.* Odd. *de reſtit. in int. p. 1. qu. 33. art. 4. num. 35.* Rot. & Alii apud Ridolphin. *in prax. p. 1. cap. 13. numer. 417.* Mant. *dec. 315. n. 5.*

5 *Quoad tertium*, eſt notandum, quod reſtitutio in integrum dupliciter peti poteſt, principaliter ſcilicet, & incidenter. Veſtr. *vbi ſup. n. 19.* Scacc. *loc. prox. cit. num. 45.* Luc. Pet. *in prax. l. 5. c. 1. num. 5.* Ferrett. *conſ. 43 il 2. n. 5. & ſeq.*

6 Sed eſt aduertendum, dari differentiam inter vnum, & alium modum petendi; nam ſi petatur principaliter, requiritur in eo Iudicio libellus, litis conteſtatio, & aliæ ſolemnitates, quæ requiruntur in Iudicio ordinario. Speculator. *de reſtit. in integr. §. 2. num 39.* Veſtr. *d. num. 19.* Saluſt. Tiber *loc. cit. verſ. ſuper modo*, Scacc. *ibid. num. 48.* Si verò petatur incidenter, proceditur ſummariè, ſine vlla ſolemnitate. Veſtr. & Scacci. *vbi proximè*, Rot. *dec. 3. de reſtitut. in integr. in antiqu.*

Secunda differentia eſt, nam principaliter peti debet coram Iudice ordinario competente, vel Delegato ad vniuerſitatem cauſarum, vel Delegato à Principe *l. fin C. vbi, & apud quem* Luc. Pet. *in prax. libr. 7. cap. 1. numer. 3.* Odd. *de reſt. in integr. quaſt. 32. art. 3. num. 28. & art. 6. num. 54.* Scacc. *de appellat. d. quaſt. 19. remed. 2. n. 28. & ſeq. & nu. 50. & 56.* Alii autem Delegati non poſſunt illam concedere.

Incidenter verò peti poteſt, coram quibuſcumque Iudicibus, ſiuè ordinariis, ſiuè Delegatis, *d. l. fin. C. vbi, & apud quem.* Luc. Pet. *vbi ſup. numer. 4.* Odd. *d. quaſt. 32. art. 6. numer. 55. verſic. aut loquimur.* Saluſt. Tiber. *d. lib. 3. cap. 9. in fin.* Scacc. *d. quaſt. 19. remed. 2. nu. 45. & ſeqq.*

Peti autem incidenter præcipuæ dicitur, quando petitur per viam exceptionis, vel replicationis. Luc. Pet. *loc. cit. num. 7.* Marcheſ. *de commiſſ. reſtitut. in integr. par. 2. §. 1. numer. 57. folg. 96.*

7 Aduertendum eſt ſecundò, quoad petendam reſtitutionem in integrum, requiritur mandatum ſpeciale. *l. illud §. fin. ff. de minor.* Bart. *in l. titius numer. 3. ff. de liber. & poſthum.* Luc. Pet. *vbi ſup. num. 13.* Saluſt. Tiber. *d. lib. 1. cap. 11. num. 1.* Ferrett. *d. conſ. 42. il 2. num 5.* Marcheſ. *loc. cit. num. 56. fol. 96.* Odd. *de reſtit. in integr. quaſt. 31. artic. 12. num. 48.* vbi limitat ſexdecim modis.

8 Per ſupradictos tamen DD. Limitatur. Primò, quando petitur reſtitutio incidenter, ſecundum Gloſs. *in cap. ſuſcitata verſ. poſtulamus*, & ibi Abb. *num. 5. & ſeq. de reſtit. in integr.* Roman. *ſingular. 126.* Luc Pet. *in Prax. libr. 7. cap. 1. numer. 13.* Marcheſ. *d. num. 56.* niſi procurator petere reſtitutionem ab interlocutoria ſuper incidenti lata nam tunc poſſet etiam ſine mandato, per lapſum decem dierum in iudicatum tranſacta. Abb. *vbi ſup. n. 6.* Roman. *ibid.*

Secundò limitatur, quando mandatum ſpeciale comprehenditur ſub generali, per clauſulam: *Nec non ad alia faciendum, etiam ſi talia forent, quæ mandatum exigerent ſpeciale. capitul. qui ad agendum de procur. in 6.* Odd. *de reſt. queſtion 31. artic. 12. numer. 51.* Mantic. *decis. 11. num. 2.* Caſſad. *decis. 1. num. 3. de procur.*

Tertiò limitatur in tutore, curatore, & ſimilibus, qui habent adminiſtrationem à Iure. Abb. *loc. citat.* Luc. Pet. *ibidem num. 14.*

9 *Quoad quartum* eſt notandum, quod reſtitutio in integrum ex pluribus cauſis conceditur, quia ſine iuſta cauſa non datur.

Quorum Prima eſt minor ætas, & eius ęquipollentia, vt defectus mentis, vel corporis, vt in furioſis, & infirmis, ac miſerabilibus; Fauor publicus, priuilegium Eccleſiæ, locorum piorum, Reipublicæ, & fiſci, de quibus latè Odd. *de reſtitut. qu. 2. 3. & 4.*

Secunda eſt, quælibet iuſta cauſa, quæ comprehenditur ſub clauſula generali. *ſi qua mihi iuſta cauſa eſſe videbitur libr. 1. & tot. tit. ff. ex quib. cauſ. maior.* Odd. *q. 8. per tot* Staphil. *de lit. Gratiæ verb. quando eſt lata vna ſententia.*

Tertia causa est Paupertas. Staphil. *ibid. vers. sed si per contradictas. fol.* 162 Odd. *dicta q. 3. ar. 3. num. 14.* Put. *dec. 446. l. 2.* Cassad. *dec. 6. num. 2. de appell.*

Quarta est absentia, Odd. *q. 5, art. 3. & seqq. vbi latè.*

Quinta est Ignorantia. Odd. *q. 8. art. 9. num. 41. vers. contrarium.* Maurit. *de restitut. in integr. c. 67. cum seqq* Rot. *dec. 164. num. 4. & 342. num. 1. p. 2. recent.* Caualer. *dec. 94 num. 2, & dec. 141. num. 3.* vbi de communi testatur.

Sexta est Bonum ius in negotio principali. Put. *dec. 6. & 7. de restit. in integr.* Rot. *dec. 272. num. 1. p. 3. lib 3. diuers.* Gregor. *dec. 459. num. 1,* Duran. *dec. 237. num. 2.*

Septima est Iniustitia sententiæ. Benintend. *dec. 85. num. 6.* Seraphin. *decis. 245. num. 2,* Caualer. *decis. 163. num. 1.* Rot. *decis. 333 num. 1. par. 4. & 40. num. 1. p. 6. recent.* Etiam si iniustitia non sit notoria. Cæs. de Grass. *decis. 10. num. 12. de re iudic.* Rot. *dec. 351. num. 5. diuers.* Buratt. *dec. 92. num. 5. 399. num. 1. 681. num. 1. & alibi.*

Octaua est nullitas sententiæ. Rot. *decis. 333. num. 1. p. 4. & decis. 1. num. 2 & decis. 40. num. 1. p. 6. recent.* quia nullitas est maior iniustitia. Vant. *in trac. de nullit. sub tit. quid sit nullitas n. 20.* Aegid. *dec. 343.*

Nona est Læsio, saltem ænormis. *cap. pen. de reb. Eccles. non alien.* Gabr. *conclus. 1. de restit. in integr.* Rot. *decis. 2.. num. 2. p. 6. rec.* Læsio enim est fundamentum restitutionis in integrum. Rot. *decis. 154. num. 1. par. 5. recent.* Duran. *dec. 137. n. 1. & 159. num. 1.* & sine læsione non conceditur restitutio, etiam personis priuilegiatis. *cap. 1. de restit. in integr. l. quod si minor. §. non semper. ff. de minor.* Aegid. *dec. 38. in med. vers. Quoad quartum.* Duran. *dec. 310. num. 1.* Caualer *dec. 94. num. 3.* Rot. *dec. 199. num. 1. par. 4. recent.*

Decima est Læsio enormissima, etiam contra transactionem. Put. *dec. 11. de rest. in integr.* Rot. *dec. 1354. lib. 3. diuers.*

Est tamen aduertendum, quod adest differentia inter restitutionem in integrum, quæ datur Minori Ecclesiæ, & æquiparatis ex dictio minorum, & illam, quæ datur Maiori ex iusta causa, & clausula generali *si qua mihi, &c.* nam Minori, & æquiparatis datur probata minori ætate, vel æquipollentia, & læsione: sed Maioribus ex iusta causa, & clausula generali non datur, nisi vltra læsionem probauerint iustum impedimentum, seù aliam iustam excusationis causam, Vestr. *in Prax. lib. 8. cap. 3. num. 6.*

10 *Quoad quintum*, est notandum, quod Personæ quæ habent primum, & secundum beneficium plures sunt,

Et Primò minores 25. annis de iure communi, *vt in l. auxilium, & tot. tit. ff. de minorib.* quia ætas supra vigesimum quintum annum dicitur ætas legitima. *l. fin. C. de his, qui ven. atat. impetr.* De iure verò Regni minores dicuntur vsque ad decimum octauum annum, tam masculi, quam fœminæ, *vt in constitution. Minorum iura in fin.* & sic vsque ad dictam ætatem conceditur restitutio in integrum, tam in iudiciis, quam in contractibus, & consequenter datur primum, & secundum beneficium.

11 Quæ tamen restitutio in integrum non extenditur ad fideiussores minorum in contractibus. Maurit *in tract. de restitut. in integr. cap* 18. quia est beneficium personale. Specul. *lib. 2. de restit. in integr. §. 2. n. 3.* Daretur autem maioribus 25. annis de iure communi ex clausula generali: *si qua mihi iusta causa esse videbitur*, de qua habetur *in l. 1. & tot. tit. ff. ex quib. caus. maior. & in l. Pamponius. ff. de acquir. heredit.* Alex. *cons. 20. & 71. vol. 1.* Maurit. *de restitut. in integr. cap.* 130. Odd. *eod. tract. q. 89. art. 7. nu. 52.* latè Grat. *discept. forens. cap. 656. n. 7.* vbi reprobat contrarium tenentes.

12 Secundò datur mulieribus, siuè minoribus, siuè maioribus per ea, quæ habentur, *in l. si Iudex. ff. de minorib.* & in Regno adest *constitutio exordiens: Mulieribus & constitutio. Obscuritatem*, vbi Andr. de Isern. dicit, quod etiam post conclusum in causa, potest mulier petere restitutionem in integrum.

Quæ conclusio ampliatur, etiam si veniat, vt auctrix laudata. Afflict. *dec. 15.*

13 Tertio, Ecclesia, & Ecclesiasticæ personæ, quoad bona beneficialia habent restitutionem in integrum, *cap. Ecclesiarum 12. q. 2.* Specular. *§. num. 6. loc. cit. cap. audites, de restit. in integr.* vbi Abb. *not. 8. cap. constitutus, & cap. cum venissent. eod. tit.* vbi Abb. *in 6. notab* Specular. *loc. proximè cit. d. §. 2. incip. quis autem n. 2. 25. & 29.* & quoad Ecclesiasticas personas, *§. 3. n. 6. in fin.* Marant. *vbi supr. n.* 88. & Afflict. *dec.* 590. Et quoad Clericos; qui habent restitutionem, vid. DD. apud Carol. de Grass. *de effectib. cleric. eff. 1. n. 337.*

14 Quartò, Hospitalia, & alia pia loca vt Collegia, Congregationes, & similes piæ tamen, habent etiam beneficium restitutionis in integrum, vt notat Abb. *in cap. de restit. in integr. & in cap. 2. de consuet. in 2. notab* Ioann. Andr. *in c. 2. de restitut. in integr. in 6.* Bald. *in cons. 465. vol. 1.* Marant. *loc. cit. n. 90.*

15 Est tamen aduertendum, quod dicta loca habent hoc beneficium si lædantur in iuribus pertinentibus ad ipsa pia loca, non si læderentur singuli, vt singuli de Collegio, vel Hospitali, secundum Abb. *in d. c. 1. n. 15. de restit. in integr.* nam tunc si personæ singulorũ nõ essent personæ Ecclesiasticæ nõ admitterentur ad pinguius probandũ per viã restitutionis in integrũ.

Secus tamen dicendum venit de Personis Ecclesiasticis quæ admittuntur ad pinguius probandum, sit læderentur in rebus patrimonialibus, *per c. Ecclesiarum seruus. 12. q. 2.* & faciunt tradita per Couar. *l. 1. var. resol. c. 4. n. 2 vers. verum.*

16 Quintò, Capitula Cathedralium habent restitutionem in integrum, si fuerint læsa. Abb. *in d. c. 1. de restit. in integr. col. 5. in fin.* Innocent. *in c. nisi in fin. de prob.*

17 Sextò, Fiscus, & Vniuersitates habent restitutionem *l. Respublica. C. ex quib. caus. maior. & l. Respub. C. de iure Reipub. lib. 11.* & licet Glos. *ibid.* dicat hoc habere locum solum in Ciuitate Rumana tamen veritas est procedere in omnibus alij. Imo etiam in quolibet Castro, & Villa, quæ regitur per syndicum, siue sit magna, siuè parua. Bart. Bald. & communiter Alij. *in d. l. Respublica* quos sequitur Dec. *in cons. 42. in fin.* Ratio est, quia in eis sunt viduæ, pupilli, & aliæ personæ miserabiles, quarum intuitu conceditur Vniuersitatibus restitutio in integrum. ita etiam Alberic. de Rosat. *in d. l. Respublica*, & Afflict. *in praelud. constitutionem Regni in 5. princ.* de quo adest *constitutio incip.* Beneficium. Imò Socein *in cons. 66 in 4. vol.* quem refert, & sequitur Foller. *in addit. ad Marant. in spec. aur. p. 6. d. vers. Et quandoque appellatur n. 97. in fin.* tenet habere locum, etiam si castrum, vel illa non regantur per syndicos.

18 Septimò Milites, dum sunt in expeditione belli, habent restitutionem in integrum. *l. fin.* & ibi DD. *C. de restit. milit.* & dum sunt in castris, & si redierint, *vid. tex. in l. qui mittuntur. ver. Iulianus ff. ex quib. caus. maior. & l. si cui in prouincia. §. tandiu eod.* Bart. *in l. milites. ff. ex quib. caus. maior* Sed in Regno adest *const. exordien; Hostiri except,* & notat Cap. *dec. 76.*

19 Octaua Rustici, qui non potuerunt consulere peritiores, habent restitutionem in integrum. Alex. *cons. 14 in fin. vol. 8.* Ioann. Maurit. *in d. tract. de restit. in integr. c. 84. & 85.* post Castren. *in l. 2. ff. ad Tertull.* Odd. *de restit. in integr q. 9. ar. 1. & seqq.*

. In Regno tamen Rustici non admittuntur ad pinguius probandum per viam restitutionis in integrum, quia isti solent esse, vt plurimum sagaciores prudentibus, ad trad. per Glos. *in l. athletas § de rusticis ff. de excusat. tutor.* vbi tenet, quod quando sunt sagaces & astuti non gaudent beneficio restitutionis in integrum; *notatur in l. si id quod C. de iurisd omn. iudic* & maximè, quia possunt consulere Peritiores. Afflict. *in constitut. incip. Iusti cultores, n. 7. & in dec. 110. 114. & 175.* in quibus agit de supradictis, & aliis personis, quibus competit beneficium restitutionis in integrum; De reliquis vid. Maurit. Marant. et Alios in præcitatis locis, et tandem Ridolphin. *in Prax. iudic. p. 1. c. 13. à n. 432. vsque ad n. 441.*

20 Est tamen aduertendũ ad vnum valdè singulare, quod si minor, mulier, et aliæ personæ habẽtes priuilegium restitutionis in integrum, contrahant cum iuramento, amittunt priuilegium; de minore est expeditũ, quod amittat. vt notat. Bart. et Alii. *in Authent. Sacramenta puberum C. si aduers. vendit.* quia iuramentum repræsentat cum Maiorem. Alex. *cons. 27. & 42. vol. 1.* Dec. *cons. 31. ver. sed his vol. 1.* vbi ait, quod neque potest petere absolutionem a iuramento Capell. Tolos. *dec. 45.* & plenè Io. Maurit. *in d. tract. de restit. in integr. c. 12. & seqq.* De aliis personis, vidd. DD. præcit.

21 *Quoad Sextum*, quo scilicet tempore peti possit restitutio in integrum, notandum est, quod peti debet infra quadriennium, de iure communi, quo elapso non datur *cap. 1. de restit. in integr. in 6. l. fin. Cod. de temp. in integ. restit.* Vestr. *in Prax. lib. 8. cap. 3. n. 14. & 23.* Buratt. *dec. 77. num. 8. & 404. num. 4.* Rot. *dec. 2. de restitut. in integr. in nou.* et ibi Papazon. *num. 5. & dec. 276. num. 3. par. 3. lib. 3. diuers. & dec. 592. num. 6. par. 2. recent.* Et non solum peti debet infra quadriennium: verum etiam; si sit petita, intra dictum tempus terminatur

Clem. 1. de rest. in integr. d. l. fin. C. de temp. in int. rest. Vestr. *d. n.* 14. Rot. *decis.* 13. *n.* 2. *p.* 2. *& dec.* 233. *n.* 4. *par.* 7. *recent.*

22 Incipit autem currere quadriennium à die Læsionis. *d. Clement. 1. in ver. à tempore læsionis*, Glos. *in cap. 1. ver. iure minoris. de restit. in integr.* Vnde si petatur aduersus sententiam, incipit currere à die sententiæ. Ioan. Andr. *in c. 1. num. 4. vers. post contractum, vel sententiam de restit. in integr. in 6.* Odd. *de restit. in integr. p. 1. q. 2. ar. 6. n. 66.*

Et si petatur ad appellandum, quando non fuit appellatum, currit à lapsu decem dierum. Ioan Andr. *d. nu. 4.* Cæl. de Grass. *decis. 3. n. 4. de restit. in integr.*

Minori verò quadriennium incipit currere à die, postquam factus est maior. *d. l. fin. C. de tempor. in integr. restit.* Glos. *in d. Clem. 1. ver. à temp. de restit. in integr. & in d. c. 1. ver. iure minoris eod. tit.* Vestr. *loc. cit. n.* 14. Buratt. *decis.* 75. *n.* 22. Rot. *decis.* 132. *n.* 7. *p.* 2. *& decis.* 11. *n.* 7. *p.* 5. *recent.*

23 Limitatur tamen prædicta conclusio pluribus modis, & Primò non incipit currere quadriennium eo modo, quo supra dictum est, quando quis fuit legitimè impeditus, & iusta causa detentus; nam tunc datur, etiam post quadriennium. *c. 1. de restit. in integr. in 6. d. l. fin. C. de temp. in integr. rest.* Vestr. *d. l. 8. c. 3. n.* 14.

Limitatur secundò, quando sententia est notoriè iniusta ex eisdem actis. Cæl. de Gras. *decis.* 15. *nu.* 8 *in fin. de praben.* Ferentill. ad Buratt. *decis.* 404. *n.* 9.

Limitatur tertiò, quando constaret de enormissima læsione. *d. c. 1. de restit. in integr. in 6.* Soccin. *cons.* 266. *n.* 24. *l.* 2. latè Ferentill. ad Buratt. *d. decis.* 404. *n.* 10. Rot. *decis.* 284. *num.* 50. *p.* 6. *recent.*

Limitatur quartò, quando constat de bono iure, & impetratur restitutio à Principe. Mantic. *decis.* 315. *n.* 1. *& seq.* Rot. *decis.* 276. *in fin. n.* 7. *p.* 3. *l.* 3. *diuers.*

Limitatur quintò, quando restitutio datur ex clausula generali, *obiustam* Rot. *decis.* 360. *num.* 13. *& seqq. p.* 6. *recent.* ratio est quia cum tunc quadriennium non currat ab initio, si aliter diceretur, esset dare restitutionem ad restitutionem, obtinendam contra *text. in l. interdum. ff. de minor. & l. 1. C. si sæp. in integr. postul.*

Limitatur sextò, de stylo Curiæ Romanæ: in qua, dummodò constet de bono iure, quadriennium non attenditur, & sic datur restitutio in integrum, non obstante lapsu quadriennij. Simonett. *dec.* 76. Buratt. *dec.* 604. *n.* 17. vbi Ferentill. *n.* 11. Rot. *dec.* 284. *n.* 5. *p.* 6. *recent.*

24 Aduertendum est autem, quod petita principaliter restitutio, non impedit exequutionem factam, seù iam cæptam. Lancellot. *de attentat. p. 2. c. 12. n.* 117. Scaccia. *de appell. q.* 19. *rem.* 2. *n.* 110. Salust. Tiber. *in Prax. l. 5. c. 11. n.* 3. Marches. *de commiss. restit. in integr. p. 2. §. 2. n. 70. fol. 138. & §. 3. n. 152. fol.* 185. Buratt. *decis.* 597. *n.* 4. Caualc. *decis.* 153. *nu.* 1. *& seq.* Beltramin. ad Gregor. *decis.* 158. *n.* 10.

Et cæpta dicitur exequutio per relaxationem mandati, Rot. *decis.* 545. *n.* 5. *p.* 1. *recent. & in vna Cornetana Pecuniaria 4. Iunij* 1601. *coram Pamphilio, impress. apud* Sal. Tib. *d. c.* 11. & per decretas, & relaxatas exequutoriales Rot. *decis.* 138. *n.* 2. *p.* 2. *&* 248. *n.* 4. *p.* 3. *rec.* Buratt. *decis.* 597. *n.* 4. *&* 868. *n.* 3.

Quod tamen procedit, quando mandatum, aut exequutoriales fuerunt relaxatæ extra, & post sententiam, non autem si in ipsa sententias, alias præcluderetur via petendæ restitutionis in integrum. Rot. apud Ridolphin. *in Prax. p. 1. c. 12. n.* 477. & Marches. *de commiss. appell. ab exequut. Bren. p. 1. c. 2. n.* 18. *& seq.* vbi reddit rationem differentiæ. Sed notandum est, quod supradicta locum habent in supremo tribunali Rotæ, non in Alijs. Salust. Tiber. *d. ca.* 11. *nu.* 3. Ferentill. *ad Buratt. dec.* 945. *litt. A vers. sed extra.*

25 In alijs autem Tribunalibus, extra Rotam, Restitutio in integrum suspendit exequutionem, sicut causa appellationis, & ea pendente nihil est innouandum Buratt. *decis.* 504. *nu.* 5. vbi Ferentill. *n.* 13. *litt.* B. nisi fuerit præuentum in exequutione reali, Rot. *decis.* 64. *nu.* 1. *p.* 2. *recen.* Ferentill. ad Buratt. *d. decis.* 945. *litt.* A. *vers. locus autem*, Scaccia *de appellat. d. qu.* 19. *remed.* 2. *nu.* 110. *& seqq.* Dicitur verò preuentum in exequutione reali, captis pignoribus. Salust. Tiber. *in Prax. d. l.* 2. *c.* 11. *num.* 3.

26 In Regno verò Neapolitano seruatur, quod Personæ priuilegiatæ petere debent primum, & secundum beneficium restitutionis in integrum quandocumque, ante tamen prolationem sententiæ diffinitiuæ, & sic post conclusum in causa, secundum Afflict. *decis.* 114. sed limitatur in supremis Tribunalibus Ciuitatis Neapolis, quando causa fuisset introducta per commissarium causæ; tunc enim si tempore, quo Commissarius faciet relationem personæ priuilegiatæ peterent terminum ad pinguius probandum, non debent audiri. Cataull. *in Ritib. Magna Curia Vicariæ* 71. *&* 246.

In practica tamen seruatur, vt ad instantiam personæ non priuilegiatæ statuatur terminus trium, vel quatuor dierum Personis priuilegiatis ad pinguius probandum per viam restitutionis in integrum, ad effectum quod vltra illum terminum, amplius non audiantur. Quod benè fuit introductum, nè sub prætextu primi, & secundi beneficij, detur occasio petendi dilationes in causis. Minadous *decis.* 15. vid. Andr. de Isernia, *in dict. constit. Obscuritatem*, vbi hanc quæstionem disputauit.

27 *Quoad septimum*, quæ scilicet sit natura restitutionis in integrum, & consequenter primi, & secundi beneficij notandum erit, quod beneficium concessum minoribus, duplex est, reale, & personale. Reale est quando transit etiam ad hæredes ipsius minoris. Afflict. *in decis.* 211. *& in dict. constit. obscuritatem qu.* 12. vbi refert Sacrum Consilium dedisse primum, & secundum beneficium hæredi minoris, ea ratione, quia hoc beneficium restitutionis in integrum non datur, ex eo, quia est minor, sed ex eo, quia fuit læsus. Imò datur etiam hæredi hæredis beneficium restitutionis, per text. *in l. non solum ff. de rest. in integr.* Cran. *cons.* 17. *n.* 2. *vers. sed ista* Cald. *de restit. in integr. in vers. minoribus n.* 43. *vers. prædicta*, Ridolphin. *in pract. p.* 1. *c.* 9. *n.* 138. & Alij.

Est autem personale, quatenus non competit fideiussori minoris. Bart. *in l. fin. C. de fideiuss. min. & dixi sup. nu.* 4. nisi quis in Iudicio fideiusserit pro minore, quia tali casu competeret tale beneficium fideiussori, *vt notat in d. constit. obscuritatem.*

28 Sed quæritur, an Author laudatus à minore, habeat beneficium minoris?

Respondetur cum distinctione. Aut enim Author laudatus, est persona priuilegiata, aut non; in priori casu non est dubium, quod habebit beneficium minoris, Afflict. *decis.* 15. In secundo verò casu, est concedendum cum causæ cognitione scilicet, quod ex primò, & secundò beneficio minori concesso, possit author laudatus se tueri in iuribus suis.

29 Quæritur secundò, an primum, & secundum beneficium concedatur minori in causa appellationis, vel liquidationis expensarum, si habuit antea in causa principali?

Respondetur negatiuè, cum Afflict. *in decis.* 35. *&* 114. quia non datur in vna causa, nisi bis, vt supra notauimus. Vndè cum causa liquidationis interesse, vel appellationis censeatur eadem cum principali, si habuit in principali causa, non ei amplius competit. Quod si in causa principali habuit primum tantum beneficium, in tali casu, posset petere secundum beneficium in causa liquidationis prædictæ, vel in causa appellationis, & ita seruatur in praxi.

30 *Quoad Octauum*, quot scilicet erunt ista beneficia restitutionis in integrum, notandum erit, quod regulariter sunt duo, quorum primum, appellatur prima restitutio, secundum vero, secunda restitutio, vt ex prædictis patet. Si verò ambo litigantes, scilicet tàm actor, quam Reus essent priuilegiati, tunc erunt quatuor beneficia, quia duo spectarent ad actorem, & duo ad Reum, iuxta textum *in l. petenda C. de temp. in integr. restit.* quem citat Andr. de Isern. *in d. constit. obscuritatem.* & Afflict. *in ead. constit. qu.* 10. Et quælibet pars potest vti beneficio alterius, quia quilibet terminus est communis vtrique parti, vt notatur per DD. citat.

31 *Quoad vltimum*, quis scilicet sit terminus primi, & secundi beneficij; Notandum erit, quod terminus primi beneficij, est medietas termini dati ad probandum. & terminus secundi beneficij, est medietas termini dati in primo beneficio, vt habetur de Iure Regni. *in Rit. Mag. Cur. Vic.* 71. hoc tamen procedit, quando testes examinandi intra talem terminum, sunt in loco iudicij, vel quando terminus petitur intra Regnum; si verò primum, & secundum beneficium petatur extra Regnum, tunc terminus remittitur arbitrio Iudicis habita ratione ad instantiam loci, & ità est intelligendus Affl. *dec.* 114.

32 Est

32 Est notandum præterea, quod licet in Regno in termino probatorio, & in prima, & secunda repulsa non admittantur articulis impertinentes, & probantes de directo contrarium ad id, quod fuit productum in causa principali, aliàs partes principales punirentur in quinque tarenis pro quolibet articulo; Procuratores verò duplicatam pœnam soluerent, vt habetur *in Pragm. exordiente contingit sepè sub rubr. de cap. et posit. impert. in repul. non ponend. et supra dix. Subsection 9. numer. 23.* tamen hoc non procedit in termino primi, & secundi beneficii, in quo fieri possunt nominationes testium, ac producit articuli, etiam impertinentes probantes de directo contrarium, vel habetur in præcit. *Pragmat. contingit sæpè* in qua præsupponitur, articulos impertinentes non esse admittendos, etiam in causa repulsæ, nisi essemus in personis priuilegiatis allegantibus primum, & secundum beneficium, vnde patet à contrario sensu, quod liceat in primo, & secundo beneficio admittere, &c.

PRAXIS PROCESSVS.

---

33 Antequam ad Praxim formandi processus deueniamus notandum erit, quod restitutio in integrum, duplicem cognitionem requirit; aliam scilicet vt quis audiatur in Iuribus suis, & ista cognitio fit coram Principe principaliter, & secundario coram Iudice, cui sufficit dare fumum de læsione: alia verò cognitio fit ad obtinendam ipsam restitutionem, & probari debet læsio. Cum igitur præsentatur Iudici commissio facta per Principem super restitutione in integrum; vel cum sit ei instantia in tali causa, interloquatur mandando audiri in iuribus suis infrascripto, vel simili modo, videl.

Decretum vt quis audiatur in restitutione petita.

Qui Dominus, &c. In causa vertente in hoc Tribunali inter N. de N. *ex una &* N. *de N. partibus ex altera, occasione, de qua in Actis, &c. Habito fumo de allegata læsione, & stante absolutione iuramenti habita mandauit d. N. de N. audiri prout in Iuribus suis cum termino, &c. omni modo, &c.*

Vbi verò Iudex procedet in vim commissionis superioris sibi factæ, post verbum *habita*, potest addi. *vigore commissionis sibi per D.N. Superiorem factæ, de qua in Actis, &c.*

In Regno verò in Aliquibus Curiis fieri solet sic.

Et per Dominum N. vel *per Curiam* N. *etc. fuit prouisum, & decretum, quod detur, prout datur N. de N. primum,* vel *secundum beneficium adpinguius probandum intra dies tot.... alias, etc. & ita per Hoc suum, &c.*

34 Quando autem pronunciatur principaliter in causa restitutionis in integrum, causa cognita, & seruatis seruandis, potest fieri tale, vel simile decretum, videl.

Decretum restitutionis in integrum cum insertione sententiæ diffinitiuæ.

Qui, etc. In causa N. *cum* N. *occasione, etc. praui a restitutione in integrum, pronunciamus, ac diffinitiuè sententiamus, etc.*

Et ponitur tenor sententiæ per extensum, secundum negotij contingentiam, prout occasio requirit de qua inferius.

35 Solet in quibusdam casibus, post publicationem processus, tam in termino Repulsæ primæ, quam secundæ, quam etiam in terminis primi, vel secundi beneficii, seù restitutionis in integrum, peti per aliquã partem, quod fiat accessus ad locum differentiæ, & tunc debet Iudex se paratum offerre ad accedendum per se, si comodè fieri possit, aliàs quando legitimo impedimento vel iusta causa detentus nõ potest ipsemet accedere, tunc eligat alium virum idoneum, & fide dignum, qui accedat, videat, & referat. Et in tali casu fieri solet præceptum, vt deponãtur expensæ, sub pæna pignorationis per partem aduersam. Alias ipsamet pars, quæ instat quod fiat accessus, illas deponat, repetendas tamen ab aduersario, si in causa succumbet, in totum, vel pro medietate, iuxta sententiam condemnatoriam, & tunc tali, vel simili modo decretatur, videl.

Decretum accessus ad locum differentiæ.

Qui &c. monuit partes ad interessendum die tali ...... hora tali... in loco tali ..... cum iuribus suis, &c. aliàs, &c. et expensas deponi mandauit à petente accessum per totam, &c. repetendas à succumbente, pro quibus ex nunc contra non deponentem, mandatum de pignoribus capiendis relaxauit, omni modo, etc.

36 Quo facto debent partes se conferre ad locum cum scripturis, & testibus necessariis, & ibi insinuabunt Iudici, & Notario, seù Actuario causæ quid videre, & facere debeat, si verò fuerit iudex impeditus, & Alium transmittere cogitur, potest hoc, vel simili modo interloqui, videl.

Decretum destinationis alterius ad accessum faciendum.

*Qui, etc. Cum ad locum differentiæ, iustis detentus impedimentis, accedere neque at, deputauit D.*N. *ad videndum, et referendum, partesque monuit ad interessendum, cum iuribus, die, et hora tali...... sumptusque deponi per* N *petentem accessum, repetendos à succumbente, et in contumaciam non deponentis, iussit pro summa tot ...... pignora eidem fieri, pro quibus mandatum in forma ex nunc relaxauit, omni modo, etc.*

Forma Accessus.

N. ad præsens Iudex N. siue, etc. In termino monitionis factæ pro hac die, et hora, etc. accessit, et personaliter se contulit ad locum differentiæ vertentis inter N. ex una, et N. ex altera, super transitu verb. grat prætenso per N. et ibidem viso dicto loco differentiæ, et auditis partibus in eorum prætensionibus, terminum statuit ad probandum, interim nihil innouari mandauit, etc.

37 Aliquando propter defectum probationum, necesse est venire ad iuramentum partium, quod dicitur litis decisiuum seù decisorium, vt si Actor non possit probare suam intentionem per scripturas, vel per testes, & petat per Reum iurari, vel referri; tunc enim Reus tenetur iurare, vel referre, idest dicere: *iures Tu*; alias haberetur pro confesso, vt habetur *in l. manifestæ ff. de iureiurand. et in l. in bonæ fidei. C. de reb. credit.* & vtrubique Bartol. Abb. *in cap. fin. col. 3. de iureiurand.* Marant. *in spec. p. 6. act. 9. nu. 22.* Potest tamen ille, cui defertur iuramentum petere, vt deferens prius iuret de calumnia; sed non potest dicere, se velle probare per testes. In pari causa, quando ambæ partes iurare voluerint, præfertur Reus, aliàs, præfertur melius informatus. Hoc autem iuramentum deferri potest, vel super credulitate, vel super tota causa, vel super vno tantum articulo, semper tamen coram competenti Iudice, & vel præsente parte, vel citata, alias non valeret. Blex. *consil. 122. col. vlt. lib. 2.* Capic. *decis. 35.* qui licet loquantur de iuramento suppletorio, quando scilicet pars aliqua semiplenè probauit, tamen idem dicendum erit in iuramento decisorio, ob identitatem rationis. Quo iuramento delato non quæritur vlterius de ipsius veritate ciuiliter, sed benè poterit agi criminaliter per deferentem, contra respondentem, de periurio. Si verò pars, cui defertur iuramentum, petat terminum ad deliberatè iurandum, Iudex debet talem terminum concedere ad primam. Non debet tamen tale iuramentum decisorium admitti nisi saltem dato fumo de illius veritate, ac nisi sit totius litis decisiuum, de quibus omnibus agunt Andr. de Isern. *in c. 1. vers. cum datum, et ibid. §. similiter. vers. Sacramentum de consuet. rec. feud.* Soccin. *in consil. 184. l. 1.* & Boer. *in decis. 95. l. 1.* vbi plenè & Ridolphi. *in Prax. q. 1. c. 10. n. 121. cum seqq.*

Suppletorium verò, quod alio vocabulo appellatur necessarium, quia defertur in supplementum probationis, quando Actor, vel Reus semiplenè probauit, non defertur, nisi concurrentibus sex conditionibus, de quibus per Glos. Bart. Bald. & alios apud Marant. *in Specul. p. 6. act. 9. à numer. 4. vsque ad 22.* Et Ridolphin. *in Prax. par. 3. c. 4. à nu. 159. cum seqq. vbi 40.* casus ponit, in quibus non defertur tale iuramentum, ideo quando casus occurret, ad dictos recurri potest qui latius materiam percurrunt.

Decretum vero, quod fieri solet, quando petitur iuramentum decisiuum, est, vt infra, videlicet.

Decretum iuramenti Decisiui.

Qui, &c. mandauit per N. *de* N. *in causa tali &c. quam habet cum N. de* N. *iurare, vel referri, iuxta formam delationis, de qua in actis, præstito tamen prius iuramento calumniæ per delatorem, omni modo, &c.*

Decretum verò iuramenti calumniæ, & eius forma posita fuit, *supra subsection. 9. n. 7.*

38 Si verò opponatur, quod quis non debet gaudere impetratis, quia est periurus, cum non fuerit absolutus à iuramento in contractu apposito, potest fieri Decretum infrascripto, vel simili modo, videl.

Decretuum vbi opponatur de Iuramento.

Qui, &c. Sedens, etc. Visis, etc. dixit N. *de N. non debere gaudere impetratis, nisi obtenta absolutione à iuramento, aliàs, etc. omni modo, etc.* De Decreto verò absolutionis à iuramento. *vide sup. subsect. 6. nu. 10.*

39 Quando verò petitur dilatio, seù terminus ad deliberatè iurandum, fieri potest tale, vel simile decretum, videl.

Decretum termini ad deliberatè iurandum.

Qui, etc. In causa N. de N cum N. *de* N. *occasione, de qua in Actis, &c. Visa delatione iuramenti per N. de N. facta, petitione N. talis ad deliberat, iurandum, terminum statuit dicto N. tali ad deliberatè iurandum, vt potest, ad primam; &c. omni modo, &c.*

40 Solet similiter aliquando per Iudicem deferri iuramentum in litem; de quo habetur *in tot. tit. ff. de in litem iurand.* & defertur Actori, tantum *lib. 2. & l. videamus, §. de serve. ff eod. tit.* & ob solum dolum aduersarij, non oblatam culpam *l. in actionib. ff. eod.*

Est autem hoc iuramentum triplex, scilicet singularis interesse, affectionis, & veritatis, quia tres sunt æstimationes rerum nimirum æstimatio secundum singularem vtilitatem; secundum propriam affectionem, & secundum veritatem. Castrens. *in rubr. de in litem iurand. n. 2.* & ib. Ias. *n. 2.* & Alij. Plorus *in §. Restat videre. 54. num. 2. de in lit. iurand.* vbi latè. Menoch. *de arbitr. Iudic. c. 207. nu. 2.* & Ridolphin. *in Prax. p. 3. cap. 2. a n. 150. cum omnibus seqq. vbi fusè.*

Quando autem deferatur tale iuramentum, & in quibus casibus, & quomodo *vid. DD. cit.* solet autem, quando defertur, fieri tale, vel simile decretum, videl.

Decretum Iuramenti in litem.

Qui, &c. dixit fore, et esse locum iuramento in litem in causa N. de N. cum N. *de.* N. *ideo per dictum* N. *de* N. *super tali causa iurari in litem posse pronunciauit, omni modo, etc.*

41 Multoties occurrit, quod in probationibus faciendis perimit instantia causæ, & tunc necesse est petere restitutionem illius a principe. Paris de Put, *in tract. de syndicat. vers. sententia c. test at vnum col. prim. circ. fin. et col. fin.* & in Regno adest *Rit. Magn. Cur. Vic. 219.* vbi habetur, quod potest etiam Princeps. Afflict. *in constit. sapè contingit, in final.* Instantia autem nihil aliud est, quam illa exercitatio Iudicii, quæ incipit à litis contestatione vsque ad sententiam latam, quæ si non fecatur infra triennium in causa ciuili, & infra biennium in causa crimanali, tunc perit instantia. *l. properandum. C. de iudic.* & in Regno *per d. Rit. 219.* & sic pereunt omnia acta ordinatoria iudicii, prout libellus, litis contestatio, citationes, iuramentum calumniæ, & omnia alia acta iudicii ordinatoria; non tamen pereunt acta causæ decisoria. prout sunt probationes, confessiones, testes & huiusmodi. Felin. *in c. causam quæ, in primo nu. 29. de testib.* Bald. *in l. properandum prac. §. et si quidem n. 20. C. de iud.* vbi idem firmant in absolutoria ab obseruatione iudici prout quando Iudex absoluit Reum conuentum, quia libellus; vel processus fuit nullus, vel per alios modos, quos enumerat Marant. *Mox citando à num. 49. cum seqq.* nam tunc etiam perit instantia, quoad ordinatoria tantum, vt diximus, non quoad decisoria; sequitur Marant. *in specul. aur. part. 5. vers. Et omnia omnia sunt durante instantia, n. 61.* Azin. *in Prax. §. 2. c. 15 an. 1. & 4.* Ridolphin. *in Prax. p. 3. c. 2. nu. 145. et nu. seqq.* vbi limitat in actis probatoriis imperfectis; vt si testes publicati non fuerint; & idem aduertit Marant. *ib. n. 55 & 56.*

42 Est tamen aduertendum, quod licet pereat instantia per lapsum dicti temporis, vel per absolutoriam ab obseruatione iudicii, tamen hoc intelligitur, quod perimat in illo iudicio iam cœpto, non autem in alio, quia regulariter non perimit negotium principale, sed præseruatur ius actoris in alio iudicio. *l. et post editum, §. circumductio ff. de iudic. cap. in amminata* & ibi Glos. *in verb. non temerè de iudic.* Glos. *in d. l. properandum, §. et si quidem in verb. ab obseruatione. C. de iud.* Azin. *vbi sup. numer. 20.* & Ridolphin. *ib. num. 142.* Vnde poterit Actor de nouo causam incipere, & nouam instantiam fabricare, vt habetur *in d. l. properandum. §. fin.* & ibi Glos. *in verb. vigorem.* & communiter DD. Bart. *in l. pœnda. C. de tempor. in integr. restit.* Marant. *d. part. 5. nu. 47.*

43 Et vltra supradictum modum, potest instantia restaurari in ciuilibus tantum per Principis rescriptum, quod in Regno dicitur per insufflationem spiritus; vt notat Paris de Put. *vbi sup. col. 1. in fin.* refectis tamen expensis, quando stetit per partem, quin causa prosequeretur, adest *Regia prag. in cap. instantiam in princ.* & aduertit etiam Marant. *loc. cit. numer. 12.* Et tunc instantia est perpetua Afflict. *decis. 282. n. 4. & 346.* Capic. *decis. 11. 165. & 206.* & Grammat. *decis. 69.*

Item restauratur per beneficium restitutionis in integrum, absq; insufflatione spiritus, quoad personas, quibus competit restitutio, *de quibus egimus sup. n. 1. vt per dicta pragmat. incip. instantiam in fin.* & aduertit Marant. *loc. cit. n. 35.*

Item restauratur instantia de communi consensu partium per repilogationem actorum, vnico contextu, porrigendo libellum, litem contestando, terminum recipiendo, & sic de singulis, ad tradita per Bart. *in d. l. properandum, C. de iudic.* vbi etiam Alex *in 4. col. circ. fin.* Marant. *ib. n. 45.*

44 Quæ conclusio supra firmata, quod instantia in ciuilibus durat per triennium, & in criminalibus per biennium, vt supra diximus, & quod per lapsum dicti temporis pereat; Ampliatur, vt locum habeat in quibuscumq; causis, tam Intentatis per viam actionis, vel accusationis, quam per viam Inquisitionis, vel officii Iudicis secundum Bart. & Bald. *in d. l. properandum* & Abb. *in c. venerabilis in fin. de iudicijs.*

Item in causis executiuis. Roman. *cons. 174.* Soccin. *cons. 95. vol. 1.* Felin. *in d. c. venerabilis in fin.*

Item ampliatur, vt duret, & perimat instantia, vt supra tam coram Iudice Ordinario, & Delegato, *vt in dic. l. properandum,* quam etiam coram Arbitro, quando per partes nullum fuit appositum tempus in compromisso. Speculat. *l. 1. de arbitro & arbitrator. §. 4. n. 14.* Abb. *loc. cit.*

45 Item procedit, etiam si moriatur litigator, pendente lite, nam tunc nō perit instantia cum eius morte, sed bene per lapsum triennii, quia Instantia cœpta cum defuncto continuatur cum hærede ipsius. *l. hæres absens, l. si petitur, & l. si is, qui Romæ, ff. de iudic. & l. si eum hominem,* & ibi Bart. & Imol. *ff. de fideiuss.* Abb Felin & Soccin. in *c. quia Gulielmus, per illum textum de iudic.* vbi limitant in hærede Clerico, nam instantia cœpta cum defuncto laico, non durat triennio, si ei successit Clericus, sed perit cum eius morte quia lis, & instantia erit de nouo intentanda coram Iudice Ecclesiastico; & ista est magis communis opinio, quam tenetur in specie Felin. *ib. in 3. & 4. col.* Quidquid Alii in contrarium dixerint.

46 Fallit tamen de iure Canonico supra firmata nostra conclusio sic ampliata, quia nunquam, secundum illud, perit instantia, vt procedit de iure ciuili, sed est perpetua *textus est notabilis in d. c. venerabilis,* & ibi Abb. & Alii, & *cap. fin. de iudic.* Glos. *et* DD. moder. *in d. l. properandum in verb. triennij. in fin. C. eod. tit.* Alex. *cons. 23. col. 1. vol. 3.* Vnde in foro Ecclesiastico, & & in aliis, in quibus seruatur ius commune Canonicum, prout in Terris subiectis Ecclesiæ, nunquam perit instantia, siuè in ciuilibus, siue in criminalibus, per prædicta, & tenet Phil. Corn. *in cons. 210. vol. 210. vol. 4. in fin* Felin. *loc. cit. c. venerabilis. de iudic.* Marant. *loc. cit. nu. 14. cum seqq.* vbi septem alias limitationes adducit, quas qui videre cupit, ipsum adeat, quia latè prosequitur materiam instantiæ prædictæ: Sunt autem limitationes, si causa ventiletur in concistorio Principis. Si Iudex habeat liberum arbitrium in procedendo. Si causa esset breuiata per statutum, vel rescriptum Principis. Si esset prorogata à Principe. Si causa esset fiscalis. Si causa esset alicu-

al cuius Ecclesiæ, etiam coram Iudice laico. Si causa esset breuiata de communi consensu partium.

47 Quando verò est locus peremptioni Instantiæ, fieri potest tale, vel simile decretum, videlicet.

Decretum super peremptione Instantiæ.

Qui, etc. sedens, etc. visis, etc. visis, etc. visa rescripto, &c. Instantiam, quatenus perempta non sit, prorogauit ad quindecim dies; quatenus verò sit perempta, illam restituit ad quindecim dies, iuxta tenorem rescripti, etc, præsentibus, etc. omni modo, etc.

48 Solet similiter aliquando per partes peti, vt fiat descriptio fructuum alicuius rei immobilis, Territorij scilicet, Vineæ, domorum, & similium, quæ quidem ex causa, etiam leui conceditur; Rerum verò mobilium, supellectilium, instrumentorum, librorum & huiusmodi, secus, nisi ex causa legitima, præsertim quando agitur de Interesse inter mercatores. Quæ quidem descriptio regulariter conceditur in quacumque parte iudicii, vt tradit Bart. *in l. vnic. C de prohib. sequestr. pecuniar.* vbi Alii, *& l. Imperatore. §. idem rescripserunt*, vbi præsertim Bart. Angel. & Imol. *ff. de appellat.* Lancellot. *p. 2. cap. 5. de attentat. accusat. pendent. fallent. 11 numer. 21.* Et pro causa sufficit solùm interesse petentis Curt. Iun. *in l. procurator num. 5. C. de edend.* Adent. ad. Papiens. *in Prax. in forma sequestr. in verb. lat. sententiam.* Limitatur tamen dicta conclusio, quando ex descriptione sequeretur iniuria partis. *libr. 2. C. quando, et quib. quarta pars debet. libr. 10.* Bald. *in d. l. vnic. in fin.* Curt. *loc. cit. num. 16.*

In descriptione prædicta potest fieri decretum infrascripto vel simili modo, videlicet,

Decretum Descriptionis fructuum.

Qui, etc. in causa N. cum N. ostensione, de qua in Actis, etc. mandauit fructus per N. Notarium publicum describi, cum præsentia testium, sine tamen præiudicio ambarum partium, eosdemque sic descriptos, penes dictum N. possessorem relinqui iussit, ad effectum, etc. omni modo, etc.

49 Forma Mandati de describendo, & deponendo.

De mandato, etc. et ad instantiam, etc. describantur omnia, et singula bona N. quæcumque illa sint, existentia in loco tali. et descripta deponantur penes idoneam personam, cum obligatione de consignando ad omne mandatum, etc. Quoniam, etc.

Si verò petatur fieri sequestrum, illius decreta habes *sup. sect. 1. subsect. 6. n. 55. cum seqq.*

50 Quando autem petuntur fieri depositum, tunc Iudex debet esse valde circumspectus, & non facilis ad mandandum aliquid, de quo coram eo controuertitur, deponi, quia huiusmodi depositum priuat possessorem sua possessione. *l. licet ff. depositi*, Gloss. *in d. l. vnic. vers. sequestrationis C de prohibit. sequestr. pecun.* Sed potius mandet describi bona controuersa, modo, quo suprà, nisi iusta causa aliud postulet, vt est causa mercedis, & similes, tunc enim debet mandare, vt fiat depositum per tale, vel simile decretum, videlicet.

Decretum depositi in causa mercedis.

Qui, etc. Talem N. Reum conuentum ab N. de N. pro petita mercede, non fore, nec esse audiendum, nisi facto actuali deposito, alias ex nunc pro summa contra ipsum petita, et expensis mandatum relaxauit, omni modo, etc.

Aliud decretum depositi rei controuersæ.

Qui, etc. In causa N. cum N. talem, vel talem rem, de qua controuertitur, penes N. de N. deponi mandauit, ad effectum, etc. omni modo etc.

51 Si bona depositata sunt consignanda, potest fieri simile.

Decretum consignationis depositi.

Qui, etc. In causa N. cum N. mandauit talem rem, siue pecuniam depositam penes. N. de N. consignari N. tali, et mandatum de consignando relaxauit, omni modo, etc.

52 Quod si agatur de possessorio summariissimo, & vtraque pars petat manutenere in possessione, si aliquo modo cõstat, etiã extraiudicialiter de detentore possessionis, seù rei controuersiæ, Iudex poterit illi dare manutentionem in possessione, vsq; ad cognitionem Iudicii possessorii ordinarii, & præceptum facere aduersario, ne illum turbet, neq; molestet Castr. *cons. 3. nu. 2. l. 2.* Bald. *cons. 244. l. 3* Neuizan. *cons. 80. n. 7* Roland. *cons. 8. n. 25. l. 4.* Natt. *cons. 121.* Felin *in rubr. de tregu. et pac. nu. 21. vers. noua declaratio*, Menoch. *de retinenda possession. remed. vlt. numer 11.* Scaccia. *de appellat. qu. 17. lim 6. membr. 1. nu. 20.* Capic. *decis. 96. n. 11.* Benintend. *decis. 73. nu. 7.*

53 Si verò non constet quis eorum possideat, vel non possideat, vel quia neuter probauerit, vel quia eorum probatione sint pares, potest Iudex post summariam captam informationem, possessionem ad se auocare sequestri nomine per modũ prouisionis. Burat. *decis. 523. nu. 3. et 6.* ne partes lite pendente certando de possessione veniant ad arma, sine præiudicio iurium ambarum partium tam in petitorio, quam in possessorio, inhibendo partibus ne ad possessionem accedant, donec fuerit plenè cognitum super possessorio, vel petitorio plenario. Bal. *in l. ordinarij n. 9. C. de rei vendic.* Curtius Senior *consil. 60. nu. 2. vers. hoc tamen* Menoch. *d. rem. vlt. nu. 1. et seqq.* Scaccia *de appellat. qu. 17. limit. 6. membr. 2. nu. 1. et 27.* Benintend. *d. decis. 73. nu. 6* Put. *decis. 37 l. 2.*

54 Et si sit faciendum sequestrum, ne partes veniat ad arma, semper præcedere debet summaria informatio de huiusmodi periculo armorum inter partes. Scaccia *vbi sup. n. 19.* Benintend. *d. decis. 73. n.* Alias sequeretur absurdum, nam qualibet ipsarum partium posset fingere rixam, ad effectum vt aduersarius priuaretur commoditate possessionis, & fructuum. Papienl. *in Prax. in form. sequestr §. sapiens an. 3.* Scaccia *ib. nu. 19. vers. ratio.* Benintend. *ib. n. 4.*

55 Et similiter debet Iudex, etiam super dicto metu armorum citare partem ad videndum iurare testes examinandos super timore scandali, & armorum. Angel. *consil. 107. in fin.* Contard. *in l. vnic. limit. 16. nu. 10. C. si de momentan. poss.* Menoch. *de adipiscen. remed. 6. nu. 10. in fin.* Sccaci. *de appellat. d. membr. 2. nu. 28.* Benintend. *d. decis. 73. n. 3.*

Quæ conclusio limitatur, quando periculum esset in mora, prout si partes essent paratæ venire ad arma, nam tunc constituto sibi summariè de periculo, posset sine citatione inhibere, vel sequestrum facere. Contard. *ubi sup. nu. 16.* Scaccia *ib. nu. 30.* & a tali sequestro non datur appellatio. Contard. *vbi sup. n. 1.* Seacc. *ib. n. 14.* Rodolphin. *in Prax p. 1. c. 12. n. 229.* Alciat. *cons. 37. n. 4. et seqq. tom 2. l. 6.*

56 Si verò post captam informationem, vt supra, constiterit de possessione vnius, non est locus sequestro. Berous *cons. 51. n. 5. et seqq. l. 3.* Contard. *ubi sup. n. 12.* Scacc. *ib. n. 2.* Benintend. *loc. cit. numer. 6.* Rot. *decis. 293. nu. 8. part. 1. recent.* Capic. *d. dec. 96. nu. 11.*

Etiam sub prætextu metus armorum: Bald. *in d. l. ordinarij n. 9. C. de rei vendic.* Curt. Sen. *d. cons. 60. num. 2. vers. hoc tamen* Scacc. *ib. n. 12.* Capic. *loc. cit.* Beltram. ad Greg. *dec. 9. n. 18.*

57 Possessorium autem aliud est adipiscendæ: aliud retinendæ: aliud recuperandæ, de quibus latissimè agitur per DD. *in tit. Inst. et ff. de interdictis*, Menoch. *in tract. de adipiscend. possess. per tot.* & per Alios *in tract. particularib.* Quando igitur Iudex prouidere voluerit, vt supra diximus, potest vti tali, vel simili decreto, vt infra, videlicet.

Decretum in Possessorio summario.

Qui, etc. mandauit N. de N. in possessione talis rei N. manuteneri pronunc, sine præiudicio Iurium ambarum partium, et N. aduersario inhiberi, ne interim dictum N. de N. detentorem turbet. donec, etc. sub pœnis, etc. alias, etc. mandatumque, etc. omni modo, etc.

58 Quo facto expeditur mandatum de manutenendo infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Forma mandati de manutendo.

Ad instantiam N. de N. &c. tenore præsentium mandatur Vobis omnibus, & singulis Baiulis, Baroncellis, Notarijs, Tabellionibus, scribis, Alijsque Iustitiæ ministris, quatenus statim visis, & receptis præsentibus, sub pœna, &c. debeatis dictum N. Instantem in pacifica, & quieta possessione vnius vineæ, verb. grat. *manutenere, eiusque iurium, membrorum, & pertinentiarum, ac libera perceptione fructuum manuteneatis, defendatis, & conseruetis, & manuteneri, defendi, & conseruari faciatis, & aduersus N. omnesque alios molestatores, & contradictores ab eo causam habentes, &c. Quoniam sententis seruandis Dominus ita mandauit, &c. Dat.* N. *hac die … mens. … Ann. …*

N. Notarius.

Et est aduertendum per Notarium, vt in formando mandato, non dicat. *vigore supradicti mandati de manutenendo immitti N.* quia sic faciendo, fateretur, se non possidere, sed dicat *manuteneri ad illius tenorem.* Pro manutentionem autem potest instari in quacunque parte Iudicij, etiam in gradu trium conformium, & restitutionis in integrum. *l. quod si minor. §. restitutio ff. de minor.* Ridolphin. *in Prax. p. 2. cap. 12. num. 134. & 177. & 185.*

59 Potest etiam in Interdicto retinendæ possessionis fieri tale, vel simile decretum, quando casus occurret, sine qualitatibus prædictis, videl.

Decretum super interdicto Retinendæ.

Qui, &c. dictum N. in possessionem talis rei … posita in loco N. dixit fore, & esse manutenendum, mandatumque de manutenendo, & aliud quodcumque necessarium, & opportunum decreuit, & relaxauit, omni modo, &c.

60 Si verò sit auocanda possessio per Iudicem ex causa, de qua supra diximus *nu. 53.* fieri potest infrascriptum, vel simile decretum, videl.

Decretum Auocationis possessionis.

Qui, &c. possessionem talis rei N. controuersa inter N. & N. ad se auocauit nomine Curiæ, inhibendo vtrique parti sub pœna, &c. ne ad illam accedant donec aliter ordinatum fuerit, & hoc ad euitandum scandala per modum prouisionis, & sine præiudicium Iurium, ambarum partium, &. donec de meritis causa cognoscatur, omni modo, &c.

61 Vbi verò fieri debet decretum in interdicto adipiscendæ possessionis, potest Iudex achibere infrascriptam, vel similem formulam, videl.

Decretum super Interdicto Adipiscendæ.

Qui, &c. Visis, &c. mandauit N. de N. fore, et esse ponendum, & immittendum in possessionem prædij talis, siue rei positæ in tali loco, prout poni, et immitti decreuit, mandatumque de immittendo, & aliud quodcunque desuper necessarium, et opportunum relaxauit, omni modo, etc.

62 Vel fit sententia seruatis seruandis, & expeditur mandatum, vt infra videl.

Forma mandati in Interdicto Adispiscendæ.

Tenore præsentium præcipimus, & mandamus quatenus visis præsentibus, & postquam pro parte nostra, & ad instantiam N. fueritis requisitis, vel ad vestram notitiam deductum fuerit, siuè alter vestrum fuerit requisitus, sub pœna scutorum … applicandorum, &c. debeatis, & quilibet vestrum debeat accedere ad talem domum, vel tale prædium N. &c. in possessionem ipsius N. de N. ponatis, et immittatis, amoto ex illo quouis alio detentore, & sic immissum manuteneatis, & defendatis, & hoc virtute nostra sententia, etc. Datum, etc.

63 In Interdicto recuperandæ, seu Reintegrandæ possessionis potest seruari eadem forma verborum, mutatis solum verbis illis *immittatis et imponatis*, quorum loco ponenda erunt, *Reintegratis, et restituatis, &c.* Additis tamen alijs, tam in decreto, quam in mandato, pro vt infra, videl.

Decretum in Interdicto Recuperandæ.

Qui, etc. Visis, &c. et consideratis, etc. pronunciauit N. de N. fore, & esse reintegrandum, et restituendum in possessionem talis rei, vel prædij existentis in loco N. prout reintegrauit, & restituit. & N. de N. condemnauit ad restitutionem, iuxta liquidationem faciendam, &c. Necnon eumdem N. de N. aduersarium in expensis condemnauit, quarum taxationem reseruauit, &c. mandatumque desuper necessarium et opportunum fieri decreuit, & relaxauit, omni modo, etc.

Si verò expensæ fuerint liquidatæ, potest dici in mandato, *Quas taxauit, prout in notula, &c. et prædicta præsentibus testibus N. N. et N.*

64 Quod si occurret casus, vt quis petat à Iudice mandatum ad accipiendam, seu continuandam possessionem alicuius rei vigore instrumenti, cum clausula, *constituti et precarij*, quod mandatum in Romana Curia, secundum Ius commune dicitur mandatum de associando, debet tali casu vt censuit Rot. *dec. 187. nu. 3. p. 1. in posthum. Farin.* concedi parte citata, quia *per l. de vnoquoq. ff. de reiudicat. cum alijs vulgarib.* semper citatio partis, de cuius præiudicio agitur, præcedere debet, & datur contra quoscumque, etiam tertios possessores. Pacific. *de salmanauterd inspect. 3. c. 2. n. 218.* Afflict. *decis. 139. n. 5.*

Est autem constitutum possessorium fictus modus tradendæ possessionis, quo vendens, donans, vel alio modo alienans constituit se possidere rem nomine illius cui conceditur, vt plenè aduertit Tiraquel. *in tract. de iur. constit. poss. p. 1. n. 1.*

65 *Constitutum* differt à *Precario*, nam constitutum transfert in eum, cui res conceditur, ciuilem, & naturalem possessionem. Bartol. *in l. interdum numer. 1. ff. de acquir. possess.* & nihil remanet penes constituentem, nisi nuda detentio rei concessæ Tiraquel *vbi sup. n. 4.* Precarium verò non transfert, nisi ciuilem possessionem, cum naturalis maneat penes eum, qui precario nomine possidet *l. et habet §. eum qui ff. de precar.* Bar. *ib. l. interdum n. 1.* vbi etiam Alij.

66 Est autem *Precarium*, quod precibus petenti vtendum conceditur, quandiù Is, qui concessit, patitur. *l. 1. ff. de precario.* & Azo. *in summ. C. de precar.*

67 Sed quæritur, in quo consistat constitutum possessorium?

Respondetur, consistere illis clausulis, quas Notarij apponere solent in instrumentis venditionum & aliorum contractuum, & obligationum. videlicet *Ponens, &c. Constituens etc. Dans, etc. et donec, etc. constituit, etc.* quæ extenduntur. Ponens N. in omne Ius, & locum suum. Constituens eum procuratorem in rem propriam, dans licentiam capiendi possessionem eius propria authoritate. Et donec illam acceperit, constituit se eius nomine precario possidere, &c. ex quibus patet, quod constitutum non continetur in illa clausula. *constituens, etc.* sed in clausula. *Donec, etc. constituit, etc.* Rot. *decis. 258. nu. 5. p. 4. recent.* Duran. *decis. 401. nu. 8.* Neque potest dici, quod contineatur in illa clausula *constituens, etc.* cum illa extendatur, vt diximus, *constituens procuratorem in rem propriam*, & deinde vt ex Bertaz. *clausul. 29. glos. 1. et claus. 29. gl. 1.* Mart. *de clausul. p. 1. claus. 232.*

68 Est autem aduertendum, quod virtus clausulæ *constituti*, durat spatio triginta annorum, etiam in præiudicium tertii. Afflict. *decis. 139. in fin.* Menoch. *remed. 14. recuper numer. 70.* quod tamen intelligi debet, quoad effectum agendi hypothecaria, quæ spatio decem annorum præscribitur. *l. quia 2. C. si aduers. credit.* alias erit agendum remedio *l. fin. C. de acqu. poss.* non per viam associationis Rot. *in Romana Saluonis 22. Iunij 1616. coram D. Vbaldo*; de quo agit plenè Tiraquel. *de iure constituti possessorij part. 3. limit. 21* Menoch. *cons. 139. numer. 7. et 28.* Riccius *collectan. 449. limitat. 1.* & Rot. *penes Farinac. decis. 934. nu. 5. cum seqq. p. 1. rec.*

69 Aduertendum est præterea, quod possessionem apprehendens alicuis rei, debet omninò expellere colonos, si sit prædium, vel inquilinos, si sit domus, de qua possessione capit;

quibus

quibus penitus exclusis potest illis ad partes locationes facere de nouo suo proprio nomine, aliàs possessio non acquireretur sibi; quia regulariter possessio non acquiritur nisi actualiter, ac penitus expellantur coloni, & inquilini ab ita re, cuius possessio capitur *l. quamuis §. 1. & l. peregrè §. quibus ff. de acquir. poss.* Salust. Tiber *in prax. lib 1, cap. 57, n.* 8. Veral. *dec.* 169. *p.* 3. Ferentill, *ad Buratt. dec.* 732. *n.* 5. *& seq.*

Quod tamen limitatur, quando possessio est vacans; quia tunc colonus, vel inquilinus alteri non possidet; & sic sufficit, quod recognoscat in dominum possessionem capientem. Roland. *cons.* 46. *num.* 12. *lib.* 2. Afflict. *dec.* 167. *num.* 6. Verall, *vbi sup.* Rot. *post Pacific. de Saluian. dec.* 141. *n.* 9.

70 Sed quæritur, quos effectus pariat clausula constituti, Respondetur plures esse; Quorum Primus est, vt per constitutum transferatur in emptorem vera possessio, licet non sit facta actualis traditio. *l. quidam ff. de rei vendic.* Tiraquel. *de iur. constit. possess. p.* 1. *nu.* 2. *& p.* 2. *ampl.* 1 *num.* 2. & latè Bened. Aegid. *ad l. ex hoc iure ff. de iust. & iur. p.* 2. *cap.* 13. *claus.* 10. *n.* 1. *cum plurib. seqq.* Barbos. *de claus. vsu frequentior. claus.* 31. *num.* 2. vbi Alios cumulat.

71 Secundus effectus est, vt transferat in constitutarium dicta clausula constituti possessionem tam ciuilem, quam naturalem. *l. quod meo*, vbi Bart. *n.* 3. *ff. de acquir. poss.* Tiraquel. *d. p.* 1. *num.* 2. Barbos. *ibid. num.* 4. & Ridolphin. *in Prax. p.* 3. *cap.* 5. *num.* 26. & Alij apud ipsos.

72 Tertius est, vt transferat verum dominium. Abb. *in cap.* 2. *num.* 13. *vers. quartum exemplum de consuetud.* Afflict. *dec.* 297. *num.* 18. Rot *penes Barbos. vbi sup. num.* 5. & apud Ridolphin. *ibid. num.* 27.

73 Quartus est, vt habeat vim traditionis possessionis, etiam in rebus incorporalibus, vt in Iuribus, actionibus, quasi possessione exigendi, præsentandi, & similibus, dummodo concurrat iurium cessio. *l. fin. in princ.* & ibi Bart. *num.* 1. *ff. de donat.* Rot. *apud impress. per Farinac. dec.* 764. *n.* 2. *p.* 2. *recent. & dec.* 284 *à num.* 1. *p* 5. *recent.*

74 Quintus effectus est, vt probet concludenter possessionem contra constituentem, & causam habentem ab eo. Ruin, *cons.* 46. *num.* 13. *lib.* 4. Tiraquel. *de iur. const. par.* 3. *lim.* 1. *num.* 20. Mantic. *dec.* 43. *num.* 16. Rot. *dec.* 634. *num.* 3. *p.* 1. *rec.* & Alij apud Ridolphin. *vbi sup. n.* 37.

75 Sextus est, vt acquirantur etiam fructus rei constitutario, nisi aliud sit conuentum in contractu. Rot. *in Romana Pratorum* 22. *Martij* 1610. *coram D. Pirouano*, contra Surd. *cons.* 13. *num.* 13. *lib.* 1.

76 Septimus est effectus dictæ clausulæ constituti, vt transferat facultatem capiendi possessionem, absque authoritate Iudicis, & partis citatione, sed propria authoritate, etiam sine vitio Spolij. Gozad. *cons.* 42. *num.* 25. Post. Ludouic. *dec.* 26. *sub num.* 6 *vers. quodquidem constitutum* Farinac. *in prax. crimin. q.* 175. *num.* 275. *cum seqq.* Rot. *dec.* 139. *n.* 39. *p.* 5. *recent.* Sed quoad citationem aliter censuit, *vt diximus sup. num.* 55. & notat Salust. Tiber. *in Prax. lib.* 1. *cap.* 57. *num.* 9. & ita seruatur in Praxi in Romana Curia.

77 Octauus effectus est, vt trasferat possessionem, etiam in hæredes constitutarij. Corn. *ad l.* 40. *lauri, num.* 20. Menoch. *cons.* 230. *num.* 30.

78 Nonus est, vt possidens prior per constitutum, præferatur secundo, habenti actualem possessionem; & Ratio est, quia possessio constituti vera est, quamuis modus sit fictus, vt per Ias. & Alios *in l. quoties C. de rei vendicat.* & per Viuium *commun. opin. tom.* 2. *lib* 7. *tit.* 1. *n.* 67 Cardos *in Prax. iudic. & Aduocat. verb. Emptio, n.* 18. Guttierez, *de iuram. confirm. part.* 1. *cap.* 30. *num.* 5.

79 Decimus est, vt operetur, & probet possessionem ad quoscumque effectus. Mart. *de clausul. p.* 1. *claus.* 10. *num.* 2. Coccin. *dec.* 140. *num.* 5. Beltramin. *ad Gregor. dec.* 437. *n.* 6.

80 Vndecimus est, vt constitutario competant omnia remedia possessoria. Osasc. *dec.* 133. *num.* 9. Gregor. *dec.* 437. *nu* 2. vbi Beltram. *num.* 6. quæ competunt spoliatis sua possessione, vnde potest intentare remedium recuperandæ possessionis. Menoch. *cons.* 139. *num.* 22. Valasc. *consult.* 106. *num.* 3. Tiraquel. *vbi sup. p.* 2. *ampl.* 11. *num.* 1. Salust. Tiber. *d. cap.* 57. *num.* 10. & similiter remedium reintegrandæ. Osasc. *dec.* 133 *num.* 7. Buratt. *dec.* 317. *nu.* 1. & 736. *n.* 2. *& seqq.* Et similiter interdicti vnde vi. Valasc. *ibid. num.* 11. Tiraquel. *ibid. p.* 1. *n.* 69. *& d. p.* 2. *ampl.* 11.

81 Duodecimus effectus est, vt posit quis continuare possessionem habitam vigore constituti, absque vitio attentatorum Lancellot. *de attentat. p.* 2. *c.* 3. *limit.* 1. *n.* 13. *& cap.* 20. *limit.* 9. *n.* 4. Paris, *cons.* 172. *sub. n.* 12. *lib.* 4.

82 Decimus tertius est vt constitutum appositum in contracto donationis simplicis faciat illam præsumi inter viuos, non causa mortis, nisi aliter fuisset expressum. Rot. *dec.* 9. *n.* 21. *p.* 7. *rec.* Ferentill, ad Buratt, *dec.* 581. *n.* 19.

83 Decimus quartus est, vt constitutum possessorium, tamquam accessorium, assumat naturam contractus cui adijcitur. Rot. *dec.* 149 *num.* 5. *p.* 1. *diuers.* Ferentill, ad Buratt, *dec.* 937. *num.* 17. *& seqq.* & ab eo regulatur. Caualer. *dec.* 5. *num.* 6.

84 Decimus quintus est, vt vigore constituti competat contra tertium possessorem condictio *ex l. fin. C. de acq. poss.* vt obseruat Afflict *d. dec.* 139. *num.* 5. Osasc, *dec.* 35. *num.* 5. Pacific. *de Salu. interd inspect.* 3. *cap.* 2. *num.* 218. Rot. *apud Eumdem dec.* 300. *num.* 10.

85 Decimus sextus effectus est, vt operetur, etiam post mortem constituentis, & proinde constitutarius non priuatur sua possessione. Rot. *apud Pacific. vbi sup. dec.* 170. *num.* 11.

86 Decimus septimus est, vt operetur, quod creditor possit agere ad bona obligata, nulla facta prius excussione. Gratian. *disceptation. forens. tom.* 1. *cap.* 78. *num* 8. *& seq.*

87 Decimus octauus est, vt non detur mandatum de manutenendo contra illum, cuius nomine quis se constituit possidere. Gratian, *vbi sup. c.* 113. *n.* 71.

88 Decimus nonus est, vt operetur, & suam habeat vim in Emphyteusi; quia eodem modo operatur fictio in casu ficto; sicut veritatis in casu vero. Tiraquel, *vbi sup. p.* 3. *lim.* 26. *n.* 5. Corbul, *de iur. emphyt. in tit. de caus. princ. ob nissam requis. domino ampl.* 3 *num* 1. *in fin.* Rolan. *cons.* 51. *num.* 12. *lib.* 2. Suar. *in Thes. recept. sent. verb. Emphyteusis n* 76. Card. Tusc. *tom.* 3. *litt. E concl.* 207. *num.* 82.

89 Vigesimus, & vltimus effectus constituti est, vt appositum in instrumento possit Constitutarius petere mandatum de associando, & ei per Iudicem non possit denegari, etiam mortuo constituente latè Tiraquel. *d. tract. de iur. const. par.* 3. *ampl.* 13. *num.* 4. Rot. *in Aesina bonorum* 23. *Iunij* 1614. *coram Card. Verospio impress. per* Farinac. *dec.* 694. *num.* 8. *par.* 1. *recent. & dec.* 587. *num.* 4. *p.* 3. *& dec.* 34. *num.* 1. *& dec.* 65. *num.* 1. *par.* 6. *recent.* Quod quidem mandatum de associando datur etiam creditori. Duran. *dec.* 364. *num.* 1. *&* 5 ita vt constituens non possit se opponere constitutario. *Rot. dec.* 232. *num* 1. *p.* 2. *recent.* Et datur etiam contra singularem successorem. Duran, *dec.* 49 *num.* 7.

90 Sunt tamen multi casus, in quibus constitutum possessorium nullum parit effectum, & nihil operatur.

Quorum primus est, quando possessio non erat penes constituentem, & sic constat, quod ipse non possidebat tempore celebrati contractus, in quo se constituit possidere nomine alterius. *l. quamuis §.* 1. vbi Glos. *in fin. & DD communiter ff. de acquir. poss.* Tiraquel, *vbi sup. p.* 3. *limit.* 1. *n.* 1. *& seqq.* Mascard. *de probat. conclus.* 422. *&* 1189. *num.* 3. *&* 1211. *num.* 2. Rot. *dec.* 63. *num.* 5. *par.* 1. *rec.* Vel possidebat, sed nomine alterius. Buratt. *dec.* 505 *num.* 1.

91 Secundus casus est, quando fuit appositum in contractu nullo, & iure reprobato. Tiraquel, *vbi sup. par.* 3. *limit.* 7. *num.* 16. Menoch. *cons.* 465. *num.* 2 Valasc. *consult.* 106 *num.* 7. Rot. *dec.* 634. *n.* 9. *par.* 1. *recent.* Tunc enim requiritur actualis traditio Tiraquel, *ibid. num.* 1. Rot. *dec.* 224. *n.* 1. *p.* 2. *diuers.*

92 Tertius casus est, quando contractus, in quo fuit appositum constitutum claudicat, & de eius validitate disputatur quia tunc donec visum fuerit de validitate, suspensum remanet. Rot. *in Placentina Castri* 4. *Iulij* 1601. *coram Card. Millino.* Noguerol. *allegat. iur. tom.* 1. *alleg.* 14. *n.* 54.

93 Quartus est, quando apponitur in contractu simulato Tiraquel. *d. tract. de constit. poss. par.* 1. *limit.* 8. Salust. Tiber. *d. lib.* 1. *cap.* 57 *num.* 13.

94 Quintus est, quando constituens remanet in possessione. Tiraquel. vbi *supr. limit.* 9. Bart. *in l. sicut, §. superuacuum n.* 5. *in fin. ff quib. mod. ius.* Caualer. *dec.* 503. *n.* 1.

95 Sextus est, vt non operetur in casu conditionali, non purificata conditione. Rot. apud Marches, *de commiss. p.* 1. *pag.* 1099. *num.* 6. Post. *de manut. obseru.* 20. *n.* 42. Rot. *dec.* 371 *num.* 4. *&* 2. *in posth. Farinac. alias p.* 4. *recent.*

96 Septimus est, quando apponitur in contractu alienationis

tionis bonorum fideicommisso subiectorum, nisi data validitate alienationis, vt si fiat pro exoluendis debitis factis à testatore, *vt in l. fin. §. fin autem, & in Auth. res, qua. C. commun. delegat.* ita Rot. *in Sacrina bonorum 29. Octob. 1595. coram Card. Pamphilio.*

97 Octauus, quando apponitur in alienatione rei incertæ per verbum numerale. Tiraquel. *vbi sup. p. 3. lim. 19.* Menoch. *cons. 222. num. 50.* Brunor à Sole. *in loc. com. ver. clausula nam. 10.* Gam. *dec. lusit. 55. per tot.*

98 Nonus est, vt non trasferat possessionem in absentem Tiraquel. *d. p. 3. limit. 30 num. 52.* Gam. *dec. 383. num. 2.* Valasc. *consult. 55. num. 3.*

99 Decimus est, quando lex, vel statutum requirit veram & corporalem traditionem rei. Tiraquel. *d. p. 3. limit. 11.* Grat. *dec. Marcb. 238. dub. 2.* Riccius *collect. 55. in prin.* Mart. *de clauf. p. 1. clauf. 20. num. 13. verf. vbi statutum.*

100 Vndecimus est, vt non extendatur ad futura. Tiraquel. *vbi sup. p. 2. ampl. 32.* Vt fill. ad Affl. *dec. 139. num. 5.* Menoch. *cons. 122. num. 36.*

101 Duodecimus, est vt nihil operetur in contractu census, in quo est inepta. Nauar. *de vsur. num. 132.* Cene. *de cens. par. 2. cap. 2. quast. 5. art. 9. num. 25.* Gratian. *Marchia decis. 20. num. 80.*

Plures alios casus, in quibus nihil operatur constitutum, ponit Tiraquel. *d. tract. de iur. const. poss. p. 3. per tot.* quos refert Ridolphin. *in Prax. p. 2. cap. 5. num. 61.* vbi etiam ponit alios casus, vt quando constitutum concurrit cum alio constituto anteriore; quando res fuit euicta medio tempore; quando quis possessionem semel accepit, &c.

PRAXIS PROCESSVS.

---

102 Volens igitur agere pro obtinenda associatione vigore clausulæ *Constituti*, debet citare partem aduersam ad dicendum contra iura in forma, & producere interim in Actis instrumentum, in quo est dicta clausula, cum alijs iuribus, si quę habeat, quę recipi debent, cum solita clausula *si, & inquantum, &c.* & his expletis fit citatio tali, vel simili modo, videlicet.

Citatio ad videndum associari.

De mandato Dom. N. *&c. Ad omnem instantiam N. de N.*

Citetur N. *de N. ex aduerso principalis ad videndum dictum N. instantem associari ad possessionem infrascriptorum bonorum in vim clausulæ constituti in iuribus in actis productis apposita, & concedi familiam, ac quodcumque mandatum de associando desuper necessarium, & opportunum decerni, & relaxari ad primam diem. Instante, &c. siue, &c.*

Bona, de quibus agitur.

Vna Casa, posta in loco N.

Vna Vigna, sita in loco N. *&c.*

103 Qua exequuta, & facta relatione fit decretum infrascripto, vel simili modo videlicet.

Decretum Associationis.

Qui &c. Viso instrumento cum clausulis Constituti, Precarij, & pacti, &c. mandauit N. de N. associari per Curiam ad accipiendam, seù continuandam possessionem talis domus sita in loco N. *siuè prædij in loco* N. *mandatumque de associando decreuit, & relaxauit, omni modo, &c.*

104 Quo intimato parti exaduerso more solito, si nihil releuans in termino opposuerit, expeditur mandatum tali, vel simili forma, videlicet.

Mandatum de associando.

De mandato D. N. &c. & ad instantiam N. de N. principalis, tenore præsentium mandatur Vobis omnibus, & singulis Baroncellis, Notarij, *Tabellionibus, Exequutoribus ac Sub exequutoribus Curiæ Nostræ & Alijs, ad quos spectat, quatenus statim visis, & receptis præsentibus, sub quingentorum ducatorum auri, &c. alijsque pœnis, supradictam* N. *de* N. *instantem principalem, ad possessionem infrascripta domus, vel vinea per eam empta ab N. de N. ex aduerso principali, prout in instrumento, & iuribus de quibus in Actis, &c. eiusue corporalem, & actualem possessionem ob id apprehendere, ac immitti faciatis ad dicta Vinea, seù Dominus possessionem, ad hoc ut vobis associantibus, dictam possessionem liberè pacificè, & quietè, contra quoscumque impedire prætendentes capere, & retinere valeat, & sic associatam, & immissum manuteneatis, amoto exinde quolibet alio detentore, &c. Quoniam in vim dicti instrumenti emptionis, & clausula Constituti in eo apposita, ac dicto N. de* N. *venditore citato, & intimato Reuerendiss. Dominus ita mandauit, &c. Datum* N *hac die... mens... Ann....*

N. Vicarius, siue Iudex, &c.

Locus † sigilli. *N. Notar. &c.*

Tenor bonorum, videlicet.

Vna Casa sita in N. confine ad N &c.

Vna Vigna posta in N *confine ad N.* N. *&c.*

105 Quod si agatur de satisfactione fructuum census, vel de alio credito, de quo quis sibi satisfacere debet ex fructibus rei, ad quam fit associatio, potest fieri mandatum infrascripto modo, videlicet,

Mandatum Associationis pro fructibus.

De mandato, &c. vt sup. vsque ad verb. alio detentore, postea subdatur: *ad effectum retinendi donec ex fructibus prædictorum bonorum fuerit sibi de dicto credito satisfactum in omnibus, et per omnia, etc. præsentibusque, etc. pareatis, quoniam in vim clausula, etc. vt sup.* Additio tamen in illis verbis. N. *de* N. *instantem principalem creditorem N. de N. in scutis ... vigore instrumenti, et iurium de quibus in actis, etc.*

106 Quod mandatum consignatur exequutori Curiæ, qui ipsius vigore constitutum associat ad possessionem bonorum, de quibus agitur, & de huiusmodi associatione conficitur a Notario, seù Actuario publicum instrumentum tenoris sequentis, videlicet,

Instrumentum Associationis, seù possessionis.

In Dei nomine Amen. Anno, &c. Pontificatus N. &c.

N. *de* N. *Bauulus, siue Exequutor Curia N. mihi cognitus, &c. cui est directum mandatum de associando ad possessionem vinea sitæ in loco N. etc. iuxta bona* N. *N. N. etc. viam, et alios si qui sint, etc. Ad instantiam* N. *contra N. per acta mei, etc. per Reuerendissimum Dom.* N. *sub die tali... seù etc. formatis seruandis in vim clausula Constituti in instrumento N. de quo in actis, apposita, decretum, et relaxatum; quod quidem mandatum præ manibus habens mihi tradidit hic inferendum, tenoris infrascripti, videlicet. De mandato, etc.* (& inseratur tenor mandati) *Vigore supradicti mandati præfatum N. de N. ad possessionem prædicta vinea, seù, etc. associauit, etc. qui N. de* N. *ad sit associatus dicta vinea realem, corporalem, et actualem possessionem accepit, et adeptus fuit; per eam deambulando, glebas terra, ac palmites vitium in signum vera, & actualis possessionis accipiendo, &c. Domunculam in eadem vinea existentem intrando, eiusque portus, & fenestras aperiendo, & claudendo, &c. & alios actus possessorios faciendo. Protestans dictus N. de* N. *quod per eius discessum, aut recessum e dicta vinea non intendit illius possessionem acceptam, & acquisitam dimittere, aut relaxare, sed illam animo, & corpore retinere, & continuare, non solum, vt supra, sed omni meliori modo, &c. Actum, &c. Præsentibus etc. testibus ad præmissa, etc. vocatis, habitis, atque rogatis, etc.*

107 Tandem expletis omnibus incidentibus & emergentibus, ac cæteris omnibus declaratis, factisque publicationibus Testium examinatorum in omnibus beneficijs per vtramque partem obtentis, solet in quibusdam Curijs ad vberiorem cautelam dari terminus peremptorius ad producendum omnia, &c. quo elapso fit conclusione in causa, *vt in sequenti subijcit.* Et tunc fit sequens, vel simile decretum, videl.

Decre-

Decretum Termini Peremptorij ad producendum omnia.

Qui, &c. in causa inter N. de N. & N. de N. in hac Curia vertente, occasione, de qua in actis, etc. Terminum statuit vtrique parti peremptorium dierum tot, etc. ad producendum omnia, Alias, etc. omni modo, &c.

SVBSECTIO DVODECIMA.

De Conclusione Causæ.

SVMMARIVM.

1 *Conclusio in causa præcludit viam probationibus.*
2 *De iure Regni censetur facta ipso iure.*
3 *Conclusio quid sit?*
4 *Concludere, & renunciare probationibus sunt idem.*
5 *Conclusio dupliciter fit, expressè, & tacitè.*
6 *Conclusio de iure non est de substantia iudicij sed benè de consuetudine.*
7 *Conclusio an in causis criminalibus facienda.*
8 *Effectus conclusionis, quis?*
9 *Post conclusionem permittitur vt opponatur exceptio Iudicis incompetentia.*
10 *Item, peti potest restitutio in integrum.*
11 *Item, opponi potest exceptio falsi procuratoris.*
12 *Item allegari potest in iure per Aduocatos.*
13 *Item, fieri potest electio, & variatio fori à priuilegiato.*
14 *Item, peti potest iuramentum suppletorium.*
15 *Item, peti potest confessio partis principalis.*
16 *Item, peti potest accessus super faciem loci.*
17 *Item, possunt interrogari partes.*
18 *Item in Regno præsentari possunt scripturæ.*
19 *Casus, in quibus non obstante Conclusionem in causa fiunt probationes per testes.*
Nobilis in præsumitur falsum dicere.
20 *In Regno scripturæ præsentantur ante sententiam.*
21 *Item dari potest terminus ad impugnandum scripturas.*
22 *Item dari potest terminus ad corroborandum scripturas publicas per testes.*
23 *Scripturæ priuatæ quæ fidem faciunt, quæ sint.*
24 *Decretum Conclusionis in causa.*

1 COmpletis omnibus in Processu; factisque deinde publicationibus in beneficiis restitutionis in integrum, si petita fuerunt; transacto termino peremptorio, si fuit concessus; ac tandem completo vndequaque iuxta hucusque dicta processu, cum de iure communi omnia in Actis redigenda sunt, *per text. in cap. quoniam contra de probation.* proceditur per Iudicem ad conclusionem in causa, vel ex officio, vel ad instantiam partis, *per text. in cap. indecentem 30. quæst. 5.* per quam conclusionem præcluditur aditus partibus, ne possint amplius probationes facere, *argum. cap. de testibus 2. cap. cum dilectus. de fid. instr. cap. auditis. de procur. cap. pastoralis de caus. poss. & l. fin. C. de compras.* nisi aliqua iusta causa, vel ratio aliter Iudici suadeat, vt habetur *in d. cap. cum dilectus.* Ratio est, quia conclusio est, quasi renunciatio probationum, vt obseruat Glos. *in d. cap. cum dilectus de fid. instr.*

2 Et de Iure Regni desumitur *ex pragmat. incip. Conclusione,* in qua habetur, quod post conclusionem, processus est asportandus Iudici, vt sententiam proferat, & postea conseruetur in Archiuio. Censetur tamen in Regno ipso iure facta conclusio in causa, facta publicatione, & lapsis omnibus terminis, de quibus in superioribus diximus *per pragm. incip. Cursu dilationum*: qua stante non est necesse, vt pars instet, quod fiat conclusio, prout de iure communi, sed sufficit, quod tantum petat declarari, ipsam esse iam factam ipso iure.

3 Ad pleniorem verò materiæ notitiam, & Tyronum instructionem, iuxta nostrum institutum, plura examinanda erunt. & Primò, quid sit conclusio. Secundo, quot modis fiat. Tertiò, an sit de substantia iudicii. Quartò. Quis sit eius effectus. Quintò, An possit aliquid fieri post conclusionem.

Quoad primum est notandum, quod conclusio nihil aliud est, quam renunciatio, quę fit per partes omnibus defensionibus, exceptionibus, vel probationibus producendis in causa, vt desumitur *ex d. cap. cum dilectus, cap. de testib. cap. auditis, & cap. pastoralis.* Glos. *in d. cap. cum dilectus,* Speculat. *lib. 2. de renunciatione, & conclusione.* & ibi Io. Andr. & Bald. *in addit,* sequitur Menoch. *de arbitrar. iudic. cas. 35.*

4 Et licet concedere, & renunciare sint valde aduersa inter se, vt habetur *d. cap. quoniam contra. de probat. & cap. pastoralis. de caus. poss.* tamen quoad effectum generalem, scilicet non amplius probationes producendi, sunt vnum & idem, vt aduertunt Bald. *in l. si accusatoribus num. 18. C. de accusationib.* Abb. *in d. cap. pastoralis, num. 8.* & Afflict. *in constit. Regni incip. Hac lege num. 6. notab. 2. & in constitut. Vniuersas num. 8. notab. 5.* Appellatur enim conclusio, quasi præclusio facultatis producendi testes, & alias defensiones, & probationes Abb. ibid. Felin. *in cap. prac. cum dilectus.* & Castrens. *in l. admonendi nu. 18. ff. de iureiur.* Vnde conclusio facta in causa claudit os partibus, Capic. *dec. 35.* & Carauit. *in rit. 74. n. 3.*

5 *Quoad secundum* est notandum, quod conclusio in causa fit dupliciter per expressam, scilicet renunciationem, & per tacitam. Prima, per expressam renunciationem, est quando fit per Iudicem ad instantiam partis, & ita hodie practicatur. Secunda fit per tacitam renunciationem, & est, quando partes renunciant singulis actitandis, & sunt contenti actitatis. *l. 5. C. de re iudic. & §. quia verò Authent. de testib.*

6 *Quoad tertium* est notandum, quod conclusio, secundum iuris dispositionem non est de substantiali forma iudicii, secundum Capic. in *decis. 1. num. 33. & in d. decis. 35.* & Afflict. *in decis. 272.* & consequenter si omittatur, non vitiatur processus, secundum verò consuetudinem, & locorum communem stylum, potest dici, quod sit de forma substantiali ipsius Iudiciis ita DD. *etc.* & notat Abb. & Felin. *in cap. cum I. & A. de re iudic.* & Cardin. *in Clement. sæpe. §. & quia in 19. q. de verb. signif.* idem tenet, quod scilicet sit de consuetudine. Glos. verò *in d. Clem. sæpe de verbor. signif. §. nos vsum in verb. conclusione,* per illum textum, tenet, quod tunc conclusio sit necessaria, quando causæ requirunt figuram Iudiciorum, vt sunt causæ ordinariæ; in aliis videtur inferre, quod non, vt sunt summariæ; & sic in istis non est de substantia iudicii, vt etiam aduertit Menoch. *de arbitr. iudic. lib. 1. q. 39. num. 11.* & Add. *ad Vestr. in Prax. lib. 7. cap. 1. num. 30.* Vnde in causis requirentibus figuram Iudicii, nulli dubium est, quod sit de substantialibus iudicii, seù processus, aut ordinis iudiciarii, & sic practicatur in Curiis Ecclesiasticis, in quibus regulariter causæ omnes sunt ordinariæ, vt superiùs aliàs diximus, nisi sint causæ priuilegiatæ à iure, vt sunt in causis beneficiales, & aliæ de quibus egimus *sup. in præmis. 4. num. 50.* Vnde in Curiis sæcularibus Regni, vbi causæ sunt summariæ, si omitteretur, non vitiaretur processus; In Curiis autem sæcularibus Vrbis regulariter non fit conclusio, quia in his causæ sunt summariæ. vt aduertit Glos. *in d. Clem. sæpè cit. verb. conclusione,* & vt notat Ridolphin. *in Prax. p. 1. cap. 8. num. 15.* vbi allegat Vestr. *in Prax. lib. 7. c. 1. num. 12.* in Tribunali A. C. citatur tantum vnico contexto ad concludendum, concludiq; videndum in causa, & ad audiendam sententiam diffinitiuam, *vt dicemus infr. subsect. 15. num. ult.*

7 Sed quæritur, an in causis criminalibus fieri debeat conclusio?

Respondetur, quod regulariter non fit; sed Afflict. *in d. constitutione: Hac lege num. 18.* ait, quod fieri debet, & ita etiam sentire videtur. Bart. *in l. Diui Fratres. ff. de pœnis. & in l. 1. §. fin. ff. de quæstion.* in quibus iuribus ait, quod post conclusionem in causa criminali admitti debet omnis probatio ad defensionem Rei; Ego tamen diuersimodè vidi seruari; In aliquibus enim Curiis practicatur, quod fiat, in aliquibus verò non; ideo seruandus est stylus Curiæ, vbi quis ius dicit, vt sæpè monui.

8 *Quoad quartum* est notandum, quod effectus principalis conclusionis est, vt post conclusionem in causa regulariter produci non possint testes, nec aliæ id genus probationes, quia per conclusionem clausum est os partibus vlterius probandi, *vt probatur in d. cap. cum dilectus, & cap. cum Ioannes, de fid. instrument. & cap. cum clamor, & cap. cum venissent. de testib. cum alijs sup. notatis;* & tradit Speculator. *d. tit. de renunt. & concl. num. 3.* & ibi Add. Et de Iure Regni adest supra cit.

Prag-

Pragmat. conclufione, & alia magis expreffa incip. poft conclufionem fub rubr. de teftib. poft caufam conclufionem, &c.

9 *Quoad quintum* eft notandum, quod licet regulariter, vt diximus, poft conclufionem non poffint fieri probationes per teftes, & per fcripturas: tamen multa permittuntur, quæ ad partium vtilitatem redundant, non obftante conclufione.

Et Primò poteft opponi exceptio incompetentiæ Iudicis, quia hæc opponi permittitur in quacumque parte Iudicij, etiam poft fententiam. Glofs. *fingular. in Clementin. vnic. de fequeftr. poff. & fruct.* & Bald. *in l. exceptione C. de probat. & in l. fin. C. de except. cum Alijs allegat. fup. fect. 1. fubfect. 6. interfec. 1. num. 5.* Imò etiam poft tres fententias conformes, *vt in d. num. 5. habetur.*

10 Secundò, peti poteft reftitutio in integrum à Perfonis, quibus hoc beneficium competit, *de quibus fupr. egimus fubfect. 11. à num. 10. cum plurib. feqq.* quia peti poteft quandocumque, dummodo fi intra quadriennium, *vt ibidem, num. 21. dictum eft* & aduertunt DD. communiter *in cap. auditis de reftit. in integr.* Andr. de Ifern. *in conftit. Regni, incip. obfcuritatem, & extat. Pragmat. 53. quæ incipit. per Sacrum Confilium, fub tit. de offic. Sac. Conf.*

11 Tertiò, poteft, poft conclufionem opponi exceptio falfi procuratoris, imò etiam poft fententiam huiufmodi exceptio admittitur. *l. licet C. probation.*

12 Quartò, poteft allegari in Iure per Aduocatos, licet non poffint fieri probationes in facto per teftes. Bald. *in Auth. Iubemus C. de iudic. n. 9.*

13 Quintò, poteft fieri electio, & variatio fori per miferabiles perfonas in cafibus in quibus illis competit, *de quib. infr. tom. 2 p. 5. Prax. 10. à n. 209 cum feqq.* Neu. *z. in Syl. Nuptial. lib. 6. num. 58.* & Cauauit, *in Rit. Magnæ Cur. Vic. 231.*

14 Sextò, peti poteft iuramentum fuppletorium, dummodo fit petitum ante conclufionem. Iafon. *in l. admonendi num. 154. ff. de iureiurand.* & ibi Alij communiter, & faciunt tradita per Alex. *in confil. 54. col. fin. vol. 1.*

15 Septimò, peti, & admitti poteft probatio per confeffionem partis principalis, etiam poft conclufionem, quia eft omnium aliarum probationum fortiffima, & ideo non eft omittenda. Bald. *in rubr. C. de probat. col. 3. verf. ego aliter, & ibid. Caftrenf.* Franch *decif. 220. in fin.*

16 Octauò, poteft peti probatio per afpectum, & euidentiam rei, quæ controuertitur, & fic vt Iudex accedat fuperfaciem loci, quia huiufmodi probatio eft etiam omnium potiffima. Bald. *in l. contra negantem in fin. C. ad leg. aquil. & l. fi quis teftib. in fin C. de teftibus.*

17 Nonò, poteft, etiam poft conclufum in caufa, Iudex interrogare partes, fiuè ad earum inftantiam, fiuè ex officio, vt tradit Gloff *in Clement fæpè §. nos vfum verb. interrogabit. de verb fignif.* Abb. *in cap. cit. cum. Ioannes,* vbi etiam Felin. *de fid. inftrum.* Alex. *in l. 4. §. hoc autem col. 4. ff. de damn. infect.* non tamen poffunt fieri pofitiones. Menoch. *de arbitrar. q. 35.*

18 Decimò, de Iure Regni poffunt præfentari inftrumenta, & fcripturæ, poft conclufum in caufa, intra quatuor dies, poft publicationem terminorum in caufa Repulsæ, vt habetur *in Pragmat. curfu dilationum fup. cit. & latius infr.*

19 Eft tamen aduertendum hic, quod fupra firmata conclufio, (vt non admittantur teftes, etiam ad veritatem indagandam poft conclufionem in caufa factam, propter fufpicionem fubornationis *ad text. in cap. cum clamor, & in cap. cum venissent. de teftib. cum fimilib.* & vti tradunt fcribentes *in d. cap. paftoralis, de cauf. poffeff. & propr.* & habetur de Iure Regni *in Pragmatic. practi. poft conclufionem, & in Pragmat. 3. fub. tit. de teftium refeenation.* in qua cauetur idem, vt fcilicet non recipiantur teftes poft conclufionem, nifi fuerint nominati ante ipfam conclufionem;) hæc inquam conclufio non procedit.

Primò in teftibus Nobilibus, & legaliffimis, quia in eis non cadit fufpicio fubornationis, Ita Alex. *in Auth. iubemus col. 3. in princ. C. de iudic.* vbi allegat Speculat. *in tit. de inftrumentor. edit. §. fin. verf. fed pone effe,* fequitur Hyppol. de Marfill. *in confil. crimin. 1. n. 75.* & Arnon. *in foliloquijs folil. 35.*

Secundò, non procedit in repetitione teftium, qui etiam poft conclufionem poffunt repeti, vt notat Paul. Merend. *in confil. 82. num. 4.*

Tertiò, non procedit, quando conclufio fit in forma folita, quæ eft, vt ponantur illa verba, *faluo iure producendi publica documenta,* fiuè: *falua productione fcripturarum;* nam tunc produci, & præfentari poffunt fcripturæ, cautelæ, obligationes & inftrumenta, etiam poft conclufionem; & ita practicatur in Sac. Reg. Confilio Neapolitano, vt teftatur Affl ct. *in decif. 272. in princ.* quæ quidem praxis defumpta eft *ex d. pragmat. curfu dilationum,* vbi habetur, quod fcripturæ producendæ funt infra quatuor dies vtiles poft publicationem terminorum primæ, & fecundæ repulfæ. Quod fi erit aliquid probandum, contra fcripturas præfentatas, dandus eft terminus arbitrio Iudicis ad iftas impugnandas, *vt difponitur in Rit. Magnæ Cur. Vic. 75.* Benè verum eft, quod ifte ftylus, & practica non fe conformat Iuri communi, quo cauetur, vt fcripturæ præfentari debeant, vfque ad conclufionem in caufa, poft vero illam non admittitur ipfarum productio, *vt in cap. cum dilectus, 2 cap. cum Ioannes de fid. inftrum. cap. paftoralis de cauf. poff. & propr. cap. auditis de procurator. & cap. fin. de reftitut. in integr.* quæ fupra allegaui.

20 Imò hodiè practicatur in Regno, vt fcripturæ non folum præfentari poffint poft conclufionem in caufa, fed etiam vfque ad fententiæ diffinitiuæ prolationem, vt aduertit Affl ct. *in conftitut, Iurifperitorum. num. 10. verf. & propterea.* & Cauauit. *fup. rit. 238. & probatur in pragmat. 53. quæ* incipit *per Sacrum Confilium, fub tit de offic. Sacr. Reg. Conf.* vbi etiam poft affixionem liftæ caufarum expediendarum intra 24. horas partes præfentare poffunt fcripturas, & inftrumenta.

21 Eft tamen aduertendum, quod licet permittatur productio fcripturarum, poft conclufionem, vt diximus non; tamen illis præfentatis datur terminus repulfæ, *vt cauetur in rit. 281. incip. item feruat Ipfa Curia non concedere.* Sed benè conceditur terminus ad impugnandas fcripturas, non folum præfentatas poft conclufionem in caufa, fed etiam ante ipfam. Affl ct. *in decif.* 115 & Capyc. *decif. 68.* per doctrinam Abbat. *in c. quoniam contra n. 17. de probat.*

22 Aduertendum eft prætereà, quod poft præfentationem fcripturarum, etiam poft conclufionem concedi poteft terminus ad corroborandas, feù concomitandas ipfas fcriptoras per teftes vt tradit Affl ct. *in d. decif.* 115. & 271. Dummodo fcripturæ præfentatæ fint publicæ, non priuatæ. idem Affl ct. *decif. 272.* Ratio eft, quia fcripturæ priuatæ, quæ fidem non faciunt, corroborari minimè poffunt, feù concomitari per teftes, nifi fint de his priuatis, quæ fidem faciunt. Id. Affl ct. *decif.* 181.

23 Scripturæ autem priuatæ, quæ fidem faciunt, funt quæ non indigent comprobatione, vel verificatione, quia fortaffe in Iudicio fuerunt alias recognitæ, vel verificatæ, *iuxta notata in l. fcripturas C. qui potior. in pign. habeant* Vel funt illæ, quæ repertæ fuerunt in Archiuio publico, *vt per eumdem Afflict. in decif. 181. notatur.*

24 De reliquis, quoad vlteriores probationes, poft conclufionem in caufa. quando, & quomodo admittantur, vid. Menoch. *de arbitr. Iudic. lib. 1. q. 32. & lib. 2. centur. 3. caf. 239. n. 2, & 3.* latè Farinac. *de oppofition. contr. perfon. teft. q. 62. lim. 9.* Zuccard. Vbert. *conf. 8. n. 6.*

PRAXIS PROCESSVS.

Notandum erit hoc loco, quod huiufmodi decretum conclufionis, quod fieri folet, faluo iure producendi inftrumenta, fiuè aliàs fcripturas publicas poterit ex caufa reuocari, quia eft merè interloquutorium, etiam contradicente parte. Menoch. *de præfumption. præfumpt. 53. n. 3.* Crauett. *conf. 144 nu. 30.* Et fit fub infrafcripta, vel fimili forma, videl.

Decretum Conclufionis.

Et per Epifcopalem Curiam N. eiufque Reuerendiffimum Dominum Generalem Vicarium, fuit facta prout fit in præfenti caufa Conclufio cum termino dierum trium ad perenniandum Acta, & ad præfentandas fcripturas, fi quas habent, &c. & ita per hoc fanum, &c. Prouifum, &c.

Vel alio modo, vt alibi fieri folet, videlicet;

Qui Per illuftris, & Reuerendiff. Dominus Vicarius Generalis N. *In caufa inter N. de N. & N. de* N. *occafione, de qua*

de qua in Actis, etc. fore, et esse concludendum dixit, & pro concluso, & renunciato haberi voluit, et mandauit, saluo iure producendi publica documenta, &c. & hoc partibus præsentibus, ac renunciantibus, & in causa concludentibus; omni modo, &c.

Quod si partes non fuerint præsentes, loco verborum: *partibus præsentibus, &c.* dici debet. *In contumaciam, &c.*

SVBSECTIO DECIMA TERTIA.

De monitione ad dicendum, & allegandum in Iure, & in facto.

SVMMARIVM.

1 *Monitio, seù citatio ad dicendum & allegandum, quid sit?*
2 *Allegare in iure, quid sit?*
3 *Ius oritur ex facto.*
4 *Factum prius constare debet, & deinde ius.*
5 *Aduocatus Actoris allegare debet ante Aduocatum Rei, & quare.*
6 *Praxis Aduocatorum super attestationibus.*
7 *Iudex quid facere debeat, dum allegatur per Aduocatos.*
8 *Iudex non potest vti scientia priuata, sed secundum allegata, & probata iudicare.*
9 *Effectus citationis seù monitionis prædictæ, qui?*
10 *Instantia causæ perempta non instauratur à Baronibus Regni, sed solum à Principe supremo.*
11 *Monitionis prædictæ decretum.*
12 *Alterum exhibitionis decretum.*
13 *Citationis præfatæ forma.*

1 IN præsenti subsectione 13. videndum erit de citatione, seù monitione ad dicendum, siue ad allegandum in iure, & in facto, nam facta conclusione in causa solet Iudex in quibusdam Curiis monere, & citare partes ad deducendum quidquid voluerint, & possunt, tam in verbo, quam in scriptis & tam in iure, quam in facto, alias quod causa expedietur, prout de iure, ipsis vlterius non monitis, nec expectatis, statuendo illis terminum competentem, intra quem solent accedere ad ipsum Iudicem ambæ partes cum suis Procuratoribus, & Aduocatis, qui informant eundem super meritis causæ, quilibet pro suo cliente, & disputant super iuribus partium, faciendo dubia, & respondendo contrariis allegatis pro parte aduersa, & sic fieri solet solemnissimum contradictorium coram Iudice, qui quidem debet illos audire cum multa & insolita patientia maximè, quando agitur de re magni momenti, quia ex ipsorum altercationibus, & disputationib. veritas magis elucescit, quam semper Iudex indagare tenetur, vt iustam sententiam proferre possit. Tunc si possibile erit, faciat illos concordare in facto, & postea iura in scriptis ipsi consignata per vtramque partem diligenter videat, & perscrutetur & acta seù processum sibi per Actuarium, seù Notarium exhiberi mandet, vt videre illum possit, si prius hoc non fuerit factum, ad finem & effectum, vt veritatem ipsam cognoscere valeat, quæ semper apud ipsum cum iustitia præualere debet, *ca. graue 25 q. 9. cap. consuetudo 8. dist. & l. properandum in princ. §. 2. C. de iudic.*

2 Pro cuius intellectu, iuxta solitum videbimus plura necessaria, & Primò, quid sit allegare in iure, & in facto. Secundò quomodo sit allegandum. Tertiò, qualis ordo seruandus. Quartò, quid iudex facere debeat in allegationib. Quintò, quis sit effectus citationis ad allegandum.

Quoad primum, est notandum, quod allegare in iure, nihil aliud est, quam intentionem suam per probationes in iudicium deductas ostendere, & eam iuribus asseuerare, & colorare, ita per *text. in cap. alioquin 9 quæst. 3. cap. conuenior. ver. allegatur. 23. quæst. vltim. cap. dilectos de fide instrum. capit. Abbate sanè de re iudic. in 6. & cap. quia cunctis de concession. præa. eod. libr.* tradit Speculator, *libr. 2. de disputat. & allegat. aduocat. §. 1. in princ.* vbi etiam ait, allegationes debere fieri super testibus, & actitatis, nam hoc probatur *in capit. in causis de testibus cap. dudum 2. de elect. d. cap. conuenior. ad verb. allegatur, et in Auth. si dicatur. in fin. C. de test. et in §. quia verò multi, et §. nam partes. Authentico de testib.*

3 Et Ratio est, quia ius ex facto oritur. *capit. pen. de Eccl. ædif. cap. de muliere de sponsal. l. si ex plagis § in clivo ff. ad leg. Aquil. lib. obligationum § ex facto ff. de action. et oblig. et l. quidam referunt verb. nullus ff. de iur. codicil.*

De ista citatione ad allegandum in iure, & in facto agit Afflict. *in decis. 283 num. 5. et in prælud. constitution. Regni q. 9. num. 21.* Addentes tamen ad Afflict. *in d. decis. 283.* & Grammatic. *in consil. ciuil. 142.* non benè asserunt, meo iudicio, quod huiusmodi citatio sit introducta in Sacro Consilio Neapolitano de stylo, ad similitudinem citationis ad sententiam, cum de ea non reperiatur in iure cautum, nam ex supradictis iuribus clarè colligitur, ipsam debere fieri, cum ex facto oriatur ius, vt diximus, & ex vtraque veritas, & iustitia, *vt in dd. cap. graue, cap. consuetudo, l. properandum, cum simil.*

4 *Quoad secundum* notandum est, quod prius constare debet in actis de facto, postea allegari, & disputari debet de iure *per cap. ad audientiam de Eccl. ædific. d. cap. Abbate sanè de re iudic. in 6. dict. lib. quidam ff. de iur. codic. & in §. si verò vers. in tempus disputationis Authentico de testib.* quia ex facto ius oritur, vt diximus, quomodo autem fieri debeat, videatur Speculat. *in loc. infra citandis.*

4 *Quoad tertium* est notandum, quod in allegando, ordo est, vt debeat prius allegare Aduocatus Actoris, quam Rei conuenti, quia talis est ordo Iudicii, vt semper præcedant acta Actoris, & deinde sequantur acta Rei, vt tradit Bart. *in l. Nesennius ff. de negot. gest. & in l. qui prior. ff. de iudic.* Pileus. 4. *part. sui operis rubr. qualiter aduocati debeant allegare, & quis primo,* & Speculator. *dict. tit. de disput. & allegat. § 2 & 3 numer. 1. & lib. 1. tit. de Aduocato § 7. num. 1. cum seqq.* vbi ponit praxim, secundum quam allegare debet, quem vide, quia multa vtilia cogerit; talis autem ordo probatur, ex *cap. 1. & 2. 4. quæst. 4. & arg. cap. dominus 23. quæst.* quia actor intentionem suam fundare & ampliare debet prius. Reus verò illam concutere. idem probatur *in cap. 1. de mut. petit. & cap. 2. de ord. cogn. & l. qu. prior. ff. de iudic.*

6 Hinc inoleuit Praxis, quod habitis per partes litigantes attestationum copiis, & illis traditis eorum Aduocatis, & Procuratoribus, ipsi eas diligentissimè considerant, perspicacissimè perpendunt, & attentè animaduertunt. Et sic quilibet Aduocatus, aut Procurator vtriusque partis, videt, an intentio sui principalis sit sufficienter probata, tam respectu Actoris agentis; quam respectu Rei conuenti excipientis, & vterque conficere solet summarium cum rubricis depositionum testium, in quo signare debet testes concordantes, vel discordantes super singulis articulis, & circumstantiis Interrogatorium, ad finem, & effectum, vt tempore contradictorii, seù disputationis faciendæ coram Iudice semper meritis causæ præsente parte exaduerso, facilimè modo singulos impromptu proponere & inuenire valeat, verb. grat.

Fuit articulatum, quod Titius possidet talem fundum, quem emit a Caio centum scutis, & quod in præsenti colligit ex illo fructus, vel redditus, tanquam verus dominus, & de illis libere ad sui libitum disponit, & quod semper in Ciuitate seù loco N. à conciuibus habitus, & reputatus fuit verus dominus illius fundi; prout tunc habetur, & reputatur communiter ab hominibus, & quod tanquam talis agit, disponit, contrahit, &c.

Tunc hæc scribere summatim debet. Posteà dicat: Hoc probatur plenè per N. de N. & per N. de N. & sic de reliquis. Hoc vero per N. de N. & Hoc per N. de N. &c. Scribendo illos in locis per eum signatis sub aliqua littera, seù alio signo, Et ista erit vna Rubrica in vna charta sic signata.

Deinde facere debet alias rubricas, singulas in chartis separatas super singulis articulis. Vel cumulet plures simul, si sint eiusdem generis, vt in præfato exemplo obseruari potest. Articulos autem diuersorum generum simul copulare, & connectere non expedit, sed separatim ponantur.

Eodem similiter ordine procedere debet Aduocatus Rei conuenti, faciendo rubricas similes, in quibus sub litteris, seù signis per eum factis annotare tenetur contrarietates, & discordantias eorumdem testium Actoris in locis particularibus per ipsum signatis.

Et pariter annotare potest singulas attestationes pro Reo facientes, retorquendo, quantum fieri potest, probationes per Actorem factas, ad fauorem Rei quem ipse defendit.

Huiusmodi summaria deseruire possunt non solum ipsi

Aduo-

Aduocatis, ad hoc vt facilè informare possint Iudicem,& cōtradicere partis aduersæ in disputationibus coram Iudice faciendis; verum etiam tradi solent aliquando in quibusdam Curiis ipsimet Iudici, vt ille ex se diligenter examinet, & maturè consideret, ac propriis oculis aspiciat attestationes ipsas in locis signatis in schedulis, seù summariis sibi traditis; vt certus reddatur, an Rubricæ Actoris probatæ sint; & rubricę Rei contineant veritatem. Vel si ipse legitimè impeditus fuerit, possit eas tradere videndas, & conforiandas Alicui discreto, & timoratæ conscientiæ Viro sibi confidenti, vt postea illi referat; Et si expensæ adhoc faciendum necessariæ fuerint, à partibus ipsis persolui debent.

Hæc Praxis desumpta est ex *cap. vno 16 quæst. 7. & cap. Horrendus 12. quæst. 5. cap. ad hoc de testibus capit. præsentium eod. tit. in 6. cap. licet de probat. & l. ita vulneratus, ff. ad l. Aquil.* latè Speculat. *lib. 1. tit. de teste §. 9 numer. 1. cum seqq.* & ita ferè fit in Curia Romana, in qua seruatur dari Iudicibus summaria in facto, & scripturas in iure.

7 *Quoad quartum* est notandum, quod Iudex, dum Aduocati vtriusque partis allegant in iure, & in facto, plure obseruare tenetur.

Primò debet sedere, non stare, maximè quando res, de qua agitur, plenam cognitionem requirit, vt colligitur *ex capit. disciplina in fin. 45. dist. & cap. paratus §. neque vers. sedens mo iudicare 23. qu. 1. & l. 2. §. dies ff. quis ordo in bonor. poss. ser. & l. 1. C. de senten. ex breuic. recit.*

Secundò debet attentè intelligere omnia ea, quæ dicuntur per ambas partes, maximè quæ ad instructionem causæ faciunt, vt probatur *in c. Iudicem 30. q. 5. c. super quæst. §. intentionis de offic. deleg. & l. Iudices C. de iudic.*

Tertiò debet patienter audire Aduocatos vtriusque partis, nec illicò silentium eis imponere, nam tenetur Iudex illos benignè audire, & sufferre, donec nihil remaneat partibus in quæstionem proponere, vt probatur *in cap. iudicantem. 30. qu. 5. lib. si quis properè C. de offic. vicar. & l. nec quidquam §. circa ff. de offic. procur.* Perit enim sermo cum benignus non præstatur auditus *cap. ex merito 6. quæstion. 1.* Habetur insuper *Eccles. cap. 31.* vbi auditus non est effundas sermonem.

Quartò, non multum aperiat animi sui motum; sed dissimulare necesse erit. respondendo, & allegando motiua æqualiter nunc pro vna, nunc pro alia parte, *iuxta text. in l. vbi C. ad leg. Cornel. de fals.* in illis verbis; *Nec vlla interlocutione diuulget quid sentiat. & l. obseruandum ff. de offic. præsid.* ibi: *suus animi motum vultus detegit.*

Quintò, nō debet multum extollere plus dictum vnius Aduocati, quam alterius; Neque alteri multum honoris impendat, alteri verò minorem honorem tribuat, *iuxta cap. Nullus in fin. & capit. Ecce 85. dist. cap. decimus 16. quæst. 7.* Ratio est, quia cum vnus nimium commendatur, alter per consequens vituperatur. *arg. c. Nouus de præsumpt. & cap. qualis 25. dist.*

Sextò supplere debet, quod ab ipsis Aduocatis omissum est, vel parcè dictum, quia adhoc tenetur ex officio, vt habetur *in c. bona 1. de postul. & l. vnic. C. vt quæ de sunt Aduocat. part. Iud. suppl.*

8 Nota tamen, quod in Ciuilibus, licet possit, imò teneatur Iudex supplere ea, in quibus Aduocati deficiunt, tamen non potest supplere in facto sibi noto tamquam priuatæ personæ, iuxta tradita in *cap. Deus omnipotens, §. quando autem 2. qu. 1. & cap. iudicet 3. quæst. 7. cap. summopere 11. quæst. 3* quia in his, quæ spectant ad iudicium non potest vti scientia prima; ex quibus patet, posse Iudicem supplere in his, quę sibi nota sunt vt Iudici non autem in his, quæ sunt nota, vt priuato Hinc fit quod in iudicando tam in ciuilibus, quam in criminalibus citra pœnam capitis, non erit tutus in conscientia, si vtatur priuata scientia, quia tenetur iudicare secundum allegata, & probata, vt in dictis *Iuribus probatur, & in cap. si Sacerdos, de offic. ordin. & in cap. pastoralis, §. quia verò de offic. delegat.* vbi Gloss. Hostiens. & Ioan. Andr. *& in addit.* ad Speculat. *d. tit. de disput. & allegat. ada. §. ult. num. 13 lit. F. & l. illicitas. §. veritas ff. de offic. præsid.* ubi Bart. *& in l. cunctos populos in 7. quæ 3. principal. C. de Summ. Trinit. & Fid. Cathol.* etiam si iudicet contra veritatem sibi priuat notam. Sanct. Thom. Sayr. & Alii. Hanc tamen conclusionem credo veram in ciuilibus; sed in Criminalibus non sequeter, cum damno Vitæ Innocentis, vt latius dicam infra. *sect. 3. subsect. 1. num. 40.*

9 *Quoad quintum*, & vltimum notandum est, quod effectus huiusmodi citationis ad allegandum, & dicendum oretenus & in scriptis, in iure, & in facto, est, vt per talem citationem datur aditus partibus, se defendendis per omne genus probationis, excepta testium productionem, qui *vt diximus supra*, post conclusionem examinari non possunt, etiam ad veritatem indagandam, ob subornationis suspicionem, nisi in casibus ibi notatis.

Producitur similiter alter effectus ex dicta citatione, nam perpetuatur instantia; quia si post factam citationem labatur triennium, intra quod terminari debet causa ciuilis, *vt in l. properandum C. de iudic. & diximus sup. ead. sect. 2. subsect. 11. à numer. 41. cum pluribus seqq.* per negligentiam Iudicis; tunc dabitur aliud triennium, intra quod poterit causa expediri, per instaurationem instantiæ, vt ibi dictum est: & in Regno adest *pragmat. exordien. instantia tit. de instauration. instant. non restitutem.* de quà latè agunt Afflict. *in dec. 282. & 346.* Capic. *dec. 11. 565. &* 206 & Gramm. *dec 69.*

10 Vnum tamen est hic addendum, quod Barones Regni Neapolitani non possunt instaurare instantiam peremptam per insufflationem spiritus in causa: per *Rit. Magn. Cur. Vicar.* 248 qui huiusmodi termino insufflationis vtitur; hoc enim facere solum supremo Principaliter, ad similitudinem Dei, cuius est solùm corpora mortuo resuscitare per insufflationem spiritus, adhoc vt reuiuiscant, vt habetur in sacris paginis. *2. Reg. capitul. 17. numer. 20. & 4. Reg. cap. 4. numer. 33. & ibid. cap. 13. num. 21.* & Matth. *c. 9. numer. 25. & capit. 27. numer. 52.* Marci *cap. 5. numer. 41.* Lucæ *cap. 7. numer. 13. & cap. 8. num. 54.* Ioann. *cap. 11. num. 43.* Actor. *cap. 9. num. 40. & cap. 20 num. 10* quia talis instauratio instantiæ peremptæ, quæ à Doctoribus Regnicolis, & à Constitutionibus Regii insufflatio spiritus vocatur, reuiuiscere facit instantiam causæ, sicut insufflatio spiritus facit reuiuiscere corpora.

PRAXIS PROCESSVS.

11 Aduertendum in Praxi, quod antequam expediatur prædicta citatio ad dicendum, & allegandum, fieri solet infrascriptum, vel simile decretum, videl.

Decretum Monitionis ad allegandum:

Et per Reuerendiss. Dominum Generalem Vicarium N. fuit dictum, quod in causa vertente in hac Episcopali Curia inter N. *de N. Actorem ex vna; & N. de N. Reum conuentum partibus ex altera, occasione, de qua in Actis, etc. citentur, et moneantur ambæ partes ad dicendum, allegandum, & deducendum quidquid voluerint, & possunt, tam verbo, quam scriptis; & tam iure, quam in facto, infra terminum dierum tot...... Alias causa terminabitur, vlterius ipsis non expectatis neque monitis, et expediantur monitiones in forma, etc. & ita per hoc suum, &c.*

Vel sua alia forma, prout alibi fieri solet, videlicet.

Qui per Illustris. & Reuerendissimos Dominus, etc. In causa N. cum N. occasione, de qua in Actis, etc. monuit ambas partes ad deducendum quidquid volunt, & possunt, tam verbo, quam scriptis, & tam in iure, quam in facto ad primam diem iuridicam, alias causa terminabitur, & expedietur, ipsis vlterius non expectatis, neque monitis, & absentibus intimari mandauit, omni modo, &c.

12 Quo facto expeditur citatio more solito in forma, & interim mediante decreto, vt sequitur, vel huic simili mandet Iudex, vt sibi exhibeantur acta.

Decretum exhibitionis Actorum.

Et per Reuerendissimum Dominum, etc. fuit dictum, quod sibi exhibeantur omnia acta, & processus compilatus in causa N. cum N. occasione, de qua, etc. et interim informari, etc. Alias, etc. et ita, etc.

Vel sub alia forma, videl.

Qui, &c. In causa N. cum N. occasione de qua in Actis, &c. mandauit sibi acta, & processum exhiberi, & interim informari &c. Alias, &c. omni modo, &c.

13 Citatio autem solet fieri, vt sequitur, vel alio simili modo, videl.

Forma citationis ad allegandum, &c.

Ponitur Titulus Dignitatis, seù officij, &c.

Per vnum ex seruientibus nostris, vel quorumuis Curiarum ad omnem instantiam, & requisitionem Curiæ, eiusque Domini Iudicis sindi, &c. citentur, moneantur, & requirantur N. de N. alter ex vna, & N. de N. reus conuentus ex altera in causa prout in actis, & quatenus infra terminum dierum tot . . . compareant coram Nobis & nostra Curia cum suis Aduocatis, & Procuratoribus ad dicendum, allegandum, & deducendum in iure, et in facto, oretenus, et in scriptis quidquid dicere, allegare, et deducere voluerint et possunt, et deinde in antea cum continuatione ad audiendum tenorem diffinitiua sententia proferenda in eadem causa, etc. Alias etc. Quoniam, etc. citetur et referatur etc. Datum, etc.

SVBSECTIO DECIMAQVARTA.

De modo videndi Processum.

SVMMARIVM.

1 *Iudex, quæ in processu videre tenentur.*
2 *Dubia, quæ dantur à Iudice Actori, vt respondeat, et similiter Reo conuento ad eumdem affectum.*
3 *Responsiones vtriusque partis quomodo annotanda.*
4 *Allegationes partium an dari possint eisdem per Iudicem loco dubiorum.*
5 *Scriptura in actis producta efficiuntur communes.*
6 *Sportula Iudicis duplicantur, si partes concordauerint.*
7 *Monitionis ad audiendam voluntatem Decretum.*

1 POstquam Acta, & processus fuerunt per Notarium, seù Actuarium causæ producta, & exhibita Iudici, debet ipse maiori, qua potuerit diligentia, omnia proprijs oculis videre, & subtiliter perscrutari, & non dare alteri, vt videat, & referat, vt malè, & perperam aliqui faciunt, debet igitur,

Primò summarium facere, si rectè iustitiam administrare voluerit, describendo omnia in eis contenta, incipiendo à libello, quem considerabit, an actio in eo intentata, competat actori, vel non, aut saltem possit sustineri ex clausulis salutaribus in eo appositis, vt ex eo ad sententiam proferendam deueniri valeat.

Secundò videat accurate omnes exceptiones, replicationes, comprobationes, & alia huiusmodi.

Tertiò videat Positiones, & Articulos, ac testes desuper examinatos.

Quartò videat instrumenta, & scripturas, tam publicas, quam priuatas, ad effectum cognoscendi, an Actor suam probauerit intentionem, vel Reus rectè se defenderit, & euacuauerit Intentionem Actoris.

Quintò videat cum diligentia, an sit aliqua nullitas actorum, maximè ex defectu iurisdictionis, aut citationis, aut mandati. Vel an deficiant termini substantiales.

Sextò videat consideret, & perscrutetur allegationes, & informationes in iure, & in facto; & comprobet iura, & authoritates videndo in fonte, an vera sint, quæ asseruntur per vtramque partem; nam sæpè sæpius vidi allegari iura, decisiones, & authoritates ex proprio Marte depromptas, & iure ceruellotico in concauo lunæ collocatas.

2 Quibus visis, & consideratis, diligenter perpendat ad quæ dubia ratio, & vis causæ reducit possit; & tunc illa partibus tribuat, assignando tempus, intra quod respondere debeant: Ponendo omnia dubia in aliqua charta per capita distincta, exempli gratia.

Dubia danda Actori.

Primò quòd instrumentum, cuius vigore fuit actum non potest habere viam exequutiuam, sed ordinariam, quia est antiquum: vel quia per ipsas partes fuit ab eo per aliud instrumentum recessum: vel ob aliam causam, &c.

Secundò, quod ad hoc, vt possit agi vigore instrumenti producti, necesse est prius purgare spolium, & sic de singulis alijs, secundum facti contingentiam.

Similiter faciat Reo conuento, sed per contraria videlicet.

Dubia Danda Reo.

Primò, quod per instrumentum præsentatum in iudicio per Actorem, et eius vigore potest agi via executiua, quia non apparet, quod sit antiquum, vel quod fuerit ab eo recessum per aliud, etc.

Secundò, quod assertum spolium fuit purgatum, quia bona de quibus agitur, fuerunt capta, authoritate Iudicis, etc. et sic de singulis alijs.

3 Quo facto, habitas responsiones ponat in eodem folio in duas columnas complicato: iura vnius partis in prima columna folij, et responsiones partis aduersæ in alia columna, et simile faciat in iuribus, et responsionibus alterius partis, ne obliuisci contingat de aliquo fundamento, aut responso vtriusque partis. Et si voluerit rectius procedere, dabit dubia cum doctrinis, et motiuis, quibus nititur: diuerso tamen modò, imò de directo contraria; si hoc tempus permittat facere: Vbi aduertere debet, quod illa vno, eodemque tempore vtrique parti tribuat, ne oriatur suspitio, quod sit partialis, et adhæreat plus vni, quam alteri. Et similiter aduertat, ne proponat dubia parui momenti, ne præbeat occasionem Aduocatis, & Procuratoribus illum deridendi; sed illa proponenda erunt, quæ reuera difficilia sunt, & aliquam requirant declarationem, vt resolui possint.

4 Casu verò, quo Iudex, vel non potuerit, vel noluerit hoc facere, poterit dare partibus, loco dubiorum, ipsasmet allegationes in iure sibi traditas, exempli gratia Actori dabit allegationes Rei, & Reo allegationes Actori: & sic duo mirabiles effectus resultarent. Primus est, quod ipse Iudex laborem prædictum formandi dubia euitaret, & effugeret. Secundus est, quod partes non possent comprehendere, & cognoscere animum, & voluntatem ipsius, in quo sensu sit, quod facile euenit contret posse, quando dubia, & motiua fiunt ab ipsomet Iudice. Est benè verum, quod in dandis dubijs prædictis à Iudice, vel allegationibus ipsis partium, præualet multum consuetudo regionis, & secundum illam debet Iudex se regulare, *ad text. in cap. cum dilectus, de consuetud. et l. de quibus, §. ex non scripto, et inueterata ff. de legib.* de quo vide Menoch. *de arbitrar. Iudic. l. 2 cent. 2, cas. 175* Cort. *in suis memorabilib. in ver. Testi non iurato. in fin* Rugillen *de app. §. 11, c. 1, num. 25.* Sed ante prædictos hoc tenuit Ias. *in l. 1, apud quem col. 2. C. d. edend. et in l. 1. §. edenda, ff. de edend.* Quidquid in contrarium asserant Ino. *in cap. per tuas de test.* & Al. *in Auth. iubemus C. de iud.* quos sequitur Afflict. *in const. Regni si damna. col. 11,* vbi ait in Regno seruari, quod non dentur allegationes.

5 Sed tamen prima sententia videtur mihi magis in Praxi sequenda, tum propter rationes, & vtilitates supra notatas, tum etiam, quia postquam allegationes sunt præsentatæ Iudici, & productæ in Actis, sunt effectæ communes, & ideo edi possunt, sicut cætera acta communia, vt aduertit Ias. *vbi sup.* Marant. *verò in Specul. aur. p. 6. act. 10. n. 58.* pro concordia prædictarum opinionum vtitur quadam distinctione: dicens, quod aut allegationes sunt registratæ in actis, cum præsentata solita fieri per Actuarium in alijs scripturis, quæ producuntur, & tunc tradi possunt, *per. §. edenda,* iuxta sententiam Iasonis, & Aliorum. Aut non sunt effectæ de actis, quia forte dantur solum ad instructionem Iudicis ad partes, & tunc procedit opinio Innocent. Alex. & Afflict. Hinc est, quod finita causa potest producens illas reassumere, cum non sint de processu, & consequenter non debent in eo de necessitate remanere, quod fieri non potest, quando sunt effectæ de actis, nam debent semper remanere in processu. Ego quidem diuersimodè in praxi seruari vidi, aliquando enim dubia, aliquando allegationes, iuxta superiùs tradita consignari per iudices obseruauis

ſtylus tamen Curiæ vbi ſit, ſeruandus erit.

6 Erit tandem aduertendum, quod ſi interim partes inter ſe concordauerint, vel mediante tractatû conſanguineorum, aut amicorum communium: vel etiam ſuaſionibus ipſiuſmet Iudicis; qui quidem poterit illas ad concordiam deducere, dummodo proponat blandis verbis, ſine vi, aut metu, ac ſine alterius læſione; tali caſu ipſe Iudex debet habere ſportulas duplicatas, vt notatur. *in cap. fin. de tranſaction.*

7 Quod ſi procedendum ſit vlterius, fieri ſolet in quibuſdam Curijs infraſcriptum, vel ſimile.

Decretum Monitionis ad audiendam Voluntatem.

Qui, &c. In cauſa N. cum N. occaſione, de qua in actis, &c. moneat partes ad primam ad audiendum voluntatem ſuper petitis, & deductis hinc inde, & informandum de iuribus; tam verbo, quam ſcriptis, alias, &c. omni modo, &c. & abſentibus moneri mandamus, &c.

SVBSECTIO DECIMAQVINTA.

De Citatione ad Sententiam.

SVMMARIVM.

1 *Citatio ad ſententiam eſt de ſubſtantia ſententiæ.*
2 *Et debet fieri ſpecificè, non æquipollenter.*
3 *Caſus, in quibus valet ſententia, ſine citatione.*
Præſentia partis in Iudicio ſupplet defectum citationis.
4 *Monitio Iudicis habet vim trinæ citationis.*
5 *Citatio prædicta debet eſſe cum termino peremptorio.*
6 *Sententia intra quem terminum ferri poſſit.*
7 *Citationis ad ſententiam forma.*
8 *Monitionis decretum ad audiendam voluntatem Iudicis.*
9 *Terminus pro ſeruato, quando habeatur, & quomodo.*
10 *Termini pro ſeruato decretum.*
11 *Aperitionis termini pro ſeruato decretum.*
12 *Citationis ad ſententiam forma, prout fit in Vrbe.*

1 POſtremò peractis, atque expletis omnibus ſupra notatis, Iudex tenetur citare, & monere partes ad audiendam ſententiam diffinitiuam ſpecificè, & nominatim, alias ſententiam non valeret. *cap. ſener. de re iudic.* & ibi Gloſſ. *pen. cap. 2.* & ibi Gloſſ. *in verb. audiendum de dol. & contum. in 6* & ibi Gemin. *in 5. not.* & Franc. *in 2. not. sex. in c. cum clim. in fin de teſtib.* vbi Gloſ. & DD. *Clem. ſæpè §. nos vſum* vbi Gloſſ. *verb. ad id. de verb. ſignif. l. 1. §. certo cum ex edicto ff. quæ ſunt ſin. appell. reſcind. facit c. conſulit de offic. & pot. Iud. deleg* Bart. *in l. 3. §. ſtichus ff. de ſtat. liber.* Gabr. *de citation. concl. 1. numer. 300. ampl. 10.* Vantius *de nullit. ex defect. citation. num. 59.* Capic. *deciſ. prima numer. 35.* Buratt. *deciſ. 18. num. 7. & 883. num. 4.* Caualer. *deciſ. 375. nu. 1. & ſeq* Belteamin. *ad Gregor. deciſ. 209. num. 7.* Rot. *deciſ. 17. de re iudicat. in nouiſ. & deciſ. 391. num. 7. par. 2. & dec. 240. num. 6. & ſeq. par. 5. & dec. 141. n. 1. & n. 4. par. 6. recent.*

2 Quæ concluſio eſt adeo vera, vt ſi Iudex faceret citare partes ad audiendam eius voluntatem, vel alio modo ſimili qui contineret verba æquipollentia, adhuc ſententia lata non valeret, quia requiritur expreſſa, & ſpecifica citatio ad ſententiã *ad notata in Clement. paſtoralis de ſent. & re iudicat.* Roman. *conſ. 369. num. 8.* Gonzalez. *ad Regul. 8. Cancellar. in annot. contr. nullit. n. 118.* Rot. *dec. 18. n. 2. p. 1. & 486. n. 7. p. 2. & 141. n. 2. & 4. p. 6. rec.* Greg *dec. 209. n. 4.* Caualer. *dec. 376 n. 2.*

3 Dantur tamen aliqui caſus, in quibus per huiuſmodi citationis omiſſionem non vitiaretur ſententia.

Quorum Primus eſt, quando pars, quæ debebat citari, eſſet præſens in iudicio tunc temporis, iuxta notata & *in l. de vnoquoque ver præſentib. C. de re iudicat.* Gabr. *d. concluſ. 1. num. 411.* Vant. *loc. cit. num. 17.* Rot. *dec. 357 num. 2. p 3. & 144. n. 8. p. 4. & 405. num. 1. p. 5. recent.* Caualer. *dec. 117. n. 1.* & Gregor. *dec. 576. num 1.* & ibi Beltramin. *num. 15.* quia ſuppletur defectus per præſentiam.

4 Secundus caſus eſt, quando Iudex moneret partes præſentes, tunc enim ſuppletur defectus. Caſſador. *dec. 2. de iudic.* Verall. *dec. 293. p. 3.* Rot. *dec. 37. num 11. par 6. recent.* Imò citatio Iudicis parti præſenti facta, habet vim trinæ citationis, Gloſſ & DD *in c. conſuluit. tit. de offic. deleg.* Abb. *in c. Eccleſia col. 4. de conſtit. & in c. 2. numb. 4 de teſtib.* Lanfranc. *in c. quoniam contra, col. 2. ver. ſed quæro. de probat.*

Tertius caſus eſt, ſi in actis conſtaret, quod fuit facta citatio generalis ad omnes, & ſingulos actus, vſque ad ſententiam inclusiuè, tunc enim valeret ſententia, etiam non præcedente citatione ad ſententiam ſpecificè, *vt notatur. in d. cap. conſuluit.* vbi DD. communiter.

Quartus eſt, quando ſententia ferenda eſſet à Principe. Afflict. *in dec. 283.* & Capic. *in d. dec. 2. n. 31.*

5 Sed erit aduertendum, quod in practica prædicti caſus non ſeruantur, præſertim duo vltimi, Ideo neceſſe erit expedire citationem in forma ſolita, quam inferius inſeremus, cum termino peremptorio, alias non valeret citatio, vt traditur per Gloſſ. *in Clem. ſæpè §. ſententiam in ver. non peremptoriè verb. ſi, a.* Vbi Alios adducit, & Speculator. *in l 2. tit. de citation. § 3 incip. de viſo de temporum n. 8. verſ. alias autem & num. 14. verſ. quòd ſi iura,* per multa iura ibid. allegata. Quod quidem procedit ſine vlla difficultatem in Iudicijs, ſeu cauſis ordinarijs. Vbi verò cauſæ ſunt ſummariæ, vt in Regno Neapolitano noſtro, (& in multis Alijs regionibus) *per ſup. Regm incip. deteſtantes,* quod latè Par. de Put. interpretatus fuit in *tract. de ſyndic. in verb. ſententia* & per Regiam *Pragm. primam incip. diſpendia litium. & nos alias ſup. dix.* ſufficit vnica citatio, licet non peremptoria, *iuxta tex. in d. Clement ſæpè cit. §. ſententiam,* in illis indiuiduis verbis: *licet non peremptoriè de verb. ſign.*

6 Sed quæritur, an præfixus ſit aliquis terminus, intra quem Iudex teneatur de Iure ſententiam diffinitiuam proferre.

Reſpondetur, quod de Iure communi poteſt ferri ſententia in ciuilibus infra biennium, & in criminalibus, infra triennium, *vt in cap. fin. de iudic. et in l. properandam C. eod. tit.* & per Nos *ſup. dictum fuit* niſi cauſa fuerit commiſſa alicui decidenda, intra certum tempus, puta intra menſem, *vt in c. de cauſis, de offic. deleg. et c. ſuper eo 2. de appellat.* nam tunc adueniente tempore in fine menſis pronunciabit, etiam eluctante aliqua ex partibus; dummodo dies termini Iuridica fuerit, alias die ſequenti *per tex. in cap. placuit. 15. q. 4.* Specul. *l. 2. de ferijs §. 2. n. 11. et de ſent. §. 4. n. 2.*

Ratio eſt, quia talis terminus appoſitos vicem obtinet peremptorii, *vt idem Spec. in d. §. 4. obſeruat.* Vnde infertur, quod quando fuit facta citatio ad ſententiam cum termino peremptorio debet ſententia proferri in die termini perẽptorii, alias non valeret, *argum. dd. c. de cauſis et ſuper eo, etc. quoad conſultationem § ſed nec executionem de re iudic.* nam ideo ponitur illud peremptorium vt vltra illud differri minimè poſſit negotium, in quo apponitur; quia de ſui natura cauſam extinguit, & perimit. *c. de illicita 24. q. 3. et l. at tertium ff. de iudic.* & latè Io. And. ad Specol. *l. 2. de citation. §. 3. in ver. extinguat.*

De Iure autem Regni cautum eſt vt Iudex, ſi commodè potuerit cauſas expedire, expediat, vt in *Rit. Magnæ Cur. Vic. 75.* & ſic remittitur eius arbitrio tempus ſententiæ proferendæ; ſed per *conſtitutiones Regni incip. hac lege, et aliam incip. vniuerſos,* videtur præfixus terminus decem dierum. poſt concluſum in cauſa, infra quas tenetur cauſas terminare: & ſuper hoc emanauit *Regia Pragm. incip. Carolus V. vltim. in ordine, et alia ſub tit. de offic. Sac. Reg. Conſil.* in quibus cauetur, vt cauſæ primo loco concluſæ, primò expediantur, Semper tamen inter ipſas expediendas, preferri debent cauſæ carceratorum, Eccleſiarum, Viduarum, Pupillorum, Orphanorum, pauperum, & miſerabilium perſonarum. Quæ quidem conſtitutiones, & Pragmaticæ hodie, non obſeruantur, propter multitudinem cauſarum, quæ coram Iudicibus ordinarijs ventillantur, vid. Afflict. *in d. conſtit. vniuerſos n. 11.*

PRAXIS PROCESSVS.

---

7 Citatio verò ad ſententiam ſolet in quibuſdam Curijs concipi infraſcripto, vel ſimili modo, videl.

Forma Citationis ad Sententiam.

Ponitur Titulus Dignitatis, ſiue, etc.

Vni ex ſeruientibus noſtra, vel quarumuis Curiarum; &c.

&c. committimus, & mandamus quatenus visis, & receptis præsentibus ad omnem instantiam Domini Promotoris Fiscalis Curia N. fiat, &c. citet moneat & requirat N. de N. & N. N. Auctorem, & Reum conuentum respectiuè in causa inter ipsos in hac nostra Curia vertente, occasione de qua in actis, &c. quatenus intra dies tot precisè, & peremptoriè, &c. legitimè comparrant, & comparere habeant, & debeant curam Nobis, & nostra Curia ad audiendam tenorem diffinitiuè sententia per nos proferendæ in causa in eadem Curia in prima instantia vertente inter dictum N. de N. Auctorem ex vna, & dictum N. de N. Reum conuentum ex altera, de & super petitione, &c. & alias, vt in actis, &c. aliàs, &c. citet, & referat, &c. Quoniam, &c. Datum &c.

8 Exequuta prædicta citatione, et facta relatione, si Iudex habuerit aliquam difficultatem, potest facere hoc, vel simile decretum, vt sequitur, videl.

Decretum Monitionis ad audiendam voluntatem, et si commodè, sententiam.

Qui, &c. In causa N. cum N. occasione, &c. monuit ambas partes ad audiendum voluntatem, & si commodo, sententiam, omni modo, &c.

9 Solet aliquando euenire, quod Pars opponat in termino aliquid releuans, quod indiget discussione, ideo Iudex, ne interim labatur terminus peremptoriè præfixus, ad hoc vt maturius deliberare possit quid agere debeat pro iustitia, potest habere terminum pro seruato; ad exemplum Romanæ Curię in qua passim exercetur talis praxis. At in Vrbe non fit Decretum, sed tantum oretenus conceditur ista dilatio, quę quidem durat decem diebus a die reproductionis citationis computandis; et tunc durante dicto termino potest absque noua citatione expedire causam ad libitum quo elapso circumducitur, et est necesse nouam facere citationem, vt habetur in *constit. 85. Pij IV.* quæ incipit *Cum ab ipso vers. Idem Iudices in antiqu. impress. & Paul. V. in Reformat. Tribun. Vrb. constit. 71.* incip. *Vniuersi agri. vers. Iudices quicumque.* In quibus autem casibus locum habeat, et in quibus non vid. Ridolphin. *in Prax. p. 1. cap. 8. à num. 26. cum plur. seqq.*

10 Et seruatur in Praxi, quod si Iudex, aut pars voluerit iterum citare aduersarium ad videndum aperiri terminum pro seruato habitum, vtique poterit. Et tunc potest facere sententiam in termino dictæ citationis, sin minus in prima citatione apposito, scilicet sub die, pro quo cadebat citatio. Rot. *post Fenzon. ad stat. Vrb. decis. 161. in prin.*

In alijs verò Curijs solet terminus haberi pro seruato, mediante decreto, quod fieri potest infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Decretum Termini pro seruato, habiti.

Qui, &c. In causa N. de N. cum N. de N. occasione, sit in actis, &c. iustis ex causis animum mouentibus, terminum habuit pro seruato præsentibus N. N. & N. testibus, &c. omni modo, &c.

11 Quando verò est aperiendus terminus prædictus, fit citatio ad videndum aperiri, vt supra, & fit sequens.

Decretum aperitionis termini pro seruato habiti.

Qui, &c. In causa N. cum N. occasione, &c. aperiendo terminum pro seruato habitum sub die.., dixit fore & esse pronunciandam diffinitiuam sententiam, prout, &c. omni modo, &c.

Et tunc feratur sententia vt infra *subsect. seq.*

12 In Romana autem Curia coram Illustrissimo Domino A. C. eiusque Tribunali seruatur, vt fiat citatio, vt sequitur videlicet.

Forma Citationis ad sententiam, quæ fit in Curia Illustriss. D. A. C.

A. C. N.

Citetur N. de N. ex aduerso principalis ad videndum reiterari omnes, & singulos terminos substantiales, malè forsitan, aliàs, & inculcatè tentos, in vim quarumcumque facultatum, absolui instantem à censuris ad effectum, &c. deferri iuramentum in supplementum plenæ probationis, quatenus opus sit concludendum; concludique videndum in causa, & ad audiendum sententiam diffinitiuam in forma ad primam diem: Instante N. de N. principali, siuè, &c.

N. de N. Notarius, &c.

Sequitur Decretum.

Relatione facta comparuit N. de N. & petijt, & obtinuit, vt supra, &c. admisit ad reiterationem terminorum, qui reiterauit in forma, &c. deferri iuramentum, &c. qui tactis iurauit, &c. & concludi, & sententiari, prout in cedula, quam Reuerendiss. D. Locumtenens legit, subscripsit, & mihi consignauit, tenoris, &c. super quibus, &c. præsentibus socijs testibus, &c. non solum, vt supra, sed omni alio meliori modo, &c.

Sequitur Cedula sententiæ secundum eumdem stylum de qua *in sequenti Sect. 3. Subsect. 1. num. 104.*

SECTIO III.

De ordinatorijs Processus à Sententia vsque ad eius exequutionem inclusiuè,

Iuxta ordinem vsque modo supra obseruatum, subiungenda venit hoc loco.

SVBSECTIO PRIMA.

DE SENTENTIA.

SVMMARIVM.

1 *Sententia continere debet, vel condemnationem; vel absolutionem.*
2 *Sententia est de actis?*
3 *Sententia quid sit?*
Verba æquipollentia condemnationi, vel absolutioni, quę.
4 *Sententia ferenda est super toto, non super parte tantum.*
5 *Casus, in quibus sententia lata super tantum, valeret.*
6 *Sententia lata per capita distincta valere potest, quoad vnum, & non quoad aliud.*
7 *Sententia dicitur a sentiendo.*
8 *Sententia triplex est, diffinitiua, interlocutoria, & mixta.*
9 *Sententia Interlocutoria, quæ sit?*
10 *Sententia mixta, quæ?*
11 *Præceptum est species sententiæ.*
12 *A præcepto non datur appellatio.*
13 *Mulcta est etiam species sententiæ.*
14 *Mulcta differt à pœna, & quomodo.*
15 *Differentiæ plures inter sententiam diffinitiuam, et interlocutoriam.*
Diffinitiua imponit finem negotio principali; interlocutoria secus.
Diffinitiua super crimine infamat; interlocutoria secus.
In dubio appellatione sententiæ, venit diffinitiua tantum.
A diffinitiua appellatur, ab interlocutoria non.
Diffinitiua reuocari non potest; sed interlocutoria sic.
Diffinitiua iustificari potest in secunda instantia; interlocutoria non.
Diffinitiua non valeret, sine citatione; interlocutoria sic.
Diffinitiua ferri debet inscriptis; interlocutoria non.
A diffinitiua appellatur viua voce; ab interlocutoria secus.
Diffinitiua durat perpetuò; interlocutoria non.
Diffinitiua requirit ordinem iudiciarium; interlocutoria non.
Diffinitiua corrigi non potest; interlocutoria sic.
Diffinitiua producit actionem in factum; interlocutoria non.

1 Absoluimus iam in superioribus duas partes Iudicij, sub ordinis iudiciarij dubijs sectionibus comprehensas, primam scilicet quæ incepit à porrectione libelli vsq; ad litis contestationem exclusiuè, & secundam, quæ initium sumpsit à litis contestatione vsque ad sententiam exclusiuè. In præsentis se offert tertia, & vltima pars, absoluenda, in qua agemus de sententia, per quam imponitur finis liti, seu causæ: nam formato processu, & expletis omnibus actis, quæ ad telam iudiciariam necessaria sunt, de quibus supra dictum est, necesse est ad finem ipsius causæ deuenire per sententiam diffiniti uam, quæ continere debet, vel condemnationem vel absolutionem, *cap. illa de accusat.* vbi Glos. vlt. vel aliquid æquipollens *ut habetur in cap. in his, de verbor. signific. ac. & l. 1. ff. de re iudic.* alias est ipso iure nulla, & non dicere ut sententia, si non contineret condemnationem, vel absolutionem *l. prolat. C. de sentent. & d. l. 1. ff. de re iud. & c. is, qui appellat. §. diffinitiua 2. quæst. 6. & cap. cit. illa de accus.*

2 Quæ quidem sententia est de actis, & inter illa connumeratur, *cap. cum etiam de re iud. cat. in 6.* & notatur per Ioan. Andr. *in addition. ad Speculator. in libr. 2. tit. de sententia in princip. ver. Definitiuamus*, vbi ponit argumenta pro, & contra, & illis respondet.

Pro cuius materiæ pleniori notitia plura à Nobis de more notanda erunt. Primò, quid sit sententia, & vnde dicatur. Secundò, quotuplex sit. Tertiò, quæ sint eius requisita. Quartò, à quo ferenda. Quintò, quo tempore. Sextò, qualiter. Septimò, quis sit eius effectus. Octauò, quando, & quomodo infirmetur.

3 *Quoad primum* notandum est, quod sententia est Iudicialis diffinitio controuersiæ finem imponens condemnationem, vel absolutionem continens, vt colligitur ex *d. l. 1. ff. de re iudic. & l. prolat. C. de sent. & interloc.* Specul. *loc. cit. §. 1.* & Abb. *in rubr. de re iudic. n. 4.*

Dicitur *iudicialis diffinitio*, quia Iudex per sententiam determinat causam coram eo agitatam. Dicitur *controuersiæ finem imponens*, quia quando ab ea non appellatur ad superiorem, ponitur per eam finis liti, iuxta traditata *in l. quoad consultationem de sent. & re iudic. & in Authen. Hodie C. de appell.*

Dicitur *condemnationem, vel absolutionem continens*, quia si iudex in sententia non condemnaret, vel absolueret expressè, vel per verba æquipollentia, *vt in d. l. 1. ff. de re iudic. & in d. cap. his de verb. sign.* & notatur per Marant. *in Spec. aur. part. 6. vlt. partis vers. actum fertur sententia num. 122.* sententia non valeret.

Quæ autem sint verba æquipollentia, quæ denotent condemnationem vel absolutionem, latè tradit Vant. *in tract. de nullit. in rubr. de nullit. process. num. 9.* post Alex. *in d. l. 1. col. 2. in fin. ff. de re iudic.* Vnde si iudex diceret in sententia, Titium debitorem esse Sempronij in centum, videretur illum condemnare ad soluendum Sempronium centum, secundum Glos. *in l. diuus proferre § si plures ff. de recept. arbitr.*

4 Debet autem Iudex in sententia condemnare, vel absoluere super toto, non super parte, alias non valet *l. in hoc iudicio ff. fam. erc. hereditat. l. etiam §. 1. ff. de minor. & l. 1. &* ibi DD. *C. si aduersus rem iudic.* Abb. *in cap. cum inter num. 13. de re iudic.* vbi etiam Felin. *n. 6.* Rot. *dec. 314. nu. 2. p. 3. rec. & dec. 427 nume. 2. & seq. p. ar. 2. recent.*

5 Sunt tamen multi casus, in quibus valet sententia, etiam si non sit prolata super toto, sed super parte. Quorum.

Primus est, quando petitio fuit facta per capitula separata. Abb. *d. n. 13. vers. ego capiendo*, & Felin. *d. nu. 6. vers. fallit primò* Rot. *loc. cit.* & Durand. *regul. 91. in prima fallent. lib. 2.*

Secundus casus est, quando plures simul conueniuntur; nã tunc potest sententia proferri respectu vnius, respectu verò alterius differri, *l. ideirco in ppinq.* vbi Bartol. & Alij *ff. de re iudic.* Felin. *in d. c. cum inter num. 10. de re iudic.* Rot. *d. decis. 313. nu. 2. par. 3. recent.* Gregor. *decis. 488 num. 7.* Et in tali casu prolata contra plures potest valere, quoad vnum, & non quoad alium. Felin. *vbi sup. d. num. 10. vers. nec est nouum.* Quia tunc tot sunt capita, quot personæ Castrens. *in l. non ideirco, C. de iudic. n. 2. Rot. 5. 1. nu. 13. p. 1. recent.*

Tertius est, quando ab vno petuntur plures summæ ex diuersis causis, Felin. *loc. cit. n. 8.* Rot. *d. dec. 313. num. 2. p. 3. rec.* quia tunc tot sunt capitula, quot sunt summæ. Aretin. *in l. certi condictio §. quoniam n. 22. vers. aut sunt diuersæ ff. si cert. petat.*

6 Hinc fit, quod sententia lata per capita distincta potest esse valida, quoad vnum, & non quoad aliud. Rota *decis. 53. num. 18. p. 2. diuers.* Duran. *decis. 133. num 3.* nam tot censetur sententiæ, quot sunt capita, & summæ. Gregor. *dec. 152. num. 2* Duran. *ibid. num. 4.*

Quartus casus est, quando rationabilis, & vrgens causa interuenit, nam tunc a regula ordinaria recedi potest, Rot. *dec. 427. n. 4. p. 2. recent.*

Quintus est, quando agitur de accessorijs, vt sunt fructus vel expensæ, quia si in his fuit omissa condenatio, censetur tacitè facta absolutio. Felin. *in d. cap. cum inter n. 15. de re iudic.* Magon. *de Lucen. 65. n. 18.* & Duran. *d. regul. 91. n. 7. l. 2.* vbi alios casus enumerat, in quibus regula supra firmata fallit, & idem facit Feltn. *in d. c. cum inter à n. 6. cum seqq.* ideo ad ipsos recurrendum erit, quando casus occurret.

7 Circa secundam partem primò notabilis, vnde scilicet dicatur sententia, est obseruandum, quod dicitur à sentiendo, quia Iudex pronunciat, secundum illud, quod sentit. *l. sicuti. §. ad quæratur ff. si ser. vend.* & notat Marant. *loc. prec. numer. 2.* & Alij.

8 *Quoad secundum*, notandum est, quod sententia communiter triplex est, diffinitiua scilicet, interlocutoria, & mixta. Butr. *consil. 6. n. 1. & seqq* Guid. Pap. *dec. 11. & 12. n. 6.* & quidem diffinitiua est illa, de qua supradictum est *n. 3.*

Interlocutoria est illa, quæ fertur super aliquo incidente, vel emergente inter principium, & finem causæ, & non terminat negotium principale, vt in *cap. significauerunt 1. & cap. fin. de offic. deleg. cap. significantes de testib.* Glos. *in Clement. ad compescendas, in ver. definitiua de sequestr. possess. & fruct.* Butr. *vbi sup. vers. ad propositam.* Guid. Pap. *dec. 11.* Coccin. *dec. 407. num. 1.*

10 Sententia tandem mixta, dicitur illa, quæ participat de definitiua, & de interlocutoria & sic habet vim vtriusque Butr. *loc. cit. num. 4.* Guid. Pap. *dec. 12. nu. 6.* Hinc fit, quod mixta dicatur interlocutoria, quæ parit damnum irreparabile per diffinitiuam, Coccin. *vbi sup. num. 2.* ideo ab ea datur appellatio, sicut à diffinitiua.

11 Alij verò aliter diuidunt, vt facit Speculator. *loc. cit. §. 2. in princ.* inquiens, sententiæ species esse quatuor, definitiuam, scilicet, interloquutoriam, præceptum, & mulctam; declarans verò omnes quatuor, duas primas definit, vt supra; præceptum verò dicit, quod sit tertia sententiæ species, prout quando quis conuenitur ab alio in Iudicio, absque libello, vel aliquam obligationem, & ipse conuentus confitetur de plano, nunc Iudex præcipere, & pronunciare debet, quod certo tempore soluat, & illa pronunciatio non dicetur sententia, sed præceptum, quia in eo non est seruatus ordo iudiciarius, alias si proferretur sententia, non valeret. *cap. et. dicto §. quid appell § definitiua 2. q. 6. & c. 1. dudum 2. de elect.*

12 Et à tali præcepto non datur appellatio, nisi probaretur per errorem confessum fuisse, *ad text. in cap. romana § fin. antem de appellat. in 6.* Speculat. *de appell. §. 1. numer. 3.* Quod potest fieri cum pœna, nisi intra tot dies soluat. Ioan. Andr. & Host. *in cap. Raynaldus in princ. de testam.* & Spec. *de sent. d. §. 2. num. 5.*

13 Mulcta verò, inquit idem Specul. quod sit quarta species sententiæ, prout quando iudex ob euidentem litigantis contumaciam ipsum pecuniariter, mulctat, & punit. *vt tot. tit. C. de mod. mulct. & l. 2. ff si quis infuss. non obtemper.*

14 Differt autem mulcta à pœna, nam mulcta infligitur alicui in pecunia, *vt in l. tot in fin. C. de mod. mulct.* pœna verò infligitur in corpore, *vt in l. quicumque C. de seru. fugit. & l fin. de pœn. & l. fin. ff. de in ius voc.*

15 Quid autem sit de speciebus sententiæ, vnum est valde notandum, quod scilicet differentiæ sint plures inter sententiam diffinitiuam, & interlocutoriam.

Quorum Prima est, quod per diffinitiuam imponitur finis negotio principali per condemnationem, vel absolutionem, vt supra dictum est; sed per interlocutoriam definitur solum aliquod incidens, vel emergens, non negotium principale, vt etiam diximus.

Secunda differentia est, nam condemnatus per diffinitiuam de aliquo crimine efficitur infamis, *lib. 1. §. qui in iudicio ff. de his qui not. infamia. ff. de public. iudic.* & de iure Regni est *constitutio incip. Cordi Nobis*: Secus per interlocutoriam, Alexand. *in l. sæpe, columna 20. in princ. ff. de re iudic.*

Tertia est, quia regulariter appellatione sententiæ in dubio venit

venit diffinitiua, non interlocutoria. Alex. & Felin apud Marant. *ubi sup. num.* 5.

Quarta est, quod a diffinitiua datur appellatio, & per eam suspenditur exequutio, sed ab interlocutoria de iure ciuili non appellatur *ut l. 2. ff. de appellat. recip.* & si appelletur, secundum ius Canonicum, non suspenditur exequutio, ante inhibitionem *cap. non solum de appella. in* 6. Marant *in specul. q. 6. act. 2. princ. vers. et quandoq; appellatur n.* 172.

Quinta differentia est, quod diffinitiua non potest per Iudicem illam proferentem reuocari, quia functus est officio suo, *l. postquam ff. de re iudic.* sed interlocutoria potest reuocari quandocumque ab eodem, ante diffinitiuam, *cap. cum cessante de appellat.* & Glos. *in cap. fin. eod. tit. in 6. l. quod iussit* vbi DD. *ff. de re iud.*

Sexta est, quod diffinitiua, vel habens vim diffinitiuæ in gradu appellationis potest iustificari ex nouiter deductis, Glos. *in clement. appel. verb. nec processus.* vbi DD. *de appell.* Scaccia. *de appell. q. 3. art. 1. n. 1. et q. 11. nu. 24.* Vetal. *dec. 114. et 115. p. 3.* interlocutoria verò non *DD. cit.*

Septima est, quod diffinitiua ferri non potest, nisi parte citata, alias non valet, vt per Innoc. *in cap. dudum 2. de elect. et dix. sup.* Sed in interlocutoria secus Glos. *in l. nec quidquam §. vbi decretum ff. de offic. proc. et in l. eadem proferre in princ. ff. de arbitr. et in l. recusare ff. ad Trebel.*

Octaua est, quod diffinitiua ferre debet in scriptis, alias non valeret. *l. fin. C. de sent. ex breuil. recit.* vbi Bart. & Alijs, & dicem inferius, & de iure Regni *est constit. incip. Ab omnibus*, sed interlocutoria valet sine scriptura. Glos. *in cap. quoniam contra nor. interlocutiones de probation.* Specul. *de sentent. § 8. nu. 12. et 14.*

Nona differentia est, quod à diffinitiua potest appelari statim viua voce, vel postea infra decem dies in scriptis, absque expressione grauaminis, *lib. 1. §. libelli, ff. de appellat.* vbi Bart. & Imol. Marant. *dict. act. 2. vers. et quandoque appellatur num. 136. cum seqq.* Ab interlocutoria verò non appellatur, nisi in scriptis cum expressione grauaminis alias non valeret appellatio *cap. Cordi nobis de appell. in 6.* Bart. *in l. 4 ff. de appell. rec.* Marant. *loc. cit. num.* 153.

Decima differentia est, quod condemnatio pœnalis facta per diffinitiuam durat perpetuò, sed per interlocutoriam non durat, nisi durante officio iudicis interloquentes. Felin. *in c. ex litteris col. 10. vers. cæterum de const. et per l. fin. ff. de pœn.*

Vndecima est, quod diffinitiua requirit ordinem iudiciarium, *vt in l. prolatam, C. de sentent. et in l. ... et 2. C. de sent. ex breuil. recit.* sed interlocutoria non Angel. *cons. 114. et seq.*

Duodecima est, quod diffinitiua non potest corrigi per iudicem, qui illam protulit, neq; minui, vel augeri interlocutoria verò secus. Alex. *cons. 119. col. 1. vers. non obstat, vol. 3.* Alex. & DD. *in l. Paulus 1. ff. de re iudic.* Potest tamen eadem die, qua protulit, supplere. Specul. *de sent. §. 5. nu.* 10. vbi latè Ioann. Andr. & dicem *infr. sect. seq. nu.* 47.

Decima tertia differentia est, quod diffinitiua producit actionem in factum. *l. miles. § iudicatati* & ibi Alex. & Alij *ff. de re iudic.* Sed interlocutoria non habens vim diffinitiuæ, nullam producit actionem, Alex. *in l. 1. §. fin. column. 1. ff. si quis ius dicen. non obtemper.*

16 Sed quæritur quandonam sententia interlocutoria habeat vim diffinitiuæ?

Respondetur in pluribus hoc verificari.

Et primò, quandocumque agitur de præiudicio negotij principalis, quod per diffinitiuam reparari non potest, regulariter dicitur habere vim diffinitiuæ. *l. 2. ff. de appell. recip.* Bartol. *in l. Titia ff. de accus.* Card. Tusch. *lit. 5. conclus. 112. nu.* 14. Guid. Pap. *dec. 13. nu. 2.* Et sic appellari potest, Scac. *de appellat. libr. 3. cap. 1. q. 17. lim. ... membr. 7. n. 29. et 40* quæ autem inferant damnum irreparabile *dicem infr. n.* 20.

Secundò sententia mixta habet vim diffinitiuæ. Butr. *d. cons. 6. n. 4.* Guid. Pap. *d. dec. 12. n. 6* Corsetr. *dec. 407 nu. 2.* vbi ait, quod ab ea datur appellatio, sicut a diffinitiua.

Tertiò, omnis interlocutoria, quæ non expectat aliam sententiam post se, habet vim diffinitiuæ quia imponit finem instantiæ, vt diffinitiua Bart. *in l. quod iussit ff. de re iudic.* Abb. & Alij *in cap. cum cessante de appell.* Scaccia *de appellat. d. l. 4. c. 2. q. 17. lim. 47. memb. 1.*

Quartò, dicitur habere vim diffinitiuæ interlocutoria, per quam finitur officium Iudicis, Bart. *in d. l. quod iussit*, vt est, quando Iudex pronunciat, se esse incompetentem, Scaccia *de appell. loc. infr. citand.*

Quintò, quando diffinitur aliquis articulus substantialis causæ principalis. Glos. 1. *in Clement. fin. in fin. de appellation.* & *in Clement. 1. de caus. possess. & prop.* Bald. *in l. 1. C. quand. prouocar. non est necess.*

Sextò, quando interlocutoria continet aliquid dandum, vel faciendum, dicitur etiam habere vim diffinitiuæ. Bart. *in l. nec quidquam. §. vbi decretum in princip. ff. de offic. proc.*

Septimò, sententia interlocutoria lata super reuocatione attentatorum, dicitur habere vim diffinitiuæ, & sic aliæ sequentes de quibus latè per Scacciam *de appellat. l. 3. ca. 2. qu. 17. limit. 47. memb. 1. à n. 172. vsque ad n. 215.* vbi DD. allegat, & fusissimè declarat.

Octauò, pronuncia super iuramento per Actorem Reo dando, vel referendo

Nono, interlocutoria, per quam quis mulctatur.

Decimo, sententia declarans hæreditatem non fuisse aditam, stantibus probationibus, reseruato iure latius probandi.

Vndecimo, quādo pronunciatur non posse tertiò appellari.

Duodecimo, pronunciatio super desertione appellationis, hoc est quando appellatio fit deserta.

Decimotertio, Præceptum factum a iudice, vt confessus, vel conuictus soluat

Decimoquarto, Absolutoria cum clausula; *Rebus sic stantibus*.

Decimoquinto, Pronuncia de non procedendo ad vlteriora ob exceptionem peremptoriam.

Decimosexto interlocutoria super exequutione instrumēti.

Decimoseptimo Pronuncia, quod contumax habeatur pro confesso, & conuicto.

Decimo octauo, Sententia, quæ admittit ad cessionem bonorum.

Decimo nonò, sententia, quod causa sit, vel non sit compromittenda.

Vigesimo, Pronuncia, quod res possit, vel non possit alienari, seu quod minor sit restituendus in integrum.

Vigesimo primo, sententia conseruationis indemnitatis.

Vigesimo secundo, Explanatio puncti facta à Iudice pro transmissione causæ ad consilium sapientis.

Vigesimo tertio, Secundum decretum immissionis in possessionem.

Vigessimo quarto, Absolutoria ab obseruatione Iudicij.

Vigesimo quinto, Pronuncia continens minorem ætatem esse probatam, vel non, in causa restitutionis in integrum.

17 Et est hic aduertendum, quod regulariter ab interloquutoria, quæ habet vim diffinitiuæ, datur appellatio. Concil. Trident. *session 24. de reformat. cap* 20. Regul. Cancellar. 37. *de non appellan ante defin.* Rot *decis. 79. numer ... part. 3. rec.* Scacc. *de appellation. d. quæstion. 17. limitat. 47. membr. 1. numer.* 171. Vestr. *in Prax. lib. 7. cap. 3. nu.* 4. Marant. *in specul. in 4. p. iuxta partes princ. act. 2. nu.* 140.

18 Aduertendū est secundo, quod interloquutoria, dicitur omne decretum (strictè sumptum) quod interponitur per iudicem à principio causæ, vsque ad sententiam diffinitiuā *text. in l. qualem in fin. ff. de arbitr.* Glos. *in 6. si quis ante in Auth. de hæredib. & falcid.* Philip. *in capit. cum cessante col. antepenult. vers. 15. de appellat.* & de iure Regni *est const. ... incip. Dubitationem.*

19 Dixi supra, quando regulariter ab interloquutoria vim diffinitiuæ habente, datur appellatio, quia alias de iure ciuili ab interloquutoria, quæ vim diffinitiuæ non habeat, non datur appellatio, *vt in l. 2. ff. de appell. recipien.* Dec. *in cap. vt debetur num. 14. de appell.* Scacc. *vbi sup. n. ...* Grauat. ad Vestr. *in Prax. d. libr. 3. c. 10. n. 6 et Nos dix. sup. n. 15. differ. 2.*

Vbi erit notandum, quod licet hæc conclusio olim limitanda veniebat de Iure Canonico, per quod permittebatur appellare, *vt in cap. cordi de appellat. in sexto*, sed appellatio exequutionem non suspendebat, nisi post Iudicis inhibitionem, *vt in c. non solum eod. tit. & lib.* Hodie tamen, etiam attento Iure Canonico, non potest ab interloquutoria appellari, nisi habeat vim diffinitiuæ, quia per Concilium Trident. *d. session. 24. de reformat. cap. 20. & per dict. regul. Cancell. 27. de non appellan. ant. defin.* videtur correctum ius antiquum, vid. Scacci. *loc. cit. nu. 79. & qu. 17. lim. 6. memb. 3. num.* 18.

20 Est etiam notandum, quod licet, *vt dix. supr. num. 16.* detur appellatio ab interlocutoria, quæ infert damnum, quod

per

per definitiuam reparari non potest; hoc tamen procedi, etiã si damnum, seù grauamen sit pro parte reparabile, quamuis non in totum, vel etiam possit reparari, sed cum difficultate. Scacc. *de appellat. & limit. 6. membr. 8. n. 2. vers. confirmatur, et n. 2. et seqq. et d. limit. 47. membr. 1. n. 86.*

Sed quæritur, quæ sint interloquutoriæ, ex quibus infertur grauamen, seù damnum irreparabile.

Respondetur plures esse, ac pluribus in casibus hoc euenire posse.

Primo Prouincia de respondendo, vel non respondendo libello; Vel de procedendo, aut non procedendo super eo; non obstantibus oppositis ab aduersario.

Secundò, pronuncia iniusta de procedendo ad vlteriora, siue reijciat exceptiones dilatorias, oppositas, vt iudicis incompetentiæ, legitimationis procuratoris, vel tutoris; siuè reijciat peremptorias, vt præscriptionis claræ & liquidæ, aut aliam similem, quæ in vim dilatoriæ opponi potest; siuè reiectio sit expressa, siuè tacita: siuè seruet exceptiones oppositas in fine litis: siuè non: Et Ratio est, quia peremptoria repellens à limine Iudicij potest opponi, & probari, etiam ante litem contestatam, Castrens. *cons. 166. incip. visis actis num. 1. in fin. vers. nec primi Iudicis l. 2.*

Tertiò, concessio dilationis Reo, tempus instantiæ excedenis.

Quartò, denegatio copiæ.

Quintò, admissio tertij non docentis de Iure suo ad impediendam executionem.

Sextò, non admissio exceptionis litis pendentiæ, seù præuentionis.

Septimò, pronuncia super non admissione Procuratoris, Tutoris, vel alterius comparentis.

Octauò, pronuncia super competentia, vel incompetentia Iudicis.

Nonò, pronuncia continens deferendum esse appellationi; seù continens reiectionem illius, à qua potest incontinenti appellari.

Decimò, pronuncia continens, ob exceptionem oppositam, non esse procedendum ad vlteriora. Vel pronuncia reuocatoria alterius de non procedendo, quæ mandat procedi.

Vndecimò, pronuncia articulos esse, vel non esse admittendos. Vel admissio, aut reiectio tacita, dummodò sit grauamen Iudicis admittendo non admittendos, & impertinentes; vel è contra admittendo admittendos, & pertinentes.

Duodecimò, pronuncia continens comparationem litterarum faciendam, vel non.

Decimotertiò, decretum de torquendo.

Decimoquartò, decretum capturæ.

Decimoquintò, pronuncia continens, appellationem non esse admittendam, seù reiectio appellationis.

Decimosextò, quælibet interlocutoria lata post definitiuam; vt de omnibus latissimè agitur per Scacciam *de appellation. l. 3. c. 2. q. 17. limit. 47. membr. 1. à num. 9. vsque ad num.* 168. Quæ autem requirantur in appellatione ab interloquutoria dicemus. *infr. subsect. seq. n. 89.*

21 *Quoad tertium principale*, notandum est; quod plura sunt requisita, & conditiones, quas debet continere sententia ad hoc vt valida sit, si de diffinitiua loquamur; prout tradit Abb. *in suo tract. qui inscribitur ordo Iudiciarius*, vbi ad sex capita reducit, prout Specul. *de sentent. §. 3 n. 16.*

Primò, continere debet nomen Iudicis, eiusque qualitates, puta an sit ordinarius, vel delegatus.

Secundò, nomina litigantium.

Tertiò, tenorem petitionis in Iudicio porrectæ, super qua fundatum est iudicium. Verum hæc conditio hodie in practica non procedit, vt inferatur in sententia tenor petitionis; sed sufficit inferere eius substantiam, etiam per æquipollens. *cap. in his de verb. signif.*

Quartò, continere debet substantialia processus, et causæ, vnde inoleuit practica, quod Iudex dicat in sententia: *visis libello, visa litis contestatione, iuramento calumniæ, testium depositionibus, & alijs id genus, merita, sin substantiam cuius respectiuibus visisque videndis, &c.*

Quintò, quod fiat mentio in sententia, an partes fuerint præsentes, vel per contumaciam absentes, et ob id dicitur etiam. *visa citatione ad sententiam, &c.* vel quando publicatur, notatur per Notarium talis qualitas.

Sextò, debet continere condemnationem, vel absolutionem, vel aliquid æquipollens, vt supra dictum est.

22 *Quoad quartum*, notandum est, quod sententia ferenda est ab ipsomet iudice de iure; vnde non debent alteri committere, vt illam legat, alias esset ipso iure nulla *vt probatur l. 1. 2. & fin. C. de sent. ex breuil. recit. l. diem in princ. l. non distinguemus § quæsitum vers. quod si hoc modo ff. de arbitrar.* nisi Iudex esset Persona Illustris, *vt in §. sancimus igitur collat. 5. vers. necogatur Authent. vt ab illustr. & qui sub eum deg.* Vel nisi esset Episcopus, nam tunc potest alteri committere, vt sententiam legat. *cap. fin de sent. & re iudicat. in 6.* vbi Glos. & DD. Specular. *de sentent. §. 5. in princ.* Felin. *in c. super q. in princ. de offic. deleg.* Hoc idem probatur etiam de iure Regni *per constitut. ab omnibus*, vbi Afflict. *in princ.*

Sed tamen hodie de consuetudine practicatur, vt sententiæ legantur a Notario, præsente Iudice, atque mandante legi; quæ cum sit generalis, potest derogare iuri positiuo, vt inquit Gemin. *in d. c. fin. col. 2. vers. in su glos. ibi Italiæ, &c. de sent. & re iudic. in 6.* Archid. *in c. Illum tit. 2. q. 1.* Bald. & Salicet. *in l. hac consultissima C. qui test. fac. poss.*

23 Et si erunt plures Iudices, omnes simul debent sententiare, alias non valeret sententia vnius. *c. et. qui appellat. §. diffinitiua vers. si pater 2. qu. 6. l. item si vnus § sin cum l. seq. ff. de recept. arbitr.* nisi aliquis eorum sit absens, quia tunc valeret sententia aliorum præsentium, *C. prudentiam §. adijcimus & c. causam de offic. deleg. & l. duo ex tribus ff. de re iudic.* vel nisi vnus de mandato aliorum pronunciet, *cap. in Genesi de electiom.* vel nisi si vnus legat sententiam præsentibus aliis, sed per verba numeri pluralis; *vt in d. cap. pen. de sententia & re iudicat. in 6.*

Sed quæritur, an quando sunt plures Iudices, qui eamdem causam decidere debent, possit vnus ex illis contra proprium sensum & votum sententiam ferre, iuxta sententiam alterius collegæ?

Respondetur cum distinctione, iuxta sententiam P. Bardi. *de conscientia disput. 4. c. 28. n. 2.* Aut enim quæritur, an sequi possit opinionem sui collegæ, ob eius auctoritatem, deponendo tunc propriam sententiam, & iudicando veriorem opinionem sui collegæ per rationes extrinsecas, videlicet per illius auctoritatem. Et respondetur affirmatiuè, si deposita propria opinione existimet illam collegæ probabilem, & veram in Praxi; quia forte est doctior illo suus collega. Aut verò quæritur, an Iudex retinendo proprium sensum, possit contra illum sententiam ferre, sequendo opinionem alterius collegæ, & nò relinquendo propriam opinionem; sed putando licitum sibi esse adhærere dictis alterius Iudicis? Et respondetur negatiuè; quia illicitum est ei, sententiam iuridicam proferre contra proprium sensum, seù opinionem, si illam non deponat, sequendo alterius collegæ votum. Sequitur etiam P. Bard. *vbi sup.* Pater Iacobus Ragius *de regimine Regularium tract. 2. tract. 6. dub. 144. n. 3.* & Dian. *p. 1. tr. 2. resol. 60. in princ.*

24 Debet insuper ferri sententia a suo Iudice competente, alias si non habeat iurisdictionem super personis litigantibus de aliqua re, est nulla ipso iure, tamquam lata a Iudice incompetenti. *c. in primis 2. q. 1. c. in clericorum 11. q. 1. c. nisi cleri de iudic. c. a. ad audientiam nostram de consuet. l. fin. & tot. tit. C. si à non comp iud. l. factum ff. de reg. iur. & l. 3. ff. de offic.* Imò neque si post prolationem ratificetur a Principe, valeret. per *l. 1. q. 2. & l. 2. C. de iur. fisc. l. 10.* sed si iurisdictionem habet super re, de qua sententiam profert, si lis fuit contestata coram eo, valeret eius sententia, non obstante quod ante litis contestationem eius iurisdictio potuisset per exceptionem declinari. *c. inter monasterium de re iudic. & l. pen. C. de except.*

25 *Quod quintum*, notandum est, quod sententia ferri debet in die iuridico, non feriato, alias non valeret. *cap. fin. de fer. c. 1. & per totum 15. q. 4. l. fin. C. de fer. l. 1. & l. vt propensi. ln 1. C. quom. & quand. Iud. l. si feriatis ff. de fer. & in collat. 6. § si debeant Authent. de iudic.*

Item debet ferri de die, non de nocte *c. consuluit de offic. deleg.* vbi Abb. & Felin. Glos. & DD. *in l. more romano ff. de fer.* Corn. *cons. 54. col. pen. vol. 2.*

26 Præmisso tamen ordine iudiciario in causis ordinarijs, vt supra aliàs diximus & prius causæ meritis diligenter inuestigatis. *c. si quis §. his ita. et §. incert as. et c. nullum, et ca. iudicantem 30. q. 5. et tot. tit. Decretal. Vt lite non contest.* alioquin ordinario iudiciario non seruato, sententia non valeret; *vt in dd.*

Iurib.

Iurib. habetur, et in c. dudum, il 2. §. licet autem de elect. & l. 2. 3. & 4. C. de sentent. ex breuil. recit.

27 Debet etiam ferri tempore congruo, ideft in die, & hora, quibus facta est citatio ad sententiam, alias si feratur ante, vel post terminum citationis, non valet sententia, tamquam lata, parte non citata, *l. aut qui aliter in princ. & l. si vicem §. fin. ff. quod vi, aut clam. et l. cum non in dic C. quand. prouoc. non est necess.* vbi Bart. & DD. & scribentes *in d. c. consuluit de offic. deleg.* nisi pars citata fuerit contumax in non comparendo in termino, quia tunc potest Iudex ferre sententiam quandocumque, sine alia citatione, quia propter contumaciam semper est in mora. Bald. *in d. l. cum non in die*.

Item tempore, quo instantia causæ adhuc durat, alias si post triennium feratur, non valet, Bart. *in l. properandum in prin. C. de iudic.* & ibi etiam Bald. *in q. 1.* Et idem dicendum de sententia lata post desertam appellationem Alex. *cons. 82. in princ. vol. 3.* Necnon de sententia arbitri lata post tempus præfixum in compromisso, nam, neque valet *l. si cum dies § si intra, et l. non distinguemus §. compromisso, et §. fin ff. de arbitr.* & Bald. *in c. quintanallis de iureiur.*

Item debet ferri tempore, quo non sit concessa dilatio, alias si pendente dilatione feratur, erit nulla, *l. sive pars C. de dilat.* Bal. *in l. pen. col. fin. C. de arbitr.*

Item ferri debet tempore, quo ambæ partes sunt præsentes, vel altera tantum absens per contumaciam *l. de vnoquoque. ff. de re iudicat.* alias si feratur, quando vtraque pars est absens, non valeret sententia Bald. *in l. 1. col. 5. vers. et pradicta facium. et vers. quæsitum fuit Cod. de his qua pen. nomin.* vbi notabiliter ait, quod si Iudex incaperit legere sententiam, & ante quam compleat, partes discenderet, sententia esset nulla vid. Gloss. *in l. properandum §. sin autem C. de iudic. in glos. 1.* Hoc tamen non haberet locum, quando iudex procederet ex officio, quia tunc valeret sententia, etiam partibus absentibus Glos. *in c. cupientes §. quod si per viginti de elect. in 6.* Angel. *in l. si liberi atem ff. de petit. hered.*

Item ferenda est tempore, quo fuit habitum consilium, si causa fuerit alicui commissa ad consilium sapi. entis; nam si feratur ante habitum consilium sententia erit nulla Bald. *in l. ex illo C. de appell.* Bart. *in l. 1. in prin. C. de rela.*

28 *Quoad sextum* notandum est, quod sententia ferenda est in primis causa per Iudicem diligenter discussa, & cognita; alias, si feretur, fine causæ cognitione, & fine processu, *iuxta tex. in cap. quoniam contra de probat et dixi paulo ante numero 26.* esset nulla *vt probatur l. prolatam C. de sent.* vbi Bart. & *in l. ex stipulatione in fin. eod. tit. & in l. causa §. causa cognita ff. de minor.* Vnde inoleuit Practica vt sententia dicatur: visio libello; visis attestationibus, instrumentis, allegationibus, viis videndis, &c. vt colligitur *ex t. licet causam de probat. c. de fid. instr. l. properandum §. 1. C. de iudic.*

29 Secundò, quantum fieri poterit, debet Iudex peritos consulere, qualiter pronuncianda sit sententia, *iuxta textum c. ad audientiam nostram de consuetud. c. de quibus 20. dist. et cap. ecle 95.* Speculator. *l. 2. tit. de requisitione consilij in princ. & in fin.* vbi Io. Andr. & Bald. *in* add. quia non debet sententiam præcipitare, *vt in c. Deus 2. q. 1. c. c. quare 5. q. 1. et c. summopere 11. qu. 3. & l. 2. C. de sent. ex breuil. recit.* Inò debet più deliberare, ante publicationem sententiæ, *ad tex. in capit ponere in princ. 50. dist.* vbi habetur, quod tempore indigemus, aliquid maturius agamus.

30 Sed quæritur hi, an Iudex in sententia ferenda teneatur sequi opinionem Doctorum probabiliorem. An verò sequi possit probabilem relicta probabiliori?

Respondetur hoc dubium esse nimis agitatum per Doctores, pariter tamen per quosdam confusè examinatum; quare, ne & ego, qui post tot Doctissimos Viros, tum Antiquos, tum Recentiores scribo, huiusmodi confusionis notam incurram, conabor breuiter illud percurrere, præmittendo singula ad eiusdem dubii resolutionem necessaria, antequam ad eius responsionem veniamus. Præmitto igitur Primo, pro maiori declaratione, quod *opinio* nihil aliud est, quam assensus intellectus ad vnam partem eius, quod controuertitur, non firmus, & certus, sed cum formidine alterius partis; secundum Theologos, vt docet Diuus Bonaventura *in 3. sentent. dist. 24. q. 24. vers. item opinio ante n. 24.* Scot. *in dist. 27. q. 1. art. 3. vers. tunc ergo* Syluest. *in verb. opinio in princ.* & secundum Iurisperitos communiter *in l. admonendi ff. de iureiur.* opinio dicitur credulitas cum aliqua leui dubitatione, medium tenens inter suspicionem, & perfectam probationem, vt tradit Bart. *ibid. nu. 22. & 23.*

Alioquin si assensus fieret cum certitudine, non esset amplius opinio, sed fides Diu. Thom. *quodlibet 3. art. 10.* Illustriss. Dominus Prosp. Fagnan. *in sua celebri repetit. c. Ne innitaris de constitut. n. 22.*

Neque esset secundus gradus probationis, (vt afferunt legistæ) sed potius perfecta sed redultas, iù perfecta probatio Bart. *vbi sup. d n. 13.* Hinc est, quod tot mido, quæ opinioni inest, passio quædam est, secundum Aristot. *in t. magn. moral. c. 33.* quæ nos facit dubios, an res ita se habeat, nec ne, *iuxta text. in l. fin. C. de condit. inde*.

31 Opinio autem alia est communis, alia communior, alia singularis, alia verò probabilis, alia probabilior.

Communis est illa, quæ licet habeat paucos Doctores, illi tamen pauci rationes vtriusque partis bene examinant, rite discutiunt, & ex professo perpendunt, ac tractant, quibus discussis & perpensis, illam vel affirmant, vel negant. Non enim dicenda est communis opinio illa, quæ habet plures Doctores numero, qui perfunctoriè, nulla discussione præmissa, instar auium, vel ouium, vnus sequitur alium; sed quæ paucos Doctores habet peritè tractantes vtriusque partis rationes. Angel. *in verb. opinio n. 1.* Syluest. *eod. verb. q. 2.* Sanch. *tom. 1. de matri. 2. disp. 44 n. 2. & in Decalog l. 1. c. 9. n. 9.* Bassæus *in Florib. Theolog. moral. verb. conscientia n. 8. §. vt opinio cognoscatur.* & D. Fagnan. *vbi sup. nu. 436.* Facit adhoc optimus textus *Exod. c. 23.* ibi *Ne sequaris turbam ad faciendum iudicium*, & est bonus textus *in c. in nostra de testib.* & melior *in l. 1. §. neq; ex multitudine Doctorum C. de veter. iur. enucleam.*

32 *Communior opinio* est illa, quam sequuntur sex, vel septem Authores classici, qui rem ex professo tractant, & examinant; non autem illa, quam sequuntur quinquaginta Doctores, rem illam, nec ex professo tractantes, nec rationes aliquas examinantes, sed sola aliorum auctoritate ducti. Alexand. *consil. 202. incip. viso Themate n. 7. l. 7.* Nauarr. *in Manual. c. 27. n. 289.* Sanchez *de matrim. tom. 1. l. 3. disp. 44. n. 1.* Paul. Comitol. *l. 5. resp. moral. q. 15* Ioann. Maior. *in prolog. 4. sent. q. 1. & 3.* Fagnan. *vbi sup. n. 437.*

33 *Singularis opinio* est quando in aliquo dubio adest auctoritas sola vnius Doctoris, quamuis doctissimi, & probi viti; ista enim non est probabilis nec in Praxi tuta, secundum DD. Sacros, & Prophanos, quos plena manu cumulat, D. Fagnan. *in repetit. pradict. c. ne innitaris num. 406. cum pluribus seqq.* vbi decem rationibus hor probat, quamuis contrarium teneat Sanchez. *in dec al. l. 1. c. 9 n 7.* vbi Al os allegat, sed Fagnani opinio intelligenda est, quando vnus Doctor perfunctoriè, & non ex professo opinionem illam examinat, nec bonis argumentis fulcire nititur; nam si id fariat, opinionem redd t probabilem, licet sit singularis vt in confesso est apud omnes, & mox diremus.

34 *Opinio Probabilis* est illa, quæ non leui fundamento nititur, sed adhæret firmis rationibus & auctoritati insignium Doctorum. Vnde ad effectum, vt opinio probabilis dici possit, quatuor considerari debent Quorum.

Primum est. Quinam sint Doctores, qui eam opinionem teneant, indocti ne, an Docti, prudentes & timoratæ conscientiæ, ac in illa materia versati, vel è contrario?

Secundum est. Quot sint, qui eam defendant, non enim sufficit vnius aut alterius Doctoris opinio quantumuis grauis; Si Alij omnes contrariam sententiam sequantur. Nisi opinio illa paucorum vel vnius firmioribus rationibus, & solidioribus fundamentis nitatur, ac firmetur.

Tertium est, Quod diligenter perpendantur argumenta vtriusque opinionis, considerando tamen ea, quæ sunt pro, quam contra illam opinionem.

Quartum est, Quod communiter reputetur non continere errorem, & ne sit antiquata ita Vasquez. *in 1 2. q. 16. art. 5. disp. 62. c. 4. n. 17. & 18.* Sayr. *in Clau. Reg. l. 1. c. 5. n. 2.* Sanchez. *d. c. 9. n. 1.* Bonac. *tom. 2. de peccatis disput. 1 1. q. 4. punct. 9. n. 1.*

35 Hinc est, quod probabilem opinionem facit non multitudo Doctorum, sed bonæ rationes, optima argumenta, & solida fundamenta; quantùs vnus Doctor illam opinionem sequatur, qui ex professo illam profitetur, & sit Peritus, ac bonæ conscientiæ, nec errorem implicet prout probabiliter tenent Angel. *in sum. verb. opinio, n. 2.* Syluest. *eod. verb. q. 1.* Valent,

lent. p. 2. disp. 2. qu. 12. punct. 4. qu. 4. Nauarr. in Man. c. 27. nu. 58. Eman. Sa. in Aphor. verb. Dubium n. 3. Sanchez. d. c. 9. n. 7. Bonacin. ib. d. n. 1. vers. quamquam ad opinionem. Filluc. tract. 21. c. 4. n. 134. & 135. & Alij. Qui sequuntur D. Thom. in Quodlibet 3. art. 10. vbi ait, posse Scholarem sequi opinionem sui Magistri in iis, quæ ad mores pertinent. Consule tamen hic D. Fagnanum, vbi proximè supr. & non pigebit.

36 *Probabilior* tandem opinio dicitur illa, quæ fortioribus fundamentis innitur ac maioribus rationibus fulcitur; quam opinio probabilis, ita Sanchez. d. c. 5. n. 4. Dicitur autem probabilior, ad differentiam minus probabilis, quæ respectu maiorum rationum, ac fortiorum argumentorum probabilioris, dicitur minus probabilis, & illa dicitur ea ratione probabilior.

37 Et nota quod differt opinio probabilior, & opinio tutior. Probabilior enim dicitur illa, quæ veritatem magis, vel minus ostensam respicit; tutior autem, quæ minus peccati periculum habet. Vnde tutior dicitur, etiam si minus probabilis sit, quæ si amplectatur, nullum adest peccati periculum. Minus autem tuta, quamuis probabilior, dicitur illa, in qua peccati periculum esse potest Azor. 2. p. l. 2. c. 18. qu. 4. Sanchez. d. l. 2. c. 9. n. 5. Bonacin. vbi sup. nu. 2. & Alij. Ideoquè dari potest casus, vt aliqua opinio sit tutior, quæ est minus probabilis; & aliquando sit probabilior, quæ minus tuta est, ver. gra. sunt plures Doctores solidis rationibus asserentes, quod quis in aliquo casu non tenetur facere eleemosynam, vel quod tenetur restituere. Sed è contra sunt Alij Doctores, qui dicunt oppositum, sed non freti iam solidis, & bonis rationibus. Tali casu, qui sequeretur primam opinionem, sequi dicitur opinionem probabiliorem, sed minus tutam; qui verò sequitur secundam, dicitur sequi tutiorem, sed minus probabilem. DD. cit.

38 Præmitto secondò, *Dubium*, quod est verè, & propriè dubium, esse, quando quis, neque assentitor, neque dissentit, in neutram partem contradictionis inclinans; in medio constitotus nec alteram affirmans, nec alteram negans, sed suspensus remanens; quia non habet motiua plus efficacia pro vna parte, quam pro alia parte, quæ moueant ad perfectum assensum. c. in Canonicis vers. si autem 19. dist. l. in ambiguo ff. de reb. dub. Gloss. in rubric. ff. de iur. & fact. ignor. Bart. in d. l. admonendo. numero 19. & 20 ff. de iureiurand. Dix. verè, & propriè dubium, quia datur aliud dubium, quod dicitur propriè suspicio, quæ est, quando intellectus, licet nulli parti assensum præbeat, magis tamen in vnam, quam in alteram partem inclinat. Et hæc cum sit credulitas ex leuibus coniecturis, medium tenet inter opinionem, & dubitationem. Bart. in l. admonendi nu. 21. Syluest. de verb. opinio. in princ.

39 Est autem dubium moltiplex. Aliud enim est iuris, aliud facti. Dubium iuris est, quando quis de aliqua re dubitans, rationes pro & contra habet. Vel vbi sunt discordes opiniones Doctorum, & non constat de communi. l. sed & si §. ideo ff. de petit. hæredit. Alberic. in Dictionar. verb. Dubitabile. Bart. in l. qui Romæ §. duo fratres numer. 9. ff. de verb. oblig. in 1. oppos. Anchar. cons. 210. incip. inter contraria per tot. vbi probat, rem dubiam esse cum pro vtraque parte sunt opiniones, & rationes, æquè probabiles. & Alex. cons. 222. incip. visa facti narratione nu. 1. vers. & opiniones l. 2. Raphael. Cuman. cons. 154. incip. visis in fin. et Cardinal. Paleott. de Sac. Consistor. consultat. p. 5. q. 14. vers. primò igitur.

40 *Dubium* verò facti est, quando vtraque pars intentum suum æqualiter probat, vel instrumentis, aut scripturis, vel testimonijs æquæ, aut minus probabilius, ita vt nulla constitui videatur differentia inter probationes vtriusque partis. Salas, 1. 2. q. 21. tract. 8. disput. vnic. sect. 12. n. 115 Petr. de Ledesm. 2. tom. sum. tr. 8. c. 22. post. 11. conclus. diffic. 1.

41 Item *Dubium* esse potest *Speculatiuum*, & practicum. Speculatiuum, seù in communi, est quando quis in generali dubitat, an aliquid ita sit, necne, seù an liceat, vel non; puta an res aliqua sit Titij, an Caij, vel an liceat in die festo aliquid agere, vel non liceat. Sanct. Antonin. 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10 circa fin. Nauarr. in Manual. prælud. 9. n. 9.

42 *Dubium verò Practicum* seù in particulari, est, quando quis in particulari dubitat, hic & nunc, an operatio, quam facit, sit peccatum, necnè; puta an sibi liceat in hoc die festo iter agere, seù an sibi liceat eodem die alicui consilium dare. Cordub. l. 3. qu. 5. Bartolom. Medin. 1. 2. q. 19. art. 6. dub. 4. S. Antonin. vbi sup. latè Sanchez. de matrimon. l. 2. disp. 41. num. 4. & 5. & in Decalog. l. 1. c. 9. n. 3.

43 His positis (quæ deseruire etiam possunt ad alia dubia resoluenda, cum sint principia solida) deuenio ad resolutionem præsentis nostræ quæstionis; an scilicet possit Iudex sententiam ferre, iuxta opinionem probabilem, relicta probabiliori; & respondeo, adesse in huiusmodi dubio duas Doctorum sententias; quarum prima affirmat, posse iudicem minus probabilem sequi, relicta probabiliori; quia nec temerè, nec imprudenter agit, ex quo ratione probabili ducitur, ita Sanctus Antonin. 1. par. tit. 3. cap. 10. §. 10. regul. 5. in fin. & regul. 7. Medin. 1. 2. q. 19. ar. 6. penult. ad vltimum Aragon. 2. 2. qu. 63. art. 4. dist. pen. dub. vlt. & ibi Salon. contr. 2. concl. 4. quem allegat. Sayr. in Clau. Reg. l. 1. c. 11. n. 3. Petr. de Ledesm. 2. tom. summ. tr. 8. c. 22. post. 11. concl. diffic. 2. Armill. in sum. verb. opinio, & alij penes Dian. p. 2. tr. 13. vbi de opinione probandi latè agit, resol. 2. vers. sed contrariam, & pleniori calculo in p. 11. tr. 2. res. 60. vbi triginta duos Doctores cumulat pro sua sententia quod possit Iudex sequi opinionem probabilem relicta probabiliori.

Sed quamuis prædictorum opinio sit probabilis; probabilior tamen, ac tutior est sententia aliorum contrarium asserentium, quod nimirum teneatur Iudex sequi probabiliorem, non verò minus probabilem, ita tenent. Sot. l. 3. de iust. q. 5. art. 5. ad quartum Valent. 2. 2. disp. 5. q. 7. pun. 4. dub. 3. Vasquez in 1. 2. q. 19. art. 6. disp. 64. c. 2. n. 5. & 6. Conrad. in l. de contractib. q. vlt. Azor. tom. 1. l. 2. instit. moral. c. 17. q. vlt. Syluestr. in verb. opinio §. 2. Caietan. in sum. eod. verb. opinio Sanchez. 1. tom. in Decalog. l. 1. c. 9. n. 47. Portell. in addit. ad dub. Regular. verb. opinio eligenda n. 2. Villalobos in sum. tom. 1. tr. 1. difficult. 15. n. 6. Malder. in 1. 2. Diui Thom. q. 19. art. 5. disp. 6. circa fin. Filliuc. tom. 2. tr. 21. c. 4. nu. 144. Beccan. in summ. Tom. 1. tr. 1. c. 4. q. 9. n. 13. Tanner. in 2. 2. Diu. Th. disp. 4. q. 4. dub. 6. nu. 128. Bannes in 2. 2. qu. 63. art. 4. dub. 1. ad secundum Layman. in Theol. moral. l. 1. tr. 1. c. 5. §. 3. n. 16. Card. de Lugo de iustit. tom. 2. disp. 37. sect. 10. nu. 115. Hyacint. Donat. Laynensis in Prax. Regular. p. 4. tractat. resol. tract. 12. qu. 36. & nouissimè D. Fagnan. in d. c. ne innitaris. n. 355. de constit. & Alij.

44 Quorum opinionem ego libentèr amplector, quia fortioribus, vt reor, nititur argumentis, & validioribus fulcitur rationibus, quas ex Sayro vbi sup. n. 2. refert per formalia ferè verba Hyac. Donat. loc. cit. Quarum Prima ratio est, quia qui sequitur opinionem probabilem, relicta probabiliori exponit se periculo peccandi; ex quo eligit id, quod minus certum est, relicto certiori & proinde peccat, ex illo. Eccles. c. 3. no. 27. *Qui amat periculum peribit in illo*, & habetur in cap. significasti 2. de homic. & in cap. inquisitioni de sent. excom. §. fin. ibi. *Ne in alterutro (vel contra legem coniugij.) vel contra iudicium conscientiæ committat offensam* & in Clement. exiui §. item præterea de verbor. signif. in illis verbis. *in his, quæ animæ salutem respiciunt, ad euitandos graues remorsus conscientiæ, pars tutior est tenenda.* Et S. Thom. quodlibet 8. artic. 13. in princ. ait. *quicumque committit se discrimini in his, quæ sunt ad salutem, peccat*, & similiter idem S. Doctor in quolibet 9. art. 15. in *quarto argumento contrario*, inquit. *quicumque committit se discrimini, & periculo peccati mortalis, peccat mortaliter*, & Scotus in 4. d. 17. qu. vnic. dicit. *vbi est via facilior, idest magis in potestate hominis, & certior ad gratiam recuperandam, tenetur quilibet ad illam viam, ita quod omissa illa non attentet aliam difficiliorem, & incertiorem, & quia tunc se exponeret periculo salutis suæ, videtur esse contemptor propriæ salutis.* Idem dicit expressius, *in fine secunda q. prolog. sententiar.* ibi. *Multa in actibus humanis sunt dubia, vtrum sint peccata mortalia, etiam suppositis omnibus doctrinis Doctorum, & expositorum, & tamen non est dubia via salutis, quia à talibus, tamquam periculosis debet homo sibi cauere, & se custodire, ne, dum exponit se periculo, incidat in peccatum. Quod si voluerit quærere salutem, sed non curando, exponit se periculo vbi forte actus de genere suo non est peccatum mortale, tamen peccabit mortaliter se si periculo exponendo.*

45 Secunda ratio est, quia in dubijs tutior pars est eligenda. l. si fuerit. §. vlt. ff. de reb. dub. cap. Iuuenis. de sponsal. & cap. ad audientiam. de homic. præsertim quando agitur de salute animæ. Eman. Rodriquez. in summ. tom. 2. c. 51. n. 6. conclus. 4. Et eò fortius, quia in tali dubio probabilitatis, præsumi debet pro multitudine Doctorum, argum. cap. in Canonicis 19. dist. Gloss. in cap. fin. verb. tota Ecclesia de pæn. dist. 1. sequitur

tur Sylvest. *in sum. verb. opinio quaest. 2.*

46 Tertia est ratio, quia Iudex iudicare tenetur secundum merita causae; sed qui pro se habet opinionem probabiliorem, consequenter habet maiora merita causae; & maius ius; ergo iudicandum est secundum probabiliorem opinionem; alias si iudicaret secundum probabilem, non obstante, quod adsit probabilior, faceret contra iustitiam, & peccaret grauiter, & diceretur acceptor personarum, contra dispositionem textus *in cap. in iudicijs, de regul. iur. in* 6. Diu. Thom. *in 2. 2. quaest. 63. per tot.* maximè *art. ult.*

47 Quarta est, quia eo ipso, quod Iudici constat adesse aliam opinionem probabiliorem, consequenter habet hoc iudicium practicum, nimirum quod tutius, & securius sit iudicare, secundum illam opinionem probabiliorem; ergo aliter iudicans, agit contra conscientiam suam: quod facere non est licitum. Et sic peccaret, siue talis conscientia sit dubia: *vt in cap. Ner. vs. 12. dist. & c. illud de cler. excom. ministr.* siuè sit ex credulitate leui, & scrupulosa, *c. per tuas. il 2. de simon. & cap. Inquisitioni vers. in secundo de sentent. excomm.* siuè sit ex credulitate, seù ex opinione probabili: *vt in d. cap. inquisitioni vers. verum.*

48 Quinta est, quia quisquis est, qui habeat formidinem seù leuem credulitatem, quod aliqua actio fieri, vel non fieri possit, manente tali formidine, non potest actionem illam ad praxim operando deducere nisi priùs deponat formidinem illam: sed qui habet opinionem probabilem affirmantem, actum esse licitum, habet necessariò suspicionem, formidinem, seù scrupulum, aut leuem credulitatem de opposito, quod scilicet ille actus sit illicitus: ergo qui habet talem opinionem probabilem, non potest sine peccato actum illum licitè operari secundum eam, & ad praxim deducere, vt apertis verbis probatur *in d. cap. per tuas. il 2. de sim.* in illis verbis: *Contra conscientiam ad superiores ordines non ascendat, &c.* vid. latè apud D. Fagnan. *in d. cap. ne innitaris. num. 246. cum plurib. seqq.*

Vnde firma remanet nostra conclusio, quod Iudex in sententia ferenda, in causis ciuilibus intelligendo, sequi teneatur opinionem probabiliorem, non verò probabilem. Quod locum habet tam si probabilitas versetur in dubio iuris, quam in dubio facti: vt praecitati Doctores concludunt, de quo vid. Card. de Lug. *de iustit. d. tom. 3. disp. 37. sect. 10. nu. 115.* Neque obstant argumenta in contrarium adducta per Doctores contrariam sententiam defendentes: nam vnico verbo soluuntur. Respondetur enim, quod multi ex illis intelligunt, quando dubium versatur circa ius tantum, non circa factum: quia tunc etiam illi tenent debere Iudicem iudicare secundum probabiliorem.

49 In criminalibus verò causis, quando opinio probabilis est circa factum pro Reo, probabilior verò pro Fisco: plerique ex Neotericis Doctoribus, Antiquorum auctoritate fulti asserunt, posse Iudicem sequi probabilem, quae est Reo fauorabilis, omissa probabiliori, quae fauet Fisco, ita post Salon. *in 2. 2. Diu. Thom. qu. 63. art. 4. contr. 2. conclus. 2.* Sayr. *in Clau. Reg. lib. 1. d. cap. 11. num. 12.* Pharaonius. *de Sacrament. poenitent. tract. 1. sect. 3. cas. 8.* & Dian. *in Audit. secundar. post. 3. poenitem resol. 13. vers. sed hic incidenter*; quibus in locis concludunt, posse Iudicem sequi probabilem in fauorem Rei.

50 Dubium tamen maius insurgere potest, an scilicet Iudex in tali casu, solum possit: verum etiam teneatur sequi probabilem fauore Rei?

Ad quod affirmatiuè respondetur, cum Salas *in 1. 2. Diu. Thom. tr. 8. disp. vnic. sect. 12. num. 115.* Meroll. *in disp. Theolog. tom. 1. disput. 3. cap. 4. corollar. 4. n. 181.* Alphons. de Leon. *in tract. de offic. & pot. confess. p. 2. resol. 2. n. 188.* Castr. Palao. *tom. 1. disp. 2. punct. 11. num. 4.* Villalobos *in summ. tom. 1. trac. 1. diffic. 15. n. 3. & 4.* & Aliis. Et ratio est, quia in criminalibus ad hoc vt Reus condemnari possit, probationes esse debent luce meridiana clariores, *vt in l. sciant cuncti. C. de probat.* & dicam latiùs infrà *par. 4. in Pract. crimin.* sed quando adest probabilior probatio circa factum pro Fisco: defensio Rei remanet adhuc probabilis: vnde probationes Fisci contra Reum non essent luce meridiana clariores: ergo, &c.

Quae conclusio locum habet, tùm in sententia Doctorum praecitatorum, quando opinio in fauorem Rei est probabilis circa factum; tum etiam in sententia Villalob. *in summ. d. tom. 1. trac. 1. diffic. 15. nu. 3. et 4.* quando opinio est circa ius pro reo; quem sequitur Dian. *vbi sup. vers. & hac sententiam*; & Emanuel de Moure. *opusc. 1. de enjalm. & incantation sect. 1. cap. 1. num 25.* vbi haec verba profert; *Reus habens pro se opinionem probabilem, quamuis contra se probabiliorem, nonnisi iniquè contra iustitiam commutatiuam damnabitur, iuxta probabiliorem; non verò absoluitur, iuxta probabilem.*

Quidquid in contrarium tradant Bonacin. *tom. 2. de peccat. disp. 1. qu. 4. punct. 9. nu. 15.* vbi ait, posse eamdem doctrinam applicari in criminalibus, sicut in ciuilibus, in probabili circa ius, & D. Fagnan. *loc. cit. à n. 358. vsque ad n. 373.* vbi acerrimè defendit, debere Iudicem omninò sequi probabiliorem, etiam contra Reum; & Ioan. Sancius *in selectis. disp. 55. n. 52.* Nam durissimum mihi videtur, quod possit Iudex absoluere Reum, stante opinione probabili ad eius fauorem; & velit illum ad mortem damnare, stante opinione probabiliori pro Fisco: reum omnia iura clament, esse fauendum Reo; & ob id Iudex pronior esse debet ad absoluendum, quam ad condemnandum. *c. 3. de probat.* quia Sanctius est nocentem absoluere, quam innocentem condemnare, *l. absentem, & l. respiciendum, ff. de poenis*, cum concordantibus, & ibi latè Doctores.

51 Sed quid iuris, quando in ciuilibus caussis sunt duae opiniones aequè probabiles, vtrum possit Iudex in ferenda sententia, quam maluerit sequi?

Respondetur affirmatiuè, secundum magis communem opinionem, quando vtraque opinio esset ex aequo probabilis ex parte iuris, & ipsemet Iudex ita etiam existimaret: nam tunc sequi potest quam maluerit, & pro amico secundum illam iudicare, si magis ei foueat. Imo quod plus est, secluso scandalo, iudicare poterit modo secundum vnam, modo secundum alteram opinionem, ita Medin. *1. 2. qu. 19. art. 6. concl. 2. dub. antepen.* Salon. *2. 2. qu. 63. art. 4. contrau. 2. concl. 1.* Valent. *2. 2. disp. 5. art. 6.* Manuel *tom. 1. sum. in 2. edit. c. 6. nu. 1. concl. 1.* Sayr. *in Clau. Reg. l. 1. cap. 11. n. 4.* Sanch. *tom. 1. moral l. 1. cap. 9. num. 45.* Ledesm. *de matrim. qu. 45. art. 1. dub. 2. ad tertiam primae sententiae*, vbi dicit, dummodo neuter possideat, & res sit indiuidua. Et ex recentioribus tenent etiam Io. Sanch. *in Select. disp. 54. n. 51.* Bonac. *to. 2. de peccat. d. disp. 2. q. 4. punc. 9.* Laym. *in Theol. mor. l. 1. tra. 1. cap. 5. §. 3. n. 16.* Malder. *in 1. 2. qu. 19. art. 5. prop. fin.* Tanner. *in 2. 2. disp. 4. q. 4. dub. 6. nu. 128.* Becan. *in summ. tom. 2. tr. 1. c. 4. q. 9. nu. 13.* Dian. *p. 3. tract. 3. resol. 40.* vbi ait, quod in pari dubio iuris vtriusque partis tenetur Iudex fauere possidenti, nec ipsum cogere potest ad restituendum, quia in pari dubio habet ius retinendi.

52 Quòd si Iudex secundum istos Doctores iudicaret nunc secundum vnam, nunc secundum aliam opinionem, cum scandalo, peccaret quidem, sed non teneretur ad restitutionem, quia non facit contra iustitiam, nec contra ius partis. Ita Sanchez *loc. cit.* Ratio autem, quare possit Iudex secluso scandalo in aequalitate opinionis iudicare secundum quam maluerit, & modò secundum vnam, modò secundum aliam, est, quia non obligatur ex vi iustitiae distributiuae magis vni, quam alteri fauere: ergo liberum illi erit cui voluerit adhaerere. Nam etiam in Beneficiorum collatione, quando duo sunt aequaliter digni, potest alteri eorum, cui maluerit illud conferre. *DD. praecit.*

53 Bannes tamen *in 2. 2. q. 63. art. 4. dub. 1. circ. solution. ad secundum*, quem sequuntur Fill uc. *tom. 2. tract. 21. c. 4. nu. 144.* Castr. Palaus. *tom. 1. disp. 2. punct. 10. nu. 2.* Coninch *de Sacrament. disp. 34. dub. 10. n. 94.* & Alij apud illos, probabiliter tenent, non dari Iudici electionem, sed teneri in aequali dubio, vel litigantes componere; vel diuidere rem inter illos, si diuidua sit, si verò sit indiuidua, debere diuidere partem fructuum rei. Salas verò *in 1. 2. tract. 8. disp. vnic. sect. 23. nu. 240.* tenet, quod res illa in tali dubio sorte distribui debeat: vel vni rea; alteri verò dimidium aestimationis conferatur. Amborum nihilominus opinio communiter refellitur, de quo vid. Ledes. *vbi sup.* Io. Valer. *in differen. vtriusque fori verb. opinio differ. 7.* Tusch. *var. concl. verb. medium. concl. 170.* Homobon. *in consul. cas. consc. p. 7. resp. 26. vol. 2.* & Sanchez. *vbi sup.* qui dicunt illos loqui, quando aequales probationes essent ex parte facti. In casu verò nostro agitur, quando aequalitas versatur circa ius: & se tenet ex parte Iudicis, non ex parte causae: Iudex autem communi bono prospicere debet: ergo caeteris paribus eligere potest opinionem, quam maluerit in iudicando.

54 Nota hic, quod si opiniones essent aequaliter probabiles ex parte facti, quia fortassis vtraque pars habet probatio-

nes

nes æquæ idoneas per testes, vel scripturas æqualis auctoritatis, per quas factum suum probauit: tali casu teneretur Iudex, vel partes componere; vel si res diuidi potest, illam diuidere, iuxta tradita per Bann. Filliuc. Castr. Palaum, & Coninch. locis citatis, ita Salon. *ubi supra d. conclus. 2.* Sayr. *d. l. 1. cap. 11. nu. 12.* Bonac. *loc. cit. d. numer. 14. vers. Dixi, quando opiniones.* Hyacinth. Donat. *in praxi prax. Regular. p. 4. variar. resolut. ref. 12. num. 9.* & Alii apud illos.

55 Quando verò opiniones ex parte facti probabiles essent, sed non æqualiter: quia fortè altera illarum sit probabilior, tunc Iudex ex Iustitia iudicare debet, secundum probabiliore in causis ciuilibus: alias grauissimè peccaret, quia iudicaret contra propriam conscientiam, & iustitiam; cum teneatur sententiam ferre secundum merita causæ; sed qui pro se habet probabiliorem, habet utique maiora merita causæ, quia factum suum melius probauit; ergo tenetur, &c. ita Salon, *ubi sup. concl. 3.* Greg. de Valent. *proposit. 3.* Sayr. *loc. cit. n. 13.* quem citat Donat. *ib. n. 8.* & Alij.

An autem Iudex possit aliquid accipere ab vna ex partibus, causa vtrinque probabili, ad hoc vt sententiam proferat in eius fauorem; dicam negatiuè infrà *in p. 4. Pract. crim. sect. 10. n. 31.* iuxta nouissimam Constit. SS. D N. Alex. PP. VII.

56 Nunc ad propositum redeundo, dico tertio, quod debet ferri sententia per Iudicem secundum allegata, & aprobata in processu, non secundum conscientiam priuatam. *c. iudicet 3. q. 8. c. si Sacerdos de offic. iud. ordin. c. pastoralis §. quia vero de offic. deleg. & l. illicitas §. veritas ff. de offic. præsid.* cum alijs iuribus allegatis *supra sect. 2. subsect. 13. num 7.* Hanc autem sententiam tenet Sanctus Thom. *in 2. 2. qu. 67. artic. 2.* & ibi Caietan. Bannes, Salonius, & Petrus de Arragon. Alex. de Ales *p. 3. qu. 34. membr. 1. artic. 4. & qu. 40. membr. 6. artic. 2. §. 1.* S. Antonin. *par. 3. tit. 9. cap. 2. §. 6.* Syluest. *verb. Iudex 2. quæst. 5.* vbi dicit esse communem sententiam; Sot. *lib. 5. de iustit. q. 4. art. 2.* Nauar. *in cap. si quis de pœn. d. 7. num. 129. & in Manual. c. 25. numer. 9 & 10.* Couarruu. *l. 1. variar. resol. num. 6.* Tolet *in summ. l. 5. c. 59.* Et Alij Theologi Antiqui, quos sequuntur quidam Alii ex Neotericis, prout est Tanner. *tom. 3. disp. 4. q. 4. dub. 2. nu. 51.* Strouerdus *de iust. & iur. in 2. 2. Diui Thomæ qu. 68. art. 2. concl. 2.* & Alij, simpliciter, & absolutè asserentes, hoc procedere debere, tam in causis Ciuilibus, quam in Criminalibus, itaut si Iudex priuata scientia sciat, aliquem esse innocentem; iuridicè verò secundum allegata, & probata in iudicio constaret esse nocentem; debeat illum ad mortem damnare, secundum leges ciuiles & hanc sententiam vocat communem, verissima, & in Praxi sequendam Sayr. *in Clau. Reg. l. 12. c. 8. nu. 13.* & ex Iuristis sequitur Bart. *in d. l. illicitas §. veritas.* Ioan. Andr. ad Specul. *lib. 2. tit. de disp. & allegat. §. 6. ad nu. 13. in nouiss. add. in* Gloss. *in c. summopere 11. qu 3. verb. & tunc.* vbi allegat text. *in c. iudicet 3. quæst 7.* & Gloss. *in c. 1. vers. nota vlterius, quod Iudex de sentent. & re iudic. in 6.* & Alii per multa iura, quæ ego supra allegauit, & similiter *de subsect. 12. n. 7.*

57 His tamen minimè obstantibus, salua pace tantorum virorum, semper mihi placuit contraria sententia quorundã Aliorum Doctorum, tam ex Antiquis, quam ex recentioribus, qui distinguentes inter causas ciuiles, & criminales, docent in criminalibus maioribus, siue sint ex illis causis, in quibus imponenda veniret pœna capitis, siuè in quibus infligeretur pœnam mutilationis, non posse Iudicem iudicare, & condemnare innocentem quem certò scit esse talem, quamuis secundum allegata & probata constet esse nocentem; vt si verb. grat. Iudex propriis oculis videret Titium occidentem Caium sed in iudicio per testes probaretur, quod occisor Caii esset Sempronius. In criminalibus verò minoribus, circa mortem, vel mutilationem, & in ciuilibus, in quibus agitur de soluendis pecuniis, vel restituendis bonis, etiam magnæ summæ, vel valoris, posse secundum allegata, & probata contra veritatem sibi certò, & euidenter notam iudicare. ita Adrian. *quolibet 2. punct. 3. ad quintam litt. B.* & clariùs *quolibet. 6. artic. 2. litt. H.* Rodulphus, quem refert Angel. *in verb. iudicare §. 7.* & Alii Antiqui: Quorum sententiam sequuntur multi Alii Docti Viri ex Recentioribus: inter quos adest Syluius *in 2. 2. Diui Thomæ qu. 66. artic. 2. conclus. 2.* Petr. Nauarra *de rest. l. 2. cap. 3. p. 2. dub. 4. n. 160 & nu. 161.* Malder. *in 2. 2. tract. 6. cap. 1. dub. 13.* Lessius *l. 2. c. 29. dub. 10. num. 78. & 83.* & Alii infra citandi. Et Ratio quæ assignatur per istos Doctores, est, quia occidere innocentem directè, & ex intentione, est per se, & intrinsecè malum & consequenter, cum sciatur per Iudicem, talem esse innocentem, non poterit illum damnare, cum contrarietur, tum charitati; tum iustitiæ: Ergo nullo modo potest, nec debet Iudex innocentem morti tradere, quamuis per testes, & secundum allegata, ac probata constaret esse nocentem; alias grauissimum peccatum committeret. Secundò quia repugnat iuri Diuino, & naturæ innocentem directè occidere; habetur enim Exod. *c. 23. insontem, & iustum non occides.* In hoc autem casu directè occideretur innocens, & eius mors tenderet ad obseruationem tantum iuris positiui, contra ius diuinum, & naturæ, ergo non potest Iudex, nec debet innocentem occidere.

Accedit, quod hoc facere, neque Principi supremo licet: ergo neque Iudici inferiori. Alias rationes affert Syluius, *ubi supra.*

58 Vnde secundum istos Doctores, potius tenetur Iudex alia via veritatem aperire, quam innocentem condemnare, prout signanter aduertit Lessius *d. nu. 83.* quod scilicet debet accusatorem auertere ab accusatione, si adsit: curare quantum poterit, vt testis per prudentes viros corrigantur. Qui, si desistere noluerint, protrahat sententiam, plures testes examinando super circumstantiis, & qualitatibus facti, ac acquirendum aliquod inditium variationis, aut falsitatis eorum. Quod si tali medio adhibito nihil boni resultaret ad veritatem patefaciendam, procuret carcerem aliquo modo aperiri, vt possit Reus aufugere, dummodo scandalum non sequatur, aut fuga aliorum carceratorum, qui iustè detinentur. Et si nec hoc proficiat, vel fieri nequeat, & partes, instarent pro sententia: se declaret, quod aliquam habet difficultatem, & ob id adeundum esse superiorem, quem tunc ipse secreto informare debet, & si testem aliquem habet, ad illum inducat, alias ipse, testis personam assumat. Et tunc si superior liberare recusauerit, si alia via innocentem liberare non potuerit, deponat potius officium, quam innocentem condemnet, etiam cum periculo vitæ. Ita sentiunt supra citati DD. qui conclusionem ampliant etiam ad ministrum Iustitiæ. Hæc sententiam sequuntur etiam Eman. Sà. *in Aphorism. verb Iudex* Filliuc. *tract. 29. c. 2. nu. 32. & 33. & tract 40. c. 6. q. 5. num. 170.* Bonacin. *tom. 1. circa octauum Decal. præcept. disput. 10. qu. 2. punct. 2. numer. 2 & 3.* Card. de Lugo. *de iust. disp. 37. sect. 14.* Hermanu. Busenbau. *in Medull. Theolog. moral. l. 4. cap. 3. dub. 1. art. 4. respons. 4.* & Aliis apud ipsos.

59 Circa depositionem officii neque concordant Doctores. Quidam enim absolutè asserunt, teneri Iudicem officium omninò deponere, si alia via innocentem liberare non posset quando certò ei constat esse talem, sed secundum probata, & allegata per testes probaretur, quòd esset Reus. Vel si sine scandalo fieri possit, illum prorsùs liberare. Et ratio est, quia pluris æstimari debet vita innocentis, quam amissio officii temporalis. ita sentiunt & Theologi, & Iuristæ, Canonistæ, & Summistæ. Inter Theologos est Nicolaus de Lyra, *in illud Exodi. capit. 23. innocentem, & iustum non occides.* Salon. *in 2. 2. Diu. Thom. qu. 67. art. 2.* Io. Arburens. *lib. 9. Theosophia cap. 20.* Barnabas de Rasalibus *in tract. de varietate opinionum*, quem citat Salon. *loc. cit.* Corasius *libr. 4. Miscellan. cap. 20.* Petr. Nauar. *de restit. d. lib. 4. cap. 3. par. 2. dub. 4.* Ex Iuris peritis adest Hugo *l. Prætor. ff. de iurisd. omn. iudic.* Martinus *in l. illicitas. §. veritas ff. de offic præs.* Imol. *in l. à Diuo Pio. ff. de reg. iur.* Inter Canonistas adsunt Calderio. Hostiens. & Abbas Panorm. *in capit. pastoralis de officio delegat.* Abb. Siculus *in cap. 1. de offic. ordinarii.* Inter Summistas verò enumeratur Angelus, *in verb. iudicare. §. 7.* Eman. Sà. *in Aphorism. verb. Iudex.* Qui omnes variis rationibus istam sententiam probant, extendentes conclusionem etiam ad causas ciuiles, vt dictum est.

Alii verò contrarium tenentes asserunt, non teneri Iudicem officium deponere, nec in totum, nec ad tempus, quamuis teneatur pro aliquo tempore persuadere in causa; ad finem, vt veritas in lucem prodeat contra testes ita Caietan. & Petr. de Arragon. *in 2. 2. Diu. Thom. qu. 67. art. 2.* Sot. *libr. 5. de iust. qu. 4. art. 2.* Tolet. *l. 5. sum. cap. 57.* Couarru. *l. 1. variar. resol. cap. 1. num. 2.* & Alii, apud eos. Diana tandem modificando prædicta, mediam viam eligendo in suis resolutionibus moralibus, *par. 5. tract. 4. resol. 22. in fin. vers. sed quid ego.* tenet, quod si Iudex post prædictas diligentias, aliquod graue damnum passurus esset ex depositione officii, non teneretur illud deponere: sed sequendo primam sententiam condemnare poterit innocentem repertum

tum nocentem ex publicis probationibus Cuius sententia, prout neque Aliorum proximè citatorum mihi non arridet, cum solidum fundamentum habere minimè videatur, præponunt enim in præiudicium, & damnum bonorum Iudicis temporalium, bono vitæ innocentis, quæ est superioris ordinis.

Ceterum in huiusmodi sententiæ contrarietate, pro concordia dici potest, quod posterior sententia benè procedere poterit in causis saltem ciuilibus, vel etiam in criminalibus, in quibus veniret imponenda pœna amissionis bonorum, exilij, triremium, & similium, nō verò in his, in quibus veniret infligenda pœna mortis, vel membri mutilationis; tunc enim locum habere debet prior sententia. Et ratio, est, quia iudex maius ius habet supra facultates, & bona externa, quam supra vitam innocentis. Accedit, quia superior ex iusta causa potest bona vni auferre, & alteri tradere. Ergo in casu nostro poterit Iudex in causis ciuilibus, & criminalibus minoribus condemnare innocentem secundum allegata, & probata, quia ista est iusta causa tum quia innocens per appellationem poterit in integrum restitui; tum quia Respublica potestatem retinet in facultates Ciuium ob publicum bonum, vt in casu nostro, alias peruerteretur rectus ordo, & forma publicorum iudiciorum, cum populi scandalo. Lessius *d. dub.* 10. Silnius *d. conclus.* 2. Bonac. *d. disp.* 10. *quest.* 1. *punct.* 2. *numer.* 4. & Paul. Layman. *libr.* 3. *mor. to.* 6. *cap.* 2. *n.* 8.

Neque obstant iura adducta suprà *d. section.* 2. *subsect.* 13. *num.* 5. Nam respondetur illa habere locum in causis ciuilibus tantum vt teneatur Iudex iudicare secundum allegata, & probata, prout colligitur *ex capit. pastoralis. §. quia verò*, & ibi Gloss. *in verb. tenetur, de offic. deleg. & c. iudicet. 3. quaest. 7. & capit. summoperè. 11. quaestion.* 3 in quibus habetur, iudicandum esse secundum leges.

60 Sed quid iuris, quando Iudex è contrario priuata scientia nouit aliquem esse nocentem, secundum verò allegata, & probata iuridicè apparet esse innocentem, numquid possit illum condemnare?

Respondetur cum distinctione, vt enim loquimur de iudice inferiori: aut de iudice Supremo, vt est Princeps. Primò casu nullo modo potest inferior condemnare, quia tenetur iuris ordinē seruare ordo verò iuris est, vt nō condemnetur Reus, qui secundum allegata, & probata constat, quod sit innocens, cum non habeat auctoritatem derogandi legibus superioris. Quod procedit, siuè sermo sit de ordine iuris humani, vt asserit Sayr. *in Claui Reg. lib.* 12. *cap.* 8. *numer.* 21. siuè de ordine iuris gentium, vt ait Less. *loc. cit. nu.* 95. Secundò verò casu neque potest supremus iudex condemnare, ordinariè loquendo, quando crimen est omninò occultum, vel probari non potest. Ita Petr. Nauarr. *lib.* 2. *cap.* 3. *numer* 122. Arragon. 2. 2. *qua.* 62. *art.* 2. Sayr. *loc. cit. num.* 22. Less. *d. libr.* 2. *cap.* 29. *dub.* 11. *numer.* 94. Fillinc. *tract.* 2. *cap* 8. *quaest.* 4. *numer.* 13. Bonacin. *dicta disput.* 10. *qu.* 2. *punct.* 2. *numer.* 5. contra Couarru. *lib.* 1. *variar. cap.* 1. & Alios quos tacito nomine recenset Petr. Nauarr. *vbi sup.* Et ratio est quia agitur de fauore Rei, qui habet ius defensionis; cum probatio testium ad sui defensionem competat Reo de iure naturæ, *vt ex Clement. Pastoralis. §. rursus in fin. vers. de crimine præsertim graui, &c. de sentent. & re iudic. &c. qualiter. 2. de accusat.* ibi, *vnde videmus Deum non protulisse sententiam contra Adam, nisi prius vocatum, & auditum, & defensum.* Tradit Sayr. *in d. lib.* 11. *c.* 8. *nu.* 20. Sed Princeps dispensare non potest in his, quæ sunt iuris naturæ: ergo non potest innocentem necare probatum innocentem per testes alias mortaliter peccaret, & ad restitutionem obligaretur ita D. Tho. 2. 2. *qu.* 67. Less. *vbi sup. nu.* 102. Sayr. *ibid. nu.* 16. Petr. Nauar. *n.* 195. Martin. Nauar. *in manual. c.* 25 *nu.* 9. *vers.* 24. Caietan. *in sum. verb. homicidium*. Filliuc. Bonacin. & Alij *loc. cit.* & Busenbau. *d. lib.* 4. *cap.* 3. *dub.* 1. *artic.* 4. *resp.* 3. Ergo in vtroque casu firma remanet conclusio, non posse Iudicem condemnare nocentem, qui secundum allegata, & probata apparet innocens.

61 Iam vero, (reuertendo ad requisita sententiæ) dico quartò, quod debet ferri à Iudice sedente pro tribunali, non stante, *capit. fin. de sent. & re iud. in* 6. & §. *sedebunt Auth. de ro iudic.* Bart. Bald. & Alij *in lib.* 1. *C. de sent. ex brev. recit.* vbi limitant multis modis, vt etiam facit Gloss. *in d. cap. fin. & d. l.* 1. & latè Speculat. *de sentent.* §. 8. *iuxta n.* 10. Vnde inoleuit Praxis, vt in sententiam diffinitiua dicatur *Nos N. pro Tribunali sedentes, &c.* Quæ tamen conclusio limitatur in causis summariis, in quibus potest Iudex sententiam proferre, etiam stando, & non sedendo *Clement. sæpè. §. sententiam. de verb. signif.*

62 Quintò, proferri debet in loco publico non occulto. *cap. bene quidem* 96. *distinct. cap. consuluit. de offic. deleg. cap. perniciosam* 18. *quaest.* 2. *cap.* 1. *ut Eccl. l. sententiam C. de sentent. & interlocut. omn. iudic.* publicus autem erit locus, in quo ius reddi solet *l. pen. ff. de iust. & iur. l. si cum dies §. penult. ff. de arbitr.* Alias esset nulla; & similiter, si iudex sæcularis ferret sententiam in Ecclesia *c. decet. §. ordinarij de immun. Eccles. in* 6. Vel si feratur in loco inhonesto, vt lupanari, &c. *c. qua fronte de appellat. d. l. si cum dies §. si arbiter, leges propter auditum, C. de iudic. & l. si locus, ff. eod. tit.* limitatur tamen hoc si partes consentirent, vt in lupanari ferretur *c. tolerabilius* 32. *qu.* 5. *l. cum mulier. & l. viro ff. sol. matr.* malè tamen faceret Iudex. Vel si iudex pronunciet in alio loco, quam in eo, quem partibus assignauit. *cap. fin. de rescript. d. l. si locus ff. de iudic. l. sit vt proponis, & l. hac. praeses C. quem. & quand. iud. & l. cum sententiam C. de sentent. & interloc.* Vel si iudex illam ferat, extra locum suæ iurisdictionis *cap. legre* 3. *quaest.* 6. *& l. fin. ff. de iurisd. omn. iud.* Et similiter erit nulla, ob eamdem rationem sententia, si proferatur ab Episcopo, extra suam Diœcesim, *cap. Romana de for. compet. in* 6.

63 Sextò, Ferri debet, secundum consuetudinem loci, in quo factus est contractus, quando litigantes sunt diuersæ iurisdictionis *arg. capit. Raynutius de testam. cum, venissent de eo, qui mitt. in poss. caus. rei seru. l. si. fundus ff. de euiction. & l. 1. ff. de vsur.* Speculat. *l.* 2. *de ferijs §.* 1. *nu.* 7. *vers. vbi verò*, vbi refert Aliorum opiniones, circa hoc.

64 Septimò, debet ferri, secundum iura non secundum exempla aliarum causarum, & casuum, nam sæpè in ijs variantur circumstantiæ, quæ varium exposcunt iudicium. *capit. inter. § hoc edicto in final.* 2. *quaest.* 7. nisi essent exempla Principis, quia tunc faciunt ius, *cap. de causis* vbi Ioan. Andr. *in Glos. contra qua de re iudic. l. fin. C. de fer.* et tam si pronunciauerit Princeps sine scriptis, dummodo habuerit animum condendi ius, *c. institationis.* 25. *q.* 2.

65 Octauò, ferri debet in scriptis: & de scripti recitatione apparere, aliàs non valet sententia, *cap. in primis, & cap. statuimus.* 2. *quod. cap. fin. §.* 1. *de fruct. & re iudic. in* 6. *cap. cum medicinalis de sent. excom. eod. libr. cap.* 1. *de treug. & pac. c. quoniam contra de probat. lib.* 2. *& l. fin C de sentent. ex breui rec.* vbi DD. Glos. *in cap. postquam in verb. in script. vers. ingressimus octauus de censib. in* 6. Verall. *decis. decis.* 139. *par.* 3. Rot. *decis.* 19. *de re iudic. in nou. & decis.* 731. *num.* 4. *part.* 2 *recent.* Iason. *autem in §. curatore vol. fin. inst. de act.* limitat multis modis. Vnde hodie seruatur, vt Iudex dicat in sententia; *In his scriptis ferimus, &c.* & est valde vtile hoc facere: *Authent. Hoc inter C. de testam. et l. contractus C. de fid. instrum* Speculat. *de sent.* §. 8. *n.* 12. *vers. et consulo.* Fallit tamen interlocutoria quæ ferri potest sine scriptis. *cap. quoniam contra de probat. ut dix. sup. nu.* 15. *differ.* 8.

66 Sed quæritur, an requiratur subscriptio Iudicis in sententia, itaut alias non valeat?

Respondetur negatiuè, cum hoc non reperiatur in iure cautum, sed benè quod ferit lata, & lecta in scriptis. ita Verall. *in d. decis.* 139. *p.* 3. At verò de consuetudine subscribere debet Iudex sententiam pro maiori validitate.

67 Quod si amittatur scriptura sententiæ, erit vtique per scripturam probandum, non solum, sententiam fuisse in scriptis prolatam, verum etiam amissionis casum sequutum esse *c. si cum nobis*, vbi Abb. *n.* 4. *in* 3. *notab.* & Felin. *n.* 2. *de re iudic.* Addent. ad Lanfranc. *in Prax. tit. de interlor et appellat. sub litt. A.* Rot. *decis.* 19. *vers. præsertim de re iudic. in nou.* vbi tamen videtur concludere, quod possit probari per testes, *per text. ind. capit. si cum nobis, et in cap. Albericus de testibus*, vbi Abb. *nu.* 2. & Barbos. *etiam nu.* 2.

68 Nonò, sententia est proferenda in præsentia duorum, quorum consilium requiritur, quando Episcopus sententiare habet, & isti duo, Canonici esse debent, *capit. si quid* 86. *distinct. capitol. Episcopus* 24. *distinct. capitol. Episcopus il.* 1. 15. *quaestion.* 7. *capitol. nouit. de his, qua fiunt à Pralfin. cons. cap. qualiter* 2. *de accusation.* Valet tamen consuetudo contraria, vt possit Episcopus sententiam contra suos subditos proferre, sine præsentia duorum seniorum, si sit legitime præscripta. *cap. non est de consuetud. in* 6. vbi Glos. *in verb. tenentur*. Sed hodie de vniuersali consuetudine hoc non seruatur, fertur enim sententia etiam ab Episcopo, sine prædictorum assistentia, benè tamen in præsentia duorum testium.

69 Deci-

69 Decimò, sententia concipi debet contra personam principalis litigantis, & contra eius procuratorem, quando causa actitata fuit a principio per procuratorem, ad euitandas quęstiones, an debeat ferri contra procuratorem, vel contra principalem, de quo est magna altercatio inter Doctores. Tutius ergo erit, sententiam proferre contra personam vtriusque, scilicet *condemnamus talem Procuratorem talis, ipsumque dominum principalem, &c. vel absoluimus &c.* & idem dici debet de Syndico, Actore, Tutore, & huiusmodi; *vt habetur in c. querelam. de elect.* vbi Gloss. *in verb. quemiam.* latè: & ita seruatur in Praxi. *arg. c. inter dilectos. in fin. de fid. instr.*

70 Vndecimò, sententia debet esse certa; non incerta, & sub conditione, vel generalis. Nam vbi de certa quantitate, vel re actum est in iudicio, certa danda erit sententia; aliàs non valeret. vt probatur in *c. romana, §. caueant. de sent. excomm. in sexto, & in tit. C. de sent. quæ sin. cert. quantit. profer. & in §. curare Instit. de action. l. legatorum. §. ad tempus. & §. fine. ff. de interd. & releg.*

Limitatur tamen pluribus modis, & Primò, quando natura actionis aliter requirat. *vt in l. non possumus. ff. si pars her. pet.*

Secundò limitatur, quando factum est incertum, quia tunc etiam sententia potest esse incerta; *vt in c. habuisse. 45. dist. cap. graue. 11. qu. 3. & l. hac sententia. C. de sent. quæ sin. cert. quant. prof.*

Tertiò limitatur in actione noxali, nam tunc potest pronunciari, vt detur vel animal pro noxa, vel pretium pro æstimatione, *vt in l. 1. & 2. ff. de nox. & instit. si quadrup. paup. fecis. dic. in princ. & de offic. iud. in princ.*

Quarto limitatur si petatur res cum pertinentiis, nam tunc valet incerta sententia, *vt in c. cum venerabilis. de except. & cap. si quis iam 21. q. 2.*

71 Dantur tamen multi casus, in quibus valet in aliqua parte sententia generalis.

Quorum primus est in *c. cauta. de excess. prælat.* vbi Pontifex decernit irritam, & inanem omnem collationem factam per Episcopum Collubrieo, & omnem sententiam ab eo latam; generaliter loquendo, & non sub certa verborum forma,

Secundus casus est, *in c. cum dilecta de rescr. & in c. dudum. ae al.* vbi Papa iudicat generaliter omnes processus irritos.

Tertius est, *in c. bonæ memoriæ. de app.* vbi Papa pronunciat generaliter spoliatum reducendum, esse ad statum, in quo erat tempore appellationis.

Quartus est, *in c. cum venerabilis. de except. §. intelleximus. in fin.* vbi adiudicatur generaliter ius Episcopale.

Quintus est, *in c. audītis. de procurator. in prin.* vbi generaliter Papa irritat processus, & quidquid sequutum est ex eis, vel ob eos. Et alibi passim in iure sunt alia exempla, & Doctores notant *in d. c. cauta. de excess. Prælat.*

72 Duodecimò, debet Iudex in sententiæ prolatione maturè procedere, & merita causæ prius diligenter examinare, & exprimere petitionem Actoris, & responsionem Rei, & eius exceptionem, & generaliter quidquid in causa gestum est sub Epilogo; verb. gr. Visis petitione Actoris responsionib. Rei, nec non exceptionib. attestationib. instrumentis, probationib. & allegationib. vtriusque partis in iudicio deductis, eisque diligenter examinatis, & intellectis, et præhabita diligenti cum peritis deliberatione, visisque consideratis, etc. condemnamus N. vel absoluimus, etc. *vt probatur in c. summopere. 11. qu. 3. c. licet caus. de prob. c. 1. de fid. instr. c. 3. de eo, qui mittit. in poss. c. nuf. vei serv. l. si furioso. ff. de curat. furios. & l. properandum. § illo C. de iudic.*

73 Decimotertiò, sententia debet proferri conformis libello, idest petitioni Actoris regulariter loquendo, aliàs non valeret, vt probatur *in cap. licet Helu. de Simon. cap. qualiter, & quando 2. in fin. de accus. Clem. sæpè de verb. signif. l. vt fundus. ff. commun. diui. & l. fin. C. de fidei commiss. libere.* vbi Bal. dicit, fatuum esse Iudicem: qui super alijs, quam super petitis pronunciaret, & idem Bald. *l. 1. in 2. col. vers. extra oppono C. si plures vna sent. condemnati. sunt,* vbi explicat, in quo consistat ista conformitas. Vnde si actum fuerit possessorio, non debet pronunciari super petitorio, sed super possessorio tantum, & è contra. Et si actum fuerit vtroque simul, super vtroque ferri debet sententia, non super altero tantum. *c. cum dilectus de caus. poss. & propr.* Specul. *lib. 2. de sent. §. 5. nu. 15.* Dixi supra *regulariter loquendo,* quia dicta conclusio, quod sententia sit conformis libello, fallit in pluribus casibus, quos qui videre cupit, adeat Felin. *in d. c. licèt Helu. de Sim. col. antepen. & pen.* vbi latè ponit 31. fallentias & aliàs etiam enumerat Iason. *in l. vnicum. ff. de reb. credit. col. 16. & 17. & in §. curare col. 5. instit. de action.* Et principaliter fallit attento Iure Regni, in quo quia causæ sunt, (vt pluries dixi.) summariæ, *per cap. Regni desiderantes, & per Pragm. Dispendia litium,* de quibus supra, sententia valet, si feratur non conformis libello, vt aduertit Annibal. Troisius *sup. d. prag. Dispendia.* Cataneit. *sup. Rit. Magnæ Cur. Vic. 288.* Grammat. *decis. 15. n. 3. & 4.* Vnde ibi hodie seruatur, quod si pars vnum proposuit, & petijt in libello, seù tali, quali petitione, & postea aliud probauit, sententia ferri debet super probato, non super libello. Et ratio huius est, quia in summarijs tota vis causæ consistit in articulis, et probationibus factis super his per testium depositiones; & an aliud non attenditur, quam ad probationes.

Reliqua Iudicis requisita, vt rectam sententiam proferat, vt infra *p. 2. in Pract. crim. sect. 16. à n. 1. cum plurib. seqq.*

74 *Quoad septimum,* notandum est, quod effectus principalis sententiæ est exequutio, nam quando est ritè, & rectè lata, & sic valida, neq; nulla ex aliquo defectu; vel non est ab ea appellatum infra legitima tempora, facit ius inter partes litigantes, & consequenter mandari debet exequutioni, secundum eius seriem, continentiam, & tenorem: quia frustra ferretur sententia, nisi debitæ mandaretur exequutioni, *cap. quod consultationem; Et c. cum aliquibus. de re iud.* Gloss. *in rubr. C. de exec. rei iud.*

75 Et ratio est, quia transit in rem iudicatam, etiam si sit contra ius litigatoris. *c. ex quo app. §. si verò 2. 2. q. 6. c. cum inter vos in fin. de re iud.* nam res iudicata pro veritate accipitur. *l. res iudicata ff. de regul. iur.*

76 Secundus effectus est, vt ex sententia Actor habeat actionem rei iudicatæ, vel in factum, *vt in l. miles. § ff. de re iud. & l. actori. C. de reb. cred.* si pro eo lata fuerit sententia *d. cap. ex quo app. §. diffinitiuæ. vers. item si sententia lata fuerit contra res prius iudicatas.*

77 Tertius effectus est, quod non rescindatur sententia sub prætextu instrumentorum postea repertorum. *c. inter monasterium, & cap. suborta. in fin. de re iud. l. sub prætextu. C. de transact. & l. sub spec. e. C. de re iud.*

78 Quartus est, quod non rescinditur, etiam si allegetur de errore calculi, & malæ computationis facta in sententia, *vt in l. 2. C. de re iud.* nisi error calculi exprimeretur in ipsa sententia. *l. 1. ff. quæ sent. sin. app. rescind.*

79 *Quoad octauum,* notandum est, quod sententia dicitur nulla, et inualida pluribus modis, sed in quibusdam casibus est nulla ipso iure, et in quibusdam alijs est annullanda; *iuxta tradit. ā Specul. de sent. §. 8. & 9. per tot.* et Alijs.

Sententia igitur nulla ipso iure dicitur decem modis. Primò, ratione Iudicis. Secundò, ratione iurisdictionis. Tertiò, ratione litigantium. Quartò, ratione loci. Quintò, ratione temporis. Sextò, ratione causæ. Septimò, ratione quantitatis. Octauò, ratione modi. Nonò, ratione processus. Decimò, ratione manifestæ iniquitatis.

Nulla igitur ratione Iudicis dicitur etiam pluribus modis, Primò, quia erat publicè excommunicatus, *c. audiuimus. 22. q. 1. c. ad probandam de re iud.*

Secundò, quia erat infamis. *c. infestatus de rescript.*

Tertiò, quia erat seruus, vel mulier. *cap. 1. & § coin. 3. qu. 7. c. in primis. 2. quæst. 1. cap. forus. de verb. signif. cap. mulierem 33. quæst. 5. lib. feminæ. ff. de & l. cum prætor. §. eod. l. seruus. C. eod. & lib. 2. ff. de reg. iur.*

Quartò, si fuit mercede corruptus, qua mediante sententiam protulit. *d. c. Et, qui app. diffinitiuæ. vers. venales, cap. cum ab omni de vit. & honest. cleric.*

Quintò, si laicus iudicauerit in spiritualibus, *c. nullus 9. qu. 1. c. 1. & 2. de iud. c. contingit. de arbitr. §. si verò Ecclesiasticum Authen. vt cleric. apud propr. Epis. Authentica statuimus. C. de Episc. & cleric. & Authentica habita. C. ne fil. pro patr.*

Sextò, si est arbiter, & pronunciat super alia causa, quam sibi compromissa. *c. pen. de in int. rest.*

Septimò, si non est ordinarius, sed delegatus; vel non sit maior, sed pedaneus, et iudicat de maioribus. *d. cap. pen. l. 2. C. de pedan. Iud. & l. non distinguemus. §. de liberali. ff. de arbitr.*

Octauò, si episcopus solus condemnet in sacris constitutum. *c. Felix. & c. seq. 15. q. 7. c. non potest de re iud.*

Nonò, si quis pronunciauerit contra Episcopum in criminalibus, sine mandato speciali Summi Pontificis. *cap. quamuis, & c. dudum. 3 q. 6.*

Decimo, si duo Iudices ordinarij ferant diuersas sententias; vnus pro Actore, alter pro Reo; lata pro Actore nulla est non pro Reo, si verò sint arbitri, neutra valet; & si delegati, pendet ex arbitrio delegantis. *c. fin. de re iud.*

80 Secundo modo dicitur nulla sententia, ratione iurisdictionis, etiam pluribus modis, &

Primo, si nullam habeat iurisdictionem, qui sententiam profert. *c. si quo de for. compet. & l. nullo. C. de sent. & int. omn. iud.*

Secundo, si non sit competens. *vt in iuribus all. sup. n. 24.*

Tertio, si pronunciet, vt delegatus, & literæ delegationis sint falsæ. *c. super ea de crim. fals.*

Quarto, si est delegatus super vna causa, & pronunciet super alia. *c. cum olim. & c. ex litter. de offic. deleg. c. de test. de test.* Faciunt *infra dicenda, n. 51.*

81 Tertio modo dicitur nulla, ratione litigantium, etiam multipliciter.

Primo, si sit lata sententia contra minorem, qui in iudicio interuenit, sine Tutoris, vel Curatoris authoritate. *l. 1. & 2. C. qui legit. pers. stand. in iud. non. hab. l. si curatorem. C. de integr. rest. l. acta. §. fin. ff. de re iud. & l. si contra. ff. eod.*

Secundò, si pronuncietur contra filium familias in iudicio interuenientem, sine patris consensu. *l. lis nulla ff. de iud. l. generaliter ff. de in ius voc. l. si. C. eod. tit. inst. de pæn. tem. lit. in fin.*

Tertiò, si litigans non est de iurisdictione iudicantis, quia exemptus. *c. frater noster. 16. q. 1.*

Quartò, si actor, pro quo lata est sententia est publicè excommunicatus, & denunciatus; secus si contra eum. *c. cum inter de except.* quod intelligitur *iuxta c. pia. §. fin. de except. in 6. & c. exceptionem de excep.*

Quintò, si pro aliquo litigantium interuenit falsus procurator. *c. in nostra in fin. de procur. c. ex parte de rescript. & l. licet C. de procur.*

Sextò, si proferatur contra mortuum *l. in summa §. fin ff. de re iud. & l. pen. ff. quæ sent. sin appell. resc.*

Septimò, si is contra quem fertur sententia, est furiosus tempore prolationis, vel bonis interdictus. *cap. fin. §. vlt. de succeß. ab intest. l. furioso. ff. de re iudic. & tot. tit. C. de cur furios.*

Octauò, si feratur contra Fiscum, absente eius Aduocato. *l. fin. C. de aduoc. fisc. & l. valamenta C de postul.*

Nonò, si subornauit quis Aduocatum, vel Procuratorem partis aduersæ, mediante pecunia, vt pateretur se conuinci. *l. 3. C. de pæn. iud. qui mal. iud. & l. 1. C. de aduoc. diuers. iud.*

Decimò, si tutor cautionem non dederit rem pupilli saluam fore, & sua culpa contra pupillum pronuncietur. *l. pen. & fin. C. de tutor. vel cur. qui non satis ded. & l. si tutor C. in quib. cau. in int. rest. non est neceß.*

Vndecimò, si tutor non fecit inuentarium, & sua culpa contra pupillum fertur sententia. *l. fin. C. de arb. tut.*

Duodecimò, si in sententia condemnatur Reus principalis, qui numquam comparuit in iudicio per se, sed per procuratorem. *l. 1. C. de sent. & interloc. de quo sup. dix. n. 39.*

82 Quartò modo sententia est nulla ipso iure, ratione loci, pluribus modis. *de quibus dix. sup. n. 22.*

83 Quintò modo erit nulla, ratione temporis. *prout dix. etiam sup. n. 25. 26. & 27.*

84 Sextò modo erit nulla, ratione causæ, vt si non contineret condemnationem, vel absolutionem, vel æquipollens; vt etiam *dictum est sup. n. 1.*

85 Septimò modo erit nulla sententia, ratione quantitatis, & est quando fuit alicui delegata auctoritas ad cognoscendum de quinquaginta, & ipse pronunciat de centum. *c. et qui app. §. diffinitiua vers. item cum certu 2. qu. 6. l. de qua re ff. de iud. & l. diligenter ff. mandat.* intelligitur tamen conclusio, quod sententia erit nulla, quoad excessum tantum. *l. 2. & l. qui extinsecus. ff. de verb. oblig. l. plus ms. ff. de vsuc.* quem tex. exornat Gloss. *in c. vtile de reg. iur. in 6.* vid. Gloss. *in l. fin. ff. de iur. omn. iud.* quia summa erat diuidua, & sic vtile per inutile non vitiatur. *c. illa de elect. c. si non satisfit atur de consecr. d. 4.* Quod si negotium esset indiuiduum, tunc tota sententia esset nulla. *l. 1. §. illud ff. de aqu. quot. et æstiu.*

86 Octauò modo erit nulla, ratione modi, vt si feratur, Iudice stando, non sedendo pro tribunali, in causis ordinarijs, in quibus sedere debet, cum sententiam profert Iudex. *c. discipline in fin. 45. d. c. audacia §. in Iudicio 3. qu. 7. c. sacutus vers. sedens me iudicare 23. qu. 1. l. 2. §. dies ff. quis ord. in bon. poss. seru. l. si cum dies §. si arbiter. vers. si ff. de arb. l. 1. C. de sent. ex breu. recit. §. sedebunt. Auth. de iud. & §. sancimus igitur coll. 5. Auth. vt vb. lit. & qui sup. eos sunt.* & dictum fuit *sup. n. 31.* Secundò, erit nulla si feratur sine scriptis vt notauimus *sup. n. 35.*

87 Nonò sententia erit nulla, ratione processus, vt si proferatur lite non contestata, vel omisso aliquo de his, quæ sunt de substantia ordinis iudiciarij, *vt in d. cap. et qui app. §. diffin. 2. qu. 6. et l. prolatam. C. de sent. et interl. omn. iud.* Secundò, si proferatur super probandis, non super probatis, quia debet prius constare de eo, super quo fertur sententia, & postea secundum probata iudicare. *c. iudicet. 3. qu. 7.* & facta priusquam constet, non valet condemnatio. *c. pen. de eo qui mit. in pos. caus. rei seru.* nam præposteratio est prohibita *d. l. prolatam.* Tertiò, si proferatur sententia, cum non appatet in processu de litis contestatione, & à parte negatur, fuisse contestatam. *cap. dudum 2. vers. licet autem de elect.*

Quartò, si feratur, postquam fuerit legitimè appellatum. *c. arguta 2. qu. 6. et cap. audientiam de app.* Quintò si prius proferatur, & postea scribatur *cap. si Rector in fin. 42. d. d. l. prolatam C. de sent. et int. lib. 2. §. prim. ff. de vulg. & pup. subst.* Sextò, si proferatur contra primam sententiam, à qua non fuit appellatum. *d. c. et qui app. §. diffinitiua in princ. 2. qu. 6. l. post sententiam C. de sent. et interl.* nisi in casibus *c. inter monasterium de re iud.* Septimò, si sit lata, post terminum statutum ad illam ferendam, vel intra eundem, sine noua citatione. *c. de causis de offic. deleg. l. cum non et C. quando prouoc. non est necess. l. nec si C. quom. & quand. Iud.* Octauò, si feratur contra partem non citatam, vel per edicta, vel vno per emptorio pro omnibus. *c. de ill. 24. qu. 3. c. cum olim in fin. de test. l. contumaciam, & l. de vnoq. ff. de re iud. l. consentaneum, & l. ea C. quom. et quand. iud.*

88 Decimo modo erit nulla ipso iure sententia, ratione manifestæ iniquitatis etiam multipliciter.

Primo, si feratur contra ius scriptum, siuè canonicum, siuè ciuile. *c. 1. de re iud. c. vlt. §. fin. 9. d. l. si expressim. ff. de app.* vt si contineat, minorem 14. annis test. posse. *c. et qui app. §. dif. 2. q. 6.*

Secundo, si contineat in se manifestum errorem. *c. per tuas de sent. excom. c. examinata de confirm. vtil. vel inutil. cap. cum inter vos, de re iud. et l. 1. ff quæ sent. sin. app. resc.*

Tertiò, si contineat aliquod impossibile. *c. fin. de pact. c. fin. de cond. appos. et l. fin. ff. quæ sent. sin. app. resc.*

Quartò, si obtineatur per subreptionem. *c. veniam 35. q. 9. c. sua de offic. vicar. cap. ad audientiam de rescr. c. olim de re iud. l. fin. C. si à non compet. iud.*

Quintò, si opus aliquod misericordiæ vetat. *c. pondereat in 50. d. l. respiciendum ff. de pæn.*

89 Viso itaque in superioribus, quando sententia sit nulla ipso iure, remanet videndum, quando venit annullanda, & quibus modis. In quo erit aduertendum, quod septem modis, generaliter loquendo, annulari potest.

Primò, per appellationem, *vt in cap. 1. & c. idea §. cum ergo 2. q. 6.*

Secundò per supplicationem. *c. ex litteris de in integr. rest. c. 1. & c. fin. de ferg. & malefic.*

Tertiò, per restitutionem in integrum, vt *in cap. fin. § fin. 2. q. 3. d. c. ex litteris & l. 1. C. de sent. pass. & sup. per Nos dictum fuit. sect. 2. subs. 11.*

Quartò, per simplicem petitionem, in casibus tamen, in quibus Iudex potest suam sententiam reuocare, quos notat Azo *in summ. tit. de sent. § quot sint sub §. diffinitiua.*

Quinto per quærelam falsi nam probata falsitate probationum, retractatur sententia *c. bona de confirm. vtil. cap. super eo de crim. fals. c. causam, quæ de re iud. l. 1. & fin. C. si ex fals. instr.*

Sexto, per implorationem auxilij Iudicis, vt quando seruus habuit contra se sententiam. *l. seruus ff. de app. & ed.* quia non potest appellare, sed dominus, vel alius pro eo, si verò neque dominus, neque alius appellauerit pro eo ipse implorat auxilium contra sententiam, *vt in d. l. seruus.*

Septimo, per probationem iustæ causæ absentiæ, quando sententia fuit contra aliquem prolata ipso absente, quamuis citato ad sententiam, *vt sup. cum Bartoldus §. licet autem de sent. & re iud.* nam tunc licet sententia fuerit valida, etiam quod non fuerit appellatum, tamen iusta absentia probata, retractatur sententia *ib. & c. 2. de purgat. vulg. l. 2. ff. de condict. sine caus. & l. communia. § fin. ff de comm. & l. 2. C. de re iud.*

90 Sed quæritur, corã quo Iudice tractanda sit causa nullitatis

taris sententiæ, num coram eodem Iudice, qui sententiam tu lit an coram Iudice appellationis ?

Respondetur, quod debet tractari coram eodem iudice, qui potest iure ordinario pronunciare. *cap. 1. de sentent & re iud. cap. dilecte de appellat. & l. 1. C. de sent. & interloc. omn. iud.* Potest tamen pars, si voluerit, appellare. & tunc Iudice appellationis poterit pronunciare, sententia esse nullam *cap. licet de sent. exc. in 6. l. quadam mulier. ff. de amil. erecte.* Sed etis vtilius prius agere de nullitate sententiæ coram eodem indice, quam coram Iudice superiore quia si idem iudex retractauerit sententiam vtile negotium agit, si vero non retractauerit, potest vti remedio appellationis.

91 Ex dictis colligitur, quod à sententia nulla ipso iure, non est necesse, vt appelletur intra decem dies, & quod prosequatur appellatio infra annum *vt infr. §. 3. decem*. quia quod nullum est, nullum producit effectum. *cap. ad de iure patr. l. 4. §. condemnatum ff. de re iud. & l. si aut nullam C. de legit. har.* cum nou entis, nullæ sint qualitates. *cap. bona de elect. & l. aiolo, qui in prouincia vers. quoniam. ff. si cert. pet.* Vnde in casibus prædictis, vbi sententia est nulla ipso iure, non est necessaria appellatio. *vt in e. si qui appell. ff. diffinitiua per tot. 2. q. 6.*

92 Et consequenter, sine temporis præfinitione retractari potest per viam nullitatis, nisi consuetudine loci, vel fori introductum esset, vt intra certum tempus dici posset de nullitate sententiæ *c. in nostra infra. de procur. & l. si sius C. ad leg. corn. de fals.* Quod intelligi debet de tempore infra annos 40. quia actio in factum spatio 40. annorum dicitur perpetuari; postea vero tollitur vt *in c. dilectio tua & c. placuit. 16 qu. 3.* nam per lapsum 40. annorum tollitur omnis actio, & obligatio *c. vigilanti & c. si diligenti de prascr.*

Si vero petatur rescindi sententiam per viam restitutionis in integrum, vel si minor petat restitutionem, ratione ætatis vel alterius ratione absentiæ, hoc potest fieri vsque ad quadriennium. *l. pen. de temp. appell. & l. fin. C. quib. ex caus. mai. rest. cap. porro. 26. q. 3.*

93 Sed quæritur, an sententia, quæ nulla est, valida dici possit, si ab ea de facto appellaretur, & iudex appellationis eam confirmauerit.

Respondetur negatiuè *l. cum C. de in offic. test. & l. quadam ff. famil. ercis.* Non enim appellans sibi præiudicat, si errando appellauit, cum poterat dicere de nullitate, *c. quoniam 38. d. cap. in quibus 22. qu. 2. l. si expres. fin. ff. de appell. c. mater ff. inoff. test. & l. legitima ff. de pet. har.*

94 Quæritur secundo, an iudex teneatur in sententia diffinitiua condemnare victum ad soluendum expensas Victori?

Respondetur affirmatiue, secundum iuris regulam *l. properandum §. sin autem alterutra.* & ibi DD. C. *de iud. l. eam, quem temerè ff. eod. tit.* vbi etiam DD. Rebuff. *de damn. expens. & interess. art. 2. glos. 1. num. 7.* Couarr. *practicar. qu. c. 27.* Rot. *decis. 720. num. 3. p. 1. diuers. & 370. nu. 9. p. 1. recent.* Buratt. *dec. 921. nu. 1* Duran. *decis. 313. n. 9.*

95 Fallit tamen supradicta regula, quando victus iustam habuit causam litigandi, nam tunc excusatur ab expensis. *l. qui solidum. §. etiam. ff. de legat. 2.* Iason. *in l. properandum. § sive autem n. 3. & 8. C. de iud.* Vestr. *in Prax. l. 8. c. 2 nu. 10.* & ibi Grauat. *n. 20.* Put. *decis. 373. n. 1. l. 1. n. correct.*

96 Quæ autem sint iustæ causæ litigandi, notant Iason. *in d. l. properandum, n. 7. & seqq.* Lanstanc. *in c. quoniam contra nu. 682.* & ibbi Adden. *sub litt. A. de probat. & in Prax. in tit. de expensis. n. 2.* & vbi nouem causas enunciat Menoch. *de arb. iud. cas. 177.* Azin. *in Prax. §. 32 c. 1 dim. 2. & seqq.* Carpan. *ad statut. Mediolan. c. 55. in vers. propter iustam causam. n. 13a.* vbi decem, & septem causas enumerat.

97 Est tamen aduertendum, quod iusta causa non excusat, quando expensæ petuntur iure actionis ex stipulatu, vel alias. Gluss. *in §. oportet, ibi nisi sint petita. in Authen. de iud.* Iason. *loc. cit. nu. 3. vers. nisi tales, & nu. 4.* Couac. *d. c. 27. nu. 3. vers. hac tamen sexta limitatio,* Card. Tusch. *litt. E. concl. 265. nu. 85.* Azin. *d. §. 32. in subl. 1. ad 1. lim. n. 1. & lim. 3. n. 3. vers. modo 8 ante,* Luc. Pet. *in Prax. l. 9. c. l. tit. de expens. n. 1.*

Quod ampliatur, vt ad illas in tali casu, vel quando erat obligatus in forma Cameræ Apostolicæ teneatur victus, etiam si ad expensas non fuerit condemnatus. Feder. de Sen. *cons. 239. vers. si verò expensa in fin.* Tusch. *vbi sub concl. 628. nu. 10.* Couarr. *c. ib. nu. 5. vers. sed, & vera* Pet. *ib. num. 2.* Quia condemnatio requiritur quando expensæ debentur officio Iudicis, *iuxta sex. in l. terminato C. de fruct. & lit. expens.* secus si iure actionis, vel obligationis camerali. Sal. Tiber. *in Prax. lib. 2. cap. 44. numer. 1.*

98 Secundo, iusta causa litigandi non excusat a condemnationem expensarum, quando quis videt se malum ius in causa habere, & nihilominus non statim cedit liti, sed perseuerat vsque ad finem, temerè litigando. Dec. *in l. qui in alterius ff. de reg. iur. & in cons. 340. in 2. dub.* Rebuff. *de damn. expens. & inter glos. 1. n. 15. & seq.* Tusch. *tom. 3. conclus. 638 n. 4.* Guid. Pap. *dec. 436. n. 56. vers. sed pone.*

99 Tertiò, non excusat in Curia, & in alijs supremis tribunalibus, in quibus iusta causa litigandi non attenditur, cum quis succumbit in causa, vt de tribunali Rotæ tradit Cassad. *decis. 13. n. 2. de rescr.* Chartar. *decis. 1. nu. 4.* Put. *decis. 373. nu. 2. l. 3. in correct.* Vestr. *in Prax. l. 8. c. 2. nu. 10.* Quod limitatur, quando sententia veniret reuocanda ex nouiter deductis. Vestr. *loc. c.* Verall. *decis. 340. nu. 4.* Cuccin. *decis. 56. n. 6.* Caualer. *decis. 191. n. 3.* nisi fuerit mendax, qui sententiam obtinuit, nam tunc etiam si esset reuocanda ex nouiter deductis, condemnari debet in expensis, propter mendacium. Asyn. *in Prax. d. §. 32 cap. 2. ampl. 21.* Afflict. *decis. 126. in fin.*

100 Est tamen notandum, quod de iure expensæ non debetur, nisi in fine lites. Verall. *decis. 341. p. 1.* Caual. *d. decis. 191. num. 2.*

Quod limitator in expensis factis in causa Attentatorum, nam tunc refici debent expensæ ante cognitionem negotii principalis, quia attentata sunt ante omnia purganda. *cap. bone de appell.* Rot. *dec. 5. de dol. & contum. in nou. & 37. de sent. & re iud. in antiq.* Asyn. *vbi sup. c. 16.*

101 Debent tamen expensæ factæ, liquidari à Notario, seu Actuario causæ, citata parte, & tunc Iudex taxare solet. Salust. Tiber. *l. 2. c. 43. nu. 3.* Quibus liquidatis, & taxatis præstatur iuramentum parti super veritate quantitatis, postea interponitur sententia, seù decretum iudicis. *cap. constitutis. de procur.* Gloss. *in c. cum venissent in ver. restitueret. de eo. qui mittit. in poss. & in cap. 2. §. adijcientes. in ver. docuit. de elect. in 6.* Rot. *decis. 177. num. 32. p. 7. recent.* Ferentill. ad Buratt *dec. 921. num. 21.* Asyn. *d. §. 32. cap. 6. nu. 2.* Vestr. *d. l. 8. c. vlt. nu. 15.* alias sine dicto iuramento taxatio non valeret *d. c. cum venissent*, & ibi Gloss. *in verb. restitueret. l. sancimus. C. de iu d.* Grauat. ad Vestr. *vbi prox. nu. 36.* Ferent. *ib. n. 22.* Rot. *d. dec. 177. n. 4.*

102 Sed quæritur, an à taxatione expensarum detur appellatio?

Respondetur negatiuè, per *l. fin. C. quand. prou. non est necess. ver. vel minus quam oportuerat; vbi* Bart. *nu. 2.* Et ratio est, quia cum sit exequutio, non licet appellare. Scaccia. *de appell. qu. 17. lim. 10. nu. 58.* Vestr. *l. 7. cap. 3. num. 9.* & Grauat. *ad eundem d. l. 8. cap. vlt. nu. 36.* Bald *tamen in l. properandum. §. sin autem alterutra. C. de iud.* tenet appellari posse, dum supponit esse citandam partem adhoc vt si viderit se læsam in taxatione, possit appellare.

103 Datur tamen appellatio à condemnatione in expensis. Scaccia. *d. qu. 17. lim. 21. n. 56.* Et similiter ab excessiua ipsarum taxatione. *l. ab exequatione. C. quor. appellat. non recip.* Vestr. & Grauat. *loc. cit.* Salust. Tiber. *ib. nu. 4. & seq.* Rot. *decis. 100. nu. 30. vers. non obstat. p. 1. diuers. & decis. 211. nu. 4. part. 7. recent.* Sed nisi in appellatione exprimatur excessus quantitas, vel alia iusta causa, non sustinetur appellatio *Clement. appellanti. de appel.* Ferent. *ad Burrat. decis 921. nu. 20.* Rot. *d. decis. 100.* Duran. *decis. 150. nu. 3.* Vestr & Grauat. *vbi sup.* Neque permittitur appellatio in excessiuitate prædicta, nisi semel tantum. Pius IV. *const. 83. incip. In trono §. & à liquidatione.* Paul. V. *in reform. Tribun. Vrb. const. 71. Vniuersi agr. §. à liquidatione.* Scaccia. *de app. d. qu. 17. lim. 10 nu. 69.* Vestr. *d. l. 7. c. 3. nu. 12.* Quomodo autem in Regno procedendum sit in taxatione expensarum; videndus est Carauit. *super Rit. 297. 298. & 310.*

PRAXIS PROCESSVS.

104 Tandem, dicendum remanet nobis de forma sententiæ diffinitiuæ (vt obsciuemus de more Praxim formandi processum) quæ quidem cum diuersificari contingat, secundum negotiorum varietatem, & factorum diuersitatem, non potest hic pro certa, & perpetua regula poni, vt in omnibus

causis eadem deseruire valeat; Sed benè pro exemplo, adhoc vt discretus, & prudens Iudex variare illam possit, secundum facti contingentiam; Aduertat autem Iudex non apponere in sententia diffinitiua causas, & rationes ob quas mouetur ad sic, vel sic sententiandum, ne fatus iudicetur ex tali causarum positione. Porrò huiusmodi forma, in substantia, & quoad ordinem, & dispositionem verborum, præcipuè in principio, & fine, erit ferè semper eadem, prout sequitur, videl.

Forma sententiæ diffinitiuæ condemnatoriæ, prout fit in Romana Curia.

Christi nomine inuocato; Pro Tribunali sedentes, & solum Deum præ oculis habentes; Per hanc nostram diffinitiuam sententiam, quam de Iurisperitorum consilio in his scriptis ferimus; In causa, & causis, quæ coram Nobis in prima, seù alia veriori versæ fuerunt & vertuntur instantia, inter N. de N. Actorem ex vna, & N. de N. Reum conuentum ex altera partibus, de, & super solutione scutorum ducentorum monetæ, rebusque alijs, &c. Dicimus, pronunciamus, sententiamus, decernimus, & declaramus d. N. de N. condemnandum fore, & esse, prout condemnamus ad soluendum d. N. de N. dicta scuta ducenta monetæ. Mandatumq; exequutiuum & aliud necessarium, & opportunum decernendum, & relaxandum fore, & esse prout decernimus, & relaxamus; Victumque Victori in expensis condemnamus, quarum taxationem, Nobis, vel cui de iure in posterum reseruamus. Et ita dicimus, &c. ac diffinitiuè sententiamus, non solum præmisso, sed omni alio meliori modo, &c.

Ita pronunciaui Ego N. Iudex N.

Postea fit per Notarium publicatio sententiæ prout sequitur, vel alio pinguiori modo, vt inferius nu. 106.

Præsens sententia lecta, & lata fuit per Reuerendissimum Dominum N. Iudicem, &c. in loco N. curiæ sedente pro Tribunali die. ..mens...ann..., præsentibus pro testibus N.N.N. & alijs, &c. Et ad fidem, &c.

N. Notarius, &c.

Sequitur alia Forma sententiæ diffinitiuæ absolutoriæ, videl.

Christi nomine inuocato, pro Tribunali sedentes, & *vt supra vsque ad verba,* & declaramus, dictum N. de N. Reum conuentum absoluendum fore, & esse, prout absoluimus, & liberamus ab impetitis per dictum N. de N. Actorem; ac propterea eidem N. de N. Actori in premissis perpetuum silentium imponendum fore, & esse, prout imponimus; Victumq; Victori in expensis condemnamus quarum taxationem Nobis, vel cui de iure, in posterum seruamus, & ita dicimus, &c. atque diffinitiuè sententiamus, non solum præmisso, sed omni alio meliori modo, &c.

Ita pronunciaui Ego N.N. Iudex, &c.

105 *In quibusdam autem alijs Tribunalibus, extra Vrbem, solet sententia diffinitiua ferre, sub infrascripta forma, videlicet.*

Forma sententiæ diffinitiuæ prout fit extra Vrbem.

In Dei Nomine Amen.

Nos Abbas N. V. I. D. Prothonotarius Apostol. ac Illustriss. ac Reuerendiss. D N. Episc. N. in spiritualibus, et temporalibus Vicar. &c. et Officialis Generalis, etc. in causa in hac Episcopali Curia N. in prima instantia vertente inter N. Actorem ex vna et N. Reum conuentum ex altera, super petitione, &c. (*& ponitur negotium, quod controuertitur,*) et aliàs, vt in actis, &c. Visis libello Actoris, termino ab probandum vtrique parti dato, depositionibus testium vtriusq; partis, publicatione, et conclusione in causa factis, scripturis per vtramq; partē præsentatis, citatione ad dicendū, et ad sententiam, et omnibus actis; Visis videndis, et consideratis de iure considerandis Partibusq; eum suis Aduocatis, & Procuratoribus in iure, et in facto plenariè auditis; Per hanc nostram, quam in his scriptis ferimus diffinitiuam sententiam. Christi nomine repetito, pro Tribunali sedētes, & solum Deum præ oculis habentes dicimus, decernimus, et diffinitiuè pronunciamus supradictum N. conuentum fore, & esse condemnandum prout cō. demnamus ad soluendum supradicto N. Actori ducatos m ille. *verb. grat.* ex supradicta causa debitos, vna cum interesse per nos aliquando (*Vel saluæ prouisione ad interesse petitum, vt in actis, &c.*) vel condemnamus ad restituendum, & relaxandum talem fundum in actis deductum, vna cum fructibus per Nos liquidandis, &c. & ita dicimus, decernimus, & diffinitiuè pronunciamus, & condemnamus non solum isto, sed omni alio meliori modo. & Victumq; Victori ad expensas condemnantes *Vel:* Neutram partem ad expensas condemnantes. *Vel:* Salua prouisione facienda, quoad expensas, &c. Et ita dicimus, declaramus, & diffinitiuè sententiamus, non solum isto, sed omni alio meliori modo, &c.

Ita pronunciaui Ego N. Vicarius Generalis, &c.

106 *Deinde fit* publicatio *per Notarium seù Actuarium, vt infra, videl.*

Forma publicationis sententiæ.

Lecta, lata, data & in his scriptis sententialiter promulgata fuit præsens supradicta sententia per supradictum Perillustrem, ac Reuerendissimum Dominum N. Vicarium Generalem N sedentem &c. in loco N. &c & per me Notarium, & Actuarium infrascriptum rogata, &c. Currentibus Anno ..., Indictione ..., Pontificatus verò S. D. N. N. Papæ N. anno eius ..., die verò ..., mensis N. ... præsentibus ibid. N. & N. testibus habitis, &c.

Et Ego N. Notarius, & Actuarius rogatus, &c.

Fieri etiam solet sententia sub alia forma paucis tamen mutatis, prout sequitur, videl.

In Christi Nomine Amen.

Nos N. Gubernator, N siue Iudex, &c. siuè Potestas N. &c. In causa, & causis coram nobis in prima, seù alia veriori instantia vertentibus inter N Actorem ex vna, & N. Reum conuentum partibus ex altera, fuit prouisum vt infra. Visis libello, citatione, litis contestatione, iuramento calumniæ, termino probatorio, probationibus vtriusque partis publicatione, & conclusione in causa factis scripturis omnibus in actis præsentatis, citatione ad dicendum in iure & in facto, partibusque pluries cum suis Aduocatis, & Procuratoribus oretenus & in scriptis, in iure, & in facto auditis, visis citatione ad sententiam, & omnibus actis, Visisque videndis & consideratis omnibus alijs de iure considerandis; Christi Nomine repetito pro Tribunali sedentes, ac solum Deum præ oculis habentes; per hanc nostram diffinitiuam sententiam, quam de iurisperitorum consilio pariter, & assensu in his scriptis ferimus, Dicimus sententiamus, decernimus, & declaramus N. Reum conuentum fore, & esse condemnandum, prout nos condemnandus ad soluendam dicto N. Scuta tot, occasione, &c. siuè ad restituendum, & relaxandum talem domum, siuè fundum, aut rem in actis deductam, &c. occasione, &c. vna cum fructibus, & interesse hucusque decursis, per nos liquidandis, &c (*Si verò Reus foueat bonum ius, & proinde, esset liberandus, & absoluendus ab impetitis per Actorem, dici poterit:*) & declaramus N. Reum conuentum ab N. occasione, etc. fore, et esse ab impetitis absoluendum, et liberandum prout nos absoluimus, et liberamus, et pro absoluto, et liberato haberi volumus et mandamus, victumque victori in expensis condemnamus, quarum taxationem, nobis, et cui de iure in posterum reseruamus, (*Si verò non fiat condemnatio in expensis poterit dici;*) Ambas verò partes iustis de causis animum nostrum dignè mouentibus ab expensis absoluimus, et liberamus, ac mandatum quodcumque necessariū, et opportunum decernimus, et relaxamus. Et ita dicimus, pronunciamus, condemnamus, *siuè:* absoluimus, ac diffinitiuè sententiamus, non solum præmisso, sed omni alio meliori modo, etc.

Ita sententiam Ego N. de N. etc.

107 Solent aliqui Iudices ponere condemnationem in expensis separatè ab ipsa sententia per capitulum particulare, ad effectum, ne possit appellari, ratione expensarum; nam euenit aliquando, vt sententia acceptetur, et à condemnatione expensarum

sarum appelletur; ideo additur sententiæ caput se paratum tali vel simili modo, videl.

Forma condemnationis in expensis separatim.

Item N. Reum conuentum in causa N. cum N occasione quæ in actis, et sententia in expensis factis per N. in hac prima seu secunda instantia, etc. coram nobis, vel etiam coram N alio Iudice, condemnamus, quas, vt in notula taxamus, mandatumque, etc. vt sup. omni modo, etc.

108 Et ita etiam seruari solet in condemnatione fructuum soluendorum, vel alterius articuli se parati, videl.

Forma condemnationis in fructibus.

Item pari nostra sententiam dicimus, declaramus & pronunciamus dictum N. Reum conuentum condemnandum fore, & esse prout condemnamus ad restitutionem fructuum ex dicta vinea, fundo seù domo perceptorum à die motæ litis, vel à die tali quo fuit spoliatus, &c. & in posterum percipiendorum vsque in diem effectualis reintegrationis dicti N. ad possessionem eiusdem vineæ, fundi, seu domus, &c. Victumque victori in expensis condemnamus; Quorum quidem fructuum liquidationem, & expensarum taxationem nobis vel cui de iure in posterum reseruamus, & ita dicimus, pronunciamus & diffinitiuè sententiamus, non solum præmisso sed omni alio meliori modo &c.

Ita pronunciaui Ego N. &c.

109 Si sententia lata, erit exequutioni demandanda, vel quia agitur de possessorijs summarijs, a quibus non datur appellatio, quoad effectum suspensiuum; vel quia fecit transitum in rem iudicatam, eo quod non fuit ab ea appellatum intra decem dies; vel ob aliam causam; potest fieri decretum, quo mediante declaratur deserta appellatio, & proinde mandatur exequi sententiam, tali, vel simili modo, videl.

Decretum, seù sententia desectionis appellationis, &c.

Nos N. Iudex, &c. in causa, & causis coram nobis, in prima, seù alia, veriori instantia vertentibus inter N. ex vna & vna & N. altera de, & super solutione, seù restitutione, &c. occasione, prout in actis, & sententia lata sub die tali.... &c. visis actis, &c. dicimus pronunciamus, & declaramus, causam, et appellationem huiusmodi, fore, & esse desertam, & vt taliter desertam declarandam pariter fore, & esse duximus, prout declaramus, & sententiam prædictam per nos, & Curiam nostram latam, fore, & debitæ exequutioni demandandam, iuxta sui seriem, continentiam, & tenorem prout præsenti decreto exequutioni demandari mandamus, vt supra, atque causa, & appellatio desecta per nos declaratur; expediantur debitæ prouisiones in forma, &c. ita, &c. omni modo meliori, &c.

Sed de huiusmodi declaratione vide *infr. p. 3 sect. 3. n. 26.*

110 Quo facto, de communi practica Curiarum fit citatio ad docendum de prosequutione appellationis & ad dicendum causam quare sententia exequutioni mandari non debeat, iuxta doctrinam Bartoli *in l. 1. n. 9. in fin. ff. nil. nouar. appellat. pendent.* Castrens. *in l. profes. 26. in fin.* & ibi etiam Alex. *num. 6. ante fin. vers. et practica ist. ff de re iudic.* qua intimata expeditur mandatum pro sententiæ exequutione, seù vt alibi dicitur, expediuntur litteræ prouisionales, cum inserta forma sententiæ, infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma mandati pro sententiæ exequutione.

De mandato Illustrissimi, & Reuerendissimi Domini N. Iudicis N. &c. & ad instantiam N. de N. principalis, siue, &c.

Tenore præsentium, mandatur vobis exequutoribus, subexequutoribus, & Aliis, ad quos spectat, quatenus statim visis & receptis præsentibus sub 500. ducatorum auri, &c. aliisque pœnis, &c. debeatis, & quilibet vestrum debeat eumdem Dominum instantem, in, & ad realem, actualem, & corporalem possessionem vineæ, fundi, seù domus sitæ in loco N. nuncupato, iuxta bona N. de N. & N. viam publicam & alios fines, &c. eiusque iurium, & pertinentiarum quarumcumque, Amoto N. de N. Aduersario, ac quolibet alio illicito detentore, reintegrasse, reposuisse, & restituisse, & reintegratum, repositum & restitutum manutenuisse, defendisse & conseruasse, & de fructibus redditibus, & prouentibus eiusdem respondisse, & respondere fecisse. Quoniam d. N. Aduersario citato, & intimato, ac seruatis seruandis in vim sententiæ desuper latæ sub die tali.... prout in actis prædictus Illustris. & Reuerendis. Dominus ita mandauit. &c. hac die, &c.

N. Notarius. Locus † sigilli.

N. de N. Iudex, &c.

111 Vel expediuntur litteræ prouisionales, vt alibi dicitur, sub infrascripta, vel simili forma, videl.

Forma litterarum Prouisionalium.

N. de N. Dei, & Sanctæ Sedis Apostolicæ gratia Episcopus N.

N. de N. V. I. D. Protonotarius Apostolicus, ac supradicti Illustris. et Reuerendiss. Dom. Episc. N. in spiritualibus, et temporalibus Vicarius, et Officialis generalis, etc.

Nunciis, cursoribus, et seruientibus huius nostræ Curiæ Episcop. N. siue aliarum quarumuis Curiarum ad infrascripta [illegible] requisitis, etc. significamus, declaramus, et notum facimus, qualiter per nos, nostramq; Curiam Episcopalem N. lata, et promulgata fuit infrascripta sententia diffinitiua, tenoris sequentis, videlicet. In Christi Nomine Amen Nos N. etc. (*et inferatur totus tenor sententiæ*) et post modum interpositum fuit decretum super desectione appellationis tenoris sequentis videlicet (*et inferatur tenor talis decreti*) Post quorum quidem prædictorum sententiæ, et decreti infertorum prolationem et publicationem fuimus pro parte prædicti N. de N. debita cum instantia requisiti quatenus ad illarum exequutionem procedere deberemus. Nos verò volentes debitè prouidere, etc. Ideo vobis supradictis nunciis, cursoribus, et seruientibus ac vnicuique vestrum insolidum, dicimus committimus, et mandamus, quatenus statim receptis præsentibus ad omnem instantiam, et requisitionem N. supradicti Actoris, siue, etc. præinsertam sententiam, et decretum intimetis, et notificetis d. N. Reo conuento, vt de eis, ac in eis contentis notitiam habeat, ne aliquam prædictorum ignorantiæ causam nullo futuro tempore allegare valeat. Necnon citetis moneatis, & requiratis, siuè quilibet vestrum citet moneat, & requirat supradictum N. conuentum, eique mandet, & iniungat, prout nos, &c. vt infra tres dies præcisè, &c. quorum primum pro primo, secundum pro secundo, & tertium pro tertio, vltimo, & peremptorio termino assignamus, pareat, & obediat supradictæ sententiæ, & soluat, ac cum effectu soluere habeat, & debeat d. N. mentionatos ducatos, 100. Vel relaxet, & restituat eidem N. mentionatum fundum, domum, seù vineam, &c. Alias dicto termino elapso, & non docto de paritione sententiæ in præinsertis litteris expressæ, prima die huiusmodi intimationi & notificationi immediatè sequenti, si iuridica fuerit, alioquin prima die iuridica compareat in dicta nostra Curia ad dicendum, & allegandum causam quare non debeat condemnari ad pœnam, &c. Ipso vlterius non citato neque monito, nisi si, et inquantum, etc. citet, et referat, etc. Quoniam, etc. Datum N. ex Palatio Episcop. die tali.. ... mensis talis.....anni talis.....etc.

N. Vicarius Gener. N. Actuar. etc.

112 Quando Iudex ex aliqua iusta, et legitima causa appellationem non admisit, antequam ei inhibeatur, poterit expensas taxare, et moderari, citatis tamen citandis ad videndum taxari moderari, et liquidari expensas, et taxatas, et moderatas soluendum, alias videndum decerni mandatum exequutiuum ad primam diem; Instante N principali, siuè, etc. de quo vid. Vestr *in Prax. l. 8. cap vlt.* Gail. *l. 1. obseruationum. obseru. 151. per tot.* Aduertat tamen Iudex non admittere omnes expensas, quas ponit Actor in lista nisi legitimas; neque illas, quæ ex mera liberalitate fuerunt donatæ, sed tantum illas, quæ verè, et legitimè pro iusta mercede Notariorum, et Actorum expensæ, et solutæ fuerint

Lista verò expensarum producitur Notario seù Actuario Causæ per Actorem, qui medio iuramento tactis scripturis declarabit omnes illas veras esse, etc. Tenor autem *Listæ* talis erit, videlicet,

Lista expensarum factarum in causa N. pro parte N. de N. contra N. de N.

Pro præsentatione scriptura N.	*scut. tot. o. o.*
Pro instrumento N.	*scut. tot. tot.*
Pro examine tot testium.	*scut. tot. o.*
Pro copia attestationum tot testium.	*scut. tot. tot.*
Pro pluribus citationibus, & intimationibus factis.	*scut. tot. tot.*
Pro mercede Aduocati & Procuratoris,	*scut. tot. tot.*
Pro expeditione mandati N.	*scut. tot. tot.*
Pro taxatione & liquidatione præsentis listæ.	*scut. tot. tot.*

Liquida supradicta expensa absque mercede Procuratoris, & Aduocati ascendunt ad scuta tot..., moneta, &c.

Ita est N. Notarius, &c.

113 Decretum vero taxationis expensarum potest fieri, vt infrà, videl.

Forma Decreti taxationis expensarum.

Qui Dominus N. Iudex, &c. In causa N. *cum N. expensas, de quibus in hac cedula, taxauit, illasque moderando reduxit ad summam scutorum tot, pro quibus mandatum relaxauit omni meliori modo. &c.*

Et tunc post intimationem prædicti decreti, expeditur mandatum pro exequutione facienda de summa taxata expensarum.

114 Quod si necesse sit, vltra expensas, deueniatur ad taxationem, & liquidationem fructuum, & interesse, quia fortè Reus in sententia fuit etiam condénatus ad ipsos soluendos, vt ferè semper fit in omnibus casibus in quibus agitur actione reali, & in alijs quos notant DD. *in l. si vsufructuarius. ff. quib. mod. vsufruct. amitt. & in l. vnic. C. de sentent. quæ pro eo, quod interest, proferuntur*; tunc vigore condemnationis potest Iudex si non fuerit ei inhibitum, deuenire ad eorum liquidationem, modo quo supra dictum est in taxatione expensarum, mandatumque similiter exequutiuum relaxare, citata priùs parte aduersa ad videndum taxari, & liquidari interesse, & fructus in exequutionem sententiæ, & rei iudicatæ, de quibus agitur, & taxatos, & liquidatos soluendum, aliàs videndum decerni, & relaxari mandatum exequotiuum ad primam diem, instante N. principali, siuè, &c. Tenor verò listæ, seù notulę fructuum in actis producendæ solet esse talis, vel similis, videl.

Forma Listæ fructuum, &c.

Lista interesse, et fructuum debitorum, ac reficiendorum N. de N. *ab N. de* N. *in causa N. iuxta formam iurium de quibus in actis, liquidandorum, et non solum, vt supra, sed omni alio meliori modo, etc.*

Pro pensione domus N.	*scut. tot. tot.*
Pro responsione affictus tenutæ, seu fundi N.	*scut. tot. tot.*
Pro fructibus census à die.	*scut. tot. o.*
Pro modis tot.. frumenti.	*scut. tot. tot.*
Pro modi hordei tot...	*scut. tot.*
Pro centum cadis olei.	*scut. tot. tot.*
Pro dolijs vini tot..	*scut. tot. tot.*
Pro modis diuersorum leguminum.	*scut. tot.*
Pro examine præsentis listæ.	*scut. tot. tot.*

Liquidi supradicti fructus ascendunt ad scuta tot...., moneta, etc. *Ita est N. Not. etc.*

115 Decretum verò, quod fieri solet super liquidatione, & taxatione fructuum, & interesse potest esse, prout infra, vel alio simili modo.

Decretum taxationis fructuum, & interesse.

Nos N. V. I. D. etc. Vicarius Generalis, etc. In causa N. *cum N. in hac Episcopali Curia vertente Christi nomine inuocato sedentes, etc. Dicimus, determinamus, et pronunciamus supradictum N. de* N. *teneri, et obligatum esse restituere* N. *de* N. *scuta tot... pro fructibus, et interesse tuli tot, etc. ad quos ex sententia per Nos (*seù *per N. Antecessorem nostrum) de super lata sub die..... etc. tenetur, ad quam summam dictorum fructuum, et interesse in processu petitam, et liquidatam reducimus, pro quibus mandatum exequutiuum relaxamus, etc. et ita dicimus decernimus, et pronunciamus, non solum in præmissis, sed omni alio meliori modo etc.*

Ita pronunciaui Ego N. Vicarius Gener. etc.

116 Intimato supradicto decreto parti aduersæ principali, elapsoque termino præfixo, si non fuit appellatum ab excessiua fructuum taxatione, seù liquidatione, aut aliud releuans deductum non fuerit, poterit expediri mandatum exequutiuum, & ad illius executionem procedi, cuius tenor infrascripta, vel simili forma concipi potest.

Forma mandati exequutiui pro fructibus.

De mandato Perillustris, et Reuerendissimi Domini N. in spiritualibus, et temporalibus vicarij, et officialis Generalis N. et ad instantiam N. de N. *principalis creditoris in scutis tot, occasione, de qua in actis, etc.*

Tenore præsentium.

Auferantur de bonis ex domo, vel aliunde N. *de* N. *rei aduersi principalis, bona valoris scutorum tot... debitorum occasione, de qua in actis, quæ ablata, vna cum indijs, seu, etc. tot ...pro expensis præsentis mandati, deponantur penes, etc. vt moris est, ad effectum, etc. vt subhastentur, si extent; sin minus capiatur idem, et captus carceretur, et non relaxetur, donec, etc. quia ipse citato et intimato, seruatis seruandis Reuerendissimus Dominus ita mandauit. Datum* N. *hac die....etc.*

N. *Notarius, etc.*

Locus † sigilli.

N. *Vicarius Generalis etc.*

Vel fieri potest alio modo, realiter, & personaliter, vt infra, videlicet.

Exequatur realiter, et personaliter ad instantiam N. *contra* N. *pro scutis tot debitis occasione, de qua in sententia, et processu, etc. omni modo meliori, etc.*

117 Et si fiat contra bona tantum, non contra personam, poterit expediri, vt infra, videl.

Exequatur realiter tantum, et in bonis ad instantiam N. *de* N. *contra* N. *de* N. *pro summa scutorum tot..., vigore decreti et ex causis, de quibus in processu, etc omni modo, etc.*

118 Dictum fuit sup. n. 21, quod quando sunt plures Iudices, qui simul cognoscunt causas, simul etiam sententiare debent, alias nulla esset sententia. Ideo non erit inutile ponere formulas super modo votandi causa, quæ per sententiam diffinitiuam expedienda erit. Nam antequam sententiam proferant, solent inter se conferre motiua, & rationes, quibus quilibet nititur ad hoc, vel illud decernendum; & tunc quilibet porrigit votum suæ opinionis inscriptis, infrascripto, vel simili modo, verbi gratia.

Forma voti, quod datur à Coniudice causæ.

Illustrissimi, & Reuerendissimi Domini; siuè *Perillustres Domini;* siuè *Excellentissimi Domini,* (siue, &c. iuxta consuetudinem Regionis, loci, vel Curiæ) *Audiui omnia, quæ multum eruditè, et doctè de more, fuerunt proposita ab Illustrissimo D.* N. *Relatore, & Collega super controuersia coram nobis inter* N. *de* N. *et* N. *de* N. *vertente, occasione talis Rei* N. *seu negotij, &c. et sic ex dictis in illa parte, in qua dubitatur, verum d.* N. *de* N. *fuerit prius immissus in possessionem fundi* N. *ex quo fuit postea expulsus; duo mihi videntur distinguenda tempora; vnum scilicet ante possessionem aliud verò post expulsionem, prout nobis fuit data scriptura, &c.*

Quoad primum clarè constat ex verbis immissionis, quod illi non competebat actio, etc. (& dicantur rationes in facto, & in iure, prout facti qualitas requiret.)

Quo verò, ad secundum tempus, apparet manifestè bonum ius N. *de* N. *aduersarij, tum malo iure, quod fouebat dictus* N. *de* N. *tum etiam quia statim fuit spoliatus asserta pos-*

possessione. Vnde non potest pertendere, se adhuc in possessione esse et proinde esse manutenendum. Quia, etc. (& dicantur rationes in iure, & in facto.) *Neque obstat, quod, etc. Nam respondetur, etc. Quare censeo condemnandum fore, et esse dictum N. de N. ad, etc. et e contrario absoluendum N. de N. ab impetitis, etc. saluo semper meliori iudicio, etc. Ego N. ita sentio, etc.*

Expressa per primum sua opinione, sequitur secundus, qui simili modo suam sententiam proferet, vel adhærendo opinioni primi collegæ, vel illi non consentiendo. Si se conformauerit primo, poterit infrascripto, vel simili modo suum votum declarare, videlicet.

Illustriss. et Reuerendiss siuè, &c. *Ex supra firmatis per Illustriss. & Reuerendiss. D. N. collegam nostrum, comprobata remanet mea sententia super articulo, de quo dubius eram; & ideo veram, & indubitata fateor motiua per ipsum adducta. Superfluum enim esset alias adducere rationes, & motiua in re tam clara, tam ex doctrinis per eundem adductis: tum etiam ex scripturis per partes nobis porrectis, ex quibus clarissimè apparet bonum ius, quod fouet N. de N. Quare, &c.*

Qui verò non adhæreat opinioni primi collegæ, poterit vti infrascripta, vel simili forma voti, quæ similiter poterit deseruire pro exemplo, si alter ex collegis fuerit in eadem opinione non se conformandi voto primi Collegæ, videl.

Illustriss. & Reuerendiss. Domini, siuè, &c. *Quamuis rationes, & motiua perdoctè adducta à D. N. nostro Collega super dubio tali, etc. sint valde fortia ad firmandum suam sententiam pro N. de N. tamen Ego valde dubito de iuribus dicti N. de N. in casu, de quo agitur ad effectum manutentionis petitæ obstat enim &c.* dicantur rationes; & motiua, quibus mouetur, *Quare, &c.*

Et si plures fuerint votantes, sequens in ordine, si comprobet dicta primi Collegæ, & non secundi; vel adhæreat secundo, & non primo; vel ipse diuersam habeat opinionem poterit suum votum explicare, tali, vel simili modo, videl.

Illustriss. Domini, siuè, &c. *Ea quæ allegata fuerunt vltimo loco per Dominum meum N. in casu de quo agitur, non possunt me mouere ad declarandum N. de N. &c* & dicantur, quæ occurrunt pro motiuis, tam in iure, quam in facto. *Neque suadent mihi primò dicta per D. meum N. nostrum collegam; tum ex eo quod, &c. tum etiam, quia, etc. Obstat enim, quod, etc. Sequendo tamen communem sententiam Doctorum in l. tali, de qua testatur N. in tract. N. lib. N. cap. N. num. N. dico* N. N. *debere condemnari ad, etc. Moueor, præsertim ex hoc, etc. Quare, etc.*

Supradicti, vel similes modi tenentur in votandis causis, quando sunt plures Iudices; qui simul iurisdictionem exercēt. Quos notauimus ad iuuenum tantum instructionem circa modum tenendum; non pro regula infallibiliter obseruanda. Poterunt tamen, quæ diximus, deseruire etiam circa modum dandi votum ab aliquo Doctore, si consulatur ab aliquo Iudice pro voto in causa decidenda, mutatis mutandis, iuxta facti contingentiam.

119 Pro complemento præsentis subsect. non est omittendum vnum valde notabile, nimirum, quod illud commune, & vniuersale axioma omnium scribentium super materia sententiæ, asserentium, quod fatuus est Iudex, qui ponit causas & rationes in sententia (vt dictum fuit *sup. n. 74.*) non est absolutè verum; cum multi dentur casus, in quibus Iudex tenetur causas exprimere in sententia, propter quas mouetur ad sic iudicandum, alias sententia redderetur non recte lata, ad hoc ne ex toto pereat ius partis, *vt l. filius familias. §. diui. ff. de legat. 1. l. 2. §. senatus. ff. de iur. fisc. et l. cum hi. §. in causa ff. de transact.*

Quorum Primus est in sententia lata à Iudice ad quem fuit appellatum; nam in ea debet inseri causa, quare prima sententia reuocetur, ne aliàs possit aliquid imputari primo Iudici, qui sententiam secundum allegata, & probata coram ipso rectè protulerat, iuxta tradita *in cap. cum ex litteris extr. fin. de in integr. restit. et l. 1. ff. de appell.* aliàs si simpliciter iudicaret illum malè pronunciasse, iniuriam ei inferret; vt tradit Speculat. *lib. 2. de sentent. §. 6. num. 27 vers. si enim simpliciter.* Ioan. Andr. *in Glos. cap. sicut nobis verb. exprimantur de sent. et re iudic.*

120 Secundus casus est, quando Iudex sententiam profert absoluendo Reum conuentum, propter ineptam petitionem Actoris, ne prorsus pereat ius agendi, si aliàs aptè prosequi voluerit, textus est singularis *in cap. examinata de iudic. et 31. §. 1. ff. si mensor. fals. mod. dix.*

121 Tertius est, quando in actione reiuendicationis Iudex absoluit reum conuentum, quia non possidet tempore, quo sententiam profert; tunc enim debet inseri in sententia talis causa, ne auferatur ius agendi ex noua causa, ob exceptionem rei iudicatæ, *cap. pen. de exception. l. si cum meam, ff. de except. rei iudic. et si quis ad exhibendum. ff. eod. tit. de except. rei iudic.*

122 Quartus est, quando Iudex recidet à iure communi, vt si victum non condemnauerit in expensis quia tunc in sententia debet causam exprimere, quare illum non condemnat. *cap. calumniam in fin. de pœnis, et §. oportet. collat. 6. Authent. de Iudicib.*

123 Quintus est, quando Iudex absoluit reum in instantia iudicij, & per patronos causæ stetit, quominùs causa potuerit diffiniri. *l. properandum. §. illo proculdubio C. de iudic.*

124 Sextus est, in sententia excommunicationis, in qua exprimi debet causa. *cap. cum medicinalis de sentent. excommunicat. in sexto.*

125 Extra supradictos casos cautiùs aget Iudex, si causas in sententijs non apponat, cum sine causæ expressione valeat, vt colligitur *ex cap. sicut nobis de sent. et re iudic.* vbi Gloss. *Io. Andr. in verb. exprimantur.* Et ratio est, Primò, ne fortè ex incuria errorem aliquando in sententia exprimat. Secundò, ne viam calumnijs aperiatur. *cap. et qui appellat. §. diffinitiua vers. sententia. 2. q. 6. cap. per tuas de sent. excom. et l. 1. §. item contra ff. de sentent. quæ sin. appellat. rescind.* & Tertiò, ne vna lis sit alterius exordium. *cap. cum olim de verb. signif. l. si quis in fin. C. de sub. credit. & l. terminato. in fin. C. de fructib. & lit. expens.*

Multas alias sententiarum formas habes infra Subsectione tertia, & vltima huius tertiæ Sectionis; & similiter in p. 3. vbi de iudicio appellationis, & Attentatorum agitur, *& p. 4. in practic. Crimin. suis proprijs locis, &c.*

SVBSECTIO SECVNDA.

De Exequutione Sententiæ.

SVMMARIVM.

1 *Sententia valida exequutioni mandari debet, si ab ea non fuit appellatum.*
2 *Exequutio sententiæ differtur per appellationem.*
3 *Exequutio sententiæ facta reuocatur, si legitimè appellatur.*
4 *Delegatus exequi non potest suam sententiam.*
5 *Arbiter neque suam sententiam exequitur.*
6 *Iudex ad quem exequitur sententiam Iudicis à quo.*
7 *Limitatur, si pronunciauerit fuisse malè appellatum.*
8 *Iudex ordinarius exequitur sententiam Doctoris habentis priuilegium cognoscendi de causis scolarium.*
9 *Iudex vnius iurisdictionis exequi potest sententiam Iudicis alterius iurisdictionis, si requiratur à parte.*
10 *Sententia lata contra alienantem bona, lite pendente, à quo exequenda.*
11 *Exequutio sententiæ Iudicis laici contra Clericum possessorem bonorum laici exequi debet à Iudice Ecclesiastico.*
12 *Exequutio sententiæ quo ordine fieri debeat.*
13 *In exequutione sententiæ, vltra ordinem, seruanda sunt statuta.*
14 *Casus, in quibus non seruatur ordo in executione sententiæ.*
15 *In exequutione sententiæ requiritur citatio partis, si non exequatur sententia ab eodem Iudice.*
16 *Requiritur citatio partis, si condemnatio fuit in bonis.*
17 *Praxis Regni in exequutione sententiæ qualis.*
18 *Exequutio in quibus bonis fieri nequeat.*
Casus, in quibus regulariter exequutio fieri non potest.
19 *Agricultura instrumenta regulariter exequi nequeunt.*
20 *Contra tertium possessorem exequi non potest regulariter.*
21 *Fructus Beneficij exequi nequeunt, nisi in defectum.*

22 *Neque*

22 *Neque armamenta stipendia militum, & Doctorum.*
23 *Libri scholarium neque exequi possunt, nisi in defectum.*
24 *Neque fructus feudi.*
25 *Appellari non potest ab excommunicationis sententia, quoad effectum impediendi exequutionem illius.*
26 *Exequutio regulariter fit contra omnes, nisi expressè prohibeatur in iure.*
Permissa censentur omnia, nisi prohibeantur.
27 *Casus, in quibus exequutio sententiæ non retardatur, non obstante appellatione.*
28 *Assistentia in Regno, vnde proueniat.*
29 *Clausula: appellatione remota quid importet.*
30 *Casus, in quibus exequutio sententiæ retardatur.*
31 *Sententia bis confirmata exequutioni demandatur, non obstante exceptione nullitatis.*
32 *Appellari non potest ab exequutione sententiæ.*
33 *Exequutio sententiæ infra quod tempus fieri possit.*
34 *Et si facta non sit in tempore, infra quod tempus peti potest exequutio.*
35 *Exequutio sententiæ infra decem dies à iure concessos ad appellandum, quando fieri possit.*
36 *Sententia legitimè exequuta non reuocatur per appellationem.*
37 *Exequutio sententiæ quo iure petatur.*
38 *Sententia iniusta, an tribuat aliquod ius.*
39 *Sententia iniusta quando dicatur.*
Requisita necessaria ad iustitiam sententiæ, quæ.
40 *Potestas Iudicis requiritur ad validitatem sententiæ.*
41 *Veritas in iudicando publica, non priuata esse debet, quia secundum allegata, & probata tenetur Iudex iudicare.*
Allegata, & probata quando sequenda.
42 *Forma iuris necessaria ad sententiæ exequutionem.*
43 *Scientia necessaria Iudici ad rectè iudicandum.*
44 *Puritas vitæ necessaria similiter Iudici.*
45 *Sententia iniusta, an obliget in conscientia.*
46 *Iudex, an semper teneatur iudicare secundum leges.*
47 *Casus, in quibus Iudex non debet iudicare secundum leges.*
48 *Sententia iusta non potest per Iudicem corrigi, vel mutari, quoad substantiam, sed benè quoad accidentia.*
49 *Sententia iniusta semper corrigi & mutari potest.*
50 *Sententia obscura declarari potest quandocumque.*
51 *Sententia interlocutoria bis confirmata reuocari nequit.*
52 *Sententia in quibus casibus statim transit in rem iudicatam.*
Casus, in quibus res iudicata statim locum habet.
53 *Casus, in quibus sententia non statim transit in rem iudicatam, sed post decennium.*
Cognitio, at visu vno de contrarijs, cognoscitur & reliquum.
54 *Casus in quibus sententia non transit in rem iudicatam.*
Res iudicata pro veritate habetur, & facit de albo nigrum, & è contrario.
55 *Interlocutoria respectu partis transit in rem iudicatam.*
56 *Periculum animæ non facit transire sententiam in rem iudicatam.*
57 *Nullitas sententiæ impedit etiam, ne sententia transeat in rem iudicatam.*
58 *Excommunicationis sententia neque transit in iudicatum.*
59 *Sententia lata ad consilium sapientis, malum tamen, neque transit.*
60 *Sententia beneficialis neque transit quoad superiorem.*
61 *Sententia lata super crudelitate neque.*
62 *Neque lata ex præsumptionibus.*
63 *Neque lata ex probationibus priuilegiatis.*
64 *Res iudicata tollitur per partis confessionem.*
65 *Neque transit in iudicatum sententia lata ex probationibus reprobatis.*
66 *Neque lata ex iniquis probationibus.*
67 *Neque sententia confiscationis bonorum.*
68 *Neque sententia venalis.*
69 *Neque lata in causa matrimoniali.*
70 *Neque lata ad consilium expertorum.*
71 *Neque sententia mercatorum.*
72 *Sententia, quæ non transit in iudicatum potest corrigi.*
73 *In sententijs prædictis vtile erit appellare.*
74 *Subhastationis bonorum exequutorum decretum.*
75 *Exequutionem factam, bonam, vel malam fuisse; decretum.*
76 *Mandatum ad reluendum bona exequuta.*
77 *Venditionis bonorum exequutorum decretum.*
78 *Deliberationis decretum.*
79 *Adiudicationis bonorum decretum.*
80 *Expertorum electionis decretum.*
81 *Expertorum electionis ex officio decretum.*
82 *Calculorum, seù computorum reuisionis decretum.*
83 *Terminus ad iustificandum, & impugnandum decretum.*
84 *Reuisionis sententiæ, vel alterius incidentis decretum.*
85 *Inhibitio, seù mandatum super iactationibus alicuius.*
86 *Iactationum decretum.*
87 *Silentij impositionis decretum.*
88 *Declarationis sententiæ obscuræ forma.*
89 *Terminus iuris, qualis.*
90 *Terminus iuris, quando currere incipiat.*
91 *Requisita in appellatione ab interlocutoria.*
92 *Repositionis ab interlocutoria decretum.*
93 *Appellationis non admissionis decretum.*
94 *Appellationis admissionis decretum.*

1 Diximus in superioribus, quod principalis effectus sententiæ, est ipsius exequutio, vbi appellatio non fuerit interposita; verum quia dubitari posset, an aliquando impediri debeat, & quibus ex causis: breuiter hic quædam videnda erunt. E. Primò, quæ sententia exequenda sit. Secundò, à quo exequenda. Tertiò, quomodo exequenda. Quartò, in quibus casibus exequatur. Quintò, in quibus non exequatur. Sextò, infra quod tempus exequenda erit. Et Septimò, in quibus casibus sententia non transit in rem iudicatam, & sic exequutio sequuta retractatur.

Quoad primum, notandum est, quod omnis sententia, quæ valida est de iure, & facit transitum in rem indicatam per lapsum decem dierum, quæ non est suspensa per appellationem, vel per restitutionem in integrum, potest, & debet exequutioni mandari, *vt habetur in l. 1. & l. sicut proponis & l. fin. C. de exequut. rei iudic. l. si cum nulla ff. de re iudic. l. 1. C. de in integ. rest. postul. ne quid noui fiat & l. 1. §. fin. ff. ad Turpill.* Quia alias frustra ferrentur sententiæ, nisi debitæ exequutioni mandarentur. *c. quod ad consultationem, & c. cum aliquibus de sent. & re iudic.* & notat Gloss. *in rubr. C. de exequut. rei iudic.* Specul. *l. 2. tit. de execut. sent. in princ.* & Andr. de Isern. *l. 2. in const. Regni incip. dilationis col. 2. ad fin.*

2 Si verò appellatum fuerit, vel petita restitutio, differri debet exequutio, donec appellationis, vel restitutionis causa terminetur. *c. pastoralis §. præterea, & § fin. de offic. deleg.* nisi præsumptio sit, quod restitutio petita sit malitiosè, ad dilatandum: nam tunc præstita cautione de restituendo, si contingat sententiam retractari, mandabitur executioni. *c. suscitata de in integr. rest.* Et similiter, si executio fuerit suspensa per supplicationem, nam tunc præstita dicta cautione, exequetur sententia. *Auth. quæ supplicatio C. de precib. imper. offer.*

3 Quod si appellatio fuerit legitimè interposita: *vt dicemus infra num. 50. & in tertia parte, vbi de appellatione loquemur.* sententia non potest exequutioni mandari; Imò si exequuta fuerit; reuocari debet quidquid factum est, etiam antequam cognoscatur de meritis appellationis. *capit. venientes in fin. de iureiur. d. c. pastoralis §. præterea de offic. deleg. ca. dilectis appellat. ca. appellatione 2 qu. 6. & in Authentico, Vt nulli Iud. in princ.*

4 *Quoad secundum*, notandum est, quod sententia exequenda est ab eodem Iudice ordinario, siuè ipsemet illam tulerit, siuè Delegatus ab illo, nam tunc Delegatus non poterit sententiam à se latam exequi, sed ius exequutio spectat ad delegantem *c. quisquis 2. q. 6. c. significasti de offic. deleg. cap. si quis contra de for. compet.* vbi Abb. *col. fin. l. à diuo Pio, in princ. & §. sententiam ff. de re iud.* vbi Bart. & Alij *l. properandum §. sin autem reus C. de iud.* Speculat. *vbi sup. §. 2. in princ.* Matant. *in Specul. aur. p. 4. d. 5. n. 45.* vbi limitat in Delegato Principis & idem dicit Speculat. *ib. n. 3.* qui potest suam sententiam exequi per se, infra annum. *per c. ex litteris,* vbi de hoc, *& c. significasti, cum c. seq. de offic. del. c. 1. de dol. & cont. d. c. pastoralis §. præter, de of. ord. & c. 2. & 3. de eo, qui mitt. in poss. caus. rei seruan.*

5 Et

5 Et similiter Iudex ordinarius exequetur sententiam arbitrorum compromissariorum, non verò ipsimet arbitri. Quod intelligi debet de iudice ordinario, qui est competens Rei conuenti. *l. cum antea C. de arbitr.* & ibi Bald. *col. fin. vers. vlterius nota*, Glos. Bart. & Cæteri *in d. l. à Diuo Pio. in princ. ff. de re iud.* Bartol. *in l. non ex omnibus. ff. de arbitr.* Et hoc locum habet, etiam in arbitris iuris, secundum Bald. *in l. fin. in 6. notab. C. de iudic.*

6 Limitatur tamen nostra conclusio, vt non possit Iudex ordinarius suam exequi sententiam, à qua appellatum fuit, sed illam exequetur Iudex appellationis, etiam si confirmauerit primam sententiam à Iudice à quo latam. Bart. *in l. eos in princ. & in l. præcipimus §. officij C. de iud.*

Quod si appellatio fuerit deserta per lapsum decendii, intra quod non fuit appellatum, vel fuit appellatum, sed non fuit prosequuta appellatio, tunc exequutio fieri debet per Iudicem à quo, non verò per Iudicem ad quem Bart. Bald. & communiter DD. *in l. si contra C. de appellat. & in d. l. præcipimus §. officij C. de iud.* Bald. *in Auth. si quis litigantium C. de Episcopal. audient.*

7 Et similiter, si appellatum fuit ab interloquutoria & Iudex appellationis ad quem, pronunciauerit malè appellatum, remittens appellantem condemnatum in expensis ad primum iudicem à quo; nam tali casu ipsemet iudex a quo huiusmodi sententiam exequetur, *iuxt. tex. in c. ut debitus de appell.* Speculat. *d. tit. de exec. sent. §. 2. nu. 11. vers. dec. quod primus.* Ale. *in c. ex ratione col. 27. de appell.*

8 Sed quæritur, à quo sit exequenda sententia Doctoris, qui cognoscere potest de causis scholarium, *vt in Auth. habita C. ne fil. pro patr. conu.*

Respondetur exequendam esse à Iudice ordinario, *iuxta praec. Auth. si quis litigantium C. de Episcopal. aud.* Speculat. *vbi sup. num. 12.* Io Andr. *verò in add. ad eumdem lite. V.* tenet posse exequi per eumdem magistrum, qui sententiam protulit contra scolarem, si iste habeat ibi bona, alias ad requisitionem magistri exequetur ille, in cuius territorio habet bona, vt ait *textus in l. pen. C. de urb. & l. cum vnus, §. pen. ff. de bon. auctor. iud. poss. & l. à Diuo Pio. ff. de re iud.* vbi Bart. *in ver. quare pone.*

9 Quæritur Secundò, an sententia Iudicis vnius Prouinciæ possit exequi per Iudicem alterius Prouinciæ, & sic alterius iurisdictionis?

Respondetur affirmatiuè, si petatur è parte principali, quia propter sententiam habet actionem in factum contra aduersarium, ex quasi contractu, quæ alias dicitur ex re iudicata: de qua fit mentio *in l. in iudicatis & l. miles §. iud. ff. de re iud. l. fin. C. de vsur. rei iud. l. in causa C. de compensat. & l. actori C. de reb. cred.* ita Bart. & Alii *in d. l. à Diuo Pio § sitam.* Cagnol. *in l. cum quadam ff. de iur. omn. iud.* Speculat. *vbi sup. numer. 13 in fin. vers. tu dic, quod benè* vbi ait quod tunc requiritur causæ cognitio, & idem tenet Isernia *in const. Regni dilationes column. 2. in fin.* Sententiam vero vnius Iudicis benè potest alteri exequi. *c. postulasti de for. compet. & d. l. à Diuo Pio. §. 1. ff. de re iud.* & sententia vnius alteri facit fidem. *argum. c. quisquis 24. qu. 1 & c. quisquis 4. q. 5. cum alijs concordant.*

10 Quæritur tertiò, à quo Iudice sit exequenda sententia lata contra alienantem bona, lite pendente, si is ad cuius manus peruenerit res alienata, sit alterius iurisdictionis.

Respondetur, quod regulariter erit exequenda ab eodem Iudice, qui illam tulit, contra quemcumque, etiam si per multas manus possessio rei alienatæ ambulauerit, semper enim exequutio fieri debet contra possessorem, ad quem res, seù possessio peruenit. Ita Cynus *in l. vnic. C. de alienat. iud. mutan. caus. fact.* sequitur Abb. *in c. Ecclesia Sanctæ Mariæ. vt lite pend.* Bart. *in l. 1. ff. de lit. & in l. creditores C. de pignor. & in l. fin. C. de lit.* quorum opinio recepta est in Regno Neapolitano *per capitulum Regni quod incipit, conuenimus.*

11 Limitatur tamen prædicta conclusio, si res litigiosa perueniat ad manus alicuius Clerici, nam non obstante vitio litigiosi, non potest exequi sententia Iudicis Laici, contra Clericum possessorem per eumdem Iudicem Laicum, sed necesse erit adire Iudicem Ecclesiasticum, vt conueniat Clericum possessorem, ita notabiliter ait Abb *in d. cap. Ecclesia Sanctæ Mariæ*, & idem tenet Vrsill. ad Afflict. *decis. 231.* vbi Alios allegat, & Vinc. de Franchis. *decis. 545.* & sic non habet locum *dictum c. Conuenimus.* contra Clericum, quidquid dixerit Domin. de Bottis *in addit. ad d. c. Conuenimus*, quod Clericus in tali casu tamquam turbans iurisdictionem Iudicis Laici, accipiendo rem litigiosam possit conueniri coram iudice Laico; cum in Regno nullo modo possint Clerici cognosci a Iudice Laico, etiam si coram illo falsum deposuerint, Affliction. *decis. 230. per cap. Regni. Item statuimus & per c. 239.* per quæ Clerici in nullo casu trahuntur ad iudicia sæcularia, neque pro bonis prophanis, nisi pro bonis feudalibus, si talia bona possiderent, *iuxt. text. in c. ceterum de iud.* Neque in Regno procedit doctrina Cassanei *in consuetud. Burgund. in des iustices rub. 1 si aucun. §. 5 fol. 192.* vbi plures refert casus, in quibus iudex sæcularis cognoscit contra Clericos; propter conuentionem factam cum summo Pontifice, & per dicta capitula Regni: de qua conuentione tangunt aliqua Isernia, & Afflict. *in const. Regni de Personis*, & Id Afflict. *decis. 2.* & de Franch *in d. decis. 545.* Nam si locum haberent, procederent vtique in Regnis Franciæ per concordata Regis cum Sede Apostolica, non alibi.

12 *Quod tertium*, quomodo scilicet sit exequendam sententia, est notandum, quod erit seruandis ordo traditus *in l. prae. à Diuo Pio §. in venditione & § sed verum, & §. pen. ff. de re iud.* vbi probatur quod primò exequantur bona mobilia, secundo loco stabilia: tertio nomina debitorum: & tandem his deficientibus deueniantur ad capturam Personæ, ita notat etiam Speculat. *de exec. sentent. §. incip. sequitur numer. 2.* & latè Abb. *in tract. de ordine iudiciario chart. 18. num. 3. 4. & 5. col.* doctrum est enim, vt quis pro debito ciuili carceretur, si creditor potest suum recuperare super bonis debitoris. Hinc est, quod Gloss. & Bartol. *in l. 3. §. tutores. ff. de susp. tutor.* tradunt, non esse deueniendum ad capturam personæ; nisi prius excussis bonis idem dicit Abb. *in cap. quod ad consultationem col. 6. in fin. de re iud.* Bald. *in l. 1. in fin. C. de iur. & fact. ignor. & in c. sua. vt lit. non contr.* Par. de Put. *in tract. Syndicat. vers. captura in princ* Et si prædictus ordo peruerteretur, non valeret exequutio. Imol. & Alexand. *in d. l. à Diuo Pio. §. in venditione* Felin. *in d. cap. quod ad consultationem col. 9.* si verò super rebus exequutis sit aliqua controuersia, dimissis illis capiantur alia, sine lite. *d. l. à Diuo Pio. §. si super rebus, & §. sed & illud.* Quæ quidem procedunt, quando actum fuit actione personali, vel alio modo: secus autem in actione personali, vel alio modo: secus autem in actione reali, nam tunc si certa res petita fuit, puta fundus, domus, equus, exequutio fiet super eadem re petita, si extet, *c. cum Bertoldus. in fin. de re iud.*

13 Et vltra ordinem prædictum, seruatur etiam, vt prius capiantur bona minus damnosa debitori. Glos. & Alex. *d. l. à Diuo Pio. §. in venditione*; Glos. *in l. quamdiu C. de distr. pign.* & Bald. *in l. ordo C. de exequut. rei iud.* Item seruari debent statuta loci, vbi fit exequutio. Ias. *in d. l. cum quadam puella. col. fin. ff. de iurisd. omn. iud.*

14 Sunt tamen multi casus, in quibus prædictus ordo non seruatur. Quorum.

Prima est, quando quis est debitor Fisci, nam tunc capi potest de persona, nulla facta excussione super bonis. *l. nemo C. de exact. tribut. l. 10.*

Secundus est, si exequutio fiat vigore sententiæ interlocutoriæ. propter contumaciam. Glos. *in §. si verò Auth. de exhib. reis*, Bal. *in lib. 2. col. 3. vers. tertiò quæritur. ff. si ex nox. caus. agat.*

Tertius est, in exequutione rerum pupillarium, nam tunc sunt primò capienda nomina debitorum, *l. magis puto § non possum. ver. quærere*, & ibi Bart. *ff. de reb. eor.*

15 Est tamen aduertendum, quod in exequutione facienda, debet pars citari, si executio fiat, ex eo, quia fuit à sententia appellatum, sed appellatio est deserta, alias non valet executio Bart. *in lib. 1. ff. nihil innou. appell. pend* Bald. *in l. si contra C. de appell. & in lib. 2. § fin. C. de temp. app.* Alex. *d. §. 2. in venditione* Dec. *cons. 97. col. 2.*

Similiter citanda erit pars, si exequutio fieret contra successorem condemnati; vel fieret ab alio Iudice, qui sententiam tulit, vt si à successore in officio. Alex. *in d. §. in venditione col. antepen.*

Si verò fieret exequutio super eadem re, iuxta sententiam, & per eumdem Iudicem, qui illam protulit. & non fuit deserta appellatio, non requiritur citatio partis, Bart. & Alex. *in d. §. in venditione.*

16 Quando autem fit sententia condemnatoria in pecunia, & exequutio fieri debet in bonis condemnati per eumdem

dem Iudicem, requiritur citatio, secundum Bart. *in d.§. in venditione & in l. nemo arrint. C. vnde, vi*, quem sequitur Lanfran. *in cap. quoniam contra uers. interloquutione col. 12. ibi quaero numquid de probat.* Vnde erit cauendus ad dicendum, quare sententia contra ipsum lata, exequi non debeat, vt tradit idem Bart. *in l. defendente ff. de Auth. tutor.* Alexand. *verò in d.§ in venditione*, vbi Alios allegat, contrarium sentire videtur. Marant. tandem *in Spec. aur. part. 6. act. vlt. tertia partis num. 19.* distinguit per tres actus, qui interueniunt in ipsa exequutione, & ait. Quod primò sunt facienda pignora, seù exequutio; Secundò fit subhastatio, & tertio si non inueniatur emptor, fit adiudicatio rei ipsi creditori pro iusto pretio, ad *tex. in l. ordo C. de exeq. rei iud. l. 2. C. si in caus. iud. pign. c. & l. à Diuo Pio. §. si pign. vbi omnes DD. ff. de re iud.* vnde, inquit, in primò, & secundò actu non requiritur citatio de necessitate quia sunt actus reparabiles, in tertiò verò actu, quia est multum praeiudicialis, debet fieri citatio partis, quam praxim deduxit ex doctrina Alber. de Rosat. *in l. creditor. per illum tex. C de distr. pignor.* Soccin. *cons. 37. col. 3. in fin & seq. vol. 4.* Afflict. *dec. 358. & in const. dilationes col. 7. in fin. vbi etiam* Isernia *col. 3.*

17 Et in Regno seruatur huiusmodi praxis, quod lata sententiam, eaque transacta in rem iudicatam, expediuntur litterae exequutoriales, ad instantiam actoris, quae consignantur Nuncio, & ille exequitur bona iuxta valorem debiti, quae postea subhastantur, & plus offerenti traduntur; si vero non inueniatur emptor, ad iudicantur creditori pro iusto pretio, mediante appretio expertorum; & tunc pars citatur, vt infra tres dies veniat ad reluendum pignora, & soluendum debitum, alias ad allegādum, quare vendi non debeant, vel creditori tradi in solutum, seù adiudicari pro mensurā debiti. Quae praxis de prompta fuit ex his, quae tradit Afflict. *in d. dec. 358.*

18 Est tamen aduertendom, quod licet regulariter fieri possit exequutio in omnibus bonis debitoris; tamen dantur multi casus, in quibus non potest exequi in eius bonis. Quotum.

Primus est, vt nō possit fieri exequutio in lecto, vestibus, & alijs ad vsum necessarium deputatis, vt suppellectilia quia ista non transeunt in hypothecham. Bart. Bald. & Alii *in l. 1. C qua res pign. oblig poss.*

19 Secundus est, quod exequi non possunt boues aratorii, & instrumenta ad agriculturam destinata. *l. exequutores, & Authent. Agricultores. qua res pign. obl. pos.* de quo in Regno adest *c. 4. incip. Pridem contra insolentiam & c. 153. incip. const. bonus* vbi corrigitur *dictum cap. 4.* & cauetur, vt si debitor alia bona non habeat, fieri possit exequutio in illis; & idem dic. debet si in specie fuissent praedicta bona obligata. Afflict. *in const. ab offic. col. fi.* & ita dicendum erit etiam in primò casu, nam si alia bona non extent, etiam in illis fieri poterit exequutio, ob eamdem rationem.

20 Tertius casus est, quod contra tertium non nominatum in iudicio non potest fieri exequutio. Bal. *cons. 140 vol. 3. & in l. si bona*, vbi etiam Imol. *ff de inoff. rupt. testa, & in l. si parte fin fin. C. de dot. promis.*

Fallit tamen in casu posito *sup. nu. 10.* Secundò fallit in casu assistentię per clausulam constituti, & pacti de capiendo, nam tunc fit exequutio etiam contra tertium possessorem, sine citatione, & siue negotii liquidatione, vt notabiliter tenet Aret. *in cons. 21. col. pen. in fin. & col. fin.* Soccin. *cons. 82. col. 3. vol 3.* Quod notandum est, quia quotidie accidit.

21 Quartus est casus, vt non possint exequi fructus Beneficii Ecclesiastici, si Beneficiatus habeat alia bona Bart. Alex. & Alii *in l. commodis, ff. de re iud.* Glos. & Bal. *in l. stipendia C. de exec. rei iud.* Canonistae *in c. peruenit. de fideiuss. & in cap. 1. de appell.*

22 Quintus est, quod stipendia militum exequi non possunt, si adsint alia bona, secus si non adsint *d. l. commodis & d. l. stipendia* Quod procedit etiam in Armis militum. Gloss. *in l. nepos procule ff. de uerb. sign.* Et similiter in stipendiis Doctorum, Abb. & Alii *in d. c. peruenit.*

23 Sextus casus est, quod libri scholarium non possunt exequi, existentibus aliis bonis, in quibus fieri possit exequtio, alias secus. Gloss. *in d. l. nepos procule, per iura praedicta in d. l. commodis, & l. stipendia*, nisi quis fecisset expensas pro scholare mortuo; quia tunc fit exequutio in libris pro expensis funeralibus. Ias. *in l. si non fortem. §. si certum col. fin ff. de cond. indeb.*

24 Septimus casus est, in fructibus feudi, in quibus non fit exequutio, nisi in subsidium. Alex. *in d. l. commodis.* Speculat. *de exeq. sent. §. 3. nu. 27.* vbi alios casus enumerat in praecedentibus numeris; & idem facit Marant. *loc. c.*

25 Sed quaeritur, an sententia excommunicationis exequi possit infra decem dies datos ad appellandum, & sic an affigi possint cedulones statim, non obstante appellatione interposita?

Respondetur affirmatiuè, quia cedulonum affixio, nihil aliud est, quam excommunicationes sententiae manifestatio, siuè exequutionis promulgatio, & non executio, quae concomitatur excommunicationem, nam semper excommunicatio fert secum exequutionem. *c. pastoralis §. verum, cum §. seq. de appellat.* Glos. *in c. venerabilibus §. porrò verb. appellatum de sent. excomm. in 5.* Couarr. *practicar. qq. cap. 10. num. 3. vers. illud* Marant. *Specul. Aur. par. 6. act. 2. princ n. 178.*

26 Quaeritur secundò, an indistinctè contra omnes Personas fieri possit exequutio?

Respondetur affirmatiuè, nisi expresse in iure reperiatur prohibitum; quia regulariter omne id permissum censetur, quod non reperitur prohibitum. *l. nec non §. quod cum ff. ex quib. caus. maior.* vbi Gloss *in verb. prohibitum l. ab eo ff. de probat. l. 1. §. 1. ff. de vent. in pos. & l. mutus ff. de procur.*

Vnde cum in iure reperiatur prohibitum, vt in ius vocari non possint quaedam personae, quę enumerantur *in l. 2. 3. & 4. ff. de in ius vocand.* consequenter, neque contra illas fieri potest exequutio Glo. & DD *ib.*

Item neque contra Clericum potest fieri exequutio personalis pro debito ciuili. Abb. & Ali *in d. c. peruenit de fideiuss.* DD. *in l. miles ff. de re iud.*

Item neque contra Doctorem actu legentem *l. medicos C. de profess. & med. l. 10.*

27 *Quoad quartum*, est notandum, quod regulariter, vt diximus *sup. nu. 1.* sententia valida executioni demandatur, nisi appelletur, vel alias impediatur, vt dicemus in sequenti notabili; dantur tamen multi casus, in quibus non obstante, quod fuit ab ea appellatum, non retardatur exequutio. Quorum.

Primus est, quando sententia lata fuit ex probationibus priuilegiatis, quia tunc non retardatur exequutio, praetextu appellationis. Rim. *cons 34 n. 3. l. 5.*

Secundus casus est, quando in sententia agitur de restitutione fructuum, nam tunc non obstante appellatione, fructus sequestrari poterunt, *per text. in l. Imperatores. §. fin. ff. de appel.* sequitur Afflict. *decis 18.*

Tertius est quando sententia lata fuit in debitorem confessum, *iuxta text. in l. si debitori ff. de iud.* nam tali casu non retardatur eius exequutio, quamuis fuerit appellatum & ita seruatur in Regno *per Rit. Magnae Curiae Vicar. 256.* Afflict. *decis. 39.*

28 Quartus casus est, quando sententia lata est in causa assistentiae in Regno, (quae de iure communi prouenit *ex l. fin. C. de acq. poss.* quando agitur contra tertium possessorem, ex vi clausulae constituti & praecarii, vt notat Afflict. *decis. 139.*) nam tunc etiam quod appelletur, Iudex adiudicare poterit bona Victori: & prosequitur cursus appellationis, *vt habetur in Regia Pragm. incip. Magna Curia Rerus sub tit. de appel.* notat Afflict. *in dec. 187. & 188.* Franc. *dec. 86. 120. & 136.*

Quintus casus est, quando sententia lata est per Sacrum Regium Consilium Neapolis, nam tunc quamuis reclamatum fuerit *iuxta text. in l. qua supplicatio C. de precib. Imper. offer.* mandatur executioni sententia praestita cautione de restituendo in casu retractationis sententiae, *iuxta tradita sup. n. 2.* Affl. *in dec. 341.* & Franch. *decis. 136. & 393.* Quod limitatur, quando exequutio esset irretractabilis, vt obseruat idem Franc. *decis. 139.*

Sextus est, quando essent duae sententiae latae a Magna Curia Vicariae Neapolis, quae non excederent summam 25. aureorum, nam tunc si ab ipsis appellatum fuerit ad Sacrum Regium Consilium, earum exequutio non impedietur. *per Regiam Pragm. exordient. Nos autem §. quod vero de offic. Sac. Reg. Cons.*

Septimus est, quando latae sunt duae sentētię per inferiores Iudices, quae similiter non excederent summam vigintiquinque aureorum, & postea per Magnam Curiam Vicariae, ad quam appellatum fuerat, confirmatae fuerūt; nam tunc si deinde appelletur ad Sacrum Consilium; exequutio illarū non retardatur, praestita tamen supradicta cautione restituendo

in casu

in casu retractationis: *vt habetur in Pragm.3.exordiens. Deficiente sub eod.tit. de offic.Sac.Reg.Cons.*

Octauus casus est, quando sententia continet summā non excedentem centum quinquaginta aureos, sed infra dictam summam; quia a tali sententia non potest appellari ad Sacrum Consilium. *per d.pragm.Nos autem § quod vero eod.tit.*

Nonus est, quando sumus in sententia duacum vnciarum, (quæ quantitæ summæ sit in Regno alibi dixi,) nam tunc exequutioni demandatur non obstante appellatione, *vt habetur in Rit.Magn. C. ur Vicar.257.*

Decimus est, quando quis his per duas sententia condemnatus; & victus fuit in Sacro Consilio, nam tunc sit exequutio.cum non possit iterum reclamare. Franch. *decis.153.*

Vndecimus casus est, quando sumus in sententia Iudicis Delegati, cui fuit commissa causa per Serenissimum Nostrum Regem Catholicum vel per eius Excellentissimum D.Proregem, cum clausula, *vt procedas in causa nomine Regio*, nam tunc, si appelletur à sententia talis Iudicis, (cū Doctoris, non retardatur exequutio. Capic. *in decis.161.*

29 Duodecimus est, quando per Principem fuit commissa causa alicui cum clausula, *appell. remota*, nam tunc licet ab istius sententia appelletur, non tamen per appellationem retardatur exequutio sententiæ, Phil.Dec. *in cap.pastoralis col.2. vers.quarto operatur.de appell. per eumdem tex.d.cap.§. præterea*, sequitur Marant. *in spec p.6.act.2.tertia partis vers.& quandoque appellatur. nu.336. in fin.* vbi etiam agit de vi, & effectibus prædictæ clausulæ, idem dicit Specul.*l.2. de app.§.2. in quibus nu. 54. vers. Hinc est quod si causa.* De effectibus autem dictæ clausulæ *appell. remota* latè agit Bacbof, *in tract de clausulis vsu frequentior.clausul.9.per tot.*

In supradictis casibus non retardatur exequutio sententiæ per appellationem, nisi fuerit dictum etiam de nullitate sententiæ *l.4.§.condemnatus ff.de re iud.* quia tunc pendente discussione nullitatis sententiæ, suspendi debet eius exequutio, *vt etiam habetur in d.pragm.Magnæ Curiæ; Ritus de appell.*

30 *Quoad quintum*, est notandum multos esse casus in quibus retardatur, & impeditur exequutio sententiæ, ex quibus quosdam ponit Glos.*vlt. in d.capit quod ad consultationem.de sent. & re iud.* Alios, Hostiens. *in summ. de off. deleg.§. qua delegati.sub vers.fin.* omnes autem Speculat, *de exeq.sent.§.6.per tot.* Quorum.

Primus, est quando fuit legitimè appellatum *c.app.2.qu 6.c. sollicitudinem de app.c.venientes.de iur.c. .de re iud.& l.1.ff.ad Turpillian & dix.sup.n.2.& 3.*

Secundus casus est, quando petita fuerit restitutio in integrum; *vt tot tit.C.de in int rest.postul.ne quod noui fi.*

Tertius, est quando fuerit supplicatum, *Auth. quæ supplicatio. C.de præcib.offer.*

Quartus est, quando fuerit facta nouatio actionis, mutata actione in factum ex re iudicata competente. *l. minor.40.ff. de minor.*

Quintus est, quando ordinarius voluerit exequi suam sententiam in rebus suis extra territorium suæ iurisdictionis. *cap. leges.2 qu.6.c.romana.§.contrahentes de for.comp.l.cum vnus.§.is, qui ff.de bon.auct.iud.poss.l.proper andum.§.sin autem. C. de iud. & l.si ff. de iur.sd.omn.iud.*

Sextus est, quando quis post sententiam cedit bonis. *l.1.C. qui bon.ced.pos.*

Septimus est, quando mouetur quæstio super bonis exequutis, *l. à Diuo Pio.§. si super rebus, & §. sed & illud ff. de re iud.*

Octauus est, quod Delegati à Papa, vel Imperatore de iure ciuili non possunt exequi sententiam. *l. à Diuo Pio in princ.ff. de re iud.* sed de iure Canonico benè possunt exequi. *c.pastoralis.§. præterea de offic.deleg.*

Nonus est, quando sententia expectat conditionem implendam. *l.in l. Aquilia si delectum.ff.ad.l.Aquil.* licet autem olim sententia conditionalis valida esset, hodie tamen non valet. *c. cum ana.§.cau.e.de sent.excom.in 6.& §.curare. Inst.de act.*

Decimus est, quando fullo, vel commodatarius fuerunt condemnati in re locata, vel commodata, eo quod illam amiserant, si postea eadem res inueniatur, & ad dominum perueniat, impeditur exequutio sententiæ condemnatoriæ *l.si fullo.ff.de condic.sin.caus.l.in commodato.§.fin. & l. Rom.in princ.ff.commodat.*

Vndecimus est, quando fertur sententia in actione noxali, si seruus ob noxam petitus fuit à multis, nam tunc, quia primus, qui habuit seruum pro noxa, vicit; Alij non consequuntur effectum sententiæ, quia primus meliorem conditionem habuit. *l.si quis à multis.ff.de noxal.act.& l.item veniunt.§.idem rogo ff.de petit.hered.*

Idem est, quando quis conuenius à multis actione reali condemnatus fuit. *l.is. à quo fundus ff.de rei vendic.*

Duodecimus est, quando post sententiam facta fuerit transactio. *arg.l.neque.§.1.ff.de in ius voc.*

Decimus tertius, quando Iudex proferens in exequutione sententiæ aliquid dolosè egerit. *l.3.§.si exequus.ff de neg gest.*

Decimus quartus; quando sententia obtenta fuerit per dolum, vel lata fuerit contra legitimè impeditum, vel iustè absentem. *l.si prætor.§ fin.ff.ne iud. & cap cum Bertoldus.§.postmodum. de re iud.*

Decimus quintus est, quando exequutor in exequendo modum excesserit, vel sententiam malè interpretando, vel alio modo. *arg.c.quod ad consultationem de re iud.*

Decimus sextus, quando oppositum fuerit, de nullitate sententiæ, quæ contingit pluribus modis de quibus dictum est *sup.subsect.præced.*

Decimus septimus, quando opponitur aliqua exceptio, quæ opponi poterit in exequutione sententiæ, vt sunt exceptiones peremptoriæ, quæ non fuerunt oppositæ in causa principali; quia quando fuit appellatum à sententia, potest in causa appellationis non probatum in causa principali probari, & non oppositum opponi. *c.cum Ioannes.in fin.de fid.instr. c.fraternitatis de testib.c.ante monasterium in fin.de re iud.l.2. C.sent.resc.non poss.& l.exceptio.ff.de except.*

Decimus octauus est, quando sententia lata fuerit super re petita Actorem, quæ tamen est penes ipsum. *l.1. C.de re iud.l. 1.& 2.ff.de condit.sin.caus.*

Decimus quintus est, quando opponitur exceptio excommunicationis contra Iudicem, qui sententiam protulit. *c.pia.§. pan.de except.in 6.*

Vigesimus est, quando in sententia non fuit seruata forma statuti loci. *arg.l.doli clausula.ff.de verb.oblig. & l.si quis. in princ.ff de leg.3.*

Vigesimus primus est, quando fuit factum pactum de non petendo inter partes *arg.l. quæritur. §. si venditor.ff. de adil. edict.*

Vigesimus secundus, quando post sententiam transacti sunt plures anni. *l.vlt.C.de præscr 30.vel 40.ann.*

Vigesimus tertius est, quando facta fuerit solutio, per quam omnia tollitur obligatio. *vt instit.quib.mod.toll.oblig.in princ.l.4.§. ait prætor.ff.de re iud.*

31 Est tamen aduertendum, quod hodie cautum est super exequutione sententiæ *per Clement.c. de re iud.* quod executio sententiæ bis confirmatæ per Iudices appellationis, non potest impediri per exceptionem, vel actionem nullitatis, nisi prius facta executione. Quod est menti tenendum, cum quotidie casus occurrat. Vnde non est amplius locus disceptationi; an contra tres sententias conformes opponi possit exceptio nullitatis ad impediendam executionem; de quo agunt Bal.*cons 449.lib.4.* Alexan *cons.77.lib.2.* Paul.de Castr.*consil.320.* Abb.*consil.97 l.2.* Oldrad.*consil.106.*

32 Sed quæritur, an ab exequutione sententiæ appellari possit?

Respondetur negatiuè, regulariter loquendo, dūmodo Iudex in exequendo non excedat modum, nam modum, nam tunc daretur appellatio, sed exprimenda esset causa excessus, & grauaminis, Bar. *in l.ab exequutore col.1.ff.de app.& in l.ab exequutione C.quor.app.non recip.* vbi DD, communiter, Specul. *de exec sent §.2 nu.7.8.& 9.*Abb.*in c.quod ad consultationem.de sent.& re iud.col.pen.*Corn.*cons.71.col.4.in fi.vol.1.*

13 *Quoad sextum*, nimirum circa quod tempus peti debeat executio sententiæ, notandum erit, quod postquam sententia transiuit in rem iudicatam, exequi potest, post quatuor menses in actionibus personalibus regulariter, & non ante *c. quærenti.de offic. deleg.ex. d. cap quod ad consultationem de sent. & re iud.lib.2, & l.fin. in princ C. de vsur. re iud. l. si debitori ff.de iud.* ex causa tamen prædictum tempus abbreuiari, vel elongari potest, inspecta qualitate personarum, & locorum, cum causæ cognitione. *vt in d.c.quod ad consultationem, & l.2.ff.de sent. & re iud.*

In reali verò actione, si res sit præsens, sententiæ exequutio

poterit

poterit fieri statim, post lapsum decem dierum; intra quos erat appellandum: si neque fuit petita restitutio in integrum, quia tunc transiit in rem iudicatam; *c. cum dilecti de el. c. significauerunt de testium. & instit. de offic. Iudic. in princ.*

Quod si sententia lata sit in seruum, differenda esset exequutio, donec rationes administrationis domino reddiderit. *l. 2. C. de bon. proscr.*

34 Sed quæritur, si infra dictum tempus non sit exequutioni demandata sententia, vsque ad quod tempus peti possit eius exequutio.

Respondetur, quod vsque ad triginta annos, & non vltra peti potest. Bald. *in l. debitori col. fin. C. de pact.* Afflict. *in decis.* 255.

35 Quæritur secundo, an possit aliquando sententia exequutioni mandari non expectato decendio?

Respondetur, posse sententiam exequi infrà decem dies, quando ab ea non est licitum appellare, vt in notorios, vel quando quis est confessus, vel testibus conuictus. *c. ex quo app. §. nullus etiam 2. qu. 6. vid. c. Romana §. an autem de app. in 6. & c. speciale §. porro extr. eod.* Et Ratio est, quia illi decem dies post sententiam dantur adhoc vt quis deliberare valeat, non appellare voluerit, *vt probatur in c. anteriorum. 2. qu. 6.* quod translatum fuit in legem *in Auth. collat. 4. de appell. et intra quæ temp. in princ.* Vnde cum in supradictis casibus certum sit, non posse appellari, frustra expectaretur tempus decem dierum, *iuxta traditam in l. aliquando §. fin. ff. ad sen. Vellean. et l. cum hæres § fin. ff. de acquir. hæred.*

36 Quæritur tertiò, an sententia executa intra dictum dies in casibus permissis: si postea appelletur intra dictum tempus, sit reuocanda executio iam secuta?

Respondetur negatiuè; quia cum appellari non possit, licitè executio facta fuit, cum propter notorietatem reuocari per appellationem non debet. *c. cum sit, c. peruenit. 1. et cap. consuluit. de app.* latè Oldrad. *cons.* 18. Neque in hoc locum habet dispositio *c. non solum. de app. in 6.* vbi reuocanda sunt omnia gesta post sententiam intra decem dies, nam procedit generaliter in aliis casibus, in quibus prohibita est appellatio, vt obseruat Gloss. & Io. And. *ib.*

37 Quæritur quartò, quo iure peti debeat executio sententiæ.

Respondetur posse illam peti dupliciter, per officii Iudicis implorationem, & per actionem in factum, quæ oritur ex iudicato, vt probatur *in l. si prætor in princ. ff. de re iud. et extr. in tit. de sent. et re iud.* vbi DD. sed expedit, vt potius petatur officio Iudicis, quam actione in factum, quia cum executio consistat in facto *l. à Diuo Pio. ff. de re iud.* summariè cognoscit Iudex, tamquam executor. *l. vt proponis. C. de exec. rei iud.* Quod non est, si petatur actione in factum, nam tunc tenetur cognoscere in forma iudicij, & non esset amplius executor. *l. edita. C. de edend. vers. speciem futuræ litis, Auth. qui semel C. quomod. et quand. iud. et c. super. de offic. deleg.* Et insuper, si petatur exequutio officio Iudicis magis expedit, quia cum procedat Iudex, tamquam executor, vt diximus, non datur appellatio, *iuxta notata sup. nu. 32.* & ratio est, quia agitur pro sententia exequenda, non ventilanda. *l. 2. C. de execut. rei iud. l. minor. ff. de minor. l. si contra. C. de app. et l. 4. §. nec prætor. et §. seq. ff. de re iud.*

38 Quæritur quinto, an, qui fuit missus in possessionem alicuius rei per sententiam iniustam, possit illam retinere tuta conscientia?

Respōdetur cum distinctione: aut enim bona fide litigauit, & tunc tuta conscientia potest possidere bona, quæ ill adiudicata fuerunt per sententiam, licet iniustam: aut verò erit in mala fide, & tunc bona restituere tenetur illi, cui per sententiam fuerunt ablata, non obstante sententia, quia illa cum sit iniusta, ius nullum dare, vel auferre potest, etiam quod aduersarius ab ea non appellauerit; nam licet per non appellationem priuetur quis in foro exteriori, iure repetendi rem. In foro tamen conscientiæ interiori ea sua non priuatur. *iuxta notata in l. Iulius. ff. de condict. indeb. et in l. ab eo. C. quom. et quand. Iud.* & expressè tradunt Innoc. & Abb. *in c. quia plerique n. 20 de immun. Eccles.* Alex. *in l. nemo potest ff. de legat. 1.* Sot. *de iust. et iur. l. 3. q. 4. art. 5.* Michael Salon. *2. 2. qu. 60. art. 5.* Petr. de Aragon. *ib.* & Greg. de valent. *t. 3. disp. 5. q. 4. punct. 2.*

39 Quæritur sextò, quæ sententia dicatur iniusta ad effectum prædictum?

Respondetur, quod iniustitia sententiæ prouenire potest ex defectu cuiuslibet ex requisitis, de quibus egimus *sup. subsect. præced. per tot.* vbi de nullitatibus sententiæ actum fuit; quæ originem ducunt ex quinq; necessariis Iudici, adhoc vt rectè iudicet, ex quibus tamquam ex quinque fontibus profluunt: quæ quidem requisita habere debet Iudex si rectam sententiam proferre voluerit, scilic. *potestatem iudicandi, Veritatem, Formam Iuris: scientiam: et Animæ puritatem.* Sunt autem omnia prædicta quinque adeo necessaria ad sententiæ prolationem, vt sine quolibet ipsorum, ea in rigore valida non existat, & Iudex peccabit mortaliter.

40 De potestate, quæ requiritur in Iudice, expressè docet S. Thom. *2. 2. qu. 60. art. 2. et qu. 67. art. 1.* vbi Caietan. & Alii, Sot. *de iust. d. l. 3. q. 4. art. 2. & 6. & lib. 5. qu. 4. art. 1.* & Sayr. *in Clau. Reg. l. 12. c. 7. per tot.*

41 De veritate, quam Iudex sequi debet in sententiam proferendo, tam in criminalibus, quam in ciuilibus, quæ esse debet iuxta conscientiam publicam non priuatam; itaut iudicare teneatur, secundum allegata, & probata, etiam contra veritatem sibi priuata conscientia notam; latis dictum est supra *ead. p. 2. sect. 3. subs. 1 nu. 30.* cum pluribus Doctoribus ibi citatis, quos addere non erit inutile.

42 De forma iuris, quæ requiritur in Iudice ad rectè sententiam proferendam, quæ vel præcipuè consistit in quinque, scilicet in substantia sententiæ. In modo procedendi. In tela iudicij: In quantitate, & qualitate pœnæ imponendæ; & vltimò in vi executionis; agunt Doctor. apud Sayr. *l. 12. cap. 9. 10. 11. & 12.* vbi latè, & Speculat. *de exequut. sentent. per plures paragr.*

43 De scientia necessaria Iudici ad rectè iudicandum, *agunt per DD. in cap. non est sine culpa de regul. iur. in 6.* & per S. Antonin. *par. 2. tit. 3. cap. 6. §. 4.* Nauar. *in cap. inter verba 11. qu. 3. conclus.* 18. Adrian. *Pap. VI. quolibet. 10 artic. 3. litt. G. & litt. H.* & Alios multos.

44 De Vitæ tandem, seù Animæ puritate, quæ similiter requiritur in iudicio, si rectè sententiam proferre voluerit, agit S. Thom. *2. 2. qu. 60. art. 2.* Sayr. *loc. cit. d. lib. 12. cap. 13. nu. 2. cum seqq.*

His supra notatis deficientibus, semper sententia iniusta dicetur, & inualida; & ita etiam si quodlibet ipsorum seorsim deficiat, vt apud omnes est in confesso.

45 Quæritur septimò, an sententia iusta obliget in foro conscientiæ? & Ratio dubitandi duplex est, tum quia sicut lex obligat in conscientia, ita sententia Iudicis, qui dicitur custos legis, & lex animata S. Thom. *2. 2. qu. 60. art. 1.* tum etiam quia cum Iudex authoritatem habeat iudicandi secundum leges, si contra eas sententiam ferat, iniustè agit, & sic ex ea iniusta, nulla videtur oriri vis obligandi in conscientia.

Respondetur, cum communi Doctorum opinione, quod cum sententia dici possit iniusta ex triplici capite, scilicet vel quia ex iniusto animo Iudicis, puta ex odio, aut fauore procedit, licet secundum ius & veritatem iudicet; Vel secundò, ex ordine, puta quia ordinem iuris omittit, Vel tertiò ex natura rei, & causæ, vt si contra veritatem facti pronunciet, etiam si secundum allegata, & probata, & seruato iuris ordine proferat; si prolata sit cum iniustitia ex secundo, & tertio capite, nimirum ex omissione ordinis iuris, qui est simpliciter necessarius; vel ex natura rei, & causæ, contra veritatem facti, nulla est sententia, nec obligat in conscientia, neq; aliquem in conscientia tutum reddit. Ita S. Thom. *2. 2. qu. 60. art. 5. ad primum, & qu. 7. art. 4. ad secundum*, vbi ait iudicium iniustum non esse iudicium; Sotus. *de iust. l. 3. qu. 4. art. 5.* Petr. de Arragon. *2. 2. qu. 60. art. 5.* Valent. *tom. 3. disp. 5. q. 4. punct. 2.* Rodriquez *in tract. de ordine iudiciali. c. 14. conclus. 5. et Alij.* Qui dicunt secus esse in foro exteriori, in quo attenditur plus probatio iuridica, quam veritas causæ.

46 Quæritur octauò, an semper Iudex teneatur iudicare secundum leges, itaut ad vnguem seruare teneatur verba legis, an verò liceat aliquando vti epicheia, & sic omissa littera, & rigore legis, iudicare possit, secundum æquitatem, & dictamen rationis?

Respondetur, quod quotiescunque ex obseruatione legum humanarum nullum inconueniens, aut repugnans legi Diuinæ, vel naturali sequitur, tunc Iudex secundum illas iudicare tenetur, etiamsi sit Princeps supremus. ita Diu. August. *libr. de vera religione capitul. 31. circ. med.* quem citat, & sequitur

quitur Diu. Thom. 2.2.q.60 *art.5.* vbi Salon & Arragon. Sot. *d.l.3. de iust. q.4. punct.2.* Valent. *vbi sup.*

Quandoverò ex obseruantia legum, secundum eorum verba, sequeretur aliqua iniustitia, vel iniquitas, ratione temporis, loci, vel personæ, tunc Iudex etiam inferior, non solum non tenetur iudicare, secundum verba legis; imò potius secundum, æquitatem, epicheiam, & dictamen rectæ rationi debet iudicium ferre, ita D. Thom. *loc. c.d. art.5. ad secundum,* Salon. & Petr. de Arragon. *ib.* Sotus *vbi sup. d. qu.4. art.4.* & Alii, Et Ratio est, quia lex est regula, & explicatio iusti, Iudex autem est iustitiæ custos, vt supra dictum est: vnde quando ratione alicuius circumstantię obseruantia legis esset contra ius naturale, non est amplius seruanda, sed potius est iudicandum secundum æquitatem, quæ est secundum mentem legislatoris: Ratio autem rationis est, quia si lex iniqua sit, vel simpliciter ex se, vel ex aliqua circumstantia non dicitur amplius lex, neque regula, quæ actiones hominum rectè dirigit, sed potius corruptela, vt docet S. Th. 1.2. *qu.96. art.4. & 9.*

47 Vnde DD. afferunt aliquos casus, in quibus nullo modo iudicare debet Iudex secundum legis verba; sed secundum æquitatem per Epicheiam.

Quorum Primus est generalis, quando scilicet lex, aut simpliciter, aut ex aliqua circumstantia loci, temporis, vel personæ redditur iniqua, vt dixim.

Secundus est, quando in aliquo casu obseruantia verborum legis cederet in damnum boni communis; prout si esset lex iubens, vt tempore obsidionis Ciuitatis, portę ipsius nullo modo aperiantur: tali casu si ciues foris essent, & confugerent ad illam, & nisi ingrederentur citò perirent, tunc obseruantia legis in detrimentum boni communis cederet, quia ciuitas defenditur à ciuibus, & ob id ciues sunt seruandi; vnde si non aperirentur portæ, esset facere contra mentem legislatoris, quæ fuit, vt saluarentur ciues per illam legem.

Tertius est, quando prudenter iudicari potest, quod si in aliquo casu adesset legislator præsens, aliter iudicaret, quam verba legis statuunt; prout accidit in lege Ecclesiastica præcipiente, vt diebus festis quilibet fidelis audiat Sacrum: si inueniatur maritus austerus, qui minetur vxori graue malum, si de domo egrediatur quacumque de causa, tunc vxor non tenetur ad Sacrum audiendum; & sic de reliquis.

Quartus est, quando ex obseruantia verborum legis corrumperetur mens & animus legislatoris, *iuxta text. in l. contra, & l. sequent. ff. de legib.* vbi habetur, quod in legem peccat, qui cumque verba legis amplexus, contra legislatoris nititur voluntatem: & ibi Gloss. affert multa exempla de fraudibus in legem, vt de re ad rem, si quis dat filio familias mutuo non pecuniam sed aliud in fraudem. *l. item si filius familias §. muti: ff. ne Macedonian.* Quandoque de persona ad personam, vt si donare volens vxori, supponat alium, qui donet in fraudem. *l. si sponsus in princ. ff. de donat. int. vir. & vxor.* Vel instituere volens hæredem filium spurium instituit alium, qui illi restituat hæreditatem in fraudem. *l. non intelligitur §. 1.2. & 3 ff. de iur. fisc. & instit. de fideicom. hæredit. in princ.* Et aliquando de contractu ad contractum. vt si volens donare vxori, fingat venditionem in fraudem *l. prædicta si sponsus. §. circa,* & sic de reliquis.

Quintus casus est, quando Princeps, seu legislator ex aliqua iusta causa dispensat in lege scripta, tali enim casu non secundum verba legis scriptę iudicandum erit, sed secundum mentem Principis dispensantis, vt si insignis artifex committeret homicidium, per quod secundum leges veniret suspendendus tunc esset potius iudicandum, secundum dispensationē Principis, quia mens illius est, vt talis homo saluaretur, tamquam vir Reipublicæ necessarius; *arg. l. ad Bestias. ff. de pœnis.* Et idem est, si esset alio modo Reipublicæ vtilis, ob aliam causam, quia tunc iniquum esset iudicare secundum leges. Extra verò prędictos casus, semper tenetur Iudex sententias ferre, & iudicare, secundum leges scriptas, aliter iniustè ageret, & grauiter peccaret; vt colligitur ex traditis per Diu. Thom. 1.2. *d.q.96. art.6. & 2.2. qu.60. art.5.* & ibi Caietan. Bannes 2.2. *qu.58. art.5. & qu.60. art.5.* & ibi Arragon. & Salon. Valentia *tom.3. disp.5. qu.4. punct.2.* Sotus *l.1. de iustitia qu.6. art.8. & l.3. qu.4. art.5.* & Alios communiter.

48 Quæritur nonò, an liceat Iudici sententiam à se latam corrigere, vel mutare, aut declarare?

Respondetur cum distinctione, aut enim est iusta, aut iniusta. Primò casu si sententia sit rectè lata, & iusta, non poterit Iudex illam corrigere, vel mutare. *c. quod benè 6. qu.4. c. in litteris de offic. delegat. l. Iudex postea quam. & l. cum quærebatur. ff. de iud. & l. iudex ff. de re iud.* & tradit Alex *consil. c18. vol.3. quod incipit. omnes vos.* Poterit tamen eadem die qua tulit eam supplere in his, quæ spectant ad consequentiam illius, vt si de fructibus, sumptibus, & similibus fuit omissum. *l. Paulus ff. de re iud. l. illud §. fin. ff. de adilit. edict.* Speculator. *lib.3. de disput. & allegat. aduocat. §.6. nu.11. & de sent. §.5. nu.10.* Et similiter poterit eadem die corrigere illam, quoad grammaticam, & ornatum verborum mutare, dumodo sententia in substantia non mutetur. *l. actorum. ff. de re iud. & l. alienationis. §. vlt. ff. de verb. signif.*

49 Secundò verò casu, si Iudex ordinarius, postquam sententiam tulerit, esse nullam, & iniustam compererit, poterit non solum corrigere, & emendare, verum etiam à capite incipere, & aliam ferre. *l. si Præses C. quomod. & quand. Iud. l.4. C. de accusat.* & tradit Specul. *d. §.5. num.10. in med. & num.12. in princ.* Ioann. Andr. *in d.c. in litteris vers. functus, & vers. sed si causa de offic. deleg.* & ibi etiam Decius, & Alii. Imò potest etiam eius successor. *c. quod quis 21. qu.1. l.4. ff. de interr. act. & lib.8. C. de sent. & interl. omn. iud.* Delegatus autem non potest, quia functus est officio suo, & post prolationem sententiæ desinit esse Iudex. *l. qualem in fin. ff. de arbitrar. d.l. Iudex ff. de re iud. & d. c. in litteris* sed benè poterit tunc emendari per superiorem. *l. si vt proponis C. quom. & quand. Iud.*

50 Est tamen notandum, quod licet iudex non possit sententiam suam corrigere, vel mutare, vt dictum est, ipsam tamen obscuram benè poterit declarare, etiam ex interuallo. Bald. *in l. hæredes palam §. sed si notam ff. de testib.* vbi declarat quando, & quomodo hoc intelligi debeat; dummodo tamen adhuc duret eius officium, toto enim tempore officij poterit declarare, secus post. Brunor. *in compend. resolution. iur. in verb. Iudex* Imò, (quod magis est,) poterit illam declarare eius successor in officio, ex coniecturis, secus sine eis. Suarez. *comm. opinion. in verb. sententia declarari.* de qua materia vid. Felin. *in c. qualiter, & quando de accusation.*

An autem debeat declarari per Acta probatoria, vid. Mathesila. *in suis notalib. notabil. 142. incip. nota quod illud.*

51 Ex dictis sequitur notandum, quod licet interlocutoria possit contrario Imperio reuocari, *iuxta textum in l. quod iussit. ff. de re iudic. & capitul. cum cessante de appellation.* hoc tamen non procedit, quando illa fuisset bis confirmata, quia per binam confirmationem effecta fuit irreuocabilis, secundum Gloss *in Clement. fin. ver. super eo in fin. de appellation.* Quod est menti tenendum, quia quotidie accidit, vt litigantes habeant interlocutorias contra se, quæ postea fuerunt confirmatæ, & hoc non obstante petunt illas contrario imperio reuocari.

52 *Quoad septimum, & vltimum,* in quibus scilicet casibus sententia non transeat in rem iudicatam, & consequenter, etiam quod sit facta executio retractetur, erit prænotandum, quod multi sunt casus, in quibus sententia diffinitiua statim transit in rem iudicatam; Alij sunt, in quibus non statim, sed post decem dies; & Alii, in quibus numquam transit.

Primus igitur casus, in quo statim sententia transit in rem iudicatam, & sic ipsa executioni mandatur, est sententia excommunicationis, quia trahit secum executionem *cap. pastoralis de appell.* mandatur enim exequutioni, quando publicatur Abb. *in tract. de ord. iudiciario ch art.18. col.5.* vt dix. *sup. num.25.*

Secundus, quando excommunicatus perseuerans in excommunicatione, & contumacia per annum, aggrauatur, vt crescente contumacia crescat, & pœna. *vt in capitul. quoniam in fin. vt lit. non contest. capitul. Clericos de cohab. Cler. & mul. capit. quia 50. dist. c. quando ad fin. 2 qu.5.*

Tertius, in sententia interdicti, quia trahit similiter secum executionem, sicut excommunicatio, cum publicatur, vt *in d. c. pastoralis, & c. adhæc. de appell.* Sed quoad effectum deuolutiuum, secus. *c. per nostras eod. tit. c. fin. de except. & cap. romana in fin. 3 qu.9.*

Quartus est, in causa commissa per Principem, cum clausula.

sule. *appell. remota. c. pastoralis prae. de appell. cap. pastoralis §. pragmea de offic. de leg. lib. 1. in fin. & ibi* Glos. & Bart. *ff. à quib. app. non lic.*

Quintus est, in caussis notorijs. *c. cum sit infin. c. peruenit, & cap. consuluit. de. t. de appell. & cap. romana §. si autem de appell. in 6. & dictum est supr. num. 35.* Alios casus enumerauimus *sup. n. 27.*

Et regulariter omnes casus, in quibus non admittitur appellatio, de quibus dicemus *infr. seq. part. 3. vbi de app. agendum erit*, in illis enim, vt plurimum statim fit executio sententiæ, etiam non expectato decendio, quia frustra expectatur tempus, quod prodesse non potest. *l. aliquando § fin. ff. ad Vellean. & l. cum haeres. §. fin. ff. de acqu. hared.*

53 Alij verò casus, in quibus sententiæ non statim transeunt in rem iudicatam, sed post lapsum decem dierum, sunt omnes illi, in quibus licitum erit appellare, vt dictum est *sup. in princ.* vnde regulariter omnis oppressus, seù iniustè grauatus, quicomque ille sit, appellare poterit, *vt c. omnis oppressus, & c. ideo. 2. qu. 6. cap. vt debitus de app.* & in omni causa, & ex omni grauamine appellari potest, nisi vbi prohibita sit appellatio, *arg. c. Romana §. cum autem de app. in 6.* Glos. *in l. qui restituere. ff. de rei vindicat.*

Et generaliter ab omnibus, tam delegatis quam ordinarijs, *arg. c. 2. & cap. ad romanam 2. qu. 6. cap. cum sit romana de appell.* nisi in rescripto delegationis remota sit appellatio per Principem, vt supra dictum est. Et quidem facile erit cognoscere, qui sint casus prædicti, in quib. appellare permissum est, & consequenter in quibus sententiæ faciunt transitum in rem iudicatam, post decem dies ad appellandum concessos, si videantur casus, in quibus prohibita est appellatio, quos sequenti *part. 3.* ponemus, vt dix. quia viso vno de contrarijs, videtur, & reliquum, *c. eficiens 8. dist. l. 1. ff. de his, qui sunt sui, vel alien. iur. instit. eod. tit. in princ.*

54 Casus denique, in quibus sententiæ non transeunt in rem iudicatam, idest quæ non recipiunt vires rei iudicatæ per lapsum decem dierum, in quibus non fuit appellatum, & sic firmæ remaneant, & executioni mandandæ, *ad text. in c. quoniam consultation. de sent. & re iud. & Auth. hodie C. de app.* Vel quando fuit quidem appellatum infra decem dies, sed quia non fuit prosequuta appellatio, remanet ea deserta. *Auth. ei qui appell. C. de tem por. app.* & de iure Regni *habetur in constitut. Appellationum tempora*; Et tunc res iudicata pro veritate habetur. *l. res iudicata. ff. de regul. iur.* cum faciat de falso verum, et de albo nigrum, et de non ente ens, vt inquit Ias. *in l. Iulianus la 1. ff. de condict. indebit.* Sunt, inquam, multi, quos quidem diuersi Doctores per ordinem enumerant, vt facit Glos. *fin. in c. inter monasterium de sentent. & re iud.* Abb. *in d. tractat. de ordine iudiciario d. chart. 18. col. 3. 4. & 5.* et Alij penes Mar. *in Spec. aur. par. 6 act. 1. tertia partis vers. & demum fortior sentent.* vbi 24. casus affert, *à nu. 130. cum seqq.* Nos autem paucos enumerabimus, sed in dies magis practicabiles, à Speculat. depromptos. Quorum.

55 Primus est, quando sumus in sententia interlocutoria, à qua si non appellatur intra decem dies, respectu Iudicis, non transit in rem iudicatam, nisi sit ei specialiter inhibitum, per text. *in c. non solum de app. in 6.* quia Iudex, etiam post lapsum decem dierum habet facultatem illam reuocandi, *cap. cum cessante de appellationib. c. afferte de præsumption. & l. quod iussit ff. de re iud.* respectu tamen partis transit in rem iudicatam, si non appellat intra decem dies, *c. cum dilecti in fin. de elect.* Speculator, *l. 2. de except. & replic. §. 4. nu. 44.*

56 Secundus est, quando ex obseruantiæ sententiæ, eiusq; executione oriretur periculum animæ, tunc enim non transiret in rem iudicatam, vt si feratur contra matrimonium, *cap. lator. de sent. & re iud.* vbi Glos. *in verb. insinuatione*, simile habetur *in c. consanguinei eod. tit. & in cap. sicut. de testibus & c. inter dilectos de donat. & cap. cum super de concess. preb. & caps. loci §. his itaque in fin. 35. quæst. 5.* Iason, *in l. admonendi. ff. de iureiur.*

57 Tertius casus est, quando agitur de nullitate sententiæ per aliquod ex capitibus per nos supra notatis, quia tunc generaliter omnis sententia nulla, numquam transit in rem iudicatam, et consequenter poterit semper retractari, *textus est singularis in l. si expressim ff. de app.* vbi Glos. et Bart. late, sed infra 30. annos retractanda est, non vltra, vt alibi supra dictum est, et latius dicemus infra *part. 3. sect. 1. de app. num. 45. cum seqq.*

Secus tamen est vbi esset periculum animæ, nam tunc posset in perpetuum retractari. ita Cardinal. *in Clement. 1. qu. 14. de re iudic.* Bald. *in l. data opera col. 15. in fin. vers. sed quid si hamines C. qui accusar. non poss.* Salicet. *in l. si præses. C. quom. & quand. iud.*

58 Quartus est, in sententia excommunicationis, quæ numquam transit in rem iudicatam propter periculum animæ, quoad publicam vtilitatem; non verò, quoad priuatam, quia benè transit *tex. est in c. ad reprimendam*, vbi Glos. *in verb. ad reprimendam, & ibi DD. de offic. ord. & in c. venerabilibus de sent. exc. in 6.* Abb. *in d. c. consanguinei de sent. & re iud. col. pen.* vbi ait idem esse in sententiis aliarum censurarum.

59 Quintus est, quando sententia lata est de consilio alicuius Doctoris, quia quandocumq; apparebit per consilium alterius melius sentientis, quod non fuit rectè iudicatum, semper illa retractari poterit; Ias. *in l. admonendi. col. 28. ff. de iureiur.* Alex. *in l. si ab hostibus col. 3. ff. sol. matrim.* Butr. *in c. propos uit de probat.* Roman. *cons. 228. col. fin.*

60 Sextus casus est, in causa beneficiali, nam sententia lata super beneficio Ecclesiastico non transit in rem iudicatam, quoad præiudicium superioris. *c. cum Bertoldus de sent. & re iud.* et ibi DD. Sed benè transit, quoad ipsas partes. *c. cum dilectus de election. c. ad audientiam de re iudic.* Glos. et Abb. *in c. 2. de concess. preben.*

61 Septimus est, in sententia lata per probationem testium deponentium de crudelitate. Iason. *in rubr. ff. de iureiur. col. fin.* Butr. *in d. c. propo suit. de probat.*

62 Octauus est, in sententia lata ex probationibus præsumptiuis, prout ex præsumptione Iuris. *l. si qui adulterij. C. ad leg. Iul. de adulter.* Roman. *in leg. cum quidam §. quod dicitur. ff. de acqu. hæred.* Alex. *in d. l. si ab hostibus.*

63 Nonus est, in omni sententia lata ex probationibus priuilegiatis, quę numquam transit in rem iudicatam, & sic semper retractari poterit. Felin. *ind. caput propo suit col. pen. de prob.* Ias. *in d. l. admonendi col. 19. ff. de iureiur.* Alex. *in d. l. si ab host. ibi*

64 Decimus est, in sententia, quam ille, qui pro se habuit, dicit esse iniquam, nam semper retractari poterit, quia confessio partis tollit omnem vim iudicati. Iason. *in d. l. admonendi col. 4. vers. ego inter alios, et in l. si duo §. idem Iulianus not. 6. ff. de iureiur.* Innoc. *in c. quia plerique col. 1. de imm. eccles.* Butr. *in c. is qui fidem de sponsal.* vbi Abb. *et in c. quanto de præscr. et in c. 8. in fin. de concess. preb.*

65 Vndecimus est, in sententia lata ex probationibus à iure reprobatis, prout per duellum, per ferrum candens, & huiusmodi; nam non transit in iudicatum, & ea nulla ipso iure. Bald. *in l. libertorum. C. de testib.*

66 Duodecimus est, in sententia ex iniquis probationibus lata, cuius iniquitas apparet, vel colligitur ex eiusdem tenore *c. inter cæteras de sent. & re iud.* vbi DD. Innoc. *in d. c. cum Bertoldus eod. tit.*

67 Decimus tertius est, in sententia confiscationis bonorum in casibus prohibitis *per Auth. bona damnatorum, C. de bon. proscrip.* nam talis sententia non transit in rem iudicatam. Bald. *in capit. 1. col. 4. vers. sed pone Iudex de pac. tenend. in vsib. feud.*

68 Decimus quartus casus est in omni sententia venali, hoc est quæ lata fuit per Iudicem, mediante pecunia corruptum, & subornatum, *l. venales. C. quand. prouoc. non est nec.*

69 Decimus quintus est in sententia lata in causa matrimoniali, *cap. lator, cap. consanguinei, & c. tenor.* vbi Gloss. Abb. & Felin. *de sent. & re iud.* Glos. *in lib. 3. §. pen. ver. agatur. ff. de iureiur.*

70 Decimus sextus est in sententia lata ad consilium peritorum, & expertorum in arte, nam neq; transit in rem iudicatam. Alex. & Bald. *in d. l. si ab hostibus col. 3. ff. sol. matr.* Felin. *in d. c. propo suit col. pen. vers. quarta conclusio. de prob.* Ias. *in d. l. admonendi col. 10. & 23.* vbi limitat, quando essent sumpti ipsi experti de communi consensu partium. latè Ridolph. *in Prax. p. 1. c. 8. n. 122. cum plur. seqq.* vbi plures declarationes, & subdeclarationes affert, iuxta mentem Sac. Rotæ Rom.

71 Decimus septimus casus est in sententia mercatorum, quæ non transit in rem iudicatam, ob mox dictam rationem, quia censetur sententia lata iudicio expertorum. Afflict. *decis. 33.*

72 Sunt

72 Sunt tamen hic aduertenda duo. Primum est, quod quando sententia est talis, quæ non transit in rem iudicatam, Iudex, vel eius successor potest illam corrigere, vel de nouo ferre, *c. quod quis, 35. q. 1. l. si præses. C. quom. et quand. Iud. l. 1. C. de sent. et l. 4. ff. de interrogatur. act.* dummodo sit Iudex ordinarius, non delegatus, vt notatur *in c. in literis. de offic. deleg. c. conquerente, et c. pastoralis. de offic. ordinar. l. 4. C. quom. et quand. Iud.*

73 Secundum est, quod in omni sententia, quæ non transit in rem iudicatam, vtile erit appellare infra decem dies in casibus, in quibus appellari potest, quia aliàs tolleretur remedium deuolutiuum per lapsum decem dierum, & sic non posset haberi recursus ad Iudicem appellationis pro reuocatione sententiæ, sed tantum poterit peti coram eodem Iudice retractatio, vel eius successore per viam querelæ. Glos. *singularis est in d. c. ad reprimendum in ver. suspendatur de offic. ordinar.* vbi Abb. *notat. et in cap. consanguinei prae. col. pen. et fin. de sent. et re iud. et in cap. ex parte column. 4. vers. concludo breuiter. de restit. spoliat.* Felin. *in dict. c. lator col. 4. et 5. vers. tertia declaratio, de sent. et re iud.*

PRAXIS PROCESSVS.

---

74 Continuando sequentia cum præcedentibus præsertim *n. 80. et 81.* antecedentis *subsect.* 1. dico, quod si contingat fieri executio super bonis Rei conuenti debitoris, vigore sententiæ, solet procedi ad venditionem ipsorum, adhoc. vt creditori satisfieri possit pro summa sibi debita; & tunc fit decretum pro subhastandis illis tali, vel simil. modo, vt sequitur, videl.

Decretum subhastationis bonorum exequutorum.

Qui N. &c. in causa N. de N. cum N. de N. occasione, de qua in actis, &c. mandauit fieri prima bannimenta, seu primam subhastationem super bonis dicti N. de N. exequutis, ad instantiam dicti N. de N. in forma, &c. & in locis solitis, & consuetis, iuxta morem, etc. omni modo, etc.

Et idem decretum fieri poterit postea in secunda, & tertia subhastatione, seù bannimenta, mutatis verbis: *mandauit fieri secunda vel tertia bannimenta, seù secundam, vel tertiam subhastationem*, iuxta stylum Curiæ, & loci consuetudinem.

75 Solent aliquando euenire, vt aliquis tertius opponat aliquod releuans super executione iam facta, & tunc Iudex debet cautè, & maturè procedere, ne ex causa vnius, alter præiudicium recipiat, contra omnem Iuris dispositionem. Postquam autem cognouit super meritis oppositorum, potest interloqui hoc, vel simili modo, videl.

Decretum super exequutione iam facta.

Qui N. &c. sedens, etc. Visis, etc. dixit, exequutionem factam per N. super bonis talibus N. fuisse, & esse ritè, & rectè factum, & secundum stylum, &c. & proinde fore, & esse procedendum ad vlteriora, et ita, &c. omni modo, &c.

Quod si opus fuerit pronunciare, fuisse malè factam, dici poterit: *exequutionem factam per N. super tali re non fuisse, nec esse ritè, & rectè factam, ac secundum stylum, &c. ideo nullam declaramus; omni modo, &c.*

76 Expletis subhastationibus primis, & secundis, in quibusdam locis fieri solet mandatum dominio bonorum executorum ad reluendum bona executa; & in aliis locis fit statim ac bona executa sunt, ante decretum subhastationis infrascripto, vel simili modo, videl.

Mandatum ad releuandum.

Vobis omnibus, & singulis Exequutoribus nostræ Curiæ salutem, &c.

Tenore præsentium præcipimus, & mandamus, quatenus visis præsentibus, & postquam pro parte nostra, & ad instantiam N. siue, &c. fueritis requisiti, vel ad vestram notitiam deductum fuerit siue alter vestrum fuerit requisitus, sub pœna scut. tot... applican. &c. debeatis, & quilibet vestrum debeat citare, et monere N. de N. vt infra triduum præcisè, &c. reluat, & reluere sibi habeat et debeat bona contra ipsum exequuta per N. de N. occasione, etc. alias etc. Quoniam, etc. citetur, et referatur, etc. Datum, etc.

Prax. Vicar. Caroli Pellegr. Par. II.

Vel alio modo, videl.

Ponatur Titulus dignitat, etc. postea fit.

Per vnum ex seruientibus nostræ, vel quarumuis Curiarum, etc. Ad omnem instantiam N. siuè, etc. citetur moneatur et requiratur N. de N. quatenus infra triduum præcisè et peremptoriè accedat ad reluendum, seù reluat, et reluere habeat, et debeat bona contra ipsum exequuta, etc. quoniam, etc. citetur, et referatur, etc. Datum, etc.

77 Relatione per Cursorem facta, et elapso triduo fieri solet decretum, in quo conceditur facultas vendendi, infrascripto, vel simili modo, videl.

Decretum licentiæ de vendendo bona exequuta.

Qui Dominus N. etc. in causa N. cum N. visa exequutione facta super bonis N. visa citatione, ac relatione mandati de reluendo visisq; etc. sedens, etc. licentiam concessit vendendi dicta bona N. exequuta per N. legitimis tamen subhastationibus, seù bannimentis præcedentibus, quibus factis bona prædicta vltimo licitatori plus offerenti dimitti, et relaxari mandauit, et de pretio dicto N. creditori satisfieri, et si reliquum quidquam fuerit restitui dicto N. debitori, si vero defecerit, iterum exequi decreuit, et ita etc. omni, etc.

Vel sub alia forma, iuxta loci stylum, videlic.

Et per Curiam Episcopalem N. eiusque Reuerendiss. D. Vicarium Generalem fuit concessa, prout conceditur licentia vendendi bona de ius mandato, et ad instantiam N. exequuta contra N. legitimis tamen subhastationibus præcedentibus, quæ vltimo licitatori plus offerenti licentientur, et relaxentor, et de pretio dicto N. creditori satisfiat, ac si quid reliquum fuerit restituatur dicto N. debitori; si verò defecerit, iterum exequatur, etc. et ita per hoc suum, etc. Prouisum, etc.

78 Deinde fiunt subhastationes, seù bannimenta more solito, et interponitur decretum super deliberatione bonorum subhastatorum, tali, vel simili modò, videl.

Decretum deliberationis.

Et per Curiam Episcopalem, etc. visis subhastationibus, et quod N. plus obtulit bonis, de quibus in prædictis subhastationibus, ipsi N. oblatori plus offerenti dicta bona fuerunt deliberata, prout deliberantur, instrumentumq; deliberationis, et aliud quodcumque necessarium, fieri decernitur; et ita per hoc suum, etc. Prouisum, etc.

vel alio modo videl.

Qui N. etc. in causa N. de N. cum N. de N. visis Bannimentis, seù subhastationibus, et quod N. tali plus obtulit bonis, de quibus in bannimentis, seu subhastationibus prædictis ipsi oblatori plus offerenti dicta bona deliberauit, instrumentumque deliberationis, aliudque necessarium, et opportunum fieri iussit, omni modo, etc.

79 Verum quia aliquando occurit, vt fiant bannimenta, seù subhastationes, & nemo compareat ad offerendum pretium, et qui emere velit bona, quæ sub hasta venduntur, vel propter respectum, vel propter timorem Domini, cuius sunt bona; Tali casu adiudicari debent creditori pro mensura debiti, mediante appretio expertorum, et fit infrascriptum, vel simile decretum, videl.

Decretum Aduocationis,

Per Curiam Episcopalem N. eiusq; Reuerendissimum Dominum Vicar. General. Visis Actis, ex quo bona ad instantiam N. contra N. executa vigore sententiæ, aliàs latæ sub die tali.. mensis talis..... exposita ad incantandum, et factis legitimis subhastationib. non fuit repertus emptor; fuit prouisum,

 et decre-

et decretum, quod bona ipsa adiudicentur, prout adiudicantur dicto N. creditori pro summa ducatorum centum octuaginta quinque in satisfactionem eius crediti, iuxta appretium, et æstimationem per expertos electos factam. Et ita per hoc suum, &c. Prouisum, &c.

80 Electio autem expertorum fieri solet mediante tali, vel simili decreto, videl.

Decretum electionis expertorum.

Et per Curiam N. &c. visis actis, &c. fuit prouisum, & decretum, quod eligantur quatuor experti ad effectum æstimandi, & appretiandi bona N. N. N. talis de tali executa ad instantiam N. de N. Vigore sententiæ, de qua in actis, &c. infra terminum dierum trium, duo ex parte N. creditoris, & duo ex partem N. debitoris, qui iuxta verum valorem æstimare teneantur suam conscientiam onerantes, & c. alias, & c. & ita, & c. hoc suum, & c. Prouisum, &c.

Vel alio modo, videlicet.

Qui N. & c. in causa N. cum N. occasione, & c. Visis subhastationibus, & quod nemo comparuit ad offerendum mandauit quod ambæ partes eligant duos, vel plures expertos, qui secundum conscientiam æstiment bona ad effectum adiudicandi N. creditori pro mensura debiti, iuxta sententiam latam die ... omni modo, & c.

81 Si verò vna pars elegerit, altera verò non, poterit fieri electio, vel per ipsum Iudicem ex officio; vel poterit confirmare electos ab vna parte; melius tamen erit si ipse eligat, mediante tali, vel simili decreto, videlicet.

Decretum electionis expertorum ex officio.

Et per Curiam N. etc. visa contumacia N. de N. non eligentis suos expertos ad faciendum appretium bonorum N. N. executorum in vim sententiæ, & c. fuit prouisum, & decretum, quod confirmentur, prout confirmantur N. & N. electi pro parte N. & pro reliquis duobus ex officio eliguntur N. & N. qui quidem simul secundum propriæ conscientiæ dictamen, æstimationem dictorum bonorum faciant, & de vero valore relationem conciant ad finem, & c. & ita per hoc suum, &c. Prouisum, &c.

82 aliquando peti solet reuisio calculorum, allegando errorem calculi, maximè in taxatione fructuum, & interesse, vel alterius rei; & tunc Iudex debet mandare, vt reuideantur computa, vel aliquid aliud, & fit decretum, vt infra, vel simile huic, videlicet.

Decretum Reuisionis Calculorum.

Per Curiam N. & c. in causa vertente inter N & N. occasione, prout in actis, & c. Visa petitione N. instantis reuideri computa, aliàs facta, sub die... in eadem causa, & mediante decreto, propter calculorum errorem, fuit prouisum, & decretum, quod prædictam computa inter dictas partes die prædicto cum interuentu N. & N. facta, iterum calculentur, & reuideantur, & interim supersedeatur in executione; donec, & c. prout calculari, reuideri, & supersederi mandatur, & c. et ita per hoc suum, & c. Prouisum, & c.

Vel sub alia forma, videl.

Qui, N. & c. in causa N. de N. cum N. de N. occasione, &c. Dato sibi fumo de errore calculi, mandauit, dictum calculum inter dictas partes die tali... cum interuentu. N. & N. factum reuideri & interim, etc. omni modo, etc.

83 Idem ordo seruari poterit, si petatur reuideri aliquid aliud releuans, et præiudiciale, vel ipsamet sententia, si dicatur de ipsius errore; et tunc semper dari solet terminus ad iustificandum, et impugnandum vtrique parti communis, mediante infrascripto, vel simili decreto, videl.

Decretum Termini ad iustificandum, & impugnandum.

Et per curiam N. etc. Visa petitione facta per N. super reuisione talis rei., vel sententiæ latæ sub die tali, etc. in causa in ipsa Curia vertente inter ipsum instantem, et N. de N. occasione, de qua in actis, etc. ob assertum errorem, etc. fuit prouisum, et decretum, quod detur, prout præsenti decreto datur terminus dierum tot.... vtrique parti ad iustificandum, et impugnandum respectiuè, et ita per hoc suum, etc. Prouisum, etc.

Vel in alia forma, videl.

Qui N. etc. in causa N. cum N. occasione, etc. terminum statuit tot.... dierum vtrique parti ad iustificandum, et impugnandum respectiuè omni modo, &c.

84 Facta postea discussione summariè super petitis, et allegatis interloqui poterit, prout occasio postulauerit, tali, vel simili modo, videlicet.

Decretum super reuisione sententia vel alterius incidentis.

Per Curiam N. etc. visis actis omnibus, et maturè discussis vltimo hinc inde per ambas partes deductis, et consideratis considerandis, etc. fuit prouisum, et decretum fore, et esse procedendum ad vlteriora in exequutione iam suspensa, ob assertum errorem, etc. prout procedi mandatur, ex eo quia non est locus dicto errori, sed omnia ritè, et rectè facta fuisse apparet plusquam manifestè ex eisdem actis; et proinde pro ritè et rectè factis declarantur, non solum præmisso, sed omni alio meliori modo, etc. et ita per hoc suum, etc. Prouisum, etc.

85 Comparere solet aliquando pars, ad cuius fauorem fuit adiudicatio bonorum exequutorum; vel emptor ipse, quia bona emit sub hasta, et instat apud Iudicem, vt ei prouideat super iactationibus cuiusdam talis tertij asserentis habere actionem super illis bonis ex tali, vel ratione, et tunc Iudex in primis concedere debet inhibitionem, ne molestetur super dictis bonis, et deinde seruatis seruandis, *iuxta text. in l. diffamari. C. de ingen. manumiss.* Interponat decretum, prout iuris est; de quo iudicio iactationis, dicemus infrà sect. 3. Intersec. 3. Inhibitio autem, seù mandatum poterit fieri tali, vel simili modo, vt sequitur, videl.

Inhibitio, seu mandatum super iactationibus.

De mandato Perillustris, et Reuerendiss. D. Vicarij Generali N. etc.

Vobis omnibus infrascriptis, etiam aliena manu notatis, et vestrum cuilibet insolidum salutem, et nostris firmiter obedire mandatis præcipitur quatenus visis præsentibus, etc. nemo ex vobis audeat, vel præsumat quouis quæsito colore, etc. molestare, aut perturbare, et inquietare N de N. in possessione talis rei.... sub pœna scutorum tot.. pijs vsibus applicandorum, etc. et in iuris subsidium excommunicationis, etc. Iustificato tamen, etc. citata parte, etc. In quorum fidem, etc. Datum in tali loco, etc.

N. Vicarius Gen. N. Notar. etc.

Vel sub alia forma, videlicet.

N. Vicarius Gener. N. etc.

Per vnum ex seruientibus nostræ, vel quarumuis Curiarum, etc. citentur, moneantur, et requirantur omnes, et singoli in calce præsentium nominandi, et cognominandi, etiam aliena manu descripti; eisque, et eorum cuilibet mandetur, vt sub pœna vnciarum auri 25. (vel ceræ albæ laboratæ librarum 25.) pijs vsibus applican. et c. et in subsidiam excommunicationis nemo audeat, aut quouis prætextu, vel quæsitu colore præsumat inquietare, molestare, aut aliquo modo perturbare N. de N. super possessione rei N. Verum habentes causam compareant coram Nobis, et nostra Curia, quoniam iustitiæ complementum ministrabitur, et c. alias, et c. quoniam, et c. citetor, et referatur, et c. Datum, et c.

86 Quando verò Pars principalis petierit assignari terminum iactanti, iuxta forma. *d. l. diffamari. C. de ing. man.*

exa-

examinati prius testibus super iactationibus, poterit fieri, hoc vel simile decretum, videl.

Decretum super iactationibus.

Et per Curiam N. &c. siue sub alia forma. *Qui N. &c. In causa N. cum N. occasione, de qua in actis, &c. visis depositionibus testium super iactationibus dicti N. eidem sic iactanti terminum statuit 15. dierum currentium, ad deducendum, probandum, & allegandum quidquid vult, & potest iure, & super tali prætensa iure siuè iactatione, et iura, qua iactauit, & instat se habere super tali re, quo termino elapso dicto iactanti perpetuum silentium imposuit omni modo, &c.*

87 Quod decretum intimatur parti iactanti, & facta relatione per cursorem, expectantur dicti quindecim dies assignati, quibus elapsis, si nihil releuans deductum fuerit, interponitur sequens, vel simile decretum, videl.

Decretum silentii in contumaciam iactantis.

Qui N. &c. In causa N. cum N. occasione, &c. cum dictus N. iactans nihil, quod releuat, deduxerit in termino sibi assignato, perpetuum eidem in ipsa causa silentium imposuit, & ulterius non audiri iussit, &c. omni modo, &c.

88 Quod si occurrat casus, vt aliqua ex partibus litigantibus petat declarari sententiam in aliqua ipsius parte obscura, poterit Iudex iuxta notata *sup. n.* 50. illam declarare, si sit ordinarius habens merum & mixtum imperium. non autem Delegatus, vel Arbiter; diffinitiuam quidem semel, Interlocutoriam verò pluries causa tamen semper cognita, ac citatis citandis, & pro tribunali sedendo, vt moris est. Et tunc vti poterit in sententia declaratoria, eadem verborum forma, sicut in sententia diffinitiua, *de quam praced. subs. n.* 75. Additis tantum verbis. *Declarantes sententiam nostram, Dicimus &c.* & ponitur tenor declarationis ipsius in ea parte, in qua per partem fuit petita declaratio.

89 Præterea est notandum, quod quando fuit appellatum à sententia diffinitiua infra decem dies a die scientiæ, si Iudex dubitat, an sit, vel non sit admittenda appellatio, poterit dare appellanti terminum iuris, & interim supersedeat in causa per mensem, & nihil innouet in executione sententiæ, neque in alio actu, alias acta essent nulla vt dicem. infr. *p. 3. sect. 1. de appell. n.* 121. Et iste terminus operatur, vt non possit pars appelans redire quandocumque, vt alias posset, pro Apostolis, nisi elapso mense, cum sit dilatio quædam concessa Iudici ad deliberare respondendum de Apostolis; quæ praxis de prompta fuit ex *c. ab eo de appell. in sexto, & ex l. Iudicibus C. de appell.* & notat Speculator. *l. 2. de appell. §. 7. nu.* 82. *& l. 4. de Apostolis, §. 2. num.* 13.

Et enim ista dilatio triginta dierum, non solum est concessa Iudici ad deliberandum de quibus Apostolis respondere debeat; verum etiam parti ad illos petendum, & redeundum pro illis. *vt in d. c. ab eo, & d. l. Iudicibus* Felin. *in c. personas nu. 8. vers. & si dicitur de app.* Marchesan. *de commiss. p. tit. de Apostol. petit. & concess. num.* 24. *et num.* 312. *sec. nou. impress.* Vestr. *in Prax. l. 7. c. 3. n.* 33. & ibi Granat. *n.* 63. Ridolfin. *in Prax p. 1. cap. 13. n.* 173.

90 Quando autem incipiant currere isti triginta dies, et quid sint Apostoli, dicemus infra *in seq. p. 3. sect. 1. vbi de appell. à n. 92. cum plurib. seqq.* Debent tamen peti, et dari Apostoli infra dictos 30. dies, vt in *pracit. iurib. et c. fin. vers. Iudicibus 2. q. 6. et l. prosens C. de app.* alioquin negligens intra dictum tempus petere, videtur appellationi renunciasse. *vt in d. c. ab eo, et l. quoniam. 1. C. de app.* Iudex autem, qui non dat intra dictum tempus, *iuxta tex. in c. cordi. de app. in 6.* puniri, debet, cum teneatur de iure. *arg. c. post app. 2. qu. 6.* Speculator. *de Apostol. d. §. 3. n. 13. circ. med.*

91 Si vero appelletur ab interloquutoria, et grauamen est reparabile per appellationem à diffinitiua, Iudex non admittat appellationem. Quando autem constaret de grauamine, et sit dubium, an illud reparari possit, necne in diffinitiua, melius erit, si grauatum reposuerit à grauamine, vel statim eodem, die vel die immediatè sequenti; quando autem detur, vel à quibus interloquutoriis non detur appellatio; tradit Aretin. *in l. 1. ff. de appell.* & Nos latè diximus supra *subsect. prac. nu.* 17. solùm addendum erit hic quod in appellatione ab interloquutoria, decem requiruntur.

Primò, scilicet Grauamen.

Secundò, grauamen legitimum.

Tertiò, causa grauaminis vera.

Quartò, causa grauaminis expressa.

Quintò, quòd petitio, vel exceptio fuerit reiecta, seù non admissa.

Sextò, quod ideo fuerit appellatum, quia petitio, vel exceptio fuerit reiecta, vel non admissa.

Septimò, quod appellatio inscriptis redigatur.

Octauò, petitio Apostolorum.

Nonò, si appellatus id petierit, quod partes veniãt instructę.

Decimò, vt infra decem dies prouocetur. Roman. *cons.* 501. *num.* 1. Salust. Tiber *in Prax. lib. 2. cap. 29. nu.* 3. Marchesan. *de commiss. tit. de commiss. appell. diuers. par. 1. §. num. 64. et seq. fol.* 1302. *et de commiss. app. ab interloc. par. 1. §. 1. numer.* 165. *fol.* 1210. *secund. nou. impress.*

92 Vbi autem grauatus reponitur à grauamine interloquutoriæ, fieri potest tale, vel simile decretum, videl.

Decretum Repositionis ab Interlocutoria.

Qui N. etc. in causa N. cum N. occasione, de qua in actis, etc. d. pronuncia contra eum facta, in qua dicitur, etc. (et ponatur tenor, vel substantiæ) *reposuit, et pro reposito haberi voluit, et mandauit, omni modo, etc.*

93 Tandem, notandum remanet, quod quotiescumque fuerit à diffinitiua appellatum, Iudices de partibus solent interloqui super admissione, vel non admissione appellationis infrascripto, vel simili decreto, videl.

Decretum non admissionis Appellationis.

Qui N. etc. appellationem aduersus sententiam per ipsum latam pro N contra N. occasione, de qua in actis, etc. non admisit, nisi si, et in quantum, omni modo, etc.

Et si illam admittere voluerit, dici potest. *admisit si, et in quantum, etc. omni modo, etc.*

Et si ab ista non admissione appellationis appellatum fuerit, potest interloqui, vt sequitur, videl.

Decretum admissionis appellationis.

Tunc Dominus, etc. visis, etc. fiat it in decretis, omni modo, etc.

Supradictus autem modus procedendi, et interloquendi obseruatur per Iudices de partibus, vt plurimum.

SVBSECTIO TERTIA, ET VLTIMA.

In qua traduntur formula quadam Sententiarum in diuersis Actionibus.

IN præsenti Subsectione vltima cumulabo quasdam formulas Sententiarum super aliquibus Actionibus, Interdictis, et aliis iuris remediis, quæ frequentiùs in Tribunalibus, tum Ecclesiasticis, tum sæcularibus occurrere solent, quas ex Doctoribus collectas hoc loco simul ad communem omnium cõmoditatem, et vtilitatem apponam. Porro huiusmodi formularum maxima vtilitas, et necessitas inde apparet, quod sæpè ex defectu verborum, vel clausularum, quæ de iure requiruntur; vel ex adiectionem inutilium, sententię ipsę aliquando infirmentur, et inualidę reddantur: aut nouæ lites, et altercationes super ipsis emergant. Quib. inconuenientibus per has formulas occurro. Verum quia sententia, vt plurimum, conformis esse debet libello, seù petitionis partis Agentis, alias esset nulla, vt dictum est sup *ead. sect. 3. subs. 1. n.* 73. cum Baldo, teste *in l. fin. C. de comm.* l. sarnus sit Iudex, qui super aliis, quam super petitis pronunciat. Ideo ponam quoque libellorum formas singulis quibusque Actionibus, seù iuris remediis conuenientes, et proprias, quibus correspondere debent formæ sententiarum. Adiectis insuper Annotationibus, et iuris obseruationibus valdè proficuis. Quæ omnia ordine consueto per varias Intersecationes disponuntur, vt infra.

INTERSECATIO PRIMA.

De absolutoria ab obseruatione iudicij.

SVMMARIVM.

1 *Libellus offerri debet in omnibus causis, & qualiter formandus.*
2 *Clausula:* super quibus omnibus &c. *quid operetur.*
3 *Clausula:* Deducens omne ius, &c. *quid?*
4 *Clausula:* Non se astringens, &c. *quid?*
5 *Clausula* Cum potestate addendi, &c. *quid?*
6 *Clausula:* & ita, &c. *quid?*
7 *Clausula:* omni meliori modo, &c.
8 *Sententia absolutoria ab obseruatione iudicij est diffinitiua.*
9 *Fertur ob ineptitudinem libelli, & ob alias causas.*
10 *Preseruat ius Actori, & quomodo.*
11 *Absolutoria ab obseruatione iudicij, differt ab absolutoria Rei ab impetit.*
12 *Instantia perimit in absolutoria iudicij.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. & dicit, se fuisse citatum ad instantiam Semproni de Semproniis super prætensa restitutione cuiusdam fundi nuncupati N. siti in loco N. iuxta bona N. &c. per comparentem possessi titulo hæreditario, Verum quia prædictus Sempronius ineptè petijt talem fundum, cum nullam in ipsum habeat actionem, vt in probationibus in actis factis clarè constat. Ideo comparens ipse recurrit ad ipsam Curiam N. per quam petit ipsum ab obseruatione Iudicij absolui, & liberari, & amplius non molestari. Et insuper petit, & instat dictum Sempronium condemnari in omnibus damnis, expensis, & interesse passis, & patiendis occasione præsentis litis *super quibus* omnibus petit sibi ius: & iustitiam administrari, &c. *Deducens* omne ius, &c. *Non se astringens*, &c. *Cum potestate* addendi, &c. & ita dicit, & prouideri petit *isto & omni* alio meliori modo, &c.

Forma Sententiæ.

In Dei Nomine, Amen.

Nos Abbas N. de N. V. I. D. Prothonotarius Apostolicus, (*si sit talis*) ac illustriss. & Reuerendiss. Dom. N. Episcopi N. in spiritualibus & temporalibus Vicarius, & officialis generalis, &c (*Si verò sit Iudex laicus ponantur verba suo officio, vel dignitati conuenientia.*) In causa & causis, quæ in hac Episcopali Curia N. in prima, seu veriori instantia versæ fuerunt, & vertuntur inter N. de N. Actorem ex vna, & N. de N. Reum conuentum ex altera partibus, Dr. & super petitione cuiusdam fundi, qui dicitur N. in loco N. iuxta bona N. de N. &c. Viam publicam, & alios notorios fines, rebusque aliis, &c. prout in actis, &c. *Visis* libello Actoris, termino ad probandum vtrique parti dato, depositionibus testium vtriusque partis, publicatione & conclusione in causa factis, scripturis per vtramque partem præsentatis, citatione ad dicendum, & ad sententiam, & omnibus actis, visis videndis, & consideratis de iure considerandis, partibusque cum suis Aduocatis, & Procuratoribus in iure, & in facto plenariè auditis, *Per hanc nostram*, quam in his scriptis de iuris Peritorum consilio ferimus diffinitiuam sententiam. *Christi* nomine repetito, Pro Tribunali sedentes, & solum Deum præ oculis habentes. *Dicimus*, decernimus, declaramus, & diffinitiuè pronunciamus supradictum N. de N. Reum conuentum fore & esse absoluendum ab obseruatione præsentis Iudicii contra eum moti pro parte præfati N. de N. Actoris, occasione de qua in actis &c. prout nos per hanc nostram diffinitiuam sententiam absoluimus, et liberamus, ac pro absoluto, et liberato haberi volumus, & mandamus. Et dicto N. de N. Actori, iura talia, qualia habet in alio iudicio experienda reseruamus. *Vtrumque* victori in expensis condemnamus, quarum taxationem Nobis, vel cui de iure in posterum reseruamur. *Et mandatum*, quodcunque desuper necessarium, & opportunum decernimus, & relaxamus. *Et ita Dicimus*, declaramus, pronunciamus, et diffinitiuè sententiamus non solum præfato, *sed omni* alio meliori modo etc.

Ita pronunciaui Ego N. de N. Vicarius Generalis N.
Vel Ego N. Iudex seu Gubernator N. etc.

Publicationis prædictæ sententiæ forma.

Lecta, lata, data et in his scriptis sententialiter promulgata fuit præsens præfata sententia per supradictum Perillustrem, et Reuerendissimum Dominum N. Vicarium Generalem N. Pro Tribunali sedentem, etc. in loco N. etc. et per me Notarium, et Actuarium infrascriptum rogata, etc. Currentibus anno.... Indictione.... Pontificatus vero SS. N. Nostri N. Papæ.... anno eius.... die verò.... Mensis N. præsentibus ibidem N. N. & N. N. testibus habitis, &c.
Et Ego N. Notarius & Actuarius rogat. etc.

ANNOTATIONES.

---

1 *Noto Primò* circa libellum in genere, vltra ea quæ attuli supra *hac ead. par. 2 sect. 1. subsec. 1. per tot.* quod libellus, seu petitio, iuxta morem Regionum, & stylum Curiarum offerri necessariò debet in quacumq; causa, etiam non petente aduersario, tam de iure Canonico, quam Ciuili, vt tradunt communiter Doctores *in cap. 1. de libel. oblat. & in cap. 2. 5. qu. 1.* In multis tamen causis non offertur libellus, de quibus agit Soccin. *in regula 233. libellus in qualibet causa.*

Vbi autem fit, aduertere debet libellans, vt in eo factum, et actionem exponat breuiter, ordinatè, clarè, et specificè suam intentione demonstrans Iudici, et parti, vt colligitur ex eius definitione; dicitur enim libellus, quod sit breuis, et ordinata scriptura clarum continens, et Iudici, et parti demonstrans intentionem Actoris. Cyn. *in Authent. offeratur C. de lit. contest.* et ideo de substantia libelli est, vt fiat in scriptis *c. 1.* et ibi DD. communiter *de libell. oblat.* Bart. *in l. fuerit. C. de proxim. sacror. scrin. l. 10.* Et continere debet facti narrationem; media concludendi; et conclusionem congruam.

Seruatur tamen de consuetudine in multis locis, vt neque in causis, et Iudicis ordinariis libellus in scriptis offeratur: sed solùm compareant partes coram Iudice, vel Notario, seù Actuario Curiæ, & faciant suas petitiones vsque ad sententiam definitiuam: et tunc valebit sententia, quamuis fiat sine libello, non obstante, quod regulariter sententia esse debet conformis libello, *l. fin. C. de fideicom. liber.* et dictum est suprà; nam consuetudo fori derogat iuri scripto *l. 3. §. fin.* et ibi Bart. *ff. de testib.* semper tamen necessaria, et vtilia specificè sunt apponenda, non superflua, et genericè: adeò vt quæ ponuntur, si probentur, iuuent Actoris intentionem, *c. examinata de iudic.* et ibi DD. *cap. vlt. de libell. oblat.* et signanter aduertat libellans, vt benè concludat petitionem in libello expositam, nam tota vis libelli in conclusione consistit: quapropter Innoc. *in cap. super litteris de rescript.* ait: *Non quid narratur sed quid concluditur attendi debet.* Et Angel. *in §. omnium. Inst. de act.* dicit quod libellans tali attentione aduertere debet ad conclusionem, vt nihil aliud sit in libello; quia conclusio ampliat, restringit, et declarat actionem intentatam, et qualiter præcedentia intelligenda sint. Bald. *in l. nec quidquam §. vbi decretum. ff. de offic. procons.* et ratio est, quia Iudex non interponit regulariter suum officium, nisi imploretur. *l. quarta. §. hoc autem iudicium cum ibi notatis ff. de damn. infect. l. 1. C. vt quæ desi. aduoc.* Soccin. *in regula Iudex petitus 197.* vbi ponit 34. exceptiones huius regulæ. In multis tamen casibus libellus sustinetur, sine conclusione: vt si agatur possessorio recuperandæ; si factum narretur coram Principe; si fiat in criminalibus; et si ponatur aliquod verbum æquiualens conclusioni, vt tradit Ias. *in d. §. omnium num. 135. cum seqq.* Alios casus ponit Soccin. *in regula: libellus sine conclusione 235. et regula libellus, ad hoc vt lis contestari possit 232.*

Vnde saluandum libellum ab ineptitudine, et omni alio defectu introductæ fuerunt quædam clausulæ salutares, quæ apponuntur in fine libelli, quæ multas vtilitates afferunt, et mirabiles operantur effectus; ideo de singulis, quæ hodie

sunt

sum magis frequen es, & in vtu, aliqua percurrere vtile erit. Q aptop...

2 *Noto secundo*, super clausul's libelli, vltra ea, quæ perstandiorie dixi supra *ead. par. 2. sect. 1. subsect. 1. nu.* 8. quod prima clausula in prafato libello apposita, nimirum *super quibus omnibus petit sibi ius, & iustitiam ministrari*, importat, & operatur, vt per eam censeatur intentatum remedium magis vtile ipsi petendi Roland. *cons.* 79. *nu.* 5. *vol.* 1. Crauett. *cons.* 201. *n.* 5. Menoch. *cons.* 314. *nu.* 5. Surd. *cons.* 273. *num.* 5. Mar. Antonin. *variar. resol. l.* 3. *resol.* 15. *numer.* 17. Gam. *insit. dec.* 10. *n.* 3.

Secundò operatur, vt verba libelli approprientur ad deserviendum intentioni libellantis. Soccin. *in c.* 2. *n.* 84. *& seq. de libell. oblat.* Card. Tusch *practicar. conclus. tom.* 1 *litt. C conclus.* 359. *n.* 9 vbi Alios allegat. Alex. *cons.* 121. *n.* 1.

Tertiò operatur, vt libellus substineatur ex causa apta, licet conclusum sit super inepia; & consequenter saluat libellum ab omni ineptitudine. Marant. *in specul. aur.* 6. *p. de libell. oblat. n.* 15. Brunor. à Sol, *in loc. commun. verb. clausul.* 25. Hippolit. *singul.* 36. Tusch. *ib. nu.* 28. Rot. Ianuens. *decis.* 1. *n.* 7. Capie. *decis.* 10. *n.* 22. Anton. Gabr. *comm. l.* 6. *tit. de clausul. conclus.* 4. *num.* 1. Theodos. de Rubeis *in singularib. Rota tom.* 2. *p.* 4. *clausul.* 42. & 457. *nu.* 11.

Quartò operatur, vt possit Iudex officium suum impertiri, etiam super non petitis Abb. *in c. fin. in fin. de iure iur.* Cotta. *in memorabil. verb. iuramentum in supplementum in fin.* Capie. *d. decis.* 60. *n.* 22. Alciat. *consil.* 266. *in fin.* vbi ait, quod vigore dictæ clausulæ potest Actor obtinere in actione personali, licet intentauerit realem. Idem dicunt Cæphal. *cons.* 400. *nu.* 1. *vol.* 3. & Afflict. *decis.* 95. *n.* 7. & 9. & Ioseph. Ludouic. *lucen. decis.* 46. *n.* 5. & *seq.* an, quod si per Actorem petita fuerunt tantum quinque, & probatum in decem, condemnatio in decem probatis exequi potest virtute dictæ clausulæ.

Quintò operatur, vt si Actor agat, & concludat in possessorio, obtinere possit in petitorio, dummodo ex narratis elici possit actio ad petitorium, alias secus. Corn. *cons.* 91. *incip. in causa* ... *l.* 4. Tusch. *d. conclus.* 349. *n.* 5. Crauett. *cons.* 299. *n.* 2. Grammatic. *dec.* 19. *n.* 19.

Sextò operatur vt Iudex condemnare possit Reum victum in fructibus, interesse, & vsuris, ac in expensis, etiam si Actor non petierit, dummodo in libello talem clausulam apposuerit. Vrsillus *tom.* 1. *communium opin. l.* ... *tit.* 2 *n.* 95. *vers. & eam.* Bernard. Græuz. *ad Pract. Camer. Imper. l.* 1. *conclus.* 61. ... *n.* 4. Giurb. *decis.* 65. *n.* 15.

Septimo operatur, vt possit Iudex iudicare secundum iuris dispositionem, & quod erat petendum. Ceuallos *commun. contr. commun. q.* 763. *nu.* 64. Barbos. *de clausul. vsu freq. clausul.* 76. *num.* 7.

Octauò operatur, quod licet regulariter attendatur conclusio libelli, vt actio intentata cognoscatur, non autem narratiua, secus tamen est, quando in libello apposita fuit hæc clausula. Alex. *consil.* 114. *l.* 1. & *consil.* 1. 7. & 192. *l.* 2. Butr. *cons.* 63. Soccin. *cons.* 160. *ad fin. l.* 2. Card Tusch. *d. conclus.* 359. *n.* 14.

Nonò, vt omnis actio censeatur intentata, quæ colligi potest ex narratis. Cornelius *cons.* 46. *num.* 4. & *cons.* 301. *n.* 3. *l.* 3. Aret. *cons.* 17. Alex. *cons.* 42. & *cons.* 61. *n.* 10. & *cons.* 193. *n.* 9. & 200. *n.* 7. *l.* 2. Crauett. *cons.* 151. *n.* 4. Marta *de clausul. p.* 1. *claus.* 65. *n.* 2. Tusc. *ib. n.* 1. & *seq.*

Decimò operatur, vt debet Iudex deferre iuramentum, quamuis expressè petitum non sit, quia virtualiter sub hac clausula eius petitio continetur. Cotta. *in memorabil.* verb. iuramentum in supplementum. Gabr. *d. concl.* 4. *n.* 25 Mascard. *de probat. conclus.* 954. *n.* 48.

3 *Noto tertio*, quod clausula. *Deducens omnes iure, omnemque actionem*, operatur, vt libellus extendatur ad illos casus, in quibus cumulatio plurium iurium, vel actionum de iore communi admittitur, & sic intelligi debet secundum ius commune. Papiens. *in Prax. in form. libell. action. real.* §. *deducendo n.* 7. Mart. *de clausul. p.* 1. *clausul.* 256. *n.* 2.

Secundò operatur, vt Iudex possit sententiam ferre, super omnibus in discursu causæ probatis non attento libello Mart. *loc. cit. n.* 6. Rot. *decis.* 256. *n.* 1. & 2. *p.* 1. *diuers.* Duran. *decis.* 90. *numer.* 2.

Tertiò operatur, vt si per Actorem fuerit intentatum remedium *legis fi. C. de edicto Diu. Adrian. tollend.* quod datur hæredi scripto in testamento pro adipiscenda possessione bonorum hæreditariorum, quæ defunctus possidebat tempore sui obitus; per istam clausulam censetur etiam intentatum remedium vtilis Saluiani, & sic remedium magis vtile ac proficuum, quod illi competere poterat. Rot. *in Romana de Comitibus* 30. *Ianuarij* 1581. *coram fal. rec. Clement. VIII. impress. apud* Salust. Tiber. *in prax. l.* 2. *post. c.* 5. & ead. Rot. *decis.* 30. *n.* 2. *p.* 1. *recent.*

Non operatur tamen in petitorio, quando fuit apposita in libello possessorij, si fuisset oppositum de nimia generalitate. Mart. *d. tract. de clausul. pa.* 1. *claus. praec.* 256. *n* 7.

4 *Noto quartò*, quod clausula. *Non se astringens, &c.* (hoc est non est non se astringens ad probandum necessaria, sed ad ea tantum quæ sufficiunt ad victoriam causæ obtinendam) operatur, vt Actor non videatur recedere à Regulis iuris communis & ideo vtile erit semper illam apponere in libellis, vt tradit Iason. *in* §. *omnium instit. de actionib. nu.* 161. vbi latè Oiasc. *dec.* 144. *n.* 17.

Secundo operatur, vt Iudex potius attendat ad probata, quam ad petita in libello. Theodos. de Rubeis, *in singular. Rota tom.* 2. *p.* 4. *clausul.* 498 *n.* 1. Peregrin. *cons.* 92. *n.* 6. *vol* 5. vbi ait, quod in libellando & articulando parit dicta clausula multos bonos effectus pro libellante, vel articulante.

Tertio operatur, quod æquipollent ei altera prænotata clausula. *Ius, & iustitiam ministrari* Alber. Brun. *cons.* 83. *n.* 4. *vol.* 1 Mar. *l. de clausulis p.* 1. *clausf.* 60. *num.* 8. & 9. Franc. de Ponte *cons.* 63. *n.* 5. *cum plurib. seqq.*

Quartò operatur, vt vim habeat excusationis, ne Actor plus debito petens teneatur probare id, quod petitum fuit; nec ob id in causa succumbet quamuis omnia deducta in libello non probet adunguem Menoch. *cons.* 127. *n.* 4. Theod. de Rub. *clausf.* 498. *n.* 1.

Quintò operatur, vt Actor non teneatur probare qualitatem deductam in libello; cum alias regulariter succumberet, si non probauerit, quando in libello non adesset huiusmodi clausula, dato quod probaret factum principale. Marant. *in Spec. p.* 6. *de libell. oblation. n.* 17. Cardos. *in Prax. Iudic. verb. clausula n.* 10. Mendoz. a Castro, *in Praxi Lusitana l.* 3. *cap.* 2. *num.* 4.

Sextò operatur, ne noceant impertinentia, superflua & inepta in libello apposita. Hippollit. *in l. vnic.* §. *fin. num.* 36. *ff. de quæstionib.*

Septimò operatur, vt remoueat probationem necessariam, non tamen qualitatem expressam, cuius probatio necessaria est. Mascard. *de probationib. conclus.* 1248. *nu.* 57. ... ista clausula agit Bart. in l. Omnes. 33. ff. de rescind. & Canonista in c. cum dilectis de dol. & contum.

5 *Noto quinto*, quod clausula, *cum potestate addendi*, &c. operatur, vt præsumi non possit dolus, quia est exclusiua doli. Decius *consil.* 631. *n.* 11. Roland. *de inuentar. p.* 4. *tit.* 4. §. *quod si heres n.* 7. Salust. Tiber. *in Prax. l.* 1. *c.* 55. *num.* 10. Ridolphin. *in Prax. p.* 1. *c.* 9. *num.* 68. Surd. *decis.* 222. & *seqq.* Rot. *decis.* 747. *la prima n.* 4. *p.* 2. *recent.* Greg. *decis.* 169. *n.* 4. & ibi Beltramin. *n.* 12.

Vnde ea apposita in Inuentario censentur apposita omnia bona; quia præsumitur de omnib. bonis, quamuis nō sint omnia apposita, cum per eam ostendatur animus apponendi statim atque ad notitiam peruenerint. DD. cit. & Bald. *in l. fin.* §. *cum igitur n.* 8. *C. de iur. deliber.* & Alij, quos refert, & sequitur Burat. *decis.* 541. *nu* 8. Quibus adde quos citabo infra *Interse.* 4. *n.* 32. *vers. quarto si in inuentario.*

6 *Noto sexto*, quod clausula, *& alia*, &c. est illatiua plurimum Soccin. Senior. *cons.* 40. *nu* 2. *vol.* 1. Peregrin. *cons.* 47. *n.* 6. *vol.* 3. Ioann. Baptist. Costa *de clausul. conuentionalib. claus.* 25. *in fin.* Magon. *Florent. decis.* 50. *n.* 4. Rot. *decis.* 568. *num.* 4. & 6. *p.* 1. *diuers.*

Secundo, est continuatiua, ac repetitiua sensus verborum præcedentium. Ruin. *cons.* 102. *n.* 12 & *cons.* 184. *nu.* 6. *l.* 2. Galganet. *de condition. & demonstrat. p.* 2. *c.* 1. *q.* 18. *num.* 9 Hondcd. *cons.* 45. *n.* 40. *vol.* 2. Menoch. *cons.* 328. *n.* 30. Rot. *decis.* 128. *n.* 4. *p.* 2. *diuers.*

Tertiò, est restrictiua, et explicat verba antecedentia generaliora, eaque restringit Ruin. *d. cons.* 102. *n.* 11. *l.* 2 Anton. Monach. *Bononien. decis.* 54. *n.* 5.

7 *Noto septimo*, quod clausula: *omni meliori modo*, &c. plures operatur effectus: et est magis visitata tam in libellis quam in sententijs. Operatur autem Primò, vt æquipolleat clau-

clausulæ, *Pleno iure*, et ideo idem operatur. Mart. *de clausulis p. 1. claus.* 88. *n.* 7. Barbos. *de claus. vs. freq. claus.* 95 *nu.* 2. Theodos. de Rubeis *in singular. Rota to.* 2. *p.* 4. *claus.* 517 *nu.* 25. Rot. *dec.* 30. *n.* 6. *p.* 8. *in posthu.*

Secundò operatur, quod actus valeat eo modo, quo valere potest. Dec. *cons.* 14. *n.* 3. *vers. confirmatur*, & *cons.* 77. *n.* 4. *vers. secunda ratione*. Curt. Iunior. *cons.* 316. *n.* 10. *l.* 3. Cæphal. *cons.* 422. *n.* 92. Honded. *cons.* 44. *n.* 28. *tom.* 2. Mart. *vbi sup. n.* 1. Put. *decis.* 230. *l.* 2. Rot. *decis.* 242. *n.* 8. *p.* 3. *recent.*

Tertio operatur, vt melior via censeatur electa. Ioseph. Ludouic. Perus. *decis.* 127. *n.* 4. Seraphin. *de priuil. iuram priu.* 98. *n.* 4. Ideo dispositio in vim huius clausulæ non restringitur ad expressa, sed extenditur ad omnes casus, in quibus actus melius sustinetur. Rimin. Iuo. *cons.* 13. *n.* 143. Ruin. *cons.* 9. *n.* 9. *vol.* 5. Vnde fit, vt si actus sustineri non possit secundum verba expressa, sustineatur secundum ea, quę congruentis exprimi potuissent. Cardio. Mant. *de coniectur vltim. volunt. l.* 3. *tit.* 14. *n.* 15. Menoch. *cons.* 314. *n.* 4. Couarruu. *in cap. Raynutius de testam.* §. 1. *sub. n.* 2. *vers. praterea* Fusar. *de substitut. q.* 245. *n.* 65. Rot. *in Reatina hereditatis* 3. *Martij.* 1600. *coram D. Iusto.*

Quartò operatur, vt vtilius remedium dicatur deductum; et si illud, quod expressum fuit, non valere eo modo, quo fuit expressum, valebit eo modo, quo valere potuerit. Menoch. *d. cons.* 314. *num.* 4. Surd. *cons.* 428. Marescott. *variar. l.* 5. *c.* 19. *n.* 71. Aloys. Ricci, *in collectan. dec. p.* 4. *collect.* 809. *effect.* 1. Greg. *dec.* 204. *n.* 19.

Quintò operatur, vt censeatur intentata, et deducta omnis actio necessaria, et magis proficua Actori. Rot. Bonon. *diuers. decis.* 129. *n.* 25. & *decis.* 216. *n.* 54. Sextò operatur, vt censeatur imploratum officium Iudicis, et quod omnia arbitrio eiusdem censeantur remissa, itaut cesset incertitudo, et contrarietas libelli. Lapus. *allegat.* 51. *n.* 9. Ruin. *cons.* 209. *n.* 24. *l.* 1. Card. Tusch. *practicar. concl. tom.* 1. *litt. C. conclus.* 358. *nu.* 1. Corn. *cons.* 18. *n.* 8. *l.* 3.

Septimò operatur vt omne officium Iudicis, et omnis actio, et remedium censeatur intentatum absque alia expressione officij Iudicis, actionis, vel remedij. Petr. de Anchar. *cons.* 73 *n.* 3. Corn. *vbi supra*. Tusch. *ib. nu.* 4. Benedict. Aegid. *ad l. ex hoc iure ff. de iust. & iur. p.* 2. *c.* 13. *clausul.* 16. *n.* 2.

Octauò tollit ineptitudinem libelli. Bald. *cons.* 478. *nu.* 3. *l.* 1. Card. Tusch. *vbi sup. n.* 6.

Nonò, operatur, vt in casu dubio libellus interpretari possit, prout fauorabilior est Actori libellanti. Marant. *in aur. specul. p.* 6. *de libell. oblat. n.* 16.

Decimò, supplet solemnitates actui necessarias, et conualidat actum inualidum ex omni capite, quo fieri potuit. Alexan. *cons.* 80. *n.* 2. *l.* 5. Cæphal. *cons.* 772. *n.* 10. Honded. *cons.* 44. *n.* 29. *tom.* 2. Tusch. *ib. n.* 35. Grat. *cons.* 7. *n.* 24. Mart. *d. claus.* 88. *nu.* 3. Barbos. *d. claus.* 95. *n.* 14.

Vndecimò operatur, vt capi possit possessio propria auctoritate. Mart. *loc. cit. n.* 10. & *claus.* 56. *n.* 15 Honded. *cons.* 18. *nu.* 26. *to.* 2. Intrigiol. *Sicilia dec.* 48. *n.* 20.

Duodecimò cessare facit pęnam petentium plus debito. Ios. Ludou. *Perus. dec.* 117. *n.* 4. & 5.

Decimo tertiò, operatur, vt cumulari possint plura remedia contraria, et quidquid ex narratis resultauerit, conclusum censeatur Crau. *in respons. pro genero num.* 215. & 217. Et tunc sententia fieri potest non conformis libello. Angel. *cons.* 57. *colum.* 2 *vers. ex quibus*. Marant. *vbi sup. p.* 4. *disp.* 9. *n.* 3. Tusch. *d. concl.* 358. *n.* 7. & 8.

Decimo quartò operatur, vt libellus censeatur deduxisse omnia narrata, & non se restrinxisse ad conclusionem, si non competit. Butr. *cons.* 63. Alex. *cons.* 113. *lib.* 3. Soccin. *cons.* 142. *col. antepen. lib.* 1. Crauet. *cons.* 326. *num.* 25. Tusch. *d. concl.* 358. *num.* 21.

Decimo quintò, æquipollet iuramento, & ideo omnia, quæ pro actus validitate exprimenda erant, habeantur pro expressis, prout si esset iuratum. Crauet. *cons.* 141. *n.* 3. Cephal. *cons.* 772. *n.* 38. Paris. *cons.* 40. *n.* 24. *l.* 3.

Decimo sextò operatur, vt Iudex dare possit iuramentum suppletorium, etiam parte non petente. Camill. Borell. *in summ. omn. decis. tit.* 54. *n.* 6. *cum seqq.*

Reliquos effectus, tam quoad alios actus, quam ad libellum, vide, apud DD. citat. pręsertim apud Mascard. Mart. & Barbos. *in locis precitatis*, vbi ponunt etiam multas limitationes. Nunc post clausulas salutares in libellis apponi solitas.

8 *Noto octauo*, quod sententia absolutoria ab obseruatione Iudicij conceditur, quando processus est nullus, aut inordinatus. Vel quando libellus Actoris fuit ineptus: vel non probauit intentionem suam; aut actionem propositam. In his. & similibus casibus absoluendus est reus per sententiam. Vnde obseruandum est, quod sententia absolutoria ab obseruatione Iudicij, seù instantiæ (prout eam vocat Rota. *decis.* 3. *n.* 2. *de dol. & contum. in nou.*) quamuis secundum quosdam DD. non censeatur diffinitiua sed tantum interlocutoria, quia non tangit negotium principale. Glos. *in l. harum verb. absoluatur*. vbi etiam Bart. *ff. si seru. vindic.* Marant. *in spec. aur. p.* 5. *nu.* 50. & *p.* 3. *sexta partis princ. act.* 1. *n.* 73. Magon. *decis. Lucens.* 32. *n.* 15. & 54. Amat. *decis. Ferrarien* 60. *nu.* 9. Nihilominus secundum alios diffinitiua censetur, quando fertur, quia non fuit probatum per Actorem, vel quia fuit solutum per Reum. Bart. *in l. Titia n.* 4 *ff de accus.* Anchar. *cons.* 16. *n.* 6. Couarruu. *variar. resol. l.* 1. *c.* 1. *n.* 8. *vbi de communi*; secus quando fertur ob ineptitudinem libelli, quia tunc censetur interlocutoria. DD. *citat.* Rot. tamen apud Crescent. *decis.* 6. *n.* 1. & *seqq de appellat.* sequendo Abb. *in c. ad dissoluendum in* 1. *notab. n.* 2. *de despons. impuber.* & Felin. *in c. examinata n.* 17. *vers. adde etiam his de iudic.* tenet quod etiam lata ob ineptitudinem libelli, adhuc sit diffinitiua, seù habeat vim diffinitiuæ, & proinde ab ea datur appellatio. Bart. *in d. l. titia num.* 5. *vers. quaro vtrum ff. de accusat.* Magon. *d. decis Luc.* 32. *n.* 54. Crescent. *ib. num.* 6.

9 *Noto nonò*, quod huiusmodi sententia absolutoria datur in multis casibus.

Et Primò, quando libellus est ineptus, itaut ex narratis deprehendi non possit, quę actio intentata fuerit, & tunc Actor condemnari debet in expensis. Speculat. *l.* 1. *de offic. omn. iudic.* §. *de seruat. quoque nu.* 16. *vers. item absoluit*, & *n.* 18. *vers. si autem* Castr. *cons.* 272. *n.* 2. *vers. ex his l.* 1. Alex. *cons.* 152. *num.* 4. *vers. secundo*, & *n.* 5. *l.* 6. Aretin. *cons.* 119. *n.* 4. Marant. *in spec. aur. p.* 5. *princ. n.* 50. Couarruu. *variar. resol. l.* 1. *c.* 1. *nu.* 8. Salust. Tib. *in Prax. l.* 2. *c.* 20. *n.* 6. *vers. item quando*. Rot. Genuens. *dec.* 33. *n.* 5. & *seqq.*

Secundò ferenda est, quando Actor mouit iudicium & postea, nec illud prosequutus est, aut litem contestatus est, nec aliquid probauit, tali enim casu ex ipsius contumacia Reus absolui debet ab obseruatione iudicij Marant. *vbi sup. nu.* 49. Ridolphin. *in Prax. p.* 3. *c.* 2. *n.* 133.

Tertiò, quando lis contestata fuit, vel habita pro contestata, & Actor se absentauit, tunc si nihil probauit, Reus absoluitur ab obseruatione iudicij. Marant. *loc. cit. n.* 52. Ridolphin. *ibid. nu.* 153. Addent. ad Marsill. *singular.* 17. *num.* 2. Rot. Gen. *vbi sup. num.* 2.

Quartò, quando Iudex primæ instantię sententiam tulit super processu inualido, nam tunc Iudex appellationis potest Reum absoluere, saluo iure iterum agendi. *in c. cum dilecti*. vbi Glos. *in verb. quæstione*, & Abb. *num.* 4. *de empt. & vendit.* Alex. *cons.* 79. *n.* 3. *l.* 2. Sal. Tib *loc. cit.* Marant. *ibid. n.* 15. Rot. Gen. *ibid. num.* 3.

Quintò fertur, quando perempta est instantia causæ. Andr. de Isern. *in constit. Regni incip. sponte volentibus per tex in l. cum quem temere. ff. de iudic.* Marant. *vbi sup. num.* 40. Afynius *in prax.* §. 2. *capit.* 35. *numer.* 15. *vers. praterea* Rot. Gen. *loc. cit. numer.* 4.

Sextò fertur, quando Reus conuentus soluit ante sententiam, pendente tamen Iudicio. §. *fin.* & ibi Gloss. *in verb. absoluere instit. de perpet. & temp. action.* & ibi DD. Bart. *in d. l. titia n.* 4. *ff. de accusat.* Iason. *in l. properandum* §. & *si quidem, nu.* 17. *C. de iudic.* Marant. *d. p.* 5. *n.* 54.

Vltimò fertur in criminalibus, quando Reus occidit aliquem qui per statuta loci poterat impune occidi, quia forte erat Bannitus Bar. *vbi proximè*, & tunc est diffinitiua talis sententia, quia imponitur finis negotio Bart. ib. & Magon. *decis. Lucen.* 132. *n.* 54.

10 *Noto decimò*, quod sententia absolutoria ab obseruatione Iudici præseruat ius Actori in alio Iudicio: & consequenter non perimit regulariter negotium principale *l.* & *post edictum* §. *circumducto ff. de iudic. c. examinata*, & ibi Gloss *in verb. non temerè cod. tit. de iudic.* vbi etiam Abb. *nu.* 22. *vers. dic ergo* Gloss. *in l. properandum.* §. & *si quidem in verb. ab obseruatione C. de iudic.* Bart. *in d. titia num.* 4. & 5. *ff. de accus.* Marant, *d. p.* 5. *nu.* 52. *vers. et vtilitas*, *et p.* 3. *sexta partis princ. act.* 1. *num.*

1 nu. 13. Rot. Genuens. d. decis. 43. num. 3. & proinde non perit actio quamuis perimat instantia. Bald. in d. l. properandum §. & si quidem n. 19. & Iaf. n. 18. C. de iud.

11 Noto vndecimò, quod differt absolutoria ab obseruatione iudicij ab absolutoria simpliciter ab impetitis quia fortè Actor non probauit: nam per absolutoriam ab obseruatione Iudicij perimitur instantia Felin. in c. causam, quæ il 1. num. 29. vers. item non procedit de testib. Bald. vbi sup. n. 20. Marant. d. p. 5. n. 26. Afynius in Prax. d. § 2. c. 15. num. 30. Per absolutoriam verò Rei simpliciter ab impetitis, ob defectum probationum Actoris: (de qua insequenti Intersec. secunda,) non perimitur, quia hæc est simpliciter diffinitiua, transit in iudicatum, & tollit omninò viam agendi de nouo Iason. in l. admonendi num. 79. & seq. ff. de iureiur. & in d. l. properandum §. & si quidem num. 18. C. de iud. Marant. vbi sup. pract. p. 5. nu. 2. vers. & istius. Couart. variar. resol. d. l. 1. c. 1. n. 8. Afynius in pract. prax. §. 2. n. 15. n. 20. & seq.

12 Noto duodecimo, quod quando perimit instantia in absolutoria ab obseruatione Iudicij, non perit actio, vt dictum est, sed acta ordinatoria tantum Iudicij, prout sunt libellus, litis contestatio, citationes, iuramentum calumniæ, & omnia alia acta ordinatoria iudicij; Neque pereunt acta decisoria causæ, prout sunt probationes, confessiones, testes & similia modi. Bald. in d. §. & si quidem n. 20. Felin. in d. c. causam quæ il n. 29. de testib. Marant. in d. spec. aur. p. 5. n. 62. Afynius d. cap. 15. num. 1. & 4.

Limitatur tamen in actis probatoriis imperfectis, prout sunt testes non publicati, isterim enim dicta, & probationes pereunt perempta instantia. Bal. d. n. 20. Est benè verum, quod isti testes non publicati, si sint viui, inducendi sunt denuo coram Iudice nouæ instantiæ, & examinandi formiter: si verò sint mortui, publicari possunt eorum dicta coram Iudice pratiaro nouæ instantiæ, DD. apud Marant. d. p. 5. n. 56. de iostan æ peremptione vide reliqua supra hac sad. par. 2. sect. 2. subsect. 1 1, n. 14. cum seqq.

INTERSECATIO II.

De absolutoria Rei Conuenti ab impetitis per Actorem.

SVMMARIVM.

1 *Absolutoria ab instantia eadem fere est, ac supra dicta.*
2 *Absolutoria ab impetitis conceditur Reo, quando Actor non probauit.*
3 *Fertur ob ineptitudinem libelli.*
4 *Silentium perpetuum per eam imponitur Actori.*
5 *In petitorio lata non obstat Agenti Possessorio adipiscendæ, & recuperandæ, benè autem retinendæ.*
6 *Lata verò in Possessorio non obstat Agenti Petitorio.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. & dicit fuisse conuentum in hac Curia ad instantiam N. de N. ad soluendum illi scuta quinquaginta ex causa venditionis cuiusdam domus site in loco N. Verum, quia non probauit, neque per instrumentum venditionis asserta, neque per testes, quod intercessisset venditio talis domus N. quam comparens ipse possidet titulo hæreditario, & non venditionis ab ipso N. Actore; Propterea petit ab impetitis per eumdem Actorem absolui, & liberari, & amplius super illa non molestari, nec inquietari, sed perpetuum silentium imponi. Et in super petit dictum N. condemnari in omnibus damnis, expensis, & interesse factis, & faciendis in præsenti causa. Super quibus omnibus, &c. Deducens, &c. Non se adstringens, et cum potestate, et c. Et ita dicit, ac prouideri petit isto, et omni alio meliori modo, etc.

Forma Sententiæ.

Nos, et c. (*& prosequere, vt supra modo quo dictum est in præcedenti sententia absolutoria ab obseruatione Iudicij, deinde dicatur*) de, et super petitione cuiusdam domus sitæ in loco N. iuxta, et c. *vt supr. vsque ad verba.* diffinitiuè pronunciamus supradictum N. de N. Reum conuentum fore, et esse absoluendum, et liberandum, prout absoluimus, et liberamus ab impetitis per dictum N. de N. Actorem; ac propterea eidem N. Actori perpetuum silentium imponendum fore, et esse, prout imponimus super præmissis; Victumque V ctori in expensis condemnamus, quarum taxationé nobis, vel cui de iure in posterum reseruamus, et ita dicimus, et c. et diffinitiuè sententiamus, non solum vt supra, sed omni alio meliori modo, et c.

Ita pronunciaui Ego N. et c. Lecta, lata, et c. vt supra notatum est.

ANNOTATIONES.

1 *Noto Primò*, quod eadem fere forma vti poterit Iudex in sententia absolutoria ab obseruatione instantiæ, quando fortassis instantia perempta est per lapsum temporis trium annorum in casibus (de qua supra diximus) mutatis tamen paucis verbis, nam vbi dicitur: *Ab obseruatione Iudicij*, vel *ab impetitis*, dici debet: *ab obseruatione præsentis instantiæ*. Et in reliquis seruatur eadem verborum forma, prout supra.

2 *Noto secundò*, quod sententia absolutoria simpliciter ab impetitis conceditur Reo vbicumque Actor non verificauit contentio sua petitione, vel suam intentionem non probauit. *l. actum qui dicit, de probat. & l. qui accusare. C. de edend.* Rot. *decis. 17. n. 1. de re iudic. in antiq. & decis. 3. eod. tit. in nou.* Caffador. *decis. 1. n. 1. & decis. 2. de re iud.* Dutan. *decis. 280. n. 2. & decis. 381. n. 1.* & sic Reus absolui debet, ob defectum probationum Actoris Conceditur etiam tertio possessori ex non iure Actoris, Verall. *dec. 132. par. 3.* Conceditur etiam Reo absenti, quamuis citatus fuerit ad personaliter comparendum, si se defenderit per Procuratorem; dummodo de hoc oppositum non fuerit per Actorem ante conclusum in causa Rot. *decis. 10. ac procur. in nou. & decis. 7. de re iud. in nou.* Quod ampliatur etiam si reus absens fuerit excommunicatus per Procuratorem se defendens. Rot. *d. dec. 7. de re iud. in nou.*

3 *Noto tertiò*, quod huiusmodi sententia absolutoria ab impetitis ferri potest, etiam ob ineptitudinem libelli, vel ob diuersas alias causas personales, Rot. *dec. 17. procit. n. 2. de re iud. in antiq.* Similiter ob alias causas, vel ob incapacitatem partis adnersæ. Caualer. *decis. 148. n. 3.*

4 *Noto quartò*, quod per prædictam absolutoriam imponi debet Actori perpetuum silentium Rot. *d. dec. 7. de re iudic. in nou. & d. decis. 17. nu. 1. de re iudicat. in antiq.* Dutan *d. decis. 380. nu. 2.* Et proinde transit in iudicatum, & non potest super illo iure amplius agi per Actorem, quia per ipsam perimitur negotium principale, vt in terminis censuit Rot. *apud.* Caualer. *dec. 158. n. 1. & n. 3. & 148. nu. 2. in princip.* Neuizan. *consil. 19. n. 15.* & Alij quos allegaui supra *in praeced. Intersec. 1. n. 10.*

5 *Noto quintò*, quod huiusmodi sententia lata pro Reo in petitorio non obstat Agenti possessorio adipiscendæ. *l. & an eadem §. fin. de except. rei iudic.* Rip. *in l. naturaliter, §. nihil commune n. 101. ff. de acquir. poss.* Argel. *de acquir. poss. qu. 2. art. 1. n. 3c.* Quod fallit in duobus casibus. Primò, quando excipiens offerret se incontinenti probaturum facta exceptionem. Rip. & Argel. *vbi sup.* Secundò, quando Reus fuit absolutus, ex eo quod erat dominus, & docet incontinenti de dominio: secus si fuit absolutus, ex quo Actor non probanit, quia tunc bene procederet. Bart. *in d. l. naturaliter. §. nihil commune, n. 2. vers. tertio casu.*

Agenti verò possessorio retinendæ benè obstat. Dyn. *in c. qui ad agendum de reg. iur. in sexto.* Rip. *vbi supra n. 97.* vbi de communi testatur, prout faciet Menoch. *de retinend. poss remed. 1. n. 765. & seqq.* Quod quidem procedit, quando absolutoria lata fuit, quia Reus probauit, se dominum, sed non quando fuit lata, quia actor non probauit. Rip *ib. cit. n. 97. vers. quid tenendum.* & Menoch. *ib. n. 690 & seq.* Et similiter lata in Petitorio obstat in Possessorio Recuperandæ, in quo paritex ceptionem Rei indicatæ. Rip *in d. l. naturaliter. §. nihil commune n. 35. cum seqq.* vbi n. 40. de communi testatur contra Bart. *ib.* Sed tamen *n. 69. cum pluribus seq.* limitat viginti quinque modis. Menoch. *de recuperat. remed. 1 q. 20. n. 233.* vbi de communi, *& d. remed. 3. de retinen. nu. 686.* Fallit tamen conclusio tripliciter. Primò, quando fuit quis spoliatus post sententiam. Secundò, quando fuit declaratum spoliatorem incidisse

diffe in pœnam legis. *Si quis in tantam C. vnde vi.* Tertio, quando absolutoria lata fuit ab obseruatione iudicij, nam tùc cum spoliator non probauerit se dominum, sententia non facit notorium in causa dominij. Menoch. *de recuperand. d. remed. 1. q. 30. n. 263. & seqq.*

6 *Noto sextò*, quod è contrario sententia absolutoria lata in Possessorio non obstat agenti Petitorio, quia in Possessorio proprietas non vertitur. *d. l. & an eadem. § fin. ff. de except. rei iudic.* Rip. *in d. § nihil commune num.* 102. Menoch. *de retinen. dict. remed. 3. nu* 808. Quod fallit, quando Possessorium habet admixtam causam proprietatis *l. 2. §. quedam ff. de interdict.* Rip. *vbi sup. n. 103. vbi de commun.* Menoch. *d. remed. 3. praeit. n.* 808. Sed hoc subliuitatur, vt locum habeat, quando in iudicio Possessorio fuit plenè cognitum de dominio, aliàs secus. Rip. *in d. §. nihil commune n.* 103. *vers. quid dicendum.*

INTERSECATIO III.

De Remedio legis Diffamari C. de ingen. manumiss.

SVMMARIVM.

1 *Iactatio, seù diffamatio quid sit.*
2 *Diffamationis iudicium intentatur coram Iudice competenti diffamati.*
3 *Diffamatus in hoc iudicio habetur pro Reo, quamuis sit Actor.*
4 *In dubio pronunciandum est pro diffamato tamquam Reo.*
5 *Diffamatus non dicitur Reus pluribus modis.*
6 *Confessio facta in libello nocet libellanti.*
7 *Remedium dicta* l. diffamari *in quibus causis detur.*
8 *Contra quos detur.*
9 *Coram Iudice competente ipsius diffamati proponendum.*
10 *Praeuentio datur per citationem, vbi plures Iudices competentes fuerint.*
11 *Iudex electus à diffamato procedit in hoc iudicio etiam si plures habeat.*
12 *Quod habet locum, tam in termino diffamationis, quam in negotio principale.*
13 *Iudicium ordinarium coram vno Iudice captum, coram eo est prosequendum.*
Remedium l. diffamari *non competit, si prius intentatum fuit iudicium coram aliquo Iudice.*
14 *Remedium predictum habere non potest excommunicatus.*
15 *Intentans tale remedium tenetur docere de su interesse.*
16 *Bina monitio requiritur in hoc iudicio.*
17 *Diffamatio, seù iactatio constare debet Iudici.*
18 *Diffamans, si in termino ius suum deduxerit, relicto iudicio diffamationis agitur iudicio ordinario.*
19 *Timens ab aliquo vexationem quid facere possit.*
20 *Remedia* legis si contendat. ff. de fideiussor. & l. Aurelius, §. centum. ff. de liberat. legat. quæ?

Forma Libelli.

In Curia N comparet N. de N. dicens ad eius aures peruenisse, qualiter Sempronius de Sempronijs se iactauit, & iactat velle molestare ipsum comparentem super solutione scutorũ mille pro prætenso debito proueniente ex causa cuiusdam asserti mutui. Verum, quia comparens ipse numquam talis debiti notitiam vsque modo habuit; & huiusmodi iactatio, sed diffamatio non modicum affert detrimentum in bonis ipsius comparentis; imò in proprij status iacturam tendere videtur; Ideo recurrit ad ipsam Curiam N. per quam petit præfatum Sempronium cogi, & compelli ad proponendum in iudicio actionem prætensam contra ipsum comparentem infra competentem terminum; aliàs pronunciari, quod ampliùs nõ audietur; et iactationibus, ac diffamationibus perpetuum imponetur silentium, Super quibus, etc. Non se astringens, etc. Deducens, etc. Et ita, etc omni modo meliori, etc.

Forma Sententiæ.

In Dei, etc. *Nos*, etc. *Christi* Nomine, etc. *Dicimus*, etc. dictum N. absoluendum fore, et esse, prout absoluimus ab omnibus, et quibuscumque impetitionibus, iactationibus, diffamationibus, molestationibus, et impedimentis præfato N. de N. super pretenso mutuo per Sempronium præfatum præstitis, illatis, et inferri comminatis et ob id eidem N. de N. diffamanti de, et super præmissis perpetuum silentium imponendum, et esse, prout imponimus. *Victumque* Victori in expensis condemnamus, quarum taxationem nobis, vel cui de iure in posterum reseruamus, *& mandatum* quodcumque desuper necessarium, et opportunum decernimus, et relaxamus, etc. *Et ita*, dicimus pronunciamus, et diffinitiuè sententiamus, nõ solum, vt supra, sed *omni* alio meliori modo, etc. *prout in prima formula habentur.*

ANNOTATIONES.

1 Noto primò, quod remedium *legis diffamari. C. de ingenuis manumissis*, frequentissimè intentatur in iudicio; et proinde valde vtile est de eo aliquid prælibare. Dicitur autem in Curia Romana iudicium Iactationis; sed alibi appellatur diffamationis. Quod introductum fuit ad reprimendum illos, qui malitiosè detrahunt statui alicuius probi Viri, iactando se, quod habeant aliquod ius bonis illius; ex qua diffamatione magnum præiudicium oritur diffamato, tùm quoad Personæ statum, tùm etiam quoad bona: quia mala ipsorum qualitas minuit eorum æstimationem. Soccin. *in l. 1. §. si heres ff. ad Senat. Consult. Trebell.*

Neque obstat, quod *in d. l. diffamari*, sermo habeatur solùm de causa status Personarum; Nam respondetur, quod ex identitate rationis, idem haberi debet respectus etiam quoad bona, quæ tacitè sub illo continentur. Contard. *in d. l. diffamari. q. 1. lim. 3. n. 35. & seqq. C. de ingen. manum.* latè Marchesan. *de commiss. iactation. p. 3. §. 1. n. 1. & seqq. fol. mihi* 324.

2 Noto secundo, quod hoc iudicium diffamationis introduci potest coram suo Iudice per diffamatum, & apud illum vocare diffamantem; etiam si diffamans sit alterius iurisdictionis: nam si iste vocare vellet effectiuè in iudicium diffamantem, vtiq; conuenire deberet coram suo Iudice per communem regulam, quod Actor sequitur forum Rei, ita probatur ex *l. cum hi. §. transactione. ff. de transact.* Bart. *in l. Societ atem. §. arbitrorum ff. pro soc.* Cagnol. *in d. l. diffamari n. 9.* vbi de communi, & ibi Contard. *q. 1. n. 3. & seqq.* vbi de magis communi. Abb. *in c. si quis contra Clericum n. 2. de for. compet.* Couar. *variar. resolution. l. 4. c. 18. n. 5. in fin.* Gabr. *de action. conclus. 6. n. 41.* Marchesan. *d. §. 1. nu. 40. fol.* 331. vbi de magis communi. Roman. *cons. 412. n. 2.* & ibi Mandos. *in verb. conuenisset.* Osasc. *dec. 151. nu. 4.* Vrsill. ad Afflict. *decis. 268. n. 2.* Capyc. *decis.* 18.

3 Ex quo infertur, quod licet in alijs iudicijs ille, qui intentat actionem dicatur Actor, & ille, contra quem intentatur, dicitur Reus. In hoc tamen Iudicio diffamationis per remedium legis diffamari, contrarium experimur, nam diffamans, contra quem Iudicium intentatur, dicitur Actor, & diffamatus, qui illud intentat, dicitur Reus originarius, & naturalis. Abb. *vbi supra*, Alex. *consil.* 104. *l.* 5. Couarr. *loc. praecit. n. 4.* Marchesan. *ib. n. 33.* Osasc. *d. n. 4. & nu. 10.* Capic. *d. decis.* 18. Duran. *decis. 60. n. 14.* Rot. *decis. 423. nu. 3. part. 5. diuers. & in Placentina Capellania* 8. *Nouembris* 1602. *coram Eminentiss. Card. Pamphilio.*

Et ratio est, quia licet diffamatus intentet iudicium, hoc tamen facit prouocatus ad se defendendum, & proinde attenditur causa naturalis, non accidentalis. Alex. *d. cons. 104. n. 6.* Crauett. *cons. 18. n. 2.* Osasc. *d. decis. 151. n. 4. in fin. & num. 11. in fin.* Marchesan. *loc. praecit. n. 34.* Duran. *vbi sup. n. 13.*

4 Vnde cum diffamatus habeatur, & sit verus Reus in hoc iudicio legis diffamari, vt Doctores præcitati tradunt, præsertim Osascus. *d. decis. 151. num. 4.* diffamans sit verus Actor, Rot. apud Duran. *d. dec. 60. nu. 14.* in dubio, ad fauorem diffamati, tamquam Rei pronunciandum est. Dec. *in l. fauorabiliores n. 2. ff. de regul. iur.*

5 *Noto*

5 *Noto tertio*, quod conclusio supra firmata, diffamatum scilicet esse verum Reum, plurib. modis limitatur.

Et Primò, quoad primam petitionem in libello factam, Roman. *cons. 217. in princ.* Durand. *decis. 60. num. 13.* quia respectu primæ ordinationis iudicii dici debet Actor, non Reus secus, respectu decisionis ipsius. Iason. *in l. de pupillo §. si procurator. numer. 4. ff. de nou. oper. nunc.* Contard. *in d. l. diffamari qu. 1. num. 2.*

6 Secundò limitatur, quando in libello expresse vocauit se Acctorem, quia eius confessio illi obest. *l. cum precum, C. de liber. caus.* vbi Bald. & Salic. *lib. 1. C. de confes.* & ibi Bart. & Alij *& l. ne satisdatio ff. rem rat. haber.* Gabr. *de confess. conclus. 4. num. 7.* Osasc. *decis. 138. nu. 3.* Marchesl. *vbi sup. num. 38.* Mandos. *de commiss. formul. 1. vers. quarto premisso.* Caputaque *decis. 190. n. 3. p. 2. & dec. 230. nu. 1. & 4. p. 2.* Rot. *in Perusina Bonorum 11. May 1582. coram D. Brano.*

Tertiò limitatur, quando procurator habuit mandatum generale ad defendendum, quia non per hoc intentare potuerit pro suo principali dictum remedium *legis diffamari.* Contard. *ib. q. 1. n. 18.* verba enim mandati sunt propriè intelligenda. Put. *dec. 413. par. 1. l. 1.*

Quartò limitatur, quando intentans huiusmodi remedium non docet de suo interesse; nam tunc eo frui non potest. Rot. *in d. Placentina Cappellanie 8. Nouembris 1602. coram Emin. Card. Pamphilio.*

Quintò limitatur, quando quis in Curia Romana obtinuit commissionem super omnibus causis, motis, & mouendis cōtra quoscumq; & facta non fuit in specie mentio super iactationibus; nam tunc talis obtinendo citationem iuxta formam commissionis declarat se Actorem, *l. in tribus ff. de iud.* à qua recedere non potest. Roman. *cons. 343. n. 13.* Rot. *in Syracusana quarta 16. Nouembris 1588. coram D. Comitolo* quæ est eius decis. 34. & apud Postium *de manutenend. dec. 65.*

7 *Noto quarto*, quod hoc remedium *legis diffamari* intentari potest, tam in caussis Ciuilibus, quam Criminalibus. *l. libera ff. de accusat. l. si ex C. de his qui accus. non poss.* Bart. *in l. si quis libertatem n. 8. ff. de petit. heredit.* Contard. *in d. l. diffamari amplias. 3. num. 25.* Gabriel. *de action. conclus. 6. num. 2.* vbi Alios congerit. Mandos. *de commiss. for. 5. iactat. & molest. in verb. imputare*, Boer. *decis. 255. n. 7.*

Secundò intentari potest, tam in caussis prophanis, quam spiritualibus, puta beneficialibus, Menoch. *de recuperand. possess. remed. 15. qu. 27. n. 363. & seqq.* Mandos. *in reg. 19. de subrog. coll. n. 8. & seq. & de commiss. vbi sup. in princ. & in verb. inquietare* vbi tradit formulam commissionis. Cassador *dec. 6. de rescrip. & decis. 9. de caus. poss. & propr.*

Tertiò datur, tam in Iudicio Possessorio, quam in Petitorio; tam in actionibus personalibus, quam realibus Dec. *in c. in præsentia n. 10 de probat.* Gabr. *de act. d. conclus. 6. n. 3.* Contard. *vbi sup. ampl. 1. n. 24.* Boer. *loc. cit. nu. 7.* Rot. *decis. 26. nu. 1. de sent. & re iud. in antiq.*

Quartò datur, tam in caussis feudalib. quam in alijs non feudalib. & tam in caussis dotalib. & matrimonialib. quam in alijs. Contard. *ib. ampl. 10. n. 75. & seqq. & ampl. 23. n. 168. & ampl. 27. n. 185.* Gabr. *d. conclus. 6. n. 7. 10. & seqq.*

8 *Noto quinto*, quod dictum remedium *l. diffamari* competit contra plures Personas.

Et Primò contra Fiscum, & Procuratorem Principis.

Secundò contra Episcopos, & Prælatos eorumque successores.

Tertiò contra impugnantes priuilegia Principis ex defectu voluntatis.

Quartò contra Filium exhæredatum ad proponendam querelam.

Quintò contra Tutores, & Curatores, & Hospitalarios.

Sextò contra Maritum respectu Dotis.

Septimò contra eum, qui de directo agere non potest.

Octauò contra Personas incertas.

Nonò contra excommunicatum.

Decimò contra diffamantem iura Beneficij, & Ecclesiæ.

Vndecimò contra tertium interesse habentem in iudicio iam intentato contra diffamantem, nam tunc citari potest tertius ad contradicendum pro suo Iure. Gabr. *d. tract. de action. conclus. 6. à num. 4. vsque ad 17.* vbi latè, latius verò Contard. *in d. l. diffamari amplias. 1. nu. 9. ampliat. 4. & 5. nu. 26. ampl. 7. num. 18. ampl. 8. nu. 40. ampl. 9. nu. 48. ampl. 10. nu. 75. ampl. 11. num. 85. ampl. 15. num. 102. ampl. 21. num. 141. & ampl. 24. num. 177.*

9 *Noto sexto*, quod ad effectum, vt hoc remedium dari possit, plura requiruntur.

Et Primo, vt diffamatus præueniat, citando diffamantem coram Iudice competente ipsius diffamati, & si plures habeat competentes, coram aliquo ex illis alias diffamans posset illum coram aliquo ex pluribus competentibus conuenire. Marian. *in cap. proposuisti num. 26. de for. compet.* Gabriel. *d. concl. 6. num. 12.*

10 Et ratio est, quia per citationem dicitur præuenta iurisdictio, etiam in hoc iudic. *l. diffamari.* Rom. *cons. 412. nu. 4.* & est communis DD. sententia, Cagn. *in d. l. diffamari n. 20. in fin. vers. sed oppono,* Contard. *ib. q. 2. n. 28. ver. contrarium.*

11 Vnde postquam diffamatus elegerit sibi in Iudicem vnum ex competentibus ipsi, quando plures habet, non potest amplius diffamans conuenire diffamatum coram alio competente diffamati Caccialupus, *in l. omnes populi col. 14. ff. de iust. & iur.* Felin. *in c. cum sit generale nu. 6. de for. comp.* ob dictam rationem, quia per citationem dicitur præuenta iurisdictio.

12 Quod locum habet, non solum in iudicio diffamationis simpliciter assignando terminum diffamanti, intra quem intentare debeat actionem, quam se iactat habere, verum etiam in negotio principali, nam coram eodem Iudice à diffamato electo super termino ad agendum, conueniri debet super principali actione, & non coram alio, etiam sibi competenti Marian. *in d. c. proposuisti nu. 26. vers. & aduerte circa id, quod dixi de for. compet.* quem sequitur Ferrett. *con. 39. n. 2.*

13 *Secundo* requiritur, vt non sit intentatum iudicium principalis actionis coram aliquo Iudice; quia remedium *l. diffamari* est remedium subsidiarium, & extraordinarium, quod cessat, quando adest remedium ordinarium, & fuit iam intentatum coram aliquo Iudice, nam coram eo prosequendum est Iudicium, *l. cum quædam puella, vers. sed et si post susceptum, ff. de iurisdict. omn. iudic.* Bald. *in lib. si finita §. eleganter numer. 4.* vbi etiam Alij *ff. de damn. infect. & in lib. pupillus C. de vsur. pupill.* Mandos. *de commiss. iactat. & molest. form. 5. d. verb. inquietare vers. inter alia respondeo.* Marchesl. *de commiss. iactat. part. 3. §. 2. nu. 15. fol. 219.*

Et ita seruatur in hac Alma Vrbe in tribunali A. C. vbi quando datur monitorium iactationum ad partes transmittendum apponitur clausula: *Dummodo Iudicium in partibus non sit coeptum coram aliquo Iudice competente, alias monitorium non afficiat.* Adest *const. 71.* Pauli V. incip. *vniuersi agri in §. & in monitorijs specialibus* emanata super reformatione Tribunalium Vrbis Caualer. *decis. 587. num. 3.* & Rota passim eodem modo procedit.

14 *Tertiò* requiritur, vt qui hoc remedio vti voluerit, sit in communione Fidelium, nam si sit excommunicationis censura innodatus, cum sit a Fidelium congregatione seiunctus, non potest hoc remedio iuuari Felin. *in c. intelleximus, num. 7. ante fin. vers. secundo allego, de re iud.* vbi etiam Dec. *num. 32.* & Aretin *nu. 3. & 7.* Contard. *in d. l. diffamari, limit. 5. n. 82.* Couar. *variar. resol. lib. 1. cap. 18. nu. 5.* Afflict. *decis. 268. nu. 3.* Osasc. *decis. 151. n. 7.*

15 *Quartò* requiritur, quod qui voluerit dicto remedio gaudere doceat de suo interesse. Gabr. *de action. d. conclus. 6 num. 37. in fin.* Aretin. *cons. 68. num 6. vers. autem non est dubium.* Rot. *in d. Placentina Cappellanie, & decis. 801. num 1. & seqq. part. 1. diuer.* Et sic de suo iure, & de sua possessione. late Gabr. *d. conclus. 6. nu. 37* Rot. *loc. cit.* Boer. *decis. 255. nu. 10.* Felin. *in c. veniens el 2. n. 11. de testib.* vbi de communi dicit, quod ad docendum de suo interesse, sufficit apparens probatio, quod dictum Rot. *in d. dec. 801. nu. 4.* admisit, quoad tertium comparentem pro suo interesse, non quoad principalem, nam hic plenè probare tenetur.

16 *Quintò* requiritur, quod per Iudicem bis moneatur diffamans ad probandum, vna post aliam, non vnica probina monitione, alias non posset illi perpetuum silentium imponi, & sic nisi præcedat bina monitio, audiri poterit in posterum, textus est *in § si autem vers. semel, & secundo admonitis Auth. de Eccles. titul. & §. si quis autem non implens Auth. de heredib. & falcid.* vbi Gloss. *in verb. admonitus,* & Angel. *num. 15.* Felin. *in c. venerabilis nu. 9. de re iud.* Contard. *vbi sup. limit. 3. n. 31. & lim. 3. nu. 87.* vbi de communi Gabr. *d. conclus. 6 n. 21.* Cæpoll. *de cautelis caut. 110.* Aretin. *in rubr. instit. de except. nu. 21. prop. fin. vers. primum tamen sane moneri perpetuò.* Marchesl. *d. §. 1. num. 48. fol. 383.*

fo.333. vbi de magis communi Afflict decis.263.n.4.Boer.decis. 255 n.10.

Quod tamen limitatur, quando in prima citatione apponeretur comminatio de non audiendo amplius elapso eo termino, nam tunc non est opus secunda citatione. Felin. in c. acceptmus.n.6. de fid.instrum. Contard. in l.diffamari limit.3. nu.70.vers. secunda limitatio.

17 *Sextò* requiritur; quod constet Iudici, saltem summariè, de diffamatione saliaa affertum diffamantem cogere non posset. Bart. in l. Titia nu.8.ff. de accus. Bald. in libr.2. C. ne fil.pro patr. Ant. vbi sup.num.23.vers. ex quibus nota. Cagnol. in d.l.diffamari. num.6. Gabr. d.conclus.6.nu.24. Couar. variar.resol.l.1.cap. 18.nu.2. Et sic erit in actis probanda diffamatio. Salicet; in l.3. n.3. C. qui bon.ced.poss. Couarr. & Alij ubi proximè, & Boer. d.decis.255 n.7.vers. & ista diffamatio. Et ideo recipi possunt testes ante litis contestationem in hoc iudicio. Butr. in cap. cum olim n.10. de testib.

18 *Noto septimo*, quod si diffamans in termino sibi præfixo ad agendum pro actione, quam se iactauit habere, agere incipiat, & ius suum deduxerit, non proceditur amplius per viam dicti remedij l.diffamari; sed via ordinarie, cognoscendo de bono iure, & meritis causæ. c.in præsentia de probat. vbi Felin.n.3.col.2.vers.unum aliud. Dec.n.14.vers. quarto nota & Aret. n.3.& 4.& d.rubr.inst.de except.nu.23.vers si autem Actor. Cagnol. in d.l.diffamari n.11.

Quod si diffamans nihil deduxerit pro suo iure in termino sibi præfixo, vel nec agere incipiat; tunc Iudex tenetur pronunciare, illum non esse amplius audiendum, imponendo ei perpetuum silentium Glos. in d.l.diffamari.ver.sententiam. Aret. n.23. vers.ex hoc apparet, & n.38.vers.sed ea posses tenere.

19 *Noto octauo*, quod quando quis timet sibi instare actionem ab aliquo intentandam, sed ab illo non diffamatur, seu iactatur; tunc quia non potest contra talem dictum remedium intentare, cum sileat, traditur cautela à Practicis Curialibus, quod procuret vt aliquis amicus iactat se habere actionem super illa re, super qua vult dictum remedium, & sic virtute diffamationis intentare potest iudicium l.diffamari contra dictum diffamantem, quo intentato contra illum, citari faciet omnes, & quoscumque alios sua interesse putantes, quibus citatis, præfixisque solitis terminis, ac ipsis non comparentibus, pronunciare poterit Iudex sententiam seruatis seruandis ad sui fauorem, perpetuum omnibus imponendo silentium. arg. Auth. si omnes C. si min. ab hæred. se abstin. & l. at qui natura §. si cum me absente. & ibi Saliceт. num.2. vers. quæro secundo C. de negot.gest. Hæc autem cautela traditur singulariter a Baldo. in Authent. sed & si quis ab aliquo num.10. vers cautela C. de testib. quem sequitur Contard in d.l.diffamari ampl.21.n.142. & seqq. & limit.7. nu.105. Boer. d.decis.255.num.7. Natt. in Clement. sepè in princ.notab 5 art.3.prior.nu.16.vers.& quia dixit Baldus. de verb. sign.

20 *Noto vltimo*, quod timens vexationem ab aliquo super suis bonis, vltra remedium l.diffamari, intentare potest duo alia optima remedia; vnum l. si contendat. ff. de fideiussorib. & alterum l. Aurelius. §. centum ff. de liberatione legata. Et proinde inde adire Iudicem suum competentem, coram quo esset ab Aduersario conueniendus, si ille ageret contra ipsum, & ab eo petere declarari, se non esse debitorem; Vel habere meliora, & potiora iura; Vel sibi legitimam competere exceptionem, & huiusmodi; & propterea aduersario super actione, in qua molestiam timet perpetuum silentium imponi. ita habetur in d.l.si contendat. & d. l. Aurelius §. centum, & ibi Gloss. & DD. communiter, quibus addi potest lex. duo patroni in princ.ff.de iureiuran. & lib.3. C. qui bon.ced. poss. ita tradit Bart. in l.si finita §. eleganter num. 2. ff. de damn. infect. Abb. in cap. si quis contra Clericum num.2. vers unde licet de for. compet. Felin. in cap.significauit. num.5.de testib. Roman.consil.482.nu.1.& ibi Mandos. in verb.inquietari. Couarruu.resol.d.lib.1.cap.18 n.3. Contard. in d.l.diffamari ampl.17.nu.108. vbi de magis communi testatur. Neque obstat, quod remedium dicta l.si contendat loquatur in fideiussore, nam ex identitate rationis idem seruari debet cum quocumque alio Reo. Cagnol. in d.lib.diffamari nu.5.vers.sexto ampla Olase.decis.151.nu.10. Differunt tamen prædicta remedia in aliquo, nam in remedio l. diffamari Actor; compellitur agere in termino, alias ei imponitur silentium, in remedio vero l.si contendat & l. Aurelius §. centum Actor compellitur agere statim, alias Iudex procedit super exceptione, & non agenti imponit silentium. Socein. cons.94.n.6.l.3. quem sequitur. Cagnol. in d.l.diffamari nu.5. Olase. vbi sup.num. 12. Secundò differunt, in modo probandi. Contard. in l. diffamari amplia t. 17. num.126. Tertiò differunt, quia in remedio. l.diffamari. compellitur Aduersarius ad libellandum, & agendum contra se, alias ipso non agente imponitur silentium; in remedio verò l. si contendat, & l. Aurelius §. centum non cogitur aduersarius ad dandum libellum, sed illud intentans petit declarari pro iure suo, & requirit Aduersarium, vt contradicat, si sua putauerit interesse, & si non contradixerit, sententia declaratoria ei præiudicium afferet. Castr. in lib. a.a. 2. C. de ordin.iudic. Alias differentias ponit Contardus ubi supra Melius est autem, vt intentans remedium d.l.diffamari cumulet etiam prædicta alia duo remedia l.si contendat, & l. Aurelius §. centum; & ita in Praxi seruatur, vt obseruat Couarruu. var.resol.d.lib.1.cap.18. num.3.

INTERSECATIO IV.

De Petitione hæreditatis ex testamento, per remedium legis final. C.de edict. Diu. Adrian.tollend.

SVMMARIVM.

1 *Si ex causa absoluatur reus conuentus ab expensis, quomodo concipiatur sententia.*
2 *Testamenti exhibitio in hoc iudicio necessario requiritur.*
3 *Remedium* d.l.fin. *competit solum hæredi ex testamento.*
4 *Probatio institutionis hæredis requiritur in hoc remedio.*
5 *Copia testamenti quando sufficiat in hoc iudicio.*
6 *Mors testatoris probanda in hoc iudicio.*
7 *Testamentum morte testatoris confirmatur.*
Voluntas hominis ambulatoria est vsque ad mortem.
8 *Possessio bonorum tempore mortis testatoris est probanda.*
9 *Citatio partis est etiam facienda in hoc iudicio.*
10 *Iniusta alterius possessio requiritur etiam.*
11 *Similiter requiritur, quod petens immissionem, non possideat.*
12 *Item, quod immissio regetur per Notarium.*
13 *Immissio prædicta competit, etiam fidei commissario post purificatum fidei commissum.*
14 *Fidei commissarius prædictus non habet prædictum remedium l.* fin. *in multis casibus.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. & dicit, quod quondam Sempronius de Sempronijs in suo vltimo testamento rogato manu N. de N. publici Notarij sub die, &c. comparentem ipsum hæredem pure instituit in omnibus eius bonis per eum tempore suæ mortis pacificè possessis; quod quidem testamentum in promptu exhibet, & producit omni solemnitate vallatum, sed quia post obitum dicti Sempronii Titius de Titiis indebitè, & minus iustè occupauit & de facto apprehendit res, & bona hæreditaria dicti Sempronii, & adhuc tenet, & occupat, (nescitur tamen quo iure, vel titulo,) non potuit comparens ipsa hæreditatem adire, quare requisiuit, & monuit præfatum Titium, vt hæreditatem prædictam eiusque res, & bona dimitteret, & relaxaret ipsi comparenti hæredi, vt supra, instituto, quod facere semper recusauit, & ad præsens: recusat; Ideo recurrit ad ipsam Curiam N. per quam petit declarari hæreditatem, & bona prædicti Sempronii spectare, & pertinere ad ipsum Comparentem hæredem institutum, & proinde in possessionem illius immittendum esse; nec non dictum Titium occupatorem, & iniustum detentorem cogi, & compelli ad dimittendum & relaxandum hæreditatem res, & bona dicti Sempronii per ipsum occupata, & iniustè detenta, cum omnibus fructibus perceptis, & qui percipi potuissent. Super quibus omnibus, &c. Deducens, &c. Non se astringens, &c. & ita dicit, & prouideri petit isto, & omni alio modo meliori, &c.

Forma

Forma Sententiæ.

In Dei, &c. *In causa* et causis, etc. de et super immissione in possessionem infrascriptorum bonorum hæreditariorũ quondã Semproniji de Sempronis de quibus agitur rebusque alijs, etc. *Visis*, etc. *Christi* nomine, etc. *Dicimus*, etc. N. de N. hæredem scriptum in testamento dicti quondam Sempronij in actis exhibitio, et producto non casso, nec cancellato, siuè in aliqua parte ipsius viciato, fore et esse immitendum, prout immitti mus et immitti mandamus in realem, actualem, et corporalẽ possessionem dictorum bonorum, actualem, et corporalem possessionem dictorum bonorum, eorumque iurium, ac pertinentiarum quarumcumque; a moto exinde Titio de Titiis Reo conuento, seù quocumque alio detentore, et occupatore. *Et quodcumque* mandatum de immittendu desuper necessarium et opportunum decernendum fore et esse, prout decernimus, et relaxamus *Victumque* Victori in expensis condemnandum fore et esse prout condemnamus. Quarum taxationem nobis, vel cui de iure in posterum reseruamus, *& ita Dicimus*, etc. non solum præmisso, sed etiam omni alio meliori modo, etc. *prout in prima formula.*

ANNOTATIONES.

---

1 *Nota Primo*, Quod si Iudex reseruare voluerit iura in teresse prætendeotium, post prædicta verba *Detentore, & Occupatore*; dicere poterit; *sine tamen prmudicio habentium meliora, & potiora iura, &c.* Quod si noluerit ad expensas condemnare, dicere potest: *& instis de causis ambas partes ab expensis absoluimus, & liberamus, &c.* Si verò condemnare voluerit ad honorarium seù sportulas ipsi soluendas, subiungere poterit, post verba; *& liberamus, &c.* sequentia videlicet: *pro sequum ab honorario nostro, in quo ambas partes pro viriis condemnamus etc. pro quo mandatum quodcumque necessarium, et opportunum decernimus, et relaxamus, etc. omni modo, etc.*

2 *Nota secundo*, Quod in hoc iudicio petitionis hæreditatis per remedium. *l. final. C. de ed. Diu. Adr. tollen.* requiritur ex necessitate exhibito & productio testamenti apud Acta Curiæ, eo quod Instrumentum testamenti non abolitum, nec cancellatum, sinè in aliqua parte vitiatum paratam habet executionem ex remedio *d. l. finalis*, vt tradit Menoch. *de adipiscend. possess. remed. 4. n. 693.* Campeg. *de dot. p. 5. q. 111. num. 5.* Suarez *in repetit. l. post. rem iudicatam in 3. notab. §. adde quartum. ff. de re iud.* Surd. *consil. 214. n. 20.*

3 *Nota tertiò*, quod hoc remedium *l. fin. C. de ed. Diu. Adr. tollen.* competit hæredi ex testamento, non ab intestato. Papient. in Prax. *in form. libell. quo petit hæred. ex test am. § in omnibus eius bonis n. 3.* vbi allegat Cyn. *in d. l. fin. vers. tertiò in extu præmissa*, & notatur per Bald. *cons. 35. n. 5.* Hæredi enim ab intestato competit remedium. *Interdicti quorum Bonorum*, Menoch. *de adipiscend. possess. d. remed. 4. nu 46. & 54.* Marant. *in spec. aur. p. 4. d. 7. num. 2.* vbi aliferunt, quod quando testamentum non esset omni solemnitate vallatum, sed aliquem haberet defectum, melius esset intentare remedium interdicti *quorum bonorum* Idem firmat Peregr. *de fideicomm. art. 42. n. 1. & seq.* & Nos dicemus infrà *intersf. 17. vbi de int erdicto quor. bonor. n. 6.*

4 *Nota quartò*, quod plura requisita concurrere debent ad effectum, vt hæres ex testamento gaudere possit immissione bonorum ex hoc remedium legis finalis. *Et Primo*, requiritur probatio, quod fuerit institutus hęres per testamẽtum, & proinde debet illud in actis exhibere coram Iudice; quod non sit abolitum, cassum, ralum, cancellatum, nec in aliqua sui parte vitiatum, aut suspectum, vt expressè habetur. in tex. *dicta l. fin.* & aduertunt Menoch. *vbi sup. d. remed. 4. nu. 56.* Salust. Tiber. *in Prax. l. 2. cap. 5. num. 1.* Ridolphin. *in Prax. p. 2. c. 6. n. 54.* Rot. *apud Burat. decis. 781. n. 8.* & caual. *decis. 316. in princ. & n. 1.*

5 Vnde si produceretur copia testamenti, quæ non esset authentica immissio concedenda non esset Rot. *decis. 335. nu. 6. p. 1. recent.* Burati. *vbi sup.* etiam si esset simplex sumptum testamenti à Notario datum, iuxta doctrinam Bart. *in l. ·. §. si quis in duobus. ff. de bon. poss. secund. tab.* Menoc. *d. remed. 4. nu. 651.* Burat. *vbi supra, & decis. 211. n. 11. & 12. & seq.* vbi etiam habetur, quod si copia, vel transumptum testamenti esset in forma authentica, & probante, tunc concedi posset immissio et ita passim obseruat Rota vt testatur Verall. *decis. 351 p. 2.* Menoch. *de adip. poss. d. remed. 4. nu. 653. & seq.* Grattian. *discept. forens discept. 187. n. 13. & seq.* Casu verò, quo prædicta copia, vel sumptum infringeretur, vel aliquo modo in dubium reuocaretur, tunc produci deberet originale ipsius testamenti Menoch. *d. remed. 4. n. 54. vers. nisi in dubium.* Berou. *cons. 1. n. 9. & cons. 55. n. 5. l. 2.* Rot. *decis. 135. n. 6. in fin p. 1. recent.*

6 *Secundò* requiritur, vt hæres institutus probet mortem testatoris, alias immissio in possessionem bonorum ipsius non esset concedenda. *arg. l. 2. §. si dubitetur. ff. quemadm. testam. aper.* Bart. *in d. l. fin. nu. 11.* Menoch. *d. remed. 4. n. 65. & seqq.* Sal. Tiber. *vbi sup.* et Ridolphin. *ib. n. 38.*

7 Et ratio est, quia testamentum morte testatoris confirmatur. Diu. Paul *ad Hebr. c. 9 nu. 16. c. vltima voluntas 13. qu. 2. c. cum Martha §. cæterum ver. simmobile perseuerat. de celebr. missar. l. 1. C. de Sacros. Eccles. l. quoniam indignum. C. de test.* Ratio autem rationis est quia cum hominis voluntas ambulatoria vt vsque ad supremum vitæ spiritum. *lib 3. §. fin. & lib. 4 ff de adimend. legat. l. cum hic. status §. pœnitentiam. ff. de donat. inter vir. & uxor. & l. si quis C. qui test. facer. poss.* Gloss. *in d. cap. cum Martha §. cæterum verb. non valet*, & Gloss. *in rubr. Inst. de donat. in verb. mort. d. & in rubr. de adimen. legat.* vsque poterit testator testamentum reuocare, etiam si promiserit se non reuocaturum *l. pactum quod dotali C. de pact.* etiam si à Principe confirmatum fuerit *arg. l. omnium C. de test am.*

8 *Tertio* requiritur, quod bona relicta, in quibus petitur immissio, possessa fuerunt a Testatore de tempore eius mortis, alias immissio petita concedi non deberet. *d. l. fin. C. de ed. Diu. Adr. toll.* vbi Gloss. *in verb. fuerunt. & ib.* communiter DD. Menoch *de remed. 4. nu. 363. & seqq.* vbi latè Soccin. Iun. *cons. 77. num. 160. l. 1.* Ruin. *cons. 168. nu. 25. l. 1.* Rot. *decis. 237. nu. 1. p. 1. & decis. 131. nu. 1. p. 2. & decis. 424. nu. 5. p. 4. recent.* Greg. *decis 206. nu. 1.* Caualer. *decis. 316 nu. 1.* Duran. *decis. 301. n. 3. 321. nu. 2. & 358. nu 2.*

9 *Quarto* requiritur, quod citetur pars aduersa, quæ reperitur in possessione vel quasi bonorum, in quibus petitur immissio per remedium *dictu l. fin.* Bart. *in ead. l. fin. nu* 16 & Salicet. *n. 20.* vbi de communi, & Alij DD. Menoch *d. remed. 4. nu. 47. & seq.* vbi ait, quod si possessio esset vacans, nulla requiretur citatio, vt etiam dicit Bart. *in d. n. 16.*

10 *Quinto* requiritur, quod alius legitimè non possideat, alias immissio concedenda non esset. *vt habetur in d. l. fin. in illis verbis. non autem legitime modo ab alio detenti.* Bartol. *in l. filiam. nu. 1.* & ibi Alex. *nu. 3. ff. ad senat. consult. Trebell.* Cattalet. *d. decis. 316. num. 2.* Quando enim bona per aliquem iusto titulo possidentur, procedendum est contra illum non per viam dicti remedii, quod est extraordinarium, sed via ordinaria. Bart. *in d. l fin. nu. 21. vers nec compareo.* Peregrin. *de fideicom. d. art. 48. nu. 40.* Rot. *decis. 711. nu. 1. & 3. part. 1. & decis. 306. nu. 1. part. 3. recent.* Duran, *decis. 178. nu. 31.* Seraphin. *decis. 801. nu. 1.* Caualer. *decis. 485. n. 1.*

11 *Sexto* requiritur, quod petens immissionem bonorum ex dicto remedio legis finalis, non possideat bona petita, quia immissio possidenti, vel semel immisso non est concedenda. *§. sequens. inst. de interd.* Bald. *cons. 186. nu. 8. l. 1.* Menoch. *d. remed. 4. num. 56. vers. septimo, & nu. 178. & seqq. & 505. & seqq.* Mant. *decis. 33. nu. 12.* Seraphin. *decis. 1268. nu 4.* Rot. *decis. 513. nu. 5. vers. secundo considerabatur p. 1. diuers et decis. 524. num. 9. p. 4. recent.* vbi limitatur, quando quis fuisset nulliter immissus, quia tunc concedendum esset remedium *dictu l. final.* Vel quando peteretur immissio ad confirmandam possessionem iam obtentam Bald. *d. cons. 186. nu. 8. l. 1.* Menoch. *d. remed. 4. nu. 248* vbi de communi testatur Rot. *decis. 613. nu. 8. p. 1. diuers.* Burat. *decis. 201. nu. ·.* Mantic. *decis. 20. n. 3. et decis. 33. nu. 12. vers. neque ad rem pertinet.*

12 *Septimo* requiritur, quod actus immissionis fiat per Notarium publicum, qui de immissione rogari debet, & publicum conficere instrumentum ad futuram rei memoriam. Menoch. *de adipiscd. remed. 4. n. 56. vers. quinto, et n 914. et seqq.* Bero. *d. cons. 55. vers. quintum l. 1.*

13 *Nota vltimo*, quod huiusmodi remedium legis finalis competit, non solum hæredi scripto, vt supra dictum fuit; verum etiam fideicomm. post purificatum fideicommissum. Menoch. *d. remed. 4. n. 181.* Peregrin *de fideicommiss. art. 40. n. 55.* Duran. *dec. 146. n. 5. decis. 258. nu. 7. et decis. 432. nu. 1.* Caual. *decis.* 167.

167 *n.4.* Rot. *decis. 45. n. 3. p. 3. dec. 43. n. 4. & decis. 444. n. 2 p. 4. & de. cis. 18. n. 1. & decis.* 408. *n.* 8. *& seqq. p.* 5. *recent.*

Quod quidem procedit, etiam contra tertium habentem causam ab hærede grauato, probata tamen possessione fideicommitentis de tempore eius obitus. Gabr. *cons.* 44. *nu.* 6. *l.* 2. Sal. Tiber, *in Pcax. d. l.* 2. *c.* 5. *n.* 8. *vers. & de hoc decisione,* Rot. *decis.* 237. *n.* 1. *p.* 1. *& decis.* 33. *n.* 6. *p.* 4. *& decis.* 408. *num.* 7. *&* 8. *p.* 5. *recent.*

14 At vero conclusio supra firmata, nempe, quod remedium *dicto l. fin.* competat fideicommissario post purificatum fideicommissum, limitatur pluribus modis. Et Primò, quando per hæredem non est illi facta restitutio, saltem verbo, vt tradit Bart. *in d. l. fin. n.* 9. *vers. in vero dicas* Menoch. *vbi sup. nu.* 181. Sal. Tib. *ib. n.* 8. Rot. *decis.* 36. *n.* 2. *p.* 1. *& decis.* 599. *nu.* 1. *in fin. p.* 3. *recent.* Quod tamen sub limitatur in Ecclesia, nam ipsa habebit hoc remedium, etiam non facta restitutione. Alex. *cons.* 4. *n.* 16. *l.* 2. Alat. *cons.* 214. *n.* 3. *l.* 2. Seraphin. *decis.* 848. *num.* 1. vbi alias Rotæ decisiones cumulat.

Limitatur secundò, quando hæres grauatus decessit sine hærede, iuxta tradita per Bartol. apud Peregrin. *de fideicom. d. art.* 2. *n.* 57.

Limitatur tertiò de equitate Canonica ad euitandos circuitus inutiles. Bald. *in c. in præsentia n.* 31 *vers. dubitatur modo de probat.* Paris. *cons.* 12. *nu* 115. *l.* 2. Sal. Tib. *loc. cit. d. c.* 5. *n.* 9. Peregrin. *d. art.* 2. *n.* 62. Gulielm. de Bened. *in ca. Raynutius in verb. absque liberis el* 2. *nu.* 85. *de testam.* Boer. *decis.* 156 *n.* 8. Rot. *in Senogallien. Hæreditatis* 21. *Ianij* 1567. *coram fal. rec. Clemente VIII. & decis.* 216. *n.* 7. apud Postium. *de manuten.*

Limitatur quartò in Saluiano, quod ad fideicommissarium pertinet absque nulla restitutione etiam verbali ab hærede et facienda; quia eidem fideicommissario competit actio Hypothecaria per fideicommissi restitutio. Sal. Tib. *d. c.* 5. *n.* 9. & Rot. *in Romana de Comitib.* 30. *Ianuae.* 158. *coram. eod. Clemente VIII. impress. apud eumdem* Sal. Tib. *vbi sup. & in decis.* 36. *nu.* 2. *p.* 1. *recent.*

Limitatur quintò in omnibus illis casibus, in quibus iura, & actiones, nulla facta requisitione, recta via transeunt in fideicommissarium, quia eandem vim habet restitutio legalis, quam verbalis Glos. *in l. sancimus* §. *fin. in verb. ipso iure C. ad senat. consul. Trebell.* Bart. *in l. fin. n.* 9. *vers. addo etiam C. de edict. Diui Adr. toll.* Pereg. *in fideicomm. d. art.* 2. *n. a.* 56. *cum plurib. seqq.* vbi plures casus enumerat, *& art.* 48. *n.* 14.

INTERSECATIO V.

De Aditione hæreditatis cum Beneficio legis, & Inuentarij.

SVMMARIVM.

1 *Hæres quadrupliciter institui quis potest.*
2 *Hæreditas tripliciter adiri potest.*
3 *Requisita ad hæreditatem adeundam plura.*
4 *Hæreditas, quid sit, ostenditur.*
5 *Hæreditas iacens quando dicatur.*
6 *Hæreditas iacens est persona ficta.*
7 *Curator datur hæreditati iacenti.*
8 *Requisita ad dandam curatorem hæreditati iacenti, quæ?*
9 *Citandi sunt omnes interesse habentes in deputatione curatoris hæreditatis iacentis.*
10 *Citatio prædicta qualiter fieri debeat.*
11 *Curator præfatus inuentarium facere debet.*
12 *Item cautionem præstare idoneam.*
13 *Item vtilia agere, & inutilia prætermittere.*
14 *Item esse præsens.*
15 *Hæreditas iacere dicitur durante inuentarij confectione.*
16 *Inuentarium præseruat ius hæredi, ne teneatur insolidum creditoribus.*
17 *Quod esse debet legitimè factum.*
18 *Actus, qui legitimè non fit, pro non facto habetur.*
19 *Requisita inuentarij plura.*
Inuentarium intra tres menses est perficiendum.
20 *Hæres ante inuentarij confectionem adire non debet hæreditatem ne amittat beneficium.*
21 *Filius inuentarium non faciens non amittit legitimam.*
22 *Tempus conficiendi inuent., quando incipiat de iur. comm.*
23 *Et quando per Bullam Pij IV.*
24 *Pendente inuentarij confectione, hæres non est molestandus a creditoribus.*
25 *Inuentarium debet signo Sanctæ Crucis signari.*
26 *Creditores hæreditarij, qualiter citandi in inuentario.*
27 *Citatio vnica sufficit contra creditores præfatos.*
28 *Inuentarium fieri potest etiam iudicialiter.*
29 *Inuentarium continere debet omnia bona Testatoris.*
30 *Inuentor. an vitietur si aliqua bona in eo non apponantur.*
31 *Dolosa omissio bonorum in inuentario probanda est.*
32 *Dolus non præsumitur pluribus modis.*
33 *Testes in inuentario necessarij.*
34 *Subscriptio hæredis in inuentario, an semper necessaria sit.*
35 *Testes in inuentario cognoscere debent hæredem.*
36 *Decretum iudicis necessarium est in inuentario.*
37 *Inuentarium publicari debet à Notario.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N de N. & dicit, quod mensibus elapsis quondam N. de N in suo vltimo testaměto ipsum comparentem hæredem suum purè instituit in omnibus eius bonis, prout constat ex testamento rogato die tali.. mensis talis .. manu publici Notarij N. de N. quod quidem facto exhibet, & producit omni solemnitate vallatum. Verum quia post mortem dicti N. de N. Testatoris hæres ipse hæreditatem prædictam acceptauit, sciens autem, quod testator erat multo ære alieno grauatus, inuentarium legitimè confecit cum debitis solemnitatibus iuris de omnibus, & singulis bonis, ac rebus in hæreditate prædicti N. testatoris existentibus, ad effectum satisfaciendi creditoribus super bonis hæreditarij, ne ipse teneretur de proprio, si se immiscuisset hæreditati, sine confectione inuentarij prædicti. Quapropter ne amplius hæreditas iacens permaneat, hæreditatem ipsam adire intendens petit, & instat comparentem ipsum hæredem cum beneficio legis & inuentarij per ipsam Curiam declarari, ne in futurum creditoribus vltra vires hęreditarias satisfacere teneatur, & bonorum omnium hæreditariorum possessionem accipere possit, super quibus omnibus, &c. Deduceos, &c. Non se astringens, &c. omni modo meliori, &c.

Forma Sententiæ.

Nos &c. *Visis*, &c. *Christi nomine* repetito, &c. *Dicimus*. &c. Inuětarium confectum pro parte N. de N. de bonis hęreditarijs, & iuribus N. de N. in actis productum fuisse, & esse ritè, & legitimè factum, et supradictum N. de N. esse hæredem dicti quondam N. de N. cum beneficio legis, et inuentarij; dictoque beneficio vti, potiri, frui, ac gaudere posse, et debere semper, et omni tempore; et sic non teneri vltra vires dictæ hæreditatis; Eumdemque N. de N. sic vt supra hæredem licentiamus ad possessionem omnium, et quorumcumque bonorum hæreditariorũ dicti quondam N. de N. vbilibet existentium; iure tamen alterius semper saluo; et mandatum quodcumque desuper necessarium, et opportunum decernimus, ac relaxamus, et ita dicimus etc. *prout in fine primæ formulæ sententiæ.*

ANNOTATIONES.

1 Noto primò, quod quilibet potest quatuor modis hæres institui, nimirum purè; sub Conditione; In Diem, et sub Modò. Purè dicitur quis institui, quando institutio non est suspensa tempore, vel conditione, ita quod statim mortuo testatore potest hæres scriptus hæreditatem adire. *l. Is potest ff. de acquirend. vel amitt. hæred.* Sub conditione instituitur quis, quando imponitur aliqua conditio quę solet esse, vel possibilis, vel impossibilis; si sit impossibilis de natura, aut de iure, redditur nulla *l. filius ff. de condit. inst.* si verò si sit possibilis; et tunc aut est protestatiua, aut casualis; si sit protestatiua, tenet institutio. *l. suus quoq; in princ. ff. de hæred. inst.* si verò sit casualis, declaratur, vt in *l.* 1. *C. de instit. & substit. sub condit. fact. & in l. testamento. ff. de cond. & demonstr. d. impossibilis conditio inst. de hæred. inst.*

In diem dicitur facta institutio, quando aditio hæreditatis suspensa

suspensa est in euentum alicuius diei. *l. hæres ius ex die ff. de hæredibus instit.* Sub modo dicitur facta, quando instituitur quis hæres, si talem, vel talem modum tenuerit in adeundo hæreditatem; quia ius adeundi hæreditatem durat triginta annis. *l. licet C. de iur. deliberan.*

2 Noto secundò, quod hæreditas adiri potest tripliciter. scilicet animo, seù voluntate, verbis, & factis seù re; solo animo, vt in *l. si Ann. C. de iur delib. §. fin. inst. de hær. qual. & diff.* ibi Angel. Faber. & Alij. Verbis fit aditio, quando quis expresse dicit: Volo adire hæreditatem. Gloss. *in d. §. fin. & in l. seruus cleß.* vbi Bart. & Alij *in princip. de legat.* 1. Facto verò aditur hæreditas, quando quis se pro hærede gerit, faciendo aliquem actum, qui fieri non solet, nisi per hæredem, vt vendere, locare, soluere debita, & huiusmodi. *l. Pansonius. §. vlt. ff. de acquir. hæred. l. 2. C. de iur. deliber.*

3 Noto tertiò, quod ad hoc, vt hæreditas adiri possit plura requiruntur, de quibus Glos. *in d. l. ut potest. de acquir. hæred.* & ibi etiam Bart. & Glos. *in d. § fin. verb. hæredem. inst. de hæred. qualit. & differ.*

Primò, enim requiritur, vt adiens sciat, se esse hæredem, *d. §. fin.*

Secundò, vt sciat causam aditionis, an succedat ex testamento, vel ab intestato. *l. si is, ad quem ff. de acqu. hæred. & d. §. fin. inst. de hær. qualit.*

Tertiò, vt sit institutus purè, non sub conditione, quia tunc ante aduentum conditionis adire non potest. *l. is, qui hæres in princ. ff. de acq. hæred.*

Quartò, quod sit sui iuris, aliàs requiritur iussus patris, vel domini. *l. si quis mihi §. iussum, & l. qui in aliena. ff. de acqu. hær.*

Quintò, vt sit mentis compos. *§. fin. præcit. in fin. verb. intelligit.*

Sextò, quod sit maior 14. annis. *l. potuit. C. de iur. deliber. & l. si infanti in princ. eod. tit.*

Septimò, quod sciat testatorem mortuum esse. *l. qui hæreditatem. ff. de acq. hæred.* aliàs adire non potest. *l. is, qui hæres. §. si quis dubitet. l. nemine, & l. qui superstites. ff. eod. tit.*

Octauò, quod sit certus testatorem potuisse testari, aliàs si dubitaret, adire non posset. *l. hæres §. fin. & l. seq. ff. de acq. hær.*

Nonò, si sit hæres ab intestato, scire debet, quod nullus alius consanguineus eum præcedat. *l. cum quidam. §. 1. ff. de acquir. hæredit.*

4 Noto quartò, quod hæreditas nihil aliud est, quam successio in vniuersum ius defuncti, *l. hæreditas. ff. de regul. iur. l. nihil. ff. de verbor. signif.*

5 Hæc autem, antequam ab hærede adeatur, dicitur iacens, quia repræsentat defunctum, non hæredem. *l. hæreditas enim, & l. hæreditas in multis ff. de acqu. rer. domin. l. mortuo. ff. de fideiuss.* Bart. *in l. vsufructus. ff. de stip. seru.* Rom. *cons. 158. nu. 1. vers. & hoc istis probo.* Et eo vsque dicitur iacere, donec sit spes hæredis, qui adire voluerit. Bartol. *in l. si quis institutus. ff. de hæred. inst.* Rot. *decis. 728. part. 1. diuers.* Si verò non sit spes hæredis, qui velit hæreditatem adire, tunc hæreditas non dicetur amplius iacens; sed potius assumet nomen bonorum vacantium, nam desinit esse hæreditas, cum non sit hæres; nec proxima spes illius; & non repræsentat personam defuncti, nec hæredis. Angel. *cons. 334. n. 2. & 3.*

6 Hinc fit, quod tempore hæreditatis iacentis, si quis agere voluerit contra illam, petere debet a Iudice, vt illi deputet curatorem, qui citari possit; quia hæreditas iacens est persona ficta, quæ defunctum repræsentat, & sic citari non potest; Secundum *text. in l. 1. ff. de curat. bon. dand. l. si diu. ff. ex quib. caus. maior.* Alex. *cons. 100. n. 10. l. 5.* Aliàs contra eam agi non posset, & si occuparentur bona hæreditaria vacantia, occupatio esset nulla. Greg. *decis. 206.* Duran. *dec. 84. n. 9.*

7 Quæ conclusio, vt contra hæreditatem iacentem agi nequeat, nisi ei Curator detur, est adeo vera; quod etiam hæres cum beneficio legis, & inuentarii, si fuerit creditor, pro consequendo eius credito, petere debet, vt hæreditati iacenti, donec conficiatur inuentarium, curator, deputetur, ne agat contra seipsum. Bald. *in l. fin. §. in computatione numer. 4. C. de iur. deliber.* Cassan. *cons. 22. num. 14.* Rolan. *in tract. de inuentar. in 10. vtilit. num. 7. & 8. fol. mihi* 132. & 133. Cardin. Tusch. *litt. H. conclus. 23. num. 3.*

8 Noto quintò, quod ad hoc, vt datio curatoris hæreditati iacenti valeat, plura requiruntur, &

Primò requiritur, vt detur ad instantiam maioris partis creditorum. Capic. *decis. 87. nu. 1. & 2.* Canaler. *decis. 414. num. 4.* Maior autem pars intelligitur de illis, qui agunt in processu. Capic. *d. nu. 1. vers. quoad primum.* Imò practicatur, vt si vnus tantum agat, ad eius instantiam curator detur.

9 Secundò requiritur, quod citentur omnes illi, quos tangit prima causa successionis, quæ citatio fieri debet nominatim. Capic. *loc. cit.* Alex. *cons. 107. num. 1. & 2. l. 5.* Fulgos. *cons. 190. col. 3. vers. item cum ipsa.* Canaler. *d. decis. 114. nu. 3.* Quod quidem verum est, quando hæredes erunt certi, nam si fuerint incerti, sufficit citatio generalis per proclama. Salust. Tiber. *in Prax. l. 3. cap. 27. vers. quoad secundum*; vel per edictum, Capic. *d. decis. 87. n. 1.* Ampliatur conclusio, quod nominatim citari debeant omnes, vt etiam si sint filii testatoris, adhuc citandi sint nominatim. Bald. *cons. 340. vers. nam cum; & vers. sed tamen, & vers. item non fuit l. 2.* Capic. *vbi sup. n. 1. vers. secundum, & vers. tertium.*

Neque obstat, quod hæreditas non dicatur iacens, quando adsunt filii quia suitas inducit continuationem dominii absque alio medio *l. in suis. ff. de iur. deliber.* Duran. *decis. 15. nu. 5.* Nam respondetur, quod stante beneficio abstinendi ab immixtione hæreditatis, donec inuentarium conficerint, si beneficio legis gaudere voluerint; tali casu citandi sunt, cum datur Curator hæreditati iacenti. Guttier. *in repet. §. sui. num. 107. & 109. inst. de hæred. qualit. & differ.* Borgognin. *de tutor. c. 1. num. 10.* Duran. *decis. 15. num. 7.*

10 Tertiò requiritur, quod fiat citatio ad declarandum, & deliberandum, an sint, vel velint esse hæredes, & assignetur suis tempus vnius anni, extraneis vero tempus centum dierum. Bart. *in l. dec. ff. ex quib. caus. maior.* Capic. *vbi sup. nu. 1* Salust. Tiber. *l. 3. prac. c. 27.*

Potest tamen per Iudicem dictum tempus moderari suo arbitrio, Capic. *loc. cit. numer. 3.* Salust. Tiber. *ibid. vers. quoad. tertium.*

Dicet quis, tempus adeundi hæreditatem durat triginta annis de iure communi. *vt habetur in l. licet C. de iur. deliber.* & ibi DD. communiter, ergo nulla conclusio. Respondeo, quod verum est, de iure, tempus adeundi esse 30. annorum, sed hoc intelligendum est, quando Iudex illud breuiare noluerit; secus si illi placuerit abbreuiare, & minuere, nam tunc bene poterit facere ad eius arbitrium *per l. si curatores C. de iur. deliber.* Guttier. *vbi sup. n. 109. vers. sed contra* Duran. *ib. n. 7.*

Moderatio tamen temporis præfati procedit tantum ad effectum, vt detur curator hæreditati iacenti, non autem vt auferatur hæreditas filiis, aut Aliis, si postea durante tempore vti voluerint iure præfato adeundi hæreditatem. Guttier. *loc. cit. n. 9.* Capic. *d. decis. 87. n. 3.*

11 Quartò requiritur, quod Curator conficiat inuentarium. Capic. *ib. nu. 1.* Canaler. *d. decis. 114. nu. 4.* si habere intendit administrationem bonorum. Salust. Tiber. *d. l. 3. c. 22. nu. 4. & d. c. 27. vers. quoad quartum.* Duran *decis. 286. n. 1.* Quod si administrationem non habuerit, sed tantum fuit datus ad effectum, vt citari posset ad certam litem, vel actum, tunc non tenetur inuentarium conficere, cum nihil recipiat. *l. ad protegendum C. de in litem dando tutore.* Vant. *de nullit. defect. in habil. n. 145.* Barat. *decis. 524. n. 10.*

12 Quintò requiritur, quod Curator cautionem præstet, dando idoneum fideiussorem. Capic. *vbi proximè nu. 1.* Caual. *ib. num. 4.* Salust. Tiber. *d. c. 27. vers. quoad quintum.* Quam cautionem dare tenetur, tam si sit datus ad certum actum, seù litem, quam si sit datus generaliter ad omnes actus, quia de iure ad illam tenetur *l. de creationibus C. de Episcop. audient. l. & si ad species, & ibi Gloss. ff. rem. pupill. salu. for.* Galganett. *de tutor. l. 2. tit. 1. nu. 11.* Alex. *cons. 163. l. 5.* Oldrad. *cons. 59. in fin.* Angel. *cons. 193.* Mandos. *in form. 4. commiss. in verb. curatorem ad lites vers. vnum valde notabile.* Capell. *Tholos. decis. 246. inc. item si curator.*

13 Sextò tenetur Curator prædictus in ipso actu deputationis promittere vtilia agere, & inutilia prætermittere, & hæreditatem benè defendere *d. l. de creationib. & l. si ad species, vbi Gloss. & Bart.* Vant. *vbi sup. n. 146* Aretin *in §. 1. n. 10 inst. de curator.* Auftet. ad Capell. Tholos. *decis. 72. & d. decis. 246.* Galgan. *de tutel. l. 3. q. 19. n. 7.* Crauett. *cons. 540. n. 1. & 3.* Salust. Tiber. *d. l. 1. c. 54. n. 5.* Buratt. *d. decis. 524. n. 8.*

Et fideiussor ab eo datus promittere etiã tenetur, quod ille, pro quo fideiubet, hæc omnia præstabit, & ad vnguem adimplebit, Sal. Tib. *l. 1. c. 54. n. 5.* & ita passim seruatur in practica.

14 Septimò debet Curator datus hæreditati iacenti vel minori, aut alteri, esse præsens in iudicio, non absens. *l. 3. §. si pupillus,* vbi Bart & Iacob de Aren *ff. de instit.* Gaill. *obseruat.* 108. *nu.* 5. *l.* 2. Auster. *in d. decis.* 72. Salust. Tiber. *l.* 3. *c* 24. *n* 5.

15 *Noto sextò*, quod hæreditas dicitur iacens toto tempore, quo conficitur inuentarium, etiam quod sit hæres certus institutus. Menoch. *consil.* 203. *n.* 27 *&* 28 Surd. *cons.* 143. *n.* 40. Grat. *discept. forens. c.* 999. *n.* 2. Rot. *decis.* 331. *n.* 1. *p.* 5. *diuers.*

16 *Noto septimo*, quod confectio inuentarij facta per hæredem, siue sit hæres suus, siuè extraneus, siuè sit hæres ex testamento, siuè ab intestato, præseruat hæredi omnia iura, perinde ac si ipse hæreditatem non adiuisset. Gloss. & DD. communiter *in l. fin. §. & si præfatam C. de iure delib.* Et proinde non tenetur creditoribus hæreditarijs soluere eorum credita vltra vires hæreditarias; Neque legatariis Defuncti, nisi in quantum bona in hæreditate relicta sufficiant, *vt habetur in d. l. fin.* & ibi DD & notatur per Menoch. *consil.* 178. *n.* 15. Buratt. *decis.* 321. *n.* 9. *& decis.* 395. Feron. *ad Barnot. decis.* 154. *num.* 8. *& decis. pract.* 395. *nu.* 5. Rot. *decis.* 331. *nu.* 1. *p.* 5. *recent.* Alias si hæres hæreditatem adiret non confecto inuentario, fit obnoxius omnibus creditoribus hæreditariis, & tenetur illis satisfacere in solidum vltra vires hæreditarias. *d. l. fin. §. cum igitur C. de iur delibor.*

17 Inuentarium tamen adhoc, vt Suffragetur, debet esse legitimè, & ritè factum alias nullum produceret effectum pro hærede, qui illud male confecit. Natt. *cons.* 74. *n.* 6 *&* 7. *l.* 2. Menoch *cons.* 471. *num.* 18. Greg. *decis* 496. *n.* 2. *& ib* Beltram. *litt. A.* Et ratio est, quia pro eodem reputatur, inuentarium non facere, & facere, sed non legitimè *l. fin. §. si vero posteaquam in fin. C. de iur delib. & §. si vero non fuerit. in Aut. de hæred. & falcid.*

18 Paria enim sunt, aliquid factum non fuisse, vel nulliter factum *l. quoties. ff. qui satisd. cogunt.* Surd. *consil.* 359. *nu.* 1. Vel quod solemniter non est factum *l. vnic. C. de rei vxor. action* quod enim non ritè fit, pro non facto habetur. Hipp. Marsil. *in d. l. de vnoquoque n.* 120. *ff. de re iud.* Tiraquel. *de retract lignag. §. 1. Gloss.* 10. *n.* 21. Cum idem sit aliquid non fieri, & inutiliter fieri *l. pen. in princ. ff. de suis & legit. hæred. & §. secundum, instit. de satisdat. tutor.* Gloss. *in c.* 2. *verb. inuestitam. de transl. præl.*

19 *Noto octauo*, quod ad hoc, vt inuentarium dici possit ritè, & rectè factum, plura requiruntur. Et

Primo, quod hæres præsens infra tres menses computandos à die, quo sciuerit se esse hæredem, inuentarium conficiat; si verò sit absens, infra annum à die mortis testatoris. *l. fin. § si autem dubius,* vbi Gloss. *in verb. delatum. & §. sin autem à locis C. de iur. deliber* Soccin. Iun. *cons.* 19. *nu.* 20. *l.* 3. vbi de communi testatur, Caualer. *decis.* 310. *n.* 6. Debet tamen inuentarium inchoare infra mensem, & infra alios duos menses complere. *d. l. fin. § sin autem dubius.* Vasq. *de successión. resol §.* 18. *n* 48. Roland. a Valle. *in tract de inuentario in 3. pa. vers. quæritur quo tempore, & vers. inuentarium.* Et nota quod inuentarium fieri debet manu publici notarii, adhoc specialiter rogati. *dicta l final. §. sin. autem dubius vers. sub præsentia tabulariorum.*

20 Cautus tamen esse debet hæres scriptus in testamento, vel succedens ab intestato, ne immisceat se hæreditati, si sit suus; neque adeat illam, si sit extraneus, antequam confiriat inuentarium de omnibus bonis hæreditariis; alias tenetetur in solidum satisfacere creditoribus, & legatariis testatoris; & non gaudebit beneficio legis. vt in *d. l. fin. §. sin vero postquam C. de iur. deliber.* Quod si inuentarium confecerit infra dictum tempus trium mensium, gaudebit tali priuilegio, quia tenebitur satisfacere creditoribus hæreditariis, quatenus vires hereditatis patientur, detracta falcidia de legatis, & non vltra si autem simpliciter adierit hæreditatem nullo facto inuentario, tunc tenetur, si sit hæres extraneus, etiam de suo proprio in solidum, nulla facta detractione falcidiæ, satisfacere in totum creditoribus, & legatariis.

21 Si vero sit filius defuncti, licet teneatur in solidum satisfacere creditoribus, tamen de legatis detrahet eius legitimam, *ut habetur in d. l. fin. §. sin autem dubius, et si præfatam, & §. si quis autem temerario. C. de iur. deliber.* et similiter *in §. si vero expressum Auth. de hæredib. & falcid.* non tamen priuatur. Trebellianica. Ias. *cons.* 114. *nu.* 3. *vol.* 4. vbi de communi. Soccin. Iun. *cons.* 137. *n.* 9 *vol.* 1. Roland. à Vall. *cons.* 27. *nu.* 26. *vol.* 1. Crauett. *cons.* 13. *in princ.* Natt. *cons.* 220. *n.* 2. Franch. de Porcel. *in tract. de inuentar. c.* 5.

22 Quamuis autem, vt dictum est, tempus conficiendi inuentarium currat hæredi à die scientiæ, *vt in d. §. sin autem dubius,* et notat Phanuccus. *de inuentar. p.* 3 *nu.* 4. *& seqq.* Sunt tamen Alii, qui dicunt, currere à die aditæ hæreditatis post scientiam, nisi hæres malitiosè differat adire hæreditatem, quia tunc currit tempus à die scientiæ delatæ hæreditatis. Bart. *in d. l. §. sin autem dubius*, et ibi Alii, Addent. *ad Gloss. in verb. delatum.* Roland. *de inuentar. p.* 3. *q.* 2. *nu.* 6. & Alij penes Phanucc. *d. p.* 3. *nu.* 3. *vers. Bart. & sequaces.* Vel nisi hæres petierit terminum vnius anni a Principe, vel nouem mensium à Iudice, ad deliberandum; iuxta text. *in d. l. fin. §. sed quum quidam* quia tunc pariter currit a die scientiæ tempus ad inuentarium conficiendum. Gloss *in d. §. sed quum quidem in verb vt beneficio.* Roland. *de inuent. d. p.* 3. *q.* 12. *n* 1. Et ista opinio est magis communis.

23 Hodie autem hæres præsens tenetur infra duos menses deliberare, hæreditatem adire, & inuentarium conficere; Absens vero citra montes, infra quatuor, & vltra montes infra sex menses a die obitus testatoris, per Poll. *Pij IV. super reformation.* quæ est eius *const.* 84. *incip. cum inter. § à die obitus,* secundum antiquam impress. & aduertit Salust. Tiber. *in Prax. l.* 1. *cap.* 55. *numer.* 1. *& seqq.* Quod præcisè procedit in statu Ecclesiastico.

24 Pendente tamen termino, vt supra dato ad deliberandum, & competente ad inuentarium conficiendum, non potest hæres a creditoribus, & legatarijs molestari. *d. l. fin. §. donec. & §. & si præfatam. C. de iur. delibes.* Pius IV. *in dicta Bulla. §. causa discussionum, & §. seqq.* Salust. Tiber. *loc. cit. nu.* 7. *& seqq. & num.* 13. *in fin.*

Fallit tamen in his, quæ respiciunt fauorem animæ testatoris. vt in celebratione missarum, & huiusmodi, nam tunc etiam pendente tempore inuentarij hæres conueniri potest. Buratt. *decis.* 144 *nu.* 11. *& decis.* 95. *n.* 1,

Fallit secundò, quando hæres conuenitetur, non vt hæres, sed actione reali, vel hypothecaria, vt quilibet possessor. Franc. *decis.* 352. *n.* 4. *&* 5.

Fallit tertiò in creditoribus liquidis, si fuerit introducta causa discussionis, nam tunc præstita per illos cautione de restituendo prioribus, & potioribus, & contribuendo æqualibus, potest Iudex consignare illis bona debitoris, *vt habetur in d. Bulla Pii IV. §. & interim,*

25 *Secundò*, adhoc vt inuentarium sit legitimum, & dicatur ritè, ac rectè factum, requiritur, vt in eo apponatur ab hærede Sacrosanctum, & venerabile signum Crucis *l. fin. præter §. sin autem dubius vers. subscript. C. de iur. delib.* in illis verbis. *venerabili signo Crucis ante manu hæredis præposito.* Mantic. *decis.* 186. *num.* 1. dicit tamen Bart. *in d. l. final. §. cum igitur nu.* 2. *in fin.* de communi, quod cum oppositio signi Sacratissimæ Crucis sit parua solemnitas, eius omissio non vitiaret inuentarium; sequitur Ias. *in d. l. final. in princ. n* 4. *vers. septimo requiritur*, vbi etiam de communi testatur Caualer. *decis.* 508. *num.* 3. Rot. *decis.* 72. *nu.* 12. *p.* 2. *diuers.*

Limitatur tamen conclusio, quando in loco, vbi conficitur inuentarium adesset statutum, vel consuetudo conficiendi inuentarium cum appositione signi Crucis, nam tunc esset omnino apponendum, alias non valeret, iuxta tradita per Bar. & DD. *in l. de quib. ff. de leg.*

26 *Tertiò* requiritur, vt citentur omnes creditores, & legatarij ad diem, horam & locum certum, *l. aut qui aliter §. 1. ff. quod vi aut clam.* ad comparendum, vt intersint, & videant inchoari, prosequi, & perfici inuentarium per talem hæredem N. *§. fiat igitur inuentarium, & §. si vero absunt. Auth. de hæredib. & falcid.* Phanucc. *de inuentar. p.* 3. *n.* 18. Mantic. *eod. tract. §. septimò principaliter. nu.* 15. *& seqq.* Abb. *cons.* 63. *l.* 2. Thesaur. *qu.* 277. *nu.* 22. Card. Tusch. *concl.* 356. *nu.* 5. Et si creditores fuerint certi, sunt nominatim citandi; & specialiter singuli, alias sufficit citatio per edictum, vel per proclamationem, DD. *in d. l. fin. §.* 1. Vel si fuerint absentes, citari debet eorum domestici, aut amici, aut in locum absentiam tres alii testes adhiberi *d. §. si vero absunt, & Auth. sed cum testator C. ad leg. falcid.*

27 Vnica autem citatio sufficit tam contra creditores certos, quam incertos, Mantic. *de inuent. d. §. septimo n.* 17. Roland. *de inuent. d. p.* 3. *cap.* 21. Put. *decis.* 265. *num.* 4. *& seqq. in correct. l.* 3. Et ratio quare citandi sunt creditores ad diem, horam, & locum certum, est, quia inuentarii confectio est actus de sui natura extra judicialis. Bald. *in d. l. fin. §. cum igitur nu.* 13. *C. de iur. delib.* Roland. *ib.* Rot. *dec.* 331. *nu.* 4. *p.* 5. *recent.* & ideo requiritur citatio pro die, & hora certa Alex. *cons.* 33. *n.* 9. *l.* 6. Duran. *dec.* 14. *nu.* 5.

28 Potest

28 Potest tamen inuentarium fieri etiam iudicialiter coram Iudice apud acta Curiæ citatis citandis Guid. Pap. *de inuentar. num. 231.* Roland. *d. p. 3. cap. 51. ad fi.* Rot. *dec. 72. nu. 38. p. 2. diuers.* Et tunc citatio sustinetur, etiam siue dic. nam tali casu intelligitur ad primam diem Boccaci. *de remissor. c. 10. n. 68.* Pur. *dec. 19. de iud. & dec. 212. l. 2. fet. non impres.* vbi loquitur de citatione ad sententiam. Card. Seraphin. *decis. 857. num. 13.* Mantic. *decis. 8. num. 3. & decis. 155. nu.* Ros. *dec. 486. n. 7. in fin. p. 2. recent.* vbi pariter loquitur de citatione ad sententiam, *& dec. 663. nu. 8. in fin. p. 4. recent.*

29 *Quarto* requiritur, quod in inuentario apponantur omnia bona hæreditaria corporalia, mobilia & immobilia cum demonstrationibus, & descriptionibus, ac finibus, necnon iura, actiones, credita, & debita, commoda, & incommoda, & etiam res alienæ depositæ, vel commodatæ, & ibi repertæ, *l. si qui intra C. de bon. proscriptor. §. extraneis Inst. de hæred. qualit. & diff. ferme.* & ibi Angel. Iason, Misinger. Oinotom. & alii: Phanucc. *de inuent. d. p. 3. n. 1. & n. 30. vers. quartum requisitum* Mantic. *eod. tr. d. §. 8. principaliter nu. 48. vers. vndecimo*, Roland. *cons. 73. nu. 43. l. 2.* Natt. *cons. 574. nu. 2. & cons. 575. n. 4.*

30 Sed numquid inuentarium vitietur, si in eo non fuerint appositæ, & annotatæ omnes res, itaut si aliqua ipsarum, vel plures omissæ fuerint, amittat hæres beneficium inuentarij, et ex defectu teneatur heres satisfacere creditorib. insolidu.

Respondetur negatiuè, si omisso non fuit dolosa, sed bona fide. Paul. de Castr. *in d. l. fin. §. 1. C. de iur. deliber.* Dec. *cons. 633. num. 1.* Surd. *decis. 222. numer. 10. & 13.* Mantic. *decis. 256. num. 5.* Greg. *decis. num. 3.* Caualer. *decis. 508. num. 7. vers. tota difficultas.* Duran. *decis. 387. nu. 14.* Rot. *decis. 399. num. 1. post consil. crim.* Farinac. *l. 2. & decis. 747. n. 4. p. 2. recent. & decis. 331. n. 2. & 21. p. 5. recent. & decis. 72. n. 8. p. 2. diuers.*

Punitur tamen duobus modis, quamuis non amittat beneficium inuentarij. Primò amittit Falcidiam. *§. Hinc nobis. vers. fancimus*, vbi Gloss. *in verb. fortè*, & Bart. *nu. 4. in Auth. de hæredib. & falcid.* Monticul. *de inuentar. §. secundo videamus n. 3 fol. 16.* Et secundo tenetur ad duplum rei, quam dolosè describere omisit, *vt in d. l. fin. §. licentia. vers. illo videlicet obseruando C. de iur. delibe.* Castr. *ibid. §. cum igitur nu. 5.* Monticul. *loc. cit.* Rot. Ianuens. *decis. 35. nu. 3.*

Ideo ad excludendum dolum in practica traditur cantela, vt hæres in confectione inuentarii apponi faciat protestationem quod describi fecit omnes res, quas sciuit esse defuncti, et si aliquæ omissę fuerint, aut contingat alias reperiri, quam primum de eis notitiam habuerit, velit eas apponere & è contra, si aliq; non apponendæ, appositæ fuerint, quod non velit eas pro appositis haberi. de quo latè Angel *in d. §. extraneis n. 2. ante fin. Inst. de her. qual. & diff.*

31 Vbi vero quis dixerit, quod bona omissa fuerunt dolo hæredis, ei incumbit onus probandi omissionem fuisse dolo fam *l. dolum C. de dol. mal. l. quoties §. qui dolo ff. de probat. c. afferte mihi gladium de præsumption.* Grat. *discept. forens disc. 938. num. 12.* Duran. *d. decis. 387. n. 23.* Greg. *d. decis. 169. nu. 1. & seq.* Rut. *praeit. decis. 199. nu. 15. post consil. crim.* Farinac. *l. 2. & decis. 747. nu. 4. pa. 2. recent.*

32 Præsumitur autem dolū non interuenisse pluribus modis. Et Primo, quando hæres, vel alter est bonæ qualitatis. Menoch. *de præsumpt. l. 5. præsumpt. 3. n. 28.* Phanucc. *de inuentar part. 3. n. 49. in final.* Surd. *decis. prec. 122. in fin.* Duran. *d. decis. 387. nu. 19.* Rot. Florent. *in Cortonen. Inuentarij 30. Iunij 1643. coram Excell. D. Canossa.*

Secundò, si hæreditas consistat in bonis stabilibus, quæ occultari nequeunt: Ideò in his non solet fieri solemne inuentarium, sed tantum simplex descriptio sinè solemnitate. *l. 2. C. quand. & quib. l. 50.* Bald. *cons. 383. nu. 5. l. 1. & cons. 265. in princ. l. 3.* Greg. *d. decis. 169. n. 8.* Duran. *d. decis. 387. n. 17. & 21.* Rot. Rom. *d. decis. 109. n. 1. post cons. crim. Farinac.*

Tertiò, si hæreditas consistat in mobilibus modici momenti, quia in rebus parui valoris occultatio non præsumitur, & in eis sufficit simplex annotatio Bal. *cons. 265. in princ. l. 3* nam in modicis fraus non præsumitur *. l. cum hi §. modus. ff. de transact.* Oldrad. *cons. 562. circ. fin. vers. vndemodicetus.*

Quartò, si in inuentario fuerit apposita clausula. *saluo iure addendi, &c.* de qua egimus *sup. Intersec. I. num. 4.* vel expressa protestatio de addendis omissis, statim ac ad eius notitiam illa peruenerint, quia per eam excluditur omnis dolus, & fraus. DD. *citat. d. n. 4.* Quintò quæcumquæ causa, etiam illegitima excusat a dolo. Rot. Ianuens. *decis. 35. n. 3. vers. & ex his patet.*

33 *Quintò* ad validitatem inuentarij requiritur, vt adhibeantur tres, vel saltem duo testes bonæ conditionis, & famæ qui intersint inchoationi & perfectioni, inuentarii, quibus ostendi debent res hæreditariæ inspiciendæ, & per quos inuentarium probari possit. Quod si creditores aut legatarij fuerint absentes tunc vltra illos primos tres, vel ad minus duos testes, adhibendi sunt alii tres loco prædictorum absentium. *vers. in d. Authent. sed cum testator C. ad leg. falcid.* & supra. dictum est. Phanuccius *de inuentar. p. 3. n. 17.* Ferent. *ad Buratt. decis. 750. n. 7.* Rot. *decis. prætt. 72. n. 9. p. 2. diuers.* vbi de communi.

Est benè verum, quod illi tres testes primi quoad creditores, legatarios præsentes, & citatos, non sunt necessarij, quia ipsi allegare non possunt absentiam testium; cum inuentarium valeat, quoad eo., Panuc. *vbi sup.* Roland. *de inuentar. p. 3. c. 27. nu. 5. in fin.* Ias. *in d. l. fin. in princ. nu. 4. C. de iur. deliber.* Bald. *cons. 265. nu. 2. vers. ponamus l. 3.* Burat. *decis. 75. nu. 7. post med. vers. & ideo* Coccin. *decis. 151. n. 7.* Rot *d. decis. 99 num. 7. post consil. crim. Farin. l. 2. & decis. 331. n. 19 p. 5. recent.* Nam quoad citatos omnia censentur solemniter gesta. Bald. *vbi proximè, & in Authent. si omnes nu. 12. vers. ex hoc ergo infero C. si min. ad hered. se abstin.* Marchel *de commiss. rest. in sue. p. 2. §. 3. num. 164. fol. 186. in non impress.* Etiam si citati non fuerint præsentes confectioni inuentarij. Vant. *de null. def. cit. nu. 17.* Marchab. Defectus autem dictorum trium testium, si inuentarium fiat iudicialiter suppletur per præsentiam Iudicis. Bald. *cons. 147. n. 2. l. 4.* Rot. *in Romana domus, seù Census de Carauas binis 22. Iunij 1609. coram D. Penia, & decis. 331. n. 13. p. 5. recent.*

34 *Sexto* requiritur, quod hæres se subscribat propria manu in inuentario; & casu, quo ipse scribere ignoret, adhiberi debet alter Notarius, qui pro hærede scribere nesciente se subscribat, vltra Notarium, qui inuentarium conficit vt expressè habetur *in d. l. fin. § sin autem dubius vers. subscriptionem tamen sup. pon. hæredem necesse est;* & inferius *vers. vel si ignarus sit litterarum C. de iur. deli.* Rol. *de inuent. d. p. 3. c. 47. 48. & 49.* Montic. *eod. tr. d. §. 7. septimo principal. n. 56. vers. 3.* Phan. *eod. tr. p. 3. nu. 66. & 68.* Rot. *d. dec. 72. n. 9 p. 2. diuers.*

Quod intelligendum est, quando inuentarium fit extraiudicialiter manu tantum publici Notarij: non si fiat iudicialiter apud acta Curiæ coram Iudice. Roland. *de inuent. d. p. 3. cap. 51.* Bald. *d. cons. 147. n. 2. l. 4.* Seraphin. *decis. 471. n. 2.* Rot. *decis. 597. n. 1. p. 4. recent. & decis. 3. princ. n. 57. p. 5. recent. & in d. Romana domus, seu census, de Kanas chinis.* Et quod hodie talis subscriptio censeatur nimis scrupulosa subtilitas. & de consuetudine nisi seruatur, tradit Caualer. *decis. 584. n. 4. & 5.*

35 *Septimo* requiritur, quod testes in inuentario extraiudiciali adhibiti cognoscant hæredem, iuxta tradita per Gloss. *in c. causam, quæ verb. de causis circ. med. de testib. & attest.* Et quod bona mobilia, de quibus conficitur inuentarium fuerint per ipsos testes visa, vel si fiat iudicialiter visa sint per iudicem ad excludendam omnem fraudem, vel suspicionem fraudis in hærede. Phanucc. *de inuent ar. d. p. 3. n. 73.*

Quod fallit in tribus primus casibus, seù limitationibus positis supra *n. 32.* scilicet stante bona qualitate hæredis; in immobilibus, & in mobilibus modici valoris: quibus additur quarta limitatio, quando inuentarium fit iudicialiter apud acta, nam in his casibus cessat omnis præsumptio fraudis. *l. omnium C. de testam.* Honded. *con. 28. n. 29. l. 1.* Caualer. *dec. 28. n. 3.* Duran. *decis. 387. n. 21.* Monticul. *de inuentar. d. § septimo n. 52.*

36 *Octauò* requiritur, vt interueniat decretum Iudicis, qui interloquatur, siuè expressè, siuè tacitè, hæredem fore & esse admittendum ad hæreditatem adeundam cum beneficio legis, & inuentarij. Rot. *d. decis. 331. nu. 6. p. 5. recent.* vbi etiam tradit huiusmodi decretum apponi posse tam ante inchoatum inuentarium, quam post illius confectionem, & tam in principio, quam in fine eiusdem, idem censuit Rot. Florent. *in præalleg. decis. Cortonen. Inuentarij 30. Iunij 1643. coram Excell. D. Canossa.*

37 *Vltimò* requiritur, quod instrumentum inuentarii rogetur, & publicetur à Notario publico, cum appositione loci, in quo confectum fuit inuentarium, cum descriptione duorum testium. *d. l. fin §. sin autem dubius vers. sub, præsentem tabulariorum C. de iur. delibe.* & ib. Bart. Bald. Angel & Alex. *num. 7 in princ.* Montic *loc. cit. num. 27. vers. sexto sunt testes, & nu. 62.* Phanucc. *de inuentar par. 3. nu. 7.* Roland. *de inuentar. par. 3. cap. 17. & cap. 18.* Natt. *cons. 114. nu. 13.* Quod procedit in inuentario extra

iudicialiter facto: secus si illud fiat coram Iudice apud acta citatis citandis: quia tunc non requiritur, vt enuncientur, & adhibeantur duo testes eo, quia Iudicis præsentia supplet omnem defectum enunciationis testium DD. *in c. quoniam contra de probat.* Alex. *cons.* 13. *n.* 8. *l.* 1. Gregor. *decis.* 453. *n.* 6. Rot. *decis.* 15. *n.* 1. *&* 2. *p.* 3. *diuers.* 3.

INTERSECATIO VI.

De actione Reiuindicationis.

SVMMARIVM.

1 *Rei vendicatio, quid sit.*
2 *Requisita necessaria in reiuendicatione.*
3 *Dominium alicuius, qualiter probandum.*
4 *Possessio qualiter probetur.*
5 *Contra quos detur actio reiuendicationis.*
Commodatarius, aut depositarius, quando non molestandus.
6 *Limitatio prædictæ conclusionis.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. dicens, quod N. de N. indebite, & minus iustè detinet, ac possidet fundum N. in loco N. iuxta bona N. & alios fines; qui quidem fundus pertinebat, prout in præsenti pertinet, ac spectat ad ipsum comparentem iure dominij, vel quasi ex varijs titulis, & causis; ex quo fundo fructus ascendentes ad summam scutorum tot percipere potuisset, quem fundum præfatus N. de N. quamuis pluries requisitus fuisset, vt restitueret, numquam tamen restituere curauit; prout etiam nunc recusat in graue ipsius comparentis damnum, præiudicium, & interesse. Ideo comparens ipse recurrit ad ipsam Curiam N. per quam petit declarari dominum dicti fundi, & ad ipsum pertinuisse, ac pertinere, vt supra. Necnon petit & instat supradictum N. aduersarium cogi, & compelli ad restituendum, & dimittendum prædictum fundum cum omnibus fructibus perceptis, et percipiendis, et qui percipi potuissent, iuris, et facti remedijs opportunis. *Super quibus* omnibus petit sibi ius, et iustitiam administrari, etc. *Deducens,* &c. *Non se astringens,* &c. *cum potestate,* &c. *& ita dicit* et prouideri petit isto, *& omni alio* meliori modo, etc.

Forma Sententiæ.

In Dei, &c. *Nos,* &c. *Christi* Nomine, etc. *Dicimus,* etc. vt supra. Prædium, seu fundum *N.* positum in loco *N.* propè bona *N.* et *N.* et alios fines; etc. spectare, et pertinere ad *N.* de *N.* Actorem iure directi dominij, vel quasi, ideo dictum *N.* Reum conuentum ad dictum prædium dimittendum, & restituendum dicto N. Actori condemnamus, etc. vna cum omnib. fructibus à die motæ litis perceptis, *siuè* à die *N.* vsque ad diem *N.* iuxta liquidationem faciendam, etc. *Victum* Victori in expensis, etc. *mandatumque* &c. *& ita dicimus,* &c. *omni* modo, &c. *prout habentur in prima Formula.*

ANNOTATIONES.

1 Noto primò, quod Rei vendicatio nihil aliud est, quam actio realis dominio directo, vel vtili contra possessorem, vel quasi, ad rem quamdam corporalem competens, qua declaratio dominij illius rei, et restitutio petitur vna cum fructibus extantibus, et pendentibus, vt tradit Ioan. Faber, *in §. actionum n.* 10. quæ refert, et sequitur Ioan. Oinot. *ib. n.* 59. In textu verò *legis actionum generu. ff. de obligationib. & actionib.* habetur, quod Vindicatio est actio in rem, per quam rem nostram, quæ ab alio possidetur, petimus.

2 Noto secundò, quod ad effectum, vt Iudex possit sententiam ferre in hac actione requiruntur duo copulatiua, videlicet dominium, vel quasi dominium, ex parte Actoris; et possessio, vel quasi ex parte Rei conuenti. Gloss. *in d. § omnium autem. possident,* & est textus, & Gloss. *in l. vnic. C. de alienat. iudic. mutand. caus. fact.* vbi DD. asserunt, quod vnum non sufficeret ad ferendam sententiam declaratoriam, et condemnatoriam, prout fit in Reiuendicatione, in qua ratione dominij, vel quasi ex parte Actoris fertur declaratoria, rem ad ipsum spectare, et pertinere, tamquam suam; *vt in l. ex diuerso. § 1. ff. de reiuendic.* vbi Bart. Ratione verò possessionis, vel quasi ex parte Rei conuenti fertur per Iudicem condemnatoria sententia contra possessorem ad rem petitam restituendam. *L. officium, & l. qui restituere. ff. de reiuindic.* Paul. de Castr. *in d. l. vnic.* Borgognin. *decis.* 27 *p.* 2.

3 Noto tertiò, quod dominium, vel quasi probandum est per Actorem; quæ probatio fieri potest. Primò per illos modos, quibus de iure Gentium dominia rerum acquiruntur, qui habentur *in tit. ff. de acquir. rer. domin. & in tit. Instit. de rer. diuis. & acq. ipsor. domin.* Secundò, per modos, quibus de Iure Ciuili dominium acquiritur, quos enumerat Gloss. *in lib.* 1. *in princ. ff. de acquir. rer. domin.* et Bart. *in l. in rem. in princ. ff. eod. tit.* Tertiò, per instrumentum emptionis. *l. proprietatis. C. de probationib. & l. cum super. C. de reiuendicat.* Et quando probatur dominium ex causa emptionis tria requiruntur, de quibus DD. *in l. cum res. C. de probat.* Quæ refert Io. Faber, *in d. §. actionum Inst. de action.* et Iason, *ib. nu.* 72. et habentur etiam in tex. *d. l. cum res.* Quartò per indicia. *l. indicia. C. de reiuendicat.* vbi Bald. et Alij declarant qualia esse debeant. Quintò, per publicam famam probatur dominium, quando agitur de facto antiquo. Bald. *in d. l. indicia. & ibid.* Castrens. et Alex *nu.* 18. Alios modos probandi dominium ponit Speculat. *in lib.* 2. *de actionib. seu petition. §.* 2. *nu.* 24. *& l.* 4. *tit. de emphyteus. §. vnic. incip. nunc aliqua. n.* 71. qui aliàs est finalis. *sub tit. de locato.*

An autem quis ex possessione præsumi possit dominus, est quæstio multum intricata, de qua videatur Bart. et Alij in *l. quidam in suo. ff. de condit. instit.* vbi Gloss. *in verb. amoueri in fin.* tradit notabilem distinctionem, quam Doctores communiter sequuntur.

4 Noto quartò, quod ad hoc vt iudicium Reiuendicationis rectè procedere possit, vltra dominium, per Actorem probari etiam debet possessio rei petitæ apud Aduersarium existens: quia Actori incumbit onus probandi suam intentionem. *l. actor. C. de probat. & l. qui accusare. C. de edend.* Neque sufficit in hoc iudicio probatio dominij ex parte sua, nisi probet etiam, quod Reus rem petitam possideat: vel quod dolo desierit possidere.

Probatur autem possessio pluribus modis. Et Primò, quando quis naturaliter insistit in re. *lib.* 1. *in princ. & l.* 3. *in princ. ff. de acquir. poss.* Secundò, quando quis fructus ex fundo colligit. Bald. *in l.* 3. *C. fin. regund.* et est textus *in l. Titia. ff. de solut.* Tertiò, ex solutione pensionis. Bart. *in l. quo vniuersas. § quod per colonum. ff. de acquir. poss.* Quartò, quando quis colere facit fundum. Gloss. *in d. l.* 3. *verb. finiatur. C. fin. regund.* Quintò, per instrumenta locationum. Papiens. *in Pract. Form. libell. pro turbat. possess. §. Hodie nu.* 6. et ibi Addent. Alios modos probandi possessionem ponunt DD. *in d. l.* 3. per illum textum. *C. fin. regund.* et Angel. *in §. sic itaque Instit. de actionib.*

5 Noto quintò, quod hæc actio reiuendicationis competit Actori. Primò, contra possidentem rem ciuiliter, et naturaliter, hoc est contra eum, qui corpore, et animo possidet per se, vel per alium. *d. l. officium. ff. de rei vindic. & l. possideri.* 3. *in princ. & §. si seruus, & §. saltus. ff. de acquir. poss.* Secundò, contra possidentem naturaliter tantum, hoc est, qui corpore rem detinet. *d. l. officium.* Tertiò, datur contra possidentem ciuiliter tantum, hoc est, qui animo tantùm possessionem retinet. *l. clam possidere. § qui ad nundinas. ff. de acquir. poss.* Gloss. *sup. d. rubr. ff. de acquir. poss.* Quartò, contra eum qui nudam tantum habet detentionem corporalem rei, vt est commodatarius, et depositarius, vt probatur ex textu *in d. l. officium.* Iason. *in §. aequè nu.* 58. *instit. de action.*

6 Hoc tamen limitatur Primò, quando ille, qui veram habet possessionem comparet in iudicio, et se offert suscipere in se onus litis. Innoc. *in c. cum super de sent. & re iudic.* Iason *in §. omnium nu.* 101. *Instit. de act.* Secundò, si detentor nominet in authorem dominium rei, et protestetur se nolle defendere rem. Gloss. *in d. l. officium verb. pete posse.* Ias. *vbi sup. nu.* 100. *& ibi* etiam Faber *n.* 23.

Quintò datur actio reioendicationis contra quasi possidentem. Gloss. *in d. §. omnium verb. possident.* hoc est contra eum, qui res incorporales possidet, prout sunt seruitutes, quæ verè

non

non possidentur, cum tangi, et videri nequeant. *l. seruus. §. pen. ff. de acq. rer. dom.* Bart. et Castr. *in d. l. vnic. C. de alien. iud. mut. caus. fact.*

Sexto datur contra eum, qui fatetur se rem possidere, et offert se liti, quamuis reuera non possideat, neque dolo, aut culpa desierit possidere rem litigiosam, quia sibi imputandum est, si mentitus fuerit. *l. is, qui se liti obtulit. cum duab. seqq. ff. de hereditat. petition.* vbi Bart. et Alii. Quod fallit, si Actor nesciat mendacium. *l. si actor. ff. de re iudicat.* Secundo fallit, si extraiudicium dixerit se possidere. Bart. *in d. l. qui se liti. obtulit.* Tertio fallit, si ante contestationem litis confessionem possessionis reuocauerit. *d. l. qui se liti*, et ibi DD.

INTERSECATIO VI.

De actione Pauliana.

SVMMARIVM.

1 *Remedia Actoris contra debitorem, qui dolo desiit possidere.*
2 *Reiuendicatio impropriè datur contra talem.*
3 *Actio Pauliana, quare introducta.*
4 *Actio predicta quibus datur.*
5 *Fraus in alienatione pluribus modis præsumitur.*
6 *Iuramentum in litem, quando deferatur hic.*
7 *Iuramentum prædictum præstatur, quando dolus interuenit in contractu.*
8 *Dolus necessariò requiritur ad effectum intentandi actionem Paulianam.*
9 *Dolus non præsumitur nisi, probetur.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. dicens, quod anno proximè transacto gratis, gratia, & amore mutauit Sempronio de Sempronis scuta mille, pro quibus obligauit, & hypothecauit quendam fundum situm in loco N. propè bona N. de N. & alios fines, sciens autem vires sui patrimonii, & quod eius bona non sufficerent pro satisfactione creditorum, vendit, vel potius vendere finxit eundem fundum in fraudem eorumdem creditorum Titio de Titis, quamuis ipse Sempronius adhuc de facto fundum prædictum possideat, & tamquam suo fruatur. Verum quia Titius præfatus emptor fundi eius fraudis, ac doli particeps, & conscius fuit, locupletari non debet cum aliena iactura, Ideo recurrit ad ipsam Curiam N. & petit supradictum Titium emptorem & possessorem prædicti fundi cogi, & compelli ad illum restituendum, et dimittendum ipsi comparenti, cum indebitè, et minus iustè possideat illum per Sempronium in fraudem alienatum; et supradictam alienationem tamquam in fraudem creditorum factam, nullam, et inualidam declarari. Insuper petit, vt comparens ipse mittatur in possessionem ipsius fundi ad effectum, vt debitam satisfactionem consequi valeat; cum alia bona, ex quibus satisfieri possit, non habeat. Petit etiam dictum emptorem reum conuentum condemnari ad restituendum fructus perceptos, et qui percipi potuissent: vna cum omnibus damnis expensis, et interesse passis, et patiendis occasione præsentis litis. *Super* quibus, etc. *Deducens*, etc. *Non se* astringens, etc. et ita dicit, et isto, et omni alio modo, meliori, modo, etc.

Forma Sententiæ.

Nos, etc. *Visis*, etc. *Christi* nomine, etc. *Dicimus*, etc. Fundum dictum N positum in loco N, propè bona N. et alios fines, etc. tempore quo Sempronius debitor N. de N. dolo desiit possidere, pertinuisse, et adhuc pertinere dicto N. de N. Actori; et creditori iure dominii, vel quasi. Ideo eumdem Titium emptorem reum conuentum condemnamus, vt dictum fundum dicto N. de N Actori restituat, vna cum fructibus liquidandis, etc. *Et Victum Victori*, etc. *Et mandatum* quodcumque, etc. *Cetera*, etc. *omni* modo, etc. *prout sup. in prima Formula.*

Vel alio modo, videl.

Nos N. de N. legum Doctor, & Iudex N. Viso libello, &c. Visis actis, consideratis de iure considerandis, & auditis partibus cum supradicti actores benè suam intentionem fundauerint, & clarè constet supradictum N. Reum conuentum de fraude participasse. Per hanc nostram diffinitiuam sententiam, &c. Ipsum condemnamus ad restituendum fundum, seu res, & bona in fraudem empta, & in Iudicium deducta cum omnibus fructibus perceptis, & percipiendis. Necnon ad reficiendas expensas factas occasione præsentis litis, reseruata tamen nobis, vel cui de iure in posterum taxatione, & ita, &c.

ANNOTATIONES.

---

1 Noto Primò, quod Actor, quando debitor dolo desiit possidere, tria habet remedia pro recuperatione sui crediti.

Quorum Primum est, quod habet actionem personalem in factum prætoriam, contra debitorem, qui dolo desiit possidere, ad interesse, quanti scilicet interest actoris rem in alium alienatam, & translatam non esse, ex edicto Prætoris, de alienatione Iudicij mutandi causa facta. *lib 3 §. ex quibus. ff. de alien. iud. mut. caus. fact.* Secundum est quod ei competit directa rei vindicatio contra illum, in quem facta est alienatio, ratione possessionis. *l. vnic. C. de alien. iud. mut. cau. fact.* Tertium est, vtilius reiuindicatio, quæ competit contra dolo alienantem, ita ut dolus habeatur pro possessione. *l. qui dolo. ff. de regul. iur.* & hoc casu non consequitur Actor rem ipsam sibi hypothecatam, cum Reus debitor illam non amplius possit restituere, quia non habet, sed æstimationem rei, & iuratur contra reum in litem, sine vlla taxatione, si dolo alienauit. Quod si non dolo, sed leuiori culpa possessionem amiserit debitor, veram æstimationem rei petitæ præstare cogitur. *l. qui restituere. ff. de rei vindicat.* Est tamen in electione actoris tali casu quem conuenire voluerit, vtrum alienantem, vel eum, in quem facta est alienatio. *d. l. vnic. C. de alien. iud. mut. caus. fact.*

2 Noto secundò; quod debitor, qui dolo desijt possidere rem petitam a creditore, tamquam illi hypothecatam, vel alio modo perdidit, conueniri potest rei vindicatione perinde ac si adhuc possideret. *l. qui dolo, & l. parem. ff. de regul. iur. l. is qui dolo l. sin autem §. sed & si, ff. de rei vindicat. & d. l. vnic.* Sed impropriè; nam propriè rei vindicatio rem persequitur: & proinde datur actio in factum ad interesse. Glos. fin & DD. *in d. l. vnic.* aduersus tamen dolo possidentem bene procedit rei vindicatio, præsertim si post litem contestatam cum debitore, dolo rem possidere cœperit. *l. sin autem §. 1. ff. de rei vindicat.* Faber *vero in §. actionum nu. 23. Instit. de act.* tenet reiuindicationem competere etiam si ante litem contestatam; sed Iason *ib. nu. 78.* putat competere potius actionem in factum, quam reiuindicationem.

3 Quidquid tamen controuertatur per Doctores super hoc, certum est hodie dari Actori actionem Paulianam quæ est actio Pretoria à Paulo Prætore, qui eam primò introduxit, vel à Paulo Iureconsulto sic dicta: per quam creditor reuocat a quocumque possessore res a debitore in fraudem ipsius alienatas, ac si numquam a debitore alienatæ, & traditæ emptori fuissent sed semper in bonis debitoris permansissent. *§. item si quis in fraudem Instit. de actionib. lib. 1. ff. quæ in fraud. credit.* Erat autem necessaria actio præfata, vt creditores per eam alienationes in eorum fraudem factas rescinderent, cum alias non possent, quia etiam alienatio in fraudem facta summo iure valet, & transferri dominium in accipientem, quamuis fraudis conscium. *l. sciens. 25 ff. de contrah. emption.*

4 Noto tertio, quod hæc actio datur creditoribus tam ex contractu, quam ex quasi contractu, cum & hi creditores dicantur *l. creditores. ff. de verb. signif. l. 1. ff. si cert. pet.* vbi Bart. & DD.

Secundò, datur creditoribus ex delicto, vt ex actionem furti, & iniuriarum, vel legis Aquiliæ, vel ex quasi delicto, prout quando quis effundens immunditias per fenestras læsit vestes prætereuntis. Glos. communiter recepta *in § si quis in fraudem verb creditorum instit. de action.* Ioann. Fab. *ib. n. 3.* & Ias. *nu. 5.* quidquid dicat Rostedus ibidem.

Tertiò

Tertiò datur legatarijs, & fideicommissarijs, in quorum fraudem res ab hærede alienatæ sunt. Io. Faber *in d. §. si quis in fraudem, n. 14. & Ias. nu. 61. per text. in l. 1. C. qui manumittere non poss.*

Quartò datur sicut creditorib. præteritis, & præsentib. sic & futuris, vt si quis intendens facere debitum ex causa mutui, vel alio modo, antequam mutuũ reciperet, alienauit bona, vt creditorem futurum à quo pecuniam mutuatam recipit, fraudaret. Ias. *in d. §. si quis in fraudem n. 64. & n. 58.* & Faber. *n. 5.* Bart. & Alij *in l. post contractum. ff. de donat.*

Quinto competit creditoribus in diem, vt si quis soluere deberet die 15. mensis, & in fraudem creditores alienaret bona ante aduentum diei; quia iam obligatio nata erat, quamuis dilata. *l. cedere diem. ff. de verb. sign.*

Sextò datur creditoribus sub conditione, sed nõ antequam conditio purificata sit, quia conditio retrotrahitur, *iuxta l. potior. in princ. iuncto. §. videamus. ff. qui pot. in pign. hab.* ita Angel. *in d. §. si quis in fraudem n. 6.* & Zasius. *vers. nunc. ad tertium. caput.*

Septimò, datur hæredibus, & successoribus creditorum. *l. ait prætor. la 2. §. fin. in vltimis verbis. ff. quæ in fraud. creditor.*

Octauò sicut datur creditoribus personalem actionem habentibus, & sic his qui hypothecariam habent Faber. *in d. §. item si quis in fraudem n. 23.* & Platea. *n. 18.* per Gloss. *in l. debitor. verb. agere. ff. eod. tit.*

5 Noto quartò, quod præsumitur, debitorem bona alienasse in fraudem creditorum, pluribus modis.

Et Primò, si actor significauerit debitori se velle rem sibi obligatam vendicare, & ipse statim alienauerit: & eo fortius, si faciat post oblationem libelli, vel citationem Bart. *in l. qui petitorio. ff. de rei vendicat.* Ias. *in d. §. item si quis in fraudem n. 79.* & Abb. *in c. 1. de alienat. iud. mut. caus. fact.*

Secundò præsumitur, & coniecturatur, quod alienauerit in fraudem, quando debitor sciens se habere creditores, & quod bona non sufficerent pro satisfactione, alienauit, quia tunc dolus, & fraus præsumitur *l. si quis cum haberet,* & ibi Bart. *ff. quæ in fraud. cred.*

Tertiò, quando alienaret omnia bona, quia tunc fraus præsumitur indubitanter. *l. omnes. §. lucius ff. quæ in fraud. cred.* Gloss. 1. *in d. §. item si quis in fraudem.* Ex quocumque titul. fiat alienatio, siue ex titulo lucratiuo, siue onoroso. Bar. & Alii *in d. l. lucius* Iason. *in d. §. item si quis in fraudem.*

Quartò, quando alienat in coniunctam personam: quia inter affines intercedere solent fraudes regulariter. *l. datas. C. de donation.* Ias. *vbi sup. n. 41.*

Quintò, quando alienatio fit secreto *l. fin. circ. fin. ff. de rit. nupt.*

Sextò, quãdo in contractibus quibuscumque requiritur aliqua solemnitas de iure, vel per statutum & alienatio fieret sine tali solemnitate. Glos. *in l. 1. ver. mala fide C. de fid. instr. & iur. hast. fiscal. l. 10.* Ias. *vbi sup. nu. 45.* & ibidem. Zasius, vbi plures alios modos, quibus fraus præsumitur, cumolat.

Septimo, quando post alienationem debitor, quia bona alienauit, disponit de eisdem bonis tamquam dominus, tunc fraus præsumitur. *l. sicut §. supernacuum. ff. quib. mod. pign. vel hypot. solu. l. si is, qui. ff. de acqu. hered. & l. si quis in fin. C. de natur. lib.*

Octauo, quando post alienationem sequitur aliquod delictum, *l. si ventri. ff. de priuil. credit.* Boss. *in tit. de bonor. public. n. 51. vers. quinto* Crauett. *consil. 100. num. 8.* Clar. *in pract. crim. quæst. 78. vers. fraus autem. circ. fin.* ibi. *etiam si factum. fuerit.* Bart. *in l. post. contractum.* vbi etiam latè Alciat. *num. 52. ff. de donat.*

Nonò, quando alienatio facta fuit, sub expressa conditione, si bona contingerit publicari *l. pen. cum ibi notatis. ff. de stipul. seru. & l. summa cum ratione. in princ. ff. de pecul.* Quod locum habet in alienatione inter viuos non in donatione facta causa mortis. Papiens. *in Prax. form. libell. action. real. §. veris ac legitimis. n. 38. vers. quæ autem superius* Alciat. *vbi sup. num. 66.* & Boss. *ib. n. 52.*

6 Noto quinto, quod quando debitor conuentus desiit possidere bona in fraudem creditorum, tunc vt dictum est, vel defertur ei iuramentum in litem, vel condemnatur ad interesse, prout actori, seu creditori placuerit, quia vbicumque quis restituere contendit ad Iudicis præceptum, in omni actione iurari potest in litem. *l. qui restituere in fin. ff. de reivind. §. præterea. Instit. de actionib.* Bartol. *in l. si cum dos, §. fin. ff. de rer. amot. & in l. 4. §. & si quis ff fin. regund.*

7 Noto sexiò, quod iuramentum in litem hic non intelligitur affectionis, sed veritatis super æstimatione veri valoris rei aut damni alterius partis; quod adhoc, vt præstari possit, requiritur dolus aduersarii, nam sine dolo tale iuramentum regulariter non præstatur. *l. in actionibus ff. de in litem iurand.* & ibi Iason. *n. 39.* & Dec. *n. 17.* Gloss. Bart. & communiter DD. *in l. semper. §. in hoc interdicto. ff quod vi aut clam.* Natt. *consil. 79. nu. 13.* Papiens. *in pract. form. libell. action. real. §. & in Florenis num. 31.* Plot. *in §. 4. num. 2. de in lit. iuran.* Menoch. *de arbitr. Iudic. cas. 208. nu. 1.* Marant. *in spec. aur. 6. p. act. 9. num 16* Afflict. *decis. 360. nu. 8.* Caualer. *decis. 103. num. 1.* & nouissimè Ridolphin *in Prax. iudiciar. p. 3. cap. 2. nu. 166. cum plurib. seqq.* vbi latè de huiusmodi iuramento agit, & quæ alia requisita necessaria sunt, adducit à *n. 196. cum seqq.*

8 Noto septimò, quod adhoc, vt emptor condemnari possit, necesse est, vt reuera interueniat dolus ex parte ipsius, nimirum quod sciens, debitorem bona alienare in fraudem creditorem, ipse emit, vel alio modo ab eodem accepit *l. ait Prætor. la 2 §. quod ait. ff. quæ in fraud. creditor. l. 1. C de reuocand. his, quæ per fraudem alienata sunt. d. & §. si quis in fraudem instit. de actionib.* & ibi Gloss. & DD. notat Capic. *decis. 28.*

9 Noto octauò, quod dolos de iure non præsumitur, nisi probetur per illum, qui dolum allegat. *l. quoties §. qui dolo. ff. de prob.* quia bona fides semper præsumitur, nisi contrarium ostendatur. *cap. vnic. de ferm. in ordin. faciem l. 2. C. de petit. heredit. cum concordantibus notatis supra interf. 5. n. 31.*

INTERSECATIO VIII.

De Confessoria Actione, seù conditione Incerti.

SVMMARIVM.

1 *Actio confessoria: quid sit?*
2 *Confessoria prædicta datur pro seruientibus, & alijs iuribus.*
3 *Confessoria actio, quibus personis competat.*
4 *Contra quos eadem actio detur.*
5 *Quæ requiruntur ad effectum habendi confessoriam.*
6 *Quæ probanda sunt per Actorem in confessoria.*
Possessio præsupponit dominium.
7 *Seruitus qualiter probetur.*
Præscriptio in seruitutibus qualis esse debeat remissiuè.
8 *Libellus in hac actione qualiter concipiendus.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. & dicit, qualiter per plures annos præteritos tenuit, & possedit, prout nunc etiã tenet, ac possidet vt verus dominus & patronus pro suo, & tanquam suum fundum, seù prædium N. in loco *N.* iuxta bona *N.* & alios fines, &c. cui semper debitum fuit, & etiam hodie debetur ius, seù seruitus aquæductus per fundum *N.* de N. &c. *si fuerit seruitus ligna cedendi; dicatur:* seruitus ligna secandi in sylua N. ratione talis, vel talis causæ, &c. *Et si fuerit domus, cui debetur seruitus, seù ius tigni immittendi, dicatur:* seruitus tigni immittendi in N. de N. &c. *si sit seruitus transeundi per fundum alterius dicatur;* seruitus transeundi per fundum N. de N. &c. *& sic de singulis seruitatibus, varietatis variandis.* Verùm quia supradictus N. de N. aduersarius nunc impedimentum præstat, quominus comparens ipse vti possit seruitute prædicta in graue eius damnum, & præiudicium. Ideo recurrit ad ipsam Curiam N. per quam petit declarari seruitutem aquæductus præfati. *Vel:* ligna secandi, &c. *Vel:* tigni immittendi, &c. *Vel:* transeundi, &c. Ipsi comparenti competere; Necnon dictum N. conuentum cogi, & compelli vt cesset, & desistat ab impedimentis præsentibus; & vt idoneam cautionem præstet, ne in futurum comparentem ipsum in seruitute prædicta molestet, aut turbet. Insuper petit condemnari in omnibus damnis, & expensis, &; interesse pro prædicto Impedimento factis & passis, ac faciendis, & patiendis. Super quibus, etc. *Deducens, &c. Non se astringens, &c. & ita, &c. omni, &c.*

Forma

Forma Sententia.

In Dei, &c. *Nos*, &c. *Visis*, &c. *Christi*, &c. *Dicimus*, etc. Præfatum N. de N. Actorem habere seruitutem, vel quasi aquæductus per fundum N. positum in loco N propè bona N. &c. vsque ad fundum eiusdem Actoris positum propè bona N. etc. *Vel*: habere seruitutem ligna secandi in sylua N. ratione, etc. *Vel*: transeundi per fundum N. &c. *Vel*: tigni immittendi in domum N. &c. Ideo condemnamus dictum N. Reum conuentum, vt patiatur dictum N Actorem vti dicta seruitute, vel quasi aquæductus per fundum N. prædictum. *Vel* ligna secandi, &c. *Vel*: tigni immittendi, &c. *Vel*: transitus, &c vt dicto Actori concedat, & constituat petitam seruitutem itineris per dictum prædium N. positum, &c. propè, &c. & facultatem transeundi ad aliud prædium N. positum, &c. propè, &c. Et ad desistendum in futurum à quacumque molestia, & perturbatione. Necnon, vt eidem Actori idoneam cautionem præstet de amplius ipsum non impediendo, ac perturbando in prædicta seruitute. *Et Victum* Victori in expensis, &c. *& mandatum*, &c. *et ita*, &c. *omni* modo, &c.

ANNOTATIONES.

---

1 Noto Primo, quod actio confessoria est actio in rem alicui competens ratione iuris, vel seruitutis sibi debitæ, siuè fundo suo siuè quasi suo, contra impedientem ad inuenta, ad declarationem sui iuris; & vt Reus cesset ab impedimento, ac caueat se, & successores suos quod in futurum illos non impediet, vt seruitute & iure suo vti possit. *lib. 2. §. hac autem l. si quis diuturno §. fin. l. harum, et l. egi. 12. ff. si seruit. uindicet, et §. aquè Instit. de actionib.* vbi Gloss. & Ioan. Faber. *nu.* 13. & Iason. *nu.* 55. Dicitur autem confessoria, quia Actor dum petit a Reo seruitutem super bonis eius, confitetur, ac assertiuè dicit sibi ius in re competere, quomodocunque fiat petito siuè per verba affirmatiua, siuè per negatiua, dummodo tendant ad effectum se declarandi seruitutem sibi deberi. Glos. *in d. lib. 2. in princ. §. si seru. vindic.* Glos. & Iason. *in d. § aquè nu.* 46. quia non verba tantum attendi debent, sed potius illorum sensus. *c. intelligentia de verbor. si nif.* Glos. *in d. §. aquè Inst. de act. in verb altius tollendi*, vbi etiam Angel. & Iason. Vnde sequitur, quod hæc actio sit realis est, quia rem insequitur, de qua pleuè agitur per DD. *in l. 2. de seruitutib. & d. l. 2. & l. loci corpus §. in confessoria, & §. competit. ff. si seruit. vindic.* & per Bart. *in l. si prius. ff. de nou. oper. nunciat.* Innoc. *in c. Abbate de verb. signif. & in cap. inter quatuor. de maiorit. & obed. & in c. conquerente de offic. ordin.* Paul. de Castr. *cons.* 67. Papiens. *in Prax. form. libell. in action. confess. per tot.* Oldrad. *consil.* 81. & Alios.

2 Noto secundo quod hæc actio confessoria datur pro rebus incorporalibus, prout sunt seruitutes, tam reales, quæ debentur à Re Rei, seù à fundo aliquo alteri fundo: quam personales, quæ debentur à re Personæ, *vt habetur in text. d. §. aquè Inst. de act. in verb. utendi, & fruendi*, vbi Glos. et DD. Datur etiam pro quolibet iure incorporali: vnde si aliquis Prælatus, aut Parochus impediatur ab aliquo, ne decimas, vel alios redditus ex suis Ecclesijs recipiant, vtique actione confessoria experiri poterunt, vt tradunt communiter Canonistæ *in c. tuas & c. prohibemus. de decimis*. Similiter intentari potest hæc actio contra turbantem aliquem in iure præsentandi, vt si sit patronus alicuius iuris patronatus, vel aliud ius habeat simile in aliqua iurisdictione. Bal. *in rubr. C. de vsufruct.* Ias. *in d. §. aquè nu.* 14. et Faber. *n.* 3. *Inst. de act.* Item datur pro vsufructu, et pro iure vectigalis consequendo. *l. vsufruct. in princ. ff. si vsufruct. petat. d. l. 2. ff. si seruit. vind.* Bart. *in l. si publicanus. §. in vectigalib. ff. de public. in rem. act.*

3 Noto tertio, quod huiusmodi actio Confessoria, cum sit duplex, directa, et vtilis, pluribus Personis competit. Directa enim datur dominis directis prædiorum, et rerum dominantium. et his, qui plenum habent dominium. *l. 1. & 2. ff. si seruit. vindic.* Vtilis verò datur his, qui dominium vtile habent, vt sunt Vassalli, qui à domino directo aliquid obtinuerunt. Glos. *in d. l. 2 ff. si seru. vindic.* Secundo, datur Emphyteutæ. *l. ei, qui in fin. ff. de seruit.* Tertiò, datur habenti ius in re, vt si creditor habeat sibi obligatum aliquod prædium dominans: nam iste poterit per confessoriam petere seruitutem prędio sibi obligato debitam. *d. l. ei, qui cum ibi notat.* per Glos. et DD. Quartò datur vsufructuario potiori iure, nam propter eum introducta fuit actio confessoria ad petendum vsumfructum. *l. 2. princ.* et ibi Glos *ff. si seruit. vindic.* Quintò, datur possidenti ius seruitutis ne turbetur in ea vtenda. *l. si forte. §. secundum. ff. si seru. vindic. d. §. aquè. vers. quod genus*. Sextò datur prætendenti ius seruitutis habere, quamuis non possideat illud. *d. l. 2.* et notat Glos. *in c. examinata. verb possidebat. extr. fin. de iud.* Septimò, datur habenti fundum superiorem aduersus dominum fundi inferioris, qui seruitutem pati tenuit. *l. 1. §. fin. ff. de aqua pluu. arcend.* vbi Glos. et DD.

4 Noto quartò, quod prædicta actio confessoria contra plures personas datur.

Et primò, contra dominum fundi, seù Rei, per quam seruitus alteri fundo, seù rei debetur, quando impedit dominum alterius fundi, seù rei, cui seruitus debetur, ne ea vti possit. *l. vsusfructus pract. §. utrum in princ. ff. vsufruct. pet. & l. si forte. §. hac autem actio, & l. si quis diuturno §. 1. ff. si seruit. vindic.*

Secundò, datur contra quemcumque possessorem fundi seruientis impedientem dominum fundi dominantis, ne seruitute liberè vtatur. *d. l. vsusfruc. §. vtrum*. Fundus autem dominans dicitur ille, cui seruitus debetur: seruiens verò dicitur, per quem seruitus debetur.

Tertiò, datur contra quasi possidentem qui dolo desijt possidere fundum seruientem: vel se liti obtulit. *l. fin ff. si vsufruct. petat.* Glos. *in § præalleg. aquè verb. altius, vers. item si cui ratione Inst de act.*

Quartò, contra quemcumque alium, qui impediat aliquem ne seruitute debita vtatur, quamuis ille non sit dominus, vel possidens fundum seruientem. *d. l. si quis diuturno. § fin. & in princ. d. l. vsusfruc. § vtrum*;

5 Noto quintò, quod ad effectum, vt hæc actio confessoria dari possit tria requiruntur principaliter. Duo ex parte Actoris, & vnum ex parte Rei conuenti. Ex parte Actoris. Primò requiritur vnum ex quinque, videlicet, aut dominium directum, vt est illud, quod habet Dominus directus fundi dominantis; Aut dominum plenum, quale habet dominus fundum dominantem possidens. *d. l. & si forte. § hac autem actio. ff. si seruit. vindic.* Aut quasi dominium, quod habet emptor bonè fidei; Aut vtile dominium, vt est illud, quod habet Vassallus, vel empyteuta; Aut ius in re, cui seruitus debetur, quale ius habet vsufructuarius; vel creditor in pignore. *d. l. ei, qui ff. de seruit.* Secundò, requiritur ex parte Actoris, vt seruitus fundo suo verè debeatur; & sic quod effectiuè prius constituta sit.

Ex parte verò Rei conuenti requiritur impedimentum, vel turbatio, hoc est, quod impediat, vel turbet Actorem vti iure, vel seruitute sibi debita: siue ipse seruitutem constituerit, & turbet, aut impediat: siuè quicumque alius turbet, aut impediat. *d. l. si quis diuturno. §. fin. ff. si seru. vindic.* Iason. & Fabr. *in d. § aquè*.

6 Noto sextò, quod Actor proponens, seù intentans actionem confessoriam tria probare tenetur, vt illa vti possit. Primò, quod sit Possessor fundi dominantis, cum principaliter de seruitute sibi debita agatur, non quod sit dominus; quia dominium præsupponitur, cum ista actio non nisi domino competat. *d. l. & si fortè. §. hac autem actio.* vnde probata possessione probatum censetur dominium. Angel *in d. § aquè nu.* 5. *Inst. de act.* Castrens. *in l. si de vi. in princip. prima lectura, ff. de iud.* vbi ait, probationem possessionis facilem existere, & Gloss. *in l. sicut §. sed & si quæritur, verb. possessoris. in fin. ff. si seruit. vindic.* Bart. *in l. quidam in suo*, & ibi Gloss. *ff de cond. inst.* Secundò, tenetur Actor probare seruitutem constitutam fuisse. & quod illa sibi, vel fundo debeatur. *l. 2. ff. de probat.* quia quælibet res præsumitur libera. *l. altius. C. de seru. et aqu.*

7 Probatur autem seruitus iisdem modis, quibus acquiritur *de quibus in §. fin. Inst. de seruitutib.* Primò autem acquiritur seruitus per contractum inter viuos, puta emptionem, stipulationem, & similes. Secundò, vltima voluntate acquiritur seruitus per testamentum, vt quando hęres grauatur, ne altius tollat, vel patiatur, vt vicinus tignum in domo sua immittat. *l. posse. ff. commun. præd. et tot. tit. ff. de seru. legat.* Tertio acquiritur præscriptione. Requisita verò ad præscribendam seruitutem, *vid. in text. d. l. 1. et 2. C. de seruit. et aqu.* et ibi Glos. et DD. *& in d. l. si quis diuturno. in princ.* Paul. de Castr. *in l. seruitutes ff. de seru.* Angel. *in d. § aquè num.* 13. et Faber. *à num.* 16.

vsque

usque ad 28. & Cepoll. *in tractat. de seru. vrban. prædior. cap.* 20. vbi plenè. Tertiò, tandem tenetur actor probare turbationem, seù impedimentum sibi allatum, ne seruitute sibi debita vtatur, de quo latè Angel. *ubi sup. à nu.* 9. *in fin. usque ad n.* 13. *&* Ias. *ib. n.* 6. *vers. subdit. tamen.*

8. Noto septimò, quod in hac actione libellus; seù petitio hæc requisita habere debet; quorum prima quatuor ponit Ioannes de Platea in *d.* §. *aquè*; reliqua ponuntur per Angel. Iasi & Alios. *ib.* & Papiens. *in Pract. form. libell. in act. confessor.* & Primò, requiritur, quod Actor sit dominus directus, vel vtilis; vel quasi dominus fundi dominantis, vel habeat ius in eo *d. l. & si forte* §. *hac actio* & dictum est *sup. num.* 5. *Secundo*, quod asserat, seruitutem fundo suo competere, si sit seruitus realis, vel sibi deberi, si sit personalis. *Tertiò*, quod exprimat impedimentum, vel turbationem ab aliquo sibi inferri, ne seruitute vtatur. *d. l. vti frui.* §. *si* & super exprimere debet qualitatem impedimenti, quia multipliciter impediri potest, secundum Bart. *in l.* 1. §. *hoc ius autem. ff. uti possidetis. Quartò*, quod petat, talem seruitutem vel ius sibi competere. *l. si cui* §. *& si quidem. verb. declarari. ff. si seru. vind. Quintò*, quod propter impedimentum petat per Iudicem condemnari impedientem ad interesse, damna, & fructus, *l. loci corpus.* §. *in Confessoria. ff. si seru. vind. & d. l. vti frui.* §. *in his* & Iason, notat, *in dict.* §. *aquè nu.* 62. *Sextò*, petere debet, quod impediens cessare debeat ab impedimento, & pati seruitutem de præsenti *d. l. si quis diuturno.* §. *fin. Septimò*, petere debet, quod impediens, vel turbans caueat, se, & successores suos in futurum non impedituros Actorem ipsum vti seruitute. *l. harum, & l. egi. ff. si seruit. vindic.* Vnde ad supradicta omnia Iudex condemnare debet Reum turbantem, & sic declarare seruitutem deberi. Secundo, condemnare turbantem ad interesse impedimenti præteriti. Tertio ad patientiam de præsenti, & Quartò, ad cautionem de futuro.

INTERSECATIO IX.

De Negatoria Actione.

SVMMARIVM.

1 *Negatoria actio quid sit.*
2 *Pro quibus detur.*
3 *Negatoria duplex est, &*
Quibus detur.
4 *Contra quos detur.*
5 *Quæ requirantur adhoc, vt detur ista actio.*
6 *Quid probandum sit in iudicio Negatoria.*
Dominium qualiter probetur.
7 *Libellus in Negatoria actione qualiter formari debeat.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. dicens, quod multis ab hinc annis tenuit, & habuit, ac possedit quendam fundum vulgo dictum N. situm in loco N. propè bona N. & alios fines, prout in præsenti tenet, habet, & possidet liberum & immunem à quacumque seruitute, tamquam suum, & pro suo; & sic vt præmittitur, liber & immunis fuit illi à suo patre relictus in vltimo suo testamento, qui similiter tenuerat per plures annos ipse, & sui antecessores liberum, & sine vlla seruitute. Verum quia hodie N. de N. contra omne ius, de facto, & sine consensu ipsius comparentis; imò contra eius voluntatem, prætendēdo habere seruitutem itineris super prædicto fundo liberè per eũ vsque modo possesso, transit, & transire facit Alios per illum, vt ad bona sua perueniat nō obstante, quod semper transiisset per viam publicam; & cum pluries amicabiliter fuisset monitus, & requisitus, vt ab incepta seruitute desisteret, hoc facere recusanit, & nunc recusat. Ideo recurrit ad ipsam Curiam, per quam petit, & instat pronunciari, & declarari non licuisse, nec licere prædicto N. de N. nullamq; facultatem ei competere transire, & iter habere per dictum fundum N. & ipsum esse liberum, & immunem à tali seruitute itineris, & ab omni alia. Necnon petit condemnari dictum N. ad non vtendum de cætero tali seruitute, & ad idoneè cauendum pro se & suis hæredibus de non vlterius turbando. Insuper petit eumdem condemnari in omnibus damnis, expensis, & interesse passis, & patiendis ex lite, & causa prædicta. *Super quibus* omnibus, &c. *Deducens*, &c. *Non se astringens*, &c. *cum potestate*, &c. *& ita*, &c. dicit, & prouideri petit isto, et omni alio meliori modo etc.

Quod si prætensa seruitus fuerit, pecora in eo fundo, seù prædio pascendi, vel ligna cædendi, aut alterius nominis. Vel si fuerit domus, et prætendatur per aduersarium super ea habere seruitutem prospectus; aut tigni immittendi; aut immunditias proiciendi, et huiusmodi, apponenda erunt verba tales seruitutes exprimentia. Semper tamen aduertere debet libellans, vt petat cautionem ab Aduersario, ne in futurum amplius illum molestet super tali prætensa seruitute, nam aliàs Iudex in sententia non tenetur illum ad huiusmodi cautionem præstandam condemnare.

Forma sententiæ.

In Dei Nomine, &c.

Nos, &c. *Visis* &c. *Christi nomine*, &c. *Dicimus*, &c. Fundum positum in loco N. vulgò dictũ N propè bona N. & N. ac alios fines, &c. fuisse, & esse liberum à seruitute, vel quasi itineris ab N. de N. prætensa; nullamque deberi per ipsum fundum itineris seruitutem, vel quasi ad fundum dicti N. positum, etc. propè bona, etc. Ideo condemnamus dictum N. de N. ne de cætero amplius in re seruitutis, vel quasi itineris prædicti per dictum fundum ad dictum suum prædium, vel alio transeat. Eumdemque N. de N condemnamus ad præstandam cautionem, ne de cætero, dicto prætenso iure seruitutis, per dictum fundum transeat. *Et Victum* Victori, etc. *Et mandatum*, etc. *Et ita*, etc. *omni* modo, etc. *prout in prima formula ponuntur per extensum.*

ANNOTATIONES.

1 Noto Primò, negatoriam actionem esse de directo contrariam confessoriæ; per istam enim actor petit seruitutem sibi deberi; per illam vero negat, se alicui seruitutem debere. est autem negatoria, actio in rem competens alicui ratione rei suæ, vel quasi, liberæ respectu aduersarij, contra vtentem aliqua seruitute in illa re, ad pronunciandum, aduersario non esse ius vtendi tali seruitute. Ita Iason. *in* §. *aquè*, *num.* 56. *& ib.* Ioan. Faber. *n.* 34. *Inst. de act.* Vel dici potest, quod est actio realis, qua agimus, res nostras non seruire rebus siue personæ illius, qui contendit ius sibi in eis deberi, *vt colligitur ex lib.* 2. *ff. si seru. vindicat. & ex d.* §. *aquè* et ibi per Glos. et DD. notatur, vbi etiam declaratur, quare dicatur negatoria, prout fit per Bart. *in l. si prius. ff. de nou. oper. nunciat.* et ibi quoque Dyn. et Butr. vbi concludunt, negatoriam dicta negando, quia agens negatoria negat, rem suam debere seruitutem aduersario sicut è contra agens confessoria, asserit, et confitetur sibi seruitutem competere; nec refert quod proponatur verbis affirmatiuis, vel negatiuis. *DD. citat.* vid. Gloss. *in d.* §. *aquè verb. sibi ius esse & verb. altius tollendi*; *vers. sed quæritur.* et ibid. Iason. *numer.* 47.

2 Noto secundò, quod hæc actio negatoria datur pro iisdem rebus, pro quibus datur confessoria, et sic pro seruitutibus personalibus, et realibus; tam prædiis rusticis, quam vrbanis debitis; necnon pro aliis iuribus incorporalibus, ad instar confessoriæ, nam sicut per istam petitur seruitutem alicui deberi; sic per negatoriam negatur aduersario seruitutem, vel ius petitum competere, textus est *in d.* §. *aquè* vbi Gloss. et DD. et Ias. *n.* 34. Ioan. de Platea *n.* 23. et ibi Add.

3 Noto tertiò, quod hæc actio negatoria pluribus personis datur, sed diuersimodè; nam dum sit directa, et vtilis, secundum Plateam *vbi sup. nu.* 24. veluti confessoria, vt dictum fuit *in proced. Intersec. nu.* 3. Ideo directa datur his, qui habent directum dominium tantum, vel plenum in fundo, super quo aduersarius prætendit habere seruitutem, vel ius aliquod. *l. loci corpus.* §. *competit. ff. si seru. vindicet.* Vtilis vero datur his, qui habent vtile dominium, vel quasi, vel ius in fundo, quem aduersarius negat seruitutem debere. Gloss. *in d.* §. *aquè verb. altius. vers. hoc idem in negatoria.* vbi etiam tradit, negatoriam dari iisdem personis, quibus datur confessoria. idem dicit Zasius *in eod.* §. *aquè* et Faber. *n.* 34.

4 Noto quarto, quod datur ista actio contra quemcumque, qui seruitute vtitur siuè sit dominus, siuè possessor fundi,

cui

cui seruitus deberi prætenditur, Faber. *in d. nu* 34. & Ias. *nu.* 57. Item dicendum est, si quis impediat aliquem ne re sua liberè vtatur, nam contra talem impedientem datur negatoria, quando impedit iure seruitutis, alias datur actio ex interdicto vti possidetis, vel iniuriarum Gloss. *in l. apud Trebatium §. item trebatius verb. non est. ff. de acqu. plan. arcen.*

5 Noto quintò, quod ad effectum habendi hanc actionem, requiruntur tria; duo scilicet ex parte actoris, vt vnum ex parte rei. Ex parte actoris requiruntur, Primò, vt vnum ex quinque asseratur, nimirum vel dominium, plenum vel directum, vel vtile, vel quasi dominium, vel ius in re, in qua seruitus negatur. Secundò, vt Res sit libera, & non subiecta alicui seruituti. Ex parte verò rei conuenti requiritur vsus attentatus illius seruitutis. *d. l. loci §. compete.* Faber. *vbi sup. d. numer.* 44.

6 Noto sextò, quod actor in hac actione negatoria tenetur. Primo, probare vsum attentatum seruitutis, iuxta tradita supra *in præced. Intersf. actione confessoria. n. 6.* Secundò probare tenetur dominium, vel directum, vel vtile; vel quasi, vel ius in re. Probatur autem dominium eisdem modis, prout dictum est similiter *in præced. Intersec. nu. 5. & 7.* Papiens. *vero in pract. form. libell. in action. negatoria §. per quandam numer. 3. & 4.* Iason. *in l. si prius n. 37. ff. de oper. nou. nunciat.* Cagnol. *in l. in pari causa n. 3. ff. de regul. iur.* & Borgon. Caual. *in tract. de tutore, & curator. n. 16. & decis. 18. num. 5,* asserunt dominium probari per possessionem, vt etiam dictum est *dicto nu. 6.* Ideo dicitur, quod si actor est in possessione fundi, probata possessione, probatum censetur dominium, quia illud præsumitur, cum de solum incidenter quæratur, *iuxta notatum in l. quidam in suo ff. de cond. inst.* Si vero non est in possessione, cogitur tunc dominium expressè probare, Bart. *in d. l. quidam in suo, & in d. l. si prius,* Gloss. *in d. l. sicuti §. si quæratur. ff. si seruit. vindicet.* Innoc. *in c. Abbate sane de verbor. signific.*

7 Noto septimò, quod libellus seù petitio in negatoria plura requisita continere debet, *Et primò*, quod actor habeat dominium vel ius in re, seu fundo, prout dictum est *n. 3. Secundò*, quod dicat, fundum à seruitutem liberum esse. Quælibet enim res præsumitur libera, nisi contrarium probetur, *l. altius, & l. si in adibus C. de seruit. Tertiò*, quod Reus impediat, ac turbet huiusmodi libertatem, quæ ex dicta iuris præsumptione prouenit. *Quarta*, quod Actor petat declarari rem suam esse liberam a tali seruitute. *d. l. loci §. compete. ff. si seru. vindic.* Zas. *in d. §. aquè n 35. vers. hic. aduerte. Quinto*, quod Reus cessare debeat ab impedimento libertatis, seu attentato vsu seruitutis. *Sexto*, quod Reus condemnetur ad interesse, & damna hac occasione prouenientia, ob impedimentum quod præstat, *d. l. loci §. in confessoria vers sed & in negatoria. Septimo*, quod Reus cauere debeat pro se & suis successoribus de non turbando amplius, & de seruitute tali in posterum non vsurpanda. Vbi notandum venit, quod si cauere noluerit, contra eum iuratur in litem. *l. qui & l. harum. ff. si seruit. vindicet.* Iudex verò iuxta prædictæ sententiam ferre debet; aduertat tamen non pronunciare rem esse liberam ab omni seruitute, (vt malè fecit olim in quadam simili causa quidam Iudex alias doctus, & mihi non mediocri familiaritate coniunctus) sed solum pronunciet liberam esse a tali seruitute per aduersarium prætensam, quia esse potest; quod sit libera respectu illius, sed non respectu aliorum, vt habetur *in d. loco §. compete. ff. si seru. vindic. vers. quod te liberus ades habeo*, & notatur per Iason. *in d. §. aquè n. 57.* & Fabr. n. 35.

INTERSECATIO X.

De Publiciana Actione.

SVMMARIVM.

1 *Publiciana actio, quid sit.*
2 *Pro quibus rebus detur.*
3 *Quibus competat.*
4 *Contra quos competat.*
6 *Quæ requirantur ad hoc vt detur.*
6 *Quæ probanda sint per agentem publiciana actione.*
7 *Libelli requisita in hac actione publiciana.*

Forma Libelli.

In Curiam N. comparet N. de N. & dicit, quod annis retro elapsis bona fide emit à Titio de Titijs fundum N. situm in loco N. iuxta bona N. de N. viam publicam, & alios fines &c. & ipsum possedit, vt vetus dominus, & patronus ita & taliter, quod licet supradictus Titius non fuisset dominus dicti fundi, quod non credit, tamen comparens ipse fuit in conditione vsucapiendi, quia ad ipsum pertinebat iure quasi dominij, ex quo illum iusto emptionis titulo, & bona fide habuit ab eo, quem dominum esse credebat, & virtute dicti tituli fundum prædictum accepit, & possedit. Sed quia ad præsens fundus præfatus indebitè, de facto, & minus iustè possidetur à Sempronio de Sempronijs. qui requisitus, & monitus, vt fundum restitueret, id facere recusauit in graue damnū, præiudiciū, & interesse ipsius comparentis. Ideo recurrit ad Curiam N. per quam petit decerni, & declarari supradictum fundum ad comparentem ipsum, saltem iure quasi dominij spectare, & pertinere; & supradictum Sempronium reum conuentum condemnari, & condemnatum opportunis iuris remedijs cogi, & compelli ad restitutionem dicti fundi, cum omnibus fructibus perceptis, & percipiendis, & qui percipi potuissent; vna cum omnibus expensis, damnis, & interesse. *Super quibus*, &c. *Deducens*, &c. *Non se astringens*, &c. *Et ita dicit*, & prouideri petit isto, & *omni* alio meliori modo, &c.

Forma Sententia.

In Dei &c. *Nos*, &c. *Visis*, &c. *Christi* nomine, &c. *Dicimus*, &c. Fundum N. positum in loco N. propè bona N. de N. viam publicam, & alios fines, etc. spectare, et pertinere ad N. de N. iure quasi domini. Ideo supradictum Sempronium Reum conuentum condemnamus ad restituendum fundum prædictum dicto N. de N. cum omnibus fructibus perceptis, et percipiendis, et quos percipere poterat, insuper ad reficiendas expensas factas occasione præsentis litis, reseruata tamen Nobis, vel cui de iure in posterum taxatione. Et mādatum quodcumque desuper necessarium et opportunum decernimus et relaxamus, etc. Et ita dicimus, etc. omni modo, etc. prout habetur in formula prima.

ANNOTATIONES.

1 Noto primò, quod actio publiciana est actio realis prætoria, qua petimus id quod Nobis ex iusta causa à non domino bona fide traditum est, et non dum vsu captum. *§ sed ista Inst. de action.* vbi Iason. *nu. 17. & seq.* Ioan. Faber. *n. 4.* et Zas. *vers. quarto colligo, & colligitur* ex textu *l. 1. ff. de publician. in rem action.* Ex qua descriptione desumitur quod hæc actio est de iure Prætorio sic dicta à Publicio Prætore, qui primus illam instituit, et sic stricti iuris est, et datur pro recuperanda re, ratione quasi dominij. Nam si quis vendidit mihi fundum, vel equum vel tradidit donationis titulo, vel alia causa habili ad transferendum dominium, quem dominum esse credebam, qui tamen dominus non erat illius rei mihi iusto titulo, et bona fide traditæ, si deinde casu aliquo fundi, scit equi possessionem amisi, antequam vsu caperem competet mihi actio publiciana ex æquitate Prætoria, non rei vendicatio, quia vt dictum fuit supra *in actione reiuindicationis n. 2.* adhoc vt detur reiuindicatio contra possessorem, requiritur dominium *l. in rem ff. de reiuindicat.* sed quia in hoc casu non habeo dominium rei emptæ ex quo venditor non erat dominus, non potuit in me transferre dominium, quod ipse non habebat, *per text. in l. nemo plus iuris. ff. de regul. iur. & l. clauibus. ff. de contrah. empt.* Ideo possum rem persequi per publicianam, quia quamuis non transtulerit dominium, transtulit tamen vsucapiendi conditionem in re *d. l. clauibus*, quam vsucapione in totum compleui. Vnde de iure ciuili nulla mihi daretur actio ad rem recuperandam. verum, quia ex parte mea concurrit bona fides, et iustus titulus actione reali, iniuria mihi inferretur, si rem recuperare non possem, merito Præt. ex benignitate, quam semper habere debet. *l. quod si ephesi ff. de eo quod certa loco.* hanc actionem introduxit, per quam ille, qui bona fide, et

iustu

iusto titulo à non dominio habuit rem, quam nondum vsucæpit, si casu amiserit, illam recuperare valeat *l. 1. 2. 3. ff. de publician. in rem actio. & d. §. sed ista Inst. de act* & ibi Glos. Doctores.

2 Noto secundo, quod hæc actio datur Primo rebus corporalibus, siuè immobiles, siuè mobiles fuerint. *l. si ego §. partus, vsque ad fin. ff. de public. in rem act.* Secundò datur pro rebus incorporalibus prout sunt seruitutes *d. l. si ego §. 1.* Et nota, quod in hac actione veniunt etiam fructus, damna, & expensæ *l. cum, qui §. in publiciana* & ibi Gloss. *in verb. quæ diximus ff. de public. in rem act.*

3 Noto tertiò, quod publiciana datur quasi domino, hoc est ei, qui à non domino, quem dominum esse credebat, acquisiuit rem bona fide & iusto titulo, qui parit causam vsucapiendi ante præscriptionem completam, nam post illam completam, non datur publiciana actio, sed actio ciuilis reiuindicationis. *l. 1. in princ. ff. de public. in rem act.*

4 Noto quartò quod datur hæc actio contra omnem possessorem, vel detentorem rei, quam restituere potest Secundo datur contra dolo desinentem possidere, sicut reiuendicatio, quia omnia ea, quæ locum habent in reiuindicatione, procedunt etiam in publiciana. *d. l. cum qui §. in publiciana* nisi expressè contrarium cautum reperiatur Ioan. Faber. *in d. §. sed ista n. 14. inst. de act.*

5 Noto quintò, quod multa requiruntur, ad hoc vt publiciana, actio detur; requiruntur, enim septem ex parte actoris, & duo ex parte rei conuenti. Ex parte actoris. Primò requiritur traditio Rei *d. l. 1. in princ. & d. l. cum qui §. in fin. ff. de publ. in rem act. et d. §. sed ista Inst. de act.* Quod procedit in rebus corporalibus, quæ tradi possunt; in rebus vero incorporalibus, quæ tradi non possunt, requiritur quasi traditio, hoc est patientia, quæ stat loco traditionis, vt in seruitutibus *l. quoties. ff. de seruitut.* vel aliud æquipollens quod succedat loco traditionis, *vt in §. interdum. inst. de rer. diuis & in l. qua ratione §. interdum. ff. de acquir. rer. domin* Et ratio est quia dominia rerum traditionibus, non nudis pactis regulariter transferuntur, *l. traditionibus C. de pact.* vbi DD. notant casus, in quibus transfertur dominium, sine traditione, prout facit Gloss. 1. *in l. 3. ff. de publ. in rem act. & in l. si ager. ff. de rei vind.*

Secundò requiritur titulus, hoc est, vt traditio rei facta sit ex iusto titulo, & habili ad transferendum dominium, quamuis reuera non transferat, quia à non dominio processit. Imol. *in d. § sed ista, &* Angel. *ib. n. 8.*

Tertiò requiritur, vt à non domino rem acceperit. *d. l. 1. ff. de publ. in rem act. & d. §. sed ista.* vbi Gloss. & DD. quia si à verò domino rem haberet, statim in eum translatum fuisset dominium, & sic reiuindicatio, non publiciana competeret. *dicta l. 1. in princ.*

Quartò requiritur bona fides, vt scilicet rem bona fide habuerit. *d. l. cum qui §. fin.* Bona verò fides in contractu emptionis requiritur etiam tempore traditionis rei, *& l. 3. ibi Glos. ff. pro socio.*

Quintò, vt credat se dominum non esse Glos. *magna in d. § sed ista*, quæ tamen ab omnibus reprobatur, vt ait Zasius *ib.* quia tunc actor esset in mala fide. Angelus tamen *in d. §. sed ista* medium tenens ait quod actor dicat se dubitare, an author suus fuerit dominus.

Sextò requiritur, vt res non sit præscripta, nec vsucapta *in d. l. 1 in princ.* Angel. & Alij *in d. §. sed ista.*

Septimò requiritur, vt Reus, contra quem intentatur publiciana, non sit dominus. *l. fin. ff. de publ. in rem act.* Nec habeat titulum. *DD. cit.*

Ex parte autem Rei conuenti requiritur possessio, vel detentio rei. Secundò, vt habeat facultatem rei restituendæ, vel vt dolo desierit possidere, prout in Reiuindicatione. *DD. cit.*

6 Noto sexto, quod duo tantum ex prædictis requisitis probanda sunt per Agentem publiciana actione, hoc est traditio, & titulus ex parte agentis; & possessio, seù detentio ex parte Rei conuenti Gloss. *in d. §. sed ista. verb. dicit vel. sed tantum duo.* quæ communiter ad omnibus recepta est in hoc.

7 Noto septimò, quod libellus in publiciana continere debet. Primò qualiter res, quam actor petit ad ipsum iure quasi dominii pertineat, quia eam bona fide, & iusto titulo habuit ab eo, quem dominum esse credebat. Secundo, quod in vim dicti tituli illam traditam accepit. Tertio, quod possederit. Quarto, quod fuerit in conditione vsucapiendi, Quinto, quod nunc eam alter possideat, qui iniustè eam restituere negat. Sexto, quod petat declarari rem ad ipsum pertinere iure quasi dominii. Et vltimo, quod Reus conuentus rem possidens condemnetur ad illam restituendam, vna cum fructibus, damnis, & interesse expensarum, Iason, *in d. §. sed ista Inst. de act.* & Ioan. Faber. *ib. n. 17.* & Alij.

INTERSECATIO XI.

De Recissoria Actione.

SVMMARIVM.

1 *Recissoria actio quid sit?*
2 *Quando detur; & quæ eius requisita.*
3 *Remedium rescindens, & rescissorium, in quo differant.*
4 *Pro quibus rebus detur rescissoria.*
5 *Læsa habet rescissoriam, & eius successor.*
6 *Præsens item contra absentem, qualiter?*
7 *Absens item contra præsentem, quando?*
8 *Absens item contra absentem habet rescissoriam.*
9 *Absentia quotuplex.*
10 *Absens, & præsens quis dicatur.*
11 *Absens Reipublicæ causa in pluribus casibus non restituitur.*
12 *Miliare, & Dieta, quid sint.*
13 *Libellus in actione, qualiter formandus.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. & dicit, quod anno N. proximè præterito ex Ciuitate N. sua Patria discessit, & ad Ciuitatem N. studiorum causa perrexit, ibique circa quadriennium occasione prædicta moram traxit. Qua absentia durante ad manus Sempronij de Sēproniis peruenerunt plures, & diuersi libri ipsius comparentis partim ab eo empti, & partim à suo patre relicti. Verùm cum ad Patriam comparens ipse reuersus fuisset, petiit à prædicto Sempronio, vt libros præfatos ad ipsum iure dominii, vel quasi spectantes restitueret, cum prius propter absentiam prædictam illos recuperare non potuerit qui Sempronius restituere recusauit; & tandem iterum requisitus omninò recusat, asserens se vsucapionem super illis fecisse; quæ nullo modo procedere potest; neque causa absentiæ, ei præiudicium afferre potest, cum iusta fuerit, & libri ad eius manu peruenerunt, sine vllo iusto titulo. Ideo recurrit ad ipsam Curiam, per quam petit restitui aduersus vsucapionem factam in præiudicium ipsius comparentis; & vt reponatur in pristinum statum, in quo erat ante vsucapionem factam; qua restitutione sibi concessa, petit libros prædictos sibi restitui, & prædictum cog, & compelli ad illos restituendum, vna cum omnibus damnis passis, & ad soluendum, omnes expensas factas, & faciendas occasione præsentis litis. *Super quibus, etc. Deducens, etc. Non se astringens, &c. & ita dicit &c. isto, & omni alio, &c.*

Forma Sententiæ.

In Dei, etc. *Nos*, etc. *Visis*, etc. *Christi* nomine, etc. *Dicimus*, etc. N. de N. fore, et esse restituēdum, prout restituimus aduersus vsucapionem librorum in actis deductorum per Sempronium de Semproniis factam; Ipsumque condemnamus, vt libros prædictos dicto N. Actori restituat, cum omnibus damnis passis. Et ad reficiendas eidem Actori expensas factas occasione præsentis litis, quarum taxationem nobis, vel cui de iure in posterum reseruamus. *Et mandatum* etc. *& ita dicimus*, etc. *Non solum* præmisso, sed omni, etc. *prout in prima Formula.*

ANNOTATIONES.

1 Noto primo, quod actio Recissoria, est actio Prætoria, qua recissa vsucapione per aduersarium facta, agitur ad rem à possessore vsucaptam, quasi numquam vsucapta sit, vt habetur *in §. Rursus Inst. de act.* et ibi per Glos. *notatur in verb. rescissa,*

rescissa, *& in l. fin. C. quib. ex caus. maior. in integr. restit. & l. 1.* & ibi Gloss. *in verb. restituam. ff. ex quib. caus. maior.* Vt si verbi gratia, Ego aliquid possideam pacificè, & bona fide, si postea absentauerim me a Patria ex aliqua iusta causa, & tertius interim per triennium bona mea mobilia occupauit & vsucepit quod tempus sufficit ad transferendum dominium. *l. vnica C. de vsucap. transf.* quando post triennium reuersus fuero, non possum bona occupata habere, quia de iure ciuili obstat exceptio vsucapionis, seu præscriptionis, ideo petere possum bona mea per recissoriam ex benignitate Prætoriam introductam, & sic instare, vt Iudex restituat me in integrum ob iustam absentiam, & rescindat illam vsucapionem à tertio in absentia mea completam, qua rescissa recupero pristinam actionem, & bona a tertio possum recuperare, tanquam si non vsucepisset. Et sic istud remedium rescindens vsucapionem dicitur restitutio in integrum; actio vero, quæ rescisso obstaculo vsucapionis, & concessa restitutione mihi competit, dicitur rescissoria ab effectum Gloss. *in d. §. rursus verb. rescissa*.

2 Noto secundo, quod hæc actio rescissoria numquam competit, nisi prius obtenta fuerit restitutio in integrum ad uersus vsucapionem, Gloss. *in d. verb. rescissa, & in l. ab hostibus §. sed. quod simpliciter in verb. restitutionis circ. med.* & ibi Bart. *ff. ex quib. caus. maior.* Iason. *in d. § rursus n. 81. & seq.* vbi latè Cyn. *in d. l. fin. C. quib. ex caus. maior.* Est communis DD. sententia per textum *in d. §. rursus verb. rescissa vsucapione*. vbi loquitur per ablatiuum absolutum cuius natura est, quod in conditionē resoluatur *l. si is testatore*, vbi Gloss. & Bart. *ff. de condit. & demonstrat. l. si quis ita. ff. de stat. liber.* Guid. Pap. *q. 15. num. 2.* Et ex his constat quod ad effectum, vt hæc actio detur requiritur necessariò, vt præcedat restitutio in integrum aductius vsucapionē.

3 An autem dari possit vno, eodemque tempore remedium rescindens, & remedium rescissorium, vid. Guid. Pap. *q. 114. per tot.*

Et remediū rescindens est officium Iudicis nobile, per quod datur restitutio in integrum, & rescinditur obstaculum vsucapionis in absentia domini rei completæ, quæ impediebat agere. DD. communiter *in d. § rursus*, & Iason. *n. 8.* Remedium vero rescissorum est illud, quod competit rescisso obstaculo per remedium rescindens, adhoc vt possit priorem actionem intentare, & rem suam petere ac si nunquam vsucapta fuisset, textus & Gloss. *in d. §. rursus verb. rescissa.* & ibi DD.

4 Noto tertio, quod hæc actio datur, tam pro rebus mobilibus, quam immobilibus, & si tam pro rebus corporalibus, quam incorporalibus, quia competit pro omnibus rebus, ad quas prius dabatur actio, antequam essent præscriptæ, vel vsucaptæ; quando autem datur pro rebus mobilibus triennio vsucaptis, dicitur rescissoria; pro rebus immobilibus triginta, vel 40. annorum spatio præscriptis, dicitur in rem rescissoria. Datur etiam pro actionibus personalibus, & tunc in personam rescissoria dicitur. latè Cyn. *in d. l. fin. C. quib. ex caus. maior.* & Ioan. Faber. *in d. §. rursus n. 7.* & Ias. *n. 81. Inst. de act.*

5 Noto quarto, quod rescissoria actio competit læso, cui conceditur restitutio in integrum ex causa absentiæ, vel alia iusta causa. *lib. 1. in princ. & l. final. ff. ex quib. caus. maior. in integr. rest.*

Secundo datur successori ipsius læsi, et aliis, quorum interest *l. pars ff. de minorib.*

6 Tertiò datur etiam præsenti contra absentem, si secum rem detulit, et vsucepit, textus est *in d. §. rursus.* et ibi Gloss. *in verb. abesset.* declarat quomodo hoc procedere possit, etiam si rem domi dimiserit et animo possederit, et vsucapionem compleuit, quia per ciuilem possessionem vsucapi possunt res DD. communiter *in l. 3. §. ex contrario. ff. de acquir. poss.* Add. ad Angel. *in l. 3. §. aliquando Instit. de vsucap.* Sed in hoc casu non daretur, si absens habebat domi consanguineos, vel procuratorem, quos conuenire poterat præsens *l. item ait prætor. §. fin. cum l. seq. ff. ex quib. caus. maior.* Ias. *in d. § rursus n. 23.*

7 Quarto datur secundum commonem regulam absenti contra præsentem, qui rem ipsius durante absentia vsucepit *d. §. rursus.* vbi Gloss. *in verb. Ciuitate in fin.* per tex. *in l. 5. §. verba ff. ex quib. caus. maior.* Quod procedit si absentia, vel causa fuerit necessaria, & probabilis simul, vel probabilis tantum *d. §. verba, & l. necnon in princ. ff. eod.* non vero si necessaria solum, vt in relegato propter delictum, nam iste non restituitur, nisi domi procuratorem relinquere non potuerit *l. Papinianus. ff. de minorib.* Bart. *in l. fin. num. 10. ff. de restit. in integr.* Idem dicitur si fuerit absens ex quacunque causa voluntaria, quia neque datur *d. l. fin.* & Ias. *in d. §. rursus n. 58.*

8 Quinto datur absenti contra absentem, vt si quis emeret bona fide rem alicuius, & postea absens fuerit iusta causa Reipublicæ seruiendæ, vel studiorum, & secum detulit; alter vero absens, etiam iusta causa vsucepit, tunc datur rescissoria actio, ex restitutione in integrum vt habetur expressè *in d. l. fin. ff. ex quib. caus. maior.* vbi Bart. & Iason. *in d. §. rursus num. 55.* respondent ad obiecta quod priuilegiatus non vtitur priuilegio contra alium priuilegiatum eodem priuilegio, vt per Bart. & DD. *in Authent. quas actiones C. de Sacrosanct. Eccles.* & dicunt quod præscribens non est priuilegiatus, licet sit absens, non enim sola absentia est causa priuilegij, sed absentia coniuncta cum læsione.

9 Noto quarto, quod cum regulariter rescissoria detur ratione absentiæ & non quælibet absentia sufficit ad restitutionē habendam, sed iusta esse debet, absentia diuiditur in quinque species, alia enim necessaria, & probabilis simul: Alia probabilis tantum, sed non necessaria: Alia necessaria tantum, sed non probabilis Alia voluntaria, sine contumacia: Et alia voluntaria cum contumacia, vt per Gloss. & DD. *in d. l. fin. ff. de restitut. in integr.* & Zas. ac Ias. *in d. §. rursus in princ.*

Prima igitur absentia necessaria, & probabilis est quando quis abest causa Reipublicæ, quia ipsius legatione fungitur apud aliquem Principem, vel causa militiæ. *d. l. 1. ff. ex quib. caus. maior.* Vel si quis sit absens causa infirmitatis. *l. quæsitum ff. de re iudicat.*

Secunda absentia probabilis tantum, sed non necessaria, est, quando quis abest causa studii, qui multis priuilegiis gaudet, de quibus habetur *in Auth. habita.* & ibi DD. *C. ne fil. pro patr.*

Tertia absentia necessaria tantum, sed non probabilis, imo aliquando improbabilis, est, quando quis fuit, propter delictum commissum relegatus, vel se absentauit ob metum pœnę commissi criminis DD. *in d. l. fin.*

Quarta absentia voluntaria, sine contumacia, est, quando quis vadit ad nundinas, vt regulariter mercatores. Vel quando quis abest causa alterius sui commodi ex propria voluntate, DD. *ibid.*

Sexta absentia voluntaria cum contumacia, est, quando quis citatus per Iudicem, contumaciter non comparet in iudicio. *l. contumacia ff. de re iudic.*

10 Dicitur autem absens, qui extra locum, in quo aliquid petitur, est, vel extra continentiam ædificij. *l. absentem ff. de verb. signif.* Præsens vero dicitur qui est in loco, in quo aliquid petendum est, vel in continentibus ædificii. *l. præsens cum l. seq. ff. de procuratoria.* & ibi Gloss. & DD.

11 Noto quinto, quod suprafirmata conclusio, vt absens iusta causa Reipublicæ restituatur in integrum aduersus vsucapionem factam, limitatur pluribus modis. Et Primo si absens procurauit prius, vt sibi daretur legatio, nam talis non restituitur. *l. Respublica, & l. 4. in fin. ff. ex quib. caus.* Limitatur secundò si absens læsus fuit casu fortuito, quam læsionem passus fuisset, etiam si præsens esset, vt si per alluuionem magna pars fundi absentis iuncta esset agro alterius præsentis. *l. Ii, quis & ibi Gloss. ff. ex quib. caus. maior.* Limitatur tertio si absens Reipublicæ causa reuersus nō fuerit, quando reuerti potuerit, & debuerit, finitio officio, nā tunc medio tempore si quis vsucaperet rem illius, non restituereretur. *l. 4. præcis. in princ. ff. quib. caus. mai.* Gloss. *in d. §. rursus verb. ciuitate*, & Zasius, *ibid.* Nisi impeditus fuerit reuerti ob infirmitatem, vel tempestatem, vel aliam iustam causam *l si cui §. sandiu ff. ex quib. maior.* facit textus *in l. contumacia §. pœnam. ff. de re iudic.*

12 Tali autem casu non tenetur iter facere continuè, die, & nocte, neque nimis tarde, vt data opera appareat fuisse, sed moderatè, secundum quod Alii eiusdem conditionis facere consueuerunt, iuxta tradita *in l. continuus. §. cum ita. ff. de ver. oblig.* Gloss. tamen *in d. §. rursus uerb. ciuitate* ait præfixum esse tempus absentibus a iure, vt commodo redire possint, nimirū viginti milliaria pro qualibet dieta *d l. si sandiù* & ibi Gloss. *in verb. præstat. & l. 1. ff. si quis cautionib & l. 3. ff. de verb. signif.* Miliare vero italicum faciunt mille passus Gloss. *in d. l. 3. & in l. mille passus. ff. eod. tit. de verb. sign.* Et quinque pedes faciunt vnum passum Gloss. *in d. l. 3. verb. passuum.* Pes vero est quindecim digitorum. Gloss. 1. *in cap. sicut 16. q. 4.* Iason. Bart. & Alii *in d. l. 1. ff. si quis cantion.*

Debet tamen habere vnum diem quietis in singulis hebdomadis.

madis. Gloss. *in cap. cupientes, §. caterum, ver. commodo in fin. de electione in 6.* Imol. *in d. l. continuus §. cum ita* Iason. *in d. l. nu. 15.* Angel. *in d. § rursus n. 5. in fin. Inst. de action.* Commensuratio autem milliariorum fieri debet per viam magis frequentatam ab hominibus, & vbi minus periculi adest, non per compendia viarum. Bart. & DD. *in d. l. 1. ff. si quis cautton.* Quæ milliaria computanda sunt, secundum consuetudinem, & communem vsum cuiuslibet regionis, quia alibi sunt maiora, alibi minora. Gloss *in c. nonnulli in verb. vltra duas dietas de rescript.*

13 Noto sexto, quod libellos in hac actione rescissoria continere debet. Primò causam, quare petat quis se restitui, puta propter absentiam, vel aliam iustam causam. *l. 1. in final. ff. ex quib. caus. maior.* vel quia est minor. *vt tot. tit. ff. de minorib.* Secundo exprimi debet distinctè qualitas læsionis, quia varijs modis læsio fieri potest secundum Bart. *in l. ab hostibus, §. sed quod simpliciter ff. ex quib. caus.* Nã interdum læsio accidit in possessione, quę omittitur, Interdum in actione alicui competẽ. et; Interdum in possessione, & proprietate Angel. *in d. §. rursus n. 41.* Tertio peti debet per Actorem, vt ad illud restituatur, in quo fuit læsu de quo vid. Iason. *in d §. rursus n. 84.* & Io. Fabr. *ib. n. 21.* vbi plures ponit formas libellorum in hac actione.

INTERSECATIO XII.

De Seruiana Actione.

SVMMARIVM.

1 *Actio Seruiana quid sit?*
2 *Bona inuecta ad domum conductam, sunt tacitè obligata pro pensione, & deterioratione domus.*
Retentio bonorum pro alio debito, quando detur.
3 *Bona aliena inuecta, non sunt obligata, quia pignorari non possunt.*
4 *Nomina debitorum, neque obligantur.*
5 *Merces, & Alia res venales neque obligata sunt.*
6 *Pecunia ad vsum quotidianum destinata, neque.*
7 *Vestes quotidianæ, neque.*
8 *Libri scholarium, neque.*
9 *Bona Minorum, neque.*
10 *Conductor gratiosus non tenetur pro deterioratione.*
11 *Quibus hac actio competat.*
12 *Contra quos detur Seruiana.*
13 *Quæ requirantur, vt detur.*
14 *Quid probandum sit, vt detur.*
15 *Salutianum interdictum commodiùs est intentare, quam Seruianam actionem, & quare.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. dicens quod annis proximè preteritis locauit Semptonio de Semproni s quamdam domũ suam sitam in loco N. propè domum N. de N. & alios fines pro pensione scutorum quinquaginta singulis annis per soluenda; qui Conductor domum ipsam per triennium inhabitauit, & tenuit; ad quam multa bona, & suppellectilia à se tunc temporis possessa intulit, & inuexit; principio migrationis ad inhabitandum. Verum quia debitam pensionem iuxta conuentionem in contractu locationis appositam, non solum non persoluit; verum etiam domum ipsam deteriorem fecit, destruendo de facto quemdam parietem, & solarium ipsius domus, sine vlla licentia comparentis, contra formam instrumenti locationis. Cum autem de iure bona inuecta, & illata per conductorem ad domum conductam censeatur tacitè obligata locatori pro pensione, & deterioratione domus locatæ; Ideo recurrit ad ipsam Curiam N. per quam petit declarari præfata bona ad domum inuecta & illata esse tacitè hypothecata pro pensione & deterioratione domus; & proinde pronunciari comparentem ipsum immitti in possessionem prædictorum bonorum sibi pensionis, & deteriorationis præfatarum nomine hypothecatorum; donec pensionem soluerit, & parietem, ac solarium destructum de nouo reædificauerit, aut pretium pro ipsorum reædificatione refecerit. *Super quibus, &c. Deducens, &c. Non se astringens*, etc. *& ita dicit*, et prouideri petit, isto, *& omni* meliori modo, etc.

Forma Sententia.

In Dei Nomine, &c.

Nos, etc. *Visis*, etc. *Christi*, etc. *Dicimus*, etc. Bona, et suppellectilia omnia Sempronij de Sempronijs inuecta et illata ad domum N. de N. sitam in platea N. loci seù Ciuitatis N. esse obligata, et hypothecata pro pensione, et deterioratione domus in actis deductæ; et proinde prædictum N. de N. immittimus in possessionem rerum prædictarum sibi ex causa prædicta hypothecatarum pro pensione dictæ domus à die tali... vsque ad diem talem... sibi debita, et non soluta, necnon pro deterioratione eiusdem; donec, et quousque integram satisfactionem fecerit de prædictis pręfato N. conductori. *Et Victum Victori*, etc. *& mandatum*, quodcumque etc. *& ita*, dicimus, etc. *Non solum* præmisso, sed *omni*, etc. *prout habentur in prima Formula.*

ANNOTATIONES.

1 Noto primo, quod Actio Seruiana, est actio, Prætoria realis, quæ datur domino prædij contra colonum, vel inquilinum vt res inuectas, et illatas in prædio rustico vel vrbano retineat pro pensione debita consequenda, quam colonus, vel Inquilinus soluere tenebatur. Vel est actio prætoria realis, qua locator agit ad res, quæ a conductore in rem locatam, vt perpetuo illic essent, inuectæ, et illatæ, sibi, pro pensione, et deterioratione rei tacite obligatæ sunt, et à quocumque possessore quasi pignus auocat, et donec ei integre satisfiat, retinet; vt colligitur ex tex. vbi Gloss. et DD. *in l. certi iuris C. de locat. & conduct. & l. in iure ff. in quib. & caus. pignor. tac. contr. in §. Item seruiana, Instit. de actionib.* et notatur *ibid.* per Gloss. Iason. Zas. Ioan. Fabr. Ointor. et Alios, Dicitur autem seruiana a seruando, quia per eam locator seruatur indemnis in iure suo Gloss. *in d. §. item seruiana verb. quasi.* Vel, a Seruio Prætore, qui eam introduxit. Ioan. de Platea *ibidem n. 53.*

2 Noto secundo, quod bona inuecta, et illata per conductorem ad domum, vel prædium conductum sunt tacite obligata locatori Primo pro pensione persoluenda. *d. l. certi iuris, & d. l. in iure, & d. § item seruiana.* latè de hoc agit Menoch. *lib. 2. de arbitr. Iudic. cas. 441.*

Secundò, pro deterioratione domus, vel prædii locati, *lib. 2. ff. in quib. caus. pign. vel hypot. tacitè contrah.* Imò potest conductor cogi per locatorem personaliter actione locati, vt rem locatam per ipsum destructam reficiat, *l. cum conductorem. C. de locat.*

Tertio, res inuectæ in domum conductam retineri possunt per locatorem etiam pro alio debito pecuniario, tanquam tacite obligatæ. Bart. *in l. solutum in fin. ff de pignor. act.* per text. *in l. vnic. C. etiam ob chirographariam pecuniam pignus teneri.* vbi habetur, quod res obligata creditori pro vno debito retineri post ab eodem pro alio, etiam si pro eo non fuit obligata, de quo latè Angel. *in d. §. item seruiana n. 5.* Iason. *ibid. num. 22.* sed remissiue, et Negузant. *in tract. de pignorib. in quarta membr. secunda partis n. 119.*

3 Noto tertio, quod supradicta conclusio, vt bona inuecta, et illata ad domum conductam censeantur tacite obligata locatori. limitatur pluribus modis.

Et Primo, quando bona inuecta non sunt conductoris, sed alterius; quia bona aliena, nec tacite, nec expresse obligari possunt, *vt tot. titul. C. si aliena res pignor. data sit.* Gloss. *in d. l. certi iuris.* vbi ait quod sicut expresse obligari nequeunt bona aliena; ita neque tacite. In casibus verò, in quibus expresse oppignorari possunt, qui notantur per Bart. *in lib. 1. §. 1. ff. de pignorat.* et per Neguz *d. tract. de pignor. in 3. membr. secunda partis num. 5.* in illis possunt etiam tacite obligari; secundum Neguz. *vbi sup. d. 4. membr. 152.*

4 Secundo limitatur in nominibus debitorum, seù instrumentis obligationum quę licet obligari possint expresse *l. nomẽ C. quæ res pignor. oblig. poss.* illata tamen in domum conductam non remanet tacite obligata pro pensione; et ratio est, quia nõ fuerunt inducta, vt ibi perpetuò permanerent sed ad tempus ita Cyn. et Salicet. *in d. l. certi iuris C. de locat.* Ias. *in d. §. item seruiana n. 41.* Fab. *n. 6.* et Angel. *n. 9.* Neguz. *d. 4. membr. 2. p. n. 153.*

Nota

Nota tamen quod illud verbum *perpetuò* hic non accipitur phisicè pro toto tempore vitæ, sed moraliter quandiù durauerit tempus locationis. *l. in prædijs. ff. in quib. cauſ. pign. vel hypot. tacit. contr. & l. debitor. ff. de pignorib.*

5 Tertiò limitatur in mercibus, & alijs rebus venalibus inuectis, quas inquilinus fortè mercator ad domum conductam intulit: istæ enim non sunt tacitè obligatæ, quia cum sint semper in motu, non censentur eo animo illatæ vt ibi perpetuò permansuræ essent, vt requiritur per text. *in d. l. debitor. ff. de pignor.* ita Iaſ. *in d. §. item seruiana n. 51.* vbi de communi, quamuis Zasius *ib.* contrarium asserat per text. *in l. cum tabernam, ff. de pignor.*

6 Quartò limitatur in pecunia destinata ad vsum quotidianum, & ad præsentem aliquam necessitatem, nam ista non venit sub tacita hypotheca, quia inducta est; vt expendatur, non vt permaneat perpetuò. Zasius *vbi supra.* de quo Iason. *vbi sup. nu. 47.*

7 Quintò limitatur in illis rebus, quæ non veniunt in generali expressa hypotheca, vt sunt vestes quotidianæ, & alia suppellectilia, sine quibus homo non potest honestè, & commodè viuere, de quibus habetur *in l. obligatione generali,* vbi DD. communiter *ff. de pignor.* ita Bald. *in d. l. certi iuris q. 9.* Iaſon. *vbi supra nu. 67.* Faber. *nu. 2.* Angel. *num. 1.* Neguz. *4. membr. q. nu. 51.* quamuis Zaſ. *ib. nu. 22.* teneat ſuppellectilem eſſe tacitè obligatam *per d. l. cum tabernam.*

8 Sextò limitatur in libris ſcholarium quia ſine illis non poſſunt ſcholares honeſtè, aut commodè viuere. ita Zaſ. *in d. §. item ſeruiana.* Iaſon. *ibid. num. 64.* & Angel. *num. 1.* Item propter priuilegium ipſius conceſſum in iure, vt tradit Gloſſ. *in l. nepos Proculo. ff. de ver. ſignif.* faciunt notata per Bald *in rubr. C. qui bon. cedere poſſ.* vbi ait quod ſi ſcholaris ceſſit bonis, & poſtea emit libros, creditore non poſſunt illos ei auferre, de quo etiam Iaſon. *vbi ſupr. num. 65.* Aliæ vero res ſcholarium in domum conductam inuectæ, ſunt tacitè obligatæ pro penſione, vel deterioratione domus conductæ. Zaſ. *vbi ſup. & ibid.* Angel. *num. 4.* Faber. *num. 3.* Platea. *num. 6.* per text. *in d. l. b. 2. ff. in quib. cauſ. pign.*

9 Septimò limitatur in bonis minorum, quæ ſine tutoris, aut curatoris authoritate non ſunt tacitè obligata, cum nec expreſsè ſine ipſorum authoritate obligari poſſint, ſecundum Gloſſ. *in l. item quia verb. illata. ff. de pact.* vbi Iaſ. quatuor ſententias affert, ipſe tamen tenere videtur contrariam opinionem nimirum quod ſint tacitè obligata: ita etiam tenet Bald. *in l. vnic. §. vt plenius. C. de rei vxor. a.* vbi communem dicit, & Neg. *d. 4. membr. n. 154.*

10 Octauò limitatur in conductore gratioſo, nam ſi quis gratis habitationem habuit, bona illata non cenſentur tacitè obligata pro deterioratione domus *l. Pomponius ff. in quibus cauſ. pign. vel hypot. tac. contr.*

11 Noto quartò, quod hæc actio pluribus datur. Et Primò datur Domino, vel quaſi, fundi, vel prædii ruſtici, qui fundum locauit, dummodo ſciat res, quæ in prædium ruſticum illatæ ſunt: alias non competeret actio *d. l. certi iuris C. de locat.* Secundo datur domino prædij vrbani, ſiuè in iure, ſiuè in ciuitate locauerit, tam ſi ſciat quam ſi ignoret quæ res inuectæ fuerint in prædium vrbanum. *d. l. certi iuris.* Tertiò datur hæredibus domini locantis, quia omnes actiones regulariter tranſeunt ad hæredes actiuè, & paſſiuè, *vt in tit. Inſt. de perpet. & tempor. action.* Quod habet locum ſiuè locatio & conductio fuerit temporalis, ſiuè perpetua, nam ſemper hæredes vtrinque obligantur. *l. viam veritatis. C. de locat. & cond.*

12 Noto quintò, quod hæc actio datur contra plures. Et *Primò* contra inquilinum, ſeu conductorem prædij vrbani, qui poſſidet res, etiam ſi fuerint inuectæ ad prædium conductum abſque ſcientia domini. *d. l. certi iuris.* *Secundò* datur contra conductorem, ſeu colonum fundi ruſtici, qui poſſidet res Domino ſciente illatas. *Tertiò* contra hæredes tam colonorum, quam inquilinorum, res inuectas poſſidentes. Dicitur autem inquilinus, qui prædium vrbanum quod ad hominum habitationem deſtinatum eſt, ſiuè in ciuitate, ſiuè in villa conducit. Colonus vero dicitur conductor prædii ruſtici, quod ad colendum locatur ſiue in villa, ſiue in ciuitate fuerit DD. *in d. § item ſeruiana,* quidquid *ibid.* dixerit Gloſſ. *Quartò* datur contra ſecundum conductorem, qui fundum à primo conductore ſublocatum habuit, ſiue in toto, ſiue in parte: quod facere poteſt primus conductor dummodo alteri ſublocet, qui æquè idoneus ſit, & ad eumdem vſum, niſi expreſsè inter partes aliter conuentum fuerit. *l. nemo C. de locat. & ibi* Gloſ. & DD. Tunc res per ſecundum colonum, ſeù inquilinum inuectæ, & illatæ, tacitè hypothecatæ ſunt pro obligatione primi conductoris, vel pro rata fundi ſublocati, vel pro tota penſione, ſi totum conduxit. *d. l. ſolutum §. ſolutum ff. de pignorat. act.* vbi Gloſ. & DD. latè Neguz. *d. membr. 4. numer. 135.* *Quintò* datur contra quemcumque poſſeſſorem extraneum, qui res à conductore prius inuectas poſſidet, dummodo ſemel ad domum, ſeù fundum conductum res fuerint incluſæ ſecundum quoſdam DD. *in d. §. item ſeruiana,* per text. *in l. eſt differentia ff. in quib. cauſ. pign. vel hypot.* incluſæ verò dicuntur, ſi per locatorem de eis inuentarium factum fuit. *l. b. cum domini ff. de locat.* Bartol. autem *in l. 3. C. de pignor* Iaſon. *in d. l. item quia ff. de pact. & in d. §. item ſeruiana nu. 77. & ſeqq.* & Neguz. *de pignor. d. 4. membr. n. 131.* abſolutè aſſerunt res ad domum conductam illatas eſſe tacitè hypothecatas, etiam ſine inuentario prædicto, alias eſſet fruſtatoria diſpoſitio iurium prædictorum. *in l. certi iuris C. de locat. & d. l. ac iure. & l. 2. ff. in quib. cauſ. pign. vel hypot. & d. l. item quia ff. de pact.* in quibus habetur, quod bona inuecta ſunt tacitè hypothecata, & nulla ſit mentio de inuentario conficiendo. Conueniens eſt enim, quod ſicut bona expreſsè hypothecata, ſi alienata fuerint, tranſeunt cum onere, *l. ſi debitor C. de diſtract. pignorum. & hypot.* ita res tacitè hypothecatæ locatori, ſi in alium peruenerint, remaneant obnoxiæ obligationi tacitæ hypothecæ.

13 Noto ſextò, quod plura requiruntur, ad hoc vt detur hæc actio. Et *Primò*, quod procedat contractus locationis. *d. l. certi iuris, & d. §. item ſeruiana.* & ibi Ioan. de Platea. *Secundo*, quod res fuerint inuectæ, & illatæ in prædium *l. 3. & 4. ff. in quib. cauſ. pign. vel hypot. & l. ſi non inducta C. eod. tit.* alias non oritur tacita hypotheca, de quo vid. Socc. *in regul. inuecta. 192.* vbi plures ponit exceptiones. *Tertio* requiritur; quod res illatæ ſint eo animo, vt ibi maneant toto tempore, quo durauerit locatio, vnde in caſu coactionis conductoris non ſoluentis penſionem conuentam hæc qualitas probanda eſſet. *l. in prædijs. ff. in quib. cauſ. pignor. vel hypot. & l. debitor. ff. de pign.* *Quarto*, quod locator ſciat res eſſe illatas, ſi conductor fuerit colonus, ſecus ſi ſit inquilinus *d. l. certi iuris.* & dictum fuit ſupra. *Quinto*, quod conductor ius habeat in rebus inuectis, vt poſſit illas obligare tanquam dominus, vel quaſi, vt etiam notatum eſt ſupra. *Sexto*, quod ſint tales, quæ obligari poſſint alias non. Vnde res Sacræ religioſæ, liber homo, & ſimiles obligationem non patiuntur, vt habetur *in tit. ff. quæ res pignori, vel hypotheca data obligari non poſſunt. & in tit. C. quæ res pignori obligari poſſunt, vel non* *Septimo*, quod tales res ſint eius naturæ, vt in generali obligatione veniant *l. obligatione. ff. de pignor.* *Octauo*, quod prius facta fuerit excuſſio per locatorem ſuper alijs bonis conductoris, contra poſſidentes extraneos, vt notatur *in d. l. certi iuris, per Authent. hoc ſi debitor,* vbi DD. *C. de pignorib.* *Vltimo*, quod res poſſideantur à Reo, alias ſecus, quia cum ſit actio realis *l. pignoris C. de pignor,* intentari debet, debet contra poſſeſſorem. *l. vnic. C. de alienat. iudic. mut. cauſ. fact.* Quid autem probare teneatur agens actione ſeruiana, vide Iaſ. Zaſ. & Angel. *in d. §. item ſeruiana,* qui de hoc late agunt.

14 Noto ſeptimo quod ad hoc, vt ſeruiana pro ſit agenti tali actione, tenetur dominium, vel poſſeſſionem probare, ſed cum aliqua differentia, & diſtinctione, Nam vel dominus prædiorum, aut creditor perſequitur pignora, contra ipſum debitorem, aut eius hæredem; Vel contra tertium poſſeſſorem cauſam habentem à debitore; Vel contra poſſeſſorem extraneum nullam cauſam habentem à debitore. Primo caſu ſufficit probare rem eſſe ei tacitè, vel expreſsè obligatam. ita Zaſ. Iaſon. & Angel. & Alij *in d. §. item ſeruiana.* Secundo caſu probare tenetur non ſolum hypothecam, & poſſeſſionem debitoris, verum etiam dominium debitoris directum, & vtile, vel quaſi, vel ſaltem rem fuiſſe in bonis debitoris tempore obligationis, & debitorem hanc rem habuiſſe vt ſuam, & geſſiſſe ſe in ea pro domino, ſicut in alijs ſuis bonis *per text. in l. ante omnia ff. de probat.* & ibi Gloſſ. *& in l. & quæ nondum. §. 1. ff. de pignor.* Iaſon. & Angel. *vbi ſup.* Neguz. *d. tract. de pignor. in 3. membr. 8. p.* Tertio vero caſu probare tenetur dominium principalis debitoris, vel ſaltem de bona fide, & titulo, iuncta poſſeſſione, hoc eſt quod res tempore obligationis fuerit in bonis debitoris, qui vſus ſit illa tanquam ſua, & reputatus fuerit dominus illius *per d. l. & quæ non dum. & l. fin. ſuperatas ff. de pignor.*

& d.l. ante omnia ff. de probat. Et ratio est, quia si ipsemet debitor agere vellet contra talem possessorem, hæc probare cogeretur à fortiori tenetur creditor, qui ius suum fundare debet super hypotheca ex persona debitoris principalis DD. *in l. cum res C. si alien. res pign. dat. sit.* & latè Neguz. *de pignorib. dict. 3. membr. 4. p.* Et hæc, quæ dicta sunt de seruiana actione, quoad probationem dominii, vel possessionis, locum habent etiam in quasi seruiana seù hypothecaria, quia in hoc de pari procedunt, vt docent Zas. & Alii *in d. §. item seruiana.*

15 Ex quibus noto vltimo, quod vtilius est creditori, possessionem pignoris ab ipso debitore, vel tertio possessore auocare volenti, intentare saluianum interdictum, quam seruianam vel quasi seruianam actionem, ad euitandum onus probationis dominii iuxta text. *in l. si qui destinauit ff. de rei vendic.* Angel. *in d. §. item seruiana num. 9.* quia in saluiano interdicto sufficit probare tantummodò possessionem debitoris absque dominio, quod debitor habuerit antiquiorem possessionem, quia saluianum est iudicium possessorium; non petitorium, vti est actio seruiana vel quasi seruiana; quod procedit siuè agatur contra ipsum principalem debitorem, siuè contra quemcumque alium extraneum possessorem, Gloss. *in d. §. item seruiana verb. quasi* & ibi Doctor. Bart. & Alii *in l. rem alienam ff. de pignorat. action. & in §. sequens diuisio Instit. de interdict.* de quo nos agemus infra *Intersec. 19. per tot.*

INTERSECATIO XIII.

De quasi Seruiana, seù hypothecaria Actione.

SVMMARIVM.

1 *Quasi seruiana quid sit.*
2 *Differentia inter seruianam, & quasi seruianam.*
3 *Pignoratitia actio à quasi seruiana, in quo differat.*
4 *Quibus hæc actio detur.*
5 *Creditor non potest propria authoritate rem hypothecatam occupare.*
6 *Contra quos detur hæc actio hypothecaria.*
7 *Excussio bonorum principalis debitoris facienda, antequam tertius possessor conueniatur.*
8 *Quæ requirantur, adhoc vt detur hypothecaria.*
9 *Probationes faciendæ in hac actione.*

Forma libelli.

In Curia N. comparet N. de N. dicit, quod mensibus elapsis mutauit Sempronio de Sempronijs gratis, gratia, & amore scuta, seù ducatos quingentum, quam pecuniarum quantitatem restituere, & soluere promisit in Nundinis N. fieri solitis die N. mensis N. & pro securitate dictæ pecuniæ obligauit dicto N. de N. Vineam sitam in loco N. propè bona N. viam publicam, & alios fines, prout ex instrumento celebrato sub die tali...., manu publici Notarij N. apparet, (cui relatio habeatur,) quam Vineam dictus Sempronius tunc temporis realiter possidebat, & detinebat, & adhuc tenet, & possidet. Verum quia præfatus Sempronius non curauit pecuniam prædictam soluere in die præscripto & nunc requisitus, vt soluat, id facere recusat in graue ipsius comparentis damnum, & interesse; Ideo recurrit ad ipsam Curia N. per quam petit declarari, & pronunciari dictam Vineam Rei conuenti iure pignoris, & hypothecæ esse comparenti obligatam, & ad ipsum vigore talis obligationis spectare; dictumque Sempronium Reum conuentum condemnari ad relaxandum Vineam prædictam, & ad illius possessionem tradendam & dimittendam ipsi comparentis: donec effectiuè, & integrè dicta scuta quingentium illi mutuò data restituerit, & soluerit, Insuper petit condemnari ad omnes expensas factas occasione præsentis litis. *Super quibus* omnibus petit ius, & institiam sibi administrari. *Deducens*, &c. *Non se astringens*, &c. *& ita dicit*, & prouideri petit isto, & *omni* alio meliori modo, &c.

Forma Sententiæ.

In Dei, &c. *Nos*, &c. *Visis*, &c. *Christi*, &c. *Dicimus*, &c. Vineam positam in loco N. propè bona N. & N. viam publicam, & alios fines pertinere ad N. de N. iure pignoris, & hypothecæ ideo condemnamus Sempronium de Sempronijs Reum conuentum ad tradendum & dimittendum Vineam prædictam *N. de N.* Actori, qui tandiù ipsam Vineam retinere habeat, & possit, donec de summa prædicta scutorum quingentum sibi debitorum, &c. eidem fuerit plenariè satisfactum. *Et Victum* Victori, &c. *mandatum*, &c. *& ita*, &c. *omni* modo, &c. *prout sup. in prima Formula.*

ANNOTATIONES.

1 Noto primò, quod actio quasi seruiana, est actio Pretoria realis, quæ datur creditori contra possidentem rem, quæ ei expressè in specie, vel generaliter, et tacitè obligata est pro consecutione possessionis illius rei, ad effectum retinendi, vel alienandi eam, si à debitore redempta non fuerit, vt colligitur ex text. *in §. item seruiana*, vbi Gloss. & DD. *Instit. de actionib.* Dicitur autem quasi seruiana, ad differentiam seruianæ, ista enim datur locatori, quasi verò seruiana datur cuicumque creditori pro re hypothecata consequenda. Vtraq; tamen dicitur à seruando secundum Gloss. *vbi sup. in verb. quasi*; quia ius creditoris in re pignorata per eam conseruatur illæsum, aliam rationem ponit Iason. *in d. §. item seruiana nu. 82.* Diuerso vocabulo hæc actio dicitur hypothecaria, vt probatur in textu eiusdem *§. item seruiana in princ.* vt notat Bart. *in l. fin. ff. de Salman. interdict.* vbi aduertit Glosam ibi corruptam esse, dum differentiam facit inter hypothecariam, & quasi seruianam actionem; cum debuisset dicere seruianam, non quasi seruianam.

2 Noto secundo, quod datur differentia inter actionem seruianam, & quasi seruianam. Seruiana enim datur locatori pro tacita obligationem tantum in rebus à conductore inuectis ad fundum conductum. Quasi seruiana verò, seù hypothecaria competit cuicumque creditori pro expressa, & aliquando, etiam pro tacita hypotheca, Glo. *vbi supr.*

3 Differt etiam hypothecaria, seù quasi seruiana à pignoratitia actione. Nam hypothecaria datur creditori contra debitorem, vel alium extraneum possidentem rem obligatam; Pignoratitia verò directa competit debitori contra creditorem, vt ipsi restituat rem oppignoratam, non deterioratam, soluto debito; imò si res pignorata frugifera fuerit, datur etiam pro fructibus: ita vt ipsi ex re pignorata percepti computentur in sortem. *l. 1. & 2. C. de pignorat. action. l. solutum, & l. si rem. §. omnis. ff. de pignor. act. & l. quamuis C. de distract. pignor.*

Item differunt, nam hypothecaria est realis. *l. pignoris C. de pignor. & d. §. item seruiana*, Pignoratitia verò est personalis, quæ ex contractu pignoris oritur, personam, non rem persequens; & ideo non datur contra tertium possessorem. *l. fin. C. de distr. pignor.* Bart. et Alii *in d. l. pignoris.*

Item differunt, quia hypothecaria nascitur ex solo consensu absque traditione rei, cum statim ac debitor, & creditor inter se conueniant vt res obligata remaneat, acquiritur actio hypothecaria creditori, per quam agere potest ad consequendam illius rei possessionem; Pignoratitia verò numquam nascitur, nisi res effectiuè, et actualiter fuerit creditori tradita per debitorem, nec nec sufficit consensus tantùm, sine traditione rei. Bart. *vbi sup.* Alias differentias ponit idem Bart. *in l. constit. ff. incip. sancta. §. quartus.* Paul. de Castr. *sup. rubr. ff. & C. de pignorat. act.* vbi etiam Alij, & Neguzan. *in tract. de pignorib. 1. & 2. membr. septima partis.*

4 Noto tertiò; quod hæc actio quasi seruiana, seù hypothecaria pluribus datur. Et Primò creditoribus quibuscumque qui bona debitoris obligata habent, siuè obligatio sit ex pignore iudiciali; siuè legali; siuè Pretorio, siuè conuentionali. *l. 2. C. de pretor. pignor. & d. §. item seruiana.* Secundò datur hæredi creditoris. *lib. 1. C. si vnus ex plurib. hæred. credit.* Tertiò. legatario, cui res aliena legata est Vel legatum relictum est in quantitate, genere aut alternatiuè *l. 1. C. com. de leg. & §. nostra autem Instit. de legat.* Quartò datur cessionario, vel emptori pignoris,

ris, *vt d. tit. ff. & C. de hareditate vel action. vendit.* Quinto datur secundo creditori, cui primus creditor obligauit suum nomen debitoris, *iuxt. l. nomen C. qua res pignor. obligar. poss.* Vel cui pignus pignori dedit, *iuxta l. grege §. cum pignori, ff. de pignor & tot. tit. C. si pign. pignor dat. sit* & in his duobus casibus vtilis hypothecaria datur non directa sicut in cæteris. *d. §. cum pignori, & l. 1. C. si pign. pign. dat. sit & l. fi. C. de haredit. vel act. vend.* Sextò datur pluribus creditoribus hypothecam habentibus in eadem re, & tunc prior in tempore est potior in iure. *iuxta l. 2. & tot. tit. C. qui potior. in pign. hab.*

5 Noto quarto, quod creditor non potest rem hypothecatam propria authoritate occupare, sed præcedere debet Iudicis facultas. *l. pignor. C. de pignorat. action.* nisi ob suspicionem fugæ debitoris, vel ob pactum de occupando pignus propria authoritate, alias incideret in pœnam. *l. si quis in tantam C. vnde vi.* & edicti Diu. Marci de quo *in l. extat. ff. quod met. caus.* vt singulariter tradit Gloss. *in d. l. pignoris C. de pignor.* & ibi DD. Quod autem possit hoc pactum fieri latè demonstrant Neguz. *de pignorib. in 1. memb. sexta partis.* Imò fieri potest pactum inter partes, vt pignus vendi possit à creditore. *l. fi. §. sancimus. C. de iur. domin. impetrand.*

6 Noto quintò, quod hæc actio contra plures datur. Et Primò contra principalem debitorem possidentem rem obligatam *l. persecutione & Authent. hoc si debitor. C. de pignorib.* Secundò datur contra hæredes ipsius debitoris rem possidentes *l. 2. C. si vnus ex plurib. hæred. cred.* Tertio contra quemcumque extraneum possessorem rerum obligatarum, quia est actio realis, & sequitur rem obligatam *d. l. pignoris C. de pignorib. & l. pignoris & l. grege § & in superficiarijs. ff. de pignor.*

7 Noto sexto, quod agi non potest hypothecaria contra tertium possessorem extraneum, nisi prius actum sit actione personali contra principalem debitorem, vel fideiussores, si dati fuerint, & contra eos sententia lata sit *d. Auth. hoc si debitor.* & ibi DD. Quintimo requiritur, quod principalis sit in mora soluendi Bart. *in l. rem alienam ff. de pignorat. act. per l. debitores C. de pignor.* Item requiritur, vt prius fiat excussio bonorum principalis debitoris, & etiam fideiussoris. *Auth. sed hodie C. de obligat. & action. & d. Authent. hoc si debitor C. de pignorib.* Quomodo autem procedendum sit in materia excussionis in casu nostro, vid. Papien. *in Prax. in form. libell. action. hypothecar. §. exceptionem excussionis*, & Neguz. *d. tract. de pignor. 1. membr. actau part.*

8 Noto septimo, quod plura requiruntur ad hoc vt hypothecaria detur. Et Primò, quod pignus verè constituatur *d. l. ante omnia ff. de probat.* Secundò, quod res sit talis, quæ obligari possit, & quæ in generali obligatione veniat, *vt dictum est in praced. Intersec.* Tertiò requiritur, quod debitor habuerit potestatem seù ius oppignorandi vt etiam *ibid. notauimus*. Quartò si agatur contra tertium possessorem, vt diximus, requiritur quod prius facta sit excussio bonorum principalis debitoris, iuxta paulo ante tradita. Quintò, quod res possideatur à Reo *l. si fundus. §. in vindicatione. ff. de pignor.* ob rationem supra positam, quod sit actio realis, quæ possessorem rei sequitur *d. l. pignoris C. de pignor.*

9 Noto octauo, quod agens hypothecaria probare tenetur. Primò, quod pignus constitutum sit, seù hypothecaria institota super re *iuxta d. l. ante omnia. ff. de probat.* Secundò tenetur probare possessionem tantum rei hypothecatę, si agatur contra principalem debitorem *vt dictum est supra*. Tertio si agatur contra hæredes debitoris, probare debet etiam dominium directum, vtile, vel quasi, vel saltem, quod res obligata tempore obligationis fuerit in bonis debitoris, iuxta notata *in preced. Intersec.* Quarto si agat contra tertium possessorem, probare tenetur excussionem bonorum principalis debitoris. Bart. *in l. rem alienam pracip. de pignor. act.* vt supra dictum est.

INTERSECATIO XIV.

De Actione de constituta Pecunia.

SVMMARIVM.

1 *Actio de constituta pecunia, quid sit?*
2 *Constituti vis, qualis?*
3 *Lex correcta allegari non potest.*
4 *Qua requirantur, vt hac actio detur.*
5 *Quibus personis competat.*
6 *In quibus rebus constitui possit.*
Pecunia nomine quid veniat, & quotupliciter sumatur.
7 *Contra quos detur hac Actio.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. dicens, quod Sempronius de Semproni s annis elapsis habuit & recepit ab ipso comparente scuta quingentum sibi mutuata gratis, gratia, & amore, quam pecuniarum quantitatem promisit soluere die tali . . . sed quia tunc temporis pecuniam præ manibus non habebat iterum nudo pacto, ac simplici promissione se obligauit, & constituit se dictam pecuniarum summam soluturum Kalendis Maij Anni N. & iam tempus constitutum elapsum est, & pecuniam prædictam non soluit; & cum pluries requisitus fuisset, soluere non curauit, & adhuc non curat in graue ipsius comparentis damnum et interesse. Ideo recurrit ad ipsam Curiam pronunciari, per quam petit, supradictum Sempronium obligatum esse ad solutionem prædictam, et proinde cogi, et compelli ad soluendum dictam pecuniarum quantitatem, cum omnibus damnis, expensis, et interesse passis et patiendis occasione prædictis *super quibus*, etc. *Deducens*, etc. *Non se astringens*, etc. *&* etc. isto, *& omni*, etc.

Forma Sententia.

In Dei Nomine, &c.

Nos, etc. *Visis*, etc. *Christi nomine*, etc. *Dicimus*, etc. et condemnamus supradictum Sempronium de Sempronijs Reum conuentum ad soluendum N. de N. Actori scuta quingentum, et ad expensas præsentis iudicij, taxandas tamen per Nos, vel per quē de iure, in posterum, etc. *Mandantesque* quodcunque desuper necessarium, et opportunum decernimus, et relaxamus. *Et ita* etc. *omni modo*, etc. *prout habentur in formula prima.*

ANNOTATIONES.

1 Noto primo, quod actio de constituta pecunia est actio prætoria personalis, quæ competit alicui, contra eum, qui per nudum pactum constituit se soluturum ad certam diem id, quod ipse prius, vel alius ex quacumque causa, vel nudo pacto debebat. *l. 1. ff. de constitut. pecunia l. . , C. eod. tit. cum ibi notatis, & § in personam Instit. de action.* et ibi Gloss. et DD.

2 Est autem fortissima huiusmodi actio, quia verbum *constituere* in iure est maximę efficaciæ, ita vt si quis vendiderit alicui fundum, et constituerit se possidere nomine emptoris, perinde habeatur possessio per emptorem, ac si fundus illi verè et realiter traditus fuisset, sicque emptor dicitur verus possessor, cum iam venditor transtulerit in eum possessionem, *l. quod meo in princ. ff. de acquir. possess.* de cuius constituti clausula, eiusque viribus egimus supra *Sect. 2. Subsect. 11. à num. 64. cum seqq.* Vnde à simili actio de constituta pecunia mirabilem producit effectum, nam si nudo pacto promiserit quis alicui centum, de iure ciuili non competeret actio ad illa consequenda *l. iuris gentium §. sed cum nulla, ff. de pactis.* Sed si post aliquod temporis spatium iterum per nudum pactum eidem promiserit eadem centum, & constituat se soluturum certo die, poterit constitutarius agere contra cōstituentem, vt illi soluat centum promissa, per hanc actionem vt in prædictis iuribus habetur. Hæc actio dicitur etiam constitutaria. *l. nec enim ff. de constitut. pecun.*

3 Habebatur prius de iure antiquo actio receptitia dicta; quæ sublata fuit, et eius loco successit hæc de constituta pecunia, per illam enim agebatur ad omnia fungibilia per actionē verò de constituta pecunia agebatur solum ad quædam fungibilia in quibusdam tantum casibus, et erat annalis: sed hodie receptitia non est amplius in vsu, et eius vis, et effectus transfusi sunt ad hanc de constituta pecunia, vt probatur *in textu d. §. in personam*, et ibi Gloss. *in verb. cui similia*. Vnde nunc ista actio de constituta pecunia est perpetua, sicut cęterę actio-

nes personales, & in ea veniunt tantum res fungibiles quæ in numero, pondere, & mensura consistunt, quam non fungibiles, vt certa corpora seù species, quæ functionem non recipiunt in genere suo, propter dissimilitudinem, vt probatur ex text. *in l. receptitia C. de constit. pecun. & in d. §. in personam*, vbi Angelus notat legem correctam non esse allegandam, & si quis eam allegauerit, incidit in crimen falsi. *iuxta l. fin. iuncta Gloss. ff. ad leg. Cornel. de fals. & l. 1. §. hunc igitur C. de Iustin. Cod. confirm.* & idem est in statutis correctis, secundum Bart. *in l. omnes populi. ff. de iust. & iur.* Quod fallit si allegetur ob similem rationem & lex correcta est adhuc in corpore Iuris. Gloss. *in cap. nouit. verb. quicunque de iudic.*

4 Noto secundo, quod ad effectum, vt hęc actio procedat, requiritur. Primo, vt illud, constitutum fiat nudo pacto, alias si fieret per stipulationem, non daretur hæc actio prætoria, sed ciuilis ex stipulatu, si incertum sit stipulatum *d. §. in personam* & ibi Gloss. *in verb. nulla in princ. & verb. iure ciuili*, vel certi condictio, quando certum in stipulationem deductum fuit. *l. si quis certum. ff. si cert. petat. & d. §. in personam.* & ibi Iason. *n. 24.* Secundo requiritur vt præcedat debitum, quia constitui non potest, quod prius non fuerit debitum. *l. 2. in princ. vers. sed & hæredibus, ibi pro iam debito C. de constit. pecun.* Quod locum habet in debito naturali, & ciuili simul, & in debito naturali tantum; non autem in debito ciuili tantum. Ias. *in d. §. in personam num. 45. in fin. & n. seqq. & alij ibid.*

5 Noto tertiò, quod huiusmodi actio plurib. competit. Et Primò Principali creditori, cui quis pro suo vel alieno debito soluere constituit. Secundò hæredibus creditoris, cui constitutum factum fuit. *l. 2. in princ. vers. sed & hæredib. C. de const. pec.* Tertio datur procuratori loco domini. *l. cum qui §. fin. ff. eod. tit.* Quarto pupillo, furioso, prodigo, & municib. ex constituto facto Tutori, vel curatori. Quinto datur Domino ex constituto facto seruo *dict. l. cum qui §. fin.* Sexto datur illi, cui hæreditas restituta est, vt *in l. si post constitutum. ff. de constit. pecun.*

6 Noto quarto, quod quælibet res habilis ad obligandum, constitui potest, & sic non solum pecunia, sed etiã omnes aliæ res, quę pondere, numero, & mensura constant, dummodo sint in hominum commercio. *d. l. 2. C. de constit. pecun.* Ioan. de Plat. *in d. §. in personam num.* 100. non verò quæ sunt extra patrimonium nostrum, vt res Sacræ Sanctæ religiosæ, & similes, de quibus *in §. 1. Instit. de rer. diuis. in princ.* & ratio est, quia quamuis Imperator. *in d. §. in pers. nam* loquatur de pecunia, tamen pecuniæ appellatione omnes res veniunt *l. pecuniæ nomine. ff. de verb. signif.* imò hoc expresè fuit cautum *in d. l. 2. §. & nominum C. de const. pecun.* vbi Gloss. tradit, pecuniæ nomen tripliciter capi, aliquando strictè pro pecunia tantum numerata *vt in l. 4. §. is autem. ff. ad Macedon.* Aliquando largè pro rebus consistentibus in numero, pondere, & mensura *vt in d. l. 2. §. creditum ff. si cert. petat.* & aliquando largissimè pro omni re, prout capitur in hac actione, quia omnes res comparari possunt per pecuniam *vt in d. § & nominum, & l. si ita fideiussorem. ff. de fideiussor.* & Bald. notat *in dict. l. 1. Cod. de const. pec.* ex Aristotele, quod pecunia est fideiussor futuræ necessitatis iuxta text. *in d. l. si chorus ff. de leg. 3.* vbi de pecunia subsidiaria sermo habetur.

7 Noto quinto, quod hæc actio contra plures datur. Et Primo contra ipsum constituentem siuè pro se, siuè pro alio constituerit se soluturum. *d. §. in personam.* Secundo contra hæredes constituentis. *d. l. 1. C. de const. pecun. & d. l. 2. vers. sed & hæredibus ff. eod. tit.* Tertiò datur etiam contra filium familias constituentem; imò & contra ipsius patrem vt teneatur de peculio soluere. *d. l. 2.* Quarto datur etiam contra fœminas, quæ pro se tantum constituunt, non si pro alijs. *d. l. 1. §. 1. C. de constit. pecun.* Quintò datur contra omnes alias personas aptas, & habiles ad se obligandum. Gloss. *in d. §. in personam verb. cum omnib.* Vnde Pupillus sine Tutoris authoritate *d. l. 1. §. 2.* Et furiosus. *l. in negotijs, ff. de reg. iur.* Ac prodigus. *l. is, cum bonis. ff. de verb. oblig.* neque pro se, neque pro alijs constituere possunt, & sic constituendo, non obligantur.

INTERSECATIO XV.

De Actione de Peculio.

SVMMARIVM.

Forma Libelli,

In Curia N. Comparet N. de N dicens, quod annis proximè elapsis Sempronius de Sempronijs tradidit & concessit N. filio suo peculium scutorum mille cum eo, vt cum illis negotiaretur qui quidem N. licet filius familias dictam pecuniarum summam negotiatus fuit tanquam sua m, & de facto emit ab ipso comparente quingentum modios frumenti pro pretio scutorum quingentum pecunia credita vsque nundinas, quæ fieri debeant in die decimaquinta talis mensis. Verum quia in dicto tempore dictus N prędictam pecuniarum summam comparenti debitam non soluit, & in præsentiarum Sempronius prædictus in sua custodia, & penes se tenet, & possidet dictam pecuniarum quantitatem in peculium N. filio concessam, Propterea comparens ipse recurrit ad dictam Curiã N. per quam petit dictum Sempronium condemnari ad soluendum dicta scuta quingentũ; & iuris, & facti remedijs opportunis cogi, & compelli ad effectiuam, & realem ipsorum solutionem ex dicta pecunia dicto N. eius filio in peculiũ cõcessa in totum, vel saltem in parte, quam vires peculij patiuntur. Et insuper petit condemnari ad ei reficiendum omnia damna, expensas, et interesse passa, & patienda occasione præsentis litis. *Super quibus* &c. *Deducens*, &c. *Non se non astringens*, &c. *Et ita dicit*, & pro uideri petit non solum isto, sed *omni* alio meliori modo, &c.

Forma Sententiæ.

In Dei &c. *Nos* &c. *Visis* &c. *Christi* nomine repetito, &c. *Dicimus.* In Peculio N. filii Sempronii de Semproniis deductis deducendis, (*& signanter deductis scutis tot pro tali re; & & scutis tot pro tali re; & sic de singulis prout facti diuersitas postulauerit*) reperiri scuta tot..... illaque in manibus, & in posse dicti Sempronii Patris N. existere, Idcirco eundem Sempronium de Sempronis Patrem condemnamus ad tradendum, & soluendum dicto N. creditori præfati N. sui filii scuta quingentum debita per dictum N. eius filium occasione emptionis modiorum quingẽtorum, & in dicto peculio deductis deducendi reperta. *Et Victum mandatumq;* &c. *& ita*, &c. *omni* modo, etc. *prout in prima Formula*,

ANNOTATIONES,

1 Noto primo, quod actio de peculio est actio prætoria personalis, quæ datur aduersus patrem vel dominium, vt soluat pro figlio viuente, vel seruo ex contractu obligato quatenus est in peculio, vt colligitur *ex §. Actiones autem Instit. de actionib.* vbi Glos. & DD. Fuit autem à prætore introducta, vt subueniretur contrahentib. cum filus familias, vel seruis, ne deciperentur; nam de iure ciuili nemo obligari potest ex contractu alterius, et sic pater ex contractu filii, et è contra filius ex contractu patris, nec naturaliter, nec ciuiliter obligatur, vt habetur *tot tit. C. ne filius pro patr.* Ideo hæc actio locum habet contra patrem solum in vno casu quando scilicet dedit peculium filio ad negotiandum, quia tunc videtur filius contraxisse debitum de voluntate patris; tenetur tamen solum

quan-

quantum vires peculij se extendunt, non autem in solidum, deductis expensis, & etiam deducto eo, quod sibi, & suis debetur de quo v. d. Bart. *in l. 1. ff. de pecul.* Iason. *in d. §. actiones num. 9. Instit. de action.* & ibid. Zas. *vers. secundo collige.* Ioan. de Platea *num. 3.* & Angel. *n. 1.* aduertit autem Zasius, *vbi supra in princ.* quod dispositio prædicta procedit quidem, quoad patres respectu filiorum familias, sed est parum vtilis quoad dominos respectu seruorum, cum hodie inter Christianos seruitus sublata sit, secundum Bart. *in l. hostes in fin. ff. de captiu. & post limin. reuers.*

2 Noto secundo, quod hæc actio de peculio nomen sortitur ex contractu inito per filium super peculio, & sic si proueniat ex emptione, dicatur actio ex empto de peculio; si ex deposito, dicitur actio depositi de peculio *l. depositi ff. de pecul.* Vnde non præscribitur, nisi spatio temporis illius actionis cuius cognomen recipit *l. cum mortem in princ. ff. quando actio. de pecul. est annal.* latè Iason. *vbi sup. num. 26.* Ioan. Fab. *num. 1.* Plat. *num. 8.* & Angel. *nu. 5.* Est autem personalis, quia descendit ex contractu, vel quasi. *l. summa in fin. ff. de pecul. & d. §. actiones.* assumit tamen aliquando vim actionis realis, cum detur etiam contra dominum, ad quem seruus transit cum peculio *l. & ancillarum §. si seruus ff. de pecul.* Bart. *in l. frater à fratre, ff. de condict. indeb. & in l. 1. num. 1. ff. de pecul.* Iason. *vbi sup. num. 26.* Fab. *n. 5.* Plat. *n. 9.* & Angel. *num. 5.*

3 Noto tertiò, quod in hoc contractu tantum de peculio pater conuenitur peculio tenus; sed quando ratum habuit contractum filij, etiam sine peculio, fieri potest executio contra patrem, & nisi soluat detruditur in carcerem *l. pen. C. qui bon. ced. poss.* Angel. *vbi sup. n. 2. vers. & alia actio.* Quando vero ratum non habet contractum, non tenetur ex debitis contractis per filium: tenetur tamen filius contrahens in solidum, etiam viuente patre, quia bene obligatur ex omni contractu, vel quasi, & ex delicto, vel quasi condemnari potest per sententiam ad soluendum integrum debitum *l. tam ex contractibus. ff. de iudic. & l. filius familias. ff. de obligat. & action.* Quod procedit, tam si habeat peculium aduentitium, aut Castrense, vel quasi castrense, quam si nihil habeat; sed omnia sint patris; nam adhuc cogi potest ad soluendum, & nisi soluerit, vel bonis cesserit, in carcerem detrudendus erit *d. l. fin.* Fallit tamen in mutuo, nam regulariter si filius familias pecuniam ab aliquo mutuatus fuerit, non teneretur soluere, sed iuuaretur beneficio senatus consulti Macedoniani, quod introductum fuit in odium cuiusdam Macedoniani viturarij *l. 1. & tot. tit. ff. & C. ad senat. consult. Macedon.* Quando autem exceptio macedoniani opponi possit, vel non vid. Gloss. & DD. *in § aliud propriè ver. senatus instit. Quod cum eo, qui in alien. potest. & in l. Macedonian. ff. ad sen. cons. maced.*

4 Noto quartò, quod peculium multipliciter sumitur in iure, vt tradit Gloss. *in rubr. ff. de pecul.* hic autem sumitur pro quadam pecuniarum quantitate tradita filio familias per patrem, vel seruo per dominum ad negotiandum, *vt in d. §. actiones habetur.* In genere verò, & propriè peculium dicitur parua quædam pecunia, quam seruius, vel filius familias per parsimoniam, vel propriam industriam acquisiuit, & separata est à bonis, ac rationibus paternis, & dominicis *l. peculium ex eo, ff. de occult.* Bart. *in d. rubr. ff. de pecul.* Diuiditur autem peculium in quatuor species, secundum Gloss. *in l. cum oportet, verb. exceptis C. de bonis, quæ liber.* quoddam enim dicitur Castrense; quoddam quasi Castrense, aliud Profectitium, & aliud Aduentitium.

5 Castrense propriè est illud quod filius familias occasione militiæ acquirit, vt si efficiatur miles, & ad bellum pergat, & eius occasione aliqua bona acquirat, siuè sint mobilia siuè, immobilia. *l. castrens. ff. de castrens. pecul. l. 1. C. eod. tit. s. lib. 12.* vel si à Consanguineis, vel alijs extraneis aliquid donatum fuerit filio familias ad castra eunti vel ibi permanenti *vt in d. iuribus.*

6 Quasi Castrense peculium, est quod filius familias suo ingenio extra militiam acquirit ex professione artium liberalium, vel ratione alicuius publici officij, vel exercitij publici *l. Aduocati C. de aduoc. diuers. iud.* Et in his duobus peculijs filius familias habetur tanquam pater familias, cum in his acquirat plenum dominium, tam quoad proprietatem, quam quoad vsum fructum & pater in eis nullum habet ius *d. l. cum oportet. C. de bon. quæ lib.* & notatur *in §. 1. Instit. per quas person. nob. acquir.* Et de his testari poterit *l. pen. & l. fin. C. qui testam. fac. poss.* Neque veniunt in collationem cum aliis fratribus. *l. 1. § nec castrense. ff. de collation.*

7 Profectitium (quod & paganicum dicitur) est illud quod à patre, vel domino filio aut seruo conceditur, sic dictum quia à patre proficiscitur eiusque substãtia, & rebus paternis Gloss. et Bart. *in d. l. cum oportet. C. de bon. quæ liber.* et in hoc pater habet proprietatem, et vsum fructum *§. 1. Instit. per quas person. nob. acquir.* Et mortuo patre tale peculium est conferendum, et diuidendum cum coheredibus. *l. fin. C. de collationib.*

8 Peculium verò aduentitium est illud, quod acquiritur aliunde, et non ex bonis paternis, sed forte ex successione materna, vel ab extraneo, vel ex dono fortunæ; et istius peculij proprietas spectat ad filium, vsus fructus vero acquiritur patri donec vixerit. *d. l. cum oportet, & d. §. 1.* Et in eo pater est legitimus administrator *l. 1. C. de bonis matern. & d. l. cum oportet*, et tale peculium non venit conferendum *d. l. fin. C. de collat.* Neque de eo filius testari potest, quamuis sit eius dominus, quoad proprietatem, *d. l. pen. & fin. C. qui testam. fac. poss.*

9 Noto quintò, quod non in omnibus supradictis peculij speciebus hæc actio contra patrem locum habet, sed solum in peculio profectitio, quod pater filio concessit, et passus est habere, propter præsumptam eius voluntatem, vt supra dictum est, Hinc est, quod adhoc, vt actio de peculio competat, requiruntur Primò, vt filius habeat peculium; Secundo, vt debitum à filio familias sit contractum. Ias. et Alij *in d. §. actiones.*

10 Noto sextò quod hæc actio pluribus datur; Et Primò contrahenti verè, vel quasi cum filio famil as habente peculium à patre concessum, Secundò contrahenti verè, vel quasi cum seruo, cui concessum fuit, peculium à domino. *d. §. actiones*, etiam si quis cum filio, vel seruo contraxerit ignorante patre, vel domino, vel etiam sciente, vel prohibere non valente *l. si quis seruum in fin. ff. de pecul.* Tertiò datur etiam ei, qui habet filium obligatum ex delicto vel quasi, quando peculium locupletatum est ex delicto tali. *l. 3. §. ex furtiua ff. de pecul.*

11 Noto septimò, quod contra plures supradicta actio datur. Et Primò contra patrem habentem aliquid de peculio profectitio filij, et etiam aduentitio, si illius administrationem filio concesserit, Bart. *in l. si finita §. de vectigalibus. ff. de damn. infect.* Secundo datur contra dominum concedentem peculium seruo. Et obligantur pater, & dominus, etiam inuiti, & ignorantes, quando filius, & seruus contrahunt ipsis non prohibentibus, Angel. *in d. §. actiones num. 2. vers. 2.* quia est in potestate patris, & domini sola voluntate adimere peculium filio, vel seruo. *leg. non statim ff. de pecul.* quare si pater ademerit peculium, ipse non teneretur amplius hac actione, sed remaneret obligatus filius. *l. si quis cum filio. cum l. seq. ff. de pecul.* nisi in fraudem creditorum ademerit, quia tunc adhuc pater teneretur. *l. summa ff. eod. tit.* Tertio datur etiam contra nouum dominum serui, quamuis ille peculium non concesserit, sed seruus cum peculio ad eum peruenit siue titulo vniuersali, siuè particulari. *l. 1. §. item hæres, cum §. seq. ff. quando actio de pecul. est annal. & l. ancillarum §. si seruus. ff. de pecul.*

INTERSECATIO XVI.

De Actione in factum ex iuramentum.

SVMMARIVM.

1 *Actio in factum ex iuramento, quid sit?*
2 *Ex iuramento in litem duplex oritur actio.*
3 *Iuramenti in litem requisita.*
4 *Plura requiruntur adhoc vt hæc actio datur.*
5 *Inconueniens, quando aliquid factum in eligatur.*
6 *Iuramentum deferens, an pæniteri, & reuocare delationem iuramenti possit.*
7 *Referre potest iuramentum delatum ei, qui detulit.*
8 *Iuramentum in multis casibus recusari potest.*
9 *Quibus personis detur hæc actio.*
10 *Contra quos detur.*
11 *Quæ probanda sunt per agentem tali actione.*
12 *Effectus iuramenti litis decisiuus.*

Forma

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. dicit, quod alias mensibus preteritis in ius vocauit Sempronium de Sempronijs pro causa scutorum centum illi mutuo datorum, qui quidem Sempronius mutuom prædictum negauit, & ipsi comparendi iuramentum detulit, quod acceptauit, & de facto iurauit iactis, &c. prædictam pecuniam sibi deberi. Verum quia præfatus Sempronius vsque modo pecuniā prædictam nō soluit, prout ad præsens soluere recusat: Ideo recurrit ad ipsam Curiam N. per quam petit prædictum Sempronium cogi, compelli, & cōdemnari ad soluendum ipsi comparenti mutuum prædictum, vna cum omnibus damnis, expensis, & interesse, passis, & patiendis, &c. *super quibus*, &c. *Deducens*, etc. *Non se astringens*, etc Et ita dicit, ac prouideri petit isto et *omni* alio meliori modo, etc.

Forma Sententia.

In Dei, &c. Nos, &c. In causa, &c. Visis, &c. Christi *nomine*, &c. Dicimus, &c. & *condemnamus Sempronium de Sempronijs Reum conuentum ad restituendum N. de N. Actori prædicta scuta centum illi mutuatos infra dies quindecim, alias ex nunc declaramus eidem N. de N. licuisse, & licere iurare in litem contra eundem Sempronium Reum conuentum non restituentem dictum mutuum in dicto tempore*. Et Victum *Victori*, &c. Mandatumque, &c. omni *modo* &c.

Quod si Reus conuentus prędictum mutuum, siue aliud, ad quod condemnatus fuit, non soluerit, vel non restituerit in tempore præfixo, et Actor iurauerit in litem, tunc Iudex iterum pronunciabit sub alia.

Forma Sententia.

Nos, &c. Visis, &c. Christi *nomine*, etc. Dicimus, &c. & *condemnamus Sempronium Reum conuentum in scutis centum sibi ab N. de N. mutuatis*. (si vero condemnatus fuerit ad aliquam rem restituendam, ob cuius non restitutionem passus sit Actor aliquod interesse dici poterit) *condemnamus in scutis tot pro interesse, ob non restitutionem talis rei*, &c. & *de qua in alia nostra sententia inter eosdem die . . . . mensis . . . . prolata, quam summam per iuramentum in litem dicto N. de N. Actori liquidatam ad dictam summam scutorum tot. . . . &c. reducimus & taxamus*. Victumque *Victori*, &c. Et mandatum, &c. omni *modo*, &c.

Vel alio modo, videl.

Nos, *etc.* Visis, &c. Christi *nomine*, &c. Dicimus, *etc. quod cum lata sit per nos sententia ad fauorem N. de N. contra Sempronium condemnando eundem ad soluendum scuta tot, . . occasione, etc. vel ad restituendum bona posita, etc. prope, etc. et prout in dicta sententia sub die. . . . pronunciata, et restituere non curauit, nec curat. Ideo declaramus competisse, et competere dicto N. de N. Actori iuramentum in litem*. Et Victum *Victori*, *etc.* Mandatumque, *etc.* & ita, *etc.* omni *modo*, *etc.*

Si vero Actor iurare noluerit in litem, sed alio modo probare, & docere de suo interesse, tunc probatis probādis, ac valore illius rei in iudicium deductæ, Iudex pronunciare poterit tali vel simili.

Forma Sententia.

Nos, &c. *Visis*, &c. *Christi*, &c. *Dicimus*, &c. quod cum Sempronius de Sempronijs Reus conuentus fuerit per sententiam diffinitiuam condemnatus ad restituendum fundum N. positum in loco N prope, &c. *siuè* talē Rem, &c. *siuè* scuta tot, &c. N. de N. Actori, cumque dictus Sempronius Reus conuentus dolo fecerit, ac faciat, ne dictus fūdus restituatur, *siuè* alia res, &c. et eidem N. de N. Actori magis expediat consequi verom valorem dicti fundi, *siuè* rei, etc quam in litem iurare, et nobis constiterit, et constet, ipsum esse valoris scutorum tot. . . etc. Ideo dictum Sempronium Reum conuentū condemnamus, et pro condemnato haberi volumus, et mādamus ad dandom, et soluendum dicto N. de N. Actori scuta tot. . . etc. pro iusto, ac legitimo pretio dicti fundi sic à nobis de peritorum cōsilio, ac eorum relatione laxatum. *Et Victum* Victori, etc. *Mandatumque*, etc. *et ita*, etc. *omni* modo, etc.

ANNOTATIONES.

1 Noto primò, quod actio in factum ex iuramento est actio prætoria personalis, per quam ille, qui perētc aduersario iuratum aliquid sibi deberi, vel res suas aduersarium possidere, agit ad præstandum id, super quo antea Actor iurauit sibi deberi, vel rem suam esset; vt colligitur *ex l. si duo §. si quis iurauerit, et §. Marcellus ff. de iureiuran. §. item si quis postulante Instit. de actionib.* vbi Gloss. *in verb. deberi* per textum *in d. §. si quis iurauerit, et §. Marcellus*. inquit, quod iuramentum litis decisiuum dupliciter præstari potest. Formiter, et informiter: formiter iuratur quando in petitione adijcitur causa, vel exprimitur contractus, prout est, quando Actor iurat sibi deberi centum ex causa mutui, vel venditionis, aut alterius cōtractus, et tunc dicitur formiter iurari, quia iuratur secundum formam causæ adiectæ, vel contractus expressi in petitione; informiter vero iuratur, quando nulla causa adijcitur, vel contractus exprimitur, sed simpliciter Actor iurat sibi deberi centum.

2 Noto secundò, quod ex dicto iuramento formiter præstito in personalibus Actionibus duplex oritur actio, nempe actio in factum, et actio vtilis in rem ex contractu expresso. Actio in factum consideratur tolum in ipso facto, hoc est iuramento. Iason. *in d. §. item si quis postulante, num. 46. et 47. in fin.* vbi ait, quod sufficit probare iuratum fuisse. Actio verò vtilis oritur ex contractu nominato in petitione, super quo iuratū fuit. *d. l. si duo §. si quis iurauit.* ex iuramento verò informiter præstito vna tantum oritur actio, nempe in factum; hoc est ex delatione, et præstatione iuramenti, quæ quidem actio in factum ex iuramento est vniuersalis in omni casu, quo non est aliud nomē actionis ex aliquo contractu, vel facto proditum. *l. 1. ff. de præscript. verb.* In realibus vero actionibus, tam si iuretur formiter, quam informiter, semper ex huiusmodi iuramēto vtraque actio oritur, nempe in factum ex iuramento, et vtilis in rem Gloss. *in n. §. item si quis postulante verb. deberi.* quam sequūtur ibidem Iason. Zas. Ioan. Faber. Angelus, et Alij communiter vbi tradunt vtilitatem actionis in factum esse, quod sufficit actori probare iuratum fuisse *l. non erit §. dato. ff. de iureiuran et d. §. si quis postulante* cum alias agens actione vtili in rem teneatur plura probare, de quibus habetur *in §. omnium Instit. eod. tit. de action.* et Ego dixi supra *Interfer. 6.* de quo plenius vid. Iason *in d. §. si quis postulante nu 47.* et Faber. *num. 4.* et Paul. de Castr. *in l. nam postea quam §. si petitor, ff. de iureiurand.*

3 Noto tertiò, quod iuramentum in litem veritatis, cum alias dixerim triplex esse, singularis scilicet interesse, affectionis, et veritatis, secundum triplicem rerum æstimationem, ad hoc vt præstari possit, plura requiruntur.

Et Primò requiritur dolus aduersarii, quia regulariter sine dolo non iuratur in litem *l. in actionibus. ff. de in litem iurand.* Gloss. Bart. et DD. *in l. semper §. in hoc interdicto ff. quod vi, aut clam.* Ias. *in d. l. in actionibus num. 39.* et ibi Dec. *num 37. ff. de in lit. iuran* Natt. *cons. 79. num. 13.* Papiens. *in Pract. form. libell. action. real. §. et in Florenis n. 31.* Marant. *in spec. nur. 2. p. sexta part. princ. act. 9. num. 16.* Plot. *in tract. de in lit. iur. §. 4. num. 2.* Menoch. *de arbitrar. cas. 208. num. 1.* Afflict. *decis. 350. num. 8.* Caualer. *decis. 103. num 1.*

Secundo requiritur difficultas probationis, vltra dolum. Gloss. *in d. l. in actionibus verb. plenè in fin.* et ibi Bart. *num. 22.* Iason. *d. nu. 39.* et Bolognett. *num. 88.* Natt. Menoch. Papiens. et Caualer. *loc. cit.*

Tertio requiritur, vt iurans sit verisimiliter informatus, alias deferri non debet, Gloss. *in l. in bona fidei ver. decidi. vers. et in prædictis dico.* vbi Bart. *num. 4. C. de reb. cred. et iureiuran.* Plot. *de in lit. iuran. in §. 13. n. 4. et in §. 29. num. 3. vers. et limitantur, et in §. 51. n. 6.* Ruin. *cons. 35. num. 10. lib. 5.* Afflict. *decis. 169. n. 1. et seq.* Caual. *vbi sup n. 3.*

Quarto requiritur, vt deferatur à Iudice, non ab alio. *l. videamus §. deferre. ff. de in lit. iur.* Plot. *in d. §. 51. num. 2.* et Alij *seq. num. citandi.*

Quinto requiritur citatio partis, *iuxta l. de vnoquoque ff. de rei iudic.* Angel. *in l. certum §. si quis absentem nu. 4. ff. de confess.*

Plot.

Plot. *in d. §. 51. n. 8.* vbi de communi testatur Sal. Tib. *in Prax. l. 2. c. 18. n. 2.* vbi ponit etiam modum citandi,

Sexto requiritur, quod ille, cui defertur tale iuramentum, præsumptionem non habet contra se. Bart. *in l. inter §. recte n. 2. ff. de furt.* Plot. *d. §. 51. n. 10.*

Septimo, quod deferatur, & præstatur post litem contestatam, ante tamen conclusionem in causa. Iason. *in l. admonendi n. 8. lectur. nu. 319 ff. de iureiur.* Crauett. *consil. 196 nu. 1.* Plot. *d. §. 51. n. 1.* Marsil. *singular. 170.*

Octauo requiritur habilitas ad iurandum, nam impubes, furiosus, et similes iurare nequeunt. *d. l. videamus in princ. ff. de in lit. iur.* Plot. *de in lit. iur. in §. 50. num. 34.* Menoch. *de arbitrar. cas. 207. nu. 12.*

4 Noto quarto, quod adhoc, vt hæc actio competat plura requiruntur.

Et Primo requiritur, quod actor iurauerit postulante, idest deferente reo iuramentum, vt probatur *ex d. §. item si quis postulante.* Vnde si aduersarius non deferat, et ille vltro se offerat ad iurandum, iuramentum nihil ei suffragatur. *lib. 3. in princ. ff. de iureiur.* est etiam textus *in d. l. videamus §. deferre, ff. in litem iurand. & in l. si legatarius ff. de dol.* Et ratio est, quia suspectus de falso redditur, qui se vltro ingerit, *l. quae omnia. §. 1. ff. de procurat.* vbi Bart. tradit ad testem cuius dictum non valet, si vltrò non citatus deposuerit, *vt in d. lib. 3.* et ibi DD. *ff. de iureiur.* Soccin. *consl. 130. num. 4. vers. quinimò fortius lib. 1.* Plot. *de in litem iuran. §. 51. num. 2.* Crauett. *d. consil. 196. num. 2.* vbi limitant, nisi Iudex iuramentum sponte præstitum acceptauerit, nam tunc videtur detulisse.

Secundo requiritur, quod actor iurauerit, vt supra, et tunc non altercatur amplius, an illud, super quo iuratum fuit, sibi deberi, verè debeatur, sed solum an iuratum sit, et hoc probatum sufficit. *l. nam postea quam §. iureiurando l. in duobus §. final. in fin. & d. l. non erit §. dato ff. de iureiur. & in d. §. item si. quis postulante.*

5 Tertio requiritur, quod iuramentum incontinenti præstitum sit, cum pars aduersa postulauerit, et Iudex approbauerit, et in continenti dicitur antequam partes ad alios extraneos actus diuertant, Gloss. et DD. *in l. iuris gentium §. quinimmò, ff. de pactis.* Et si incontinenti non præstetur non auditur amplius iurare volens *l. non erit §. fin.* et ibi Bart. *nu. 1. ff. de iureiur.* In allis autem materijs in continenti intelligitur fieri, quod fit infra triduum *l. fin. C. de error. Aduocat.* quia accipi debet cum temporis temperamento. *c. cum fine de appellat.*

6 Est bene verum, quod si Reus detulerit iuramentum Actori, et ipse statim acceptauerit illud, poterit nihilominus petere terminum ad deliberandum quid, et quomodo iurabit, non autem an iurare voluerit, Bart. *in d. l. non erit §. fin. num. 2.* per text. *in l. ius iurandum & ad pecunias circ. fin. princ. ff. de iureiur.* Quod si iuramentum delatum per Reum, acceptatum non fuerit statim per Actorem, tunc deferens pœnitere, et reuocare poterit iuramenti delationem etiam si ex interuallo Actor iurare voluerit *d. l. non erit §. fin.* vbi Bart. *cum l. seq. ff. de iureiur.* Poterit aliquando pœnitere deferens, etiam si incontinenti Actor acceptauerit, si antequam iuretur, superuenerint aliquæ probationes, quas non habebat tempore, quo iuramentum detulit, Bart. *in d. l. non erit §. fin.* Iason. *in d. § item si quis postulante num. 81.* vbi etiam Angel. *n. 5.* per textum *in l. si quis ius iurandum C. de reb. credit.* Hoc autem iuramentum lites decisiuum deferri, et præstari potest, ante, et post litem contestatam attento iure communi. Alex. de Imò. *in l. cum qui §. in popularib. ff. de iureiur.*

7 Noto quinto, quod Reus, cui iuramentum ab Actore defertur, potest licitè illud Actori referre, hoc est dicere, iures Tu, *l. manifestæ. & d. l. ius iurandum & ad pecunias in princ. & in §. aut Prætor ff. de iureiur.* vbi regula constituitur, quod Reus cogitur in tali casu delationis iuramenti, aut iurare, aut referre, aut soluere. Et si vnum ex his tribus recusauerit, pro confesso habetur, *d. l. manifestæ.* Quod ampliatur etiam in Actore, cui iuramentum per Reum defertur nam si non iurauerit, aut referat, cadit à suo. Bart. Iason. & Alii *in d. l. manifestæ*, per illum textum. Quod verum est in iuramento iudiciali, secus in voluntario. *l. ius iurandum quod ex conuentione. ff. de iureiur.* Neque etiam in necessario, quod defertur à Iudice in supplementum probationis *c. fin. in princ.* vbi Glos. & DD. *de iureiurand.* vid. Soccin. *in regula iuramentu illo 205.*

8 Noto sexto, quod sunt aliqui casus, in quibus pars illa, cui ab aduersario defertur iuramentum, non cogitur illud acceptare, aut referre, sed recusare potest ex iusta causa, per textum *in l. generaliter §. sin autem C. de reb. credit.* Quorum.

Primus casus est, quando iuramentum defertur super facto alieno, in quo dubitari potest, ob probabilem ignorantiam, prout est, quando defertur hæredi super facto defuncti. *l. Marcellus §. 1. ff. de action. rer. amot.* nam tunc recusare potest hæres iuramentum, quia dubitans in facto alieno periurium sub re non cogitur. *l. videamus in princ. ff. de in litem iurand.* Potest tamen in tali casu deferri iuramentum credulitatis, vt colligitur *ex d. Marcellus, & l. 4. ff. de in litem iurand.* Abb. *in cap. præsentium n. 1 de testib.* Glos. & DD. *in l. sicut §. ijdem ff. de usuf.* Iason. & Alii *in §. sed ista. instit. de action.*

Secundus casus est, quando quis detulit iuramentum, sed postea pœnituit, & reuocauit illud, volens per testes, & instrumenta probationes facere, nam tali casu, si in probationibus deficiat, & voluerit iterum iuramentum deferre, poterit Reus illud licitè recusare, *l. si quis ius iurandum, C. de reb. credit.*

Tertius, est quando ex forma statuti, vel consuetudinis loci, vel Curiæ probationes fieri non possunt, nisi per testes, vel instrumenta, nam tali casu si deferatur iuramentum, licitè recusari potest; Bald. *in Auth. sed nouo iure C. si cert. pet.*

Quartus est, quando non seruatur modus in delatione, seù relatione iuramenti, nam tunc recusari potest. Bart. *in d. l. manifestæ.* & ibi latè Iason. *num. 7. cum seq.* vbi exemplificat in mutuante pecuniam alicui sine præsentia testium, qui postea illam restituit eodem modo, sed mutuans iterum petit, mutuatarius verò dicit pecuniam restituisse, mutuans defert iuramentum mutuatario, tunc si mutuatarius iuraret se non mutuasse, falsum diceret, si iuraret se mutuasse, præiudicaret sibi, si verò iuraret illum mutuasse, sed postea restituisse, tunc recusari potest tale iuramentum, nisi mutuans vtrumque iuramentum voluerit, de quo agunt etiam Imol. & Canonistæ omnes *in cap. cupientes. verb. malignantium de elect. in 6.* & Cæpoll *cautel. 60.*

Quintus est, quando quod petitum fuit, plenè probatum est nam tunc si deferatur iuramentum, recusari potest. *cap. 2. de probat.*

Sextus est, quando ille, cui defertur, vel refertur iuramentum; se offert probare contrarium per testes, vel instrumenta, vt euitet iuramentum Bart. *in l. in contractibus. §. illo C. de numer. pecun.* per tex. *in l. eum, qui in princ. vers. cum omissa. ff. de iureiur.* Ias. *in d. § item si quis postulante n. 86.*

Septimus est, quando ille, cui fuit delatum iuramentum, acceptauit, sed petiit vt prius deferens iuret de calumnia, nam si iste recusauerit iuramentum calumniæ, potest ille iuramentum delatum litis decisiuum recusare. *l. Marcellus §. 1. ff. de action rer. amot. & d. l. ius iurandum, & ad pecunias §. qui ius iurandum ff. de iureiuran. & l. cum de in debito §. pen. ff. de probat.* Alios casus vide apud Bart. & Iason. *in d. l. manifestæ* Bald. *in l. generaliter C. de reb. credit.* Canonist. *in cap. fin. de iureiurando.*

9 Noto septimò, quod hæc actio pluribus datur.

Et primo datur Reo possessori alicuius rei, super qua iurauit ad delationem Actoris, illam esse suam, nam si postea res ad Actorem peruenerit, intentare poterit hanc actionem contra Actorem, nisi simpliciter iurasset rem non esse Actoris. *l. sed si possessori in princ. ff. de iureiur.*

Secundò datur Actori, qui ad delationem Rei in actione reali iurauit rem illam suam esse. *l. nam postea quam § fin. cum duab. legib. seqq. ff. eod. tit.*

Tertiò datur ei, qui actione personali egit, & ad dilationem Rei iurauit aliquid sibi deberi, siue formiter, siue informiter. *l. si duo §. si quis iurauerit. ff. de iur.*

Quartò datur patri, vel domino ex iuramento super re peculiari præstito à filio familias, vel seruo. *l. si seruus cum duab. seqq ff. eod. tit.*

Quintò datur mulieri, & pupillo, si iurauerint. *l. qui iurasse. ff. eod.*

Sextò datur etiam ei, qui non iurauit, si quando fuit illi delatum iuramentum, acceptauit, sed deferens remisit. *d. l. nam postea quam §. 1.* quia idem est iuramentum præstare, & illud remitti *l. non erit, §. fin. cum l. seq. ff. de iureiur.*

Septimò datur domino principali ex iuramento sui Procuratoris *d. l. nam postea quam §. in iurandum*, vbi expresse habetur, quod iuramentum procuratoris, seù defensoris prodest Reo, quoad exceptionem, & actori, quoad actionem.

Octa-

Octauò datur hæredibus iurantis. *d. l. nam postaquam §. iureiurando*, & ibi Glos. *in verb. aliqui*.

20 Noto octauò, quod contra plures datur hæc actio. Et Primò contra deferentem iuramentum: *d. §. item si quis postulante Inst. de act.* Secundò datur contra successorem deferentis, siuè sit successor vniuersalis vt hæres, siuè singularis, vt habens causam ab ipso deferente *d. l. nam postaquam §. fin. cum duab. legib. seqq.* & ibi Castrens. & Iason *ff. de iureiuran.* sed non datur contra tertium possessorem non habentem causam á deferente *d. §. fin.* Tertiò datur contra partem, & Dominum, quando filius familias, vel seruus detulit actori iuramentum *l. quidam de peculio. ff. de iureiuran.* Quartò contra socium deferentis, quamuis ipse iuramentum non detulerit. *l. in duobus in princ. ff. eod. tit.*

21 Noto nonò, quod plura probanda sunt per agentem hac actione. Et Primò, quod iuramentum præstitum sit. Secundò, quod ad delationem partis, non sponte iurauerit *l. 3. in princ. ff. de iureiur.* Tertiò, quod in continenti iurauit, vel acceptauit, quæ omnia ideo probanda erunt, quia sunt facti, & non præsumuntur, Bart. & Iason *in d. l. nam postaquam § iureiurando*, Bald. & Alex *in d. l. 3. ff. eod. tit. in princ.*

22 Noto decimò, quod iuramentum in litem, seù litis decisiuum plures producit effectus. Quorum.

Primus est, quod habet vim plenæ probationis, vt probatur ex textu *in l. nam etsi §. data vers. quasi satis sit probatum iureiurando, & in l. sed si possessori d. fin. vers. perinde habent quod iuratum est, atque si probatum esset ff. de iureiurand.*

Secundus est, quod habet vim sententiæ *d. l. sed si possessori. d. fin.* & ideo non retractatur per instrumenta nouiter reperta, sicut nec sententia *l. sub specie C. de re iudicat.* quod est, verum in iuramento litis decisiuo, non in iuramento necessario *l. admonendi. ff. de iureiuran.*

Tertius est, quod facit de non debito debitum, vt probatur *in §. item si quis postulante* sicut facit sententia *l. 1. C. de condiction. in debit. & l. si fideiussor §. in omnibus, ff. mandat.*

Quartus est, quod habet vim transactionis *l. quod si deferente. ff. de dolo*, ideo neque per instrumenta nouiter reperta retractatur *d. l. admonendi in fin.*

Quintus est, quod in causa, in qua iuramentum præstitum, vel remissum est, non est locus appellationi, *l. generaliter §. sind Aut. in illatum C. de reb. credit.*

Sextus est, quod pro veritate habetur. Imò est tantæ virtutis, vt si aduersarius, contra quem iuratum est, probare voluerit, quod ille, qui iurauit, peierauit, audiri non debeat, etiam si postea compertum fuerit, iurantem reuera peierasse, nam adhuc stari debet iuramento, quia consensu partium ita lis decisa fuit. *l. 1. C eod. tit. de reb. credit.*

Septimus est, quod eandem habet vim iuramentum, quam habet litis contestatio. Ideo per iuramentum præstitum ab Actore perpetuatur actio, & interrumpitur præscriptio, sicut per litis contestationem *l. nam postea §. si Is, qui temporali. ff. de iureiurand.*

Octauus est, quod per iuramentum tollitur naturalis obligato, *l. Stichum, aut Pamphilum §. naturalis. ff. de solutionibus*. de quo Guid. Pap. *q. 190. n. 2.*

Nonus est, quod habet vim solutionis. *l. ius iurandum etiam ff. de iureiurand.* fictæ tamen, non veræ solutionis Bart. *in l. qui iurasse §. fin. ff. eod. tit.*

Decimus est, quod minor per iuramentum repræsentatur maior, vnde contractus per minorem celebratus alias inualidus vigore iuramenti confirmatur, & validus redditur. *Auth. Sacramenta puberum. C. si aduers. vendition.*

Vndecimus est quod si quis cum iuramento obligatus fuerit ad factum, soluendo interesse, non liberatur, vt regulariter fit, *iuxta l. stipulationes non diuiduntur in princ. ver. Celsus. ff. de verbor. obligat. & l. 1. ff. de action. empt.* sed præcisè tenetur ad factum præstandum, quod per iuramentum promisit. Glos. *in l si pecuniam vers. necesse habeas ff. de condiction. caus. dat. caus. non sequut.*

Duodecimus est, quod prorogata iurisdictione per partes medio iuramento, non possunt amplius resilire. DD. *in cap. 1. de iudic.* per textum *in cap. cum contingat. de iureiur.* cum alias regulariter, antequam Iudex prorogatus adeatur, licitum sit eis pœnitere *l. si conuenerit ff. de iurisdict. omn. Iudic.*

Decimus tertius est, quod iuramentum facit actum valere eo modo, quo valere potest, quamuis non valeat eo modo, quo agitur, quia habet vim clausulæ *omni meliori modo, quo valere potest l. cum pater. § filius matrem ff. de legat. 2.* Alex. de Imol. *in consil. 21. vol. 4.*

Decimus quartus est, quod iuramentum habet vim clausulæ, *Rato manente pacto*. Bart. *in l. si quis maior. C. de transact.* Iason. *in d. §. item si quis postulante. Instit. de action. n. 75.*

Decimus quintus est, quod iuramentum producit actionem si sit voluntarium & iudiciale, non autem necessarium, *vt in d. §. item quis postulante* vbi Glos. & DD. Canonistæ *in cap. cum contingat de iureiur.* quia ius Canonicum præcipit iuramentum seruari *c. cum contingat. de iureiur.*

Decimus sextus est, quod producit exceptionem litis finitæ, de qua *in l. postaquam pract. in princ.* & ibi Bart. *ff. de iureiuran.*

Decimus septimus est, quod si iuramentum appositum fuerit in contractibus, paratam habet executionem, sicut sententia Bart. *in l. 2. ff. de iureiur.* per textum *in l. post rem iudicatam ff. de re iudicat.* quem sequuntur communiter DD. teste Iason. *in d. §. item si quis postulante. nu. 87.* vbi pro cautela tradit consilium, vt in omni contractu procuret contrahens iuramentum apponi, quia eius virtute instrumentum habebit paratam executionem. Alios effectus iuramenti vid penes Iason. *in principio dicti §. item si quis postulante*, & Alios *sup. cit.*

Et hæc pauca sufficiant, quoad actiones quas quidem tantum hoc loco exponere placuit, quia frequentissimè illas in iudicio intentari occurrit. Reliquas, quando casus euenerint, vide apud DD. præcitatos in superioribus, nam omnes, aut maiorem harum partem, ne quidem summatim percurrere, aut in medium adducere, certè impossibile est, cum ferè innumerabiles inueniantur actionum materiæ. Vnde Iason. & Io. Faber *in §. actionum Instit. de actionib.* asserunt, quod si quis singulas harum materias plenè attingere vellet, nec calami, nec papyrus; imò nec tempus sufficerent. Quam ob rem ad alia etiam frequenter in Praxi occurrentia transeamus, dum, vt habetur *in l. solent ff. de offic. Proconsul.* non omnia semper, & in omni loco accipienda, & plenè attingenda erunt; Quinimò multoties neque adducere fusiùs expedit; ne quæ obiter percurrere statutum fuerat, de his integros tractatus præter intentionem compilare contingat. Vnde sit.

INTERSECATIO XVII.

De Remedijs possessorijs. Et Primò de his, quæ competunt pro adipiscenda possessione, quorum præcipuum est illud quorum bonorum.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum quid sit?*
2 *Iudicium duplex: Possessorium, & Petitorium.*
3 *Interdictum triplex, adipiscendæ, retinendæ, & recuperandæ possessionis.*
4 *Possessorium iudicium est vtilius petitorio.*
5 *Interdictum quorum bonorum, quid sit?*
6 *Quibus detur.*
7 *Contra quos detur.*
8 *Quæ requirantur, adhoc vt detur hoc interdictum.*
9 *Pro rebus particularibus aliquando datur.*
10 *Pro rebus corporalibus; & aliquando etiam pro incorporalibus datur.*
11 *Quæ probanda sint per agentem hoc interdicto.*
12 *Competit etiam pro rebus depositis, vel commodatis.*
13 *Fructus, quando in hoc iudicio veniant.*
14 *Exceptiones in eo non admittuntur.*
25 *Appellatio neque admittitur.*
16 *In quibus conueniunt petitio hæreditatis, & hoc interdictum.*
17 *In quibus verò differant.*

Forma libelli.

In Curia N. comparet N. de N. dicens, quod mensibus proximè elapsis, & propriè de mense N. quondam Sempronius de Sempronijs patruus ipsius comparentis, vt Deo placuit, vitam cum morte commutauit, relinquendo quàm plura bona mobilia, & immo-

& immobilia, ac sese mouentia, præsertim fundum situm in loco N. iuxta bona N. de N. & alios. Domum positam in Ciuitate, seù Terra N. in vico dicto N. iuxta domum N. de N. ex vno latere, & N. de N. ex alio, viam publicam, &c. Vineam sitam in loco N. propè Bona N. de N. &c. & alia bona per ipsum tempore mortis quietè, & pacificè possessa quæ omnia ad ipsum comparentē, tamquam Nepotem, & proximiorem Consanguineum dicti quondā Sempronij eius Patrui prędefuncti spectant, & pertinent. Verum quia Titius de Titijs nullo iure, titulo, seu causa de facto inuasit, & occupauit prædicta bona hæreditaria dicti Sempronij, & requisitus, vt ab occupatione prędicta desisteret, & ipsi comparenti bona occupata restitueret, hoc facere recusauit, & adhuc recusat. Ideo compatēs ipse recurrit ad Curiam N. per quā petit præfatum Titium occupatorem & iniustum detentorem bonorum hæreditariorum Reum conuentum cogi, & compelli iuris, & facti remedijs opportunis ad restituendam hæreditatem, & bona hæreditaria quæcumque, mobilia, & immobilia, ac se mouentia ipsi comparenti proximiori consanguineo dicti Sempronij, ipsumque cōparentem in possessionē omnium, & singulorum bonorum prædictorum immitti. Et insuper petit prefatum Titium condemnari in expensis, damnis & interesse passis, & patiēdis occasione presentis litis. *Super quibus* &c. *Deducens*, &c. *Non se astringens*, &c. *& ita dicit*, & prouideri petit isto, & *omni* alio meliori modo, &c.

Forma Sententiæ.

Nos, &c. *In causa*, & causis, quę coram Nobis in prima, seù veriori versæ fuerunt, & vertuntur instantia inter N. de N. hæredem vniuersalem ab intestato quondam Sempronij de Sempronijs, (*vel ex testamento rogato per acta N. de N. Notarij die.... Mensis.... Anni.... seù, ad quod, &c.*) Actorem ex vna, & Titium de Titijs Reum conuentum ex altera partibus, de & super immissione in possessionem infrascriptorum bonorum hæreditariorum dicti quondam Sempronii de Sempronijs, de quibus agitur, rebusque alijs, &c *Visis*, &c. *Christi* nomine repetito, &c. *Dicimus*, pronunciamus, sententiamus, decernimus, & declaramus, dictum N. de N. Actorem immittendum fore, & esse, prout immittimus in realem; actualem & corporalem possessionem dictorum bonorum, eorumque iurium, ac pertinentiarum quarumcumque, amoto exinde dicto Titio de Titijs Reo conuento detentore. Et mandatum quodcumque de immittendo desuper necessarium, & opportunum decernendum fore & esse, prout decernimus & relaxamus. *Victumque* Victori in expensis condemnamus, quarum taxationem Nobis, vel cui de iure in posterum reseruamus. *Et ita* dicimus pronunciamus, declaramus & diffinitiuè sententiamus, non solum præmisso, sed omni alio meliori modo, etc.

Vel sub alia forma condemnando Reum conuentum ad restituendam, vt infra videl.

Nos, etc, *vt supra vsque ad verba* decernimus, et declaramus, *inclusiuè, postea subiungatur*: Et condemnamus Titium de Titijs Reum conuentum, vt res hæreditarias corporales, quæ fuerunt dicti Sempronii prædefuncti, siuè earum possessionem N. de N. Actori restituat. *Et Victum* Victori, etc. *Mandatumque*, etc. *Et ita*, etc *omni*, etc.

ANNOTATIONES.

1 Noto primò, plura in iure dari remedia possessoria, quibus subuenitur his, qui super possessionem bonorū præiudicium, vel damnum ab aliquo sentiunt. Quo casu cum quæstio fuerit super possessione, tripliciter agi potest, nimirum vel pro adipiscenda possessione, quam prius quis non habuit, et tunc introducta sunt interdicta adipiscendæ possessionis: Aut agitur pro conseruanda possessione, quam iam antea habuit, et de præsenti habet, sed in ea aliquo modo turbatur, et tunc introducta sunt interdicta retinendæ possessionis; Aut agitur pro recuperanda possessione, quam habuit, sed eam amisit, et tunc introducta sunt interdicta recuperādæ possessionis. Qua quidem cum ad Praxim valde necessaria videantur, de singulis quædam breuiter prælibare non erit inutile, Cæterum prætermittendum censeo, quod olim interdictum nihil aliud erat; quam quædam solemnis forma verborum a Prætore concepta, quam præcipiebatur, vel prohibeatur aliquid fieri inter duos contendentes, præsertim quādo de possessione, vel quasi agebatur; *vt habetur in §. 1. Instit. de interdict.* et ibi Gloss. et DD. Dicebatur autem interdictum, quasi inter duos dictum *§. 2. in fin. Inst. eod.* Bald. *super rubr. C. eod. tit.* Solemnitates verborum in interdictis hodie non seruantur, sicut neque solemnitates verborum in actionibus, quæ olim seruabantur, ita vt si in syllaba quis errabat, a toto causa caderet, *vt in l. 2. §. deinde ex his, ff. de origin. Iur.* quia sublatæ sunt, *vt habetur in l. 1. & 2. et tot. tit. C. de formul. & impetr. action. sublat. & §. fin. Instit. de interd.* Sed earum loco successerunt actiones in factum, vt in prædictis iuribus probatur, et ibi DD. notant. Ideo *in tit. ff. de interdictis* dicitur; *de interdictis, seù extraordinarijs actionibus, quæ pro his competunt.*

2 Noto secundo, quod cum interdicta, seù actiones in factum proponuntur, præsertim quando de possessione agitur, necessario infertur, quod aliud est iudicium possessorium, et aliud petitorium, vt constat *ex cap. pastoralis, & tot. tit. Decretal. de causa possessionis, & proprietatis, & in l. naturaliter §. nihil commune. ff. de acquir. possession.* Petitorium, seù proprietatis, est quando agitur ad rem recuperandam iure dominii, vel quasi, *vt in l. rem ff. de rei vendicat.* Possessorium verò, seu possessionis est, quando agitur ad rem, ratione possessionis tantum, non de dominio.

3 Quæ quidem possessio controuertitur, vt diximus, in iudicio tripliciter; Vel vt Actor adipiscatur possessionem rei nunquam possessæ: Vel vt retineat possessionem rei iam quiete possessæ: Vel vt recuperet possessionem rei iam possessæ, sed amissæ. Et in primò casu intentatur interdictum, seù actio in factum adipiscendæ possessionis. In secundò retinendæ. Et in tertiò recuperandæ. *vt in l. 1. §. hæc autem interdicta. ff. de interdict. & §. sequens diuisio Instit. eod. tit.*

4 Melius tamen est intentare iudicium possessorium, quam petitorium *l. Is, qui destinauit, ff. de rei vendicat.* Paul. de Castr. *in l. si de vi. ff. de iudic.* Vnde, qui agere contra aliquem intendit pro aliqua re, animaduertere debet, an aliquod interdictum possit ei competere, vt facilius se expediat. Imò habens vtrumq; remedium, intentare prius debet possessorium, quia si in eo obtinet, fit Reus in petitorio, & releuatur ab onere probandi in petitorio dominium, quod est difficilis probationis, *vt probatur in d. cap. pastoralis. de caus. poss. & propriet.* Et sic patet, quod intentans petitorium probare tenetur, se esse dominum illius rei, quam petit. Intentans verò possessorium tenetur solum probare suam possessionem, quæ facillimæ probationis est vt ex infra dicendis apparebit.

5 Noto tertiò, quod interdicta adipiscendæ possessionis plura sunt, sed tria signanter principaliora, nempe quorum Bonorum, Quorum Legatorum, & Saluianum interdictum. Interdicta retinendæ sunt similiter plura, sed præcipua duo enumerantur, nimirum vti possidetis, & vtrobi. Recuperandę verò possessionis præcipuum similiter, vnicum datur interdictum, nempe vnde vi. de quibus omnibus breuiter quædam pauca ad Praxim necessaria percurrenda erunt. Et Primò de interdictum quorum Bonorum, quod quidem est remedium adipiscendæ possessionis bonorum hæreditariorum defuncti de iure Prætorio introductum *l. 1.* & ibi DD. *ff. quorum bonorum d. §. sequens*, & ibi Gloss. & Mysing. *n. 5. Instit. de interdict.* Bart. *consil. 82. in princ. vers. præterea l. 2.* Ita appellatum a primis verbis edict. Prætoris *d. l. 1. ff. quor. bon.* Mysing. *d. n. 5.*

6 Noto quartò, quod hoc interdictum quorum bonorum duplex est, directum, & vtile, & ideo pluribus datur. Et Primò directum datur bonorum possessori, hoc est ei, qui de Iure Prætorio vocatur ad successionem hæreditatis defuncti *d. l. 1. ff. quor. bonor.* Marant. *in specul. aur. p. 4. dist. 7. num. 7.* Secundò vtile datur hæredi, hoc est ei, qui vocatur ad successionem de Iure Ciuili. Gloss. *in rubr. C. quor.* Bart. *in d. cons. 82. in princ. vers. aut dicimus* Mysinger. *in d. §. sequens diuisio. num. 8. & ibid. Io. Oinot. num. 13.* Marant. *d. num. 7.* Tertiò datur hæredi, siue ex testamento, siue ab intestato de Iure Prætorio, vel ciuili, tam si testamentum fuit validum, quam si non. Bar. *in l. fin. C. de edict. Diu. Adrian. tollen.* Salicet *in lib. 2. C. quor. bonor.* Quartò datur hęredibus bonorum possessionem, siue hęreditatem defuncto, delatam de Iure Prętorio, quia bonorum possessores de Iure Prætorio, loco hæredis, de Iure Ciuili habentur

rur

tur *l. item veniunt. §. fin. ff. de pet. hared.* Et sic datur hæredi hæredis. Rot. *decis. 115. num. 1. p. 1. recent.* Salust. Tiber. *in Prax. lib. 2. cap. 4. num. 6.* & similiter cessionario hæredis Menoch. *in tract. de adipiscend. poss. remed. 4. nu. 249.* Buratt. *decis. 389. nu. 1.* Rot. *decis. 48. n. 1. p. 7. recent.*

Ex quibus colligitur, quod licet detur hæredi, tam ex testamento, quam ab intestato, signanter tamen datur proximiori venienti ab intestato *vt in d. l. 1. ff. & C. quor. bonor.* & in facti contingentia censuit Rot. Roman. *decis. 115. nu. 1. p. 1. & decis. 254. nu. 1. p. 4. & decis. 217. n. 6. p. 5. recent.* Buratt. *decis. 738. nu. 6.* Et in hoc differt, à remedio *l. fin. C. de edict. Diu. Adr. tollen.* quod competit solum hæredi ex testamento, non autem ab intestato, vt dixim. sub. *in interfec. 4. num. 3.* ex traditis per Menoch. *in suo celebri tract. de adipiscend. possession. remed. 1. n. 39.* Quod ampliatur, vt detur fratri contra alios fratres. Caualer. *decis. 386. num. 1. & 3.* Imò, & cohæredi pro sua portione contra alios cohæredes Rot. *decis. 286. n. 1. p. 7. rec.*

7 Noto quintò, quod hoc interdictum quorum bonorum pluribus datur ad instar remedij *d. legis fin. C. de edict. Diu. Adr. toll.* Et primò datur contra possessorem bonorum pro hærede, hoc est contra eum, qui contendit se esse hæredem, cum non sit. *l. pro harede ff. de petit. haredit. & d. §. sequens diuisio Instit. de interd.* Secundò datur contra possidentem pro possessore, qui de facto possidet, & nullum ius, seù titulum habet *d. l. pro harede, cum l. seq. & d. §. sequens diuisio.* Tertiò datur contra fideicommissarium non possidentem legitimè *d. l. 1. ff. quorum bonor.* Menoch. *de adipiscend. d. remed. 1. num. 33.* Rot. *d. decis. 115. num. 1.* Caualer. *decis. 150. num. 1.* Adhoc autem, vt fideicommissarius dicatur legitimè possidere, duo cupulatiue requiruntur, vt scilicet possideat sine vitio, & doceat incontinenti de iure suo. Rot. *d. decis. 115. num. 2.* & Gregor. *decis. 205. num. 6.* Et cum vitio diceretur possidere, si possessionem bonorum propria auctoritate ceperit, non autem de manu hæredis, iuxta *d. l. 1. ff. quor. bonor.* Rolan. *cons. 78. num. 14. lib. 3.* Gregor. *d. decis. 206. n. 5.* cum Alijs cumulatis per Rot. *d. decis. 115. num. 3. p. 1. recent.* vbi *num. 17.* limitat, possessionem fideicommissarij non dici vitiosam, si habebat facultatem capiendi possessionem propria auctoritate. Idem dicit Gregor. *dicta decis. 206. n. 7.*

8 Noto sextò, quod plura requiruntur adhoc vt huiusmodi interdictũ detur. Et Primò requiritur, vt agens dicto interdicto sit heres illius, cuius bona petit, siue de iure pretorio, siue Ciuili, siue ex testamento, siue ab intestato, siue in totum siue pro parte, dummodo sit pro quota hereditatis. *d. l. 1. & 2. ff. quor. bonor.* Marant. *vbi sup. num. 4.* Quod si institutus fuerit hæres in re certa, & particulari, cum loco legatari, habeatur, non datur regulariter hoc interdictum *l. quoties C. de hared. inst.*

9 Sed quamuis hoc interdictum detur pro vniuersa hæreditate, seu bonorum possessione adipiscẽda, cum sit iudicium vniuersale ex fonte vniuersali proueniens; sicut petitio heredi tatis *d. l. 1. in fin. ff. quor. bonor.* Rot. *decis. 217. num. 6. p. 5. recent.* & apud Post. *de manut. decis. 294. num. 5. in prim. impress.* Et per consequens veniunt fructus, & accessiones hæreditatis *d. l. 1.* & notat Gloss. *in rubric. C. quor. bonor.* Alex. *cons. 70. num. 11. lib. 6.* Salust. Tiber. *d. cap. 4. num. 1.* Buratt. *decis. 474. num. 7.* Aliquando tamen datur pro adipiscenda possessione rei particularis *d. l. 1. in princ. vers. quod ex his, & ibi Gloss. in verb. ad singulas ff. quor. bonor. d. §. sequens de interdict.* & ibi O. not. *num. 16.* Marant. *d. dist. 7. num. 9.* Peregrin. *de fideicommiss. art. 46. num. 15.* vbi dicit, hoc esse valde notandum in practica, Rot. *dec. 515. num. 8. p. 5. recent.* & apud Post. *vbi sup. num. 4.* Buratt. *decis. 386. num. 2.* per textum *in l. licet minimam. ff. de petit. hared.* Neque obstat, quod dicit Papiens. *in Prax. form. libell. quo petitur haredit. ex testam. §. in omnibus eius bonis, num. 2.* non competere hoc interdictum pro rebus particularibus, cum sit ius vniuersale per text. *in d. l. 1. §. fin. ff. quor. bonor.* Nam respondetur, quod licet sit ius vniuersale, quando tamen petitur res particularis, hoc non fit ex titulo particulari, & singulari, sed ex titulo proueniente ex fonte vniuersali vt tradit Zas. *in d. l. 1. §. fin. ff. quor. bon.* & Angel. *in d. §. sequens diuisio n. 2.*

10 Secundò requiritur, vt succedens de iure Prætorio agnoscat bonorum possessionem in præsẽtia Iudicis, quamuis hodie non sit necesse, vt Index interponat decretum *l. fin. C. qui admitt. ad bonor. poss.* sed de Iure Ciuili hæc solemnitas non requiritur, quia hæreditas solo animo adiri potest sine Iudicis authoritate *l. si Auia C. de iur. deliber. & l. pro harede in princ. ff. de acquir. haredit.*

Tertiò requiritur, quod agens hoc interdicto non possiderit prius bono petita, quia est remedium adipiscendæ possessionis, si verò habuit aliquando possessionem illorum, & postea amisit, datur interdictum vnde vi, quod est recuperandæ possessionis, Gloss *in d. §. sequens diuisio. verb. inutile Instit. de interdict.* Et ratio a priori est, quia hoc interdictum, & petitio hæreditatis dantur pro rebus hæreditariis, non pro patrimonio proprio, vt sunt bona per aliquem semel possessa. Gloss. *in lib. 1. §. veteres. ff. de acquir. possess.* Bartol. *in l. fin. ff. de fideicommiss. hared. petit.*

Quartò requiritur, quod res, quæ petuntur, sint corporales, non autem incorporales, pro his enim non competit hoc interdictum *l. 2. ff. quor. bonor.* Quod quidem intelligitur de debitoribus hæreditariis, qui possideri nequeunt, nam in aliis incorporalibus rebus bene datur, vt tradit Rip. post Bart. *in d. l. 2. num. 2.* Peregrin. *de fideicommiss. art. 46. num. 15.* Buratt. *decis. 474. num. 7.*

Quintò requiritur, quod ille, contra quem hoc interdictum intentatur, possideat, vel detineat totam hæreditatem, vel eius quotam, vel etiam res particulares, sine titulo, nam si possideat aliquo iusto titulo, & non pro possessore, vel pro hærede sine titulo, hoc interdictum non daretur. *d. l. 1. ff. quor. bonor. l. 2. C. eod. tit. d. § sequens Inst. de interdict.* Bart. *cons. 82. vers. aut dicimus quod pertinent. lib. 2.* Marant. *d. p. 4. dist. 7. num. 4.* Alex. *cons. 184. num. 10. lib. 5.* Peregrin *d. art. 46. num. 11.* Caualer. *decis. 386. num. 1.* Rot *decis. 671. num. 1. p. 1. & decis. 756. num. 1. p. 3. et decis. 364. num. 1. et decis. 415. num. 9. p. 5. et decis. 48. num. 6. & decis. 68. num. 2. p. 5. recent.* & apud Post. *de manutenen. decis. 294. n. 5. in prim. impress.*

Sextò requiritur, quod aliquis possideat; nam si nemo possideret, non daretur hoc interdictum. Bart. *in l. fin. C. de edict. Diu. Adr. tollen.* Angel. *in §. quadruple num. 26. ver. aduersus. Inst. de action.* Menoch. *de adipiscend. remed. 1. num. 47. & seq.* Peregrin. *d. art. 46. num. 30.* Caualer. *decis. 31. num. 7.* Ferentill. *ad Buratt. decis. 772. num. 11.* quia interdictum proprie nuncupatur, quasi inter duos dictum, vt notauimus supra, sed daretur beneficium *dicta legis fin. C. de edict. Diu. Adr. toll.* quod procedit, etiam si nemo possideret hæreditatem; si verò Reus dolo desijt possidere, daretur hoc interdictum contra ipsum ad interesse actoris *d. l. 1. ff. quor. bon.*

Septimo requiritur, quod res quarum possessio petitur, fuerint in bonis ipsius defuncti, nec interest, an tempore mortis possiderentur, aut detinerentur, necne. *d. l. 1. in princ. ff. quor. bonor.* Bart *in d. l. 2. n. 4. & 12. C. eod. tit.* Menoch. *de adipiscend. d. remed. 1. n. 58. & seq. & remed. 4. n. 54. vers. vndecimo.* Buratt. *decis. 368. n. 2.* Rot *decis. 173. n. 2. p. 5. recent.*

11 Noto septimò, quod ille qui hoc interdicto agere voluerit, tenetur probare, & docere, se esse hæredem defuncti ex testamento, vel ab intestato, & res illas fuisse in bonis ipsius defuncti, quas modo reus iam possidet, Angel. *in d. §. quadrupli nu. 36.* Ideo tenetur legitimate eius personam seruatis seruandis, Sal. Tib. *in Prax. d. lib. 2. cap. 4. n. 5.*

12 Sed quæritur, an competat hoc interdictum, etiam pro rebus, quas defunctus tempore mortis detinebat ex causa commodati, vel depositi?

Et Respondetur affirmatiuè, cum Rip. *in d. l. 1. ff. quor. bonor.* Gabr. *cons. 31. num. 5. l. 1.* Peregrin. *de fideicommiss. d. art. 45. num. 14.* Mantic. *decis. 241. num. 1. & decis. 245. num. 1.* Caualer. *decis. 409. num. 2. & 3.* Rut. *decis. 415. num. 7. part. 5. recent.* cum Alijs iam cumulatis supra *in fin. num. 10. vers. septimò requiritur.*

12 Noto octauò, quod quamuis detur hoc interdictum pro bonis relictis a defuncto tempore mortis, nõ tamen competit pro fructibus postea decursis, post eius mortem; nisi à die motæ litis, vt censuit Rot. *apud Seraphin. decis. 170. num. 1.* Caualer. *d. decis. 409. num. 1. & seq.* Buratt. *decis. 184. num. 1.* Quidam tamen DD. tenet in hoc iudicio possessorio venire fructus, etiam ante litem motam, ad instar petitionis hæreditatis. Peregrin. *vbi supra num. 9.* per text. *in d. l. 1. ff. quor. bonor.* Gloss. *in rubric. C. eod. tit.* Alex. *cons. 70. num. 11. lib. 6.* Buratt. *decis. pracit. 474. n. 7. & decis. 843. n. 3.*

Sed in hoc distinguendum censeo; aut enim agitur pro fructibus principaliter: aut accessoriè. In priori casu, quia petuntur velut sors, debentur, etiam ante litem motam, & ita tenuit Rot. *decis. 689. num. 3. & seqq. p. 3. lib. 3. diuers. et decis. 3. num. 6. et seq. et dec. 281. n. 4. et 6. p. 7. recent.* Ferentill. ad Buratt *dec. 184. num. 8.*

n. 8. *sup. litt. A.* Seraphin. *decis. 835. nu. 2. & seqq. & decis.* 1168. *num.* 3. In secundò vero casu, quando petuntur accessoriè, quia forte cadunt, & veniunt incidenter in condemnatione rei petitæ, subdistinguendum est; aut enim sunt percepti, & consumpti bona fide, vel saltem sine mala fide, & qui illos sic consumpsit non est factus locupletior; & tunc non teneturad illos, nisi à die motę litis, quia post litem motam superuenit mala fides, & ita intelligendus est Seraphin. *dict. dec.* 170. *num.* 1. & Burat. *d. decis.* 184. & Caualer. *d. decis.* 409. Aut fructus sunt percepti mala fide, vt est quādo quis scit se habere cohæredem & solus percepit fructus, & tunc debentur etiam ante motam litem à die malæ fidei percepti. *l. qui bona fide ff. de acquir. rer. domin.* Rot. *d. decis.* 689 *num.* 6. *p.* 3. *lib.* 3. *diuers.* Et in his terminis procedit opinio Burati. *dicta. decis.* 474. & 843. vbi Fercutill. *litt.* B. *n.* 7. ita Rot. *d. decis.* 3. *n.* 23. & *seq. par.* 7. *recent.* Aut sunt percepti bona fide, & nō sunt consumpti, sed extant, & qui illos percepit, est factus ex eis locupletior; & tunc debent similiter restitui, vel saltem eorum æstimatio, *l. item veniunt.* §. *præter hac vers. cot autem ff. de petit hæredit.* cum aliis cumulatis per Rot. *d. decis.* 3. *num.* 38. & *seqq* Item restitui debent fructus, etiam bona fide percepti, quando agitur titulo reprobato de vsuris, cum tali casu bona fides non excuset à restitutione. Seraph n. *decis.* 1106. Beltramin. *ad Gregor. decis.* 74. *litt. A.* vbi limitat in possessore ignorante factum ex quo oritur dicta iuris resistentia, vt censuit Rot. *in Mantuana fructuum.* 31. *Ianuary* 1618. *coram D. Vbaldo.*

14 Noto nonò quod in hoc iudicio possessoria quorum bonorum non admittuntur exceptiones requirentes altiorem indaginem, nec ex eis impediri debet immissio in bunorum petitorum possessionem. Buratt. *decis.* 386. *num.* 4. & *decis.* 772. *nu.* 1. Vbi de exceptione diuisiunis agitur.

15 Neque admittitur appellatio, quoad effectum suspensiuum, cum sit momentaneæ possessionia iudicium. *l. vnic. C. si de momen. poss. appellat. fuer.* Bar. *in l. fin. C. quor. bonor.* Marant *d. p.* 4. *dist.* 7. *n.* 9. Et ita seruatur in omibus alijs iudicijs possessorijs: vt tradunt Salust. Tiber. *in Prax. lib.* 2. *cap.* 6. *n.* 4. *vers. quo vero* Marant. *in spec. aur.* 3. *p. iuxta part. principal. act.* 2. *n.* 294. vbi de enmmuni Abb. *in c. cum ad sedem num.* 30. *de rest. spoliat.* Grauatt. *ad Vestr in Prax l.* 7. *cap.* 3. *num.* 38. vbi de magis commun. Berous *q.* 91. *n.* 9. Marchesan. *de commissionib. commiss. appellat. in Salmon. & alijs possessor. p.* 1. §. 1. *n.* 12. 28. 29. & 30. *fol. mihi* 927. *in nou. impress.* & Alij cumulati infra *Intersec.* 20. *n.* 18.

16 Noto decimò, quod hoc interdictum in multis conuenit cum petitione hæreditatis, in multis vero alij differunt inter se Conueniunt aut Primò quia tam petitio hæreditatis, quam hoc interdictum quorum bonorum datur contra possidentem pro hærede, vel pro possessore, non autem contra titulo possidentem *l. pro hærede* §. *fi. cum l. seq. ff. de petit. hæred.* Secundò conueniunt, quia tam in iudicio petitionis hæreditatis, quā interdicti quorum bonorum requiritur, quod actor sit hæres. *l.* 1. *ff. de petit. hæred. & l.* 1. *ff. quor. bonor.* Tertio quia in vntroque iudicio veniunt accessiones & fructus. *l.* 1. vbi Gloss. *C. quor. bonor. & d. l.* 1. *ff. eod. tit.* Quarto, quia in vtroque requiritur, quod Reus possideat, vel dolo desierit possidere. *d. l.* 1. *ff. quo. bonor* Quinto conueniunt, quia vtrumque iudicium est vniuersale ad vniuersitatem bonorum possessionem acquirēdam introductum, quamuis aliquando detur etiam pro rebus particularibus. *d. l.* 1. *ff. quor. bonor. d. l. licet in minimum ff. de petit. hæred.* & dictum est supra *num.* 9. Sextò, quia si hæres prius hæreditatem possederit, neutrum iudicium locū habet ad eam recuperandam. *d.* §. *sequens diuisio Inst de interdict.* & ibi Glos *in verb. mutile.* Bart. *in d l. fin. ff. de fideicommiss. hæredit. petit.* Gloss. *in c.* 1. *de confess. in* 5. & *dix. sup. num.* 10. *vers.* 3. *requiritur.* Septimo conueniunt; quia vtrumque iudicium intentari potest pluries pro diuersarum rerum possessione adipiscenda Gloss. *in rubr. C. quor. bonor. vers. & non redditur amplius.*

17 Differunt verò in pluribus alijs prædicta iudicia, quam in supradictis conueniant. Et primò differunt origine, quia petitio hæreditatis introducta fuit a iure Ciuili, sed interdictum quorum bonorum a iure Prætorio *d. l.* 1. *ff. quor. bonor.* Secundò differūt natura, quia petitio hæreditatis est actio bonæ fidei, Interdictum quorum bonorum est remedium stricti iuris, non enim enumeratum inuenitur *in* § *actionum. Inst. de actionib.* Tertio differunt subiecto, quia petitio hæreditatis datur hæredi de Iure Ciuili, & vtilis bonorum possessori, interdictum vero quorum bonorum directum datur bonorū possessori, & vtile hæredi de iure Ciuili. Gloss. *in rubr. C. quor. bonor.* Bart. *in l.* 1. *n.* 3. *C. eod. tit.* & dictum est supra. Quartò differunt fine, quia petitio hæreditatis est iudicium petitorium, hoc interdictum vero est possessorium. Gloss. *in d. rubr. C. quor. bonor.* Angel. *in d.* §. *quadrupli num.* 16. *vers. med. Inst. de action.* Quintò differunt in modo intentandi, quia in petitione hæreditatis actor petit declarari se esse hæredem, & ideo omnes res hæreditarias sibi restitui *d. l. licet. minimam. ff. de pet. hæred.* In hoc vero interdicto petit immitti in possessionem earum. *d. l.* 1. *C. quor. bonor.* & ibi Bart. Sextò differunt in modo probandi, quia agens petitioni hæreditatis plene probare debet, se esse hæredem, & bona esse hæreditaria, vel saltem possessa, aut detenta à defuncto; agens vero hoc interdicto probare potest semiplenè, & præsumptiuè, quia est modici præiudicij Bartol. *in d. l.* 1. *num.* 3. *C. quor. bonor.* Septimò differunt rerum qualitate, quia petitio hæreditatis datur pro rebus, etiam simpliciter possessis, vel detentis à defuncto. *l. & non tantum ff de petit. hæred.* hoc vero interdictum datur solum pro rebus quæ fuerunt in bonis ipsius defuncti, vt dictum est *sup. num.* 9. *vers. septimo requiritur.* Octauò differunt generalitate, & specialitate quia petitio hæreditatis datur contra debitores hæreditarios *l. item videndum* §. *final. & l. etiam* §. *fin ff. de petit. hæred.* Hoc autem interdictum datur regulariter pro rebus corporalibus tantū, non autem incorporalibus, sed hoc intelligi debet in debitoribus hæreditarijs, vt notatum est supra. *num.* 10. *versic. quarto requiritur.* Nonò differunt in modo sententiandi, quia in petitione hæreditatis Iudex declarat Actorem esse hæredē, sed in hoc interdicto condemnat Reum ad restitutionem possessionis, Bart. *in d. l.* 1. *ff. quor bonor.* Angel. *in d.* §. *quadrupli nu.* 17. Decimò differunt in appellatione quia in petitione hæreditatis datur appellatio ad vtrumque effectum, cum sit iudicium petitorium, vt dictum est, sed in hoc interdicto, non datur nisi ad effectum deuolutiuum tātum, cum sit iudicium possessorium, & momentaneæ possessionis *de quo supra num.* 15. De reliquis vid. Gloss. & DD. *in rubr. ff. & C. quor. bonor.* et Bart. *in l.* 1. *ff. & C. quor. bonor.* et DD. & *in d.* §. *sequens diuisio Inst. de interdict.*

INTERSECATIO XVIII.

De alio Remedio Possessorio, quod dicitur Interdictum quorum legatorum.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum quorum legatorum, quid sit?*
2 *Legatarius de manu hæredes rem legatam habere debet.*
3 *Occupans rem sibi debitam propria authoritate, cadit à iure suo.*
4 *Quibus detur hoc interdictum?*
5 *Contra quos detur.*
6 *Quæ requirantur, vt detur.*
7 *Quomodo probandum per hæredem quod hæreditas sit exhausta, & consequenter, quod sit locus falcidiæ.*
8 *Legatarius petere potest ab hærede rem prius ab eo propria authoritate occupatam.*
9 *Legatario plura competunt remedia ad petendum legatum.*
10 *Legatum via exequutiua peti potest.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N de N. dicens mensibus præteritis, fuisse institutum hæredem vniuersalem à quondam Sempronio de Sēpronijs eius Auunculo, prout in vltimo testamento eiusdē rogatu manu N. de N. publici Notarij sub die.... mens.... N. apparet, cui, etc. et in eodem fuisse per eumdem testatorem multa legata diuersis Personis, et Pijs locis relicta. Verum quia Titius de Titijs vnus ex legatarijs propria authoritate occupauit fundum N. ipsi legatum; et ideo non potest comparens ipsi vt hæres de bonis defuncti integram quartam habere, ratione legis Falcidiæ sibi debitam; Idem recurrit ad ipsam Curiam N. per quam petit dictum Titium cogi, et compelli, vt possessionem prædicti fundi sibi restituat, vna cum omnibus fructibus perceptis, et percipiendis. Nec non condemnari ad omnia damna, et interesse passa et forsan patien-

dia, nisi statim restituat. Super quibus, *&c.* Deducens, *&c.* Non se astringens, *&c.* Et ita dicit, *& prouideri petit istos, & omni meliori modo, &c.*

Forma Sententiæ.

In Dei, &c. *Nos,* &c. *In causa,* & causis &c, inter N. de N. hæredem vniuersalem quondam Sempronii de Sempronis, virtute testamenti in publicam, et authenticam formam in Actis producti ad quod, etc. Actorem ex vna, et Titium de Titiis legatarium assertum dicti quondam Sempronii Reum conuẽtum, ex altera partibus, de, et super immissione in possessionẽ cuiusdam fundi hæreditarii N. nuncupati siti in loco N. propè bona N. N. et N. et alios confines, si qui, etc. de qua agitur, Rebusque aliis, etc. *Visis,* etc. *Christi* nomine, etc. *Dicimus,* pronunciamus, sententiamus, decernimus, et declaramus dictũ N. de N. immitendum fore, et esse in realem, actualem, et corporalem possessionem dicti fundi, eiusque iurium, et pertinentiarum, prout immittimus, amoto exinde dicto Titio de Titiis detentore. Et quodcumq; mãdatum de immittendo desuper necessarium, et opportunum decernendum fore, et esse, prout decernimus, et relaxamus. *Visitumque,* Victori, etc. *& ita,* etc. *sed omni* modo, etc.

ANNOTATIONES.

1 Noto primò, quod interdictum quorum legatorum est remedium possessorium, adipiscendæ scilicet possessionis, de iure prætorio introductum ad fauorem hæredis post aditam hæreditatem, vt possit adipisci possessionem rei legatæ, quam legatarius propria authoritate occupauit ante aditam hæreditatem. Datur autem hæredi contra legatarium, ad effectum, vt facta restitutione possit ipse hæres ex illa relegata quartam falcidiæ detrahere, & retinere, *l. 1. in princ. ff. quorum legator. iuncta l. vnica. C. eod. tit.* & vtrobique Gloss. & DD. Mysinger. *in §. sequens diuisio Instit. de interdict. nu.* 12 & ibidem Iason. Faber. Platea, Angelus, Oinotimus, & alij Marant. *in spec. aur. p. 4. dist. 7. princ. num. 10. vers. secundo potest.* Menoch. *in tract. de adipiscend. possess remed. 2.* Nuncupatur autem hoc remedium possessorium interdictum quorum legatorum, etiam à primis verbis edicti prætoris, sicut interdictum quorum bonorum: vt probatur *ex d. l. 1. in princ. & in § quod ait prætor, il* 1. vbi Glos *& in verb. quod ait ff. quor. legator.* Mysinger. *d. n.* 12.

2 Noto secundò, quod iure merito datur hoc remedium contra legatarium qui propria authoritate rem sibi alias debitam occupauit, tum quia nemo potest sibi ipsi ius dicere, *l. extat. ff quod met. caus. & l. pen. ff. ad leg. Iul. de vi priuat.* tum etiam quia legatarius vel fideicommissarius non potest propria authoritate rem legatam, seù fideicommisso relictam capere, sed illam de manu hæredis habere debet regulariter loquendo: textus est *in §. legatum Inst. de legat.* Mysinger. *vbi supra* Marant. *ibid.* Salust. Tiber. *in Prax. lib. 2. ca. 6. n.* 1. alias si occuparet rem legatam propria authoritate cedere ab omni iure sibi competente, per textum, *in l. non est dubium C. de legat.*

3 Sicut enim quilibet alius occupans rem alienam, quamuis sibi aliquo iusto titulo debitam; amittit ius suum: vel occupans rem propriam apud alium constitutam priuatur eius dominio. *l. si quis in tantam C. vnde vi. l. creditores. ff. ad leg. Iul. de vi priuat. & d. l. extat. ff. quod met. caus.* Ita & legatarius, vt in præcitatis iuribus habetur, sed quomodo hoc procedat, declarabitur inferius. Hæc tamen conclusio fallit, quando testator concessisset legatario facultatem capiendi rem legatam propria authoritate, vt censuit Rota *in Romana Hæreditatis 6. Martij 1645. coram D. Melitio.* vbi etiam habetur, quod tali casu neque tenetur de præcepto adire Iudicem, quia testator potest rebus suis legem imponere, cum eius voluntas sit lex. *§. Disponat. Authent. de nupt.* præsertim ad fauorem eius, cui reliquitur. Bart. *in l. Tutorum in princ. ff. de condition. & demonstr.*

4 Noto tertiò, quod hoc Interdictum datur hæredi, de Iure Ciuili, & bonorum possessori de Iure prætorio, ac etiam vniuersali successori cuicumque. Quinimo competit hæredi hæredis, siuè sit hæres de Iure Ciuili, siuè de Iure Prætorio, *l. 1. §. hoc interdictum ff. quor. legator.* Menoch. *de adipiscend. d. remed. 2. q. 2. n. 13. & q. 6. n. 20.* Rot. *dec. 115. num. 2. p. 1. recent.* Quod procedit siuè sit hæres ex testamento, siuè ab intestato Ioan. de Platea. *in §. sequens diuisio prac. num. 6.*

5 Noto quartò, quod contra Plores datur. Et Primò contra legatarium, qui rem legatam propria authoritate occupauit, & non de manu, & cum consensu hæredis habuit *d. l. 1. ff. quor. legator. in princ.* Et ex hoc infertur ad differentiam inter hoc interdictum, & illud quorum bonorum, de quo *in præced. interpret.* dictum, est nam præsens interdictum quorum legatorum competit contra titulo possidentem, illud verò quorum bonorum, secus, sed tantum contra possidentem pro hærede, vel pro possessore. Gloss. *in d. l. 1. §. redeguntur, in fin. vers. vt perinde. vers. item nota. ff. quor. legator.*

Secundo datur cõtra legatarium, qui rem legatam occupauit, etiam cum consensu, & voluntate hæredis ante tamen aditam hæreditatem, nam si hæres cõsensum præbuit post aditionem hæreditatis, talis consensus ei præiudicabit. *d. l. 1. § quod ait prætor. 11. ff. quor. legat.*

Tertiò contra legatarium, qui legatorum seruandorum nomine, & causa missus fuit à Iudice in possessionem legati, cum eo nomine satisdatum est ab hærede, nec tamen legatarius bona legata ei cedere voluerit *d. l. 1. §. quæsitum 9. ff. quor. legat.* Quod succedit quando testator legauit aliquid alicui sub conditione, vel in diem, quo casu mortuo testatore cogitur hæres cautionem præstare de restituẽda re legata legatario extante die, vel conditione, & si recusauerit hæres, & legatarius mittitur in possessionem rei legatæ, *vt habetur in l. 1. & tot. tit. ff. vt legator. seu fideicommiss. nomin. caueat.* Quod si hæres tali casu cautionem obtulerit, vel dederit, tunc legatarius recedere tenetur a rei legatæ possessione. *l. si legatarij ff. eod. tit. vt legator.* & si noluerit recedere, hoc interdicto conueniri potest *d. l. 1. § quæsitum ff. quor. legat.*

Quartò datur contra legatarium, qui rem propria authoritate occupatam dolo desijt possidere, ad eam vel eius æstimationem restituendam. *d. l. 1. §. quod ait Prætor. il 1. ff. eod. tit.*

Quintò datur contra cohæredem, qui prælegatum propria authoritate occupauit, pro rata, quæ iure prælegati habet, non vti hæres. *d. l. 1. §. si quis ex mortuis post princ. ff. quor. legat.* Menoc. *loc. præc. d. remed. 2. q. 20. n. 78.*

Sextò datur contra hæredes, & successores legatariorum quoscunq; siuè sit successores vniuersale, siuè singulares. *dict. l. 1. §. legatorum & §. illud tenendum ff. quor. legat.*

6 Noto quinto, quod plura requiruntur ad hoc vt præsens interdictum locum habeat. Et Primò requiritur, vt illo agens sit hæres ex testamento, vel ab intestato de Iure Ciuili, vel Prætorio, vt supra dictũ est. Secundò requiritur, quod intersit hæredis ratione falcidiæ, vel alterius interesse, prout si hæreditas sit ære alieno grauata, & hæres detrahere voluerit quartam partem omnium bonorum hæreditariorum, *iuxta tradita in tit. ff. & C. ad leg. falcid. & Instit. de leg. falcid.* Vnde infertur, quod quando non est locus falcidiæ, neque est locus huic interdicto. Gloss. *singular. in d. l. 1. d. verb. vt perinde circ. fin.* & ibi Bart. *ff. quor. legatur.* & habetur *in l. 1. C. eod. tit.* & ibi Bald. & Salicet. latè. Tertiò requiritur: quod hæres rei legatæ possessionem prius adeptus non sit, cum hoc interdictum sit adipiscendæ, non recuperandæ possessionis, vt supra dictum est. Quarto, quod legatarius rem legatam propria authoritate sine hæredis consensu occupauerit post aditam hæreditatem. Vel etiam cum eius consensu, sed ante aditam hæreditatem, *vt supra notauimus.* Quintò, quod Reus possideat rem legatam titulo pro legato, vel illam dolo desierit possidere *d. l. 1. §. quod autem & §. quod ait il 1. ff. quor. legat.* Sextò requiritur, quod hæres cautionem præstet de restituẽda re legata ipsi legatario, vel fideicommissario, saluo iure Falcidiæ, *d. l. 1. §. quod ait Prætor. il 3.* vbi Gloss. *in verb. missi & §. satisdatum* vbi Bart. *num. 1. ff. quor. leg. 1.* vbi Gloss. *in verb. satisdatione. C. eod. tit.* Menoch. *d. remed. 2. q. 26. n. 91.*

7 Sed quæritur, iux. prædicta, quod scilicet tunc locus sit huic interdicto, quando locus est falcidiæ, quomodo probandum sit per hæredem, falcidiam locum habere?

Respondetur quod forma talis probationis habetur. *in l. 1. §. cum dicitur ff. si cui plusquam per leg. falcid.* vbi habetur, quod hæres petere debet arbitrium a Iudice ad æstimandam quantitatem bonorum hæreditariorum, & vocãdi sunt adhoc omnes legatarij, & citandi omnes creditores ad declarandum sua debita: quibus seruatis si apparebit, hæreditatem exhaustam, & ære grauatam existere erit locus detractioni quartæ falcidiæ.

falcid'æ, & consequenter huius interdicto, alias secus. Et sic quando hæredis interest rem legatam propria authoritate legatario occupatam sibi restitui, si nõ restituat, condemnabitur ad interesse, & ad omne illud, quod hæredis interest. *l. 2. §. ex hoc interdicto, ff. quor. legator.*

8 Noto sexto, quod quamuis legatarius, qui propria authoritate rem legatam occupauit, restituere teneatur hæredi rem sic occupatam, remanet tamen illi illæsum ius suum: ac saluum omninò, vt petere possit postea ab hærede eam rem rem sibi legatam, *vt habetur ead. l. 1. in princ. vers. reuisit. ff. quor. legat.* Neque obstat, quod regulariter occupans rem legatam propria authoritate cadit ab omni iure suo, per Iura allegata supra *num.* 3. Nam respondetur cum communi Doctorum sententia, quod illa Iura loquuntur, quando occupatur res aliena, aut etiam propria, penes tamen alium constituta, non quando res in nullius est potestate, vt in casu nostro, in quo supponimus, legatarium occupasse rem legatam, antequam hæres hæreditatem ipsam adiuerit quia ante aditionem hæreditatis, illa dicitur iacens, & consequenter bona hæreditaria in nullius sunt possessione, vt dictum est supra *Interfecat. 5. num. 5. & seq.* Imo legatarius potius ius in bonis legatis habet, quam quilibet alius, cum ad ipsum recta via à die mortis testatoris legati dominium transeat, quamuis fictæ, verè tamen post aditam hæreditatem *l. à Titio in fin. cum ibi notatis ff. de furt.* & traditur per Iason *in l. 1. ff. de legat. 1.* Vnde constat, quod tali casu hæres nemini facit iniuriam, nec aliquem sua possessione priuat, ex quo cedere debeat à iure suo in penam violentiæ alieni illatæ, quia bona hæreditaria ante aditam hæreditatem in nullius bonis sunt Gloss. *in l. cum quæsitatur verb. per ignorantiam C. vnde vi.* Secus tamen esset, si rem legatam occuparet post aditam hæreditatem per hæredem, quia tunc procederet dispositio Iurium præcitatorum *d. n. 3.* & sic amitteret ius legati consequendi, vt bene aduertit Gloss. *in d. l. 1. § 2. verb. vt perinde ff. quor. legat. & in d. l. vnic. ver. restitutione C. eod. tit.* & ibi Bar. & Bald. & Gloss. *in c. fin. verb. in petitione de successi. ab intest.* Ioan. de Plat. & Alij *in d. §. sequens diuisio Instit. de interdict.*

9 Quæri autem potest hic, quænam actio competat legatario ad petendam rem legatam ab eo propria authoritate occupatam, sed postea hæredi per ipsum restitutam?

Respondetur, quod plures ei competunt actiones, & præsertim tres nimirum actio personalis ex testamento, reiuindicatio, & hypotecaria, vt colligitur *ex l. C. commun. de legat.* Item competit Saluianum interdictum, vt tradidit Scapuc. *de Saluian. q. 7. num. 3. lib. 1.* Duran. *decis. 185. n. 8. et seqq.* Ferantill. *ad Buratt. decis. 286. nu. 19.* vbi alias Rotæ decisiones cumulat, & Alij relati *in seq. Interfecat. num. 10.* Item competit illi hoc interdictum quorum legatorum, secundum quosdam DD. nõ obstante quod prius ipse legatarius fuit eodem interdicto conuentus ad rem legatam occupatam hæredi restituendam vt de fumitur ex *d. l. 1. §. ædiguntur. ff. quor. legator.* in illis verbis. *Redigantur igitur ad hæredem per hoc interdictum ea, quæ legatorum nomine possidentur, vt proinde legatarij possint eum conuenire, &c.* Marant. *in pract. specul. aur. p. 4. dist. 7. n. 10. ver. secundo potest.* Sal. Tib. *in Prax. d. l. 2. c. 6. n. 2.*

10 Maior tamen difficultas est: an legatario pro consequutione legati competat via exequutiua, & quamuis sit in hoc magna controuersia inter Doctores, nihilominus affirmatiua sententia probatur. *in §. si quis autem.* vbi Gloss. *in verb. decreto.* & Angel. *num. 12. & in §. si verò expressim. alias §. illud quoque perspeximus,* vbi Gloss. *in verb. decreto.* & Angel. *numero 57. in Authent. de hæredib. & falcid.* Speculat. *l. 2. de appell. tit. quando non datur appellat. §. 11. incip. nouissimè numer. 1. vers. secundus est,* vbi habetur, quod si hæreus conuictus super legato appellauerit, non defertur eius appellationi. Hanc sententiam affirmatiuam tuentur etiam Alex. *in l. fin. numero 3. vers. aliam ponit. & ibi* Ias. *numero 6. vers. tertium notabile. C. de edict. Diu. Adr. toll.* Gulielm. de Benedict. *in c. Raynutius. verb. absque liberis. num. 192. & seqq. de testament.* Mysing. *centur. 5. obseruat. 91. num. 4.* Surd. *cons. 214. in fin.* Graff. *de success. in §. legatum qu. 77. in fin.* Boer. *decis. 295. nu. 12.* Ludouic. *dec. Perus. 23. nu. 9. & seqq. & n. 13.* vbi de magis communi, & veriori testatur. Sal. Tiber. *vbi sup. d. cap. 6 num. 4.* vbi de Praxi Tribunali A. C. quem allegat Ridolphin. *in Prax. p. 1. cap. 2. num. 79.* Ferentill. *ad Buratt. decis. 208. num. 12.* Et istam opinionem seruat etiam Signatura vt testatur idem Ridolphinus.

Rota tamen sequitur opinionem negatiuam, vt obseruat *Fran. Vicar. Caroli Pellegr. Par. 1. 1.* Buratt. *decis. pracit. 208. num. 3.* etiam in causis commissis cum facultatibus A. C. Rot. *dec. 168. n. 8. & dec. 241. n. 34. p. 7. rec.* cum alijs cumulatis per Ferentill. *d. num. 12.* Vestr. in Prax. *lib. 8. cap. vlt. num. 8.* vbi limitat, quando non fuit interposita appellatio, & proinde mandatum exequutiuum transiuit in iudicatum. Hanc opinionem sequuntur etiam Alex. *sibi contrarius in l. si cum dotem §. eo autem tempore numero 6. ver. quarto limita. ff. solut. matr.* Menoch. *de adipiscend. remed. 4. num. 7.* Dec. *in d. l. fin. numero 12. C. de edict. Diu. Adr. toll.* Rip. *in l. ait prætor. §. si Iudex num. 6 ff. de re iudic.* & Alij. Hæc autem contrarietas conciliari potest, vt in his Tribunalibus, in quibus seruatur stylus Tribunalis A. C. procedat sententia affirmatiua, in his verò, in quibus seruatur stylus Rotæ procedat opinio negatiua. In reliquis seruari debet stylus propriæ Curiæ, *de quo vid. DD. cit.*

INTERSECATIO XIX.

De alio remedio possessorio, quod dicitur Interdictum Saluianum.

SVMMARIVM.

1 *Saluianum interdictum, quid sit?*
2 *Quotuplex sit?*
3 *Contra quos detur?*
4 *Datur etiam pro quacumque hypotheca.*
5 *Extrema probanda in hoc interdicto, quæ?*
6 *Possessio rei per Aduersarium quomodo probatur.*
7 *Creditum quomodo probetur.*
8 *Identitas rei à se possessa quomodo probanda.*
9 *Quibus detur?*
10 *Legatario competit hoc interdictum.*
11 *Fideicommissario similiter.*
12 *Saluianum datur pro consecutione crediti super fructibus rei hypothecatæ.*
13 *Creditor immissus in possessionem rei hypothecatæ, rem ipsam vendere minimè potest.*
14 *Creditor immissus in possessionem eā non acquirit, nisi detentationem illam, cum possessio sit penes debitorem.*
15 *Restituere tenetur creditor eam debitori, post quam fuit satisfactus de suo credito ex fructibus.*
16 *Summa certa debiti exprimenda in hoc iudicio est.*
17 *Immissio in possessionem in hoc iudicio, per quas exceptiones impediri possit.*

Forma Libelli.

In curia N. comparet N. de N. dicens, anno proximè præterito locasse quendam eius fundum vulgo dictum N. situm in loco N. propè bona N. & N. ac alios fines Sempronio de Sempronijs pro pensione scutorum centū quinquaginta ipsi comparenti annuatim persoluendorū, qui Sempronius importauit multa bona, præsertim talia, & talia, &c. in fundum prædictum sic conductum. Verum quia dictus Sempronius, non solum non soluit pensionem prædictam, verum etiam præfata bona ex re conducta alio transtolit, contra omne debitum, cū ex iuris dispositione sint ipsi comparenti locatori obligata pro pensione conuenta. Ideo recurrit ad Curiam ipsam N. per quā petit dictum Sempronium cogi, & compelli ad restituendam possessionem talium rerum sibi hypothecarum, vel ad soluendam pensionem prædictam cum omnib. damnis, expensis, & interesse passis, & patiendis occasione præsentis litis. *Super quibus, &c. Deducens, &c. Non se astringens, &c.* Et ita dicit, ac prouideri petit isto, & *omni* alio meliori modo, &c.

Quod si petatur immissio in possessionem bonorum sibi hypothecatorum, formari poterit libellus alio modo, asserendo fuisse sibi per N. de N. hypothecata talia bona, vel talem fundum, seù rem, quæ quidem de præsenti possedunt ab ipso N. de N. debitore, siuè ab Alio; Ideo petit immitti in possessionem illorum, ad effectum se satisfaciendi de eius credito ex eorundem bonorum fructibus, &c.

Forma Sententia.

In Dei, &c. *Nos*, &c. *In causa*, &c. *Visis*, &c. *Christi* nomine, &c. *Dicimus* &c. Bona N. N. Sempronij de Semproniis illata ad fundum N. de N. situm in loco N. propè bona, &c. esse hypothecata N. de N. pro pensione scutorum 150. prædicti fundi in Actis deductis, & proinde condemnamus dictum Semproniũ ad restituendum dicto N. de N. locatori prædicta bona sibi hypothecata pro pensione præfata, vel ad soluendum prædictam summam pro satisfactione pensionis sibi debitæ. *Et Victum* Victori, &c. *Et mandatum*, quodcumque, &c. *& ita*, &c. non solum, &c. *omni* modo, &c.

Vel si petita fuerunt bona stabilia hypothecata pro satisfactione crediti ex eorundem fructibus, vt suprà dictum est; tunc sententia formari poterit hoc, vel simili modo, videl.

In Dei, &c. *Nos*, &c. *In causa*, & causis, &c. *De*, *& super* immissione in possessionem vnius fundi, (*seù Domus*) siti in loco N. iuxta bona N. N. & N. &c. Rebusque aliis, &c. *Visis*, &c. *Christi* nomine, &c. *Dicimus*, pronunciamus, sententiamus, decernimus, & declaramus dictum N. de N. immittendum fore, et esse, prout immittimus in realem, actualem, & corporalem possessionem dicti fundi, illiusque iurium, & pertinentiarum quarumcumque, ad effectum retinendi donec, & quousque dictus N. de N. creditor fuerit ex fructibus dicti fundi de eius credito scutorum tot.... (*Et si fuerit creditor ex fructibus census, dicatur*. De fructibus census de quo agitur, scutorum tot... in sorte debet non solutis, ac decurrendis. *Idem seruandum si fuerint fructus, debiti ex causa dotis promissa; vel ex alia causa, secundum facti contingentiam*) integrè satisfactus, & quodcumque mandatum de immittendo desuper necessarium, & opportunum decernimus, relaxamus. *Victumque* Victori, etc. *Et ita*, &c. *non solum*, &c. *sed omni*, &c.

ANNOTATIONES.

---

1 Noto primò, quod interdictum Saluianum est tertium remedium adipiscendæ possessionis, sic à Saluio Iuliano Pretore dictum, qui fuit vir summæ authoritatis, vt habetur *in l. pen. C. de condition. indeb.* & notatur per Pacific. *de Saluian. in prœfat. num. 12. & seqq.* & per Scapuc. *de saluian. q. 1. n. 5. lib. 1.* Vnde constat, quod interdictum Saluianum est actio Prætoria in factum, seù remedium adipiscendæ possessionis causa comparatum, *vt colligitur ex l. 1. & 2. ff. de Saluian. interdict. & ex §. sequens diuisio circ. fi. vers. interdictum quoque Instit. de interdict.* Scapuc. *de vtil. Saluian. interdict q. 1. n. 1 l. 1.* Pacific *de vtil. Saluian. interdict. in spect. 1. c. 1 num. 59.*

2 Quod est, duplex directum scilicet, & vtile. Directum datur locatori contra conductorem prædij rustici, & sic contra quoscumque Colonos, et ipsorum hæredes *d. l. 1. ff. de Sal. interd* quia adhunc effectum primario, et principaliter inuentum fuit. Vtile vero datur etiam contra extraneos possessores, quibus conductor alienauit res illatas, *vt probatur in d. l. 1. in princ.* Datur etiam contra conductorem prædii vrbani, et sic contra quemcumque inquilinum pro adipiscenda possessione rerum inuectarum in domum locatam pro pensione tacitè obligatarum. Scapuc. *de Saln. q. 2. n. 4. lib. 1.* Pacific. *de Saluian. d. in spect. 1. cap. 1. n. 9. & 10.*

3 Est bene verum, quod quamuis hoc vtile interdictum propriè competat contra inquilinos pro rebus in prædium vrbanum conductum illatis, datur tamen etiam cuicumque creditori hypothecario, vt singulariter tradit Bart. *in d. l. 1. num. 1. ff. de Saluian. interdict.* et aduertunt Pacific. *vbi sup. numer. 11.* & Scapuc. *ibid. qu. 5. num. 1. lib. 1. & qu. 15. n. 3. eod. lib. 1.* & Alii apud illos. Ioan. de Platea *in d. §. sequens diuisio num. 10. Inst. de interdict.* & Angel. *in §. item seruiana nu. 7. in fin. Inst. de actionib.* vbi enumeratis prius quibusdam differentiis inter hypothecariam, seù quasi seruianam actionem, & hoc interdictũ, concludunt tandem vtilius esse intentare Saluianum interdictum, quam Hypothecariam, quia agens hypothecaria probare debet hypothecam, & de illa constare, cum sit iudicium petitorium, quod ratione Iuris seù pignoris datur contra possessorem rei expressè hypothecatæ ad auocandam nudam possessionem illius ei in specie, vel in genere obligatæ, non vt eius dominiũ consequatur, sed vt tandiu eam retineat, donec ei de debito satisfiat, vt supra dictum fuit *ead. Sect. 3. Interfac. 13.* Sed agens Saluiano cum, sit iudicium possessorium, quod datur ratione possessionis, quam habuit debitor, eam solum probare tenetur, quæ est facilis probationis, de quo latius agit Neguzant. *in tract. de pignorib. in 1. membr. 8 partis* Menoch. *in tract. de adipiscend. possess. remed. 3.* Iason. Faber. Zat. & Alij *in d. §. item seruiana Inst. de act.*

4 Noto secundo, quod Saluianum competit regulariter illi, cui competit hypothecaria seù quasi seruiana actio, vt aduertit Gabriel. *consil. 46. n. 20. lib. 1. & cons. 44. num. 5. lib. 2.* vbi de communi testatur, & Duran. *decis. 195. numer. 3.* & ita seruatur in Tribunali Sacræ Rotæ Romanæ. Rot. *decis. 131. nu. 4. & dec. 176. nu. 3. & decis. 292. num. 2. & decis. 295. nu. 1. post Pacific. de Saluian. & in decis. 44. nu. 4. p. 1. diuersor. & decis. 133. nu. 1. & decis. 387. n. 1. p. 1. recent.* Datur autem Saluianum propter hypothecam Seraphin. *decis. 553. n. 1.* Rot. *decis. 15. n. 1. & decis. 26. num. 1. & 126. nu. 1. post Pacific. de Saluian.* cum hypotheca sit mater, & fundamentum Saluiani. Rot. *decis. 185. num. 3. p. 1. recent. & decis. 9. post Pacific. in noua. impress.* Et cessante hypotheca cessat Saluianum. Rot. *dec. 285. n. 5. p. 4. & dec. 17. nu. 17. p. 5. & decis. 206. n. 2. p. 7. recent.*

5 Noto tertiò, quod ad effectum, vt detur Saluianum duo requiruntur, quæ quidem tanquam extrema necessaria, omninò probari debent. Seraphin. *decis. 685. nu. 1.* Buratt. *decis. 822. num. 1.* Quorum Primum est creditum cum hypotheca, & possessio debitoris hypothecantis de tempore obligationis, vel postea. Roland. *cons. 14. num. 13. lib. 1.* Menoch. *de adipiscend. d. remed. 3. q. 29. numer. 160.* Pacific. *de Saluian. d. inspect. 1. cap. 5. numer. 1. & seqq.* Scapuc. *eod. tract. q. 25. num. 4. lib. 1.* Caualer. *decis. 399. num. 1.* Duran. *decis. 401. num. 1.* Gregor. *decis. 491. n. 6.* Rot *decis. 207. num. 4. p. 1. decis. 775. num. 1. p. 2. decis. 123. numer. 1. p. 3. decis. 513. nu. 1. p. 5. & decis. 302. num. 1. & 324. n. 1. & 347. nu. 1. p. 6. rec.* Secundum verò extremum necessario probandum, est possessio Rei conuenti. Aretin. *in §. princip. item seruiana num. 9 Instit. de action.* Roland. *vbi sup.* Menoch. *ibid. num. 15.* Duran. *loc. cit.* Rot. *decis. 574. num. 4. p. 3. l. 3. diuers. & decis. 56. nu. 2. post Pacific. de Saluian. & dec. 324. nu. 2. p. 2. & 560 nu. 1. p. 4. & 328. n. 2. p. 5. & 318. n. 2. p. 6. recent.* Et ratio est, quia Saluianum non datur, nisi contra possidentem. Scapuc. *dict. q. 25. num. 8.* Et quando datur, præsupponitur, quod Reus iam possideat, alias non daretur. Pacific. *de Saluian. inspect. 3. cap. 2. num. 435.* Rot. *post. eundem decis. 144.*

6 Probatur autem hoc secundum extremum pluribus modis. Et Primo ex instrumentis, atque scripturis publicis. Pacific. *d. inspect. 1. cap. 6. numer 9.* Duran. *decis. 40. numer. 1.* Seraphin. *decis. 1200. numer. 1.* Secundo probatur ex scriptura priuata manu Aduersarii facta Pacific. *vbi sup. num. 8.* Rot. *decis. 227. in princ. part. 2. diuers.* Tertio per testes Rot. *decis. 1. post Pacific. & decis. 669. num. 2. p. 2. recentior.* Quartò per responsionem partis ad positiones, et præparatoria factam. Scapuc. *d. q. 25. nu. 9.* Seraphin. *vbi sup num. 1.* Quinto ex mandato de manutenendo aduersario concesso super eisdem bonis, quod non conceditur alicui, nisi possideat. Mantic. *decis. 252. num. 2* Rot. *in Perusina Saluiani §. alterum vers. verum etiam 3. Decemb. 1636. coram D. Melzio.* Sexto si Aduersarius non negauerit se possidere, sed sustentauerit iudicium, contradicendo, et actitando. Scapuc. *d. qu. 25. num. 9 vers si autem pars.* Verall. *decis. 350. num. 1. p. 2.* Seraphin. *dec. 1415. num. 3.* Rot. *dec. 83. nu. 2. p. 1. recent.* vbi de obseruantia Rotæ *& decis. 20. num. 1. & 171. nu. 2. post. Pacific. & in Romana Saluiani 17. Aprilis 1643. coram D. Cerro.* Buratt. *decis. 584 num. 5.* vbi similiter de Rotæ obseruãtia testatur. Maximè, si cum litis sustentatione concursat aliquod aliud adminiculum, Rot. *in Sancti Seuerini Dotis seù Saluiani §. possessio denique 4. Maij 1640. coram D. Dunozet. & dec. 113. num. 1. p. 3. recent.* Caualer. *dec. 204. nu. 6.* Alios decem modos probandi possessionem Aduersarii ponit Menochius vbi supra, quos refert. Pacific. *in spect. 1. cap. 6. num. 9.* Ad quam probandam sufficiunt probationes leuiores, etiam semiplenæ. Rot. *decis. 8. de restit. spol. in nouiss. & in Romana prætensi Saluiani 30. Ianuarij 1617. coram D. Remboldo.*

7 Creditum vero cum hypotheca agentis hoc interdicto, quod est primum extremum, et præcipuum fundamentum Saluiani, secundum Scapuc. *de Saluian. qu. 5. nu 5. lib. 2. &* Rot. *decis. 61. num. 1. p. 2. & decis. 113. num. 1. p. 3. recent.* sicut mater illius

est

est hypotheca, vt dictum est supra, probatur etiam pluribus modis; Et Primò ex instrumentis, & publicis scripturis. Seraph. decis. 828. n. 4. Caualer. decis. 204. n. 4. Buratt. decis. 32. nu. 2. Rot. decis. 387. num. 2. part. 1. & decis. 669. nu. 1. p. 2. decis. 123. num. 1. p. 3. recent.

Secundò probatur ex Apocis priuatis subscriptis, & iudicialiter recognitis. Duran. dec. 193. num. 1.

Tertiò probatur per testes. Serafin. d. decis. 1100. in princ. & num. 1. Rot. decis. praecit. 1. num. 1. post Pacific. de Salu. & d. decis. 669. num. 2. & seq. p. 1. & d. dec. 123. num. 1. p. 3. recent. & alibi sæpissimè.

Quarto probatur ex clausula constituti, & Præcarii in instrumento venditionis apposita. Seraphin. decis. 1415. nu. 2. Duran decis. 40. n. 4. Rot. decis. 98. n. 10. post Pacific. d. Saluian.

Quintò probatur etiam ex confessione iudicialiter facta ad positiones, vt supra dictum est in probatione secundi extremi. num. praeced. vers. 4 per responsionem.

Sextò probatur aliis legitimis probationum modis, quibus probari solent incumbentia in aliis iudiciis petitoriis, de quibus satis dictum est in superioribus.

8 Noto quarto, quod vltra prenotata ad effectum, vt agens hoc interdicto obtinere possit, probare tenetur, quod Res à Reo possessa sit eadem in corpore, & substantia, quam de tempore obligationis, vel postea possidebat, & huiusmodi identitas est plenè probanda. l. duo sunt Titij & ibi Bart. ff. de testament. tutel. Pacific. de Salmon. d. inspect. 1. cap. 6. n. 3. Scapuc. eod. tract. d. quaest. 25. num. 10. lib. 1. Crauett. cons. 112. nu. 5. Salust. Tiber. in Prax. lib. 2. cap. 2. num. 12. Licet autem probetur plenè identitas ex pluribus demonstrationibus, Rot. in Bononien. fideicommissi 6. Februarij 1645. coram D. Roias. Sufficit tamen illam probare per duas demonstrationes, seu confines verificatos forma ff. de censib. Rot. d. decis. 123. num. 1. p. 3. & decis. 26. num. 18. & 184. num. 6. & 294 num. 1. post Pacific. de Salu.

9 Noto quinto, quod hoc interdictum pluribus datur. Et Primò directum datur locatori, vtile verò datur cuicumque creditori hypothecario, vt dictum est supra n. 2. & 3.

Secundo datur hæredi creditoris, & hæredi hæredis. Scapuc. de Salmian. q. 18. n. 1. & seqq. lib. 1.

Tertiò datur substitutus in testamento. Caualer. decis. 357. num. 1.

Quartò datur Cessionario creditori. Scapuc. dict. qu. 18. num. 2. & 3. Duran. decis. 401. n. 1. Rot. dec. 27. nu. 1. part. 4. recent.

10 Quintò datur legatario pro consequutione rei legatæ vt dix. sup. in praeced. Intersec. 18. num. 9. & notatur per Pacific. de Saluian. inspect. 3. cap 4. q. 8. num. 325. Caualer. decis. 420. nu. 1. Burat. decis. 257. nu. 20. Mantic. decis 156. nu. 4. Bertrand. cons. 449. lib. 4. Rot. dec. 674. num. 4. p. 3. lib. 3. diuers. Quod autem pro legato competat Saluianum, est communis sententia Doctorum de qua testatur Gabr. consil. 46. num. 48. lib. 1. & cons 44. num. 4. lib. 2. vbi etiam quod ita seruat Rota, vt facit similiter Duran. decis. 185. num. 2. & 5. & decis. 358. num. 5 Ferentill. ad Buratt. decis. 257. litt. C. & decis. 286 litt. A. in fin. num. 19. Seraphin. decis. 828. num. 1, Rot. decis. 589. num. 4. p. 3. lib. 3. diuers. & decis. 192. num 3. & 387. num. 1. & 559. num. 2. p. 1. & decis. 302. num. 2. & 560. num. 2. p. 4. recent.

Et non solum competit Saluianum legatario contra res ipsas legatas ex veriori, & communi sententia, vt supra, & notat. Scapuc. de Saluian. q. 7. numer. 3. lib. 1. Duran. d. decis. 185. num. 8. & seqq. Ferentil. d. decis. 286. num. 19. vbi alias Rotæ decisiones cumulat: verum etiam contra alia bona, quæ iam per testatorem possessa erant, quæ sunt quoque hypothecata. Duran. d. decis. 185. num. 6. & seqq. Rot. decis. 387. praecit. nu. 2. p. 5. recent. Quintò & contra mobilia, pecunias, & nomina debitorum. Rot. decis. 559. num. 2. p. 1. recent. & decis. 82. num. 2. & seqq. post Pacific. de Salu.

11 Sextò datur Fideicommissario. Gabr. d. cons. 44. numer. 1. & seqq. Pacific. de Saluian. d. inspect. 3. cap. 4. q. 8. num. 325. Scapuc. eod. tract. qu. 8. num. 1 & ita passim seruat Rota, vt testatur Seraphin. decis. 828. num. 1. Rot. decis. 444. n. 4. p. 4. recent. Caualer. decis. 264. num. 4. Duran. decis. 42. num. 1. & 258. num. 8. & 432. nu. 1. Buratt. decis. 693. numer. 1. Et tam contra bona fideicommissaria à testatore tempore mortis possessa. Rot. decis. 193. numer. 1. p. 1. & 751. num. 1. p. 3. recent. quam contra bona fideicommisso subiecta Buratt. d. decis. 366. num. 1. & indistinctè contra alia bona, vt seruat Rota, de cuius obseruantia testatur. Buratt. decis. 275. num. 22. & non solum competit fideicommissario vniuersali, sed etiam particulari. Ferentill. ad Buratt. dec. 11. num. 17.

12 Noto sextò, quod quamuis Saluianum principaliter contra bona dirigatur, agenti tamen illo non debentur bona, & res principaliter, sed creditum super illis. Rot. 383. num. 2. & 3. p. 1. & decis. 376. num. 2. & seq. p. 2. recent. & decis. 174. num. 7. post. Pacific. de Saluian. Cum huius iudicii possessorii Saluiani interdicti natura sit, quod creditor de suo credito satisfieri debeat ex fructibus bonorum, in possessionem quorum immissus fuit, non autem quod illa distrahantur, vel adiudicentur. Scapuc de Saluian. q. 11. n. 4. l. 3. Duran. dec. 103. n. 1. Seraphin. dec. 723. n 15. & 915. n. 2. Rot. dec. 43. n. 2. & 44. n. 7. p. 1. diuers. & dec. 161. n. 3. & 14. p. 5. & 179. n. 23. part. 7. rec. & in Romana de Comitibus 17. Maij 1581. coram fel. rec. Clemente VIII. num. 2. et seqq. vers. non obstat. impress. apud. Saluian. Tiber. in prax. l. 2. post. c. 5. fol. 175.

Fallit tamen hoc, quando Creditor intentauit Saluianum, ad effectum consequendi rem ipsam sibi hypothecata in Rot. in d. Romana de Comitibus & in d. dec. 44. n. 7. p. 1. diuersi.

13 Quapropter Creditor in possessionem rei sibi hypothecatæ immissus, ad effectum se satisfaciendi ex illius fructibus, rem ipsam vendere, aut alienare minimè valet, & sic de facto distraxerit, nullum præiudicium debitori afferet. Seraphin decis. 1100. num. 2. Rot. d. decis. 43. num. 2. part. 1. diuers. Sed si in alium alienare, & distrahere voluerit ipsam rem, in cuius possessionem immissus fuit, agere debet in petitorio. Rot. d. decis. 43. num. 3. Salust. Tiber. in Prax. lib. 2. cap. 2. nu. 36. in fin. Poterit tamen ad illius distractionem deuenire absque petitorio, si facultatem obtinuerit a Summo Pontifice, prout fieri solet in hac Alma Vrbe per viam signaturæ Santissimi Domini Papæ, cuius manu signatur commissio talis facultatis. Marchesan. de commission appell. in Saluian. part. 1. §. 2. numero. 81. fol. 1006. Pacific. Sal. inspect. 4. cap. 1. nu. 144. Rot. decis. 161. num. 15. part. 6. recent. et in Romana Dotis Mercurij 4. Iuly 1635. coram D. Pironatto Mangill. de subhast. qu. 126. numer. 14. Seraph. d. decis. 1100. n. 1. & seq.

Concedere tamen solet Summus Pontifex, & Alii Principes talem facultatem alienandi, & subhastandi bona prædicta creditoribus cum aliqua causa, præsertim quando fructus bonorum sunt adeo tenues vt spatio 10. vel 12. annorum, & vltra ex illis satisfieri nequeant, & sententia immissionis aliquo modo transiuit in iudicatum. Et ita practicari solet in Signatura Gratiæ.

14 Noto septimo, quod cum in iudicio Saluiani disceptetur de sola possessione, vt per Salust. Tiber. in Prax. lib. 2. cap. 2 nu. 10. & illa tantum auocetur Seraphin. d. decis. 1100. numer. 1. Rot. decis. 2. nu. 8. post Pacific. de Salu. Ideo immissus in possessionem rei, vigore Saluiani, non acquirit, nisi solam detentionem illius, l. si cum venditor. ff. de euiction. Seraph. dec. 725. numer. 4. Buratt. decis. 240. nu. 11. adeoque creditor non sibi, sed debitore possidet Alex. in l. 1. §. si per seruum corporaliter num. 5. ff. d. acquir. poss. Salust. Tiber. d. capit. 2. numer. 36. Rot. decis. 172. n. 8. par. 5. recent. penes quem debitorem remanet vera possessio. Duran. decis. 70. num. 5. Rot. decis. 49. num. 1. p. 5. recent. Et fructus tantum computantur in extinctionem debiti ad commodum eiusdem debitoris. l. 1. & 2. C. de pignoratit. action.

15 Ex quibus colligitur, quod postquam creditor satisfactus fuerit de suo credito ex fructibus rei, in cuius possessionem immissus fuit, ad effectum se satisfaciendi, vt supra per viam Saluiani, restituere tenetur rem ipsam debitori Rot. dec. 161. num. 3. p. 6. recent. Gregor. decis. 244. num. 1 Quod si illicò non restituat, spoliare dicitur, Gregor. decis. 254. num. 3. & ibi Beltramin. num. 6. Ferentill. ad Buratt. decis. 838. num. 16. Et proinde intentari potest contra eum actio spolii Rot. decis. 130. n. 15. & dec. 223. n. 10. p. 7. recent. & sic interdictum recuperandæ Rot. dec. 11. num. 8. post Pacific. de Saluian. Scapuccin. de Saluian. q. 12. num. 1. lib. 3. Salust. Tiber. dict. lib. 2. c. 2. n. 37. Beltramin. ad Gregor. decis. praecit. 254. num. 6. vbi alias Rotæ decisiones congerit. Vnde facta satisfactione competit debitori manutentio.

16 Noto octauò, quod in hoc iudicio Saluiani, ex primis debet summa certa debiti per creditorem. Roland. consil. 14. nu. 13. lib. 1. Aretin. in §. item seruiana num. 15. inst. de act. Rot. dec. 609. num. 1. p. 3. recent. ad effectum, vt si debitor illam soluere voluerit, immissionem in possessionem rei hypothecatæ euitare possit. Duran. decis. 268. numer. 17. quia solutione eius

quod debetur omnis tollitur obligatio. *vt habetur Instit. quib. mod. tollit. oblig. in princ.* & per oblationem crediti debitor liberatur. *l. 1. C. qui pot. in pign. habeant.* Rot. *decis.* 207. *num.* 1. *post. Pacific. de Salu.* Et consequenter cessat Saluianum. *l. Paulus §. qui pignores ff. quib. mod. pign. vel hypothecar. solu.* Rot. *decis.* 78. *num.* 1. *post. Pacific.*

17 Notonnnò, quod in hoc iudicio Saluiani immissio in possessionem Rei hypothecatæ non impeditur per exceptiones altiorem requirentes indaginem, sed illæ remittendæ sunt ad petitorium. *l. fin. C. quor. bonor.* Rip. *in rubr. ff. de pignor. numer.* 19. Pacific *de Saluian. in spect.* 4. *cap.* 1. *numer.* 225. Rot. *decis.* 52. *numer.* 7. *&* 61. *numer.* 1. *&* 63. *numer.* 12. *post eundem Pacific. de Saluian.* Gregor. *decis.* 563. *nu.* 15. Exceptiones verò, quæ incontinenti probantur, admittuntur, etiam si alias non admitterentur Rot. *decis.* 19. *num.* 4. *post Pacific. de Saluian. & decis.* 57. *num.* 4. *p. 2. d. ovr. & decis.* 704. *n.* 1. *p.* 3. *recens.* Duran. *decis.* 193. *n.* 12. Omnes autem exceptiones, quæ obstarent Defuncto, si viueret, & agere vellet hoc interdicto, obstant etiam eius hæredi. *l. sua. ff. de euict. l. venditrici C. de reb. alien. non alienand.* Rot. *in Romana Dotis* 15. *Iunij* 1643. *coram R. P. D. Cerrio.*

Prout admittitur hypotheca anterior alterius creditoris, ad effectum impediendi immissionem agentis interdicto Saluiano *l. 2. ff. qui potior. in pi nor. hab.* cum aliis cumulatis per Rot. *in Rauennaten. Saluiani* 18. *Iunij* 1642. *coram D. Meltio & in Fulginaten. Saluiani* 1. *Iunij* 1643. *coram D. Bichio.*

INTERSECATIO XX.

De Remedijs Retinendæ Possessionis; nimirum de Interdictis vti Possidetis, & Verbis.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum* Vti possidetis, *quid sit?*
2 *Interdictum* Vtrub, *quid, vnde dictum?*
3 *Interdictum Retinendæ possessionis in Romana Curia dicitur mandatum de manutenendo.*
4 *Manutentionis Iudicium est summarijssimum.*
5 *Interdictum uti possidetis duplex est.*
6 *Pro quibus rebus detur.*
7 *Annus reditus, & census inter immobilia numerantur.*
8 *Quibus detur hoc interdictum vt possidetis.*
Possessio Ciuilis, & naturalis, quæ?
9 *Violentiarum quinque genera.*
10 *Contra quos hoc interdictum detur.*
Censum soluens non soluens hoc interdicto compellitur.
11 *Quæ requirantur, vt detur.*
12 *Quæ probanda sunt in hoc interdicto.*
13 *Probationes in hoc Iudicio quales esse debeant.*
14 *Ad quos effectus detur.*
15 *Qualiter libellus concipi debeat in hoc interdicto.*
16 *Sententia in hoc interdicto qualiter concipienda.*
17 *Interdicta retinendæ possessionis plura in iure dantur.*
18 *Appellatio, & exceptiones, an dentur in hoc iudicio.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N de N. & dicit, quod annis præteritis emit quandam vineam sitam in loco N. propè vineam talis de tali ex vno latere, & vineam talis de tali ex alio latere, &c. à Sempronio de Sempronijs pro pretio scutorũ mille, prout ex instrumento rogato manu N. publici Notarii latius apparet, cui relatio, &c. quam quidem vineam multis ab hinc annis comparens ipse vsque ad præfatam diem pacificè, & quietè possedit, prout etiam hodiè tenet, ac possidet, illam colendo, & fructus percipiendo, tamquam verus dominus verum quia nõ obstante quod ipse sit in huiusmodi pacifica, & quieta possessione dictæ vineæ, hesterna die Titius de Titiis de facto, & contra omne Ius comparentẽ ipsum in sua quieta possessione turbare, & molestare præsumpsit, colligendo fructus eiusdem vineæ & expellendo per vim famulum ipsius comparentis; ne colligerit. Propterea recurrit ad ipsam Curiam N. per quam petit decerni, & declarari, comparentem ipsum iniustè a præfato Titio turbatũ fuisse; & proinde eundem Titium cogi, & compelli, vt a tali turbatione, ac molestatione desistat, & vt abductus fructus cæteraque ablata ipsi comparenti integrè restituat, vna cum omnibus damnis expensis, & interesse, Insuper petit dictum Titium per eandem Curiam iuris, & facti remediis opportunis cogi ad amplius comparentem in sua Possessione non molestãdum, nec inquietandum; & ad præstandam idoneam cautionem de in futurum non turbando, nec vexando, nec turbari, aut vexari per Alios non faciendo. *Super quibus*, &c. *Deducens*, &c. *Non se astringens*, &c. *Et ita* dicit, & prouideri petit isto, & omni alio meliori modo, &c.

Quod si agatur interdicto Vtrobi, fieri potest libellus Eodem modo paucis mutatis, prout ex infra dicendis apparebit.

Forma Sententiæ.

In Dei, &c. *Nos*, &c. *In causa*, &c. *De & super* turbatione, et molestia pacificæ possessionis cuiusdam vineæ, etc. Visis. etc. *Christi* nomine, etc. *Dicimus*, etc. *& declaramus* N. de N. Actorem esse potiorem in possessione vineę positæ in loco N. propè bona N. etc. in actis deductæ, etc. Ideo condemnamus dictum Titium de Titiis Reum conuentum, vt dictum N. de N. Actorẽ in pacifica, et quieta possessione relinquat, nec illum amplius turbet, neque molestet. Et insuper condemnamus eundem Titium, vt idoneam præstet cautionem de non turbando, nec molestando illum in futurum *Et Victum*, Victori, etc. *Et mandatum*, etc, *& ita*, etc, *omni* modo, etc.

Potest etiam alio modo fieri sententia, concedendo scilicet manutentionem Actori, qui bene de sua possessionem probauit, & tunc formari poterit, vt infra videl.

In Dei, etc. *Nos*, etc, *in causa*, etc. *De & super* manutentione in possessione vnius vineæ, sitæ in loco N. iuxta bona N. de N et N. de N. saluis aliis, si qui, etc. de qua agitur, rebusque aliis, etc. Dicimus, pronunciamus, sententiamus, decernimus, et declaramus dictum N. de N. manutenendum defendendum, et conseruandam fore, et esse, prout manutenemus, etc. et manuteneri, etc. mandamus in quieta, et pacifica possessionde dictæ vineæ (*si sit vinea, domus, si sit domus, vel prædij, si sit prædium; & sic de reliquis.*) eiusque iurium, et pertinentiarum quarumcumque, ac fructuum, prouentum, ac reddituum perceptione, contra, et aduersus dictum Titium de Titijs, amoto eodem Titio, quatenus, etc. detẽtore, et quodcumque mandatum de manutenendo desuper necessarium, et opportunum decernendum, et relaxandum fore, et esse, prout decernimus, et relaxamus, *Victumque* Victori, etc. *Et ita*, etc. *omni* modo, etc.

Quod si actum fuerit super turbatione quasi possessionis seruitutis aucupandi, piscandi, ligna cedendi, pascendi, transeundi, ignis immittendi, canonem, vel redditus exigendi & huiusmodi, concipi potest sententia, vt infra, videl.

In Dei, etc. *Nos*, etc. *In causa*, etc. *Visis*, etc. *Christi* nomine, etc. *Dicimus*, etc. et condemnamus Titium de Titiis Reum conuentum, ne N de N. Actorem in sua quasi possessione seruitutis N. turbet, aut vim inferat, *Vel*: in quasi possessione exigendi annum canonem, *siù* redditus, etc. *vel* fructus census scutorum tot super tali fundo, etc. aliàs impositi, vt ex instrumento rogato manu N. Notarii in actis producto, etc. *Vel*: super annua præstatione, etc. Quo verò ad interesse petitum et non probatum ab eodem N de N. Actore eundem Titium de Titiis Reum conuentum absoluimus, et liberamus, ac iustis de causis non molestari mandamus, *mandatumque*, etc. *Et ita*, etc. *omni* modo, etc.

Si vero per viam manutentionis, vt supra, procedere voluerit Iudex in sententiando, tunc forma sententiæ erit, vt infra, videlicet.

In Dei, etc. *Nos*, etc. *In causa*, etc. de, et super manutentione in quasi possessione iuris exigendi annum canonẽ scutorum tot super domo N. *Vel*: Fructus annui census, etc. *Vel*: in quasi possessione seruitutis N. etc. de qua agitur. Rebusque aliis, etc. *Visis*, etc. *Christi* nomine, etc. *Dicimus*, etc. *Et declaramus* dictum N. de N. manutenendum, defendendum, et conseruandũ fore, et esse, prout manutenemus, etc. manuteneri, etc. mandamus in quieta. et pacifica possessione, *Vel*, quasi exigendi dictũ annum canonem, etc. *Vel*: fructus census, etc. Vel seruitutis N. etc.

&c. *Et Mandatum* quodcumque de manutenendo desuper, &c. *Victumque* Victori, &c. *Et ita* &c. *omni* modo, &c.

Caso vero quod Actor nō plenè probauit, & constare fecit in actis de sua possessione, sed Reus è contrario melius suam intentionem super possessione controuersa probationes fecit, tunc sententia ferenda erit pro ipso Reo; absoluendo illum à petita molestia per Actorem, infrascripto, vel simili modo, videlicet,

In Dei, &c. *Nos* &c. *In causa*, &c. *De*, *& super* molestia, & turbatione possessionis vnius Vineæ sitæ in loco N. propè bona, &c. de qua in actis, &c. Rebusque alijs, &c. *Visis*, &c. *Christi* nomine, &c. *Dicimus*, &c. et Titium de Titiis Reum conuentum à petitis per N. de N. Actorem absoluimus, & liberamus, præcipiendo eidem N. de N. Actori, ne amplius dictū Titium Reum conuentum turbet, aut molestet sub pena scutorum tot, &c. Eumdemque Titium Reum conuentum potiorem in possessione prædictæ Vineæ positæ, vt supra, iuxta bona, &c. declarando. *Et Victum* Victori, &c. *Et Mandatum*, &c. *Et ita*, &c. omni modo, &c.

Quod si Actor defecerit in probationibus, & constare non fecerit, se possidere tempore in litis contestatę, quia fortè Reus illum spoliauit, tunc sententia ferenda quoque est ad fauorem Rei conuenti, vt infra, videlicet,

In Dei, &c. *Nos* &c. *In causa*, &c. *De*, *& super*, &c. *Christi* nomine, &c. *Dicimus*, &c. *Et Titium* de Titijs Reum conuentum absoluimus à petitis per N. de N. Actorem; Possessionem tamē, quam vi ab Aduersario tempore litis contestatæ ipse Titius Reus habuit, tamquam violentam non proficere in hoc interdicto vti possidetis declaramus, ideo dictum N. de N. Actorem similiter absoluimus ab intentione dicti Titij Rei conuenti, & sic neutram partem super interdicto vti possidetis condemnamus, sed tantum in expensis dictum N. Actorem, qui libellum porrexit, quarum taxationem Nobis, &c. *Et ita*, &c. *omni* modo, &c.

ANNOTATIONES.

---

1 Noto primò, quod interdicta retinendæ possessionis plura sunt, vt inferius dicemus, sed duo tantum præcipua enumerantur, nimirum interdictum vti possidetis, & interdictum Vtrobi. Illud vti possidetis datur ad retinendam, et conseruandam possessionem rerum immobilium. *l. 1. & tot. tit. ff. vti possidetis & §. retinenda vers.* seù *§. sed interdicto vti possidetis, Instit. de interdict.* Bart. et Alij communiter *in l. vnic. C. vti possidet.* Menoch. *in tract. de retinend. possess. in prælud. n. 3.* Boccac. *de interdict. vti possidet. c. 2. n. 15.*

2 Illud verò Vtrobi signanter datur ad restituendam, et conseruandam possessionem rerum mobilium *l. 1. ff. vtrobi & d. §. retinendæ, seù sed interdicto vers. vtrobi vero d. l. 1.* Boccac. *d. cap. 2. nu. 15. & cap. 6. nu. 1. & seqq.* Ambo autem competunt possidenti tantum, quia non possidenti alia dantur remedia. Hæc vero introducta fuerunt ob violentiam turbatiuam contra eum, qui turbat possidentem rem suam in sua possessione, vel quasi, quam habuit, et habet, vt à turbatione desistat. Et sic possessor quietam possessionem retineat, et nō amittat, ac cautionem de amplius non turbando præstet, et interesse præteritæ turbationis soluat. Vtrumque interdictum nempe vti possidetis, et vtrobi nomen sumpserunt à primis verbis edicti Prætoria. *l. 1. ff. vti possidet. & l. vnic. ff. vtrobi.* ex quibus Iuribus patet, quod ambo introducta sunt de Iure Prætorio, quo cauetur, *vti possidetis, ita possideatis.* Improbauit enim Prætor vim inferri ei, qui possidet, et voluit, vt quilibet possideat sicut possedit donec Iure conuincatur, ne pax, et tranquillitas Reipublicæ peruertatur. *dict. l. 1. ff. vti possid.*

Interdictum Vtrobi dicitur à Verbo; *Vtrum, & vbi*, hoc est apud quem. Quasi dicere volens Prætor, apud quem est res mobilis apud eum sit, Gloss. *in d. l. vnic. ff. vtrobi. & in d. §. retinenda Instit. de interdict.* Et quamuis antiquitus aliquæ darentur differentiæ inter hæc duo interdicta *vti possidetis*, *& vtrobi*, hodie tamen vnica tantum inter illa constituitur, vt scilicet primum detur pro rebus immobilibus, secundum pro mobilibus. In reliquis verò omninò exæquantur, siquidem in vtroque interdicto sufficit possessio tempore contestationis litis. *d. l. 1. in princ. & §. hoc interdictum. ff. vti possidet. d. l. vnic. §. interdictum ff. vtrobi d. §. retinenda §. sed interdicto, & §. hodie Instit. de interdict.* Boccac. *de interdict. vti possid. d. cap. 2. n. 3. & c. 6. n. 1.*

3 Noto secundò, quod interdicta retinendæ manutenent, et conseruant possessorem, seu detentorem in possessione rei, in qua non vi, nec clam, nec præcario reperitur tempore litis contestatæ, vt probatur *in d. §. hodie instit. de interdict. & in l. 1. ff. de itiner. actuq. priu. l. 1. ff. de superficieb. l. 1. ff. ne vis fiat ei. l. 1. de aqua quotid. & æstiu. & l. 1. ff. de riuis cum concordantibus*, et notatur per Bartol. *in l. ait Prætor. §. quod ait num. 2. & 15. ff. vti possid.* Boccac. *de interdict. vti possid. d. cap. 2. num. 1.* vbi aduertit, quod hac ratione in Romana Curia interdictum retinendæ possessionis appellatur *mandatum de manutenendo*, vt notat etiam Ridolphin. *in sua Prax. p. 2. cap. 12. num. 90. & 92.* vbi ait, manutentionem optima ratione fuisse introductam, ne Partes inter se contendentes de possessione rei controuersæ veniant ad arma, et vt constet quis sit Actor, et quis Reus; ex Contard. *in l. 1. lim. 3. nu. 48. C. si de momentan. possession.* Menoch. *de retinend. remed. vlt. n. 52.* Scaccia *de appellat. q. 17. lim. 6. membr. 2. n. 1.* Rot. *decis. 404. n. 5. p. 2. rec.* Beniniend. *decis. 79. n. 3.*

4 Quod quidem iudicium manutentionis est breue, et summarissimum, vt tradunt Menoch. *de retinend. remed. vlt. n. 4.* Couarruu. *practicar quæstion. c. 17. an 2. & seqq.* Castr. *cons. 2. num. 2. lib. 2.* Rot. *decis. 641. n. [illegible] p. 1. diuers. & decis. 1. nu. 2. & decis. 341. n. 4. par. 3. & 382 n. 7. par. 4. recent.* Et in hoc retinendæ, seù manutentionis iudicio requiritur omninò libellus, et in Romana Curia Monitorium, quod loco libelli succedit, cum in ea per viam monitorii, non libelli procedatur, Menoch. *vbi sup. remed. 3. n. 453.* Rot. *decis. 124. n. 12 par. 7. recent.* nisi intentetur incidenter, quia tunc libellus, seu monitorium non requiritur, vt si prius lis legitimè introducta fuit, vel si Iudex ex officio concedit manutentionem. Menoch. *vbi sup.* Rot. *ibid. num. 12.* secus si lis non fuerit antea introducta, vel si concedatur manutentio ad instantiam partis Menoch. *loc. cit.*

Quando autem Pars petierit manuteneri, est prorsus Actor originarius et voluntarius, quamuis aliquo modo videatur Reus necessarius, præsertim quando petit ante omnia manuteneri. Gregor. *decis. 53. num. 5.* Rot. in Valentina *pensionis 31. Ianuary* 1600. *coram D. Patriarcha Hierosolymitano impress.* apud Marchesan. *de commiss. sactation. p. 3 §. 1. decis. 1. num. 1. fol. 353. et seq.*

Et est notabile in hoc iudicio retinendæ, seù manutentionis quod sæpissimè accidit, vt vterque litigans sit Actor, et vterque Reus; quod est, quando vterque de possessione contendit et porrigit libellum in quo manuteneri petit, nec clarè constat quis reuera sit Actor, et quis Reus, Menoch. *de retin. d. remed. 3 n. 759. vers. hac ergo opinio.* Boccac. *d. tract. de interdict. vti possid. cap. 15. n. 1. et seqq. et num. 13.*

5 Noto tertiò, quod interdictum, vti possidetis duplex est, directum, et vtile, directum datur pro retinenda possessione rerum corporalium, quæ verè possidentur *l. possideri in princ. ff. de acquiren. possess.* Vtile vero datur pro tuenda quasi possessione rerum, et iurium incorporalium, quæ quasi possidentur. Gloss. *in d. l. 1. ff. vti possidet. et in d. l. vnic. verb. fundum C. eod. tit.* Dec. *in cap. licet causam num. 215. de probat.* Boccac. *vbi sup. cap. 8. num. 1. cum seqq.*

6 Vnde patet hoc interdictum dari. Primò pro possessione rerum corporalium immobilium, vt sunt prædia, fundi, domus, et huiusmodi, *d. l. 1. in princ. et §. hoc interdictum. ff. vti possidet.* vbi habetur, quod competit siue in totum, siue pro parte res prædictæ possideantur. Secundo datur pro possessione rerum incorporalium, vt sunt Iura, seruitutes, et similia. Gloss. *in d. l. 1. ff. et d. l. vnic. C. vti possidet.* et ex textus *in l. si cuius §. Aristo in fin. ff. si seruit. vindicet.* Ioan. Faber. *in d. §. retinendę num. 15.* vbi tamen dicit hoc esse verum, quando Iura illa adhærent rei immobili, quia tunc res mobilis dicitur pars rei immobilis. *l. 1. §. illud vsque, et §. seq. ff. de vi, et vi armat.* Boccac. *d. cap. 2. nu. 15.* aliam secus. Idem dicit de aliis Iuribus Personalibus Faber. *ibid. post princ.* per text. *in cap. querelam. de election.* Quare admittit competere pro quasi possessione seruitutum personalium, vt sunt vsus, et vsusfructus per *l. fin. ff. usu fruct.* Et realium habentium causam continuam, nō verò discontinuam, vt est iter, vel actus, in quibus factum hominis continuum requiritur, et

tunc

tunc datur interdictum de itinere, actuque priuato, secundum Gloss. *in d. §. retinenda verb. augens* & Bart. *in l. 1. num. 5. ff. vti possid.* Quæ quidem intelligi debent, secundum Angel. *in pract. §. retinenda nu. 3.* quando quis non turbatur in possessione rei corporalis immobilis propter hoc, sed quando turbatur in quasi possessione iuris, & seruitutis tantum, vt si quis voluerit domum suam altius tollere, & vicinus prohibeat; tunc datur, quia prohibetur vti re sua immobili, & tali casu datur directum, ratione rei corporalis; Si vero prohibeat altius domum extollere, asserendo sibi deberi seruitutem altius non tollendi, tali casu quia turbatur in iure altius tollendi, datur vtile interdictum; idem tenet Angel. *loc. cit.* in turbatione quasi possessionis iurisdictionis, vel alterius Iuris, puta eligendi nominandi, præsentandi, decimandi, vectigalia colligendi, & similia, nam tunc daretur hoc interdictum. *per cap. licet de probat:* Hinc est, quod secundum Bartol. *in l. 2. ff. quor. bonor.* non competeret hoc possessorium iudicium pro præstationibus personalibus annuis, vt ad aliquid dandum tali certo tempore, nisi habeatur ius in personam sic obligatam, vt est in vassallo, seruo, & similibus; sequitur Ioan. de Platea *in d. §. retinenda n. 6.*

7 Difficultas tamen hic proponi posset, numquid detur hoc interdictum, & sic manutentio ei, qui turbaretur in quasi possessione Iuris percipiendi alios annuos redditus, puta census, & similes; Et respondetur affirmatiuè, quia soluuntur ratione alicuius rei immobilis, & tunc vtile interdictum non solum datur contra tertium turbantem, qui diceret sibi illud ius competere; verum etiam contra debitorem non soluentem. *vt notatur in d. l. vnic. C. vti possid. & in d. cap. licet de probation.* Bart. *in d. l. 1. ff. vti possid.* Ioan. Faber *in d. §. retinenda, num. 20.* Et Rota concedere solet manutentionem existenti in quasi possessione exigendi census; ac censuum fructus Burrat. *decis. 60. num. 1. & seqq.* vbi etiam ait, quod vnica tantum solutio sufficit ad constituendum creditorem in quasi possessione. Gregor. *decis. 313. num. 1. & seqq.* Rot. *decis. 614. num. 1. p. 1. recent.* Sic etiam existenti in quasi possessione exigendi affictus, seu pensiones bonorum locatorum. Papiens. *in Peux. form. libell. qu. agit ad affict. §. 6. super solutione num. 5.* Berou. *cons. 119. num. 5. lib. 3.* Burratt. *d. decis. 60. num. 1. & decis. 289. num. 11.* Caualer. *decis. 228. num. 3.* Et ratio est, quia annui redditus, & census computantur inter res immobiles *Clement. exiui §. cumque annui redditus de verb. signif.* Gloss. *in l. iubemus nulli in princ. verb. annonas. C. de Sacrosanct. Eccles.* Iason. & Alij *in l. Secundum. ff. qui satisdar. cogant.* vbi dicit, quod possidens annuos redditur non cogitur satisdare, & idem dicit Abb. & ibi Add. *in cap. nulli de reb. Eccles. alien. vel non.*

8 Noto quartò quod hoc interdictum vti possidetis pluribus datur, & primò illi, qui ciuiliter tantum possidet, & in ea ciuili possessione turbatur, forsan ab alio, qui naturaliter tantum possidet, vt habetur *in l. fin.* & ibi Gloss. *verb. alter possessionem ff. vti possidetis.* & Gloss. *in l. vnic. verb. vti possidetis in princ. C. eod. tit.* Natt. *cons. 419. num. 2. lib. 2.* Gabr. *de acquir. possess. conclus. 6. num. 12.* Menoch. *de recuper. remed. 1. num. 139. & remed. 15. num. 39.* Put. *decis. 419. num. 2. lib. 2.* Mantic. *decis. 185. n. 3.* Rot. *decis. 366. num. 3. p. 1. & 645. num. 10. par. 2. & 196. n. 4. p. 3. & 9. num. 1. p. 5. & 275. num. 3. p. 6. rec.* Quod procedit etiam in vsufructuario habente quasi ciuilem possessionem. Rot. *dict. decis. 366. num 3. p. 1. recent.* Duran. *decis. 114. numer. 9.* Gregor. *decis. 9. numer. 6. & 307. numer. 6.* Ciuilis autem possessio dicitur quæ animo retinetur, vt est in proprietario absente. Iason. & Alij *in l. 1. ff. de acq. poss. ff. per text. in l. clam possidere §. qui ad nundinas* & ibi Gloss & DD. *ff. eod. tit. de acquir. poss.* Naturalis vero possessio dicitur illa, quam habet occupans possessionem absentis, vt est in vsufructuario, emphyteuta, & similibus. *l. naturaliter in princ. ff. de acquir. poss.*

Secundo datur ei, qui naturaliter tantum possidet *d. l. fin. ff. vti possid.*

Tertiò datur ei, qui ciuiliter, & naturaliter simul possidet. *d. l. 1. §. hoc interdictum ff. vti possid.* ibi *fieri potest, vt & possessor idem, & dominus sit.* Quomodo autem hæc possessio eodem tempore dari possit. vid. DD. *in l. 1. §. ex contrario, ff. de acquir. possess. & in l. si vt certo §. si duobus, ff. commodati.* & Gloss. *in d. §. retinenda Inst. de interd.*

Quartò datur tam possidenti res corporales immobiles, quã quasi possidenti res incorporales, cum hac tamen differentia, quod primò competit directum interdictum, secundo verò vtile *d. l. 1. C. vti possi. d. c. licet de probat.* Bart. *in d. l. 1. ff. vti possi,*

Quinto datur ei, qui diffamatur ab aliquo de possessione, aut Iure alicuius rei, asserendo, quod illud sibi non competat. Quod verum est, secundum *in d. l. 1. §. huius autem interdicti. ff. vti possid.* per text. *in l. vim facit ff. de vi, & vi arm.* si per talem diffamationem ille turbaretur in sua possessione, vel quasi. alias secus, quia interdictum, introductum fuit ad excludendam, violentiam turbatiuam, *d. l. 1. in princ.* ibi *vim fieri vetro ff. eod.*

Sexto datur domino pro turbatione facta colonis vel aliis causam habentibus ab illo in possessionibus, quas ab eodẽ tenent. Et ratio est, quia turbatio possessionis illorum redundat in damnum domini. *arg. l. aut qui aliter §. si quis dum putat. ff. quod vi aut clam*

Octauo datur directo domino feudi, vel emphyteusis pro turbatione possessionis rei feudalis, vel emphytheuticariæ facta vassallo, vel emphyteuticario, ob eamdem rationem & insuper, quia qui impedimentum recipiunt, ne liberè vti possint re sibi concessa, non præstabunt seruitia, & debitam pensionẽ domino directo rem concedenti. Abb *in d. c. licet, num. 13. de probat.* Faber, *in d. §. retinenda n. 7.* & Io. de Plat. *ibid. n. 6.*

Nono datur hoc interdictum, & sic manutentio, etiam mero detentori rei, donec de causa principali cognoscatur *l. actiones* vbi Castr. *num. 5. de donat.* Couarr. *practic. qq. quæst. d. cap. 17 nu. 5. vers. sic sanè* Menoch. *de retinend. d. remed. vlt. num. 18.* Seraphin. *decis. 1471. nu. 7.* Rot. *decis. 641. num. 9. p. 1. diuers.* Burratt. *decis. 60. num. 12. 131. num. 7. & 164. num. 4.* quia ad effectum obtinendi manutentionem, non attenditur bonum vel malum ius possessionis, sed solum ipsa detentio, & insistentia. Castr. *vbi supra.* Rot. *decis. 93. num. 4. p. 4. & 97. num. 10. p. 5. recent.* Burrat. *decis. 904. num. 8.* ac sola possessio de facto, quamuis iniusta. Rot. *decis. 284. n. 12. p. 5. & 188. n. 10. p. 7. rec.*

Decimo datur etiam spoliatori, donec causa terminetur per tres conformes Castr. *loc. cit. & ibid* Roman. *num. 7.* Neuizan. *cons. 80. num. 3. vers. & dixit.* Caputaqueni. *decis. 147. p. 2.* Rot. *decis. 641. p. 1. & decis. 50. num. 29.* vbi de stylo Rotæ dicitur *p. 2. & decis. 482. par. 3. lib. 3. diuers. & decis. 115. num. 4. p. 1. & decis. 284. n. 10. p. 5. recent.*

Vndecimo datur manutentio etiam prædoni, donec cognoscatur de eius iniustitia, nam medio tempore litis pendentiæ tueri debet in sua tali quali possessione *cap. in litteris de restit. spoliat. cap. licet il 2. de praebend. in 6. l. colonus & l. cum fundus ff. de vi, & vi arm. l. si quis in tã fundum C. ad leg. Iul. de vi publ.* Boccac. *de interdict. vti possidet. dict. cap. 2. num. 87.* Mantic. *dec. 185. num. 7.* Buratt. *decis. 194. num. 9.* Rot. *in Cimentis Castelli Bonorum 8. Nouembris 1589. coram emin. D. Card. Pamphilio impress.* apud Marchesan. *de commiss. p. 1. fol. 969. & d. decis. 115. num. 4. p. 1. & 284. num. 10. p. 5. recent.* Dummodo notoriè non constet, quod sit prædo ex ejus actis. Abb. *in cap. cum Ecclesia Sutrina num. 26. de caus. possess. & propr.* Crauett. *cons. 249. num. 6.* Menoch. *de recuper. remed 1. num. 113. cum seqq.* vbi de communi cum Aliis cumulatis per Ferentill. ad Buratt. *d. dec. 194. litt. C.*

9 Noto quarto, quod cum vtrumque interdictum tam vti possidetis, quam vtrobi introductum sit, propter violentiam vt dictum est, contra turbantes aliquem in sua possessione, vel quasi, et violentiarum quinque sint species, secundum Gloss. *in l. extat. ff. quod met. caus. & in l. 1. C. de his, quæ vi metusquè caus. fiunt & in c. ad audientiam eod. tit. de his, quę vi metusuè caus. fiu.* et Angel. *in §. quadcunque num. 17. Instit. de action.* Ideo singulas exponere necesse erit. Alias enim dicitur violentia inquietatiua: alia compulsiua: alia expulsiua: alia ablatiua, et alia turbatiua:

Inquietatiua est, quando aliquis, qui non est possessor, nec prætendit se possessorem esse, vi aut clam inquietat, et nõ sinit alium vti re sua quietè, et tunc locum habet, non hoc interdictum, *vti possidetis,* aut *vtrobi,* sed interdictum, *quod vi, aut clam.* Iason. *in l. si quando n. 6. C. unde vi.*

Compulsiua est, quando quis per vim, et metum cadentem in constantem virum compellitur ad aliquid dandum, vel faciendum, et tali casu, neque locum habent interdicta vti possidetis, et vtrobi, sed actio quod metus causa Bald. *in rub. ff. quod met. caus. & in rubr. in fin. de controuer. inuestit. in Vsib. Feudor.*

Expulsiua est; quãdo quis per vim expellitur de possessione fundi, vel domus, et sic propriè cadit in rebus immobilibus, et pro tali violẽtia neque dantur nostra interdicta vti possidetis et vtrobi, sed interdictum vnde vi, ad recuperandam possessionem

sionem amissam], de quo habetur in l. si quis in tantam C. unde vi §. recuperandæ Inst. de interdict. cap. retinendæ 3. qu. 1. & c. sæpè de restit. spoliat. Et hæc violentia inducit spolium, quod est adeo priuilegiatum, vt spoliatus ante omnia sit de restituendus, & ei objici non possit exceptio dominii. cap. in litteris de restit. spoliat. cap. fin. de ordin. cognit. & l. si quis C. ad leg. Iul. de vi pub.

Ablatiua est illa, quæ circa res immobiles committitur, quãdo tales res per vim auferuntur, de quo in tit. ff. & C. de vi bonor. raptor. & Inst. eod. tit. & tunc actio vi bonorum raptorum datur, non interdictum vti possidetis, vel vtrobi.

Turbatiua verò violentia est, quando duo, vel plures prætendunt se eamdem rem possidere, & vnus turbat alium in illius possessione, quo casu, si committatur in rebus immobilibus, proditum est interdictum vti possidetis, si verò in rebus mobilibus datur interdictum vtrobi. vt in pracit. §. retinendæ. Inst. de interdict. Et de ista tantum violentia loquimur hic.

10 Noto quinto, quod hoc interdictum vti possidetis contra plures datur? Et Primò contra turbantem Aliquem quietè vti possessione rerum corporalium immobilium, quamuis prętendat se quoque possidere d. l. 1. §. 3. vers. sed si inter ipsos ff. vti possid.

Secundo cõtra turbantem aliquem in possessione, quamuis non contendat se possidere Gloss. in d. l. 1. §. huius autem interdicti in verb. affirmat. & ibi DD. per text. in l. si duo §. si vicinus ff. vti possid. Gloss. & DD. in d. c. licet verb. uti possidetis in princ. de probat. Papiens. in Pract. form. libell. pro turbat. poss. §. ac profanataliter turbat. num. 3. Fel. n. 11. & Platea n. 7. Sufficit enim quæcunque prohibitio, vel impedimentum, ne quis quietè vtatur possessione rei suæ, vt si arbores succiderit, fructus collegerit, colonum expulerit, laborare prohibuerit, vel aliud simile egerit, licet non contenderit, quod ipse possideat, de quo Bart. in d. l. 1. §. restituenda ff. uti possid. & in l. vim facit. ff. quod vi, aut clam & in l. Mevius §. fundo ff. de legat. 2.

Tertiò datur contra turbantem aliquem vti quasi possessione seruitutis, iurisdictionis, & aliorum iurium incorporalium. d. c. licet de prob. l. si vnti §. Aristo in fin. ff. si seruit. vindic. Bar. in l. si duo §. hoc interdictum. ff. uti possid.

Quartò contra eum, qui aliquem in ciuili, vel naturali possessione turbat. d. l. fin. ff. uti possid.

Quintò datur contra diffamantem de possessione, aut Iure alicuius rei per alium pacificè, & quietè possessè, quasi quod illud ius possidenti non competat. Bart. in d. l. 1. § huius autem. ff. uti possid. & dictum est supra n. 6. vers. quinto datur.

Sextò datur contra eum, qui cessat soluere annuos census, vel redditus, sub aliquo prætextu, ita vt aliquo modo turbetur possessio domini, de quo dictum est sup. n. 7. non daretur tamen, si cessatio esset propter inopiam debitoris census, quia non adhibet violentiam turbatiuam, quæ in hoc interdicto precisè requiritur, vt supra vidimus. Neque daretur hoc interdictum, si quis cessauerit a solutione, census, negando illi deberi censum, & proinde se non soluturum in posterum, quamuis per plures annos soluerit, sed benè competeret interdictum unde vi, quia per talem resistentiam, & contradictionẽ videtur expellere, & spoliare dominum, & sic ad recuperandam possessionem agere: spoliatus, non ad retinendam c. querelam de election. vbi Abb. & DD. facit, quod dicit Faber in d. §. retinenda n. 19. & Innoc. in c. suborta de sentent. & re iudic. subditos cẽseri spoliare dominum quasi possessionis iurisdictionis statim, ac recusauerint ei obedire.

11 Noto quinto, quod adhoc, vt hoc interdictum vti possidetis detur, plura requiruntur. Et Primò requiritur possessio de præsenti à parte Actoris §. hodie Instit. de interdict. & colligitur ex d. l. 1. §. est igitur ff. uti possid. vbi datur hoc interdictum retinendæ possessionis, ne vis inferatur ei, qui quietè rem possidet Faber in d. §. retinenda nu. 18. Neque refert, an sit possessio naturalis tantum, an ciuilis tantum, an verò naturalis, & ciuilis simul per text. d. l. fin. ff. uti possid.

Secundo à parte Actoris requiritur, vt non habeat illam possessionem vi, clam, vel præcario à Reo, contra quem hoc interdictum proponit d. l. 1. in princ. & §. fin. ac l. si duo in princ. ff. vti possid. l. 1. C. eod. tit. & d. §. retinenda vers. hodie, seù §. hodie Inst. de interdict. Alias Reus excipere poterit contra Actorem, Quod si Actor non à Reo, sed ab alio possessionẽ vi, clam, vt præcario habuit, non poterit Reus excipere de Iure tertii d. l. 1. in fin. & d. l. si duo, quia Actor replicabit, quod quamuis, quoad alium possessionem legitimam non habeat, quo ad ipsum tamen liberam tenet. l. loci corpus §. competit. ff. si seruit. vindicet.

Quando autem quis dicatur vi clam, vel præcario possidesi non est præsentis inspectionis, ideo qui fusè videre voluerit, adeat Azo. in summ. C. unde vi, Bart. & DD. in d. l. 1. §. quod ait prætor. C. uti possid. Papiens. in Prax. dict. formul. libell. pro turb. possess. §. hodie tenet. & possidet. n. 4. Iason. in l. si quando C. unde vi & ibid. Plot. §. 3. n. 48. Ioan. Fab. in d. § retinenda nu. 11. & Io. de Platea n. 10.

Tertiò requiritur à parte Rei conuenti, vt reuera turbauerit Actorem possidentem ei aliquam vim inferendo d. l. 1. in princ. ibi. vim fieri veto. & ibid. in §. est igitur. ff. uti possid. in illis verbis. nam res causa redditur; ne vis fiat ei, qui possidet. Turbari autem dicitur quis, quotiescumq; impeditur exercere aliquem actu, per quem probatur possessio, vel quasi, vel per quem dominus non potest liberè vti suo arbitrio, siue in colendo fundo, siuè in aliquid aliud faciendo. l. vim facit. ff. de vi, & vi arm. Lanfranc. in tit. decret. de caus. possess. & propr. n. 10. Quod procedit. siuè Actor turbetur per ipsum Reum conuentum, siue per alium suo nomine. arg. l. prohibere in princ. ff. quod vi, aut clam. Et siue turbetur facto, siuè verbo, si per verbalem turbationem impediatur libera eius possessio, vt supra de diffamante dictum est, alias sola verbalis turbatio non sufficeret. Alex. & Iason. in l. si prius ff. de nov. oper. nunciat. Quæ quidem turbatio intelligenda est de extraiudiciali, non de Iudiciali, nam si alicui moueretur lis coram Iudice super possessione alicuius rei, non competeret hoc interdictum, cum tunc non censeatur vim inferre, quia lege permittente facit & pœnam non meretur. l. Gracchus C. ad leg. Iul. de adulter.

12 Noto sexto, quod agens hoc interdicto duo principaliter ex supradictis probare tenetur. Et Primò possessionem ex parte sui ipsius. Secundo turbationem ex parte Rei conuenti. Tertium vero requisitum, quod non vi, clam, aut præcario possidebat rem à Reo, præsumitur, ideo si Reus de hoc excipere voluerit, ipse probare tenetur, cum regulariter Reus in exceptione sit Actor l. 1. ff. de except. Fab. ubi sup. n. 25.

Vnde in Romana Curia, in qua interdictum retinendę possessionis, vt diximus, appellatur mandatum de manutenendo, non conceditur, nisi Actor probauerit, se possedisse rem, in cuius possessione de præsenti manuteneri petit, cum manutentio, seu retentio non detur, nisi possidenti, ut probatur ex d. l. 1. in princ. & in §. huius autem & l. pen. §. venditores. ff. uti possidet. & d. §. retinenda Instit. de interdict. Roland. cons. 46. numer. 22. & seq. l. 2. Couarr. practicar. quæst. cap. 17. num. 3. Rot. decis. 56. num. 1. & 408. nu. 1. p. 2. & decis. 8. num. 9. & 29. n. 1. p. 5. & decis. 192 nu. 2. & seqq. p. 6. & decis. 49. nu. 1. et seqq. p. 7. recent. Seraphin. decis. 147. n. 1. et seqq. Buratt. decis. 378. n. 4. Duran. decis. 308. num. 5. Caualer. decis. 71. n. 4. Gregor. decis. 459. n. 1. Coccin. decis. 14. n. 1. et seqq. decis. 99. num. 1. 125. num. 1. 150. nu. 2. 261. num. 1. 286. num. 1. & alibi

Debet secundo qui obtinere voluerit hoc interdictum, seù manutentionem, possessionis, probare, & docere de possessione tempore litis contestatæ d. §. retinendę vers. sed interdicto et d. §. hodie Instit. de interdict. d. l. 1. §. hoc interdictum. ff. uti possidet. et d. l. unic. ff. utrobi Bart. in l. 1. §. fin. nu. 2. ff. uti possid. Couarr. ubi sup. Rot. in Iacon. Satrillos 27. Iunij 1597. coram D. Peregrino impress. apud Postium de manuten. decis. 388. Ead. Rot. decis. 11. p. 2. diuers. et decis. 512. num. 1. par. 1. et decis. 371. num. 1. par. 2. et decis. 150. nu. 1. p. 3. & decis. 106. nu. 2. par. 4. & decis. 171. nu. 1. pa. 7. recent. Caualer. decis. 243. num. 1. 359. nu. 1. & 565. nu. 1. vbi dicit hoc esse tritum in Rota sufficit tamen ad effectum habendi manutentionem, possessio paulo ante litem motam. Rot. in Ciuitatis Castelli Bonorum 8. Nouembris 1589. coram Eminent. Card. Pamphilio impress. apud Marchesan. de commission. part. 1. pag. 969. secund. nov. impress. Coccin. decis. 110. num. 5. alias denegaretur illi manutentio, vt tradunt Bart. in d. lib. 1. §. fin. num. 14. ff. vti possid. Alex. cons. 92. num. 4. vers. quod aut. lib. 1. Coccin. decis. 52. nu. 4. Buratt. decis. 145. nu. 2. & decis. 220. & 292. nu. 1. & 451. nu. 1. & 505. nu. 1. & 614. nu. 3. Rot. decis. 63. nu. 1. p. 1. & decis. 762. num. 1. p. 3. & decis. 249. n. 1. p. 4. recent. Quomodo autem probetur possessio, diximus in superioribus, Quomodo vero turbatio notatum est paulisper. nu. praced. versic. Tertiò requiritur. ibi. Turbari autem.

13 Probationes ad effectum obtinendi interdictum retinendæ, seù mandatum de manutenendo, sufficiunt leuiores. Couarruu. d. cap. 17. nu. 4. Castrens. cons. 3. nu. 3. vers. quarto lib. 1.

latè

latè Menoch. *de retinend. remed. vlt. q. 8. nu. 34.* Seraphin. *decis. 1114. n. 1.* Durann. *decis. 11. n. 4.* Canaler. *decis. 75. n. 4.* Verall. *decis. 382. p. 2.* Coccin. *decis. 31. n. 4.* Rot. *decis. 81. n. 1. p. 7. & decis. 375. n. 2. p. 4. l. 3. diuers. & dec. 337. n. 2. p. 2. & decis. 564. n. 4. p. 3. & decis. 383. n. 3. p. 4. & decis. 85. n. 3. p. 3. & decis. 156. nu. 2. p. 6. et decis. 12. n. 3. p. 7. rec.*

Vnde ad obtinendam manutentionem sufficit semiplena probatio in sum mario iudicio Menoch. *d. remed. vlt. n. 14.* Bero. *cons. 43. n. 47. l. 3.* Burati. *decis. 22. n. 5. decis. 361. n. 2. 572. nu. 7. et 691. n. 3.* vbi dicit, quod Rota passim admittit talem probationem in huiusmodi iudicio summario, Rot. *decis. 158. n. 1. p. 3. recent.* dummodo tales probationes sint concludentes in suo genere. Soccin. *cons. 58. n. 8. l. 4.* Ferentill. ad Burati. *decis. 371. num. 13.*

14 Noto septimò, quod ad plura datur hoc interdictum. Et Primò ad effectum, vt Reus desistat a turbatione, & vi turbatiua de præsenti *d. l. 1. ff. vti possidetis.* ibi, *quominus ita possideatis, uim fieri ueto.* Secundò datur, vt Reus desistat à turbatione etiam in futurum non enim sufficit, si desistat de præsenti, nisi caueat de non turbando in futurum, cum semper animum mutare possit. *arg. l. harum et l. 121. ff. si seruit. uindicet. et l. pen. ff. de aqu. quotid. et aestiu.* Quæ cautio fieri debet, vel cum fideiussoribus, vel pignoribus, vel mulcta indicta. Bart. *in l. si prius num. 3. ff. de nou. oper. nunciat.* Et esse debet perpetua, si ius agentis est perpetuum, vel ad tempus, si eius ius sit ad tempus. Bart. *in p. l. 1. § hoc interdictum num. 9. ff. uti possid.* Tertiò datur ad effectum, vt Reus præstet prædictam cautionem de non molestando in futurum. DD. *in d. l. unic. C. uti possid.* Bart. *in d. § hoc interdictum.* Quartò datur ad effectum, vt Reus soluat Actori interesse præteritæ turbationis, quanti scilicet Actoris interest possessionem quietam non habuisse. *d. l. si duo §. fin. ff. uti possid.*

15 Noto octauò, quod libellus in hoc interdicto concipiendus est magna cum diligentia, secundum Bart. *in d. l. 1. § hoc interdictum. ff. eod. tit.* alias libellans sibi præiudicium pararet ex inepta facti narratione, quia libellus est similis Syllogismo Dialecticorum, qui constat maiori, & minori propositione, & conclusione, quæ necessariò oritur ex dictis propositionibus; Vnde libellus constat narratione facti, medio concludendi, & conclusione, vt aduertit Bart. *in l. si prius num 19. ff. de nou. oper. nunciat.* Ideo actor in libello narrare debet primò, se de præsenti possidere, vel quasi possidere rem immobilem corporalem, vel incorporalem, in qua turbatur, & inquietatur à Reo. Nec est necesse exprimere qualitatem possessionis, an sit ciuilis, vel naturalis vel ciuilis, & naturalis simul Bart. *in d. l. 1. § hoc interdictum.* Faber. *in d. § retinendæ num. 22.* Dummodo in progressu causæ exprimat, nisi Reus petat declarari quia tunc specificare debet, vt resoluere possit, an cedere, vel contendere expediat *iuxta text. in l. 1. ff. de edend. et Authent. offeratur C. de lit. contestation.* Secundò narrare debet Actor, se à Reo in sua possessione, vel quasi turbari. *d. l. 1. ff. uti possid.* Tertiò, quia ex his duobus demanat medium concludendi, exprimere debet modum & qualitatem turbationis, præsertim si ex eis aduersarij dolus arguitur. Innoc. *in præcit. c. a. licet causam de probat.* Bart. *in d. l. 1 § hoc interdictum,* vbi assignat narrationem diuersitatis, quare modus turbationis exprimendus sit, & nō qualitas possessionis. Et Io. Faber. *in d. §. retinendæ num. 81.* ait factum prudenter narrandum esse ne ex ipsius narrantis verbis videatur compulsus, vel expulsus à possessione, quia tunc non daretur ei hoc interdictum ad retinendam possessionem. *l. si uerum ff. de ui, et ui armat.* sed interdictum vnde vi ad recuperandam possessionem, de quo in sequenti intersecatione. An autē tempus præcitum probationis, puta dies mensis & anni exprimendum sit, vide Bart. *in d. l. 1. §. hoc interdictum, ff. uti possid.* vbi negatiuè concludit, maximè quando non præsumitur de dolo aduersarij, secus tamē si dolus argueretur, puta quod dolo turbasset, nam tali casu exprimendum esset tempus. Quartò concludere debet plenè libellum Actor, qui totus vis libelli ex qua victoria causæ procedit in conclusione consistit secundum Innoc. *in cap. super litteris rescript.* & Iason *in §. omnium numer. 128. Instit. de action.* vbi dicunt, attendendum esse in libello, non tantum quid narretur, sed potius quid concludatur. Ideo concludendo petere debet Actor, vt Reus ad prædicta quatuor condemnatur, nempe vt cesset à turbatione præsenti, vt non turbet in futurum, vt caueat de non turbando in futurū & tādē vt restituat ablata, dāna, & interesse, iuxta superius tradita.

16 Noto nonò, quod sicut libellus in hoc interdicto diuersis modis, secūdum casuum diuersitates formari debet, vt tradit Speculat. *in lib. 4. de caus. possession. et propriet. §. 1. num. 6. cum seqq.* vbi plures cumulat; sic sententia diuersimodè concipienda, & formanda est, secundum factorum, & casuum diuersitatem, vt rectè docent Gloss. *in d. l. unica uerb. prohibebis. C. uti possidetis, et in cap. licet causam supra cit. uerb. uti possideris.* & ibi Canonistæ *de probationib.* Bart. *in d. l. si duo circa princ. ff. uti possid.* Ioan. Faber. *in d. §. retinendæ num. 28.* & ibid. Io. de Platea *n. 11. & seq.* cum sententia, vt alias supra dictum est, regulariter esse debet conformis libellis. *l. fin. C. de fideicomm. libert.*

Hinc fit, quod Gloss. & DD *in præcitatis locis* plures casus constituunt ad hoc vt Iudex sententiam iustam, & validam ferre possit. Quorum primus est, quando Actor in libello petiit cōtra Reum, vt desisteret a turbatione, & in iudicio probauit se possidere, sed Reus nō contendit se quoque possessionē habere, & tali casu Iudex condemnare debet Reū ad prædicta quatuor, de quibus *in præcedenti numero* dictum est.

Secundus casus est, quando Actor, & Reus eodem tempore contendunt de possessione, & quilibet dicit se possidere, & tūc si alter eorum probauit suam possessionem, Iudex condemnare debet Alium, qui benè non probauit etiam ad prædicta quatuor. Abb. *in d. c. licet causam num. 36. de probat.* Salicet. *in d. l. unic. C. uti possid.*

Tertius est, quando vterque probauit de possessione, sed diuersis rationibus, & iuribus; vt si vnus probauit de possessione naturali, alter de ciuili; & tunc Iudex secundum Bartol. *in d. l. si duo. ff. possess.* vtrumque condemnare, & vtrumque absoluere debet, sed sub diuersis motiuis, & ex diuersis respectibus, distinguendo qualitates & formas diuersæ possessionis, iuxta cuiusque probationes. Abb. *in d. c. licet. n. 37.* & Cyn. *in d. l. unic.* vbi latè.

Quartus est, quando vterque probationes æquales fecit super possessione, & sub eodem iure, et specie possidendi: sed alter probauit de antiquiori possessione, et tunc Iudex condemnabit possessorem de recenti, et obtinebit possessor antiquior, *arg. d. c. licet causam* et tradit Imol. *in cons. 180. vol. 1.*

Quintus est, quando Actor, et Reus æquales probationes fecerunt, sed neuter probauit de antiquiori possessione, imò quilibet de pari tempore, et tunc is obtinebit, cuius testes magis verisimilia deposuerunt, si verò testes vtriusque æquæ verisimilia dixerint, obtinebit ille, qui testes honestiores produxit: quòd si testes in pari honestate reperiantur, obtinere debet qui testes produxit numero plures, *ut in c. in nostra de testibus. & ob l. curmen. §. fin. ff. de testib.*

Sextus est, quando testes sunt pares numero, et qualitate, et quilibet probat de pari, et simili possessione eiusdem temporis, sed tamen vnus probat de possessione, et titulo simul, alter verò de possessione tantum, et tunc primus obtinebit, quia eius possessio fortior, est cum sit iustificata titulo *d. c. a. licet causam de prob.* vbi Abb. et Alii, latè Lanfranc. *in repet. rubr. decretal. de caus. possess. & propriet. §. nunc. ad transeundum. n. 27.* vbi aduertit Aduocatos, et Procuratores, vt sint valde cauti in probationibus faciendis tam pro Actore, quam pro Reo conuento hoc interdicto, nam in positionibus, et Articulis ponere debent, et probationes facere, non solum super possessione simpliciter, sed etiam super dominio, et titulo. Neq; Aduersarius opponere potest, quod tales articuli impertinentes fuerint, quia agitur iudicio possessorio, non petitorio. Nam respondetur, quod in hoc casu, cum in paritate probationum is obtineat, quia fortius iura probauit, vt supra vidimus de eo, qui probauit possessionem, et titulum simul; ideo vt fortiora iura aperiatur, melius faciet, si etiam dominium probauerit: nam euenire poterit, quod pars aduersa probauerit possessionem, et titulum, et alter probādo vtrumque, et insuper dominium, ille obtinebit. Quamobrem quando casus occurret, ne dedignentur causidici adire Speculatorem *in dict. l. 4. de caus. possess. & propr. §. 1.* vbi diuersas formas positionum, et Articulorum ponit, secundum diuersitatem casuum.

Septimus est, quando vterque æqualiter probauit de possessione eiusdem temporis; item de æquali titulo, pari numero, et dignitate testium, et de omnibus aliis circumstantiis; adeo vt probationes in omnib. et per omnia æquales reperiantur, et tali casu magna est difficultas, quomodo Iudex procedere debeat; nam in hoc articulo quatuor inueniuntur opiniones.

Qua-

Quarum Prima est quorundam DD ex antiquioribus, qui dicunt, quod Iudex sententiam ferre teneatur simpliciter: vti possideris, ita possideatis; sed hæc opinio non placet Gloss. *in d. l. vnica. verb. prohibet. C. vti possidet. & in d. cap. licet. verb. vti possidetis. de probat.* & ibi DD. communi. et; quia tunc sententia non esset certa, neque per se, neque per relationem ad aliud contra dispositionem. *l. hæc sententia. C. de sentent. quæ sine cert. quantitat. profer. & §. curare Instit. de action.* neque per eam imponeretur finis controuersiæ, & partes ad nouas rixas, & ad arma venirent contra mentem. *l. æquissimum ff. de vsufr.*

Secunda opinio est, quod Iudex in tali casu supersedere debet, & possessionem interim sequestrare, vt sic partes componantur inter se; vel per communes amicos, sed neq; hæc opinio subsistere potest, quia vel nunquam tali sequestro tædio affecti concordarent, vel potius venirent ad arma:

Tertia opinio est, quod hoc casu lis per Iudicem sorte dirimenda sit, *arg. l. sed cum ambo. ff. de iudic. & l. si duobus in princ. C. communia de legatis.* Sed neque hæc opinio placet, Bartolo, & cæteris Doctoribus communiter *in d. l. si duo. ff. vti possid.* nisi partes in hoc simul conuenirent, vt sic sententia proferretur, quod facere possent. *per l. si conuenerit. ff. de re iudic.* Et ratio est, quia cum quæstio quis sit possessor, sit quid facti, & iudicium sortis locum non habeat in facto incerto *l. duo sunt Titij. ff. de testament. tutel.* Sed tantum in dubio Iuris. *d. l. sed cum ambo ff. de iudic.* Ideo non esset recta sententia, ob diuersitatem rationis.

Quarta opinio est, quod Iudex tali casu paritatis probationum super possessione adiudicare debeat possessionem vtrique parti pro medietate, ita Gloss. *in d. c. licet causam. de prob. & ibid.* Abb. *numer 37. vers. med.* & Bart. *in d. l. si duo in princ. ff. vti possid.*

Et ista est communis ferè omnium DD. qui mouentur optima ratione, quæ valde mihi placet, nam quãdo vna res insolidum duobus legatur, & vterque rem in totum habere non potest, faciunt sibi legatarij per concursum, ad effectum vt quilibet dimidiam illius rei insolidum legatæ habeat, *vt habetur in l. si cum amentum. ff. de legat. 3.*

Octauus casus est, quando neuter probauit de possessione, & non benè constat quis eorum possideat: & tunc Iudex sententiam proferre non debet, neque pro, neque contra. Sed possessionem, sequestrari curet, vna cum fructibus, donec causa plenè discussa fuerit in iudicio ordinario Petitorij: inhibendo interim ambabus partibus, ne ad possessionem accedant, & veniant ad arma: *iuxta d. l. æquissimum. in princ. ff. de vsufruct.* de quo vid. Innocen. *in c. in præsentia de probat.* & Bald. *in l. vnic. C. de prohibit. sequestr. pecun.*

Ex dictis infertur, quod Iudex sententia nimis maturè ferre debet, & non præcipitanter, ac sine consilio Doctorum, qui sint ipso petitores, & magis versati, cum ex iniustis sententiis damna ferè irreparabilia partibus oriantur, de quibus strictissimè iusto Iudici omnipotenti Deo rationem reddere debet, sed quia nequit in alio sæculo illa reparare, restitutionem partibus læsis faciendo, condignas pœnas in æternis cruciatibus luet, & sine fine duraturas exoluet.

17 Sunt & alia quam plura remedia retinendæ possessionis, sed prædicta duo tantum sunt, vt dictum est, principaliora Nam datur interdictum *de aqua quotidiana, & æstiua*, quod competit pro retinenda possessione ductus aquæ, *de quo in l. 1. & tot. tit. ff. de aqu. quotid. & æstiu.* Item interdictum de fonte, quod competit pro retinenda possessione aquæ haustus è Fonte; *de quo in l. vnic. ff. de fonte.* Item interdictum *de Riuis* pro retinenda possessione, vel quasi iuris purgandi Riuos, & aquæ ex eis ducendæ: *de quo in l. 1. & tot. tit. ff. de Riuis.* Item interdictum. *Ne vis fiat ei*, quod competit pro retentione possessionis comparatæ per immissionem ex primo decreto, & rei seruandæ gratia, de quo *in l. 1. & tot. tit. ff. ne vis fiat ei.* Item interdictum *de superficiariis*, quod competit pro retinenda possessione, vel quasi vtendi superficie domus, vel fundi, *de quo in l. 1. & tot. tit. ff. de superficieb.* Item interdictum *de itinere, actuque priuato*, quod datur pro retinenda possessione, vel quasi itineris actus, & viæ, de quo *in lib. 1. & tot. tit. ff. de itiner. actuq. priu.*

18 Noto vltimò, quod in hoc iudicio possessorio retinendæ, & sic manutentionis non admittuntur exceptiones altiorem requirentes indaginem, sed remittuntur ad petitorium, *l. fi. C. quor. bonor.* Couar. *practic. qq. d. c. 17. num. 5.* Buratt. *decis. 194. n. 7* Caualer. *dec. 150. n. 3.* Duran. *decis. 433. n. 8.* Rot. *decis. 614. n. 4. d. 1. & 413. n. 12. p. 5. & 214. n. 11. p. 7. recent.*

Neq; admittitur appellatio a mandato de manutenendo in summarissimo possessorio retinendæ, tam de Iure Canonico, quam Ciuili. *c. fin. §. de possessione etiam 2. quæst. 6. l. 1. C. si de momentan. possession.* & ibi Contard. *limit. 3. nu. 48.* Menoch. *de retinend. remed. vlt. q. 17. n. 48.* Scacc. *de appellat. qu. 17 limit. 6. membr. 2. n. 1.* Duran. *dec. 221. nu. 6.* Benintend. *decis. 79. nu. 6.* Caualer. *decis. 88. n. 2.* Seraphin. *decis. 1295. n. 5.* & Rot. *decis. 287. n. 7. p. 2. & dec. 83. n. 1. p. 7 recent.* & Alij cum mola *sup. Intersf. 17. n. 15.* Quod tamen intelligendum est quoad effectum suspensiuum non deuolutiuum, nam quoad hunc bene datur appellatio *d. cap. fin. & d. l. 1.* & ibid. Contard. *d. limit. 3. num. 49.* Benintend. *d. decis. 79. n. 6.* Rot. *d. decis. 287. n. p. 2. & d decis. 84. num. 1. p. 7. recent.*

INTERSECATIO XXI.

De Remedijs, seù Interdictis recuperandæ possessionis.

SVMMARIVM.

1 *Remedia recuperandæ possessionis plura.*
2 *Spoliato, & per vim expulso dantur dicta remedia.*
3 *Spolians di[...]iter conueniri potest, ciuiliter, & criminaliter.*
4 *Recuperatio possessionis describitur.*
5 *Spolium quid sit, & quotuplex demonstratur.*
6 *Recuperandæ remedia plura.*
Interdictum vnde vi pro quibus rebus detur & quæ requiruntur, ad hoc vt detur.
7 *Violentia personæ requiritur.*
Alia requisita, ad hoc vt competat hoc interdictum recuperandæ, quæ?
8 *Condictio triticiaria pro quo, & quando competat.*
9 *Condictio incerti cui, & pro quibus detur.*
10 *Condictio indebiti, quando detur.*
11 *Actio in factum cui competat.*
12 *Officium Iudicis cui, & contra quem detur.*
13 *Remedium* l. si me, & Titium ff. si cert. petat *quando competat.*
14 *Condictio ex* l. si coloni. C. de agric. & censit. *cui, & contra quem detur.*
15 *Condictio ex* l. authoritatem. C. vnde vi *cui detur.*
16 *Condictio ex* l. si quis conductionis. C. locat. *cui, & contra quem competat.*
17 *Condictio ex* l. meminerint. C vnde vi. *cui, & quando detur.*
18 *Remedium* l. Inuasor. C. vnde vi, *cui, et contra quem detur.*
19 *Condictio ex* l. si quis in tantam. C. vnde. vi *quando competat.*
20 *Condictio ex* l. conductores. C. locati, *cui, & contra quem detur.*
21 *Condictio ex* l. cum à te ff. de vi, & vi arm. *contra quem.*
22 *Condictio ex* l. fin. C. vnde vi. *cui competat.*
23 *Condictio ex* l fin. C. de acquir. poss. *quando detur.*
24 *Condictio ex* l. fin. C de prætor. pignor. *quando?*
25 *Condictio ex* l. 1. C. si per vim, vel alio modo *contra quem competat.*
26 *Remedium ex* edicto Diui Marci *quando detur.*
27 *Actio quod metus causa quando competat; & quando actio de dolo.*
28 *Condictio ex* cap. sæpè de restit. spoliat. *quando, & contra quem detur.*
29 *Remedium.* cap. frequens de restit. Spoliat in sexto, *quomodo, & contra quos detur.*
30 *Remedium,* c. reintegranda, 3. q. 1 *cui, & contra quos detur.*
31 *Remedium trium Capitulorum Regni Neapolis,* omnis Prædatio; Ad Regale fastigium; & Finis præceptis charitas, *quibus competat.*
32 *Spolium, vt detur, quæ requirantur probanda.*
33 *Extrema duo in spolio, quomodo probari debeant.*
34 *Primum extremum decem modis probatur.*
35 *Possessio spoliantis quomodo probetur.*
36 *Spolium antiquum quomodo probandum.*
37 *Spolium in Beneficialib. probatur cum tertio extremo.*

38 *Spo-*

38 *Spolium iudiciale similiter.*
39 *Iudex nulliter procedens dicitur priuatus, & sic spoliator,*
40 *Spoliatus ante omnia restitui debet.*
41 *Fallit, si possessorium sit mixtum cum petitorio, & alijs modis.*
42 *Purgatio spolij quomodo facienda.*
43 *Purgatum, quando dicatur spolium.*
44 *Spolium posterius semper purgandum.*
45 *Spoliatus potest statim spoliantem respoliare.*
46 *Spolium posterius aliquando non purgatur, sed primum.*
47 *Spolij actio quibus competat.*
48 *Contra quos detur.*
49 *Praescriptio in actione spolij, quod tempus requirit.*
50 *Remedia possessoria, an cumulari possint.*
51 *Possessorium iudicium cum petitorio, an cumulari possit.*
52 *Reintegrari petens, an habendus sit pro spoliato.*
53 *Figura iudicij requiritur in iudicij possessorijs.*
54 *Appellatio in hoc iudicio possessorio recuperanda, an detur.*
55 *Remedia possessoria parum tuta in conscientia nisi possessor bonum ius foueat in proprietate.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. & dicit se possedisse supra quadraginta annos pacificè & quietè titulo hereditario quendam fundum vulgò dictum N. situm in loco N. iuxta bona N. N. & alios fines, cum autem comparens ipse prædictũ fundum sic pacificè possedisset, nihilominus Sempronius de Sempronijs die decimaquinta mensis N. currentis anni armata manu, ac vi ipsum expulit, ac deiecit ex possessione prædicti fundi; & de facto, ac violenter possessione sua priuauit & spoliauit; Auferendo etiam ex domo dicti fundi bona quædam videlicet N. N. & N. & alia quædam ab Alijs direpta, & ablata fuerunt in ipso violento tumultu. Verum quia comparens ipse pluries rogauit prædictum Sempronium, vt possessionem prędicti fundi, vna cum omnibus bonis violenter ablatis illi restitueret, quod facere recusauit, prout ad præsens recusat & cum spoliatus ante omnia restitui debeat: Ideo recurrit ad ipsam Curiam N. per quam petit prædictum Sempronium cogi, & compelli iuris, & facti remedijs opportunis ad dimittendam, relaxandam, ac restituendam ipsi comparenti possessionem dicti fundi, vna cum omnibus bonis mobilib. & se mouentibus sic violenter ablatis, seù sua culpa amissis, aut saltem in eorum æstimatione, vt iuris est. Nec non petit & instar sibi restitui omnes fructus malè, & iniustè vsque modo præceptos, expensas, damna, & interesse passa, & patienda, occasione præsentis litis. *Super quibus* omnib. &c *Deducens*, omne, &c. *Non se astringens*, &c. *Et ita*, &c. *omni* modo, &c.

Forma Sententiæ

In Dei, &c. *Nos*, &c. *In causa* &c. *De & super* Reintegratione dicti N. de N. Actoris ad possessionem vnius fundi vulgo dicti N. siti in loco N. iuxta bona N. &c. & alios fines, si qui &c. Rebusque aliis, &c. *Christi* nomine, &c. *Dicimus*, &c. dictum. N. de N. reintegrandum fore & esse, prout reintegramus ad realem, actualem, & corporalem possessionem dicti fundi, eiusque iurium, & pertinentiarum quarumcumque; amoto exinde dicto Sempronio de Sempronijs detentore, & quodcunque mandatum de reintegrando desuper necessarium, & opportunũ decernendũ fore, & esse, prout decernimus, & relaxamus, *& ita* dicimus, &c. non solum vt supra, sed omni alio meliori modo, &c.

Item pari nostra sententia dicimus, pronunciamus, et declaramus dictum Sempronium Reũ conuentum condemnandum fore, et esse, prout condemnamus ad restitutionem fructuum ex dicto fundo perceptorum à die spolij, et in posterum percipiendorum vsque ad diem effectualis reintegrationis dicti N. de N. ad possessionem eiusdem fundi, *Victumq;* Victori in expensis condemnamus; quorum quidem fructuum, et expensarum taxationem & liquidationem Nobis, vel cui de iure imposterum reseruamus. *Et ita*, &c. *sed omni*, &c.

Ista condemnatio ad fructus, & expensas in Iudicijs possessorijs, melius est, si fiat per caput separatum, vt supra, & non in eadem forma sententiæ, ad euitandam dilationem, quæ oriri posset ex appellatione, quæ licet non detur, quoad effectum suspensiuum in possessorijs, tamen si condemnatio fieret simul, esset disputabile, ob mixturam petitorij.

Potest etiam ferri sententia sub alia forma, condemnando Reum conuentum, vt infra, videlicet.

In Dei, &c. Dicimus, &c. *Et condemnamus Sempronium Reum conuentum ad restituendum N. de N. Actori possessionem fundi N. siti in loco N. propè bona N. &c.*

Et si spolians bona abstulit ex fundo, condemnandus est etiam ad restituendum bona ex fundo ablata, quamuis non principaliter, sed secundariò, quia regulariter hoc remedium datur solùm pro rebus immobilibus, cum pro rebus mobilibus vi ereptis detur actio vi bonorum raptorum. Quod si Actor expulsus fuerit ex quasi possessione alicuius seruitutis fundo inhærentis, ad huc remedio recuperandæ iuuari potest secundariò & tunc condemnatur spolians etiam ad restituendum in futurum, vt dictum est supra *interfec. 9.* infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Et condemnamus Sempronium Reum conuentum ad restituendum N. de N. Actori quasi possessionem aquæ ducendæ per fundum, N. &c. seù *vtendi & fruendi tale quid, &c. & ad desistendum in futurum, atque ad cauendum de amplius non expellendo, &c.* Et Victum *Victori, &c.* Mandatumque, *&c.* Et ita, *&c. omni* modo, &c.

ANNOTATIONES.

1 Noto primò, quod frequentissimè accidit in iudicio intentari Remedia, seù interdicta recuperandæ possessionis, quæ competunt spoliato contra spoliantem possessione rei immobilis per vim expulsiuam, sicut enim pro adipiscenda possessione dantur remedia possessoria adipiscendę; & pro retentione possessionis contra vim turbatiuam datur remedia, seù interdicta retinendæ, de quibus supra, Sic contra vim expulsiuam dantur remedia, seù interdicta recuperandæ possessionis, quæ quidem plura sunt, sed præcipuum est illud, quod dicitur interdictum, *Vnde vi*; de quo habetur *in tot. ff. de vi & vi armata, & in tit. C. Vnde vi, & in §. recuperandæ. Instit. de interdict.* & de eo, ac de alijs remedijs recuperandæ possessionis agunt plenissimè Menoch. *in tract. de recuperand. possess. remed. 1. & seqq.* de origine, & effectu ipsorum Pontan. *de spolio, lib. 1.* Specular. *de restit. spoliat. l. 4. §. 1. num. 11. et seqq.* Gabriel. *eodem tit. de restit. spol.* Plot. *in l. si quando n. 63. et seqq. C. vnde vi.* Card. Tusch. *practic. conclus. litt. S. concl. 384. per tot.* Marant. *in spec. aur. p. 4. dist. 7. n. 22. et seqq.* Pax Iordan. *Elucubrat diuers. tom. 2. lib. 14. tit. 12. per tot.* Ridolphin. *in Prax p. 2 c. 14* & Alij apud illos.

2 Datur autem ei, qui ex fundo, vel ædibus, aut ex alia re immobili expulsus est, non solum prædictum interdictum *vnde vi.* verum etiam remedium *legis si quis in tantam. C. vnde vi, & l. si coloni. C. de agricol. et censit. lib. 11.* Nec non *c. reintegrandæ. 3. q. 1.* et alia tùm ex æquitate Iuris Canonici, tùm Ciuilis; quæ maximè oderunt violentias, et rapinas, qua de causa pluribus modis subueniunt spoliatis, et vim passis, tam via criminali, quam ciuili: Et tam per modum agendi, quam excipiendi, *vt habetur in cap. cum dilectus 2. et cap. super spoliatione de ordin. cognition. l. 1. in princ. vers. vt quis autem ff. de vi, et vi arm. et d. §. recuperandæ cum §. seq. Inst. de interd.*

3 Vnde noto secundò, quod ille, qui spoliauit aliquem sua possessione, eijciendo, et expellendo illum per vim, conueniri potest criminaliter, et ciuiliter. Criminaliter quidem, quia exercendo vim, Reipublicæ tranquillitatem turbat, et subuertit, ac sic delictum committit, *vt in dict. l. 1. in princip. ff. de vi et arm. l. si quis ad se fundum. C. ad l. Iul. de vi public. l. fin. C. quando actio ciuilis criminal. praeiudic. et §. sed ex constitutionibus. Inst. de interdict.* Ciuiliter vero ad interesse partis læsæ, nam ex omni delicto, tam publico, quam priuato duplex oritur iudicium: ciuile, et criminale *l. fin.* et ibi Bart. *ff. de priuat. delict. l. fin. ff. de furt. l. licitatio. §. quod illicitè. ff. de publican. et vectigal.* In ciuili agitur ad reficiendum damnum parti læsæ, et sic ad commodum priuatum: In criminali verò ad commodum publicum, et sic ad pœnam delicti exoluendam. Gloss. *in d. l. licitatio*

licitatio. §. quod illicitè; & in l. 3. verb. centum, ff. de sepulcr. viol. Vnde cum ad diuersos finea tendant, vnum iudicium alteri nō præiudicat. l. interdum. §. qui furem, & ibi Bart. ff. de furt. Secus si ad eundem finem intentaretur vtrumq; iudicium, vt in actione iniuriarum, quæ criminaliter, & ciuiliter intentatur ad vindictam; § in summa Instit. de iniurijs, vbi Gloss. & DD. l. prætor. edixit. ff. de iniurijs, quia non debet quis pro vno delicto bis puniri principaliter eodem modo l. pen. ff. naut. caupon. & stabul. l. 1. & ibi DD. quand. ciuil. act. crimin. praeiud. vid. Innoc. in c. sæpè de rest. spoliat. Dec. cons. 57 post princ. Bart. in l. 2. §. 1. ff. de vi bonor. raptor. vid. Gloss. Dyn. & DD. in cap. nullus plurib. de regul. iuris. in sexto, & Peregrin. decis. Patauin. 97. n. 7.

4 Noto tertiò, quod remedium recuperandæ, seù recuperatio possessionis, nihil aliud est, quam noua consecutio possessionis rei immobilis semel habitæ, sed amissæ, d. l. 1. de vi, & vi arm. dict. l. 1. C. vnde vi, & d. §. recuperandæ. Inst. de interd. Et ille, qui prius possidebat, sed posteà ex possessione fuit expulsus, dicitur spoliatus; Ille verò, qui expulit, & deiecit, dicitur spolians d. l. 1. §. deijcitur. ff. de vi, & vi arm. vbi DD. communiter tradunt, quod spoliatus, qui hoc remedio vtitur ad possessionem rei recuperandam, spolio agere dicitur.

5 Spolium autem secundum Menoch. vbi de recuper. in præludi. num. 3. describi potest, quod sit rei immobilis violentia ablatio: Vel quod si à possessione rei immobilis violenta, & iniuriosa deiectio. Quod duplex est: aliud violentum, & aliud non violētum, seù simplex, vt censuit Rot. decis 187. n. 13. p. 7. recent. Buratt. decis. 642. n. 4. & 678. n. 6. Duran. decis. 272. num. 2. Violentia vero alia est publica, alia priuata: publica, de qua in tit. ff. de leg. Iul. de vi public. fit cum armis. d. §. sed ex constitutionibus. Instit. de interd. Priuata verò, de qua in tit. ff. ad l. Iul. de vi priuat. fit sine armis. d. §. sed ex constitutionibus.

6 Noto quartò, quod plura competunt remedia spoliato pro recuperanda possessione, quorum Primum, ac præcipuum, vt dictum est, appellatur Interdictum vnde vi, Quod adhoc, vt detur, Plura requiruntur. Et Primò, quod res, pro quibus datur sunt immobiles. d. l. 1. §. generaliter, & §. illud. ff. de vi, & vi armat. & d. §. recuperandæ. nam pro rebus mobilibus datur actio vi bonorum raptorum, vt in d. §. illud. Sed hoc intelligendum est principaliter, nam accessorie datur etiam pro mobilibus, quæ erant in fundo, seù prædio, ex quo quis expulsus fuit. d. l. 1. in princ. & §. si fundus. ff. de vi, & vi armat. l. vindicatio. ff. de rei vindic. l. si quando. C. vnde vi. de quo Menoch. de recuper. remed. 1. q. 2. nu. 39. & seqq vbi num. 45. ait, quod datur etiam pro iuribus incorporalibus, & annuis præstationibus, & idem tenent Bald. cons. 425. vol. 3. & Marant. vbi sup. d. p. 4. dist. 7. num. 30. per text. in l. 3. §. in id, quod. vers. vnde vi, ff. de vi, & vi arm.

7 Secundò requiritur, quod violentia effectiuè sit illata personæ pro re, & sic quod quis violenter expellatur de possessione. l. 2. §. 1 et 2 ff. de vi et vi, arm. Alexan. cons. 94 column. 5. Marant. d. n. 30. Affl. decis. 85.

Tertiò requiritur, quod intentetur intra annum vtilem, quo elapso nō datur, nisi ad illud, quod ad expulsorem, seù deiectorem peruenerit. l. vi pulsos C. vnde vi, & ibi DD. dict. l. 1. in princ. et §. annus & ibi Gloss. ff. de vi, et vi armat. et d. §. recuperandæ. Menoch. dict. remed. 1. q. vltim. Excipiendo tamen tempus est perpetuum. Gloss in d. l. vi pulsos Menoch. vbi sup. nu. 454 Marant. ibid. num. 32. quia temporalia ad agendum sunt perpetua ad excipiendum. l. pure §. fin. ff. de dol. except. Felin. in c. si autem n. 6. de rescr. Papiens. in Pract. form. exequut. sentent. diffinit. §. 1. num. 10. vbi nu. seqq. limitat.

Quartò requiritur, quod deiectus seù expulsus possideat tempore spolij d. l. 1. §. interdictum autem. ff. de vi, et vi armat: cap. consultationibus, de offic. delegat. Marant. vbi sup. n. 33.

Quintò, quod in libello exprimatur locus, & tempus expulsionis, seù spolij, sicut in qualibet criminali actione. l. prætor. edixit. in princ. ff. de iniur. Bart. in d. l. 1. §. siue autem, et §. rectissimè. ff. de vi, et vi arm. latè Menoch. loc. cit. d. remed. 1. q. 40. Marant. ib. n. 34. Affl. decis. 250.

Sextò requiritur, quod intentetur contra eum, qui verè spoliauit, aut spoliare mandauit, aut ratum habuit, & non contra tertium possessorem, l. 1. §. deiecisse, et l. 3. §. cum procurator. ff. de vi, et vi arm. c. cum ad sedem, & ibi Gloss. verb. interdictam, de restit. spoliat. c. notum. vbi Gloss. in verb. continentem 2. qu. 1. Alex. cons. 94. vol. 5. Bart. in l. aut facta §. nonnunquam. numer. 10. ff. de pœnis Iason. consil. 139. col. 2. lib. 4. Paris. cons. 21. num. 32. lib. 4. Marant. vbi sup. n. 36. Afflict. dec. 376. n. 3. Spolium autem procuratore alicuius factum, vel ab alio eius nomine non repellit spoliantem ab agendo, nisi ratificatum à principali fuerit, & omnes qualitates, ac circumstantias sciuerit. Greg. decis. 336. n. 10. & seqq.

Septimò requiritur, quod agens hoc interdicto, seù remedio spolii, rem non possideat, quia nulli alii datur, nisi ei, qui tempore deiectionis possidebat, eum alias spoliatus dici non possit. d. l. 1. §. non alij autem. ff. de vi, & vi arm. Menoch. vbi sup. Marant. ib. n. 37. Quod procedit, siuè possidebat ciuiliter & naturaliter, siuè ciuiliter tantum, vel naturaliter d. l. 1. §. deijcitur. Item siuè iuste, siue iniuste. l. sed si vi. ff. de vi, & vi armat. & d. §. recuperandæ in fin. siuè per se, siue per alium, puta colonum, vel seruum, d. l. 1. §. quod seruus, & § non alij autem.

Octauò requiritur, quod tempore spolii, verè possideat, non autem ficte, id est sine titulo. Vnde si detineret simpliciter, alia competerent remedia Bat. in l. & ideo §. Neratius. ff. de condict. furtiu. Menoch. de recuper. remed. 3. nu. 1. & 2. Marant. vbi sup. n. 39.

8 Secundum remedium recuperandæ possessionis appellatur condictio Triticaria, quæ datur ad recuperandam possessionem ab eo, qui per vim, furtum, aut alium vitiosum titulum illam occupauit, l. 2 ff. de condiction. tritic. Et sic in omnibus similibus casibus locum habet hoc remedium. nisi quando pecunia numerata est l. 1. ff. de cond. trit. & ibi DD. Bart. Alex. & Alii in l. rem quæ nobis. ff. de acquir. possess. Menoch. d. rem. 3. num. 1. & 2. Marant. d. p. 4. dist. 7. num. 39. Ad hoc autem, vt hoc remedium detur, requiritur, quod res ad occupantem cum vitio perueniat. Menoch. vbi proximè nu. 5. Secundò, quod illo agens vere possederit, non autem detinuerit. Bart. in d. §. Neratius. Menoch. d. rem. 3. n. 1. & 2. hodie vero hoc remedium est antiquatum, & parum practicatur: vt idem Menoch. ib. in fin. aduertit.

9 Tertium remedium dicitur incerti condictio quæ competit ei, qui non est dominus rei, cuius possessionem recuperare prætendit, vt si quis retinens apud se pignus debitoris, illud ad alium peruenerit. d. l. & ideo §. Neratius & ibi Bart. ff. de condict. furtiu. & in l. neque nobis, vbi etiam Alex. ff. de acqu. poss. Marant. d. dist. 7. n. 40.

10 Quartum est condictio indebiti, quæ datur, quando quis indebite soluit, transferendo in alium rem; cuius ipse non erat dominus, sed tantum possessor, ratione crediti, nam tali casu condicit tantum possessionem, non proprietatem, quam transferre non poterat. l. indebiti §. sed si nummos. ff. de condiction indebit. Menoch. de recuper. remed. 2. vbi late. Marant. loc. cit. n. 41. Adhoc autem, vt hoc remedium detur, necesse est, vt inter dantem, & recipientem aliquid gestum, vel conuentum sit, & quod indebite rem alienam soluerit talis condicens. Menoch. vbi sup. remed. 2. vbi q. vlt. ait, quod si res indebite tradita consumata fuerit, aut alio modo perierit, adhuc condictio datur contra recipientem, quatenus factus sit locupletior in consumptione, si verò non fuit effectus ditior in consumptione, vel si perierit, non fuit in culpa, non daretur condictio. cum neque in petitione hæreditatis, & in aliis, quando res perit sine culpa possessoris, ille non teneatur. l. sed. & si lege §. consuluit, & l. utrum ff. de petit. hæredit. & l. si ex legat. ff. de verbor. oblig.

11 Quintum remedium dicitur actio in factum, quæ datur ei, qui non est dominus, neque possessor, sed solum detentor, prout est commodatarius, depositarius, custos, & similes. Isti enim repetere possunt per hanc actionem rerum, sibi ablatarum detentationem. Bart. in l. fin. §. sed cum in secunda C. de furt. Marant. loc. cit. numero 42. Pax Iordan. ibidem numero 23.

12 Sextum remedium est officium Iudicis, quod similiter datur solum detentori, vt supra: Iste enim per Iudicis officium reintegratur in suo statu. l. officium. ff. de rei vindic. l. non tantum ff. de petit. hæredit. & ibi Bart. Gloss. & idem Bart. in l. Aquilius. ff. de damnion. & in d. l. quæ nobis. ff. de acquir. poss. Papiens. in Pract. for. libell. in causa spol. §. 1. num. 8. & 9 vbi ait quod hoc remedium officii Iudicis procedit a pari cum illo c. reintegranda 3. q. 1. Ridolp. vbi sub n. 46.

13 Septimum procedit ex benignitate, seù æquitate l. si. Me, & Titium. ff. si cer. petat. quæ datur quando res alicuius peruenit ad alium titulo lucratiuo, quia tunc æquitas suadet, vt res illius ad eum reddatur. Bart. in l. si colon. C. de agricol. & censit. lib.

11. Menoc. *d. remed.* 3. Marant. *loc. cit.* n. 84. Adhoc autem vt detur tale remedium, necesse est, vt interueniat æquitas, vt supra, nam si res peruenerit ad alium titulo oneroso, vel si non sit illius, vel si aliud detur remedium, vel si culpa in traditione rei interuenerit, non competet hoc remedium, quia cessaret æquitas. Menoch. *ib.* vbi concordantes adducit.

14 Octauum remedium est condictio *ex l. si coloni C. de agricol. & censit. lib.* 11. quæ datur ei, bona fide possidebat, & sine iusta causa possessionem amisit contra eum, qui rem tenet cum vitio. Vnde colligitur, quod vt detur, tria concurrere debent duo ex parte Actoris, hoc est bona fides ipsius, & quod sine iusta causa à possessione ceciderit. Et tertium ex parte Rei conuenti, hoc est, quod res ad eum peruenerit cum vitio, vt ex text. *d. l. si colon colligitur*, & ibi notat. Bart. *& in d. l. cum qua nobis*. vbi etiam Alex. Marant. *d. dist.* 7. *n.* 45. vbi Alios adducit. latè de hoc remedio possessorio recuperandę agit Men. *d. tract. de recuper. remed.* 10. *per* 17. *quæstiones*. Et ante dicta remedia præter primum, dantur indistinctè tam pro re immobili, quam pro mobili. Marant. *nu.* 48.

15 Nonum remedium dicitur condictio. *ex l. authoritatem C. unde vi*. quæ competit ei, qui spoliatur per vim sua possessione contra spoliatorem, qui post spolium impetrauit rescriptum à Principe pro iustificando sibi dicta possessione violenta, nam non obstante rescripto tenetur prius restituere possessionem Bar. *in d. l. authorit.* vbi ampliat etiam ad occupantem.

16 Decimum dicitur condictio *ex l. si quis conductionis, C. locati*, quæ datur locatori petenti rem conductam sibi restitui finito tempore locationis, contra conductorem, qui restituere non vult rem conductam, sub prętextu dominii illius rei nam tunc per condictionem. *ex dicta l. si quis conductionis*, debet ante omnia rem conducta locatori restituere, & postea in petitoriorem prosequatur super proprietate. Alex. *in l. si alienam. ff. solut. matrim.* vbi plene *& in l. si aliquam cere fin. ff. de acqu. poss.* & Bart. *in l. commodare. ff. commodat.* Maran. *d. p.* 4. *dist.* 7. *nu.* 49. vbi limitant, quando locatio fuisset nulla, vel quando de dominio notorie cacipi potest.

17 Vndecimum dicitur condictio ex *l. meminerint C. unde vi*, quæ competit, quando quis virtute rescripti impetrati, vel sententiæ ad sui fauorem latæ alienam possessionem occupat propria authoritate, nam tunc cadit a Iure suo, si quod habebat, & possessionem restituere tenetur. Menoch. *de recup. rem.* 8. *per tot.* vbi late Marant. *loc. cit. n.* 48.

18 Duodecimum remedium possessorium prouenit ex *l. Inuasor. C. unde vi*, quod datur domino rei, contra illam occupantem bona fide, & sine dolo, dum eius possessio erat vacans, de quo remedio nouiter introducto late agit Menoch. *ibid. remed.* 7. *per tot.* Marant. *n.* 50. & Alii apud illos, vbi dicunt esse speciale in hoc, quod detur non possidenti tempore inuasionis Quod si inuasio fuerit cum dolo, non competeret illud, sed remedium *l. fin. C. unde vi*, vt aduertit Bart. in *dict. l. inuasor. circ. fin.*

19 Decimum tertium dicitur condictio ex *l. si quis in tantam C. unde vi* quæ competit, quando aliquis possessionem penes alium existentem propria authoritate violenter ingreditur, nam tunc cadit a Iure suo, etiam si erat dominus, & possessionem restituere tenetur, si vero non erat dominus, restituit possessionem cum æstimatione ipsius rei. Menoch. *ibid. remed.* 9. *vbi latissimè per.* 52. *quæstiones*, difficultates resoluit. Marant. *d. dist. num.* 52. vbi ait, quod in Regno Neapolitano *per const.* incipit *Violentias* soluitur solum. medietas æstimationes rei, non tota æstimatio.

20 Decimumquartum remedium est condictio ex *l. conductores C. locati, & l. non ab re C. unde vi*. quæ competit contra conductorem, vel præcarium, possidentem rem alieno nomine, nam si tales conuenti ad restituendam rem, restituere recusauerint sub aliquo prætextu litis vsque ad sententiam diffinitiuam, tenentur virtute dictarum legum, non solum ad restitutionem, verum etiam ad æstimationem illius Menoch. *de recuper. remed.* 11. *per* 10. *quæstiones*, plene materiam examinans. Differt autem hoc remedium à decimo præfato ex condictione *l. si quis conditionis. C. locati*. in hoc, quòd vltra restitutionem rei, Actor consequitur etiam illius æstimationem.

21 Decimumquintum remedium est *condictio ex l. cum à te. ff. de vi, & vi armat.* quæ competit contra spoliantem, quamuis non possideat, quia forte; & ipse fuit ab alio spoliatus. Hæc tamen lex fuit per Ius Canonicum correcta *in c. sapè de rest. spol.* vt mox dicemus, teste Ripa *ib. n.* 38. Men. *de recup. rem.* 16 *n.* 2. Et in Regno Neapolitano est correcta *per const.* incip. *circa violent.* in quib Iuribus cauetur, quod spoliatus agere potest contra quemlibet tertium possessorem ad rem restituendam.

22 Decimumsextum est *condictio ex l. fin. C. unde vi*. quæ competit contra eum, qui dolosè occupauit possessionem rei alienæ vacantem, quia ex tali occupatione res affecta est, quasi violenta, & sic vitiosa. Bart *in ead. l. fin.* & infra 30. annos tantum datur. *vt in fi. d. l. habetur*. tam pro re immobili, quam mobili. Bart. *ib.* Alex. *in dict. l. rem, quæ nobis ff. de acqu. poss.* Menoch. *remed.* 13. *de recuper. vbi* 16. *quæstiones ponit*. Marant. *d. dist.* 7. *n.* 54. Differt autem à *condictione l. inuasor. C. unde vi*, de qua in remedio 12. dictum est, nam illa locum habet in occupante sine dolo, hæc vero cum dolo.

23 Decimumseptimum remedium est *condictio ex l. fin. C. de acqu. possess.* quæ competit domino rei hypothecatæ contra tertium possessorem, in quem fuit res alienata ab eo, qui alieno nomine possidebat, & possessionem interuertit, nam dominus possessionem a tertio possessore reuocare potest condictione dictæ legis finalis prout v. gr. si Titius possideat rem nomine Semproni per constitutum, & præcarium, per quod transfertur possessio in creditorem, *iuxta l. quod meo, & l. interdictum ff. de acqu. poss.* & postea alienauerit rem in alium, dicitur interuertere possessionem, & Sic Sempronius agere potest hoc remedio ad recuperandam possessionem illius rei contra tertiũ in quem fuerat alienata, nec requiritur excussio principalis, antequam agatur contra tertium; propter præcarium Alex. Roman. Imol. & Alii *in l. exitus controuersia. ff. de acquir. poss.* Marant. *vbi sup. nu.* 59 Hoc remedium *l. fin.* in Regno Neapolitano translatum fuit in aliud quod dicitur *Assistentia*. de qua habetur in Regia Pragmatica incip. *Assistentiam*, & nos alia occasione in superioribus diximus

24 Decimum octauum est condictio ex *l. fin. C. prætor. pignor.* quæ competit creditori ad possessionem Prætorii pignoris recuperandam, siuè culpa, sua, siuè non siuè casu fortuito emissa fuerit.

25 Decimumnonum remedium est condictio ex *l.* 1. *C. si per vim, vel alio modo*, quæ competit contra occupantem possessionem; etiam post lapsum temporis ad recuperandam possessionem concessi.

26 Vigesimum remedium dicitur. *Edictum Diui Marci* quod peruenit *ex l. extat ff. quod met. caus.* & istud datur debitori contra creditorem, qui pecuniam sibi obligatam propria authoritate percepit, nam tali casu pecuniam, seù rem restituere tenetur, & actionem amittit.

27 Vigesimumprimum remedium est *actio quod metus causa*, quæ competit, quando quis per metum fuit spoliatus, etiam si agatur contra successorem, qui malam fidem non habeat. *l. si cum exceptio §.* 2. *ff. quod met. caus* Angel *consil.* 116. *in princ. & consil.* 157. *vol.* 1. *in fin. vers unde veritas*. Vbi etiam enumerat actionem de dolo, quæ competit, quando per dolum esset causatum spolium.

28 Vigesimum secundum remedium est condictio *ex cap. sapè de restit. spoliat.* quæ competit spoliato contra eum, qui scienter à violento spoliare rem accepit, & sic datur contra quemcumque tertiom possessorem, quamuis ipse non spoliauerit, dummodo obtinuerit rem à spoliatore, sciens ipsam esse vitiosam. Abb. *in eod. cap. sapè vol.* 4. *vers. nunc quæro* latè Menoch. *de recuper. remed. vlt. per.* 19. *quæstiones signanter qu.* 2. Marant. *loc. cit. nu.* 15. Lanstanc. *in rubr. de caus. possess. & prop. col.* 2. *concl.* 2. Ridolph *par.* 2. *c.* 14. *num.* 71. Est autem notandum hic, quod magna inter Doctores est altercatio, quare emanauerit, *dictum cap. sapè*, Quidam enim asserunt, quod cum sufficiens, imò vbertus sit, remedium *c. reintegranda* 3. *quæst.* 1. de quo infrà, & istud prodierit quinquaginta annis post *d. cap. reintegranda*, vt post Menoch. *vbi sup. remed.* 15. *num.* 6, aduertit Paa Iordan. *loc. cit. num.* 38 non videtur necessarium remedium *d. c. sapè* ita Host. Goffr. & Alii apud Papiens. *in Pract. form. libell in caus. spoliata possess. §.* 1. *nu.* 8. Alii verò sustinent fuisse omninò necessarium istud *l. cap. sapè* quia prouidet in casu suo pro particulari, scilicet scientiæ malæ fidei. necnon quia corrigit. *l. cum à te ff de vi. arm.* ita Bar. *in l. rem quæ nobis*. vbi Al. *n.* 10. & Rip. *num* 20. & Alii *ff. de acq. poss.* Inn. *in c. cum ad sedem de rest. spol.* Men. *d. remed.* 15. *à nu.* 6. *cum seq.* Et istorum sentent. est communior alia.

29 Vigesimumtertium remedium prouenit *ex cap. frequens de restitution. spoliat. in* 6. per quod subuenitur spoliatori contra

tra spoliantem diuerso modo, nimirum Titius violenter spoliauit Caium possessione sui fundi, vel alterius rei; posteà conuenit eundem Caium in Iudicio super alia re, vel ciuiliter, vel criminaliter: Titius opponere potest exceptionem spolij, & petere, vt ipse Caius non audiatur, nisi restitura prius possessione fundi, vel rei ablatæ. Quo casu practica est, vt assignetur terminus 15 dictum spoliato ad probandum spolium, & interim supersedetur in causa. Probato spolio; nisi spolians restituat, non proceditur vlterius in causa per ipsum intentata. Quod intelligendum est, si ipse spoliauerit, nam si sit tertius possessor, & agatur ciuiliter, hęc exceptio spolij non procedit, si verò criminaliter, ei obstabit exceptio, quamuis non sit principalis, sed tertius possessor dummodo spolium fuerit de omnibus bonis, vel de eorum maiori parte *vt habetur in tex. dicti cap. frequens*, & notatur per Gemin. *ibid. col. 3. & in c. fin. de ord. cogn.* Abbat. *in cap. litteris col. final. de restit. spol. & in cap. dilectus de ord. cognit.* Iason. & Alii *in l. si ex bonis C. de iur. dot.* Marant. *dict. dist. 7. n. 56. et 57.* Menochius de isto remedio nihil dixit, quia remedia 17. tantum cumulauit, & de eis latissimè egit *in trac. recuper. poss.*

30 Vigesimumquartum remedium ex condictio ex celebri, & quotidiano *cap. reintegranda 3. qu. 1.* quod datur ei, qui sinè iusta causa recedit à possessione rei, quæ ad alium peruenit siuè bona, siuè mala fide, siuè scienter, siuè ignoranter siuè cum vitio, siue sine illo, siue cum titulo, siue absque titulo, siue res sit immobilis, siue mobilis. Abb. *in cap. cum ad sedem col. 10. in princ. de rest. spol.* Innoc. *in cap. querelam de elect.* Alex. *cons. 94. col. fin.* Menoch. latissime, & fusius, quam de aliis remediis *in tractat. recupr. remed. 15. per tot.* Marant. *vbi sup. numer. 58.* Et Alii apud Illos. Vnde patet, quod istud remedium est omnibus aliis vtilius, plenius, ac magis generale, & cum quouis alio possessorio remedio recuperandæ concurrit, vt aduertunt Alex. Abb. Menoch. Marant. *loc. præcit.* Ridolph n. *ibid. num. 70.* & hac ratione Lanfranc. *in rubric. de caus. possession. col. 3 in 3. conclus.* dat consilium, ac cautelam libellantibus in possessorio recuperandæ, vt in fine libelli deducant condictionem ex isto *cap. reintegranda.* & fusissime Gabr. *de rest. spol. concl. 5. per tot.* vbi ampliat hoc remedium 15 modis, & multis aliis limitat, explicando materiam per 23. tres conclusiones. Et datur generaliter pro rebus Ecclesiæ, Laicorum, & quorumcumque aliorum pro quibuscumque bonis, etiam pro rebus se mouentibus, etiam contra quemcumque tertium possessorem, vt de communi testatur Lanfranc. in addit. ad Alex. *in l. rem quæ nobis col. 5. ff. de acqu. poss* Menoch. *d. remed. 15. qu. 3. nu. 13. & l. 3. à n. 67.* vsque ad 95. vbi aduertit non esse audiendum Bart. *in l. fin. §. sed cum in secundis. ff. de acquir. poss.* & Alios sequaces asserentes hoc remedium non competere contra titulo possidentem, cum communis, & receptior sententia sit in contrarium.

31 Duo alia remedia possesoria recuperandæ practicantur in Regno Neapolitano, quæ Regnicolis, & aliis in illis Tribunalibus versantibus non erunt fortassis iniucunda si hoc loco referantur quæ ponit etiam Mar. *vbi sup. n. pen. & vlt.* Quorum Primum est illud, quod prouenit ex constitutione Regni, quæ incipit, *circa Violentiam*, per quam est introductum, vt si ille qui spoliauit, vel deiecit, aliquem a possessione rei, de qua spoliauit, vel deiecit, ceciderit est in arbitrio spoliati, seù expulsi agere contra ipsum deiectorem aut eius hæredem ad interesse, etiam quod non possideat, vel agere contra tertium possessorem pro illius recuperatione, quamuis per plures manus translata sit, siue possessor fuerit in bona fide, siue in mala. Vnde per istam constitutionem videtur correcta præcitata *lex cum à se ff. de ui, & ui arm.* per quam prohibetur dari remedium possessorium contra singularem successorem, & similiter correctus videtur *text. in cap. sapè de rest. spol.* per quo datur possessorium contra singularem possessorem malæ fidei tantum, & non bonæ fidei. Vnde videtur similia ista constitutio remedio *cap. reintegranda 3. qu. 1.* vt aduertit Marant. *ubi sup. numer. 81. in fin.*

Aliud verò remedium, quod similiter locum habet in eodem Regno, est illud, quod competit ex dispositione trium capitulorum Regni, nimirum ex illo, quod incipit, *omnis prædatio.* aliud quod incipit. *Ad regale fastigium*, & aliud, quod incipit. *Finis præcepti charitas.* per quæ introductum est, quod quando aliquis Clericus, vel persona Ecclesiastica priuat Laicum sua possessione, Laicus adire potest Iudicem Secularem, & implorare eius officium pro defensione, & restitutione possessionis per viam extraiudicialem. Qui Iudex citationem facit per edictum, vt quicumque sua putauerit interesse, infrà talem terminum compareat visurus iuramenta testium, & allegaturus quidquid dicere, & allegare voluerit, quare ille spoliatus restitui non debeat, & sic informatione capta de iuribus spoliati summarie. & per viam extraiudicialem: si postea apparuerit bonum ius spoliati, pronunciat qualiter fuit indebite spoliatus, & illum restituit in sua pristina possessione, vt habetur *in dict. constitutione*. Neque dici potest, quod Clericus trahitur ad forum Sæculare indirectè contra Iura Canonica, & Pontificias constitutiones. Nam respondetur, quod quando citantur omnes per edictum si sua putauerint interesse, Clericus comparendo, efficitur Actor, qui sequitur forum Rei, & non comparet vt Reus, & sic sua comparitio est voluntaria, non necessaria, iuxta tradita per Bal. *in l. testamenta omnia*, vbi Alex. *in fin.* & Castr. *C. de test am.* Afflict. *dec. 2. & 24.* Luc. de Pen. *in l. si colonus col. antepen. & pen. C. de agricol. & censit. lib. 11* vbi plene tractant materiam dictorum trium capitolorum. Idem Marant. *loc. cit. n. vlt.* Quomodo autem eludi possit præfata cautela citationis per edictum, vide Menoch. *de recuper. possess. remed. 15. numer. 226. & seqq.*

32 Noto quintò, quod adhoc, vt remedia possessoria recuperandæ proficua sint, quando intentatur spolium, duo extrema regulariter probanda sunt, quorum primum est antiquior spoliati possessio. Secundum verò est recentior possessio spoliantis. *cap. cum ad sedem*, & ibi Abb. *n. 17 de restit. spoliat.* Menoch. *de recuper. in prælud. num. 21. & d. remed. 15. q. 31 à num. 483. cum plurib. seqq.* Salust. Tiber. *in Prax. lib. 2. cap. 10. num. 1.* Afflict. *1. decis. 317. num. 2.* Mantic. *decis. 26. num. 1.* Seraphin. *decis. 1055. nu. 2.* Duran. *decis. 7. num. 1. & 6. & decis. 89. nu. 1. et 208. num. 1. p. 2. et decis. 251. num. 4. p. 6. et decis. 113. num. 5. et seqq. et decis. 163. num. 3. et 186. num. 1. et 191. num. 1. et 294. num. 1. p. 7. recent.* Antiquior tamen possessio dicitur, si probetur per spoliatum, quod possidebat tempore, quo fuit spoliatus. Abb. *vbi supra*. Bart. *in l. finè possideas. num 6. C. de probat.* Salust. Tiber *loc. præcit. n. 2.* vbi de communi, *et cap. 8. num. 13.* Mantic. *decis. 181. nu. 2.* Rot. *decis. 729. nu. 1. p. 2. recentior.* Probatis autem supradictis duobus extremis, quia remanet probatum spolium re ipsa. *L. si colonus C. de agricol. et censit. lib. 11.* Bald. *in l. 3. n. 15. C. si à non compet. iudic.* Alex. *cons. 6. n. 6. l. 3.* & Afflict. *vbi supra* sine difficultate practicatur in Rota Romana, vt concedatur reintegratio possessionis, vt testatur Mantic. *decis. 194. n. 1.* Rot. *decis. 189. n. 1. p. 1. et decis 58. n. 1. p. 4. et 113 nu. 9 p. 7. rec.* Gregor. *decis. 485. n. 2.* Buratt. *decis. 736. nu. 4.* Duran. *decis. 255. num. 1.*

33 Probatur autem dicta duo extrema pluribus modis, sed diuersimodè, nam primum extremum, hoc est antiquior possessio spoliati plenam, & concludentem requirit probationem, & ita censuit Rot. *decis. 165. n. 5. p. 2. diuers.* vbi de communi, *& decis. 139. num. 4. p. 6. et decis. 87. num. 9. p. 7. recentior.* Beltramin. *ad Gregor. decis. 423. litt. A.* vbi alias decisiones cumulat. Seraphin. *decis. 31. num. 1.* Buratt. *decis. 136. num. 19.* & ibi Ferentill. *n. 34.* Secundum verò extremum, hoc est recentior spoliantis possessio leuiores admittit probationes. Rot. *decis. 8. de rest. spol in nou. et decis. 113 num. 7. et 229. num. 5. p. 7. recent.* Gregor. *decis. 105. n. 2.* Dur. *decis. 37. n. 2. et decis. 37. n. 3.*

34 Primum igitur extremum probatur decem modis. Et *Primo* per instrumentum adeptæ possessionis, dum possessio vacans exhistebat. Salust. Tiber. *in prax. d. l. 2. cap. 10. nu. 3.* Coccin. *decis. 412 n. 1.* Cæs. de Gras. *decis. 42. n. 1. de rest. spoliat.* Rot. *decis. 119. n. 1. par. 1. recent.* *Secundò* per instrumentum venditionis cum clausula constituti, & præcarij. Dur. *decis. 89. num. 1.* Rot. *decis. 251. n. 2. p. 6. recent.* *Tertiò* probatur per testes deponentes de actibus possessorijs. Seraph. *decis. 1200. nu. 1.* Dur. *decis. 37. nu. 2.* Rot. *decis. 186. n. 3. par. 7. recent.* *Quartò* per confessionem partis. Dec. *cons. 125. nu. 1. vers. de possessione.* Dur. *decis. 113. n. 1.* Rot. *decis. 19. de rest. spoliat. de nou. et decis. 229. n. 2. p. 7. recent.* *Quintò* per confessionem expressam emanatam in commissione, *iuxta l. cum precum C. de liber. caus.* Necnon per tacitam emanatam ex illius productione coram Iudice; *iuxta cap. cum olim de cens.* Gregor. *decis. 116. num. 2.* *Sextò* probatur per executionem & adiudicationem bonorum, de quibus fuit quis spoliatus. Duran. *decis. 37. n. 1. et d. decis. 153. nu. 1.* *Septimò* per mandatum subhastationis, & deliberationis factæ contra spoliatum Rot. *decis. 229. nu. 1. p. 7. recent.* *Octauo* probatur per relationem Nuncij, seù Cursoris, aut alterius Curiæ ministri,

cui credendum est in dubijs. *l. fin.* & ibi Castr. *nu. 6. vers. in dubio*, & Dec. 17. *C. de edict. Diu. Adr. toll.* Menoch. *de adipiscend. remed. 4. num. 924. vers. tertius est casus.* Buratt. *decis. 363. numer. 1. Nonò* per locationem factam à spoliato spolianti Greg. *d. decis. 516. num. 3.* siuè per instrumentum, siuè per priuatam scripturam, vel per solutionem affictus; *tex. in traditum in l. quamuis. §. si conductor. ff. de acquir. possess.* Bart. *in l. qui vniuersas §. quod per colonum num. 1. ff. eod. tit.* Seraphin. *d. decis. 1200. num. 1.* Caualer. *decis. 7. num. 1. Decimò* probatur per actum executionis alicuius mandati, & apprensionis possessionis vigore illius nomine spoliantis, vel per instrumentum recognitionis erga spoliantem factæ. Vel per alias legitimas probationes. Greg. *decis. 105. num. 1.*

35 Secundum verò extremum, idest recentior spoliantis possessio probatur etiam pluribus modis. Et *Primo* per instrumentum adeptæ possessionis. Gregor. *decis. 50. nu. 3. Secundo* per Testes; vel per alias scripturas, vel alias probationes, de quibus Duran. *d. decis. 113. nu. 1. Tertiò* per commissionem. Duran. *decis. 89. num. 2. Quartò* per confessionem spoliantis. Cæsar de Grass. *d. decis. 42. nu. 2. de restit. spol. Quintò* per litis sustentationem, cum aliis adminiculis Salust. Tiber. *d. cap. 10. nu. 5.* Coccin. *decis. 312. num. 1.* Verall. *decis. 363. part. 2.* Gregor. *decis. 105. nu. 3. & 209. nu. 1. & 262. nu. 3. & 484. nu. 1.* Bur. *decis. 453. n. 1.* Rot. *decis. 113. nu. 7. & 191. nu. 9. & 229. nu. 4. p. 7. recent. Sextò* etiam ex sola litis sustentatione sine adminiculis probatur aliquando secundum extremum. *l. qui se litis. ff. de petit. hæred. & l. si se non obtulit. ff. de re iudic.* Salust. Tiber. *vbi sup. d. cap. 10. nu. 1.* Caualer. *dec. 1. n. 7.* Verall. *loc. cit.* Rot. *decis. 119. n. 5. p. 1. & decis. 251. n. 3. p. 6. recent.*

36 Duo tamen hic notanda veniunt. Primum, quod probatio plena, & concludens, quæ regulariter requiritur in primo extremo, non procedit in spolio antiquo, in quo leuiores probationes sufficiunt, quo ad primum extremum. Put. *dec. 74. l. 1. in correct.* Seraphin. *decis. 763. num. 8.* Rot. *decis. 191. num. 3. par. 7. recent.* Et ideò etiam præsumptiuæ probationes sufficiunt Put. *decis. de restit. spol. & decis. 71. l. 4. in correct.* Rot. *decis. 394. nu. 2. p. 1. & 191. n. 4. p. 7. recent.* Necnon Testes de auditu, & de publica voce, ac fama. Put. *decis. 72. l. 1.* Ant. August. *de vtroque extrem. nu. 4.* Ferentill. *ad Buratt. dec. 136. nu. 35.* Beltr. *ad Greg. dec. 423. litt. A.* Rot. *dec. 142. n. 5. p. 4. diuers.*

37 Secundum est, quod in Beneficialibus spolium probandum est, non solum per dicta duo extrema: verum etiam per titulum, saltem coloratum, ne detur vitiosus ingressus. Rot. *decis. 2. n. 1. & 116. n. 3. de restit. spoliat. in nou. & decis. 20. eod. tit. in antiq.* Aegid. *dec. 49.* Put. *decis. 186. lib. 1.* Buratt. *decis. 33. n. 3.* Coccin. *dec. 312. n. 2. & 361. n. 1.*

38 Idem dicendum est, quando quis spoliatus fuit iudicialiter, hoc est à Iudice, qui per sententiam nullam possessione priuauit, nam tunc tale spolium probandum est, non solum per dicta duo extrema; verum etiam, quod Iudex nulliter processerit. Abb. *in c. conquerente, n. 8. de restit. spoliat.* Felin. *in c. dilectus. el 1. nu. 1. vers. fallit secundo de rescript.* Rot. *decis. 301. nu. 2. p. 4. & 406. nu. 1. p. 4. recent.* Iudex enim quando nulliter procedit; spoliator dicitur; & sic spoliatus possessione per Iudicem nulliter procedentem restituendus est Bart. *in l. iustè possidet. ff. de acquir. poss.* Verall. *decis. 186. p. 3.* Rot. *decis. 165. n. 1. p. 1. & 169. n. 2. p. 4. recent.* Nulliter autem procedere dicitur, quando non ritè, nec rectè procedit. *c. conquerente de rest. spoliat.* Boer. *decis. 218. nu. 4.* Caualer. *decis. 328. n. 1.* A fortiori dicitur spoliator, si nulliter, & iniustè simul procederet, Seraphin. *decis. 777. nu. 1.* Rot. *dec. 301. n. 2. p. 3. recent.*

39 Et ratio est, quia Iudex nulliter, vel iniustè procedens, dicitur procedere vti priuatus, non vt Iudex Card. *in Clement. 1. §. fin. nu. 10. de celebr. miss.* Rot. *decis. 382. nu. 1. p. 3. & 28. nu. 23. p. 5. recent.* Et vbi deest instantia partis, ipsa dicitur spoliasse, non Iudex. Caualer. *decis. 539. n. 9.* Ideo taliter spoliatus à Iudice, nulliter scilicet, vel iniustè procedente; est omninò ante omnia restituendus, velut si spoliatus fuisset à quolibet alio priuato. Crauet. *consil. 124. num. 4.* Rot. *decis. 282. num. 1. & 668. n. 1. p. 3. & 113. num. 10. par. 7. recent.* Nullitas tamen, ad effectum, vt Iudex spoliasse dicatur, esse debet euidens, aliàs non daretur restitutio. Abb. *in cap. cum causa. num. 4. vers. sicut de offic. delegat.* Caualer. *dec. 597. nu. 1.* Rot. *d. decis. 668. num. 1.* Mantic. *decis. 44. num. 5.* Sic quoque iniustitia debet esse clara, & notoria. *Rot. dec. 365. nu. 1. & 674. nu. 3. in fin. p. 1. & 646. nu. 1. p. 2. & decis. 668. n. 3. p. 3. & decis. 55. nu. 8. p. 5. recent.* Seraph. *decis. 867. nu. 1.* Caualer. *decis. 597. nu. 1.* E. insuper nullitas, vel iniustitia notoria deduci, & probari debet ex eisdem actis, non verò ex nouiter deductis. Felin. *in dict. c. dilectus. el 1. n. 1. de rescript.* Pontan. *de spol. l. 3. n. 107.* Gratian. *discept. forens. 724. n. 12.* Mantic. *decis. 44. in fin.* Duran. *dec. 454. n. 4.*

40 Noto sextò, quod spoliatus regulariter est in primis & ante omnia restituendus, *c. nullus 2. qu. 2. c. reintegranda. 3. qu. 1. c. in litteris, & c. conquerente de restit. spol. cap. licet Episcopus, de praebend. in 6. libr. 1. ff. de vi, & vi armat. l. si quis ad se fundum. C. ad leg. Iul. de vi publ. & l. si colonus. C. de agricol. & censit. libr. 11.* Gabr. *de rest. spoliat. concl. 1. num. 1. & seq.* Rot. *decis. 85. num. 7. part. 2. & dec. 182. nu. 1. par. 3. recent. & dec. 356. nu. 4. p. 3. lib. 3. diuers.* Mantic. *dec. 118. n. 13.*

Quod ampliatur etiam si spoliatus non possidebat bona fide, quia in spolio habetur solum consideratio, an quis sine iusta causa eiectus erit à possessione: non verò an possessio fuerit cum bona, vel mala fide, Gabr. *cons. 36. n. 6. l. 1.* Rot. *decis. 244. n. 5. p. 1. diuers.*

Ampliatur secundò, etiam si spoliatus Prædo fuerit, *c. in litteris de restit. spol. l. 1. §. si prædo, & l. bona fides. §. incurrit ff. depositi. l. colonus, & l. cum fundum. ff. de vi, & vi armat.* Abb. *in c. 2. n. 13. de ordin. cognit.* Vel fur, qui rem, de qua spoliatur, furatus fuerit, Bart. *in l. itaque Fullo. ff. de furt.* Abb. *in d. c. in litteris nu. 8. de restit. spoliat.* Gabr. *de rest. spol. conclus. 1. n. 4. & seqq.*

Ampliatur tertiò, etiam si quis spoliatus fuerit per Iudicem non rectè procedentem, vel iuris ordine non seruato *dict. c. conquerente de rest. spoliat. c. ex insinuatione de procur. l. meminerit.* & ibi Bart. & Alij. *vnde vi* Abb. *in c. dilectus. il 1. nu. 4. vers. item nota.* & ibi Felin. *n. 1. vers. fallit primo de rescript.* Dec. *in l. fin. nu. 35. vers. sed hoc dictum C. de edict. Diu. Adr. toll.* Caual. *decis. 539. nu. 1.* vbi Alios cumulat.

41 Quæ suprafirmata conclusio limitatur pluribus modis. Et Primo, quando possessorium habet mixturam cum petitorio *lib. 2. §. quadam ff. de noui oper. nunt.* Alex. *in l. naturaliter §. nihil commune nu. 19. ff. de acqu. poss.* Gabr. *d. concl. 1. num. 146. lim. 12.* Bur. *decis. 146. nu. 1.* Rot. *decis. 768. nu. 11. vers. vel saltem part 2. recent. Secundò* limitatur, quando quis culpa, vel facto suo cecidit à possessione *c. sæpè de restit. spoliat.* vbi Rip. *nu. 27.* Gabr. *de restit. spol. conclus. 5. num. 33.* Put. *decis. 277. nu. 1. lib. 2.* Rot. *decis. 132. nu. 1. p. 1. diuers. & decis. 169. num. 6. p. 1. & 58. nu. 2. p. 2. & 190. nu. 1. p. 1. & 265. nu. 2. p. 4. rec.* Etiam si metu censurarum quis a possessione ceciderit sua culpa Mantic. *decis. 332. num. 1.* Quod tamen non procedit quando clare non constat de facto, vel culpa sua. Rot. *decis. 423. num. 2. par. 1. rec.* Vel quando quis facto suo cecidit à possessione, sed sub aliqua conditione non adhuc adimpleta. Achill. *decis. 10. nu. 1. & 4. de rest. spol.* Buratt. *decis. 736. num. 5.* Rot. *decis. 471. n. 1. & seqq. p. 1. diuers. Tertiò* limitatur, quando notorie constat de dominio spoliantis; & de non iure spoliati in petitorio, quia tunc spoliatus non est restituendus. *cap. ad dilectionis*, vbi Gloss. *in verb. præsumitur de rest. spoliat. in 6.* quam in hoc omnes scribentes sequuntur. Gabr. *d. conclus. 1. n. 58. & 84.* Bur. *decis. 848. nu. 13.* Rot. *decis. 200. n. 1. in fin. p. 1. diuers. & decis. 9. nu. 4. p. 2. & 126. n. 3. p. 3. rec.*

42 Noto septimò ex supradictis, quod spolians audiri non debet, nisi ante omnia spolium purgauerit, Coccin. *decis. 423. n. 4. & 496. n. 1.* etiam si in petitorio constet de bono Iure. Idem *decis. 398. num. 1.* Purgari autem debet spolium, non solum per restitutionem bonorum: verum etiam per restitutionem fructuum, expensarum, damnorum, & interesse, quæ spoliatus passus fuit occasione spolij. Rip. *in d. l. naturaliter §. nihil commune n. 50. ff. de acqu. poss.* Crauett. *cons. 140. n. 3.* Ferentil. *ad Buratt. dec. 449. n. 8.* Verall. *dec. 171. n. 1. p. 3.* Rot. *dec. 473. nu. 1. & 4. p. 3. diuers. lib. 3.* Quod est adeo verum, vt nisi spoliator purgauerit spolium vsque ad minimum quadrantem in omnibus prædictis non diceretur purgasse spolium, & sic audiendus non esset. Crauett. *vbi sup.* Tiraq. *de retract. conuent. §. 4. glos. 6. n. 23.* Coccin. *decis. 311. n. 4.* Rot. *dec. 334. n. 1. p. 1. & dec. 473. n. 1. p. 3. lib. 3. diuers. & dec. 433. n. 2. p. 2. & 363. n. 4. p. 3. recent.* cum alijs cumulatis per Ferentill. *ad Buratt. dec. 436. sub n. 8. & seqq.* Neque prætextu exceptionum retardari potest purgatio spolij, nisi fuerint claræ, notoriæ & concludentes, Bart. *in l. cum Is. §. fideiussor n. 4. in fin. ff. de condict. indeb.* Gabr. *d. concl. 1. nu. 45.* Seraph. *dec. 80. nu. 1.* cum alijs per Fer. *ad Bur. adductis dec. 848. n. 15.*

43 Purgatum verò dicitur spolium, si possessio realiter translata fuerit ad spoliatum, & tunc neq; sufficeret dicta translatio possessionis, nisi reuera possessio penes spoliatum remaneat,

& ita

& ita tenet Rota Romana, vt testatur Caualer. *decis.* 308. *nu.* 1. *vers. quoad predia*, Ferentill. *d. dec.* 848. *n.* 14. Quod si possessio restitui non potest, quia fortè res restituenda perempta est, vel aliqua ratione haberi nequit, restituendum erit iustum illius pretium, ad effectum purgandi spolium, Seraphi. *d. dec.* 1168. *n.* 8. Duran. *dec.* 7. *n.* 7. *&* 47. *num.* 1 Rot. *in Perusina spolij* 12. *Iunij.* 1610. §. *quantam autem coram D. Pamphilio, postea Innocentio X.* quia spoliatus restitui debet in pristinum eo meliori modo, quo fieri potest. Menoch. *cons.* 758 *nu. vlt.* Duran. *d. dec.* 48. *nu.* 5. Verall. *dec.* 171. *p.* 3. Vnde nisi spoliatus restituatur totaliter, etiam quoad fructus, & espensas, non dicretur purgatum spolium, ita tenet Rota Moderna, vt testatur Verall. *dec.* 150. *n.* 5. *& seqq. p.* 1. Butatt. *dec.* 356. *n.* 6. Coccin. *dec.* 371. *n.* 1. Seraph. *dec.* 1176. *n.* 2. vbi alias decisiones recenset, & cumulat, prout facit etiam Beltram *ad Gregor. dec.* 503. *n.* 6. Rot. *dec.* 269. *n.* 1. *in fin. p.* 1. *recent.* quamuis Rota antiqua admitteret aliquando solutionem, val oblationem fructuum liquidorum cum deposito vn ius Iulii, facta obligatione de soluendo residuum, quoad illiquidos post liquidationem, ad effectum procedendi ad vlteriora, vt traditur per Mohed. *dec.* 17. *de rest. spol.* Caualer. *dec.* 308. *n.* 2. Seraph. *dec.* 655. *n.* 2.

44 Noto octauò, quod quamuis in materia spolii non attenta anteriori possessione alterius, semper purgandum erit vltimum spolium *vt in c. fin. d. ord. cognit. l.* 3. §. *cum igitur. l. qui possessionem, & l. cum fundum. ff. de vi, et vi armat. et l. si quis fundum. C. ad leg. Iul. de vi pub.* Rot. *dec.* 27. *in fin. de app. in nou. et* 301. *n.* 6. *p.* 3. *recent.* Seraph. *dec.* 96. *n.* 1.

45 Hoc tamen non procedit, quando secundum spolium factum fuit incontinenti post primum, vt si quis aliquem spoliauerit, & ista statim spoliantem respoliauit nam tunc illud secundum spolium purgandum non erit, quia vim vi repellendo spoliauit spoliantem *c. olim de restit. spol. l.* 3. §. *cum igitur et l. qui possessionem. ff. de vi et vi armat. et l.* 1. *C. vnde vi.* Menoch. *de recuperand. poss. remed.* 1. *qu.* 14. *num.* 384. Gabr. *de restit. spol. d. concl.* 1. *lim.* 30. *n.* 169. Fastol. *de spol. caus.* 1. *dub.* 4. *n.* 2. Beltram. *ad Gregor. dec.* 485. *n.* 14. *in fin.* Et est communis Doctorum opinio, vt testatur Abb. *cons* 62. *l.* 2. & Lancell. *de attent. p.* 2. *ampl.* 1. *n.* 9. Vnde patet, quod potest quis possessionem rei suæ breuiori via recupare, si statim hoc spoliatus fuerit, spoliantem respoliauerit; & hoc erit optimum remedium, & certiùs, ac securius omnibus supra relatis. Fallit tamen hoc, quando non incontinenti spoliantē respoliaret, sed hoc faceret post recursum factum ad Iudicem, apud quem institisset pro recuperatione via iudiciali authoritate publica, quia tunc censetur renuociasse dicto beneficio recuperandi authoritate priuata, nisi reseruasset sibi talem facultatem. Et hoc procedit ex ratione ex litis pendentiæ, qua stante nihil est innouandum. Natta. *cons.* 430. *n.* 24. *l.* 2. Lancell. *vbi sup. n.* 11. aliàs esset spolium grauius primo, & sic tanquam attentatum lite pendente reuocari deberet, vt post alios, quos allegat, notat Menoc. *d. remed. n.* 386.

46 Secundò non procedit, quando primum spolium fuit violentum, secundum vero simplex, nam tunc primum est ante omnia purgandum. Castr. *cons.* 400. *n.* 4. *vers. tertiò similiter. l.* 1. Rot. *d. decis.* 27. *in fin. de app. in nou.* Beltramin. *ad Greg. decis.* 485. *n.* 14. *vers. hoc non procedit.* Coccin. *decis.* 97. *num.* 4. Tertiò non procedit in spolio attentato, quod est ante omnia purgandum quamuis sit primum. Rip. *in d. l. naturaliter* §. *nihil commune nu.* 68. *ff. de acquir. poss.* Dec. *cons.* 200. *n.* 5. Coccin. *vbi proximè, & decis.* 130. *num.* 7. Rot. *in Cortonen. Bonorum* 19. *Dec.* 1486. *&* 7. *Martij* 1587. *coram D. Card. Plato impress.* apud Marchesan. *de commiss. rest. in integ. par.* 2. *cap.* 3. *fol.* 207. Menoch. *d. rem.* 1. *n.* 383.

47 Noto nonò, quod actio spolii ad recuperandam possessionem pluribus competit. *Et Primò* possidenti rem immobilem naturaliter, & ciuiliter, si ex eius possessione per vim deiectus fuit. *l.* 1. *pracit.* §. *hoc interdictum, et* §. *deijcitur. ff. de vi, & vi armat. Secundò* possidenti naturaliter tantum. *l. naturaliter in princ. ff. de acqu. poss. d.* §. *deijcitur, & l.* 3. § *si autem, & §. nec frui & §. item si non a fusfructus, & §. qui usufructus. ff. de vi & vi armat. Tertiò* datur possidenti ciuiliter tantum *d. l.* 1. §. *deijcitur. & §. sed autem corpore. ff. eod. tit. de vi, et vi arm.* Imò etiam si deiectus fuisset à possessione per violentiam abusiuā, hoc est si quia clam, vel occultè fundum alterius ingrederetur, & ille suspicians posse repelli, non auderet ad suam possessionem accedere, nam tuncquia amisit possessionem. *l. clam possidere* §. *fin. cum. l. seq. ff. de acqu. poss.* Pap. *in Prax. d. form. libell. in*

cons. spol. post. § 1. *num.* 11. *in fin.* competeret illi actio spolii Glos. Bart. & Alii *in d. l.* 1. §. *sed autem sup. verb. possessione. ff. de vi et vi arm.* Marant. *in spec. aur. par.* 4. *dist.* 7. *numer.* 31. *Quartò* datur hæredi, & singulari successori ipsius spoliati, quando ex persona defuncti ageret, *d. l.* 1. *hoc interdictum vasia ff. de vi, et vi arm.* Glos. *in c. cum ad sedem verb. interdictum de rest. spol.* Gregor. *decis.* 542. *n.* 2. & ibi Beltramin. *n.* 9. Rot. *decis.* 907. *p.* 3. *l.* 2. *diuers. et decis.* 307. *n.* 3 *p.* 1. *et* 476. *n.* 2. *p.* 2. *et* 717. *num.* 1. *p.* 3. *recent.* Et ratio est, quia actio spolii est in rem scripta. Soccin *in l. rem quae nobis num.* 10. *ff. de acqu. possess.* Seraph. *decis.* 1262. *num.* 3. Rot. *decis. praecit* 476 *num.* 2. Secus ageret ex propria persona, et ipse numquam possessionem habuit. Natt. *cons* 430. *n.* 4. Ferentill. ad Buratt. *dec.* 271. *n.* 9 *vers. item declaratur.* Neque competeret, si spolium commissum fuisset post mortem testatoris. Gabr. *de restit. spol. conclus.* 5. *n.* 20. Beltramin. *ad Gregor. ubi supra d. n.* 9. Ferentill. *ad Buratt. decis.* 271. *n.* 9.

48 Noto decimò, quod hæc actio spolii non solum datur supradictis contra spoliantem ipsum: verum etiam contra eius hæredem *d. l.* 1. § *fin. l.* 3. §. *vlt. & l. si plures. ff. de vi & vi armat.* Menoch. *de recuper. d. rem.* 1. *num.* 157. Duran *decis.* 7. *numer.* 12. Gregor. *decis.* 542 *n.* 4. Rot. *d. decis.* 717. *n.* 1. *p.* 3. *recent.* Necnon contra singulares successores, tanquam possessores rei vitiosæ, cum, vt dictum est, sit actio in rem scripta, quæ transit cum onère *vulgat. turib.* non quia successores. Put. *decis.* 29. *de rest. spol. et decis.* 172 *n.* 1. *et seqq l.* 2. *in contrad.* Seraphin. *decis.* 1262. *num.* 2 Imò etiam contra quoscumque successores, ad quos res ipsa vitio spolii affecta peruenerit. Seraphin. *vbi proximè num.* 1. Etiam si iusto titulo, & bona fide possideant, vel causam habeant ab Authore non vitioso. Gabr. *consil.* 36. *num.* 3. *l.* 1. vbi de magis communi testatur, Marescott. *variar. resol. l.* 1. *ca.* 59. *n.* 10. Beltram. *ad Greg. d. dec.* 542. *n.* 11. vbi Alios cumulat, & ita seruat Rota.

49 Noto vndecimò super celebri illa quæstione, an spolii actio, & sic remedium *can. reintegranda* 3. *quæst.* 1. sit impræscriptibile, quod quamuis olim Doctores, & Rota antiqua in ea fuerint sententia, vt actio spolii imprǽscriptibilis esset: cum tamen tempore Eminentissimi Cardinalis Seraphini orta fuisset quæstio prædicta, ex quo quidam celebris Iure consultus in Archigymnasio Sapientiæ lector impugnauerit talem sententiam, fuit causa specialiter commissa Rotæ per Summum Pontificem, quę in abstracto, præter solitum, causam cognouit, partibus realiter non extantibus, nisi fictè, & sic recedendo ab antiquis decisionibus alias factis, fuit per Dominos de Rota conclusum, opinionem Doctorum asserentium spolii actionē prǽscribi spatio 30. vel 40. ann. sicut rę ceteræ actiones *iuxt. l. sicut. et l. omnes C. de prascr.* 30. *vel* 40. *ann.* esse æquiorem, ac veriorem & dignam Sanctissimi Domini Papæ approbatione, ita Rot. apud Seraph *dec.* 1360. *n.* 3. 9. *et* 10. quæ est etiam impressa penes Fenzon *ad statut. vrbis lib.* 1. *ca.* 160. *pag.* 117. *in nouiss. impress.* 1665. eadem Rot. *dec.* 97. *num* 1. *p.* 1. *ac dec.* 151. *n.* 4. *p.* 4. *recent.* Doctores autem, quos sequuta fuit Rota, sunt Gabr. *de rest. spol. dict. conclus.* 5. *num.* 64. Contard. *in d. l. vnic. C. si de moment. possess.* §. 24. *limit.* 2. *n.* 26. *cum trib.* Pontan. *de spol. l.* 3. *n.* 2. *num* 91. Decian. *consil.* 63. *n.* 2 *l.* 5. Cror. *cons.* 47 *nu.* 29. *lib.* 1. & Honded. *cons.* 82. *n.* 49. Hanc etiam sententiam sequutus fuit Menoch. *d. tract. de recuper. poss. rem.* 15. *n.* 418.

Quæ conclusio, et decisio Sacræ a Rotæ limitatur in spoliatore violento, et doloso, nam talis etiam si per mille annos possideret, nunquam præscriberet, et sic semper ei obstaret exceptio spolii, si diuturna præscriptione se tueri voluerit, vbi de violentia constaret, cum tali casu non præscribatur actio spolii Rot. apud Seraphin. *dict. decis.* 1360. *num.* 2. *et vlt. per tex. in cap. fin. de prascript.* Contard. *vbi sup. num.* 34.

50 Quæri solet hic à Doctoribus, an in Iudicio possessorio spolij possit spoliatus simul cumulare plura remedia ex supra enunciatis, & illis permixtim agere, vel potius teneatur exprimere, quod remedium intentare voluerit.

Quidam respondent posse spoliatum generaliter, & confusè omnia remedia possessoria cumulare, & libellus, seù petitio sic generaliter intenta sufficeret, ad effectum obtinendi reintegrationem possessionis, ita Innoc. *in c. sapè de restit. spol. circ. fin. & in c. conquerente de offic. ordinar.* Dec. *cons.* 57. *col.* 1. Afflict. *decis.* 117. *in princ.* Peregrin. *decis. Patau.* 97. *numero* 7. Alij verò negatiuam sententiam sequuntur, & dicunt debere spoliatum exprimere, quod maluerit ex ipsis remedijs possessoriis, quia sententia lata in vno parit exceptionem rei iudicatæ in aliis,

ideo fieri non debet cumulatio, ita post Din. *reg. nullus pluribus de regul. iur. in 6.* tenet Mussuer. *in addition. ad Pract. Papiens. form. libell. in caus. spol. poss. in fine §. 1. verb. cui suum*, Papiens. verò *ibid. num. 11.* dicit consultius esse, ad euitandam omnem cauillationem exprimere condictionem ex *dict. c. reintegranda 3. qu. 1.* vel ex *l. si coloni C. de agric. & cens. l. 11.* vel ex aliis legibus supranotatis, aut ex officio iudicis, & non laudat, quod intenteiur interdictum vnde vi, propter difficultatem probationis. Ego verò censeo, quod hodie talis altercatio Doctorum frustatoria sit, cum in libello non exprimatur expressè remedium, quod quis intentare prætendat, sed tantum petit possessionem sibi restitui, & in fine libelli apponit clausulas salutares, per quas censatur libellans exprimere remedium, vel actionem magis vtilem.

51 Hac occasione pulcrius insurgit dubium, an cumulari possit Iudicium possessorium, & petitorium simul? Et Negatiuè respondeo, cum Iudicium possessorium in hoc sit priuilegiatum, ne cumulari possit petitorium cum possessorio, Rip. *in d. l. naturaliter §. nihil commune n. 165. ff. de acquir. poss.* Caual. *decis. 507. nu. 2.* Bur. *decis. 33. nu. 1. & 2.* Rot. *decis. 542. nu. 1. & decis. 696. nu. 2. p. 2. recent.*

52 Præterea quæri potest, an petens reintegrari censendus sit spoliatus? Ad quod respondeo cum Bald. *in l. 2. nu. 12. C. vti possid.* quod talis simpliciter petens reintegrari, non dicitur habuisse se pro spoliato, cum ciuilem possessionem animo retineat, & sic reintegratio petita intelligi debet, quoad naturalem possessionem, ita etiam tenet Castr. *cons. 234. nu. 1. vers. sed debent d. verba lib. 2.* & Buratt. *decis. 614. nu. 11.* Beltram. *ad Gregor. decis. 555. nu. 11.* vbi alios cumulat. Vnde si quis ita verba in sua petitione reintegrationis adaptauerit, vt haberi non possit pro spoliato, ex quo possessionem non amittit, Seraph *decis. 1386. n. 2.* daretur ei manutentio Seraphin *decis. 1089. n. 3.* Gregor. *dec. 45. n. 9. & 307. nu. 6.* Secus si dixerit se spoliatum fuisse, quia iam fatetur se non possidere, & sic non competeret manutentio; Rot. *decis. 199. nu. 4. p. 1. recent.* Sed reintegratio per viam spolij, in quo concludere debet, se ad possessionem à qua deiectus est, reintegrari. Soccin. *in l. rem quæ nobis nu. 14. vers. secundò dubitatur ff. de acquir. poss.* Alex. *cons. 117. num. 1. lib. 1.* Rot. *decis. 150. nu. 7. p. 2. recent.* In dubio autem præsumi non debet, quod quis habuerit se pro spoliato, ideo si pars aduersa contrarium dixerit, probare deberet, Gregor. *decis. 307. nu. 10.* Fereutill *ad Buratt. decis. 341. n. 5.* cum habere se pro spoliato ab animo pendeat. *l. 3. § in amittenda ff. de acquir. poss.* Gregor. *decis. 268. num. 6. & d. decis. 307. nu. 9.*

53 Noto duodecimò, quod etiam in hoc iudicio possessorio spolij, quod summarium est, requiritur figura iudicij, quæ consistit in porrectione libelli partis citatione, & litis contestatione, alij verò actus Iudiciarij non sunt de forma substantiali, ideo si omittantur, non vitiatur processus, aut sententia, Bart. communiter receptus *in l. prolatam C. de sent.* Peregrin. *var. iur. lib. 1. cap. consultationibus num. 28. in fine de offic. deleg.* Et ratio est, quia figura iudicii necessaria est, non solum in Iudicijs realibus, & personalibus ordinarijs, verum etiam in iudicijs possessorijs, & summarijs. *l. properandum* vbi DD. communiter *C. de iudic.* Bart. *in d. l. naturaliter §. nihil commune nu. 34. ff. de acquir. poss.* Abb. *in c. accedens il 1. nu. 20. vt lit. non contest.* Peregrin. *vbi sup. n. 30.* Quod autem figura Iudicij in Remedijs possessorijs requiratur, probatur ex pluribus iuribus, pro vt in possessorijs adipiscendæ, *ex text. l. in interdictis ff. de interdict. in l. fin. ff. quor. leg. & in lib. 1. ff. de Salu.* In possessorijs retinendæ probatur, *in lib. 1. §. annum ff. de itiner. in l. 1. ff. vtrobi, & in §. hodie Instit. de interdict.* In possessorijs recuperandæ probatur, *in c. consultationibus de offic. deleg. in d. c. accedens il 1. vt lit. non contest. & in l. fin. C. si per vim vel alio mod.*

54 Noto decimotertiò, quod regulariter in hoc Iudicio possessorio recuperandæ non datur appellatio ab eius sententia, Glos. *in l. vni. verb. momento C. si de moment. possession.* & ibi Bartol. *nu. 1.* & Gontard. *num. 34. in amplias.* Scaccia *de app. qu. 17. limit. 6. membr. 6. n. 1.* vbi de communi testatur. Marant. *in specul. aur. p. 6. act. 2. limit. 16. num. 194.* Salust. Tiber. *in Prax. lib. 2. cap. 8. num. 17.*

Limitatur tamen, quando sententia est nulla, vel notoriè iniusta, quia tunc datur appellatio. Put. *dec. 4. de Aegidian.* Marches. *de commiss. appell. in Saluian p. 1. c. 2. n. 75 fol. 1003.* Coccin. *dec. 417. n. 1. & 2. & 446. n. 4.*

Limitatur secundò, quando sententia lata in hoc possessorio reintegrandæ contineret mixturam petitorij, nam tunc daretur appellatio. Pontan. *de spol. l. 4. c. 3. n. 45.* Marches. *vbi sup. n. 70.* Scaccia *de app. d. q. 17. limit. 6. memb. 6. n. 63. & seq.*

Limitatur tertiò respectu fructuum, expensarum, & interesse, pro quibus datur appellatio. Et ita seruatur in Praxi, nam sententia lata super spolio statim exequutioni mandatur, quoad possessionem, sed non quoad fructus, expensas, & interesse, iuxta doctr. Bart. *in l. creditor. §. iussus n. 4. ff. de app.* Salust. Tiber. *vbi sup.* Afflict. *dec. 77. n. 8* vbi in fine dicit, quod hoc non procedit, quando fructus essent pendentes tempore executionis sententiæ, nam tunc etiam in illis non daretur appellatio, quia tali casu dicuntur pars fundi. *l. fructus pendentes ff. vis de rei vind.* Idem tradit Salust. Tiber. *d. n. 17.* vbi etiam inquit, quod si in causa Reus appellauerit, Iudex dare deberet Refutatorios, quoad possessionem; quo verò ad fructus, expensas, & interesse terminus iuris.

Limitatur quartò, quando sententia lata est contra Actorem spoliatum, non contra Reum spoliantem, nam tunc Actor attento Iure communi appellare potest. Scacc. *vbi supra n. 76.* Quæ tamen limitatio locum non habet in Terris Ecclesiæ, in quibus attenditur constitutio Aegidiana, per quam prohibetur appellatio, tam Reo, quam Actori in mero Possessorio iudicio. Pontan. *vbi sup. d. c. 3. n. 55.* Scac. *d. q. 17. lim. 6. memb. 6. n. 77.* Sal. Tib. *d. c. 8. n. 22.*

Limitatur quintò, quando intentatur remedium. *d. c. reintegranda 3. q. 1.* nam in eo datur appellatio. Menoch. *de recuperand.* 15. *n. 140. & seqq.* Scacc. *loc. præcit. n. 71. & seq.* Quod non procedit in Terris Ecclesiæ per constitutionem Aegid. Contard. *in d. l. vnic. limit. 4. n. 12. C. si de moment. poss.*

55 Vnum tamen in hac materia omittendum non esse censeo, quod scilicet Aduocati, & Procuratores non parum aduertere debent, an partes, quas defendunt, foueat bonum Ius in proprietate, quando intentans remedia possessoria, quia ista non sunt in conscientia tuta, nisi possessor bonum habeat ius in proprietate. Vnde secus faciendo, mortaliter peccarent, & restitutioni damnorum, expensarum, & interesse obnoxij remanerent, non solum partes ipsæ principales remedia prædicta intentantes, verum etiam Aduocati, Procuratores, & reliqui in causa patrocinantes, ita Guttier. *cons. 6. n. 11.* Gonz. *ad regul. 8. Cancell. gloss. 15. §. 1. n. 60.* & ibid. Gumez. qui citat Sormient. & Alios quos sequitur Pax. Iordan. *d. tom. 3. elucubr. diu. l. 4. tit. 12. n. 56.*

Et hæc pauca in Iudicijs possessorijs, præsertim in amplissima spolij materia prælibasse sufficiat. Reliqua si fusiùs quis videre cupiat, Doctores adeat, qui de eo integra volumina edidere, signanter Gabriel. *de restit. spol.* Pontan. *de spol. &* Menoch. *de recuper. possess.* cum nostri non sit instituti in omnibus materiis plenarios compilare tractatus; sed aliqua tantùm in Praxi frequentiùs occurrentia, ad ipsamque congruentia, vel vtilia, vel necessaria breuiter attingere, perfunctoriè obseruare, & concludentes annotare. Quæ pro istius secundæ partis nostræ Practicæ complemento, & ornatu dicta sint; Ad laudem, & gloriam Omnipotentis DEI; Sacratissimæ Virginis MARIÆ, Amen.

FINIS SECVNDAE PARTIS.

PARS TERTIA

In qua traditur methodus procedendi in caufis Ciuilibus, quæ in vtroque foro, Ecclefiaftico fcilicet, & Sæculari in Secunda inftantia per appellationis gradum actitantur; ad formam fimiliter Iuris communis; Necnon Municipalis Regni Neapolitani.

Cum obferuationibus Sacrorum Canonum, Legum, & Doctorum, Formulas infuper ad huiufmodi iudicium neceffarias plene continens.

Iudicibus, Aduocatis, & Caufidicis omnibus, etiam Laicis perutilis, ac neceffaria.

SECTIO PRIMA

DE APPELLATIONE.

SVMMARIVM.

1 *Appellatio eft fpecies Defenfionis, ideo nulli negatur.*
2 *Appellatio, quid fit?*
3 *Appellatio, & prouocatio confunduntur inter fe.*
4 *Appellatio datur de minori Iudice ad maiorem gradatim.*
5 *Appellari poteft ad Papam immediatè omiffo medio.*
6 *Item ad legatum à latere.*
7 *Item in Regno ad Sacrum Regium Confilium, vel Magnam Curiam Vicariæ.*
8 *Non appellatur tamen omiffis medijs, quando de hoc opponitur.*
9 *Declaratur conclufio in appellatione Sacri Regij Confilij.*
10 *Appellatio datur à grauamine illato, & inferendo.*
11 *Appellationis fpecies tres.*
12 *Appellatio à Diffinitiua am fit poft fententiam, alias eft nulla.*
13 *Cafus in quibus appellari poteft ante fententiam, quibufdam tamen feruatis.*
14 *Poft fententiam appellari poteft fine expreffione grauaminis à quocumque, & in omnibus caufis.*
Appellatio eft defenfionis fpecies, & ideo nulli neganda.
15 *Cafus fexaginta fex, in quibus appellari non poteft.*
16 *Appellatio ab interloquutoria tripliciter procedit.*
17 *In Curijs Ecclefiafticis, quod appellationem quod ius attendatur.*
18 *Appellatio à comminata tortura ftatim ligat Iudicis manus.*
19 *In appellatione ab interloquutoria caufa grauaminis iufta effe debet, alias punitur tamquam friuolè appellans.*
20 *Caufa iufta grauaminis coram quo Iudice probatur.*
21 *Appellatio ab Interloquutoria fieri debet in fcriptis, & cum expreffione grauaminis.*
22 *Limitatur in caufis fummarijs.*
23 *Interloquutoria vim diffinitiuæ habens equiparatur diffinitiuæ fententiæ.*
24 *Appellatio in fcriptis, Quomodo facienda.*
25 *In Interloquutoria quare caufa grauaminis exprimatur.*
26 *Caufa grauaminis in interloquutoria debet effe grauis.*
27 *Grauamen irreparabile, quibus in cafibus dicatur irrogari in interloquutoria.*
28 *A reiectione appellationis ab interloquutoria, eft iterum appellandum, alias vallè proceditur.*
29 *Appellans à certo grauamine fuperadit etiam ab alijs grauaminibus, & quare.*
30 *Appellatio extraiudicialis, quid operetur.*
31 *Appellatio à fententia arbitri, & arbitratoris, an detur.*
Emologata quando dicitur fententia Arbitri.
32 *Emologatio, quando locum non habet.*
33 *Iuramentum in compromiffo, quid operetur.*
Iuramentum reddit contractum Ecclefiafticum.
34 *Appellatio datur de Iure Regni à fententia, feù laudo arbitri.*
35 *Ad quem appellatur à fententia arbitri.*
36 *A laudo cuique appellari poteft, non obftante pacto.*
37 *Appellatio datur ab electione, & quando.*
38 *Electio triplex eft, quoad effectum, vt ab ea appellari poffit.*
39 *Ab electionibus Ciuitatum appellatur ad immediatos Iudices fuperiores ipfarum.*
40 *Attentatorum requifita, quæ?*
41 *Conferuatoria in Regno, quæ, & an dici poffint appellationes extraiudiciales.*
42 *Appellatio refpectu Iudicis, quæ?*
43 *Confilij Neapolitani priuilegia plura in appellatione.*
44 *Appellatio refpectu modi, quando dicatur.*
45 *Appellatio refpectu perfonarum, & rerum quod fit.*
Nullitas fententiæ quæ fit.
46 *Sententia nulla, dicitur etiam iniufta.*
47 *Nullitas, in quo differat ab iniuftitia.*
48 *Nullitas dupliciter confideratur.*
49 *Iniuftitia notoria reddit fententiam nullam.*
50 *Limitatur duobus modis.*
51 *Declaratur conclufio.*
52 *Nullum fimile eft idem.*
53 *Nullitas triplex eft infanabilis, nimirum ex defectu iurifdictionis citationis, & mandati.*
54 *Sanatur tamen defectus de confenfu partium.*
55 *Limitatur autem fi Iudex prorogatus, talis non fit.*
56 *Defectus citationis fanatur per comparitionem citati.*
57 *Defectus mandati fanatur Iuris præfumptionibus.*
58 *Nullitas intra quod tempus allegari poffit.*
59 *Exceptiones funt perpetuæ, & non præfcribuntur.*
60 *Actus ipfo iure nullus, neque præfcribitur.*
61 *Neque, quando agitur de periculo Animæ.*
62 *Neque, quando aliter difponitur per ftatutum.*
63 *Neque, quando defectus effet ex iurifdictione, vel mandato.*
64 *Nullitas deduci poteft duobus modis, & quomodo.*
65 *Nullitas, & iniuftitia fimul propofita, an fimul expedienda per Iudicem.*
66 *Sententia nulla confirmata in appellatione, quando valida.*

67 In-

67 *Instantia nullitatis, an sit eadem cum instantia appellationis.*
68 *Instantia nullitatis est perpetua de Iure Canonico.*
69 *Tempus appellationis, quale?*
70 *Tempus decem dierum ad appellandum in quibus procedat.*
71 *Tempus prædictum currit à die scientiæ.*
72 *Neque currit legitime impedito.*
73 *Neque currit in grauamine habente tractum successiuum.*
74 *Appellatio intra decem dies interponenda, tam statim quam ex interuallo.*
75 *Tempus decem dierum, quando incipiat currere.*
76 *Appellari potest, etiam die feriata.*
77 *Tempus appellationis, an sit continuum, vel vtile.*
78 *Dies appellationis an currat cum termino decem dierum.*
79 *Tempus continuum, & vtile, quale?*
80 *Appellatio post decem dies quibus in casibus admittatur.*
81 *Appellatio alieno nomine ratificari debet infra decem dies.*
82 *Appellatio tacita per aditionem Iudicis ad quem, valet.*
83 *Appellatio interponenda est coram Iudice, non coram Notario, seu Actuario causa Requisita appellationis, quæ?*
84 *Fallit tamen in quibusdam casibus.*
85 *Appellari potest in omni loco.*
86 *Appellatio à diffinitiua, si fiat statim, sufficit viua voce, si ex interuallo, debet esse in scriptis.*
87 *Appellatio ab interloquutoria semper in scriptis facienda.*
88 *In scriptis fieri, quando dicatur appellatio.*
89 *Appellatio viua voce cum reseruatione in scriptis, an curat statim, quoad prosequendum.*
90 *Appellatio continere debet nomen appellantis, & appellati.*
91 *Apostoli petendi sunt in ipsa appellatione.*
Apostoli, quomodo petantur?
92 *Apostoli, quid sint in materia appellationis.*
93 *Apostoli prædicti, vnde dicti?*
94 *Apostoli semper peti debent in appellatione.*
95 *Apostoli dimissorij, qui.*
96 *Apostoli reuerentiales, qui.*
97 *Apostoli conuentionales, qui.*
98 *Apostoli refutatorij, qui.*
99 *Apostoli testimoniales, qui.*
100 *Terminus Iuris, quis sit?*
101 *Apostoli petendi infra terminum Iuris.*
102 *Apostoli sunt petendi & repetendi.*
103 *Terminus Iuris quando incipiat currere appellanti.*
104 *Terminus Iuris de Iure Regni Neap. est 50. dierum.*
105 *Terminus Iuris breuiari potest per Iudicem.*
106 *Apostoli, cuius expensis dandi sint.*
107 *Communis obseruantia attendenda est.*
108 *Iudex non respondens de Apostolis, puniri potest.*
109 *Tenetur enim respondere, etiam in dubio validitatis appellationis.*
110 *Iudex non respondens de Apostolis iurisdictionem amittit.*
111 *Appellatione pendente nihil est per Iudicem faciendum.*
112 *Iudex non deferens appellationi, qua pœna plectendus.*
Appellans temerè quomodo puniatur?
113 *Appellationis in scriptis forma à sententia diffinitiua &c.*
114 *Appellationis forma ab interloquutoria.*
115 *Appellationis forma à grauamine.*
116 *Termini Iuris Decretum.*
117 *Apostolorum Reuerentialium concessionis forma.*
118 *Apostolorum Testimonialium concessionis forma.*
119 *Apostolorum Dimissoriorum forma.*
120 *Apostolorum Refutatoriorum forma.*
121 *Appellationis admissio cum clausulis quibusdam.*
122 *Practica Decretorum diuersa est pro diuersitate Casuum.*
123 *Litterarum Responsoriarum forma Iudicis à quo, ad iudicem ad quem.*
124 *Litterarum aliarum Apostolorum forma.*

1 IN hac Tertia parte nostræ Practicæ agemus de ordine iudiciario in gradu appellationis, nam postquam Iudex sententiam protulerit, cum semper sit contra vnam ex partibus litigantibus; Ipsa, contra quam fertur, appellare solet ad Iudicem superiorem, præsupponendo, quod fuerit grauata, adhoc vt ex illo prætenso grauamine subleuetur, quia verò regulariter appellatio omnibus est concedenda, exceptis quibusdam casibus de quibus infra cum sit defensionis species competens oppressis contra iniustitiam, & iniquitatem Iudicis, *c. cum speciali. §. porrò de appellat.* Oldrad. *cons. 255. nu. 5. vers. præterea*, & sit remedium institutum ad præsidium innocentiæ. *cap. omnis oppressus, & cap. ideo. 2. qu. 6. cap. vt debitus, d. cap. cum speciali §. porrò de appellat. & l. 1. ff. eod. tit.* etiam de Iure naturali. Ioan. Andr. *in cap. fin. numero 13. de appellat. in 6.* Alex. *cons. 113. incip. Viso themate, numero 1. lib. 5.* Scaccia *in tract. d. appellat. q. 16. numero 3.* Propterea nemini est deneganda, etiamsi diabolus esset in iudicio. *cap. cum inter §. porrò de except.* Paris. *cons 28. numero 11. lib. 4.* Rot. *decis. 16. numero 3. de dol. & contum. in nou.* nam teste Bald. *in l. vnic. numero 6. vers. & nota. C. si de moment. poss. fuer. appellat.* contra venenum primi Iudicis datur Theriaca appellationis. Quamuis multotiès contrarium succedat, ob malorum Ministrorum malitiam, & iniquitatem, ita vt primus Iudex inferior iustam, legitimamque sententiam proferat; Iudex verò superior secundæ instantiæ, qui huiusmodi sententiam canonicè, & rectè latam iustitiæ zelo motus confirmare, & canonizare deberet, propria passione ductus, vel interesse allectus temerè, & absque vlla ratione potiùs reuocare, & magno cum scandalo euertere non vereatur. Hinc fit vt appellatio, quæ sanctissimè introducta fuit pro præsidio iustitiæ, & confugio innocentiæ, ac veritatis, euadat Asylum iniustitiæ, & fomentum iniquitatis, ac mendacij; qua propter declamari posset: *Ob tempora, ob mores?* Vnde meritò per supremum omnium Iudicem Deum, ille talis, qui iniustitiam committendo, ad penas temporales aliquem iniustè damnauit, iustitiam recipiendo, ad æternas pœnas iustè damnetur.

Cum igitur appellationis materia sit, nedum de per se vastissima, sed etiam valdè necessaria, operæ pretium esse duxi quædam pauca, iuxta nostrum institutum, breuiter adnotare, ad Praxim tantum congruentia, & relictis quæstionibus ac disputationibus his, qui de illa integros libros. & magna volumina ediderunt, magis vtilia hoc loco cumulare: & quæ in Iure Pontificio, & Cæsareo, ac per Doctores sparsim posita inueniuntur, ex his deprompta huc afferre, & simul congerere, vt qui librorum copiam habere nequeunt, saltem quæ ad practicam conducunt, faciliùs habeant. Quare videndum est Primò, quid sit appellatio. Secundo quotuplex sit. Tertio quando fiat. Quomodo, seù qualiter fiat.

2 *Quoad primum*, notandum est, quod plures definitiones ponit Hostiens. *in sum. tit. de appellat. §. 1.* Vnam verò affert. Gloss. *in cap. licet. 2. q. 6.* quæ est, vt appellatio, sit prouocatio iniquæ sententiæ querelam continens. Tancred. autem *in rubr. de appell.* alio modo definiens, ait, quod appellatio, est sententię, vel grauaminis releuatio, a minore ad maiorem Iudicem facta, prætextu iniqui Iudicis, grauaminis, vel iniustæ sententię. Bart. tamen in *l. 1. ff. de appell.* Bald. *in rubr. C. eod. tit.* & Abb. *in rubric. extr. de appellation.* dicunt, quod appellatio, est prouocatio ad maiorem Iudicem, ratione grauaminis illati, vel inferendi, quam definitionem amplectitur Marant. *in specul. aur. Act. 2. vltima partis num. 1.* quæ quidem videtur in idem coincidere cum definitione desumpta. *ex, l. 1. §. si quis in appellatione ff de appellat.* Glofs. *in cap. 2. verb. officials de consuetud. in sexto*, per Rebuff. *in tract. de appellat. in præf. num 2. fol. 898* vbi ait, quod appellatio nihil aliud est, quam à minori Iudice ad maiorem prouocatio: & testatur, quod huiusmodi definitio sit communiter ab omnibus recepta, quem sequitur Scaccia. *d. tract. de appellat. lib. 3. cap. 2. q. 1. art. 1. num. 1.* Vnde omissis alijs definitio Bartoli, & aliorum magis mihi placet, continet enim illud vocabulum, *prouocatio*, loco generis, quia prouocatio latius se habet,

bet, quam appellatio, si quidem prouocatio est omnis actus per quem imploratur officium, & auxilium Iudicis, vt ex Bart. *in l. si minoris col. 1. vers. tertiò modo legitur ff. de administr. tut.* obseruat Idem Matant. *vbi sup. num. 2.* Et simili et continet appellationem, tam iudicialem, quam extraiudicialem, sed appellatio in proprio significatu continet tantummodo iudicialem. *cap. cum sit romana de appell.* vbi Abb *& in cap. fin. in 1. notab. de sequestr. poss. & fruct.* vbi etiam dicit, quod omnis appellatio potest dici prouocatio, sed non è contra. Idem dicit Felin. *in rubr. extr. de appell.*

3 Est tamen aduertendum, quod vt plurimum isti duo termini appellatio, & prouocatio confunduntur, & sic vnus pro alio ponitur, *vt probatur in l. tale pactum §. qui prouocauit ff de pact. & in l. si apud, & l si quis prouocatione C. d. appell.*

4 Dicitur secundo loco in definitione: *Ad maiorem Iudicem*, quia appellatio fieri debet de minori Iudice ad maiorem, non è contra a maiori ad minorem, nec ad æqualem Gloss. *in capit. 2. de consuetud. in 6. per text. in cap. placuit, & cap. anteriorum §. adhoc & §. illo videlicet 2 quæst. 6. et capit. Metropolitanum 3. quæst. 7. cap. Romana § debet de appell. in 6. lib. 1. §. si quis, et l. Imperatores. ff. de appell. et l. præcipimus C. eod. tit.* de quo plenè Specul. *libr. 2. rubr. de appell. §. 4. per tot* & Surd *consil. 106. numer. 9. cum seqq. lib. 1.* Vnde conclusio elicitur, debere appellari a minori Iudice ad maiorem proximum immediatè, non per saltum ad superiorem, omisso medio, sed gradatim. *c. dilecto il 3. de appellation.*

5 Quæ conclusio limitatur primò in Papa, ad quem appellari potest, omissis medijs. *cap. ad romanam, cap. omnes Episcopi, cap. ideo, cap. quoties 2. qu. 6. cap si duobus, et cap. sollicitudinem. de appell. et c. antiqua de preuil.* Ratio est, quia ipse est ordinarius ordinariorum *c. cuncta 9. qu. 3. et c. cum nobis olim de elect.* sublimitatur tamen, vt per Gloss. *in c. vt debitus verb, absque vers. sed ad quem de appellat.*

6 Limitatur secundò in Legato à latere, ad quem appellari potest, omissis medijs. *c. si Episcopus circ. fin. 2. quæst 6. cap. si a 93. dist. cap. 1. 94. dist. cap sanè de offic. deleg. cap super litteris de rescrip. prop. fin. cap. 1. de offic. legat. et l. ita autem §. gessisse. ff. de administrator.*

7 Limitatur tertiò de Iure Regni in Sacro Regio Consilio, & Magna Curia Vicariæ, nam ab omnibus Tribunalibus potest immediatè appellari ad ipsum Sacrum Consilium, vel Magnam Curiam. Afflict. *super constit. Regni incipient cum nona. in 4. notab. numer. 6. et sup. constit. officiorum pericula numer. 13. & sup. constit. Appellationum tempora.* & sunt, *Ritus Magnæ Cur. Vic. 52. & 625* vbi Carauit.

8 Hoc tamen intelligi debet, quando nihil opponitur de Iudice competenti, ad quem appellari debet gradatim, quia si opponatur, cum appellatio fieri debeat ad Iudicem immediatè proximum, tunc causa remittitur ad illum per Sacrum Consilium, & Magn. Curiam, vt obseruat Afflict. *in d. constit. Appellationum tempora.* Hinc fit, quod quando appellatur a sententia officialis alicuius Baronis Regni, appellatio defertur ad Iudicem secundarum causarum eiusdem Baronis, vt disponitur *in Regia Pragmat. septima in ord. sub. rubr. de offic. Sacr. Regij Consil.* in illis verbis. *Priuilegijs à Nobile Baronibus concessis confirmatis semper saluis.* Et a sententia Iudicis secundarum causarum appellatur ad Iudicem tertiæ instantiæ eiusdem Baronis, si habeat tale priuilegium, vt habet Princeps Bisiniani, & Alijs, alias appellatur ad Regiam Audientiam eiusdem Prouinciæ. Sic quoque à sententia officialis Regii in Terris Demanialibus, seù Regijs appellatur ad Præsidem Prouinciæ, hoc est ad Regiam Audientiam Prouinciæ, vel ad Magnam Curiam Vicariæ, aut ad Sacrum Consilium, ad arbitrium appellantis, *vt disponitur in Regia Pragmatica quarta de offic. Sacri Regij Consilij.*

9 Similiter declaratur, quod supra dictum fuit, non posse appellari a pari ad parem, vt non procedat in Sacro Consilio, a cuius sententijs non appellatur ad Iudices superiores, (cum non habeat,) sed reclamatur ad Idem Sacrum Consilium, *per text. in Authent. qua supplicatio C. de precib. Imperat. offerend.* Ipsum namque Sacrum Consilium Principem repræsentat, & tunc causa reclamationis per Præsidem Sacri Consilii committitur vni ex Consiliarijs, eiusdem Rotæ, in qua fuit lata sententia, *vt habetur in dict. Pragmatic. 4.* & aduertit Afflict. *in decis. 238.*

10 Dicitur tandem in definitione; *ratione grauaminis illati, vel inferendi*, ad denotandum, quod non solum appellari potest a grauamine illato in præiudicium condemnati: verum etiam a grauamine futuro, veluti a comminata tortura, vel simili *iuxta text. in l. 2. ff de appellat. recipiend. cap. 1. de dilation.* vbi Gloss. & notant DD. *in cap. vt debitus de appell. & Nos dicemus infra latè.*

11 *Quoad secundum*, quotuplex scilicet sit appellatio, notandum erit, quod regulariter reperiuntur a Iure tres species appellationis, quas ponit Bart. *in l. 1. post. num. quartum ff. de appellat.* Prima namque est illa, quæ interponitur a sententia diffinitiua, de qua habetur in Iure Canonico *2. q. 6. per tot. & extr. de appellat. & eod. tit. in 6. & tot. tit. ff. & C. de appellat. Et de Iure Regal habetur in d. constitut. Appellationum tempora.* Secunda est appellatio, quæ interponitur a sententia interloquutoria, *de qua habetur in l. 2. ff. de appellat. recipien.* Tertia est appellatio, quæ interponitur ab actibus extraiudicialibus, de qua inferius. Alij dicunt, quod appellatio generaliter sit duplex, nempe Iudicialis & extraiudicialibus. Franc. *in rubr. de appellat. num. 1. lib. 6.* Gregor. Tholos. *in tract. de appellat. lib. 1. cap. 1. num. 1.* Scaccia *eod. tract. lib. 3. cap 2. q. 2. num. 32.* vbi *vers. rursus.* ait, quod vtraque subdiuiditur in alias species, nam alia dicitur legitima, & alia friuola, alia Canonica, & alia Ciuilis, &c. Datur similiter alia diuisio, de qua etiam infra *num. 42.*

12 Appellatur itaque Primò a sententia diffinitiua, postquam Iudex illam protulerit, non ante quam proferat. *cap. vt debitus honor. de appellat. l. ante sententia C. quor. appellat. non recipi. & l. 2. C. de Episcopal. audient.* Alioquin si appelletur, antequam sententia diffinitiua prolata sit, appellatio est ipso Iure nulla, *vt in dict. verb.* probatur & ibi DD. notant, & de iure Regni appellans ante latam sententiam, tamquam temerè appellans, condemnatur ad expensas per *duas Regias Pragmaticas.* Quarum vna incipit: *Temeritatem;* alia verò incipit, *quæ in causa principali in tit. de expensis*, & tradit Afflict. *decis. 42.*

13 Dantur tamen multi casus, in quibus appellari potest, ante sententiam de Iure Canonico, dummodò adsit causa rationabilis, *vt habetur in d. cap. vt debitus de appellat.* secus de iure ciuili, *vt in cap. non ita 2. q. 6. et cap. super eo il 2. eod. tit. de appellat.*

Quorum Primus est, quando Iudex grauaret aliquem contra Ius scriptum, *vt in cap. de his adsin.* vbi Gloss. *in verb. auferre dist. 28.*

Secundus, est si negaret Iuris beneficium, *argum. c. pen. et fin. de secund. nupt.*

Tertius, est si Iudex negaret restitutionem spoliato, antequam de proprietate cognoscat. *vt 3. q. 2. per tot. et cap. ex conquestione de rest. spol.*

Quartus, est si negaret quartam productionem testium cum solemnitate legali, *vt in cap. significauerunt de testibus.* quæ autem sit solemnitas legalis, habetur *in cap. pen. eod. tit.*

Quintus est, si citaret ad locum suspectum *cap. ex parte il 1. de appell.*

Sextus est, si non admitteret excusationem, propter consanguinitatem. *c. postremo de appell.*

Septimus est, si non audiret Reum potentem declarari res petitas in libello actoris. *c. significantibus de appell. etc. significantib. de libell. oblat.*

Octauus casus est, si cogeret partes litigare coram se eis suspecto. *c. super quæstionum §. si verò duo. de offic. deleg.*

Nonus. si esset delegatus, & excederet fines mandati. *c. cum olim. de offic. deleg.*

Decimus, si esset exequutor, & modum excederet in exequendo, *cap. nonis. de appellat.* Idem dicitur, si sit suspectus, & excederet. *d. cap. nonis.*

Vndecimus, si duo ex tribus Iudicibus delegatis, tertio irrequisito, causam subdelegarent. *cap. causam quæ de offic. delegat.*

Duodecimus est, si delegatus, inuito ordinario, vult minus idoneum instituere. *c. super eo de offic. deleg.*

Decimus tertius, si delegatus, cui commissa est causa, cum clausula, *appellatione remota*, committeret alteri vices suas. *d. c. super quæstionum. § si verò duo de offic. deleg.*

Decimus quartus, si Iudex inciperet iudicium a termine peremptorio nimis breui. *c. 1. de dilation.*

Decimus quintus, si Iudex inferior cognoscere voluerit de causa ad superiorem delata, *cap. sollicitudinem de appellation.*

Decimus

Decimus sextus, si tertia persona de cuius interesse non agitur, appellaret, & Iudex admitteret appellationem, a tali admissione datur appellatio, *c. super eo de offic. deleg.*

Decimus septimus, si non admitteret Iudex exceptionem super suggestione falsi. *c. super litteris de rescript.*

Decimus octauus generaliter est, quotiescumque Iudex legitimas exceptiones non admitteret. *cap. ex parte de offic. delegat.*

Decimus nonus est, in illis casibus expressis. *in cap. non solent. 2. qu. 6.*

Vigesimus, si non fieret editio actorum. *lib. 2. C. vt lite pendent.*

Vigesimus primus, si Iudex mandaret solui pecuniam pupilli non expectatis curatoribus. *l. aut §. permittitur. ff. de minor.*

Vigesimus secundus est, in casu expresso *in l. si quis C. de appellat.*

Tandem quotiescumque sententia, vel factum Iudicis contineret iniquitatem, vt si denegaret dilationem, vel non admitteret exceptionem, vel grauaret contra Ius, semper appellari potest, etiam ante sententiæ prolationem, vt in prædictis Iuribus habetur, & desumitur etiam ex *cap. si qui appellat. §. diffinitiua, cum seqq. 2. q. 6.* Ratio est, quia in his casibus, & similibus est causa rationabilis appellandi, vnde appellari poterit, etiam si causa commissa fuerit appellatione remota, *vt in c. pastoralis, & d. cap. vt debitus de appell.*

Debet tamen appellans ante sententiam nonnulla obseruare per necesse, de quibus Speculat. *de appellat. §. 6. nu. 5.* nimirum vt proponat in appellatione causam grauaminis illati, vel comminati: Secundò, quod illa probetur. Tertiò, quod causa sit vera. Quarto, quod Iudex super ea, vel super exceptione proposita interloquatur. Quinto, vt appelletur intra decem dies, &c.

14 Post sententiam verò diffinitiuam regulariter appellari potest à quocumq; etiam, sine expressione causæ rationabilis, *arg. c. Romana §. cum autem. & c. cordi. §. his, quæ de appellat. in sexto, & l. & hoc, ff. pro soc.*

Et quidem in omni causa licitum erit appellare post sententiam latam. *vt in dicto cap. vt debitus, de appell. c. omnis oppressus 2. q. 6. & lib. 1. ff. de appell.* cum appellatio sit quædam defensio, quæ nemini deneganda est, *c. cum speciali. §. porro de appell. & d. lib. 1. in princ. ff. eod.* & notat Soccin. *cons. 65. colum. 3. volum. 2.*

15 Dantur tamen multi casus, in quibus prohibita est appellatio, non obstante, quod sit de genere promissorum, & detur in omnibus causis regulariter vt diximus: *cap. omnis oppressus 2. quæst. 6. l. à Proconsulibus, & l. & in maioribus. C. de appellat.* Bart. *cons. 166. quæst. 1. lib. 1.* Specul. *libr. 2. de appellat. §. in quibus num. 1.* Scaccia *de appellat. quæst. 5. num. 1. & quæst. 16. num. 1. & 4.* multos enumerat Gloss. *capit. non solum de appellation. in sexto, in verb. casibus.*

Quorum primus est, quando appellatio prohibita fuit per rescriptum Principis scilicet Papæ, Imperatoris, Regum, & Aliorum Principum non recognoscentium superiorem. *vt in cap. super eo, de appellat. cap. pastoralis in princ. de offic. deleg. libr. 1. in fin. ff. à quib. appellar. non lic.* & tradit Andr. de Isern. *in c. Imperialem. §. præterea col. 6. in fin. de probib. feud. alienation. per Federic.*

Quod tamen intelligi debet de friuola appellatione, alias clausula *appellatione remota*, non impediret appellationem. *cap. super quæstionum de offic. deleg. c. vt debitus de appellat.* vbi Gloss. *in verb. absque rationabili:* & Specul. *l. 3. de appellat. §. 2. nu. 31. vers. quod verò, & n. 34.*

II. Est casus, quod non appellatur a Principe, scilicet a Papa, vel Imperatore. *vt in c. anteriorum. §. illo videlicet. 2. q. 6. c. cuncta, & cap. per principalem. 9. q. 3.*

III. Est, ab Episcopo, in quem compromissum est, vel alio modo fuit eius iurisdictio prorogata, nam ab eo tantum non appellatur de iure ciuili, *c. quicumq; item. 11. q. 1. lib. episcopale, & Auth. ibi posita. C. de episcop. aud.* secus de iure Canonico. *cap. omnis oppressus. 2. quæst. 6.* Quod non procedit in aliis Iudicibus prorogatis vel datis de consensu partium, nam de iure ciuili etiam appellari potest. *Lex consensu in princ. ff. de appell.* Gloss. *in cap. super quæstionum. §. verum vers. assensu de offic. delegat.*

IV. A sententia Præfecti Prætorio non datur appellatio, sed benè supplicatur ab eà *d. c. anteriorum, lib. 1. C. de sentent. præfect. Præt. lib. 1. ff. à quibus. appell. non lic. & l. præfecti ff. de minorib. & libro primo §. his cunabulis. ff. de offic. Præfat. Prat.*

V. Est. A sententia Senatus non datur appellatio, quando omnes simul illam proferunt. *iuxta text. in l. fin. C. de petit. hered.* secus si separatim proferant, cum non habeant potestatem, quam habebant Senatores antiqui, qui erant centum numero vt *in d. l. final. cap. fundamenta de elect. in 6.*

VI. Neque in Vrbe appellatur a sententia Senatoris, & Collateralium Capitolii in causis a decem scutis infra.

VII. Neque in eadem Vrbe appellatur à sententia Vicarii in causis a quinque ducatis infra.

VIII. Est. A sententia Sacri Consilij Neapolitani non appellatur, sed tantum reclamatur ad idem sacrum Consilium *iuxta text. in Auth. qua supplicatio. C. de precib. Imper. offer.* Afflict. *dec. 231.* vbi ait, quod non retardatur executio præstita tamen cautione de restituendo in casu retractationis: æquiparatur enim sacrum Consilium Præfecto Prætorio, Franc. *decis. 148. num. 4.* Et fertur nomine Regiæ maiestatis. Afflict. *decis. 383. infra.*

IX. Similiter a Duce Venetiarum non appellatur. Cyn. *in l. fin. C. de bon. pet. & l. fin. C. de donat. int. vir. & uxor.* quia non recognoscit Superiorem.

X. A sententia lata in Curia Franciæ non appellatur, quia Rex ille in temporalibus superiorem non recognoscit. *c. per venerabilem qui filij sint legitimi.*

XI. Idem dici debet de omni alio Principe non recognoscente superiorem. *l. 1. ff. à quib. appell. non lic. & c. cuncta per mundum. 9. q. 3.* vbi loquitur de sententia Papæ.

XII. A iudice exequutore, quando mandat exequutioni sententiam, non appellatur, *c. si quis appellat. §. ab executore. 2. qu. 6. & l. ab exequutore. C. quor. appell. non recip.* nisi modum excedat in exequutione. Vel sit suspectus. *d. l. ab exequutore. & l. 2. & 3. C. si in caus. iudicati, & c. nouit de appell.* Vel nisi obijciatur, quod post sententiam fuit facta transactio. *arg. l. neque §. 1. ff. de in ius vocand.*

Vel si iniuriosè aliquid agat. *c. quia suspecti. 3. qu. 5. & l. si quis prouocatione C. de appell.*

Vel nisi sit petita restitutio In integrum. *l. fin. C. de integr. rest. in. postul. & l. sicut C. de appell.*

Vel nisi dolosè aliquid agat. *l. 3. §. si executor ff. de neg. gest.*

Vel nisi is, contra quem lata est, iusta de causa absens fuerit. *c. cum Bertoldus. § postmodum de sent. & re iud. l. si prætor. § fin. ff. de iudic. alias est l. si per dolum.*

Vel nisi admiserit aliquam exceptionem de his, quæ post sententiam obijci possunt: de quibus *in c. quod ad consultationem de sentent. & re iudic.* vel de aliis, de quibus Specul. *lib. 2. de except. & replicat. §. 3. n. 14.*

Vel nisi appelletur ad finem cognoscendi de iniustitia sententiæ latæ, nam in hoc casu appellari potest. Capic. *decis. 1. num. 17.*

XIII. Est. A sententia Arbitri non appellatur. *l. diem proferre. § si ars ff. de recept. arbitr. & l. 1. C. eod. tit.* nisi sit delegatus. *c. scholasticus § notandum, & c. à Iudicibus. 2. q. 6.* In Regno tamen appellatur indistinctè ab Arbitris. *per pragmat. incip. Et si aliqua sub tit. de arbitr.* de quo infra *n. 31.*

XIV. Est. A sententia excommunicationis, vel interdicti non appellatur, quoad effectum suspensiuum. *cap. pastoralis, & cap. ad hoc de appell.* quoad verò ad deuolutiuum benè appellatur, *ca. per tuas eod. tit. c. fin. de except. c. per tuas in princ. de sentent. excomm. & c. reuera in fin. 3. q. 9.*

XV. A sententia nulla non appellatur. *c. si, qui appellat. § diffinitiua. 2. q. 6.*

XVI A sententia maioris partis capituli non appellatur. *c. 1. de his, quæ fiunt à mai. par. c.*

XVII. A sententia, vt quis in sua Ecclesia resideat, non appellatur. *c. peruenit. de appell.*

XVIII. A sententia, ad impediendam electionem, vel vtilitatem Ecclesiæ, non potest appellari, nisi iusta causa appellandi assignetur. *c. cum nobis olim. de elect. cap. 1. in princ. & c. ex ore in fin. de his, quæ fiunt à maior. par. ca.* quia non valet, quod perpetuo edicto continetur. *l. fin. ff. de appellat. recip. vel non.* secus si iusta causa assignata, & probata fuerit, *& c. 1. de his, quæ fiunt à mai. par. c. & c. constitutus de appell.*

XIX. Est, quod non datur appellatio, quando per partes fuit tacitè, vel expressè renunciatum. *c. sollicitudinem de appell. arg. c. 1. de pactis, & l. fin. §. fin. C. de tempor. appell. & l. 1. §. si quis ff. à quib. appell. non lic. & l. si quis libellos C. de appell.*

XX. Est

XX. Est, In delictis notorijs non datur appellatio. c. cum si Romana in fin. cap peruenit, cap. consuluit il 1. & c. reprehensibilis, de appellat. cap. ex litteris in fin. de sponsal. cap. quam perniciosum de vsur. l. constitutiones. C. de appell & lib. 2. C. quor. appell. non recip. siuè sint notoria de iure, siuè de facto. cap. cum speciali. §. porro de appellat. Limitatur tamen generalis, conclusio, si in huiusmodi appellatione inferatur causa rationabilis; nam tunc admitteretur appellatio. Gloss. in c. Romana §. si autem in vers. mandetur de appellat. in sexto.

XXI. Est. A sententia illius causæ, in qua quis fuit contumax, non datur tali contumaci appellatio. cap. ei qui appellat. §. sunt etiam quorum. 2. q. 6. c. de illicita. 24. qu. 3. c. personas de appellat. l. properandam §. sin autem. C. de iudic. Quod intelligendum est de vero contumace. l. 1. C. quor. appellat. non recip. & l. ex consensu. §. fin. ff. de appellat. vbi Bart. declarat quis dicatur verus contumax, & plenè in l. fin. ff. de in integr. restit.

XXII. Nullus homicida, veneficus, adulter, vel qui manifestam violentiam committit: insignis latro: Incitator seditionis raptor virginis, argumentis superatus. testibus conuinctus, vel confessus non auditur appellans, sed statim sentētia exequi debet. d. c. ei qui appell. §. nullas etiam 2. q. 6. d. l. constitutiones ff. de appell. & l. vnic. C. de raptor. virg. l. 2. C. quor. appell. non recip. & l. fin. §. iussas vbi Gloss. ff. de appell & hoc propter criminum immanitatem: & similiter quia faciunt notorium, in quo non appellatur, vt dictum est supra.

XXIII Est. A sententia, per quam quis condemnatur de crimine falsæ monetæ, neque datur appellatio, ob condemnationem. l. 1. C. de fals. mon.

XXIV. Neque datur appellatio a sententia criminis læsæ maiestatis. d. l. constitutiones, vbi Bart. ff. de appellat. per l. quisquis C. Ad leg. Iul. maie.

XXV. Neque in crimine hæresis datur appellatio. c. vt inquisitionis de hæretis. in sexto.

Neque si relapsus Curiæ sæculari tradatur. c. ad abolendam. §. illos quoque de hæret.

XXVI. Neque in crimine simoniæ, quod æquiparatur crimini læsæ maiestatis, & hæresis. Gloss. fin. in cap. de testib. in 6. & Felin. in cap. sicut il 1. per illum text. de simon.

XXVII. Neque appellatur ab eo, qui fuerit condemnatus pro debito fiscali, & publico. d. c. ei qui appellat. §. quoties 2. qu. 6. l. abstinendam, & l. fi. C. quor. appell. non rec.

XXVIII. Neque appellatur a sententia lata in causa decimarum. capit. decima. 6. quæst. q. 1. cap. tua nobis in fin. de decim. vbi Gloss.

XXIX. Neque appellatur a sententia in qua aliquis officialis condemnatur pro malè gestis in officio a suo Iudice; vt exequutor, seù delegatus, tabellio, Notarios, Cancellarius, Nuncius, & similes, d. c. ei, qui appellat. §. nullis quoque 2. qu. 6. & l. nulli C. quor appell. non rec.

XXX. Neque appellatur a sententia condemnationis in causa Syndicatus officialium, quoad effectum suspensiuum; causa retardandæ exequutionis; de quo in Regno adest Regia pragmat. exordien. Regia dignitati. Par. de Put. in tract. de syndicat. verb. appellatio. col. 8.

XXXI. Neque appellatur a nominatione publici numeris, quod est vtilitate priuatum, vt in tutela, & cura. l. 1. §. si quis ff. quand. appellan. sit, & §. qui intrinsecus. Instit. de excusat tutor. poterit tamen nominatus ad tale munus cum iustam causam habet, se excusare intra quinquaginta dies; & tunc si excusatio non admitteretur, appellare poterit. d. l. 1. §. si quis, & c. biduum in princ. 2. q. 6. In muneribus verò, quæ sunt publica, & authoritate, & vtilitate, benè datur appellatio. d. c. ei qui appell §. nominationes. 2. q. 6. & l. qui ad ciuilem, & l. nominationes C. de appell. & l. 2. C. de decur. l. 10.

XXXII. Neque appellari potest, quando, res, de qua agitur in sententia, dilationem non admittit. l. fin. ff. de appellat. recip. vel non, prout est, vt excommunicatus absoluatur. c. quafronte de appell. & c. Sacro de sent. excomm.

Vel ne testamentum aperiatur; Vel ne heres in possessionem mittatur; Vel ne frumentum in subsidium militum transmittatur. Vel ne fiat id, quod per leges cautum inuenitur: Vel ne pignus a creditore vendatur: Vel ne cadauer sepeliatur. cap. ei qui appellat. §. si quis etiam 2. quæst. 6. cap. ex parte de sepultur. l. fin. ff. de appellat. recip. vel non, l. quisquis. C. quor. appellat. non recip. & l. fin. & Authent. item qui domum, & Auth. sed nec ante C. de sepulcr. violat.

XXXIII. Neque appellatur a sententia correctionis morum, pro obseruantia disciplinæ regulis, puta quando superior regularis voluerit corrigere subditos, quia correctio tendit ad salutem animæ cap. licet de offic. ordinar. cap. ad nostram, ca. reprehensibilis in fin. & cap. cum speciali in fin. de appellat. Nisi excedat modum in corrigendo, quia tunc datur appellatio, expressa causa grauaminis. cap. de priore de appellat. c. super quæstionum de offic. delegat. cap. irrefragabili §. vt autem de offic. ordinar. Gloss. in d. cap. ad nostram de appellat. Secus tamen in Clericis Sæcularibus, nam isti benè appellare possunt. Hostiens. in cap. ad nostram, & Specular. de appellat. §. 2. num. 14. in fin. maior enim est potestas superioris regularis in subditos regulares; quam Episcopi in Clericos Sæculares Abb. & Philip. in d. capitul. ad nostram, & Fel. in capit. super litteris col. 11. vers. decima regula de rescr.

XXXIV. Neque potest appellari tertiò in eadem causa, si alias bis fuerit appellatum cap. sua Nobis de appellat. non enim licet appellare in eadem causa, nisi bis, secus tamen super diuersis articulis eiusdem causæ, in quibus pluries appellari potest, sed bis pro singulis articulis. c. directa de appellat. cap. si autem §. post secundam cum seqq. 2. qu. 5. l. vnic. C. ne vna, & ead. caus. lis ter. prouoc. Quod locum habet tam in diffinitiua quam in interloquutoria. Item procedit in vna, eademque persona, non in diuersa, vnde si vna pars obtinuit pro se duas sententias in eadem causa, & aduersarius bis appellauit, postea occurrat habere sententiam contra, poterit appellare semel, atque iterum, & sic erunt quatuor appellationes in vna causa, duæ ex vna parte, & duæ ex altera. Abb. in d. cap. sua nobis, & Philip. in d. cap. directa col. 3. vers. secunda conclusio de appell.

XXXV. Est neque appellari potest, sine causa, post citationem factam. cap. meminimus de appellat. cap. causam, quæ de offic. deleg.

XXXVI. Neque valet appellatio generalis, respectu causæ. cap. inter cætera, & cap. consuluit il 2. de appellat. vt si quis dicat appello ab omni grauamine, quod posset mihi irrogari. Clem. appellanti de appell.

XXXVII. Neque appellatur in causis minimis, & breuioribus de Iure ciuili, arg. cap. anteriorum §. illud etiam vers. caueat ne super minimis 2. qu. 6. l. si quis affirmauerit. ff. de dolo, & Authent. nisi breuis C. de sentent. & interloc. omn. iudic. Secus de Iure Canonico, cap. de appellationibus 11. tit. de appellation. vbi Abb. & Alij & l. in maioribus C. eod. tit.

XXXVIII. Est, quando excommunicatus absoluitur cum iuramento, ne similia iterum committat, & antequam Iudex Ecclesiasticus aliquid illi imponat faciendum, appellauerit, nam tunc huiusmodi appellatio, non admittitur. c. quæstioni. & c. Sacro de sent. excomm.

XXXIX. Casus est, quando Iudex reuocauerit grauamen, propter quod appellari poterat, nam tunc non admittenda erit appellatio. c. cum cessante de appellat. Debet tamen reuocatio grauaminis intimari appellanti. cap. vlt. de dol. & contum. l. decreta ff. de reg. iur.

XL. Est, quando appellatur ab eo, qui appellare prohibites est; puta cuius non interest, vel cui mandatum non est, & similes. cap. non solum 2. quæst. 6. & capit. cum inter, & capit. si autem us de elect.

XLI. Est, quando quis approbauit aliquem actum, & ipsum elegit, puta si debitor terminum ad soluendum cœperit, vel alium actum ad procedendum, vel acquieuerit in processu ad vlteriora. cap. gratum. de offic. deleg. cap. quoad consultationem de sent. & re iudic. l. ad solutionem C. de re iudicat. l. ab eo C. quom. & quand. Iud. & l. fin. C. de temp. appell.

XLII. Neque appellari potest in casibus, in quibus audientia denegatur, puta in insordescentia per annum in excommunicatione. cap rursus in fin. 11. quæst. 3. & in casu intrusionis. vt in cap. in nomine Domini ante fin. 23. dist. vbi Gloss. in verb. audientia. affert alios casus, in quibus audientia denegatur, vt in casu schismatis. cap. non vos 23 qu 5. Item cum quis recipit Ecclesiam de manu Laici. c. si quis deinceps 16. q. 7.

Item cum quis excommunicat iuum maiorem. cap. in tantum 21. dist.

XLIII. Casus est, nam non datur appellatio ab illo actu, quem quis fecit, vel procurauerit fieri l. generaliter §. 1. in fin. vers. quis enim C. de reb. credit. & iureiur. Gloss. in c. si. ver. à se cire sia de iureiur. Vnde pars; quæ detulit iuramentum altari parti, & iurauit, ac obtinuit, non poterit ille, qui detulit appellare.

XLIV. Est,

XLIV. Est, quod non potest ab eo appellari, qui obtinuit sententiam pro se, quia Iudex non adiudicauit sibi expensas, sed bene potest ex eo, quia adiudicauit insufficientes. *l. fin. C. quand. prouocar. non est necess.* quidquid in contrarium tradatur per Gloss. *in c. significauerunt. verb. absolutus. de except.*

XLV. Est, quando quis agit hypothecaria ad abocandum pignus, nam tunc, si Iudex pronunciauerit, pignus debere restitui, non appellatur à tali sententia, quia est parui præiudicij, Abb. *in c. cum ad sedem col. antepen. in fin. de rest. spol.*

XLVI. Est, quando agitur Saluiano interdicto, nam neq; appellatur. Cornens *cons.* 190. *col.* 2. *vol.* 4. vid. Ias. *in* §. *item Seruiana Inst. de action.* Et dix. sup. p. 2. *Sect.* 4. *Subsect.* 3. *Interloc.* 17. *n.* 15. *& Interloc.* 20. *n.* 18.

Et de Iure Regni est expresse decisum, quod quando agitur vigore assistentiæ, quæ est idem virtualiter ac Saluianum non datur ab huiusmodi decreto appellatio, quia est decretum affirmatiuum, *vt habetur in Rit. Mag. Cur. Vic.* 64. *incip. item in causis duarum vnciarum, & in Regia Pragmat. quæ incipit. Magna Curia*, quoad effectum retardandæ exequutionis Afflict. *dec.* 261. vbi dicit procedere etiam in omnibus alijs decretis affirmatiuis, a quibus non appellatur, & declarat, quæ sint decreta affirmatiua, de nullitate tamen dici potest, ad effectum retardandæ exequutionis, *vt habetur in d. pragmat.*

XLVII. Neque datur appellatio, quando agitur actione ad exhibendum, si per sententiam quis fuit condemnatus, quia neque in possessorij dator, *vt cap. et si qui appellat.* §. *sunt etiam quorum.* 2. *qu.* 6. *& l. quisquis C. quor. app. non recip.* Speculat. *verò de sent.* §. 2. *vers. sed distingue sub num.* 12. hoc tenet, vbi erit in potestate condemnati rem exhibendi. *vt l.* 3. §. *ibidem ff. ad exhib.* secus si non possit exhibere, nam tunc poterit appellare. *arg. dictis* §. *idem & §. si quis rem. ibid.*

XLVIII. Neque appellatur, quando agitur de momentanea possessione. *d. c. si qui appellat.* §. *de possessione etiam* 2. *q.* 6. *& l.* 1. *C. si de momen. poss. fue. appellat.* secundum Ius ciuile, sed de Iure Canonico appellari potest. *c. significauerunt de testib. & c. ex conquestione de restit. spol.*

XLIX. Neque datur appellatio a sententia condemnationis super alimentis præstandis, secundum M. de Fan. quia non patitur dilationem, *l. fin ff. de appellat. rec. vel non l.* 2. *ff. de re iudic. & ibidem. ff. de fer. & cap. qua fronte de appellat.* Alij dicunt, etiam à tali sententia posse appellari. *arg. l. & in maiorib. C. de appellat.* Specul. verò, *vbi sup. num.* 11. *vers. Tu die* distinguit, si petantur alimenta officio Iudicis, non datur appellatio, quia summariè proceditur. *vt c. ex parte, c. pen. & c. fin. de aceupat. c. vlt.* §. *fin.* 17. *quæst. l. si Iudex ff. de his qui sunt sui vel alien. iur. & l. qui à liber.* §. *soleat. ff. de liber. agn.* Si verò petantur iure ordinario, tunc appellari potest.

L. Est, quando causa finita fuit per iuramentum delatum, vel relatum *l. generaliter* §. *sed iuramento C. de reb. cred.* vbi Bart. & Alij. Iason. *in l. admonendi col.* 2. *ff. de iureiuran.*

LI. Est, quando excommunicatus appellat in his, quæ fiunt, extra iudicium nam tunc non potest appellare: potest tamen prosequi appellationem ante excommunicationem interpositam. *cap. cum inter de except.*

LII. Neque datur appellatio, post decem dierum. *c. prae. anteriorum. & c. biduum* 2. *q.* 6. *c. cum dilecti in fin. de elect. c. quod consultationem de sent. & re iudic.*

LIII. Neque datur appellatio, si grauamen non est illatum, vel comminatum de præsenti, *arg. c. consuluit* 2. *c. ex parte* 1. *c. vt debitus, cap. cum essante, cap. dilecto* §. *fin. & c. ex parte* 1. *de appellat.*

LIV. Casus est, quando Iudex minatur alicui, quod illum lædet, nam tunc neque datur appellatio, quia est vanus metus, cum non sit grauamen præsens, *l.* 1. *&* 2. *& l. metum ff. quod met. caus.*

LV. Est, quando appellatio est friuola, nam tunc non admittitur. *c. cum appellationibus de appellat. in* 6. Imò de Iure Canonico friuolè appellans potest a Iudice a quo excommunicari, vt contumax. Abb. *in c. sollicitudinem notab.* 1. *de appellat.* vbi etiam tenet, quod potest mulctari, quidquid afferat Gloss. *in l.* 1. §. *fin. ff. à quib. appellar. non lic.* Quæ autem dicatur friuola appellatio, & de pœnis friuolè appellantium, vid. Marant. *in spec. aur. par.* 6. *vlt. partis num.* 347. vbi ex Gemin. *in d. cap. cum appellationibus col.* 2. *vers. quero quod importet* dicit, illam esse friuolam, quæ sine legitima causa interponitur, vel si non sit grauamen,

LVI. Quando Iudex condemnaret aliquem de furto manifesto, tunc non datur appellatio: si fuit Conuictus. Andr. de Isern. *in vsib. feud. tit. quæ sint regalia vers. & bona col.* 10.

LVII. Neque appellatur, quando certa pœna irrogatur a lege pro aliquo delicto, & condemnatus appellat, quia est nimis magna illa pœna. Isern. *in constit. Regni incip. intentionis col. fin.* Quia tunc Iudex exequitur legem, quo casu non appellatur. *ca. consuluit et* 3. *de appell.*

Vnde colligitur, quod generaliter nunquam appellari potest à quocumque actu, qui fit, secundum leges, & Canones, *vt in d. c. consuluit facit l. præscript. l. qui. & à quibus.*

LVIII. Est, neque appellatur in causa iuramenti in litem. Bart. *in l. in actionibus in fin. ff. de in lit. iuran.* vbi Alij, quod intelligitur de Iure Ciuili, secus de Iure Canonico per *supit. vt debitus de appellat.* per quod appellari potest ab omni grauamine.

LIX. Est, quando fit mandatum alicui, vt declaret, an scriptura sit sua, nam tunc non appellatur. Bald. *cons.* 335. *vol.* 4.

LX. Quando ordinarius delegat aliquam causam alicui, si postea talem delegationem reuocauerit, non potest à tali reuocatione appellari, quia dependet ex mero arbitrio delegantis *l. iudicium soluitur ff. de iudic.* Bald *cons.* 3. *vol.* 5.

LXI. Neque appellatur, si aliqua causa commissa fuerit conscientiæ alicuius, qui iudicauit, secundum suam conscientiam, *vt in cap. statutum* §. *assessorem de rescript. in* 6. Bald *in l.* 1. *C. de reb. credit.* & late Fel. *in cap. super his col.* 5. *de accusat.*

LXII. Generaliter non appellatur in omnibus casibus, in quibus aliquid committitur à Superiore, vel ab ipsamet lege, ad arbitrium, & potestatem Iudicis, non necessitate, vt scilicet possit aliquid facere, si voluerit, non tamen teneatur, *iuxta l. non quidquid. ff. de iudic.*

LXIII. Est, quod à sententia lata in iudicio fortis, puta quando fit aliqua diuisio bonorum per sortes, neque appellatur Bald. *in l. si in princ. C. commun. de legat.* Franch. *in rubr. de appell. col.* 3. & Corn. *in cons.* 143. *in fin. vol.* 4.

LXIV. Casus est, quod non appellatur regulariter de iure ciuili à sententia interlocutoria, *l. pen. C. quor. appell. non recip. & l. ante, ff. de appellat. recip. vel non* nisi in casibus *cap. non solent.* §. *ante sententiam* 2. *q.* 6. sed secundum ius Canonicum à quocumque grauamine appellari potest. *c. vt debitus, c. cum cessante cap. super eo* 2. *de appellat. cap. cum dilectus in fin. de elect. & cap. omnis* 2. *q.* 6.

Et est notandum hic, quod semper appellari potest ab interlocutorijs in omnibus casibus, in quibus non est permissum appellare à diffinitiua; etiam de iure Ciuili, & ratio est, quia earum grauamen reparari non potest per appellationem à diffinitiua, à qua non potest appellari, ita singulariter tenet Angel. *in cons.* 46. *& cons.* 68.

LXV. Casus est, quod à decretis, & sententijs Episcoporum, eorumque Vicariorum factis, & oc. asione visitationis, quia agitur de correctione morum non datur appellatio, *cap. lit. est de offic. ordinar. cap. ad nostram cap. reprehensibilis in fin. & cap. cum speciali in fin. de appellat.* ita disponitur in Sacro Concilio Trident. *sess.* 13. *de reform. cap.* 1. §. *fin. vers. in causis visitationis, & session.* 22. *de refor. cap.* 1. *vers. nec appellatio, & sess.* 24. *de reform. cap.* 10.

LXVI. Casus est, quod à sententia lata in causa possessorij non datur appellatio, siue fuerit possessorium adipiscendæ, siuè recuperandæ, *l.* 1. *C. si de momentan. poss. fuer. appellat.* & ibi Gloss. *in princ.* & Bart. *ibid. & in l.* 2. *col.* 2. *vers. quare qua est ff. de appellat. recip. & vers. non. in l. quisquis C. quor. appellat. non recip.* faciunt notata sup. *in ca.* 46. *&* 48. Et ratio est, quia sententia super possessorio paruum præiudicium infert, cum in petitorio reparari possit. Bart. *vbi supra.*

Quod quidem procedit de iure Ciuili; secus autem de iure Canonico, nam etiam in causis possessorij datur appellatio, *cap. significauerunt de testib. cap. ex conquestione de restit. spol.* Gloss. *in cap. cum ad sedem ver. interdictum in fin. eod. tit. de restit. spol.* sequitur Maraot. *in spec. p.* 6. *art.* 2. *vlt. partis num.* 306. *cum plur. seqq.* in quibus limitat vndecim modis.

Supradictos, & alios casus, in quibus appellatio non admittitur ponunt, & examinant respectiuè, vltra præcitatos Doctores, Speculat. *lib.* 2. *de appellation.* §. 2. *per tot.* Rebuff. *super constit. in tract. de appellat. art.* 7. *glos.* 2. Card. Tosch. *practicar. conclus. tom.* 1. *à conclus.* 404. *vsque ad conclus.* 407. Vigel. *in methodo Iuris Pontific. l.* 2. *cap.* 18. *de appellat. vers. secundo causa est qua,*

qua. Suar. de Paz. *in Prax. tom. 1. p. 5. cap. 3. §. 12. num. 130.* Vestr. *in Prax. lib. 7. cap. 3. num. 2. & seqq.* Marant. *vbi sup. à num. 248. vsque ad num. 367.* Muscatell. *in Prax. lib. 1. p. 7. glos. condemnando nu. 40. vers. sed quid de taxatione.* & Alij apud Scacc. *de appell. quaestion. 16. & qu. 17. per tot. vbi latissimè.*

Alios etiam casus recenset vsque ad numerum centum viginti Nicell. *de concord. Glossarum cap. 6.* & Alios refert Contard. *in l. vnic. in 5. notab. num. 18. & seqq. C. si de momentan. poss. fuer. appellat.* Nobis autem hos paucos tantum casus in Praxi plus occurrentes enunciasse sufficiat.

16 Nunc prosequendo ordinem propositum supra *in secundo nostro notabili. n. 11.* dico, quod secunda species appellationis est illa, quæ interponitur à sententia interloquutoria quæ profertur super aliquo emergenti in causa, In qua quidem aliter proceditur, attento Iure Ciuili aliter attentu Iure Canonico, & aliter attento Iure nouissimo Sacri Concilij Tridentini.

De Iure Ciuili antiquo non dabatur appellatio. *l. 2. ff. de appellat. recipiend.* postea cautum fuit vt appelletur ab interlocutoria, lata tamen post sententiam diffinitiuam. *l. ab exequutione C. quor. appellat. non recip.* Ante verò diffinitiuam appellari poterit, quando grauamen reparari non posset per sententiam diffinitiuam, *l. ante sententia C. eod. tit. quor. appell. non rec.* Et dictum est supra.

De Iure Canonico appellari potest à quocumque grauamine illato, vel comminato per sententiam interlocutoriam. *c. super eo el 2. c. cum cessante de appell. cap. cum dilectus in fin. de elect. & cap. non ita 2. q. 6. & c. cordi de appell. in 6.* Etiam ante sententiam diffinitiuam, & post; dummodo appellans exprimat causam grauaminis. *c. vt debitus honor. de appell.*

De Iure verò Sacri Concilij Tridentini. *session. 13. de reformat. cap. 1. & sess. 24. de refor. cap. 20. vbi expresse* super hoc disponitur, appellatio non est admittenda, nisi a sententia diffinitiua, vel ab Interloquutoria, quæ vim diffinitiuæ habeat, aut quæ contineat damnum irreparabile. Quæ autem interloquutoriæ habeant vim diffinitiuæ. dixim. *sup. in preced. part. 2. Sect. 3. subsect. 1. de sentent. num. 16.* Quæ vero contineant damnum irreparabile. *ibid. num. 20.*

17 Sed quæritur modo, quod nam ius attendi debeat in Curijs Ecclesiasticis? Respondetur, quod dispositio Sacri Concilij in ipsis seruari debet, & ita de facto seruatur, accedente etiam *Regula Cancellariæ 37. de non appellat. ante diffinitiu.* Quod procedit, etiam in Alijs Curijs, in quibus ius commune seruatur, nam per dictum Concilium Tridentinum fuit, quoad hoc, correctum ius Canonicum; in Tribunalibus verò Sæcularibus Regni Neapolitani seruatur dispositio Iuris Canonici, vt appellari possit à quocumque grauamine illato, vel comminato, vt obseruat Carauit. *in Ritu. Magnæ Cur. Vicar. 256.* vbi etiam practicatur, quod quādo appellatur ab interloquutoria, exprimitur causa grauaminis, iuxta text. *dict. cap. vt debitus de appellat. ca. cordi. eod. tit. in 6. & Clement. appellanti de appellation.* nisi appelletur ab interloquutoria continente damnum irreparabile, vt si Iudex interloquatur detorquendo aliquem, aut de carcerando, nam tunc non erit necesse exprimere causam grauaminis, ad tradita per Bald. *in l. minorib. C. de his quib. vt indign.* quem sequuntur Præpos. & Phil. Franc. *in d. cap. vt debitus.*

18 Et est aduertendum, quod quando appellatur in Criminalibus, vel etiam in Ciuilibus in casibus permissis a comminata tortura, statim ligantur manus Iudicis, absque inhibitione superioris. Io Ant. de Nigr. *super capit. Regni, incip. si iusti num. 15. & 37. & sup. capitul. Regni si cum sceleratis num. 51.* & Carauit. *sup. ritu 259. in fin.*

19 Similiter est aduertendum, quod in appellatione ab interloquutoria, causa grauaminis debet esse iusta, & rationabilis, alioquin diceretur appellatio friuola, & frustatoria, iuxta notata *sup. n. 15. cas. 55.* & in Regno in Curijs Sæcularibus friuolè sic appellans mulctatur pœna pecuniaria, vt dispositum est per tres Regias Pragmaticas *sup. tit. de officio Sacri Regij Consilij*, quarum prima est 29. *in ording. secunda incipit. quod si super interloquutorij, tertia verò incipit. item si temere*, in quibus habetur, quod pro quolibet grauamine, quod non fuerit rationabiliter expressum, appellans soluere tenetur quindecim carolenos.

20 Sed quæritur, coram quo Iudice probanda erit causa grauaminis, quādo appellatur ab interloquutoria, vt supra, coram Iudice, a quo, an coram Iudice, ad quem?

Respondetur, debere illam probari coram Iudice, ad quem, secundum recentissimam practicam: debet tamen exprimi coram Iudice, à quo, *vt habetur in d. c. debitus honor. de appell.* ibi *coram eodem Iudice causa probabilis appellationis exposita,* & ibi Abb. *col. 2. ver. vlterius nota,* Bart. *in l. ait. prætor. ff. de minor.* Rota Roman. *dec. 7. in nouis. vbi latè.*

Quod quidem locum habet, etiam si causa grauaminis sit notoria, nam licet notorium releuet ab onere probandi: non tamen releuat ab onere proponendi. Gloss. *in Clement. appellanti verb. alias causas de appell.* & ibi Cardin. *q. 5.*

21 Et dicta causa grauaminis debet exprimi in ipsa appellatione; quæ fieri debet in scriptis, quando appellatur ab interloquutorijs, vel grauaminibus, *cap. cordi. de appellation. in 6. & alias Ego dixi* et not. Castr. *cons. 270. num. 1. vers. super secundo lib. 1.* Vestr. *in Prax. lib. 7. cap. 3. num. 28.* Rot. *decis. 2. nu. 8. p. 2. diuers.* Durant. *decis. 217. num. 8.* Capic. *dec. 33. num. 10.* Et hoc procedit, tam de Iure Ciuili, quam Canonico. Bart. Specul. et Alij apud Marant. *in spec p. 6. act. 1. vlt. par tis vers. & quandoque appellatur n. 138.* et ita seruari de consuetudine testatur Scacci. *de appell. q. 4. num. 9. & 17.*

Quod si prædictæ solemnitates seruatæ non fuerint in appellatione ab interloquutoria et similiter aliæ, de quibus *sup. p. 2. Sect. 3. Subsect. 2. num. 91.* sententia transit in rem iudicatam per lapsum decem dierum Angel. *cons. 217. col. 3.* et Socein. *cons. 45. col. 4. vol. 1.*

22 Erit tamen notandum, quod in Curijs, in quibus causæ sunt summariæ, vt in Regno, vbi proceditur in eis de plano sine figura iudicij, vt sæpè dictum fuit *sup. p. 2.* non est necesse, vt in appellatione ab interloquutoria exprimatur causa grauaminis, et quod appellatio fiat in scriptis, si viua voce appelletur secundum Angel. *in cons. 267.* et Phil. Franc. *in d. c. vt debitus n. 15. de appell.* sed benè debet appellari intra decem dies, siuè viua voce, siuè in scriptis: et in curijs, in quibus ius commune seruatur etiam intra decem dies potest exprimi causa grauaminis coram Iudice à quo, licet in libello prius expressa non fuerit, vt notabiliter tradit Franc. *ubi sup. col. 31 qu. 15.* Grauar. *ad Vestr. in Prax. d. l. 7. c. 7. n. 45.*

23 Illud autem, quod supra diximus, appellationem scilicet ab interloquutorijs debere fieri in scriptis, siuè appelletur incontinenti, siuè ex interuallo, *vt in cap. cordi de appell. in 6.* intelligendum est regulariter in interloquutorijs, quæ non habent vim diffinitiuæ alias in habentibus vim diffinitiuæ appellari potest viua voce, sicut à diffinitiua, quia illæ in omnibus æquiparantur. Franc. *in d. ca. vt debitus quæstion. 7. n. 16. in fin. de appellat.* Burr. *cons. 6. num. 4.* Roman. *cons. 41. in princ.* Scacci. *de appell. dict. q. 4. num. 12.*

24 Sed quæritur, quomodo intelligendum sit illud dictum, quod appellatio fieri debeat in scriptis.

Respondetur quod in scriptis fieri dicitur, si detur libellus, siuè cedula appellationis, vt censuit Rot. *dec. 2. n. 20. p. 2. diuers.* et non est necesse, vt dicatur: *In his scriptis, &c.* sed sufficit, quod porrigatur scriptura appellationis. Rot. *ibid. n. 19.* et Scacc. *d. q. 4. n. 5. vers. non tamen,* et dicemus inferius *n. 88.*

25 Quæritur secundò. Quare in appellatione simplicis interloquutoriæ exprimi debeat causa grauaminis?

Respondetur debere exprimi dublici ratione. Primò, quia talis appellatio iustificari debet ex eisdem actis factis coram Iudice a quo, neque quoad hoc suffragatur dispositio: *l. per hanc C. de tempor. appellation.* vt benè probatur *in d. clement. appellanti de appell.* et tradit Bart. *in l. ait prætor. num. 4. ff. de minor.* Grauar. *ad Vestr. lib. 3. cap. 10. num. 8.* Marchesan. *de commiss. appell. ab interlocut. par. 1. §. 1. n. 84. fol. 1208 & n. 141. fol. 1214.* Rot. *dec. 386. num. 1. & seqq. p. 3. lib. 3. diuers.* Secundò, quia Iudex ante diffinitiuam non est functus officio suo, et ideo per appellationem fit quodammodo iniuria Iudici, cū derogetur suę iurisdictioni ordinariæ. Salust. Tiber. *in Prax. lib. 2. cap. 29. nu. 3.* et ob id inseri, et exprimi debet causa grauaminis, vt appareat, quod fuerit iustè appellatum ab iniuria, et grauamine illato, contra iuris dispositionem. Bart. *in d. l. ait prætor. n. 3. ff. de minor.* Marchesan. *vbi sup. n. 85. & seqq. fol. 1208.*

26 Nota tamen, quod non omnis causa grauaminis admittenda erit; sed illa tantùm, quæ continet tale damnū, quod per diffinitiuam reparari non possit, alias non suffragaretur. Castrens. *cons. 194. in princ. viso puncto, & cons. 236. viso puncto in 2. vers. ad secundum l. a.* Grauar. *ad Vestr. d. lib. 3. c. 10. n. 6.* Scacc. *de appellat. quæstion. 17. lim. 6. memb. 7. num. 40. cum seqq.* Quod

procedit etiam de iure Concil. Trident. *sess. 24. de reform. c. 20. & per regul. Cancell. 37. de non appellat. ant diffinit.* Et in tali casu etiam de iure Ciuili admittenda venit appellatio, quamuis aliàs non permitteretur, ita Rot. *dec. 79. n. 1. in fin. p. 3. recent.*

27 Vnde infertur Primo, quod appellari potest a non admissione, seu reiectione alicuius exceptionis releuantis, ex qua resultaret grauamen irreparabile, deberet tamen probare exceptionem esse veram Marchesan. *loc. cit. de commiss. appellat. ab inter. par. 1. §. 1. num. 142. fol. 1214.* & Scaccia, *de appellat. q. 31. num. 61. & seqq.*

Quod habet locum, etiam in reiectione tacita, nam adhuc appellatio datur ab vlteriori processu. Marchesan. *de commiss. appell. diuers. p. 1. §. 2. n. 26. fol. 1321.* Rot. *dec. 444. n. 5. p. 1. diuers.* Scaphin. *decis. 383. n. 8. & seqq.*

Infertur secundò, quod etiam appellari potest a reiectione testium, vel probationum releuantium, siuè expressa, siue tacita, quia similiter continet grauamen irreparabile, Grauat. *ad Vestr. d. lib. 3. c. 10. n. 6.* Marchesan. *de commiss. appell. ab interloc. d. p. 1. §. 1. n. 142. in fin. fol. 1214.* Scacci, *de appellat. d. q. 17. limit. 7. membr. 7. n. 45. & lim. 47. memb. 1. n. 139. & n. 141.* Rot. *d. dec. 79. n. 2. p. 3. rec.* Ossalc. *decis. 25. num. 14.*

Infertur tertiò, quod pariter, ob eamdem rationem, appellari potest a denegatione prorogationis termini dati ad subijciendum se examini. Rot. *d. dec. 79. num. 1.*

Infertur quartò, quod similiter appellari potest, ob grauamẽ irreparabile, quando fuit intentatum iudicium executiuum, vt vigore obligationis cameralis, & similium, & Iudex voluerit procedere via ordinaria Marchesan. *de commiss. appell. ab oblig. camer. p. 1. §. 1. n. 80. fol. 699.*

Alias illationes grauaminum irreparabilium, ex quibus datur appellatio colligi possunt ex dictis supra *p. 2. Sect. 3. Subsect. 1. numer. 20.*

28 Præterea aduertendum erit, quod à reiectione appellationis ab interloquutoria, iterum appellandum est, alias Iudex post illius reiectionem à qua non fuit appellatum, poterit rite procedere ad prolationem diffinitiuæ. Marchesan. *de commiss. appell. ab interlocutor. d. p. 1. §. 1. n. 144. fol. 1214.* & ita seruatur in Praxi, vt iterum appelletur.

29 Nota tandem, quod quando appellatur à certo grauamine, superaddi solet ex abundanti, clausula generalis, nempe. *necnon ab alijs quibuscumque grauaminibus, &c.* quæ quidem nihil operatur, sed appellans videtur solum per grauamine expresso, & specificato appellare voluisse, *cap. 1. & 3. de libell. oblation.* & non super alijs non specificatis, Rot. *decis. 2. de appellat. in nouiss.* Vestr. *in prax. d. l. 3. cap. 10. num. 1. & seqq.* & ibi Grauat. *num. 9. litt. C.* Marchesan. *ubi proxim. num. 65. & seqq. fol. 120.*

30 Tertia vero species appellationis, vt proposuimus *sup. num. 11.* est illa, quæ interponitur ab actibus extraiudicialibus, *iuxta text. in cap. bona memoria de appellat.* vbi Franc. Abb. & Alij, *& in cap. cum sit romana, eod. tit.* Gloss. *in l. qui restituere, ff. de rei vindic.*

Quæ appellatio, non solum datur à grauaminibus per Iudicem illatis, quamuis extraiudicialiter, verum etiam à parte faciente aliquod grauamen alteri parti collitiganti, secundum Francan *d. cap. bona memoria col. 6. in princ.* Operatur autem appellatio extraiudicialis, quæ fit a parte, in causis beneficialibus tantum, non in alijs vnum mirabilem effectum, nam habetur æque, ac citatio, & sic cum habeat vim citationis, tenetur pars appellata comparere coram Iudice ad quem, sine alia citatione, alias Iudex prædictus procedere potest contra illam in illa causa, tamquam in contumaciam.

Datur tamen dilatio triginta dierum ad iter arripiendum, a die interpositæ appellationis. Et postea datur alia dilatio, seu terminus post aduentum inhibitionis, nam expectatur appellatus per viginti alios dies, infra quos comparere tenetur, alias si non comparuerit, procedi potest in eius contumaciam, *vt probatur ex text. in cap. 1. de elect. in 6.* vbi Gloss. *in §. sed pars alia verb. infra mensem, & verb. absentia,* in alijs autem causis non operatur hunc effectum huiusmodi appellatio extraiudicialis, vt habeatur pro citatione interpretatiuè, vt tradit Abb. *in d. c. cum sit romana col. pen. de appell.* quem sequitur Marant. *in spec. 6. p. act. 2. ult. partis n. 279.* vbi ait esse menti tenendum Alios effectus dictæ appellationis extraiudicialis, & in quo differat à iudiciali, tradunt plenè Abb. Franc. & Alij *in cap. bona memoria de appellat.* vbi etiam dicunt, quod in dicta appellatione requiritur, vt exprimatur causa, præsertim Abb. & Franc. *& in c. consulta. ait il 2. de appell.*

31 Sed quæritur hic an detur appellatio extraiudicialis, vel iudicialis a sententia Arbitrorum, & Arbitratorum?

Respondetur cum distinctione. Aut enim loquimur de iure communi: aut de iure Regni: de iure communi non datur appellatio a sententia Arbitri, nam illi standum erit, siue æqua sit, siue iniqua, *l. diem proferre §. stari ff. de recept. arbitr. & l. 1. C. eod. tit. & dix. sup. num. 15. cas. 13.* Et hoc metu pænæ, quando fuit expressè cautum per partes mediante stipulatione cum appositione pænæ, vbi verò in compromisso non fuit adiecta pæna, tunc agitur ad interesse, *vt habetur in d. l. diem proferre §. fin* & notat Abb. *in cap. per tuas col. 2. vers. nota quod arbitrium de arbitr.* & Bald. *in l. 2. ff. eod. tit.* vbi assignat rationem, quare non appelletur, nam ex sententia arbitri non oritur actio, neque exceptio, sed solum illi paretur, metu pænæ, vnde cum non producet actionem, non erit necesse appellare; & hoc procedit in compromisso stipulatione vallato, in quo adijcitur pæna, si vero fiat pacto nudo, non agitur ad interesse de iure ciuili, secundum Bart. & Bald. *in d. l. diem proferre,* Sed de Iure Canonico bene agitur ad interesse, etiam ex pacto nudo Abb. *in d. c. per tuas col. 2. in fin.* Vnde seruatur hodie in Praxi, quod si compromissum fiat per partes simpliciter, sine stipulatione, sed nudo pacto, & sine pæna, si sententia arbitri fuerit expressè, vel tacitè emologata, producit actionem; censetur autem tacite emologata, & approbata, quando partes tacent per decem dies, & non conqueruntur de sententia, etiam extraiudicialiter, tunc enim executioni mandatur elapsis decem diebus, & non potest amplius impugnari, *ad tex. in l. cum antea C. de arbitr.* & ibi Bald. & Alij, et not. Abb. *in d. c. per tuas col. 3.*

32 Si verò factum fuerit per stipulationem, et cum pænæ adiectione, non habet locum emologatio, quia contra partem contrauenientem agitur ad pænam *l. 1. C. de arbitr.* et vbi est stipulatio, sine pæna, agitur ad interesse, quod succedit loco pænæ *per tex. in d. l. diem proferre §. fin.* vbi Bald. Quod tamen recipit declarationem, nisi in compromisso apposita fuerit clausula, *Rato manente pacto,* quia tunc procedit emologatio, cum censeantur duo compromissa, vnum cum pæna, et aliud, sine pæna, et consequenter oritur actio, *per dict. l. cum antea.* vt tenet Gloss. et Bald. *in d. l. 2. ff. de arbitr.*

33 Idem dicitur, si in compromisso apponatur iuramentum sine dicta clausula, quia habet vim dictæ clausulæ, Bart. et Alij *in l. si quis maior. C. de transact.* et Alij penes Barbos. *in tract. de clausulis vsu frequentioribus clausul. 128. num. 3.* Neque obstat, quod per *Auth. decernimus, C. de arbitr.* sit prohibitum apponi iuramentum in compromissis, vnde cum sit Ius nouissimum, nihil tale iuramentum operaretur, quia esset appositum contra ius. Nam respondetur, quod de Iure Canonico aliter seruatur, et sic quando comprimissum factum fuerit super re licita, et in eo interuenerit iuramentum, quia seruari potest, sine interitu salutis æternæ, tale iuramentum valeret, at produceret omnes suos effectus *cap. 1.* vbi Abb. *col. 3. & in cap. cum tempore de arbitr.* quidquid dicat Bald. *in d. Auth. decernimus in fin.* vbi mordicus defendit, ex compromisso iurato nullam oriri actionem de Iure ciuili, ex eo, quia quod nullum est, nullum producit effectum *cap. illud de iurepatr. l. si aut nullum C. de legit. hered. l. non putauit. §. non quaeuis, ff. de bon. poss. contab.* Ratio est, quia vbi agitur de iuramento, statur Iuri Canonico in vtroque foro, tam Sæculari, quam Ecclesiastico, vt tradit Abb. *in cap. 1. de non oper. nouis & in c. cum contingat. de iureiur.* Vnde pro obseruantia iuramenti potest adiri Iudex Ecclesiasticus, vt inquit idem Abb. *in d. c. per tuas col. 4. de arbitr.* quamuis non posit agi in foro Sæculari per viam actionis *per d. Auth. decernimus,* cum actio prodicta sit de Iure Ciuil, *vt habetur Instit. de action. in princip.* et ibi Gloss. et DD.

34 In secundò vero; casu de Iure Regni appellari potest a sententia, seu laudo lato ab arbitris, ad effectum, vt reuideatur, *ita disponitur in Regia Pragmat. quæ incip. & si aliqua partium sub tit. de arbitr.* Quæ quidem pragmatica locum habet, non solum in arbitris Iuris electis inter consanguineos, verum etiam in Arbitris, in quos fuit factum compromissum per extraneos. Imò extenditur, etiam ad Arbitratores, qui dicuntur amicabiles compositores, nam appellatione Arbitrorum, veniunt quoque Arbitratores. Abb. *in c. Quintauallis n. 5. de iureiurand.* et Bar. *in l. societatem §. arbitrorum ff. pro socio.*

35 Vnum tamen aduertendum erit, quod a laudo lato ab

Arbitris,

Arbitris, appellatur ad Iudicem loci, in quo fuit latum, qui quidem Iudex summariè procedere debet sine figura iudicij in reuisione ipsius laudi, sed auditis Arbitris. Ipsam autem causam reuisionis laudi, & compromissi expedire tenetur infra mensem, *vt colligitur ex dicta Pragm. & si aliqua partium.*

36 Sed quæri potest hoc loco, an possit à laudo appellari, si compromissum factum fuerit a partibus, penes acta Curiæ cum pacto iuramento firmato apposita etiam pœna, vt non liceat appellare, non obstante tali pacto,

Respondetur affirmatiuè, tum per paolo antedicta, tum etiam, quia in compromisso continetur tacita conditio, si scilicet æque fuerit arbitratum. Bart. *in d. l. sor et autem §. arbitrorum.* Quapropter si appareat, quod laudum ab Arbitris latum continet læsionem, vtique poterit ab illo appellari, non obstante quocumque pacto, & promissione facta pænes acta Curiæ. ita tenet Io. Ang. Pisanell. *in addit. ad d. Prag. & si aliqua partium.*

37 Quæritur vlterius circa appellationem extraiudicialem, An appellari possit à Decretis, nominationibus, & electionibus vniuersitatum, & similium?

Respondetur affirmatiuè, regolariter loquendo *per text. in l. 1. § solent. ff quand. appell. fit & l. 2. C. de decurion. lib.* 10.

Quæ quidem dispositio ampliatur etiam in omnibus conclusionibus, & nominationibus factis in sedilibus Ciuitatis Neapolis. Franch. *dec.* 2. *n.* 8.

Sed tamen hoc intelligi debet, quando ex nominatione, vel electione tribuitur electo aliquod ius, non autem quando ex ipsis non acquiritur ius, tunc enim appellari non potest, secundum tradita per Bart. *in d. l. 1. §. solent.*

38 Vnde notandum est pro pleniori declaratione, quod reperiuntur in Iure tres species nominationis, seù electionis, Prima est, quæ nullum tribuit ius, *vt in c. 1. 63. dist. cap. et qui appell. §. nominationes 2. q. 6. cap. quod sicut de election. & l. nominationes C. de appellat.* & in tali casu non est licitum appellare, quia ex tali nominatione nullum ius acquiritur nominato.

Secunda dicitur nominatio, quæ tribuit ius nominato, sed non perfectum, quia confirmari debet a superiore, *vt in c. nihil est § caeterum de elect. & l. si ad scribatum C. de appell.* & tunc licitum erit appellare.

Tertia dicitur nomioatio, quæ tribuit ius perfectum nominato, & a nullo est confirmanda, *vt in c. publicato de elect. & l. 2. & l. nominationum, & l. si quos C. de decurionibus. lib.* 10. & tunc similiter appellari poterit.

30 Est tamen aduertendum, quod in casibus, in quibus licitum erit appellare a prędictis nominationibus, seù electionibus Ciuitatum, vniuersitatum, & similium, appellari debet ad superiores immediatos ipsarum. Et sic ad Gubernatores, & officiales Ciuitatum, vt tradit Afflict. *in constitution. Regni exordientes, ea, quæ Rex. in 4. notab.* Carauit. *in rit.* 49. *num.* 5. & Franc. *decis.* 770. *num.* 8. Solet etiam appellari in Regno Neapolitano à Prędides Prouinciarum. *per text. in d. lib. 1. §. solent. ff. quand. appellat. fit*, a quibus inhibetur in forma, & si fuerit aliquid attentatum contra inhibitionem, reuocatur, per doctrinam Bartoli. *in l. fin. ff. de appellat. recip num.* 6. quem seqoitur Abb. *in d. cap. bonæ memoria. de appell. in secunda differentia inter appellationem iudicialem, & extraiudicialem*, vbi allegat textum *in cap. cum Nobis de electione.*

40 Est autem notandum, quod in attentato, ad hoc vt reuocari possit, duo concurrere debent. Primum est, quod inhibitio sit transmissa. Secundum, quod appellatio interposita sit declarata iusta, secundum Soccin. *in cons.* 45. *n.* 7. & 8. *volum.* 1. & lat ùs dicemus inferiùs *sect.* 5. *per tot.*

41 Tandem quæritur, an conseruatoria, quæ conceduntur in Regno (vt in propriis terminis Regnicolarum loquamur) virtute Capitulorum, *Ad Regale fastigium: Fines praecepti Charitas; & Omnis praelatio*, dici possint appellationes extraiudiciales?

Respondetur affirmatiue, quia quando laicus spoliatus a Clerico sua possessione recurrit ad sacrum Consilium, vt conseruet illum in sua possessione, illaque sibi restituatur, agitur per viam extraiudicialis cognitionis. Afflict. *decis.* 85. & ideò bene dici possunt appellationes extraiudiciales, de quibus conseruatoriis, *habetur in Regia pragm. quæ est sub tit. de conseruatorijs non concedendis parte non citata*, & notat Afflict. *decis.* 2. & 28. Grammat. *decis.* 78. & Franch. *decis.* 163. *num.* 19. qui *nu.* 20. dicit, quod dicta conseroatoria conceduntur solum per sacrum Consilium, virtute concordatorum cum Summo Pontifice; non autem per officiales Baronum Regni, quia non habent huiusmodi authoritatem. Et tali casu sacrum Consilium facit citationem per edictum, vt quicumque sua putauerit interesse, compareat infra tot dies visurus iuramenta testium, & allegaturus quidquid dicere, & allegare voluerit, quare ille spoliatus restitui non debeat, Et sic capiet informationem de iuribus spoliati per quandam viam extraiudicialem, & summariam, & si appareat, illum fuisse indebitè spoliatum, restituetur in sua pristina possessione, *vt habetur in dd. cap. conseruator.* Neque obstat si dicatur, quod Clericus non potest trahi ad forum sæculare. Nam respondetur, quod quando citatur per edictum generale, si sua putauerit interesse, tunc si comparcat coram Iudice sæculari, videtur comparere, vt Actor non vt Reus; cum comparitio sit voluntaria, non necessaria, iuxta tradita per Bald. *in l. testamenta omnia. C. de testam.* & ibi etiam Alex. & Castrens. Luc. de Penn. *in l. si colons. col. antepen. & pen. C. de agricol. & censit. lib.* 11. & plenè etiam per Afflict. *d. decis.* 2. & 24. & alibi sup. dix.

42 Alia diuisio appellationum, vt præmissum fuit sup. *nu.* 11. est, quod alia fit respectu Iudicis proferentis sententiam. Alia quæ fit respectu modi, quo profertur sententia; vel respectu personarum, seù rerum in sententia contentarum.

Appellatio, quæ fit respectu Iudicis proferentis sententiam, dicitur, quando appellatur ab ipsomet Iudice sententiam proferente; cum regulariter appellari possit ab omnibus Iudicibus tam ordinarijs, quam delegatis. *cap. 2. & cap. ad Romanam. 2. qu. 6. & cap. cum sit Romana de appell.* Quibusdam tamen exceptis, vt à Papa, vel Imperatore, à quibus non appellatur *cap. anteriorum. §. illo 2. qu. 6. cap. cuncta, & cap. per principalem 9. quæst.* 3. Vel à delegato, quando in rescripto fuit remota appellatio, vt supra notauimus.

43 Vel a sententia sacri Consilij Neapolitani, a quo non appellatur, sed tantum reclamatur, ad idem Consilium, *iuxta text. in Auth. quæ supplicatio. C. de præc. Imper. offer.* Afflict. *decis.* 231. cum repræsentet Præfectum Prætorium. Franc. *decis.* 148. *nu.* 4. similiter & ob aliam rationem, quia sententia sacri Consilij fertur nomine Regis; vt obseruat Afflict. *dec.* 190. & 384. Franc. *decis.* 81. & *habetur in Regia Pragmat. 5. sub tit. de off. Sac. Reg. Cons.* Item sententia prædicti sacri Consilij habet vim legis. Afflict. *decis.* 159. & Franch. *dec.* 171. ideo non appellatur, sed tantum reclamatur ad idem Consilium juxta tradita per Bald. *in l. final. C. de legib.*

Neque obstat *text. in l. eos C. de appellat.* vbi habetur, quod appellatio interponenda est ad Iudices superiores. Nam respondetur, quod videtur correctus per *d. Reg. Pragm. 5. de offic. Sac. Reg. Cons.* per quam disponitur, vt porrigatur supplicatio reclamationis Præsidij eiusdem Consilij, per quem committitur causa alteri Consiliario eiusdem Rotæ. Et hoc est speciale priuilegium dicti Consilij; Quod in materia appellationis ab ipsius sententijs habet etiam alia priuilegia; prout est, quod licet appellatio interposita ab alijs sententijs Iudicum inferiorum suspendat exequutionem sententiæ. *l. 1. ff. nihil innou. appell. pendent.* tamen quando reclamatur a sententia sacri Consilij, executio non retardatur. Afflict. *dicta decis.* 231.

Aliud priuilegium est, quod sententia sacri Consilij potest executioni demandari armata manu *vt in d. Pragmat.* 5. *habetur.*

Item ab aliis sententiis debet appellari infra decem dies. *Auth. Hodie. C. de appellat.* sed a sententia sac. Consilii potest reclamari infra biennium, *vt in pract. Prag.* 5.

Aliud priuilegium est, quod ab aliis sententiis dici potest de nullitate, vsque ad 30. annos, *l. 1. §. si expressim ff. de appellat. &* Afflict. *in constit. Regni Vsurariorum, num.* 17. sed a sententiis latis in sacro Concilio non potest dici de nullitate, *vt cauetur in dicta Pragm.* 5.

Item executio sententiæ latæ a Iudice inferiori retardatur, propter petitam restitutionem in integrum, *c. pastoralis §. præterea, & § fin. de offic. deleg.* sed executio sententiæ sacri Consilii non impeditur ob dictam restitutionem petitam. Capyc. *dec.* 53. Afflict. *dec.* 356. & Franch. *dec.* 86.

Vltimum priuilegium est, quod licet regulariter in omnibus causis appellationis possit bis appellari ad superiores Iudices, *vt in l. 1. C. ne liceat tertiò prouocare.* tamen in causa reclamationis factæ in sacro Consilio, non potest iterum reclamari; sed postquam semel reclamatum fuerit, perpetuum silentium imponitur, *iuxt. text. in l. si quis C. de præcib. Imper. offer.* Afflict. *in d. dec.*

231. & hæc circa appellationem, quæ fit respectu iudicis proferentis sententiam.

44 Appellatio verò, quæ fit respectu modi, quo profertur sententia, erit ista, quod scilicet, quando appellatur à sententia diffinitiua statim ligantur manus Iudicis, a quo est appellatum, *cap. non solum de appellation. in 6. l. appellatione. C. de appellation. & lib. 1. ff. nihil innou. appellat. pendent.* Si verò appelletur ab interlocutoria, non ligantur manus Iudicis, nisi in specie Iudici fuerit inhibitum ad se non intromittendum *d. cap. non solum*. Est benè verum, quod si appellatur a sententia assistentiæ in Regno, non retardatur executio, sed mandatur executioni, præstita cautione de restituendo in casu retractationis; nisi fuerit dictum de nullitate sententiæ, quæ nullitas probanda erit ex eisdem actis; & tunc non mandatur exequutioni, *per Regiam Pragm.* quæ incipit: *Magna Curia Vicaria Rerum, in tit. de appell.*

45 Appellatio tandem respectu Personarum; vel Rerum in sententia contentarum, est, quando dicitur de nullitate ipsius sententiæ in appellatione, vt communiter fit, dicendo *prouocat, & appellat, & atquè principaliter de nullitate dicit, &c.* Nullitas autem est ius, seù commune auxilium ad actum irritandum competens Vantius. *de nullit. in tit. quid sit nullitas. num. 1. & seqq.* Scacci. *de appell. qu. 19. rem. 1. concl. 1. nu. 1.* Quando verò sententia sit nulla, & quomodo; dictum est sup. *p. 2. sect. 3. sub sect. 1. de sent. à nu. 49. cum plurib. seqq.*

46 Sed nota, quod quando sententia est nulla dicitur etiam iniusta, secundum Soccin. *cons. 255. n. 4. lib. 2.* Corn. *cons. 315. n. 4. l. 2.* Ratio est, quia omne nullum, dicitur etiam iniustum, vt inquit Iason. *in l. lecta. num. 16. vers. tertiò aduerte. ff. si cert. pet.* Couar. *in rubr. de testam. p. 1. num. 4.* Corn. *d. nu. 4. in fin.* cum nulla sit maior iniustitia quam nullitas. Innoc. *in capit. dilectis de appellat.* Vant. *de nullitat. tit. quid sit nullitas, & vnde dicta numer. 20.* Scacc. *de appellat. quæst. 17. limitat. 19. num. 4. vers. sed notoriè*, vbi ait, posse appellari à sententia nulla, sicut a sententia notoriè iniusta.

47 Differt tamen nullitas ab iniustitia, sicut species à genere. Imò sicut species a specie. Nam iniustitia dupliciter considerari potest: Vel largè & in genere sumpta; Vel strictè, propriè, & in specie. Priori modo comprehendit sub se omne, id quod non est rectè factum contra ius partis, ex quo resultat iniustitia in specie, & similiter omne, quod est contra ius, seu fit contra iuris solemnitatem, & sic non rectè factum, ex quo resultat nullitas; Secundò verò modo iniustitia sumpta non comprehendit sub se, nisi id quod est contra ius partis. Iason. *in d. l. lecta. num. 16. per tot. maximè in vers. secundò aduerte. ff. si certat. petat.* sequitur Rot. *apud Marchesan. de commiss. appellat. in Curia. p. 1. decis. 1. nu. 1. & decis. 2. nu. 1. & seqq. fol. 220. & seq. sec. non impress.*

48 Vnde Alijiterum similiter considerant nullitatem etiam dupliciter; scilicet propriè, & simpliciter; ac minus propriè, & secundum quid. Nullitas priori modo sumpta, dicitur omne illud, quod est solum contra iuris solemnitatem. Secundo verò modo, idest minus propriè, & secundum quid, dicitur illud, quod principaliter est contra ius partis, & consequenter est etiam contra iuris solemnitatem; v. est nullitas proueniens ex iniustitia patente, quæ aliàs vocatur etiam nullitas per comparationem. Contard. *in l. vnic. limit. 9. num. 48. C. si de momentan. possess. fuer.* Et ex his patet, quare sententia nulla dicatur etiam iniusta.

49 Vnde infertur, quod iniustitia notoria, & euidens reddit sententiam nullam; & sic appellari potest. Felin. *in cap. inter cæteros nu. 10. de sent. & re iudic.* Contard. *in d. l. vnic. lim. 9. nu. 37. & seq.* Rol. *cons. 6. n. 38. l. 3.*

Infertur secundo, quod sententia probationibus carens, quæ non iustificatur ex actis, est notoriè iniusta, & sic etiam erit nulla Mantic. *decis. 211. nu. 6.* Cæsar de Grass. *decis. 11. nu. 4. de re iudic.* Seraph. *decis. 965. nu. 10. & decis. 1261. nu. 5.* Buratt. *dec. 325. nu. 2.* Gregor. *decis. 209. n. 4. vers. tertia nullitas*. Caualer. *decis. 204. nu. 4.* & Gabriel. *commun. conclus. de sent. concl. 9. nu. 5. vbi de communi testatur.*

50 Limitatur tamen, quando iniustitia non esset ita notoria, vt aliquo prætextu velari possit, & sic iustificari ex alijs. Buratt. *decis. 251. n. 6.* Limitatur secundo, quando sententia iustificari posset ex alijs probationibus, & non agatur de illa exequenda, sed sustinenda. Put. *dec. 391. in correct.* Seraphin. *dec. 701. n. 3. & 734. n. 5.* & Buratt. *d. dec. 251. n. 10.*

Vnde, si agatur de exequutione sententiæ, iustificari debet ex eisdem actis. Seraphin. *decis. 279. num. 5.* Buratt. *decis. 584. num. 6.* Rot. *decis. 386. nu. 2. p. 1. diuers.* Vel de executione mandati executiui, quod similiter iustificari debet ex eisdem actis, *iuxt. l. illicitas § veritas. ff. de offic. præsid.* Rot. post Zacch. *de obligat. cameral. decis. 136. nu. 8.* & post Cenc. *de censib. decis. 255. num. 6.* Vel si agatur de sententia excommunicationis, quæ pariter iustificari debet ex eisdem actis. Seraphin. *d. decis. 701. num. 3.* Buratt. *decis. 7[..]0. num. 1.* & ratio est quia ad effectum exequutionis non potest intrare regula, *l. per hanc. C. de tempor. appell.* vbi habetur, posse non deducta deduci & non probata probari, nam si mandatum, seù sententia esset notorie iniusta ex eisdem actis, remaneret necessario etiam nulla, vt supra dictum fuit, & sic iustificari debet omninò ex eisdem actis *DD. cit.*

51 Est autem aduertendum, quod tunc demum sententia, quæ non iustificatur ex eisdem actis, vti notorie iniusta, est etiã nulla, quando se refert expressis verbis, & per modum causæ dispositiuæ ad acta: alias secus, secundum magis communem opinionem, de qua Alex. *in l. Præses 27. nu. 2. ff. de re iudic.* Afflict. *decis. 28. numer. 8.* & ita obseruat. Rota Romana Put. *decis. 401. in princ. l. 1.* Coccin. *dec. 78. nu. 5.* Rot. *decis. 178. nu. 1. p. 2. recent.* cum aliis apud Buratt. *d. dec. 251. n. 13.*

52 Et nota, quod cum nullum simile sit idem *c. capitulum de rescr. l. ad similitudinem C. de Episc. & Cler.* Gloss. *in l. quod Nerua, & ibi Bart. ff. deposit.* Ideo licet iniustitia notoriæ æquiparetur nullitati; & dispositum in vna censeatur etiam dispositum in alia, vt tradunt. Menoch. *consil. 212. num. 85. libr. 3.* Natt. *cons. 217. nu. 3.* Mantic. *decis. 3[..]. num. [..]* Gregor. *decis. 209. numer. [..] & 330. nu. 4.* Rot. *d. decis. 178. num. 2. par. 2. recent.* tamen sententia iniusta non est propriè, & simpliciter nulla, sed benè minus propriè; & secundum quid Contard. *in d. l. vnic. lim. 9. numer. 46. C. si de mom. poss. fuer.* Vel per comparationem. Afflict. *d. decis. 28. num. 9.*

53 Rursus est notandum, quod licet regulariter omnes nullitates processus sanentur in Romana Curia per viam rescripti, vt tradit Vant. *de nullit. sub tit. quib. mod. sentent. null. reparet. numer. 125.* in omnes, præter tres infrascriptas fuerunt, sublatæ ex reformatione Pij IV. & tandem per Clement. VIII. *const. 18. incip. litium dispendijs*, in qua disponitur, quod in statu Ecclesiastico non attendantur in Iudicijs nullitates, nisi tres, scilicet ex defectu iurisdictionis, citationis, & mandati, & ad ipsas tres tantum restringitur commissio. Marchesan. *de commiss. appellat. in Curia p. 1. cap. 4. nu. 20. fol. 195.* tamen dictæ tres nullitates sunt aliàs insanabiles Idem Marchesan. *de commiss. nullitat. sanat. p. 3. § 3. nu. 30. fol. 62.* prout de singulis censuit pluries Rota Romana. Nam de nullitate, ex defectu citationis in specie tradit *in decis. 272. num. 1. 2. & 3. & decis. 312. numer. 2. & 4. part. 4. recent.* Gregor. *decis. 416. num. 2.* Caualer. *decis. 35. numer. 1. & 396. num. 6.*

De nullitate ex defectu iurisdictionis. Ead. Rot. *d. decis. 272. num. 3. & 6. par. 4. & decis. 91. num. 2. par. 6. recent.* Caualer. *decis. 40. nu. 1. & seq. & decis. 63. nu. 2. & decis. 396. nu. 3.* Burrat. *decis. 324. nu. 9.* De nullitate verò mandati Eadem Rot. *d. decis. 172. numer. 4. & 6. & d. decis. 312. num. 2. & seq. part. 4. recent.* Caualer. *d. decis. 396. nu. 2. & 6.* Et has tantum tres nullitates attendit Sacra Rota, *vt in decis. 333. n. 2. p. 4. recent.* quæ per sui naturam nullitatæ nunquam sanantur. Marchesan. *de commiss. nullit. sanat. par. 3. d. § 3. num. 32. fol. 62.* Beltram. *ad Gregor. dec. 189. n. 8.* vbi etiam ait, quod aliquando ex rationabili causa scribit cum clausula. *arbitrio Rotæ, seù Iudic.*

Imò neque dictæ tres nullitates sanantur per clausulam, *Arbitrio, &c.* prout de nullitate, defectu citationis tradit. Rot. *d. decis. 272. n. 1. & decis. 312. n. 4. p. 4. rec.* Caual. *decis. 53. n. 1. & dec. 396. n. 1. & 6.* Greg. *dec. 416. n. 2.*

De nullitate, defectu iurisdictionis Ead. Rot. *d. decis. 172. n. 5.* Caualer. *decis. 40. nu. 2. & decis. 63. nu. 1.* Buratt. *decis. 324. nu. 8.* Et de nullitate, defectu mandati. Ead. Rot. *d. decis. 272. nu. 6. & decis. 312. nu. 2. part. 4. rec.* Caualer. *d. decis. 396. n. 6.* Buratt. *d. dec. 324. num. 8.*

Sed hoc intelligi debet, quando dictæ nullitates sunt claræ. Rot. *decis. 619. nu. 1. p. 3. recent.* secus si sunt turbidæ, vel non sunt totales, quia tunc sanantur ex dicta clausula: *Arbitrio, &c.* Rot. *dec. 680. n. 4. p. 2. & dec. 395. nu. 1. p. 5. recent.* Vestr. *in Prax. lib. 5. c. 13. n. 1. & l. 7. c. 1. n. 6.*

54 Sanantur nihilominus aliquando huiusmodi nullitates diuersis modis, nam defectus iurisdictionis sanatur per proroga-

rogationem illius de partium consensu. *iuxt. text. in l. 1. C. de iurisdict. omn. iudic.* Vestr. *d. l. 5. c. 13. n. 4.* Coccin. *decis. 136. nu. 3.* Burat. *dec. 371. nu. 6. & decis. 825. nu. 5. in fin.*

55 Quod limitatur, si nullam habeat quis iurisdictionem, quia tunc prorogari non potest. *libr. priuatorum C. de iurisdict. omn. iudic.* Iason *in l. si per errorem nu. 1. ff. eod. tit.* Bald. *in l. generaliter n. 2. C. de Episc. & Cler.* Marant. *in spec. aur. p. 4. dist. 12. n. 18.* quia non entis nullæ sunt qualitates, *l. eius qui in prouincia ff. si cert. petat.* vnde quod non est, prorogari minimè valet. Aegidius. *decis. 25. incip. dicit consensus.*

Limitatur etiam in causa appellationis, in qua non habet locum prorogatio iurisdictionis, quia appellatio fieri debet gradatim, vnde non potest fieri ad Iudicem alias incompetentem, etiam de consensu partium. Speculat. *in tit. de appell. §. nunc tractemus. vers. quid si de facto.* Felin. *in c. P. & G. col. 4. vers. item nota de offic. deleg.* Marant. *loc. citat. num. 22.* qui plures alias limitationes affert.

56 Defectus citationis sanatur per comparitionem citati, vel eius legitimi Procuratoris, quia comparitio citati, est finis, ac scopus citationis. Gregor. *decis. 27. nu. 3.* & in Beltram. *num. 9.* vbi latè, *& dec. 94. numer. 6.* Ferentill. *ad Burat. dec. 727. num. 8.*

57 Defectus vero mandati sanatur iuris præsumptionibus, & coniecturis. Caualer. *decis. 182. nu. 7. in fin.* Gregor. *decis. 44. n. 1.* prout ex solutione facta procuratorio nomine, cum nemo præsumatur velle iactare suum Rot. *decis. 1. de cons. poss. & propr.* Gregor. *decis. 111. num. 5. & decis. 275. num. 1.* vbi Beltram. *nu. 19.* Vel ex productione Iurium. Roman. *cons. 446. n. 10. & seqq.* Put. *decis. 214. l. 2.* Cassador. *decis. 3. nu. 5. de procurat.* Duran. *decis. 6. nu. 24.* Quod tamen non procedit in persona domestica, quæ præsumitur iura surripuisse. Roman. *d. cons. 446. n. 3* Gregor. *dec. 44. prox. n. 4* & ibi Beltramin. *sub n. 10.* Sanatur etiam aliquando defectus mandati per ratificationem. Rot. *decis. 39.* & ibi Papaz. *n. 2. de proc. in nou.*

Similiter sanatur ex obseruantia diuturna, quia quando actus gestus procuratorio nomine diù obseruatur, præsumitur mandatum. Rot. *in Caesenatis Castelli Bonorum 8. Nouembris 1589. coram Card. Pamphilio seniore.*

Item ex præsentia, scientia, vel patientia, quod quis suo nomine litem prosequatur. Gregor. *d. decis. 44. nu. 2.* & ibi Beltram. *num. 9.*

58 Insuper est notandum, quod potest dici de nullitate vsque ad triginta annos, sed non vltra Vant. *de nullit. sub tit. quot. & infra quod tempus nu. 8. vers. si vero.* Sccac. *de appellat. qu. 19. rem. 1. conclus. 7. nu. 1.* Vestr. *in Prax. lib. 8. c. 1. nu. 10.* & ibi Grauat. *nu. 30.* Marant. *in spec. aur. p. 6. vlt. partis act. 1 vers. & demum fertur sententia n. 154.* Rot. *decis. 156. n. 8. decis. 512. n. 4. p. 2. recent.* Coccin. *decis. 337. nu. 51. & 399. nu. 3.* cum omnis actio dicto tempore præscribatur. *c. vigilanti, & c. si diligenti. de præscrip.* Rot. *240. num. 17. par. 6. recent.*

59 Quod tamen limitatur multis modis, & Primo, quando nullitas deducitur per viam exceptionis, quia omnes exceptiones sunt perpetuæ; nam ea, quæ sunt temporalia ad agendum, sunt perpetua ad excipiendum *l. purè. §. 5. ff. de dol. excep.* Vant. Scacc. Vestr. & Grauat. *locis citat.* Rot. *decis. 240. nu. 18. & seqq. p. 3. recent.*

60 Limitatur secundò, quando actus est ipse iure nullus, quia tunc etiam perpetuo potest de nullitate dici; *l. quæ ab initio ff. de regul. iur.* Vant. *d. nu. 8.* Scacci. *d. conclus. 7. nu. 3.* Vestr. *dicto c. 1. nu. 30.*

61 Limitatur tertio, quando agitur de periculo animæ, quia tunc dici pariter potest de nullitate in perpetuum. Vant. *ib.* Scacci. *d. conclus. 7 n. 2.* Grauat. ad Vestr. *l. 8. c. 1. n. 30.*

62 Limitatur quartò, quando per statutum, vel per consuetudinem aliter disponeretur. Scacci. *vbi sup. rem. 1. concl. 7. num. 5.*

63 Limitatur quinto, quando nullitas prouenires ex defectu iurisdictionis, vel mandati, quia tunc vsque ad mille annos de nullitate dici potest. Vant. *vbi sup. d. nu. 8.* Scacc. *d. qu. 19. rem. 1. concl. 17. n. 7. vers. confirmatur.*

64 Et est aduertendum, quod nullitas deduci potest in iudicio duobus modis, Primo principaliter, & de per se. Secundo accessoriè, seù incidenter. Vant. *de nullit. quot, & quib. mod. null. sub num. 1.* Scaccia, *de appellat. q. citat. 19. rem. 1. conclus. 1. n.* Vestr. *in Prax. l. 8. d. c. 1. nu. 2.* Principaliter iterum duobus alijs modis deducitur, scilicet principaliter de per se, vt quando petitur, sententiam nullam declarari; & æquè principaliter expressim vna cum appellatione, vt quando quis dicit sententiam nullam, & si qua est, appellat. Scacci. *d. quæst. 19. remed. 1. concl. 3. numer. 3. & seq.* Incidenter verò nullitas deduci potest quatuor modis, secundum eundem Scacc. *ibid. d. rem. 1. numer. 11. & 18. cum seqq.*

Primo, in ipsamet appellatione, quia ipsa tacitè continet in se, etiam causam nullitatis.

Secundo, quando coram eodem Iudice petitur iterum pronunciari, ex quo prima sententia est nulla.

Tertio, quando opponitur, excipiendo contra petitam executionem sententiæ.

Quarto, quando agitur de nullitate notoria.

65 Sed quæritur, an quando fuit proposita, & deducta nullitas, & iniustitia sententia simul, possit Iudex super vtraque in simul ad vlteriora procedere?

Respondetur affirmatiue, nisi dicens de nullitate petat, vt prius cognoscat de illa, & postea de iustitia causæ principalis; nam tunc debet prius de illa cognoscere; secus si pars non opponat. Vant. *de nullit. nu. 15. vers. intellige.* Rot. *decis. 45. nu. 1 part. 1. recent.* Coccin. *decis. 206. nu 1. & seqq.* aliàs si Iudex procederet ad vlteriora super negotio principali, non cognito prius de nullitate, non obstante protestatione, & petitione partis, processus esset nullus. Cæsar. de Grass. *decis. 11. numer. 3. de re iudic.* Put. *decis. 72. libr. 3.* Rot. apud Marches. *de commiss. nullit. format. part. 3. §. 2. decis. 12. numer. 5. fol. 49. fec. non. impress.* deberet tamen appellati ab vlteriori processu, secundum Vant. *vbi sup. num. 16.*

66 Quod si pars appellans non opponat de nullitate, & sententia fuerit confirmata, non poterit amplius de nullitate illius allegari, si sententiam confirmatoria fecit transitum in rem iudicatam; aliàs secus. Rot. *dec. 512. nu. 2. p. 2. recent.* Parte autem opponente non potest sententia notoriè iniusta, & nulla confirmari. Caualer. *decis. 203. n. 7.*

67 Quæritur secundo, an instantia nullitatis in iudicio deductæ sit eadem cum instantia appellationis?

Respondetur, quod si nullitas deducta fuit incidenter, & accessoriè ad appellationem, per viam tamen actionis, tunc est eadẽ cum instantia appellationis, vnde deserta causa seu instantia appellationis, deseritur etiam instantia nullitatis: Franc. *in cap. dilecto col. 5. vers. tertio modo de appellat.* Vant. *de null. tit. quot, & intra quod tempus. num. 8. vers. quidquid tamen.* Scacc. *de appellat. qu. 15. nu. 101. & nu. 262. vers. secus. & qu. 17. lim. 2. num. 131. vers. & ideo* Couar. *pract. quæst. cap. 4. nu. 7. vers. quod si deserta sit.* efficitur autem deserta per viam actionis spatio 30. annorum, iuxta superius dicta, Franc. *d. c. dilecto. qu. 58.* Burat. *decis. 163. num. 1.* vbi Ferentill. *lit. A.* alias decisiones cumulat, & idem facit ipsemet Burat. *dec. 283. nu 9.*

68 Quando nullitas fuerit in iudicio deducta de per se principaliter, vel æque principaliter, instantia ipsius de iure ciuili est trienalis, sicut aliæ instantiæ, *iuxt. l. properandum. C. de iudic.* vt obseruat Scacc. *de appell. qu. 5. nu. 261.* Marches. *de commiss. null. format. par. 3. §. 4. numer. 80. fol. 148.* Vestr. *in Prax. d. lib. 8. capit. 1. numer. 10.*

De iure tamen Canonico erit perpetua, sicut sunt perpetuæ aliæ instantiæ, *ad tex. in c. venerabilis, & c. fin. de iudic.* vbi Abb. & DD. Gloss & Alii *in d. l. properandum in verb. triennij in fin.* Alex. *cons. 23. col. 1. vol. 3.* Marches. & Vestr. *loc. sup. cit.*

69 *Quoad tertium principale*, quando scilicet appellari debeat, est notandum, quod antiquitus de Iure Digestorum, & Codicis tempus ad appellandum erat breuissimum, nam in causa propria dabatur biduum, & aliena triduum, *vt in l. 1. §. biduum, & §. dies, & §. in propria. ff. quand. appell. sit & in l. eos §. fin. autem. C. de appell.* Hodie verò de iure Canonico, & Authenticorum conceditur tempus decem dierum cuilibet appellare volenti à sententijs, siue grauaminibus, *c. anteriorum, 2. q. 6. c. cum dilectis. § si verò in fin. de elect. c. significauerunt §. mandamus de testib. c. quoad consultationem. §. taliter de sentent. & re iudic. & Auth. Hodie. C. de appell.* & ita practicari tradunt Scaccia *de appellat. lib. 3. c. 2. qu. 12. num. 2.* vbi latè Lancellot. *de attentat. appell. penden. cap. 12. lim. 50. nu. 37. & seqq.* Vestr. *in Prax. l. 7. cap. 3. nu. 19. vers. Hodie vero.* Marant *in spec. aur. in 3. p. 6. partis act. 1. n. 213.* Salust. Tiber. *in Prax. l. 2. c. 25. nu. 1.* & Alii, & de Regnicolis. Afflict. *in constit. appellationum tempora in quarto notab.* Vnde qui non appellat statim post sententiam, vel quando grauamen infertur, appellare potest infra decem dies: non vltra.

70 Quod quidem procedit, siue appelletur a sententia diffinitiua, *vt in d. cap. anteriorem, & in d. cap. quoad consultationem, & in d. libr 1. §. biduum* siuè ab interlocutoria, *vt in d. cap. cum dilecti in fin.* & Gloss. *in c. cum cessante de appell.* siue a quocumque grauamine, & actu extraiudiciali, a quibus etiam appellandum erit infra decem dies, *vt in cap. concertationi de appellationib. in 6. & in d. lib. 1. § solent. & in §. à sententijs ff. quand. appell. sit.* Et hoc extenditur etiam ad alios interesse prætendentes, & volentes inhærere appellationi interpositæ, nam talis adhæsio fieri debet pariter infra decem dies, vt obseruat Franc. *dec. 257. num. 3. & 4.*

71 Declaratur tamen prædicta conclusio, vt tunc demum teneatur quis appellare infra decem dies, a die latæ sententiæ, quando notitiam habuit fuisse contra se latam sententiam, vel fuit præsens prolationi ipsius, vel fuit personaliter citatus, alias si ignorauit, non currit tempus prædictum, nam etiam post annum datur appellatio, currit tamen tempus a die scientiæ, *vt in dict. c. certationi de appell. in 6.* Glos. & Bart. *in d. Auth. hodie C. de appellat.* Gloss. *in c. ab eod. tit in 6. & habetur in d. lib. 1. §. dies ff. quand. appellat. sit.* Scacci. *d. quæst. 12. num. 8. vers. primus casus,* Velit. *d. l. 7. c. 3. nu. 21. in princ. & vers. & in istis terminis.* Rot. *dec. 758. nu. 3. p. 3. diuers. l. 3.*

72 Declaratur secundò, quando quis iusto impedimento detentus appellare non potuit infra decem dies, nam tunc dictum tempus ei currere non debet, iustum autem impedimentum esset, si non posset haberi copia Iudicis, coram quo appelletur. *dict. l. 1. § dies*, vbi Bart. *ff. quando appell. sit.*

73 Declaratur tertiò, quando grauamen illatum haberet tractum successiuum, vt si grauamen non remoueretur, nam tunc durante grauamine, semper appellari potest etiam post tot dies, quia quamdiu non reuocat Iudex, vel alius grauamen, tamdiu grauat, & appellari potest, *arg. c. fin. in fin. vers. qui autem de panis. dist. 7* Baldan *lib. 2. col. 2. in fin. vers. secundo quæro C. de Episc. audient.* Io. Andr. *in c. dilectus 2. de rescr.* Speculator. *de appell. §. 5. num. 3.* Par. de Puteo *in tr. de syndicat. vers. appellatio col. 2.* vbi ponit exemplum in eo, qui detinetur in Carcere, qui semper grauatur, donec excarceretur. Quod tamen subdeclaratur, dummodo carceratio sequuta non fuerit per sententiam, quia tunc debet appellare intra decem dies, alias non audiretur vltra dictum tempus. Franc. *in c. super eo 2. col. 1. & c. ex parte 1. col. 2. de appell.* Alex. *in l. inficiando §. infans in addit. ad Bart. ff. de furt. & in lib. 1. §. 1. ff. de fer.*

74 Potest autem interponi appellatio, aut statim quandocumque grauamen infertur, vel inferri putatur per quemcumque iudicialem processum, *vt in c. ex parte M. & c. dilecti de appell.* Vel per interlocutoriam. *vt d. c. dilecti, & c. cum cessante eod. tit.* Vel per diffinitiuam. *c. oblata eod. tit. & c. Raynutius, & c. Raynaldus de testam.* aut post ex interuallo, dummodo fiat intra decem dies, non vltra, *vt in d. c. anteriorem 2. qu. 6. c. dilecti de elect. c. significauerunt de testib. & c. bona de confirm. vtil. vel inut. c. quoad consultationem de sent. & re iud. & in Authentico de appell. & intra quæ temp. in princ.*

75 Incipit autem currere tempus decem dierum a die latæ, & lectæ sententiæ, vel à die intimationis illius, *vt colligitur ex præcit. iuribus, signanter ex c. quod consultationem & leg. 1. C. de appellat.* & notat noster Vrsill. ad Afflict. *in decis. 344.* Capic. *decis. 139. in primo cas.* vbi etiam ait, intimationem posse fieri personaliter, & domi. Quod procedit etiam vbi non potest appellari, sed tantum supplicari, *vt in §. aliud coll. 9. Auth. vt sponsal. larg.*

76 Et potest appellari quocumque tempore etiam in die feriata in honorem Dei, vel Sanctorum. Bart. *in d. lib. 1. §. dies ff. quand. appell. sit.* Bald *in l. 1 per illam tex. C. de fer.* Gloss *in c. appellatio ver. lecta de appell. in 6.* Felin. *in col. 5. de fer.* Card. *in Clem. 2. §. simpliciter in 2. q. de appell.*

77 Sed quæritur, an dictum tempus decem dierum ad appellandum concessum sit continuum, & currat de momento ad momentum, itaut includat etiam diem intimationis sententiæ, an sit vtile?

Respondetur, cum Specular. *de appell. d. §. 5. nu. 3. vers. sed numquid*, quem sequitur Marant. *in spec. d. 3. p. 6. partis act 2. num. 215. vers. ex hoc ergo*, quod est vtile in principio, cum non incipiat currere ignoranti, nisi a tempore scientiæ, neque impedito, *vt sup. diximus.* Sed in sui progressu, est continuum, post scientiam *vt in l. ab C. quom. & quand. iudic. l. cum sex. ff. de adilit. edict. & est text. singular. in ca. biduum 2. qu. 6. & text. in præcit. lib. 1. §. dies* & ibi Bart. vbi ait, quod melius, facit impeditus appellare, si protestatur, maximè quando stat per Iudicem, quin appelletur.

Glosa *vero in Clem. sicut appellantem. vers. à die de appellation.* tenet currere simpliciter de momento ad momentum, & sic esse continuum, non vtile, sequitur Glos. *secunda in c. ultis Regni appellationum tempora*, & ibi Afflict. *in quarto notab. n. 8. & in c. consist. specialem quoddam*, At prima opinio videtur mihi verior, & tenenda.

78 Sed numquid dies, in quo appellatur, computanda sit in numero decem dierum?

Respondetur affirmatiuè, quia vt dictum est, post scientiam, tempus est continuum, & currit de momento ad momentum. *arg. lib. 3. §. minorem. ff. de minor. & libr. 2. in princ. ff. de diu. temp. præscr. & d. c. biduum vers. si aduersus 2. quæst. 6. & in c. anteriorem vers. à recitatione sententiæ ead. caus. & quæst. & c. quisquis 4. qu. 5. & Auth. hodie C. de appellat.* & notat Specul. *d. §. 5. num. 3. vers. Tu dicas.*

79 Continuum autem tempus dicitur illud, quod continuè currit, tam quoad initium, quam quoad finem, vt est tempus quatuor annorum concessum ad petendam restitutionem in integrum *l. fin. C. de tempor. in integr. restit.* Vtile verò est illud, quod tantum currit vtiliter, quando quis non ignorat actum factum in sui præiudicium; vel est legitimè impeditus, vt supra dictum est.

80 Quæritur secundò, An Dominus principalis admittatur ad appellandum, post decem dies, si procurator, absente domino, non appellauerit infra dictum tempus decem dierum.

Respondetur negatiuè, *secundum text. in d. lib. 1. § si aduersus ff. quand. appell. sit.*

Limitatur tamen Primo, quando procurator fraudulenter & illudendo prætermisit appellare, nam tunc dominus admittendus erit ad appellandum.

Limitatur secundo, quando ex actis apparet, quod procurator potuit appellare, & non appellauit.

Limitatur tertio, quando procurator fuit impeditus appellare, prout si tempore latæ sententiæ erat absens. ita Bart. *in d. § si aduersus*, quem sequitur Afflict. *in d. dec. 344.*

81 Quæritur tertiò, an si quis appellauerit alieno nomine, sine mandato, debeat illam appellationem ratificari facere a domino litis, intra decem dies?

Respondetur affirmatiuè, & illi decem dies computantur à die, quo sciuit fuisse contra se latam sententiam, alias elapsis dictis decem diebus non valeret ratificatio, & sententia transiret in rem iudicatam, quia ratificatio fieri debet infra tempus habile. *l. honorem ff. rem ratam. haber. d. c. anteriorem 2. quæst. 6.* Speculat. *de appell. § 1 numer. 7.* Corn. *cons. 192. colum. 2. lit. A. vol. 3.* Et licet Speculator ibi dicat, ratificationem fieri debere infra decem dies a tempore, quo sciuit appellatum fuisse suo nomine: tamen veritas est, quod fieri debeat ratificatio infra decem dies a tempore, quo sciuit, sententiam fuisse latam. *per text. in d. Auth. hodie C. de appell.* quia ex illo tempore incipiunt currere ad appellandum, ergo pariter ad ratificandum. *DD. cit.*

82 Quæritur quartò, quid iuris, quando victus in iudicio non appellauit expresse infra decem dies coram Iudice a quo. Neque coram Iudice ad quem, ab illo tamen obtinuit litteras inhibitoriales in forma, quas post decem dies præsentauit Iudici, a quo fuit lata sententia, numquid iste dicatur appellasse; & num acta facta per Iudicem a quo ante quam illi præsentarentur literæ inhibitoriales, valeant?

Respondetur, quod appellatio censetur tacitè interposita per aditionem Iudicis ad quem, & acta facta antequam præsentaretur inhibitio, valent. Gloss. *in cap. suggestum de appellat.* quam sequitur Lapus *in allegation. 39.* contrarium tamen tenet Dec. *in d. cap. suggestum nu. 4.* & Soccin. *in cons. 45. vol. 1.* quod scilicet appellatio non censeatur interposita per dictas litteras inhibitoriales. *per text. in ca. vt debitus honor. de appellat.* vbi habetur, appellationem fieri debere coram Iudice a quo profertur sententiam, sed victus in casu nostro non appellauit coram Iudice a quo infra decem dies, ergo non præsumitur appellasse, & consequenter acta facta a Iudice ante præsentationem litterarum inhibitorialium tenent. Possunt tamen istæ duæ sententiæ contrariæ cum distinctione, ita conciliari. Aut enim quæstio est, quoad effectũ suspensiuũ iurisdictionis; Aut quoad validita-

tem

tem appellationis Priori casu per dictas litteras obtentas à Iudice ad quem non infirmantur acta gesta à Iudice, à quo *per text. singul. in d. l. 1. §. si quis. ff. quand. appelland. sit canonizatum in c. biduum §. si quis 2. q. 6.* & ita locum habet secunda sententia Decij, & Soccini. Secundo vero casu appellatio substinetur, esto quod non appellauerit coram Iudice a quo, & ratio est, quia ex quo impetrauit litteras inhibitoriales à Iudice, ad quem, tacitè præsumitur appellasse, & ita procedit prima opinio Glossæ, & Lapi, quia per arreptionem itineris ad superiorem, præsumitur animus appellandi *cap. dilecti el 2. de appell.* & Nos diximus. *sup. p. 1. Sect. 3. Subsect. 1. n. 19.*

83 *Quoad quartum principale*, Quomodo scilicet seu qualiter fiat, est notandum, quod appellatio plura requisita habere debet. Et sic Primò interponenda est coram Iudice, *a* quo fertur sententia *c. biduum 2. qu. 6. cap. ut debitus honor. de app. & l. 1. § dies ff. quand. app. sit*, & not. Scacc. *de app. q. 4. art. 5. nu. 38. & q. 9. n. 1.* Rot. *decis. 369. n. 3. & decis. 594 n. 2. p. 2. & decis. 722. n. 2. p. 3. recens.* vbi habetur, non sufficere appellare coram Notario causæ, & Caualer. *dec. 495 n. 2.* vbi alias decisiones cumulat, & Ferentill. ad Burat. *dec. 202. n. 5.*

84 Declaratur tamen, vt hoc locum non habet, quando non potest haberi copia Iudicis, eiusque præsentia, quia fortè est absens, vel ob aliam causam, nam tali casu sufficit appellare coram Notario causæ. ita Bald. *in Authent. Qua supplicatio. numer. 1. C. de precib. Imperat. offer. & in l. apertissimi. col. 1. C. de iudic. & l. 2. C. de his, qui per met. iudic. non appellant.* vbi ait, quod si ob metum, vel absentiam Iudicis non potest adiri Iudex, appellari potest coram honestis viris, vel potest adiri Iudex ad quem, & coram eo appellationem porrigere, vt etiam inquit Gloss. *in clement. 1, vers. maiori. de appellat. & plenè* Soccin. *in cons. 55. col. 1. vol. 1.* Grau. ad Vestr. *in Prax. l. 7. c. 3. nu. 58. vers. caeterum & post alios*, Rot. *dec. 594. n. 3. p. 2. recens.* & Ferentill. ad Buratt. *d. dec. 202. n. 4.* latè Scaccia. *ubi sup. signanter. d. q. 6. n. 40.*

85 Et potest præsentari appellatio in omni loco, ad effectum, ne transeat in rem iudicatam. Cardin. *in Clem. 1. §. similiter in 2. q. in fin. de app.* Et in omni tempore, etiam die feriata in honorem Dei, quia non est actus iudicialis appellatio. Cardin. ibid. & Bart. *in d. l. 1. §. dies. ff. quand. appell. sit* et dictum est *sup. num. 76.*

86 Debet secundò appellatio fieri in scriptis a sententia diffinitiua, si non fiat incontinenti post latã sententiam, sed ex interuallo; nam si fiat illicò post sententiam, apud acta, sufficit si appelletur viua voce. *c. fin. vers. litigatoribus. 2. qu. 6.* quod sumptum fuit *ex l. litigatoribus. C. de appell. d. l. 1. §. dies, & si quis ff. quan. appell. sit. et l. 1. in fin. cum l. seq. ff. de appell.* Speculat. *de appellat. §. 6. in princ.* Scacc. *de appellat. q. 4. n. 15.* Marant. *in spec. d. p. 3. sexta partis n. 136.* Vestr. *in Prax. l. 7. c. 3. n. 28.* & ibi Grauat. *n. 60.* dicunt, quod debet tunc viua voce appellans dicere *appello*; vel *submitto me protectioni, et tuitioni talis Iudicis*; Incontinenti verò dicitur, si fiat Iudice adhuc pro Tribunali sedente: alias si ad extraneos actus diuerterit, dicitur fieri ex interuallo, et sic oporteret, vt fieret in scriptis à diffinitiua. Speculator. *dicto §. 6. in princ.* et ibi Ioan. And. *in verb. diuerterit.* Bart. Franc. et Alii apud Marant. *ubi supra n. 137.* vbi concordat opiniones contrarias DD. super hoc.

67 Ab interlocutoria verò non potest appellari viua voce, sed semper necessaria erit scriptura appellationis. *c. cordi de appellat. in 6.* siuè appelletur statim, siuè ex interuallo: aliàs non valeret appellatio, vt *in d. c. cordi*, Specul. *loc. præcit.* Bart. *in lib. omn. ff. de appellat. recip.* Franc. *in c. ut debitus, colum. 7. vers. secundò quaeritur de appell.* Roman. *consil. 301.*

88 In scriptis autem fieri dicitur, si porrigatur libellus appellatorius, de quo infrà, alias si appellans dictaret, et Notarius scriberet, non diceretur appellatio in scriptis, et sententia post decem dies transiret in rem iudicatam. Franc. *ubi sup. vers. quarto quaeritur* quam refert, et sequitur Marant. *loc. cit. n. 139.* Quando verò interlocutoria habet vim diffinitiuæ, potest appellari viua voce incontinenti, sicut a diffinitiua. Franc. *in d. cap. ut debitus. col. 8. vers. septimò quaeritur.* Roman. *consil. 41. in princ.* Neque est necesse exprimere causam grauaminis, quando habet vim diffinitiuæ. Bald. *in l. minoribus. C. de his quib. ut indign. col. 2.* Abbat. *in cap. peruenit. col. 2. de appell.* Sed bene requiritur, vt exprimatur causa grauaminis in appellatione a simplici interlocutoria, quæ non habeat vim diffinitiuæ, *ut in d. c. cordi nobis de app. in 6.* et notat Marant. *ubi sup. num. 251. in 2. differ. inter appell. à diffinitiua, et interlocutoria*, vbi Alios congerit.

89 Sed quæritur, an, quando quis appellauit viua voce, cum protestatione, & reseruatione appellandi in scriptis; tempus prosequendi appellationem: incipiat currere a prima appellatione viua voce incontinenti emissa, an a secunda inscriptis interposita?

Respondetur, quod in ista quæstione sunt diuersæ opiniones DD. Bart. enim in *l. cum procurator §. si dominus num. 4. ff. de nou. oper. nunc.* quem sequitur Bald. *in l. appellatione n. 6. C. de appell. & expressiùs in cons. 430. n. 4. l. 3.* & Abb. *in c. dilecto nu. 12. de appell.* & Alij tenent, quod incipit currere a prima, viua voce interposita, quia valida est, & iurisdictionem Iudicis a quo suspendit, ac ad Iudicem ad quem deuoluit; & secunda in scriptis redacta retrotrahitur ad primam. Idem tenent Addent. *ad Dec. in cap. bonæ memoriæ num. 68. in verb. sed Bartol. litt. B. de appell.* vbi de communi testantur, sequitur Roman. *d. cons. 41. n. 4. & seq.* & ibi Mandol. *in addit. in verb. dicendum sub. litt. C.* vbi late, & Marant. *d. par. 3. sexta partis act. 2. n. 144.* & Grauat. ad Vestr. *d. l. 7. c. 3. n. 62.*

Contrarium verò, scilicet quod tempus prosequendi appellationem incipiat currere a secunda sententia in scriptis facta, tenent Iason. *in alleg. l. cùm procurator. §. si dominus n. 13.* & ibi Alex. *n. 18. & seq.* vbi dicit esse communem, *& cons. 64 n. 5. lib. 6.* vbi de veriori & magis communi, Dec. *in d. c. bonæ memoriæ n. 68. de appell.* vbi de communi Canonistarum sententia, sequitur Salicet. *in l. si quis libellos n. 3. et seq. C. de appell.*

Alij autem medium tenentes, quærunt concordare dictas sententias de directo contrarias: & distinguẽdo, asserunt, quod aut prima appellatio est valida, & tunc secunda trahitur ad primam, & sic procedit prima sententia Bartoli, & sequacium; aut prima appellatio est inualida, vel interposita ab interlocutoria, quæ est facienda semper in scriptis & tunc locum habet secunda sententia Iasonis, Alexandri, & Aliorum. ita tradit. Mandol. ad Roman. *in d. cons. 41. sub litt.* & colligitur ex Marant. *ubi supra* Capic. *decis. 34. num. 10.* Mihi tamen placet magis opinio Bartoli, Marantæ, & Aliorum, quam sequitur etiam Riolphin. *in Prax. par. 1. c. 13. nu. 148.* qui *n. 153.* refert cautelam Cæpollæ *cautel. 193. nu. 2.* & Baldi *in l. eos. §. Apostolos vers. quæro, numquid C. de appell.* & Decij *in d. c. bonæ memoriæ num. 72. de appell.* vt scilicet Iudex statim admittat primam appellationem, respondendo de Apostolis admissorijs, & sic abdicat a se iurisdictionem, quæ deuoluitur ad Iudicem superiorem ad quem; vnde per dictam admissionem non tenetur deferre secundæ appellationi, & sic tempus prosequẽdi computabitur a prima appellatione. Et hanc sententiam sequit Rotæ vt testatur Bisignet *decis. 23. n. 4. de appel.* quamuis ipse contrariam opinionem sequi videatur.

90 Tertiò debet appellatio continere nomen appellantis, appellati, & substantiam sententiæ, a qua appellatur. *l. 1. § fin. ff. de appellat.* vbi Bart. & DD. Specul. *de appell. §. 6 num. 4.* vbi ait, quod si non exprimatur nomen Aduersarij, non nocet. *per l. 3. in princ. ff. eod.*

Nomen autem Iudicis, ad quem appellatur conueniens est, vt apponatur; Sed omittatur appellando simpliciter, & generaliter, vt si dicatur: *Appello*; vel: *Appello ad Iudicem competentem*, adhuc valet appellatio, *per tex. in l. 2. ff de appell.* ita Bart. *in l. 3. supè cit. §. si quis. vers. quæro quid si aliquis ff. eod.* & Bald. *in l. apertissimi col. 1. C. de iudic.* & communiter Canonistæ. Abbas tamen *in c. inter cætera de appel.* & Franc. *in ca. dilecti el 3. q. 16. eod. tit.* Limitant de iure Canonico, aliter seruandum, licet de iure ciuili procedat sententia Bartoli, & Baldi.

91 Quartò debent Petri Apostoli in ipsa appellatione, alias nõ valeret appellatio facta sine ipsorum petitione, vt probatur ex *text. in c. cordi. de appell. in 6. cap. biduum, et cap. post appellationem. 2. qu. 6. et ex text. in l. eos. §. Apostolos*, & ibi Bart. & Alij, *et l. quoniam. la. 1. C. de appell. et not.* Innoc. *in c. d. appell.* quia est de forma appellationis, vt petantur, prout in dictis iuribus. Qui Apostoli petendi sunt instanter, instantius, & instantissimè, ac sæpius: sufficit tamen, quod vnico contextu, & eodem tempore petantur sæpius in vno, & eodem libello appellatorio, *ut ex text. in clement. quamuis, de appell. et c. ab eo, et c. ut super. de appell. in 6.* vid. DD. infra *n. 101.*

92 Sed quæritur, quid sint Apostoli in materia appellationis?

Respondetur, quod Apostoli sunt litteræ Dimissoriales, seu missiuæ, quibus Iudex a quo testatur superiori, seu Iudici ad quem, de appellatione a sua sententia interposita, & quomodo appel-

appellans fuerit ab eius iurisdictione dimissus, conceduntur autem appellanti, vt possit cum illis se præsentare Iudici ad quem, & ei fidem facere de appellatione. Et solent regulariter continere quis, à quo, contra quem, ad quem; super quo, & quare appellat; & an Is, à quo appellatur, deferat, vel non, & quare sic, vel non deferat; Vel an appellantem dimittat, vel nō probatur, *in c. post appellationem. 2. qu. 6. quod est l. vnic. ff. de libellis dimissorijs, & cap. cordi. de appell. in 6. & lib. sciendum ff. de appellat. recip. vel non; & lib. 1. §. fin. ff. de appell. & lib. dimissoria ff. de verb. signific.* notant, Specul. *lib. 4. tit. de Apostolis, seu libellis dimissorijs. §. 3. in princ. & num.* 10. Abb. *in Practic. c.* 114. Scaccia *de appell. q.* 13 *n.* 1. Ghisiler. *de Iudic. Regular. c. 15. n. 3. & seqq.* Vestr. *l. 7. Prax. c. 3. n. 32.* & ibi Granat. *n.* 66. Non enim sunt Apostoli Petrus, Paulus, Ioānes, Andreas, &c. vt inquit Gloss. *in d. c. cordi verb. petat. Apostolos. de appell. in 6.*

93 Dicuntur autem Apostoli a verbo Greco *Epi*, quod est supra, & *stelon*, quod est missio: latinè verò significantur litteræ missæ ad superiorem; vt desumitur ex Specul. *vbi suprà* Cardin. *in clement. quamuis in princ. q. 1. de appell.* Glos *tamen in d. c. cordi eod. tit. in 6. in verb petat. Apostolos*, ait, quod dicuntur ab *Apo* quod est *de*, & *stelon*, quod est *missio*; quasi dimissio, quam facit vnus Iudex ad alium.

94 Qui sunt petendi quotiescumque appellatur, etiam si fiat appellatio extraiudicialiter; ita Specul. *in d. §. 1. n. 2.* Glos. *in c. vt super. vers. ille Iudex de appell. in 6.* quamuis Glos. *in d. c. cordi. ver. vel extra* teneat, quo non sunt petendi: sed tutius est vt petantur, vt inquit Franc. *in c. bona col. 6. in fin. vers. sexto requiritur. de appellat. et ibid.* Abb. *col. 2. differ. 4. et 5.*

95 Sunt autem Apostoli in multiplici differentia; nam Alij dicuntur Dimissorii; Alii Reuerentiales, Alii Conuentionales: Alii Refutatorii: Alii Testimoniales.

Dimissorii sunt, quādo Iudex appellationem admittit & illi defert, dimittendo appellantem a sua iurisdictione Iudici ad quem; nam tunc illæ litteræ Iudicis a quo dicuntur Apostoli dimissorii, de quibus habetur sermo *in c. ab eo. 2. qu. 6. et c. ab eo. de appell. in 6. et l. 1. ff de libell. dimissor.* & notat Specul. *d. lib. 4. tit. de Apostolo. §. 3. n.* 1. Scacc. *d q. 13. n.* 10. March. *de commiss. p. 2. tit. de Apostolor. petit. et concess. n. 56. fol.* 7. Et isti sunt, qui plus practicantur in partibus.

96 Reuerentiales dicuntur litteræ Iudicis, a quo, quas dat appellanti, ob reuerentiam Iudicis ad quem, admittendo appellationem ob reuerentiam, quæ alias non erat admittenda, de quibus habetur *in dict. c. cordi de appell. in 6. et in l. eos §. super. his C. de appell.* Cardin. *in c. vt debitus col. 2. in fin. de appellat.* Abb. *in c. bona col. 2. vers. quinta differentia eod. tit.*

Isti autem in Curia dari solent, vel simpliciter, vel cum verbo. *in forma, etc.* & est magna differentia inter illos, nam si dantur simpliciter, appellans habet annū ad prosequendam appellationem, sed quando cum verbo: *in forma, etc.* censetur Iudicem præfixisse eo ipso terminum decem dierum ad causam appellationis committendam, a die interpositæ appellationis. Scaccia *de appell q. 14. n. 4. et seqq.* Ridolph. *in Prax. p. 1. d. c. 13. num.* 259. *et seqq et* 169. *et seq.*

97 Conuentionales dicuntur Apostoli, quando partes conueniunt inter se super admissione appellationis, Iudice tacente vel refutante, quod raro accidit. *c. sæpè. & c. ablata de appellat.* Speculat. *d. § 3. n.* 1. Scacci. *cit. q. 13. n. 3. & seqq.* Vestr. *d. l. 7. c. 3. n. 32. vers. alij denique conuentionales.*

98 Refutatorii dicuntur, quando Iudex à quo appellationem non admittit, & de illis *habetur in leg. quoniam, & l. seq. & l. fin. §. in refutatorijs C. de appell.*

Debet tamen Iudex in hoc casu dicere causam, quare appellationem non admittit, & illam refutat. *c. vt debitus de appell. c. cordi eod. tit. in 6 et l. pen. et vlt. ff. de appell. non recip.* Speculat. *d. l. 4. tit. de Apostol. §. 3. incip. sequitur num.* 6. vbi ponit formas dictorum, & aliorum Apostolorū & quomodo, & quibus clausulis sint concipiendi. Vestr. *d. c. 3. nu.* 32. & ibi Grauat. *n.* 66. Et in tali casu Iudex a quo potest ad vlteriora procedere, cum per talem appellationem, & huiusmodi Apostolorum concessionem non sibi ligantur manus. *DD. cit.* & appellans habet annum, et ex causa biennium, ad prosequendam appellationem, et per viam restitutionis in integrum, triennium. Scacci. *de appell. quæst. 17. n.* 1.

99 Testimoniales Apostoli dicuntur, quando Iudex, vel alius in ipsius absentia, testatur de appellatione interposita coram se, vel Notario, aut honestis viris, *iux. c. biduum 2. q. 6. c. pastoralis ad fin. de offic. ord. & c. vlt. de appell.* & not. Speculat. *ubi sup. n. 1. in med. & n.* 11. & latè Scacci. *de appell. d. q. 13. nu.* 6. Et quamuis propriè isti dentur, quando quis appellat in absentia Iudicis coram honestis viris, secundum iura præcitata, cum protestationes, quod si posset habere præsentiam Iudicis, libenter coram eo appellaret, & peteret Apostolos, prout in libello, quem præ manibus habet, propterea instanter rogat Notarium, vt de sua diligentia fidem faciat, & de Apostolis respondeat, & tunc Notarius conficiendo de prædis publicum instrumentum, dare debet testimoniales, vt tradit Vestr. *d. l. 7. c. 3. n.* 32. & latius Scacci. *d. q. 13. n. 7. & seqq.* Dantur tamen aliquando, etiam à Iudice, quando interponitur appellatio coram eo, & non vult appellationem admittere, vel denegare, sed stat in dubio. Et tunc si interim procedit ad vlteriora, & appellatio erat admittenda, causantur attentata, Mantic. *decis.* 121. *n.* 1. quia regulatur responsio a iure, vnde si de iure erat admittenda, censetur admissa, & si de iure non erat admittenda, censentur dati refutatorij, ita seruari in Curia testatur Vestr. Scacci. *loc. cit.* & signanter Ridolphin. *n.* 166. Est notandum, quod de omnib. supradictis speciebus Apostolorum, tres tantum practicantur in Curiis maiori cum frequentia, videlicet Apostoli Dimissorii, Refutatorii, & Reuerentiales, alii verò, vel rarò, vel in quibusdam particularibus tantùm.

100 Accidit aliquando, quod Iudex dubitat, an appellatio sit admittenda, vel non, vt dictum est, & tunc dari solet terminus iuris, qui est vnius mensis, in quem Iudex deliberare debet de quibus Apostolis respondere voluerit, qui terminus datur etiam parti ad petendum Apostolos, & redeundum pro illis. *cap. ab eo de appell. in 6. & l. iudicibus C. de appellat.* & not. Speculat *d. tit. de Apostol. §. n. 13. & dix. sup. p. 2. Sect. 3. subsect 2. num.* 87.

101 Aliàs si appellans non petierit Apostolos intra terminum prædictū, censetur appellationi renunciasse, & appellatio efficitur deserta, *vt in cap. ab eo, & Clem. quamuis de appell.* Et non sufficit simpliciter petere, sed debet petere instanter, & instantissimè, ac pluries: potest tamen fieri semel vnico contextu in eodem libello, *vt in d. Clem. quamuis*, & ibi Gloss. & Speculat. *ib. n. 12. & 14.* Scaccia *de appell. d. q. 13. n. 25. & seqq.* Vestr. *in Prax d. l. 7. c. 3. n.* 35. & ib. Grauat. *n.* 64 Rota. apud Buratt. *decis.* 556 *num. 2. & sup. dictum est.*

Quando verò stat per Iudicem, quin dentur Apostoli, debet pars protestari intra dictum tempus, ne censeatur appellationi renunciare, *vt in d. Clem. quamuis*, & Gloss. *in l. 1. ff. de libell. dimissor* & ratio, quare censetur renunciasse, si non petat infra dictum tempus Apostolos, est quia ipsi sunt pars appellationis, vt censuit Rot. *dec.* 50 *n. 3. de appell. in nouis.* Scaccia. *de appell. d. qu. 13. n.* 2. Marchesan. *de commiss. p. 2. tit. de Apost. petit. n. 34. fol.* 5. Imò si non petantur Apostoli, appellatio non valeret, cum ipsorum petitio sit de eius substantia. *vt dix. sup. n.* 91. et not. Grauat ad Vestr. *d. l. 7. cap. 3. num.* 93. Beltram. ad Greg. *decis.* 573. *nu.* 14. Ferentill. ad Buratt. *decis.* 556 *n.* 13.

102 Est autem vnum notandum, quod si pars non petierit Apostolos, & Iudex illos dederit, non obstante quod non petieret, tunc appellatio non remanet deserta, ex quo non petierit Scaccia. *d. qu. 13. num.* 28. Rot. *in Pisana legati 19. Februarij* 1590. *coram D. Bubalo.*

Et si non petantur in ipso libello appellationis, nihil refert, dummodo petantur infra triginta dies. Speculat. *d. §. 3. num.* 15. Grauat. ad Vestr. *d. l. 3. cap. 3. nu.* 53. Scacc. *d. qu. 13. num.* 28. *& seqq.* Est benè verum, quod non sufficit petere, sed necesse est redire pro illis infra dictum tempus, alias censetetur appellationi renunciasse. *d. cap. ab eo de appellat. in 6. & d. Clement. quamuis §. similiter de appell.* et ita tenet Rot. apud Buratt. *d. decis.* 556. *numer. 1. &* 823. *numer.* 1. Gregor. *decis.* 573. *numer.* 1. et ibi Beltram. *num* 12.

Quando vero Iudex dedit terminum iuris, sufficit redire pro Apostolis in fine termini, sed si dederit cum clausula. *& interim, &c.* vt fit in Romana Curia, tunc poterit appellans redire pro illis quandocumque iuxta Felin. *in c. personas n. 2. vers. & si dicatur. de appell.* Vestr. *d. l. 7 c. 3. n.* 34.

103 Sed quæritur; quando incipiat currere tempus triginta dierum concessum appellanti a iure ad petendum Apostolos, numquid a die latæ sententiæ, an à die interpositæ appellationis.

Respondetur, quod hodie de communi stylo, et consuetudine omnium Curiarum tempus triginta dierum currit a die interpositæ

terpositæ

terpositæ appellationis, tam Iudici ad deliberatè respondendũ de illis, quam parti appellanti ad petendum, ita obseruat Rot. vt habetur decis. 5. de appellat. in nouis Scaccia. de appellat. d. qu. 13. numer. 83. & 84. vers. Praxis tamen, vbi de communi testatur, & Marchesan. de commiss. dict. par. 2. tit. de Apost. petit. num. 26. & Marant. in spec. aur. d. par. 3. sextę partis act. 2. num. 220. in fin. quam sententiam prius tenuerat Hostiens. in cap. 1. de appell. in 6. quidquid dicat Cardin. in Clem. quamuis de appell. in princ. 4. q. vbi tenet, tempus currere a die latæ sententiæ per l. Iudicibus. C. de appellat. & sequuntur Alii, de quibus Idem Cardin. in cap. vt debitus col. 22. de appellat. & Rot. decis. 26. de appellat. in nouis. nam si vera esset istorum opinio, sequeretur absurdum, quod si prolatio sententiæ non deuenerit ad notitiam partis, contra quam fuit lata sententia, adhuc curreret tempus ignoranti, & sic appellatio efficeretur deserta, & non posset pars amplius petere Apostolos, quamuis alias posset appellare, cum tempus ad appellandum currat à die scientiæ, vt supra dictum est numer. 71. ex traditis per text. in cap. concertationi de appellation. in 6. & per Gloss. & Bart. in Authent. hodie C. de app. Quod quidem nullo modo est admittendum, ideo, à prima sententia Rotæ non erit recedendum, quæ est Gloss. in d. cap. ab eo de appellat. in 6. & Gemin. ibid. Et hoc de Iure communi.

104 De Iure vero Regni Neapolitani, vbi per constitut. incip. appellation. tempora, appellanti conceditur tempus quinquaginta dierum ad prosequendam appellationem coram Iudice ad quem, post appellationis interpositionem, tempus petendi Apostolos erit 50. dierum, & sic illi 30. dies Iuris communis includuntur dictis quinquaginta, vnde cum pars possit illos petere infra 50. dies, & præsentare se postea cum illis, & processu coram Iudice ad quem, videtur quoad hoc correcta lex. prædicta Iudicibus C. de appellat. vt probatur in Regia Pragmat. 23. exordium. appellationum tempora, & in Rit. Magnæ Cur. Vicar. 189. exordium. item seruat ipsa Curia a.. quod quando, & notat. Ang. in d. constit. appellationum tempora in princ. & Glos. ibid. & Andr. de Isern. in capitul. si autem col. 2. in fin. quo tempor. mil. Et ita seruatur in Curiis Sæcularibus eiusdem Regni. In Curiis autem Ecclesiasticis, vbi seruatur Ius Canonicum, practicari debet dispositio. dict. c. ab eo de appell. in 6. & d. Clement. quamuis de appell.

105 Non est tamen ommittendum hic aduertere, quod prędictum tempus 30. dierum de Iure Canonico concessum ad Apostolos petendum, tunc procedit, quando Iudex non statuerit breuiorem dilationem: aliàs si non petierit intra terminum præfixum, & appellans, non fuerit protestatus de breuitate termini, appellatio remanet deserta, post lapsum termini præfixi etiam ante tempus 30. dierum, & ratio est, quia Iudex à quo potest breuiorem terminum statuere, iuxta tex. in d. Clement. quamuis de appellat. & ibi Gloss. Card. & DD.

106 Sed quæritur, cuius expensis præstandi erunt Apostoli, numquid expensis ipsius Iudicis, an partis illos petentis?

Respondetur, quod licet textus in dict. Clement. quamuis §. similiter in ver. oblatos, videbatur innuere, vt dari debeant expensis Iudicis, quia vtitur verbo: offerre, quod importat, vt Iudex suis expensis tradere debeat, iuxta l. offeratur. 3. qu. 3. vbi actor tenetur offerre reo libellum, & suis expensis tradere tamen communis obseruantia est, vt dari debeant expensis appellantis, ita tenet Glosa. in Clement. quamuis dict. verb. oblatos de appellat. & ibid. Cardin. in §. verum not. 3. & §. similiter quæst. 5.

107 Communis enim obseruantia est attendenda, quia est optima legum interpres cap. cum dilectus. de consuetud. maximè quando ita seruatur in Romana Curia; quia quod Romæ fit spectandum est. cap. 1. 2. & 4. dist. 12. & l. sed licet. ff. de offic. præsid.

108 Quæritur secundo, an Iudex à quo puniri possit, quando appellans petierit Apostolos, & ille non responderet super eis?

Respondetur affirmatiuè, quia tenetur de iure. c. cordi. de appellat. in 6. & arg. cap. post appellationem. 2. quæst. 6. in fin. cap. quod recipitur. 24. quæst. 2. & cap. in his de verbor. signific. Ad arbitrium tamen superioris, quia non est pœna determinata in iure, nisi quod non valet processus ab eo factus. cap. vt super de appell. in 6. & consequenter priuatur iurisdictione, quoad illam causam. Sicque pœnam luet, iuxta contumaciam, ad arbitrium. c. de causis de offic. deleg. §. 1. l. 1. de iur. deliber.

109 Imò quando petuntur Apostoli, tenetur respondere de illis, etiam si esset dubium, an appellatio esset, vel non esset admittenda. Scaccia de appell. d. qu. 13 num. 160. vers. ex hoc a Vestr. in prax. l. 7. c. vlt. n. 1. Marchesan. de commiss. p. 2. de Apostol. petit. n. 43. fol. 6.

Vnde si non responderet, non teneretur appellans redire pro illis, iuxta superiùs tradita, quia censeretur illos denegasse. Vestr. d. libr. 7. cap. 3. numer. 34. & 36. Scacc. d. quæst. 13. art. 6. num. 56.

110 Et tali casu careret iurisdictione, & proinde si procederet ad vlteriora, essent nulla omnia acta per ipsum gesta, Clement. præallegat. Quamuis §. quod si Iudex de appell. & d. c. ab eo de appell. in 6. Specul. de Apostol. d. §. 2. numer. 15. vers. item nota Grauat. ad Vestr. d. c. 3. n. 70. Scacc. d. q. 13. nu. 11. Rot. dec. 57. alias 406. in 2. dub. sub n. 3. de appell. in nouis. Capell Tolos. decis. 322. Marches. vbi sup. n. 63. fol. 8.

Quod tamen limitatur, quando Apostoli non fuerunt petiti in appellatione ab interlocutoria. cap. 2. de dol. & contum. in 6. Capell. Tolos. d. dec. 322. in fin.

Secundo limitatur, quādo appellatio ab interlocutoria esset nulla ob formam iuris non seruatam, vt si fuit appellatum oretenus, sine scriptis, in casibus non permissis. Aufer. ad Capel. Tholos. vbi sup. Grauat. ad Vestr. d. n. 70. in fin. Marchesan. d. num. 63. vers. si vero.

Tertio limitatur, quando dedit refutatorios. c. vt super. prat. vbi Glos. vlt. de appell. in sexto. Grauat. vbi sup. Cassador. dec. 6. n. 2. de appell. Bellamet. decis. 151. vers. sed constat.

111 Acta autem facta a Iudice a quo, pendente termino Iuris, siuè sit datus secundum formam Iuris, siuè ab ipso, sunt inualida, quando fuit appellatum a diffinitiua. cap. non solum in princ. de appell. in 6. Franc. in cap. vt super de appell. quia dilatione pendente officium Iudicis conquiescere debet. vt desumitur ex d. cap. ab eo de appellat. in 6. & l. Iudicibus C. de appellat. & aduertit Scaccia de appellat. d. quæstion. 13. numer. 76. vbi ponit regulam generalem, & num. 61. vers. prima opinio. si verò fuit appellatum ab interlocutoria, vel a grauamine, & tunc aut per Iudicem ad quem, fuit illi inhibitum, & similiter sunt nulla, vt in d. cap. non solum, & Franc. in d. cap. vt super numer. 4. Aut non fuit inhibitum, & tunc aut appellatio valet, aut non; si valet sunt nulla. Franc. ibid. vers. sed si consideretur. si non valet appellatio, & acta valent. Bisignett. decis. 18. numer. 4. Alias distinctiones vide apud Franc. vbi supra, & Lancellott. de Attentat. quem refert Scaccia, de appell. d. q. 13. n. 75. & seqq. vbi affert sex opiniones Doctorum super hac conclusione.

112 Quæritur tertiò, qua pœna puniri debeat Iudex, a quo, si non deferat appellationi legitimè interpositæ, & non pareat inhibitioni Iudicis ad quem?

Respondetur, quod de Iure Ciuili ponitur in 30. ponderibus auri, tam ipse Iudex, quam eius officiales l. quoniam Iudices, & leg. Iudicibus. C. de appellation. De Iure verò Canonico est remittendus ad sedem Apostolicam pœnam recepturus, iuxta grauitatem culpæ, capit. priore, & capit. seq. qui a nos. de appellat.

Et tunc nullum præiudicium patietur appellans, si non admittatur per Iudicem eius appellatio legitimè interposita, cap. sæpe de appellat. Sicut è contrario non nocebit Iudici, quoad pœnam incurrendam si non recipiat appellationem, quando talis est, quod Iudex eam recipere nō debeat, cum temere appellans, secundum Ius Canonicum puniri debeat à Iudice ad quem, ad solutionem expensarum, & remittitur Iudici a quo appellauit, vt in cap. vt debitus in fin. de appellat. quæ pœna expensarum olim erat in triplum, vt in cap. libellum 3. quæst. 3. vel forte in quadruplum, vt in capit. omni modo 2. qu. 6. Hodie autem est in simplum, vt in l. non ignoret, & l. terminato C. de fruct. & lit. expens. Et secundum ius ciuile temerè appellans est puniendus in quinquaginta libris argenti, vel efficitur infamis. vt in l. ab exequutione. §. fin. C. quor. appellat. non recipi. & l. à Proconsulibus in fin. C. de appell.

Vnum hic valde singulare omittēdum non erit, quod si quis legitime, & iuridice condemnatus appellauerit ad effectum differendæ exequutionis, mortaliter peccat, ac parti ad interesse reficiendum tenetur, ita ex Diu. Tho 2. 2. quæst. 69. art. 3. tenent Nauarr. in Manual. capit. 25. §. de rest. numer. 39. Ludouic. Beia. in resolut. cas. conscient. cas. 64. Follar. in Pract. crim. Canon. par. 2. capit. 31. num. 5. Et ratio est, quia non solum

grauem

grauem iniuriam infert Iudici, qui legitimè processit, impediendo eius effectum; verum etiam parti, perturbando eius iustitiam. vid. Sanchez. *de matrim. l. 10. disp. 8. n. 14.* vbi latè, et Alios cumulat.

PRAX. PROCESSVS.

113 Deueniendo nunc ad Practicam formandi processum super quibusdam eorum, quæ vique modo diximus, secundum nostrum institutum, notandum erit, quod quotiescumque alter ex litigantibus, siuè Actor, siuè Reus decretum, siù sententiam diffinitiuam contra se à Iudice, coram, quo lis agitatur, reportauerit, siuè aliud grauamen per diffinitiuam irreparabile illatum fuerit, poterit per remedium appellationis habere recursum ad Iudicem superiorem pro reuisione sententiæ, et iniurium, quæ prætendit habere, ob quæ sentit se læsum, et grauatum. Interponitur autem appellatio coram Iudice à quo, vt supra dictum est, infra decem dies computandos à die latæ sententiæ, Vel si non fuit personaliter citatus à die habitæ notitiæ, et similiter si fuit impeditus, appellatio verò fieri potest viua voce, si fiat in continenti, Iudice adhuc pro tribunali sedente, et in scriptis mediante libello, siuè cedula, secundum stylum Curiarum, et morem Regionum. Libellus autem potest formari infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma Appellationis inscriptis.

In tali Curia N. et coram eius Domino N. Iudice, siue, etc. comparet N. de N. dicens se habuisse notitiam cuiusdam assertæ diffinitiuæ sententiæ, seù decreti diffinitiui, aut illius vim habentis per D. N. Iudicem lati, seù facti, vt dicitur, ad alterum fauorem, et pro N. de N. contra ipsum comparentem, de, et super solutione ducatorum cêtum octuaginta, cum interesse liquidando, etc. *Vel* per quam, seù quud fuit condemnatus ad relaxandam domum N. vna fructibus, etc. *(Vel aliam rem controuersam, secundum facti contingentiam.)* rebusque aliis, etc. à qua quidem sententia, seù decreto sentiens se læsum, et grauatum, (cum reuerentia,) et in futurum magis lędi, et grauari timens, etc. et à toto processu desuper fabricato ad Sanctissimum Dominum nostrum N. Papam N. eiusdem Sanctam Sedem Apostolicam (*si appellatur immediatè ad Sanctam Sedem, aliàs dicatur, ad N. Iudicem N. etc.*) in his scriptis prouocat, appellat, et æquè principaliter de nullitate dicit, vt eius indemnitati prouideri possit. Proinde intendens dictam appellationis causam prosequi, petit semel, bis, tertiò, sæpè sæpius, sæpissimè, instanter, Instantius, et instantissimè sibi de Apostolis responderi. Et quatenus hæc appellatio non admitteretur, quod non credit, ab illius non admissione, et à toto prætenso vlteriori processu, iterum prouocat, et appellat toties, etc. ita vt sit vltimus in appellando, et Apostolos petendo, protestans, appellationem suam vltimo loco remanere debere, etc. et per se non stare, etc. et interim, etc. sub tutela, etc. illa pendente nihil innouari, alias de nullitate, et attentatis dicit, et protestatur, ac de omnibus aliis licitè protestandis, etc. non solum, vt supra, sed et omni alio meliori modo, etc. offerens se, etc. et ita, etc.

114 Si verò appellatio interponenda sit a sententia, siù decreto interloquutorio vim diffinitiuæ non habente, necesse est appellare inscriptis, siuè in continenti, siuè infra decem dies appelletur, et insuper debet exponi, et declarari causa grauaminis, quod fieri non debet in appellatione a diffinitiua, vel ab interloquutoriæ vim diffinitiuæ habente, et tali casu fit infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma Appellationis ab interlocutoria.

In Curia N. etc. comparendo N. de N. dicit quod in lite, et causa, quam habet cum N. de N. de, et super, etc. fuerunt per ipsum comparentem, et per N. eius procuratorem eius nomine pluries oppositę exceptiones litis finitę, vel transactionis, vel compensationis, etc. (*vel alia secundum facti contingentiam*) contra dictum N. de N. aduersarium, et quamuis non potuisset procedi ad vlteriora, nihilominus quia ad vlteriora procedi mandauit, illis, et quibuscumque aliis non obstantibus, Idcirco sentiens se enormiter læsum, et grauatum in reiectione dictarum exceptionum, et timens magis lædi in posterum a prouincia de procedendo ad vlteriora, stante reiectione dictarum exceptionum, quæ vti releuantes processum impediunt, et omninò discuti debent, aliisque grauaminibus, et toto vlteriori processu, in his scriptis ad Sanctissimum Dominum, etc. (*vt sup.*) prouocat, appellat, et æquè principaliter de nullitate dicit. Petens instanter, instantius, et instantissimè Apostolos, ac de eis sibi responderi, et quatenus, etc. à non admissione, et à toto prætenso vlteriori processu, iterum, et toties, quoties opus fuerit, prouocat, et appellat, et sibi de Apostolis responderi petit, itaut appellatio eius vltimo loco remaneat, de quo, etc. et pendente, etc. nihil innouari, alias protestatur de nullitate, et attentatis, non solum præmisso, sed omni alio meliori modo etc.

Simili modo formari poterit appellatio à quocumque alia interlocutoria, dummodo exprimatur causa, ob quam appellatur, vt si appelletur ab admissione articulorum impertinentium, dici poterit.

Licet Articuli pro parte N. de N. aduersarii exhibiti non essent admittenda per dominatione Vestram illustrissimam (*siuè &c.*) cùm sint impertinentes, et irreleuantes, tamen quia fuerunt admissi, sentiens se læsum, et grauatum, ratione dictæ irreleuantiæ, et ob id timens in posterum magis lędi, et grauari, à dicta admissione, aliisque grauaminib. illatis, ac toto vlteriori processu in his scriptis ad Sanctissimum Dominum nostrum, *&c. vt sup. & sic de singulis.*

115 Quod si appellari contingerit ab aliquo grauamine, poterit appellatio tali, vel simili modo, vt sequitur formari, videlicet.

Forma Appellationis à grauamine.

In Curia, (*&c. vt sup.*) et dicit, quod quamuis Dominatio Vestra Reuerendissima debuisset admittere Articulos pro parte ipsius comparentis exhibitos contra N. de N. aduersarium, et concedere supersessoriam, ex quo obtulit se probaturum in promptu solutionem prætensarum pecuniarum (*Vel si grauamen sit aliud, aliud exprimatur, secundum facti contingentiam.*) tamen quia hæc omnia denegauit, et alias pluries ipsum comparentem multipliciter grauauit, propterea sentiens se læsum, et timens in posterum magis lædi, à prædictis omnibus grauaminibus, totoque vlteriori processu in his scriptis prouocat, appellat, et æquè principaliter de nullitate dicit ad Santissimum Dominum nostrum, etc. *vt sup. n. 113.*

116 Qua appellatione exhibita fit præsentatio per Notarium, siuè Actuarium causæ more solito, et deinde fit decretum, vel concedendo terminum iuris, si causa sit appellabilis, vel Apostolos Reuerentiales, aut Testimoniales, vel si causa non sit appellabilis Refutatorios. Termini autem iuris decretum esse poterit tenoris sequentis, vel similis, videl.

Forma Decreti termini Iuris.

Et per Dominum N. visa appellatione, etc. fuit prouisum, quod detur, prout datur, terminus iuris ad finem, etc. et interim, etc. et ita per hoc suum, etc.

Vel alio modo sub alia forma.

Qui Perillustris, et Reuerendissimus Dominus Generalis Vicarius N. visa, etc. terminum iuris concessit ad finem, etc. interim, etc. omni modo, etc.

117 Si verò dare voluerit Iudex Apostolos Reuerentiales, (seù vt Alii dicunt Reuerendas,) fieri potest infrascriptum, vel simile decretum, videl.

Forma

Forma Decreti quando dantur Reuerentiales.

Et per Reuerendissimum Dominum Generalem Vicariũ N. visa appellatione per N. de N. interposita, aduersus sententiam per ipsum latam de, & super tali re, &c. ad fauorem N. de N. contra ipsum N. de N. appellantem, ob celsitudinem, & reuerentiam superioris prædicti nominati, fuit prouisum, & decretum, fore, & esse dandos Apostolos reuerentiales in forma prout præsenti decreto dantur, & conceduntur, & ita hoc suum, &c.

Vel sub alia forma, videlicet;

Qui, &c. Visa appellatione per N. de N. interposita aduersus sententiam per ipsum latam de & super, &c. ad fauorem N. de N. contra dictum N. de N. appellantem, ob celsitudinem superioris nominati dedit Reuerentiales in forma, &c. omni modo, &c.

118 Quando dare voluerit Apostolos testimoniales, vti poterit infrascripto, vel simili decreto, videl.

Forma Decreti quando Iudex dat testimoniales.

Qui, &c. fidem, ac testimonium prohibet fuisset per N. de N. à sententia sub die tali.... in causa N. cum N. occasione tali.... & alias, vt in actis, &c. lata, coram se viua voce, vel, in scriptis appellatum, vnde &c. omni modo, &c.

119 Quando verò Iudex dat dimissorios, interloqui solet infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma Decreti quando dantur Apostoli dimissorij.

Qui, &c. Appellationem a sententia per ipsum lata die tali.... ad fauorem N. de N. contra N. de N. de, & super petitione summæ pecuniarum tot..... vel restitutione fundi N. & alias prout in Actis, &c. admisit si, & inquantum, omni modo, &c.

120 Quod si appellatio non erit admittenda, quia fortè causa non est appellabilis, tunc concedere poterit Iudex Apostolos Refutatorios: debet tamen allegare causam, quare non defert appellationi; & decretum fieri potest sub infrascripta, vel simili forma, videlicet.

Forma Decreti quando dantur Apostolis Refutatorij.

Qui, etc. appellationem interpositam per N. de N. contra N. de N. aduersus sententiam per ipsum latam sub die tali.... in fauorem appellati contra appellantem, occasione, de qua in Actis, etc. Non admisit, nisi si et in quantum, etc. (*Vel poterit dici;*) Refutatorios dedit in forma, etc. omni modo, etc.

121 Aliquando admittitur appellatio cum clausula *sine præiudicio legitimæ executionis*. Vel: *Parito iudicato*. Vel: *ad effectum deuolutiuum tantum*. Et tunc Iudex poterit suam exequi sententiam, et ad vlteriora procedere vsque ad expensarum solutionem; ante tamen, quam Iudex superior inhibeat, quia post inhibitionem, est omninò ei abstinendum à quibuscumque actibus, aliàs puniri posset, et gesta per ipsum reuocantur, vt nulla, et attentata; quia etiam si de viribus inhibitionis dubitari possit, semper ipsa timenda est, siuè iusta, siuè iniusta fuerit.

122 Et est aduertendum, quod practica Decretorum supra posita non est perpetua, et inuariabiliter obseruanda, quia alibi vno modo, et alibi aliter practicatur. In quibusdam enim Curijs fiunt decreta supra notat: In quibusdam vero alijs scribitur per Actuarium, seù Notarium causæ in libello appellationis tali modo, videlicet.

Die tali... mensis... anni... præsentata fuit per N. de N. comparentem, et appellantem, petentem, etc. vnde, etc.

Per quem Reuerendissimum Dominum prouisum, quod detur, terminus iuris, et interim, etc. ad finem, et ita &c. hoc suum, &c. datum, vt supra, &c. N. Vicarius gener. N. Actuar.

Vel

Quod dentur Apostoli Reuerentiales in forma, &c. & ita &c.

Vel

Quod dentur Apostoli testimoniales in forma, &c. & ita, etc.

Vel

Quod dentur Apostoli Dimissorij in forma, etc. et ita, etc.

Vel

Quod dentur Apostoli Refutatorij in forma, etc. et ita, etc.

Alibi verò fit, vt sequitur.

Reuerendiss. D. Generalis Vicarius N. prouidit, et decreuit, quod concedatur, prout conceditur terminus Iuris ad consultè respondendum, etc. et interim, etc. et ita, etc.

Vel

Quod dentur, prout dantur Apostoli Reuerentiales, vel Testimoniales, vel Dimissorij, vel Refutatorij in forma, etc. et ita per hoc suum, etc.

In quibusdam verò Alijs Curiis aliter seruatur, iuxta stylum Romanæ Curiæ, nam quando Iudex dat terminum iuris, vel Apostolos quoscumque, adnotatur, et scribitur à Notario causæ in Actis, vt sequitur videlicet.

Cui Dominus dedit terminum iuris, et interim, etc. omni modo, etc.

Vel

Cui D. dedit Reuerentiales in forma, etc. omni, etc.

Vel

Cui D. dedit Testimonials in formã, etc. omni, etc.

Vel

Cui D. dedit Dimissorios in forma, etc. omni, etc.

Vel

Cui D. dedit Refutatorios in forma, etc. omni, etc.

123 Et sic de singulis, Aliæ Curiæ alio forsan modo obseruant; solet tamen Iudex à quo, quando acta, et processum transmittit Iudici superiori ad quem, scribere vel familiariter sub solita forma; vel iudicialiter, vt infra, videl.

Forma litterarum, quando dantur Refutatorij.

Abbas N. de N V. I. D. Prothonotarius Apost. ac Illustriss. et Reuerendiss. D. N. Episcopi N. in spiritualibus, et temporalibus Vicarius, et officialis Gener. etc.

Vniuersis, et singulis præsentes nostras litteras inspecturis, pariterque lecturis notum facimus, atque testamur, et præsertim Illustriss. et Reuerendiss. D. N. Archiepiscopo N. qualiter procedentes iure ordinario in causa coram Nobis inter N. de N. et N. de N. vertente super tali re, et aliàs prout in Actis, fuit seruatis seruãdis per Nos interpositum decretum interlocutorium, per quod fuit dictũ, exceptionẽ transactionis pro parte N. oppositam esse reseruandam ad merita causę, et interim fore, et esse procedendum ad vlteriora, quo quidem decreto dictus N. sentiens se grauatum, appellauit ad Illustriss et Reuerendiss. dominationem Vestram. Verum, Illustriss. et Reuerendissime Domine Peritorum Iure consultorum communicato Consilio huiusmodi appellationi non duxi, (*et talis causa & exprimatur*) aliquatenus deferendum, eo quod in appellatione asseruit, quod eius exceptionẽ admittere nolui, et iurisdictionis sibi copiam facere denegaui, quod quidem falsum est, cum et exceptionem ad probãdum admiserim, et iurisdictionis copiã sibi facere obtulerim. Has igitur litteras sibi concedendas duxi meo sigillo obsignatas, quibus notifico dominationi Vestræ Illustriss ac Reuerendiss. causam appellationis, et meæ refutationis. In quorum fidem, etc. Datum, etc. die, etc.

N. Vicarius Gener.

Locus † sigilli.

N. Notarius, etc.

124 Idem

124 Idem seruari potest in aliis Apostolis concedendis mutatis mutandis, vt si dati fuerint Reuerentiales, dici poterit.

Verum, Illustriss. Domine, habito Iurisperitorum consilio huic appellationis non esse deferendum ex tali causa aliquatenus duxi, nec illum ab obseruatione et examine mei iudicii dimittendum; ob vestram tamen reuerentiam eidem præcipi, vt à receptione præsentium, vsque ad finem mensis currentis cum his litteris vestro se conspectui repræsentet. In cuius rei testimonium præsentes litteras manu nostra signatas, et per infrascriptum Curiæ nostræ Episcopalis Notarium, subscriptas, sigilloque nostro munitas fieri iussimus. Datum, etc. Et similiter fieri potest dantur Apostoli Dimissorii, vel Testimoniales mutatis mutandis.

In quibusdam vero aliis Tribunalib. sequens adhibetur forma, si appelletur immediatè ad Summum Pontificem, videl.

Sanctissimo in Christo Patri, et D. Domino N. Sacrosanctæ Romanæ, et Vniuersalis Ecclesiæ Summo Pontifici; N. de N. Vicarius Generalis Episcopi N. deuotus, fidelis, ac obediens post pedum deosculationem.

Nouerit Sanctitas Vestra, quod cũ in causa, quæ inter N. de N. Actorem ex vna, & N. de N. reum conuentum ex altera partibus, de, & super tali, vel tali re, &c. coram me in iudicio vertebatur, sententiam pro prædicto N. de N. Actore contra præfatum N. de N. Reum conuentum tulissem diffinitiuam, ab huiusmodi sententia Idem N. de N. ad Sanctitatem Vestram, Sedemq; Apostolicam appellauit. Idcirco ipsum N. de N. appellantem à meo iudicio dimitto, & ad Sanctitatem Vestram his litteris in testimonium præmissorum sigillo nostro munitis præsentandum dirigo. In quorum fidem, &c. Datum, &c.

Vel alio modo, videlicet.

Santissimo in Christo, &c. *vt supra.*

Nouerit Sanctitas Vestra, quod cum in causa tali inter N. et N., coram me in hoc Tribunali N. verterẽtur, diffinitiuam tulissẽ sententiam; & Idem N. ab huiusmodi sententia ad Sanctitatem Vestram, Sedemque Apostolicam appellauerit; Ideo ipsum N. è meo iudicio dimitto, et ad Sanctitatem Vestram his litteris commitatum remitto. In quorum, &c. Datum, etc.

Quod concederentur Apostoli Refutatorii vti potest infrascripta.

Forma Apostolorum Refutatoriorum.

N. de N. Vicarius N. &c. Tibi N. de N. salutem. Quoniam à definitiua sententia, quæ per Nos, nostramque Curiam prolata fuit, in causa inter te, & N. de N. prout in actis, appellasti; Cum autem friuolè, ac temerè nobis visum fuit appellatum fuisse; Propterea appellationi tuæ non duximus deferendum; sed solum pro apostolis refutatoriis respondendum. Quos concedimus, &c. In quorum fidem, &c.

Vel alio modo videl.

Quoniam, quam tu à nostra diffinitiua sententia aggressus fuisti, appellatio friuola Nobis temereque suscepta visa fuit; eidem propterea nequaquam detulimus; hoc tibi dumtaxat responsum pro apostolis refutatoriis concedentes. In quorum fidem, &c.

Vel alio modo, videl.

Sanctissimo in Christo, &c. *vt supra.*

Nouerit Sanctitas Vestra, quod cum in causa, quæ inter N. de N. Actorem ex vna parte, et N. de N. Reum conuentum ex altera super petitione talis rei, et alias. vt in actis, in hac Curia vertebatur, diffinitiuam pro prędicto N. de N. Actore protulissem sententiam: ab huiusmodi sententia N. de N. præfatus Reus conuentus ad Sanctitatem Vestram, Sanctamque Apostolicam Sedem appellauit. Cum verò huiusmodi appellatio friuola sit, ac frustratoria, temerè quippe, et nulla ratione interposita, atque adeo illi meritò deferendum non sit; Nec ego propterea detuli, sed hoc tantummodò Refutatorios Apostolos eidem sum impertitus. In quorum fidem, etc.

Si vero dantur Apostoli Reuerentiales, poterit fieri infrascripta.

Forma Apostolorum Reuerentialium.

N. de N. Vicarius Generalis N. &c. siuè N. de N. Iudex &c. Tibi N. de N. Quamuis appellatio tua friuola Nobis, temerèque suscepta visa fuerit, ob nostram tamen in Apostolicam Sedem, ad quam appellasti, reuerentiam, ac venerationem, illi duximus deferendum, vt re ipsa detulimus. Nos tibi proinde Reuerentiales Apostolos concedentes. In quorum fidem, &c.

Quando autem accidit casus, vt pars contra quam fuit appellatum consenrit, vt Iudex à quo deferat appellationi per partem aduersam interpositæ, quamuis friuola fuerit, tunc erit, vt sequitur.

Forma Apostolorum Conuentionalium.

N. de N. Vicarius, &c. *vt supra.* Tibi N. &c. Cum in causa, quæ coram Nobis inter N. de N. Actorem ex vna, & N. de N. Reum conuentum ex alia partibus vertebatur, de, & super tali re, &c. & alias vt in actis, &c. diffinitiuam pro prędicto N. Reo conuento contra præfatum N. de N. Actorem protulissemus sententiam; ad Apostolicam Sedem Idem N. de N. Actor appellauit; Nobisque præfatæ appellationi, vt potè friuolè, temerèque susceptæ non deferentibus, prædictus N. de N. Reus conuentus eam censuit admittendam, vt de facto admisit. Cum que à Nobis debita cum instantia Apostolos petijsset: Hos conuentionales eidem fuimus impertiti. In quorum, etc.

Quod si dandi essent Apostoli Testimoniales à Notario siuè ab Alio honesto viro, coram quo appellatum fuit infrascripta erit.

Forma Apostolorum Testimonialium.

N. de N. Notarius, etc. *Vel* N. de N. V. I. D. &c. Tenore præsentiũ omnibus, & singulis has nostras litteras inspecturis, pariterque lecturis fidem facimus, & attestamur. N. de N. Reum conuentum legitimè appellasse à quadam sententia contra ipsum ad fauorem N. de N. Actoris latam à Reuerendiss. D. N. Vicario N. sub die... mensis... præsentis anni... & nunc coram Nobis, alijsq; testibus infrascriptis iterum appellare tempore, loco que congruo intra tempus à iure statutum necnon non semel tantùm, sed iterùm, ac tertio, ab eodem præfato Domino Gener. Vic. N. humiliter, instanterq; petiisse, vt Apostoli sibi ad appellationem suam prosequendam, concederentur; qui tamen à prædicto D. Reuerendiss. Vicario Generali eidem N. de N. appellanti fuere denegati. Vnde in horum omnium fidem has ei testimoniales litteras, cum testium infrascriptorum subscriptione signoque solito munitas impertiui. In quorum, &c. Datum N. die... mensis... anni... N. de N. &c.

Vbi verò occurit, vt Vicarius, siue alius Iudex Apostolos non denegauerit expressè, neque de illis aliquo modo responderit; sed solùm artificiosè, ac malitiosè procrastinauerit, vt fortasse tempus à iure statutum transiret, dici poterit, post verbum concederentur, inclusiuè. Qui tamen à prædicto Reuerendiss. D. Vicario Generali N. siue ab N. &c. procrastinante, ac quotidie differente, eidem N. de N. appellanti concessi non fuere, differendo, & protrahendo de die in diem; quæ quidem dilatio, cum callida, & malitiosa eidem appellanti; & Nobis visa fuerit, ne iustitia iniquè impediatur, has præfato appellanti testimoniales litteras cum testibus infrascriptis impertiui. In quorum fidem, &c. Datum, &c.

Quando autem eueniret casus, vt Aliquis appellaret à sententia contra se lata, intra legitima tempora à iure præscripta in *c. anteriorum.* 2. *q.* 6. hoc est infra dies decem, sed Vicarius, siue alius Iudex ægrè ferret, quod ab eo ciusque sententia appellauerit; & proinde minatus fuerit velle appellantem carcerare, vel aliquid aliud malum facere; & ob id appellans preteritus appellationem legitimè interpositam prosequi non est ausus, ac proinde Apostolos ab eo petere non potuit: tunc appellatur coram honestis viris, *iux. c. fin. de appell.* & fieri poterunt sub alia infrascripta, vel simili.

Forma

Forma Testimonialium cum causa prædicta.

N. de N. Notarius; &c. *vt suprà*. Vigore præsentium omnibus, ac singulis fidem facimus, & attestamur, quod cum N. de N. die... mensis... ann... appellauit ad Sanctam Sedem Apostolicam à quadam sententia contra ipsum ad Perillustri, & Reuerendiss. D. Vicario Generali. N. lata; Idem Reuerendissimus Dominus Vicarius tali appellatione se prægrauatum ostendit. Quare minitando, prædicto N. de N. appellanti dixit, quod suam exequeretur sententiam, non obstante tali appellatione, & si eum amplius de huiusmodi appellatione loquentem audiret, carceribus præciperet mancipandum. Quapropter à prædicto Reuerendissimo Domino Vicario Apostolos petere nequaquam ausus est idem N. de N. sed tamen nobis coram testibus infrascriptis instanter, instantiùs, & instantissimè, non semel tantum, ac bis, & ter, imò quater, & pluries intra tempus à iure præfixum, vt sibi ijdem Apostoli concederentur, supplicauit. Cum verò quas idem Dominus Vicarius minatur pœnas, exequi soleat: ac iusta petentibus non sit denegandus assensus: & vnius cuiusque sint partes efficere, ne iustitia impediatur; omnibusque tandem proximi cura sit à legis Authore demandata, prædicto N. de N. hos testimoniales Apostolos libenti animo concessimus. In quorum fidem, &c. Datum, &c.

Notandum est hic, quod omnes supra notatæ formulæ deseruire poterunt, etiam in causis criminalibus, quando appellatur à sententiis in huiusmodi Iudiciis latis, paucis tamen verbis mutatis, vel additis, iuxta factorum diuersitatem. Quod remittitur peritiæ, & prudentiæ Iudicis, & practice Notarii, seù Actuarij.

SECTIO II.

De Effectibus Appellationis.

SVMMARIVM.

1 *Primus effectus appellationis est, vt ea pendente nihil innouari debeat.*
2 *Alter effectus est, quod vim sententia suspendit.*
3 *Alter est, quod reducit causam ad terminos litis contestatæ.*
4 *Alter est, quod ligat manus Iudicis, à quo.*
5 *Alter est, vt gesta medio tempore, sint nulla.*
6 *Casus, in quibus non obstante appellatione Iudex à quo procedere potest.*
7 *Excommunicatio non suspenditur per appellationem.*
8 *Fructus sequestrantur, non obstante appellatione.*
9 *Legatum non suspenditur per appellationem.*
10 *Sententia fauore animarum, neque suspenditur per appellationem.*
11 *Appellatio ab eo, quod quis facere tenetur: non ligat Iudicem, ne procedat.*
12 *Præceptum Iudicis non suspenditur per appellationem.*
13 *Carceratus appellans non statim liberatur.*
14 *Notarius delinquens punitur, non obstante appellatione.*
15 *Possessio turbata restituitur, non obstante appellatione.*
16 *Absolutio ab excommunicatione non suspenditur per appellationem.*
17 *Appellans cogitur prosequi appellationem.*
18 *Sententia exequi potest, non obstante appellatione, nisi prosequatur appellatio intra terminum præfixum.*
19 *Ignorantia appellationis quod operetur.*
20 *Casus de Iure Regni, in quibus proceditur non obstante appellatione.*
Taxatio expensarum non suspenditur per appellationem.
21 *Sententia Sacri Regij Consilij neque suspenditur per reclamationem.*
22 *Assistentia sententia, neque impeditur per appellationem.*
23 *Sententia confirmata à Magna Curia Vicaria neque suspenduntur per appellationem.*
24 *Decreta affirmatiua Magna Curia Vicaria, neque.*
25 *Sententia minima quantitatis, neque suspenditur.*
26 *Sententia Sacri Consilij, à qua fuit reclamatum, neque.*
27 *Sententia syndicatorum neque suspenditur.*
28 *Sententia Rationalium Vniuersitatis neque.*
29 *Sententia Delegati Principis aprimi neque.*
30 *Innouatio, appellatione pendente tripliciter fit.*
31 *Accessiones circa sententiam, quæ?*
32 *Prosequutio actorum qualiter fiat, appellatione pendente.*
33 *Innouatio appellatione pendente multipliciter contingit.*
34 *Innouatio respectu partium, quæ?*
35 *Sententia in iudicatam transacta, an exequi possit sine citatione partis.*
36 *Citatio partis in exequutione sententia, quando non requiratur.*

1 Effectus, qui nascuntur ex appellatione iustè, & legitimè interposita plures sunt; quorum præcipuus est, vt Iudex a quo fuit appellatum, pendente appellatione, non possit aliquod innouare, sed omnia remanere debent in eodem statu, in quo erant tempore appellationis emissæ, *vt habetur in c. appell. 2. q. 6. c. bonæ, &c. secundò requiris de appell. l. vnic. ff. nihil innouand. appell. pendent. & l. 3. C. de appell.* alias omnia innouata reuocantur, tanquam attentata, de quibus dicemus *infra Sect. 5. per tot.*

2 Secundus est, quia suspendit vires, & virtutem sententiæ diffinitiuæ, & ... futuro euentu, si vero inspiciatur præsens status, extinguit vires, & præsumptiones eiusdem. Gloss. *in l. fin. ad Turpillian.* quam sequuntur Bart. Bald & Angel. *in l. siue palam §. qui prouocauit. ff. de pactis.* & ex nostris Regnicolis Afflict. *in constitution. Regni incip. Appellationum tempora, & in decis. 178. n. 5. & decis. 267. n. 3.* Capic *decis. 232. n. 8.* & Franc. *decis. 170. num. 14.*

3 Tertius est, quod appellatio a diffinitiua reducit causam ad terminos litis contestatæ *l. ita demum C. de procurator.* Capic. *decis. 28. n. 6.* & Fran *d. decis. 270. nu. 17.*

4 Quartus effectus est quod ligat manus Iudicis, à quo fuit appellatum, vt non possit se amplius intromittere in causa, *l. à sententia C. de appell. &c. non solum de appell. in 6.*

5 Quintus est, quod non solum, sine inhibitione suspendit iurisdictionem Iudicis, qui sententiam tulit, sed etiam si aliquid egerit intra decem dies, qui dantur ad appellandum, annullantur, *d. c. non solum de appell. in 6.* tamquam attentata, vt dicemus inferius.

6 Sunt tamen multi casus, in quibus Iudex à quo est appellatum, non obstante appellatione interposita, potest aliquid innouare, & agere. Quorum quidam sunt de iure communi, & quidam de Iure Regni. De Iure communi: Primus est, vt in omnibus casibus, in quibus regulariter non admittitur appellatio, Iudex possit procedere, & agere quod superest agendum, post sententiam, non obstante appellatione casus autem in quibus appellatio non admittitur, ponuntur per Gloss. *vlt. in cap. licet 2. q. 6.* & Nos enunciati fuerunt, *sup. hac ead. par. 3. Sect. 5. num. 15.*

7 Secundus casus est, in sententia excommunicationis, nam si excommunicatus appellauerit ab ea, non obstante appellatione, adhuc poterit Iudex illum denunciare *c. pastoralis §. verum de appell.* ex ratione, quam addux. *sup. p. 1. Sect. 3. Subsect. 1. n. 27. & 28.*

8 Tertius est, quando agitur de restitutione fructuum in sententia, & est suspitio, quod Reus illos dilapidare possit, nam in tali casu non obstante appellatione fructus sequestrari poterunt. *capitol. quoties 2. quæstion. 6. capitol. fin. de caus. possession. & fruct. l. Imperatores. §. fin. ff. de appellat. & l. ab exequutore C. quor. appellat. non recip.* & notat Afflict. *decis. 188. & 189.*

9 Quartus est, quando sumus in sententia lata contra hæredem conuictum super legato, nam tunc si appellat, non defertur appellationi; Imò tenetur cauere de illo restituendo. *l. postquam §. imperator. ff. vt legat. vel fideicomm. nom. caue.*

10 Quintus est, quando agitur de periculo animarum, & in fauorem matrimonij. *c. 2. de matrim. contra interdict. Eccles. contract.*

11 Sextus est, quando Episcopus præcipit alicui de sua Diœcesi, vt faciat aliquid, ad quod de Iure communi tenetor, ille verò dicit, se non teneri, quia habet priuilegium. vel ob aliam causam: nam tunc si appellauerit, adhuc poterit Episcopus illum excommunicare, dummodo reuera ad id teneatur. *iuxta tradit. in c. significauit de censib.*

12 Septimus est, quando fit præceptum debituri confesso, vt soluat, nam à tali præcepto non datur appellatio, sic non obstante appellatione cogitur per iudicem soluere. *l. si debitori, ff. de iudic.*

13 Octauus est, quando quis condemnatur de aliquo crimine, & appellat ad superiores, eum adhuc detineri potest, & debet in carceribus, si fideiussores habere non possit, donec Iudex ad quem, aliter prouiderit, *argu. argum. 2. q. 6. & l. eos, qui §. super his C. de appell.*

14 Nonus est, quando sumus in delinquente notorio, nam tunc non obstante appellatione potest Iudex, à quo, illum punire. *capit. propositi in fin. de appellat. capitol. Tua de cohabit. cler. & mul.*

15 Decimus est, quando agitur de reformatione turbatæ possessionem, nam tunc non obstante appellatione, adhuc Iudex poterit possessionem turbatam restituere, & reformare, si in re, de qua lis vertitur, appellans turbetur. *cap. cum tentamur. de appell.*

16 Vndecimus est, quando Iudex Ecclesiasticus intromittit se iurisdictioni in absoluendo aliquem ab excommunicatione per ipsum lata, si cautionem recipit nomine Ecclesiæ, etiam si appellatum fuerit, & appellationi interpositæ detulerit. *cap. qua fronte de appell.* vbi Gloss. & DD.

17 Duodecimus est, quod non obstante appellatione potest cogere appellantem vt suam appellationem prosequatur, & ad hoc præfigere ille terminum *c. consulant. 5. in fin. & cap. reprehensibilis §. 1. de appell. c. cum sit eod. tit.*

18 Decimustertius est, quod si præfixerit terminum ad prosequendam appellationem, & nihilominus appellatus intra illum terminum non prosequitur; tunc Iudex poterit suam sententiam exequi, & in causa procedere ad vlteriora necessaria. *cap. cum sit, Romana §. 1. c. ad hæc 2. & c. ad aures de appellat. vid. c. personas eod. tit.*

Quod tamen limitatur, quando appellans fuit legitimè impeditus, & iusta de causa prosequi non potuit. *c. ex ratione de appell.* vbi Gloss. *in verb. in potentiam.* ponit multos casus impedimenti.

19 Decimusquartus casus est, quando Iudex ignorat, appellationem fuisse interpositam, quia fortè fuit appellatum coram Notario causæ, ipso absente, vel si fuerit appellatum ad Papam, Iudice adhuc ignotante. *ca. si duobus de appellation.* nam tali casu, non obstante appellatione, poterit in causa procedere.

De Iure verò Regni Neapolitani sunt multi Alij casus, in quibus non obstante appellatione interposita potest Iudex à quo aliquid agere.

20 Quorum primus est, quando In sententia taxauit expensas, ad quarum solutionem condemnauit partem Victam, tunc enim exequi poterit sententiam, quoad taxationem expensarum, non obstante, quod sit appellatum à tali taxatione; Ratio est, quia quando Iudex procedit taxatione expensarum, non dicitur innouare, sed tantum pronuncia declarare. Carauit. *super Rit. Magna Cur. Vic.* 298. *num.* 24. maximè si in sententia fuit reseruata taxatio expensarum Curiæ, & Iudici, vt fieri solet. Idem Carauit. *sup. rit.* 110.

21 Secundus est casus, quando sumus in sententia Sacri Consilij, à qua, vt dictum fuit supra, reclamatur nō appellatur, nam pendente reclamatione, sententia mandatur exequutioni, præstita tamen cautione de restituendo in casu retractationis Afflict. *decis.* 314. & Franc. *decis.* 135. & 193. Ratio est, ne ordinationes, & decreta tanti Tribunalis, reddantur irrita, & inania *vt habetur in Pragmat. 5. de offic. Sac. Reg. Consil.* Quod non procedit, quando executio sententiæ dicti Sacri Consilij esset irretractabilis, & irreuocabilis, nam tunc retardaretur ipsius de exequutio Franc. *in decis.* 139.

22 Tertius est casus in sententia lata super iudicio assistentiæ, nam tunc, non obstante appellatione interposita: Iudex liquidatis bonis super quibus præstanda erit assistentia, & præstita cautione de restituendo in caso tetractationis, suam sententiam super assistentia latam exequi poterit, *vt habetur in Regia Pragmat. qua incip. Magna Curia Vicariæ Ritum sub rubr. de appellat.* & trad. Afflict. *decis.* 261. 287. & 288. & Franc. *in decis.* 86. 120. & 136. vbi latè agitur de vitibus, & forma seruanda in sententia assistentiæ.

23 Quartus est, quando agitur de duabus sententiis conformibus per quoscumque Iudices latis, quæ sint infra summam 25. vnicarum, ambæ fuerunt confirmatæ à Magna Curia, nam tali casu exequutioni demandari poterunt, non obstante appellatione interposita ad Sacrum Consilium, *vt disponitur per Regiam Pragmatic. 3. sub tit. de offic. Sacri Reg. Consil.* Et idem dicendum est, quando sententiæ essent latæ, vna à Iudice ordinario, & altera ab Arbitrio, in quem fuit per partes factum compromissum.

Similiter idem seruatur in duabus sententiis conformiter latis à Iudicibus Magnæ Curiæ Vicariæ, & sunt infra dictam summam 25. vnicarum, nam exequutioni mandatur, non obstante appellatione ad Sacrum Consilium interposita, *vt habetur in Reg. Pragmat. exordien. Hoc autem §. sin autem de offic. Sacr. Reg. Consil.* & per Afflict. *decis.* 28. 19. & 47.

24 Quintus est in quolibet decreto affirmatiuo lato à Magna Curia Vicariæ, nam non obstante appellatione, mandatur exequutioni, quia à decretis affirmatiuis Magnæ Curiæ non datur appellatio ad Sacrum Consilium Afflict. *decis. allegat.* 261. vbi etiam declarat, quæ decreta dicantur affirmatiua.

25 Sextus est in sententia lata infra duos vncias, à qua non datur appellatio, & proinde non retardatur exequutio. *per Rit. Magn. Cur. Vic.* 257.

26 Septimus est in sententia Sacri Consilij, quando fuit semel reclamatum prima vice, nam quando in causa reclamationis fuit confirmata sententia eiusdem Sacri Consilii, si iterum reclametur, non obstante tali reclamatione exequutioni mandatur sententia, quia non potest bis reclamari, sed est perpetuum silentium imponendum Franc. *decis.* 153. *per text. in l. his, qui aduersus C. de præscr. tempor. offer.*

27 Octauus est in sententia lata per syndicatores contra officialem syndicatum, nam tunc executioni mandatur, præstita cautione de restituendo in casu retractationis, non obstante appellatione, *vt in Regia Pragmat. incip. Regia Dignitatis sub tit. de syndicat. officialium.*

28 Nonus casus est, quando sumus in sententiis latis per Rationales deputatos ad vidēda computa alicuius Vniuersitatis, quæ elegit syndicum, vel alium officialem circa administrationem bonorum ipsius Vniuersitatis, nam sententiæ, seù significatoriæ, vt ibi dicitur, latæ per Rationales prædictos poterunt exequutioni mandari, præstita tamen cautione de restituendo in casu retractationis, non obstante appellatione interposita, & ratio est, quia tales sententiæ, seù significatoriæ habent exequutionem paratam. Franc. *decis.* 147.

29 Vltimus est, quando Rex catholicus, vel eius Prorex committeret aliquam causam alicui particulari iurisperito, cum clausula, vt procedat nomine Regio, tunc enim sententia ab huiusmodi Doctore lata poterit exequutioni demandari, non obstante appellatione, præstita similiter cautione de restituendo in casu retractationis, vt supra Capic. *decis.* 111.

30 Sed aduertendum erit. Primò circa innouationem actorum, appellatione pendente, quod tribus modis poterit Iudex aliquid facere, & innouare, appellatione pendente. Primò circa exequutionem sententiæ. Secundo circa accessiones, quæ fiunt in sententia. Et tertiò circa prosequutionem processus, & actorum factorum in causa principali pro iustificatione appellationis.

Quoad primum Iudex poterit innouare mandando exequutioni sententiam in casibus supra relatis, tam de Iure communi, quam de Iure Regni; circa verò reliqua appellatio ipsa valet, & in omnibus aliis effectibus appellationis procedit, vt tradit Afflict. *in decis.* 261. Franc. *decis.* 120. & Carauit. *in rit. Magna Cur. Vic.* 257. *n.* 2.

31 *Quoad secundum* circa accessiones, quæ quidem sunt, fructus, expensæ, & interesse, de quibus loquitur Bald. *in l. 1. C. de fructib. & lit. expens. & l. vnic. C. de senten. quæ pro eo, quod interest.* est notandum, quod duobus modis poterit Iudex innouare. Primò prouidendo circa sequestrationem fructuum, ne fructus dilapidentur, vt dictum est *sup. n.* 8. *& habetur in surib. ib. all.* & per Affl. *decis.* 185. Secundo liquidando illos, maximè quando in sententia, liquidationem faciendam expressit, *vt sup. dictum fuit n.* 20. de taxatione expensarum. Et ratio est eadem, quæ ibidem, quia scilicet, quando Iudex appellatione pendente liquidat fructus, vel expensas, aut interesse, nihil innouare dicitur sed tantum pronunciata declarare videtur. *l. heredes palam. §. si quis. ff. de testam.* de quo egit etiam Affl. *decis.* 35.

32 *Quoad tertium*, nimirum prosequutionem processus, & acto-

& actorem in causa principali factorum pro iustificatione appellationis est notãdum, quod regulariter quidquid Iudex facere potest, pendente lite, ante sententiam, poterit etiam facere, pendente appellatione, post senteotiam *per text. in l. post quam §. Imperator ff. vt legat. & fideicom. nom. caueat.* sequitur Franc. *in decis. 370. n. 15.*

33 Aduertendum est secundò, quod prædicta innouatio, appellatione pendeote, potest dupliciter contingere. Primo respectu Iudicis: Et secuodò respectu partis. Respectu Iudicis, etiam bifariam Primò quoad Iudicem, a quo; Et secundo quoad Iudicem, ad quem.

Respectu Iudicis, à quo, fit innouatio, quando Iudex post appellationem a sententia diffinitiua, vel interloquutoria, ipsa appellatione pendente, aliquid agit, quæ innouatio sustinetur, antequam ei fuerit inhibitum per Iudicem ad quem, post Inhibitionem verò sibi factam nihil prorsus ionouare potest, quia per appellatiooem suot ligatæ manus Iudicis. *cap. non solum de appellation. in 6. & l. 1. ff. nihil. innou. appellat. pend.* & ibi Gloss. & Bart. vbi idem firmant vt scilicet non solum non possit aliquid innouare appellatione pendente, sed etiam infra decem dies post sententiam ad appellandum concessos, & plenè notat Franch. *in cap. consuluit il 2. & cap. bona de appellat.* vbi Abb. Felin. & Alii. Quod quidem a fortiori procedit, si fuerit facta inhibitio Iudici a quo per Iudicem ad quem, vt amplius non se intromittat io causa; prout obseruat Carauit. *in Rit. Magna Cur. Vic.* 258.

Respectu verò Iudicis, ad quem appellatum est, fit innouatio, quando ipse prouisionem aliquem facit circa sequestrationem fructuum, de quorum dilapidatione timetur, *vt per l. Imperatores § fin. ff. de appell.* notat Salicet. *in l. 3 C. eod.*

34 Innouatio autem respectu partis, etiam dupliciter fieri potest, nimirum respectu partis appellantis, & respectu partis appellatæ. Respectu partis appellantis, fit, quando ipsa post interpositam appellationem facit aliquem actum contrarium appellationi, & talis innouatio est prohibita, vt tradit Innoc. *in c. bone de appellat.* & Abb. *in c. dilecta de except.*

Respectu verò partis appellatæ innouatio fit, qoaodo ipsa resisteret appellationi, dicendo, non posse, nec debere appellari & hæc innouatio est pariter prohibita. Anton. de Butr. *in d. cap. dilecta de except.* sequitur Io. Anton. de Nigris *super cap. Regni, quod incip. subditorum n. 111. limit. 19.*

35 Aduertendum est tertio pro complemento huiusmodi materię de effectibus appellationis, quod, vt alias supra dictum est, quando non appellatur a sententia infra decem dies, ipsa transit in rem iudicatam, dictis decem diebus traosactis, hoc est recipit authoritatem, & vires rei iudicatæ, vt scilicet sententia possit exequutioni demandari, *iuxta tex. in cap. quoad consultationem de sentent. & re iudic. cum similibus.* Etiam parte non citata, vt practicatur in Regno. *per Rit. Magna Cur. Vic.* 182. vbi habetur, quod ideo hoc fit, quia huiusmodi seotentia, quæ fecit transitum in rem iudicatam, assimilatur obligationi stipulatæ penes acta Curiæ, sed talis obligatio mandatur exequutioni absque citatione, ergo similiter sententia in rem iudicatam transacta exequi poterit parte non citata, sed tameo duo concurrere debent, vt hoc locum habeat. Primum est, vt Iudex, qui tulit sententiam, quæ transitum fecit in iudicatum, viuat, ac etiam viuat victus, contra quem fuit lata sententia; alioquin si Iudex, aut victus esset mortuus, tunc contra successorem victi non poterit exequutioni mandari, ipso non citato, ita notabiliter tradit Afflict. *in constit. Regni incip. dilationes. num.* 38.

36 Secundum, quod concurrere debet, est, vt sententia transacta sit in rem iudicatam de recenti, nam si fecisset transitum, ante multos annos, & sic sententia esset antiqua, tuoc neque maodari poterit exequutioni, parte noo citata. Aodr. de Isern. *in d. constit. dilationes.* Quando autem seotentia transitum faciat in rem iudicatam, & in quibus casibus non transeat, *diximus sup. par. 2. Sect. 4. Subsect. 2. à n. 53. cum plurib. seqq.* Nec oon quando transeat, & exequutiooi mandari possit ex alio capite, quia scilicet non obstaote, quod fuit appellatum à sententia, non fuit appellatio prosequuta, dicemus infr. *Sect. seq. à n. 23. cum seqq.*

Praxis, ac forma prædictorum oon babetur hic, quia necessaria non existimatur cum quilibet ex se illam habere poterit ex dictis & notatis io superioribus obseruationibus.

SECTIO III.

De tempore concesso appellanti ad prosequendam appellationem.

SVMMARIVM.

1 *Tempus prosequendi appellationem est vnius anni, & ex causa biennij.*
2 *Ex iustissima tamen causa est triennij.*
3 *Tempus prædictum per Iudicem breuiari potest.*
4 *Tempus prædictum, quando incipiat currere.*
5 *Impeditus prosequi, protestari debet super impedimento.*
6 *Iustè impeditus pluribus modis dicitur.*
Infirmitas, Paupertas, Captiuitas, Tempestas, & similia dicuntur iusta impedimenta.
7 *Impedimentum qualiter probetur.*
8 *Impedimentum est probandum, aliàs elapso anno sententia exequi potest.*
9 *Ita seruandum magis consentaneum est.*
10 *Fatale, vnde dicatur.*
11 *Practica Regni Neapolitani; quoad tempus prosequendi appellationem.*
12 *Personæ priuilegiatæ habent quadriennium ex causa impedimenti ad prosequendam appellationem.*
13 *Tempus ad prosequendam non procedit in interlocutoria.*
14 *Princeps secularis iurisdictione caret super Ecclesiasticis.*
15 *Causa appellationis in Regno, quomodo agitetur.*
16 *Practica Regni, quoad personas appellantes.*
17 *Appellans in Regno, quid facere teneatur.*
18 *Tempus prosequendi, quantum duret.*
19 *Terminum solet à Iudice dari appellanti ad prosequendum.*
20 *Terminus prorogari potest per partes ipsas, sicut per Iudicem.*
21 *Terminus decem dierum per partes prorogari minimè potest, sicut ad prosequendum.*
22 *Appellatus in Regno potest prosequi appellationem post lapsum 50. dierum, appellans negligens fuerit.*
23 *Appellatio, quot modis efficiatur deserta.*
24 *Sententia exequi potest, si appellatio effecta fuerit deserta.*
25 *Iudex à quo sententiam suam desertam declarat, quando appellatio non fuit introducta.*
26 *Desertio appellationis, si declaretur per sententiam, appellationem habet, & suspenditur executio.*
27 *Deserta appellatione in dubio non declaratur talis.*
Citatio partis, an requiratur in declaratione desertionis appellationis.

1 TEmpus de iure communi præscriptum ad prosequendam appellationem, quando quis a sententia contra se lata appellauit intra decem dies, est vnius anni regulariter, intra quem comparere debet coram Iudice ad quem, & instare pro expeditione causæ appellationis, & iste annus dicitur primum fatale. Et quando appellans fuerit legitimè impeditus, ex iusta causa, habet alium annum; & sic secundum fatale, *vt habetur in cap. ei, qui appellat. in princ. 2. quæst. 6. cap. cum sit romana, cap. ex ratione, & cap. consistatus de appellat. Clement. sicut eod. tit. de appellat. & Auth. ei, qui appellat. C. de temporib. appellat.* vbi DD. *communiter*, & Prat. *ad Muscatell. p. 2. Gloss. emendam, & Gloss. fatale.*

2 Quod si etiam in secundo anno fuerit legitimè impeditus, datur ei tertius annus, ex iustissima tamen causa, & per viam restitutioois in integrum, vt probatur *in d. cap. ex ratione de app.* Primus autem, & secuodus anous dantur ipso iure, non per restitutionem in integrum, vt tertius. Innoc. Abb. & DD. *in d. pa. ex ratione.* Gloss. Bart. & Alij *in d. Auth. ei, qui appellat.* Quæ tamen cooclusio declaratur per Abb. *in d. cap. ex ratione col. 2.* vt procedat, quando appellans io toto secundo anoo fuisset impeditus, alias conceditur illi restitutio solum in eo tempore, quo fuit impeditus, non totus annus. vide latè congesta per Prat. *vbi sup. in Gloss. secundum fatale.*

3 Est tamen aduertendum, quod dictum tempus potest ex causa breuiari, & moderari per Iudicem a quo, & tunc elapso termino à Iudice dato firma remanet sententia, quia appellatio tunc dicitur deserta, sic exequutionni mandari potest. *cap. cum*

sit romana, cap. personas cap. oblata cap. reprehensibiles, &c. sepè de appell. vbi Glos. & communiter DD. Et de iure Regni Neapolitani probatur *in constit.* incipient. *appellationum tempora vers. caeteram*. Quod locum habet, tam in sententia diffinitiua, quam in interlocutoria, *vt in d. c. cum sit romana in princ.* & similiter in appellatione extraiudiciali, *vt in c. constitutus de app. & d. Clem. sicut eod. tit.* de quo etiam inf. *n. 18.*

4 Sed quaeritur, quando nam incipiat currere primũ fatale?

Respondetur, quod incipit currere à die interpositae appellationis, *vt probatur in tex. d. Clem. sicut,* & notat. Abb. *in d. c. ex ratione notab. 1.* Muscatell *d. p. 2. Glos. finiendum n. 3.*

5 Vnde si appellans impeditus fuerit appellationem prosequi infra primum fatale, adhoc, vt gaudeat secundo fatali, sine contradictione, cautela traditur, vt protestetur de impedimento, tam si proueniat ex facto Iudicis, quam ex alia causa ex parte ipsius appellantis. ita Franch. *in d. cap. ex ratione col. 4. in fin. & col. seq. vers. sed dubitatur adhoc,* & ibid. Cardin. *in 4. col.* cum quaestio sit inter Doctores, nam Alex. *in cons. 19. col. 2. vol. 1.* Bald. *in d. c. ex ratione in fin.* & DD. communiter *in l. properandum. §. sin autem vtraque C. de iud.* asserunt, quod si stat per Iudicem, quominus prosequi possit debet pluries protestari & si impediretur alia causa, & non facto Iudicis, secundum illos, nõ requiritur protestatio sed sufficit, quod postea probent iustum impedimentum; Alij verò aliter distinguunt, ideo ad euitandas disputationes, consulerem, vt semper protestetur de impedimento iuxta doctrinam Franc. & Card. *in d. c. ex ratione.*

6 Quaeritur secundò, quando nam quis dicatur iustè impeditus, ita vt primum fatale ei non currat?

Respondetur, quod supposito impedimento ex parte appellantis, cum possit etiam impedimentum prouenire ex facto Iudicis, vt dixi; ex consensu appellatij & ex facto tertij, dici potest iustè peditus pluribus modis.

Primò, si fuit infirmus aliqua graui infirmitate, ob quam prosequi non potuit. *cap. placuit 18. dist. & cap. si agrotus 5. q. 3.* nam aegritudo partis, vel Iudicis prorogat diem *l. quasitum. ff. de re iudic.*

Secundò si fuit impeditus ob paupertatem, quia paupertas excusat Bald. *in l. 2. §. si quis q. vlt. ff. si quis caut.* Mathesil. *in suis notab. vlt* sequitur Franc. Cre. *notab. 121. incip. statuto cauetur.*

Tertio, si ipse appellans, vel ipsius procurator in itinere capiatur à Turcis, vel alij hostibus *c. pen. de pign. & l. cum à matribus C. qui pet. tut. vel curat.*

Quarto, si fuit impeditus, ob tempestatem, vel aliam iustam causam, *vt in c. placuit. 18. dist. d. c. si agrotans c. cum dilecti de dol. & contum. & c. pen. de solut.*

Quinto, si vocetur à Principe, ob propria negotia peragenda, *vt c. si Episcopus 18. dist.*

Sextò, si occupatus existat, ob vrgentiora negotia *l. contumacia ff. de re iud.*

Septimò, si tempore prosequendae appellationis partes de communi consensu compromisserunt causam ad Arbitros. *Cl. Quandiu de appell. l. 1. & Auth. si tamen C. de tempor. appell. & collat. 8. §. 1. Auth. de appell.* An autem extra hunc casum possint partes de communi consensu prorogare terminum fatalium, habetur infra *n. 20.*

Octauò, si causa prorogetur ex pacto partium, vt si concorditer contraxerint, ne curreret terminus iuris, idest fatalia ad prosequendam appellationem, quod procedit tam in termino iuris, quam hominis *Clem. quandiu de app.* vbi limitatur, nisi periculum immineat ex dilatione; ibid. Gloss. *in verb. immineret.* de quo infra, cum sit magna inter DD. altercatio super hoc.

Nonò, si causa referenda sit in concistorio Principis, & Consiliarij non possunt adesse ob alia negotia, nam tunc tempus non currit appellanti, quia stat per iudicem, non per ipsum *cap. anteriorem. §. adhoc §. biduum, & §. si forte 2. q. 9. cap. ex insinuatione de appell.* facit tex. & Gloss. *in c. sepè eod. tit.*

Decimò, si forte vnus, vel duo menses primi anni fuerint feriati, ex quo iudex ius dicere non potuit, vel alio modo idem Iudex fuerit iustè impeditus *l. si feriatis ff. de arbitr.* tali enim casu supplebitur illi tantundem temporis de anno sequenti. *ad tradit. in l. fin. ff. de minor. l. ait praetor. vers. si conditionalis. ff. de his qua in fraud. credit. & l. qua tempore. C. de castren. milit.* Requiritur tamen vt tunc agat pro restitutione temporis, antequam labatur annus, quia sic videtur moram purgare. *cap. ei, qui appellat §. appellant. 2. q. 6.* Secus si aspectauerit vsque in finem, quia tunc non potest mora purgari *l. si stichum §. 1. ff. de verb. oblig. & l. illud. ff. de peric. & commod. rei vendit.*

Vndecimò, si appellans non potuit habere Iudicis copiam, ad quem appellauit, vel quia non vult procedere, vel quia non potest Iudex *vt in §. hac quoque Aut. vt sponsal. largit.* & tunc expedit, vt protestetur appellans, *iuxta c. de app.* & notant communiter DD. *in d. c. ex ratione, de app. & in d. Aut. ei qui app. C. de temp. appellat. & dictum est supra.*

Duodecimò, iustum impedimentum dicitur, si aduersarius habuit dilationem à Iudice, vel ob infirmitatem, vel ob aliam causam, imo etiam si sine causa illam habuit, quia quomodocumque Iudex ius non reddat, tempus fatalium non currit appellanti. *c. pen. de iud. & l. fin. & si, vsque ad §. quod vere. ff. ex quib. caus. maior.*

Decimotertiò est etiam iustum impedimentum, si testes examinandi in causa appellationis impediti fuerint, itaut non possint venire ad testimonium perhibendum vel si sine appellantis culpa non possint haberi instrumenta, & aliae scripturae necessariae ad prosequutionem appellationis, Vel si dolo alicuius impediatur prosequi, quia tunc succurreretur ei per viam restitutionis in integrum. *c. ex literis de integr. restit. c. pastoralis §. fin. de offic. ordinar.*

7 Est tamen aduertendum, quod in supradictis impedimentis, semper necesse erit docere, & probare appellantem voluisse agere, sed ex aliqua causa non potuisse *vt in d. c. pastoralis & d. l. sed & si §. si fortè. ff. ex quib. caus. mai. & l. vt pastoralis C. de anno except.* Quod si non potuerit habere testes, qui impedimentum probent, stabitur iuramento eiusdem appellantis, inspecta tamen qualitate personae, & causae. *cap. fin. de his qua vi metusue caus. fiunt. & l. siue oportet. §. sufficit. ff. de excus. tutor.* Guid. Pap. *in suis quaestion. q. 205. qua incip. in causa appellationis, vbi latè*

8 Successiuè quaeritur, an elapso primo anno possit Iudex statim exequi suam sententiam, tamquam appellatione deserta, si illi non constet de impedimento?

Respondetur negatiuè cum Bart. *in d. Auth. ei qui appellat. C. de tempor. appell. in fin. & in l. 1. in fin. ff. nihil innou. appell. pend.* Bald. *in l. eos in princ. col. 2. vers. sciat cautum C. de app.* Franc. *in d. c. ex ratione col. 24. vers. secundo quaeritur eod. tit.* & communiter DD. & ratio est, quia sententia non confirmantur ex lapsu primi anni, nisi etiam labatur secundus annus, *vt expressè probatur in tex. d. Auth. ei, qui appell.*

Est bene verum, quod contrarium habetur *in Clement. sicut de appell.* nam ibi dicit textus, quòd per lapsum primi anni appellatio dicitur deserta, cessante iusto impedimento, vnde quando non constaret de impedimento, non opus esset expectare alium annum idem habetur *in l. fin. § illud C. de tempor. appellat.* simile probatur *in capit. cum sit romana de appellat.* vbi appellanti datur annus ad prosequẽdam appellationem, sed ex iusta causa impedimenti biennium, ergo vbi non apparet iusta causa impedimenti, Iudex poterit exequi sententiam, elapso anno, & ista sententiam tenet. Butr. & Imol. *in d. c. ex ratione de appellat.* & Angel *in cons. 316.* vbi ait opinionem istam esse veram tanquam Euangelium, sequitur Marant. *in spec. 3. p. sexta parte numer. 231. post. prim. vers. & licet ista opinio, & numero 233. vers. & sic per istas rationes* vbi *n. seq.* limitat, quod non possit iudex exequi sententiam, nisi pars citetur ante quam illam exequatur ad dicendum causam, quare exequutionem mandari non debeat nam posset pars citata docere de impedimento, & tunc daretur secundus annus, vnde concludit, quod si non doceret de impedimento, possit exequi sententiam Iudex, absque eo quod expectet, vt labatur alius annus. idem tenet Abb. *in d. c. ex ratione col. fin. de app.*

9 Et ista videtur mihi magis vera opinio, tùm quia fortioribus nititur rationibus, quam sine scrupulo amplectendã existimo, tum etiam quia frustra primus annus diceretur primum fatale, & secundus secundũ fatale, *vt habetur in text. l. 2. in C. de tempor. app.* vbi Gloss & DD. si non extinguerentur vires appellationis per lapsum ipsius, quando appellans non esset iustè impditus, maximè quia. *text. in d. l. 2. loquentur* in numero plurali, vnde ita cessante impedimento per lapsum primi fatalis, extinguuntur vires app sicut per lapsum secundi, vel tertij.

10 Dicitur autem iste annus fatale à facto, idest morte, nam sicut mors extinguit hominem; ita lapsu dictis temporis extinguit appellationem, vt inquit Abb. *in d. c. ex ratione col. 3. post. n. 8. de appell.* Gloss. *in d. l. 2. in princ.* & Bald. *in l. fin. in princ. 2. col, vers. modo restat. C. de temp. appell.*

11 Sed

11 Sed est aduertendum, quod ea, quæ supra dicta sunt, procedunt de iure communi: De iure verò Regni Neapolitani aliter disponitur, nam appellans post interpositam appellationem in 10. dies, tenetur prosequi appellationem iuxta quinquaginta dies, petendo Apostolos à Iudice, à quo, & litteras Inhibitoriales a Iudice, ad quem est appellatum, per quas inhibetur Iudici a quo, vt in causa amplius non se intromittat, & copiam Actorum transmittat ad ipsum Iudicem ad quem faciendo etiam citari partem. *vt probatur in Constitut. Regni incip. Appellationum tempora*; & ibi latè Andr. de Iserma, & Alij DD. Regnicolæ: alioquin si appellans non prosequeretur appellationem infra dictos 50. dies, appellatio efficeretur deserta, & sic sententia transiret in rem iudicatam, *vt in d. Constitut. Appellationum tempora*, ad tradita eorum, quæ supra notauimus de iure communi. Quæ quidem constitutio non corrigit in commune, quoad fatalia, sed tantum concedit dictos 50. dies ad prosequendum, cum alias de iure communi dentur 30 dies, vt alias dictum est, vbi de Apostolis sermo fuit: Vnde isti quinquaginta dies includuntur in primo fatali, quod currit seruata forma iuris communis, incipiendo a die interpositæ appellationis, & ita hodie seruatur, licet Affl. *in d. constit. Appellationum tempora* dicat, quod fatale, incipiat post lapsum dictorum 50. dierum, & dicti quinquaginta dies currunt a die interpositę appellationis de momento ad momentum. Glos. *in dicta constitut. Appellationum tempora*. Quod quidem locum non habet, quando appellans habuit aliquod legitimum impedimentum, propter quod non potuit prosequi appellationem intra 50. dies, quia tunc conceduntur illi alij 50. *vt in d. constitut. appellationum* habentur, *ad text. in cap. fin. de appellat.* faciunt ad hoc tradita per Affl. *in decis.* 29. *&* 50. Impedimentum etiam potest prouenire ex parte Iudicis: & pariter ex causa Actuarij, qui non dedit copiam Actorum. & tunc neque currit appellanti tempus prædictum 50. dierum, quia per illum non stat, quin prosequatur, vt per Affl. *traditur in d. decis.* 50. *&* 79. Vnde ad talem effectum practicatur, vt appellans petat instanter, instantius, & instantissimè Apostolos, necnon copiam, Actorum respectiuè, offerendo paginam, & pecuniam. Quæ instantia operatur, quod cum per ipsum appellantem non stat, quo minus acta sibi consignentur, ad finem præsentandi illa Iudici ad quem intra 50. dies, vt illi non imputetur ad negligentiam.

12 Est insuper aduertendum in hoc, quod terminus prędictus 50. dierum non currit Personis habentibus restitutionem in integrum, vt sunt pupilli, minores, viduæ, Ecclesiæ, Vniuersitas, & Aliæ, quas enumerat Affl. *in decis.* 210. et Nos egimus *sup. par. 2. sect 2 subsect.* 11. *à n.* 10. *cum plurib. seqq.* nam si prædictæ personæ appellauerint infra decem dies, & appellationem non fuerint prosequutæ infra 50. dies: tunc per restitutionem integrum poterunt restitui ad tempus prosequendi infra quadriennium, vt refert Affl. sic decisum in sacro Consilio Neapol. *dec.* 175. & Franch. *dec.* 473.

13 Sed quęritur, an dictum tempus quinquagintà dierum procedat, tam in appellatione à sententia diffinitiua, quam ab interlocutoria?

Respondetur negatiuè, procedit enim dicta constitutio: *appellationum tempora*, solum in appellatione a diffinitiua, & non ab interlocutoria, vt habetur in illis verbis; *Per quas diffinitiuę sententia suspenduntur, &c.* Vnde dispositio dictæ constitutionis non extenditur ad interlocutorias, quia si Rex voluisset, vtique declarasset. Et ratio esse potest quia interlocutoriæ non suspenduntur per appellationem. *iuxt. text. in c. non solum de appell. in* 6. & Bar. *in l.* 3. *ff. de appellat. recip.* & consequenter In his statur dispositioni iuris cõmunis, vt scilicet peti debeant Apostoli infra 30. dies, & prosequutio appellationis fiat per annum, vel ex causa per biennium, *iuxta tradit. in c. cum sit Romana de appell. & Authent. ei, qui appellat. C. de temporib. appellat. & supra dictam est in princ.* Nota tamen, quod quando appellatur a sententia interlocutoria habent vim diffinitiuæ, procederet dispositio *dictæ constitutionis appellationum tempora*. nam tunc appellatio suspenderet sententiam, & sic haberet locum, sicut in diffinitiua ex identitate rationis. ita Affl. *in d. constitut. appellationum tempora column.* 7. *in final. vers. sed hic quæro.* Muscatell. Prat. & Marant. *loc. præcit.*

14 At verò prætereundum non est circa dispositionem dictæ Constitutionis *appellationum tempora*, quod illa non habet locum, nisi in Curijs sæcularibus Regni prædicti, quia Rex, qui illam constituit, habet tantum Iurisdictionem in personas sæcularium: In Curijs verò Ecclesiasticis procedit dispositio iuris communis, & Sacrorum Canonum, per quam conceduntur triginta dies ad petendum Apostolos, & annus ad prosequendam appellationem, & ex causa, *vt diximus* biennium; *cap. ab ea de appell. in* 6. *c. ex ratione extr. eod. Clem. sicut, & Clem. quamuis. de appell. l.* 1. *ff. de libell. dimissor. & l. eos. §. fin. C. de appellat* & Ratio est, quia Princeps sæcularis non potest legem imponere Ecclesiæ, & Ecclesiasticis personis, vt tradunt Abb. Felin. & Alij *in c. Ecclesia S. Mariæ de constitutionib.*

15 Quæritur prætetea, an in causa appellationis, secundum ius Regni, requiratur libellus, & litis contestatio?

Respondetur negatiuè sed ipsa causa incipit ab apertura processus, vt disponitur *in Rit. Magnæ Curię Vicariæ* 52. *incipien. Item in eisdem Curijs, & in Rit.* 127. *incip. Item in Curia ipsa, & in Rit.* 141. *incip. Item quod causa, & in Rit.* 155. *incip. Item in appellationum causis.*

16 Hinc est, quod appellans intra decem dies, debet postea infra 50. dies a die interpositæ appellationis, vt diximus, duo copulatiuè agere. Primum est, vt præsentet appellationem, & copiam processus Iudici ad quem est appellatum. Secundum est, quod debet instare coram eodem pro intimationis partis appellatæ, vt fiat apertura processus. Vnde si hæc duo non obseruauerit, appellatio efficeretur deserta, vt obseruat Affl. *in d. constitut. appellationum tempora. notal.* 10. 11. *&* 12. & ita practicatur in Curijs sæcularib. eiusdem Regni, & in quibusdam etiam Ecclesiasticis, quæ obseruant stylum Curiarum sæcularium, sed malè faciunt.

17 Successiuè quæritur, quidnam agere teneatur appellans, postquam intra dictos 50. dies processum Iudicis, à quo, præsentauerit Iudici ad quem, & partem aduersam citare fecerit.

Respondetur, debere prosequi appellationem, illamque finire intra annum, sicut quilibet alius tenetur de iure communi: & si fuerit impeditus in primo fatali, seù anno, conceditur illi secundus annus protestatione tamen trina præmissa; & si neque in isto secundo anno, seù fatali finire potuit appellationem, quia forte fuit pariter impeditus, tunc probato impedimento legitimo, tertium datur fatale, in quo finire debet, aliàs eo elapso appellatio efficitur omninò deserta, *vt habetur in c. ei, qui appellat. quæst.* 6. *cap. ex ratione de appellat. clement. sicut. eod. tit. & Auth. ei qui appell. C. de tempor. appell.* Et ista fatalia seruantur, iuxta ius commune, post dictos 50. dies in omnibus Tribunalibus, & Curiis sæcularibus Regni. *per Regiam Pragmat.* 54. *sub. tit. de offic. Sac. Reg. Consil.* quidquid dicat Affl. *in decis.* 72. quod in causa reclamationis in sacro Consilio nõ attenduntur fatalia: nam hodie *per d. Pragmat.* 54. conceduntur, vt declaret Grammatic. *dec.* 13. *in fin* de quo etiam *infr. n.* 22. elariùs.

18 Vnde ex dictis colligitur, quod tam de Iure communi, quam de Iure Regni, terminus ad prosequendam appellationem, est vnius anni; & stante impedimento, datur secundus annus, & si impedimentum adhuc durauerit, conceditur tertius annus, & non vltra. Hęc tamen iuris dispositio procedit, quando Iudex, a quo, ex iusta causam breuiorem terminum non constituerit ad prosequendum, quod facere potest. *cap. cum sit Romana, c. Personas, cap. oblata, c. ad aures, cap. reprensibilis, & cap. sæpè de appellat. vbi DD. clem. quamuis eod. tit.* & tunc eo elapso, appellatio remanet deserta, & sententia executioni mandari potest, vt probatur in dictis iuribus, præsertim, *in cap. cum sit Romana. vers. quod si is, & cap. ad hoc, & cap. ad aures de appell. vide cap. ex ratione, eod. & ibi Glos. primum, & in d. cap. personas in verb. sententię.* & latè Phil. Franc. *in d. cap. personales. col.* 2. vbi ponit nouem causas, ob quas potest Iudex terminum prædictum breuiare, & dare, & de iure Regni cautum est, *in d. constit. appellationum tempora. vers. cæterum*, vbi Isern. & Afflict.

19 Regulariter autem Iudex a quo de iure communi ex causa poterit plures terminos dare appellanti; ad hoc vt appellationem prosequatur, ne lites immortales fiant, & iudicium elusorium reddatur.

Quorum Primus est ad iter arripiendum ad Iudicem appellationis. *c. peruenit* 2. *de appell.*

Secundus est ad se præsentandum coram iudice, ad quem *d. c. personas. eod. tit.*

Tertius est ad se præsentandum cum Apostolis. *l. præses. C. de appell.* vbi Bald.

Quartus est ad recipiendum Apostolos petitos, quo termino elapso, si non recepit, appellatio dicitur deserta. *clement. quamuis. de appellat.*

Quinto est terminus ad prosequendam appellationē, de quo dictum est per iura allegata *in praced.* & habetur etiam in *c. cum causa, & fene, & re iudic.* quidquid dicat Bartol. *in d. l. prases.* in hoc communiter ab omnibus reprobatus, dum asserit, non posse Iudicem à quo præfigere terminum appellanti, cum ille sit præscriptus à iure.

Sextus est terminus ad se præsentandum, & redeundum cum litteris inhibitorialibus Iudicis ad quem, saltem fide fusse se præsentatum, quia aliàs esset imponere legem superiori, vt daret ad libitum inferioris dictas litteras, quod fieri non potest. *c. ex insinuatione. de appell.* vbi Abb. & DD. de quibus latè per Fran. *in d. c. Personas. de appell.*

20 Procedit secundò terminus prędictorum annorum sci fatalium, secundum iura præallegata, ad prosequendum appellationem, modo, quod dictum est; nisi de communi consensu partium fuisset prorogatus, quia tali casu non currunt tempora fatalium, & sic terminus esse poterit vltra duos annos, prout ipsis partibus placuerit, nam quando concorditer procedunt, possunt terminum prædictum & prorogare, & breuiare. Bald. *in l. fin. col. 1.* & ibi etiam Bart. *C. de tempor. appell.* Alex. *in l. properandum. C. de iudic. & in Addit. ad Bart. in Auth. ei, qui appell. C. de temp. appell.* vbi etiam Cyn. Phil. Franc. *in c. ex ratione col. 5. in fin. vers. sed dubitatio est, de appellat.* & ibi Felin. *colum. 2.* Facit text. *in l. quod si nolit. §. si quid ita. ff. de edil. edict.* vbi partes de communi consensu prorogare possunt tempus redhibitorię, quod similiter legale est: ergo & illud fatalium, quod etiam est legale. vide Carol. Antonell. *in tract. de tempor. legal.* vbi multa contingit.

Secundo facit text. *in l. fin. C. de temp. appellat.* vbi habetur, posse partes pacisci, quod nullum fatale seruetur in appellatione.

Tertiò facit textus *in cap. in causis. de offic. deleg.* vbi terminus in rescripto datus de communi partium consensu prorogari potest.

Quartò facit text. *in Clementin. quamuis. de appellat. & Auth. si tamen. C. de temp. appell.* vbi habetur, quod non currit tempus fatalium, quando partes de communi consensu compromissum fecerint.

Quamuis contrarium teneat Alij, dicendo, quod tacitè prorogari potest per partes, non autem expresse, quod mihi non placet, nam si permittitur in tacita, quare non in expressa prorogatione? hanc negatiuam tuetur Ludouic. Roman. *in l. 2. ff. de re iudic.* Abb. *in d. c. ex ratione col. 3. de appell.* & Car. Alex *ib. c. l. 15. qu. 14.* Idem dicit Bart. sibi contrarius *in Aut. si tamen C. de tempor. app.* & Alij: sed prima opinio est magis recepta.

31 Sed quæritur, an partes de communi consensu possint prorogare tempus decem dierum datum ad appellandum, sicut possunt tempus ad prosequendam appellationem?

Respondetur negatiuè, neque tacitè, neque expressè, neq; per viam compromissi. Glos. *in Auth. offeratur. verb. viginti. C. de lit. contest.* Bald. *in Aut. praeterea qui app. col. fin. vers. quaro nunquid §. & in Auth. Hodie col. 2. vers. quaro quid si est appellatum. C. de appellation.* Franc. *in d. c. ex ratione col. 6. vers. tertio quaeritur de appel.* Cardin. *in Clementin. quamuis. qu. 5. de appell.* Felin. *in cap. pen. col. 5. in fin. vers. secunda declaratio. de eodem.* Abb. *in cons. 77. col. 2. vol. 2.* & Alij Qui omnes communiter dicunt huiusmodi tempus decem dierum datum ad appellandum non posse neque per Iudicem prorogari, neque breuiari sicut potest tempus fatalium datum ad prosequendam appellationem, vt diximus.

32 Non est autem omittendum hic vnum notabile pro Regnicolis nimirum, quod si appellans qui infra decem dies legitimè appellauit & infra 50. præsentauit processum Iudici ad quem, non prosequitur causam appellationis infra mensem post præsentatum processum; potest appellatus comparere coram Iudice ad quem, & prosequi appellationem, elapso dicto mense, non expectato anno, vel biennio: ita cautum inuenitur. *in Rit. Magna Cur. Vicar. 9. exordiens. Item si appellans*, quod est menti tenendum, quia multi non aduertunt, per ea, quæ sup. diximus, *numer. 17. & seqq.* cum contrarium seruetur de iure communi, nam si appellans non prosequitur causam appellationis, non potest post aliquot menses primi anni, appellatus prosequi, quia semper appellans potest se illi opponere, dicendo, se velle gaudere beneficio legis sibi concesso, vsque ad finem anni, iuxta *eā d. Auth. ei, qui appellat. C. de temp. appellat.* Quo tempore elapso appellatio dicitur deserta, *vt habetur in ead. Auth. si qui app. canonizata in c. ei, qui app. 2. q. 6. in c. ex ratione de appell. & in clement. sicut eod. tit.*

33 Sed quæritur, quot modis & in quibus casibus appellatio efficiatur deserta?

Respondetur, pluribus modis appellationem fieri desertam. Quorum principalis est, quādo non fuit appellatio interposita intra decem dies, *vt sup. dictum est, hac ead. par. 3. sect. 1. num. 69. vbi latè.*

Secundus modus est, quando appellans intra dictum tempus non fuit postea prosequutus appellationem, petendo Apostolos intra triginta dies, *iuxta text. in c. ab eo de appellat. in 6. clement. quamuis, eod. tit. & dix. etiam d. sect. 1. nu. 100. cum plurib. seqq.* & infra annum prosequendo, cessante impedimento, vel infra biennium non impedimento *ad notat. sup. hac ead. sect. à n. 1. cum seqq.* & de iure Regni, si non fuit prosequutus infra quinquaginta dies, *iuxta praeceptum constit. Appellationum tempora* de quo etiam *sup. à n. 11. cum seqq.*

Tertius modus est quando appellans non procurauit pro viribus, vt causa appellationis finiretur intra tempora fatalium, *iuxt. tex. in c. ex ratione de appell. clement. sicut eod. tit. l. fin. §. illud. C. de tempor. appell.* de quo similiter dictum est, *in princ. praesentis sectionis per plures numeros.*

Quartus est, quando Iudex statuit terminum appellanti ad recipiendum Apostolos pro tali die, si non comparet illa die, appellatio dicitur deserta, etiam si Iudex non venerit eadem die, quia in consideratione habetur à lege negligentia appellantis, non præsentia Iudicis, ita Cardinal. *in Clement. quamuis §. finali in 1. qu. de appellat.* vnde si ipse comparet, debet se protestari, quod per ipsum non stat.

Quintus modus, sed casus, in quo appellatio efficitur deserta, est, quando Iudex à quo statuit breuiorem terminum ad prosequendam appellationem, quod facere potest, *vt dictum est sup. num. 3.* quia tunc si intra dictum terminum non fuit prosequutus, appellatio remanet deserta, *vt in cap. cum sit romana. vers. quod si ex. de appell. cum alijs notatis sup. num. 18.* Et in Regno, cum possit Iudex breuiare, non prorogare terminum, *vt in d. constit. appellationum tempora. vers. caterum*, elapsis 50. diebus remanet appellatio deserta, vt notat Afflict. *ib. col. 2.* per ea, quæ tradit Cardinal. *de iure communi in clement. constitutionem §. insuper. in q. 1. de elect.*

Quod tamen non procedit in personis, quæ habent restitutionem in integrum, vt alias supra dictum est, quia non obstante lapsu temporis, siuè iuris, siuè Iudicis possunt infra quadriennium prosequi per viam restitutionis in integrum, *vt habetur in clement. 1. de restit. in integr.* & tradit Afflict. *in decis. 175.*

Neque procedit, quando per appellationem non stetit, quin prosequeretur, qui forte ille fecit suas diligentias, sed iudex appellationis, vel alter eius officialis noluerunt, vel poterunt expedire litteras, & alia facere infra terminum; quia tunc prosequi potest, non obstante impedimento, Afflict. *decis. 7.*

Neque procedit in causis Beneficialibus, in quibus per Iudicem breuiari minimè potest terminus iuris, nisi vtraque parte volente, & sic de facto Iudex breuiauerit, per lapsum dicti termini sic breuiati, appellatio non dicitur deserta, nisi lapsus fuerit totus terminus iuris, vt singulariter tradit Franch. *in c. cum sit in fin. colum. & in cap. constitutus 2. colum. 1. de appellation.*

Sextus est, quando appellans non petiit Apostolos de iure communi infra 30. dies, nam tunc obstante quod legitimè infra decem dies appellauerit, adhuc appellatio remanet deserta, ob non petitionem Apostolorum, *vt in c. ab eo. de app. in 6. clement. quamuis, eod. tit. per l. Iudicibus C. eod. & l. unic. ff. de libell. dimiss.* vbi Bart. Ludouic. Roman. *cons. 2.*

De iure verò Regni in Curiis sæcularibus sufficit, quod petantur, & præsententur Iudici ad quem, intra 50. dies datos ad prosequendam appellationem, vt obseruant Isern. *in d. constit. appellationum tempora, & ib.* Afflict. *in 7. colum. in princ.* aliàs post lapsum dictorum 50. dierum appellatio censetur deserta, vt aliàs dictum est, *per d. constitutionem appellationum tempora, vers. catera.* Ex qua colligit Isern, quod appellans debet infra dictos 50. dies, plures actus copulatiuè facere, scilicet petere Apostolos, & illos recipere à Iudice à quo: deinde presentare

eosdem

eosdem Iudici ad quem, vna cum processu: & postea debet eitari facere aduertationi ad prosequendum coram eodem Iudice ad quem; & tandem ab eo licentiatus recedere potest alio. quin quolibet ex dictis deficiente, appellatio censetur deserta, & idem firmat Affl. ct. *ibidem notab.* 10.

Septimus modus est quando appellans fecit diligentias, vt prosequeretur, sed per Iudicem stetit, quominus finiret, quia fortè erat absens, & de hoc fuerit protestatus; nam si post reditum Iudicis noo institit cum magna importunitate, oon proderit illi protestatio, nisi pro tempore, quo per ipsum non stetit, & sic postea non prosequēdo, efficeretur deserta appellatio. *ita tradit.* Alex. *cons.* 19. *col.* 2. & 3. *vol.* 1. Castrens. *in cons.* 135. *vol.* 2. & Corn. *cons.* 44. *col.* 3 *vol.* 2.

Octauus est, quando appellans, post interpositam appellationem legitimè, infra decem dies, accipit terminum iuris ad soluendum debitum, pro quo fuit per sententiam condemnatus; quia tunc per acceptionem termini ad soluendum, videtur renunciasse appellationi, & acquieuisse sententiæ, & sic appellatio dicitur deserta. *text. de hoc est singularis in l. ad solutionem C. de re iud.* quem pulchrè exoroat Bald. & notat ibidem, Ludou. Roman. *cons.* 19. *in fin.*

Nonus est quando appellans, post appellationem legitimè interpositam, facit actum aliquem contrarium appellationi, coram Iudice à quo: vt si litigaret adhuc coram eodem æque ac si non appellauisset, quia tunc tacitè videtur renunciasse appellationi. *c. cap. sollicitudinem. de appellat.* Abb. *in cap. gratum. de offic. deleg. col.* 2. & *in cap quæstioni. eod. tit.* & *in cap. cum venissent de eo qui mitt. in poss.* late Franch. *in d. cap. sollicitudinem col.* 4. & 5. & Rot. *decis.* 475. *in nouis. quæ incip. si ille qui à sententia.*

Decimus est, quando quis appellauit ab interloquutoria, & per Iudicem non fuit admissa appellatio, & ab ista non admissione, seu reiectione appellatioois non appellauit iterum, tunc enim quia non appellauit à non admissione, censetur deserta appellatio. Cardin. *in clement.* 1. *col.* 4. *vers.* & *ex hac Glosa de dol. & contum.* Innoc. *in cap. pastoralis col.* 1. *in glos. ver. suspensator de offic. deleg.* Matthesil. *in suis notabil. notab.* 22. & per N. s dictum fuit aliàs supra.

Vndecimus est, quando appellans post interpositionem legitimè appellationis, ea pendente innouat, & attentat aliquid, quod præiudicat aduersario, vt si illum spoliauerit possessione rei controuersę, vel alienauerit in eius præiudicium, vel aliquid aliud fecerit, quod vergit in damnum aduersarii, nam tunc videtor eo ipso appellationi renunciare: & ratio est clara, quia ipsemet ooo deserit appellationi à se interpositæ, cum isti actus sint contra appellationem; & proinde censetur illam deserere, & nolle amplius prosequi, dum facit actum contrarium. *vt probatur in tex. cap. an sit de appell.* & notat Bald. *in cap. ex parte A. col. pen. vers. item scias de test.* Abb. *in alio cap. ex parte S. col.* 2. *vers. pro declaratione de rescript.* Angel. *in l. fin. C. de tempor. appell.* Matthes. *in notabilib notab.* 27.

De reliquis modis, quibus efficitor deserta appellatio vid. DD. cit. præsertim Carauit. *in Rit. Magn. Cur. Vic.* 254.

24 Quando autem appellatio efficitor deserta aliquo ex modis prædictis, vel alias quomodocumq; fiat, potest Iudex à quo, sententiam a se latam, non obstante appellatione interposita, executioni demandare *cap. si qui appellat.* 2 *q.* 6. *cap. consititutis de appellat.* & *Auth. ei, qui appellat. prae C. de tempor. appellat. cum simil.* Solet tamen Iudex, ad quem, in tali caso desertioni appellationis, interloqui, appellationem esse desertam, & scribere Iudici a quo est appellatum, vt suam sententiam, iuxta eiusdem seriem, continentiam, & tenorem exequotioni mander, vt obseruat Affl. ct. *in d. constit. appellationum tempora*, & Carauit. *in Rit. M. C. V.* 6.

25 Quod quidem locum habet, quando causa appellationis iam erat introducta coram Iudice ad quem, alias poterit Iudex a quo declarare appellationem esse desertam, vt optimè distinguit Franc. *in d. cap. ex ratione col.* 9. *in fin vers. circa sepimum de appell.* Felin. *in cap. ex parte* 2. *col.* 6. *in fin. de rescr.* Marant. *in spec.* 3. 9. *sexta partis princ. act.* 2. *num.* 200.

26 Melius est, quod iudex a quo abstineat à tali pronunciatione desertionis appellationis, sed vbi desertio est clara, suam exequatur sententiam, quia a Decreto, seu sententia, per quam pronunciatur, appellationem esse desertam, datur appellatio, & sic ligarētur ipsius manus. Ita notabiliter tradit Franc. *in d. cap. ex ratione col. antepen. in fin.* & *col. pen.* Bald. *cons.* 390. *vol.* 3. & Angel. *consil.* 140. Vnde ex hoc inoleuit practica in Regno, quod quando appellatio est deserta, quæ prius introducta erat coram Iudice, ad quem: tunc pars appellata adire solet eumdem Iudicem, & instare, vt rescribat Iudici a quo, vt exeqotioni mandet suam sententiam, & ille constito sibi de desertione rescribit Iudici à quo, vt sententiam suam eaequatur, sine decreto, quod appellatio sit deserta, sed in illis litteris dicit sibi liquere, appellationem esse desertam, quibus litteris acceptis Iudex a quo statim suam exequitur senteotiam, vt testatur Andr. de Itern. *in d. constit. appellationum tempora col.* 3. & Affl. ct. *ibid col.* 5. *in princ.*

27 Quando autem fit decretom, quod appellatio est deserta per Iudicem ad quem, non requiritur citatio partis, secundum Franc. *in cap. sæpè col.* 7. *de appell.* & io Regno obseruatur, quod quando fit tale decretum, oon legitur, *vt in Rit. Magn. Cur. Vicar.* 229. *incip. item seruat ipsa curia sub rubr. de appell.* de quo dia. *in praced. Sect num* 35. Regulariter tamen non debet Iudex pronunciare appellationem esse desertam in dubio, ne peremptum remanet ius litiganti. Iason. Castrens. & Alex. *in l.* 1. *ff. si quis caut.* Dec. *in l. quoties nihil ff. de reg. iur.* Felin. *in cap. significauerunt col.* 1. *de test.*

Praxis verò ac forma declarandi appellationem desertam, non ponitur hic, ex quo collocata iam fuit supra *in Pract. ciuil. p.* 2. *Sect.* 3 *Subsect.* 1 *n.* 75. Ideo, qui illam videre cupit, ad præcitatum recurrat locum, nam occasione agendi de exequutione sententiæ, ibi locare conueniens visum fuit.

SECTIO IV.

De modo procedendi causa Appellationis.

SVMMARIVM.

1 *Practica, quæ seruatur in causa appellationis.*
2 *Terminus ad non posita ponendum, & non probata probandum, vnde originem habeat.*
3 *Testes noui, & veteres producuntur in secunda instantia, dummodo examinentur super nouis articulis.*
4 *Exceptiones, quæ opponuntur in secunda instantia.*
5 *Terminus prædictus ad non posita, &c. omitti potest.*
6 *Terminus præfatus, quare ita dicatur.*
7 *Testes in secunda instantia examinantur, sicut in prima.*
8 *Actus ordinatorij seruandi in iudicio appellationis.*
9 *Similitudines inter primam, & secundam instantiam.*
10 *Differentia inter primam, & secundam instantiam.*
11 *Appellatio fit à minore ad maiorem Iudicem.*
12 *Terminus ad probandum non datur in secunda Instantia, sed eius loco datur alius similis.*
13 *Exceptiones peremptoriæ tantum opponuntur in secunda Instantia.*
14 *In causa appellationis reficiuntur expensæ.*
15 *In secunda instantia terminus ad non posita ponendum est communis.*
16 *In secunda instantia producuntur noui articuli, etiam post publicationem.*
17 *Sententia appellationis, quid continere debeat.*
18 *Sententia appellationis qualiter formetur.*

1 QVando appellatio, ob aliquam caosam, seu modum, *vt Sectione præcedenti dictum est*, non efficitur deserta, tunc per Iudicem, ad quem proceditur ad expeditionem causæ. Practica autem, quia vti solet, erit ista, videlicet. Primò expediri mandat citationem, quæ notificatur parti appellatæ, quod intendit procedere ad expeditionem causę appellationis interpositæ per N. de N. suum aduersarium, & proinde accedat ad videndum aperiri processum sibi transmissum a Iudice, a quo, quæ citatio solet esse commoois vtrique parti, qua exequuta, & facta apertura processus, & actum in prima instantia factorum, procedit ad vlteriora, nempe ad datiooem termini ad non posita ponendum, & probata probandum. Tertiò ad publicatiooem. Quartò ad conclusionem. Quintò ad citatiooem ad dicendum, & allegandum, & ad audiendam sententiam: Postremò ad sententiam, iuxta Praxim obseruari solitam io prima instaotia, *de qua dictum est sup. part.* 2. *præsertim Sect.* 3. *per tot.* De qoibus aliqua percurrere non erit inutile.

2 Quoad terminum ad non posita ponendum, et non probata

bata probandum, quatuor notanda veniunt. Primum est, vnde iste terminus originem habeat. Secundum est, an pars appellata possit opponere aliquas exceptiones, antequam detur, ad impediendum, ne amplius detur talis terminus. Tertium est; an possit omitti iste terminus de communi consensu vtriusque partis, vel ab altera partium, sine nullitate processus. Quartum est, quare dicatur terminus ad non posita ponendum, & non probata probandum.

Est igitur notandum circa primum, quod iste terminus originem trahit, & de iure Canonico, & de iure Ciuili, & de iure Regni. De Iure Canonico, quia sumptus est *ex cap. fraternitatis de testib.* De iure Ciuili, quia sumptus est *ex l. per hanc C. de tempor. appellation.* Et de iure Regni sumptus est *ex constitution. Regni incip. Iurisperitorum altercationes.*

3 In quibus iuribus cauetur, vt in causa appellationis possint produci testes, tam noui, quam veteres in prima instantia, examinati, dummodo super nouis capitulis examinentur, quæ non fuerunt probata coram Iudice a quo, vid. Gloss. *in d. c. fraternitatis verb. nouis. & DD. ibid. & sup. d. l. per hanc.*

4 Notandum est circa secundum, posse partem appellatam opponere omnes exceptiones, tam dilatorias, quam peremptorias, quæ non fuerunt oppositæ in causa principali coram Iudice a quo, *vt in d. l. per hanc vers. vel exceptionib. C. de tempor. appell.* Potest tamen regulariter pars appellata quatuor exceptiones opponere, ad finem impediendi dationem termini prædicti.

Prima exceptio est declinatoria fori, & incompetentiæ Iudicis, ad quem, nam si quis appellauit ad Iudicem incompetentem, appellatio admitti non debet, quia semper appellandum est ad Iudicem competentem Bart. *in l. 1. §. si quis ff. de appellat. & l. qui Romæ §. fera. ff. de verb. oblig. & Dec. in cap. 2. notab. 4. de appell.*

Secunda est exceptio legitimationis personæ, opponendo, quod in causa principali coram Iudice à quo in prima instantia actum fuit cum Procuratore non habente mandatum. Gloss. *in l. ita demum C. de procurator. per text. in l. licet. C. eod. tit.*

Tertia exceptio, quæ opponi potest, est quod appellans post inter positam appellationem spoliauit partem appellatam possessione, de qua controuertitur quia tunc videtur renunciatum appellationi. *cap. an sit; & cap. constitutus de appell. cap. ex parte S. de rescrip. & cap. bona de elect.* & ibi Gloss. & DD. præsertim Dec. *in d. cap. ex parte S. num. 6.* Et idem dicendum venit, si fecerit aliquem alium actum contrarium appellationi, *vt dix. sup. Sect. praced. numer. 23. vers. nonus est*, ob eamdem rationem.

Quarta exceptio est, quod appellans nihil probauit in causa principali, & proinde condemnatus fuit ad soluendas expensas ipsi parti appellatæ, nam in tali casu admitti non debet appellans ad terminum prædictum, nisi prius soluat expensas parti appellatæ, non solum de Iure communi, verum etiam de Iure Regni *vt habetur in Regia Pragmat. incip. Qui in principali causa sub rubric. de expensis soluend. per appellantes.*

5 Notandum est circa tertium, quod terminus iste ad non posita ponendum, & non probata probandum omitti potest ab vtraq; parte, sine nullitate processus. Bald. *in l. vnic. in fin. C. ne liceat tertiò prouocar.* Quinimò potest omitti in Regno, etiam vna tantum parte præsente, & altera contumaciter absente, *vt habetur in Rit. Magnæ Curiæ Vicar. 253. cum seq.* & hoc in fauorem appellationis toleratur, *iuxt. text. in l. fi. §. illud. C. de tempor. appellat.*

6 Tandem notandum est circa quartum, quod terminus iste ad non posita ponendum, et non probata probandum, ideo dicitur sic, quia totum illud, quod non est positum, & probatum in prima instantia coram Iudice, à quo; potest poni, et probari in secunda instantia coram Iudice, ad quem, secus si fuit positum, & probatum in prima instantia, *vt probatur in d. l. per hanc C. de tempor. appell.* & de iure Regni *habetur in Constitut. incip. Iurisperitorum altercationes*; quia tunc non potest poni, & probari in secunda instantia, vt tradit Gloss. *in d. cap. fraternitatis verb. nouis. de testibus.* & DD. ibid.

7 Ex dictis sequitur, quod factis probationibus, & examinatis testibus super nouis articulis, & capitulis, quæ esse debent omninò diuersa à primis positis, & probatis in prima instantia: Super quibus testes examinandi sunt medio iuramento, vt in prima instantia fieri solet, de veritate dicenda. *iux. tex. in c. hortamur. 3. q. 9. & in §. 1. Authent. de testib.* sine intermixtione falsitatis. *ad text. in c. nullam 2. q. 4. & c. pura 3. qu. 9.* Et quod pro vtraque parte veritate, quam sciunt, dicent *iuxt. cap. non sanè 14. q. 5.* siuè interrogati, siuè non *arg. cap. cum dilectus 1. de accusat.* Et tandem quod nulla passione, puta amore, vel odio; timore, vel pretio, aut alio commodo testimonium dicent, *iuxta cap. quoties, & cap. licet 2. §. testes de testib.* proceditur ad terminum publicationis in causa ipsa appellationis, vt factum fuit in prima instantia coram Iudice à quo.

8 Deinde datur terminus ad reprobandum, seù repulsandum testes: necnon terminus ad repulsam repulsæ, vt fieri solet in prima instantia, vt testatur Afflict. *in decis. 266.* Successiuè vbi opus fuerit, datur terminus ad præsentandum scripturas, & illas impugnandum.

Postea fit conclusio in causa, & sic datur terminus conclusionis, vt etiam fieri solet in causis primæ instantiæ.

Quo facto datur terminus vtrique parti ad allegandum, & dicendum in iure, & in facto: & expeditur citatio ad audiendam sententiam diffinitiuam. Et aliquando datur alius terminus ad percunctandum acta: qui terminus dicitur refugium Procuratorum, vt hoc modo dilatent causas maximè, quando malum fouent Ius, quem tamen Iudex denegare non debet, quando ob iustam causam petitur, ne præbeat ansam quærelis.

Quibus omnibus peractis deuenitur ad prolationem sententiæ diffinitiuè, pronunciando, fuisse benè appellatum, & malè iudicatum.

A qua sententia appellari potest ad alium Superiorem infra decem dies solitos à iure regulariter ad appellandum concessos; qui quidem currere incipiunt à die intimationis sententiæ, *iuxta textum in Auth. Hodie C. de appellation.* vel a die scientiæ, iuxta tradita in superioribus de sententia *in prima instantia §. 2. sect. 3.*

Iterum postea succedit terminus prosequendi appellationem, primò petēdo Apostolos de Iure communi intra 30. dies, & de Iure Regni intra 50. secundò infra annum ad finiendam causam appellationis, legitimo impedimento cessante: & infra biennium cum tali impedimento: & infra alium annum per viam restitutionis in integrum, si etiam in secundo anno, seù fatali appellans fuerit impeditus: de quibus diximus sup. *in præced. sect. per tot.* de terminus autem, qui dantur in causa appellationis agit Bart. *in l. fures §. sed si furtis ff. de his, qui notant. infam.*

9 Hinc colligi potest, quod inter primam, & secundam instantiam dantur aliquæ similitudines, & concordantiæ.

Quarum Prima est, quod sicut in prima instantia fiunt probationes, & examinantur testes, ac præsentantur scripturæ, sic eodem modo fit in secunda instantia super nouis articulis.

Secunda similitudo, est in termino publicationis, nam quemadmodum factis probationibus in prima instantia fit publicatio in causa, sic proceditur in secunda instantia.

Tertia conuenientia, & similitudo est in repulsa testium, quæ sicut datur in causa principali; ita conceditur in causa appellationis, vt probatur *in dicta decis.* Afflict. 266.

Quarta similitudo; est in alijs terminis, & actibus, nam sicut in prima instantia post repulsam, & repulsam repulsæ fit conclusio; datur terminus ad allegandum, fit citatio ad sententiam & alia, id genus: ita in secunda instantia, vt paulo ante dictum est.

Quinta concordantia, seù similitudo, est in modo procedendi, nam si in prima instantia, causa fuit summaria; erit quoque summaria in secunda instantia, vt tradit Franch *in decis. 520.*

Sexta conuenientia, & similitudo est, quod fideiussiones præstitæ in prima instantia, perseuerant in suo robore, & durant, ac habent effectum, etiam in secunda instantia, præsertim fideiussio de iudicato soluendo. Idem de Franch. *in decis. 208. & 310.*

10 Est tamen aduertendum, quod sicut in multis prima, & secunda Instantia conueniunt inter se, vt visum est: sic in multis alijs longe differunt.

Prima igitur differentia constituitur, respectu Tribunalis, nam diuersum est Tribunali Iudicis, à quo appellatum fuit, à Tribunali Iudicis, ad quem est appellatum. Gloss. *in cap. 2. de consuetud. in 6.* & maximè respectu maioritas, & superioritatis Iudicis, ad quem; quoad Iudicem, à quo. *cap. anteriorum. §. de illo. 2. quæst. 6. & l. 1. §. si quis ante, & l. Imperatores ff. de appellat.* Quod tamen limitatur in illis Tribunalibus, in quibus

non

non appellatur, sed tantum reclamatur, seù supplicatur per viam reuisiones sententiæ, vt fit in Tribunali Sacri Concilij Neapolitani, in quo à sententijs latis à Dominis Consiliarijs alicuius Rotę eiusdem Consilij reclamatur ad idem Sacrum Cōsilium, & tunc Præses eiusdem eligit aliquem Consiliarium eiusdem Aulæ, mutato Iudice causæ, & ille nouiter electus in eadem Aula cognoscit de causa reclamationis, vt obseruat Afflict. *in decis. 231. & aliàs supra dictum est.*

11 Secunda differentia est, respectu Iudicis, quia appellatio interponitur à Iudice minori ad Iudicem maiorem. *cap. dilectis, cap. prior. & cap. Romana de appell. & c. si quis putauerit, cap. placuit, & d. cap. anteriorum §. Ad hoc & § illo videlicet. 2. qu. 6. ca. Metropolitanum. 2. quæst. 7. & l. præcipimus. C. de appellat. & l. 1. §. si quis, & l. Imperatores. ff. eod. tit. ne appellat. & Gloss. in ca. non putamus de consuetud. in 6.* Ratio est, quia nullo modo conuenit, vt idem Iudex, qui protulit sententiam, reuideat eamdem à se latam, per viam appellationis, cum semper confirmaret, quod semel prius factum fuisset: & sic pars grauata nunquam releuaretur a grauamine, *vt in dictis iuribus probatur.* Imò neque valeret consuetudo, vt appellari possit ad eundem Iudicem; *d. c. non putamus:* vbi Gloss. & DD. Vnde cum semel Iudex protulerit sententiam, quæ elcere debet eius iurisdictio, quia functus est officio suo, *l. Iudex postea quam ff. de re iudic.* nisi partes acquieuerit suæ sententiæ, nam tunc partes illius sunt in illa exequenda, iuxta eius tenorem, quia fortè non appellarunt intra tempus a Iure concessum. *ca. quisquis 2. qu. 6. c. si quis contra de for. compet. l. à Diuo Pio in princ. & § sententiam ff. de re iudic. l. pen. C de arbitr. & l. properandam §. si a autem reus, C. de iudic.*

12 Tertia differentia est, respectu ordinis Iudiciarij quia in causa principali procedi nō potest absque dilatione termini probatorij, & est petendus a Iudice. *l. 1. C. de dilation.* & in Regno Neapolitano, etiam quod non detur, censetur ipso iure tributus *per Reg. pragmat incip. post prædictas 7. sub. rubr. de dilation. in caus. dand.* & ratio est, quia stat loco litis contestationis, quæ est fundamentum iudicij. *cap. vnic.* vbi Bald. *de lit. contestat.* sed in causa appellationis procedi potest, sine termini datione; sed eius loco datur alius terminus, qui licet sit idem in substantia, vocatur tamen terminus ad non posita ponendum, & non probata probandum, propter priuilegium appellationis. *l. fin. §. illud C. de tempor appellat. & habetur in constitution. Regni incip. Iurisperitorum altercationes, & in constitut. Hac lege: & in Rit. Magna Cur. Vicar. 253.*

13 Quarta differentia est, respectu modi procedendi in opponendis exceptionibus: quia in causa principali opponi possunt exceptiones, tam dilatoriæ, quam peremptoriæ. In causa verò appellationis regulariter opponuntur solùm exceptiones peremptoriæ: *vt notatur* per Capic. *in dec. 28.* & Franch. *in dec. 370 n. 17. & 19.* Regula tamen generalis, vt non possint opponi exceptiones dilatoriæ in causa appellationis, limitatur in dilatorijs, quæ respiciunt retroactum nullum processum, quia istæ opponi possunt, *vt notatur in l. ita demum C. de procurator.* per Gloss. *in verb. agitur,* puta si procurator erat falsus. *vt habetur in l. licet C. eod. tit. de proc. & argum. l. 2. C. de eo qui pro tutore neg. gest.* & similes.

14 Quinta differentia est, respectu refectionis expensarum, quia in causa principali datur terminus in causa, non refectis expensis parti appellatæ: quando nihil probauit in causa principali, *vt habetur in pragmat. incip. Qui in causa principali. sub rubr. de expensis soluend. per appellat.*

15 Sexta differentia est, respectu probationum: nam in causa principali datur terminus ad probandum incumbētia vtriq; parti communis. *l. petenda. C. de in integr. restit.* & ibi Bald. Fel. *in c. prudentiam col. 1. de mut. petit.* & in Regno est *Rit. Magn. Cur. Vicar. 210. incip. Item feraat ipsa carta in fin. & constitutio incip. litè legitimè contestata* de quo dictum est sup. *par. 2. sect. 2. subs. 3.* Sed in causa appellationis datur solummodò terminus ad non posita ponendum, & non probata probandum super nouis capitulis, & articulis tantum, quamuis detur vtrique parti. *l. per hanc. C. de temp. appell.*

16 Septima differentia est, respectu productionis articulorum, & testium: nam in causa principali, post datum terminum in causa, post productos articulos, & post publicationē factam in causa non possunt produci noui articuli, nec noui testes, propter metum subornationis de iure Regni, *vt in pragmat. quandoq; solent sub rubr. de testib. qui de nouo superuenisse allegantur, & in alia pragm. contigit sæpè sub rubr. de capitulis & positi impertin. in repuls. non ponend. & in constit. Iurisperitorum altercationes.* Capic. *in decis. 81. numer. 8.* In causa verò appellationi post publicationem produci possunt noui articuli, & noui testes ad fauorem appellantis. *iux. text. in c. fraternitatis de testib. & l. fin. §. illud C. de appell.*

17 Vltima differentia est, respectu modi proferendæ sententiæ, nam in causa principali debet Iudex sententiam proferre, cum condemnatione, vel absolutione. *c. illa de accusat.* vbi Gloss. *vlt. & l. 1. C. de iudic.* vel alio verbo vti debet, quod æquipolleat condemnationi, vel absolutioni. *c. his de verb. signif. & l. 1. ff. de re iudic. & dix. sup p. 2. Sect. 3. Subsect. 1. a. 1. circ. fin.* Sed in causa appellationis debet aliter pronunciare scilicet fuisse bene appellatum, & malè iudicatum, vel malè appellatum, & benè iudicatum, & sic sententia appellationis continet iustitiam, vel iniustitiam sententiæ causæ principalis, non condemnationem, aut absolutionem: nisi implicitè per viam approbationis vel reprobationis primæ sententiæ, quæ talia continet. Gloss. *magn. in l. eos C. de appell.*

PRAXIS PROCESSVS.

18 Sententia autem in causa appellationis solet incipi, sub hac sequenti, vel simili forma verborum, videl.

Forma Sententiæ in secunda instantia.

In Dei nomine Amen. Nos Abbas N. V. I. D. Prothonotarius Apostolicus, ac Illustrissimi & Reuerendissimi Domini N. Archiepiscopi N. in spiritualibus, & temporalibus Vicarius, & Officialis, Generalis, &c. in causa in hac Archiepiscopali curia per viam appellationis in secunda instantia vertente inter N. de N. Actorem ex vna & N. de N. Reum conuentum Dięcesis N. huius nostrę Metropolitanę Ecclesiæ Suffraganeæ partibus ex altera, de, & super solutione scutorum tot, vel relaxatione fundi N. siti in loco N. iuxta &c. & alijs prout in Actis. &c. Visis appellatione legitimè interposita, Inhibitione per Nos, & Nostrā Curiam emanatæ. Apertura processus, & Actorum Nobis trāsmissorum, Termino ad non posita ponendum, & non probata probandum, probationibus hinc inde deductis, terminis alijs de Iure, & consuetudine concessis, citationibus ad allegandum & ad sententiam, & omnibus actis, partibusque pluries plenariæ auditis cum suis procuratoribus, & aduocatis, Visis videndis, & consideratis de Iure considerandis; Per hanc nostram, quam in his scriptis de Iurisperitorum consilio ferimus diffinitiuam sententiam Christi nomine repetito Pro Tribunali sedentes, & solum Deum præoculis habentes dicimus, decernimus, & diffinitiuè pronunciamus, fuisse bene appellatum per dictum N. de N. & malè iudicatum per D. Vicarium Generalem Curiæ Episcopalis N. *Vel,* fuisse bene iudicatum, & malè appellatum, *prout facti contingentia requirit,* proinde dictum appellantem ab impetitis per dictum de N. absoluimus, & liberamus, *vel si bene iudicatum pronuncietur, & male appellatum, dicatur,* proinde sententiam per D. Vicarium Generalem Curiæ Episcopalis N. approbamus, & cōfirmamus, ac exequutioni mandandam fore, & esse declaramus, & ita dicimus, decernimus, & diffinitiuè pronunciamus, & sententiamus, non solum isto, sed omni meliori modo, &c.

Ita pronunciaui Ego N. Vicarius Generalis Metropolitanæ Curiæ N.

Lecta, lata, &c. prout in sententijs latis in prima instantia, de quibus egimus sup. *part. 2. Sect. 3. cap. 1. à num. 74. cum plurib. seqq.*

SECTIO V.

De Innouatis, seù Attentatis appellatione Pendente.

SVMMARIVM.

1 *Ius respicit, quod sæpè, non quod raro fit.*
2 *Attentata quid sint.*

3 *Atten-*

3 *Attentata reuocanda sunt ante omnia acta.*
4 *Casus, in quibus attentata non reuocantur.*
Et primò in omnibus causis, in quibus non datur appellatio.
5 *Neque reuocantur, si ex reuocatione sequeretur praiudicium Ecclesia.*
6 *Neque, si proueniret scandalum in Populo.*
7 *Neque, si appellatio est deserta, & constet in Actis.*
8 *Neque, si facta fuerunt in interloquutoria.*
9 *Neque, si non sint omnino clara, sed turbida.*
10 *Neque, si petens reuocationem nullum habeat ius.*
11 *Neque, si dependeant à causa principalis cognitione.*
12 *Attentata, à quo Iudice reuocanda sint.*
13 *Attentare non dicitur quis aliquid agens vigore litterarum Apostolicarum.*
14 *Attentata, quomodo reuocentur.*
15 *Attentata reuocantur iudicio ordinario.*
16 *Et similiter summariè.*
17 *In reuocatione attentatorum, quæ probari debeant.*
18 *Etiam à tertio causam habente à parte.*
19 *Causam habere ab aliquo quando dicatur.*
20 *Beneficia successionem non admittunt.*
21 *Citatio partis requiritur in reuocatione attentatorum, prout in reliquis.*
22 *Citatio illegitimè exequuta, habetur pro non facta.*
23 *Reuocatio attentatorum quid requirat.*
24 *In reuocatione attentatorum differentia constituitur inter appellationem iudicialem, & extraiudicialem.*
25 *Reuocatio prædicta procedit in appellatione legitima tantum.*
26 *Attentatorum reuocatio vsque ad quod tempus peti possit.*
27 *Modus petendi reuocationem prædictam.*
28 *Attentata quomodo purgentur.*
29 *Purgata dicuntur attentata, si facta fuerit diligentia pro ipsis purgandis.*
30 *Purgatio attentatorum integraliter fieri debet.*
31 *Appellatio a sententia reuocationis attentatorum, an detur.*
32 *Appellatio datur à recusatione Iudicis nolentis reuocare attentata.*
33 *Attentatorum reuocatio defensionis species.*
34 *Attentatio Rei litigiosæ attentatum dicitur.*
35 *Sententia super reuocatione attentatorum.*
36 *Exequutionis sententiæ attentatorum mandatum, sub qua forma verborum conscipiatur.*
37 *Instrumentum executionis factæ qualiter formetur.*

1 PRima facie videtur extra ordinem fuisse positum hunc tractatum de attentatis in fine iudicij appellationis cum potius fuisset collocandus statim post sententiam, vel saltem in principio huius tertiæ partis. Ratio tamen, quæ me ad hoc faciendum impulit, fuit, quia non semper occurrit, quod pars, siuè Iudex aliquid innouet, seu attentet post interpositam appellationem à sententia, quam ipse tulit, & propterea, quod potest esse, & abesse, pro accidente habetur. *l. pro voluntarijs ff. de impens. in reb. dotalib. fact.* Vnde cum iura regulariter se adaptent magis his, quæ accidere solent frequenter, quam his quæ raro, *l. nam ad ea. ff. de legib.* Ideo posui hic huiusmodi tractatum, quasi extra ordinem materiæ; eo quod raro accidit attentata fieri. Verum quia, & ipsa accidentia plurimum conferunt ad rerum cognitionem. *l. 1. & l. quod si nolit. §. qui mancipia. ff. de ædilit. edict.* propterea nolui omittere, sed tamen quasi separatim adnectere. Quare plura à nobis percurrenda erunt, iuxta nostrum institutum; Et primò quid sint Attentata. Secundò, à quo Iudice reuocanda sint. Tertiò, qua via reuocanda sint. Quartò, quid requiratur in ipsorum reuocatione. Quintò, vsque ad quod tempus peti possit reuocatio attentatorum. Sextò, qualiter peti debeat. Septimò, quomodo purgari possint attentata. Octauò, an detur appellatio à reuocatione attentatorum.

2 *Quoad primum* est notandum, quod Attentata sunt omnia acta, quæ sine rationabili causa fiunt, lite, appellatione, aut his æquipollente, pendente, à Iudice, seu à Parte, aut ab habente causam ab eis, in contemptum iurisdictionis, & præiudicium Partis, officio eius citius est læsa maiestas, in primis, & ante omnia reuocanda, ita describit Lancellott. *in tract. de attentat. in præfat. numer. 4. & seqq.* & ferè omnes scribentes *in capit. non solum de appellation. in 6. per illum text.* vbi de his agitur.

3 Ex qua descriptione, seù definitione colligi potest, quod appellatione, aut lite pendente nihil est innouandum in spretũ Iudicis, aut in præiudicium partis, sine iusta causa, alias quidquid innouatum fuerit, est nullum, & attentatum, & ideo est omninò reuocandum, & in pristinum statum ante omnia reducendum; siuè ante, siuè post inhibitionem, aut quouis alio modo gestum fuerit *d. cap. non solum*, vbi Gloss. & DD. *de appellat. in 6.* Lancellot. *vbi sup. numer. 33. & de priuileg. attentator. part. 3. cap. 3. num. 153. & seqq.* Scacc. *de appellat. qu. 3. num. 47. & seq.* & Rot. *decis. 235. nu. 1. p. 1. & decis. 735. num. 2. p. 2. & decis. 251. nu. 1. par. 3. recentior.*

4 Limitatur tamen conclusio in pluribus casibus, quos supra ducentos congerit, & refert Lancellot. *d. tract. de attentat. p. 3. de priuil. attentat. cap. 30. num. 178. cum seqq.* Et primò, ne sicco vestigio prætereamus, non reuocantur, ante omnia, attentata, in omnibus casibus, in quibus non datur appellatio, *vt habetur in d. cap. non solum.* vbi Gloss. *in verb. casibus*, multos enumerat casus in quibus prohibita est appellatio, & nos de his egimus. *sup. hac vod. par. 3. Sect. 3. num. 15. vbi latè.* Et ratio est, quia cum in dictis casibus, si appelletur, non erit appellationi deferendum; contra ius videretur, quod per appellationem impediretur executio sententiæ, vel alterius actus consecutiui sententiæ.

Idem dicendum venit in omnibus casibus, in quibus, Iudex non obstante appellatione potest aliquid agere, *de quibus diximus. sup. hac vod. p. 3. Sect. 2. à n. 6. cum seqq.*

5 Limitatur secundo, quando ex reuocatione attentatorum diminueretur diuinus cultus, vel aliquod aliud damnum proueniret alicui Ecclesiæ. Gloss. *in cap. peruenit. 2. verb. assignes de appellat.* Beltramin. ad Greg *decis. 365. nu. 12.* Rot. *dec. 251. nu. 1. in fin. p. 3. recent.*

6 Limitatur tertiò, quando ex reuocatione attentatorum sequeretur aliquod scandalum in Populo. Beltramin. ad Greg. *decis. 276. num. 9.* Rot. *decis. 22. num. 4. & decis. 657. num. 2. p. 3. recentior.*

7 Limitatur quartò, quando appellatio est deserta, & de desertione notoriè constat in actis, quia tunc attentata; post decem dies ad appellandum datos, non reuocantur. Lancellot. *de attent. appell. pend. p. 2. c. 12. limit. 1. n. 1. et n. 8. & 20* Maresc. *variar. resol. l. 2. c. 121. n. 63.*

8 Limitatur quintò, quando agitur de attentatis factis post appellationem in interloquutoria interpositam, quia tunc nõ reuocantur ante omnes alios actus, nisi prius fuerit pronũciatum benè appellatum *d. capit. non solum de appellat. in 6.* Oldrad. *cons. 30 num. 10. vers. præterea.* Federic. de Senis *consil. 192. nu. 4. vers. de secundo.* Vel nisi saltem fuerit prius iustificata causa appellationis, *d. cap. non solum.* Scacc *de appell. q. 3. n. 47. & q. 17. limit. 47. membr. 1. num. 28.* qui tamen restringit in multis casibus. *dict. membr. 1. num. 37.*

9 Limitatur sextò quando attentata non sunt omninò clara, sed aliquo modo turbida, seù controuersa, quia tunc non reuocantur ante omnia. Rot. apud Marchesan. *de commission. nullit. sanat. par. 3. decis. 1. nu. 2. fol. 176. & in Conchen. Cappellaniæ 3. April. 1615. coram D. Verospio.* Secus si essent clara, quia tunc reuocanda sunt. Rot. *decis. 735. n. 2. p. 2. & decis. 769. n. 2. p. 2. & decis. 122. n. 1. p. 5. recent.*

10 Limitatur septimò, quando notoriè constat, quod petens reuocationem attentatorum nullum ius habet. Rot *decis. 7. vt lit. pend. in antiqu. & in d. Conchen. Capellaniæ & decis. 251. n. 1. p. 3. rec.* Maresc. *vbi sup. num. 58. & seqq.* Buratt. *dec. 177. n. 4. & decis. 212. num. 12.*

11 Limitatur octauò, quando attentata dependent à cognitione causæ principalis. Capic. *decis. 72.* Beltramin. ad Greg. *decis. 283. num. 8. in fin. & decis. 465. num. 12.* Rota *decis. 251. n. 1. p. 3. recent.* Duran. *decis. 313. num. 11. & seqq.* vbi tamen ait, hoc procedere, quando attentata sunt turbida, secus si clara; nam tunc non depẽdent à cognitione negotij principalis; alias limitationes vid. apud Lancellot. *d. p. 3. de priu. attent. c. 30. à n. 178.* cum nobis has tantum octo limitationes in praxi frequentius occurrentes retulisse sufficiat.

12 *Quoad secundum* est notandum, quod innouata, seù attentata facta, appellatione, seù lite pendente, reuocanda sunt regulariter ab eo Iudice, cuius maiestas læsa fuit Bottr. *decis. 72. num. 5. & decis. 77. num. 2.* Gregor. *decis. 486. num. 6.* Rot. *decis. 303. num. 4. par. 3. recent.* Quod potest facere etiam ex officio.

Gregor.

Gregor. *decis.* 71. *num.* 8. *& decis.* 305. *nu.* 4. Burat. *decis.* 186. *n.* 5. Caualer. *decis.* 175. *num.* 3.

Limitatur tamen, vt non possit Iudex ex officio reuocare attentata, cum hoc sit remedium extraordinarium, quando pro reuocatione ipsorum agi potest via ordinaria. Rot. *dec.* 357. *n.* 2. *p.* 3. *rec.* Greg. *decis.* 503. *n.* 3. *& seqq.*

13 Sed quæritur, an dicatur quis attentare, quando aliquid agit cum litteris Apostolicis.

Respondetur cum distinctione. Aut enim in litteris facta fuit mentio de lite, & tunc non dicitur attentare, quia litteræ Apostolicæ non possunt dici attentatæ. Gregor. *decis.* 2. *num.* 1. nam Papa non attentat, quia est supra ius. *clement.* 1. *in fin. vers. salua tamen vt lite pendent. c. proposuisti. de concess. preb.* Rot. *decis.* 25. *num.* 4. *de rescr. in nou.* Greg. *decis.* 2. *num.* 2. & ibi Beltram. *num.* 15.

Aut vero in eis non est facta mentio de lite, & tunc dicitur attentare, quia licet litteræ Apostolicæ dici non possint attentatæ attamen non excusant ab attentatis, quando in eis non fuit expressè, & specificè facta mentio de lite. Gregor. *decis.* 305. *n.* 5. Imò etiam, quod si facta mentio de lite, quæ probatur per clausulam opponi solitam, scilicet *cum litte statum &c.* quæ habet virtutem præseruandi gratiam obtentam à subreptionem, & attentatis, vt notat Beltram. ad Greg. *d. dec.* 1. *n.* 16. *& seq.* & Caual. *dec.* 186. *n.* 3. adhuc potest esse, quod possessio capta, vigore litterarum Apostolicarum; sit attentata Greg. *dec.* 10. Beltram. ad Greg. *d. dec.* 2. *n.* 15. *&* 16. vbi alias decisiones cumulat.

14 *Quoad tertium* est notandum, quod duplici via reuocari possunt attentata: Primò principaliter implorando officium Iudicis, ad quem est appellatum, vt reuocet gesta per Iudicem à quo; Et secundò accessoriè prosequendo appellationem, vt declarat Cardinal. *in c. dilecti* il 3. *col.* 1. *de appellat.* & sequitur Anton. de Nigr. *in c. Regni nesp. subditorum n.* 117.

15 Quando autem petitur restitutio spoliatorum per viam attentati, & sic per implorationem officij Iudicis ordinarij, intentando actionem, cum agatur via ordinaria, requiritur ordo iudiciarius, scilicet libellus, litis contestatio, & alij termini substantiales. Franch. *in cap. bona col.* 4. *vers. primò quia de appellat.* Imol. *in d. cap. ex parte* 2. *num.* 11. *de rescript.* Lapus *alleg.* 68. *num.* 1. *vers. primò quia* Cardinal. *cons.* 12. *num.* 2. Scacc. *de appellat. q.* 17. *limit.* 47. *membr.* 1. *num.* 173. vbi etiam ait; quod à iudicio attentatorum datur appellatio.

16 Præterea potest procedi ad reuocationem attentatorum ex puro, & mero officio Iudicis incidenter, summariè, sine libello litis contestatione, &c. & tunc non requiritur aliquis ordo iudiciarius. Gloss. 1. *in Clement. fin. vt lit pendent.* Abb. *in d. c. bona num.* 16. *vers. magna est differentia, & num.* 17. & ibid. etiam Franc. *d. col.* 4. *vers. primo quia de appell.* Imol. *vbi sup.* Lap. Cardinal. & Scacc. *locis praecit.* Aeg. d. *decis.* 101. *& decis.* 148. *& decis.* 194. & Rot. *decis.* 1. *de offic. Iudic. in antiqu. & decis.* 1. *de restit. spol. in nouis.* Et tunc neque termini substantiales sunt seruando de stylo Rotæ seruari soliti, *vt habetur in practicabil. Rota sub tit. de termin. vsu & qualit. num.* 8. Mandos. *de commiss. sup. attent. form.* 14. *in verb. causam, & causas vers. addo etiam*, Salust. Tiber. *in Prax. lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 8. vbi ait quod in his plus attenditur contemptus Iudicis, quam læsio iuris, & ita practicatur in Rota, vt Ead. Rot. *dec.* 78. *de appellat. in antiqu. alias est* 765.

17 Est tamen aduertendum, quod qui petit reuocari attentata, probare debet possedisse, rem de qua agitur, de tempore motæ litis, & insuper quod ad præsens Aduersarius illam occupat, & detinet. Imol. *in d. cap. ex parte num.* 11. *de rescr.* Card. *d. consil.* 10. *num.* 2.

18 Etiam si sit tertius, dummodo habeat causam à parte, nam licet tertius, qui non est in lite, non attentet. *cap. romana §. in alium de appellat. in* 6. Marcic. *var. resol. lib.* 2. *cap.* 121. *num.* 60. *& seq.* Caualer. *decis.* 186. *num.* 4. Gregor. *decis.* 14. *num.* 6. non tamen hoc locum habet, si tertius habeat causam a parte, quæ est in lite. Affl. & *decis.* 354. *num.* 21. Gregor. *decis.* 14. *num.* 6. Quod procedit, etiam si possideat cum titulo, & bona fide, Burat. *dec.* 406. *num.* 2.

19 Causam autem, a Parte habere dicitur in Beneficialibus, qui possidet Beneficium per viam resignationis ad eius fauorem factæ, aut per viam permutationis, siue alterius similis modi. *c.* 2. *vt lit. pendent. in* 6. Rot. *decis.* 3. *vt lit. pend. in antiq. & dec.* 3. *eod. tit. in nou. & decis.* 1147. *p.* 2. *lib.* 3. *diuers. & decis.* 705. *n.* 3. *p.* 1. *rec.* Beltram. ad Greg. *dec.* 14. *n.* 7.

Secus si fuit prouisus per obitum, aut per cessionem, vel resignationem liberam non in fauorem; aut per resignationē ad fauorem, sed alterius, qui non erat in lite; aut per priuationem, vel alium similem modum, qui non trahat causam ab eo, qui erat in lite, quia tunc habet nouum ius a Papa, non ab also, Roman. *cons.* 374. *n.* 5. *vers. sed Prelate* Rot. *dec.* 705. *n.* 2. *p.* 1. *recent.*

20 Ratio est, quia in Beneficijs non datur successio. *cap. ad extirpandas, & cap. ex transmissa de filijs presbyter.* Put. *decis.* 23. *num.* 3. *lib.* 1. Rot. *decis.* 13. *in fin. de proc. in nou.* propterea non potest huiusmodi exceptio opponi, quod attentauerit. Lancellot. *de attentat. p.* 1. *cap.* 3. *nu.* 4. *& seqq.* Put. *decis.* 73. *n.* 3. *& n.* 9. *lib.* 2. Achill. *dec.* 28. *de appell.* Seraphin. *dec.* 182. *num.* 1. Caualer. *decis.* 186. *n.* 2. Rot. *decis.* 705. *n.* 1. *p.* 1. *rec.*

21 Semper tamen in reuocatione attentatorum requiritur aliqua causæ cognitio & præsertim citatio partis. Franc. *in d. c. bona memoria col.* 4. *&* 5. *de appell.* vbi agit de multis priuilegijs attentatorum. Idem dicit de citatione Dec. *cons.* 20. quia citatio requiritur in quibuscumque actibus. *l. de vnoquoque ff. de re iudic. l. nam ita Diuus ff. de adoption.* Gabr. *de citation. conclus.* 1. Tiraquel. *in tract. res inter alios acta per tot.* Et defectus citationis facit nullitatem insanabilem. Vantius *de nullit. defect. citation. n.* 9. Rot. *dec.* 312. *n.* 2. *p.* 4. *rec.* Caualer. *dec.* 396. *n.* 6.

22 Et quando citatio est nulla, & illegitima, vt sit facta domi alicuius, qui ibi non habitat. *l.* 1. *§. domum ff. de liber. agnoscen.* Vant. *ibid. n.* 11. Fenzon. *ad statut. Vrbis lib.* 1. *cap.* 51. *n.* 21. habetur æquè ac si facta non esset *l.* 1. *§. pen. ff quod cuiusque vniuers. nom. l. quoties ff. qui satisd. cogant. cap.* 2. *de translat. Prelat. clement.* 1. *de immun. eccles.* Vant. *de nullit. tit. quot. & infra quod. n.* 16. *& num.* 27. *& seqq.*

Quæ nullitas, parte opponente, in primis & ante omnia est reuocanda. Vant. *de nullit. tit. quot. & quib. mod num.* 14. *& seq.* Coccin. *dec.* 205. *n.* 1. Car. de Grais *decis.* 9. *n.* 8. *de cons. poss. & propr.* Rot. *decis.* 46. *p.* 1. *recentior.*

23 *Quoad quartum*, quid scilicet requiratur in attentatorum reuocatione, notandum est, quod in hoc distingui debet inter Iudicem à quo; & Iudicem, ad quem; ac partem appellantem. Si loquamur respectu Iudicis, a quo, requiritur Primò, vt sit ab eodem Iudice sententiatum, & iudicatum. Secundò, de eadem re; Et tertiò, inter easdem partes, prout de primo est Glos. *in d. cap. non solum ver. ante omnia de appell. in* 6. & Glos. & DD. *in l.* 2. *C. de petit. heredit.* & Glos. *in cap. venerabilibus de sent. excom. in* 6. De secundò scilicet de eadem re, traditur per Abb. *in cap. quia frustra de vsur.* & Ioann. Anton. de Nigr. *in d. cap. Regni subditorum limit.* 18. Et de tertio scilicet inter easdem personas litigantes, est Gloss. *in l. creditor. ff. mandat.* Si verò loquamur respectu Iudicis, ad quem est appellatum, requiritur, vt sit facta inhibitio Iudicis à quo est appellatum, vt se non intromittat amplius in causa, ita Butr. & Imol. *in cap. fin. de appell.* quos sequitur Anton. de Nigris *vbi sup. num.* 110. & Carauit. *super Rit. Magna Cur. Vicar.* 298. vbi tradit formam inhibitionis faciendæ. Quinimò ait Imol. *in d. cap. fin. col. fin.* Butr. & Franc. *ibid. col. antepen. vers. vltim. quaeritur*, quod ad hoc, vt attentata reuocentur, requiritur ex necessitate vt appellatio sit intimata Iudici, & Parti; alias semper possunt in causa procedere, donec, & quousq; habuerint notitiam illius. Ista autem intimatio appellationis Iudici, & Parti necessaria erit, quando appellatio est Iudicialis; non si sit Extraiudicialis; nam in appellatione extraiudiciali reuocantur attentata, etiam si non fuerit intimata, secundum Franch. *in d. c. bona memoriæ. col.* 13. *vers. nona conclusio de appell.*

24 Datur etiam alia differentia inter appellationem Iudicialem, & extraiudicialem in materia attentatorum, nam in appellatione iudiciali reuocantur omnia attentata, etiam quæ non sunt de directo contra appellationem sed in extraiudiciali illa solum reuocantur, quæ sunt contra appellationem & non alia, ita notabiliter tradit Franc. *in c.* 1. *notab. vlt. de appell.*

25 Et demum si loquamur, respectu Partis appellantis, requiritur, vt appellauerit à sententia intra decem dies. Glos. *in d. c. non solum ver. extra decendium de appellat. in* 6. Idem de Nigr. *in d. c. Regni subditorum n.* 111. *in* 2. *limitat.*

26 *Quoad quintum*, est notandum, quod reuocatio attentatorum peti potest vsque ad conclusionem in causa, et non vltra, post conclusum enim in causa appellationis agi non [illegible] amplius de reuocatione prædicta. Franc. *in cap.* [illegible] 2. *de appellat.* vbi ponit aliquas limitationes, in quibus attentata non reuocantur.

Quod

Quod procedit, siue appellatum fuerit à sententia diffinitiua, siuè ab interloquutoria, siuè ab actibus extraiudicialibus, nam post conclusionem non datur reuocatio attentatorum, prout sic fuisse decisum in Sacro Consilio Neapolit. testatur Afflict. *in decis.* 352.

27 *Quoad sextum*, est notandum, quod modus petendi reuocationem Attentatorum talis erit; videlicet quod Pars appellans compareat coram Iudice ad quem, post interpositam appellationem, & petat, vt in primis, & ante omnia reuocet attentata per Iudicem à quo, aut per Partem; & hoc facere debet statim, secundum Decium *in c. consuluit. 2. nu. 5. de appell.* sed tamen, illud *statim* Decij intelligi debet, secundum, quod præced. numero dictum est, scilicet vsque ad conclusionem in causa appellationis.

28 *Quoad septimum*, est notandum; quod Attentata purgari debent in eo Tribunali, cuius maiestas læsa fuit, nisi causa sit alibi per speciale rescriptum commissa, super attentatis. Greg. *decis.* 486. *n.* 4. Buratt. *decis.* 72. *n.* 5.

Et purgantur per legitimam cessionem attentatis factam, quę esse debet ita perfecta, vt nullum interesse sentiat amplius, qui attentata passus fuit; nec attentans sentiat amplius aliquod commodum ex attentatis ipsius. Buratt. *decis.* 126. *n.* 3. Caualer. *decis.* 138. *n.* 1. Greg. *d. dec.* 486. *n.* 3 *&* 17. vbi *n.* 4. & Ferenoll. *ad Buratt. d. dec.* 126. *n.* 9. asserunt cessionem debere esse puram, non conditionalem, aliàs non releuaret.

29 Pro purgatis autem habentur attentata, si facta fuerit omnis possibilis diligentia pro illis purgandis. Crescent. *decis.* 1. *de sequestr. poss. & fruct.* Beltramin. *ad Greger. decis.* 503. *n.* 6. Ferentill. *ad Buratt. dec.* 588. *n.* 8. Duran. *dec.* 166. *n.* 10. vbi ait, quod huiusmodi diligentia iuramento probari potest.

30 Necesse est tamen quod purgatio attentatorum fiat integraliter, & omnimodè, vsque ad obolum. Bald. *in c. conquerente. de restit. spoliat.* & ita seruat Rota in talibus iudicijs priuilegiatis, vt latè tradit Beltram *ad Gregor. in dict. decis.* 503. *n.* 6. Quod est contra opinionem Angeli *in l.* 4. *§. aut prætor. ff. de re iudic.* vbi tenet, sufficere pro illorum purgatione, si fiat depositum vnius Iulij cum oblatione soluendi residuum, quando facta fuerit liquidatio. Cuius tamen opinio procedere potest, quoad damna & interesse, de quibus benè constare non potest; & similiter quoad expensas extraiudiciales factas ab eo, qui attentata passus est, nam istæ, cum ab attentante sciri non possint, sufficit depositum vnius Iulij, cum oblatione soluendi residuum, facta liquidatione, etiam in materia priuilegiata. Rot. *dec.* 357. *n.* 1 *p.* 3. *rec.* Greg. *d. dec.* 503. *n.* 1. & ibi Beltram. *dicto n.* 6.

31 *Quoad octauum*, est notandum, quod in hoc dubio, an detur appellatio à reuocatione attentatorum, sunt duæ opiniones: Prima affirmatiua, quam sequitur Scacc. *de appell. q.* 17. *limit.* 27. *memb.* 1. *n.* 72. *& seq.* vbi de communi testatur. Lancellot. *de attent. p.* 3. *c.* 28. *num.* 44. *&* 98. Rot. *decis.* 2. *de re iudic. in nou.* in qua supponitur appellatio, dum commemorantur tres sententiæ conformes in causa attentatorum latæ. Idem tenet Contard. *in l. unic. tit. de Aegid. question.* 7. *C. si de momentan. poss. fuer. appellat. fol.* 643.

Secunda verò sententia Doctorum est negatiua, quod scilicet non detur appellatio à sententia lata super reuocatione attentatorum. Idem Contard. *ubi sup. parum sibi constans sub num.* 139. *in ampliat.* & Idem Lancellot. *d. cap.* 28 *à n.* 45. *vsque ad nu.* 99. vbi hanc opinionem negatiuam veriorem tenet, sed ipse nihilominus, licet secundam per sexdecim fundamenta comprobet, respondendo etiam contrarijs, primam opinionem sequitur *n.* 95. quam tamen limitat tribus modis *à n.* 99. *vsque ad n.* 136. Primò, in spolio attentato. Secundo, in attentatis appellatione pendente. Et tertiò, in attentatis pendente aliqua lite, in qua appellatio esset prohibita.

Possunt tamen istæ contrariæ opiniones conciliari ex Praxi Romanæ Curię, distinguendo tali pacto. Aut enim agitur principaliter pro reuocatione attentatorum per viam actionis vel via ordinaria non priuilegiata, secundum Lancellott. *de attent. cap.* 21. *n.* 23. & dictum est sup. *n.* 15. & tunc, quia sententia est diffinitiua, secundum eumdem Lancellot. *ubi sup. d. c.* 28. *nu.* 39. vel habet vim diffinitiuę. Idem *ibid. n.* 36. & Caualer. *dec.* 376. *n.* 4. non est dubium, quod detur appellatio, & sic saluatur prima opinio affirmatiua.

Aut verò agitur pro reuocatione attentatorum summariè via priuilegiata officij Iudicis, vel alias incidenter via priuilegiata, *iuxta tradita sup. n.* 16. & decretum est interloquutorium, secundum Lancellot. *d. c.* 28. *nu.* 36. & tunc, si decretum est validum, non datur appellatio, & sic saluatur secúda opinio negatiua, & maximè si validitas, & iustitia est clara. secus est, si dubitetur de validitate, & iustitia decreti & clarè appareret; nam tunc datur appellatio ad vtrumque effectum iuxta DD. in prima sententia affirmatiua allegatos.

32 Quod si quis petieret à Iudice, vt reuocaret attentata, vel sequestrum attentatum, & Iudex recusauerit reuocare, tunc sine dubio datur appellatio. Marchesan. *de commiss. sup. attent. p.* 2. *§.* 2. *n.* 95. *fol.* 52 similiter datur appellatio, si Iudex pronunciauerit, attentata non esse reuocanda. Lancellot. *de attentat. c.* 28. *n.* 41. *&* 42. *&* 88. *& seqq.*

33 Est autem aduertendum, quod potest quis agere pro reuocatione attentatorum, etiam quod sit excommunicatus, & tunc contra illum opponi non potest exceptio excommunicationis, quia remedium attentatorum est priuilegiatum, et est species defensionis, ita tenet Dec. *cons.* 200. *col. fin. n.* 2.

Neque opponi potest exceptio proprietatis. Cardin. *in c. bonæ memoriæ col.* 3. *vers. nota ex textu. ibi proprietatis de appellat.* vbi etiam in verbo, *tempore. &c.* ait, quod ille, qui attentauit, tenetur ad restitutionem fructuum medio tempore perceptorum, à die interpositæ appellationis.

De multis alijs priuilegijs attentatorum agit Franch. *plenè in d. c. bonæ memoriæ col.* 4. *&* 5. *de appell.*

34 Sed quæritur, an dicatur attentata alienatio, inuestitura, cessio, aut concessio bonorum per aliquam partem litigantium facta, non solum appellatione pendente, verum etiam lite pendente?

Respondetur affirmatiuè, quia censetur facta in præiudiciũ alterius partis, vnde est nulla, & attentata, vt tenet Gabr. *de iudic. conclus.* 4. *num.* 1. *&* 24 vbi plures Alios allegat. Idem ait Castren. *consil.* 2. *incip. in causa num.* 1. *& seqq. lib.* 2. Felin. *in cons.* 32. *num.* 3. Menoch. *cons.* 2 *num.* 190 & Alij, quos refert, & sequitur Lancellot. *de attentat. lit. pendent. p.* 2. *c.* 4. *limit.* 20. *n.* 21. *& seq.*

De reliquis, quæ dici possent in hac vastissima materia Attentatorum, videatur prædictus Lancellotus, qui plena manu integrum volumen edidit super illis, & ex professo materiam examinauit. Et ex nostris Regnicolis videri potest Io. Anton. de Nigris, *sup. all. g. c. annual. Regni incipient. subditorum. à num.* 92. *vsque ad n.* 127. & Alij, &c.

PRAXIS PROCESSVS.

35 Quando autem casus occurret, quod Iudex reuocare teneretur Attentata, facto Iudicio, vel ordinario, vel summario, vt dictum est supra, concipere poterit sententiam infrascriptam, vel simili verborum forma, videlicet,

Forma sententiæ Reuocationis Attentatorum.

In Christi nomine Amen. Nos Abbas N. V. I. D. Prothonotarius Apostolicus (si talis sit) ac Illustrissimi, & Reuerendissimi Domini N. Archiepiscopi N. in spiritualibus & temporalibus Vicarius, & Officialis Generalis, &c. In causa; & causis, quę in hac Archiepiscopali Curia N. coram Nobis in secunda, seu veriori versę fuerunt & vertuntur instantia inter N. de N. Actorem ex vna, & N. de N. Reum conuentum ex altera partibus diœcesis N. Nostræ suffraganeæ, de, & super dimissione, et relaxatione, ac reintegratione possessionis territorij, seù fundi vulgo dicti N. siti in loco N. iuxta bona N. N. et N. de N. et alios. si qui sint, fines, etc. lite, (*seù appellatione*,) pendente, occupatæ rebusque aliis, prout in Actis, etc. Visis probationibus factis per d. N. de N. super occupatione possessionis prędictæ per præfatum N. de N. facta, citationibus factis, et omnibus actis; ac visis videndis, et consideratis de Iure considerandis; Christi nomine repetito, Pro tribunali sedentes, et solum Deum præ oculis habentes per hanc nostram diffinitiuam sententiam, quam de Iurisperitorum consilio in his scriptis ferimus; Dicimus, pronunciamus, decernimus, et declaramus, possessionem prędicti Territorii, seù fundi N. eiusque iurium, et pertinentiarum, etc. per d. N. de N. post inhibitionem, de qua in actis, legitimè pręsentatam, ac lite pendente apprehensam, et occupatam,

fuisse

fuisse, & esse nullam, & attentatam. & ideo, reuocandam eum omnibus inde sequutis, prout reuocamus, dictumque N. de N. Actorem fore, & esse ad possessionem d. Territorij, seu fundi reintegrandum, ac restituendum, & omnia in pristinum statum reponenda, prout erant ante huiusmodi attentata, & inhibitionem: prout restituimus, reponimus, & reintegramus, amoto d. N. de N. aduersario, & quocumq; alio illicito Detentore: mandatumque de restituendo, & aliud necessarium, & opportunum decernimus, & relaxamus, dictumque N. de N. in fructibus à die præfatę occupationis perceptis, & vsque in diem actualis dimissionis percipiendis & in expensis condemnamus; quorum fructuum liquidationem, & expensarum taxationem Nobis, vel cui de iure in posterum reseruamus: & Ita dicimus, pronuntiamus, sententiamus & declaramus, non solum præmisso, sed etiam omni alio meliori modo, &c.

Ita pronunciaui Ego N. de N. Vicar. Gener.

Lecta, lata, &c. prout habetur in sententiis. *par. 2. sect. 3. subsect. 1. à n. 74. cum seqq.*

Aliam formam sententiæ super Attentatis vid. sup. *p. 2. sect. 3. subsect. 1. intersec. unic. n. 8.*

Post prædictam sententiam expectandum est tempus solitum decem dierum ad appellandum concessum adhoc, vt si condemnatus ad dimissionem possessionis fundi occupati appellare voluerit, possit suam appellationem more solito interponere.

36 Quod si ab huiusmodi sententia non appellauerit, vel esto, quod appellauerit, appellationem non fuit prosequutus tunc facta citatione, iuxta communem practicam, ad docendum de prosequutione appellationis, & ad dicendum causam quare sententia executioni demandari non debeat, iuxta doctrinam Bartoli, & Aliorum quos allegauim. *sup. p. 2. sect. 3. Subsect. 1. n. 79.* & nihil releuans docto, expeditur mandatum pro executione sententiæ, quod potest infrascripta, vel simili forma verborum concipi, videl.

Forma mandati pro exequutione sententiæ Attentatorum.

De mandato Perillustris, & Reuerendiss. D. N. Vicarii Generalis N. et ad instantiam N. principalis tenore præsentium.

Mandatur Vobis exequutoribus, sub exequutoribus et Aliis, ad quos spectat, quatenus statim Visis, & receptis præsentibus sub 500. ducatorum auri &c. aliisque pœnis, &c. debeatis, & quilibet vestrum debeat N. de N. ex aduerso principalem ob attentata occupatione et detentione territorij, seu fundi N. de N. de quo agitur amouisse, & abstulisse, dictumque N. de N. Actorem & omnia in pristinum statum, in quo erant ante huiusmodi attentata, restituisse, reposuisse, & reintegrasse, amoto quocumque illicito detentore, aliaque desuper necessaria, & opportuna fecisse; In contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque. Necnon auferatis de bonis, de domo, vel aliunde dicti N. de N. bona valoris iuliorum, (seu carolenorum, &c.) tot....pro expensis præsentis mandati, quæ oblata deponatis, ad effectum, etc. quia d. N. de N. aduersario citato in vim sententię desuper latæ Reuerendiss. Dominus ita mandauit. Datum N. hac die... mensis... Anni... N. Notarius, &c. Locus † Sigilli N. Vicarius Generalis, &c.

37 Quod mandatum consignatur Nunciis, seu Cursoribus aut seruientibus Curiæ, & ipsi illius vigore procedunt ad exequutionem, & ad omnem alium actum necessarium, & opportunum, amouendo detentorem à possessione, & illam tradendo alteri parti, & omnia alia faciendo, iuxta formam mandati, de quibus omnibus Notarius seù Actuarius causæ publicum conficere debet instrumentum, secundum formulam a nobis supra pro exemplo positam. *d. par. 2. Sect. 2. Subsect. 11. num. 105.* mutatis tamen verbis: *assecutionis* in verba *restitutionis, & reintegrationis,* & omissis quibusdam alis, iuxta formam præfati mandati; pro maiori tamen facilitate Iuuenum melius erit subnectere per extensum, vt infra, videl.

Forma Instrumenti conficiendi per Notarium super exequutione facta, virtute mandati, & sententia, &c.

N. de N. Exequutor Curiæ N. mihi cognitus, &c. cui est directum mandatum de reintegrando ad possessionem vnius territorij, seu fundi N. siti in loco N. iuxta bona N & N. & alios si qui, &c, ad instantiam N. de N. contra N. de N. per Acta mei, &c. per Reuerendiss. Dominum N. sub die ... seruatis seruandis in vim sententiæ decretum, et relaxatum prout in actis, ad quæ, &c. Quod quidem mandatum præmanibus habens mihi traditum præsenti instrumento inferendum tenoris sequentis videlicet: De mandato, etc. (*Et inferatur totus tenor mandati.*) Vigore cuius mandati supradictum N. de N. à possessione, seu detentatione, & occupatione dicti territorii, seù fundi amouendo, eiciendo, et auferendo, præfatumq; N. de N. Actorem ad possessionem eiusdem fundi reponendo, restituendo, et reintegrando, et omnia in pristinum statum, in quo erant ante huiusmodi attentata pari modo reponendo, et restituendo, et eumdem N. de N. in realem, corporalem, et actualem eiusdem fundi induxit, reposuit, et reintegrauit, etc. Qui quidem N. de N. sic inductus, restitutus, et reintegratus, dicti fundi realem, corporalem, et actualem possessionem accepit, et adeptus fuit, et in signum veræ, realis, corporalis, et actualis possessionis per eum captæ deambulauit, glebas terræ in manibus accipiendo, arborum ramos incidendo, portas domus eiusdem fundi, ac fenestras aperiendo, et claudendo, et alia necessaria, et opportuna faciendo, ac in similibus fieri solita non omittendo, etc. Protestans dictus N. quod per eius discessum, aut recessum à dicto territorio, seù fundo, non intendit illius possessionem, acceptam et acquisitam dimittere, aut relaxare, sed illam animo, et corpore continuare, non solum, vt supra, sed omni alio meliori modo, etc. Actum etc. pręsentibus, etc. testibus ad præmissa, etc. vocatis, habitis, atque rogatis, etc.

Cum verò procedendum erit ad taxationem expensarum, poterit adhiberi forma prescripta sup. *ead. p. 2. Sect. 3. Subsect. 1. n. 82.* Et similiter in liquidatione fructuum, prout habetur *ib. n. 83. & seqq.* Et si deueniendum erit ad pignorum, venditionem, et subhastationem, procedi poterit, iuxta praxim similiter sup. traditam, *d. p. 3. Sect. 3. Subsect. 2. n. 74. cum seqq.*

Et sic ex dictis remanet expedita tertia pars nostræ Practicę vtriusque fori, Ecclesiastici, et Sæcularis; ad Laudem, et Gloriam Sanctissimæ, et Indiuiduæ Trinitatis Gloriosissime semper Virginis Deiparæ MARIÆ, ac totius Cælestis Curiæ. Amen.

FINIS TERTIÆ PARTIS.

PARS QVARTA

IN QVA HABETVR PRACTICA CRIMINALIS
Super modo procedendi in causis Criminum.

Nedum Vicarijs: verum etiam Iudicibus Laicis, ac Regularium Superioribus, & Causidicis omnibus perutilis, ac necessaria.

Cum Actorum Formulis, & obseruationibus Sacrorum Canonum, Legum, & Doctorum, eodem, quo superius, ordine disposita.

IDEA, ET MEDVLLA

Totius Practicæ Criminalis,

Vtriusque Fori Hac Quarta Parte comprehensa.

EPISCOPI, eorumq; Vicarij, iudices omnes, & Regularium Superiores tenentur corrigere Clericorum, & Aliorum Subditorum excessus, alias rationem reddere debent Deo de peccatis illorum, & delictis ab illis perpetratis, *vt habetur. in Præmissis.*

Possunt autem procedere contra illos, vel ad denunciationem, de qua infrà *sect. 1.*

Vel per Inquisitionem, vt in *Sect. 2.*

Vel per viam Accusationis, prout habetur in *Sect. 3.*

Datur etiam alius modus procedendi per viam exceptionis, *vt in ead. Sect. 3. n. 74.*

Et similiter procedendi per confessionem, *de qua ibidem num. 83.*

Formatur deinde processus informatiuus pro Curiæ instructione, *vt habetur ib. n. 88.*

Deinde examinantur testes ad delicti probationem & Fisci intentionis corroborationem *de quib. in sect. 4. per tot.*

Et si testes citati ad testimonium veritatis ferendum, renitentes fuerint, compelluntur. *Sect. 5. per tot.*

Informatione itaque captis, & habitis iudicijs contra delinquentem; citari debet ad comparendum, & informandam Curiam, *de qua habetur in sect. 6.*

Qui si non obedierit declaratur contumax, & vt talis reputandus erit, per accusationem contumaciarum, *de quibus in sect. 7.*

Et carceratur, si haberi possit, siuè post contumaciam, siuè antè, si præcesserint inditia; alias deueniri non potest ad carcerationem, *de qua in sect. 8.*

Post Carcerationem Delinquentis proceditur ad illius examen, *de quo habetur in sect.* .

Tunc absolutis omnibus necessarijs post examen prædictum, fit publicatio processus, & dantur ipsi Reo Defensiones ad se exonerandum, *de quibus agitur in sect. 10.*

Et si in termino defensionum noluit habere testes pro repetitis, ad processus legitimationem, fieri debet testium Repetitio, *de qua habetur in sect. 11.*

Qua perfecta fit publicatio processus defensiui *de qua in sect. 12.*

Deinde conceditur Repulsa Testium, quando ex defensionibus factis non remanserunt omninò eneruata inditia contra Reum existentia; *de qua habetur in sect. 13.*

Quod si adhuc inditia illæsa perseuerant, quia illa non euacuauit, pro pleniori probatione delicti deueniri solet ad ipsius rei torturam *de qua in sect. 14.*

Et successiuè citatur reus ad sententiam, & ad allegandum in Iure, & in facto, cum Aduocatis, & Procuratoribus, *& de his habetur sect. 15.*

Absolutis omnibus ad Rei defensionem necessarijs, deueniri debet ad sententiæ condemnatoriæ prolationem, si Reus pœnam mereatur; *& de ea agitur sect. 16.*

Aliquando Reus, quia purgauit inditia contra se existentia ex defensionibus factis, venit liberandus, & sic ferri debet sententia absolutoria, *de qua habetur sect. 17.*

Supradictus ordo seruatur in Iudicijs Criminalibus, quando Reus delinquens est in fortijs Curiæ.

Sed si fuerit extra carceres, & absens per contumaciam, diuersimodè contra eum proceditur, vt deueniri possit contra eum ad sententiam in contumacia; Ideo posui particularem Practicam, *quæ habetur in sect. 18.*

Quo casu formato processu, & lata sententia in contumacia; si Reus condemnatus deuenerit ad manus Iudicis, puniendus erit iuxta formam sententiæ. Quare traditur Practica procedendi contra talem condemnatum in contumacia, ad hoc vt deueniri possit ad executionem sententiæ condemnatoriæ in contumacia, *& hoc habetur in sectio n. 19. & vltim.*

Accedit vlteriùs sectio vnica de Rhetorica Aduocatis necessaria.

Præmissa quædam Prœmialia.

S V M M A R I V M.

1 *Iudex in criminalibus debet rectius, quam in ciuilibus iudicare.*
2 *Anima nobilior corpore, & corpus nobilius rebus.*
3 *Iniustitia ex triplici capite procedit.*
Ignorantia multorum malorum causa.
4 *Iudex Ecclesiastico debet esse peritus.*
5 *Iudex male iudicans punitur in vtroque foro, & sæculo.*
6 *Ignorantia exercitio artis est prohibita de iure naturali, & humano.*
7 *Iudex ignarus grauiter peccat.*
8 *Episcoporum obligatio præcipua est iudicare subditos.*
Vicarij similiter subditos iudicare debent.
9 *Correctio subditorum, quare facienda.*
10 *Publicè peccantes publicè corripiendi.*
11 *Iudicium criminale tripliciter intentatur de Iure Canonico.*

1 CVM mihi, Dei fauente gratia, primum iudicandi munus obtigisset ad Vicariatus officium assumpto,

illico

illicò in mentem venit, quod Iustitiæ administratio sit res; ne dum difficilis, sed etiam conscientię valde periculosa, nisi rectè fiat. Vnde & experientia probaui, quod ius dicere, & alios iudicare sit Ars artium & scientia Scientiarum. Quæ quantum ardua euadat, sapientes legislatores apertè demonstrare voluerunt in hoc, quod in eorum Codicibus ita legales materias disposuerunt, vt prius de Ciuilibus, posteà verò in Criminalibus sermonem habuerint, ad effectum, vt Iudices post longam, & diuturnam experientiam materiarum, tam Ciuilium, quam Canonicarum, paulatim instruerentur ad Criminales. Hinc factum est, vt illicò animum conuerterem ad taoti oneris obligationem, & quid mihi in tanto culmine constituto agendum esset, reflexos actus pluries facerem pro mei debiti partibus implendis, ac vt pro viribus illis in administranda Alijs iustitia correspondere m, maximè in Criminalibus, nam licet Iudex multum laborare, & attendere debeat, vt in ciuilibus casus iustitiam omnibus rectè, ac æqua lance administret, & ius suum cuique tribuat, iuxta tradita *in l. iustitia ff. de iust. & iur.* & ibi Gloss. & DD. *in §. iuris præcc. Institut. eod. tit.* Multò magis, ac fortiori vinculo hoc facere tenetur in administratione Iustitiæ in Criminalibus. *argum. tex. in Auth. multo magis C. de Sacrosanct. Eccles.* Et ratio est manifesta, nam si Iudex malè iudicauerit in Ciuilibus, damnum partibus illatum reparari potest, vel per viam appellationis, *vt in cap. cum speciali §. porro de appell. cap. omnis oppressus, & cap. ideo 2. quæst. 6.* Vel per viam restitutionis in integrum. *vt in cap. si quem pœnituerit in fin. 2. qu. 3. & l. quod si minor. §. restitutio ff. de minor.* (quæ tamen in delictis locum non habet *l. vnic. C. si aduers. delict. & l. auxilium in princ. ff. de minorib.*) Vel per viam restitutionis in equidem bonis, prout quantitas damni ex postulauerit, vt tradit Rodriqu. *in tract. de ordine iudicial. c. 54. concl. 5.* At in Criminalibus, si Iudex rectum iudicium non fecerit, damnum ex eo proueniens est quodammodo irreparabile, vel saltem magna cum difficultate restituitur, cum non de malo circa bona fortunæ agatur, vt in Ciuilibus; sed de malo circa personam hominis, quæ est superioris ordinis, eiusque vitam, qua nihil est carius Vasqu. *controuersiar. Illustr. l. 1. c. 18. n. 9.*

2 Et sicut Anima est nobilior, ac præstantior corpore, & illi præfertur *c. scholasti. 38. dist.* ita corpus est nobilius reb. & illis præferri debet. *l. in seruorum in fin. ff. de pœn.* Quò igitur corpus præest rebus, eò Iudicium Criminale præeminet Ciuili, quia versatur circa bonum commune, & publicum, non circa particulare, & priuatum regulariter nam Reipublicæ interest delicta puniri. *l. ita vulneratus circ. fin. ff. ad leg. Aquil.* vbi Glos. alia Iura allegat. *& in l. in delict. §. si cum Dominus ff. de noxal.* habetur iniquum esse delicta impunita remanere, *& in l. locatio §. quod illicite, in fin. ff. de public. am. & vectig.* habetur, quod rigor publicæ disciplinæ postulat, vt delicta puniantur, cum Prouinciam malis hominib. purgare, vt in quiete permaneat, ad publicum bonum pertineat. *vt in l. congruit in princ. ff. de offic. Præsid. & in l. si operis C. de pœnis,* habetur. *Non remittes pœnam facilè, publ. interest, ne ad maleficia temerè quisq; prosil.*

3 Quia vero in re tam graui quilibet Iudex ex triplici capite iniustitiam committere potest, nimirum ex certa scientia, ex negligentia, & ex ignorantia legum, & Canonum, vt tradit Sanctus Aoton. *p. 2 tit. 1. c. 19. §. 4. in princ.* ex quamuis ex duobus primis multa oriantur mala, longè maiora tamen sunt, quæ ex ignorantia Iuris proueniunt, quam Aristotel. *l. 3. Et hic c. 1.* vocat ignorantiam vniuersalis, & de ea, qualiter se habeat ad humanos actus, agit Diu. Thom. *in 1. 2. q. 6. art. 8.* Hinc *Leuitic. c. 5.* habetur. *Anima si peccauerit per ignorantiam, feceritque vnum ex ijs, quæ Domini lege prohibetur, &c.* Et *in psalm. Dauid. 24.* habetur. *Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris Domine.* Et non solum ex Iudicis ignorantia proximo mala nascuntur, verum etiam ipsemet Iudex indoctus animam suam grauiter offendit, cum *in c. qui ea 38. dist.* habetur, quod *ignorans ignorabitur*, debet enim scire, quod alij Iudices sciunt *argum. libr. 2. C. de haret.* maximè si ab alijs peritis erudiri potuit. *per tradita. in c. fin. 27. dist. l. regula ff. de iur. & fact. ignorant. & l. vtile. §. fin. quis ord. in Bonor. poss. seru.*

4 Ideo, ne mihi a supremo omnium Iudice Deo dici posset illud Oseæ. *Quia tu scientiam repulisti & ego repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi*, non immemor illius Axiomatis Ecclesiast. *cap. 5. Noli quærere fieri Iudex, nisi virtute valeas disrumpere iniquitates*, ne in die Iudicij rationem reddere teneret de malè administrata iustitia, saltem ex vno de trib. capitib. supra enumeratis, nimirum ex ignorantia, & imperitia Sacrorum Canonum: & legum, accuratissimè studere decreui, atque huius scientiæ iudicandi scribentes percuttere incepi & cum plura notatu digna inuenissem, in priuatos Codices reportabam, quæ postea in ordine redacta cum quidam Amici vidissent, non solum approbauerunt, sed etiam enixè suaserunt, ac vnanimiter compulerunt, vt ad Aliorum vtilitatem in lucem ederem, prout ferè inuitus feci, & sic elucubrationes pro mea tantum commoditate congestas, vt illis satisfacerem: in Practicam Ciuilem, quam iam absolui, & Criminalem, quam modo aggredimur ordinatè disposui, & in hanc formam reduxi. Cuius quidem laboris non me pœnitet, nam quamuis minimus omnium ille sit, ex eo tamen non paruam vtilitatem omnes recepturos spero, præsertim Ecclesiasticos superiores, saltem vt ab onere multos libros resoluendi, quos sepè non habere accidit, releuentur, & extemporaneam, ac præsentaneam quandam iudicialium materiarum, ac Doctorum de illis agentium præ manibus quodammodo habeant. Cum non me lateat, quosdam ad officia exercenda assumptos, & in iudicandi munus erectos fuisse Magnatum solummodò fauoribus: non Iurium, atque Canonum peritos, & ignaros ac propr ijs meritis, sed penitus imperitos, & gnaros, ac meritis alienis, atque in Curiis, & Tribunalib. superiorib. nullam praxim habentes, ita inepte Iustitiam administrasse, vt nedum rediculi apud omnes effecti fuerint: verum etiam ex mala administratione multorum Criminum Rei effecti sint; nam non aduertentes quid agerent, numquam studere visi sunt, & cum ipsi nihil scirent, Notariis Curiæ aliquando, & aliquando Alijs minus se imperitis fidentes in maximos errores inciderunt; Dedignantes ex fastu, imo potius prudentes, probos ac Doctos Viros in re tanti momenti cōsulere. Vnde tamquam si ad conuiuia pergerent, semper læti (ne dicam ebrii,) velut iocando sententias proferebant, et sic cum ioco feria agerent, ioco etiam Animam et propriam, et Dignitatem amittebant, et Deum, ac Proximū ferio offendebant. Hoc solum scientes, quod qui agerent, num boni, nū mali penitus ignorabant. Scire tamē debuissent, quod non potest quis esse Iudex, maxime Ecclesiasticus, nisi qui sit Peritus, et notitiam habeat Sacrorum Canonum, *vt probatur in cap. ex litteris in fin. de consanguin. & affin. arg. cap. consideret de pœn. dist. 5. et c. qui vult. ib. dist. 6.* Item et legum Ciuilium, *vt habetur. in §. quid vero collat. 6. Auth. de iudicijs.* Vel saltem qui mediocrem habeat scientiam. *cap. cum nobis olim. de elect.* et notat Gloss. *in cap. 5. vers. scientia dist. 20.* Ratio autem non alia est, quam quia iudicare debent in Criminalibus, et arduis caussis, *vt in præcit. Iurib. habetur.* Vnde Sanct. Thom. *in 1. 2. qu. 76. art. 2.* ait quod vnusquisque ea scire tenetur, sine quorum scientia non potest debitum actum rectè exercere. Idem firmat Sanct. Antonin. *p. 2. summ. tit. 7. cap. 6.* et Ioan. Azor. *in Institution. moral.* facit Iudicem indoctum Reum peccati mortalis, esto quod iniustitiam non committat, quia exponitur periculo illam committendi, nam qui amat periculum, peribit in illo *Eccles. c. 3.* Quod etiam innuer videtur Clemens Alexan. *in suo Pedagogo. l. 2. cap. 6.* ibi. *Tenebræ sunt ignoratio, per quam in peccata incidimus, circa veritatem allucinantes.* Et ex huiusmodi ignorantia excæcatus Iudex indoctus, dum verum a falso, et iustum ab iniusto discernere nescit, maledictionem Dei incurrit, quæ habetur Isaiæ. *cap. 5. ibi. Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum, ponentes tenebras lucem & lucem tenebras, propterea captiuus est Populus meus, quia non habuit scientiam. & nobiles eorum perierunt fame, & multitudo eius siti exaruit.* Ex dictis concludere necesse est, quod qui cognoscit, se non habere tantā scientiā, et legū et Canonū, et ingenium, atq; ad ius dicendum aptitudinē; neq; longam experientiā, vt possit rectè officia exercere, cum Iudex factus in suis manibus habeat bona, famam, et vitam proximi, et præsertim cum illis periculum damnationis animæ suæ, quod plus est, quam totus mundus; ne tam inconsiderate, et insiles audeat petere, et exercere officia, dicente Sancto Augustin. *de batism. contr. Donat. l. 2. quam diu non habemus perfectionem Angeli, non habeamus præsumptionem Diaboli, &* Pint. *in Ezech.* ait. *Redeamus ad nos ipsos, ponamus Nos ante Nos, & coram facie nostra gradiamur. Videamus opera nostra & Nos de nobis, ac si essemus Alij sententiam feramus.*

5 Alioquin, cum non inueniatur maior iniustitia, quam ignorantia Iudicis, vt inquit Tereotius in illis versibus.

Homine Imperito numquam quidquam iniustius.
Qui nisi quod ipse facit, nihil rectum putat.

& Diu. Augustin. ait, *ignorantia Iudicis maxima miseria est, & plerumque calamitas innocentis*, si iniustam sententiam ex ignorantia protulerit, non solum in hoc sæculo pœnas luet secundum leges humanas, & tenebitur in foro fori restituere parti læsæ omnia damna, expensas, & præiudicia, quæ sua causa patietur, & ad arbitrium Iudicis punietur *l. fin. C. de var. & extraordinar. cognit.* verum etiam in foro poli grauissimè peccabit. S. Thom. *in 2. 2. quæst.* 28 & ibi Caietan. Aragon. Salas, Bann. & Alijs & in alio sæculo perpetua supplicia sustinebit, ac æternis pœnis per Imperitum omnium iustum, & Doctum Iudicem Deum iusta, ac recta sententia condemnabitur, & merito, quia in culpa est homo indoctus officia assumere, cum nosse debeat, se insufficientem esse ad Alios iudicandum, & tamen inconsideratè, ineptè, & insidenter ne dum ambitiosè officia petijt, & importunitate obtinuit, sed etiam malè iudicare præsumpsit, *capitul. si culpa. de iniur. & damn. dat.* vbi DD. communiter.

6 Lex namque, tam naturalis, quam humana prohibet, ne quis artem, quam ignorat, exerceat, *cap. non est sine culpa de regul. iur. in sexto*. Vnde colligitur ex S. Antonin. *d. p. 2. tit. 1. c. 19. §. 4. circa med.* regula, quod omnes, qui officia publica exercenda assumunt cum ignorantia tali, vt verisimile sit per eorum exercitium alijs notabile aliquod damnum euenire vel in persona, vel in bonis, semper peccant mortaliter. *arg. d. cap. fin. de iniur. & damn. dat* Quod quidem Nauar. *in comm. cap. inter verba 11. q. 3 conclus.* 60. non solum verum esse affirmat, cum ex talibus officijs malè administratis damnum sequatur, verum etiam cum nullo damno sequuto, illa deliberatè appetantur, aut assumantur: adeo quod absolui non debeant tales, nisi renunciauerint officia, aut propositum habuerint id faciendi, vt etiam tenet Azorian. *Part. VI. quest. lib. 10. art. 3. litt. G. & H.* vbi latè, nam vt dictum est, qui amat periculum peribit in illo. Ecclesiast. *vers. 7.* facit *text. in c. non est 1. q. 1.*

7 Iudex igitur absque debita scientia officium illud exercens grauiter peccat, tum quia Deum, & Proximum offendit tum quia seipsum probabili periculo peccandi exponit cum, vt dictum est, ignoret ea, quæ scire tenetur. S. Th. 1. 2. q. 76. *art. 2.* Idem docet S. Antonin. *p. 3. tit. 9. c. 2. §. prim.* Caietan. *in summ. verb. Iudicis peccata*. Nauarr. *in Manual. c. 24. n. 12. & in c. si quando de rescr. except. 12. cum seqq.* & Alij.

8 Sed Episcopi, & consequenter ipsorum Vicarii, quorum vices gerunt, & Alij Superiores inter cæteras eorum obligationes, & onera, de quibus D. Paul. 1. *ad Timoth. cap. 3. & 5. & ad Tit. cap. 1.* præcipuum munus habent iudicandi, & corrigendi Clericos & Alios subditos, vt idem Paul. *ibid.* clarè insinuat de Timotheo, & Tito, qui Episcopi erant, vbi habetur peccantes coram omnibus arguendos esse.

9 Ipsi enim Episcopi, & superiores Clericorum, & aliorum vitia redarguere, ac delicta punire debent, ne cum Populos deliquentes increpare voluerint, obijciatur eis, quod Clericos, & subditos habeant & permittant deteriores esse, vt ait S. Ambros. *in increpation. ad Populum, & est text. in c. quod autem 8. qu. 1.* & expresse cauetur *in cap. qualiter & quando 2. §. ad corrigendos de accusation.* vbi habetur, quod tanto diligentius debet Prælatus ad excessus subditorum corrigendos assurgere, quanto damnabilius eorum offensas deseret incorrectas. Et Sacrum Consilium Tridentinum. *sess. 14. de reform. in proœm.* districtè præcipit Episcopis, ne permittant Clericos criminosos esse, sed illos de vitijs redarguant, & seuerè puniant adhoc vt, & qui crimina committunt, condigna pœna illis inflicta corrigantur, iuxta illud Diui August. *in Psalm. 54. vers. 1. omnis malus, aut ideo viuit, vt corrigatur, &c.* & Alij, quod Diuinus amor à malo perpetrando non retrahit, saltem metu pœnæ temporalis à peccatis abstineant. *capitul. cum in cunctis §. Clerici de election.* ne facilitas veniæ incentiuum tribuat delinquendi. *cap. est iniusta 23 quæstion. 4. &c. vt Clericorum §. 1. de vit. & honest. Cler.* vbi Gloss. *in verb. pœna*, allegat. *l. vnic. C. de emendat. propinquor.* vbi habetur, quod quos lex ad vitæ decora domesticæ laudis exempla non reuocant, correctionis saltem medicina compellat. Quod si Prælati subditorum non corrigant excessus, rationem reddere tenentur, nam sanguis eorum de suis manibus requiretur. *vt in cap. Irrefragabili de offic. ordinar. in princ.* & Ibi Gloss. *in verb. motu pœna*, quia Prælatus non puniens delicta Deum ipsum immediatè offendit *cap. si is, qui 23. q. 4.* Imò punire differens prouocat Deum ad iram. *c. si ea, de quibus 23. q. 4.* punire enim delicta Iustitiæ zelo magna pietas est, & Sacrificium Deo gratum offerre dicitur, si pro Deo puniat. *capit. legi 23. qu. 8* Ideo punienda sunt delinquentium delicta, etiam si eorum iniquitas bonis prosit. *cap. relegentes 23. quæst. 6.* & ibi Gloss *in verb. bona*.

10 Non debet tamen in corrigendis subditorum excessibus Ecclesiasticus ordo confundi, *vt habetur in text. c. locus 35. q. 9.* & ideo ordinatè procedendum est, ita vt si quis secretum crimen commisit, secretè corrigatur, qui verò publicè delinquit, publicè corripiatur, *vt in c. 1. de pœnitent. & remission. c. si peccauerit 2. 1. & c. ego Berengarius de consecrat. dist. 2.*

11 His præmissis notandum est, quod Index Ecclesiasticus hoc est Episcopus, & consequenter eius Vicarius Generalis, & Alij superiores triplicem habent viam procedendi in criminibus, de Iure Canonico, nimirum per Denunciationem, per Inquisitionem, & per Accusationem, *vt probatur in d. c. qualiter & quando 2 §. ad corrigendos de accusat. c. licet. Heli de Simon* DD. communiter *in c. nouit. de iudic.* de quibus sigillatim quædam notabilia percurremus vnde erit.

SECTIO PRIMA.

De Denunciatione.

SVMMARIVM.

1 *Denunciatio quid sit ostenditur.*
2 *Denunciationis diuisio.*
Euangelica denunciatio, quæ.
3 *Denunciatio Iudicialis duplex: Publica, & priuata.*
4 *Monitio non requiritur in iudiciali denunciatione publica.*
5 *Denunciatio iudicialis est similis accusationi.*
6 *Denunciatio iudicialis priuata, quæ sit.*
7 *Denunciatio Canonica, quæ; & quotuplex.*
8 *Denunciatio generalis Canonica, quæ?*
9 *Denunciatio Regularis, quæ?*
10 *Denunciationis iudicialis, & Euangelicæ differentia.*
11 *Denunciationis Euangelicæ, & Canonicæ differentia.*
12 *Denunciatio iudicialis ab accusatione in quo differat.*
13 *Denunciatio sine actione, quando fiat.*
Iudex sæcularis denunciari potest Ecclesiastico.
14 *Denunciare quis possit, vel non.*
15 *Denunciatio Euangelica omnes obligat.*
16 *Laicus contra Clericum denunciare non potest.*
17 *Denunciatio tripliciter fit.*
18 *Fiscus Episcopalis in omni Curia esse debet.*
Episcopus habere potest Fiscum; contra Baldum.
19 *Fiscus Episcopalis Curiæ officium quod sit ostenditur.*
Fiscalis quæ sint?
20 *Fiscus est citandus in omnibus actis causæ criminalis.*
Remoueri non potest à Vicario.
Qualitates requisitæ in Fisco Episcopali.
21 *Denuncians falsa punitur.*
22 *Denunciationis effectus quis?*
23 *Denunciatio sola ad inquirendum non sufficit.*
24 *Denunciationis Canonicæ effectus.*
25 *Denuncians ad quid teneatur?*
26 *Denunciatori quæ fides adhibenda sit.*
27 *Denunciationis conditiones, quæ.*
28 *Denunciatio quomodo fieri debeat.*
29 *Denunciatori quare debet, an velit accusare.*
30 *Delictorum diuisio duplex.*
Delicta facti permanentis, quæ?
Corpus delicti, quid sit.
31 *Delicta facti transeuntis, quæ?*
32 *Corpus delicti necessario requiritur in Criminalibus.*
33 *Carcerari non potest delinquens, non constito prius de corpore delicti.*
34 *Carceratio, quæ indicia requirat?*
35 *Corpus delicti, quomodo probandum?*
36 *Circumstantia delictorum probanda in specie.*
37 *Cadauer occisi exhumari potest, vt recognoscatur per Iudicem iustum.*
38 *Cadauer, si non appareat, quomodo de corpore delicti probari debeat.*
39 *Corporis delicti probatio qualis in practica.*

40 Genus

40 *Coniectura sufficiens ad probandum corpus delicti facti transeuntis.*
41 *Corpus delicti, an probetur per confessionem delinquentis.*
42 *Corpus delicti aliquando non requiritur ad condemnandum.*
43 *Tortura inferri non potest, sine corpore delicti.*
44 *Haresis delictum non requirit probationem delicti in genere.*
45 *Veneni propinatio quomodo probanda.*
Signa veneni propinati, quæ?
46 *Stuprum, quomodo in genere probari debeat.*
Obstetrices cogi possunt ad recognoscendum puellas stupratas.
47 *Puella stuprata recognosci potest à Viris aliquando.*
48 *Pueri stuprum qualiter probandum.*
Sodomia dicitur peccatum carnis inter mulieres ipsas.
49 *Confessio stuprata non sufficit ad probandum stuprum.*
50 *Sanguis ex vulneribus occisi profluens coram aliquo indicat illum occidisse.*
51 *Denunciationis forma, quando fit à ministro Curiæ.*
52 *Denunciationis forma, quando fit ab Alijs.*
53 *Forma decreti pro informatione capienda ad denunciationem.*
54 *Initiandi processum forma per viam denunciationis.*
55 *Delegationis causæ forma.*
56 *Delictum in genere necessarium est in causa.*
Forma decreti pro delicto in genere.
57 *Visum, & repertum, vt vulgo dicitur, quod sit, & quomodo fiat?*
Forma visitationis cadaueris, qualis.
58 *Forma visitationis vulnerati qualis sit.*
Vulnerum visum, & repertum.
59 *Examinis testium forma pro recognitione delicti in genere.*
60 *Iudex, quid agere possit post denunciationem.*

1 CIrca Denunciationem plura sunt à nobis examinanda, Primò, quid sit denunciatio. Secundò, quotuplex sit. Tertiò, quis possit, vel non possit denunciare. Quartò, quis sit eius effectus. Quintò, qualiter fiat denunciatio.

Quoad primum notandum, est quod denunciatio in genere sumpta, nihil aliud est, quam delatio, seù manifestatio facta per aliquem alicui superiori de crimine alicuius, vt colligitur *ex cap. si quid vero 36 dist. cap. Deus 2. qu. 1.* Hostiensis autem *in summ. tit. de denunciat.* ait, quod denunciatio est criminis alicuius apud Iudicem sine inscriptione legitimè facta delatio ad pœnitentiam peragendam, vel aliam pœnam legitimam imponendam, vel etiam ad vtrumque. Et sic Alii aliter describunt, & definiunt, vt videre est apud DD. communiter *in cap. nouit. de iudicijs & cap. si peccauerit. 2. quæstion. 1.* Soto. *in tract. de tegendo secret. membr. 2. quæstion. 5.* & Summistæ. *in verb. denunciatio.*

2 *Quoad secundum* notandum est, quod dantur quatuor genera denunciationum, prout sunt Denunciatio Euangelica, Iudicialis, Canonica, & Regularis, quamuis Bonacin. *to. 2. de legib. circ. 8. Decal. precept. disp. 10. q. 2. punct. 5. n. 2.* duo tantum genera denunciationis ponat: vnum denunciationi extraiudicialis, alterum iudicialis, asserens dicta quatur ad istam tantum duo reduci posse: sed reuera communis Doctorum sententia est, quod quatuor prædicta genera denunciationis dentur. Vnde communem sequendo, dico, quod *Euangelica*, est illa, quæ fit præcedente correctione fraterna de recuperando fratre, antequam denuncietur Ecclesiæ, de qua habetur Matth. 18. & Luc. 17. & ideo dicitur Euangelica, quia originem habet ex Euangelio, vt obseruat Abb. *in d. ca. nouit. col. 17. vers. ultimo de iud.* & probatur *in d. c. si peccauerit. 2. q. 1.* & de ista plenè agit Abb. *in d. cap. nouit. col. 11. cum seqq.* vbi etiam Felin. & Alii Bart. *in extrauagant. ad reprimendum. verb. per denunciationem*, & Bald. *in Auth. ad hæc col. 2. in fin. C. de vsur.*

Huiusmodi autem denunciationem Euangelicam præcedere debet secreta monitio, tam Iure naturali, quam Diuino a Christo Domino promulgato Matth. *dict. capit. 18.* & Luc 17. ita docent. S. Thom. *2. 2. quæst. 33. art. 7.* vbi Caietan. & Alij Sylvest. *verb. denunciatio quæst.* 4. & Theologi. *communiter in 4. dist.* 19. Et ratio est, quia cum fiat in gratiam, seù bonum peccantis, seruandum est simul, quantum fieri potest, bonum conscientiæ, & famæ. *DD. cit.* sunt tamen multi casus, in quibus non requiritur monitio secreta præcedens, vt in correctione fraterna necesse est, quos notat Nauarr. *in Manual. cap. 18. num. 30. cum seqq.*

3 Secundum genus denunciationes est denunciatio *Iudicialis*, quæ duplex est, alia publica, alia priuata. Publica est quando Iudex ex officio procedit ad puniendum aliquem Reum per denunciationem suorum officialium, ad publicam vtilitatem, *vt in cap. Episcopus in Synodo 35. qu. 6. cap. Romana §. Iurè de censi. in 6. & l. ea quidem C. de accusat.* de qua latè Axor. *3. p. lib. 13. cap. 21.* Reginald. *to. 2. lib. 25. cap. 54.* Sayr. *in clau. Reg. lib. 12. c. 14. num. 11. cum seqq.*

4 Et in ista non requiritur correctio, seù monitio præcedens, tum quia est actus iustitiæ, & ex iustitia debitus, *vt dictis iurib. probatur*, prout requiratur in denunciatione, priuata, de qua infra. De ista iudiciali denunciatione latè agit. Diu. Tho. *in 2. 2. q. 68. cum duab. seq.*

5 Tum quia illa denunciatio est similis accusationi, vt ait Andr. de Isern *in constitution. Regni, quæ incip. litteras*, licet differat in eo, quod denunciator non tenetur regulariter se subscribere, nec facere partem in iudicio, sicut accusator, vt obseruat Salicet. *in d. l. ea quidem in princ. C. de accusat.* & Angel. *in tract. de malefic. in vers. Necnon ad denunciationem ubi plenè.* Vnde ad illam tenetur Episcopus inquirere. *arg. c. Mennam, & c. omnibus, &c. præcit. qualiter 2. §. pen. de accusat.* alias eo negligente poterit procedere ad inquisitionem Archiepiscopus *cap. cum si mas & cap. seq. 9. q. 3.*

6 *Priuata* verò iudicialis denunciatio est, quando quis manifesta Iudici crimen alicuius pro priuato commodo, vt sibi resarciatur damnum receptum, & in pristinum statũ restituatur, & de hac habetur *in cap. nouit. præcit. de iudic.* & ibi per Abb. *col. 17. vers. nunc condescendo* & loquitur Bart. *in d. extrauag. ad reprimendam ver. per denunciationem*, & Bald. *in Authent. ad hæc C. de vsur.* & Speculat. *lib. 3. tit. de denunciation. §. 2. n. 11. vers. priuata verò* Et in hac requiritur de Iure Canonico trina monitio. *c. indignè 12. q. 2.* & similiter requiritur tela iudiciaria quæ seruatur in accusatione, de qua inferius vt obseruat Foller. *in Prax. crim. cap. p. 2. vers. denunciatione facta c. 1. n. 3. in fin.*

7 *Canonica* denunciatio est tertium genus denunciationis, sic dicta quia à Iure Canonico inuenta est, quæ nihil aliud est, quam manifestatio criminum, non ad vindictam publicam, sicut iudicialis, sed ne committatur delictum ab aliquo in futurum, Vel etiam fit pro delicto commisso, ne vlterius committatur, quando est periculum recidiuandi. Et ista est pariter duplex: alia specialis; alia generalis. Specialis Canonica est illa, quæ fit per eum, qui habet aliquod interesse super eo, quod denunciat; vt si sua intersit habere bonum Prælatum, vel bonum subditum, ad hoc vt remoueatur à beneficio, vel officio, si monitus non resipiscat. *vt in cap. filijs 16. q. ult. & cap. 1. de offic. custod. & cap. licet hely de simon.* & in ea requiritur trina monitio, vt inquit Speculat. *ubi sup. num. 14.* Et ad illam faciendam non admittitur, quia ab accusatione repellitur. *cap. cum oporteat. cap. cum dilectas de accusat. d. capit. licet hely, & capit. per tuas de simon. & cap. accusatio cum capit. seq. 2. q. 7.* & ratio est, quia hæc denunciatio æquiparatur accusationi *cap. constitutus 2. § fin. de appellat.*

8 Generalis verò Canonica, dicitur quando agitur publicè de corrigendo peccato in iudicio Ecclesiastico, in quo non adest priuatum interesse: vel quando agitur de impediendo matrimonio in gradibus ab Ecclesia prohibitis: vel de ipso dissoluendo ob aliquod impedimentum, *vt in c. dissoluendum de desponsat. impuber. cap. cum inhibitio clandestin. desponsat. c. præterea 2. de sponsal.* Et in ista non requiritur trina monitio, atque ad eam admittitur, etiam qui ab accusatione repellitur *vt in dictis iuribus probatur.* Et insuper quando sic denuncians non vult prosequi denunciationem, tunc Iudex Ecclesiasticus ex officio tenetur procedere. *c. cum in tua de sponsal. c. ad nostram. 2. de iureiur. & cap. oblatæ § fin. de appell.*

9 Quartum Denunciationis genus est Denunciatio Regularis, sic dicta, quia obseruatur in Religionibus, secundum earum Regulas, & statuta, siuè fit iudicialis, propter proprium interesse, siue Canonica, propter bonum commune, *vt habetur in cap. ex parte Ada de testib. & in capitol. filijs, vel nepotibus 16. q. 7.* Et per istam potest denunciari etiam peccatum occultum, & æquiparatur accusationi. *cap. constitutus 2. §. fin. de appellat.*

Sed in ea non seruatur ordo iuris: procedimr enim de plano, & simpliciter ad emendationem delinquentis, & ob bonum publicum Religionis, vt tradit Abb. *in dict. c. nouit de iudic.* Sot. *de tegend. secr. 2. memb. 2. q. 5.* Syluestr. *verb. inquisitio q. 10.*

10 Est tamen aduertendum dari differentiam inter dictas denunciationes, & similiter in aliquibus conuenire inter se.

Differunt autem Euangelica, & Iudicialis.

Primò ratione finis, quia finis Euangelicæ est emandatio fratris vt pœniteat; Iudicialis verò est vindicta, seu bonum denunciantis, vt delinquens satisfaciat.

Secundò Euangelica est actus charitatis, vt tradit D. Th. 2. 2. *quæstion. 33.* iudicialis verò, seu accusatio est actus iustitiæ, & ex ea debitus, idem Diu. Thom. 2. 2. *de inst. quæstion. 68. 69. & 70.*

Tertiò Euangelica requirit pro forma monitionem secretam præcedentem, sine strepitu iudicij. Iudicialis verò requirit scripturam, & formam iudicialem.

Quartò Ad Euangelicam tenentur omnes, etiam subditi, & inferiores, etiam infames, & excommunicati; ad iudicialem verò secus.

Quintò differunt ex parte termini, Euangelica enim cessat cum emendatione fratris: Iudicialis verò minimè.

11 Differt etiam Euangelica denunciatio a Canonica, nam Canonica tendit ad pœnitentiam peragendam, vel ad pœnam, sine ad vtrumque simul, prout denunciator postulauerit, *c. est, licet hely, c. per tuas de simon.* Euangelica verò secus. Conueniunt tamen istæ quia vtraque requirit monitionem præcedentem DD. *in d. c. nouit de iudic.*

12 Differt similiter Denunciatio iudicialis ab accusatione in multis.

Et primò, quia qui iudicialiter Denunciat non intendit vindictam publicam, & punitionem denunciati ob publicum bonum, sed solum interesse proprium; Accusator verò petit vindictam publicam.

Secundò Denunciator iudicialis non tenetur probare crimen denunciatum: Accusator verò tenetur.

Tertiò Denunciatus non punitur rigorosè tota pœna iuris. Accusatus verò secus. *arg. c. Inquisitionis de accus.*

Quartò Denunciatio iudicialis fit sine aliqua actione: Vnde post manifestationem criminis, Prælatus ex officio inquirere potest prout ei de iure videbitur: Accusatio verò fit cum actione: vnde Prælatus compellitur punire Reum.

13 Quare obseruat Sot *vbi sup. & l. 5. de iust. quæst. 6. art. 2.* quod in tribus casibus potest esse denunciatio, sine actione: Primò ratione personæ. Secundo ratione iudicis. Et tertiò ratione criminis.

Ratione personæ, quando quis prohibetur agere in iudicio, vt seruus contra Dominum; nam iste potest denunciare eius sæuitiam, vt Iudex compellat dominum ex officio, vt mitius agat cum eo, aut vt vendat, *vt habetur in § sed & maior. Inst. de his, qui sunt sui, vel alieni iur.* Et similiter Religiosi, qui non possunt agere contra superiore: possunt tamen denunciare illos secundum DD. *in c. ius canonicum, Cler. vel monach.*

Secundò ratione Iudicis, quando non seruat iustitiam, nam licet sit Sæcularis, potest quilibet illum denunciare Iudici Ecclesiastico, quia potest quemlibet à peccato corripere. Abb. *in c. est. nouit. de iudic.* per illum textum, vbi Rex quidam denunciatus fuit Papæ, ob crimen in alium Regem commissum.

Tertiò ratione criminis, quando hoc per modum est, vt est vsura, nam licet vsurarius de iure Ciuili accusari non possit, potest tamen denunciari, vt Iudex Ecclesiasticus ex officio ad restitutionem illum admoneat.

14 *Quoad tertium* est notandum, quod regulariter denunciare potest iudicialiter quilibet, qui sit bonæ famæ, vitæ, & conditionis, & qui ex charitate mouetur ad denunciandum, non ex odio. *c. si peccauerit. 2. qu. 1. c. Episcopus 35. q. 6.* Non potest tamen criminosus, vel excommunicatus denunciare, *c. repellantur de accusat. & d. cap. qualiter 2. eod. tit. cap. præterea de testib. cog.* Repellitur etiam a denunciando, qui charitatiuè non facit quod debet. *c. accusatio 2. qu. 7. c. 2. de accusat. c. licet. hely. de simon. in princ. & l. denunciasse ff. de adulter.*

Potest nihilominus quis denunciare per Procuratorem. *argum. cap. cum nonnullis de præsumpt. verf. licet igitur, & c. ex parte A. de testib.*

15 Et Denunciationem Euangelicam quilibet potest facere, imò tenetur etiam si sit infamis. *d. c. si peccauerit 2. qu. 1. cap. in omni de testib.* haberi enim debet ratio ad salutem tantum proximi, non ad qualitatem denunciantis, *arg. c. præterea de spons. cap. ex ade cogn. spir. & cap. quemadmodum. §. fin. de iureiur.* Iudicialiter autem denunciare non admittitur infamis, nisi in causa propria. *d. cap. nouit. §. fi. ver. de plano. vbi gloss. de iudic. & c. omnibus 4. q. 5.* & in casu dilapidationis bonorum Ecclesiæ, *vt in c. quapropter 2. q. 7.*

16 Et licet regulariter omnes qui possunt accusare, possunt etiam denunciare, secundum Barr. *in l. Diuus. ff. de custod. reor.* tamen Laicus non admittitur ad denunciandum contra Clericum iudicialiter, idest accusandum. *c. Laicos & c seq. 2. q. 7.* Clerici sunt infensi Laicis, vt in dictis iuribus habetur.

17 Et tamen aduertendum hic, quod tripliciter potest quis denunciare. Primò quando denunciat Iudici crimen ad excitandum officium eius, & non vult suscipere in se onus probandi, vnde tali casu habita denunciatione proceditur ex officio, *vt in cap. cum l. & A.* vbi Abb. *col. 3. de iurisiur. cap. cum oporteat. & cap. licet de accusat.* Secundo quando denunciat crimen pro suo interesse, vel etiam Reipublicæ, & vult prosequi denunciam, & tunc tenetur omnia facere, que tenetur accusator. *l. 1. §. initio. ff. ad Turpil.* Bald. *in l. per hanc col. 6. C. de temp. app.* Tertiò quando quis denunciat ex officio, & tunc ad nihil aliud tenetur, *vt probatur in cap. cum clamor. de testib. & cap. cum olim. de accusat.* Iudex autem in tali casu tenetur huiusmodi denunciantem non propalare, sed potius fingere se procedere ex mero officio, Alberic. *in l. ea quidem col. 6. C. qui accusat. non poss. & ibid.* etiam Bald. vbi dat rationem, quia talis dicitur instigator, seu Informator, vulgo *Spia*, & nullum habet ius circa inquisitionem causæ: vnde procedi potest ipso non citato, vt dicit Præposit. *in c. de accus. col. 58. 2. q. 8.*

18 Debet tamen in quolibet actu, qui postea fit contra Reum citari Promotor Fiscalis Curiæ Episcopalis, quem habere debet omnis Curia, vt tradit Cardin. *in cap. 2. §. 1. de hæret.* & Felin *in cap. excommunicamus col. est. in princ.* neque in hoc est audiendus Baldus *in rubric. C. de primil. fisc.* vbi ait, Episcopum propriè non habere Fiscum, vnde inferebat *in Aut. Damnatorum C. de bon. damnat.* quod Episc. condemnas subditum ad pœnam pecuniariam, non potest applicare Cameræ Episc. sed illam tenetur applicare Cameræ Apostolicæ. Contrarium enim seruatur vniuersaliter ab omnibus Episcopis; & pro hac opinione facit Glos. *singularis in cap. quia de concess. preb. in §. sic tamen ver. propter eius in fin.* vbi Butr. & Imol. *col. 5. verf. notabene* tenent, quod vbi de iure veniunt confiscanda bona, in Clerico confiscatio applicatur Cameræ Episc. ita etiam Oldr. *consil. 302. col. 2.* & latè Felin. *in c. cæterum. n. 10 de offic. ordin.*

19 Fiscalis autem Curiæ Episcopalis officium est assistere Vicario Generali, instare pro iuribus Ecclesiæ, & agere, ac defendere et fiscalia, sunt autem fiscalia ea in quibus agitur de publica pecunia, vel vindicta. Et tandem eius officium est idem ac Iudicis, & io eius locum succedit. Præposit. *in d. c. de accus. col. 36. in fin. 2. q. 8.*

Vnde infert Follet. *vbi sup. nu. 16. verf. infertur non in congruè*, quod cum possit facere quidquid potest Iudex in inquisitione, propterea potest petere, quod detur terminus ad probandum delictum, potest petere remissoriam, vbi de iure concedi debet. Similiter potest petere citari, carcerari, torqueri: Nec non publicationem fieri: Inquisitos non audiri, repeti testes Ipsos testes per eos examinandos interrogari, Reos non comparentes contumaces declarari: & tandem culpabiles condemnari. Potest similiter in omnibus eum iudice interuenire, & consilij gratia votum præstare; non tamen iudicare, vt aduertit Vestr. *in Pract. Canonic. de procur. Fiscal.*

20 Est autem adeo necessarium in criminalibus, vt citetur in omnibus actis, quæ fiunt contra Reum Fiscalis Curiæ, vt si feratur sententia contra Reum ipso non citato, sententia erit nulla *leg. 1. C. de sent. ad verf. fiscal. lat.* Et non potest a Vicario remoueri ab officio, quando fuit positus, & electus ab Episcopo cum salario, quamuis alius promotor fiscalis assumptus per Iudicem in aliqua causa possit ad nutum remoueri. Host. *in d. c. cum clamor. de testib.* vbi etiam Alij communiter, Propterea debet eligi ad hoc officium Persona honestæ & bonæ vitæ, fidelis, & legalis; quæ debet iurare in principio officii de benè administrando, vt notat Angel. *in l. si vacantia C. de bon. vacantib.* I. to. quem refert Præpos. *in d. c. de accusatione. 2. qu. 8. col. 65* & Bernard. Diax. *in Prax. Crim. Can. verf. Ego enim presbyter in fin. & in ver. Promotor, seu fiscalis.*

21 Aduer-

21 Aduertere tandem debet quilibet denunciator, vt verum crimen denunciet, aliàs grauius punitur ille, qui per calumniam denunciat, quam ipse denunciatus; & tam si calumniatur in accusando, quam in denunciando, extraordinariè punitur, *vt habetur in c. 2. de calumniat.*

22 *Quoad quartum*, quis scilicet sit denunciationis effectus, est notandum, quod alius non est, nisi quod Superiores audito crimine denunciato, formare debent ex officio per se inquisitione super fama & alijs coniecturis delicti, vel alteri committere, vt illam formet, *cap. Deus. omnipotens. 2. qu. 1. & l. congruit. ff. de offic. praesid.*

23 Sola autem denunciato per se non est sufficiens ad causandam inquisitionem super veritate criminum, *l. verborum C. ex quibus caus. infam. irrog.* DD. *in cap. cum oporteat. de accusat.* nisi sint iudicia insficientia, vel fama, vel sint notoria semiplenè. Bald. *in l. ea quidem. col. 5. C. de accusat.* Vnde etiam si Summus Pontifex committeret alicui inquisitionem, non videtur tollere Iuris ordinem, vt possit ad inquirendum procedi de veritate criminis, si inquisitus non sit diffamatus, *iuxta d. c. qualiter, & quando 2. de accus.* & Hostiens. *ait in c. qualiter. 1. eod. tit.* quod si Papa committeret inquiri, non praecedente infamia, rescriptum praesumeretur falsum. Hinc fit, quod non obstante denunciatione facta à pluribus, nisi adsit fama, vel alia indicia, non poterit Iudex iustè inquirere. *vt habetur in d. c. licet Hely. vers. nos vt praediximus de simon.*

24 Denunciationis verò Canonicae effectus est correctio. *cap. super his: de accusat. & d. cap. licet Hely.* Per quam correctionem denunciato poenitentia iniungitur, & poena imponitur. *cap. cum dilectus, de purgat. canon. & c. veritatis. de dol. & contum.*

25 Sed quaeritur, an denuncians teneatur se obligare ad poenam talionis, se subscribendo.

Respondetur negatiuè, cum Praeposit. *in d. cap. de accusatione. 2. qu. 8.* vbi ait de hoc esse casum. *in l. praeses. cap. quidem. C. de accusat.* Idem sentit Bart. *in l. Diuus. vers. quaero verum ille qui denunciat*, & ibi Salicet. *in vers. Ergo quaero an denuncians. ff. de custod. reor.* Neque obstare inquit *l. fin. C. de accusat.* quia ibi sermo est de accusatore, non denunciatore. Quod quidem admittendum censet Foller. *loc. cit. n. 38. in fin.* in denunciante ex officio, non verò in parte offensa denunciante, iuxta dictum *l. ea quidem.*

26 Quaeritur secundo, an denunciatori adhibenda sit fides.

Respondetur cum distinctione, aut enim delictum denunciatum est graue, & non est ei credendum: aut non graue, & tunc ei creditur. Bart. *loc. cit. vers. tertiò quaero quis sit effectus denunciationis*, si sit denunciator deputatus ad hoc, secus si non sit talis, sufficit tamen eius dictum ad inquirendum, non ad puniendum. Idem Bart. & Iacob. Butr. *in l. 1. C. de re iudic.* vbi ait sic esse intelligendam. *prae. l. Diuus. ff. de cust. reor.*

26 Est autem aduertendum, quod Iudex non debet esse nimis facilis in admittendis denunciationibus, sed considerare debet, quo zelo moueatur denuncians, cuius conditionis existat & quae sit persona denunciata, quia Alex de Alex. *p. 3. q. 42. memb. 5.* tradit plures conditiones debere habere bonam denunciationem, siue legitimam accusationem.

Primò requiritur discretio iudicij, vnde repelluntur ab ea, qui non sunt discretionis capaces.

Secundò requiritur zelus charitatis ad correctionem, iuxta illud *Leuit. 19. Non oderis fratrem tuum in corde tuo.* Hinc fit, quod repellantur ab accusando odiosi, inimici, & suspecti.

Tertiò requiritur verbum veritatis; iuxta illud eiusdem, *Leuit. 19. Non facies calumniam*; calumnia enim est falsi criminis impositio: *cap. 2. de calumniator.* Vnde excluduntur ab accusando infideles, & detractores: Infideles quidem, propter peruersionem veritatis circa diuina. *c. si quis. 3. q. 4.* Detractores verò, propter peruersionem veritatis circa humana. *cap. detractores 3. qu. 4.*

28 *Quoad quintum*, qualiter scilicet fiat denunciatio, est notandum, quod denunciatio fieri potest viua voce Iudici, vel Actuario, seu Notario Curiae, & in scriptis, quando fit per aliquem ad exonerationem seu conscientiae: quando verò fit per partem interesse habentem, vel per officialem Curiae ad id deputatum vel alium ministrum, semper fieri debet in scriptis, & tunc denuncians est interrogandus, sicut accusans, secundum communem practicam Curiarum, de contestibus, de loco, de tempore circa delictum, & de alijs circumstantijs prout facti qualitas requirit; & de stylo datur etiam iuramentum de veritate dicenda; quamuis de Iure deferri non debeat iuramentum huiusmodi officialibus Curiae, qui ex officio denunciant, quia eorum denunciationibus creditur, eo quod in principio officij iurauerunt suum officium fideliter exequi. *argum. capit. nullus §. aliquando & libr. ea quidem C. de accusat.* vnde ex eorum denunciationibus poterit deueniri ad denunciari condemnationem, nisi denunciatus suam defensionem probauerit. Speculat. *lib. 3. de accusat. §. 1. nu. 33. prop. final. versic. adeo vt nisi denunciatus.*

29 Si verò denunciatio fiat per aliquem alium, debet ab eo quaeri, an velit accusare, & si affirmatiuè responderit; scribatur libellus accusatoris, *iuxta l. libellorum. ff. de accusat. & latius dicem. inf. sect. 3. de accusat.* sin autem negatiuè responderit, & tantummodo denunc auerit ad correctionem denunciati, *iuxta cap. super his, & cap. qualiter 2. de accusat.* tunc Iudex procedet ex officio, secundum facti contingentiam, prout de Iure; & in huiusmodi denunciatione regulariter non requiritur libellus, quia de plano proceditur, *cap. nouit. in fin. de iudic.*

30 Et pro pleniori notitia notandum est, delicta esse in duplici differentia. Alia enim sunt quae post se relinquunt vestigia quaedam, quae dicuntur facti permanentis. & alia quae non relinquunt vestigia, quae dicuntur facti transeuntis, de quibus Clarus. *in Pract. crimin. §. fin. qu. 4. vers. quando vero* Foller. *cod. Pract. tit. capiat. informationem* Farin. *var. quaestion. in Pract. crimin. tit. de inquisit.* & Alij. Delicta facti permanentis sunt Homicidium Incendium, Vulneratio, Percussio cum baculo, effractio domus, arcae, & similia, in quibus remanent vestigia: & in istis non potest deueniri ad cognitionem, & definitione causae, nisi constet de corpore delicti per euidentiam facti, aut per testes, aut alia indicia, quae illud delictum, super quo proceditur, siue per denunciationem, siuè per inquisitionem, aut quouis alio modo saltem in genere probent. Vnde ad effectum cognoscendi crimen de quo vestigium aliquod post se remanere solet, & quod commissum esse dicitur, requiritur vt prius Iudex certior reddatur de illius assentia, quae à Doctoribus vocatur *Corpus delicti.* nam vt inquit Plato *in Theat. lib. 4. ibi. En Nos scire non possumus, quae essentiam non habent.* & Aristot. *lib. 6. metaphys. capit. 4. & in lib. 6. Et his. cap. 5.* habetur: *Ipsum est, omnibus aliquo modo sancitur, & ipsum sensibile, necessario sit oportet.* Quod etiam in Iure probatur sed esto, quod leges, & DD. non extarent, quae hoc praeciperent, humanus discursus, & ratio naturalis insinuat, ac rerum ordo demonstrat, nam primum quaerimus vtrum aliquid sit, postea vero quid sit. Et de hoc est optimus textus *in libr. 1. §. si sibi manus vers. item illud. ff. ad syllanian.* vbi DD. communiter in illis verbis. *Illud sciendum est, nisi constet, aliquem fuisse occisum non haberi de familia quaestionem.* Idem probatur *in lib. necessarios §. non alias. ff. eod. lib. non alias bona publicantur quam si constabit esse occisum patrem familias.* *Idem in libr. vnde Neratius §. fin. ff. ad leg. Aquil. libr. 1. §. si quis vltero ff. de quaestion. lib. Diuus Traianus. ff. de milit. testam. lib. si is, qui rem §. si Titium. ff. de furt. leg. si quis legatum §. veterum. ff. ad leg. Cornel de fals. & l. eius qui debitorem vers. nos enim ff. de iur. fisc.* & latè Farinac. *part. 1. de inquisition. qu. 1. num. 6.* vbi Alios de more congerit. Probatio autem corporis delicti, si sit facti permanentis, fieri debet plenè, & liquidè maximè si sit facilis probationis; si verò sit facti transeuntis, de quo inferius, & difficilis probationis, fieri debet per indicia, & coniecturas, vt tradunt Clar. Foller. & Farinac. *locis citat.* & Mascard. *de probationib. concl. 830 num. 7. & seqq.* & Beccan. *cons. 70. num. 1. lib. 1.* & latè inferius. Satis autem constabit de corpore delicti, cum visitatum fuerit cadauer occisi, corpus vulnerati, locus incensus, &c. annotando omnia reperta coram testibus, quod vulgò dicitur. *Visum, & repertum*; Et quando fit super vulneribus examinatur idem vulneratus; si super cadauere, vel loco incenso examinantur postea testes ibidem praesentes, vt infra videbimus; et hoc est sufficiens non solum ad procedendum, sed etiam ad condemnandum: iunctis postea alijs probationibus. Quod si non appareret de corpore occisi, quia forte cadauer combustum fuerit, vel ad mare, vel flumen proiectum, tunc constare faciat Iudex per alia indicia, puta per sanguinem repertum in loco, vbi

fama

fama præcessit, fuisse aliquem occisum. Vel si reus raptus pro illo homicidio ibi dixerit occidisse, & reperitur sanguis in eodem loco, vel alia signa quæ ipse dederit; vel propè mare, flumen, in quo dicitur cadauer proiectum, & sic de cæteris. DD. præcit.

31 Delicta verò facti transeuntis, sic dicta, quia non remanent vestigia, sunt stuprum sine fractura, quod est difficilis probationis, & cætera delicta, quæ facilem probationem non admittunt, & in istis Iudex constare faciet de corpore delicti per coniecturas similiter, & indicia, statim assumendo opportunas informationes contra delinquentem, quia in delictis facti transeuntis potest Iudex inquirere ex denunciatione, vel accusatione, vel fama publica, & habitis indicijs procedere ad citationem, vel capturam rei, prout delicti qualitas postulauerit. Clar. *in Pract. crim. qu. 4. in princ. vers. sunt*, Farinac. *vbi sup. de inquis. qu. 2 in princ. & nu. 2. & 3.* Megal. *in Prax. crim. can. c. 1. num. 5.*

32 Est autem adeo verum, vt in quocumque delicto in primis, & ante omnia constare debeat de illius corpore, quod dicitur delictum in genere, iuxta prænotata *in praced. num. 30.* & notant etiam Ruland. *cons. 51. numer. 10. vol. 1.* Burtat. *cons. 165. num. 27. & cons. 101. num. 30. volum. 2.* Foller. *in Pract. crimin. for. sexul. verb. capiat informationem numer. 3. 16. & 45.* & ibi latè Adden. Antun Gabr. *conclus. 27. tit. de crimin.* Honded. *cons. 91. num. 10. & cons. 107. num. 6. vol. 1.* & Prat. *ad Muscatell. in Prax. crim. n. de cogn. delict. ad num. 4. & 5.* vt deuenire non possit Iudex ad aliquem actum, nisi de illo prius constet, vt latè demonstrat Petr. Caball. *centur. 3. cas. 255. numer. 3.* Guazzin. *in tract. ad d. fens. d. f. 4. per plura capien* Maur. Burg. *de mode proced. ex abrupt. quastion 22. num. 3. & 16. cum seq* Fab. Turet. *cons. 9. num. 6.* Etiam si per statutum contrarium disponeretur. Plot. *cons. 30. num. 2.* Ac etiam si per Principem supremum daretur alicui facultas procedendi nulla seruata solemnitate; nam adhuc teneretur constare facere de corpore delicti. Burtat. *cons. 201. nu. 90. vol. 2.* quia ligatæ sunt manus Iudicis ad procedendum in causa, vsquequò non constet de corpore delicti. Scaccia *in tract. crimin. qu 83 sub num. 6.* Farinac. *cons. 23. nu. 2.* & in Prax. *crimin. tit. de inquisit. q. 2. c. 2. n. 3. ampl. 2.* Baiard. *ad Clar. in Pract. crimin § fin. d. quastion. 4. vers. 2. 3. & 4.* Bernardin. *ad Ambrosin. de mod. form. process. inform. l. 3. ca. 1. nu. 14. in fin.* Personal. *in tr. de synd. & tortur. q. 17. n. 27.*

33 Vnde nisi prius constiterit de delicto, & eius corpore, saltem per duos testes, omne, quod fit, & omnia acta dicuntur nulliter gesta; & processus compilatus nullius est roboris, ac momenti. Ruin. *cons. 80. num. 3. lib. 4.* Honded. *d. cons. 107. num. 8.* Burg. *d. q. 22. num 6.* Quinimò non posset Iudex deuenire, nedum ad torturam, sed nec ad capturam Rei. Anton. Gomez. *tit. de delict. c. 3. num. 6.* Boss. *eod. tit. num. 34.* Burtat. *d. cons. 166. num. 2.* Honded. *d. cons. 107. num. 7. vers. & si de corpore; & cons 68. num. 9. & cons 91. num. 10. vol. 2.* Farinac. *qu. 2. num. 2.* vbi de communi. Et in Regno Neapolitano Iudex deueniens ad capturam non constito prius de delicto, punitur vigore Regiæ pragmaticæ. vt tradit Grammat. *decis. 60. num. 19.* Carauit. *in Rit. Magna Cur. Vic. nr. 39. sub num. 10.* Baiard. *ad Clar. quastion. 28. num. 16.* Fallit tamen, si imputatus de crimine esset suspectus de fuga; nam talis capi potest, & compelli ad cautionem præstandam de se præsentando. Clar. *d q. 4. num. 3.* & ibi Baiard. Farinac. *in d. Prax. crimin. qu. 27. num. 125.* Fallit secundo in grauib. delictis, in quibus capi possunt de illis imputatis, etiam sine probatione delicti in genere, seù corporis delicti. Castrens. *cons. 328. num. 1. lib. 2.* Anton. Scapp. *in tract. de iure non script. lib. 5. cap. 43. num. 3.* Cartat. *in Prax. interrogand. Reor. lib. 2. cap. 5. num. 3. in fin.* Clar. *qu. 28. vers. scias autem*, qui omnes se fundat in doctrina Castrensis, *vbi supra*; contra quos tamen annis elapsis consuluit Eugenius *cons. 49. num. 14. & seqq.* Sed de consuetudine arbitrio Iudicis remittitur. Clar. *vbi proximè* Baiard. *ad Clar. q. 21. n. 90. circ. med.*

34 Ad effectum autem capturandi de aliquo crimine imputatum, leuiora sufficiunt indicia super corpore delicti, quam requiruntur ad condemnandum Clar. *d. qu. 4. vers. scias tamen. qu. 55. vers. quomodo autèm, & qu. 64. vers. debet etiam, & qu. 66. circ. princ.* Eugen. *cons. 94. num. 25.* vbi dicit sufficere vnum indicium. Vnde traditur regula in criminalibus, quod ad inquirendum, sufficit querela, Ad torturam requiruntur testes; Ad condemnandum verò constare debet de corpore delicti, quantum fieri potest. Caualc. *de Brach. Reg. p. 1. n. 193.*

35 Neque sufficit ad effectum probandi de corpore delicti, si tantum constet, aliquem fuisse occisum, vel vulneratum; vel si sit delictum commissum in rebus inanimatis, puta furtum in domo, vel apotheca, aut in arca, vel aliquod aliud; si constet solùm, illud commissum fuisse; sed necessariò requiritur, vt probetur, quod illud fuit dolosè commissum, aliàs auctor illius puniri non posset pœna ordinaria, vt *colligitur ex d. l. 1. §. item illud. vers. scelere interemptum ff. ad Sillanian.* & tradunt DD. *in additionib.* ad Foller. *in d. Pract. crim. verb. capiat informationem num. 1. & seq.* latè Brun. à Sol. *in suo cons. vnic. num. 23.* Rimin. iun. *cons. 758. numer. 1. vol. 7.* Bois. *de delict. numer. 1. seqq.* Scaccia *in tract. crim. quastion. 83. numer. 6.* vbi latè prout facit Muscatell. *in Pract. crimin. de probat. delict. in progm. numer. 57. & seqq.*

36 Imò, (quod plus est,) neque sufficeret ad effectum puniendi Reum delinquentem, si solùm constaret de delicto in genere; ac de identitate rei, super qua delictum commissum fuisse asseritur, vt inquit Abb. *in cap. cum Ioannes numer. 16. in fin. de fid. instr.* Dec. *cons. 101. col 2. vers. benè fuit.* Mascard. *de probat. conclus. 497. num. 5. & seq.* Crauet. *cons. 244. num. 2.* Sed requiritur etiam, vt constet de qualitatibus, & circumstantijs delicti; vt tradit Ign. *in d. l. 1. §. item illud nu. 10* & ibi Alij communiter Angel. *de malefic. in ver. item fama num. 108.* Bois. *de delict. num 24* Sim. de Petr *cons. 50. num. 4.* Clar. *d. qu. 4. vers. quando vero.* Farinac. *in d. pract. crimin. qu. 2. num. 4.* Follet. Muscatel. & Alij. *locis pracit.* vbi tradunt, quod in Praxi seruatur, vt Notarius, quando per Iudicem fit *Visum, & repertum*, si fit super delicto facti permanentis, puta super cadauere occisi vel corpore vulnerati describere debeat minutissimè quot vulnera adsint, & in qua parte corporis habeantur, an punctim, vel cæsim; an sint mortalia, nec nè, cum quo armorum genere illata videantur. Et si corpus habeat percussiones, adnotari debent in qua parte corporis sint, quomodo sint, qualiter factæ sint; cum baculo ne? an cum alio instrumento ad offendendum apto, an verò cum saxo & an fuerint periculosæ, & sic de reliquis circumstantijs. Super quibus omnibus examinandi sunt periti in primis, scilicet Medici, Chirurgi, Barbitonsores, & similes, quoad fieri potest, ad effectum cognoscendi vulnera, an esse potuerint mortalia, necne: & deinde Testes, qui de visu deponant super eisdem qualitatibus, & circumstantijs. Idem dicunt Blanc. *in Pract. crim. in princ. numer. 6.* Nouell. *in eod. Pract. fol. 79. numer. 1.* latè Iodoch. *in eod. Pract. crimin. capit. 7. tit. de inspection. occisi num. 1. & seq.* Caualc. *de brach. Reg. part. 1. num. 185. & in tota num. 190. & seq.* Peregrin. Iannin. *in tract. de captur. real. l. 1. c. 2 nu. 43. & seq.* Honded. *cons. 107. n. 10. vol. 1.* & latissime, Scaccia *in d. q. 83. n. 12. et seq.*

Aduertendum est hic, quod eadem diligentia adhiberi debet in describendis omnibus, & singulis circumstantijs, quando fit visum, & repertum rerum inanimatarum, ac adhibentur, quando fit in cadauere occisi, aut corpore alicuius vulnerati. Verbi gratia fuit factum furtum alicuius domus, vel Apothecæ mercatoris cum fractione ostij, vel alio modo, tunc facta denunciatione, vel accusatione talis delicti, necesse est, quod Iudex visitet locum delicti, vel saltem, eo impedito, illum visitari per Notarium Curiæ mandet, vt supradictum est: & ibi coram testibus annotanda sunt minutissimè Primò omne id quod effractum apparet. Secundò, an ex aliquo loco circumuicino ad illum perueniri, potuerit si non adsit fractura ostij, vel muri. Tertiò, an pro transitu ad locum delicti, sit facta aliqua apertura alibi. Quartò, an fuerit inuenta scala, funis, vel aliud instrumentum aptum ad transeundum, ascendendum, descendendum, & similia: & tunc fieri debet diligens inquisitio, an recognosci posit, cuius fuerint. Et idem faciendum est, si pro transitum fluminis, aut alterius aquæ inuenti fuerint saxi, tabulæ barræ, & similia. Quartò si fuerit terra alicuius viridarii, & per eam transiuerint fures, obseruandum erit, an vestigia appareant: & an fuerint alicuius pedis calceati, an verò discalceati, & cuius qualitatis. Tandem omissis alijs, quæ prudentiæ Iudicis, & Notarii remittuntur, ne dedignetur, anotari facere, etiam minimas res, & paruulas circumstantias, nam sæpissimè euenit, vt ex aliqua ipsarum minimarum rerum res magni momenti delectæ fuerint alias occultissimæ, sine qua numquam ad earum cognitionem deuentum fuisset. Marsil. *in Prax. crimin. §. principium numero 6. et in §. constante nu. 68. et in cons. 8. per tot*, Foller. *vbi sup. numero 17.* Cosp. *d. p. 3. capit. 42.*

37 Quod

37 Quod si cadauer occisi haberi non possit pro recognitione facienda, vt constare faciat Iudex, etiam Laicus de corpore delicti, quia fortè sepulturæ traditum fuerit, illud exhumari facere debet, habita prius licentia Episcopi loci (quam Episcopus, siue eius Vicarius concedere potest: siue metu irregularitatis, adhoc vt Iudex Laicus, informationem capiat super delicto in genere, quamuis exinde sequatur mors, vel mutilatio membri alicuius, vt tradunt Genuens. *in Prax. Archiep. Neapol. cap. 35. in prim. impress. alias 41. in secunda impress. num. 10* Riccius *in Prax. resolut. par. 1. resol. 453. in fin.* quos sequitur Bellet. *Disquisit. Clerical. p. 1. de disciplin. Cleric. §. 5. numero 148.*) ad effectum prædictum recognoscendi, & probationes faciendi super corpore delicti, ita docent Marant. *in Spec. aur. tit. de inquisition. n.* 18. Clar. *in d. Pract. crimin. §. 55. vers. quomodo autem*, & Baiard. *ad eundem d. q. 4. n. 3. vbi Alios allegat.* late Scaccia *in d. c. 83. num. 11. circ. med. vers. vnde si vulneratus & nu.* 12. 13. 17. & 18. Par. de Put. *in tract. de syndicat. ver. confessio num.* 6. Caualc. *de brach. reg. d. par. 1. num.* 185. *in princ. & in. fin. n.* 190 & 196. vbi ait debere describi locum, in quo maneret, & quomodo cadauer sepultum maneat, & omnes alias circumstantias. Iodoch *ubi sup.* Farinac. *in d. Prax. crim. q. 2. n. 4. cum seqq.* vbi Alios cumulat. & ita seruatur etiam in Alma Vrbe.

38 Si verò Episcopus, vel eius Vicarius licentiam exhumandi Iudici Laico impartiri noluerit, appellari poterit à tali recusatione ad Metropolitanum, *ut tenent DD.* præsertim Genuens. *ubi sup.* & tunc Iudex Laicus examinare debet plures, quam duos super morte illius. Scaccia. *d. cap.* 83 *num.* 11. *circ. med.* Et idem fieri debet, si de corpore mortuo apparere non possit aliquod vestigium, nam tunc examinandi sunt plures testes, qui deponant de fama, & voce publica, quod talis de tali interfectus sit & quod eius corpus numquam haberi potuit, quia forte combustum fuit, vel in flumeo, aut mare proiectum, vel in Nemore, aut alio secreto loco sepultum, vt tradit Foller. *in d. Pract. crim. for. secular. p. 1. verb. praett. capiat. informationem nu.* 15. *& seq. & c. par. secunda partis nu.* 34. post Bald. *in l. dum probatio. ff. de probat. in suis addition.* & in addit. ad Specul. *tit. de sent. col. 18. in fin.*

Et similiter examinandi sunt plures testes, si forte cadauer inuentum fuerit, sed eius vulnera aspici nequeunt, quia forte per tempus iam labefactatum est, qui deponat vidisse illem tale cadauer, quod apparet fuisse N. de N. si verò ita sit. Doctor. *pisat.*

39 In huiusmodi autem probationibus super corpore delicti communiter Criminalistis practicatur, vt examinentur testes, qui priùs cognouerunt hominem illum, dum viueret, de cuius cadauere fit recognitio, quoad fieri potest; vt tradunt Mascard. *de probation. conclus.* 674. *num.* 20. & 21. *vol.* 2. Rolaod. *cons.* 51. *numer.* 10. & 15. *vol.* 1. Clar. *d. q. 4. vers.* 2. Fuller. *ubi sup. num.* 4. Scaccia. *ibid num.* 18. late Iannin. *de citation. real. lib. 1. cap. 2. num. 44. & seqq.* Si verò interfectus non erat cognitus in eo loco, quia forte erat aduena, satis est fieri recognitionem cadaueris, licet nomen Ignoretur, & priùs cognosceretur. Flamin. Cartar. *in tract. capit. bannit. c. 2. n. 4.* Boss. *de delict. num.* 33. Clar. *d. q. 4. sub. vers.* 3. Caualc. *de brach. reg. d. p. 1. n.* 197. & in Alma Vrbe Romæ, prout etiam alibi, seruantur, vt cadauera occisorum, ad effectum vt recognoscantur, poni soleant in locis, & plateis publicis. & hæc in delictis facti permanentis.

40 In delictis verò facti transeuntis, & difficilis probationis corpus illorum probari debet per coniecturas, & præsumptiones, Boss *de delict. num.* 14. Clar. *quæst. 2. num.* 12. & *quæst.* 66. *in princ.* Antan. Gabr. *conclus.* 17. *num* 14. *l.* 7. dummodo sint validæ, et à Iure approbatæ, Farinac. *ubi sup.* Foller. *in d. ver. capiat information. numer. 78. vers. fallit tamen* latè Mascard. *de probat. conclus. 497. num. 3. lib.* 1. Plot. *cons. 50. nu. 22. &* Bursat. *cons.* 166. *num. 1. vol.* 2.

41 Sed licet quis, an corpus delicti probatum dici possit per confessionem deliquentis?

Et Respondetur negatiue; quia cum ex confessione ipsius sequi deberet condemnatio; et partes Iudicis in confessis non sint, nisi in condemnando. *cap. per tuas. de probat. & l. cum te. C. eod. tit.* et nemo sit Dominus membrorum suorum. *l. liber homo. ff. ad l. Aquil. & l. non tantum. ff. de pen.* vtique talis confessio non sufficit, maxime quia in criminalibus ad effectum condemnandi, probationes debent esse concludentes, claræ, et plenissimæ, *cap. placuit. §. item in criminali. 4. q. 3. cap. in omni. de testib. l. scient cuncti. C. de probat. & l. vbique. ff. de test.* Vnde non suppletur corpus delicti per eiusdem delinquentis confessionem, nisi aliter probetur. Clar. *d. quæst. 4. in princ. vers. & hac adeo. & vers. potest etiam circ. fin.* Boss. *in pract. crim. delict num.* 15. Mascard. *de probat conclus.* 354. *num.* 3 *vol.* 1. Angel. *de malefic. in verb. & vistam calestem. nu.* 25. Guazzin. *in d. tract. ad defensam. Reor. lib. 1. defens. 4. cap. 3. num.* 1. late Petr. Cabal. *in Pract. criminal. cas.* 180. *per tot. & centur. 2. cas.* 255. *numero 1. et seq.* Turret. *cons. 9. numer.* 13. Maur. Burg. *de modo procedendi ex abrupto qu. 22. numer* 12. & Alii apud illos. Quod est adeo verum, vt nisi eiusa confessio aliis probationib. coadiuuetur, probando corpus delicti legitime per testes, absolui debeat. Clar. *quæst. 54. vers. potest. etiam circa fin.* Bursat. *cons.* 201. *num.* 32. *vol.* 2. Grammat. late *in consil. 16. num. 4. cons. 36. num. 10. et cons. 60. per tot.* & latissime Farinac. *d. q. 2. num. 7. vers. dicat, quod spontanea*, vbi dicunt hoc procedere tam in confessione spontanea, quam facti in tormentis.

42 Est bene verum, quod hæc conclusio limitatur per Doctores in latronibus diffamatis, quod furta cum homicidiis committunt prope flumina, vel litora Maris, & corpora occisorum in mare proijciunt; nam tunc ex eorum confessione damnari possunt, etiam si aliter de delicto non constet, quia tali casu diffamatio habetur loco probationis. Gabr. *conclus. 17. num. 12. lib.* 7. Marsil. *in rubr. de probat. num.* 103. Foller. *in pract. crim. verb. et si non confitebuntur num.* 34. Cassaneus *in consuetud. Burgund. rubr. 1. §. 5. num.* 40. Farinac. *d. qu. 2. num.* 11. In hoc autem articulo defendi potest reus diffamatus, saltem vt pœna ordinaria condemnari non possit, nisi alia adsint indicia, vt aduertit Guazzin. *ubi sup. numero* 10. *post* Boss. *de delict. d. numero 15. vers. et hæc opinio*, & Farinac. *ubi sup. numero, 11. vers. certum hac.*

43 Et non solum ex tali confessione delinquentis deueniri non potest ad condemnationem, nisi constet de tempore delicti, sed neque ad torturam, Farinac. *q.* 98. *num.* 2. vbi Alios allegat & Grammat. *dicto cons. 60. num.* 9. Baiard. ad Clar. *d. q. 53. n.* 15. etiam quod Iudex habet facultatem a Principe procedendi ex abrupto Bald *in l. si quando C. unde vi.* Brun. *de indic. in 4. p. 1. partis numer.* 11. Caslon. *de tem. cap.* 2. Catald. *de sind. nu.* 56. latè Burat. *cons.* 201. *num.* 89. *vol.* 2. Oiasch. *decis.* 79. *num.* 4. Imò tortura non iustificabitur sine corpore delicti illata etiam si postea legitimè probetur, quia iam fuit facta iuris ordine non seruato. Glos. *in libr. 1. C. de quæstionib. & in lib. 1. in princ. ff. eod.* Marsil. *in l. pen. num. 31. ff. eod.* Clar. *quæst. 64. vers. dixi etiam circ. fin.* & ibi Baiard. *num.* 30. Boer. *decis. 259. numer.* 1. ib. 2. Potest tamen deueniri ad vlteriorem processum legitimè, quamuis actualiter torturæ de facto illatæ in casu non permisso vitetur Bald. *in l. milesis, & in l. 1. C. de quæstionib.* Brun. *de indic. q. 6. p. 2. post. num. 28. vers. ult. nota* Baiard. *ubi proximè. num.* 3 de quo vid. Maur. Burg. *de mod proced. ex abrupt. q. 100. num 160. & seq.* vbi tenet, primam torturam iniustè illatam, operari saltem vt Reus non possit iterum torqueri absque nouis indiciis.

44 Sed quæritur, an constare debeat de corpore delicti in crimine hæresis, ad hoc vt Reus condemnari valeat.

Respondetur negatiue, cum hoc delictum sola voluntate committatur, & ideo damnari potest Reus talis criminis concurrentibus aliis indiciis, etiam quod de delicto non constet. Mascard. *de probat. conclus. 859. n. 1. & seq. l.* 2. Clar. *d. q. 4. vers. sciat tamen & q. 55. vers. quomodo autem*, latè Arnald. Albe. *de agnoscend. assert. Cathol. relig. & qu. 25. num. 1. cum seqq. in 1. dub.* & Gondisalu. *in tract. de hæretic. sub n.* 75.

Idem firmari debet de lamiarum crimine diffamatis, & inquisitis, qui damnari possunt ex sola eorum confessione, etiam si aliter de delicto non constiterit. Arnal Albe. *d. q. 25. dub. 1. nu.* 1. Ponzi *in tract. de lamijs n. 7. & seq.* quod intelligendum est, si tantum dixerint, se pertexisse ad ludos Dianæ, vt ipsi asserunt, secus se dixerint, se occidisse puerca per maleficia, quia tunc constare deberet de corpore delicti. Arnal. *ubi sup.* Farinac. *d. q. 2. n.* 26.

45 In crimine verò veneni alicui propinati, quod est vnum ex illis, quæ sunt difficilis probationis, cum occulte fiat; corpus delicti constare debet per coniecturas præsumptiones, & signa. Alex. *consil. 24. vol.* 2. Barbat. *consil.* 23. Honded. *consil. 138. n. 1. & seq. vol.* 2. Grammat *vol. 3. n.* 3. Afflict. *in constit. Regni incip. Mala uoxia num.* 3. Foller. *in Pract. crim. for. sec. in verb. item quod sororem venenauit. num.* 3. Baiard. *ad Clar. q. 68. num.* 128. Farinac. *in Prax. crim. qu.* 122. *num.* 53. & Muscatell. *in Pract. crim.*

ni. de

tit. de homicid. simplic. num. 12. *& seqq.* vbi late tradunt regulas cognoscendi signa veneni, quæ solent esse sequentia, videlicet vomitus statim post sumptionem alicuius cibi, vel potus: Mors sequuta post modicum temporis spatium: liuor, vel nigredo in facie, & toto corpore: spumæ ore fluentes: Capilli capitis, & barbæ hominis cadentes nimia facilitate. Si comburatur corpus, cor illæsum remanet a veneno præseruatum, & huiusmodi, de quibus latissime ex Galeno, Auicena, Matthiolo, aliis Medicis agit Follerius *in dicta Pract. crim. verb. capiat. informationem à num.* 24. *cum plurib. seqq.* in quibus diuidit tria genera venenorum, quædam enim originem habent a Plantis, quædam à Metallis & quædam Ab Animalibus, & ex singulis quibus diuersa syntogmata oriuntur, quæ ipse enumerat magna diligentia, & venena quam plura manifestat quem vide, & non pigebit.

Probatio autem prædictorum, de corpore delicti concludenter fieri debet ex Medicorum, & Peritorum depositionib. quod ille, qui mortuus asseritur, veneno decesserit, & ex illo ei propinatio non ex alio, & si cognosci poterit qualitas veneni, melius erit. Foller. & Muscatell. *vbi sup.* Honded. *cons.* 8. *n.* 9. *vol.* 2. Decian. *in tract. crim. tom.* 2. *l.* 9. *c.* 25. *num.* 4. *in princ.* latè Scaccia *in tract. crim. d. c.* 83. *num.* 3. *vers. item si in aliquo & num.* 16. *l.* 1. *de indic.* & Caball. *in qu. crimin. cas.* 180. *nu.* 3. Boss *de delict. nu.* 4. Et nota quod quamuis ex attestatione medicorum, & peritorum probetur, aliquem esse veneno interemptum, vt tradit Boss. *tit. de delict. num.* 4. *&* 5. Foller. *in d. Pract. crim. for. farul. in verb. capiat. informat. nu.* 16. & latius *in verb. Item quod fore- rem. venenauit. per tot. signanter numero* 14. *& verb. si confitebuntur nu.* 16. Muscatell. *in Pract. crim. tit. de homicid. simplic. numero* 12. *& seqq.* vbi docet quomodo probandum sit hoc crimen. Afflict. *in leg. constitut. Regni Neap. rubric.* 41. *in constitut. incip. malamonia sub n.* 3. Caball. *vbi sup.* Farinac. *ibid. n.* 3. & Alii, non probarent tamen corpus delicti contra aliquem ad condemnandum, nisi periti dixerint, quod ex veneno ab eo propinatum, ille talis defunctus sit, vt singulariter docet Petr. Cab. *in tract. de omni gener. homicid. nu.* 627. *& d. cas.* 180. *nu.* 8. Grammat. *vot.* 30. *numer.* 29. *vers. suffragari* Clar. *d. q.* 4. *vers. hac autem* Farinac. *q.* 2. *n.* 34. Honded. *cons.* 88. *n.* 18. *vol.* 2. cum probatio veneni sit difficilissima, nam licet multa dentur signa, quibus cognosci possit venenum fuisse propinatum, de quibus dixi supra, & notant Farinac. *q.* 122. *nu.* 64. Foller. *d. verb. item quod forem venenauit num.* 4. *cum seqq.* & latius *in d. verb. capiat. informationem n.* 35. *& seqq.* Muscatell. *vbi proximè nu.* 15. & Petr. Caball. *d. tract. de omn. gener. homic. n.* 236. omnia tamen possunt prouenire ex humoribus in corpore generatis, vt latè tradit Foller. *in Pract. pracit. verb. cap. informat. n.* 6. *&* 27. Honded. *d. cons.* 88. *nu.* 16. Farinac. *d. q.* 2. *n.* 3. *in princ.* Scacci. *d. q.* 83. *num.* 3. *vers. hoc tamen signum* Ideo debet benè probari quod scilicet venenum fuit propinatum, & quod ex illo mors sequuta, alias etiã si Reus confessus fuerit venenum propinasse, adhuc condemnari non posset. Muscatell. *d. tit. de homic. simpl. n.* 27. *& seq.* Guazzin. *d. defens.* 4. *c.* 5. *n.* 12. vbi alios modos defendendi ponit super hoc crimine.

46 Sed quæritur, quomodo probandum sit de corpore delicti in crimine stupri?

Respondetur cum distinctione, aut enim quæsitum est de stupro in muliere: aut in puero. Priori casu probandum est per inspectionẽ pudendarum partium per mulieres, & obstetrices prouidas, ac prudentes iuxta text. *in c. causam, & c. proposuisti de probation.* quæ referre debent cum iuramento, an reuera virgo deflorata sit. Abb. *in cap. proposuisti n.* 3. *de probat.* Alberic. *in l.* 1. *§. ex restitute nu.* 8. *ff. de uentr. inspiciend.* Foller. *in d. verb. capiat. informationem nu.* 13. Clar. *d. q.* 4. *n.* 3. *in fin.* & ibid. Baiard. *num.* 7. *circ. fin* Mascard. *de probat. conclus.* 1410. *n.* 16. *vol.* 3. latè Farinac. *de delict. carn. q.* 147. *num.* 130. Addentes *ad eundem in consil.* 23. *litt. A.* & Mar. Antonin. *variar. resolut. l.* 3. *resol.* 7. *per tot.* Quæ quidem mulieres, non solum videre debent pudenda, sed etiam manu tangere, ne decipiantur, *ut in d. c. causam verb. sæpè manu de probat* Pacin. *de probation. l.* 2. *cap.* 2. *num.* 37. & ibi Addent. *litt. D.* & referre debent, puellam non esse, vel esse virginem, quia viderunt, & tetigerunt eam in locis pudendis, alias non deponerent de causa scientiæ. Abb. *ubi sup. n.* 2. Farinac. *d. q.* 147. *n.* 144 Et nisi deponant de visu, & tactu simul, non rectè deponerent. Aret. *cons.* 142. *in* 4. *dub. n.* 20. *vers. item si probatio sufficiens* Pacian. *d. c.* 2. *n.* 9. Et obstetrices cogi possunt per Iudicem ad visitandum, & deponendum super defloratione. Ioan. de Plat. *in l. patrimonium C. de muner. patrim. lib.* 10. Beiard. *ad Clar. d. q.* 4. *n.* 8. Et duæ, vel tres obstetrices ad huiusmodi probationem sufficiunt. Gloss. *in c. nec aliqua verb. obstetricum* 27. *q.* 1. Pacian. *ubi sup. n.* 30. *& seqq.*

Sed quæri potest, an quomodo essent duæ obstetrices, quæ deponerent de stupro medio iuramento, & adessent duæ aliæ similiter deponentes cum iuramento, quod puella esset virgo, quibus credendum sit?

Respondetur, plus credendum his, quæ deponunt de virginitate, quam quæ de stupro; et ratio est, quia istæ habent assistentiam Iuris ex earum parte, nam quælibet mulier præsumitur virgo secundum Naturam, *arg. text. in cap. preterea in fin. de testib. & l. ob carmen. §. si testes ff. eod. tit.* Curt. Iun. *in tract. de testib. concul.* 19. *&* 32. Farinac. *d. tract. de delict. carn. d. q.* 137. *n.* 142 Pacian. *d. c.* 1. *n.* 12.

47 Non est tamen omittendum, quod in tali casu dubio, an puella esset deflorata, vel non, si maior peritia requireretur ad huiusmodi cognitionem, quam illa, quam habere demonstrant obstetrices, potest liberè tradi puella alicui perito viro, qui pudenda inspiciat, & referat secundum Aretin. *cons.* 142. *n.* 15. Cardinal. Tusch. *in litt. P. conclus.* 126. *nu.* 69. *& seq.* Pacian. *d. c. n.* 32. *&* 33. Decian. *in d. c. proposuisti num.* 3. *de probat.* & Alij; qui licet sic simpliciter loquantur, ego tamen eorum dictum caute practicandum censerem, et nisi quando adesset grauis necessitas, et tunc coram aliis mulieribus, vel obstetricibus.

48 In secundò verò casu, quando agitur de stupro commisso in personam alicuius Pueri, constare debet de corpore delicti per depositionem Medicorum, et Chirurgorum, qui inspicere similiter debent anum pueri, et medio iuramento referre. Mascard. *de probat. concl.* 819. *n.* 5. *vol.* 2. Plot. *cons.* 132. *n.* 22. Foller. *in Prac. crim. for. fac. d. verb. capias. informationem n.* 13. et ibi Addent. Clar. *d. q.* 4. *n.* 3. *in fin.* Farinac. *d. q. num.* 24. Scac. *in tract. crim. d. q.* 83. *n.* 3. *vers. item si in ano.* vbi aduertit, huiusmodi relationẽ fieri debere magna cum circumspectione, et prudentia, cum fractura ani euenire possit etiam ex alia causa, quam per coitum, vt ex inflamatione, ex Apostemate, et similibus. Et ita etiam defloratio virginis contingere potest alio modo, vt cum propriis digitis eiusdem puellæ ardore libidinis deuictæ, vel cum aliquo instrumento vitreo, vel simili inter ipsas puellas se ad inuicem delectando, qui quidem actus vere, ac proprie dicitur vitium sodomiticum, cum sit inter personas eiusdem speciei, vt ex Diu. August. *in sermon. de sodomit. et Gomorr.* dicente actum sodomiticum a fœminis originem habuisse firmat Buna. *in qu. crimin. par.* 1. *uerb. sodomia. fol.* 181. Hier. Ceuall. *commun. contra commun. q.* 147. *circ. fin.* et ideo est actus punibilis. DD. cit.

49 Et nota, quod ad effectum probandi stuprum, non sufficeret confessio puellæ stupratæ asserentis se fuisse carnaliter cognitam ab aliquo, vt dicatur constare de corpore delicti, cum ei non credatur, non solum ad veram probationem, vt quis condemnari possit, vt ait Paris. *cons.* 54. *an.* 50. *vol.* 4. Tur. iet. *cons.* 44. *n.* 15. *vol.* 2. et Boer. *decis.* 299. *n.* 6. sed etiam neque ad faciendum indicium ad torturam Marsil. *cons.* 201. *num.* 23. Honded. *cons.* 100 *n.* 11. *vol.* 1 Bursat. *cons.* 69. *n.* 19 *vol.* 1. Mar. Antonin. *variar. resol. l.* 3. *res.* 7. *n.* 1. Bertazzol. *cons.* 3. *n.* 4. *vol.* 1. et Alij asserentes, quod si adhibẽda esset fides puellis, quotidie pauperculæ dicerent se fuisse stupratas, vt dotem extorquerẽt ab aliquo. Et multò minus creditur, si puella quærelasset aliquem de stupro Honded. *d. cons.* 100. Grammat. *cons* 45. *num.* 1. Guazzin *pracio. defens.* 4. *c.* 6. *n.* 15. et Alij apud illos.

Idem dicendum est ne puero asserente, se ab aliquo stupratum fuisse; nam talis assertio non probaret corpus delicti, nec ei credendum esset contra stuprantem. Honded. *ib. n.* 5. Grammat. *consil.* 56. *numero* 2. *vers. nec obstat.* Paris. *consil.* 163. *num.* 8. *vol.* 4. latè Farinac. *q.* 43. *n.* 89. *& seqq. & cons.* 80. *n.* 20. quidquid dicat Caball. *in q. crim. cas.* 84. *n.* 50. qui tamen intelligi potest, quod confessio pueri grauet indicia contra stuprantem constito legitime de corpore delicti per alios. De reliquis circa probationem corporis delicti in aliis criminibus, vide DD. præcitatos, præsertim Guazzin. *d. defens. per tot.* Muscatell. *in Pract. crimin.* Foller. *ib.* et Farinac. *in Prax. crim.*

50 Ceterum non omittendum censeo in huiusmodi materia probationis de corpore delicti in genere, vnum valde singulare, quod de facto accidit mihi annis proxime elapsis, dum esse Vicarius, nimirum quod si occurrat casus, vt in Viso, et

Reperto,

Reperto, quod per Iudicem sit de cadauere alicuius hominis de recenti occisi, sanguis ex eius vulneribus, non verò ex naribus, vel ore profluat, tunc Iudex diligenter aduertere debeat, an ibi præsens adsit aliquis, de quo sit suspicio quod ipse occiderit, quia forsan cum occiso inimicitiam habebat, nam tali casu remoueri illum facere debeat, & si viderit sanguinem non amplius effluere, denuo eundem accedere propè cadauer mandet, & si eo præsente, iterum sanguis emanauerit, annotare faciat per Notarium totum hoc suis circumstantiis & statim examinet testes, qui ad hæc omnia præsentes fuerunt, & interim præfatum hominem de tali homicidio suspectum carceribus detrudi curet, atque contra illum processum formare incipiat seruatis seruandis cum non paruum, & mediocre sit indicium, quod ipse eum occiderit; dummodò hæc experientia fiat infra 24. horas post occisionem, non ex maiori interuallo, & non sit homicida casualis, sed voluntarius, ita DD. tradunt, signanter Guglielm, Scribon. *de sagarum natura cap. vlt.* vbi hæc Formalia verba refert: *In hominum corporibus hoc contingere apparet, vt si interfecto aliquo, Reus homicidij ad cadauer illius adducatur, videlicet vt eum tangat, vel proximè ei, adstet, sanguis ex illo cadauere effluat, indicium res vera cognoscenda, hoc fieri manifestissimum, vt multis in locis notissimum est, vt apertissimum mendacium sit id negare velle, &c.* quo in loco mentionem facit quorundam Carminum Lucret. scribentis sic.

Idque petit corpus mens vnde est saucia Amore
Namque homines plerumque cadunt in vlnus, & illam
Emicat in partem sanguis vnde icimur ictu,
Et si comminus est, hostem ruber occupat horror.

Eadem carmina adducit Martin. de Rio. *in Disputat. Magicar. lib. 1. capit. 3. quæst. 4. litt. C. vers. sextò cadauer. fol. mihi 19.* & Idem firmat Idem del Rio *in comment. in Octauam Senecæ,* quæ est octaua Tragedia illius *vers. 127.* & Lennius. *libr. 2. de occult. natur. miracul. capitul. 7.* Langius *in suis epistolis epistol. 40.* Pictorius *dialog. 9.* Gemma *libr. 1. de characterismis capit. 6.* Simon. Maiol. *dierum canicular. colloqu. 1.* Anton. Maria Corpius *in tract. Iudic. crimin. part. 3. capit. 30.* & nouissimè Nicolius *in flosculis. verb. Homicidium num. 1.* Rationem adducunt præcitati Doctores, quare hoc eueniat, & dicunt ex pluribus causis hoc fieri posse Alij enim miraculo tribuunt, quamuis naturaliter etiam actio accidere possit, vt facit Scribonius *vbi suprà,* ibi *sed magis, vt rectè arbitrandum est Dei iudicio arcano maleficium hominem tali signo, notaque peculiari, ac propria designare, ac prodere volentis id fieri censendum est.* Alii, verò propter præcedentem contactum sanguinem fundi asserunt, Alij hoc euenire dicunt casu fortuito. (sed malè.) Alii, quia cadauer occisi infectum remansit à spiritibus dolosi occisoris, quod locum non habet in occisore casuali, & Alii, (quod in idem coincidit) Antipathiæ illi referunt ex vehementi odio occisi in occisorem, quod latentem quandam qualitatem, & arcanam vim impresserit corpori cum cadauere permanentem ita tenent del Rio *vbi suprà* Lemn. *ibidem,* & Boer. *decis. 166.* Farinac. *in Prax crimin. quæst. 52.* Alii apud Illos; qui diuersos casus referunt, præsertim Farinac. *loc. cit.* Ego autem his minime obstantibus, si iterum Iudex essem, & huiusmodi casus occurreret, quamuis ad veritatem indagandam factis omnibus supra notatis diligentiia ad carcerationem talis indiciati procederem: non tamen ad eius torturam deuenirem nisi habitis prius aliis indiciis. Et si sanguis ex vulneribus occisi fluxerit ad alicuius aduentum, & ibi non fuit præsens Iudex ipse, aut aliter officialis Curiæ, non sit facilis adhoc credendum, quo casu concludenter factum per testes probari debet. Primò, quod cadauer erat frigidum, Secundò, quod sanguis ante aduentum illius non effluxerat, quia alias vidissent, prout viderunt effluere ad aduentum N. de N. Tertiò, an aliquis tunc tetigerit cadauer. Quartò, an ex vulneribus fluxerit, an verò ex ore, vel nasu. Quintò, an exeundo sanguis ebulliret. Sextò, an quando N. de N. discessit, statim sanguis fluere cessauerit, Septimò, an dictus N. de N. cum videret sanguinem, aliquid dixerit, colorem mutauerit, aut timorem, vel tremorem habuerit. Octauò, an statim discesserit. Tandem, an Alii factum aduerterint, & qui fuerint, & sic de reliquis diligentissime inquirendum est.

PRAXIS PROCESSVS.

---

51 Incipiendo nunc Praxim formandi processum criminalem, dico, quod quando Ministri Curiæ Denunciationem alicuius delicti faciunt, scribi in Actis solet subinfrascripta, vel simili.

Forma Denunciationis Ministri Curiæ.

Die tali.., mensis... Ann...&c.

Comparuit personaliter N. de N. publicus cursor, & solitus relator maleficiorum huius Curiæ N. qui ex debito sui offi. ii retulit, prout infra videlicet. Signore. Io son venuto per far sapere à V.S. Reuerendissima, come questa mattina è stato ammazzato vn'huomo chiamato N. (*si sciant nomen*) d'vn'archibuggiata, cô alcune ferite in testa, & vn'altra nella mano dritta, il quale adesso stà steso in terra nella strada detta N. auanti la casa N. hauendolo io con i proprii occhi visto, mêtre passauo di là; è per quanto hò inteso dire, e stato ammazzato da N. Per tanto neli faccio relatione, come son'obligato, acciò possa fare quanto bisognarà per debito di giustitia; & il tutto hò riferito a V.S. Reuerendiss. perche così richiede il mio officio, &c.

52 Si verò non sit officialis, qui denunciat, sed alius tertius, potest denunciatio fieri prout sequitur, vel huic similis, videlicet.

Forma Denunciationis Iudicialis cuiuslibet personæ particularis.

In Curia Episcopali N. & coram eius Reuerendissimo D. Generali Vicario, (*siue N. Iudice, &c.*) comparet N de N & iustitiæ zelo tãtùm incitatus, ne delicta in publicum Reipublicæ Christianæ, ac ordini Clericali damnum remaneant impunita per denunciationis modum exponit, ac dicit his præteritis diebus Clericũ N. de N. huius Ciuitatis pluries ingressum fuisse in domum N. de N. publicę meretricis in via N. commorantis, cum qua, est publica vox, & fama totius viciniæ, quo ipræfatus N. multis ab hinc mensibus scandalosè versatur, & tandem die tali mensis talis, &c. dum quidam N. de N peruexisset ad domum eiusdem inhonestę mulieris, d. Clericus exiit de domo prædictæ meretricis sine vestibus Clericalibus, & multis iniuriis priùs affectum dictum N de N vt ipsum ab illa domo excluderet, tandem multa vulnera ei cum quodam prohibito pugione, vulgò *stilo* intulit eumdem penè mortuum relinquendo. Quapropter, ne ipse Clericus N de N. de sua iniquitate gloriari valeat, si ob huiusmodi excessum nullam pœnam patietur, cum pluriès prius comparens ipse eumdem monuisset, vt à tali scandalosa practica prædictæ mulieris abstineret, & facere noluit; tandem modo illum denunciat iudicialiter prędictæ Curiæ, ad finem eumdem puniendi, vt ille condignè castigetur; & Alii a similibus committendis abstineant in futurum. Super quibus, &c. & ita, &c. Isto, & omni alio, &c.

Vel alio modo, prout sequitur, videlicet.

Die, &c. Mens. &c. Ann. &c.

Spontè comparuit personaliter constitutus N de N coram Reuerendissimo D. N. Vicario Generali N. Nec nõ Notario, &c. ætatis suæ annorum tot... exercens officium N. vel artem N. in Ciuitate, seù loco N. in tali via, seù vicino, &c. prout dixit, *Vel si sit cognitus, dicat:* mihi benè cognitus, &c. qui non animo calumniandi, sed pro veritate tantùm, medio eius iuramento de veritate dicenda, prout iurauit tactis manu tactis, &c & exposuit, prout infra, videlicet. Signore deue sapere V.S. Reuerendiss. che io son venuto a questa Corte a denunciarli per sgrauio della mia coscienza. come, &c. (& tunc scribatur totum factum, prout denunciauit, cum eisdem verbis, & ea lingua qua ipsemet loquitur quantum possibile erit, aliàs adhibeantur interpretes, vt fieri solet in testibus, iuxta Flam. Cartar. *in prax. crim. cap. 2. n. 52. & seq* Et finita denunciatione, si non dixit de visu, vel auditu, neque nominauit testes, vel designauit tempus, aut locum; tunc interrogari debet de omnibus

supra-

supradictis, ac de omnibus aliis qualitatibus, & circumstantiis necessarijs, quas ipse sciuerit, & si speciatim non nouerit; saltem designet eo modo, quo scit, circumscribendo testes per signa, per vestimenta, per staturam, per pilos, per membra, & similia, & scribatur totum id, quod respondet.)

Factis dictis Interrogatorijs dici debet per Iudicem, vel per Notarium: *Habes ne aliud dicere?* Non si dicat: *Non*; fiat ei alia Interrogatio, an ipse denuncians habeat aliquam inimicitiam vel causam odij cum persona denunciata; & tunc scribatur, quod ipse responderit.

Aliquando denuncians, vult addere aliquid aliud, & non recordatur, si dixerat prius, & sic petit sibi legi denunciationem, prout pluries accidit mihi in facto, dum essem Vicarius in Diœc. Mileten. & tali casu debet Vicarius, vel alius Iudex mandare Actuario, vt illam legat clara, & intelligibili voce; sed priùs scribere debet idem Actuarius hoc modo: *Qua facta denunciatione, cum peteret, vt melius recordaretur, sibi legi, iubente Reuerendiss. D. Vicario, vt legeretur; qua lecta, & per ipsum bene audita subiunxit:* Sig. &c. & scribatur totum id, quod dicit, præsertim si nominauerit testes, qui de crimine deponere possunt. Tandem completur sic: *Quibus habitis iniunctum illi fuit, vt propria manu se subscriberet, prout fecit, &c.*

Io N. ho denunciato come di sopra, &c.

Et si nesciat scribere, apponatur: *& cum, vt dixit, scribere nesciat, pro confirmatione supradictorum, fuit ei dictum, vt apponeret propria manu signum crucis, prout apposuit:* & dicatur † *signum crucis propria manus N. de N. scribere nescientis.*

Et si habeat manum tremulentam, potest ipse Notarius, seu Actuarius auxilium præstare. Et postea se subscribat Vicarius Generalis, et notarius, sic.

N. Vicarius Generalis, &c.

N. Notar. &c.

53 Habita denunciatione, si adsit fama publica, vel adsint alia indicia, vt supra dictum fuit, tenetur Iudex Ecclesiasticus ex officio procedere ad inquirendum de delicto, et facere processum, incipiendo tali modo, videlicet. In eadem denunciatione fit Decretum, quod capiatur informatio super crimine denunciati, vt infrà.

Forma Decreti pro capienda informatione.

Qui per illustris, & Reuerendiss. D. Vicarius Generalis N. mandauit super præmissis, & coram singulis diligenter capi, & fumi informationes necessarias, & opportunas, &c. vt iustitia suum sortiatur effectum, & nemo de sua iniquitate gloriari valeat, & citationes contra quoscunque relaxari decreuit, & ita, &c. omnimodo, &c.

Vel alio modo, videlicet.

Et per Curiam Episcopalem N. eiusque Reuerendissimum D. Generalem Vicarium Habitis prædictis fuit promisum, & decretum fore, & esse procedendum ad capiendam diligentem Informationem super præmissis, prout diligenter capi mandatur ad finem, &c. & ita, &c. hoc suum, &c.

Vel alio modo, videlicet.

Die... Mens.... Ann... in loco N. &c.

Cum peruenisset ad nostras aûres, non absque animi nostri maximo mœrore, publica etiã deferente fama, quod N. de N. fecerit, etc. dixerit, etc. (*& ponatur delictum prout facti contingentia postulauerit,*) & videntes maximam huiusmodi delicti causam in Reipublicæ perniciem, iacturam, atque damnum inferre; propterea volentes ex debito officij iuridicè super his informari, procedendum esse duximus ad testium examen, eosque citandos dato eis competenti termino ad comparendum & sese examini subijciendum, prout citari, & si recusauerint, ad Curiam trahi mandamus, et ita dicimus; decernimus, et declaramus isto, et omni alio meliori modo, etc.

53 In aliquibus autem Tribunalibus incipitur processus per Notarios, seù Actuarios alio modo, prout infra, cuius forma vtuntur tam Iudices ecclesiastici, quam sæculares, & Regularium Superiores per viam denunciationis procedentes, videlicet.

Forma initiandi Processum per denunciationem alio modo.

Die... Mens... Ann... Perillustris, & Reuerendiss. D. Abb. N. de N. V. I. D. Prothonot. Apost. & Illustrissimi, ac Reuerendiss. D. Episcopi N. in spiritualibus, & temporalibus Vicarius, & officialis Generalis, &c. Vel si sit Iudex sæcularis, dicatur: *Perillustris D. N. de N. Gubernator, vel Iudex, vel Potestas, vel Viceprinceps, &c. Ciuitatis N. vel status* N. *&c.* Vel si sit Superior Regularis, dicatur: *Admodum Reuerendiss. D. N. de N. Abbas,* vel *Prior,* vel *Rector,* vel *Guardianus, &c. Monasterij,* vel *Conuentus Sancti N. de N. Terra, seù loci N. Religionis N. cum facta illi fuisset denunciatio ab N. de N. Terra N.* vel *eiusdem Religionis N. tenoris sequentis, videlicet.* Et inferatur totus Tenor denunciationis, quo finito subditur: *Ideoque, ne delicta remaneant impunita, Idem Reuerendiss. D. Vicarius,* vel *Abbas, Prior, Guardianus, &c. præcipit, ac mandat, vt citentur* N. N. *&* N. *in dicta denunciatione testes nominati, vt tali die compareant coram illo sub pœna excommunicationis,* vel *suspensionis,* si fine in sacris, *ad testimonium ferendum super nonnullis, prout in Actis sua Curia, &c. Quare, &c.* Et fit citatio de qua infrà *sellion. 3. num. 38.* Apud Regulares tamen seruatur citatio verbalis tantum cum agatur inter Religioso eiusdem conuentus regulariter, qui vocantur ad se examinandum, & per Notarium, seù scribam assumptum de mandato superiores scribitur in Actis. *Frater,* vel *Pater* N. *Testis vocatus, &c. & præstito iuramento, &c.* iuxta examen aliorum testium sæcularium. Et propterea omissis verbis prædictis, *vt citentur testes, &c.* dicatur; *Ideoque ne delicta remaneant impunita, existimauit cum consilio, & voto Perillustris D.* N. *de* N. *V. I. D.* (quia semper Regulares, et Iudices, qui non sunt legum Doctores habere debent Assessorem Iuristam, vt alibi dicemus infra, vbi de Assessore *sect. 16. num. 21. & seqq.*) *procedendum esse ad examinationem testium, pro dignoscenda veritate contentorum in dicta denunciatione, & prouidendum, prout de Iure erit faciendum, vocatis vocandis, præsertim dicto N. de N. denunciato, & præstito illis iuramento de veritate dicenda, &c.* Et prosequitur ad informationem more solito, vt inferius dicetur.

55 Quod si Iudex fuerit aliquo modo impeditus, & non potuerit ex se informationem capere, vel causa, et processus faciendi sunt in loco distanti à Ciuitate, vel quia fortè est inimicus denunciato, et proinde suspectus, vel ex alia causa sibi bene visa, causam delegare debet alicui probo Viro vsque ad punitionem delinquentis inclusiuè; quæ delegatio fieri potest infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma delegationis causæ criminalis.

Nos Abbas *N.* de N. V. I. D. Prothonotarius Apostol. ac Illustrissim. et Reuerendissim. D. Episcop. N. in spiritualibus, & temporalibus Vicarius Generalis, etc. *siuè* Nos Rector, *siuè* Abbas, *siuè* Guardianus, *siuè* Prior, etc. Monasterij, *seù* Conuentus Sancti *N.* loci N. etc. Cum iustis ex causis animum nostrum digne mouentibus non intendamus processum formare, et delictum ab N. de N. notatio perpetratum punire; de tua peritia, deligentia, et integritate confisi his nostris litteris manu nostra subscriptis, et nostro solito sigillo signatis, tibi facultatem concedimus, et authoritatem impartimur, ac indulgemus, vt necessariam informationem de tali delicto in hac inclusa denunciationem contenta capere valeas, testes, examinando, et omnia alia acta seruatis seruandis, prout de Iure, faciendo, quæ pro huius causæ expeditione necessaria, et opportuna fuerint vsque ad sententiam diffinitiuam inclusiue. Dantes, etc. Quia sic, etc. Datum in loco N. *vel* Palatio nostræ solitæ residentiæ, etc. die, etc. mensis, etc. anni, etc.

N. Vicarius Generalis, &c. vel N. *Rector, &c.*

N. *Notarius, vel Actuarius de mandato, &c.*

Et si

Et si Delegatus non sit Iuris Doctor, dici debet in delegatione post verbum indulgemus, *vt nostras induas vices, & vna cum N de N. Assessore, vel vna cum Assessore tibi bene viso eligendo, necessariam informationem, &c. vt supra.*

Vel alio modo, videlicet.

Nos, &c. *vt supra*, Cum alijs negotiis, & diuersis arduis causis legitimè impediti, & multum occupati, huic integrè vacare non possimus, de tua peritia, diligentia, ac integritate confisi. His non litteris nostra manu subscriptis, nostroque solito sigillo munitis, & signatis tibi facultatem indulgemus, atque concedimus, vt nostras induas vices (cum tali... Assessore, *vel* vna cum Assessore à te eligendo) informationem capias de tali delicto... à tali... commisso, prout, & inserta denunciatione, *vel si procedatur per viam accusationis* accusatione, quam tibi transmittimus, *vel si procedatur per viam inquisitionis verbum:* commisso *dicatur*; quod ad nostram notitiam per clamorosam Insinuationem peruenit; testes iuridicè examines, audias audiendos, videas videnda, ac omnia alia acta in præsenti causa necessaria, & opportuna seruatis de Iure seruandis facias, & obserues: summariè tamen de plano, ac sola facti veritate inspecta Iustitiam facias; & procedas vsque ad sententiam diffinitiuam exclusiuè, & postea nobis, & nostræ Curiæ referas, & acta omnia tradas, atque transmittas. Quoniam, &c. Dantes, &c. Datum, &c. *prout sup.*

Deinde statim ac delegatus delegationem receperit citare faciat testes cum inserto tenore delegationis, & illam in principio processus apponat, & similiter eamdem notificet ipsi Reo, eo modo, quo melius potuerit, & alia faciat, prout de more fieri solent in huiusmodi delegationibus, de quibus alibi diximus.

56 Quibus peractis aliquando, cum non semper causam commiti contingat deueniendum est In primis, ante omnia ad probationem delicti in genere, seù corporis delicti & sic proceditur ad visitationem, seù accessum ad corpus delicti, adhoc vt de ipso constet in genere. Et in hoc maximè aduertere debet Iudex, quia si non constet de delicto in genere, & non verificetur corpus delicti per visum, & sensum corporalem non intellectualiter; non poterit deueniri ad condemnationem, vt latè dictum est supra. Ideo huiusmodi recognitio corporis delicti fieri debet per ipsummet Iudicem: & si legitimè impeditus fuerit, mittat Alium Virum probum cum Promotore Fiscali, & Actuario, qui diligenter inspicere debent coram testib. qualificatis, & bonæ famæ adhibendo maximè peritum in arte circa Illud delictum, vt si sit cadauer occisi, vel corpus vulnerati adhibeatur Chirurgus. & sic de reliquis, describendo diligentissimè quidquid viderint, iuxta communem doctrinam DD. *in praalleg. l. 1. §. item illud. ff. ad Senat. Consult. Sylan.*

Et Fieri solet sequens decretum, vel huic simile, videlic.

Forma Decreti pro faciendo Viso, et Reperto.

Die... Mens... Ann... In loco N Perillustris, & Reuerendissimus Dominus Vicarius Generalis N Visa denunciatione facta in hac Curia per N. de N. super occisione talis de tali, vel super vulneribus illatis N. de N. vel *super* tali, vel tali delicto, etc. et si fuerint examinati testes super fama publica dicatur. *Examinatis testibus super famam de delicto N. consideratis omnibus in ea contentis, ne in graue, & atrox damnum publici, seù, &c. delictum lateat, & ne delinquens remaneat impunitus, sed condignis, & debitis de Iure pœnis afficiatur mandauit, quatenus de corpore delicti constet in Actis, locum visitari, ipsumque corpus affectum cerni, et bene videri, vt exinde diligentius ... possit informatio, prout iuris ... &c. Hoc suum &c. omni, &c. N. Vicarius Generalis, &c. N. Notarius, &c.*

57 Quo facto, et in Actia redacto fit accessus ad locum, in quo corpus delicti reperitur, et fit visitatio tali, vel simili modo, videl.

Forma Visitationis cadaueris vulgò dicta Visum, & Repertum.

Die... Mens... Ann... In loco N Accessum fuit per Perillustrem, & Reuerendiss. D. Vicar. Generalem N. Meq; infrascriptum Notarium, seu Actuarium, cum Domino N. Promotore Fiscali Episcopalis Curiæ N. & N N. & N. testibus, &c. ad locum N. (*& describatur locus iuxta denunciationem habitam, & in ea designatus, postea sequitur*) ibiq; præsentib. Nobis, & supradictis, Visum, & repertum fuit per me infrascriptum Notarium cadauer cuiusdam hominis masculi iustæ staturæ, sine barba, ætatis annorum 18. in circa, indutum infrascriptis vestimentis, videlicet. Vn cappello di feltro bianco alla francese, &c. vn gippone, e calzoni di panno di spagna di color cremisino con trene d'argento, con vn colletto di pelle di tante, calzette di seta di color cremisino scuro, e ligaccie simili con merletto d'argento, e scarpe di vacchetta di fiandra incerate con fettuccie di seta rosse &c. Iacens humi in loco N. prædicto, vulneratum ictu Arcchibusij cum trib. vulnerib. pallæ, vno in pectore, vno in ventre, & altero in brachio sinistro, quæ videbantur facta cum dicto ictu, & trib. alijs vulnerib. in capite à parte dextera, quæ videbãtur facta cum glad o cæsim. Deinde in sacculis calgarum, qu.b. indutum erat, fuerunt reperta infrascripta bona videlicet. Vn fazzoletto di tela b... vna tabbacchiera d'argento, vn officio della Santiss. Verg. con coperta di sigrì nera con fibiette d'argento, vna corona del Rosario di ãbra negra di 5. poste, sei dobbie di spagna, e giulij 12. di moneta d'argento con vna lettera co'l soprascritto Al sign. N. de N. &c. in... us vero incipiebat sic.... et finiebat sic... quæ bona prædicta penes me recepi, animo consignandi, etc. *vel* fuerunt cõsignata N. de N. loco depositi, etc. et hæc omnia vidi, et annotaui, vt supra pro veritate, præsentib. supradictis DD. Vicario, Promotore fiscali, et N. N. et N. testib. etc.

58 *Si vero fiat visitatio alicuius vulnerati, adhiberi poterit infrascripta, vel similis forma, videl.*

Forma Visitationis Vulnerati.

Die... Mens... Ann... etc. Visitatus fuit per me Notarium infrascriptum demãdato Perillustriss. et Reuerendiss. Domini Vicarij Generalis Curiæ Episcopalis N. *vel* Præsente, etc. Assistentib. Domino N. Promotore Fiscali, N. de N. chirurgo, N. de N. Barbitonsore, et N. N. et N. Dominus N. talis iacens in lecto suæ solitæ habitationis positæ in loco, seù vicinio N. vulneratus quinq; vulner.b. duob. scilicet in capite supra auriculam dexteram, duob. in brachio dextro, et vno in eadem manu, cum maxima sãguinis effusione; quæ vulnera videbã ... facta pugione, *vel* ense, cæsim, quæ quidem erant longitudinis ... mædii palmi, quæ ego, etc. *Quod si vulnera erant medicata de ... bantur meliori modo, quo potest, & tunc dicatur.* Quæ vulnera ob medicamenta videre non potui, quæ ego, etc.

Qui vulneratus delato sibi iuramento veritatis dicendæ, prout iurauit, tactis, etc. fuit Interogatus quo modo reperiatur sic vulnaratus, et à quanto tempore citra, et à quo. Respondit; signore Hier sera verso l'hora dell'Auemaria, mentre mi ritirauo à casa secondo il solito, fui assaltato da N. et N. auanti la casa del tale in mezo la strada publica, e senz a dirmi cos'alcuna mi diedero due bote in testa con le spade nude et all'hora hauendo io gridato Aiuto Aiuto, Corte Corte, che son'assassinato dalli Tali, corsero li Signori N N. et N. e li detti tali mi diero tre altre botte mentre fuggiuo, che sono quelle del braccio, e della mano destra, e si posero a fuggire, credendo d'hauermi finito d'ammazzare, e sẽdo io cascato in terra stordito delle ferite, et cosi li suddetti N. N. et N. con altri mi leuorno da terra, e mi portorno a casa al meglio che poterno; per tanto faccio Instanza, che li detti Tali siano castigati secondo le leggi, e la giustitia commanda, esponendo querela di questo, e d'ogni altro miglior modo, etc.

59 Est autem aduertendum, quod ordo prædictus deseruire poterit in casibus similibus, puta in delicto libelli famosi, Iniuriis realibus, furti bonorum, etc. prout forma tradita in visitatione cadaueris similiter deseruire poterit in visitatione loci incendiati, carceris effracti, domus disrobatæ, etc. omnia minutim, specificè, et particulariter annotando, mutatis tamen mutandis. Et deinde examinari debent, vel testes, nominati,

vel Alii, qui fuerint adactum visitationis specialiter adhibiti super recognitione corporis delicti in genere Clar. dict. §. fin. qu. 4. & q. 10 & q. 35. infra tempore vel simili modo, videl.

Forma examinis testium pro recognitione delicti in genere.

Die prædicta, ibidem, & coram eodem, &c. N. de N. ætatis annorum &c. examinatus fuit statim & in continenti, qui delato sibi iuramento veritatis dicendæ, prout tactis iuravit, &c. deposuit ut sequitur, videlicet. (vulgari & Italica lingua, si sit Italus. Hispanica, si sit Hispanus; Gallica, si Gallus, quantum fieri poterit, adhibeantur Interpretes, cum Alii testes haberi non possunt.)

Io vedo, e conosco benissimo questo corpo morto, che stà steso qui in terra nel luogo N. quale mentre viveua, si chiamaua N. & era figliolo di N. della Terra N. ch'è ferito nel petto, nel ventre, nel braccio sinistro, che pare e ero state per archibugiata, e tre altre ferite in testa dalla parte destra, che paiono accortellate, e per quan to si vede giudico f. certamente, che sia morto per due ferite, e vedo che sia vestito, &c. & ponantur vestes) *e vedo ancora le robbe, &c.* (& ponantur bona, ut supra.)

Interrogatus, an sciat, vel saltem dici audiverit quis nam occiderit dictum N. qua de causa, & occasione, & quando.

Respondit: *Sig. io non so; si bene ho inteso dire da N. che l'occisore sia stato N. de N. per causa, &c. & è successo questa mattina verso le 16. hore per quel che ho sentito dire, &c.*

Interrogatus, an dici audiverit, quod d. N. occidit dictum N. solus, vel associatus à quo, vel à quibus.

Respondit: *Ho inteso dire, &c.* (Vel si nesciat, dicatur:) *Non ò altro, ò ho inteso altro.* (Vel dicitur aliquid aliud, secundum facti contingentiam.)

Tunc Dominus, &c. Examen, &c. Animo tamen, &c.

Tali, vel simili modo examinantur alii testes. Et sic servati possunt in aliis casibus, & in recognitione vulnerati, mutatis mutandis, quod committitur etiam a Potestatibus, & Notarijs. Si tamen erat nudum, dici potest esse nudum, &c. cum omnibus aliis qualitatibus, quia circumstantiæ prædictæ maximè iuvant ad formandam postea particularem Inquisitionem contra Reum, et ad detegenda alia indicia. Angel. *de malefic. in verb. fama publica* Boss. *de delict. n. 24* et Clar. *in d. § fin quæst. 4. vers. quando verò*, et Alii.

69 Est advertendum, quod tam in delictis facti permanentis quam facti transeuntis per supradicta non ligantur manus iudicis, quin habita notitia delicti possit ad suum libitum per examinationem testium, vel per alia media investigare de delicto, delinquente, et an præpostero ordine, prius inquirendo delinquentem per viam generalis inquisitionis, deinde delictum. Quinimò poterit statim ex iusta causa, quæ eius animum moveat, ad capturam devenire contra suspectos, vel illos cogere ad idoneè cavendum de se repræsentando ad omnem Curiæ requisitionem, licet de delicto sibi non constaret, dummodo ad specialem inquisitionem non procedat, et illum Reum non constituat, Neque interroget prius quam constet de corpore delicti. Clar. *ubi sup. qu. 5. in princ. & qu. 14 vers. sed hic incidenter.*

Item advertat iudex, an factum ipsi denunciatum, sit dubium: utrum casu, vel naturaliter evenerit, an dolo, vel scelere sit commissum, et tunc assumat informationes cum Peritis, ut veritatem inveniat. Quibus captis ubi scelus non adesse constiterit, sileat: è contra vero ubi resultaverint indicia, ad ulteriora procedat. Clar. *d. § fin q. 1. vers. hoc autem erit fin.*

Et simili et advertat, quando vulneratus non vult propalare delinquentes excusando se, ut communiter fieri solet, et dicendo se non cognovisse, nam non statim ei credendum, et tunc omnem diligentiam adhibeat ad discooperiendum etiam ipso invito. Cl. *d. q. 5. in princ.* Et si coniecturam habeat, quod hoc faciat quia ex se vindictam sumere voluerit, tali casu vel mandet ad carceres duci, vel si qualitas personæ, aut vulnerum gravitas id non permittant, requirat illum in domo cum custodia, vel cum cautione idonea de non discedendo, et de habendo illam domum pro securo carcere. Hercul. *de caution. de non offend. c. 3. n. 15.*

SECTIO II.

De Inquisitione.

SVMMARIVM.

1 *Inquisitionis definitio.*
2 *Inquisitio differt à denunciatione, & accusatione.*
3 *Inquisitionis species tres.*
Inquisitio generalis, quæ.
4 *Inquisitio specialis, quæ?*
5 *Inquisitio mixta, quæ?*
6 *In quibus criminibus fiat inquisitio de iure Canonico.*
Casus, in quibus de iure civili, inquiri potest.
7 *Testes interrogati in inquisitione sine infamia præcedente, an respondere teneantur.*
8 *Infamia, seu clamorosa insinuatio, quæ?*
Clamorosa insinuatio, quæ?
9 *Infamia requisita.*
10 *Infamia definitio.*
11 *Ad infamiam inducendam, quot homines requirantur.*
12 *Indicium, quid sit.*
13 *Indicia quædam levia, quædam gravia, & quædam gravissima.*
Indicia indubitata, quæ sint.
14 *Indicia plura esse debet ad condemnandum.*
Arbitrium Iudicis multum valet in materia indiciorum.
15 *Semiplena probatio, quæ?*
Testis unicus, etiam omni exceptione maior, non sufficit ad condemnandum.
16 *Probatio plena, quæ?*
Testis omni exceptione maior, quis?
17 *Testis iuratus fidem facit, alias non.*
Testis alteri infensus suspectus est.
Testis unicus non sufficit in causa quantumvis dignus.
18 *Testes tenentur respondere inquisitioni, præcedentibus indiciis.*
19 *Pœna infligi alicui non potest à Iudice, sine accusatore.*
20 *Indicia omninò requiruntur ad inquisitionem particularem.*
21 *Indicia ad condemnationem gravissima esse debent.*
Probationes in criminalibus luce meridiana clariores esse debent.
22 *Indicia levia sufficiunt ad carcerandum tantum.*
23 *Inquisitio generalis fieri potest sine indiciis.*
24 *Inquisitio Generalis non obligat subditos, nisi ad manifestanda crimina publica.*
Occulta non cadunt sub iudicio exteriori.
25 *Superiores generaliter inquirentes, non tenentur exprimere de quibus delictis inquirant.*
26 *Inquisitio generalis est præparatoria ad specialem.*
27 *Practica Curiæ secularis Regni in Inquisitione generali.*
28 *Copia repertorum danda Reo in Curia Ecclesiastica.*
29 *Litis contestatio in inquisitione, an fiat?*
30 *Litis contestatio in criminalibus quomodo fiat?*
31 *Nomen inquisiti recipi inter Reos dicitur per litis contestationem.*
Contumax in criminalibus quando habeatur pro confesso.
32 *Inquiri non potest specialiter contra non infamatum de tali crimine.*
33 *Occulta non subsunt iudicio publico.*
Inquisitio generalis quare permissa.
34 *Iudex inquirens debet esse competens.*
Requisita ad validitatem inquisitionis, quæ?
35 *Episcopus in sua Diœcesi habet merum imperium, idem num. 41.*
36 *Meri imperij causa, quæ de Iure canonico?*
37 *Merum imperium de Iure civili, quod sit?*
Et quæ eius causa.
38 *Mixtum imperium, quod sit? Et eius causa?*
39 *Mixti imperij causa de Iure Canonico.*
40 *Merum imperium habet Princeps, à quo appellari non potest.*
41 *Episcopus respectu subditorum habet merum imperium.*
42 *Inquisitus debet esse de iurisdictione inquirentis.*
43 *Inquisitio specialis fieri nequit sine præcedenti infamia.*

Casus

Casus, in quibus inquiri potest de Iure ciuili.
44 Fama publica a fide dignis oriri debet.
45 Inquisitio specialis fieri potest in quibusdam casibus, etiam non praecedente infamia.
Casus in quibus specialiter inquiritur sine fama praecedente.
Confessio propria est optima probatio.
Inquisitio generalis est praeparatoria ad specialem.
46 Requisitum inquisitionis substantiale est, vt sit benè formata.
47 Crimen laesae Maiestatis non requirit solemnitates.
48 Crimen constare debet saltem in genere Inquisitione.
49 Infamia, seù fama delicti debet esse vehemens.
50 Fama, seù infamia delicti constare debet in actis.
51 Crimen commissum per dolum, vel latam culpam inquiri potest; non verò per accidens, vel leuissimam culpam.
52 Circumstantia delicti apponenda in Inquisitione.
53 Citari debet pars offensa, quando fit inquisitio, an velit accusare.
Accusatio cessare facit inquisitionem.
54 Citandi sunt etiam proximiores offensi.
Remedium ordinarium facit cessare extraordinarium.
Terminus accusandi; quanto dandus?
55 Accusatio coram vno Iudice impedit inquisitionem coram alio.
56 Inquisitio permissa per statutum dicitur remedium ordinarium; & similiter de Iure Canonico.
Accusatio superueniens in quibus casibus non faciat cessare inquisitionem.
57 Condemnatus, vel punitus, aut absolutus semel de aliquo delicto, non potest iterùm de eodem accusari, vel puniri.
58 Absolutus semel, sed non per sententiam diffinitiuam, potest iterum accusari.
Casus, in quibus semel absolutus de delicto, poterit iterum accusari.
59 Absolutus de delicto per conclusionem, potest accusari. Conclusio quomodo cognoscantur, remissiuè.
60 Accusatio vnius non impedit accusationem alterius.
61 Transactio in criminalibus parit lus inter partes.
62 Effectus Inquisitionis, qui sint?
Delicta enormia puniuntur poena ordinaria.
63 Practica procedendi in inquisitione.
64 Repetitio testium necessaria est, vt probent; & qualiter fieri debeat.
65 Inquisitionis Iudicium est summarium.
66 Conclusio in causa claudit os Iudici, & parti, & sic post illam non fiunt probationes.
67 Copia Capitulorum an danda sit Reo de necessitate.
68 Ordo Iuris duplex, de substantia, & de congruo.
69 Defensio est de Iure naturale.
Defensio Rei spectat ad Iudicem, si Alius non sit, qui defendat.
70 Exceptiones quando impediant inquisitionem.
71 Inquisitionis differentia, quae sit? nam aliud est procedere per viam Inquisitionis; aliud verò transmittere Reo inquisitionem.
72 Inquisitionis generalis edictum qualiter formandum.
73 Inquisitionis specialis edicti forma.
74 Initium processum qualiter inchoandum.
75 Inquisitionis generalis, quoad delicta, & quoad Personas, forma.
76 Forma Inquisitionis specialis, quoad Personas, & delicta.
77 Clausula Inquisitionis, quae necessario sunt inserenda.
78 Stylus Curiae in criminalibus habetur pro lege.
Citatio contra solitum stylum est nulla etiam in ciuilibus.
79 Forma breuior Inquisitionis, in leuibus delictis.
80 Citatio Inquisiti cum inserto tenore Inquisitionis.
81 Relatio Cursoris est de substantia citationis, & processus. Quomodo fieri debeat cum iuramento.
82 Forma Relationis.
83 Forma citationis sine inserto tenore.
84 Ordo Inquisitionis non semper idem.

1 ABsolutis magis necessari ad primum modum, & viam procedendi in Iudiciis criminalibus, scilicet per denunciationem, sequitur videre de secundo, & sic de Inquisitione. In qua de more plura à Nobis examinanda erunt, Primò, Quid sit Inquisitio. Secundò, quotuplex. Tertiò, quomodo, & in quib. delictis faciēda sit. Quartò, quae requirantur ad Inquisitionis validitatem. Quintò, quis sit eius effectus.

Quoad primum, est notandum, quod inquisitio nihil aliud est, quam diligentia quaedam facta per Iudicem ad inuestigandum aliquem delinquentem ad publicam vtilitatem ex mero officio procedentem, praecedente tamen fama, vel indiciis, vt possit deuenire ad condemnationem criminis commissi, *ut colligitur ex c. Inquisitionis, & c. qualiter, & quando 2. accus. & c. licet Hely de simon.* vbi de communiter.

Alii autem aliter describēdo, seu definiendò, asserunt, quod Inquisitio, est inuestigatio criminis, vel occulti peccatoris, quae fit à Praelato, vel Iudice; de qua Summistae *in verb. Inquisitio*. DD. *in d. c. qualiter, & quando*. S. Antonin. *3. p. tit. 9. cap.* 7. Nauar. *in c. inter verba 11. quaest. 3. conclus. 6. corollar. 62. & seq. & in rubr. de iudic. notab* 20. *& Manual. c.* 18. *nu* 38. Sot. *de iust. l. 6. qu. 6. art. 2. & in tract. de tegend. secret. memb. 2. qu.* 6. Bonac. *tom. 2. de legib. disp* 8. *Dital. prac. disput.* 10. *qu. 2. punct. 5. num. 7. & seqq.* & Alii infra citandi.

2 Differunt autem à denunciatione, & accusatione; nam Inquisitio siuè delicti, siuè delinquentis fit ex officio, & ad solos Praelatos, & Iudices pertinet, & praecedere debet regulariter infamia, aut clamorosa insinuatio, si sit particularis inquisitio. *c. super his, & d. c. qualiter 2. de accus.* Accusatio solis subditis, & in ea requiritur subscriptio, *ut in d. c. super his, & c. per scripta, §. libellorum 6. q.* 8. Denunciatio verò omnib. conuenit ex charitate Euangelica, et praecedere debet charitatiua monitio, *ut in c. si peccauerit, 2. q. 1. & dix. sup. sect. praeced. n.* 2.

Hinc est, quod dando Inquisitio fit per Iudicem ex officio, generaliter inquirendo super criminalibus, nō requiritur praeuia infamia, clamorosa insinuatio accusatio, vel denunciatio. Tum quia, non expedit pro publico bono, tum quia conuenit delicta puniri, quod fieri non posset, si in generali inquisitione requireretur infamia, accusatio, aut denunciatio. Ita communiter Alciat. *in c. 1. de offic. ordin. n. 5. commun.* Reginald. *l. 25 n.* 64. Valentia *in 2. 2. disp. 5. c.* 14. Sayr. *in Clau. Reg. l. 12. c. 10. n. 15. vers. prima propositio*. Sot. *l. 5 de iust. q 6 art. 2. concl.* 5. Nauarr. *in Manual. c. 18. n.* 38. Molin. *tom. 4. tract. 3. disp* 47. Less. *de iust. l. 2. c. 29. dub.* 13. Filliuc. *tr. 40. c. 6. q. 9. n.* 181. Bon. *ubi sup.* & alij apud illos per textum *in d. c. 1, de offic. ordin. & c. 1. de censib.*

3 *Quoad secundum*, est notandum, quod Canonistae *in d. c. qualiter, & quando 2. de accus.* plures Inquisitionis species constituunt; Theologi verò duas tantum admittunt, vel ad summum tres. Ad quas reliquae omnes reduci possunt. Vna dicitur Inquisitio Generalis omninò; Alia specialis omnino. Tertia verò mixta partim generalis, & partim specialis.

Generalis omnino est illa, quam Praelati faciunt, quando visitant suam Dioecesim; *de qua in c. placuit 10 q. 1. & c. Romana. § sanè. & § seq. de censib. in 6.* Vel Iudices, & Principes, quando visitant suas Iurisdictiones, & inquirunt, an sint homines facinorosi in eis. *de qua in l. congruit ff. de offic. praesid.* Vel Superiores Regulares quando visitant Religionem. Qui solent ponere edicta, generalia, vt qui nouerit aliqua crimina, deferat illa ad Superiorem, non nominando personas, aut crimina in particulari, sed tantum in genere inquirunt, an quis aliquod crimē commiserit in illa Dioecesi, Ciuitate, aut Conuentu.

Potest autem esse Generalis 4. modis.

Primò, quoad Personas, & quoad delicta vt mox iam dictum est.

Secundò, potest esse generalis, quoad Personas, sed specialis, quoad delicta, vt cum Iudex inquirit contra occisores Titii, de qua habetur *in l. mandatis. ff. de condition. ob turp. caus.*

Tertiò, esse potest generalis, quoad delicta, sed specialis quoad personas, vt si Praelatus inquirat, contra personas existentes in Ecclesia, ad inuestigandum quis eorum crimen commiserit. *de qua in c. inquisit. de accus.*

Quartò, esse potest generalis, quoad personas de necessitate, vt si inquiratur super proditione, aut maleficio Ciuitatis, *de qua habetur in l. 1. C. de monopol.*

4 *Inquisitio specialis* omnino, est, quando inquiritur in particulari, tam quoad Personas, quam quoad delicta, specificando certam Personam, & certum crimen, prout An Titius tale homicidium commiserit; *de qua habetur in l. ea quidem. C. de accusat.*

5 *Inquisitio* vero *mixta*, idem partim generalis & partim specialis, est quando exprimitur delictum in particulari, sed persona non specificatur, faciendo solùm inquisitionem in cōmuni, vt accidit quando inuenitur cadauer alicuius occisi, &

inuestigatur generaliter quis occiderit. Vel si exprimatur certa Persona, sed non crimen, vt puta, an Titius sit homo criminosus.

6 *Quoad tertium*, quomodo scilicet, & in quibus delictis facienda sit Inquisitio, est notandum, quod aliter proceditur de Iure Canonico, & aliter de Iure Ciuili, de Iure enim Canonico inquisitio fieri potest in omni crimine, tam si sit generalis, quam specialis, sed cum aliqua differentia, nam generalis fieri potest, sine diffamatione, seù infamia procedente, vt supra diximus *num.2.* specialis verò inquisitio fieri nequit, nisi præcedente infamia. *vt habetur in cap. Deus omni potens. 2. quæst. 1. & cap. licet Hely. de simon. cap. cum oporteat dict. cap. inquisitionis, & capit. qualiter. 2. de accus.* vbi Summus Pontifex hoc comprobat ex diuersis Sacræ scripturæ locis, prout *ex Genes. capit. 4.* vbi habetur, quod Dominus noluit condemnare Cain, antequam vox sanguinis fratris sui Abel clamaret ad eum de terra. Item *ex Genes. cap. 18.* vbi habetur quod noluit Dominus destruere Sodomam, & Gomorram propter eorum nefanda peccata, nisi postquam clamor eorum, hoc est infamia delicti ascenderat à Cœlum: Vnde postea dixit Deus: *Descendam, & videbo vtrum clamorem, qui venit ad me opere compleuerint.* & Idem probatur ex illo *Luc. 16.* vbi habetur, quod postquam villicus diffamatus fuit apud Dominum de iniqua villicatione, tunc dominus vocauit eum, & dixit: *quid est hoc, quod audio de te? redde rationem villicationis tuæ, &c.* Ex quibus, & alijs Sacræ scripturæ locis probatur non licere iudicibus procedere per specialem inquisitionem, nisi procedat infamia, aut clamorosa insinuatio, & notatur per DD. citand. infra *nu.18.*

De Iure verò Ciuili regulariter fieri non potest inquisitio, nisi in quibusdam casibus, vt dicit Gloss. *in l.2. §. si publico. ff. ad legem Iuliam de adulter.* vbi Bart. Angel. & DD. communiter. Giar. *in Pract. crimin. qu.5. vers. quare.* S. Antonin. *p.3. tit 9. c. 7 §.2.* Nicolaus de Natta *in sua* Specul. *l.3. de inquisit. §.2. n.1. cum seqq.* Bart. *disputatione*, sed tantum casus ponit, quos enumerat *vbi sup.*

Quorum Primus est ad denunciam officialis adhoc deputati. *l. Diuus ff. de custod. Reor.*

Secundus est in falso teste ob incidentem cognitionem præcedentem. *l. nullam. C. de testib. & l. vbi C. de fals.*

Tertius est propter præcedentem generalem inquisitionem, quia alias frustra fieret generalis, nisi fieri postea posset specialis. *l. congruit ff. de offic. præsid.*

Quartus est, quando maleficium coram iudice committitur, vt precedendo falsam scripturam, vel similem. *l. subemus C. de probat.* vel vtendo falsis testibus in iudicio. *d. l. nullum. C. de testib.*

Quintus est, propter atrocitatem criminis, & iniuriam, factam Ecclesijs, vel Ecclesiasticis personis. *l. si quis in hoc genus C. de Episc. & Cler.* quæ est canonizata *in cap. in primis 2. qu. 1.*

Sextus est, propter criminis notorietatem. *l. ea quidem C. de probat.*

Alij tamen alios ponunt, & sic sequendo præsumpto ordinem, dico quod.

Septimus est, quando inuenitur dominum occisum, & ignoratur a quo de familia. *l. 1. §. occisorum, & § si quis metu ff. ad sen. cons. syllan.*

Octauus est, quando accusator pecunia corruptus accusationem non prosequitur. *l. abolitio C. de abolit.*

Nonus est, quando ex officio Iudex inquiritur contra sacrilegos, latrones, plagiarios, fures, & receptatores eorum. *l. congruit & l. 3. ff. de offic præsid. iuxta c. 1. de offic. ordinar.*

Decimus est, in crimine suspecti tutoris. *l. 4. §. præterea. ff. de suspect. tutor.*

Vndecimus est, quando hæres subtraxit aliquid de hæreditate in fraudem creditorum. *l. scimus §. licentia C. de iur. delib.*

Duodecimus est, in crimine lenocinij. *d. l. 2. §. si public. ff. ad leg. Iul. de adulter.*

Decimustertius est, in casu naufragii nauis. *l. quoties C. de naufrag. l. 11.*

Decimusquartus est, quando quis confitetur socios habuisse tales in committendo delicto, quia socios criminis non creditur contra Alios & sic Iudex inquiret. *l. fin. C. de accusat. c. 1. ap. de conf. ff.* ad inueniendum socios criminis. *lib. 1. §. si quis vltra ff. de quæst.*

Decimus quintus est in crimine hæresis, Apostasiæ, *l. Apostatarum C. de apostat. l. nemo C. de iudeis.*

Decimussextus est, crimine læsæ maiestatis. *l. 2. & 3 C. ad leg. Iul. Maiest.*

Decimusseptimus est, in crimine calumniæ. *l. 1. C. de calumniat. l. 1. §. 1. ff. ad Turpill.*

Decimusoctauus est, in casibus, in qoibus quis condemnari potest sine accusatore, qui notantur *in d. l. 2. §. si publico. ff. ad leg. Iul. de adult. & c. vnic. ut Ecclesi. ust benefic. & c. de manifest a 2. quæstion. 1.*

Decimusnonus est, quando inquiritur de iuribus Principis. *lib. 1. & l. pen. C de bon. vac. l. 10.*

Est bene verum, quod de consuetudine Iudices Sæculares inquisitionem faciunt regulariter de omni delicto, nisi per statutum particulare loci eis prohibeatur, si fulti authoritate. *d. l. congruit. de offic. præsid. & §. iubemus autem Auth. de col. & l 2. de arbitr. & lib. 1. circa princ. C. de custod. & exhib. reor.* vt aduertit Ioan. Andr. in addit. ad Specul. *in d. l. 3. de inquisit. §. 2. vers. quando autem in princ.* Gandid. *de malefic. tit. quomod. cogn. de malefic. per inquis. post num. 6. vers. sed hodie*, & Al japud Clar. *ibid. qu. 3. vers. & consequenter ibi: sed certè & d. qu. st. 5 vers. quaro* sed tenerra de Iure communi non possent inquisitionem facere, nisi in præfatis casib. vt tradit Io. Andr. *vbi sup. §. 2. lett. B.* Et hæc quo ad Iudices sæculares de Iure Ciuili.

Iudex autem Ecclesiasticus potest, vt supra diximus, specialem inquisitionem facere in omni crimine, dummodo præcedat infamatio. *d. c. inquisitionis, & c. qualiter 2. de accus.* Sed ad inquisitionem generalem deuenire potest absque præcedenti diffamatione, *vt habetur in c. placuit 10. qu 1. & c. Romana §. sand de censib. in 6. & latius decimus infra.*

In alijs verò potest ad specialem inquisitionem deuenire, post denunciationem sib. factam. *c. ad nostram 3. de iureiur.* & in notorijs criminibus, etiam sine denunciatione. *d. cap. ad nostram c. euidentia de accusat. c. de manifesta 11. qu. 1.* Innoc. *in c. vestra de cohabit. Cler. & mulier.* & in quibusdam alijs, etiam sine infamatione, de quibus infrà *nu. 45.*

7 Sed quæritur, an testes interrogati super aliquo crimine, si non præcedat infamatio, quod aliquis illud commiserit, teneantur respondere?

Respondetur, quod in hoc dubio Doctores sunt valdè discordes: ideo præmitti debet, quod omnis inquisitio ob duplicem finem fit: nimirum vel ad damnum, aut errorem euitandum; vel ad pœnam inferendam, & ad punitionem delinquentis: quo casu pœna, aut est priuatiua, vt si inquiratur contra beneficiatum, vt priuari possit beneficio, siue contra aliquem administrationem habentem, vt possit priuari officio: Aut est positiua secundum DD. puta ad puniendum positiuè delinquentem, carcerandum, torquendum, &c. Primò casu inquiritur ad damnum, vel errorem vitandum, quando inuestigatur de meritis personæ, adhoc vt illi conferatur beneficium, aut officium, ne assumatur ad illud aliquis indignus: Aut vtrum inter Sclum, & Bertham contrahere volentes, sit aliquod impedimentum matrimonij contrahendi.

Et in hoc respondetur Primò communem Doctorum sententiam esse, quantum ad inquisitionem ad damnum euitandum, quod licet nulla omninò præcedat infamia, testes à Iudice competenti requisiti, tenentur iuridicè manifestare delicta, quæ verò, & certò sciunt, etiam si secreto requirantur. Quæ obligatio procedit similiter circa subditum Reum in causa propria ita vt si a suo Iudice interrogetur, teneatur se prodere, & manifestare defectus ita Michael Salon. *a. 2. q. 68. art. 1. controu. 4.* Et maximè tenetur principalis, quando postulat spontè officium, aut dignitatem, si interrogetur, etiam si defectus sint occulti: Ratio est, quia Iudex, vel Prælatus tenetur ex iustitia conferre illud officium, aut beneficium digno, & non indigno, & consequenter cum possit inquirere, an dignus sit, *vt habetur in cap. cum in cunctis, cap. cum dilectus, & c. nihil est de elect.* & aliter scire non possit, nisi per testes, aut per confessionem ipsius postulantis: potest vtique eos interrogare, & ipsi tenentur respondere. Confirmatur, nam eo ipso, quod quis postulat officium, vel beneficium, offert se voluntariè huic incommodo, & videtur cedere iuri suo, & consentire, vt Iudex suum exequatur officium.

Secus est, si quis non postulauerit, sed potius Iudex, aut Prælatus illi offerat officium, aut beneficium, quia tunc non tenetur manifestare defectus, retinet enim ius, ne de occultis infametur, cui non renunciat, nisi quando spontè, & voluntariè postulat.

postulat. Quod intelligendum est de illis desectibus, qui sunt ordinati ad illud officium, aut beneficium exercendum, non de alijs.

8 Quantum verò ad aliam inquisitionem, scilicet ad inferendam pœnam, antequam vera responsio tradatur, declarãda, & præmittenda sunt quædam, quæ non solum deseruient ad resolutionem præsentis dubij; verum etiam ad intelligentiam aliorum in præsenti Praxi agendorum, vt est infamia, seù clamorosa insinuatio, indicium & probatio semiplena. Circa primum est notandum, quod infamia seù clamorosa insinuatio, seù infamatio differunt inter se secundum Aliquos, nam *Infamia* est, quando Viri probi iudicialiter testantur esse talem rumorem, & famam de tali crimine. *Clamorosa verò insinuatio* est vox totius populi, vel publicus rumor, inter multos, de tali crimine, extra iudicium, ita Hostiensis, & Antonin. *in c. Inquisitionis, & cap. qualiter, & quando 2. de accusat.* Salon. 2. 2. q. 69. *art. 2. controu. 1.* Martin. Nauar. *in c. inter verba 11. qu. 3. concl. 6. corollar. 63. num. 697.* Alij verò nullam faciunt differentiam inter ista, sed pro vno & eodem illa sumunt. Ita Abb. & Anan. *in d. ca. Inquisitionis, & cap. qualiter 2.* Sotus. *in relect. de tegend. secret. membr. 2. q. 5. dub. 3. & l. 5. de iust. q. 6. art. 2. concl. 6.* & Petr. Nauarr. *l. 2. de restit. c. 4. p. 2. dub. 3. n. 153.*

9 Quidquid tamen sit de hoc, obseruandum censeo, iuxta doctrinam Soti, *vbi sup. dictu conclus. 6. propè fin. &* Caietan. *2. 2. q. 69. art. 1.* quod duo præcipua requiruntur ad infamiam; (prout importat diffamationem commissis criminis, non verò iniuriam) *Primum* est, frequens opinio, & vox bonorum hominum. *Secundum* est, vt sit de tali crimine. Vnde per primum patet, quod clamor, & opinio malorum, & hominum infimæ conditionis, non inducit legitimam infamiam. Per secundum verò apparet, quod clamor, & vox de alijs criminibus, neque infamiam legitimam constituit, quia inquisitio regulariter fieri non potest, nisi de illo crimine, de quo quis diffamatus est. *dict. cap. qualiter 2. de accusat. & cap. licet Heli de simon.*

10 Et ex dictis meritò desumi potest definitio ipsius infamiæ, quod scilicet sit frequens vox bonorum, & proborum virorum, quę hominem de tali crimine rationabiliter suspectum reddit. Vnde Vicarius, vel Alius Iudex cõsiderare debet nimis diligenter, quando inquisitionem facit, an infamia habuerit principium a personis fide dignis, vel a maleuolis, aut emulis alicuius quia de ista nulla est habenda ratio, *vt habetur in c. cum iuuentute, de purgat. Canonic.* vbi Abb. & Alii.

11 Quis autem numerus hominum inducat infamiam, non concordant inter se Doctores. Quidam enim Canonistæ. *in cap. Inquisitionis de accusat.* asserunt, decem hominem requiri ad faciendam infamiam. Theologi vero dicunt in Iure nihil esse cautum super tali numero denatio, nam *in c. Inquisitionis §. tertia dubitationis, & §. quæsiuisti,* solum habetur, non sufficere duos, aut tres testes, etiam si cum iuramento dicant adesse famam publicam talis delicti a tali homine commissi. Ita Sotus *dict. l. 5. de iust. & de tegend. secret. vbi sup.* Salon. a. 2. q. 99. *art. 2. controu. 1.* vbi tenent dictum numerum relinqui in arbitrio Iudicis, qui prudenter considerare debet circumstantias loci, temporis, personarum, & similium quia in populo magno, decem pauci sunt: & nemo reputari debet infamatus per dicta paucorum, nisi eius opinio apud bonos & graues læsa existat & ista sententia reputatur verior. Neque est omittendum, quod ad infamiam, non requirittitur testes oculati, seù de visu, sed sufficit, si audiuerint a fide dignis, vel habuerint indicia, & coniecturas sufficientes.

12 Circa secundum scilicet *Indicium*, est notandum, quod indicia propriè sumpta, sunt circũstantiæ, & signa, ex quibus prudenter, & rationabiliter solet quis de actionibus, & operibus aliorum indicare. Sed quia Sanct. Tho. a. *2. qu. 69. art. 2.* Caietan. & Salon. *ib.* Sot. *lib. 5. de iust. qu. 6. art. 2.* Greg. de Valentia *com. 3. disp. 5. q. 13. punct. 1.* & Alii aduertunt, quod hęc indicia, non qualiacumque esse debent, sed perfecta, ex quibus vehemens suspitio oritur, & certitudo quędam moralis coniecturandi. Ideo obseruare oportet tres iudiciorum gradus.

13 Aliqua enim indicia sunt leuia; alia grauia; alia grauissima. *Leuia* sunt, quando quis videt hominem actionem aliquam facientem, quæ est differens ad bonum, & ad malum, vt si videat hominem loquente cum fœmina in publica via, & indicet malum; cum potius iudicare deberet alloqutionem ad bonum finem, iuxta illud Apostoli 1. Corinth 4. *Nolite ante tempus iudicare.* *Grauia* sunt, quando consideratis circumstantiis loci, personarum, vel temporis, deducitur probabile indicium super aliqua actione, quam quis videt; vt si homo malæ vitæ alloquatur soles cum fœmina sola in loco suspecto, & hora insolita. *arg. c. presbyter 2 q. 4. & c. primo semper 2. q. 1.* *Grauissima* quando quis ex actione, quam videt, potest moraliter coniecturare, & iudicare, quod res ita si habeat, prout si videat aliquem hominem nudum iacentem in lecto cum muliere nuda: rectè iudicare potest concubuisse; vel si quis aufugiat euaginato gladio, et sanguine asperso, iuxta locum, in quo est occisus, maximè si sit inimicus, nam rectè iudicabitur, quod ipse occiderit, iuxta text. *in c. dixit dominus 32. q. 1.*

Huiusmodi autem indicia dicuntur etiam indubitata, quia ita animum iudicantis vrgent, vt vix ad credendum contrarium persuaderi valeat; neque eius intellectus in oppositum iudicium verti possit. Marsil. *in rubr. C. de probat. numer. 160.* Magon. *decis. Lucens 39. num. 13. in fin.* Caball. *cas. 288. nu. 10.* Farinac. *cons. 70. num. 2.* Quæ indicia sufficiunt ad torturam, et aliquando ad condemnationem. Et de istis indiciis plura traduntur exempla per Doctores; Quorum primum est, si Dominus loquatur ad aures famuli, qui illicò occidit inimicum Domini sui; tunc rectè iudicari potest, quod ille occiderit de mandato Domini, vnde Dominus non solum ex tali indicio torqueri: verum & condemnari potest. Rimin. Iun. *consil. 88. n. 21. vol. 1.* Decian. *respons. 65. nu. 1. vol. 3.* Mascard. *de probat. conclus. 80. num. 3. & concl. 497. num. 17.* Clar. *qu. 89. num. 7.* & ibi Baiard. *numer. 23.* Crauett. *cons. 35. num. 4. & seqq.* quamuis Honded. *cons. 87.* teneat tale indicium sufficere solum ad torquendum, non autem ad condemnandum reum: cuius sententiæ magis adhæreo, cum possit esse, quod allocutio secreta facta fuerit, ob aliam causam, quam ob homicidium, nisi ex verbis præcedentibus aliud præsumi possit. Secundum est, quando quis insequutus est aliquem fugientem, qui postea videtur vulneratus, quia tunc indubitatum resultat indicium, quod ipse vulnerauit. Angel. *de malefic. in verb. & fama publica sub. nu. 18.* Brun. *de indic. par. 1. quæst. 9. numer. 6.* Caball. *loc. cit. numer. 9.* Lepid. *decis 149. per tot.* Tertium exemplum ponitur, quando quis repertus fuit occisus in aliquo loco; in quo visus fuit homo, qui erat illi inimicus, & quod gladium, vel aliud armorum genus deferebat, quo ille occisus est, quod statim aufugit, & quod illico de homicidio infamatus fuit, nam his quatuor concurrentibus indubitatum, & grauissimum indicium oritur contra talem, qui ex ipso condemnari potest Blanc. *de indic. numer 12.* Surd. *consil. 132. numer. 94. vol. 1.* Natt. *cons. 15. numer. 4. in fin.* Guid. de Suz. *de indic. numer. 100.* & ibid. Bologet. Quartum est, quando quis egrederetur de aliqua domo vnicum tantum ostium habente, & visus fuit in facie pallidus, cum ense euaginato, & sanguine asperso in manu, trepidans, ac fugiens, & statim post illius exitum repertus fuit ibi homo de recenti occisus: Caball. *d. cas. 288 n. 9.* vbi Alios adducit. Guid. de Suz. *de tortur. numer. 99.* et ibid. Bolognet. Clar. *qu. 11. vers. si aliquis* vbi Baiard. *latè*, Nouell. *in Pract. fol. mihi 44. nu. 8.* Surd. *consil. 132. nu. 90. vol. 1.* Magon. *decis. 39. nu. 12.* Quintum ponitur exemplum, quando duo rixari videntur cum gladijs; rixa verò finita vnus vulneratus apparet, nam tunc indubitatum resultat indicium, etiam ad condemnandũ sufficiens, quod à Conrixante percussus fuerit. Marsil *singul. ar. 268. & in d. rubr. C. de probat. num 249.* Farinac. *cons. 31. num. 8.* Bursat. *cons. 430. n. 1. in fin. vol. 4.* Baiard. *ad Clar. q. 96. n. 21.* Lepid. *d. dec. 149. n. 1.* Magon. *vbi sup. n. 11.* Caball. *ib. n. 8.* Gratian. *cons. 47. n. 3. vol. 3.* Surd. *vbi sup. n. 94.*

14 Est autem notandum, quod indicia plura esse debent, quia regulariter ad condemnandum vnicum non sufficit. Menoch. *de præsumpt. l. 1. q. 40. n. 10.* Farinac. *in Pract. crim. qu. 86. n. 93.* Est benè verum, quod in materia indiciorum plurimum valet arbitrium Iudicis, qui considerabit qualitatem personarum, locorum, temporum, delictorum, et similium, et sic vnũ stare poterit loco primum, attentis circumstantiis, ita communiter DD. quos refert Angel. *de malefic. in verb. fama publica num. 9.* sequitur Clar. *in Pract. crimin. §. fin. qu. 20. vers. prim. & q. 64. vers. hoc autem* Caualcan *de Brach. Reg. p. 3. n. 73.* Menoch. *de arbitrar. cas. 370. n. 3. l. 2.* Cassun. *in Pract. tit. de tortur. num. 6.* Battandier. *in Prax. crim. regul. 29. n. 9.* omnes tamen concludunt, quod Iudicis arbitrium regulari debet à Iure, sicut Ego latius alibi dixi sup.

15 Circa tertium est notandum, quod *semiplena probatio*, est dictum vnius testis oculati, & iurati; qui dicitur omni exceptione maior; nam regulariter videns crimen committi, puta homicidium, furtum, aut aliud simile, est testis oculatus, & omni exceptione maior, nisi aliquam habeat exceptionem. Idem dici potest de teste deponente de auditu, quando crimen spectat ad sensum auditus, prout si quis testatur se audiuisse Titium hæc, vel illa loquentem; talis enim testis facit semiplenam probationem, *l. Theopompus ff. de dot. prael. l. 1. § fin ff. quemadm. vest am. apec. & l si duo ff. de iureiur.*

Ista autem semiplena probatio non est sufficiens ad aliquem condemnandum, quia non dicitur vera probatio illa, quæ ex dicto vnius testis resultat, Bald. *in l. fin C. de probat*, Marsil. *singul.* 431. *& singul.* 112. cum omni lege prohibitum sit, vt venius testimonio credatur. *cap. admonere 33. qu.* 1. & communiter dicitur dictum vnius, dictum nullius, vt habetur in iuribus infra citandis. *Sect. 4. nu.* 38. & probant. Rimin. Iun. *cons.* 344. *num.* 47. *&* 448, *num.* 1. Surd. *cons.* 228. *n.* 19. *vol.* 1. Odd. *cons.* 13. *n* 2. Aut Gabr. *concl.* 1. *de testib.* Iodoch. *in Pract. crim. c.* 10. *n.* 5. Magon. *decis. Lucens.* 57. *n.* 6. *& decis.* 75. *n.* 4.

Quod procedit etiam si vnicus testis esset omni exceptione maior: imò etiam si aliqua dignitate præfulgeat. *cap. si testes § iurisiurandi vers. vnius 4. qu* 3. Marsil. *in Pract. crim. § diligenter num,* 131. Clar. *in ead. Pract. qu.* 13. *vers. dixi etiam & vers. sed quid* vbi loquitur de Papa, & Imperatore, & ibi Baiard. *num.* 24. Decian. *respons.* 93. *num,* 23. *vol.* 2. qui loquitur in Episcopo, & cardin. & Rim. Iun. *d. cons.* 344 *num.* 47. *& cons.* 554. *nu.* 40. *& cons.* 571. *num.* 25.

Quæ conclusio est adeo vera, vt neque Summus Pontifex, vel Imperator de iure statuere possit, quod vnus testis plenè probet, prout tenet post Alios, quos allegant Decian. *d. respons.* 93. *num.* 27. & Baiard, *dict. qu.* 53. *nu.* 45. *in fin.* Neque per statutum alicui loci hoc induci potest. Angel *de malefic. verb. & fama publica nu.* 47. Roman. *singul.* 715. Bald. & Plot. *cons.* 5. *tom.* 2. *crimin.* Decian. *ubi sup. n,* 26. Bertaz. *cons.* 261. *n.* 46. & latè Caball. *cas.* 2. 0. *n.* 115.

Nota tamen, quod si testis vnicus adminiculatetur cum alijs præsumptionibus, & indicijs, sufficeret ad condemnandum, vt probat Decian. *d. resp.* 63 *nu.* 8. Crauett. *cons.* 36. *n.* 6. maximè si delictum probari non posset, nisi per illum testem Bertaz. qui Alios citat. *in cons.* 106. *nu.* 9. Gabr. *de testib. conclus.* 1. vbi alias ampliationes ponit Corrad. *in sua Pract. c. dicta testium num.* 5. vbi 35. casus refert, in quibus vnico testi plenè creditur. Farinac. *qu.* 62. & latè Caualcan. *in Pract. de testib. par.* 3. *n.* 19. 64. 135. *&* 177. post Speculator *in l.* 1. *de teste §.* 11. *à num.* 8. *vsque ad* 13. vbi triginta casus ennmerat, in quibus dicto vnius testis fides adhibetur.

16 Duo verò testes integras conditiones habentes plenam faciunt probationem, *cap. si testes §. item ubi numerum*, & ibi Gloss. *in verb. duo 4. quæst. 3. c. in omni de testib. lib. in omni ff. de testib. & l. Theopompus, ff. de dot. praleg. & facit tex. ubi numerus C. de testib.* vbi habetur quod quando non est præfixus numerus testium duo sufficiunt ad probandum plene. vid Speculator. *l. 2. de probation. §. 3. numer.* 28, vbi ponit sex genera semiplenę probationis. Quod autem duo testes plene probent etiā in criminalibus, tradunt Marsil. *singul.* 47. Gomez. *de delict. cap.* 12. *num.* 9. vbi de communi. Mascard. *de probation. conclus.* 467. *num.* 7. Decian. *respons.* 48. *num.* 38. *& resp* 59. *num.* 1. *vol.* 3 vbi ait, multò fortius esse, si plures fuerint, Farinac. *qu.* 63. *num.* 232. *& seqq.* Caualc. *in pract de testib p.* 2. *n.* 1. *cum seqq.* vbi recenset alioa casus, in quibus maior numerus testium requiritur. Sed regulariter duo sufficiunt, quia in ore duorum, vel trium stat omne verbum. *d. cap. in omni de testib.* Clar. *q.* 66. *vers. pen. in fin.* Suar. *recept. sentent. in verb. testes duo n.* 221.

Isti tamen duo testes esse debent omni exceptione maiores in criminalibus, ita vt contra eos, & eorum dicta nihil opponi possit, Gomez. *ubi sup. num.* 11, Mascard. de probat. *conclus.* 297. *numer.* 9. *& cas.* 460. *num.* 6. Merend. *tom. crim. cons.* 86. *num.* 23. Alynius *eod. tom. cas.* 109. *num.* 12. Farinac. *cons.* 68. *numer.* 17. Simon. de Pret. *cons.* 188. *num.* 13. Caualc. *loc. cit. par.* 2. *nu.* 94. vbi dicit, quod in genere testis omni exceptione maior dicitur Masculus, liber, sanus mente, non vilis, nō minor vigintiquinque annis, non delinquens, non habens interesse in causa, vir probus, & christianus. Sed quis est hic & laudibus eum, qui tot qualitates cupulatiue in se habeat? vide Villagut. *in pract. crim. lib.* 8. *tit. de testib. cap.* 4. *conclus.* 1. vbi ait, paria esse dicere testem esse omni exceptione maiorem, ac Idoneum, seù legitimum, exceptis quibusdam casibus. Quod si duo testes non essent omni exceptione maiores, semiplenam probationem aliquando faciunt ad torquendum, non ad condemnandum. Baiard, *ad Clar. qu.* 22, *num.* 10. *& seqq. & qu.* 69. *num.* 5. Quia regulariter duę semiplenę probationes in criminalibus non sufficiunt ad condemnandum. Clar. *qu.* 63, *vers. pen.* & ibi Addent. Caualc. *de test. dicta p.* 3. *n.* 99.

17 Debet tamen testis esse iuratus ad hoc, vt ei adhibeatur fides, alias sine iuramento nullam vim habet in iudicio, & eius testimonium non valet. *c. praete. si testes. §. item iurisiurandi, c. hortamur. 3. qu. 6.* etiam si sit Religiosus, *cap. tuis, & c. nuper. de testib.*

Et debet esse iuridicè vocatus, non vltroneus. Caietan. & Valent *ubi sup.* aliàs redditur suspectus de falso Bossios. *de torturc. testium numer.* 9. Et sic prædictis requisitis concurrentibus vnus testis probationem semiplenam facit: Alioquin vnico testi non creditur. Imò neque causa ciuilis dicto vnius terminari poterit, *c. licet vniuersis in fin. auth §. 1. de testib.* etiam si Præiudiciali dignitate præfulgeat. *c. licet ex quadam. eod. tit.* quia vox vnius vox nullius. *c. si testes. §. iurisiurandi 4. qu 3. & l. iureiurando C. de testib. & argum. l. 1. §. item Cornelius c & l. antepen. de quæstion.* cum dictum vnius, nec iustificet, nec condemnet. *c. admonere. 33. q.* 1. vt dictum est supra, nisi in casibus, de quibus DD. allegati *in praeced. n. 15. in fin.*

18 His ita prænotatis, respondendum erit, ad secundam partem dubij propositi, scilicet, an testes teneātur respondere, quādo Iudex procedit per Inquisitionem, non præcedeotibus indicijs, vel fama, seu clamorosa insinuatione, seu infamia, & dico, quod quando fit inquisitio specialis ad inferendam pœnam delicti, debet omnino præcedere infamia, seu clamorosa insinuatio: sicut admooitio fraterna procedere debet denunciationem euangelicam: & hoc expresse colligitur. *ex capit. qualiter & quando 2. ca. cum oporteat, ca. Inquisitionis. de accusation. ca. licet Hely de simon & cap. Deus omnipotens. 2 quæst.* 1. & tradunt Sotus. *de iustit. l. 5. quæstion. 6. art. 5. conclus. 5. & de tegend. secret quæst. 6. membr. 2. conclus.* 1. Valent. *tom. 3. disp. 5. q. 14. punct.* 1. Salon Arregon. & Bannes. *2. 2. q. 69. art. 2. contr.* 6. Angel. *verb. inquisitio. §.* 1, Syluest. *eod verb. qu. 4. vers. primùm.* Nauar. *in manual. ca. 18. nu. 58. vers vigesimoptimo, & in c. inter verba 11. qu. 3. conclus. 5. corollar. 48. nu.* 57. & Alij. Quibus deficientibus non tenentur testes respondere, quia tunc Iudex non procederet iuridicè.

19 Et ratio est, quia Iudex non potest contra aliquem procedere ad condemnationem, nisi adsit accusator. *cap. in omni, 2. qu. 1. cap. si quis potestatem 33. qu. 4 & cap. 1. de accusat.* & docet S. Thom. *2. 2. q. 67. art.* 2. & S. Antooin. *1. p. tit. 9. c. 8. in princ.* Sed quando Iudex procedit per Inquisitionem, nullus est accusator formalis: ergo debet esse saltem virtualis, prout est infamia seu clamorosa insinuatio. Et ea hoc infertur, quod etiam si Iudex sciat crimen alicuius subditi, & etiam sciat posse haberi tres, vel quattuor testes, qui sunt socij criminis, ad huc non potest procedere ad puniendum, via Inquisitionis particularis ex officio, sine præcedenti infamia de delicto, vel sine accusatore. *vt in d. c. Inquisitionis. §. tertię dubitationis. de accus. expressè habetur, & in d. ca. qualiter. 2. ex authoritate Genes.* 4. *&* 18. *& Luc.* 16.

20 Vnde Doctores communiter concludunt, quod ad Inquisitionem particularem faciendam contra aliquem, requiritur ex necessitate, vt præcedant indicia: leuia tamen sufficiunt ad assumendas informationes de delicto, quia semper ex illis oritur apud multos infamatio, vt tradit Bols. *in tit. de inquisit. nu.* 8. quem refert. Clar. *in Pract. crim. §. fin. q. 20. vers. ad inquirendum igitur.* Ad capiendum vero reum pro delicto, debent omnino præcedere indicia legitima, & sic grauia, vt tradit Fulgos. *cons. 175. post num.* 1. & Clar. *ub sup vers. ad formandam.* Ad torturam, quæ indicia requirantur, dicemus infra. *foll. 14. num.* 13.

21 Ad condemnandum vero requiruntur indicia grauissima. Angel. *in lib. fin. in princ ff. quod met. caus.* Blanc. *de indicijs num.* 292. vbi de communi testatur, sequitur Nouell. *in pract. crim. fol. 52. numer.* 6. vbi allegat Angel *in l. c. cit.* pro contraria sententia, tenet, quod dicta indicia sufficiunt ad torturam, sed non ad condemnationē: quæ opinio mihi magis placet, quia in criminalibus ad condemnandum aliquē probationes debent esse luce meridiana clariores, *l. sciant cuncti* vbi DD.

commu-

communiter C. *de probat*, canonizata. *in cap. sciant cuncti. 2. qu.* Boss. *in tit. de conuictis. nu. 9.* Mascard. *de probat. conclus. 4. 0. num. 2.* Menoch. *de arbitr. cas. 279. in princ. lib. 2.* Cu.zzio. *defens. 33. cap. 14. num. 1* Bertazzol. *cons. 251. numer. 2.* Clar. *ubi sup. q. 96. vers. ardent autem*, Qui quidem Clar. *qu. 21. vers. si aliquis*, videtur firmare, quo in materia condemnationis per indicia multum præualet arbitrium Iudicis; & refert sed in *q. 20. praced. vers. scias tamen*, vbi refert plures sententias Doct. tam circa hoc, & tandem concludit, quod in Senatu Mediolanensi, & in sacro Consilio Neapolitano teste Grammatic. *dec. 42.* seruatur, quod ex indiciis, & præsumptionibus grauissimis proceditur ad condemnationem, non in pœnam ordinariam delicti, sed bene in pœnam extraordinariam.

22 Ad capiendum autem, & incarcerandum reum tantum, non verò ad ipsum examinandum super delicto, vt eius nomen recipiatur inter reos, sufficiunt leuia indicia, existente tamen iusta causa, ne scilicet reus aufugiat, antequam capiatur: formatio, & examinentur testes. ita tenet Bl. *in d. indicus num. 6.* vbi de communi testatur Angel. *de malefic. in verb. Iudex 3 comm. fit q. d. Cassar numer. 4.* Boss. *in tit. de captur. numer. 2.* & Clar. *d. 2. in questio. 20. post princ.* ib. *Itemn sufficiunt ad capturam . . . in quast. 28. vers. scias autem*, ibi: *Et vnde dicis, quod iudex*, vbi allegat multos DD. quorum sententia communiter tenetur, quod Iudex habita aliquali informatione potest deuenire ad capturam. Alii. Quæ quidem respiciunt Inquisitionem particularem.

23 Quo verò ad Inquisitionem generalem, est aduertendum, quod si illa fiat omninò generaliter, fieri iuridicè, & legitimè potest à quocumque Iuridice, absque præuia infamia, seu clamorosa insinuatione, vel indiciis præcedentibus, vel sine denunciatore, aut accusatore aliquo. *ut colligitur ex cap. 1. de offic. ordin. cap. cum olim. de accusation. & capitol. Romana de cens. lib. in 6. et l. congruit. ff. de offic. Præsid.* & tradunt communiter DD. Salon. *2. 2. qu. 69. art. 2. controu. 5.* Atragon. *2. 2. q. 6 . . art.* 2. Valentia *tom. 3. disput. 5. q. 14. pun. 1.* Sot. *de iust. lib. 5. qu. 6. art. 2. concl. 5. et in tract. de tegendo secret. memb. 2. q. 6. concl. 2.* Angel. *verb. inquisitio. §. 1.* Tabien. *eod. verb. num. 1.* Syluest. *eod. verb. q. 4. vers. tertium.* Nauar. *in Manual. c. 18. num. 38. vers. vigesimo primo, et c. inter verba 11. qu. 3. conclus. 6. coroll. 62. n. 645.* & Alii.

Et Ratio est, quia ista generalis Inquisitio non fit ad petitionem partis, sed ex mero Iudicis officio, & ex debito, quo tenetur bono communi prospicere, & consequenter castigare delinquentes, & Rempublicam malis hominibus purgare.

24 Obserua tamen, quod in hac generali Inquisitione, quam facit Prælatus, puta in visitatione, non tenentur subditi manifestare, nisi delicta, de quibus Authores laborant infamia de tali delicto, non verò quæ sunt occulta. vt præfati DD. tradunt. *ex cap. qualiter 1. de accusat.* Et ratio est, quia subditi tunc tenentur respondere, quando Iudex est legitimus. In occultis verò non est superior, nisi Deus, & ideo non tenentur in illis respondere, *vt in d. cap. qualiter, 1.* etiam si interrogentur cum iuramento, vel sub pœna excommunicationis. Quod tene menti, quia multi hoc falluntur. Limitatur tamen in delictis occultis, contra Fidem, quæ manifestanda sunt, etiam si delinquens nulla laboret infamia, & hoc pro bono communi religionis Christianæ, & bono priuato ipsius delinquentis.

Item, etiam si sciant sub sigillo naturali secreti, vel sub iuramento, Castro Palaus. *tract. 4. disp. 9. pun. 10. num. 5* quem refert, & sequitur Dian. *par. 1. tr. 4. res. 24. & par. 4. tract. 5. resolut. 32.* contra Fagundez. *de precept. Eccles. post 2. libr. 4. capitol. 3. numero* 33.

Et idem dicendum est de delictis in damnum Reipublicæ vergentibus, quia adhuc tenentur reuelare. DD. cit.

25 Sed quæritur, an superiores in suis edictis, quando procedunt per inquisitionem generalem, teneantur exprimere, quod de illis tantum criminibus inquirunt, quæ laborant aliqua infamia, extra casus in damnum fidei, & Reipublicæ vergentibus?

Respondetur in hoc esse duas Doctorum sententias. Prima est Caietani. *tom. 2. tr. 31. in respons. 5. ad primum*, Bann. *2. 2. qu. 70. art. 1. dub. 2. ad secundum*. Et Aliorum negatiuam partem tenentium, qui mandatum superioris intelligi debet, iuxta ordinem Iuris Diuini, & naturalis, ex quibus desumitur non inquirere velle de occultis, quorum nulla est diffamatio, cum iure naturæ, & diuino talia reuelare nefas est.

Secunda verò sententia est Soti. *de tegend. secret. memb. 2. qu. 6. concl. 2.* Nauar. *ind. cap. inter verba. 11. q. 3. concl. 6. coroll. 62. num. 548. & in comment. in rubr. de iudic. numer. 66.* affirmatiuam tenentium partem, idest quod Prælati, & superiores tenentur ad id exprimendum; quia aliàs essent in causa, quod subditi simplices reuelarent, quæ non deberent; quod Superiores præcauere tenentur, quantum possunt. Illas autem sententias conciliat. Mich. Salon. *2. 2. q. 69. artic. 2. contr. 5. in fin* & Petr. Nauarr. *lib. 2. de restitut. cap. 4. p. 2. dub. 2. nu. 154.* dicunt enim primam sententiam Caietani, & Aliorum esse veram, quando fit visitatio in locis, in quibus sunt homines docti, qui hæc sciunt, & alios docere possunt. Secundam verò sententiam habere locum, quando fit visitatio in locis, in quibus non sunt homines periti, sed simplices.

26 Est autem aduertendum, quod in huiusmodi Inquisitione generali non fit citatio particularis personæ; neque per eam tantum potest aliquis condemnari, quia non est contra dictor, sed hæc generalis Inquisitio operatur, vt possit deueniri ad specialem, & sic est præparatoria, ad tradit. per DD. *in cap. placuit. 10 quæstion. 1 per illum test. & cap. Romana § sinè. & §. seq. de censib in 6.* & notat. Speculat. *lib. 3. de inquisit. § 2 nu. . .* Cum verò post generalem Inquisitionem peruenitur ad specialem, tunc citari potest delinquens, & testes repetuntur citata parte, & seruatis seruandis, vt inferius dicemus, proceditur ad condemnationem. Bald. *in cap. 1. § iniuria col. 5. vers. pone quod de pac. iuram firm. in vsib. feud.* Felin. *in c. inquisitionis col. 4 de accusat.* Marant. *in specul. aur. p. 6 in princ. ver. & peruenitur aliquando per viam inquisit. n. 7 circ. med.*

27 Nota tamen, quod in Curijs sæcularibus Regni Neapolitani seruatur, quod facta inquisitione general, capitur informatio particularis de crimine, & si reperiatur quis infamatus, formantur contra eum capitula specialis Inquisitionis, de quibus iustà, quæ capitula eliciuntur ab ipsa informatione capia, & datur eorum copia Inquisitio, vt possit super illis facere suas defensiones: & si petierit copiam repertorum, non datur, quia in capitulis continentur omnia reperta contra ipsum. ita Paris de Puteo. *in tract. Syndicat. verb. inquisitio col. 3. vers. & aduerte.* Vnde patet, quod non seruatur *capitulum Regni*, quod incipit: *Subiungendo*; in quo habetur, quod si aliquis in Inquisitione generali reperiatur conuictus de crimine capitali per quatuor testes, quos repulsare non potest, data ei prius copia repertorum, cum nominibus et cognominibus testium, et eorum dictis admittitur ad defensiones suma è et condemnatur; sed vt dictum est istud capitulum non seruatur, cum sit nimis rigorosum; et proinde practicatur, vt datis capitulis fabricetur processus ordinarius, et super illis fiat litis contestatio, (quæ à Criminalistis dicitur receptio nominis delinquentis inter reos de quo inferiùs) et facta publicatione, datur repulsa, et disputatur super indiciis, *vt probatur in cap. qualiter 2. de accusat.* et tradit Angel. *de malefic. in verb. fama publica. col. 5. in fin. vers. item aduertas*, et est doctrina eiusdem conformis *in l. 1. ff. de quæstion.* quem sequitur Brun. *in tract. de indiciys, et tortura col. 3.* vbi ait, non esse per Iudice dandam Reo copiam eorum, quæ sunt in processu informatiuo, quia non dicuntur indicia, nisi postquam repetita fuerint reo citato; et ita seruatur post factam publicationem.

28 Illa autem practica, vt dentur capitula loco repertorum, quæ seruatur in Regno in Curiis sæcularibus, non habet locum in Curia Ecclesiasticis, et in aliis, in quibus seruatur Ius Canonicum, nam in illis dari debet omninò copia repertorum cum nominibus, et cognominibus testium, et eorum dictis, vt possit Reus se defendere; nec sufficit dari vnum, scilicet capitula, vel reperta; sed vtrumque dari debet; vt expressè cauetur. *in d. cap. qualiter, & quando 2. §. debet. de accusat.*

29 Sed quæritur, an in Inquisitione sit necessaria litis contestatio?

Respondetur negatiuè, *per text. in capitol. cum olim de testib.* et tradit. Speculat. *vbi sup. §. 3. numer. 4.* Angel. *in l. si vacantia C. de bon. vacant.* vbi ait, quod ideo non fit, quia non est persona, cum qua possit lis contestari, cum fama, quæ stat loco accusatoris, sit quid incorporale. sequitur Foller. *in Prax. Canonic. proc. c. 6. vers. aut inquisitione formata. n. 42.*

Quod si esset aliquis Promotor, tunc contestari debet lis cum eo. *capitol. cum delictis de purgat. Canon. cap. cum 1. et A. de fam. et re indic.* et ibi Glos. notat tamen Præposit. *in capit. de accusa-*

accusatione 2. qu. 8. col. 17. quod talis Promotor, adhoc, vt cum eo lis contestetur, debet esse spuntaneus, non datus à Iudice: alias secus, nam quod faceret Promotor à Iudice electus, videtur facere ipse Iudex, *capitol. 2. qui apostolica in fin. de prében. in* 6 quod procedit etiam præsente reo, vt tenet Abb. *in cap. veniens, per illum text. de dol. & cont.* vbi Gloss. *in verb. probatum.*

30 Et ratio est, quia litis contestatio fit per responsionem Rei ad libellum, *cap. unic. de lit. contest.* vnde cum inquisitus respondet inquisitioni, prout respondere tenetur. *cap. cum dilecti de accusat.* licet non resultet formalis litis contestatio, quia non est pars contraria, tamen respondendo inquisitioni, videtur contestari, ita Abb & Foller. *loc. cit.*

Sunt tamen DD. in hoc multum contrarii, nam Abb. *in cap. cum dilectus num. 3. de purg. Canon.* tenet, litis contestationem in criminalibus, tunc necessariam esse, quando proceditur ad instantiam partis, secus si procedatur ex mero officio: Marian. *verò in cupit. qualiter, & quando 2. numero* 222. *de accusat.* tenet, illam necessariam esse, & dicit de communi DD. sententia. Blancus autem *in Pract. crim. fol. 6. numer. 36. in fin.* dicit, quod hodie de consuetudine in criminalibus lis non contastatur. Clarus tandem *in Pract. crim. § fin. qu. 45. in princ.* vtitur optima distinctione dicens, quod aut Reus est contumax, & tunc, quia habetur pro confesso, proceditur cum eo vsque ad condemnationem: Aut est præsens in iudicio, & examinatur super delicto, & tunc per responsionem ipsius, quam facit, inquisitioni vel accusationi, respondendo ad interrogationem Iudicis, inducitur litis contestatio, etiamsi procedatur ad instantiam partis, quæ sit absens. Et ita seruatur in practica, iuxta doctrinam Bart. *in l. Is, qui reus numer. 4. ff. de publ. iudic.* quem refert Aretin. *consil. 58. numer. 7.* & Apostil. ad Angel. *de malefic. in verb. hoc est quaedam inquisitio sub. numer.* 67. sed vide Farinac. *in Prax. de inquisitione q. 10. num. 55. fol. mihi* 119. vbi latè Alios congerit, & sequere quam sententiam malueris ex dictis. Reliqua supple infr. *sect. 9. n. 55.*

31 At est notandum, quod quomodocumque fiat litis contestatio per inquisitum, vel accusatum, siuè sit præsens in iudicio per eius responsionem, vt dictum est, quam facit Iudici, tam si confiteatur delictum, quam si neget: siuè procedatur contra ipsum absentem in casibus à Iure permissis, in quibus pro parte rei proponuntur exceptiones, merita causæ concernenties, semper dicitur *nomen eius receptum inter Reos*, ita Bald. *in l. 1. post num* 31. *& in l. si negandu C. qui accus. non poss.* vid. Ioann. Andr. *ad Specul. iter. l. 1. de accusatore n. 23. littera O.* Caualc. *de cestib. p. 5. n. 200.*

In primo enim casu, statim facta responsione, quæ inducit litis contestationem, dicitur *nomen receptum inter Reos*: In secundò verò statim oppositis exceptionibus, & reus est contumax in primò termino contumaciæ, dicitur eius nomen receptum inter Reos, quia contumax habetur pro confesso per statuta Italiæ, quæ quidem valent vt inquit Bald. *in annot.* ad Speculat. *lib. 2. de sent. ante fin. vers. sed in Italia*, cum alias de Iure communi in criminalibus ex contumacia nemo habeatur pro confesso. *vt in l. 1. ff. de requirend. reis*. Si verò opponantur exceptiones dilatoriæ, seù declinatoriæ, tunc quando Iudex declarat super illis, vel reijciendo eas expressè, vel tacitè quando ipsi non obstantibus procedit ad vlteriora, quia tunc videtur fieri litis contestationem, tunc pariter dicitur nomen illius imputati de crimine receptum inter Reos, & non ante. Bart. *in d. l. Is qui reus n. 3. ff. de publ. iudic.* Alex. *in l. cum mulier. n. 6. ff. sol. matrim.* vbi dicit communem; Ang. *de malef. verb. ad querelam n. 61.* Cardin. *in c. de accus. col. 8. vers. tert.* a q. 8. & ita seruatur in Practica.

32 Quantum verò ad ea, quæ respiciunt inquisitionem mixtam, est notandum, quod non potest ex primi Persona in particulari, crimen vero in generali: tunc enim non potest inquiri, quin præcedat, infamia, & aliter faciendo Iudex iniquè ageret, quia non potest contra aliquem inquirere super delictis in communi, si aliqua infamia non laboret, etiam si delictum esset notorium: dummodo delinquens sit occultus nulla laboret infamia de illo delicto: prout si inueniatur cadauer occisi in aliquo loco, nam tunc non licet Iudici inquirere, quod Titius occiderit, si nulla sit infamia, quod ipse occiderit. Caietan. 2. 2 *q. 69. art.* 1. *&* 2. & ibid. Salon. *controu.* 7. Arragon. *ibid. dub.* 2. & ibid. Bann. *dub.* 1. Valentia *tom. 3. disp. 5. qu. 14. punct.* 1. quod probatur ex Sacris litteris *locis præcit. vt Genes. 4.* vbi Dominus non procedit contra Cain, nisi infamia præcedente: ibi: *Quid fecisti? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me.* Genes. 18. in facto Sodomorum, ibi: *Clamor sodomorum ascendit ad me; descendam, & videbo, &c.* & Lucæ 16. de Vilico habetur *quid est quod audio de te, &c.*

Idem probatur ex Iure Canonico, *vt in cap. inquisitionis, & cap. cum oporteat. & in cap. qualiter, & quando 2. de accusation.* Ex quibus patet, quod tam de Iure Diuino, quam Canonico non licet inquirere contra aliquem in particulari, quamuis crimen sit notorium, nisi adsit infamia personæ.

33 Sed quid dicendum, quando crimen est notorium, auctor verò illius omninò occultus, & nulla prorsus adest infamia de illo?

In huiusmodi casu respondetur absolutè, non licere Iudici specialem inquisitionem facere, contra particularem personam infamia non laborantem, per Iura prædicta, quia requiritur infamia cum occulta non subsint iudicio publico. ita Caietan. *ubi sup. art.* 2. Paludan. *4. dist. 9. qu. 4. ante fin.* Sot. *l. 5. de inst. quæstion. 6. ar 2. conclus.* & *tegend. secret. membr. 2. quæst. 6. dub. 4. post conclus. 2.*

Vnde praxis est, quod in huiusmodi casibus regulariter inquisitio fiat in genere, interrogando homines, an sciant quis illac transierit, qua hora occisus sit, quibus armis, &c. & si ex tali inquisitione generali habeantur indicia alicuius personæ particularis, tunc deueniri potest ad inquisitionem specialem, vt docet Sot. *de teg. membr. 2. q. 6. concl. 1. dub. 4.*

Quia talis inquisitio generalis permittitur pro bono publico, ne delicta remaneant impunita, *cap. cum sit §. fin. de appell. capit. vestra de cohabit. Cleric. & mul. & capitol. Romana §. notoria de censib. in 6.* sicut etiam permittebatur in lege Veteri. *Deuteronom.* 21. & ita docet Innoc. *in cap. bona memoriæ 1. verb. testes numero* 4. & ibi etiam Abb. *de elect.* & Imol. ibid. Bartol. *in l. 2. §. si publico numero 17. ff. ad legem. Iul. de adulter. & clariùs in l. fin. ff. de quæst.* sauet Gloss. *in cap. quedam verb. publicè 4. quæst.* 1. Nauarr. *in cap. inter uerba 11. qu. conclus. 6. corollar. 50 num.* 575. *& seqq.* Tabien. *uerb. inquisitio. §. 6.* Angel. *in verb. denunciatio §. ult. ant. fin.* & Alii.

34 *Quoad quartum*, quæ scilicet requirantur ad validitatem inquisitionis, est notandum, quod plura sunt.

Quorum primum est, ex parte Iudicis, quod scilicet Iudex inquirens sit competens, alias non tenet inquisitio. Angel. *in l. si uacantia C. de bon. uacant lib.* 10. nam in causis meri imperij, vt sunt criminales, solus ille, qui habet merum imperium principaliter, potest inquirere de Iore ciuili. *l. iubere ff. de iurisdict. omn. iudic.* incidenter verò Iudex ciuilium causarum. *l. nullum C. de testib.* vt si testis deponant falsum, & coram eo in causa ciuili, vt dicit Gloss. *in d. l. nullum*, quæ tamen non est sequenda in eo, quod dicit de Clerico deponente falsum coram Iudice Laico, quod possit ab eodem puniri, cum hodie de Iure Canonico, & de Iure nouissimo Codicis contrarium seruetur, *capitol. si diligenti de for. compet. & Auth. statuimus C. de Episc. & Cler.*

35 Vnde quia hodie Episcopi, & consequenter eorum Vicarii Generales in causis criminalibus inquirere possunt, quia habent merum imperium in suis Diæcesibus. *cap. conquestus in princ. de for. compet. cap. si quis Episcopus 2. quæstion. 7. cap. de persona 11. q. 1. cap. perlectis* 25. *dist.* Et in causis sanguinis, si habeant iurisdictionem temporalem, possunt vices suas committere alteri. *iuxta l. 1 ff. de offic. eius cui mand. est iurisd.* quia in illis, ne irregularitatem incurrant, interesse non possunt. *cap. Clericis, & capit. sententiam in Cleric. vel monach. cap. ex litteris de excess. prælat.*

36 Sed quæritur, quæ dicantur meri imperii de Iure Canonico?

Respondetur plura esse: Et primò Clericorum depositio; vel eorum perpetua suspensio, *cap. delatori 5. quæst. 5. cap. at si Cleric. de iudic. vt Clericorum §. si quis de uit. & honest. Cler. & c. latores de Cler. excom. min.*

Secundò excommunicatio, *cap. pastoralis de offic. ord.* & ibi Gloss. *in verb. animaduertere c. quod sedem eod. tit.*

Tertiò purgationis indictio. *2. q. 5. per tot.*

Quartò Dispensatio. *c. ut constitueretur. 50. dist.*

Quinto solemnis pœnitentiæ impositio. *c. in capite 50. dist. & accedentibus de excess. prælat.*

Sextò Ecclesiarum erectio. *cap. nemo Ecclesiam de consecr. dist. 1. & c. Ecclesias eod.*

Septimo

Septimò Virginum consecratio. *cap. deuotis 20. q. 1. cap. quod sicut. de elect.*

Octauò Clericorum ordinatio. *cap. inter corporalia de translat. Episc. & d. cap. quod sicut de elect.*

Nonò Chrismatis confectio. *d. cap. quod sicut, & cap. inter corporalia.*

Decimò Ecclesiæ consecratæ reconciliatio. *cap. aquam de consecrat. Eccles. vel altar.*

37 De Iure vero ciuili merum imperium est quædam summa potestas, per quam ea, quæ sunt iurisdictionis maximæ explicantur; & dicitur merum, quasi separatum a cognitione pecuniaria. *l. imperium. ff. de iurisd. omn. iud.* Speculat. *lib. 1. de iurisd. omn. iudic. §. 1. numer. 10. vers. est autem merum imperium.*

Et secundum Ius ciuile ad merum imperium pertinent plura.

Primò, animaduertere in facinorosos homines. *vt in d. l. imperium habetur.*

Secundò, delinquentes carcerare. *arg. c. audiens. Auth. de defens. ciui.*

Tertiò, transigere super alimentis *l. 1. ff de reb. cor. qui sub tutor. vel curat. sunt & l. cum hi. ff. de transact.*

Quartò, iubere cauere prætoria stipulatione, & in possessionem mitti reipsa *l. iubere ff. de iurisd. omn. iudic.*

Quintò imponere pœnam capitis, *vt in d. l. imperium.*

Sextò, imponere pœnam mutilationis membri, quæ quandoque fit, *vt in Auth. ibi posita. C. de seru. fugit.* videtur quod sit merij imperij. *per cap. vulgaris. de pænit dist. 1.* quia membrum est pars *corporis*, et ideo multo magis spectat ad corpus, quam pars tritici ad aceruum ipsius, aut pars vini ad dolium, vt ibi. *§. adhoc prohibemus Authent. decollato.*

Idem dicendum de pœna relegationis, vel alia pena graui, quia minores Iudices ad maiores remittunt, *vt in l. 3. ff. de offic. præf. vrb. l. si quid fortè de offic. procons. & d. §. audiens. collat. 3. Auth. de defens. ciui.* vbi DD. idem tenet de pœna fustigationis, quod sit meri imperij; cæteræ verò pœnæ graues sunt mixti imperij, et leues sunt simplicis iurisdictionis.

38 Mixtum autem imperium de Iure ciuili est illud, cui non solum inest merum, sed etiam iurisdictio, *vt in l. imperium ff. de iurisd. omn. iud. probatur.* Et sic illa iurisdictio habet mixtum imperium quæ cognoscere potest.

Primò, causas existentes infra merum imperium, seù animaduersionem capitis, *vt in d. l. imperium, & l. 1. ff. de offic. eius cui mand. est iur.*

Secundò, cognoscere de ingenuitate, vel libertinitate, aut seruitute spectat ad mixtum imperium. *l. placet. § fin. ver. dein. de C. de pedan. iudic. l. non distinguemus §. liberalis. ff. de arbitr. vid. l pen. C. vbi caus. stat. agi oportet.*

Item omnia ea, quæ respiciunt partim pecuniarium commodum, et partim merum imperium, sunt mixti imperii. *vt in d. l. iubere ff. de iurisd. omn. iud.*

39 De Iure verò Canonico mixti imperii esse dicitur suspensio perpetua extra depositionem: Admonitiones, inquisitiones. Clericorum institutiones, etc. *c. nullus 16. q. vlt.* Item visitationes, correctiones, et huiusmodi *cap. conquerente de offic. ordin.*

40 Vnum tamen nota, quod quidam DD. asserunt, solummodo Papam, vel Imperatorem habere merum imperium, à quibus non appellatur. *vt in cap. cuncta il. 1. cap. ipsi, & cap. pater 9. qu. 3. & l. 1. ff. à quib. app. non lic.* Alii verò, a quibus appellatur dicunt habere mixtum. *cap. decreto 2. q. 6. cap. frater noster 16. q. 1.*

41 Episcopi tamen habent sine dubio merum imperium, respectu subditorum suorum: sicut Papa respectu omnium inferiorum sibi. *capit. vnic. §. per frontis de sacr. vnct. capit. de his & c. seq. de consecrat. dist. 5. c. accusatio 2. qu. 7. & cap. si Episcopus 18. dist.* An autem, quæ sunt meri, vel mixti imperii delegari possint, vel non, vide ciuilistas, qui in hac materia iurisdictionis integra volumina ediderunt, cum sit nimis durum restringere tam vastam materiam in parua conclusione, ideo Canonistæ ad ipsos recurrant, cum casus occurrit; præsertim ad Bartol. et Bald. *in rubr. ff. de iurisd. omn. iudic.* Speculat. *l. 1. eod. tit. per tot.* et ibi Addent. et alios Pro nunc hæc pauca sufficiant, quę non parum deseruient ad propositum nostrum Modo reuertamur ad secundum substantiale inquisitionis.

42 *Secundum* itaque requisitum de validitate inquisitionis est ex parte inquisiti, vt scilicet sit de iurisdictione Iudicis inquirentis, quoad faciendum iustum iudicium; alias non posset contra ipsum fieri inquisitio. iuxta tradita *in c. si diligenti de for. compet.* vbi Gloss. & DD. *& in Auth. statuimus C. de Episc. & Cler. & sup. tantum.*

43 *Tertium* est, ex parte materiæ, de qua inquiritur, nam non in omni crimine inquiri potest in specie, nisi in his, in quibus præcessit infamia, vt supra dixim. de Iure Canonico, sed de Iure ciuili, non nisi in quibusdam casibus, quos notaui *suprà num. 6.*

44 *Quartum* est, ex parte causæ incitantis inquisitionem, prout est fama publica, seù infamatio, seù clamorosa insinuatio, quia debet procedere à Viris honestis, & fide dignis, non à maleuolis, & quod tanta sit, vt scandalum generet, alias nihil operatur: idest vt sæpè, & sæpius præcesserit. *vbi habetur in c. præcit. qualiter & quando 2. de accusat.* vbi Abb *col. pen.* & Aretin. *in 6. notab. & est text. in cap. cum oporteat, & cap. cum in iuuentute de præsumpt.* latè Felin. *in c. licet de accus.* & Bal. *in l. fancimus col. fin ff. de iudic.* Cephal. *cons. 250. l. 16.* Clar. *in pract. crim. q. 6. vers. amplius etiam.*

45 Quod tamen fallit in multis casibus, in quibus non obstante, quod non sit infamia, adhuc inquiri poterit.

Quorum primus est, quando fit inquisitio præsente parte, & non opponente se infamatum non esse vel diffamationem præcisse non legitimè. *c. 2. de accus. in sexto.* & notat Cæph. *in cons. 66.* vbi dat cautelam pro Reis, vt semper faciant protestationem contra Inquisitionem.

Secundus casus est, quando inquiritur contra Superiorem Regularem ad ipsum remouendum ab officio, nam tunc non requiritur fama diffamatio. *c. qualiter 1. de accus.*

Tertius est, quando inquiritur generaliter, vt supra dictum est, nam tunc non requiritur infamatio, vt notat Abb. *in cap. 1. col. 2 in glos. 1. de offic. ordinar.* Et de Iure Regni Neapolit. cautum est, *per c.* quod incipit: *Generalis: & per constitut.* incip. *Inquisitiones.* vt possint officiales sæculares generaliter inquirere, sine fama præcedente.

Quartus est, quando inquisitio fit contra aliquem, qui crimen confessus est. *arg. capit. 1. de confess. in 6.* quia tunc non requiritur alia infamatio, nam nulla maior probatio quam proprij oris confessio. *c. per tuas, de probat. c. si cautio de fid. instr. & l. cum te. C. de probat.*

Quintus casus est, quando fit inquisitio contra officiales in syndicatu, quia tunc etiam non præcedente fama potest inquiri specialiter, & generaliter. *arg. cap. 1. de offic. ordinar.* S. Antonin. *3. par. tit. 9. cap. 7. §. 3. vers. & per hoc patet, quod syndicatores.* Paris de Puteo *in tract. syndicat. c. 11. in fin. ver. proc dicitur autem in syndicatu.*

Sextus est, quando præcessit inquisitio generalis, quæ est præparatoria ad specialem, sine alia infamia, quia alias frustra fieret, si perueniri non posset ad specialem. Bald. *in l iubemus col. 2. vers. & est sciendum. C. de probat. & in l observare. § proficisci. q. 5. & 6. ff. de offic. procons. & in l. congruit, vbi etiam* Bart. *ff. de offic. præsid.* Felin. *in c. Inquisitionis col. 3. de accus.*

Septimus est, quando inquiritur per denunciationem publici officialis ad hoc deputati. *cap. fin. de offic. custod.* & ita tenet Hostiens. *in suum verb. inquisitio.*

Octauus est, quando Iudex inquirit ex mero officio, & non ad instigationem alterius. *vt in d. capit. 1. de offic. ordinar.* S. Antonin. *vbi sup. vers. item fallit cum Iudex,* vbi dat cautelam iudicibus, vt quando formant inquisitiones, vtantur verbis huiusmodi. *Hæc est inquisitio quam facit talis N. contra talem N. ex suo mero officio,* quia sic peti non potest ab ei copia diffamationis.

Nonus est, quando Iudex inquirit ex necessitate sui officii, quia fortè si non inquirat de tali crimine, adest statutum in illo loco, vt ipse puniatur, nam tunc sine diffamatione inquirere potest. S. Antonin. *loc. cit. vers. in criminali verò,* Angel. *in tract. de malefic. in 3. car. vers quintò fallit.*

Decimus est, quando fit inquisitio in casu, vbi vertitur animæ periculum, ad correctionem, non ad punitionem; nam tunc sine diffamatione præcedente procedi potest, *iuxta c. placuit. 10. qu. 1. c. Romana. §. sanè de sentit. in 6. arg. c. sicut olim de accus.* Speculat. *l. 4. de Inquisit. §. 2. n. 6. & §. 3. nu. 4.* vbi alios casus congerit, in quibus sine diffamatione inquiri potest. *& probatur in c. ad nostram 2. de iureiuran. c. cum nobis, & ibi Glos. de elect.* Abb. *in c. 1. col. 2. in glos. 1. de offic. ordin. & in c. 1 in fin. de postulat. prælator.* Bald. *in cons. 220. in princ. vol. 3.*

46 Quin-

46 *Quintum* requisitum ad validitatem Inquisitionis, est ex parte formæ, vt scilicet sit aptè concepta, & debitam formam habeat, alias deueniri non potest ad condemnationem, *vt desumitur ex cap. inquisitionis, cap. qualiter, & cap. cum oportet. de accus.* de formis autem dicemus infra in singulis inquisitionibus. Vnde de forma substantiali requiritur, vt in inquisitione apponatur locus & tempus delicti; aliæ verò solemnitates, *l. libellorum ff. de accusat.* cum sint minus substantiales, omitti possunt in inquisitione, non tamen in accusatione. ita Gloss. ibid. & S. Antonin. *loc. cit. vers. debet ergo in inquisitione* Angel. verò *in cons. 178. & cons. 297. col. 1. & de malefic. in 2. car. vers. quinto principaliter* tenet quod excepta inscriptione, omnes aliæ solemnitates, *dicta l. libellorum* requiruntur in inquisitione, ita dicit etiam Bart. *in lib. 2. § si publica vers. quare vtrum. ff. de adulter.* Bald. *in cons. 490. in 3. vol & cons. 428. in princ. in 5. vol* Abb. *in cap. fin. col. pen. de purg. canon.* Felin. *in cit. capit. qualiter 2. §. debet col. pen.* & ibid. Anan. *col. 2 in fin. de accusat.*

47 Quod tamen limitatur secundum Angel. *in §. fin. Authent. quomod. oporteat. Episc.* in crimine læsæ Maiestatis Diuinæ, & sic in crimine hæresis, & blasphemiæ, quia tunc valet inquisitio, sine solemnitatibus *dicta l. libellorum*; de quibus agemus *in sect. seq.*

Idem dicendum erit de crimine læsæ maiestatis humanæ, in quo proceditur summariè, sine prædictis solemnitatibus, *vt habetur in extrauag. Imperial. ad reprimendam (condita ab Henric. septimo) sub tit. quomodo in læsæ maiest. crimine procedatur posita in Auth. col. 11. tit. 2.* & ibi Bartol. E. aduertunt Addent. ad Angel. *de malef. d. vers. 5. in principaliter.*

48 *Sextum* requisitum est, quod constet saltem in genere, illud delictum super quo fit inquisitio, fuisse commissum, sed ignoratur à quo. Bart. *in l. fi. col. 1. ff. de question. & in lib. 1. §. item illud. ff. ad Syllan.* Angel. *ibid. vers. fama publica col. 21. vers. Duodecimò*, & latè Par. de Put. *in d. tract. de syndicat. vers. confessio*, vbi ait, quod etiam si quis confiteatur, se occidisse hominem, & sepelisse in aliquo loco, adhuc debet Iudex, vt constet de delicto, accedere ad locum, & exhumari facere corpus, & videre an sit occisum, & si vulnera sint recentia, & sic de singulis, vel saltem per antiqua ossa, si factum est antiquum, iuxta tradita per Bald. *lib. in l. si quis testibus in fin. C. de testib.* & Bart. *vbi sup.* Vnde cautus esse debet Iudex in hoc, vt nunquam deueniat ad inquisitionem specialem contra aliquem, nisi plenè constet de corpore delicti, & quod realiter fuit commissum, alias procedendo, etiam si reus confiteretur se commisisse delictum, non solum non posset illum condemnare ad pœnam ordinariam, sed nec etiam posset torquere ita Angel. & Ar. vbi sup.

49 *Septimum* requisitum Inquisitionis est, quod delinquens, contra quem inquiritur per publicam famam præcedentem, sit valdè infamatus de illo crimine, ita vt infamia sit vehemens contra eum & talis, quæ generet scandalum in populo, si non fieret inquisitio per Iudicem, vt tradit Bart. *in lib. congruit ff. de offic. præs. vbi* Angel. *de malef. car. 2. vers. quartò principaliter* Gandin. *in eod. tract. de malef. tit. quom. de malef. cogn. per inquis. col. 2.* Dec. *in cons. 175. col. 2. vers. secundò principaliter, & cons. 189. col. fin. vers. non omitto.* Et benè probatur. *in tex. cit. cap. qualiter. 2. de accusation. & cap. licet. Heli. de Simon.*

50 Est tamen notandum, quod dicta fama probanda est in Actis, quia nisi ex eis appareat probata, non creditur Iudici asserenti de fama in inquisitione, quæ impugnari poterit, nisi de ea constiterit. Fulgos. *in consil.* 108. & 136. Decius *in dict. cons. 175. col. 2.* De aliis modis, quibus impugnari potest inquisitio, vide Speculator *d. l. 3. de inquis. §. 1 à num. 1. cum seqq.* Ego autem constituo regulam generalem, vt impugnari possit deficientibus requisitis prædictis, & his, de quibus mox dicemus, vel aliquo ipsorum, maximè de substantialibus.

51 *Octauum* requisitum est, quod delictum, de quo fit inquisitio, sit commissum per dolum, vel latam culpam, non verò per accidens, vel per leuem, aut leuissimam culpam, quia tunc inquiri non poterit. Bald. *in l. data opera col. 3. C. qui accusar. non poss.* vbi multipliciter declarat; quando autem delictum dicatur commissum per culpam, leuem, vel leuissimam, vel per dolum, vide plenè notata per DD. apud Marant. *in Spec. aur. p. 4. dist. 1. à n. 75. cum plurib. seqq.*

52 *Nonum* requisitum est, vt apponantur in inquisitione omnes circumstantiæ delicti specie, nimirum in quo loco loci, quo die mensis, & anni, & qua hora diei, item qualitas delicti, quibus armis, vel instrumentis fuit commissum, cum qua persona, contra quem, &c. alioquin non valeret inquisitio, ex eo; quia non posset Reus se defendere circumstantiis deficientibus Abb. *in cap. fin. col. pen. de purg. canon.*

Et ideo specialis inquisitio corrueret, si fierent capitula generalia, videlicet, quod N. inquisitus solitus est committere homicidia, furta, blasphemias, & huiusmodi, quia ex tali generalitate tolleretur reo remedium defensionis; quapropter facienda sunt capitula in specie, nimirum quod N. commisit tale homicidium in personam talis in tali loco, tali die, mense, anno, &c. Vel tale furtum pecuniæ in tanta quantitate, vel bonorum talium, contra talem in tali loco, &c. Regnante, vel Dominante N. &c. alias diceretur incerta, obscura, & vaga inquisitio, & sic per partem impugnari poterit, maximè per dicta sup. *in quintò requis. numer. 49. & probatur in l. prætor. edixit. in princ. ff. de iniur.* & tradit Bartol. *in d. extrauag. ad reprimendum verb. per inquisitionem.* Bald. *in cons. 259. col. 1. vol. 1.* & Angel. *in l. si vacantia C. de bon. vacant. lib. 10. & de malef. latissimè.*

53 *Decimum* requisitum est, vt Iudex formando inquisitionem, ante omnia citari faciat partem offensam ad declarandum, an voluerit accusare, quia si adsit accusatio, cessat inquisitio; accusatio enim est remedium ordinarium, & inquisitio extraordinarium, *vt probatur in cap. quoniam contra de probat.* de Iure ciuili, sed de Iure Canonico est remedium ordinarium, vt inferius dicemus, sic succederet regula, quod vbi datur remedium ordinarium, non conceditur extraordinarium. *l. quadam in princ.* ibi: *quod id consequ. ff. de edend. l. in causa 17. ff. de minor. et l. an prouincialis ff. de non oper. nunciat.* Et tunc facta declaratione partis offensæ quod noluerit accusare, procedi poterit ad inquirendum.

54 Debet similiter, vt rectius agat Iudex, citari facere consanguineos proximiores offensi, qui habent ius secundum leges prosequendi suam, vel suorum iniuriam, ad tradita per Giu. *in capit. presbyter. si à plebe 2. qu. 5. in verb. suspendantur vers. notand. ergo*, & Bald. *in l. Senatus col. 1. C. qui accus. non poss.* Speculat. *d. lib. 3. de inquisitione § 3. num. 20. in princ.* Cæpoll. *in tract. de cautelis caut. 24 incedens, in fin.*

Et illa citatio operabitur, quod si post terminum præfixum comparuerit quis ad accusandum, non admittetur, regulariter loquendo, nisi cum causa, alias, si illa prius non fieret, & superuenerit accusator cessaret inquisitio, quia remedium ordinarium, prout est accusatio, facit cessare extraordinarium; prout est inquisitio, *iuxta notata in superius num. proced. allegat.* & notat Cardin. *in Clem. sæpè §. fin. qu. 3. de verb. signif.* Quæ regula quando procedat, & quid agendum, si accusator apparuerit post probationes in inquisitione receptas vid. Bart. *in l. 3. §. fin. ff. de adulter.* Bald & Anr. *in d. cap. qualiter 2. de accus. & in capit. licet eod. tit.* & ibi etiam Felin. *in fin.* Angel. *de malefic. in vers. hæc est quædam inquisitio col. 10. vers. quæro, an inquisitus.*

De Iure autem Canonico Iudex Ecclesiasticus iustum terminum accusare volentibus, dabit, quando non extat aliquis instigator, seu accusator, cum quo procedi possit, quia tunc si Clericus infamatus est de aliquo crimine, statuet illum personis offensis, & omnibus accusare volentibus, secus quando extat accusator, vel instigator cum quo proceditur. ita Gloss. *in cap. inter de purgat. canon. verb. constituere*, & ibi Abb. qui aliter distinguit. Et in primo casu, si aliquis comparuerit ad faciendum partem in iudicio, debet audiri, *cap. omnibus 2. q. 5. & cap. 1. decimaquinta q. 5.*

55 Sed quæritur, an si quis accusationem porrexit coram alio Iudice, impedimentum præstat inquisitioni iam cœptæ ab alio?

Respondetur affirmatiuè: ita Bald. *in l. ea quidem in fin. C. de accus.* Bart & Alex. *in d. l. 3. §. fin. ff. de adulter.*

56 Est benè verum, quod quando Inquisitio permittitur fieri specialiter de Iure, vel per statutum, tunc non est remedium extraordinarium, sed ordinarium, & consequenter non cessaret per superuenientem accusationem. Bart. *in d. extrauag. Ad reprimendam, vers. denunciationem post princ.* Angel. *loc. prox. cit.* quia vnum remedium ordinarium non facit cessare aliud æquè ordinarium. Bart *in d. l. 3. § fin. col. 2. ff. de adult.* Vnde sequitur, quod in omnibus casibus, in quibus potest

test inquiri de iure communi, quos notant Gloss. & DD. *in l. 2. §. si publico vet. sine accusatore. ff. ad leg. Iuliam. de adult.* & S. Antonin. & Speculat. *in loc. alleg. sup. num. 6.* Accusatio superueniens non facit cessare inquisitionem. Sunt, & Alij casus, in quibus non cessat inquisitio per accusationem superuenientem, quorum.

Primus est, quando accusatio fieret coram alio Iudice malitiosè ad impediendam inquisitionem alterius iudicis. Bald. & Angel. *in l. si seruus. §. 2. ff. de legat. 1.* Bart. Alex. & Alij *in l. si vero. ff. qui satisdar. cogant.*

Secundus casus est, quando præcessit interrogatio Iudicis, an offensus voluerit accusare ante inquisitionem, & ille negatiuè respondit: nam tunc cæpta inquisitionem, non potest amplius accusare. Bald. *in l. accusationem, per illum tex. col. 1. C. qui accus. non poss.* Alex. in addit. ad Bat. *in d. l. 3. § fin. ff. de adulter. si nò ad leg. Iul. de adult.* Addent. ad Angel. *de malef. ver. Hæc est quædam inquisitio col. 10. in addit. incip. ordinarium.*

Tertius casus est, quando nihil opponitur, dum fit inquisitio, nam tunc etiam per superuenientiam accusationis, adhuc valeret inquisitio. Bal. *in l. 1. in fin. C. de furtis.*

Quartus casus est; quando accusatio est suspecta de collusione inter accusatorem amicum delinquentis, & ipsum delinquentem, quia tunc neque cessat inquisitio per accusationem prædictam Io. Andr. *in addit. ad Speculat de inquisit. §. 3 num. 20. in fin. litt. R.* Abb. *in c. de his. col. fin. de accus.* vbi docet quomodo probetur collusio.

Quintus casus est, quando ille, qui accusare vult, dedit causam inquisitioni, vt si ad eius instantiam fuit facta, nam tunc non admittitur ad accusandum, quia videtur elegisse primam viam inquisitionis. Bat. *in d. l. 3. § fin. ff. ad l. Iul. de adult.* & Bald. *in l. ea quidem col. fin. vers. Tu dic, C. de accus.*

Sextus est, quando qui modò vult accusare, priùs denunciauit, ob eandem rationem, quia videtur elegisse illam viam, & sic non cessaret inquisitio prius cæpta per talem accusationem. Specul. *de inquisit. §. 4 nu. 8.*

Septimus est, quādo fuerunt receptæ probationes per viam Inquisitionis, nam tunc licet superueniat accusatio legitima, probationes tamen prius factæ remanent in suo robore. Ioan. Andr. *in addit. ad spec. loc. sup. cit.* Gandio. *de malefic. tit. quom. de malef. cognosc. per inquis. col. pen. in fin.*

Vltimus casus est, quando Inquisitio fit per Iudicem Ecclesiasticum, quia de Iure Canonico, secundum sacros Canones, ipsa est remedium ordinarium. *d. capit. super his, & capit. qualiter. 2 §. ad corrigendos de accusat.* & consequenter non cessaret per accusationem superuenientem. Præpos. *in capit. de accusatione. col. 43. 2. qu. 8.* quia Iudex Ecclesiasticus procedere potest ad inquisitionem, etiam non monita parte offensa, an voluerit accusare. ita Cardin. *in clementin. sæpè §. fin. in 3. quæst. de verb. signific. & in d. qualiter. 2. de accusat. & ibid. etiam* Anan.

57 *Vndecimum* requisitum ad validitatem Inquisitionis est, vt ille, contra quem inquiritur, non fuerit aliàs de eodem crimine accusatus, vel Inquisitus, & ab eo legitimè absolutus, nam tunc non poterit super eodem fieri noua inquisitio, *vt probatur in capit. de his, de accusat.* vbi DD. communiter, & præsertim Abb. *& in cap. fin. de collus. deteg.* & est etiam *text. in l. pen. §. fin. ff. naut. caupon. & stabular. & l. si cui §. idem. & l. Senatus ff. de accusat.* vbi Bart. Alex. *in cons. 2. col. pen. vol. 1.* Ludouic. Roman. *consil. 243.* Cæpoll. *consil. 66.* Specul. *seq. num. citandi.*

Idem dicendum erit; si aliàs fuisset condemnatus & punitus, nam neque poterit amplius inquiri, nec accusari de eodem delicto, Alex. *cons. 11. col. pen. vol. 1. per text in l. sepulchri 1. ff. de sepulc. viol.*

58 Quod tamen fallit in multis casibus? Quorum.

Primus est, quando sententia absolutoria non fuit diffinitiua, sed solum ab obseruatione iudicij, nam tunc poterit iterum inquiri, & accusari, cum talis sententia non pariat exceptionem rei iudicatæ. Abb. *in c. de his col. 1. de accusation. per leg. libellorum. ff. de accus.* Felin. *in d. cap. de his. col. 1.* vbi dicit, quod de Iure Canonico etiam absolutus ab obseruatione Iudicii non potest iterum accusari ab eodem Accusatore; & idem videtur dicere Speculat. *libr. 3. tit. de absolut. & purg. §. 1. num. 6.* per iura, quæ ibi allegat, & latiùs dicem. infr. *sect. 17. num. 8. cum seq.*

59 Secundus est casus, quando sententia absolutoria lata fuisset per collusionem, & præuaricationem, quia tunc poterit iterum fieri inquisitio. *c. fin. de collusion. deteg.* vbi Abb. & Anan. *l. 3. ff. de præuaric. l. si quis homicidij. C. de accusat.* Ioan. Andr. *in d. addit. Speculat. de inquisit. § 3. num. 20. in fin. litt. R. circ. med.* & Abb. *in d. cap. de his de accusat.* vbi vt dictum est, dat regulas cognoscendi collusionem.

60 Tertius est, quando quis accusaretur ab alio, quam ab eodem, qui primò accusauit, vel inquiri fecit: nam tunc poterit iterum inquisitio fieri, maximè si iste tertius ignoret primam accusationem ab alio factam: secus tamen est, si sciuisset, quia tunc obstaret, etiam illi, exceptio rei iudicatæ. *l. si cui. §. eisdem,* & ibi Bart. *ff. de accusat.* Abb. *in d. cap. de his, col. fin. eod. tit.* Roman. *cons. 213.* & Alex. *cons. præcit. col. penult. vol. 1.* vbi tradit, quomodo probanda sit ignorantia, vel scientia.

61 Quartus est, quando quis fuit absolutus per transactionem initam cum parte, & non per sententiam, quia tunc alter tertius poterit inquiri facere, vel accusare: licet secus ipse transigens, nisi quando transactio non valebat, ita Felin. *in d. c. de his. col. 1. vers. secundò limita, & ibid.* Abb. & Alii. *de accusat.* vnde colligitur, quod transactio in criminalibus parit ius, quoad transigentes tantum. Bald *in l. transigere, in 4. & 5. opposit. C. de transact.* non quoad omnes alios sicut sententia; ideò alius accusare poterit. *l. qui cætum. §. qui vacantem ff. ad leg. Cornel. de vi publ.* & Iudex inquirere. *capit. 1. de collus. deteg.* vbi Abb. *col. fin.* Alex. *in d. l. transigere col. 1.* & ibi Iason. *col. 2. in princ.* & ibi Bartol. *col. 1. in fin. & col. 2. in 4. oppos.* vbi ait quod effectus transactionis in criminalibus hic est, nam in casibus, in quibus transactio est permissa, illi facit ius, quoad omnes, quantum ad processum, & instantiam cæptam, etiam quoad Iudicem, vnde tertius accusator non poterit illum processum prosequi, neque Iudex ex illo condemnare, sed ille remanet in totum extinctus per transactionem; ideò fieri debet nouus processus; secus verò in casibus non permissis a Iure transactionem fieri, nam tunc proceditur per eumdem processum, *vt habetur in lib. a C. de abolit.* Casus vero permissi, & prohibiti transactionem fieri in criminalibus ponuntur. *in d. l. transigere. C. transact.*

62 *Quoad quintum* principale, quis scilicet sit effectus Inquisitionis, erit notandum, quod nihil aliud est, quam correctio & punitio inquisiti, vnde quando inquisitio facta est contra aliquem, qui habet beneficium, vel officium & remanet conuictus de crimine, super quo inquisitio facta est, punitio illius est, vt remoueatur a beneficio vel officio seù administratione, prout habetur *Luc. 16.* de villico diffamato, quod dissipasset, &c. ibi; *Iam non poteris amplius villicare, &c. & c. qualiter, & quando 2, de accus.* Si verò non habuerit Beneficium, vel officium, pæna erit arbitraria, secundum qualitatem Personæ, circumstantiam delicti, loci, temporis, & simil. *c. inquisitionis, in fin. de accusat.* Quod fallit in criminibus enormibus, in quibus pœna erit ordinaria priuationis Beneficii, officii, & Dignitatis, prout in crimine simoniæ, & similibus. *d. c. inquisitionis, de accusat.* Quæ autem delicta dicantur enormia, quæ leuia, dicemus. *in seq. sect. n. 53. cum seq.*

63 Prænotatis itaque supradictis, deueniendum erit, secundum nostrum solitum institutum ad Practicum modum procedendi in Curia: Ideo obseruare necesse est Primò quod cum proceditur per inquisitionem, iudicium erit huiusmodi: videlicet. Capitur prius informatio, & examinatur reus, si captus fuerit, & formantur capitula ex omnibus repertis, formatisque capitulis, quæ sunt, tamquam articuli in ciuilibus; illa producuntur per Promotorem Fiscalem Curiæ & citatur Reus ad videndum præsentationem illorum & ad dicendum contra illa, secundum stylum Romanæ Curiæ; in aliquibus tamen Curiis Ecclesiasticis, præsertim Regni Neapolitani, Solum citatur Reus ad recipiendum copiam capitulorum, & in multis aliis non citatur, sed quando Reus est præsens, statim interrogatur super ipsis capitulis, quæ continere debent omnes circumstantias criminis; vt supra dictum est, & omnia crimina, quæ Iudex per Inquisitionem probare intendebat. Dataque Reo copia capitulorum, & indiciorum, si voluerit aliquid opponere contra ipsa capitula, audietur, & dabitur competens terminus, si vero nihil dixerit, interrogari debet super vnoquoque capitulo, & eius responsio describenda erit per Notarium, seù Actuarium causæ in calce vniuscuiusque capituli: & per illam responsionem, siuè affirmatiuam, siuè negatiuam, fit litis contestatio, eiusquæ vim habet huiusmodi

actus

actus responsionis. Et tunc si confessus fuerit, concessa ei copia capitulorum, & responsionum suarum, vt possit formare suas defensiones, & exceptiones, datur illi terminus ad se defendendum, qui terminus est communis, etiam Curiæ inquirenti: si verò negauerit, dabitur terminus Promotori Fiscali ad pinguius probandum illa capitula, & examinantur testes citato inquisito, & similiter dabitur terminus eidem inquisito ad faciendas suas defensiones, qui debet esse competens, attenta distantia loci, & qualitate criminis.

64 Iste autem terminus ad probandum, & defendendum est communis, vt diximus, & ideo infra illum inquisitus opponet exceptiones, & faciet suas defensiones: Promotor verò Fiscalis infra eumdem terminum procurabit fieri per Iudicem repetitionem testium, citato inquisito, quia alias non facerent indicium, iuxta doctrinam Bart. *in lib. fin. in fin. ff. de quæstion.* Testes enim recepti in processu informatiuo ante litiscontestationem, cum faciant tantum indicium, non probant, vt communiter tenent omnes Criminalistæ, ideo adhoc vt probent, examinari debent post litis contestationem, & simul citato reo ad videndum illos repeti, alias deuenir non poterit ad condemnationem, imo neque ad torturam. Boss. *de indicijs num. 128. & de lit. contest. per tot.* Graminat. *cons. crim. 25. nu. 1. & 2.* Clar. *in Pract. crim. §. fin. qu. 45. vers. cæterum si Reus*, vbi etiam dicit debere examinari cum iuramento æquè, ac si numquam fuissent examinati: secus tamen est, quando Iudex in termino defensionis dixerit; *habitis prius testibus pro rite, & rectè receptis, & legitimè examinatis, &c.* & ipse inquisitus declarauerit illos habere pro repetitis, tunc enim probarent contra illum, etiam si repetiti non fuerint. Chartar. *in Pract. interrogand. Reor. libr. 3. capit. 3. numer. 64. cum seqq.* & latius suo loco dicemus infrà.

65 Est secundò obseruandum, quod iudicium inquisitionis est summarium, & propterea de stylo Rom. Curiæ, & Aliarum Curiarum Ecclesiasticarum, Regni præsertim, dantur quatuor termini *Primus* scilicet promotori fiscali ad articulandum, siue ad dandum capitula, post quam Reus examinatus fuerit: *Secundus* datur Reo ad dicendum contra articulos, seu capitula, & tunc si petierit copiam, danda erit, & in eo termino opponet omnes exceptiones, quas voluerit, & faciet suas defensiones, & è contra fiscalis promotor probabit capitula, si opus fuerit, & citato reo repeti faciet testes pro informatione Curiæ examinator. Quo facto fit publicatio; postea datur *Tertius* terminus, tam Reo, quam Promotori ad producendũ omnia; & tunc productis iuribus ab vtraque parte, vel ab altera tantum, dabitur *Quartus* terminus ad dicendum contra iura producta, & isti termini sunt substantiales in Vrbe, & in multis aliis Curiis Ecclesiasticis. Reliqui verò actus fieri solent de stylo Curiarum; Vnde post prædictos causa bene instructa dicitur, & censetur conclusum in causa, quoad partem inquisitam, si proceditur per inquisitionem, vbi non fit alia conclusio.

66 Et ex tunc post terminum ad producendum omnia, vt dictum est, qui datur medio tempore post publicationẽ, ante verò conclusionem, non fiunt aliæ probationes; quia conclusio in causa claudit eos Iud. c. & parti. *c. cum dilectus de fid. instr.* Glos. *in clem. sæpè ver. interrogetur de verb. signif.* Innocent. *in c. pastoralis de caus. poss. & propr.* Præpos. *in c. de accus. 2. qu. 8. col. 46.* quo facto citabitur Reus ad sententiam, quæ tandem proferetur in termino, & sic finietur iudicium inquisitionis.

67 Obseruandum est tertio, quod est valde controuersum inter Doctores, an danda sit copia capitulorum Reo de necessitate, nec ne, ita vt si non detur, processus sit nullus nam Abb. *in c. qualiter & quando 2. n. 10. vol. ab. 13. de accusat.* tenet quod processus non erit nullus, si ipse reus non petierit *per text. in c. 1. de accusat. in 6.* vbi habetur, quod si reus confessus fuerit crimẽ, de quo facta fuit inquisitio, non potest allegare nullitatem, ex eo, qui non fuerunt illa data capitula; Archidiacon. vero & Alij, quos citat & sequitur Geminian. *in d. c. 1. de accus. in 6.* alio modo distinguendo asserunt, quod in iudiciis.

68 Datur duplex ordo Iuris; Vnius est de substantia iudiciorum, vt scilicet citatio, induciæ post citationem, litis contestatio testium receptio, sententiæ scripto, &c. & iste, si omittatur, vitiat processum. *vt habetur in cap. ei qui appellat. §. diffinitiua 2. qu. 6.* & notat Gloss. *in cap. 1. 2. qu. 1. ver. quod autem*, vbi etiam notat ordinem diuersorum iudiciorum: Alius verò est ordo congruitatis, non de substantia, vt scilicet sententia non feratur sub conditione, & non prius pronuncietur de possessione, quam de proprietate, & similia, & iste si omittatur, non vitiat iudicium, & sententiam. *c. biduum 2. quæst. 6. & l. ub. 1. C. de appellat.* Vnde dicunt ipsi, quod si datio capitulorum, seu exhibitio petitur a Reo, tali casu fit de necessitate Iuris & si fieri non exhibeantur, resultat nullitas; si verò non petierit, & tacuerit de non datione, seu exhibitione, tunc efficitur de congruitate, & consequenter non resultaret nullitas processus Franc. aurẽ. Io. Mon. & Alii *in pralleg. c. 1. de accus. in 6.* tenent quod quando ordo Iuris est de substantia, si à parte petantur capitula, tunc poterit appellari, si non concedantur, sed processus non redditur nullus, siue appellatione Marsil. verò *in sua Pract. crim. §. nunc videndum* distinguit inter inquisitum Illiteratum, simplicem, vel rusticum, & inquisitum sagacem, doctum, vel peritum nam primo casu dicit haberi dari, etiam non petendo; secundo verò casu secus, quidquid tamen sit de veritate sententiarum, tutior pars erit eligenda, maximè per Iudicem, Ecclesiasticum, qui debet potius superabundare in æquitate, quam deficere in iustitiæ administratione, & ideo siuè petantur per Reum capitula, siue non petantur tutius erit illi concedere, vt posit suas defensiones proponere, quod desumitur ex tex. *in a. cap. qualiter 2. de accus. §. debet*; ibi: *& exponenda sunt ei illa capitula, de quibus fuerit inquirendum*, Idem firmare videtur Contard *de offic. præt. in tit. de negat. crim. numer. 6. fol. mihi 498.* Ancharan. *cons. 316. num. 1.* vid. Clar. *in Pract. crim. §. fin. qu. 49. vers. sed numquid* vbi Alios congerit: ac etiam ait, copiam esse dandam expensis ipsius inquisiti, non Curiæ, Idem firmiter tenet Folier. *in Pract. crim. canon. cap. 6. num. 47. circ. fin.* retractans se ab eo, quod aliter dixerat. *in Pract. crimin. for. secular.*

69 Et ratio est, quia defensio est Iure naturali. *l. ut vim. ff. de iust. & iur.* & etiam diabolo non est deneganda, si in iudicio adesset. *arg. c. cum inter de except.* & ideo cum se defendere nequeat reus, nisi exhibeantur capitula, necesse erit illi dare. Accedit, quod quando reus non potest se defendere per se ipsum, vel per alium, defendi debet ab ipso Iudice, *vt probatur in l. & si non defendatur. ff. de pæn.* ergo in casu nostro, siuè petierit, siuè non debet Iudex illi dare capitula inquisitionis: vt se defendere valeat.

70 Sed quæritur, an impediri possit inquisitio, ita vt ad vlteriora procedi non possit, si opponatur aliqua exceptio, quod procedi non possit?

Respondetur, quod si exceptio opposita contra inquisitionem, sit Iudicis incompetentiæ, vtique illam impedire regulariter potest, per tradita. *in cap. cum oporteat. & capit. qualiter 2. in princ. capit. super his. a licet in fin. de accusat. c. Deus omnipotens 2. qu. 1. & c. si quis 3. q. 6.* & ita tenet Specul. *lib. 3. de inquisit. §. 1. num. 1.* qui postea *n. 24.* quoad exceptiones in genere tenet esse illas probandas, antequam ad vlteriora proceuatur, per tex. *in cap. exceptionem de except. & cap. in præsentia de sent. excomm.* Abbas tamen *in dict. cap. exceptionem* facit quandam distinctionem inter exceptiones dilatorias, & peremptorias, sed de his suo loco dicemus.

Sunt tamen quædam delicta mixti fori, in quibus datur præuentio inter Iudicem Ecclesiasticum, & Sæcularem, de quibus latè dicem. *infr. tom. 2. p. 5. in Prax. 10. §. 1. à nu. 102. vers. est igitur cum plur. seqq.* ideo ad ibi dicta me remitto.

71 Obseruandum est quartò, quod hic Nos loquimur de inquisitione, quæ est actus, per quem Iudex procedere solet contra aliquem virtute sui officij: non autem de inquisitione, quæ transmittitur Reo contumaci, quia hæc est potius citatio, quamuis communiter dicatur inquisitio, vt optimè aduertit Signorol. *in cons. 245. dub. 1. num. 5.* quem refert Clar. *in Pract. crim. q. 3. vers. & aduerte.* de qua Nos agemus inferrius *sect. 18. per tot.* et formulas quasdam subiungemus hic *n. 75. cum seq.*

Vnde procedere per viam inquisitionis, non est transmittere Reo inquisitionem, sed formare processum informatiuum contra Reum, citato verò, quę postea transmittitur Reo absenti, vel contumaci cum termino ad comparendum cum serie delicti, & aliis circumstantiis, de quibus nos dicemus *in d. sect. 18.* & mox apparebit ex formulis subiungendis, communiter dicitur etiam inquisitio, quæ quidem transmitti solet, non solum Reo absenti, vel contumeia, contra quem procedatur per viam inquisitionis, & ex officio: verum etiam si per viam accusationis. Quod tene menti, quia multi in hoc falluntur, credentes, quod procedere per inquisitionem, sit

idem

idem cum inquisitione, quæ transmittitur Reo absenti, vel contumaci in vim citationis ad cumparendum, de qua Angel. latè *in tract. de malefic. per tot.* & Clar. *in pract. crimin. qu. 31. vers. quero numquid, & vers. seq. & q. 28. vers. sciat autem*, et Alii, quos referam *d. sect.* 18.

PRAXIS PROCESSVS.

---

72 Iactis his fundamentis deueniendo ad praxim formandi processum criminalem, notandum est, quod quando Superior Ecclesiasticus siuè sit Episcopus, siuè Prælatus Regularis, qui voluerit procedere per viam inquisitionis generalis ad tradita per text. et DD. *in c. 1. §. sanè de consib. in sexto*, vti poterit infrascripta, vel simili.

Forma edicti Inquisitionis generalis siuè in Visitatione, siuè extra fiat Inquisitio.

N. de N. Episcopus N. siuè N. de N. superior Conuentus N. siuè N. Vicar. gener. &c.

In nomine Domini Amen.

Cum perueniissemus in Terram N. nostræ Diœcesis, *Vel* in Conuentu N. nostri ordinis officium nostrum exequi volentes, vt è nostra Diœcesi, *Vel* Religione vitia, et peccata, quod fieri potest, expurgentur, & delinquentes saltem metu pœnarum a criminib. committendis abstineant, & iam commissa, ob aliorum exemplum, & iustitiam seruandam, conuenientibus pœnis puniantur, per præsens edictum affigendum ad valuas maioris Eccles. d. Terræ, vel Conuentus, &c. in virtute S. obedientiæ præcipimus, vt omnes, & singuli, qui de Iure possunt, debent, seruatis seruandis, Ecclesiasticorum delicta manifestare Nobis debeant, omni meliori modo. Ad finem, &c. Et ita, &c. Datum in Terra N. in domibus nostræ residentiæ die ... mens. ... ann. ...

N. Episcopus N. N. Notar. &c.

73 Quo facto, si aliquis comparuerit ex se ad manifestandum aliquod crimen, illum benignè audiat Episcopus; alias vocatis aliquibus Ecclesiasticis personis secretè inquirere debet in genere priùs de Diuino cultu, et de statu Ecclesiasticorum; deinde an in illa Terra, seu loco sit Aliquis Ecclesiasticus, qui crimen aliquod commiserit. Et cum ita generaliter interrogando, aliquod delictum commissum fuisse reperiat, et audiat: tunc interrogare poterit, an ipse sciat quis illud commiserit: & ille talis, qui sic secretè interrogatur, dixerit se nescire: interrogetur iterum in genere, an sciat saltem aliquem de tali delicto infamatum esse, et illo respondente negatiuè; denuo interrogetur, an sciat, quis potuerit omnia scire. Et ita procedere poterit cum aliis. Habitis autem infamia delicto, vel indicia sufficientibus ad inquisitionem specialem, fieri poterit sub infrascripta, vel simili.

Forma edicti Inquisitionis specialis, iuxta prefata.

Hæc est quædam Inquisitio, quæ fit, & fieri intenditur per Illustrissimum, et Reuerendissimum D. N. de N. Episcopum N. in, de, et super eo, quod ad aures ipsius peruenit in Inquisitione generali in qua inquirens, de delictis in genere, audiuit in tali vicinia Terræ N. esse publicam vocem, et famam ibidem commissum fuisse homicidium in personam N. de N. siue furtum, &c. ab N. de N. Et volens dictus D. Illustriss. Episcopus, sine dictus D. Vicarius, siue N. &c. ad cognitionem veritatis deuenire, & cognoscere omnia, et singula à tali delicto emergentia, dependentia, contingentia, ac illi annexa, & connexa, vt delinquentem pro sui pœna, et Aliorum exemplo punire valeat. Ideo ne delicta impunita remaneat, contra dictum N. de N. formiter prout de iure seruatis seruandis procedere mandauit. Quoniam, &c. Et ita, etc. omni, &c.

N. Notarius Curiæ, &c.

Quod si ex inquisitione generali non resultauerit infamia delinquentis, sed aliqua indicia, ponantur illa eodem modo, quo fuerint habita, & tunc loco verborum: in tali vicinia Terræ N. esse publicam vocem, et famam, et *dici debet v. gr.* Et de tali delicto ex eadem generali inquisitione graue indicium resultat contra dictum N. de N. ex eo, quod eodem tempore, quo prædictum homicidium fuit perpetratum, ipsemet N. de N. visus fuit in eodem loco in manibus habens gladium euaginatum sanguine et cruentatum, vna cum veste, et manibus similiter sanguine madefactis, in facie pallidus, et fugam arripiens; *vel huiusmodi, prout veritas fuerit habita; & postea dici poterit.* Et volens, &c.

Quando verò ex generali Inquisitione non resultarent, nec infamia, nec indicia; Sed semiplena tantum haberetur probatio, quia fortè vnicus testis omni exceptione maior deponeret, se propriis oculis vidisse N. de N. occidisse N. de N. gladio multis vulneribus inflictis, tam punctim, quam cæsim, & etiam vidisse eumdem ex illis vulneribus illicò mortuum fuisse; tali casu loco prædictorum verborum, dici debet: *& de tali homicidio, & de eadem generali Inquisitione oritur semiplena probatio contra N. de N. ex eo, quod testis vnus omni exceptione maior testatur vidisse propriis oculis prædictum N. de N. percutere gladio talem occisum, & illum ex tali percussione, & vulneribus mortuum esse. Et volens, &c.* vt supra.

74 Quod si contra aliquem præcesserit infamia, vel clamorosa insinuatio, quod aliquod delictum commiserit, absque eo, quod in generali Inquisitione de illo indicium, vel infamia, aut semiplena probatio habita sit; sed extra actum generalis Inquisitionis; tunc incipi potest processus, sub sequenti, vel simili.

Forma initiandi processum à Notario causa, quando per viam Inquisitionis proceditur.

Cum ad aures Illustris. & Reuerendiss. Domini Episcopi N. *siuè* Perillustris, ac Reuerendiss. D. Vicarii Generalis N. *siuè* Admod. Reu. Patris Guardiani, seù Rectoris Conuentus Sancti N. loci N. *siuè* Prouincialis dicti ordinis N. &c. peruenerit fama deferente, clamorosaque insinuatione præcedente, quod N. de N. homicidium commiserit in personam miserabilis quondam N. de N. *vel* quod furtum fecerit in domo N. de N. *& sic de reliquis*, Vt publico bono consuleret, & officij sui munere fungatur, inquisitionem super huiusmodi, ac super annexis, & connexis, emergentibus, & dependentibus instituere & formare decreuit, atque curauit; *& si Iudex Regularis fuerit, qui indiget Assessore, addatur:* (vna cum D. N. de N. Assessore electo,) ad effectum, vt cognita veritate in Aliorum exemplo, & ne delicta remaneant impunita, delinquentem punire valeant. Actaque hæc incipiunt in Palatio Episcopali N *siuè* in ædibus N. de N. loci N *siuè* in Monasterio, vel Conuentu S. N. loci N. die ... Mensis ... Ann. ...

N. Notarius, seù Actuarius Assumptus, &c.

75 In Aliquibus verò Tribunalibus Processus per viam Inquisitionis inchoari solet, prout sequitur, videl.

Forma Inquisitionis generalis, quoad Personas; specialis verò quoad delictum.

Hæc est Inquisitio, quæ fit, et fieri intenditur per Dominum N. Iudicem, etc. ex officio, arbitrio, et balia, contra omnes, & singulos illos, qui de tali tempore, et ca. in tali loco, et cap. Titium occiderunt, vel occidentibus auxilium consilium, aut fauorem præstiterunt, et cap. super quibus omnib. et singulis, connexis, ac dependentibus ab eisdem, & penitus extrane s dictus Dominus N. Iudex inquirit, & procedere intendit, ac condemnare, et punire repertos culpabiles, secundum formam Iuris, et c. Die tali, etc. inchoata, & formata fuit, et c. N. Iudex, et c. locus † sigilli, N. Notarius, et c.

76 Forma Inquisitionis specialis, quoad Personas & quoad delicta ad formam monitorii Romanæ Curiæ.

Hæc est quædam inquisitio, seù titulus inquisitionis, quæ fit, et fieri intenditur per Dominum N. Iudicem N. et cap. ex mero officio, auctoritate, potestate, arbitrio, atque balia, ad denunciam N, *vel* ad querelam N. & ad instantiam Domini

Promotoris Fiscalis contra, & aduersus N. de N. de loco N. territorij N. incolam Ciuitatis, seù Terræ N. homicidam, inde, & super eo, quod fama publica præcedente, & clamorosa insinuatione sic referente non quidem à maleuolis, & suspectis sed potius ab honestis, & veridicis hominib. & personis, nõ semel tantum, sed sæpè, & sæpius ad aures, & notitiam dicti Domini Iudicis, etiam per medium Notorij, auditu, relatuque peruenit, quod cum alias de anno.. mens.. N. de N. reperiretur in loco N. occasione, &c. nulla legitima saltem cauta subsistente aggressus fuit, &c. eundem N. de N. in loco N. propè, &c. mum N. & animo diabolico ductus scienter, dolosè, & appensatè illum occidit, ictu scopoli, & cum esset ibi humo postratus multa vulnera illi dedit in capite, & in brachio dextero, ex quibus vulneribus illinc ad tres horas mortuus est, & deinde illius cadauer Ecclesiasticæ Sepulturæ traditum fuit in Ecclesia S. N. dicti loci N. dictus verò N. de N. post dictum delictum perpetratum dedit se in fugam, rebusque aliis. &c. & prædicta omnia facta, & perpetrata fuerunt per præfatum N. de N. animo, & intentione, loco, & tempore, quibus supra, contra propterea legum, Sacrorum Canonum, & Apostolicarum Summorum Pontificum constitutionum, ac statutorum temerè, & damnabiliter incurrendo, &c. & prout latius. &c. super quibus omnibus, & singulis, &c. omni, &c. Die tali Mensis.. ann.. Inchoata facta, & formata fuit, &c.

N Iudex &c. N. Notarius, &c.

77 Notandum est secundò, quod constituto prius de corpore delicti, vt dictum est, capitur informatio examinando testes, vt infrà adnotabimus *sect. seq. in fin.* & postea, si reus carcerari non potuerit, quia forte aufugit, formatur citatio quædam, quæ communiter dicitur Inquisitio, quæ formari debet iuxta proprium Tribunalium, & locorum stylum, quia diuersimodè fit, (secundum verò stylum Romanæ Curiæ fit monitorium, vt dicemus infrà *sect. 18. nu. 5.*) cuius tenor inseritur in citatione ad se excusandum de delictis in dicta Inquisitione seu monitorio intentatis, vt docet Clar. *in pract. crim. §. fin. qu. 21. vers. quæro numquid.* & ad ipsum Reum transmittitur, vt ait Vitalin. *in tract. de malef. in rub. de citat. num. 11. 22. & 26.* cum termino competenti ad comparendum *iux. c. olim, & c. fin. de rescript.* Foller. *in Prax. for. facul. in ver. vel eos verbaliter citari faciatis num. 22.* & dicta Inquisitio scribitur in actis, & debet continere nomen, & officium Iudicis, vt sciat Reus, coram quo comparere debeat ad se defendendum Angel. *in tract. de malef. in princ.* Clar. *vbi sup. vers. Per Dominum* & Foller. *ibid. nu. 4.* Nomen Inquisiti, terminum peremptorium. Foller. *vbi sup. nu 5. 22. & 30.* Vitalin. *ibid. nu. 11.* Pœnam, nisi comparuerit personaliter. Foller. *ibid. nu. 8.* ad se excusandum de delictis. Clar. *d. q. 31. vers. quare modo* tempus commissi delicti. Clar. *ibid. vers. quod de anno*, de Aliis clausulis agit. Idem Clar. *d. qu. 31. à vers. quæro quæ sit forma cum pluribus seqq.* de clausula, *super quibus, &c.* agit Papiens. *in form. Inquisit. & glos. super quibus, & ibi Add. lit. A.* Farinac. *qu. 1. pract. crim. nu. 30. & seqq.* & Clar. *loc. cit. vers. super quibus*. Debet etiam citatio personaliter exequi, si fieri poterit, alias fiat domi solitæ habitationis. Chartar. *in pract. de execut. sent. c. fin. nu. 182.* Foller. *vbi sup nu. 28.* Clar. *d. qu. 31. vers. sed numquid.*

78 Qualiter autem sit citatio intimanda, attenditur stylus Curiæ, vel statutum loci, Clar. *ibid. vers. dictum est*, de stylo obseruantia, vide Mascard. *de probat. concl. 1339.* Qui in criminalibus pro lege seruari debet. Afflict. *decis. 301 nu. 5* Menoch. *de præsumption. lib. 2 præs. 2. ad penul.* & Caualcan. *in indice suar. decis. verb. stylus.*

Et ratio est, quia stylus Curiæ semper est attendendus, vt habetur *in l. labeo. ff. de sup. leg. ibi. more agentium sequi*, vbi Gloss. exponit verbum: *Agentium*, idest secundum morem in similibus obtentum ab Agentibus. Et etiam textus *in l. 3. § fin. ff. de testib.* in illis verbis *diligentia iud cantis est explorare quæ consuetudo in ea Prouincia, in qua iudicant, fuerit, nam si probabitur ita, pè, etc.* vbi Gloss. *in d. verb. sæpè* ergo est faciendum, quod sæpè factum est. *l. certi C. locat. l. nemo totum C. de adi. plu l. 3. C. quæ sit long. consuet. l. d. l. generaliter. C. de aquæduct et vsu aquæ. l. 15. et l. sim hæredes § pen ff. de admin. tutor.*

Quod procedit, tam in criminalibus, quam in ciuilibus, ita vt si per Iudicem in citationibus non attenderetur stylus Curiæ, vbi ius dicit, citationes non arctarent citatum, si facta esset contra solitam formam illius Curiæ, & sic excusaretur citatus non comparendo. Vant. *in tract. de nullitatib. tit. de nullit. ex defect. citation. n. 74. & seq.* & Gratiol. Vtbet. *in tract. de citationib. tom. 2. c. 7. n. 304.*

Nam si citatio fieret secundum nouam, & insolitam practicam contra antiquam, & consuetam formam, qua vsa semper fuit Curia, non teneretur citatus comparere Alciat. *de præsumpt. regul. 2. nu 4. in addit.* vbi allegat Felin. Ripam. & alios in locis ibidem adductis. Marsil. *in suis singularib. singul. 118. incip. stylus Curiæ.*

Quinimò nulla est citatio facta contra stylum Principis loci. Roland. *cons. 39. n. 21 lib. 1.* Natt. *consil. 594. l. 3.* post Angel. *in l. fin. C. de Canon. largition. lib. 10.* & Felin. *in c. causam quæ il 2. nu. 11. de testib.* Vbert *loc. cit.*

Et (quod magis est) si quis in citatione apponeret clausulas insolitas, puniri posset de falso *per text. in c. porrecta §. cum igitur de confirmat. vtil. vel inutil.* in illis verbis: *mandamus quatenus illos, qui tales litteras exhibuerint, in quibus prioratus vel administrationes, tamquam religiosis confirmantur, tamquam falsificatis arceris* & aduertit Petr. Gerard. *singular. 77. incip. clausula insolita num 4.* faciunt etiam tradita per Dec. *in cap. ex parte nu. 6. vers. nota tertiò de rescript.* vbi ait, quod adhuc rescriptum Principis præsumitur falsum, si a communi stylo deuiet, sicut, & Literæ Apostolicæ contra stylum, habentur pro falsis, vt habetur *in cap. quam graue de crim. fals.* vbi Summus Pontifex Innocentius III Atinatensi, Episcopo dat regulam cognoscendi Literas Apostolicas veras a falsis, & falsas a veris, quæ quidem dignoscuntur, si eis non adhibeatur solitus stylus. vt si alicui Episcopo dirigerentur, & diceretur, *dilecto filio*, cui de stylo dicitur: *Venerabilis fratri:* vel si Literæ dictæ fuerint alicui Vicario Generali, & diceretur, *Venerabilis frater*, cui de stylo dici solet *dilecto filio*, & sic de reliquis, *vt in cod. cap.*

79 Solet aliquando fieri alio modo Inquisitio in delictis leuibus, videl.

Forma Inquisitionis breuior in delictis leuioribus.

Inquiratur ex officio Curiæ, nec non ad quærelam, seù ad denunciam N. & ad instantiam N. Promotoris Fiscalis, contra & aduersus N. In, de & super eo, quod de præsenti anno, &c. (*& inseratur series facti, vt suprà, demonstratum est pro exemplo*) rebusque alijs, &c. & prædicta omnia, &c. super quibus, &c. Die.. mens.. ann.. Inchoata, facta, & formata fuit N. Iudex, &c. N. Notarius, &c.

80 Citatio autem cum inserto tenore inquisitionis fieri solet in quibusdam Curijs, vt tradit Chart. *de exec. sent. cap. 6. n. 336. & seq.* In aliis verò non inseritur inquisitio in citatione, Idem Chart. *num. 308.* Sed an vnica citatio sufficiat peremptoria, an verò requirantur plures. vid. Clar. *in d. § fin. Pract. crim. qu. 31. vers. quæro modo.* Tenor verò citationis solet esse, vt sequitur, vel huic similis.

Forma Citationis Inquisitè cum inserto tenore Inquisitionis.

Die.. Mens.. Ann.. De Mandato Domini N. Iudicis, seù Gubernatoris N. Instante Domino Promotore Fiscali; Citetur N. de N. exaduerso principalis, quatenus infra triduum proximum, coram præfato Domino Iudice compareat, ad respondendum inquisitionis contra eum formatæ, in, de, & super eo, quod cum alias de anno &c. *& sequitur tota series inquisitionis, de qua supra nu. 73. vsque ibi;* Super quibus, etc. *& sequere vsque ad finem. Deinde concludes:*) Alioquin, etc. in quorum, &c. Datum, &c. Die, mense, et anno quibus supra, &c.

N. Iudex, etc. N. Notar. &c.

81 Deinde fit relatio Nuncii, seù Cursoris, quod citauit Inquisitum, vel personaliter, vel domi, et debet fieri in calce ipsius citationis, quæ in Actis est scribenda seriatim, quia est de substantia citationis. Bald. et Salicet. *in l. fin. C. de fer.* Foller. *in Practic. crimin. vers. fiat relatio nuncij.* Quæ relatio est adeò de substantia processus, vt fieri nequeat in die feriato ad honorem Dei. Bart. *in l. si finita §. Iulianus col. 4 ff. de damn. inf.* Glos. *in l. pen. ff ad Trebell.* Alex. *in lib. 1. § nunciatio col. 7. ff. de nou. oper. nunc.* Bal. *in l. Iudices in vlt. notab. ff. de fid. instr.* Hinc est, quod si non repetiatur descripta relatio per Actuarium in actis, citatio

nihil

nihil valeret, imò nec sententia, neque potest aliquis contumax dici Paul., de Castr. *cons.* 81. *col.* 4. *vol.* 3. Bart. *in l. hac autem. §. 1. per illum tex. ff. ex quib. caus. in posse. eat.* Sufficit tamen si fiat per Nuncium Notario Actorum tantum, sine præsentia Iudicis Bart. *in d. l. si finita. §. Iulianus col. 3. vers. sexta prædicta quaro 3* & ibi Alexand. ac Smol. Salicet. *in l. ea §. super. C. appellat. & in Authent. qua supplicatio. C. de precib. Imper. offer.* Et de Iure Regni Neapolitani cautum reperitur *in Regia Pragmat.* 2. quæ incipit: *Quilibet*, quod relatio tria extrema continere debet, nimirum quod fiat de commissione iudicis præcedente, de citatione effectiua, & de descriptione in actia, vt constet. Debet autem fieri relatio cum iuramento, & tunc statur dicto Cursoris, an citauerit de persona, vel in domo. Bellamer *dec.* 319. & *dec.* 100. Et tamen aduertendum, quod si Iudex mandauerit citari reum personaliter, & si haberi non possit, domi, & Cursor relationem fecerit, se citasse domi, & non asserat fecisse diligentiam de habenda persona, citatio esset nulla, & non peterit Iudex ad vlteriorem actum validè procedere in vim dictæ citationis. Alex. *cons.* 137. *incip. In causa & lite, col.* 3 *ver. præterea, lib.* 2. Abb. *cons.* 84. Idem esset, si referret simpliciter, se fecisse, prout in mandatis, nam tamquam obscura, neque valeret. Alex. *cons.* 2. *col.* 1. *lib.* 3.

82 Solet autem Relatio fieri hoc, vel simili modo, videlicet.

Forma Relationis.

Die... mens... ann... N. de N ordinatius Cursor, seù Nuncius nostræ Curiæ N. retulit mihi infrascripto Notario, cum iuramentum, se hodie prędicta die citasse N. de N. personaliter repertum, cui dimisit copiam citationia, modo, & forma prout habuit in commissis, &c. Et in fidem, etc. die quo supra, etc. N. Notarius, etc.

Vel alio modo.

Die, etc. exequuta fuit per N. publicum Nuncium, siue Cursorem, seù Baliuum, vel Mandatarium Curiæ, (*cum executores Curiarum diuersis nominibus appellari soleant, secundum propria regionis morem*) domi dimissa copia, vel: ad valuas Curiæ affixa copia, vel ad locum N. dimissa copia, prout retulit, etc.

N Notarius, etc.

83 Vbi verò citatur inquisitus absque inserto tenore inquisitionis, citatio fieri potest hoc, vel simili modo, vid.

Forma citationis sine insertione Inquisitionis.

Die... Mens... Ann... De mandato Domini N. iudicis N. siuè, etc. instante Domino Promotore Fiscali citetur N. de N. ex aduerso principalis, quatenus infra Triduum compareat personaliter ad respondendum inquisitioni contra ipsum formatæ tenoris, prout in ea, ad quam, etc. in quorum, etc. Datum, etc.

N. Iudex, etc. N. Notarius, etc.

In Curijs Secularibus quarundam Prouinciarum, in quibus proceditur ad banniendum Reum, fiunt plures citationes de quibus vid. infr. *sect.* 18. *n.* 5.

84 Et tamen aduertendum, quod ordo supra positus cum formulis inquisitionum in quibusdam in Curijs Ecclesiasticis non seruatur eodem modo, sed diuersimodè, secundum proprium stylum, & morem regionia. Vnde sicut in Curijs Secularibus post contumaciam Inquisiti, proceditur ad banniendum illum, si non compareat infra terminum assignatum, quia si compareat, bannum resoluitur in vim simplicis citationis Scacc. *c.* 87. *n.* 38. Franc. *q. crim.* 1 1. *n.* 1 ot. sit in Curijs Ecclasiasticis procedi solet ad sententiam excommunicationis, cuius formam, & iudicium videre poteris infr. *tom.* 2. *p.* 5. *prax.* 7. §. 2. *per tot.* Quomodo autem capiatur informatio, seù formetur processus informatiuus in inquisitione, *vid. in sect. seq. in fin.* vbi de accusatione agemus.

Aliquando verò contra Reum contumacem sic citatum, vt supradictum est, si intra terminum præfixum ad comparendum, nihil pro eius parte reuelans deductum fuerit, quod ab onere compatendi excusaret, procedi solet in aliquibus Curijs ad sententiæ condemnatoriæ prolationem, secundum delicti de quo inquiritur, qualitatem; seruatis terminis solitis, de quibus *infr. sect.* 18. At verò in huiusmodi materia seruandus est stylus propriæ Curiæ, in qua ius dicitur, à quo non est recedendum, vt pluries diximus. Reliqua latius inferius dicemus super Practica procedendi in contumaciam. *sect.* 18. *per tot.* ibi vide, ne error inducatur.

SECTIO III.

De Accusatione.

SVMMARIVM.

1 *Accusationis definitio.*
2 *Accusationis requisita, quæ?*
3 *Libellus an requiratur in accusatione.*
4 *Iudicia criminalia ordinantur sicut ciuilia.*
5 *Annus commissi criminis exprimi debet in Accusatione.*
6 *Mensis in accusatione exprimendus.*
Dies patrati criminis est etiam exprimenda in accusatione.
7 *Locus certus, in quo delictum commissum est, etiam debet in accusatione.*
8 *Subscriptio in accusatione, an necessaria sit, et qualis.*
9 *Pœna talionis non est amplius in vsu.*
10 *Iuramentum calumniæ in accusatione, an seruetur.*
11 *Accusatio per Procuratorem quando fieri possit.*
12 *Accusatio omnibus permissa, nisi expressè prohibeatur.*
13 *Concessum intelligitur, quod non est à Iure prohibitum.*
14 *Pupillus, vel impubes accusare non potest.*
15 *Filius familias quando accusare possit.*
16 *Seruus accusare non potest Dominum.*
17 *Libertus neque potest accusare Dominum.*
18 *Mulier neque accusare potest, nisi in quibusdam casibus.*
19 *Officiales maiores neque accusantur, durante officio; secus in officialibus minoribus.*
20 *Clericus, neque accusare potest in criminalibus pœnam sanguinis ingerentibus, nisi cum protestatione, alias efficitur irregularis.*
21 *Milites, an possint accusare.*
22 *Laicus Clericum accusare nequit, nisi in aliquibus casibus.*
23 *Inimicus neque potest accusare inimicum.*
24 *Inimicitia capitalis esse debet; Qua autem sit, arbitrio Iudicis remittitur.*
25 *Pauper neque potest accusare; & quis dicatur pauper.*
26 *Frater fratrem accusare nequit capitaliter.*
27 *Infamis accusare neque potest: imò neque alium infamem, vt num. seq.*
28 *Suam, vel suorum iniuriam prosequi, quando quis dicatur.*
Suorum appellatione, qui nam veniant.
29 *Criminosus neque valet accusare.*
30 *Accusatus, pendente accusatione, accusatorem accusare non potest.*
31 *Excommunicatus neque accusare valet.*
32 *Hæreticus, Schismaticus, Paganus, vel Iudæus neque.*
33 *Absens præsentem accusare nequit.*
34 *Procurator, vel Tutor, aut Alius alieno nomine neque potest nisi sit illustris Persona.*
35 *Concussor nequit potest.*
36 *Calumniator neque.*
37 *Desistens ab accusatione sine abolitione, neque potest.*
38 *Leno neque potest accusare de adulterio vxoris.*
39 *Vilis persona neque accusat.*
40 *Transigens, vel paciscens de non accusando, neque potest accusare.*
41 *Transactio de crimine fieri non potest de Iure Canonico.*
Crimen quodcumque est publicum de Iure Canonico.
42 *Pactum de non accusando non tenet.*
43 *Irregularis accusare non potest Sacerdotem.*
44 *Prohibiti accusare de Iure Ciuili, prohibentur etiam de Iure Canonico.*
45 *Repulsus à testimonio ferendo, repellitur etiam ab accusando.*

46 *Litigiosus, vel male conuersans, aut malè viuens similiter repelluntur.*
47 *Alienigena accusare non potest.*
48 *Conspiratores neque possunt.*
49 *Detractores, neque accusare valent. Sicut neque.*
Incestuosi, neque mala opinionis homo. Neque Concubinarius publicus. Neque Histrio.
50 *Crimen antiquum post 20. annos accusari nequit.*
51 *Mortuus accusari nequit, nisi hareticus fuerit, vel lesæ maiestatis crimen commiserit.*
52 *Prohibiti accusare permittitur in multis casibus.*
Casus, in quibus permittitur accusatio etiam prohibitis.
53 *Nemo condemnari potest sine accusatore regulariter.*
54 *Casus, in quibus sine accusatore proceditur.*
55 *Criminum diuisio, & de quibus accusari possit Crimina publica, quæ.*
56 *Pœna ordinaria criminum, an minui possit per Iudicem Primum delictum mitius punitur.*
57 *Delicta, seù crimina priuata, quæ?*
58 *Notorium crimen quod? & quotuplex.*
Factum quotuplex?
Notoria crimina non requirunt accusatorem, vel denunciatorem.
59 *Manifestum crimen, quod?*
60 *Fama, quæ?*
61 *Vox, seù Rumor, quis?*
62 *Opinio communis, quæ?*
63 *Occultum crimen, quod? & quotuplex.*
Secretum, quando dicatur.
64 *Leuia delicta, quæ?*
65 *Grauia, seù atrocia delicta, quæ?*
66 *Fornicatio in Clerico est graue delictum.*
67 *Atrocissima delicta, quæ?*
Depositio Clericorum per quæ delicta fiat.
Casus pro quibus imponitur pœna depositionis.
Filia spiritualis, quæ? remissiue.
68 *Incorrigibilis quando dicatur Clericus.*
69 *Depositio non fit, nisi specialiter caueatur in Iure Canonico.*
70 *Crimina depositione digna, quæ?*
71 *Crimina merè ecclesiastica, quæ?*
72 *Crimina merè sæcularia, quæ?*
Crimina communia, seù mixti fori, quæ.
73 *Crimina nominata, quæ? & quæ innominata.*
74 *Clericus accusare potest laicos in foro laicali cum protestatione.*
Protestatione præmissa potest Clericus accusare in causa sanguinis.
75 *Clericus Clericum? imò Superiorem accusare potest.*
76 *Tempus accusationis quantum duret de Iure Canonico.*
77 *Exceptionis remedio aliquando crimina prosequuntur in iudicio tripliciter.*
Crimina per viam exceptionis opposita, quomodo puniantur.
Testis, cui obijcitur crimen, quam pœnam substinebit.
78 *Exceptio criminis opposita contra electum ad Beneficia quid operetur?*
79 *Exceptio criminis ciuiliter opposita, quid operetur?*
Testis, cui opponitur crimen repellitur, sed non punitur.
80 *Probationes factæ in iudicio ciuili non faciunt fidem in criminali.*
81 *Exceptio criminis criminaliter opposita, quid operetur.*
82 *Procurator non admittitur in criminalibus.*
83 *Criminalis causa, quando dicatur; & quando ciuilis.*
Ciuiliter agi etiam potest crimine.
84 *Criminalis, & ciuilis actio simul principaliter intentari non potest secus accessoriè.*
Criminale iudicium dignius ciuili.
85 *Iudicio criminali intentato non potest ciuile intentari.*
86 *Confessio criminis incidenter facta, quid operetur?*
87 *Captus in flagranti crimine Iudici est præsentandus.*
88 *Flagrantia criminis facit, vt quilibet ita delinquentem capere possit.*
89 *Clericus in flagranti crimine repertus capi potest, etiam à laicis, dummodo ad Iudicem Ecclesiasticum ducatur.*
90 *Ordo Iudiciarius non seruatur in causa flagrantis criminis.*
91 *Practica seruanda tam capto in flagranti, quæ?*
92 *Pœna delicti exequi potest contra repertum in flagranti, sine sententia.*
93 *Notorium crimen committens, & in flagranti captus pari pœna puniuntur.*
94 *Capti in flagranti detineri non possunt vltra 20. horas.*
95 *Libelli Accusatorij forma; seù querela, vt alicubi dicitur.*
66 *Citationis testium forma in criminalibus.*
97 *Relationis Cursoris forma de executione citationis.*
98 *Examinis testium forma per Curia informatione.*
99 *Præsentationis capti in flagranti forma.*

1 TErtius modus procedendi in causis criminalibus, est per viam accusationis, *vt dix. sup. in Præfat. præsentis pract. crimin. nu. 11.* Ideò de more plura erunt à Nobis examinanda pro pleniori materiæ notitia. Et Primò, quod sit Accusatio. Secundò, Quæ sint eius requisita. Tertiò, An quilibet accusare possit. Quartò, An sine Accusatore possit Iudex aliquem condemnare. Quintò, Quænam crimina accusari possint.

Quoad primum notandum est quod accusatio est delatio alicuius criminis ad vindictam publicam, legitima interueniente subscriptione, ita communiter definitur per Doctores, vt testatur Felin. *in rubr. de accusat. n. 3.* quem refert, & sequitur. Gigas *de crimin. læsæ maiest. fol. 58. q. 1. n. 4.* & Marian. *in d. rubr. de accusat. n. 1.* dicit etiam de communi. vide Decian. *in tract. criminal. tom. 1. lib. 3. c. 1. per tot.* Scacci. *vol. 1. c. 51. n. 1. ecc. de libell. accusat.* Baiard. *ad Clar. q. 12. n. 1.*

2 *Quoad secundum*, est notandum, quod plura sunt requisita, quæ accusatio habere debet, de Iure, & regulariter loquendo, quia hodie ex generali consuetudine sublatæ sunt ferè omnes solemnitates, & formæ accusationum, vt ait Clar. *in pract. crim. § fin. d. q. 12. vers. Item quare* ibi; *sed hodie cum ex generali.* Hæc autem requisita ad septem substantialia reducuntur per Doctores, quæ sunt scriptura seù libellus accusatorius, Annus, Mensis, locus commissi delicti, Nomen Accusatoris, & Accusati; Iudicis: atque species commissi criminis, *vt ex text. in l. libellorum ff. de accusat.* probant. Gaudio. *in tra. malef. rubric. qualiter fiat accusatio n. 3.* Angel. *de malef. in ver. ad querelam Titij. n. 55.* Boss. *in pract. crim. tit. de accus. n. 2.* Marant *in spec. aur. part. 6. memb. 4. n. 16.* Clar. *in pract. crim. § fin. d. q. 12. vers. prætera, & vers. Dixi etiam,* & ib. Baiard. Scacc. *l. 1. de iudic. c. 51. n. 1.* & Alij. Nos verò de singulis aliqua percurremus ad quæ reducendo alia, omnia prælibabimus.

Primum igitur requisitum est, quod accusatio fiat in scriptis *iux. tex. in d. l. libellorum. ff de accusat.* quia etiam in foro Canonico debet accusatio fieri cum eisdem ferè solemnitatibus, quibus fit in foro ciuili laicorum, mutatis tamen mutandis. Vnde sicut in foro laicorum dicitur *Regnante N. Rege N.* In foro Ecclesiastico dicitur: *sub Pontificatu N. Papa N. & sub administratione, & regimine N. Episcopi N. & sub Vicariatu* N cum nomine Accusatoris, & Accusati, & cum anno, mense, die, loco, &c. de quibus habetur *in c. per scripta. 2. q. 8. §. libellorum*, vbi Archidiac. & Alij.

3 Et sic patet, quod in accusatione criminali requiritur libellus, siue agatur de crimine ciuiliter, siue criminaliter, *vt in d. l. libellorum*, vbi de hoc, quæ est *cap. Accusatorum, cum seqq. 2. qu. 8. & cap. legum 2. quæst. 1. & cap. super his de accusat. & l. fin. ff. de priu. delict. l. fin. C. de furt. & l. 2. & 4. C. qui accusar. non poss.*

Quod fallit in illis casibus, in quibus procedi potest sine accusatore, de quibus inferius, qui notantur *in c. vnic. vt ecclesiast. benef.* Et in crimine abigeatus *vt in l. 1. C. de abigeis.* in his enim non est necessarius libellus in scriptis. In alijs verò semper est necesse, vt accusatio fiat in scriptis, vt docet Bart. *in extrauagant. Ad reprimendam in verb. per inquisitionem n. 33.* & est communis sententia DD. vt testatur Cardin. *in cap. de accusatione col. 6. vers. puniuntur etiam 2. q. 8.*

4 Et ratio est, quia Iudicia criminalia regulantur ad instar ciuilium, quando aliter in Iure cautum non reperitur; vnde sicut in ciuilibus requiritur libellus *vt in Auth. offeratur. C. de lit. contest.* quæ est *cap. si testes §. offeratur 3. q. 3. & cap. 1. & 2 de libell. oblat.* Ita & in criminalibus, vt tradit Speculat. *lib. 3. de libell. conception. §. 9. in princ.*

Et bene verum, quod hodie seruatur in practica ferè per totam Italiam, vt non accusatio solemnis, sed quærela exponatur per accusatorem verbaliter tantum, quæ redigitur in

scriptis

fcriptis per Notarium, feù Actuarium Curiæ, iuxta fententiam Salicet. *in l.pen.n.7.de accusat.* & fic non fit accufatio folemnis per Libellum, vt fieri folebat antiquitus, fed eius loco fucceffit quærela. Clar. *vbi sup. q. 10. vers. fetas autem.*

5 *Secundum requisitum*, eft tempus commifsi criminis, ideo in accufatione exprimendus erit annus, *vt habetur in d. l. libellorum* canon xata *in c.fin.§.libellorum 2.quæstion.8.* vbi etiam cauetur exprimi debere alia neceffaria, ita Gandin. *vbi sup.n.6.* quem refert Angel. *ibid.num.3.* Clar. *loc.cit.& qu.31. vers. quod de anno*, vbi de communi. Farinac. *qu. 1. num. 12.* Carauit. *sup.rit. Magna Cur.Vicar.20.numer.4.* Et hoc locum habet, etiam in iudicio inquifitionis, vel denonciationis Clar. *vbi sup.* & Scacci. *in d.c.51.nu.20* latè Mifing. *centur.1. obseruat. 32. & 33.* Imò etiam in crimine falfi exprimi debet tempus certum commifsi criminis, fecundum Boff. *in tit.de inquisition.num. 9.* quem fequitur Scarlat. *to.1.cons. crim cons. 118. n.2.* Fachin. *controuers. iur. c.14.in fin lib.9.* quamuis Alijs contrarium teneant contra Bofs. vbi fupra, vt funt Menoch. *cons.100.num.81.& seq lib.1.* Cæphal. *cons. 304. numer. 114. libr. 3.* Rim. Iun. *cons. 18. num. 7. vol. 1. vbi de commun.* Farinac. *d.qu.1. num. 13. in fin.* & Alii relati per Fach. *d. c. 14. in princ.*

In leuibus tamen criminalibus, & in delictis fuccefsiuis non eft neceffariò exprimendus annus, & menfis, vt tenuit Rot. Roman. *decis.431.num.2.part.1.diuers.* & Scacc. *d.cap.51. num. 3. & num. 4.* vbi etiam dicit, annum detumendum efse non à die commifsi criminis, fed à die Natiuitatis Domini noftri Saluatoris.

6 *Tertium requisitum*, eft vt exprimi debeat menfis, quo commifsum fuit delictum, *d.l.libellorum,& d.c.fin. §. libellorum*, Farinac. *d.q.1.n.12.* vbi concordantes allegat Scarc. *d.c.51.nu.13.* vbi dicit hoc difficultatem non habere, & Vulpell. *respons. 14. numer. 13* & talis fpecificatio menfis in accufatione eft adeo neceffaria, vt fi ipfius demonftratio falfa fuerit, procefsus vitiaretur, cum menfis fit de fubftantia, & forma iudicii accufationis, vt poft Baldum & Alios, quos allegat, firmat Baiard. *ad Clar. q. 66 num. 22.*

Sed nunquid dies patrati criminis exprimenda fit in accufatione? Refpondetur in hoc difcordare Doctores. Alij enim afferunt, diem certam exprimendam effe, vt funt Boff. *in tit. de inquisit.nu.91.in fin.* Mafcard. *de probat. conclus. 28. num. 5. vol. 1.* Grat. *cons. 59. num. 13. vol.2.* Farinac. *cons.85.n.59.* & latè Ioan. Bott. *cons.1.nu.3.& seqq.* Alij vero negatiuam fententiam tuentur, fimpliciter afferendo, quod dies non fit necefsaria, & eorum fententia corroboratur ex tex. *dicta libr. libellorum* in illis verbis: *Nec autem diem, nec horam inuitus, &c.* ita Ant.Gomez. *in tract. de delit. tit. qualiter formetur accusatio numer. 4. in fin.* Gig. *de crimin. las. maiest. tit. qualiter in crimin. lesæ maiest. proced. libr.* Farinac. *d. quæstion. 1. numer. 18. vbi de commun* Myfinger. *centur. 2. obseruat. 40.* Alij autem tenent tunc folum exprimendum efse diem, quando Accufatus petierit, vt Accufator exprimat diem certum, quia fortè defendere fe voluerit, probando negatiuam coarctatam loco, & tempore, quod fcilicet eo die etat in alio loco diftanti ab illo, in quo commifsum fuit delictum, alias non Bart *in l.Is qui Reus num. 10.ff de public. iud. & in d. l. libellorum in princ. numer. 13. & in l. arbitraria §. si quis Ephes. num. 6. ff. de eo, quod cert. loc.* & ibid. Iaf. *post numer. 1.* fequitur Bofs. *de inquis.num. 92.* Clar. *d. qu. 12. vers. dixi etiam* Simanc. *de hæresie. c. 4. n. 4.* latè Scacc. *d. c. 51. n.4.* Viu. *commun. opin.in verb. Accusator, vel Fiscus.* Sed horum opinio ab Aliquibus refellitur, afserentes, quod etiam fi petatur à parte, vt exprimatur dies neque tenetur Accufator illam exprimere. Myfinger. *d.obseruat.40.* Marant. *in Specul. aur. par. 4. dist. 16. num. 44.* Gomez. *in d. de delict. cap. 11. nu. 4. vers. sed his non obstantibus* vid. Vulpell. *respons. 14. num. 5. vers. quidquid sit in dio* Signorol *cons. 244. nu. 2.* Merend. *cons. 88. nu.3. tom. 2. crim.* Quorum tamen opiniones de directo contrarias concordare conatur Farinac. *d.q. nu.20.* dicens, quod opinio negatiua procedit, quando Reus petit expreffionem diei calumniosè, puta quando talis expresfio ei non prodeft, quia iam fe defendere poteft fine dies expresfione; opinio vero affirmatiua procedit quando fine talis expresfione non poteft fe defendere, vt fi voluerit teftes de falfo conuincere, probando negatiuam, vel aliam fimilem defenfionem faciendo. Sed cum fit impofsibile, quod expresfio diei non pofsit Reo prodefse, ideo Iudicis arbitrio remittendom efse cenfent. Bofs. *vbi sup. num. 92.* Farinac. *d.q.1.num.24.* Plot. *cons. 60. num. 17.* Simanch. *de catholic. instit. tit. 4. num. 10.*

Stacc. *d. capit. 51. numer. 35. in fin.* Rot. Roman. *decis. præcit. 4. nu.3.p.1.diuers.* quidquid in contrarium afserat. Thom. Triuisan. *decis. 20. nu.2.& seq. lib. 2.* Alii tradunt, quod fi dies, vel hora eft de fubftantia delicti, vt in deambulatione noturna, quæ prohibita eft fine lumine poft fonum Campanæ, vt in quibusdam locis fit, tunc exprimi debet hora diei certa, alias non. Bart. *in d. l. libellorum numer. 12.* Angel. *de malef. in verb. de anno præsenti nu. 5.* Gomez. *de delict. d.cap.11.nu.4.* latè Farinac. *d. qu.1. num.19.* Scarc. *d.cap 51 nu.36 in fin.* Alii tandem afserunt, quod folemnitates *dictæ legis libellorum* non feruantur de confuetudine, & propterea fi expresfè non fuerint, adhuc accufatio fuftinetur. Decian. *respons.124.numer.29.cum seqq.vol.3. vbi latè.* Veritas tamen eft, quod fi per partem opponatur, tunc exprimi debeat dies, ad effectum vt pofsit fe melius defendere DD. communiter, vt teftatur Gomez. *d. cap. 11. sub. nu. 4. vers. iuxta quod* & ita refolutum fuit per bon. mem. Clement. VIII. *in plena signatura gratiæ de anno 1595. in vna Gadien. iniuriarum per Actu Beigy* Mafcard. *de probat. conclus. 18. numero 4. vol. 1.* Clar. *vbi sup. d. quæst. 12. vers. dixi etiam vbi de commun*, et ibi latè Baiard. Bertaxx. *cons. 307. num. 4. l. 2.* Farinac *d. qu. 1. n. 20.* vbi Alios cumulat, & dicit in iudicando, et confulendo non effe ab hac opinione recedendum. Viu. *com. opin. 29. num. 3. l. 1.* Veftr. *in Prax. tit. de respons. Rei ad positiones actoris vol. 2.* Bott. *cons. 2. num. 2. et seqq.*

7 *Quartum requisitum* de Iure eft, vt in accufatione exprimatur locus, in quo crimen commifsum fuit, *iuxta text in d. l. libellorum ff. de accusat. & d. cap. fin. §. libellorum 2. qu. 8.* Plot. *d. cons. 60. nu. 3. & 6.* Decian. *respons. 18. nu.73. vers. quinto respondeo l. 1.* Clar. *d.quæst. 12. vers. dixi etiam* Myfinger. *centur 2. obseruat. 32.* Farinac. *cons. 86. n. 58. & d. qu. 1. n. 12.* alioquin accufatio fine loci expreffione redderetur nulla. Alex. *in l. edita n 13. C. de edend.* et ibi etiam Dec. *nu. 34.* Rip. *n.26.* et Curt. Iun. *n. 83.* Villalob. *in l. commun opin. litt. A. post. num. 13.* et Alii, quos allegat. Farinac. *d.nu. 12.* Et Ratio eft, quia Reus accufatus non poteft fe benè defendere, fi locus non exprimatur, cum non pofsit negatiuam coarctatam loco, et tempore probare, neque teftes de falfo redarguere, et alias probationes ad fui defenfionem facere. Qui locus defcribendus eft per confines, et cohærentias, puta in platea N. terræ N. ante domum N. vel in territorio N. iuxta viam etc. Angel. *de malef. ver. in Platea commum.* Clar. *vbi sup vers. est autem.* Ioan. Bott *cons. 2 num. 4.* vbi Alios allegat, quod procedit etiam in crimine falfi. Bofs. *de inquisit.n. 90.* Scarlatin. *cons. 118. n. 2. & seqq. tom. 1. crim.* Baiard. *ad Clar. d. qu. 12. num. 4.* quamuis in contrarium fentiant quam plures Alii, vt teftatur Farinac. *d. q. 1. n. 13.* Vnde in re tam graui ad effugiendas Doctorum difputationes, melius erit exprimere locum tempus, et omnes alias circumftantias; et fi delictum commifsum fuerit de mandato alterius, exprimatur etiam tempus mandati, vltra tempus delicti commifsi. Monticell. *in Pract. crim. reg.7 num. 69.* Farinac. *d.q. 1. n. 14. et numero 15.* vbi dicit de communi, hoc faciendum, etiam parte non opponente, & idem firmat Myfing. *dict. obseruat. 32. num. 1.* Menoch. *de recuper. poss. rem. 1. num. 473. & cons. 100. num. 86. l. 1.* Quod fecundum Aliquos eft adeo verum, vt fi non probetur per accufatorem locus delicti, Reus accufatus abfolui debeat. Bofs. *d. num. 90.* Clar. *vbi sup. & qu. 31. vers. quod de anno*, et ita cenfuit Rota lucenfi, vt teftatur Magon. *decis. 54. num 16.* vbi declarauit fuifse bene appellatum, et malè iudicatum, ob non expreffionem loci delicti. Plot. *consil. 52. num. 14.* Rim. Iun. *cons. 723. num. 86. vol. 6.*

8 *Quintum requisitum* eft, quod accufator, fecundum Ius Canonicum, fe fubfcribat, obligando fe ad pœnam talionis, hoc eft ad patiendum eamdem pœnam, qua puniendus effet accufatus, fi delictum, de quo accufat, Probauerit; et fimiliter promittat fe perfeueraturum vfque ad finem cauſæ, *vt habetur in d. c. fin. vbi p. per scripta §. libellorum 2. quæst. 8. et in c. super his, de accusat.* Et ita feruatur etiam hodie in Curiis Ecclefiafticis, faltem quoad fubfcriptionem, fi non quoad pœnam talionis, vt aduertit Card. *in c. libellorum in fin.* Præpofit. *in d. cap. de accusat. 6. quæst. 8. col. 4. & 5.* Subfcriptio, feù vt alii dicunt, infcriptio talis vel fimilis effe debet; *Ego N. Accusator profiteor me detulisse talem Reum talis criminis, prout in libello et me velle prosequi vsque ad finem causæ; & in ille subire pœnam talionis;* quod eft conforme. *text. in cap. quisquis 2. quæst. 8. & cap. licet de accusat.*

Quod fi omittatur talis pœna talionis, non per hoc fiet

nullitas processus, quia simplex subscriptio operabitur, vt accusatore teneatur subire eamdem pęnam, si non probauerit, delictum fuisse ab accusato perpetratum. per cap. qui non probauerit 2. qu. 3. DD. communiter. in c. super his de accus. Gloss. in l. 2. verb. periculo C. de fid. instrum. Salicet. in l. qui crimen, C. de his qui accusar. non poss. & Præposit. ubi sup. quos refert & sequitur Foller. in Pract. crim. can. p. 2. cap. 4. n. 50. vbi tamen ait, se numquam vidisse fieri dictam inscriptionem, seù subscriptionem, sicut et ego testor, neque illam vidisse fieri in tot Curiis Ecclesiasticis, in quibus fui Vicarius Apostolicus, et Generalis, prout etiam non seruari tempore suo ait Speculat. l. 3. de accusation. §. 1. n. 3. Imò licet de Iure communi in foro Sæculari huiusmodi subscriptio facienda esset, iuxta d. l. libellorum, ff. de accus. & in l. 3. C. qui accusar. non poss. et tenent communiter DD. vt testatur Marian in d. cap. super his num. 19. de accusat. Bertrand. cons. 267. in princ. l. 4. Hodie tamen de consuetudine, neque in foro Sæculari obseruatur, vt fiat talis subscriptio obligando se ad pęnam talionis, vt inquit Specular. ubi sup. num. 4. in fin. Menoch. de arbitrar. l. 2. cas. 322. num. 3. Scaccia d. cap. 51. num. 13. Foller. in Pract. crim. fol. 136. post num. 3. Gandin. de malefic. rubr. qui accusare poss. num. 38. Bols. in tit. de inquisit. post nu. 34. Clar. in § fin. d. quæst. 12. vers. caeterum hodie. Caball. in q. crim. cas. 266. num. 2. Grammatic. sup constit. Regni fol. 63. numer. 11. Afflict. in constit. Regni incip. pessimam numer. 8. l. 1. Carauit. in Rit. Magnæ Curiæ Vicariæ. 20. nu. 1.

Et benè verum, quod in aliquibus Curiis Ecclesiasticis cautum est per particolares constitutione synodales, vt accusatores debeant se subscribere, et obligare se ad probandum crimen sub certa pęna, vt est in Archiepiscopali Curia Neapolitana constitutio synodalis 55. in ordine

9 At verò, quamuis pęna talionis hodie non seruetur, quia recessit ab Aula de consuetudine, introducta tamen est loco illius pęna arbitraria Iudici, vt tradunt Blanc. in Pract. crim. fol. 15. post num. 14. Menoch. de arbitr. d. cas. 322. num. 3. & seqq. Villagut. in Pract. crim. l. 1. cap. 6. conclus. 1. circ. princ. Clar. ubi sup. quaest. 13. vers. caeterum, & qu. 71. vers. sed quaero Pegna. in direct. inquisitor. par. 3. comment. 14. §. his posit. Afflict. ubi sup. & rubr. 12. numer. 16. & rubric. 51. §. præsentis in princ. & l. 2. earumdem constit. Regni rubr. 13. num. 7. Carauit. d. rit. 20. & rit. 199. nu. 2. Et ratio quare forsan non seruatur, est, vel quia ob dictam pęnam talionis nemo reperietur, qui accusaret, & sic delicta remanerent impunita, vt inquit Afflict. in constit. Regni incip. præsenti lege num. 1. Gaill. in pract. obseruationib. de pace public. l. 1. cap. 9. nu. 3. vers. fin. Scacc. d. cap. 51. n. 13. Gomez. de delict. d. c. 11. n. 13. vel forsan ex auaritia Iudicium, aut Actuatiorum, qui Cancellarias tenent titulo oneroso affictus, vt inquit Scacc. in d. cap. 51. n. 15. in fin. & n. 30. cum aliàs de Iure talis subscriptio ad pęnam talionis requireretur, imò esset necessaria. Duen. reg. 27. Gom d. c. 11. n. 3. Cabal. in qu. crim. cas. 166. nu. 1. Pegn. ubi sup. d. n. 14. in princ. et Scacc. ib. n. 7.

10 Sextum requisitum est quod Accusator iuret, se accusationem proposuisse pro iure suo tantum, non verò animo calumniandi. Bart. in l. is, qui reus. ff. de publ. iudic. August. ad Angel. de malefic. in verb. ad querelam post num. 4. & Apostill. ad Angel. in verb. hæc est quędam inquisitio post. numer. 68. vers. sexto quaero Idem dicit Alber. in d. l. libellorum in princ. nu. 11. ff. de accus. Curt. Senior. de iuram. calum. in princ. n. 2 vbi de communi testatur, Præposit. in d. cap. de accus. 2. q. 2. col. 3. & Alii licet Foller. in Pract. crim. canon. cap. 4. n. 51. dicat se neq; hoc vidisse seruari, nisi petente aduersario, quem refert, & sequitur Clar. in Pract. crim. d. § fin q. 18. vers. dicit etiam.

11 Septimum requisitum est, quod accusatio proponatur per præsentes, non per absentes, puta per procuratorem. cap. qui accusare cap. absente, & cap. absens 3. qu. 9. quia nomine alieno accusare, multa inconuenientia pareret, ideo de Iure non permittendum, vt latè tradunt Mar. Soccin. in cap. veniens nu. 154. cum seq. de accusat. Iason. in l. post dotem nu. 70. ff. solut. matrim. Gomez. de inquis. c. 12. num. 12. vbi de communi Sagacc. in tract. crim. cap. 101. n. 44. vers. de iure, & latissimè Addent. ad Farinac. cons. 55. lit. A. & ibidem Farinac. in pract. crim. q. 99. nu. 3. & seq. Decian. in tr. crim. com. v. l. 3. cap. 36. nu. 1. & seqq. vbi ampliationes, & limitationes adducunt.

Sed de consuetudine quisque potest per procuratorem, non solum accusare, verum etiam prosequi accusationem. Gaill. de pac. publ l. 1. c. 10. post. numer. 7. Clar. qu. 32. num. 3. & nu. 22. Scacc. in tr. crim. cap. 101. n. 4. vers. de consuetud. Far. q. 12. sub nu. 33. & latè Addentes ad eumdem in cons. 55. lit. A. vers. sed quid sit de Iure. Carauit. in Rit. 108. n. 3. in fin. & ita seruatur in hac Alma Vrbe regulariter, & in Regno Neapolitano procedit etiam in muliere coniugata. Baiard. ad Clar. d. q. 14. n. 44.

Si vero ageretur de crimine iniuriarum ciuiliter, quælibet persona poterit per procuratorem agere. Præposit. in d. c. absens § nisi. Nam regulariter accusatio offerri deberet præsente Reo. c. Charta 3 q. 9. quia numquam contra accusatum absentem ad pænam proceditur c. in primis in princ. 2 q. 1. c. 1. vbi Glos. 3. q. 9. c. in nomine domini & c. de caetero de testib.

Sunt etiam alia decem requisita in accusatione de Iure, nimirum Regnatio Papæ, Imperatoris, Regis. Indictio oblatio libelli, subscriptio, conclusio, iuramentum, & alia, de quib. plenè agit Scac. in d. tr. crim. c. 51. n. 5. cum plurib. seq. post DD. quos ibidem allegat; sed non omnia seruantur.

12 Quoad tertium, an scilicet quilibet accusare possit, notandum erit, quod licet hoc dubium examinare, spectet potius ad Ciuilistas, quam Canonistas, tamen pro habenda pleniori notitia Sac. Canonum, & legum ad perfectam iustitię administrationem, magis necessaria congerere conabor. Dico igitur, quod regula generalis constituitur, quemlibet accusare posse, nisi expressè à Iure prohibeatur. l. qui accusare ff. de accus. Facit. text. in c. cyclum 87. dist. & §. 1. in fin. Instit. de oblig. quæ ex quasi delict. nasc. quia cum accusatio sit edictum prohibitorium, vt ait Speculator. l. 1. de accusatore in princ. (licet Clarus in d. §. fin. quæstion. 14. in princ. dicat, esse potius edictum permissorium, quia omnib. permissum est accusare, qui expressè prohibiti non reperiuntur,) succedit communis regula, scilicet,

13 Omne id, quod non est à Iure prohibitum, intelligitur esse concessum. c. inter corporalia §. sed neq; vbi Glos. in verb. non inuenimus de translat. Episc. l. ab ea parte ff. de proba. cum similib. Et similiter facit, quod cognito vno de contrariis, cognoscitur, & reliquum. lib. 1. verb. intelligemus. ff. de his quæ sunt sui, vel alien. iur. l. si inter me, & te. §. fin. ibi: suam non esse. ff. de except. rei iudic. & vtrobiq. Glos. Vnde cognitis his, qui accusare prohibentur, cognoscuntur alij, quib. permittitur. Qui autem accusare nequeunt multi sunt; Alij quidem propter defectum ætatis vt pupillus, vel minor; Alij propter defectum status, vt filius familias, vel seruus; Alij propter sextus imbecillitatem, vt mulier; Alii propter eminentiam dignitatis, vt officiales, magistratus, & similes. Alii propter status excellentiam, vt Clericus, vel similes, Alii propter reuerentiam, vt Laicus, erga Clericum, vassallus erga Principem, filius erga patrem, libertus, aut seruus erga Dominum, &c. Alii propter defectum fidei, vt inimicus, vel pauper, quibus non facilè creditur; Alii propter amorem, vt frater erga fratrem, maritus erga vxorem, & c. contra, quia obligantur ad se mutuò amandum. Alii tandem propter infamiam personæ, vt infamis, criminosus, excommunicatus, & similes. Et Alii ob alias causas, quæ enumerantur. in c. prohibentur 2. q. 1. & in l. qui accusare. ff. de accusation. de quibus omnibus videndum erit per quæ Iura prohibitum sit accusare sigillatim.

14 Et Primò pupillus, vel impubes repellitur ab accusando. per d. text. in c. prohibentur 2. q. 2. c. si testes §. inuicti 4. q. 2. & d. l. qui accusare ff. de accus. l. quod infam. ff. de rei vendic. & l. 1. C. de fal. mo. Limitatur autem, vt possit accusare, si suam, vel suorum prosequatur iniuriam. l. a § pupillus. ff. de accus. vbi DD. cum auctoritate tamen tutoris, seù curtoris.

Limitatur secundò in crimine læsæ maiestatis, etiam cum tutoris auctoritate. l. clarum C. de auctor. Pra.

15 Secundò filiusfamilias, sine consensu patris non potest accusare. Gloss. magna in l. fin §. necessitatem verb. imponendam C. de bon. quæ liber. Cardin. tamen contrarium tenet in c. de accusat. col. 9. vers. item secundum 1. quæst. 8. quod quidem de consuetudine procedit, vt dicit Card. sequitur Bart. in l. inter liberos §. 1. ff. ad leg. Iul. de adult. Vnde sequitur à fortiori, posse filium illegitimum accusare de morte patris Bald. in lib. l. nu. 50. C. qui accus. non poss. vbi idem firmat de filio spirituali de iniuria facta patri spirituali. Filius autem spurius, adulterinus, vel incestuosus non admittitur ad accusandum de morte patris, quia cum à lege reprobentur, pro filiis non reputentur. ita communiter DD. apud Felin. in cap. nonnulli §. sunt & alij numer. 58. de rescr. Plaza libr. 1. delictorum capit. 4. numer. 26. in fin. & num. seq.

16 Tertiò seruus non potest accusare dominum, sicut nec vassallus, nec libertus, nec filius patrem, nec beneficiatus

agere

agere contra Ecclesiam, &c. *cap. accusatores, cap. similiter, cum duob. seqq. 3. q. 5. c. primi enim 3. q. 1. 1. ubi §. liberti. ff. de accus. l. inquinamus l. pen. l. fin. C. qui accus. non poss.*

17 Quartò neque libertus, *ut in dd. iurib.* & expressius *in c. liberti 11. qu. 2. c. de famulis de seru. non ordinan. & c. fin. de postul.* & ratio est, quia persona patroni debet illi Sancta videri, sicut & filio persona patris. *l. honori. ff. de obseq. & ali. patr. praest. l. si manumisser. C. de obseq. pat. praest.* De tertio verò ratio est, quia non habet personam standi in iudicio, cum pro mortuo habeatur. *l. qui testamento §. seruus ff. qui testam. fac. poss. & l. seruitutem. ff. de re iudic.*

18 Quintò mulier accusare non potest *c. prohibentur 2. qu. 1. c. de crimine 15. q. 3. c. mulieres de iudic. in 6. l. qui accusare. ff. de accus. & l. de crimine C. qui accus. non poss.* Potest tamen in multis casibus; Quorum.

Primus est, quando suam, vel suorum prosequitur iniuriam, prout possunt etiam Alij, qui prohibiti sunt accusare, vt inferius dicemus.

Secundus est, casus in lege Cornelia testamentaria de falsis, & in testamento Falso liberti paterni, vel materni *l. 2. ff. de accusat. l. uxor. l. Senatus, l. non ignorat, & l. de crimine C. qui accus. non poss.*

Tertius est, casus in lege Iulia de annonis. *l. milites ff. de accusat. l. fin. ff. ad leg. Iul. de annon. & cap. praeter. prohibentur 2. quaest. 1.*

Quartus est, in lege Iulia maiestatis. *c. nullus 6. q. 1. l. in q. ff. de accus.*

Quintus est, in crimine suspecti tutoris. *l. 1. ff. de accus. Instit. de susp. tutor.*

Sextus est, in crimine sacrilegij. *c. de illa de diuort. c. sicut qui 17. qu. 4.*

19 Sextò officialis, magistratus, & Alij supremam administrationem habentes accusare non possunt. *l. qui accusare. ff. de accus. c. prohibentur 2. quaest. 1.* neque similiter accusari. *l. hos accusare. ff. de accus. l. nec magistratus ff. de iniur.* nisi deponant officium, *ut in dd. iurib.* officiales tamen minores, & accusare, & accusari possunt, etiam non deposito officio, prout etiam agere, & conueniri valent. *l. quemadmodum §. si magistratus. ff. ad leg. Aquil. d. l. nec magistratus l. si filius. ff. de iudic. l. factum. ff. de reg. iur.*

20 Septimò Clericus accusare non potest in criminibus pœnam sanguinis ingerentibus, quia efficeretur irregularis. *c. 2. & cu. postulasti de homicid. cap. clericis, &c. sententiam sanguinis Ne cleric. vel monach.* Est benè verùm, quod si præmittat protestationem, quod non intendit querelam proponere ad vindictam sanguinis, vtique poterit accusare. *cap. Praelatis,* vbi Abb. Franch. & Alii *de homicid. in 6.* sine metu irregularitatis, etiam si certò sciret, quod Iudex Sæcularis pœna mortis accusatum puniturus esset, ita communiter DD. quos plena manu congerit Sayr. *de censur. l. 6. c. 18. n. 2.* & Genuens. *in Prax. Archiepisc. Neapol. c. 55. nu. 4. & seqq.* & de huiusmodi protestatione vide latè congesta per Couarruu. *in element. si furiosi p. 2. §. 5. de homicid. in 6.* Nauarr. *in c. inter verba 11. qu. 3. corollar. 57. & in Manual. c. 27. nu. 226. & cons. 3. de iniur. & damn. dat.* Lopez. *ad Diaz. in Prax. crimin. canon. cap. 99.* & latius Farinac. *in fragment. crimin. lit. C.* Quidquid dicat Didac. *in repetit. clement. si furiosus de homicid. fol. 314. vers. decimotertio his omnibus de quo latius infr. nu. 74.* an autem cum prædicta protestatione possit esse testis *dicemus infr. sect. 4. nu. 32.*

21 Octauò miles accusare non potest de iure communi. *cap. prohibentur 2. quaest. 1. l. qui accusare de accusat.* nisi suam vel suorum prosequatur iniuriam. *l. non prohibentur, & l. si crimen C. de accusat.* Vel nisi in crimine læsæ maiestatis. *l. nullus. ff. ad leg. Iul. maiest. qua est 6. quaest. 3. per tot.* Vel nisi pro annona fraudanda. *l. mulierem. ff. de accus.* Sed hoc hodie non seruatur, cum milites nostri temporis, vt aduertit Speculat. *lib. 1. de procuratore §. 1. num. 21.* vid. Nouell. *in tract. ad defensam fol. 73. numer. 32.*

22 Nono Laicus Clericum accusare non potest criminaliter. *cap. 1. 2. 2. & 5. 2. qu. 7. c. cum P. de accus. & c. de caetero de testib.* nisi suam, vel suorum prosequatur iniuriam Gloss. *in cap 1. vers. quod verò in summa 2. qu. 7 cap. omnibus 4. quaest. 6. et d. cap. de caetero,* & ratio est, quia præsumitur, ex odio, quod contra Clericum habet, accusare *c. laicos, et c. laici 2. qu. 7.* item quia Laicus reuerentiam exhibere tenetur Clerico, tamquam Patri. *c. sponte, et c. sacerdotes 2. q. 7.* de quo vid. Archid. *in cap. 1. 2. q. 7.* Abb. *in c. in summa cad. caus. & qu. &* Gloss. *b.* Imo neque admittitur Laicus ad proponendum crimen contra Clericum, etiam ciuiliter, & est communis sententia DD. vt ait Felin. *in c. ex parte n. 6. & seq. de testib.*

Limitatur tamen conclusio prædicta in crimine, quod ius publicum respicit, vt si beneficiatus dilapidauerit bona Ecclesiæ quia tunc quilibet Laicus poterit accusare. *arg. tex. illud 23. dist* & tradit Ferret. *consil. 183. num. 3.* vbi de communi testatur. & aliam limitationem affert, puta si suam, vel suorum iniuriam prosequatur *post n. 4. vers. quato coroborantur.*

Limitatur similiter si sit bonæ famæ, & conditionis, *c. clericos 2. qu. 7.* & zelo bono ducatur ad Clericum accusandum. *c. licet Heli de simon.* Clericus verò fuerit malæ suspectæ vitæ, quia tunc potest Laicus Clericum accusare. *cap. in primis 2. quaest. 1.*

Limitatur tertiò in crimine hæresis, simoniæ, & læsæ maiestatis *c. sanè 15. q. 3. c. cum a de simonia.*

Limitatur quartò in crimine sacrilegij. *c. si quis autem 17. q. 4.* vbi Doct.

23 Decimò inimicus accusare non potest inimicum suum *c. 2. 3. & 4.* vbi Gloss. *3. quaest. 5. & c. omnes cad. caus. & q. cap. cum oporteat, cap. cum P. & cap qualiter. 2. de accus.* Etiam si fuit aliquando, sed de præsenti non est *cap. 1. qu. 5. cap. qui crimen. 6. quaest. 1.*

Quod procedit etiam in eo, qui cum inimico cohabitat, vel de eius domo prodit. *c. 3. & c. accusatores 2. quaest. 5. c. repellantur de accus.* quia præsumitur etiam ille inimicus. *c. testes,* & ibi Gloss. *q. 2. c. si inimicus 93. dist. c. insinuante de offic. deleg. & liberti C. de in offic. testam.*

24 Inimicitia autem esse debet capitalis, non leuis, quia aliàs nullus admitteretur ad accusandum, cum quilibet ad subterfugiendum, diceret accusatorem esse inimicum, in fraudem legis. *c. Inquisitionis de accus. c. ver tuat. de simon.*

Ita communiter tenent. DD. vt dicit Berous in *cap. 1. de accus. nu. 47. & seq.* Angel. *de malefic. in ver. & ad querelam. post num. 47.* vbi Apostill. Quod etiam tenet Felin. *in c. cum oporteat. post n. 8. de accus.* in teste inimico capitaliter.

Quæ autem inimicitia dicatur capitalis, remittitur arbitrio Iudicis. Ioan. Andr. *in Gloss. de cap. cum oporteat,* quem sequuntur communiter DD. vt ait Marsil. *in l. 1. §. praeterea nu 53. ff. de qu.* & Felin. *in c. repellantur n. 3. de accus.*

25 Vndecimò repellitur ab accusando Pauper, quia lex non multum confidit in eo, cum propter necessitatem pecunia corrumpi facilè possit. *c. prohibentur, & cap. in primis. 2. quaest. 1.* & ille dicitur pauper, qui non habet in bonis quinquaginta aureos. *l. nemulli. C. de accus.* vbi Gloss. dicit, quod si talis pauper sit bonæ vitæ, de cuius fide dubitari non possit, benè poterit accusare; quam sequitur Berous. *in d. cap. 1. post num. 54. de accusat.* & Alij.

26 Duodecimo, Frater non potest fratrem, vel sororem criminaliter accusare de enormi crimine, aliàs pœna exilij puniendus erit. *l. si magnum, & l. si sororem C. qui accus. non poss.* Fallit tamen in crimine læsæ maiestatis. *l. pen. C. eod. tit.* Item in crimine hæresis. *c. legis 23. q. 8. c. litteras de praescr.*

27 Decimotertiò, Infamis accusare prohibetur. *cap. quarendum, & cap. si qui sunt. 2. quaest. 7. c. infames. et c. qui crimen. 6. qu. 1. cap. in primis circ. fin. 2. quaest. 1. c. canonica, c. similiter, et c. seq 3. quaest. 5 cap pen. 3. quaest. 4. et l. qui de crimine C. de accusat.* Et hæc conclusio procedit in omni genere infamiæ. Quod limitatur, si suam vel suorum prosequitur iniuriam. *c. omnibus. 4. quaest. ult. capit. de caetero. de testib.* & similiter in aliis casibus, in quibus possunt regulariter accusare omnes prohibiti, de quibus infra *num. 50.*

28 Sed quæritur hìc quando dicatur prosequi iniuriam suorum?

Respondetur, quod tunc est, quando prosequitur iniuriam eorum consanguineorum, qui pro eo testimonium dicere non possunt, qui secundum leges sunt vsque ad septimum gradum. *l. 7. & l lege Iulia, ff. de testib. l. si famina pen. C. ad Senat. cons. Turp.* Hostiens. autem suos dicit eos, de quibus. *in lib. 1. & 2. circ. princ.* quem refert. Ioan. Andr. in Gloss. *capit. de caetero. de testib.*

Sed qui veniant appellatione suorum, vide Rot. *decis. 460. de renunciat. in nouis.* & Barbos. *in tractat. de appellatiua verborum vtriusque Iuris significatione appellatiu. 257 numer. 4.* vbi multos DD. congerit.

Et aducrte,

Et aduerte, quod neque admittitur infamis ad accusandum alium similiter infamem *c. qui crimen 6. qu. 1.* nisi prius ipsum sustulerit *c. nulli de accus.*

Hæc tamen, quæ dicta sunt de infami, duplicem sensum habere possunt; vel enim intelliguntur de infami infamia Iuris, vel de infami infamia facti, item vel de Iure Ciuili, vel Canonico; ideo distinctè loquendo, dico, quod infamis infamia Iuris ab accusando repellitur, tam de iure Ciuili, quam de iure Canonico *c. infames 6. quæst. 1. l. qui accusare. C. de accus.* Infamis verò infamia facti repellitur de Iure Canonico, sed non de Iure Ciuili. DD communiter apud Beroum. *in d. cap. 1. num. 44. de accusation.* Viuius *in l. commun. opinion. in verb. accusare non potest.*

Quis autem dicatur infamis infamia Iuris, & quis infamia facti, dicemus latè infra *fol. seq. n. 14. cum seqq.*

29 Decimoquartò, criminosus repellitur ab accusando, vt si sit homicida, maleficus, fur, sacrilegus, raptor, adulter, incestuosus, periurus, raptor virginum, falsus testis, &c. *c. similiter cap. constituimus. 3. qu. 5. cap. quisquis. 2. qu. 8 & cap. si quis a vero cum seqq. 3. q. 4. cap. qui fine, & cap. soluniat. 2. 3. qu. 7. cap. a Nobis de except.* Quod intelligi debet de criminoso, quæ fuit alias de crimine accusatus, & eius nomen est receptum fuit inter reos. Imò *l. in l. is, qui reus n. 17. ff. de public. iudic.* vbi dicit, posse accusare de maiori crimine, non de leui, etiam sine accusatorem, dummodo suam prosequatur iniuriam. Et idem dicit Marian. *in cap. 1. post nu. 73. vers. aduerte etiam de mut. petit.* Imo etiam quod nunc non sit criminosus, sed tantum fuerit prius, neque poterit accusare. *c. qui crimen 6. qu. 1.*

30 Decimoquinto, Accusatus de publico crimine, pendente accusatione reaccusare non potest accusatorem, nec alium. *cap. neganda. 3. q. 11. cap. 2. in fin. 4. q. 1. c. fin. de testib. & l. is, qui reus ff. de public. iudic. & l. neganda. C. qui accusar. non poss.* Soccin. *in cap. ex litteris nu. 54. in princ. de petition.* & ib. DD. communiter. Angel. *de malefic. in verb. & ad querelam Titij nu. 19* Nouell. *in tract. ad defensam cap. 2. num. 23.* Decian. *in tract. crimin. tom. 1. l. 3. cap. 18. vers. quoad accusatus;* vbi ait, hoc haberi pro regula generali; & ratio huius ponitur. *in l. si quis Reus. ff. de public. iudic.* quia tunc accusatus non mouetur ad accusandum zelo iustitiæ, sed ad vindictam summendam. Neque debet alium inculpare, antequam se purget. Soccin. *vbi supra.* Baiard. *ad Clar. q. 10. n. 9. in fin.*

Quæ conclusio a fortiori procedit in paribus delictis, vt si coniux adultera accusare voluerit coniugem virum de simili crimine adulterij, nam tali casu repellitur. *c. pen. & c. fin. de adulter.* quia tendunt ad eundem finem. *l. si filium. C. de liberal. caus.* Din. *in c. in pari causa de regul. iur. in 6.* Marsil. *in singul. 234.* Dec. *vbi suprà n. 1. in fin.*

Idem dicendum in delictis ad eumdem finem tendentibus, quamuis sint specie diuersa, nam tunc neque admittitur accusatos ad accusandum; prout si maritus accusauerit vxorem de adulterio, vxor accusare non poterit ipsum de lenocinio. Decian. *loc. cit. nu. 2.* Vel si fracta sit pax inter duos facta cum appositione pœnæ, quando vterque pacem fregit, nam tunc non poterit vnus alterum accusare; cum licet sint facta diuersa, tendunt tamen ad eumdem finem Bald. *in l. cum mulier. col. 2. vers. sextò opponitur ff. solut. matrim.* vbi in octaua oppositione ait, quod si quis clam & cum violentia ædificauerit in alterius præiudicium; Si Alter clam, & violenter destruxerit, non poterit alterum accusare, quia licet facta diuersa sint, tendunt nihilominus ad eundem *l. si alius. §. est & alia, & l. si inter §. si ad ianuam. ff. quod vi, aut clam.* Decian. *vbi sup. num. 4. in fin.*

Et similiter eò fortius procedit conclusio, quando nomen Rei accusati receptum est inter Reos, nam tunc accusatorem accusare nequit. *per text. in d. l. si quis reus. ff. de public. iud. c.* Soccin. *in d. cap. ex litteris. num. 59. de mut. pet.* Bald. *in l. cum mulier opposit. 51. ff. solut. matr.* Decian. *loc. pracit. num. 14.* Clar. *qu. 14. vers. tertius est casus, ibi: postquam autem.* Farinac. *qu. 12. num. 23.* vbi de communi. Aduertunt tamen omnes, vt reaccusare possit, si nomen accusati non fuerit adhuc inter Reos receptum, latè Marant. *in spec. aur. p. 4. dist. 6. n. 48.* Galganet. *in glos. ad statut. Vrbis l. 2. c. 27. n. 20.*

Fallit tamen prædicta conclusio si suam vel suorum prosequatur iniuriam, nam tunc poterit accusare quemcumque de quocumque crimine, siuè maiori, siuè minori; siuè eius nomen sit inter reos receptum, siuè non, *arg. l. is, qui iudicio, ff. de accusat.* vbi DD. *& l. neganda. C. qui accusare non poss.* Spernat. *lib. 1. de accusator. §. 1. numer. 26. in fin.* Clar. Farinac. & Alii vbi sup.

Sed in Regno Neapolitano indistinctè in criminalibus sit ista reconuentio, idest quod accusatus possit suum accusatorem reaccusare, quia nullus admittitur ad accusandum, nisi suam, vel suorum prosequatur iniuriam. *Per Ritum Magnæ Curiæ Vicariæ 14. incip. item quod nullus laicus, & rit. 324.* qui est nouissimus, & aduertit Marant *in specul. aur. p. 4. dist. 6. nu. 57 & 64.* vide Carau *super rit. 193.* & Grammat. *sup. constit. Regn. fol. 65. col. 3. in fin.* vbi multa practicabilia inuenies.

31 Decimosextò, Excommunicatus accusare non potest. *cap. nullus & cap. seq. 3. qu. 4. cap. 1. & 2. quarta qu. 1. cap. exceptionem. de except. & cap. cum dilectus de accusat.* Quæ conclusio procedit, etiam de Iure ciuili. & ita tenent communiter DD vt dicit Plaza, *l. 1. delicto. um. c. 43. n. 10.*

32 Decimoseptimo prohibetur accusare hæreticus, schismaticus, paganus, vel Iudæus, vel qui conuenticula cum illis facit, vel qui fidem simulat *c. 4. qu. 1. c. pagani 2. q. 7.* Nullus enim ex his accusare potest Christianum Catholicum, propter odium, quod habent in Religionem.

33 Decimooctauò absens accusare non potest præsentem, & è contra. *c. 1. & c. per scripturam 2. q. vlt. cap. in primis vers. quam igitur 2. q. 1. c. absens, & c. seq. 2. q. 3. c. a nobis qui matr. accus. poss. & l. absente C. de accus. & infer.*

34 Decimononò procurator alieno nomine accusare non potest, & idem dicitur de tutore, & curatore, & de omnibus aliis, qui alieno nomine accusare voluerint. *cap. super his in fin. de accus. c. tua de procurator. l. pen. §. ad crimen ff. de publ. & l. 2. C. qui accusar. non poss.* & dictum est suprà. Quod limitatur in personis illustribus, nam ipsæ possunt per procuratorem accusare, *l. pen. & in Auth. quod nunc C. de procur.*

35 Vigesimò concussor, idest recipiens pecuniam ab aliquo vt accuset alium, vel vt non accusaretur, *cap. concussionis 1. q. 1. l. generaliter, & l. accusasse ff. de verb. oblig. l. eadem. § 1. ff. ad leg. Iul. repet.* Et talis accusans punitur pœna concussionis, *vt in d. cap. concussionis.* & pœna falsi. *l. 1. § 1. ff. ad leg. corn. de fals.* Item actione in factum de calumnia. *l. 1. ff. de calumn.* Item tenetur lege Rhemmia. *l. 1. ff. ad Turpillian.*

36 Vigesimoprimo calumniator repellitur ab accusando, *capit. similiter, & c. seq. 3. quæstion. 5. & l. sicut. §. eisdem. ff. de accusat.*

Quod ampliatur etiam in eo, contra quem est suspicio calumniæ, vt qui subornatus falsum testimonium tulit. *c. consanguineorum 3. q. 5. l. alq. ff. de accus.*

Fallit tamen, quando suam, vel suorum prosequitur iniuriam, & in crimine læsæ maiestatis.

37 Vigesimosecundò repellitur etiam ille, qui alias accusauit, & destitit ab accusatione, sine abolitione. *c. si quem § notandum. vers. destitisse 2. quæst. lib. 2. ff. ad Turp. & l. si ea C. qui accus. non poss.*

Fallit in crimine læsæ maiestatis, & si suam, vel suorum iniuriam prosequatur.

38 Vigesimotertiò leno accusare non potest de adulterio. *capitul. requisisti §. quod si 33. quæstion. & l. cum mulier. ff. sol. matrim.*

Quod limitatur, si, qui accusator, non est liber. *l. quoniam C. eod. tit.* Vel si nomen rei receptum fuerit inter reos, idest post litis contestationem. *l. 2. § 1. ff. eod. & d. l. cum mulier.* vel si est intra quinquennium commissi criminis. *l. 1. C. de adult.*

39 Vigesimoquartò vilis persona neque potest accusare, *c. in primis 2. quæst. 1. c. cum in tua de sponsal. c. licet Hely, & c. seq. de simon.*

40 Vigesimoquintò transigens, vel paciscens de crimine priuato non accusando accusare non potest, quia transactio fieri permittitur etiam in crimine capitali, excepto crimine adulterii, de Iure ciuili loquendo, in aliis verò criminib. publicis, quæ pœnam sanguinis non ingerunt, non licet transigere, præterquam in crimine falsi. *cap. si quem §. præuaricator vers. in omnibus causis* vbi latè Gloss. *2. qu. 3. l. transigere C. de transact. l. querelam C. ad leg. cornel. de fals.*

41 De Iure vero Canonico in nullo crimine fieri potest transactio, quia secundum illud, nullum crimen ingerit pœnam sanguinis, *cap. his, à quibus 23. qu. 8.* Neque super priuato, quia secundum Canones omne crimen est publicum. Gloss *in dict. c. si quem ver. in omnibus & c. infames,* (vbi enumerantur viginti

ginti

ginti species personarum infamiam,) *ver. fures 6. q. 1. et in cap. 1. vergratiam vers. pro motu Iudicis de collusion. detege.* & dicem infr. n. 57. ideo non fit transactio.

42 Vnde si clericus pactus est non accusare Prælatum suum de aliquo crimine commisso, non valebit talem pactum. *cap. Econ. 24. qu. 3.* & sic non obstante pacto, etiam iurato poterit adhuc superiori releuare. *ca. quia plerique de offic. ordin. in 6.* non enim est obligatorium, quia turpe est, ne de crimine agatur etiam de iure ciuili, *l. si vnus §. illud & § pactu. ff. de pact. l. contractus ff. de iureiur.* & expressè habetur *in c. quemadmodum. §. illum autem de iureiur.*

43 Vigesimosextò Clericus accusare non potest Sacerdotem, si ipse sit irregularis fortasse, & ad Sacerdotium peruenire non poterit, *c. ipsi Apostoli c. testes, & c. Sacerdotes 2. q. 7. & per tot.* & multo minus Episcopum *cap. Clericus ead. caus. & q.* Neq; Monachi accusare possunt Sacerdotes. *c. placuit ead. caus. & qu.* Si verò non sit irregularis; vtique Clericus accusare poterit suum Episcopum. *cap. Iutor, & cap. metropolitanum 2. quæst. 7.* apud Summum Pontificem, alias multa inconuenientia succederent, si Episcopi accusari non possent, & sic patet, quod textus, *praecit. in c. ipsi Apostoli, cum seqq.* loquuntur de Clerico, irregulari tantum, non de alijs.

44 Vigesimo septimò accusare non potest de iure Canonico omnis homo, qui repellitur ab accusatione de iure Ciuili, *c. canonica, cum duob. seqq. 3. quæst. 5. cap. Nos sequentes, cum cap. seq. 6. q. 1* in quibus iuribus declarantur, qui sint prohibiti, secundum leges.

45 Vigesimooctauo ille, qui fuit repulsatus à testimonio ferendo in causa ciuili, ob aliquod crimen, neq; accusare permittitur, quamuis non sit infamis, *cap. prohibentur vers. propter suspicionem 2. qu. 1. c. 2. in fin. d. orden. cogn. c. super eo de elect. c. testimonium de testib. c. 1 de calumn.* vbi Gloss.

46 Vigesimonono litigiosus, idest qui facilè litigat, vel qui est malæ conuersationis amicus, vel qui non est rectæ fidei, vel qui est vitæ accusabilis repellitur ab accusatione, *c. suspectos, c. canonica c. similiter. cum duob. c. seqq. 3. q. 5. & c. quarendum 3. qu. 7.*

47 Trigesimo alienigena neque accusare permittitur. *d. c. canonica, c. accusares il primo 3. quæst. 5.* Item si accusatoris vita ignoratur. *d. c. canonica, c. quarendum. 2. q. 7.*

48 Trigesimo primo, conspiratores neq; possunt accusare. *c. conspiratores 3. q. 4. c. conspirationum, & c. coniurationum 11. qu. 1. cum dilectus de accus.*

49 Trigesimo secundo, detractores neq; admittuntur ad accusandum. *c. detractores 3. qu. 4.* Item neque qui conuicijs, vel insidijs student. *c. omnes 3. q. 6. & c. clericus 3. qu. 4.* Item neque incestuosi. *c. consanguineorum 2. q. 4.*

Item neque qui bonam opinionem non habent, vel temerè accusant, non pro Deo, sed odio, vel cupiditate. *c. si qui sunt, & c. seq. & c. clericos 2. q. 7.*

Item neque concubinatius publicus. *cap. cum dilectus praeci. de accus.*

Item neque qui omnes odio prosequitur. *cap. omnes in fin. 3. quæst. 5.*

Item neque histrio. *c. 1. 4. q. 1.*

Item neque qui prohibetur populari actione, & publica accusatione. *vt in c. nemini 15. q. 3. l. populares, et l. mulieres. ff. de popular. action. l. 4. §. in qu. ff de accus. l. 1. l. de crimine, et l fama. l. pen. et l. fin. C. qui accus. non poss.*

50 Item neque accusantes post lapsum 20. annorum à die commissi criminis. *cap. cum venerabilis prop fin. de except. & l. quarelam in fin. C. de fals.* Quod limitatur in crimine suppositi partus, quod nullo tempore præscribitur. *cap. officy de poenit. & remiss. et l. qui falsum. ff. ad leg. corn. de fals.* Idem dicitur in crimine simili, quando mulier abegit, sed abiecit partum malis medicamentis, propter odium mariti. *l. Cicero. ff. de pen. arg. c. consuluisti 2. qu. 5. c. solet, cum trib. c. seq. 32 qu. 2. et c. si aliquis de homicid. vid. infr. n. 76.*

51 Item neque admittitur accusator, quando qui accusatur, mortuus fuerit, quia crimine iam extinctum est, *cap. quorundam 23. dist. cap. pervenit, et c. causam 2. qu fil. sint legit. et tot. tit. C. si reus, vel accus. mort. fuer.* Quod limitatur in crimine hæresis. *cap. 1. §. fin. cap. sanè profertur. 24. quæst. 2. lib. 4. C. de heret.*

Limitatur secundo in crimine Apostasiæ, *l. apostatarum C. de apostat.*

Limitatur tertiò in crimine læsæ maiestatis, & repetundarum, ac seditionis ciuitatis *c. sunt plures §. verum 6. q. 1. l. ex iudiciorum. ff. de accus. l. quisquis l. meminisse. et l. peculatus C. ad leg. Iul. maiest. et l fin. ff. ad leg. Iul. peculat.*

Limitatur quartò, quando quis mortuus est in crimine notorio. *c. neq. 88. dist c. placuit. 22. q 5.*

52 Est tamen aduertendum, quod supra enumeratæ personæ & aliæ, quæ ab accusatione in certis casibus repelluntur: In quibusdam aliis casibus admittuntur. Quorum.

Primus est, quando suam, vel suorum prosequuntur iniuriam. *c. prohibentur 2. q. 1. omnibus 4. q. 3. c. de cætero de testib. et l. hi tamen omnes. ff. de accus.*

Secundus casus est, in crimine hæresis. *c. vergentis de heret. et l. manichæos C. eod.*

Tertius est, in crimine læsæ maiestatis. *cap si quis cum militibus 6 qu. 1. c. nullus 6. qu. 2. et c. licet. Hely. vers. alijs de simon l. si. ff. ad leg. Iul. maiest. et §. 2. Instit. de publ. Iud. et in §. interdum de heredit. quæ ab intest. defer.*

Quartus est, in crimine sacrilegii. *c. in primis §. personæ presbiteri 2. qu. 1. c si quis suadente §. quia autem 17. q. 4. l. si quis in hoc C. de episc et cler.*

Quintus est, in crimine simoniæ. *cap. patet. 1. qu. vlt. 4. cap. si quis cum militibus § vlt. 6. qu. 1. c. sanè 15. qu. 5. d. c. licet Hely §. 1. ante fin. & cap. tanta de simon. l. si quamquam vers. cum sanè C. de episc. & cler.*

Sextus est, in crimine fraudatæ annonæ publicæ. *l fin. ff. ad leg. Iul. de annon. argum. cap. prohibentur vers. mulierem 2. quæst. 1.*

Septimus est, in crimine dilapidationis. *c. quia eu 3. quæst. 2. cap propter 2. qu. 7. c. non liceat 12. qu. 2. c. si quis presbiterorum de reb. eccles. non alien c. licet Hely vers. alijs de sim. & libr. 2. C. vbi de crim. agi oport.*

Sed nota, quod ab hac generali regula, vt in supradictis septem casibus admittantur ad accusandum omnes aliàs prohibiti de iure, excipiuntur inimici capitales, qui neque in istis casibus admittuntur. *cap. 1. 3. qu. 5 & cap. per tuas & cap. licet de sim.*

93 *Quoad quartum principale*, an scilicet sine accusatore possit Iudex aliquem condemnare, notandum est, quod regulariter secundum Sacros Canones nemo condemnari potest, sine accusatore. Et similiter secundum ius ciuile, *vt in cap. de manifesta 2. quæst. 1. c. si quis potestatem 23. quæst 4. cap. 1. in prino. vt eccles. benef. & l. rescripto §. si quis accusatorem. ff. de muner. & honor.*

54 Dantur tamen quam plures casus, in quibus sine accusatore procedi potest de iure communi.

Quorum Primus est, quando falsa scriptura in iudicio præsentatur. *l. sabemus C. de prob.*

Secundus casus est, si testis procax fuerit, & vacillauerit in respondendo fraudulenter. *l. nullus C. de testib.*

Tertius est, si tutor suspectus fuerit. *c. quia ca 3. q. 2. & l. 3. §. prateron. ff. de susp. tutor.*

Quartus est, quando maritus accusauerit vxorem de adulterio, & ipsa replicauerit de lenocinio eiusdem. *l. 1. § publico. ff. ad leg. Iul. de adult.*

Quintus, accusator reperiatur per calumniam accusare. *c. si quem poenituerit. §. notandum 2. qu. 3. c. 1. et 2. de calum. et lib. 1 ff. ad Turpill.*

Sextus est, si Iudex cognouerit de crimine per modum inquisitionis. *c. qualiter, et quando 2. et cap. inquisitionis de accusat.*

Septimus casus est, si accusatus, & infamatus defecerit in purgatione. *c de hoc de simon.*

Octauus est, quando crimen est notorium. *c. de manifesta 2. q. 1. et c. euidentia de accus.*

Nonus est, si quis corruperit testes aduersarii. *c. infames §. si quis autem 3. q. 7.*

Decimus casus est, in crimine hæresis, & Apostasiæ. *cap. excommunicamus §. adijcimus de heretic. c. si. eod. tit. in 6. l. Apostatarum C. de apostat. et l. nullus C. ad leg. Iul. maiest.*

Vndecimus est, in crimine læsæ maiestatis, vt est conspiratio in Principem, tradicio Ciuitatis, falsificatio monetæ, &c. Extrau. Henrici Imper. septimi, quæ incip. *Ad reprimendum sub titul. quomodo in læs. mai. crim. proced. posita in Auth. post feud. l.* & ibi Bar. *in verb. inquisitionis.*

Duodecimus est, quando quis publicè confessus est crimen

extra,

extraiudicium. *capit. 1. de accusatione in 6.*

Decimustertius est, quando agitur de impediendo, & cussando futuro malo, præsertim vbi adest periculum animarum *c. placuit 10. q. 1. c. romana § fane de censi. in 6, arg. c. sicut olim. de accus.*

Decimusquartus est, quando proceditur ex mero officio, *c. 1. de offic. ordinar.*

Decimusquintus, si procedatur ad denunciationem officialis ad hoc deputati, quia tunc denunciator habetur loco accusatoris *c. fin. de offic. custod.*

Decimussextus, quando Iudex principaliter inquirit de vno crimine, & inuenit aliud particulare crimen incidenter. *l. 2. § si publico ff ad leg. Iul. de adult. l. cum ande C. de condit. ob turp. caus. & l. pen. C. si aduers. l.*

Decimusseptimus est, quando crimen committatur in conspectu Iudicis, & aliorum circumstantium, seu quando crimen detegitur in discursu processus, vt est calumniosa, & falsa accusatio. *cap. 1. de calumn.* vel falsum testimonium. *l. nullum C. de testib.* vel si quis vtatur falsis scripturis. *l. iubemus C. de probationib.*

Alios casus vid. *sup. in proced. sect. 2. de inquis. n. 45.*

55 *Quoad quintum.* Quænam scilicet crimina accusari possint, notandum est, quod regulariter accusatio non habet locum, nisi crimen vt publicum, aut priuatum Vel quando agitur criminaliter ad pœnam corporalem, aut ad pœnam pecuniariam.

Sed quæritur, quot sint delictorum, seù criminum genera?

Respondetur, plura esse, nam alia sunt publica, & alia priuata. Secundo alia notoria, alia manifesta, & alia occulta; Tertio alia leuia, alia grauia, seù atrocia & alia atrocissima. Quartò alia merè Ecclesiastica, alia merè Sæcularia, & alia communia, Quintò alia nominata, & alia innominata.

Crimina, seù delicta publica sunt illa de quibus accusare potest quilibet de Populo *lib. 1. ff. de public. iudic. & instit. eod. tit.* Quæ quidem alia sunt publica, & ordinaria, vt crimen læsæ maiestatis, hæresis, simoniæ, adulterij, homicidij, falsi, & huiusmodi: Alia vero publica, & extraordinaria, vt habetur, in lege Iulia repetundarum, in lege Iulia de palagiarijs, peculatus, ambitus, annonæ, vis publicæ, & huiusmodi, vt habetur. *in d. l. 1. ff. de public. iudic. l. lex Iulia § hodie ff. ad leg. Iul. repet & l. fin. ff. ad leg. flau. de plag.* & hæc est omnium DD. communis sententia, vt testatur Anton. Gomez. *c. 1. delictorum sub nu. 1.* vbi etiam dicit, quòd omne delictum principaliter commissum in offensam Dei, censetur publicum, *quod & colligitur ex l. Manichaeos C. de haret.* vbi est blasphemia, contemptus Ecclesiarum, Sacratorum Imaginum, & similia.

Dicuntur autem ordinaria, quia certa pœna in eis posita est per leges ipsas Extraordinaria verò, quia non est certa pœna statuta, sed arbitrio Iudicis imponitur, attentis circumstantijs delicti, & qualitatibus personarum, *ut desumitur ex cap. super his de accus. capit. de causis de offic. deleg. & libr. . ff. de effract. & expil.*

56 Vnde ordinariam pœnam non potest Iudex minuere, *cap. si quem §. notandum,* vbi Gloss *verb. voluntate 2. quæst. 3. libr. 1. §. . ff. ad Turpill.* nisi causa cognita, quia tunc augere, & minuere potest: augere quidem, quando delictum fuit commissum a multis: minuere verò, quando delinquens est persona honesta, & adhuc non deliquerat prius, sed illud est primum delictum *capit. latores de cleric. excom. cap. si. pro humani §. nos tamen de homicid. capit. qui contra pacem. 4. quæst. 1. cap. homo 40. dist. 1. si l'osfed unum l. & si seuerior C. ex quib. caus. infam. irrog. leg. quid ergo §. pœna grauior. ff de his, qui not. infam. l. in seruorum §. fin. & l. refreciendam. ff. de pen. l. denos ff. de custod. reor. l. bona fides. ff depos. & lib. 1. C. ad leg. Iul. rep* vide Gloss. *in cap. si vir. 27. dist.* Alb. *in capit. fin sal. vlt. de constit.* Ioan. de Turrecremat. *in cap. omnes qui iudicant 4. dist.* & Card Zabarel. *in cap. 1. de const.* qui latè disputant quando Iudex possit pœnam minuere, vel augere

57 Priuata verò delicta sunt illa, de quibus regulariter accusare, vel prosequi non possunt omnes de populo, sed eorum accusatio pertinet tantum ad partem læsam. *lib 1 & 1 ff. de priuat. delict.* vt est crimen furti, iniuriarum, Abigeatus, & similium, *de quib. in l. fin ff. de priuat. delict. & l. fin. ff. de furt.* Datur tamen differentia inter crimen publicum, & priuatum de Iure ciuili, quia condemnatus de crimine publico efficitur infamis, non autem condemnatus de crimine priuato. *l. infamem. ff. de public. iudic.* nisi in quibusdam casibus, vt ibi, de quo vid. Gomez. *in d. cap. 1 delictor num. 6.* & Clar. *in Pract. crim. § fin. qu. 72. vers. Damnatus.* Sed de Iure Canonico omnia crimina sunt publica, *vt dictum est sup num. 41.* & communiter asserunt Canonistæ: Host. relat. ab Anan. *in c. statuimus post num. 19. de maled.* & Bald. *in rub. C. qui accus. non poss. n. 10. in fin.* ideo non habet locum supradicta differentia.

58 Secunda diuisio criminum est, quod alia sint notoria, alia manifesta, & alia occulta. Crimen notorium illud propriè dicitur, quod aliqua tergiuersatione celari non potest, vt si fiat coram populo, vel maiori parte ipsius *c. tua, & c. vestra de cohabit. Cler.* Bald. *d. tamen in Auth. quod locum in fin. ver. decimo quæritur C. de collat.* ait, notorium dici crimen, quod fit coram decem testibus.

Est tamen aduertendum, quod notorium triplex est, vt inquit Gloss. *voce. in c. manifesta 2. qu. 1.* nimirum notorium facti: notorium iuris. & notorium præsumptionis. Notorium facti est, quod non potest negari, quia omnibus patet, *vt in d. cap. tua, & c. vestra.* Factum autem aliud est permanens, aliud interpolatum, aliud statim transiens, in primo nullus ordo iuris requiritur, *vt in d. c. tua:* in secundo semiplena probatio exigitur, *c. cum in Diœcesi de vsur.* In tertio requiritur plena probatio, quia probabiliter negari potest. *cap. ex tuarum, de sortileg.*

Notorium iuris est quando quis est condemnatus per Iudicem, vel ipse confessus est in iudicio.

Notorium verò præsumptum, est quando quis publicè habetur pro tali, puta pro filio alicuius. *vt in cap. Michael. & cap. quoniam de fil. presbyter, & latius infr. tom. 2. part. 5. prax. 17. numer. 16*

In notorijs autem criminibus non est necessaria accusatio, neque inquisitio aut denunciatio, *d. c. manifesta, c. de manifesta, & c. scelus 2. quæst. 1. c. euidentiam de accusation. d. cap. tua de cohab. cleric. & mul. capitul. bona, 1. § porrò, de elect. & l. ea quidem. C. de accus.*

59 Manifestum verò crimen est, quando publica vox, & fama est ex certa scientia, & à certis Authoribus prouenient, quod talis tale crimen commiserit, & per multos Authores probari potest vnde propriè dicitur manifestum, quod semper ex scientia, & ex certo Authore procedit, & probare potest. *l. hæredes palam ff. de testam.*

Aliquando tamen ponitur manifestum pro notorio, sed impropriè, *vt in cap. olim, & c. ex parte, in fin. de verb. sign. cap. cum in Diœcesi de usur.* aduertit Speculat. *libr. 3. de notor. crimin. §. 5. nu. 1.*

60 Et nota hic, quod aliud est fama, aliud vox, seu rumor, & aliud communis opinio. Fama est illæsæ dignitatis status, vita, ac moribus comprobatus, & in nihilo diminutus, *vt per l. cognitionum §. existimatio, ff. de var. & extraord. cogn.* notat Gloss. *in cap. vestra, in verb. notorium de cohabit. cleric. & mulier. & in cap. infames, §. porro, verb. infamia 2. quæst 7.* Summist. *in verb. infamia,* & Speculat *vbi sup. §. 3. in princ.* Sed quia hæc definitio non comprehendit infamiam, seù diffamationem delicti, prout aliquando sumitur, *vt in d. capit. tua, & cap. vestra, de cohab. cler. & mul. cap. presbyter & cap. si mala fama 2. quæst. 5.* ideò alio modo describi potest, vt includatur vtraque acceptio, & bona, & mala, & sic quoad rem nostram attinet, dici potest, quod fama sit vehemens Vulgi, seù maioris partis eius, opinio rei, de qua quæritur, consentiens. *arg. dicti cap. presbyter si & cap. sepè 4 quæst. 3.* Quomodocumque autem sumatur fama, siuè pro bona, siuè pro mala, semper procedit, quandoque ex scientia: quandoque ex suspicione: quandoque ex certo: quandoque ex incerto Autore, *vt in cap. Sanctum est de consecr. dist. 4.* aduertit Gloss. *in d. cap. manifesta 2. quæstion. 1.* Speculator. *loc. citat. numer. 2.* Propriè tamen ex incerto Autore, & ex suspicione procedit, *vt in d. capit. Sanctum est, & in cap. sunt nonnulli circ. fin. 46. dist.* Fama per se non probat, sicuti nec suspicio. *cap. nomen 2. quæstion. 1.* sed adiuncta cum vno teste idoneo plenè probat Gloss. *in cap. 1. ver. famam de appellat. & in capitul. placuit. 1. verb. possessione 28. quæstion. 3.* Bald. *in l. Gallus §. circa finem. ff de liber. & posth.* Cæpull. *cons. 27. post med. & cons. 28. circ. fin. vol. 1.* quod intelligi debet in ciuilibus, secus in criminalis. *cap. sciant 2. quæst. 8. cap. veniens de testib. et l. fin. C. de probat.* Probatur autem fama per duos testes tantum. DD. apud Clar. *in §. fin. Pract. crim. quæst. 6. vers. sciendum est autem, cum seqq.*

61 Vox a

61 Vox, seu rumor est particularis assertio ex incerto Authore, & sola suspicione proueniens, *ut in c. super eo. de eo qui cognou. consangu. uxor. suae & c. Ossine. de elect.* vnde minus probat, quam fama: quia vox, seu rumor est inter paucos: fama verò inter multos, & publicè.

62 Communis autem opinio est credulitas Populi de rebus præteritis tantum, & quæ probari non possunt per testes de visu. *arg. c. humana. 22. quæst. 5. & capit. veritatis de dol. & contum.* & vbi opinio est vehemens, æquiualet veritati, & certitudini. Bartol. & Batt. *in l. si quis extraneus, in fin. ff. de acqu. hered. l. Barbarius* vbi Gloss. & DD. *ff. de offic. prætor.* Differt autem communis opinio à notorio, & à fama: quia opinio est de præteritis, vt dictum est, et probari non potest de visu; notorium verò est de præsentibus vel de præteritis recentioribus, quæ facilè probari possunt per testes de visu, & duo sufficiunt, *cap. bonæ memoriæ. de elect. & l. si verò §. qui pro rei. ff. qui satisd. cog.* differt similiter communis opinio à fama, quia communis opinio facit ius. *c. infamis §. verumtamen,* vbi Gloss. *in verb. dum putaretur 3. quæst. 7 d. l. Barbarius lib. 1. C. de testam. & l. si quis C. ad maced.* Sed fama non facit ius, quia tantum temporis stabitur ei, donec contrarium probetur. Spec. *loc. cit. §. 3. n. 4. in fin.*

63 Crimen verò occultum dicitur illud, quod nullo modo probari potest. *cap. ut nostrum ut ecclesiast. benefic. & cap. si peccauerit 2. quæst. 1.* Et tunc dicitur omninò occultum, quod soli Deo reseruatum est, quia ipse solus cognoscit occulta. *cap. consuluisti: ver. spontanea 2. quæst. 5. & cap. si omnia 6. q. 1.* Huiusmodi occultum dicitur aliquando secretum. *ut in cap. erubescant 32. dist. & d. cap. si peccauerit, & cap. cum nos de simon.* & aliquando dicitur latens. *c. Christiana 32. qu. 5.* In tali autem crimine non potest Iudex sententiam ferre, nisi præcedente infamatione, & habitis probationibus. *c. præt. si peccauerit §. fin. & c. Deus omnipotens 2. q. 1.*

Est & alia species occulti, quod propriè dicitur plenè occultum, & est quando per paucos probari potest, puta per duos, vel tres, vel etiam quinque, dummodo probari possit, quia & secretum dicitur, quod fit in præsentia quinque hominum. *cap. quis aliquando §. item quomodo vers. non sunt hæc de pænit. dist. 1.*

64 Tertia diuisio Criminum, seù delictorum est, quod alia dicuntur leuia, alia grauia, seù attrocia, & alia atrocior a, seù atrocissima.

Leuia delicta de Iure Canonico, illa dicuntur, in quibus nō interuenit dolus, vel si sit, est circa rem modicam, vel inter domesticos super re similiter modica, vnde quodlibet delictum commissum, ob imperitiam, regulariter loquendo, vel per culpam, sine dolo, dicitur leue, secundum Abb. *in c. sua discretioni n. 3. de pæn. & probatur in l. leuia. ff. de accus. l. respiciendum. ff. de pæn. & c. cum dilecti de accus.*

Alij verò asserunt, attento Iure Ciuili, leuia delicta dici, ad effectum ne torqueri quis possit, si trahat aliquem per capillos, proijciat in aliquem lapides, si arma non prohibita deferat, si ambulauerit de nocte sine lumine, si aliquem pugno percusserit; si rem paruæ quantitatis furatus fuerit, si furtum domesticum fecerit. si aliquem verbis iniuriosis affecerit. Et tandem si aliquod aliud delictum sine dolo commiserit. Brun. *de indic. part. 2. qu. 3.* Iodoch. *in Pract. crim. cap. 35. rubr. de criminos. tradend. tortura num. 5.* latè Peguer. *decis. 16. per tot.* Casson. *in tract. de torment. cap. 8. num. 5.* & Farinac. *in pract. crimin. q. 41. num. 6.* Ego autem teneo in huiusmodi materia standum esse loci consuetudini, cum multa delicta, quæ in vno loco æstimantur leuia, in alio habeantur atrocissima, quod probatur secundum Angel. & Alexan. *in d. l. leuia ff. de accusat.* nam Florentiæ percussio manu vacua facta. dicitur ibi leuis iniuria, quæ quidem alibi reputatur grauissima maximè si in personam grauem fiat, iuxta tradita per Bartol. *in l. non solum §. si mandato. ff. de iniur.*

Vnde, quando dicatur leue, vel graue delictum, videtur remitti arbitrio Iudicis, attentis qualitatibus Personarum, consuetudinibus locorum, & circumstantijs criminum, ita Alciat. *in capit. cum non ab homine potest numer. 28. de iudic.* vbi de communi testatur DD. sententia, quem refert, et sequitur Villalobos *in recollection. commun. opinion. litt. D. numer. 56.* Bartol. verò *in d. l. leuia circ. princ.* Soccin. *consil. 157. num. 4. l. 2.* Barbat. *cons. 48. lib. 2.* et Dec *cons. 65.* dicunt, delicta leuia, vel grauia dici ex qualitate pœnæ, quæ pro illis imponi debet, secundum leges, sed prima opinio mihi magis placet.

65 Grauia verò crimina, sed atrocia in Clericis, secundum Sacros Canones, sunt adulterium, homicidium, sacrilegium, falsum testimonium, & huiusmodi. *ut habetur in c. si Episcopus 50. dist. & cap. Apostolus 81. dist.* Cardin. *in clem. 1. de offic. ordin. in 5. notab.* secundum verò ius ciuile graue delictum dicitur, quando fit violentia alicui cum armis Gloss. *in l. 3. ff. de vi, & vi arm.* Alex. *in d. l. leuia ff. de accus.*

Item omnis causa sufficiens ad exhæredandum, secundum Bart. *in l. solo C. de liber. caus.*

Item omne crimen, pro quo à lege, vel statuto venit imponenda pœna mortis naturalis, vel ciuilis, puta triremium in perpetuum. Clar. *in l. 5. §. vers. sunt etiam.* ibi: *Ego autem dico.*

66 Sed quæritur, an simplex fornicatio in Clericis sit graue delictum, an leue?

Respondetur, quod secundum Sacros Canones dicitur enorme, & graue delictum, *ut in d. cap. Apostolus 8. dist. expressò habetur arg. cap. ut lex. 27 quæst. 1. & capit. meretrices 33. quæst. 4.* contrarium tamen tenet Gloss *in cap. later. ver in corporali 2. qu. 7.* per iura quæ ibi allegat: sed Cardinal. *in clem. 1. prae. de offic. ordin. qu. 2. dicit*, quod dictum Glosæ procedit in simplici Clerico, non verò in constituto in sacris, in quo esset quidem fornicatio enorme delictum, vnde depositione dignum esset, sed de æquitate Canonica, si talis pœnituerit, non deponitur *cap. fraternitatis 34. dist.* quia pauci inueniuntur, sine tali peccato, vt dicit text. *in cap. quia sanctitas dist. 50.* & Gloss. *in capitol. Maximianus ver remaneantur 81. dist. & in cap. presbiter 82. dist. verb. presbyteri, & in d. capit. lator,* Butr. Felin. & Abb. *in cap. at si Clerici de iudic. & in cap. ut Clericorum, de vit. & hon. cler. & in cap. sicut, & cap. fin. autem de cohab. cler. & mul.* vid. Alios apud Follet. *inc. crim. canon. c. 19. n. 6.*

67 Atrocissima verò delicta, secundum Sacros canones, sunt hæresis, Apostasia, simonia, vsura, & similia. Et regulariter omnia illa, quæ sunt depositione digna, dicuntur atrocissima, prout sunt frequentatio in domibus mulierum, aut locutio secreta cum eisdem. *c. Clericus 81. dist.* nam Clericus talia perpetrans deponi debet, si tamen tertiò monitus non desistat, præcedente excommunicatione. *ut in c. Archidiaconum. 81. dist. cap. fores. 18. q. 4.*

Secundò frequentans ludos, & ebrietates. *c. Episcopus. 35. dist.* vbi Archid. dicit esse deponendum talem Clericum, si ter monitus non desistat, *& c. nulli 44. dist.*

Tertiò, Clericus tabernas frequentans est similiter deponendus, vel mercimonia exercens. *cap. nulli pacet. 44. dist. & clem. 1. de uit. & honest. cler.*

Quartò, Clericus vsuras exercens, & huiusmodi committens. *cap. 1. & 2. et cap. si quis Clericorum 47. dist. et cap. si quis ob. uni. 14. q. 4.*

Quintò, Si fornicatus fuerit cum Moniali, vel incarcerata, vel filia spirituali. *cap. si quis Episcopus, et cap. si quis rapuerit 27. q. 1. et cap. si quis Sacerdotes, cap. omnes, et c. seq. 30 q. 1.* vbi etiam habetur, quæ dicatur filia spiritualis.

Sextò, adulterium committens, vel publicè incontinens similiter deponendus est, *c. qui semel. 50. dist. c. Maximianus c. si quis Clericus, cum duob. seqq. 81. dist.*

Septimò, qui sine examine ordines recipit. *c. si quis presbyter 24. dist. & c. si quis sine 71. dist.*

Octauo, Qui scienter criminosus ordinatur. *cap. aliquantos 51. dist. & c. canon. 81. dist.*

Nono, Qui relicta propria Ecclesia ad aliam pinguiorem transit sine Superioris licentia. *c. si quis presbiter vel si quis Episcopus, et cap. seq. 7. q. 1.*

Decimo, Deponendus est qui contra Superiores excommunicationis sententiam ferre præsumpserit. *capit. in canone. 21. distinc.*

Vndecimo. Clericus Episcopo suo insidias, contumelias, aut iniurias inferens deponi debet. *capitol. si quis Sacerdotum 11. quæst. 1.*

Duodecimo, Item qui coniurationes, vel conspirationes fecerit. *c. coniurationum & c. seq. 11. q. 1.*

Decimotertiò. Similiter, qui publicè aliquod crimen souet in vniuersalis Ecclesiæ scandalum. *c. fin. 2. qu. 1. c. scelus, & cap. Theutgaldum. 2. q. 3.*

Decimoquarto, Qui pecunia aliquem in Ecclesia supplantauit. *c. præsentium, c. scelus & c. seq. 7. q. 1.*

Decimo.

Decimoqointo, Qui iurisdict. aut officium exercuerit in aliena Diœcesi, vel Paroch. sine ll. étia proprij Domini. *c. nullũ. 9. q. 2.*

Decimosexto, Qui similiter sine licentia Episcopi altare erigit in Ecclesia consecrata. *c. nullus presbyter. de consecr. dist.* 1.

Decimoseptimo, Clericus, vel etiam Episcopus confugiens ad Imperatoris iudicium, est etiam deponendus. *c. si quis presbyter.* 11. *q.* 3. *cap. si quis Episcopus* 23. *q.* 8.

Decimo octauo, Item qui vna cum Iudæis vsus fuerit balneis medicinis, & huiusmodi. *c. nullus eorum.* 18. *q.* 1.

Decimonono, Item Raptores Puerorum, & consentiens. *c. eos & c. de puellis.* 36. *q.* 2.

Vigesimo, Item celebrans in loci priuatis, sine licentia Episcopi. *c. clericos de consecr. dist.* 1.

Vigesimo primo, similiter excommunicatus, vel interdictus celebrans, & monitus non desistens. *c. clerici*, vbi Gloss. *in verb. monitis de cler. excom. ministr.* vel diuina officia in Ecclesia celebrans *c. latores eod. tit. c. si quis Episcopus* 11. *q.* 3.

Vigesimosecundo, Item Clericus notabiliter imperitus, & indoctus deponi debet *c. fin. de atat. & qual. ordin.* Gloss. *in c.* 1. *in verb. insufficientem de renunciat. in* 6.

Vigesimotertio, quicumq; Sacerdos mori permittens culpa sua parochianũ suum, sine baptismo. *c. quicumque de consec. dist.* 4.

Vigesimoquarto, item recipiens Ecclesiam per manu laicorum. *c. si quis deinceps* 16. *q.* 7.

Vigesimoquinto, Item alienans res Ecclesię indebitè, & sine necessitate. *c. si quis Episcopus* 10. *q.* 2. *c. Vlturane. c. Abbatib. & c. Apostolicos* 12. *q.* 2. *& c. nullus* 17. *q.* 4.

Vigesimosexto, Similiter, qui accusatus de graui crimine, vendente accusatione promouetur. *cap. Omnipotens de accusat.* Gloss. *in c. sanctis Daniel. ver. obrepsit.* 81. *dist.*

Vigesimoseptimo, Item clericus adulator, & proditor deponi debet *c. clericus il primo* 46. *dist.*

Vigesio octauo, Item cler. maledicus *c. cler. maledicus* 46. *dist.*

Vigesimonono, Item clericus schismaticus deponendus est. *c. deligitur* 23. *q.* 5. & si incorrigibilis fuerit muriæ sæculari traditur, *vt per tont. in c. delinquentibus* 23. *q.* 5. docet Gloss. *in cap. cum non ab homine de iudic.*

Trigesimo, Itẽ cler. sortilegus deponitur *c. admoneant* 26. *q.* 7.

Trigesimo primo, Item ob simoniæ crimen notoriũ. *c. de hoc autem, & c. ea que, iuncta.* Glos. *in verb. periculum ordinis de simon.*

Trigesimo secundo, Item ob concubinatum notorium, vel stuprum virginis, vel concubitum cum filia spirituali *cap. si quis Episcopus*, & ibi Gloss. *in ver. deponatur, cap. virginibus. cap. si monacharum. et c. si quis rapuerit* 27. *q.* 1. *& c. omnes, c. si quis Sacerdos, & c. non debet.* 30. *q* 1.

Trigesimo tertio, Item deponendi sunt Clerici periuri, homicidæ, furto graui maculati, aut alio magno crimine infecti. *cap. presbyter, & c. seq* 81. *dist. c. si Episcopus* 50 *dist.* & Glos. communiter recepta *in cap. Maximianus in ver remoueantur, & in c. si quis Episcopus* 81. *dist.*

Vltimo (alijs omissis) Clerici deponi debent pro quolibet crimine, in quo incorrigibiles fuerint. ita nobiliter tradit Glos. *in c. Apostolus. ver. ex damnatione* 71 *dist. ag. c. cum non ab homine*, vbi Abb. *n.* 18. *de iud.*

68 Sed quæritur quando Clericus dicatur incorrigibilis.

Respondetur incorrigibilem dici.

Primò si monitus, vt ab aliquo crimine desistat, iterum ad illud reuertatur & in eo perseuerauerit, vel in aliis æq; grauib.

Secundo, si assignatum locum pœnitentiæ deseruerit, & fugam arripuerit.

Tertiò, si iter monitus non desistat a criminibus præteritis, vel etiam a similibus.

Quarto, si per verba, vel facta ostendat, se non esse emendatum de delicto, vt si dicat se dolere, quod delictum non fuerit perfectiùs perpetratum, vel per alia signa idem possit colligi, vt notant Abb. *in c. cum non ab homine num.* 29. *et ib.* Dec. *colum. vlt de iudic.* Fel. *in cap. Rodulphus, col.* 25. *de rescr.* Diaz. *in Pract. crim. canon c.* 131. Sim. Maiol. *de irregular l.* 5. *c.* 26. *num.* 4. Clar. *in Pract. crim. l.* 5. *§ fin. q.* 36. *vers sed quæritur*, & Bellet. *Disquisition. clerical p.* 2. *de pan. Cleric. §.* 26. *num.* 26.

69 Est tamen aduertendum, quod cum hodie non multum attendatur ad quosdam Canones antiquos, qui de facili imponebant pęnam depositionis, vt aduertit Abbas *in cap. prec. at si clerici n.* 31. *de iudic.* ex quo nostri temporis ætas non patitur illius districtionis censuram, vt dicit textus. *in cap. fraternitatis,* 34. *dist.* ob nullum delictum deponendus est Clericus, nisi in iure specialiter exprimatur, ita Glos. *in cap.* 1. 81. *dist. & in summ.* 15. *qu.* 8. *verb. de vltima in fin.* In iure autem supranotata exprimuntur, quamuis Hostiens. *in summ. l.* 5. *tit. de accusat §. quis sit effectus vers. tradunt autem num.* 14. et summ. Astensis *p.* 2. *l.* 7. *tit.* 17 *art.* 6. quos sequitur Viuald. *in tr. de depos. & degr. n.* 11, enumerent 109. delicta depositione digna, sed aliqua sine textibus. Certum est tamen, quod vbi non est in iure expressum crimen, nullus est deponẽdus, nisi illud maximum fuerit, vt desumitur *ex c. inuentum* 16. *q.* 7. vbi non priuatur quis beneficio, nisi ob maximum crimen. *& ex c. sue de panis*, vbi Clericus non deponitur, nisi pro latrocinijs, vel alijs magnis sceleribus; facit Gloss. *in c. fin. ver. supplicauit.* 8. *q.* 5.

70 Quæ autem sint crimina maxima, & depositione digna, arbitrio iudicis remittitur, cum certa regola tradi non possit. *arg. l. non possunt. ff. de legib. & const.* ita Abb. *in pręalleg. c. at si clerici numer.* 34. *&* 35. & ibi Dec. *de iud.* quos sequitur Diaz. *in Pract. crim. canon. verb. depone.* Vnde arbitrari debet, non secundum antiquos canones, quorum multi in desuetudinem abierunt, sed potius, secundum consuetudinem pręsentem. Gloss. *autem in l.* 1. *C. de requirend. reis, & l.* 1. *ff. eod. tit. & in l. ad ea, ff. de reg. iur.* dicit crimina atrociora vocari ea, quæ ex legib. duodecim tabularum descendũt, & ob quæ pęna capitis imponitur: Sed nota, quod neq; ex huiusmodi criminib. atrocioribus, seù maximis statim Clericus deponendus est, sed esse debet incorrigibilis. *arg. c. cum non ab homine*, & ibi Abb *n.* 28. *de iudic.* facit Glos *in c. Apostolos. ver. ex damnatione* 81. *dist.* Sum. Astensis. *loc. cit.* Syluest. *in sum. verb degradatio. q.* 4. Maiol. *l.* 5. *de irregularit. c.* 26. *n.* 4.

71 Quarta delictorum diuisio est, quod quędam sunt merè ecclesiastica, quædam merè sæcularia, & quædam communia.

Merè Ecclesiastica sunt ille, quæ per Iudices Ecclesiasticos solummodo cognoscuntur, etiam si à laicis commissa fuerint vt est crimen Hæresis. *c. ad abolendam, & c. excommunicamus de haretic. c. vt inquisitionis §. prohibemus eod. tit. in* 6. Abb. *in d. capit. ad abolendam numer.* 17. *&* 12. *& in cap. cum sit numer.* 19. *de for. compet.* Clar. *in §. Haresis. lib.* 5. *vers. Hoc crimen, & in §. fin. q.* 96. *vers. quaro etiam*, vbi de communi. Director. Inquisitor. *p.* 2. *q.* 46. *n.* 11. Bellett. *Disquis. cleric. p.* 1. *de fauor. clericor. real. §.* 2. *nu.* 23. et Ego ipse iostr. *tom.* 2. *p.* 5 *prax.* 1. *num.* 62. *cum seqq. & prax.* 10. *num.* 190. Item crimen simoniæ est merè ecclesiasticum. Glos. *fin. in c. cum sit: de for. compet.* et Alij, quos ego allegabo instr. *ead. p.* 5. *Prax.* 10. *n.* 196. et similiter alia crimina, de quibus ego *ibid. agam, n.* 3.

72 Merè sæcularia sunt illa crimina, quæ si a laicis commissa fuerint, a Iudice laico tantum cognoscuntur prout sunt homicidium, furtum, et huiusmodi.

Communia verò sont illa crimina, de quibus cognoscere potest vterque Iudex, scilicet Ecclesiasticus, et sæcularis, si a laicis committantur, quia sunt mixti fori, prout est sortilegium, adulterium, incestus, concubinatus, vsura, blasphemia, et alia, de quibus latè agemus similiter *infr. d. to.* 2. *p.* 5. *d. prax.* 10. *à n.* 110. *vsq; ad n.* 187.

73 Vltima delictorum diuisio est, quod quædam dicuntur nominata, alia innominata. Nominata sunt quæ habent particulare, et proprium nomen a lege impositum, prout est homicidium, sortilegium, simonia, adulterium, et huiusmodi.

Innominata vero delicta sunt, quę non habent speciale nomen à Iure impositum, sed tantũmodo nomen facti, vt est percutere aliquẽ, verberare, vulnerare, et similia. Dicuntur autem innominata, quia aliquando fieri possunt, sine pęna, aliquãdo verò cum maleficio, quod pęnam meretur. Quod quidem nõ est in criminib. nominatis, in quib. semper inest maleficium. ita Bart. *in l. nunquam plura n.* 4. *ff. de priuat. delict.* vbi notat effectum suprapositæ differentiæ, quem sequuntur communiter omnes DD. vt ait Blanc. *in Pract. crim. fol.* 52. *n.* 111.

74 Sed quæritur, an permittatur Clericis accusare laicos de delictis grauibus in foro laicali?

Respondetur cum distinctione; aut accusat ciuiliter suam, vel suorum prosequendo iniuriam, vel suæ Ecclesiæ, et tunc si pœna sanguinis non venit imponenda, licitè laicum accusare potest. *c. cum sit generale de for. compet. & c. Pralatis de homic. in* 6. Aut verò accusat, non prosequendo suam, vel suorum iniuriam, sed ad vindictam publicam, et tunc non potest, etiã si non veniret imponenda pœna sanguinis. *per c. Sacerdotes.* 2. *qu.* 7. quia accusatio dicitur esse illaudabilis intentionis. *cap. si quis Episcopus ead. caus. & quæstion.* ita tenet Abb. *in cap. cum*

P. Mag-

P. Mancenel'a de accus. Franc. *in d. c. Praelatis*, est etiam textus, & Glos. *notabilis in Clem. 1. ver. iuuare de homic.*

Est tamen notandum, quod hodie Clericus sine irregularitatis metu potest laicum accusare, si suam propriam prosequatur iniuriam, etiam de delicto, pro quo veniret imponenda poena sanguinis, dummodo praemittat protestationem, quod non intendit accusare, vt poena sanguinis imponatur, sed pro suo interesse, *vt habetur in d. cap. Praelatis de homicid. in 6.* & sic ciuiliter, non criminaliter agendo. Gloss. *in c. laicos ver. laicos. 2. q. 7.* vbi etiam Monach & Archid. *in cap. laicos 11. q. 7.* Alioquin criminaliter nullo modo accusare potest. Idem Archidiac. *in cap. experientiae, & cap. Clericum 11. qu. 1.* de quo etiam diximus supra *nu.* 20.

75 Alios verò Clericos quilibet Clericus accusare potest, imò & superiores, si bonae famae, sit, vt habetur. *in cap. ex parte, cap. veniens, & cap. licet de accusat.* si verò esset malae famae, non admittitur ad accusandum superiorem. *cap. cum dilectus eod. tit.* nisi in criminalibus exceptis. Accusatio enim permissa est de iure Canonico, etiam illis, qui ob aliquam causam non possent, si suam, vel suorum prosequantur iniuriam. *cap. omnibus. 4. q. 6. & cap. cum dilectus de accusat.* facit *tex. in l. his tamen omnes. ff. eod. tit.*

76 Quaeritur secundò, an accusatus aliquem de delicto commisso ante annos viginti audiri debeat, & eius accusatio recipienda sit?

Respondetur, quod de Iure Canonico in causis matrimonialibus, & in aliis spiritualibus in quibus animae periculum vertitur, accusatio non reiicitur, etiam post annos 20. vsque ad centum annos, & vltra. Gloss. *in c. admonere et verb. paenitentia. circ. fin. 33. qu. 2.* Specul. *l. 2. de sententia. §. 9. num. 9.* In aliis verò, vbi animae periculum non est, distinguendum erit, aut enim agitur criminaliter, & tunc non est audiendus, nisi vsq; ad vigesimum annum; *iuxta cap. cum venerabiles de except. & l. querelam C. ad leg. Cornel. de fals. & l. licet. C. de except.* Aut per accusationem intendit agere ciuiliter per restitutionem in integrum actione in factum, & tunc auditur vsque ad 40. annum. Aut agere vult per viam exceptionis, & tunc perpetuò audiri potest. Specu. *vbi sup. nu. 10.* & Abb. *in c. licet. de proba.* vbi etiam Felin. qui diuersimodè in hoc distinguunt. De quo etiam aliquid tetigimus. *sup. n. 50.*

77 Ex dictis colligi potest, quod vltra supranotatos modos procedendi in Iudiciis criminalibus, scilicet per Denunciationem, inquisitionem, & Accusationem, datur alius modus prosequendi crimina, scilicet per vim exceptionis; super quo notandum est, antequam ad telam iudiciariam criminalem exordiendam prosequamur, quod quandoque crimina in Iudicio proponuntur in modum exceptionis, tam de Iure Canonico, quam de Iure Ciuili. Quod quidem contingere potest pluribus modis. Primo, contra Accusatorem. Secundo, contra Testes; & Tertiò, contra promouendos ad Ecclesiastica beneficia, vel ad aliquod officium.

Contingit autem notificari crimen in Iudicio contra Accusatorem, quando accusatus opponit aliquam exceptionem, contra ipsum, dicendo repellendum esse ab Accusatione, ob tale, vel tale crimen, *vt habetur in c. licet il 1. §. tales de simon.* & ibi Gloss. & DD. Et tunc excipitur contra Accusatorem, sine libello, aut subscriptione, obligando se ad probandum crimen, & sine metu alicuius poenae, si non probauerit opponens crimen oppositum. *per text. in c. si qui sunt & c. quaerendum. 2. qu. 7. & c. Iudices. 3. qu. 7.* & sicut ipse opponens, si non probauerit, non punitur; ita neque accusatus, cui obiicitur crimen, si probetur: sed solum repellitur ab accusatione, & non efficitur infamis ob crimen oppositum, & probatum. Et quod dicitur de accusatore, procedit etiam in teste, contra quem aliquod crimen opponitur, nam ex crimine oposito in modum exceptionis, etiam si probatum fuerit nullam poenam patietur, sed tantum à testimonio repelletur; neque per hoc efficeretur infamis. *cap. cum dilectus §. fin. de ordin. cognit. cap. super eo de testib. capit. 1. de except. & l. Lucius. ff. de his, qui notant. infam.* Et ratio est, quia qui excipit, non accusat, vt in dictis Iuribus habetur.

78 Quod si exceptio alicuius criminis opponatur tertiò modo contra promouendum ad Beneficia Ecclesiastica, seù ad officia, ad effectum, vt excludatur a promotione illius: tunc distinctio adhibenda est, Aut enim excipitur ante confirmationem electi, vel praesentati, aut prouisi, & excipiens non tenetur seruare formam *legis libellorum. ff. de accusat.* puta se subscribere, & obligare ad poenam probandi crimen quia tali casu non deiicit, licet impediat: Aut excipit post confirmationem & tunc quamuis non teneatur inscribere, & se obligare ad probandum, potest tamen cogi arbitrio Iudicis ad aliquam poenam extraordinariam, si defecerit in probatione oppositi criminis: quia hoc casu ille prouisus, vel electus per probationem criminis omninò deiicitur, & repellitur ab officio, vel beneficio, vt probatur *in cap. super his de accusat. & c. tua de procurat.* vnde patet, quod hic exceptio opposita habet vim accusationis, secus im primo casu, & ratio differentiae est quia in primo casu licitum est accusato quocumque modo se defendere, cum prouocatus se vlciscatur. *cap. si quis iratus. 2. qu. 3. l. qui cum maior. ff. de bon. lib. l. si adulterium. §. Imperator. ff. ad l. Iul. de adult. & l. Gracchus C. eod. tit.* & sic si defecerit in probatione, nullam patitur poenam. In secundo verò casu excipiens habetur pro accusatore, vnde quamuis confirmatus officium vel Beneficium habitum non amittat, obstat tamen exceptio opposita, etiam non probata, dignitatibus acquirendis. *arg. c. super eo de elect. & cap prohibentur 2. q. 1.*

79 Est tamen notandum, quod in criminibus, & delictis prosequendis in modum exceptionis dupliciter proceditur, scilicet ciuiliter, & criminaliter. Ciuiliter fit, quando excipitur de crimine contra testem, vel contra instrumentum, ne adhibeatur eis fides, & tunc non potest Iudex punire testem de crimine opposito, etiam si probatum fuerit, vt habetur in iuribus allegatis *sup. in fin. num. 77.* & notat Bossius *in tit. quomodo procedatur per exceptiones num. 2.* vbi de communi testatur. Est benè verum, quod poterit postea Iudex inquisitionem facere contra reum, vt dicit Iacob de Belu. *in Pract. crim. fol. 28. in rubr. de caus. crimin. num. 1. & 2.* & tunc ex noua inquisitione, & processu puniri potest delinquens. ita Bart. *in l. 2. § si publico n. 20. ff. ad leg. Iul. de adulter.*

80 Probationes autem factae in iudicio ciuiliter agitato, nullam faciunt fidem in criminali, vt inquit Fellin. *in cap. ut si Clerici nu. 26. de iudic.* Villalob. *in collect. commun. opin. litt. A. post num. 47.* Diaz. *regul. 10.* Faciunt tamen indicium ad inquirendum, licet non faciant probationem ad puniendum, Clar. *in Pract. crim. § fin. q. 54. vers. item si producantur in fin.* vid. Abb. *in c. per inquisitionem post. n. 12. de elect.*

81 Criminaliter verò proceditur via exceptionis, quando quis excipit contra testes, vel contra accusatorem, ne recipiantur, & insuper petit de crimine opposito puniri secundum leges; & tunc excipiens gerit vices accusatoris. Vnde procedi potest contra illos, vsque ad condignam poenam, aequè ac si fuissent accusati, etiam si a principio causa fuisset ciuilis, & tunc obseruanda est forma. *l. libellorum ff. de accusat.* & sic exprimendum est tempus, & locus commissi delicti in ipsa exceptione, & est communis DD. sententia, de quo Soccin. *in l. 1. post n. 4. vers. quarto infertur ff. de except.* Boer. *decis. 321.* Clar *vbi sup. q. 12. vers. adde quod.*

82 Hinc est, quod sicut in iudiciis criminalibus non potest quis audiri per procuratorem regulariter, maximè vbi agitur per accusationem *l. pen. §. ad crimen ff. de public. iud.* vbi communiter DD. *& est text. in l. seruum quoque §. publicè. ff. de procur.* quod procedit tam in delictis publicis, quam priuatis. Bart. *in d. § ad crimen* Bos. *in tit. an. in causis criminalibus post nu. 1. vers. prima igitur*, Clar. *in d. § fin. qu. 32. vers. & haec conclusio*, Abb. *in cap. veniens de accusat.* & Foller. *in Pract. crim. canon. capit. 9. num. 12.* Ita neque quando agitur per viam exceptionis criminaliter. Blanc. *in Pract. crim. fol. 25.* Clar. *d. qu. 32. vers. Tuscis quod in causis.*

83 Quia causa criminalis dicitur, cum finis tendit ad vindictam publicam, vt delictum puniatur poena debita. *text. est in c. per tuas il 1. §. tales*, vbi Gloss. *in verb. taliter de simon.* Abb. *in cap. super his de accusat.* Federic. de Senis. *consil. 23. alias 28.* & sic iudicium criminale per viam exceptionis aequiparatur in totum iudicio criminali per viam accusationis. Et licet Gloss. *in l. lex Cornelia in princ. ver. eorum. ff. de iniur.* teneat, causam criminalem dici, quandocumque agitur de crimine, tamen haec opinio communiter à Doctoribus non admittitur, cum de crimine, etiam ciuiliter agi possit pro interesse, vt ait Blanc. *in Pract. crim. fol. 61. num. 158.* Vnde neque sequuntur Doctores aliam opinionem Gloss. *in l. si qua per calumniam ver. atri C. de Episc. & Cleric.* asserentis, causam criminalem dici, quando imponitur poenam corporalis pro crimine commisso.

Blanc *vbi sup. vers. secunda opinio*. Neque opinio Abb *in rubr. de iudic. nu. 5.* a Doctoribus admittitur, vbi tenet, quod quando agitur principaliter, vt quis pro delicto puniatur pœna ordinari, tunc causa dicatur criminalis, siuè pœna veniat applicanda Fisco, siuè parti; quando verò non agitur principaliter, vt puniatur pœna ordinaria, tunc semper dicitur ciuilis, quia contrarium probatur in multis iuribus, quæ allegat. Aretin. *in eod. rubr. de iudic. post num. 19.* & ibid. Dec. *late*, & Marant. *in Specul. aur. d. p. 1. num. 1. in fi.* Sed opinio magis communis est illa, quam tenet Gloss. *in lib. 3. in princ. ver. centum ff. de sep. viol.* vt scilicet quando agitur ad pœnam applicanda Fisco, tunc causa dicatur criminalis, quando verò agitur ad pœnam applicandam parti, tunc dicatur ciuilis, quam Gloss. sequitur Bart. *in ead. lib. 3.* Aretin. *in rubr. de iud. num. 19.* & ibid. Dec. *nu. 95. in prima lect. & nume. 51. in secunda lect.* Afflict. *sup. constit. Regn. part. 3. rubr. 32. §. varietatis num. 9* Clar. *in Pract. crim. §. fin. quæst. 1. vers. quarta agitur ratio, med.* Marant. *loc. prox. cit. numer. 2.* & Alii apud illos.

84 Vnde ex dictis patet, quod ex eodem delicto regulariter oritur duplex actio, nimirum criminalis ad publicam vindictam, & ciuilis ad priuatum commodum, at verò non per hoc sequitur, posse vno, eodemque tempore vtramque actionem, criminalem scilicet, & ciuilem ab eodem ex eadem causa intentari, hoc enim prohibetur *in l. auccedam. ff. de publ. iud.* Quod quidem intelligendum est, si æquè principaliter in eodem libello hæc duo remedia intententur, quia tunc non posset cum causa criminalis sit maior, & dignior, quam causa ciuilis, & sic non possunt simul concurrere, & cumulari, DD. *in l. edita C. de edend.* Sed si intentetur principaliter iudicium criminale, & incidenter iudicium ciuile, petendo in expensis, vel rem ob latam sibi restitui, tunc certè potest fieri, Bart. *in l. antecum §. qui furem nu. 5. ff. de furt.* quem sequuntur communiter DD. vt dicit Curt. Iun. *in d. l. edita nu. 198.* & ibid. Roman. *post n. 143. vers. non obstat. fin. in fin.* Bald. *in l. data opera nu. 5. in fin. C. qui accus. non poss.* Hippol. ad Angel. *de malefic. in verb. & ad querelam in vlt. apostill. col. 2. vers. secundo casu*, & Aretin. *in §. qualiter 2. § ad corrigendos nu. 139. de accus.*

85 Quod si quis post intentatum iudicium criminale per accusationem, vellet intentare ciuile, ex diuersa causa, & penitus separata, tali casu non poterit, donec, & quousque terminetur causa criminalis. *iuxt. text. in l. fin. C. de ord. cognit.* Bart. *in d. l. edita C. de edend.* Alex. *in l. reum criminis col. 2. vers. Bartolus autem C. de procur.*

Et hoc procedit etiam è conuerso in Reo accusato, nam pendente accusatione, siue iudicio criminali, neque ipse poterit conuenire ciuiliter suum, accusatorem ex alia causa penitus diuersa, & separata *vt colligitur ex d. l. fin. C. de ordin. cognit.* & communiter DD. tenent vt testatur Curt. Iun. *in d. l. edita num. 182. in fin.*

86 Vlterius notandum est, quod aliquando crimen deuenit ad Iudicis notitiam alio modo, quam per accusationem, inquisitionem, denunciationem, aut exceptionem; de quibus supra dictum est, scilicet per confessionem, quod quidem accidit, vel quando pars accusans, vel testis inde nter confitetur se aliquod commisisse delictum, & tunc licet ex huiusmodi confessione puniri non possit, bene tamen Iudex poterit ex ea procedere ad inquirendum, & formare processum super illa confessione, & factis omnibus necessariis, & fieri solitis in causis criminalibus, deuenire poterit ad condemnationem, Bart. *in l. si confessus sine fin. ff. de custod. reor. & in l. 2. § si publico ff. ad leg. Iul. de adult.* Bald. *in tit. qui mod. procedatur per exception. num. 4.* Afflict. *decis. 176.* & Foller. *in pract. crim. for. facul. verb. & si confitebuntur. n. 31.*

87 Insuper notandum est, quod datur alius modus procedendi vltra supra enumeratos, & est, quando quis per ministros Curiæ vel per Alios reperitur in flagranti crimine, hoc est in ipso actu delinquendi, puta quando actu occidit aliquem, vel furtum committit, vel arma prohibita defert, & huiusmodi, nulla præcedente Denunciatione, inquisitione iudicis, aut accusatione partis aduersæ, & capitur carceratus, ac Iudicis præsentatur, vt tradunt Marsil. *in l. vnius §. cognitorum. ff. de quæst. verb.* Angel. *de malefic. in verb. che mi hai adulterata la mia donna* Alex. *in consil. 275. incip. viso themate col. 2. l 1.* Clar. *in Pract. crim. q. 8. in princ.* vbi latè Baiard. & Alij Addent. Scacci. *in tract. crim. lib. 2. c. 78. nu. 4.* Caualc. *de brach. Reg. p. 1. nu. 215.* latè Farinac. *in pract. crim. vol. 1. de del. & pen. qu. 21. nu. 153. cum seqq.* & Guaz. *in tract. ad d. sens. reor. defens. 5. cap. 8. nu. 1.* & Alii apud illos, & ex nostris Regnicolis Foller. *in d. pract. crim. for. facul. p. 1. secunda partis ver. item quod fuit captus in flagranti crim.* & ibi Add. Afflict. *in const. Regni incip. Iustitiarij non per kalend. in not. 4. & in constit. Humanitate nu. 27. l 2.* Grammatic. *decis. 36. num. 5.* & Alij.

88 Quo casu possunt Reum in actu delinquendi carcerare; non solum satellites, & ministri Curiæ absque Iudicis mandato verum etiam omnes Alii, ad quos ex officio non pertinet *vt in lib. 3. ff. de furt. & in l. defens. C. de defens. Ciuit.* quia semper in tali casu dicuntur habere mandatum, *per text. in l. raptores C. de episc. & cler. & l. capite 5. ff. de adulter.* Gramm. *theorem. 19. nu. 1.* Farinac. *d. qu. 21. num. 137.* quamuis regulariter nemo capi possit sine Iudicis mandato. *l. neminem. vbi DD. communiter C. de exhibend. reor.* Quæ conclusio, vt quilibet de populo capere possit delinquentem in flagranti crimine, locum habet, tam in crimine publico, quam priuato. Scacci. *de. 78 nu. 10. vers. sec. videamus.* Farinac. *vbi sup. nu. 140.* Caualc. *de brac. Reg. dict. par. 1. nu. 22.*, dummodo statim recto tramite ad Iudicem ducant.

89 Quinimò ampliatur, vt quamuis Iudex Laicus regulariter, nec alia persona priuata possit Clericum capere, & carcerare, absque licentia proprii Prælati, vt tradit Gloss. *in cap. cum non ab homine verb. deprehensus de iudic.* vbi DD. communiter, *& in cap. si vero de sent. excom.* si tamen reperiant, illum in flagranti crimine carcerare possunt, sed ad suum competentem Iudicem Ecclesiasticum ducere tenentur, & tunc excommunicationem non incurrunt. *cap. vt famæ de sent. excom* vbi Gloss & DD. Gloss. *in d. verb. deprehensus* Abb. *in dict. cap. cum non ab homine nu. 15.* & ibid. Felin. Foller. *loc. cit. nu. 6.* Scacci. *ibid. nu. 5. vers. amplia istam.* Anton. Com. *de delict. cap. 9. n. 3* Farinac. *vbi sup. nu. 141. vbi de communi testatur.* Geneuens. *in Prax. Arch. Neap. cap. 33. nu. 10.* Megal. *in Prax. crim. canon. c. 9. 12. n. 0 cum. med.*

90 Ampliatur tertiò, vt quamuis regulariter condemnari non possit Reus, nisi iuris ordine seruato factis legitimis probationibus, & dato termino ad se defendendum, *vt tradunt communiter DD. & nos dicemus inf. à*; contra repertum tamen in flagranti crimine procedi potest ex abrupto, & iuris ordine non seruato, vt in notoriis quia æquiparantur esse aliquem repertum in flagranti, & in notorio crimine. Felin. *in c. cum euidentia de accusat.* Mascard. *de probat. conclus. 1101. nu. 15. l. 2.* Foller. *vbi sup. nu. 2.* Baiard. *ad Clar. qu. 8. nu. 9.* latè Gramm. *d. decis. 36. nu. 35. 46. & 80.* & Farinac. *d. qu. 21. nu. 133.* Vnde inferunt DD. vt non requiratur, quod detur Reo copia repertorum, seu indiciorum, Gramm. *ibid. nu. 71.* Foller *loc. cit. num. 8.* Baiard. *d. q. 8. nu. 9. in fin.* vbi etiam dicunt, neque requiri citationem ad sententiam. Et Clar. ac Alii apud illum *in d. quæst. 8. in princ.* Caualcan *de brach. reg. d. p. 1. nu. 229.* dicunt posse procedi sine querela alicuius. Quin imò testes alias idonei admittuntur contra reum in flagranti deprehensum, & censetur idonei, si per alios delictum probari non possit, & aliud contra eos non obstet, vt post Andr. de Isern. & Afflict. *in d. constitut. Regni Humanitate* dicit Foller. *vbi sup. numer. 7.* vbi tamen addit, Iudicem debere in hoc multum laborare, vt veritatem inueniat. Clarus autem *d. qu. 8. vers. scias tamen* ait; quod non resultat plena probatio ex apprehensione in flagranti, sed ex ea oritur tantum indicium ad torquendum.

91 Hinc est, quod cauti Iudices, non statim ad sententiam condemnatoriam deueniunt; sed postquam talis reus in flagranti captus ad eorum manus deueniret, facta per Barruarios relatione in Actis curiæ, illicò eum constituunt, & si delictum confitetur, tali casu ad sententiam condemnatoriam deueniunt, etiam non datis defensionibus, iuxta doctrinam Bald. *in l. vt vim ff. de iust. & iur.* quem sequitur Foll. *loc. cit. nu. 12.* vbi dicit hoc procedere, si capiatur reus a Ministri Curiæ, non si ab Aliis, subdit tamen ille, quod tunc hoc dictum Baldi admitteret, quando terminus, ad se defendendum illi non competebat, vel si petitus non fuit, secus si petatur; cui sententiæ adstipulatur Cla. *in d. qu. 8. vers. sed numquid ubi? Ego si reus*: si verò negauerit, statim absque alio processu, & indiciis, ducunt eum ad torturam, præsertim, si delictum sit graue, facta prius confrontatione cum testibus, qui illum viderunt, vt in aliis causis fieri solet, (de qua nos infra dicemus,) & si in negatiua perseuerauerit facta publicatione in ipso processu, & dato termino ad se defendendum, condemnare poterunt, si nihil probauerint

tieri ad se excusandum. Affict. *in d. consti. Humanitatr.* Foller. *vbi proximè* Scacci. *in d. c. 78. n. 9 & n. 16. ver. & ex his*, & Baiard. *ad Clar. d. q. 7. n. 1.*

92 Ampliatur quartò, vt contra repertum in flagranti crimine deueniri possit ad executionem pęnæ delicti commissi, sine vlla sententia. Gloss. *in l. illius factum. ff. de his, qui notant infam.* Bois. *in tit. de denunciat. num. 10.* Grammat. *d. decis. num. 43.* Clar. *d. q. 8. vers. quaro.* vbi ait in Senatu Mediolanensi aliter seruari per Collaterales in pœnis exequendis. Sed Vulpell. *respons. 137. numer. 7.* & Scacc. *in tract. crim. lib. 1. capit. 46. num. 28. & c. 78. sub num. 16.* asserunt, etiam in Vrbe seruari, vt exequatur pęna absque sententia; quamuis regulariter deueniri non debeat ad pœnarum exequutionem sine sententia. *l. 1. C. de execut. rei iudic.* Petr. Caball. *in quæst. crim. cas. 143. numer. 2.* Baiard. *ad Clar. quæst. 93. numer. 8.* Est benè verum, quod licet in tali casu non requiratur sententia, requiritur tamen aliquod Iudicis decretum, vt tradit Scacci. *d. c. 78. sub nu. 16.* post Farinac. *d. q. 21. n. 153. & n. 154.* vbi ait, quod ab illo decreto non datur appellatio, quoad effectum suspensiuum, ex Bocr. *decis. 153. n. 5.* quem sequitur Baiard. *q. 71. n. 11.*

93 Ampliatur quintò, vt a fortiori, si capiatur in flagranti Reus delinquens coram Iudice sedente pro Tribunali, puniri possit sine Iuris solemnitatibus, sine processu, & probatione, quia delictum dicitur notorium, secundum Glos. *in cap. Deus Omnipotens. §. quando autem 2. quæst. 1.* Capr. *in tr. de Notor. in 4. memb. nu. 27. & 55. & memb 6. nu. 1.* Mascard. *de probat. conclus. 203. n. 10. & 19. l. 2.* Farinac. *d. q. 21. n. 158.* vbi de communi, qui postea *n. 159.* dicit, tutius esse, si Iudex statim illum examinet; & si confiteatur delictum, condemnabit eum sine alia probatione, aut solemnitate; Si verò negauerit, examinabit testes, quos dum illo confrontet, qui testificentur vidisse illum tale crimen committere coram iudice sedente pro Tribunali, multis aliis astantibus, *iuxta text. in l. quoties. C. de dignit. l. 12.* & ibi Luc. de Penn. quem refert & sequitur Paris de Put. *in tract. de syndicat. verb. notorium* Foller *in d. Pract. crimin. for. fac. verb. item quod est notorius delinquens numero 27.* Caualcan. *d. tract. de brach. reg. par. 1. num. 204.* Ego ipse *tom. 2. par. 5 prax. 17 per tot.* vbi traditur modus formandi processum, & sententiam in tali casu notorij iudicij, cum crimen commissum coram Iudice sedente pro Tribunali dicatur crimen notorium iudicij; *vt ibid. dicam.* Quod ampliatur etiam si Iudex non sedeat pro Tribunali, sed aliquem alium actum Iustitiæ faciat, quo casu post examen Rei, et testium, vt supra, datur illis breuis terminus ad se defendendum, et condemnabitur, vt tenent. Par. de Put. Foller. Caualc et Alij *locis cit.* Secus si Iudex non sederet pro Tribunali, nec Iustitiæ actum faceret, nam tunc teneretur iudicare seruatis seruandis, secundum allegata, et probata, cum habeatur tam quam persona priuata, non vt Iudex, et sic non esset offensa maiestas Principis. Couarru. *varias. resol. l. 1. cap. 1. sub nu. 6.* Clar. *qu. 8. vers. sed pone.* Farinac. *d. q. 21. n. 63.* latè Scaccia *l. 1 tr. cr. cap. 80. n. 1. & 2.* vbi dicit, quod tali casu, neque potest Iudex illum torquere, sed tantum informationem contra eum capere.

94 Tandem nota hìc, quod rapti in flagranti crimine duci debent coram Iudice, eique pręsentari per capientes illos intra spatium temporis viginti horarum, *vt habetur in l. capite quinto. ff. ad l. Iul. de adulter.* Gloss *in d. capitol. cum non ab homine de iudic.* aliàs puniri possunt pœna priuati carceris. Modern. *in tract. de process. executiu. par. 1. cap. 1. num. 98.* Iodoch. *in Pract. crim. cap. 15. num. 5.* Scacc. *in d. cap. 78. num. 6.* Caualcan. *de brach. Reg. p. 2. num. 9*

PRAXIS PROCESSVS.

95 His positis deueniendum est ad modum practicum procedendi, secundum solitum nostrum institutum; & sic incipiemus ab accusationis, seu quærelæ libello, qui solet infrascripto, vel simili modo concipi, videl.

Forma libelli accusatorij, seù quærelæ, vt vulgo dicitur.

Die ... Mense .... Ann...

In Episc. Curia N comparet personaliter N. de N. Terra, seù loci N. qui non animo calumniandi, &c. sed pro veritate tantum medio iuramento quærelanter exponit, qualiter Clericus N. de N. die tali .... mens ... hora ... circiter in loco N. animo diabolico deliberato aggressus fuit N. de N. proditoriè cum ense euaginato, & cum eo dedit eidem N. multa vulnera, ex quibus, statim post tres horas mortuus fuit; qui quidem aggressus in primo ictu ensis vociferando, petijt auxilium, ad cuius voces accurrerunt N. N. & N. ac Alij, qui bene viderunt prædictum N. occisorem fugientem cum ense euaginato, & sanguine cruentato. Proinde comparens ipse filius legitimus, & naturalis præfati N. occisi exponit quærelam criminalem contra dictum N. Clericum, & petit ipsum puniri, prout sacri Canones requirunt, ne valeat sua iniquitate gloriari, si impunitus remaneret, & ita dicit, & fieri petit, non solum isto, sed omni alio modo meliori, &c.

Alibi verò fieri solet alio modo, nam Notarius, seu Cancellarius Curiæ scribit quærelam tali, vt sequitur modo, videlicet.

Forma quærelæ alio modo.

Die ... mens .... ann. .. Comparuit personaliter N. de N. de loco N. qui non animo calumnia, sed pro veritate tantum mediante eius iuramento quærelanter exposuit, prout infra, videlicet. Deue sapere V. Sig. Reuerendiss. come, &c. Et exponitur tota series commissi criminis, secundum facti diuersitatem, cum suis qualitatibus & circumstantiis, postea concluditur: *E ui son stati presenti li Tali N. N et N. e cosi dice, &c. omni &c. N de N. manu prop. &c.*

96 Post prædictam accusationem debet Iudex decernere, vt capiatur informatio, mediante decreto, iuxta formam traditam *sup. sect. 1. nu. 53.* Deinde procuret vt constet de corpore delicti, & sic fiat accessum ad locum, vbi cadauer occisi iacet, vel mandet fieri per Notarium cum Fisco, & testibus, qui visitent cadauer, & annotent omnia sigillatim, ne processus corruat, si non inueniatur delictum in genere, & talis accessus fieri solet similiter mediante decreto, quod etiam habes sup. *de Sect. 1. num. 56.* facto deinde viso, & reperto, *prout ibidem num. 57.* examinantur testes pro validitate recognitionis corporis delicti, cuius examinis forma habetur. *ib. numer. 59.* Quibus peractis proceditur ad examen testium nominatorum in accusatione, siuè in denunciatione, siuè inquisitione, diligenter illos interrogando super contentis in accusatione, (si per eam proceditur,) sed hoc fit præcedente citatione, adhoc, vt si accedere noluerint ad testimonium veritatis perhibendum, possit Iudex illos cogere, prout dicemus *infra. sect. seq.*

Citatio autem solet concipi, prout sequitur, vel huic similis, videl.

Forma Citationis testium.

Die ... mens ... ann ... De mandato, &c.

Instante Domino Promotore Fiscali commissa fuerunt Citationes contra N. N. & N. quatenus per totam diem Veneris, quæ erit dies septima præsentis mensis compareant, & quilibet ipsorum comparere debeat personaliter coram Reuerendissimo D. Generali Vicario, seu coram me Notario, &c. ad informandam Curiam super nonnullis, &c. sub pœna scutorum centum auri de camera pro quolibet, siue librarum centum cera albæ laborata, piis vsibus applicandorum in casu, etc. Alias, &c. et eta, etc. omni, etc.

N. Notarius, etc.

Vel alio modo, prout alibi fieri solet.

Mandato Domini N. etc. Citentur N. N. et N. ad informandam Curiam statim, vel pro die tali .. sub pœna mandatis exequutiue, etc. Instante Fisco, etc.

N. Notarius, etc.

Vel alio mudo, videl.

N. de N. Vicarius Generalis N. &c.

Vobis N. N. & N. Tenore praesentium praecipimus, & expressè mandamus, quatenus statim visis, & receptis praesentibus, & postquam vigore praesentium fueritis requisiti, & quilibet vestrum fuerit requisitus sub poena scutorum Auri camerae Apo, solvend. tot... piis usibus applicandorum, &c. & in subsidium sub poena excommunicationis, &c. debeatis, & quilibet vestrum debeat coram Nobis, & nostra Curia comparuisse, & personaliter se praesentasse ad nos, & illam eamdem nostram Curiam informandam de nonnullis ad eam spectantibus, de quibus vos informatos esse nobis constat. Alioquin, &c. In quorum, &c.

Datum, &c. Die .. Mens. Ann...

N. Vicarius Generalis, &c.

N. Cancellarius, &c.

Siuè tandem alio modo, cum in hoc, sicut in caeteris, seruandus sit stylus propriae cuiusq; loci.

Ponatur Titulus, &c.

Per vnum ex seruientibus nostrae, vel quarumuis Curiatũ ad omnem instantiam, & requisitionem N. Promotoris Fiscalis citentur, moueantur, & requirantur infrascripti testes in calce praesentium nominandi, & cognominandi, quatenus sub poena librarum 50. cerae albae laboratae piis vsibus applicandarum, &c. pro quilibet, & in subsidium excommunicationis, &c. per totam crastinam diem, quae erit decima currentis mensis talis... praecisè & peremptoriè comparere habeant, & debeant personaliter coram Nobis, & nostra Curia ad se examinandum, examinique subiiciendum, ac eorum veritatis testimonium perhibendum super nonnullis rebus, & causis Curiam ipsam, et dictum D. Promotorem Fiscalem tangentibus; Alias, etc. Quoniam, etc. Datum, etc. Die, etc. mens. etc. ann. etc.

N. Vicarius Generalis, etc.

N. Actuarius, &c.

97 Exequuta citatione per seruientem, seù cursorem fit relatio more solito.

Forma relationis Cursoris.

Die... Mens... Ann... In loco N. N. de N. publicus Seruiens, seù Cursor, siuè Nuncius Curiae Episcopalis N. retulit mihi infrascripto Notario, seù Actuario cum iuramento, &c. supra ascriptas citationes personaliter praesentasse, & intimasse supradictis N. N. & N. ac omnia alia fecisse, prout habuit in mandatis, &c. Et in fidem, &c.

N. Notarius, seù Actuarius, &c.

98 Accedentibus autem testibus, examinatur quilibet separatim, & secreto, prout sequitur, vid.

Forma examinis testium pro Curiae Informatione.

Die, &c. Mens. &c. Ann. &c. in loco N. coram Perillustri, & Reuerendissimo Domino Vicario Generali N. &c.

Examinatus fuit per Reuerendiss. D. Generalem Vicarium, Meque, &c. Assistente quoque D. Promotore Fiscali eiusdem Episcopalis Curiae N. de N. loci N. aetatis suae annorum tot... ut dixit, & ex eius aspectu apparet, testis pro Curiae informatione receptus, & examinatus medio suo iuramento prout tactis scripturis, (si sit Laicus, si verò sit Clericus dicitur, *tacto pectore more Clericorum*) *iurauit, etc. citatus, vocatus ac examinatus super praesenti informatione toto facto, et causa, et quidquid inde sciret, etc. Et Primò interrogatus, etc.*

Vel incipitur alio modo secundum stylum Curiae videl.

N. de N. aetatis, etc. testis medio iuramento prout tactis, etc. & sequitur vt supra.

Vel si fiat examen per Notarium, sine presentia Iudicis dicatur.

Die tali, etc. In loco N.

Examinatus fuit per me infrascriptum Notarium, siuè Actuarium, &c. de mandato Perillustris, & Reuerendissimi Domini Vicarii Generalis N. Assistente Domino Promotore Fiscali eiusdem Episcopalis Curiae N. de N. testis pro Curiae informatione receptus, & examinatus, qui delato sibi iuramento veritatis dicendae, prout tactis, &c. iurauit, ad opportunas Domini interrogationes deposuit prout infra, videlicet.

Interrogatus quomodo hoc accesserit spontè, *vel coactè*. vel. *Interrogatus vt dicat quomodo ad Curiam venerit.* vel *Interrogatus quomodo hic reperiatur, & à quanto tempore citra.*

Respondit, *Signore io son venuto quà, perche son stato citato hieri dal seruiente della corte, &c.* Et sic scribatur vulgari Idiomate totum id, quod testis respondet per formalia verba, quantũ fieri potuerit, tam si pro Fisco sint eius responsiones, quam si contra ipsum, alias peccatum mortale committeretur *vt infr. sell. seq. demonstrabimus*, deinde prosequatur examen.

Interrogatus, an sciat, vel saltem praesumere possit causam suae vocationis, et praesentis examinis.

Respondit. *Signore io non sò ne mi posso imaginare perche causa V. S. m'habbia fatto chiamare, ne perche mi voglia esaminare.* Vel si dicat causam scribatur quod dicit.

Interrogatus, an sciat commissum fuisse aliquod delictum ab aliquo, quod, à qua persona, quomodo, vbi, et quando.

Respondit. *Hò inteso dire publicamente, che sia stato ammazzato N. de N. da N. con molte stoccate nel vicolo detto del N. e che sia successa questa mattina.*

Interrogatus, vt dicat à quo, seù a quibus dici publicè audiuerit, et quibus praesentibus.

Respondit, etc. et scribatur totum id quod dicit; deinde prosequentur alia Interrogatoria, secundum occurrentiam, tandem dicatur.

Interrogatus de contestibus.

Respondit, *queste cose possono saperle N. N. & N. &c.*

Interrogatus de causa scientiae, loco, & tempore.

Respondit, vt supra dixit, et deposuit, quia scit audiuit, vidit, interfuit, et cognouit per modum, vt supra, etc.

Et tunc concluditur examen, vt sequitur.

Tunc Dominus acceptatis, &c. animo dimisit & ipsum testem licentiauit, iniuncto sibi iuramento silentii (si necessarium, aut expediens videatur) *& vt se sua propria manu subscribat, prout iurauit, tactis, &c. & subscripsit, vt infra, videlicet.*

Io N. de N. hò detto per la verità, quanto di sopra.

Si verò scribere ignorauerit, dicitur: *Et vt signum crucis propria manu faceret, eo quo dixit se nescire scribere, prout calamo illud propria manu designauit, vt infra, videlicet.* † *signum Crucis propria manu suprascripti N. scribere nescientis testis pro veritate deponentis, vt supra.*

N. Vicarius Generalis, etc.

N. Notarius, &c. seù Actuar. &c.

Postcà examinantur Alii testes supradicto, vel simili modo, quia interrogatoria non semper solent esse eadem, ex quo cũ testes diuersimodè respondeant, non potest certa regula tradi, sed ipsa variari oportet, prout facti contingentia postulauerit; quod remittitur arbitrio prudentis Iudicis, & Notarii, seù Actuarii; quis modus interrogandi testes, & reos assimilatur arti militari, in qua Dux exercitus instruit aliquando aciem in aliqua forma, habita consideratione ad numerum militum, ad situm loci, & temporis opportunitatem, & similia, opponendo dextrum cornu sui exercitus sinistro cornu exercitus Hostium; & similiter reliquas partes militum, tam peditum, quam equorum recto ordine; secundum praecepta artis militaris mirè disponit, sed dato signo ad pugnam congressis hostibus ambo exercitus mutauerunt situm, & figuram vnde vterq; Dux compellitur exercitus ordinem iam sub certa forma instructum in aliam omninò diuersam mutare, & sic vbi prius exercitus, seu acies reperiebatur instructa sub forma lunari; nunc cogitur illam ordinare sub forma quadrata, vel simili. Ita quaque succedere solet Iudici in examine faciendo, nam Ipse credit interrogare testem, vel reum vno modo determinato, & tamen ex vnico verbo prolato a teste, vel a reo, cogitur ordinem praedeterminatum inuertere, prout illud verbum occasionem variandi Interrogatoria requirit. Et hoc pluries de facto accidit mihi, dum reos constituere, existente Vic. Gener. & Apostolico in diuersis Dioecesib. vt aliàs dixi.

Reliqua

Reliqua examinis testium materiam pro curiæ informatione supplebitur vberius infrà *sect. sequenti*.

99 Quando autem capitur Aliquis delinquens a Birruarijs, vel Alijs in flagranti crimine, vt dictum est suprà, tunc præsentari debet proprio Iudici infra 24 horas, & in actis curiæ per Notarium, seu Actuarium fit relatio, seu præsentatio ipsius, subscripta, vel simili.

Forma Præsentationis capti in flagranti.

Die...Mensis ..Anni...In Curia N. comparuit N. de N. Barigellus, siuè, &c. minister ad maleficos capiendos cum suis satellitibus, & sodalibus, & ipsi Curiæ præsentauit N. de N. Reum præsentem, audientem, & intelligentem, quem cum suis sodalibus, & alijs deprehendit occidisse N. de N. & ipsum in ipso actu homicidij, alio actu extraneo in medio non interueniente, cæpit in tali loco N. hodiè prædicto die de præsenti mense, &c. Regnantibus, &c. Dominante &c. Sub Præsulatu, &c, et captum in Nostris fortijs reduxit, et asportauit, vt sic possit contra ipsum procedi, vt Iuris erit, etc. Vnde in fidem, etc. Datum, vt supra, etc.

N. de N. Notarius, &c.

Successiuè eodem tempore, post detrusionem Rei in carceribus examinetur formiter, vt supra, Barigellus, & sodales; ac Alij Testes, si haberi potuerint, qui crimen committi viderunt. Vel si placuerit Iudici, antequam Reum carceret, illos examinet in presentia eiusdem Rei audientis, videntis, & intelligentis. Qui testes deponere debent si vidisse N. de N. occidisse N. de N. & captum fuisse per curiæ familiam in ipso actu homicidij, si ita si fuit, vel dum fugeret, &c. illicò, et nullo temporis interuallo interueniente sic captum, et carceratum fuisse ad curiam asportatum, et in eius fortijs redactum, præsentibus N. de N. & N. de N. Quibus examinatis, statim examinandus erit Idem Reus sic in flagranti captus, more solito, cuius examinis forma habetur *inst. sect. 9. in princ. prax. prac.* vel alio modo prout facti qualitas expostulabit.

Nota tamen in Practica, quod quando talis Reus interrogatur super delicto, non debet interrogari negatiue, vt regulariter fieri solet, an scilicet fecerit tale delictum, sed affirmatiue, cur scilicet illud commiserit, objciendo, & obiurgando illum, qui si confitebitur, condemnari poterit, vt dictum fuit suprà.

SECTIO IV.

De Testibus pro Curia informatione examinandis.

SVMMARIVM.

1 *Testis pro Curia informatione, quando examinandus, & quomodo.*
2 *Testis, quid sit.*
3 *Testis citari debet, vt probet.*
Testes Curia examinantur parte non citata.
Spontaneus Testis, quis dicatur.
4 *Testes in Criminalibus omnes esse possunt, nisi expressè prohibeantur in Iure.*
5 *Testes non iurati nihil probant.*
6 *Testes quos conditiones habere debent.*
7 *Seruus, quando possit esse testis.*
8 *Pauper non est testis idoneus.*
9 *Minor testis esse non potest, quia non potest iurare, & sic non probaret.*
10 *Minor maior factus potest testificari, quæ vidit in minori ætate.*
11 *Mulier, quando possit esse testis.*
Monialis, quando similiter potest.
Prægnantes, quomodo dignoscatur.
12 *Infidelis contra fidelem non potest esse testis.*
13 *Infamis non admittitur in testem.*
14 *Infamia triplex est, iuris, facti, & Canonica.*
15 *Infamis, & infamatus, in quo differant.*
16 *Infamis, quibus ex causis quis efficiatur.*

Personæ infames ex facto proprio, quæ?
17 *Infamis ex delicto alieno, quis?*
18 *Infamis ex officio, quis?*
19 *Infamia, quomodo tollatur.*
20 *Furiosi repelluntur à testimonio ferendo.*
21 *Inimici etiam repelluntur.*
Inimicitia capitalis, quæ, & qui inimici.
22 *Amicus similiter repellitur.*
23 *Parentes contra filios testes esse nequeunt.*
Consanguinei ascendentes, & descendentes similiter.
24 *Frater contra fratrem neque esse potest.*
25 *Domestici & familiares neque testes esse possunt.*
26 *Domestici, & familiares qui dicantur.*
27 *Socius in contractibus repellitur similiter à testimonio ferendo.*
28 *Socius criminis à fortiori repellitur.*
Fallit tamen in multis casibus.
29 *In causa propria nemo testis esse potest.*
Aduocati, & Procuratores non sunt idonei testes in causis suorum Clientum.
30 *Laicus contra Clericum, neque regulariter.*
31 *Clericus contra Laicum, neque potest.*
32 *Clericus testificans contra Laicum in foro sæculari efficitur irregularis, si reus moriatur, etiam si præmiserit protestationem.*
33 *Religiosi similiter testes esse nequeunt.*
34 *Religiosi dicuntur mortui mundo.*
35 *Aduocatus, Procurator, & Iudex testes esse non possunt.*
36 *Excommunicatus testis esse nequit.*
Criminosus neque.
Peccans mortaliter neque, & n. seq.
37 *Nemo sine crimine viuit.*
38 *Testes singulares, quando dicantur.*
Testes singulares non probant.
39 *Testes singulares circa Personam, qui?*
40 *Testes singulares circa locum, qui?*
41 *Item circa gradum.*
42 *Item circa tempus.*
43 *Testes eadem verba dicentes dicuntur suspecti.*
44 *Testis causam scientiæ non reddens, non probat.*
Causa scientia testis, quando dicatur inesse.
45 *Testis, quando dicatur causam scientiæ non reddere.*
46 *Testis de auditu, quando valeat.*
47 *Casus, in quibus testes de auditu probant.*
48 *Cæcus potest esse testis.*
49 *Testis de auditu non valet in his, quæ requirunt visum.*
50 *Surdus, quando possit esse testis.*
51 *Mutus aliquando testis esse valet, & quomodo.*
52 *Mutus delinquens, an puniri possit, & quomodo.*
53 *Testis de crudelitate, quando probet.*
54 *Testes in criminalibus examinandi sunt per ipsummet Iudicem.*
Testes potest prius per iudicem erotemus interrogari.
55 *Mulieres, & honesta Persona examinandæ sunt in proprijs domibus, in casibus permissis.*
56 *Personæ egregiæ, quæ dicantur?*
57 *Egregiæ personæ, an eorum priuilegio renunciare possint.*
58 *Remissoria pro examinandi testibus in criminalibus regulariter non conceditur.*
59 *Remissoria prædicta quibus dirigenda.*
60 *Remissoria in multis casibus conceditur, vt si testes examinandi, habitarent extra Iudicis iurisdictionem.*
61 *Testes in dignitate constituti examinantur per alium de Iudicis commissione.*
62 *Examen testium impeditorum committitur.*
63 *Examen testium, quibus non est tutus accessus ad locum examinis, etiam committitur.*
64 *Remissoria prædicta concedi potest per Principem quandocumque illi placuerit.*
65 *Remissoria ad defensam concedi debet omninò, & in quacumque parte iudicij.*
66 *Remissoria, si non concedatur, an appellari possit.*
67 *Delegatus, an remissoriam recusare possit.*
68 *Remissoria, per quemcunque Iudicem concedi potest.*
69 *Remissoria plura continere debet requisita.*
Citatio in remissoria concessione, qualis esse debeat.

Dd 3 70 *Index*

70 *Iudex remissorialis, quid facere teneatur post acceptam Remissoriam à Iudice remittente.*
71 *Remissoria obtenta ab vna parte est communis vtrique.*
72 *Testium examen ad Curiæ informationem committitur Actuario.*
73 *Testes in criminalibus examinari possunt in Ecclesia.*
Item iurare, & examinari possunt in diebus feriatis.
74 *Interrogatoria an dare possint per Reum, dum testes in criminalibus examinantur.*
Testes secretò examinari debent.
75 *Testes inhabiles quibus in casibus fiunt habiles ad testimonium ferendum.*
76 *Testes aliàs inhabiles probant ad defensionem Rei.*
77 *Testes diligenter examinandi in criminalibus.*
Testium dicta in scriptis redigenda, tam pro, quam contra Fiscum.
78 *Testes interrogandi super decem Prædicamentis Aristotelis.*
79 *Fama, quando probet.*
80 *Testis interrogandus est super quantitate continua, vel discreta.*
81 *Item super qualitate, & quomodo.*
82 *Item super relatione, quæ est quartum prædicamentum.*
83 *Item super Actione quinto prædicamento.*
84 *Item super Passione sexto prædicamento.*
85 *Item super Tempore septimo prædicamento.*
86 *Item super Loco octauo prædicamento.*
Locus aggrauat delictum.
87 *Item super Positione nono prædicamento.*
88 *Item super Habitu decimo prædicamento.*
89 *Commissionis examinis testium forma.*
90 *Ordo seruandus per Iudicem Remissorialem.*

1 TEstes pro Curiæ informatione ex communi practica omnium ferè Curiarum, tam sæcularium, quam Ecclesiasticarum, recipiuntur, & examinantur statim habita denunciatione, vel quærela, non citata parte. Blanc. *in Pract. crim. num. 31.* Clar. *ead. pract. qu. 21. vers. item quæro, & q. 45. vers. cæterum si reus* Hunded. *d. cons. 101. n. 21. l. 1.* & in primis illi, qui per partem denunciantem, vel quærelantem nominantur; & similiter si procedatur per viam Inquisitionis, & postea Aliiad effectum habendi indicia contra delinquentem, vt tenent communiter DD. quos refert Clar. *in pract. crim §. fin. qu. 7. vers. quæro nunc*, quia non sufficit, quod constet tantum de corpore delicti, vt possit quis inter Reos poni ex commisso crimine, nisi prius sint probationes per testes idoneos. & diligenter examinentur pro Curiæ informatione, & indicia sint legitima. Fulgos. *cons 175. post nu.* compelluntur tamen ad testimonium ferendum per citationem regulariter, vt mox dicem. Pro pleniori vero notitia plura a Nobis seruato solito stylo, percutienda erunt. Et Primò quod sit testis. Secundò, an sint recipiendi citato Reo. Tertiò qui possint esse testes in criminalibus. Quartò, an testes discordes, & singulares probent. Quintò, an Iudex examinare debeat testes in criminalibus, per se, vel possit committere alteri. Sextò an dentur casus, in quibus testes inhabiles, recipi possint. Vltimò, super quibus interrogandi sunt testes.

2 *Quoad primum* est notandum, quod testis nihil aliud est, quam veritatis adiutor, & opertorum detector, *vt ex l. eos C. de testib. & l. consensu. §. si s. autem C. de repud.* definiuit Bagarot. *in tr. de testib. char. 2 vers quod si testis* Sed tamen non est bona definitio, licet vt melius dicam, descriptio, quia multi Aut. qui non sunt testes, veritatem adiuuant, & occulta detegunt. Verum quia nemo ex tot. Doctoribus, qui de testib. agunt, definitionem tradunt, nos quoque transeamus ad alia vtilia, non amplius definitioni immorando.

3 *Quoad secundum*, an scilicet recipi debeant citata parte seu Reo, notandum est, quod de iure communi recipiendi sunt parte citata, aliàs testes examinati Reo non citato, nullam contra eum fidem facerent, non solum quoad condemnationem: verum etiam neq; quoad torturam, & ita tenent communiter DD. vt testatur Ant. Gomes. *in cap. 12 delictorum post numer.* 18. Blanc. *in pract. crim. fol. 5 num.* 31. Butr. *in capitol. quale est 2. §. debet post numer. 40 de accusat.* & ibi etiam Aretin. *numero 99.* Ladetch. *cons. 1. n. 10. l. 1.* Nihilominus de consuetudine aliter seruatur, vt ait Blanc. *vbi sup.* Clarus. *quæstion. 2. vers. item quæro.* & Fulget. *in Pract. crim. commis. capit. 8. numer. 1. in fin.* Quæ consuetudo recipiendi tales ad informationem Curiæ, sine citatione partis delinquentis, optima ratione introducta fuit; nam si Iudex citaret reum, ante testium examinationem, vel aufugeret, vel testes subornaret, ne veritatem detegerent, vt aduertit Salicet *in l. fin. C. de quæstion.* quem adhoc refert, Grammat. *cons. 15. num* 1. & 2. Carrar. *in Prax. de execut. sent. cap. fin. num.* 175 vbi sic seruari in statu Ecclesiastico, & Curia testatur. latè Petr. Caball. *centur 2. cas. 110. n. 36. vers. tamen cum de generali, & cas. 265. n. 3. cent. 3.* Clar. & Aut. *loc. cit.*

Tales tamen testes antequam examinentur, citandi omnino sunt, vt accedant ad testimonium perhibendum, non obstante, quod recipiantur non citata parte, quia aliàs si se examini exponerent non citati, sed spontè, redderentur suspecti de falso, & nihil probarent. *vt habetur in cap. in nomine Domini de testib. & l. si quando C. eod. tit l. presbyteri, C. de episc. & cler.* Et de citatione constare debet in Actis Curiæ, ad effectum excludendi omnem suspicionem vltroneitatis, vt appareat, quod non sponte, sed coacti ad deponendum accesserint, vt per Bartol. & Alex. notaui supra *in Pract. ciuil. p. 2. Sect. 2. Subsect. Cont. vers. fin* vbi etiam *n. 2. & seqq.* tradidi quod id fieri debeat, & quomodo. Quod autem testis sponte deponens dicatur suspectus, non reuocatur in dubium, cum sic omnes I. D. hoc testentur per supra prædicta. Boss. *de tortur. test. nu.* .. Decian. *respons. 97. num. 5. vol. 2. & resp. 48. num. 19. & resp 69. num. 57. vol. 4.* Menoch. *singular.* 140. Mascard. *de probat. conclus 17. num. 53. vol. 2.* Rimin. Iun. *cons. 52. num. 21 vol 5.* Sim. de Petr *consil. 1. num. 43.* Surd. *cons. 133. n. 3. vol. 1.* Gram. *cons. 21. n. 6.* Caball. *in quæ. crim. cas. 247 num. 7. cent. 3.* Ghisler. *de iudic. Regular. c. 17. num. 92.* Tecunian. *de modo proced. inter. Regular. cap 10. num.* 10. Spadar. *de modo corrigende Regular. tract 7. cap. 7 numer.* 5. Laur. de Peyrin. *in formul. Prel. Regular. litter. T. cap. 3. numer. 4.*

Sponte verò deponere dicitur, quando quis vltrò se offert testimonium ferre, & Curiæ se præsentat, nulla præcedente citatione, vel requisitione sibi per Curiæ ministros facta. Dec. *latè in d. resp. 40. n. 26. & seq.*

Censeretur etiam sponte deponens testis, quando diceret aliquid quod ab Aliis verisimiliter sciri non potuit, vt in casu, de quo Decian. *respons 94. n. 125 vers. nec dicatur. vol.* 2. Item quando super aliqua particulari deponeret sine Iudicis interrogatione. Decian. *d. resp 96. nu. 37.* Rim. Iun *cons. 7. 3. nu. 42. vol.* 6. Et tunc redditur suspectus de falso. Idem Decian. *resp 65 n 4 & d. resp. 96 n. 16. vol. 5.* Rimin. Iun *d. cons. 7. 3. n. 24. l. 6.* Gram. *d. cons. 21. n. 5.* Marc. *d sing* 140.

Spontè etiam deponere dicitur & consequenter suspectus, quando testis, & si citatus, & coactus ad deponendum, habet aliquod priuilegium, vel causam, ob quam compelli non potest, & tamen exceptionem non opposuit, quod compelli non poterat ad testificandum; Vel neque expectauit vt contra se comminaretur aliqua pœna, sed statim post citationem se præsentauit ad deponendum. Bald. *in l. parentes sub nu. 2. C. de test. b.* Castrens. *in l. 1. in princ. ff. de iudic.* quos sequitur Decian. *in d. respons. 48 num. 16. cum plurib. seqq* vbi Alles cumulat Caball. *in d. cas. 247. nu.* 8. Quod adeo verum, vt quamuis Notarius apponeret in actu depositionis illa verba: *Testis citatus, monitus iuratus, &c.* adhuc diceretur sponte deposuisse, nisi de citatione & coactione legitima appareat. Decian *d. respons 48. n. 3. vol. 5.* Vnde tales, vt probarent, essent tot quend, Mascard. *de probat. conclus.* 1318 *num.* 63. carol. de Grass. *de effect. cler effect.* 10. *num.* 9.

Nota tamen, quod semper testes pro curiæ informatione examinari debent secretè, et sigillatim, ita vt quilibet ignoret quid alteri interrogatum fuit, quomodocumque procedatur, siue per denunciationem, siue per Inquisitionem, siue per Accusationem, siue per alium modum; ad exemplum Danielis, *cap.* 3. Glos *in cap. cum causam. verb. procuratores de test & in cap venerabilis vers. sigillatim. de test.* Gloss. *in l. si quando C. de test.* Hatt. *in extrauag. ad reprimendum. vers figura numer.* 15. Baiard. *ad Clar. qu 23. num.* 2. et late Farinac. *in Pract. crim de test. fol 80 n. 94. & seqq. & cons 5. n 19.* et parte, seu Reo inquisito non citato, vt supra dictum est. Qui tamen etiam si pluries fuerint sic non citata parte examinati, nihil probarent ad condemnandum Reum, vt notatur per Salicet. *in l. fin. C. de quæst.* Alex. *cons. 179. in princ.* Marsil. *cons. 9. numer* 6. Rim.

6. Ruin. *consl. 10. num. 9. vol. 5* Laderch. *d. cons. 181. num. 6. lib. 1.* vbi ait hoc verum esse, etiam si mille fuerint; & Grammat. *vot. 3. numer. 7.* quamuis regulariter tres testes sufficiant ad aliquid probandum, si contestes, & idonei fuerint. *cap. licet vniuersitas. de testib. cap. forus. vers. in omni quoque negotio*, vbi Gloss. *in verb. tres testis. de verb. significat.* Sufficiunt tamen tales testes pro Curiæ informatione examinari ad carcerandum, & constituendum Reum, & tunc si interrogatus ipse Reus confiteatur delictum, de quo imputatus est, ex tali confessione condemnari poterit, vt inquit Clar. *in Pract. crim. qu. 65. in princ.* & ibi Baiard. & Alii. Si verò negauerit, repeti, & examinari debent parte citata, vt tenet DD. communiter. Clarus. *qu. 45. vers. caeterum si reus*, quia ad condemnandum, probationes concludentissimæ esse debent, maximè in criminalibus, vt alibi inferiùs dicemus. Vnde non est in hoc admittendum dictum Ladereb. *in dict. cons. 181. numer. 7.* quod testes pro Curiæ informatione examinati non citata parte sufficiant ad torturam; cum nullum producant indicium ad hunc effectum, nisi repetantur seruatis seruandis, & Iudex aliter procedendo, grauiter erraret, vt ait Clar. *d. qu. 45. vers. caeterum si reus*, ibi; *& valde grauiter.*

4 *Quoad tertium*, scilicet qui possint esse testes in criminalibus, est notandum, quod regulariter omnes admittuntur ad testimonium ferendum, nisi in Iure sit contrarium expressè prohibitum, per communem regulam text. *in l. inter corporalia. § sed neque* vbi Gloss. *in verb. non inuenitur. de translat. Episcop. l. ab ea parte. ff. de prob.* Vnde qui repellitur à testificando in causis ciuilibus; à fortiori repellendus est in criminalibus, in quibus probationes debent esse luce meridiana clariores. *l. sciant cuncti. C. de probation. et dix. sup. sect. 1. numer. 21.*

5 Quia verò testes in iudicio adhibentur ad effectum faciendi probationes, vt ex illis postea deueniri possit ad condemnationem, vel absolutionem, propterea cum testimonium ferunt, iurare debent tactis scripturis, alias sine iuramento legitimè præstito, eorum dictum est nullum, & non probant. *cap. hortamur 3. quaest. 9. cap. si testes §. item iurisiurandi 4. qu. 2. et 3. in cap. quamquam 14. quaest. 2. cap. de parentela 35. qu. 6. cap. quoties, cap. nuper, et cap. tuis de testib. et l. iurisiurandi*, vbi DD. communiter, *& l. solum C. de testib.* Abb. *in capit. fraternitatis de testib.* Follet. *in Pract. crim. for. sec. par. 2. ver. cap. informat. num. 33.* Clar. *qu. 21. num. 12. et qu. 53. num. 5.* Viu. *com. opinion. opin. 96. nu. 8. vol. 1.* & Alij.

Quæ conclusio locum habet, etiam si testis esset Sacerdos, vel Religiosus, imò etiam si esset Episcopus, aut Cardinalis. Baiard. & Alij per ipsum relati *in addit. ad Clar. in §. falsum num. 58.* Mascard. *de probation. conclus. 5. num. 78. vers. nec Cardinales, & conclus. 270. num. 4. libr. 1.* Burlat. *cons. 166. nu. 11. & cons. 192. num. 28. vol. 2.* Mysinger. *cent. 3. obseru. 80. & cent. 4. obseru. 77.* Villagut. *in Pract. crim. libr. 8. tit. de testib. c. 7. conclus. 8.* latè Decian. *resp. 93. vol. 2.* Et iuramentum præstari debet regulariter tactis corporaliter scripturis, vt tradit Scapp. *de iure non scrips. lib. 3. cap. 51. num. 18. & seqq.* Scaccia, *in tract. crim. cap. 10. numer. 115.* & latissimè Farinac. *in Pract. crim. de testam. qu. 74. num. 45. & per tot.* vbi Alios cumulat, *qui num. 64.* dicit verum esse etiam si plures essent, & ego dixi supra *in Pract. crim. par. 2. Sect. 2. Subsect. 5. num. 3. & num. 7. & 8.* vbi dixi hoc limitari in Equitibus, & Sacerdotibus. Et tale iuramentum deferre debet testibus per ipsummet Iudicem ante examen. Cauale. *de brach. Reg. par. 3. num. 55.* Vestr. *in Pract. libr. 6. cap. 2. num. 11.* Quod in criminalibus deferri potest, etiam in diebus feriatis in honorem Dei. Cauale. *vbi sup.* Notarius autem sine Iudice, vel de eius mandato iuramentum deferre non debet. Vestr. *ibidem.* Vbi verò non appareret, an iuramentum delatum fuerit ante, vel post examen, præsumendum est pro validitate examinis, quod præcesserit illud. Mascard. *de probat. conclus. 1362. num. 13. lib. 3.* post Cyn. & Bald. *in l. cum in testamento §. hac verba. ff. de hered. inst.* Crot. *in tract. de testib. n. 232.* Farinac. *d. q. 74. n. 41.*

Et nota, quod iuramentum, neque à Papa vel Imperatore remmitti potest. Vnde facere non possunt, vt testes fidem faciant sine iuramento. Crot. *ibidem, num. 226.* vbi Monach. *in addit. litt. B.* Seysell. latè de hoc *in l. vt vim. in 2. lect. num. 5. ff. de iust. & iur.* Mascard. *de probat. conclus. 5. num. 81. lib. 1. & d. conclus. 1362. num. 4. lib. 3.* Cauale. *de testib. par. 3. num. 44.* Farinac. *d. qu. 74. num. 59.* & Alij apud Illos. Neque remitti potest per partes ipsas in criminalibus, quamuis in ciuilibus possit. Ægid. *in tract. de reprobat. tit. num. 21. in fin.* Campeg. *de testib. reg. 167.* Mascard. *de probat. d. conclus. 5. nu. 107.* Farinac. *d. q. 74. nu. 85.* latè Caualcan. *vbi sup. nu. 47.* vbi DD. contrarium asserentibus respondet.

Et quamuis supra firmata conclusio, vt testis sine iuramento receptus nullam probationem faciat, vera sit, quoad condemnandum Reum, facit tamen aliqualem præsumptionem ad inquirendum, & informandum Iudicem super veritate facti, Reip. *in l. admonendi num. 267. ff. de iureiurand.* Decian. *respons. 28. num. 10. libr. 3.* Mascard. *d. conclus. 5. num 24. & conclus. 270. num. 6. & d. conclus. 1362. num. 12. libr. 3.* Grauat. *ad Vestr. in Prax. libr. 6. capit. 2. num. 40.* Scias autem, quod iuramentum in dubio, an præstitum sit, non præsumitur, cum sit, de solemnitate extrinseca. Campeg. *d. tract. de testib. reg. praecit 167. in fin.* Mascard. *d. conclus. 5. numer. 82. & 112.* Grauat. *d. numer 40.* Burlat. *cons. 192 numer. 35. lib.* etiam si Notarius scripserit in Actis *testis iuratus &c.* nisi dixerit, *corporaliter tactis scripturis, &c.* Campeg. & Mascard. *vbi proximè*, & ita censuit Rota Romana, *vt testatur* Caputaque *decis. 123* aliar *decis. 5. nu. 1. par. 2. & decis. 145* alias 4. *par. 2. & decis. 285.* alias 22 *par. 3. recent.* Sunt tamen Doctores, qui asserunt, sufficere, si Notarius dicat, testem iurasse, absque eo, quod dicat; *corporaliter tactis scripturis.* Alciat. *reg. 3. praesumpt. 13. num. 4.* Bursat. *consil. 25. num. 14. lib. 1.* Grauat. *vbi sup.* qui de communi testatur. Cæl. de Grass. *decis. 82.* alias 13. *num. 7. & 15.* Tesaur *decis. 36. num. 18. vers. alia ratione*, & Alii, quos allegat Farinac. *d. q. 74. nu. 74.* vbi etiam de communi.

Quorum sententia sustineri potest in examine antiquo, nam tunc si de iuramento non appareat per enunciatiuam Notarii, præsumitur & dicta testium semiplenè probant; si verò dicatur: *testis iuratus tactis, &c.* plenam faciunt probationem. Crot. *de test. nu. 239. vers. fallit tamen.* Viu. *opin. 931. n. 23.* Mascard. *d. concl. 5 nu. 83.* Farinac. *vbi sup. n. 6.*

Tactus verò scripturarum, dum testis iurat, esse debet ad sancta Dei Euangelia regulariter, *vt habetur in d. cap. Hortamur. 3. qu. 9.* Campeg. *de testib. reg. 170. fall. 2.* Lanfranch. *de testib. nu. 6.* Marches. *in tract. de commiss. p. 1. commiss. 1.* Guazzin. *in tract. ad defens. reor. defens. 14. c. 6. nu. 1.* Thesaur. *dec. 47. n. 5.* maximè in causis arduis, quia Sacer. liber. Euangeliorum magis terret iurantem.

De consuetudine tamen totius Italiæ sufficit, si testis iuret, tangendo quamcumque scripturam. Gloss *in Clement. Pastor. de haeret.* quam sequuntur DD communiter, vt inquit Felin. *in cap. tuis, num. 4. vers. communiter tamen.* Abb. *numer 7.* Aretin. *num. 14. vers. si tamen de testib.* Schench. *in tract. de testib. num. 4.* vbi testatur de consuetudine Cameræ Imperialis. Marchesan. *vbi sup. num. 12 & 4.* Viu. *opin 432. num. 1.* vbi de communi. Imò iurari potest per tactum cuiuscumque rei sacræ Aret. *vbi sup. num. 12.* Thesaur. *decis. 47. num. 8.* Farinac. *d. qu. 74. num. 34.* Ita etiam seruari apud Hispanos, testatur Caualì. *in tract. commun. contra commun. quaest. 410. in fin.* Vbi verò talis non viget consuetudo, iurari debet ad sancta Dei Euangelia; prout de iure communi cauetur. Abb *in d. cap. tuis num. 7. vers. vbi consuetudo nihil.* & ibi Felin *num. 5. de testib.* idem Abb. *in cap. fraternitatis. num. 13* & Felin. *num. 12. eod. tit.* Et quia manu tangi debet non cubitu, pede, ore, & similibus. Felin. *ibid.* & Thesaur. *d. decis 47. nu. 16.* Ideo manibus truncatus non potest esse testis in iudicio. DD. penes Farinac. *d. qu. 74. nu. 20. vers. vbi praeterea.*

6 Vnde cum non omnes sciant iuramenti vires, non tam facilè quilibet admittendus est; nec è contra reiici: sed magna circumspectio adhibenda erit in recipiendis, aut repellendis testibus, quia cum ipsi non habeant certam, sed tantum probabilem veritatem in iudicio, totum id, quod prudenti iudicio repugnat, repugnat etiam huiusmodi probabilitati, & testem ipsum consequenter probabiliter suspectum reddit. Hinc est, quod regulariter omnes illi, qui non habent sequentes conditiones, seù qualitates, repelluntur à testimonio ferendo. Qualitates autem in Testibus requisitæ hoc disticon continentur, videl.

Conditio, Sexus, Aetas, discretio, Fama.
Et Fortuna Fides in Testibus ista requires.

Conditiones verò supradictæ facilius discernuntur per quinque requisita in Personis, qui sunt *Fortuna Natura, Mores, Animus, & Status.*

Circa

Circa fortunam considerantur duæ ex prænotatis qualitatibus, nempe *conditio*, scilicet seruitutis, & *fortuna* aduersa, hoc est paupertas.

7 Hinc fit, quod seruus regulariter repellitur a testimonio ferendo, *c. si testes § item seruus 4. quæst. 3. c. forus, §. testes de verbor. signif. l. quoniam liberi. C. de testib. & l. cum probatio. ff. de probat.* quod intelligi debet durante seruitute; sed in quibusdam casibus bene poterit esse testis, etiam durante seruitute. Primò, quando per eum dicitur aliquid commodatum, vel depositum: vt in dictis iuribus habetur, præsertim in §. *item seruus*. Secundò in crimine læsæ maiestatis. *c. Episcopus §. in criminali. 12. qu. 2.* nam tunc admittitur contra dominum testificari. Tertiò, in crimine fraudati census. *d. cap. Episcopus §. item fraudati census.* Quartò, in crimine adulterii *d. §. in criminali, & cap. quæstionem. 12. qu. 2.* Quintò, in crimine coitus Dominæ cum seruo. *d. cap. Episcopus §. si qua cum seruo.* Sextò, quando aliter veritas haberi non potest. *d. cap. si testes 4. q. 3. §. item idonei. & §. item serui, & d. cap. quæstionem. §. in ceteris,* & Septimò, in causis ciuilibus ex defectu aliorum probationum. *eod. c. quæstionem. §. in pecuniariis. 12. qu. 2.*

8 Pauperes etiam non sont idonei testes, quia contra ipsos grauis præsumptio est, vt veritatem non dicant, propter pecuniam. *cap. in primis, & cap. prohibeatur,* & ibi Gloss. *in verb. paupertatem 2. qu. 1. & cap. si testes § item testium 4. quæst. 3.* si tamen bonæ famæ sint, admittuntur. *§. vlt. Inst. de susp. tutor.* vt etiam dicit Gloss. *in l. nonnulli. ff. de accusat.* in materia accusationis, a qua non repelluntur, si bonæ famæ sint, vt etiam dixi *sup. Sect. 3. nu. 25.*

9 *Circa Naturam*, scilicet testium, etiam duæ aliæ ex prænotatis qualitatibus considerantur, puta *ætas, & sexus*. Vnde minor quatuordecim annis non admittitur ad testimonium, ferendum, ob defectum ætatis. *cap. 1. & cap. si testes § item lege Iulia de vi. 4. quæst. 3. & §. testes. Instit. de testam.* vbi Gloss. & Doctores, quod intelligendum est in ciuilibus, sed in criminalibus non admittitur, nisi post vigesimum annum completum, *d. cap. si testes §. in testimonium, & l. in testi. ff. de testib.* Quando autem minor quindecim annis esse possit testis in causa criminali, vide Alexand. *consil. 63. & 98. l. 1. & cons. 163. lib. 2.* & ratio, quare minor repellitur a testimonio ferendo, est quia testis intantum valet, in quantum est iuratus *vt sup. diximus num. 5.* Impubes vero iurare non potest. *cap. paruuli, & cap. pueri 22. qu. 5. l. qui iurasse. ff. de iureiur. & l. 3. ff. de in lit. iuran.* nisi in casibus *l. fin. in fin. ff. de liber. caus.*

10 Factus tamen maior potest minor testificari de his, quæ vidit in minori ætate, si erat proximus pubertati, *cap. relatum,* vbi Gloss. *in verb. si pueritia dist. 37.* nisi factum sit tale, quod requiratur ætas perfecta a principio Gloss. *in l. 3. §. lege Iulia. ff. de test. & l. ad testium §. 1. ff. eod.* Ioan. Andr. *in addit. ad Specul. at. l. t. de teste §. 1. n. 35. vers. omnes lit. V.*

11 Similiter Mulier, de Iure Canonico non potest regulariter esse testis in causis criminalibus criminaliter intentatis, secus in his quæ fuerunt ciuiliter intentatæ, & hoc propter sexus fragilitatem. *cap. ex eo 15. quæst. 3. cap. mulierem 33. quæst. 5.* Abb. *in cap. quoniam num. 2. de testib.* vbi de communi testatur. Dec. *in d. cap. quoniam n. 20. & l. famina nu. 34. ff. de reg. iur.* Addent. ad Crot. *de testib. sub nu. 55.* Duegnas *reg. 315. in princ.* Blanc. *de indic. n. 391.* et Alii.

Limitatur tamen in criminalibus exceptis, nam in his admittitur ad testificandum *cap. forus in fin. de verb. signific.* Gloss. *in d. cap. quoniam verb. mulieres de testib.* & ibi Dec. *num. 8.*

Sed in criminalibus ciuiliter intentatis, vt si agatur de crimine ciuiliter ad interesse, & in ciuilibus simpliciter, ac in matrimonialibus spiritualibus, in denunciatione, inquisitione & huiusmodi, etiam de Iure Canonico admittitur. *dict. cap. quoniam cap. super eo il secundo, & cap. tam literis de test. cap. super his, & cap. ad petitionem de accusat. & cap. per tuas in fin. de simon.* Et regulariter in ciuilibus semper admittitur, nisi expresse prohibeatur, prout in testamentis, *vt in l. qui testamento §. mulier ff. de testam. & in §. testes Instit. eod. tit. de testam.* & prout in criminal. *vt in iurib. supra allegat.*

De Iure autem ciuili benè potest mulier esse testis, tam in ciuilibus, quam in criminalibus, *vt habetur in capit. 1. cum seqq. 15. quæst. 3. & l. ex eo ff. de testib. d. l. qui testamento §. mulier. & d. §. testes Inst. de testam.* Imò dicitur testis omni exceptione maior. Soccin. *consil. 54. num. 9. lib. 3.* Abb. *in dict. cap. quoniam num. 2.* vbi etiam Felin. *post num. 1. de testib.* & Dec. *num. 8.* Crot. *de testib. num. 57.* Roland. *cons. 7. num. 12. & cons. 24. nu. 13. l. 1.* Grammat. *cons. crim. 12. num. 17.* Viu. *comm. opin fol. 281. vers. testis idoneus.* Clar. *quæst. 24. vers. quare igitur,* & Alii, *apud prestates.*

Sed quid iuris, si mulier sit prægnans, an possit esse testis? Et respondetur affirmatiuè, attento iure ciuili. Bart. *in l. 2. §. si vero ff. si quis caut.* Foller. *in tract. crim. for. fac. ver. cap. inform. num. 40. vers. non cogitur.* Capell. Tholos. *quæst. 3. numer. 2.* Baiard. *ad Clar. quæst. 64. num. 75. vbi late, & quæst. 97. num. 5.* Nec est verum, quod communiter dicitur, mulierem prægnantem non posse cogi ad testimonium ferendum, quia iurare non potest, nam veritas est in contrarium, quoad testificandum; sed solummodò seruatur, vt compelli non possit ad accedendum ad Curiam pro testimonio ferendo, si adsit periculum abortus; nam ad ipsam mittendus est Notarius, vt examen recipiat. Quod locum habet etiam, si sit vilis persona, & prægnans ex alio, quam ex proprio Viro. Bart. *vbi supr. d. §. si verò* Bertach. *in repert. verb. mulier. prægnans.* Foller. Capell. Tholos. & Baiard. *loc. cit.* Anton. Gomez *cap. 13. num. 37. in fin.* Marsil. *in tit. de quæst. in pr. nt. num. 20. in fin.* Farinac. *qu. 78. numer. 96.* & latè Petr. Caball. *in tract. crim. centur. 1. cas. 79. per tot.* & Franc. *dec. 182. p. 2.*

Prægnantia autem quomodo cognoscenda, & probanda, ac de ipsius signis, *vide infrà sect. 14. num. 26.* vbi plures DD. Medicus citaui: quibus adde Mascard. *de probat. conclus. 128. vol. 2.* Casson. *in tract. de torm. c. 10. num. 6.* Bertachin, *in verb fœmina n 1.* Baiard. *vbi sup. n. 78.*

Dices, numquid Monialis possit esse testis aliquando?

Respondetur affirmatiuè, in delictis, quæ committuntur in eius monasterio, præsertim a Religiosis. Aretin. *in prax. crim. cap. 1. de sec. subst. iudic.* Aldret. *de Disciplin. Regular. l. 2. cap. 3.* Lezan. *in 1 p. q. regular. c. 27. nu. 15. in fin.* Thom. a Iesu *de Visitat. Regular. tr. 3. c. 11. n. 6.*

12 *Circa mores* Testium considerantur etiam duæ aliæ conditiones, scilicet *error fidei, & malitia famæ*. Vnde propter errorem fidei, non admittitur in testem infidelis contra fidelem, quia non potest erga homines esse fidelis, qui Deo extat infidelis. *cap. alienis: cap. non potest, & cap. si hæreticus. 2. qu. 7. cap. ipsa pietas 23. qu. 4. et cap. 1. cap. Iudas, & cap. licet de test.* Idem dicitur de Iudæis. *cap. Pagani. & cap. si Hæreticus. 2. qu. 7.* & in casibus in quibus Iudæi admittuntur, iurare debent non ad sancta Dei Euangelia, sed per Deum, per legem Moysis, & per alios, quos refert Marquard. *in tractat. de Iudæis p. 2. cap. 5. numer. 10. in fin.* vbi ait tunc iurare solum non per exhibitionem Sacræ Scripturæ, sed per tactum calami. Cattalc. *de testib. par. 2. num. 52.* & Alij, apud Ipsos, vbi ponunt, qualiter iurent Indi, & Alii multi Populi Saraceni. Et idem de Hæreticis. *l. quoniam, & Auth. ibi posita C. de hæret. & d. cap. si hæreticus.*

13 Similiter, propter malitiam famæ, repellitur a testimonio ferendo, infamis. *cap. præterea §. 1. de testib. cogend. cap. si testes §. lege Iulia de vi. 4. qu. 3.* Imò neque si sit aliquo modo suspicio de fama, non admittitur in testem, *cap. testes 2. qu. 7. cap. 1. cap. denique de except.* præsertim in criminalibus. *cap. testimonium cap. licet ex quadam, & cap. ex parte A. de testib. cap. licet de probat. cap. forus §. fin. de verb. signific.* Clar. *loc. cit. vers. item infamis,* & ita criminalibus, & in ciuilibus intelligunt aliquid de infami infamia iuris, sed in ciuilibus tantum, vel cum de crimine ciuiliter agitur, infamis infamia facti admittitur in testem, *vt habetur in d. cap. testimonium de testib. ac l. 2. ff. de obseq. à l. præst.*

14 Infamia autem alia est iuris, alia facti, *vt habetur in cap. infames §. porro, ubi Gloss. in uerb. infamia 3. qu. 7.* & alia canonica.

Infamia iuris est, quando quis committit delictum, cui a iure imposita est infamia, & per sententiam condemnatur, aut ipse Reus confessus est in Iudicio illud crimen. *cap. qui in aliquo dist. 51.*

Infamia facti, est, cum quis committit delictum, vel factum ita manifestum, vt apud homines bonos, & graues reputetur infamis, *c. omnipotens de accus.*

Infamia vero Canonica incurritur ob quodcumque crimen mortale. *c. arg. omnes vero 6. quæst. 1. et cap. præceptum 22. q. 5.* cum secundum Sacros Canones omne crimen mortale infamet *vt in c. constituimus, qu. 5. et c. infames, et d. c. omnes 6. quæst. 1.*

Rursus

Rursus infamia Iuris, alia est Iuris Canonici, alia Iuris ciuilis, sed tamen vtrumque Ius concordant in eo, quod reddunt infamen opprobriosum, & vilem in opinione hominum, quamuis egerit pœnitentiam, quia numquam tollitur. *cap. Eathemium §. hinc colligitur 3. qu. 3. & cap. inter dilectos de excess. prelat.*

15 Est tamen notandum, quod aliud est, aliquem esse infamem; aliud vero esse infamatum; Infamia dicitur ille, qui confessus est in iudicio crimen infamans, vel de eo conuictus existit, vel à Iudice, tamquam infamis est punitus, vel crimen illud est notorium in Ciuitate, loco, collegio, aut vicinia. Infamatus verò dicitur, qui, licet publicè accusatus de crimine infami, nondum tamen est de illo conuictus, vel ipse confessus est crimen neque est notorium notorietate facti.

16 Quæ autem personæ sint infames *vide in d. c. constituimus 3. q. 5. cap. infames 7. q. 1. & l. 1. cum multis alijs seqq. ff. de his, qui no tant infam.*

Efficiuntur tamen infames ex triplici capite in iure: Primò ex facto & delicto proprio: Secundò ex delicto, & infamia aliena, puta parentum: Tertiò absque delicto aliquando, sed ex officio, aut statu infami, & obligatione hominis.

Ex facto, & delicto proprio sunt infames omnes sequentes: nimirum operas suas locantes ad pugnandum cum bestijs in arena. Raptores Vsurarij: de furto conuicti: Malefici Venefici; sponte muliebria passi, & non per vim. Item Apostatæ a fidei: statuta Ecclesiastica contemnentes: Sacrilegi: Sepulcrorum violatores; Incestuosi: Homicidæ Periuri. Promissionem factam, vel fidem datam violantes: mendacium in iudicio iuramento confirmantes: Belli desertores: Adulteri: Hæretici; Fautores, Receptatores, & Defensores Hæreticorum: Credentes Hæreticis: Schismatici, Blasphemi: Simoniaci: Duellum offerentes, vel acceptantes; Crimina quæcumque committentes, quæ capitali pœna puniuntur: Notória crimina admittentes depositione digna, & in eis existentes, vt colligi potest *ex cap. constituimus 3. q. 5. & cap. infames 3. q. 7. ex cap. infames, cap. Illi, cum alijs cap. 6. qu. 1.* Et similiter infames existunt ex facto proprio, qui ducunt vxores viles, & abiectas, vel meretrices, eiectas, repudiatas, ioculatrices, saltatrices scenicas *c. si quis viduam il secundo dist. 34.*

17 Infames secundo modo, scilicet ex delicto alieno, puta parentum, sunt filius, vel nepos per lineam masculinam Hæretici damnati, & in Hæresi morientis: aut de crimine læsæ Maiestatis damnati. Ex matre verò hæretica solus filius, non autem nepos contrahit infamiam iuris. *cap. si quis 6. quæst. 1. cap. statutum 2. de heretic. in 6.* Idem dicendum est de filio meretricis, quamuis coniugatæ, dummodo meretricium sit publicum.

18 Infames tertiò modo ex officio, & obligatione, sunt serui, Curiæ seruientes aut artem aliquam, aut officium vile exercentes, vt sunt Histriones, Ioculatores, Nimi, Scenici, Macellarii, Tabernarii, Cauponarii, Ausigæ, Carnifices, Birruarii, exploratores, & similes, *cap. 1. & cap. 2. quarta q. 1. cap. pœnitentiam de consecr. dist. 2. cap. fin. 51. dist. cap. 1. cum plurib. seqq. 54. dist. cap. 1. 55. dist. cap. infames 6. qu. 1. & l. 2. §. ait prætor. ff. de his qui not. infam.*

19 Infamia autem quæcumque tollitur. Primò per Baptismum. Gloss. *in cap. sine pœnitentia verb. in baptismate de consecr. dist. 4. & ibid. DD. communiter.* Secundò tollitur per dispensationem Papæ, quoad impedimenta ex illa resultantia. *arg. cap. Eusthemium §. hinc. colligitur 2. quæst. 3.* etiam si per Iudicem irrogata fuerit. Maiol. *lib. 3. cap. 1. num. 15.* Infamia verò Canonica, quæ, vt dictum est, incurritur per peccatum mortale, tollitur per cordis contritionem, & pœnitentiam, absque dispensatione. *cap. illi qui 6. qu. 1.* & Nauar. *in Manual. cap. 27. num. 204.* & Alij DD. communiter. Sed reuocemus sermonem ad alias qualitates testium relictas, occasione declarandi materiam infamiæ.

20 *Circa itaque Animum* duæ aliæ qualitates principaliter considerantur, *Intellectus*, videlicet, seù discretio, *& affectus*. Et ex hoc capite quatuor genera hominum excluduntur a testimonio ferendo, nimirum furiosi: Inimici: Domestici, ac familiares, & qualibet in propria causa.

Furiosi quidem repelluntur ex capite intellectus, seù discretionis, ob defectu scilicet, & alienationem rationis, ac iudicii. *arg. cap. infames §. tria 3. quæst. 7. & cap. iudicas 3. quæst. 9. l. qui furere. ff. de stat. homin. & l. cum furiosus. ff. de iudic.* Talia enim pro absentes habetur, quia non est compos mentis, *l. 1. §. furiosus ff. de acqu. poss. l. qui testamento §. furiosus. ff. qui test. am. fac. poss. & l. ergo ff. ex quib. caus. maior.* Quod intelligitur de perpetuò amente, vt in prædictis iuribus probatur, secus si habeat lucida interualla. *l. qui testamento §. nec furiosus ff. de testam.*

21 Similiter repelluntur ex capite affectus inimici, propter inordinatam passionem. *cap. in primis vers. sed & de persone*, & ibi Gloss. *in verb. inimicitias. 2. quæst. 1. c. accusatores, & cap. accusatoribus 3. quæst. 5. cap. si testes vers. idcoque in persona 4. qu. 3. cap. quoties de testib. & l. si quis, cum Auth. ibi posita incip. si accusatur C. eod. tit.*

Idem probatur in multis alijs iuribus, quia inimicus præsumitur testimonium ferre ad vindictam, Ita Anania. Aretin. Abb. & Alii *in cap. cum oporteat de accusat.* & Alii apud Farinac. *de testib. qu. 53. num. 57.* sicut ob eamdem rationem repellitur ab accusando. *cap. cape lantur cap. inimicitias, cap. cum oporteat de accus. c. licet, & cap. per tuas il 1. §. Hæc omnia* & ibi Gloss. *in verb. inimicitias de simonia capit. 1. & per tot. 4. quæst. 5.* Quod habet locum, etiam si de præsenti non est inimicus, sed fuit olim, nam adhuc repellitur quia præsumitur velle se vindicare *cap. 1. 2. & 3. tertia quæst. 5.* Felin. *in cap. cum oporteat. num. 10. & 12. de accus.* Clar. *vbi sup. vers. sed quia si sequuta sit.* Et similiter si quis cum inimico cohabitat: quia inimicus præsumitur. *vt in cap. repellantur & cap. cum oporteat de accus. l. fin. ff. de testib. l. quoniam liberi in fin. C. de inof. testam. & l. qui bona §. qui damnum ff. de damn. infect.* faciunt tradita. *sup. Sect. 3. numer. 23.* Et nota, quod in criminalibus est adeo verum, quod inimicus repellatur a testificando, vt neque in criminibus exceptis admittatur, puta in crimine læsæ maiestatis si Hæresis, simoniæ, & huiusmodi, *vt habetur in text. cap. per tuas de simon.* quem DD. reputant in hoc singularem, vt ait Marsil. *in consil. 65. num. 20.*

Quod autem diximus, semper intelligendum est, si inimicitia sit capitalis, non si leuis *lib. 3. in fin. & l. seq. ff. de testib. lib. 1. §. si verat. ff. de quæstion. & §. si vero quis Authent. de testib.* & tenent communiter DD. inter quos Albert. *in Auth. si teste num. 3. C. de testib.* Gloss. *in d. cap. per tuas §. hæc omnia in verb. inimicitias capitales de simon.* Auan. *in cap. cum oporteat num 6.* Felin. *post num. 8.* Aretin. *num. 19.* & Alii *de accusat.* Adde Bald *in consil. 330 lib. 1.* vbi dicit, quod neque facit indicium ad torturam. Quis autem dicatur inimicus, status arbitrio Iudicis. Gloss. *in d. cap. cum oporteat*, quam sequuntur communiter DD. vt dicit Marsil. *in l. 1. §. prætorea num. 53. ff. de quæstion.* Et similiter quæ inimicitia dicatur capitalis, arbitrio Iudicis remittitur. DD. communiter ita tenent, vt testatur Fel. *in cap. repellantur na 3. de accusat.* & Alii, quos citaui *sup. d. Sect. 3. de accus. nu. 24.* Adde Bald. *in d. cons. 330.*

22 Item ob eadem rationem inordinati affectus repellitur à testificando amicus, *cap. si testes in princ. verb. gratia suspicione, & in §. testium fides. ver. vel amicus eius sit 4. quæst. 3.* Intelligi tamen debet, si sit magna amicitia, non leuis *l. lasf. ff. de verb. signific. arg. cap. 2. tertia quæstion. 5. cap. quoties*, & ibi Gloss. *in verb. amicitia de testib. & c. cæterum, c. cum inter, & c. seq. & c. fin. de testib. cog.* Bald. *cons. 25. & 26. & lib. 2.* vbi ait, arbitrio Iudicis remitti, quæ amicitia sit magna, & Roland. *cons. 420.* vbi ait allegantis magnam amicitiam incumbere onus probandi.

22 Item pari ratione affectus inordinati, repellitur a testimonio ferendo Parens idest Pater, neque pro, neq; contra filium, etiam si vterque voluerit, *c. si testes § item in criminali ver. parentes, & §. testes idonei 4 q. 3. c. videtur quis matrem accus. poss. et l. parentes. C. de testib.*

Et ex hoc infertur, quod idem dicendum sit etiam de matre, quæ venit sub nomine parentis, *arg l. parentis. ff. de verb. signific.* Et similiter de Ascendentibus, vel Descendentibus in infinitum, *l. quinque §. 1. ff. de inius. voc.* Verum, quia hæc, quæ diximus, procedunt in caussis ciuilibus, à fortiori locum habent in criminalibus. Et multo minus, si testimonium ferre voluerit supradictæ personæ contra Accusatum à Filio. Et idem dicendum est de aliis consanguineis, vel Affinibus Accusatoris, quando contra Reum accusatum testificari voluerint, nam, semper repelluntur. *cap. absens il 2. tertia quæst. 8.* & Ratio, est quia iniuria facta consanguineo censetur communis esse aliis consanguineis. ita tenent communiter DD. vt testatur Aretin. *in cap. cum oporteat num. 11. de accusat.* Alber *de testib.*

testib.p.1.§.1.nu.16. Corn. *cons.172.litt.T.lib.2.* vide Anton. Gomez *in tit.de delict.cap.12.num.24.* Foller. *in Pract.crim.for.sge.norb. capiat. informat. num.29.* la è Farinac. *in qu.78. à num.72. cum plurib. seqq.* Ad defensam tamen ipsius Rei, consanguinei, & Affines aliquando admittuntur ad probandam eius innocentiam, vt idem de familiaribus, & domesticis tenet Speculat. *lib.3. de inquisition.§.1.num.22.* & est communis opinio, vt dicit Anton. Gomez *cap.12.delictorum nu.23.* Sed contra affines in criminalibus non admittuntur in testes vsque ad quartum gradum inclusiuè. Gom. *vbi sup. nu.24. vers. quod est verum* Mascard. *de probat.concl.74.in fin.vol.1.*

24 Similiter ex eodem capite affectus repelluntur a testificando in criminalibus fratres, tam pro, quam contra alios fratres. *cap. si testes §. Item lege Iulia 4.qu.3.* Quod limitatur in crimine hæresis. *cap. litteras de præsumpt. et cap. lege 23 quæst.8.* Limitatur secondò, in causis ciuilibus, in quibus frater admittitur in testem, tam contra fratrem, quam pro eo, quia non inuenitur aliqua lege prohibitum, sicut in criminalibus. *libr.1. ver. sed hi quibus ff.de testib.* Specul. *libr.1. de teste §.1.num.8.* vbi limitat, nisi bona essent communia, quia tunc esset testis in causa propria, quod fieri non potest, vt inferius dicemus, *num.29.*

25 Item ex eodem capite affectionis repelluntur Domestici, & familiares, vel de domo Actoris producentes, a testificando. *capit.2. & 3.tertia q. quinta capit.1. §. testes ver. etiam in iure 4.quæst.4.cap.1. §.1. & 2.quæst.2.cap. cum P. de accusat. capit. in litteris de testib. libr.2. C. eod. tit. l.instrumenta C. de probation. l. pen. C. qui accusat. non poss. & in §. in testibus Institution. de test am.*

Fallit tamen conclusio in ciuilibus, si sint bonæ famæ, & honestæ vitæ, secundum Bald. *in d.lib.2. C.de testib. & in consil. 206. lib.2.* vbi alios ponit, quando testis domesticus, & familiaris admittatur, sequitur Roman, *consil.420.* & Oldsad. *consil.101.*

Fallit secundò, quando in aliquo actu Alij testes interuenire non poterunt, vt si quis reperiretur in Sylua, vel alio loco solitario, & infirmaretur, & aliquid disponeret coram domesticis suis tantum, nam tunc admitterentur ad testimonium ferendum, & eorum dictum probaret, vt tradit Schench. *in tract. de testib. numer.18. impress. inter tractat. Diuers. vol.4. fol.78.* Farinac. *de testib. qu.55. num.38.* vt simili in electione sepulturæ alicuius defunct, quæ per alios probari nequit, nisi per Domesticos, tradit Marchett. *in Prax. Vic. Capitular p.3. tit.38. n 197. in fin.*

26 Sed quæritur, quinam veniant appellatione domesticorum, & familiarium?

Respondetur venire seruos, libertos colonos, & adscriptios producentis. *l. fin.§.sanè si seruus C. de his, qui ad eccles. confug. l. si libertus. ff. de furt. & l.pridem. C. de quæstionib.* Sed de consuetudine admittuntur colonus, & adscriptitius pro Domino, licet minor fides adhibeatur, quam alijs. *l.3.in princ. ver. ideoque ff.de testib.*

Item domesticus dicitur mercenarius, seù cliens. *l. respiciendum §. furen ff. de pæn. & d.l. si libertus*, Quod intelligitur, secundum Aliquos, dum isti actu seruiunt per. *l. etiam & l. eos C.de testib.*

Tertiò domestici dicuntur omnes, qui sunt de familia producentis. *l.ædiles.§.familia ff.de ædilit.edict.*

Quartò omnes, qui sunt in producentis potestate. *§.in testib Instit.de test am.*

Quintò omnes propinqui. *l.unic. C. de emend.seruor. & l.fin.in princ.C.de verbor.signific.*

Sextò omnes agnati, & cognati, *arg. l. unic. C. de emend. propinqu*

Septimò vxor dicitur domestica viri sui. *arg. l. sed & si §. præterea ff. si quis caut. l. interdum.ff. de iudic. l.1.§.si vir.ff. ad syllan.* & de Iure Canonico. *arg cap. fin.32. qu.6. & c.sicut hi §. necesse in princ.47.dist.*

Octauò dicuntur domestici, & familares omnes, qui cum aliquo cohabitant. *cap. in litteris de testib.c.insinuante de offic.del.& c.repelluntur de accus.*

Nonò vir, & vxor, dicuntur domestici ad inuicem. *argum. cap.fin.32. qu.6. cap.sicut.hi.§. necesse in princ.47. dist.l.sed & si § præterea. ff. si quis caut. l. interdum. ff. de iudic. & libr. 1. § si vir. ff. ad syllan.*

Decimò Pater est domesticus filio, & filius patri. *§. sui autem Instit. de hæred qualitat. & diff.* Vnde in criminalibus filius non potest esse testis contra patrem. *cap. si testes §.item idoneus 4. quæstion. 3. & ibidem §. parentes, & l.parentes C de testib.*

27 Item ex eadem rationis affectionis repellendus est a testificando socius alicuius. *arg. l. ea iudicanta §. fin ff. sol. matr. l. fin.C.de verb.signif.& l.1. etiam aut.ff. de iniur.* Et cum hoc sic dispositum ex societate contractuum in ciuilibus causis, a fortiori procedit in criminalib.

28 Maximè si sit socius criminis, qui regulariter nullam facit probationem, neque auditur contra alium socium criminis. *c.si testes §.liberi testes 4. quæst.3. c.nemini 15.quæst.3. cap. veniens 8. c.personas, & c. sicut de testib. capit.1. de confess. l. quoniam C.de testib. & l. sicut C. de qu.* Nisi in crimine coniurationis pro eligendo alium Papam, ipso Papa superstite, nam tunc auditur. *cap. si quis Papa §. propter occultas*, vbi Gloss. *verb. postulores 79. dist.*

Secundò fallit in crimine simoniæ. *cap. quamuis, & cap. licet Haly de sim. cap. sanè 23. quæst.3. & extrauag. mrdstatores de sim.*

Tertiò fallit in crimine læsæ maiestatis. *c. Nemini 15. qu.1. & c.de probat.*

Quartò in crimine sacrilegii. *c.in primis 2 q.1.*

Quinto in crimine hæresis. *c.litteras de præsumpt.*

Sextò in crimine falsæ monetæ. *l.1.C.de fals.mon. & l.diuus.ff. de cust.reor.*

Septimo in crimine Mathematici. *lib.fin. C. de malefic. & mathem.*

Octauò in crimine magni latrocinii. *l.prouinciarum. C.de fer.* in omnibus enim supradictis casibus socius criminis auditur contra alium, saltem quod præsumptionem, licet non quoad plenamprobationem, de quo vid. Alex. *cons.65.l.2.* & latè Clar. *in pract. Pract.crim.§. fin.qu.21. vers. retentæ igitur*, vbi alios congerit, *& per tot.*

29 Item ex capite suprascripto, affectionis scilicet repellitur etiam a testificando in ciuilibus quilque in re sua, vel causa propria. *c.si testes §.item nullus. et §.item omnibus 4.qu.3. cap.1.4. qu.5.c.insuper de testib.l omnib.C.eod.tit* Quod habet locum, etiam si ius proprium alteri cesserit, sed rem non tradiderit, secus si possessionem illius illi dederit. Speculat. *l.1.de teste §.1 num.89. vers. si domino actionis.*

Idem dicendum est de Aduocatis, & Procuratoribus ex eodem capite affectionis; Isti enim non sunt idonei testes in causis suorum clientum: Ideo nec compelli possunt ad reuelandum secreta causæ proprii clientis. Petr. Surd. *cons.328. num. 16.vol.1.* Neuizan. *in silu. nuptial.l.3. nu.47.* Bertaz. *cons.232. nu. 31.vol.2.* Decian. *respons.93. nu.121. vol.2.* Quamuis Alli distinguant inter ea, quæ sciunt, vti Aduocati, vel Procuratores, & ea, quæ sciunt vt testes, nam in primo casu non compelluntur, in secundò verò casu sic, de quo vid. Costa. *d. remed. subsidiar. com.13 sub.n.4.vers.nec Aduocatus.* & Petr. Caball. *in q.crim.centur. 2.cas.159.n.2.*

30 *Circa statum* tandem Personarum, etiam alia duo consideranda erunt, nimirum status earum extra iudicium, & status earumdem in iudicio. Extra iudicem consideratur status laicorum, & clericorum. Vnde cum laici, vt plurimum, infesti sint clericis; Ideo ipsi in criminalibus contra clericos testificari non possunt, sicut neque accusare. *cap. nullus laicus, c. laicos, cum cap. seq. et ferè per totam 2 qu.7. et cap. veniens 1. de accus.vid qua dix. sup. Sect.3.num.22.* Est benè verum, quod hoc locum habere potest in criminalibus commissis in loco, vbi erant præsentes laici, & clerici simul, quo casu adhibendi sunt in testes clerici contra clericum delinquentem, non laici, ob dictam rationem. Sed si delictum a clerico patratum fuit in loco, vbi non erant, nisi laici: non solum possunt laici de eo testimonium ferre; verum etiam possunt clericum conuincere, ad effectum pœnam sustinendi per superiorem, ita Abb. *in cap. de cætero. de testib.* vbi idem firmat, quando delictum esset notorium, nam adhuc laici conuincunt clericum. Item admittuntur laici contra clericos ad probandam infamiam, & sunt idonei testes. Ioann. Andr. *in cap. tam litteris in vlt.col.de testib.* & ib. Anton.

Et quod dictum est supra de communi regula, quod laici contra clericos testificari non possunt, intelligendum est quoad plenam probationem faciendam, non quoad inditium, etiam quoad torturam, vt tenet idem Abb. *in præg.c.de cæt. de test.*

31 Idem

31 Idem dicendum est de clerico aduersus laicum, nam regulariter non admittitur. *capit. testimonium, & capit. nullus 11. quæst. 1.* intellige in criminalibus coram Iudice Sæculari, de quo vid. Alex. *consil. 64. vol. 1.* quia in aliis contrarium seruatur in practica de consuetudine ferè vniuersali curiarum.

32 Sed quæritur, an clericus testificando in foro, sæculari contra aliquem laicum in causa criminali sanguinis, & præmissa protestatione, *de qua in capit. Prælatis de homic. in 6.* si sequatur mors eius, contra quem testificatus est, fiat irregularis sequuta morte?

Respondetur affirmatiuè, non obstante quod præmittat protestationem prædictam. ita Couarruu. *in clementin. si furiosus par. 2. §. 2. numer. 6. ver. decimotertiò de homicid.* Iclin. & Alii communiter *in cap. postulasti de homicid. arg. dicti cap. testimonium 11. qu. 1.* vbi expresè prohibetur testimonium clerici contra laicos, Ratio, autem est, quia in prædicto *capit. Prælatis de homic. in 6.* Solum permissum est clericis accusare, vel denunciare posse in causa propria, protestatione præmissa, sed nullo iure cautum reperitur, vt possit clericus contra laicum testimonium ferre in causa sanguinis, ergo irregularis efficitur, si testificetur, quantumuis protestationem permittat, ita DD. apud Sayr. *de consue. l. 9. c. 18. n. 10.* & Ratio rationis est, quia cum non sit ei permissum, nisi accusare, vel denunciare, remanet in dispositione iuris cōmunis testimonium dicere, & sic irregularitatem contrahit, iuxta tradita *in cap. clericis, & c. sententiam sanguinis Ne cleric. vel monachi & d. c. Prælatis, de homic. in 6.*

Propterea testes clerici cogi non possunt in iudiciis pœnam sanguinis ingerentibus, neque per Iudices Ecclesiasticos, ad testimonium ferendum, ob periculum irregularitatis incurrendæ, maximè si in sacris fuerint constituti. Bellam. *in rubr. de testib. cogend. n. 3. & in c. 11. per tot.* Foller. *in Pra. tes. canon. c. 8. verb testib. dilig. exam. num. 14.* Alb. de Malet. *de testib. capit. 8. numer. 28.* latè Farinac. *in Pract. crim. quæst. 61. numer. 91.* vbi Alios cumulat, *& latiùs qu. 78. num. 195.* Genuensi. *in Prax. Arch. Neap. c. 36 nu. 2 in fin.* vbi ponit casus, in quibus de licentia episcopi deponere possunt coram iudice sæculari. Quod intelligendum est de testimonio ferendo contra Reum, secus ad eius fauorem, quia tunc esse possunt testes, & cogi non prohibentur, vt declarat Villagut *in Practic. criminal. l. 8. tit. de testib. c. 2. concl. 4.*

Ampliatur dicta conclusio, quod clerici compelli non possint ad testificandum in causis sanguinum vt etiam locum habeat, quando veritas alio modo per Alios haberi nequeat. Bald. *in rubric. c. de testib. cogend. n. 3. in fin.* Albet. de Malet. *de testib. n. 37. vers. est notandum.*

Ampliatur secundò, etiam si Episcopus haberet iurisdictionem temporalem, nam neque compelli possunt ad testificandum in causa sanguinis. Henr. Boic. *in c. delictorum num. 7. de testib. cogend.* & ibid. Bellam. *num. 18.* & Butr. *numer. 5.* Foller. *loc. præcit. n. 25.*

Ampliatur tertiò, etiam in laicis aspirantibus ad clericatum, vt compelli non possint ad testificandum in causa sanguinis, DD. *in d. c. delictorum.* præsertim Bellam, *numer. 18. 21. & 26. vers. sed quid de laico.* Butr. *num. 5.* & Anchar. *num. 2.* Foller. *vbi sup. d. an. 14.* Quod tamen limitatur, quando aliter veritas haberi non potest nam tunc compelli possunt tales laici. Farinac. *dict. quæst. 78. num. 202.* vbi latè concordantea adducit.

33 Ex supradicto capite status repellitur etiam à testificando monachus, Canonicus Regularis, vel quilibet alius Religiosus sub obedientia Superiores viuens: quia huiusmodi Personę sunt mortui mundo, & consequenter non possunt esse testes, sine licentia Superioris, cui subsunt. *arg. cap. monachi. 16. qu. 1. cap. quid ergo 11. qu. 3. cap. super pendentem in fin. 14. q. 2. c. 2. de postul. c. non magno. ne cleric. vel monac. l. 3. §. in libello. ff. de re militar. & l. qui falsò in princ. ff. de testib.*

34 Et quod pro mortuis habentur mundo, colligitur. *ex cap. placuit. 2. quæst. 7 & ex alio cap. placuit. 16. qu. 1. l. Deo nobis. C. de episc. & cleric. & ex §. illud & §. si quis autem. Authentic. de monac.* licet aliquando se habeant pro viuis, vt in casu *cap. sicut ex litternarum. de homicid.* & in casu *cap. peruenit il 1. 18. qu. 2.* & in aliis, de quibus fari non licet.

35 Secundum verò quod consideratur circa statum, vt dictum est *sup. n. 30.* est status Personarum in Iudicio, vnde ea hoc capite non est idoneus testis, Primò Accusator. *c. in. 1. quarta qu. 4.* nisi in casu notoriæ omni. *cap. 1. 3. qu. 6.* Secundò, Iudex, *& cap. 1 quarta qu. 4.* quia non potest duas personas repræsentare, cum in omni iudicio quatuor personæ distinctæ requirantur, scilicet Iudex Accusator, Defensor, & Testes *vt in dicto cap. 1. habetur.* & Nos alibi supra fusiùs diximus. Tertiò, neque Aduocatus, aut Procurator, vel Assessor, vel Arbiter, vel Executor. *c. statuendum 2 qu. 6 c. Romana de test. in 6. cap. si testes §. testes quos 4. q. 3 c. dilecta, & c. insuper, de test l fin. ff eodem tit. l. 1. ff. de Assessor. l. ille à quo §. pen. ff. ad Trebel. l. ne in arbitris. §. sin autem C. de arbitr.*

36 Sunt & aliæ Personæ, quæ a testimonio repelluntur, videlicet excommunicatus *argum. cap. sanspiratione & c. seq. 3. quæst. 5. cap. 1. quarta qu. 1. c. miramur 34. qu. 1 cap. veniens 2. in fin.* vbi Gloss. *de testib. cap. excommunicamus. §. credentes. de hæretic. & l. pen. C. eod. tit.* & ratio est, quia non licet cum excommunicatis communicare, neque in minimis, vt in dictis iuribus habetur, præsertim *eod. cap. miramur*, vbi latè Gloss. *alia iura allegat, in ver. etiam.* si verò absolutus fuerit, admittitur ad testimonium ferendum: vt aduertit Glos. *in d. cap. veniens 2. in fin. & in cap. testimonium. de testib. & in summ. 3. quæst. 1.*

Secundò, remotus ab aliqua dignitate, propter aliquam turpitudinem, non est testis idoneus *c. infames. §. item. in princ. 3. q. 7. et l. 1. ff. de sena.*

Tertiò si fuerit corruptus, vel subornatus ad testimonium ferendum. *c. licet. de probat. l. nullum. C. de testib.*

Quartò. Criminosus, scilicet, fur, raptor, adulter manifestus, & homicida.

Et regulariter omnis, qui est in peccato mortali non est idoneus testis, regulariter loquendo. *c. si testes. 4. qu. 3. c. testes 2. c. ex parte vel cap. super eo. de testib. et l. non potes. ff de furt.* Et ratio est, quia tales sunt infames infamia canonica. *c. ille qui, et c. omnes. 6. q. 1.*

37 Neque obstat si quis dicat, hoc non posse procedere de quolibet in mortali peccato constituto, quia sic nullus inuenietur testis, cum nullus sine crimine viuat *c. cum prydem. §. 1. de renunc. c. nemo. §. non igitur de iudic. c. si enim. vers. concludit. de pænit. dist. 2. et c. adhuc instant. dist. 3. de pæn.*

Nam respondetur, quod verum est dictum, quoad inditium faciendum, non verò quoad probationem & ad pęnam infligendam, vbi testes esse debent, non solum sine crimine, verum etiam sine suspicione criminis.

38 *Quoad quartum principale*; an scilicet testes discordes, & singulares probent, est notandum, quod ad hoc vt testes non possint dici singulares, concordare debent in quinque circumstantiis, quæ sequenti carmine continentur, videl.

Res, Persona locus, gradus, hæc sunt causa tempus.

Circa *Rem* infirmatur dictum testis, quando vnus testificatur de vna re, vel facto; aliùs verò de alio facto, quia tunc eorum testimonia sunt sibi contraria, cum vnus contradicat alteri, & sic neutri statur, quia quilibet est in suo dicto singularis. *cap. licet de probat. cap bona 1 et cap. cum dilecte. de elect.* Et regulariter vnico testi non creditur, & sic nulla causa terminari potest dicto vnius testis, quamuis legitimi. *cap. licet vniuersis in fin. de testib.* etiam si Præsidiali præfulgeat dignitate. *cap. licet ex quodam. de testib. cap. si testes. §. iusiurandi. 4. qu. 3. et l. iusiurandi. C. de testib.* quia vox vnius, vox nullius, vt in prædictis iuribus, *et arg. l. 1. §. item Cornelius, et l. antepen. ff. de qu.* & vnius testimonium, nec iustificat, nec condemnat *c. admonere. 33. quæst. 1.* Fallit tamen in quibusdam casibus, in quibus dictum vnius probat, vt aliàs diximus suprà *sect. 2. num. 17.* vide tradita suprà *sect. 1. n. 15.*

Idem est si testis solus sibi ipsi contrarius sit, vt si dicat duo contraria, vel varia: vel si dicat verum in vno, & falsum in alio, nam adhuc repellitur in totum, nec valet eius dictum. *d. cap. si testes §. qui falsa, vel varia. 4. qu. 3. cap. pura. 3. q. 9 d. cap. licet. de probat. cap. sollicitudinem in fin. de appellat. leg. vbi duo ff. de legal. tut. l. in militis ff. de testib. et l. cum precium. C. de liberal. caus.*

Quod si plures testes diuerso modo idem factum narrent, sed concordant in substantia, creditur eis. *ad tradit. in cap. nihil de verb. signific. et c. periculosè. de pæn. dist.* vbi vid. Glos. *ult. in cap. 1. de arbitr. in 6.*

39 Circa *Personam* erunt discordes, & singulares testes, si vnus testificetur de vna persona, & alter de alia diuersa:

tunc

tunc neque probarent, quia eorum testimonia sunt similiter singularia. *c. Rodulphus. de rescript.* dicit tamen Hostiens. *ibid.* quod si ponerentur quædam qualitates per singulos, quæ coinciderent, & conuenirent eidem Personæ, non noceret error in nomine.

40 Circa *locum* redditur similiter inefficax, & singularis estis, quando vnus testificatur de vno loco, & alter de alio, *vt habetur Daniel* 13. de accusatione facta Susannæ ab illis senibus, qui amore ipsius capti erant, nam cum a Daniele ambo separatim examinarentur, vnus dixit peccatum commisisse cũ Iuuene sub arbore schini: alter verò dixit sub Prino: ex quo falso testimonio occisi fuerunt a Populo: & probatur *in cap. cum causam. §. 1 de testib. cap. nihilominus. 3. quæstion. 9. facit. c. de parentela il 2. 35. q. 6. & cap. licet 2. de testib.* vide Bald. *cons. 207. l. 4.* vbi tradit, quando testis repellendus sit ex diuersitate loci.

41 Circa *Gradum* redditur inualidus testis, quando agitur de causa gradus, puta consanguinitatis, vel affinitatis, & testes discordant in gradu. *vt in d. capitul. de parentela habetur.*

42 Circa *Tempus* pari modo redditur singularis testis, quando vnicus dicit testimonium de vno, & alter de alio tempore, discordando omninò inter se. *d. cap. testes. §. in testibus a. 4. qu. 3. cap. praescripta. §. libellorum. 2. qu. vlt. capit. nihilominus. prac. 3. qu. 9. d. cap. cum causam, & cap. ex tenore. de testib. c. cum Ioannes de fid. instrument. & l. prius. ff. ad Syllanian.* Secus tamen est, si vnius dictum virtualiter includantur in dicto alterius, vt si vnus dicat diem, alter horam eiusdem diei, sed factum est indubitabile, nam tunc dicuntur concordare, exemplo Euangelistarum testantium mortem Domini Nostri Iesu Christi; Diuus enim Marcus ait, mortuum fuisse hora tertia. *vt habetur cap. 15. numer. 25.* Sanctus autem Lucas, *cap. 23. numer. 44.* dicit fuisse circa horam sextam. Vnde Diu. Thom. *in 2. 2. qu. 70.* tradit regulam, vt tunc dicantur testes discordare, quando variant substantiam facti, puta in loco, in tempore, & in persona, quia tunc aufertur substantia, & efficacia testimonij; sed quando variant in aliquibus accidentibus, quæ non tangunt substantiam facti, puta quod tempus fuerit serenum, vel nebulosum; vel domus dealbata, picta, & huiusmodi, tunc non redditur inualidum testimonium,

43 Quinimò melius est, vt testes discordent in eorum dictis in quibusdam circumstantijs non pertinentibus ad substantiam facti; ne præsumi possit contra illos, quòd fuerint subornati, vt accidit quando idem dicunt in omnibus; vel similia verba æqualiter proferunt; quia ex hoc redduntur suspecti. *c. si testes d. § in testibus. 4. q. 3. l. testium § ideoque. ff. de testib. & l. qui sententia C. de pœn.*

44 Debent tamen omnes reddere causam scientiæ per vnum ex quinque sensibus corporis. *cap. testes. 3. qu. 9.* & per alias supradictas circumstantias loci, temporis, Personæ, & huiusmodi sequentibus carminibus contentas, quos affert Gloss. *in d. cap. cum causam verb. tempore. de testib. & attestat.* nimirum.

Auditus, Visus, Persona, Scientia, Causa.
Fama, locus, tempus, ac certum, credulitasq;
Dum testes recipit Iudex hæc cuncta, notabit.

Causam autem scientiæ tenetur Iudex quærere a teste, qui si non reddiderit, non valebit eius dictum *d. c. si testes §. solam 4. q. 3. c. si habes. 24. q. 3. d. c. cum causam de testib. in princ. & collat. 7. §. & licet dudum. Auth. de testibus.*

Quod si Iudex non quæsierit, & testis dixerit, se solum scire, & nihil aliud, valebit eius testimonium. *cap. sicut de vindic. & l. de pupillo. §. qui nunciat. in fin. ff. de nou. oper. nunciat.*

45 Sed quæritur, quando testis dicatur non reddere causam scientiæ?

Respondetur tunc dici, quando interrogatus a Iudice, non reddit causam eius dicti, quod testificatur, quomodo sciat. *cap. praet. si testes §. solam, c. hoc videtur. 22. q. 5. d. §. & licet dudum. Auth. de testib. l. apochas. C. de fid. instrum. l. 1. C. de apoch. publ. & l. si pariter ff. de liberal. caus.*

Vel reddit, sed minus sufficientem, & ineptam. *capit. praterea. de testib. arg. capit. 2. §. sed neque vers. sicut iuxta. de translat.*

46 Ad hoc autem, vt testis causam scientiæ rectè reddere possit, opportet, vt fuerit præsens his, super quibus deponit, & quod viderit ea, quæ fiebant. *cap. testes. 3. q. 9. l. testium. C. de testib. et l. per hanc. C. de erog. mil. ann. l. 12.* & quod intellexerit, aliàs non diceretur præsens fuisse. *l. coram ff. de verb. signif.*

Vnde testis de auditu regulariter valet, si fuit præsens, & audiuit vocem iniuriantis, quem cognoscebat, licet non viderit. *c. si debitum. 3. qu. 9. c. de his, & c. qui recedunt. 26. q. 6 Aut. rogati. C. de testib.*

Non valeret tamen si diceret audiui dici à Titio, quod ita erat factum. *c. in primis §. sed & de personis. 3. qu. 1. cap. licet ex quadam. de testib. & l. testium C. eod. tit.* & probatur *Esaia 54. in princ.* & colligitur ex Diu. Paul. *ad Romanos.* ibi: *Domine quis credet. auditui nostro?* nisi in casu. *capit. testes. §. de his. 3. quæst. 9. & cap. hoc. videtur. 22 qu. 5.* vbi Glos. *in verb. indutamus.*

47 Sunt tamen multi casu, in quibus testes de auditu in Ciuilibus probant, quos refert Glos. *in d. cap. testes. verb. audiuimus;* & Specul. *l. 1. de teste. § 1 n 54.*

48 Vnde infertur, quod cæcus potest esse testis, si priusquam cæcus effectus fuisset, cognosceret personas, eorumque voces; cum non inueniatur expressè in Iure prohibitus. *arg. cap. praeterea de testib. & d. cap. testes 3. q. 9. & l. 2. in princ. ff. de testib.* vid. Alex. *in cons. 24. l. 2. & cons. 157. l. 4.* vbi latè, an cæci dictum probet.

49 Fallit tamen supra firmata conclusio, quod testis de auditu probet; quando ea, super quibus testificatur, requirunt testimonium de visu. *vt in d. c. testes 3. q. 9. relatum. 2. qu. 5. testium. C. de testib. §. si verò absunt Auth. de hæred. & falc. & §. nulli Auth. de Sanctiss. Episc.*

50 Vnde surdus tunc non esset testis idoneus, quantumcumque esse oculatus. *§. testes. Instit. de testam.* In his verò, in quibus non requiritur sensus auditus, sed visus, bene poterit Surdaster testimonium ferre. Speculat. *l. 5. de testis. 7. numer. 16. in fin.*

51 Sed quid dicendum de muto, numquid testis esse possit?

Respondetur negatiue, secundum regulam text. *d. §. testes. Instit. de testam. & l. mutus. C. qui testam. fac. poss.*

Fallit, si scribere sciat, exemplo Zachariæ, *vt habetur Luca capit. 1.* qui postulans pugillarem scripsit dicens: Ioannes est nomen eius; nam tunc testimonium inscriptis ferre poterit, vt tradit Marcard. *de probation. libr. 3. conclus. 1358. num. 25.*

Fallit secundò, si intelligi possit mediantibus signis, & nutibus, per quæ possit se declarare, *iuxta tradita in cap. cum apud in fin. & cap. tua de sponsalib.* vbi habetur, surdum & mutum a natiuitate posse matrimonium contrahere, exprimendo consensum per signa, de quo Decian. *in tract. crimin. §. 1. l. 3. cap. 11. numer. 17. sit mutus vel corporis defectus*, & Sanchez. *de matrim. lib. 1. disp. 8. numer. 12.* Idem probatur *in l. discretis C. qui testam. fac. poss & in l. nutu. ff. de legatis 3.* vbi probatur, posse surdum, & mutum facere testamentum, & legata per signa, & nutus. Et est notandum, quod qui est surdus a natura, regulariter est etiam mutus. *d. l. discretis.* Debet tamen Notarius seu Actuarius scribens testimonium, intelligere signa, & nutus, vt aduertit Igneus *in l. 3. §. quæsitur. num. 26. ff. ad Syllan.* Chartar. *de exequution. sent. cap. 2. numero 50.* alias adhiberi debet interpres, qui illa declaret. Ign. *ibid.* Quidquid dicant Aliqui DD. apud Chart. *d. c. 2. num. 47. vbi de communi*, asserentes in criminalibus huiusmodi testes non esse admittendos; quod quidem procedere poterit, vbi Alij testes haberi potuerint. De mutis, qui ex improuiso loquuti sint, vide Textor. *in sua officina. tit. Muti p. 1.*

Neque obstat text. *in c. testes & c. charta 3. quæst. 9. c. relatum 5. qu. 2. c. à nobis. qui matrim. accus. poss. & cap. tua de cohabit. cleric. & mulier.* in quibus habetur, quod testimonium nequeat per scripturam proferri sed proprio ore proferendum est.

Nam respondetur, quod in dictis iuribus disponitur de his, qui loqui possunt, non de his, qui loquelam non habent, *vt probatur in c. tua de sponsal.* & patet ex eorumdem verbis.

52 Sed quæritur, an mutus Reus, si fateatur delictum per signa, possit puniri pœna ordinaria?

Respondetur affirmatiuè, si sit sanæ mentis, dummodo delictum probatum sit per testes Idoneos, & non per solam virtualem eius confessionem. Petr. a Plaz. *in epitom. delictor. cap. 32. num.*

32. num. 27. vers. proximè, Farinac. qu. 41. num. 88. vers. limita. 11. & num. 91. vbi ait, non posse torqueri, vt etiam tenet Sebast. Medic. tract. de fortuit. casib. par. 2. q. 6. num. 58. & Chattar. de exequut. sentent. capt. bannit. cap. à num. 44. cum plurib. seqq. Tiraquel. de legib. connub. in verb. ex professo. glos. 7. numer. 16. Hanc quæstionem tetigit Iason. in c. l. discretis numer. 10. C. qui testam. fac. poss.

53 Ex dictis, quod testis reddere debet causam scientiæ per vnum ex sensibus corporis, infertur, quid dicendum de eo, qui deposuit de credulitate, non de scientia?

Respondetur, huiusmodi testimonium non valere, per text. in d. cap. testes 3. qu. 9. cap. relatum 5. qu. 2. & l. testium C. de testib. & ibid. Gloss.

In aliquibus tamen casibus admittitur testis deponens de credulitate, vt in capitol. de testibus, & capitol. quoties de purgat. canon. libr. 1. in princ. ff. de veate. in spic. & in §. si verò absunt. Authent. de hered. & falcid. & in §. 1. Auth. de sanct. episc. & in tit. vt hi qui obligatas se habere perhibent vel minores, & notant Alex. consil. 3. 10. 18. & 72. libr. 4 vbi refert, quando probet. Angel. cons. 4. Abb. in cap. 1. vers. firmiter, & ibi Apostillant. de summ. Trin. & fid. cathol. & Lanfranc. in c. quoniam contra de probat. §. confessione col. 7. & §. testium depositione col. 8 vers. praterea.

54 Quoad quintum principale, an scilicet Iudex teneatur in criminalibus examinare testes per se ipsum, vel possit eorum examen alteri committere; notandum erit, quod regulariter, quando causa est criminalis, non potest receptio examinis testium alteri delegari, sed per ipsummet Iudicem fieri, arg. cap. illi, qui 5. quæstion. 5. & probatur ex clement. vnic. in princ. de offic. deleg. Auth. apud eloquentissimum C. de fid. instrum. & libr. 3. §. testes ff. de testib. & tradit Gloss. in capitol. mulieres de iudic. in 6. & ibi latè Felin. Abb. in capitol. cum causam col. pen. de testib. Neque in hoc, secundum Gloss. in capitol. testes ver. sed præsentes 3. qu. 9. valeret consuendo in contrarium, & ibid. etiam Gomes.

Et ratio est, quia Iudex ipse videre debet, quo vultu, quo colore, qua trepidatione deponant, iuxta text. in d. libr. 3. vers. tu magis scire potes ff. de testib. Alber. in tract. de testib. capit. 7. num. 52. Scapp. de iure non scripr. lib. 3. cap. 51. num. 14. Causæ enim criminales arduæ sunt, & ideo testium examen in illis committi non debet Notariis Curiæ. Couarru. variar. resol. lib. 3. cap. 13. num. 10. Baiard. ad Clar. quæstion. 26. num. 13. vbi adducit Carauit. sup. rit. vlt. Magnæ Cur. Vic. asserentem non esse credendum Notariis, seu Actuariis, & dicentem: Est Actuarius, ergo latro, & ideo idem Carauit. sup. rit. 157 numer. 1. & 2. exclamat contra Iudices, qui committunt Actuariis examen testium, cum tota vis causæ consistat in probationibus per testes.

Et nota, quod potest Iudex, antequam formiter testes examinet, illos interrogare prius oretenus, & postea eorum dicta scribi mandare; si timeretur de subornatione, vt sic intelligat breuiter seriem facti, & vbi cognoscit veritatem non dicere, potest eos interrogare, à quo fuerint instructi, cum quibus allocuti fuerint, antequam accederent, & similia. Immò potest eos in verbis capere, quando est suspicio de subornatione, interrogando super circumstantiis impertinentibus, vt veritatem discooperiat, puta an tempus fuerit nebulosum, quibus vestibus, & cuius coloris indutus erat ille, de quo deponunt, & similia. ita tradunt. Alex. cons. 91. num. 7. Foller. in Pract. crim. for. secular. part. 1. verb. studeat se ornare, benè vivend. num. 30. Vrsill. ad Afflict. decis. 113. Scapp. de iure non script. libr. 5. cap. 82. num. 7. Scacc. in tract. crim. libr. 1. capit. 86. num. 35. in fin.

Fallit tamen supradicta conclusio, quod testium examen non sit Notariis committendum, quando testes examinandi, essent aliquo modo impediti, & non possent ad Curiam accedere, vel quando essent extra Prouinciam, nam tunc eorum examen committendum est alteri. Abb. & Felin. in d. cap. cum causam de testib. & in cap. si quis testium col. 1. eod. tit. vbi etiam Aretin. & Monac. vid. Hereu. Seuer. in tract. de remiss. capitol. 4. fol. 8. & Farinac. in Pract. crimin. quæstion. 77. capitol. 3. nu. 175. vbi notat quando sit, vel non sit committendum examen Notariis.

55 Fallit secundò, quando examinandæ essent mulieres honestæ, Egregiæ personæ, vel Religiosæ in causis ciuilibus, quia tunc Iudex tenetur aliquem probum virum mittere ad examinandum, vt habetur in l. ad personas Egregias. ff. de iureiur. & in dict. cap. mulieres, & ibi Gloss. Gomes. Ancaran. & Alii, Clar. in Pract. crim. §. fin. q. 26. in princ. sequitur Alber. in d. capitol. cum causam col. fin. & d. capitol. si quis testib. in vlt. notab. de testib. In criminalibus autem est solum de æquitate. Ideo nota, quod si Iudex noluerit committere examen Personarum Egregiarum, poterit illas compellere ad accedendum ad Curiam in causis criminalibus. Abb. in d. cap. si quis testium, & ibi etiam Felin. idem Abb. in cap. 1. in fin. per Gloss. ibid. de testib cogend.

Et ratio est, quia DD communiter concludunt, quod dispositio d. l. ad personas egregias, procedit solum in ciuilibus causis, non in criminalibus. Glos. in d. cap. testes 3. qu. 9. vt tradunt Ias. ibid. numer 7. Canonistæ in capit. si quis testium. de testib. & signanter Hostiens. nu. 1. Boic. num. 5. Abb nu. 9. notab. vlt. & Aret. num. 2. Campeg. de testib. reg. 397. Viu. opin. 278. num. 9. Clar. qu. 26. numer. 1. & ibidem Baiard num. 5. & 6. Boccac. de remissor. lib. 1. cap. 2. nu. 2. Carauit. in Rit. 142. num 1. & rit. 157. num. 7. Farinac. qu. 78. num. 235. Quod tamen limitant in ciuilibus, quando personæ prædictæ essent ex aliqua iusta causa impeditæ, nam tunc tenetur Iudex accedere ad ipsas, vel mittere Notarium, vt examinet. Viu. Clar. Carau. & Farinac. in præcit. locis Seuerol. de litter. remissor. c. 3. numer. 4. Vbi verò Iudex tantæ fuerit authoritatis, vt ipsum non deceat personaliter accedere ad ipsos testes; et ipsi sint adeo impediti, vt ad illum venire nequeant; tunc etiam in causis criminalibus potest committere Notario, vt ad domus ipsorum accedat ad illos examinandum. August. ad Angel. de malefic. in verb. qui Iudex statuat terminum numer. 33. vers. item fallit, Abb. in d. cap. si quis testium num. 2. Felin. numer. 2. & Aret. numer. 2. de testib. Vestr. in Pract. lib. 6. capit. fin. numer. 1. & ibidem Grauat. numero 17. Seuerol. loc. cit. capit. 4. numero. 3 Farinac. ibid. num. 237.

56 Egregiæ verò personæ, quoad hoc dicuntur in primis Cardinales, Episcopi, Sacerdotes, Diaconi, Doctores tam Iuris ciuilis, quam Canonici, licentiati, dummodò officium Procuratoris non exerceant, Milites, Mulieres Nobiles, & honestæ & Aliæ, de quibus respectiuè agunt Gloss. in d. l. ad personas egregias. ff. de iureiur. vbi DD. communiter Dec. in cap. sedes num. 7. de rescript. Boccac. de remissorial. capitol. 2. numero 26. Baiard. in d. q. 26. Clar. num. 9. vbi Alios cumulat, prout facit Farinac. d. q. 78. ferè per tot. & late Menoch. de arbitrar. iudic. l. 2. cas. 70.

57 Quæ quidem personæ priuilegiatæ possunt aliquando non in perpetuum dicto eorum priuilegio renunciare, & ad Iudicem accedere, vt examinentur, quando illis placuerit. Roman. in d. l. ad personas, vbi Ias. numer. 1. & Alii adducti à Farinac. in d. q. 78. num. 241. cum hoc priuilegium concessum sit Dignitati, non personæ, & ideo non possunt in perpetuum renunciare. Caball. in qu. crim. cas. 225. num. 22. centur. 3. Farinac. vbi sup. num. 241. & seq. Et ita seruari vidi passim in hac Alma Vrbe, vt Prælati, & aliæ personæ in Dignitate Constitutæ accederent ad domum Iudicis, vel Notarij pro testimonio ferendo. Scias tamen, quod quotiescumque occurrit, vt dictæ personæ egregiæ, & aliæ priuilegiatæ examinentur in propriis domibus, semper citanda erit pars aduersa ad videndum illas iurare in propriis domibus. Bald. in d. capit. si quis testium num. 6. Abb. num. 2. Felin. num. 5. de testib. Farinac. d. qu. 78. num. 244. Quod intellige, quando repetuntur in criminalibus, secus in primo examine ad Curiæ informationem, vbi recipi possunt etiam non citata parte, vt supra dictum fuit.

58 Fallit tertiò conclusio supra firmata, num. 54. quod testium examen non est alteri committendum in criminalibus, vt locum non habeat, quando agitur de leui crimine principaliter, quod leui etiam pœna plectendum venit, nam tunc concedi potest Remissoria pro receptione testium, ad effectum illos examinandi. arg. text. in §. & quoniam Auth. de testib. Castren. in l. iudices col. 1. C. de fid. instr. Seuerol. de remissor. cap. 4 fol. 8.

Est autem notandum hic circa Remissoriam pro examinandis testibus in criminalibus; quod regula communis est, vt non concedatur, ex traditis in Auth. apud eloquentissimum C. de instrum. & ibi notat Bald. in summ. num. 1 & ita tenent communiter DD. vt testatur. Viu. in tract. commun. opin. 628. numer. 1. Ant. Gabr. de crimin. lib. 7. conclus. 25. numer. 1. & seqq.

& seqq. Clar. in Pract. crimin. qu. 26. vers. sed quæro vbi de commun., & ibidem Baiar. nu. 8. & seqq. vbi concordantes adducit. Boccac. de litt. remissor. cap. 2. nu. 5. & c. 3. n. 19. & seqq. Seuerol. in tr. d. de remissor. cap. 4. n. 1. Farinac. in Pr. crim. q. 77. cap. 2. n. 7. & seq vbi de magis communi. Guazzin. ad defensam. defens. 15. c. 1. n. 1. Caualc. decis. 90. num. 40. par. 5. Carauit. in Rit. 157. num. 3. & Alij apud illos.

Quod intelligendum est, si petatur Remissoria in criminalibus ad instantiam Fisci, vel instigatoris Fisco adhærentis, nam tali casu non est concedenda, vt præcitati Doctores asserunt, quamuis Carauit. vbi sup. num. 1. contrarium teneat, ex quo in Fisco cessat timor subornationis testium, quæ est ratio quare non concedatur, sed Farinac. loc. cit. numer. 110. quem sequitur Guazzin. vbi sup ait, Carauitæ dictum procedere posse, si testes fuerint in aliena iurisdictione, ne delicta remaneant impunita, secus si sint in iurisdictione propria, quia tunc testes vocari debent ad Curiam. At in hoc, credo seruandam esse loci consuetudinem & Curiæ stylum, iuxta tradit. per Card. Tusch. in litt. R. concl. 154. nu. 15. & ita seruari vidi in Tribunali A. C. in quo semper dari solent litteræ remissoriales partibus pro assumendis indicijs, & de facto pluries ego recepi huius modi litteras, & ad partes remisi.

59 Aduertant tamen Iudices, quando occurret casus concedendi Remissoriam pro testibus examinandis, vt nunquam committant, & dirigant illam iudicibus, aut Personis per instigatores petitis, sed Episcopis, aut eorum Vicarijs non suspectis, aut alijs, de quibus infra nu. 69 vers. octauò requiruntur. Imò præfigi debet aliquis terminus attenta locorum distantia, & negotiorum qualitate, de reportandis indicijs, seu examinibus intra talem terminum, de quo præstanda erit idonea cautio, ne instigatores pecunias ab inquisitis extorqueant, ob timorem pœnarum, & expensarum, & postea examen nunquam remittunt ad Iudicem remittentem, & ita aduertit Boc. cac. d. tract. de litt. remissor. capit. 1. numer. 1. & Alex. Siar in Pract. crim. cap. 6. nu. 6. Qui terminus currit à die præsentationis litterarum remissorialium; & in Practica seruatur, vt præfigatur etiam terminus, intra quem præsentari debeant Iudici remissoriali, quidquidem prorogari solent semel, & quoties opus fuerit, probando impedimenta, Boccac. vbi sup. num. 10. Siar. ibid. Guaz. loc. cit. numer. 15. vers. & regulariter. Farinac. d. quæst. 77. numer. 137. & seq. & quando nullus datus fuit terminus, intelligitur præfixus prout de Iure habetur in l. 1. C. de dilation. qui est trium mensium, vt latè dixi supra. in pract. ciuil. p. 2. Sect. 2. Subsect. 7. numero 21. vers. cuius nu. 20.

Quæ conclusio, vt in criminalibus non concedatur remissoria pro testibus examinandis, ampliatur, etiam allegaretur consuetudo in contrarium, vt post Gloss. & Felin. quos allegat tenet Seuerol. in tract. de commission. cap. 4. n. 2. Otasch. cons. 64. n. 21. vbi concordantes cumulat.

Ampliatur secundo, etiam si non ageretur de probando delicto principali, sed tantum de probandis adminiculis, nam adhuc concedi non debet Farin. d. qu. 77. nu. 112. & Guazzin. v. sup. n. 2. vbi refellunt sententiam Viuij contrarium tenentis in eit. opin. 628. n. 5 & seq.

Et a fortiori procedit, quando testes essent aliquo modo suspecti, nam tunc nullo modo concedenda est. Mar. Anton variar. resol. l. 3. resol. 35. numero 1. vers. cum quia testes Capic. decis. 90. n. 6. Grammat. consil 41. num. 12. & n. 18. vbi idem firmat, quando locus esset suspectus.

Ampliatur tertiò, vt non concedatur, etiam si agatur de repetendis testibus contra Reum Milcus. in Pract. crim. verb. reuocatus num. 4 fol. mihi 82. Clar. quæst. 45. vers. cæterum circ. prin. & Farinac. d. q. 77. n. 75. quidquid dicat Carauit. d. rit. 157. nu. 21. vbi dicit aliter seruari de consuetudine. Est benè verum, quod eius sententia sequi potest duobus concurrentibus. Primò, quando veritas alio modo haberi nequit; Et secundo, quando magna viget causa, vt tradit Clar. ib. Et in Tribunali A. C. pro repetendis testibus non conceduntur litteræ remissoriales, nisi sint testes, qui cogi minimè possunt ad Vrbem accedere, vt sunt laici, & commorantes extra statum Ecclesiasticum. Farinac. vbi proximè.

60 Conclusio autem supra firmata, vt in criminalibus remissoria pro testibus examinandis concedi nequeat, limitatur Primò, quando testes degerent extra Prouinciam, & in alterius iurisdictione, vel dominio, & compelli non possunt ad accedendum ad Curiam; nam tunc concedi debet, ne delicta remaneant impunita ex defectu probationum. Bald. in d. Auth. apud eloquentissimum num. 1. & 2. C. de fid. instr. vbi ita seruari testatur de consuetudine, prout facit August. ad Arg. de malefic. in verb qui Iudex statuit terminum num. 34. & seqq. Felin. in capitul. si quis testium de testib. Menoch. de recuper. poss. remed. 1. numer. 302. & de arbitr. Iudic. cas. 250. Gabr. d. concl. 25. numer. 4. Clar. d. qu. 16. vers. sed quarò Carauit. in rit. 157. numer. 7. & ita in Vrbe seruari testatur Seuerol. de remissor d. cap. 4. nu. 8. & Boccac. delitt. remiss. d. cap. 2. n. 9. ita enim tenet Gaili. obseruat. 96. num. 10. & 21. Sim. de Pret. cons 14 n. 1. & seqq. vbi magis communis Farinac. d. qu. 77. nu. 92. vbi Alios cumulat, & Benintend. decis. Bonon. 74. nu. 4. vbi ait, debere dari Iudici aliquod lumen, quod sufficiat ad auferendam suspicionem calumniosæ petitionis remissoriæ; prout etiam dicit Mar. Ant. variar. resolut. d. lib. 3. resol. 25. numer. 7. & latissimè Laderch. Imol. cons. 14. & cons. 202. numer 1. & seqq vbi de magis communi testatur, & subdit, æquius esse, vt testium examen ex tra iurisdictionem committatur cum aliquo periculo falsitatis innocentiæ inquisiti, vt nocens absoluatur, quam ne committatur, vt innocens damnetur, & idem tradit Farinac. vbi supra numer 93.

61 Limitatur secundò, quando examinandi essent testes in Dignitate constituti, nam tali casu remissoria concedi debet, vt tradit Alber. in d. Auth. apud eloquentissimum num. 2. Boss. in tit. de opposit. contra test. numer. 29. Bertazzol. consil. 136. n. 2. lib. 2.

62 Limitatur tertiò, quando testes examinandi, essent senes, valetudinarij, vel alio iusto impedimento detenti, & impediti, ne ad Curiam accedere possint. Alber. dict. nu. 2. Bertazzol. ibid. vers. & tanto magis Farinac. d. quæstion 77. numer. 100. & seq.

63 Limitatur quartò, quando non esset testibus tutus accessus ad locum, in quo causa criminalis agitatur. Alber. in dict. Auth. apud eloquentissimum 2. vers. item si testes metu venire non auderent. & ibi Aretin. vers. sed quid si? vbi loquitur, quando testes timerent represalias.

64 Limitatur quintò in Summo Pontifice, vel in alio Sæculari Principe supremo, nam ille indistinctè in criminalibus remissoriam concedunt, quandocumque illis placuerit. Alber. vbi sup. num. 1. Clar. d. quæstion. 26. vers. sed quæro Gabr. d. conclus. 25. numer. 5. libr 7. Vestr. in Prax. libr. 6. capitol. fin. numer. 1. Carau. d. rit. 157. numer. 8. Card. Tusch. litt. R. d. concl. 154. num. 29. Seuerol. d. cap. 4 num. 10. & 11. Farinac. d. qu. 77. num. 12.

65 Limitatur sextò ad defensam, quando Reus probare vellet negatiuam coarctatam loco, & tempore, quod scilicet non fuit in loco, nec in tempore commissi delicti, nam tunc denegari non debet remissoria; cum agatur de defensione Rei, quæ in Iure est fauorabilis, vt suo loco dicetur. ita Salycet. in d. Auth. apud eloquentissimum numer. 3. Foller. in Pr. cr. sec. facul. ver. & facta litis contestat. numer. 7. Gabr. vbi sup. numer. 8. Sim. de Petr d. cons. 14 num. 9. Bertazz d. cons. 136 num. 2. Quod procedit etiam si adesset timor subornationis testium Farinac. d. q. 77. num. 104. latè Mar. Anton dict resol. 25. ferè per tot. & latissimè Laderch. d. cons. 202 per tot. Signanter vers fin. ita etiam tradit Soccin. iun. cons. 60. n. 7. vol. 2. Brun. cons. 74. nu. 4. p. 1. & Card. Tusch. vbi sup. n. 4.

Quæ limitatio ampliatur, vt remissoria ad defensam concedi debeat, si petatur, in quacumque parte iudicij, quia testes ad defensam admittuntur vsque ad sententiam, vt inferius suo loco dicemus, & tradunt Marsil. in Pract. §. sequens & consil. 49. & cons. 60. Cæpoll. cons. 41. & cons. 61. Capic. decis. 8. Mar. Antonin. d. resol. 25. n. 16.

Ampliatur secundò, vt concedi debeat remissoria ad defensam pro reprobandis, & repulsandis testibus, vt tradit Guazz. defens 28. c. 10. n. 5.

66 Sed quæritur, an in casu, quo concedenda esset remissoria, & denegetur, appellari possit?

Respondetur affirmatiuè Decius in c. ad hæc coll. 3. de app. Felin. in c. exceptionem de except. Benintend d. decis. 74. n. 1. circ. med. Seuerol. de remissor. c. 18. n. 3. in fin. & c. 22. n. 3 Farinac. d. q. 77. n. 4. Mar. Antonin. d. resol. 25. n. 14. vbi ait, secus esse, si appelletur a decreto concessæ remissoriæ in ciuilibus.

67 Quæritur secundò. vtrum Delegatus, cui committitur remissoria, possit illum recusare?

Respon-

Respondetur cum distinctione Aut enim ille, cui dirigitur, est sub iurisdictione Iudicis delegantis: Aut non est eius subditus. In primo casu tenetur suscipere onus de necessitate, In secundò verò casu non tenetur acceptare, nisi spontè voluerit: quia tunc Iudex delegans hortatur tantum, non iubet, prout facit subdito. Farinac *d.q.77.n.166.*

68 Quæritur tertio, an omnes Iudices concedere possint remissoriam tam ordinarij, quam delegati?

Respondetur affirmatiuè, etiam si sint delegati ab inferiore a Principe, nam omnes indistinctè illam concedunt, Seuerol. *de remiss.c.21.per tot.* Farinac.*d.q.77.n.49.* & Alii, apud Illos.

69 Nota tamen, quod ad effectum, vt concedatur remissoria, plura requiruntur, de quibus latè egit Specul. *Pater Practica in l.1.de teste §.3.incip.qualiter autem n.16.& nu.23.* vbi ponit formulam ipsius, quæ forsan tunc temporis seruabatur, & singula verba copiosissimè declarat. & Luc. Pet. *in Pr.for. Capitol.c.6.n.10.* Seuerol.*de remiss.c.23.per tot.* Bocc.*de litt. remiss.cap.8. per tot.*

Primò enim requiritur, vt per Iudicem concedentem remissoriam fieri debeat decretum concessionis, & citato speciali partis aduersæ, ad videndum concedi remissoriam, *iuxta text. in l. Iudices C. de fid. instrum. in fin.* cuius formam ponit Luc. Pet. *vbi sup.num.4.* & Seuerol. *ibid cap.21.num.2. & seqq.* & Ego ipse suprà *in Pract. ciuil. part. 2. Sect. 2. Subsect. 7. numer. 39.* Nec sufficeret, si in citatione moneretur pars ad dicendum contra articulos, videndumque illos ad probandum admitti, tam in Curia, quam extra, nisi etiam citaretur ad videndum concedi litteras remissoriales, vt testatur de stylo Curiæ Almæ Vrbis Seuerol. *d.cap.21. numer.2.* & Bocc. *d.tract. capit.9. num.9.*

Secundo requiritur, vt citetur pars ad concordandum de Iudice, & de loco, vbi testes examinari debent; ac de loco loci. Blex. Stiat. *in Pract. d.cap.6. sub. num.4.* Vestr. *in Pract. libr. 5.cap.10. num.1.* Seuerol. *de remissor. cap 10. num.3. & 4. & c.28. per tot.*

Tertiò citari debet pars ad videndum claudi litteras, & ad dandum interrogatoria, si quæ dare voluerit, claudenda in eisdem litteris, vna cum articulis ex aduerso productis; alias ad videndum dictas litteras claudi, & tradi latori sine illis, & eidem latori iuramentum deferri de illis fideliter portandis, & præstandis, alias dici, & fieri necessaria, & requisita, &c. Stiat. & Vestr. *vbi supra* Seuerol. *cap.19. num.3.* Gayll. *obseruat. 96.num.5.*

Quartò requiritur citatio ad constituendum procuratorem in partibus, in loco examinis, acceptantem, instructum, ac reperibilem, & qui citari possit, alias procedi per affixionem ad Valuas Ecclesiæ. Vestr. *in Prax.l.6.cap.fin.num.7.* & ibi Grauat. *nu.18.in fin.* Luc. Pet. *d.c.6.nu.7.* Seuerol.*c.31.per tot.* And. Gayll. *obseruat.97. num 5.* & latè Boccac. *de litt. remissorial. dict.capit.6. num.17.*

Quintò requiritur causæ cognitio, antequam concedatur remissoria, quod scilicet iustè petatur. Stiat. *in Pract.d.c.6.nu.2.* Vestr.*d.c.fin.n.1.* Seuerol.*de remissor.c.5.nu.52.* Boccac.*de litt. rem. c.2.n.1.& 3.*

Sextò requiritur, vt præstetur iuramentum, quod petatur remissoria non animo calumniæ. Vestr.*d.c.fin.num.5.* Mar. Antonin. *d. resol.25. numer.14. versicul. primò fuisse.* Hinc inoleuit Praxis in Curia, vt suspicentur nomina testium examinandorum ad effectum cognoscendi ex eorum qualitate bona, vel mala, an adsit falsitas, si essent viles, & suspecti. Boccac. *vbi sup c.4 nu.12. in fin.* Est benè verum, quod non omnis suspitio calumniæ, & timor falsitatis impedit, ne concedatur, sed magna, & vehemens tantum, ex traditis per Abb. *in cap. licet causam de probat.* Anchar. & Anan. *in cap. super eo de crim. fals.* Ias. *in lib.4. §.condemnatum, ff.de re iudic.* Marc. Anton. *d.resol.25. num.15.*

Sextò requiritur, vt producantur Articuli, super quib. examinandi sunt testes, coram Iudice remittente, & delegante examen; ad effectum cognoscendi, an sint admittendi, & reuelantes; an ex eis resecandi sint aliqui. Boccac. *c.5.nu.1. & 2.* & tradit, per Peregr. *decis.321.l.1.* vbi limitat in articulis reprobatorijs, & in articulis continentib. liquidationem fructuum. Io. Paul. *decis.2.* Farinac *d.q.77.n.142.*

Septimo requiritur, vt fiat depositum expensarum, vel idonea præstetur cautio de ipsis soluendis; quia remissoria conceditur expensis petentis; & producentis testes. Grauat. *ad Vestr. in pract.d.l.5 c.fin.nu.13.* Seuerol.*de remiss.c.29.num.1.& seqq.* Farinac.*ibid.n.125.*

Octauo requiritur, vt committatur alicui habenti iurisdictionem cum mero, & mixtò imperio, vel ordinarijs locorum, vel alicui existenti in Ecclesiastica dignitate. Stiat. *in Pract.d.cap.5.nu.1.& c.16.nu.3.* Luc. Pet. *d.c.6.n.5.* Seuerol. *de remiss.c.20.nu.8.* Otasc. *decis.64.nu.21.* & Alii penes Farinac. *d.qu. 77.nu.127.& seqq.* post Franc. *in c.mulieres. de iudic. in 6.* vbi latè Gomes.*n.30.*

Nonò requiritur, vt præfigatur terminus in remissoria ad præsentandum remissoriales Iudici delegato. Necnon ad inchoandum, & perficiendum examen, iuxta superiùs dicta. Stiat.*d.c.6.nu.6.* Boccac.*vbi sup.c.1.n.1.* qui currit a die præsentationis litterarum, vt suprà dictum est.

70 Postquam autem litteræ remissoriales consignatæ fuerint latori, quarum formulas Ego latè tradidi *in Pract. ciuil.p. 2.sect.2. subsect.7. num 42.* & ipse præsentauit Iudici delegato; Ille citare debet partem aduersam, si adsit, ad videndum illas aperiri; & inchoari examen pro die, & hora certis, & iuramenta testibus præstari, ac alia necessaria, & opportuna fieri, de quibus egit Stiat. *vbi sup.nu.20.& seqq* Farinac.*d q.77.num.2. 116. cum plurib. seqq.* & Ego ipse *vbi suprà post nu.44* vbi posui per extensum formam totius processus in vim litterarum remissorialium, quæ deseruire possunt etiam in criminalib. Sed numquid Iudex remissorialis recipere possit alia iura & probationes per partes productas, vltra articulos sibi a Iudice remittente transmissos?

Respondetur negatiuè, cum Farinac.*d.q.77.n.167.& seqq.*

71 Nota tandem, quod licet Remissoria petita fuerit per vnam tantum ex partibus, post concessionem tamen mediante decreto, facta est communis vtrique parti, ita vt si pars, quæ illam petijt, renunciauerit quoad suum commodum, præiudicium non afferet parti aduersæ. Seuerol. *vbi sup.cap.22. nu.4.* Farinac.*d.qu.77 nu 112.* Baiard. *verò ad Clar. d.qu 26.nu.13.* ait, non semper posse renunciari, sed tantum, quando res est integra ex traditis *in l.error. C.de iur.& fact.ignor.& in c.fin.de confess.* Ferret.*con.167.n.4.vol.2.*

72 Quod autem dix. non esse committendum examen testium Notario, intelligendum est, quando testes examinantur citata parte, vt in repetitione, secus quando examinantur pro Curiæ informatione, non citata parte, quia tunc poterit committi examen testium etiam in criminalibus Notario, seù Actuario causæ, vel Curiæ, & ratio est, quia tunc tales testes non officiunt Reo, nisi repetantur ipso citato, vt infer. dicetu.*sect.11.n.2.*

73 Sed quæritur, an testes in criminalibus recipi, & examinari possint in Ecclesia?

Respondetur affirmatiuè secundum Dominic. *in cap. de sacero.§.fin.in fin de immunit. Eccles.in 6.* & Gomes. *in d.c.mulieres. de iud.in 6.* vid. Bart. *in l.nemo.C.de sacros.Eccles.*

Quinimò recipi, & examinari possunt, in quocumque die feriato, etiam die Dominico, & feriato in honorem Sanctorum, sicut similiter tali tempore defertur eis iuramentum, maximè in causis grauibus; ac etiam torquentur, vt testantur Petr. Caball. *in qu.crim.cas.227.nu.16.& 23. & centur.3* Caualc. *de testib.p.3.nu.56.* Guaz. *defens.19.c 9.num.3.* Licet secus sit in causis ciuilibus, in quibus iurare debent in die iuridico, alias non probarent eorum dicta, vt notaui suprà *in pract.ciuil.p.2. sect.2. subsect.6.num.5.* iuramento tamen præstito die iuridico, examinari possunt die feriata, non solum in honorem hominum, sed etiam in honorem Dei, vt vltra DD. quos adduxi *vbi sup.numer.13.* notant. Angel *in l.damn. §.Sabini ff. de damn. infect.* vbi ita in Vrbe, & toto Orbe practicari testatur, quia testium fides dependet a iuramento, tamquam a radice. ita etiam de communi dicunt Campeg *in tract. de testib. reg 17. in 7. fall.* Viu. *opin. 992. numer....* Mascard. *de probat. libr.1. conclus.1.num.92.* Menoch. *de arbitr.lib.1 quæst.;0. num 14.* Grauat. *ad Vestr. in Prax. lib.6. cap 2. numer.40.* Petr. Caball. *vbi sup.* sed in ferijs in honorem hominum, quando periculum esset in mora, & in causis grauibus, vel quando proceditur Iuris ordine non seruato, iurare, & examinari possunt, vt latè tradunt DD relati à Farinac.*de test.qu.80.n 57.& seq.*

74 Quæritur secundò, an in Criminalibus, quando examinantur testes, possint per Reum dari Interrogatoria, sicut in Ciuilibus?

Respondetur affirmatiuè de Iure Canonico, *per text. in*

c. in primis, vbi Gl. ff. *versic. si te præsente 2. quæst. 1.* sed Iudex ea dare, & manifestare non debet parti accusanti, si adsit nam testium dicta testium recipienda sunt secretò, exemplo Danielis *c. 13. & habetur in c. non omnis 2. q. 7.* qui secretò testimonium senum recipit.

Sed aduerte, quod hoc intelligendum est, quando examinantur testes parte citata, vt fit in repetitione testium pro informatione Curiæ examinatorum, qui nullam faciunt probationem, nisi repetantur citato Reo, vt aliàs dixi; secus verò si testes examinarentur pro Curiæ informatione, quia tunc cum recipiantur non citato Reo, non potest ipse Reus dare interrogatoria, nec aliquid facere, antequam personaliter compareat, & hæc est communis Praxis ab omnibus Curijs, recepta.

De Iure verò Ciuili in curiis sæcularibus, licet attento iure communi possit Reus, post litem contestatam, dare interrogatoria, quando examinantur testes, contra ipsum, tam si sint noui, quam noui testes ad informationem Curiæ examinati, *per text. in l. si postulauerit. §. quæstiones. ff. ad leg. Iul. de adulter.* tamen de consuetudine contrarium seruatur, & sic non admittitur inquisitus ad dandum interrogatoria, vt testatur Foller. *in Practic. crim. for. sæcular. fol. 252. num 32.* qui in refert, & sequitur Clarus *in Pract. crim. §. fin. quæst. 21. versic. item grato.* Et ratio, quam adducunt prædicti Doctores, est, quia Reus post publicationem processus habet terminum ad repulsam, in quo probare potest quidquid voluerit, tam contra personas, quam contra dictum testium; Vnde non est mirum, quare Fiscus dat interrogatoria, quando examinantur testes ad defensionem Rei, & Reus non dat interrogatoria contra Fiscum, quia scilicet Fiscus non habet alium terminum ad repulsandum testes examinatos ad defensionem Rei, sicut habet Reus ad repulsandum testes Fisci contra ipsum examinatos, & ita seruari in Regno Neapolitano testatur Carauit. *Super Ritu Magnæ Curiæ Vicar. 258. numer. 7.* Et similiter seruatur; vt non dentur interrogatoria testibus ad defensam Rei examinandis, etiam si adsit accusator, qui voluerit illa dare, sed Iudex, seu Fiscus illos examinat, & interrogat super his quæ sibi videbuntur. At verò si accusator dabit aliqua interrogatoria, Iudex illa recipiat ad; aures pro sua instructione tantum, sed non redigat in Actis. Quod est menti tenendum.

75 *Quoad sextum principalem*, an scilicet dentur casus, in quibus testes inhabiles recipi possint? Est notandum Primò, inhabiles illos dici, qui testificari prohibentur, de quibus supra dictum est, sed tamen etiam isti in quibusdam casibus admittuntur, propter criminis atrocitatem, vt in crimine hæresis, sacrileg. simoniæ, læsæ Maiestatis, & huiusmodi, vt etiam suis locis notaui. Notandum est secundò, quod aliquando in subsidium testes inhabiles admittuntur, si alij idonei haberi nequeant ad delictum probandum, & hoc introductum est fauore Reipublicæ, ne delicta remaneant impunita ex defectu probatorum, & tunc recipi possunt consanguinei, amici, domestici, mulieres, viles, infames, & similes, ita de communi testatur Decius *in consil. 212 n. 8.* Qui licet non probent, quoad pœnam ordinariam infligendam; probant tamen ad pœnam extraordinariam; vel ad indicium ad torturam, Marsil. *consil. 10. nu. 15. lib. 2.* Gramm. *cons. 59. nu. 12.* Clar. *in Pract. crim. q. 24. vers. secundum est*, & latè Farinac. *de indic. & tortur. q. 37. n. 61. & q. 62. n. 63. & seq.*

76 Notandum est tertiò, quod licet regulariter extra casus exceptos, testes inhabiles, vt diximus, recipi non debeant; tamen si producantur ad defensionem Rei, puta ad probandam eius innocentiam, admitti debent, ita Speculator *lib. 3. de inquis. §. cond. 1. num. 12.* & dicemus latiùs infrà *sect. 10. n. 73.* & testant Ant. Gomez *cap. 12. delictorum num. 23.* qui dicit esse communem omnium Doctorum, ferè sententiam.

77 *Quoad vltimum principale*, scilicet super quibus interrogandi sunt testes, notandum est, quod Iudex interrogare diligentissimè debet testes super criminibus, iuxta text. *in l. testium. & l. in testibus ff. de test.* Eorumque dispositiones inscriptis redigi per Notarium mandet. Nell. à Gemin. *in tract. de test. b. p. 1. num. 98.* tam si pro Fisco, quam si contra Fiscum faciant. Scapp. *de iure non descript. lib. 3. capit. 51. num. 18.* Clar. *vbi sup. quæst. 23. circ. princ.* alias si tantum scribere faciat quæ contra Reum tendunt, & non quæ contra Fiscum, grauissimum peccatum committeret; & pœnam falsi incurret, tam ipse Iudex, quam Notarius, seu Actuarius; quia hoc facere, esset fructuosa occultatio veri. Bald. *in tract. de testib. 7. p. num. 24.* Iason. *in l. præscriptione n. 7. C. si contra ius, vel vtil. publ.* Et de eo strictissimè rationem reddere tenentur, cum sint causa multorum damnorum, quia ex dictis testium oriuntur indicia contra Reum ipsius carceratio, torturæ, & aliorum tormentorum illatio, sententia condemnatoria, vel in corpus, vel in bonis ponitiua, & reliqua alia commoda, & præiudicia grauissima. Vnde in interrogandis testibus magnam debet Iudex habere circumspectionem.

78 Hinc est, quod Iudices Deum timentes; postquam testes iurare fecerunt de veritate dicenda, iuxta text. *in l. iurandum C. de test. cum alijs iurib. not. sup. num. 5.* interrogare eos incipiunt magna cum diligentia, quia multipliciter deponere possunt, & falsum; & verum; & nec verum, nec falsum in omnibus decem prædicamentis notatis ab Aristot. *in lib. de prædicament.* quæ sunt substantia, quantitas; Qualitas: Relatio: Actio: Passio: Quando: Vbi: Positio, & Habitus; Ideo super eisdem subtiliter interrogandum est; Et Primò.

Circa substantiam, an ipse benè viderit, quod ille, qui damnum fecerit, fuerit homo, siue Titius, & non alter; cum etiam potuerit esse animal. Et circa substantiam potest testis falsum deponere, si dicat, quod Titius percusserit Caium cum ferro, & fuerit cum baculo, vel saxo, quia res, & persona substantia appellantur. Vnde Iudex diligentissimè interrogare debet, vt reddat causam, vnde sciat, quod fuerit cum baculo, vel lapide, quia ratio, & causa scientiæ in quolibet particulari, super quo deponit testis, est anima animans dictum illius, cum sine illa, sit, tanquam cadauer inutile ex quo nihil probat, sine causæ scientiæ *c. criminaliter 2. qu. 7.* Gloss. *in cap. si habes verb. tuones 24. quæst. 3.* & dictum est *sup. num. 44.* Bald. *in l. solam C. de testib. & in tract. de testib. 2. p. nu. 1.* Nell. *eod. tract. 2. p. num. 127.* Clar. *vbi sup. quæst. 53. vers. vlt. Præterea. dixi.* Quapropter dicere debet: scio, quia interfui, & vidi, ac cognoui, vel audiui, &c. Quia non sufficit dicere, nisi ratio assignetur *c. fin. 25. quæst. 2.*

79 Est tamen aduertendum, quod si dicat, se audiuisse dici, quod fuerit talis, qui delictum commiserit, de quo est publica fama, tunc quærendum est, a quo seu a quibus dici audiuerit; quomodo orta fuerit talis fama, & de quo tempore; alias non benè probaretur fama, quia constare debet ortum habuisse a Personis grauibus, & fide dignis & non a maleuolis, inimicis, nec leuibus, Hondед. *consil. 99. n. 27.* Caphal. *cons. 250. n. 15.* Foller. *in Pract. crim. fo. sæcular. in vers. Deinde Capitula, quod sufficiant sub. num. 28.* Clar. *in ead. Pract. qu. 6. vers. amplius etiam.*

Item quod orta fuerit, antequam caperetur informatio, vel antequam caperetur Reus. Hondеd. *d. cons. 99. n. 29.* Bossius *in tit. de parte suppos. n. 21.* Et si testis nominauerit Aliquos, a quibus ei ei audiuerit, Iudex illos examinari procuret, vel saltem constare faciat in processu, quod illi haberi non possunt, alias talis testis de auditu nullam fidem faciet, si illi haberi potuissent. Menoch. *c. 506. n. 6.*

Sufficienter tamen probaretur fama, si testes dicerent, se scire, quia ita publicè dicitur, & referunt, quod dicant a maiori parte Populi DD. apud Clar. *d. qu. 6. vers. debent etiam* contra eos illos, qui tenent debere dicere à maiori parte populi audiuisse.

De Famæ probatione latè agunt Mascard. *de probationib. tom. 2. conclus. 748. cum plur. seqq.* Thom. Paper. *de fama tract. 1. t. p. 1.* Io. Bapt. Aliui. *in Prax. Iudic. par. 2 cap. 89. cum plurib. seqq.* & Alij, de quo etiam supra dictum est.

80 *Circa quantitatem*, quæ est secundum prædicamentum, testis interrogandus erit super quantitate, vel continua, vel discreta, puta, an Tit. delinquens fuerit tali tempore, vel loco, solus vel associatus, a quo vel a quibus, an tres quinq; vel quot, &c.

Quod in ciuilibus etiam seruatur circa quantitatem discretam, puta numerum, vt si testis dicat Titium promisisse, vel esse debitorem Caij in viginti, & reuera non debet, nisi decem, & similiter circa quantitatem continuam, vt si dicat Titium vendidisse partem Vineæ vsq; ad talem locum, & reuera non fuerit tantum, sed minus.

81 *Circa qualitatem*, quæ est tertium prædicamentum, debet testis interrogari, an delictum commissum fuerit de die,

die, vel de nocte, nam dicat de nocte, & fuerit de die, erit, suspectus de fallo, & tunc interrogandus erit, quomodo sciat, fuisse de nocte, & si respondit, quia erat præsens, & vidit, erit, iterum interrogandus: quomodo videre potuit, si erat de nocte, si respondeat, quod vidit ad lumen lunę, vel cum lumine, quod habebat, bona erit responsio & similiter, si dederit aliā rationem scientiæ grosso modo, quamuis non sit cum subtilitatibus Iuris. *c. si habes*, vbi Gloss. *in verb. idonei 24. qu. 3.* quia has scire non tenetur Gloss. *in l. stipulatio ista. §. Hac quoque ver. sed tenet. ff. de ver. signif.*

Vnde si interrogetur de subtilioribus Iuris circumstantiis, potest respondere, nescio, & eius dictum non redditur vitiosum. Est tamen benè verum, quod si interrogetur de subtilitatibus suæ professionis, vt si sit medicus, legista, chirurgus, obstetrix, & similes, tunc tenetur respondere concludenter, aliàs non excusaretur a falsi crimine *arg. l. cum quidam §. quod dicitur,* vbi Gloss. & DD. *ff. de acquir. hæred.*

Quod etiam procedit in ciuilibus, vt si verbi gratia testis dicat, Titium mutuasse Caio tot frumenti modios bonæ, qualitatis, debet dicere causam scientiæ, quia vidit, vel audiuit ab eodem Caio, & sic de reliquis.

82 *Circa relationem*, quæ est quartum prædicamentum, & dicitur relatio duorum extremorum adinuicem facta collatio, interrogandus erit testis, an sit pater, vel filius, consanguineus, affinis, amicus, vel inimicus delinquentis, vel alio modo ab ipso relationem habeat, de quo latè Foller. *in Pract. crim. for. fac. verb. capiat informationem numer. 33. & seqq.*

83 *Circa actionem*, quæ est quintum prædicamentum interrogandus erit de qualitate ictus, seù vulneris, an fuerit cum ense, vel baculo, & in qua parte corporis fuerit, & huiusmodi. Follerius *loc. cit.* post Bald. *in tract. de testib. pracis.*

84 *Circa passionem*, quæ est sextum prædicamentum erit interrogandus, an viderit corpus mortuum, vel domum concrematam, vel aliud maleficiū commissum, et postea, quomodo sciat fuisse mortuum, concremata domus, et huiusmodi, & tunc respondere debet, quia vidit cadauer carere motu: et sensu: quod erat frigidum, exanque, et huiusmodi. Quod domus adhuc fumigabat, vel erat denigrata, ruinis obruta, &c. DD. *cit. prædictis locis.*

85 *Circa septimum prædicamentum Quando*, interrogandus erit de tempore commissi delicti, si non præcisè, saltem propinquo, puta die tali, circa horam decimamquintam &c. alias non concluderet. Innocent. *in cap. qualiter 1. de accus.* Follerius. *d. ver. capiat informationem. num 33. cum seqq.* Et si accidat quæstio de tempore, debet per assertentem probari. *clem. bona de rescript.* De reliquis quoad tempus dictum est sup. *numer. 42.*

86 *Circa octauum prædicamentum Vbi*, patet ex se, quod sit interrogandus de loco commissi delicti, designando illum in particulari, quoad fieri potest, per circumscriptionem de loci. Foller. *loc. cit.* locus enim aggrauat delictum, grauius enim punitur, qui deliquit in domo, quam qui in agro, quia præsumitur, quod data opera, & matura precogitatione illuc accesserit, pro committendo delicto. *arg. text. in l. aut facta §. locus. ff. de pœnis, & cap. aut. facta §. sed hæc vers. locus de pœnit. dist. 1.* In domo autem dicitur factum, si intra ostia domus fuerit, secus, si extra. *§. Hoc quoque de pœnit. dist. 1.* Et similiter aggrauat delictum, si fuerit factum in Ecclesia, vel in Curia, aut in alio loco simili. Blanch. *in l. fi. num. 200. ff. de q. stat u q. 64. pur. 3.* Vnde furtum in loco Sacro efficitur Sacrilegium ratione loci. *d. cap. aut factu §. sed hæc vers. locus de pœnit. dist. 1.* Faciunt notata sup. n. 40.

87 *Circa Positionem*, quæ est nonum prædicamentum, erit testis interrogandus de situ pertinente ad locum, vt si delictum commissum fuerit in aliqua domo, erit necesse, vt exprimatur, an fuerit sursum, vel deorsum, & huiusmodi: Vel si fuerit commissum in aliquo agro: dici debet, an ille locus sit situs intra Diœcesim Episcopi inquirentis, vel alterius, & sic de reliquis Iurisdictionibus Laicorum, & tunc iterum interrogari debet de causa scientiæ, quomodo ipse sciat, talem locum esse de tali Iurisdictione, cum sit quid facti: sufficit tamen si respondeat, quod aliàs viderit puniri per Iudicem illius loci quemdam, qui deliquit in hodem loco, secus, si agatur de probatione certi actus, *vt in cap. qualiter, & quando 1. de accus.*

88 *Circa habitum*, qui est decimum, & vltimum prædicamentum, erit interrogandus testis diuersimodè, secundum diuersitatem subiectæ materiæ, cum possit hoc prædicamentum considerari actiuè, & passiuè, idest respectu delinquentis, & respectu iniuriam, vel damnum passi: & ideo non potest certa regula tradi, nisi quod generaliter, quando testis dicit, se ignorare nomen delinquentis, vel patientis, licet viderit, tunc erit interrogandus super signis cohærentibus, an scilicet illa persona, quam vidit delinquere, habeat aliquam cicatricem in facie, an sit barbatus, vel Epheb. an cæcus, claudus, & sic de reliquis. Cuius statura sit: quibus vestimentis indutus erat, cuius coloris, & huiusmodi. Fuller. *in Pract. crimin. for. fac. al. d. ver. capiat informationem à n. 33. vsque ad n. 37.*

PRAXIS PROCESSVS.

---

89 Deueniendo tunc de more ad Praxim formandi processum, pro continuatione eorum, quæ tradita sunt *sup. sect. 3. praeced. in fin.* dico, quod si occurat casus, vt concedenda sit Remissoria in partibus pro examinādis testibus, extra locum propriæ iurisdictionis, vel quando testes, aliquo ex prædictis modis supra dictis, non tenentur vel non possunt ad Curiam accedere. tunc fieri solet commissio sub infrascripta, vel simili forma. videl.

Forma commissionis examinis Testium, ad Curiæ Informationem.

Abb. N. V. I. D. Protonotarius Apostolicus (si sit talis) *& Illustriss. ac Reuerendiss. D. Episcopi N. in spiritualibus, & temporalibus Vicarius, & Officialis Generalis, &c.*

Magnifico Domino N. Locutenenti, seù Iudici Terrę N. salutem in Domino sempiterna, &c. Cum Nobis pro parte N prædictæ Episcopalis Curiæ Fiscalis Promotoris fuerit quærulanter expositum, quod cum aliàs de anno, & mense per testes examinandos latiùs exprimendis N. de N. Clericus fecisset talem excessum; &c. (& ponatur factum, secundum contingentiam, & qualitatem eiusdem) *Quo circa pro eiusdem Fiscalis parte requisiti, ne delictum huiusmodi impunitum remaneret, & deliquens ex dicto delicto gloriari possit; Vobis committimus; ac in virtute sanctę obedientiæ, sub excommunicationis pœna, districtè præcipimus, quatenus statim visis præsentibus, & postea quam fueritis super hoc legitimè requisiti super præmissis & alijs delictis per dictum N de N. commissis, & perpetratis, diligenter inquiratis. Necnon quoscumque testes de præmissis notitiam habentes, medijs eorum iuramentis secretè d. N. minimè citato examinetis, & examinari faciatis, & contra eandem deponere nolentes per censuras Ecclesiasticas, & alias pecuniarias pęnas, vsque ad inuocationem auxilij brachij sęcularis procedatis, & ad deponendum cogatis, & compellatis; eorumque depositiones, & dicta ad Nos fideliter quatocitiùs potueritis, transmittatis, Iustitiam ministraturos. In quorum fidem præsentes nostra manu firmatas, nostroque solito sigillo munitas fieri iussimus.*

Datum N. die... mens... Ann... *N. Vicar. Gener. &c.*

Locus † sigilli.

N. Actuar. &c.

Vel poteris vti alia formula, prout tibi placuerit, dummodo in substantialibus non sit defectiua, de quibus videri potest in Praxi Ciuili supra *par. 1. sect. 2. subsect. 7. num. 42.* vbi plures formulas posui commissionis examinis testium in causis pecuniarijs, quę mutatis mutandis deseruire possunt, etiam in Criminalibus.

90 Ordo autem seruandus per Iudicem Remissorialem, seù per commissarium in Criminalibus est vt post quam illi præsentate fuerint litteræ Commissoriales, faciat citari testes sibi per partem, vel per ipsummet Iudicem committentem examen insinuatos, deputando locum audientiæ, (si non sit Iudex Ordinarius) scribam, ac nuncium. Aduenientibus postea testibus, iuramentum illis præstandum erit de verita-

te dicenda super crimine, & examinantur per ipsummet Iudicem singulis separatim, & secreto; faciendo in scriptis redigi per Notarium, seù Actuarium causæ fideliter omnia, quæ dixerint, tam pro, quam contra Fiscum: & completo examine, transmittere illud debet clausum, & sigillatum per fidelem Nuncium ad Iudicem, qui huiusmodi examen commisit. Qui postea vnitis omnibus Actis procedit ad vlteriora, seruatis seruandis, de quibus passim dicemus infra in sequentibus Sectionibus. Ordo verò seruandus per Iudicem remissorialem in Ciuilibus, positus fuit per Nos supra in Practica Ciuili *p.2.d.sect.2.sub sect.7. n. 47. cum seqq.* qui deseruire in multis potest, etiam in Criminalibus.

Forma insuper examinis testium pro Curiæ informatione habetur supra *sect proced.n.90.* ideo non ponitur hic.

SECTIO V.

De Coactione Testium.

SVMMARIVM.

1 *Omnes regulariter cogi possunt ad testimonium ferendum, qui non sunt priuilegiati.*
2 *In Ciuilibus præsertim, sed veritas aliter haberi nequit, etiam priuilegiati coguntur.*
3 *In Criminalibus de Iure Ciuili testes cogi possunt.*
4 *De Iure verò Canonico cogi nequeunt, sed tantum moneri.*
5 *Iudex Ecclesiasticus compellit laicos suæ iurisdictioni subiectos.*
6 *Canonistæ admittunt testes cogi non posse aliquando.*
7 *Testis officium publicum est, & ideo compelli potest.*
Officium testis publicum dicitur.
8 *Sed quod etiam de Iure Canonico cogi possunt, probatur.*
9 *Respondetur ad contraria multis exemplis.*
10 *Contemptus monitionis parit contumaciam, & ex contumacia oritur punitio.*
11 *Monitoriales conceduntur, etiam vt publicetur fur.*
12 *Manifestatio furis, secundum Canonistas, quomodo facienda.*
13 *Absolutè concluditur posse testes cogi in criminalibus.*
14 *Testes per Iudicem Ecclesiasticum compelluntur censuris Ecclesiasticis.*
15 *Monitio præcedere debet pœnam.*
16 *Iudex potest ab illa pœna incipere, quæ magis timetur.*
17 *Testes cogi possunt pœna mulctæ; uel pignorum.*
18 *Iu Ciuile seruari potest à Iudice Ecclesiastico, si Iuri Canonico non aduersetur.*
19 *Testes per Iudices sæculares in criminalibus compelluntur per carcerationem, & per torturam.*
20 *Delegatus cogere etiam potest testes ad testificandum.*
Concessio principalis censetur concessum accessorium.
21 *Testis excommunicatus in contumacia, si compareat, allegando iustum impedimentum, an censeatur excommunicatus legitimè.*
22 *Testes in Criminalibus examinandi sunt coram Iudice.*
23 *Testes extra locum Iudicij expensas habere debent à parte producente.*
24 *Personæ priuilegiatæ, quæ compelli non possunt ad testimonium ferendum.*
Libertus contra Patronum non compellitur.
Neque frater contra fratrem.
Neque Clericus per Iudicem laicum.
Neque infirmi; Neque senes.
Neque Consanguinei, vel Affines, &c.
25 *Personæ priuilegiatæ testimonium valet, si sponte se examini subijciant.*
26 *Personæ priuilegiatæ testimonium similiter valet, quando aliter veritas haberi nequit.*
27 *Tortura infertur testibus aliquando in causis criminalibus.*
28 *Testis torqueri non potest, nisi prius constet de corpore delicti.*
29 *Testes torqueri non possunt, quando compelli nequeunt ad testificandum.*
30 *Testes non integri torqueri non debent.*
31 *Testes torqueri non possunt, quando contra Reum non præcedunt indicia.*
32 *Testes neque torquentur, nisi præcesserint indicia contra illum.*
33 *Confessio Rei facta sine indicijs non afficit ipsum.*
Indicia in testibus torquendis, qualia esse debent.
34 *Testes torqueri non debent, antequam Reus constituatur.*
35 *Personæ in dignitate constitutæ, an torqueri possint pro testimonio ferendo.*
Doctores torqueri nequeunt regulariter, tamquam testes.
36 *Testes allegantes causam ignorantiæ facti non torquentur.*
37 *Testes, si plures fuerint, non omnes torquendi.*
38 *Testis tortus alia vice pro eadem causa, non torquetur iterum, nisi variauerit.*
39 *Minores 14. annis torqueri non possunt pro testimonio ferendo regulariter.*
40 *Sacerdotes, an torqueri possint.*
41 *Testis recusans respondere sine iusta causa, torqueri potest.*
42 *Testis torquentur solum, quando veritas aliunde haberi nequit.*
43 *Personæ, quæ torqueri possunt pro testimonio ferendo, quæ.*
44 *Varius testis, quis dicatur.*
45 *Vacillans testis, quando dicatur?*
46 *Contrarius testis, quando dicatur.*
47 *Torturam testibus in Ciuilibus, an infligi possit.*
48 *Variatio, vacillatio, & contrarietas constare debet in Actis ad effectum torturæ.*
49 *Variatio, vacillatio, & contrarietas esse debent circa factum substantiale.*
Variatio huiusmodi circa factum principale, quando dicatur.
50 *Examen primum testis, an ipsi legendum.*
51 *Verisimiliter informatus torqueri potest.*
52 *Subornatus testis torqueri potest.*
53 *Negans interfuisse facto torquetur.*
54 *Negans vidisse, sed confitens interfuisse facto, torquetur.*
55 *Principalis offensus negans cognouisse offendentem, torqueri potest.*
56 *Vlteroneus, & sponteneus testis torqueri potest.*
57 *Vicinus torqueri pro testimonio ferendo.*
Vicinus quis dicatur.
58 *Domestici, & familiares torqueri possunt pro testimonio ferendo.*
59 *Obliuiosus, an torqueri possit pro testimonio ferendo.*
Obliuio, per quod tempus inducatur.
60 *Recusans respondere negatiuè, vel affirmatiuè torqueri potest.*
61 *Viles personæ, an torqueri possint.*
62 *Infames testes ex quacumque infamia torquentur.*
63 *Mendaces testes, si mendacio continuauerint, an torquendi.*
64 *Testes inhabiles, torqueri debent.*
65 *Socius criminis, vti testis contra consocium torqueri debet, alias non probaret.*
66 *Socius criminis torqueri debet in faciem nominati.*
67 *Tortura testium debet esse leuis.*
Tempus torturæ testium.
68 *Stylus Curiæ in Criminalibus pro lege seruandus est.*
69 *Testibus torquendis non dantur defensiones.*
70 *Iteratio torturæ testium permittitur vsque ad tertiam vicem.*
71 *Copia indiciorum, an danda sit testi torquendo.*
72 *Socio criminis torquendo, quando danda sit copia indiciorum.*
73 *Ratificatio confessionis testis torti, an requiratur.*
74 *Ratificatio confessionis socij criminis requiritur de necessitate.*
75 *Dictum primum, vel secundum, quando attendendum in pluribus depositionibus contrarijs.*
76 *Examen secundum in tortura factum, an præferatur primo simili.*
77 *Effectus torturæ, quis?*
78 *Iudex iniustè torturam infligens pœna mortis puniendus venit de Iure Ciuili.*

76 Tor-

1 Visa sunt quædam magis necessaria ad vastam testium materiam facientia in præcedenti Sectione quarta; verum quia restabant explicanda multa alia pro pleniori ipsis notitia, operæ pretium duxi in præsenti, illa breuiter percurrere. Vnde seruato solito more plura examinanda erunt. Primò, an testes cogi possint ad testificandum per Iudicem in criminalibus. Secundò, quomodo compellantur. Tertiò, an sint aliquæ personæ, quæ compelli nequeant. Quartò, an possit Iudex in causis criminalibus aliquando torturam inferre testibus, qui veritatem deponere recusant. Quintò, quæ sint Personæ, quæ regulariter torqueri possunt pro testimonio ferendo in criminalibus. Sextò, an requiratur ratificatio confessionis per testem factæ in tortura. Septimò, quis sit effectus torturæ testis. Octauò, an testes laici falsum deponentes coram Iudice Ecclesiastico possint per eumdem puniri.

Quoad primum est notandum, quod dubium multiplicem sensum habere videtur intelligi enim potest, & de iudice Sæculari, & de Iudice Ecclesiast. & de causis ciuilib. & de causis criminalibus. Propterea ordinatè procedendum erit. Et sic dico, quod cum testis officium, publicam vtilitatem respiciat, de Iure Ciuili secundum Baldum *in rubrica Decretal. de testib. cogend.* publicum est, quamuis Gloss. *in rad. rubric. in princ.* dicat quod est quasi publicum. Vnde cogi possunt omnes qui de iure tenentur ad testimonium ferendum, tam in ciuilibus, quam in criminalibus, nisi sint, personæ priuilegiatæ de quibus inferius, *vt habetur in l. si quando.* vbi Gloss. Bart. & Alii. *C. de testib. & in l. 3. §. lege ff. eod.* & tradunt Specul. *l. 1. de teste §. 13. nu. 3. & 4.* Nellus *in tract. de testib. nu. 39.* & latè Monticell. *in tract. seù repertorio testium, quod habetur in quarto volumin. tractatuum. fol. a 8. tit. compelli quomodo possint testes* Gayllus *l. 1. obseruationum obseru. 100. tit. de testib. ad perhib. testib.* Farinac. *de testib qu. 78. num. 57.* Pax. Iordan. *tom. 3. elucubr. diuers. lib. 14. tit. 19. nu. 40.*

2 In Ciuilibus enim regulariter omnes cogi possunt ad testificandum, *cap. quisquis metu 11. quæst. 3. & l. præcip. si quando C. de testib.* si se gratia, odio, amore, vel timore subtraxerint. *capit. 1. & cap. dilectorum, & per tot. de testib. cogend.* Ideò Host. & Ioann. Andr. *in d. cap. 1. de test. cog.* & Farinac. *d. qu. 78. numer. 18.* & Alij apud ipsum dicunt, quod quando aliter veritas haberi non potest, etiam priuilegiati cogi possunt ad testimonium ferendum. Idem dicit Ludouic. Roman. *in singular. 304. incip. in hab.* Felin *in d. cap. 1. vers. item in quantum col. final. de test. cog.* vbi idem firmat de testibus inhabilibus, nam in auxilium veritatis admittendi sunt, de quo vid. Ioan. de Turrecrem. *in summ. 2. q. 5.* vbi latissimè, agit, quando quis teneatur, & quando cogi possit ad testificandum, & Soccin. *in suo tract. fallentiar. in regular. 417.* vbi etiam latè agit, quando priuilegiatus cogi possit testificari in criminalibus, etiam de iure Canonico, & Cardinal. Zabarell. *in d. capit. dilectorum de testib cogt.* Vnde firma remanet conclusio, quod in ciuilibus causis omnes cogi possunt, qui non sunt priuilegiati, vel ratione personæ, vel causæ *c. scelus 2. qu. 1. c. causa 8. qu. 3. c. inter querelas 23. q. 4. cap. Ecclesia 24. q. 3. c. criminis de collus. deteg. cap. cum sare de fure.*

Item coguntur omnes, quando de crimine ciuiliter agitur, *c. per nomin. 2. c. super his & c. fin. de test. cog.*

3 In criminalibus autem, cum Reipublicæ intersit delicta puniri, & prouinciam malis hominibus expurgari, *c. vt fama de sentent. excom. l. ita vulneratus ff. ad leg. Aquil.* Bald. *consil. 300. col. 1. vol. 1.* receptum est de iure Ciuili, quod omnes compelli possint ad testificandum nisi sint de his, qui cogi nequeunt, de quib. inferius dicemus, *vt habetur in cap. super eo in fin. de testib. cogend. c. si testes §. lege Iulia, & per tot. 4. qu. 3. l. 1. ff de test. l. si quando C. eod. tit.*

4 De Iure verò Canonico testes ad testificandum compelli minimè valent in criminalibus, neq; à Iudice Ecclesiastico neq; a Seculari, sed tantum monendi, *vt probatur in cap. ex parte A. in fin. de testib.* & plenè per Gloss. *in cap. dilectorum de testib. cogend. & cap. 1. eod. tit.* & ita tradit Goffr. quem refert Bald. *in rubr. de test. cog. vers. fin.* & Cap. ll. Tholos. *decis. 412.* vbi ait, Doctores communiter tenere, quod testes compelli non possunt ad testificandum, neque in his, in quibus testibus obijciuntur crimina per viam exceptionis. Quidquid tamen sit de iure, & secundum DD. prædictos, aliter hodie seruatur de consuetudine omnium Curiarum, tam Sæcularium, quam Ecclesiasticarum, ad pacem, & quietem Populorum conseruandam, & ita passim videmus cogi testes per quoscumque Iudices, & idem ait Follet. *in Prax. in crim. canon. c. 8. numer. 34. in fin.* quem refert, & sequitur Clar. *in Pract. crim. §. fin. qu. 24. vers. successiuè videamus*, & Alij, & pluribus rationibus firmabitur inferius.

5 Retenta autem hac sententia, difficultas esse poterit, an Iudex Ecclesiasticus compellere possit laicos suæ iurisdictioni subiectos ad deponendum in causa criminali? Et an quilibet teneatur testimonium ferre?

Ad quam bimembrem quęstionem diuersimodè responderut per Doctores, tam Theologos, quam Cannonistas. Primò enim Sanct. Thom. *2. 2. q. 70. art. 1.* indistinctè loquens, nullam constituendo differentiam inter laicos, & Ecclesiasticos, ait, quod in aliquibus casibus requiritur ex necessitate alicuius testimonium, & in quibusdam aliis non. Quando requiritur alicuius subditi testimonium, quia tunc tenetur illud ferre, potest superior illius illum cogere ad testificandum in his, in quibus secundum Iuris dispositionem ab eo requiritur testimonium, vt in criminibus manifestis, & in aliis, in quibus præcessit infamia. Si verò agatur de criminibus occultis, vel de quibus infamia non præcessit, non potest cogere, quia non tenetur ad testificandum. Quod si testimonium alicuius exigatur non authoritate superioris, cui obedire tenetur tunc sequens distinctio facienda erit; Aut enim testimonium eius necessarium est, vt eximatur quis ab aliqua iniusta pœna, vel à falsa infamia, vel ab iniquo damno, & quilibet tenetur testimonium ferre, ex illo Regii Prophetæ Dauidis psalm. *Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate*, & Dauid. Paul. *ad Roman. 1. Digni sunt morte, non solum, qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus*, vbi Gloss. ait, *consentire est tacere, cum possis redarguere:* Imo si non requiritur eius testimonium, tenetur facere quantum in se est, vt veritas manifestetur alicui, qui prodesse poterit: Aut verò requiritur testimonium super his, quæ spectant ad delinquentis condemnationem, & tunc non tenetur quis testimonium ferre, nisi à superiore compellatur iuris ordine seruato, & ratio est, quia si veritas occultetur, nulli damnum prouenit. Neque est curandum de periculo accusatoris, quia ipse sponte ad illud se exposuit. Hanc Diu. Thomæ D. doctri-

nam

nam sequitur Syluester. *in summ. verb. testis numer.* 8. & Alii.

Alex verò de Ales *in sua summ. part.* 3. *qu.* 44. *artic.* 1. *tit. de testib.* vtitur alia distinctione, dicit enim ipse quod testimonium veritatis aliquando requiritur ad purgationem innocentiæ, aliquando ad correctionem culpæ: aliquando ad condemnationem personæ, & aliquando ad rei propriæ recuperationem. Primò caso purgationis, si periculum esset, vt quis innocens condemnaretur, tamquam nocens, nisi aliquis testimonium veritatis ferat, tunc quilibet tenetur ad testimonium ferendum, ex illu Prouerb. *capit.* 24. *Erue eos, qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum liberare, necesses.* Et idem dicit procedere in secundo casu correctionis, præsertim coram Iudice Ecclesiastico, quia quilibet tenetur ad correctionem fratris, iuxta Domini præceptum. *Matthei* 18. *& habetur in cap. si peccauerit* 2. *quæst.* 1. & in his casibus Iudex compellere poterit omnes ad testificandum, qui suæ iurisdictioni subsunt. In tertiò verò casu condemnationis in causis criminalibus, vel alias pœnam sanguinis ingerentibus, in foro Sæculari certum est, quod Clericus non tenetur testimonium ferre, & consequenter cogi non potest, imo prohibetur in his testimonium ferre, *vt habetur in cap. testimonium* 11. *qu.* 1. *& capit. sicut sacerdotes* 2. *quæst.* 7. & tradunt Abb. & Alii *in capit. de cætero notab.* 1. *de testibus* In quarto tandem casu recuperationis bonorum Clerici tenentur ferre testimonium, si requirantur à Iudice Ecclesiastico, & similiter quilibet alius, etiam Sæcularis, & tunc per censuras Ecclesiasticas compelli possunt, vbi res proximi aliquod periculum pateretur, ob defectum probationum, aliàs verò non teneretur; & hæc secundum Theologorum sententiam.

6 Secundum autem opinionem Canonistarum, præsertim Abb. *in cap.* 1. *num.* 1. *de testib. cogend.* dicendum est, quod regulariter quis non tenetur testimonium ferre in causa sanguinis, vel alias criminali, & sic cogi non potest; quod tamen limitat. *in cap. super eo, eod. tit.* vbi sequitur Innoc. *ibid.* quando quis ob timorem aduersæ partis se à testimonio subtraheret; sed in ciuilibus, inquit ipse ibi, quod omnes cogi possunt, ex eo quia testis officium publicum est iuxta doctrinam Bald. *in rubrica de test. cogend.*

7 Vbi notat de Iure ciuili publicum esse in genere, quia tenetur deponere veritatem, quæ Reipublicæ valde necessaria est. *l.* 1. *ff. de testib. & l. si quis ex assignatoribus, ff. quemadm. testam. aper.*

Aliquando verò testis officium est publicum authoritate, & vtilitate, vt in causis publicis. Gloss. *in l. sed si quis verb. obsignetur ff. quemadm. testam. aper.* Aliquando est publicum authoritate, & seueritate, quia Reipublicæ interest delicta puniri. *l. ita vulneratus, & l. inritatio §. quod illicitè. ff. ad leg. Aquil.* Ideo de iure ciuili cogi possunt testes ad testificandum in criminalibus, etiam per torturam *l. edictum & l. Diuus Pius. ff. de quæstion.* Et aliquando est publicum authoritate, sed vtilitate priuatum. *arg. l. qui testamento §. mulier. ff. de testam. & l. fœmina. ff. de reg. iur.*

Felinus verò *in præcitat. cap. dilectorum de testib. cogend.* simpliciter, & absque vlla distinctione tenet, opinionem Baldi *in rubric. de testib. cog.* esse omninò sequendam in eo quod dicit esse in arbitrio iudicis compellere, vel non compellere testes, etiam de iure Canonico, tam in ciuilibus, quam in criminalibus, consideratis tamen periculo testis, vel vtilitate Reipublicæ.

Sed Nell. à San Geminian. *in tract. de testib. numer.* 40. tenet, quod in causis ciuilibus possint testes compelli, vbi veritas per alios haberi nequit. *iuxta cap. quamquam* 14. *qu.* 2. item in causis spiritualibus. *cap.* 8. *de testib. cogend.* Item in criminalibus ciuiliter intentatis, vt per inquisitionem. *cap. super his de testib.* At in criminalibus absolutu, firmat non esse compellendos.

Ægid. autem de Bellarm. *in d. cap. dilectorum de testib. cog.* dicit ipsum textum esse intelligendum, secundum mentem Hostiens. ibidem, vt scilicet testes quicumque; etiam in criminalibus de iure canonico cogendi sint arbitrio iudicis, si sine causa à testimonio ferendo se subtrahant, vel aliæ probationes deficiant, si vero adesse viderit alias probationes vel quod testes iustam, se subtrahendi causam habent. non compellat.

8 Quid quid tamen diuersimodè asserant præcitati Doctores, ego absolutè teneo, in dubio semper posset Iudicem compellere quoscumque testes ex illo communi principio, quod in dubijs standum est regulæ, donec contrarium, seu exceptio probetur. *cap.* 2. *de excusat. lepros. l. ab ea parte. ff. de probat. & l. illud C. de sacrosanct. Eccles.* Sed regulariter testes indistinctè compelli possunt de iure Canonico. *cap. super eodem cap. peruenit* 1. *&* 2. *cap. super his, cap. præterea, cap. cum contra, & c. venerabilis de testib. cogend.* Ergo cogi possunt, etiam de iure Canonico in criminalibus, sicut in ciuilibus.

Neque obstat text. & Gloss. *in dict. cap. dilectorum de test. cog.* Nam respondetur illam Decretalem esse intelligendam, quando excipitur de crimine contra testem, & leue infertur præiudicium.

6 Item neque valet argumentum, quod Gloss. *in d. capit. dilectorum* sumit, & Alij DD. Asserentes, non posse cogi testes in criminalibus de iure Canonico, fundantes se text. *cap. ex parte A. de testib.* vbi probatur, quod testes sunt monendi, ergo dicunt ipsi cogi non possunt. Nam respondetur, quod licet ibi dicatur, testes esse monendos, tamen non ex eo infertur, non posse cogi, cum, & ex alijs quam plurimis textibus Iuris Canonici probetur, Summos Pontifices fuisse vsos vero huiusmodo, *vt moneantur* quidam, & tamen postea compelluntur, vt habetur *in capit. non minus de immunitat. Eccles.* vbi cautum reperitur, quod imponentes collectas clerici, vel Ecclesiæ; monendi sint; vt desistant. Et tamen certum est, quod nisi desistant, compelluntur per censuras Ecclesiasticas.

Idem secundò probatur *in cap. crapula de vit. & honest. cleric.* vbi Clerici crapulam, & ebrietatem exercentes monendi sunt vt eas vitent. Et tamen si non vitauerint, compelluntur per pœnas, & censuras Ecclesiasticas.

Idem tertiò probatur. *in cap.* 1. *& tot. tit. de cohabit. clericor. & mulier.* vbi habetur Clericos monendos esse, vt se abstineant à consortio mulierum suspectarum, & tamen si non se abstinuerint, excommunicati certè possunt *cap. si quisquam eod. tit. de vit. & honor cler.*

Idem quarto probatur. *ex cap. fin. & tot. tit. de cleric. non resid.* vbi habetur, Clericos ad residentiam obligatos, & non residentes monendos esse; vt resideant: & tamen si non resederint, compelluntur censuris, & pœnis Ecclesiasticis; Et in pluribus alijs locis iuris Pontificijs hoc idem probatur.

10 Imo regula communis est in iure Canonico, vt antequam imponatur aliqua pœna, præcedere debeat monitio, ex cuius contemptu sequitur contumacia, & ex ista punitio, *vt in cap. sacro de sent. ex com. cap. de illicita* 24. *q.* 3.

Confirmatur supradicta conclusio, quod possint compelli testes, quicumque; illi sint per Iudicem Ecclesiasticum, etiam in criminalibus, *ex cap. ad nostram, vbi communiter DD. de iureiur.* in quo habetur posse fieri monitionem generalem, quando ignoratur, qui possit veritatem deponere super aliquo, vt omnes illius rei notitiam habentes compareant, sub excommunicationis pęna ad releuandum. Vnde apparet manifestissimè, quod testes cogi possunt.

11 Accedit alia ratio, nam Iudex Ecclesiasticus litteras monitoriales pro rebus deperditis indistinctè cōcedere potest vt omnes scientes, penes quem res deperdita repetiatur, reuelare teneantur, sub pœna excommunicationis, vt tradunt Abb. Anan. & Alii. *in cap. qui cum fure de furt.* Cyn. Bald. Angel. *& cæteri in l. ciuile C. de furt. & lib.* 3. *§. si tibi indicium ff. de condit. obturp. caus.* & Nos dicemus latè *in* 2. *tom. Prax.* 8. *nu.* 10. *& per tot.* Et non solum concedere potest monitoriales prædictas, vt res deperdita manifestetur; verum etiam, vt publicetur fur, qui illam surripuit Gloss. *in d. cap. qui cum fure verb. non indicat. de furt.* & Alii *ibid.* Abb. *in cap. dilectus notab.* 1. *de excess. Prælat. & in dict. cap. qui cum fure*, vbi etiam Alii, Iason. *in d. l.* 3. *§. si tibi fallent.* 1. Bertachin. *in tract. de Episcop. par* 2. *lib.* 4. *qu.* 17. Neutzan. *in sylua Nuptial. lib.* 3. *nu.* 3. vbi latè, & ampliat, etiam si quis iurasset non reuelare furem, vel sciret sub secreto naturali, vt adhuc teneretur propalare, & allegat pro sua sententia Aretin. *in capit. qualiter* 1. *de accusat. in fin.* Felin. *in cap. intimauit. col.* 1. *de test. & in cap. nouit. col. pen. vers. iuramentum de iud.* Capel. Tholos. *q.* 240. *incip. si tres socij* Farin. *de testib. q.* 78. *n.* 149. vbi Alios citat.

12 Quia iuramentum de veritate tacenda non valet, cum peccatum includat. *cap. quisquis* 22. *quæst.* 3. *cap.* 1. *de crimin. fals. cap. intimauit de testibus*. Felin. *in cap. olim. col.* 3. *de accus.* Quamuis Theologi, præsertim Scot. 21. *dist.* 4. teneant, nullum obligatum esse ad furem detegendum, etiam si Papa præcipe-

ret

ter, quando est omninò secrete us apud aliquem, quia secretum, secundum illos est de Iure naturæ, quod est totius iure humano. Canonistæ tamen, præsertim Abb. in d. cap. dilectus. de testib. prel. & in cap. omnis utriusque sexus de pœnit. & remissi. distinctionem adhibet inter Clericum, & Laicum, & in Clerico procedere opinionem Scoti, & Theologorum: in Laico verò procedere opinionem Canonistarum, quia asserunt, teneri quemlibet manifestare furem, & ita tenet etiam Fel. n. ind. capit. intimauit, de testib. & in cap. de cetero col. fin. de re iudic. Henric. Boich. in capit. prg. qui cum fure de furt. vbi Alios allegat. Neuizan. loc. cit. & latè Ripa. in tract. de pestilent. autopin.

13 Vnde firma remanet nostra sententia, quod omnes testes cogi possint per Iudicem Ecclesiasticum, etiam in criminalibus, tum ex supra notatis: tum etiam ex communi obseruantia omnium Curiarum, ne delicta remaneant impunita. Si quis autem materiam fusius tractatam videre desiderat, adeat DD. præallegatos, signanter Host. ent. in sum. rubr. de testib. cogen. §. in quibus causis, & §. quaeso in fin. & in capit. nuper de test. prest. numer. 3. de testib. cog. & Farinac. de test. 5. qu. 78. nu. 115. & seqq.

14 Quod secundum principale, scilicet quomodo compellantur testes, notandum est quod de iure Canonico compelli possunt à Iudice Ecclesiastico per censuras Ecclesiasticas. cap. cum super, cap. cum contra, & cap. dilectorum de testib cogend. puta per suspensionem, interdictum, vel excommunicationem, iuxta text. in cap. quaerelaa de verbor. signif. Verum quia supradictæ censuræ ferri non possunt, nisi præmissa monitione. cap. sacro de sent. excom. cap. reprehensibilis et cap. cum specialis de appell.

15 Ideo necessario sequitur, prius monendos esse capit. super eo, cum duob. seqq. de testib. cogend. nam tempore admonitio præcedere debet vindictam cap. indigne 12. q. 2. & ibi Gloss. in verb. admonitio, et l. locum § si quis cum §. seqq ff. de tabu. exhib. vbi Glossa verb. coerceri. Hinc inoleuit Practica in quibusdam Curiis Ecclesiasticis, quod quando coguntur testes ad testimonium perhibendum, fit citatio, vt comparcant tunc ad deponendum veritatis testimonium infra nouem dies, quorum tres pro primo, tres pro secundo, & tres pro tertio, & vltimo peremptorio assignantur, sub pœna excommunicationis. Potest tamen assignari minor terminus, puta trium, vel sex dierum vel etiam maior, iuxta maiorem distantiam locorum, vel ob aliam rationabilem cautam.

16 In quo est obseruandum, quod practica est contra multos DD. qui asserunt, Iudicem Ecclesiasticum debere prius monere testes: vt compareant, sub pœna suspensionis: & si non obedierint, debet comminare excommunicationem, & depositionem, & tunc si non venerint in termino præfixo, potest ferre excommunicationem, & si non venerint in tertio termino præfixo, potest ferre depositionem, Abbas tamen in d. cap. super eo de testib. cogen. dicit non esse necessarium supradictum ordinem seruare, licet melius esset, si talis grauatio seruaretur, quia Iudex incipere potest ab illa pœna, quæ magis timetur quando facultatem habet plures infligendi cap. quoniam in fin. vt lit. non contest. et capit. 1. de iudic. & notant Felin. in cap. irrefragabili de offic. ordinar. & Abb. in capit. Pastoralis col. 2. ad final. de indic. Quando autem possit Iudex pœnam imponere suo arbitrio, vide eumdem Felin. in cap. qualiter 2. §. corrigendos de accus. col. 6. vers. circa quartum, & Abb. in cap. cum ab homine de iud.

17 Possunt etiam cogi testes per mulctæ indictionem argum. l. vnic. ff. si quis iudic. non obtemp. seruata dispositione iuris ciuilis, Vel etiam coguntur captis pignoribus, l. Iudices C. de fid. instrum. et l. curent ff. de testib. Ad exemplum Tutorum, & Curatorum satisdare nolentium. §. fin Institut. n. de satisdat. Tut Gloss. in d. l. locum verb. coerceri ff. de tab. exh. vbi plures textus alegat. & Speculat. lib. 1. de teste § 13. n. 6. circ. fin.

18 Neque obstat, quod tali compulsio testium deriuetur à Iure ciuili, nam vbi expresse non reperitur cautum contrarium de iure Canonico, recurri potest ius Ciuile, etiam in Curiis Ecclesiasticis. Et similiter quando leges ciuiles non sunt contrariæ Sacris Canonibus; aut Apostolis constitutionibus, seruandæ sunt per Iudicem Ecclesiasticum in sua Curia, cap. 1. cap. suscepitis, cap. si in audientorium, et capitel. quit autem

19 distinct. Sed in hac parte per ius Canonicum non reperitur prohibitum, vt testes non possit per mulctæ indictio nem, vel captis pignoribus compelli ergo &c.

19 Est bene verum, quod Iudices Sæculares solent testes cogere, non solum mulcta indicta, l. 1. in princ. ff. si quis ius dicenti non obtemperan. & capis pignoribus l. Iudices C. de fid. instr. § fin. Instit. de satisd. verum etiam per exilii comminationem, per carcerationem, & per torturam in criminalibus, vt notat Angel. de Perus. in tr. de testib. num. 12. ver. item cum agitur num. 23. cum seqq. Couarr. de offic. Praetor. fol. 113 nu. 16. & Gayll. lib. 1. obseruat. de testib. ad perhib. testim. cogend. obseruat. 98. 100. & 110. n. 9. & 10. Farinac. de test. d. q. 78. n. 41. vbi Alios congerit, Antoni. singular. 96. dicens mulctam extendi vsque ad bonorum confiscationem. In quo in casibus in quibus compelli possunt testes, torqueri. Follet. in Pract. crim. for. secul. verb. capiat. inform. n. 41 Nauarr. cons. 35. n. 5. volum. 2. & Nos dicem. infer. in n. 27. cum seqq.

20 Sed quæritur, an Iudex delegatus possit etiam cogere testes, quando sibi causa committitur?

Respondetur affirmatiuè, quia omnia ex commissa censentur, sine quibus iurisdictio exerceri non potest, cap. praeterea de offic. deleg. & concessa iurisdictione, quæ est principalis, concessa sint eligentia accessoria. cap. de prudentia de donation. ver. & vxor. cap. praeterea in fin. de offic. deleg. & arg. capitel. cum causam §. fin. de test. & tradit Specul. tit. sup. numer. 7. & Abb. in capit. 1. de test. cogen. vbi etiam Alij DD & in cap. cum contra, & cap. dilectorum eod. tit. Idem Abb. in d. capit. praeterea num §. si verò tol. 1. vers. item nota de off. deleg. & Roman. cons. 330.

21 Quæritur, secundo, an testis excommunicatus, ob non comparitionem ad deponendum, si postea comparuerit, & allegauerit, se fuisse legitimè impeditum, censeatur liberatus ex communicatus?

Respondetur cum distinctione: aut enim loquimur, quoad Deum in foro Poli: Aut quoad Ecclesiam in foro fori: in priori casu Gloss. in cap cum super verb depositionis de testib cogend. tenet huiusmodi non esse excommunicatum. In secundo verò casu, quoad Ecclesiam secus: sed probato iusto impedimento illo absoluendus est: ad quod facit etiam Gloss. in c. quisquis verb. accuseret. 4. q. 5 sententiam. Glosæ sequuntur mult. DD. & Imol. in cap. P. & G. de offic. deleg. aut fin & notat etiam Hostiens. in d. cap cum super num. 4 & Felin. ibidem num 2. & n. 7 & 6. de testib. cogen. vbi de communi testatur, ibi tamen sunt aliquibus modis, & scilicet in Delegato: & quando sunt ciuiliter impedimentum, & quando excommunicatio lata esset in contumaciam. Hanc quæstionem tetigit. Clar. in Pract. crim. §. fin qu. 26. vers sed pone vbi citat Follet. in Pract. crim. can. cap. 8. num. 3 & tetigit etiam Pax. Iordan. d. tom. 4. l. 6. 14. titul. 19. num. 30.

22 Quæritur tertiò, an cogi possint testes absentes, vt accedant ad testimonium ferendum coram Iudice, qui de causa criminali cognoscit?

Respondetur affirmatiuè nam licet in ciuilibus possit Iudex examen testium committere. cap. constitutus, in fin. vbi Gloss. verb. transmittere, de fideiussor. l. Iudices, C. de fid. instrum tamen in criminalibus, testes examinandi sunt coram Iudice, qui causam, cognoscit. Authentic. apud eloquentissimum. C. eod. tit. de fid. instr. & §. Et quoniam scimus. Authentico de testib. Glos. ibid. & ind §. transmittere, & Spec. de teste §. num. 15. vers. nam in criminalib. & Ego dixi Supra in Practic. ciuil. part. 2. sect. 2. subsect. 6. num. 15. latè, sed in multis casibus etiam in criminalibus committitur examen, vt diximus in procedendo suction. numer. 60.

23 Sed iterum quæritur, cuius expensis venire debeant ad iudicium pro testimonio ferendo?

Et respondetur, quod producens, seù petens eorum testimonium, præstare debet expensas itineris, tam in eundo, & redeundo, quam in permanendo in loco iudicij. cap. si testes. §. liberi testes. verb. venturis. 4. quaest. 3. c. statutum, §. pen. & ibi Glos. ver. à producente de rescript. in 6. Abb. & Alii DD. in cap. cum super de testib. cogend. & ista censuit pluries Rota, quod expensæ subministrandæ sint testibus à parte testimonium petente, vt in vna Melphitana extensiuum coram A. C. p. e alt. Grimal. de postea Catalanis & in Alia Atiaucn. Extensiuum coram eod. A. C. per alia eiusdem Calsadoc decis. 3. de dilation. num 3 Boccac. de test. commissional. c. 3. n. 19.

Quod quidem procedit etiam in ciuilibus, vt in d. cap. si testes verb. venturis, & dict. cap. statutum. § pen. de rescript. in 6. & li.

& l. quoniam. C. de testib. Specul. de teste practic. §. 3. n. 12. vers. testes autem & ibi Ioan. Andr. latè in addit. verb. quoniam.

24 *Quoad tertium* principale, nimirum an sint aliquæ Personæ, quæ compelli nequeant ad testimonium ferendum, notandum est plures esse personas, quæ in causis criminalibus compelli non possunt.

Et Primò libertus, contra Patronum, etiam si voluerit, non potest esse testis. c. si testes. §. lex Iulia. 4. q. 3. l. 4. ff. de testib. & l. aduersus. C. eod. tit. Speculat. de test. §. 13. DD. relati à Farinac. in Pract. crim. p. 2. de testib. q. 54. per tot. Quod procedit, tam in ciuili, quam in criminali causa, quia in prædictis Iuribus indistinctè sermo habetur. arg. text. in c. inconsuluisti 2. q. 5. c. inter corporalia, de translat. & l. 1. §. 2. ff. de aleator.

Secundò, frater contra fratrem ad testificandum cogi minimè potest in causis criminalibus d. cap. si testes. §. lege Iulia 4. q. 3. Albet. de testib. p. 2. in princ. n. 1. & n. 3. vbi dicit de communi Doctor. sententia Limitatur tamen conclusio in aliquibus criminalibus, vt dictum est supra section. 4. n. 24.

Tertiò, Clericus cogi non potest in causis criminalibus ad testimonium ferendum. c. si quis presbyter. 2. q. 5. c. statuendum. 2. q. 6. c. generaliter. 15 q. 1. c. testamentum 16 q. 1. c. quamquam. 14. q. 2. & tot. tit. de testib. cogend. Farinac. d. q. 76. n. 74. Quod quidem intelligendum est de Iudice sæculari, non autem de Iudice Ecclesiastico. Iste enim cogere illum potest etiam ad testimonium ferendum coram Iudice laico, dummodò iuretur coram suo Iudice Ecclesiastico. Farin. ibid. num. 78. & dixim. supr. sectio. praced. num. 32.

Quartò, valetudinarii, & senes, qui septuagesimum annum agunt. l. 1. C. qui atat. vel. prof. se excus. c. si testes, §. inuiti. 4. q. 3. Farinac. n. 64.

Quintò parens contra filium, & è contra: Gener. aduersus socerum, & è conuerso: Vitricus contra priuignum; & è contra. Sobrinus contra Sobrinum; & è conuerso: Agnati contra Agnatos: Domestici contra domesticos. Et Alii, de quibus. in cap. si testes §. Inuiti, cum §. seq. 4. qu. 3. & l. inuiti. 1. & 2. ff. de testib. late Farinac. d. qu. 78. à num. 82. cum plurib. seqq.

25 Est tamen aduertendum, quod licet supradictæ personę priuilegiatæ cogi non possint ad testimonium ferendum, falli tamen si spontè testificari voluerint. c. 1. 3. q. 5. & d. l. inuiti 2. ff. de test. Et in tali casu optima cautela est, vt Iudex scribere faciat ab Actuario causæ, quod sponte, non coacti testimonium ferant. per text. in Authent. Presbyter. C. de episc. & cleric. de quo late Farinac. Alios citans. dicta q. 78. n. 101.

26 Fallit secundò in illis casibus, in quibus aliter veritas per alios testes haberi nequit, nam tunc etiam supradicti compelluntur. Glos. Azo, & Alii. in d. l. inuiti. 2. Host. in cap. 1. de test. cog. num. 2. & 4. Speculat. vbi sup. num. 1. in fin. & late Ludou. Rom. singul. 193. incip. Tu habes, Soccin. in suis fallent. regul. 417. Card. Zabarell. in cap. delictorum de test. cog. Farinac. ibid. numer. 108. Pax. Iordan. tom. 3. d. libr. 14. tit. 18. num. 18. & Nos sup. n. 2.

Quod intelligendum est etiam in criminalibus, ne delicta remaneant impunita DD in cap. 2. de testib. & præcipue Hostien. num. 4. Innoc. num. 1. Imol. numer. 2. Anchar. num. 4. in fin. & Abb. num. 6. Angel. in tract. de testib. num 23. Soccin. reg. 417 fall. 1. Foller. in pract. crimin. can. cap. 8. numer. 11. 14. & 15. Marsil. in pract. crim. §. diligenter num. 81. Decian. respons. 48. numer. 1. vol. 3. Anton. Gomez. tit. de delict. cap. 12. numer. 24. in fin. Clar. qu. 23. vers. sciendum est circ. fin. & ibidem Baiard. num. Villagut. in pract. crim. lib. 8. tit. de test. cap. 1. conclus. 2. et Alii penes Farinac. qu. 78. num. 124. & cons. 29. num. 8. Quia nisi per tales testes fieret probatio, veritas occultaretur in detrimentum Reipublicæ.

27 *Quoad quartum* principale, an scilicet possit Iudex in causis criminalibus aliquando torturam inferre testibus, qui veritatem deponere recusant, notandum est, quod tam de Iure Ciuili, quam Canonico permissum est Iudici testes torquere, quando delicta, et delinquentes sine iusta, ac legitima causa propalare renuunt, vt colligitur ex capit. illi, vbi Glos. DD. commun. 5. qu. 5. & in cap. super his de pen. & in cap. quod verò 15. q. 6. Verum quia tortura non est tam facile infligenda, etiam principalibus Reis delinquentibus, nisi præcedentibus indicis sufficientibus, et aliis, de quibus dicemus infrà sect. 44. à fortiori magna circumspectio adhibenda est in illa inferenda testibus. Ideo ne testes indebitè torqueantur, plura requisita necessariò consideranda sunt, ac diligenter inuestiganda.

28 Primò igitur requiritur, vt legitimè constet de corpore delicti, iuxta tradita supra sect. 1. antequam testes torturæ supponantur pro manifestanda veritate contra Alios. Brun. de indiciis. p. 2. qu. 4. num. 11. Foller. in Pract. crim. fer. fac. in ver. capiat information. num. 38. & seqq. Et ratio est, quia si nunquam potest torqueri principalis delinquens non constito de corpore delicti, vt supradict. sect. 1. dixi, multo minus torqueri debet ipse testis Boss. in tit. de tortur. test. num. 43. Farinac. in Pract. crim. qu. 79. num. 70. Maur. Burgens. de mod. proced. ex abrupt. quæst. 100. num. 130.

29 Secundò, vt sint testes, qui compelli possint ad testificandum, quia si fuerint in priuilegiati, qui testimonium ferre non tenentur, de quibus dictum est suprà, torqueri non possunt; vt habetur in l. 1. §. si seruus bona fide ff. de quæstion. de quibus habetur in l. 4. & 5. ff. de testib. & dixim. in praced sect. Brun. d. q. 4. nu. 9 Foller. dict. nu. 38. vers. est tamen notandum. Farinac. vbi sup. num. 8.

30 Tertiò, torqueri non debet testis, si esset talis, vt contra eum opponi possent exceptiones, ex quibus infringeretur eius depositio, ne frustra subiiciatur tormento torturæ, absque vllo proposito. Bart. in l. 1. §. si quis dicatur ff. de qu. Brun. d. quæst. 4. num. 10. Foller. vbi sup. d. numer. 28. vers. item est aduertend. late Boss. de indic. & consideras. ant. tortur. num. 133. Bursatt. cons. 226. numer. 314. vol. 2. Addent. ad Clar. in Prax. crim. q. 25. litt. A. Farinac. d. q. 79. nu. 52. vbi de communi testatur; & declarat, hoc intelligendum, quando Iudex non haberet alia indicia contra Reum, & fundare vellet intentionem suam solùm in tali teste non integro; secùs si haberet alia indicia, quia tunc torquere posset illum pro illis coadiuuandis, prout etiam hoc tradit Foller. vbi sup. d. numero 38 vers. sed hoc puto.

31 Quartò, requiritur; vt præcedant indicia de delicto commissu cõtra Reum principalem de ipso inquisitum Brun. dict. par. 4. numer. 12. in princ. & cons. 61. numer. 3 par. 1. Baiard. ad Clar. d. qu. 25. n. 36 Bertaz. consil. 549. n. 3 vol. 2. Farinac. cons. 22. num. 1. vbi ait, indicia debere esse sufficientia ad torquendum Reum; aliàs testis torqueri non posset. Et idem firmat. in d. qu. 79. nu. 71.

32 Quintò, requiritur; vt vltra indicia contra Reum, præcedant etiam indicia contra testem ipsum, quod scilicet sit ver similiter informatus de facto, & malitiose veritatem propalare recusauerit, alias si torqueretur, eius depositio non noceret principali, vel nominato in Inquisitione aut in examine. Decian. cons. 151. num. 19. vol. 4. Bertaz. cons. 54. nu. 6. Burs. cons. 216. num. 11; vol. 2. Baiard. ad Clar. quæst. 25. nu. 32. Farinac. cons. 22 num. 23. & q. 89. n. 73.

33 Et ratio est, quia nullum oritur præiudicium confitenti, aut nominato ex confessione sine indiciis, aut quouis modo illicito emanata. Bursat. vbi sup. num. 116. Baiard. ibid. & num. 35. & 36. vbi dicit quod de eis constare debet in actis. Anton. Gommez. de delict. cap. 13. num. 25. Decian. d. cons. 152. num. 17. Grammat. cons. 11. num. 28. & vol. 6. num. 15. Et nota, quod quamuis indicia in testibus non requirantur tam grauia, vt in Reis. Baiard. vbi sup. num. 9. & Alii apud illum, ad effectum illos torquendi; remittitur tamen Iudicis arbitrio, qualia esse debent. Claud. Bertazz. in addit. ad Patrem in cons 153. in prima addit. in fin. Farinac. qu. 79. num. 75. vbi ait, sufficientis inditia ad torturam in testibus esse variationea, vacilationes, & verisimilitudinem, quod sint informati; vel negationem facti, cui interfuerunt, & negauerint, sed hoc non obstante conuincuntur de mendacio. Quod limitatur, quando torquentur ad tollendam maculam, vel infamiam, nam tunc sine aliis indiciis torturæ subiiciuntur: & sufficit vnus testis dignior ipso ad conuincendum; secus si essent conditione pares Boss. de indic n. 37.

34 Sextò, requiritur, vt priùs contestetur lis cum Reo, & sic examinetur, & negauerit; quia si confessus fuerit delictum, infligi non debet tortura testibus, qui tunc torquentur, quando veritas delicti aliter haberi nequit; non quando constat per Rei confessionem, Baiard. d. q. 25. num. 2. & 6.

35 Septimò, requiritur, vt testes examinandi non sint in dignitate constituti, nam tunc torqueri non possunt, etiam si essent varii, aut vacillantes, nisi in criminibus exceptis Boss. de tortur, testium num. 7. Clar, in d. qu. 25. vers. scias tamen & ibi

Baiard.

Baiard. *numer.* 10. Farinac. *d. qu.* 79. *num.* 54. *& num.* 62 vbi de communi, præsertim si in officio aliquo iurisdictionem habente reperiantur; vel si essent Doctores. Marsil. *in l. ex libero numer.* 42. *ff. de quæstion.* Cæphal. *consil.* 164. *numer.* 8. *vol.* 4. Baiard. *dict. numer.* 19. vbi loquitur etiam in Clericis, qui tamen attento Iure Canonico torquentur, *capit. illi, qui.* 5. *qu.* 5. sed iudice Ecclesiastico tantum, Villagut. *in Practic. crimin. libr.* 8. *tit. de testib. capit.* 7. *conrl.* 3. & alibi inferius dicemus latius,

36 Octauò, requiritur, vt testes examinandi causam aliquam non habeant rationabilem circa facti ignorantiam, & ex illa causa, quam allegant, dicunt se factum nescire: nam tunc non sunt torquendi: quia Iudicis intentio redditur titubans, an sciant vel non sciant factum. Boss. *de public. process. num.* 29. *in fin. & numer* 31. Foller. *in d. verb. capit. inform. numer.* 19. *circ. fin.* Farin. *d. qu.* 79. *num.* 19. In quæstione verò 66. *n.* 24 Idem Farinac plures Doctores adducit, qui tenent causam debere probari.

37 Nono, vbi testes plures fuerint examinati ad informationem Curiæ, & ex aliqua causa torqueri debent, non omnes torquentur, sed duo, vel tres tantum. Angel. *de malefic. in verb. forma publica numer.* 49. Brun. *de indic. part* 2. *qu.* 4. *numer.* 8. Foller. *d. verb. cap. inform. numer.* 38. *vers. item est aduertendum, quod non omnes*. Clar. *d. qu.* 25. *vers. pen.* Bursat. *consil.* 226. *numer.* 112. *volum.* 2. Farinac. *quæst.* 83. *num.* 1. Maur. Burg. *de mod. proc. ex abrupt. qu.* 100. *numer.* 35. Personal. *de indic. & tortur. numer.* 40. Tusch. *in litt. T. conclus.* 333. Caualc. *de brach. Reg. par.* 3. *num.* 37.

Sed quæritur, an idem seruandum sit, quando pluribus existentibus testibus suspectis, quod falsum deposuerit sint, aut veritatem suppressuri?

Respondetur affirmatiue; sufficit enim si duo; vel tres ad summum torqueantur. Bald. *in l. data opera numer.* 26. *C. de his qui accusar. non poss.* quem sequitur Boss. *de tortur. numer.* 10. *in fin. & num* 47. late Bertaz. *consil.* 53. *num.* 2. *&* Menoch. *de præsumpt. l.* 2. *præsumpt.* 55. *nu.* 2. Contrarium verò, quod scilicet remittatur Iudicis arbitrio, tam circa numerum torquendorum, quam circa modum, & qualitatem torturæ, tenent Bron. *loc. prae.* Clar. *d. qu.* 25. *vers. torquentur etiam*; & Alij allegati per Farinac. *d. q.* 79 *nu.* 7; Ego autem primam sententiam communem censeo.

38 Decimò requiritur, vt testis torquendus, non sit alia vice pro eadem causa tortus, quia tunc semel tortus, non torquetur iterum. Cyn. & Angel. *in l. fin. C. de quæst.* Bursat. *vbi sup. numer.* 115. Grammat. *cons.* 21. *numer.* 18. *& vot.* 6. *numer.* 9. Farinac. *consil.* 63. *numer.* 5. Personal. *loc. citat. numer.* 42. Alias grauissimè peccaret: quia tortura repeti non debet, nisi testis variauerit primum dictum, vel nisi noua, & grauiora primis superuenirent indicia, vel nisi propria non bene purgasset. Gomez. *de delict. capit.* 13. *numer.* 26. Suar. *recept. ar. sent. verb. tortura, num.* 281. Baiard. *ad Clar. d. quæst.* 25. *num.* 33. Campeg. *de testib. regul.* 440. Farinac. *quæst.* 79. *numer.* 81. vbi concordantes adducit.

39 Vndecimò, requiritur, vt testis sit maior 14. annis, quia minor torqueri non potest, sed tantum ferula, vel bacillis cædi. Marsil. *in l. ex libero*. *§. ex minore numer.* 7. *ff. de quæstion.* Brun. *de indic. d. part.* 2. *quæst.* 4. *numer.* 16. Cyrill. *in summ. crimin. rubr.* 29 *tit. de quæstion.* 53. *numer.* 2 Farinac *d. quæstion.* 79. *numer.* 55 *&* 51. vbi limitat in crimine læsæ maiestatis, in quo minor torqueri potest, sicut in alijs delictis atrocioribus, & exceptuatis,

40 Duodecimò, Sacerdotes torqueri non possunt de Iure, etiam, quod vacilauerint in testimonio ferendo. Bart. *in d. ex libero numer.* 1. & Marsil. *numer.* 2. Diaz. *in Pract. crim. canon. verb. tortura, num.* 19. vbi ait quod Baldus solùm in *Margarita verb. Clericus*, tenet torqueri posse Clericos Sed tamen contrarium in Practica seruatur ferè in omnibus Curijs Ecclesiasticis, vt clerici, & Sacerdotes torqueantur, *vt Colligitur ex d. cap. illi qui.* 5. *quæst.* 1. & tradit Gloss. *in capitul.* 1. *vers. quod verò* 15. *quæst* 6. Abb. Ioan. Andr. & DD. communiter *in cap. cum in contemplatione. de reg. iur. & in cap. grauis, col.* 1. *vers. nec vlterius. de deposit.* vbi extendit etiam ad causas pecuniarias. Felin. *in cap. olim, col.* 3. *vers. tertius casus de rescr.* Clar. *d. quæstion.* 25. *vers. Sed an Clerici* & ibid. Baiard. Boss. *de tortur. testium numer.* 5. Villalob. *in collectan. commun. opinion. litt. C. numer.* 86. & ratio, quare Clerici testes torquentur, est, quia ipsi celando veritatem, grauius alijs peccant. *cap. quam sit graue de excess. prælat.* Ioan. Andr. & Alij, *in dict. cap. cum in contemplatione*, præsertim Abb. *col.* 2. *vers. quinto quæro*, & ibidem Innoc. *verb. pro communi*. Idem tenet Pax. Iordan. *d. tom.* 3. *elucubr. lib.* 14. *litt.* 18. *numer.* 202. & Alij relati à Farinac. *in d. quæst.* 79. *num.* 55. qui tenet torqueri posse de Iure Canonico, dummodò magna contra eos præcedant indicia, vt de communi testatur Abb. *ind. capit. cum in contemplatione num.* 6. Boss. *vbi supra num.* 5. Clar. *ibid.* Baiard. *num* 8. & Alij. Torquentur autem a suo iudice Ecclesiastico, non à Iudice laico, etiam si coram eo falsum dixerint, vel vacillauerint. Clar. *vbi sup.* Card. Tusc. *d. conclus.* 333. *nu.* 6. & Farinac. *qu.* 66. *num.* 103. *& d. qu.* 79. *num.* 58. Et nota quod etiam retenta opinionem illorum, qui asserunt, Sacerdotes torqueri non posse, si ex aliquo accidenti fuerint infames, vel alio modo inhabiles, adhuc torqueri possunt, ad tollendam omnem maculam, & purgandam infamiam. Bald. *in l. presbyteri nu.* 1. *qu.* 5. *&* 6. Zabarell. *in d. cap. cum in contemplatione num.* 8. *de reg. iur.* Farinac. *d. qu.* 79 *num.* 59. & Genuens. *in Prax. Arch. Neap. cap.* 10. *num.* 5 vbi dicit vnum singulare, quod quando testes laici aliquam maculam patiuntur, & testificantur contra Clericos, torqueri debent a iudice Ecclesiastico pro tollenda macula, aliàs non afficerent Clericos quod est menti tenendum, quia sæpissimè accidit.

Opinio autem Bartoli, & Aliorum asserentium. Clericos torqueri non posse, intelligi potest, si sint bonæ famæ *iuxta tex. in c. Quia iuxta* 9 *presbyteri* 5 *q.* 5. vbi Gloss.

41 Decimo tertiò requiritur, vt testis examinandus, sine iusta, & legitima causa recuset respondere, vel iurare, quia tunc torqueri potest, tam publicè, quam in secretis, vt latè demonstrant Doctores, quos allegat Caualc. *de Brach. Reg. p.* 3. *num.* 62. *& seqq. & in Pract. de testib. part.* 1. *num.* 5. *& par.* 3. *sub. nu.* 175. *litt. C.* Limitatur tamen, quando interrogaretur super rebus tangentibus propriam turpitudinem; quam non tenetur illis responsum dare. Vel quando non interrogaretur iuris ordine non seruato, quia neque tenetur respondere, Caualc. *vbi sup.*

42 Decimo quarto requiritor, vt testes examinandi torqueantur solùm in subsidium, quando scilicet veritas aliunde haberi non potest, quia si veritas delicti sciri potest per alios testes, aut alio modo probari; non est infligenda tortura testibus. Maur. Burgens. *de modo proced. ex abrupt. d. qu.* 100. *num.* 135. *in fine.* Bertaz. *consil.* 153. *nu.* 8. *l.* 1. Farinac. *d. qu.* 79. *nu.* 6. & latius *in consil.* 44. *n.* 4.

43 *Quoad quintum*, quæ scilicet sint Personæ, quæ regulariter torqueri possunt pro testimonio ferendo in criminalibus notandum est, illas plures esse. Et Primò testes varij. Vacillantes. & contrarij. Bart. *in l. qui sine num.* 4. *ff. de qu.* Baiard. *ad Clar qu.* 5. *nu.* 7 Bois. *de indic. qu.* 4. *n.* 21. Card. Tusc. *d. conclus.* 331. *litt.* T. & Alij apud Farinac. *qu.* 39. *nu.* 7 *& q. prac.* 79. *nu* 9. *& cons.* 22. *& quæst.* 56. *num.* 98. *& seqq.* vbi ampliat, & limitat pluribus modis.

Et quamuis variatio, vacillatio, & contrarietas sint termini synonimi, & confundantur sæpissime per Doctores, vt notat Boss *de tortur. test nu.* 19. *& seq.* Cyrill. *in sum. crimin. rubr.* 29. *tit. de q §.* 3. *n* 2. Bertaz. *d. cons.* 253 *n* 1. *l.* 1. & Farinac. *qu* 66. *nu.* 98 *& d. q.* 79. *n.* 10. nihilominus.

44 Varius propriè dicitur testis, quando nulla iusta; & legitima causa existente, & assignata dicit secundò contrarium eius, quod primò dixit, & deposuit. *cap. si testes §. qui falsò*. & ibi Gloss. *in verb. variè.* 4. *qu.* 3. *& c. dilectus. c. circ. fin.* vbi etiam Gloss. *in verb. variauit, de tempor. ordinat.* Speculat. *t.* 1. *de teste. §.* 1. *nu.* 70. Clar. *q.* 53. *vers. quartum est*, vbi tradit, prolixè distinguendo, cui dicto standum sit primò, an secundò.

45 Vacillans verò dicitor testis, qui timendo, & dubitando, variè loquitur, *d. cap. si testes §. qui falsò. l. eos qui §. de fals. l.* 2. *& l. qui fu sò ff. de testib.* latè Bald. *cons.* 311. *libr.* 2. Speculat. & Clar. *loc. citat.* Farinac. *de testib. qu.* 66. *in princ & per tot.* vbi latissimè agit de materia vacillationis, variationis, & contrarietatis testium, & Papiens. *in Prax. form. opponendi contra testes. glos. inimicum contraey; & in glos. item vary*, vb. Adden. Aliquando testis & vacillauit, & variat eodem tempore, *vt habetur in capit. super his, de panis*.

46 Contrarius tandem propriè dicitor testis, quando vnum dixit in primo examine, et contrarium de directo dicit in secundo; vel si vnum dixerit extraiudicialiter, & aliud in-

dicia-

dicialiter; vel vnum in principio examinis, & contrarium in progressu ipsius; & iste sine dubio torqueri potest. *DD. communiter.* Alex *consil.63. in fin.lib.1 cons.251. in fin.lib.6.* Bos *de tortur. test.num.21 in fin.* quos sequitur Clar. *in d.qu.25.vers.sed pone.* An autem tali casu standum sit primo, vel secundo dicto, vide eundem Clar. *qu.53 vers.primus est casus.* vbi affert multos. Doctores diuersas sententias tenentes.

47 Sed quæritur, an testibus variis, vacillantibus, vel contrariis infligi possit tortura in ciuilibus?

Respondetur negatiuè, sed benè mulctari possunt etiam per pignorum ablationem, *vt dix. sup. in Pract. ciuil. part.2. sect. 2. subsect.6.num.19. vers. torquentur autem.* Et ita tenent communiter DD. *vt testatur.* Anton. Gomez. *tit. de delict. cap.13.numer. 29. in fin.* Cyrill *in summ. crimin. rubr.29.tit.de quæst.83. numer.4.* Marches. *singul.188.* Quod procedit etiam in vilibus personis. Farinac. *d.q.79. numer.34.63.& 68.* Et ratio est, quia in Ciuilibus non torquentur neque principales: quantò fortiùs non erunt torquendi testes? Et hoc locum habet, etiam si aliquam maculam habeant, ad ipsam purgandam per torturam, vt fit in criminalibus: sed tali casu opponitur contra eos exceptio, vt non probent.

Limitatur conclusio, quando adesset suspitio falsitatis, quia tunc torqueri possunt, etiam in ciuilibus. *§. si verò ignoti Auth. de testibus,* & tradunt DD. quos allegaui *in d.part.2. sect.2. Sub sect.6.num.20.*

Limitatur secundo in Curia Romana, vbi depositiones testium in causis ciuilibus, si contrarietates contineant, reproducuntur per viam querelæ coram Iudice criminali, per quem proceditur contra illos ad pœnam properiurio, falsitate, vel contrarietate circa substantiale negotium, non circa rem modicam.

48 Nota hic, quod quamuis Doctores concordent, in hoc, vt testes ex varietate, vacillatione, et contrarietate torqueri possint, vt suprà diximus, et notatur per Tindar. *de testib. p.2 cap.12 num.3.* Boss. *de tort.test. numer.2.* Gomez. *de delict. cap. 13. numer.19.* et Farinac. *in locis præcitatis supra numer.45. & in consil 41. numer.2.* Bertaz. *dict. consil. 153. numer. 1.* Burlat. *consil.216. numer. 108. vol.2.* Addent. ad Peguer. *decis.16. numer.8. vers. alterum.* & Alii. Semper tamen variatio, vacillatio, & contrarietas testis, ad effectum torturæ, constare debet in Actis, quod interfuerit facto; alias torqueri non poterit. *leg. vnius §.in ea causa in fin.ff. de quæst.* Albert. *in d.rubr.ff de quæst.num.7. & in l.an libero numer. 1.§. eodem* Cyn. *in l.fin. numer.5. C. eod.* Paris *in capit. quoniam contra* vbi Alii *numer.257. de probation.* Honded. *in tract. de quæst.& tortur.numer.8.* Boss. *vbi supr. numer.13.* Farinac. *quæst.86. numer.104.& d. quæst.79.numer.12.* Baiard. *ad Clar.d.quæst.52.num.13.* Quod facit pro Aduocatis, vt ex hoc capite defendere valeant Reos clientes; quidquid dicat Thesaur. *decis.24 n.3. vers.verum.*

49 Nota secundò, quod variatio, vacillatio, vel contrarietas, adhoc, vt tortura testibus inferri possit; esse debet circa factum principale, vel circa illius circumstantias substantiales, non circa alias accidentales. Boss. *vbi sup numer.27.* Cyrill *in summ. crimin rubr.29.de quæst.§.3.numer.1.* Burlat. *loc.cit.nu.510.* Farinac. *d.quæst.78. numer.14.* Et ratio est, quia illæ tantum præiudicium afferunt, non istæ circumstantiæ. Mascard. *de probat. conclus.713. numer.11. vers. secus autem* Clar. *d.quæst.53. vers. ferat tamen* Petr. Caball. *in quæst. crim. cas. 34. num.5.* Imò neque attenditur variatio, vacillatio, vel contrarietas in re modica. Alexand. *cons.24. nu.43. vol.2.* Burlat *consil.400. nu.11. vol.4.* Baiard. *ad Clar.qu.25.nu.16.* Grammat. *decis.43. nu.6. cons. 40.nu.15. cons 20. nu.7.& cons.47. nu.9.* Dicitur autem varietas, vel vacillatio circa factum principale, vel eius substantiales circumstantias, quando esset circa tempus, & locum, secus si circa nomen, cognomen, pronomen, vel patriam delinquentis. Farinac. *d.qu.79 nu.14.* Vel si negauerit consanguinitatem, aut affinitatem. Magon. *decis. lucens 50. num.14.* Ludouic. *cons.188. num.1. vbi de commun.* Rim. Iun. *cons.113.num.18.& cons.286.n.8. vbi latè.*

50 Nota tertiò; quod si testis institerit, vt sibi legatur prima depositio, ad euitandam variationem, & Iudex cognoscit, hoc non facere calumniosè, fingendo se non recordari de primo dicto, cum bene sciat, quia factum est recens, tunc tenetur illi legi facere per Notarium causæ primam depositionem. Menoch. *de arbitr. cas.109. nu.12.& seq.* vbi ait valere multum Iudicis arbitrium in hoc. Idem firmat Scaccia. *l.1.de iudic. c.66 nu.45.* Etiam in Reo principali, & Caualc. *de testib.part.4. num.174.*

Item si testis protestetur in principio examinis, quod si variauerit a primo dicto, esse poterit per errorem, ideo semper se refert ad prius dicta: nam tunc Iudex talem protestationem admittere debet, & sic euitabit torturam. Follet. *in Pract. crim. for. facul.verb.c. informat.nu.52.* Menoch. *de arbitr.d.cas.109.n.13.* Grammat. *cons.25. nu.10.*

51 *Secundò,* torqueri possunt testes verisimiliter informari de delicto commisso; vt si quis erat præsens in loco, vel in domo, in qua Reus illud commisit. Vel si ipsemet testis iactatus fuerit cum aliquo, se omnia scire. Vel si interrogatus; an sciat factum, ipse negauerit nihil scire; et tamen ex testimoniis Aliorum constat illum interfuisse delicto, at esse de eo bene informatum. Vel si dixerit se nihil vidisse, vel non cognouisse, &c. De quibus constare faciat Iudex in Actis, antequam torturam inferat; quia tali casu redditur suspectus, quod veritatem maliciosè celare velit, *vt in l. vnic. §. Iuden ff. de quæstion.* Boss. *de tortur. testi. numer.9. cum seqq.* Brun. *de indic.d.par.2.qu.4.numer.4* Follet. *vbi sup.nu.54.in fin.* Clar. *d.quæst.25. vers.torquentur etiam.* Cyril. *in sum. crim. rub.19. tit. de quæst. §.3. numer.2.* Personal. *de indic. & tortur. numer. 101.* Claud. Bertazz. *ad parem con.166. in litt. A. vers. vel sic informatus de varietate.* Ambros. *de mod. for. process. inform. libr.1. c.40.nu.10.* Farinac. *d.qu.79.n.16 in fin.* & Ali. Quo casu Iudex tales testes leuiter torquere debet Personal. *vbi sup. versic. sed leuiter.*

52 *Tertiò,* Torqueri possunt testes subornati ab aliquo, vel ab ipso Reo, ne veritatem detegant, mediante pecunia, vel alia re, aut alio modo induenantur ad negandum verum factum. Quod cognosci potest, si prius dixerint, se vidisse Titium tale delictum committentem, & postea negauerint. Vel dixerint fuisse Meuium, et nullam adduxerint rationem talis variationis a primo dicto; Tali enim casu torquendi erunt ad effectum detegendi a quo fuerint subornati, & quomodo an propter pecuniam, vel alio modo; non uero ad effectum videndi in quo dicto perseuerauit, quia ob timorem subornationis standum est primo dicto. Mascard. *de probat. conclus. 1340.numer.8.* Rolland. a Vall. *cons.73. numer.33.* Caualc. *comm. contra commun. quæstion.58.* Ambros. *vbi sup. numer.8.* cum sit acquisitum ius parti ex primo dicto, quod non est ab eo auferendum, sine eius culpa Alciat. *de præsumpt. regul.2. præs.29. num.7. vbi de commun* Caualc. *de brach. Reg. part.3. num.209.* præsertim si Aduocati fuerint cum parte aduersa, nam tunc a fortiori stabitur primo dicto. Fachin. *controuers. iur. libr.9. capit. 84. in fin.*

Subornatus autem præsumitur testis, quando primum dictum medio iuramento, postea sine iusta causa reuocauerit. Mascard. *de probation concl. 1341. numer. 8.* vbi alias coniecturas subornationis adducit, vid. Vulpell. *in c. nsil.103.num.13.* Et aduerte, quod testi asserenti in tortura, se fuisse ab aliquo subornatum, creditur ad finem inquirendi contra subornantes, vt tradit Bois. *tit. de inquisition. post numer.49.& nu.156.circ.fin.* constito verò de subornatione, subornantes puniri debent pœna falsi, quia falsum committere dicuntur, sicuti testes falsum deponentes. Clar. *in l.5.sententiar.§.falsum vers. subornantes autem in princ.*

53 *Quartò,* torqueri potest testis negans interfuisse facto, seu delicto, quando per alium testem nominatur, quod ipse interuenerit. Gomez. *de delict. cap.13 numer. 24.* Brun. *de indic. p.2. quæst.4. numer. 13.* Burlat. *cons. 216. numer. 108. volum.2. vbi de commun* Clar. *d.quæst.25. vers. torquentur,* & ibi Baiard. *numer. 27.& quæst.64.num.20.* Thesaur. *decis.42. numer.1.* Farinac. *dict. quæst.79. numer.20.* & Alii; apud illos conuincitur tamen de mendacio per vnicum testem, dummodo sit omni exceptione maior, vel saltem maior ipse teste negante. Bois. *de tort. test n. 10.* Brun. *loc citat. numer.5.* Baiard. *in d. quæst.25.numer.6.* Farinac. *vbi proximè numer. 21.* Bursat. *consil.317.numer. 109. volum. 2.* Genuens. *in Prax. Arch. Neap. cap.10. numer.4.* Caualcan. *de testib p.4. numer. 166.* Mastrill. *decis.92. numer.6.* vbi tamen ait hoc procedere, si factum esset recens secus si antiquum, quia tunc duo requiruntur, & si testes essent partes, vtriusque dictum corrueret, & neuter torqueretur. Bertaz. *consil 210. numer.3. & consil.60 numer.6. in fin.* Bursat. *d.cons.216. numer.108. in fin.*

54 *Quintò,* ille, qui negat aliquid vidisse, sed confitetur

facto

facto interfuisse, torqueri potest, sine alia variatione, aut vacillatione, ad finem manifestandi deliquentes. *l. vnus § testes*, & ibi Gloss. *in verb. cum facto. ff. de quaest.* quia praesumitur scire veritatem, sed malitiosè illam occultare. Brun. *de indic. d. part. 2. quaest. 4. num. 13. in fin.* Foller. *in Pract. crim. d. verb. cap. inform. num. 35. & 38.* vbi dicit; nisi instam habuerit causam ignorandi. Osasc. *decis. 42. numer. 3.* vbi ait, quod sola assistentia praestat indicium ad torturam. Clar. *dict. vers. torquetur etiam* vbi Baiard. *num. 17.* Cepoll. *cons. 60.* Claud. Bertazz. *ad patr. d. cons. 153. num. 1. lite. A.* Addent. ad Peguer. *d. decis. 16. numer. 8.* Farinac. *d. q. 79. num. 17.* Et tali casu potest Iudex pluries illum examinare, ac in verbis capere. Bertaz. *vbi sup. n. 11.* Thesaur. *decis. 42. nu. 11.* Scacc. *in tract. crim. lib. 1. de iudic. cap. 86. n. 14. vers. contrarium.* vbi ait idem esse, si testis dicat se non recurdari de facto recenti, coi interfuit.

Limitatur tamen conclusio, quando ex aliqua iusta causa, quis videre non potuit, quamuis facto interueniat, vt accidit quando est quis alicui rei intentus, vel cum alio loquebatur, vel est multitudo magna hominum, & huiusmodi, quia tunc torqueri non potest, cum non adsit malitia de occultanda veritate. Foller. *vbi sup. d. num. 135. & 38.* Boss. *de tortur. test. num. 32.* Nisi Curiae constaret non solum de praesentia in facto: verum & de scientia ipsius, quia reuera vidit. Abb. *in c. peruenit col. 2. nu. 2. de testib. cogend.* Alex. *cons. 180. num. 1. vol. 3.* Marsil. *singul. 408.* Baiard. *d. qu. 25. num. 34.* Viu. *cons. opin. 8. 39. nu. 2.* latè Mastrill. *decis. 92. n. 5. & seqq.*

55 Sed quid si vulneratus, vel alias offensus ad Curiam vocatus, vt manifestet vulnerantem, vel alio modo offendentem, & ipse negat vidisse, vel cognouisse, vtrum torqueri possit vt delinquentem propalet, & veritatem confiteatur?

Respondetur affirmatiuè, vt notatur per Addentes ad Thesaur. *dict. dec. 42. in vna Vercellen.* & Tusch. *litt. T. conclus. praecit. 333. circ. fin.* Quod intelligendum est, quando Iudici constat, quod ille sciat, quia factum successit de die, & ipse vidit, secus si de nocte; vel in loco, vbi magna hominum multitudo extabat, vt in festo, vel in Nundinis, & similibus. Quod autem offensus teneatur manifestare offendentes, tradit Farin. *q. 39. n. 197.*

56 *Sexto*, testes Vltronei, hoc est illi, qui spontè se offerunt Curiae ad testimonium ferendum, torqueri possunt. Boss. *de tortur. test. num. 9.* Bursat. *cons. 216. num. 108. vol. 2.* vbi Alios cumulat. Caepoll. *cons. 60. num. 7.* Ruin. *cons. 147. vol. 1.* Paris. *cons. 151. n. 17. vol. 4.* Baiard. *ad Clar. d. q. 25. n. 22. & 33.* Et ratio est, quia testis spontaneus dicitur suspectus de falso, vt latè dixi supr. *sect. 4. n. 3.*

57 Septimò, torqueri possunt vicini, quando commissum fuit aliquod delictum in vicinio, quia praesumitur, quod vicinus sciat factum vicini, praesertim si factum sit publicum. *c. quosdam, & c. quantum, de praesumpt. l. si ita in fin. ff. de fid. instr. l. 3. in princ. ff. de test.* & notat Glos. *in § sancimus autem verb. officij causam. Authent. de testib.* & vocati pro testimonio ferendo, recusant veritatem fateri. Marsil. *in pract. crim. § diligenter numer. 57.* Foller *in ead. pract. d. verb. cap. inform. numer. 32. in fin.* Ambros. *de mod. form. proc. inform. libr. 1. cap. 4. n. 12.* Angel. *de malefic. verb. fama publica. numer. 45.* Farinac. *de qu. 79. numer. 40.* & Bonifac. *in tract. de furt. § est nu. 40.* vbi plures Alios congerit. Quod procedit, quando factum habet tractum successiuum, non momentaneum. Decian. *respons. 93. num. 103. vol. 2.* Natt. *cons. 645. num. 10. vol. 3.* Gabr. *conclus. 6. n. 15. tit. de praesumpt.* Honded. *cons. 96. num. 37. & cons. 67. num. 26. vol. 2.* Vel quando à communiter accidentibus facta solent esse nota vicinis; secus in alijs Sim. de Pret. *in cons. 81. num. 26.* Decian. *vbi sup. numer. 100.* Vel quando praesumptio ex loco vicino resultans tollitur per contrarias coniecturas. Decian. *loc. cit. num. 103. in fin.* Paris *cons. 47. num. 43. lib. 1.* latè Honded *d. cons. 97. num. 27.* Vel quando esset vicinus bonae famae: Foller. *vbi sup.* Bois. *de indic. n. 52.* Bonifac. *vbi sup. sub vers. sed quid* August. de Angel. *in d. verb. fama publica num. 54. in fin.*

Vicinus autem dicitur ille, qui à vicino exaudiri potest *vt l. 1. § hoc autem. ff. ad syllanian.* Tiraquel. *de retract. consangu. § 1. glos. 9. num. 21.* Menoch. *de arbitrar. lib. 2. cas. 222.* vbi latè Signorol. *cons. 32. n. 1.* Bonifac. *in d. § est n. 40. circ. fin. & sub vers. ex quibus deprehenditur.*

58 *Octauò*, domestici, & familiares alicuius, si in domo illius aliquod fuerit commissum delictum, torqueri possunt, tamquam testes, pro manifestanda veritate, quia contra ipsos praesumptio est delictum commisisse, vel saltem quod ipsi Delinquentes sciant. Blanch. *de indic. & in l. fin. num. 229. & 412. ff. de quaestion.* Bois. *de tortur. test. num. 11.* Foller. *in d. ver. cap. inform. n. 36.* Farinac. *qu. 52. nu. 98. & qu. 79. nu. 39.* Bonifac. *de furt. d. § est n. 40.* & Alii apud illos.

Quod a fortiori procedit, si reperiatur cadauer in aliqua domo, & dominus domus non statim denunciat Curiae, nam tunc ipse dominus domus torqueri potest ex tali taciturnitate, quae est sufficiens indicium ad tortura Blanch. *vbi sup. num. 385.* Nouell. *in Pract. in rubr. de mod. form. citan. reos numero 24.* Foller. *in d. Pract. crim. vbi supra & in verb. item quod suffocauit vxorem numero 9. & 10.* Menoch. *de praesumpt. lib. 1. qu. 89. nu. 9. & 107. et de arbitr. cas. 394. numer. 55. lib.* a Farinac. *d. q. 52. n. 98.* vbi de communi, *et num. 107. cum seqq.* vbi ait, quod si dominus domus torqueatur, tanquam principalis quia forte est solitus delicta perpetrare, torqueri non potest, nisi alia concurrant indicia: si verò tamquam testis, sufficit si sit malae famae. In hoc tamen casu torturae domini domus, in quà commissum est aliquod delictum: & similiter domesticorum cautè procedendum erit per Iudices cum pluriès acciderit, fuisse quosdam vltimo supplicio damnatos ex ipsorum confessionibus in tortura factis: & post paucos menses detecti fuerunt veri delinquentes, qui ex seipsis delicta, pro quibus illi Domestici puniti fuerunt, confessi sunt, de quo refert casum terribilem. Idem Farinac. *in d. qu. 52. num. 111.* & Bonifac. *loc. cit.*

Nota hic, quod si dominus domus, ac domestici tempore commissi delicti, erant absentes à domo, vel loco delicti, torqueri non possent, nec tamquam principales, nec tamquam testes probari tamen debet absentia talis temporis. Brun. *de indic. p. 2. q. 4. nu. circ. med.* Foller. *d. verb. c. infor. n. 37. vers. nisi probetur.* Farinac. *dict. q. 52. n. 118.*

59 *Nonò*, obliuiosus testis torqueri potest, si verisimiliter informatus sit, & recordari poterit de aliquo delicto: de quo interrogatur respondit se non recordari; maximè si recordetur de alijs, de quibus minùs, vel aequè recordari deberet: quia dicitur suspectus. Crauett. *cons. 9. n. 9.* Osasc. *cons. 64. n. 41.* Bois. *de opposition. contr. test. numer. 95. in fin.* Corrad. *de testib. rubr. de non recordantib. numer. 55.* Mascard. *de probat. lib. 3. conclus. 1122. num. 27. seqq.* Scacci. *in tract. crimin. lib. 6. cap. 86. numer. 14. vers. sed testis.* Etiam si interrogetur solùm de circunstantijs delicti, vt si interrogetur vbi fuerit eo die, quo commissum fuit delictum, & dixerit se non recordari; nam adhuc torqueri potest, Maur. Burg. *de mod. proced. ex abrupt. qu. 100. num. 136.* vbi Alios allegat; sed Farinac. *d. q. 79. n. 45.* tenet, hoc remitti Iudicis arbitrio.

Limitatur tamen, quando interrogatur super qualitatibus, quia tunc si non recordetur, torqueri non potest, secundum Mascard. *vbi supra n. 31. et seq.* vbi concordantes adducit.

Limitatur secundò, si dicat non recordari de facto antiquo, de quo verisimiliter recordari non potest. Bois. *in tit. de respons. à Reo faciend. nu. 3.* Obliuio autem induci potest per annum, & mensem Grammat. *cons. 41. nu. 5.* sed regulariter inducitur aliquando per quinquennium: aliquando per triennium: & quandoque per minus temporis spatium. Idem Grammat. *cons. 23. n. 3. vers. praesertim cum à primo, et cons. 47. nu. 3.* latè Caephal. *cons. 77. n. 28.* Alex Stiat. *cons. 117. num. 36. tom. 1. crim. diuers.* Farinac. *d. qu. 79. n. 44. et cons. 88. n. 6. et consil. 44. n. 5. vers. imò.* Magon. *decis. Lucens. 43. n. 6.* vbi habetur per biennium induci obliuionem; quod maximè locum habet in muliere, Rimin. Iun. *cons. 113. num. 12. vol. 2.* Et scias, quod obliuio cadere solet regulariter in actibus momentaneis, qui tractum successiuum non habent Magon. *d. decis. 43. num. 17.* Et similiter si agatur de die praeciso, in quo cadere potest facillimè obliuio. Bois *de resp. d. Reo facien. n. 5. in fin.* Secus si interrogetur tantùm de mense, vel anno, in quo commissum fuit delictum, quia tunc non tam facilè inducitur obliuio. Buss. *ibid.*

60 *Decimò*, Testis recusans dare responsionem negatiuam, vel affirmatiuam; vel aliquid respondere, torqueri potest, quia praesumitur malitiosè veritatem occultare vt re... Menoch. *de praesumpt. lib. 1. qu. 89. n. 152.* Gomez. *de delict. c. 12. nu. 15.* Baiard. *ad Clar. qu. 5. num. 4.* Cartar. *in Prax. interrog. reor. libr. 3. capitol. 3. numer. 17.* sed nota, quod omnia loquuntur in praecitatis locis de Reo principali recusante respondere Iudici, Attamen eadem est ratio in teste recusante responsio-

nem dare. Scacc. *d. cas. 86. n. 14. vers. moueor secundò.*

61 *Vndecimò*, viles personæ torqueri debent ad effectum, vt eorum testimonium afficiat delinquentem, quia eorum dictum non probat in causis criminalibus sine tortura, quæ omnem maculam tollit. Igneus *in l. 1. §. serui appellatione, nu. 75. ff. ad Syllan.* Decian. *respons. 4. num. 36. vol. 3.* & Alii pena manu cumulati per Farinac. *in d. q. 79. n. 33.* Roland. verò contrarium tenet *in cons. 24. num. 64. lib. 1.* & ita etiam dicit de communi Farinac. *ibid. numer. 135.* vbi etiam ait ab ista opinione, vt non torqueantur, in iudicando, non esse recedendum. Sed Clar. *in d. q. 25. vers. sed quæro numquid* neutri sententiæ adhæret, & sic tenet hoc remittendum esse Iudex arbitrio. Cuius sententiæ ego adhærendum esse censeo, maximè si aliæ circumstantiæ cõcurrant; quia personis vilibus non est multa fides adhibenda; cum facilè corrumpi possint. Boss. *de tortur. test. n. 2.*

62 *Duodecimò*, testes infames infamia iuris, vel facti torqueri debent, ad hoc; vt tollatur macula infamiæ; aliàs non probarent. ita tenent communiter DD. vt testatur Farinac. *in cons. 38. nu. 12. & in d. qu. 79. nu. 23. & seqq.* latè Granut. *theor. 19. n. 15.* Cæuall. *comm. cont. comm. quæst. 296. per tot.* Mascard. *de prob. conclus. 463. nu. 30. & 39. vol. 1.* Boss. *de indic. nu. 151. circ. fin.* Plot. *cons. 50. nu. 24. vers. sed ubi lib.* & Alii penes illos. Sed in defectum probationum, purgata infamia per torturam, probarent, prout etiam testes criminosi, & Alii inhabiles. Glos. *in cap. quod verò in princ. 15. quæst. 6. & d. l. uj. illi qui.* & ibi DD. *§. q. 5.* Boss. *de tortur. test. numer. 3.* Bertach. *in Repertor. verb. testium conuictio num. 28. & seqq.* Fuller. *in Pract. crim. for. secular. verb. capit. informat. num. 27. & Pract. crim. canon. cap. 8. n. 47.* Clar. *in d. quæst. 25. in princ. & vers. sed quæro* Farinac. *de test. d. qu. 79. nu. 6. cum seq.* Pax. Iordan *tom. 3. elucubr. lib. 4. tit. 18. n. 145. cum seqq.*

63 *Decimotertiò*, Testes conuicti de mendacio, quamuis idonei, torqueri possunt, si mendacium uertit super substantialibus delicti, & non super circumstantiis accidentalibus, vt latè tradunt DD. quos refert; & sequitur Farinac. *d. tract. de indic. & tortur. qu. 52. ferè per tot.* Sunt tamen in hoc plura attendenda per Iudicem; nimirum an mendacium sit dolosè prolatum: An à Viro simplici, vel docto: An à persona vili, vel proba, & honesta. Item, an sit tale mendacium, quod neque si Reus esset, illi præiudicaret ad pœnam recipiendam. Item an testes, qui illum de mendacio conuincunt, sint digniores ipso teste mendaci, & huiusmodi; quibus consideratis, & perspectis arbitrabitur Iudex, an tortura sit inferenda, nec ne? Boss. *de tortur. test. nu. 10.* late Menoch. *de præsumpt. lib. 1. qu. 89. num. 67. cum plurib. seqq.* & Clar. *in d. pract. crim. qu. 21. vers. mendacium.* vbi late conclusionem examinat, & adducit Doctores contrarium tenentes, quod scilicet non sit in arbitrio Iudicis; sed tamen mihi placet illorum sententia, qui tenent hoc esse arbitrarium Iudici.

64 *Decimoquartò*, Testes inhabiles torqueri debent, ad effectum probandi contra aliquem aliàs ex ipsorum testimonio Reus condemnari non posset Marsil. *in cons. 109. nu. 15. & in Pract. crim. §. diligenter. numer. 88.* Boss. *de tortur. test. numero 3.* Mascard. *de probat. lib. 1. conclus. 895.* Roland. *cons. 98. n. 53. vol. 1.* Gramat. *cons. 70. numer. 1. & super constit. Regn. lib. 1. rubr. de Puteren. rum recept. num. 2.* Petr. *de Surd. cons. 132. nu. 69. vol. 1.* vbi dicit intelligendum esse generaliter, siue agatur de condemnatione, siue de inquisitione, & idem dicit Honded. *cons. 100. n. 26. vol. 1.*

Sed verior, & communior opinio DD. est, quod tunc testes inhabiles torquentur, si agatur de condemnando Reo, ad probandum delictum, quando inhabilitas prouenit ex facto proprio, puta ratione delicti ab eis commissi, vt sunt criminosi, infames, & similes culpabiles; secus si inhabilitas prouenit ex alia causa, quam ex eorum criminibus; puta si essent pauperes, vel vile exercitium exercentes, vt si essent Birruarii, Tabernarii, Nautæ, & similes, quia tunc non torquentur. Plot. *d. cons. 50. nu. 24. vers. sed vbi.* Mascard. *de prob. d. conclus. 463. nu. 30. & 39. vol. 1.* Boss. *de indic. n. 151. circ. fin.* & Alii apud Granut. *theor. 19. nu. 15.* Quando verò agitur, quoad instructionem Iudicis, & Curiæ informationem tantum, ad finem inquirendi de delicto commisso, huiusmodi testes inhabiles admittuntur, sine tortura. Cyrill. *in sum. crim. lib. 29. tit. de quæst. §. 3. n. 2.* Farinac. *q. 56. n. 24. 29. 61. & seq.*

Et aduerte, quod quando aliqua inhabilitas testium controuertitur, & illi examinari debent cum tortura; talis exceptio inhabilitatis disceptari debet ante torturam, non post; alias Iudex male faceret, & teneretur in foro Poli Boss. *de indic. num. 154.*

64 *Vltimò*, torqueri debet socius criminis, vti testis, ad effectum afficiendi contra reum, aliàs eius dictum nihil probaret ad condemnandum consocium nominatum. Mascard. *de probat. conclus. 817. n. 38. vol. 2.* Honded. *cons. 100. n. 7.* Grat. *cons. 57. n. 29. vol. 2.* Ruland. *cons. 51. nu. 29. & cons. 73. num. 22. vol. 2.* Clar. *qu. 25. vers. scias etiam.* Peguer. *decis. 5. nu. 36.* Petr. Caball. *in quæst. crim. cas. 29. num. 19.* vbi ait ita seruari de Iure, & de consuetudine. *& in cons. 84. n. 11. & cas. 185. n. 5.* Baiard. *in qu. 21. nu. 45.* & Villagut. *in Pract. crim. lib. 8. tit. de testib. c. 8. concl. 2.* Limitatur tamen in Curiis, in quibus adesset consuetudo non torquendi socios criminis. Vbi verò non extaret talis consuetudo torqueri debent, *DD. citat.* Quod procedit, etiam si agatur de crimine læsæ maiestatis. Anton. *Solilog. 60.* Ioann. de Amic. *cons. 17. n. 3.* Eugen. *cons. 46.* Farin. *cas. 79. n. 9.*

66 Vt autem afficiat nominatum talis tortura necesse est, vt legitime, & Iuris ordinatu seruatu inferatur. Bursat. *cons. 201. n. 159. vol. 2.* Et Iudex sit certus, quod testis sciat delinquentem. Farinac. *cons. 10. n. 20.*

Et nota, quod vt dicatur legitime illata, necesse est, vt socius criminis examinatus, vti testis, ad effectum afficiendi nominatum, torqueri debeat in faciem nominati; alias non probarent ad condemnandum. Vulpell. *cons. 30. numer. 7. & cons. 83. num. 8.* Blanch. *de indic. num. 380.* vbi dicit sufficere, si deposuerit statim post torturam, Clar. *qu. 21. vers. quæro numquid in fin.* & ibi Baiard. *num. 52.* Bocr. *decis. 319. num. 4.* Petr. Caball. *in qu. crim. cas. 185. in fin.* Mant. Burg. *de mod. proced. ex arbitr. centur. 1. qu. 100. num. 81.* vbi Alios cumulat. & Farinac. *cons. 79. nu. 9. in fin.* vbi aduertit non sufficere torturam socii criminis in qua vt principalis excommunicatus confessus fuit; sed nouam, & specialem requiri, minorem tamen pro confirmatione primæ confessionis, vt suo loco inferius dicemus, vti etiam quod in ipso requiritur ratificatio.

67 Sed quæritur, qualis esse debeat tortura testium in prædictis, & similibus casibus?

Respondetur, quod illa debet esse leuis & moderata, non nimis aspera, Bald. *in l. fin. numer. 1. C. de quæst.* Innoc. *in cap. cum in contemplatione vers. pro crimine de reg. iur.* Bo. *de mandat. ad homicid. numer. 31.* Cyrill. *in sum. crim. rubr. 26. tit. de quæst. §. 3. numer. 5.* Clar. *in quæstion. 25. vers. torquentur etiam*, & ibi Baiard. Villagut. *in Pract. crim. libr. 7. tit. de tortur. capitol. 3. concl. 1.* Bursat. *cons. 216. numer. 111. & 115. vol. 2.* Farinac. *cons. 83. num. 5. & lib. 1. quæstion. 11. num. 19. vers. aduerte in fin. & quæstion. 21. num. 129. & qu. 79. num. 81. & num. 82.* vbi ait; quod ad summum detineri debet tortus in fune eleuatus per spatium vnius Credo; nisi esset totaliter infamis, vel suspectus, nam tunc erit in arbitrio Iudicis tempus detentionis torti. Burg. *de mod. proc. ex arbr. qu. 160. num. 127.* vbi ait quod in Regno Siciliæ seruatur tempus quartæ partis horæ. Clar. verò, vbi supra tenet huius torturæ esse Iudici arbitrarium, dummodo non sit tam grauis tortura in testibus, sicut in Reis, *& in qu. 100. num. 17. & seqq.* vbi dicit de consuetudine esse tempus *Credo*, vel *Pater*, vel *Aue Maria.*

68 Ego autem teneo, quod in huiusmodi tortura testibus inferenda, sicut, & in aliis seruandus sit stylus Curiæ, in qua ius dicitur, & consuetudo locorum, in quibus iustitia administratur, qui quidem stylus, & si in ciuilibus seruandus sit, vt suprà dixi *in Pract. ciuil.* In criminalibus tamen fortiori vinculo pro lege seruari debet. Afflict. *decis. 391. numer. 5.* Vnde Iudex Sæcularis non obseruans stylum, litem suam facit, & tenetur in Syndicatu pœnam luere, de quo, & quam plurimis aliis vide latè tradita per Menoch. *de præsumpt. lib. 1. præs. 8. col. pen. & vlt.* Mascard. *de prob. conclus. 1339.* Burgon. Canale. *in Indice suar. decis. verb. stylus.*

69 Nota hic, quod in tortura testium, quando fuerunt varii, vacillantes, vel contrarii, ad videndum in quo dicto perseuerare voluerint, proceditur denegatis defensionibus, & sine disputationibus Aduocatorum, & Procuratorum. Bald. *in l. presbyteri numer. 2. C. de episc. & cler.* Boss. *de tortur. test. numer. 4. 12. 19. 21. & seq.* Clar. *d. par. 25. vers. item testis varius*, Gomez. *de delict. rubr. de tort. reorum n. 29.* Secus in aliis casibus, vt defendit Farinac. *in q. 39. n. 129.*

70 Nota secundò, quod tortura testium, ob variationem primi dicti repeti poterit, sine vlla difficultate, vt post Bart. & Alios tradit Boss. *in tit. de tortur. test. numer. 21.* Marsil. *in Pract.*

crim.

crim. §. *quoniam. num.* 17. *& in l. reperti n.*16. *ff. de qu.* Cæpoll. *cons.* 60. *n.* 19. Sed vsque tertiam vicem, & non amplius, ne detur processus ad infinitum, vt inferius suo loco dicemus de Reo. Farinac. *qu* 6. *num.* 105. Non est tamen repetenda nisi ad sint prius grauia indicia contra ipsum testem; vel nisi posteà alia superuenerint. Bursat. *cons.* 216. *num.* 115. *vol.* 2. Baiard. *in d. qu.* 25. *n.* 33 Burg *ne mod. proc. ex abrupt. d. q.* 100. *n.* 67. vbi concordantes allegat.

71 Nota tertiò, quod quando infertur tortura testibus pro manifestanda veritate dari non debet copia indiciorum, ad euitandas disputationes Aduocatorum, quia alias esset necesse dare defensiones, quæ vt supra dictum est, non dantur testibus torquendis, ita sentire videtur Bart. *in l. vnius* §. *Index ff. de qu.* Boss. *in tit. de tortur. test num.* 8. 10. *&* 29 *& in tit. de indic. & consideratt. tortur. numer.* 81. Ant. de Canar. *in tract. de qu. membr.* 2. *nu.* 52. Clar. *d. qu.* 25. *vers. solet. dubitari*, vbi Baiard *nu.* 6. Ios. Ludouic. *conclus.* 28. *vers. secundus casus*, *& vers. primus casus* Angel. *de malefic. in verb quod fama publica nu.* 49. Claud. Bertaz. *ad Patrem consil.* 153. *num.* 1. Scacci. *in tract. de indic. cap.* 100. *n.* 16. qui omnes de communi testantur, & ita fuisse seruatum in Curia in vna Toletana prætensæ falsitatis refer. Farin. *in qu.* 39. *nu.* 140 *in fin. & nu.* 147. vbi ait ita in practica seruari, vt testes torqueantur non data copia indiciorum, & denegatis defensionibus. Subdunt tamen quod si testes torquendi essent ex alia causa quam ex processu resultante, vt si quis esset infamis, seruus, & huiusmodi tunc esset dandus terminus ad deducendum, si quid in contrarium haberent, ad euitandam torturam. Et ratio est, quia talis tortura datur ad indagationem veritatis tantum.

Sunt tamen quam plures Alij Doctores, quos de more pleno calamo cumulat Farinac. *in pract. qu.* 39. *numer.* 116. *cum seqq.* qui asserunt copiam indiciorum dandam esse testibus torquendis, & defensiones concedendas, sed prima opinio est magis communis; & in practica seruanda. Est bene verum, quod saluari potest contrarietas facta quadam distinctione; vt scilicet si agatur de testibus varijs, & vacillantibus, quorum variatio, vel vacillatio prouenit ex ore ipsorum testium, & de illa constet in Actis tunc procedit prima sententia, vt denegata copia indiciorum, & defensionibus inferatur tortura; Si verò testes torquendi ex alia causa non resultante ex eorum dictis, sed aliunde, vt si negarent interfuisse facto, seu delicto commisso, allegando fuisse in alio loco, quamuis per Curiam prætenderetur esse per alios testes conuictos de mendacio: Vel si interfuerint, sed aliquo iusto impedimento videre non potuerint; tunc si petant defensiones, & copiam indiciorum, ad euitandam torturam, non erit eis deneganda copia, & defensiones, ita sentire videntur Foller. *in d. verb. capit. inform. num.* 38. *vers. item est aduertendum*, Baiard *in d. qu.* 25. *nu.* 34. Personal. *in tract de indic. nu.* 33. vbi reprobat Boss. *de tort. test. numer.* 39. contrarium tenentem, sequitur Farinac. *d. qu.* 39. *n.* 148. Addent. ad Peguer. *d. decis.* 16. *n.* 8. *vers. declara hoc dictum*, vbi dicunt in illo Regno Siciliæ non torqueri testes, nisi fuerint socij criminis, vel agatur de criminibus exceptis. vid. Scacci. *de indic. l.* 1. *capit.* 100 *numero* 16. *vers. si sigillat.* & Genuens. *in Prax. Archiep. Neapol. capit.* 68. *num.* 11. *in fin.* vbi ait, quod testi torquendo ob variationem, vacillationem, contrarietatem, mendacium, vel quando fuerit socius criminis, non dantur defensiones, & copia indiciorum.

72 Cuius tamen dictum est sane intelligendum, quando scilicet ageretur de conualidando tantum dictum contra socium criminis: secus si torquerentur tamquam principales quoad se, tamquam testes verò, quoad alios, quia tunc concedi omninò eis debet copia indiciorum, ac terminus ad se defendendum, aliàs iniuste inferretur tortura. Foller. *in d. verb. cap. inform. num.* 37. Cartar. *in execution. sentent. numero* 16. *& seqq.* Baiard. *q.* 20. *n.* 150 & late Farin *in d. qu.* 39. *num.* 150. *vers. sublimitæ quartò.* vbi de veriori opinione testatur.

73 *Quoad sextum*, an scilicet post torturam testium requiratur ratificatio confessionis in tortura factæ, sicut fit cum Reis delinquentibus, notandum est, in hoc dubio duas adesse Doctorum sententias de directo contrarias. Quarum vna est negatiua, vt non sit necessaria ratificatio in testibus tortis. ita Bald. *in l. fin. num.* 2. *C. de q.* August. ad Angel. *de malefic. in verb. quod fama publica numer.* 117. Petr. Caball. *in quæst. crim. centur.* 1. *cas.* 33. *numer.* 1. vbi de communi practica testatur, Farinac. *d. quæstion.* 39. *numer.* 139. *& seq.* & Alij apud Illos, Altera verò opinio est affirmatiua, quod scilicet ratificatio omninò requiratur, vt testes perseuerent in confessione post illatam torturam. Gloss. *in l. fin. verb. præstando C. de quæstion.* & ibi Cyn. *numer.* 6. & Salic *numer.* 4. Boss. *in tit. de confess. per tortur. n.* 7. Simanc. *de cathol. instit. tit.* 65. *rubr. de test. numer.* 73. Gomez *de delict. capitul.* 13. *numer.* 29 *in fin.* Bertaz. *cons.* 153. *numer.* 2. *in fin.* Baiard. *d. quæstion.* 25. *numer.* 4. *in princ* Farinac. *quæstion.* 79. *num.* 82. Tindar. *de test. p.* 1. *cap.* 34. *n.* 4. *& p.* 2. *c.* 7. *n.* 4. Cyrill. *in sum. crim. de q.* §. 3. *n.* 5. & Alij.

Ego autem sequendo sententiam Aliorum, qui in huiusmodi contrarietate distinctione vtuntur, prout facit Petr. caball. *in quæst. crim. d. centur.* 1. *cas.* 33. *numer.* 6. Marsil. *in l. reperti num.* 31. *ff. de quæstion & in pract. crim.* § *diligenter. numer.* 154. Scacci. *in tract. crim. libr.* 1. *capitul.* 81. *numer.* 9. Guazzin. *defens.* 19. *capitul.* 14 *numer.* 2. *&* 3. & Alii ab Illis relati, dico, quod aut tortura infertur testi ad conualidum eius dictum, vel ad tollendam maculam, vel ad videndum in quo dicto perseuerare voluerit. Aut inferatur ob negationem veritatis, puta quia dixit nescire delinquentes, vel interfuisse facto, vel non esse informatum. In priori casu, quia tortura leuis esse debet, vt supra demonstraui. *numer.* 67. cum de consuetudine per breue temporis spatium detineatur in illa, puta per tempus vnius *Credo*; vel vnius *Pater*: vel vnius *Aue Maria*, *vt tradunt DD relati in d. numer.* 67. Et tunc non requiritur ratificatio, quia per ipsam torturam tollitur defectus, & sic examen remanet perfectum, & ita seruari in Curia testantur Caball. & Guazzin. *in locis præcit.* In secundò verò casu, quia tortura infertur per maius temporis spacium, requiritur ratificatio, sicut requiritur in Reo confesso, de qua Nos dicemus late infrà *Sect.* 14. *num* .... *&* .... quia huiusmodi confessio extorta fuit vere, realiter per cruciatum corporis, & ideo dubitari posset, an verum deposuerit, prout dubitatur de Reo torto, & ob id fieri debet ratificatio extra tormentum. Quæ in leui non fit, quia talis timor cadere non potest.

74 Nota tamen, quod semper in socio criminis torto, vti principali, quoad se, sed vti teste, quoad Alios, requiritur omninò ratificatio confessionis factæ in tortura, vt afficiat nominatum, tam ad illud torquendum, quam ad specialem inquisitionem. Marsil. *in locis proximè citatis d. num.* 31. *& d num.* 154. Scaccia *in tract. crim. lib.* 1. *cap* 81. *num.* 9. *vers. quintò dubitatur & in capit.* 86. *num.* 68. *vers. & cum in tortura*, vbi ait, quod si nominaui aliquem in tormentis ratificare debet in faciem nominati, & Farinac. *q.* 43. *n.* 140.

75 Sed quæritur, quando testis contrarias depositiones fecit, cuinam standum sit, an factæ in tortura, vel factæ extra illam?

Respondetur, quod regulariter, quando sunt duæ depositionem ad inuicem contrariæ de directo, attenditur dictum in prima depositione, quia secundum dictum præsumitur factum per suborationem, Innoc. *in cap. propterea numer.* .. *de testib. cogen.* Beccan. *cons.* 86. *numer.* 14. Decian. *resp.* 93. *numer.* 45. *vol.* 2. Petr. de Surd. *cons.* 132. *numer.* 33. *vol.* 1. Clar. *quæstion* 53. *vers. prædictu etiam* Facchin. *controuers. Iur. libr.* 9. *capitul.* 74. *in princ.* Sfotz. Odd. *cons.* 76. *numer.* 11. *vol.* 1. & Alij; de communi testantes. Quod est verum in æqualitate probationis, quando scilicet primum, & secundum dictum emanauit extra torturam. Sed quando prima depositio facta fuit extra torturam: secunda verò in tortura: attendendum est illud vltimum dictum in tortura emanatum, & non primum sine tortura Bart. *in l. eos numer.* 2. *&* 4. *ff. de fals.* vbi Marsil. *numer.* 8. Trentacinq; *cons.* 20. *num.* 18. *in fin. lib.* 2. Menoch. *de arbitr. l.* 2. *cas.* 108. *n.* 14. Clar. *qu.* 53 *vers quarenus casus.* An. Gabr. *conclus.* 26. *num.* 1. *lib* 7. Hier Gabr. *cons.* 169. *num* 74. *& seqq vol* 1. Farinac. *qu.* .6. *nu.* 166. vbi de magis communi testatur. Cauale. *de testib par.* 4. *num* 148. Honded. *consil.* 102. *numer.* 34. *vol.* 1. & Alij. Sunt tamen Quamplures Alij Doctores, qui asserunt attendendum esse primum dictum extra torturam emanatum, & non secundum in tortura, cum non detur ratio diuersitatis in contrarium. ita Crauett. *in cons.* 6. *numer.* 48. Bursat. *cons.* 201. *num.* [illegible] vbi de communi, *& cons.* 226. *nu.* 103. *vol.* 2. Brun. *cons.* 62. *nu.* 17 [illegible] Cæphal. *cons.* 132. *n.* 14. *l.* 2.

Alij verò distinguunt, vt primum dictum [illegible] debeat sine tortura, quando testis allocutus non [illegible] si verò cum parte locutus fuerit: vel emanatum [illegible]

tortura ante publicationem processus, tunc illud secundum dictum in tortura attendi debet, ita Gabr. *in d. concl.* 26. Bull. *tit. de exp. ost. contr. test. numer.* 1. *in fin.* latissimè Cæphal. *cons.* 134. *libr.* 2. Bonacc. *ad Clar. quæstion.* 53. *numer.* 33. Farinac. *d. quæst.* 66. *nu.* 171. *& cons.* 39. *num.* . Caualc. *vbi supr. nu.* 134. *litt. V.* Guazz. *defens.* 19. *capitul.* 16. *num.* 3. Facchin. *d. lib.* 9. *c.* 83. & Alij apud illos. Qui admonen. Iudices, præsertim Guazzinus, vt attendant ad qualitatem testis, & torturæ, vt si testis sit amicus, subditus famulus & similes, quia tunc censetur subornatus, & sic attendi debet primum dictum sine tortura, tamquam magis verisimile.

76 Sed quid, si vtrumque dictum emanatum fuit in tortura, quodnam attendi debeat?

Respondetur, attendendum esse secundum dictum, & non primum, maximè si tortura fuerit grauior primam. Decian. *dict. resp.* 93. *num.* 47. *vol.* 1. vbi Alios allegat, & Caualc. *vbi sup. numer.* 135. *in fin.* Si verò secunda tortura fuerit leuior, statur primo Farinac. *d. quæst.* 66. *num.* 174. latè Laurent. de Pinu. *cons.* 169. *numer.* 1.

Et quando quis fuit tortus plures, semper attenditur vltimum dictum in posteriori tortura emanatum. Marsil. *in l. repete numer.* 16. *ff. de quæstion. & in pract. crim. §. quoniam. num.* 7. Vulprill. *respons.* 124. *numer.* 10. Cæpol. *cons.* 60. *numer.* 19. Ant. Gabr. *conclus.* 317. *de crim. libr.* 7. & Alij apud Farinac. *d. quæst.* 66. *n.* 174. *cum plurib. seqq.* & Guazz. *loc. præcit.* vbi à *n.* 10. vsque ad finem, nouem limitationes tradit, quoad hoc: sed quod supra firmauimus, quamuis breuissimè, est in praxi seruandum quia ita ferè ab omnibus tenetur.

77 *Quoad septimum*, quis scilicet sit effectus torturæ testium, notandum est, quod cum ex testium, depositionibus resultent probationes contra Reum ad effectum condemnandi, vel absoluendi: ideo Iudex debet multum inuigilare circa torturam testibus inferendam, quia torturæ præcipuus effectus est, vt si testis perseuerauerit in aliqua sua depositione per torturam emanata, censetur puram veritatem dixisse, & probationem inducit, Alber. *in rubr. ff. de quæstion. numer.* 9. *& in l. edictum, numer.* 2. *C. eod. tit.* Sim. de Prei. *cons.* 104. *num.* 42. *&* 43. Decian. *respons.* 93. *numer.* 117. *&* 132. *volum.* 2. Rim. Iun. *cons.* 84. *numer.* 1. *tom.* 2. *crim. diuers.* latè Farinac. Alios allegans *consil.* 25. *num.* 45. Magon. *decis. Lucens.* 89. *nu.* 12. Quod est adeo verum, vt vbi testibus illata fuerit tortura, ibi censeatur facta probatio ad condemnandum, vel liberandum Reum, quia per eam vel includitur, vel excluditur delictum. Crauett. *cons.* 35. *num.* 20. *vol.* 2. Decian. *in tract. crim. libr.* 5. *capitul.* 36. *num.* 1. Boss. *de confess. num.* 56. Farinac. *cons.* 6. *numer.* 28. *& cons.* 60. *num.* 26. Maur. Burg. *de mod. proced. ex abrupt. centur.* 1. *qu.* 100. *num.* 53. *& seqq.*

Secundus effectus est, vt testes alias inhabiles, per torturam efficiantur habiles, & idonei ad probationem faciendam contra Reum, quia tortura auget eorum fidem, & tollit omnem macullam, & expurgat exceptiones, ac defectus testium. Alex. *cons.* 11. *num.* 5. *vol.* 1. Marsil. *in pract. crim. §. diligenter. nu.* 62. Clar. *qu.* 25. *in princ.* vbi de communi, Decian. *d. resp.* 93. *numer.* 3. Villagut. *in Pract. crim. libr.* 8. *tit. de testib. capitul.* 7. *conclus.* 1. Farinac. *cons.* 29. *numer.* 10. Honded. *cons.* 102. *numer.* 26. *vol.* 2.

Tertius est, vt per torturam tollatur defectus variationis, Crauett. *cons.* 5. *num.* 34. latè Rimin. Iun. *cons.* 113. *numer.* 33. *& cons.* 120. *num.* 29. *vol.* 2. & Alij, quos allegat Guazzin. *def.* 20. *cap.* 18. *num.* 7.

78 Quapropter est valde aduertendum, quod non debet Iudex esse multum facilis ad torquendum testes, sed magna maturitate procedere tenetur, cum ex ea maxima præiudicia inferantur, & multa damna oriantur, Quinimo non solum ipsismet testibus: verum etiam Reo, contra quem testimonium fertur, Ideo nonnisi ex necessitate, quando aliundè veritas delicti haberi nequit, ego torturam inferrem, argumento eorum, quæ tradidit Boss. *tit. de tortur. num.* 45. & eorum, quæ similiter dicit Clar. *loc. cit. quæst.* 64. *vers. antequam tamen in princ.* vbi allegat multos Doctores, qui asserunt, Iudicem iniustè aliquem torquentem, pœna mortis puniendum esse. Idem dicit Boss. *de tortura numer.* 31. Corrad. *in practica. fol.* 314. *vers. debet etiam*, Barbat. *consil.* 43. *l.* 1. Et non nisi præcedentibus indiciis, quod veritatem sciant, & data opera negant Grammatic. *vot.* 31. *numer.* 21. Brun. *de tortur. par.* 2. *qu.* 4. *numer.* 22. Farinac. *de testib. d. qu.* 79. *num.* 75. Pax. Iordan. *tom.* 3. *de elucubr. l.* 14. *tit.* 18. *num.* 195. In Regno autem Neapolitano Iudex iniustè aliquem torquens, punitur pœna carceris per biennium, & publicationis tertiæ partis bonorum, quæ pœna aliquando seruatur, vt refert Grammat. *in cons.* 15. *in fin.*

79 Ratio, est quia tortura inuenta fuit, vt veritas inuestigetur, quando aliter probationes haberi nequeunt, & sic in defectum earum, & in subsidium: vt tradit Andr. de Isern. *in capit.* 1. *§. insuper. col.* 1. *tit. de content. inter Dom. & fid. de inuest. in vsib. feud.* Alias Iudex, si torqueat, etiam Reum, cum plenas probationes aliunde habeat, peccat mortaliter; vt post Teologos dicit etiam idem Isern. *in constitut. Regni*, quæ incipit: *Si damna clandestina col.* 7.

Imò in foro fori iudebitè, & sine sufficientibus indicii aliquem torquens, puniri potest condigno supplicio Farinac. *d. indic. & tortur. qu.* 31. *nu.* 114. *vers amplia. & n.* 115. Scaccia. *de test. tortur. c.* 137. *n.* 181. *infra, vt alibi dixi.*

80 Contra Iudices verò, qui per ignorantiam torturam testibus facilè inferunt, Iure merito inuehit Diuus August. *lib.* 19. *de Ciuitate Dei capitul.* 6. in illis verbis; *Quid ipsa iudicia hominum de hominibus, quæ Ciuitatibus, etiam quam talibet pace manentibus, deesse non possunt, qualia putamus esse, quam misera, quam dolenda, quandoquidem hi iudicant, qui conscientias eorum, de quibus iudicant cernere nequeunt? vnde sæpè coguntur tormentis Innocentium testium, ad alienam causam quærere veritatem. Quid cum in sua causa torquetur, & cum quæritur vtrum sit nocens, cruciatur, & Innocens luit pro incerto scelere certissimas pœnas, non quod illud commisisse detegatur; sed quia non commisisse nescitur, &c.*

Vnde licet Iudex Ecclesiasticus, quilibet Alius possit de Iure torturam, vt visum est, testibus inferre, magna tamen vti debet circumspectione, & maturitate in illa inferenda, & attentissimè studere, ac rimari indicia existentia, rationes, circumstantias, factorum, ac rerum, & personarum qualitates, ac omnia alia necessaria requisita, de quibus in superioribus dictum est. Nam experientia potuit, quamplurimos homines torturæ applicatos, non solum confessos fuisse ea, pro quibus Iudices illos torquebant præ nimio dolore, quem patiebantur; verum etiam multa alia delicta tunc tantum temporis excogitata inuenta, & figurata, ad hoc, vt ex illis cruciatibus, & acerbissimis doloribus liberarentur. Ex quibus postea chimericis confessionibus sequi solet aliquando in Curiis Sæcularibus, etiam mors alicuius adhuc Innocentis: ac multa alia damna, mala, & præiudicia ferè irreparabilia. Et ego referre possem plures casus, in quidam innocentissimè mortis pœnam passi sunt: præsertim tres, qui nouissimis his temporibus in quadam Ciuitate acciderunt. Cum enim quidam torturæ applicati fuissent per Iudices ex indiciis contra eos resultantibus super criminibus, de quibus inquirebatur, & præ nimio dolore, confessi fuissent delicta, de quibus interrogabantur, vltimo supplicio damnati fuerunt ex ipsorum confessione, aliis probationibus leuibus adminiculata, quia crimina atrocia erant. Sed post eorum mortè paucis intercedentibus mensibus, capti fuerunt veri delinquentes, ex aliis delictis imputati, qui ipsorum examinibus falsi sunt illa delicta, pro quibus mortis, pœnam Alii innocentissimè sustinuerant, verificatis omnibus extremis, & circonstantiis ipsorum. Sed veritas nihil illis miserabilibus quamuis innocentissimis, profuit.

81 Notandum est autem in materia compulsionis testium, quod non debet Iudex illos cogere ad respondendum pro habenda veritate contra delinquentes per interrogationes in specie, sed tantum in genere alias diceretur suggestio, non interrogatio. *l.* 1. *§. quæstionem. ff. de quæst.* vbi Gloss. *in verb. suggerentis.* August. ad Angel. *de malefic. in verb. quod famu publicam. num.* 118. Vnde interrogandus est testis: *An sciat quis Caium occiderit*; non verò, *an Titius occiderit Caium* Ant. Gomez. *de delict. rubr. de tortur. reor. num.* 23. *in fin.* Personal. *in tract. de indic. & tort. reor. num.* 45. Farin. *d. q.* 89. *nu.* 78. Scaccia *in tract. crim. lib.* 1. *cap.* 76. *n.* 7. *vers. & adhuc casum.*

Quod si Reus esset notorius, et extarent indicia legitima contra illum, adhuc tutius erit, illum non nominare: sed interrogandus est testis generaliter, *quando Caius occisus fuit, quomodo, quibus armis & in qua parte corporis fuerint vulnera, & huiusmodi*, non verò in specie, puta *nomo Titius percussit Caium?* vel *hoc*, vel *tali modo, &c.* Brun. *de ind. q.* 5. *nu.* 56. Cyr. *in*

summ.

summ. crim. rubr. 29 tit. de quæst. §. 3. num. 1. Casson. *in tract. de torment. c. 25. in fin.* latè Carrer. *in Tract. interrog. reor. lib. 3. c. 2. nu. 67. & seqq.* & Alii penes Illos.

82 Caueat etiam Iudex ab interragationibus captiosis, in terrogandu testes, postquam illos examinauit, dicendo; *An fciat, vel credat factum ita esse*: vel *an credat Titium illud fecisse*, vel *ita credere* & huiusmodi Boss. *tit. de exam. reor. in fin.* vbi Alios allegat Scacc. *in d. capit. 86. numer. 10.* Item caueat admittore responsiones testium per verba ambigua, nimirum; *ita est, si bene recordor*; Vel *ita mihi videtur esse, ni fallor*. Vel *credo quod ita fuerit*, & huiusmodi. Scacc. *loc. cit. num. 12.* & Alios supracitati.

83 Et nota, quod suggestio in testibus dupliciter considerari potest: Apertè, & Palliatè. Suggestio aperta dicitur, quando testis apertis verbis interrogatur, suggerendo illi responsionem, nimirum, *an Titius occiderit Caium ense, talis die mensis, hora tali dici, in loco præsentibus talibus, &c.* iuxta facti veritatem. *vt notatur in lib. 1. pract. §. quæ quæstionem. ff. de quæstion.* & ibi DD. August. ad Ang. l. *vbi sup. d. num. 118* Scacc. *d. cap. 86. num. 8. in princ.* Farinac. *quæstion 76. num. 78. vers. vbi præterea*. Personal. *loc. pract. n. 43.* Palliata verò suggestio dicitur, quando de ea aperte non apparet ex Iudicis interrogatione, sed implicitis verbis continetur, & hæc dupliciter contingere potest. Primò, quando nullo modo apparet per Iudicis interrogationem super quo testis interrogatus fuit, quia forte fuit dictum: *Ad aliam interrogationem, Respondit*. Vel *Ad opportunas Domini interrogationes*. Respondit, & huiusmodi, de quibus dicemus infra *Sect. 9. numer. 41.* Qui modus concisus interrogationis non est adhibendus per Iudicem, quia à Doctoribus vocatur socius inseparabilis suggestionis, & ab aliquibus dicitur leno suggestionis. Secundo modo fit, quando extenditur interrogatorium; Sed indicatur testi via respondendi. Quod cum sit genus suggestionis valde periculosum, est omnino fugiendum, & vitandum, quia est prorsùs prohibitum in lure examen per interrogatoria suggestiua. Quamobrem non solum redditur inualidum: verum etiam grauiter peccat Iudex talibus interrogatorijs vtendo. Carthat. *in Tract interrog. reor. libr. 2. capit. 1. numer. 54. & 69. & in tract. de execut. sent. capit. 2. numer. 83.* Inttiglul. *singular. 177. numer. 20. libr. 2.* Maur. Burg *in d. tract. de mod. proc. ex abrupt. centur. 1. quæst. 100. numer. 82. & seq.* Ambrosin. *de mod. form. proc. inform. libr. 2. capit. 5. num. 18. & lib. 4. cap. 2. num. 8.* Farinac. *quæst. 43. nu. 130.* & Alij per Ipsos relati.

Posset tamen Iudex vti huiusmodi interrogatoriis concisis seu semi suggestiuis puta. *Ad aliam interrogationem*, vel *opportunam Domini interrogationem, &c.* quando testis non bene euacuauit interrogatorium sibi per Iudicem factum. Cartar. *ubi supra l. 3. c. 3. n. 22. in fin.* Scacc. *in tract. crim. qu. 36. nu. 8. uers. nec tamen casu* Ambrosi *ubi sup l. 2. c. 6. nu. 25.* Addent. ad Farinac. *in cons. 83. litt. B. uers. ubi in proposito*.

Potest similiter suggestio contingere, etiam extra examen, vt si Iudex ponat plures testes simul, vel testem cum Reo in eodem carcere: & vnus informet Alium, suggerendo illi qualitates, & circumstantias delicti, & facti. Vel si fiat per interpositã personam de mandato Iudicis, vt si ponatur Aliquis in Carcere, vel in secretis & iste suggerit testi, siue Reo carcerato qualitates, & circumstantias facti. Farin. *in dict. consil. 83. n. 6.* & ibi latè Addent. *litt. A.*

84 Insuper notandum est, quod aliquando ex testium depositionibus oritur quodammodo necessitas comprobandi eorum dicta, & inditia habita contra Reum, per viam perquisitionis domus eiusdem Rei; vt si verbi gratia dixerint, quod Titius hominem occiderit, & illum in aliqua suæ domus parte sepeliuerit: Vel quod libellum famosum contra aliquem fecerit; Vel quod aliquid furto subtraxerit, & domi retineat; Vel quod falsam monetam fabricauerit; Vel aliquid aliud simile delictum commiserit: Tunc Iudex, omni qua potuerit, diligentia perquirere debet in domo ipsius Rei, an inueniri possint ea, de quibus fuit datum indicium, adhoc vt reus vrgerit possit grauioribus inditiis, vel conuictus remanere ex corpore delicti, cum ex rebus in eius domo repertis comprobentur, & coadiuuentur quam plurimum probationes.

Et ita seruatur de consuetudine, & de stylo fere omnium Curiarum, de quo testatur August. ad Angel. *de malefic. in verb. & nestem Celestem num. 43.* Boer. *decis. 174. post n. 20.* Papon.

lib. 32. tit. 6. arrest. 13. Clar. *in Pract. crim. §. fin. quæst. 27. in princ. & lib. 5. §. furtum vers. quæro numquid.* Cotred. *in Pract. crimin. lib. 1. cap. 9. § 3. tit. de furtib. vers. med post. n. 14.* & Cuntard. *de offic. Prætor. fol. 630. num. 14. & fol 759. nu. 2.* Bonifac. *in tract. de furt. §. contrectatio numer. 83.* Quidquid dicat Abb. *in capitol. qui cum fure nu. 6. de furtis* & Aliquos referat, sed non sequitur Guazzin. *defens. 17 cap. 1. numer. 1.* nam vbique communiter contrarium seruatur in practica non obstante quod durum videatur vt probatione Fisci intentionem respicientes, tamquam arma de domo Rei summantur, *ad tex. in l. nimis graue C. de testib.* & notat Boss. *in tit. de examin. reor. num. 9.* de quo vid. Peregrin. *de privil. Fisci. lib. 7. tit. de his, quæ spectant ad ordinem numer. 23. vers. principalem*; Soccin. Sen. *in suis fallent. ad regul. 112. in verb. edere in 4. fallent.* & Andr. Gaill. *in suis obseruantib. obser. 106. nu. 11.* qui omnes firmant contra Abbatis sententiam, dicunt tamen, huiusmodi per inquisitionem non debere fieri nisi præcedentibus indiciis, & latè tradit Farinac. *in tract. de furt. q. 165 n. 31.*

85 Sed obseruandum est, quod huiusmodi perquisitio solet per Iudices fieri ex improuiso, cum assistentia Fisci, Notarii, seu Actuarii, & testibus eidem Assistentibus. Clar. *in d. §. furt. vers. quæro numquid. in fin.* Bonifac. *loc. cit. numer. 83 in fin. & 84.* & Petr. Greg *syntagm. iur. lib. 37. cap. 1 rubr. de furt. & cap. 157. nu. 81. sub vers. ex quibus.* Et si ipsemet Iudices accedere non potuerint, vel noluerint, mittere debent supradictos ad domum Rei, vel ad alia loca, in quibus versari solitus erat, vel sit suspitio, quod reperiri potuerint res supradictæ, aut aliæ ad delictum, de quo inquiritur, facientia, & tunc redigenda sunt in scriptis per Notarium omnia in ipsa perquisitione gesta, videntibus: & assistentibus testibus, annotando diligentissimè quidquid repertum fuerit cum omnibus suis qualitatibus & circumstantiis, & quilibet testis se subscribere debet, & aliquod particulare signum apponere, & si Reus fuerit præsens compelli debet, & ipse se subscribat, & signet. Deinde testes, qui tali perquisitioni interfuere, formiter examinari debent super eadem, & eorum dicta in scriptis redigi: ne Reus negare possit, quando exhibentur in eius faciem res inuentæ, vt inferius dicetur. DD. præcit.

86 *Quoad octauum principale*, an scilicet testes falsum deponentes coram Iudice Ecclesiastico puniri possint per ipsummet, etiam si laici fuerint? Ante responsionem ad dubium, tria notanda veniunt. Et Primò, quod regulariter quilibet Iudex ordinarius facultatem habet à Iure puniendi testem, falsum testimonium coram eo ferentem ex officio *l. nullum propè fin. C. de testib.* Imo etiam Iudex Delegatus potest huiusmodi testem falsidicum punire sed pœna extraordinaria, non pæna falsi ordinaria. *capitol. ex litteris de offic. deleg.*

Secundò notandum est, quod falsum deponens in iudicio, multipliciter puniendus erit. *capitol. 1. 32. dist. & capit. cum aeterni in fin de iudicat.* quia testis falsidicus tres offendit Personas vnico actu, eodemque tempore: Deum scilicet, cuius præsentiam contemnit: Iudicem, quem mentiendo fallit: & Innocentem, quem falso testimonio lædit. *capit. 1. de crim. fals.* & ibi Gloss. Abb. Felin. & Alii.

87 Tertiò notandum est, quod antiquitus falsus testis puniebatur pœna talionis, idest eadem, qua puniendus esset ille, contra quem falsum testimonium ferebatur, si verum esset crimen oppositum; *vt habetur Deuteronom. capitol. 19. numero 19.* de qua vid. Exod. *capitol. 21. numer. 24* Leuit. *capitol. 24. numer. 20.* Prouerb. *capitol. 19. numer. 5.* Daniel *13. numer. 91.* Matth. *5. numer. 36. & alibi cap. fatis 32. quæst. 5. & l. 5. ff. ad leg. Cornel. de sicar.* Et antiqui Romani testem falsum puniebant præcipitio è monte Terpelo, vt testatur Aul. Gellius. *Noct. attic. lib. 20. capit. 1.*

88 Hodie verò testes laici, si falsum testimonium dixerint coram Iudice laico, si sit Iudex ordinarius, potest illos punire pæna falsi ordinaria, *vt habetur in d. l. nullum C. de testib.* de qua Clar. *in lib. 5. §. falsum vers. sed quæro.* quæ prius erat in homine libero deportatio in insulam, & bonorum publicatio, & in seruo vltimum supplicium, *l. 1. § vlt. & l. eo. ff. ad leg. Corn. de falsis* Conar. *in cap. quamuis pactum p. 1. §. 6. nu. 6.* At hodie deportatio nõ seruatur, sed aribitrio Iudicis pæna remittitur Menoch. *de arb. cas. 307.* Clar. *vbi sup. dict. vers. sed quæro, & vers. pæna autem.* Si verò Iudex fuerit. Delegatus à Principe, puniri poterit pæna extraordinaria. Bart. *in d. l. nullum. n. 8.*

C. de testib. Specular. *de test.* §. 1. *n.* 44. Ioan. Andr. *ibid. in addit. in verb. roget* Delegatus verò ab inferiori non poterit puniri. Didac. *pract. quaestion. qu.* 18. *num.* 8. Clar. *in d. pract. crim.* §. *fin. qu.* 38. *vers. sed quaero.* & idem dici debet de quolibet alio Iudice, qui respectu poenae non sit competens, vt extraordinariè punire possit. Bart. *loc. cit.* & communiter DD. de quibus Boss. *tit. de falsis num.* 104. Et licet talis testis punitus sit à dicto iudice poena extraordinaria, poterit nihilominus iterum puniri poena ordinaria à suo iudice competente; vt ait Boss. *ibid. nu.* 104. vbi de communi testatur.

89 Quod si laici falsum testimonium dixerint coram Iudice Ecclesiastico, possunt vtique ab eodem Ecclesiastico puniri: tam si falsum deposuerint in causis ciuilibus, quam in criminalibus. Innocent. *in capitul. ex tenore in Glos. fin. de rescript. in cap. de ellus de poen. in cap. 1. ac crimin. fals.* Capell Tholos. *decis.* 378. & Aufrer. *ibi in addit.* Afflict. *dec.* 210. Mihori tamen poena puniuntur huiusmodi testes laici falsum deponentes in iudicio ciuili, quam in criminali, nam in primo casu Iudex Ecclesiasticus punire solet illos poena fustigationis, & exilij, sed in secundo casu cum cuntia, ad quem criminaliter inquisitum, falsum deposuerint, grauioribus poenis plectuntur, quia tali casu suo testimonio hominem innocentem occidunt, & periurium est homicidio grauius, vt ait Sanct. Thom. *quodlib. in art.* 18. & Menoch. *de arbitrar. cas.* 318. vbi ait, quod poena sit imponenda arbitrio Iudicis, & idem dicit Azor. *Inst. mor. p.* 3. *lib.* 2. *cap.* 8. *in fin.*

90 Semper tamen tenentur reficere damnum illatum parti ex suo falso testimonio, Diaz. *in Pract. crimin. canon. capit.* 95. *in princ.* Vnde falsus testis, qui data opera in iudicio contra aliquem Innocentem testimonium falsum deposuerit, ex quo ad mortem iniustè damnatus fuerit, tenetur se retractare cum propriè vitae periculo, vt innocens à morte liberetur, & ad hoc tenetur ex lege iustitiae, & sibi imputet, quod ad tale periculum se exposuerit, quia ipse Innocentem iniustè in illud misit, & sic sine culpa patitur, ideo tenetur illum à tali periculo eripere. Neque valet illa ratio, quod ordo charitatis requirit, vt magis prospiciat vitae propriae, quam alterius; nam vera est ista in pari causa, secus boc est, innocentes: non autem in hac casu, in quo potius sua manet poena innocentem iniuriam iniustè patientem, & non penes nocentem, iniuriam inferentem. Ita tenent Doctores omnes, tam Theologi, quam Canonistae. Sotus *lib.* 4. *de iust. qu.* 6. *art.* 3. *in resp. ad quartam dub.* 3. *vers. gravius autem.* Io. Medin *Cod. de restit. qu.* 3. *cap.* 4. *ad quartum* Petr. de Arragon, 2. 2. *q.* 62. *art.* 2 *contra* 16. *conclus.* 3. Man. Nauarr. *in Manual. cap.* 15. *num.* 17. Petr. Nauarr. *de restit. lib.* 1. *par.* 2. *cap.* 3. *dub.* 11. *num.* 252. Sayr. *in Claui Reg. lib.* 12. *capit.* 19. *numer.* 8. Azor. *d. cap.* 28. *vers. notandum est hoc in* Reginald. *in Prax. for. poen. tom.* 2. *lib.* 24. *n.* 167. latè Couar. *variar. resol. lib.* 1. *cap.* 9. & Alij.

Neque audiendi sunt afferentes tunc huiusmodi testem teneri recantare palinodiam, quando est spes, quod sua retractatio profutura est nocenti condemnato; non verò, quando alij testes similiter falsum deposuerunt, ex quorum testimoniis, etiam quod ipse veritatem manifestauerit, iam mortem damnari poterit: Nam respondetur, quod cum quilibet falsus testis teneatur tuae conscientiae consulere, ad veritatem pro faciendam teneantur omnes in solidum; quilibet tenetur etiam in solidum ad se retractandum, etiam cum periculo vitae, vt dictum est, & ita tenet contra multos Azor. *Instit. Moral. d. par.* 3. *lib.* 13. *cap.* 18. *vers. si verò commodè in fin.* Sayr. *vbi sup. lib.* 12. *cap.* 29. *num.* 10. Lilet. *De iust. Cler. par.* 2. §. 22. *n.* 9. & Alij.

91 Porrò aduertendum est, quod adhuc, vt falsus testis poenis falsi puniatur, necesse est, vt data opera sciens, & prudens mendacium deponuerit in iudicio cum iuramento, in substantialibus, alias licet puniri debeat, non tamen tam leuiter puniuntur Felin. *in capit. fraternitatis numero* 21. *de haeret.* Farinac. *de test. & quaest.* 67. §. 1. *numer.* 169. latè *in* §. *falsum vers. sed quid si testis.* Soccin. *cons.* 103. *vol.* 1. & Alij praecit; sed quando est contractus de falso, semper punitur poena ordinaria, nisi probauerit fuisse decep um, vel sine iuramento falsum dixerit Clar. *in* §. *falsum vers. Tastis.*

92 Quod si tunc testis falsum dixerit, etiam absque iuramento, adhuc poena falsi puniri potest, ac si iurasset. Bart. *in l. si quis legasset. nu.* 3. & 4. *de falsis.* Et ratio est, quia licet testimonium talis testis sit inualidum, habet tamen debitam formam, & offendit aures Iudicis. Bart. *vbi sup.* quem sequitur Alex. *in l. Argentarius* §. *cum autem numer.* 5. *ff. de eden.* Clar. *in* §. *falsum sub vers. Tu scis* Boss. *in tit. de fals. sub. numer.* 163. *vers. quare quando testis* Petr. Cabal. *in quaest. crim. cas.* 69. *per tot.* latius *cas.* 38. *numer.* 2. vbi ait, hoc verum esse etiam si verum dixisset, quod tamen ipse ignorabat, Farinac. *quaestion.* 67. *numer.* 232. & *numer.* 243. Aduerte tamen, quod talis punitio de falso fieri debet poena extraordinaria, & arbitraria, non ordinaria, Plotus *de sala litt. iurand. nu.* 17. Intriglio *in singul.* 150. *lib.* 1. & ibi Addent. Maur. Burg. *in tractatu de modo procedendi ex abrup. q.* 23. *n.* 157. & 163. *centur.* 1. vbi de communi. Caualc. *de testib. par.* 3. *nu.* 56. *vers. tandem.* Ioseph Lucon. *decis. Lucen.* 15. *n.* 75. Idem erit, quando testis citatus compareret & iuratus, sed postea se absentauerit, ne deponeret, nam tunc punitur poena extraordinaria, vt post Baldum *in l. presbyteri n.* 12. *in fin. C. de Episc. & Cler.* & Angel. *in dict. l. Argentarius* §. *tractadi* Baiard. *ad Clar. q.* 26. *n.* 15. & *seqq.* Boss. *vbi supra dict. n.* 161. Farinac. *q.* 78. *n.* 135.

93 Secundò aduertendum est, quod eadem poena falsi puniti debent, qui testem falsum adhibuerint, vel ad falso testificandum induxerint, vel qui mediante pecunia, aut alio aequiualenti corruperint. *l. ff. ad leg. cornel. de fals.* Couarr. *in d. c. quamuis pactum.* §. 7. *num.* 6. *vers. poenae de pact. in* 6. Clar. *in d.* §. *falsum vers. sed quaero,* Farinac. *d. q.* 67. §. 7. *d. num.* 236. & Lopez ad Diaz *in Pract. crim canon in addit. ad cap.* 95. *vers.* & *quod de testibus* & *vers. si autem,* vbi notat, quod in praedicto casu, quando testis laicus falsum testimonium dixit coram Iudice Ecclesiastico, puniri potest ab vtroque Iudice, & Ecclesiastico, & Saeculari, inter quos est locus praeuentioni, & idem dicit Clar. Couarr. & Alij *locis cit.* & Afflict. *decis.* 219. de quo Nos etiam agemus *tom.* 2. *p.* 5. *prax.* 10. *n.* 22.

94 Sed quaeritur, an è conuerso, si Clericus falsum testimonium deposuerit coram Iudice Laico, possit ab eodem puniri de falso?

Respondetur omninò negatiuè: neque principaliter neque incidenter, licet fortè de falso conuictus coram eo: sed remittendus est ad Iudicem Ecclesiasticum, & ita tenent DD. communiter in capitul. *dilectus filius* 3. *de poenis* 3. & *in capitule* 2. *de crimin. fals.* Archid. *in capitul presbyter* 26 *quaest.* 6. Bart. Innoc. & Felin. *in capitul. verum. de for. compet.* Ioan. Andr. *in capitul. ut si clerici de iudic.* Bartol. *in l. Diuus.* ff. *de fals.* Capic. *decis.* 2. *n.* 13. Afflict. *decis.* 230. *numer.* 2. Marant. *in spec. aur. part.* 4. *dist.* 11. *num.* 2. Didac. *pract. quaest. q.* 18 *post num.* 8. Diaz *in pract. crim. canon. cap.* 95. *n.* 2. Clar. *in pract. crim.* §. *fin. qu.* 38. *vers. sed hic quaero, etc. med.* Boss. *in tit. de fals. num.* 110. & Alij.

Quicquid dixerit Glos. *in l. nullum. C. de testib. in verb praescriptionem,* licet eam sequuti fuerint *ibidem.* Bald. Cyn & Salicet nam in hoc communiter reprobatur, vt tradit Paul. de Castr. *ibid.* & Iunnc. & Alij *in dict. c. verum,* & Card. Alex. *in c. de absolutione. col.* 37. *vers. sed quid si clericus* 2. *q.* 8.

Neque est in hoc audiendus Federic. de Senis *in cons.* 93. quod incip. *Factum tale est,* vbi ait, Iudicem saecularem posse Clericum coram eo falsum deponentem punire ex officio, in pecunia, & extraordinariè; non autem ad partis instantiam, quamuis illum sequatur Gulielm. de Benedict. *in cap. Raynutius. p.* 1. *n.* 142 *fol.* 79. qui dicit sic seruari in Gallia, quem refert Cassaneus *in Consuetud. Burgund. fol.* 52. *n.* 87. & Aufrer. *in clem.* 1. *de offic. ord. in fallent.* 2. *reg.* 1.

95 Nam talis obseruantia Galliae, potest esse, vel per abusum, vel per Summi Pontificis priuilegium ex concordatis Sedis Apostolicae cum Galliarum Rege. Vnde iccirco tali priuilegio esset simpliciter abusus extirpandus: quamuis cum Clericus tam principaliter, quam incidenter nullo modo conueniri possit, fatetur per Iudicem laicum, *vt ex text. in Auth. statuimus, C. de episc. & cleric.* per quam correcta fuerunt omnia alia iura antiqua, in quibus dispositum erat, quod in criminali causa Clericus conueniri posset coram Iudice saeculari, *vt in Authent. tit. Vt Cleric. apud propr. episc. per tot. & in* §. *fin. Auth. de sanctiss. episc. & Authent. Clericus, C. de episc. & Cleric.* hodie tamen isti textus non obseruantur, quia vt dictum est, fuerunt correcti per nouissimam *praecit. Auth. statuimus.* Vnde in praesenti neq; sponte Clericus conueniri potest coram Iudice laico, etiam prorogando iurisdictionem cum iuramento, *capitul. si diligenti. de for. compet.* Imò neque cum consensu sui Episcopi iurisdictionem Iudicis laici prorogare potest Clericus, Gloss. & Abb. *in cap. significasti col. fin. de for. comp.* Quod procedit, non solum in actionibus personalibus; verum etiam

super

super rebus *cap. fin. de iudic. capit. si clericus laicum de foro compet.* Abb. *in cap. Ecclesia S. Mariæ, col. antepen. de constit.* vbi cæteri Canonistæ communiter. Idem Abb. *in capit. qualiter, & quando de iudic.*

96 Puniri igitur debet Clericus falsum deponens coram Iudice laico a proprio Ordinario, cui a Iudice sæculari remittendus est, et de pœna est depositionis perpetuæ de iure Canonico, & detrusionis in monasterium, vt pœnitentiam agat *cap. si episc. opus.* 50. & ibi Præpos. Abb. *in capit. 1. de crim. fals.* Couar. *in d. cap. quamuis pactum, part. 1. § 7. num. 6. de pact. in 6.* Clar. *lib. 5. §. falsum practic. vers. pœna* Farinac. *de testib. quæst. 7. numer 7.* Diaz. *in Pract. crim. can. cap. 96.* Rodriq. *qu. Regular. tom. 2. quæst. 32. art. 1.*

97 Sed quæritur, an Reus obiicere possit falso testi quæcumque crimina, ad eius testimonium refellendum?

Respondetur affirmatiuè, dummodo crimina sint vera, & faciant ad sui defensionem, tam si sint publica, quam occulta, quæ eius testimonium eneruent, & alia via non possit se defendere. Et ratio est manifesta, quia talis reus, respectu falsi testimonii, est innocens, & sic se defendere potest vim vi repellendo. Mich. Salon. *2. 2. quæst. 7. art. 4. controuers. 1. conclus. 2.* siuè falsum dixerit ex malitia, siuè ex ignorantia inuincibili, quia in pari causa innocentiæ tenetur potius propriæ vitæ consulere, quam alienæ. Cor. dub. *lib. 1 quæst. 38. sub quarta ratione opinionis secundo vers. sed vt semel.* Sot. *libr. 5. de iustit. quæst 1. artic. 7. in fin. corpor.* Petr. Nauar. *lib. 2. de restit. cap. 4. dub. 2. in fin. num. 348.* Sayr. *in clau. Reg. lib. 12. capit. 19. numer. 27. vers. secundò certum est, in fin.*

98 Crimina autem, quæ non sunt vera, sed falsa, non potest Reus testi falso opponere ad eius dictum eneruandum, & infirmandum, siuè testis falsum dixerit, siue verum; siue iuris ordine seruato, siuè non. Sot. *d. libr. 5. de iust. q. 7. artic. 3.* Salon. *vbi sup.* et Sayr. *ibid. vers. primò contram.* Rodriquez *in tract. de ordine iudicial. ca. 8. conclus. prima.* Ratio est, quia obiicere alicui crimen falsum, est mendacium per se, et intrinsecè malum, & sic illicitum. Dectior est Et si reus opponat crimen aliquando falsum contra testem falsum, qui in causa contra ipsum, falsum testimonium dixerit, etiam quod alia via defendere nequeat, nisi obiiciendo falsum crimen testi falso, adhuc ipse reus peccat grauissimè & malè facit, & contra iustitiam, et contra Charitatem in ordine ad testem; quia non dicitur se defendere; sed iniustè aggredi per mendacium, quod nulla de causa licitum est: nam non sunt facienda mala, vt veniant bona. Diu. Paul. *ad Roman. 3.* Habet enim in tali casu ius negandi delictum falsò sibi impositum, sed non imponendi testi falsum crimen. Salon. *2. 2. q. 72. art. 3. contr. 2.*

PRAXIS PROCESSVS.

---

99 His positis prosequi necesse est de more ea, quæ ad modum practicum formandi processum criminalem spectant. Vnde continuando sequentia cum antecedentibus in fine præcedentis sectionis 4. prænotatis, dico, quod accidit aliquando, vt aliquis testis citatus per Curiam ad testimonium veritatis perhibendum, non comparrat infra terminum præfixum; & tunc eo elapso incusantur contra eum contumaciæ, prout fieri solet in causis ciuilibus. Quorum formulæ habentur supra, *in Pract. Ciuil. p. 2. sect. 1 subsect. 3. de contum Rei num. 7.* quo facto Promotor Fiscalis instat, vt procedatur contra illum ad condemnationem pœnæ comminatæ in citatione, infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma instantiæ Fisci pro testis condemnatione.

Die... Mens... Ann...

Pro Curia, & Fisco N. contra N. de N. &c.

In Episcopale Curia N. & coram Reuerendiss. Domino Vicario Generali eiusdem comparuit N Promotor Fiscalis in vltima hora termini peremptorij supradicto assignati, & accusatis contumacijs supradicti N. non comparentis in termino citationis ipsi facto ad informandam Curiam, vt in actis, &c. & facta reproductione dictæ citationis, & relationis, &c. ac præcepto facti de comparendo personaliter, scutorum tot, in casu, &c. exequuti per N. Curiæ Cursorem, prout, &c. Cuius, &c. contumaciam, &c. ex quo comparere neglexerit, ne de eius inobedientia gloriari valeat insistit, & instat, eundem (si verò fuerint plures dicatur in plurali eosdem, & eorum quemlibet) mulctare, & condemnare in pœnam scutorum tot, &c. in dictis citatione, & præcepto contentam, attenta perseuerantia eiusdem in contumacia, & mandatum quodcumque necessarium, & opportunum decerni, & relaxare. Alias &c. protestatur; &c. & prædicta, &c. omni meliori modo, &c.

100 Quo facto solet Iudex, siuè Ecclesiasticus, siuè sæcularis in quibusdam Curijs procedere ad citationem ad audiendam sententiam condemnatoriam, & videndum se condemnari ad pœnam, qua exequuta, vt fieri solet, deuenitur ad sententiam, iuxta petita per promotorem Fiscalem, prout sequitur, vel per aliam huic similem, videl.

Forma sententiæ mulctæ Testium.

Qui Perillustris, & Reuerendiss. Dominus N. Vicarius Generalis N. (*si verò sit Alter Iudex, dicatur, prout est*) sedens, &c. prædicta, &c. & visis &c. Videlicet visis rationib. & præceptis contra supradictum *N. vel* supradictos N. N. & N. *tot:* manu quemlibet) relaxatis; visis relationibus, & exequutionibus Cursoris; visa eius, *siue* eorum contumacia, & quod comparere non curauit, *siue* non curauerunt. Visa citatione pro hac die ad videndum se mulctari, &c. ac visis alijs, &c. ne de eius, *siue* eorum contumacia, & inobedientia vllo vnquam tempore gloriari valeant, supradictum *N. siue* supradictos N. N. & N. & eorum quemlibet condemnauimus, & mulctauimus in pœnam scutorum tot, &c. pro quolibet in dictis præceptis, & citationibus contentam; prout præsenti decreto condemnamus, & mulctamus, & pro condemnatis, & mulctatis haberi volumus, & mandamus; quam pœnam Cameræ Episcopalis N. siuè fabricæ Ecclesiæ N. vel Hospitali N. applicari volumus, & mandamus, & pro applicata haberi dicimus, & decernimus &c. ac pro prædictis omnib. mandatum quodcumque necessarium, & opportunum relaxando, et decernendo: & ita, &c. Dicimus, & condemnamus, &c. non tantum, &c. sed omni, &c.

Ego N. de N Vicarius Generalis N. ita pronunciaui, &c. latum, Actum, & publicatum in Banco Iuris C. P. Trib. sedente, &c. præsentibus ibidem N. N. et N. testib. habitis, etc.

N. Notarius, etc.

Vel in alio modo, prout in quibusdam alijs partibus fit, videl.

Et per Reuerendiss. Dominum Vicarium Generalem N. visis contumacijs accusatis per Reu. N. Promotorem Fiscalem Curiæ contra N. de N. visa citatione, &c. visis videndis, & omnibus actis, &c. fuit pronunciatum, & decretum, quod dictus N. de N. reputetur contumax, prout reputatur, & proinde condemnatur ad pœnam scutor. tot, &c. in mandato contentam pijs vsibus applicandam, &c. & ita per hoc suum, &c.

N. Vicarius Generalis.

Pronunciatum in loco N. die N. mens. N. ann. N. C. S. P. T. præsentibus N. & N. &c.

N. Actuarius &c.

Quod si testis excommunicationis pœna plectendus, erit, seruari poterit solitus ordo fulminandi sententiam excommunicationis, quem habes *infr. in tom. 2. part. 5. Prax. 7. sect. 2. nu. 65. cum seqq.*

101 Vbi verò abseruatur, vt testes cogantur per torturam, ex causis superiùs enumeratis, puta quia sunt infames, ad purgandam infamiam: vel socij criminis, vel varij, & huiusmodi, inferri vtique potest. Huius autem tempus, modus, & forma coactionis, & torturæ ad testimonium ferendum Iudicis arbitrio remittitur. Et in Practica seruari vidi, quod talis tortura inferatur, abique aliquo termino, & disputatione, ad euitandum periculum subornationis, vt supra dictum est latè.

Prosequendo igitur examen testis, *prout in sect. 3. præced. in num. 90.* quando deueniendum est ad torturam testium aliqua

exce-

exceptione laborantium, post vltimum interrogatorium, fieri debet infrascriptum, vel huic simile decretum, vide.

Forma Decreti de torquendo teste infami, vel exceptione aliqua laborante.

Tunc Dominus sedens, &c. Visis, &c. stante qualitate Personæ ipsius examinati, considerata infamia nota, quæ effectus reperitur: ad tollendam maculam prædictam, & vt eius dictum magis afficiat nominatum, ac ad omnem alium meliorem finem, & effectum, mandauit ipsum examinatum duci ad locum torturæ, ibique spoliari, ligari, & funi applicari.

Qui sic adductus, &c. Et prosequitur examen iuxta facti contingentiam, prout infra n. 103. vbi de tortura testis verisimiliter informati inferenda agitur.

102 Vbi verò casus acciderit, vt torqueri debeant Testes varij, vacillantes, contrarij, et similes; Tunc prosequendo similiter examen, cum deueniri debet ad actum torturæ, in vltima responsione testis ad Iudicis interrogationem facta. fieri debet decretum de torquendo, prout sequitur, vel huic simile, videl.

Forma Decreti de torquendo testem varium, vacillantem, vel qui aliud extra Iudicium, & aliud in Iudicio dixit.

Tunc Dominus sedens, &c. Visa variatione ipsius examinati, qui in præcedenti suo examine dixit, se vidisse Titium percutientem Caium, et modo negat, se illum vidisse; *Vel* vidisse percutientem lapide, et tali loco; modo ait vidisse percutientem gladio, seù ense, et in alio loco, quam prius deposuerat. *Vel*; qui aliud extraiudicialiter, præsentibus testibus affirmauit; aliud verò modo iudicialiter examinatus deponere non dubitauit. Ad tollendam omnem maculam periurii, si qua inest ab eius persona (*si primum dictum fuit iuramentum*) *Vel* ad purgandum omnem defectum varietatis, si quis inest, et ad videndum in quo dicto ipse examinatus persistat, ac ad omnem alium meliorem finem, et effectum mandauit eumdem examinatum duci ad locum torturæ, ibique spoliari, &c. prout infra num. seq.

103 Quòd si torquendus sit testis, qui verisimiliter informatus est de delicto commisso, et tamen veritatem dicere recusat, vt supra dictum fuit, tunc prosequendo examen, vt aliàs dixi, fieri debet Decretum de illo torquendo infrascripta, vel simili.

Forma Decreti torturæ testis verisimiliter informati.

Tunc Dominus visis, & auditis prædictis, & pluribus monitionibus ipsi examinato factis, vt veritatem fateatur; consideratoque, quod ipse fuit præsens in loco, vbi homicidium (*verbigratia, vel aliud delictum*) commissum fuit, tempore, quo fuit commissum; & quod verisimiliter videre potuit, quomodo factum se habuerit, vel qui fuerint delinquentes, aut quibus vestimentis induti, vel quibus armis armati incederent, licet ipse hoc expressè inficiari conetur; ac consideratis aliis indiciis ex processu resultantibus; et contra dictum examinatum facientibus.

Ad effectum habendi ab ipso examinato plenam, et integram veritatem, super præmissis, de quibus, vt dictum est, verisimiliter apparet, quod sit informatus; atque ad omnem alium meliorem finem, et effectum, mandauit ipsum examinatum duci ad locum torturæ, ibique spoliari, ligari, & funi applicari.

Qui sic adductus, dum spoliaretur, et ligaretur, fuit per Dominum benignè monitus, et hortatus, vt tandem liberè veritatem dicat, & recedat ab ipsius pertinacia; nec expectet, quod in finem eleuetur, prout eleuabitur, quatenus adhuc in eius obstinatione persistat.

Respondit. Sig. Io non posso dir altro.

Tunc Dominus cum videret ipsum testem omninò recusare veritatem fateri, eumdem iam spoliatum, ligatum, et funi applicatum mandauit in altum eleuari,

Qui sic eleuatus cœpit clamando dicere, Ohime. Oh Dio Oh Maria Vergine del Carmine aiutatemi, &c.

Et sic sequitur examen notando verba, & motus modo, & forma, quibus fit in tortura Rei delinquentis, *de quo vid. infr. sect. 14. in Prax. process.*

Si vero examinatus, fuerit vicinus, etc. dici potest.

Considerato, quod ipse examinatus est vicinus. Vel est solitus frequentare locum, in quo fuit repertum cadauer, (vel fuit commissum tale delictum, *& quod propterea potest esse informatus de veritate facti, ac de ipsis delinquentibus, concurrente etiam mala fama, & opinione ipsius examinati. &c.*

Vel si testis prius dixerat se scire omnia, mutatis mutandis dici poterit.

Consideratis verbis per ipsum examinatum extraiudicialiter prolatis, de quibus in processu, &c. Ex quo manifestè apparet, quod ipse est informatus de veritate, & de ipsis delinquentibus. Ad effectum, &c. & sequere, vt supra notatum est.

104 Quando verò inferenda erit tortura testi subornato ab aliquo, mediante pecunia, vel promissione alterius rei, vt etiam supra fuit dictum; ad effectum detegendi subornatores, interloqui solet, eodem modo, quo supra, in progressu ipsius examinis, interponendo sequens decretum, vel huic simile: videl.

Forma Decreti torturæ testis ad detegendam subornationem.

Tunc Dominus sedens, &c. Visis, &c. Visa depositione per ipsum examinatum facta sub die tali, &c. in qua asseruit vidisse Titium tale delictum committere, consideratisque pluribus circumstantiis dictam depositionem concomitantibus, quæ verificatæ fuerunt, & quæ sunt adeo verisimiles, vt omninò credendum sit, ipsum examinatum in dicta testificatione verum dixisse, modo autem mentiri, præsertim cum ea, quæ in prima sua depositione dixit, vltroneus de plano deposuerit, nec modo sufficientem, aut verisimilem causam alleget huiusce suæ variationis, & propterea valde credibile, ac verisimile sit, ipsum examinatum ad dictam priorem depositionem reuocandam, ab aliquo subornatum fuisse. Ad effectum sciendi ab ipso examinato, an ab aliquo siuè aliquibus, & à quo, seù quibus subornatus fuerit ad dictam priorem depositionem reuocandam, ac omnem meliorem finem, et effectum; Citra tamen præiudicium quorumcumque Iurium Fisco ex dicta priori depositione competentium, & acquisitorum, quibus per præsentem torturam nullo modo præiudicare intendit, & non alias, aliter, &c. de quo expressè protestatus fuit, & protestatur; Mandauit, ipsum examinatum duci ad locum torturæ, &c. *vt supra notatum est præcedenti numero* vers. ad effectum in fine.

105 Quando verò, vt supra dictum fuit, ex dictis testium, vel ex aliis indiciis præcedentibus fieri debet perquisitio in domo Rei, vel alterius delinquentis, pro inueniendis rebus furatis, vel armis prohibitis, aut similibus, tunc fieri potest sub infrascripta, vel simili.

Forma perquisitionis domus Rei, vel Alterius Delinquentis.

Die.... Mens.... Ano.... in Ciuitate, vel in Loco N. Perillustris, & Reuerendissimus Dominus Vicarius Generalis N. (*siuè N. Gubernator N. &c.*) vna mecum Notario, & testibus infrascriptis, pro Iustitiæ complemento, & ad omnem meliorem finem, et effectum, accessit ad domum N. de N. constituti, (*siuè &c.*] sitam in Ciuitate, seù Terra N. in loco, seù Platea dicta N. propè domum N. de N. ex vno latere, & domum N. ex alio, etc. quam reperiit clausam, et cum pluries pulsato ostio, nemo responderet, & videretur nullus in eo manere, mandauit eamdem domum per Clauarium aperiri, prout per dictum Clauarium accersitum aperta fuit, (*Vel si clauarius haberi non potuerit; aut aliter aperiri, quam per fractionem ostij, dicatur;* Et cum alio modo aperiri non possit, mandauit fores dictæ domus per vim recludi, prout calcibus per Birruarios in eas

factis

lectis apertæ fuerunt,) & in dictam domum vna mecum Notario, & testibus prædictis, ac Birruarijs concomitantibus ingressus cœpit per omnes stantias illius ambulare, & perquirere; Et tandem in quadam Camera existente propè cameram lectus in quadam capsa corio rubeo cooperta, vulgo dicta baguglio, similiter clausula, sed pariter hæc per vim aperta fuit, cum alio modo aperiri nequiret, fuerunt reperta multa bona, & supellectilia, et inter cætera, quædam instrumenta ferrea, et arma prohibita, præsertim quoddam paruum scoplum, vulgò dictum archibusettum ad rotam longitudinis vnius palmi cum dimidio, cum capsa ex ligno nucis confectum, benè laboratum, & multis imaginibus delineatis: ac calybe cclatis, cuius rota videbatur esse cum speculo, & in extremitate deaurata, & in calce delineatum erat cum minutis filis eburneis. Et cum de mandato Domini vnus ex birruarijs astantibus periculum fecisset, an esset vacuum, fuit quidem repertum onustum, & demandato eiusdem Domini materia intus existente extracta, reperta fuit quædam quantitas pulueris archibusij, & duæ pilæ plumbeæ, quæ omnia ego vidi, & de mandato, vt supra annotaui: Tunc Dominus præfatus visis prædictis mandauit mihi Notario, & dictis testibus, vt supra captam dicti archibusetti litteram B. Maiusculam formaremus, & nomina, ac cognomina nostra scriberemus, prout per me, & testes prædictos formata, & scripta fuerunt, ac deinde tam dictum archibusettum, quam puluerem, & pilas ex eo extractas mihi causæ Notario consignauit, & per me cautè custodiri mandauit; animo, &c. omni, &c. Actum die, & loco supradictis, præsentibus ibidem N N & N. testibus ad prædicta omnia vocatis, habitis, & rogatis etc,

Idem seruandum erit in annotandis alijs rebus repertis in domo Rei, vel alterius, quando fit huiusmodi perquisitio, vt si inuentæ fuerint scripturæ, dicatur. Fuerunt repertæ multæ scripturæ, cum quodam processu de partibus Pro N. de N. Terræ N. Diœcesis N. contra N. de N. &c. *Si verò fuerint litteræ, dicatur:* Fuerunt repertæ quædam litteræ apertæ, sub datum Neapolis die tali mensis. N. anni. N. quarum tenor erat. Molto Illustre Signor mio Patron Osseruandissimo, Essendo attuato, &c. cum subscriptione in fine, Affettionatissimo Seruitore N. de N. Inscriptio verò à tergo talis erat. Al Molto Illustre Signor mio osseruandissimo Il Signor N. de N Roma. Sigillum autem cognosci non poterat, quia iam depressum erat, *& sic de singulis rebus repertis fiat, secundum diuersitatem ipsarum. Postea subiungi debet.* Quæ quidem scripturæ, seù litteræ fuerunt de mandato Reuerendissimi. Domini prius per me signatæ litteris R. & S. maiusculis, deinde per ipsos testes eorum nominibus, & cognominibus in summitate prima faciei hoc modo, videlicet.

Io N. de N. fui presente, quando queste scritturæ, ò lettere furono trouate in casa di N. de N. *Et si sit præsens Reus ipse, dicatur.*

Io N. de N. confesso, che le præsenti scritture, ò lettere sono state trouate in casa mia, come di sopra, &c.

Quòd si testes, vel Reos ipse scribere ignorauerint, iniungi debet, vt signum crucis apponant more solito, &c.

Idem ordo seruari potest in perquisitione facienda ex alijs causis, & rationibus, mutatis mutandis.

Idem etiam ordo seruandus erit, si inueniantur chartæ scriptæ infamiam alicuius continentes, quæ communiter libelli famosi appellari solent. Et similiter si reperta fuerint aliqua instrumenta ad falsam monetam fabricandam pertinentia, vel ad ipsam tondendam, aut adulterandam, & sic de reliquis. Vel si tempore carcerationis inuentæ fuerint penes eumdem Reum per familiam Curiæ litteræ, aut aliquid aliud; quæ quidem bona, aut litteræ, dum Constituitur Reus, sunt ipsi exibendæ, vt eas recognoscat, ad magis conuicendum de mendacio, de quo dicemus infra *Section.9.*

SECTIO VI.

De Citatione Rei Delinquentis post captas Informationes.

SVMMARIVM.

1 *Citatio triplex est in criminalibus regulariter Verbalis, Realis, & per edictum.*
2 *Realis citatio quæ?*
3 *Citatio per edictum, quæ?*
4 *Citatio, quid sit?*
5 *Citatio in criminalibus omninò necessaria, secundum Ius Canonicum; Imo de Iure Diuino.*
6 *Citatio vnica non sufficit in criminalibus.*
7 *In citatione, an sit inferenda causa, quare citetur.*
8 *Citatio, quæ requisita continere debeat.*
Peremptorius terminus, an semper requiratur in citatione.
9 *Citatio per quem exequi debeat.*
10 *Citatio scribi debet in Actis Curiæ.*
Citationis executio nunquam committenda parti aduersæ.
11 *Citatio fieri debet cum competenti termino.*
12 *Citatio criminalis fit ad comparendum personaliter.*
13 *Procurator non admittitur ad comparendum pro Reo.*
14 *Procurator quando admittatur in criminalibus.*
Casus, in quibus admittitur Procurator, etiam in criminalibus.
15 *Citatio, an facienda sit personaliter, an verò domi.*
16 *Diligentia fieri debet per Cursorem, de habendo personam citandi.*
17 *Citatio, ad finem excommunicandi, requiritur, vt personaliter fiat.*
18 *Citatio domi, si malitiosè, quis latitauerit, ne citaretur, valeret etiam in excommunicatione.*
19 *Latitans malitiosè, quando quis dicatur.*
20 *Citatio domi, secundum Vantium, in omni casu valida erit.*
21 *Cursor citans, an teneatur diligentiam facere de habendo personam citandi.*
22 *Cursor habens in commissis, vt citaret de persona, si haberi posset, alias domi, tenetur exprimere diligentiam.*
23 *Cursori referenti cum iuramento creditur.*
24 *Citatio domi facta valet, etiam si tunc nullus esset in domo de Iure Regni.*
25 *In citatione domi facta requiruntur duo Testes.*
26 *Cursores in Regno sunt viles personæ, & ideo vt eis credatur requiritur præsentia duorum testium.*
27 *Cursor citare volens potest, per vim domum intrare.*
28 *Delinquens citari potest, etiam in alieno territorio, cum licentia superioris loci.*
Iurisdictio vna coadiuuari debet per aliam.
29 *Vagabundus Clericus vbi citari debeat.*
30 *Accessus non tutus constare debet in Actis.*
Citatio per edictum quando fiat.
31 *Citatio vnica non sufficit in criminalibus ad condemnandam Reum.*
32 *Sufficit tamen ad alios effectus, si sit cum peremptorio.*
33 *Terminus ad comparendum, esse debet competens; alias non arctaret eum.*
34 *Terminus prædictus, qualiter computandus.*
Termini, seù citationes sunt arbitraria.
35 *In terminis assignandis ad comparendum, quæ consideranda.*
36 *Citatio die feriata facta ad diem non feriatam, an valeat.*
37 *Citatio eadem in die feriata non afficit citatum, nisi post diem feriatam etiam si plures fuerint.*
38 *Copia citationis semper relinquenda citato.*
39 *Dies iuridica citationis, qualis attendenda, loci ne, vbi quis citatur, an Curiæ, vbi comparet?*
40 *Nomen citandi non est adeo necessarium in citatione, vnde citari potest per signa.*
41 *Relatio Cursoris citantis est de substantia citationis.*
42 *Relationis requisita, quæ?*
Cursoribus non multum creditur in criminalibus.

43 *Relatia*

POstquam Iudex ex informationibus captis sufficientia habuerit indicia contra Reum delinquentem, quod delictum, de quo inquiritur, commiserit, debet illum de Iure Canonico citare ad comparendum, & se exonerandum; aliàs procede poterit contra ipsum in contumaciam, seruatis seruandis. Vnde in præsenti Sectione plura à Nobis de more videnda erunt. Et Primò: Quotuplex sit citatio in criminalibus. Secundò, Quid sit. Tertiò, An sit Reus necessariò citandus. Quartò, An in citatione sit inserenda causa. Quintò, Quomodo concipi debeat. Sextò, Qualiter exequenda sit. Septimo, Qui sint effectus citationis in criminalibus.

1 *Quoad primum*, notandum est, quod licet dentur plures species citationis, de quibus quadam pauca prælibauimus sup. *in Pract. ciuil. punct. 2. sect. 1. subsect. 2. numer. 2. cum plurib. seqq.* omissis tamen alijs dico, quod in criminalibus, vt plurimum, tripliciter citari potest Reus; nimirum verbaliter, realiter, & per edictum. Verbalis citatio propriè est illa, quæ solis verbis, & viua voce fit, vel per Iudicem ipsum in actu, ac exercitio iurisdictionis, *iuxta text. in cap. cum dilecti. vers. viua voce. de dol. & contumac.* & hæc habet vim trinæ citationis. Gloss. *in c. consulati. verb. term. cum. de offic. delegat. & in l. 2. C. quomodo & quand. Iud.*

Vel fit per Nuncium, seù Cursorem, præcedente mandato Iudicis *cap. cum parati. de appellation.* Et hæc fieri potest de persona, & in domo citandi, etiam ianuis clausis, ante domum vel quando citandus comparet in fenestra. *leg. satis. ff. de in ius vocand.* Item fieri potest Ecclesia. *l. præsenti C. de his qui ad Eccles. confug.* Et si citandus latitauerit, ne citetur, præsentari debet per Ecclesiæ Rectorem in loco intra fines Ecclesiæ, vt possit per Nuncium, citari. *vt in d. l. præsenti habetur in fin. §. 1.* in illis verbis: *Quod si in finibus Ecclesiasticis lassant; Religiosus œconomus, seù defensor. Ecclesiæ, vel certè quem his negotijs commodiorem, authoritas Episcopalis exegerit, reconditam, latentemque personam decenter, sine vllo incommodo moneant intra fines Ecclesiæ, si inuitatae, præsentes.* Vbi Glos. *in d. verb. præsentes*, ait: *præsentes valeant monere, vel citare.* Minus propriè verò verbalis citatio est, quæ fit in scriptis; nam verba, vel proferuntur, vel scribuntur, cum proferuntur tantùm, dicitur verbalis propriè, vel non scripta citatio; cum scribuntur, dicitur minus propriè verbalis, seù scripta, *vt in l. sed, & interpellatur. §. arbiter. ff. de recept. arb. tr. & in l. cum verò. §. euocari. ff. de fideicommissar. libert.*

2 Realis autem citatio, quæ & Personalis dicitur, est, quando quis citatur realiter, hoc est capitur de persona per ministros Curiæ, & carceribus detruditur. *cap. dilectis. de appellat. cap. si clerici de sentent. excommun. in 6.* & vtrobique Abb. Felin. & Alii, *& libr. 2.* vbi Gloss. Ias. & Bart. & DD. *ff. de iurisdict. omn. iudic. & in l. consentaneum. C. quomod. & quand. Iud.* de qua Marant. *in spec. Aur. act. 6. ver. rectè concipiatur citatio. num.* 58. Vbert. *de citationibus tom. 1. cap. 7. numer.* 150. *& seq.* Et hæc citatio efficacior, & potentior est omnibus aliis. *libr. 1. C. qui bon. ced. poss.* Soccin. *decis. aten. artic. 3. num. 1.* Et fieri potest in Criminalibus, & in Ciuilibus. In Crimnalibus quidem contra quærelatos, vel indiciatos de crimine, vel repertos in flagranti crimine. *l. neminem*, & ibi Gloss. & DD. *C. de exhibend. reis, & l. interdum fur. §. qui furem. ff. de furt.* In Ciuilibus verò fit, Vel contra debitorem suspectum de fuga, *vt in l. ait Prætor. §. si debitorem. ff. quæ in fraud. credit.* Vel contra contumacem. *d. l. consentaneum. C. quom. & quand. Iud. & §. si vero Auth. de exhib. reis.* Vel contra Reum conuentum vigore rei iudicatæ, seruata depositione. *l. à Diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iudic.* hoc est, vt prius exequatur bona, & in eorum defectum capiatur de Persona; aliàs non. Gloss & Bartol. *in lib. 2. §. tutor. ff. de susp. tutor.*

3 Citatio verò per edictum est, quando ille, qui citari debet, ob non tutum accessum citari non potest, & sic ne Nuncius periclitetur, si accederet ad locum, vbi citandus degit, decernitur citatio in scriptis ad instar edictorum, quæ olim in Albo Prætorum proponebantur; & sic affiguntur in ianuis, vel locis publicis Curiæ; vel in ianuis Cathedralis, & maioris Ecclesiæ illius loci, seù Terræ, in qua oriundus est citandus, ad hoc vt ad eius notitiam perueniat citatio; & tunc per comminationem, vt per illam habeatur pro citato; afficit eum æque, ac si personaliter citatus fuisset, ita decreuit Summus Pontifex Bonifacius Octauus. *in extrauag. Rem non nouam. de dol. & contum.* Quæ tamen Constitutio tamquam valde rigorosa moderata fuit, per Clement. V. *in clement. 1. de iudic.* vt talis citatio tunc solum procedat, quando citandus impedit, ne citetur; vel eius domicilium est in loco, ad quem non datur tutus accessus. Gloss. *ibid. in verb. restringimus.* Idem statuitur in materia appellationis per eumdem Clement. V. *in clement. causam de elect.* Vbert. *vbi sup. d. cap. 7. n.* 275.

Nota tamen, quod hæc citatio ob non tutum accessum non potest per quemlibet Iudicem de Iure Canon. decerni, nisi ex speciali Papæ commissione; vt expressè cauetur. *in d. extrauag. rem non nouam de dol. & contumac.* in illis verbis: *Id Nobis specialiter, & ex certa scientia iubentibus.* vbi Gloss *in verb. albo*, & aduertit idem Vbert. *loc. citat. num.* 276. Idem habetur *in d. clem. 1. de iudic.* ibi: *Ipso Papa specialiter, & ex certa scientia mandante*, vbi Gloss. *in verb. specialiter*, tradit non sufficere mandatum generale de citando, nisi Papa specialiter exprimat citationem per hanc formam fieri posse. Idem firmat Bartol. *in extrauag. constit. Ad reprimendam. verb. per edictum. num. 1. in Authent.* Et quotiescumque Summus Pontifex dat facultatem alicui citandi per edictum, semper de stylo apponitur clausula in commissione: *constito summariè de non tuto accessu.* Cassador. *decis. 2. de dol. & contum.* vbi *num. 2.* ait, quod testes dicere debent, se credere, quod impossibile sit, ob non tutum accessum, aliquem citari posse; vt per Rot. *decis. 22. de rescr. in antiq.* vbi etiam habetur; quod neque sufficeret solum iuramentum partis super non tuto accessu. Neq. sufficeret sola Iudicis assertio, *iuxt. tradit. in c. quoniam contra de prob.* Bero *cons. 65. nu. 154. vers. nec Iudici asserenti l. 1.* Mandos. *de commiss. formul. 4. in verb. etiam per edictum publicum. ante fin.* vbi in *vers. & ibi dictis addo* ait, Rotam admittere testes singulares ad probandum non tutum accessum.

Nota insuper, quod hæc citatio per edictum, ob non tutum accessum decerni, & exequi potest, etiam die feriata. *iuxt. præcit. extrauag. rem non nouam*, ibi: *etiam extra solemnes dies, & d. clem. 1. de iudic.* ibi: *tam in diebus solemnibus, quam in alijs* & Cassador. *decis. 5. de dol. & contum.* Vestr. Prax. *lib. 4. cap. 3. nu. 6.* & ibi Grau. *nu. 13.* Et in ea apponendus est terminus competens ad comparendum, *vt in d. extrauag. rem non nouam*, ibi: *post terminum lapsum, quem considerata locorum distantia volumus citationibus ipsis competentem appon.* & habetur *in d. clem. 1. de iudic.* & notatur per Bart. *in d. extrauag. ad reprimendam. verb. per edictum* Caputaq. *decis. 261. nu. 10. par. 2.* Imò quod terminus solitus in alijs citationibus dari, duplicari debeat in istis per edictum, consuit Cot. *in Ianuen. separationis Thori 16. Februarij 1632. coram D. Coccino.* Et si terminus esset breuis, non arctaret citatum ad comparendum, etiam post terminus. Put. *decis. 150. nu. 2. l. 3.* Crescent. *decis. 6. de dol. & contum.* Cassador. *decis. 6. nu. 3. eod. tit.* Et à breuitate termini datur appellatio. Rot. *dec. 15. de rescr. in nou.* Put. *loc. cit.*

Nota tertiò, quod hæc citatio affigi debet in locis publicis, & frequentatis, vt ab omnibus videri, et legi possit, *vt in d. extrauagant. rem. non nouam, & d. clem. 1. habetur*, & in partibus extra Curiam sufficit poni in locis vicinis, quamuis non vicinioribus domicilio citandi, dummodo verisimilem notitiam habere possit citandus. Achil. *decis. 15. de dol. & contum.* Cassador. *d. decis. 6. num. 1. eod. tit.* Vant. *de null. ex def. citat. num.* 140. Et non solum affigi, sed etiam affixa dimitti debet per aliquod temporis spatium. *vt habetur in præcit. Iurib.* videlicet *in d. extrauag. rem non nouam* in illis verbis: *vt cunctis possit patere, & ita deferre citatus.* Sed prius est legenda alta voce in multorum præsentia, & postea affigenda, *vt in d. clement. causam. de elect.* ibi: *perlecto illius tenore.* Vbi Gloss. *in verb. perlecto*, ait debere integrè legi. Vnde nisi integre legatur, citatio non diceretur legitimè exequuta, & consequenter non valeret.

lerct. Rot. *decis.8. de del. & sent. in noa & decis.325. numer.6.p.3. l.3.diuers & decis.224.n. 0.p.5.recent.* Calladot. *decis.4.num.1.de dol. & sonsum* & Achill *decisio.14.eod tit.*

4 *Quoad secundum*, quid sit citatio, notandum est, quod nihil aliud est, quam in ius vocatio. *vt in tit.ff. & C. de in ius vocand.* vbi DD. communiter, & Ego dixi *in d. sect.1. subsect.2. n.1.* ideo non est hic amplius immorandum.

5 *Quoad tertium*, an scilicet Reus sit necessariò citandus, notandum erit, quod regulariter secundum Ius Canonicum debet quilibet citari, alias non potest contra ipsum aliquid definiri, *cap. 1. de caus. poss. & propr.* citatio enim est de Iure Diuino, quia in sacra Genes. *cap.3.* habetur, quod cum peccasset Adam, Deus illum vocauit, antequam iudicaret, dicens: *Adam vbi es*: de quo *in cap. serpens, de pœnit. dist.1.* & similiter habetur. *Genes.4.* de Cain, qui postquam Abel fratrem suum occidisset, fuit a Deo vocatus, & citatus illis verbis: *Vbi est Abel frater tuus.* Item *Genes.18.* cum Dominus condemnare voluerit Populum Sodomorum, prius dixit: *Descendam, & videbo, &c. vt in c. Deus omnipotens 2. qu.1.* Similiter habetur *num.16.* de Dathan, & Abiron, qui antequam damnarentur, fuerunt per Moysem vocati, vt coram eo comparerent; & ita tenent communiter Theologi, secundum Alexand. de Ales. *3. p. summ. qu.45. art.3. in tit. de processu iudic.* quod etiam Plato *in dialog.9. de legib.* apertissimè docuit; & ita tenet similiter Bruo. *in tractat. de indic. & tortur. in vltim. qu.* Milleus *in prax. crim. in glos. visit. fol.49.* post text. Gloss. & Bart. *in l.3. C. de offic. praefect. Vrb.*

Quod est adeo verum, vt in criminalibus requiratur citatio, quòd si Reus non citetur, vel citetur, sed non legitimè, condemnari non possit. Imò processus contra ipsum formatus, & omnia alia sunt ipso Iure nulla. Piot. *cons.51.* Brun. *cons. 89. nu.1. p.1.* Clar. *qu.31. vers.1.* vbi de communi testatur. Sforz. Odd. *cons.72. nu.1. vol.1.* vbi Alios adducit, latè Farinac. *cons.14. num.3.* & Maor. Burg. *in tract. de mod. proced. ex abrupt. centur.1. qu.49. per tot.* & latissimè Petr. Caball. *in qu. crimin. centur.3. cas. 2. nu.269.*

Quæ conclusio procedit, etiam in delictis notorijs in quibus citatio fieri debet, non obstante notorietate, quæ alias est priuilegiata in modo procedendi. Brun. *vbi sup.* Clar *in Pr. cr. quaest.9. vers quaero numquid.* vbi de magis communi, *& quaest. pract.31. vers. primo in fin.* Odd. *loc. cit. num.8.* vbi Alios cumulat.

6 Imò ampliatur, vt non sufficiat vnica citatio in criminalibus, sed requirantur plures citationes. *iuxta text in l. absentem,* in illis verbis: *si saepius admonit. ff. de pan.* Clar. *in d. qu.31. vers. quaero modo.*

Secundò ampliatur, vt etiam requiratur peremptorius terminus ad comparendum, sicut in Ciuilibus, vt aduertit. Scarc. *d. tract. crim. lib.1. cap.91. num.25. in fin. & cap.92. num.1.* Marsil. *in Pract. crim. §. postquam. num.66.* ad effectum, vt si Reus per non comparitionem efficiatur contumax, habetur pro confesso. Foller. *in Pract. crim. for. saecular. vers. Et si confitebuntur 4. part.3. partu num.16.* Guazzin. *defens.20. cap.1. nu.11.* Afflict. *in constit. Regni incip. Pana cotum num 65. in fin. lib.1.* & Carauit. *in Ritu Magnae Curiae Vicar 120. num.1.* & in Regno citatio sine termino peremptorio non valeret, *vt mox dicemus. num.5. vers. quinto debet.*

Sed difficultas est, an dictum peremptorium in Criminalibus valeat, si expediatur vnica tantum citatio peremptoria; vel requirantur ad minus tres? Ad quam respondetur, quod si extaret statutum particulare, illud seruandum esset, Scacci. *d. cap.91. nu.34. & c.92. nu.4.* Si verò non adesset, vnica peremptoria pro omnibus sufficeret; ita tenent communiter DD. vt inquit Felin. *in c. consuluit. nu.15 de offic. deleg* Boss. *in tit. de sentent. n.4.* Clar. *q.21. vers. quaero modo numquid.* Scacc. *c.99. nu.11. l.1.* & Alij apud Illos. Vnde patet, quod in hoc standum est consuetudini loci, & stylo Curiæ.

7 *Quoad quartum*, an scilicet in citatione inferenda sit causa, propter quam quis citatur, notandum est, quod Gloss. *in cap. praeterea de dilationib. verb. plenè*, absolutè partem affirmatiuam tenet, per text. *in cap. si primates 5. qu.2* sequitur Cardin. *in clem.2. vt lite. pend.* & Foller. *in Pract. crim. for. sac. part.1. secunda partis vers. vel vos verbal. citar. fac. nu.* in fin. vbi ita practicari testatur, & Clar. *in Pract. crim. qu.31. vers. quaero nunc*, vt scilicet apponatur causa. Baldus tamen *in l. nullus C. de exhib. reis.* contrarium tuetur, nimirum vt non requiratur insertio causæ, ob quam citatur quis, sed sufficiat; vt [illegible] supplicater concipiatur ad se excusandum a quibusdam sibi oppositis, ita etiam tenent Bart. *in d. l. inter accusatorem vers. pro declaratione quaero. ff. de publ. c. iud.* Salicet. *in l. absentem C. de accus.* & Afflict. *in constit. Regni incip. Humanitatem in 6. notab.* qui tamen postea *in constit. si quem nostrorum in 5. notab.* sequitur opinionem Mariani Soccini *in tract. citat. art.2. nu.2.* vbi distinguit inter Iudicem Delegatum, & ordinarium, & in primo tenet debere inseri causam, in secundo verò secus. Abbas verò in *d. c. praeterea num.8 & in c. licet. de accus.* neutram opinionem sequendo, vtitur distinctione, quod aut citatio mittitur in partes longinquas; Aut fit in eodem loco iudicij, vel in partibus propinquis. In priori casu exprimi debet causa, propter quam quis citatur: In secundo verò secus. Abbatem sequitur Felinus *in d. cap. licet*, & Praepositus. *in d. cap. si primates 5. qu.2.* et Alij. Hodie tamen indistinctè seruatur, tam in Romana Curia, quam in alijs, vel plurimum, vt semper in citatione inferatur causa, prout testatur etiam Foller *in pract. crim. can. part.2. capit.9. numer.39. in fin. & in pract. crim. for. saecular loc. proxim. citat.* et Clar. ibid. Imò practicatur de consuetudine in aliquibus Curijs, vt non solum inseratur causa in citatione: verum etiam totus tenor libelli, seu inquisitionis modo, & forma, prout posui *sup. sect.2. nu.76.* & ita testatur etiam Marian. Soccin. *sac. qualiter, & quando 2 num.212. in fin. de accusat.* & Angel. *de malefic. in verb. Iudex commisit. n.3.* & ibi Addentes.

Ratio autem, quare inferi debet in citatione causa, ob quam Reus citatur, est ad hoc, vt per citationem cum expressione causæ plenè instructus possit contradicere, et opponere exceptiones, si quas habeat. Vant. *d. tract. de nullit. rubr. de nullit. ex sect. citation. nu.50. & seqq.* Clar. *in qu.31. vers. quaero nunc.* Gail. *in pract. obseruat.51. in princ. l.1.* latè Scac. *in tract. crim. d. lib.3. cap.32. num.14.*

8 *Quoad quintum*, quomodo scilicet concipienda sit citatio, notandum est, quod plura requisita continere debet, & Primò vt exprimatur nomen Iudicis; *vt in cap. praeterea de dilation.* & in Regno adest *constitutio*, quæ incipit. *Edictorum.* Secundo nomen citati. Gloss. *in cap. cum in multis. ver. quorum de rescript. in 6.* Tertiò opponi debet locus, si Iudex sit delegatus, *c. cum parati de appellat. & d. cap. praeterea de dilation.* Si verò sit ordinarius, valeret citatio, quamuis non apponeretur locus, in quo comparere deberet, quia intelligeretur de solito, vbi ius dicitur. Afflict. *in dict. constit. Edictorum. notab.7.* Quartò continere debet causam, ob quam citatur. *d. cap. si primates 5. qu. 2.* Gloss. *in d. cap. praeterea verb plenè. de dilat.* & Alij, *de quib. supra.* Quintò debet continere terminum peremptorium. *cap. de illit. cita. § de conuentione*, & ibi Gloss. *in verb. peremptoriè. 24. quaest 3.* ad tradita *in l. ea qua C. quom. & quand. Iud* & dictum est supr. Et in Regno non valeret citatio sine appositione termini peremptorij, *vt in constit. pract. Edictorum §. citatio sub rubr. de litter. citator.* vbi Gloss *in ver. continebit.* & Afflict. *ibid.* per quam constitutionem fuit correcta *l. ad peremptorium. ff. de iudic.* vbi cautum reperitur, vt tribus citationibus præcedentibus apponeretur peremptorium; nam hodie in toto Regno per dictam constitutionem fit vnica pro trina citatione cum termino peremptorio, aliàs nulla esset. Est benè verum, quod si apponeretur aliud æquipollens, quamuis non adesset peremptorium, adhuc sustineretur, vt si diceretur: *compareat ad primam Iuris, aliàs elapso termino in citatione apposito, procedetur contra ipsum, prout Iuris fuerit, &c.* Hæc enim verba idem operantur, ac verbum *peremptoriè.* Abb. *in capit. causam qua col.2. de rescript.* Afflict. *in d. constit. Edictorum, per text. in cap. licet ex quadam. de testib.* vbi nihil refert, quod aliquid fiat per equipollens, dummodo quod fieri necesse est, fiat. Sextò continere debet tempus datæ, idest diem, mensem & annum, aliàs propter indeterminatum tempus non valeret, *vt in l. si qua beneficia. C. de diuers. rescr.* Gloss. *in capit. quoniam contra de probat.* Vnde ex dictis constat, quod requiritur etiam. Septimò, quod fiat in scriptis; vt in Iuribus præallegatis; benè verum est, quod fieri potest, etiam viua voce aliquando, & etiam per indicem vt dictum est. & per Tabellionem, seù Actuarium. Specular. *libr.2. de citat. §.4. num.1.* & Mill. *in prax. crim. glos. praesens. fol.46.* Octauò continere debet terminum competentem, vt mox inferius dicemus. *l. nullus. C de exhib reis*; vt tradunt DD. communiter Marant. *in spec. Aur. part. 6. memb.1. num.51. & seq.* Gaill. *libr.1. obseruat.48. cum seq.* Vant.

de nul-

de nullitat. ex defect. citat. num. 31. 38. & seq. Scacc. *in tract. crimin. l. cap. 17. num. 6.*

Reliqua necessaria *vid. in Pract. ciuil. sup. part. 2. sect. 1. subsect. 2. per tot.* vbi latè. Nota tamen hic, quod idem Iuris est in Criminalibus, ac in Ciuilibus, quoad citationem, vt ait Specular. *de citation. lib. 1. §. 2. num. 2. &* Scacc. *d. l. 1. c. 49. num. 2.* vbi etiam firmat, quod in citatione criminali requiruntur omnia ea, quæ sunt necessaria in citatione ciuili.

9 *Quoad sextum*, Qualiter scilicet citatio exequi debeat, notandum est, quod exequenda erit per Nuncium, seù Cursorem Curiæ, cui committi debet per iudicem. *c. cum pacati de appell. cap. quoniam, contra de appell.* Valet tamen citatio, si exequeretur per Nuncium alterius Curiæ, seu iurisdictionis. Bart. *in extrauag. ad reprimendum, ver. per nuntium tit. quomod. in las. maiest. crimin. proced. in Authentica* Foller. autem *in Pract. crimin. for. sec. vers. vel eos verbaliter citari faciat. numer. 17.* tunc solum videtur sequi doctrinam Bartoli, quando in citatione fuerint dictum: *committitur N. nostra Curia Cursori, siuè cuius aliarum curiarum*, de quo late Mill. *in prac. peux. crim. vers. cuius. alie rogato.*

10 Hinc hodie ad euitandum euitanda, semper opponuntur prædicta verba in citationibus. Et similiter, vt antequam tradatur citatio Cursori, Notarius, seu Actuarius causæ redigat illam in actis, vt si forte per Cursorem amittatur, vel ei auferatur, possit de ea constare, & facere relationem. Soccin. *in tract. de citat. art. 14. q. 6.*

In nullo verò casu committenda erit parti aduersæ citatio, Speculat. *de citat. d. §. 4. nu. 2.* vbi multa iura allegat; quia nunquam credendum est inimico; *vt Ecclesiast. cap. 12. ibi. Non credas inimico tuo in aeternum.*

11 Item debet Nuncius, vel cursor citare Reum ad comparendum personaliter, & proinde dandus est ei in citatione competens terminus, arbitrio tamen Iudicis. *cap. de illicita, §. 1.* vbi Gloss. *in verb. visum 24. quaest. 3. l. nullus C. de exhib. reis l. absentem ff. de pœn. & l. qui crimen C. qui accusar. non poss. arg. cupientius, & cap. seq. 11. qu. 3.* Speculator. *de citatione §. 1. num. 12. & §. 2. numer. 1.*

Alias non arctaret Reum citatum, ad comparendum, nec eum afficeret, si non præfigeretur terminus ad comparendum; quia esset incerta, & obscura. Bart. *in l. liber. homo. §. 1. ff. de verb. oblig.* Bald. *in l. consentaneum vers. & nota primò C. quomod. & quand. iud.* Carauit. *in rit. 123. num. 9.* latè Vant. *de nullit. ex defect. cit. num. 67.* Baiard. *ad Clar. qu. 31. num. 197.* & latissimè Scacc. *in tract. crim. l. 1. c. 32. nu. 17.* vbi DD. contrarium tenentes allegat, & post multa tenet, citationem, sine termini præfixione valere: concludit tamen melius esse terminum apponere ad euitandas oppositiones, de quo vid. Boer. *decis. 235.* vbi articulum examinat. & Grauat. *ad Vestr. in Pract. l. 4. c. 2. n. 11.* vbi ait, quod valeret citatio sine termino.

Terminus autem præfigi debet competens, quia si esset nimis breuis non arctaret citatum ad comparendum. Vant. *vbi sup.* Vestr. *in Prax. d. c. 2. num. 5.* & ibi Grauat. *litt. B.* Vnde exprimi debet dies certa, in qua finitur terminus, intra quem comparere tenetur citatus. Ias. *in d. l. liber. homo §. decem num. 7.* Marsil. *in l. de vnoquoque num. 168. ff. de re iudic.* Boer. *decis. 276. & 185.* Vant. *loc. cit. num. 65.* Cæuall. *in tract. comm. contr. comm. qu. 209.*

12 Hæc autem citatio in criminalibus fit ad comparendum personaliter, & non procuratorem, ad effectum, vt Iudex imponere possit illi condignam pœnam, maximè si ex delicto veniret imponenda pœna corporis afflictiua, *vt in d. l. seruum quoque §. publicè ff. de procur. & in l. accusatoro §. ad crimen. ff. de publ. iudic.* & in Regno habetur *in dict. constitut. edictorum?* quæ quidem pœna ipsi, & non procuratori debetur, Et similiter, vt possit illum videre, nam sæpe sæpius ex aspectu, & aliis signis desumuntur probationes delictorum; ideo debet ipsemet reus comparere. *cap. 1. de iudic. in 6.* veritas enim aliquando eruitur per Iudicem ex responsionibus ipsius rei, si fiant cum trepidatione, et timore; vel cum animi constantia, & securitate. *l. de minore § tormenta. ff. de q.*

13 Vnde regula constituitur, quod in criminalibus non admittitur, vt plurimum procurator ad comparendum pro Reo citato ad informandam Curiam super aliquo delicto. *ca. veniens de accus.* vbi Gloss *in ver. criminale.* Abb. & Alii, communiter *c. tua de proc. c. in criminalibus 5. quaest. 3. c. absens 4. quaest. 9. cap. si quando 2. quaest. 6. l. seruum. §. publicè, ff. de procur. & l. pen. §. ad crimen. ff. de public. iudic.* & ibi Bartol. & Alii. Boss. *tit. in causis criminalibus, &c. post numer. 1. vers. prima igitur.* Menchi. *controuers. vsu frequent. c. 39. num. 34.* quos allegat Clar. *in qu. 32. & hæc conclusio.* Et ita de consuetudine seruatur ferè in omnibus tribunalibus, vt procurator non admittatur ad comparendum pro Reo inquisito criminaliter, vt testatur Bart. *ind. l. pen. §. ad crimen.* Et ratio est, quia in criminalibus imponi debet Reo pœna pro mensura grauitatis delicti, quæ cum vt plurimum sit corporis afflictiua, non est conueniens, vt illam patiatur procurator alias innocens; ne Iudicium reddatur elusorium, si Reus admitteretur ad comparendum per procuratorem, quia pœnæ tenere debent suos authores. *l. sancimus C. de pœn. & §. 1. Inst. de noxal. action.* vbi Gloss. DD. & ita communiter tenent DD. vt testatur Alber. *in d. l. seruum quoque §. publicè post num. 18. ff. de procur.* Blanch. *in Pract. crimin. fol. 15. num. 15.* Vbi verò pro crimine non veniret imponenda pœna corporalis, sed pecuniaria, vtique admitteretur procurator, est communis sententia DD. vt dicit Mar. Soccin. *in d. c. veniens nu. 24. de accus.* Menchiac. *loc. cit. c. 17. nu. 17.* Clar. *vbi sup. vers. caeterum.*

Quæ conclusio licet veri sit in procuratore, non tamen locum habet in excusatore tantum qui proponit, & allegat causas absentiæ citati in quauis causa criminali, dummodo non proponat aliquas exceptiones ipsius Rei. Alber. *in d. §. publicè post num. 16.* vbi dicit esse communem sententiam DD. & Bart. *in d. §. ad crimen n. 16.* Marian. *in d. cap. veniens num. 67.* Clar. *in qu. 33. in princ. & per tot.* et Alii, quos allegabo *in seq. sect. 7. numer. 16. cum plurib. seqq.* Et quod dictum est de absentia, locum habet etiam si allegauerit causam infirmitatis, & similiter in omnibus aliis impedimentis legitimis, pro quibus citatus comparere non potest; nam adhuc in illis admitti debet excusator ad illa allegandum, prout tenent communiter DD. & dicam ego ipse. *in d. sect. 7. à nu. 9. cum plur. seqq.*

14 Dantur tamen multi casus, in quibus admittitur procurator, etiam in criminalibus. Quorum primus est in criminibus. *arg. l. leuia. ff. de accus.* Secundus est in crimine suspecti tutoris *l. non solum §. vlt. ff. de procur.* Tertius est, in crimine iniuriarum, *cap. absens 2. § nisi 3. quaest. 9. & l. vlt. C. de iniur.* Quartus est, quando agitur de crimine non criminaliter, sed ciuiliter. *cap. tua de procur. cap. sup. his de accus.* Quintus est, in actionibus popularibus. *l in popularibus. ff. de procur.* Sextus est, in crimine non excedente pœnam relegationis. *l. 1. ff. an per alium caus. app. ex pos.* Septimus est, in crimine ingratitudinis. *l. sed & hæ §. 1. ff. de procur.* Octauus est, quando quis fuit accusatus per procuratorem *cap. veni. 5. qu. 3.* Nonus est, quando quis vult excipere, *& capit. veniens super his de accus.* Decimus est, in causa serui, in qua comparere potest dominus. *l. si cui §. pen ff. de accus.* Vndecimus est, quando quis allegare voluerit causam absentiæ inquisiti, non vt procurator, sed vt coniuncta persona. *cap. reor 5 quaest. 3. cap. fin. de delation. l. seruum quoque §. publicè. ff. de proc.* Gloss & Abb. *in d. cap. veniens, & c. si quando,* & latè dicemus *in seq. sect. num. 11.* Duodecimus est, quando citatur mulier coniugata, Andr. de Isern. & Afflict. *in cit. constit. Regni; Edictorum notab. 8. & 9.* quem refert Foller. *in pract. crimin. fer. facul. d. verb vel eos verbaliter citari faciat num. 9.* Decimus tertius est, quando agitur contra vniuersitatem, quæ comparere potest per syndicum; & similiter Collegium, vel capitulum, quæ admittuntur ad constituendum procuratorem. *c. dilectus, & cap. constitutis de proc. l. aut facta. ff. de pœn.* Abb. *in d. cap. veniens, & cap. 1. de accus.* Foller. *loc. cit. & in Pract. crimin. canon. p. 2. c. 9 nu. 5.* Decimusquartus casus est, si agatur contra monialem, nam tunc admittitur procurator, propter impedimentum Iuris, cum non possit è monasterio egredi, *c. 1. de stat. monach. in 6.* Abb. *in d. capit. veniens.* Felin. *in capit. meminimus col. 4. vers. quarta conclusio de accus.* Decimusquintus casus est, quando citantur plures personæ, ad minus numero decem. *cap. Regni incip. statuimus vt quoties persona.* De reliquis casibus vid. Gloss. & DD. *in d. capit. veniens de excusation. & cap. si quando 2. quaest. 6.* & Speculat. *lib. 1. de procuratore §. 1. num. 10.* Faciunt, quæ dicam *in seq. sect. à num. 8. cum plurib. seqq.*

Hos, & Alios casus, & crimina, in quibus possit Procurator, et Aliæ personæ comparere in Iudici pro citato ad effectum excusandi, ne efficiatur contumax, si quis fusius videre cupit, adeat Alex. & Marian. Soccin. *in d. cap. veniens.* Menoch. *de arbitr. qu. 80. l. 1. per tot.* Gabriel. *concl. 9. per tot l. 7. de crimin.*

min. Montícell. *in pract. crimin. regul.* 13. *per tot.* Farinac. *in Pract. crim. q.* 50. vbi latissimè materiam prosequitur *à numer.* 1. *vsque ad numer.* 275. Pacian. *de probat. lib.* 2. *capit.* 40. *& capit.* 47. *per tot.* & Alii apud Illos. In quibus autem casibus requiratur mandatum speciale, vid latè Villagut. *in Pract. crimin. lib.* 1. *capit.* 7. *per tot.* Peregrin. Iannin. *in tract. de citation. real. lib.* 3. *c.* 21. *n.* 87. *cum plurib. sqq.* quia non omnia possum hic cumulare; & recensere, ne Praxis efficiatur tractatus materiarum ex professo examinatarum.

15 Sed quæritur, an in criminalibus Reus citandus sit de persona, vel sufficiat, si citetur in domo solitæ habitationis?

Respondetur sufficere citationem domi factam, vt possit Reus contumax fieri; ita communiter DD. de quibus Alex *in l.* 4. *§. prætor ait num.* 3. *in fin. ff. de damn. infect.* Gandin. *de malefic. in rubr. de citation. numer.* 4. *in fin.* Blanc. *in pract. crim. fol.* 11. *num* 29. Clar. *in simil. pract. crim. qu.* 31. *vers dictam est circ. med.* Chartar. *in Pract. de exec. sent cap fin. nu.* 181. Farinac *qu* 1. *nu* 41. quidquid dicat Marant. *in spec. aur. p.* 6. *vers. vel è contra tatur citatione n.* 81. *& art.* 2. *nu.* 277. vid Scacc. *in tract. crim. lib.* 1. *c.* 45. *num.* 2. *vers. e contrarium* vbi Alios allegat.

Declaratur tamen conclusio præfata, vt sufficiat citatio domi excequuta, quando citandus haberi non potest de persona, quia regula generalis est, vt citatio excquenda sit personaliter, si fieri possit. *l. scire oportet. §. qui autem ff. de excusat. tutor.* nam principaliter fit ad effectum vt citatus sciat se vocatum, & possit se defendere. *l. diffamari C. de ingen. manumiss.* & habeat indubitatam scientiam citationis. Vant. *de nullit. ex defect. citat. num.* 81 Vbert. *tom* 2. *de citat. cap.* 11. *numer.* 227. Rot. *decis.* 758. *num.* 3. *par.* 3. *lib.* 3. *diuers.* Quando verò haberi non potest de persona, ad effectum habendi scientiam præsumptiuam citationis, sufficit, si fiat domi solitæ habitationis. Gloss. *in l. ex consensu §. vlt in verb. eum qui cognouit. ff de appellat. & in l.* 1. *verb. notitiam ff. quæ sent. sin. appellat rescin.* & Gloss. *in capitul. causam, quæ verb. ad domum. de dol. & contum.* & ita intelligendi sunt DD. *practi.* Si vero citandus haberi nequit de persona; nec certam habet domicilium, citari debet per edictum in locis publicis, vt habeat saltem notitiam verisimilem. *extrauag. rem non nouem de dol. & contum. l.* 2. *§. eodem tempore ff. de orig. iur. l. si quis id, quod ff. de iurisd. omn. iudic. Auth. qui semel. C. quom. & quand. iud.* Et si iste ordo peruertetur per Iudicem, vtique suspicio contra eum inducitur, quod malitiosè hoc fecit, ne notitiam haberet citatus. *ad text. in c. tua. de cler. non resid. l. ad peremptorium cum quinque sqq ff. de iudic.* Vrbet. *vbi sup. n.* 225.

16 Diligentia itaque facienda est, vt citandus habeatur de persona. *Clement.* 2. *de re iudic.* Seraph. *decis.* 1296. *nu.* 4. Caputaq. *decis.* 118. *p.* 1. Molied. *decis.* 3. *in fin. de dol. & contum.* Rot. *decis.* 637. *nu* 2. *p.* 2. *recen.* Quod procedit a fortiori in criminalibus, in quibus de maiori præiudicio agitur. Castrens. *in l. sed eum quoque num.* 12. *ff. de procur.* Cassador. *decis.* 2. *de dol. & contum.* Rot. *decis.* 133. *nu.* 3. *impress. post. Conc. de consib.* Quod intelligendum est, quando in citatione non fuit per Iudicem dictum, & explicatum, vt citaretur domi, si personaliter haberi non posset, vt inferius dicemus *n.* 21. Secus si fuit solum dictum vt citaretur personaliter, nam tali casu præmittenda erit talis diligentia de habendo personam.

17 Quæritur secundò consequenter, an huiusmodi citatio domi facta sufficiens sit, vt deueniri possit contra contumacem ad fulminationem excommunicationis?

Respondetur negatiuè cum Innocent *in ca fin de eo, qui mitt. in poss.* Vinc. *in cap. ad reprimendum in fin. de offic. ord.* Glos. *in capit. sacris ver. probabile de sent. excomm* Præposit. *in c. canenne.* 3. *quest.* 9. Ioan. Andr. *in clement.* 1. *iudic.* Foller. *in pract. crimin. canon. d. p.* 2. *cap.* 9. *n.* 15. & ita communiter ferè omnes DD. quidquid Clar. *in loc. prox. cit.* in contrarium afferat. Ratio est, quia adhoc, vt ferri possit excommunicatio contra aliquem, debet fieri monitio personalis. *cap. sacro. de sent excom.* & latiùm dicemus infr. *tom.* 1. *p.* 5. *in prax.* 8. *vbi de excommunicatione.* Quo verò ad alios effectus, excommunicatione excepta, valere citatio domi facta, secundum communem DD sententiam supra relatam.

18 Benè verum est, quod si reus malitiosè latitaret, ne citaretur. tunc etiam quoad excommunicationem sufficeret citatio facta domi, secundum Innoc. *in capitul. ad petitionem accusation.* quem sequuta est Rot. Rom. *decis.* 271. *incip. si de mandato in antiq.* vbi Domini de Rota tenuerunt, quod quando citatio fieri nequit de persona eo, quod citandus malitiosè latitat, vel aliquo modo impedimentum præstat, ne citari possit personaliter, citatio facta domi eumdem effectum operatur, ac si de persona facta esset: & consequenter deueniri potest ad excommunicationis fulminationem *argum. cap. certum.* 11. *q.* 3. *& cap. tua vt lit. non contest* Cardin. & Præpos. *in c. canenne* 3 *qu.* 9.

19 Dicitur autem absens, & malitiosè latitans, ne citetur de persona, qui discedit à Ciuitate, vel Diœcesi superioris, qui causam agitat. Gulielm. *clem. causam de elect.* quem sequitur Mart. Soccin. *in tr de citat. art.* 18. *n.* 24. vbi etiam tenet, arbitrarium esse Iudici quando quis dicatur absens malitiosè: maximè si se absentauit à loco, vbi iudicium agitatur; vel in quo solitam habebat habitationem, *ad tex. in l. dotis §. prætor. ait*, vbi Bart. *ff. de damn. infect.*

20 Imò Vantius *in tract. nullitat. tit de nullit. ex defectu citationis numer.* 52. tenet citationem fieri posse domi in omni casu, quo quis non reperitur, siuè fraudulenter latitet, siuè alio modo impediat, ne personaliter citari possit per *text. in capitul. frequentes. § porro* vbi Gloss. & DD. *vt lit. non contestat. & l. Fulcinius, cum hoc edictum, vers. quid sit latitare, & § fin. ff. quib. ex caus. in possess. eat.* Semper enim, quod de facili persona citanda non reperitur, præsumitur, quod malitiosè latitet, ne citari valeat; & sic citatio fieri potest domi suæ solitæ habitationis; textus est *in c. causam, de dol & contumac. & l. post edictum, in princ. ff. de iudic. l. plerique* & vbi Glois. 1. & Bald. *col. fin. vers. & nota. C. quom. & quand. iud.* Rota tamen Romana seruat, vt quando quis reperiri non potest, citetur per edictum *vt in decis.* 5. *numer.* 24. *& decis.* 22. *de rescript. in antiq.* & supra tam dictum est.

21 Quæritur tertiò, an Cursor teneatur diligentiam facere in loco, vbi quis citandus erit, vt inueniri possit, antequam illum domi citet?

Respondetur negatiuè, secundum communem practicam ferè omnium Curiarum, præsertim si in citatione dictum fuerit, quod citetur personaliter, vel domi, si commodè haberi nequit ad tradita per Bald. *in l. conficiantur n.* 44. *C. quomod. & quand. iud.* Martan. Soccin. *de citation. num.* 103. & ita seruari in Regno Neapolitano *per Regiam Pragmat. incip. quilibet.* testatur Foller. *in pract. crim. for. fac. vers. vel in verbal. cit. fac. n.* 28 & in Regno Franciæ Rebuff *tom.* 3. *constitut. tr de citat. gl.* 3. *ar.* 2. *in princ.* Bartolus tamen *in l.* 4 *§. prætor. ait. ff. de damn. infect.* contrarium tenere videtur, quem sequitur Afflict. *in constit. Regni incip. citationis litteras in* 1. *notab* itaut si reus citandus, esset in loco, & facilè haberi posset, & nuncius non facta diligentia de persona citaret domi, citatio non valeret, quia erat prius perquirendus: Sed prima opinio seruatur in praxi, quamuis secunda procedere possit de Iure.

22 Quæritur quartò, an Nuncius, seù Cursor, qui habuit in commissis, vt verum citaret personaliter, si reperiri posset, aliàs domi: declarare teneatur in relatione citationis domi factæ, quod diligentiam fecerit, & non inuenerit?

Respondetur affirmatiuè, aliàs citatio domi facta, sine expressione talis diligentiæ, reum non arctaret. Ita Bart. *in d. l.* 4 *§. prætor. ait.* Alex. *cons.* 137. *col.* 3. *vers præterea l.* 2. *& cons.* 2. *col.* 1. *libr.* 2. Abb. *cons.* 24. Foller. *in pract. cr. can. p.* 2. *c.* 9. *n.* 18 Ratio est, quia relatio aliter facta, esset obscura; & incerta, ac si diceret, se citasse; prout habuit in commissis. Alex. *d. cons.* 2.

23 Si verò declarauerit, quod perquisitionem fecerit de inueniendo, & non potuerit eum reperire, statur eius iuramento. Bellamer. *decis.* 319 *& decis.* 100 Foller. *vbi prox. nu.* 19. An autem semper credendum sit nuncio referenti super exequutione citationis, vide Soccin *de citation art.* 13. vbi latè, & Foller. *in prax. cr. in. for. fac vers. si at relatio nuncij n.* 12. vbi facit plures distinctiones, & diuersos casus proponit, & ad singulos respondet aliquando affirmatiuè, aliquando negatiuè, quos breuitas causa consultò omittimus.

24 Quæritur quintò, an citatio facta domi solitæ habitationis Rei, valeat, si tunc temporis nullus in ea habitauerit?

Respondetur affirmatiuè, de Iure Regni: cum Afflict. *in d. constit. citationis littera notab.* 3. dummodo affiggatur eius copia in limine domus coram duobus, vel tribus testibus; & tunc elapsis triginta, vel 40. diebus, & non comparente citato, reputabitur contumax; ideo apponi debet in relatione tempus certum affixionis ipsius. Afflict. *ibid. notab.* 5.

25 Præsentia autem duorum, vel trium testium in Regno Neapolitano, est de forma citationis quæ domi fit, alias non arctaret Reum ad comparendum, *per Regium Pragmat. incip. quibus agere volens*, maximè, quando citatio fieret extra Ciuitatem, vt inquit Affl.ct. *in constit. Edictorum notab. 4. in fin.* Qui testes esse debent idonei, non domestici eiusdem cursoris citantis, nec exploratores, seù apparitores, ob suspicionem falsitatis, *l. idonei, cum l. seq. ff. de testib.*

26 Quia Nuncii, & apparitores regulariter sunt viles personæ. *l. prohibitum, & l. defensiones C. de iur. fisc. l.* 10. ideo illis non facilè creditur, sine idoneis testibus, cum facillimè falsas relationes facere soleant. Lanfranch. & DD. *in c. quoniam contra de probat.* Hostiens. *in sum. rubr. de contumac. §. qualiter vers. conten.* Sed in quamplurimis Curiis Regni exequuntur citationes, sine præsentia testium.

27 Potest tamen nuncius, quando citare vult domi, in criminalibus per vim in eam intrare. Bald. *in addit. ad Specul. in tit. de citation. vers. [illegible] numquid ecce in addit. incip. an nuncius*, & Angel. *in l. plerique ff. de ritu nuptiar.*

28 Quæritur sextò, an Reus delinquens possit a Iudice loci, in quo delictum commisit citari extra territorium suæ iurisdictioni subiectum?

Respondetur negatiuè, sine venia Iudicis, seù superioris illius, loci, vbi degit, maximè, locus non sit eiusdem Principis, vt inquit Bart. *in l. 1. ff. de acquirend. rer.* Sed in hoc communis obseruantia est, tam in foris Ecclesiasticis, quam Sæcularibus, vt quotiescumque citari debeat aliquis degens in alieno territorio, Iudex loci delicti expediat citationem, & dirigat illam Iudici loci, vbi delinquens, siuè alio modo citandus reperitur, rogando, vt permittat talem citari, & offerendo se paratum ad similia, & maiora; & Iudex rogatus permittit citari, & ita semper practicari vidi; Imò si non concederet facultatem citandi iste Iudex, malè faceret, cum vna iurisdictio per aliam coadiuuari debeat pro publico bono, ne delicta remaneant impunita. *Clement. pastoralis §. nos quoque de re iudic. c. delicto de sent. excomm. in 6. & l. episcopale C. de episc. aud. & 2. constit. C. post princ.* ex quibus iuribus supradicta Praxis desumpta est, & per alia iura, quæ notantur infra *sect. seq. numer. 33. vers. quarta est*. Ita etiam tenet Soccin. *in c. fune in fin. de for. compet. & cons. 167. incip. non inutilis quæst. 3. in fin. vol. 3.* Oldrad. *cons. 83. incip. tertio quæritur etc. fin.* Vid. Afflict. *in constitut. Regni incip. Edictorum notab. 12. quæstion. 1.* Folle. *in Pract. crim. for. secul. vers. prec. vel* [illegible] *fuc. numer. 27.* Clar. *in simili. pract. quæstion. 31. vers. sed hæc quidem*, & Alios per ipsos allegatos.

29 Quæritur septimò, quomodo citandus sit Clericus vagabundus, qui domicilium certum non habeat, & vbi sit, ignoratur?

Respondetur, quod talis Clericus citari potest in Ecclesia Cathedrali per affixionem citationis ad valuas, vt habetur *in clement. cunctam de elect.* Si verò habuerit beneficium, citandus erit in Ecclesia beneficii. *cap. ex tua de cleric. non resid.* Innoc. *in c. fin. de eo qui mitt. poss.* Vestr. *in Prax. l. 4. ff. de citat. seù sius exequution.* Millens. *in Pract. fol. 34. n. 13.* dicit tamen Follér *in Pract. crim. unon. d p. 2. c. 9. num 28.* quod sufficit in tali casu, si citatio legatur alta voce per nuncium in Cathedrali, quamuis non relinquatur affixa ad valuas, & simul ter si citetur domi solitæ habitationis. Quod tamen non admittitur a Vestr. *loc. cit.* vbi dicit affigendam esse citationem originalem, non copiam, iuxta *d. clem. 1. de iudic.* Cassad. *dec. 4. de dol. & cont. & dec. 5. de app. num. 2.* Roman. *cons. 233.* & dix. sup. *n. 3.* Laicus verò vagabundus citatur per Iudicem Sæcularem ad loca solita per edictum. Decian. *respon. 18. n. 85. l. 1.* Clar. *q. 31. vers. sed si reus*. Farinac. *qu. 11. n. 24 & 41.* vb ait, quid agendum, si non sit vagabundus; sed habeat domicilium in alio loco. De citationibus per edictum, per proclama, & per Campanam in criminalibus latè agit. Scaccia, *in tract. crim. l. 1. cap. 34. 36. & 41.*

30 Sed quid agendum, si Reus erit in loco iudicii, sed ob eius potentiam non est tutus accessus Nuncio, vt illum citet, nec personaliter, nec ad domum?

Respondetur, quod constito Iudici de non tuto accessu, citari debet per edictum. *Clem. cunctam de election. §. verum si, & ibi DD. communiter, & in clem. 1. de iudic.* Est tamen obseruandum, quod citatio per edictum non permittitur extra casus d. ctæ *Clem. cunctam*, vt tenuit Rot. Rom. *decis. 752. in cap. dixit in antiq.* & notat Gloss. *in d. clementin. 1. de iudic. verb. specialiter*. Vnde si citaretur quis per edictum, non constito prius de potentia, metu, & non tuto accessu, sine speciali Papæ concessione, non arctaretur Reus ad comparendum. Rot. *ubi prox. & decis. 223. in addit. & decis. 693. in antiqu.* Felin. *in cap. quoniam frequenter col. 9. vt lit. non contest.* Castr. *in l. ad peremptorium in fin. ff de iud.* Roman. *cons. 233. sup. cit.*

31 Quæritur octauò, an vnica citatio sufficiat in criminalibus, vt possit quis condemnari?

Respondetur negatiuè, quoad pœnam imponendam, vt habetur *in l. ubi senem vers. sæpius monitis ff de pæn.* & ibi communiter DD. vnde antequam deueniatur ad condemnationem, citandus erit Reus pluries post primam citationem, nempè ad videndum recipi testes contra ipsum examinatos; ad dicendum contra illos; ad allegandum: ad se defendendum; ad audiendam sententiam, &c. de quibus infra: & ita tenet, Clar. *vbi supra q. 31. vers. quaro modo*.

Sed nota, quod licet in quibusdam Curiis de consuetudine seruetur, vt vnica citatio peremptoria sufficiat, si contineat terminos quos continere deberent tres simul iunctæ, vt inquit Vital. *in tract. de malefic. rubr. de citat. num. 1.* Cartar. *de execut. om. sent. cap. bannit. cap. 1. nu. 186.* Clar. *d. qu. 31. vers. quaro modo.* Scacc. *in tr. crim. d. l. 1. cap. 91. n. 34. vers. sed quid dicendum.* Secundum tamen stylum Aliarum Curiarum requiruntur plures citationes, aliàs non posset reus condemnari, nimirum ad respondendum; ad allegandum; ad se defendendum, & ad sententiam. Cartar. *d. t. 1. n. 427.* Clar. *d. vers. quaro modo.* Afflict. *in const. pract. pœnarum nu. 66.* & ita seruatur in tribunali Domini Gubernatoris Vrbis Romæ: vt fiant plures citationes, nam primò citatur Reus ad comparendum personaliter, ad se defendendum intra triduum: quo elapso citatur iterum quattuor vicibus distinctis, assignando singulis singulos dies; scilicet prima pro prima: secunda pro secunda: tertia pro tertia; quarta pro quarta, & super abundanti ad dicendum causam quare non debeat condemnari, de quibus agit Scacc. *d. l. 1. cap. 75. nu. 11.* & prius dixerat. *cap. 92. numer. 3.* vbi dicit idem seruari in tribunal Domini A. C. tradit etiam Farinac. *in qu. 11. numer 41.* Et ego dictam *infrà suo loco*. Ita etiam seruari in Gallia testatur Ioan. Faber. *in l. cunctos populos. C. de sum. Trin. & fid. cath.* Boer. *decis. 63. numer. 8.* Clar. *qu. 44. vers. licet autem*. Ita etiam in Flandria, & alibi testatur Iodoch. *in Pr. crimin. cap. 10. numer. 7.* & latè Pactan. *in tr. de probat. l. 2 cap. 48. num. 62.*

32 Quo verò ad validitatem citationis, vt existimari possit contumax, etiam in criminalibus, sufficit vnica citatio peremptoria pro tribus, iuxta tradita supra *numer. 5. vers. quinto debet*, & tunc satisfit dispositioni *cap. de illicita 24. qu. 2. & l. si finita §. Iulianus ff. de damn. infect.* & ita tenent communiter DD. vt testatur Felin. *in cap. consuluit, post numer. 13. vers. quarto fallit de offic. deleg.* Alexander *in leg. contumacia n. 14. ff. de re iudic.* Guilelm. de Benedict. *in cap. Raynut. num. 152. de testam.* quid, quid dicat Cyn. *in l. 1. vers. quinto quæro Cod. de requir. reis* quamuis loquatur per verbum; *Credo*, in hoc enim communiter reprobatur. Sicut nec sequenda est Gloss. *in clem. 1. verb. tertiò de vit. & honest. cleric.* quæ tenet, quod quando per legem aliquam disponitur, vt citatus incurrat pœnam, ratione contumaciæ, requiratur præcisè trina citatio: contrarium enim seruatur in practica: nam si agatur ad pœnam contumaciæ incurrendam, vnica citatio peremptoria sufficit pro omnibus. Afflict. *dec. 189. n. 7.*

33 Quæritur nono, an teneatur Reus vnica citatione peremptoria citatus comparere, ita vt contumax non comparendo reputari possit, non fuerit ei competens dilatio ad comparendum assignata?

Respondetur, quod si daretur nimis breuis dilatio, posset appellare ad Iudicem superiorem, & non teneretur comparere *cap. 1. de dilation.* & ib Gloss. & DD. Roman. *cons. 298.* Imò in tali casu Iudex teneretur parti læsæ ad interesse, quia dilationes semper concedi debent cum competenti termino ad comparendum. *Extrauag. rem non nouam de dol. & contum. & clement. 1. de iudic.*

34 Vnde non obstante, quod dilationes citatoriæ sint arbitrariæ Iudici, *ut in cap. si aegrotans 6. quæst. 1. cap. quoud consultationem de re iudic. cap. personas, et cap. cum sit de appell.* & tradit Guid. Pap. *decis. 329.* Specul. *lib. 1. de citat. §. 2. num. 3.* adhuc tamen tenetur Iudex competentem terminum præfigere, alias citatus

non

non arctaretur ad comparendum, vt habetur, *in l. aut qui aliter. ff. de quod vi, aut clam.* vbi Bart. Abb. *in cap. dilectis de dol. & contum. col. 3.* Caslanor. *decis. 6. n. 3. & Vestr. in pract. l. 4. tit. de citat. extra Curiam,* dicit assignandam esse vnam diem pro singulis vicenis milliaribus, si citatus absens fuerit, *per tex. in l. 1. ff. si quis caution. & in §. qui excusare Instit. de suspect. tut.*

35 Ex quibus colligitur, debere Iudicem considerare distantiam locorum, qualitatem personarum, circumstantiam causæ, temporis, viarum, periculi, & similium; & his discussis competentem terminum in citatione apponere, *iuxt. text. in cap. quoad consultationem de re iudic. & capit. pastoralis de appellat. capit. si primates 1. cap. 1. 5. q. 2. & l. 1. ff. de fer.* Bald. *in d. l. aut qui aliter.* Speculat. *l. 2. de citation. §. 1. num. 12 & § 2. num. 2.* latè Afflict. *in constit. Regni causas aliae in quarto not. ab & in const. si quidem nostrorum septimo not. ab.* aliàs reus non arctaretur ad comparendum, *DD. citat.*

36 Insuper, quæritur, numquid citatio fieri possit die feriato? Hanc quæstionem examinauimus aliquantulum supra *in Pract. ciuil. par. 2 sect. 1. subsect. 2. nu. 21.* vbi dixi, posse quæstionem intelligi dupliciter, secundum duplex tempus quod in citatione attendi, potest; quorum primum est, quando citatio fit a Iudice secundum verò, quando citatio exequutioni demandatur. In præsenti tamen respondetur, quod si quæratur de primo tempore, puta an facta sit die feriata; dico huiusmodi citationem non valere de iure quamuis fiat ad diem non feriatam. *l. 1. ff. de ferijs, & l. fin. C. eod. tit.* Speculat. *d. citat § 1. nu. 14. in princ.* Bart *in l. 1. §. nunciatio ff. de non. oper. nunc.* Bald. *in l. 2. C. in quib. caus. in integr. restit. non est necess. & in d. l. 1. ff. de fer.* Soccin. *in tract. de citat. art. 19.* Paul. de Castr. *cons. 25.* Innoc. *in cap. præterea de dilat.* Felin. *in capit. 1. col. 3. in princ. de re iudic.* DD. Modero. *in cap. si. de fer.* & ibi Io. And. *in gloss. non solum.* Sunt tamen multi Alij, qui tenent, talem citationem valere, inter quos est Feder. de Sen. *consil. 48.* & Alij. Quidquid tamen sit de Iure communi, aliter seruatur de Iure Regni Neapolitani in Curiis Sæcularibus per *Rit. Magn. Cur. Vicariæ sub tit. de citat. incip. item seruat dicta Curia quod citatio,* in quo cauetur vt valeat citatio die feriato facta ad comparendum die non feriata. Et similiter per alium. *Ritum incip. Item prælibata Curia,* in quo cauetur, quod licet data citationis sit die feriata, citatur tamen die non feriata.

37 Quid autem dicendum sit, si quis citetur in die non feriata, cum citatione facta etiam die non feriata, sed terminus citationi appositus cadit in diem feriatam?

Respondetur, quod licet in *l. & post. cautum ff. de iudic.* habeatur, quod citatus non tenetur comparere, & similiter habetur *arg. text. in l. Celsus §. idem ait. ff. de arbitr.* per quem textum tenet, non teneri citatum comparere Bartolom. de Capua *in suis singular. sing. 23.* contrarium tamen seruatur in practica, tam de Iure Canonico. *arg. tex. in cap. veniens de accus. & cap. cum dilectis de dol. & cont.* quam de Iure Regni per alium *Rit. incip. Item quod tam in ciuilibus, quam in criminalibus* per quæ Iura cauetur, vt citatus comparere teneatur die sequenti. Quod procedit, etiam si dies feriati sint plures, nam postquam lapsi fuerint, omnes non teneatur comparere. Spec. *vbi sup. n. 13. vers. si ergo citatio.* ibi; *& idem est.*

38 Iterum quæritur, numquid teneatur nuncius relinquere citato copiam citationis, vt ille arctetur ad comparendum, tam si citetur personaliter, quam domi?

Respondetur Affirmatiuè. *per text. in cap. fin. & c. quoniam contra de probat. & element. causam in final. de elect.* & ita seruatur in Romana Curia, vt testatur etiam Vestr. *in sua Prax. l. 4. c. 3. nu. 3 & cap. 4. in tit. de citat. extr. cur.* latè Grauat. *ad eumdem Vestr. l. 3. cap. 6. n. 12. & seqq.* & idem videtur tenere Specul. *de cit. §. 5. numer. 9. vers. hoc autem facto,* & Villagut. *in tract. crimin. l. 1. capit. 3. conclus. 7. circ. fin.* Follet. *in Pract. crimin. canonic. cap. 9. nu. 23.* Clar. *in pract. crimin. q. 31. vers. scias tamen.* latè Asyn. *in pract. § 9. cap. 1. nu. 1. & seqq.* Hodie tamen in materia citationis seruandus est stylus, & consuetudo locorum, tam circa modum, quam circa formam. Sed Bald. *in l. 2. in fin. 11. vers. numquid. C. quom. & quand. Iud.* Paciao. *de probat. l. 2. ca. 46. n. 41.* Farin. *cons. 14. n. 1.*

39 Quæritur similiter, qualis dies attendatur pro iuridica ad comparendum, si quis citetur in loco, vbi sit dies feriata, & in loco, vbi Curia regitur non sit feriata illa ne, quæ seruatur in loco, vbi quis citatur, vel illa, vbi Curia regitur

Respondetur, iuridicam diem dici illam, quæ seruatur in loco iudicij. Abb. *in c. fin. col. vlt. in princ. de fer.* vbi latè examinat materiam citationis, & Afflict. *in constit. Regni. Baiulos omnes,* Boer. *dec. 235. p. 1.* vbi agit, an valeat citatio absque appositione diei, vel assignatione termini.

40 Sed quid, si in citatione non apponatur nomen delinquentis, quia fortè ignoratur, cum in informatione constet de delicto per signa, non de nomine, an talis delinquentis citari possit, etiam per signa?

Respondetur affirmatiuè, prout si in citatione dicatur: *Citetur quidam bonæ Iuuenis alta statura, barba nigra, vestitus pallio rubro, cum ense, & huiusmodi.* ita Bald. *in l. si quando C. de testib. & l. si dictum §. si præsente, & l. simil. ff. de euiction.* Angel. *in §. quadrupli Inst. de action.* latè Malleus *in Pract. cr. fol. 32.* & Ratio est ista, quia cum constat de corpore, non curatur de nomine. *l. si quis in fundi vocabulo. ff. de legat. 1.* imo etiam quia talis qualis demonstratio per signa habetur loco nominis. Mall. *vbi sup.*

41 Exequuta per nuncium citatione, adhoc vt arctentur citatos comparere, tenetur facere relationem, quia est de substantia citationis, & ideo redigenda est in actis in calce citationis, iuxta formam inferius ponendam. ita Bartol. *in l. multum interest. ff. de condit. & demonstr. & in l. hoc autem §. 1 ff. ex quib. caus. in poss. eat. & in l. quod si dubitet § cum autem n. 2 ff. de acquir. hæred.* Quod autem Relatio sit de forma substantiali iudicij notat etiam Gayll. *in Pract. obseru. l. 1. obseru. 53. n. 7.* Gramm. *cons. 52 n. 15.* Asyn. *in sua Pract. § 9. c. 1. n. 1.*

Et de Iure Regni Neapolitani probatur in constitutione *citationis litteras & seruatum.* & ibi Afflict. Et vlterius quia secundum Alios est actus extrajudicialis ad effectum habendi efficaciam, necesse est, vt de ea constet in actis. Abb. *cons. 112. lib. 2.* Tusch. *de præuention. p. 2. c. 43.*

42 Debet tamen relatio fieri cum omnibus circumstantijs infrascriptis, adhoc, vt valida sit.

Primò requiritur, vt fiat Notarius, seù Actuarius Curiæ, *vt habetur in l. cos §. super his C. de app.* vbi Gloss. & Bald. *in verb. asserentis,* *facit text in Auth. etiam si app. C. de tempor. appell.* Bart. *in l. si finita §. Iulianus. ff. de damn. infect.* latè Marian. Soccin. *in tract. de citat. art. 13. qu. 2.* Gramm. *cons. 2. sub nu. 14.* quod est post decisiones Sacri Consilii Neapolitani.

Secundò debet relatio continere tempus præcisum, quo exequuta fuit citatio nuncio referenti commissa. Soccin. *dicto act. 13 numer. 5.*

Tertiò debet esse clara, & certa, non incerta, & obscura. Rot. *decis. 10. in nou. de cit.* Vnde non sufficit, si nuncius, seù cursor dicat, se citasse modo, & forma sibi commissis; sed declarare tenetur, an personaliter, vel domi citauit, quia non multum lex confidit huiusmodi personarum generi. Bart. & Ant. *in capit. 1. de eo. qui mitt. in poss. per l. 1 de v. sur.* Alex. *in l. dies cautioni. §. prætor. ait. col. 3. ff. de damn. infect.* & signanter in criminalib. vbi de magno præiudicio agitur, non creditur Asynius *in Pr. §. 9. cap. 2. num. 11.* vbi Alios allegat, *& latiùs in capitul. 10. per tot.* Grammat. *vot. 21. num. 7.* Alciat. *de præsumpt. reg. 3. præs. 14. in fin.* Menoch *de arbitrar. cas. 113. num. 9. in fin.* Rot. *decis. 15. in fin. de dol. & contum. in nouis.* vbi dicunt, quod in Criminalibus neque Cursoribus Papæ creditur.

Quartò, quando citatio fuit exequuta domi, relatio debet fieri cum expressa declaratione, quod citauit Reum in domo suæ solitæ habitationis, aliàs non sufficeret, si diceret, in domo sua. Bart. *in d. l. dies §. prætor. ait.* Et de Iure Regni probatur *in constit. citationis litteras* vbi Isern. & Gramm. *loc. cit. numer. 3.*

Quintò debet nuncius relationem faciens declarare, se citasse modo, & forma sibi commissis, quia non debet fines mandati Iudicis committentis excedere, alias non arctare citatum ad comparendum. Glos. *in fin. in element. 2. vt lit. pend.* Archid. *in c. de illicita. 24. q. 3.* quis fines mandati diligenter seruari debent. *c. venerabilis. de offic. delegat. & cum dilectis de rescript. & l. diligenter. ff. mand.*

Sextò de Iure Regni debet nuncius in relatione explicare, quod citationem exequutus fuit coram duobus testibus, si domi citauit, cum tunc talium testium præsentia sit de forma substantiali citationis, vt dictum est *sup. n. 21.*

Septimò, de eiusdem Regni Iure, quando domi citatio fit, in relatione debet dici, quod ipsam al cui de domo notificauit Gramm. *d. cons. 2. n. 4.* Sed hoc idem alibi seruari vidi, etiam extra Regnum, ad effectum, vt citatio deuenire possit ad

notitiam citandi, iuxta tradita per Butr. *in capitul. fin. de eo qui mitt. in poss.* Soccin. *de citat. ar. 17. vers. circa septimam speciem col. 8.* Bene verum est, quod in Regno requiritur de substantia citationis, vt nuncius præstari faciat sibi iuramentum in persona domi reperiam, ad notificandum citationem Reo citando quamprimum potuerit, *vt habetur in dicta constit. citationes literæ.*

Octauò requiritur, vt fiat relatio cum iuramento nuncij in quibusdam Curijs. aliàs seruanda est loci consuetudo, sicut in cæteris requisitis, si de Iure municipali fuerint.

43 Est tamen aduertendum, quod relatio nuncij super citationis exequutione, cum sit de eius substantia, vt dictum est supra *numer.* 41. est adeo necessaria in criminalibus, vt si omittatur, vel de ea non constet in Actis, non possit Iudex ad actum aliquem contra citatum procedere, nisi prius de legitimè appareat, *vt habetur in lib. 2. C. de spectul.* & ibi Bald. etiam tradit. Bart. *in l. multum interest. ff. de condic. & dem.* Angel. *in l. hac stipulatio. ff. si cui plusquam per leg. falc. & in tract. de malefic. in ver. qui Iudex videns*, & latè Soccin *in d. tr. de citat. art. 15.*

44 *Quoad septimum*, vltimum qui sint effectus citationis in criminalibus, notandum est, quod omnes effectus citationis in ciuilibus, de quibus diximus suprà *par. 2. in Pract. ciuil. sect. 1. subsect. 2. num. 33.* locum habent etiam in criminalibus: quibus addi possunt quinque alii effectus. Quorum Primus est, vt per citationem Reus scientiam habeat vocationis Iudicis, ad hoc, vt se defendere valeat, cum defensio sit de Iure naturæ; quæ fieri non potest sine scientia vera, vel interpretatiua. Vnde statim ac incipit modus offendendi per inquisitionem, datur immediatè modus se defendendi per citationem. Alber. *in l. ea, quæ, col. pen. C. quomod. & quand. iud.* Rebuff. *de citat. in præfat. numer. 25.* Et ideo citatio est legitimè exequenda, vt perueniat ad notitiam citati. Rot. *decis. 21. de dol. & contum. in antiq.*

Secundus effectus citationis est, vt illa mediante possit Reus comparere, vel per se, vel per procuratorem. Ioan. Andr. *in cap. fin. de elect. in 6.* Bald. *in l. cum fratrem numer. 9. C. de his q. vt ind. vel indig.* Mantic. *decis. 352. num. 10.* Quilibet enim ita intelligitur citatus, vt compareat per se, vel per procuratorem. Bald. *in l. fin. C. de procur.* Mantic. *decis. 223. n. 4.* Afflict. *decis. 2. numer 7.*

Tertius effectus est, vt citatus præparare valeat suas defensiones, ad finem illas proponendi suis loco, & tempore debitis. Bald. *in d. l. cum fratrem numer. 9.* Hinc est, quod esto licet, & nunc Reus nullam habeat defensionem; dummodo tamen illam habeat in potentia, adhuc citari debet. Verall. *decis. 114. num. 2. par. 1.*

Quartus est, vt citatus contradicere, & opponere possit pro suo interesse, ne damnum patiatur in quocumque actu præiudiciali. *Clement. sæpè de verbor. significat. l. de vnoquoque. ff. de re iudic. l. nam ita diuus ff. de adoption.* Mantic. *dec. 15. num. 2.* Verall. *decis. 375. num. 2. p. 2.*

Quintus est effectus, ad hoc, vt Iudex possit per citationem deuenire ad causæ cognitionem, quam aliàs habere non posset, & consequenter causam definire non valeret. Vnde in his, in quibus causæ cognitio requiritur, semper necesse est, vt procedat citatio. *l. in causa la 1. §. causa autem cognita ff. de minoribus*, in illis verbis: *causa autem cognita, & præsentibus aduersarijs, vel si per contumaciam desinunt, in integrum restitutiones perpendendæ sunt. l. à procedente, C. de dilation.* ibi: *nisi causa cognita iudicari queat;* & *l. fin. C. si per vim, vel alio modo*, ibi, *quia negotiorum merita partium assertione panduntur.*

55 Ex dictis corollarium deducitur, vt citatio tolli non possit per legem, neque per Principem, neque per statutum, consuetudinem, aut stylum, neque per partium conuentionem, quatenus naturalem defensionem concernit. *Clem. pastoralis, in fin. de re iudic.* Gloss. *in extrauag. rem non nouam. de dol. & contumac.* Abb. *in capitul. 1. de caus. poss. & propr.* Felin. & Dec. *in c. ex parte, el 2. de offic. deleg. & in cap. cum olim. de re iudic.* Lex enim, quæ præceptis Naturæ repugnaret, legis nomen non meretur. Diu. Thom. *in 1. 2. q. 95. art. 3.* Cic. *de legib. l. 2.* Quatenus verò citatio defensionem ciuilem concerneret, vtique posset per legem tolli quia legis conditor, hoc est Princeps, est supra legem ciuilem. *l. Princeps ff. de legib. l. digna vox C. eod. tit. l. ex imperfecto. C. de testam.* Sed rationabiliter eum casum quia error aliàs esset destruere quod bene definitum est Gloss. *in c. sententiam. 35. q. 9.* nisi vtilitas, vel necessitas aliud suadeat. *cap. in causis de sent. & re iudic.*

46 Hinc est, quod posset Princeps tollere citationem ad sententiam, quando conclusum esset in causa, cum tunc defensio sit Iuris positiui Couarru. *pract. qq. c. 13. sub num. 6. vers. primum hic apparet* Vant. *de nullit. in rubr. quib. mod. nullit. sent. repar. poss. numer. 107.* Afflict. *decis. 193. num 6* Et ratio est, quia tunc causa est instructa, cognita, & discussa, & sic non deficeret defensio naturalis; ideo omitti posset in illo statu defensio Iuris positiui. Bald. *in leg. si accusatoribus col. pen. vers in eadem*, & ibi Gloss. *C. de accusation.* Vant. *de nullit. ex defect. citat. cap. 107. et seqq.* Et hac ratione, tam ciuilibus quam in Criminalibus tolli potest per Principem & legem ordo, & multiplicatio citationum, ac modus citandi, quia sunt de Iure positiuo; dummodo non auferantur substantialia defensionis naturalis. Fel. *in cap. dilecti. col. 5. vers sed nota de except.* Abb. & cæteri DD. *in c. cum inter eod. tit.* Gabr. *de cit. et. concl. 1. n. 254.*

47 Tandem prætereundum non est hic vnum notabile, quod quotidiè ferè occurrere solet in huiusmodi materia citationis: Rei: est an verba apposita in citatione, vel alibi, per modum comminationis, nimirum *comparere teneatur sub pœna excommunicationis:* intelligantur esse latæ sententiæ, ita vt alia sententia non requiratur; vel ferendæ, ita vt necessaria sit sententia declaratoria excommunicationis?

Et respondetur, quod intelligi debent, vt sint ferendæ, non latæ sententiæ, per ea, quæ traduntur a Gloss. *in cap. si quis ex clericis. de vit. & honest. cleric. & in cap. 2. §. inhibemus. verb. innodetur. de haeretic. in 6. et in cap. 3. et c. in pœnis. de rig. iur. in 6.* Bald. *in cap. 1. col. 2. vers. et aduerte*, & ibi Abb. *de locat.* idem Abb. *in cap. quia propter nu. 3. et in cap. cum in cunctis §. fin. numer. 6 de elect.* late Tiraquell. *in l. si vnquam §. reuertatur, vers. postremò sciendum n. 210. C. de reuoc. donat.* Et Alii quos Ego ipse allegabo infrà *tom. 1. par. 5. prax. 7. numer. 2. et seqq.* Reliqua ad materiam citationis spectantia prosequemur in sequenti Sect.

PRAXIS PROCESSVS.

---

48 Descendendo non de more ad modum practicum formandi processum criminalem, obseruandum erit, quod licet Foller. in *pract. crim. canon p. 2. c. 9. n. 31.* asserat, citationem vno modo fieri debere, quando agitur ad quærelam partis, & alio modo si procedatur per viam inquisitionis, nam in priori casu reus accusatus citandus erit ad se expurgandum a quærela exposita per N. de N. eiusque respondendum, &c. In secundo verò casu citandus erit ad informandum super inquisitione contra eum formatæ: semper tamen, & indistinctè seruari vidi in quibusdam Curijs, præsertim Regni, vt Rei delinquentes citentur ad informandum, infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma citationis ad informandum.

Abbas N. de N. V. I. D. Prothonotarius Apost. ac Illustris. & Reuerendiss. D. N. Episc. N. in spiritualibus, et temporalibus Vicar., et official. Gener., etc.

Per vnum ex seruientibus nostris; vel quemcumque Curiarum exequutorem præsentibus ad omnem instantiam, et requisitionem Reu. promotoris Fiscalis, siue, etc. Citetur, moneatur, et requiratur Clericus N. de N. nostræ Diœcesis; eique mandetur, et iniungatur, prout Nos, etc. vt sub pœna ducatorum quingentorum auri de Camera piis vsibus applicandorum etc. et in subsidium excommunicationis, infra terminum dierum trium, quorum primus pro primo, secundus pro secundo, et tertius pro tertio, et vltimo peremptorio termino, hac vnica pro trina canonica monitione præmissa assignatur, personaliter comparere coram Nobis et nostra Curia ad informandum Nos et ipsam Curiam super nonnullis mentem nostram mouentibus, et signanter super homicidio commisso in personam quondam N. de N. et aliàs, vt in Actis, etc. alias, etc. quoniam, etc. citetur, et referatur, etc. Datum, etc. die mens. ann.

N. Vicarius Gener.

N. Actuar. etc.

Inqui

In quibusdam verò aliis Curijs solet fieri sub sequenti forma verborum, videl.

Alia forma citationis ad informandum.

Ponatur titulus Abbas, &c. vt sup.

Noueritis, quod nuper corã Nobis producta quadam querela, seù accusatione per N. de N. & super ea productis nonnullis positionibus, & articulis, ac desuper nonnullis testib. fide dignis ad informandum animum nostrum, de, & super omnibus, & singulis in dicta accusatione contentis, ipsisque positionibus, & articulis per Nos in nostra Curia admissis ad probandum, ac dictis testium desuper ritè receptis, & in forma Iuris iuratis, & fideliter examinatis, eorumque dictis, & depositionibus in scriptis fideliter receptis. Fuimus subsequenter pro parte eiusdem N. principalis debita cum instantia requisiti, quatenus sibi citationem personalem extra Curiam, & ad partes, contra, & aduersus N. de N. exaduerso principalem in eadem accusatione, & informatione nominatum concedere dignaremur. Nos igitur N. de N. Vicarius, qui supra attendentes requisitionem huiusmodi esse iustam, & rationi consonam. Volentesque in causis & causa huiusmodi legitima, ac ritè, & rectè procedere, ac partibus ipsis iustitiam ministrare (Deo dante) vt tenemur. Et quia ex summaria informatione prædicta, ac testium dictis, & depositionibus, iuribusque & monumentis coram nobis, vt præfertur exhibitis, reperimus præfatum N. de N. exaduerso principalem de, & super omnibus, & singulis in dicta præinserta accusatione narratis publicè, & notoriè esse diffamatum. *Vel si ex informatione constet de delicto, dicatur*: reperimus contenta in eadem, veritate fulciri. Quodque etiam dictus N. de N. querelator ad mandatum nostrum, & in manibus nostris, tactis per eum, ob hoc corporaliter scripturis sacrosanctis ad sancta Dei Euangelia corporali præstito iuramento affirmauit, quod dictam citationem personalem, contra N. exaduerso principalem, non malitiosè, sed pro iustitia consequenda petere. Idemque N. querulator, iuxta synodalem constitutionem se obligauit (*si talis sit constitutio*) prosequi supradictam causam, vsque ad finem, & probare, sub pœna in ea statuta. Idcirco authoritate, qua fungimur in hac parte vos omnes, & singulos supradictos, & vestrum quemlibet insolidum tenore præsentium requirimus, & monemus primo, secundo, et tertio peremptorio. Vobisque nihilominus, at vestrum cuilibet in virtute sanctæ obedientiæ, et sub excommunicationis pœna, quam in vestrum quemlibet canonica monitione præmissa, (si ea, quæ vobis in hac parte committimus, et mandamus neglexeritis, seù distuleritis contumaciter adimplere) ferimus in his scriptis, districtè præcipiendo mandantes, quod prænominatum N. de N. exaduerso principalem, in eius propria persona, si ipsius præsentiam commodè habere poteritis; alioquin in hospitio habitationis suæ, si ad id tutus vobis pateat accessus, vel in parochiali, seù parochialibus, sub qua, vel quibus degit, et moratur. Sin autem in Cathedrali N. et dictis Parochiali, vel Parochialibus, sub qua, vel quibus degit, et moratur; alijsuè Ecclesijs, et locis publicis quibuscumque, de quibus, ac vbi, quando ibidem Populi multitudo ad diuina audiendum conuenerit, aut aliàs legitimè congregatæ fuerit, ex parte nostra, alta, et intelligibili voce peremptoriè citare curetis. Ita tamen, quod verisimile sit citationem nostram huiusmodi, ad ipsius citandi notitiam indubitatam deuenire, ne de præmissis, vel infrascriptis ignorantiam aliquam ostendere valeat, seù etiam quomodolibet allegare. Quem Nos etiam tenore præsentium sic citamus, quatenus infra quatuor dies, si dies vltima iuridica fuerit, alias die sequenti, personaliter comparere debeat in nostra Curia coram Nobis in Palatio, quo Curia regitur, hora causarum consueta, ad respondendum, et se expurgandum à dicta querela, et contentis in dicta informatione, sub pœna excommunicationis. Certificantes insuper eundem citatum, quod siuè in dicto termino (vt præmissum est) comparere curauerit, siuè non, Nos nihilominus, ad partis comparentis instantiam, ad omnia, et singula, prout iustum fuerit, procedemus. In quorum omnium, etc. Datum, etc. vt supra.

Verum, quia in multis aliis Curiis alio modo practicatur; propterea non erit inutile hanc aliam sequentem formam subiungere, adhoc vt prudens Vicarius ex diuersis formis illam seligere valeat, quæ iuxta loci, in quo ius dicit, consuetudinem, seruari solet, vel saltem ex eis vnam componat eidem loco accomodatam; erit autem talis, videl.

Alia forma citationis ad informandum.

Ponitur titulus, &c.

De mandato Perillustris, & Reuerendiss. Domini N. Vicarij Generalis N. citetur, moneatur, & requiratur peremptoriè N. de N. qualiter prima die, qua Curia regitur, hora causarum solita compareat, & comparere habeat, & debeat in iudicio coram dicto Reuerendiss. Domino, ad ipsum, & eius Curiam informandum de nonnullis tangentibus seruitium Curiæ Conductoris, seù N. Promotoris, & signanter super querela contra eum exposita per N. de N. homicidio commisso in personam N. sub pœna scutorum quinquaginta pijs vsibus, & in Iuris subsidium excommunicationis, &c. Alias ipso citato, relato, & non comparente, procedetur, vt Iuris est, contra eum, eiusque bona, &c. citetur, & referatur, &c. datum, &c. vt suprà.

49 Est autem notandum hic, quod in multis aliis Curiis seruari solet, vt post executionem prædictæ primæ citationis, fiat altera citatio contra eumdem ad recipiendum copiam capitulorum, sub infrascripta, vel simili forma, videl.

Forma citationis ad recipiendum copiam Capitulorum.

Citetur, moneatur, & requiratur N. de N. qualiter prima die iuridica compareat coram Nobis in Nostra Curia, hora solita causarum recepturus copiam Capitulorum specialis inquisitionis contra eum formatæ ad querelam N. de N. homicidio commisso in personam N. de mense, &c. ann. &c. Regnantibus, &c. Dominante, &c. sub præsulatu, &c. in loco, &c. alias ipso citato, relato, & non comparente, procedetur prout Iuris, etc. datum, etc.

59 Quando verò citatur quis per edictum in casibus à Iure permissis, de quibus supra diximus, formatur citatio, prout infra, vel huic similis, videl.

Forma citationis per Edictum.

Ponitur titulus, etc.

Pateat cunctis, & singulis qualiter fuit nuper coram Nobis, & nostra Curia N. producta per N. de N. quædam accusatio contra, & aduersus N. de N. super homicidio commisso in personam quendam N. de N. et capta per Nos, & Curiam nostram debita informatione, ac examinatis quibusdam testibus ad Curiæ informationem, ex quibus legitima contra dictum N. orta sunt indicia; intendimus contra prædictum N. iuridicè procedere, ne de sua iniquitate gloriari valeat; & sic eundem personaliter citare, sed ex quo ad eum, eiusque domum, in qua continuè habitat, non datur nunciis, seù cursoribus tutus accessus, propter eiusdem potentiam, prout nobis, & Curiæ nostræ legitimè constat. Cui verò facta sit instantia pro parte dicti N. querelantis, seù Curiæ Promotoris fiscalis, vt concedere dignaremur citationem personalem, & per edictum publicum in Curia publicatum, & extra in locis circumuicinis contra, & aduersus dictum N. de N. Nos igitur, qui suprà attendentes requisitionem huiusmodi esse iustam, et rationi consonam. Volentesque in causa, & causis ritè, & legitimè procedere, ac partibus ipsi (dante Deo) iustitiam ministrare (vt tenemur.) Verùm quia per diligentem informationem, quam fecimus, et præsertim ex dictis, & depositionibus testium coram Nobis productorum, receptorum, et iuratorum cognouimus præfatum N. exaduerso principalem in præinserta informatione contentum, publicè diffamatum; ac ipsum, & eius domicilium pro huiusmodi nostra citatione exequenda, tutè adiri non posse; quodque dictus querelator ad mandatum nostrum, et in manibus nostris, tactis per eum sacris Scrip-

turis, iurauit, contenta in prædicta informatione fore, & esse vera, & se huiusmodi citationem personalem contra præfatum N non ex aliqua fraude, aut malitia impetrasse, nec prosequi velle sed solum pro iustitia consequenda, seu obtinenda, & quod huiusmodi causam specialiter contra dictum N. vsque ad finem litis prosequetur & prosequi faciet & procurabit, iuxta suum posse, & sub pœna in Synodalibus constitutionibus contenta, (*si talis constitutio ibi fuerit, vt in multis locis satis rectè, & rationabiliter adest, ad vitandas conclusiones, & fraudes, quæ inter partes in hoc genere committi solent, vt alibi diximus*) efficaciter se obligauit (prout in instrumento publico, per nostrum Actuarium in notam recepto plenius continetur) *Vel si se obligauerit alio modo penes acta Curiæ, dicatur;* (prout ex obligatione penes acta Curiæ nostræ Episcopalis per ipsum facta latiùs apparet, &c. Idcirco auctoritate, qua fungimur in hac parte, per hoc præsens publicum edictum in audientia publica Curiæ nostræ ac portis, seù valuis eiusdem, & Ecclesiæ nostræ Cathedralis N & Sancti N Ecclesiæ Parochialis affigendum, prænominantem N. de N. tenore præsentium peremptoriè citamus, quatenus infra nouem dies, quorum tres pro primo, tres pro secundo, & tres pro tertio, & vltimo peremptorio termino assignamus, post publicationem, lectionem, & affixionem præsentium in valuis, seù locis prædictis, modo præmisso factas, immediatè sequentes, si dies ipsa nona iuridica fuerit, alias in diem sequentem, præfatus N. personaliter comparere debeat, & teneatur eius propria persona, coram Nobis in Palatio, quo Curia regitur, & regi solet hora causarum solita, & consueta, ad se exonerandum a dicta querela, & ad informandam Curiam, super contentis in præfata informatione contra ipsum capta, sub pœna scutorum quingentorum locis pijs, &c. & in subsidium excommunicationis, &c. Certificantes, &c. aliâs, &c. quoniam, &c. In quorum omnium, &c huiusmodi citationem nostram personalem, publicam, legitimam, & per edictum, fieri iussimus; sigilloque nostro, & propriæ manu subscriptione munitam relaxari mandauimus. Datum N. die... mens... ann...

N. de N. Vicarius Generalis, etc.

Locus † sigilli. N. Actuar. &c.

Vel alio modo prout sequitur, videl.

Alia Citatio per Edictum.

Ponatur Titulus, &c.

Tenore præsentium citentur, moneantur, & requirantur omnes de loco N. vel de quocumque alio, quorum nomina, licet adhuc ignorentur, pro expressis tamen haberi volumus, qui temerario ausu violentiam inferre præsumpserunt Reu. Dom. Rectori dicti loci, illum per vim cogendo ad se expoliandum sacris vestibus Sacerdotalibus cum maximo scandalo, alijsque iniurijs eum afficiendo, (vel aliud factum narretur secundum contingentia) & alias vt in actis, &c. quatenus infra terminum dictum trium præcisè & peremptoriè post, &c. quorum primum pro primo, secundum pro secundo, & tertium pro tertio, et vltimo peremptorio termino, & Canonica monitione eis assignamus, compareant coram Nobis personaliter, non per excusatorem, seu interpositam personam hora, & loco solitis causarum, ad dicendum causam, quare non debeant excommunicari, & pro excommunicatis declarari, & publicari, etiam per cedulonum affixionem &c. alias dicto termino elapso procedetur ad sententiam excommunicationis nulla alia expectata citatione; reseruato, tamen Iure procedendi nominatim contra dictos temerarios, quando de eorum nominibus, & personis notitia habetur quoniam, &c. et affigatur, etc.

N. Vicarius Generalis &c.

N. Actuar. &c.

51 Exequuta per cursorem, seu nuncium citatione contra delinquentem per Iudicem relaxata, fieri debet per ipsummet cursorem relatio, quod citauerit, vel personaliter, vel domi, vel per edictum modo, et forma, vt sibi iniunctum fuerat, cuius forma erit infrascripta, vel huic similis, videl.

Forma relationis in causis criminalibus.

Die tali..., mensis talis..., anni talis..., in loco N. N. de N ordinarius cursor, seù serviens huius nostræ Episcopalis Curiæ N. cum iuramento retulit mihi infrascripto Notario, seù Actuario dictæ Curiæ, se hodie prædicto die citasse D. N. de N (personaliter repertum) si verò citauit domi, dicatur; *in domo suæ solitæ habitationis, modo, & forma, prout habuit in commissis, & in fidem, &c.* Vbi verò seruatur, vt relinqui debeat copia citationis, addi poterit: *Dimissa copia, &c.* Et in illis locis, in quibus quando quis citatur domi, requiritur, vt aliqua particularis persona in domu degens moneatur, addi poterunt post verba, *suæ solitæ habitationis*, hæc sequentia, *vbi eius familia commoratur, & commorari solet, eamque notificasse N. eius fratri, siue famulo, &c.* Et vbi iuramentum præstari solet de notificanda citatione principali inquisito, addatur: *& ab eo recepisse Sacramentum ad eam notificandam dicto N. de N. inquisito quamprimum potuerit.* Et vbi requiritur præsentia testium, addatur: *præsentibus pro testibus N. de N. & N. de N. &c.*

Si verò citauerit per edictum; dicatur: *se hodie prædicto die hora tali.... contulisse ad locum N. ante portam maiorem Cathedralis Eccl. siæ N. ibique Populum ad sonum campanæ ibi conuocasse, & eo conuocato citationem prædictam contra N. de N. publicasse, legisse, & ad valuas dictæ Ecclesiæ affixisse, & relaxasse, præsentibus pro testibus specialiter ad id vocatis N. de N. N. de N. & alijs. Idemque fecisse in Ecclesia Parochialis Sancti N. & alias, &c. modo, & forma sibi commissis, &c. & in fidem, &c. Datum vt supra, &c.*

N. Not. Actuar. &c.

SECTIO VII.

De Contumacia Delinquentis.

SVMMARVM.

1 *Delinquere quid sit.*
2 *Obedientia Superioribus ab omnibus præstanda.*
3 *Contumax efficitur superiore non obediens.*
Delictum committens dicitur contumax.
4 *Contumax puniri potest pœnis temporalibus, & spiritualibus putà censuris.*
5 *Contumax non excommunicandus, nisi in subsidium, si alio modo mulctari non potest.*
6 *Contumax per inobedientiam peccat mortaliter.*
7 *Contumax dupliciter quis efficitur.*
8 *Contumax quis multis modis non fit.*
Casus in quibus contumacia non incurritur.
9 *Infirmitas citati excusat à contumacia.*
Infirmitas consanguineorum excusat aliquando.
10 *Carceratio citati in alio loco impediti, ne contumax fieri possit regulariter.*
11 *Absentia citati excusat à contumacia incurrenda.*
Excusator absentis citati admittitur, quilibet, etiam sine mandato.
12 *Absentiæ causæ iustæ, quæ?*
13 *Locus non tutus excusat citatum à contumacia.*
14 *Aeris intemperies etiam excusat.*
15 *Incompetentia Iudicis excusat citatum.*
16 *Paupertas etiam excusat à contumacia.*
Verecundia impedimentum præstat citato ad comparendum.
17 *Licentia Iudicis excusat citatum à contumacia.*
18 *Tempestas maris, vel fluminis inundatio excusat à contumacia.*
Pestis in loco citationis excusat à contumacia.
Bellum excusat à contumacia.
19 *Mors propinquorum excusat à contumacia.*
20 *Impediens comparere tenetur excusatorem ad Iudicem mittere cum fide impedimenti.*
Excusator impedimenti, quis esse possit?
21 *Inhabilis excusator, an admittendus?*

23 *Pœna,*

22 *Pœna, quibus punitur contumax.*
23 *Excommunicatus ob contumaciam, si perseuerauerit per annum in excommunicatione, habetur pro confesso de delicto.*
24 *Quibus in delictis contumax absens condemnari possit.*
25 *Contumax mulctari potest, etiam per censuras.*
26 *Contumax priuari potest officio, & beneficio.*
27 *Contumaci sit interpretatio contra ipsum indeterius.*
28 *Contumax priuatur Iure eligendi.*
29 *Contumax puniri potest à pluribus Iudicibus.*
30 *Item punitur in refectione expensarum.*
31 *Item non potest declinare forum regulariter.*
32 *Item potest ei denegari audientia ad tempus.*
33 *Item priuatur Iure appellandi.*
34 *Item de Iure Regni punitur in tertia parte bonorum.*
35 *Item priuatur beneficio litis pendentia.*
36 *Item punitur in exactione redditnum.*
37 *Item habetur pro praesente in sui praeiudicium.*
38 *Item carcerari potest.*
39 *Item depredari possunt eius bona.*
40 *Item adsecuntur ei bona manu militari.*
41 *Item imploratur contra eum brachium saeculare.*
42 *Brachium saeculare, quando implorari debeat?*
43 *Brachium negans Iudex saecularis multas incurrit pœnas.*
Iurisdictiones debent se inuicem iuuare.
Pœna inflicta contra Iudicem saecularem negantem brachium.
44 *Item punitur contumax per interdictum Ecclesiasticum.*
45 *Item punitur arbitrio Iudicis.*
46 *Item aliquando pœna mortis, punitur.*
47 *Insordescens per annum in excommunicatione ex causa haeresis, punitur vt haereticus.*
48 *Insordescens verò ex alia causa, quam haeresis, sit suspectus de haeresi.*
49 *Insordescens in excommunicatione per annum priuatur beneficijs ipso Iure.*
50 *Insordescens in excommunicatione quis dicatur.*
51 *Contumacia accusanda est per Fiscum contra contumacem.*
52 *Contumax comparens ante finem audientia, an audiri debeat.*
53 *Contumax infra annum audiendus est, post annum minimè.*
54 *Sententia condemnatoria serrat sine litis contestatione.*
55 *Contumax, an citandus ad sententiam antequam condemnetur.*
56 *Contumax citari debet, antequam mulctetur.*
57 *Domicilium non habens cogi potest ad eligendum domum, vt citari valeat.*
58 *Quo casu si eligere neglexerit, Iudex eliget ex officio.*
59 *Contumaciarum incusatio secundum stylum Regni Neapolitani, qualis.*
60 *Mandati forma ad se expurgandum à contumacia.*
61 *Aggrauatoria excommunicationis forma.*
62 *Reaggrauatoria excommunicationis forma.*
63 *Cessatio à Diuinis qualiter infligenda.*
64 *Cessationis à Diuinis monitio praecedens qualis esse debet.*
65 *Interdicti ob contumaciam forma.*
66 *Interdicti publicationis rogatio instrumenti à Notario facta.*
67 *Brachij saecularis inuocatio, qualiter concipienda.*

IN presenti sectione pauca nobis examinanda veniunt de contumacia Rei delinquentis, qui post citationem sibi factam ad comparendum, non comparuerit, cum multa dicta fuerint supra *in Pract. ciuil. p. 2. sect. 1. subsect. 3.* vbi de contumacia Rei ciuiliter conueniri sermo fuit; ibi enim examinauimus, quid sit contumacia: Vnde dicta: Quotuplex: Quae eius requisita: Quibus modis non incurratur: Quibus penis puniatur: Et quot modis purgetur. Hic autem videndum remanet. Primò, an contumax non comparens, post citationem sibi legitimè per Cursorem factam dicatur nouum delictum committere, adeoque puniri possit. Secundò, quando quis dicatur contumax. Tertiò, in quibus casibus non incurratur contumacia, etiam in criminalibus. Quartò, qualiter puniatur contumax in criminalibus.

1 *Quoad primum* praemittendum est, quod delictum committere; nihil aliud est regulariter, quam facere illud, quod quisque non debet, vel non facere illud, ad quod tenetur, *arg. l. Metrodorum ff. de poen. l. si quis ff. de iurisdict. omn. iudic.* Gloss. & Bald. *in l. 1. C. de his quib. vt indign.* & Gloss. & DD. *in cap. certum est de regul. iur. in 6.* Bald. *in l. fin. C. de crim. stellionat.* Et Festus iure cons. ait: *delinquere, est praetermittere illud, quod non oportet praeterire.* Item tene Cicer. *lib. 3. de natur. Deor. cap. 13. fol. mihi 131. vers. Ferret. ne cuntat vlla, &c. in lib. 3. de legib. cap. 7. ibi. nec verò solum, vt obtemperent, &c.* Hinc fit, quod Reus legitimè citatus non comparens coram superiore, videtur illum spernere per inobedientiam, & sic facit quod non deberet facere.

2 Quia quilibet tenetur suo superiori obedientiam praestare, nam qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, vt inquit Diu. Paulus *in Epist. ad Roman. cap. 13. num. 3.* non enim est potestas nisi à Deo, quae autem sunt, à Deo ordinata sunt. *Idem ib.* & in Epist. *ad Tit. cap. 3. nu. 1.* ait. *admone illos Principibus, & Potestatibus subditos esse*, & Diuus Petr. *epist. 1. cap. 2. nu 13. ibi; subiecti igitur estote omni humanae creaturae propter Deum: siuè Regi, quasi praecellenti; siuè Ducibus tamquam ab eo missis ad vindictam malefactorum.* E Sapient. *cap. 6. num. 4.* habetur. *quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtutem ab Altissimo qui interrogabit opera vestra.* ideo monet Apostolus Paulus *vbi sup. ad Roman. 13.* vt omnis anima potestatibus superioribus subdita sit

3 Vnde cum quis obedientiam non praestat superiori praecipienti, vt compareat, redditur contumax, cum dicatur esse in dolo. *l. non potest. ff. de reg. iur l. ex consensu. ff. de appellation.* Sed contumax, & inobediens dicitur committere delictum. *l. omne delictum. §. contumacia. ff. de re milit.* Gloss. *in summ. ex litteris de confess.* impropriè tamen, non propriè. *l. quis vas §. 1. ff. de furt.* Bald. *in l. si mora col. 2. in princ. vers. alibi contumacia. ff. sol. matr.* vide Felin. *in cap. super 1. in fin. de testib. & in cap. ex litteris col. 10. circ. med. & col. vlt. vbi latè in verb. in eadem glosa de sensu.*

4 Ergo contumax puniri potest, non solum pœnis temporalibus, secundum loci consuetudinem: verum etiam spiritualibus, & sic excommunicatione. *c. 1. de iudic.* vbi Abb. *n. 10. c. certam 11. 3. quaest. c. constitutis de probat. cap. commissa de elect. in cap. Duo ver. videbatur 96. dist.* Feder. de Senis *consil. 109.* quia mortaliter peccat, vt dicemus *infr. numer. 6 & 21.* Quod ampliatur, vt locum habeat, etiam in contumacia Actoris, seu Accusatoris Innocent. *in capit. calumniam de poen.* Dec. & Alij. *in dict. cap. 1. de iudic.* Alex. *cons. 137 num. 10. vol 2. & cons. 72. nu 8. vol. 3.* Ampliatur secundò, etiam in minima contumacia. gloss. *in d. c. duo sunt*, quam sequitur Abb. *in d. c. de iudic. & in c. ex parte el 1. nu. 3. de verb. sign.* Barbat. *in tract. de testib. p. . . num 9.* Ampliatur tertiò, etiam si citatus comparuerit, sed postea discessit dimisso procuratore, sed cum mandato insufficienti, nam tunc habetur pro contumace, *c. constitutus de procur.*

5 Limitatur tamen conclusio praedicta, vt contumax excommunicari nequeat, tam in criminalibus, quam in ciuilibus nec alio censurae Ecclesiasticae vinculo innodari, quando contra eum fieri potest executio realis, vel personalis, & sic alio modo mulctandus erit, quam per excommunicationem Concil. Trident. *sess. 25. de reform. cap. 3. § in causis quoque* ad tradit. *in cap. tua*, vbi Gloss *vt lit. non contest. & c. contingit.* & ibi gloss. *in ver. non potest de dol. & contum.* quia excommunicatio est remedium subsidiarium, quando scilicet alio modo quis puniri nequit.

6 Ex dictis infertur, quod contumax per inobedientiam incurrit peccatum mortale; *cap. si quis cap. omnes c. illud de maior. & obed. cap. si qui sunt presbyteri 81. dist. c. secundam 8. qu. 1. & sc. 3 per tot.* notat etiam Abb. *in cap. 1. col. 5. de iudic.* & ratio est, quia facit contra ius Diuinum, naturale, & positiuum, vt dictum est, alias sine peccato mortali ferri non posset excommunicatio. *cap. nullus, & c. nemo 11. qu. 3.* Inobedientia autem magnum peccatum est. *c. secundum 8 qu. 1.* vnde inobediens dicitur infidelis. *c. qui sunt presbyteri 8. dist.*

7 *Quoad secundum*, quando scilicet quis dicatur contumax, notandum erit, quod dupliciter quis contumax efficitur. Primò si citatus non comparet, vel non respondeat. Secundo si compareat, sed recedit, sine Iudicis licentia. In priori casu contumacia incurritur, tam si fuerit citatus personaliter, quam si domi, dummodo citatio ad eius notitiam peruenerit, & comparere, ac obedire recuserit, & tunc dicitur

verus

verus contumax, fictus verò dicitur, quando quis citatus fuit domi, sed dubitatur, an citatio ad eius notitiam peruenerit, Bart. in l. fin. ff. de integr. restit. col. pen. vbi latè, Angel. in cons. 186. & Cardin. in clem. 1. qu. 9. de dol. & contum. vbi plenè, & Imol. in l. ex consensu §. cum qui. ff. de app. In secundò verò casu incurritur contumacia, etiam si reliquerit procuratorem, sed cum mandato insufficienti. cap. constitutus de proc. & paulò ante dictum est.

8 *Quoad tertium* est notandum, quod dantur in criminalibus multi casus, in quibus non incurritur contumacia vltra numeratos in pract. eiu. d. sect. 1. subs. 3. n. 10.

Quorum Primus est, quando citatio fuit inualida. Bald. in l. nam ita diuus. ff. de adopt. Barbat. in c. 1. de iud. n. 40.

Secundus est, quando quis citatus fuit ad vnicum actum perficiendum, nam tunc eo expedito, recedere poterit, etiam sine Iudicis expressa licentia, cum præsumatur tacita, ita Abb. in c. prout notab. 1. de dol. & contum. Butr. in c. 1. num. 28. de iudic. & probatur in c. cectum 11. qu. 3. ibi: *aut si ante finitam causæ examinationem.*

Tertius est, quando non accusaretur contumacia per aduersarium. l. properandum §. & si quidem C. de iudic. & ibi Iason. & Castrens. Bart. in l. consentaneum C. quom. & quand. iud. & l. si finita §. Iulianus, & ibi Alex. ff. de damn. inf. & in lib. 2. in fin. ff. si quis in ius voc. non ier. Marant. in spec. aur. p. 6. act. 2. nu. 1. vers. item debet.

Quartus casus est, quando ob aliquod repentinum periculum recederet, sine superioris licentia. Butr. in d. c. 1. num. 26. de iudic. vbi etiam Felin. n. 21.

Quintus est, quando citatus expectauit vsque ad vltimam horam termini, si citatus fuit ad instantiam alicuius Actoris, & Actor non comparuit, nam tunc non efficitur contumax, si recedit illicentiatus, quod locum habere potest in ciuilibus, non in criminalibus, ita Imol. in c. 1. de iudic. n. 18. per text. in c. 1. & ibi Gloss. 2. de dol. & contum. in 6. quem sequitur Felin. ib. n. 21. Alex. in d. l. si finita n. 25. Aret. cons. 161. n. 2. Marant. vbi supra, & ratio est, quia tunc Actore non comparente circumduceretur citatio, etiam si reus non compareret, & sic deberet de nouo citari. l. & post edictum §. 1. ff. de iudic. Bart. in l. ex quacumque in 2. lect. col. fin. ff. si quis in ius voc. non ier.

9 Sextus est, quando quis non comparet, propter infirmitatem superuenientem citato, vel in quasi o: infirmitas enim est sufficiens causa ad illum excusandum. l. quæsitum ff. de re iudicat. c. si egrotans 5. q. 3. vbi Gloss. in verb. legatum. Alex. in l. 2. ff. si quis caut. Foller. in Pract. crim. for. fac. verb. audiantur excusatores n. 28. Clar. in ead. pract. q. 34. vers. dixi etiam, & ibi Baiard. & Alij. in addition. Grat. cons. 98. n. 2. vol. 1. vbi de communi. Farinac. in Pract. crim. q. 11. n. 53. Costa. in tract. de subsidiar. remed. q. 79. n. 4. Iodoch. in Pract. crim. c. 25. per tot. Quod locum habet, etiam si agatur de causa capitali, atque etiam si allegetur à quocumque excusatore sine mendato. Foller. vbi sup. num. 29. & Farin. ib.

Infirmitas autem, vt excuset, debet esse grauis, non leuis. d. l. quæsitum, & ibi Bart. Alex. & Alij; Ideo non sufficeret febris quartana, vel tertiana. Sforz Odd. in tract. de restit. in integr. q. 11. n. 31. & seq. art. 7. Sed in seq. art. 8. dicit hoc remittendum esse arbitrio Iudicis.

Quo casu allegari, & probari debet infirmitas per fidem iuratam Medicorum, & Aliorum testium. Clar. vbi sup. Grat. ibid. n. 3. Et in Regno Neapolitano ista fides debet esse confecta per instrumentum publicum, vt credatur; adest Ritus Magnæ Curiæ Vicariæ pro Curiis Sæcularibus 176. incip. Item si aliquis. In locis verò in quis non adsunt plures medici, sufficit vnus. Clar. loc. cit. Quomodo probetur infirmitas, docet Mascard. de prob. concl. 896. vol. 2.

Et nota benè, quod si Iudex post habitam infirmitatis, procederet ad sententiam, erit ipso iure nulla, Paris. consil. 102. n. 1. l. 4. Marsil. in pract. crim. §. sequitur n. 36. Misinger. obseruat 57. n. 4. Afflict. decis. 29. n. 3. Idem esset, si de infirmitate Iudici constaret. Baiard. ad Clar. d. q. 34. n. 14. late Odd. d. q. 11. n. 12. cum plurib. seqq. vbi sup. n. 24. idem tenet, si potuit admittere procuratorem, & non admisit.

Nota secundò, quod etiam infirmitas consanguineorum citati excusat illum à comparendo, quamuis ipse bene se habeat, secundum Gloss. in c. communis filius verb. suorum 23. dist. Iason in l. 2. §. si quis ff. si quis caution. Alex. in d. l. quæsitum col. fin. ff. de re iudic. Foller. in pract. crim. cau. c. 10. n. 51. Baiard. loc. cit. n. 22. & Alii apud Odd. d. q. 11. art. 9. n. 27. Est bene verum, quod in aliquibus locis non seruatur, vt propter infirmitatem consanguineorum excusetur citatus à comparendo, nisi ob infirmitatem parentum, filiorum, fratrum sororum, vel vxoris, vt ait in Francia Rebuff. in comment const. Franciæ tit. de excusat. n. 31. vol. 3. Imò Carauit. in rit. Magnæ Curiæ Vicar. 258. n. 14. in fin. neque in tali casu excusat, & ridiculam vocat talem excusationem. Sed in omni casu melius esset, si daretur aliqua breuis dilatio citato: dummodo ex illa præiudicium Fisco non inferatur, vt tenet Baiard. d. n. 22. in fin.

10 Septimus est, si carceratus fuerit ipse citatus ab alio Iudice in alio loco, ipsa enim carceratio excusat eum à comparendo coram Iudice citante Bart. & Alii in l. 2. ff. de in ius voc. Misinger. centur. 4. obseruat. obseru. 76. vbi loquitur de procuratore vniuersitatis, in quo requiritur mandatum speciale ad excusandum, & late Farinac. in q. 24. n. 59. & cons. 17. n. 12. & de communi obseruantia testatur Clar. dict. quæst. 34. vers. de carcerato autem Costa d. q. 79. n. 4. Neque carcerato currit dilatio. Baiard. ad q. Clar. 94. n. 9. & in causa appellationis detinetur in carceribus Iudicis a quo, donec causa terminetur, nisi esset denuo examinandus. Caualc. de brach. Reg. p. 2. n. 320. idem esset, si præuentus fuisset in citatione à Iudice superiore. c. cum parati de app. Et hoc est adeo verum, vt neque teneatur citatus opponere exceptionem carcerationis, neque mittere procuratorem, secundum Clar. vbi sup. vers. quinimò. Et sententia lata contra carceratum est nulla, Farinac. cons. 83. n. 2. in fin. & d. cons. 17. n. 13 vbi dicit hoc procedere, siue iusta, siue iniusta fuerit carceratio.

Fallit tamen, quando carceratio in alio loco affectata esset ad eludendum Iudicem citantem, quia tunc non excutaretur. Clarus in præalleg. vers. de carcerato autem, Farin. d. cons. 17. nu. 28. in fin. Affectata autem diceretur, si sequuta esset post citationem Carau. in d. rit. 269. n. 16. vti etiam ait, idem esse, si detineretur sub fideiussione per Iudicem inferiorem, & Baiard. d. q. 34. n. 35. Scias tamen, quod secundum DD adductos per Farinac. in q. 11. n. 50. & seq. & d. cons. 17. n. 13. 28. & seq. vbi de communi, tenetur carceratus citatus ab alio Iudice, allegare impedimentum carcerationis per aliquem excusatorem, & illud probare, vel petere terminum ad probandum; quidquid dicat Clarus, vbi sup.

11 Octauus est casus, si pro citato domi deducatur, quod sit absens à loco Iudicij; absentia enim iusta erit causa non comparendi, & eundem contumaciam. l. 1. ff. de diu. & temp. præscript. Follet. in pract. crim. cau. c. 10. n. 51. Cartar. in tract. de execut. sent. cap. fin. num. 213. & 266. Farinac. d. q. 11. n. 52. & latius q. 99. num. 276 vbi Alios cumulat, & firmat, hoc verum esse etiam in causa capital, prout refert Guazzin. defens. 12. c. 1. num. 2. & latissimè Canar. in tract. de excusat. p. 1. n. 1. 2. & 8. vbi ponit causas excusandi, & praxim, Gabr. l. 7. conclus. 9. num. 5. Menoch. de arbitr. l. 1. q. 80. n. 48. & 98. Villalob. in comm. opin. verb. absens num. 10. vers. bene nota. Costa, de subsid. rem. d. quæst. 76. n. 5. Vulpell. respons. 57. n. 2. Mar. Aut. variar. resol. l. 3. res. 3. n. 1. & Alii, apud illos.

Quo casu si comparet aliquis ad illum excusandum, concedenda erit per Iudicem noua dilatio, etiam sine expressione causæ, aut illius probatione, & competens terminus ad denunciandum, & certiorandum citatum; quo elapso, & non comparente fit contumax. Et ita seruari vidi in practica; de qua testatur Clar. d. quæst. 34. in princ. & Farinac. d. q. 99. sub n. 293. & 299. vers. ita secundum. In aliquibus Curiis deferri solet iuramentum alleganti absentiam, & tunc eo fortius concedendus erit nouus terminus ad denunciandum. Cartarus. vbi sup. p. 2. q. 24. n. 16. Mar. Antonin. d. resol. 3. n. 5. Quod si exprimeretur causa absentiæ, à fortiori procedi non posset adulteriora. Canat. d. p. 1. num. 1. & 8. Blanch. in pract. crim. §. verum quia num. 45. Nouell. in tract. de defens. in princ. num. 9. & 10. Iodoch. in pract. crim. cap. 24. rubr. de procur. num. 3. Franch. March. decis. 226. num. 1.

Et nota, quod quilibet admittitur ad allegandum causas absentiæ citati, siue mandato. Clar. loc. cit. Menoch. d. q. 80. num. 52. vbi de receptissima opinione testatur. Farinac. d. q. 11. nu. 52. in fin. & d. q. 99. num. 234. & 274. vbi de communi. Costa d. q. 79. num. 2. Mar. Antonin. d. res. 3. num. 1. Quidquid dicant quidam DD. qui tenent, hoc procedere in allegante causas absentiæ necessarias; & quæ sunt facti, & in longa absentia, secus in causis absentiæ probabilibus, vt loci non tuti, pestiferi,

insidia-

insidiarum inimicorum, potentiæ aduersarij, suspecti itineris, & huiusmodi; in quibus dicunt ipsi, quod requiratur mandatum; inter quos adest Menoch. *d. q. 80. n. 49.* Clar. *in q. 32. vers. prædicta autem.* sed expressius *in quæst. 23. ver. sed numquid.* & Alii apud Farinac. *in d. quæst. 99. num. 280.* Et contra istorum sententiam tenet Bald. *in l. pen. §. ad crimen numer. 25. ff. de public. iudic.* vbi tradit, quod etiam in allegandis causis absentiæ probabilibus, quilibet admitti debet, sine mandato. Et hæc opinio vocatur æquior, ac verior à Mar. Soccin. *in cap. veniens. in 162. cum plurib. seqq. de accusat.* Card. Alexandrin. *in cap. si quando n. 21. 2. q. 6.* & Costa. *d. q. 79. n. 4. & seq.* Quinimò ad allegandum absentiam citati, vel aliud impedimentum, quilibet admittitur, quamuis aliàs esse non possit procurator. Alex. *in d. §. ad crimen. 151. & 179.* Angel. *n. 3.* & Imol. *n. 24.* Canar. *in tract. de excusat. p. 1. n. 2. & seqq.* Anton Gabr. *conclus. 9. nu. 39. lib. 7.* & Farinac. *d. quæst. 96. nu. 286.* vbi ait, quod admittitur, etiam sine mandato.

12 Causæ autem iustæ absentiæ, quæ sint, vel non; Iudicis arbitrio remittitur. Menoch. *de arbitrar. cas. 153. n. 4. & cas. 154. num. 2.* vbi multas ponit causas; & signanter absentiam causa Reipublicæ: Infirmitatem: carcerationem: locum non tutum: pestilentiam: hostium periculum: impetum fluminis: mortem patris: præceptum superioris, & huiusmodi impedimenta enumerata etiam ab Ant. Canar. *in d. tract. de excusator. p. 2. nu 7.* & Farinac. *quæst. 10. num. 151. & 152. & in d. quæst. 9?. num. 295. circ. fin.* vid. Mascard. *de probat. conclus. 8. num. 7.* & Alios aduertat tamen excusator, ne alleget causas absentiæ, vel alterius impedimenti affectatè, & simulatè per fraudem, quia talis excusatio non suffragaretur citato Alber. *in d. l. seruum quoque § publicè. num. 9. ff. de procur.* Clar. *in d. q. 34. ver. sed pone.* Canar. *vbi sup. p. 2. num. 8.* Farinac. *in q. 11 num. 52. vers. sed si apparet de fraude,* & latius *d. q. 99. nu. 296* vbi Alios cumulat. Et tunc diceretur causa affectata, si post citationem vnius Iudicis, procuraret, vt carceraretur ab alio: vel si absentauit post citationem personalem; vel post alium actum iudiciarium, & huiusmodi. Carauit. *in rit. 266. num. 7.* Baiard. *in d. quæst. 32.* Clar. *num. 9. cum seqq.* & Farinac. *d. q. 99. n. 296.* Franch. *decis. 325 per tot. & decis. 327. n. 5. p. 3.*

Et nota, quod excusator allegans causas absentiæ citati non admittitur sine iuramento calumniæ. Alex. *in d. l. pen. §. ad crimen. num. 117. ff. de publ. iudic.* Cirill. *in summ. crim. rubr. 10. de procur. num. 2. vers. absentia prætextu.* Farinac. *d. quæst. 99. n. 298.* Mar. Antonin. *de resolut. 3. numer. 5. lib. 3.* Postquam verò fuerit legitimè allegata causa absentiæ, vel alterius impedimenti, si per Iudicem ad vlteriora procedatur, processus erit nullus. Soccin. Iun. *consil. 104. num. 26. l. 3.* Aufrer. *ad capell. Tholos. quæst. 165. num. 3.* vbi firmat regulam, quod quilibet priuilegiatus allegare debet suum priuilegium, prout etiam Ego alibi dixi. Menoch. *consil. 100 num. 118. lib. 1.* Suar *comm. opin. ver. impeditus n. 14.* Carrar. *de exec. sent. cap. fin. num 266.* Sed Farin. *in quæst. 11. nu. 59. vers. quibus tamen*, ait quod etiam non allegato impedimento, si citatus deuenerit ad manus Iudicis, supersederi debet probato impedimento.

13 Septimus casus, in quo citatus excusator à contumacia, est, quando citatur, vt compareat in loco non tuto, ob timorem insidiatum, propter Inimicitias, quas ibi habet. *capit. accedens. 2. vt lit. non contest.* & ibi DD. *& capit. ex parte de appellat.* vbi Franc. & Alii. Felin. *in capitul. cum R. Contracus de offic. deleg.* vbi latè Menoch. *cons. 100. lib. 1. num. 183.* Mascard. *de probat. conclus. 1104. numer. 11.* Clar. *qu. 34. vers. allegatur etiam* Farinac. *quæst. 11. numer. 55.* vbi Alios cumulat. Pacian. *in tract. de probat. lib. 2. cap. 46. num. 66.* Vant. *de nullit. ex defect. iurisd. numero 165.* vbi alias causa loci non tuti refert. Costa *d. tract. de subsid. remed. qu. 79. nu. 4.* Imo tali casu non tenetur citatus mittere excusatorem, secundum Pacian. *vbi sup. nu. 28.* neque Procuratorem, Baiard. *ad Clar. d. qu 34. num. 25. in princ.* Ferret. *cons. 31. nu. 22.* vbi de communi testatur. Farinac. *d. nu. 55. circ. princ.* Quod intelligendum est, quando locus est notoriè non tutus, Baiard. *ibid. n. 27.* & latè Pacian. *præcit. loc. nu. 84 & seq.* Quando autem locum dicatus notoriè non tutus, declarat Decian. *in resp. 18. num. 140. vol. 1.* Quomodo probetur locus non tutus vid. Mascard. *de probat. conclus. 17. cum trib. seqq. vol. 1.* Menoch. *de arbitr. cas. 153. n. 6. lib 2.* Vant. *loc. cit. nu. 256.* Pacian. *ib. n 63.* Quibus verò modis locus dicatur non tutus, vid. Menoch. *loc. cit. nu. 6. & seqq.* Mascard *ibid. corol. 16. cum trib. seqq.* Vant. *eod. loc. n. 156.* latè Pacian. *d. c. 46. per tot.*

14 Octauus est, si citetur quis ad comparendum in loco, vbi adest magna aeris intemperies, quia tunc ob malam aeris qualitatem excusaretur a contumacia. Bartol. *in l. recusare. §. si quis in fi. ff. ad Trabell.* & ibid. Alex. *n. 16.* Soccin *in cap. veniens. nu. 1?. de accusat. & in tract. de citat. art 18. q. 5. col. 3.* Baiard. *in dict. q. 34. n. 11.* Pacian. *in d. c. 46 n 74.* vbi dicit, ex illa causa se excusasse, Papam Gregorium Duodecimum ne accederet ad Concilium Pisanum Idem firmat Iodoch. *in pract. crim. c. 25. n. 17.* & Scagliol *in Rit. Magn. Cur. Vic. 163 n. 27.*

15 Nonus casus, in quo citatus contumax declarari non potest, est si citaretur à Iudice non competenti, quia tunc declinari potest forum talis Iudicis incompetentis, iuxta tradita per Clarus *in quæst. 35. in princ.* Grammat. *cons. 1. num. 19. & seqq.* Pacian. *d. cap 46 a num. 31. cum plurib. seqq.* Franch. *decis. 2. 2 p. 2. & decis. 329. per tot.* vbi latè Baiard. *quæst. 32. num. 4 & q. 33. n. 7.* & Alii.

16 Decimus est, si citatus reperiatur adeo paupertate depressus, & denudatus vestibus laceris, vt comparere nequeat, absque magna verecundia, & diducere: nam tali casu excusaretur à contumacia. Alex *in lib. 2. § si quis in iudicio. col. 2. ff si quis caut.* & præsertim si sit persona nobilis. *c. si quis testium de testib.* Gloss. *in clement. cupientes. § cæterum. ver. alia iusta. de elect.*

Et ratio est, quia nimia verecundia legitimum præstat impedimentum, cum taliter inops æquiparetur carcerato, vt est no. ab. his text. *in l. eodem § fin. ff. ex quib. cau. maior.* & ib. Gloss. *& in d. c. si quis testium. de testib.* Abb. *in c. cum dilecti. col. 3. circ. fin. de dol. & contum.* Quod tamen in ciuilibus libenter seruarem, sed in criminalibus cum aliqua difficultate.

17 Vndecimus est casus, si citatus licentiam a Iudice habuerit recedendi quamuis illegitimam, vt resoluit Rot. Romana *decis. 120. de dol. & contumac. in antiqu. argum. lib. 1. §. fin. ff. si quis cantion. & l. non videtur §. quo iussu ff. de re iudicat.* Quamuis multi graues Doctores asserunt, quod in tali casu recedens cum tali iniusta licentia excommunicari possit. *argum. libr. 2. §. non solum ff. ad Tertull.* quia culpa Iudicis parti præsenti præiudicium afferre non debet, *vt in d. §. non solum, & lib. 2. ff de restit.* Non est tamen recedendum a sententiæ Rotæ, quia licet Iudex sit in culpa in concedenda licentia, non est in culpa cum ipsa recedens, aliàs excommunicaretur, sine peccato, quod fieri non potest. *capit. nullus & capit nemo. 11. quæst. 3. cum concordantib.*

18 Duodecimus est si ob maris tempestatem, vel fluminis inundationem comparere non potuit. *l. tal. ff. de publ.*

Decimus tertius est, si pestis grassetur. *capit. ad supplicationem de renunciat. cap. ex parte 1 de appell.* Quod tamen non procedit si in illo loco adhuc peste non obstante ius redderetur, quia tunc citatus incurreret contumaciam. Alex. *in d. l. secundum. ff. ad Trebell.*

Decimus quartus est, si Bellum geratur. DD. *in l. ex hoc iure, ff. de iust. & iur.*

19 Decimus quintus, si moriatur illi pater, mater, frater, vel alius consanguineus, proximus. *l. 2.* & ibi Gloss. *fin. ff. de in ius vocan. l. interdum § 1 ff de iudic.* nam si excusatur a contumacia, ob infirmitatem consanguineorum, conueniens est etiam vt excusetur ob mortem eorumdem, sed hoc fit ad tempus, data ei competenti dilatione de iuris æquitate. Quosdam Alios casus, ponit Rebuff. *in 3. tom. constit. Regni Franciæ tit. de excusat. seu exoine num. 31.*

20 Est tamen aduertendum, quod quotiescumque quis citatur, & habet aliquod impedimentum ex prædictis, vel aliud simile, tenetur excusatorem ad Iudicem mittere, vt tunc certiorem faciat super tali impedimento, *l. quæsitum ff. de re iudic. c. si ægrotans 5. q. 1. c. placuit 18. dist. c. quarelam de procurator.* & vt dictum est supra. Excusatores autem non omnes indistinctè admittendi sunt, sed tantum illi, qui a iudicio non repelluntur; vt sunt stulti, furiosi, amentes infantes, surdi, muti, & similes, de quib. *in c. pastoralis de iudic.* quia discretionem non habent, nec rerum qualitates discernere valent. *l. oportet, cum l. seqq. ff. de non oper nunc. c. omnes vtriusque sexus de pœn. & remiss.* Ias. *in l. de pupillo §. nunciatio. nem col pen ff. de nou. op. nunc.* Ideo personæ habiles mittendæ sunt ad excusandum.

21 Sed quid, si discretus quidem sit, *iuxt. text in c. si quis testium de testib.* & ad excusandum accedat, sed alio modo inhabilis fuerit, vt mulier, infamis excommunicatus, minor, & similes, an admitti debeant?

Re-

Respondetur affirmatiuè, secundum Bart. *in l. pen. §. ad crim. col. 5. ff. de publ. iudic. l. seruum §. publ. cō ff. de proc.*

Qui quidem excusatores probare debent per aliquam scripturam, vel publicum monumentum, impedimentum, quod proponunt pro citato, Innocent. *in cap. veniens de accusat.* Bart. *in d. §. ad crimen* Bald. *in Margarit. in verb. officium quæst 31.* Imò cogi possunt ad iurandum de veritate dicenda. Rebuff *vbi sup.* Et si pars aduersa petierit iuramentum calumniæ, illud tenentur asserunt. Ioan. Andr. *in addition. ad Speculator. l. 1. de iuram. calumn. §. 2. num. 14. in fin.* quem sequitur Soccin, *in cap. 1. col fin. & cap. 2. col. 6. extens. 20. de iuram. calumn.* & Alii, de quibus supra.

22 *Quoad quartum* scilicet qualiter puniatur contumax in criminalibus, notandum erit, quod licet diuersimodè puniatur in criminalibus, ac in ciuilibus; & similiter aliter de iure ciuili, & aliter de iure Canonico, tamen vt plurimum easdem ferè omnes pœnas simul patitur contumax in causis criminalibus. Idem cum multipliciter puniatur, de quibusdam saltem hic videamus.

Primò enim punitur contumax in causis criminalibus de iure Canonico, vt possit excommunicari, vt dictum est *sup. n. 4. & in pract. ciuil. p. 2. sect. 1. sub sect. 3 n. 17.* vbi multa iura, & Doctores allegaui, quibus addi possunt. Felin. *in cap. 1. col. 5. verb. verum excommunicatio de iudic.* vbi etiam dicit, quod antequam excommunicetur, est citandus, de quo vid. *cap. cum contum. de hæretic. in 6.* & quod possit excommunicari, tenuit Rot. Rom. *dec. 725. in antiq. & decis. 271. in nou.* et Feder. de Senis. *consil. 107.* et Ratio est, quia contumax peccatum mortale incurrit, vt dictum est *sup. n. 6.*

23 *Secundò* punitur, quod perseuerans in excommunicatione ob contumaciam lata, per annum, habetur pro conuicto, & confessio super delicto, de quo est inquisitus. *c. rursus, & c. quicumque 11. quæst. 3. cap. nullus de præsum. cap. 1. vt lit. non contest.* Gloss. *in c. cum secundum de hæretic. in 6.* Farinac *in crim. l. 1. qu. 18. n. 39.* Gonzalez *ad regul. 9. cancellar. glos. 15. n. 106.* & sic condemnari potest etiam absens, tamquam conuictus, secundum Abb *ib.* Goffred. *in cap. 1 vt lit. non contest.* & Archid. *in summ. 3. q. 9.* laudat Addent. ad Abb. *in cap. de quo vult Deo col. 3. vers. aduerte de iudic.*

24 Sed nota, quod non indistinctè, & semper absens condemnari potest, vt supra dictum est; sed dumtaxat in criminibus, pro quibus non esset imponenda pœna capitalis, secundum iura ciuilia; quibus de Iure Canonico æquiparatur degradatio actualis, de qua *in cap degradatio de pæn in 6.* Vel quando esset imponenda pœna perpetui carceris, *vt in c. vt. pen. de hæretic.* Vel quando falsificauerit quis sigillum Principis. *vt in cap. ad audientiam de crim. fal.* nam in illis casibus requiritur præsentia Rei, alias condemnatoria sententia esset frustratoria, cum non posset executionem habere in persona delinquentis, ita Innocent. *in cap. qualiter 2 §. debet q. 9. vers secundum Canones de accusat.* Ioann. de Fantù. *in c. decernimus 3. q. 9.* & plenè Præposit. *in cap de accusatoribus 3. q. 9.* In criminibus verò in quibus non veniret imponenda pœna corporis afflictiua, potest procedi ad sententiam condemnatoriam contra absentem. *vt in c. veritatis. de dol. & contum. & facit. cap. vnic. de schism. in 6.* An autem in huiusmodi casibus procedi possit ad sententiam absque litis contestatione, vide late differentem Abb. *in d. c. de quo vult. Deo de iudic.* & fusius *in dict. cap veritatis column 4. vers. quod secundum. de dol. & contumac.* vbi dicit de Iure Canonico, non posse, & idem tenet, Clar. *in Pract. crimin. q. 44. in princ.*

25 *Tertiò* punitur contumax, etiam de Iure Canonico, vt mulctari possit per Iudicem Ecclesiasticum; & ad mulctam soluendam potest cogi etiam per censuras Ecclesiasticas. *cap. quoniam de verb. signific.* Hostiens. *in summ. tit. de sentent. & re iudic. in tract. de mulcta. §. quis possit.* Archid. *in c. certum 11. q. 3.* & ibid. Præposit. Butr. & Abb. & Goffred. *in c. tuæ. vt lit. non contest.* vbi tenet, quod mulcta, etiam de Iure Canonico procedit, contra sententiam Vincentii asserentis, mulctam non procedere secundum Ius Canonicum, sed ipse Goffred. sequitur communem, & allegat. *cap. statuimus, & cap. quod legitur 15. quæst. 1.* & notatur *in d. can. veritatis. de dol. & contum.* & facit *argum cap. dilectus de offic. ordin. & cap. 1. & eod. tit. in sexto.* Idem Abb. *in cap. 1. colum. 7. de dol & contumac.* Speculat. *de sentent. prolat. §. 2. colum. 2. vers. est & quarta species.* An autem ad mulctam imponendam requiratur noua citatio. Vide Felin. *in capitul. 1. colum. 4. ver. mulcta de iudic.* Alexand. *in l. desertorem. §. si ad diem. ff. de re milit.*

26 *Quartò* potest contumax suspendi ab officio; & beneficio, *cap. veritatis de dol. & contum.* Gloss. & DD. *in cap. cum non ab homine de iudic.* vbi alias pœnas contumacis enumerant Speculat. *lib. 2. de contumacia § 4. in princ.* & post annum contumaciæ potest priuari in perpetuum, *vt in cap. rursus 11. quæst. 3.* Hostiens. & Innoc *in cap. cum bona de ætat. & qualitat & cap grauem de pœnis,* & Abb. *in cap. 1. de iudic.* Quod procedit, siue de delicto constet contra ipsum, siue non, siue lis sit cum eo contestata, siue non.

27 *Quintò* punitur, quod semper fit interpretatio contra ipsum in id, quod sibi deterius est; & aduersario obedienti vtilius. Bart. *in l. quamdiù 2 col 1. ff. de acquir. hæred. per l. de ætate. §. qui tacuit ff de interrogat. act. on.*

28 *Sextò* priuatur, aliquando facultate dandi suffragium seu votum in electionibus. *cap. ex litteris de constit.* vbi communiter DD Bald. *in c. vnic. col. vlt. vers. 12. & fin. C. quand. non petent. part.*

29 *Septimò* inquiri potest contra contumacem in loco originis, non obstante præuentione facta in loco delicti, cum processus, in quo factus est contumax, nihil illi suffragari debeat Bart *in l. sepulchri col. 1. vers. item est ff. de sepul. viol. & l. quamuis vers. vlterius ex hac lege. ff. de damn. infec. & in l. 1 col. 3. C. vbi de crim. agi opor. & in l. vbi coeptum est. med. ff. de iudic.* vbi etiam plene Alexand. *& in l. de die §. autor. ff. qui satisd. cog* Angel. *in tract. de malefic. in verb. Florentia in fin. & in verb. inquisitio col. vlt. vers. item potest bannire.*

Quæ conclusio est adeo vera, vt non solum possit contumax cogi, & contra ipsum procedi per Iudicem originarium, vigore contumaciæ Iudicis loci delicti; verum etiam per Iudicem domicilii; & ipse allegare non potest litis pendentiam coram alio Iudice, a quo factus fuit contumax. Imo nec ille Iudex, qui primò incepit processum, impedire poterit, quin Alii Iudices contra eumdem contumacem procedant; nec petere remissionem contumacis, si postea carceratus fuerit. Et neque pars, quæ accusauit coram alio Iudice excipere potest de pendentia litis coram Iudice loci delicti; vel originis; vel domicilii; quia per primum non impeditur secundus. Bartol. *in d. l. sepulchri violatio num. 2. vers circa primum, & num. 3.* Boss. *in tit. de for. compet. num. 38. vers. istam tamen & num. 6. vers. sed licet pars.* Cirill. *in summ. crimin in prima particula tit. vbi de crimine agi oper. num. 6. & 7.* vbi latè. Farinac. *quæst. 7. num. 55. vers. limita tertio.* Vinch. de Franch. *decis. 417. num. 1. p. 2.* vbi ait, quod contumax amittit beneficium *l. vbi coeptum C. de iudic.* Caualc. *de brach. reg p 4 n. 250.* & latissime Petr. Caball. *consil. 62. num. 22. cum pluri. seqq.* vbi concludit, quod si contumax comparuerit coram Iudice loci delicti, opponere poterit exceptionem litis pendentiæ coram aliis Iudicibus, quia tunc cessant rationes adductæ a supradictis Doctoribus.

20 *Octauò* punitur in expensis, nam si comparuerit, antequam audiatur, reficere debet expensas accusatori *l. sancimus* & ibi Bald. *in 1. notab. C. de iudic.* & communiter DD. *Auth. qui semel. C. quom. & quand. Iud.* & ibi Bart. *col. 1. notab. 3.* Bald. *in l. 2. col. 2. ver. in secundo exemplo C. de edend.* Baiard. ad Clar. *in quæst. 2. num 10. & seqq.* Quod verum est, si procedatur ad querelam, secus si ex officio quia tunc auditur non refectis expensis. Guliclm de Benedict. *in cap. Raynutius ver. mortuo testatore 1. n. 169.* Et idem seruatur in causis ciuilibus, vt ait Marant. *in spec. aur. p. 6. memb. 2. n 16.*

31 *Nonò* non potest amplius opponere exceptionem declinatoriam fori. Angel. *in l. cum qui ff. de priuileg. credit. & in l. si fiat a. §. item videamus,* vbi etiam Imol. *ff. damn. infect.* Alexand. *in l. quidam consulebat. ff. de re iudic. in fin.* Innocent. *in cap. ad præsentem de accusat. & in cap. præterea de dilat.* Bald. *in l. si quis ex consensu vol. 3. verb. deinde nota C. de episcopal aud.* Fallit tamen, quando Iudex esset omnino incompetens, nam tunc semper fori declinatoriam allegare potest, quandocumque compareat, nisi Iudex pronunciasset, se esse competentem. Bartol *in lib. 2. vol. 3. in fin. vers. sed quæro quid si ff. si quis in ius voc. non ier.* & ibid. Alexand. Felin. *in cap. si duobus col. 15. de app.* Vid. Afflict. *in decis. 32. & in constitut. Regni incip. pœnam nonem vncia rum in sexta quæst.* vbi ait hoc procedere, si sit persona, quæ potest renunciare priuilegio, alias secus, secundum illum. Gloss. tamen *in cap. nuper litteris in verb. nisi forsan. de rescr.* quem sequitur *ibid.* Abbas tenet, quod quando notoriè

constar,

constat, Iudicem citantem non habere iurisdictionem in citatum, talis exceptio opponi potest, non obstante contumacia: vid. Foller. *in Pract. crim. for. secular. in rubr. banniantur nu. 50.* vbi Alios DD. congerit aliter distinguentes.

32 *Decimò* denegari potest ei audientia ad tempus Gloss. *in l. sed si per prætorem §. sed si decreto per illum: textum ff. ex quib. caus. maior.* quam singularem appellat Bald. *in c. 1. de raptor.* Iason. *in lib. 2. col. 4. C. de edend.* Et sic audiri non potest per procuratorem, quando contumaciam purgare voluerit, etiam in ciuilibus de Iure Regni *per R. c. Magna Curia Vicaria incip. item si aliquis, vel aliquo*, & notat Afflict. *in constit. Grandis in 7. notab. & in constit. clementia col. 3. ver. & scias, & in const. pœnam nouem vnciarum col. 2. in fin.* Et non solum denegari potest contumaci audientia in causa, de qua agitur, & in qua factus fuit contumax, verum etiam in omni alia, *vt habetur per text.* & Gloss. *in dicta l. sed si per prætorem §. sed & si dum.* & ibi Ang. Iason. *in d. l. iusiurandum, & l. aut prætorem, notab. 2. ff. de iureiur. & in l. 1. §. fin. col. 4. ff. si quis ius dic. non obtemp.*

33 *Vndecimò* verus contumax priuatur beneficio appellandi. *l. eu consensu § fin ff. de appellat. & relat.* & ibi Gloss. Bartol. & Imol. *l. 1. C. quor. appell. non recip.* Alexand. *in l. properandum § sin autem reus C. de iudic. et in l. sæpè col. 23. ff. de iud.* Item est, *text. in l. & post edictum § fin. ff. de iudic* & Butr. ac Innoc *in c. tenor de re iudic.*

34 *Duodecimò* punitur de Iure Regni in Curiis Sæcularibus in tertia parte mobilium per Iudices Sæculares; & reliqua bona adnotantur. Et si per annum perseuerauerit in contumacia, forindicatur, ita vt ab omnibus impunè occidi possit, & eius bona confiscantur, *vt habetur in constit.* quæ incipit. *pœnam reorum*, & ibi latè Andr. de Isernia, Marant. *in spec. aur. p. 6. membr. 2. num. 25.* Foller. *in Pract. crim. for. sec. verb. banniantur n. 41.*

35 *Decimotertiò* amittit beneficium litis pendentiæ, de quo *in l. ubi captum. ff. de iudic* ita Bartol. *in dict. l. ubi captum, et in l. sepulchri. ff. de iudic.* ita Bart. *in d. l. ubi captum, & in l. … & in l. b. 3. col. 2. ff. de re iudic.*

36 *Decimoquartò* puniri potest in redditibus; itant per colonos ei non respondeatur de pensionibus sibi debitis. & similiter potest Iudex præcipere, vt nullus accedat ad colendum eius ægros. ita singulariter Abb. *in cap. grauem per illum text. de sent. excom.*

37 *Decimoquintò* habetur pro præsentæ in sui præiudicium, *vt in Auth. quia in prouincia in fin.* & ibi Bald. *C. vbi de cr. agi oport. & in l. cum fratrem col. fin. C. de his quib. vt ind. g.* Gloss. *in l. de vnoquoque ff. de re iudic.*

38 *Decimosextò* puniri potest in persona, & sic carcerari, vt habetur *in l. consentaneum* vbi Gloss. & Bart. *C. quomodo quand. & Iud. & in §. si verò Authent. de exhibend. reis*, & notat Isern. *in constit. Regni incip. si quis post litem in prin.*

39 *Decimoseptimò* contra contumacem permittitur aliquando deprædatio in eius bonis, *vt habetur in c. vnic. in fin. de milit. vassall. qui contum. est in vsib. feud.*

40 *Decimo octauò* auferuntur ab eo bona manu militari. *l. qui restituere, ff. de rei vindic.*

41 *Decimononò* contra contumacem, si placuerit ei, illum carceribus detrudere, implorari potest per Iudicem Ecclesiasticum brachium Sæculare. *dilecto de sent. excom. in 6. c. administratores 23. q. 5.* & ibi Gloss. & DD. *l. si quis in hoc genus C. de episc. & Cleric.* Etiam si sit Iudex delegatus, quia facultatem habet a iure brachium inuocandi, licet ei specialiter non concessa sit. *cap. cum non ab homine de iudic.* Feder. de Sen. *in cons. 163. quod incip. super innocent.*

42 Est tamen aduertendum, quod brachium Sæculare tunc demum inuocandum venit, quando Iudex Ecclesiasticus fecit omne, quod potuit, etiam per censuras Ecclesiasticas, & non remanet quidquam aliud faciendum, nam cessantibus Ecclesiasticis remediis, tam de iure, quam de facto, datur talis recursus ad brachium aliàs si posset alia via non daretur. *d. cap. cum non ab homine, cap. 2. de maledic. in §. per tempora*, & ibi Gloss. *in verb. potest autem cap. 1. de offic. ordinar. cap. administratores 23 qu. 5. cap. cum ad verum 96. dist.* Oldrad. *consil. 69.* Archid. *in d. cap. administratores.*

43 Quòd si Iudex Sæcularis requisitus fuerit a Iudice Ecclesiastico, vt brachium præstet, & ipse impartiri noluerit, plures pęnas incurrit. Quarum.

Prima est, quod peccat grauissimè. DD. *in cap. Romana §. contrahentes de for. compet. in 6.* præsertim Ægid. Bellam. & Barbat. *in cap. 2. col. 1. de fid. instr.* Ratio est, quia non implet legem Christi, iuxta illud Apostoli Pauli *ad Galat. 9. Alter alterius onera portate & sic adimplebitis legem Christi, & habetur in cap. ponderet 50. dist.*

Secunda est, quod efficitur periurus, quia in ingressu officii iuramentum præstauit de obseruandis iuribus, constitutionibus & consuetudinibus, *ut in Auth. tit. iusiurandum quod præstatur ab his, qui offi. suscip. collat. 9.*

Tertia est, quod compelli potest per censuras Ecclesiasticas, quia negando brachium, negligit facere iustitiam. *d. cap. administratores 23. q. 5. cum ad uerum 96. dist.* notatur expressè *in c. 2 § per tempora* & ibi Gloss. *in verb. contemnentem de maledic. c. 1. & ibi etiam* Gloss. *in verb publicum de offic. ordin.* vbi DD. communiter. & Alii quos adduxi supr. *p. 1. sect. 2. subsect. 1. n. 23. vers. si Iudex.* quibus addi possunt Menoch. *de arbit. l. 2. cas. 452. n. 2.* Diaz *in Pract. crim. can. c. 254. n. 10.*

Quarta est, quod si ipse postea requiret Iudicem Ecclesiasticum, vt illi præstet auxilium, quia vna iurisdictio debet per aliam adiuuari, *iuxta can. quoniam 10. dist. can. nec licuit. 17. dist. can. cum ad uerum 96. dist. c. quoniam in plerisque in fin. de offic. ordin* Trid. Conc. *sess. 24. c. 8.* non audietur, & sic Ecclesiasticus denegabit ei auxilium, & brachium Ecclesiæ; per communem regulam, quod quisque iuris in alterum statuit eodem iure vti debet, *ut in tit. ff. quod quisque iuris. & c. cum omnes de constit.* cum alioquin compelli possit per Metropolitanum, *ut dix. ib. d. p. 1. sect. 2. subsect. 2 n. 23. vers. unde etiam Ecclesiasticus.* Sed nota hic, quod adhoc, vt iudex Sæcularis incurrat prædictas pœnas, prius est monendus, Suarez *de censur. disp. 23. sect. 2. n. 23.* Menoc. *ubi sup.* et Diaz, *b*

44 *Vigesimò*, propter contumaciam delinquentis poni potest interdictum, sed præcedente monitione iuxta traditam formam. *in cap. 1. de sent. excomm in 6* de qua habetur infra *tom. 2. p. 5. prax. 9.* vt scilicet proferatur in scriptis et cum expressione causæ, et aliis requisitis; sed si feratur ob delictum, non erit necessaria monitio, secundum Innoc. et Alios *in cap. adhuc quoniam de appell.* & *capit. 1. de except. prælat.* Pluribus aliis modis et pœnis punitur contumax, de quibus latissimè agit Rebuff. *in suis commentar. const. in tit. de contum. & defect. art. 13 gloss. unic. tom. 3 fol. mihi 127. & sequentibus.* Cassaneus. *in consuetudinibus. Burgund. in titulo, Des Iustices, rubrica 1. §. 7. fol. 73. col. 4. nu. 1* et Alii.

45 Glossa tamen *in cap. 1. in cas. figur. vers. sed § notu insuper circ. fin.* illis verbis: *pro quo sciendum quod contumax. de dol. & contumac. in sexto.* tenet, quod contra contumacem procedi potest arbitrio iudicis; quia grauissimum est delictum contumaciæ ex quo per eam offenditur iudex, Respublica, et pars aduersa ideo correctio ipsius contumaciæ est arbitraria. *l. unic § fin. ff. si quis iud. non obtemp.* et Isern. *in usib. feud. rubr. de statu consuet. nu. 16.* ait, pœnam contumaciæ esse regulandam, iuxta loci consuetudinem, et idem tenet Marant. *in spec. aur. p. 5. membr. 2 n 9. in fin.* Et antiquitùs in legi veteri adeò immane crimen reputabatur contumacia, vt capite puniretur. *cap absit. 11. q 3.* Hodie verò excommunicatione plectitur, *ut notatur in d. cap. absit. & cap. certum. 11. quæst. 3 cap. per venerabilem. § rationibus. vers. cum sententiam qui filij sunt legit. cap. 2. de maiorit. et obed* Et supradictum est *num. 4.* Potest vltra excommunicationem contumax suspendi, deponi, grauari, reaggrauari, etc. *c. forte. 24. qu. 4. cap. quorumdam in fin. 24. dist.* latè Butr. et Alii *in c. cum non ab homine de iudic.*

46 Sed quæritur hic, an etiam hodie detur casus, vt ex contumacia incurratur pœna mortis.

Respondetur cum distinctione; aut enim sumus in contumacia aduersus præceptum legis; aut aduersus præceptum hominis. In primo casu respondetur, quod regulariter ex contumacia contra legis præceptum non inducitur pœna mortis, vt tradunt Geminian. Archidiac. & Alij *in cap. de primo. 5. qu. 1.* Sed si perseuerauerit delinquens in contumacia per annum, et delictum, ob quod fuit factus contumax, pœna mortis puniendus veniret, tunc eamdem pænam incurreret; vt si verbi gratia citatus fuerit ad se purgandum de hæresi sibi imputata, & aufugit contumaciter nolendo respondere, tali casu si postquam fuerit factus contumax, et ob hoc excommunicatus perseuerauerit per annum in tali contumacia, et excommunicatione, incurret vtique pænam mortis, quæ propter hæresim infligitur

47 Quia

47 Quia insordescens in excommunicatione in causa hæresis lata, habendus est ipso iure vt hæreticus. *Authent. Gazarot. C. de haeretic.* Gloss. *in cap. excommunicamus 1. ver. condemnentur. de haeretic.* & ibi Hostiens. *num. 7. & 8.* Ioan. Andr. *n. 4.* Anan. *num. 6.* Soccin. *num. 14.* Abb. *num. 11.* Butr. *num. 17.* & Anch. *num. 4.* Sed tamen oportet, vt feratur sententia declaratoria, præcedente monitione ad se purgandum de vehementi; vt notatur per Pagn. *in Director. Inquisitor. p. 3. tit. de 13. modo terminandi processum*, Gonzalez, *gloss. 15. Cancell. num. 101.* & ratio, quare pœnam mortis incurreret, est, quia post annum habendus est pro confesso, & conuicto, *cap. cum contum. de haeret. in sexto.*

In secundo verò casu, quando sumus in contumacia contra præceptum hominis, iterum distinguendum erit, aut enim fit contumax ex crimine pœnam mortis inducente, aut ex alio, quod talem pœnam non importat; In primo casu idem dicendum est, atque dictum fuit in contumacia contra præceptum legis, ob camdem rationem, quia haberetur pro confesso, & conuicto de illo delicto, propter quod factus fuit contumax, & sic eamdem pœnam incurreret. Secundo verò casu, licet delictum confiteri censeatur, perseuerando in contumacia, *vt in cap. rursus, & cap. quicumque 11. quaest. 3.* & dictum est sup. *n. 13.* pœnam tamen mortis non incurreret, propter contumaciam, sed alias arbitrio Iudicis. Præposit. *in dict. cap. de prima, 5. quaest. 1.* post Gemin. *ib.* vid. Abb. *in c. 1. de iudic.*

48 Est tamen notandum hic, quod contumaciter insordescens per annum in excommunicatione lata ex alia causa, quam hæresis, redditur suspectus de hæresi, ita vt contra eum procedi possit per Inquisitores sanctæ Fidei. *c. cum contumacia de haeretic. in 6. c. fin. de poen.* Sacr. Conc. Trid. *sess. 25. de reform. c. 3. in fin.* Salzed. *ad Diaz. in prax. cr. canon. c. 116. in fin.* Menoch. *de arbitr. cas. 416. num. 52. & seq.* Non tamen per hoc condemnari potest, vt hæreticus, sed compellitur se purgare, vt suspectus de leui, vt ex Sayru colligitur, *in tract. de censur. l. 2. c. 10. n. 10.* Gonzal. *in Regul. 8. Cancell. glos. 15. num. 108.* & Ego ipse dicam fusiùs *infra tom. 2. p. 5. prax. 7. vbi de excomm.* est benè verum, quod si pertinaciter perseuerauerit in contumacia, & per alium annum persistat in excommunicatione, declarari debet hæreticus ex præsumptione violentia. Pegn. *in Director. p. 2. q. 47. n. 7. & 8.*

49 Similiter perseuerans in excommunicatione, seù suspensione per annum priuatur iure Beneficiis Ecclesiasticis, vel pensionibus, aut aliis iuribus Ecclesiasticis absque alia Iudicis declaratione, iuxta *c. postulastis de cler. excom. ministr.* Hostiens. *in c. grauem de poen.* & ibi Abb. Præposit. *in c. rursus 11. q. 3.* Innoc. *in c. cum bona de aetat. & qual.* Butr. *in c. . de iudic.* & DD. communiter *in cap. veniens de dol. & contumac.* Menoch. *de arbitr. Iud. cas. 416. num. 52.* Sunt tamen Alij DD. qui asserunt, hanc priuationem ipso iure non procedere, nisi excomm. ob crimen priuatione dignum, aliàs non; de quibus Salzed. *ad pr. cr. can. Diaz. c. 118. n. 5. in nouis impres.* sed his minimè obstantibus communis practica est, quod etiam in delictis priuatione dignis ipso iure, adhuc requiratur sententia declaratoria Iudicis, vt testatur Gonzal. *ubi sup. d. glos. 15. n. 104.* & ita tenuit Rot. *apud Seraph. dec. 1285.*

50 Sed quæritur, quis dicatur insordescens in excommunicatione, aut suspensione, ad effectum incurrendi prædictas pœnas?

Respondetur illum dumtaxat dici insordescentem, qui animo pertinaci, & indurato, in contemptu clauium obedire sennuerit, & contumaciam purgare recusauerit, perseuerando per dictum tempus in censuris *c. bona de aetat. & qual.* & ibi DD. Rot. *in decis. 196. an. 2.* apud Farinac. *in Collectan. decisionum criminal.* Secus si ob aliquam causam, etiam irrationabilem obedire distulerit. Gloss. *in cap. Metropolitanum 2. quaest. 7.* Rot. *ubi sup. n. 3.* Vel si petierit absolutionem, sed non obtinuit, Rot. *ib. n. 4.* Vel si fuit aliquando absolutus per breue tempus cum reincidentia. Rot. *ib. n. 5.* & apud Seraph. *dec. praeit. 1285. n. 4. & 5.*

51 Quæritur secundò, an quando quis non comparet, si citetur à Iudice, debeat contra ipsum contumacia accusari in criminalibus, sicut fit in ciuilibus per partem aduersam?

Respondetur affirmatiuè, aliàs non arctaret contumacem. *cap. 1. vbi DD. de iudic. l. properandum §. si quidem. C. de iudic.* vbi Bald. *col. 5.* Bart. *in Auth. ei, qui appell. in fin. C. de tempor. app. & in l. consentaneum in fin. C. quomod. & quand. Iud.* Andr. de Isern. *in const. Regni; in pecuniarijs, col. 3.* Afflict. *super 2. p. constit. Regni rubr. 3. n. 8.* Follet. *in pract. cr. for. sac. verb. accusentur contumacia num. 9.* vbi etiam dicit, quod si in vltimo peremptorio non compareret Accusator ad accusandum contumaciam, esset circumducta citatio, etiam Reo non comparente, & deberet denuo citari *per tex. in l. post edictum §. 1. ff. de iud.* & notat Bart. *in l. ex quacumque in 1. lect. ff. si quis in ius vocatus non ier.*

Quidquid tamen sit de Iure, contrarium hodie seruatur passim: de consuetudine fere in omnibus Curiis, vt iudex, seu Promotor fiscalis accuset contumaciam Rei, & non accusans, & ita testatur Imol. *in l. inter accusatorem num. 3. ff. de publ. iud.* & Boss. *in tit. de bann. null. num. 7.* & ita seruari in statu Mediolanensi refert Clar. *in Pr. crim. l. 5. § fin. q. 44. vers. dicta autem est citr. fin.* ita etiam seruari in Regno dicit Carauit. *sup rit. Magna Cur. Vicar. 198. nu. 3.* & sic quoque seruari in Regno Franciæ testatur Rebuff. *in 3. tom. const. in tit. de contum. & de fec. art. 1. glos. unic. n. 1.* Hinc concludendum infero, quod in Curiis Ecclesiasticis contumaciæ accusari debent per Promotorem Fiscalem, quem de facto habent, & habere debent, vt aliàs supra dictum fuit: & non per Accusatorem, seu quærelantem, vt asserunt quidam DD. tenentes, non posse Episcopos habere Fiscum. Quæ tamen sunt sano modo intelligenda de illis tantum Episcopis quorumdam Prouinciarum, in quibus consuetudo est, vt Fiscum non habeant, non de omnibus simpliciter, & absolute.

52 Quæritur tertiò, an contumax factus, si comparuerit, antequam Iudex egrediatur de Palatio, audiri debeat.

Respondetur affirmatiuè, de æquitate Canonica. *per l. quod dictum, ff. de pact.* Rebuff. *vbi sup. n. 11.* Et similiter audiendus, & admittendus erit a fortiori, si comparuerit in vltima hora, sed tamen adhuc Curia pro tribunali sedente, *l. Diuus, ff. de integr. rest.* Bald. *in Margarit. v. ob. cit. atio quaest. 50.* facit textus *in cap. peruenit de locat. & conduct.* maximè in Curiis Ecclesiasticis, in quibus cum magno rigore procedi non debet, sed cum benignitate, & charitate, vid. Rebuff. *vbi sup. art. 5. glos. un. fol. 108. n. 4.* Idem tenet Paul. de Castr. *in l. sancimus in princ. C. de iudic.* vbi ait procedere, etiam non refectis expensis, & probatur *in c. venerabilib. §. idem de sent. excom. in 6.*

Fallit tamen conclusio prædicta, si Iudex recessisset de auditorio, nam tunc non admitteretur sic simpliciter, sine expensarum refectione, per communem regulam, quod scilicet, qui hora competenti, & debita non venit, licet postea veniat, dicitur non venisse, *l. 1. §. quid ergo ff. quand. appelland. sit.* Bald. *in cap. plerumque col. 2. de rescript.*

Declaratur verò, nisi Iudex discessisset ante solitam horam, nam tunc audiendus esset quamuis Iudex non sederet pro tribunali, aut esset extra palatium, siuè locum audientiæ. Bald. *in l. si cum ipsa ff. de excusat. tutor.* Alber. *in l. liberorum, ff. de his qui notant infam.* Benè verum est, quod allaganti Iudicem ante horam recessisse incumbit onus probandi, alias non suffragaretur ei, si sic simpliciter hoc assereret. Beluis. *in capit. Romana §. contrahentes n. 42. de for. compet. in 5.* Bart. *in l. ex consensu § 1. ff de appell.*

53 Ampliatur modo prima conclusio, vt etiam si comparuerit contumax infra annum, audiendus erit super crimine, in quo factus fuit contumax, sed ante omnia absoluendus est ab excommunicatione. E contra verò si infra annum non comparuerit ad se expurgandum, anno elapso non audietur amplius sed condemnabitur, quia vt supradictum est, iuris interpretatione censetur crimen, ob quod contumax effectus fuit, confessum fuisse, *vt in cap. rursus, & cap. quicumque 11. q. 3. c. nullus de praesumpt. c. 1. vt lit. non contest.* Io: Andr. *in cap. cum contumacia in fin. de haeret. n. 6.* et sic priuabitur officijs, et beneficiis, etiam in absentia, vt traditur per Innoc. et Hostiens. *in c. cum bona de aetat. & qualitat.* Abb. *in cap. 1. de iudic.* ob prædictam rationem fictæ confessionis, vt similiter diximus *sup. n. 13. & seq.* Quod procedit, etiam quod lis contestata non fuerit: neque delictum probatum, quia cum habeatur pro confesso, et conuicto, condemnari potest *DD. cit.*

54 Ad condemnationem tamen per diffinitiuam, sine litis contestatione non erit procedendum, secundum Archid. *in d. cap. 1. de iudic.* quia semper requiritur litis contestatio in sententia diffinitiua *c. decernimus 3. q. 9. c. praecip. rursus, & c. quicumque 11. q. 3. c. de illicita 23. q. 3.* Limitatur tamen, si procedatur

cedatur per viam denunciationis, quia tunc etiam lite non contestata procedi potest ad diffinitiuam, secundum Glos. *in c. veritatis verb. probatum*, vbi late de hoc *de dol. & contum.* Idem dicendum venit, si procedatur per inquisitionem, quando non reperiuntur testes ad probandum delictum, de quo est infamatus, & contumax. Gloss *in d. c. de illicita d. c. veritatis, & in c. de accusatorib. 2 qu. 9.* vid. Abb. *in c. de quo vult Deo, & in d. c. veritatis de dol. & contum.*

55 Sed quæritur, an antequam Iudex proferat sententiam contra contumacem, teneatur illum citare ad se purgandum de delicto & ad sententiam?

Respondetur, quod de Iure tenetur, vt colligitur ex text. *in accusatorem ff. de public. iud.* & notatur per Abb. *in c. cum P. de purgat. canon.* De consuetudine verò non citatur, vt testatur Angel. *de malefic. in verb. qui Iudex commisit. L. Præterea n. 2. & 3.* Cardinal. *in c. de accusatione col. 4 t. vers. & prædicta 2. q. 8.* In Regno tamen in Curijs Sæcularibus seruatur, vt citetur contumax ante sententiam, vt testatur Grammatic. *sup constit. Regni fol. mihi 52. nu. 12.* Cæterum in hoc consultius est seruare consuetudinem loci, in quo ius dicitur.

56 Quæritur secundò, an antequam contumax mulctetur, vel alia pœna contra eum infligenda proferatur, [illegible] sit denuo ad allegandum, quare mulctari non debeat?

Respondetur affirmatiuè, & in citatione assignari ei debet competens terminus sex, vel octo dierum, secundum [illegible] suetudinem. Ad tradita per Bart. *in l. 2 in princ.* [illegible] *si quis in ius vocat. non ier.* & per Bossium, *in tit.* [illegible] *6.* vbi de communi testatur. & Roland. *consil.* [illegible] vbi citat Nicell. de communi similiter test[illegible] *cap. 325.*

57 Sed quid iuris, si non habeat certum domicilium [illegible] quo citari valeat, num quid de Iure Can[illegible] cog[illegible] quis à principio ad eligendam domum seù locum certum [illegible] loco iudicij, adhoc vt ibi citetur quotiescumque opus fuerit.

Respondetur affirmatiuè, cum Abb. & Al[illegible] *in cap. fin. de delation.* latè Soccin. *in tr. de citat. art. 260. vers. circa secundam quæst.* & Rebuff. *in 3. tom. super constit. tit. de nomin. elect. n.* [illegible] *q. 10. fol. mihi 144.*

58 Quòd si domicilium eligere neglexerit, poterit iudex ex officio deputare, & ibi exequi possunt omnes citationes necessariæ in causa, *ad text. in l. 3. §. sed & si proponas. ff. de iur. dot & c. nullus de iurepatron.* Ioan. lup. *in cap. per vestras §. 22. col. 3. & seq. de donat. int. vir. & vxor.* Rebuff. *loc. cit. numer. 47.* Item potest Iudex semel illum citare ad totam causam, intimando, & comminando illi, vt intersit in omnib. actib. aliàs procedetur sine alia citatione; secundum Bart. *in extrauag. ad reprimendum ver. per edictum, & in l. consentaneum q. I. C. quom. et quand. Iud.* Ias. *in l. qui ante Kalendas ff. de verb. obl.* & ibi Alex *et in l. statu liberos §. item ff. de statu liber* latè Soccin. *d. tr. de citat. art. 20. q. 16.* Rebuff. *ubi sup. num. 46.* Item, nisi, domicilium elegerit, poterit ei denegari audientia, vt in simili habetur *in l. fin §. necessitate C. de bon. qua liber.*

PRAXIS PROCESSVS.

59 His actis fundamentis deueniendum est, secundum nostrum solitum morem ad modum practicum formandi processum criminalem: Vnde coniungendo sequentia ad dicta in fine præcedentis sectionis sextæ *an. 48. cum seqq.* dico, quod forma accusandi contumaciam Rei delinquentis, & nõ comparentis ad citationem sibi per Iudicem factam ad informandam Curiam, solet diuersimode practicari in tribunalibus, ideo non potest certa forma tradi. Nihilominus quasdam ego subdictam formulas, ad exemplum desumendum, saltem in substantialib. & in reliquis seruanda erit loci consuetudo, & Curiæ stylus. Nolo autem prætermittere, quod in Regno nostro Neapolitano in Curiis Sæcularib. *per Ritum Magna Cur. Vicar. 224. incipien. item seruat ipsa Curia in primis; Et per Regiam pragmat. incip. Relationem.* Practicatur, quod facta citatione per Iudicem, & exequuta per Nuncium, ac facta per eum relatione, *de quib. in praced. sect. dix.* accusantur contumaciæ hoc ordine, nimirum si citatus est intra ciuitatem, seù locum, vbi curia regitur, citatio fit, quod die sequenti compareat; in illa die sequenti hora causarum solita accusatur sibi prima contumacia, si non compareat tali modo, videlicet.

Forma primæ Contumaciæ.

Die.... Mens.... Ann...., In loco N.

Accusata fuit prima contumacia contra N. citatum; relatum, & non comparentem, Instante N. Promotore Fiscali, et in fidem, &c.

N. Actuarius, &c.

Deinde expectatur per tres alios dies continuos, in quibus currunt etiam dies feriati; demum quarto die sequenti, si iuridicus fuerit, alias expectetur prima dies iuridica; & tunc si non compareat citatus, neque Alius pro eo, accusatur sibi vltima contumacia tali modo, videl.

Forma accusandi vltimam contumaciam.

Die.... Mens... Ann...., in loco N &c.

Curiam pro tribunali sedente, &c. Vocato in Bouce Iuris dicto N. de N. citato, & non comparente per se, vel per Alium, qui eum excusaret, per publicum Nuncium seruientem dicte Curia alta, & intelligibili voce more praconis, vt Iuris et moris est, et quia non comparuit, nec aliquis pro eo, qui ei suam iustam excusationem proponeret, et allegaret; Ideo instante Curia fiscali [illegible] fuit dictus N. de N. reputatus contumax, et condemnatus ad pœnam in mandato contentam, etc. et ita, etc. in fidem, etc.

Et est aduertendum, quod ideo posui supradictas formulas contumaciarum, quia in plerisque curiis Ecclesiasticis eiusdem Regni, seruatur, non solum idem ordo prædictus; verum; & eamdem forma incusandi contumacias, In quibuscam verò alijs curijs Ecclesiasticis seruatur infrascripto modo, videl.

Alia forma Accusationis contumaciæ.

In Dei Nomine Amen. Anno Millesimo sexcentesimo sexagesimo quinto. verbi gratia *sub Pontificatu SS. Domini Nostri Alexandri Diuina gratia Papa VII. sub præsulatu Illustrissimi, et Reuerendissimi Domini N. Episc. N. sub Vicariatu vero Perillustris, et Reuerendiss. Domini N. de præsenti mense N. et die N. Curia dicti Domini Vicarij pro tribunali sedente ad reddendum ius vnicuique petenti, instante N. Curia Promotore Fiscali, et contumaciam accusante contra N. de N citatum, relatum, et non comparentem, de cuius citatione, et eius exequutione in promptu ipsi Curie fecit plenam fidem Nuncius eiusdem. Fuit vocatus dictus N. et quia non comparuit, nec aliquis alius eo, qui eius legitimam excusationem proposuisset, fuit per eamdem Curiam habitus, reputatus, vt condemnatus, vti contumax, et ad pœnam contumacia, ac etiam ad pœnam in mandato contentam condemnatus, decretumque fuit alterum expediri mandatum ad arbitrium dicti D. N. Promotoris Fiscalis contra præfatum N. ad se expurgandum à contumacia, et ita, etc. omni, etc.*

N Vicarius Generalis, etc.

N Actuarius, etc.

60 Quo facto statim expeditur mandatum prædictum, monendo contumacem, vt intra certum terminum sex, vel nouem dierum peremptorie compareat ad se purgandum a contumacia, & effectiue obediat, aliàs contra ipsum ad vlteriora procedetur: cuius mandati forma erit sequens, vel huic similis, videl.

Forma mandati ad se expurgandum à contumacia.

Nos N. de N. Vicarius Generalis Cathedralis Ecclesiæ, et Curiæ N. vniuersis, et singulis RR. DD. Præpositis, Decanis, Parochis, Rectoribus, et cæteris nostra iurisdictioni mediatè, siuè immediatè subiectis, qui pro præsentium exequutione fuerint requisiti, salutem in Domino, et mandatis nostris, imo verius Illustrissimi, et Reuerendissimi D. Episcopi N. firmiter obedire. Significamus, quod nuper-

auctoritate, qua fungimur, citamus, & citari facimus N. de N. vt tali die . . . pro termino peremptorio assignato compareret coram nobis, & nostra Curia, in debita, & solita causarum audientia, & Accusatorem N. de N. responsurus, qui sufficienter in huiusmodi termino expectatus comparere contempsit, vnde instante dicto N. Curiæ Promotoris Fiscalis adhærente, & prædictis citato, & citato, & non comparente contumaciam accusante (si ipse accusauit,) petente contumacem reputari, prout merito nos reputamus, & reputamus, & pro contumacia huiusmodi per nos procedi contra eum ad ulteriora, prout expediens fuerit procedendum. Id circo Vobis omnibus, & singulis committimus, & damus, in virtute sanctæ obedientiæ, & sub pœna excommunicationis, quam in vos, & quemlibet vestrum, si mandatum huiusmodi nostrum neglexeritis, vel contempseritis adimplere, canonica tamen trium dierum monitione præmissa, in his scriptis ferimus firmiter, & districte præcipiendo mandantes, quatenus accedatis quò propterea fuerit accedendum, & memoratum contumacem publicè, & exigenter moneatis, quem, & nos peremptoriè admonemus, vt intra sex dies continuos, à monitione huiusmodi canonicè computandos, & præfatam suam contumaciam purgando intimè compareat coram nobis, & nostra Curia. Alioquin ipsum pro contumacia huiusmodi excommunicamus in Dei Nomine Amen, in his scriptis, ac eum pro excommunicato intra missarum solemnia publicari, & denunciari mandamus, & excommunicatus ab omnibus Christi fidelibus vitari moneatur. Datum in Palatio Episcopali N. die . . . mensis . . . anno . . .

N. Vicarius Generalis, &c.

N. Actuarius, &c.

61 Executo prædicto mandato, prout expediens fuerit, & Reo contumace hui iussioni obedire nolente, nec intra terminum sibi præfixum non comparente, proceditur ad declarationem excommunicationis; & relaxantur cedulones in formata (cuius declarationis, et cedulonum formam habes infra *tom. 2. p. 5. Prax. 7. sect. 2.* vbi de excommunicatione agemus) ac datur licentia dei uncandi ipsum in locis publicis solitis, et consuetis de excommunicatione, postquam elapsi fuerint decem dies dati ad appellandum à sententia excommunicationis, vt latè dicetur *in d. prax. 7.* Quod si accideret capi carceratum post publicationem excommunicationis, non admittitur ad se defendendum, nisi prius soluerit pœnam contumaciæ in mandato contentam, ac absoluatur ab excommunicatione.

Si verò sic excommunicatus persenetauerit in excommunicatione per certum longum tempus, procedi potest ad aggrauationem excommunicationis prout *in d. prax. 7. §. . . numer. 100. & seqq.* infrascripto, aut simili modo, videl.

Forma Aggrauatoriæ excommunicationis.

Nos N. Vicarius Generalis, &c. vt supra. Vniuersis, & singulis RR. DD. Parochis, Plebanis, Archipresbyteris, Rectoribus, & Alijs quocumque nomine nuncupatis nostræ Diœcesis, præsertim loci, seu terræ N. & aliorum, &c. qui pro præsentium executione quomodolibet requisiti fuerint; salutem in Domino, &c. Quia N. de N. à nobis excommunicatus pro contumacia sua, ex quo mandatis Curiæ obedire non curauit, & ad instantiam N. de N. accusatoris, siue N. Promotoris Fiscalis, huiusmodi excommunicationem non formidat, cum plures menses iam tenefactis fuerint, & illam paruipendit, non sine magna iustitiæ defensa, neque ad gremium Sanctæ Ecclesiæ redire procurat præsus immemor salutis animæ suæ, Cogimur propterea, iuxta eiusdem Sanctæ Ecclesiæ morem, dictam Ecclesiasticam censuram aggrauare, vt saltem tali modo ad meliorem frugem conuertatur. Quare vobis omnibus, & singulis mandamus, & districtè præcipimus, sub pœnis arbitrio nostro, & quatenus prædictum N. sic excommunicatum singulis diebus Dominicis, & alijs festis in Ecclesijs Parochialibus vestris, candelis accensis, & pulsatis campanis publicè excommunicatum aggrauatum denuncietis, & publicetis. Et ita, &c. Datum, &c. Die, Mensis, &c. Anni, etc.

N. Vicarius Generalis, etc.

N. Actuarius, etc.

62 Quòd si Aggrauatoria prædicta non obstante adhuc induratus perstiterit, et ad meliorem frugem redire non curauerit, ac Ecclesiasticis præceptis obedire contempserit, deueniri potest ad Reaggrauatoriam eiusdem excommunicationis, quæ concipi potest infrascripta, vel simili forma verborum videlicet.

Forma Reaggrauatoriæ excommunicationis.

Nos N. Vicarius Generalis, &c. vt suprà. *licet dudum excommunicauerimus N. de N. pro contumacia, &c. subsequuta postea aggrauatoria ob eiusdem pertinaciam, ad instantiam N. seu Promotoris Fiscalis, &c. Ipse nihilominus huiusmodi excommunicationis sententias temerè, contumaciter, & animo magis indurato sustinet, & quasi nihilo paruipendit; Quapropter vobis omnibus, & singulis, sub pœna arbitrio, &c. districtè præcipiendo mandamus, quatenus præfatum N. de N. excommunicatum, & aggrauatum, publicè, sicut prius, cum campanarum sonitu, & candelis nigri coloris accensis, & in terram proiectis nuncietis. Inhibendo omnibus, & singulis vestris Parochianis, ne eidem sic excommunicato communicent, emendo, vendendo cibum, vel potum, sal, aquam ignem, vel aliquid aliud ministrando, aut alio quouis genere communionis prohibita participent. Contrauenientibus quomodolibet certificantes, quod absque dubio maioris excommunicationis sententiam, & pœnam incurrent, quam per præsentes incursuros fore singulos publicè annuncietis. Vnde sedulò moneatis omnes, vt eius consortium fugiant, tamquam summè perniciosum, & scandalosum, sperantes in Domino ipsum his pœnis ad Ecclesiam esse redditurum cum debita contritione. Præsens affigatur in tabulis, & publicè expositam teneatur singulis diebus festiuis in loco solito, & de foro tollatur. Quoniam, &c. Et ita, &c. Datum, &c. vt supra.*

63 Si verò contumax sit, vt supra, grauatus, et reaggrauatus, in sua obstinatione adhuc indurato corde perseuerauerit, ferri potest sententia interdicti, vel imponi cessatio à Diuinis, donec, et quousque contumax excommunicatus, fuerit præsens in loco, ne facilitas veniæ Alijs incentiuum tribuat delinquendi, ac ne omissio eorum, quæ male perpetrantur, viam exercitium Alijs aperiat. *cap. in loco nostro 35. quæst. 9.* ideo abscindenda sunt ferro vulnera, quæ fomentorum non sentiunt medicinam, *vt in cap. quia aliquantulum fia. 2. dist.* nam vbi maior est culpa, maior ibi exerceri debet, et vindicta *cap. excommunicamus §. credentes de hæret.* Antequam tamen imponatur cessatio à Diuinis, valde perpendendum est, an causa sit rationabilis, iusta, et manifesta, cum quælibet contumacia non sufficiat, sed requiritur, vt iniuria Ecclesiæ sit grauior, quam quæ requiritur ad imponendum interdictum; vt colligitur *ex cap. irrefragabili §. cæterum de offic. ordin. capit. cæterum, & c. quoniam eod. tit. in 6.* Debet autem decem conditiones habere cessatio à Diuinis, vt rectè imposita censeatur, de quib. Io. Andr. et Alii communiter *in d. cap. canonicos, & cap. quoniam,* et Suyr. *de censur. l. 5. cap. 1. n. 13. & seq.* præsertim requiritur consensus capituli, vel maioris partis ipsius, *vt in dicto c. quoniam.*

64 Et similiter, vt præcedat monitio, an illi, contra quos ferenda erit, satisfactionem præterea dare voluerint, quia quamcumque vindictam semper præcedere debet admonitio *c. indignè 12. qu. 2.* vbi Gloss. *in verb. admonitio* allegat text. *in cap. accusatio, & cap. seq. 2. qu. 7. & cap. petimus 11. quæst. 10.* Cuius quidem monitionis forma habetur infra *tom. 2. part. 5. prax. 9. sect. 2. num. 31.* vel esse potest talis, vt sequitur, vel huic similis videl.

Forma Monitionis in Cessatione à Diuinis, et Ipsius Inductio.

Nos N. Vicarius Generalis, &c. vt suprà.

Vel

N. de N. Illustriss. et Reuerendiss. D. N. Epis. et in spiritualib. et temporalib. Vicarius Generalis, etc.

Quoniam non obstantibus monitionibus, et Aggrauatoriis, ac Reaggrauatoriis excommunicationis à nobis factis, N. de N. excommunicatus sententias huiusmodi, et pœnas illi inflictas temere sustinet, pertinaciterque contemnit, et

m, & obstinato animo, ac indurato corde in eis insordescendo parvipendit; in grave ipsiusmet animæ detrimentum, & aliorum scandalum. Ideo sic exigente sua contumacia contra ipsum rigidius procedere, & magis aggrauare compellimur. Quare omnibus, & singulis Mandatariis, Nuncijs, Cursoribus, & Servientibus nostræ, vel quarumuis aliarum Curiarum insolidum, &c. districtè præcipiendo mandamus, sub pœnis arbitrio &c quatenus moneatis, & quilibet vestrum moneat omnes, & singulos officiales Terræ N. quocumque nomine vocentur, & quauis dignitate, vel præeminentia fulgeant, vt intra nouem dies, quorum tres primo pro primo, tres pro secundo, & reliquos pro tertio, & vltimo termino peremptorio eis assignamus, prædictum N. sic excommunicatum Aggrauatum, & Reaggrauatum ab eorum consortio, participatione, & communione, ac dominio, seù iurisdictione eijciant, penitus eliminent, & omnino excludant, ad hoc vt tali medio Idem N. ad Sanctæ Matris Ecclesiæ gremium redire inducatur, & Iuri parere coram nobis compellatur, & absolutionis beneficium obtinere mereatur. Alioquin dicto termino elapso ex nunc pro tunc, tamdiu in Ecclesijs dicti loci N. nostræ iurisdictioni subiectis cessationem à Diuinis induci volumus; quamdiu, & quousque præfatus N. excommunicatus in prædicto loco, aut intra eius districtum, vel in eorum consortio, & communione permanserit, præsens fuerit, moram traxerit, & domicilium, seù mansionem quomodolibet habuerit: vnde ad talem effectum per præsens mandamus omnibus, & singulis RR. DD. Archipresbyteris, Parochis, et Rectoribus Ecclesiarum dicti loci, siue aliorum, etc. quatenus transactis dictis diebus nouem peremptoriè assignatis, statim cessetis, abstineatis, et cessare faciatis ab officio Diuinorum in vestris Ecclesijs, si prædictis nostris monitionibus non obtemperauerint, quam cessationem à Diuinis ex nunc pro tunc, vt diximus, in His scriptis ferimus, et inducimus, ac ferri, et induci volumus, et mandamus, non solum præmisso, sed omni meliori, etc. Datum in Episcopali Palatio N. die, etc.

N. de N. Vicarius Generalis.

N. Actuarius, etc.

65 *Quando autem, ob contumaciam casus occurret, vt ferri debeat sententia interdicti, contra loca, & Terras, in quibus contumax degit, & domicilium habet, necessaria erit mentio, & forma tradita in c. 1. de sent. excom. in 6. & sup. dictum est n. 44. & cum causa expressione, vt infra patebit cuius sententia formam habetur infrà tom. 2. p. 5. prax. 9. sect. 2. n. 4. & tunc concipi potest, vt sequitur, videl.*

Forma interdicti propter contumaciam.

Nos N. de N. Vicarius Generalis N. etc.

Vel alio modo.

Ponitur, titulus, vt supra, &c.

Vniuersis, et singulis RR. DD. Abbatibus, Archidiaconis, Decanis, Thesaurariis, Decanis, Primiceriis, Cantoribus, Præpositis, Canonicis, Sacristis, tam Cathedralis, quam Collegiatarum, Parochaliumque Ecclesiarum, Rectoribus, Plebanis, Curatis, Capellanis, Vicariis Perpetuis, locum tenentibus et Aliis quouis nomine vocatis; cæterisque presbyteris, Clericis, et Notariis, ac Tabellionibus publicis quibuscumque per Ciuitatem, et Diœcesim nostram N. ac alias vbilibet constitutis, et eorum cuilibet insolidum, ac illi, vel illis, ad quem, vel quos præsentes nostræ litteræ peruenerint; salutem in Domino, et nostris huiusmodi firmiter obedire mandatis. Noueritis, quod cum N. de N. à Nobis inquisitus extitisset de homicidio in personam N. de N. commisso, et aliàs vt in Actis, etc. et ob id citatus fuisset ad informandum, et non comparens reputatus extitisset contumax; et demum per plures dies expectatus, et minimè comparens, fuit per Nos, nostramque Curiam excommunicatus, lataque in eum excommunicatione pluries monitus, vt debuisset nostris obedire mandatis, non curauit. Immò idem N. Pharaonis duritiem imitando, ad instar surdorum Aspidum aures suas obturantium, ne incantantium voces audiant, in dicta excommunicatione perdurans, fuit per nos, et nostram Curiam aggrauatus, et reaggrauatus, dictamque nostram aggrauationem, post decem dies ab illius publicatione, et denunciatione in nostra Curia, et aliis locis publicis debitè factis, pertinaciter sustinuit, et adhuc sustinet. non curans ad Sanctæ Matris Ecclesiæ gremium redire. Nos igitur tunc Instante R. D. N. de N. Iurium nostræ Episcopalis Curiæ Promotore, præfatum N. de N. omnesque alios, & singulos sua communiter, vel diuisim interesse putantes citari curauimus, & mandauimus ad videndum, & audiendum omnes, & singulas Ciuitates, Terras, oppida, Castra, Villas, suburbia, Parochias, seminaria, Collegia, & alia quæcumque loca, ad quæ, in, & sub quibus, dictum N. contumacem excommunicatum declaratum, aggrauatum, & reaggrauatum declinare, permanere, aut moram trahere contigerit, interdicti, et interdicto Ecclesiastico supponi, litterasque nostras desuper necessarias, & opportunas in forma solita, & consueta decerni, relaxari, & concedi. Vel dicendum causam, si quam habeteret, rationabilem, cur id fieri non debeat, allegandum, ad certum peremptorium terminum, videlicet ad diem, et horam infrascriptas. Quibus occurrentibus, comparuerunt iudicialiter coram nobis dictus N. Promotor Fiscalis cum documentis, et citationibus prædictis in quadam ipsius Curiæ cedula citatoria, in eadem Curia debitè exequuta, & coram nobis facta realiter, et in scriptis repræsentata, eiusdem non comparentis contumaciam, accusauit, eumque contumacem reputari, et in eius contumaciam Ciuitates, Terras, oppida, Castra, Villas, suburbia, Collegia, Parochias, et alia loca prædicta interdici, & Ecclesiastico interdicto supponi, litterasque desuper opportunas in forma debita, et consueta decerni, & conced. per nos instanter postulauit. Nos tunc dictum Citatum non comparentem, reputauimus, non immerito (iustitia exigente) contumacem, & in eius contumaciam, omnes, et singulas Ciuitates, Terras, Castra, oppida, Villas suburbia, Collegia, Parochias, et alia quæcumque loca, ad quæ dictum N de N. excommunicatum, denunciatum, aggrauatum, & reaggrauatum declinare, seù deuenire contingit, interdiximus, ac Ecclesiastico interdicto supposuimus, prout interdicimus, et supponimus per præsentes has nostras litteras desuper decernendo, et concedendo opportunas. Quæ omnia, et singula præmissa, præsentes quoque litteras interdictorias, et in eis contenta, vobis omnibus, et singulis supradictis, (quibus eadem nostræ litteræ diriguntur) intimamus, insinuamus, et notificamus, ac ad vestram, et cuiuslibet vestrum notitiam deducimus, et deduci volumus per præsentes. Vosque nihilominus, et vestrum quemlibet, auctoritate, qua fungimur, tenore præsentium requirimus, citamus, et monemus primò, secundò, tertiò, et peremptoriè, ac vobis, et vestrum cuilibet in solidum in virtute sanctæ obedientiæ, et sub excommunicationis pœna, quam in vos, et vestrum quemlibet, si secus feceritis, in his scriptis ferimus, districtè præcipiendo mandantes, quatenus statim visis, et receptis præsentibus vos, vel quicumque vestrum, postquam desuper pro parte dicti Reuerendi N. Promotoris Fiscalis, vigore præsentium fueritis requisiti, seù fuerit requisitus in dictis locis, (quandiù dictus excommunicatus, denunciatus, aggrauatus, et reaggrauatus ibidem fuerit) cessetis, et ab aliis cessare faciatis, apertis ianuis Ecclesiarum à Diuinis officiis celebrandis. Necnon cessationem eamdem per tres dies continuos post ipsius N. de N. excommunicati abinde recessum continuetis, obseruetis, ac ab aliis continuari, et obseruari curetis, et faciatis, nec aliter fieri permittatis, ita, et taliter, quod (stante huiusmodi interdicto) nulla Ecclesiastica in, et sub eisdem locis ministrentur sacramenta, nisi Pænitentia, et Baptismus omnibus indifferenter, Eucharistia vero infirmis tantum, et matrimonium sine Ecclesiastica solemnitate contrahatur, inibique, et sub eiusdem locis decedentibus Ecclesiastica denegetur sepoltura, donec aliud à nobis, vel superioribus nostris receperitis in mandatis. Absolutionem vero omnium, et singulorum, qui præfatas nostras sententias, aut earum aliquam incurrerint, siuè incurrerit, nobis, vel superioribus nostris tantummodo reseruamus. In quorum omnium, et singulorum fidem, et testimonium præmissorum præsentes litteras, siuè præsens publicum instrumentum, huiuismodi litteras interdictorias in se continentes, siuè continens, exinde fieri, per Notarium publicum, ac huiusmodi causæ Actuarium infrascriptum scribi,

subscribi, & publicari mandauimus; sigilloque nostri impressione & dicti Notarij manu appositione vsitatis & c. mus communiri. Acta sunt hæc in ciuitate N. in palatio Episcopali nostræ solitæ residentiæ sub die ... mensis ... anni ... præsentibus N. N. & N. ac Al. testibus rogat. s. &c.

N. de N. Vicarius Generalis, &c. N. Actuarius &c.

locus † sigilli.

66 Deinde prosequitur Notarius facere publicum instrumentum præfati interdicti, prout dictum fuit, cuius forma interdicti deseruire poterit simpliciter in omnibus alijs casibus, in quibus relaxandum fuerit Ecclesiasticum interdictum pro aliquo d cto, mutatis mutandis, secundum delicti, & facti contingentiam, ac narratis narrandis, & remotis remouendis, iuxta Vicariorum, & Actuariorum peritiam, & prudentiam respectiue aut accommodatis, & aptatis his, quæ infra apponemus, *in tom. 2. p. 5. prax. 9. sect. 2. à numer. 3. cum seqq.* vbi late agitur de interdicto Ecclesiastico ferendo, instrumentum igitur Notarij formari poterit tali, vel simili modo, videlicet.

Forma publicationis præfati Interdicti.

Et ego N. publicus Apostolica, (siue Regia) potestate Notarius Perillustris, & Reuerendissimi Domini N. Vicarij Generalis Diœcesis N. & huiusmodi causæ coram eo vertentis Notarius & Actuarius deputatus, (siuè ordinarius Curiæ.) Quia prædictarum litterarum interdictoriarum, petitioni, & decreto, omnibusque alijs, & singulis, dum sic. (vt præmittitur) fierent, et agerentur, vna cum prænominatis testibus præsens interfui, eaque sic fieri vidi, audiui, ac in notam sumpsit ex quo hoc præsens publicum instrumentum exinde in notam receptum, & huiusmodi actum inserui, et registraui in fidem, et testimonium omnium, et singulorum præmissorum rogatus, et requisitus, subscripsi, publicaui, et in hanc publicam formam redegi, signoque, nomine, et cognomine meis solitis, et consuetis signaui, etc. Datum, etc.

67 Si verò peractis omnibus supradictis, adhibitisque omnibus Ecclesiasticis remedijs de iure, et de facto, ac expletis omnibus, quæ Iudex Ecclesiasticus facere potest, et debet, vt ipsum contumacem ad obedientiam reuocaret, adhuc his non obstantibus idem contumax indurato fortius animo censuras Ecclesiasticas contemnendo, in ipsis protius insordescit, auxilium brachij sæcularis potestatis implorari potest, ad effectum carcerandi eumdem, quando alia via haberi nimi potest. Forma autem inuocandi sæculare brachium, erit infrascripta, vel sub simili posito titulus, secundum officialis eminentiam, et dignitatem, videl.

Brachij Sæcularis implorationis forma.

Illustrissimo Domino Præsidi Prouinciæ Calabriæ Citerioris (*verbi gratia*) Perillustribus Dominis Auditoribus, Fiscali, Actuario, cæterisque DD officialibus, et Ministris Regiæ Audientiæ eiusdem Prouinciæ. Necnon omnibus, et singulis alijs DD. officialibus Baronalibus temporalem iurisdictionem quomodolibet exercentib. omnibusq; Alijs, et singulis, quorum interest, vel interesset, ac quem, seù quos infrascriptum tangit negotium, seù quomodolibet tangere poterit in futurum quibuscumque nominibus censeatur, et quacumque præfulgeant dignitate, communiter, vel diuisim, illique, vel illis, ad quem, seu quos præsentes nostræ litteræ peruenerit ac eorum cuilibet in solidum, etc. N. de N. Vicarius Generalis Diœcesis N. etc. Salutem in Domino, et nostris huiusmodi formi et obedire mandatis, etc. Noueritis, quod cum N. de N. homicidium commisisset in personam quondam N. de N. fuit per nos, et Curiam nostram Iustitia sic exigente, super dicto homicidio facta diligens inquisitio, et formatos processus, ex quibus orta fuerunt non leuia contra præfatum N. indicia; adeoque fuit a nobis citatus ad informandum, et ad se exculpandum, cum competentis termini assignatione, et cum eo elapso non comparuisset, reputatus, et habitus fuit, (vt par erat) contumax; et domom per plures alios dies expectatus, neque comparuit ipse per se, neque per alium, qui illum excusaret quapropter fuit per Nos, nostramque Curiam Episcopalem, exabundanti, pluribus alijs monitionibus præcedentibus excommunicatus, lataque in eum excommunicatione, fuit iterum monitus, vt nostris rebus competentibus mandatis, sed hoc non obstante inri parere minimè curauit. Imò in eadem excommunicatione per plures menses insordescendo, fuit per nos, & nostram Curiam aggrauatus, & reaggrauatus, & diu expectatus, vt ad Sanctæ Romanæ Ecclesiæ rediret gremium, sed animo indurato huc usque non curauit, nec curat excommunicationes, & alias sententias, censuras, & pœnas Ecclesiasticas propterea temerè incurrere. Quæ omnia, & singula præmissa, necnon præsentes nostras litteras vobis omnibus, & singulis prædictis, quibus præsentes nostræ litteræ, & in eis contenta diriguntur, communiter, & diuisim intimamus, insinuamus, & notificamus, ac ad vestram, & cuiuslibet vestrum notitiam deducimus, & deduci volumus per præsentes Vosque prædictos Iudices, officiales, & alios supradictos, quibus præsentes nostræ litteræ diriguntur, auctoritate, qua fungimur, sacris Canonibus & summorum Pontificum Constitutionibus inhærendo, tenore præsentium requirimus, rogamus, & monemus primò, secundò, tertiò & peremptoriè, vobisque, & vestrum cuilibet in virtute sanctæ obedientiæ & sub excommunicationis pœna, quam in vos & vestrum quemlibet Canonica monitione præmissa ferimus in his scriptis, nisi feceritis quæ mandamus, districtè præcipiendo mandantes, quatenus infra sex dierum spatium, post præsentium notificationem, seù præsentationem, ac requisitionem vobis, seu alteri vestrum in vestris territorijs, iurisdictionibus, districtibus, & quibuscumque alijs pertinentijs vbique locorum pro parte nostra nostræq; Curiæ Promotoris Fiscalis desuper factam immediatè sequentem. Quorum sex dierum, duos pro primo, duos pro secundo, & reliquos duos dies vobis omnibus vniuersis, & singulis supradictis pro tertio, vltimo, & peremptorio termino ac monitione canonica assignamus. Vos omnes, & singuli Domini Temporales antedicti, & vestrum quilibet [quorum omnium super hoc auxilium brachij sæcularis inuocamus] quoties, & quando pro parte dicti Promotoris super hoc fueritis requisiti, seu alter vestrum fuerit requisitus, in Iuris subsidium contra præfatum N. de N. excommunicatum, aggrauatum, & reaggrauatum, & interdictum nostra auctoritate per captionem, inuasionem, & detentionem personæ, corporis, rerum, & bonorum illius quorumcumque, insurgatis, & Alios insurgere faciatis; necnon Personam, res, & bona ipsius capiatis, inuadatis, incarceretis, & in custodia teneatis, arrestetis, & occupetis per vos, vel alium, & quilibet vestrum, qui super hoc fuerit requisitus, capiat, incarceret, inuadat, detineat, arrestet, & liberè, ac licitè occupet, et ab alijs hæc fieri faciat, et permittat. Ipsumque excommunicatum præfatum aggrauatum, reaggrauatum, et interdictum, taliter compellatis, cogatis, et potenter astringatis, etiam manu forti, absque tamen graui læsione corporis eiusdem, donec, et quousque idem N. Nobis, nostræ Curiæ obediuerit, et cum effectu mandatis nostris paruerit. Absolutionem verò omnium, et singulorum, etc. In quorum omnium, etc. prosequatur, v. supra in forma interdicti, *numer.* 65. E si aliquis officialis sæcularis brachium sæculare præstare recusauerit requisitus, procedi potest contra ipsum censuris, et pœnis Ecclesiasticis, et sic excommunicari, vel interdici poterit, vt dictum est *sup. n.* 43.

Quod si contumax carcerari occurrerit, proceditur contra eum, vt sequitur infrà si vero capi non potuerit, et in contumacia perseuerauerit, tunc proceditur contra illum ad condemnationem in delicti pœnam, prout in sequentibus suo loco dicemus; præsertim *sect.* 18. vbi de forma agendi contra reum in contumacia, quoad condemnationem, agemus.

S E C T I O VIII.

De Carceratione Delinquentis.

S V M M A R I V M.

1 *Carcerari possunt Clerici per Iudicem Ecclesiasticum, sine dedecore tamen, & iniuria.*

2 *Carcerare potest Clericos Episcopus, quia habet iurisdictionem ordinariam,*

Iurisd.

Iurisdictio ordinaria retinetur ab Episcopo.
3 Diœcesis idem est, ac territorium.
4 Iudex ordinarius suos subditos carcerare potest.
5 Delictum tribuit iurisdictionem Iudici in non subditum.
Requisita ad competentiam Iudicis quæ?
6 Captura alicuius facta de mandato Iudicis merum imperium non habentis, dicitur nulla.
7 Carceratio iusta, quæ dicatur?
Requisita ad iustam carcerationem, quæ?
8 Carcerari quilibet potest, nisi sit priuilegiatus.
9 Personæ priuilegiatæ, quæ carcerari non possunt, plures sunt.
10 Delicta, pro quibus ad carcerationem deuenitur, quæ sint?
11 Indicia præcedere debent carcerationem.
Casus, in quibus carcerari potest sine indicijs.
12 Qualis qualis informatio sufficit aliquando ad carcerationem alicuius.
13 Corpus delicti requiritur ad carcerandum
14 Commissio Iudicis requiritur in carceratione.
15 Carcerans aliquem indebitè, quam pœnam patiatur.
Iudex Laicus iniustè carcerans punitur in syndicatu.
16 Iniustè carcerans tenetur ad damna carcerati.
17 Episcopus, siuè Alius Iudex Ecclesiasticus carcerans iniustè Clericum, excommunicationem incurrit
18 Carcer infamat, ideo est iustè Clericis dandus.
19 Reus non est carcerandus, nisi seruatis seruandis.
20 Carcerandus in actu carcerationis, an possit resistentiam facere?
21 Resistentia facta per iniustè captum, pœnam non meretur.
22 Captura notoriè iniusta, quando dicatur?
23 Iniustè captus aufugiendo, pœnam non incurrit.
24 Fuga à carceribus iniustè capti est permissa etiam cum damno carceris, & custodis.
25 Fideiussio de securo carcere non dicitur rupta per fugam iniustè carcerati.
26 Eximens carceratum, qua pœna puniatur?
27 Occidens, vel alio modo offendens carceratum quomodo puniendus.
28 Birruarij, an possint carceratum offendere.
29 Birruarij carceratum aufugere permittentes, qualiter puniendi.
30 Iudex Ecclesiasticus carcerare potest Laicos in quibusdam delictis.
31 Carcerare item potest Clericos in criminalibus ciuiliter intentatis.
32 Carcerari potest quis etiam in ciuilibus, ratione delicti contumaciæ, & in alijs causis.
33 Carcer de Iure Canonico datur in pœnam; Secus de Iure Ciuili, nisi ad custodiam.
34 Ratio diuersitatis ostenditur.
35 Carcer multipliciter datur.
36 Carcer, qualis esse debet de Iure ciuili.
37 Carceris qualitates, secundum mentem Sacræ Congregat.
38 Carceratus pro ciuilibus causis non est tenendus in compedibus ferreis, aut ligneis.
39 Longa carceratio minuit pœnam.
40 Carcerati visitandi sunt per Vicarium, ne eis aliquid desit, & non diù in carceribus detinendi.
41 Carceratus pauper alendus est sumptibus partis.
42 Carceratio, sine notificatione causæ præsumitur in odium recursus ad superiores.
43 Carcerati infirmi curari debent.
44 Monialis delinquens, quomodo carceranda.
45 Contractus initi à carcerato, an validi.
46 Recomandari, seù amparari, quando possit carceratus.
47 Arrestari, an possit carceratus criminalis, pro debito ciuili
48 Confesso vno, concessa censentur omnia, sine quibus concessum exerceri nequit.
49 Episcopus potestatem habet corrigendi subditos.
50 Territorium habent Episcopi.
51 Familiam armatam habere possunt Episcopi.
52 Familia Laica Episcopi gaudet fori priuilegio.
53 Familia Episcopi titularis gaudet similiter fori priuileg.
54 Familia Vicarij Generalis Episcopi etiam gaudet fori priuilegio.
55 Familia perpetua Clericorum gaudet etiam dicto priuileg.

56 Carceratio Clericorum fieri potest ministerio laicorum.
57 Vicarij Generales facere possunt omnia, quæ iurisdictionis Episcoporum sunt.
58 Carceres habere potest Episcopus.
59 Carceres habere debeat loca separata pro Nobilibus.
60 Fœminæ non sunt cum Maribus carcerandæ.
61 Custos carceris fidelis esse debet.
Carcerati sub protectione Principis sunt.
62 Carcer non omnibus qualis.
63 Carceratio, cui committenda.
64 Carceratio in alieno Territorio, quando valida.
65 Carceratio fieri potest etiam in domo aliena.
66 Carceratio coadiuuari debet à subditis, & si opus fuerit à Iudice alterius iurisdictionis.
67 Carcerari potest delinquens quocumque tempore, etiam feriato.
68 Carceratio impediri nequit per appellationem.
69 Carcerati, quando sub cautione relaxari possint.
70 Fideiussores debitoris à carceribus aufugientis tenentur soluere debitum, etiam debitore iterum capto.
71 Fideiubere, qui non possint.
Personæ non idoneæ ad fideiubendum, quæ?
72 Frangens carceres, quam pœnam incurrat.
Pœna inflicta contra carcerum effractores, quæ?
73 Fugiens à carceribus, & ad superiorem vadens, non dicitur fugere, sed appellare, secundum Aliquos.
74 Fugere tentans, non sequuto effectu, qua pœna puniendus.
75 Custos carcerum, ob cuius culpam carcerati aufugerunt, puniatur.
76 Carceratus in propria domo, vel Palatio, sub fideiussione de securo carcere fugiens qua pœna puniendus.
77 Carcerati, dum excarcerantur, quid teneantur soluere.
78 Mandati de carcerando forma.
79 Mandati prædicti alia forma.
80 Mandati de se præsentando in carceribus forma.
81 Comparitionis Rei in carceribus forma.
82 Decreti forma, quod custodiatur in carceribus.
83 Relationis custodis carcerum forma.
84 Relatio Custodis carcerum super fuga carceratorum, qualiter fiat.
85 Decreti forma pro capienda informatione super fractura carcerum.
86 Recognitio carcerum effractorum, qualiter fiat.
87 Examinis testium forma super eadem fractura carcerum.
88 Instantia fisci pro condemnatione carcerati ad pœnam fideiussionis.
89 Decreti forma super petitione Fisci.
90 Citationis ad dicendum forma, quare mulctari non debeant.
91 Relationis exequutoris forma.
92 Inquisitionis forma contra carceratum fugitiuum.
93 Instantiæ Fisci forma pro condemnatione ad pœnam.
94 Condemnationis ad pœnam fideiussionis forma Decreti.
95 Instantia forma super habilitatione carcerati sub fideiussione.
96 Habilitationis super fideiussione decreti forma.
97 Fideiussionis prædictæ forma.

QVoniam Iudices post captas diligentes informationes super delictis commissis, ac post compilationem processus informatiui deuenire solent ad Rei delinquentis capturam, vel ex indicijs contra ipsum ex eisdem informationibus habitis: vel in eiusdem contumaciam, quamuis aliquando ad carcerationem deueniant etiam ante informationem, vt inferius dicetur: Ideo in præsenti capite agendum erit nobis, quam breuissime tamen, de carceratione delinquentis. Quare secundum nostrum solitum morem, in huiusmodi materia, quæ nimis ampla est pauca tantùm prælibabimus, percurrendo magis vtilia, ac necessaria, reliquis omnibus omissis, quæ ad Praxim non facere existimaui: sicque videndum est Primò, an Iudex Ecclesiasticus possit carcerare Clericos pro criminibus commissis. Et quæ requisita concurrere debeant. Secundò, an pro crimine si agatur ciuiliter. Tertiò, an possit carcerare in pœnam delicti, an verò in custodiam tantum. Quartò, qualis esse debeat carcer. Quintò, an Iudex eccles. habere possit familiam armatam pro carcerandis subditis. Sextò, an

carcerati offerentes cautionem fide ussoriam liberari debeāt.

1 *Quoad primum* notandum est, posse Ecclesiasticum Iudicem Clericos carcerare pro delictis ab ipsis commissis, non solum in pœnam; verum etiam causa custodiæ, ad effectum puniendi, si suspecti sint de fuga. *capit. delectis de appellat. capit. si clericos de sent. excomm. in 6. capit. qualiter 2. de accusat. & cap. tua de pœn.* Sacr. Concil. Trident *sess. 25. de reformat. capit. 6.* Carcerari tamen debent Clerici sine violentia, aut iniuria, sed cum modestia, & decentia status Clericalis, ac sine dedecore. Nauarr. *in Manual. in cap. 27. num. 83.* Iac Grass. *in decis. aur. p. 1. l. 4. cap. 18. n. 152.*

2 Ratio autem, quare possit Iudex Ecclesiasticus, & sic Episcopus carcerare clericos pro delictis, est, quia iurisdictione habet ordinariam. *cap. conquerente 2 capit. cum dilectus. de offic. ordin. capit. cum venerabilis de except. capit. Episcopus. de offic. ordin. in 6.* & in superioribus latè dictum est. Habet enim Territorium *cap. omnes Basilicæ. 19. qu. 7. cap. 1. de constit. in 6.* Abb. *in cap. cum Ecclesiarum num. 10. de offic. ordin.* Host. *in c. cum contingat.* & ibi Ioan. Andr. *nu. 4.* Innoc. & Barbat. *de for. compet.* nam omnis iurisdictio ordinaria requirit territorium, in quo illa exerceri possit, & illi inhæreat, alias sine eo subsistere non posset, Bald *in l. qui, quis o: consequ nu. 7 in fin. C. de episcopal. audienc.* Boer. *decis. 227. n. 7.*

3 Accedit, quod Diœcesis idem significat in effectu, quoad iurisdictionem Ecclesiasticam, ac Territorium, quoad iurisdictionem temporalem. Ioan. Andr. *in d. capit. cum Episcopus num. 1. vbi Alij de offic. ordin. in 6.* Gloss. *in § non aliter verb. Diœceses Authent. quomod. oport. Episcop.* & ibi Angel. *nu. 8.* Alberic. *in Diction. verb. Diœcesis.* Habet etiam Fiscum. *cap. si quis 17. quæst 4 capit. quia diuersitatem de concess. præben. clement. volentes de heret.* Felin. *in cap. irrefragabili. §. 1. num. 21. de offic. ordin.* Couarr. *l. 2. var. resol. c. 1. num. 11.* vbi de communi testatur & Alios allegat. Capell. Tholos *qu. 229. numer. 3. & qu. 275. num. 6.* Ricc. *in prax. resol. p. 1. res 3 0. numer. 1. & resol. 459. nu. 3.* & Alij, de quibus in ferijs *n. 50.* vbi etiam diximus, quod habet familiam armatam, & carcerem, Est etenim Episcopus maior Præfecto Prætorio & Ciuitatibus recognoscentibus superiorem, ac habet merum, & mixtum imperium in sua Diœcesi, vt colligitur ex locis allegatis supra. *fol. 2. num. 45. & 41.* & tradit Guazz. *in d. feus. 34. cap. 3. n. 6. in fin.* & tenent communiter DD.

4 Ex quibus certissima conclusio deducitur, quod Episcopus carcerare possit subditos, nisi aliter de consuetudine & aliquo loco particulari reperiatur; cum quilibet Iudex Ordinarius possit Reos suæ iurisdictioni subiectos carcerare, & a suis ministris capi facere. Bart. *in l. 2. numer. 1 ff. de iurisd. omn. Iudic. & in l. sin. etiam numer. 8. al. numer. 3* Castr. *num. 3. ff. eod. tit.* Caccialup. *in tract. de debitor. suspect. qu. 4. nu. 1.* Iannin. *in tr. de citat. real. l. 1. c. 1. nu. 1.* Et generaliter in criminalibus quilibet Iudex habens merum, & mixtum imperium in aliquo loco potest subditos delinquentes carcerare. *l. fin. ff. de iurisd. omn. iudic.* Boss. *in tit. de for. compet. numer 3. & seqq.* Imò & forenses delinquentes in suo territorio. Caualcan. *de brach. Reg. p. 2. num. 1. & seqq.* quia tunc dicitur Iudex competens ratione delicti, cum ex eo de illius foro efficiatur. Caual. *ib.*

5 Delictum enim est vnum ex quinque requisitis ad tribuendam iurisdictionem Iudici, etiam in non subditum; quæ sunt Persona: Causa: Res: tempus: & locus delicti. Aret. *in §. item si in iudicio num. 8. in §. si quis in aliquo Instit. de action.* Boss. *d. tit. de for. comp. num. 1.* Iannin. *d. cap. 1. num. 1.* Et sic ex quolibet ipsorum Iudex alias incompetens efficitur competens; si quis autem latiùs videre cupiat, quis Iudex dicatur competens; adeat Mar. Soccin. *in rubr. de for. compet.* vbi ponit centum nouem casus; & Iannin. *pract. cap. 1. numero 19.* vbi multos Doctores allegat de Iudicis competentia agentes.

9 Vnde captura facta à Iudice incompetente, vel facta de mandato alicuius, qui non habet merum imperium, vt est Iudex delegatus, dicitur nulla ex defectu iurisdictionis. Marsil. *in pract. crimin §. attingam. num. 78 & in tract. bannit. verb. capti num. 51.* Boer. *decis. 215. numer. 34.* Villalob. *commun. opin. litt. D. num. 27.* Alios allegans. *in pract. crimin. qu. 27. numer. 7.* vbi limitat, quando timeretur de fuga; Vel esset Delegatus à Principe, nam tunc carcerationem decernere potest, sicut Iudex Ordinarius, vt per Bartol. *in l. pract. num. 1. & 2.* Alex. *num. 9* Castr *num. 5. ff. de iur. id. omn. iudic.* Iannin. *de tit. ca. 1. cap. 1. numer. 415.*

7 Hinc est, quod ne carceratio alicuius dicatur nulla, & indebita; sed iusta in criminalibus necesse est, vt plura contineat requisita. Quorum *Primum* est, vt Iudex, qui carcerationem alicuius decernit, iurisdictionem, & facultatem habeat carcerandi; aliàs captura esset inualida, & nulla; vt tenent communiter DD. & dictum est supra; & tradit Iannin. *in d. tr. de citat. real. l. 1. cap. 1. num. 1.* Iusta verò regulariter dicitur, si concurrant causa: iurisdictio: ordo, & forma carcerationis. Boer. *d. decis. 215. n. 33.* Baiard. *ad Clar. q. 46. nu. 1.* Caualc. *de brach. Reg. d. p. 2. n. 5.*

8 *Secundum requisitum* est, vt persona carceranda non habeat aliquod priuilegium, seu facultatem superioris, ne carcerari possit. Marsil *in l. quæstionis. numer. 68. ff. de quæst.* Clar. *quæst. 28. vers. cerciòrdebet* Lancell. Corrad. *de offic. prætor. rubr. de carcerat. num. 7. & 15.* Iannin. *loc. cit. lib. 1. capitul. 2. numer. 1.* Vbi verò non adsit priuilegium, quilibet regulariter carcerari potest de iure, nisi expressè reperiatur prohibitum. Bart. *in l. fin. ff. ad leg. Iul. peculat.* Farinac. *d. quæst. 27. num. 41.* Caualcan. *de brach. Reg. d. p. 2. nu. 124.*

9 Personæ autem priuilegiatæ, quæ regulariter carcerari nequeunt, plures sunt, inter quas *Primo loco* est Clericus à Iudice laico, nisi repertus fuerit in flagranti crimine, vt aliàs supra dictum est; vel nisi sit delinquens suspectus de fuga. Scacc. *in tr. de. qu. 42. num. 13.* vbi latè, *& in qu. 46. num. 25.* Caualc. *loc. cit. num. 15.*

Secundò Doctores pro leuibus delictis carcerari nequeunt. *text. est in proœm. ff. § illud verò.* Gloss. *in l. medicos verb. exhiberi. C. de profess. & medic. l. 10.* sequitur Clar. *d. qu. 28. vers. item quæro.* Farinac. *d. q. 27. n. 87.*

Tertiò Infantes, qui neque verbaliter citari possunt. Bart. *in l. neque impuberes. ff. de in ius vocan.* Cenc. *de censib. part. 3 capitul. 1. q. 3. notab. 9. numer. 14.* Afflict. *dec. 262. num. 5.* & multò minus realiter.

Quartò Minores Impuberes carcerari neque possunt, ratione imbecillitatis ætatis. *d. l. neque impuberes.* vbi DD. communiter Brun. *de cession. bonor. qu. 3. qu. quarta principal. num. 1. 14. & seqq.* Muscatell. *in Prax. civ. part. 2. glos. intimatorum num. 7.* Manz. *de cons. exec. limit. 11. num. 10.* Scacc. *d. c. 46. n. 27.* Rip. *obseru. 355. n. 5. vers. minus verò.*

Quintò Mulieres honestæ regulariter carcerari nequeunt. *c. mulieres de iudic. in 6. Auth. sed hodie C. de offic. diuers. iud. Auth. hodie nouo iure C. de quæst. coer.* Gloss. *in l. sed & si ff. de in ius voc.* Quod intelligendum est pro debitis ciuilibus, etiam fiscalibus gabellarum, & tributorum; & Bald. *in l. plerique. ff. de in ius voc.* extendit etiam ad causam criminalem, si pœna imponenda sit pecuniaria. At verò de consuetudine carcerantur, Clar. *ubi sup. vers. quæro igitur.* Menoch. *de arbitrar. cas. 88. numer. 2. libr. 5.* Gramat. *decis. 33. num. 21.* Scanarol. *in tract. de visit. carcerat. lib. 2. §. 6. num 10. & seqq.* In loco tamen separato ab hominibus, vt dicemus inferius. Vel si fuerint mulieres honestæ, detineantur domi, præstita cautione de tuto carcere. Gram. *ubi sup.* Scanarol. ib. Farinac. *d. qu. 27. num. 54* Guazzin. *def. cas. 5 capitul. 3. num. 10.* Petr. Caball. *in qq. cr. cas 228. n. 25.*

Sextò Associantes cadauer ad sepulchrum carcerari non possunt. Bart. Iason. & Alij *in tit. ff. de in ius voc.* Cerdan. *in opuscul. visita della carcel. capitul. 11. §. 6. num. 2.* Scanarol. *d. l. 3. §. 10 e 4. n. 6.*

Septimò Associantes Augustissimum Eucharistiæ Sacramentum neque carcerari possunt Suarez. *de relig. to. 1. tr. 2. l. 3. c. 9. n. 10. in fin.* Peregr. *de immunit. eccles. c. 5. n. 19* Dian. *p. 1. tr. 1. res. 28.* vbi Alios allegat.

Octauò Sponsus die nuptiarum carcerari non potest. *d. l. 2. ff. de in ius voc.* & ibi Bart. & Alij. Cerdan. *ubi sup. num. 3.* Scanarol. *ib. n. 28.*

Nonò Scholares, neq; carcerari possunt iure. *Auth. Habita,* vbi DD. *C. ne fil. pro patr.* latè Rebuff. *tom. 1. ad ordinat. Reg. art. 6. glos. 2. nu. 68.* Sed de consuetudine carcerantur, ne delicta remaneant impunita. *l. impunita C. de pœn.* latè Tiraquel. *de pœn. tempor. caus. 7.*

Decimò Senes longeuæ ætatis, puta septuagenarii carcerari minimè possunt de Iure. Aochar. *cons. 336. numer. 2.* Carp. *ad statut. Mediolan. par. 1. cap. 143. num. 5.* Gratian. *discept. forens 328. n. 14.*

Quartò

Quintò Episcopi, & Alij Viri Illustr. neque carcerari debent regulariter, vt per DD. notatus penes Farinac. *d. qu.* 27. *n.* 77. *&* 78. sed de consuetudine aliter seruatur in Vrbe, in qua Episcopi pro grauibus criminibus carcerantur in Arce S. Angeli; vel aliis carceribus, vt testatur idem Farinac. *ib. nu.* 81. Scac. *d. q.* 41. *n.* 18 & Ego etiam vidi annis elapsis; quamuis vt plurimum detineri soleant in aliquo monasterio, seu conuentu Regularium arbitrio Sanctiss. Domini. Reliquas personas, quæ carcerari non possunt vide apud Scanar *l.* 3. §. 10. *c.* 4. *per tot.*

10 *Tertium requisitum* ad carcerandum, est, vt delictum, pro quis carcerari mandatur, sit talis grauitatis, vt pro eo irroganda veniat pœna corporis afflictiua, aliàs de Iure carcerari non deberet, vt tenet Clar. *d. q.* 28. *in princ.* ibi; *Primum est* & ibi Baiard. *n.* 10. post Boss. *de carcer. fid. relax. n.* 1. Bonac. *de commun. opin. p.* 1. *vers. captura ad hoc, vt committatur*, & Scac. *de indic. l.* 1. *cap.* 42. *sub num.* 15. sed tamen Farinac. *in d. q.* 27. *nu.* 33. insurgit contra Clarum, & Alios, dicens quod licet eorum dictum procedere possit de Iure; In practica nihilominus contrarium seruatur, nimirum vt etiam in delictis, in quibus pœna peculiaria infligenda est, capi possit delinquens, sed completo processu relaxatur sub fideiussorib. Iannin. verò *in d. tract. de citat. real. l.* 1. *cap.* 2. *num.* 97. procedit cum quodam temperamento, non reprobans neque Clarum, & Alios neque Farinacium, & sequaces, sed dicit, quod si agatur de causa pecuniaria graui, & procedi posset sine captura, quando persona esset honesta, & diues, tunc proceditur per citationem, vel monitorium, secus in aliis.

11 *Quartum requisitum* est, vt præcedant legitima inditia contra imputatum de delicto, da quo agitur; alias captura esset iniusta. Marsil *Pract. crim. §. constante n.* 1. Clar. *d. q.* 28. *vers. sciat autem*, vbi de communi testatur, Sucd. *cons.* 28 *n.* 2. *vol.* 2. Honded. *cons.* 108. *n.* 23. *& seqq. vol.* 1. *& cons.* 94. *num.* 7. *vol.* 2. Farinac. *d. q.* 27. *n.* 112. vbi etiam de communi. & Iann n. *in tract. priuilegiat. de citat. real. l.* 1. *cap.* 2. *n.* 81. *&* 82. Seraphin. *de priuileg.* 182. *n.* 95 Fachin. *controuersiar. iur. l.* 9. *c.* 55. *&* 56. *per tot.* vbi etiam dicit esse ferè omnium Doctorum sententiam. Scias autem quod fuit etiam multi Alii Doctores, diuersam opinionem habentes. Quidam enim asserunt, quod ad carcerandum, sufficiant leuia indicia; Alii, quod sufficiat, vt quis diffamatus fuerit, quod delictum commiserit; Alii, quod adsit solum modo suspicio; Alii, quod sufficiat qualis qualis informatio; & Alii tandem tenent, quod sit in Iudicis arbitrio iudicare, quæ indicia requirantur, vt possit carcerare, per text. *in l.* 1. *ff. de custod. & exhibit. reor.* & hanc vltimam sententiam videtur sequi Fachin. *ubi sup.* & Caualcan. *de brach. & Reg. d. p.* 2. *nu.* 8. *& seq.* maximè, si Iudex procedere possit manu Regia.

Sed veritas est, secundum multos Doctores, quod etiam in criminibus atrocissimis requiritur, vt præcedant legitima inditia, vt possit quis carcerari. Marsil. *in d. §. constante, nu.* 2. Honded. *d. cons.* 94. *num.* 8. Monticell. *in pract. regul.* 12. *nu.* 26. Farinac. *d. quæst.* 27. *num.* 124. Iannin. *d. cap.* 2. *num.* 92. *in fin.* & Alii, quos allegat Scanarol. *in tract. de visit. carcer. l.* 2. §. *c.* *n.* 4. Quinimò neque sufficeret, si de indiciis constaret tantum Iudici extraiudicialiter; sed de his constare debet in Actis per testium depositiones. Marsil. *in d. §. constante n.* 11. vbi de communi. Clar. *d. q.* 28. *vers. scias autem circ. med.* Farinac. *d. q.* 27. *n.* 113. Scac. *in tract. crim. q.* 42. *n.* 7. Iannin. *d. c.* 2. *n.* 93. & Alii apud illos.

12 Est bene verum, quod sufficit aliquando qualis, qualis informatio in ploribus casibus. Quorum Primus est, si delictum sit grauo, & pro eo imponi possit pœna corporalis, nam tali casu poterit Iudex ad carcerationem deuenire, quamuis alia indicia non præcedant. Foller. *in pract. cr. for. fac. ver. notat. cap. de pers. num.* 1. *in fin.* Boss. *in tit. de captur. num.* 3. Marsil. *singul.* 93. Clar. *d. q.* 28. *vers. praeter. scias autem* Eugen. *consil.* 64. *num.* 11. Qualis qualis autem informatio, quoad hoc, dicitur illa, quæ oritur ex depositione testium inhabilium, infamium, & huiusmodi. Par. de Put. *in tract. syndicat. verb. tortus cap.* 1. *num.* 47. Vel quæ oritur ex simplici dicto socii criminis; vel alicuius testis sine iuramento, vel sine forma iudicii. Gomez. *de delict. cap.* 12. *in princ.* Nouell. *in pract. crim. in princ. n.* 45. *fol.* 20. Baiard. *ad Clar. q.* 21. *n.* 97. *& q.* 28. *num.* 13. *in fin.*

Vnde si quis carceratus fuerit, sine dicta quali quali informatione, relaxari debet sine vlla impensa Boss. *de captur. nu.* 4. Gior. *cons.* 74. *n.* 13. *vol* 2. Scac. *d. c.* 42. *nu.* 4. Honded. *cons.* 94. *n.* 9. *vol.* 1.

Secundus est, si agatur contra Reum suspectum de fuga, vel vagabundum nam tunc capta quali quali informatione carcerari potest, & postea fabricatur processus formiter, seruatis seruandis. Salycet. *in l. ea quidem num.* 77 *C. de accusat. & in l.* 2. *C. de exhib. reis*. Gomez. *de delict. c.* 9. *n.* 1. Iannin. *d. c.* 2. *n.* 100.

Tertius est, quando quis reperiretur in flagranti crimine; nam tunc carcerari potest absque aliis præcedentibus indiciis in Actis redactis. Corrad. *in prax. tit. de captur. nu.* 3. Iannin. *de cit. real. d. l.* 1. *c.* 2. *n.* 94. Scanarol. *d. tract. de visit. carcer. l.* 2. §. 5. *n.* 26. & Alii per me allegati supra *sect.* 3. *a n.* 87. *& cum pluribus seqq.*

Quartus est, quando vulneratus nominauit aliquem, qui eum vulneraverit, nam iste talis carcerari potest absque aliis indiciis, & deinde compilatur processus. Corrad. *ubi sup. de carcerat. n.* 11. Iannin. *ib. n.* 98. Farinac. *d. q.* 27. *n.* 129. Scac. *d. c.* 42. *n.* 5. *vers. limita secundo*, vbi Alios cumulat, & de communi dicit.

13 *Quintum requisitum* ad iustam alicuius imputati carcerationem, est; vt antequam ad illam deueniatur, legitimè constet de corpore delicti. Angel. *de malefic. in verb Iudex commisit Caio n.* 4. Gomez. *de delict. d. c.* 9. *n.* 1 Boss *eod. tit. in fin. & tit. de captur. n.* 3. Soccin. Iun. *de cit. art.* 2. *princ. q.* 24. Bursat. *cons.* 166. *n.* 2. *vol.* 2. Scac. *d. c.* 42. *n.* 6. vbi latè Alios cumulat, & de communi testatur, Farinac. *q.* 2. *n.* 4. vbi etiam ait, debere constare non solum de corpore delicti; verum etiam de ipsius qualitatibus, & circumstantiis.

14 *Sextum requisitum* est, vt si quis carcerari debeat in criminalibus, præcedat omninò specialis Iudicis commissio, iuxt. text. *in l. neminem. C. de exhibend. reis.* Boss. *in d. tit. de captur. n.* 92 Clar. *in d. q.* 28. *vers. dictum est.* vbi Baiard. & Alii Addent. Farin. *d. q.* 27. *n.* 3. Quod ampliatur, vt procedat, etiam si quis capiatur a familia Iudicis. *l. fin. C. de exhib. & transmitt. reis.* Bald. *in l. si quando. C. de testib.* DD. *in cap. cum parati de appell.* Scanarol *ubi sup. lib* 2. §. 1. *cap.* 2. *num.* 1. *cum seqq.* Imò non sufficit mandatum oretenus, nisi fiat in scriptis, vt ostendi possit Reo in actu capturæ. Caualc. *de brach. Reg. dict. p.* 2. *num.* 14. Granut *theorem* 19. Gozzin. *defens.* 5. & inferius Farinac. *q.* 32. *n.* 32. Scac. *ubi sup. cap.* 46. *num* 31. *cap.* 4. *n* 8. dicemus.

Sed hoc locum non haberet, quando quis inueniretur per satellites in flagranti crimine, nam tunc sine mandato capi posset, *vt supra iam dictum est*, & latè tradit Caualc. *loc. cit. n.* 15. vbi refert alios casus, in quibus quilibet carcerari potest sine Iudicis mandato, & quod licentia de capiendo transeat in successorem in officio, etiam per mortem primi; & quod per longam carcerationem censetur iustificata captura per tradita a Vant, *de nullit. ex defect. citat. n.* 24. qui *sub n.* 45. tenet non posse Iudicem propriis manibus delinquentem capere, ad euitandum euitanda.

15 Supradictis requisitis deficientibus carceratio diceretur iniusta, ac indebita. Vnde si facta esset per Iudicem sæcularem, teneretur de ea rationem reddere in syndicatu, & puniendus veniret actione iniuriarum, *l. magistratibus, ff de iniur.* Marsil. *in pract. crim. d. §. constante n.* 4. Iodoch. *in eadem prax. c.* 15. *de citat num.* 8. Clar *ib. d. quæst.* 28. *vers. scis autem circ. med.* vbi Baiard. *n.* 5. Angel. *de malef. verb. Iudex commisit n.* 4. Neuizz. *cons.* 52. *n.* 8. Iannio. *de citat. real. d. l.* 1. *c.* 2. *n.* 15. Petr. Caball. *in q. crimin. cas.* 86. *n.* 1. Scac. *in tract. crim. cap.* 94. *n.* 1. *vers. & caue D. Iudex*. Caualc. *de brach Reg. d. p.* 2 *num.* 11. *& p.* 4. *num.* 345 & Alii per illos allegati; & ratio est, quia ex carceratione irrogatur iniuria, vt ait Caualc. *ibidem, & dicam infer.*

Iniuria verò in hoc proposito æstimari solet, secundum æstimationem eiusdem carcerati, vt si medio iuramento asserat se voluisse potius amisisse scuta centum verbi gratia, siuè biscentum, mille, etc. quam illam indebitam carcerationem passum fuisse. Monticell *in pract. crim. reg.* 12. *n.* 10. Schench. *in sua Viridario conclus.* 88. vbi de communi testatur, prout facit Iannin. *d. c.* 2. *n.* 16. Chicron. *commun. opin. centur.* 4. *concl.* 20. *ant. fin. vers. quare si Iudex.*

16 Quinimò non solum tenetur ad æstimationem iniuriæ, vt dictum est, verum etiam ad damna, et interesse carcerati.

rati. Gloss. in l. 2. §. fin. verb. oceentus, ff. si quis caution. Marsil. d. §. constante n. 4. Alyn. in Prax. §. 32. n. 39. Par. de Put. de syndic. in verb. carcer, & carceratus c. 2. an potestas n. 7. Baiard. d. q. 28. n. 5. Iannin. d. c. 2. n. 18. Caball. d. cas. 86. n. 1.

Quia regulariter in actione iniuriarum venire solent, etiam damna, & interesse l. item apud Labeonem §. si quis seruo, ff. de iniur. Gomez. libr. 3. de iniur. numer. 9. Caualcan. dict. part. 2. num. 11.

Quod ampliatur, vt procedat etiam, si Iudex in carceribus detineret aliquem iniustè, & de facto captum; quia tali casu tenetur illum statim liberare, ac relaxare, absque vlla expensarum solutione. Marsil. in pract. crim. §. attingam n. 12. Foller. in ead. pr. for. focul. ver. vel carceratur nu. 14. Iodoch. ib. tit. de carcer. c. 16. n. 12. Farin. q. 27. n. 145. Iannin. loc. cit. n. 23. Scac. in tract. crim. c. 42. n. 4.

Fallit tamen conclusio, quando Iudex indebitè quidem aliquem carcerare mandaret, non tamen animo illum iniuriandi, sed simpliciter, nam tunc teneretur solum pœna extraordinaria, arbitrio syndicatorum, habito respectu ad circumstantias facti, & personæ qualitatem, non autem actione iniuriarum. Par. de Put. de syndic. in verb. captura cap. 2. quia plerumque n. 5. Farin. vbi sup. n. 1. & n. 135. cum seqq. Iannin. d. c. 2. n. 15. & 17. Caball. d. cas. 86. n. 2. cum seqq. Secus si constaret de malitia Iudicis, vt si ad vindictam, vel ob aliam causam mandaret satellitibus aliquem carcerari sine iusta causa, & animo eundem iniurandi iniungeret eisdem, vt in casu captutæ ipsum percuterent, vel per capillos extraherent, vel sine pileo in capite, & manibus retrò ligatis per plateas publicè ducerent, aut quid simile faciant, nam tunc puniendus esset actione iniuriarum, vt tradit Put. vbi proxime n. 5. Farin. d. q. 27. n. 135. cum seqq. vbi latè, & Alios cumul. Idem firmat Fachin. controu. Iur. l. 9. c. 57.

Fallit secundò, quando postquam quis fuerit iniustè, ac indebitè carceratus, superueniret iusta causa illum capiendi, & retinendi carceratum. Marsil. in tract. de Bannitis in verb. capt. n. 10. Cotrad. in Prax. tit. de exeeat fententi. numer 9. Farinac. d. q. 27. numer. 151. Iannin. de ottae real. dict. lib. 1. cap 2. nu. 24. Baiard. q. 21. n. 2. & Alii per Ipsos alleg ti; quia tali casu practicatur de consuetudine illa regula communis: Malè captus, benè retentus. Ad quam tamen respondet Scac. in tract. crim. c. 94. n. 1. 1. vers. neque tenetur hanc opinionem, vbi in è contra iure defendit, quod debeat omnino relaxari & idem dicit Caball. in crim. cas. 86. n. 3. & sine vlla impensa, latè Caualcan. de brach. reg. d. p. 2. n. 34.

Fallit tertiò, quando iniustè carceratus præstaret cautionem de se præsentando ad omnia Curiæ mandatum, vel de iudicio sistendo, & iudicatum soluendo: quia tunc censetur tacite approbasse capturam nulliter factam. Cotrad. in prax. de captur. n. 17. in fin. Mars. vbi sup. n. 9. Monticell. in prax. cr. reg. 10. n. 21. Herculan. in tract. de cautione de non offendend. c. 50. n. 66. Iustin de Syndicat sub num. 258. Quod per Doctores traditur Iudicibus pro cautela iniustæ carcerationis, contra quos meritò inuehit Farinac. q. 5. n. 17. in fin. & Iano. d. cap. 2. num. 20.

17 Quòd si Iudex iniuste carcerans non esset laicus, sed Ecclesiasticus, puta Episcopus, vel Vicarius, aut Superior Regularis, qui carcerarent Clericum, vel Religiosum subditum indebitè; & sine debitis requisitis supra relatis, incurreret pœnam excommunicationis canonis si quis suadente Diabolo 17. q. 4. & cap. si clericos de sent. excomm. in 6. vt ibidem notatur per glos. in verb. commissos, & DD. communiter. Clar. in tract. cr. q. 28. vers quæro numquid, & ibi Baiard. numer. 6. vbi Alios allegat. Cotn. cons. 32. 325. l. 4. Guazzin. defens. 5. cap. 2. n. 5. Mar. Annin. var. resol. l. 3. resol. 18. Iannin. de tit. eoal d. libr. 1. capitul. 2. n. 41. vbi de communi Scacc. in tract crim cap. 42. num. 6. vbi plures congerit, & Alii quos allegaui supra in p. 1. sect. 2. subsect. 1. n. 17.

18 Et ratio est, quia carceratio infert Clericis præiudicium grauissimum, & ferè irreparabile, vt aduertit Iason. in l. si non obtalis §. condemnatum ff. de re iudicat & Felin. in capit. cum super. num. 17. eod. tit. de re iudic. ipsa enim carceratio infamat; maxime si Clericus sit bonæ opinionis apud homines; cum etiam ex sola accusatione eius opinio aliquando grauetur. Archid. in cap. tantis 85. dist. Bald. cons. 79. num. 2. in fin. lib. 2. Genuens. in Prax. Archiep. Neap. cap. 29. num. 19. & Alii citati supra in Pract. Ciuil. p. 2. sect. 1. subsect. 6. Intersec. 4. num. 15.

Quapropter benè aduertant Iudices Ecclesiastici in decernenda carceratione contra subditos Ecclesiasticos; & non sint tam faciles ad carcerandum pro leuibus quibusque delictis; sed solùm in grauibus, seruatis seruandis carcerationem fieri curent, & tunc cum debita status clericalis decentia, & respectu.

19 Quare ad euitandam periculum excommunicationis ex iniusta carceratione proueniens, vt dictum est, necesse vtique erit non procedere ad capturam absque pœna informatione, & formato processu contra subditum; ex quo, vt plurimum, oriuntur indicia, Vel saltem (vbi vrgeat necessitas carcerand) facta aliquali diligentia summarie, ex qua constet de infamia delicti, vt notatur per Angel de malefic. verb. iudex commisic, quod causa n. 4. Brun. in pract. crim. tit. de indit. & tort. in fin. Blanch. de indit. n. 6. & Boss. de captur. num. 3. prout si sit suspicio fugæ, & periculum sit in mora, vt declarauit Sacra Congregatio Episcoporum, in vna Castren. 5. Decembris 1637. & in Alia Campanien. 7. Octobris 1642.

Atque intelligendi sunt, & non aliter, Doctores quidam, quando asserunt, posse in criminalibus iudicium inchoari a captura delinquentis, etiam non capta informatione, & indicijs præcedentibus, inter quos adest Bald. in l. consentaneum C. quom. & quand. iud. & in l. 2. C. de his, qui latron. vel alijs crim. reos. Alexand. in pract. l. consentaneum, & in l. fin ff. ad leg. Iul. peculat. Angel. in §. audiant. ver. item dico col. 3 Auth de defensor. ciuitat. Procedit enim eorum dictum præhabita aliquali diligentia, captaque summaria informatione, saltem extraiudicialiter, & secretò. Quod quidem seruandum erit, tam per Iudices Ecclesiasticos; quam Sæculares, qui licet pœnas contra illos comminata non exuluant, si subditos sine aliquali informatione præcedenti carcerauerint: non euitabunt tamen populorum murmurationes, quod iniuste processerint, quod pecunia corrupti iustitiam conculcauerint, subditos oppresserint, et huiusmodi.

20 Sed quæritur, an liceat ciuilibet carcerando resistentiam facere Curiæ Ministris in actu carcerationis?

Respondetur negatiue: cum Soccin. in reg. 442. Duen. regul. 192. Paris. cons. 147. num. 3. vol. 4. Farinac. q. 32. numer. 86. Scac. in tract. crim. cap. 46. num. 28. in princ. Caualcan. de brach. regul. p. 2. num. 64. & seqq. vbi ponit casus, in quibus aliquando licet resistentiam facere, et quando non: prout etiam facit Farinac. vbi supra. Guaz. defens. 5. c. 4. num. 2. cum pluribus seqq. Imò resistens variis pœnis punitur, vt tradit Boer. dec. 170. num. 5. quem allegat Farinac. in d. q. 32. in fin. Et in Alma Vrbe resistens punitur aliquando pœna mortis, vt etiam testatur Vulpell. respons. 137. num. 17. Scac in loc. cit. num. 28 et late Petr. Caball. in q. crim. c. 8. num. 28. & seqq. qui tamen loquitur in iam capto, non in capiendo. Et ita sentire videntur etiam aliquis ex supracitatis Doctoribus.

Alii verò distinguunt, inter resistentiam factam per solam fugam, antequam detineretur: et fugam post detentionem: et in priori casu sic resistens nulla pœna punitur, si fiat sine armis; In altero verò punitur æquè, ac si carceres effregisset. August. ad Angel. de malefic. in verb. quod fama publica sub n. 56. Clar. q. 29. vers. quæro etiam. Farinac. loc. cit. num. 3. & 26. Caball. d. cas. 8. num. 1. et Alii, apud illos. In secundo casu iterum subdistinguitur inter resistentiam factam cum armis sine offensione ministrorum Curiæ: et illam factam cum ipsorum offensione: nam in primo casu resistens pœna extraordinaria punitur Scac. in d. c. 49. num. 19. Guazz d. c. 4. n. 3 Caball. d. cas. 8 n. 1. in fin. In secundo verò casu punitur per iudices sæculares vsque ad mortem. Vulpell. vbi sup. et Alii penes Guazz. ib. num. 4. & seqq.

Quod si resistentia facta fuerit in carceratione pro causis ciuilibus, punitur mitiori pœna, quam pro causis criminalibus Boss. in tit. de effracto carcer. num. 1. vers. & procedit hæc pœna. Farinac. quæst. 30. num. 81. vers. amplia secundò, quem citat Guazz. vbi sup. num. 6. Et hæc intelligenda sunt, quando captura iusta fuerit.

21 Si verò captura fuerit notorie iniusta, ac nulliter facta, resistens nullam pœnam incurrit. Bart. in l. vis eius in princip. C. de prob. Soccin. in libr. 1. numer. 13. ff. ne quis eum, qui in ius & in reg. 442. fallent. 2. Milleus in pract. cr. in. fol. 64. numer. 22. Marant. in disputationibus disputat. 1. num. 36. Clarus quæst. 21. vers. tertiò autem, Sfotz. Odd. cons. 72. num. 33. vers. tertio dico. Farin. d. q. 32. num. 100. 107. 118. & 131. in fin. Scac. d. cap. 46. num. 30.

num. 50. latè Iannin, *d. citat real. l. 1. cap. 1. num.* 580. *& seqq.* Et ratio est, quia tunc licitè quilibet se defendere dicitur, non resistere Curiæ, cum ipsius ministri notoriè iniustè carcerare volentes, non censeantur facere publica authoritate, sed vti priuati, *cap. 1. 23. q. 2.* Gloss. *in cap. 1. de re iudic. in 6. lib. 1. §. si ideo, §. ne vis fiat. eis, & l. 1. §. officium ff. ne quis eum qui in ius voc. ubiam.* Et ideo illis vti priuatis aggressoribus de facto resisti potest, *l. contra C. de executor. & exactor. libr* 12, Corlett. *in singularibus verb. officiales.* Mascard. *de probation. conclus.* 189. *nu.* 26. Scacc. *dict. cap.* 46. *num.* 35. Iannin. *d. cap. 1. nu.* 587. *& seqq.*

22 Captura autem notoriè iniusta, & nulla pluribus modis dicitur. Et Primò, ratione mandati, nimirum, quando fieret per Curiæ ministros, sine mandato Iudicis quia illud in scriptis habere, imò & carcerando ostendere tenetur, *l. neminem C. de exhib. reis, l. prohibitum,* vbi Bartol. *num.* 1. & Luc. de Penn. *num.* 5. *C. de iur. fisc. lib.* 10. Iason. *in l. cum proponas n.* 7. *C. de pact.* Boer. *decis.* 170. *sub num.* 2. Clar *q.* 21. *vers. dictum est, & q.* 29. *in princ.* vbi Baiard. Farinac. *in d. q.* 32. *n.* 32. Scac. *d. c.* 46. *n* 31. Scanarol. *de visit. carc. d. l.* 3. *§.* 10. *c.* 3. *n.* 10. Caualc. *de brach. reg. p.* 1. *num.* 43. *in fin. & num.* 44 vbi ait, non teneri birruarios ostendere ante capturam, sed benè post, *& num.* 224.

Secundò, ratione incompetentiæ Iudicis, vt si mandatum esset expeditum per Iudicem incompetentem contra personam exemptam, puta per Iudicem Laicum contra Clericum, vel alias personas; quæ carcerari non possunt, de quibus sup. Petr. à Plaz. *in epitom. delictor. l.* 1. *c.* 38. *n.* 7. Duen. *reg.* 221. Farin. *loc. cit. n.* 73. *&* 107. Scac. *ib. n.* 31. *vers. item quando,* & nouissimè Scanarol *vbi sup. d. l.* 3. *§.* 10. *c.* 3. *per tot.*

Tertiò, respectu loci, & temporis, vt si quis in criminalibus caperetur in Ecclesia, vel alio loco immuni; vel in ciuilibus, si caperetur in diebus feriatis in honorem Dei, & Sanctorum, & debitor non esset suspectus de fuga, latè Scac, *in d. c.* 46. *n.* 31. *vers. sed numquid,* Thesaur. *decis.* 95 *n.* 1.

Quartò, dicitur nulla, & iniusta ratione defectus iurisdictionis, vt si mandatum de capiendo relaxatum fuerit a Iudice non habente iurisdictionem carcerandi. Abb. *in c. si quando n.* 3. *de rescr.* latè Iannin. *d. cit. de rer. real. l.* 1. *c.* 1. *n.* 680. Caualc. *loc. cit.* vbi ponit multos alios casus. *& p.* 2. *n.* 45 vbi dicit iniustam esse capturam factam proprijs manibus ipsius Iudicis: quod est menti tenendum per Aduocatus criminales, si casus acciderit pro defensione clientis.

Quintò, ratione excessus, vt si exequtio fieret in maiori summa, quam in mandato expressa, Bart. *in l. contra Cod. de exactor. & execut. l.* 12. Marant. *in d. disp.* 1. *num.* 28. Farinac. *d. quæst.* 32. *num.* 101. Scac. *d. cap.* 46. *sub num.* 31. Iannin. *d. ca.* 1. *num.* 592.

Sextò, ratione manutentionis possessionis, vt si quis expelleretur a possessione sua sine causæ cognitione, etiam si Papa in litteris apponeret clausulam, *contradictores quoscumque, &c.* Felin. *in cap. causam, quæ numer.* 58. *de rescript.* Roman *consil.* 382. *in princ.* latè Iannin. *in d. cap.* 1, *numer.* 594. vbi dicit, quod potest resistere expulsus, etiam conuocando amicos, & consanguineos, & percutere expellentem, si fiat in ipso actu, & non ex interuallo. Neuizz. *cons* 52. *n.* 11. Gramm. *vot* 36. *n.* 7. Sforz. Odd, *consil.* 72. *n.* 355. & Nos *alibi superioribus diximus.*

Septimò, si captura fieret vigore alicuius sententiæ, in qua capiendus numquam fuit auditus, nec citatus. Sforz Odd, *d. cons.* 72. *n.* 33. *& seqq.*

23 Sed quæritur, an iniustè captus, si è carceribus aufugiat, possit aliqua pœna puniri?

Respondetur negatiuè, quia quod fit Iuris ordine non seruato, executionem non meretur. Rim. Iun. *cons.* 125. *num.* 1. *&* 135. *num.* 9. *vol.* 2. Menoch. *de arbitr. cas.* 301. *num.* 14. *& seqq.* Clar. *in q.* 21. *vers. tertio autem modo circ. med.* ibi: *potest enim licitè,* & ibidem Baiard. & Alij addent. *in litt. Q. vers. declaratur tamen.* Bertazzol. *cons.* 35. *num.* 32. *& seqq. lib.* 2. Farinac. *q.* 30. *num.* 120 *vers. limita primò.* Sord. *cons.* 182. *num.* 6. *vol.* 2. Caball. *in tract. crim. cas.* 43. *num.* 1. Fachin. *controuersiar. iur. l.* 1. *cap.* 31. & Alij per ipsos adducti, vbi de communi testantur. Carcer enim est mala mansio, & multa incommoda continet, de quibus Franc. *decis.* 317 *num.* 4. & *seqq. p.* 2. & Caualc. *d. tract. de brach. reg. p.* 2. *num.* 93. Quidquid Alii contrarium asserant.

24 Quod est verum, non solum si fuga sequeretur sine carcerum effractione; verum etiam si carceres frangeret iniustè captus. Mascard. *de probat. concl.* 265 *n.* 16 *vol.* 1. vbi Alios cumulat. Matth. Brun. *cons.* 61. *n.* 9. *vers. ergo etiam.* Clar. *vbi sup. vers. sed quando.*

Quinimò talis carceratus iniustè aufugiendo, potest custodes carcerum, & Alios eius fugam impedientes percutere vulnerare, ac etiam occidere. Marsil. *in tit. de qu. in princ. nu.* 28. *fol.* 4. Rim. Iun *cons.* 133. *n.* 5. *vol.* 2. Petr. de Surd. *vbi sup. n.* 7. Addent. *ad Clar. loc. cit. litt. T.* vbi Alios allegant. Quod tamen intelligunt, quando aliter euadere non potuisset. Et sine incursu peccati mortalis. Rim. Iun. *cons.* 135 *n.* 24. etiam si carcerum custodes ex ipsius fuga aliquod malum patiantur. Mascard. *d. concl.* 265 *n.* 27.

25 Et si fuerit sub fideiussione de securo carcere, non tenetur ad pœnam in ea contentam, cum dici non possit rupta fideiussio. Farinac. *d. q.* 30. *n.* 11. Addent. *ad Clar. d. q.* 21. *litt. T.* Hunded. *cons.* 74. *n.* 14 *vol* 2. vbi concordantes allegat, & dicit hoc verum esse, etiam si fideiussio fuerit iuramento roborata. Ampliatur, vt si quis iniustè detentus in carceribus relaxetur cum fideiussione de redeundo ad carceres intra tot dies, sub pœna scutorum mille, vel sub alia pœna non teneatur ad pœnam soluendam, si non redierit. Marsil. *singul.* 177. & *in tract. de qu. n.* 27. *in fin.* Surd. *vbi sup. n.* 8 Rim. Iun. *ibidem n.* 2. Imò neque peccat mortaliter non redeundo. Nauar. *in Manual c.* 120 *n.* 8. *to.* 1. late Baiard. *d. q.* 21. *n.* 100. & quod plus est, si rediret, peccaret mortaliter, secundum Seraphin. *de priuileg. iuramenti priuil* 132. *n.* 2.

Adde, quod iniustè captus potest non solum ex seipso resistentiam facere, vt supra dictum est, verum etiam potest amicos & consanguineos ad securius resistendum conuocare. *l. prohibitum, ff. de iur. fisc. & l. contra C. de exequut. & exactor. l.* 12. Stysell. *in l. vt vim n.* 34. vbi allegat Bart. & Alios *ff. de iust. & iur.* late Caualc. *de brach. Reg. d. p.* 2. *n* 21 Surd. *cons* *pract.* 182. *per tot.* Hunded. *cons* 94. *n.* 14. *l.* 2.

26 Sed quæritur qua pœna puniatur eximens carceratum è manibus ministrorum Curiæ?

Respondetur, quod quibusdam requisitis concurrentibus, puniri potest, tamquam Reus criminis læsæ maiestatis, vt tradit Farin *q.* 32. *n.* 22. *in fin. & num.* 31. *& num* 101. Scac. *in tr. cr. d. c.* 46. *num.* 29. *vers. item si captus.* Limitatur tamen, si erat iniustè captus, quia tunc non puniretur. Marsil. *de quæst. in princ. num.* 27. Farinac. *q.* 32. *num.* 13. Bursat. *cons.* 65. *num.* 8. *vol.* 1. Odd. *cons.* 72. *num.* 3. *vers. tertio dico.* Scac. *vbi sup. nu.* 30. Fachin. *contron. iur. l.* 9. *c.* 70. vbi plures casus distinguit. Quam conclusionem veram existimat Baiard. *ad Clar. qu.* 29. *num.* 12. quem refert Guazzin. *d. defens.* 5. *cap.* 5. *numer.* 23. & Scacc. *vbi sup.* quando captura esset notoriè iniusta, secus si talis non esset.

27 Quæritur secundò, qua pœna puniri debet offendens, vel occidens carceratum existentem in fortiis Curiæ.

Respondetur, talem incidere in pœnam committentis crimen læsæ maiestatis, & proinde, vt talem puniendum esse, *per text. in l. fin. C. de custod. reor. & l. fin. C. de malef.* Decian. *l.* 7. *c.* 11. *n.* 10. Bursat. *cons.* 216 *vol* 2. Baiard. *ad Clar q.* 86. *numer.* 4. Petr. Caball. *in qq cr. cas.* 94. *n.* 3. *centur.* 2. Farin *q.* 103 *nu.* 202. vbi Alios cumulat.

Quod ampliatur etiam in consanguineis, qui veneno necarent carceratum iam laqueo suspendendum, ne familiæ iniuria inferatur: nam adhuc pœna mortis puniri deberent, secundum Ius ciuile. Bald. *in l. libertus sub n.* 5. *vers. & ideo consanguinei, ff. de stat. hom.* quem refert & sequitur Fulin. *in c. cum iuramento in fin. de homicid.* Marsil. *singular.* 150. *circ. med. & in Pr. cr. §. aggreditur sub n* 24. Arnon. *in epitom.* 50. vbi dicit esse menti tenendum, *& in problemat.* 24. Et Alii, quos allegat Petr. Caball. *in d. cas.* 64 *n.* 1.

28 Limitatur autem in birruariis, qui possunt offendere carceratum, si resistat, quando est iustè captus; imò de Iure ciuili illum occidere, quando non permittit, vt capiatur, *l. si seruus C. de his qui ad Eccles. confug.* Iustin. *in tr. de syndic. nu.* 100. Iodoch. *in Pr. cr. c.* 5. *tit. de cit. real. n.* 28. Boer. *dec.* 179. *n.* 7. Farin. *d. q.* 32 *n.* 39 late Caball. *vbi sup. cas.* 132. *num.* 1. vbi Alios congerit, & fusè etiam Caualc. *de brach. reg. p.* 2. *n.* 44. *cum pluribus seqq.* vbi per 14. conclusiones declarat quomodo, & quando liceat birruariis captorum, seu capiendum offendere, & Menoch. *de arbitr. l.* 2. *centur.* 5. *cas.* 587.

29 Nota

29 Nota hic, quod Birruarii, qui pecunia corrupti, vel alio respectu deuicti carceratum ex eorum manibus aufugere, permitterent, puniri debeant eadem pœna, qua carceratus pro delicto puniendus erat vt si captus fuerat pro causa capitali, pena capitali puniendi sunt; Si verò pro causa ciuili, arbitrio Iudicis puniuntur, Menoch. *de arbitr. d. cent. 6. cas. 583. n. 7.*

30 Quæritur tertiò, an Iudex Ecclesiasticus carcerare possit laicos in criminibus Ecclesiasticis?

Respondetur affirmatiuè, *per textum in Clement. 1. de hæret.* & notat Aufret. *in tract. de potestat. Iud. Ecclesiast. in limit. sub princ.* & in criminibus mixti fori, vt dictum est supra, *p. 1. d. sect. 2. subsect. 1. num. 24.* & dic. infrà *tom. 2. p. 5. prax. 10. per tot.*

31 *Quoad secundum*, scilicet an Iudex Ecclesiasticus possit Clericum carcerare, quando de crimine agitur ciuiliter, notandum erit, quod etiam in tali casu permissa est carceratio, vt expressè probatur *in cap. dilectus de appellationib.* vbi Abbas, Franch. & Dec. *in 1. notab.* & dictum est supra. Imò Abbas ampliat, vt possit etiam torqueri in causa criminali ciuiliter intentata, sequitur Felin. *ib. not. 1* & desumitur *ex cap. 1. de pœn. & c. si clericos de sent. excomm. in 6.* Idem firmat. præcitat. Abb. *in c. 1. deposit.* quamuis contrarium sentire videatur. *in c. olim in 9. in fin. de resc.*

32 Potest etiam quilibet Iudex carcerare in ciuib. quando reus esset contumax, ratione delicti obedientiæ *l. consentaneum*, vbi Bart. *col. 2. C. quom. & quand. iud.* & *§. si vero etiam Authent. de exhib. reis.* Item quando fuit quis per sententiam condemnatus, quia pro sententiæ exequutione capi poterit de persona, *l. 1. C. qui bon. ced. poss.* Bald. *in l. per diuersas q. 1 5. in fin. C. mandat.* seruato tamen ordine, *l. a diuo pio §. in venditione, ff. de re iudic.* & ibi Alex. *col. 3.* facta scilicet prius excussione in bonis, & ipsis non extantibus deuenitur ad capturam personæ: aliàs non potest personaliter capi. Gloss. & Bart. *in l. 3 §. tutor. ff. de susp. tutor.* Abb. *in cap. quoad consultationem col. 6. in fin. de re iudic.* & Bald. *in l. cum vt. lit. non contest.* & *in d. l. consentaneum col. 4. in fin.*

Item quando quis esset suspectus de fuga, nam tunc etiam pro ciuili causa carceratur *l. ait prætor. §. si debitorem. ff. quæ in fraud. credit.* & ibi Bart. la è Alex. *in l. 1. ff. de iurisd. omn. iudic.* vbi etiam Iason. & *in l. si ab arbitrio, ff. qui satisdar. cog.* & *in l. vinum col. 4. ff. si certum petat.* & *in Inst. tit. de action. in princ. col. 11.* & Felin. *in c. 1. col. 7. de iudic.*

33 *Quoad tertium*, an scilicet possit Iudex Ecclesiasticus carcerare subditos in pœnam delicti, an verò ad custodiam tantùm, notandum erit, quod licet de Iure ciuili non detur carcer ad pœnam, sed custodiam reorum, vt probatur *in l. aut damnum §. solent. ff. de pœn.* & *l. credibile C. eod. tit.* nisi in casu *l. 1. §. fin. ff. de aleator.* de Iure tamen Canonico, benè datur ad pœnam Clericis, & Ecclesiasticis personis *d. cap. dilecti de app. c. qualiter 2. de accusat. c. tun de pœn. c. si clerico de sent. excomm. in 6.* Non verò Laicis, etiam si agatur de crimine Ecclesiastico, vt singulariter aduertit Ioann. Andr. *in addit. ad specul. in l. 4. tit. de offic. ordin. in princ. rubrica litt. A. vers. communiter tenet*, & Gulielm. de Bened. *cap. Raynutius verb. mortuo itaque testatore la. 1. de testam.* nisi in crimine hæresis, vt habetur *in c. vt commissi. & c. vt inquisit. de hæret.* & *Clar. in clem. 1. eod. tit.* Est tamen aduertendum, quod quando datur in pœnam debet fieri per sententiam, *cap. nouimus §. pro illo de verb. signif.* & ibi Abb. *num. 4. c. quamuis de pœn. in 6.* Diaz. *in Pr. crim. can. c. 114.*

34 Sed quæritur, quare de Iure Canonico permittatur carcer in pœnam, & de Iure ciuili secus?

Respondetur, diuersitatem oriri ex eo, quia secundum leges, Iudices Laici possunt suis subditis pœnam mortis pro delictis imponere. Sed secundum Sacros Canones, Iudices Ecclesiastici non possunt talem pœnam Clericis irrogare: vnde cum grauitas delicti de Iure ciuili veniret punienda pœna mortis: de Iure Canonico punitur pœna carceris, vel perpetui, vel ad septem annos, aut ad aliud tempus arbitrarium, vt notatur per Glos. *in d. cap. quamuis de pœn. in 6.* Neq; obstat, quod carcer fuit inuentus ad custodiam reorum, non ad pœnam, *vt in l. 1. & 2. C. de custod. reor.* Nam respondetur, hoc procedere de Iure ciuili, & non de Iure Canonico, propter cationem prædictam.

35 Ex dictis infertur, quod carcer multipliciter datur. Primò pro custodia, *vt in tit. ff. & C. de custod. reor.* Secundò pro criminis inuestigatione, *vt in l. . C. de exhibend. reis* Tertiò pro afflictione ad tempus, donec soluat pœnam, ad quam fuit quis condemnatus vt notatur per Angel. *de malefic. in verb. fama publica*, vbi de materia carcerationis agitur, Cassan. *in consuetud. Burgund. tit. des iustices rubr. 1. fol. 30. n. 99.* Quartò in pœnam criminis, *vt in d. c. quamuis de pœn. in 6. & c. nouimus §. pro illo de verb. signific.* & ibi DD. præsertim Abb. *num. 4.* Diaz. *vbi sup.* & Alii, latè Scanarol. *in tract. de visit. carcerat. l. 1. §. 2. c. 3. n. 8. & per tot.*

36 *Quoad quintum*, qualis scilicet debeat esse carcer, notandum est, quod esse debet locus, vnde reus exire nequeat, secundum Ius Ciuile, *l. succurritur, ff. ex quib. caus. maior.* Bald. *in l. fin. C. de capt. vers. collige quis*, Angel. *in l. qui in carcerem, ff. quod met. caus.* Debet tamen esse talis, etiam de Iure Ciuili, vt lumen habeat, & non sit subterraneus, ne carcerati pœnam recipiant ante condemnationem: sed debet esse locus supra terram, cum loco communi pro corporibus exonerandis benè aptato, & commodus ad necessaria victui recipienda, & facilis ad alloquendum, ne carceratis necessaria desint, *l. 2. C. de Episcopal. audien. & l. 1. C. de cust. reor.* De Iure Canonico à fortiori debet esse multò plus temperatus rigor carcerationis, cum Clerici non sint adeo seuerè carcerandi, sicut laici, vt aduertit Diaz. *in pr. cr. can. verb. Incarcerari.*

37 Vnde Sacra Congregatio Episcoporum *in Panormitana 6. Augusti 1583. & in vna Cataren. 1. Augusti 1642.* declarauit carceres Episcopales non debere esse subterraneos sed supra terram, vel saltem æquales terræ & publicos, publicasque habere fenestras in publicum respondentes. Neque ab carceres auertendas esse latinas, sub pœnis arbitrio Sacræ Congregationis.

Item declarauit debere habere locum communem commodum, ipsosque commodos in omnibus esse. Eadem Congreg. *in Alyphana 20. Februarij 1601. & in Castellanetana 23. Iulij 1602* Item quod Campanile possit pro carcere deseruire, si idoneum, & commodum sit. Eadem Congregat. *in præcit. Alyphana.* Non tamen Monasteria monialium, neque pro carcere mulierum, si occurrat illas carcerari debere. Eadem Congreg. *in Cusentina 21. Aprilis 1599.* Et succedente controuersia inter Episcopum, & Clericum, circa situm carcerum Episcopalium, præualuere debet designatio loci facta per Prælatum. Eadem Congreg. *in Andrien. 30. Septembris 1596.* Pendente verò differentia super iurisdictione: relaxari debent carcerati sub fideiussione detinendo domum pro carcere. Vel de se præsentando ad omne Curiæ mandatum. Eadem Congreg. *in Balneoregien. 29. Nouembr. 1600.*

38 Declarauit similiter eadem Sacr. Congreg. quod carcerati pro ciuilibus causis nullo modo detineantur in compedibus, vt *in vna Hierosolymitana 22 Ianuarij 1621.* iuxta tradita *in l. 1. C. de cust. d. reor* Et quod carceratio non sit diuturna etiam si agatur de causis criminalibus, contra Ecclesiasticos, præsertim si delictum non sit multum graue. Eadem *in vna Lucana 2. Maij 1601 & in alia Mutinen. 20. Augusti eod. ann. & in alia Sarsinaten. 13. Augusti 1603. & in alia Bisinianen. 9. Martij 1604.* & sit diuturna, minuitur pœna delicti, quia carcer cedit in pœnam.

39 Quod autem longa carceratio cedat in pœnam in partem, vel in totum, non solum est de mente Sacræ Congregationis: verùm etiam de Iure communi, *vt probatur in l. omnes. C. de pœnis*, vbi Cyn. Alber. Angel. & Alii. Et ita sæpè iudicasse Sacrum Consilium Neapolitanum testatur Franch. *decis. 317. num. 4. par. 2.* & notant Grammat. *cons. 29.* Honded. *cons. 96. num. 39. & cons. 102. num. 57. l. 1.* Petr. Caball. *in quæst. crim. cas. 142. numer. 1. cum pluribus seqq.* Sim. de Præposito *55. num. 14* Neque obstat textus *in l. aut damnum, § solent ff. de pœn.* vbi habetur, quod carcer non debet esse ad pœnam: nam respondetur, quod licet non sit ad pœnam, habet tamen in se pœnam, vt dicit Glos. *in d. l. omnes* Bald. & Alii. Et dicitur mala mansio. Tiraq. *de pœn. caus. 41. numer. 2.* Imo est species torturæ, *l. item apud labeonem, § quæst. verb. de iniur.* Honded. *d. cons. 102 num. 57.* Farinac. *q. 27. num. 2. & cons. 23. n. 65. vers. quartò.* Scanarol. *d. tract. de visit. carcerat. lib. 3. §. 2. c. 2. n. 4. & 5.*

40 Vnde aduertere debet Vicarius, ne carceratos diu in carceribus esse, & detineri sinat, sed ipsos prout de iure, vel condemnet, vel absoluat, alias si huiusmodi id durior carcere

poss-

positos verisimiliter sua culpa mori contigerit, irregularitatis pœnam non effugit, tanquam homicida Cardin. *in clement. 1. §. 17. de pœnit. & remiss.*

Ideo tenetur visitare carceres, & carceratos, ac curare, vt tempore intermedio, quo causa cognoscitur, nihil eis desit, sed necessaria suppeditentur. *iuxta tex. in l. 1. C. de episc. audient. & l. 2. Cod. de cust. reor.* Sylvest. *in verb. carcer. §. vlt.* Quod de iure Regni cautum est, ro Iudicibus sæcularibus, per *constit. incipien. Humanitate, & in Pragmat. Caroli V. incip. Mandamus insuper.* Et Sacra Congregat. *præcit.* declarauit, vt Episcopus prouidere debeat, vt in principalibus carceribus etiam laicalibus, adsit oratorium, seu capella ad celebrandum sacrum, ad hoc vt carcerati diebus saltem festiuis missam audiant, & præcepto satisfaciant, vt *in vna Burgensi prima Decembris* 1593. Sed quoad laicales procedere debet beneuolis, & vrban s monitionibus. Eadem *in vna Agrigentina* 23. *Aprilis* 1602. *vers. Bisogna auuertire, &c.*

41 Quod si quis carceratus fuerit ad quærelam alicuius, & sit adeo pauper, vt suis sumptibus viuere nequeat, quilibet Iudex, etiam sæcularis curare debet, vt per accusatorem ei victus subministretur, de quo latè Bosc. *decis.* 325. *par.* 2. Et si in visitatione carceratorum reperit Aliquos carceribus mancipatos, sine causa, iodebitè, vel sine delicto ad nullius petitionem, illicò excarcerari faciat. *ad tradit. per Bart. in l. si quis vxori §. si fugitiuum. ff. de furt.* Paul. de Castr. *consil.* 43. *primo impress.* & Angel. *de malefic. in verb. fama publica.* in materia carcerationis. Debet tamen sæcularis Iudex benè aduertere, quando excarcerari mandari aliquos, ne postea, si male egerit, parti, vel Fisco teneatur in syndicatu. vt monet Angel. *vbi supra* & Par. de Put. *in tract. de syndicat. in verb. captura vers. licet dicatur.*

42 Quando carceratus suæ carceratis causam ignorat, præsumere potest, factam fuisse in odium recursus ad superiores. Sacr. Congr. *in Ostiensi* 13. *Aprilis* 1646. Et iure relaxandus erit gratis; sicut & innocens carceratus. *Sacr. Congreg.* 19. *Nouemb.* 1601. Eadem Episcoporum Congreg. uo declarauit, carceratos puniendos non esse, propter iuala, quæ dicunt, vel scribunt de Iudicibus, *vt in vna Albinganensi* 12. *May* 1604.

Item declarauit, non posse ordinarium mandare, vt carcerati transferantur in loca Diœcesis, in quibus degit ipse, nisi ob aliquam grauem, & vrgentem causam, & valde raro. *vt in vna Campanien* 3. *Octobris* 1642. E similiter, quod captura subditi extra territorium suæ iurisdictionis facta, nulla, & attentata censenda, & habenda. It. *vt in vna Senen.* 25. *Nouembr.* 1641. *argum. c.* 2. *de constit. in* 6.

43 Aduertere etiam debet Vicarius, & quilibet alius Iudex, vt carcerati infirmi curentur, ne fine medicamentis moriantur, quia eorum mors ipsis Iudicibus imputaretur. Et ideo quando aliquis infirmatur grauiter, habita fide medici debet cum idonea fideiussione de redeundo, postquam conualuerit, liberari; & ita practicatur passim ferè in omnibus Curijs. Et in Regno nostro statutum est pro carceratis in carceribus Iudicum sæcularium, præsertim Supremorum Magnæ Curiæ Vicariæ, per Regiam Pragmaticam Inuictissimi Imperatoris Caroli V. quæ incipit: *Pro Curiam Pauperum*, vt deputentur duo medici, vnus physicus, alter chirurgus, qui expensas ex Regia camera habere debent, quorum partes sint curare infirmos in carceribus detentos; & ad hoc vocentur, quoties opus fuerit, mandatur etiam vt deputetur vnus ad hunc effectum similiter cum publico salario. Et quando occurrit dari licentiam Iudicibus sæcularibus transferendi carceratos pauperes ad aliquod hospitale, vsque quo conualuerint, curare debet ordinarius, vt ministri laici nullo modo, vel prætextu se ingerant in rebus ad hospitala pertinentibus, neque propter etiam, & custodiam eorumdem. Sacra Congregatio Episcoporum *in vna Salernitana* 10. *Maij* 1614.

44 Sed quæritur, an monialis delinquens in monasterio carcerari possit per satellites in monasterium introductos?

Respondetur negatinè, non enim introducendi sunt satellites, & birruarij ad monasteria pro carcerandis monialibus in arctiori loco, sed hoc fieri debet per easdem moniales: & si facere neglexerint, tunc possunt introduci seruientes Curiæ Ecclesiasticæ, comitati tamen ab aliquibus sacerdotibus ex senioribus Cleri, & similiter in casibus, & delictis atrocissimis. Sacr. Congregat. Episcopor. *in vna Interamnensi* 13. *Iunij* 1637. Et si aufugiat à monasterio, & carcerari contingat, non est custodienda in carceribus extra monasterium, sed rectà tramite ad illud reducenda est, à quo egressa fuit: Neque ad aliud transferenda est. Sac. Congreg. Episcop. *in Romana* 22. *Septemb.* 1635. Pœna verò, quæ imponitur tali monialis est priuatio vocis, vocis actiuæ, & passiuæ. & collocutionis cum alijs monialibus, etiam si post debitam pœnitentiam peractam à carcere actuali relaxetur; si verò vltra fugam, aliud graue delictum commiserit, præter rum conita votum castitatis, muro perpetuo claudenda erit. Ead. Congreg. *in vna Ragusina* 6. *Aprilis* 1619. *in alia Lucana* 4. *Martij* 1649. *& in alia Bitontina* 11. *Martij eod. ann.* Sed in his arduis casibus melius est, vt fiat relatio Sac. Congreg. & ab ipsa expectetur oraculum, quomodo se habere debeat ordinarius.

45 Quæritur secundò, an contractus initi per carceratum, dum in carceribus detinetur, sint validi necne?

Respondetur cum distinctione; aut enim est iniustè carceratus, & non valent; aut iustè, & subsistunt: ita censuit Rot. Rom. *decis.* 4. *num.* 4 & *decis.* 674. *num* 4. *par.* 1. *recentior.* Baldus verò *in l. vnic. col.* 7. *C. de confess.* quem sequitur Affl. *decis.* 149. aliter distinguit, inquiens, quod aut contractus factus fuit ad vtilitatem carcerantis, & tali casu non valet; aut est factus in vtilitatem alterius quam eius, qui carcerari fecit ipsum contrahentem, & tunc valet. ita Afflict. *decis.* 236. la c Marsil. *in prax. crim. § attingam num.* 21. *vbi num* 24. *& seqq.* agit de cautela, qua vtuntur Notarij facientes ex re carceratum in loco communi, extra carcerem secretum; quæ quidem nihil prodest, etiam si exiret extra carcerem, dummodo statim sit reuersurus; quia metus adhuc durat. *l. pen ff. quod met. caus.* ita Caualcan. *consil.* 113. Dec. *consil.* 219. *quod recip. Vide pandit col.* 3. & Rebuff *in tract. de rescis. contract. glos.* 21. *anim.* 3. *tom.* 2. sed in practica seruari vidi contrarium foitè de consuetudine, nam carcerati procuratores constituunt, satisdationes dant, & alios contractus ineunt; vt etiam notat Alber. *in l. qui in carcerem. ff. quod. met. caus.*

46 Quæritur tertiò, an carceratus pro delicto particulari ab vno Iudice, possit recommendari, seù amparari pro alio delicto ab alero Iudice, ita vt non possit à primo Iudice carceraute liberari, post cognitionem primi delicti, pro quo carceratus fuit?

Respondetur affirmatiuè, quia quilibet officialis recommendare potest carceratum per alium Iudicem pro alijs delictis, ita Angel. *in tractat. de malefic. verb. fama publica. col.* 12. & latè Marsil. *vbi sup. num.* 33. Vid. Bart. *in l.* 2. *§. fin. ff. de cust. reor.* qui distinguit, an Iudex recommendans sit superior Iudice carcerante, vel non, nam si est superior, debet inferior cognoscere de delicto, pro quo fuit carceratus & postea remittere carceratum ad superiorem recommendantem, secus si sit æqualis.

47 Quæritur quartò, an carceratus pro aliquo delicto arrestari, et recommendari possit in carceribus pro debito ciuili?

Respondetur negatiuè cum Brun. *in pract. crimin. tit. de cess. bonor. quæst.* 4. *princ. quæst.* 1. *num.* 36. *& seqq.* Nouel. *in regal.* 15. *fallens.* 2. latè Iul. Ludouic. *decis. Perus.* 36. *numer.* 6. *par.* 2. vbi de communi. *& decis.* 70. *per tot.* et Farinac. *in pract. quæst.* 27. *num.* 155. *& quæst.* 29 *numer.* 11. Petr. Caball *in quæst. crim. cas.* 146. *num.* 10. *vers. licet Aly.* Genuens. *in Prax Archiep Neap. c.* 28. *num.* 7. Caualc. *de brach. Reg. p.* 1. *num.* 27. Et ita seruatur in Curia per nouam Reformationem *falic. record. Pauli V.* vbi habetur, carceratum relaxatum pro causa etiam ciuili capi non posse per horam. Imo Caualc. *vbi sup.* dicit, debere quemlibet excarceratum reponi in tali libertate, vt eius noua captura sit difficilis. Quod est menti tenendum contra satellites, qui aliquando carcerant aliquem pro diuersa causa ferè antequam ex carceribus excat. Quidquid dicat Boss. *in tit. de captur. numer.* 91. Eodem modo neque carceratus pro debiti ciuili, sed indebite; poterit pro alio simili debito ciuili arrestari. Farin. *in d. quæstion.* 27. vbi late, & Iannin. *ind. tract. de citation. real. lib.* 1. *cap.* 2. *ferè per tot.* Franc. *decision.* 415. *numer.* 3. Scanarol. *d. lib.* 3. *de visit. carcer.* §. 10. *capitul.* 6. *numer.*

48 *Quoad quintum*, an scilicet Iudex Ecclesiasticus habere possit familiam armatam pro carcerandis subditis, notandum

tandum est, quod pro confirmatione eorum, quæ dicta sunt supra *numer.1.* quod scilicet possit iudex ecclesiasticus suos subditos carcerare, dicere cogor, posse eumdem familiam armatam habere, quia concessa iurisdictione, omnia ea licent, & concessa intelliguntur, quæ ad illam exercendam sunt necessaria. *arg.l.2.ff.de iurisd. omn. iudic. l.ad rem mobilem §. qui prætoriorem ff.de procur.l.1.§.1.ff.si vsufr. petat.& l. ambas.* & ibi Gloss. *ff.de legat.3.* Frustra enim daretur iurisdictio, si illam exercere non posset. DD. inferius citandi.

49 Quod autem Episcopus iurisdictionem habeat in suos subditos, patet. *ex cap. quoniam 28. dist. cap. Hi, qui 3. qu.4. cap. statuimus 16. qu.1. cap. attendendum 17. quæst.4. cap.1. de offic. ord. cap.in Archiepiscopatu de raptorib.* & ex Aliis *sup. alleg. numer.2.* cum similibus in quibus habetur, quod possit subditos delinquentes iudicare, & punire. Et similiter probatur ex eo, quod potest ecclesiasticus Iudex sententias a se latas, & res iudicatas sui ipsius, per se ipsum exequi. *cap.omnes.16 quæst.7.cap.fin.de constit. in 6.* Item quia habet Territorium, vt dictum est supra *num.2.*

50 Quod verò habeat territorium, in quo iurisdictionem exercere potest, patet ex *cap. omnes Basilicæ.16. quæst.3.* vbi habetur Ecclesias esse in potestate eius Episcopi, in cuius territorio positæ sunt, & *ex cap.vt animarum de constitut.* vbi habetur, excommunicationem latam in fures non ligare subditos furantes extra Diœcesim excommunicantis, quia extra territorium iusdicenti impunè non paretur.

51 Vnde necessariò concludere necesse erit, posse familiam armatam habere: nec non carcerem, & Fiscum. Quod quidem probatur etiam ex Concilio Tridentino *sess.25. de reform.cap.3.* vbi statutum est, Episcopos ad censuras, & auxilium brachii sæcularis inuocationem deuenire non debere, nisi in subsidium, ergo supponitur iurisdictio, cuique exercitium per suam familiam armatam. Et hanc sententiam tenent Gloss. *in cap.contra idolorum.26. quæst.5.* Ioan. Andr. *in cap. contingat.num. de for. compet.* Felin. *in cap. cum sit generale. numer.20. eod. tit.* Innoc. *in cap. venerabilem de sentent. excomm.* Dec. *in cap. significasti. num. 19. & 21. cum seqq. de offic. deleg.* vbi respondet ad contraria adducta per Alios. Aufret. *in tract. de potest. laic. Eccles. sup. laic. col.5. cas.24. vers. Episcopus potest habere.* Pegna *in Director. Inquisitor. comment.105. part 3. vers. postremò,* vbi plures allegat hoc tenentes, Diaz *in pract. crim. canon. cap. 154. num.23.* vbi de communi testatur. Campanil *in Diuersorio Iuris Canonici rubr.12. cap.13. nu.87.* vbi Alios citat, prout facit Barbos. *de offic. & potest. Episc. part.3. alleg. 107.num.2.* vbi supra no, DD. hanc sententiam tenent. s al . ga . Bellett. *in Disquisit. cleric.par.1. tit. de fauor. cleric. real. §.1.num.20.* Carol. de Grass. *de effect. Clericat. effect.1. num.129.* Sbrozz. *de offic. Vic. lib.2 qu.191* Franc. Leo *in Thesaur. for. Eccles.p.1. à nu.16.cum seq.* vbi latè *& part.2.cap.16. numer.21.* Mat. Antonin. *var resolut. 3.res.14. à num.1.* Menoch. *de arbitr. cas. 394.nu.70.* Couarruu. *pract. quæstion.capit.10 numer.2. vers. quartò in fin* Lotter. *de re benefic.lib.1. quæst.9. num.94. cum seqq.* Speciell. *in decisionib. for. Ecclesiast. decision.3. numer.9.10. & 16. & dec.15.4. num.7. cum seqq.* vbi fic centuisse pluries Sacram Congregationem Concilii testatur, & Alii ferè infiniti. Quidquid in contrarium teneant quidam DD. qui in hoc communiter reprobantur, inter quos sunt Gemin. Prob. Anchar. & Franch. *in c.delicto de sent. excomman. in 6.* Abb. *in cap.1. de offic. deleg* Clar. *in Pract. crim. lib.5.§. fin. qu.37. vers. vnum tamen* Bocr. *decis.264. numer.3.* Decian. *in tract. crim. lib.5. cap.3. nu.47.* & Alii quos cumulat Barbos. *d.part.3.de Episc. alleg.107. num.1.* qui omnes asserunt, Episcopos habere tantummodo iurisdictionem spiritualem censuras Ecclesiasticas ferendi, non verò carcerandi, quos meritò reprehendunt, & refellunt Doctores pro prima, & communi sententia relati, præsertim Barbos. Leo & Bellet. & Lotter. *locis preuat.* Imò contrariam sententiam sequi, quod scilicet Episcopi familiam armatam habere nequeunt, esset temerarium asserium contra sacros Canones in locis supracitatis, & alibi pluries, & contra Sacrum Concilium Tridentinum *vbi supra* Imò licet in aliquibus Regnis, & Regionibus non habeant Episcopi familiam armatam, vt in quibusdam Diœcesibus Germaniæ, Franciæ, & alibi: in Italia tamen ferè in omnibus Prouinciis, ex communi consuetudine seruatur, vt iurisdictionem habeant, familiam armatam, Fiscum, & carceres retineant. Et dicta familiam subiacet Episcoporum iurisdictioni.

52 Quod est adeo verum, vt familia Episcopi, etiam laica gaudeat fori priuilegio, sicut Clerici, vt probatur. *in cap. cum non ab homine de iudic. & in cap. fin. de offic. Archid.* Abb. *in cap. 1. num.6. de for. compet.* Clar. *d.§ fin.quæst.35.vers. quæro numquid familiares,* Capic. *decis.12.* Mart. *de iurisdict. par 4 cas.111. num.3.* Farinac. *in Prax. crim. qu.8. num.45.* Car. de Grass. *effect. 1. sup. cit. num. 28.* Bellet. *d.§.1.num 14.* Barbos. *d. alleg.107.nu.9.* Dian. *in suis moralib. resolut par.1.tract.2. res.97. & p.3.tr.1.res.12. & p.4.tract.1.res.30.& part.3.tr.1.res 25. & par.6. tract. resolut.2.* vbi multos Alios allegat, & ita declarauit Sacra Congregatio, vt testatur Gauant. *in Enchir Episcop verb. familiares Episcopi nu.2.* Cæsar. de Panimollis *in sua Idea sedandi iurgia forensia constit.39.n.3.*

53 Quæ conclusio locum habet, etiam in familia Episcopi titularis. Galup. *in Prax. Sac. Regij Cons. Neap.p.2.cap.6 à n.47* Carnenal. *de iudic. l.1.tit.1.disp.2.qu.6. sect.6. nu.509.* & ita declarauit Sacra Congregatio Immunitatis, *in vna Rhegien. 17. Febr.1627.* cuius formalia verba affert Carlin. *contr. forens c.20.num.16.* & Barbos. *d.p.3.alleg.107.n.9. in fin.*

54 Imò non solum prædicto fori priuilegio gaudet familia laica Episcopi titularis; verum etiam familia, seu famuli Loci Vicarii Generalis Episcopi, quamuis non sit Sacerdos, sed tantum Clericus in minoribus. Ioan. Anton. de Nigris *in clement. vnic. de vit. & honest. clericor.* Squillant. *de priuileg. clericat. cap.7. dub.2. num.45.* Nauar. *de elect. for. quæst.36. sect.2.* Aloys. Ricc. *in Prax. tom.1. resolut. 471. numer.8.* quos allegat Dian. *par 3.tr.1.res.46* & ea isto refert Panimoll. *vbi sup. num. 5.* Et ratio est, quia Vicarius Generalis Episcopi personam ipsius repræsentat, ideo illi debetur eadem prærogatiua, & honores sicut Episcopo, cuius vices gerit, vt tradunt Menoch. *cons.51. num.16* Sbroz. *l.2 q.24.n.1.* Affl *&. sup. const. Regni rubr. de instur. curper, omni reg. n.3.* late Valenzuola. *tom.2. cons.101.num.31. cum plur. seqq.*

55 Quod priuilegium habent etiam famuli, & mancipia, atq; coloni Clericorum dummodo non sint temporales, sed perpetui, isti enim gaudere debent priuilegio fori, quo gaudent eorum Domini. Gloss. *in cap.2. ver. de iure vers. item laicos de except. in 6.* Bal *in tit.1. num 2. & in lib.2. num.4. C.de episc. & cler.* Abb. *in cap.2. num.6* vbi etiam Felin *num 2. de for. compet.* Capell. Tholos *decis. 378.* Thesaur. *dec.22. num.5. & decis.116. num.13.* Gratian. *decis. Marcb. 233. numer. 3. & 4.* Bellett. *Disquis. Cler d.p.1. de fauor. cler. real.§.1.num.13.* Carol. de Grass. *de effectib. clericat. effect.1. num.149.* Menoch. *de arbitr. consuet. vlt. cas. 562. num.3.* & nouissimè Dian. *p.3. tr. 1. res.48.* & Ratio est, quia prædicti famuli perpetui sunt, & reputantur pars patrimonii Clericorum.

56 Ex dictis ergo clare patet, quod cum Episcopi familiam armatam habere debeant pro carcerandis reis subditis: ideò ad capturam carcerandorum, non solum vti possunt ministerio tenentium propriarum Curiarum Ecclesiasticarum, verum etiam ministerio Laicorum Iudicium, & aliorum Laicorum inferiorum: quo casu Laici excommunicationem non incurrunt Clericos capiendo, etiam si illos percutiant, cum se defendunt, vel aliter habere non possunt. Host. *cit. in summ. de sentent. excomm. nu.4.* Sum. Angel. *in verb excomman. 5. num. 6.* Suarez. *de censur. disp.22. sect.1. nu.40.* & supra dictum est.

57 Quæ omnia facere possunt etiam Vicarii Generales ipsorum: si mandatum speciale habeant ad faciendum ca, quæ ipsimet Episcopi facere possunt, quoad exercitium iurisdictionis, vt declarauit Sacr. Congr. Conc. *sup. cap.7. de reform. sect.21. in verb. transferatur,* & Ratio est, quia Vicarius omnia potest, quæ pertinent ad iurisdictionem eius, cuius vices gerit. *c.vlt. 93.dist. c.1. 94.dist. l.1.C.de offic.eius, qui ger. vic. olter.* & Gloss. *in c.pen. de offic. Vicar.*

58 Hinc patet, quod carcerati per suam familiam armatam, vel per Laicos de suo mandato detineri possunt per Vicarium Episcopi, in propriis carceribus Episcopalibus, quos quidem habere potest, quidquid quidam malè dixerint, vt constat ex dictis, & probatur, *in cap. contra Idolorum*, & ibi Gloss. *26.qu.5.cap.3.& cap. super his de pœnis c. vt famo. §. laici verò, iuncta* Gloss. *in verb. de mandato, & in verb. quorum de sent. excom. cap.1.& cap. cum Episcopus de offic. ordinar.* & tradit Vgolin. *de potest. Episc. cap.4.§ 12.* Marta. *de iurisdict.p.2. cap 29. nu.10.* vbi late Barbos. *d.alleg.107.n 20.*

59 Debent tamen carceres habere plures stantias, quoad fieri

fieri potest, quia nobiles non sunt in duriori carcere custodien-di, & mancipandi, sicut cæteri plebei, sed in mitiori, & commo-diori loco separato Angel *in l. si bona fides. ff. de res vend.* quem sequitur Affl ct. *in const. Regni incip. Castellani notab. 4. qu. 4.* & Ratio est quia etiam in pœnalibus alio modo punitur nobilis, quam ignobilis, *vt in c. qui contra 24. q. 1.* & ibi Gloss. *in ver. nobiles, c contra insolentiam 26 qu. 5. c. fraternitas 12. qu. 2.* & ibi Gloss. *in ver. verberibus.*

Neque eodem modo sunt carceribus mancipandi senes, si-cut Iuuenes. Gloss *in l. si vt certò §. custodiam. ff. de commod.* & Affl ct. *ubi sup. in 2. quæst. in fin* ac Marsil. *in Prax. cr. §. attingam. n. 14. cum seq.*

60 Item, si accidat carcerari fœminas, est aduertendum, ne ponantur simul cum masculis, sed in diuerso carcere. Gloss. *in capitul. quamuis ver. expedire de pæn. in 6. libr. 3. C. de custod. reor.* Menoch. *de arbitrar. l. 1. quæst. 88. numer. 21. & 25.* Bonacof. *commun. opin. part 1. verb. mulieres. fol 116.* Farinac. *in Prax. cr. quæst. 27. numer. 59.* Affl ct. *in const. Regni, Bonis locorum not. 4. vers. quinta opinio*, & latè Grammat *decis 33* Ad e-uitanda peccata carnalia, & alia scandala: Et ob identita-tem rationis idem seruandum erit in Iuuenibus ephebis, & imberbib. qui similiter ponendi sunt in carcere diuerso ab ho-minibus adultis.

61 Hinc fit, quod custos carceris fidelis esse debet, ad instar depositarij pecuniarum, imò multo plus Boer *dec. 216. post numer. 6.* Ios. Ludouic. *dec. 78. numer. 6.* Farinac. *in prax. cr. quæst. 31. num. 76.* Et ideo si carnaliter cognoscat mulierem sub sua custodia carceratam, etiam quod esset meretrix, acer-rimè puniendus veniter, æquè ac si esset mulier honesta; quia carcerati sub protectione Curiæ sunt. Benedic. Ae-gid. *de priu. honestat. art. 2 in princ.* Bonacol. *part. 1. com. opin. verb. custos carcerum carnaliter. cognoscens.* latè Farinac. *d. qu. 31. à num. 110.* Boer *dec. 317. num. 2. & seqq.* Marsil. *in singul. 150. incip. accessus ad meretrices, & l. 1. num. 5. ff. de sicar.* Clar. *in l. 5. §. Fornicatio vers. tum carcerata;* Pur. *in synd. in verb. adulterium*, Menoch. *de arb. cas. 292.* Mascard. *de prob. concl. 357. num. 4.*

Vnde, quia carcerati dicuntur esse sub protectione Curiæ, si extaret statutum Principis Sæcularis, vt banniti occidi pos-sent impunè, cum extarent in carceribus, non licet illos occidere; vt habetur *in l. fin. C. de custod. reor.* & tradit Bart. *in l. inlaqueum ff. de acquir. ver. domin.* Marsil. *in d. l. 1. num. 5. ff. de sicar.*

62 Est similiter aduertendum, quod non eodem modo carceribus mancipandi sunt qui de proximo liberari debent, sicut, qui non ita de proximo. Bart. *in l. si pecuniam, §. sed si acceperit. ff. de condit. ob caus.* sequitur Affl ct. *in d. const. Regn. incip. Castellani notab. 5. quæst. n. 2.* Si verò agatur de delicto capitali, vel simili, carcer esse debet acerrimus ad proportionem delicti. Felin. *in capitul. ex parte de rescript.* iux. tradita per Platon. *dialog. 10. de legib.* Et sic seruatum cum Lentulo tempore coniurationis Catilinæ refert Salust. *de coniurat. Catil.* qui ductus fuit ad carcerem subterrane-um, qui Tullianus dicebatur, antequam furcis suspen-deretur cum Cethego, Statilio, Gabinio, & Cepario co-niuratis.

63 Sed quæritur, cui committenda sit carceratio delin-quentis?

Respondetur, illam debere committi Birruariis, & familiis Curiæ, non autem priuatis personis, & multò minus par-ti offensæ, aut aliis inimicis, ne detur occasio delinquen-di, cum periculo vitæ carcerati: aliàs si contingerit aliquam ei iniuriam inferri per inimicos in actu carcerationis, te-netur rationem reddere Iudex mandans talem carceratio-nem *libr. 1. ff. fur. adu. naut. & §. 1. in Auth. de collat. & §. fin. Inst. de obl. qua ex quas. delict. nasc.* Bar *in libr. 2. §. familia, ff. de publ* & sic Iudex sæcularis teneretur in syndicatu. Par. de Puteo *de syndic. ver. an ex eodem col 3 circ. med.* Clar *in § fin. q. 28. vers. solet autem.* quidquid dicat Caguol. *in l. non est singulis numer. 6. ff. de reg. iur.* Abstinere tamen debet Vicarius, vel E-piscopus, tanquam à re pessimi exempli, ne mittat clericos armatos ad capiendum Reos, ad euitandum euitanda, vt de-clarauit Sacr. Congregatio Episcop. *in vna Hierosolymitana 2. Ianuarij 1620.*

64 Item Ead. Congr. *in vna Senen. 29. Nouemb. 1641.* declarauit, quod captura extra proprium territorium facta est nulla, & attentata, & ideo carceratus relaxari debet, *arg. cap. 2. de const. in 6.* quia non licet aliquem carcerare, nisi in proprio territorio, iuxta doctrinam Bartol. *in l. quod si fugitiuus. §. idem ff. de edil. & in l. si cuis. §. Aristo. ff. si seru. uen. & l. sequ. ff. de seru. fug.* limitat tamen ipse, quan-do familia Curiæ persequendo reum in proprio territorio, capit illum in alterius tertius territorio, ad quod aufugit, dum persequeretur quia tali casu captura cæpta erat in pro-prio territorio; sed contrarium seruandum esse, etiam in tali casu, tradit Barbat. *cons 26. in fin. l. 1.* quem citat. Pal. *in tit. de captura numer. 33. & in tit. de fauor. defensionis, numero 7. in fin.* vbi attesta vidisse seruari, vt dicit etiam Anton. Go-mez. *in cap. delictorum numer. 5.* Ratio est, quia attenditur fi-nis actionis consummatæ non principium in hac re. Par ta-men de Puteo. *in d. tract. de synd. fol. 230. cap. 4. numer 2.* refert in facti contingentia fuisse decisum, secundum sententiam Bartoli in causa cuiusdam, qui dum insequeretur à familia Curiæ Perusinæ se contulerat ad Territorium Florentiæ; in quo captus fuerat.

In Regno verò nostro Neapolitano rectè cautum est *pro. c. incip. Dictum pluries*, vt liceat familiæ vnius Curiæ insequi delinquentes intra alienum territorium alterius Curiæ per quindecim milliaria, & illos ibidem capere, ne delicta rema-neant impunita.

65 Sed quæritur, an aufugiens ad domum alicuius particularis, possit perquiri, & capi inuito domino do-mus.

Respondetur affirmatiuè; quàmuis prima facie videretur respondendum negatiuè. *arg. l. quosdam. Cod. de metr. lib. 11. & l. 3. ff de acq. rer. dom.* cum ingrediens domum alterius per vim, actione iniuriarum teneri videatur. *l. iniuriarum. §. fin. ff de iniur.* Et ratio est, quia ob publicam vtilitatem, ne de-licta impunita remaneant, licet reum capere in domo alte-rius ipso inuito, dummodo propter hoc dominus domus damnum, non patiatur. *vt in l. vend. in fin. ff. communia. præd. l. flaminum. §. fin. ff. de damn. infect. & l. 1. denique. ff. de aqu. pluu. arc.*

Quòd si Reus in propria domo existeret, & ibi per fami-liam inquireretur, sed ipse ne caperetur, ostium domus be-nè clauderet, tunc possent Birruarii, & familia Curiæ ostium domus frangere, ad effectum ipsum capiendi. ita Gloss. *in l. plerique. ff. de in ius vocan.* sequitur Puteo *de syndicat. in verb. captura. vers. capias illicitè.* Benè tamen aduertere debet quilibet Iudex, vt in captura Reorum familiæ Cu-riæ ipsos verberibus, aut iniurijs non afficiant, aut aliquo indebito modo vexent, aut cum dedecore male tractent; alias puniri posset, sicut & talia perpetrantes. *l. omnes. §. præterea nullus C. de episc. cler.* nisi inquisiti, & legitimè carcerati resistentiam facerent, quia tunc familii possunt aliquantulum excedere, ne ab eorum manibus aufugiant. Et secundum leges Ciuiles possunt licitè offendere etiam occidere. Angel. *de malefic. in ver. famulus, & ver. resistentia,* Grammat *decis. 41.* Clar. *in §. fin. quæst. 29.* & dictum est sup.

Vnde expedit, antequam Iudex mandatum de capiendo re-laxet, aduertere, vt iustè, & in casibus permissis capturam decernat, aliàs inquisiti carcerati, vel carcerandi possent li-citè se defendere, etiam cum percussione seruientium Curiæ; nec pœnas contra Curiæ resistentes inflictas incurrerent; quia dicerentur iustè se defendere, non resistere, vt etiam dictum est *sup. n. 11.*

66 Quando autem capturam iustè decernat Iudex, præ-uia informatione, vel vrgentibus, indiciis extantibus, & Reus propter suam potentiam facilè capi non potest cum sola fa-milia suæ Curiæ, tunc potest licitè mandare aliis subditis suæ iurisdictionis, vt suam familiam armatam adiuuent ad ca-pturam delinquentis; & illi obedire tenentur, aliàs puniri possent. *ad tradit. in l. 1. & 2. C. de his latron. et l. 1. C. de Nil. aggerib. non rumpend.* notat Andr. de Isern. *in const. Regni. incip. pœnam eorum, et in const. Humanitatem.* Et sic il-le, qui carcerandus erat, aufugeret, non succurrentes fa-miliæ Curiæ, vt illum caperet, puniri possent arbitrio Iudi-cis. *arg. l. liber homo 2. ff. ad leg. Aquil.* Mansuet *in pract. crim. tit. de pen.* fusè Rebuff. *tom. 1. const. in tract. delict. oblig. art. 6. in Glos. 2. num. 15. fol. mihi 135. & in tract. de litt. requis. eod. tom. 1. glos. 3. nu. 9.*

Qui verò auxilium darent officialibus Curiæ ad capiendum, loco eorundem haberentur, & ideo resistentes eis, vel illos offendentes, puniendi essent æquè ac si familiares Curiæ offenderent, et latè tradit Par. de Put. *in d. tract. de syndicat. vers. familiares, seu familia potestati in princ.* vid Luc. de Penn. *in l. 1. C. vt rust. ad mulier. offic. l. 1a.* Et si aliquis officialis alterius, iurisdictionis requisitus fuerit ab alio Iudice, vt ipsi familiam suam concedat pro captura delinquentis, tenetur illam concedere; aliàs teneretur rationem reddere de damnis, quæ fortè oriirentur Put. *vbi sup. verb. familia. vers. an ex eo fecerunt, quod familiares in 3. col.*

67 Et est aduertendum, quod Rei in criminalibus carcerari possunt in quolibet die, et tempore, etiam feriato, secundum Bald. *in l. fin. C. de exhib. reis*, & Alex. *in l. 1. §. nunciatio ff. de non. oper.* Sed non quolibet loco, vt dictum est supra in alieno territorio. Neque in locis Sacris, & in aliis quæ immunitate Ecclesiarum gaudent, *vt in §. neque autem*, vbi Gloss. *Auth. de mandat. Princ. & in l. 2. C. de his qui ad eccles. confug.* vbi Bart. Cyn. et Alii; nisi pro atrocioribus delictis, et reseruatis in Bulla Gregor. XIV. et tunc seruata forma eiusdem Bullæ, alias excommunicatio reseruata non euaderetur, *vt latè diximus infrà tom. 2. p. 5. prax. 12.*

68 Sed quæritur, an appellatio à carceratione, vel à licentia de capiendo, impediat exequutionem carcerationis?

Respondetur negatiuè, cum Bartol. *in l. ab exequutione Cod. quor. appellat. non recip. & l. 1. de custod. reor.* Angel. *de malefic. in glos. præsante Cate. vers. quæro an appellat.* Rebuff. *tom. 1. const. tit. de sent. execut. num. 6. &* Milleus *in Pract. et in Glos. prisonerios* Clar. *in d. Pract. crim. q. 46. vers. sed quid si reus.* Guid. Pap. *decis. 35.* & Alii apud illos.

69 *Quoad sextum*, an scilicet carcerati offerentes fideiussoriam cautionem liberari debeant, notandum erit, quod aliter proceditur in hoc de Iure Canonico, et cum Clericis; et aliter de Iure Ciuili cum Laicis. In primo casu, quando Clerici offerrent idoneos fideiussores de stando Iuri, et se præsentando ad omne mandatum Curiæ, et delictum non esset tale, pro quo veniret imponenda pœna corporis afflictiua, sed tantum pecuniaria; tunc relaxandi essent sub tali fideiussione, vt tradit Felin. *in cap. legebatur num. 1. in princ. de maior. & obed.* et ibi etiam Abb. Archid. *in cap. in memoriam col. 2. 9. dist.* Secus est, si veniret imponenda pœna, quæ de Iure Can. esset similis pœnæ capitali, secundum Ius Ciuile, quia tunc non essent liberandi sub fideiussorib. *iuxta text. in cap. cum homo 23. q. 5.* et Gloss. *in c. augusta 2. qu. 6* Felin. *in d. c. legabatur, & in cap. ex parte 13. de rescrip.* De Iure verò Ciuili, vel delicta sunt talia, pro quibus inferri non potest tortura, vt sunt omnia infra pœnam relegationis, de quibus de Iure Regni habetur. *in c. R. quæ incip. tormentum* et in istis habilitandi sunt sub fideiussoria cautione, Afflict. *const. incip. humanitate notab. 5. vers. item quæro col. 8.*

Vel delicta sunt vltra relegationem, et tunc sunt etiam relaxandi sed cum causæ cognitione, et de rarò; quamuis malè faciant Iudices non habilitando, vt supra, quis est facere contra expressum textum. *in l. si verò §. 1. ff. qui satisdar. cog.* in quo habetur, quod Iudex non admittens reum ad huiusmodi cautionem, tenetetur actione iniuriarum; et notat Iason. *in l. 1. col. 1. ff. si quis in ius vocent. non ier.* et de ista fideiussoria cautione loquitur text. *d. lib. 1, & tot. tit. si quis in ius voc. non ier. et l. 1. ff. de custod. reor.* vbi Bart. et constitutio Regni *præcit. humanitate, et Ritus Magnæ Curiæ Vicariæ 293. et 305. et 317.* in quibus traditur forma talis fideiussionis, præsertim quod fideiussores renunciare debent beneficio, *legis iubemus C. de fideiussor.* vbi datur fideiussoribus tempus sex mensium ad præsentandum reum principalem, sed per dictos ritus tenentur præsentare statim toties, quoties requisiti fuerint, de quo vide Follerium plenè differentem *in Pragmaticis n. 248. cum plur. seqq. tit. de fideiuss. in fin. Pr. cr. for. secul.*

Quæ autem diximus de delictis vltra relegationem, vt debeant similiter relaxari sub prædicta fideiussione, intelligenda sunt post compilatum processum, non ante, dum processus informationis adhuc formatur, quia tunc neque de Iure communi esset relaxandus carceratus offerens fideiussores. *vt habetur in leg. Diuus Pius. ff. de custod. reor. et l. 1. eod. tit.* Bald. et Salicet. *in l. 2. C. de exhib. reis*, Alexand. *l. seruum. ff. si ex nox. caus. agat.* Sed de Iure Regni *per const. præd. incip. humanitatem*, dari debet indistinctè talis cautio, exceptis decem casibus ibi expressis, quos etiam refert, & alios cumulat Foller *in pract. Prax. cr. for. secul. prima par. secunda partis vers. examinati liberentur sub fideiussorib. n. 5. cum seqq.*

70 Sed quæritur quid agendum sit, si Clericus sit carceratus ciuiliter pro debito, cum si seu iuratoria cautione de redeundo ad carcere, conditione apposita, vt fideiussores teneantur soluere debitum, si ipse fugam arripuerit, tum quid si aufugerit & iterum captus carceratus sit, teneantur adhuc fideiussores soluere debitum?

Respondetur affirmatiuè, vt singulariter tradit Salicet. *in l. in bona fide C. de reb. credit.* Et ratio est, quia iam pœnam in fideiussione appositam incurrerunt; Et accidentaliter se habet, quod debitor iterum carceretur; est benè verum, quod tunc possunt contra ipsum agere, vt illos seruet indemnes; & sic quod reficiat damna.

71 Quæritur secundò, an Clericus carceratus pro debito, vel pro delicto, si offerret fideiussorem minus idoneum ad soluendam pœnam, admitti debeat?

Respondetur negatiuè, cum Rebuff. *tom. 1. const. tit. de sent. excom. art. 1. glos. 16. n. 20.*

Sunt autem personæ non idoneæ ad fideiubendum Primò, minores, furiosi, prodigi, & his similes, quia tales obligari non possunt *l. 1. ff. de verb. obl. §. furiosus Inst. de inut. stipul. l. in negotijs. ff. de reg. iur.*

Secundò Religiosi, quia non habent de proprio ad soluendum, neque possidere possunt, vnde eorum obligatio esset frustratoria; etiam si de facto aliquid possiderent sufficiens ad soluendum, cum non sibi ipsis acquirant, sed monasterio, *capitul. cum ad monasterium de stat. monachor. Auth. Ingressi C. de Sacrosan. Eccles.*

Tertiò Aduocati, Procuratores, vel Notarii Curiæ, neque sunt idonei fideiussores propterea si sint cauillosi Bart. *in l. si fideiussor. ff. qui satisd. cogant.* Rebuff. *loc. cit.*

Quartò, neque nobiles potentes in ense, quia timorem incuterent cum armis, & non soluerent fideiussionem in casu fractionis ipsius. Bart. *in d. l. si fideiussor.* Barbat. *in Clem. 1. col. 2. de re iud.*

Quintò Vsurarii, etiam diuites non sunt idonei fideiussores, quia cautio ipsorum non producit obligationem, bona enim ipsorum sunt obnoxia restitutioni. *cap. quamquam vsurary de vsur. in 6. l. improbum C. de his, qui not. infam.* Rebuff. *vbi sup.*

Sextò, neque Clerici soluti, id est non habentes patrimonium, nec beneficium, sed tantum mobilia, in quibus exequutio fieri nequit. Rebuff. *ib. n. 23.*

72 Quæritur tertiò, qua pœna puniri debeant Clerici carcerati, si carcere frangant, & aufugiant.

Respondetur, plures pœnas incurrere. Primò enim peccatum mortale committerent, quia regulariter iustè captus, si aufugiat, peccat; ad tradita per Glos. *in cap. inigentium verb. seruientes 1. dist. & in Clem. pastoralis ver. per violentiam. de re iud.* & ibi Barbat. & ratio est, quia obligatio ad pœnam delicti est de Iure naturali, secundum. Bart. *in l. ex hoc iure col. fi. ff. de iust. & iur.* Glos. *in l. seruus. ff. de his, qui not. infam.* facit tex. *in l. fin.* vbi Angel. *C. de collat. fund. patrim. l. 11. & l. cum, qui delatorem ff. de iur. fisc.* Sed quia conscientia regulatur, secundum Ius naturale, nam non ligat, nisi eos, quos natura ipsa obligat, secundum Glos. *in c. fraternitatis 12, quæst. 2.* Bald *in l. 1. in fin. C. de vectigal. & comm. ff.* Abb. *in c. cap. 1. in fin. de celeb. miss.* Ergo etiam in foro conscientiæ obligari videtur.

Secundò Clericus frangens carceres & aufugiens puniri potest pœna depositionis, secundum Abb. *in c. à nobis de apost.* vbi etiam ait, quod data incorrigibilitate Curiæ Sæculari tradi potest, & sic videtur concludere, quod pœna sit arbitraria; vt etiam notat Lopez ad Diaz. *in pr. cr. Canon. ad c. 127. vers. non tamen omittam.*

Tertiò de Iure Ciuili fugiens fracto carcere, habetur pro confesso de delicti, pro quibus detinebatur carceratus, & sic si iterum capiatur, puniri potest, etiam pœna capitali, si talis pœna irroganda esset pro illis delictis sibi imputatis Glos. *in l. eos*, vbi Alberic. *ff. de custod. reor.* Ferrett. *consil. 136. num. 36. & seqq.* Quod quidem procedit, etiam si fuisset iniustè carceratus, quia licet iniustè, & indebitè captus, non licitè carceres frangere, & aufugere, secundum Bart. *in l. in eum C. de prob.* Bois. *de carcerat. fideiuss. relaxan. num. 46. & seq.*

esse

effi allog. carcer. nu. 2. Clar. *in pract. cr. §. fin quaest.* 21. *vers. tertiò autem modo circ. med.* ibi ; *sed quando fuit indebitè* , & Farinac. *de carcer. & carcerat. quaest.* 30. *num* 120. est tamen puniendus ob spretum Iudicis , quia non attenditur causa fugæ , sed violatio loci publici, prout est carcer, qui dicitur locus sacer. & similiter attenditur contemptus superioris . ita Farinac. *d. q.* 30. *n.* 81. 130. & 131. Caball. *resolut. cr. cas.* 8. *num.* 35. & *cas.* 32. *n.* 2. & 3. vbi *numer.* 4. & 5 ait hoc procedere , etiam si carceratus post fugam accessetit ad superiorem , *per l. nonomnes* , vbi Gloss. *in vers. jonis . ff. de remil.* puniendus tamen esset mitiori pæna arbitrio iudicis , vt idem Caball. inquit. *d. cas.* 42. *num.* 5.

73 Hostiensis verò *in c. vt dilectus de appell.* & Boer. *dec.* 215. *n.* 28. asserunt quod fugiens a carceribus , & ad superiorem , vadens, non dicitur fugere, sed habetur loco appellationis ad tradita *in c. à lecti* 2. *de appell.*

Imò non cadit in pœnam , sub qua fortè sibi fuit factum præceptum de non discedendo de loco carceris Boss. *in d. tit. de carcer. fideiuss. relaxan. num.* 46. vbi ampliat habere locum , etiam si confugiat ad amicum superioris pro impetrando fauore, & auxilio apud illum, & ibi allegat multa iura ad hoc facientia, & multos Doctores hanc sententiam sequentes . Idem dicit Vinc. de Anna. *in repett. c. si vassalius de vassall. decrep. etat. n.* 58. *in vsib. feud.*

74 Quæritur quandò, qua pœna puniendus erit, qui tentauerit frangere carceres non sequuta fuga ?

Respondetur , talem puniendum esse arbitrio Iudicis , vt tradit Boer. *d. dec.* 215. *num.* 18. & 19. Farinac. *de carcer. d. qu.* 30. *nu.* 8. 9. & 25. Clar. *d. quaest.* 21. *cit. vers. tertio autem in fin.* & Genuens. *in Prax. Arch. Neapol. capitul.* 50 Idem dicendum erit , si carceratus aufugiat sine violentia , sed quia inuenit ostium carceris apertum ex incuria Custodis . Angel. *in l.* 1. *ff. de effract. & expil.*

75 Imò puniendus esset ipse custos carceris , ob negligentiam commissam in re tantæ importantiæ . In Regno punitur pœna carcerationis per annum , & publicationis omnium bonorum per *const. inc. custodes , de quorum custodia* , & si interfuit malitia , pœna capitali ; sed hodie de consuetudine punitur eadem pœna , qua debebant puniri carcerati , qui aufugerunt , *iuxta tex. in l. commentarensem C. de custod. reor.* Prout puniri deberet , si aliquis carceratus moreretur in carceribus sua culpa , vel negligentia ; & similiter Iudex deponendus est ab officio , & alijs pœnis arbitrarijs plectendus esset , si ob sui negligentiam mortuus esset . Boer. *dec.* 153. *nu.* 20. Et si talis Iudex esset Ecclesiasticus , efficeretur Irregularis . Abb. *in d. cap. à nobis num.* 1. *de apost. & in cap. ad audientiam. de cr. fals.*

76 Tandem quæritur, an puniri possit qui tenebat Palatium, siuè domum propriam, loco carceris, sub fideiussione de non discedendo ab ea, si ea non obstante discesserit ?

Respondetur, quod si post discessum reuersus fuerit incontinenti, vel eadem die, imò sequenti die, non poterit aliqua pœna puniri, neque ad exactionem pœnæ procedi contra fideiussores , quia non censetur aufugisse , qui statim rediit . Carrer. *in pract. cr. §.* 3. *num.* 20. Roman. *cons.* 193. Osasch *dec.* 50. *nu.* 1. Farinac. *de carcer. & carcer. d. quaest.* 30. *numer.* 77. Riccius *in prax. resol. par.* 1. *resol.* 320. Et ratio a priori, est, quia cum citò reuersus fuit, non censetur recessisse animo fugiendi, sed reuertendi . vt notat Alex. *in add. ad Bart. in l.* 1. *§. qui expilatores . ff. de effractor.* Boer. *d. decis.* 215. *num.* 17. & 18. & Farinac. *d. q.* 30. *num.* 130.

77 Et est notandum , quod carcerati tenentur soluere custodi carcerum quandam pecuniarum summam, cum liberantur , iuxta locorum , & Curiarum consuetudinem , tam sæcularium, quam ecclesiasticarum. Et in Curiis laicalib. Regni statutum est per Regias constitutiones, & pragmaticas, vt si carceratus non pernottauerit in carcerib. nihil soluere teneatur : si verò pernoctauerit , granos decem tantum , vt habetur in *Const. Regni* : *incip. Castellani , & seruientes* , & si aliquid plus carcererius receperit, duplum Curiæ soluere debet , & totum id, quod iniustè extorsit domino restituere compellitur , *vt in const. seq. incip. si quis castellanorum* , super quo vid. Afflict. *in dictis const.* cum per aliàs constitutiones , & capitula Regni facta fuerit variatio.

In Curiis verò Ecclesiasticis , scilicet Episcoporum , & huiusmodi seruanda est consuetudo locorum, si sit rationabilis, & Iuri canonico conformis , aliàs extirpanda, tamquam corruptela . E Sacra Congregatio Episcoporum . *die* 19. *Nouembris* 1602. declarauit , carceratos ad nullas teneri expensas , si non pernoctauerint ; & similiter si pernoctantes reperiantur innocentes . Et Paulus V. *in constit.* 71. quæ incipit ; *Vniuersi* : statuit in communi , vt carcerati , non descripti in libro Custodis carcerum , [quem quilibet tenere debet , in quo nomina & cognomina, ac patriam carceratorum, & diem, in quo dicti , qua de causa, & per quem carcerati fuerunt, fideliter adnotare tenentur) ad nullas prorsùs , nequidem victus , neque carceris expensas tenentur . Plura alia ad materiam carcerationis facientia , vide apud Scacciam *de iudic. in caus. crim. et cr. cap.* 42. *cit. de cis. ceal.* Farinac. *vbi sup. per totum. quaest.* 27. *cum seqq.* et Scanarol. *in tr. integr. de visitat. carcerat. per tot.*

P R A X I S   P R O C E S S V S.

---

78 Prosequendo nunc modum practicum formandi processum , iuxta nostrum solitum , et continuando sequentia cum supra notatis in fine præcedentis sectionis *à num.* 59. *cum seq.* est notandum , quod cum deuenitur ad capturam delinquentis, captis informationibus, vel si periculum sit in mora , habitis tantum indiciis , committi debet per Iudicem ipsius carceratio familijs Curiæ, et non alis , vt dictum est supra , mediante mandato de capiendo , quod solet esse , vt sequitur , vel huic simile, videlicet.

Forma mandati de capiendo carceratum .

N. de N. Vicar. General. N. &c.

Per Barigellum , vel per quemlibet seruientem Curiæ nostra Episc. N. capiatur de persona N. de N. huius nostra N. *Diœcesi pro causa , et causis contra ipsum formatis ; nec non pro alijs animum nostrum dignè mouentibus, etc. Et captus omni, qua clericos decet, modestia , tutè , ac cautè ad nos , et carceres nostros adducatur , et hoc sine scandalo , vel sanguinis effusione Dantes , etc. Mandantes, etc. Hortantes, etc. Datum* N. *die . . . mens . . . . ann. . . .*

N. *Vicar. Gener. etc.*

N. *Actuar. etc.*

79 In quibusdam verò aliis Curiis seruari solet alia verborum forma , præsertim quando Iudex carcerari mandans vastam habet iurisdictionem, non solum in spiritualib. verum & in temporalibus ; quæ potest esse communis cum Iudicibus fori sæcularis. additis, vel ademptis, aut mutatis mutandis, & est infrascripta, videl.

Alia forma mandati de capiendo.

N. *de* N. *Vicar. , etc.*

Vel

N. de N Gubernator, etc.

Vniuersis , et singulis Vicarijs foraneis , seruientibus , Barisellis , Executor. , Subexecutor. , Gubernator. , quibuscumque , cæterisque iustitiæ ministris iurisdict. nostra mediatè , vel immediatè subiectis, auctoritate nostra ordinaria qua in his fungimur, tenore præsentium præcipimus , et mandamus sub quingentorum ducatorum auri de camera , à quolibet ipsorum auferens ; pijs vsibus applicandor. pœna ; alijsque arb. nostro imponendis , & infligendis pœnis , & in iuris subsidium excommunic. , &c. Non subiectis verò in Domino hortamur , & rogamus, vt N. de N. vbique locorum reperiatur capiatis , detineatis , ac carceratis ; capique , detineri , et carcerari faciatis sub bona , et fida custodia pro nonnullis indicijs contra eum in Actis nostra Curia existentibus , ad effectum , illum, prout iustit. suadebit, puniendi . Nobis quantocit. nos si certes quidquid in præmissis feceritis. In quorum fidem, etc. Datum, etc. hac die , etc.

N. Vicar. Gener. etc.

vel Gubernator , etc.

N. Actuar.

80 Solet aliquando per quosdam Vicarios fieri mandatum Reo inquisito, vt se in carceribus Episcopalibus præsentet, absque mandato de capiendo cum violentia, vt supra, & tunc infrascripto, vel simili modo formari potest, videl.

Forma mandati de se præsentando in carceribus.

Ponitur Titulus, vt supra &c.

Tenore præsentium mandatur Reuer. D. N. de N. siuè *Clerico N. de N. Ciuitatis,* siuè *Terræ N. nostræ Diœcesis N. quatenus sub pœna ducatorum aure quingentorum, arbitrio Illustrissimi D. Episcopi applicandor. & pro illis mandatis exequutiue, &c. & in turis subsidium excommunicationis hac vnica pro trina monitione præmissa, etc. infra terminum dierum trium, quorum unum pro primo, uno pro secundo, et unus pro tertio, et vltimo peremptorio termino, hac vnica, etc. assignatur, se præsentare habeat, & debeat in carceribus Episcopalibus huius nostræ N. Curiæ,)* siue in talibus N. &c. *ex causis animum nostrum digne mouentibus. Aliàs, etc. intimetur, et refferatur in forma, etc. Quoniam, etc. Datum N. &c. die, &c.*

N. Vicarius Generalis, etc.

N. Actuarius, etc.

Postea per nuncium, seù cursorem intimatur more solito, & fit per eundem relatio, de qua supra. Vel citatur mediante Inquisitione, de qua *in superiori §. 2.*

81 Et si reus citatus ad se præsentandum in carceribus, comparuit, instabit infrascripto, vel simili modo, cui fit præsentatio per Actuarium, vt sequitur, videl.

Forma Comparitionis Rei, cum præsentata, &c.

Die... mens.... ann.... In loco N. et penes Acta Curiæ N. etc. præsentata fuit per N. de N. comparentem, et petentem, etc. et in fidem, etc.

Vel alio modo secundum stylum aliarum Curiarum.

Die, &c. Pro N. de N. contra Curiam, & Fiscum, &c.

Comparuit in Episcopali Curia N. Talis N. de N. suo, &c. citra, &c. in quorumque termino sibi magis de iure competenti ad se præsentandum occasione, de qua asseritur in Actis, ad quæ impugnatiuè, &c. & dixit se esse innocentem & innocentissimum, & ob id paratum dictam suam innocentiam demonstrare, & de ea docere, dato sibi competenti terminò, etc. et constituendo se spontè in his carceribus, negat omnia in asserta inquisitione narrata, vera fuisse, ac esse, &c. et protestatur contra quoscumque querelatores, instigatores, seù quouis modo Fisco adhærentes de omnibus damnis, expensis, et interesse; prout etiam de calumnia, ac de omnibus aliis legitimè protestandis, etc. et prædicta, etc. omni meliori, etc.

82 Sequitur decretum quod custodiatur in carceribus, hoc, vel simili modo.

Forma decreti custodiendi carceratum.

Qui, etc. sedens, &c. prædictus, etc. et visis, etc. mandauit supradictum N. in carceribus secretis detrudi, et ibi diligenter custodiri donec, etc. offerens se paratum pro iustit. etc. omni, etc.

Vel alio modo secundum alium stylum quarumdam Curiarum Regni, videl.

Et per Reuerendiss. Dominum Generalem Vicar. N. (vel per Episcopalem Curiam N.) fuit promissum, et decretum, præfatum N. de N. fore, et esse in secretis carceribus mancipandum, donec aliter, etc. prout mancipari, et custodiri mandatur, etc. et ita per hoc suum, etc.

83 Facta postea per Notarium, seu Actuarium Curiæ consignatione eiusdem carcerati custodi carcerum, fit relatio carcerati hoc, vel simili modo videl.

Forma relationis Custodis carcerum.

Die... mens.... ann.... In loco N. &c. N. de N. de publicus Custos carcerum Episcopalis Curiæ N. retulit mihi infrascripto, &c. se hodie vigore mandati detrusisse in carcere secreto huius Ciuitatis dictum N. de N. & aliàs, &c. prout, &c. omni, &c.

N. de N. Notar. &c.

84 Quod si occurrat, vt carcerati è carceribus aufugiant, solet informatio super fractura carceris capi ad relationem Custodis carceris, qui sequenti, vel simili modo illam facere debet, videl.

Forma relationis fugæ carceratorum.

Die... mens... ann.... In N. &c.

Coram Reuerendiss. Dom. Gener. Vic. N. &c. comparuit N. de N. publicus Carcerarius huius Episcopalis Curiæ N. qui ex debito sui officij retulit, prout vt infra, vid.

Faccio sapere à V. S. Reuerendiss. come ad esso à punto, mentre son andato à far la solita visita nella priggione della nostra Corte N. doue stana carcerato N. de N. N. N. & Altri, ho trouato, e visto nell'entrare, che ho fatto dentro detta prigione, essere stata fatta una rottura nella muraglia sotto la ferrata della fenestra di essa, e slargati li ferri; & hauendo guardato ben bene per tutta la priggione e chiamato più volte detto N. de N. e l'altri ad alta voce, nessuno m'hà risposto, essendo esso N. e N. l'altri fuggito, e passato per detta rottura, hauendo lasciato dentro la priggione alcune robbe, cioè li letti, doue dormiuano con le medesime couerte, due ferraiole di panno, uno di color nero, ch'era di N. de N. e l'altro di color rosso, ch'era di N. de N. e lo tal et tale altre robbe (describendo omnia) *Per tanto ne faccio relatione à V. S. R. acciò possa con Monsig. Vescouo fare quanto giudicarà esser necessario per giustitia, &c. omni, &c.*

85 Habita relatione prædicta fit decretum, quod capiatur Informatio fracturæ carcerum, infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Forma Decreti pro Informatione capienda.

Quibus habitis, &c. Perillustris, & Reuerendissimus D. &c. mandauit per me Notarium, seù Actuarium infrascriptum, &c. visitare dictum carcerem, & fracturam præfatam diligenter annotari, perceduntq; in forma, ac alias diligentias in præmissis necessarias fieri, &c. & ita, &c. omni, &c.

86 Sequitur recognitio carceris, hoc vel simili modo, videlicet.

Forma Recognitionis Carceris fracti.

Incontinenti, &c. Ego N. de N. publicus Apostolica auctoritate Notar. & Episc. Curiæ N. Actuar. in executione supradicti decreti vna cum infrascriptis testibus accessi, & personaliter me contuli ad carcerem publicum N. ubi detinebatur N. de N. & Alij, et ibi peruentus, et ingressus vidi, et perspexi in pariete, seù muro illius sub ferrata fenestra quamdam fracturam per ablutionem saxorum factam, et ferratam prædictam in duobus locis ex parte dictæ fracturæ amotam, et dilatam, per quam manifestè apparet potuisse, et posse quemlibet facilè per transferinac ex dicto carcere exire, et aufugere, prout facto periculo per eosdem infrascriptos testes clarè videtur, etc. Quam quidem fracturam ex pulueris, et lapidibus ibidem existentibus fuisse de recenti factam animo dubitant. Vocatusque postea pluries per me supradictus N. de N. alta, et intelligibili voce, cum nemo respondisset, comprehendi, et cognoui illum ibi non adesse, sed fugam ex dicto carcere arripuisse per dictam fracturam. Necnon vidi pariter in dicto carcere subilia, pallia, & vestes tales, & tales N. de N. & N. &c. quæ omnia, etc. hic fideliter, et diligenter annotaui, etc. fidem faciendo, etc. Præsentibus ad prædicta omnia N. N. et N. de N. testibus adhibitis, etc.

N. de N. Notar. etc.

87 Et

87 Et statim examinantur testes, qui interfuerunt infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma examinis testium super fractura carcerum.

Post quæ, & incontinenti, &c. fuerunt per me, &c. de mandato, &c. examinati testes prædicti in dicto carcere, &c. prout infra, &c.

N. de N. supradictus ætatis suæ annorum tot, etc. cui delato iuramento veritatis dicendæ, prout iurauit tactis, etc. ad opportunam interrogationem Respondit, vt infra, videl.

Signore è verità, ch'io mi son trouato presente assieme con N. et N. de N. chiamato da N. publico seruiente di questa Vescoual corte, mentre V.S. ha visitato questa prigione, doue staua carcerato N. de N. et altri, e la rottura della marauiglia di esso, et io hò visto, e vedo benissimo questa frattura del muro sotto la ferrata della fenestra, essendo stati leuati più sassi, e smossi in due luogi di detta rottura li ferri di detta ferrata, e slargati; la quale rottura si conosce benissimo d'esser stata fatta di fresco per le pietre, e poluere, seù calcinaccio bianco, che qui si vedono spiccate dal detto muro. Hò anche visto, e vedo quì in terra le robbe NN. et N. che conosco essere del sudetto N. de N. Et hò sentito quando V.S. hà più volte chiamato detto N. con voce alta, e non l'è stato resposto da nessuno, douendo egli per securo esser fuggito per questa rottura. Et hauendo io fatto esperienza con n'hanno fatto ancora N. et N. se si possa passare da vn'huomo per detta rottura, hò trouato che benissimo, e commodamente ogni persona, benche grossa di corpo, vi può passare, e fuggire per essa. E questa è la verità, etc.

Subdens ad aliam interrogationem, etc. Io sono informato benissimo per auer visto auanti, e doppo che N. de N. entrasse in questa prigione, che era intiera, soda, e senza difetto, ne rottura alcuna in alcuna parte, e questa frattura di muro, che al presente, si vede, non vi è mai più stata, essendoui stato io dentro più volte per parlare detto N. et anche per darli da mangiare. Così anco sò, che la ferrata sudetta era senza mancamento ò difetto alcuno, et intiera, nè smossa in alcuna parte, perche l'hò vista con l'occasione predetta.

Et interrogatus, an sciat propè dictos carceres habitare aliquam personam, quæ verisimiliter audire potuerit rumorem dictæ fracturè?

Respondit Dirimpetto detta carcere sò che non vi stà ad habitare persona alcuna, non essendoui case à torno, nè vicine tanto, che alcuno hauesse potuto sentire il rumore, tanto più che detta rottura è stata fatta di notte, mentre hier sera non vera.

Ad aliam interrogationem subdit. Io non sò, se possa hauer'hauuto aiuto, ò consigli da alcuno di fora à rompere, e fuggire da detta carcere, hò sentito sì ben dire, che N. de N. s'haueua vantato di voler fare in maniera, che N. carcerato fosse andato a fare li fatti suoi, e me lo disse N. de N. che l'haueua sentito dire al detto N. de N. di sua bocca. E questo è quanto esso testimonio sà per verità, etc.

Tunc, etc. examen dimisit, etc. et mandauit, etc. vt se subscriberet, etc. prout, etc.

Io N. de N. hò deposto quanto di sopra, etc.

Sequitur examen aliorum testium supradicto, vel simili modo. Quo facto per Curiæ Promotorem Fiscalem fit in instantia pro condemnatione ad pœnam in fideiussione contentam, de qua inferius n. 95. si illa interuenerit; prout infrascripto, vel simili modo, videl.

88 Forma Instantiæ Fisci pro condemnatione carcerati ad pœnam fideiussionis.

Die... Mens... Ann... in loco N.

Pro

Curia, & Fisco N.

Contra

N. de N. loci N. & N. de N. eius fideiussorem, & in solidum obligatum.

Comparuit personaliter D. N. Promotor Fiscalis Episcopalis Curia N. & habita notitia, quod prædictus N. de N. carceratus fregit publicos carceres, & aufugit ab eis, in quibus sub fideiussione N. de N. scutorum quingentorum detinebatur. Instetit ad vlteriora contra ipsum N. in causa procedi, illumque et dictum N. eius fideiussorem seruatis seruandis condemnari ad soluendam Cameræ Episcop. N. dicta scuta 500. in instrumento dictæ fideiussionis contenta, & mandatum quodcumque decerni, & relaxari, etc. alias, &c. & prædicta, etc. omni, &c.

89 *Forma decreti super petitione prædicta.*

Qui Perillustris, et Reuerendissimus Dominus, etc. sedens, etc. prædicta, etc. et Visis, etc. mandauit supradictos N. de N. principalem, et N. de N. fideiussorem citari, et moneri cum termino trium dierum præcisè, et peremptoriè, etc. ad allegandum causam, quare condemnari non debeant in pœnam dictorum scutorum 500. contentam in instrumento dictæ fideiussionis, offerens se suis loco, et tempore pro iustitia paratum, etc. et ita, etc. omni, etc.

90 *Forma Citationis ad dicendum, quare mulctari non debeant.*

De mandato Perillustris et Reuerendissimi Domini Vicarij Generalis N. Instante R. D. N. Curiæ Promotore, etc. Citentur personaliter, si haberi poterint, alias domi solitæ habitationis N. de N. principalis, et N. de N. eius fideiussor, et in solidum obligatus cum eo, qualiter tertia die iuridica, post harum exequutionem legitimè coram Dominatione sua Reuerendissima in Ciuitate N. compareant, et comparere habeant, et debeant, et quilibet ipsorum compareat, et comparere habeat, et debeat ad allegandum causam, quare condemnari non debeat in pœna scutorum 500. cõtenta in instrumento fideiussionis præstitæ per dictum N. de N. de habendo carcerem publicum huius Curiæ N. pro tuto, et securo carcere, etc. stante quod dictum N. dictum Carcerem fregit, et ab illo aufugit, etc. aliàs, etc. omni, etc.

91 Forma relationis exequutoris.

Die.... Mens... Ann....

N. de N. publicus Cursor, seù Nuncius Curiæ Episcopalis N. retulit mihi infrascripto Notario, &c. se hodie prædicto die, &c. instante, Promotore Fiscali, & de mandato, &c. præsentasse supradictas citationes ad domos supradictorum N. de N. & N. de N. stante, quod factis diligentijs de persona habere non potuerit, cum dimissione copiarum citationis in domo cuiuslibet ipsorum in manibus domesticorum, etc. & alia fecisse, prout habuit, &c. super quibus, &c. omni, etc.

N. Notarius, &c.

92 Forma inquisitionis contra principalem carceratum non comparentem.

In Dei Nomine Amen. Hac est quædam inquisitio, seù titulus inquisitionis, quæ fit, & fieri intenditur per Reuerendissimum Dominum Generalem Vicarium N. Instante R. D. N. Promotore Fiscali Episcopalis Curiæ prædictæ. Necnon ad querelam N. de N.

Contra, & aduersus.

N. de N. Terra N. huius Diœc. in, de, & super eo, &c. quod, &c. non quidem, etc. sed potius, etc. non semel, etc. sed sæpè, etc. etiam per modum Notarij, etc. Qualiter ipse inquisitus cum sponte se constituerit in carceribus huius Episcopalis Curiæ N. occasione homicidij per ipsum patrati in personam quondam N. de N. vt in inquisitione aliàs contra ipsum inquisitum præfatum formata, prout in Actis, etc. ad quam, etc. et postquam in eisdem in carceribus per multos dies permanserit cum fideiussione scutor. quingentorum de tuto carcere in forma, etc. et post assignatas defensiones, et datas copias processus offensiui, et defensiui, (si Hæc facta fuerint, alias non apponantur hæc verba) *consilio sibi ipsi ausus fuit consilio forsan, ope, et fauore N. suis loco, et tempore nominandi, et cognominandi, etc. sub die tali, etc. præsentis mensis. N. noctis tempore dictum carcerem, in quo subdicta fideiussione detinebatur, frangere, ex illo aufugere, et in tutum se recipere.* Et si postea fecerit, alia delicta, dicatur; *Item qualiter ipse inquisitus vna cum N. armatis*

aribibugys, &c. & ponatur tota feries aliorum delictorum, & in quo die fuerunt commissa, &c. deinde concluditur; *Rebusque aliys, &c. Et prout, &c. committendo prædicta omnia scienter, animo doloso, appensate, &c. vt atque animo, &c. contra leges Diuinas, & Humanas, &c. pœnas propterea, etc. super quibus etc. anno, etc. Die, etc. Mensis, etc. Anni, etc. inchoata, et formata fuit etc.*

N. Notarius, etc.

93 Fuit intimatio, & publicatio more solito: postea relatio Nuncii, vt supra, sequitur alia inquisitio contra fideiussorem, mutatis mutandis, iuxta peritiam Notarii, cum relatione exequutionis eiusdem Cursoris. Et prosequitur Fiscus Instare, vt condemnentur ad pœnam tali, vel simili modo videlicet.

Forma alterius Instantiæ Fisci pro condemnationem ad pœnam.

Die . . . Mens . . . Ann. . . .
Pro
Curia, et Fisco, etc.
Contra
N. de N. et N. de N. eius fideiussorem, et in solidum cum eo obligatum etc.

Comparuit Reu. D. N. Promotor Fiscalis Curiæ Episcopalis N. in termino citationis legitimè insinuatis exequutæ contra supradictos aduersarios cadentis pro hac prima die, & hora iuris, vt retulit N. de N. publicus Nuncius Curiæ, quorum contumacias, &c. & facti reproductione instrumenti fideiussionis præstitæ per supradictum N. de N. de habendo carcerem publicum huius Ciuitatis pro tuto & securo carcere, & petens recipi, &c. & reproducta captura, & fuga arrepta a dicto carcere per eumdem N. de N. vt in actis, &c. id que, &c. petit, & instat eosdem N. de N. condemnari in pœnam contentam in dicto instrumento, &c. & mandatum quodcumque necessarium, & opportunum decerni, & relaxari, &c. alias, &c. protestatur, et omni, &c.

Absentibus supradictis N. de N. & N. de N. citatis tamen, ac relatis, vt sup. &c.

94 Sequitur decretum condemnationis ad pœnam fideiussionis, infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma decreti condemnationis ad pœnam fideiussionis.

Qui Perillustris, & Reuerendissimus Dominus, Generalis Vicarius, &c. sedens, &c. prædicta, &c. visis, &c. viso instrumento fideiussionis prædictæ per præfatos præst. &c. visa fuga arrepta per dictum N. de N. ex carcerare, vbi sub dicta fideiussione detinebatur; Visis citationibus factis, &c. ac aliis, &c. dixit sententiauit, pronunciauit, &c. supradictos N. de N. principalem & N. de N. eius fideiussorem, cum eo insolidum obligatum, fore, ac esse condemnandos, prout ipsos, eorum quemlibet condemnat in pœnam scutorum quingentorum contentam in dicta fideiussione soluendam Reuer. Cameræ Episcopali N. & pro illis mandatum quodcumque necessarium, & opportunum concessit, & relaxauit, &c. & ita, &c. omni, &c.

N. Vicarius Gener &c.

N. Notarius, &c.

Vel alio modo, videl.

Et per Reuerendiss. D. Vicarium Generalem N. Visis contumaciis accusatis per D. Curiæ Promotorem fiscalem contra dictos N. de N principalem, & N. de N. eius fideiussorem, visa fuga per dictum N facta ex carcere, cum eiusdem fractura, in quo sub fideiussione dicti N. de toto illo habendo manceipatus erat, Visis citationibus, relationibus, ac omnibus aliis, &c. fuit prouisum et decretum, fore, et esse condemnandos ad pœnam scutorum quingentum in dicta fideiussione contentam, prout illi, et eorum quilibet ad dictam summam soluendam Reu. Cameræ Episcopali N. condemnantur, et pro condemnatis haberi declarantur, sententiatur, et pronunciatur. Et ita per hoc suum, etc. Prouisum die, etc.

Post quæ expeditur mandatum exequutiuum pro dicta summa, ad quam fuerunt condemnati, cuius formam, & ordinem procedendi per exequutorem, & Notarium habes sup. *in Pract. Ciuil. p. 2. sect. 3. subsect. 1. de sentent. nu. 110. cum seqq. & d. sect. 4. subsect. 2. à nu. 74. cum seqq.* Et deinde in aliquibus curiis, præsertim sæcularibus procedi solet ad Fisci instantiam, ad declarationem, quod contumaciam incurrerunt, & proinde quod vt contumaces ad pœnam delicti condemnentur, de cuius forma, & praxi dicemus inferius in sequentibus, quando de condemnatione sermo erit.

95 Quando vero carceratus petierit habilitari cum fideiussoria cautione, proceditur infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Forma instantiæ pro Carceratio habilitando.

In Episcopali Curia N. & coram Perillust. & Reuerendiss. D. Vicario Gener. eiusdem comparuit N. de N. Procurator, & defensor, ac nomine N. de N. in carceribus fecreti [*si fuerint*] huius Episcopatus multis ad hinc diebus detenti, nullis præcedentibus indiciis, saltem legitimis, prout asseritur, falsa, &c. causis, de quibus in processu, cui impugnatiuè, &c. & quia carcer est mala mansio, &c. petiit dicto nomine caulam, seu causas huiusmodi expediri, &c. Instando dictum eius principalem poni ad largam, ac sibi tradi copiam quorumcumque indiciorum, & quæ sunt contra ipsum, & assignari terminum ad suas faciendum defensiones, &c. Protestans literam in dicta causa, seu causis contra eumdem suum principalem intentatis, &c. non deueniri ad aliquod rigorosum examen, &c. nisi prius data, & tradita qualiter tradita copia dictorum indiciorum ad ea eius cautione eligenda. Et quatenus ex benignitate dominationis Vestræ Reuerend. dignaretur ipsorum carceratum cum fideiussione habilitare, &c. obtulit se paratum dicto nomine illam præstare, &c. & in omni meliori modo, &c.

96 Præsentata prædicta instantia fit decretum per D. Vicarium Generalem infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma decreti habilitationis Carcerati cum fideiussione.

Per Reuerendiss. D. Generalem Vicarium N. fuit prouisum & decretum, quod prædictus N. inquisitus, vt in Actis, &c habilitetur, prout habilitatur, per Ciuitatem, (*Vel per Palatium Episcopale N.* præstita tamen per ipsum N. de N idonea cautione prædictam Ciuitatem, (*vel Palatium*) pro tuto, & securo carcere tenendi, et ab ea (*vel ab eo*) non discendendi de die, nec de nocte, etiam animo recedendi, et ianuis apertis sub pœna docat. auri tercentum piis vsibus applican. ad quam pœnam indicat, et eam incurrat, etiam visus fuerit extra dictam Ciuitatem, [*vel Palatium*] et ita per hoc suum, etc.

Die, etc. N. Vicarius Generalis, etc.

N. Actuarius, etc.

Et eodem modo fit, si assignetur domus eiusdem Inquisiti pro carcere, designando illam pro confines, videlicet.

Et per Curiam Episcopalem N. eiusque Reuerendissimum Dominum Generalem Vicar. fuit assignata, prout assignatur pro carcere N inquisito domus eiusd. m N inquisiti sita intus Ciuitatem prædictam in loco dicto N. iuxta domum N. et N. et alios fines, etc. præstita tamen etc. *vt supra.*

Prouisum die, etc.

Vel alio modo sub diuersa forma, vt in quibusdam curiis fit, videl.

Qui Perillustris, et Reuerendiss. Dom. Vicar. Gener. N. etc. sedens, etc. prædicta, etc. volens facere siue volens dicto carcerato rem gratam facere, mandauit ipsum à carceribus prædictis habilitari, etc. dummodo idoneam cautionem præstet de habendo carcerem publicum sibi assignandum pro tuto carcere, et ex eo non discendendo, etiam quod fores, et porta essent apertæ etc. sub pena scutorum tercentum Cameræ Episcopali applicandorum etc. omni, etc.

97 *Sequitur fideiussio videl.*

Forma

Forma fideiussionis.

Incontinenti, &c. dictus N. de N. in dictis carceribus secretis detentus habita notitia supradicti decreti, volens eidem parere ac cupiens habilitari, &c. præsens, &c. sponte, etc. omni, &c. promisit habere carcerem publicum sibi assignandum pro tuto, & securo carcere, & ex ipso non discedere, etiam quod fenestræ & porta essent apertæ &c. sub pæna scutorum tercentum Cameræ Episcopali applicandorum, &c. pro quibus obligauit se, hæredes, & bona omnia in ampliori forma Cameræ Apostolicæ, &c. Renunciauit, &c. Iurauit, &c. et induxit in eius fideiussorem N. de N. qui præsens, &c. sciens, &c. sed volens, &c. vti principalis, principaliter, & insolidum, &c. & tanquam factum proprium gerens, &c. renuncians quibuscumque beneficijs, & legum auxilijs ad fauorem fideiussorem introductis, &c. omnique meliori modo, &c. promisit, & se obligauit, omni iuris, & facti exceptione remota, &c. quod dictus N. de N. habebit dictum carcerem publicum pro carcere tuto, &c. & ex ipso non discedet, etiam quod fenestræ & porta essent apertæ, &c. sub dicta pæna scutorum quingentorum, vt supra apposita, &c. & applican. &c. alias de suo, etc. & pro fideiussor accessit in forma, &c. pro quibus obligauit se, hæredes, & bona omnia in ampliori forma Cameræ Apostolicæ, &c. Renunciauit, etc. Iurauit, &c.

Quem N. de N. fideiussorem indemnem, et penitus, sine damno dictus N. de N. conseruare promisit à dicta fideiussione, & obligatione, &c. pro quibus, &c. obligauit se, hæredes, & bona in ampliori forma Cameræ Apostolicæ, vt supra, &c. Renunciauit, &c. Iurauit, &c. Acta fuerint prædicta omnia, &c. præsentibus, &c. N. N. etc. N. etc.

N. Notarius, & Cancellar. rogatus, etc.

Vel alio modo, iuxta stylum quarumdam curiarum Regni, videl.

Die tali, etc. mensis, etc. anni, etc. in Ciuitate N. et penes Acta Episcopalis Curiæ personaliter constitutus N. de N. sponte, etc. se obligauit ad summam ducatorum quingentorum pijs vsibus applican. etc. de tenendo Ciuitatem N. (*vel Palatium Episcopale, siuè suas propriam domum*) pro tuto, et securo carcere, & ab ea (*vel ab eo*) non discedendi, nec de die, nec de nocte, etiam animo redeundi, & ianuis apertis, seruata forma decreti per eamdem Curiam sub die, &c. isti, ad quem pænam teneri voluit, etiam si extra Ciuitatem (*vel Palatium prædictam*) visus fuerit, & pro maiori securitate, &c. dedit in suos fideiussores, et principales ex promissores N. de N. & N. de N. qui ibidem præsentes, et sponte etc. proprijs, priuatis, et principalib. nominibus per viam ex promissionis, vna cum dicto N. de N. in solidum, etc. se obligauerunt ad dictam pœnam, etc. per quib. omnibus obseruandis, etc. obligauerunt se, et bona sua omnia, etc. præsentia, & futura, etc. cum constituto, et præcario, et pacto de capiendo in forma, etc. et prædicti N. de N. et N. de N. fideiussores, et principales expromissores renunciauerunt beneficio Authenticæ præsente C. de fideiussoribus, Epistolæ Diu. Adriani, ac omnium aliarum legum, et iurium auxiliis, &c. Iurauerunt, quia sic, etc. & ad fidem, etc.

Io N. de N. m'obligo come di sopra, etc.

Io N. de N. pieggio, cioè faccio securtà, e m'obligo, vt sup. etc.

Io N. Io N. et Io N. de N. son testimonio, etc.

Actum die, mense, et anno, quibus supra, etc.

N. Actuarius, etc.

SECTIO IX.

De Examine Delinquentis.

SVMMARIVM.

1 *Finis primarius examinis Rei, qualis?*
Nulla maior probatio, quam proprij oris confessio.
2 *Reipublicæ interest delicta puniri.*
3 *Examen Rei delinquentis est de Iure Diuino.*
Interrogandus est Reus magna cum diligentia.
4 *Reus legitimè interrogatus tenetur respondere.*
5 *Testis eamdem habet obligationem.*
Interrogatus iuridicè peccat, si veritatem negat.
6 *Ratio, quare teneatur Reus sub peccato respondere; quales?*
7 *Praxis procedendi in Criminalibus est eadem Curia ecclesiastica, & sæcularis.*
8 *Iudex quando dicatur legitimè interrogare.*
9 *Indicia, seù infamia delicti requiruntur in inquisitione.*
10 *In priuatis delictis requiruntur plura; & illa sint?*
11 *Iuris forma in examine Rei, quæ?*
12 *Reus non tenetur veritatem propalare, nisi ei constet, quod Iudex iuridicè illum interroget.*
13 *Iuramentum est quædam tortura spiritualis.*
Reus iuridicè interrogatus tenetur veritatem dicere, etiam sine iuramento.
14 *Non tenetur veritatem fateri non manifestatis indicijs, etiam si iuramento interrogetur.*
15 *Iudex extorquens secretum à Reo, præter lat. peccat.*
16 *Subditus non tenetur obedire superiori iniustè præcipienti.*
Iudex est lex viua, & animata.
Lex iniusta non obligat.
17 *Iudex iniustè delictum à Reo extorquens, non potest de eo amplius cognoscere.*
Iniustè extorquens quando dicatur?
18 *Iudex iniustè procedens tenetur Reo de omnibus damnis passis.*
19 *Limitatur, quando sine culpa ipsius Iudicis damnum fieret.*
20 *Limitatur secundò; quando pro publico bono requireratur Rei punitio.*
21 *Sciens aliquod secretum sub iuramento, si iuridicè interrogetur, adhuc reuelare tenetur.*
22 *Fallit, si delictum secretum non vergeret in damnum alterius, vel Reipublicæ.*
23 *Reus, aut testis dubitans, an Iudex iustè interroget, non teneatur veritatem fatere.*
24 *Iudex dubitans de sua iusta iurisdictione debet se abstinere.*
25 *Fallit, quando delictum priuati vergeret in damnum Reipublicæ.*
26 *Certa regula interrogandi Reos tradi non potest.*
27 *Examen Rei, quare dicatur constitutum.*
Constitutum qualiter fieri debeat.
28 *Iudex examinans Reos, quid facere teneatur.*
Primo Insistens in causa esse debet.
2. *Timorata conscientia.*
3. *Indifferens erga omnes.*
4. *Sine passione aliqua.*
5. *Personarum acceptor non sit.*
6 *Reum stantem examinet.*
7 *Maiestatem seruare debet.*
8. *Terribilis aliquando esse tenetur.*
9. *Intrepidus, non timidus esse.*
10. *Impunitatem numquam promittat.*
11 *Diligens esse debet.*
29 *Coloris mutatio in Reo examinato indicium præstat.*
30 *Examen, si non perficiatur, quomodo faciendum.*
31 *Suggestiua interrogatoria omninò vitanda, & n. 19.*
32 *Rei persona consideratur in examine, & quomodo?*
33 *Interrogationes fieri solita, circa quas ut principaliter versantur*
34 *Interrogationes fiunt super singulis indicijs, & quomodo.*
35 *Rei diuersimodè interrogandi, secundum diuersitatem personarum.*
36 *Crimina inuestiganda, dum Reus interrogatur.*
37 *Crimina ipsa præbent ansam Iudici, quomodo procedere debeat cum Reis.*
38 *Interrogatoria aliquando fiunt ex coniecturis quarum loca topica plura sunt.*
39 *Indicia in specie, quando interrogationibus permiscenda.*
40 *Respondere recusans Reus, quibus modis cogatur.*
41 *Respondere recusans, quis dicatur.*
42 *Responsio præcisa arbitrio Iudicis remittitur.*
43 *Depositio alicui facta, quando Reo leggenda.*
44 *Terminus ad deliberandum in criminalibus non datur.*

45 Re-

45 *Requisita necessaria ad validitatem interrogationum, quæ?*
46 *Iuramentum quomodo per Reum examinandum præstari debeat.*
47 *Falsum dicens Reus in ipso examine, quomodo puniendus, & quando.*
Mendacium, facit indicium ad torturam.
Arbitrium iudicis multum se extendit.
48 *Reus examinandus, cuius nomen ignoratur, erit describendus per signa.*
49 *Responsio Rei negatiua, vel affirmatiua, quomodo illi præiudicium afferat.*
50 *Interrogandi modi breues fugiendi.*
51 *Reus fateri incipiens, non est interrumpendus.*
52 *Subscriptio Rei, quid operetur in examine.*
53 *Epilogus indiciorum in fine examinis fieri debet.*
54 *Responsiones Rei esse debent, vel negatiua, vel affirmatiua.*
55 *Litis contestatio in criminalibus, quomodo fiat.*
56 *Termini, qui dantur in Iudicio Inquisitionis.*
Capitula in criminalibus stant loco articulorum in ciuilibus.
Legitimatio processus criminalis quinque modis fit.
57 *Praxis seruanda in iudicio Inquisitionis, & accusationis, qualis.*
58 *Constituti, seu examinis primi forma, qualis?*
59 *Constituti sine forma, qualis?*
60 *Constitutum Rei incogniti, qualiter formetur.*
61 *Constituti secundi principium, quale?*
62 *Protestatio Fisci Promotoris in actu examinis, qualis.*
63 *Epilogi indiciorum forma, quæ?*
64 *Lectio examinis testium in faciem Rei, qualiter fiat.*
65 *Decretum legendi examen in faciem Rei, qualiter fiat: cum continuatione, examinis.*
66 *Confrontatio testium cum Reo habet vim repetitionis.*
67 *Confrontatio vrget Reum ad veritatem fatendam.*
68 *Confrontatio in aliquibus personis fieri non debet.*
Confrontatio facienda sigillatim, non per plures eodem tempore.
69 *Confrontationis testium cum Reo forma, qualis.*
70 *Confrontatio pro recognitione Rei de facie tantum noti, quomodo facienda.*
71 *Confrontationis prædictæ forma, qualis.*
72 *Confrontatio in quibusdam casibus est necessariò facienda, quamuis aliàs non sit necessaria.*
73 *Confrontatio sociorum criminis fit alio modo quam illa Testium ob eorum infamiam.*
74 *Socij criminis testimonium sufficit ad inquirendum tantùm de delicto.*
75 *Debet tamen iurare, aliàs non sufficeret.*
76 *Socij criminis confrontatio non facienda, nisi post ratificationem dicti in tormentis.*
77 *Socij criminis confrontatio in tortura, qualiter formanda.*
78 *Confrontationis prædictæ finis, qualiter fiat.*
79 *Exhibitio, seu Recognitio Armorum, & rerum in faciem Rei, quid operetur.*
Recognitio prædicta fit cum iuramento.
80 *Recognitionis, seu exhibitionis prædictæ forma.*
81 *Coactionis Rei ad scribendum forma.*
82 *Coactionis prædictæ per torturam forma.*
83 *Coactio Rei respondere nolentis, qualiter facienda.*
84 *Coactionis prædictæ per multam forma.*
85 *Torturæ Rei nolentis respondere, qualiter formanda.*
86 *Decretum torturæ prædictæ, eiusque forma.*
87 *Monita quædam in examinandis Reis profutura.*
88 *Relatio status causæ ad superiorem qualiter facienda.*

CVm fundamentum Iudicij criminalis in examine Reorum consistat, ecu Basis ædificij iudicialis; nam ex responsionibus ipsorum oritur, vel absolutio, vel condemnatio super delictis, de quibus per Iudices inquiritur; Ideo summa maturitate procedendum erit ad examen Reorum delinquentium. Quapropter, vt omnes, tam Ecclesiastici, quam laici Iudices vtilitatem aliquam ex meis laboribus recipere valeant, plura secundum morem erunt à nobis examinanda, antequam ad Praxim interrogandi Reos deueniamus; & primò, Quare Iudex examinet Reum, interrogationibus diuersis mediantibus. Secundò, An Reus interrogatus à Iudice, teneatur respondere. Tertiò, Quomodo gerere se debeat Iudex in examinandis Reis. Quartò, quibus modis possit Reus arctari ad respondendum, si noluerit respondere Iudici interroganti, & Quintò, Quæ sint necessaria in interrogationibus faciendis.

1 *Quoad primum*, notandum est, quod finis, quare Iudex examinet Reum interrogationibus mediantibus, est ad effectum habendi veritatem de delicto, super quibus inquiritur, ex eiusdemmet Rei ore, cum nulla maior probatio, quam proprii oris confessio; *c. per tuas de probat. c. si cautio de fid. instr. l. cum te C. de probat.* & Bald. *in cons. 105. l. 2.* ait, confessionem Rei esse omnium probationum principalissimam, & Rimin. Iun. *cons. 303. num. 3. l. 5.* vocat illam Reginam probationum, idem dicit Mascard. *de probat. conclus. 1326. n. 4.* & Rot. Rom. *dec. 436. n. 2. p. 1. recent.* apud Farinac.

2 Vnde, cum Reipublicæ intersit delicta puniri. *c. est iniusta 23 qu. 4. c. vt fama. §. 1. de sentent. excommun. l. ita vulneratus. §. quod si quis. vers. cum neque impunita ff. ad leg. Aquil. & l. licitatio §. quod illicitè. ff. de publ.* nec ex impunitate delictorum tribuatur aliis occasio delinquendi. *d. c. est iniusta 23. quest. 4. c. vt clericorum. §. 1. de vit. & honest. cler.* & ibi Gloss. *verb. pœna. & l. vnic. C. de emendat. prop.* quia supplicium vnius multorum exemplum esse potest. *l. 1. C. ad leg. Iul. repetund.* Quare Horatius in epistolis, inquit;

Oderunt peccare Mali formidine pœnæ.
Oderunt peccare Boni virtutis amore.

& habetur *in c. irrefragabili. § cæterum* vbi Gloss. *in ver. metu pœnæ de offic. ord.*

3 Quapropter bonus, et timoratæ conscientiæ Iudex multum elaborare debet in examinandis Rei, exactissima diligentia illos interrogando, super iis, de quibus imputantur, vt ex propria confessione si possibile fuerit, veritas delicti, de qua agitur, habeatur; de quo Chartar. *in Pract. interrogand. reo l. 1. cap. 3. num. 6. cum seqq.* Clar. *in pract. cr. § fin. quæst 45. vers. debet autem Iudex* Pegn. *in Director. Inquisitor.* Eymer. *de inter. re,* Scacc. *in tract. de Iud. in caus. civ. & cr. cap. 86. & 88. vbi latè*. Et hoc ad exemplum omnipotentis Dei, qui cum Adam peccasset, illicò examinauit, interrogando illum dicens, *Adam vbi es*. Genes. *cap. 3.* & cum Adam respondisset; *Vocem tuam audiui in Paradiso, & timui, eo, quod nudus essem, & abscondi me*. Cui Dominus replicauit interrogando: *Quis enim indicauit tibi, quod nudus esses, &c.* Idem fecit, cum Cain interfecisset Abel fratrem suum, nam statim interrogauit eum, dicens; *Vbi est Abel frater tuus?* Genes. 4. qui cum respondisset; *nescio, numquid custos fratris mei sum ego*; Dominus replicauit: *Quid fecisti? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra, &c.*

Idem probatur exemplo Domini Iesu Christi Saluatoris nostri, qui cum esset ante conspectum Iudicis Pilati, interrogatus fuit ab eodem Pilato; *Tu es Rex Iudæorum?* Matth. c. 27. n. 11. Marc. 15. Luc. 23. 3. et Ioann. 18. 33 et Christus respondit: *Tu dicis*. Ex quibus colligitur, originem interrogandi, et examinandi esse de Iure Diuino.

4 *Quoad secundum*, an scilicet Reus interrogatus à Iudice, teneatur respondere, notandum est, quod cum Iudex est competens ad tradita in *cap. 11. qu. 1. & per tot. & tit. experientia. de for. compet. & tot. tit. C. de iurisd. omn. iud* & legitimè procedit in causa, si Reum interroget, tenetur sub peccato mortali veritatem fateri, etiam cum periculo vitæ. Ita S. Th. *2. 2. qu. 69. art. 1.* vbi Caietan. Bannes, Arragon. et Salon. Sotus *libr. 5. de iust. qu. 6. art. 1. & art. 2 concl. 5. in fin. & in tract. de tegendo secret. memb. 2. quæst. 7 concl. 1.* Nauar. in Manual. *cap. 18. n. 57. & cap. 25. num 36. & latè in c. inter verba corollar. 65 num. 725 11. qu. 3.* Tollet. *l. 5. Instr. sacerd. cap. 57.* Tabien. *verb. accus. vers. vndecimò* Sayr. *in clau. Reg l. 12. cap. 16. num. 1.* Valentia. *tom. 3. disp. 5 qu. 13. pun. 1.* et Alii.

5 Quod procedit etiam in teste legitimè interrogato, vt rectè desumitur ex Diu. Thom. Caiet. et Aliis in *2. 2 qu. 70 art. 1.* Sot. *de iust. d. l. 1. qu. 7. art. 1. & 4.* quia eadem ratio militat in teste, quæ et in Reo.

Probatur autem conclusio prædicta pluribus modis. Primo authoritate sacræ Scripturæ, nam *Eccl. 4.* habetur; *Pro anima tua, ne confundaris dicere verum*; vbi DD. exponunt illud

pro

pro anima tua, ista vt vites peccatum mortale *Et Iosue 7.* dicitur: *Fili mi da gloriam Deo Israel, & confitere, neque indica mihi quid feceris, ne abscondas.* ex quis constat, quod iuridicè, & legitimè interrogatus respondendo veritatem, facit actum meritorium, dando gloriam Deo. & consequenter è contra qui negat, peccat faciendo contra gloriam Dei.

Probatur secundò, ex Iure Canonico, *in cap. cum dilectis, & c. si constiterit de accusat. cap 2. de confess. cap. dudum 2. & cap per inquisitionem de elect.* & colligitur similiter *ex cap. quisquis 11. qu. 3. cap. 1. & pen. 11. qu. vlt. & si quo 35. qu 6. & c. 1. & vlt. 15. qu vlt. & c. sciant 2. qu. 8.*

Probatur tertiò, ex Iure Ciuili *per l. qui petitorio. ff. de rei vendicat. & l. vlt. C. de fid. instr.* per quas tenetur quis respondere, an dolo desierit possidere, vel instrumentum habere.

5 Probatur quartò, præter Theologos supra citatos ex authoritate Doctorum, tum Canonistarum, tum Iuristarum idem asserentium, inter quos est Glos. *in cap. ex parte nub. 50. dist. ver non procedit.* Abb. *in d. cap. 2. & c. cum super de confess. circ. fin. dub. principalis.* Hostiens. *in summ. de tempor. ordinat. in fin. vers. in secundo casu.* Præposit. *in cap. de compensatione 2 qu 6 col. 37.* Anchoran. *in cap. 1. de confess. in 6.* Et Alij. Ex Iuristis idem tenet Bart. *in consil. 93. & in l. 2 §. quod obseruari. Vers. quaero verum in criminalibus. C. de iuram. calum. libr. 2. tit. de positionib. §. 7. nu. 40. circ. fin.* & ibi Ioan. Andr. *ver sciant. litt. A.* & Alij.

6 Ratio autem, quare teneatur respondere Iudici legitimè interroganti, & veritatem fateri, est, quia obedientia est pars iustitiæ legalis, vt probatur ex illo D. Paul. *ad Roman. 13. omnis Anima potestatibus sublimiorib. subdita sit. Et qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Vnde si Iudex iuridicè interrogaret, & Reus veritatem negaret, mortaliter peccaret, quia faceret contra præceptum superioris in re graui; nam Iudex ex potestate sibi tradita, ex legibus, auctoritatem habet puniendi delicta, & consequenter authoritatem etiam habet vtendi medijs necessarijs ad exercitium iurisdictionis, & ad punitionem delictorum: sed punire non posset delicta, nisi vel cognoscantur per confessionem Rei, vel probentur testium testimonio; ergo tenentur ambo veritatem fateri, si legitimè interrogentur. Cum aliàs nemo condemnari posset, nisi confessus, aut conuictus, aut in delictis notorijs versetur. *cap. nos in quemquam, & cap Iudex 2. qu. 1. & l. observare. C. quor. appellat. non recip.*

7 Vnde non erit in hoc audiendus Diaz. *in pract. crim. can. in verb. iuramento præmisso interrogari*, vbi ait non posse Iudicem interrogare inquisitum, antequam ipsi tradatur copia inquisitionis. Sequerentur enim ex hoc multa absurda prout declarabitur inferiùs. Hinc est, quod cum in Criminalibus hodie de consuetudine regulariter procedatur eodem modo in Curiis Ecclesiasticis, sicut in Curiis laicalibus in causis prophanis ad publicum, & commune bonum Reipublicæ, ne delicta remaneant impunita, non fit dicta traditio copiæ, antequam interrogetur Reus; sed statim ac carceratus fuerit, vel sponte se præsentauerit, examinatur vti principalis, & consequenter respondere tenetur; aliàs si ius aliquod haberet veritatem negandi, non posset Iudex legitime interrogans, illum tormentis subiicere, ad veritatem eruendam ex eius confessione, vt habetur *in cap. Illi qui 5. qu. 5. cap. 1. 23. quæst. 5. cap. si res 14. qu. 6. cap. fraternitas 12. qu 2. cap 1. de deposito cap. 1. de solution. cap. cum in contemplatione de reg. iur. & tot. tit. ff. & C. de quæstionib.*

8 Sed quæritur, quando Iudex dicatur legitime, & iuridice interrogare, ad effectum, vt Reus crimen suum, aut testis veritatem confiteri teneatur?

Respondetur breuiter, omissis Doctorum prolixitatibus in distinctionibus faciendis super speciebus delictorum, & aliorum, & dico, quod cum in criminalibus requiratur, & seruari debeat Iuris ordo, *vt habetur in cap. dilectus de simon.* qui consistit *Primò*, vt Iudex sit idoneus, *cap. 1. & per tot. 11. quæst. 1. cap. experientia de for. compet.* *Secundò*, vt Accusator sit legitimus, *c. Clericos 2. q. 7. & cap. 1. de accusation.* *Tertiò*, vt accusatio sit etiam legitima *cap si quis Episcopus 2. q. 7.* *Quartò*, vt fiat in scriptis *cap. in primis 2 qu. 1.* & sic de singulis, de quibus dix. *sup. sect. 3.* vbi de accusatione, vtique seruanda sunt prædicta cum proceditur per accusationem.

9 Quòd si procedatur per inquisitionem, requiruntur indicia, aut infamia delicti in specie contra examinandum, aliàs non iuridice interrogaretur, & consequenter non teneretur Reus seipsum prodere, quando delictum esset occultum, quia contra ius Naturæ est, vt qui occulte delictum commisit, se prodat, S. Thom 2. 2. q. 69. art. 2. & dictum est *sup. sect. 2 num. 12. cum seqq.* Quod tamen fallit in notorijs delictis, quæ habentur loco accusatoris, vt patet ex iuribus *ibid. alleg.* & hæc locum habent, cum proceditur per inquisitionem specialem, vt traditur per DD. *in cap. inquisit. & cap. qualiter, & quando 2. de accus.* Diu. Tho. & Caietan. *loco prox. alleg.* & in delictis publicis, vt hæresis, læsæ maiestatis, simoniæ, & huiusmodi, de quibus in superioribus sermo fuit.

10 In priuatis verò delictis requiruntur Plura, & Primò, vt Iudex sit competens, vt dictum est supra, Secundò, vt tempore, quo interrogat, sit verus, & legitimus Iudex eius, quem interrogat. Tertiò, vt interrogatus sit ei subditus, quæ omnia ad idem tendunt, quia vt quis iuste iudicet aliquem, habere debet iurisdictionem super illum, vt docet Sanct. Thom. 2. 2 q. 6 . art 1. & ibi Caietan. & Alij commentatur. Sotus *de iustitia lib. 5. q 4. art. 1* & DD. communiter *in rub. de iudicijs, & in tit. C. de iurisdict. omn. iudic.* Vnde, si Clericus interrogaretur a Iudice Laico, non teneretur respondere, quia non habet iurisdictionem supra illum, vt aliàs dixi.

Requiritur insuper: vt interrogatus à competenti Iudice respondere teneatur, quod forma, & ordo Iuris obseruetur. Vnde si procedatur per denunciationem, requiritur, quod prius præcesserit monitio, seù correctio fraterna, ex qua Reus à Prælato admonitus fiat quodammodo rebellis, & sit alius testis saltem, præter denunciantem, aliàs Prælatus non posset Reum interrogare, vt Iudex, prout latius dictum est supra *in sect. 1. de denunciat. per tot.* Vnde quando crimen probari non potest: Prælatus neque eum iuridice interrogare valet. Secus si crimen probari potest, quia tunc & Prælatus interrogare potest, & reus respondere veritatem tenetur.

11 Requiritur præterea, vltra Iudicis competentiam, & Iuris formam, vt procedatur secundum allegata, & probata in processu, vnde Iuris forma probari debet in processu, & indicari Reo, duplici quidem ratione. *Primò*, vt Reus, cum sibi indicia manifestantur, quæ contra eum sunt, sciat, se esse in statu, vt teneatur respondere veritatem Iudici interroganti; quia antequam sciat, se legitime, & iuridice interrogari, non tenetur veritatem ei propalare neque in foro exteriori, neque interiori in rebus magnis; scilicet honoris, famæ, vitæ, bonorum, si putat delictum esse occultum, & ei non constet, quod legitime interrogetur, Reus in rebus paruis, & leuioribus, si sciat Iudicem esse Virum probum, & Doctum, nam tunc tenetur ei credere, & veritatem dicere. *Secundò*, vt possit se purgare, & dicere contra indicia quidquid de Iure poterit. Vnde conclusio est, vt si procedatur per viam inquisitionis, debeat illi constare de infamia; si via accusationis de semiplena probatione, idest vt sit testis omni exceptione maior, quia si potest contra vnum testem semiplene probantem aliquid iuridice opponi, non facit amplius semiplenam probationem; et similiter debent illi proponi indicia, quæ Iudex contra eum habet, nam si sint leuia, vim non habent, *vt dix. sup. quando de indicijs egimus*, & consequenter procedere non posset; grauia verò iuridice probata esse debent testimonio duorum testium omni exceptione maiorum, ita Caietan. & Salon. *in 2 2. D Th qu. 69. art. 1.* & probatur *in l. custodias ff. de public. iudic.* & ibi Glos. & DD. ita intelligendus est Diaz. *in prac. crim can. d. ver. iuramento præmisso interrogari*, vbi dicit quod Iudex, antequam Reo tradat copiam inquisitionis, interrogare illum non potest, intellexit etenim eo modo fortasse, quod dictum est.

12 Quare ex dictis colligitur indubitatum corrollarium, vt Reus non teneatur respondere veritatem Iudici interroganti de crimine speciali, donec ei constet, quod Iudex iuridice, & legitime interrogat; hoc est quod habet sufficientia indicia ad procedendum, & interrogandum, vel semiplenam, sufficientem probationem, vt expresse docent S. Thom. 2. 2 *quæst. 69 art. 2.* & ibid. Caietan. & Salon. *art. 1. controuer. 2. conclus. 2.* Syluest. *in sum. verb. accusatio quæst. 13. & verb. confessio delicti qu. 1.* Sotus *de iustit. lib 5. qu. 6. art. 1. & 2. concl 5. in fin.* Nauar. *in cap. inter verba 11. qu. 3. conclus. 6. corollar. 30. nu. 536. & corollar. 65. num. 730. & c. grauis 10. qu. 57. & cap. 25. num. 36. & 56.*

Tolet.

Tolet. l. 5. *Instr. Sacerd. cap.* 59 Vbi Addent. Gregor. de Valentia *tom. 3. disp. 5. qu. 13. punct. 2.* & Alii, apud Illos. Et ratio est, quia sicut nemo tenetur obseruare legem, antequam promulgetur: ita nemò tenetur ad se prodendum mandato Iudicis, quod est quædam lex particularis, nisi ei constet, quod iustè præcipiat, sed hoc non potest constare, nisi ostendatur indicia, vel infamia, aut semiplena probatio: ergo, &c.

Hinc fit, quod constitui non debet reus, nisi in processu informatiuo constet saltem semiplenè, quod ipse delictum, de quo inquiritur, commiserit: vel adsint indicia æquipollentia, aliter Iudex mortaliter peccabit: & Reus non tenebitur respondere, quia non interrogatur Iuris ordine seruato. ita D. Thom. & Alii *d. art. 1. & 2.* Lessius *de Iustit. lib. 2. cap. 31.* Bass. *de confess.* Farinac. *qu. 43. nu. 4.* Scaccia. *de iudiciis cap. 88. num. 49.* & Alii *sup. cit.* Et Ratio potissima est, quia faceret contra Ius Canonicorum, & Ciuile, in quibus cauetur, non posse Reum constitui, nisi præcedentibus indiciis, vel probationibus, *vt in c. cum oporteat, & cap. inquisit. & c. qual. el 2. de accusat. & cum monaster. de confess. cap. veniens el 1. de test.* & ibi Gloss. & DD. *& l. eum, qui ff. de iur. Fisc.*

13 Quando autem hæc omnia supradicta concurrunt, tenetur Reus veritatem fateri, etiam sine iuramento, vt docet, S. Thom. *2. 2. quest. 69. art. 1. ad tertium,* & ratio est, quia iuramentum est quædam tortura spiritualis, vt tradunt Abbas *in cap. per tuas circ. fin. de probat.* Nauar. *in rubric. de iud. num. 56. vers. nonum, & in d. cap. inter verba 11. qu. 3. concl. 6. corollar. 65. num.* 739. Marian. *consil. 253. corollar. 253. col. 2. part. 2.* Sed iudicium inchoari non debet à tortura *l. 1. l. maritus ff. de quæstionib. & l. milites C. eod. tit.* Ergo, &c. Probatur ratio ex eo, quod multi confessi sunt, ob reuerentiam iuramenti, quod neque per tormenta confessi fuisset. Propterea non debet Iudex Reum interrogare per iuramenti delationem, nisi prius manifestatis indiciis, vel semiplena probatione ipsi Reo, vt sciat, se teneri ad veritatem fatendam.

14 Alioquin, si Reus interrogetur his non manifestatis medio iuramento de aliquo occulto crimine, de quo non est infamia, nec indicia, nec semiplena probatio, non peccaret, si celaret. Neque obstat, quod faciat contra iuramentum, falsò negando veritatem; quia cum non legitimè interrogetur, peccabit tantum venialiter, nam est mendacium officiosum, & veniale: vt docet Sotus. *de tegend. secret. memb. 2. quæst. 7. post conclus. 3. ante dub. 1.* & Nauarr. *in d. cap. inter verba conclus. 6. corollar. 65. num. 748. 11. qu. 3.* Et ratio est, quia illud iuramentum de dicenda veritatem, intelligi debet de veritate, quæ iuridicè interrogabitur, & consequenter cum ad id fuerit obligatus, quando scilicet sciuerit delictum iam esse in processu, saltem semiplenè probatum, vel adesse sufficientia indicia, vel infam. à cõtra ipsum plenè verificatam. His autem existentib. in processu. Reoq; notificatis, tenetur veritatem dicere, siue cum iuramento, siue sine ipso terrogatus fuerit, aliàs peccaret mortaliter; etiam si inde sibi mortẽ prouenturam cognoscat. Et quod magis est, etiam si delictum constet per falsos testes, adhuc tenetur Reus veritatem fateri Iudici legitimè interroganti, aliàs mortaliter peccaret, *vt DD. præc. asserunt.*

15 Ex hactenus dictis infertur ad plura, & Primò, quod Iudex extorqueas secretum a subdito, præter Ius, mortaliter peccat, & multò grauius, quam si persona priuata hoc faceret; quia talis extorsio delicti secreti est ex genere suo in damnum famæ proximi, quę cum sit maximum bonum, facit contra charitatem. Est & alia ratio, quia Iudex esse debet Custos Iustitiæ, ad quem subditi tamquam ad Iustitiam animatam concurrunt, ergo si ipse contra Iustitiam aliquid faciat, grauius peccabit, quam Alii priuati. Sotus, *de tegendo secret. membr. 3. qu. 1. concl. 2.*

16 Secundò infertur, quod si subditus cognouerit iniustitiam Iudicis in præcipiendo, vt secretum delictum, contra Ius reuelet, non tenetur subditus ipse Iudici sic non legitimè præcipienti obedire. Ratio, est quia cum Iudex sit lex viua, & animata; vt inquit Aristot. *libr. 5. Ethic. cap. 4.* & nulla lex obliget, nisi quatenus a lege Diuina, tamquam à regula infallibili deriuetur, & mensuram ab ea, tamquam a primo mobili aliorum recipiat. S. Thom. *in 1. 2. qu. 93. art. 3.* quando Iudex, aut superior aliquid contra Ius præcipit; cum non procedat secundum ius Diuinum, præceptum eius non obligauit, & sic subditus illi parere non tenetur. Confirmatur, quia sicut lex iniusta non obligat. *cap. in istis dist. 4. cap. cognoscentes de constit. c. adhoc de postul. prælat. l. leges C. de legib. & in Auth. tit. vt facta noua constit.* ita nec iniustum præceptum ad tradit. per text. & Gloss. *in cap. plerumque 2. quæst. 7. & in capit. Sacerdos de pœnit. dist. 6.* Bald. *in cap. nuncius de testamen.* Et hac de causa prohibitum est Prælatis contra Ius inquirere de delictis, & simul datur facultas subditis non respondendi, si cõtra Ius aliquando interrogati fuerint, vt habetur *in capit. qual. & quando 2. de accusation.* & rectè docet Diu. Thom. *2. 2. quæst. 69. artic. 1.* & Sotus *de tegend. secret. membr. 3. quæst. 1. conclus. 3.* & Alii.

17 Tertiò infertur, quod si Iudex iniustè secretum delictum alicuius extorquet, non potest in eo vlterius procedere, aut illum punire: tam si extorserit ab ipsomet Reo, quam à teste. ita Bannes *in 2. 2. quæst. 70. art. 1. par. 4. dub. vnic.* Salon. *2. 2. quæst. 60. art. 2. controu. 12.* Sot. *de tegend. secr. membr. 3. qu. 1. concl. 5.* Nauar. *lib. 2. de restit. cap. 3. part. 2. dub. 10. num. 242. & in Manual. cap. 18. num. 59.* Dicitur autem iniustè extorquere, quando minas, vim, aut turmenta illicitè adhibeat vt crimen extorqueat, de quo nulla extant indicia, infamia, aut probatio. Ratio est, quia, quando medium est iniquum etiam cognitio inde resultans, iniqua, & inefficax redditur ad alios effectus iuridicos. Salon *vbi sup.* qui dicit, idem esse, si non culpa Iudicis, sed ministrorum iniquitate, vi, aut fraude inductus fuisset reus, aut testis ad delictum fatendum iniustè. quia ministri, quoad Iudicem, sunt tamquam instrumenta ad causam efficientem. Idem dicendum veoit, quando Iudex in principio causæ existimauit, se iustè procedere, si tamen postea cognorat se iniquè agere, debet statim desistere, nec vltra progredi: quia tam cessat bona fides, quam prius habebat, & consequenter cessare debet ab iniulla causæ prosequutione.

18 Quòd si vlterius procederet, & damna aliqua Reo, vel testi sequeretur, tam in fama, quam in bonis, expensis, lucro cessante, aut damno emergente, vtique adhæc omnia resarcienda teneretur, siuè Iudex ipse, siuè ministri, qui causam damnorum exiterunt, *arg. cap. fin. de iniur. & damn. dat.* etiam si Reus confessus fuisset perfictas promissiones veniæ, vel alia de causa. Bannes. *vbi supr. conclus. 2.* Quidquid Aliqui dixerint; quia confessio in iudicio debet esse legitima, & voluntaria; non per vim, & metum, aut fictionibus extorta. Nec consuetudo aliqua suffragari posset, cum sit potius corruptela, nam contra Ius naturæ est, vt quis condemnetur cum iniuria per Iudicem, aut ministros facta, vt *probat. in c. qualiter, & quando 1. de accus.*

19 Declaratur tamen conclusio, vt tunc tantùm locum habeat, quando innotescit Iudici quod iniuria Reo, vel Testi facta sit ab ipsomet, vel eius Ministris in Iudicio aut extra, non autem si intelligeret, crimen ab aliqua alia persona priuata fuisse illis iniustè illatum extra iudicium, sine vlla culpa ipsius Iudicis: nam tali casu poterit Iudex iustè procedere ad inquisitionem, & punitionem; & Reus interrogatus respondere tenebitur, quia tunc procederet secundum allegata, & probata in processu, et contra delictum, quod iam non est occultum; & per accidens est, quod illud vi malitia, iniquitate, aut fraude alterius delictum sit.

20 Declaratur secundò, quando delictum ordinatum est in damnum communis, & publici Boni; & adhuc imminet in fieri. Vel si talis naturæ sit, vt etiam si non sit imminens, sed præteritum; punitio tamen delinquentis est necessaria publico, & communi bono ad tollendum scandalum Populi, prout in casu proditionis Ciuitatis, hæresis, læsæ maiestatis, & similibus; nam tunc etiam si per iniquitatem Iudicis innotuerit, adhuc ad eius punitionem procedere poterit. Ratio autem huius est; quia bonum commune, et publicum vim habet, vt aliquando possint Iudices ad reipublicæ conseruationem, præter iuris ordinem procedere; quando aliter bono illius commodè prospicere nequeunt. Secus tamen quandò delictum commissum iam fuisset, et occultum, et non esset periculum simile committendi in futurum. ita Sotus, Salon, Bannes, & Alii *loc. precit.*

21 Sed quæritur, an Reus, vel Testis iuridicè interrogatus Iudice, vt veritatem fateatur, teneatur detegere delictum alterius secretum, cuius est Infamia. quod tamen ipse prius secretum sub iuramento seruare promisit?

Respondetur affirmatiuè, cum communi DD. sententia; quamuis prima facie negatiuè respondendum videatur ea ratione, quia seruare secretum, est officium fidel, ergo detegere

gere est actus infidelitatis; iuxta illod *Prouerb. cap. 11. num. 3. Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcana, qui autem fidelis est, celat amici commissum*. Vnde cum virtus virtuti non repugnet, Virtus obedientiæ non coget reuelare secretum, cuius obseruantia est actus virtutis fidelitatis. Accedit, quia iuramentum est actus virtutis Religionis; ergo maior obligatio concurrit ad seruandum secretum, ad quod tenetur quis sub iuramento, quam ad obediendum superiori præcipienti reuelare, cum obedientia non ita strictè obliget; sicut iuramentum.

His tamen minimè obstantibus Doctores communiter tenent in tali casu obligationem habere Reum, vel Testem iuridicè interrogatum detegere veritatem. Et Ratio est, quia fides secreti, & iuramentum non obligant contra ius naturæ, per quod bonum commune præfertur priuato. Eò magis, quia quando quis promittit seruare secretum sub iuramento, intelligitur facere secundum ius; & consequenter iuramentum non potest obligare Iudicem, quin possit subditos iuridice interrogare pro bono communi. Vnde quando quis sic iuridice interrogatus reuelat secretum, non dicitur Infidelis, neque Periurus. Quod quidem locum habet, quando secretum, quod sub iuramento se seruare promisit, esset in præiudicium Reipublicæ, aut tertiæ personæ. S. Thom. 2. 2. *qu. 70. art. 1. ad secundum*, et Sotus *de tegenda secret. membr. 2. qu. 3. conclus. 4.* vbi docent, quod tunc non obstante fide, aut iuramento, etiam iniussus reuelare tenetur. Excepto casu, quando scit per viam confessionis sacramentalis, quia tunc nullo modo, aut pretextu & ob nullam causam, quæcumque illa sit, etiam si vergeret in damnum, & destructionem totius Mundi, non deberet, nec teneretur reuelare. S. Thom. *in 4. dist. 21. quæst. 3. & 2. 2. d. quæst. 70. art. 1. ad secundum & ibid.* Caiet. *in fin.* et Salon. *ibid. conclus. 5.* S. Antonin. *part. 2. tit. 1. cap. 19. §. 7. in fin.* Scot. *in 4. dist. 22. quæstion. 2. §. de ista quæst. conclus. 1. & 2.* Syluest. *verb. Testis quæstion. 8. vers. secundum*, et Alij communiter.

22 Quando verò delictum secretum non vergeret in damnum alterius, vel in præiuditium Reipublicæ, sed solum in punitionem delinquentis, tunc non teneretur ad reuelandum, secundùm S. Tho. *2. 2. d. qu. 70. art. 1. ad secundum & ibi.* Bannes *dub. 4. ad sextum*, ac etiam Salon *ib. concl. 5.* Valentia *to. 3. disp. 5. qu. 14. pun. 1. in fin* & Alij.

23 Quæritur secundò, an reus, vel testis dubitans iustène, vel iniustè Iudex interroget, teneatur veritatem respondere?

Respondetur affirmatiuè, secundum Paludan. *in quar. dist. 19. qu. 4. in fin.* Syluest. *verb. inquisit. 1. qu. 3. vers. tertium, & verb. obedientia qu. 2.* siue dubium sit iuris, siue facti, quia in dubio præsumptio stat pro iustitia Iudicis, & superioris, & sic respondere debet. Cum præceptum superioris sit quædam priuata lex; lex autem seruanda est, quando dubitatur, an iusta, vel iniusta sit: vt constat, ergo.

Alij verò, quorum sententiam libenter amplector, ex rationibus subiungendis, contrarium afferunt: quia scilicet non tenetur reus, aut testis respondere, nisi quando Iudex iuridicè, & iustè procedit. Sed quando prudenter dubius est, an iustè interroget, non tenetur veritatem secretam fateri, quia in dubio melior est conditio, & ratio possessoris. *cap. pro possessore de regul. iur. in 6. l. si debitor ff. de pignor. & l. Is, qui destinatione ff. de rei vendic.* ergo dum dubius est reus de iustitia Iudicis in rogando, verè manet in possessione honoris, famæ, & vitæ. Et idem dicendum venit de teste, dum dubitat prudenter de iniustitia Iudicis interrogantis, & fauere potest potius reo, occultando delictum illius, quam Iudici interroganti cum tali dubio. Quæ tamen doctrina sanè intelligenda erit, quando inquiritur de crimine, quod non vergit in damnum alicuius publicum vel priuatum, sed iam præteritum, & commissum est, iuxta ea, quæ supra diximus. Et confirmari potest conclusio ex communi regula, quod in dubiis tutior pars est eligenda. *cap. Iuuenis de sponsal. cap. ad audientiam, de homicid. & l. si fuerit §. vlt. ff. de reb. dub.* sed in casu nostro tacere veritatem sine mendacio, parum, aut nihil habet periculi, è contra verò multum periculi, & damni illam explicare, quia exponitur Vita, Fama, vel Bona Rei. Ergo non tenetur in huiusmodi dubio veritatem Iudici aperire neque testis, neque ipsemet Reus. Accedit, quia ex duobus malis, minus est eligendum, nam accidentaliter, & secundum quid perplexus inter duo, quorum alterum necessario est facturus, & vtrumque arbitratur esse peccatum, iustè potest, & tenetur eligere quod sibi videtur minor, vt maius euitet. *cap. duo mala dist. 3. cap. si aliquid 2. 2. q. 4.* D. Thom. *1. 2. q. 19. art. 6. ad tertium*, vbi Medin. & Alij.

Sed minus malum est non obedire superiori cum tali dubio an iustè interroget, quam vt quis iniustè occidatur, & contra Ius. Aut aliquod aliud malum graue patiatur: ergo, &c. Vnde rectè monet Sotus *in d. tract. de tegend. secret. membr. 3. qu. 2. concl. 2.* quod in huiusmodi dubijs semper considerari debet, quod nam ex duobus malis, minus sit, vt in illud inclinari possit.

24 Ex dictis infertur, quid Iuris, quando Iudex dubitat, an iuste, vel iniuste procedat ad inquirendum, vtrum possit interrogare Reum, aut testem, vt veritatem fateatur?

Respondetur negatiuè, quia cum dubius est, an iuste inquirat, non potest interrogare, nec procedere in causa, vt supra dictum est. Neq; Reus respondere tenetur. ita cum S. Thom. expresse tenet Michael Salon. *2. 2. q. 69. art. 1. controu. 3. concl. 2.* & Domin. Bannes *ibid. art. 2. dub. 2.*

25 Fallit tamen conclusio supra firmata, quando crimen, de quo fit inquisitio vergit in damnum alterius publicum, vel priuatum adhuc imminens, & in fieri, nam tunc deponere debet dubium, an iuste, vel iniuste procedat, & inclinare in fauorem Reipublicæ, & eo casu Reus, vel testis respondere tenetur. Hinc fit, quod si inquiratur contra aliquem de crimine hæresis aut læsæ Maiestatis, & dubius sit Reus, vel testis, ob aliquam rationem, an iuridice interrogetur, parere, & veritatem dicere debet, etiam si rationes in contrarium sint validiores, & probabiliores. ita Sotus *de tegend. secret. membr. 3. qu. 2. concl. 4.* Michael Salon. *2. 2. quæst. 69. art. 2. contr. 4.* Domin. Bannes *ibid. ad part. 1. dub. 2.* Nauarr. *in cap. inter verba 11. qu. 3. concl. 6. corollar. 93. n. 600.* Et ratio huius est, tum quia Iudex ex officio tenetur custodire bonum publicum, tum quia in dubiis, vt supra dictum est, pars illa sequi debet, quæ magis tuta videtur, & quæ minus periculi habet: sed minus periculum, & damnum est, si persona priuata iniuste occidatur, quam si Respublica damnum patiatur; Ergo tam Iudex quam Reus, vel testis in fauorem Reipublicæ, & boni communis potius inclinare debent, quam boni priuati.

26 *Quoad tertium principale*, quomodo scilicet gerere se debeat Iudex in examinandis Reis, notandum erit, quod in hoc dari nequit certa regula, & praxis, sed tantummodo quædam generalis præmonitio, & in communi, qua mediante possit sua prudentia vir Discretus Iudex, attentis qualitatibus personarum, consuetudinibus locorum, circumstantiis delictorum, & huiusmodi. Et ratio quare certa methodus interrogandi Reos præscribi non potest, est, quia facta, & delicta, super quibus examina fieri accidit, tam diuersa sunt, vt impossibile sit, quod certa ratio, & praxis tradi possit, vt in simili habetur *in l. neque leges*, & ibi Gloss. & DD. *ff. de leg.* Vt autem quisque valeat ex se ipso quamdam particularem, regulam, quando casus euenerit conficere, quædam pauca generalia congeram, quæ ex diuersis Doctoribus hausi; & sic in vnum in medium afferam ad publicam commoditatem: vt ex his possit quilibet ex se, quæ ad ipsum pertinent, colligere, prout facti qualitas postulabit. *arg. tex. in l. omnes, & l. seq. ff. de legib.*

27 Magna siquidem esset debet Iudicis peritia in examine perficiendo: quod examen dicitur constitutum, ex eo quia fere semper incipi solet à verbo; *Constitus personaliter*, vt ait Chartar. *in Pract. interrogand. Reor. lib. 1. cap. 1. num. 6. & 7.* quem refert Tranquill. Ambrosin. *in suo tract. process. informat. lib. 2. num. 3.* & ibi Francisc. Bernard. *in scholys*; & Clarus *in Pract. crimin. quæst. 45 vers. sciat autem*. debet enim esse bene ordinatum, celatum subtiliter accommodatum in interrogatoriis, quibus mediantibus habentur Rei, vel inuiti veritatem fateri: ne delicta remaneant impunita in graue Reipublicæ præiudicium. Vnde studere debet Iudex diligenter interrogare, inuoluendo, & circumducendo interrogatoria super circumstantiis, qualitatibus facti, & præsertim super illis, in quibus cognoscit Reos posse tergiuersare, & eludere Curiam inquirentem, etiam antequam illos interroget super facto principali, prout ex infra dicendis apparebit, ad effectum, vt ex interrogatoriis bene, & diligenter dispositis remouere valeat omnes cauillationes, calumnias, falsas negatiuas, subterfugia,

& omnia

& omnia alia obstacula; ac pro bono publico veritatem habere ex eorum propriis oribus. Et ex his postea facile dignosci possunt; an veræ, vel falsæ sint eorum defensiones; qui testes sint veri, & qui falsi: aliàs facillime Rei se defendent, decipiendo Curiam, & subterfugiis vtentes, pœnas patratorum delictorum euadent, in graue communis, & publici boni perniciem. Quod quidem non facile succedet, si bene, & exactè ordinetur examen, quia velint, nolint, & quodammodo insensibiliter necesse eis erit deuenire ad veritatem dicendam, & delicti confessionem: aut saltem valde difficile eis succedet, ne in responsionibus sint varii, vel mendaces, aut vacillantes, & sibi ipsis contrarii. Ex quo postea etiam aliis indiciis, aut circumstantiis non existentibus, absque difficultate torqueri possunt.

28 Vt autem certa methodus saltem in genere, & in communi haberi possit, vt diximus, sequendo vestigia præcitatorum DD. ad tria capita reducere necesse est omnia magis necessaria ad hanc difficillimam interrogandi, & examinandi Reos artem; ad quam etiam Viri alias doctissimi peruenire non potuerunt, cum plus valeat propria hominis prudentia, & iudicium a Natura traditum, quam librorum assidua reuolutio; est enim munus difficillimum. Chart. *loc. cit. in præf. nu. 3.* Primum igitur caput erit Persona ipsiusmet Iudicis interrogantis. Secundum Persona Rei examinandi; & Tertium causa, quæritur.

Circa primum est aduertendum, plura debere concurrere ex parte Iudicis.

Et Primò, vt sit plene instructus, & bene informatus de facto, super quo Reum interrogare voluerit, adhoc, vt possit rectè disponere, & bene ordinare interrogatoria. Et plenam habeat notitiam indiciorum ex processu resultantium. Chart. *in Pract. interrog. Reor. lib. 2. c. 2. n. 1. & 2.*

Secundò debet Iudex, antequam ad examinandum reum accedat, conscientiam suam rectè, ac religiosè disponere, mundando illam à peccatis; quia sic Deum timebit, & iustitiam amabit, illamq; facilè administrare continget, cum Dei gratia illi sic facienti difficilè deficiet. Scacc. *in tract. de iud. in caus. crimin. c. 86. num. 4. vers. debet.*

Tertiò perquirere debet veritatem tantum, & in cæteris esse prorsus indifferens. Chart. *in prat. pract. interrog. reor. libr. 2. cap. 1. nu. 2. & seqq.* Ipse enim minister iustitiæ; seu ipsius Dei omnipotentis est, qui fons iustitiæ dicitur, & ab eo omnis iustitia dimanat: & ideo veritatis tantum indagatorem, vt Dei ministrum esse semper recordetur, sic tradit Scapp. *in tract. de iure non scrip. lib. 5. c. 122. n. 6.*

Quartò spoliare se debet omni priuata passione, quia si partialitatis nomen dedecet quemlibet honestum virum habere; quanto fortius abominabile erit ei, qui Ius dicere debet; Iste enim tenetur esse omnibus communis, sicut est lex, cuius ipse imaginem repræsentat; imò lex animata est, vt dictum est supra. ita Bartol. *in tract. de Gibellin. & Guelf.* Vnde carere debet odio, ira, amore, vel passione aliqua. *cap. quatuor. 11. qu. 3. clem. 1. de hæret.* vbi Gloss. & Card.

Quintò, nullam habere debet personarum acceptionem, ita vt benigniùs agat cum vno, quam cum alio: vel maiorem rigorem adhibeat contra vnum, quam contra alium: sed ipsos reos æquis oculis respiciat, siue pauperes, siue diuites; siue siue nobiles, siue ignobiles, siue personæ priuatæ, siue in magistratu, aut dignitate constitutæ, tanquam si nullum inter eos discrimen intercederet, quia aliàs non diceretur legis exequutor, cum lex sit omnibus æqualis. sed potius legis transgressor Follet. *in Pract. crimin. for. fat. part. 1. ver. student se ornare bonis vinendi mor. numer 4.* & habetur *in l. fin.* vbi Gloss. *ff. de diuers. reg.*

Non negatur tamen, vt possit Iudex aliquantò vrbanius procedere cum Nobili, quam cum ignobili, & cum habente dignitatem, vel officium, quam cum priuato, nimirum examinando illos non stantes, vt communiter fit, sed sedentes: & verbis lenioribus vtendo, miscendo tamen modestiam cum rigore, & authoritate. Caueat nihilominus excessiue se gerere erga illos nimia mansuetudine, ne dignitas, & authoritas officij paruipendatur, nimia enim familiaritas contemptum parit. *c. quando 86. dist. l. obseruandum ff. de offic. præs. & l. nec quidquam §. circa ff. de offic. procons.*

Vnde quamuis regulariter quilibet examinari debeat stando, & aperto capite, quando reus examinandus est infimæ conditionis. Si tamen examinari debeat Persona nobilis, officialis, vel in dignitate constituta, aut grauis istæ sedere debent, dum examinantur, & tractandæ sunt cum decenti honore, vt tradit Chartar. *in pract. interrog. reo lib. 2. cap. 3. in princ.* quem allegat. Guazz. *loc. cit. num. 2.* Est bene verum, quod talis sedere debet in humiliori loco, vt colligitur *ex text. l. 3.* & ibi Bald *num. 2. C. vbi senat. vel Clariss. ciuil. vel cr. conu.* Scac. *in tract. crimin. cap. 86. numer. 1. in princip.* Et in causis sanctæ fidei aduertit. Pegna; *in Director. Inquisitor. par. 3 comment. 18. § non erit indecorum.* Idem firmat Salic. *in d. l. 3. in princip.* Quoad Barones, Comites, Marchiones, Duces, Principes, & similes, aut Regios officiales, ac alios nobiles, vt sedere debeant in inferiori loco, dum examinantur, quamuis aliàs in altiori loco sedere deberent, si rei non essent. sequitur Vinc. de Franc. *dec. 138. num. 5. part. 1.* & Petr Caball. *in quæst. crimin. cent. 1. cas. 54. per tot.* & ita seruari in Curia testatur Guazz. *vbi sup. num. 3. vers. fin.*

Sextò, dum reus examinatur, stare debet solutus vinculis, & catenis eo tempore, quo interrogatur. alias eius confessio infringi posset, quod fuit extorta metu tormentorum, dum detinebatur in vinculis, & catenis. Afflict. *in constitut. Regni incip. Si damna clandestina verb. soluti vinculis; & in constitut. humanitate Nobis num. 50. lib. 2.* quem allegat, & sequitur Foler. *in pract. crim. for. facul. 1. par. 2. partis verb. fiat contestatio litis num. 1. & 3.* Anton de Nigr. *super c. Regni 142. num. 16.* quos sequitur Guazzin. *defens. 20. c. 5. n. 1.*

Quod si rei qualitas sit talis, vt de eius viribus, & malis moribus dubitari possit, examinari vtique debet ligatus manibus, vel in ferreis compedibus detentus; non solutus, ne aliquod malum committere possit, prout accidit cuidam Iudici, qui dum reus dixit, se velle quædam ad eius aures dicere secretò, cum proprius accessisset, manus in eum iniecit, & illicò iugulauit, hunc casum ex Farinac. referunt Casson. *in controuers. crim. artic. 195.* & Scacc. *dicto cap. 86. numer. 66.* & Guazz. *loc. cit. num. 1.* vbi etiam admonet, vt examen fiat in loco, seu cubiculo securo, in quo fenestræ habeant crates ferreas vel ligneas, ne reus ex eis proiicere se possit. vt accidit annis præteritis, in Curia, vbi quidam carceratus se proiecit ex quadam fenestra carcerum fori Capitolini, dum per Iudicem constitueretur.

Septimò, non debet cum reis, regulariter loquendo humilitate quadam agere itaut non amplius timeatur: sed seruare maiestatem, ac officii decentiam, & auctoritatem. Chartar. *in supr. citat. pr. lib. 2. cap. 3. numer. 7. & 8.* & sic caueat reum præcibus oblectare, aut placidè rogare, vt veritatem fateatur. aut illi se humiliare, ne contemnatur. *l. obseruandum præs. ff. de offic. præsid.*

Octauò, in atrocioribus debet se quodammodo terribilem ostendere reo, dum examen perficit, & vultu truci, quantum fieri poterit, comparere. *vt habetur in §. tales verò Auth. de mandat. Princip. & d. l. obseruandum.* Non tamen esse debet nimis crudelis, aliàs remoueri posset, sicut si esset nimis negligens. *libr. 1.* & ibi Bart. *ff. de offic. præfect. Vrb.* cum debeat subditos corrigere ex dilectione, non ex odio. *cap. ita. 21. quæst. 3.* Est bene verum, quod quantò maius est crimen, tantò grauius est vindicandum. *vt in cap. ex multis 1. quæst. 3.* sed in grauioribus seueritatem legum cum aliquo temperamento benignitatis subsequi. *l. respiciendum, & l. hodie ff. de pœn.* & habere respectum ad id, quod fieri solet Gloss. *in d. l. respiciendum. & l. si finita in princ. ff. de damn. infect.*

Nonò intrepidus esse debet, & non timidus in veritate inquirenda, itaut nec Nobilitas, aut Diuitiæ, vel Potentia Rei, nec Dignitas, aut magistratus ipsius illum retrahat, aut timidiorem reddat. Neque e contrario humilitas, paupertas, aut vtilitas personæ reddere illum debet præcipitem, aut temerarium erga illos, cum examinat: sed semper sit idem erga omnes reos, æquè ac si essent eiusdem status, gradus, & conditionibus Foller. *vbi sup. n. 6.*

Decimò, cauere debet à promissione impunitatis, adhoc vt veritatem fateatur; præsertim quando illam dare, nec voluerit, nec potuerit, quia species quædam proditionis est, à qua omninò Iudices, Deum timentes abstinere debent. De impunitate, an concedi expediat, plura cumulant Menoch. *de arbitrar. Iud. cas. 137. & consil. 100. numer. 18. libr. 1.* Farinac *de carcer. quæst. 29. ferè per tot.* Magulett. *de saluo conducto.* Surd. *decis. 307.* Mysinger. *obseruat. 82.* Decian. *consil 96. vol 2.* &

Scaccia.

Scaccia. *ubi sup. cap. 86. nu. 35. cum seq.* vbi etiam agit an liceat dici vti fictionibus, simulationibus, & cautelis in interrogandis reis.

Vndecimò, cum examen incipit Iudex animum suum quietum: & liberum ab omni alia Curia habere debet, relinquendo tunc temporis omnia negotia, vt totaliter vacare possit examini, quod quidem pluribus vicibus perficere potest, semper tamen faciat Rei responsiones per Notarium, seù Actuarium in scriptis redigi. Item obseruare debet, an loquatur pauidè, vel intrepidè, An faciat aliquos motus cum labiis, vel alia parte corporis; An appareat vultu pallido: An trepidet, & similia: quæ omnia similiter scribi faciat. Bart. *in l. de minore §. tormenta. ff. de q.*

29 Et tunc scribere debet sub hac forma: *Dominus Iudex mandauit mihi, vt scriberem, quod dictus N. mutauit colorem in facie, loquitur pauendo, trepidando, variando, vel nacillando, & ita mihi visum fuit*, de quo late Paris. *in cap. quoniam contra nu. 159. de probat.* vbi etiam Abbas, Bald. *in l. presbyteri C. de episc. & cler.* Ex dictis enim sumuntur argumenta indiciorum, vt docet Brun. *in tr. de indic. & tortur. in 9. & ult. p.* Marsil. *in Pr. cr. §. diligenter num. 74. & 98. & in §. quoniam numer. 4. & 7.* Mill. *in Pr. cr. fol. 65. n. 11.* Angel. *de malefic. in uerb. fama publica col. antepen. q. 9* Est tamen aduertendum, quod pauescere, & mutare colorem in facie, ob timorem imminentis periculi non sunt voluntatis, & arbitrii, sed vi quadam sua interiori naturaliter inferunt se hominibus. Aul. Gell. *Noct. Atticar. l. 19. capit. 1.* & ideo hæc solum non erunt indicia certa, cum ex pluribus causis euenire soleant. Simanc. *de cathol. instit. tit. 44. num. 15. uers. deinde*, cum aliis tamen iuncta, inditium præstant.

30 Debet autem examen prima vice, si illud non perficiat, eousque ducere, vt non deueniatur ad indicia proxima, ista enim reseruanda sunt in interrogatoriis, quando examen prosequitur, & perficitur, non quando relinquendum est, quia alias si inchoentur, & postea non perficiatur examen: sed differatur in aliam diem, Reus non sic facile veritatem latebitur, sicut forsan faceret, si prosequeretur examen: nam tunc quasi defectus, si nulla detur intermissio interrogationum, & quodammodo illaqueatus existit, ob timorem læsæ conscientiæ, & veritatem facilius fatetur, maximè si promoueantur circumstantiæ delicti, quas Reus inficiari nequit, quia tunc nescit se extricare ab interrogatoriis ob pauorem patrati criminis, vt tradunt Pegna *in Director inquisit.* & Scacc. *ubi sup. cap. 86. num 44. uers Duodecimò*. Alias si examen non finiatur, & Reus aliquod verbum audiuerit, ex quo coniecturari possit fuisse indicium contra illum, cum reassumetur examen, cautius respondebit, quia nox, quæ intermediat, cum sit cogitationis mater, suppeditabit, insinuabitque illi responsiones captiosas, & æquiuocas. Vnde magnam habere debet patientiam Iudex, vt examen perficiat, cum ad interrogationes peruenerit, in quibus sunt vrgentiora, & proximiora indicia delicti. Neque permittere debet, vt aliquis tunc alloquatur; ne, quidem custodes carcerum si possibile fuerit, *DD. citat.*

31 Vndecimò abstinere debet ab interrogatoriis suggestiuis, puta interrogando Reum, an Ipse vulnerauerit Titium, vel ipsum occiderit, & huiusmodi, quia tunc esset potius instruere. Vnde laborare debet quantum potuerit, ne confessio per Reum facta vitio suggestionis laboret; quia fortassis Iudex ipse Reum instruxerit ad sic, vel sic fatendum, & non solum à tali culpa carere debet: verum & à suspitione culpæ. Quod obseruare debet, tam circa personas nominandas, quam circa loca, tempora, causas, qualitates, & circumstantias facti. Aliàs confessio per suggestionem facta, esset nulla, & inualida & consequenter non potuerit ex ea deueniri ad punitionem delicti Ch. *in supracit. Pr. interrog. Reo l. 2. c. 1. n. 54. 68. & 69.* & Alii de quib. *sup. sect. 5. n. 82. & seqq.*

Limitatur tamen conclusio, vt possit Iudex interrogare in specie, quando extarent contra Reum indicia certa, ex quibus clare, & certò constaret, ipsum, commisisse delictum, quia tunc, etiam si per suggestiua interrogatoria veritatem habeat, non propterea confessio diceretur per suggestionem extorta, neque esset inualida, sed ex illa tamquam ritè, & rectè facta ad punitionem deuenire poterit. Chartar. *ubi proxim. numero 64. et seqq.* Idem firmat Bossius *in d. Pract. criminal. tit. de examin. Reor. n. 12. uers. prosequendo materiam*, & Scaccia *d. tract. de iudic. in caus. cr. c. 86. n. 30.* vbi late agit de inditiis, & Alex. Sciatich. *in sua prax. iudic. c. 16 n. 2.* vbi ait, quod ad bene interrogandum, non requiruntur leges, & Paragraphi, nec Glosæ: sed solum peritia quædam, & iudicium naturale. Est bene verum, quod materia requirit totum hominem, & multos labores ad huiusmodi peritiam interrogandi Reos acquirendam.

32 *Circa secundum*, scilicet personam Rei, aduertendum erit, quod plura etiam consideranda veniunt; quædam enim animum respiciunt; quędam ad corpus pertinent; quędam fortunam tangunt; & quædam conditionem rei afficiunt. Super quib. omnib. fieri debent interrogationes, secundum facti contingentiam: & ex his Quædam interrogationes sunt substantiales, idest de eo, quod necessariò, & substantialiter probari debet. Quædam sunt sobærentiales puta cum interrogatur de loco, tempore, contestib. & similib. Quædam ad cantelam, vt auferatur via subterfugiis, & calumniis: Quædam verò sunt omnino inutiles, sed aliquando necessariæ, vt præcludatur aditus cauillationib. vt inquit Bald. *in l. testium C. de testib.* De quibus singulis quædam tantum per functurie hic perstringam, vt ex his possit quilibet Iudex tanquam in speculo, quid sibi conueniat seligere, iuxta factorum circumstantias, & personarum qualitates quia Ars interrogandi reos est magnum Chaos: & vnicum tantum verbum, quod respondet Reus, cogebit Iudicem variare interrogationes, quas prius proposuerat in animo, & compelletur quodammodo aliàs facere ad rei, loci, temporis, delicti & aliarum circumstantiarum qualitatem accommodatas, cum non semper, imò ferè numquam eadem interrogatio conueniat singulis quibusque reis.

33 Interrogationes igitur, quæ fieri solent Animum Rei respicientes sunt genus familia, consanguinitatis, amicitia, honores, & similes, ex quib. sumi possunt interrogatoria, tamquā ex locis topicis, vt puta cuius nationis sit; cuius familiæ, cuius consanguineus, vel affinis cuius amicus quam dignitatem habeat, & similia, ista enim aliquando non paruum indiciū præbent Iudici super delicto, de quo inquiritur, cum Populi diuersas habeant inclinationes, secundum Clima, in quo sunt similiter homines alicuius Prouinciæ vel Ciuitatis, aut Loci particularis mores habent particulares; & sic homines alicuius familiæ vt passim videtur, habere solent quædam particularia, ad quæ omnes illius familiæ procliues sunt, & sic de reliquis.

Quæ verò ad corpus pertinent, sunt ætas; sexus, valetudo, vires, ars, seù professio et similes et sic interrogari debet Reus, quot annos habeat, & tunc respondere tenetur, *l. de ætate. ff. de interrog. act.* Io. Mill. *in sua Pr. cr. fol. 65. in glos. uti asserebat. num. 17.* & simili. et si expedierit, interrogabitur, quomodo valeat, an constet viribus, quam artem seù professionem exerceat, & sic de reliquis.

Quæ fortunam tangunt, sunt opes, paupertas, vita priuata, efficia, et similes, et sic interrogari poterit Reus, an sit diues, vel pauper, an viuat vita priuata, vel habeat aliquod officium, et similia.

Quæ tandem conditionem afficiunt, sunt libertas, seruitus, famulatus, et similes; vnde interrogari poterit, quando expedierit, an sit liber, vel seruus, an sit vxoratus, an alicui deseruiat pro famulo, etc.

34 Debet igitur Reus subtilissime interrogari, pręsertim super quolibet indicio sigillatim. *l. unius. §. cogniturum ff. de qu.* Bald *in l. custodias. ff. de publ. iud.* nam si in responsionib. reperiatur dixisse mendacium, magna erit contra ipsum præsumptio. *c. litteras. de præsumpt. & d. l. unius §. testes.*

Hinc praxis inoleuit, vt in primis interrogetur de nomine, cognomine, ætate, patria, familia, et professione.

Secundò quomodo, qualiter, et qua de causa reperiatur carceratus, vel in Curia.

Tertiò an coniecturari possit causam suæ carcerationis, vel vocationis ad Curiam.

Quartò, si agatur de homicidio in personam Titij patrato, verbi gratia de mense Martii, sub die 7. anni currentis 1665. interrogabitur, an sciat fuisse commissum aliquod delictum de mense Februarii, Martii, vel Aprilis, vt dicat quod, vbi, quomodo, quando, et a quo, seù a quibus.

Quintò an cognoscat Titium, et si dixerit occisum fuisse, interrogetur, vt dicat, quomodo cognoscebat, vbi, et quare.

Sextò, an erat ei amicus, vel inimicus si amicus, qua amicitia coniunctus, si inimicus, qua de causa, et a quanto tempore citra,

Septimò, si dicat fuisse amicum, interrogabitur, an aliquando habuerit cum eo rixam: vel fuerit offensus, vbi, & quomodo, quibus præsentibus: an postea pacificati fuerint, an simul alloquuti, an se inuicem salutauerint, aut aliquis sic loquentes, vel salutantes viderit, & quis fuerit.

Octauò, vbi ad præsens reperiatur dictus Titius, quid de illo vociferetur, quis ei talia retulerit, an fuerit aliquis præsens, dum hæc referebat, & vbi, & quando, & qua occasione.

Nonò, an de mense Februarij anni currentis erat præsens in Ciuitate, vel in Loco N. vel fuerit absens. Et si dicat fuisse absentem, interrogabitur per quot dies fuerit absens, & vbi fuerit, an solus, vel associatus, cum quo, seù quib. & cum quo seù quib. ibi commoratus fuerit: & cum quo, seù quib. dormiuerit: quis eum viderit in illo loco, & cum quib. conuersatus fuerit.

Et si dicat per totum mensem ibi commoratum, interrogabitur, an aliquo die dicti mensis, quo dicit se fuisse absentem, reuersus fuerit in ciuitatem, vel in locum: vel semper ibi steterit.

Decimò, paulatim descendendo ad mensem Martij, & ad tempus delicti commissi, interrogabitur eodem modo, quo supra, miscendo tamen alia interrogatoria, secundum Iudicis prudentiam, cum in hoc vt sæpe dictum est, non possit tradi certa methodus, quia simplex verborum, quod Reus responderit, variare faciet ordinis examen; vt fit in bello, in quo disponitur exercitus vno modo, & post inceptum conflictum, confunduntur ordo, secundum occurrentem necessitatem; opus est enim vt dux exercitus aciem dirigat aliquando diuersissimè a primo proposito, ita vt vbi prius pedites collocauerat, equites eis succedere compellatur, vt contra inimicorum pedites prompti esse valeant, & eorum conatus impedire, & è contra eo in loco vbi equites erant, pedites ponere, præter intentionem. Hoc autem in examinandis Reis seruatur, vt ex multiplicitate interrogatoriorum, non aduertat Reus, quem finem habeat Iudex, & sic quasi coactus veritatem delicti, per aliquam circumstantiam, fateri cogatur. Nam, quando reus viderit se interrogari de alio tempore, vel de alijs circumstantijs, quam de his, quæ ad delictum pertinent, & faciunt, facilè recurrit ad fraudulentas responsiones, credendo, quod in illis consistet sua defensio & sic quando descendetur ad tempus verum, & circumstantias delicti, ad quas deueniri debet succinctè, & quasi per transennam, non aduertat quodammodo scopum Iudicis interrogantis, cum prius interrogatus de alijs posuerit omnes eius defensiones in illis responsionibus. Et tunc suspenso pro tunc illius examine, statim examinentur illi, quos ipse nominauerit, ad finem conuincendi eum de mendacio in aliquo, quod testes contrarium eius, quod ille dixerit, deposuerint. Et aliquo teste dicente, quod Reum non cognoscat per nomen, sed possit esse, vt cognoscat per visum, tunc ponendus erit Reus promiscuè inter multos alios, & interrogabitur testis ibi ductus, quis eorum videatur ille, de quo fuit sermo habitus, vt aduertit Mill. *in sua pr. cr. fol. 65. in glos. comm. ess. nu. 5. lit. B.* & Nos dicemus inferiùs.

Vndecimò, si qualitatem aliquam indiciorum contra ipsum facientium confessus fuerit, tunc in illa erit aliquantulum insistendum, interrogando eum, prout factum postulauerit. An scilicet socios complices, fautores, auxiliatores aliquos habuerit, & qui illi fuerint. Item quare, quo consilio, qua spe illud fecerit, cur illo modo, potius, quam alio; cur nullo conscio, cur hoc vel illud non fecerit ante, vel post: an hoc, vel illud de industria, vel casu fecerit, vel non fecerit, & sic de reliquis, de quib. C. *in l. 2. de inuent.* Petr. greg. *in syntax. art. mirabil. l. 1. c. 3.* Frãc. Cason. *in tr. de art. & rat. in cr. causis differendi f. 16. cum seqq.* Chart. *in sua pr. interg. reo. l. 2. c. 2. n. 1. cum plur. seqq.*

35 Tandem, quoad Reorum Personam erit aduertendum, quod alio modo interrogandus erit Reus si sit Persona docta, & alio, si sit persona idiota; nam cum illa, magna adhibenda erit diligentia, vtendo modis validis, locis topicis & artificio quodam super indicijs; cum ista verò vtendo simplicib. interrogationib. & modis communib. nisi sit Reus solitus delinquere, quia tunc, cum supponatur esse malitiosus, est accuratius examinandus. Et similiter si sit verbosus, suspectus, pertinax, nam cum istis erit magis cautè insistendum, et plurib. interrogatoriis, etiam ad rem non facientib. eos fatigandum; puta an tempus esset serenum, vel nebulosum; an locus planus, vel accliuis; an paries dealbatus, vel non; an sederet, vel staret; an Testes erant nigræ, vel rubeæ pilaturæ, et similib. superfluis interrogationib. Si Reus fuerit timidus, plurimum valebunt minæ ad illum inducendum, vt veritatẽ fateatur. Si iracundus, iuuabit illum ad iram commouere, donec quæterem reassumat. Si ambitiosus, conducet illum inflare aliquo modo, qui magis aptus iudicabitur ad eius iactantiam, & ambitionem nutriendam: & sic discurrendum erit per alios, nam non parum vtile erit cognoscere naturam Reorum, vt facilius disponi possint per eadem media eorum vitia ad veritatem fatendam, vt docent Chartar. *ubi sup. nu. 6. cum seqq.* & Cæteri præcit. Bancus *in tr. de eod.* & Alij.

36 *Circa tertium*, scilicet causam, quæ agitatur, seù delictum, de quo inquiritur, aduertenda quoq. erunt plura: & Primò, quod titulus criminis inuestigetur, vt si sit factum homicidium, videndum erit, an fuerit cum qualitate assassinij an proditoriè commissum: an accidentaliter: an ad defensionem: an in Ecclesia, & sic de reliquis. Si verò sit crimen libidinosum, inuestigetur: an fuerit simplex fornicatio: an adulterium, an incestus, an sacrilegium, & sic de cæteris delictis; quia secundum facti contingentiam diuersimodè interrogandus erit Reus, vt possit postea iuxta delicti qualitatem puniri, vt inferiùs suo loco demonstrabo. Quod si aliquod delictum proprium nomen non habere reperiatur; tunc ad commune stellionatus accommodari potest, quod omnia crimina innominata comprehendit, vt tradit Bosr. *in sua pr. cr. tit. de crimine stellionatus*.

Secundò, si delictum proprium nomen habuerit, inspici debet, an graue, vel leue sit; an occultum, vel manifestum, an notorium, vel difficilis probationis; an sit primum delictum, quoad ipsum reum; an soleat idem delictum frequenter committi; an publicum, vel priuatum; an de eo inquiratur ex officio, vel ad instantiam alicuius; an profanum, vel Ecclesiast. an dolosum vel casuale, aut ad defensionem, vel in rixa; an secum deferat exemplum, aut alias consequentias. Petr. greg. *ubi sup.* & Alij.

Tertiò, an commissum fuerit in senem, vel in puerum; in personam honestam, vel turpem; an in potentem, vel in vilem; an in priuatum, vel in magistratum; an in amicum, vel inimicum; an in coniunctum, vel non coniunctum, an in Clericum, vel in Laicum; an in hominem, vel in fœminam, & huiusmodi.

Quartò, an in foro, aut loco priuato; an in agro, vel in domo; an in loco sacro, vel in prophano, an coram personis grauibus, vel in ordinarijs, an coram constitutis in dignitate, vel priuatis.

Quintò, an veneno, vel igne; an gladio, vel archibusio, aut alio armorum genere, an dolosè, & appensatè, vel casualiter; an proditoriè, vel manifestè; an ex inimicitia, vel mediante pecunia; an ad suam, vel aliorum instantiam.

Sextò, an arma sua erant, vel alterius; an vulnera fuerint in capite, vel in alia corporis parte an eadem arma apud se tunc sint, vel penes quem reperiantur; an fuerit in die festo, vel in alio non feriato; an de mane, vel de sero & sic de reliquis. DD. *in l. aut facta pr. illum vers. ff. de pœnis* Cason. *ubi sup. fol. mihi 25. & 26.* Petr. gregor. *ib.* & Alij.

37 Ex quibus omnibus sumi possunt interrogationes non parum vrgentes reos ad veritatem fatendam; et similiter colligi potest, quibus in casibus procedendum erit rigorosè, vel placidè; quando simpliciter, & quando cum maiori diligentia; quando expediat, ordinem seruare, & quando non; quando deueniendum sit ad tormenta & quando non: quando lentè, quando celeriter in causa procedendum, & sic de reliquis. Est bene verum: quod in prædictis practicandis magna requiritur prudentia in Iudice, nam non omnes causæ sunt eodem modo tractandæ: nec eodem modo inchoandæ, agitandæ, vel finiendæ, secundum quod delictorum atrocitas, personarum qualitas, locorum circunstantia, & similia diuersimodè suadebit, & necessitas requiret; vt docet Chartar. *loc. cit. l. 2. c. 2. numer. 10 & seqq. ubi numer. 40.* ait, Interrogatoria concipienda esse clare, & apertè; & vt singula singulas res complectantur, non plures. Et per illa, quasi per gradus Iudex procedat vsque ad finem, quem à principio proposuerat; cum semper dirigi, & disponi debeant, ad finem perueniendi eò, quò animum direxit, tamquam ad certum scopum, ad quem omnia tela iactantur. Petr. gregor. *in syntax. proced. lib. 1. cap. 2. vers. primus itaque*. Cason. *ubi sup. fol. 28.*

Aliquando tamen non per gradus modò erit procedendum; verum & interrogatoria quædam fieri debent omninò aliena, & diuersa à facto, de quo agitur, & postea paulatim ad factum ipsum deueniendum. Aliquando verò statim deueniri

debet

debet ad factum principale, & non per ambages. Aliquando leguntur in faciem rei testium depositiones, vel ei ostenduntur scripturæ litteræ, arma, & similia & aliquando fit confrontatio testium cum eodem Reo, ad effectum conuincendi, vt veritatem fateatur. Chartat. *ib. l. 3. c. 1. nu. 12.* Sed in hoc caute erit procedendum, non publicando nomina testium, vel aliquas scripturarum circunstantias, ne reus instruatur in responsionibus. Chartat. *l. 4. c. 1 nu. 94.*

38 Aliquando vtendum erit coniecturis ex circunstantiis procedentibus, & ex illis formantur interrogatoria; quorum quidem locum topica sumuntur a causis, ab effectibus, a coniunctis: quæ ad coniecturas valde apta sunt similiter a verisimilibus: in quibus coniectura consistit, quorum partes sunt. Personæ. causæ, loca, facta, euentus, & rerum natura. Insuper coniectura fit a toto, a partibus, a coniugatis, a notatione, a genere, a forma, a similitudine, a differentia, a simili, a contrario, ab adiunctis, ab accidentibus, a consequentibus, a repugnantibus, a maiori, a minori, a pari, ab affectibus & huiusmodi: ex quibus omnibus fieri possunt interrogatoria, vt colligitur ex Cicerone *in Topicis & in partitionibus oratorij*; de quibus Nos aliqua inferius digressiue agemus *sect. vlt. post finem operis*.

Vtile erit aliquando ad eruendam veritatem, Reum vrgere, vt se disponat illam fateri, quia non est locus tergiuersationi, propter varia, & quam plura inditia contra ipsum habita, ex quibus Curiæ clare constat, quomodo res se habeat, & ideo ei nihil proderit negatiua, cum iam fere conuictus sit. Chartat. *in d. Pract. interrog. re. l. 2. cap. 2. nu. 77.* Hoc tamen faciendum non erit, nisi reuera ita sit, aut adsint inditia magna: cum aliàs esset illum decipere, quod facere nullo modo licet, quia non potest Iudex mendacium dicere ad veritatem eruendam. Baiard. *ad Clar. qu. 55. n. 2.* potest tamen aliquando vti fictionibus interrogationibus, & simulate procedere. Farin. *cons. 82 n. 7.*

39 Insuper aduertendum erit, quo tempore & quo loco interrogatoriorum exprimendæ sint qualitates, & circumstantiæ indiciorum, quod totum arbitrio, & prudentiæ Iudicis remittitur. Chartat. *d. lib. 1. cap. 1. nu. 68. infra.* Non autem omnes simul exprimi debent, sed paulatim, modò vnum, modò aliam aperiendo circumstantiam, secundum opportunitatem: interruptè tamen, & intermiscendo cum alijs non necessariis interrogationibus, ne Reus aduertat: imò & per transennam, ac summis labiis attingendo. Et hoc maximè obseruandum est, si interrogetur de sociis criminum, neminem protsùs nominando, sed tantùm generaliter, vt in praxi constituti mox patebit, quæ desumpta est ex *l. 1. §. in causa. vers. qui quæstionem. ff. de quæst.* alias esset interrogatorium suggestiuum quod omninò vitandum est, vt supradictum fuit, & probatur *in d. §. in causa* & aduertit Iacob. Beluis. *in Pract. cr. tit. de quæst. n. 50. vers. sextus est.* & Vermigliol. *cons. 80. nu. 3. & seqq.* nisi extarent clara inditia, quia tunc exprimi possent absque vitio suggestionis, Blanc. *de indicijs n. 382. in fin.* Farin. *q. 82. n. 97.* & Alii *sup. cit. n. 31.*

40 *Quoad quartum principale*, nimirum quibus modis arctari possit Reus ad respondendum, si noluerit Iudici interroganti respondere, aduertendum erit, plures esse modos, quibus reus respondere recusans compelli potest, semper tamen ter præmoneri debet. Primus modus erit per indictionem multæ *l. 1. §. quid ergo. ff. de neut. suspecta.* Secundus est, per captionem pignorum. *arg. text. in l. debitoribus. ff. de re iud.* In criminibus ordinariis non capitalibus. Tertius est, per torturæ incussionem, in criminibus atrocibus, & capitalibus, secundum Ius ciuile, non vt veritatem criminis fateatur, sed ad eruendam responsionem affirmatiuam, vel negatiuam. Bald. *in l. accusationem col. vlt. C. qui accusar. non poss. nu. 11. vers. super hoc*, quem sequuntur omnes. Brun. *in tract. de indic. & tortur. qu. 5. num. 4. par. 2.* Capic. *decis. 145.* Foller. *in Pract. crim. fol. sacul. p. 3. tertia partis ver. Et si confitebuntur num. 4.* Cartar. *in d. pract. interrog. Reor. l. 3. cap. 2. num. 2. et seqq.* Clar. *in pract. cr. § fin. quæst. 45. vers. sed pone,* Caball. *l. 5. cap. 25.* & Alii. Quartus modus cogendi est per comminationem pœnæ, confessati criminis, vel periurii. Chartat. *vbi sup.* semper tamen, vt dictum est, proceditur ad condemnationem pœnæ comminatæ factis prius tribus monitionibus, vt respondeat præcisè, aliàs condemnabitur ad talem, vel talem pœnam, & tunc ipso perseuerante in contumacia non respondendi, condemnatur ad illam pœnam in mandato comminatam, *iuxta text. in l. de ætate §. qui tacent, & §. seq. ff. de interrog. act.* & ibi late Bart. & Alii Cassan. *in consuetud. Burgund. tit. lamende de simpl. confessio §. 7. fol. 74. rubr. 1. n. 1.*

Quod quidem intelligi debet in casibus, in quibus respondere tenetur, vt si præcedant inditia, vel semiplena probatio aut infamia particularis: vt superius dictum est, vel non sit alia causa legitima non respondendi: vt aduertit Foller. *loc. c.* Clar. & Alii *sub* præsertim Chartat. *d. l. c. 2. n. 13.*

41 Recusans autem respondere dicitur, non solum ille, qui nihil respondet Iudici legitimè interroganti: verum etiam, si obscurè respondeat, puta per verba dubia, vel æquiuoca, aut per verbum: *nescio, non recordor*, & similia *d. l. de ætate §. si enim esset, & §. nihil interest. ff. de interrog. act.* vb DD. & notatur per Glos. *in l. certum. ff. de conf. ff.* quia respondere non dicitur, qui ad interrogata formaliter non respondet. *d. l. de ætate §. quod autem & l. 2. § fi. quid simpliciter. ff. de verb. obl.* Vnde verba responsiua Rei clara, & præcisa esse debent, non confusa, & obscura Chat. *vbi sup. d. l. 3 c. 2. n. 3. & seqq* Boss. *de responsion. à Reo faciend. n. 5.* & Alii

42 Sed quæritur, quid agendum, si Reus vna vice super aliquo interrogatus præcisè respondit; sed in progressu examinis iterum interrogatus de eodem, respondet se referre ad iam dicta, & nihil aliud respondere vult, an tali casu cogi possit ad denuo præcise respondendum?

Respondetur, hoc arbitrio Iudicis esse remittendum, consideratis circumstantiis, nam si Reus sit suspectus de falsitate erit omninò cogendus, vt iterum præcisè respondeat, præsertim si sit instigator, vel fiscalis; qui talem faciat instantiam, Chartat. *d. cap. 2 num. 83. cum seqq.* plene Scaccia. *in d. tract. de iud. in caus. cr. cap. 86. num. 47. vers. sed quid dicendum, & ib.* Muscatel. *in add. numer. 45.* Otalo. *decis. Pedemont. 128. numer. 1. & 7.*

43 Quod si Reus petierit, vt ei legatur depositio alias facta, legi debet, si ita Iudici expedire videbitur; cum in hoc plurimum valeat eius arbitrium, iuxta facti contingentias. Hondec. *cons. 103. num. 31. & seq.* Muscatel. *ad Scacc. d. cap. 86. n. 48.* Vulpell. *cons. 34. num 9* Gaill. *l. 1. obseru cap. 103. n. 5. cum seqq.*

44 Quæritur secundò, an Iudex teneatur concedere reo terminum ad respondendum, si illum petierit, vt fit in ciuilibus causis, in quibus datur dilatio ad respondendum, an velit cedere, vel contendere.

Respondetur negatiue, quia in causis criminalibus tenetur reos statim respondere, cum agitur de facto proprio, & sic concedi non debet terminus ad deliberandum, prout fit in ciuilibus, in quibus multoties agitur de facto alieno, puta quando conuenitur quis, vt hæres, vt procurator, & huiusmodi. ita Bald. *in l. eam falsam. numer. 2. ff. de acqu. hæred* August. *ad Angel. de malefic. in ver. comparatrane dicte inquisiti, & confitentur totum num.* d. vbi de communi DD sententia testatur, Salicet. *in Auth offeratur num. 6. & Castrens. num. 5. & 11. C. de lit. contest.* Amad. *de synd. num. 184.* Practic. Corrad. *fol. 32. post num. 5.* Anton. Scapa. *l. 5. iuris non scripti c. 66.* Quidquid in contrarium asserat Alexand. *col. 1. in princ. n. 6. & de eodem,* quamuis dicat magis communem opinionem esse; cum aliter seruetur de consuetudine, vt testatur Cont. *in sua Pr. fol. 31. post n. 5. & fol. 280. n. 2.*

46 *Quoad quintum principale*, quæ scilicet necessaria sint in interrogationibus faciendis, aduertendum erit, quod plura requiruntur. Primò, vt examen fiat antequam formentur, & dentur ipsi reo capitula, aliàs non valeret inquisitio, si procederetur per illam. *vt in cap. qualiter. vers. debet igitur. de accus.* Angel. *de malefic. ver. Hæc est quædam inquisitio, col 8. vers. requiritur etiam.*

Secundò in scriptis redigenda sunt interrogatoria, quæ reo à Iudice fiunt, per Notarium, seu Actuarium Curiæ, quæ quidem fieri solent latino sermone, sed responsiones Rei scribendæ similiter, sed in ea propria lingua, qua respondet, vulgari scilicet Italica, Hispanica, Gallica, vel simili; iuxta Regionis consuetudinem. Quod si examinandus, fuerit persona idiota, explicanda sunt quælibet interrogatoria lingua vernacula; ad effectum, vt respondere valeat; sed ipsa explicatio vulgaris non scribitur, cum iam scripta sit latine. Responsiones autem, quæ per reum fiunt, scribendæ sunt punctualiter, prout per ipsum dantur; vt aduertit Chartat. *in d. pr. interrog.*

Re. l. 3. cap. 3. num. 22. Exempli gratia: *Interrogatus quomodo hic reperiatur; & an sciat causam præsentis examinis, vel saltem præsumere possit.* Totum id scribitur per Notarium; quo facto; per Iudicem vulgari sermone explicatur reo sic: *Vi si domanda, come vi trouate quà, se sapete la raggione del presente essame, ò almeno se ve la potete imaginare.* Et hoc non scribatur, sed benè quod respondet, puta: *Respondit. Mi trouo quà, perche V. S. Reuerendiss. m'hà fatto chiamare dalle carceri, o vi sono stato condotto dal carceriero. Io non sò, nè posso imaginarmi perche causa mi voglia essaminare, &c.*

Quòd si reus dixerit, vel præsumpserit causam sui examinis, & carcerationis. Tunc interrogabitur denuò, vt illam narret, vel quomodo ipsam præsumat, & scribuntur omnia, quæ respondet.

Tertiò, in principio constituti, seù examinis exprimi debet tempus, & locus, in quo examen fit. Nomen, & officium Iudicis examinantis, ac Notarij, seù Actuarij scribentis. & Promotoris fiscalis, sivè alterius pro eo substituti. Nomen, cognomen, ætas, pater, & patria eiusdem rei constituti, & delatio iuramenti, Chartar. *vbi sup. à num. 6. vsque ad 22.* & Alij.

46 Quartò præstari ei debet iuramentum de veritate dicenda, quod quidem defertur tacto pectore, si sit Clericus. Gloss. *in cap. vt in circa. de elect. in 6.* vel tactis scripturis, si laicus, vt aliàs supradictum est, & de eo facienda est mentio in constituto, vt inferiùs videbitur; & quod sit deferendum iuramentum prædictum, tradit Bart. *in l. iater omnes. § rectè in fin. ff. de furt. & in l. 1. post num. 6. C. de iuram. calumn.* vbi etiam Bald. *num. 8.* Marsil. *in l. quæstiones habendæ num. 72. ff. de quæstion.* August. *ad Angel. de malefic. in verb. comparuerunt, & confitentur eorum post num. 13.* Conrad. *in Pract. fol. 280. in princ.* Bertrand. *consil. 321. numero 2. in fin. l. 3. in 2. parte*, Gomet. *in cap. 1. delictorum. num. 65.* & Alij, qui dicunt sic seruari ferè vbique de consuetudine, maximè in Italia, vt dicit Bart. *vbi sup.* quamuis in Francia aliter seruetur, vt refert de consuetudine Marens. *dec. 674.*

47 Sed quid iuris, si reus in ipso examine falsum dixerit, num tanquam periurus puniri possit?

Respondetur cum distinctione: aut quæritur de punitione in foro fori, aut in foro conscientiæ. In primo casu non venit puniendus. In secundo verò peccat mortaliter, & sic Deum sustinebit vltorem. ita Alexand. *in apostil. ad Bart. in l. 1. sub num. 1. ff. de bon. eor.* quem in hoc omnes sequuntur, vt ait Berrous. *quæst. 124. num. 1.* Bossius *in tit. de periur. num. 3.* Quod autem limitatur, quando Iudex dixerit, vt veritatem fateatur, sub aliqua pœna, & ipse respondit; nam si postea conuincatur, de mendacio, tenetur ad pœnam comminatam. Bald. *in l. iae alimentorum. ff. vbi pupil. educar. deb.* videtur tamen Baldus in vltima solutione contrarii certo modo conclusionem declarare, quem propterea vide, si casus occurret, cum Nos multum breuitati consulamus, quantum possumus. Benè verum est, quod si reus conuincatur de mendacio, cum sit maximum indicium, potest absque dubio torqueri, secundum Bart. *in l. fin. num. 3. ff. de quæstion.* & ita hodie seruari in practica testatur Par. de Put. *in tract. syndic. fol. 441. post numer. 4.* Grammat. *cons. 5. num. 5.* Poss. *in tit. de indit. nu. 36 & seqq.* Nouell. *in tract. ad defension. fol. 15 post num. 5.* vbi de communi testatur, Quidam verò Alii contrarium asserunt, quod scilicet mendacium solum non sit sufficiens indicium ad torturam, sed tantummodo suspicio quædam ex ipso oriatur quæ iuncta cum aliis est sufficiens ad torquendam, ita Caret. *in sua Pract. fol. 95. num. 119.* vbi dicit esse communem DD. sententiam, & Grammat. *in Vot. 30. num. 35. in fin.* Esse tamen hoc Iudicis arbitrio remittendum, attentis qualitatibus personæ, & rei, super qua est mendacium tenet Clar. *in pract. crim. §. fin. quæst. 21. vers. mendacium in fin.* & Alii, quibus ego magis adhæreo, quia hodie arbitrium Iudicis longè, latèq; diffunditur; nam totum id, quod in Iure definitum non est, arbitrio Iudicis relinquitur. *l. 1. ff de iur. deliber. l. in venditione. ff. de bon. auctor. Iudic. possid. c. de consil. §. 3. de offic. deleg.* Menoch. *de arbitrar. l. 1. in proœm. num. 5. & quæst. 14. num. 3. cum seqq.* Neuizan. *in Sylua nuptial. l. 5. num. 74.* Corras. *l. 4. miscell. cap. 12. n. 5. cum seqq.* Monet. *de distribut. quotid. par. 3. qu. 10. n. 4. 5. & 7.*

48 Quintò, si occurrat examinari reum, cuius nomen adhuc ignoratur, in principio constituti describitur persona per signa, puta: *Die tali, &c. Constitutus quidam homo ætatis suæ annorum tot in circa, vt ex eius aspectu apparet, cum quadam cicatrice in facie à parte dextera, capillis nigris, indutus mostrascriptis vestimentis, videlicet,* & describantur vestimenta, vt inferiùs latius dicemus. Deinde interrogabitur, vt supra quomodo hic reperiatur; an sciat, vel præsumere possit causam suæ carcerationis, & præsentis examinis. Quomodo vocetur, &c. scilicet de patre, patria, & exercitio, quæ quidem interrogatoria solent ferè semper esse eadem in quolibet constituto.

Postea prosequantur interrogatoria de tempore, quo captus fuit, & in quo loco; a quo, an solus, vel cum Aliis, tunc dicat, qui fuerint. An esset armatus, vel inermis tempore suæ carcerationis: & quæ arma; vel alia bona habebat. Vbi habitet. Cum quibus versetur. An aliàs fuerit inquisitus, vel carceratus; qua de causa: quoties: in quo loco: & de quo tempore. Et tunc eo affirmante interrogetur, quomodo carceres exiuerit, an liberatus, vel condemnatus. Quomodo nunc viuat an de proprio, vel de alieno, an sit diues, vel pauper, & huiusmodi, quæ deseruire possunt pro principio examinis. & quamuis sint interrogatoria generalia, possunt tamen diuersa iudicia ex responsionibus oriri. Chartar. *loc. cit. l. 3. c. 1. n. 40. & 50.*

Deinde deueniendum est paulatim ad indicia particularia, permiscendo interrogatoria non necessaria, ne reus aduertat. Exempli gratia si contra reum sit indicium de minis habitis contra Titium, quem postea occidit, non erit statim, & clarè de eis interrogandus: sed per ambages, & circuitu quodam ad illas deueniendum erit, ita confundendo, & intermiscendo interrogatoria, vt nullo pacto reus aduertere possit, verbi gratia.

Interrogatus, an cognoscat Sempronium de tali loco. A quanto tempore citra: quæ fuerit causa cognitionis. An cum eo habuerit vnquam aliquid agendum. An cum illo habeat litem, de qua re, à quanto tempore citra: coram quo Iudice, an in lite sit Actor, vel Reus. Et si dicat esse Reum, interrogetur, an ægre ferat fuisse à dicto Sempronio sibi motam prædictam litem. Cur sic ægre tulerit. An de alia sermonem habuerit cum aliquo: cum quo, seù quibus: qui sermones fuerint: quare: quæ verba dixerit: quot vicibus: in quibus locis.

Et tunc si negauerit, interrogetur, an cognoscat Caium, & à quanto tempore citra. An vnquam in eius domo fuerit: de quo tempore, quot vicibus: an solus, vel cum aliis & qui, quo tempore, quo die. An in domo eiusdem comederit, an alij interfuerint. Quos sermones habuerint inter comedendum: quæ verba dixerit. An de Sempronio, Caio, Titio, Martino, vel Ioanne facta fuerit mentio: qua occasione, quis fuerit primus de eo ad loquendum. An super lite, quam cum Sempronio, vel Titio habet, fuerit sermo habitus: & quis. An ipse dixerit aliquod verbum iniuriosum, vel offensiuum contra dictum Titium, seu Sempronium, cum quo litem habet: an contra ipsum minatus fuerit. Et quæ fuerint minæ. An cum animo illas adimplendi. an aliquando ex causa dictæ litis rixatus cum eo fuerit. vbi, quando: & coram quo seu quibus, & sic de reliquis prout facti contingentia pullulabit, variatis variandis: cum hæc generalia præcepta deseruiant solum pro exemplo in genere, non pro regula particulari in omnibus Iudiciis, & criminalibus necessariò obseruanda, de quibus plenè agitur per Chartar. *vbi sup. l. 3. c. 3. per tot.* & Alios DD. Criminalistas.

49 Quam quidem regulam obseruare poterit Iudex, cum interrogare habeat reum super testibus contra eum examinatis: à longe interrogando, an habeat inimicitiam, odium, & maleuolentiam cum aliqua persona, nam tunc, aut respondet negatiuè, aut affirmatiuè: si negatiuè, iam non poterit opponere exceptionem inimicitiæ, *iuxta text. in cap. solitæ de maiorit. & obed. et leg. Iulianus. ff. de legat.* , & aduertit Natta, *consil. 342. nu. 8.* sed Scaccia *ub. sup. d. cap. 8. numer. 52.* dicit adhuc posse reum opponere. Si verò responderit affirmatiuè, tunc interrogandus erit à longe quis: vel qui sint, vel sint illi, quibus cum inimicitiam habet, vel odium, aut maleuolentiam, ex qua causa, à quanto tempore citra, qu... talem inimicitiam sciat an aliquando rixati fuerint simulque fuerint postea reconciliati: & simil. Postea interrogandus erit in genere, an cognoscat Titium, Meuium, Caium, Sempronium, &c. & inter illos promiscuè nominet testes examinatos,

modò

modò vnum, modò alium; deinde subdat alia interrogatoria, incipiendo à Titio, qui non est testis, & sic de alijs interrogando, an dictus Titius sit ei amicus, vel inimicus; an sit apud illum in conceptu boni, vel mali viri, & tunc secundum illud, quod respondet, subiungitur aliud interrogatorium: & sic fit de omnibus, ea tamen arte, vt aduertere minimè possit, qui sint, vel non sint testes contra ipsum Reum examinati: quia tunc si approbauerit Testes nominatos pro bonis, non erit illi iam facile postea reprobare, & exceptiones contra eos opponere, vt colligitur ex his, quæ tradit Quintilian. *l. 5. orat. inst. c. 12.*

50 Sextò erit maximè aduertendum, quod quando in processu examinis, loco verbi: *Interrogatus, &c.* dicitur: *Et Domino dicente.* Vel *Domino replicante*: Vel *Domino subiungente*: Vel *cum Domino sibi diceret*: Vel *& sibi per Dominum dicto*: siuè *replicato*. Et huiusmodi, vt passim fieri solet, semper extendatur in scriptis totum interrogatorium, quod fit, exempli gratia *Et Domino dicente, vt ipse constitutus totam facti seriem recenseat. Respondit: il fatto passa così, &c.* Alioquin, si non extendatur interrogatoriorum, sed simpliciter dicatur. *Et opportunè interrogatus.* Vel; *Ad opportunam Domini interrogationem*: Vel: *Ad Aliam interrogationem dixit*: Vel *subdens interrogatus*, & similibus modis interrogandi fieri solitis pro maiori breuitate vtatur, explicando vulgariter oretenus eidem Reo totum illud, quod quæritur, non tamen illo in scriptis redacto, non euitabitur tunc vitium suggestionis, vel saltem suspitio illius, & sic datetur aditus reo, vt in defensionibus posset contra examen aliquid opponere: Ideo rarò dicti modi interrogandi adhibendi sunt: imò melius est, si numquã adhibeantur: vel saltem aliquando, & ex causa in casu supplendi responsionem iam factam, vel vt illam declaret, aliàs Iudex qui talibus modis interrogandi pluries vtetur, ignorantiæ, ineptiæ, aut malitiæ notam necessario apud Doctos, & peritos Iure consultos incurret, vt colligitur ex traditis per Chartar. *in prat. pr. l. 3. c. 3. n. 22. & 27.*

51 Septimò aduertendum erit, quod si reus interrogatus super aliquo indicio, vel de facto principali, vel alio quocumque modo, veritatem fateri velle dixerit: tunc illicò interrogabitur, vt illam per ordinem recenseat, mandando Notario, vt diligenter scribat omnia, quæ dixerit: & similiter, si ipso reo non aduertente veritatem fateatur super inditijs per Curiam habitis. Et vtroque casu, cum Reus fateri cœperit, numquam dimittendum, aut interrumpendum erit examen, donec omnia fassus fuerit, quæ requiruntur, non obstantibus somno, prandio, cœna, vel alijs rebus imminentibus. Imò aduerti debet, ne cum incœperit fateri, & iam prosequitur, interrumpatur alijs interrogatorijs, ne detur illi occasio se abstinendi a confessione iam incœpta: cum vnicum simplex verbum sufficiens sit ad consilium diuersum reassumendum, & ad reuocandum primum propositum confitendi. Ratio est, quia vt ait Chartar. *ubi sup. l. 2. c. 2. n. 20.* inter os, & offam multa contingere possunt: & vt dicit Scaccia *d. cap. 86. in tract. de iud. in er. n. 31. vers. quinto.* multa cadunt inter calicem, & suprema labia. Visum est enim experientia ipsa rerum magistra, quod multoties per monumentum temporis interpositum ob aliquam præcisam necessitatem: vel ob vnicum verbum interpositum, Quidam Rei consilium mutauerunt, & amplius confessi non sunt, quod prius acceperant, Ideo tunc patienter audiendi sunt sine interruptione, aut dilatione aliqua.

52 Octauò curandum erit, vt in fine constituti, seu examinis iniungatur ipsi reo vt se subscribat propria manu, si scribere sciat: aliàs si sit idiota, qui scribere ignoret, vt signum Crucis propria manu apponat, prout inferius exemplificabitur. Quæ quidem subscriptio operatur mirabilem effectum, vt ea omnia, quæ ipse reus deposuit, pro veris, & ab ipsomet dictis habeant; quia subscribens consentire videtur omnibus his, quæ in scriptura, quam subscribit, continentur; & si in aliquo ipsorum, quæ dixit, deceptum fuisse, vel non legisse, aut notitiam non habuisse allegauerit, deberet ipse totum probare cum alias præsumatur, quod legerit, & notitiam habuerit, imò potest de falso puniri Clar. *in pr. crim. § fin. quæst. 53. vers. quintus est casus.* Et idem operabitur signum Crucis factum per hominem illitteratum scribere nescientem, vt notat Io. de Amic. *consil. 13. numer. 6.* Et quamuis dicta subscriptio, vel crucis signi appositio superflua esse videantur, quia Iudici, & Notario creditur. Clar. *ubi proximè*. Alexander. *consil. 147. n. 3. l. 2.* Ruin. *consil. 192. n. 1. l. 2.* attamen melius erit, si illa apponantur, ob prædictas rationes: tanto magis, quod maiorem habebit fidem, & probationem faciet examen à reo sic firmatum, vt dictum est.

53 Tandem non erit inutile aduertere Iudicem, vt si officium suum in examinandis reis rectè, & cum omnium peritorum artis laude, & applausu exequi voluerit, in vltimo constituto, ante finem, vel in quolibet alio, ante conclusionem illius in vltimis interrogatorijs Epilogum faciat omnium indiciorum, coniecturarum, & præsumptionum, ac probationum, & iurium pro Fisco facientium: tam eorum, quæ in actis deducta fuerunt, quam eorum, quæ in ipso examine per responsiones reorum acquisita sunt. Ipse namque Epilogus, si reus, qui examinatur, negauerit, vires incredibiles dictu habet ad confundendum illum in negatiua perseuerantem: & ad veritatem fatendam disponendum, præsertim in fine, vltimi constituti, quo tempore defatigari debet, & vrgeri, ac cogi interrogationibus proximioribus, & claris super indicijs contra ipsum facientibus, cum iam prius super ipsis fuerit aliquo modo congressum. Chartar. *loc. cit. dict. l. 3. cap. 1. nu. 56.* Cuius formam inferius afferemus.

54 Sed quæritur modo, an possit reus respondere per verbum: *Credo*, vel *nescio*?

Respondetur negatiuè, tenetur enim respondere per verbum veritatis, vel simpliciter, & absolutè affirmatiuè: vel negatiuè: vt notat Bartol. *in l. marcellus. ff. rer. amotar.* & Angel. *in malefic. in verb. comparent. dicti inquisiti, et negant totum in princ.*

55 Quæritur secundo, an in causis criminalibus fiat litis contestatio?

Respondetur affirmatiuè. Non tamen seruata solemnitate, vt in causis ciuilibus, sed solum per interrogationem Iudicis, & responsionem rei inducitur litis contestatio, etiam quod procedatur per accusationem, & Accusator non sit præsens. Bart. *in l. si quis reus num. 4. ff. de publ. iud.* quem sequitur Angel. *et ibi Add. in d. tract. de malefic. in verb. Hæc est quædam inquisitio sub nu. 67.* & ita in practica seruari dicit Bald. *in l. 1. n. 4. 5. C. qui accus. non poss.* & Clar. *ubi sup. qu. 45. vers. et in primis quæro*, late Farinac. *in Prax. cr. tit. de inqu. q. 10 n. 55 fol. mihi 119.* de quo vid. quæ dix. *sup. sect. 2. n. 30.*

Bene verum est, quod in aliquibus Curijs Ecclesiasticis aliter proceditur, quoad litis contestationem, quando adest accusator, & aliter quando agitur per viam accusationis. Primò enim casu, si agatur per viam accusationis, citari solet reus ad contestandam litem super accusatione, si fuerit in fortiis Curiæ, et tunc de plano proceditur ad illam. Si verò non fuerit in fortiis Curiæ, citatur prima vice simpliciter domi ad contestandam litem, & si non compareat, citatur secundo ad contestandum ad primam diem, sine aliqua pœna. Tertiò citatur ad primam sub pœna excommunicationis. Et tunc eo non comparente citatur quartò ad contestandam litem ad primam diem: alias ad videndum se excommunicatum declarari, & ita seruari in Romana Curia refert Vestrius *in sua Pract. l. 5. tit. de term. obseruan. in caus.* Quod si comparuerit, interrogatur super tenore accusationis, & tunc fit litis contestatio. Quando verò proceditur per viam inquisitionis, non fiunt dictæ citationes ad contestandam litem, quia non est persona, cum qua contestari lis possit, sed bene fit alius actus æquiualens litis contestationis, scilicet responsio rei super inquisitione, dum per Iudicem examinatur, vt in casu nostro, ita Abb. *in cap. verit. de dol. et contum. per illum text.* vbi gloss. *in verb. probatum*.

56 Et est aduertendum, quod in iudicio inquisitionis diuersimode etiam proceditur, quoad alios terminos in criminalibus: nam in quibusdam Curijs proceditur summariè, secundum stylum Romanæ Curiæ: & sic dantur solum quatuor termini Quorum.

Primus est, ad articulandum, qui datur Promotori Fiscali, postquam reus examinatus fuerit, & in ipso Promotor formare solet articulos, qui in criminalibus vocantur capitula per Criminalistas.

Secundus terminus est ille, qui datur Reo, postquam Promotor præsentauerit articulos seu, capitula, ad dicendum contra ipsos, & si petierit copiam illorum, danda erit, & in eo termino opponere poterit omnes exceptiones, quas voluerit, & sibi expedire iudicauerit. Et vice versa in eodem

termino petere potest Promotor Fiscalis, quod super illis examinetur Reus, & sic fit quidam actus similis contestationis litis. Et similiter poterit Promotor adducere nouos testes ad probandum articulos, & reus è contrario ad faciendum suas defensiones. Et in eodem Promotor repetere facit testes, contra reum examinatos ad Curiæ informationem, citato ipsomet Reo, vt legitimetur processus informatiuus criminalis, quæ legitimatio regulariter quinq; modis fit. Primò, per repetitionem testium. Secundò, per confrontationem. Tertiò, per dclarationem. Quartò, per confessionem veram: & Quinto, per confessionem fictam, idest per contumaciam, de quibus omnibus fusè agit post Baldum, Charrarium, Bossium, Brunum, Clarum, Farinacium, Ioan. Zuffus *in suo tract. de criminalis processus legitimatione l. 3. rubr. de mod. legitim. proc. informatiu. quæst. 97. cum omnib. seqq.* & Nos suis proprijs locis *per tot. Pract. se.*

Tertius est terminus publicationi in causa, more solito, sicut in ciuilibus.

Et quartus est ille, qui datur communis, tam Reo, quam Promotori, ad producendum omnia iura, & probationes: quibus productis ab vtraque, siuè ab altera parte, dari solet alter terminus ex æquitate, & stylo Curiæ, ad dicendum contra producta. Et isti termini, sicut sunt substantiales in Alma Vrbe: sic sunt illis Curiis, in quibus seruatur idem stylus.

57 In quibusdam verò alijs Curiis ecclesiasticis, præsertim in Regno, in quibus seruatur idem stylus, qui seruari solet in Curiis sæcularibus. Cum agitur per viam Inquisitionis, examinato Reo, formantur Capitula, & super illis interrogato, fit actus litis contestationis; & datur terminus Fisco ad impingoandum, & pinguius probandum, & Reo ad se defendendum. Qui ordo seruari solet, etiam in iudicio accusationis paucis quibusdam mutatis, vel additis, secundum occurrentiam. In iudicio autem accusatiotionis diuersimodè proceditur in Vrbe, & in Curiis Vrbis stylum spectantibus. Propterea in sequentibus breuiter agemus de omnibus terminis seruari solitis in Iudiciis criminalibus, adhoc vt quilibet Vicarius, siuè alius Iudex notitiam quandam in vniuersali habeat omnium necessariorum pro rectè agitandis causis criminalibus iuxta proprium stylum Curiæ, vbi ius dicit.

PRAXIS PROCESSVS.

58 Absolutis his, quæ ad Theoriam Practicam magis necessaria duxi, deuenio ad Praxim formandi processum, secundum institutum vsque modo per me in superioribus obseruatum. Iedo ad Tyronum instructionem subiongam formam interrogandi in communi, quæ deseruiet pro exemplo, saltem in primis interrogatoriis, quæ ferre semper, vt superiùs dixi, eadem esse solent, vt in reliquis postea sua propria prudentia, & ingenij acumine quilibet vti valeat, secundum facti contingentiam, & iuxta criminum diuersitatem, mutatis mutandis Forma igitur examinandi reos solet esse, vt sequitur, vel huic similis, videl.

Forma primi constituti, seù examinis Rei.

Die &c. mensis, &c. anni, &c. in loco N.

Constitutus personaliter in Camera Custodis carcerum, siuè in *Camera tali Palatij Episcopalis N. coram Perillustri, & Reuerendiss. D. Vicario Generali N. Meque, etc. Assistente D. N. Promotore Fiscali Episcopalis Curiæ*, siuè Curiæ *N. Titius filius de Sēpronij de Sempronijs Ciuitatis*, seù *Terra N. ætatis sua annorum tot. [illegible] circa principalis in [illegible] testis verò, quoad alios, qui delato sibi iuramēto veritatis dicēda super quibus interrogabitur, prout tactis, etc.* Vel *tacto pectore*, si sit Clericus. *Iurauit, fuit per eundem Dominum Generalem Vicarium.* Vel per Dominus Gubernatorem, &c.

Interrogatus, *quomodo hic reperiatur?*

Respondit; *Signore me trouo quà, perche essendo carcerato in queste carceri Vescouali, N. carceriero m'hà chiamato, e condotto quà auanti V.S. Reuerendiss.*

Interrog. *an sciat, vel præsumat causam suæ carcerationis, et præsentis examinis.*

Resp. *io non sò, nè mi posso imaginare perche causa io sia stato preso carcerato; et adesso V. S. Reuerendiss. voglia esaminarmi.*

Interrog. *in quo loco, quando, & à quibus carceratus fuit.*

Resp. *Fui preso nella casa mia, Mercordi passato verso le 19. hore, da N. Barigello di questa Corte con li suoi compagni.*

Interrog. *Quando fuit captus fuit, erat solus, vel associatus.*

Resp. *Quando fui preso erā prasente in casa mia N. N. &* N. Si vero dicat fuisse solum.

Interrog. *An paulò ante carcerationem erat solus, vel associatus.*

Resp. *Erano stati alcuni Amici poco prima in detta mia casa.*

Et Domino dicente, vt exprimat nomina, & cognomina eorum, cum quibus erat associatus, & bene aduertat dicere veritatem.

Resp. *Erano N. de N. N. de N. & N. de N.*

Interrogatus, *Quare prædicti omnes reperiebantur in sua domo sint simul iuncti: & quod negotium habebant.*

Resp. *Questi tali son miei antichi amici, e così vengono di continuo à casa mia per passar il tempo, come suol farsi frà amici; e non si trattaua di negotio particolare.*

Interrog. *vt dicat cum quibus Alijs solitus erat conuersari, ante eius capturam.*

Resp. *Oltre li sopra nominati, sono miei amici li tali, e tali, con li quali prattico allo spesso nella Bottega tale, & alle volte io vado in casa loro, e loro vengono à casa mia.*

Interrog. *An tempore sua captura fuerint penes se reperta aliqua bona, seù arma, & quæ.*

Resp. *Quando mi presero carcerato, haueuo adosso alcune scritture, e le tali, e tale robbe; e non haueuo arme alcuna.*

Interrog. *Quare dictas scripturas, & litteras occultare voluit.*

Resp *Acciò li Sbirri non vedessero li fatti miei.*

Interrog. *Quare voluit pecuniam birruarijs dare, vt prædictas litteras ei restituerint.*

Resp. *Non è vero ch'io habbia voluto dar danari alli Sbirri, acciò mi hauessero restituito le lettere, questa è una bugia.*

Interrog. *ubi fuerit die præcedenti, & tota hebdomada ante eius capturam.*

Resp. *Il giorno auanti ero stato in Città, e mà alcuni giorni prima ero stato nella Terra N. per alcuni miei affari.*

Interrog. *Vt dicat quis eum ibi viderit, in domo cuius habitauerit, cum quo dormiuerit, an sit solitus eò alijs vicibus ire, & ad quid peragendum.*

Resp. *Quando partiai il giorno tale, mi vidde il tale, e tale, mentre stauo là m'hà visto il tale; e tale; son stato in casa del tale; hò dormito solo: là son solito d'andarci allo spesso per essigere le mie entrade, &c.*

Interrog *quò prætendebat ire die sequenti, si captus non fuisset, & ad quid agendum.*

Resp. *haueuo in mente d'andare alla mia massaria, per vedere le mie robbe.*

Interrog. *vt dicat, an alias fuerit inquisitus, processatus, vel carceratus, qua de causa; quoties; In quo loco; De quo tempore; & sub quo Iudice.*

Resp. *son stato un'altra volta carcerato in queste carceri cinque anni sono, essendo Vicar. il Signor Abbate N. sotto pretesto, che mi fossi trouato intricato nella morte del tale.*

Interrog. *quomodo è carceribus exiuerit, an absolutus, vel condemnatus fuerit.*

Resp. *uscius assoluto come innocente, si come appare dalla sententia che sarà nel processo in questo Archiuio Vescouale.*

Interrog. *an habeat aliquos inimicos, vt recenseat per nomina, & cognomina.*

Resp. *mi sono nemici il tale, tale, e tale.*

Vel *io non hò altro nemico che N. de N. per causa di certa lite che hò con lui.*

Interrog. *vt dicat causam inimicitia. A quanto tempore circa. Quis dederit causam inimicitia, An de dicta inimicitia sit cum aliquo allocutus, cumquo, seù quibus. Qua occasione fuerit allocutus. Quis fuerit primus ad alloquendum de ipsa inimicitia. An alios sermones habuerit qui fuerint sermones. An alio tempore cum alijs sit allocutus de dicta inimicitia. Quare; an agrè tulerit causam dicta inimicitia, &c.*

Resp. *la causa dell'inimicitia, com'hò detto è una lite ciuile, che hò col detto N. de N. da due anni in qua, &c.* Et sic euacuari debent interrogationes prædictæ, vel sigillatim, vel vna simul. Et si dixerit aliquam causam friuolam, debet iterum interro-

interro-

terrogari; *Vt dicat veritatem, nam dicta causa non est sufficiens ad inducendam inimicitiam.*

Respondit, &c. Et si causam sufficientem dixerit, tunc.

Interrog. *an sciat vbi ad præsens reperiantur dicti eius inimici.* Resp. &c.

Interrog. *vt dicat, an vltra supra nominatos inimicos habeat alios; qui sint; qua de causa; à quanto tempore, &c.* Resp. &c.

Interrog. *an cognoscat N. N. & N. &c.* Et hic nominari debent promiscuè nomina testium, contra eum examinatorum. Resp. &c.

Interrog. *à quanto tempore circa illos cognoscat; An cum illis sit amicus; An practicam eorum habuerit: vbi Quare; an sint homines probi: an sint bonæ, vel malæ famæ: An sint veridi, & fide digni: An vnquam fuerit in eorum domibus; vel aliquis eorum in sua; Quo tempore; ad quid agendum: an alij cum ipsis; an aliquando cum eo manducauerint; quando, & an alij cum illis; qui fuerint sermones habiti; & ille seriatim explicet; qua occasione, &c.* Resp. &c.

59 Hæc & similia interrogatoria ferè semper fieri solent in primo constituto, seù examine Rei, cum sint quædam generalia necessariò præmittenda, addendo tamen, vel minuendo illas aut impinguando, & variando, secundum variationem responsionum ipsius Rei, cum, vt supra dixi, vnicum verbum illius diuersificare faciat ordinem interrogatorium. Et si necessitas, aut aliud postulauerit pro tunc finem faciendi examini, acceptando fauorabilia pro Curia, & Fisco, & mandando quid fieri debeat de Reo, ac reseruando facultatem iterum examinandi, tali modo terminabitur, videlicet.

Forma finis primi constituti.

Et tunc Reuerendiss. Dominus (*seù Dominus, &c. si sit alius Iudex*) tarditate horæ præuentus, *vel* magis arduis negotijs occupatus, & impeditus acceptatis &c. examen dimisit, & ipsum constitutum mandauit reponi ad locum suum, *vel* consignauit custodi carcerum ben benè, & fideliter custodiendum, animo tamen iterum examinandi; *vel* continuandi examen, *vel simpliciter*; animo tamen, &c. Iniuncto ipsi constituto, vt se subscriberet prout calamo accepto se subscripsit, vt infra, videlicet.

Io N. de N. hò deposto quanto di sopra, &c.

Quod si Reus scribere nesciat, dicatur: Iniuncto ipsi constituto, quia dixit se nescire scribere, vt signum Crucis faceret, prout accepto calamo sua propria manu designauit, vt infra, videlicet.

† *Signum Crucis propria manus, N. de N. constituti scribere nescientis, vt supra deponentis, &c.*

N. Vicarius Generalis, &c. vel Iudex N. &c.

N. Notarius, vel Actuarius &c.

60 Quando verò casus occurret, vt constituendus sit Reus, cuius nomen, cognomen, patria, & reliquæ eius qualitates ignorantur, quia fortè fuerit aduena, vel vagus, qui delictum commisit, eius constitutum formari potest infrascripto modo, videl.

Forma constituti Rei incogniti.

Die, &c. *vt supra.*

Constitutus personaliter, &c. *vt sup.* Quidam homo, *seù* Iuuenis, ætatis suæ, vt ex eius aspectu dignosci poterat, annorũ tot in circa principalis, quoad se, testis verò quo ad alios, &c. Imberbis, *vel* cum barba pilosa nigri, *vel* rufi, coloris, vulgò castagnazza; cum tali cicatrice, *si illam habeat in tali loco faciei*, Indutus infrascriptis vestimentis, videlicet. Vn capello di feltro negro; *vel* biancaccio. Vn ferraiolo di panno negro; *vel* di panno rosso, &c. Vna casacca di panno negro con calzoni simili alla moda, calzette verdi, con scarpe negre, e fettuccie verdi. Vel describantur vestimenta latino sermone, vt placuerit. Qui delato sibi iuramento veritatis dicendæ prout tactis, &c. Iurauit, &c. fuit per eundem Dominus interrogatus, *vel* ad opportunas Domini interrogationes dixit, & resp. prout infra. videl.

Et primo interrogatus de nomine, cognomine, ætate, patria & exceptio.

Resp. *Io mi chiamo Titio Belle, e son figlio, di Caio Belle, e di Seia Brutta. la mia patria, è la Città, ò Terra N. sono d'anni 27. & il mio esercitio è di scrittano, di Banco di mercanti.*

Interrog. *an habeat prænomen, seù supranomen.*

Resp. *Signor nò* vel *signor sì* N.

Supradicta autem interrogatoria possunt etiam fieri sigillatim, prout libuerit, postea.

Interrog. *quare hic reperiatur.*

Resp. *perche le Sbirri me ci hanno menato.*

Interrog. *an sciat causam suæ carcerationis per Birruarios factæ.*

Resp. *Io non sò perche m'han carcerato.*

Interrog. *an saltem præsumere possit.*

Resp. *E che volete, che sappia? certo non me lo posso imaginare.*

Interrog. *an sciat, vel præsumat causam præsentis examinis.*

Resp. &c. Et deinde prosequatur examen, vt supra, mutatis mutandis, vel additis addendis, iuxta factorum diuersitatem, etsi terminandum sit examen, fieri potest finis, vt supra.

61 Cum verò iterum Reus examinabitur, quia vt supra dictum est, pluries constitui, & examinari potest, non semel tantum, tunc principiari, & finiri poterit, vt infra, videl.

Forma Principij secundi constituti.

Die tali, &c. vt suprà.

Iterum constitutus personaliter, vbi supra; coram quo supra, assistente quo supra (si Iudex fit idem, & similiter Fiscalis, aliàs fit eodem modo, quo supra in primo constituto) *N. de N. de Ciuitate, seù Terra N. de quo aliàs, qui delato sibi iuramento veritatis dicendæ, prout tactis, &c. Iurauit; fuit per Dominum.*

Interrog. *an se dispo fuerit ad veritatem fatendam, melius quam fecerit adhuc vsque, super his, de quibus fuit alias interrogatus.*

Vel alio modo.

Interrog. *an sibi occurrat aliquid ex se ipso dicere vltra ea, quæ in præcedentibus dixit, & quid, vt explicet seriatim.*

Vel si aliquid in alijs constitutis fassus fuerit, dicatur.

Interrog. *an sibi occurrat aliquid aliud dicere vltra, ea quæ in præcedentibus examinibus fassus fuerit, an velit addere, vel minuere, aut confirmare.*

Resp. &c. & scribatur totum illud, quod dicit.

Deinde descendatur paulatim ad alia interrogatoria, ad factum, & eius inditia pertinentia, vel ad alia, prout facti qualitas requiret, de quibus certa methodus tradi non potest, cum præualere multum debeat peritia, & prudentia Iudicis; proderunt tamen ea, quæ superius dicta sunt *num. 48. vers. deinde deueniendum*, vbi habentur omnia interrogatoria, quæ ad inditia spectant. Quando postea terminandum erit examen, concludi potest eo modo, quo dictum est supra *num. 49.* in fine primi constituti.

62 At verò aduertendum, erit, quod ea, quæ attulimus de principio, & fine secundi constituti, deseruire etiam possunt pro alijs constitutis, si pluries Reus examinandus fuerit. Atq; similiter aduertendum, quod in fine cuiuslibet constituti fieri solet per Fiscalem quædam protestatio, quę per Notarium, seù Actuarium scribenda erit tali, vel simili modo, videl.

Forma Protestationis Promotoris Fiscalis.

Præsente D. N. Promotore Fiscali Curiæ &c. & fauorabilia tantum acceptante, in cæteris vero confacientibus contradicente, petente, & instante contra dictum Constitutum ad vlteriora procedi, & omni meliori modo, &c.

63 Quoniam verò dixi supra *num. 53.* esse valde vtile Iudici in examinandis Rei, cum examen absoluere voluerit, epilogum quemdam facere omnium inditiorum contra reum extantium, & iurium pro Curia, & Fisco facientium, ad confundendum ipsum in negatiua perseuerantem. Ideo antequam ad constituti, seù examinis conclusionem deueniatur, in vltimis interrogatorijs, illa infrascripto, vel simili modo recolligantur,

gantur, prosequendo examen, & reo veritate negante, subiungantur sequentia, vel his similia interrogatoria, videl.

Forma Epilogi Inditiorum.

Et Domino dicente, ac ipsum constitutum monente, vt tandem velit veritatem fateri, tam circa ordinem, & tractatum interficiendi præfatum N. de N. quam circa factum ipsum. si ipse constitutus interuenerit in homicidio.

Resp. *Io non sò, che dir'altro, sopra quello che hò detto sin'hora.*

Interr. *quomodo præsumat posse amplius tergiuersari prædicta, & negare, cum tot vrgeant contra ipsum inditia, præsumptiones, & coniectura. Imo plena, & manifesta probationes, ex quibus omnis se defendendi, & delicta occultandi locus sibi ariptur.*

Resp. *Io sono innocente di tal delitto, che m'hà interrogato, e non posso mai credere, che vi siano proue contra di me; se non false.*

Interrog. *qua faciè audeat se innocentem assero, nihilque in processu extare posse contra se, cum præter alia, adsint depositiones N. de N. & N. de N. qui ipsi constituto amici, prout supra asseruit, qui nullo pacto assererent, se interfecisse præfatum N. de N. si verum non esset.*

Resp. *Io teneuo li predetti per amici, & huomini da bene, perche non hauevo altra cognitione di loro, ma adesso che V.S. mi dice d'hauer deposto questa bugia contro di me, li tengo per li maggiori ribaldi, e falsarij, che siano al mondo: mentre io ch'io non hò commesso tal delitto, e loro dicono tal falsità.*

Et sibi dicto, quod tam manifestè constat de ipsius impudentia, & pertinacia, cum non solum delictum à se commissum agnoscere recusat. Sed Testes probos, & fide dignos, qui iuramento adstricti veritatem testificati fuerunt, falsarios, & improbos appellare non veretur.

Resp. *Hò detto, e torno à dire, che li sopradetti sono falsarij, e falsarijssimi, se han fatto tale testimonanza falsa contro di me.*

Et Domino subiungente, quod nequaquam potest de prædictorum testium fide dubitari, cum tot alia præsumptiones, & coniectura, inditia, ac probationes illorum testimonia comitentur. Habemus enim inimicitiam, quam ipsemet constitutus fatetur ex maximis causis, tempo ex liteo omnium bonorum inter se, & præfatum N. de N. esse contractam, (si ita falsus sit) *ex qua oritur præsumptio Iuris, quod semper mala de dicto N. de N. cogitauerit; quod quidem inditium nullo modo per ipsum constitutum sublatum aut labefactatum apparet. Quare fuit hortatus ad veritatem libere fatendam, quam videt se negare non posse.*

Resp. *è vero che ci era la lite frà me, & il detto N. de N. ma non per questo si può dire, che pensassi d'ammazzarlo, mentre le mie ragioni sperano d'ottenerle per via dalla giustitia &c.*

Et Domino replicante, quod sufficit inimicitia prædicta causas extare, vt dicatur ipsum constitutum odio prosequutum fuisse N. de N. prædictum, maleque semper de illo cogitasse præsumatur. Tantò magis, cum littera penes ipsum constitutum reperta, & per eumdem recognita, quas tempore sua captura occultare, & lacerare conatus fuit, dictum malum animum luce meridiana clarius indicent, & demonstrent. Ideo se disponat veritatem fateri.

Resp. *Io vi hò detto, che son'innocente, e le lettere, che voleuo nasconderle, non mi doueuo condannare, perche lo faceuo, acciò li Sbirri, che son feccia del mondo, non hauessero da sapere le cose de galant'huomini, anzi li dissi che l'hauerei fatto ben vedere Io à V. S. &c.*

Interrog. *Et monitus, vt iam ab obstinatione desistat, & veritatem dicere se disponat, quia si vera essent, qua ipse constitutus dicit, litteras occultare non conatus fuisset, & Birruarios, à quibus captus fuit, pecunijs corrumpere non tentasset, adhoc vt prædictas litteras occultarent. Neque cum ipse constitutus super litterarum recognitione, & tenore examinatus fuit, verum sensum earumdem aperire recusasset; neque tam varia, diuersa, impropria, & improbabilia respondisset, prout iam fecerit. Sed tamen ex dictis litteris clarè appaeet, tractatum fuisse habitum de interficiendo prædictum N. de N. ac præparationis adhunc effectum facta, & loci destinationem ad scelus committendum, temporisque præfixionem, &c.* (Si hæc omnia in litteris recognitis, & in faciem illius lectis, contineantur, de quarum recognitionis forma inferius dicemus.) *Ideo dicat veritatem.*

Resp. *Io vi hò detto perche causa voleuo nascondere le lettere. Nè mai hò cercato di corrompere li Sbirri con denari per occultarle, e se han detto tal cosa son buggiardi, secondo il solito loro. E quello c'hò detto è la pura verità, e se si trouasse altro, è tutto buggia, &c.*

Interrog. *Quomodo audeat adhuc homicidium prædictum à se commissum negare, cum & signa sanguinolenta in eius domo reperta. & N. de N. ac N. de N. famulorum ipsius constituti post homicidium commissum fuga, ac equi præparatio, & pecuniarum traditio post homicidium de eius mandato per ipsos una simul factum; eiusdemque constituti latitatio; tandis tot mendacijs, variationibus, & inuerisimilibus responsionibus, alijsque indicijs, coniecturis, & præsumptionibus, de quibus aliàs in suis constitutis mentio facta fuit, satis, superque ipsum constitutum conuincant, homicidium prædictum fuisse ab ipso commissum. Quare fuit monitus, vt malit veritatem tandem fateri, quam vlterius in obstinatione, ac pertinacia persistere.*

Resp. &c.

Tunc Dominus sedens, &c. acceptatis, &c. cum reliquis positis sup. n. 59. in forma fius primi constituti.

De lectione examinis, seù depositionum Testium in faciem Rei.

64 Necesse est aliquando, cum reus persistit in negatiua, conuincere illum, quoad fieri potest, vt disponatur ad veritatem fatendam, legendo illi depositiones testium contra ipsum examinatorum in processu informatiuo pro Curiæ, & Fisci instructione facto. Et aliquando, vbi fuerint depositiones sociorum criminis, mandatur similiter legi per Notarium in faciem ipsius Constituti. Quæ depositionum lectio ex cautela solet fieri supp. testis nominibus, & aliquando cum expressione nominum prout casus, & necessitas postulauerit, sed antequam ad actum prædictum deueniatur, solent quidam Iudices ipsum constitutum interrogare, *An sciat, qui fuerint testes contra ipsum examinati.* Si respondeat affirmatiuè: interrogabitur, vt recenseat, qui sint. Deinde subiungitur: *An sint eius amici, vel inimici, & an illos habeat pro veridicis, & fide dignos.* Si verò responderit omnino negatiuè, tunc immediatè interrogari solet, *an cognoscat Titium Caium, Sempronium Meuium, &c.* & inter illos promiscuè permiscentur testes examinati, ita vt ipse non aduertat, nisi cum leguntur eorum depositiones. Ad hanc tamen practicam tardè deueniendum erit, cum quodammodo auferantur reo defensiones, ad quas omnes leges naturales, & positiuæ sunt multum procliues, & mul ò rarius, imò numquam Iudex Ecclesiasticus illa vtatur.

Quòd si huiusmodi interrogationibus responderit, Aliquem ex nominatis esse infamem, vel sibi inimicum: Debet vlterius interrogari, *super qualitate infamia, & quomodo sciat illum esse infamem; & quo fundamento illum infamem appellet.* Et similiter *de qualitate inimicitia, & eius causis,* ac aliis circumstantiis necessariis, quæ ad rem facere opportunæ videbuntur, de quibus suprà *nu.* 49. Et si dixerit aliquam friuolam causam inimicitiæ, iterum interrogabitur, quod non est sufficiens ad inducendam inimicitiam, ideo dicat, an adsit alia causa, &c.

Cum autem aliquis Iudex vti voluerit supranotata practica, fieri solent sequentes interrogationes, vel aliæ his similes, prosequendo constitutum, videl.

Forma examinis præmittendi, antequam legantur Testium Depositiones in faciem Rei constituti.

Inter. *an cognoscat Titium, Alfa, Vita, Caium, Meuium, Gamba, Delta, Sempronium, Epsilon, &c.*

Resp. *Signor sì, che conosco tutti questi nominatimi.*

Inter. *A quanto tempore citra illos cognoscat, & vbi.*

Resp. *Da tant'anni in quà, in questa Città.*

Intet. *Cuius qualitatis sit Titius.* resp. &c

Inter. *An habuerit practicam cum ipso, qua occasione, quibus medijs.* resp. &c.

Interrog. *An occasione dicta practica, & amicitia, sit in-*

ter

ter constitutum ipsum, & prædictum Titium magna beneuolentia, Resp. &c.

Interrog. An aliquando inter ipsos orta fuerit aliqua dissensio, qua de causa, vbi, coram quo quis illam sciat; an aliquando post eam reconciliati fuerint, quis sciat, & sic de reliquis. Resp. &c.

Interrog. An habeat amicitiam cum Alfa, Vita, Caio, &c. Resp. &c.

Interrog. An vnquam inter ipsos interuenerit aliqua differentia, ex qua coniecturari possit inter eosdem factam esse animi alienationem erga ipsum constitutum. Resp &c.

Interrog. An habeat prædictos Titium, Alfa, Vita, Caium, & reliquos prænominatos pro hominibus probis, & fide dignis, Resp. &c.

Interr. An credat, quod præfati Titius, & reliqui absque causa iusiurandum falso subirent, vel delictum aliquod committerent in alicuius præiudicium. Resp. &c.

Interr. An ergo credat, quod veritatem dicturi sint, si requirantur. Resp. &c.

Interr. An cognoscat. A.B C.D E.F.& G.

Resp Signor sì.

Interrog. A quanto tempore circa; an sint sibi amici, vel inimici.

Resp. A. C. D. & F. mi sono amici, ma B. E. & G. mi sono nemici.

Interr. Vt dicat causam inimicitiæ cum dictis B. E. & G. à quanto tempore citra, & qua de causa. Resp &c.

Interr. An ex alia causa vigeat inimicitia inter ipsum constitutum, & prædictos B.F & G.

Resp. Non ci è stata, ne è altra causa che questa, che hò detto.

Et Domino dicente, quod hæc causa est multum debilis, & parui momenti, nec ex ea contrahi potest inimicitia considerabilis, ex qua moueri possint ad illum offendendum. Resp. &c.

Interrog. An aliqua signa, vel effectus dictæ inimicitiæ visa fuerint aliquando; & quæ, vel quomodo sit de eis aliquis informatus, & quis; an vnquam fuerit sequuta reconciliatio inter ipsos, &c. Resp &c.

Interrog. An habeat aliquam aliam inimicitiam; cum qua persona.

Resp. Signor nò.

Interrog. An omnes alios, præter prædictos B.E.& G. suos inimicos, habeat pro hominib. veridicis, & fide dignis.

Resp. Signor sì, &c.

Interrog. Et monitus, vt tandem veritatem fateri disponatur, & à pertinacia desistere, quia Curia est benè informata, quod ipse constitutus homicidium prædictum in personam N. de N. associatus cum N.de N.& N. de N. commisit; ideo caueat à mendacijs.

Resp. Io v'hò detto più volte, che son di ciò innocentissimo, nè si trouarà mai, ch'io habbia commesso tal delitto.

Interr. Quomodo audeat prædicta negare, cum vltra Indicia, quæ contra ipsum constitutum sunt, non desunt testes veridici, & fide digni, qui ipsum de mendacio conuincunt.

Resp. Chi mai potrà trouarsi tanto buggiardo, e senza conscienza, che dica d'hauer'io commesso questo homicidio. Non lo credo.

Interrog. Quid ergo diceret, si in eius faciem apparebit ex dictis, & depositionibus testium fidedignorum, ipsum constitutum commisisse talo delictum.

Resp. Trouandosi, che alcuno habbia fatto tal depositione, dirò che sia vn falsario, & spergiuro, & huomo poco timoroso di Dio.

65 Huic interrogatorio succedit infrascriptum decretum, continuando examen quod Nos diuidimus pro perfectiori, & magis ordinata notitia Tyronibus danda, fit autem infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma Decreti legendi examen Testium in faciem Rei.

Tunc Dominus ad conuincendum ipsum constitutum de mendacio, & ad disponendum eumdem ad veritatem fatendam, & ad omnem alium meliorem finem, & effectum: mandauit pro nunc per me Notarium alta, & intelligibili voce ad claram ipsius constituti intelligentiam, sibi exhiberi, & legi [illegible] habitam sub die tali, necnon [illegible] in qua [illegible] tali, in ea parte, quæ incipit sic, vsque ad illa verba, videlicet, &c. & ponantur verba.

Qua depositione sic, vt supra, per me lecta, & per ipsum constitutum benè audita, & intellecta, prout asseruit, fuit idem C. per Dominum interrogatus, quidnam dicat aduersus ea, quæ sibi lecta fuerunt, & quomodo amplius negare audeat ipsum commisse prædictum homicidium.

Resp. Da quel che hò inteso, che dice detto N. de N. scorgo che habbia detto vna grandissima buggia, e non si trouerà mai con verità quello, che dice, questa è vna gran falsità.

Interrog. Et monitus, vt velit se disponere ad veritatem fatendam super præmissis, præsertim cum videat se testibus conuictum, qui verisimiliter contra ipsum prædicta non dixissent, si vera non essent, cum nemo præsumatur immemor salutis propriæ animæ. Tanto magis, quia ipse constitutus approbauit dictum N. de N. pro homine sibi amico, probo, veridico, & fide digno.

Resp Per il tempo passato sin'adesso l'hò tenuto per amico, & huomo da bene, mà auisso, che sento d'hauer detto vna bugia così pregiudiciale alla mia persona, e fama, dico ch'è falsario, e spergiuro, &c.

Et sibi dicto, quod non desunt Alij testes, vltra dictum N. de N. qui prædicta testificantur. Ideo dicat veritatem, nec expectet vlterius conuinci.

Resp. Ancorche ci fossero mille testimonij, che dicessero l'istesso, e son tutti buggiardi, è falsi, &c.

Interrog. Quid diceret, si audiret testificantem hominem quendam ab ipsomet constituto pro viro probo, & veridico habitum.

Resp. Potrebbe essere, mà io non lo credo.

Tunc Dominus ad vlterius conuincendum ipsum constitutum de mendacio, ipsumque disponendum ad veritatem fatendam; & ad omnem alium meliorem finem, & effectum mandauit per me Notarium alta, & intelligibili voce, &c. prout supra. Deinde.

Interr. Quid modo prædictis respondeat.

Resp. Costui ancora dice vna gran buggia.

Interrog. Et monitus, vt tandem velit à mendacio recedere, & ab eius pertinacia desistere, cum iam videat esse duos testes fide dignos, qui ipsum de mendacio conuincunt; qui qua modo eorum iuramento prædicta non deposuissent, si vera non essent; cum nihil agere habeant cum ipso constituto, nec inde vllum commodum sentiant, nec sentire possint.

Resp. Sia ciò che si voglia di questo e ciò che dice io vna sollennissima buggia. Et io non hò altro che dire, perche hò già sin'hora detto la verità.

Interrog. Quomodo audeat Viros præfatos probos, veridicos, & fide dignos paulo ante ab ipsomet constituto pro talibus habitos, nunc mendaces appellare: ex quo manifestè apparet de eius impudentia, cum adsit etiam N. de N. suus amicus, qui eamdem deposuit, asserendo ipsum constitutum homicidium prædictum commisisse.

Resp. N. de N. dice tal cosa? E come mai potrà esser questo? Non lo credo, ne pud'essere.

Tunc Dominus ad tanto magis constitutum ipsum conuincendum de mendacio, mandauit per me legi, &c. in illa parte quæ incipit sic: & finit sic. Et sequere, vt supra.

Deinde si opportunum videbitur, terminari poterit examen eo modo, & forma prout habetur in fine primi constituti *sup. n. 59.* Mutatis tamen mutandis, vel demptis, aut additis his, quæ opportuna iudicabuntur, cum formulæ prænotatæ, non sint adeo in earum formalitate seruandæ, vt nequaquam ab ipsis recedi possit. Sed tantum positæ, vt aliàs dixi, pro exemplis, ad illas imitandas, saltem in substantialibus; ne ex defectu alicuius clausulæ necessariæ, facietur processus, & sic fiant nullitates.

DE CONFRONTATIONE TESTIVM.

66 Solent aliquando quidam Iudices in quibusdam casibus, vltra lectionem depositionum testium in faciem rei, deuenire etiam ad confrontationem testium examinatorum,

vel

vel sociorum criminis cum ipso reo constituto. Hæc autem confrontatio regulariter non est necessaria, nec de substantia processus. Et ideo omissa, processus non infirmatus, quia est remedium subsidiarium, & extraordinarium, nam ordinarium est repetitio, vt dicemus infrà *n.72.* Sed solum vtilis; & admittenda in illis casibus, in quibus de consuetudine, & stylo Curiæ fieri solet; habet tamen vim repetitionis, quando fit, imò maiorem effectum producit, vt inquit Chartar. *in d. pr ter. vol. 3. c. 1. num. 84. & seq.* Clar. *in Pr. cr. §. fin. qu. 45. vers. sed in proposito quæro,* & Affict. *super secunda parte constitutionum Regni rubr. 10. n. 20.*

Fieri autem debet confrontatio, quando reus negat omninò factum, quod de directo contrarium deposuerunt testes. Quintilian. *l. 5. inst. c. 1.* & dicam inferius *num. 72. latius.* Fitque cum omnibus qualitatibus, quæ requirerentur, si testes confrontandi numquam examinati fuissent. Honded. *consil. 101. n. 30. l. 1.* Et latissimè agitat per plures quæstiones materiam confrontationis Sigism. Scaccia. *in tract. de iudic. in caus. crim. post. cap. 86. à num. 53. vsque ad 62.* & Guazzin. *in tract. de defension. Reor. defens. 20. cap. 15. 20. & 21.* & Zuffus *de legitim. processu l. 5. q. 132. cum plurib. seqq.* Et quando testes confrontati fuerint cum reo, medio iuramento, non erit opus repetitione ipsorum, quæ alias fieri debet, cum testes examinati pro Curiæ informatione, nihil probent, nisi repetantur, vt inferius dicemus: quia cum adducuntur singuli de per se in faciem rei, habentur pro citatis, præstaturque iuramentum veritatis dicendæ, recognoscuntur personæ amborum ad inuicem, & ratificantur omnia quæ alias deposuerunt, & illa confirmant. Chart. *d. l. 3. c. 1. n. 18. & c. 1. n. 84.*

67 Parit etiam alium effectum confrontatio, nam vltra quod multum vrget reum, aperit mentem ipsius Iudicis ad melius veritatem discernendum à fallacijs, & fraudibus, tùm ex negatione, & audaci inficiatione ipsius rei: tum etiam ex constanti assertione testium in faciem eiusdem rei, iux. text. *in l. 3. §. ideoque vers. Tu magis scire potes. ff. de testib.* Chart. *d. l. 3. c. 1. n. 57.* & ibi Bursat.

Et nota, quod poterit reus hos testes ad sui libitum interrogare. Bart. *in Auth. qui semel. col. fin. nu. 36. C. de probat.* Et deinde si iidem testes sic à reo interrogati, in confrontatione non fuerunt sufficienter interrogati, repetendi adhuc erunt ad instantiam ipsius Rei super eiusdem interrogatorijs datis, etiam publicato processu, dummodo absit dolus ipsius Rei; & instar, quod aliàs nullam fidem faciant, nisi repetantur. Honded. *dicto cons. 101. nu. 26. & 28. lib. 1.* Zuff. *loc. cit. qu. 13. nu. 2.* Marant. *in spec. aur. p. 6. memb. 7. num. 19.* vbi idem firmat de testibus, qui repeti debent, etiam post publicationem. Quod si testes sic fuerunt plenè, & sufficienter interrogati, tunc repetendi non erunt super interrogatoriis per Reum datis. Hond. d. *d. cons. 101. n. 28.* & Bursatt. *cons. 311. n. 14. cum seq. l. 2.*

68 Fieri tamen non debet confrontatio filii cum patre, & è contra. Vassalli cum Patrono; serui cum Domino. Timidi cum potente, Vxoris cum Viro, Pupilli cum Tutore, & similium: quia magna cum difficultate illi tales suum dictum confirmare audient contra prædictos in eorum faciem, ob reuerentiam illis debitam, saltem sine aliqua vacillatione, alterutando delictum, quæ sufficit aliquando ad inualidandum processum, vt ait Chartar. *d. l. 3. c. 1. n. 97.* Quando autem fit dicta confrontatio facienda est, vt dixi, sigillatim, & non per plures eodem tempore. Chart. *ib. n. 95.* Scacc. *d. cap. 86. nu. 60.* Farinac. *qu. 80. nu. 94.* quidquid asserat Franc. Pegna *ad Director. Inquisitor. Eymeric. p. 3. comment. 48. vers. postremò,* vbi ait posse plures simul confrontari: contrarium enim in practica obseruatur, etiam si sint socii criminis, qui separatim confrontantur.

Verùm, quia confrontatio requirit magnam circumspectionem, & practicam, in ipsa benè facienda, ego nunquam facere, vel saltem de rarò. sed semper curarem fieri repetitionem testium, de qua inferiùs. Ad confrontationem faciendam cogi possunt testes in omnibus delictis, præter hæresim. *c. dolelorum de testib.*

69 Vltra confrontationem Testium, adest illa, quæ fit cum sociis criminum, quæ fieri debet cum maiori solemnitate, ideo de ea infrà aliqua etiam afferemus. *n. 73.* Pro nunc de prima, hoc est testium, hæc pauca dixisse, non erit inutile.

Quando autem fieret, forma illius infrascripta, vel huic similis esse potest. Continuando enim examen & Reo persistente in negatiua, fiunt sequentes interrogationes, videl.

Forma Confrontationis Testium cum Reo.

Interrog. *& monitus, vt velit dicere veritatem, quoniam Curia habet testes fide dignos, qui illum de mendacio conuincunt, ita vt melius sit ingenuè veritatem fateri, neque sinat contra ipsum ad alia iuris remedia deueniri.*

Resp. *la verità già l'hò detta; e non può essere persona alcuna, che dica tal falsità.*

Interrog. *an cognoscat N. de N. & an habeat illum pro viro probo, veridico, & fide digno, an sit ei amicus, vel inimicus.*

Resp. *lo conosco benissimo, ma però non lo conosco. Non sò se sia veridico, o bugiardo, e non mi è amico, nè nemico.*

Interr. *quid dicat si prædictus N. de N. deponat pro veritate ineius factum, quod ipse negat.*

Resp. *dirò, che egli è vn gran bugiardo.*

Tunc Dominus ad multo magis conuincendum ipsum Constitutum de mendacio, & ad magis disponendum ad veritatem fatendam; ac ad omnem alium meliorem finem, & effectum mandauit ad faciem ipsius Constituti adduci N. de N. de quo supra.

Quo adducto, & simpliciter facta inter eos mutua recognitione Personarum, & nominum, delatoque iuramento veritatis dicendæ, tam sibi quam ipsi Constituto, prout tactis, &c. iurauerunt. Fuit postea idem N. de N. adductus per Dominum formiter.

Interrog. *an cognoscat præsentem Constitutum, & dicat quomodo nominetur, & cognominetur.*

Resp. *Signor sì che conosco quest'huomo qui presente, che si chiama N. de N. della Terra N.*

Interr. *vice versa præfatus Constitutus, an cognoscat præsentem adductum, & quomodo vocetur.*

Resp. *Signor sì, che conosco quest'huomo che m'hauete fatto venir'in faccia, che si chiama N.*

Et facta sic per præfatos mutua nominum, & personarum recognitione, fuit denuo idem adductus.

Interrog. *an ea, quæ dixit, & deposuit in suo examine facto sub die tali, mensis, &c. & contra præsentem Constitutum, fuerint, & sint vera, illaque pro veritate dixerit, ac deposuerit, modoque intendat eadem illa ratificare, & comprobare in faciem ipsius Constituti hic præsentis.*

Resp. *Signor sì, che tutto quello ch'io dissi nell'altro mio esamine, che non mi ricordo precisamente di che giorno fosse, è la verità, e per tale l'hò detto, e deposto, e son qui pronto a mantenerlo ancor'in faccia di N. de N. qui presente, perche è la pura verità.*

Tunc Dominus mandauit per me ad claram, & intelligentem legi depositiones ipsius addu[c]ti, de qua supra sub die tali &c. facta sub die tali &c. Vel: *Illa parte, qua incipit, &c. vsque ibi, &c.*

Qua lecta, & per ambos bene audita, & intellecta, prout interrogati asseruerunt, fuit idem adductus per Dominum.

Inter. *an ea, quo modo legi audiuit, sint illa eadem, quæ ipse aliàs dixit, & deposuit circa, vel contra Personam præsentis Constituti. Et an vera sint, & tamquam vera modo approbet, & ratificet in faciem eiusdem Constituti.*

Resp. *Signor sì, che quanto m'hauete letto adesso, è stato detto, e deposto da me, e tutto l'hò detto per la verità; e come vero lo confermo adesso, e ratifico alla presenza di N. de N. qui presente, perche così son'obligato in conscienza.*

Tunc Dominus conuersus erga dictum Constitutum interrogauit ipsum, quid modo respondeat ad prædicta.

Resp. *Io hò inteso quanto costui hà detto, e perche dice la bugia, egli mentisce, &c.*

Replicante ipso Adducto, & dicente: Io dico ch'è verissimo quel, che dico io, e tu menti, &c.

Et respondente ipso constituto: Io dico il vero e tu sei vn falsario, mentre dici queste cose, &c.

Eodem modo possunt aliæ replicationes, & responsiones fieri, & permitti vsquequo iudicabitur sic expedire. Et si adductus petierit sibi iterum legi eius examen, vt melius recordari valeat iam deposita, tali casu mandabitur Notario eidem illud legi. Honded. *d. cons. 101. nu. 32. l. 1.* Blanc. *de qu. n. 21.* Ambrosin. *vbi sup. lib. 2. cap. 8. nu. 13. & c. 9. nu 8.* Farin. *consil. 192. n. 12.* Quod tamen fieri non debet, si aliqua rationabilis causa aliter sua-

suadeat, Aymon. *cons. 115 nu 7. & seq.* deinde prosequatur.

Et tunc Dominus cum uterque persisteret in suo dicto (vel, *cum ambo persisterent in eorum dictis*) *mandauit dictum adductum remoueri à loco examinis, ipsum licentiando,* (vel in locum suum reponi.) *Et successiuè continuando deinde examen cum ipso constituto, fuit per Dominum benignè.*

Interr. *Et monitus, vt tandem veritatem fateri velit, & hortatus, vt à mendacio, & pertinacia desistat, & recedat, postquam videt, quod iam conuictus remanet de mendacio.*

Resp. *Signore io la verità già l'ho detta, e non hò altro che dirmi, &c.* Et sic, vel terminabitur examen, vel factis aliis interrogatoriis secundum facti contingentiam, proceditur ad confrontationem aliorum eodem ordine, & forma quib. supra à *vers. tunc Dominus ad multo magis, &c.*

Quod si terminandum sit examen, facienda est conclusio, & decretum, vt in fine primi constituti *sup. n. 59.* Si verò confrontandi etiam Alii testes, prosequendum est eodem ordine, quo supra.

De Alia Confrontatione pro Recognitione Rei non cogniti, nisi de facie.

70 Accidit aliquando, vt fieri nequeat confrontatio testium cũ reo, nisi facta recognitione, & inspectione ipsius quia fortè non cognoscunt illum per nomen, nisi de facie. (vt sæpissimè succedit in Magnis Ciuitatibus, in quibus aliqui solent esse amici ad inuicem se salutantes: & confabulantes, & tamen neuter eorum scit nomen alterius,) vel propter vestimenta, vel alia signa visibilia. Tali enim casu hæc recognitio, & confrontatio fit tali pacto, nimirum ponitur reus inter plures homines magis similes, quantum fieri poterit, tam quoad faciem, quam quoad vestimenta, ad euitandas subornationes, & fraudes, ac imposturas; itaut si reus habet pallium coloris rubei, procurare debet Iudex, vt Alii etiam habeant pallium similis coloris, vel saltem duo, vel tres alii, & sic de aliis vestimentis, & similiter faciat radere barbam omnibus æqualiter, &c. Et postquam deposuerunt super statura, effigie, ætate, vestimentis, & aliis signis, quæ possent esse ad cognoscendum hominem delinquentem; tunc adducuntur ad locum, vbi promiscuè inter alios, vt supra, inuenitur reus, vt ait Chartar. *loc. cit. d. l. 3 c. 3 n. 19. & 30.* Bonacos. *commun. opin. l. 5. ver. testes falsi fol. mihi 178.* Butrat. *consil. 201.*

71 Fit autem huiusmodi recognitio, & confrontatio parum diuersè a superiori, nisi in quibusdam, nam prosequendo examen rei, & ipso persistente in negatiua, fiunt sequentes interrogationes, & decreta, prout sequitur, vel his similes, videlicet.

Forma confrontationis pro Recognitione Rei, cuius nomen ignoratur à Testibus.

Interr. *Quid dicet, si testes fide digni ipsum constitutum recognoscant esse illum eumdem, qui interfecit N. de N. idque etiam in eius faciem testificabuntur.*

Resp. *Nessuno potrà mai riconoscermi per quello che hà vcciso detto N. perche io non son stato.*

Tunc Dominus sedens, &c. ad conuincendum ipsum constitutum de mendacio, & ad disponendum ipsum ad veritatem fatendam, ac ad omnem alium meliorem finem, & effectum, mandauit ad locum examinis vocari quinque alios homines per custodem carcerum, & illuc adduci, facie, statura, ætate, ac vestimentis ipsi constituto magis similes, quam inueniri potuerint, & cum eodem Constituto in ordine collocari.

Quibus sic vocatis, & adductis, videlicet Titio, Seio, Caio, Mæuio, & Sempronio, &c. mandauit eos in ordine poni, & inter illos poni etiam ipsum constitutum, itaut ipse constitutus tertium obtineret locum, qui cum essent sic in ordine benè dispositi; successiuè mandauit ad eorum faciem adduci N. de N. de quo alias, &c.

Qui vocatus, & ad faciem eorumdem adductus, & sibi delato iuramento veritatis dicendæ, prout tactis, &c. iurauit, fuit per Dominum.

Interrog. *An inter illos sex, qui sibi exhibentur in corona dispositi, adsit ille met, de quo mentionem fecit in suo examine, quod occiderit N. de N. & cognoscat de facie, sed non per nomen.*

Resp. *Signor sì che frà questi sei che V. S. mi fà vedere qui in fila, ci è quello, del quale hò fatto mentione nel mio esame dell'altro giorno.*

Et sibi per Dominum dicto, vt indicet, & designet præfatum hominem, de quo ipse intellexit in suo examine, & modo dicit esse inter prædictos sex, & manu illum tangat.

Resp. *Mouendo se de loco, in quo erat, & transferendo se ad locum, in quo permanebant dicti sex, & manibus proprijs tangendo N. de N. constitutum tertium in ordine positum, Signore questo qui, che è terzo in ordine alla fila, è quell'huomo ch'io viddi l'altro giorno, che ammazzò N. de N. com'hò detto nel mio esame.*

Tunc Dominus conuersus erga dictum N. de N. constitutum interrogauit, an ipse cognoscat dictum testem; Et quid respondeat prædictis, contra ipsum per dictum testem depositis.

Resp. *Io non lo conosco, se non per buggiardo, mentre dice queste cose contro di me che son innocente.* Vel: *Præsente ipso N. de N constituto, & audiente, ac respondente, Costui dice vna gran buggia, nè lo conosco &c.*

Replicante ipso adducto; Io hò detto, e dico il vero, e Tu sei quel proprio che vccidesti N. de N. e ti viddi con miei proprij occhi: e quel che hò detto, son qui per mantenerlo sempre.

Tunc ipse adductus fuit per Dominum.

Interrog. *an ea, quæ deposuit in suo examine facta sub die tali, mense tali &c. fuerint, & sint vera, illaque pro veritate dixerit, & deposuerit, modoque intendat illa eadem ratificare, & comprobare in faciem ipsius Constituti, vel reuocare, aut aliquid addere.*

Resp. *Signor sì, che tutto quello ch'io hò detto nell'altro mio esame, è stato, & è vero, per verità l'hò detto, & adesso intendo, e voglio ratificarlo, & approuarlo, come de fatto faccio in faccia del medesimo Reo, e non mi ritratto altrimente, mà approuo il tutto, nè ho cosa d'aggiungere di vantaggio.*

Et tunc Dominus, cum ambo persisterent in eorum dictis, licentiauit dictum Adductum & successiuè ad magis conuincendum ipsum Constitutum, &c. vt supra mox dictum est, mandando adduci alios Testes, qui illum recognoscant eodem modo, Aliàs, vel prosequatur examen, vel terminetur, vt in fine primi Constituti supra posit. *n. 59.* Vel si expedire iudicauerit Iudex, mandabit legi examen ipsius Adducti in faciem amborum, modo, & forma, prout supra *n. 65.* mutatis paucis mutandis.

72 Dictum est suprà *nu. 66.* quod regulariter confrontatio testium non est de substantia processus, adeoque si omittatur, processus non corruit, vnde facienda non est, nisi in casibus a consuetudine, & praxi receptis, secundum Clar. *in pract. cr. q. 45. vers. sed in proposito,* modò addendum est, quod licet dicta conclusio vera sit, cum loco illius fieri possit repetitio, quæ est remedium ordinarium, & confrontatio est extraordinarium, & subsidiarium; sed vbi habetur ordinarium, non debet recurri ad extraordinarium. Bart. *in l. ad edictum. ff. de q.* Aymon. *cons. 287. nu. 2.* ergo, &c. Attamen fallit in tribus casibus, in quibus nisi confrontatio fieret, processus claudicaret.

Primò, quando testes deponentes de delicto sunt inuicem de directo contrarii; Federic. *de sen. cons. 164.* Alex. *cons. 34 vol. 3. nu 4.* Quod deuenire potest, tum circa factum, tum circa personas, & huiusmodi, prout si vnus dicat, vulnera per N. fuisse cæsim facta N. de N Alter verò dicat punctim. Vel si quis fuisse præsentem Titiũ tali delicto, & Titius vocatus neget adfuisse.

Secundò, quando testis, reus sunt similiter de directo contrarii, prout si testis dicat vidisse Titium vulnerantem Caium, Titius verò interrogatus omninò hoc neget. Clar. *vbi sup.* secus si sibi contrarientur in aliqua circumstantia, non in substantia, vt si testis dicat vidisse Titium tali die in tali habitu, Titius verò hoc negaret, vel diceret, se non recordari. Oldrad. *cons. 126.* Bald. *in cap. cum venisset nu. 3. de rest. spol.* Moron. *in tract. treg. & pac. qu. 118. n. 62.*

Tertiò, quando non potest haberi recognitio rei, nisi mediante illius inspectione, prout quando testes non cognoscunt delinquentem per nomen, nisi de facie, vel de vestimentis, vel de aliis signis visibilibus, & apparentibus; tunc enim est omninò facienda confrontatio. Clar. *ib.* Chartar. *d. lib. 3. cap. 1. nu. 88.* Loccatellus *de qu. ad. in spect. 5. num. 255.* de qua dix. *num. præced.*

Quibus addi possunt duo alii casus, in quibus confrontatio est etiam necessario facienda. Quorum Primus est, quando

reus

reus confessus est delictum, sed negauit offensum, tunc enim ponendus erit inter plures, modo, quo supra, ad effectum illum recognoscendi, vt tradunt DD *praes.* signanter Loccatellus *ib.* quem citat Zuffus *d.l.3.q 152.n.8.*

Secundus casus est, in socio criminis, qui necessario confrontari debet, & si recusauerit, compelli potest. Pegn. *in Director. Inquisit p.3.comm.127.* Loccatell *dict.inspect.5.n.234.* per text. *in c.super eo, & c.peruenit.c.cum seq.de test.cog.*

De Confrontatione Socii Criminis.

73 Verum quia necesse erit aliquando, vt dictum est, confrontationem omnino fieri, & quod magis est, quod illa fiat non de testibus, sed de sociis criminis ideo de ea aliqua afferre non erit, nisi vtile, & necessarium. Ipsa autem sociorum criminis confrontatio fieri debet maiori cum solemnitate, quam illa testium, quia socii criminis torquendi sunt in faciem ipsius constituti, vt eorum dictum in tortura confirment, & ratificent, & sic probabit contra constitutum, aliàs non, vt inquit Bois. *de indic. & consider. ant. tortur. num.* 251. Clar. *loc. cit. quaest.* 21. *vers. sciat etiam*, ratio est, quia complicitas in delicto reddit illos inhabiles ad testimonium ferendum, vel saltem multum eneruat eorum fidem, propter infamiam, quam incurrunt, vt tradunt Iac. Aegid. *in tr. de reprobat. test nu.* 16. Neap. à Montealban. *de testib. nu.*67. *fol mihi* 9. Vid. Farinac. *de indic. & tortur. qu.* 43. *limit.* 12 *nu.* 101. & Plot. *cons. cr* 122. qui distinguit, hoc procedere in socio criminis voluntario, non in coacto, qui non est infamis.

74 Regula tamen est, quod dictum socii criminis sufficiens est solum ad inquirendum de crimine. Roman. *in l.& si certus in princ. ff. ad Syllan.* quem refert, & sequitur August. *ad Angel. de malefic. in ver. fama publica num* 31. Clar. *d.qu.*21 *vers. retenta igitur* Nouell. *in Pr. cr. fol* 45. *num* 10. Io. de Amic. *cons.*27 *nu* 5. *vbi nu.*3. de communi testatur, & Grammatic. *cons.* 21. *nu.* 10. & *cons.*67. *in fin.*

Quod procedit, tam in criminibus exceptis, quam non exceptis, vt de communi DD. sententia testatur Blanc. *de indic. nu.* 359. Villalob. *commun. opinion. in litt. C. num.*203. Clar. *ibid. circa med.* Non autem sufficit ad transmittendam inquisitionem, seu citationem Reo nominato, ita vt teneatur comparere. Dec. *cons.*189 *n.*9. Conrad. *in Pr. fol.*255 *in princ.* Clar. *d.q* 21. *vers. si verò quaeris*, Viuius *in tr. communium opinion. fol.*263. *vers. an testem non admittitur*, Rolan. *cons.* 16. *nu.*7. *l.*1.

75 Adhoc autem, vt dictum socii criminis faciat iudicium ad inquirendum, requiritur, vt depositio facta sit cum iuramento. Marsil. *in Pr. cr. §. diligenter nu.*72. Vulpell. *cons.*76. *nu.* 14. Boer. *decis.*319. *post nu.*4 Q.. quid in contrarium afferat Blanc. *de indic nu.*384. & ratio est euidens, quia licet quoad seipsum sit reus, quoad alios tamen fungitur vice testis, cui non adhibetur fides, nisi deponat cum iuramento, etiam si sit Religiosus, *cap. nuper, & c. tuis de testib.* & notat Clar. *tal.*2. *§. testis*; & per Nos dictum fuit supra suo loco fusius.

76 Aduertendum tamen est, quod numquam deueniendum est ad confrontationem socii criminis, qui socium in tortura nominauit, nisi postquam talem nominationem socii factam in tortura ratificauerit extra tormenta, prout ratificanda est principalis confessio delicti. Bursat. *consil.* 201. *post nu.* 58. *vol.*2. & Ratio est, quia dictum in tortura non afficit, nisi ratificetur, vt dicemus infrà *sect.*14. *nu.*41. *& seqq.* Aduertendum est secundò, quod si essent duo Rei socii criminis, & alter alteri crimen imponeret, sed inter se essent valde discordes in eorum depositionibus; tunc Iudex illos super his, in quibus discordant, interrogare debet prius separatim; posteà coniunctim; & si in negatiua persisterent, nec alia via veritas haberi poterit, ambos torqueri mandet in alterius mutuo conspectu, secundum Iodoc. *in Enchirid. cr. titul. de confrontatione. cap* 47. Sed in hoc necess... est magna prudentia in Iudice, & similiter multa practica; Ideò caute, & mature procedendum erit.

77 Quando autem dicta confrontatio socii criminis facienda est, practica secundum Chartar. *in sua Prax. interrog. reo. l.*4. *c.*2. *nu.* 14. talis erit: Dum examinatur reus, & persistit in negatiua, continuando examen, vt fit in confrontatione testium cum reo, de qua supra *n.*69. vsque ad illud decretum incipiens: *Tunc Dominus mandauit*. exclusiue, nam loco illius sit infrascriptum, Itaque adducto socio criminis in faciem ipsius constituti nominati, & delatio ei iuramento, ac facta personarum & nominum mutua recognitione, ipsoque interrogato, an vera dixerit, & paratus sit ad praesens eadem ratificare, etiam in tormentis, si opus fuerit in faciem ipsius constituti, illoque respondente, quod sic, illicò fit sequens decretum, videl.

Forma Confrontationis Socii Criminis in Tortura.

Tunc Dominus sedens, &c. ad tollendam omnem dubietatem, quae circa personam, & dicta ipsius N. de N. Adducti oritè, & considerari, ac insurgi posset, ex quo facit se socium criminis, & ad tollendam omnem maculam, si qua ex dicta causa in eius persona exorta fuisset, & ad tanto magis afficiendum ipsum Constitutum, Aliosque nominatos; ac ad omnem alium meliorem finem, & effectum, mandauit dictum N. Adductum in praesentia, & conspectu ipsius Constituti, nec non aliorum nominatorum, in caput ipsius, & aliorum complicium, duci ad locum solitum torturae, ibique spoliari, ligari, & funi applicari.

Qui sic adductus, spoliatus, ligatus, & funi applicatus, antequam in altum eleuaretur, fuit per Dominum benignis verbis hortatus, & monitus, vt Deum Opt. Max. timeat, & veritatem puram, ac simplicem fateatur, quae sola ab ipso requiretur, caueatque omninò, nè aliquam Personam indebitè inculpet, quia & in praesenti, & in alio saeculo tenebitur de hoc rationem reddere, & quatenus etiam veritatem dixerit, non dubitet modo illam confirmare; aduertens non minus delinquere eos, qui indebitè Aliquem inculpant, quam qui veritatem in iudicio studiosè occultare procurant.

Resp. *Signore io hò detto la verità, e se non fosse il vero, non l'hauerei detto, per non far un giuramento falso, e dannare l'anima mia, perche molto ben m'auaggo in che stato mi trouo per li miei peccati.*

Tunc Dominus ad effectum praedictum tantum, & non aliter, aliter, nec alio modo mandauit ipsum N Adductum in altum eleuari praesente dicto N. Constituto vidente, & omnia prout asserint, intelligente.

Qui sic eleuatus coepit dicere Ohimè, Ohimè, Oh Vergine sacrosanta del Carmine. Signore io già hò detto la verità, che volete più da me.

Interrog. *vt dicat, an ea, quae deposuit contra N. hic praesentem, & Alios ab eo nominatos vera sint, & pro veritate dixerit, & deposuerit, modòque illa eadem approbet, & ratificet.*

Respond. *Signor sì, che tutto quello, che io hò detto contra N. qui presente, l'hò detto per la verità, e lo confermo anche adesso qui sù la corda, perche hò detto il vero. Ohimè calatemi adesso Ohimè.*

Et Domino dicente, vt referat in substantia ea, quae deposuit circa N. hic praesentem, & Alios nominatos.

Resp. *Signore io hò detto, che N. de N. haue ammazzato N. de N. assieme con N. &c.*

Vel alio modo, omisso: *Et Domino dicente,* fiat: *Tunc Dominus mandauit per me ad claram amborum intelligentiam legi depositiones, &c.* Et scribatur prout habetur supra in forma confrontationis testium, *à n.* 69. *in decreto incip. Tunc Dominus mandauit.* vsque ad vers. Resp. &c.

Resp. *Io hò inteso quanto m'hauete letto, & è il medesimo detto da me, et hora lo ratifico, e confermo in presenza di N. qui presente, etc.*

Praesente dicto N. Constituto, et dicente: Io dico, che è stato è vno gran buggiardo, e mal'huomo. Et deinde volens se erga dictum N. adductum in tortura manentem, subsumendo dixit Eh figliolo auerti bene à quelche dici? perche m'incolpi à torto, e tutto il danno, che fai à me, tornerà in dannatione dell'anima tua; tu sai bene ch'io sono innocente.

Cui idem N. Adductus ex tortura pendens replicauit: Io non danno l'anima mia altrimente, perche tutto quello, ch'hò detto è verità: e se hauessi potuto far di mano di non nominarti, l'hauerei fatto, ma il giuramento mi hà costretto. Deinde conuersus erga Dominum dixit: Deh Signore per amor di Dio fatemi scendere, giache hò detto la verità, etc.

78 Quo facto concluditur examen, si ita expedire videbitur, cum infrascripto decreto; vel si prosequi necesse fuerit, subi-

subiungi possunt interrogationes proportionatæ, iuxta formam supra traditam in confrontatione Testium. *d. n. 69. vers. fin. vers. & successiuè*, & deinde fieri potest infrascriptum decretum, videlicet.

Forma Conclusionis examinis, & confrontationis factæ in tortura per socium criminis contra alium socium.

Tunc Dominus, cum vterque persisteret in suo dicto, mandauit ipsum Adductum leniter de tortura deponi, desligari, brachia temperari, coaptari, & ad locum suum reponi, cum stetisset sic eleuatus per spatium vigesimæ partis vnius horæ, quantum vix hæc omnia scribi potuerant; & successiuè dictum constitutum reponi ad locum suum; animo tamen, &c.

De Exhibitione & Recognitione bonorum, litterarum, vel Armorum penes Reum Repertorum, dum captus fuit à famulis Curiæ.

79 Solet aliquando per Iudices ad conuincendum Reum in negatiua perseuerantem, deueniri, vltra confrontationes prædictas, ad exhibitionem bonorum, armorum, vel scripturarum, cum quibus fuit captus: vel quæ in eius domo repertæ fuerunt tempore carcerationis, vel ante, aut post illam, ad effectum, vt illa recognoscat ad magis ipsum disponendum ad veritatem fatendam, cum in quibusdam casibus ipsa bona habeantur pro corpore delicti, quæ omnino recognosci debent, vt si sint arma prohibita, libelli famosi, literæ cum tractato de occidendo, vel aliud delictum committendo, & alia id genus. Quoad præsentem materiam exhibitionis, comparationis, & recognitionis bonorum, & scripturarum, vide plene notata per Mascard. *de probation. conclus.* 330. *per tot.* vbi plures examinat quæstiones. Idem facit Menoch. *de arbitr. Iudic. cas.* 214. Vulpell. *cons.* 35. *&* 135. Et an sola comparatio manus cum aliis scripturis probet aliquam scripturam esse alicuius manu scriptam, vide Decian. *cons.* 33. *numer.* 111. 118. *&* 126. *lib.* 1. *& cons.* 46. *vol.* 2. *& cons.* 19. *numer.* 225. *volum.* 3. Abb. *cons.* 737. *l.* 2. Parit. *cons.* 27. *n.* 49. *& seqq. l.* 2. ferret. *cons.* 574. *l.* 2. Crauett. *de antiquitat. tempor. part.* 1. *in Sect. Quæritur etiam num.* 7. *vers. non omitto etiam*. DD. communiter. *in l. admonendi. ff. de iureiurand.* & late Ios. Ludouic. *decis. Perus.* 7. *par.* 1. Fit autem recognitio medio iuramento per duos testes, qui scripturarum scil. manum Rei notam habeant, & comparatione aliarum scripturarum, quorum depositiones in actis redigendæ erunt: & cogi potest ipse Reus ad scribendum in processu aliqua verba, in quibus adsint dictiones, & syllabæ similes, vt fiat comparatio: qui si recusauerit scribere, cum sit grauissimum indicium, potest compelli per torturam. Chart. *in tract. de exequut. sent. c.* 2. *n.* 44. & Vulpell. *vbi sup.* in qua poterit tamdiù detineri, donec scribat: sed priùs conuincendus est per duos testes, qui deponant, se scire, quod ille scribere nõ ignorat, quia mendacium, vt superiùs dixi, *n.* 47. *vers. Benè verum est*, facit indicium ad torturam. Boss. *de indic. n.* 36. Clar. *in §. fin. q.* 21. *vers. mendacium*.

80 Quando igitur facienda sit, vel facta fuerit perquisitio, & inuenta fuerint bona, arma, scripturæ, vel litteræ in domo Rei, vel penes ipsum ante, vel post carcerationem, aut in ipso actu capturæ; quomodo fieri debeat. *diximus supra sect.* 5. *num.* 105. quomodo verò facienda erit exhibitio, & recognitio bonorum, litterarum, & similium, habetur hic; quæ quidem prosequendo examen, vt in præcedentibus, si essent recognoscendæ litteræ eiusdem Rei, fieri potest infrascripto modo, vt sequitur videl.

Forma exhibitiones, & Recognitionis bonorum, & litterarum, &c.

Interrog. *an si videret aliquam scripturam sua manu confectam, illam recognosceret*.

Resp. *Signor sì, che se io vedesse qualche scrittura scritta di mia mano, la riconoscerei*.

Et tunc exhibitis per me de mandato Domini ipsi Constituto quibusdam litteris sub datum loco N. die tali, &c. mensis, &c. incipientibus; Carissimo mio, &c. Al riceuer dalla presente &c. cum subscriptione: Affettionatissimo per seruirla N. de N. et cum inscriptione à tergo: Al mio carissimo come fratello N. de N. in sua mano, subito subito. Signatis littera A. in domo ipsius Constituti repertis, vt supra in processu, ac per ipsum benè visis, inspectis, & manibus habitis, fuit per Dominum.

Interr. *an præsentes litteræ fuerint, et sint scriptæ manu ipsius Constituti, modo, & forma prout in illis, &c.*

Vel alio modo breuiori, videl.

Opportunè per Dominum Interrogatus. Vel *Ad opportunam Domini interrogationem*.

Resp. *&c.* & ponatur totum id, quod dicit.

Tunc Dominus sedens, &c. mandauit per me Notarium exhibere ipsi Constituto litteras, de quibus supra in processu fol. tali &c. registratas fol. tali, &c. et in domo ipsius C. repertas, & primò complicatas, vt infrascripto tantùm videretur, & sigillum, nil aliud.

Quibus sic exhibitis per ipsum C. benè visis, & inspectis tam à latere sigilli, quam à latere inscriptionis, ad opportunam Domini interrogationem.

Resp. *Io hò visto il soprascritto di questa lettera, che dice, &c. e questo sigillo, che vi stà impresso, doue ci sta l'armi mia, &c. e dico, &c.*

Deinde Dominus mandauit parum explicari litteras prædictas, ita vt sola subscriptio videri posset, & eidem Constitutio exhiberi.

Quibus sic parum explicatis eidem Constituto exhibitis & per ipsum in ea parte, in qua extat subscriptio, benè visis, & inspectis. Ad opportunam Domini interrogationem.

Resp *Io hò visto questa sottoscrittione, che dice etc. e dico, &c.* & ponatur quod dicit.

Successiuè Idem Dominus mandauit eidem Constituto exhiberi totas litteras omni ex parte explicatas.

Quibus sic exhibitis, & per ipsum Constitutum benè visis, inspectis, & lectis per Dominum opportunè interrogatus.

Resp. *Io hò visto questa lettera, che comincia, &c. et finisce, &c. e dico, che è lettera mia, e scritta di mia mano, &c.*

81 Vel si Reus negauerit esse suas, & sua manu scriptas, vocentur duo periti homines, qui litteras prædictas, siue aliàs scripturas confrontent cum aliis ab eodem Reus scriptis, quib. recognitis, & cõfrontatis fidem faciant cum iuramento, vel examinentur formaliter, & deponant: an scriptura, & character sit similis, nec ne? & eorum depositiones redigantur in processu, vt supra dictum est. Quod si aliæ scripturæ ipsius Rei haberi nequeunt, ad effectum faciendi comparationem prædictam, diuerso modo procedendum, erit nam tunc interrogandus erit Reus an, sciat scribere, & si affirmauerit, imponi debet ei, vt scribat in ipsomet Constituto verba per eumde Iudicem dictanda ipsomet præsente. Verba autem expedit, vt sint eadem, quæ in ipsa scriptura, seù Litteris existunt, saltem pro maiori parte, & in alio sensu accommodata ad effectum, vt ex identitate dictionum, syllabarum, ac characterum possit per Peritos eodem modo adhibendos comparatio, & confrontatio manus faciliùs fieri. Et sic prosequendo examen, vt supra, dicatur, videl.

Forma cogendi Reum ad scribendum.

Inter. *An ipse Constitutus sciat scribere*

Resp. *Signor sì, ch' Io sò scriuere, ma non ben bene*.

Tunc Dominus sedens, &c. mandauit eidem Constituto; vt accepto calamo scriberet verba per ipsum Dominum dictanda, prout idem Constitutus accepto calamo sibi per me tradito ad ipsius Domini dictamen infrascripta verba scripsit, videl.

Et scribantur in ipso Constituto seù examine verba, &c.

82 Si verò dixerit, se nescire scribere tunc conuincendus erit per duos testes de mendacio, examinandos illos, qui deponent, quod aliàs viderunt illum scribere tali occasione, & tali tempore, &c. & tali casu prosequendo examen, & monendo illum, vt scribat, cum Curiæ constet, quod scribere, aliàs cogetur iuris, & facti remediis opportunis, tali modo fiat, vid.

Forma cogend' ad scribendum per torturam.

Et cum Dominus videret Constitutum ipsum valdè obstinatum, & in negatiua perseuerantem, quod scribere nesciat, fuit iterum benignis verbis hortatus, & monitus, vt scribere, velit, nam Curia constat ipsum scribere non ignorare, & non permittat contra ipsum deueniri ad magis ardua iuris, & facti remedia opportuna, prout deueniretur, si non se disponat ad scribendum.

Respond. *Io hò già detto, che non sò scriuere, come realmente è, e così non posso scriuere, come mi commandate.*

Tunc Dominus sedens, &c. Visa obstinatione ipsius Constituti, stantibus depositionibus fide dignorum testium asserentium, quod ipse scribere sciat, attento mendacio, & inuerisimilitudine, quod scribere nesciat, ad disponendum tantummodo illum ad scribendum, & non aliàs, aliter, nec alio modo, citra præiudicium iurium Fisco competentium, & præmissa protestatione, &c. mandauit ipsum Constitutum duci ad locum torturæ, ibique spoliari, ligari, & funi applicari.

Qui sic adductus, &c. & prosequatur, vt suprà n. 77. in tortura sociis criminis, mutatis, mutandis cum conclusione io fine torturæ, *vt nu. 78.*

De Coactione, pro habenda Responsione Rei nolentis respondere.

83 Dictum fuit supra *n.* 40. quod in criminibus enormibus, & Capitalibus, secundum *leges* Ciuile, Reus legitimè, & iuridice interrogatus à Iudice, dum illum constituit, cius interrogationibus respondere recusauerit, aut si responderit, non congrue respondet; tunc ad ipsum cogendum, vt ritè respondeat, poterit Iudex illum torquere, non pro delicto principali, sed tantùm ad eruendam responsionem. *vt præcit. n. 40. dictum est.* Et quamuis ad finem, vt hæc tortura ad eruendam responsionem; inferri possit, non sint necessaria inditia, quæ adesse debent pro tortura ad eruendam veritatem: Attamen præcedat oportet aliqua diffamatio, vel aliquod saltem leue inditium, constetque de delicto. Chartar. *in practicat. Pract. interrog. reo. l. 3. cap. 2. num.* 13. Bene verum est, quod arbitrio Iudicis remittitur, an interrogare voluerit postea super delicto principali, vel super circumstantiis. Chart. *num. 7.* nisi Reus legitimam causam nō respondendi allegauerit, puta suspicionis Iudicis, vel similium, nam tunc super ic deri debet. Idem *ib. n.* 5. Cæterum huius torturæ tempus arbitrarium est, attentis circumstantiis causam, Personarum, qualitatibus, & criminum grauitatibus, & aliis similibus, vt tradit Vulpell. *cons. crim.* 34.

84 Est aduertendum, quod si Reus haberetur pro confesso, nón esset infligenda tortura. Scaccia. *de iudic. in rr. c. 86. in fin.* Neque si ageretur de causis, in quibus pœna corporis afflictiua imponenda non veniret: nam tunc cogendus esset mulcta indicta, vel captis pignoribus. Chartar. *loc. cit n. 2. & seqq.* Saccia *ib.* Et Primò ai notanda erit in processu, & in ipso examine renuentia, & contumacia ipsius constituti in respondendo. Deinde deueniendum est ad compulsionem ipsius, vt respondeat præcisè per opportuna iuris remedia, prout facti species postulauerit, vel multa indicta, vel captis pignoribus, vel sub pæna, & comminatione confessatis criminis, aut periurii, vel tortura adhibita, aut similibus modis. Cartar. & Alii *loco præcit.*

Vbi autem ageretur de delictis prædictis, in quibus pœna corporis afflictiua imponi non potest, factis debitis monitionibus, si adhuc in sua pertinacia in non respondendo, perdurauerit; infrascripta forma, vel huic similis adhiberi potest, videlicet.

Forma coactionis Rei ad respondendum per aliarum pœnarum comminationem, non per Torturam.

Et tandem monitus per Dominum, vt prædictum interrogatorium exacuat pro veritate, absque eo, quod se referat ad iam dicta.

Resp. *La verità già l'hò detta fin' hora, e però mi rimetto à quello, ch'è stato scritto auanti di me.*

Interrog. *Et monitus, vt sub pœna scutorum centum, vel bis, ter centum, vel quingentum, vel sub pœna confessati criminis, de quo imputatur; vel sub pœna periurij, vel quia alias sibi pignora auferentur, veritatem dicat.*

Resp. *quelche hò detto, stà scritto.*

Et Domino dicente, vt se disponat ad melius, & congruentius respondendum, & à contumacia, & obstinatione prædicta recedat.

Resp. *Non voglio dir' altro, e quelch'è detto, è detto.*

Et Domino subiungente, vt omninò respondeat. quia aliàs deueniretur contra ipsum ad pœnarum prædictarum, & grauiorum declarationem, in iuris.

Resp. *Io non voglio dir' altro.*

Et licet pluries, & pluriès per Dominum monitus ad meliùs, clariùs, & magis præcisè respondendum, & semper idem responsum dedit, manensque in dicta obstinatione, qua ego, &c.

Tunc Dominus Visa obstinatione ipsius constituti, & notoria pertinacia, ac inobedientia, pœnarumq; prædictarum sibi comminatarum spretu, reseruato sibi iure semper, & quandocumque decernendi, & pronunciandi dictum Constitutum vt rorum contumacem, & inobedientem, & tamquam talem pignorari, & grauari debere, vel pœnam periurij, aut confessati criminis, vel scutorum tot incurrisse pro mulcta, eaque Cameræ N. vel *N. applicandi, & incorporandi, applicariq, & in corporari mandandi, & præmissorum executione quodcumque mandatum desuper necessarium, & opportunum relaxandi, pro nunc ad vlteriora procedens.*

Interrogauit, vt tandem se disponat, cum non sit amplius sub terfugiendi tempus, nihil prorsus respondit.

Quo facto, si deueniendum erit ad remedium torturæ, pro sequendo examen, forma ipsius esse poterit infrascripta, vel similis, videlicet.

Forma torquendi Reum nolentem respondere, vel non præcisè, & congruenter respondendum.

85 *Interrogatus, & monitus, vt recedat ab huiusmodi obstinatione, & respondeat exacuando interrogatorium sibi factum, non se referendo ad iam dicta.* Vel si dixerit: *non recordor: potest esse, & similia,* dicatur: *omittendo dicta verba non recordor, potest esse, &c. quia alias contra ipsum necesse erit pro dicta responsione habenda, ad opportuna iuris, & facti remedia deuenire.*

Resp. *Quelche hò detto, stà scritta, à quello mi rimetto.* vel a *Non mi ricordo. Potrebb' essere, & similia. E se volete darmi la corda, siate padrone di fare quel che volete: ma prima douete darmi le mie difese.*

Et Domino dicente, quod in huiusmodi casibus copia repertorum non dantur, nec defensiones, ideo respondeat ad prædicta absque aliqs subterfugijs, & cauillationibus.

Resp. *Voi mi fate torto. Et aliud dicere noluit, qua ego, &c.*

Et licet fuisset pluries, & pluries per Dominum instatum pro dicta responsione habenda, semper idem responsum dedit, qua ego pariter, &c.

86 Quò casu, ne amplius frustra immoretur, fit decretum torturæ, quod fieri potest, vt sequitur, videl.

Forma Decreti Torturæ, ad effectum habendi responsionem præcisam aut congruam.

Tunc Dominus sedens, &c. Visa pertinacia ipsius constituti nolentis respondere, (vel præcise, & iuxta interrogata respondere) *pro dicta responsione* (vel pro præcisa, & congrua responsione) *habenda super prædictis cum aliter ab eo haberi non possit, mandauit ipsum constitutum adduci ad locum torturæ, ibiq; spoliari, ligari & funi applicari.*

Qui sic ad locum torturæ adductus, dum spoliaretur, & ligaretur, fuit per Dominum benignis verbis adhortatus, & monitus, vt se disponat ad responsionem dandam interrogationi sibi factæ, (vel ad præcise, & congruenter respondendum) *super his, de quibus interrogatur, alias in altum eleuabitur.*

Resp. *Io hò detto, e quello stà scritto.*

Tunc

Tunc dominus eum videret ipsum constitutum adhuc in sua pertinacia persistere, mandauit ipsum in altum eleuari, ad effectum prædictum.

Qui sic eleuatus cœpit dicere: Ohime le braccia, Santo Antonio aiutatemi.

Interrog. *An modo sit dispositus ad respondendum interrogatorijs sibi factis.*

Resp. *Che volete che dica, quel ch'ò detto, è detto.*

Et prosequitur examen, prout necessitas requiret, & cum deueniendum erit ad finem torturæ, concluditur iuxta superius dicta *n.* 78. mutatis tamen mutandis.

87 Antequam ad vlteriora progrediamur, prætermittendum non erit, quod quando Vicarijs Generalib. aut Alijs occurret examinare reo criminis hæresis, vel alterius heresim sapientis, opus illis erit magna prudentia, & circumspectione, ex eorum responsionibus decipiantur, & delusi remaneant: habent enim quidam tales modum quemdam æquiuoce, & fictè respondendi, tanta, ac tali arte palliatum, vt vix cognosci, & discerni possit, vt aduertit Pegna. *in Directorio Inquisitor. de inter. Re. p. 3 ste.* vbi decem modos enunciat qui cum non parum Iudicis intellectum in alijs caussis aperiant, hic illos referre non grauabor.

Primus modus est, si amphibologice, & equiuoce responsum dentur: prout si Iudex interroget reum: *Credis tu, quod Hostia consecrata sit corpus Christi?* Respondit: *Credo, quod hæc sit corpus Christi;* intelligendo in mente sua de tabula, vel alia re sibi præsente, quæ materialiter sumptæ, & large sunt corpora Christi, id est in eius dominio.

Secundus modus est per interrogationis retorsionem: prout si Iudex interroget: *Credis tu in Spiritum Sanctum à Patre, & Filio procedentem.* Ille retorquendo respondet. *Et quomodo Vos creditis.* Et tunc si subiungatur: *Nos credimus, quod Spiritus Sanctum procedit à Patre, & Filio.* Ille resp. *Ita & ego credo.* Sumendo ita illum credere, Nos ita credere, non quod ille tin Spiritum Sanctum credat. Vel si interrogetur: *Credis tu, quod vsura sit peccatum.* Resp. *Et quod vos creditis, mihi credendum est.* Et Iudice replicante: *Nos catholici credimus vsuram esse peccatum.* Hæreticus subtiliter resp. *Et ego ita credo.* Intelligendo, se ita credere, Nos credere vsuram esse peccatum, non autem ipse credit vsuram esse peccatum.

Tertius modus est, per conditionis adiectionem, prout si interrogetur: *Credis tu, quod matrimonium sit Sacramentum?* Resp. *Credo, si Deo placet,* Intelligendo in mente sua, Deo non placere se credere matrimonium esse Sacramentum.

Quartus est per verborum tergiuersationem, prout si interrogetur: *Credis, quod Christus Dominus post mortem descenderit ad Inferos?* Resp. *Magna fuit iniquitas Iudaeorum, quam habuerunt in Christum.*

Quintus est, per verborum fictam admirationē, vt si interrogetur. *Credis tu Deum esse omnium Creatorem?* Respondit, quasi turbatus cum admiratione. *Nonne ita debeo credere?* vel si interrogetur. *Credis tu Filium Dei esse incarnatum de Virgine?* Resp. cum admiratione. *Oh Deus meus, quare me interrogas de hoc? credis forsan, quod ego sim Iudæus? Credo: quod bonus Christianus debet credere.* Intelligendo in mente sua, quod bonus Christianus hoc credere non debet.

Sextus est, per verborum manifestam translationem, vt si interrogetur: *Credis tu, quod Christus post mortem descenderit ad Infero?* Respondit: *Oh Domine Iudex quantum debet quilibet cogitare ad Christi diram mortem, & ego miser non facio.*

Septimus est, per sui ipsius iustificationem, vt si interrogetur: *Credis tu, quod Christus descendit de Cœlis?* Resp. *Oh Domine Iudex ego sum homo simplex, Illitteratus, & in simplicitate mea ego seruio Deo meo, & nescio istas quæstiones. Vnde ne interroges me de istis, quia faciliter me induceres in aliquem errorem.*

Octauus est, per suis corporis fictam debilitatem, vt si interrogetur: *Credis tu Christum esse Deum, & hominem?* Resp. *Domine Iudex ego sum valdè defatigatus, propter tot interrogationes, & nescio vbi caput habeam, rogo propter amorem Dei vt modo me dimittas.*

Nonus modus est, per fatuitatis simulationem, vt si cum interrogatur, respondeat confuse, miscendo multa verba impertinentia, & mouentia ad risum.

Decimus est per modum fictæ, & palliatæ Sanctitatis, vt si cum interrogatur, respondeat affectata quadam deuotione, & huiusmodi.

Quapropter multum Iudici laborandum est, ne decipi permittat, sed compellat illum respondere, & euacuare interrogatoria per verba clara, & non dubia, aut æquiuoca, prout si iuxta primum modum respondeat, subiungatur per Iudicem, *de quo corpore Christi tu intelligis, de hoc quod ego dico, & intendo, vel quod signanter tibi ostendo & interrogo, an de alio, quod tu in tua mente confingis?* Et sic faciendum est in reliquis, ita vt prorsus omnis tollatur ambiguitas. Et in fictione fatuitatis obseruetur actuum exteriorum ordo, vultus mutatio ad minas tormentorum, verborum connexio, & alia id genus. Quæ autem dicta sunt supra in caussis hæresim sapientibus, possunt a simil. euenire in alijs caussis, dum Rei aliorum criminum examinantur: ideo curare debet Iudex, quantum fieri potest, vt responsiones reorum sint omninò claræ, & verba correspondeat interrogatorio, sine duplicitate sensus ambiguitatisque interpretationis, & absque æquiuocatione & amphibologia, aut fictione & simil bus.

88 Quia solet aliquando euenire ex aliqua rationabili caussa, vt Iudex teneatur, vel compellatur absti nere ab vlteriori processu in caussa, vel alio modo desistere, donec relationem faciat superiori, vel alter super statu causæ & in quib. terminis reperitur. Vel super indicijs contra reum habitis. & similib. tunc fieri potest infrascripto, vel simili modo, prout factum postulauerit: interim sequens pro exemplo deseruiet, videl.

Forma relationis facti, & indiciorum ex processu informatiuo.

Illustrissime, & Reuerendissime Domine, siuè &c. Vertente Romæ lite super quadam hæreditate inter N. & N. vel alio modo, *cum annis elapsis verteretur quadam lis inter N. de N. suum consanguineum ex vna, & N. de N. Actorem partibus ex altera coram Illustriss. Domino N. Episcopo N. siuè, &c. super prætensione cuiusdam hæreditatis, & aliàs, prout in Actis, &c. Idem N. Actor quamdam sententiam sibi fauorabilem ab eadem Curia Episcopali obtinuit, vigore cuius immissus fuit in possessionem maioris partis bonorum in sententia contentorum, quæ tunc temporis per dictum N. Reum consanguineum detinebantur. Quod ægrè ferens dictus N. inimicitias immicitiam grauem cum dicto N. Actore contraxit, & ex tunc in antea statuit in suo animo dictum N. Actorem interficere; quod se velle quam primum exequi diuersis vicibus minatus fuit, stante tunc duo sui famuli N. de N. eum sic conquerentem, & minantem plures audissent; tandem tædio affecti petierunt ab ipso N. eorum Domino, quare semper querularetur, & conquereretur contra N. de N qui N. respondit, se iustam causam habere, quia dictus N. de N. reduxit eum in miserabilem statum, auferendo illi omnia bona. Qui famuli diabolico ductu commiserantes Dominum, obtulerunt se promptos ad illi auxilium aliquod præstandum. Tunc dictus N. eorum Dominus occasione arrepta, rogauit eosdem famulos, ut si vellent eum ab angustia liberare, auxiliarentur ei parato iam ad interficiendum dictum N. eius aduersarium; & respondentes, quod libenter facerent, eos amplexus fuit, promittendo scuta centum pro quolibet. Et sic tractatum fecerunt circa modum occidendi, & quando. Et tandem statuerunt, vt pro die tali pararet in domo duos equos, vt fugere velociter possent, post homicidium commissum. Non se fidens autem ipse N. de dictis suis famulis, die prædicta iunxit se eisdem, & vna simul prosecuerunt ad domum dicti N. eius inimici, quem inuenientes; statim aggressi fuerunt tam ipse Dominus, quam famuli, prædicti, & multis vulneribus cum ense, & alijs armis illatis illum occiderunt? qui dum aggressus fuisset, incæpit clamare fortiter, auxilium petendo, ad cuius voces accurrerunt multi ex vicinis; & tandem dum aufugerent, occurrerunt eis Birruarij, cum Capo vali platea N. & illos currendo cum armis detinuerunt, & ad carceres duxerunt.*

Postquam fuit factus accessus ad domum eiusdem N. & inuenti fuerunt equi parati cum habenis, & ephippijs, vt dicti famuli dixerant. Necnon littera, &c. vel arma prohibita talia, & talia, &c.

Fuerunt constituti dicti N. & N. famuli, & confessati fuerunt delictum de plano, prout in processu. Constitutus deinde

dictus N cum in negatiua perseueraret, fuit conuictus per depositiones testium fide dignorum, & per confrontationem sociorum criminis, &c. & his nonobstantibus adhuc contumaciter in negatiua perseuerat. vel; eam nollet respondere; Aut praecisè, & congruenter respondere recusans, fuit territus, ad effectum, vt responderet tantum; Et neque adhuc voluit se disponere ad respondendum. Hac vsq; modo per me gesta sunt in praesenti causa, quae in his terminis, vt dixi, reperitur. Quare, &c.

Quod si fuerint alia indicia, vel aliae circunstantiae, & qualitates explicandae, explicari poterunt, prout criminis, & facti diuersitas postulauerit, cum praesens formula posita sit solum pro quodam exemplari, non pro methodo necessariò obseruanda, vt aliàs dixi.

SECTIO X.

De Publicatione Processus, & Defensionibus Reis concedendis.

SVMMARIVM.

1 *Praxis procedendi in criminalibus non est semper eadem.*
2 *Praxis Vrbis, qualis?*
3 *Articuli in Criminalibus clari esse debent.*
4 *Articuli in criminalibus vocantur capitula.*
5 *Articulorum Accusatoris copia danda est Reo accusato.*
6 *Termini in criminalibus, aliquando non sunt communes.*
7 *In Regno tamen sunt communes.*
8 *Publicatio processus in criminalibus est de substantia, & necessaria.*
9 *Post publicationem Reus ponendus est ad largam.*
10 *Capitulorum copia dari debet reo in defensionibus, etiam si non petatur.*
11 *Copia Capitulorum danda est Reo, si habeat testes Curiae pro repetitis, aliàs non.*
12 *Copia predicta danda est sumptibus ipsius Rei.*
13 *Copia ad se defendendum est arbitraria Iudici.*
14 *Declaratio Rei, quod habet testes Curiae pro repetitis, debet esse expressa & particularis.*
15 *Declaratio praedicta, qualiter fieri solent.*
16 *Declarationem praefatam, si Reus facere noluerit, tunc quid agendum.*
17 *Interrogatoria dantur per Reos in repetitione Testium.*
18 *Confessio Rei legitimat processum, ideo condemnari potest, sine testium repetitione.*
19 *Copia processus quomodo danda vni Reo, si plures sint.*
20 *Post publicationem, an possint testes ad offensam?*
21 *Confessus delictum necessariò habere debet defensionem.*
22 *Confessio Rei pluribus modis infirmari potest.*
23 *Defensionum plures species.*
24 *Praescriptio viginti annorum in delictis benè procedit.*
25 *Instantiae peremptio est etiam defensionis species.*
26 *Mors accusatoris similiter.*
27 *Probatio contrarij ad delictum imputatum similiter.*
28 *Testium reprobatio tripliciter fieri potest.*
29 *Actus facta in Ciuilibus non probant in Criminalib.*
30 *Actio licita poenam non meretur, si modus non excedatur.*
31 *Absolutus de delicto, tamquam innocens, non est amplius de eodem vexandus.*
32 *Remissio partis offensae prodest Reo.*
Transactio in delictis permissa.
33 *Poenas remittere potest Princeps absolutus, & quomodo.*
34 *Aetas delinquentis excusat aliquando à poena ordinaria.*
35 *Furiosus delinquens non punitur.*
36 *Ira aliquando excusat similiter à poena.*
37 *Amor similiter aliquando excusat.*
38 *Ebrietas etiam excusat aliquando.*
39 *Somnus similiter excusat.*
40 *Prodigalitas item.*
41 *Negatiua coarctata loco, & tempore similiter.*
42 *Homicidium ad defensionem commissum non punitur Defensio est de iure naturali.*
43 *Inuasor impunè occidi potest, etiam pro bonis.*
44 *Aggressor in honore similiter impunè occidi potest.*
45 *Aggressor consanguineorum impunè occidi potest.*
46 *Item aggressor bonorum proximi occidi potest.*
47 *Innocens, in quo casu occidi possit.*
48 *Homicidij qualitas, qualiter probanda.*
49 *Insidians vitae Alterius licitè occidi potest.*
50 *Pluralitas, ac incertitudo delinquentium aliquando prodest delinquentibus.*
51 *Vulneratus, quo casu praesumatur ex vulneribus decessisse.*
52 *Vulnera fuisse, vel non, lethalia, quomodo probanda.*
53 *Vulneratus decens, praesumitur decessisse ex secundis vulneribus; si bis vulneratus fuit.*
54 *Bannitus de iure communi occidi non potest, secus de consuetudine Italiae.*
55 *Adulter, quo casu impunè occidi possit à Patre.*
56 *Adulter à marito etiam impunè aliquando potest occidi.*
57 *Adulter, an occidi possit per mandatarium mariti, vel patris adulterae.*
58 *Fur de Iure Ciuili similiter impunè occiditur dummodo sit fur nocturnus.*
59 *Mandatum superioris aliquando excusat à delicto.*
Operarij laborantes de mandato Domini, quando excusentur.
60 *Metus excusat aliquando à delicto.*
61 *Prouocatus delinquens mitius punitur;*
62 *Dolore pressus delinquens similiter.*
63 *Ignorantia aliquando excusat à poena delicti.*
64 *Credens posse aliquid fieri, excusatur à poena ordinaria.*
65 *Fama bona excusat similiter.*
66 *Nobiles in poenis corporalibus mitius puniuntur, secus in poenis pecuniarijs.*
67 *Excellens in aliqua Arte mitius puniendus.*
68 *Benemeritus Principis, vel Reipublicae similiter mitius puniendus.*
69 *Dolus in delictis aggrauat poenam.*
70 *Casualiter delinquens mitius puniri debet.*
71 *Limitatur conclusio duobus modis;*
72 *Venationi incumbens hominem occidens loco ferae, an poena ordinaria puniendus.*
73 *Defensionis causa est fauorabilis ideo danda Reis sunt defensiones etiam non petentibus.*
74 *Defensiones admitti debent, etiam post sententiam.*
75 *Testes ad defensam admittuntur, etiam non integri.*
76 *Teste laici in causa defensionis Rei praeferuntur Clericis.*
77 *Foeminarum testimonium in causa defensionum praefertur testimonio virorum.*
78 *Pauperibus danda sunt copia actorum gratis per Curiam vt se defendere possint.*
79 *Publicationis decretum, eiusque forma.*
80 *Declarationis Rei forma pro habendis testibus pro repetitis.*
81 *Citationis forma, an offensus voluerit partem facere.*
82 *Instantia forma pro habendis copijs Indiciorum.*
Instantia Fisci, quod non dentur.
83 *Copia Repertorum concessionis decretum, eiusque forma.*
84 *Capitulorum forma.*
85 *Defensionum forma.*
86 *Litis contestationis in forma in criminalibus.*
87 *Aduocatus, & Procurator dandi sunt ex officio Reis, si non habeant, dum se defendunt.*
88 *Defensiones per Reum renunciari nequeunt simpliciter.*

1 PRaxis procedendi in causis criminalibus non est eadem in omnibus Curiis, tam Ecclesiasticis, quam Secularibus: ideo non potest tradi certa regula, nisi in terminis substantialibus, et qui secundum Ius Canonicum seruari deben, de reliquis sufficit per transennam significare. Nam in quibusdam Curiis solent Iudices curare, vt Reus post examen concedat sibi licentiam procedendi vsque ad sententiam diffinitiuam singulis diebus, et horis, in omnibus necessariis: et super hoc fit ei monitio, et notatur in actis, et tunc potest fieri testium repetitio, absque alia citatione. Et noui testes recipi, etiam sine citatione, et citra necessitatem illos repetendi.

In quibusdam aliis, post examen Rei, dari solet terminus ad proponendum exceptiones ipsi Reo competentes, tam dilatorias,

latorias, quam peremptorias, quæ impedite possunt litis, seù Iudicii ingressum, & processum ad vlteriora: & istæ multæ sunt, & partim respiciunt personam Iudicis, partim personam accusatoris: partim Rei, & partim causæ, de quib. vid. Foller. *in pract. crim. for. focul par. 1. secundo partis ver. audiantur exceptiones propon. per Reos per tot.* & Ego ipse dix. *sup. in Pr. ciuil. p. 2. sect. 1. subsect. 6. cum seqq.*

In alijs seruatur, vt post datas, & oppositas exceptiones fiat decretum, vt ipsis non obstantibus procedatur ad vlteriora, & statim formantur capitula, seù articuli, qui regulariter continere solent inditia ex processu informatiuo habita, & super illis, iudice sedente pro tribunali, & Reo soluto vinculis, fieri solet actus contestationis litis, legendo illi reo dicta capitula, & ipse respondendo super vnoquoque illorum, & responsiones scribuntur per Notarium: & ita fit in Regno Neapolitano, vt cauetur *in constit. Regni incip. si damna clandestina*, & ibi gloss. & Afflict. *in verb. soluti tormentis in 9. notab.* & marsil. *in sua prax. § constantes numer.* 11. Forma autem dictæ litis contestationis habetur inferius. *n.* 86. Factaque litis contestatione datur terminus reo ad se defendendum, etiam si non petatur. Et tunc conceditur copia capitulorum, vt possit se defendere, habitis prius testibus pro repetitis. vt similiter fit in Regno, secundum Capic. *in decis.* 74. & Foller. *vbi sup. verb. detur copia capitulor. inquisit. n.* 1.

2 Nos autem in præsenti nostra Practica omissis omnibus supradictis iam perfunctorie insinuatis, sequentes Praxim, & stylum Romanæ Curiæ, examinabimus de more quædam magis communia, & seruari solita: & Primo, quid modò seruetur in Vrbe post examen Rei. Secundò, an defensiones sint Reo examinato necessariò dandæ, siue confessus fuerit delictum, siue non, Tertiò, quot sint species defensionum. Quarto, an teneatur Iudex defensiones Reorum recipere etiam ipsis non instantibus.

Quoad primum, notandum est, quod stylus hodiernus est hic, nimirum vbi proceditur per accusationem, contestata lite super accusatione, datur terminus accusatori ad articulandum ad dies duodecim, plus, minusue, secundum qualitatem causæ, & locorum distantiam. In vltima die termini accusato præsentat articulos suam intentionem, & inditia contra accusatum continentes. Quibus præsentatis datur alter terminus reo ad dicendum contra articulos, & si petierit ipsorum copiam non est deneganda, vt possit contra illos, exceptiones opponere. Vestr. *in sua prax Formul. verb. commisso.* articuli autem prædicti præsentari debent in termino, alias non sunt admittendi. Rot. *dec.* 30. *in nouis*.

3 Fallit tamen in articulis Rei ad suam defensionem, nam etiam post terminum admitti debent, Oldrad. *cons.* 167. *incip. ante omnia*. Et articuli Accusatoris, vel Fisci formari debent cum omnibus solemnitatibus. *l. libellorum. ff. de accus. canonizat. in cap.* 1. *& seqq* 2. *q.* 8. item esse debent clari, & non impertinentes, alias admittendi non sunt, nam est permittenda probatio eius, quod probatum non releuat. *cap. cum contingat. de offic. deleg. in fin. l. ad probationem C. de probat.* Neque admitti debent, si sunt calumniosi, alias reus appellare potest. Rot. *dec.* 646. *in antiq.* Neque admittendi, si sint obiectiui, & non bene specificati. Rot. *decis.* 648 *in antiq.* Neque si non sunt dispositiue specificati. Rot. *decis.* 729. *in antiq.* Multis aliis modis impugnari possunt articuli per reum, de quibus vide speculator. *l.* 2. *de positionib.* §. 7. *& l.* 1 *de teste* §. 5. Faciunt nota per me *in Pract. ciuil. par.* 2. *sect.* 2. *subsect.* 5. *per tot.*

4 Est autem aduertendum, quod huiusmodi articuli diuersis nominibus vocantur in Iure Canonico, *In cap. enim, fin. de testib. cogend. & cap. adhac, alias præsentium §. testes de testibus in 6.* nominantur articuli. Alibi verò vocantur capitula, *vt in cap. causam quæ, & c. per tuas, & c. fraternitatis de testib.* & ita vocantur in Regno Neapolitano. Alibi vocantur intentio, & aliquando assertiones, *vt in c. Actor. 6. q. vlt. & cap. ex parte de test.*

5 His præmissis ad pleniorem Tyronum notitiam, progrediamur ad alia. Data igitur copia articulorum accusato, ipsoque audito super illis, si accusator, petierit, vt admittantur, fit decretum illos esse recipiendos, & datur terminus eidem accusatori, ad illos probandum, & alter terminus conceditur reo ad dandum interrogatoria, secundum stylum Romanæ Curiæ, & et aliarum multarum, vt aduertit specular. *de teste.* 5. *num.* 8. *cir. med.* Sed ante prædictum decretum admissionis articulorum, citandus est reus ad videndum illos admitti. *iuxt. l. de vnoquoque ff. de re iudic.* Rot. *dec.* 102. *de fid. instr. in nouis.* aliàs daretur ei appellatio. Rot. *decis.* 491. *in nou. &* 415. *in antiqu.*

6 Notandum est autem, quod secundum stylum Romanæ Curiæ, & quarumdam aliarum, termini non sunt communes Accusatori, & Reo, prout fit in quibusdam aliis Curiis: sed priùs dantur accusatori ad probandum, & postea Reo ad se defendendum. *iuxt. l. si quis. C. de except.* Rot. *decis.* 169. *de dilat. in antiq.*

Ideo admissis articulis examinantur testes Accusatoris, & repetuntur testes examinati pro Curiæ informatione, citato Reo ad videndum ipsorum iuramenta. Examinatisque testibus accusatoris, fit instantia ab accusato, vt admittatur ad faciendum suas defensiones. Omissio autem prædictorum terminorum non vitiaret processum, secundum Cassador. *decis.* 2. *de iudic.* vt si datis articulis non fuerit datus terminus ad dicendum contra producta: vel si iste fuit datus, sed non fuit dictum ad primam, vel ad talem diem. Et multo minus, quando ageretur de delictis notoriis, in quibus non seruantur ordo terminorum, etiam in Vrbe, vt ait Vestr. *in sua Pr. l. 5. de obseruat. terminor. inter.*

7 In Curiis verò Ecclesiasticis Regni, vt plurimum, siue procedatur per accusationem, siue per inquisitionem formantur capitula ex omnibus repertis, seù indictis contra Reum in processu existentibus, & super illis interrogatur Reus, ac fit contestatio litis, assignato termino vtrique parti communi, tam accusatori, si procedatur per accusationem; siue Promotori Fiscali, si agatur per inquisitionem, ad probandum, & impugnandum; quam Reo ad se defendendum, vt dictum est *sup. num. 1. vers. in aliis seruatur.* quæ praxis desumpta fuit *ex capitul. qualiter, & quando 2. §. debet de accusat.* Citatis ambabus partibus ad videndum iuramenta testium, tam de nouo examinandorum, quam iam examinatorum ad informationem Curiæ DD. communiter *in d. capitul. qualiter* 2. & Ant. *in cap. 2. de testib.*

8 Quibus absolutis fieri solet in quibusdam Curiis citatio ad videndum fieri publicationem processus, nimirum offensiui, quæ in criminalibus est adeo necessaria, de iure Canonico vt inquit Farinac *quæst. 65. num.* 412. vt si omitteretur processus esset nullus ipso iure, quia tolleretur facultas Reo se defendendi, vt ait Clar. *in pract. cr. §. fin. quæst* 48. *&* 49. *in princ.* Neque condemnari posset, nisi decerneretur ei copia processus cum termino competenti ad faciendum suas defensiones, etiam si non petatur. Clar. *quæst. 49. vers. est igitur.* Imò etiam si procedatur per Principem in quouis grauissimo delicto, nam adhuc dandæ sunt defensiones. Clar. *ib. vers. seq.* guazzin. *in trac. de defensionib. Reor. defens.* 22. *c.* 1. *per tot. &* late *defens.* 31. *n.* 1. *&* 4.

Hinc est, quòd inoleuit praxis fere in omnib. Curiis, vt vnico contextu fiat publicatio processus offensiui, & declaratio, quod eius copia parti tradatur, vna cum termino ad faciendum suas defensiones, etiam si Reus illum non petat, quamuis in ciuilibus contrarium seruetur, vt habetur *in l.* 1. *ff. de fur. & l. ret § fin. ff. de re militar.* Bar. *in l. custodias. §. 1. ff. de publ. iudic.* & ibi etiam Imol Angel. *de malefic. in ver. qui Iudex statuit re. ad eo. defens.* marsil. *in prax cr. §. nunc videndum in prin.* Par. de Put. *in tr. de synd. in verb. condemnatio,* & plene Affl. *in const. Regni incip. Pacis cultum in 5. notab. in 1. q.*

Quod fallit in raptis in flagranti crimine; & in notorio actus instantis, quia tunc non datur terminus, secundum Bald. *in l. vt vim, ff. de iust. & iur.* & aduertit Foller. *in Pract. cr. for. fac. 1. part. secundo partis ver. Item quod fuit captus in flagranti crimine numer.* 1. *cum duob. seqq. & in verb. Item, quod est notorius delinquens - à numer. 1. cum seqq. &* Farinac. *in sua pr. cr. volum. 1 in tit. de delict. & pan. quæst. 21. num.* 153. *cum seqq.* vbi late. Publicatio autem processus defensiui nam est de substantia, quia acta semper nota sunt Iudici, & Fisco Clar. *q.* 61. *in princ.* guaz. *defens.* 35. *c.* 2. *n.* 3.

Dixi supra, publicationem esse necessariam de Iure Canonico; nam de Iure Ciuili non est necessaria, vt in prædictis Iurib. probatur, & aduertit Farin. *q. 66. nu.* 312. quo iure attento dupliciter consideratur publicatio; vno modo ex parte Iudicis; altero modò ex parte inquisiti. Si consideretur priori modo, & tunc non videtur necessaria, quoad seipsum,

quia semper ipse fecit veritatem testificatorum; & proinde potest aliquando etiam non publicatis testibus reum condemnare, secundum Bald. *inc. causam de testibus*. ex processu tantum informatiuo. Secundo verò casu, neque videtur necessaria necessitate absoluta, quia Reus aliquando recusat videre processum vt notat Clar. *q. 49. vers. Quaero nunc*. Et hoc non obstante Iudex illum publicat quia publicatio testium est de officio Iudicis mercenario. Bald. *in l. gesta n. 1. C. de re iud.*

Quod si consideretur, etiam ex parte Iudicis, non quoad se ipsum, sed quoad afficiendum inquisitum; & tunc videtur necessaria, ne Iudex ipse deficiat in ordine solemnitatum requisitarum ad processus legitimationem, quia testium publicatio est de Appendicijs repetitionis testium. Bald. *in l. si quando insinuat num. 5. propè fin. C. de testib.* Appendices autem sunt pars institutionis processus legitimi. *l. si quis haeres* in illis verbis; *Sunt enim appendices praecedentis institutionis ff. de acquir. hered. & l. qui proprio. §. nemo quaeritur. ff. de procur.* ob id sicut (etiam Iure Ciuili attento) necessaria est repetitio, vt valeant sint testium dicta; ita etiam publicatio, quae mirabilem producit effectum, nam per eam possunt partes attestationes ipsas legere, super illis disputare; & interrogatoria facere. *argum. text. in l. de his. ff. de transact. & l. publicatis C. de testib.* Bald. *in d. c. causam quae n. 5. de testib.*

Vnde ad effectum, vt Iudex possit reum condemnare, vel absoluere debet publicari processus, ne inquisitus grauetur in suis defensionibus. Ideo non solum dicta testium sunt ex publicanda, verum, & nomina eorum. *c. qualiter el secundo §. debet. de accusat.* & proinde tenetur Iudex ex officio publicationem processus informatiui decernere, vt possit Reus copiam illius habere ad effectum faciendi suas defensiones, & tunc in eius arbitrio est copiam petere. *l. vnius facinoris § cogniturum, vers. reo postulante. ff. de quaestionib.* Hinc infert Gutzzin. *de defensionib. reor. defens. 30. c. 4. n. 15. & 16.* quod Iudex tunc interloquitur Reum esse torquendum, quando facta fuit publicatio processus alias iniustitiam faceret. De quo infrà *sect. 14.*

9 Post factum decretum publicationis processus cum termino competenti, vt Reus suos possit defensiones facere, Iudex mandare debet Reum poni ad largam ad carceres ex cretoris, vt possit alloqui cum suis Aduocatis, & Procuratoribus, alias fieret ei grauamen. Marsil. *vbi sup. §. postquam n. 5. in fin.* Foller. *loc. cit. in ver. fiat contestatio litis num.* 10 Conrad. *de offic. praet. in tit. de negat. ex. num. 6. fol. mihi. 49.* Farinac. *vbi sup. quaest. 39. num. 13.* Potest tamen deteneri in secretis in quibusdam casibus, sed ad largam posito tradi debet copia capitulorum; alioquin non posse se defendere, ita communiter tenent DD. vt ait R... *in l. 2. n. 8. C. de edend.* quem refert Villalob. *in coll. B. commun. opin. litt. L. n. 2.*

Et licet multi Doctores asserant, huiusmodi copiam Capitulorum non esse Reo tradendam, nisi per eum illa petatur, maximè si non sit persona idiota. Scappa *de iure non script. l. 5. c. 97. num. 14.* Paris. *cons. 2. num. 115. libr. 4.* Clar. *vbi sup. quaest. 49 vers. & haec quidem conclusio*; quia personis idiotis, & simplicib. sine difficultate danda est, etiam si non petatur, Vulpell. *cons. 34. n. 6. & cons. 74. n. 7.*

10 Attamen tutiùs est in conscientia copiam praedictam dare, siuè petatur à reo siuè non, adhoc vt possit suas excusationes deducere exceptiones opponere, & defensiones facere, praesertim dum agitur in Curijs Ecclesiasticis, in quibus exerceri debet benignius aequitas & pietas. vid. Ancharan *cons. 316. n. 1.* Conrard. *vbi sup.* Et ratio est euidens; quia defensio est omni Iure permissa, ideo non debet Reis se defendentibus per viam Iustitiae auferri. Diu. Th. *in 2. 2. q. 79 art. 1* Non possent autem rectè se defendere, nisi eis tradatur copia praedicta, ergo. &c.

11 Benè verum est, quod non datur copia iudiciorum praefata, nisi facta repetitione testium ad informationem Curiae examinatorum, citato eodem Reo ad videndum illos iurare; vel habitis priùs testibus pro ritè. & rectè examinatis, & legitime repetitis, quia tunc dicitur legitimatus processus, aliàs non Chartar. *in pract. pract. lib. 3. capitul. 3. à numer. 56.* Capic *decis. 74* Putt. *de syndicat. in ver. inquisitio vers. & aduerte* & consequenter, nisi per talem declarationem legitimatio processus informatiui facta fuerit, deueniri non posset ad eius condemnationem. Ideoque inoleuit practica praesertim in Curijs Regni, vt cum impartitur terminus ad defensiones faciendas, imponatur dicta clausula. *habitis testibus, &c.* Foller. *in pr. prac. cr. for. secul. ver. Detur copia capitulorum inquisitis n. 1. circ. med.* Marant. *in spec. aur. par. 6. ver. & peruenitur aliquando n. 8. in fin. vbi n. 10* aduertit, debere dari Reo copiam capitulorum, & repertoriorum cum nominibus, & cognominibus testium in Curijs Ecclesiasticis, in quibus seruari debet Ius Canonicum, quia hoc expressè cauetur *in cap qualiter, & quando 2. §. debet de accus.* & notat Praepos. *in cap. de accusat. 2. qu. 3. col. 36.* quidquid dicat Card. & Imol *in d. § debet*, vbi tenent hoc procedere solum publicato processu, nam contrarium simpliciter probatur *ib. d. §. debet.* Posset tamen eorum sententia intelligi in casu, quo immineret aliquod malum contra testes ex potentia Rei inquisiti, secundum Butr. *in cap. praeterea 2. de sponsal.* vbi etiam Abbas. Sed tamen hodie cessant altercationes Doctorum circa hoc, quia fit publicatio processus, & repetitio testium vel declaratio, quod habeantur pro repetitis & legitimato processu informatiuo, datur copia cum nominibus. & cognominibus, vt possit Reus opponere, tam contra dicta, quando contra personas testium.

12 Est autem aduertendum, quod copia processus informatiui, siue capitulorum aut repertoriorum tradenda est sumptibus ipsius Rei, qui petere illam debet à Notario, siue, Actuario causae, cum Iudex functus sit officio suo in hoc, dum decreuit illam tradendam esse. Clar. *vbi sup. qu. 4. vers. sed numquid, in fin.* Fallit tamen hoc in pauperibus, quibus tradenda est copia, siue originalis processus loco copiae, gratis. Menoch. *de arbitr. Iud. cas. 65.*

13 Et licet de stylo quarumdam Curiarum, quando Iudex decernit, tradendam esse Reo copiam praedictam apponi soleat clausula *Cum termino trium dierum ad faciendum suas defensiones*, potest tamen ex aliqua iusta causa longior, ut breuior terminus assignari. Chartar. *loc. cit. l. 3. c. 3. n. 8* Foll. *ib. vbi sup. vers & facta litis contestatione nu. 4.* Imò & etiam non nullibus concedi solent plures termini, prout necessitas aut aequitas requiret, cum hoc remittatur Iudicis arbitrio. Innocent. *in cap. ad petitionem n. 4 de accus.* vbi etiam A... Alex. *in l. 1. n. 8. ff. de eo iud.* est bene verum quod dilationes petantur per calumniam potest eo, minari aliqua poena in illum quod defecerit in probationibus, vt testatur Cagnol. *rubr. ff. si quis in ius voc. non obtemper. n. 4.* quem refert Clar. *in § fin. q. 48. vers. quaero quod dilationes esse sin.*

14 Item est aduertendum, quod facto per Iudicem decreto, vt tradantur copiae praedictae cum clausula: *habitis testibus Curia pro ritè, & rectè, examinatis*; si Reus ipse, vel specialis procurator ad hunc actum deputatus talem declarationem legitimè non fecerit nullo modo tradendae sunt copiae absque illis, nisi fiat repetitio testium cum omnibus solemnitatibus, de quibus inter us *sect. seq.* quia non sufficit consensus Rei tacitus neque procuratoris generaliter constituti, adhoc vt dicta testium repetitio fiat nisi expressè, & in specie sit factum mandatum ad hunc actum particularem, quia agitur de processus legitimatione, ex qua emanat postea condemnatio. Vulpell. *cons. 12. num. 18. & cons. 32. nu. 1. & 6.* Chartar. *d. l. 3. cap. 3 nu. 93.*

Quod quidem locum habet, etiam si Reus pluries institerit pro copijs cum oblatione de habendis testibus pro ritè, & rectè receptis, & legitime examinatis, quia non per talem oblationem dicerentur habiti pro talibus, nisi realiter, specificè. & expressè, iuxta solitam formam fuerit obli... in similibus. pro talibus habiti. Gabriel. *cons. 178. num. 17. et seq. l. 1.* Et ratio est quia reorum causa est fauorabilis. & ideo posset poenitere ante realem, & actualem consensum praestitum super declaratione praedicta, re tamen integra, & sic oblatio nullius roboris esset. Hond. *cons. 101. n. 33. l. 1.*

51 Solet aliquando per Reos, siue per eorum procuratores specialiter deputatos ad faciendam declarationem praefatam, apponi clausula reseruatiua, ne praeiudicentur, videlicet. *habendo testes Curiae pro ritè, iuratis, ritè receptis, et legitime repetitis, praeter absentes, et mortuos, et saluis sibi exceptionibus contra personas, et dicta testium, et repetitione, quatenus illo repetere voluerint, etc.* quae quidem protestatio inuenta fuit à quibusdam cautis, & expertis causidicis pro meliori defensione reorum, de qua Chartar. *d. l. 3 c. 3. n. 94. et seqq.*

Sed numquid stante dicta protestatione possit Fiscus instare, vt nullo modo tradatur copia cum tali reseruatione, nisi declaratio fiat absolutè?

Respondetur, cum Chartar *vbi sup* & Foller. *ib. vers. detur copia capitulor. inquisit. nu. 5.* posse Fiscum sic instare, sed tamen si da-

si daretur copia, non facta declaratione absolute, non officeret, quia talis protestatio non præiudicat Fisco, quoad absentes, & mortuos, cum quibus cessat suspicio subornationis, aut fraudis, ne repetantur, cum iam repeti non possint. Quod tamen non procederet, si testes absentes essent in locis propinquis, ideo sit cautus Iudex in hoc.

Neque ego admitterem talem protestationem, si essem iterum Iudex, saltem, quoad illam partem vltimam, scilicet *salua repetitione, quatenus illos repetere voluerit*, quia nasceretur maximum absurdum, vt si per defensiones non euacuarentur indicia, & Iudex deuenire voluerit ad condemnationem, vtique non posset quia processus dici non posset legitimatus, & completus: & sic facienda esset repetitio, alias causaretur nullitas processus. Quod est menti tenendum, cum possit sæpissime euenire.

16 Hinc est, quod in quibusdam Curiis inoleuit Praxis, & stylus, vt post in expositionem Decreti publicationis processus, cum termino ad faciendum defensiones, & postquam fuerit ad largam positus Reus, (vel si qualitas causæ aliud suadeat, vt scilicet adhuc detineatur in secretis, concessa facultate Aduocato & Procuratori, vt illum alloqui possint, coram Fisco tamen, aut eius substituto, vel Notario, aut custode carceris iuxta formam *constitutionis Pauli IV. incip. ad fauorem pauperum vers. dictique Iudices*;) citetur Reus ad declarandum, an velit habere testes Curiæ pro ritè, & rectè examinatis, & legitimè repetitis. Et si responderit negatiuè, tunc citatur ad videndum illos repeti medio iuramento, & ad dandum interrogatoria, quatenus illa dare intendat; alias ad videndum repeti sine illius. Et si illa dederit, testes examinantur, & repetuntur prius super illis, & successiuè super examine iam facto. Contrarel. *offic. prætor. tit. de negat. cr. & tormen. n. 4. & 33.* Honded *d. consil. 10. num. 2. 2. 4. & 38.* Sed in hoc seruandus erit stylus propriæ Curiæ in qua Iudex dicitur, qui pro lege seruandus est, vt alibi dixi.

17 Item est, aduertendum, quod licet Follerius *in pract. pr. cr. for. facul. vers. recipiuntur defensiones reor.* & Clar. *in pr. cr. q. 23. vers. item quæro*, asserant, quod in repetitione testium non cantur Interrogatoria per Reum, sed solum per Fiscum & quod ita seruatur de stylo omnium Curiarum: Salua tamen pace tantorum Virorum, non est absolutè verum eorum dictum; quia contrarium seruari vidi ego, ipse, & in Vrbe & in Orbe in multis aliis tribunalibus, in quibus seruatur Ius commune, cum hoc dispositum sit *in l. si postulauerit. §. qu. ff. de adulter.* vbi iubetur, vt dentur Interrogatoria per Reum, & idem tradit Angel. *in tr. de malefic. ver. fama publica, col. 3.* Imò Honded *d. cons. 101. nu. 28. l. 1.* ait se vidisse seruari, quod quando fuerunt Interrogatoria per Reum data, & super illis non facta fuit repetitio ad eiusdem instantiam, depositiones testium repetitorum nullius roboris fuerunt existimatæ. Eorum tamen sententia saluari potest, quando datur repulsa testium, de qua infra.

18 Non apponitur autem clausula prædicta in decreto concessionis copiæ processus ad habendum testes ad informationem Curiæ examinatos pro ritè, & rectè receptis, quando dantur defensiones Reo iam confesso, quia ipsius confessio satis plenè processum legitimauit, adeò vt non requiratur alia repetitio, nec confrontatio, ad effectum condemnandi illum post termini defensiui lapsum, si ex delicto veniret condemnandus, nam in confessis illæ sunt partes Iudicis, nisi in condemnando. Bart. *in tract. de q.* Bald. *in l. 2. num. 3. C. de custod. reor.* Vinius *in l. comm. opin. in verb. confessio facta sponte*, Marsil. *in pract. cr. §. quoniam n. 19.* Debet tamen ei assignari terminus ad se defendendum etiam post confessionem. Clar. *in §. fin. pract. cr. qu. 64. vers. sin autem circa fin. & q. 65. in princ.* vbi Alios congerit. Et tunc ex tali confessione spontanea semel facta condemnari potest; secus si facta fit in tormentis, quia tunc ratificanda est, alias non esset sufficiens ad condemnandum. Clar. *d. qu. 64. vers. cæterum si reus, & q. 6. vers. sed quæro*.

19 Sed quæritur, an tradenda sit copia processus Reo carcerato, si plures sint inquisiti de eodem delicto, sed absentes fuerint?

Responderem, non esse illam tradendam carcerato, antequam absentes condemnentur in contumaciam, seruatis seruandis, vt inferiùs dicemus *sect. 18.* quia si traderetur copia ipsi reo carcerato ante condemnationem contumacium; ipsi instruerentur super contentis contra ipsos in processu. Imò vbi condemnati fuerint absentes in contumaciam, danda erit copia reo præsenti, sine nominibus, & cognominibus contumacium sub nomine N. vt possit ipse præsens rectè se defendere. Boss. *in tract. tit. de sent. n. 85. & tit. de delict. nu. 46.* Clar. *ib. vbi sup. qu. 49. vers. sed pone*.

20 Quæritur secundò: an post publicationem processus possit Iudex nouos testes recipere ex officio, etiamsi in decreto non apponatur clausula: *sine præiudicio vlterioris processus, & examinis, &c.*

Respondetur affirmatiuè, secundum Natta. *consil. 156. vol. 2.* & Anton. Thesaur. *pedemont. decis. 262.* vbi ait, hoc procedere, tam ad offensam, quam ad defensam, tam quæ ex officio, quam parte instante. Clarus tamen, cui in hoc libenter adhæreo, magis magistraliter loquendo. *in prac. pract. qu. 51. vers. sed quæro*, aliter distinguit, dicit enim ipse, quod ad defensam recipi possunt, iuxta tradita per Marsil. *in prax. cr. §. sequentes na 6.* Ad offensam verò non, potest publicatas attestationes, neque ex officio, quo in loco citat Multos Doctores aliter sentientes, & distinguentes præsertim Villalob. *in collect. comm. opin. litt. T n. 86.* asserentem, vt ille inquit, quod etiam ad offensam recipi possint, sed reuera Villalob. hoc non dicit, sed tantum loquitur ad defensam, quem sequitur Afflict. *super prima parte const. Regni rubr. 3. nu. 44.* licet contrarium seruari dicat Caraui. *in R. C. Magna Cur. Vic. 69. circ. fin.* quod scilicet Iudex possit, etiam ad offensam testes recipere ex officio post publicatas attestationes, quem tamen & Alios hanc sententiam tenentes Ego non sequerer, si essem iterum Iudex; quia est potius fauendum Reo, quam contra eum faciendum.

Est benè verum, quod ex officio procedens Iudex poterit iterum testes examinare, quamuis ad offensam, ad effectum declarandi tantum dictum obscurum, & nihil noui addant. Speculator. *de test. §. satis videtur n. 4.* Aret. *in c. cum clamor. & d. fraternitatis de testib.* Boss. *in tit. de publ. process. n. 3. & 25.* Clar. *d. q. 61. vers. numquid, & pen. col.*

21 *Quoad secundum principale*, an scilicet defensiones sint Reo examinato necessariò dandæ siuè confessus fuerit delictum, siuè non, notandum erit, quod communis, & certa conclusio omnium Doctorum; neminè prorsus discrepante, est, quod nemo qualitercumque confessus in criminalibus condemnari potest, nisi prius assignetur illi terminus ad faciendum suas defensiones, ita Salicet. *in l. 2. post n. 7. C. de cust. reor.* Angel. *de malefic. in verb. quæ Iudex dictis inquisitis in princ.* Mirian. *in c. qualiter, & quando 2. post nu. 232. de accusat.* Boss. *de sent. num 1.* Clar. *in suprac. pr. cr. qu. 49. vers. est igitur, & in qu. 6. in princ.* late Afflict. *in const. Regni incip. super incisionibus notab. 4.* Boss. *in tit. de sent. n. 1.* Puteus *de synd. c. 6. in fin. fol. mihi 459.* Et ratio est, quia etiam contra propriam confessionem potest reus multa deducere ad sui defensionem, vt infer. dicem; ad quæ Aduocati, & Procuratores aduertere debent.

22 Potest, enim Primò dicere, quod confessio fuit extraiudicialis quæ non sufficit ad probationem delicti. Par. de Put. *d. tr. de synd. cap. 3. in princ. fol. 316.* Alber. *in l. quoniam n. 1. ff. de inf. omnib. & his, qui not. inf.* vbi de communi testantur: sufficit tamen pro indicio ad torturam. Gloss. *in l. cupio quinto ver. nosus. vers. item, & quod pro hoc. ff. ad leg. Iul. de adulter.* Felin. *in c. olim. num. 5. de rescr.* Dec. *in c. ut si clerici post num. 17. vers. alia opinio de iud.* Villalob. *in collect. commun. opin. litt. C. num. 135.* Blanc. *de ind. num. 204.* & Foller. *in pract. cr. for. facul. in ver. & si confitebuntur 2. parte tertia partis nu. 2a.* Guaz. *defens. 32. c. 33. & seq.*

Secundò, etiam si confessio facta fuerit in iudicio, opponere potest de incompetentia Iudicis nam confessio delicti facta coram Iudice incompetenti non valet in vim confessionis iudicialis, sed tamquam extraiudicialis habenda erit: quod est in confesso communiter apud omnes. Alex. *in l. feruus nu. 3. ff. de iureiur. & in l. magistratibus. ff. de iurisd. omn. iudic.* Aretin. *consil. 26. circ. fin.* Capic. *decis. 179. numer. 1. in fin.* Guaz. *ib. cap. 1. num. 4.*

Tertiò, etiam quod Iudex fuerit competens, opponere potest contra propriam confessionem, quod facta fuerit coram eo non sedente pro tribunali; & sic æstimanda, tamquam coram priuato facta extraiudicialiter, & consequenter ex tali confessione oritur tantum inditium ad torturam, sed non probatio, ita vt ex ea condemnari possit. Román. *in l. si quis ingrauis §. 1. ff. ad syll.* Boer. *decis. 90. numer 8.* Foller. *in prac. pract. part. 1. secunda partis vers. & si confitebuntur num. 7.* vbi

plures

plures Alios congerit: Clar. *in §.fin.quaest.21. verf. fed hic eadit.*

Quartò, posset dicere, quod confefsio fuit extorta à Iudice cum promifsione impunitatis, quæ quidem confefsio non fufficit ad condemnationem. Cagnol. *in l.ea est natura n.18 in fin.ff. de reg.iur.* quem refert. Clar. *loc.cit.q.55.circa fecundum* vbi Alios adducit.la è guazzin.*defenf.20.c.24.& 25.*

Quintò.opponere poteft, quod non conftat de delicto. nam ex confefsione delicti tantum à reo facta non oritur probatio fufficiens ad condemnandum. Marfil. *in pract.crim.§.postquam num.48.*quem refert Clar.*d.qu.55. verf. potest etiam*, plenè grammat *conf.cr.16. post num.5.* & guazzin. *defenf.32.cap.3.nu.1.* De delicto autem quomodo conftare debeat, *diximus. fup. fect.1. num.35.*

Sextò, allegare poteft, quod confefsio facta fuit fuper procefsu formato Iuris ordine non feruato, præfertim fi facta fuit in tormentis, indicijs non præcedentibus glofs. *unic. in l. quaestionis, ff. de qu.* Marfil. *conf.95.nu.10.* Foller. *vbi fup. in tertia parte tertia partis verf. & fi confitebuntur num.1.* In confefsione verò facta fponte extra tormenta hoc non procederet, nam ex ea condemnari pofset. DD. communiter apud Clar. *d.qu 55. verf. item poffet.* Foll. *vbi fup. prima parte fecunda partis verf. & fi confitebuntur num.65.* vid. Farinac. *quaest.81.nu.75.*& guaz.*ib.cap.24.nu.1.*

Septimò, poteft dicere, quod confefsio non fuit legitimè facta, quia fortè eft minor 25. annis, & non fuit illi datus Curator: *iuxta l.clarum C.de author. praest.* Bofs.*de communi in tit. fi aduerfitatem indicat.nu.22.* Sed tamen difpofitio. *dicta.l. clarum*, parum feruari in practica aduertit, & bene Clar. *q.50. in princ.& d.q.55.ver. ulterius potest.*

Octauò, quod talis confefsio facta fuit fub conditione, non abfolute,& pure, vt fi dixerit, fe occidifse hominem, fed ad fui defenfionem, quam tamen qualitatem probare teneretur, & illi prodefset, ne condemnari pofsit pœna ordinaria: non autem pœna extraordinaria. Bofs *tit.de confeffis nu.36.* gramm. *fuper conf. Regni fol.13. num.9.* Quod fi non probauerit, factum fuifse homicidium ad necefsariam defenfionem, certe condemnabitur, Clar. & Alij penes illum. *in fupracit pract. et. quaest.55. verf. poffet quoque cons* late guazz. *d.defenf.32.cap.35. num 1.*

Nonò, poteft probare contrarium eius, de quo confefsus fuit, & fic allegare, quod ipfa confefsio facta fuit erronee, & tunc errorem plene probare teneretur, ita de communi dicit Aretin. *in cap. cum dilecti in fin. de accufat.* Bofs. *in tit. de confeff. d.num.6.& nu.60.in fin.& in tit.de defenf.reor.num.4.* Et talem errorem probare pofset, etiam poft ratificationem confefsionis in tormentis factæ, & fi probaret, efse abfoluendus. gramm. *fup.confit. Regni fol.13 num.23.* Idem dicit Angel. *de malefic. in verb. comparent, & produx. infto. pacis num.1.* Salic. *in l.fin. post nu. 2.C. de probat.* & Alij apud Guazz n. *d. defenf.32.cap.10. nu.2. & cap.12.num.2.*

Decimò, quod fuit facta metu tormentorum, quæ inualida eft.de qua dicemus infra *fect.14 n.51.* de reliquis caufis pro defenfione Res ex capite confefsionis, vide late congefta per guazzin.*d.defenf.32.per 35.capita.*

23 *Quoad tertium principale*, nimirum quot fint defenfionum fpecies, notandum eft, illas plures efse: alia enim eft defenfio Iuris: alia facti: alia ciuilis: alia naturalis: alia, quæ tefpicit merita cauíæ, & Actoris intentionem perimit: alia, quæ refpicit procefsum tantum. Bald. *in l.1 col.12.nu.57.C.qui accuf. non poff & in l.cum mulie .ff.folut.matr.* Dec. *in l.e muncipatus num. 4. C. de repud. bonor po.* De quibus fingulis pauca dicenda veniunt per tranfennam, compendiosè, & promifcue. ne fim prolixus cum breuitati femper confulere ftudeam. Hæc autem pro Iudicib.Tyronib.in munere iudicandi deferuiens non parum vt faltem loca topica Doctorum plenius, & latiusmaterias examinantium habeant.

24 Prima igitur defenfio erit de iure, quæ prouenit ex præfcriptione, vt fi à die commifsi criminis lapfum fit tempus viginti annorum, quia tali temporis fpatio præfcribitur omnis actio accufationis criminalis. *l. querelam C. de falf.* & eft communis fententia DD. vt ait Abb *in c.cum haberet nu.4. de eo, qui dux.in matr. quam poll.* Card. *in c.de accufat. col 48. verf. item opponi potest 2.quaest 6.* Villalob.*in collect. comm.opin.litt. D.num.55.* Viuius *in l.comm opin. verf. accufatio falfi.* Clar. *in d. pract. cr. quaest.51. in princ.& feq. verf.* late guazzin. *defenf.2. capit.2. num.2.*

25 Secunda erit defenfio, quod inftantia caufæ perempta eft, & fic condemnari non poteft, fed abfolui debet, præfertim fi agatur per accufationem, Salicet. *in l.fi de crimine post num.8.C. de accufat.* quem fequitur Capicius *decif.206 num.4.* & quamuis de Iure Canonico caufæ non habeant inftantiam: tamen hoc procedit in ciuilibus non in criminalib. in quib biennio perimit inftantia, Ann. *in c. qualiter, & quando 2.§ lites autem nu.6. de accuf.* guaz.*d.defenf.2.c.6.nu 2.*

26 Tertia efse poterit fi agatur per accufationem, quod accufator mortuus eft, quia tunc extinguitur iudicium, etiam fi hæredes profequi voluerint *lib.1.& tot. C. fi reus, vel accufat. mort.fuer.* Hæc autem defenfio licet habere locum pofsit, quoad hæredes: quoad Iudicem tamen non procedit, quia poteft ex officio procedere. Bart *in l.libellorum.§.fin n.4.ff.de accuf.* Bofs. *in tit.de inquisit.nu.89.*Clar.*q.51.verf.praeter etiam.*

27 Quarta efse poterit, fi probetur, quod delictum, de quo inquiritur, non fuit commifsum, vt procedatur contra Titium, quod occiderit Caium, & Cuius exhibeatur viuus, & fic de reliquis, probando contrarium. ita Bald. *in l. fi quis test. bus in fin. C. de testib.* quem refert Angel. *de malefic. in verb. comparent. & produx. instrum. pacis numer.33.* Caret. *in pract. fol. 158.num.96.* Clar. *qu.98. verf. fed namquid*, Marfil. *in pr.cr.§.opportunè numer.7. & §. vlt. numer 13.* grammat. *conf.cr.16. numer.23.*

28 Quinta efse poterit, excipiendo contra teftes tripliciter. Primò contra perfonas, quod fint infames, periuri; & fimiles de quibus *dix fup. fect.3. vbi de test.* Secundò contra dicta ipforum, puta quia funt falfi, varij, contrarij, fingulares, & huiufmodi, *de quib. etiam d.fect.4.* Tertiò contra modum receptionis ipforum, puta quia depofuerunt fine iuramento, vel quod non fuerunt repetiti, & fimilib. *de quib. etiam fup. eginus* & late Clar. *in l.2.§. teftis, & l.5.§ fin.q.11. verf. item quaero, & q. 53.per tot.* vbi ea profefso examinat exceptiones, quæ contra teftes opponi pofsunt.

Et nota generaliter in materia teftium, quod in criminalib. efse debent omni exceptione maiores de quibus diximus fupra *fect.3.nu.16. verf ifti tamen duo.* Et fic tales, vt contra eos nulla dari pofsit exceptio fecundum glofs. *in cap.1.ver.maiores de confanguin. & affinit.* quam fingularem appellat Abb. Panor *inc. at fi clerici nu.32.de iudic.* quia ad effectum, vt teftis dici non pofsit omni exceptione maior, fufficit quælibet macula & quæuis exceptio. Mafcard. *de probat.l.1.in praef.os q.6.n.68 & 69. & l.2.conclus.855.nu.10. & l.3.conclus.1360.n.6.* Farinac. *de testib.qu. 55.nu.57.*

29 Sexta defenfio efse poteft, fi ad probandum delictum producantur, vel inftrumenta, vel alia acta facta in ciuilibus. De inftrumentis, quod non probent in criminalibus, probatur *in c.cum non ecclesijs de maior. & obed* Bart. *in l. in Senatus num.2. ff. ad sen.conf.Turpill.* Clar *qu.53. in princ.* vbi limitat, quando crimen confiftit in facto feparato ab inftrumento, fecus fi factum probetur per inftrumentum, puta quod quis fit hæreticus; vel quod blafphemauerit & huiufmodi: De actis verò opponi poteft. quod acta facta in ciuilibus non probant in criminalibus. Felin. *in cap. at fi Clerici. num. 16. de iudic.* Clar. *ib.verf. item fi producuntur;* vbi dicit, quod faciunt inditium ad inquirendum, licet non ad condemnandum. Guaz *defenf. 32.c.3.nu.1.*

30 Septima, quod delictum commifsum licite poterat patrari, vt fi quis occidat banitum, furem, adulterum, & fimiles, qui per ftatuta, aut iura municipalia impune occidi pofsunt, de quo Clar. *lib.5 §. homicidium, verf. vltimo est, cum feqq* Vel fi Dominus corrigendo feruum Aut Pater Filium: Aut Maritus Vxorem; Aut Magifter Difcipulum, cafu ex verberibus aliquis ex dictis mortuus fuerit. Alex. *conf 75 lib.3. & conf. 815. numer.3.lib.5.* quia cum probatur, quod illam actionem facere poterat, licet cafu mors fequuta fit, euitabitur condemnatio. Bart *in l. non folum. §. fed vt probari num.1. de nov. oper. nunc*, & ibi Alex. *nu.2.* grammat.*conf 17.nu.8. in fin.* Auguft ad Angel. *de malefic. in ver. de anno prasenti post num.5.* Neuizzan. *in fyl. nuptial. fol. 12. col.2. verf. vigefimus primus principalis.* Bofs. *in tit. de sonuellis num.60.* Quod intelligendum eft fano modo, dummodo Dominus, Pater, Magifter, & Maritus modum corrigendi non excefserint, aliàs enim fi nimia feueritate corrigant, pœnam, faltem extraordinariam non effugient.

31 Octaua erit, quod de eodem crimine fuit alias inquifitus

fed

ſed tamen fuit ex eo abſolutus, aut condemnatus, quia tunc non poteſt contra eum vlterius procedi. *cap. de his de accuſat. & l. ſi cui § iiſdem. ff. eod tit.* Angel. *de maleſic. in ver. & ad querelam. nu.* 90. quia de eodem delicto non eſt pluries contra aliquem conquerendum. Mant. *conſ.* 251. *l.* 1. & Ioan. de Amicis *conſ.* 35. *in regula* 1. obſtat enim exceptio rei iudicatæ, & innocentiæ. *l.* 2. *C. de except rei iud.* & *l.* 1. *C. quand. prouoc. non eſt neceſ. & d. l. ſi cui. & l. fin. C. de cuſt. reo.* & hæc eſt concluſio communiter approbata, tam à Canoniſtis, quam à Legiſtis. Quod Quidem procedit, ſi quis fuit abſolutus, tanquam innocens, quia reuera delictum non commiſit: ſecus, quia probatum non fuit, nam tunc poſſet iterum contra eum procedi. Et in dubio præſumitur abſolutus ex defectu probationum, potius quam ex capite innocentiæ. Auguſt. ad Angel. *de maleſic. in verb. & ad querelam poſt. n.* 88. *verſ. an autem* vbi dicit de communi, de quo latè infra *ſect.* 16.

32 Nona defenſio eſſe poterit, quod habuit pacem, ſeù remiſſionem à parte offenſa, & ſic puniri non debet pœna ordinaria, præſertim vbi per ſtatura particularia locorum pœna delictorum minuenda eſſet, habita remiſſione partis. Clar. *q.* 58. *in princ. & verſ. ſeqq.* vbi idem firmat de tranſactione facta cum parte aduerſa ſuper delicto, & fusè materiam talis tranſationis examinat. Et poſtea *in verſ. viſum eſt de quibus cum verſ. ſeqq.* agit de perſonis, quibus competit ius faciendæ pacis, & remiſſionis, quem vide, & non pœnitebit.

33 Decima defenſio eſt, quod delictum fuit ſibi a ſupremo Principe remiſſum: Ipſe enim poteſt pœnam delictorum remittere. gloſs. *in l.* 2. *ver. concedi C. in eum vocand.* Parit. *conſ.* 1. *n.* 1. *l.* 4. Quod locum habet, tam in pœnis corporalibus quam in pecuniariis, quas indulgere, & remittere poteſt ſupremus Princeps, etiam poſt ſententias in iudicatum tranſactas: vt ait Pariſ. *d. conſ.* 1. *nu.* 19. Et licet regulariter Princeps non concedat gratiam delictorum, niſi præuia partis remiſſione, tamen pro bonò pacis, & communis boni, abſque ſingularium perſonarum conſenſu remittere poteſt iniurias, & damna earumdem particularium. Clar. *d. Pr. cr. qu.* 59. *verſ. vide, quod.* Hæc concluſio ampliatur, vt procedat etiam in Epiſcopo, qui pœnam delictorum remittere, & gratiam facere poteſt vt dixi de Vicario Generali habente ſpeciale mandatum. *ſup. p.* 1. *ſect.* 2. *ſubſect.* 2. *n.* 65.

34 Vndecima defenſio cadit ſuper ætate delinquentis, vt ſi ſit infans, quia talis puniri non poteſt, propter ætatis imbecillitatem. *l. infans. ff. ad leg. Cornel. de ſicar.* Plaza. *lib.* 1. *delictor. cap.* 32. *n.* 1. Quòd ſi ſit maior ſeptenio, ſed minor pupillari ætate, ideſt 14. annis, diſtinguendum erit, aut enim delictum conſiſtit in committendo, & puniri poteſt, aut in omittendo, & non punitur, ita Cynus, quem ſequitur Igneus. *in l.* 1. *§. impubes nu.* 5. *ff. ad ſyll.* Non punitur tamen impubes, niſi ſit doli capax. *l. pupillum. ff. de regul. iur.* Plaza. *d. cap.* 32. *num.* 6. & niſi ſit proximus pubertati copulatiuè. Auguſt. ad Angel. *de maleſic. in ver. ſcienter, & doloſè poſt num.* 6. Quare adhoc, vt impubes puniri poſſit, tria copulatiuè requiruntur, nimirum vt ſi doli capax: vt ſi proximus pubertati: & quod delictum conſiſtat in committendo. Clar. *qu.* 6. *in princ.* vbi ſimiliter dicit, quod etiam in tali caſu non eſſet pæna extraordinaria puniendus.

Si verò fuerit maior 14. annis, ſed minor 25. quamuis non excuſetur omninò a pæna, mitiùs tamen puniri debet, propter ætatis imbecillitatem, arbitrio Iudicis. *vt deſumitur ex l. auxilium §. in delictis. ff. de minorib.* & ita tenent communiter DD. vt inquit grammatic. *deciſ.* 23. *num.* 12. & Plaza. *d. cap.* 32. *nu.* 11. Imò dicit vnum valde notabile Anan. *in cap.* 1. *poſt nu.* 8. *de delict. puer.* quod euitari poteſt totaliter pæna, ſi probetur, delictum fuiſſe commiſſum ſine dolo, per viam reſtitutionis in integrum.

Similiter excuſatur ætas ſenectutis, ita vt ſi ſenex deliquerit, puniri non poſſit pœna ordinaria, ſed benè mitius extraordinarie gloſ. *in l. ferè in omnib. circ. princ. ff. de reg. iur* & notat Plaza. *in d. c.* 32. *nu* 13. *in fin.* quem allegat Clar *l. c. cit. q.* 60. *verſ. ſucceſſiuè quæro.*

35 Duodecima defenſio fundari poteſt in rationis defectu, vt ſi delinquens fuerit furioſus, amens, vel mente captus. *l. infans. ff. ad leg. Cornel. de ſicar.* Plaz. *in lib.* 1. *delictor. cap.* 26. *num.* 1. quia ſatis in furore torquetur, & extra ſe factum, ab ipſo factum non cenſetur. Quod procedit, etiam ſi tempore delicti erat ſanæ mentis, & poſtea furioſus effectus fuit: nam adhuc puniri nequit, Bald. *in l. furioſum, circ. fin. C. qui teſtam. fac. poſſ.* vbi Iaſon. *nu.* 8. *& in l. ex facto poſt nu.* 18. *ff. de vulg. & in l. ſi ſeruum num.* 7 *ff. ſi ex nox. cauſ. agat.* dicit eſſe communem DD. ſententiam: Viuius *in l. com. opin. verb. furioſus eccidens.* Plaza. *in d. c.* 26. *n.* 1. *& nu.* 7. Clar. *d. q.* 60. *verſ. item quæro circ. med.* Caret. *in pr. fol.* 365. *n.* 4. & Alii.

36 Decimatertia defenſio eſſe poteſt, ſi delinquens ſit iracundus, & delictum perpetrauit calore iracundiæ, quia ira dicitur breuis furor, vnde ſecundum Iaſon. *in l ſi duo patroni § ſi quis iurauerit* 1. *poſt nu.* 1 *ff. de iureiuran.* factum tali tempore non eſt punibile. Idem dicit Abbas *in cap.* 2. *de maledic.* grammat. *ſup. conſt. Regni fol.* 113. *nu.* 5. Alii verò diſtinguunt, aut enim ira prouenit ex iuſta cauſa, aut non: In primo caſu mitius punitur, vt ſi vir occidat vxorem in adulterio deprehenſam. Clar. *in l.* 5. *§. homicidium. verſ. ſed quid dicendum.* In ſecundò verò caſu in nihilo excuſat ira: & eſt communis, vt teſtatur Menchiac. *controuerſ. illuſtr. c.* 10. *nu.* 29. Aliquando tamen, etiam ſine iuſta cauſa iratus delinquens mitius punitur, vt ait Affl. *ſup.* 3. *p. conſt. Regni rubr.* 54. *n.* 6.

37 Decimaquarta eſt, ſi propter amorem nimium quis deliquerit, quia tunc, cum amor ſit etiam furoris ſpecies vt inquit Plato *in phædro*, mitius puniri debet, & ita fuiſſe practicatum cum quadam muliere, quæ domi ſuæ abſconderat res furatas ab Amaſio, refert Caſſaneus *ſuper conſuetudin. Burgund. fol.* 39. *nu.* 13. Vt a ſimili dicitur de ſortilegiis factis ex cauſa amoris quæ non puniuntur pena Hæreſis. Albet. *in rubr. de hæret. num.* 13. Oldrad. *conſ.* 210. *in fin.* Tiraquel. *de pænis cauſ.* 4. *num.* 3. Clar. *lib.* 5. *practic. in § hæreſis verſ. ſucceſſiuè quæro circ. med.* Sed tamen hoc ſeruatum non fuit Neapoli annis elapſis cum quodam nobili iuuene, qui ob amorem cuiuſdam puellæ ſcalas noctis tempore ad eius domum admouerat, vt per illas aſcendendo in cubiculum eam inueniret: nam fuit iuſſu Domini Proregis decapitatus, de quo vide grammat. *deciſ.* 16. *& in conſt. Regni fol.* 31. *col.* 1. *nu.* 6. quod factum fuit ad exemplum, cum alias de iure non eſſet tam ſeuerè puniendus, quia amor ſæpiſſime, etiam prudentiſſimos viros aliquando excæcauerit, & in ſacris paginis ſunt innumera exempla, prout de Dauide adulterium committente, & deinde homicidium 2. *Reg. c.* 11. De Salomone 3. *Reg. c.* 11. De Sampſone amore Dalilæ furente, *vt habetur Iudic. l. c.* 16. & de Aliis multis.

38 Decimaquinta eſt, ſi Ebrius delinquat in ebrietate: puniri debet extraordinarie: quia licet excuſetur a dolo, ita vt pæna ordinaria non puniatur, non tamen excuſatur a culpa. ita communiter DD. vt ait Plaza *l.* 1. *delictorum. cap* 30. *num.* 1. & Menchiac. *controuerſ. illuſt. cap* 95. *poſt n* 31. quod tamen non procederet, ſi ſine ſua culpa quis in ebrietatem incideret, puta ſi ſocii per iocum ſal in vinum iniicerent ipſo ignorante, qui tunc caret dolo, & culpa, & ſic ab omni pæna eſſe excuſandum exiſtimarem. Regulariter autem ſemper quaſi in ebrietate delinquentes, mitius puniuntur, vt de blaſphemantibus in ebrietate tradit Abbas *in capit.* 2. *de maledic.* quem ſequuntur omnes Canoniſtæ, vt teſtatur grammat. *ſup. conſt. Regni fol.* 113. *num.* 6.

39 Decimaſexta defenſio erit, ſi quis deliquerit dormiendo, vt aliquando accidit, de quibus dixi. *in meo Muſeo Hiſtoricolegali lib.* 2. *miſcellan.* 4. *num* 48. *verſ. eſt autem* vbi aliqua curioſa retuli, quia actiones, quæ vigilando factæ, eſſent peccaminoſæ in ſomno non ſunt neque meritoriæ, neque demeritoriæ, cum inuoluntarie agantur. Diu. Antonin. *p.* 1. *tit.* 2. *cap.* 7. *§* 3. Ego ipſo. *vbi ſup nu.* 49. *verſ. ſomnia frequentius*, ibi, *Actiones.* Quod tamen intelligendum eſt, quando quis non eſt ſolitus talia in ſomno operari, nam ſi aliàs ei euenire ſolent: non præcauendo, ne malum ſequatur, eſſet in culpa, vt ſi non clauderet oſtium, vel a cubiculo arma auferret, & ſimilia, tunc enim pæna extraordinaria puniretur Bart. *in l. pen. ff. ad leg. Pompei. de parricid.* & eſt communis DD. opinio, vt ait Didac. *in Clement. ſi furioſus nu* 6. *de homicid. voluntar.* Plaza, *lib.* 1. *delictor. c.* 31. *nu.* 3.

40 Decimaſeptima erit, ſi prodigus deliquerit, non in his, quæ fiunt committendo, ſed tantum in omittendo, quia tunc comparatur furioſo, & ſic extraordinarie puniendus eſſet, ſecus ſi in his delictis, quæ in committendo conſiſtunt, nam in his pæna ordinaria puniretur, ſicut & cæteri. Bart. *in l. is, cui bonis nu.* 6. *ff. de verb. oblig.* & ibid. Iaſon. *nu.* 17. Rip. *nu.* 54. & Alii, communiter. Plaz *vbi ſup. cap.* 29. *num.* 1. *verſic. quibus ſic perpenſis.* Quidquid dixerit gloſs. *magn. in l. quis in tantam verſ. ſexto de furioſo C. unde vi*, quæ in hoc ab omnibus reproba-

probatur, vt ait Angel. *in d.l. is, cui bonis num. 7. & in sui. §. adeo autem num. 3. ff. ex quib. caus. in poss. eat.* quem allegat August. ad Angel. *de malef. in verb. sciente, & dolose poss. num 16.*

41 Decimaoctaua est. Negatiua coarctata loco, & tempore, v. si quis haberet contra se inditia, quod tali die delictum al. quod commiserit, probare poterit, quod toto illo die fuit alibi, & quod inde non discesserit, nec discedere potetat, quin fuisset visus, de qua plenè Bart. & Bald. *in l. actor. C. de probat.* Paul. de Castr. & Alex. *in l. 1. in princ. ff. quod quisque iur.* Imol. & Alij *in l. illa stipulatione ff. de verb. obl.* Felin. *in cap. ex tenore col. 4. de testib.* Laofranc. *in cap. quoniam contra de probat.* Bron. *in tract. de indic. & tortur. in quinta p. principal.* Corn. *cons. 299. l. 3.* Afflict. *in const. Regni incip. si damnum clandestina notab. 4. in fin.* & Alij.

42 Decimanona defensio in causis homicidij multiplex esse poterit. Primò, quod quis hominem occiderit ad sui necessariam defensionem; quia vnicuique licet vim vi repellendo aggressorem interficere. *l. vt vim. ff. de iust. & iur.* vbi DD. communiter, *lib. 1. §. vim. ff. de vi, & vi armat. l. scientiam. §. qui cum aliter. ff. ad leg. Aquil. cap. significasti 2. de homic. volunt. cap. si vero 1. de sentent. excom. clem. si furiosus de homicid. vol.* & ita tenent communiter DD. vt ait Plaza *in lib. 1. delictor. cap. 28. nu. 3. in fin.* Cæpoll. *consil. crim. 32. vers. & profectò*, Clar. *in lib. 5. §. homicidium vers. excusatur autem*, Follet. *in pract. cr. for. secul. prima parte secunda partis vers. recipiuntur defensiones num. 12.* & Alij. Quæ conclusio locum habet, etiam in foro conscientiæ, vt ait Nicol. *in concordan. Glos. cap. 56.* & Didac. *in d. clement. si furiosus post num. 5. de hom. vol.* Imo si quis inuaderet Sacerdotem celebrantem, Sacerdos posset missam intermittere, & se defendere, & si cum moderamine inculpatæ tutelæ occiderit inuasorem, sacrificium prosequi posset. Diu. Anton. & Alij penes Binsfeld. *de iniur. & damn. dat. cap. 1. qu. 5. conclus. 3.* Dian. *par. 5. tract. 4. resol. 1. cum seqq.* quia defensio est de iure naturæ; & ideo potest licitè occidere aggressorem. *vt habetur in d. c. significasti d. c. si verò d. clement. si furiosus, & in aliis iuribus. praeter.* docet Cic. *in orat. pro Milon.*

43 Quæ quidem conclusio ampliatur, vt liceat occidere inuasorem, etiam pro defensione bonorum, non solum in sententiam ferè omnium Legistarum, vt ait Dec. *in d.l. vt vim. nu. 31.* & Iason. *nu. 23. & seq. ff. de iust. & iur.* Plaza. *d. lib. 1. del ctorum c. 28. n. 52.* Clar. *in d. §. homicidium vers. Hac autem*; verum etiam in sententia communi Theologorum, vt docet Tanner. *to. 3. disp. 4. q. 8. dub. 4. nu 81.* qui citat multos DD. quibus addi possunt Molin. *de iustit. tom. 4. tract. 3. disp. 16. nu. 1.* Azor. *tom. 3. l. 2. ca. 1. qu. 19.* & Filliuc. *tom. 2. tr. 19 cap. 3. nu. 46.* quia bona dicuntur secundus sanguinis hominis. gloss. *in l. aduocati per illum textum C. de aduoc. diu. iud.* Et hæc conclusio locum habet, etiam in Clericis, *vt patet in cap. olim. 1. de rest. spol.* & tradunt Molin. & Alij, *vbi sup.* quid quid in contrarium afferat Abb. *in c. suscepimus de homicid.* & Rosell. *verb. homicidium §. 3.* Imò etiam in Religiosis. Tanner. *d. tom. 3. disp. 8. n. 77.* & Alij apud Dian. *p. 5. tr. 4. res. 17. vers. verum circ. fin.*

Bona autem non debent esse parui momenti, sed valoris magni, & multi DD. asserunt, sufficere, si ascendant ad valorem quatuor, vel quinque ducatorum. Dian. *d. p. 5. tr. 4. resolut. 18.* Bonac. *tom. 2. de contract. disput. 2. quæst. vult. sect. 5. punct. 30 num. 1.*

44 Ampliatur secundò, vt aggressus possit aggressorem occidere à fortiori pro defensione proprij honoris, quia periculum famæ æquiparatur periculo vitæ. *l. iustum. ff. de manumiss. vindict.* Bart. *in l. 1. n. 8. C. vnd. vi.* Angel. *in l. qui aggressorem nu. 2. in fin. C. de sicar.* Marsil. *cons. 5 num. 16.* & ex Theologis hanc sententiam tenent Valentia, Bannes Salonius, Aragonius, Navarrus, & Alij, quos citat Tanner. *loc. cit. num. 73.* Molin. *tom. 4. tr. 3. disp. 17.* Dian. *d. p. 5. tr. 4. res. 9.*

45 Ampliatur tertiò ideo qui occiderit aliquem pro defensione consanguineorum, vt de communi testatur Gramm. *cons. 58. nu. 4.* Alciat. *cons. 475.* Petr. Caldas. *inter consilia criminalia diuersorum. cons. 87 nu. 10. l. 2.* Quod Bartolus *in d. l. vt vim n. 7. & in l. si quis inferendum 3. ff. de furt.* extendit etiam ad eum, qui defendit extraneum. Et ideo tenent Molin. *de iust. tom. 4. tr. 3. disp. 18.* Azor. *tom. 3. l. 2. cap. 1. qu. 23.* Fill. *to. 2. tr. 29. c. 4. n. 54.* Dian. *d. p. 5. tr. 4. resol. 19.*

46 Ampliatur quartò, vt locum habeat, etiam in defensione bonorū proximi, nam licitè quis poterit occidere inuasorem bonorum extranei proximi; quando aliter defendere nequit huiusmodi bona, tam in domini præsentia illum defendendo, quam in eius absentia, vt ait Molin. *d. disp. 18. n. 1.* Dian. *ib res. 20.* & Alij communiter.

47 Ampliatur quintò, vt non solum licitum sit iniustum inuasorem occidere, verum etiam alium non offendentem, si iniuste alio modo se defendere nequeat, nisi iniustum innocentem interficeret, vt si inuasor poneret se à tergo alicuius innocentis, & semper teneretur cum eiusdem corpore, quærendo alium interficere; tali enim casu inuasus ad sui necessariam defensionem, si aliter euadere non valeat, potest vtrumque; & cum sclopo, vel ensis vtrumque occidere secundum glos. *in l. si familia verb. poterunt ff. si fam. fur. fecis. dicat.* & est communis sententia, de qua Dec. *in d. l. vt vim post nu. 5. vers. & quod dictum ff. de iust. & iur.* Clar. *in d. homicidium. vers. addi quod*; & ex Theologis tenet Malder. *in 2. 2. D. Thom. tract. 3. cap. 1. dub. 12.* Rodriq. *in summ. tom. 1. c. 220. nu. 7.* & Alij. Quicquid in contrarium teneat Sayr. *in Claui Regia l. 2. c. 12. nu. 17.* Turrian. *in 2. 2. tom. 2. disp. 26. dub. 2. n. 28.* & Alij.

48 Sed quæritur, quomodo probandum sit, homicidium fuisse commissum ad necessariam defensionem?

Respondetur sufficere, si probetur simpliciter homicidium tali qualitate commissum fuisse, nec requiritur, vt probetur in specie talis necessitas defensionis. Bald *in l. solum post num. 1. C. de testib.* Dec. *in d. l. vt vim nu. 17.* Cater. *in sua Pract. fol. 422. nu. 126.* quem refert Plaza *in d. l. 1. delictor. cap. 28 nu. 50.* & Clar. *d. §. Homicidium. vers. sed, quomodo*; vbi ait, *seq. ait*, supradicta defensione procedere, si sit facta cum moderamine inculpatæ tutelæ; alias minime.

49 Secundò modo potest quis se defendere in crimine homicidij, probando, illum, qui ab ipso occisus fuit, fuisse eius inuentum in insidiis, ex quo intendo, vt eum occideret; quia licitè tales occidi possunt, secundum Glos. *in l. 1. ex l. moderatione. C. vnde vi* & Plaza. *d. l. 1. delictor. c. 21 nu. 1.* vbi communiter; quod intelligendum esse, si aliter periculum euitari non posset, tenet Clar. *vbi sup. vers. potest*. Et finaliter non tradit tot, vt puniri possit extraordinarie, quamuis pænam ordinariam homicidij effugeret.

50 Tertiò, potest se defendere ex incertitudine, vt si plures aliquem occiderint, & ignoraretur quis eorum lethale vulnus intulerit, ex quo reus a mortuus fuit; sed in hoc Doctores dicuntur modo distinguere solent: Aliqui enim simpliciter afferunt quod quando in cadauere occisi vnum tantum vulnus lethale inuenitur, & ignoratur quis illud intulerit, omnes absoluuntur a pæna ordinaria legis Cornel. & condemnantur ad pænam pecuniariam soluendam, ita de communi testatur, Bots. *in tit. de homicid. num. 26.* Natta *cons. 440. nu 9.* vbi ait in hoc concordare, tam Legistas, quam Canonistas; & Riminald. *cons. 23. in fin.* ait quod Bartolus *in l. si in rixa post nu. 10. ff. ad leg. Corn. de sicar.* asserens, omnes esse puniendos, communiter ab omnibus reprobatur.

Idem affirmant, si plura inueniantur vulnera lethalia & ignoretur ex quo mortuus sit, nam omnes euadunt pænam ordinariam, secundum glos. *in l. item mela § sed si plures. ver. percusserint. ff. ad leg. Aquil.* Angel. *de malefic. in ver. & Andreas n. 21.* Rolan. *cons. 63. nu. 10. lib. 2.* vbi de communi. Quod tamen non places Plaz. *d. l. 1. delict. c. 12.*

Alij autem firmant tres conclusiones. Aut enim homicidium fuit ex proposito commissum; aut non apparet fuisse capitaliter commissum, sed ad rixam solum; coniecturæ quædam; aut certò scitur, homicidium fuisse casu, & in rixa commissum, non ex proposito, & deliberate. In primo casu absolute dicunt, omnes homicidio interuenientes esse puniendos pæna ordinaria homicidij, quomodocumque vulneratus moriatur, siue ex vnico; siue ex pluribus vulneribus, siue omnes vulnerauerint; siue non; siue sit dubium quis fuerit, sine non. Didac. *in repet. Clem. si furiosus. num. 5. de homicid.* Plaza *vbi sup. n. 1.* In secundo verò casu, dicunt, quod omnes tot queri debent super veritate, an fuerit commissum ex animo deliberato, vel non, & si nihil fateantur, puniendi sunt pæna extraordinaria, ratione incertitudinis. In tertio tandem casu iterum distinguunt; aut enim vnicum vulnus apparet, ex quo mortuus est vulneratus, sed ignoratur, quis illud intulerit, & tunc omnes puniuntur pæna ordinaria arbitrio Iudicis Didac. *vbi sup. nu. 5.* Plaza *in d. cap. 12. nu. 6.* Paril. *cons. 148. n 3. lib. 4.* Aut plura sunt illata vulnera, & certi sunt vulnerantes, sed ignoratur ex quo vulnere

vulnere in specie mortuus sit: & tunc si omnia vulnera erant mortalia, omnes pœna ordinaria puniuntur: si verò vnum, vel plura erant lethalia, & alia non: & tunc illi tantum pœna ordinaria puniendi sunt, qui lethalia intulerunt: Alii verò puniuntur pœna vulnerantium. Quam postremam sententiam tenent Didacus *in d. clem. si furiosus. num.* 5 Caret. *in Pract. cr. fol.* 210. *nu.* 75. Clar. *in lib* 5 §. *Homicidium. vers. aut verò*, Vitali. *de malef. in rubr. quis sit accusatio. nu.* 71. & Alii. Quibus. Ego libenter adhæreo, quia fortioribus argumentis eorum opinio nititur, & magis communis existimatur.

51 Quartò, inquisitus ex homicidio potest se defendere, quod vulneratus mortuus est ex alia causa, quam ex vulneribus si appareat de aliqua negligentia, & culpa vulnerati in cura non adhibita. *iuxta text. in l. si ex plagis in princ. ff. ad leg. Aquil.* ita Gandin. *de malefic. in tit. de homicid. post num* 24. *vers. sed pone quod aliquis*, & esse communem sententiam, ait Blanc. *in Pract. crim. fol.* 135 *num.* 96. punitur tamen pœna extraordinaria. Gramm. *cons.* 2. si verò appareat, quod non intersuit negligentia, aut culpa, vulnerati, tunc præsumitur decessisse ex vulneribus; & sic vulnerans punietur pœna ordinaria. Quòd si constaret, vulnus non fuisse lethale, & nihilominus vulneratus mortuus est, tunc præsumitur ex alia causa, illum decessisse, quam ex vulneribus, vnde vulnerans punietur non ordinariè, sed tantum extraordinariè, arbitrio Iudicis. Bald. *in l. qui occidit. §. fin. ff. ad leg. Aquil.* Soccin. *cons.* 178. *col.* 1. *vers. pro cuius conclusionis. lib.* 2. Riminald. *cons* 281 *num.* 7. qui dicit esse communem omnium sententiam Casu verò, quo vulnus fuit lethale, & vulneratus decessit, vtique vulnerans pœna ordinaria homicidii puniendus est *l. aut lex § quod si mortifero. ff. de leg. Aquil.* & est communis vt dicit Soccin. *vbi sup.* subdens, quod tali casu, etiam si non fuisset adhibitus medicus; vel si adhibitus imperitus, adhuc teneretur vulnerans pœna homicidii, iuxta *text. in l. ita vulneratus in princ. ff. ad l. Aquil.* latè Guaz. *defens.* 4. *c.* 12. *nu.* 26.

52 Sed quæritur, quomodo probandum sit, quod vulnus fuerit, vel non fuerit lethale?

Respondetur, standum esse iudicio medicorum, ita de communi DD. sententia tradit Plaza. *d. lib.* 1. *delictor. cap.* 13. *num.* 6. Et similiter, an vulneratus decesserit ex vulnere, an ex malo regimine Chyrurgi. August. ad Angel. *de malef. in verb. ex intervallo post num.* 3. & ita seruari in practica testatur Bosś. *in tit. de homicid. post num.* 115. De iure deberent esse duo medici, vt ait Conrad. *in Pract. fol.* 414. *nu.* 7. Sed de consuetudine statur dicto vnius, maximè in loco, vbi non adest, nisi vnus, imò tunc sufficit dictum Barbitonsoris. Anan. *in cap. significasti nu.* 14. *in fin. de homicid.* Boet. *decis* 323. *post numer.* 21. Plaza. *d. capit.* 13. *num.* 9.

Debet tamen iurare de credulitate, non autem præcisè de veritate. Anan. *vbi sup. nu.* 13. *in fin.* Felin. *in cap. postulasti nu.* 15. *de prob.* & ibi Dec. *n.* 17.

At verò ad euitandas fraudes, cum tales medici facile subornati huiusmodi fides, & attestationes faciant, tutius est, vt Iudex arbitretur, consideratis circumstantiis, & qualitatibus personarum, locorum, vulnerum, & relatione medicorum, seu chirurgorum facta tempore illati vulneris ex debito proprii officii, nec non considerato temporis spatio inter vulnus, & mortem, & similibus, ita communiter DD. apud Marsil. *in pract. crim. §. & quia n.* 16. *& cons.* 281. *n.* 1. Quod si vulneratus post acceptum vulnus semper abiit in deterius, præsumitur decessisse ex vulnere, vt tenent omnes Canonistæ, & Legistæ, secundum Bologn. *cons.* 5. *col.* 2. *vers. secundo pro eodem* & Cæpoll. *cons. cr.* 41. *vers. tertio nemicat.*

Est notandum, quod lethaliter vulneratus, secundum Medicos viuere non potest vltra 40. dies; vt refert Angel. *in l. vnic. C. de emend. seru.* Riminald. *vbi sup. nu.* 2. Blanc. *in pract. cr. denot. fol.* 135. *n.* 221 Ideò si moriatur post 40. dies, præsumitur mortuus ex alia causa; Imò si post illatum vulnus vulneratus ambulauerit post tridnum immediatè, tunc si postea moriatur, non præsumitur mortuus ex vulnere. Gloss. *in d. l. vnic. ver. depulsa. C. de emend. seru.* quam sequuntur omnes, vt ait Marsil. *in l. si in rixa n.* 56 *ff. ad leg. Cornel. de Sicar. & in pr. cr. d. §. & quia nu.* 16. *& cons.* 7. *nu.* 26. *in fin.* & Ioan. Arnon. *in suis soliloquijs. solilog* 39. *incipien. prosperè quadam*; vbi Alios allegat, & ratio est quia non est possibile, vt tam citò ambulare potuisset, si vulnus fuisset lethale.

53 Quintò, inquisitus de homicidio posset se defendere, probando, quod licet mortuus sit vulneratus ab illo: tamen decessit ex suis vulneribus; sed quia alius post eum vulnerauerit lethaliter, ex cuius vulneribus effectiuè decesserit, tunc enim si verè hoc probauerit, esset excusandus à pœna ordinaria, cum non sit verus homicida. Roman. *in singular.* 158. Tiraquel. *de pœnis caus.* 61. Quod quidem locum habet si primus vulnerans, nihil operatus fuit, neque mandando, neque consulendo secundum vulnerantem: aliàs teneretur pœna homicidii, ita de communi dicit Boer. *d. decis.* 323. *post nu* 19. Plaza *d. l.* 1. *delictor. c.* 12. *nu.* 8. Blanc. *in pr. cr. fol.* 134. *post nu.* 96. Didac. *in clem. si furiosus pract. n.* 4. *de homicid.*

54 Sextò, potest se defendere, quod poterat impunè occidere eum, quem occidisse constat, quia fortè fuisset bannitus, vel adulter, vel fur, qui omnes secundum leges ciuiles impunè occidi possunt; vt etiam perfunctoriè dictum fuit supra. Quod autem de Bannio dicitur, vt occidi possit impunè, de iure communi non procedit, vt tradit Bart. *in l vt vim num* 1. *ff. de inst. & iur.* quem in hoc omnes sequuntur. vt ait Claud. *in d. l vt vim. in lectur. num.* 8. *& in repetition. nu.* 7. Sed bene de iure statutorum totius ferè Italiæ, vbi impunè occiditur bannitus. Piaza. *l.* 1. *delict. cap.* 36. *n.* 1. Et quod tale statutum valeat, tradit Bart. *in l. omnes populi n.* 23. *ff. de inst. & iur.* Ioan. Andr. *in addit. ad speculat tit. de constitut. §.* 1. *circ. fin* Dec. *cons.* 317 *post nu.* 3. Viuius *in lib. commun. opin. fol.* 204. *vers. statutum dispensans. in princ.* Sed in foro conscientiæ non valet, & sic puniendus esset taliter occidens bannitum. Ioan. Andr. *vbi sup.* Licet Alii contrarium asserant, de quibus Clar. *in prac. §. homicidium vers. sed numquid*, vbi *versic. seqq.* plures quæstiones exagitat super materia dicti statuti permittentis occisionem banniti. Quem adeant, qui fusius eatam videre cupiunt.

55 Circa adulterum, vt impunè occidi possit, secundum Ius ciuile, plura requirunt, quæ habentur *in l. patri ff. de adult.* quoad patrem adulterantis, per quam legem permittitur patri occidere adulterantem cum filia in flagranti inuentum; si quinque concurrant. Primò, quod pater eodem tempore occidat adulterum, et filiam. Secundò, quod filia sit in ipsius patris potestate. Tertiò, quod occidat in domo sua, vel generi, non alibi. Quartò, quod reuera filia nupta sit Quintò, quod illum deprehendat in ipso actu adulterii. Quibus concurrentib. licitum est occidere, alias vno ex his deficiente non licet Quod ampliatur, etiam si sit Clericus adulter, nam tunc occidendo illum, non incidit in excommunicationem Canonis *si quis suadente diabolo* 17. *q.* 4. & est communis DD. sententia, vt ait Bermond. *in tr. de concub fol.* 267. *nu.* 5. *in fin.* etiam si sit officialis adulter. Bart. *in l. marito. § illud. ff de adulter.*

56 Quo verò ad maritum adulteræ, dicunt DD. quod si adulter sit vilis persona, potest impunè occidi, si cum propria vxore coeuntem maritus inueniat, in propria tamen domo, alibi. *vt in d. l. marito probatur. ff. de adulter. & l. Gracchus C. eod. tit.* Imò multi DD simpliciter asserunt licere marito occidere adulterum cum vxore inuentum absque prædictis restrictionibus, vt Castillo *in l* 82 *Tauri nu.* 6. *in fin* & ibid. Gomez. *nu.* 52. *in fin. & l.* 76. *in fin.* Menchiac. *de success. creat. §.* 7. *num.* 22. *& de vsufrequent. cap.* 8. *& controu. illustr. cap.* 94. *num.* 4. & Alii, apud Dian. *par.* 3. *tr.* 4. *res* 224. Quorum sententiam probabilem existimat Lessius *l.* 2. *cap.* 9. *dub* 5. *num* 16. & Basil. Pontius *de matrim. lib.* 9. *cap.* 15. *num.* 20. *& nu.* 24. vbi ait multos Theologos ita sentire. Ipse tamen hanc sententiam non amplectitur in foro conscientiæ, sed bene in foro fori, vt etiam facit. Dian. *p.* 11. *tr.* 6. *res.* 28. vbi latè agitat opiniones DD. ad inuicem repugnantes, quem vide, & non pigebit. Alii tamen dicunt, quod si adulter non sit vilis persona non permittitur impunè occidi, vnde maritus punietur pœna extraordinaria. ob iustum dolorem, *vt in l. si adulterium §. imperatores. ff. de adulter. & d. l. Gracchus.* vid. Paris. *consil.* 154. *nu* 12. *l.* 4. Soccin. *cons.* 34. *l.* 1. Et si adulter sit Clericus ex eius occisione, vel percussione maritus non incidit *in can. si quis suadente*, vt dictum est de patre, *ita habetur in cap.* 3. *in fin. de sent. excom.* vbi gloss. & DD. communiter. Quidquid tamen sit de Iure ciuili, & in foro fori de tali impunitate occidendi adulterum; certum est in foro conscientiæ non licere occidere neque marito, neque patri, vt supra dictum est, & bene aduertit gloss. 1. *circ. med. in c. inter hæc* 33. *q.* 2. & est communis vt ait Villalob. *in l. comm. opin lit. M. n.* 23. menchiac. *l.* 2. *de success. p.* 1. *nu.* 7. *in fin. vers. unde data, & controuers. vsufrequent. c.* 8. *n.* 2.

57 Sed quid Iuris, si pater, vel maritus in casibus sibi de Iure

Iure ciuili permissis, mandauerit adulterum occidi per alium, numquid possit hoc fieri?

Respondetur negatiuè, cum Bald. *in c. si quis verò post nu. 3. de pac. iuram. firmat. in Vsib. Feudor.* August ad Angel. *de malefic. in verb. che has adulterate num 64.* Roland. *cons. 34. nu 29. l. 1.* grammat *sup. const. Regni fol. 110. num. 9.* Et ratio a priori est, quia cum sit casus à regulis iuris communis exorbitans, vt tales possint propria auctoritate vindictam sumere, non potest ad alios extendi. Posset tamen pater proprio filio, & similiter maritus eidem committere, vt occidat, secundum Bald. *in d. l. Gracchus num. 5. C. de adulter.* & est communis, vt dicit Didac. *super quarto Decretal. fol. 140. num. 5.* Ant. Gomez. *sup. l. 80. Tauri n. 61.* Alij tamen tenent, posse hos alijs etiam mandare, vt occidant, & ita practicatur Neapoli, vt ait Affl. *super tertia parte const. Regni rubr. 45. num. 4.* Cater. *in Pract. fol. 445. num. 240. & fol. 325. nu. 214.* & Cæpoll. *de seruit. vrban. c. 23 circ. fin. & cons. crim. 4. col. 1.* Quod est menti tenendum pro defensione talis mandatarii occidentis aliquem de mandato Domini pro adulterio.

58 Quod verò ad occidentem furem, adhibenda est distinctio inter furem diurnum, & furem nocturnum. Nam fur nocturnus potest, de Iure ciuili, impunè occidi, *vt habetur in l. furem. nocturnum. ff. ad leg. Cornel. de sicar.* dummodo quatuor concurrant: Primò, vt occisio fiat per defensione propriæ personæ, vel Bonorum suorum. Secundò, quod volens occidere clamet fortiter. Tertiò, quod illum non cognouerit; neque adsint testes, qui cognoscant, vt possint contra eum deponere de furto. Quartò, quod illum detinere non potuerit, ob fugam arreptam. Concurrentibus prædictis, secundum communem Doct. sententiam nocturnus fur occidi potest, vt testatur Bolene *in l. capitalium § famosos num. 164. ff. de pœn.* Iodoch *in Prax. c. 78. nu 2.*

Fur autem diurnus pariter occidi potest, si armis se defendat, secundum communem, de quo Bolene, *vbi sup. nu. 165.* Alii verò dicunt, talem occidi posse, dum dubitatur, an venerit ad furandum, vel occidendum. Didac. *in clement. si furiosus fol. 327. vers. primus sit de homicid.* omnes tamen concludunt, quod quando fur aufugit, asportando res furatas, & non vult restituere, armis se defendendo, & non sit spes illas recuperandi, occidi possit. Alex. *cons. 142. nu. 9. l. 6.* Didac. *loco cit. vers. secundò proponitur.* Iason. *in l. ut vim. n. 25. ff. de iust. & iur.* Villalob. *in commun. opinion. lit. O n. 19.*

Quidam verò tenent, quod liceat occidere furem, etiam si furtum postea recuperari possit. Strouersdorf. *in 2. 2. Diui Th. qu. 64. art. 7. conclus. 3.* Sed communiter Alii contrarium, vt supra tenent, tunc licere occidere, cum furtum recuperari non possit, nisi occidendo. de quibus vid. Dian. *p. 5. tr. 4. res. 17. §. notandum est, & res. 37.* Quidquid tamen sit de Iure ciuili, certum est in nullo ex dictis casibus licere occidere de Iure Canonico.

59 Vigesima defensio, extra casum homicidii, de quo egimus suprà à *nu. 52.* vsque huc, potest esse mandatum superioris, nam si quis delictum commiserit cum tali mandato, poterit se defendere. Quod quidem locum habet, dummodo illud factum non sit de genere prohibitorum, & de sui natura fieri alias posset citra delictum licet in aliquo casu sit delictum. Et ex hoc capite excusantur operarii conducti ad laborandum in aliquo fundo, qui est controuersus inter conducentem, & Alium. glos. *fin. in l. rem. §. signum. ff. de rei vendic.* quæ ab omnibus approbatur, vt ait Soccin. *cons. 64. nu. 24. l. 4.* Iason. *in l. de pupillo §. nunciationem. num. 7. ff. de non. oper. nunc.* Boss. *in tit. de mandato ad homicid. nu. 12.* Rolan. *cons. 54. nu. 6. l. 1.* vbi pro operariis criminaliter accusatis ita consuluit, & idem fecit Bald. *cons. 144. & cons. 514. libr. 1. & consil. 363. libr. 3. & cons 436. lib. 5.*

Limitatur tamen conclusio, si ipsis operariis, & laboratorib. fuisset facta protestatio, vt ab opere desisterent, quia tunc essent in mala fide, & sic non excusarentur. Dec. *in l. nulle nonvidetur. n. 3. in fin. ff. de reg. iur.* Taeg. *in Prax. c. 10. nu 37.* Idem est dicendum, si clam, & noctu ad laborandum accederent, quia tunc non excusarentur à delicto. Ita communiter DD. de quib. Plotus *in l. si quando n 790.*

60 Vigesima prima defensio est, si quis delictum commiserit vi vel metu compulsus, nam tunc excusaretur à pena ordinaria, & est communis opinio, vt ait Bolenc. *in d. l. capitalium §. famosos nu. 200 ff. de pæn.* Dec. *in l. ut vim. notab. 2. ff. de iust. & iur.* Abb. *cons 4. l. 1* vbi de muliere, quæ adulterium per metum commisit. & Bald. *in c. 1. §. iniuria nu. 19. vers sed pone de pac. iuram. firm. in Vsib. feud.* vbi agit de interfectore alterius metu mortis.

61 Vigesima secunda esse potest, si quis prouocatus ab aliquo deliquerit: nam licet regulariter non excusetur in totum à pœna, vt ait Boer. *consil 4. nu. 28.* vbi de communi, quia in delictis prouocatio non excusat. Capic. *decis. 48.* mitius tamen puniendus veniret, quia in dubio præsumitur ad sui defensionem, non ad vindictam deliquisse Marsil. *cons. 147. n. 8.* Papon. *l. 22. tit. 5. arrest. 3.*

62 Vigesima tertia, est si quis iusto dolore oppressus delinquat, nam tunc licet pœnam omninò non euadat, mitius tamen puniretur, *vt in l. si quis ingrau. §. maritus. ff. ad syll. & in l. si adulterium cum incestu. §. Imperator. ff. de adult.* Afflict. *super tertia parte const. Regni rubr 46. n. 1.*

63 Vigesima quarta est, quando quis ex ignorantia deliquerit, quæ quidem secundum Aliquos, etiam si sit Iuris, excusat à dolo, Cæpoll. *cons. crim. 18. num 5. vbi de communi*, secundum Alios verò tunc excusatur, quando ignorantia constitutionis est sine culpa, & tunc excusatur à pœna in totum. Et est communis, vt ait Plotus *in repet. l. si quando nu. 8 8* Gratus *consil. 47. num. 35. l. 2.* Fallit tamen in Iudice, qui teneretur scire leges Canonicas, & Ciuiles, quia delinquens ex ignorantia, puniri debet Par. de Put. *in tr. syndic. fol 300. n. 1.*

64 Vigesima quinta est, quælibet iusta credulitas, quod facere potuerit, nam tunc excusaretur à pœna ordinaria Villal. *in collect. commun. opin. lit. C. n. 23.* imò, vt dicit Glos. *in l. plagii vers. iusta. C. de plagiar.* quælibet causa, etiam iniusta excusat, quam glosam esse communiter receptam testatur Ioan. de Amicis *cons. 84. nu. 5.* Boer. *decis. 168. num. 11.* Socein. Iunior *cons. 45. nu. 16. l. 1.* Dec. *cons. 270 post num. 2. vers. vic. mò non obstat.* grat. *cons. 37 num. 21. l. 2.* Iason. *in l. si quis id quod num. 15. ff. de iurisdict. omn. iud.* Boss. *in tit. de decret. modal. num. 19.* Blanc. *in pr. cr. fol. 138. nu. 6.*

65 Vigesimasexta defensio est, si probetur bona fama, communis populi vox, bona qualitas, aut quid simile ipsius Rei: nam ex probatione bonæ famæ, & conditionis Rei expurgantur indicia quantumuis vrgentia contra inquisitum. vt communiter tenent omnes DD. vt ait Ioan. de Arnono. *in suis solilog. soliloq. 37. in princ.* & Mantua *in Prax. iudiciar. cas. 27.* Quæ tamen conclusio limitatur, quando testes pro Reo examinati super bona fama generaliter deponerent, si primi testes contra Reum fuerunt specialiter examinati super delicto, de quo inquiritur. ita singulariter Innocen. *in cap. audita. de praescr.* Bald. *in l. sinè possidetis col. 2. C. de prob.* Alex. *cons. 77. col. 2. in princ. lib. 1.* Roman. *cons 167 in fin.* Marsil. *cons. cr. 3. nu 22.* Curt. Ien. *cons. 56. n. 3.* Quod est menti tenendum, quia quotidiè accidit in facto.

66 Vigesima septima defensio esse potest probatio nobilitatis Rei, quando ex delicto imponenda esset pœna corporalis, quia tunc mitius punitur nobilis, quam ignobilis, secus si pœna esset in pecuniis exsoluenda: quia tali casu grauius puniri debere, glos. 1. *in cap. cum quidam. de iureiur.* Didac. *l. 2. resolutionum cap. 9. numer. 3.* & hac ratione nobiles, qui ex aliquo crimine etiam pæna mortis puniri debent, non suspenduntur cum ignominia, sed decapitantur bald. *in d. cap. cum quidam n. 3.* Marsil. *in l. vnius. §. cognitarum nu. 77. ff. de q.* Bart. *in l. capitalium §. seruis ff. de pœnis.* Afflict. *sup. 3. p. const. Regni. rubr. 13. num. 49.* v. d. Tiraquel. *de nobilitat. c. 20. à nu. 104. vsque ad nu. 134.* vbi multa curiosa congerit.

67 Vigesima octaua defensio est, si probetur, quod inquisitus est excellens, & valde peritus in aliquo exercitio, vel arte, nam tunc pœna minuenda est *iuxt. l. ad bestias. ff. de pœnis.* & est communis opinio, vt ait Didac *d. l. 2. resolut. c. 9. num. 6.* Plaza *l. delictor. c. 32. nu. 1.* Par. de Put. *in tr. syndicat. in verb. pœna cap. 1. in fin.* Caret. *in sua pr. fol. 546 n. 72.*

68 Vigesima nona est, si probentur seruitia singularia facta Principi per ipsum Reum, vel si sit benemeritus Reipublicæ, nam tunc vel remittenda, vel valde minuenda esset pœna, gloss. *communiter approbata in §. plane verb. ob meritum Instit. de iur. nat. gent. & ciuil.* grammat. *cons. 29. nu. 40. vers. quod proximè.*

69 Trigesima est, si probetur, quod delictum commissum fuit, sine dolo quia regulariter non est qui, pœna ordinaria criminis puniendus, nisi dolus interuenerit in ipso committendo.

rendo. Bart. in l. 1. § 1. nu. 1. ff. si quis testam. lib. & est communis vt dicit Cæpolla. cons. crim. 3. col. 2. vers. quod si probatur, quem refert Clar. in §. fin. qu. 84. in princ. Diaz in Regul. 540. Et hoc locum sibi vendicat, in criminalibus in quacumque pæna imponenda siuè sit corporis afflictiua, siuè pecuniaria, vt colligitur ex Gloss. simpliciter loquente. in l. in actionibus verb. non etiam. ff. de in lit. iurán. Marsil. cons. 67. num. 30 Villalob. in collect. comm. opin. litt. L. nu. 6. Viuius in lib. comm. opin. fol. 239. vers. si statutum disponens.

70 Trigesima prima est, si probetur, delictum fuisse commissum præter intentionem, & propositum, & casu fortuito, nam tunc potest Iudex pænam delicti minuere. Bart. in l. quid ergo §. pæna grauior. post numer. 11. ff. de his qui notant. infam. Cæpoll. d. cons. 36 col. fin. vers. & postremò. Imò aliquando pæna omnino remitti potest; quia secundum Arist. in secundo Phisic. to. 49. casus est causa agens, præter intentionem; vnde D. u. Thom. in 2. 2. q. 64. art. 8. ait, quod ea, quæ casualia sunt, simpliciter loquendo, nō sunt intenta, neque voluntaria; ideo neque sunt peccata, quod prius dixerat D. uus Augustinus, in lib. de vera religion. cap. 14. et lib. 1. retrac. cap. 13. et 15. & refertur in cap. merita 15. q. 1.

71 Est benè verum, quod aliquando materia quæ non est actu, & per se volita, vel intenta, fit per accidens volita, & intenta, secundum quod causa per accidens dicitur remouens, vel prohibens; vnde esse poterit per accidens peccaminosa, quamuis per se non sit talis. Hinc fit, quod Clericus, qui non remoueret ea, ex quibus sequi posset homicidium, si ex officio remouere teneretur, ipso successo, diceretur quodammodo voluntarium homicidium commisisse, non casuale. Quod quidem dupliciter euenire solet. Primò, si daret operam rei illicitæ; Secundò, si in rebus licitis diligentiam debitam non adhiberet. Gloss. in cap. sicut dignum, et cap. continebatur de homicid. Vnde vtroque casu, videlicet, vel dando operam rei illicitæ, vel licitæ, sed sine debita diligentia, si sequatur homicidium ex eius opere, non euaderet homicidii reatum. ita Alex. de Ales. in 3. p. sua summ. qu. 54. §. 3. Diu. Thom. vbi sup. & ibi Caietan. Bannes, Salon. Arragun. & Alii. Sot. lib. 4. de iust. q. 1. art. 7. Less. lib. 2. c. 9. dub. 15. Sayr. de cens. lib. 7. c. 5. nu. 10. Tolet. in Instr. sacerd. lib. 1. cap. 81. num. 2. & Alii Theolog. Canonistæ autem aliter distinguunt præsertim Archidiac. in cap. de his. dist. 50. quod in his, quæ casualiter accidunt, si sequatur homicidium, & culpa præcessit casum, tenetur de homicidio. arg. cap. de hoc cap. significasti, cap. ad audientiam, cap. continebatur, et cap. lator. de homicid. si verò culpa non præcessit casum, non tenetur c. ioannes de homicid.

Quod si quis daret operam rei licitæ adhibita diligentia, nō solum non teneretur de homicidio, casu sequuto, sed neque peccatum committeret, neque esset irregularis, vt habetur in d. capit. lator. capit. dilectus; capit. Ioannes, cap. significasti et capit. vlt. de homicid.

72 Quæri potest hic, an Clericus in venatione se exercens sagittam emittens, siuè scloppum explodens contra aliquam feram, quam occidere intendebat, si loco feræ hominem casu interficiat, homicidii penis sit puniendus?

Respondetur, cum distinctione: Aut enim venatio est prohibita Clericis quia principaliter & per se est periculosa, prout est venatio Aprorum, Vrsorum, & similium ferarum, quæ fit cum Armis, & clamore valido, vt in cap. qui venatoribus; cum cap. seq. et cap. Esaù, vbi Gloss. in verb. piscatores 86. dist. Aut est venatio non prohibita quia non fit cum armis, neque est clamorosa, prout est venatio Cuniculorum, et aliorum animalium mansuetorum, ac auium, vel piscium. vt in c. 1. vbi Gloss. verb. voluptate de cleric. venator Bellet. Disquisit. Clerical. par. 1. de discipl. Clerical. §. 19. n. 7. In primo enim casu Clericus huiusmodi venationi se exercens hominem casu occidens, quem feram credebat, de homicidio teneretur, & irregularis esset, quia dabat operam rei omnino illicitę, etiam quamcumque diligentiam adhiberet, cap. Clerico 40. dist. 5. Antonin. p. 3. tit. 28. cap. 2. §. 4. Sot. de Iustit. lib. 5. q. 1 art. 9. Sayr. vbi sup. li. 7. cap. 5. n. 17. Henriquez. lib. 14. cap. 15 §. 3. Couarr. in clement. si furiosus p. 2. §. 4. n. 10. vers. 4. de homicid. Et ratio est, quia talis venatio est Clericis prohibita tamquam ex se, & intrinsecè periculosa, præsertim Clericis Beneficiatis, aut in sacris constitutis, vel monachis, vt habetur in d. cap. qui venatoribus, cum cap. seq. ca. Esau, & ibi notatur per Gloss. in verb. piscatores 86. dist. et cap. 1. et 2. de cleric. venator & ibi Gloss. Abb. & Alij.

In secundò verò casu, non fieret irregularis occidendo hominem casualiter, si huiusmodi venationibus raro se exerceret recreationis causa, non si ex consuetudine, & frequenter, clement. ne in agro de stat. monachor. Vel etiam si raro, sed tamen cum aliquo scandalo, aut tempore quadragesimę vel aliorum ieiuniorum; tunc enim peccaret, & consequenter esset Irregularis, si casu homicidium sequeretur, quia tali tempore diceretur dare operam rei illicitæ. arg. c. quid prodest. cum c. an putatis 86. dist. cap. si nulla 23. q. 8. Syluest. verb. homic. 2. § 5.

Quòd si huiusmodi venationibus secundi generis incumberent prædicti Clerici, & nulla culpa intercederet, adhibita diligentia, si casu hominem occiderent, quem feram crederent, irregulares non essent. arg. d. capitul. Clerico, & ibi Gloss. 50. dist. Syluest. vbi sup. Tabien. verb. irregularitas 4. §. 19 in fin. Henriquez lib. 3 prac. cap. 15. §. 2. & Ratio est, quia venatio prædicta est interdicta talibus Clericis, propter honestatem tantùm; vnde si nulla alia culpa in ipso actu contingat, quam quod dent operam rei interdictę non efficerentur irregulares. Couarruu. vbi sup. & Nauar. in Manual. cap. 27. numer. 2. 7. vers. 27. & Alii. Idem dicendum est de homicidio in Iudis licitis commisso. DD. cit.

Multas alias defensiones Reorum, causasque defensionum, si quis videre cupit vt pęna delictorum Reus, vel omninò euadat, vel saltem mitius subeat, adeat Tiraquel in tract. quem facit de pœnis, vbi plenissimè multa curiosa congerit; Necnon Guazzin. in suo integro volumine inscript. ad Defens. inquisit. & Reor. vbi ex professo, & ad satietatem omnia, quæ ad defensionum materiam necessaria sunt, plena manu congessit, & Angel. de malefic. in verb. compar. dict. Inquisit. interm. defens. & nouissimè Illustris. D. Scanarol. in tractat. de visitatione carceratorum.

73 Quoad quartum principale, an scilicet teneatur Iudex defensiones Reorum recipere, etiam ipsi non instantibus, notandum est quod defensionum causa est adeo priuilegiata, & fauorabilis, vt etiam quod Rei ipsas non quærant, adhuc Iudex teneatur ex officio testes ad eorum defensionem examinare, vt prob. in l. si non defendatur. ff. de pœnis. et in l. 4. §. hoc autem. ff. de damn. infect. & tradit Bart. in l. 1 §. fin. eir. princ. ff. de quæst. et in l. 2. C. de abolit. Marsil. in Prax. cr. §. opportunè n. 14.

74 Quod confirmatur ex pluribus, & Primò, quia defensiones Reorum admitti, & recipi debent, etiam post sententiam condemnatoriam; & constito de innocentia supersedendum erit in causa, Bart. in d. l. 1. § fin ff. de qu. & ibid. Marsil. col. 15. vers. quinimò fortius, & notat Innoc. in c. significantibus in fin. de purg. vulg. & ibi communiter Alii, quem sequitur etiam Bald in l. vnic. col. vlt. C. de confess.

75 Confirmatur secundo, quod licet regulariter in aliis causibus testes, vt fidem faciant, requiruntur, vt sint honesti viri, vt in cap. Deus omnipotens 2. quæst. 1. c. Episcopus 35. q. 6 et c. præterea de testib. cogend. ad defensionem tamen Reorum admittuntur, etiam testes non integri, vt colligitur. ex cap. veniens 4. de testib. et l. consensu §. sin autem C. de repud. et arg. cap. manifesta, cum capitul. seq. 12. quæst. 1. et cap. cum pastoralis, 2. quæst. 7. & notat Alex. consil. 24. col. 13. lib. 2 & Ioan. de Anan. cons. 59. & Alii penes Guaz. defens. 29. c. 3. n. 8.

76 Confirmatur tertiò, quod licet regulariter testes Laici non sint idonei ad testimonium ferendum contra Clericos. c. nullus Laicus; cap. Laicos, cum cap. seq. et ferè per tot. 2. quæst. 7. et cap. veniens t. de accus. ad defensionem tamen benè admittendi sunt. Gloss. in cap. cum P. Manccasilla de accusat. & ibi Abb. Imò Ead. Gloss. in cap. Clerici 81. dist. dicit vnum valde singulare, quod si duo Clerici deponant, se vidisse Caium occidisse Titium, & duo Laici dicerent Caium non occidisse Titium, sed Sempronium; vel quod Caius tempore homicidii erat alibi; standum esset potius dicto Laicorum, quam Clericorum, quamuis aliàs digniorum fauore defensionis Rei, quam Glosam sequuntur communiter omnes, præsertim Abbas. in cap. ex litteris de probat. et in cap. in nostra de testib. And. Barb. in cap. cum teste col. 4. eod. tit. Iason. in l. vt vim. ff. de iust. et iur. Aret. in l. 1. §. eadem, ff. de verb. oblig. faciunt nota per Guaz. d. c. 3. num. 13.

77 Confirmatur quarto, quod licet testimonium Virorum præferatur testimonio mulierum, præsertim in criminalibus. cap. mulierem 33. qu. 5. et cap. forus. de verb. signif. hoc tamen locum non habet, si testimonium virorum tendat contra Reum inquisitum; testimonium verò feminarum se habeat ad

fauorem eiusdem; nam tunc præferri debet testimonium fœminarum testimonio Virorum; & hoc ad fauorem defensionum; & per tradita a Glos *ubi sup. in d.c. Clerici*, notat Belenc. *in d. cap forus;* sequitur Marsil *in l. unius. §. in ea causa in fin. n. 8. ff. de q.* & Grammat. *vot. 45. n. 40.*

78 Confirmatur quinto, quod licet Reis, etiam diuitibus dandæ sint defensiones, vt indistinctè supra dictum est; & si voluerint copiam indiciorum vt se defendere possint, tenentur soluere expensas Actuatio causæ, vt etiam alias dictum fuit supra; Fallit nihilominus hoc in Reis pauperibus, nam istis acta, & defensiones exhiberi, & fieri debent gratis ex proprio officio, & expensis Curiæ, vt possint se defendere; *vt probatur in l. tam dementis. C de episcopal. audient.* & ibi Glos. Afflict. *in constitut. Regni incip. appellationum tempora notab. 5. vers. rursus*, vbi extendit supradictum textum *l. tam dementis.* ad Actuatium, *& in constit. Hi qui notab.* 18. Boer. *dec. 325. l. 2.* Par. de Puteo *in tract. syndicat. verb. expensæ*, & Alii.

De reliquis circa Praxim defendendi Reos, vid. infr. Sect. 15. vbi de Aduocatis sermo erit, nunc verò secundum solitum nostram traniceamus ad modum practicum formandi processum criminalem.

PRAXIS PROCESSVS.

---

79 Quoniam, vt in principio præsentis Sectionis, præsertim n. 8. dictum est, quod formato processu informatiuo ad Iudicis, & Curiæ instructionem, fieri debet publicatio ipsius processus contra Reum formati, quæ est de substantialibus Iudicii criminalis, ad effectum vt possit Reus se defendere. Ideo prosequendo examen Rei, qui constituitur vt in præcedenti Sectione, infrascripto, vel simili modo formari potest publicationis decretum, videlicet.

Forma Decreti publicationis Processus, cum termino defensionum.

Tunc Perillustris ac Reuerendiss. D. Vicarius Generalis N. &c. (vel tunc Dominus) *sedens &c. acceptauit, &c fauorabilibus pro fisco &c. examen dimisit, & mandauit Constitutum ipsum poni ad largam publicationemque processus informatiui fieri, cum termino dierum trium* (vel sex aut octo, plus, minusuè secundum stylum curiæ) *ad faciendum suas defensiones, & copiam processus decreuit, habitis tamen priùs testibus pro ritè, & rectè receptis, & legitimè examinatis; saluis exceptionibus, & repetitione, &c. ac sine præiudicio vlterioris processus, & examinis, &c. & ita, &c. omni meliori modo &c.*

Vbi verò timeretur de fuga carcerati ad largam positi, addi potuerunt verba sequentia post verbum; *examinis & præstita per ipsum constitutum idonea cautione fideiussoria, &c. ac habendo publicam carcerem pro tuto, & securo stante illius mala qualitate, &c. ac ita etc omni meliori, etc.*

Cuius cautionis forma habetur in superiori *sect. 8. num. 95. cum seqq.*

Solent à quibusdam addi alia verba, videlicet.

Ac reseruato iure Reo opponendi, et excipiendi, ac iterum repetendi, quatenus, etc. et ita etc. omni, etc.

N. Actuarius, etc.

In quibusdam verò Curiis fit huiusmodi decretum sub alia forma videl.

Forma supradicti decreti alio modo.

Qui, etc. sedens, etc. prædicta, etc. et visis, etc. acceptauit, etc. processum publicari mandauit, prout publicauit, et aperuit, et pro publicato, et aperto haberi voluit, et declarauit, copiamque illius petenti decreuit, et dari mandauit cum termino trium dierum ad faciendum suas defensiones, si quas habet, etc. Habitis prius testibus Fisci pro ritè, et rectè receptis, et examinatis in forma, etc. Saluo tamen, ac reseruato iure Fisco vlterioris processus, et examinis, et dicto Reo opponendi, et excipiendi, ac iterum repetendi, quatenus, etc. et ita, etc. omni, etc.

Vel (vt omnibus satisfaciam) alio modo, prout sequitur, videl.

Per Reuerendiss. D. Generalem Vicarium N. habita lite pro legitimè contestata fuit datus, prout datur terminus dierum octo supradicto N. inquisito ad se defendendum, & Fisco, ac parti ad impugnandum, &c. & ita per hoc suum, &c. Pronunciatum N. die, &c.

80 Quo decreto intimato Reo, & facta per Cursorem Curiæ relatione intimationis ipsius: fieri solet Reum, vel instantia, quod repetantur testes contra ipsum examinati; Vel quod habet illos pro repetitis: & tunc talis declaratio fit sequenti, vel simili modo videl.

Forma declarationis Rei pro repetitione, & legitimatione processus.

Incontinenti supradictus N. inquisitus præsens, &c. non vi, dolo, &c. sed sponte, &c. declarat, se velle habere, prout habuit, testes pro Curia in causa contra ipsum receptos, et examinatos pro ritè, & rectè receptis, & examinatis, quod citationes, & iuramenta tantum, &c. Saluo tamen sibi iure excipiendi, & opponendi, tam contra personas, quam contra eorum dicta, ac repetendi, quatenus, &c. præter mortuos, & absentes, &c. et ita, &c. iurans tactis, &c. super quibus, &c. omni, &c.

Actum in loco N. præsentibus N. & N. testibus, habitis, &c.

N. Not. siue Actuar. &c.

81 Quando occurret fieri citationem, ad effectum, vt pars offensa, seù accusator possit se resoluere, an voluerit, necne facere partem in Iudicio contra Reum, talis citatio fit hoc, vel simili modo, videl.

Forma citationis offensi, vtrum velit Fisco adhærere, & partem facere in Iudicio.

N. de N. Vicarius Gener. N. &c.

Per vnum ex seruientibus nostris, vel quaeumque Curiarum, &c. ad omnem instantiam, & requisitionem Domini N. Promotoris Fiscalis, siue, &c. citetur, moneatur; & requiratur N. de N. vt infra triduum præcisè, &c. legitimè compareat coram Nobis, & nostra Curia ad declarandum, si intendat facere partem in iudicio, contra prædictum N. in causa inquisitionis contra ipsum N. in eadem Curia formata de homicidio cum gladio in personam N. prænominati, & alias, vt in actis, &c. Necnon, et cum continuatione ad omnes, et singulos actus gradatim, et successiuè in eadem Curia faciendos in dicta causa, vsque ad decreti diffinitiui prolationem, illiusque exequutionem inclusiuè, etc. Aliàs, etc. Quoniam, etc. Citetur, et referatur, etc. Datum, etc.

82 Exequuta dicta citatione, & facta relatione sequuntur alii actus, secundum facti contingentiam. Vel etiam ante dictam citationem, aut præfatam declarationem, regulariter fieri solet à Reo, post terminum sibi assignatum ad se defendendum, instantia pro habendis copiis indiciorum: atque similiter replicatio fisci, quod non dentur petitæ copiæ indiciorum, seù capitulorum, infrascripto vel simili modo, videlicet.

Forma instantiæ nomine Rei pro habendis copiis Indiciorum.

Die, etc. mensis etc. anni, etc. in loco, etc.

Pro

N. de N. de loco N.

Contra

Curiam N et eius D. Promotorem Fiscalem, etc.

Comparuit legitimè in Curia, seù officio coram, etc. N. de N. tamquam vnus de populo defensor, et excalpator dicti N. asserti inquisiti, et in termino eidem assignato ad faciendum suas defensiones à prætensis per Curiam, et Fiscum rationibus, et causis, de quibus supra præsenti processu, ad quem im-

pugna-

pugnatiuè, &c. & pronia protestatione nullitatis actorum, & agendorum, & acceptatis fauorabilibus, si qua, &c. petijt, & instetit, prout petit, & instat dicto N. copiam iudiciorum, si quæ, &c. tendi, cum termino competenti ad se exonerandum, & defendendum, &c. offerens dictum suum principalem promptum, & paratum declarat etiam de habendo testes, &c. fauere, &c. Salue iure, &c. saluis, &c. Alias, &c. omni, &c.

Post istam instantiam solet fieri per Fiscum alia instantia, quod non dentur copiæ petitæ, prout sequitur videl.

Ex officio pro parte Fisci fuit institutum, & potiorum copias processus per prædictum N. inquisitum non fore, nec esse tradendas, nisi toto processu completo, & legitimato, atque capto in omnibus, informationibus, & quatenus traderentur, institum fuit, per dictum N. declarari habere testes Curiæ pro ritè, & rectè receptis, & examinatis, & saluo iure vlterioris processus, & examinis: aliàs de nullitate dicit, & protestatur, &c. omni, &c.

83 Prædictis hinc in absolutis fit decretum, si ita Iudici expedire videbitur, quod concedantur copiæ repertorum, infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma decreti concessionis copiæ repertorum.

Qui, &c. sedens, &c. prodicta, &c. concedi mandauit, prout concedit petitas copias processus præfato N inquisito ad finem se defendendi, cum nominibus, & cognominibus testium Curiæ contra ipsum examinatorum, ex quo ipse N. habet illos pro citatis, iuratis, ritè, ac rectè receptis, ac legitimè repetitis, &c. omni, &c.

Vel sub alia formalitate, vt fit in quibusdam Curiis, videl.

Per Reuerendiss. D. Generalem Vicarium fuit concessa, prout conceditur N. inquisito, vt in actis, petita copia repertorium cum nominibus, & cognominibus, ex quo ipse N. habet testes fisci pro citatis, iuratis, & legitimè repetitis; & ita per hoc suum &c. Promissum N. dec. &c.

84 Facto supradicto decreto, per quod concessa fuit copia processus, seù Inditiorum, (sinè vt alibi dicitur capitulorum) Reo inquisito formantur capitula infrascripto vel simili modo, variatis variandis, secundum diuersitatem delictorum, videl.

Forma Capitulorum in causa Homicidij.

Capitula Specialis Inquisitionis formatæ, & formandæ ex officio Curiæ Episcopalis N. contra & aduersus N. de N. de nonnullis delictis, & criminibus per eum commissis & signanter, quod homicidium perpetrauit in personam quondam N. cum duobus eius famulis, & de alijs vt in informationibus, & actis dictæ Curiæ latius continetur. Instante D. Promotore Fiscali, & petente per dictam Curiam contra eundem debitè, & diligenter inquiri debere, & repertum culpabilem condigna pœna puniri, prout Iura, & Sacri Canones, ac Pontificiæ constitutiones volunt, & mandant; & in casu semiplenæ probationis prædictum N. cogi, & compelli Iuris, & facti remediis opportunis ad eruendam ab eo de prædictis veritatem: super quibus omnibus, &c. Quæ omnia, &c. Et protestatur, &c. Non se astringens, &c. & infra particulariter describere, &c. omni meliori modo, &c.

In primis inquirẽdum est, quod regnantibus, &c. dominante, &c. sub præsulatu, &c. Vicariatu, etc. de anno tali, mense tali, die tali, in loco N. & propriè in loco loci, vbi dicitur N. talis N. de N. & N. et N. Alii Aliis auxilium dantes, temerè dolosè, scienter, et appensatè, animo, et intentione occidendi N. de N. prout iam occiderunt communicato consilio ipsum N. insiluerunt, et aggressi fuerunt, pluribus, et diuersis ictibus, et percussionibus, tum sclopo, tum ensibus percusserunt, et vulnerauerunt; ita, et taliter, vt ex vulneribus, et percussionibus illicò mortuus fuit. et est: idque Alii Aliis, et alter alteri assistentes. vt habilius, et commodius maleuolum suum animum effectui traderent prout iam tradiderunt. Quapropter inciderunt in pœnam à Iuribus, et Sacris Canonibus, & Pontificij constitutionibus in tales statutam, & ordinatam, &c. quod inquirendum est, &c. Quod fuit, &c.

Item, quod antequam sequeretur homicidium prædictum dictus N. de N. pluries minatus fuerat velle dictum N. occidere ex causa cuiusdam litis, quam cum ipso habebat super possessione quorundam bonorum, &c. quod inquirendum est, &c. Quod fuit, &c.

Item inquirendum est, quod post obtentam sententiam fauorabilem per dictum N. de N. ipse N. de N. cum ægrè tulerit, amplius illum alloquutus non fuit, nec actus amicabiles erga ipsum exercuit. Sed è contrario potius animum hostilem signis externis declarauit. Quod fuit, &c.

Item inquirendum est, quod ante homicidium prædictum fuit per ipsum N. cum prædictis N. & N. factus tractatus de occidendo dictum N. & in condicta die fuerunt præparati equi ad effectum commodius, & celerius fugiendi. Quod fuit, &c.

Item inquirendum est, quod sequuto homicidio, cum prædicti N. & N. fugam arriperent erga domum dicti N. vbi erant equi præparati fuerunt per ministros Curiæ capti: Et illicò ad domum præd. N. se conferentes inuenerunt duos æquos cum habenis, & Ephyppijs instructos, ad effectum prędictum. Quod fuit, &c.

Item inquirendum est, quod ipse N. est solitus delinquere, minus effectui demandare & est malæ famæ, conditionis, &c. de quibus omnibus, &c. Quod fuit, &c.

Et sic sequuntur alia capitula super aliis indiciis, si fuerint, prout facti qualitas postulauerit, cum certa methodus tradi non possit, est tamen aduertendum, quod quando plures sunt Rei homicidii, vel vulnerum, vel aliorum delictorum, in quibus alter alteri auxilium dedit, dici debet in capitulis alii aliis auxilium dando, non alter alteri auxilium dando, aliàs causaretur nullitas capitulorum, & inquisitionis, vt aduertit Angel. *de malefic. in verb. dicto maleficio semper assistit in fin.*

Et similiter aduertendum est quod in quolibet crimine fiũt diuersa capitula, quoad accidentia particularia: sed tamen quoad substantialia, & ordinaria sunt ferè semper eadem.

85 Vice versa pro parte Rei inquisiti ad eliδenda, & eneruanda indicia, quæ contra ipsum per Fiscum & Curiam inquirenda proponuntur, fieri possunt plures defensiones, de quibus dictum est supra, sed pro Tyronibus nõ erit inutile sequẽtem practicam inserere: Defensiones igitur, quæ excipiendo contra indicia prædicta opponi possunt, super quibus testes examinandi, & aliæ probationes faciendæ sunt infrascripto, vel huis simili modo formantur, videl.

Forma Defensionum, exempli gratia in crimine Homicidii.

Exceptiones, & defensiones, quæ probandæ offeruntur in Curia Episcopali N. (sinè alibi, etc.) *per N. de N. in causa vertente inter ipsum assertum Inquisitum* (sinè accusatum, etc) *ex vna de, et super prætenso homicidio, vt penitus, commisso in personam N. de N. et D. N. Curiæ Promotorem ex altera* (sinè N. quærelantem, et accusantem ex altera) *super quibus omnibus instatur, et petitur examinari testes producendos semotim, in secreto, vt moris, et Iuris, est, quibus examinatis ex nunc pro tunc petitur publicationem fieri qua facta, quatenus opus est, petitur terminus ad vberiùs probandum; terminus ad repulsam; Publicationem fieri in repulsa: audiri eum Aduocatis super discussione inditiorum, et gradatim, et conditionaliter, et successiuè audiri in omnibus, non se astringendo, etc. et protestatur, etc. omni, etc.*

In primis reuocat omnes confessiones factas per eum in Iudicio, et extra in parte, et partibus contra se facientes, et non aliter.

Et è contra acceptat omnes quomodolibet factas per dictum N. querelantem, et Curiæ tendentes in parte, et partibus pro se facientes, et non aliter, etc.

Item excipiendo probare vult, quod nunquam minatus fuit contra prædictum N. occisum et quatenus apparet ipsum minatum fuisse, quod non est solitus minas executioni demandare, neque contra inimicos quod fuit, etc.

Item probare intendit, quod non obstante sententia fauora-

bili obtenta per dictum N. occisam contra ipsum articulantem, & excipientem, ipse excipiens eumdem allocutus fuit, & salutauit, quoties illi obuiam veniebat etiam post praedictam sententiam, quod fuit, &c.

Item, quod dicti N. & N. eius famuli, qui contra ipsam excipientem deposuerunt, sunt homines malae conditionis, & tales fuerunt ab eius seruitio eiecti; unde ad se vindicandum talia mendacia contra ipsam deposuerunt, quod fuit, &c.

Item, quod licet equi inuenti fuerint in eius domo preparati, post occisionem dicti N. hoc tamen casu euenit, quia sapissimè occurrit equos sic instructos in stabulo habere, ut possit suo arbitrio tam extra Ciuitatem, quam intra peragere. Quod, &c.

Item, quod ipse N. excipiens est bonae vitae famae, & conditionis, & quod nunquam delicta similia commisit, &c. Quod, &c.

Et sic sequuntur aliae defensiones, & exceptiones, iuxta criminis oppositi qualitatem, & circumstantiarum diuersitatem. Et super vnoquoque praedictorum examinandi sunt testes modo, & forma, ut in superioribus dictum est.

86 Caeterum quia in multis Curiis Rei interrogantur super capitulis ad effectum contestandi litem cum eisdem vbi talis practica viget, notandum est, quod formatis capitulis super delicto de quo inquiritur, ducitur Reus ante Iudicem pro tribunali sedentem, solutus vinculis: & illo ibi existente leguntur capitula per Notarium, siuè per Iudicem, quae vulgariter sunt illi in specie declaranda: & super vnoquoque interrogatur, & eius responsio in pede vniuscuiusque ipsorum inseri pris redigitur. Quibus peractis in fine ipsorum capitulorum, & responsionum, scribitur actus litis contestationis infrascripto, vel simili modo, vid.

Forma litis contestationis, secundum stylum quarumdam Curiarum in criminalibus.

Die, &c. Mens. &c. Ann. &c.

Instante D. N. Promotore Fiscali Episcopalis Curiae N. [siuè, &c.) praesentia capitula exhibita, & praesentata; dicta, & diuulgata de verbo ad verbum dicto N. Inquisito constituto coram Perillustri, & Reuerendissimo Domino Generali Vicario N. pro Tribunali sedente adhunc actum; Ipsi idem Inquisitus solutus vinculis, et catenis, et eum super eis, et vnoquoque ipsorum interrogaretur, litem contestando, et animo contestandi, respondit prout in pede eorum, et vniuscuiusque ipsorum continetur. Tunc Dominus acceptauit omnibus confessionibus, et mendaciis, et variationibus dicti inquisiti, et quatenus pro se faciunt, et non aliter, nec alio modo, et è contra reiecit omnes, et quascumque confessiones, propositiones, et instantias quomodolibet sibi nociuas, et non aliter, nec alio modo, etc. examen dimisit, etc. Cum aliis prout habentur in decreto publicationis processus cum termino ad faciendum defensiones *num.* 79 In quibusdam verò aliis Curiis non seruatur talis solemnitas litis contestationis, sed cum reus constituitur, per interrogationem Iudicis, & responsionem Rei censetur facta litis contestatio, vt supra suo loco dictum fuit.

87 Est autem notandum in materia defensionum, quod Iudex interrogare debet Reum, nam habeat Aduocatum, & Procuratorem: & si responderit negatiuè, tenentur ipse ex officio de illis eum prouidere expensis Curiae, si sit pauper, & miserabilis persona, quae aliàs se defendere non posset, ne quodammodo pereat in defensionis, quod omnia Iura abhorrent, imò defensionum Reorum causam quamplurimum fouent, vt ex dictis in superioribus clarè apparet.

Notandum secundò, quod quando in capitulis fuit dictum, commissum fuisse delictum ab aliquo cum aliis sociis, vel mandantibus, aut mandatariis, potest inquisitus petere, vt nominentur complices in specie, quia alias suas defensiones facere non posset; tali casu tenetur Iudex illos declarare, alias resultaret nullitas, & grauamen Rei, si non fieret talis declaratio, Marsil. *cons.* 49. *et* 50.

Notandum tertiò, quod si opponantur exceptiones per Reū tempore, quo suas defensiones facit, suspenditur terminus illi praefixus, & non currit, donec, & quousq; fuerit super eis pronunciatum, illas habere locum, et proinde procedendum esse ad vlteriora, vel supersedendum; alias inferretur similiter grauamen; Bald. *in l. quandiu vlt. ff. de acquir. hered.*

88 Sed quaeritur, an Reus possit renunciare termino ad se defendendum?

Respond. cum distinctione: Aut enim renunciat simpliciter, & sic non potest: Aut renunciat dicendo, quod ex certa scientia, & sciens non habere defensiones, imo carere omninò defensionibus, & ideo renunciat termino ad se defendendum, & tunc talis renunciatio valet, ita Bald. *in l. raptores C. de Episcop. & Cler.* Angel. *de malefic. in verb. qui Iudex statuit termin. nu.* 14. & ibi August. vbi ait, quod si verè poterat se defendere, & paenituit, potest adhuc se defendere, vid. plenè Marsil. *in pract. crim. §. examinandi per tot.* & Hieron. Gabr. *consil.* 173. *nu.* 18. vbi declarat, posse Reum dictam defensionū renunciationem reuocare re integra existente, ante habitam copiam indiciorum: & ratio est, quia in his, quae publici iuris sunt, non procedit regula: *Quod semel placuit, amplius displicere non potest cap. quod semel* 21. *de regul. iur. in sexto. & l. sicut. C. de action.* vide *Cl. in §. fin. q.* 49. *vers. quare nunc.* & Foll. *in pr. cr. for. Iocul.* 3. *p. certa partis, & si confitebuntur n.* 57.

SECTIO XI.

De Repetitione Testium.

SVMMARIVM.

1 *Repetitio Testium necessariò facienda.*
2 *Numerus Testium non supplet defectus.*
3 *Repetitio testium fieri debet per Iudicem.*
Requisita repetitionis.
4 *Repetitio fieri potest per alium ex pluribus causis.*
5 *Repetitio, qualiter facienda sit?*
6 *Testes repetendi, si non sint integri, torqueri debent.*
7 *Tortura testes repetendi non integri, leuis est.*
8 *Citatio facienda?*
9 *Repetitio, quando facienda?*
10 *Repetitionis ordo, qualis?*
11 *Repetitio fit per extensum, non relatiuè ad primum examen.*
12 *Primum examen, an testi repetendo legendum?*
13 *Repetitio fieri debet ante conclusionem in causa.*
14 *Repetitio ad instantiam accusatoris, quando facienda.*
15 *Testis citatus ad repetendum, fugiens redditur suspectus de falso.*
16 *Expensae in repetitione facienda, per quem suppeditando?*
17 *Repetitio testium, ad cuius instantiam fiat?*
18 *Remissoriales aliquando conceduntur, si testes repetendi absentes fuerint.*
19 *Aliquando verò mittitur Commissarius. Unde consistit esse in Iudicis arbitrio.*
20 *Testes ante publicationem addere, vel detrahere possunt ex eorum testimonio.*
21 *Causa scientiae reddi debet in repetitione testium.*
22 *Testis dicens in repetitione, se non recordari, an fidem faciat.*
23 *Testis dicens se non ita dixisse, vt scriptum reperitur, non est audiendus.*
24 *Testis varians à primo dicto, torqueri potest, vt declaret in quo dicto persistat.*
Tortura in repetitione, quando inferri possit testi.
25 *Repetitio fit cum lectione prioris examinis.*
26 *Repetitio; aut confrontatio testium est arbitraria.*
27 *Confrontatio est Reis valdè praeiudicialis.*
Damna, quae oriuntur Reis ex confrontatione.
28 *Repetitio in pluribus casibus non fit.*
Declaratio Rei, quod habeat testes pro repetitis, stat loco repetitionis.
Casus, in quibus repetitio non est necessaria.
29 *Contumacia inducit repetitionem.*
30 *Confrontatio testium cum Reo habetur loco repetitionis.*
31 *Confessio Rei stat pro repetitione.*
32 *Testes mortui ante repetitionem, an probent?*
33 *Probationes in criminalibus esse debent luce meridiana clariores.*
34 *Probationes in criminalibus esse debent concludentes.*
35 *Mortis testis dictum facit indicium ad torturam.*

36 *Declaratio prioris dicti testis fieri potest sine repetitione.*
37 *Læsæ maiestatis crimen; an requirat repetitionem.*
38 *Hæresis crimen, an admittat repetitionem?*
39 *Assassinij crimen, an repetitionem requirat?*
40 *Crimina atrocia requirunt, ut fiat repetitio.*
41 *Repetitionis forma, qualis?*

1 QVoniam post publicationem processus informatiui, & dationem termini defensiui, quando Reus in examine, vel negat delictum, de quo contra ipsum inquiritur; & in termino sibi assignato ad faciendum suas defensiones, non vult declarationem facere, quod habeat testes Curiæ pro ritè; & rectè examinatis, & legitimè repetitis, prout in quibusdam Curijs seruatur fieri; Vel si habeat pro legitimè examinatis, instat quod repetantur nihilominus ijdem testes: Vel quando secundum stylum quarumdam Curiarum fuit publicatus processus informatiuus, & datæ Reo defensiones sine clausula: *ut testes Curiæ habeantur pro repetitis.* ideo pro legitimando processu, ad effectum ritè, ac rectè procedendi ad vlteriora contra Reum, fieri debet repetitio testium examinatorum ad Curiæ informationem, ipso Reo non citato, cum citatione ipsius Rei ad videndum repeti, & iurare, vt infra dicitur; aliàs nullam probationem contra illum facerent, non solum ad condemnandum; verum etiam neque ad torquendum; quamuis enim huiusmodi testium depositio sufficiens sit ad inquirendum de delicto, & acquisitis indicis ad carcerandum, non tamen satis est ad torquendum; vel condemnandum, si agatur de Reo præsente, cum priùs tales testes examinati sint ipsa parte non citata, & propterea ipsam non afficiunt Marsil. singular. 24. et 30. Decian. *respons.* 91. *numer.* 13. *lib.* 3. Gabr. *cons.* 78. *nu.* 32. *l.* 1. Clar. *in prac. cr. quæst.* 11. *vers. item quaero quæst.* 34. *vers. caeterum si reus* et *qu.* 50. *vers. item* Foller. *in pr. cr. for. fac.* 8. *par.* 2. *puctis . necb. et dem. capet. test. Cuc. num.* 1. Honded. *in cons.* 101. *nu.* 5. *volum* 1. Vulpell. *respons.* 29. *num.* 1. Bertaz. *cons.* 14. *n.* 23. *et cons.* 81. *n.* 10. Farinac. *in pr. cr. q.* 72. *n.* 87. vbi de communi testatur Petr. Caball. *in q. cr. cas.* 267. *nu.* 1. *cent.* 3. & Alii apud illos.

Quæ conclusio ampliatur, vt tales testes ad Curiæ informationem examinati sine partis citatione, probationem neque faciant in fauorem Fisci. Petr. de Surd *consil.* 328. *n.* 8. *vol.* 1. ubi de communi. Baiard. *in dicta qu.* 45. Clar. *nu.* 55. Personal. *de indic. & tortur. n.* 19. *vers. & hac.* latè mascard. *de probat. conclus.* 469. *n.* 11. *l.* 1. Scaccia *de iudic. l.* 1. *c.* 98. *n.* 7. & Alii, quos allegat Farin. *in d. q.* 72. *n.* 103. *& seqq.*

2 Ampliatur secundo, vt tales testes examinati parte non citata non probent, etiam si essent mille. graminat. *decis.* 11. *nu.* 9. *circ. fin.* Decian. *respons.* 93. *num.* 33. *vol.* 2. Roland. *cons.* 11. *n.* 36. Bursat. *cons.* 201. *num.* 44. *vol.* 2. Honded. *d. cons.* 101. *num.* 16. Baiard. *ubi sup. n.* 14. *&* 56. Farin. *cons.* 55. *n.* 2. & ratio est, quia numerus testium non supplet defectus. Viu. *com. opin.* 931. *n.* 17. *vol.* 3. Baiard. *d. q.* 47. *n.* 41.

Quinimò nec indicium aliquod præstat ad inducendam probationem. Caputaq. *dec.* 107. *num.* 2. *par.* 2. & ita seruat Rota Romana, vt testatur Farin. *cons.* 79. *n.* 12. et guaz. 2. *defens.* 24. *cap.* 9. *num.* 6. vbi alios cumulat. Io. de Amic. *cons.* 73. *n.* 16. Viu. Hond. et Alii *ubi proximè.*

Quapropter in præsenti Sectione agendum remanet de Repetitione testium pro legitimatione processus; et sic breuiter de more plura per nos tangenda erunt; et Primò, quæ requisita habere debeat repetitio, vt valida sit. Secundò, cuius expensis fieri debeat. Tertiò an pro repetitione facienda, si testes absentes fuerint, transmitti debeat Commissarius ad partes, in quib. testes repetendi degunt. Quartò, an dentur casus, in quib. repetitio non sit necessaria.

3 *Quoad primum*, notandum erit, quod adhoc vt repetitio testium dicatur legitimè facta habere debet multa requisita.

Quorum primum est, vt fiat per ipsummet Iudicem regulariter; non per Notarium, seù Actuarium Curiæ, ipso Iudice absente; prout dictum fuit supra *de exam. test. sect.* 4. et probatur *in c.* 2. *de testib. et c. cum ia fin. & in l. & quoniam, & Auth. apud eloquentissimum. C. de fid. instr. & in §. & quoniam, ubi* Glos. *in uerb. obseruationi b. Auth. de testib.* bursat. *cons.* 192. *n.* 35. *l.* 2. baiard. *ad Clar. q.* 15. *nu.* 13. *in princ.* bocc. *in tr. de remiss. c.* 7. *n.* 5.

Quod locum habet, etiam si testes prius examinati fuissent ab ipsomet Iudice; et ratio est, tum quia Iudex videre debet faciem testium ad finem obseruandi motus ipsorum, & an trepident, vel sine alteratione deponat super interrogatoriis rei, iuxta tradita *in Iur. bus peacic.* tum quia testium repetitio est meri, & mixti imperij, & ea, quæ sunt meri, & mixti imperij alteri delegari minimè possunt. *l.* 1. *ff. de offic. eius, cui mandat. est iurisdict.* tum etiam quia tales testes repetendi iurare debent, vt mox dicemus. Notarius autem, imò neque fiscus deferre possunt iuramento: vt alias supra diximus, vnde eorum depositiones haberentur, tanquam factæ sine iuramento, & sic non probarent. DD. *cit.* & Alii communiter.

4 Fallit tamen Primò si Iudex esse legitimo impedimento detentus ex causa scilicet infirmitatis, iustæ absentiæ, necessitatis non affectatæ, & huiusmodi. Vel si testes repetendi essent alterius iurisdictioni & sibi non subiecti quia tunc per necesse est alteri demandanda hæc repetitio. Angel. *de malefic. in uerb. quia in stant. termin. numer.* 34. marsil. *in pr. cr. §. nunc uideadum n.* 3.

Fallit secundò si testes fuerint in dignitate constituti, senes, valetudinarii, aliquo morbo vexati, iusta causa occupati, aut aliquo legitimo impedimento detenti: quia tunc committi debet repetitio, quamuis regulariter in criminalib. examen testium committi non possit, vt aliàs superioribus diximus. *sup. sect.* 4. *n.* 54. *& seqq.* Clar. *q.* 26. *vers. sed quaero.* granm. *cons.* 41. latè Carauit. *super Rit. Magna Cur. Vicar.* 157. *numer.* 11. Afflict. *in constit. incip. Inquisitionis; & in const. Instituimus, & in const. In pecuniarijs.* & habetur in *Rit. Magna Cur. Vic. incipiente. Item seruat ipsa Curia uitetus,* & in alio *Rit. incip. Item seruat ipsa Curia quod quamuis, & in d. const. In pecuniarijs.*

5 *Secundum requisitum* est, quod fiat repetitio cum omnibus qualitatib. & circunstantiis, necessariis, & solitis æquè ac si testes repetendi, nunquam priùs examinati fuissent. Clar. *in d. qu.* 45. *procis. vers. caeterum si reus.* Honded. *d. cons.* 101. *n.* 30. Ambrosin. *l.* 3. *c.* 2. *nu.* 16. guaz. *d. defens.* 25. *c.* 1. *nu.* 8. latè Caualc. *de testib. p.* 5. *n.* 200. *sed numquid.*

Quamobrem citandus est in primis, & ante omnia Reus ad videndum repeti testes & ad dandum interrogatoria, quatenus dare voluerit: & ad videndum iuramenta testium repetendorum. Datis verò per Reum interrogatoriis, vel elapso termino ad illa dandum præfixo: citantur; & vocantur testes aliàs in processu informatiuo examinati ad comparendum in Iudicio coram Iudice, et Notario, seù Actuario, causæ, et ad se subiciendum examini. Quib. citatis, et relatis, atq; comparentib. defertur per iudicem iuramentum veritatis dicendæ, perindæ atque numquam iurassent. *c. fraternitatis in fin.* vbi DD. communiter *de testib.* præsertim Bald. *nu.* 1. Butr. *n.* 4. Soccin. *n.* 6. Paris. *n.* 5. Aemil. *in tr. de testib. in verb. testis ambiguè deponens num.* 12. *fol. mihi* 152. farin. *in pr. cr. de testib. q.* 74. *n.* 47. et toties iurare tenerentur, quoties repeti necesse erit: Caualc. *de test. q.* 3. *sub nu.* 56. *vers. ulterius.* Et similiter quando confrontatur testis cum Reo, vt tradit Char. *in prax. inter reo l.* 3. *r.* 2. *nu.* 28. guazz. *in d. tr. ad defens. reor. defens.* 2. *cap.* 20. *nu.* 5. & Nos *diximus supra ubi de confrontat. egimus.*

Fallit si non repetitur, sed inducitur tantum ad declarandū ptimum dictum, nam tunc non tenetur iurare. Bald. *in Auth. hoc Sacramentum num.* 1. *C. de iureiur. propt. cal.* gaill. *obseru.* 191. *nu.* 16. *litt. B.* Viuius *opin.* 931. *nu.* 16. Aemil. *ubi sup. n.* 12. Baiard. *ad Clar. in § falsum nu.* 61. vbi ponit quatuor casus, in quibus non requiritur iuramentum. Fallit secundò si primò iurauerit dicere veritatem super tota causa, secundum Petr. *in d. cap. fraternitatis numer.* 4. Imol. *ibid. numer.* 4. Aretin. *numer.* 6. Felin. *num.* 2. sed de hoc valde dubitatur per Doctores, quos refert farinac. *d. qu.* 74. *numer.* 52. vbi tamen resoluit faciendo quasdam distinctiones. Et tunc præstito iuramento quilibet testis separatim interrogatur priùs super interrogatoriis per Reum datis, iuxta quæ respondere debet: deinde super examine aliàs ab ipsomet teste facto, ita tradunt communiter DD. præsertim Cardinal *in cap. nouit. de accusation. col.* 37. 2. *qu.* 8. Honded. *cons.* 101. *num.* 30. *l.* 1. Boss. *de indic. & tortur. n.* 128. *& in tit. de lit. contest.* Clar. *ubi sup. d. q.* 45. *vers. caeterum, ibi & aduerte.*

Est tamen aduertendum circa interrogatoria per reum danda, quod in multis Curiis seruatur, vt non dentur, vt alibi dixi supra, quia datur repulsa: vt aduertit Carauit. *sup. Rit. Magna Cur. Vic.* 258. *num.* 3. foller. *in pr. cr. for. fac.* 1. *par. secunda partis in uerb. recep. defens. Reor. num.* 32. & Clar. *in §. fi. qu.* 23. *vers. ipsum quaero.*

Debet autem repetitio fieri per Iudicem, legendo cuiq; testi suam depositionem aliàs factam, in secreto, & separatim ab aliis testib. ne ad inuicem instruantur, vt habetur in sacra Scriptura. Daniel. *cap. 13. nu. 50. & 51. litt. E.* & refertur *in cap. nos si incompetenter. §. item Daniel. 2. q. 7.* aliàs non valeret, vt inferius dicemus.

6 Et est notandum hic, quod si testis, qui repeti debet, esset ex illis, qui, nō faciunt probationem, nisi irrogetur eis tortura ad purgandam infamiam: prout sunt socii criminis, infames, & similes, vtique torquendus erit, etiam si primum examen fuisset factum in tortura; quia requiritur, vt denuo iuret, & perseueret in primo dicto in hac secunda tortura, quæ fit in repetitione. Et ratio est, quia iam tortura: & iuramentum prius præstitum, quam omne aliud gestum, antequam contestaretur lis cum Reo inquisito, nullius roboris, & momenti sunt, quoad Reum torquandum, vel condemnandum: sed tantum sufficiunt pro inditio ad inquirendum, vt supra dictum est, *in princ.* & aduertit Clar. *dict. q. 45. vers. cæterum circ. med.* ibi: *Item si sunt tales.*

7 Ista autem tortura in repetitione non debet esse multum grauis, sed leuis, vt communiter tradunt DD. præsertim Bosl. *in tit. de mand. ad homicid. num. 31.* & quando locum habeat, vide Farinac. *de indic. & tortur. qu. 40. in fin. n. 27. & q. 86. n. 57.* Nota tamen, quod in leuib. causis & criminib. non est ad torturam deueniendum ita de facili, sicut fieri solet in magnis criminibus. *l. lenia. ff. de accus.* vbi Bart. Salicet. *in l. non ideo vol. 3. C. de accusat.* Calon. *in Prax. cr. tit. de torment. cap. 8. nu. 3.* Grill. *de torment. qu. 5. n. 4. & c. 7. in princ.* Quidquid asserat Clar. *in d. §. fin. qu. 64. vers. præterea debet. circ. fin.* vbi ex alber. *in l. edictum. num. 4. C. de q.* tenet, etiam in leuibus delictis posse torturam inferri.

Imò ista secunda tortura non est inferenda, nisi prior depositio facta in tormentis ratificata fuerit per ipsum testem socium criminis extra tormenta, vt fieri solet in Reo deponente in tormentis, quia ratificare tenetur extra tormenta, *vt dicemus infr. sect. seqq.* ita aduertit Bursat. *consil. 201. post n. 58. vol. 2.*

8 *Tertium requisitum* est, vt quando facienda est, citetur prius reus, an velit habere testes pro ritè & rectè examinatis, aliàs ad videndum mandari repeti, & ad dandam interrogatoria, quatenus dare intendat, aliàs ad videndum repeti sine illis; & ita seruatur in hac Alma Vrbe, prout testantur etiam Farinac. *qu. 65. nu. 10. in princ.* Ambrol. *l. 3. cap. 1. n. 47.* guaz. *defens. 25. cap. 1. nu. 3.* post Corn. *cons. 68. vol. 2.* ruyn. *cons. 46. vol. 4.* Vulpell. *respons. 65. in princ.* Baiard. ad Clar. *quæst. 45. n. 24.* Sed nota, quod hæc praxis Curiæ, non est eadem in omnibus aliis, extra Vrbem; cum in omnibus non vigeat consuetudo, vt reus declaret habere testes pro legitime examinatis, & ideo testes examinati pro informatione Curiæ examinandi iterum sunt, citato ipso reo. Bursat. *cons. 201. n. 48. vol. 2.* Scacc. *l. 1. de iudic. cap. 86. n. 67.* Caualc. *de brach. Reg. par. 3. n. 4. in princ.* aliàs non probarent contra reum quia examinati fuerunt ipso non citato. Clar. Foler. Farin. & Alii allegati *vbi sup. nu. 1.* etiam si essent mille testes nam adhuc non probarent, vt dictum est per DD. ibidem allegator. Quam ob rem tutius erit, si citetur reus ad videndum induci, repeti, & iurare testes, & ad dandum interrogatoria, vt optimè admonet Honded. *cons. 101. nu. 24. vol. 1.* & guazz. *d. def. 25. c. p. 1. n. 5.*

9 *Quartum requisitum* est, quod fiat postquam nomen rei receptum fuerit inter reos, sic post litis contestationem *cap. qualiter. 2. de accus.* & post publicatas attestationes, Imò & postquam reus habuit copiam processus, vt possit facere interrogatoria, quæ alias benè facere posset, nisi testificata contra ipsum videret, secundum Caualcan. *de testib. p. 5. num. 202.* & Farinac. *q. 66. n. 310. & seq.* & ita seruatur de Iure Canonico, & in Vrbe, & in terris Ecclesiæ, vt testatur Farin. *vbi sup.* Cartar. *in pr. interr. reo. l. 3. c. 3. nu. 60. 67. & 69.* & Marant. *in spec. aur. p. 6. de inquisit. nu. 10.* quamuis secus sit de Iure Ciuili, pro quod repetitio testiū fieri debet ante publicatas attestationes. Marant. *vbi sup. num. 8. in fin.* Foller. *in pr. cr. for. facul. verb. detur copia capienlor. n. 1.* Clar. *q. 49. vers. item scias* Bursat. *cons. 311. nu 7.* Bonacos. *commun. opin. 1. ver. Indiciorum copia.* Hund. *d. cons. 101. n. 2. vol. 1.* vid. Genu. *in Pr. Arch. neap. c. 28. n. 11. in fin.*

10 *Quintum requisitum* est, quod prius fiat repetitio super interrogatoriis rei, & postea super examine primo loco facto ad Curiæ informationem, vt supra dictum est, & inferius demonstrabo, alias testes probationem non facerent contra reum Bursat. *cons. 20. num. 65. l. 1. cons. 201. num. 145. l. 2.* & latius *cons. 311. num. 4. & seqq. l. 3.* Honded. *d. cons. 101. num. 28.* Petr. Caball. *in quæst. cr. cas. 262. nu. 19. crimin. 3.* Mascard. *de probat. conclus. 685. num. 4. vol. 1.* Et si testis respondere recusauerit super interrogatoriis, repullari potest, tamquam suspectus, & fidem non facit in eo super quo deposuit. Dec. *in l. Is apud nu. 45. C. de edend.* Caualc. *de brach. Reg. p. 3. num 71.* Et quando Iudex non admitteret interrogatoria, vel super eis non interrogaret, reus appellare poterit. Caball. *cons. 50. n. 2.*

Sextum requisitum est, quod fiat tali modo, vt testes affirment esse vera, ea quæ in primo examine dixerunt alias si dicerent non recordari vera esse primò testificata, non probarent Foll. *in d. pr. cr. ver. & demum repetantur testes Curia n. 7.* honded. *d. cons. 101. n. 32. vers. præterea* Bai. *d. qu. 45. nu. 12.* vbi etiam dicit primam depositionem esse legendam vnicuiq; testi separatim Cuius formam habes infra ad sanitatem.

11 *Septimum* est, quod testis repetatur formiter per extensum, & non referat se ad primum examen; alias non probaret, cum primum factum fuerit parte non citata, & sic non sufficeret ad condemnandum, ex defectu citationis. Bald. *in l. si. ff. de testib.* Mascard. *de probat. conclus. 1365. num. 5. l. 3.* Honded. *loc. cit. n. 31. & seq.* caualc. *de test. b. d. p. 5. n. 207.* Orasc. *dec. 129. nu. 7.* Mazzul *cons. 77. nu. 36.* Farin. *d. qu. 66. nu. 62.* Marot. *resp. 69. nu 22.*

Et quamuis reperiantur multi Doctores, qui asserant, posse testem se referre ad primum examen, maximè, si se subscripserit, vt post Bart. *in l. cos nu. 6. in fin.* & Marsil. *nu. 5. ff. de fals.* tenet Crot. *de testib. num. 374.* Findai. *eod. tit. p. 3. capit. 1. nu. 1.* Bosl. *de tortur. test. n. 34. & de oppos. cont. pers. sost. nu. 8.* Boer. *decis. 108. n. 5.* & Alii apud Farin. *d. q. 66. n. 36. 37. & 43.* Veritas tamen est, quod eorum dictum procedit in ciuilibus, secus in criminalibus, vt optimè consuluit Corn. *cons. 56. col. fin. vers. item testis l. 1.* Craueu. *cons. 115. num. 6.* Brunor. à Sol. *in consil. cr. vnic. nu. 58.* vbi Alios allegat. Montecell. *in Pr. cr. in reper. sect. rubr. testes in cr. quan. recip. fol. 257. col. 2. vers. & melius.* Thom. Triun. *decis. 40. per tot.* præsertim *n. 5. & 6.* Et nota, quod si testis in repetitione noluerit de nouo respondere ad interrogatoria Iudicis, nisi prius ipsi legatur prima depositio, dicitur suspectus de falso, vt probatur per *Anenson. decis. 8. n. 5. vers. cæterum ut apertè* Caualc. *de testib. d. par. 5. nu. 207. in fin.* Farin. *d. quæst. 66. n. 55.* vbi de communi.

12 Est benè verum, quod si testis in progressu examinis petierit sibi legi primam depositionem ad melius se recordandum, vtique non est ei denegandum & ita passim hodie practicatur. iuxta doctrinam Bart. *in d. l. cos nu. 5.* & marl. *n. 4. ff. de fals.* mascard. *de probat. d. conclus. 1368. n. 5.* meno chi *de arb. cas. 109. n. 11. & 12.* Crot. *de testib. n. 375.* vbi de communi. Farinac. *vbi sup. n. 49.* Hunded. *ib. n. 31. vers. & saltem.* Caualcan. *de test. d. p. 5. n. 27 in fin.* Alioquin cogi non posset ad repetendum, nisi ei prima depositio legatur. Boer. *decis. 108. p. 1.* vbi fusè, & Scacc. *de iud. c. 86. n. 48. & 55.*

13 *Octauum requisitum* est, quod fiat repetitio ante conclusionem in causa: & a fortiori ante sententiam, quia tunc Fiscus nullum habet ius repetendi testes Foller. *in pract. pr. cr. 3. par. 3. partis ver. & si confitebuntur n. 46 & in ver. & demum repetantur testes n. 11* Honded. *d. cons. 101. n. 25* Baiard. *d. q. 45 n. 21.* Capic. *decis. 35. in fin.* grammat. *decis. 2. n. 6.* Addem ad magon. *decis. Lucen. 74. litt. B.* Quidquid asserat moscat. *in tr. de de cog. seù prob. delict. rubr. de in iur. numer. 36. cum plurib. seqq.* & Vincen. de Franch. *decis. 668 par. 4.*

14 *Nonum requisitum* est; quod si repetitio fiat ad instantiam accusatoris, non sint publicatæ attestationes; quamuis enim ad instantiam Rei, ac etiam fisci, si procedatur ex officio fieri possit repetitio didicit is testificatus, non tamen fieri potest ad instantiam Accusatoris, neq; quando proceditur ex officio, & ad quærelam partis simul, glos. *in c. cum clamor. de testib.* & ibi Host. *nu. 14. & seqq.* & Innoc. *n. 1.* Bald. *n. 2.* Aret. *num 5.* Abb. *num 4* Felin. *numer. 4* & Alii. Gaill *de pac. publ. l. 1 cap. 18. numer. 7. 9. & 18.* Ant. Gabr. *de testib. conclus. 2 1. numer. 95.* Farinac. *d. quæst. 66. num. 306 & num. 310.* vbi aduertit hoc esse intelligendum, quando prima vice testes fuissent formiter examinati, secus si nulliter, & reo non citato; nam tunc indistinctè omnes admittuntur ad repetitionem, etiam publicatis attestationibus, Idem tradit Franc. *decis. 728. n. 8 et 9.* Ad defensam tamen ante, & post publicationem attestationum

fieri

fieri potest repetitio, tam Iudicis officio, quam ad instantiam partis Felin. *in cap. tam slamor. num. 5.* & Anan. *num 3. de testib.* latè Farinac. *vbi sup. n. 316.* & latius Caualc. *in pract. de test. p. 5. num. 100.*

55 Sed quæritur, an testis examinatus, si citetur ad repetendum, fugiat, reddatur suspectus de falso?

Respondetur affirmatiuè, etiam si non fugiat, sed se occultauerit, vel non accesserit ad confirmandum primum examen. Ang. *de malefic. in ver. comparent dicti inquisiti n. 7.* vbi etiam dicit, quod ex tali fuga præsumi potest innocentia inquisiti sequitur Baiard. *ad Clar. d. qu. 45. num. 40.* Imò præsumptio falsitatis in vno teste inducit præsumptionem in aliis, vt probatur *in decis. Auenion. 33. num. 1. & decis. 53. num. 4.* prout è contra veritas in teste inhabili circa plura præsumptionem inducit veritatis in omnibus. Decian. *respon. 48 n. 34. vol. 3.*

56 *Quoad secundum*, scilicet cuius expensis fieri debeat repetitio, notandum est, quod quando Reus facit declarationem, se habere testes Curiæ pro ritè, & rectè examinatis, saluo iure illos repetendi, quia non volt illos habere pro legitime repetitis: si voluerit illos repeti facere, expensas omnes in repetitione necessarias subministrare tenebitur, vt obseruant Honded. *in suo pract. celebri cons. 101. numer. 27. lib. 1.* Put. *decis. 317. num. 2. lib. 2.* Quando verò Reus noluit habere testes pro pro rite, & rectè examinatis, quia repetitio fit ad instantiam Fisci, vt possit vti testium depositionibus, contra Reum, tunc Fiscus subministrabit expensas; & ita seruari vidi in Alma Vrbe, cum protestatione tamen, quod intendit illas recuperare ab ipso Reo. Sed in hoc standum censeo locorum consuetudinibus; nam alicubi seruatur, vt expensæ erogandæ in repetitionibus faciendis, quando est transmittendus commissarius ad alium locum, in quo sunt testes repetendi, subministrentur in communi per Fiscum, & Fisco adhærentem, seu querelantem: Alibi verò, vbi Reus dare solet interrogatoria, vt supra dictum est, & testes suot repetendi cum dictis interrogatoriis, tunc Reus tenetur imedietatem expensarum suppeditare, quia alias commodum sentiret ex sua malitia, præsertim si noluit habere testes pro repetitis, quod absurdum esset. *contra tradita in l. secundum naturam. ff. de regul. iur.* vbi Dec. *in princ.* & Fiscus ex Rei malitia grauaretur, quod fieri non debet, *secundum text. in l. cum proponas l. si quis maior, & l. vbi pactum. C. de transact.* Alibi tandem seruatur, vt omnes, & qualcumque expensas erogare cogatur Reus, si in culpa sit, quando est soluendo; alias illas subministrabit accusator; vel pars aduersa; & in eius defectu Fiscus; ita tenet Ang. *cons. 32.* vbi multa curiosa congerit. Azyn. *in Prax. §. 31. cap. 2.* Bect *decis. 203.* vid. Put. *decis 427. lib. 1.* Decian. *resp. 51. nu. 122. l. 2.* Gabr. *concl. 118. n. 69. l. 2.* Honded. *loc. cit.*

57 Sed quæri potest, an repetitio facienda sit ad instantiam Fisci, an verò ad instantiam ipsius Rei?

Respondetur, quod in quibusdam Curiis, in quibus Rei tenentur facere declarationem prædictam, quod habent testes pro rite examinatis, saluo iure repetendi, fieri debet instante ipso Reo. Honded. *d. cons. 101. num. 26. libr. 1.* In aliis verò Curiis, in quibus Rei non coguntur habere testes, pro rite, & recte receptis, & examinatis, prout seruatur in Vrbe, distinguendum est: aut enim Reus dixit expresse, se nolle habere testes Curiæ pro rite examinatis; aut declarauit, se velle illos habere pro rite examinatis, saluo iure repetendi: Primo casu repeti debent ad instantiam Fisci secundo verò, ad instantiam ipsius Rei. Honded. *loc. cit.* vbi *num 23.* agit de obseruantia Vrbis.

58 *Quoad tertium* nimirum, an pro ratificatione facienda, si testes absentes fuerint, transmittendus sit commissarius ad partes, in quibus testes repetendi degunt, notandum est, quod tali casu diuersimode seruari solet; aliquando enim conceditur commissarius, aliquando dantur litteræ remissoriales, vt fit in causis ciuilibus, de quo dixi *sup. plenè in Pract. ciuil. part. 2. sect. 2. subsect. 7. à num. 31. cum seqq.* & aliquando compelluntur testes accedere ad Curiam. Quod quidem totum remittitur arbitrio Iudicis, qui considerare debet numerum, & qualitatem testium, ipsorum impedimentum, propter quod ad Curiam accedere non possunt, & alias circumstantias, & iustas causas, vt tradit Boccar. *in tract. de litteris remissorialib. cap. 3. n. 49.* Cassador. *decis 3. de dilationib. num. 3.* Bois. *in tit. de oppos. contr. test. num. 26.* August. ad Angel. *de malefic. in ver. qui Iudex statuit. circa fin.* Clar. *in d. § fin. qu. 26. vers. sed quæro, & qu 45. vers. ceterum circa fin. ibi, quod nota.* Asyn. *in Prax. §. 21. cap. 2. cum plur. seqq.* vbi late de hac materia, & Aliis apud *praecitatos DD.* & mox dicemus.

59 Quomodocumque autem procedatur, aduertendum erit, quod citari debet Reus ad videndum destinari commissarium ad partes: Vel ad videndum deputari Iudicem in partibus, & expediri litteras remissoriales pro repetendis testibus, & alia necessaria faciendum, &c. prout seruatur in Romana Curia, a qua sumere debent normam procedendi in causis cæteræ omnes Curiæ Ecclesiast. de quo vid. Scuerol. *de remissor. c. 21. n. 3.* Quod autem hoc remittatur arbitrio Iudicis, attentatis qualitatibus, & circumstantiis *præcedenti num. 8.* enunciatis probatur etiam authoritate, & exemplo Romanæ Curiæ, quæ aliquando transmisit commissarium, *vt in vna Viterbien. falsitatis coram A. C. per acta Grimaldi postea Catalani*, & in Alia *Perusina excessuum coram Domino Gubernatore Vrbis per acta Charitatis*. Aliquando verò fuerunt per eandem Curiam concessæ litteræ remissoriales, prout in vna *Maceratensi falsitatis coram A. C. per acta Belgij*, & in Alia *coram eod. A. C. per acta Cellij*.

Aliquando autem fuerunt coacti testes ad Curiam accedere, *prout in vna Melphitana excessuum coram A. C. per acta Grimaldi, postea Catalani*, & in Alia *Arsonen. pariter excessuum coram eod. A. C. per acta eiusdem Grimaldi*. In quibus casibus, fuerunt testibus euocatis à Prouinciis Regni Neapolitani, erogatæ expensæ necessariæ ad iter faciendum ad ipsismet inquisitis, qui petierunt illos ad Vrbem vocari. Ex quibus constat, quod totum arbitrio Iudicis remittitur, vt dicit Boccar. *d. tr. de litt. remissor. cap. 3. nu. 49.* & Cassador. *dict. decis. 3. de dilat. nu. 3.*

20 Sed quæritur, an testes possint aliquid addere, vel detrahere, primis depositionibus?

Respondetur affirmatiuè, ante publicationem, vel confrontationem, neque per hoc tenentur docere de errore. Abb. *in cap. præterea de testib. cogen.* vel antequam loquuti fuerint cum parte producente. Innoc. *in cap. cum dilecti de accusat.* vel eadem die, qua deposuerunt, in qua possunt etiam se corrigere, *vt in Authent. & qui semel*, vbi gloss. *in verb. productionem C. de probat.* Et in quocumque casu, si aliquid addant, vel detrahant primis depositionibus, semper releuant, vel aggrauant inquisitos. *capit. per tuas*, & ibi Abb. *de testib.* Capic. *decis. 61.*

21 Quæritur secundò, an in repetitionib. faciendis Iudex interrogare debeat testes de causa scientiæ, vt faciant inditium ad torturam, vel probationem ad condemnationem?

Respondetur affirmatiuè, cum Marsil. *in prax. cr. §. diligenter n. 31.* quia in criminalibus testes, etiam non interrogati rationem reddere debent de suis dictis, ad plenam probationem faciendam. Salic. *in l fin. C. de probat.*

22 Quæritur tertiò, an probationem faciat testis, qui in repetitione dicit, se non recordari ita dixisse, ac in primo eius dicto reperitur?

Respondetur affirmatiuè, ex traditis *in l cum precibus C. de probat.* & per Bart. *in l. exercendis vers. quæro quid si testes C. de fid. instr.* vbi tamen loquitur in ciuilibus, sed magis expresse habetur per bald. *in l fin col. 1. in fin. C. de re iudic.* & Io. Mill. *in sua Prax. fol. 83. in Glos. non recordaretur.*

23 Quæritur quartò, quid Iuris, si in priori examine testis se subscripsit, & in repetione dicat se non ita deposuisse, an ei credendum sit, vel potius standum erit primo dicto.

Respondetur, quod standum erit primo dicto: quia non præsumi debet de falsitate contra Notarium, ex traditis per text. Gloss. & DD. *in l. Caius. ff. de pignorat. action.* Salicet. *in l. fin. C. plus val. quod agit.* Grammat. *in consil. 47.* Capic. *decis. 61. num. 3.* quibus in locis præfati DD. faciunt quasdam distinctiones, prout nouissime notat Zuffus *de legitim. proc. l. 3. q. 109.* Foller. tamen *in practic. pract. prima part. secunda partis ver & demum repet. est car. num. 6.* ait, talem testem torqueri posse ea præsumptione, quod velit veritatem celare; examinatis prius duobus, vel tribus testibus de verisimilitudine illius primi dicti, & quod tunc negat sine rationabili causa; & similiter super legalitate, & bona fama Notarii, seu Actuarii. Imò Sanfelicius *decis. 231. num. 6.* ait testem deponentem coram Iudice, & Notario puniri posse de falso, si postea dixerit, se non deposuisse, vt Notarius scripsit. ita etiam Farinac. *consil. 139. nu. 2.*

24 Idem

24 Idem dicendum erit de teste, qui variat à primo dicto, nam ex quo Bald. *in l.fin. C. de re iud.* dicit priorum dictum corruere, cum sit nullum absque repetitione, vt dictum est supra; quia in repetitione variat, nec primum, nec secundum dictum probant, vt tradit Foller. *vbi sup. n.17.*

Ideo torqueri debet, ad effectum videndi in quo dicto persistere voluerit, cum reperiatur inter duo iuramenta; & tunc necesse non est, vt citetur pars; & stabitur dicto in tortura emanato. Bo l. *in tit. de opposit. contr. test. num.1.* quem sequitur Caualc. *de testib. p.2. sub num.77. vers. nec citatur pars, & par 4 nu.* 149. Quando verò testis in secundo examine allegaret iustam, & legitimam causam, quare à primo dicto recedat, tunc torqueri minime poterit, vt bene aduertit Bertaz. *in cons.153. nu.5. & 7. lib.1.* vbi de concordantes allegat, faciunt notata per guazzin. *defens.19. cap.8. num.11.* vbi allegat, Bois. *de publ. proces. nu.29 in fin. & n.31.* foller. *verb. capita information.19. circ. fin. & farinac. q.79 n.19.*

25 Quæritur secundo, an valeat repetitio testium, si non fuit ipsis realiter lecta eorum depositio, & subscripta per proprias manus, quando scribere sciunt, vel signata signo crucis, cum scribere nesciunt?

Respondetur negatiue; cum Bald. *in l. fin. C. plus valet quod agitur.* Ex quo prius legi debent ipsis testibus eorum depositiones, et postea illas repetere Chart. *in prax. inter Reo. lib 3. cap. 3. num.28.* Farinac. *q.66. num.9.* Vnde colligitur, non bene facere quosdam Iudices, qui non lectis depositionibus testium dicunt eis, an referant se ad priora dicta, & ipsi dicunt, quod sic quia non valeret talis repetitio, si hoc modo fieret. Vnde ne Tyrones in munere iudicandi errare possint, legimam formulam hic subiungam inferius.

26 Quæritur tertio, an sit in Iudicis arbitrio testes repetere, vel potius confrontare?

Respondetur affirmatiue cum Farinac. *de testib. qu.72. n.139. in princ.* vbi expresse firmat conclusionem, esse in Iudicis potestate testes pro Curiæ informatione examinatos, vel repetere citato Reo cum eius interrogatorijs; vel ad eius faciem confrontare, prout melius expedire iudicabit. Idem tenent Vermigliol. *cons.257. num.1.* Locatell. *in suis quæstionib. iudic. inspection.5. numer.136. vers. tum sit.* Scanarol. *de visitation. carcerator. lib 2. cap.6. num.1. circ. med. vers. tum in potestate.* Est bene verum, quod cum arbitrium Iudicis regulari debeat a iure, vt alias diximus, non importat liberam facultatem, sed obseruare tenetur regulas iuris. Menoch. *cons.69. num.4. & 5.* Tusch *tom.1. practicar. conclus. litt. A. conclus.470. num.2.* Ideo non semper indistincte, & in omnibus casibus deuenire debet ad confrontationem sed valde rarò, at magna maturitate, & circumspectione; consideratis circumstantiis, & qualitatibus delictorum, Personarum, temporum, & locorum, exceptis quibusdam casibus, in quibus necessariò cautendum est, quos enomerauimus supra *sect.9. n.72.* Idem tenere videntur Carpzonius *in suis quæst. crim. qu.114. nu.76. lib.3.* & guazzinus *defens. 20. cap.19. nu.6.* Quidquid asserat Ambrosin. *de mod. form. proc. inform. l.2. cap 9. nu.5. vers. & ego.* Et ratio desumi potest ex duplici capite.

Primò quia, vbi habemus duo remedia, vnum ordinarium, & alterum extraordinarium, & subsidiarium, debemus potiùs vti ordinario, quam extraordinario, sed confrontatio est remedium extraordinarium, vt omnes Doctores fatentur, & aliàs per Nos dictum fuit; ergo vti debet repetitione, quæ est remedium ordinarium, & tunc tantum deuenire ad confrontationem, cum necessitas vrgeat; & ex aliqua causa fieri nequeat repetitio: & tali casu adhibenda est forma tradita à Chartar. *in prax. interrog. Reo. lib.3. cap.1. nu.83.* quam suprà. Ego tradidi. *Sect.9. nu.69 per text. in l. si postulauerit. §. si quæstione. ff. de adulter.*

27 Secundo, quia ex confrontatione multa damna, & præiudicia resultare solent Reis.

Quorum primum est, quod tolluntur quodammodo Reis defensiones, vel saltem non possunt facile se defendere, quia vt plurimum confrontatio fieri solet, quando Rei sunt adhuc in secretis (quod fieri non deberet,) carceribus; vnde alloqui non possunt cum suis Aduocatis, & Procuratorib. guazz *prædict. defens.20. c.19. n.12.*

Secundum est, cum sit nimis difficile habere testes pro facienda confrontatione cum Reis; interim ipsi detinentur in secretis carceribus, in quibus non parum patiuntur. Chartar. *d. lib. 3. capitul.30. numer.5. vers. ut ergo eorum.*

Tertium est, quod ob timorem, & verecundiam aliquando Rei non bene interrogant testes de quibusdam circumstantiis ad eorum defensionem facientibus, & sic postea non facile se defendere possunt. guazz. *defens.20. c.21. n.4.*

Quintum est, quod aliquando (sed male) non permittitur Reis multum immorare in interrogandis testibus, & sic euacuare nequeunt indicia contra se facientia, vnde remaneant expositi manifesto periculo condemnationis. guazzin. *d. c.21. nu.5. circ fin.*

Sextum est, quod Iudices videntes Reorum mutationes in vultu redduntur erga eos crudeliores, & seueriores. guazzin. *ib. nu.6.* Ex quo in quibusdam Iudicibus indoctis & parum Deum timentibus auenire solet, vt non permittant testes interrogari cum interrogatoriis in scriptis, vt fieri deberet.

28 *Quoad quartum*, an scilicet dentur casus, in quibus repetitio non sit necessaria notandum est, quod multi sunt casus, in quibus Fiscus in indiget repetitione testium in processu informatiuo examinatorum, ex eo quia suam habet intentionem fundatam; & processum legitimatum, ex quo deuenire potest ad condemnationem, vel absolutionem, absque alia repetitione. Quorum.

Primus est, quando Reus declarationem fecit habere testes pro rite, & recte examinatis, de qua declaratione late agit guazzin. *defens.24 per tot. præsertim c.6. & 9.* ita aduertunt Vulpell. *resp.68. num.7.* burlat. *cons.38. nu. vlt. vol.4* baiard. *q 11. n.5. & d. q.45. nu.25.* vbi Alius citat.

29 Secundus casus est, quando Reus fuisset condemnatus in contumaciam, de quo dicemus inferius *sect. 18. & 19.* tunc enim non fit testium repetitio, etiam si per Principem admitteretur ad nouas defensiones Mascard. *de probat. concl.457. n.13. vol 1.* Cartar. *de exec. sent. cap fin. nu.116* Clar. *q.11. vers. item quæro circ. med. & qu.45. vers. caeterum si reus cert. fin.* ibi: *in hoc autem* Farin. *qu.11. num.105.* Petr. Caball. *in quæst. cr. centur. 2. cas.110. nu.30.* guaz. *d. defen.24. cap.9. n.14.* vbi tamen *in vers. licet de iure* adducit Scacc *de iudic. lib.1. cap.62. sub nu.7.* & Farinac. *cons.22. nu 25. in fin.* & alios allegatos per Cabball. *d. nu.36.* contrarium tenentes. Quod probari potest ex communi regula textus *in c. factum legitime de reg. iur. in 6.* vbi habetur, quod legitime factum non vitiatur, si deueniat ad casum, à quo incipere non potest. vnde sententia condemnatoria fundata in ficta confessione non reuocaretur, quia actus legitime factus, iam consumatus existit.

30 Tertius casus est, quando testes confrontati fuerunt cum Reo Clar *q 45. vers. sed in proposito* burlat. *cons.587. in fin. vol. 1.* Bonacos. *commun. opin. lib.1. vers. si iudex* & Alii penes Guazz. *de defens.20. cap 21 n.2* & Nos *dix sup. sect.9.*

31 Quartus est, quando Reus confessus fuisset delictum, quia tunc neque requiritur, vt fiat repetitio testium. Cartar. *de interrog. reis lib 4. cap 2 nu.29.* Sed ex eius confessione condemnari potest; cum tunc partes Iudicis non sint, nisi in condemnando, vt tenent gomez *de delict. cap.12. nu 3 & 8.* Clar. *qu.65; vers.1.* vbi de communi, bertaz *cons.542. n.1. & 449. n.1. l.2* Farin. *q.81. nu.2.* Quod tamen intelligendum est sano modo, quando scilicet Reus confessus habuit terminum ad se defendendum legitimato processu informatiuo & nihil deduxit contra propriam confessionem: alias secus. cum multa opponi possint contra illam, vt in præcedenti sectione dictum est, & late tradit guazzin. *defens.32. per tot. vbi per 36. fer. capita materiam* ad saturitatem examinat. Alioquin si reus processu tantum informatiuo torqueretur, & confiteretur delictum, illius confessio illi non noceret, quia esset nulla. Corn. *cons 68. vol.1.* Ruin. *cons.145. vol.4.* Vulpell. *respons.95. in princ.* baiard *q.35. nu 14. & 55.* vbi Alios allegat. & Nos *infer.*

32 Quintus est casus, quando testes in processu informatiuo examinati, mortui essent, quia tunc huiusmodi testes probarent, absque eo, quod repeti non possent, & ratio est, quia mors habet vim iuramenti, secundum gomez. *vbi sup. cap.1. num.27.* burlat. *cons 7 num.10. vol.1* vbi ait, quod probarent eque, ac examinati fuissent parte citata. Farinac. *q.72 n 129.* vbi de communi. Lamberteng. *in tract. de contract. reor glos.11. n.20.* & Alios.

Sed contrarium defendunt quamplures Alii Doctores asserentes, quod testes mortui examinati in processu informatiuo sine partis citatione, in criminalibus faciunt solum indicium ad inquirendum, non plenam probationem. Nat. *cons 394. & seq.*

& seqq. num. 21. Honded. *d. cons.* 101. *num.* 12. *& 22. lib.* 1. Foller. *in prax. par.* 2. *partis ver. & dem. repet. test. enr. nu.* 6. Grammat. *decis.* 11 *nu.* 13. Burlat. *cons.* 322. *nu.* 10. *lib* 3. vbi de communi testatur. Osasc. *decis.* 79. *nu.* 18. Farinac. *vbi sup nu.* 133. *& in cons.* 183. Petr. Caball. *in qq. crimin. cas.* 269. *nu.* 8. *centur.* 3. vbi concordantes allegat. Quorum sententiam ego libenter amplector, ea ratione, quia probationes ad condemnandum esse debent plenæ, probatio autem resultans ex dicto testis non repetiti, probationem non facit, nisi ad inquirendum, vt dicunt DD. allegati *sup. n.* 1. ergo &c.

Neque obstat textus *in l. fin. C. de testib.* vbi habetur, quod si testes mortui fuerint, probant saluo Iure ipsi Reo opponendi exceptiones contra personas, & dicta eorum, prout idem firmatur per Castrens. *ibidem*, & per Milleum. *in sua Prax. fol.* 84. *n.* 17. Nam respondetur, textum illum habere locum in causis ciuilibus, vt clarè patet ex verbis eiusdem textus, & notant ibidem DD.

33 Non autem in criminalibus, in quibus probationes esse debent luce meridiana clariores. *cap. sciant.* 2. *quæst* 8. quæ est *fin. C. de probat.* & ibi DD. communiter *cap. nos in quemquam* 2. *q.* 1. *cap. Epiphanium* 5 *qu.* 6. *cap. alter.* 6. *qu. vlt. cap. est iniusta* 23. *qu.* 4. *& l. dolum C. de dol.* Castrens. *in cons.* 159. Boss. *in tit. de conuictis nu.* 6. Et non per præsumptiones, nisi sint violentæ. Speculat. *de præsumpt. l.* 2. *§.* 2. *n.* 3. *&* 4.

34 Hinc est, quod in criminalibus probationes esse debent omnino concludentes, ad effectum condemnandi *l. matrem*, & ibi Bald. *C. de probat. l. non hoc. C. vnde cognat.* Imò concludentes de necessitate, non de possibili. *l. ad probationem* 2. & ibi Bald. *C. de probat. vers. ex quo noto.* Et testes esse debent omni exceptione maiores, vt aduertit Boss. *vbi sup. nu.* 25. DD. communiter & Nos *alias diximus*.

Neque obstat secundò, quod dicunt quidam Doctores affirmatiuam sententiam tenentes, inter quos adest Farinac. *in d. qu.* 72. *nu.* 120. vbi Alios allegat, *& cons.* 55. *nu.* 37. Burlat. *d. cons.* 7. *nu.* 10. *l.* 1. Baiard. ad Clar. *d. q.* 45. *nu.* 22. & Alij, quos refert, sed non sequitur Guazzin. *defens.* 24. *d. cap.* 9. *num.* 16. ea ratione moti, quia non est imputandum ad culpam Fisci, vel partis, si ipsi testes mortui non repetantur. Respondetur enim, quod eorum sententia est etiam intelligenda in causis ciuilibus, non verò in criminalibus, prout benè aduertit idem Farinac. *in praxi. q.* 72. *nu.* 133. *in fin.* quem sequitur Centulin. *in addit. ad cons. eiusdem cons.* 35. *litt* D.

35 Non negatur tamen, quod dictum testis mortui, licet non probet, quoad condemnationem; facit tamen inditium quoad torturam. Quia regulariter quod in ciuilibus facit semiplenam probationem, in criminalibus facit inditium ad torturam. Bartol. *in l. fin. in fin. ff. de in lit. iur.* Abb. *in cap. fin. de testib.* Imò communis opinio Doctorum est, quod testes mortui non probent sufficienter ad condemnandum, sed solum modo aliqualem probationem faciant, prout testatur Centul. *vbi sup.* Farinac. *d. qu.* 72. *num.* 133. *in fin.* Honded. *d. cons.* 101. *num.* 2. Bertazzol. *cons.* 70. *num.* 4. *libr.* 2. *diuers. cr.* Natta. *d. cons.* 594. *num.* 21. Bursat. *cons* 322. *num.* 10. *lib.* 3. Osasch. *decis.* 79. *num.* 18. Grammat. *decis.* 11. *numer.* 13. Caball. *d. cas.* 269. *num.* 8. vbi concordantes plena manu cumulat, & Guazzin. *d. cap.* 9. *num.* 16. *in fin.*

36 Sextus casus est, quando agitur de declaratione tantum depositionis testium, nam tali casu non requiritur citatio partis, nec repetitio formiter facta. Ruin *consil.* 382. sequitur Boss. *in tit. de opposit. contr. test. num.* 35. Baiard. *d. quæst.* 45. *num.* 30. Clar. *quæst.* 61. *vers. quæro numquid*, vbi etiam firmat, quod tunc non possunt testes aliquid mutare, vel addere, sed tantum declarare primum dictum. sequitur Farinac. *quæst.* 66. *num.* 113. *& seqq.*

37 Septimus est, secundum aliquos Doctores, quando agitur de criminibus atrocissimis, prout est crimen læsæ maiestatis. DD. adducti per Farin. *d. q.* 72. *nu.* 120 *& seq.* Hunded *d. cons.* 101. *nu* 14. sed contrarium tenet Idem Farinac. *vbi sup. nu.* 137. Mascard. *de probat. concl.* 683. *nu.* 9. *volu.* 1. Hunded. *d. cons.* 101. *nu.* 14. *vol.* 1. Caball. *cas.* 264. *nu.* 8. *in fin.* latè Baiard. *ad Clar. dict. q.* 45. *num.* 34. vbi omnes tenent, quod semper requiritur repetitio testium parte citata.

38 Octauus casus est, in crimine hæresis, secundum DD. cumulatos per Farin. *in d. q.* 72. *nu.* 115. *& seqq. & cons.* 55. *nu.* 2. *& cons.* 79. *nu.* 13. Petr. de Surd. *cons.* 328. *nu.* 3. *vol.* 1. Caualc. *de testib. p.* 4. *sub n.* 77.

39 Nonus casus est in crimine Assassinij, in quo propter eius acerbitatem testes sine partis citatione, secundum quosdam DD. plenè probant. Petr. à Plaz. *in epitom. delictor. cap.* 19. *num.* 17. Mascard. *de probat. conclus.* 136. *numer.* 2. *vol.* 1. Honded. *vbi su. num.* 13. Ant. Gabr. *de testib. concl.* 1. *numer.* 21. Baiard. *vbi sup n.* 19.

Idem firmant in Disrobatoribus viarum, & in alijs enormibus delictis Angel. *de maleficiis in ver. fama publica col.* 2. Marsil. *in pract. crim. §. nunc videndum nu.* 25. Foller. *in pract. crim. for facta* 2. *p. rerum partis verb. & si confitebuntur nu.* 41. *cum pluribus seqq* & Alij apud illos.

40 Contrarium tamen; & veriùs tenent cæteri Doctores, vt etiam in supradictis casibus & in quibuscumque alijs atrocissimis criminibus repeti debeant testes, ac dari debeat Reo copia inditiorum, antequam torqueatur, cum competenti termino ad faciendum suas defensiones; prout in crimine læsæ maiestatis tradit Bart. *in extrauag. ad reprimendum in verb. & figura num.* 15. Gig. *in tit. qualiter in crim. proced. qu.* 19. *num.* 3. Osasc. *decis.* 79. *num.* 12. Vulpell. *respons.* 21. *nu.* 8. Personal *de iudic. nu.* 22. In crimine hæresis tenent Bald. *in cons.* 95. *vol.* 1. Boss. *de haret. nu.* 9. Paris. *cons. nu.* 155. *lib.* 4. Personal. *loc. præcit.* Vulpell *ibid.* In crimine Assassinij firmatur per plures *in decis. Auenion* 15. In crimine parricidij. Grammat. *vot.* 30. *num.* 2. In crimine sodomiæ. Farinac. *qu.* 30. *num.* 111. In atrocissimis occultis. Personal *de iudic. num* 23. Et generaliter in omnibus atrocibus, & enormissimis. Marsil. *in §. diligenter num.* 157. *&* 177. grammat. *vot.* 54. *in fin.* & Peregr. *in cons.* 2. *nu.* 144. *l.* 2. vbi de communi testatur, & respondet ad contraria, & de veriori dicit Caualc. *de testib. p.* 5. *n.* 220.

PRAXIS PROCESSVS.

---

41 Continuando processus compilationem, & connectendo sequentia antecedentibus, præsertim his, quæ posuimus in præcedenti sectione; dico, quod facta priùs Reo citatione ad videndum repeti testes, & eorum iuramenta, ac ad dandum interrogatoria, vbi practicatur, vt per Reum dentur interrogatoria, repetitio fit, vt sequitur, vid.

Forma Repetitionis Testium.

Die... Mens... An... in loco N &c.

Examinatus fuit Perillustr. & Reuerendiss. D. Generalem Vicarium N. Neque, &c. Assistente D. N. Promotore Fiscali eiusdem Curiæ, &c. in cubiculo tali, &c. N de N. testis aliàs pro Curiæ informatione examinatus qui delato sibi iuramento veritatis dicendæ, prout tactis. &c. iurauit, fuit prius, iuxta interrogatoria data pro parte N. Inquisiti interrogatus, et Primò

Iuxta primum; *Respondit, &c.* & scribitur per Notarium, seù Actuarium causæ vulgari sermone totum id, quod testis respondet, nihil penitùs immutando, prout in superioribus dictum est ad saturitatem. Deinde prosequitur eodem ordine, iuxta secundum, iuxta tertium, & sic de reliquis. Absolutis autem Interrogatorijs prædictis continuatur examen, sequenti modo, vid.

Tunc fuit per Dominum interrogatus præfatus N. de N. testis, an ea, quæ alias deposuit in præsenti causa in alio examine per ipsum facto sub die tali .... &c. In loco N. &c. coram, &c. fuerint, & sint vera, illaque pro veritate dixerit, & deposuerit.

Resp. *Signor sì, che quello, ch'io dissi nel mio esame fatto li giorni passati, che non mi ricordo del dì preciso, ma fu del mese N. prossimo decorso, innanzi à V. S. Reuerendiss. nelle sue proprie stanze, è vero, e lo dissi per la verità.*

Et lecto sibi per modum mandato, &c. de verbo ad verbum dicto eius examine alio, & intelligibili voce ad claram ipsius intelligentiam, & per ipsum bene audito, & intellecto, (prout asseruit,) fuit per Dominum.

Interr. *An ea, quæ in præsentiarum legi audiuit, fuerunt ab ipso dicta, & deposita ea, quo iacent; modo, sicque stiud cius examen, de quo supra mentio facta fuit.*

Respon-

Respondit, *Signor sì, che questo, che m'hauete letto adesso, è il mio medesimo essame fatto giorni sono: e quanto si contiene in esso, è stato detto, e deposto da me nel modo che hò sentito leggere adesso.*

Interrogatus, *an prædictis intendat aliquid addere, vel minuere, dictumque examen in toto, vel in parte reuocare, an verò illud potiùs confirmare, & ratificare pro veritate in omnibus, & per omnia.*

Respondit, *Io non voglio aggiungere, nè sminuire cos'alcuna à detto mio essame, nè quello reuocare in parte alcuna: Anzi intendo, e voglio ratificarlo, & approuarlo per vero; sì come per tale l'approuo, e ratifico in tutto, e per tutto.*

Tunc Dominus sedens, &c. examen dimisit, & ipsum testem licentiauit; iniuncto prius eidem, ut se propria manu subscriberet, prout se subscripsit, ut infrà uidelicet.

Io N. de N. confermo quanto di sopra, &c.

Vel si scribere ignorauerit, dicatur:

Iniuncto priùs illi, vt propria manu signum crucis apponeret quia scribere nescit, vt asseruit, prout fecit, vt infra, videlicet.

✠ *Signum crucis propria manu dicti N. de N. testis repetiti, & ratificantis, &c. scribere nescientis, &c.*

N. Vicarius Generalis, uel Iudex, &c.

N. Actuarius, &c.

SECTIO XII.

De Publicatione Processus Defensiui.

SVMMARIVM.

1 *Publicatio in causa defensionum, quando fiat.*
2 *Effectus prædicta publicationis, qualis.*
3 *Post publicationem istam non ligantur manus Iudicis in totum.*
4 *Perscrutatur processus post huiusmodi publicationem defensiuam, ad effectum reprobandi testes Curia.*
5 *Iudex ex officio potest hanc publicationem testem examinare, vt primum dictum declaret.*

1 DEmum peractis, & absolutis defensionibus, examinatisque testibus super eis, ad euacuanda indicia contra ipsos Reos in processu existentia, admissisque omnibus iuribus, quæ per illos producuntur ad eorum defensiones pro eneruandis indiciis: super quo multum elaborare debent Aduocati, & Procuratores illorum, ne tempus amittatur in exceptionibus non reuelantibus, quæ etiam si probarentur concludenter, adhuc indicia remanerent elapsoque termino dato ad probandum, seù defendendum, fieri solet in quibusdam Curiis, tam Ecclesiasticis, quam laicalibus publicatio in causa defensionum, siuè ad instantiam Rei, siuè quærelantis, siuè Fisci; cuius forma erit similis publicationi processus offensiui; quæ habetur *in sectione* 10. *num.* 79. mutatis tamen mutandis, vel omissis omittendis; quæ quidem licet non fieret, non vitiaretur processus; ex quo regulariter in rubrica defensionum, & exceptioaum fuit iam facta instantia publicationem fieri, vt *in eodem section.* 10. *num.* 85. *habetur*; terminum concedi ad vberius probandum, terminum ad repulsam, publicationem in repulsa, andirique cum Aduocatis super discussionem indiciorum; necnon audiri in omnibus gradatim, & successiuè, &c. Et insuper non est de substantia, quia Acta semper sunt nota Iudici. Clar. *in* § *fin. qu.* 61. *in princ.* & Guaz. *in defens.* 35. *c.* 2. *n.* 1.

2 Nihilominus si fiat dicta publicatio magnum producit effectum ad Reorum fauorem, quia ipsi Rei possunt producere testes, tam super antiquis, quam super nouis iuribus etiam post dictam publicationem, ad defensam; Fiscus verò, seù Fisco adhærens non possunt ad offensam, nisi super nouis iuribus, & capitulis. Salic. *in l. fin. C. de quæstion. col. vlt.* Marsil. *in prax. crim.* §. *sequens nu.* 8. Carer. *in pract. fol.* 627. *nu.* 128. *in fin.* Bols. *de public. process. nu.* 3. Clar. *qu.* 61. *vers. quare*. Et dix. *sup. d. sect.* 10. *nu.* 20. Debet autem fieri dicta publicatio citato inquisito; vel ipso præsente, & acceptante: ac etiam quærelante, si adsit. Bald. *in l. gesta. C. de re iudic. col.* 2. *vers. quaro qualiter*; alia, non valeret.

3 Est bene verùm, quod per eam non ligantur manus Iudicis ad agendum ea, quæ ex officio facere debet, & ideo potest gerere multa, etiam post publicationem, vt tradit Bald. *in l. data opera. col.* 11. *ver. item nota ibi. C. qui accus. non poss.* Aretin *in cap. fraternitatis. numer.* 36. *de testib.* Villalob. *in commun. opin. litt. T. numer.* 86. Carauit. *sup. rit.* 59. *Magna Cur. Vic. circa fin.*

4 Facta verò publicatione in causa defensionum, quæ quamuis non sit de substantia processus, *vt diximus supra, & sect.* 10. *n.* 8. *vers. fallit in fin.* est tamen expediens, vt fiat publicatio processus defensiui, præsertim si adsit accusator, ad effectum videndi, an voluerit aliquid aliud in contrarium deducere. perscrutari solet processus per Aduocatos, & Procuratores Reorum, ad finem videndi, an euacuata sint indicia contra ipsos existentia: & tunc si expediens iudicauerint, petere solent terminum ad reprobandum, seù ad repulsandum testes; qui terminus ad repulsam est omninò concedendus, si petatur, quia est species defensionis, quæ semper competit Reis, etiam post publicationem processus defensiui, vt supra dictum est. Et hac ratione non fit conclusio in causis criminalibus, quia agitur in eis, vel de vita hominis, vel de alio graui præiudicio ipsius: ideo conueniens est, vt semper se defendere possit. Marsil *in pract. crim.* §. *sequens. nu.* 1.

5 Hinc seruatur in practica, vt Iudex possit iterum examinare testes, vt primum dictum declarent, etiam post publicatas attestationes, ex officio tamen, non ad instantiam partis; vt de communi tenent Conrad. *in sua pract. fol.* 120. *post. nu.* 37. Tyndar. *de testib. lib.* 1. *cap.* 1. *nu.* 6. Aretin. *in cap. cum clamor col.* 2. *notab.* 2. *de test.* Clar. *d. qu.* 61. *vers. quare numquid.* & dix. *sup. p.* 2. *in Pract. Ciuil. sect.* 2. *subsect.* 8. *num.* 33. *& hac eod. p.* 4. *d. sect.* 10. *nu.* 20. *in fin.*

SECTIO XIII.

De Repulsa Testium.

SMMARIVM.

1 *Repulsa testium, si putatur, concedenda est.*
Repulsa non datur Fisco, & quare?
2 *Non concessa tamen, non fieret nullitas.*
3 *Requisita Repulsa, quæ?*
4 *Testes reprobatorij, quid deponere debeant?*
5 *Opposita contra testes debent esse in specie.*
6 *Tempus præsens est inspiciendum in Repulsa.*
7 *Crimen oppositum testi probandum est.*
8 *Repulsari possunt testes ex triplici capite.*
9 *Tempus petendi repulsam, quale?*
10 *Terminus repulsæ, qualis?*
Terminus non currit impedito.
11 *Repulsa repulsæ datur, etiam in Criminalibus.*
12 *Repulsa aliquando non conceditur.*
Testes non integri, quando admittantur.
13 *Repulsa criminalis in Regno Neapolitano, quando fiat.*
14 *Inimicitia, qualis esse debeat, vt possit ex ea repulsari testis.*
15 *Scriptura, quomodo reprobentur.*
16 *Testis aliàs inductus pro se, reprobari aliquando potest.*
17 *Testes omnes repulsandi, aliàs torqueri potest.*
18 *Testes ad defensam examinari possunt, etiam post sententiam in criminalibus.*
Remissoria conceditur etiam pro repulsandis testibus.
19 *Reus protestari debet contra testes in examine.*
20 *Protestari debet reus, quod crimina testium non opponit animo iniuriandi.*
21 *Testes inhabiles reprobari debent per Iudicem ex officio.*
22 *Testes repulsari possunt ex omnibus causis inhabilitatis.*
23 *Post repulsam, quid agendum.*
24 *Datur etiam alia dilatio, secundum stylum Curiarum Vrbis.*

1 Quo-

1 QVoniam, *vt in praeced. sect.* dictum est: quod facta publicatione processus defensiui, & perfectis Actis per Aduocatos, & Procuratores Reorum, solet aliquando in multis Curijs per Reum instari, & peti Repulsa contra Personas, & dicta testium pro Curia examinatorum, praesertim quando ex defensionibus factis non fuerunt eneruata inditia in tutum: ideo de ea agendum nobis erit in praesenti, & sic secundum nostrum solitum plura videnda erunt. Primò, an sit necessariò concedenda. Secundò, qualiter fieri debeat. Tertiò, quot modis fieri possit repulsa. Quartò, quando peti debeat. Quintò, quantus sit terminus ad repulsam. Sextò an in criminalibus detur repulsa repulsae, sicut in ciuilibus. Septimò, an aliquando deneganda sit repulsa.

Quoad primum notandum est, quod si petatur repulsa per Reum inquisitum, est quidem concedenda, quia est species, & pars principalis defensionis, vt docent Bart. *in extrau. ad reprimendum. in verb. & figura iudicij*. Menoch. *de arbitrar. lib. 2. qu. 32. nu. 1.* Honded. *consil. 100. nu. 36. vol. 1.* Scaccia *de iudic. lib. 2. c. 97. nu 91. vers. ex quo est species defens.* Guazz. *defens. 26. cap. 7 nu. 3.* Clar. *in pract. crim. qu. 23. vers. item quaero circ. initi. & qu. 53 in princ. & per tot.* vbi tradit exceptiones, quae opponi possunt contra testes. Ex nostris Regnicolis pro regula tradunt Marant. *in spec. aur par. 6. act. 13. nu. 15. in fin.* Carau. *in Rit. Magna Cur. Vic. 144. nu. 8.* Foller. *in Pract. crim. for. fac. 1. par. 2. partis verb. concedatur repulsa num. 1. & 2.* Afflict. *in decis. 351. & in constit. Regni incip. si quis in posterum notab. 10. & in constit. prisinam notab. 8.* Par. de Put. *in tract. de syndicat. verb. tortura vers. & an si quis dixerit. col. 2.*

In Curia autem Romana in materia repulsae alio modo proceditur, nam in primis articulis factis prosequuto in termino ad faciendum suas defensiones, opponuntur etiam exceptiones contra testes. Qui stylus est de directo contrarius illi Regni nostri Neapolitani, vbi non conceditur repulsa in primis articulis: imò diceerentur articuli impertinentes, nisi repulsare vellet ex capite inimicitiae, vt inferius dicemus *per ritum Magna Cur. Vic.* incip. *item seruat ipsa Curia, quod exceptionibus*. & aduertit Marant. *in spec. d. act. 13. nu. 8.* & tunc renunciare debet futurae repulsae. Carau. *in rit. 282. nu. 2. & 3.* Scagliol. *in rit. 73 nu. 7.* Foller. *vbi sup. nu. 8. & nu. 13.* vbi dicit, quod non obstante Ritu Regni quocumque tempore petatur repulsa testium, conceditur pro defensione Rei. Idem firmat Baiard. *ad Clar. q. 49. n. 40. & 43.*

Sed nota, quod quamuis Reo concedenda sit repulsa, vt supra dictum est, si petatur; Fisco tamen non conceditur contra testes examinatos ad defensionem Rei. Et ratio est, quia Fiscus facit interrogatoria in receptione examinis testium ad defensiam, quae maiorem habent vim, quam repulsa, vt aduertit Carauit. *in rit. 258. nu. 3.* Par. de Put. *in tract. syndicat. verb. Inquisitio cap. 2. nu 1. in fin. fol. mihi* 201. sequitur Clar. *in pract. qu. 23.* ibid. Foller. *vbi sup nu. 2. in fin. vers. tamen non datur Fisco* Scagliol. *in rit. 276 nu 3.* Fallit tamen conclusio, si adesset Accusator, seu Instigator Fisco adhaerens, quia tunc daretur ei, & Fisco terminas ad repulsandum testes Rei. Clar. *in d. q. 23. vers. item quaero*. ibi: *qua tamen ratio*. Foller. Par. de Put. & Scagliol. *in loc. prae.* Honded. *cons. 101. n. 4.*

2 Nota secundò, quod licet repulsa danda sit per Iudicem, si per Reum petatur: si tamen non concederetur: non per hoc fieret nullitas processus: quia etiam testes repulsati sufficiunt ad torturam, quamuis non ad condemnationem: & ideo etiam non concessa posset Reus torqueri, existentibus inditijs, & eius confessio valida esset. Gloss. *in l. fin. C. de his quib. vt indig.* Bald. *in l. cunctos populos C. de sum. Trinit. & fid. cathol.* Ludou. *cons. 451. col. 2.* grammatic. *cons. 1. & cons. 33. nu. 44. & in uot. 25. & decis. 11. nu. 9. & decis. 34. nu. 51.* Brun. *de indic. & tortur. col. 3.* Merend. *cons. 90. num. 42. tom. 2. crimin.* vid. latè super hoc Abb. *in cap. cum in iuuentute de probat. & in cap. qualiter; & quando de accusat.* qua confessione postea stante procedi posset ad sententiam, & sententia valeret, quamuis Riminald. Iun. *cons. 361. n. 45. vol. 4* dicat testes repulsatos, neque ad torturam indicium facere.

3 *Quoad secundum*, qualiter scilicet repulsa fieri debeat, notandum est, quod regulariter continere debet omnes circumstantias, quae necessariae sunt accusationi, de quibus *in l. libellorum C. de accusation.* vt tradit Bart. *in l. 3. §. lege Iulia ff. de testib.* Angel. *de malef. in verb. qui stat. term. ad oppon. contr. prob. in fin.* Roman. *consil. 290.* & Boer. *decis. 321. part. 2,* Bald. *verò in l. editu C. de edend. col. 8. ver. opponitur, & in Auth. si dicatur C. de testib in fin.* contrarium tenet; prima tamen sententia est magis recepta, & communis.

4 Sed est notandum, quod in repulsa praedicta, quae fit contra testes criminosos, necessaria sunt plura: Et primò necesse est, vt testes reprobatorij deponant, se non esse criminosos, ita de eunimunt tradit gram. *at. dis. 11.* vbi plenè de materia repulsae, & Rot. *dec. 28. alias 255. de test. in nouis.*

5 Secundò, quod quando opponitur aliquid contra personas testium, proponatur in specie, non in genere de facto ille, quem obijcere intendit opponens ipse, prout si excipiatur, quod sint periuri, infames, fures, adulteri, Homicidae, & similes, specificandus est praecisè locus, tempus delicti, & aliae circumstantiae, *vt colligitur ex cap. praesentium §. testes verb. singillatim de test. in 6.* Bald. *in lib. 1. quaest. 3. C de test.* Lud. Rom. *consil. 290.* gloss. *in cl. in constitutionum ver. circumstantiarum de elect. & in l. turbia.* vbi etiam Bart. & bald. *ff. de legat. 1.* boer. *d. decis. 321. nu. 2.* & grammat. *decis. 24. nu. 49* Foller. *vbi sup. n. 11. in fin.* Caualcan. *de testib par. 4. nu. 12.* Caeuall. *com. contr. commun. q. 102.* vbi latè Addent. guazz. *defens. 26. cap 8. nu 2.* & Alii apud illos.

6 Tertiò opponi debet exceptio respiciens tempus praesens, praesertim tempus testimonij lati, non tempus praeteritum, quia si pars contraria probaret bonam famam testium de praesenti, licet de praeterito fuerint infames, repulsa nihil obstaret Soccin. *cons. 54. col. 2. vers. item, & tertio.* Ann. *consil. 209.* Et praesertim referenda erit ad tempus iuramenti, quod tempus consideratur, vt testes repulsari possint. *l. 1.* & ibi bart. *de testium. l. si arbiter C. de sentent. l. ad testium §. conditiona C. qui testamens fac. poss.* Baiard. *ad Clar. quaest. 84. sup num.* 80 Guaz. *loc. cit. num. 5.* Sed tamen quando opponeretur de praeterita criminositate testium, & pars aduersa non probaret bonam famam de praesenti, valeret repulsa ex communi regula; *semel malus semper praesumitur malus cap. semel, de reg. iur. in 6. cap. scribam de praesumpt. l. filius §. 1.* vbi Bart. *ff. de accusat.* Item ex alia, quae dicit; quid *olim criminosus, praesumitur, & hodie criminosus. l. quisquis C. ad leg. Iul. maiest.* Sed quando probaretur de bona fama praesenti, non procederet, quod dictum est. Felin. *in cap. fin. nu. 15. vers. fallit quarto de praesumption.* vid. Farinac. *in q. 62. limit. 12. nu. 266. & seqq.* vbi ponit sex conclusiones in hoc articulo.

7 Quartò requiritur, quod excipiens contra testes, habeat in promptu probationes criminum oppositorum; quia si non probaret, teneretur actione iniuriarum; vt de communi testatur bois. *de iniur. nu. 21.* dicet enim regulariter opponens alicui crimen in iudicio, siuè agendo, siuè excipiendo, si illud probet, non teneatur, vt tradunt omnes DD. de quibus boet. *cons. 4. n. 37.* attamen si illud non probet, tenetur. Idem *dict. n. 37. in fin.* etiam si excipiendo proponatur.

8 *Quoad tertium*, nimirum quot modis repulsa fieri possit, notandum est, quod ex triplici capite potest contra testes opponi exceptio. Primò, ex persona ipsorum testium. Secundò, ex ipsorum testium dicto non legitimè recepto. & Tertiò, ex eorum dicto non concludenter deposito. Primum igitur caput personas respicit testium, vt si dicatur fuisse inhabiles ad examen ferendum, quia sunt infames, periuri, & similes qui repelluntur à testimonio ferendo, de quibus latè egimus *sup. sect. 4. de test à nu. 1. vsque ad num. 54.* ideo ad ibi dicta me remitto. Vnum tantum subdam hic, quod excipiens, verbi gratia, quod testis sit infamis, non tenetur probare, illum communi omnium opinione reputatum esse pro tali; sed sufficit probare esse infamem ex tali vel tali causa Alex. *cons. 152. n. 16. l. 5* Crottus *de test. n. 4. in fin.* quamuis contrarium teneat bart *in l. 1. nu. 4. C. de testam.* & Iason. ibid. & Abb. Io. Andr. ac Butr. *in cap. fraternitatis de testib.* Sed magis communis opinio DD. admittit sententiam Alex. & Crot.

Secundum Caput respicit processum potius, quam personas, quia fortè testes minus legitimè recepti fuerunt, vnde eorum testimonia corruunt, prout si deposuerunt sine iuramento, vel non seruatis solemnitatibus, de quibus plene agit Clar. *in l. 2. §. testis;* Et ego dixi in superibus. Vel quia licet legitimè examinati, non tamen fuerunt repetiti, & sic non probant, *vt dix. sup. sect. 11. in princ.*

Tertium caput respicit dicta, & depositiones ipsorum testium, pera quia sunt falsi, varii, contrarii, singulares, non concludenter, & huiusmodi, quibus etiam dix. *in d. sect.* 4. Et

quae

quæ opponi, vel non opponi possunt contra testes; vltra dicta *in d. sect. 4.* vide Angel. *in tr. de malef. ver. qui iuxta term. ad oppo.* vbi pleně, & Clar. *in § fin. q. 53. per tot.*

9 *Quoad quartum*, scilicet quando repulsa peti debeat, notandum est, quod secundum Aliquos petenda est intra decem dies numerandos à die consignationis copiarum processus, vt fit in ciuilibus, præsertim in Curiis Regni Neapolitani *per Ritum Magna Cur. Vicar. incip. item quod facta*, vt aduertit Foller. *loc. pract. nu. 13.* sed communiter seruari vidi contrarium, & bene, quia agitur de vita hominis, vt plurimum, in criminalibus, & propterea etiam posteà concedenda est, si petatur, maximè si in rubrica defensionum, & exceptionum fuit petita, vt fieri solet.

10 *Quoad quintum*, nimirum quantus sit terminus ad repulsam in criminalibus, notandum erit, quod regulariter est medietas primi termini dati ad defensam, ad exemplum causarum ciuilium, in quibus terminus repulsæ est medietas termini probatorij, de quo vide, quæ dixi *in Pract. Ciuil. sub. part. 2. sect. 2. subsect. 9.* & in Regno est *Pragm. incip. cuius dilationum.*

Et licet dictus terminus in Curiis eiusdem Regni *per praallegatum Rit. Item, quod facta* currat de momento ad momentum, quia repulsa est odiosa, & sic testes debent citari, iurare, & examinari intra terminum, alias vltra illum non examinantur: hoc tamen locum non habet, quando quis legitima causa impeditus non potuit testes examinari facere; prout si Iudex noluit, vel non potuit illos examinare; vel si testes renuerunt examini se subiicere, & per Reum fuit institum, vt cogerentur captis pignoribus; vel ex alia iusta causa, quia tunc per ipsum non stetit, quominus examinarentur, & sic terminus currere non debet in eius præiudicium, sine sua culpa, sed est ei restituendus, *per tex. in l. de quibus diebus in princ. ff. de condit. & de monstr.* & probatur *in prac. rit. in fin.*

11 *Quoad quintum*, an scilicet in criminalibus detur repulsa repulsæ, sicut in ciuilibus, notandum est, quod sicut datur reo inquisito repulsa, ad effectum se defendendi, & reprobandi testes, & dicta eorum: ita conceditur Accusatori aduersus testes examinatos ad defensionem Rei; æque ac fieri solet in causis ciuilibus, in quibus post repulsam datam Reo conuento, conceditur repulsa repulsæ Actori, vt possit reprobare testes Rei examinatos ad reprobationes testium ipsius Actoris, de quibus ego ipse egi suprà *in Practic. ciuil. part. 2. sect. 2. d. subsect. 5. & 10.* Et ita seruatur in Curiis Regni Neapolitani, *vt habetur in cap. Regni incip. in generalibus inquisitionibus*, & tradit Marant. *in spec. d. act. 13. nu. 1. in fin.* & non amplius, ne detur processus in infinitum. Bursat. *cons. 35. nu. 21. vol. 1.* Foller. *vbi sup. d. verb. concedatur repulsa n. 21.* & Par. de Put. *in tract. de syndicat. verinquisitio in versic. & aduerte*, vbi etiam aduertit, quod licet detur Accusatori, non tamen datur Fisco, si procedatur per inquisitionem. Quæ quidem Praxis seruatur etiam in multis aliis Curiis extra Regnum, & meritò ex optima ratione, supra adducta *n. 1.*

12 *Quoad sextum*, an scilicet aliquando denegari possit repulsa, notandum est, quod in multis casibus non conceditur, Quorum.

Primus est, in crimine læsæ Maiestatis Diuinæ, idest hæresis, & in crimine læsæ Maiestatis humanæ, idest perduellionis, nam in his non conceditur, nisi ex capite inimicitiæ tantum, non ex alia causa. *cap. per tuas de simon. cap. cum P. Manconella de accus. arg. l. famosi, & in l. in quæstionibus*, & ibi Bart. *ff. ad leg. Iul. maiest.* Par. de Put. *de syndicat. in verb. condemnatio vers. an potestas col. 3.* Io. Arnon. *in commentarijs commentar. 136.*

Et ratio est, quia in dictis criminibus admittuntur omnes testes, etiam si sint socii, criminis, *vt in l. 1. §. diuus ff. de quæst. & l. quoniam liberi C. de testib.* Item etiam si sint minores, infames, aut alias inhabiles. & eorum dicta legitimum faciunt indicium. Bart. *in l. famosi ff. ad leg. Iul. Maiest.* Alex. *cons. 11. incip. circa primum col. 2. vol. 1.* Marsil. *cons. 1. num. 27. cum plur. seqq. lib. 1.* vbi late de hoc.

Secundus casus est; in crimine blasphemiæ, In hoc enim neque concedi solet repulsa ex alio capite, quam ex prædicto capite inimicitiæ. *arg. d. l. famosi, & l. in quæstionibus. ff. ad leg. Iul. Maiest.* & aduertit Bart. *ibid.* Par. de Put. *loc. cit.* Grammat. *cons. 15. n. 12.* & plene Boer. *dec. 301. p. 2.* Quia hoc crimen æquiparatur crimini hæresis, et perduellionis, vt alibi dixi.

13 Sunt tamen in huiusmodi materia repulsæ criminalis aduertenda quædam necessaria. Quorum Primum est, quod in tribunalibus Regni nostri Neapolitani opponi non possunt exceptiones repulsatoriæ testium in termino dato ad faciendas defensiones, nisi ex causa inimicitiæ capitalis, *vt habetur in Rit. Magna Cur. Vicar. incip. Item seruat ipsa Curia, quod in exceptionibus*, vel nisi Reus inquisitus renunciauerit statui repulsæ, & ita pluries practicari vidi in multis Curiis eiusdem Regni.

Quando autem fit repulsa ex capite inimicitiæ, formari debet in specie, non in genere, vt notat Iason. *in l. 1. C. de testam.* vbi plene.

14 Quæ vero inimicitia repellat testem à testimonio ferendo, et quæ non, ad effectum illum repulsandi, arbitrio Iudicis remittitur. Abb. *in cap. repellantur de accusation.* per text. *in cap. inquisitionis §. an fides eod. tit.* In quo aduertat Iudex, ne causa inimicitiæ sit affectata per inquisitum, ad finem repulsandi, vel an proueniat ex causa graui, vel leui, et sic de aliis circumstantiis; vt tradit gloss. *in lib. 3. ff. de test. per text. in §. si vero quis dicat. Authent. de test. & lib. 1. §. quæstionum. ff. de quæst.*

Sed quæritur, an sit iusta causa inimicitiæ, & repulsandi testem, quia alias contra eumdem Inquisitum in causa criminali deposuit?

Respondetur, cum distinctione: Aut enim idem testis venit sponte ad ferendum testimonium contra eumdem Reum repulsantem; et præsumitur inimicus, ac consequenter repulsari potest: Aut fuit coactus per Iudicem ad ferendum nouum testimonium contra eumdem Reum; et tunc repulsari non potest ex capite prædicto, ita Abb. *in cap. cum P. Manconella in fin. & in cap. meminimus, de accusation.* Dicunt tamen contrarium multi DD. *in cap. per tuas de simon.* Bart. *in l. in quæstionibus. ff. ad leg. Iul. Maiest.* et Arnon. *in commentar. 136.* quod testis repulsari potest, etiam ex præsumpta inimicitia.

15 Secundò aduertendum est, quod repulsa non conceditur regulariter cõtra scripturas, sed bene allegari potest, quod sint falsæ, de quo in Regno extat Ritus *Magnæ Curiæ Vicar. incip. Item seruat. dicta Curia non concedere.* Marant. *d. act. 13 n. 10.* Foller. *d. verb. concedatur repulsa nu. 11.* Afflict. *decis. 115.* Capic. *decis. 68.* Scagliol. *in rit. 276. n. 54.*

16 Tertiò aduertendum est, quod testis productus ab aliquo in alia, vel in eadem causa pro se, si postea inducatur à Fisco, vel Accusatore contra primò producentem, regulariter repulsari non potest, sed fallit conclusio si ex noua causa reprobare voluerit, puta ex familiaritate, vel consanguinitate contracta cum parte offensa, vel ex subornatione per Fiscum; vel ratione criminis; vel ratione sui dicti, probando factum aliter se habere; vel probando illum falsum; non verò ratione infamiæ ciuilis, vt tradit Innoc. *in cap. cum venerabilis de except. num. 7.* Bald. *in Margarit. verb. testis.* Et hæc à fortiori procedunt, quando sunt diuersæ causæ, vel capita, super quibus talis testis deponit ad instantiam inquisiti, et Fisci DD. *cit.* et Sancet. *in l. si quis testibus C. de testam.* Capic. *dec. 82.* et plenè Boer. *dec. 245.*

17 Quartò aduertendum est, quod repulsandi sunt omnes testes deponentes contra Reum; tam si deposuerunt de visu, quam si de fama; alias si Reus solùm repulsauerit deponentes de visu, et non deponentes de fama; potest contra eum procedi ad torturam, quia adhuc remanent illæsa inditia pro Fisco contra eum, vt ex Bart. notat Alber. *in l. 3. §. eiusdem ff. de testib.* sequitur Calc. *in cons. 106. col. pen.* et grammat. *dec. 24. num. 54.*

18 Sed quæritur, an in repulsa, quæ fit in criminalibus, prohibitum sit Reo articulanti ponere idem in articulis repulsæ, quod fuit positum, et articulatum in primis articulis, si fuerint aliàs facti, vel Idem, aut de directo contrarium articulis partis aduersæ?

Respondetur negatiue, quia quamuis hoc non liceat facere in ciuilibus; in criminalibus tamen licet, etiam post sententiam, examinare testes ad defensam, tam super nouis, quam super veteribus iuribus, *vt dictum est sup. sect. 12. num. 2.* secus ad offensam, quia post publicationem non licet examinare testes super eisdem, vel de directo contrariis, sub speciæ repulsæ, quia esset fraudem facere legibus, si per accusatorem poneretur idem, vel de directo contrarium: *vt colligitur ex c. confraternitatis*, vbi gloss. *de testib.* Hinc fit, quod si Casus

repul-

repulsauerit testes à Titio productos, poterit Titius repulsare Testes repulsatorios Caij, & approbare suos per easdem articulos Caij, vel de directo contrarios. Capic. *decis.* 62. Et nota, quod ad Rei defensionem pro re pulsandis testibus conceditur etiam Remissorias, vt alias dix. & notat Baiard, *ad Clar. quæstion.* 16. *numer.* 12. Farinac. *quæstion.* 77. *numer.* 114 Guazz. *defens.* 15. *capitul.* 1. *numer.* 12. *& defens.* 28. *cap.* 10. *num.* 5.

19 Quintò aduertendum est, quod inquisitus, ad cuius faciem examinantur, vel confrontantur testes: vel si citatur ad videndum iuramenta testium, quando reperuntur, protestari debet contra personas, & dicta testium, ne videatur in illos consentire: & præcludatur ei via repulsandi. Salicet. *in l. si quis de testibus C. de testib.* Quod & aduertere debet, dum examinantur, & interrogatur de testibus contra se examinatis, vt numquam illos approbet, quia non posset postea repulsare. Bald. *consil.* 315. *incip. præsupposito statuto vol.* 4. Boer. *dec.* 321. *in fin. par.* 2. Ideo expedit ei semper se protestari contra eos, vt liberum sit illi quandocumq; repulsare, tam quoad personas, quam quoad eorum dicta, etiam si deponant de visu, possit eos reprobare, probando in repulsa negatiuam coarctatam loco, & tempore, & aliis modis, de quibus dictum est *sup. sect.* 10. *per tot.* ita tradunt Salicet. & Capic. *loc. citat.* Quòd si, dum examinatur inquisitus, approbauerit testes, & non protestatus fuerit contra illos ex capite ignorantiæ, potexit nihilominus postea repulsare, probata ignorantia, Boer. *d. decis.* 321. *&* 101. *n.* 12. *p.* 2.

20 Quando verò per inquisitum opponuntur aliquæ exceptiones contra testes, expedit quidem, vt præmittat protestationem, quod id, quod ponit, & excipit aduersus testes contra se examinatos, non est animo iniurandi, sed pro defensione sua, & pro tuitione suorum iurium, & non aliter, nec alio modo, vt aduertunt Bart. *in l. cum ff. de iniur* Roman *in l. fin. ff. quod quisque iur.* plenè Boer. *decis.* 245. *in fin. p.* 2.

21 Sextò aduertendum est, quod Iudex, ex officio tenetur reprobare testes inhabiles ad testimonium ferendum: etiam si inquisitus non repulsauerit per repulsam ordinariam, dummodo constet ex eisdem actis de eorum inhabilitate, prout si testes ipsi in eorum depositionibus dixerint, se esse familiares, vel cõsanguineos accusatoris, vel suisse ex aliquo delicto graui punitos, vel infames, & huiusmodi; quia tunc nõ facerent probationem ad condemnandum sufficientem Bart. & Marsil. *in l. maritus ff. de quæstion* Laur. Calcagn. *in cons.* 64. *num.* 16. vid. Felin. *in cap. insinuauit. de testib.* & Butr. *in cap. bona. col.* 6. *de elect. & in cum dilectus col.* 10. *de consuet.* vbi dicit hoc procedere in testibus omninò inhabilibus, prout sunt infames, hæretici, & similes; secus si non essent omninò inhabiles: qui tacito, vel expresso consensu habilitari possunt prout sunt Proxenetæ, domestici, vel consanguinei partis aduersæ, & similes. Tù verò cogita; & cogita; mihi tamen magis placet opinio Bartoli, & Marsilii. *vt supra.*

22 Septimò aduertendum est, quod testes in repulsa reprobari possunt ex omnibus illis capitibus, ex quibus sunt inhabiles ad testimonium ferendum in iudicio, *de quibus dixi sup. sect.* 4. *ferè per tot.* Hinc est, quod laici deponentes contra clericos repulsari possunt. *cap. de cætero. de testib.* vbi Abb. limitat pluribus modis, scilicet in criminibus notorijs; Item in his, in quibus non erant clerici; Item quod sufficiant ad inquirendum, & inditium faciendum, non autem ad plenam probationem & ad condemnandum. Imò in materia repulsæ testes reprobatorii repelluntur, non solum propter exceptiones graues, vrgentes, & magnas; sed etiam propter quemcumque leuissimum defectum, vel minimam exceptionem. Gramm. *cons.* 12. *num.* 31. *& consil.* 32. *numer.* 10. Petr. de Surd. *consil.* 132. *n.* 44. *volum.* 1. Farinac. *consil.* 44. *n.* 8. vbi dicit, quod testes reprobatorii esse debent sine vlla prorsùs macula, & in superlatiuo gradu inculpabiles.

23 Tandem aduertendum erit, quod de stylo communi ferè omnium Curiarum, præsertim Regni Neapolitani facta repulsa testium, fit publicatio in causa repulsæ: & si accusator, vel alio modo pars aduersa petierit terminum ad reprobandum testes repulsatorios, conceditur, & sic danda esset repulsa repulsæ, vt fit in causis ciuilibus: sed tamen in his terminis concedendis standum erit stylo Curiarum, & consuetudinibus locorum: vbi autem concederentur repulsa repulsæ, seruatur sicut in causis ciuilibus de quibus dixit *in Pract. mea Ciuil. p.* 2. *sect.* 2. *d. subsection.* 9. *&* 10. vbi habentur etiam decreta necessaria pro facienda repulsa, & pro publicatione eiusdem: quæ mutatis paucis verbis deseruire possunt etiam in criminalibus, ideo ad ibi posita me remitto. Vnde facta publicatione etiam in repulsa repulsæ, vt fit in ciuilibus: conceditur terminus ad percunctandum acta, & processum: quo elapso citari solet Reus inquisitus, & eius procurator, ad discutiendum inditia, & ad dicendum causam, quare non debeat ex inditiis contra se existentibus torqueri: quæ citatio fieri debet cum assignatione termini competentis, vt colligitur ex traditis *in l. custodias,* vbi Bart. *& DD. ff. de public. iudic.* & in Regni Tribunalibus hæc citatio semper fit in criminalibus, sicut in ciuilibus, in quibus datur terminus quindecim dierum, vt habetur *in Rit. Magnæ Cur. Vicar. Incip. item facta publicatione dicta repulsa,* nam si citatio ad dicendum fit in ciuilibus, cur non facienda erit in criminalibus caussis, in quibus vt plurimum agitur de vita hominis? Est benè verum, quod si hæc citatio non fieret, nec audirentur Aduocati, & Procuratores, antequam reus torturæ esset applicandus, & tamen tortus delictum confiteretur: non per hoc confessio ipsius inualidaretur, vt tradit Bart. *in d. l. custodias* argum. eorum, quæ not. *in l.* 1. *C. de sentent. contr. Fisc. lat. retract.*

24 Est autem notandum, quod de stylo Romanæ Curiæ dari solet alter terminus ad producendum omnia: & similiter alius ad dicendum contra producta, quibus terminis seruatis, & elapsis proceditur ad vlteriora, & successiuè ad sententiam, vel condemnatoriam, vel absolutoriam.

Verùm quia aliquando ex defensionibus, etiam in repulsæ termino per Reos factis, non remanent omninò eneruata, & elisa inditia contra ipsos existentia, sed adhuc salua, & illæsa permanent; Vnde deueniendum erit ad torturam pro veritate omninò eruenda: ideo de illa agendum erit in sequenti Sectione, ne quidquam huic Practicæ desit, quod ad perfectam iustitiam in criminalibus ministrandam, necessarium iudicatur.

SECTIO XIV.

De Tortura Reorum.

SVMMARIVM.

1 *Tortura; cui infligenda?*
2 *Tortura descriptio.*
3 *Clerici torqueri possunt.*
4 *Presbyteri, an torqueri valeant.*
5 *Clerici leniter torquendi.*
6 *Torturæ modus vbi proscribatur.*
Ius ciuile seruatur, quando per Ius Canonicum non est correctum.
7 *Tempus torturæ communiter est vnius horæ.*
8 *Clerici à quo ministro torquendi, numquid à Laico?*
9 *Probatur conclusio exemplo Moysis.*
10 *Laicus minister torquens Clericum, non excommunicatur.*
11 *Gradus torturæ, quot?*
12 *Tortura inferri nequit, absque inditijs.*
13 *Indicia ad torturam, qualia esse debeant?*
14 *Tortura iustè inferenda, alias Iudex punietur.*
15 *Requisita ad torturam, quæ?*
16 *Tortura inferri non potest, quando delictum est plenè probatum.*
17 *Infertur tamen ad effectum manifestandi complices, etiam si plenè constet de delicto.*
18 *Quando torquetur Reus, cuius delictum plenè probatum est, ad manifestandum complices, fit protestatio sine præiudicio probati criminis.*
19 *Tortura est remedium subsidiarium.*
20 *Tortura non infertur sine corpore delicti.*
21 *Persona priuilegiata torqueri nequeunt.*
22 *Indicia legitima ad torturam, in quocumque crimine requiruntur.*
23 *Copia indiciorum danda est Reo ante torturam.*
24 *Indicia ad torturam non debent esse eneruata per Reum.*

25 *Litis contestatio praecedere debet torturam.*
26 *Instantia ad torquendum, an requiratur?*
27 *Iuramentum calumniae ante torturam, quando requiratur.*
28 *Iudex torquens merum imperium habere debet.*
29 *Interlocutio, quod Reus torqueatur, est necessaria.*
30 *Tortura, in quibus diebus inferri debeat.*
31 *Aduocati Rei audiendi sunt ante torturam.*
32 *Tortura non infertur ad corpus delicti manifestandum.*
33 *Minor, quomodo torquendus.*
34 *Torquendus esse debet sanus, & integer corpore.*
35 *Torquendus debet esse ieiunus per 10. horas.*
36 *Torquendi inspiciendi sunt ante torturam, & quare?*
37 *Clerici torqueri nequeunt, non praecedente infamia.*
38 *Personae, quae de Iure torqueri non possunt quae?*
Doctores non torquentur in statu Mediolanensi.
39 *Dignitatem aliquam obtinens neque torquetur.*
40 *Milites de Iure neque torquerentur, sed declaratur.*
41 *Nobiles de Iure torqueri neque possunt, sed de consuetudine aliter seruatur.*
42 *Decuriones neque de Iure, sed secus de consuetudine.*
43 *Minore 14. annis neque regulariter.*
44 *Senes decrepiti neque torquentur.*
45 *Mulier pregnans, ac lactans neque.*
Signa pregnantiae quae?
46 *Torqueri omnes possunt Regulariter, nisi expressè in Iure prohibitum non sit de aliquo.*
47 *Iudex dubitans, an torturam inferre possit, quid facere debeat.*
48 *A torturae Decreto, appellari an semper liceat.*
Appellatio à tortura, an detur.
49 *Decretum torquendo, quando interponendum, ne ab illo appellari possit.*
50 *Reus, qui non habuit terminum defensionum, antequam torqueatur, petere potest copiam inditiorum.*
51 *Quando plures sunt torquendi, à quo incipi debeat?*
52 *Physionomia mala alicuius indicat malos mores*
Nomen turpe praestat inditium malum.
53 *Tortura, an inferri possit die festiuo.*
54 *Dum Reus torquetur, non intersunt Aduocati & Procuratores illius de consuetudine.*
55 *Tortura inferenda est iuxta morem Regionis; alias Iudex punietur.*
56 *Tortus in tortura moriens, praesumitur mortuus culpa Iudicis modum excedentis.*
57 *Tortura non inferenda, nisi post decem horas comestionis Rei.*
58 *Tortura, qualiter inferatur.*
59 *Suggestiua interrogatoria omninò vitanda in Tortura.*
60 *Actus omnes Rei torti scribendi sunt.*
61 *Maleficia Reorum, ne veritatem fateantur, quid faciant in tortura.*
62 *Remedia multa contra dicta maleficia Doctores quidam enumerant.*
63 *Remedia praedicta sex ponuntur ex potioribus.*
64 *Diabolus etiam naturalem effectum remediorum cassare solet aliquando.*
65 *Negans delictum absolui debet regulariter.*
66 *Ratificatio confessionis in tortura, quomodo, & quando fieri debeat.*
67 *Ratificatio confessionis in tortura fit die sequenti, ne videatur facta metu tormentorum.*
68 *Ratificationis locus, qualis esse debeat?*
69 *Antequam Reus tortus ratificet, vbi ponendus sit?*
70 *Confessio metu tormentorum facta, quando dicatur?*
71 *Post ratificationem dari debet Reo terminus ad se defendendum.*
72 *Reus confessus interrogari potest, quare delictum commiserit.*
73 *Interrogari etiam potest de alijs delictis, si sit suspitio, quod ipse commiserit.*
74 *Interrogatur quoque de socijs criminum.*
75 *Ratificatio qualiter fiat: & quando facta censeatur.*
76 *Casus, in quibus ratificatio non est necessaria.*
77 *Reus confessus ratificare renuens, iterum torquetur.*
78 *Tortura non inferri potest Reo confesso ratificare nolenti; non amplius.*
79 *Tortura repetitio, quando Reus negauit est in arbitraria.*
80 *Tortura repetita solet esse magis leuis.*
81 *Arbitrarium Iudicis regulatur à Iure in materia torturae.*
82 *Repetitio torturae non in omnibus casibus licita.*
Confessio indebitè torti est nulla.
83 *Torturae inferendae, forma, qualis? cum Decreto.*
84 *Annotatio verborum, & actuum Rei torti qualiter formetur.*
85 *Depositionis Rei torti a tortura Decretum.*
86 *Torturae finis forma.*
87 *Forma describendi actus Rei in tortura deficientis.*
88 *Forma adhibendi Medicos, dum tortus deficit in tortura.*
Medici relatio pro dicto casu, qualiter formanda.
89 *Tortura prosequutionis Decretum, si defectus torti fuit fictus.*
90 *Decretum desistendi à tortura pro tunc.*
91 *Ratificationis confessionis in tortura forma.*
92 *Tortura pro vlteriori veritate forma, & decretum, cum protestatione.*
93 *Si tortus negauerit, etiam delictum iam confessum prius quid agendum.*
94 *Idem ferè ordo seruatur in condemnatis in contumacia.*
95 *Si sic tortus fateatur aliqua delicta, ratificatio confessionis necessaria erit.*

1 ABsolutis omnibus dilationibus, & terminis concessis Reis per Iudicem, tam de Iure communi, quam de stylum Curiarum, & consuetudine locorum, de quibus dictum est in fine praecedentis sectionis, si ipsi Rei nihil, vel quid non releuans deduxerint in termino ad faciendum suas defensiones, & non obstante repulsa, ac alijs dilationibus, seu terminis de benignitate, & aequitate Iudicis ipsis concessis, adhuc suspiciones, & inditia ex processu contra eos resultantia, illaesa permaneant; & probationes non sunt adeo clarae, & apertae, vt per eas deueniri possit ad sententiam condemnatoriam, cum in criminalibus, *vt dixi sup. sect. 11. num. 33.* Luce meridiana clariores esse debeant. Neque ad sententiam absolutoriam, quia vigent inditia, Necessariò ad finem eruendae veritatem, deueniendum est ad tormenta contra eosdem Reus; vt tradunt communiter DD. Scapp. *de iure non scrip. lib. 5. cap. 109. numer.* 20. Personal. *in tract. de indit. & tortur. num.* 11. & Alij; meritò in praesenti sectione agendum duxi de tortura Reis infligenda. Licet enim plura dentur genera tormentorum ad veritatem eruendam; quia tamen torturam tantum in Curijs Ecclesiasticis frequens, & in vsu est, cum aliae species tormentorum ad Iudices laicos pertineant, de ista tantum quaedam necessaria, iuxta solitum examinabimus. Et Primò quid sit tortura. Secundò, An Clerici torqueri possint. Tertiò, A quo torquendi, num à laicis, vel ab alijs clericis. Quartò. Quot sint gradus tormenti torturae. Quintò, An possit inferri tortura, non praecedentibus inditijs. Sextò. An à decreto torquendo appellari possit. Septimò, quid agendum, dum Reus torquetur.

2 *Quoad primum*, notandum est, quod tortura nihil aliud est, quam inquisitio, & indagatio veritatis per tormentum corporis, & cordis dolorum, vt colligitur. *ex l. item apud labeonem, § quaest. ff. de iniur. & l. 1. § quaestionem. ff. ad Sillanian. & l. 1. in fin. C. de iuram. calum.* Vel est cruciatus corporis ad eruendam veritatem repertus. Abb. *in cap. cum inter de reg. iur.* Marsil. *in rubr. ff. de qu.* vbi latè. Gandin. *in tract. de malef. rubr. de quaest. in princ.* Grilland. *in tract. de torment. numer.* 2. Caball. *in Constit. Mareh. lib. 4. cap. 2a. litt. A. num.* 1. Sebast. Medic. *in tr. de diffinit. p. 2. fol.* 182. *n.* 2. Illa autem tortura, quae hodie est magis in vsu in iure dicitur quaestio, *vt in tit. Digest. & C. de qu.* & fit per applicationem Rei in quaestionem funem; Videlicet ducitur Reus ad locum torturae, despoliatus vestibus, ponuntur manus post terga, magna cum diligentia, ita ut partes superiores manuum simul iungantur; ligantur postea cum quadam subtili funicula in pulsibus, aptatis interim digitis simul; auriculari cum auriculari; anulari cum anulari; medio cum medio; indice cum indice; & pollice cum pollice vtriusque

suanus,

manus, & ministri iustitiæ artis torquendi peritiam habentes ligant prædictos digitos diligentissime, ne damnum patiatur torquendus, accommodando tali modo, vt iuncturæ digitorum æqualiter ligatæ existant, postea ligatur in eodem loco, idest in ligatura pulsuum cum corda grandiori, & sic eleuatur in aera per duos, tres, vel quatuor passus supra terram, pendendo totum corpus ex brachijs, ita retortis post terga in fune ligatus Huiusmodi tortura dicitur regina tormentorum, & hodie est magis in vsu. Modus autem taliter torquendi inuentus fuit à Iure Ciuili, vt testatur Bursat. *cons. 201. n. 203. vers. & si quispiam vol. 2.* & dicitur licitus, vt colligitur *ex l. nullus. C. ad leg. Iul. Maiest.* & à consuetudine approbatus, vt post Brun. *de indic.* testantur Clar. *in Pr. cr. q. 64. vers. debet igitur Iudex* & Farinac. *q. 38. n. 61.* Caualc. *de brach. reg. p. 1. nu. 57.* & tortura appellatur communiter per DD. Regina tormentorum: quamuis sæculares Iudices alii tormentorum generibus vtantur: per quæ multi Innocentes maximum ex illis dolorem sentientes, nec ferre valentes, confitentur crimina, de quibus interrogantur, quæ numquam commiserunt; eligentes potiùs semel mori, quam illam continuatam fere mortem per aliquot horas in doloribus acerbissimis permanentes sustinere. Ideo Christiani Iudices, ne tam inhumaniter in Reos sæuiant, sed recordentur, se esse baptismo insignitos, & lege Christi imbutos, quę in benignitate, & pietate firmata est, de quo aliàs supra alia occasione dix. In iure non reperitur aliud tormentum, quam illud, quod chorda infertur; *vt in l. nullus C. ad leg. Iul. maiest.* & aduertit Bonif. *in tit. qua deb. praced. tort.* In hoc tormento obseruatum est, quod tortus maiorem dolorem sentit, quando chorda est subtilis, quam quando est grossa, vt dicit etiam Salicet. *in d. l. nullus.* & Par. de Put. *in tract. syndicat. verb. tortura il 3. vers. de repetitione.*

3 *Quoad secundum*; An scilicet Clerici torqueri possint, notandum erit, quod concluditur affirmatiue per text. *in c. illi, qui. 5. qu. 5.* vbi Gloss. & DD. *& in c. fraternitatis 12. qu. 2. & in cap. 1. 23. qu. 5 & ibid.* Gloss. & DD. præsertim Præposit. *in d. capit. fraternitatis, & in summ. 45. dist. & cap. fin. 35. dist.* Abb. *in cap. post cessionem, & in capit. cum in contemplatione, per illos text. de regul. iur.* Felin. *in cap. veniens 2. col. fin. ver. nota, de testibus, & in cap. vniuersitati. de sent. excommun.* vbi de communi testatur. Villalob. *in collect. commun. opin. litt. C. numer. 86.* Viuius *in libr. commun. opin. in verb. Clerici non possunt*, Clar. *libr. 5. §. fin. Pract. crim. quæstion. 64. vers. sed in clerici* Boss. *in tit. de indit. numer. 35.* & Alii communiter.

Quod quidem procedit, vt non solum torqueri possint Clerici pro delictu ad veritatem fatendam, verum etiam quando agitur ad testimonio ferendo, vt habetur *in d. c. illi, qui 5. qu. 5.* & ibi Gloss. & Ego dixi sup. *sect. 5. n. 40.*

4 Secundò ampliatur, vt locum habeat, etiam in presbyteris, nam & ipsi torqueri possunt, sicut clerici in minoribus, vt de communi dicit Abb. *in d. c. cum in contemplatione post n. 6 de reg. iur.* Diaz *in prima impress. sua Pract. crim canon. capit. 17. num. 1.* cum in alia impressione liber sit multum alteratus. Boss. *de indic. nu. 103.* Par. de Put. *de syndicat. fol. 474. capit. 3. post num. 7.* Viuius *vbi sup.* & Alii. Neque obstat doctrina Bartoli *in l. ex libero. in princ. ff. de quæstion.* vbi tenet de Iure Canonico presbyteros torqueri non posse. Nam respondetur eius dictum procedere, vt torqueri nequeant à Iudicibus laicis, sed bene possunt torqueri à suo Iudice Ecclesiastico, vt communiter asserunt DD. Capic. *dec. 142.* & ita seruatur in Practica. *vt dix. in d. sect. 5. n. 40.*

5 Est bene verum, quod Clerici non sunt adeo acriter torquendi, sicut laici: nam aliqua debet esse differentia inter illos, & in hoc etiam sunt priuilegiati, Abb. *in d. cap. cum in contemplatione, post num. 6 de reg. iur.* quem sequitur Diaz. *in d. capit. 117. post numer. 5. præsertim n. 13.* Præposit. *in dict. cap. illi, qui. 5. q. 5.* vbi dicit non valere consuetudinem in contrarium. & idem dicit Archidiac. *ibid.* Viu. *loc. pracit.* Quod quidem intelligendum est, quantum ad tempus, non quoad modum, & qualitatem simplicibus torturæ, quæ eadem est in clericis, ac in laicis. Dix. simplicis torturæ, quia Iudices laici habent quosdam modos alterandi modum torquendi, puta fundendo aquam frigidam in dorso Rei pendentis in chorda; apponendo Arietem, vel pondera in pedibus eiusdem; sciendo carnes vngulis ferreis, & similibus, diabolicis potius inuentis, quam humanis. Hæc tamen media ad eruendam veritatem non omnes Iudices indistinctè adhibere possunt, sed tantū supremi, & qui per speciale supremi Principis priuilegium, permissionem habent, vt est in Romana Curia Illustriss. D. Gubernator Vrbis: in Ciu. Neap. Magna Cur. Vic. & similes. Neque in omnibus passim delictis, sed in quibusdam atrocioribus.

6 Vbi aduertendum est, quod modus torquendi habetur *in l. quæstionis modum. ff. de quæstion.* in qua Iudicis arbitrio remittitur, *& in l. de minore §. tormenta. ff. eod. tit* & ideo dispositum in illis seruari debet, etiam à Iudicibus Ecclesiasticis, cum contrarium nō reperiatur cautum specificè in Iure Canonico: vnde vt aliàs dixi, seruandum est Ius Ciuile, quando contrarium non est sacris Canonibus definitum. *cap. 1. & 2. capit. suscipitis, capit. si in adiutorium, & cap. quis autem. 10. dist.* Quapropter arbitrari, debet quilibet Iudex; & diligenter perpendere grauitatem, vel leuitatem delicti, qualitatem indiciorum, an leuia, vel grauia; aut maxima sint, an plura, vel simpliciter vnicum; necnon statum personę torquendæ. an sit iuuenis, vel senex, an sanus, vel infirmus; an fortis, & robustus, vel debilis, & delicatus an sit maior, vel minor: & se de reliquis: quia quilibet Iudex tenetur reum indemnem conseruare, vel ad illum absoluendum, vt innocentem, vel ad illum condemnandum, vt nocentem, *vt in dict. l. quæstionis modum habitur*: aliàs animam suam damnabit, vt ait Angel. *de malif. in uerb. infama publica. q. 7.* Anan. *in d. cap. cum in contemplatione de reg. iur.* Bald. *cons. 275. in fin. lib. 2.* Gandin *in tract. de quæstion. & tort.* & Alij.

7 Hinc est, quod ne Iudices miseros inquisitos in tormento funis diu pati faciant, inoleuit praxis apud timoratæ conscientiæ Viros, vt quando torturam inferunt: Horologium pulueris, (vulgo dictum *Ampulettam*) cum quartis distinctis, adhibeant, sed in loco, in quo per Reum videri non possit: vt cognoscant, & sciant tempus torturæ & quidam scribere faciunt in Actis per Notarium, quando incipit tormentum, & erigitur Ampuletta: & similiter quando finem torturæ imponunt. Cartar. *de interrog. reis. lib. 4. capit. 1. num. 13.* Bernardin. *in schol. ad Ambr. de mod. form. proc. inform. lib. 4. c. 3. nu. 6.* Cumian. *in pract. syndicat. cap. 1. num. 13.* Maur. Burg. *in tract. de mod. proced. ex abrupt. q. 42. nu. num. 21.* Cauàlcan. *de brach. reg. p. 3. nu 60.* quia non est amplius torquendus reus, nisi per horam de consuetudine omnium ferè tribunalium, & rarò infertur per duas, vel tres horas à iudicibus laicis, nisi in atrocioribus criminibus: alias tenerentur in syndicatu, & si excedendo modum, & tempus torturæ, tortus moriatus in tortura, aut paulò post, punitetur, vt homicidia, secundum Cyn. *in l. 3. C. de adulc.* sequitur Angel. *q. tract. de malefic. in verb. fama publica col. antepen. q. 8.*

8 *Quoad tertium* scilicet à quo torquendi sint clerici, num ab aliis clericis, vel a laicis, notandum est, quod torqueri possunt pe laicos, vt ministros Prælatorum Ecclesiasticorum. Præposit. & Cardinal. *in cap. illi, qui. 5. qu. 5.* Abb. *in capit. vt fama. numer. 8. de sent. excomm.* quem refert Diaz. *in pract. pracis. crimin. canon. d. capit. 117. numer. 6.* Simancas *de hæretic. cap. 63. num. 29.* Quidquid in contrarium asserant Anton. & Ancharan. *in d. capit. vt famo. de sentent. excomm.* et Rip. *in capitol. decernimus numer. 39. de iudic.* vbi dicit communem DD. sententiam esse, quod non possint Iudices: et ministri laici clericos torquere, etiā de mandato Episcopi proprii: nam si huiusmodi sententia procederet, numquam clerici in casibus, in quibus de iure torquendi sunt, torquerentur, quia Clerici nō exercent artem ministri iustitiæ, quæ est ignominiosa, vt omnibus liquet, et sic impuniti remanerent de delictis commissis; vnde malè etiam in hoc loquutus fuit Abb. *in d. capit. vt fama.* quod sit mala obseruantia, vt clerici per laicos torqueantur. Quia aliàs sequeretur absurdum prædictum, quod numquam torquerentur, sed melius locutus est Præp. *in d. cap. Illi* quod scilicet talis obseruantia, et consuetudo sit satis bona, æqua, et Iuri consona, quia aliter veritas quorundam delictorum nullo pacto inueniri posset: sequitur Foller. *in Pract. crimin. canon cap. 31. num. 11.* vbi ait, hoc esse verum: etiam quoad Deum in foro conscientię: et sic non peccare Iudices Ecclesiasticos, qui clericos torqueri faciunt per ministros laicos, vt quidam malè fortasse putant.

9 Quod probari potest ex Sacra Scriptura *Exod. 33.* vbi Deus præcepit Moysi, vt puniret Populum Iudæorum, qui adorauerat vitulum aureum in deserto, et Moyses præcepit filiis Leui, vt iniuriam Dei vindicarent, dicens: *Hæc dicit Dominus Deus Israel, ponat vir gladium super femur suum, ite, & redite de porta vsque ad portam per medium castrorum, & occidat vnusquisque*

qui fratrem, & amicum, & proximum suum. Feceruntque filij Leui, iuxta sermonem Moysi, occideruntque die illa quasi triginta tria millia hominum; &c. vnde apparet, quod licet Deus, vel Moyses per se potuisset occidere, tamen voluit ministerio filiorum Leui, quia quamuis punitio Populorum in Terris resideat penes Ecclesiæ Prælatos, eorumque personas; possunt nihilominus per Laicos talem potestatem exercere.

10 Neque per hoc peccarent, sicut non peccauit Moyses; neque peccarent Laici, sicut non peccauerunt filij Leui, quibus dictum fuit a Moyse; *Consecrastis manus vestras hodie Domino, vnusquisque in filio, & in fratre suo, vt detur vobis benedictio.* Et ratio est, quia tunc Laici opus illud faciunt, non ex se ipsis, ac propria voluntate sed tamquam ministri, & de mandato proprij Prælati; alias inciderent in excommunicationem Canonis *si quis suadente diabolo 17. q. 4.* quam quidem certum est non incurrere.

Probatur etiam ex Diu. Dionys. *de calest. Hierarch. c. 12.* ex Diu. August. *l. 1. de ciuit. Dei*, & ex Diu. Thom. *in 2. 2. q. 64. art. 3.* vbi afferunt, non licere priuatæ personæ hominem occidere, & proinde peccare, si occidat tamquam ex se: secus tamē si faciat de mandato superioris talem potestatem habentis; quia tunc licet talis occideret, materialiter tantum se haberet, & super occisionem iubens, occidere dicitur. Et quibus firma remanet conclusio, quod possit Prælatus Ecclesiasticus suos Clericos subditos per ministros Laicos punire, vt patet, tum de Iure Diuino, & positiuo Ecclesiastico, tum etiam ex communi obseruantia, & consuetudine omnium Curiarum, (Et si pauca hæc eidem amico N. hanc communem veritatem neganti non satisfaciant, plura subiungam in Apologia, quam ad partes pro defensione prædictæ meæ sententiæ breui, Deo dante, in lucem proferam. Nunc autem ad alia progrediamur, quamuis in hoc aliquantulum moram traxerimus occasione prædicta, quia dum hæc scriberem, talis controuersia mihi accidit cum quodam causidico valde familiariter coniuncto: qui cum illius dictis, sine rationibus assertis morem gerere renuissem, antiquam amicitiam rumpere non erubuit, quamuis rationes humaniter, & modestè illi insinuare conarer, & eius obiectis placide, ac debito respectu responderem.)

11 *Quoad quartum*, nimirum quot sint gradus tormenti torturæ notandum erit, illos esse quinque; Quorum Primus est, territio, & minæ de torquendo: Secundus est, conductio ad locum tormentorum; Tertius spoliatio, & ligatio; Quartus eleuatio in equuleo. Quintum est quassatio, seu ictus secundum quosdam DD. qui ita asserunt ex traditis per Bald. *in l. interpositas circa fin. C. de transact.* Marsil. *in l. numer. 15. ff. de quæstion. & in pract. crim. §. expedita num. 2.* Alij vero aliter distribuunt gradus prædictos, quamuis etiam quinque asserant esse, vt facit Paul. Grillan. *in tr. de quæst. & tort. q. 4.* vbi plene vid. guaz. *def. 30. c. 5.*

Quorum *Primus*, est terror ille, quem Iudex infert reo, dum minatur illi torturam, & de facto duci ad locum tormēti, & ligari facit illum: & iste primus gradus inferri potest, etiam personis, quæ de Iure torqueri non possunt, vt tradit Grillan. *ibid.* præcedentibus tamen inditiis. Guaz. *ibid.*

Secundus torturæ gradus est, secundum eundem, si Reus, vt supra, chordæ ligatus eleuatur aliquantulum supra terram, et breuissimo, ac momentaneo temporis spatio, puta quantum diceretur: *Aue Maria, &c.* sic suspensus teneretur. Qui quidem gradus, qui secundum Grillan *ubi supra*, dicitur vere tortura, numquam est inferendus, nisi præcedentibus inditiis: quamuis baldus. *in l. 2. C. quor. appellat.* dicat istum secundum gradum non esse vere torturam.

Tertius gradus est, quando Reus suspensus detinetur in tortura per spatium temporis *Miserere*, dest per quantum temporis recitare ut semel miserere, vel aliquando plus, dummodo non detur quassatio, seu ictus, vel impulsus chordæ. Et ad istum gradum deueniri potest per Iudicem quotiescumque Reus est multum de crimine suspectus, et indicia contra ipsum sunt plene probata de delictum vero non est de atrocioribus. Grillan. *ibid.* sequitur Fullet *in Pract. crim. for. secul. prima parte secunda partis ver. Reus indur. torq. n. 17.*

Quartus est, quando Reus in tortura eleuatur, detineretur sic suspensus per quartam partem vnius horæ, vel per tertiam, aut mediam, aut per integram horam, iuxta criminis grauitatem, Iudiciorum sufficientiam, et Rei suspicionem,

Et in hoc gradu aliquando per Iudices Laicos in delictis atrocibus, & vrgentibus inditijs, adhiberi solicat vnius, aut duo ictus, seu tractus chordæ.

Quintus torturæ gradus est, quando post aliquod temporis spatium, in quo Reus suspensus permansit, & post aliquos tractus, seu ictus chordæ, adhuc persistit in negatiua: & appenduntur pedibus ipsius pondera quædam. Qui quidem gradus non solet adhiberi, nisi a Iudicibus Sæcularibus, & neque ab omnibus, sed tantum a supremis, neque semper, sed valde rarò, & neque in omnibus criminibus, sed in atrocioribus tantum, prout in crimine hæresis, læsæ maiestatis, proditionis Patriæ, & similium. In nullo tamen casu licet hoc torturæ gradu vti Iudici Ecclesiastico, à quo abesse omnino debet, non solum rigor illius tormenti verum etiam omne aliud, & quodcumque genus noui tormenti, & suspitio crudelitatis.

Sunt autem qui asserant, torturę gradus esse tantum tres, vt facit Clar *vbi sup. q. 64. vers. nunc de gradib. etc. sin. ibi. & audiui.* Quorum Primus est territio, scilicet timor incussus, seu minæ de torquendo: conductio ad locum tormentorum, spoliatio, & ligatura ad chordam. Secundus est eleuatio ipsius Rei in altum, & illum interrogando, & in tormentis tenendo sic eleuatum per aliquod temporis spatium. Tertius est, illius tortura cum quassationibus siue ictibus funis, etiam si sit vnicus tantū. Qui tamen gradus omnes in idem fere coincidunt, quamuis diuersimode describantur, & enumerentur.

12 *Quoad quintum*, an scilicet inferri possit tortura non præcedentibus indicijs, notandum est, quod non licet Iudici Reum aliquem torquere, antequam illi legitimè constet per probationes in processu, quod adsint contra eum, legitima inditia *l. 1.* & ibi Gl. *ff. de quæstion.* cum non sit à tortura incipiendum, vt ai Z... nus *in cons. 19. n. 31. in fin. l. 1.* aliàs si Iudex torqueret aliquem, sine inditiis & esset Sæcularis teneretur in syndicatu, Clar. *in §. fin. d. q. 64. vers. dixi etiam*, vbi subdit, quod etiam si post illatam torturam superuenirent legitima indicia, non legitimarent torturam illatam, sine inditiis præcedentibus, & idem dicit Brun. *de indic. & tort fol. 73. nu. 1.* & Alij inferius citandi *in 14 requisito.*

13 Neque sufficientia essent quælibet inditia, nisi essent legitimè probata; Vnde si quodlibet indicium non probetur, saltem per duos testes legitimè examinatos, certè non diceretur legitimum. Io. de Amicis *cons. 127. num. 10.* vbi de communi testatur; quod ante eum dixerat Glos. *in l. fin. ver. vel inuicem C. famil. hercisc.* vide Alios apud Clar *q. 22. per tot.* Imò neque sufficerent inditia legitimè probata, nisi etiam copulatiuè essent sufficientia ad torturam inferendam; ad quod aduertere multum debent Iudices; aliàs grauissimè peccarent, & si essent Laici tenerentur in syndicatu Clar. *d. q. 64. vers. dixi quoque* Gramm. *vot. 42. nu 9.* Vnum tamen inditium coadiuuatum sufficeret. DD. communiter, quos citat. Clar. *de qu. 64. vers. sed quæro.*

14 Tortura enim est iustè inferenda, alias nullo modo inferri debet, & si aliter faceret Iudex Sæcularis, & iniustè aliquem torqueret, secundum Ius ciuile, esset capite puniendus, vt ai. Marsil. *in l. quæst. modum num. 73. ff. de quæst.* vbi de communi *& in l. 2. §. præterea num. 7. in fin. ff. ad leg. Corn. de sicar. in Pract. crim. § expedita n. 87. in fin.* Bois. *in tit. de tortur. nu. 31.* Apostill. *ad Rimnald. cons. 6. n. 18.* & ad Crot. *de test n. 96 in fin. verb. modica.* Hodiè tamen hæc pœna capitalis Iudicis iniustè torquentis, quando tortus mortuus non fuerit in tortura, est arbitraria Clar *d. q. 64. vers. antequam tamen.* Et in Regno Neapolitano punitur carceris biennalis pœna, & publicationis tertiæ partis bonorum Iudex iniustè aliquem torquens, vt notat Gram. mat. *consil. 15. in fin.*

15 Vt autem tortura iusta sit, ad effectum, vt ritè, & rectè infligi possit, & legitimè adducatur, plura requisita habere debet. Quorum.

Primum est, vt Iudex consideret, an delictum sit tale, pro quo Reus de Iure possit tormentis subijci, nam vbi delictum non esset puniendum pœna corporali, sed tantum pecuniaria, vel alia corporis non afflictiua, non posset ad torturam deueniri; DD. in.

16 *Secundum requisitum* est, vt consideret, an delictum sit plene probatum, vel semiplene: quia si de delicto constet plene in processu, non potest torturam inferre, vt tenent communiter DD. & notat Marsil. in *l. 1. in princ. num. 7. ff. de quæst. & in pract.*

pract. crim. §. nunc videndum num. 25. & consil. 51. num. 52. Todoc. *in sua pract. crim. cap. 35. num. 3.* Et Ratio est, quia tortura est remedium subsidiarium ad eruendam veritatem quando aliàs haberi nequit, sed quando iam plenariè constat de delicto, non est ad torturam deueniendum; quæ fuit inuenta in subsidium Bart. *in l. edictum. ff. de quæst.* Angel. *de malefic. in verb. fama publica col. 18. in fin. & in l. fin. num. ... in fin. C. de quæstion.* Follet. *in pract. crim. for. sec. primo parte secunda partis verb. Reus indur. torq. num. 8.* Clar. *qu. 64. vers. debet etiam;* Boer. *dec. 163. num. 1.* & Alij communiter. Vnde Iudices torquendo Reos, quando plenè constaret de delicto, graui et peccaren, & tenerentur in syndicatu. Bald. *in l. milites C. de quæst.* Didac. *practicar. quæst. q. 23. fol. 166. col. 3.* Contard. *in Practic. fol. 288. n. 2.* Marant. *in spec. aur. p. 5. act. 14. n. 11.*

17 Est benè verum, quod vbi constaret de delicto, possent Iudices Reos torquere, non ad probationem delicti, ne datetur occasio appellandi ab iniusto decreto de torquendo, quod facere possent, vt dicit Bald. *in l. 1. nu. 9. C. de iureiur. propt. calumn. & in l. obseruare 2.* vbi etiam Cyn. *C. quor. appellat. non recip.* Sed solum ad manifestandum complices, & socios delicti. Innoc. *in cap. 1. de confess.* Marsil. *in l. 1. in ff. de quæst.* & est communis opinio DD. vt dicit grammat. *vot. 1. num. 3. & consil. 1. numer. 3.* Boer. *decis. 10. p. 1.* Follet. & Clar. *loc. citat.* & late Afflict. *in constit. Regni si damna clandestina.*

18 Nota tamen hic, quod quando Iudices torquent reos ad delictum prædictum, vt confiteantur socios, & complices delicti, vel super alijs delictis de quibus indiciati existunt, prius protestari debent, quod illos torquent sine præiudicio confessi vel conuicti criminis, vel condemnationis (si in contumaciam, vel aliàs condemnati fuerint,) alioquin si interrogarentur super crimine ipso, de quo confessi, vel conuicti essent, sine tali protestatione, & in tortura negarent, & in negatiua persisterent, condemnari amplius non possent: sed absoluendi, quia iam indicia & probationes contra eos existentes, porgatæ remanserunt. Albert. *in rubr. C. de quæst. post num. 9* vbi dicit, quod fatuus esset Iudex qui torqueret aliquem, quando delictum probatum esset, super socijs, & complicibus, sine prædicta protestatione. Et est communis sententia vt dicit Cæpoll. *cons. 32. col. pen. vers. nec potest dici,* Gomez. *capit. 13. delictor. post. numer. 20. vers. & in tantum* Boss. *in tit. de sent. num. 70.*

19 *Tertium* est, vt veritas facti aliunde haberi non possit, quam per torturam, vt iam pluries dictum est, cum tortura sit remedium subsidiarium. Marsil. *de quæstion. in princ. num. 10.* Boss. *de indic. numer. 23.* Clar. *qu. 64. d. vers. 5* vbi de communi testatur. Boer. *decis. 163. n. 1.* Vulpell. *respons. 4. n. 13.* Personal. *in tract. de indic. & tort. nu. 1.* vbi dicit, Iudicem debere exprimere in decreto de torquendo, quod veritas aliter haberi nequit, alias Iudex Laicos teneretur in syndicatu. Quod prius dixerat Marsil. *loc. cit.* Card. Tusch. *in litt. T. conclus. 326. num. 5.* Costa *de subsidiar. remedijs rem. 26. n. 3.* late Maur. Burg. *de mod. proced. ex abrupt. q. 4. n. 27.* si enim adessent testes deponentes delictum deuisum, inferri non debet tortura. gramm. *consil. 12. nu. 2.* gom. *de delict. cap. 13. in princ.* Farinac. *de ind. & tort. q. 38. num. 4* vbi Alios cumulat. Cuall. *in tr. commun. conclu. comm. q. 365.* Caualcan. *de brach. reg. p. 3. n. 116.* Dec. *vol. 3. respons. 115. num. 1.* vbi etiam ait, quod neque torqueri debet, si confessus fuerit, late Baiard. *ad Clar. d. q. 64.* & Alij, apud Illos, vel conuictus, Caualc. *ubi sup. n. 10. cum seqq.*

20 *Quartum requisitum* est, vt prius constet de corpore delicti commissi; alias deueniri non potest ad torturam, vt in superioribus dictum est. brun. *de indic. & tortur. fol. 57. n. 11. in* Clar. *q. 4. & q. 55. vers. potest etiam,* & late prosequitur Person. *in d. trac. de indic. & tortur. n. 11.* Ant. Gabr. *conclus. 18. n. 1.* Mar. Antonin *variar. resol. lib. 3. resol. 44. n. 4.* Farinac. *d. q. 38. n. 2.* Caualc. *d. p. 3. nu. 10.* Ant. de Nigr. *sup. constit. Regni c. 146. n. 50.*

21 *Quintum* est vt persona torquenda non sit ex priuilegiatis, quæ torqueri nequeunt, nam si sit talis, torqueri minime potest, etiam præcedentibus indicijs legitimis. Tusch. *d. litt. T. concl. 426. n. 12.* Far. *d. q. 38. n. 5.* vbi Alios allegat; Personæ autem quæ torqueri non possunt plures sunt, de quibus Clar. *d. q. 64. vers. ubi subsiner um seqq.* & Nos dicemus inferius *n. 38.*

22 *Sextum requisitum* est, vt præcedant legitima indicia ad torquendum *l. 1. in princ. ff. de qu.* Marsil. *singul. 117.* Clar. *d. q. 64. vers. dixi etiam, & vers. dixi quoque; & vtrobiq;* baiard. *ibid.* Menoch. *de arbitr. l. 1. qu. 84. num. 1. & de arbitr. l. 2. cas. 270. num. 3.* Burlat. *consil. 144. n. 6. vol. 2.* Farinac. *d. q. 38. nu. 1.* Petr. Pella *in tract. de tortur. q. 1. 3. n. 5.* Hended. *consil. 102. nu. 7. & consil. 107. nu. 25. lib. 1. & cons. 88. numer. 83. & consil. 98. nu. 8. vol. 2.* vbi de communi testatur, & firmat procedere in quocumque crimine, vt sine legitimis indicijs præcedentibus nemo torqueri possit, & Anton. de Nigr. *d. c. 146. n. 53.* idem dicit in crimine læsæ maiestatis. *& in c. 147. n. 15.* Caualcan. *de brach. reg. p. 3. trac. nu. 74. & 127.* Quinimò indicia esse debet talia, quod sola confessio delinquentis deesse videatur; vnde non sufficiunt quælibet indicia *vt dictum est sup. num. 14. per d. l. 1. vers. vt solo confessio. ff. de q.* Bald. *cons. 46. nu. 5. vol. 1.* Sed concludentia, & ad delictum tantum inseruentia. Menoch. *loc. præcit.* Farinac. *consil. 37. nu. 22. & 21. & cons. 56. nu. 14.* Mazzol. *cons. 87. nu. 9. vers. ad oppositionem.* Quod inductum fuit, ne Iudices tam facilè torturam inferant, quia de salute hominis agitur, & sic cautè procedendum est, vt aduertit Farinac. *in d. q. 37. n. 4.* & Bertaz. *consil. 3. vol. 1.* Vnde sicut ad condemnandum requiruntur probationes luce meridiana clariores, ita ad torturam in genere suo requiruntur indicia luce meridiana clariora, vt sint apta ad plenè persuadendum Brunor. à Sol. *in suo unir. cons. crim. nu. 136* Personal. *de indic. numer. 53. vers. hoc tamen intelligat* Farinac. *d. qu. 37. nu. 5.* Quæ conclusio adeò vera est, vt neque Princeps mandare possit, vt aliquis torqueatur absque legitimis indicijs; & si hoc mandaret, Iudex non tenetur obedire, alias puniri deberet in Syndicatu. Grimm. *cons. 45. num. 45. & vol. 32. num. 2. & sup. const. R. gni tit. de pugnis sublatis num. 19.* Clar. *q. 64. dixi quoque* Farinac. *d. q. 37. num. 74.*

23 *Septimum requisitum* est, vt antequam Reus torqueatur, detur illi copia indiciorum, & processus, facta prius publicatione & dato termino ad se defendendum, & præcedentibus omnibus alijs, de quibus supra. Boss. *de indic. & considerat. ante tortur. num. 74. & 75.* Clar. *qu. 49. in princ. cum versic. seq.* vbi Baiard. *n. 4. & seqq.* Decian. *cons. 8. p. 102. l. 1.* Io. Ant. de Nigr. *supra Regni 145. nu. 40.* latè Farinac. *cons. 103. per tot. & q. 38. n. 8. & q. 39. n. 12.* Scan. *de visit. carcer. l. 2. c. 3. §. 9. n. 8.*

Et ita seruatur in Vrbe per Bullam Pauli II. 52. vbi reuocatur bulla Leonis X. in qua dabatur ampla facultas Domino Gubernatori Vrbis circa hoc, & per bullam. Pij IV. 85 neque valet consuetudo in contrarium.

Fallit tamen conclusio, quando quis repertus fuit in flagranti crimine, cui non datur copia indiciorum, & processus, ob notorietatem criminis, quia in notorijs ordo est ordinem non seruare. Bald. *cons. 31. numer. 6. vol. 2.* Grammatic. *decis. 36.* Caualcan. *de brach. Reg. par. 3. numer. 4. & par. 4. num. 14.* Cephal. *cons. 47. num. 17.* Quinimò non solum danda est Reo copia indiciorum, ante torturam, verum etiam post illam sed ante sententiam. *iuxta l. desertorem §. ad diem. ff. de re milit.* Chartar. *de interrogat. Reor. lib. 4. cap. 155.* & ita in practica seruari testatur Farinac. *d. q. 79. nu. 3.* & Scanarol. *ubi sup. li. 2. cap. 5. §. 10. n. 2* Et ratio est, quia Reus confessus potest multas exceptiones opponere aduersus propriam confessionem, vt fusè demonstr supra à *sect. nu. 21. & 22.*

24 *Octauum requisitum* est, vt indicia Fisci contra Reum, quamuis vrgentia, concludentia, & ad torturam sufficientia, non fuerint eneruata, ac elisa per alia indicia defensiua eiusdem inquisiti, Farinac. *d. q. 38. num. 110. & seqq.* quem allegat Guaz. *def. 30. cap. 4. num. 23.* vbi aduertit Aduocatum pro Reo, vt opponat, quod indicia fisci faciunt pro reo, & sic euitabit torturam, donec discutiantur; post grammat. *vot. 3. num. 20.* Roland. *cons. 7. num. 38. lib. 1.* Rim. Iun. *cons. 704. nu. 37. lib. 5.* Honded. *cons. 93. nu. 83. lib. 2.* & Marsil. *singular 22. vers. teneat tamen mente,* vbi dicit; quod si Reus habere poterit fidem vulnerati, quod ipse non fuit ab eo vulneratus, sed ab alio, torqueri minime debet.

25 *Nonum requisitum* est, vt lis contestata sit cum ipso inquisito torquendo. Bart. *in l. is qui rent. ff. de pu. iud. iudic.* Cæpoll. *consil. 31. numer. 16.* vbi de communi. Pella *in d. tract. de tortur. qu. 3. nu. 12.* Maur. burg. *de mod. proc. ex abrupt. q. 100. nu. 104. in fin.* Imò requiritur vt nomen Rei receptum sit inter Reos. Bart. *cons. 41. num. 8.* Marsil. *in pract. crim. §. nunc videndum num. 2. & in tit. de quæst. nu. 14.* Grammat. *cons. 36. n. 4.* Guazz. *ubi sup. n. 14. vers. necnon requiritur.* Quomodo autem fiat litis contestatio in criminalibus; et quando dicatur nomen Rei receptum inter Reos, dictum fuit in superioribus.

26 *Decimum requisitum* est, quod Accusator, vel fiscus instet apud Iudicem, vt Reus torqueatur Marsil. *in d. §. nunc,*

videndum num. 2. *& nu.* 25. vbi ait, quod teneatur iurare, si non haberet alias probationes. Sed contrarium seruatur de consuetudine totius Italiæ, in qua Rei torquentur absque, tali instantia Accusatoris, Card. Tusch. *conf.* 326. *nu.* 13. Gomez *de delict, cap.* 13. *n.* 22 Clar. *q* 64. *vers. ubi nihil.* de Nigr. *d. cap.* 146. *n.* 55. Burgos *de mod proced, ex abrupt. q* 42. *n* 24.

27 *Vndecimum requisitum* est, vt Reus non petierit, quod Accusator iuret de calumnia, nam tunc inferri non potest tortura, nisi prius præstito dicto iuramento, Vital. *de malefic. rubr. quod sit accusatio nu.* 9. Secus si huiusmodi iuratum calumniæ petitum non fuerit, cum tacite remitti possit vt suo loco diximus, Bald. *conf.* 102 *numer.* 20. *vol.* 4. Corn. *conf.* 142. *numer.* 9. *vol.* 3. Bursat. *conf.* 106. *n.* 15. vbi de communi.

28 *Duodecimum requisitum*, est vt Iudex habeat merum imperium, alias si esset inferior, & aliquem torqueret, teneretur actione iniuriarum, & puniri posset de priuato carcere. Brun. *de indic. par.* 2 *q.* 8. *numer.* 3. Follet. *in practic. crimin. for. fac.* 3. *pac.* 3 *parte verb & si confitebuntur numer* 79 quia potestas torquendi est meri imperii, *l. defensores C. de defensor. ciuit.* Farinac. *qu.* 38. *num.* 100. Io. Ant. de Nigr. *sup. practic. cap. Regni* 146. *numer.* 30. Caualcan. *de brach. Reg. p.* 2. *nu.* 8 *& p.* 1. *nu.* 137. Vnde inferunt, quod locum tenens alicuius Potestatis, vel simplex Assessor Iudicis pedanei minoris torquendi facultatem non habent. Marsil. *in l. pen. n.* 9. *ff. de quæst.*

29 *Decimum tertium requisitum* est, vt Iudex interloquatur, quod Reus torqueatur post factam processus publicationem, & causæ discussionem cum Aduocatis Rei. Gomez. *de delict, cap.* 13. *numer.* 21. *in fin.* & fusius *num.* 23. Card. Tusch. *litt. T. concl.* 326. *n.* 2. Rim. Iun *conf.* 289. *n.* 6. *vol.* 3. Non requireretur autem tale decretum, si Iudex haberet facultatem procedendi ex abrupto. Maur. Burg. *de mod proc ex abrupt. q.* 100. *nu.* 102. vbi refert octo priuilegia talis facultatis. De Nigr. *d. cap* 149. *n.* 57. Quare si quis torqueretur nullo præcedente Iudicis decreto, tortura diceretur nulliter, & indebite illata, & consequenter puniri posset Iudex; & multo magis diceretur indebitè, illata quando inflicta esset contra forma decreti ipsius Iudicis, Farinac. *conf.* 23. *n.* 19. De quo decreto inferendæ torturæ habebis formam inferius *in praxi formandi proces.* in quo fit epilogus, indiciorum, & ipsa in vnum recolliguntur; quamuis in processu dispersa inueniatur, succinctè tamen, ac hortando reum ad veritatem fatenda quia ub tot indicia contra ipsum existentia, illam negare amplius non potest, obseruat Farinac. *prax. q.* 38. *n.* 8. & Alii.

30 *Decimoquarto* est, vt tortura non inferatur in diebus feriatis in honorem Dei, & Sanctorum, sed in diebus iuridicis, nisi ageretur de grauibus delictis, non de leuibus. Clar. *q* 64. *vers. quæro an tortura in princ.* Villagu. *in pr. crim. lib.* 8. *cap.* 6. *concl.* 1 *in princ. vbi latè*, & Farinac. *d. q.* 38. *nu.* 107 *& seqq.* Et ita obseruant Iudices Deum timentes. Vnde malè, & perperam agerent, qui secus facerent.

31 *Decimumquintum* est, vt antequam inferatur tortura, audiantur Procuratores. & Aduocati Rei, & benè discutiatur an ipse Reus torqueri debeat, vel non Clar. *d. qu* 64. *vers. queco nunc*, vbi Baiard. *nu* 104 ait ita seruari in Regno Neapolitano. Sed hodie male obseruatur à Iudicibus, qui torturam inferunt, sine tot solemnitatibus quamuis per multos Alios Iudices audiantur Aduocati, sed actui tortura non interueniunt, & ita seruari Mediolani testatur Clar. *ubi sup. circ. fin.* & in statu Ecclesiastico similiter Baiard. *ibid. numer.* 105. Tusch. *litt. T. conclus.* 326. *num.* 18. & etiam in Vrbe sic seruari refert Caualcan. *de brach. reg. in fragmentis fragm.* 66. quando agitur de persona insigni. Idem firmat guaz. *d. def* 20. *cap* 4. *nu.* 27. *circ. med.* vbi etiam dicit, quod de Iure neque Procurator Fiscalis interuenire deberet torturæ, sed de consuetudine seruatur vt interueniat, ad tollendas eius exclamationes Baiard. *nu.* 101.

32 *Decimum sextum requisitum* est, vt tortura non inferatur ad propalandum corpus delicti, quod constare prius debet, vt dictum est supra *in quarto requisit num.* 20. Sed ad sciendum Authores. & Reos delicti: Necnon in casibus, In quibus confessio consonare possit in delictum, Rim. Iun. *conf.* 83. *nu.* 25. *vol.* 6. Sim. de Pret *conf* 50. *n* 8. *&* 9.

33 *Decimum septimum* est, vt si Reus torquendus sit minor 25. annis. Iudex det illi curatorem, alias eum torquere non posset, Angel. *de malefic. in verb. comparent dicti inquisiti. vers. necnon sic bene cautus.* Marsil. *in pract. crim d. §. nunc videndum n.* 31. *& conf.* 31. *n.* 19. *& de q. nu.* 17. Io. Anton. de Nigr. *sup. d. c. Regni* 146. *nu.* 54. vbi limitat, nisi iurasset non venire contra processum. Bertrand. *conf. in pr. cr. reg.* 5. *in princ.* & si minor tortus sine constitutione Curatoris fateretur delictum, eius confessio, esset nulla. *l. clar* & ibi DD communiter *C. de auth. præstan.* Aug. de Ang. *de malefic. in verb. confitetur totum n.* 13. grammat. *conf.* 52. *n.* 16. Clar. *q.* 50. *vers.* 1 *in princ.* vbi giach. *in* 1. *addit. in princ.* limitat, si ageretur contra absentem contumacem. Est bene verum, quod hodie aliter seruatur de consuetudine generali, dummodo Reus sit maior 14. annis; vt post Bald. *in l.* 1. *n.* 59. *C. de conf.* tradunt Pr. Papiens. *in form. inquisition. verb. contra & aduersa n.* 2. Boss. *de confess. n.* 69. & Clar. *ubi suprà.*

34 *Decimum octauum requisitum* est, vt Reus torquendus sit sanus, & integer corpore, non aliquo membro debilitatus alias si torqueretur, & confiteretur, eius confessio esset nulla, & nihil illi noceret. Lader. *conf.* 183. *nu.* 1. Idem dicendum si morbo gallico laboret, vel aliquod vulnus in pectore passus sit; aut difficultatem respirandi, aut malum Erniæ, vel rupturę, aut aliud simile malum habeat. Cart. *de interr. reor l.* 4. *c.* 1 *n.* 122 *in fin* Farin. *d. q.* 38 *n* 22. *in fin.* late Cau. *de br. reg. p.* 3. *n.* 141. vbi tradit, quomodo se gerere debeat Iudex in similibus casibus; nimirum quod adhibere tenetur Medicos, & Peritos, & iuxta illorum consilium in actis redactum procedere.

35 *Decimum nonum requisitum est*, vt non inferatur tortura, nisi post nouem, vel decem saltem horas, postquam Reus comederit, non ante. Marsil. *in l.* 1. *in princip. numer.* 81. *ff. de quæstion* vbi rationem reddit Cartar. *de interrog. Reis d. lib.* 4. *cap.* 1. *num* 74 Clar. *q.* 94. *vers. decreta tortura* Card. Tusch. *in litt. T. d. conclus.* 326. *num.* 17. Pegner. *in pract. crim. cap.* 12. *§.* 11. *nu.* 1. Burgos. *de mod. proced. ex abrupt. d. q.* 100. *num.* 152. Farinac *qu* 39. *num.* 32. vbi tenet sufficere horas octo, in quibus fit digestio cibi. Nouell. verò *in tract. ad defens. cap.* 3. *nu.* 20. dicit sufficere quinque, vel sex horas. Et Ambrosin. *lib.* 5. *cap.* 1. *n.* 39. tenet sufficere septem horas. Sed prima sententia Marsilij est magis tuta, quia alias si reo, dum torquetur, euenirent defectus, seù accidentia, teneretur Iudex sæcularis in syndicatu; & Alii apud Superiores. Bald. *cons.* 24. *n.* 8. *vol.* 2.

36 *Vigesimum requisitum* est, vt non omnes Rei æqualiter torqueantur; nam Alii leuiter; Alii verò grauius sunt torquendi, quamuis legitima præcedant indicia, etiam si simul deliquerint, attentis circomstantiis delicti, indiciorum, & qualitate Personarum. Menoch. *arbitrar. lib.* 2. *cas.* 271. *per tot.* vbi latè Clar. *d qu.* 64. *vers. nunc de gradibus.* Decian. *respons.* 93. *num.* 136. Cartar. *de inter. Reis d. l.* 4. *cap.* 1. *num.* 122 *in fin.* Farinac. *d. q.* 18. *num.* 23. De Nigr. *sup. cap. Reis ap. frequens tit. de test. publ. numer.* 28. *circ. fin.* Vnde Iudex considerare debet per inspectionem ipsorum, an torquendus sit nobilis, vel ignobilis: sanus, vel infirmus, robustus: vel debilis: fortis, vel delicatus: senex, an iuuenis, & huiusmodi.

37 *Vltimum requisitum* respicit Clericos torquendos. Ipsi enim torqueri non possunt, nisi, vltra supra enumerata, quæ locum habent in quolibet torquendo, præcedat infamia delicti. Farinac. *consil.* 38. *numer.* 16. *in princ* latè grauiter. *theorum* 15. *per tot.* & Alii apud illos.

38 Notandum est insuper, quod Iudex scire debet, quę personæ torqueri nequeant, cum in iure plures sint, quæ torqueri non possunt. Et Primò Doctores torqueri minimè valent, vt de communi tradit Carer *in Pract. cr. fol.* 145. *num.* 80. *in fin. vers. excipiuntur*, Boss *in tit. de indic. num.* 111. Par. de Put. *in tr. de syndicat. fol.* 238. *num.* 9. *in fin.* Iacob. de beluis *in pract. crim de quæstion. numer.* 17. quidquid in contrarium afferat gandin. *de malef. rubr. de quæst. n.* 38. & Alii apud Clar. *d. qu.* 64. *vers. quæro an Doctores*, vbi testatur de obseruantia Ducatus Mediolani, in quo numquam Doctores tormentis subiiciuntur; sed de consuetudine aliter seruatur.

39 *Secundò* torqueri non possunt personæ in dignitate constitutæ; vt de communi dicit Boss. *in tit. de tortura test. num nu.* 7. sequitur Clar. *ubi sup. vers. item quæro.* vbi ait, Senatum Mediolanensem non permisisse torqueri quemdam Feudatarium inquisitum de grauicrimine.

40 *Tertiò* de Iure communi torqueri nequeunt milites, *vt habetur in l. milites C. de quæstion.* quod licet intelligendum esset de militibus antiqui temporis, tamen etiam ad hodiernos extendit. grilland. *de quæst. & tortur. qu* 6. *in princ. n* 3 & Boss. *de ind. n.* 103. sed Clar. *in lib.* 2. *§ miles.* & Boss. *loc. cit. num.* 108 declarant, hodie tantummodò locum habere in his militibus qui appel-

appellantur Equites, in Ductoribus exercitus, ac in Capitaneis, & aliis officialibus maioribus, non in militibus priuatis. Et ita ego seruari vidi, tam Neapoli, quam Romæ.

41 *Quartò* nobiles de Iure non essent torquendi, *per tex. in l. nullus C. ad leg. Iul. Maiestat.* sed hodie contrarium seruatur de consuetudine ferè omnium tribunalium, prout etiam ipse seruari vidi in alma Vrbe, & Neapoli, & similiter non seruari in Francia testatur Gul. de Bened. *in cap. Raynutius fol. 97. num. 222.* & Tiraquel. *de nobilitat. cap. 20. nu. 134.* Quamuis Didac. *lib. 2. res. cap. 9. nu. 4.* dicat in Hispania seruari primam opinionem; *secundum d. l. nullus.* Sed in hoc puto seruandam esse consuetudinem Regionis.

42 *Quintò* Decuriones Ciuitatum neque de Iure torqueri possent, *per tex. in l. decuriones C. de quæst.* Sed de consuetudine contrarium seruatur. August. ad Angel. *de malef. in verb. quod fama publica post nu. 103.* Iac. de Beluis. *in pract. crim. de qu. nu. 18.* Cæpoll. *cons. crim. 40. dub. 1.* Brun. *de indic. & tortur. fol. 80. num. 20.* Put. *de syndicat. fol. 238. n. 4.*

43 *Sextò* Minores 14. annis de Iure neque torqueri possunt. *l. 1. §. impubes ff. ad Syllanian.* sed tantum terrentur; & cæduntur ferula, vel virgis. Anan. *in cap. 1. nu. 10. de delict. puer.* Antonio Gomes. *cap. 1. delictor. num. 67.* Quod esse indubitatum dicit Igneus *in l. excipiuntur num. 49. ff. ad Syllan.* Fallit in crimine læsæ maiestatis. in quo torqueri possunt. *l. de minore ff. de quæst.* guaz. *def. 30. c. 11.*

44 *Septimò* Senes decrepiti non sunt torquendi. *l. 3. §. ignoscitur ff. ad Syllan.* nota. Paul. grilland. *de diuers. crim. lib. 3. qu. 6. n. 5.* Viuius *in lib. comm. opin. verb. senex tortur.* Vbi tamen senex non esset decrepitus; sed infra decrepitatem, & esset robustus, torqueri posset, vt ait grammatic. *decis. 34. col. 1.* & Alii apud guaz. *d. def. 30. c. 12.*

45 *Octauò* Mulier prægnans torqueri neque potest, *vt habetur in l. prægnantis ff. de pœnis*, & ibi gloss. & Bart. Imò seruatur, vt neque post partum torqueatur, nisi labantur quadraginta dies purgationis. Et similiter neque torquentur mulieres lactantes, vt sic seruari per Senatum Mediolanensem testatur. Clar. *d. qu. 64. vers. quarto modo.* Sunt & aliæ personæ de quibus sparsim per Doctores Vid. Guaz. *d. defens. 30. c. 14. & 15.*

Sed quæritur, quomodo cognosci possit, an mulier sit prægnans præsertim in primis mensibus?

Respondet, quod multa ad cognoscendum pregnantiam adsunt signa apparentia, inter alia sunt sequentia, videlicet. Primò, an habuerit appetitum rerum extrauagantium, puta carbonum, laterum, arenarum, terræ coctæ, cinerum. Item rerum agrestium, fructuum acerborum, & huiusmodi Item rerum quas antea abhorrebat. Et ratio est, quia retentio in matrice corrupti sanguinis, quem prius purgare, & expellere solebat, participat malam illius qualitatem stomacho, qui alteratus ab illa corrumpit gustum, qui tunc abhorret bonos cibos, & appetit res sibi consortes malas, & extraordinarias. Secundò, quando obstetrix immittendo digitum ad vulnam pertingere non potest cum eo ad collum matricis adeo interius attractum, vt vix tangere valeat. Tertiò, quando purgationes menstruæ iam cessarunt. Quartò, si impleatur eius pectus, vel inflentur mammæ, aut lac ex illis perfluat, si emungantur. Quintò, si in facie superueniant maculæ quędam, tamquam lentis. Sextò, si circa oculos videatur liuidum quoddam. Septimò, si videatur eius caro languida. Octauò, si vrina appareat coloris crocei cum quadam crassitie. Nonò, si vrina vino albo mixta euadet turbida instar brodij fabarum. Decimò, si in die magno grauetur somno. Vndecimò si difficulter tussit, & tussis respondeat in parte ventris. Duodecimo, si ei accidant sincopæ, vel veniat vomitus, præsertim, quando accedit ad mensam. Decimotertiò si deficiat, dum surgit à cubili; ita Fernelius *in sua vniuersal. medicina tom. 1. de partium morbis, & symptom. lib. 6. cap. 17.* vbi latè, Paul Aeginet. *lib. 1. de arte medendi cap. 1.* & latius Paulus Zacch. *in suis quæst. Medicolegal. tom. 1. tract. 3. qu. 1.* vbi reprobat Cagnol. *in l. si quis prægnans ff. de reg. iur.*

46 Regula tamen constituenda erit in huiusmodi materia torturæ. quod omnes torqueri possunt, nisi prohibitum reperiatur de aliquo in Iure; vt aduertit Ant. Gomes *cap. 13. delict. n. 3.* Brun. *de indit. & tort. q. 4. princip.* Ang. *de malef. in vers. fama publica vers. videamus q. 6.*

47 Est autem aduertendum, quod in illis casibus, in quibus dubitatur, an Iudex torquere possit, vel non, tenetur interloqui procedendum esse contra eum ad torturam, oppositis non obstantibus. Neque citandus est prius accusator, vt dicit Caton. *in sua pract. crim. fol. 81. nu. 1.* nam contrarium seruatur, videlicet sine tali requisitione accusatoris torqueatur Reus.

48 *Quoad sextum principale*, an à decreto de torquendo appellari possit, notandum erit, quod a tali decreto appellare potest Reus, & statim post appellationem interpositam ligantur manus Iudicis, etiam non expectata inhibitione superioris, secundum Angel. *de malefic. in verb. fama publica vers. aduertas tamen.* guid. Pap. *decis. 74.* Foller. *in pract. crim. fo. fat. 3. part. 3. partes verb. & si constituantur num. 50.* Clar. *in §. fin. pract. qu. 64. vers. sed quid agendum.* Quod ampliatur, vt appellari possit, non solum a decreto de tortura, *vt in lib. 1 ff. de appellat. recipiend.* vbi DD. communiter. Anton. gomez *d. delict. cap. de tortur. reor. num. 23.* vbi de communi Farinac. *qu. 38. num. 10.* Franc. Marc. *decis. 60. num. 5.* guazzin. *defens. 20. cap. 1. num. 5.* latè Muscatell. *de appellat. glos. 1. sentent. num. 16.* verum etiam à commutatione facta de torquendo, vt dicit Carauit. *super Rit. Magnæ Cur. Vic. 259. num. 14. in fin.* & grammat. *sup. cap. Regni si iustè fol. 143. num. 4. in fin.* Et hoc procedit de plano, si appellatio iustè interponatur, vt communiter omnes fatentur; sed vbi interposita esset iniustè, ad dilatandum iudicium, præsertim quando per Iudicem fuerunt datæ defensiones, repulsa, & omnia rite, & rectè, facta; tunc non esset recipienda appellatio, per ea, quæ tradunt DD. allegati à Foller. *vbi sup.* guazzin. *d. cap. 1. num. 13.* vbi Alios cumulat. & habetur *in capit. Regni incip. si iustè*, & ibi Seb. Neapod. Carauit. *loc. cit. num. 10.*

Quando verò à decreto de tortura iustè, & legitime appellatur, admittenda erit appellatio, etiam sine insertione grauaminis. Franc. Marc. *d. decis. 60. num. 5.* Carauit. *vbi sup. num. 11.* Clar. *d. quæst. 64 vers. sed quid agendum* Cartar. *in pract. de interrog. reis lib. 4. cap. 1 num. 57. 70. & 77.* Scaccia *de appellat. quæst. 17. limit. 47. membr. 1. nu. 147.* Pella *de tortur. qu. 3. num. 139* guazzin. *defens. 30. d. cap. 1. num. 2.* Ant. de Nigr. *in cap. Regni 246. numer. 35.* vbi de communi. Et idem dicendum in repetione torturæ, quando in prima tortura non fuit appellatum. Rot. Auenion. teste Laurent. *in decis. 60. in fin.* Caualcan. *de testib. p. 4. num. 159.* Et in tali appellatione, quamuis ab interlocutorio interposita, supersederi debet per Iudicem à tortura, etiam ante inhibitionem, quia agitur de damno irreparabili Scaccia *vbi sup. num. 144. & in quæst. 5. num. 112.* Franc. Marc. *decis. 6. nu. 5.* De Nigr. *d. cap. Regni 346. num. 36.* Carauit. *in rit. 259. num. 1.* Quod locum habet, etiam in tortura pro habenda responsione negatiua, vel affirmatiua. Carauit. *ibid.* Lancellott. *de attent. cap. 12. limit. 1 num. 39. & 98.* Farinac. *d. qu. 38. num. 11.* Imò, (quod plus est) non potest Iudex aliquid innouare, neque pendente termino ad appellandum, & sic per decem dies post decretum de torquendo. gumez. *de delict. cap. de tortur. reor. num. 13.* Lancellot. *de pendent. term. ad appell. cap. 11. num. 33.* sed de consuetudine aliter seruatur, vt ait Scaccia. *de appellat. d. quæst. 17. lim. 47. membr. 1. num. 149.* vbi Alios congerit. Et in Delphinatu idem seruari testatur guid. Pap. *decis. 74.* Baiard. *ad d. Clar. qu. 64. n. 84.*

49 Solent tamen Iudices, ne reo detur additus ad impediendum cursum iustitiæ per subterfugia, & calumnias, interponere decretum de torquendo non palam, & ante tempus torturæ; sed constituendo Reum, & ipsum hortando ad veritatem fatendum, faciendo illi epilogum indiciorum, iuxta praxim in superioribus traditam, & aduertit Cartar. *in pract. crim. lib. 4. cap. 1. nu. 59. & seq.* si adhuc perseuerauerit in negatiua, interponitur decretum de torquendo, & vnico contextu deuenitur ad torturam nulla mora interposita. Et tunc si reus appellauerit, non erit audiendus; quia iam tortura incæpta erat, prout sic seruari in Senatu Parisiensi testatur Paponius *lib. 24. tit. 9. arrest. n. 13.* & in statu Mediol. dicit Clar. *d. q. 64. vers. sed quid agendum in fin.* & in Regno tenet Marant. *in spec. aur. p. 6. act. 13. de quæst. n. 14.*

Et in statu ecclesiastico refert Cartar. *de inter. re. d. lib. 4. cap. 1. num. 68. 69. & 77. in fin.* Et idem seruari in Vrbe, et toto statu Ecclesiastico, vt non admittatur appellatio à decreto torturæ sic interposito, tradit Scaccia *de iudic. libr. 1. cap. 97.* et Guazzin. *d. defens. 3. cap. 1. numer. 8. in prin.* Et quod sit in arbitrio Iudicis, si velit admittere appellationem, vel non, tradit Baiard. *in d. qu. 64. nu. 84. in fin.* Idem tenet Caualc. *de testib. p. 4. nu. 159.* vbi dicit, quod Iudex torqueat, quia appellatio non

datur

datur à facto, sed à verbis, latè Burgos. *de modo proced. abrupt. q. 100. num. 115*

Quidquid autem sit de consuetudine, & stylo Curiarum, aliter procedendum esset de iure, & si essem inter eum Iudex, numquam interponerem decretum torturæ sic furtiuè quodammodo, sed palam, & expressè, vt ait Bart. *in suo celebr. consult. incipient. punctus quæstionis*. quem refert, & sequitur etiam Brun. *de indic. & tortur. col.* 4. & Arnon. *in singul. n.* 29. ad effectum, vt Reus appellare, & se defendere possit; quia talis affectata cautela interponendi decretum torturæ modo, quo supra, tendit potius ad auferendam Reo defensionem, quam ad rectam iustitiæ administrationem; cum Reus appellare possit de iure, non solùm a decreto torturæ, & ab eius comminatione, vt supra dictum est; verum etiam quando est funi applicatus, imò postquam fuit in altum eleuatus, vt tradit Guaz. *d. defens.* 30. *cap.* 1. *num.* 9. *vers. quæ cautela*. vbi talem Iudicis cautelam appellat inanem, ac friuolam, prout facit etiam Arnon. *vbi sup.* Bar ard. *in d. qu.* 62. *num.* 85. *in fin.* vbi illam appellat insipidam, et eandem reprobat Farin. *in d. qu.* 38. *num.* 22. & Scaccia *lib.* 1. *de iud. d. cap.* 97. *num.* 159. Et rationibus supra adductis, cum Iudex non debeat anhelare sanguinem Reorum, sed eorum correctionem potius. Nisi aliter seruandum esset per statutum particulare, aut stylum Curiæ, vbi ius dicitur.

50 Et erit notandum, quod si Reus torquendus non habuerit priùs terminum ad se defendendum, & copiam indiciorum, et cum decernitur tortura contra illum, petierit sibi consignari copiam prædictam cum termino ad se defendendum; vtique danda erit, & interim supersedendum, vt docent Alber. *in l. vnius* §. *cognitorum num.* 3. *ff. de qu.* Iason. *consil.* 175. *col. fin. vers. secundo allego lib.* 1. Fuller. *d. voc. & si constituuntur. nu.* 51. vbi plures allegat idem sentientes.

51 Sed quæritur, cui nam priùs inferenda sit tortura, quando plures Rei eiusdem criminis torquendi fuerint?

Respondetur, regulam generalem esse, vt incipiat Iudex torquere magis suspectum, vbi omnes æqualiter suspecti non fuerint. Decian. *respons.* 115. *num.* 2. *vers. sed primò, & num.* 5. *vol.* 3. aliàs si fuerint masculus, & fœmina torquendi, incipi debet à fœmina, quæ est timidior masculo, & sic citius illo veritatem fatetur. Tusch. *litt. T. conclus.* 327. *numer.* 2. Burg. *de mod. proced. ex abr. quæst.* 42. *num.* 9. si vero omnes sint masculi, incipiendum erit à minori, vel a timidiori, vel a debiliori, vt probatur *in l. vnius in princ. ff. de qu.* & notatur per Gioff. *in conf. pen. li.* 2 *q.* 5. Bart. *in l.* 1. *ff. de question.* Angel. *in l. fin. nu.* 4. *vers. secundo quando plures. ff. eod. tit.* Gandin *in tract. de malef. tit. de qu. & tort. col.* 2. Card n. Tusch. *vbi sub.* Clar. *d. qu.* 64. *vers. quæro si plures* Decian. *resp.* 115. *n.* 5. *vol.* 3.

Et si torquendi essent pater, & filius, incipi deberet a filio in præsentia patris, quia pater magis torquetur in persona filij, quam in persona propria. *l. isti quidem* §. *fin. ff. quod met. caus.* Gandin. *loc. cit.* Guid. de Suz. *in tract. de indic. & tortur. in codem.* 7. & 22. Briard. *ad Clar. in d. qu.* 64. *num.* 9. & 10. vbi alios allegat. Caualcan. *de brach. Reg. part.* 3. *num.* 131. Farinac. *qu.* 23. *num* 23. Guazzin. *defens.* 30. *cap.* 19 *numer.* 4. *vers. ut etiam si in eodem.* Andr. de Isern. *in capit.* 1. §. *publices latronis de pac. tenend. & eius viol. in vsib. Feud.* Quorum opinio licet non sit uerior, vel saltem nimis rarò si casu occurreret, & pater confiteretur delictū ob torturam filij, vel è contra, sequi crederetur ratificatio formiter. Bald. *in l. fin. C. si rector, prouinc. in* 2. *lect.* Tiraquel. *in l. si vnquam in præfat. nu.* 3 *C. de reuoc. donat.* vbi ponit multa exempla, Scacc. *de iudic. lib.* 1. *cap.* 3. *sub nu.* 3. Bi ss. *de exam. reor. num.* 4 vbi refert, quendam patrem innocentem filium fusse ob dolorem filij; & ob id Iudex sciens veritatem criminis ingressus fuit Religionem Capucinorum, & sanctissime vixit per plures annos, & sic meritorius fuit.

52 Et vbi essent pluris torquendi, & essent æqualiter suspecti, incipiendum esset ab his, qui haberent malam physonomiam, & aspectum; vel qui turpe nomen retinerent, qu a lex multum præsumit contra tales, quod sint mali homines, & delinquentes. Pacian. *de prob lib* 2 *cap* 15 *nu.* 17. Menoch *in pract. tr. expedita nu.* 52. & *singular.* 84 Gerard *singul.* 85. Carer. *in pract. c. habetis indicijs fol.* 80. *in princ.* Farinac. *qu.* 52. *nu.* 156. Scacc. *de iudic. l.* 1. *c.* 86. *n.* 29 & 30.

Dicitur autem turpe nomen, si quis vocaretur saltalamacchia, Mazzafette, Tagliabosco, scarampine, Pizzaguera, & huiusmodi Villagat, *in pract. crim. cap.* 9. *lib.* 7. Pacian. *d. cap.* 15. *num.* 7. Petr. Pelia *de tortur. qu.* 5. *num.* 5. Burg. *de mod. proc. ex abrup. qu.* 42. *num.* 9. latè Caualcan *de Brach. reg. part.* 1. *num.* 85. vbi multa exempla adducit de turpi nomine, prunc. & e i *num.* 84. de his, qui habent malam phisonomiam, & Cahall. *sup. consilt. match lib.* 4. *cap.* 29. *litt. A. num.* 31. dum non solùm concurrant indicia contra tales. E contra verò si quis vocetur Carolus, præsumitur bonus, quia dicitur habere pulcrum nomen. Addent. ad Dy. *in regul. seu capit. in penu. de reg. iur. in* 6. Iacob. de sanctu georg. *in prelud feuder. in verb Carolus pulcherrimum nomen*. Pella *d. q* 5. *nu.* 5 *in fin* sequitur guaz *d. c. sf.* 30. *cap.* 19. *n.* 3. *vers. ne etiam si sit incipiendum.*

53 Quæritur secundò, an tortura inferri possit die feriato in honorem Dei?

Respondetur cum distinctione. Aut enim sumus in delictis atrocibus, aut in leuibus: In illis potest inferri, *vt habetur in l. nemo C. de episcopal. audient. & in l. Prouinciarum, C. de fer.* In istis verò non; vt tradit Brun. *in tr. de indit. & tortur.* 2. *p. qu.* 5. *nu.* 52. *vers. vltimus*; & in Regno adest super hoc *cap. incip. item prouisa iuris sanctio*. vid. DD. quos allegaui suprà in requisitis ad torturam n. 30.

54 Quæritur tertiò, an quando Reus torquetur, possit esse præsens eius Aduocatus, vel Procurator?

Respondetur negatiue de consuetudine fere omnium Curiarum, vt dicit Alber. *in rubr. C. de quæst. in fin. & in l. si postulauerit.* § *quæstioni. ff. de adulter.* Angel. *in l.* 1. *custodias ff. de public. iudic.* Clar. *in d. qu.* 64. *vers. quæro nunc.* Foller. *in pract. crim. for. fac. in fragment. de quæst. nu.* 216. sed de iure communi deberet interuenire, vt colligitur ex text. *d. l. si postulauerit* §. *quæstionis ff. de adulter.*

55 Debet tamen Iudex in materia torturæ seruare consuetudinem regionis, & stylum Curiæ, vbi ius dicit, tam in modo, quam in circumstantijs; alias puniri potest, iuxta excessum, tam de dolo, quam de culpa. Bart. *in l. quæstionis modum nu.* 1. *ff. de quæst.* quem sequuntur omnes, vt dicit Marsil. *in pract. crim.* §. *expedita n.* 89. *in* 5 n. Bellon. *cons.* 84. *nu.* 12. Brun. *de indit. & tortur. fol.* tu 9 *nu* 32. B.*ss. de tortur. n.* 10.

56 Idco, ne efficitur is torquens aliquod patiatur damnum, si reus totus moriatur in tortura, vel post, curare debet vt Notarius, seu Actuarius causæ describat in actis processus omnes particulari acies, tamquam circa modum torquendi, quam circa quantitatem temporis, vt semper apparere possit, an excesserit modum, necne, & ita communiter fit, et consulit Ant. Gomez. *in cap.* 13. *delictor. post num.* 6. *vers. verò Iudex*; & sic non solùm euitabit peccatum, & pœnas iudiciales, sed e iam furorem Populi; qui aliquando lacuite solet in Iudicem, ob mortem fortasse rei torti, vt refert Brun. *vbi supra*, quod euenit Perusij contra Iudicem, qui torserat quemdam reum via & modo ordinario, fine vllo excessu, & tamen quia tam mortuus fuerat reus, & Populus credebat non num fuisse culpa Iudicis magno impetu, et furore aggressus fuit Palatium, et illum trucidaret et vix cum quibusdam sinistris gemmis occulte aufugere potuit, alias non euasisset Populi furorem

57 Inter alia verò quæ observare tenetur Iudex in tortura inferenda, est quod antequam Reum torturæ applicet, non permittat vt comedat, aut bibat eo die, quo torquetur per decem horas ante, et ita communiter seruatur, ne aliquod malum illi eueniat, vt dicit Marsil. *in lib.* 1. *in princ. numer.* 29. *ff. de quæstion.* Par. de Put. *de syndicat. fol.* 355 *num.* 1. Mallens *in Pract. crim. fol.* 103. *num.* 52. Alij tamen dicant, sufficere si per septem horas ante torturam nihil prorsus comederit, vel biberit Reus, quia tale tempus sufficiens est ad anterioris cibi concoctionem, ne malum aliquod euenire possit ex causa cibi; sed melius est conformare se communi DD. torum sententiæ, ne malum, quod fortasse casu accideret Reu alia de causa, ipsi Iudici imputetur, quod non facta digestione torserit; et ex tali causa pœnis subiaceat, *de quo vid. DD. allegat. sup. num.* 35.

58 *Quoad septimum principale*, quid scilicet agendum, dum Reus torquetur, notandum est, quod post monitiones Reo per Iudicem factas, vt veritatem fateatur super his, de quibus est indiciatus, epilogando breuiter omnia indicia contra ipsum existentia, si obstinate negauerit, sit decretum de torquendo cum circumstantijs, de quibus inferius, quod ni mirum Reus ducatur ad locum tormenti, despolietur vestibus, ligetur, et funi applicetur, etc. Quibus sic ligatis et isti, est iterum interrogandus, et si in negatiua perseuerauerit, manda,

mandare debet in altum eleuati; quo eleuate, dum pendet in tormentis prosequi debet iudex illum interrogare super eisdem, de quibus contra ipsum extant inditia.

59 Hoc autem tempore, plus quam omni alio, studere debet, ne ex suis interrogationibus cogatur reus quodammodo fateri, quod numquam commissit; ideo abstinere omnino tenetur a suggestionibus quibuscumque; de quibus supra dictum est *sectionibus praecedentibus*, & aduertit Chartar. *in Pract. et interrog. Reo lib. 4. capit. 1. num. 94.* et Clar. *in §. fin. quaest. 21. vers. veruntamen igitur caue. fin.* qui multoties ex suggestionibus interrogatorijs multi Innocentes, vt a tormentis liberarentur, fassi sunt delicta numquam ab ijs commissa, sed nec excogitata quidem; Imò non solum abesse debet omnis suggestio tali tempore, sed etiam quaeuis suspitio suggestionis; Vt autem euitetur suggestio, fieri debent interrogationes in genere, non in specie, puta an commiserit alia delicta, & quae? an habuerit alios socios, & quos, & similes; tn specie interrogando, quia sunt interrogationes suggestiuae, a quibus, tamquam a Peste est fugiendum. Bran. *de indic. & tortur. qu. 5. num. 59 in secunda qua licet,* nisi adsint inditia, ex quibus possit in specie interrogari, nam tunc, ex quo indicia essent sufficienter probata, licitum est Iudici Reum in specie interrogare ad magis illum conuincendum, & ad deponendum, veritatem fateri; quia iam praecesserunt interrogatoria generalia, sine vitio suggestionis. Scaccia, *de iudicijs cap. 66. num. 3.* Farinac. *qu. 83. nu. 97* 6 Bursat. *cons. 201. nu. 82.* Boll. *de exam. Reor. nu. 12.* Spada *cons. 7. n. 3. & 4.*

Nec quae obstat, quod cum suggestio sit omni Iure prohibita, vt notent Addent. ad Farinac. *cons. 83. verb. suggestiones;* ideo facienda non sunt interrogatoria in specie, vt euitetur suggestionis periculum. Farinac. *cons. 18. nu. 10.*

Respondetur enim, quod haec intelligenda sunt, quando interrogatoria suggestiua fierent per Iudicem in principio constituti, in quod euentum non fuit ad epilogationem inditiorum in processu informatiuo contra reum existentium; Secus autem post, quia tunc non prohibetur Iudex in specie interrogare. Imò ex communi consuetudine malè faceret, si non interrogaret in specie, ad effectum inducendi illum ad veritatem patefaciendam, per ea, quae tradit Farinac. *q. 72. nu. 230. vers. verum quando Iudex.* & vlterius *cons. 226. numer. 45.* vbi citat Ambrosin. *de process. inform. lib. 2. capit. 5. num. 23. & seqq.* & Alio DD.

Neque secundò obstat textus *in l. 1. § qui quaestionem. ff. de quaestion.* in illis verbis: *qui quaestionem habiturus est, non debet specialiter interrogare, quia hoc magis suggerentis, quam requirentis videtur.* Ex quibus verbis Doctores communiter constituunt illam vulgarem regulam, quod confessio per interrogationem suggestiuam facta, siuè in tortura, siuè extra, non sufficiens ad condemnandum.

Nam respondere potest, haec intelligenda esse, quando interrogatus Reus in specie non interrogatus in genere; Sed quando praecesserunt interrogatoria generalia, vtique interrogare potest in specie, existentibus iam indicijs rite probatis, vt tradit Chartar. *vbi sup. lib. 3. cap. 1. num. 73. & seqq.* quo in casu, *à nu. 54 vers. praecaueto, cum multis sequentibus* late agit de materia suggestionis.

Sed quaeritur, quare posti interrogatoria generalia possit Iudex specialiter interrogare reum, sine vitio suggestionis, & non ante?

Respondetur, hoc esse, quia ante, si in specie reus interrogaretur, esset potius illum instruere ad respondendum secundum ea, de quibus interrogaretur, quam secundum veritatem delicti, vt colligitur ex text. *in d. l. 1. §. in causa, vers. qui quaestionem, ff. de quaest.*

Habemus enim duplicem formam interrogandi Reos. Prima est per modum requirendi; Secunda verò per modum instruendi. Per modum requirendi fit, quando Iudex ordine seruato Reum interrogat prius in genere de aliquibus generalibus circumstantijs, & posteà maturè, & ordinatè descendit ad specialia; ad finem illum ordinandi, & conuincendi ad veritatem fatendam. Quod quidem non solum non est Iudici prohibitum: verum etiam est ei permissum facere; dummodo prius habeat sufficientia inditia ex processu informatiuo; nam tunc vt cogat Reum ad veritatem fatendam, potest, imò, vt supra dixi, debet illi omnia inditia patefacere cum omnibus circumstantijs, & qualitatibus in processu existentibus, & probatis. *ita prae. DD.* Per modum verò instruendi, tunc fit, quando non seruatur ordo praedictus, sed statim ad specialia inditiorum descenditur; vt si in principio examinis, seù constituti, statim Iudex Reum interrogaret de delicto, & eius circumstantijs, ac quibus, vt ex illis instrui possit ad respondendum. Et iste modus interrogandi dicitur propriè, suggestio, quia suggerit quodammodo, materiam ad respondendum, iuxta interrogata; quod est omninò prohibitum, vt *in dict. l. t.* & traditur per Bart. *ib. n. 2.*

60 Est tamen aduertendum, quod scribi debent in actis processus per Notarium, seù Actuarium causae, non solum omnes responsiones, quas reus ferationi per eadem verba facit verum etiam omnes motus, suspiria, lachrymae querelae, & omnes alij actus fideliter illos, ac diligenter annotando, prout infestius suo loco demonstrabitur; ita docet Chartar. *de interrog. reor. lib. 3. cap. 1. num. 94. & cap. 3. num. 82.* Et praesertim si Reus deficiat in tortura, aut illi gustur intumescat, haut respiratio impediatur; aut aliud accidens eueniat, ex quo periculum vitae oriri potest, nam tunc statim esse deponendus. Benè verum est, quod in huiusmodi casibus non debet esse nimis credulus Iudex, nec multum obstinatus, sed adhibeat peritos medicos, adhoc, vt cognoscant, an sint defectiones, & syncopes naturales; vel affectatae, vt torturam euadere tali industria possit; & medio iuramento recipiantur eorum depositiones, & in actis similiter redigantur. Dixi non debere Iudicem in his casibus esse neque credulum, neque obstinatum, ne nimis credulus commentitiis morbis decipiatur, & nec obstinatus, ne sua obstinatione aliquando quis verè patiatur, & ipse sit causa mortis; cuius poenam, si in culpa fuerit, non effugiet; vt alibi dixi.

61 Aliquando autem Rei torquendi, ne veritatem fateantur, ad euitandam torturam, procurare solent quaedam remedia, siue naturalia, siuè diabolica per maleficios illis subministrata, per quae eam sentiunt infirmitates, defectus somnus, taciturnitas, & similia. Permittit enim Deus suo imperscrutabili iudicio haec per diabolum fieri in quibusdam casibus, & effectum suum multoties sortiri compertum est, prout experientia docet; & notant Marsil. *in Pratt. crim. §. nunc videndum est. sic. num. 38.* Paul. Grilland. *in tract. de quaest. & tortur. quaest. 4. num. 13. & seqq.* Sim. de Praet. *cons. 103 num 8.* vbi ait de Iure communi talia tenentes; ena mortis puniri Huiusmodi autem maleficia, (quae remedia per ipsos Reos, appellantur) consistunt, vt plurimum, in quibusdam verbis aut characteribus ignotis, aut numero crucium, & similibus in chartula aliqua papiri, seù membrana, quam virginem appellant, descriptis, & signatis, quas chartulas postea inuoluunt, vel in cera inel udunt, et in aliqua parte corporis abscondent, puta in capillis, auribus, ore pudendis, Ano, Vulua, vestimentis, vel in alia parte corporis secreta, & multoties illas deglutiunt, quae operantur, Deo sic permittente, vt vel Reus in tormentis somno opprimatur, adeo vehementi, vt torturae dolorem non sentiat, aut tacitus ita euadat, vt ne verbum quidem proferat, aut corpus ita intumescat, vt breuiter peritiorum quilibet credat, aut spumam ex ore in magna quantitate, vel sudorem maximum ex toto corpore proflacre, cum apparenti vitae periculo, aut al a id genus efficiant.

62 Quare cum Iudex torquendo Reum talia fieri, vel similia euenire viderit, studere debet, quantum in se fuerit, maleficia inania reddere, vt aduertit Chartar. *in Pr. interrog. Reo. lib. 3. cap. 1. num. 220. vbi num. 222. vers. innabit,* Septem antidota, & remedia contra talia malefica recenset, prout facit etiam Cason. *de sortileg. capit. 10.* & Scapp. *in tract. de Iure non scrip. lib. 5. cap. 120 numer. 5. & seqq. ac Caeteri apud eos* & Iac. Nouell. *in tract. de defens. cap. 2. num. 23. & seqq.* Multa al ia tradit Sprenger. *in Malleo Malef. part. 3 quaestion. 14. & 15.* Et ex eo Aij; Ey meric. *in Director. Inquisit. part. 3.* vbi Pegna. *comment. 39.* Grilland. *de tortur. qu. 4. d. nu. 12. cum seqq.* Caualcan *de brach. reg. par. 3. nu. 156. cum seqq.* vbi dicit nullum adesse fortius remedium contra dicta remedia, quam rectam mentem ipsius Iudicis, dirigendo illam ad viam veritatis, et iustitiae tantum, et rogando Deum, qui est via, veritas, et vita, vt sibi propitius sit: non autem respiciendo lucrum, aut humanam gloriam. De alijs similibus remedijs ad sciendum futura, vid. Petr. Caball. *in cent. 3. cas. 223 per tot.*

63 Vt autem Iudices, qui praedictorum Doctorum libros prae manibus non habent, nec de facili habere possunt, his maleficiis

leficijs occurrere valeant ex tempore, si casus occurrat, vt pluries accidit mihi, dum Vicarius Generalis officio fungerer, cum quibusdam reis torquendis, notandum est, quod bonum expertum remedium, de quo Scapp. *vbi sup. num.5.* vt scilicet Reus in alio tormenti genere, si fieri possit, ponatur, & sit Iudex Laicus.

Secundò ad obuiandum prædictis maleficijs, poterit Iudex Reum torquendum ex improuiso poni facere in alio carcere, seù loco separato ab alijs carceratis, qui vt plurimum vti solent huiusmodi secretis, seù remediis, vt ipsi asserunt, contra torturam, expressè tamen percipiendo, ne secum ex carcere quidquam deferat. Chartar. *vbi sup. n.222. vers. tertio mutare.*

Tertiò mandare poterit, vt Reus despolietur omnibus vestimentis, ne quidem subuculam illi relinquendo; & nudus prorsus existens alijs vestibus superinduatur. Chartar. *d. n.222. vers. quartò omnes.*

Quartò diligenter inuestigare, & perquirere faciat omnes corporis partes, puta os, forimina narium, vel aurium, etiam anum, (vel vuluam, si sit mulier torquenda, per alias mulieres) ne absconditam habeat aliquam cartulam plicatam, vel granulum cereum, aut aliud simile maleficium; imò & cauterium; si habeat; proiiciendo pallulam, seù cicer, & aliud nouum imponendo, vel pro tunc vacuum relinquendo; & similiter perquiri debet, an in aliqua parte corporis habeat aliquam incisionem, nam multories ponunt quosdam paruas chartulas, aut pilulas infra pellem, & carnem. Chartar. *vbi proximè.*

Quintò abradi facere poterit Iudex omnes capillos capitis, & pilos totius corporis ipsius Rei torquendi; & huiusmodi abrasio est potentissimum anthydotum contra prædicta maleficia, vt testatur Scapp. *dict. tract. de iur. non script. lib.6. cap.120. num.6.*

Sextò permittere non debet, vt aliquid de foris ipsi torquendo ab amicis, vel consanguineis comedendum, vel bibendum, aut vestimenta noua, aut vetera subministrentur, aut deferantur. imò omninò prohibeat, ne aliquis cum eo alloquatur, ne illum instruat, vel discat aliqua verba superstitiosa, quæ recitata à torquendo statutis horis habent virtutem, taciturnitatem causandi, aut dolorem non sentiendi & similiter quædam pocula, aut vestes superstitiosis incantationibus commaculatæ, vt experientia docet. Chartar. *loc. præcit. d. n.222. vers. sextò.*

Plura alia remedia contra dicta maleficia, ne rei delicta confiteantur, ponit, vltra præcitatos DD. Scaccia *de iurisd. Iudic. cap.12.* & Martin. del Rio *Disquisit. magicar. lib.5. sect.9.* Sed pro defensione Reorum talia maleficia sumentium. vid. Laderch. Imol. *in consil. 20. n.5. & sequ.*

64 Quæritur modò, vtrum possit diabolus hanc virtutem; seù fortitudinem Reo torquendo tribuere, itaut nullo modo delictum in tormentis fateatur?

Respondetur affirmatiuè, Deo sic permittente, vt præcitati DD. asserunt, præsertim Martin. del Rio, *vbi supra,* Scaccia, & Scapp. *ibid.* & Binsfeld. *in l.7. C. de malefic. q.1. conclus.15.* Quod contingere potest artificio ipsius diaboli etiam naturaliter pluribus modis. Primo; non faciendo illi sentire dolorem, & non permittendo loqui, conciliando somnum causis merè naturalibus, præbendo illi torquendo medicamenta soporifera, vel quid simile; & sic profundo somno oppressus dolorem torturæ non sentit, & silet, quia loqui non potest.

Secundò taciturnitatem, & silentium præbere solet non per somnum, sed quia illi aufert facultatem loquendi, impedimentum aliquod, etiam causis naturalibus ori ipsius applicando, & quamuis dolorem sentiat, loqui non potest.

Tertiò reddit aliquando Reum torquendum robustiorem, & fortiorem ad dolorem perferendum, quamuis, & illum sentiat, & loqui possit. Vt autem non sentiat dolorem, solet Dæmon adhibere quasdam res naturales vim obstupefactiuam habentes, quibus sensus notabiliter sopiuntur, & sic dolor minuitur, & toleratur, de quò plenè Idem Del Rio *loc. cit. d. n.21. per tot.* vbi multa curiosa congerit.

Quartò solet aliquando, etiam naturaliter, Imaginationem patientis, Rei notabiliter deprauare, itaut per fixam imaginationem ad aliud, quasi extra se raptus, dolorem non sentiat.

Quintò aliquando pondera ipsi Reo appensa Dæmon inuisibiliter leuat, vel omninò aufert; vel corpus ipsum subleuat; vel funes, quibus ligatus existit, aliquantolum laxat. Aliquando ea, quæ corpori infligi, vel infundi videntur, ipse alio auertit, aut eorum vim antequam ad corpus perueniant, tollit, aut aliud corpus solidum, & densum intermediat, ne illum contingant.

Sextò aliquando corpus ipsius Rei ex eculeo tollit, & aliud consimile ex aere condensato substituit, omnium oculos decipiendo, quod quidem raro Omnipotens Deus permittit. DD. precit. sed de his satis hactenus.

65 Quæritur insuper, quid agendum erit, Iudici, si Reus torturas negauerit, se delictum commisisse, & nihil prorsus fateatur, quod præiudicium inferre possit?

Respondetur, quod tali casu tenetur Iudex Reum non confessum absoluere, & liberare; quia remanent purgata indicia per torturam, cum videatur puram veritatem in tormentis dixisse; ita tenent communiter DD. vt testatur Alber. *in rubr. C. de quæst. num.9. & in l. edictum numer.2. ff. eod. tit.* Cæpoll. *consil. crim.32. col.1. vers. nec potest dici.* Marant. *in spec. aur. part.6. act. 14. num.16.* Clar. *in prac. quæst.64. vers. illata reo tortura,* Boer. *decis. 163. numer. 12.* & Grammat. *decis. 8. num. 10. & decis. 96. numer. 2.* Et dicunt quidam ex præcitatis, hoc procedere, etiam si delictum fuisset plene probatum, contra tortum. Marsil. autem *in l. repetitio num. 24. ff. de quæst. & in Pract. crim. §. quoniam num.9.* dicit, talem Reum negantem in tormentis debere relaxari sub fideiussoribus ex hactenus deductis, sed Anton. Gomez. *in capit.13. delictorum num. 19.* tenet liberandum esse simpliciter. Clar. *verò vbi sup. & in quæst.62. vers. fertur autem* dicit, quod vbi inditia contra Reum sunt valde vrgentia, quamuis negauerit in tortura, adhuc condemnatur ad aliquam pœnam extraordinariam, & ita seruari in Statu Mediolanensi testatur, prout etiam seruari Neapoli refert. Grammat. *in d. decis.8. & consil. crim. 12. in fin.* Boer. *d. decis.163.* Farinac. *in qu.40. nu.13. & seq.* vid. late congesta per Guaz. *def.30. cap.40. n.1. & seqq. & c.44. per tot.*

65 Quod si Reus in tormentis positus veritatem delicti à se commissi fateatur, non statim ex illa confessione in tormentis facta condemnari potest ad pœnam ordinariam, nisi in ea perseuerauerit, & illa ratificauerit extra tormenta. Vnde die sequenti debet Iudex vocare ipsum Reum ad Bancum Iuris, et confessionem per ipsum factam in tormentis ratificare faciet extra tormenta, alias non posset illum condemnare, quamuis confessus fuerit delictum. *vt habetur in l.2. C. de custod. reor.* & tradunt Bart. *in l.1. ff. eod. tit. de custod. reor. in fin.* Abb. *in c. qualiter, & quando 2. de accusat. & in c. cum in contemplatione n.7. de reg. iur.* & Alij.

67 Ratio autem, quare ratificatio prædicta fieri debeat non eodem die quo reus torqueretur, sed die sequenti est, quia labi debet spatium 24. horarum saltem, inter torturam, & ratificationem, ita vt si de mane fuerit tortus, de mane die sequenti ratificare debeat apud acta, alias diceretur facta metu tormentorum, si fieret ante: ita asserunt DD. communiter, vt inquit Ant. Gom. *d. cap.13. delictor. n.24.* sed in hoc dicit. Bart. *in d. l.1. §. Diuus seuerus num.4. ff. de qu.* standum esse arbitrio Iudicis, dummodo aliquod notabile tempus lapsum sit; vt etiam tenet Simancas. *de hæret. cap.64. nu.42.* At verò communis obseruantia est, vt fiat die sequenti. Clar. *d. quæst.64. vers. & circa* hanc, post Angel. *in d. l.2. n.1. C. de cust. reor.* Marsil. *in Pract. crim. §. quoniam n.1.* plenè Chart. *in pract. prac. interrog. Reor. lib.4. cap.1. n.145. cum seqq.*

68 Neque fieri debet huiusmodi ratificatio in carcere secreto, aut alio loco, ex quo carcerem videre possit, sed in banco Iuris, secundum Bart. *in d. l.1. §. diuus seuerus nu.3. ff. de qu.* & Bald. *cons.85. in fin. lib.1.* Vel alio loco opportuno dummodo in eo non inferatur tortura, vel vnde illum videre non possit, aut instrumenta torturæ, quia aliàs adhuc diceretur facta ratificatio metu tormentorum, & esse nulla, ita communiter tenent DD. vt ait Io. Andr. *in d. cap. cum in contemplatione de reg. iur.* August. ad Angel. *de malefic. in verb. fama publica num.138.* Et nota, quod Reus in ipsa ratificatione debet iterum iurare. Doctor. apud Maur. Burg. *de mod. proc. ex abrupt. qu.100. nu.11.* Guaz. *def.30. c.36. n.2.*

69 Ne autem Reus post torturam instruatur ab alijs carceratis, ad confessionem iam factam in tormentis non ratificandum, sed potius ad illam negandam, vt pœnam euadat, poni debet in alio loco carceris separato ab aliis carceratis, quia isti solent, vt plurimum esse multum instructi: & aliquando minis, aliquando verbis iniuriosis, & aliis modis illum adeo

auct;

auertunt à ratificatione facienda, vt potius confessionem factam neget, quam confitmet. Nam experientia patet, quod quando Reus tortus non fuit, ut confessus sedturturam sustinu t, & negauit, omnes carcerati tripudiant, voces lætitiæ attollunt, & magnum faciunt festum, ac certatim illum recipiunt, blandiuntur, amplectuntur, adiuuant, quis recentibus refi-ciunt, rebus dulcibus confortant, & similia faciunt, vt pluries fieri audiui, dum essem Vicarius. Idcirco habita confessiones Rei non permittat Iudex, illum duci ad eundem carcerem, quantum fieri poterit sed poni curet in aliquo loco separato, vt dixi, donec, & vsquequò ratificauerit confessionem de quo Scapp. *de iur. non script. lib. 5. cap. 101. in fin.* Andr. de Isern. *super t. p. const. tunsion. Regni super 27 col. 6.* vbi etiam Affl. ct. *num. 44. in fin.* & Par. de Put. *in tract. syndicat. fol. 451. cap. 1. num. 2.* Et vbi fuerit aliqua suspicio, vel timor, quod aliquod malum sibi inferre procurabit, ne pœnam delicti patiatur, poterit illi assignare custodiam Birruariorum, aut aliorum virorum fidelium, qui corrumpere ipsum non possint, vt carcerati facerent, aut auferre omnia, quibus sibi mortem procurare posset in loco, vbi ponitur, aut aliud facere, prout melius expedire videbitur?

70 Sed quæritur, quando nam confessio, seu ratificatio facta, dici possit extorta metu tormentorum, & sic inualida reddatur?

Respondetur, quod hoc arbitrio Iudicis relinquitur. Bart. *in l. interposita. col. 1. verb. vlterius nota. C. de transact.* Angel. *de malefic. in vers. fama publica in fin.* Cyn. & Salic. *in lib. 2. C. de custod. reor.* Alex. *in lib. 1. §. diuus. ff. de qu.* Vnde secundum Aliquos, si quis fuit spoliatus, vt torqueretur, sed non fuit ligatus: & confiteretur, confessio diceretur metu tormentorum extorta. Salic. *in d. l. 2.* sed contrarium dicit Nicol. de Neap. *in l. nemissimè. ff. de re, qui falsi cert. author.* Idem tenet Bart. *in d. lib. 1. §. diuus seuerus. ff. de quæstion.* quem refert Follet. *in practic. crimin. for. par. 3. p. tertia parte. verb. & si confitebantur num. 113.* vbi Alios allegat; quia nisi quis l gatur in tormentis, non potest dici metus tormentorum incussus despoliatio tantum. Alij tamen aliter asserunt, quod qualitercumque terreatur Reus de torquendo, si confiteatur, confessio metu tormentorum extorta dicitur. Gandin. *de malefic. rubr. de quæst. & tort.* lequitur August. ad Angel. *de malef. in verb. fama publica col. antepen.* Brun. *de indic. & tortur. p. 2. qu. 2. in princ.* Marsil. *in prax. crim. §. expedita n. 10.*

71 Vbi autem Reus confessus fuerit in tormentis, & confessionem ratificauerit extra tormenta, vt supra dictum est, feruatis feruandis; tunc Iudex debet illi breuem terminum duorum, vel trium dierum assignare ad faciendum omnes suas defensiones, & ad producendum omnia, quæ habet contra suam confessionem, ne ex aliqua parte indefensus remaneat; & iste terminus in omnibus ferè Curijs feruari solet, vt aduertit Salicet. *in d. lib. 2. C. de cust. reor.* per text *in lib. 4. § si ad diem. ff. de re milit. & l. si non defendantur. ff. de pœnis.* Affl. ct. *in constit. Regni. incip. si damnum col. 9.* Clar. *d. qu. 64. verf. sin autem,* & ratio est quia, *ut in superiori sect. 10. num. 22.* diximus, Reus potest multa probare aduersus propriam confessionem, imò etiam ratificationem reuocare, vt dicit Grammat. *super constit. Regni fol. 73. num. 23.* & C ar. *qu. 55. verf. sed pone.* Quod si Reus in dicto termino illi assignato ad suas defensiones condemnari poterit, vt de communi sententia tradit Bald. *in d. lib. 2. num. 3. C. de custod. reor.* quem sequitur Affl. ct. *sup. l. p. constit. Regni rubr. 27. num. 43.* & communiter Alij DD. apud Caualcan *de brach. Preg. q. 4. per tot.*

72 Et est notandum, quod si Reus fassus sit delictum, de quo contra eum extabant inditia, interrogari potest de causa, propter quam motus fuit ad delinquendum. Chartar. *d. pract. inter re l. 4. c. 1. n. 83.* quia potest esse, quod iustum habuerit causam; & sic illi prodesset talis interrogatio.

73 Potest similiter interrogari de aliis delictis, de quibus licet non adsint inditia, adest tamen suspicio, quod ipse commiserit quia fortassis solitus est delinquere, vel est aliquo modo suspectus. Angel. *de malefic. in verb. fama publica num. 120.* Scapp. *de iure non script. lib. 5. cap. 96.* Clar. *d. qu. 64. v. successiuè quaro,* vbi in fine dicit, quod contrarium Mediolani feruatur, vt non interrogetur de alijs, nisi in criminibus assassinij, furti, falsi, & annonæ; quia secundum iura regulare est, vt non interrogetur, nisi ad fuerint inditia, *l. 1. in princ. ff. de quæst.* & Vitalin. *de malefic. rubr. qua indicib. &c. num. 6. & sequent.* ait, quod Iudices aliter facientes, malè faciunt, prout dicit etiam Farin. *de indic. quæst. 169. & seq.* vbi plenè hanc conclusione examinat. Contrarium tamen de communi consuetudine seruatur, vt scilicet semper interrogetur de aliis delictis in tota ferè Italia, vt dicit Gandio *de malefic. tit. de quæst. num. 19.* Marsil. *in pract. crim. § constante num. 14. & cons. 53. num 9.* Diaz. *in pract. crim. canon. cap. 117. num 3. in fin.* Follet. *in pract. crim. for. par. 1. p. secunda partis ver. Reus indic. torqu. num. 6. & in tertia parte, tertia partis verb. & si confitebantur num. 33.* & Grammat. *vot. 13. numer. 2. & decis. 34. num. 23. & decis. 48.* dicit procedere in omnibus delictis, & sic feruari Neapoli.

74 Item potest interrogari de sociis, & complicibus ad delictum committendum, præsertim quando est de illis, quæ committi nequeunt, sine socijs. Antun. Gomez. *cap. 12. delictor. num. 16. in fin.* Clar. *in § fin. qu 21. verf. dictum socij.* Et quamuis regula commun s sit organica de iure, *per text. in l. qui de se. ff. de quæst. & l. fin. C. de accusat.* tamen de consuetudine semper tenetur, & confessi interrogantur de socijs. Blanc. *de indic. nu. 371.* Par. de Put. *de syndicat. fol. 460. cap. 4. nu. 2.* De his tamen interrogandus erit in genere, non in specie, vt suggestiones euitentur. Glos. *in d. l. fin.* et ibi Salic. Brun. *de indit. & tortur. qu. 5. 2. q. num. 56.* plura ponit Scacc. *cap. 81. et. de socio criminis extra torturam, & in tortura in princ.*

75 Quando autem Reus ratificare debet confessionem in tormentis factam, ducendus erit, vt dictum est, ad aliquem locum separatum, & interrogandus erit, an recordetur de bisquæ dixit hesterna die in tormentis, & si respondet affirmatiuè; iniungi ei debet, vt in substantia repetat quod dixit; & deinde erit illi legenda sua confessio per Notarium Clara voce, & postea interrogandus est, an ea, quæ legi sibi audiuit, ipse fassus fuerit, illaque modò ratificare, & approbare voluerit, an aliquid addere, vel reuocare, vt aduertit Marsil. *in pract. crim. § quoniam num. 1. fol. mihi 67.* et fusiùs Chartar *d. pract. interrog. reo. lib. 4. cap. 1. num. 145. cum seqq.* & vbi dixerit, se velle tam dicta confirmare, et ratificare, ac nulle addere, aut detrahere, iam perfecta erit ratificatio confessionis priùs factæ, vt ait Marsil. *d. nu. 1. in fin.*

Et nota quod huiusmodi confessio ratificatio, verificanda erit, cum omnibus suis circumstantijs, de quibus dictum est supra, & notat Marsil. *loc. cit.*

76 Aduertendum est autem, quod in multis casibus ratificatio non est necessaria, & *Primo*, quando confessio fuit spontè facta extra tormenta. Carrer *in sua pr. fol. 9. n. 29.*

Secundo, quando agitur contra Reum in flagranti crimine deprehensum. Charrar. *vbi sup. lib. 4. cap. 1. nu. 152. verf. quæ quidem in fin.*

Tertio, quando quis fuit leuiter tortus, quia appellatione torturæ, secundum Aliquos, non venit leuis tortura. *arg. l. Sciss ff. de integr. restit.* Chartar. *vbi sup. num. 154.* Quod tamen mihi non placet, quia attentis gradibus torturæ, de quibus supra dictum fuit, non est dubitandum, quod taliter tortus, fuerit reuera tortus; & sic confessio illius esset ratificanda, aliàs non valeret.

Quarto, non requiritur adeò strictè ratificatio in teste torto, sicut in Reo. Farinac. *de inditijs, & tortur. quæst. 39. nu. 139. & seq.*

Quintò, non est adeo necessaria in depositione socij criminis contra alium, declarando tamen vt per Scaccia, *cap. 81. num. 9. verf. quinto dubitatur*, vbi respondet ad contraria argumenta, quem vide, si casus occurret, quia non est conclusio moltum certa.

Est autem necessaria ratificatio socij criminis, quando grauauit alium socium, sed insaciem nominati & in tortura, vt tradit Scac. *cu. 86. n. 68. verf. & cum in tortura.* vbi tradit modum, & praxim. Farin. *q. 44. n. 140.* & Ego *dix. sup.*

77 Sed quæritur, quid agendum si Reus confessionem in tormentis factam ratificare noluerit, imo potius reuocare intendat?

Respondetur, quod tali casu est iterum torquendus, vt ad confessionem iam factam reuertatur, etiam si alia noua inditia non superuenerit, quia confessio facta in tormentis facit nouum inditium, quod sufficit ad nouam torturam inferendam. Bart. *in l. unius §. reus in fin. ff. de qu.* quem sequuntur omnes communiter, vt dicit Blanc. *de indic. n. 219.* Boss. *in sua Pract. tit. de tortur. nu. 43.* Clar. *in § fin. q. 21. verf. vlterius quaro,* Simanc. *de haret. c. 63. n. 43.* & Alii.

Ex eo

Ex eo autem, quod DD. asserunt, posse Reum torqueri, ad effectum reuertendi ad primam confessionem, inferri non debet, quod possit Iudex tandiù illum in tortura detinere quousque ratificauerit; sed quod possit solum iterum torturam inferre, tanquam si nouum inditium superuenisset. August. ad Ang. *de malefic. in verb. comparuerunt, & confiteatur totam. post numer.* 10. Pegna *in Director. Inquisitor. part. 3. ver. tertio schol.* 54.

78 At verò ponamus casum, quod iste Reus positus in tortura secunda vice, quia confessionem iam in prima tortura factam ratificare noluit: in hac secunda tortura iterum confessus fuerit, sed requisitus, vt ratificet, similiter negauit; num iterum torqueri possit?

Respondetur affirmatiuè; quia eadem est ratio in hac tertia tortura sicut in secunda; Est benè verum, quod si in hac tertia tortura confiteretur, & in ratificatione negaret, non esset amplius torquendus, ne daretur processus in infinitum, sed potius, absoluendus ex hactenus deductis, & rebus sic stantibus, vt tradit Par. de Put. *in tract. de syndicat. in ver. tortura fol. mihi* 482. *cap. 6. nu. 2.* vbi ait hunc ei casum de facto accidens; Boer. *decis.* 163. *p. a.* gomez. *variar. resol. tom. 3. c. 13. nu. 27.* Follet. *in pract. pract. crim. sor. fac. 3. p. tertia partis verf. & si confitebuntur nu.* 109. & Clar. *d. q. 21. verf. vlterius quaero in fin.*

Dicit tamen, super hanc causam, singulariter vnum Chartar. *in d. pr. inter. re. lib. 4. cap. 1. num.* 163. quod scilicet possit Iudex, etiam quarta vice torquere talem reum tertio confitentem, & in ratificatione negantem, ex quo inditium variationis non remaneret prorsus purgatum; quod quidem mihi non placet, ne Iudex appareat carnifex in immanitate, & crudelis in tormentandis hominibus, de quo Boss. *vbi sup. de tortur. num.* 44.

Conclusio autem eorum, quæ modò iam diximus; quod scilicet tortura ter repeti possit, locum habet, quando Reus confessus est in tortura, & posteà non vult ratificare extra tormenta.

79 Sed quid, si in prima tortura negauit, an sit locus repetitioni torturæ?

Respondetur affirmatiuè, si sic Iudici videbitur iustis existentibus causis, quæ solent esse criminis immanitas, conditio Rei, grauitas, vel leuitas torturæ iam illatæ, inditia vehementia non dum euacuata, & similes. Scapp. *de iure non script. l. 5. cap.* 108. *num.* 14. & 15. Vnde secundum communem DD. sententiam, de qua Clar. *in d. qu. 64. verf. vltimò videndum*, dicendum videtur, quod repetitio torturæ est arbitraria, ex doctrinam Bart. *in l. vnius §. reus nu. 1. ff. de qu.* Boer. *d. decis.* 163 *num.* 10. grammatic. *cons. crim.* 21. *num.* 25. Et ita seruatur in Practica, vt colligi potest ex communi obseruantia Curiarum, in quibus, quando infertur tortura, solet Iudex in decreto de deponendo Reum à tortura, apponere illam clausulam; *Animo tamen, &c.* prout quando Reus stetit in tortura per spatium vnius horæ, cum amplius permanere non debeat, *vt dix. sup.* & deponendus erit, fit decretum, quod leuiter de tortura deponatur, dissoluatur, brachia ei reaptentur, reuestiatur, & ad locum suum reponatur, *Animo tamen, &c.* ista enim clausula, importat animum repetendi torturam, quatenus opus fuerit, vt aduertit Chartar. *d. l. 4. cap. 1. nu. 116. & seqq.* vbi de vi dictæ clausulæ plenè agit.

80 Et vbi locus est torturæ repetitioni, seruari solet per Iudices timoratæ conscientiæ, vt semper tempus detentionis in illa sit minuendum, vbi prima vice reus fuerit acriter tortus; sed si leuiter, secus. Scapp. Chartar. Clar. & Alij *locis citatis*. Neque inferri, & repeti potest vltra tertiam vicem, vt supra dictum est. Et si perseuerauerit in negatiua, absoluendus esset, quia iam purgata remanent inditia; vt supra similiter dixim. Quod limitatur, vbi adhuc inditia non essent purgata, sed essent vrgentissima, & reus esset famosus, nam tunc non obstante negatiua, condemnari potest ad aliquam pęnam, non ordinariam, sed extraordinariam, iuxta tradita per DD. quos refert, & sequitur Clar. *d. qu. 64. verf. illata verò, & verf. Et in hoc proposito. seq.* & Follet. *vbi proximè nu.* 10. Et Alij quos Ego adduxi *sup. d. n. 40. in fin.*

81 Insuper notandum erit, quod licet repetitio torturæ sit arbitraria, iuxta supra notata, arbitrium tamen debet esse regulatum à Iure, vt pluries censuit Rot. Rom. præsertim. *decis.* 379. *n. 1. & dec.* 235. *nu. 1. & dec.* 547. *nu.* 1. apud Farin. *in pract. crim. q.* 38. *n.* 18. & Ego alibi *sup. dix.*

82 Hinc est, quod non debet Iudex in omnibus casibus, etiam Leuibus Reum bis torquere; Et vbi repetenda erit tortura, non debet infligi vltra tres vices. Neque in die feriata ad honorem Dei, & Sanctorum, quantum fieri potest: Neque nouis non interuenientib. inditiis; & quę sint potentiora primis & diuersi generis. Neque repetenda est debili, infirmo, aut aliquo modo impedito: Neque eodem die, sed diuersis diebus. Farinac. *dict. qu.* 38. Quod si tortura indebite repetatur, & reus confessus fuerit, illa confessio ei non nocebit. Farinac. *ibid. num.* 78. & Marsil. *in pract. crim. §. quoniam num.* 42. Et in casu dubio an sit repetenda, necne, semper negatiue pro non repetenda tortura pronunciandum erit. De reliquis circa materiam repetitionis torturæ. vid. Farinac. *vbi sup.* & Menoc. *de arbitrar. iudic. cas.* 272. vbi plene, & *cas.* 269. vbi exemplis conclusionem exornat.

PRAXIS PROCESSVS.

---

83 Absolutis omnibus, ac generaliter in hac tam importanti materia torturæ, tamquam in speculo magis necessarijs præmissis, deueniendum est, secundum propositum institutum ad practicam formandi processus. Qua propter continuando subsequentia cum præcedentibus, dico quod in illis casibus, in quibus inferenda erit Reo tortura ad veritatem delicti commissi eruendam, quia forte sunt inditia euidentia, & probata, luce meridiana clariora, in specie certa, non dubia, nec æquiuoca, sed concludentia, & à Iure approbata, ita vt sola confessio Rei torquendi deesse videatur, adhoc, vt possit illum condigna pœna condemnare; tunc prosequendo examen, seù constitutum ipsius Rei, de quo in superioribus dictum est, si pluries interrogatus, & monitus, vt veritatem fateatur, facto epilogo, quàm breuissime fieri poterit, omnium inditiorum contra ipsum existentium, confiteri noluerit: debet Iudex proferre decretum torturæ cum suis necessariis clausulis, & circumstantijs, vt scilicet Reus ducatur ad locum tormenti, despolietur, ligetur, & funi applicetur, & quod postquam fuerit sic funi applicatus, cum adhuc in negatiua persisteret fuit mandatum in altum eleuari; &c. cuius forma magis vsitata, & communis erit, quæ sequitur, videl.

Forma procedendi ad Torturam, e usque Decretum.

Interrogatus, *& monitus, vt velit tandem recedere à tot mendacijs, subterfugij, & inuerisimilibus responsionibus; cum ex iam deductis possit ipse constitutus clarè animaduertere sibi nullum negandi modum esse relictum.*

Respondit: *io hò detto la verità sin'adesso: Non hò che dir più, ne mi resta altro: Nè hò detto buggia verana.*

Et Domino dicente i & ipsum constitutum benignè monente ad veritatem super præmissis tradendam, quam adhuc minimè dixit: nec expectet, quod pro illa habenda deueniatur contra ipsum ad opportuna Iuris, & facti remedia, prout deueniretur, nisi ad dictam veritatem super præmissis fatendam se disponat.

Respondit; *io hò detto la verità, e se vorrete far'altro sete il padrone. Sò che mi farete torto; & io hauerò patienza; e non hò altro che dire.*

Decretum.

Tunc Dominus sedens, &c. Visa pertinacia, & obstinatione ipsius Constituti. Visisque, & consideratis inditijs contra ipsum existentibus, & signanter depositionibus N. de N. & N. de N. qui asserunt vidisse ipsum constitutum occidisse N. de N. cum ense, multis vulneribus inflictis, & vna simul cum eo adfuisse duos suos famulos N. de N. & N. de N. Visis litteris, & Armis penes ipsum constitutum repertis, Visis confessionibus eorumdem prædictorum famulorum, attenta fuga per ipsum constitutum arrepta postquam Curia familiam vidit, per quam ipsa non obstante fuit captus, consideratis, &c. & sic poni possunt alia inditia, si quæ adsint variatis verbis, prout varia illa fuerint; & si fuerit persona vilis apponatur: *stante vilitate personæ*, si fuerit solitus delinquere, dicatur; *Considerata mala*

ipsius

ipsius qualitate. Si malum habuerit nomen, vel physonomiam, subiungatur; *Attento malo nomine*, vel *mala physonomia*, & sic de reliquis) *Atque indiciis contra dictum constitutum urgentibus, & ex processu resultantibus, pro veritate habenda super homicidio praedicto, quae aliter haberi non potest, mandauit ipsum constitutum adduci ad locum torturae ibique spoliari, ligari, et funi applicari.*

Qui sic adductus, dum spoliaretur, et ligaretur fuit per Dominum benignè monitus, et hortatus; ut tandem liberè veritatem dicat & recedat ab eius pertinacia, nec expectet; quod in funem eleuetur, prout eleuabitur, quatenus adhuc in eius obstinatione persistat.

Resp. *Signore io non posso dir' altro.*

Tunc Dominus; cum videret ipsum constitutum omninò recusare veritatem fateri, eumdem sic spoliatum, ligatum, & funi applicatum mandauit in altum eleuari.

Qui sic eleuatus capit clamando dicere, ohimè ohimè son morto, oh Dio, oh Madonna santissima aiutatemi; Non posso soffrir più.

84 Vbi verò necesse fuerit Reum, ob aliquam legitimam causam, puta robustitatem, & similes aliquantulum grauare in tormento: & aliquando iusta de causa ipsum tantisper deponere de tortura, tunc annotanda sunt omnia verba per ipsum prolata, omnesque motus, signa, & actus, quos facit. Quod quidem pluribus modis, fieri solet per Iudices saeculares, vel mandando moueri funem; vel dari ictus, vel apponi pondera, & similibus de quibus nihil ad Nos, cum versemur in Tribunalibus Ecclesiasticis, in quibus benignitas, & misericordia resplendere debet magis, quam crudelitas. In quibusdam tamen atrocibus delictis, solet tantum moueri funis, quando Reus est vir fortis, & non multum sentit dolorem: & tali casu prosequendo examen, infrascripto, vel simili modo est procedendum, videl.

Forma annotandi actus, verba, & motiua in tortura occurrentia.

Interrogatus, *& monitus, ut non patiatur se ulterius in tormento detineri, sed veritatem liberè fateatur.*

Resp. *Io non posso dir' altro, ancorche stassi quì appese fin' ad hoggi ad otto.*

Tunc Dominus cum videret ipsum constitutum torturam paruipendere, & ob eius robustitatem quasi non sentire, mandauit funem modicum quassari, & moueri, absque ictibus.

Qua sic mota & quassata ipse constitutus dixit; fate quanto volete, e sapete oprare, che tutto sarà in vano; mentre io non hò altro che dire.

Et monitus, ut veritatem dicat.

Resp. *Io non sò; che cosa hò da dire di vantaggio. Non posso dir' altro.*

Et Domino subiungente, ut veritatem dicat super praemissis; quomodo se habeat.

Resp. *Signore io mi sento morire quì sopra, mettetemi giù, che voglio dir ogni cosa.*

Et sibi dicto, ut incipiat dicere, & postea deponetur.

Resp. *Se non mi fate calar giù, io non posso dir cos' alcuna quà sù: però vi prego, che mi facciate calare che così dirò ogni cosa, fate presto, pluries dicta verba replicando.*

Tunc Dominus stante promissione praedicta, & ad effectum praedictum tantùm, non aliter, &c. animo tamen, &c. quatenus, &c. mandauit ipsum constitutum leuiter de tortura deponi, & super scamno ligneo accommodari.

Qui sic depositus, & super scamno ligneo accommodatus, fuit per Dominum interrogatus, ut modo pollicitam veritatem fateatur.

Resp. *che volete che dica? io non hò fatto male alcuno; e mi stratiate à torto.*

Et monitus, ut recedat ab huiusmodi subterfugiis, & pollicitam veritatem dicat, quia aliàs continuabuntur tormenta, & sic in altum iterum eleuabitur.

Resp. *Fate pur quelche vi pare; voi sete il padrone: ma auuertite, che mi fate torto, perche son' innocente.*

Et tunc Dominus mandauit ipsum constitutum in altum eleuari denuò.

Qui sic eleuatus, capit alta voce clamare; ohimè; ohimè; Non posso più, oh Maria Vergine del Carmine; Et postea omninò tacuit. Deinde post aliquantulum temporis dixit; *Mettetemi giù, perche mi viene voglia di andar del corpo calatemi, che mi sento crepare.*

85 Quandocumque euenit casus, vt deponatur ad effectum euacuandi corpus, vel dicendi veritatem: vel alia de causa illum deponendi, semper erit interloquendum, vt supra me dictum fuit, vel vt sequitur videlicet.

Forma deponendi Reum ad effectum leuandi corpus vt dixit.

Tunc Dominus ad effectum praedictum, ut euacuaret, & leuaret corpus, mandauit ipsum constitutum leuiter de tortura deponi: Animo tamen iterum, etc.

Qui sic depositus, et facta sibi per dominum facultate euacuandi corpus: mox reductus coram eodem Domino, dixit: Signor Vicario prego V.S. Reuer. à non trauagliarmi di vantagio, perche non posso più. Ohimè che volete fare più adesso: habbiate misericordia della mia persona, per esser' innocente, e non hò altro che dire. Se poi volete che dica qualche cosa, ditemela, ch' io la dirò.

Et tunc Dominus, cum videret sibi uerba dari, mandauit dictum constitutum iterum in funem eleuari pro continuatione tormentorum.

Qui sic eleuatus, fuit per Dominum interrogatus ut sit modo dispositus ueritatem fateri.

Respon. *Io vi hò detto che non hò che dire.* Et nihil amplius dixit. Et licet pluries *per Dominum fuisset interrogatus, et monitus, ut tandem ueritatem fateatur, nihil tamen umquam respondit, nec aliquid amplius dicere curauit. Quae Ego, etc.*

86 Quod si occurrat aliud, describatur, aliàs si deueniendum sit ad finem torturae, fieri debet decretum infrascripto, vel simili modo, videl.

Finis Torturae.

Et Cum stetisset sic in torturam eleuatus per spatium unius horae integrae ad horologium pulueris, Dominus mandauit ipsum constitutum leuiter deponi, disligari, brachia reaptari, reuestiri, et ad locum suum reponi: animo tamen etc.

Qui sic depositus, dum disligaretur, et brachia sibi accomodarentur, clamabat fortiter ohimè, ohimè, fate piano per amor di Dio. Et similia uerba proferebat. Quae ego, etc.

Si non accidat defectus aliquis, dum Reus torquetur fit ratificatio extra tormenta, de qua inferiùs.

87 Occurrente autem casu, vt Reus in tortura deficiat, prout saepissimè accidit; Tunc diligens esse debet Iudex, & cautus: obseruando omnia accidentia talis defectus, an vera sint, vel affectata, vt si spumam ex ore emittat, si nimirum sudorem per corpus fluere cernat; si magno pallore primum faciei colorem mutare dignoscat, & huiusmodi: quia sicut realiter, & effectiuè accidere aliquando compertum est: ità multoties affectare, & malitiosè euenire experientia docet: Ideò, ne decipiatur Iudex, laicus, vti poterit aliquibus diligentiis, vt certior fiat, nimirùm potest illum vrgere vehementiùs ad respondendum: quassare funem, suffumigia sulphuris, panni linei, aut cartae in igne positae eius naribus applicare, & huiusmodi, ad effectum dignoscendi, an reuera tortus ipse defecerit, an verò defecisse dissimulauerit, nam si defectus non est simulatus, non sentit praedicta sibi fieri, aliàs secus. Idem faciendum, quando Reus dormiet, vel dormire finget. Aduertere tamen debet Iudex, ne dum dictas diligentias adhibuerit, interim Reus in tortura moriatur: proinde tutiùs erit peccare in facilitate credendi, quam in duritie, & obstinatione non credendi, cum periculo vitae torti, de qua rationem reddere teneretur, non solum Deo; sed etiam Superioribus suis: praesertim si non fuisset praesens, sed alteri vices suas commisisset, quod facere non debet; se potius, quando iusto impedimento detineretur, differe torturam ad aliud tempus studeat. Cum igitur Reus deficere in tormentis videatur, annotandi sunt omnes actus, & circonstantiae occurrentes, dum examen prosequitur, infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma describendi actus dum Reus in tormentis deficere videtur.

Et cum dictus constitutus videretur in tormentis deficere, &c. Dominus mandauit ipsum leniter de tortura deponi, & super sede lignea accommodari.

Qui sic depositus: & super sede lignea accommodatus, cum licet pluries interrogatus, commotus, & quassatus responsum non daret, nec ad animum rediret, imò semi mortui imaginem proferret, Dominus mandauit in eius faciem aquam frigidam guttatim aspergi. Vel *eius frontem, & tempora, ac nares, & pulsus aceto rosaceo madefieri.* Vel: *Nares ipsius sulphure, aut petijs ligneis accensis suffumigari, &c.*

Quibus per actis prefatus constitutus in se reditus fuit per Dominum interrogatus; Quomodo se habet.

Resp. *Mi sento bene per gratia del Signore: Il gran dolore, che sentiuo, m'haueua fatto venir meno.*

88 Vt autem possit Iudex determinare, an desistere debeat à tortura, vel potius ad vlteriora procedere cautiùs aget, si medicos adhibeat, qui videant ipsum Reum & si postea dixerint, posse sine periculo procedi ad vlteriorem torturam, facta prius per illos fide in scriptis medio iuramento, vel ipsis formiter examinatis. Quo casu fieri debet sequens, vel simile decretum, videlicet.

Forma adhibendi Medicum ad finem videndi Reum tortum, & referendi, an adsit periculum.

Tunc Dominus mandauit vocari N. de N. Doctorem Physicum, & duci ad carceres, ad effectum inspiciendi dictum constitutum, numquid teneat, & efficiendè aliqua accidentali infirmitate laboret, quominus vlterius torqueri valeat.

Qui N. Physicus vocatus, & adductus delato sibi iuramento veritatis dicendæ, prout tactis, &c. iurauit, ac sibi per Dominum iniunctio, vt prefatum constitutum benè inspiciat, ac obseruet: & an sine periculo ad vlterius ipsum torquendum procedi possit, referat: atque constituto per ipsum N. bene viso, & inspecto, eiusque pulsibus, fronte, & pectore, manu percunctatis, non tantum semel, & pluries. Ad opportunas Domini interrogationes.

Resp. *Signore io hò visto, e ben'osseruato N. de N. quì presente funnitar come mesi aire, mentre stava sù la corda; e esserio congiuramento, che secondo le precetti dell'Arte medicinale, non mi pare che habbia male alcuno, per quel che posso giudicare dalli polsi, dalla fronte, dal cuore, & altre parti del corpo, che hò toccato; onde stimo, che sia stato più tosto atto finto, che sincope, ò altro male, e però trouandosi libero affatto da ogni sorte d'infermità, non scorgo in lui pericolo alcuno, e questo è quanto posso, e deuo dire in conscienza. Quest'a dì, etc. del mese, etc.*

Io N. de N. Dottor Fisico faccio fede come sop.

Tunc Dominus Visis, et auditis prædictis mandauit, ipsum constitutum denuò in funem eleuari, Qui sic eleuatus, *fuit per Dominum interrogatus, an velit modo amplius persistere in suis subterfugijs vel potius veritatem fateri.*

Resp. *Io non sò che dire, e voi mi fracciate à torto. Ne hauete compassione di me pouer'innocente.*

89 Et prosequitur examen more solito. Simile decretum fieri potest, quando fuit per iudicem detecta malitia, & facta experientia, quod defectus non fuit verus, sed affectatus, vt poneretur à tormentis, & tunc tale, vel simile esse solet decretum, videlicet.

Forma decreti vlterioris torturæ, quando defectus fuit fictus.

Tunc Dominus Visis, et percatatis, etc. cum videret dictum constitutum nullo morbo grauari, sed ipsum commenticias, causa malitiosa, signis, et affectata medum fraudulenter, et dolosè ad torturam euitandam excogitare, demonstrare, et inuenire, mandauit eundem in funem denuò eleuari.

Qui sic eleuatus *etc fuit per Dominum interrogatus, etc.*

Respondit, &c. Et sic prosequitur examen, prout facti qualitas pullulauerit.

90 Quod si adhibito Physico, vel alio, ad experiendum, an verus sit defectus, siuè animi deliquium, & affirmatiuè testatus fuerit, non erit ad vlteriorem torturam procedendum: sed fit solitum decretum, videlicet.

Forma decreti de amplius pro tunc Reo non molestando.

Tunc Dominus visis, &c. & auditis prædictis, &c. mandauit ipsum constitutum distigari, eius brachia coaptari, vestiri, & ad locum suum reponi, animo tamen, &c. cum stetisset in torturam eleuatus spacio mediæ horæ non integræ ad horologium pulueris, &c.

Qui sic depositus, *&c. que ego &c.* prout supra fieri solet.

91 Vbi verò torquendo Reum, non occurret animi deliquium, vt supra dictū est, sed Reus de plano confessus fuit delictum, ad hoc vt ex eius confessione deueniri possit ad sententiā condemnatoriam, necesse erit, vt illam extra tormenta die sequenti ratificet: quę quidem confessionis in tortura ratificatio solet sub infrascripta, vel simili verborum forma fieri videlicet.

Forma Ratificationis confessionis factæ per Reum in Tortura.

Die ... mensis ... anni ... in loco N. &c.

Constitutus *personaliter N. de N. coram Per illustri, & Reuerendiss. D. N de N. Vicario Generali, N. in tali loco N. qui delato sibi iuramento veritatis dicendæ, prout tactis, &c. iurauit fuit per Dominum.*

Interrogatus, *an vltra ea, quæ superiùs dixit in alijs suis constitutis, & præsertim ea quæ fassus fuit in examine hesterno, occurrat sibi aliquid aliud ex seipso dicere, & quid.*

Resp. *Signor nò, che non hò altro che dire di più, &c.*

Interrogatus, *an ea omnia, quæ hesterna die in tormentis fassus fuit, vera fuerint, & sint, eaque pro veritate dixerit, & fassus fuerit.*

Resp. *Signor sì, che tutto quello, che hieri dissi nella corda, fù verità, e come tale lo confessai, è non altrimente.*

Interrogatus, *an hodie sit paratus, & velit in præsenti extra tormenta ea omnia approbare, & ratificare.*

Resp. *Signor sì, che son pronto di ratificare, & approuare quanto dissi hieri nella corda, adesso senza corda.*

Interrog. *ut modò summatim, & in substantia recenseat omnia, quæ fassus fuit in dicto suo examine hesterna die in tormentis facto.*

Respondit: *Io confessai hieri per la verità, come mesi sono in compagnia di due miei seruitori N. & N. ammazzai N. de N. mio nemico, &c.* & sic de reliquis, prout facti series fuerit; & ipse dixerit, non plus, nec minus, ne animam suam æternis cruciatibus illaqueet.

Et lecto sibi per me, &c. de mandato Domini dicto eius examine de verbo ad verbum, prout iacet ad claram ipsius Constituti intelligentiam, eoq; per ipsum benè audito & intellecto, ut asseruit, fuit per Dominum.

Interrog. *&c. vt infra.*

Vel sic alio modo; loco verborum,

Et lecto sibi, &c. dicatur.

Tunc Dominus mandauit mihi Notario, vt ad clarum ipsius constituti intelligentiam sibi legerem dictum eius examen de verbo ad verbum, prout iacet. Vel *in ea parte incipiendo* ibi: *Sig. la verità è di questa maniera, &c.* vsq; ibi: *Sig. vi sia raccomandato, che non posso più, calatemi, &c.*

Quo lecto, & per ipsum constitutum bene audito, & intellecto, vt asseruit, fuit per Dominum.

Interr. *an prædicta, quæ modo legi audiit, fuerint à se dicta, & deposita modo, & forma, prout iacent in dicto examine.*

Resp. *Signor sì, che quanto m'hauete letto adesso, e l'istesso, ch'io dissi nel mio esamine di hieri giusto come da me fù detto.*

Interrog. *an prædictis velit aliquid addere, vel demere, an verò intendat potiùs ea omnia ratificare, & approbare; & ad cum effectu prædicta omnia, tamquam vera, & à se pro veritate dicta, & confessata modò approbet, & ratificet.*

Resp. *Signore, io non hò che aggiungere, nè che leuare à quanto hò detto, mà intendo approuare il tutto, come in effetto approuo, e ratifico per verità.*

Et Do-

Et Domino dicente, & ipsum constitutum monente, vt benè aduertat, an aliquid in dicto examine fuerit per ipsum constitatam, dictum, quod verum non sit; vel aliquid tacitum, aut omissum quod verum sit, vt illud addat, vel corrigat pro veritate, & si veritatem fassus fuit, non dubitet istam ad præsens ratificare; si vero illam animò dixit, non terreatur metu tormentorum, quo minus illa improbet, qua vera non sunt, præsertim si aliquem indebitè nominauit; considerans, quod de eius præiudicio tractatur; licet non sit unquam desperandum de benignitate superioris.

Resp. *Signore tutto quello, che hò detto, è vero, e lo confermo, nè voglio aggiungere, nè leuare cos'alcuna; nè hò grauato, nè nominato alcuno indebitamente. Del resto faccia Dio, quanto hauerò da patire, lo pigliarò in pena delli miei peccati.*

Intert. *an ergo prædicta approbet, & ratificet in omnibus, & per omnia, prout iacent.*

Resp. *Signor sì, ch'io ratifico, & approuo in tutto, & per tutto quanto hò detto di sopra, nel medesimo modo, che stà scritto, e m'hauete letto.*

Tunc Dominus sedens, &c. & acceptatis, &c. examen dimisit, & mandauit ipsum constitutum poni ad largam, copiamque dicta sua confessionis et constitutorum volens decreuit, cum termino trium dierum ad faciendum suas defensiones, etc. omni modo, etc.

Si Reus ductus ad ratificandom confessionem iam factam in tormentis, ratificare noluerit, sed potiùs illam reuocare conatus; fuerit tonc est illi repetenda iterũ tortura, etiam absque aliis inditiis quia sufficiens inditium est confessio illa in tortura facta. Vali casu forma iterum torquendi, & ratificandi, desomi poterit ex formis in præcedentibus numeris aonotatis. Et similiter, si in secuoda tortura iterum fateatur, sed ductus ad ratificãdum hanc secundam confessionem, adhuc reuocare contendat. Item si tertià vice hoc faciat cum amplius non sit locus repetitioni torturæ, vt supra dictum fuit.

94 Aliquando verò accidit, quod habita ratificatione solet delinquens denuò torqueri pro habeoda confessionis aliorum delictorum; vel vt propalet complices, socios criminis, mandantes, fautores, consulentes, & similes, præsertim in illis casibus, in quibus delicta sunt talia, quæ sine aliis committi non possunt; & tunc facta protestatione, quod hoc fiat, sine præiudicio Iurium Fisco acquisitorum, repetitur tortura infrascripto, vel simili modo, videl cet.

Forma inferenda tortura pro habenda ulteriori veritate super complicibus, et alijs delictis, etc.

Die .... mensis .... anni .... &c.

Constitotus personaliter N. de N. præfatus coram Reuerendiss. Domino N. &c. qui delato iuramento veritatis diceudæ, prout tactis, &c. iurauit, fuit per Dominum.

Interrog. an vltra ea, quę in pręcedentibus suis constitutis fassus fuit, dispositus sit modò dicere vlteriorem veritatem super aliis, de quibus verisimiliter est ioformatus.

Resp. Signot sì, che son pronto à dire la verità sempre che mi comanderete cose che io sappia.

Interr. vt iam quod est dispositus veritatem fateri, modo dicat quos socios ipse constitutus habuerit, complices, fautores, vel participes in homicidio pręfati N de N. prout aliàs affetuit occidisse. Et pariter dicat, quæ alia delicta commisserit.

Resp. Quando io ammazzai N. de N mio nemico erano in sua compagnia due miei seruitori chiamati N & N. solamente, e oon vi fù altra persona. Benuero che fui animato, e consigliato ad ammazzarlo da N. de N. & è certo che per le soe suggestioni mi risolueì ad ammazzarlo, altrimente forse non l'hauerei fatto. Nè hò fatti mai altri delitti de sorte alcuna.

Et Domioo dicente, non esse verisimile, quod Alii complices non habuerit, cum pręsertim tale facinus non potuerit cõmitti à tribus personis tantum, prout quilibet sanæ mẽtis considerare potest ex qualitate facti, eiusque circunstantiis; tanto magis quod in processu constat alios interuenisse (*si ita cum effectu constet, alias dici non debet,*) dicto delicto vna cum ipso constituto: ideo illos nominet. Et pariter dicat, quæ alia delicta commisit, alias contra ipsum ad opportuna Ioris & facti remedia deuenietur.

Resp. Io vi hò già detto, che con me non ci è stato altro, che questi doe miei seruitori, che v'hò nominati, quãdo commisi il delitto sudetto: e così non posso, ne deuo nominare, chi nõ ci è stato. Quanto poi ad altri delitti, pure mi pare d'hauerui detto, che non hò fatto altro. Se con tutto ciò mi volete stratiare, fete padrone.

Tunc Dominus Visis & consideratis prædictis, viso processu, ex quo apparet in eodem delicto Alios duos interuenisse, vltra ipsum constitutum, & duos famulos nominatos per eũdem: stante etiam qualitate delicti commissi in loco, vbi præfatus occisus erat associatus, & bene custoditus à duobus personis armatis: & proinde non est verisimile voluisse aggredi eumdem in propria domo beoè custoditum, solummodo cum illis duobus famulis, vt quisque prodens conicctutare potest. Attenta etiam qualitate personæ ipsius constituti, qui à multis annis citra habuit, & retinuit in sua domo & seruitio vltra pręfatos famulos alios facinorosos & solitos delinquere. Vnde credendum est, quod alia commisserit delicta, mediantibus, prædictis, & alijs facinorosis hominibus, qui diù stare non solente, sinè nouis delictis committendis: & in illis habere alios socios, fautores, auxiliatores, & complices: & ideo pro habendis ab ipso constituto alijs delictis per ipsum verisimiliter commissis, aliisque complicieus, fautoribus, & auxiliatoribus, postquam prędicta aliter ab eo haberi non possunt, mandauit ipsũ constitutum adduci ad locum torturę, ibique spoliari, ligari, & funi applicari. Et hoc sine præiudicio omnium, & quorumcumque Iurium Fisco quomodocumq; & qualitercumq; competentium, & hucusque acquisitorum, ac citra præiudicium omnium, & quorumcumque inditiorum contra ipsum constitutum, & Alios in processu existentium, de quibus ipse constitutus esset conuictus, vel confessus, super quibus nullo modo Dominus intendit ipsum torquere: quinimo explicitè protestatur ipsum super illis se non torquere, & huiusmodi protestationem in quolibet actu repetitiam fore, & esse dixit, & intendit quod pro repetita semper habeatur: sed tantùm ipsum torqueri facere vult, & intendit pro vlteriori veritate habenda super dictis complicibus, sociis, fautoribus, & auxiliatoribus: ac alijs delictis per ipsum constitutum verisimiliter commissis, & non aliàs, aliter, nec alio modo, de quo solemniter, & expressè, ac omni meliori modo protestatus fuit, & protestatur.

Quo spoliatio, ligato, & funi applicatio monuit ipsum constitutum ad competam veritatem dicendam super dictis sociis, complicibus, fautoribus, & auxiliatoribus; aliisque delictis, quæ verisimiliter commisit: nec expectet, quod contra ipsum ad tormenta deueniatur.

Resp. Io non hò altro che dire più di quello ch'hò detto poco fà: e potete fare quello che vi piace, perche sete il padrone: ma certo mi fate torto.

Tunc Dominus repetita protestatione, de qua supra, illique firmiter inhærendo, mandauit ipsum constitutum in altum eleuari.

Qui sic eleuatus cæpit dicere: ohime, oh gran dolore e questo che sento. S. Antonio aiutami, *& postea tacuit.*

Et monitus per Dominum, vt veritatem dicat super dictis sociis, complicibus, fautoribus & auxiliatoribus, ac, aliis delictis, & recedat ab obstinatione, & mendaciis.

Resp. Io la verità già l'ho detta, che non hò hauuto altri compagni, che quelli due miei seruitori, nè ci è stato altro, che m'habbi aiutato in dett'homicidio. Nè hò fatt'altri delitti.

93 Si verò dum de prædictis interrogatur, loco veritatis super his, de quibus interrogatur, negauerit etiam delictum, de quo iam est confessus, absque eo, quod de illo interrogetur, sed ex se subiunges; dicendo.

Io non hò fatto mal nessuno, anzi nè meno hò ammazzato N. de N. ancorche habbia detto d'hauerlo ammazzato, per il gran dolore che sentiuo nella corda, e però hò detto vna gran buggia, quale adesso conosco benissimo.

Tali casu fieri debet sequens interrogatio, videlicet.

Et Domino dicente, quod non interrogatur amplius super dicto homicidio; quia iam ipse constitutus super hoc est confessus, & conuictus, et confessionem suam non potest amplius reuocare: sed tantummodo pro habendis responsionibus super alijs socijs, et criminis fautoribus, et auxiliatoribus: ac super alijs delictis. Ideo ad hac tantum respondeat ut veritatem fateatur.

Resp. *Io non hò fatto mai mal'alcuno al mondo, e quelche hò*

detto sin'hora, è buggia; e dite pure, ò fate quanto volete, che sempre mi farete torto.

Fiunt aliæ interrogationes, secundum occurrentiam, & postea finitur examen sequenti modo.

Tunc Dominus acceptatis &c. cum aliud ab ipso constituto habere non posset, mandauit illum leuari de tortura, depositum permansisset in ea suspensus, sine aliqua quassatione per spatium trium quadrantium hora ad horologium pulueris, dissolui e brachia reaptari, e reuestiri, & ad locum suum poni cum termino trium dierum ad dicendum causam, quare condemnari non debeat ad pœnam ordinariam homicidij.

Qui constitutus sit depositus, dum ei brachia reaptarentur, clamabat hoime, son morto, deinde dum vestiretur, submissa voce conquerebatur, dicendo: *ohime, ohime, &c.*

Præsente D. N. Promotore Fiscali, & promissas confessiones in parte, & partibus tantum acceptante, patentesque ad vlteriora, & ratificationem tormentorum, vel ad grauiora tormenta, quatenus, &c. ad effectum prædictum tantum, & non aliter, aliàs, nec alio modo contra dictum constitutum procedi, eum leuissimè, et non sufficienter fuisse tortum; & demum contra eundem ad sententiam, eiusque exequutionem deueniri, aliàs, & c. & ita dixit, & fieri petijt, omni meliori modo, &c.

94 Idem ferè ordo seruatur in condemnatis in contumaciam mutatis; quibusdam paucis verbis facientibus pro exequutione sententiæ condemnatoriæ de quibus late per Charsar. *in sua Pract. in tract. de execut. sentent. cap. 2. à nu. 57. cum seqq.* vbi *num. 55. & 65. vers. verum nihil*, ait, quod si sic tortus ad nominandos socios, &c. delictum iam confessum negaret, & in negatiua persisteret, non posset condemnari ad pœnam ordinariam sed extraordinariam; & idem *ibid. nu. 68.* aduertit huiusmodi torturam debere esse valde moderatam, non grauem: & *nu. 70 & seqq.* dicit non debere Iudicem in tali tortura interrogare de delicto principali, quia tunc videretur recedere à prima protestatione per contrarium actum. Et tandem *n. 76. 77. 82. & 89.* aduertit non debere Iudicem in tali tortura vti modis illis, ac formis verborum periculosis, vt supra diximus, videlicet. *Ad opportunam interrogationem*, vel *opportunè interrogatus, &c.* ob vitium suggestionis euitandum, ideo semper interrogationes fieri debent clare, & in genere, neminem nominando. Et si fortasse Reus, qui torquetur super sociis, & aliis delictis, delictum, de quo est confessus, negauerit, talem responsionem Notarius non debet scribere, tamquam ex interrogatione Iudicis factam: sed quia tenetur illam omninò scribere, vt quæ scribit, tamquam à Reo ex se, & sponte prolatam, nimirum *subiunxit*, vel *dicens ex seipso*, vel *deinde dixit ex seipso*.

Io non hò fatto detto homicidio, e quelche hò detto sin'hora, è stato buggia, etc. ita idem Charsar. *ibid. nu. 86. in fi.*

94 Semper autem Iudicem moneri volo, quod tunc infertur tortura super sociis, & aliis delictis quādo veritas aliunde haberi non potest, cum tortura sit remedium subsidiarium, *vt sup. dictum est.* si verò alia via & medius veritas haberi possit, Reus super his non esse torquendus.

Item aduertendum censet, quod si Reus sic tortus fatebitur alia delicta, tunc recipi ab eo debet ratificatio super eis die sequenti, extra tormenta, cum omnibus qualitatibus, & circumstantiis, iuxta superiùs tradita.

SECTIO XV.

De Citatione ad sententiam; & an allegandum in Iure, & in facto cum Aduocatis, & Procuratoribus.

SVMMARIVM.

1 *Citatio ad sententiam, quare fiat?*
2 *Citatio Rei est de Iure Diuino.*
Sententia sine citatione, esset nulla.
3 *Sententia non esset nulla in ciuilibus, sine citatione, si præcesserit conclusio in causa.*
4 *Doctores quidam asserentes in criminalibus non requiri citationem ad sententiam, reprobantur.*
5 *Sententia Ciuilis ferenda est in termino citationis, aliàs esset nulla.*
6 *Corpus præfertur bonis fortunæ.*
7 *Anima præfertur corpori.*
8 *Citatio ad sententiam, qua ratione facienda.*
Conuictus dicitur pluribus modis.
9 *Causæ cognitio per citationem habetur.*
10 *Aduocati partium audiendi sunt ante sententiam.*
11 *Aduocatorum officium nobilissimum est.*
12 *Aduocati ad ostensam non sunt multum laudabiles.*
13 *Vestes Aduocatorum, quales?*
14 *Aduocati, vt benè defendant Partes, scripturam Iurium facere debent.*
15 *Personæ, quibus veritas per partes aperienda est, sunt Confessarius, Medicus, & Aduocatus.*
Veritas quibus aperienda.
16 *Aduocati bonum Ius partis inspicere tenentur, quod nisi habeat, patrocinare non debent.*
17 *Laudes alicuius, qualiter formandæ?*
18 *Verba æquiuoca pro Aduocatis laudare volentibus.*
19 *Aequiuoca verba pro eisdem vituperare volentibus.*
20 *Aduocati patienter se ad inuicem audire debent.*
Honor est honorantis.
Quod tibi non vis, alteri ne feceris.
21 *Salutare similiter se adinuicem debent Aduocati contrarij.*
Legibus sectandum est Aduocatis, non verbis.
22 *Modi, quibus argumentari potest, sunt Ratio, Ius et exemplum.*
Ira impedit, ne quis verum discernat.
23 *Rethorica Aduocatis necessaria est, vt benè causas defendant.*
24 *Aduocatus Rei, qualiter defendere debeat.*
25 *Coniectura, quot partes habeat.*
Tempus aggrauat delictum.
Locus similiter.
26 *Pallor, vel rubor faciei Rei non semper sunt signa commissi delicti.*
27 *Instantiæ Fisci forma, vt procedatur ad sententiam.*
28 *Decreti forma, iuxta petita Fisci.*
29 *Citationis ad sententiam Forma.*
30 *Relationis forma super citatione prædicta.*
31 *Instantiæ Fisci forma denuò factæ eodem modo.*
32 *Notabilia duo valde necessaria.*

1 QVoniam formato processu informatiuo, ipsoque legitimato, ac peractis omnibus, quæ de Iure, vel consuetudine facienda sunt, Iudex deuenire debet ad sententiæ prolationem, per quam, vel condemnatur Reus, si culpabilis reperiatur; vel absoluitur, si innocens deregatur: Ideo ne in tam ardua re, tantoque negotio, in quo de graui præiudicio agitur, præcipitanter procedatur, fieri debet de æquitate Iuris Canonici citatio ad audiendam sententiam, & ad effectum, vt possit Reus omni defensionum genere defendi per Aduocatos, & Procuratores, antequam condemnetur: aliàs Iudex peccatum grauissimum committeret, quia præcipitatio sententiæ, præsertim pœnitiuæ, continetur sub vitio Imprudentiæ, quod quidem vitium opponitur virtuti, & dono Consilij. *Diu. Gregor. in 2. moral.* & D. Thom. *in 2. 2. qu. 53. art. 3.* Vnde secundum solitum nostrum institutum percurenda erunt hic quædam in huiusmodi materia magis necessaria, ad Praxim conducibilia.

Et Primò, An Reus ante condemnationem sit necessariò citandus ad sententiam, & ad dicendum & allegandum in Iure, & in facto, cum Aduocatis, & Procuratoribus; Secundò, Quare fieri debeat huiusmodi citatio, Tertiò, Quæ Aduocatis necessaria sint ad effectum prædictum.

2 *Quoad primum*, notandum est, quod cum citatio, ante condemnationem, sit de Iure Diuino, vt aliàs diximus; nam Dominus Deus punire volens Adam, ob præcepti transgressionem de non comedendo de ligno, quod erat in medio Paradisi terrestri, citauit illum, dicens. *Adam vbi es? gene. c. 3.* qui postquam respondisset: *Abscondi me, eo quod nudus essem*; cum Dominus illum reprehendisset, respondit; *Mulier, quam dedisti mihi sociam, decepit me, et comedi.* Tunc Deus citauit etiam Euam, dicens. *quare hoc fecisti*, Ipsa respondens ait; *Serpens decepit me, etc.* Idem fecit cum Cain, qui fratrem suum Abel occide-

occiderat, dicens: *vbi est Abel frater tuus?* qui respondit: *Numquid custos fratris mei Abel ego sum?* Genes. *cap. 4. & cap. serpens. de paenit. dist.* 1. Postquam autem illos citauit, sententiam protulit, dicens Adam: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo, &c.* & Euæ dixit: *In dolore paries, &c.* Cain verò ait: *quia hoc fecisti, eris vagus, profugus in terra, &c.* Idem tradit Vantius *de nullitat. ex def. citation. n.* 82. & Gratiof. Vbert. *de citationib. to* 1. *cap.* 8. *n.* 17. *in fin.*

Ideò præcedere omninò debet citatio ad sententiam, *vt in præcitat. loc. sacra Script. habetur*, & de iure communi probatur *ex capitul. 1. de caus. possess. & propr.* vbi Gloss. & DD. & expressius *in Clementin. sæpè §. sententiam de verb. sign. & in Clement. pastoralis. §. cæterum, de re iudic. & l. accusatore. §. 1. ff. de public. iudic.* Tantò magis, quod citatio facienda est in singulis actis iudiciarijs. *l. de vno quoque ff. de re iudicat. l. nam ita Diuus. ff. de adopt. & l. fin. C. si per vim, vel alio, mod.* Scaccia. *lib. 1. de iudic. c.* 88. *n.* 1. vbi plures cumulat, & de communi dicit. Verum quia vnus ex præcipuis actis iudiciarijs est sententia diffinitiua, Ideo citandus est Reus antequam condemnetur, alias sententia sine citatione præcedente nulla esset, & non noceret Reo, si condemnaretur. vt tradunt communiter DD. & Salicet. *in l.* 1. *n.* 4. *C. si aduers. rem. iudic.* Coccin. *dec.* 244. *n.* 1. *p.* 2. *tom.* 1. Baratt. *decis.* 584. *n.* 34. *p.* 2. *tom.* 2.

Imò non solum necessaria est citatio ante sententiam, verū etiam si Reus condemnandus reperiretur in carceribus detentus, postquam citatus fuit ad audiendam sententiam, sententia ipsa proferri debet in præsentia, & in facie ipsius Rei, vt ait August. ad Angel. *de malefic. in verb. qui Iudex commisit. L. præcon. circ. fin.* vbi post Angel. *ibid. l. pen. §. ad crimen. col.* 3. *de public. iudic. & in l. reos. C. de accusat.* dicit ita totum Mundum seruare, prout facit Foller. in *Pract. for. facul. 4. par. 3. partis verb. pœnis debit servantur. num.* 85.

Et quando Reus esset absoluendus per sententiam diffinitiuam, citandus esset accusator, & Fiscus, vt tali die compareant ad audiendam sententiam. Scaccia. *d. l.* 1. *de iud. c.* 94. *nu.* 2. *et seqq.* vbi etiam tradit, quid agendum, si non compareant.

Quæ conclusio, quod sententia sit nulla sine præcedenti citatione, procedit etiam si citatio interuenerit, sed illa non fuit legitimè facta, vel si legitima, non fuit legitimè exequuta. Ias. *in rubr. ff. de in ius vocan. n.* 7. *et* 8. Afflict. *dec.* 182. *n.* 4. nam adhuc locum habet dispositio prædictorum iurium, quia idem est aliquid non fieri vel fieri, sed nulliter. *l. quoties ff. qui satisdar. cogant. et l. vnic. C. de rei uxor. action.* Et similiter procedit, tam si sententia fuerit diffinitiua, quam interlocutoria. Necnon si fuerit Prouisionalis, quando ex ea prouenirent aliquod præiudicium parti. Gloss. *in Clement. sæpè per illum tex. §. nos usum. vers. sententiam verò. in verb. ad id. de verbor. signif.* Vant. *ubi sup. n.* 56. Gratiof. Vbert. *de citat. tom.* 3. *cap.* 13. *num.* 23. *et* 25 Item procedit etiam si fieret, sed non secundum stylum Curiæ, quia tunc esset nulla, *vt diximus. sup. sect.* 2. *n.* 75.

Quinimò est adeo necessaria citatio ad sententiam, cum ad substantiam iudicij pertineant, vt etiam si citaretur quis ad informandam Curiam de sua iustitia intra tot dies, aliàs ipsis elapsis determinabitur causa, prout de Iure, dicta citatio non operaretur effectum citationis ad sententiam. *d. Clement. sæpè. de verbor. signif.* Philip. Pitouan. *decis. Roman.* 486. *num.* 7. *par.* 2. *tom.* 1.

33 Hæc tamen conclusio, secundum Aliquos, limitatur in Ciuilibus quādo fuit facta conclusio in causa, nam tunc nō esset nulla sententia, ob non factā citationem; quia conclusio vicem obtinet citationis ad sententiam de quo latè agit Borrell. *in summ. decision. univers. tit.* 26. *n.* 30. *cum. plur. seqq. tom.* 2.

4 Neque obstat, quod quidam asserant, de consuetudine non citari Reum ad sententiam, inter quos sunt Foller. *ubi sup. d. n.* 85 & Clar. *in ead. pr. q.* 44. *vers. qui allegat* Ang. *in tract. de malefic. ver. Qui Iudex commisit. L. præcon n.* 2. *et* 3. Idem dicit Clar. *in c. de accus. col.* 41. *vers. et prædicta* 2. *q.* 8. Mar. *in spec. aur. p.* 6. *membr.* 1. *ubi de cit. n.* 10. vbi ait in sacro Consilio non fieri citationem, quia feruntur nomine Regio.

Respondetur enim, illos loqui propriè in Curiis sæcularibus in quibus sententię vt plurimum proferuntur de consuetudine in præsentia Reorum, vt patet ex verbis eiusdem Foller. *ubi sup.* Secus tamen est in quibusdam Curiis Ecclesiasticis, in quibus non profertur sententia in præsentia Reorum.

5 Quod quidem per me probatur sic, sententia in Ciuilibus ferri debet in die, & hora, in qua facta est citatio ad sententiam, alias si ferretur ante vel post terminum citationis, nō valeret, tamquam lata parte non citata, *vt habetur in l. aut qui aliter. in princ. & in l. si vicem. §. fin. & vtrobique per* Bart. *ff. quod vi. aut. clam. & l. cum non eo die C. quando prouocar. non est necess. & notatur* per DD. communiter *in cap. cons. de offic. deleg.* quod tamen intelligi debet, quando citatus non fuit contumax in comparendo in termino præfixo; quia si fuit contumax, poterit Iudex ferre sententiam quandocumque post terminum, sine alia citatione, cum propter contumaciam semper sit in mora. Bald *in d. l. cum eo die*. Sed si tantus rigor seruatur in ciuilibus, causis, in quibus agitur solum de intercisse circa bona fortunæ; quorum iactura potest aliquando reparari quāuis sit secundus sanguis hominis. Iason. *in l. nec quidquam §. vbi decret. num.* 1. *fin. ff. de offic. proconf.* quantò magis procedere debet fortiori ragione rigor prædictus in Criminalibus, in quibus, vt plurimum agitur de præiudicio inferendo circa personam, & vitam hominis, qua nihil est carius. Vasq. *Controuersiar illustr. lib.* 1. *cap.* 18. *numer.* 9 maximè quia huiusmodi iactura non facilè reparari potest.

6 Eò fortius, quod corpus debet præferri bonis *l. ex hac. ff. si quad. pauper. fecis. dicat.* vbi habetur, quod liberum corpus æstimationem non recepit. Idem habetur *in l.* 1. *§. sed cum. ff. de his, qui deiecer. vel effud.* vbi dicitur; quod quando homo liber perit, damni æstimatio non fit in duplum, quia in homine libero nulla corporis æstimatio fieri potest; idem probatur *in l. vlt. ff. eod. tit.* vbi dicitur *cum liberi hominis corpus, ex eo, quod deiectum, vel effusum quid erit, læsum fuerit, Iudex computet mercedes medicis præstitas, &c.* & paulò inferius. *Cicatricum autem, aut deformitatis nulla fit æstimatio, quia liberum corpus nullam recipit æstimationem*.

Quod probatur etiam ex sacra Scriptura *Exod. cap.* 21. vnde sumptus est *capus primum de iniur. & dama. dat.* vbi habetur, quod si quis aliquem percusserit, & non moriatur, recompensare tenetur expensas factas in medicos; nulla mentione facta de cicatricibus ex eadem ratione, quia damnum naturale corporis reparari non potest bonis temporalibus, quæ numquam condignam restitutionem facere possunt pro damno naturali; secundum Glos. *in d. c.* 1. *ver. operas. de iniur. & damn. dat.* Couarr. *lib.* 2. *variar. resol. c.* 10. *n.* 7. & expressè Petr. Nauar. *de restit. lib.* 4. *c.* 1. *dub.* 10. *nu.* 81.

7 Vnde sicut Anima pretiosior est corpore, vt habetur *Matth. cap.* 5. *& Luc. c.* 12. *& c. sedulò* 38. *dist. cap. præcipimus* 2 *qu.* 11. *c. cum infirmitas circ. fin. de pœnit. & remiss. & l. sancimus, C. de sacrosanct. Eccles* quia vt ait Arist. *lib.* 1. *de Anim. c. fin.* corpus animi causa constitutum est; & ideo omnibus rebus præferendum *d. c. præcipimus. & d. l. sancimus*; Abb. *cons.* 63. & ego ipse *in meo Museo Historico legal lib.* 2. *miscellan.* 4. *nu.* 2. *& num.* 93. Ita corpus est pretiosius rebus, & illis præferendum, vt alibi alia occasione dixi. Ex quibus omnibus firma remanet conclusio, quod sicut in ciuilibus fit citatio ad sententiam. de qua egimus sup. *in Pract. ciuil. p.* 2 *sect.* 2. *subsect.* 13. *ver. tot.* ita fieri debet in criminalibus fortiori ratione, vt dictum est.

8 *Quoad secundum*, quare scilicet fieri debeat huiusmodi citatio, notā dum est, quod pluribus ex causis & rationibus fieri debet, potissima autem (meo arbitratu dici potest, quod sit ista, ne sententia fiat sine causę cognitione; quia semper sententiam præcedere debet causæ cognitio, & matura deliberatio, aliàs esset nulla, vt habetur *in l. prolatam C de sent. & in l. nec quidquam. §. vbi decretum ff. de offic. Proconf.* Bald. *in l.* 2. *C. si per vim, vel alio mod. & in l.* 1. *§. item cum ex edicto, & in l.* 1. *§. item ff. quæ sent. sin. appell. rescind.* Calder. *cons.* 8. *de re iud.* Ancharan. *cons.* 212. & ibi Cacher. *decis.* 146. *n.* 5. Grammat. *decis.* 65. *n.* 3. *vbi in fin. d. nu.* 3. dicit, quod etiam si ferat ur a supremo Principe sententia sine causæ cognitione, nulla, & inualida, vt probatur *in d. clement. pastoralis, §. cæterum. de re iud.* sequitur Capie. *decis.* 69. *nu.* 29. Roman. *cons* 478. Marant. *vbi sup. memb.* 1. *n.* 10. *vers. quarto limita*, & Alii.

Quod quidem a fortiori procedit in criminalibus, in quibus præcedere debet causæ cognitio in iudicando, *vt habetur in ca. Nos in quemquam* 2. *quæst.* 1. vbi dicitur. *Nos in quemquam sententiam ferre non possumus, nisi aut conuinctum, aut spontè confess.* vbi Glos. *in verb. conuictum*, notat quemlibet conuinci quatuor modis. Primò, Iure scilicet instrumentis, vel testibus. Secundo, facti euidentia. Tertio Iuris interpretatione, vt sępiùs citatum esse reum, & Quarto violenta suspicione, seu præsumptione; Idem probatur *in cap. Iudex crimin. sum. eod.* 2. *qu.* 1. vbi

dicitur. *Iudex criminosum discutiens non ante proferat sententiam, quam aut reus ipse se confiteatur, aut per innocentes testes conuincatur.* Idem probatur *in cap. nihil contra eun. cauf. & qu.* vbi habetur, quod Dominus noster Iesu Christus quamuis sciret, quod Iudas esset fur, noluit tamen illum conuicionare, quia non erat, qui eum accusaret; & sic non poterat procedere cum causæ cognitione.

9 Hæc autem causæ cognitio haberi nequit per Iudicem, nisi præcedat huiusmodi citatio, discussio indiciorum, ac matura super illis consideratio, & inquisitio; vt etiam in Ciuilibus aradit Gratiul. Vbet. *de citat. tom. a cap. 10. nu. 144.* Quæ vt accuratiùs fiat, citari debet etiam Accusator, vbi adest, vel pars aduersa, aut Fiscus; & tunc dici posset sententia maturè, & rectè prolata; ipsæ enim partes interesse habentes comparendo per suos Aduocatos, & Procuratores reassument omnia indicia, præsumptiones, coniecturas, verisimilitudines, & cæteras probationes, & è contrario ex parte defensor. examinabuntur per Aduocatos singulæ exceptiones, probationes, vtia & causæ pro ipso Reo facientes, & à pœna excusantes. Ideo necesse erit monere ambas partes, vt compareat cum eorum Aduocatis ad discutiendum merita processus, siuè contra Reum, siue pro eodem. Et vbi talis stylus non fuerit, introduci deberet. Semper autem audiendus erit Aduocatus accusatoris, seù Fisci primo loco, & deinde Aduocatus Rei, sicut fit in Ciuilibus, vt dicit Bald. *in l. qui prior. ff. de iudic.*

10 Quod autem audiendi sint Aduocati partium in discussionibus causarum, & meritorum processus innuit Plat. *de leg. dial. 9.* ibi: *Suffragiorum autem, sententiaque modum nostri officij est lege prescribere. Manifestè igitur ista ferantur, sed ante hac coram accusante; defendenteque, quam proximè pro nata ipsorum dignitate Iudices sedeant, vbi ciues, qui otio abundant, omnes adsint, talia que iudicia diligenter audiant; in quibus cum prima oratio ab accusatore fuerit habita: Defensor alteram dicat. Deinde senior de iudicibus, qua dicta sunt, omne adhibita diligentia sufficienter examinet, post eum cateri omnes considerent; quodcumque ad aduersarijs dictum, vel non dictum perquirendum singuli putant, qui autem nihil discussione sua dignum censet, alteri examinationem ipsum relinquat. At eadem in Vesta sacrario scripta, quo tunc conclusa fuerunt, insertas omnium Iudicum signis, deponantur. Postridie rursus eodem in loco congregati, eodem modo examinent, iudicentque, & signis opposities omnibus, qua dicta fuerint, deponant. Cumque hoc similiter tertiò fecerint, signis, testibusque sufficienter assumptis, Sacrum singuli ferentes suffragium iureiurando per Vestam vere, iustèque pro viribus se iudicaturos affirment atque ita huic iudicio finem imponent; &c.*

Quæ quidem formalia verba, ideo per extensum apponere volui quia in se continent omne id, quod facere deberent omnes iudices, præsertim Ecclesiastici, antequam sententias proferre deberent, neque tam ineptè inconsideratè, ac præcipitanter, sine vlla Iurium discussione, & meritorum causæ cognitione, tamque inconsideratè iudicare præsumant. Sed maturè, & circumspectè procedere deberent, & præsertim in criminalibus, in quibus de tanto personarum & corporum præiudicio agitur, vt supra dictum est, & ne vinci permittant ab Ethnicis in moralibus, & in æquitate Canonica.

11 Verum, quia Iura, & probationes per Aduocatos discuti debent, infertur, quod aduocatorum officium nobilissimum est. *l. aduocati C. de aduocat. diuers. iudic.* Ipsi enim, vt eiusdem legis verbis vtar, *ambigua facta causarum dirimunt, & suque defensionis viribus in rebus sæpè publicis, ac priuatis lapsa erigunt, fatigata reparant; non minus prouident humano generi, quam si prælijs, ac vulneribus patriam, parentesque saluarent. Militant namque causarum patroni, qui gloriosæ vocis confisi munimine in laborantium spem, vitam, & posteros defendunt.* Hinc fit, quod dicuntur Sacerdotes *in l. 1. ff. de cast. & cur.* & vt tales honorandi. Vnde de illis quædam pauca in medium proferre, erit Aliquibus fortasse gratum, & vtile; ad hoc, vt possit quisque aliquid vtilitatis ex his mei lucubrationibus suo statuit conueniens haurire. Quod, & speculator Pater Practicæ in *lib. 1. tit. de aduoc.* satis plene fecerit: & eum imitati sunt etiam Follerius, & Alii Scriptores.

12 *Dico igitur, quod tertium principale* spectat, quod Aduocatorum officium in criminalibus, in duobus versatur, scilicet in defendendo partes Reorum & in defendendo partes Accusantur; hoc autem secundum, cum secum necessariò trahat offensionem Reorum, non est tam honestum, patrocinium præstare ad offensam sicut ad defensam postulare, vt inquit *Cicer in Verrem*, Vnde, quia sunt de directo contrarij, & vnus alium supplantare studet, & quasi hostes simul pugnare videntur, cum quilibet argumenta contra partem, quam defendit, adducta, erga alterum retorquere semper conetur, Ideo necesse erit prius aliqua præmittere in genere, & deinde in specie.

13 Quare notandum est *Primo*, quod Aduocati accedere debent ad iudicium coram Iudice ad exercendum aduocationis officium, cum vestibus suo officio conuenientibus, *arg. l. fin. C. de postuland.* Vestes autem debent esse talares, quoad fieri poterit: Regionis tamen, in qua sunt, morem seruent, & his, cum quibus viuunt, se conforment. *cap. quisquis 41. dist. & cap. illa 12. dist. cap. qui contra 8. dist. cap. si quis virorum 30. dist.* Vnde prodiit adagium illis versibus.

Vir bene vestitus pro vestibus esse peritus,
Creditur a mille quamuis idiota sit ille.
Si careat veste, nec sit vestitus honestè,
Nullius est laudis, quamuis sciat omne quod audit.

Ita Rofred. *sup. constit. de suffrag.* & Specul. *de aduocat. §. 2. numer. 1.*

14 *Secundò* expedit multum Aduocatis habere scripturam super narratione facti, quod defendere volunt, vt promptas, & paratas habeant probationes, quatenus opus fuerit. *cap. aller. 5. q. vlt. l. qui accusare. C. de edn. & l. iugantes. C. de action. & oblig.* prout etiam dixi *in Pract. ciuil. ac sect. 2. subpdl. 13.* Vbi enim probationes adsunt, secure agitatur iudicium, & defenditur causa. *l. 1. C. de edend.* Deficientibus autem probationibus, vindictæ ratio conquiescit *c. christiana 32. q. 5.*

15 Ideo debent a clientibus omnem veritatem exquirere, & isti tenentur omnes aditus aperire sincerè, & verè, alias, sibi imputent, si causæ victoriam non reportauerint; quia tres sunt personæ, quibus omnimoda veritas sincerè aperienda est, & nihil eis protius celandum, nimirum, Confessarius. *cap. cum humilitatis 22. qu. 2. cap. inter hac breuem. de pœnit. dist. 3.*

Medicus. *cap. omnis §. Sacerdos; & in cap. cum infirm. de pœnit. & remiss. cap. & tu, de homic. cap. discipl. in princ. 45. dist.*

Et Aduocatus. *cap. 1. vrs. iudicare. de pœnit. dist. 6.* Ratio est, quia si causam in aliquo ignorent, bene defendere non possunt, cum sæpe facti ignorantia peritissimos quoque fallit *l. 2. ff. de iur. & fact. ignor.* nam breuissima facti mutatio totum ius aliquando mutat *l. si is. ff. de excusat. tutor. l. hoc legatum. & l. fin. ff. de legat. 3. l. si in emptione. §. pen. in fin. & l. cum ab eo, & l. qui fundum ff. de contrah. empt.*

16 *Tertiò* considerare debent, an bonum ius foueant, alias patrocinium relinquere tenentur. *l. 1. ff. de inoffic. test.* nam defendi non debet, quod ratione vti non potest. *capit. si habens 24. quæst. 3. cap. deinde 26. dist. & cap. Corepiscopi 68. dist.* quia nemo debet malam causam, & desperatum ius defendere, vel suis allegationibus colorare. *l. rem non nouam. §. patroni. C. de iudic.*

17 *Quartò* cauti esse debent Aduocati erga alios Aduocatos, siue alterius partis, siue eiusdem, nihil opprobrii contra eos imponendo, & iniuriosa verba proferendo: nisi defensionis causa, si quis contra eum aliqua inhonesta prorumpat. Ideo quilibet Aduocatus benignè, & blandis verbis Alium tractet; & quando eius dicta respondere debet, parum, & superficialiter laudet, nec eius laudibus multum se extendat, vt aduertit Senec. *de formula honesta vita*, aliàs *de quatuor virtutibus in fin. primæ col.* dicens: *lauda parcè vitupera parcius.* Et ratio est, quia poterit esse, quod aliquando reprehendere illum, aut in aliquo necessariò vituperare debeat: & sic si prius laudauerit, esset sibi ipsi contrarius & vt talis à limine iudicii repellendus esset *cap. quod autem 23 qu. 7 cap. fortitudinem. in fin. de appell. & l. si procuratorio. §. 1. ff quand. appell. sit.* Vnde studere debet illum laudare per verba æquiuoca, & quæ ad diuersos intellectus extendi possint. *cap. relatum. vers. sunt enim multa. & cap. dicere. 37. dist.*

18 Quorum verborum in Iure plura habentur exempla. *Primum* si dicatur: Domine scientia tua, & doctrina manifesta est, & commendatione non eget, quia seipsam ostendit. *l. 1. ff. de in integr. rest. & l. 1. in princ. ff. de exercitor. actio.*

Secundum

Secundum est: opera vestra, vel fructus vestri vos manifestant. *c. quod Dei in princ. de stat. monac. c. de reg. iur.*

Tertium est si dicatur: Domine mi Rerum veritas latere non potest. *l. 1. C. sive se ad hered. abstin.*

Quartum, si dicatur: Domine; opus laudat artificem, ideo laude non indiget. §. *Hinc cogendum col. 1. Authentica de monachis.*

Quintum est, si dicatur Non laudo Dominationem vestram, quia demonstrata, non sunt amplius demonstranda *l. 1. §. si quis uxori, in fin. §. de dot. praleg. cap. 1. de postula, & cap. quod dicit 16. dist.*

Sextum, si dicatur. Domine mi loquela tua manifestum te facit. *c. legimus, in princ. 93. dist. & c. nobilissimus 97. dist.*

Hæc, & similia verba duplicem sensum habentia, cum laudare voluerit, adhibere poterit Aduocatus, vt semper possit contrarium dicere, si necessitas ita postulauerit,

19 Quod si ex iusta causa eum reprehendere necessarium fuerit, poterit similiter sub quodam honesto colore hoc facere, & de huiusmodi artificio sunt etiam in Iure quædam alia exempla, Quorum.

Primum est, si dicatur: Dominus meus sapientissimè perorauit, ideo ne animum vestrum verborum multitudine aggrauem, cæmentum sine arena, vel arenam sine cæmento, non ligabo *vt in cap. faciensis 86. dist.*

Secundum est, si dicatur: Cum sciam Domine mi Iudex, prudentiam nolle verbis prosperari, sed motibus, paucis vtar. *c. ecce. 99. dist.*

Tertium, si dicatur: quod veritatis radix consideranda sit, non verborum folia *cap. marchion. 1. q. 1.*

Quartum est, si dicatur Quia scientia præferri debet verbis, sicut anima corpori. *cap. iudaeis 38. dist.* ideo rationibus innitendum.

Quintum est, si dicatur: Non esse de verborum vitibus disputandum, quia Iuris scientia regulis Prisciani non subiacet. *capit. indignum 38. dist.* Nam sæpè dum verborum proprietas attenditur, sensus veritatis amittitur. *cap. praterea. de verb. sign.*

Et verborum disputatio pertinacibus est relinquenda, secundum Ciceronem, & curiosis, qui de his, quibus non expedit, facile disputant *capit. Abbate sanè prop. fin. de re iudicat. in 6.*

Hæc, & similia verba adhiberi possunt, vbi necessitas redarguendi Aduocatum partis aduersæ sic postulauerit. Semper tamen, vt fortiora sua dicta reddat, concludi debet tali, vel simili modo: Sed certè excusari meretur Dominus meus, quia hæc dixisse noscitur non voluntate, sed potius extrema necessitate, ob defectum Iuris, & inopiam rationum. *cap. qui de mensa in fin. & capit. 1. 37. dist. & c. si in adiutorium. 10. dist.*

Cautè tamen hoc agere debet, quia tali casu Aduocatus partis aduersæ assurgere potest, & torquere argumenta maiori acritate, & verborum mordacitate, de quibus, vide Speculator. *de exordijs, & Arrengis aduocator. sub tit. de Aduocat. §. 6. à numer. 16. vsque, ad 34.* vbi multa curiosa cumulat.

20 *Quintò* debent Aduocati patienter vnus alterum audire: aliàs si dum Tu loqueris, alter non audiat, sed susurret, aut strepitum faciat. Tu, dum loquitur ille, fac similiter. Et si te patienter audierit, sic Tu illum patienter audi; quia honorem non meretur, qui non honorauit; iuxta illud ad agrum; *Cur te habebo in Principem, cum me non habeas in Senatorem. cap. isto. 95. dist.* Quia quod quis sibi non vult fieri; Alijs facere non debet *cap. Ecclesiam §. quibus autem 13. qu. & in proam. Decretor. & in c. dilecto de maior. & obed.*

21 *Sextò* debent ad inuicem se honorare in salutationibus Aduocati contrarij, & honorem, quem quis sibi fieri cupit, alteri impendat. *cap. quisquis 11. 2. qu. 6. & cap. quorundam 84. dist.* Et maximè cauere debent, ne ad inuicem verbis dissentiant; nam legibus certandum, non probris contendendum, nec subdole loquendum est. *cap. Infames §. si quis adeò 3. q. 7. & l. quisquis §. 1. C. de postuland.*

22 *Septimò*, si Alter Aduocatus videatur Te cum allegationibus superare, vel quia Ius tibi deficit, vel ratio, vel exemplum, qui sunt modi, quibus potest quis argumentar. *vt in c. nouit. de iudic. & cap. forus de verb. signific.* tunc vt honorem tuum repares, ne videatis responsionibus penuria declinare, prudenter eum eludere poteris, Te ad aliam materiam transferendo. *cap. in mandatis in fin. 43. dist.* Vel poteris aliqua indirectè, & ad Curialium morem læta, & reuicula verba proferre, si sit Iouialis naturæ; aut dura, & acria; si sit malinconicus ad effectum, vt ad iram moueatur, quia tunc non poterit bene suum ordinare sermonem. Ira enim animum impedit, ne possit verum cernere, & commotionis tempore iustum putat esse omne quod dicit, & facit. *cap. illa, & cap. Ira sapè 11. q. 3 & c. si quis fratres 2. q 3.*

Cum autem hæc omnia supradicta ad Artem Rhetoricæ spectent; necesse est, vt Aduocati hanc calleant. aliàs in multissimos errores certissime incidere necesse est, vt experientia passim probatur. Quapropter vt magis ordinatè, ac maturiùs ad particularia descendere valeamus non absrè & inutile forsasse Aliquibus existimo aliqualem notitiam prædictæ artis Rhetoricæ in fine præsentis practicæ subiungere, cum illa, vt innuimus, sit nedum Iure consultis omnibus perutilis: verum etiam Iudicibus, & Aduocatis non parum necessaria.

23 Vt igitur ad antiqua studia aliquantulum me diuertam animi gratia, atque vt Theorica ad Praxim, cum opus fuerit, coniungamus, breuissimè omnem ferè Rhetoricam susè per alios conscriptam, paucis præceptis, perfectas conclusiones continentibus perstringere, & includere studebo. Aristotele tamen, Demostenem, Quintilianum, Tullium, ac Alios huius artis Scriptures secutus; sicque omnes Rhetoricæ orationis partes, breui methodo percurrere, succinteque enunciare procurabo. Notandum est autem in huiusmodi materia, quod modus, ac Praxis defendendi Reos, vel contra ipsos faciendi, non est eadem & in omnibus Curiis, ac Tribunalibus vniuersaliter communis, nam diuersimode seruatur, iuxta Regionum, ac Prouinciarum diuersitatem; propterea sequi debet mos, & consuetudo loci, ac stylus illius Curiæ, in qua Ius dicitur. In multis enim Tribunalibus non sic ordinate peroratur, vt infra in Praxi Rethoricæ notabimus; sed tantummodo per Aduocatos allegatur in Iure, & in facto, tam contra Reum, quam pro eo. In multis verò alijs obseruatur praxis perorandi formiter. Et tunc vbi talis modus exercetur, sicut Aduocatus Accusatoris vel Fisci, qui primus, est in faciendo partes contra Reum, acriter prosequutus fuit singula argumenta contra Reum facientia, quæ Iudicis animum mouere, & incitare valent ad ipsius punitionem: Sic Aduocatus Rei, ad illius defensionem, imputatique criminis exculpationem, contrarium probare. & adeò artificiosè perorare debet, vt Animum Iudicis iam iratum ex dictis contra Reum, omnimo placatum reddat: & sic quodammodo, si fieri posset, ad veniam illius non solùm disponat, sed & impellat pro viribus.

24 Vnde in exordio sumere argumenta studeat ab beneuolentiam conciliandam, maiori, quo potuerit, artificio. In narratione sit cautus, nam omnia ea, quæ aliquo modo lædere possunt, vel amputanda, vel omninò relinquenda sunt. In Confirmatione confutare debet omnia argomenta per Aduersarium adducta, aut saltem elidere, obscurare, aut digressionibus obruere. In Perotatione verò conetur ea adducere argumenta, quæ ad pietatem mouendam, atque ad commiserationem comparandam conducere iudicauerit: adhoc, vt Iudicis Animum ad veniam Reo concedendam moueat: & alliciendo quodammodo compellat. & cogat.

Aliquando tamen Aduocatus Rei, ex quo turpem causam habet, malumque ius fouet, quia forsan talem reum defendit, qui turpe aliquod scelus patrauit, exordiri potest, sine magno verborum apparatu; sed tantum insinuatione vtendo, dicere: quod homo spectandus est: non crimen, nec causa, nec res attendendæ. Presertim si reus ipse sit Reipublicæ aliquo modo vtilis: vt legitur de M. Aemilio Scauro accusato de pecunijs repetundis, qui cum apud Senatum Romanum nullam exculpationem, quam proponere posset habet: nihilominus absolutus fuit ob vetustissimam nobilitatem, ac recentem Patris, ipsiusque factorum memoriam. Idem seruari potest, si defendatur homo solitus delinquere, Infamis, Vilis, & omnibus exosus. Exordiri enim cogatur ab argumentis ad pietatem mouere valentibus: dicendo, quod misericordia, & æquitas: non hominis crimen, ac seueritas spectari necesse est; neque ipsius rei gratia miserendum esse; sed potius ipsiusmet misericordiæ, ac pietatis intuitu, vt legitur apud Valer, Maxim, *lib. 8. cap. 2.* de Sergio Galba accusato pro

Rostris

Rostris à Libone tribuno plebis, qui similiter nihil habens in sui defensionem, quod adducere, & allegare posset, paruulos quosdam filios suos flens commendare cœpit, quorum miseratione commoti Iudices eum liberati donarunt, quamuis aliàs seuerè punire decreuerint. Eamdem obstinuit absolutionem A. Gabinius à Memmio accusatus, qui cum neque excusationem haberet, Sisenna eius filius ad Memmij pedes supplex pro volutus, veniam patris consequutus fuit.

In narratione autem non multum insistat; nisi confutando argumenta, rationes, & præsumptiones adductas Aduocato accusatoris, vel Fisci, extenuando illas, quantum fieri poterit; maximè si perorauit in constitutione coniecturali, probando non omnes suspiciones admittendas esse contra præsumptum reum, quia, vt dicit Cicero *lib. 2. ad Herenn. cap. 1.* sæpe accidit, Aliquos condemnatos fuisse ex vehementibus præsumptionibus; & tamen postea repertum fuisse Alios delitta præsumpta commisisse, & ipsos innocentissimè fuisse de alienis delictis punitos; de quo infinita adduci possent exempla, quæ videri possunt penes Ciceronem *vbi sup.* Valer. Max. *lib. 8. cap. 1.* Alios; quibus addi potest Paris de Puteo *in tractat. syndicat. verb. tortura*, vbi refert, quod quidam Iuuenis minatus fuerit cuidam meretrici velle illius faciem deformare; quo ab alia meretrice audito, quæ eius inimica erat, statim eamdem vulnerari fecit à suo Amasio, non solum in facie, sed & in capite, & in pectore, pro quibus vulneribus, cum mortua esset, captus fuit ille Iuuenis, qui minatus fuerat, & ex illis indicijs condemnatus fuit, sed postea veritas facti detecta est, attamen eius innocentia parum illi profuit, quia iam sententia mortis contra eumdem executioni demandata fuerat. Similiter allegari poterit contrarium eius, quod Aduocatus ex aduerso probauit, et tunc confugiendum erit ad caussas excusantes delinquentem, de quibus satis dictum est supra *cap. 10. de defensionib. reor. per tot.*

In Confirmatione confutare debet omnes coniecturas, quibus innixus fuit Aduocatus ex aduerso, puta signa, argumenta, probabile, & huiusmodi de quibus, *infrà vbi agimus de confirmat. & confutat.* & causa exempli hæc pausa subiungam.

52 Coniectura igitur per signa, secundum Ciceronem *li. 2. ad Herenn. c. 17.* diuiditur in sex partes, nimirum in locum, tempus, spatium, occasionem, spem perficiendi, & spem celandi.

Locus, quamuis aggrauet delictum, & præcogitationem ostendat. *arg. text. in l. aut facta §. locus ff. de pœnis*, Blanc. *in l. fin. num. 200. ff. de quæstion.* & Alberic. *in quæst. statut. q. 64 par. 3.* & proinde si Aduocatus contra reum dixit, præsumendum esse contra illum, quia repertus fuit in loco solitario, &c. tamen aduocatus pro Reo potest vti argumento à contrario, nimirum, non esse verisimile voluisse ibi delictum committere, quia videri, aut audiri poterat, &c. de quo Cicer. *vbi sup.* & Par. de Put. *ibid. in verb. mandauit. in fin.* faciunt tradita per Bart. *in l. de pupillo §. si quis ipsi: ff. de nou. oper. nunciat.*

Tempus licet aliquando aggrauet delictum, scilicet an fuerit de nocte, vel de die, tali, vel tali hora, tamen aliquando exonerat delinquentem; de quo vide Blanc. *in d. l. fin. nu. 198. & seq.* Bart. *vbi sup.* & Alios.

Spatium similiter sicut est signum aggrauans delictum, vt si quis rixatus fuerit cum alio, & post paruum spatium temporis sequutum fuit homicidium, præsumitur factum ab illo qui rixatus fuit; sic etiam est signum defensiuum, & exonerans reum, quia fuit forsan factum calore iracundiæ; in primo motu, & ad defensam; & simil.

Occasio aggrauat similiter, vnde si Aduocatus contra Reum fundauit suam intentionem super illa: Aduocatus pro reo dicere poterit, nullam fuisse occasionem, aut eam extenuare conabitur aliqua ratione.

Spes perficiendi aggrauat delictum; vnde si Aduocatus contra reum fundauit se super viribus, pecunijs, consilio, scientia, potentia, & similibus: Aduocatus Rei retundere illa potest, fundando se super imbecillitate, inopia, stultitia, imprudentia, impotentia, & similibus, quæ confirmare poterit exemplis.

Spes celandi aggrauat similiter delictum. Vnde si Aduocatus contra reum fundauerit se super suspicione clandestinatis, & spe occultationis delicti iuxta rubricam *de clandest. despons. per tot.* & Glos. *in l. 1. C. de interdict. matrimonio*; vbi etiam DD. Aduocatus Rei minuere debet illius argumenta per contrarias præsumptiones.

Præterea coniecturas per argumenta Aduocati Accusatoris vel Fisci, poterit similiter Aduocatus Rei per contraria confutare argumenta. Nam argumentum, ex quo sumitur suspitio delicti contra reum fundatur supra tria tempora, nimirum supra prætium, instans, & consequens, iuxta tradita per Ciceron. *lib. 2. ad Herenn. cap. 7.*

Ex tempore præterito sumitur argumentum ex conuersatione, quam reus habuit, *argum. libr. 3. §. nullus ff. de excus. tut. & l. edilis. §. pedius ff. de edilit. edict.* ex loco, vbi fuerit, vbi visus fuit præter solitum, quia transitus insolitus suspicionem inducit. Bart. *in l. fin. col. 2. ff. de quæst.* & tunc si Aduocatus contra reum fundauerit se super talibus coniecturis; Aduocatus pro reo probabit contrarium, puta quia locus non erat suspectus, & quod reus solitus erat per illum transire, &c. Ex tempore instanti confutabitur per argumenta, quod non est verisimile, vt tempore delicti non fuerit visus illud committere, quod non fuerit clamatum, vel factus aliquis rumor, aut alio modo obiectuatus, per aliquem ex sensibus corporis.

Ex tempore consequenti, sumptum argumentum contra reum, quod quis inuentus, repertusque fuerit mortuus ex veneno, vel suffocatione, prout ex signis apparet, confutari potest contrarijs argumentis, de quibus Cicer. *vbi sup.* & latè Foller. *in Pract. crimin. for. facul. part. 2. 2. partis vers. Dentur capitula quod suffocauit vxorem, & v. item quod sororem venerauit, per tot.*

26 Et similiter si Aduocatus contra reum fundauerit se in pallore consequenti; in rubore faciei Rei post delictum; in titubatione locutionis inconstantis, &c. quæ quidem sunt signa commissi delicti, iuxta text. *in l. de minore § plurimum ff. de quæst. & ibi* Bart. & Bald. *in l. presbyteri C. de episc. & cler.* & notat Cicer. *vbi sup. cap. 17.* Aduocatus pro reo versa vice confutare poterit prædicta argumenta, dicendo, quod pallor, rubor, titubatio, & similia euenerunt illi ex magno periculo, in quo reperiebatur; non autem ex conscientia patrati criminis, vt asseritur. Cæterum alijs omissis, breuitatis causa, ne plusquam proposui, prolixior euadam, si singula percurrere voluero, Ideo paucis me expediendo, dico, quod confutare debet Aduocatus defendens reum omnia, quæ opponuntur per Aduocatum contra rem, eodem modo, quo adducuntur. Et sic confutabit testes cum aliis testibus, argumenta cum contrariis argumentis: Rumores, & Famam cum contrario rumore, & fama: Et sic de reliquis iuxta inferius notanda, vbi de conclusionis, & confutationis præceptis in Rethorica agentus:

In conclusione denique, seù peroratione, sicut Aduocatus contra reum conatus fuit mouere Animum. Iudicis ad iracundiam, & seueritatem, accommodando verba, & rationes ad crudelitatem prouocantes, vt patebit in exemplo inferius adducendo in genere Iudiciali: Ita Aduocatus defens reum studere debet perorationem perficere verbis omninò ad misericordiam, & pietatem accommodatis, & quibus ad clementiam, & veniam mouere valeat eiusdem Iudicis, & Auditorum Animos; vt illis mediantibus obtinere valeat intentam absolutionem Rei, quem defendit. Et hæc pauca pro tyronibus dixisse sufficiat. Reliqua præcepta Rhetoricæ aduocatis necessaria in calce præsentis practicæ criminalis videri possunt; curiositatis gratia.

PRAXIS PROCESSVS.

27 Continuando nunc compilationem processus, vt in superioribus sectionibus factum est, deueniendum erit ad modum practicum decernendi citationem ad sententiam, quæ quidem tali ordine fieri solet in aliquibus Curiis; primò enim fit instantia à Promotore Fiscali, quod procedatur ad vlteriora in causa; & Iudex interloquitur, fore, & esse procedendum ad relaxationem citationis ad sententiam; & deinde expeditur citatio, vt in sequentibus parebit. Instantia igitur Fisci erit talis, vt sequitur, vel huic similis, videlicet.

Forma

Forma instantiæ Fisci, vt procedatur ad sententiam.

Die... Mensis... Anni... In loco N... Pro Curia, & Fisco, &c. Contra *N. de N. &c.*

Comparuit D. N. de N. Promotor Fiscalis Curiæ N. vt aliàs &c. in causa, quam supradictus N. de N. habet cum Fisco, occasione homicidij patrati in personam quondam N. de N. & aliàs, vt in actis, &c. seruatis seruandis, auditisque Aduocatis, & Procuratoribus in iure, & in facto, non solum semel, & bis; verum, & pluries, lapsis tandem omnibus, & singulis dilationibus eidem N. de N. reo concessis ad se defendendum, & excusandum, cum nihil vsque modo deductum fuerit, quod ipsum releuaret: Instetit ad vlteriora procedi in causa, vsque ad sententiæ prolationem, eiusque executionem inclusiuè, stante præsertim lapsu multorum dierum post vltimum terminum sibi assignatum, &c. Aliàs, &c. protestatus, &c. & prædicta, &c. omni meliori, &c.

28 Qua instantia præsentata, & admissa, fieri solet infrascriptum, vel simile decretum, videlicet.

Forma decreti iuxta prædicta.

Qui per illustris, & Reuerendissimus Dominus Generalis Vicarius sedem, &c. prædicta, &c. & Visis, &c. mandauit, prædictum N. de N. firmiter citari pro crastina die de mane hora tali... ad videndum ferri sententiam in præsenti causa, prout in actis, &c. offerens se paratum pro Iustitia, &c. & ita, &c. omni, &c.

29 Et tunc in vim prædicti decreti, expeditur citatio ad sententiam tali, vel simili modo, videlicet.

Forma citationis ad sententiam.

Die prædicta, &c.

De mandato, &c. instante Fisco, &c. commissa, & facta fuit citatio in scriptis per me, &c. contra supradictum N. de N. vt infra, videlicet.

De mandato perillustris, & Reuerendis. Domini Generalis Vicarij, N. instante Domino N. Promotore Fiscalis huius curiæ, &c. fiuè, &c. Citetur N. de N. pro crastina die de mane hora tali.... &c. ad audiendum tenorem sententiæ ferendæ contra eum in præsenti causa, occasione homicidij per eumdem patrati in personam quondam N. de N. & aliàs, prout latiùs in actis, & processu, &c. & mandatum quodcumque decerni, & relaxari, &c. In quorum, &c. Datum, &c. N. N. Notarius, &c.

Vel, vt in quibusdam Curijs practicatur, fieri potest sequenti alio modo, videlicet.

N. de N. Illustrissimi & Reuerendissimi Domini N. Episcopi, N. in spiritualibus & temporalibus Vicarius & officialis Generalis, &c.

Seruientibus nostræ, vel quarumuis Curiarum in solidum, &c. Committimus, & mandamus, quatenus receptis præsentibus ad omnem instantiam, & requisitionem Domini N. Promotoris Fiscalis huius Curiæ N. siuè, &c. Citent, moneant, & requirant N. de N. vt ad primam iuris præcisè, & peremptoriè, &c. hora solita, &c. legitimè compareat coram Nobis, & Nostra Curia ad dicendum & allegandum in iure, & in facto; in scriptis, vel oretenus, cum suis Aduocatis, & Procuratoribus quidquid dicere, & allegare voluerit, &c. Et deinde in ante à cum continuatione ad audiendum tenorem diffinitiuæ sententiæ per Nos proferendæ in causa in eadem Curia huiusque actitata, occasione homicidij per ipsum commissi in personam quondam N. de N. & aliàs vt in actis, &c. Aliàs, &c. Citent. et referant, etc. Quoniam, etc. Datum, etc.

N. Vicarius Generalis, etc. N. Actuarius: etc.

30 Exequuta Citatione ad sententiam fieri debet relatio per Nuncium seu Cursorem Curiæ, quod Reum citauit, quæ esse solet, vt sequitur, vel huic similis, videlicet:

Relationis forma.

Eadem supradicta die, etc.

N. de N. ordinarius seruiens, et nuncius huius Curiæ N. retulit mihi N. acto infrascripto cum iuramento, etc. præsentasse supradictam Citationem in personam supradicti N. de N. existentis in carceribus N. et in eius manibus copiam illius dimisisse, ad effectum, etc. prout habuit in mandatis, etc. super quibus, etc. Omni, etc.

N. Notarius, etc.

32 Et successiuè Promotor Fiscalis instare solet iterum, vt procedatur ad sententiæ condemnatoriæ prolationem contra eumdem Reum iam citatum infrascripta, vel simili forma, videlicet.

Instantia Fisci pro condemnatione.

Die... Mensis... Anni... etc.

Pro Curia, et Fisco, etc. Contra N. de N. etc.

Comparuit Dominus N. Promotor Fiscalis huius Curiæ N. vt aliàs, etc. in termino Citationis personaliter exequutæ contra supradictum N. de N. pro hac die, et hora, etc. vt supra retulit N. publicus nuncius Curiæ, etc. accusataque illius contumacia, etc. instetit contra eumdem ferri sententiam condemnatoriam, prout iuris, etc. et mandatum quodcumque desuper necessarium, et opportunum decerni, et relaxari, etc aliàs, etc. protestatum, etc. omni, etc.

33 Sunt tamen hic aduertenda duo: Primum est, quod licet prænotetur supradictus ordo, qui est frequentior in vsu multarum Curiarum; non ponitur tamen, tamquam necessaria methodus, & inuariabilis praxis, ita vt variari, & mutari non possit, sed tantum adnotatur præsens ordo iudiciarius ad aperiendum mentem lectorum, vt possint rectè operari: cum de facto multissima alia acta occurrant fieri in iudicio, secundum variationem circumstantiarum, quæ hic non apponuntur: neque apponi congruenter possunt. Secundum est, quod in quibusdam Curiis seruatur, vt ante prædictam citationem ad sententiam, fiat separatim, monitio ad dicendum, & allegandum cum Aduocatis, & Procuratoribus; & postea fit citatio ad sententiam. In Aliis verò neutra præmittitur, sed tantùm post lapsum terminum datum Reo ad se defendendum, discussoque super indiciis, deuenitur ad sententiam sine alia citatione, quia profertur in præsentia eiusdem Rei. Ideo ne Iudex in errorem incidat, in his, quæ ordinationem processus concernunt, conformet se stylo Curiæ, in qua ius dicit, & consuetudini loci, in quo existit; vt pluries supra monui.

SECTIO XVI.

De Sententia Condemnatoria.

SVMMARIVM.

1 *Iudex quid facere debeat, antequam sententiam proferat.*
2 *Sententia inconsiderata, quot Personas offendit.*
3 *Iudex malè iudicans tenetur parti ad interesse.*
4 *Puritas interior Iudicis iudicantis, in quo consistat.*
5 *Puritas exterior consistit in manibus, & lingua.*
6 *Concussio committitur per Iudicem, quando dat sententiam per pecuniam.*
7 *Iudex in peccato mortali existens, an sententiando, mortaliter iterum peccet.*
8 *Negatiua sententia est magis communis.*
9 *Sed limitatur, si Iudex esset in peccato publico, & scandaloso, quia tunc peccaret mortaliter, iudicando.*
10 *Melius faceret Iudex, si ante sententiæ prolationem, confessionem sacramentalem præmitteret.*
11 *Iudex, an pro sententia possit aliquid accipere.*
12 *Sportula, quid sint.*

13 *Xenia,*

13 *Xenia, quid sint?*
14 *Stipendium iudicum licitum est regulariter.*
15 *Beneficium datur, propter officium aliquando.*
16 *Expensa itineris Delegato extra domicilium proficiscenti debentur, etiam si sit delegatus à Papa.*
17 *Expensa extraordinaria non debentur.*
18 *Assessor Iudicis Delegati salarium habere debet à partibus.*
19 *Assessor, quando, & à quo assumendus.*
20 *Assessoris officium, quale?*
21 *Assessor habet iurisdictionem aliquando.*
22 *Assessor, à quo eligendus?*
23 *Assessor, qualis esse debeat?*
24 *Assessor Iudicis Ecclesiastici, an esse possit laicus.*
25 *Delegatus habere debet expensas itineris à partibus, non à delegante, nisi in duobus casibus.*
26 *Episcopus iter faciendo per Diœcesim habere non debet à subditis expensas, nisi visitationem faciat; aut consecrationem alicuius Ecclesiæ particularis.*
27 *Assessor Iudicis ordinarij expensas habere debet ab ipso ordinario, non à partibus.*
28 *Esculenta, & poculenta recipi possunt à quolibet Iudice, si liberaliter dentur.*
29 *Iudex sæcularis extra domicilium proficiscens expensas itineris habere debet.*
30 *Munera per Iudicem Ecclesiasticum ordinarium recipi non possunt.*
31 *Munera neque à Iudice Delegato habente beneficium cum iurisdictione recipi possunt.*
32 *Delegatus à Papa restituere tenetur munera accepta, ratione litis, nisi finita lite dentur.*
33 *Consuetudo recipiendi munera excusat Iudicem ab obligatione restituendi.*
34 *Munera data, an repeti possint, ubi consuetudo non esset illa recipiendi.*
35 *Iudex aliquid recipiens pro iniqua sententia ferenda, pluribus pœnis puniri debet.*
36 *Sententia contra rectitudinem iustitiæ lata pecunia vel alia corrumpente, an valeat?*
Iudex, neque ut iuste iudicet, pretium, aut munera recipere potest.
Restitutio acceptæ rei per Iudicem sententiam sic proferentem, quando facienda, num ante, vel post sententiam.
37 *Probabili opinione æqualiter existente non potest Iudex aliquid accipere pro ferenda sententia ad fauorem alicuius, secundum unam partem.*
38 *Iudex, an possit aliquid accipere, ut unam causam expediat ante alias.*
39 *Iudex pro maiori diligentia adhibenda in causa potest aliquid accipere.*
40 *Delinquens ad pœnam ordinariam regulariter condemnari non potest; nisi sit conuictus, vel confessus.*
41 *Pœna ordinaria delicti, quando per Iudicem minorari possit?*
42 *Pœna ordinaria minor eadit aliquando ex aliqua circumstantia.*
43 *Pœna imponenda est, iuxta circumstantia delicti.*
Circumstantia delicti consideranda per Iudicem in sententiando, quæ?
44 *Pœnarum genera de Iure Canonico, quæ?*
45 *Pœna mortis de Iure Ciuili æquiualet excommunicatio de Iure Canonico.*
46 *Depositio ab officio, vel beneficio æquiparantur pœnæ amputationis capitis.*
47 *Pœnarum genera de Iure Ciuili, quæ?*
48 *Verborum pœna, an detur de Iure Canonico.*
49 *Pœna Clericis infligenda est secundum Ius Canonicum; aliquando tamen secundum Ius Ciuile.*
50 *Leges Ciuiles in auxilium Sacrorum Canonum sumendæ.*
51 *Pœnæ delinquentibus, quare imponantur.*
52 *Pœna correspondere debet delicto, aliàs peccat Iudex, si indulgeat delinquenti.*
53 *Seueritas Iudicis miscenda misericordia est.*
54 *Rigor pœnarum, quando exercendus per Iudicem.*
55 *Condemnatio Rei minorem laudem Iudici affert, quam absolutio illius.*
56 *Punitus ab uno Iudice inferiori minori pœna non potest iterum à superiori idem puniri grauius pro eodem delicto.*
57 *Sententia condemnatoria, an exequi possit ante decem dies ad appellandum concessos.*
58 *Conuictus, vel confessus, an appellare possit.*
59 *Appellans, quando est quis confessus, allegare debet errorem confessionis.*
60 *Degradandus est Clericus Curiæ sæculari tradendus.*
61 *Degradatio actualis fit cum certo Episcoporum numero.*
62 *Degradatio verbalis, quid sit?*
63 *Degradationis pœna pro quibus criminibus imponatur.*
64 *Occidere hominem malum ex iustitia bonum est.*
65 *Sententiæ condemnatoriæ ad triremes forma.*
66 *Sententiæ publicatio.*
67 *Relatio Ministrorum Curiæ super conductione condemnati ad carceres.*
68 *Exequutionis sententiæ decretum.*
69 *Mandatum seu prouisionales litteræ pro exequutione sententiæ, qualiter formetur?*
70 *Relatio ministrorum Curiæ super transmissione condemnati ad alienos carceres pro exequutione sententiæ.*
71 *Traditionis condemnati Curiæ sæculari sententia.*
72 *Degradationis sententia, qualis?*
73 *Degradatio actualis, quomodo fiat.*
74 *Recommendatio degradati, an sit superflua.*
75 *Exilij sententia qualiter concipienda.*

1 ABsolutis omnibus, ut supra præmissum est; debet Iudex necessariò deuenire ad sententiæ prolationem; quæ quidem, vel est condemnatoria, vel absolutoria. Quapropter, ut continuetur methodicus ordo procedendi hucusque obseruatus, etiam in sequentibus, in præsenti agemus de sententia condemnatoria, in sequenti verò Sectione de sententia absolutoria. Ideo de more plura erunt per nos examinanda, de quibus actum non fuit suprà *in pract. Ciuil. part. 2. sect. 3. subsect. 1. per tot.* ubi egimus de sententia in causis ciuilibus; & de eius requisitis, ac de alijs multis, quæ necessaria sunt etiam in sententia criminali; quapropter ad ibi dicta me refero. Hoc autem loco reliqua prælibabimus; & Primo, quid agere debeat Iudex, antequam sententiam in criminalibus causis proferat. Secundò, An possit Iudex pro sententia, siuè pro officio exercendo aliquid accipere à Partibus. Tertiò, quibus in casibus sententia condemnatoria proferatur pœnis ordinarijs reum condemnando. Quarto, quæ sint pœnarum genera de Iure Canonico.

Quoad primum, notandum est, plura debere Iudicem facere antequam sententiam proferat. Primo enim debet benè perpendere merita causæ, & circumstantias delicti; ac magna diligentia examinare probationes, & exceptiones oppositas per Reum, atque cuncta rimari, iuxta *c. iudicantem 30. q. 5. & c. graue 35. q. 9.* quia in criminalibus maior circumspectio requiritur, quam in ciuilibus, cum hic de bonis agatur: ibi verò de corpore, ut alibi diximus. Propterea non præcipitanter, sed maturè procedere ad punitionem debet, ne imprudentiæ notam incurrat; quæ quidem in se continet præcipitationem; & cum imprudentia sit vitium oppositum virtuti prudentiæ, & dono Consilii, secundum D. Gregor. *l. 2. moral.* & D. Th. *in 2. 2. q. 53. art. 3.* peccatum grauissimum est, (ut etiam in Pr. Ciuili dictum fuit,) quia ex præcipiti, & considerata sententia, infinita ferè mala oriuntur.

2 Offenditur enim Deus, qui iustus est, & iustitiam diligit, cum scriptum sit: *Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum*; ut inquit Dauid Prophet. *in Psalm. 118. num. 137.* offenditur pars, quæ iniustitiam recipit, quia seruare tenetur æquitatem inter partes, *cap. fin. de transaction. cap. venera. 3. part 9 cap. ea vindicta. 23 quæst. 4. & cap. qui recte 11. qu. 3.* Offenditur Respublica, quia non distribuitur ius suum vnicuique, iuxta text. *in l. iustitia ff. de iust. & iur.* & tandem offenditur idem ipse Iudex, qui malè iudicat, quia tenetur ex officio rectè iudicare, & non præcipitanter, ut indocti faciunt; iuxt. tradita per D. Thom. *2. 2. qu. 79. art. 1.* S. Ant. *p. 3. t. 9. cap. 1. in pr.* Caiet. *in summ. Verb. Iudicis peccata*, Nau. *in c. si quando exc. 13. cum trib. seqq. de rescrip. & in manual. cap. 24 num. 12.* Hinc est, quod iudicare tenetur, secundum opinionem probabilem circa factum pro Reo, relicta probabiliori pro Fisco, ut dix. sup. *in Pract. Ciu. p. 2. sect. 3. subs. 1. nu. 49. & 50.* quod quidem benè perpendere debet, antequam senten-

ſententiam proferat; aliter pecca um grauiſſimum committeret, ſi præcipitanter iudicaret.

3 Imò non ſolum grauiter peccat Iudex præcipitanter, & non rectè iudicans; verum etiam tenetur parti læſæ ad refectionem omnium damnorum, & intereſſe, quæ patitur, & reſtitutioni obnoxius remanet, etiam in expenſis; vt habetur in Inſtit. *de oblig. quæ ex quaſi delict. naſcunt.* & tenent communiter Theologi, & Canon. omnes, ſine aliqua contradictione.

4 Secundò debet Iudex adhoc, vt rectè iudicet, vitæ puritatem habere. Quæ quidem dupliciter conſideratur, interior ſcilicet, & exterior. Interior eſt illa, quam habere debet in ferenda ſententia ex mero zelo iuſtitiæ, ſpiritique amore, & inclinatione; non verò ex odio, aut amore partium; neq; ex cupiditate, auaritia, aut alia animi paſſione, alias grauiter peccaret, iuxta grauitatem materiæ, in qua deficit. Hæc autem puritas in eo conſiſtit, vt non iudicet contra iuſtitiam, ſed ſecundum merita cauſæ, ac ſecundum allegata, & probata, aliàs iniquum iudicium ferret, & contra iuſtitiam, & conſequenter mortiferè peccaret, vt docet S. Thom. 2.2.*q.* 6*2. art.* 2. quem ſequuntur multi DD. Quomodo autem hoc intelligendum ſit, ſecundum Alios ad ſatietatem, Ego Ipſe dixi, ſupra *p.* 1. *in Prac. Ciuil. d. ſection.* 3. *ſubſect.* 1 *n.* 56. *cum ſeqq.*

5 Exterior verò puritas eſt illa, quam Iudex habere debet in manibus, ideſt quod abſtineat ſe a muneribus, & ſordibus. *arg. cap. ſtatutum § inſuper. de reſcript. in* 6. Et ſimiliter conſiſtit in abſtinentia à verbis contumelioſis, & iniurioſis. Contra vtramq; puritatem exteriorem faciendo Iudex, ſemper peccaret; nam ſi aliquem iniuriaret, aut verberaret, vltra peccatum, teneretur in ſyndicatu, ſi eſſet Iudex laicus, qui hoc faceret. *per text. in l nec magiſtratibus ff. de iniurijs.* Et aduertit Par. de Put. *in tract. ſynd.* Quinimò in multis locis ſeruatur, vt Iudex huiuſmodi crimina committendo, remoueatur ab officio. Contra puritatem verò manuum peccaret Iudex concuſſione *vt in tit. ff. de concuſſion.*

6 Eſt autem concuſſio, quando Iudex venalem dat ſententiam, alias non daturus; Aut non dat, alias non daturus: Aut minatus alicui, quod niſi talem pecuniarium ſummam dederit, vel aliud pro eo fecerit, ſententiam pro ſe non proferret, aut aliud pro eo ſecerit, ſententiam pro ſe non proferet, aut aliud ſaceret. *cap. iubemus, cap. nemo, cap. concuſſionis* 1. *q.* 1. *cap. militare.* 23 *qu.* 1. *l.* 1. *&* 2. *ff. de concuſſion.* & talis Iudex ex Concuſſione pecuniam extorquens, furtum committit, ac proinde reſtituere tenetur; & ſimiliter tenetur ad omnia damna, ſi ex cauſa pecuniæ conductæ ſibi non traditæ, vlterius iuſtitiæ complementum miniſtrare recuſauerit *vt in d. l.* 1. *&* 2. vbi DD. notant, & Summiſtæ *in verb. Concuſſio*, Gabriel. *in* 4. *diſt.* 15. *qu.* 6. *art.* 1. *notab.* 4. *& ſeqq.*

7 Sed quæritur hic, an Iudex ſententiam proferendo, & Aliquē iudicādo, dū in peccato mortali exiſtit, peccet mortaliter.

Reſpondetur, in hoc duas eſſe Doctorum ſententias. Prima affirmatiua eſt: ſecunda verò negatiua; Qui primam ſequuntur aſſerentes, Iudices ſiuè Eccleſiaſticos, ſiuè ſeculares in peccato mortali exiſtentes, mortaliter peccare, iudicando, ſunt quamplures ex Theologis, præſertim de Eccleſiaſticis Iudicibus, S. Thom. *in* 4. *diſt.* 19 *qu.* 2. *art.* 2. *qu.* 2. Paludan. *ead. diſt.* 19. *q.* 3. *art.* 3. Alex. de Ales *p.* 3. *ſum qu.* 4. *memb.* 3. Syluest. *verb. correctio q.* 16.

Mouentur autem hac ratione, quia Iudex in peccato iudicans, indignè officium, & munus ſuum exercet, & ideo peccat, iuxta illud Ioan *c.* 8. vbi Chriſtus in cauſa adulteræ inquit; *Qui ſine peccato eſt veſtrum primus in illam lapidem mitt.*

Accidit auctoritas D. Pauli Apoſtoli *ad Rom. c.* 2. vbi habetur, Inexcuſabilem eſſe, qui alium iudicat. *In quo enim alterum iudicas, te ipſum condemnas, id enim facis, quod iudicas.* Ex quo colligitur, non licere peccatori iudicare.

Secundo, quia *in cap. vlt. de temporib. ordinat.* habetur, Prælatum in mortali exiſtentem, ſuſpenſum dici, quoad ſe, quoad Deum, vt ait Paludan. *vbi ſuprà.* Hanc ſententiam ſequendo Vuicleſus ad ſuum errorem extendere conatus fuit, aſſerens non ſolum talem Iudicem ſic iudicando peccare, verum etiam iuriſdictionem omnem amittere, & auctoritatem, exiſtimans poteſtatem Eccleſiaſticam, vel ciuilem fundata eſſe in gratia, quæ quidem per peccatum amittitur; Sed hic error damnatus fuit in Concilio Conſtantien. *ſeſſ.* 8. *art.* 15. contra quem latè diſputat, Thom. Vualdenſ. *tom.* 1. *libr.* 2. *cap.* 81. *& tom.* 2. *libr.* 1. *cap.* 8.

8 Secunda verò ſententia negatiua; eſt communis omnium fere DD. quod ſcilicet Iudex, ſiue Eccleſiaſticus, ſiue laicus, quamcumque iuriſdictionem exerceat in peccato exiſtens, non peccat mortaliter, ſimpliciter loquendo, niſi in quibuſdam caſibus, de quibus infra, ita Sanct. Thom. 2.2. *qu.* 33. *art.* 5. *& q.* 60. *art.* 2. *& ibid.* Caietan. Salon. Arragon. & Bannes. Sot. *lib* 3. *de iuſtit. qu.* 4. *art.* 2. Valentia *tom.* 3. *diſp.* 5. *q.* 4. *pun.* 2. Petr. Nauarr. *de reſtit. lib.* 2. *cap.* 4. *p* 4. *nu.* 455. late Sayr. *lib.* 1. *de Sacram. in commun. c.* 7 *qu.* 4 *dub.* 2. Mart. Nauarr. *in comment. vnic. c. de iudicijs. numer.* 42. *verſ. tertium*; & Alii communiter; quibus Ego libenter adhæreo, ex quo fortioribus nituntur rationibus

Hæc ſententia intelligenda eſt in foro exteriori, extra confeſſionem, alios iudicando, non in confeſſione; nam tali caſu, ſi quis in foro conſcientiæ in mortali exiſtens aliquem abſolueret, mortaliter peccaret, vt in confeſſo eſt apud omnes DD. & nos infra *dicem. part.* 5. *tom.* 2. *Prax.* , *num.* . Secundò declaratur, vt intelligi debeat, quando Iudex ſiue Eccleſiaſticus, ſiue laicus eſt in peccato mortali occulto, nam tunc alios iudicando, dummodo alia ad iudicium neceſſaria obſeruet, non peccabit mortaliter, *vt præm.* DD. aſſerunt. Et Ratio eſt, quia peccatum mortale ex ſe non ſe opponit rectitudini requiſitæ ad iudicium, nimirum lumini rationis, vel inclinationi ad ius ſuum alteri tribuendum: quæ quidem bene ſtare poſſunt cum peccato: aliàs ſequeretur, non bene dixiſſe Diuum Auguſtinum *in libris de Ciuitate Dei*, in quibus ſæpiſſime laudat, & iuſtiſſima dicit iudicia Priſcorum Romanorum, qui cum Gentiles eſſent, mortaliter peccare Alios iudicando, cum fide, & gratia carerent, nemo eſt, qui neget: quod dici non poteſt, nam Sanctus præfatus eorum iudicia iuſta, & laude digna affirmat.

9 Secus tamen dicendum, ſi Iudex eſſet in peccato publico, & ſcandaloſo, nam tunc mortaliter peccaret, ſententiam ferendo, etiam iuſtam, vt ait S. Thom. *d. q.* 60. *art.* 2. vbi Caiet. & Alij citati. Et ratio eſt, quia in hoc caſu oritur ſcandalum Aliorum, & iuſtitia vilipenditur, maximè ſi alios iudicaret de illis criminibus, quibus ipſe innodatus exiſtit.

Ad contraria verò reſpondetur, & Primo ad rationem, nam licet indignè vtatur ſuo officio priuatiuè, hoc eſt quia priuatus eſt conditione, vt officium dignè exerceat; non tamen vtitur officio contrariè, hoc eſt non agit directè contra rationem illo iudicio, vt ſic: vnde remoto ſcandalo non peccat mortaliter. Et ad illud Apoſtoli *ad Roman.* 2. reſpondetur, quod non ex eo, quod in peccato exiſtit, alios iudicando de peccato, in quo ipſe eſt, nouum peccatum committit: ſed quia ex illo iudicio oſtendit ſeipſum ſimiliter condemnabilem, propter idem, vel ſimile peccatum, S. Th. *vbi ſup. art.* 2. *ad* 3.

Ad illud verò Ioannis 8. reſpondetur, quod intelligendam eſt, quoad confuſionem Iudæorum, vt crimen proprium agnoſcerent; non tamen quod neceſſarium ſit ad rectè iudicandum ſine peccato, vt in gratia exiſtat; ſed quod omninò deceat Iudicem immunem eſſe à crimine ſub aliquali peccato.

Ad *caput* tandem *fin. de temp. ordin.* reſpondetur, quod ille textus non loquitur, quoad actum iudicandi alios, ſed de actu; & exercitio ordinis ſacri, quem exercens Prælatus in peccato exiſtens, mortaliter peccat, quia in ordinatione gratiam ſuſcepit, vt dignè Sacramenta adminiſtret; ideo niſi illa in gratia exerceat, mortaliter peccaret: Quod non procedit in actu iuriſdictionis, exercendo in peccato. Ergo, &c.

10 Eſt bene verum, quod melius faceret Iudex, ſi antequam ſententiam proferret, ſacramentalem confeſſionem præmitteret, non ſolum vt prorſùs quodcumque peccatum, aut ſcandalum euitet; verum etiam vt ſic faciendo, iuſtitiæ, & iudicii actum meritorie exercere valeat, cum aſſiſtentia diuinæ gratiæ. De quo vide omninò. *cap.* 1. *& per tot.* 3 *qu.* 7. & non diſplicebit, cum multa curioſa ibi reperiantur teſtimonia ſacræ Scripturæ, ex quibus colligitur, quod malus Iudex ſententiam proferendo, non ex hoc illam inualidam redderet, ſed alia ratione.

11 *Quoad ſecundum.* An ſcilicet poſſit Iudex aliquid accipere à Partibus pro ſententia ferenda, ſiue exercendo iuſtitiæ officio, notandum eſt quod hoc locum habet tam in ciuilibus, quam in criminalibus, & ad tria reduci poteſt. *Primo ad ſtipendium*, quod Iudici datur pro officio exercendo. *Secundo ad expenſas* pro impenſo labore; *& Tertio ad munera*, quæ quidem aliquando dicuntur ſportulæ, aliquando xenia.

12 Vt au-

12 Vt autem conclusio clarior euadat, atque vberior appareat, supponendum est, quod sportulæ sicut olim dicebantur omnia ea, quæ à Magnatibus dari solebant in cibo, vel in pecunia his, qui eis officii gratia Comitati sunt, vel salutati: sic nunc *sportula* in generæ sumptæ dicuntur quæcumque munera, vel in cibo, vel in pecunia consistentia, quæ Iudicibus à Partibus litigantibus dantur, vltra stipendium ipsis debitum, vt colligitur. *ex l. non fane, 14. qu. 5. cap. cum ab omni de vit. & honest. cleric. Authent. sed hodie. C. de episc. & cleric. & in §. ne autem. Auth. de iudic. collat. 6.* sed communiter dicuntur in specie *stipendia* solùm dari solita pro sententiis ferendis.

13 *Xenia* verò dicuntur modo omnia ea, quæ Iudicibus dantur, consistentia in esculentis, vel poculentis tantùm, quæ intra duos, vel tres ad summum dies consumi possunt: ita enim appellabantur olim munera hospitibus dari solita. *c. statutum §. insuper. de rescr. in 6.* His suppositis dicendum est.

14 *Primo circa stipendium*, non esse prohibitum Iudicibus siuè Ecclesiasticis, siuè sæcularibus aliquid accipere pro iustitiæ officio exercendo loco stipendi, absque labæ simoniæ, quia licet opus exercendi iustitiam sit opus spirituale, vel ecclesiasticum, illud tamen non recipit pro illo opere iustitiæ, sed pro obligatione officii exercendi, quæ obligatio ad aliquid faciendum, est quid temporale, & pecunia æstimabile. Accedit, quod si non babeat stipendiū sibi assignatum, quia opus exercendi iustitiam requirit studium, laborem, & industriam, ad que exercenda nemo gratis obligatur, vtique potest aliquid accipere à litigantibus loco stipendii.

Limitatur tamen, quando Iudex haberet stipendium certū sibi assignatum a lege, Principe, vel conuentionem, nam tunc nihil recipere posset ab ipsis litigantibus; & si reciperet, teneretur ad restitutionem, nisi consuetudine excusaretur; & ratio est manifesta, quia iam receptum, non esset ampliùs loco stipendii, sed vltra mercedem sibi debitam reciperet, ergo peccaret contra iustitiam commutatiuam.

15 Quapropter Iudices Ecclesiastici habentes Beneficium ecclesiasticum, cui annexa est iurisdictio nihil accipere possunt à litigātibus, loco stipendii, quia beneficium datur propter officium, & consequenter loco stipendii, & ideo ex obligatione officii tenentur gratis illud exercere, adeoq; non possunt quidquam aliud a litigantibus recipere, tam si sint Iudices ordinarii, quam si sint Delegati. ita communiter Theologi, & Canonistæ. Gabriel. *in 4. dist. 15. qu. 6. art. 2. concl. 4.* Alex. de Ales. *par. 3. qu. 40. membr. 6. art. 5 §. 2. sua sum.* Syluest. *verb. Iudex 1. q. 10. vers. primum*. Tabien. *eod. vers. sexto*. S. Antonin. *p. 3. tit. 9. c. 2. §. 8.* Nauarr. *in manual. c. 25. nu. 12.* Ioan Andr. & Abb. *in cap. cum ab omni num. 9. de vit. & honest. cleric.* Azor. *3. par. lib 12. c. 23. vers. dubium*. Bonac. *tom. 2. circa octauum Decalog. praeceptum disp. 10. qu. 2. punct. 8. num. 2.* Quæ quidem conclusio locum habet, etiam si beneficium sit tenuè, quia sua culpa non debet alius nocere, non debebant enim illud acceptare, si sufficiens non erat ad illos alendos. Gabr. *vbi sup. lit. G.*

16 *Dicendum est secundò circa expensas* pro impenso labore, quod Iudex delegatus a Papa, etiam si habeat beneficium tuta conscientia poterit aliquid accipere pro compensandis expensis, quando reuera aliquas facit, & quidem moderatas, extra domum propriam, vt si iter facere necesse sit, nam tunc pro vecturis equorum, & famulorum victu potest aliquid moderatum recipere, iuxta locorum consuetudinem, vt colligitur *ex cap. statutum §. insuper. de rescript. in sexto*, vbi late glos. & DD. *& cap. cum ab omni de vit. & honest. cleric. capit. caritatem 12. quæst. 2.*

Sed quæritur, an talis delegatus extra domum suam proficiscens ad officium exercendum, teneatur deducere expensas, quas domi facturus esset, quando eas a partibus repetit?

Respondetur negatiuè, secundum Gloss. *in d. cap. statutum §. insuper. verb. moderatas*, ibi Franc. Abb. *in d. c. cum ab omni n. 13. de vit. & hon. cler.* S. Anton. *d. p. 3. tit. 9. c. 2 §. 8.* gabr. *in 4. dist. 25. q. 6. art. 2. conclus. 4. lit. G.* Syluest. *verb. Iudex 1. q. 4. vers. 2.* Tabien. *eod. verb. vers. 11.* Angel. *eod. §. 13.*

Quod locum habere dicunt glos. Abb. Sylu. & Tabien. etiam si delegatus beneficium habeat pingue, nam adhuc expensas pro victualibus, & vecturis petere potest, quia Pontifex *in d. cap. statutum, & c. cum ab omni* indistinctè loquitur. Et ratio est, quia beneficium datur pro iurisdictione ordinaria, non delegata: Hostiens. tamen, & Glos. *in d. cap. statutum, & cap. cum ab omni*, & alii tenent debere Iudicem deducere expensas, quas domi facturus esset.

17 Sed quid; si iter faciendo occasione causæ, Iudex ipse delegatus, vel aliquis ex famulis à latronibus despolietur; aut alicubi infirmetur, ex cuius occasione longiorem moram facere cogetur; & sic maiores expensas elargiri: Aut aliquis eorum moriatur numquid possit huiusmodi expensas à partibus repetere?

Respondetur negatiue; *per l. inter causas §. non omnia ff. mandat.* quæ casu fortuito eueniunt, partibus imputari non debent.

18 Quæ conclusio, vt possit expensas Iudex delegatus petere, locum habet, etiam si assumere necesse sit Assessorem, partibus tamen non suspectum: nam tunc potest illi salarium a partibus repetendum assignare; si verò non indigeat Assessore, tunc si illum assumat, tenetur de proprio satisfacere, vt expressè cauetur *in d. cap. statutum §. Assessorem de rescr. in sexto*.

19 Nota hic, quod tam in causis ciuilibus, quam in criminalibus Assessor Iuris peritus assumi potest per Iudicem, qui legum Doctor non sit, vt ei assistat, & instruat in his, quæ Iuris fuerint, vt colligitur ex text. *leg. 2. C. de assessorib.* Assessor autem Is est, quem ille, qui iudicandi potestatem habet, sibi associat, vt ei assideat, & assistat, & ad rectè causam dicendam eum instruat, *vt ex d. l. 1.* notat Azor. *in summ. C. de assessor. nu. 1.* Specul. *lib. 1. de assessor. §. assessoris est*; quos sequitur Dec. *in rubric. ff. de offic. assessor. nu 1.*

20 Ex qua descriptione desumi potest, quod Assessoris officium versatur circa plura. Et Primo, vt inuigilet ad veritatem indagandam, quid Iuris sit, Iudicem instruat *d. leg. 1. C. de assessor.* Hinc fit, quod postquam Iudex illum elegerit, & ipse acceptauerit: tenetur de Iniustitia Iudicis, nisi protestationem in Actis fecerit, quod ipse non consentit, cùm videt Iudicem iniustè agere. Bald. *in l. quoniam notab. 1. C. de appell.* Dec. *vbi proximè num. 3.* Boss. *in tit. de sentent. numer. 3.* Par. de Put. *in tract. syndic. 1. num. 12.* Secundò, vt admittat, vel reiiciat libellos, prout Iuris fuerit, inspiciendo an benè confecti fuerint: vel de re illicita. *vt in l. fin. C. vt nem. priuat. tit. praed. suis*. Tertio, vt perpendat petitionem partis, an illi competat actio; & an Iuris ordinem in petitione seruauerit. *vt in l. ne quidquam §. obseruare ff. de offic. proconsul.* Quarto, vt consideret, & bene disponat decreta interponenda in causis coram eo Iudice, cui assistit, vertentibus: vt colligitur ex tex. Glos. & DD. *in l. 1 ff. de offic. assessor.* Quintò vt videat & diligenter consideret edicta, & alia, quæ a Iudice promulgantur, an iuridica fuerint; & si contra, vel præter Ius esse cognouerit, prohibeat, ne publicentur. Par. de Put. *in tract. de syndicat. vers. Assessor. c. 1. n. 26.*

21 Sed quæritur, an Assessor aliquam habeat iurisdictionem aliquando?

Respondetur affirmatiuè, participat enim de iurisdictione Iudicis. *d. l. 1. ff. de offic. assessor.* præsertim enim de iurisdictione peditus ex aliqua publica causa; secus in causa appellationis, in qua nullam habet iurisdictionem. Bald. *in Authent. ad hac n. 1. in fin. C. de iudic.* Steph. Gratian. *decis. March. 145. nu. 15.* Vnde non potest Assessor, in Iudicis absentia sententiam ferre in causis criminalibus, etiam si fuerit Vicarius ab ipso Iudice constitutus, vt ex Angel. *de malefic. in ver. hac est quædam sententia* aduertit Foller. *in Pract. crim. for. fac. ver. panis debet. fortunat. num. 87.*

22 Eligi potest Assessor de consuetudine ab ipso Iudice. Speculat. *de assessor. §. eligitur in princ.* Menoch. *de arbitr. Iudic. cas. 253. nu. 3. in fin.* nisi aliter ex statuto particulari seruetur. In quibusdam verò locis eligitur de consensu partium; & tunc melius est, quia non facilè recusari potest, vt suspectus; & de eius facto Iudex non obligatur, sicut quando ab ipsomet eligitur. *d. l. 1. & l. nullus Iudicum C. de assessor* Par. de Put. *in d. c. 1. n. 11.* & quia participat de iurisdictione Iudicantis, vt sup. dictum est, potest ab eo appellari, si aliquem grauauerit. Speculat. *vbi sup. §. debet autem.*

23 Cum verò eligitur Assessor, vtique eligi debet, qui non sit turpidine, aut infamia notatus. *l. 2. ff. de offic. Assessor.* Nec partibus, aut alteri ipsarum suspectus, alias recusari potest; *vt in d. leg. 1. ff. de offic. Assess.* & Specul. *d. §. debet autem*. Neque maiori excommunicatione ligatus, quia tales ab officiis publicis repelluntur DD. apud Megal. *3. p. Instit. l. 2. c. 5. n. 13.* Neque, qui non sit peritus in eo genere, in quo ius dicere debet. Vnde, vt idoneus sit, eligi debet peritus in Iure Canonico, si iudicare debet in causis Canonic. si verò in causis Ciuil. esse debet

peritus

peritus in Iure Ciuili; aliàs si tunc fuerit solum Canonista, vel Theologus, recusari poterit, vt tradunt DD. communiter, & Lap. ac Domin. *in c. statutum. de rescript. in 6.* Dec. *in cap. fessicitatus n. 60. & seqq. de rescr. & in cap. decernimus. de iudic. n. 139.* Est benè verum, quod talis peritia esse debet in ea facultate, in qua iudicat, Iudicis arbitrio relinquitur, *vt habetur in d. c. statutum §. assessorem de rescr. in 6.* & notat Menoch. *in dicto cas. 253 n. 3.* vbi *n. 5. in fin.* post Salic. *in l. 1. C. de pœn. Iud. malè iudic.* & Purpur. *in l. 1. num. 72. & ibid.* Bolognet. *num. 14. ff. de offic. assessor.* dicit, sufficere illum esse peritum, & versatum, quamuis priuilegium Doctoratus non habeat.

24 Sed quæritur, an possit esse Assessor Generalis alicuius Iudicis Ecclesiastici. Aliquis, qui non sit Clericus, sed laicus?

Respondetur affirmatiuè cum Hostien. Butr. Abb. & Aliis *communiter in prae. c. statutum §. Assessorem de rescr. in 6.* & Dec. *in d. cap. decernimus n. 131. vbi usque ad n. 135.* impugnat rationes Andreæ Siculi ibidem contrarium tenentis, & dicit ita seruari in praxi, Et idem tenet *in cap. si pro debilitate. n. 72. de offic. deleg. & in rubr. ff. de offic. assessor. in fin.* vbi de communi DD. sententia testatur. Quidquid afferat Gemin. *in d. §. assessorem.* & And. Sicul *in d. cap. decernimus de iudic.*

Sed quid è contra, num Clericus esse possit Assessor generalis in Curia sæculari.

Et respondetur negatiuè, cum Decio *in d. cap. decernimus num. 142.* & ratio est, quia cum sit officium sæculare publicum, non potest Clericus illud exercere *l. placet C. de episc. & cleric. cum concordantibus.* Accedit, quod in multis causis sanguinis interuenire deberet, tam consulendo, quam iudicando; quod facere non potest. *cap. sententiam de cleric. vel monach.* & fusiùs dicemus *in 2. to.* posset tamen esse Assessoris particularis in vna causa tantum, quæ pœnam sanguinis non intligat. Dec. & Alii *vbi sup.*

25 Quæritur secundò, An delegatus ab alio Ordinario, quam a Papa possit similiter expensas moderatas a pluribus, vt supra, repetere?

Respondetur affirmatiuè, tam pro victualibus, quam pro vecturis equorum; Nisi esset delegatus ad vniuersitatem causarum. Vel ad vnam tantum cum fraude, vt dici posset delegatus particularis, quia in his duobus casibus teneretur ordinarius delegans de proprio expensas illi subministrare; ratio est, nam tunc dici debet ordinarius non delegatus; extra verò prædictos duos casus potest licitè expensas recipere, si proficiscatur extra suam propriam domum: vt traditur per Gloss. *in d. c. stat. §. insup. verb. moder. de rescr. in 6.* Abb. *in d. cap. cum ab omni n. 13.* vbi etiam Innoc. *de vit. & hon. Cler.* Angel. *verb. Iudex §. 11.* Tabien. *eod. verb. vers. 9.* Gabr. *in 4. dist. 15. q. 6. art. 2. concl. 4. litt. G.* quidquid in contrarium afferant Gloss. *in d. cap. cum ab omni verb. prat. expens.* & Sylu. *in verb. Iudex 1. quæst. 9. vers. 3.* Et ratio est, quia si Papa, qui est ordinarius ordinariorum omnium *arg. c. cuncta per mundum 9. quæst. 3.* non subministrat expensas suo delegato, sed illæ suppeditantur ei a partibus; quare non erit idem dicendum de aliis ordinariis inferioribus, in quibus militat eadem ratio? ergo licitè talis delegatus ab ordinario expensas recipere poterit, cum nullibi in Iure Canonico prohibitum hoc reperiatur.

26 Quæritur tertiò An Iudex Ecclesiasticus ordinarius iter faciendo per loca suæ iurisdictionis, extra tamen locū proprii domicilii, possit, expensas huiusmodi a partibus accipere?

Respondetur negatiuè, quia habet redditus iurisdictionis, loco stipendii, quibus onera, & expensas compensare potest. Glos. *in d. cap. cum ab omni. verb. preter expensas,* Abb. *ibid. n. 12. de vit. & hon. cler.* Angel. *verb. Iudex. §. 12.* Syluest. *verb. Iudex 1. q. 9. vers. quartum.* Tabien. *eod. verb. vers. decimo* Gabriel *vbi supra,* & Alii.

Fallit tamen prædicta conclusio in duobus casibus: Primo quando Episcopus Diæc. suæ iurisdictioni subiectam visitat, nam tunc licitè expensas recipere potest. *cap. cum apostolus de censib. & cap. exigit eod. tit. in sexto.*

Secundo fallit, si Episc. proficiscatur extra locū sui domicilii pro consecratione alicuius Ecclesię. *c. cum sit rom. de sim.*

27 Idem dicendum est, si Iudex ordinarius Ecclesiasticus Assessorem recipiat, nam tunc de propriis bonis illum prouidere debet, quia tenetur iustitiam gratis ministrare, & peritiam iudicandi habere, vnde si indigeat Assessore, vel aliàs ei placuerit illum assumere, debet ex redditibus sibi assignatis expensas illi suppeditare Abb. *in d. cap. cum ab omni num. 13. de* vit. & hon. cler. Gabriel. *in 4. d. concl. 4. litt. G.* Angel. *verb. Iudex §. 16* Syluest. *verb. Iudex 1. q. 10. vers. secundum* Tabien. *eod. vers. decimo-quartò, & communiter omnes Alij.*

28 Bene tamen verum est, secundum Ius canonicum, & ciuile, ac DD. communiter, quod quilibet Iudex siue Ecclesiasticus, siue sæcularis; siuè ordinarius, siue delegatus accipere potest xenia, idest esculenta, & poculenta, quæ intra paucos dies consumi solent, vt expresse debetur *in cap. statutum §. insuper de rescript. in sexto, l. solent. ff. de offic. proc. & l. plebiscito ff. de offic. præsid.* Gabriel. *in 4. dist. 15. prae. q. 6. art. 2. concl. 4. lit. G.* Alex. de Ales. *p. 3. q. 40. membr. 6. art. 3. §. 2.* Caietan. *in summ. verb. Iudicis peccata in fin.* Tabien. *verb. Iudex 1. vers. sextò,* Syluest. *eod. verb. qu. 8. vers. secundum,* Angel. *ver. eod. §. 8.*

Et tamen aduertendum, quod huiusmodi Xenia debent esse moderata, non excessiua, hoc est quod possint intra duos, aut ad summum tres dies consumi, Et quod dentur ex mera liberalitate, non quod aliquo modo directè, aut indirectè exigantur, aut aliquo prætextu, quasi coactione petantur. *arg. cap. de eulogijs dist. 18.* & colligitur per Gloss. *in d. cap. statutum §. insuper in verb. paucis de rescript. in sexto, & DD. præcitat.* Multa enim licitè recipi possunt quæ tamen peti prohibentur. *c. placuit, & c. quam pio 1. q. 2. & cap. quæsta est Nobis 13. q. 2.*

29 Tandem quoad expensas prædictas notandum est; quod Iudex sæcularis, tam si sit ordinarius, quam si delegatus, licitè illas petere potest, quando extra proprium domicilium proficiscitur, sicuti potest, & testis, extra suum domicilium, causa ferendi testimonii iter faciens. Et ratio est, tùm quia æquitas naturalis dictat, vt tales, expensæ compensentur: tùm quia nullibi de Iure ciuili prohibitum reperitur, ne petantur; sicut de Iure Canonico *arg. cap. ad Apostolicam de Simon.* Angel. *verb. Iudex §. 10.* Syluest. *ver. Iudex 1. q. 9. versic. primùm;* Tabien. *eod. verb. versic. 8.* & Alij.

30 *Tertiò circa Munera*, & sportulas plura notanda succedunt, quorum primum est, quod Iudex Ecclesiasticus ordinarius habens beneficium, cui annexa est iurisdictio, nullo modo potest a litigantibus munera, & sportulas accipere; & si contrarium faciat, restitutioni obnoxius remanet. Ita Ioan. Andr. & Abb. *in prætit. cap. cum ab omni num. 9. de vit. hon. cler.* Alex. de Ales. *p. 3. quæst. 40. membr. 6. art. 3. §. 2.* Anton. *p. 3. tit. 9. c. 2. §. 8.* Gabr. *in 4. dist. 15. quæst. 6. art. 2. concl. 4.* Syluestr. *in verb. Iudex 1. qu. 8. vers. tertium,* Tabien. *eod. vers. sextò* & Alii, qui hanc conclusionem procedere, vt supra dictum est, asserunt, non obstante quod *in d. capit. cum ab omni et in capit. statutum §. insuper de rescr. in sextò.* sermo fit de Iudice delegato, non de ordinario; quia ratio prædictorum Iurium potior consideratur in Iudice ordinario, quam delegato: Cum & ipsi detur beneficium, vt ius reddant subditis illius iurisdictionis beneficio annexæ: ergo à fortiori ordinarius tenetur abstinere, sicut delegatus: vnde si recipiat, restituere tenetur.

31 Secundum est Iudex Ecclesiasticus delegatus à Papa habens Beneficium, cui annexa est iurisdictio, neque, potest munera accipere, vt dictum est de Iudice Ecclesiastico ordinario, expresse cautum reperitur *in d. cap. cum ab omni, et in cap. statutum prae.* vbi Abbas, & Alij, s. Ant. *d. §. 9* Tab. *d. vers. sextò;* Syluest. *loc. cit.* Caietan. *in sum. verb. Iudicis peccata in fin.* Quod procedit etiam in delegato ab Alio ordinario, & non a Papa; quia licet in *d. cap. statutum* agatur solum de delegatoà Papa, & non de delegato ab alio ordinario: ratio tamen videtur esse eadem in omnibus, pro quo facit *pronotat. cap. cum ab omni.* vbi summus Pontifex Innocentius III. indistinctè loquitur, Delegatum non posse munera accipere: ergo indistinctè de omnibus intelligi debet. *vulgat. iurib. cap. 1. dist. 19. cap. sunt nonnulli 1. q. 1. cap. solite de maior. et obed.*

Quæ conclusio, vt delegatus Ecclesiasticus aliquod munus recipere non possit, si beneficium habeat, procedit etiam si illud sit tenue, quia sibi imputare debet, quare acceptauit beneficium tenue, ita Gabr. *in 4. dist. 15. qu. 6. art. 2. concl. 4. litt. G. in fin.* Ang. *in verb. Iudex. §. 14.* & Sylu. *verb. Iudex 1. qu. 8. vers. tertium in fin.* nisi propter talem causam impediretur exercere aliquod honestum opus, de quo mediocriter, & honestè viuit: Abbas tamen in *d. c. cum ab omni n. 21. de vit. et hon. cler.* absolutè tenet in tali casu posse licitè accipere cum moderatione.

32 Tertiū est, quod delegatus a Papa, si munera occasione iustitiæ ministrandæ accipiat, ad restitutionem acceptorum tenetur; neque suffragaretur ei remissio facta per partem

dantem, vt expressè habetur *in d. cap. statutum. §. si quid autem de rescrip. in 6.* vbi Gloss. *in verb. remissione* dicit voluntariam esse, quod si Iudex prædictus munera restituet parti, anti finita lite, & pars ipsa tunc redonaret, quod esset valida ipsa donatio; secus si hæc restitutio fieret ante litem finitam. Idem tenet Syluest. *in verb. Iudex 1. q. 8. vers. secundum*, & Angel. *eod. verb. §. infin.* Et ratio est, quia finita lite cessat suspitio fraudis, ac subornationis; & quilibet potest voluntarie rem sua in alium transferre, vt *in § per trad. Instit. de rer. diuis.*

33 Sed quæritur, an consuetudo accipiendi munera excusare possit Iudicem Ecclesiasticum, siuè ordinarium, siuè delegatum, itaut peccati reatu, & restitutionis obligatione aliquid recipere valeat?

Respondetur affirmatiuè, cum Cardin. *in clement. statutum de elect.* si consuetudo aliquid accipendi ortum habuit à libera donatione; secus si ab exactione. Idem videtur tenere Specular. *in lib. 1. tit. de salarys §. 1. n. 13.* quia consuetudo, vt aliquid percipiatur, valida esse potest, *vt in §. Hæc autem omnia vers. num etiam, & § si igitur vers. itene enim, Authent. Vt Iudic. sin. quoque suffrag. collat. 2. & arg. cap. dilectus, de offic. ordin. & arg. l. sic publicatio. ff. de public. & uect.* Vnde satis probabile mihi videtur, posse Iudicem munera recipere in locis, in quibus consuetudo adesset aliquid recipiendi hac ratione supra posita; quia leges possunt contraria consuetudine abrogari. Alij tamen vt S. Antonin. *in 3. p. tit. 9. cap. 2 §. 8 circ. med. vers. nonnunquam, & in fin.* Abb. *in peac. cap. cum omni. nu. 10. de uit. & hon. cler.* Syluest. *uerb. Iudex. 1. q. 8. uers. quartum* Angel. *Iudex eod. uer. §. 15.* tenent partem negatiuam, & docent, consuetudinem in contrarium non valere. Nihilominus cum prima sententia sit probabilis, & sequi possit, quia nititur optima ratione, ego non tam facilè damnarem Iudicem aliquod munus moderatum recipientem, iuxta loci consuetudinem, vbi talis adesset.

Difficultas tamen maior esse potest, an iura contrarium disponentia censeantur de facto abrogata, vel legitima? in qua dicendum mihi videtur; quod vbicumq. consuetudo talis obseruatur sciente Principe, & non contradicente, vel puniendo, vel contrarium præcipiendo, tali casu consuetudo licita esset, cum modo moderatè recipiantur munera.

34 Quæritur secundò, an repeti possit à Iudice, quod recepit, vbi prædicta consuetudo non adesset.

Respondetur cum distinctione. Aut enim datum fuit ab aliquo scienter, nomine muneris, & tunc negatiuè respondetur, *l. cuius. ff. de reg. l. iur.* Aut ignoranter, & tunc affirmatiuè respondendum est. *c. s. p. cinuen. de m. g. t. procur. at. in fin. de consf. et l. e a. l. ff. de reg. iur.* Aut gratis, datum fuit: & repeti non potest. *c. de eul. c. 18.* Aut tandem per extortionem, & tunc in quadruplum data restituuntur. *c. quoniam quidem. in fin. 18. d. c. 10 cum . q. 1. et c. fonecimus 1. q. 7 et in §. scriptum est 2. uers. sicut enim Auth. ut iud. sin. quoq. suffr. collat. 2 et l. fin. C. de re. tonens.*

35 Quæritur tertio, quam pœnam incurret Iudex, si aliquid recipiat, vt iniquam sententiam proferat?

Respondetur, quod est suspensus per annum ab officio, & si fuerit Iudex ecclesiasticus & durante suspensione diuinis se immiscuerit, irregularitatem incurrit Summo Pontifici reseruatam; Et similiter tenetur ad restitutionem receptæ vel pecuniæ quæ quidem restitutio fieri debet non danti, sed pauperi, vel parti læsæ in cuius iniuriam, & damnum data fuit, vt expresse habetur *in cap. cum æterni § si quis autem. de sent. et re iudic. in sexto.* vb. Gloss & late S. Antonin. *d. par. 3. tit. 9. cap. 2. §. 8. circ. med. uers. debet. Item.* Ratio autem quare pluribus pœnis puniatur talis Iudex redditur ab Innocentio Quarto *in d. c. cum æterni in fin.* quia qui in pluribus præsumit offendere Deum, Iustitiam officij debitum & naturam ipsam, hoc est proximum dignus etiam est, vt multiplici pœna castigetur.

36 Hinc est, quod Iudex vendens aliquo modo sententia, aliquid accipiendo, vel vt contra iustitiam, illam proferat, vel vt celerius contra iura decernat; vel vt contra rectitudinem iustitiæ illam differat; non solum grauissime peccat; verum etiam ad rei acceptæ restitutionem tenetur; vt colligitur communiter per DD. *ex cap. non licet. 11. qu. 3. et cap. non sanè 14. qu. 5.* & habetur *in d. cap. statutum §. si quid autem. de rescrip. in 6. et cap. cum ab omni de uit. et hon. cler.* Et ratio est, tum quia donans aliquid tali modo, non dat voluntariè, & gratuitò, sed coactè, & inuitè: tum etiam quia est contra Ius Diuinum, & Positiuum; habent enim. *Deuteron. cap. 16.* vbi de Iudicibus agitur: *Non accipies personam, nec munera, quia munera excæcant oculos sapientium; & mutant verba iustorum. Iustè quod iustum est, persequeris, &c.* Idem habetur Leuit. 19. Exod. 23. & Ecclesiast. 20. dicitur *Xenia, & dona excæcant oculos Iudicum, & quasi mutus in ore auertit correptiones eorum.* Idem probatur ex *cap. cum ab omni prec.* vbi habetur *iustum iudicium Iudici vendere non licet, & venales sententiæ ab ipsis etiam secularibus legibus reprobantur;* & in *d. cap. statutum. §. Insuper* habetur: *gratis, & cum omni puritate iudicium procedat, nullum munus accipiant, &c. & in dd. cap. non licet & capitul. non sanè* ex S. Augustin. *epist. 54. ad Macedonium:* habetur *non licet Iudici vendere iustum iudicium, & si licet Aduocato vendere iustum patrocinium, Iurisconsulto iustum consilium, & in cap. vendè. 11. q. 3.* ex Diuo Gregorio habetur. *Qui rectè iudicat, & præmium remunerationis expectat, fraudem in Deum perpetrat, quia iustitiam, quam gratis impartire debent, acceptione pecuniæ vendidit, &c.*

Ex quibus omnibus clarè patet non licere Iudici iniustum iudicium vendere, vt sup. dictum est. Imo neq; licet Iudici aliquid accipere, vt iustè iudicet, aliás recipiendo peccaret, & acceptum restituere tenetur, prout similiter testis aliquid accipens pro veritate dicenda, vt habetur *in præcit. cap. non sanè 14. q. 5.* S. Aug. *epist. 54. ad Macedon.* Aragon. *in 2. 2. q. 75. art 4.* Less. *de iust. l. 2. cap. 14. dub. 9.* Sot. *eod. tract. de iustit. l. 4. q. 7. art. 1. ad secundum* Azor. *p. 3. l. 4. cap. 21. q. 6* Rebell. *lib. 18. q. 10. n. 8* Petr. Nauarr. *lib 4. cap. 2. n. 34.* Martin Nauar. *in manual c. 17. n. 34 & 96.* Sayr *in clau. Reg. li. 10. tract. 5 c. 3. n 6. uers quo circa.* Tolet. *lib. 5. sum. cap. 21. n. 5.* et Alij. Sed tamen Io. Fran. Suarez *in Enchiridio casuum conscientiæ lib. 5. §. ens restituendum uer. quod accepisti, & l. 10 §. iudicium uer. iudex potest*, & Dian. *p. 3. tr. 6. res. 4.* contrarium sententiam tenere, dicunt enim posse Iudicem aliquid accipere pro iusta sententia ferenda dummodò non detur ad redimendam vexationem; Sed solùm ad alliciendum ipsius animum ad iustam ferendam sententiam, aut ex mera liberalitate, quia tali casu posset recipere, nec ad restitutionem teneretur; Sed prima sententia mihi magis placet; quia Iudex tenetur ex debito Iustitiæ iustam sententiam ferre, vnde si aliquid reciperet, peccaret contra iustitiam, ad quam ministrandam tenebatur gratis; & dans, inuoluntariè dare censetur.

Qua retenta sententia dubitari potest, an restitutio accepti in tali casu facienda sit statim, sine iudicis condemnatione, aut partis repetitione, an verò post sententiam, aut repetitionem? Et respondetur cum communi, restitutionem faciendam esse statim ei, qui dedit, nulla expectata sententia, quia cum contra iustitiam receperit, vtique restituere statim debet, nam retinere non potest, ideo non requiritur sententia, nec repetitio partis. ita Domin. Bannes *in 2. 2. q. 62. ar. 5. contra conf. 3 concl. 3.* Adrian. *de restit. q. 16.* Petr. Nauar. *d. cap. 2. q 12. n 98.* Mol. *tom. 1. de iustit. tract. 2. disp. 80.* S. Antonin. *p. 2. tit. 2. cap. 5. §. 1.* Sayr. *d. cap. 3. n. 8. uers. Alij verò, & num. 9.* vbi plures congerit. Quidquid aliter senserit Sot. *l. 4. de iust. q. 7. art. 1. ad secundum vers. primus modus.* Eman. Rodriquez *p. 2. c. 40. conclus. 8.* Ludouic. de Beia *p. 1 responf. cas. consc. cas. 1. & 31.* & Alij, qui dicunt Iudicem teneri restituere post sententiam.

37 Quæritur insuper, an possit Iudex in causa vtrinque probabili aliquid accipere ab vna ex partibus pro ferenda sententia ad eius fauorem?

Respondetur negatiuè, per nouissimam constitutionem Sanctissimi Domini Nostri Alexandri VII. *diè 24. Septemb.* 1665. edita super reprobatione 28. opinionũ diuersorum Doctorum, in ea enim, §. 26. reprobando opinionem Doctoris talem opinionem tenentis habentur hæc formalia verba: *Quando litigantes habent pro se opiniones æquè probabiles, potest Iudex pecuniam accipere pro ferenda sententia in fauorem vnius præ alio.* Vnde satis rectè Tannerus *in 2. 2. disp. 3. q. 6. dub. 10. n. 290.* etiam ante præfatam constitutionem Pontificiam reprobauerat opinionem Lessii *l. 2. c. 14 dub. 9. num. 65. edit. Parisien. ann. 1618.* asserentis, Iudicem aliquid accipientem ab eo, in cuius fauorem, secundum opinionem probabilem, quando duæ extabant opiniones æqualiter probabiles, altera pro vna parte, altera verò pro alia parte, & in sua libertate erat vtramlibet sequi; non peccare contra iustitiam, nec teneri ad restitutionem; & ratio, quam assignat, est, quia non tenetur plus vnam, quam alteram opinionem sequi; & proinde quod accipit, nõ est pro iustitia sententiæ; sed pro eo, quod præfert vnam opinionem alteri, ad quod non tenetur. Modera tamen hoc

fumat

sum dictum, dicens habere tantum locum attento Iure naturali, nam si Ius positiuum attendatur, neque hoc fieri permissum est. Quod tamen etiam de Iure naturali oppositum tenendum est cum Tannero vbi suprà, maximè verò hodie post præfatam constitutionem Alexandrinam, per quam res est omninò explicita, & contrarium asserere, sapere hæreticam prauitatem. Hanc sententiam Lessij refert Dian. *p. 3. tract. res. 55.* & illam sequi videtur; quamuis non explicet; sed se retractat postea *p. 6. tract. 6. resol. 59.*

38 Sed quid dicendum, si Iudex aliquid acciperet ab aliquo, vt potius vnam causam prius expediat, quam aliam, quando simul ad ipsum delatæ fuerunt, vtrum peccet contra iustitiam? Hoc dubium examinat Paul Layman. *in Theol. moral. lib. 3. sect. 5. tract. 4. cap. 4. num. 9.* cuius verba formalia per extensum ponit Dian. *d. par. 3 tr. 6. res. 15.* & concludit, quod secluso scandalo, & attento Iure naturali, quando litigantes iure temporis æqualiter gaudet, potest aliquid recipere, vt vnam causam ante aliam expediat, quia in hoc nulli infert iniuriam; & quia in gratiam eius, qui aliquid dedit, se obligauit causam ipsius ante alias expedire, potest aliquid sumere, quia talis obligatio est pretio æstimabilis; quamuis, vt ipsemet Layman. dicit, res ista periculo non vacat. Quod si aliquid reciperet pro expedienda causa posterius sibi delata, ante aliis prius introductis, dubitari non potest quod peccaret, cum hoc facere non possit, quia quodammodo ius acquisiuit ad celerius eius causæ expeditionem pars, cuius causa prius in iudicio introducta fuit.

39 Posset tamen Iudex in rigore, & secluso scandalo, & periculo iniustitiæ aliquid accipere à litigante instar muneris liberalis, vt maiorem adhibeat diligentiam in causa, quam aliàs adhibere solet; vel vt alliciatur ad diligentius causam infra iustitiæ limites expediendam; secundum Lessium. *de iust. & iur. lib 3. cap. 14. dub. 9. num. 64.* & Mulin. *de iust. tom. 1. tr. 2. disp. 88. numero 6.*

40 *Quoad tertium*, nimirum quibus in casibus sententia condemnatoria proferatur pœnis ordinarijs reum condemnando, notandum est, quod nemo quantumuis reus cuiuscumque delicti condemnari potest, nisi sit testibus conuictus, vel ore proprio confessus. *l. qui sententiam C. de pœn.* Quod est adeo verum, vt non possit quisquam neque ex præsumptione violenta, aut inditijs indubitatis criminaliter damnari. Gaudin. *in tract. maleficior. sub rubr. de præsumption. & indit. indub* Paul. de Castr. *cons. 197. incip. visa inquisitione col. vlt. in princ.* Angel. *in l. 2 ff de furt.* Cæpoll. *cons. 6. incip. veritatis in 3. col.* latè Marsil. *in consil. 96. n. 10.* Hęc autem conclusio intelligenda est regulariter, & in casibus, in quibus ordo Iuris requiritur in procedendo contra inquisitos, vt pęna ordinaria puniri possint, quamuis bene puniri valeant pœna extraordinaria, & mitiori, secundum Bald. *in Margarit. verb. pœna in vlt. col. vers. pœna ordinaria*, sequitur Marsil. *in sua Pract. crim. §. constante numer. 100.* Secus tamen est in certis quibusdam casibus, in quibus ordo est ordinem non seruare, vt in delictis notorijs, læsæ maiestatis, & similibus de quibus aliàs supra diximus, quia in illis poterit Iudex maiori seueritate vti.

41 In his verò delictis, in quibus proceditur ex officio Iudicis, non ad quærelam partis, poterit vtique minorare pœnā ordinariam a legibus statutam iuxta tradita per Host. enl *in c. in Archiepiscopatu de rapter* quem sequitur Bald. *vbi supra in secunda col. vers. pœna legalis*, Marsil. *ibid. n. 84. & in l. 1 §. diuus ff de sicar. in princ.* vbi hoc dictum procedere dicit, quando causa ex qua Iudex volt minorare pęnam non est approbata a Iure, vt ex ea possit, & debeat minorari pęna; alias cogetur minorare, etiam quando proceditur ad quærelam.

Sed numquid, quando Iudex minorauerit pœnam ordinariam, teneatur inserere causam in sententia quare a pœna ordinaria recedit, vid. Angel. *de malefic in verb. quasi non soluerit*; de quo nos supra alia occasione diximus.

Vtrum verò teneatur Iudex condemnare Reum ad pęnam ordinariam, si secundum allegata, et probata in iudicio nocens appareat; quamuis ipsemet Iudex sciat priuata scientia illum esse innocentem; vel è contra possit illum absoluere si ipsi constet certa scientia esse nocentem; sed secundum allegata, & probata, appatet nocens vide quæ dixi supra; *in Pract. simil. p. 2. sect. 3. subsect. 1 n. 56 cum sequentib* vbi latè de hoc.

42 Est similiter notandum circa impositionem pœnarum, an scilicet reus habuerit iustam causam delinquendi, an non; vt si quis se defendendo aliquem occideret; Sed tamen moderamen inculpatæ tutelæ excessit; vel an delinquerit magno dolore motus, & similibus, nam tunc non pœna ordinaria puniendus esset, sed mitiori, vt habetur *in l. si adulterium cum incestu §. Imperatores. ff. de adulter.* Angel. *de malefic. in verb. & dictus Titius se defendendo versic. aduertas.* Aretin. *cons. 265. incip. si ut col. vlt.* & plenè Marsil. *in d. l. 1. n. 58. ff. de sicar.*

Idem dicendum est in casu incertitudinis, vt si plures aliquē vulneribus affecerunt, ex quibus vulneratus mortuus est, sed ignoratur quis in specie vulnus lethale inflixit. Vel si plures fuerunt in rixa, & vulneratus non habet, nisi vnicum vulnus & ignoratur quis illud dederit, tunc nemo ipsorum puniri debet pœna ordinaria sed mitiori extraordinaria, Gloss. *in l. item Mela §. sed si seruum. ff. ad leg. Aquil.* & plenissimè Marsil. *in d. l. 1. n. 72. limitat. 16. ff. de sicar.* secus si data opera et concorditer plures occiderent, quia tunc omnes pœna ordinaria puniuntur. Grammatic. *cons. 4.*

Neque condemnari debet pœna ordinaria occidens aliquē, si occisus alias contra legem deliquisset, verbi grat. si pater occideret filium, qui vnam de causis ingratitudinis contra eum commisit, & sic de simil. secundum Bart. *in l. Diuus ff. ad leg. Pomp. de parric.* sequitur Marsil. *in d. l. 1. n. 100. ff. de sicar.*

43 Notandum est præterea, quod in pœnis imponēdis debet Iudex plurium rerum rationem habere: *Primò* enim personarum qualitatem attendere debet, contra quas delictum commissum fuit, quia altera vt pœna plus, vel minus, iuxta ipsarum qualitatem. Vnde si quis occiderit Clericum, plus punitur, quam qui a Laicum: Glos. *in cap. sicut qui 17. q. 4.*

Secundò, si quis occiderit seruum alicuius, magis punitur, quam si liberum occidisset; quia vltra pœnam *ff. de sicar.* tenetur reficere interesse Domino ipsius serui, & aliquando in duplum, *ut in l. 2. & l. si seruus §. huius, & l. Neratius §. hac actio. ff. ad leg. Aquil & in §. fin. Instit. eod. tit.*

Qui verò occiderit liberum: tenetur solum *de sicar.* nam liberum corpus æstimationem non recipit. *lib. pen ff. si quadrup. pauper. fecisse dic. at. & l. fin ff. de his qui deiecer. vel effud.* de quo latè Speculat. *lib. 4. tit. de iniur. & damn. dat. §. 2 per tot.*

Tertiò, si quis occideret infantem, maiori pœna puniendus esset, quam si virum perfectæ ætatis occidisset, vt tradit Salic. *in l. pen. C. de sicar.*

Quartò attendi debet, an data opera, vel casualiter commissum sit delictum: nam in priori casu maior pœna imponi deberet, quam in secundo, DD. communiter *in l. 1 diuus ff. de sicar.* vbi Bart. *& in l. si quis seruo C. de furt.*

Quintò, attendenda sunt instrumenta, quibus vsus est, qui delictum commisit, quia si quis aliquem baculo percuteret, & ex illa percussione moreretur, mitiori pœna esset puniendus, quia non præsumitur habuisse occidendi, sed verberandi tantum, Bald. *in proœm. ff col. 3.* Quod tamen intelligendum est, si percussio non fuit facta in capite, quia tunc cum vulnera in capite ex se lethalia sint, præsumitur voluisse occidere, & sic pœna ordinaria esset puniendus. Angel. *in leb. 1. §. sed si claua ff. de sicar. & de malefic. in verb. scienter, et dolosè* Felin. *in cap. significasti de homicid.* & Bart. *in l. 1. §. diuus C. de emendat. seruor.*

Sextò, si quis percuteret aliquem cum lapide, & ex illa percussione moriatur, percussor mitiori pœna puniri deberet; ob eamdem rationem, quia præsumeretur non habuisse animum occidend. *l. omne delictum §. si quis commilitonem, ff de re mil.*

Idem dicendum est si quis in ludis publicis mimi tantum, sine armis colludentem, vel colluctantem percuteret, & ex percussione occideret. *l. qua act. one §. 1. ff. ad leg. Aquil.* vbi Bald. *& in c. 1. §. iniuria sol. vlt de pac. iuram. firmat. in Vsib. feud.*

Item, quandò quis habens ensem, illum non euaginaret, sed tantummodò percuteret aliquem cum ipso non euaginato, vel cum ipsius manubrio, si ex illa percussione sequeretur mors, puniendus esset mitiori pœna non ordinaria, quia adhuc præsumeretur non habuisse animum occidendi, vt habetur *in l. eum, qui C. de sicar.* vbi communiter omnes scribentes. Ang. *l. de malefic. in verb. scienter vers. pen.* Soccin. *in consil. 178. incip. primo aspectu*; Quod dictum procederet, nisi percussisset in capite, vt supra dictum est, prout tenet Angel. *loc. cit.* de quo vid. Cæpol. *in cons. 39.* & Grammatic. *in vot. 23. numer. 10 cum seqq.*

44 *Quoad quartum*, quæ scilicet sint pœnarum genera de Iure Canonico, notandum est, plura esse, nam tum ...

nem, depositionem, excommunicationem, intrusionem in carcerationem, & verberationem, secundum Archid. *in cap. cum ... bone 23. quaest. 5.* de quibus *in secundo tomo* latè agemus, quarum quidem aliquæ æquiualent pœnis quæ de Iure ciuili imponuntur.

45 Hinc fit, quod quando in Iure Canonico inuenitur imposita pœna mortis, intelligi debet de excommunicatione; nam sicut homo per mortem priuatur vita corporis; ita per excommunicationem priuatur vita animæ, id est spiritualibus Ecclesiæ bonis, vt habetur *in capit. venerabilem §. rationibus circa fin. vers. mori praecipitur qui filij sint legit.* & notat Abb. *in cap. 1. de furt.* Quod quidem Gulielm. de benedict. *in cap. Raynutius in quaestione de homicidio num. 10. de testament.* intelligendum tenet in delictis, in quibus mors esset imponenda per Iudicem Ecclesiasticum, qui non potest eam imponere per tex. *in cap. sententiam, et cap. Clericum ne Cleric. vel monac. etc. ex his de excess. praelat.* Secus tamen quando mors veniret imponenda per Iudicem Sæcularem.

45 Similiter, quando in Sacris Canonibus inuenitur imposita pœna amputationis linguæ, intelligitur de priuatione officij; & quando imposita pœna amputationis capitis, intelligitur de depositione, vel amissione dignitatis. Praepos. *in cap. delatori 5. q. 6.* Abb. *in cap. 1. de homic. ...* et *in cap. cum furatur. de furt.*

47 Vt autem plenior de his habeatur notitia, notandum est, quod de Iure ciuili septem pœnarum genera reperiuntur imposita, quarum singulis correspondet pœnæ de Iure Canonico; Istarum autem tres sunt capitales, quatuor verò non capitales.

Prima ex tribus capitalibus est mors corporis, hoc est separatio animæ à corpore, quæ per leges ciuiles pluribus modis infertur, de quibus nihil ad Nos. Huic autem de Iure Canonico correspondet, vt diximus, excommunicatio; vel degradatio, & traditio Clerici Iudici Sæculari, vt ab ipso puniatur.

Secunda capitalis, & morti proxima, est pœna metalli, quæ multipliciter olim inferebatur: Alii enim condemnabantur in metallum simpliciter, & hi grauioribus vinculis premebantur; Alii in opus metalli, & hi leuioribus; sed ambo libertatem, & ciuitatem amittebant: Alii verò condemnabantur in ministerium metalli, idest vt seruirent damnatis in metallum, & hi ciuitatem tantum, non libertatem amittebant, & si damnabantur in perpetuum, fiebant serui, aliàs non *l. aut damnum §. inter eos, §. quisquis, et in ministerium ff. de poenis, et in §. cum autem in fin. Instit. quib. mod. ius patr. solut.* vbi Gloss. *in verb. metallum in fin.* dicit huiusmodi pœnas hodie non esse in visu. Huic pœnæ Iuris Ciuilis correspondet de Iure Canonico pœna carceris, quæ pro grauissimis delictis infligitur.

Tertia capitalis est deportatio, & in opus publicum damnatio nō tamen metalli. Et huic correspondet de Iure Canonico pœna, quando condemnatur quis ad seruiendum Curiæ, vel alicui pio loco, vt alicubi fieri solet, pro grauissimis delictis.

Ex reliquis quatuor pœnis non capitalibus Iuris ciuilibus. *Prima* est relegatio ad tempus, vel in perpetuum.

Cui correspondet detrusio in monasterium de Iure Canonico, quamuis Gloss. *fin. in cap. publico 32. q. 1.* hanc dicit succedere loco pœnæ mortis, de quo videl. Felin. *in cap. qualiter 2. de accus.*

Secunda est infamia; & hæc locum habet etiam de Iure Canonico, nam qui ex delicto efficitur infamis de Iure ciuili, est etiam talis secundum Sacros Canones, *ut in cap. infames 6 q. 1.*

Tertia est dignitatis amissio, vel interdicta aspiratio ad dignitatem officium, vel forum. Et huic correspondet pœna Iuris canonici, quando prohibetur quis ne ad aliquam dignitatem assumatur; Vel quod in aliqua Ecclesia non ordinetur, aut ordines exerceat; Vel quod ad superiores ordines non premoueatur; Vel si suspendatur ad tempus, aut in perpetuum ab officio, aut beneficio: Vel quando interdicitur quis ab ingressu Ecclesiæ.

48 *Quarta* pœna ciuilis non capitalis est verberum, hoc est fustigationis, & hæc quidem in grauioribus criminibus etiam de Iure canonico seruatur, sed diuersimodè, vt habetur *in cap. cum Beatus 45. dist.* vbi Gloss. *in verb. grauioribus* alios textus allegat. Hæc supradicta latè examinat Innocent. *in cap. qualiter, et quando 2. de accusation.* vbi etiam Abb. & Felin. & Diaz. *in Pract. crimin. Canonic. cap. 133.* ac Felin. *in d. cap. qualiter*, qui ait, Ius canonicum vltra supradictas pœnas, alias habere, prout est tormentum funis. *cap. illi qui. 5. q. 5.* de quo *in d. ... de sent. excomm.* Item est priuatio cinguli militaris. *c. nullus secundo 11. q. 1.* Item depositio Comitatus Palatini *cap. praeceptum, vers. palatina dignitatis 22. q. 5.* Alias pœnas prosequitur Sayr. *de censur. lib. 5. cap. 20 n. 2.*

49 Sed quæritur, an Clericus per suum Iudicem Ecclesiasticum condemnari possit pro crimine ad pœnas à Iure Ciuili inflictas; vel potius ad eas, quæ de Iure Canonico imponuntur?

Respondetur cum distinctione: Aut enim pœna pro illo crimine inuenitur expressè imposita à Iure Canonico, & non a Iure Ciuili: Aut eamdem imposita est à Iure Canonico, & Ciuili. In priori casu non est dubium, quod imponenda sit pœna Iuris Canonici. *cap. de causis de offic. delegat.* In secundò verò casu est etiam pœna Canonica imponenda, Præpos. *in capit. dignum. 3. quaestion. 9.* Aut tandem per Ius Canonicum non est imposita certa pœna, sed bene per Ius Ciuile; & tunc subdistinguendum; Aut enim illa pœna probibita est à Iure Canonico, & non est imponenda: Aut non est prohibita, & tunc imponi potest. Præpos. *vbi sup.*

50 Et ratio est, quia Iudex Ecclesiasticus, & quilibet alius vti potest legibus in auxilium Canonum. *cap. si in adiutorium dist. 10.* vbi verò leges Ciuiles contrariantur sacris Canonibus, seruandæ non erunt. *cap. lege Imperatorum eod. dist.* sed sacri Canones, quia Ciuiles leges non dedignantur sequi sacros Canones. *cap. Euthemium. § hinc colligitur 2. q. 3. c. cler. de iud. & l. leges sacratissima cum concordantib. C. de episc. & cler.*

51 Quæritur secundo, cur pœnæ imponantur Reis, qui delictum commiserunt.

Respondetur cum Platone. *de legib. dialog. 12.* illas imponi, non quia peccauerunt solum; cum facta pro infectis haberi nequeant. *l. in bello §. facti ff. de capt. & postlim. reuers. & l. verum ... ff. de reg. iur.* sed vt in futurum, & ipsi Rei delinquentes similia delicta non committant: & Alii, qui iniquitates puniri vident iniustitiam oderint, scelera non admittant, & pœnas pertimescant; vel saltem minus in simili vitio peccent, cum proxime punitum recordentur *DD. communiter; et in iuribus mox citandis.*

52 Et est aduertendum ad vnum valde singulare, nimirum, quod non debent Iudices Ecclesiastici esse nimis indulgētes in pœnis Reis imponendis pro commissis criminibus, quasi plus Deo placeant eius clementiam imitando, quam seueritatem sectando pœnarum. Nam peccatum grauissimum committunt Iudices, qui sub specie charitatis, et pietatis delinquentes impunitos dimittunt: quia qui parcit malis, bonos offendit, secundum textum *in c. sed illud 45. dist.* vbi Archid. et Alii, vt probatur exemplo Achor filii Saræ, qui solus furatus fuerat regulam auream de Hiericontino anathemate, et tamen quia Sacerdotes Dei, qui Populo præerant, vt beneuoli viderentur, illum castigare neglexerunt, Ita Dei descendit super omnem Populum, *de quo Numer. cap. 11. & cap. Ecclesia §. item peccato Cinium. Et §. item ex peccato 1. qu 4.* Ideò publice peccantes publice etiam sunt puniendi, vt cæteri metum habeant, et scandalum auferatur, cum delicta puniri vident; *cap. si malu. 2. qu 4. cap. quapropter. 2. qu. 7 cap. ita planè 23. qu. 4 cap. peruenit 18. q. 2. & cap. vlt. 11. q. 3.* Imitari potius debent Diuum Paulum Apostolum, qui hominem peccantem puniuit, tradendo illum Sathanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus fieret, *vt habetur 1. ad Timot. 1. & 5.* et Moysem, qui Populum Dei sancto zelo diligens, cum idolatriæ vidisset inultum non dimisit sed idolatras occidi fecit, et tamen ardentissime diligebat. Et erga eos magnam misericordiam exercebat, quia Deum pro eis orabat, vt habetur *Exod. 32.* de quo *in cap. quid crudelis 23. q. 4.*

Aliàs cum misericordes videri voluerint erga delinquentes, iram Dei in se concitabunt, nam ex vno peccatore, nisi corrigatur, totus populus po luitur, *cap. sed illud circ. fin. 45. dist.* sicut ex vna oue morbida, nisi ex grege eiiciatur, totus grex inficitur. *cap. fertur 1. q. 1. & cap. resecanda 24 q. 3.* iuxta illud *Morbida facta pecus totum corrumpit ouile.*

53 Sed non per hoc assero, quod non debeant Iudices Ecclesiastici, esse misericordes potiùs, quam seueri; bene tamen dico, quod misericordias non sit tam excessiua, vt omninò criminosi euadant impuniti; sed iuncta sit seueritati; cum in actibus administrationis iustitiæ imitari Deum teneantur, qui cū misericors sit, et miserationis eius nō sit numerus, iustitiam tamen exercere non desistit. Miscenda erit igitur lenitas

cum se-

ctum seueritate, faciendo ex vtroque quoddam temperamentum, vt neque multa asperitate vxulcerentur subditi, neque nimia benignitate soluantur, vt inquit text. *in cap. disciplina 45. dist.* vbi etiam habetur hoc voluisse innuere Deum in Arca tabernaculi, vbi cum tabulis legis afferebatur virga simul, & manna, quia in boni Iudicis pectore virga districtionis, & manna dulcedinis esse debet. Propterea Dauid *Psalm. 22.* ait; *Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt*; virga enim percutit, & baculus sobstentat. Quare dicit D. nus Greg. *l. 20 moral. p. 4. capit. 11.* vnde sumptum est *d. cap. disciplina*; quod esse debet districtio iustitiæ, quæ feriat, & consolatio baculi, quæ sustentet; Item amor, sed non emolliens: rigor sed non exasperans: zelus, sed non immoderate sæuiens: & Pietas, sed non plusquam expediat; parcens.

54 Ex quibus deducitur, debere Iudices semper sequi, & seruare mediocritatem, maximè verò in iudicando. *arg. cap. ex parte de consib. cap. 1. de offic. cust. l. si seruus ff. de pignor. act. & l. nec supina ff. de iur. & fact. ignor.* Melius tamen esset, si sequerentur æquitatem, quam rigorem; ac si peccarent potius in pietate, quam in seueritate, vt inquit textus *in capit. alligant 26. quæst. 7.* & habetur *in l. placuit. C. de iudic.* Quod quidem admittit. Gloss. *in d. cap. alligant autem. verb. melius est*; quando seruando æquitatem, & misericordiam, est spes correctionis; secus quando non est talis spes, quia tunc potius seruari debet rigor, quam misericordia, *vt in capitul. est iniusta. 23. quæstion. 4.*

55 Extra autem hunc casum incorrigibilitatis generosior, & gloriosior erit actus pietatis, quam rigoris, & magnificentior actus absoluendi, quam condemnandi, secundum Paul. de Castr. *in cons. 97. incip. visa condemnatione in fin* faciunt tradita per Anchar. *in cons. 23. incip. visa inquisitione* vbi reprehendit Iudices anhelantes ad condemnationem Et Bald. *in cons. 403. incip. quidam fuit. vol. 3.* ait, quod iustius peccatur in absoluendo, quam in condemnando *per l. item Mela §. si plures ff. ad leg. Aquil.* Idem tenet Decius *in cons. 175. incip. in causa falsitatis. col. vlt.* & latè Marsil. *in Pract. crimin. §. occurrent in fin.* caue tamen non errante in iustitia ministranda.

56 Tandem menti tenendum est, tamquam corollarium ex prædictis, quod si aliquod delictum puniri potest pluribus pœnis per diuersas leges inflictis; & aliquis Iudex condemnauit Reum talis criminis ad pœnam mediocrem, & mitiorem, quamuis puniri posset grauiori pœna, non tamen per hoc poterit alius Iudex, siue superior, siue qui etiam æqualiter super eum iurisdictionem haberet, maiorem, vel minorem pœnam eidem irrogare pro eodem delicto; vt latè traditur per Boer. *d. 289. p. 2. per tot.* Et Ego *in seq. sect. latè*.

57 Sed quæritur, an sententia condemnatoria exequi possit statim, vel expectandum sit tempus decem dierum, qui conceduntur Reo ad appellandum?

Respondetur in hoc dissentire Doctores inter se; Baldus enim, & quidam Alij *in l. addictos. C. de episcop. audient.* & Bart. *in l. non tantum ff. de appell.* & Dyn. *ibid.* ac Anan. tenent, posse sententiam exequi statim, non expectatis decem diebus, intra quos appellari potest, quando non est statim appellatum per ipsum condemnatum, vel alium eius nomine. Alij verò contrarium tenentes asserunt, expectandum esse, vt labatur decendium, ita Imol. *in d. l. non tantum*, & idem Bart. *in l. qui vltimo. in fin. ff. de pen.* & Alij. Quorum quidem sententia negatiua mihi magis placet, cum sit magis æqua, & Iuri consona, iuxta tradita per me *in Prax. Ciuil. sup. p. 2.*

Quamuis autem hæc sententia sit verior de Iure, & in Curiis Ecclesiasticis seruetur in Curiis sæcularibus, sed male meo arbitratu, nam etiam ante decem dies, quando pro parte condemnati non est appellatum, ducitur Reus ad supplicium, & exequitur sententia condemnationis, vt aduertit Alber. de Rosat. *in l. 1. ff. de except. rei iudic.* Paul. de Castr. *in d. l. addictos*, & Angel. *de malefic. in verb. & ibi caput à spatulis amputetur col. 4.* Est enim contra expressum. *tex. in d. l. addictos C. de episcop. aud. in fin. & in Authentic. in princ. de appellat. collat. 4.* in quibus Iuribus conceduntur decem dies ad appellandum.

58 Fallit tamen, quando reus esset conuictus, & confessus, nam tunc si condemnatus appellauerit, sententia exequi debet, non obstante appellatione. DD. communiter *in l. obseruare. C. quor. appellat. non recip.* Sed si sit solùm conuictus, vel solum confessus, tunc in delictis enormibus neque admittitur appellatio, secundum Gloss. *in d. l. obseruare verb. propria* & habetur *in l. constitutiones. ff. de appellat.* vbi Bart. Alber. & Angel. *in pen. col. vers. secundò non auditur, et in l. 1. C. de rapt. virgo* vbi etiam Marsil. & Speculat. *lib. 2. §. 2. n. 3.* qui tamen loquuntur in Ciuilibus, non in Criminalibus.

59 Quòd si quis fuit confessus; & tunc condemnatus appellauerit, debet in appellatione exprimere causam iustam, vel errorem confessionis, quæ si sit legitima & talis, vt possit confessionem infringere, admittatur appellatio; At si non allegaretur error, vel iusta causa, sed appellatur simpliciter; tunc si per Iudicem superiorem non fuit inhibitum, sententia exequi potest, non obstante appellatione secundum Speculat. *ubi sup.* Ioann. Andr. *in cap. Romana §. sin autem de appellat. in sexto in Gloss.* Abb. *in cap. cum speciali §. porro de appell.* vbi etiam Fran. *in 2. sol. concl. 2* Bald. *in d. l. addictos C. de ep. aud.* & Imol. *in l. constitutiones, et in l. Creditor. §. castus ff. de appell.*

60 Et est notandum hic, quod accidit aliquoties in Curiis Ecclesiasticis, vt condemnari debeat aliquis Reus pro criminibus enormibus, prout est hæresis, & similia ad tradendum, & consignandum illum Curiæ Sęculari pro punitione; tali casu si Reus consignandus prędictæ Curiæ, sit Clericus in sacris, vel etiam in minoribus ordinibus constitutus, degradari debet per Iudicem Ecclesiasticum, ante traditionem ipsius, iuxta formam, solemnitatem in Cæremoniali Episcoporum traditam, quæ sumpta fuit ex *cap. 2. de pænis in 6.* de qua *in cap. nouimus de verbor. signific.* & latè Gol. elm. de benedict. *in c. Reynutius in process. peramtionali de testam.* & Archid. *in cap. Episcopus*, & ibi etiam Præpos. *11. qu. 3.* & Abb. *in cap. cum non ab homine de iudic.* & gloss *in cap. 1. verb. canonibus de haret. in 6.* fusè Sayr. *de censur. l. 5. cap. 19. per tot* vbi *n. 6.* an degradationem actualem priuare Clericū exequutione legitima officiorum: & beneficiorum ex toto absque spe restitutionis, & vero, que clericali priuilegio, tum fori, tum Canonis; quæ quidem actualis degradatio est exequutio depositionis verbalis, vt tradit Sayr. *ibid num. 10.*

61 Requiritur autem in degradatione certus Episcoporū numerus, nimirum si degradandus si Episcopus requiruntur duodecim Episcopi, quæ quidem reseruata est Summo Pontifici; si Sacerdos, sex alij Episcopi, vltra Episcopum degradantem: si Diaconus, vel subdiaconus, tres Episcopi; si Clericus in minoribus, sufficit solus Episcopus proprius. Abb. *in d. capit. non potest, et in d. cap cum non ab homine*. conuocatis Abbatibus, Prælatis, & alijs litteratis suæ Diœcesis, *ut habetur in cap. 1. de hæretic. in 6.* Hic autem numerus Episcoporum requiritur in degradatione verbali, quando fit ad effectum deueniendi ad degradationem actualem, aliàs solus Episcopus verbaliter tantum degradare poterit, si deueniendum non sit ad actualem vt dicit Abbas; Geminian. & Ancharan. *in cap. 2. de pen. in 6.* & hoc de generali consuetudine, pro quo facit text. *in cap. at si Clerici de iudic. cap. cum non ab homine de fer. comp. et cap. postulasti de haret.*

62 Dicitur verò verbalis degradatio, quando per sententiam priuatur quis à legitima executione ordinum, & graduum Ecclesiasticorum, quæ & depositio dici, solet: Actualis verò est exequutio depositionis verbalis, sicut traditio Curiæ sæculari est executio actualis degradationis, de qua *in cap. nouimus de verb. signific.* & per Abb. *in cap. qualiter 2. num. 10. de accus. & in cap. at si Clerici. §. de adulteris num. 14. de iudic.* & Alii, penes Sayr. *dict. l. 5. cap. 20. num. 10.*

63 Quæritur in quibus casibus imponatur pæna degradationis actualis?

Respondetur, tres precisè casus enumerari in Iure Canonico, in quibus locum habet degradatio, vt tenet gloss. *in cap. ad abolendam verb. relinquatur. de haret.*

Quorum Primus est, crimen hæresis, *d. cap. ad abolendam, et cap. 1. damnati de hæretic. et cap. 1. eod. tit. in 6.*

Secundus est, falsificatio litterarum Apostolicarum. *cap. ad falsariorum de crimin. fals.* Gloss. *in cap. si quis Sacerdotum ver. mox. 11. quæst. 1.*

Tertius est, coniuratio contra Episcopum *c. si quis sacerdotum 11. q. 1.* supradictos, tres casus enumerat etiam Sayr *lib. 5. de cens. cap. 20 nu. 10. 17. et 18.* glosa tamen ait *in d. c. ad abolend.* in his tantum debere Clericos degradari, in alijs verò non, quamuis tradantur Curiæ sæculari, tamquam incorrigibiles. *cap. cum non ab homine de sent. excom.* nam tunc criminosus primò deponitur, secundò si est incorrigibilis, excommunicatur: tertiò

si perseuerat in incorrigibilitate, anathematizatur: & tandem si induratus adhuc perseueret, traditur Curię Sæculari, Quam Glosam licet aliqui sequantur, tamen Anchar. *in cap. ea qua de reg. iur.* & Abb. *in cap. at si Clerici de iudic.* merito impugnant, dicentes, quod in effectu in casu homicidii qualificati, puta cum qualitate assassinii, Clericus esset actualiter degradandus, & Curiæ sæculari tradendus.

Item, si interfecit sacerdotem proditoriè cum spoliatione bonorum.

Item, si committat parricidium.

Item, si Ecclesiam incenderit.

Item, si Ecclesiam rebus ad seruitium Diuinum deputatis spoliauerit.

Item, si molitus fuerit prodere patriam.

Item, si commiserit plura homicidia, vel latrocinia, aut falsitates, aut plura crimina atrocia.

Item, si exercuerit sodomiam, de quo vid. Sayr. *d. lib. 5. cap. 20. numer 21. cum seqq.* In his omnibus supradictis casibus, secundum prædictos DD. Anchar. scil. & Abb. *ubi proxime, & in aliis relatis a Sayr. ubi sup. numer. 22. cum seqq.* Clerici degradati actualiter debent, & Curiæ sæculari tradi, asserentes non habere locum in dictis grauissimis delictis. *cap. cum non ab homine de iud.* vt sufficiat sola depositio. Hanc sententiam sequitur Gulielm. de Benedict. *in cap. Raynutius de testam. in quæst. de homic.* vbi latissimè materiam examinat, & similiter ponit formam degradationis, eamdem sequuntur Felin. socc. Dec. & multi Alii *in d. cap. at si clerici de iud.* & Diaz. *in pract. canon. crim. vers. Parricida*, & Boer. *in decis. 69. nu. 15. p. 1.* dicit ita pluries fuisse iudicatum. Idem tenet Foller. *in pract. crimin. can. cap. 33. num. 23. in fin.* vbi ait, quod quando delicta sunt atrocia, oriretur scandalum si non puniretur atroci pœna; ergo Clerici talia committentes degradandi, & Curiæ Sæculari tradendi sunt.

64 Probatur auctoritate s. Thom. *in 2.2. qu. 64. art. 2.* vbi ait, quod laudabiliter homo malus occiditur, vt bonum communem conseruetur; nam sicut malum est occidere hominem bonum, ita bonum est occidere hominem peccatorem, tanquam occidere bestiam, quia homo malus peior est, quam bestia, cum pluribus noceat. Idem sanctur DD. *ubi sup. art. 4. in fin.*

Neque obstat, quod Clericis de Iure Canonico non permittitur pœna sanguinis & mortis naturalis, *ut in d. cap. in Archiepiscopatu de raptor.* vbi communiter DD. quia repræsentant Christum, qui mansuetus erat, & cum percuteretur, non repercutiebat, *ut in 1. Petr. 2.*

Respondetur enim, quod *in d. cap. in Archiepiscopatu* prohibetur, ne possint per se talem pœnam exercere, sed possunt benè per alios eorum authoritate, si grauis sit excessus, & habetur etiam *in 23. qu. 5. per tot.*

PRAXIS PROCESSVS.

65 Prosequendo non actus ordinarios processus, & continuando quæ sequuntur ad præcedentia more solito, peractis his, de quibus dictum est supra in fine præcedentis sectionis n. 27. *in Prax. Process.* ponimus quasdam formulas sententiarum condemnatoriarum, vt ex his aperiatur mens Iudicis ad similes conficiendas, variatis variandis, & additis, vel demptis his, quæ necessaria erunt addenda, vel auferenda, secundum factorum, & criminum diuersitatem. Erit igitur sententia condemnationis talis, vt sequitur, vel huic similis, videl.

Forma sententiæ ad triremes.

In Christi nomine Amen.

Nos N. de N. V. I. D. Protonotarius Apostolicus, ac Illustrissimi, & Reuerendissimi Domini N. Episcopi N. in spiritualibus, & temporalibus Vicarius, & Officialis Generalis, &c. In causa, & causis inquisitionis formata per hanc Episcopalem Curiam N. contra Clericum N. de N. super homicidio per ipsum patrato in personam miserabilis N. de N. & aliis in latius in actis, &c. Visa accusatione contra ipsum porrecta per N. de N. Visa citatione ad informandum, actis testium depositionibus, confessionibus, defensionibus, nisi citatione ad dicendum, & ad sententiam; Auditoque in omnibus eum Aduocatis, et Procuratoribus, in Iure, et in facto, oretenus, et in scriptis: Visis instantiis D. Promotoris Fiscalis auditi similiter in omnibus; viso denique ac rimato toto processu, ac visis, & consideratis omnibus aliis videndis, & de Iure considerandis, solum Deum, & iustitiam præoculis habentes, in hunc, qui sequitur modum, sententiam ferimus, pronunciamus, declaramus, & promulgamus. Christi nomine humiliter repetito, & inuocato dicimus, pronunciamus, declaramus, & sententiamus, supradictum N. Reum conuictum fore, & esse condemnandum, prout Nos ipsum condemnamus in pœnam Triremium Pontificiorum per septennium, ita vt per dictum tempus septem annorum deseruiat proforciato ad remigandum super dictis Triremibus Summi Pontificis, &c. & ad effectum prædictum quodcumque mandatum necessarium, & opportunum fieri, & relaxari decernimus, declaramus, relaxamus, ac exequi mandamus. Et ita dicimus, pronunciamus, declaramus, ac diffinitiuè sententiamus non solum præmisso, sed omni alio meliori modo, &c.

Ita est ego N. Vicarius Generalis N. &c.

Vel

Ita pronunciaui Ego N. &c.

66 Fit Publicatio sententiæ, prout sequitur.

Forma publicationis sententiæ, &c.

Lata, Data, lecta, &c. ac in his scriptis sententialiter promulgata fuit suprascripta sententia per præfatum Perillustrem, & Reuerendiss. Dominum N. Vicarium Generalem N. &c. pro tribunali sedentem, &c. lecta vero, & stipulata fuit per me Notar. infrascriptum sub Anno D. N. Iesu Christi 1665. indictione 15. Sanctissimi D. N. Alexandri VII. Pontificatus undecimo, Præsulatus vero Illustrissimi, ac Reuerendissimi Domini Episcopi N. anno quinto die autem nona mensis Iunij de mane hora decima tertia, &c. Præsentibus N. N. & N. testibus ad prædicta adhibitis, ac vocatis, &c.

Et Ego N. Apostolica authoritate Notarius rogatus, &c.

67 Facta publicatione sententiæ, vt supra, & intimata Reo more solito, ducitur Idem Reus ad carceres per seruientes Curię, ad effectum prędictum, quo ducto fit relatio talis actus per Cursorem, seu per eosdem ministros Curię, infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma relationis Cursoris.

Die .. Mens. . Ann. . . etc.

N. de N. ac N. de N. carcerarius, et exequutor Curiæ N. respectiuè medio eorum iuramento retulerunt mihi infrascripto Notario, &c. se hodie mane, die vna cum N. & N. sociis conduxisse N. de N. suprascriptum ad carceres Episcopales N. condemnatum ad triremes ad effectum illum transmittendi ad Triremes Sanctissimi Domini N. Papæ Alexandri VII. vigore sententiæ, &c. ac mandati, &c. super quibus, &c. omnis, &c.

N. Notarius, &c.

68 Quando verò exequenda erit sententia, in aliquibus Curijs fieri solet infrascriptum, vel simile decretum pro eius exequutione, videlicet.

Forma Decreti pro sententiæ exequutione, &c.

Qui Perillustris, & Reuerendissimus Dominus, &c. Visis actis, &c. decreuit, quod sententia diffinitiua alias per eamdem Curiam Episcopalem N. lata sub die tali, &c. stante lapsu decendij ad appellandum exequatur, prout præsenti decreto, iuxta eius seriem, continentiam, & tenorem exequi mandauit, &c. et expediantur necessaria mandata, et omni, etc.

N. Vicarius Generalis, etc.

Datum, etc. in Ciuitate N. die... mens... ann. etc. Cur. Trib. Sed. etc. præsentibus pro testibus N. N. et N. rogatis, etc.

N. Notarius, etc.

Vel alio modo videlic.

Et per Episcopalem Curiam N. eiusque Reuerendiss. Dominum Gener. Vicar. etc. Visis actis, etc. fuit præuisum, et decretum, quod sententia diffinitiua alias per eamdem Curiam, contra N. de N. sub die... mens... eiusdem anni lata, stante lapsu temporis de

vis de

tis decem dierum ad appellandum concessi, exequatur, prout præsenti decreto iuxta sui seriem, continentiam, & tenorem debita exequutioni mandatur, &c. & expediantur debitæ prouisiones in forma, &c. & ita per hoc fatum, &c.

N. Vicarius Generalis, &c.

Prouisum die, &c. vt supra, &c.

69 Deinde expediuntur Prouisiones, seu mandatum pro sententiæ exequutione infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma mandati, seu prouisionalium litterarum pro sententiæ exequutione, &c.

De mandato Perillustris. & Reuerendiss. Domini Generalis Vicarij N. &c. & ad instantiam Domini N. Promotoris Fiscalis eiusdem Curiæ, &c. Mandatur vobis exequutoribus, subexequutoribus, & Alijs quibuscumque ministris, ad quos spectat, &c. quatenus statim visis, & receptis præsentibus sub 500. ducator. &c. aliisque &c. pœnis, &c. debeatis N. de N. Reum conuentum, ac ad Triremes Pontificias per septem annos ad remigandum pro forzato condemnatum pro causis & causis, vt in actis, & in nostris carceribus Episcopalibus ad effectum prædictum detentum, &c. extrahere ex his, & eumdem cautè, modestè & diligenter ducatis ad carceres Illustr., & Reuerend. Domini Episcopi N. (cui eumdem quamplurimum in Domino commendamus, offerentes Nos, & Nostram Curiam ad similia, & multò maiora paratissimos, &c.) ad finem illum cum alijs per suis tribunal condemnatis transmittendi quamprimum ad Triremes prædictas, &c. In vim sententiæ per Nos, & Curiam nostram latæ sub die.. mens... &c. & decreti sub die...&c. quibus relatio, &c. & aliàs prout in actis, &c. & ita mandauit hac die...&c.

Loco † sigilli.

N. Vicarius Generalis, &c.
N. Notarius, &c.

Vel alio modo, vt in quibusdam Regni Tribunalibus, posito prius titulo, videl.

(Abbas N. de N. V. I. D. Prothonotarius Apostolicus, ac Illustrissimi, & Reuerendissimi Domini N. Episcopi N. in spiritualibus, & temporalibus Vicarius, & officialis Generalis, &c.

Seruientibus nostris, vel quarumuis Curiarum in solidum, &c. significamus qualiter in nostra Curia lata fuit sententia diffinitiua tenoris sequentis, videlicet (*& inseratur tenor sententiæ, prout supra nu. 65. à Verbis:* Christi nomine, &c. *vsque ad illa:* Et Ego N. Apostolica auctoritate Notarius rogatus fuit, &c. *inclusiuè*) & postea interpositum fuit decretum tenoris sequentis, videlicet (*& inseratur tenor decreti, prout nu. 58.*) Vnde nos, &c. volentes debitè prouidere, pro exequutione sententiæ supra scriptæ vni ex prædictis seruientibus committimus, & mandamus, quatenus receptis præsentibus, vocatis, & rogatis quibuscumque alijs seruientibus, birruarijs, ac alijs quibuscumque nostræ iurisdictioni subiectis necessarijs, & opportunis, &c. ad omnem instantiam, & requisitionem Domini N. Promotoris Fiscalis nostræ curiæ Episcopalis N educat N de N. ex carceribus nostris, & omni quæ statui Clericali, modestia, conuenit, cautè & diligenter ducat, & transportet ad Ciuitatem N. dictumque N. in carceribus illustriss. Domini N. Episcopi, siue, &c. relinquat, ad finem, & effectum illum transmittendi quamprimum occasio veneri, ad Triremes Pontificias pro forzato per septennium, &c. sub pœnis, &c. Alias, etc. Et referatur, &c. Datum, &c. die etc. mensis, etc Anni, etc.

Locus † sigilli.

N. Vicarius Generalis, &c.
N. Notarius, etc.

70 Sequitur relatio seruientis, seu exequutoris sub infrascripta, vel simili forma, videl.

Forma Relationis exequutoris.

Die... Mensis... Anni... In Ciuitate N. N. de N. seruiens, ac cursor huius Episcopalis Curiæ N. & N. de N. Barigellus, & exequutor eiusdem, medio eorum iuramento retulerunt mihi infrascripto Notario, &c. se vna simul cum alijs eorum socijs sub die tali præsentis mensis N. & anni &c. conduxisse ad carceres Illustriss., & Reuerendiss. Domini Episcopi N. supradictum N de N. condemnatum ad Triremes Pontificias, eumque consignasse N. de N. custodi carcerum prædicti Domini Episcopi de mandato eiusdem, &c. ad effectum illum transmittendi ad Triremes S. D. N. Papæ Alexandri VII. (nunc regnantis) *vigore mandati, &c. & alias prout habait incommissis, &c. & ex fide de recepto suprascripto apparet, &c. super quibus, &c. omni, &c.*

N. Notarius, &c.

71 Quod si Reus condemnandus sit pro crimine hæresis, homicidij, vel alterius delicti, pro quo tradendus esset Curiæ Sæculari, tunc fit sententia sub eadem forma prout sup. *nu. 65.* vsque ad verba declaramus, & sententiamus supradictum N. Reum conuentum fore, & esse *condemnandum eius loco dici debet:* fore, & esse Curiæ Sæculari tradendum, seruata forma Sacrorum Canonum, & Apostolicarum Constitutionum, prout nos illum tradimus, & tradi mandamus; præsertim Illustriss. Domino Gubernatori Ciuitatis, vel loci N. cui eumdem multum in Domino commendamus, &c. Et ad effectum prædictum mandatum quodcumque necessarium, et opportunum fieri, relaxari decernimus, etc. prout in eadem sententia *d. nu. 65* vsque ad finem, cum eius publicatione ibidem posita, etc.

72 Ante tamen traditionem, si talis Clericus degradendus erit, & Curiæ Sæculari tradendus, tali casu prius ferri debet sententia depositionis verbalis cum numer. prædictorum Episcoporum, qui etiam omnes subscribere debent sententiam, quia assistunt, vt Iudices, non vt Assessores tantum, vt communiter DD tradunt; & ideo in principio ponuntur Nomina omnium Episcoporum Assistentium, videl.

Forma sententiæ degradationis, seu depositionis verbalis.

In Christi, &c. *Nos* Episcopus N. Episcopus, N. & Episcopus N. &c. *In causa*, &c. *& ponatur series inquisitionis; & in cæteris seruiposest, vt in alia forma tradita suprà nu. 65. vsque ad verba:* fore, et esse condemnandum *quorum loco apponenda erunt verba:* fore, set esse deponendum, ac omni officio, & beneficio Ecclesiastico, ac clericali priuilegio degradandum, prout nos deponimus, ac degradamus. Idcirco authoritate Dei omnipotentis Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, ac nostra te præfatum N. de N. omni officio Ecclesiastico, & vtroque clericali priuilegio, tùm fori, tùm Canonis sententialiter, & perpetuo in his scriptis priuamus, teque ab illis verbo deponimus, & pronunciamus realiter, et actualiter, secundum Sacrorum Canonum traditionem te fore, et esse deponendum, et degradandum, prout nos per hanc nostram sententiam, quam in his scriptis more maiorum proferimus, pro tribunali sedentes deponimus, & degradamus. Et ita dicimus, declaramus, deponimus, degradamus, ac diffinitiuè sententiamus, non solum præmisso, sed omni alio meliori modo, &c.

Et subscribuntur omnes Episcopi, vt supra dictum est; & legitur sententia præsente Reo.

73 Deinde deuenitur ad actualem degradationem quæ fieri solet tali ordine, prout annis præteritis seruari vidi in degradatione cuiusdam Domini N. de N. Præparatur tabulatum altum aliquo Atrio magno, siuè Platea alicuius Ecclesiæ, vel in alio congruo loco, & ponuntur in dicto tabulato duo scamna, vnum à parte dextra cum tapeto pro Illustrissimis Dominis Episcopis, ac Vicario Generali ordinarij, & aliud à parte sinistra pro Dominis Gubernatore, & Alijs ministris Iustitiæ Sæcularis. Ante verò scamnum dictorum Episcoporum, & Vicarij apponitur tabula munita ad modum Altaris, & decenter parata, cum candelabris; in quibus sunt candelæ ceræ rubeæ extinctæ, cum calice, & patena cum hostia, cum duabus paruis phialis, seu ampullis: altera vino, altera aqua repletis, cum Missali, seu libro Euangeliorum; & vestibus omnibus Sacerdotalibus. Quibus sic dispositis assurgunt Episcopi vestibus Pontificalibus induti, & Vicarius vestibus suo statuti decentibus similiter indutus, & asportato Reo coram eis vestitur per ceremoniarum magistros, siuè alios clericos huic functioni destinatos vestibus Sacerdotalibus (si sit Sacerdos: aliàs vestibus suo ordini conuenientibus) ante altare prædictum, & tunc si Sacris vestibus inductus, et manibus tenens calicem

præpa-

præparatum, ac si ad celebrandum pergeret, vel si non sit Sacerdos, tenens vas, vt instrumentum, vel ornamentum ad suum ordinem spectans, et si in suo officio deberet solemniter ministrare, adducitur ad præsentiam sui Episcopi, qui coram omni Populo ad hunc effectum pro maiori terrore cõgregato, declarat alta, & intelligibili voce, qualiter dictus Reus, tale, vel tale delictum cõmisit, ex quo indignum tali gradu se reddidit. Quo facto prædictam sententiam verbalis degradationis actualiter, effectiuè, ac realiter exequendo, incipit illi auferre omnia insignia, ornamenta, ac vestimenta ei in ordinatione data ordine retrogrado, incipiendo ab vltimis gradatim, vsque ad vestem in prima tonsura sibi data, In singulis autem vestibus vtitur Episcopus quibusdam terribilibus verbis omninò oppositis his, quæ in collatione ordinum prolata fuerunt.

Primò enim dum aufert ab illius manibus calicem cum patena, & hostia superposita, dicit Episcopus: *Calix iste fuit tibi traditus in signum ministerij Passionis Christi, & potestas per eum tradita fuit, data gratia, & illustratione Spiritus Sancti ad resistendum Diabolo, & operibus suis: ad audiendum fidelium confessiones absoluendum, & remittendum peccata confitentium: ac offerendum sacrificium Deo, tam pro viuis, quam pro Defunctis, Sed quia Christus Dominus noster dixit ex præcepto: Non occides, & iussit homicidas à suo Altari auelli, eijci, & auelli, cum Tu contra præceptum Decalogi, & Dei, ac Sanctæ Matris Ecclesiæ determinationem propriis manibus N. de N. occidere non es veritus, meritò à celebratione missarum te omninò remouemus, & potestatem confessiones audiendi, absoluendi, et remittendi peccata tibi similiter auferimus. Deinde manibus tuis calicem cum patena, et hostia superposita, tamquam indignum à participatione tanti Sacramenti auferimus*, Et aufert illi calicem.

Secundò abraduntur eidem Reo quatuor digiti manuum, nempe pollex, & index vtriusque manus leuiter cum frusto vitri, absque sanguinis effusione, dicendo: *Quia in vnctione, et consecratione manuum collata tibi fuit potestas consecrandi, et benedicendi; Ideo pariter te eadem potestate priuamus; et à te omninò remouemus.*

Tertiò aufertur ab eo Casula; dicendo; *Quia hæc vestis sacerdotalis est, et salutis signum, et per eam radix omnium virtutum designatur, et tibi concessa fuit, vt in omnibus virtutibus sanctissimè ouarsendo proficeres; sed cum suadente diabolo charitatem à te abiecerit, et ingratum erga Deum, et proximum, præsertim contra præfatum N. de N. te reddidisti, illum occidendo, contra omnem caritatem, meritò auferimus à te vestem sacerdotalem, et te honore sacerdotali priuamus.*

Quartò ponitur in manibus liber Euangeliorum, & postea illi aufertur, dicendo: *Quia fuisti ordinatus ad sacros ordines Diaconatus, et Subdiaconatus, et in ipsa ordinatione fuit tibi collata potestas legendi Euangelia, et Epistolas in Ecclesia sancta Dei, in quibus continentur præcepta, et mandata legis nostræ nouæ, et antiquæ: sed quia illa, quæ cantasti, et legisti non obseruasti, et minus opere adimplesti; imò suadente Diabolo homicidium perpetrasti; meritò illa potestate te priuamus, et priuatum esse declaramus, et librum Euangeliorum, et Epistolarum tollimus; auferimus, et à te amouemus, quia tibi non competit, vtpote indignus.*

Quintò; Aufertur illi stola, quam manibus tenendo dicuntur; *Ista stola candida, et immaculata tradita tibi fuit, vt officium tibi iniunctum adimpleres; sed quia iugum Domini per istam stolam signatum turpiter abiecisti: ideo tandem stolam à te amouemus, & auferimus, & te inhabilem reddimus ad omne sacerdotale officium exercendum.*

Sextò, Aufertur ei Manipulus, dicendo: *Manipulus iste fuit tibi traditus, per quem designatur fructus omnium bonorum operum, quæ per manus exercentur: sed quia tu proprijs manibus execrabile homicidium commisisti, indignum ad deferendum manipulum te constituisti; Ideo iure meritò eum tibi auferimus.*

Septimò, Aufertur illi cingulum, dicendo: *Quia iste cingulus signum denotat mansuetudinis & patientiæ, & tu illas non conseruasti: meritò eum à te tollimus.*

Octauò, Aufert Alba, seu Camisus, dicendo: *Ista vestis fuit tibi tradita ad puritatem, quam denotat, conseruandam; sed quia tu puritatem abiecisti, meritò à te tamquam puritatis inimico, illam auferimus, & amouemus.*

Nonò, Aufertur Amictus, dicendo: *Amictus iste per quem designatur castigatio vocis ad malum, fuit tibi traditus ad fugiendum quodcumque mali genus verum quia tu non castigasti vocem tuam ad malum operandum: ideo illum à te, tamquam ab indigno, auferimus.*

Decimò, Aufertur ab eo generaliter potestas intrandi sacrarium, tangendi pallas, vasa & alia indumenta sacra, auferendo ex eius manibus duo candelabra prius illi tradita: Claues Ecclesiæ similiter sibi consignatas, postea ponitur in suis manibus liber exorcismorum, & similiter aufertur; & deinde traduntur illi ampullæ cum vino, & aqua, & similiter ab eo auferuntur, ac in singulis ablationibus prædictorum instrumentorum dici debent quædam verba ad terrorem, omnino opposita illis, quæ in singulorum ordinum collatione prolata fuere, ad similitudinem eorum, quæ retulimus supra.

Tandem spoliato ipso Reo omnibus supradictis vestimentis, & eodem superpelliceo dumtaxat induto continuatur functio degradationis per Episcopum, dicendo eidem Reo: Quoniam ignominiam sæcularis habitus abiecisti, & coronam, in tuo capite, quod est regale signum sacerdotij, recepisti, ob quã causam in sortem Domini fuisti electus, & successiuè ad ordinem præsbyteratus assumptus; sed quia non obseruasti sanctitatem, iustitiam, & multò minus charitatem. Ideo auctoritate Dei omnipotentis, Patri, & Filij, & Spiritus Sancti, ac nostra auferimus à te habitum Clericalem, & nudamus te Religionis ornatu, atque deponimus, degradamus, & exuimus, te omni ordine, officio, beneficio, ac priuilegio clericali, & tamquam ab ordine, gradu, & professione clericali, & Ecclesiastica indignum eijcimus, & expellimus, atque in ignominiam, & seruitutem habitus, & status sæcularis te reddimus, & restituimus.

Quibus prolatis aufertur ab eo superpelliceum, & remanet in habitu sæculari. Et tunc Episcopus accipit in suis manibus forbices, quibus, aliquot capillos ex ipsiusmet Rei capite recidit, & illicò Barbitonsor sequitur abrasionem totius capitis, radendo illud adeò, vt nullum prorsùs prioris coronæ, seù tonsuræ clericalis vestigium remaneat in eodem. Et Episcopus subiungit: Et Te veluti ingratum filium à sorte Domini, ad quam vocatus fueras, abijcimus: ac coronam tui capitis, regale quidem signum Sacerdotij de tuo capite amouemus, propter tui regiminis prauitatem.

Et tunc prædictis omnibus absolutis induitur Reus quadam veste laicali crocei coloris, & Episcopus vertendo terga ad ipsum Reum, erga Dominos Iustitiæ temporalis ministros conuersus, stando omnes, tam Episcopi, quam officiales sæculares, dicit: *Domini Iudices rogamus vos cum omni affectu, quo possumus, vt amore Dei, pietatis, & misericordiæ intuitu, & nostri interuentu miserrimo huic, quem vobis commendamus, nullam mortis, vel mutilationis membri periculum inferatis, sed illum in vestrum forum benignè recipiatis, & tractetis: quia Imago Dei est; & quamuis peccatum graue commiserit, ob quod indignum se reddidit in Ecclesiastico ordine permanere; tamen sicut Petrus Apostolus negauit Christum, & postea pænitendo, Principatum inter Apostolos obtinere meruit, & similiter Maria Magdalena, & Alij; ita iste pænitentiam agendo, & virtutibus se exercendo, dignum se vestra protectione reddere potest; quapropter eundem charitati commendamus, &c.*

Quibus perfectis capitur Reus à Ministris iustitiæ sæcularis, & ad aliud locum ducitur. Et Episcopi descendunt à Catafalco cum aliis assistentibus, & ministris sęcularibus, dispoliantur vestibus Pontificalibus, & quilibet ad locum suum pergit.

74 Neque dicas cum Hostiens. *in summa libr. 5. tit. de hæretic. §. qua pæna feriatur num. 9.* huiusmodi recommendationem Episcopi, quam facit Ministris sæcularibus pro Reo degradato, esse potius vocalem, & fictam, quam realem, et veram; quia iam scitur, quod talis degradatio fit, ad hoc vt Reus pœna mortis puniatur.

Respondetur enim cum Abb. *in cap. nouimus de verb. signif. & in d. §. qua pæna feriatur numer. 9.* quod tale suppositum non est verum per se, quia in *d. cap. nouimus* habetur, quod effectiuè, & efficaciter pro Reo intercedi debet. Vnde quamuis Ecclesia illum punire potuerit mitius, et non tradere Iudici sæculari: quia tamen delictu est tam graue, Ecclesia non vult amplius illum in suo foro retinere, et eum degradat, tum pro sua confusione, et resipiscentia: tum etiam ad Aliorum terrorem, & exemplum. Verum quia post degradationem, Reus non est amplius de foro Ecclesiastico, et consequenter non amplius spectat ad Ecclesia illum punire, Ideo pro eo intercedit apud

pro-

proprium Iudicem sæcularem, qui sua iurisdictione vtitur, prout delicti qualitas requirit.

75 Si verò procedendum erit contra Reum, non ad sententiam triremium, vel degradationis de quibus supra; sed tantum ad exulandum per certum aliquod tempus, vel ad soluendum aliquam pecuniarum quantitatem locis piis applicandam, fieri potest sententia infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma sententiæ ad exulandum, &c.

In Dei nomine Amen.

In causa Inquisitionis formatæ per hanc Episcopalem Curiam N. contra Clericum N. de N. loci N. nostræ Diœcesis; de, & super vulneribus illatis per ipsum N. de N. nec non super fractura carceris, & aliàs, vt in Actis, &c. fuit prouisum, vt infra.

Per Episcopalem Curiam N. eiusque Reuerendiss. Dominum N. Generalem Vicarium Christi nomine repetito, viso processu desuper formato, visis defensionibus per ipsum factis, visa citatione ad dicendum, & audiendum, audito in omnibus D. Curiæ Promotore Fiscali visis videndis, & consideratis de iure considerandis fuit prouisum, & diffinitiuè decretum, dictum Clericum N. de N. attenta eius longa carceratione, fore, & esse condemnandum ad exulandum à dicta Ciuitate N. & à tota Diœcesi nostra per annos septem. Nec non ad soluendum ducatos tot..... applicandos ad beneficium, & reparationem fabricæ Ecclesiæ N. quibus solutis Procuratoribus dictæ Ecclesiæ non esse de cætero molestandum, prout præsenti diffinitiuo decreto condemnatur, & de cætero non molestari mandatur. Et ita per hoc suum, &c.

N. Vicarius Generalis, &c.

Prouisum in Ciuitate N. die.... mens.... ann.... præsentibus pro testibus N. N. & N. de N. rogatis, &c. Et in fidem, &c.

N. de N. Actuarius, &c.

Vel alio modo prout sequitur, videl.

I E S V S.

Per Episcopalem Curiam N. eiusque D. Reuer. Generalem Vicarium N. Visa inquisitione formata contra Clericum N. de homicidio, (siuè de alio delicto) *in personam N. patrato, & aliàs, vt in actis, &c. Visis citationibus, & defensionibus per ipsum factis, audito pluries cum Procuratoribus, & Aduocatis, et etiam, & in scriptis, visisque et recognito toto processu desuper formato. Audito etiam in omnibus Promotore Fiscali huius Curiæ, visis videndis, et consideratis de iure considerandis fuit prouisa et diffinitiuè decretum, dictum Clericum N. de N. fore, et esse condemnandum ad exulandum à dicta Ciuitate N. et tota Diœcesi per annos tot.... etc. prout præsenti diffinitiuo decreto condemnatur, etc. et ita, Hoc suum, etc.*

Vel concipi potest sub alia forma verborum; secundum stylum propriæ Curiæ, & consuetudinem loci, in quo iurisdictio exercetur. Nam supradictæ formulæ ponuntur solum ad exemplum, non pro forma necessariò obseruanda; vt alias dixi.

S E C T I O XVII.

De Sententia Absolutoria.

S V M M A R I V M.

1 *Absolutoria sententia, quot modis fiat?*
2 *Reus liberatus, tamquam innocens, molestari non potest denuo pro eodem delicto.*
3 *Absolutus per collusionem potest iterum puniri.*
4 *Collusio, quomodo præsumatur.*
5 *Tertius pro suo interesse potest iterum Reum absolutum accusare, si primam accusationem ignorauit.*
6 *Ignorantia accusationis alterius, quomodo probanda.*
7 *Reus absolutus, potest iterum puniri, si delictum erat qualificatum, & ipse simpliciter absolutus fuit.*
Qualitas alterans delictum; quæ?
8 *Reus absolutus ex hactenus deductis, potest iterum accusari, nouis superuenientibus indiciis.*
9 *Stylus Romanæ Curiæ in absoluendo Reum ex hactenus deductis.*
10 *Absolutoria sententia ab obseruatione iudicij, quia continere debeat, ne censeatur diffinitiua.*
11 *Absolutus ex defectu probationum, an possit reaccusari.*
12 *Purgatio Canonica, quid sit?*
13 *Purgatio Canonica, qualiter fiat?*
14 *Purgatio prædicta aliquando fit cum compurgatoribus.*
15 *Purgatio Canonica, quando indicenda.*
16 *Infamatus de delicto suspenditur ab officio, vel beneficio ad tempus, quousque purgetur infamia.*
17 *Scandalum semper vitandum.*
18 *Infamatus de crimine, deficiens in purgatione, pro conuicto habetur.*
19 *Transactio delinquentis cum Accusatore inita, impedit, ne iterum accusari possit ab illo.*
20 *Transactio cum parte non impedit Iudicem, vt ex officio iterum procedat contra inquisitum.*
21 *Absolutus à crimine via exceptionis deducto, iterum accusari potest.*
22 *Absolutus à crimine deducto per viam denunciationis potest reaccusari.*
23 *Absolutus à crimine ciuiliter intento, potest iterum accusari criminaliter.*
24 *Absolutus à criminali in foro Conscientiæ accusari iterum potest in foro fori.*
25 *Absolutus in foro Seculari, an possit, iterum accusari in foro Ecclesiastico, & è contrario.*
26 *Absolutus per viam inquisitionis, an accusari iterum possit.*
27 *Vicarius Generalis ex vi mandati generalis absoluere Reum non potest.*
28 *Absoluere valens, condemnare etiam potest, & è contrario.*
29 *Absolutoria sententiæ forma.*
30 *Purgationis Canonicæ sententiæ forma.*
31 *Purgationis Canonicæ iuramenti forma.*
32 *Compurgatorum iuramenti forma.*
33 *Absolutoria sententia forma per purgationem Canonicam.*

Visum fuit in præcedenti proxima Sectione circa prolationem sententiæ condemnatoriæ; quando Reus vel confessus fuit delictum; vel de eo per legitimas probationes conuictus remansit. Verum quia aliquando necessariò absoluendus est, ex quo neque confessus, neque conuictus fuit: Ideo in præsenti de more, quædam alia pauca breuiter nobis percurrenda supersunt, circa sententiam absolutoriam. Et Primò, quot modis Reus absoluatur per sententiam. Secundò, an sic absolutus possit iterum molestari pro eodem crimine.

1 *Quoad primum*, notandum est, quod multipliciter quis absolui contingit: *Primò* enim absoluitur seruatis seruandis, factisque defensionibus, tamquam repertus innocens; *Secundò* absoluitur ab obseruatione iudicii, & ex hactenus deductis in processu. *Tertiò* absoluitur ex defectu probationum iudiciorum, facta tamen purgatione ab infamia. *Quartò* absoluitur vigore transactionis, aliisque modis, de quibus infrà. In priori casu procedit realiter sententia absolutoria per pronunciationem diffinitiuam, quæ quidem importat, vt reus sic liberatus non possit de eodem crimine amplius molestari, prout si quis inquisitus de homicidio, factis defensionibus, appareret, homicidium fuisse ab alio commissum, nec ipsum aliquò modo illius participem fuisse tunc absoluendus erit per diffinitiuam sententiam, tamquam Innocens *text. in cap. ex his de accusat.* vbi Gloss. *in verb. supplicare*, Abb. & Alii *& l. fin. C. de fin. & l. si cui ff. naut. caupon. & stabular.* vbi Bart. & Alii. Bosf. *in tit. de sentent. num. 60.* Decian *in tract. crim. tom. 2. lib. 2. cap. 30. num. 1.* Clar. *in pract. crim. qu. 57. vers. 1.* & ibi Addent. latè. Card. Tusc. *litt. S. concl. 179 num. 1.* Couarru. *lib. 2. variar. resol. cap. 10. in princ.* Farinac. *latè in pract. crim. qu. 1. num. 51. & qu. 4. num. 38.* vbi Alios allegat, & de communi testatur, *& in consil. 5 nu. 17.* Scaccia *de iudic. lib. 2. cap. 12.* Bertaz. *cons. 39. num. 1. vol. 2.* Petr. Caball. *in quæst. crim. cas. 93. num. 1.* Caualc. *de brach. Reg. part. 4. num 273.*

2 Quæ conclusio locum habet, tàm si processum fuit per viam accusationis, quàm inquisitionis, tam de iure Ciuili, quam de Iure Canonico. Caball. *vbi sup. num. 2.* Decian. *ibid. nu. 5.* vbi latè. Guazz. *ad defens. Reor def. 2. cap 7. numer. 3. cum seqq.* vbi fusissimè, *& in def. 35. cap. 11. num. 1. & seqq.* & ibi Alios congerit.

gerit. Et ratio est, quia ex sententia oritur exceptio rei iudicatæ, vt in l. 2. C. de except. rei iud. l. 1. C. quand. prouoc. non est nece∫. & in l. si cui §. ijsdem, ff. de accusat. & ibi Bart. & Alii communiter, & de Iure Canonico habetur in d. cap. de his de accus. vbi communiter DD. Marant. in spec. aur. p. 6. vers. & permittitur aliquando nu. 49. & seqq. & Alii, apud Illos.

3 Limitatur tamen, si absolutus esset per collusionem, vel præuaricationem, siuè cum Iudice, siuè cum accusare facta sit, nam tunc docto de collusione, seù præuaricatione posset vlterius accusari, & inquiri, vt probatur in d. l. si cui §. ijsdem, ff. de accusat. & tot. tit. ff. de collus. & notatur per Abb. ibid. latè Marant. vbi sup. n. 45. & 50.

4 Præsumitur autem inuenisse collusionem, aut præuaricationem, si Accusator conuersabatur cum accusato. Farinac. d. qu. 4. num. 13. vbi Alios cumulat, & Guazz. d. defens. 2. cap. 7. num. 44. quia regulariter, ex accusatione criminali oriri solent inimicitiæ capitales. libr. 1. & l. si inimicitia. ff. de his quib. vt indign. ita docet Bart. in libr. 1. §. præuaricationem. ff. ad Turpil. Vel si Iudex imponeret minorem pœnam, quam per leges tenebatur, vt si pro homicidio imponeret pœnam pecuniariam. Clar. in d. qu. 57. vers. dictum est. Farinac. d. qu. 4. nu. 2. in fin. Guaz. d. def. 2. cap. 7. nu. 25.

5 Limitatur secundo, quando superueniret aliquis, qui vellet Reum absolutum accusare, vt propriam iniuriam prosequatur; sed probare tenetur, se ignorasse accusationem propositam per alium; nam tali casu audiendus esset, non obstante sententia absolutoria, & sic iterum ab eo accusari posset, vt in d. l. si cui §. ijsdem, & l. maricus §. si ante. ff. de adulter. de quo latè agit Felin. in cap. de his fallent. 8. & 9. de accusation. Ant. Gomez. in delict. cap. 1. num. 26. in fin. Farinac. d. qu. 4. nu. 20. Carauit. in rit. 272. num. 13. & seq. vers. sed non obstant. & vers. dici etiam Guaz. d. cap. 7. n. 46.

6 Probabitur autem ignorantia per proprium iuramentum. arg. cap. nullis de election. in 6. Item demonstrando fuisse absentem à proprio loco, tempore accusationis. Item quod tunc erat in minori ætate constitutus. vt in cap. fin. Qui matrim. accusar. poss. Abb. in d. capit. de his. de accusat. Decian. d. capit. 30. num. 23. in fin. Farinac. d. quæstion. 4. numer. 21. Guaz. d. capit. numer. 47. vbi ponit alios modos probandi ignorantiam.

7 Limitatur tertiò, quando quis fuit accusatus, vel inquisitus de simplici delicto, & de illo sic proposito fuit absolutus per sententiam, sed delictum erat qualificatum; vt si absolutus fuit ab homicidio simplici, & illud erat cum qualitate assassinij, vel proditionis, & huiusmodi: dummodò qualitas alteret delictum; nam tunc non obstante sententia absolutoria, poterit iterum molestari, ob illam qualitatem alterantem. Bart. in l. denunciasse. §. quid tamen ff. de adulter. vbi tradit, quæ dicatur qualitas alterans, & quæ non. vid. Bald. in l. quicumque col. 4. C. de seru. fugit. & in l. 2. §. in tutela. in fin. ff. de tutel. & ration. distrah. vbi disputat articulum pro, & contra, & tandem videtur concludere negatiue. Sed sententia Bartoli in d. l. denunciasse, videtur magis recepta, qui tamen in l. senatus ff. de accusat. distinguit, an qualitas fuerit proposita ante nomen receptum inter Reos, aut post; si ante, tenet posse iterum prosequi accusationem super qualitate: si post, secus. Et idem tenet Salic. in l. qui de crimine C. de accus.

8 *Secundo verò casu*, quando absoluitur quis ab obseruatione Iudicij ob ineptitudinem libelli, vel accusationis, secundum Specul. lib. 3. de abolit. & purgat. §. 1. num. 6. in fin. Decian. d. cap. 30. nu. 27. Guaz. d. def. 2. c. 7. nu. 53. Vel ex hactenus deductis in processu, potest regulariter iterum accusari superuenientibus alijs indicijs, quia ista sententia absolutoria non producit exceptionem peremptoriam rei iudicatæ, vt probatur in cap. libellorum 2 qu. 8. vbi canonizata est lex. libellorum. ff. de accusat. facit text. in cap. cum P. de accusat. docent Abb. in d. cap. de his de accusat. Gloss. final. in l. si qui adulte. C. de adult. & late Paul. Grillan. in tr. de relaxat. carc. in secunda quæst. princ. sub num. 2. & Marant. loc. it. num 52. Thesaur. decis. 122 nu. 13. Boss. de sent. num. 95. Foller. in pract. crim. canon. cap. 35. nu. 9. Couarr. l. 1. var. res. cap. 1. nu. 8. vers. q. constat. Farinac. d. q. 4. n. 23. Caball. d. cas. 93. nu. 8. Caualcan. d. p. 3. n. 277. Guazz. d. def. 2. cap. 7. nu. 7. Imo in tali casu admittitur ad iterum accusandum, non solum quilibet alius; sed etiam illemet, qui prius accusauit, vt habetur in cap. prohibentur. 2. q. 1. & ibi gloss. & DD.

Est tamen aduertendum, quod in tali casu tempus ad iterum accusandum, durat, iuxta naturam temporis concessi ad accusandum prima vice, vt dicit Præpos. in d. cap. prohibentur, secundum gloss. in d. l. libellorum. vid. Alexandr. in consil. 64. dub. 5. vol. 1.

9 Stylus autem procedendi ad sententiam absolutoriam ab obseruatione iudicij in Romana Curia est, vt præcedant quatuor citationes: Primò enim citatur accusator ad videndum procedi, prout de Iure ad primam. Instante, &c. Secundò iterum citatur ad videndum procedi, prout, de iure ad primam pro secunda dilatione. Tertiò citatur ad videndum procedi, prout de Iure ad primam pro tertia dilatione. Et quartò iterum citatur ad videndum procedi, prout de iure ad primam pro quarta dilatione: & ex tunc elapso termino, si accusator non procedit ad vlteriora, conceditur absolutoria. De quo diximus in Pr. Ciu. p. 2.

10 Sed non erit omittendum singulare dictum Abbatis in cap. examinata de iud. quod scilicet in sententia ab obseruatione iudicij exprimi debet causa prædicta, nimirum obseruatione Iudicij; aliàs censeretur sententia diffinitiua, quæ pareret exceptionem rei iudicatæ. Imò Butrius in eod. cap. examinata tenet, necessariò exprimendam esse causam, alias sententia non valeret: & idem tenet Io. Andr. in cap. fin. de dol. & contum. pro quo facit textus, iuncta gloss. in l. properandum §. illo in princ. C. de iudic. sequitur Corset. in repertor. Abb. verb. absolutio, vbi dicit, expressionem causæ esse de necessitate, aliàs sententia esset nulla. per text. in lib. 2. §. Senatus ff. de iurisd. vbi gloss. & in l. filius familias §. Diui, & ibi gloss. ff. de legat. 1.

11 *Tertio verò casu*, quando scilicet quis absoluitur ex defectu probationum indiciorum, facta tamen purgatione ab infamia, an possit iterum accusari, disceptatur inter Doctores, vt ait Abb. in cap. ex tuarum de purgat. canonic. Firmatur autem conclusio cum tali distinctione: Aut purgatio non fuit canonice præstita, & admittitur accusatio, non obstante purgatione: Aut fuit canonice præstita: & tunc iterum subdistinguendum: aut enim interuenit accusator, sed quia defecit in probationibus, fuit per Iudicem indicta purgatio, & regulariter non admittitur amplius accusatio: aut non interuenit accusator, & tunc iterum subdistinguendum: aut enim fuit præfixus terminus omnibus accusare volentibus, cum clausula, quod elapso termino non audietur amplius accusator: & tunc non est admittenda accusatio. arg. cap. fin. Qui matrim. accus. poss. aut non interuenit talis clausula; & tunc si purgatio est præstita, sed non est adhuc absolutus, & potest iterum accusari. arg. l. admonendi. ff. de iureiur. aut absolutus fuit: & tunc; aut accusator vult accusatum onerare onere se purgandi, & non potest reaccusari; aut vult suscipere in se onus probandi, & admittitur ad iterum accusandum, non obstante sententia absolutoria; & ratio est, quia absolutoria concessa fuit ex defectu probationum; sed quando absoluitur quis ex non integris probationibus repertis denuò integris probationibus, non obstat absolutio prius facta. l. admonen. ff. de iureiur. Præposit. verò. & Archid. in cap. habet 2. qu. 4. latiùs distinguunt casum cum Hostiens. in d. cap. ex tuarum de purg. can. Quorum distinctiones breuitatis causa omitto.

Regulariter autem post purgationem receptam admittitur tertius ad iterum accusandum, si suam prosequatur iniuriam, & probet se nesciuisse purgationem indicendam, alias non. vt in l. si cui §. hisdem. ff. de accusat. cap. de his. de accus. cap. habet hoc. 2. qu. 4. vbi gloss. in vers. dubitas 3 & l. licet in fin ff. naut. caup. & stabul. Vel si probet interuenisse collusionem. vt in cap. ex tuarum de purg. canon. l. enim qui §. in popularibus. ff. de iureiur. aut præuaricationem inter priorem accusantem, & accusatum. vt in l. 3. ff. de præuaric.

Et nota, quod licet purgatio canonica non sit hodie tam frequens, vt erat antiquitus, quia vel adsunt indicia ad torturam contra Clericum Inquisitum, & torquetur: Aut non adsunt, & liberatur simpliciter, vt plurimum. Nihilominus quando Reus imputatus, non obstante absolutoria, tamquam innocens, adhuc remaneret infamatus de crimine, solent Ecclesiastici Iudices indicere, vt se purget, vt sic probetur innocens, vt habetur in cap. si quis de gradu in fin. c. si presbyter. cap. quotiens de purgat. canon.

12 Sed quæritur, quid nam sit purgatio canonica?

Respondetur, illam esse, quando aliquis infamatus existit de aliquo crimine, sed non est neque conuictus, neque confessus

de illo,

de illo; quamuis contra eum actum sit, siue per inquisitionem Iudicis, siuè per accusationem partis, & quamuis probatum non sit crimen; nihilominus mala fama adhuc perdurat, & incertus rumor circumfertur, *vt habetur in d. cap. habet hoc, & cap. presbyter 2. qu. 4.* & ib. Gloss. *cap. cum P. sub. pen. & cap. fin. & tot. tit. de purgat. canonic. & cap. cum litteris de testib.* Hostient. *in sum. de purgat. canonic. num. 3.* Petr. Gregor. *in syntagmat. iur. l. 31. cap. 29. n. 13.* Quæ quidem purgatio canonica iniungi solet, non solum quando quis infamatur de delicto, verum etiam de defectu natalium *capit. accedens*, vbi gloss. *verb. purgatione de purg. can.* vbi ait purgandum esse per testes, sed Butr. *ibid. nu. 9.* illam reprobat, dicens sufficere per iuramentum, prout reprobat etiam Abb. *n. 4.*

13 Quæritur secundò, qualiter fieri debeat purgatio Canonica?

Respondetur, quod ille, qui vt dictum est, infamatur de aliquo crimine, conuenitur per Iudicem Ecclesiasticum ad se purgandum. Et sic iurare debet corporaliter super Sacrosancta Dei Euangelia, se immunem esse à crimine, super quo dicitur infamatus. *cap. accepimus; & capit. constitutus de purgat. canon.* Et si delictum sit tale, quod potuerit per alium committi suo nomine, vt est crimen Simoniæ, & similia, iurare debet quod pro tali re spirituali, nec ipse per se, nec per interpositam personam, nec alius pro eo, se sciente, pretium temporale recepit, vel dedit; neque recipi, aut dari mandauit, aut consensit *cap. quoties de purg. canon.* Neque consilium tale dedit, aut assentitatem præstitit, aut ratum habuit. *cap. si quis viduam 50. distinc. capit. audiuimus 2. quæst. 5. & d. cap. quoties*, latè Præposit. *in cap. 3. & cap. habet hoc 2. quæst. 4.* & Specul. *lib. 3. tit. de abolition. & purgat. §. 2. n. 1. cum seqq.* Quod procedit, etiam si voluisset non iurare. Ioan. Andr. *in Spec. vbi sup. in verb. iurabit.*

14 Assumuntur aliquando compurgatores. *vt in cap. legitimi 2. quæst. 4.* in quo ex Concilio Agatensi determinatus fuit numerus, nimirum si fuerit Sacerdos, vt adhiberentur septem Sacerdotes; Si Diaconus cum tribus Diaconis. Quamuis huiusmodi numerus hodie non seruetur; sed Iudicis Ecclesiastici arbitrio remittitur, quia talis solemnitas sublata fuit per Concilium Hilirdense, *vt in c. presbyter. si à plebe, & à cap. omnibus 2. qu. 4.* & vtrobique glos. & DD. Abb. *in cap. 1. de purgat. canon.* Vnde cum numerus prædictus sit arbitrarius, vt inquit glos. *in d. cap. omnibus, & in cap. inter sollicitudines. verb. quatuordecim. de purg. canon.* & Hostient. *in d. sum. num. 4. §. quotier numerus vers. sed certè.* attendere debet conditionem, & qualitatem personarum; quantitatem infamiæ, & atrocitatem delicti, *vt in d. cap. omnibus.* Quando verò adhibentur testes compurgatores, iurare similiter debent super sancta Dei Euangelia, quod ipsi credunt, illum verum iurasse; vel quod secundum eorum conscientiam ille sit immunis ab illo crimine, & quod bonum exhibuit iuramentum. *d. capit. constituens, & capit. quoties de purgat. canon.* Vel quod credunt, illum, qui purgatur, dicere veritatem, & esse bonæ famæ. *cap. de testib. eod. tit. de purg. can.* Huiusmodi purgatio erat in frequentiori vsu apud Priscos Rom. teste Blondo *lib. 4. de gestis Romanor.*

15 Et nota, quod non est indicenda purgatio, nisi facta diligenti perquisitione ad inueniendam veritatem delicti *ca. Accedens. de purgat. canon.* Præposit. *in cap. 1. 2. qu. 4.* sed si factis diligentiis non oriuntur inditia, ex quibus deueniri possit ad torturam, aut condemnationem; & infamatus de delicto non est confessus, neque conuictus; tunc quia remanet nihilominus aliqua infamia, quæ præsertim in Clericis, importare solet aliquod scandalum, inducitur huiusmodi purgatio per Ecclesiasticum Iudicem ad prorsùs eliminandam ab eo omnem infamiam. *cap. presbyter. 2. quæstion. 4. & cap. 1. cum seqq. de purgat. canon.*

Quinimò neque à quocumque Iudice iniungitur, sed solùm ab eo, qui cognoscit, vel cognoscere debet delictum, de quo quis est infamatus, aliàs infamatum non reuelaret. Petr. Gregor. *in synt. Iur. vniuer. lib. 48 cap. 15. num. 19. per text. in cap. cum dilectus in fin. de purg. canon. cap. ad audientiam. de consi. & cap. licet de offic. legat.*

16 Medio autem tempore, quo Iudex Ecclesiasticus inquirit super delicto, de quo Clericus est infamatus, suspenditur ab officio, & beneficio ad tempus, quousque veritas apparuerit, quando atrocitas criminis ita postulauerit; aut aliàs oriretur scandalum, si permitteretur, infamatum in ipsis perseuerare. *cap. inter de purg. can.* Item, quando delictum non est atrox, neque oriretur scandalum, si factum esset successiuum, puta adulterium, fornicatio, & huiusmodi, infamatus debet ter moneri, vt se corrigat, & si fama adhuc perdurat, nec ille se correxit quantum debebat, vt mala fama auferretur, vsque ad purgationem; adhuc suspendendus erit ab officio *in d. cap. presbyter*, & ibi gloss. *latè 2. q. 4. cap. 2. de purg. canon.*

Quod si infamatus post monitiones sibi factas ita virtutibus inhæserit, vt mala fama purgata remanserit; vel factis diligentiis, licet delictum probari non potuerit; tamen adhuc infamia remansit; purgatione indicta restituitur ad officium, & beneficium, de quo suspensus fuerat. Abb. *in capitul. 2. de purg. canon.* quia contraria contrariis curantur. *capitul. 1. de pœnit. dist. 2.*

17 Et ratio est, quia aliàs sequeretur scandalum, quod quantum fieri potest, euitari debet, vt habetur Matth. *cap. 8. & 1. Corinth. 8. & in c. 1. §. item sicut. 23. qu. 3* Vnde D. Thom. *in 2. 2. q. 43. art. 7.* ait, quod ratione scandali etiam spiritualia aliquando omittenda, aut occultanda, vel ad tempus differenda sunt, quousque scandalum cesset; dummodo spiritualia illa non sint de necessitate salutis. *capitul. de his, verò. 50. dist.* Hinc est, quod Christus Dominus, & Redemptor noster, cum nullis subiectus esset legibus, ratione scandali soluit tributum, vt habetur Matth. 17. *& in cap. inter verba. §. 1. qu. 3.* Item ad euitanda scandala seruari debent aliquando à personis consuetudines Regionum; dummodo non sint contra salutem Animæ. *cap. illa 12. dist.* Item ratione scandali ad sacros ordines promouentur aliquando, qui aliàs non promouerentur. *cap. aliquantos 51. dist.* Et ratione scandali permittebatur Presbyteris olim chrisma conficere. *cap. presbyteros. 95. dist.* Sic ratione scandali vitandi remouentur à beneficiis Clerici de aliquo delicto infamati, *d. cap. de his vero 50. dist.* Item ratione scandali vitandi damnur detentiones inquisitis de hæresi, & conceduntur repetita sine nominibus testium, *cap. fin. de hæret. in 6.* Et tandem, vt euitetur scandalum, receditur aliquando à regulis iuris *cap. non potest. 23. qu. 4.* quia scandalis obuiandum est. *clement. 1. de offic. ordinar. clement. 1. de immunit. clement. 1. de sentent. excom. & clem. pen. in princ. eod. tit.* & ibid. Cardinalis plenè notat.

18 Vlteriùs est notandum, quod in materia purgationis, si fortè infamatus, cui per Prælatum indicta fuit purgatio, defecerit in purgatione, habetur pro conuicto de illo crimine, de quo est infamatus, & vt talis puniri potest. Abb. *in cap. cum P. de purg. canon.* Hostiens. verò *in summ. de purg. canon. §. qua sit pœna. in fin.* & Anan. *in cap. accedens. de accusat.* tenent, quod talis deficiens in purgatione puniri debet pœna arbitraria non pœna ordinaria, ob rationes, quas ibidem afferunt. Quomodo autem feratur sententia purgationis canonicæ, & iuramenti forma, vide inferiùs *n. 30 & seq.*

19 *Quarto verò casu*, in principio proposito, quando scilicet absoluitur quis per sententiam, vigore transactionis, vt si quis accusatus de aliquo crimine transegit, seù composuit se cum accusatore: tunc non potest iterum accusari ab eodem accusatore pro eodem crimine, si transactio valida est, *l. transigere C. de transaction.* Decian. *in dec. 30. num. 10.* Farinac. *à quæst. 4. nu. 31.* vbi laté. Ab Alio tamen tertio benè accusari poterit, quia transactio cum accusatore facta, tertio non præiudicat, iuxta tradita *in d. l. transigere*, & ibi per DD. & fusè Marant. *in specul. aur. d. part. 6. vers. & peruenitur aliquando num. 55. cum seqq.*

Si autem transactio non valeret, accusari vtique iterum poterit à tertio; sed ab eodem accusatore, cum distinctionibus, & declarationibus allatis à Felino, & Abb. *in capitul. de his. de accusat.* & Bart. *in lib. si maritus. §. si negauerit. ff. de adulter.*

20 Sed numquid poterit Iudex ex officio procedere, non obstante transactione, seù compositione facta cum accusatore?

Respondetur affirmatiuè cum Speculator. *in libr. 3. tit. de abolition. & purgat. §. 1. num. 9.* per text. *in l. si cessatio. §. quod dicitur ff. de publ. & l. iustissimos. C. de offic. Rector. Prou. vers. censura nostra vigore.* Et hoc, ne crimina, remanerent impunita, contra dispositionem textus *in c. vt fam. de sent. excom. & l. ita vulner. ff. ad leg. Aquil.* Quod quidem intelligendum est in crimine publico, vel in quo non licet transigere: in aliis verò non poterit Iudex

proce-

procedere. Specul. *vbi sup. n.* 10. & nos alibi supra alia occasione latiùs diximus.

21 Quid autem Iuris, si quis absolutus fuerit a crimine deductu in Iudicio per viam exceptionis, non possit iterum accusari?

Respondetur affirmatiue, cum Abb. & Imol. *in d.c. de his, de accusat.* Bart. *in l. si cui §. 1. numer. 5. ff. de accusat.* Decian. *in d. tract. crim. lib. 5. cap. 30 numer. 3.* quia cum crimen deducitur via exceptionis, non punitur pœna ordinaria ipsius. *cap. 1. de except. cum dilectus. § fin. de ordin. cognit.* Marant. *vbi sup. num.* 85. Clar. *quæst. 19. vers. per exception.* ibi: *Benè verum est*. Limitatur, quando opponeretur crimen, quod puniendum esset pœna ordinaria: vt ait Abb. *in d. cap. cum dilectus col. 16.* vbi late post Alios declarat, quando hoc fit, & Felin. *in d. cap. de accusat.*

22 Idem dicendum erit, quando quis absolutus, fuit à crimine deducto in iudicio per viam denunciationis: nam tunc iterum accusari poterit sic absolutus ob eamdem rationem, quia non fuit punitus pœna ordinaria, cum causa ad emendationem, non ad pœnam tendat. *cap. 2. de accusat.* Marant. *loc. cit. n.* 85. Quod limitatur, quando Iudex, vigore denunciationis, ordinariè processit, & seruatis seruandis sententiam protulit. Felin *in d. cap. de his limit. 4.* Abb. *in cap. innotuit. col. antepen. de iudic.* Salic. *in l. eu quidem C. de accus.*

23 Idem quoque dicendum veniret, quando quis absolutus fuisset à crimine deducto in indicio ciuiliter tantum, puta ad recuperationem propriæ rei: nam tunc sic absolutus posset iterum accusari criminaliter. *lib. 1. C. quando ciuil. act. crimin. praiud.* Marant. *latè vbi sup. numer. 96. & seq.* vbi Alios citat.

Limitatur tamen, quando vtraque pœna tenderet ad vindictam. *l. quod senatus, & l. prætor. edix. s. §. 1. ff. de adulter.*

Limitatur secundo, quando fuisset pronunciatum, quod delictum commissum non fuit; secus si fuisset dictum, quod non fuit probatum: nam in priori casu ab eodem accusari non posset *l. si quis cum totum ff. de except. rei iudic.* sed à tertio bene poterit accusari *lib. qui de crimine C. qui accus. non poss.* & ibi Gloss. Felin. *in d. c. de his limit. 6. de accus.*

24 Sed quæritur, an absolutus a crimine in foro pęnitentiæ, possit iterum accusari in foro fori?

Respondetur affirmatiue; *per text. in capitul. admonere te*, & ibi Gloss. *in verb. pœnitentia 33. quæst. 2. c. si quis omnem 1. quæst. 7. cap. quoniam multa 48. dist. & c. peruenit 50. dist.* tradunt Gloss. Abb. & plenius Felin. *in d. c. de his limit. 5.* quem allegat Marant. *vbi supra, nu.* 87. vbi de communi Menoch. *de arbitr. cent. 6. cas.* 593. *nu.* 31.

25 Quæritur secundò, an si quis absolutus, vel punitus fuerit in foro sæculari possit iterum accusari, & puniri, vel absolui in foro Ecclesiastico, & e contra?

Respondetur Affirmatiue, quando delictum esset mixti fori, & de eo cognoscere posset Iudex Ecclesiasticus, & sæcularis, vt est vsura, blasphemia, & similia, de quibus late agemus *in 2. tom. part. 5. prax.* 10. quando sufficienter punitus non fuisset a primo Iudice, ita Abb. *in cap. tua de proc.* plene Felin. *in d. cap. de his limit. 11. de accusat.* Bald. *in l. placet. C. de Sacros. Eccles. & in lib. si quis in hoc genus. C. de Episc. & Cler.* late Cyn. Salicet. & Idem Bald. *in l. qui sepulcra C. de sepulcr. viol.* Roman. *in cons.* 370. sequitur. Clar. *in quæst. 57. vers. de quæro*, & ibi Baiard. late. Et ratio est, quia cum diuersæ pœnæ imponuntur per diuersas leges, vna non tollitur per aliam, *vt est text. in c. statuimus*, & ibi Abb. *de maledic. & in cap. fœlicis §. super hoc de pœn. in 6.* Idem Abb. *in d. cap. tua de procur.* & late Afflict. *in constitution. Regni incipient. Multa leges in secundo notab.* latius vero conclusionem præfatam examinat Farinac. *in d. quæst. 4. nu. 7. cum seqq.* & latissime Scacci *de iudic. lib. 1. cap. 12 num. 81. cum plurib. seqq.* vid. Guazz. *defens. 2. d. cap 7. numer. 55. & defens. 35. capit. 11. nu. 2. & 3.*

26 Quæritur tertiò, an Reus per viam inquisitionis, si fuerit postea absolutus, possit iterum accusari?

Respond. cum distinctione: aut enim loquitur de Iure Canonico; aut de Iure Ciuili. In priori affirmatiue concluditur, quia secundum Ius Canonicum non imponitur pœna ordinaria, quando proceditur per viam inquisitionis, sed delicta puniuntur pœna extraordinaria. *c. inquisitionis de accusation.* Vnde ad effectum puniendi pœna ordinaria, iterum accusari potest, In secundò verò casu concluditur negatiue, quia de Iure Ciuili imponitur pęna ordinaria, etiam si procedatur per inquisitionem. Bart. *in l. 2 §. si publico, ff. de adulter.* Felin. *in d. c. in his de accus.*

27 Vltimò quæritur, an Vicarius Episcopi ex Generali mandato tantum, nisi etiam speciale habeat, possit Reos subditos absoluere?

Respondetur negatiue, per text. *in cap. licet de offic. vicar. in 6.* vbi Archid. & Alij. Quidquid dicat Marian. *in cap. qualiter 2. de accusat.* Sande. *in cap. non potest col. 3. de re iudic.* quos sequitur Diaz. *in pract. crim. canon. ver. officiali, ac Vicario*, qui dicunt posse Vicarium absoluere, quamuis non condemnare per text. *in l. fin. C. vbi senator. vel clariss.* Et ratio primæ sententiæ, (quam ego sequor innixus auctoritati Doctorum, quos retuli suprà *part. 1. sect. 2. subsect. 2. num. 64.*) est quia in *d. cap. licet*, permittitur solum Vicario ex vi generalis mandati, vt possit inquirere ad effectum referendi Episcopo, non autem ad effectum puniendi, ergo sicut non potest punire sine mandato speciali, sic neque absoluere, aliàs frustra permitteretur relatio, si posset absoluere. Ad textum. verò, *d. l. fin C. vbi senator.* respondetur, quod non est eadem ratio *l. fin. cum dicto cap. licet*, nam ibi agitur de casu speciali reseruato à principe; ob eminentiam dignitatis, hic vero agitur de casu generali, quia in omnibus ablata est potestas condemnandi.

28 Vnde firma remanet conclusio illa quod qui non potest condemnarè, non potest absoluere. *l. nemo qui condemnare. ff. de reg. iur.* Menoch. *de arbitr. iud. lib. 1. qu. 43. num. 2. vers. altera est negatiua, & num. 26. cum seqq.* Card. Tusch. *practicar. conclus. lit. A. conclus. 40. num. 1.* Eadem enim est potestas ligandi, atque soluendi. *cap. verb. de pœnit. dist. 1. cap. cum inferior. de maior. & obedient.* Et è contrario ille, qui potest condemnare, potest etiam absoluere. *lib. 3. ff. de re iudic.* Felin. *in cap. audite num. 20 in fin. de præscript.* quia absoluere, & condemnare conuertibilia sunt; vnde qui potest vnum, potest & aliud. Farinac. *in Fragment. crimin. part. 1. lit. A. numer. 7.* Felin. *in cap. cum inferior. num. 4. de maior. & obed.* Menoch. *de quæst. 43. in princ.*

PRAXIS PROCESSVS.

---

29 Quoniam quæ dicta sunt in præcedenti Sectione, signanter *à num. 59. cum seqq.* de sententia condemnatoria, magna ex parte accomodari possunt, & effectiuè adaptari solent, etiam in Sententia absolutoria; ideo non multum in illis insistemus, sed tantum propriam formam sententiæ absolutoriæ subiungemus in præsenti Sectione, ne sicco vestigio præterire videamur; erit igitur eius forma, prout sequitur vel huic similis, videlicet.

Forma sententiæ Absolutoriæ.

In Christi Nomine Amen.

Nos N. de N. V. I. D. Prothonotarius Apostolicus (si talis sit) *ac Illustrissimi, & Reuerendissimi Domini Episcopi N. in spiritualibus, & temporalibus Vicarius Generalis, &c.* (siuè Gubernator, seu Iudex talis, &c.) Cognitor, *decisor, & Iudex ordinarius causæ, & causarum* (siuè in causa, & causis,) *qua versa sunt, & vertuntur inter Dominum Promotorem Fiscalem huius Episcopalis Curiæ N. ex vna, & N. de N. loci N. citum conuentum partibus ex altera, super imputatione, quod dictus N. homicidium commisit in personam N.* (siue quod vulnerauerit N. vel commercium Carnale habuit cum N. vel aliud tale, vel tale delictum commisit; & hinc inseratur tota series facti prout fuit inquisitio in processu) *& alias, prout latius in actis, & processu, &c. quibus, &c. Viso longa carceratione dicti N. Visis testium depositionibus, visa eiusdem N. negatione, in qua etiam in tortura perseuerauit; Viso termino ad se defendendum illi dato, visis eiusdem defensionibus, testiumque depositionibus ad eius defensam examinatis, ac perpensis, visis omnibus rationibus, & iuribus pro eius parte deductis, & allegatis, oretenus, & in scriptis; auditoque in omnibus Curia Promotore Fiscali; Viso tandem toto processu, visisque omnibus alijs videndis, & consideratis de iure considerandis, Visa denique monitione, & citatione parti*

partibus esse, ac eidem fuisse pro hac die, & hora ad audiendam sententiam.

Christi nomine inuocato pro tribunali sedentes, &c. ac solum Deum prae oculis habentes, dictum N. culpabilem non repertum ex hactenus deductis. Et ideo ab imo crimine hac nostra diffinitiua sententia, quam in his scriptis ferimus: absoluimus, & liberamus, ac pro absoluto, & liberato haberi volumus, & mandamus: Fisco pro hac causa, vt supra, perpetuum silentium imponendo, &c. Et ita dicimus, declaramus, pronunciamus, liberamus, absoluimus, ac diffinitiuè sententiamus, & amplius non molestari mandamus, non solum isto sed omni alio meliori modo, &c.

Ita pronunciaui Ego N. Vicarius Generalis, &c. sind.

Gubernator, &c.

Lata, data, etc. prout in praecedenti sectione *n.* 66.

30 Vbi verò fieri necesse erit purgationem Canonicam, vt supra dictum est, seruatis prius seruandis solitis in aliis iudiciis quoad acta ordinatoria, proferenda est sententia, prout infra, vel huic similis, videl.

Forma sententiae Purgationis Canonicę.

Christi nomine inuocato, Nos N. de N. etc. vt supra (si verò fuerit superior Regularis, cum & ipse purgationem indicere possit suis Religiosis subditis, dici poterit:) *Nos Abbas Monasterij N. vel Prior,* seu *Guardianus, &c. talis Religionis,* vel *Iudex Delegatus in hac causa, prout in actis, &c. Visis auditis, & maturè consideratis omnibus, de quibus N. de N. &c. fuerat inquisitus, ob infamiam:* vel *accusationem.* vel *denunciationem,* v. g. *Illum carnale commercium habuisse cum N. de N. muliere loci N.* vel *occidisse,* vel *vulnerasse N. &c. & cum infamia contra ipsum orta probationem veram, seu certam non habeat, sed tantum rumor vagus, & incertus circumferretur: Ex quo aduersus illum talis infamia suspicionem generat, ob probabiles quasdam coniecturas in processu non purgatas: ipsoque audito; Auditisque iis, qua eius Aduocatis, & Procuratoribus ad suam defensiam adducebantur, ne fama eius sic maculata remaneant, Deum prae oculis habentes, vt de illius vultu nostrum iudicium prodeat, & oculi nostri videant aequitatem, per hanc nostram diffinitiuam sententiam quam his scriptis ferimus. Christi nomine repetito pro tribunali sedentes, &c. sententiamus, declaramus, & pronunciamus dicto N. de N. iniungendam esse Canonicam purgationem, prout illi per hanc nostram sententiam iniungimus, ratione asserti delicti, de quo est imputatus, & diffamatus, vt supra, & ipse negauit commisisse, et mandantes, vt infra tot dies coram nobis iusiurandum praebeat ad Sancta Dei Euangelia, manibus illa tangendo, se a praedicto delicto esse immunem, & crimen ipsum nullo modo attentasse, ac vt vna cum ipso septem alij Sacerdotes,* seu *Religiosi eiusdem ordinis, ac probatae vitae,* (quando placuerit illos adhibere, vt supra dictum fuit) *& nulla exceptione maiores pari modo iurent, se credere illum verum iurasse. Reseruantes nobis potestatem, iuxta Canonicas Sanctiones proferendi aliam sententiam punitoriam, si integrè purgationem non praestiterit; vel absolutoriam, si praestiterit. Ita pronunciaui. Ego N. Vicarius Generalis,* siue *Abbas* siue *Prior* siue *Guardianus ordinis N. &c.*

Lecta, lata, & publicata fuit hoc sententia pro tribunali sedentes in tali loco N. die... mensis... anni... praesentibus pro testibus ad hoc specialiter vocatis N. N. & N.

N. Notarius, &c.

31 Post quam sententiam fieri debet purgatio intra terminum in ea praefixum, quae talis erit, vt sequitur.

Forma faciendi purgationem Canonicam.

Die... Mensis... Anni... Constitutus personaliter N. de N. coram Perillustri, & Reuerendissimo Domino Vicario Generali Episcopi N. vel *coram Adm. R. P. Abbate N. monasterij N.* seu *coram P. N. Priore conuentus N. Religionis N. &c. reuerenter, & humiliter exposuit, se paratum esse, Diuina ope, praestare purgationem Canonicam, iuxta formam, & modum illi in sententia praescriptum per ipsum D. Iudicem, siue, &c. Quam oblationem ipse D. Iudex admisit, si, et in quantum, etc. asserens se paratum ad eam suscipiendam, iuxta Canonicas Sanctiones. Et statim aperto libro Euangeliorum dedit ei iuramentum de veritate dicenda, & dictus N. de N. manibus tangendo Euangelium, dixit: Ego N. per hoc Sanctum Dei Euangelium, dixit: Ego N. per hoc Sanctum Dei Euangelium iuro, me esse immunem, & non commisisse homicidium, vel adulterium, siue &c. de quo sum suspectus, & infamatus.* Et sic se subscribat. *Ego N. de N. iuraui, prout supra, & propria manu me subscripsi, &c.*

32 Quòd si Iudici placuerit adhibere compurgatores, qui esse debent homines probatae vitae, & nulla exceptione maiores & qui experientiam habeant, anteactae vitae, & morum infamati, *vt in cap. cum P. manicella.* vb. Glos. *& cap. cum intellectus de purg. cano.* Et eisdem ordinibus insigniti, sicut infamatus, *vt in cap. si legitime et c. si mala fama 2. q. 4. & in cap. inter sollicitudines de purgat. can. &* notatur per Hostiens. *in sum. de purgat. can. num.* 1. vbi etiam ait, quod si haberi nequeunt adhiberi possunt, etiam Laici, deficientibus Clericis, imò etiam foeminae, si homines commode haberi non possint, *arg. cap. cum decima 16. quaest. 2. tunc post praestationem praedicti iuramenti, iuxta tenorem in sententia sibi praescriptum, septem obtulit compurgatores Sacerdotes,* si fuerit Sacerdos saecularis vel *eiusdem ordinis,* si Regularis, vel *tres* si fuerit Diaconus, vel Subdiaconus, &c. *quos omnes, tamquam idoneos pro talibus D. Iudex admisit illisque ascersitis manifestauit eis N. de N. esse suspectum, & infamatum commisisse adulterium cum tali muliere, siue homicidium in personam N. siue &c. & iurasse per Sancta Dei Euangelia, se esse immunem a tali delicto. Ipsosque in suo arbitrio, se credere verum iurasse.* Quibus per ipsos auditis, *& affirmantibus se promptos, statim aperto libro Euangeliorum, vnusquisque eorum in solidum super Euangelio positis manibus post alium sic iurauit: Ego N. de N. vocatus in compurgatorem pro N. de N. iuro per hoc Sanctum Dei Euangelium me credere illum verum iurasse,* & quilibet eorum sic se subscribat. *Ego N. de N. iuraui, prout supra, & propria manu me subscripsi, &c.*

N. Notarius, &c.

33 Quibus peractis citari debet in scriptis Reus infamatus, qui se purgauit, vel oretenus per Iudicem moneri, vt tali die, & tali hora compareat ad audiendam sententiam expeditionis suae causae, & huiusmodi monitio, vel citatio registretur in actis cum relatione Cursoris; & in illa die, & hora praescriptis, proferenda est sententia, tali vel simili modo, videl.

Forma sententiae Absolutoriae infamati, post purgationem canonicam.

Christi nomine inuocato. Nos, &c. vt suprà. *Cum in sententia per Nos lata die..., mensis... praesentis anni...., indicta fuerit purgatio Canonica N. de N. super asserto crimine adulterij cum tali muliere* siue *homicidio N. &c. quod, & si ipse illud commisisse negauerit, quia tamen infamia, & suspicione laborabat, praedictam purgationem sibi iniunximus, quam iam coram Nobis praestitisset infra terminum, & iuxta modum sibi assignatum. Qua visa, & considerata, consideratisque dispositione Sacrorum Canonum; discussisque maturè omnibus, quae erant discutienda: Deum prae oculis habentes, vt de illius vultu iudicium nostrum procedat, per hanc sententiam, quam in his scriptis ferimus. Christi nomine repetito dicimus, declaramus, pronunciamus, & diffinitiuè sententiamus d. N. de N. purgationem ei impositam canonice perfecisse: ideo que in posterum illum existimandum, & habendum esse a supradicto adulterio, siue homicidio, &c. immunem, ac innocentem; & omnem suspicionem, & infamiam fuisse, & esse sublatam: & quatenus opus est, & opus est, eum absoluimus, & liberamus, non solum praemisso, sed omni meliori modo, quo de iure fieri potest.*

N. de N. ita pronunciaui, &c.

Lecta, lata, etc. vt supra, etc.

Quando verò infamatus deficeret in purgatione, secundum quosdam Doctores; condemnandus erit poena ordinaria, vt dixim. *sup. num.* 18. sed Host. cit. *ibid. supra allegatus* ait, hoc procedere posse, agatur via accusationis; alias poena esset arbitraria quae semper est minor ordina. Abb. *in cap. accedens. numer. 5. de accusat.*

Qq De

De reliquis quilibet Iudex ex se decernere poterit, secundum diuersitatem factorum occurrentium.

SECTIO XVIII.

De modo, & forma procedendi ad sententiam contra Reum absentem in contumacia.

SVMMARIVM.

1 *Requisita necessaria ad transmittendam inquisitionem Reo absenti, quæ sint?*
Corpus delicti in primis constare debet.
2 *Indicia legitima requiruntur ad transmittendam inquisitionem.*
3 *Indicia legitima ad inquisitionem, quæ dicantur.*
4 *Inquisitio, seù citatio Rei absentis, qualis esse debeat.*
5 *Inquisitio transmitti debet Reo absenti in domo solita habitationis.*
6 *Statuta loci seruanda in transmissione inquisitionis, seù citationis.*
7 *Persona Ecclesiastica regulariter non ligantur statutis laicorum.*
Statuta Principis sæcularis non ligant Clericos.
8 *Ordinatoria processus seruare tenentur, etiam Clerici, si sint laicalia.*
9 *Bannum continere debet pœnam, sed qualem?*
10 *Fuga alicuius est indicium delicti commissi.*
11 *Ordo procedendi contra contumaces non est vbique idem.*
12 *Inquisitio, quid continere debeat?*
13 *Stylus Curiæ seruandus in omnibus, præsertim in inquisitione Reo transmittenda.*
14 *Monitorium in Romana Curia contra Inquisitum, qualiter formetur.*
15 *Citationum forma iuxta stylum Romanæ Curiæ.*
16 *Inquisitionis forma, quæ?*
17 *Citatio cum insertione inquisitionis.*
18 *Citatio sine inserta forma inquisitionis.*
19 *Citatio aliquem banniendum, qualis priùs esse debeat.*
20 *Banni Decretum, quale?*
21 *Bannum, quid continere debeat?*
22 *Bannum, qualiter formandum; & eius publicatio.*
23 *Banni intimatio qualiter fiat.*
24 *Banni Relatio, qualiter facienda.*
25 *Instantia Fisci pro condemnatione Rei, qualis?*
26 *Citationis ad sententiam decretum, quale?*
27 *Citatio ad sententiam, qualis?*
28 *Relatio Nuncij super citationis executione.*
29 *Instantia Fisci noviter facta pro condemnatione.*
30 *Sententia in contumaciam, qualiter formanda.*
31 *Publicatio sententiæ, qualis?*
32 *Relatio intimationis sententiæ, qualis?*
33 *Ordinationes Sacræ Consultæ circa acta contumacialia; quæ?*
Acta contumacialia qualiter fiant?
34 *Declarationes earundem.*

IN superioribus dictum fuit de modo legitime procedendi, et formandi, & processum contra Reum delinquentem in fortis Curiæ existentem, qui per Diffinitiuam sententiam, vel condemnatur, vel absoluitur, secundum merita causę, iuxta, allegata, & probata in Actis. Verùm quia euenit aliquando, vt procedi necesse sit contra Reum absentem in contumaciam, quia forte post captas contra ipsum informationes per Iudicem super delicto, se absentauit, ne carceraretur: Ideo in præsenti videndum remanet, quomodo formandus sit processus contra Reum in contumacia, ad effectum, vt rite, & recte deueniri possit ad sententiæ prolationem contra eundem. Quare pauca nobis de mote breuiter prælibanda offeruntur. Et Primò, quæ requirantur ad rite, & recte procedendum ad sententiam contra contumacem. Secundò, an vbique seruetur idem Ordo procedendi in contumaciam.

1 *Quoad primum*, notandum est, plura requisita præcedere debere, ad hoc, vt contra Reum absentem deueniri possit ad sententiam condemnatoriam in contumaciam.

Quorum Primum est, vt Iudex informationes capiat de delicto, formando processum, siuè procedat per Accusationem, siuè denunciationem, inquisitionem, siuè per alium modum, examinando testes pro Curię instructione. Et ante omnia constare faciat in processo de corpore delicti, iuxta notata *in l. 1. §. item illud. ff. ad Syllanian.* vbi DD. *& dix. supra sect. 1. numer. 35. cum seqq.* & adducunt Rimin. iun. *cons. 683. num. 14. vol. 5.* Farinac. *consil. 89. n. 55.* vbi ait, quod sententia contumacialis non supplebit corpus delicti; *& in quæst. 2. num. 1.* vbi Alios cumulat. Fab. Turret. *cons. 57. n. 8.* vbi inuehit contra quosdam Iudices imperitos, procedentes contra reum sine probatione corporis delicti, & Decian. *in respons. 96. n. 19. vol. 3.* vbi ait, hoc verum esse, etiam vbi addesset statutum, vt contumax haberetur pro confesso.

2 *Secundum requisitum* est, vt si Reus sit ab aliquo accusatus, vel contra illum alio modo procedatur, habeat contra se sufficientia indicia in actis redacta, quia alias inquisitio, seù citatio, siuè monitorium contra ipsum transmissum, vt patebit inferius, erit nullum. Plot. *consil. 52. n. 17.* & desumitur ex traditis per Clar. *in pract. cr. q. 5. vers. scias etiam, & qu. 6. in princ. & ferè per tot. & qu. 20. vers. ad formandam*, vbi de communi testatur. Bosi. *de inquis. nu. 21.* Grat. *cons. 50. n. 10. vol. 2.* Farinac. *in pract. crim. q. 11. n. 4.* Scaccia. *in tract. crim. lib. 1. c. 84. n. 3. & 37.* & latè *in cap. 97. n. 196* Guaz. *defens. 9. c. 1. num. 2.* & Chart. *in pract. de exec. sent. c. fin. n. 59.* Idem statutum est etiam per *Bullam* Pij V. 127 & 40. incip. *licet alias*, vbi similiter habetur, quod Rei condemnati in contumaciam audiri non possunt, si compareant, nisi in carcere constituti. Imò sententia contumacialis sustineri non potest, nisi præcesserint legitima inditia, saltem sufficientia ad inquirendum. Andr. Facchin. *in controuers. iur. lib. 9. c. 40.* latè Magon *dec. f. Lucen. 22. n. 2. & 4.* vbi etiam habetur hoc verum esse, siuè procederetur per viam inquisitionis ex dispositione Iuris communis, siuè municipalis. Idem firmat Clar. *locis praecit.*

Quod est adeo verum, vt si Iudex in ipsa inquisitione, seù citatione, quæ Reo absenti transmittitur, dicat Reum fuisse de crimine diffamatum, adhuc ei non credatur, nisi legitimè constiterit, quia eius assertioni non staretur. Menoch. *de arbitr. l. 1. q. 76. num. 8* Magon. *d. decis. 22 n. 2 & 5.* Clar. *q. 31. vers. fama publica* Imò neque valeret citatio prędicta sine pręcedentibus inditiis, etiam si fieret vigore cuiuscumque arbitrii Iudici concessi à Principe Supremo. Rolan *consil. 3. n. 11. l. 1.* Crat. *consil. 97. n. 8. lib. 1.* Magon. *ibid. n. 8.* vbi Addent. *lit. B* Farinac. *d. q. 11. nu. 43.* Et ratio est, quia Princeps mandare non potest vt transmittatur citatio non pręcedentibus legitimis inditiis Bos. *de inquisit. num. 23.* Plot. *cons. 90. num. 7. in fin. & n. 4. lib. 1.* Caualcan. *in pract. de testib. p. 3. num. 109.* Turret. *consil. 66 num. 2.* Farinac. *vbi sup. num. 41.* Magon. & Addent. *d. lit. B.* Quamuis Bald. *in l. nullus num. 1. C. ad leg. Iul. maiest.* contrarium teneat, quem refert Angel. *de malefic. in vers. quod fama publica num. 5.* potest tamen intelligi dictum Baldi, quando Princeps motu proprio, & ex certa scientia diceret sibi constare de crimine quia tunc scientia Principis supplet omnem defectum. Clar. *d. nu. 64. vers. fama publica*, & ibi Addent. Plot. *cons. 60. num. 6* Magon. *d. dec. 22. n. 7.* Secus si fiat citatio ad instantiam partis, quia tunc non præsumitur scientia. August. ad Angel *vbi sup.* quem refert & sequitur Guazzin. *d. defens. 9. cap. 1. numer. 9.* Farinac. *d. q. 11. num. 42.* & latè Scacc. *in tract. crimin. lib. 1. cap. 84. num. 20.* vbi Alios allegat. Et hæc conclusio, vt præcedere debeant legitima inditia ipsam inquisitionem, locum habet etiam in crimine læsæ maiestatis. Angel. *de malefic. in ver. che hai tradito la tua patria in princ.* Decian. *respons. 18. num. 52. vol. 1.* Roland. *cons. 57. numer. 10. & 14. libr. 4.* Farinac. *d. qu. 11. num. 44.* Alioquin Iudex procedens ad inquisitionis seu citationis transmissionem, sine legitimis indiciis præcedentibus, si esset Laicus, teneretur in syndicatu ad resarcienda damna, & interesse per partem passa. Rolan. *cons. 91. num. 13 libr. 4. & cons. 17 numer. 6. libr. 3.* Farinac. *ibid.* Magon. *d. decis. 22. numer. 13.* & ibi Addent. *ad d. lit. B in fin.*

3 Sed dubium est, quæ indicia dicantur legitima ad effectum transmittendi Reo absenti inquisitionem, seù citationem, cum in hoc plurimum discordent Doctores inter se, vt testatur Farinac. *in d. q. 11. num. 45.* & Facchin. *controuers. iur. lib 9. cap.*

15. in

15. *in pr.* vbi enunciant quinque opiniones, prout facit etiam Turret. *consil. 9. num. 11.* vbi Alios cumulat; ad quod respondetur breuiter omissis disputationibus, cum Chartar. *in pract. tit. de exec. sent. pecun. cap. final. numer.* 69. Farinac. *in d. qu.* 11. *sub num. 17. vers. aduerte primò.* Scaccia. *d. lib. 2. cap.* 84. *num.* 8. Guazzin. *d. def. 9. cap. 2. nu.* 1. & Aliis, quod sufficiat omne illud, quod à Iure approbatum est *l. legitima. ff. de pactis.* Item omne illud, quod legitimum à Doctoribus communiter, existimatur. Vnde firmatur conclusio, non requiri indicia necessaria ad inferendam torturam, vt tenent Natt. *cons.* 594 *nu.* 14. *lib.* 3. Becean. *cons. 11. num.* 7. Addent. ad Pract. Papiens. *in form. inquisit. glos. 1. verb. contumax*, & Alii; sed leuiora sufficere ad transmittendam inquisitionem, seù citationem, vt tenent Decian. *respons.* 18. *num* 57. *vol.* 1. Menoch. *de praesumption. lib. 1. qu.* 88. *numer. 2. & seqq. par.* 1. Farinac. *d. qu.* 11. *n.* 47. vbi de communi testatur. Cartar. *d. cap. fin. num.* 138. quam sententiam vti certiorem sequitur Scacc. *in d. cap.* 84. *numer.* 6. *vers. contrariam sententiam.* Et ratio est, quia citatio non est tanti praeiudicii, prout est tortura. Plura indicia sufficientia ad transmittendam inquisitionem ponit Scacc. *in d. cap.* 86. vbi dicit esse in Iudicis arbitrio, quae indicia sufficiant. Menoch. verò *in praecit. qu.* 88. *numer* 11. sex indicia recenset sufficientia ad transmittendam inquisitionem particularem, vel aliam transmissam substinere, latè de illis agit Fachin. *d. lib. 9. controuers. iur. cap.* 15. & Marcab. ab Anguill. *in consil.* 50. *n.* 14. *cum pluribus seqq.* Nota tamen, quod dictum socii criminis non sufficit ad formandam inquisitionem contra nominatum ab illo, vt de communi testatur Plot. *in consil.* 47. *n. 3. & consil.* 52. *num.* 20. latè Chartar. *in d. cap. fin. nu. 74. & seqq.* vbi Alios concordantes cumulat, & respondet ad Boss. *tit. de inquisit. n.* 44. contrarium tenentem.

4 *Tertium requisitum* est, vt formato processu praecedentibus legitimis indiciis, & constito de corpore delicti, si de persona Reus inquisitus haberi non possit, quia vel malitiosè latitauerit, vel fortè, ne carceraretur, aufugit; transmittatur contra illum citatio, quae communi vocabulo appellatur inquisitio; & in ea inseri debet tota series delicti, de quo inquiritur, *vt dictum fuit sup. section. 2. num.* 77. & dicemus *inferius nu.* 17. & cum praefixione termini competentis ad comparendum, & se excusandum à delicto, seù delictis in inquisitione, seù monitorio, (vbi per viam monitorii proceditur) contentis, & connotatis; alias opponere posset, quod licet fuisset citatus, non potuit tamen se excusare, quia non fuit citatus cum inserta forma tenoris inquisitionis, vt tradunt Angel. *de malefic. in verb. Iudex commisit. nu.* 3. Clar. *in d. qu.* 31. *vers. quaero numquid.* Villagut. *in pract. crim. lib. 1. c. 4. concl. 6. in fin.* Plot. *consil.* 72. *num. 26. tom. 2. crim.* Chartari *de execut. sentent. capit.* 3. *num. 387. & seqq.* Farinac. *d. quaest. 1. num.* 40. & Scacc. *in tract. crim. lib. 1. c. 39. n.* 7. vbi dicunt ita communiter ferè vbique seruari; nisi adsit contraria consuetudo, vel statutum particulare, vel seruetur Ius commune, vt ait Chartar. *vbi sup. nu.* 388. Farinac. *ibid. numer. 49. vers. benè verum est*, & latè Scacc. *loc. citat. numer.* 7. & Caualcan. *de brach. reg. par. 2. num. 259. & p. 4. num.* 36.

5 *Quartum requisitum* est, vt dicta citatio cum inserta forma tenoris inquisitionis transmittatur Reo absenti in domo suae solitae habitationis; relicta copia ipsius in manibus domesticorum, ad effectum illi notificandi omnia in ea contenta, ne causam ignorantiae allegare valeat; Clar. *in d. qu. 31. vers. dictum est, cum vers. seq.* Chartar. *de exeq. sentent. dict. cap. fin. nu. 59. & 139.* & Ego ipse *supr. sect. 5. num. 12. cum seqq.* alias contra illum deueniri non posset ad sententiam condemnatoriam; Secus si sic citatus, & relatus non comparuerit infra terminum sibi assignatum; nam tunc proceditur ad condemnationem in contumaciam seruatis reliquis, de quibus inferius, iuxta comminationem in citatione, seù Inquisitione sibi factam, Clar. *in d. q. 31. in princ.* Scaccia latè *in tract. de iudic. crimin. cap. 58. in fin. & cap.* 97. Natt. *cons. 394. nu. 14. vol.* 3. Ambros. *lib. 3. processι. informat. cap. 1. n.* 4.

6 *Quintum requisitum* est, vt in citatione, seù inquisitione transmittenda seruetur forma statuti loci, si fortè adsit; aliàs si non seruaretur ad vnguem circa modum procedendi, & citandi, corrueret inquisitio, & totus processus desuper fabricatus. Plot. *cons.* 52. *nu. 21. lib.* 1. Socein. Iun. *cons. 37. n. 5. vol.* 2. Farinac. *consil.* 86. *n.* 56. & Marcabr. ab Anguill. *d. cons* 50. *n.* 1. *cum plurib. seqq.* vbi latè; & Alii mox allegandi *numer. seqq.*

Proinde ad euitandas nullitates, maximè in Statu Ecclesiastico, afferam inferius in praxi processus formulam terminorum contumacialium, quam *Barberinam Constitutionem* vocant, & eam secum habere, ac sine vlla diminutione obseruare tenentur omnes Iudices praedicti Status, quae emanata fuit per sacram Congregationem Consultae anno 1641. Et quia processus in contumaciam fieri solent non solum à Iudicibus Secularibus; verum etiam ab Ecclesiasticis, qui aliquando iurisdictionem temporalem in aliquibus locis habent, operae pretium duxi illam de verbo ad verbum subnectere cum omnibus aliis necessariis ad huiusmodi effectum *n.* 33.

7 Sed quaeritur, an Episcopi Statu Ecclesiastici, qui iurisdictionem temporalem non habent, sed spiritualem tantum, seruare teneantur praefatam Barberinam Constitutionem contra Clericos contumaces, vel contra saeculares, qui in eorum Tribunalibus vt contumaces condemnari debent?

Respondetur affirmatiue, quamuis prima facie potius negatiue videretur respondendum, cum talis constitutio sit merè laicalis, quae non ligat Clericos, & Ecclesiasticas personas. *can. benè quidem 96. dist. capit. contra* 11. *quaest. 1. cap. nisi clerici capit. clerici, & cap. qualiter. de iudic. cap. 2. de for. compet. cap. non minus, & capitul. aduersus de immunit. Eccles. capit. quamquam de censib. in 6. capit. 1. laicis, & capit. fin. de immunit. Eccles. in* 6. *capit. quae in Ecclesiarum, & cap. Ecclesia S. Mariae de constitutionib.* & vtrobique communiter DD. omnes, & *Authent. cassa & irrita C. de sacrosanct. Eccl.* Carol. de grass. *de effect. clericat. effect. 2. num. 2. & 3.* vbi quadraginta Doctores cumulat; & ratio dubitandi prouenit ex eo, quia Sacra Congregatio Consultae (cuius Praefectus tunc temporis erat Eminentissimus ac Reuerendiss. D. Cardinalis Franciscus Barberinus,) est Tribunal merè laicale vt omnibus patet, & statuta Principium saecularium non afficiunt Ecclesiasticos, vt in nonnullis iuribus probatur. Sed his non obstantibus contrariam partem affirmatiuam in hoc casu sequi non dedignor. Moueor duplici ratione. Primo, quia praedicta Constitutio Barberina respicit publicum, & commune Reipublicae bonum, & quando statutum laicale afferre potest Clericis commodum, & auferre incommodum, dicitur rationabile, & comprehendit etiam Clericos. Abb. *in d. cap. Ecclesia S. Mariae numer. 13. de constit.* Bart. *in l. 1. C. de summ. Trin. & Fid. Cathol.* Tiraquel. *in tract. de retract. lignag. §. 1. gl. 13. numer.* 4. Baiard. *ad Clar. qu. 77. num.* 34. Carol. de Grass. *d. eff.* 2 *nu.* 130 quia tunc dici non potest contra libertatem Ecclesiasticam Menochius *in tract. de legib. & statut. par. 4. quaest. 6. numer. 5. vers. fauorabilis dicitur*; Secundò, quia sicut Delegatus seruare debet leges; & statuta loci, vbi est delegatus. Bald. *in cap. de constit. num. 4. vers. quaero vtrum Iudex delegatus de for. compet.* Ita Episcopi, nam licet habeant Tribunal separatum à Tribunali saeculari, prout delegatus à Tribunali ordinarii, non faciunt tamen Curiam separatam. Bald. *in l. si quis in hoc numer. 2. C. de episc. et cleric.* ideo seruare tenentur statuta laicorum, in quorum Territoriis habent Episcopatus, si sint bona, & aequa, nec repugnent Ecclesiasticae libertati. Bald. *in l. omnes populi, num. 28. ff. de iust. et iur.* prout est, dicta Constitutio Barberina, quae concernit directionem actorum contumaciarum, qui ordo potius fauorabilis est, quam praeiudicialis iurisdictioni, & libertati Ecclesiasticae, & proinde seruandus. *arg. tex. in l. 1. C. quae sit long. cons.*

8 Confirmatur, quia praedicta Barberina Constitutio respicit solum ordinatoria iudicii, quae etiam Clerici seruare tenerentur, si litigarent coram Iudice saeculari. *cap. illud* 12. *dist. et d. l. 1. C. quae sit lon. cons. et l. 2. in fin. ff. de test.* Imò etiam si litigarent coram Episcopo tenerentur statuta laicorum seruare in ordinatoriis iudicii. *cap. cum venissent. vers. vellent. procedere. de eo, qui mitt. in pos. rei ser. cau.* Bart. *in l. cunctos populos num. 30. C. de summ. Trin. et Fid. cath.* Capyc. *decis. 66. numer.* 4. & ratio est, quia tunc huiusmodi statuta laicorum non respiciunt personam in Clericorum, sed causas circa modum procedendi. Abb. *in cap. quod clerici, numer. 11. de for. com.* Afyn. *in tract. de execut. sent. §. 1. cap. 78 num.* 11. Grass. *d. effect. 2. num. 132. et seqq.* vbi Alios cumulat, & Pignatell. *centur. 2. contr. forens. capit. 23. n. 30. lib.* 2.

9 Quaeritur secundo, an bannum, quod vigore dictae Constitutionis Barberinae, vel alias transmittitur contumaci, contineret debeat poenam?

Respondetur affirmatiue ferendae tamen, nō latae sententiae, tam si habeatur respectus ad Ius commune; quam ad dictam

Constitutionem Barberinam; quia est species decreti interlocutorii, quod expectat aliam sententiam, *arg. tex. in l. 1. ff. de requir. reis. & in Authent. item nulla. C. de sacros. Eccles. Bald. in l. si quis filio §. eius qui ff. de in offic. testam.* & ideo continere debet pœnam per viam comminationis ferendæ sententiæ alias non valeret; ad effectum vt Reus timore pœnæ incurrendæ perterritus se disponat ad comparendum, & se purgandum à delictis sibi in Banno enunciatis. Hoc patet ex verbis eiusdem Banni, quod infer iùs ponetur, & notatur per August. ad Angel. *de malefic. in verb. qui dom. Iud. comiss. nu.* 5. Chartar. *in pract. de exec. sent. cap. bannit. cap. fin. num.* 294. Farinac. *pract. qu.* 11 *nu.* 44. *vers. affert autem.*

Neque obstat, quod dicit Scaccia. *de iudic. cap.* 97. *num.* 38. *& seqq.* vbi, quærit de Iure communi an Bannum sit sententia diffinitiua, vel interlocutoria, vbi plures DD. adducit diffinitiuæ vim habere tenentes. Quamuis ipse contrariam sequatur sententiam eorum, qui dicunt habere vim interlocutoriæ; prout facit etiam Caballos. *in qq. crim. cas.* 18 t. *num.* 4. Respondetur enim tales Doctores intelligendos esse de banno emanato per modum pœnæ, non per modum comminationis; vt est in casu nostro; & notatur per Chartar. *vbi sup. cap.* 1. *num.* 443. quia Iudex non habet animum condemnandi contumacem in ipso Banno, sed per sententiam. Quapropter non exequi potest bannum contra contumacem, sed sententia, quæ sequitur post illud, secundum pœnam in eo comminatam, vt aduertit Bald. *in l.* 1. *post numer.* 12. *C. de hared. instit.* Chartar. *in d. capit.* 1. *numer.* 441. *et in d. cap. fin. numer.* 294. & Alij.

10 Quæritur tertiò, an sola fuga prætensi Rei præstet iudicium sufficiens ad transmittendam inquisitionem?

Respondetur affirmatiuè, si concurrant alia indicia. Clar. *in quæst.* 20. *vers. formandam in fin. et quæstion.* 21. *vers. fuga delinquentis*, vbi latè de materia fugæ. Quod autem fuga præbeat inditium, tradit Menoch. *de præsumpt. lib.* 1. *præsumpt.* 89. *numer.* 8. *cum plurib. seqq.* Mascard. *de probat. conclus.* 819. *lib.* 2. Farinac. *l.* 2. *de indic. et tortur. qu.* 43. *per tot.* Nota tamen quod quidam Iudices in hac materia facere solent, an benè, vel malè ipsi videant. Scientes enim non adesse contra aliquem inditia vndequaque legitima pro transmittenda inquisitione, seù monitorio, citant illum ad comparendum ab informandam Curiam sub certa quadam pœna pecuniaria, & si non comparuerit infra terminum illi assignatum, mulctare solent redigendo hæc omnia in Actis Curiæ; & tunc quia censetur verè contumax, & constare dicitur de eius fuga, coadiuuando hoc inditium supradicto modo, transmittunt postea citationem cum inserta forma inquisitionis.

11 *Quoad secundum*, notandum est, quod in procedendo contra contumaces diuersimodè seruatur; in multis enim tribunalibus Episcopalibus, quæ habent iurisdictionem, vt Damni temporales, proceditur iuxta stylum Romanæ Curiæ: in multis verò aliis diuerso modo. In Romana Curia fit monitorium cum inserto tenore inquisitionis, in quo apponitur nomen, & officium Iudicis inquirentis, nomen inquisiti; terminus, qui datur ad comparendum, Pœna, sub qua comparere tenetur; series delicti, cum annotatione temporum, & locorum, & aliarum circumstantiarum, prout constant in processu informatiuo. Item modus exequendi commioario procedendi ad vlteriora, si reus non compareat; tempus, & locus, in quo formatur, & subscriptio ipsius Iudicis de quibus omnibus Angel. *in tract. de malefic. in verb. Hæc est quædam inquisitio per tot.* Chartar. *vbi sup. de execut. sentent. in præfat. numer.* 115. *& in cap. fin. numer.* 149. Decian. *tr. cr.* 1. *l.* 5. *cap.* 20. *num.* 9. *vers. nota etiam* Clar. *vbi sup. qu.* 31 *per tot.* Papiens. *in pr. tot. de forma inquisitionis*, Marian. *in cap. qualiter & quando de accus. à nu.* 187. *vsque ad n.* 212. & Foller. *in pract. crimin. for. secul. parte* 1. *secunda partis, ver vel eos verbaliter citari faciat per tot.* & Ego dixi *sup. d. sect.* 2. *num.* 74.

Post exequutionem monitorii, fit relatio exequutionis illium per nuncium. apud acta Curiæ, *prout etiam dix. sup. d. sect.* 2. *nu.* 78. *et* 79. Deinde expectatur, quod transeat tempus assignatum ad comparendum, quo lapso, fiunt aliæ citationes ad docendum de paritione mandati, et monitorii pænalis contra eumdem Reum formati executi, et in actis reproducti, et ad dicendum contra, et tandem citatur ad sententiam.

12 Vbi verò non seruator prædictus stylos Romanæ Curiæ, non fit monitorium; Sed tantummodo inquisitio, quæ ad idem conincidit, quamuis sub diuerso nomine; & similiter continere debet nomen Iudicijs inquirentis, & eius officium; nomen inquisiti, seriem delicti, tempus, & locum; in quo formatur, & subscriptionem Iudicis inquirentis, iuxta traditam per DD. præc. præsert. Clar. *in d. qu.* 31. *vers. quæro etiam numquid in fin.* Angel. *vbi sup.* Papiens. *ibid.* & per Foller. *l. cit. nu.* 4. Quæ scribitur in Actis Curiæ: Et cum transmittitur citatio Reo contumaci, vel absenti, eius tenor inseritur in ipsa citatione, *vt in dict. sect.* 2. *numer.* 77. cuius copia dimittitur domi, vt dictum est, in manibus domesticorum, vel aliorum, prout fieri potest, tum assignatione termini ad comparendum, & respondendum inquisitioni. Necnon comminatione, quod ad vlteriora procedetur, non obstante quod ipse non comparuerit, iuxta notata per Foller. *vbi sup. n.* 4.

Quibus absolutis in quibusdam Curijs Ecclesiasticis est stylus, vt si non comparuerit Reus sic citatus, excommunicetur præcedentibus tamen citationibus ad dicendum, quare excommunicari non debeat, iux. trad. *in* 2. *tom. p.* 5. *prax.* 7. In quibusdam verò Curijs sæcularibus, ac etiam ecclesiasticis, seruatis seruandis, ponitur in banno, nisi infra certum terminum comparuerit. Foller. *in pract. crim.* 1. *par. secunda partis verb. Bannantur*, & si post terminum in contumacia perseuerauerit, citatur ad sententiam pro certa die, & deinde in antea ferri potest sententia condemnatoria, quamuis Chartar. *de exec. sent. cap.* 1. *nu.* 430. teneat huiusmodi citationem post bannum non esse necessariam.

13 Sed in hoc attendenda erit loci consuetudo, & stylos Curiæ, vt dicunt DD. quos allegat Clar. *vbi sup. qu.* 31. *vers. dictum est, & vers. quæro modo, & q.* 44. *vers. item quæro*, & Chartar. *d. num* 430. *vers. subdit tamen*, plura de obseruantia styli cumulat Mascard. *de probat. conclus.* 1339 Afflict. *d. c.* 391. *num.* 5. Menoch. *lib.* 3. *præsumpt.* 8. *col. pen. & vlt.* & Caualcan. *in indice sonar. decis. verb. stylus.*

PRAXIS PROCESSVS.

---

14 Ad habendam continuationem Praxis formandi processum criminalem, subiungam hoc loco formulas necessarias fieri solitas in Curijs, tum sæcularibus: tum etiam Ecclesiasticis, quæ aliquando habent iurisdictionem temporalem in quibusdam Castris, & oppidis, vt sunt multi Episcopatus Italiæ, præsertim Regni Neapolitani, & etiam extra Italiam, ad effectum procedendi contra Reum delinquentem in contumacia perseuerantem. Quando enim proceditur ad sententiam condemnatoriam contra Reum contumacem per viam monitorii, iuxta stylum Romanæ Curiæ, vt dictum est supr. formari solet, vt sequitur, videl.

Forma monitorii, seù citationis, quæ transmittitur Reo contumaci.

Tibi N. de N. loci N. ex aduerso principali auctoritate nostri officij, necnon ad magnifice Domini N. Promotoris Fiscalis huius Curiæ instantiam, tenore præsentium præcipimus, & expressè mandamus, quatenus, infra triduum proximum ab executione præsentium computandum, cuius primus dies pro primo, secundus, pro secundo, & tertius pro tertio, & vltimo peremptorio termino tibi assignatur, sub pœnis confessatorum criminum, & delictorum, ac quibus imputaris, Triremium, & confiscationis omnium bonorum tuorum, mobilium, & immobilium, iurium, & actionum, præsentium, & futurorum, &c. vbique locorum existentium, debeas coram nobis, sìà nostra Curia Notario personaliter per te ipsum comparuisse, & te præsentasse ad te excusandum, exculpandum & defendendum ab infrascriptis criminibus, & excessibus per te commissis, & perpetratis, & signanter super eo, Quod cum alias de anno . . . Mens. . . . N. de N. reperiretur in loco N. &c. (& inseruntur, vt in inquisitione, quæ habetur supra *in d. sect.* 2. *de inquisition. numer.* 76. ab alio vers. *Quod cum alias, &c.* vsque ad verba, *super quibus omnibus, & singulis, &c.* inclusiue. Deinde prosequatur) *Alioquin, &c. Volumus autem præsens nostrum monitorium tibi personaliter, si persona tua commodè haberi poterit, sin autem domi tuæ solitæ habitationis, & ad valuas Curiæ nostræ, dimissa tibi illius co-*

litus copijs affixis præsentari, et intimari: Illudque sic exequutum tantò arctiùs, et efficere, ac si personaliter, et magis legitimè exequutum foret. Certificantes nihilominus te, quod si in dicto termino non comparueris: Nos, siuè infrascriptus Curiæ Nostræ Notarius seruatis quatuor terminis in similibus seruari solitis, iuxta stylum Curiæ nostræ, ad declarationem incursus pœnarum prædictarum, illarumque legitimam exequutionem contra te procedemus, siuè procedet, contumacia, & absentia tua, ac alijs in contrarium forsan facientibus non obstantibus quibuscumque. In quorum, &c. Datum in Palatio nostræ solitæ residentiæ hac die ... mens ... ann ...

N. Iudex, &c.

Locus † sigilli.

N. *Notarius, &c.*

15 Exequuto deinde dicto monitorio fit relatio exequutionis per Nuncium, seù Baiulum Curiæ apud acta more solito. Postea expectatur Reus per triduum assignatum ad comparendum, quo elapso idem reus citatur quater ad docendum se paruisse monitorio pœnali, &c. & in actis reproducto, & ad dicendùm contra ad primam diem, &c. tali modo, videlic.

Forma citationum iuxta stylum Romanæ Curiæ.

Prima Citatio.

Illustrissimo Domino N. *Gubernatore, &c.*

Citetur N. *ex aduersò principalis ad docendum se paruisse monitorio pœnali contra eum formato, exequuto, & in actis legitimè reproducto, ad dicendum contra primò pro prima dilatione ad primam diem. Instante Fisco, etc.*

N. *Notarius exequuta, etc.*

Hæc prima citatio solet annotari in actis pro die, qua fit relatio per Nuncium, quod illà exequutus fuit more solito, quod fit etiam, in alijs tribus citationibus, illicò Promotor Fiscalis instat accusari contumaciam tali modo: vid.

Comparuit N. *Promotor Fiscalis, et accusauit contumaciam, et instetit mandari citari secundò pro secunda, etc. omni, etc.*

Secunda citatio fit post duos dies, ita vt si prima facta fuerit die octaua; ita fiat die decima: Et ita fit etiam tertia post alios duos dies, & sic die duodecima, & quarta tandem citatio ad sententiam fit die decima quarta mensis, eodem mudo, videlicet.

Secunda Citatio.

Illustrissimo Domino N. *etc.*

Citetur N. *ex aduerso principalis, etc.* (vt supra, sed in fine additur) *secundo pro secunda dilatione ad primam diem Instante Fisco, etc.*

N. *Notarius, etc. Exequuta, etc.*

Comparuit Promotor Fiscalis, etc. et obtinuit citari tertio pro tertia, etc.

Tertia Citatio.

Illustrissimo Domino N.

Citetur, (&c. vt supra, & in fine additur) *tertio pro tertia dilatione ad p. d. Instante Fisco, etc.*

N. *Notarius, Exequuta, etc.*

Comparuit &c. (vt supra deinde) *& obtinuit citari quarto pro quarta, & superabundante, &c.*

Quarta Citatio.

Illustrissimo Domino, &c.

Citetur N. ex aduerso principalis ad videndum deferri iuramentum in supplementum plenæ probationis, quatenus opus sit, concludendum, concludiq; videndum, & audiendum sententiam diffinitiuam, & loco sententiæ videndum declarari se incidisse in pœnas in monitorio contra eum formato, exequuto, in actis legitimè reproducto contentas, &c. & pro præmissorum exequutione mandatum quodcumq; desuper necessarium, & opportunum decerni, & relaxari, ad primam diem instante Fisco, etc.

N. Notarius, etc. Exequuta fuit, etc.

Comparuit Promotor Fiscalis, &c. & accusata contumacia obtinuit declarari, vt supra, &c.

Et tunc Iudex proferre solet sententiam condemnatoriam, iuxta superius dicta, cuius formam habebis paulò post inferius *num.* 21. Benè verum est, quod ex recenti Praxi Curialium Criminalistarum Vrbis reperitur, vt hæ citationes fiant ordine successiuo, videlicet die 8. ad 9. pro prima 9. ad 10 pro 2. 10 ad 11. pro 3. & 11. ad 12. pro 4. & superabundanti dilatione, & tandem die 14. pro 15. ad sententiam. Sed in hoc standum est loci consuetudini, & stylo Curiæ; In qualibet autem citatione, vt supra, fit etiam relatio exequutionis per Nuncium, & instantia fisci, vt mandetur iterum citari, prout annotatum supra, & facta tandem relatione execu. ionis citationis ad sententiam Idem fiscus instat, quod feratur sententia quam Iudex profert, iuxta inferius dicenda, & hæc vbi seruatur stylus Romanæ Curiæ.

16 Vbi verò non seruatur stylus prædictus, fit inquisitio in forma solita, videl.

Forma Inquisitionis.

Hæc est quædam inquisitio, siuè titulus inquisitionis, quæ fit, & fieri intenditur per D. N. Iudicem, &c. ex eius mero officio, auctoritate, potestate, arbitrio, atque balia, (vel ad querelam) et ad instantiam Domini N. *promotoris Fiscalis, etc. (vel ad denunciam, etc.) contra, et aduersus.*

N. *de* N. *Terra* N. *homicidam, &c. In. de, et super eo, quod fama publica præcedente, & clamosa insinuatione sic referente, non quidem à maleuolis, et suspectis, sed potius ab honestis, et veridicis hominibus et personis non semel tantùm, sed sæpè, et sæpius ad aures, et notitiam dicti Domini Iudicis, per modum notoriæ auditus, relatuque peruenit: Quod cum alius de anno .... mense ...,* N. *de* N. (& subsequatur hic totus tenor inquisitionis quam posui supra *in d. sect. 2. de inquisitione numer. 76.* ab illis verbis:) *Quod cum alius de anno ... etc.* atque ad finem inclusiuè nullo prorsus verbo omisso. Variantur tamen huiusmodi inquisitiones, secundum varietatem, et diuersitatem delicti, ac factorum circunstantias. Quod remittitur arbitrio practici Iudicis, siuè Notarij; sufficit tamen hic opponere clausulas magis necessarias in principio, et fine, ad effectum, vt quilibet ex se formare possit inquisitionem; prout facti qualitas postulabit, colligendo ex his generalia, et necessaria, tamquam si hauriret aquam ex communi fonte pro proprijs victus commoditate.

17 Formata prædicta inquisitione citari solet Reus, vel cum inserto tenore inquisitionis, vel sine inserta nullius, secundum cuiusque Curiæ stylum; et huiusmodi citatio fit bis cum competenti termino quatuor dierum, inter vnam, et aliam, vt mox dicam, si fiat cum inserto tenore inquisitionis, erit vt sequitur, videlicet.

Forma primæ citationis, cum insertione inquisitionis.

Die 8. verb. grat. *Mensis N. anni* N.

De mandato Illustrissimi Domini N. Iudicis, etc.

Instante Domino N. Promotore Fiscali, etc.

Citetur N. de N. ex aduerso principalis quatenus infra sex dies proximè currentes post præsentem exequutionem, quorum duos primos pro primo, duos pro secundo, et reliquos duos pro tertio, et vltimo peremptorio termino eidem assignamus, etc. personaliter compareat coram eodem Illustrissimo Domino Iudice ad respondendum inquisitioni contra eum formatæ In, de, et super eo, quod cum alias de anno ... etc. (*sequatur vt supra in inquisitione* num præcedenti *vsque ad finem, donec concludatur*) Alioquin, etc. In quorum, etc. Datum, etc. die .... ann ..., quibus supra, etc.

N. Iudex, etc.

N. Notarius, etc.

18 Si vero non infertur tenor inquisitionis, fit vt sequitur, videl.

Forma Citationis sine insertione Inquisitionis.

Die . . . Mens. . . . Ann. . . .
De mandato, &c. Vt supra.

Citetur N. de N. ex aduerso principales, quatenus infra sex dies proximos à presentium exequatione computandos, quorum duo primi pro primo, duo pro secundò, & duo pro tertio & vltimo peremptorio termino ei assignatur, personaliter compareat ad respondendum inquisitioni contra ipsum formata occasione homicidij per eum commissi in personam N. de presenti anno, &c prout latius in ea, ad quadam habeatur relatio, &c. Datum, &c.

N. Index, &c.

N Notarius, &c.

19 Exequuta citatione prædicta fit relatio per Nuncium, seù baiulum Curiæ more solitò, quam io huiusmodi materia annotaui supra *in d. sect. 2. num. 79.* Post vero secuodam citationem, eiusque exequutionem, ac relationem, proceditur ad banniendum Reum, & tunc ante Baonum secunda citatio erit, prout sequitur, vel huic similis, videlicet.

Forma secundæ citationis.

Die 12. mensis . . . N. Ann. . . .
De mandato, &c. vt supra.

Citetur N. de N. ex aduerso principales, quatenus infra triduum compareat personaliter ad respondendum inquisitioni contra ipsum formata teneris, prout in ea, ad quam, etc. alias, etc. In quorum, &c. Datum, etc. Fit intimatio per Curiorem, & postea relatio solitita, *de qua in d. sect. 2. num. 79.* Seruatur tameo de stylo, quod inter vnam, & aliam citationem intercedat tempus quatuor dierum, vt dictum est, ita vt si prima facta fuerit die octaua mensis N. secunda fiat die duodecima eiusdem; Bannum verò postea fit elapso biduo, & sic die decimaquinta, quia dies termini non computatur in termino. *vulg. tarib.*

20 Deinde fit instantia per Fiscum, vt declaretur contumax & ad vlteriora contra eum procedatur, & præsertim, quod in Bannum ponatur, &c. & in calce talis instantiæ Fisci, fit decretum, vt sequitur, vel huic simile, videlicet,

Forma decreti contumaciatum, & Banni.

Qui Perillustris Dominus, etc. sedens, etc. et visis citationibus ad comparendum, et contumacia eiusdem N. comparere nolentis ad se defendendum, etc. eumdem supradictum N. de N. contumacem declarauit, et in Bannum poni mandauit, etc. omni, etc.

21 Bannum verò continere debet nomen, Iudicis; nomen, & cognomen Rei, qui bannitur: causam, propter quam bannitur; diem, mensem, & annum; & subscriptionem Iudicis. Ch. *de exec. sent. cap. fin. num. 186 vers. preat etiam*, Foll. *ubi sup. ver. banniantur. nu. 5.* In condendis Bannis elaborare multum debet Iudex, vt seruet stylum Curiæ, & formam statutorum loci, aliàs resultaret nullitas, vt tradunt Farinac. *in pract. cr. q. 11. num. 37.* Chartar *d. numer. 186. vers. prout, cum vers. seqq.* & Scacc. *de iudic. crim. cap. 97. num. 32. vers. secundò quare.* Et cum Bannum sapiat naturam sententiæ interlocutoriæ, si Reus compareat infra terminum in Banno præfixum, ipsum resoluitur in vim simplicis citationis. Farinac. *d. q. 11. num. 101.* & Scaccia *d. cap. 97. num. 18.*

22 Forma verò Banni esse solet vt sequitur, vel huic similis, mutatis mutandis, secundum facti diuersitatem, vid.

Forma Banni.

In Dei nomine Amen.

Di ordine e commissione espressa del Sig. Gouernatore di N. etc. et ad instanza del Magnifico N. Proc. Fiscale, etc.

Si deduce à notitia di tutti, qualmente hauendo N. de N. della Terra N. dell'anno prossimo passato à di tanti . . . . del mese tale N. commesso homicidio in persona di N. del detto luogo, sìa Terra N, in compagnia di N. e d'altri da nominarsi in suo luogo, e tempo, &c. e con qualità, &c. come più ampiamente appare da gli atti, alli quali, &c. & essendosi perciò reso contumace, non curando comparire à rispondere all'Inquisitione contro di lui formata nel termine delle citationi fattegli. Però si mette in banno in pena della Galera, e confiscatione di tutti, e singoli suoi beni; &c. E si prohibisce, che nessuno debba riccettarlo, nè dargli consiglio, aiuto, nè fauore, ma più tosto perseguitarlo, &c. sotto le medesime pene. Et in tanto s'assegna termine di giorni nove al detto N. de N. à comparire à defendersi dal detto banno. Altrimente passato detto tempo, da adesso per all'hora si cita per il primo giorno giuridico immediatamente sequente à vedersi condannare nelle sudette pene, e rilasciare qualsiuoglia mandato necessario, & opportuno, &c.

In quorum, &c. Dat. &c. die . . . mens. . . . ann. . . .

N. Gubernator, &c. *N. Notarius, &c.*

Fit publicatio banni, & relatio publicationis, vt sequitur.

Die, & anno, quibus, supra, &c.

Publicatum, & exequutum fuit bannum prædictum in publica platea N. ad locum solitum, &c. per N. de N publicum Præconem Vniuersitatis, alta, & intelligibili voce per dictum N. sic referentem, me Notario omnia dictante de mandato, &c præsentibus N. N. & N. testibus habitis, & rogatis ad supradictis banni publicationem, omni, &c.

23 Deinde intimatur eidem Reo domi, vel personaliter, prout fieri potest cuius intimationis forma erit sequens, vel huic similes, videl.

Forma intimationis Banni.

De mandato Domini Gubernatoris loci N. instante Fisco, &c. intimetur N. de N. qualiter fuit in banno positus, & eidem assignatus terminus nouem dierum ad comparendum & se defendendum Actas, &c. In quorum, &c. Datum, &c. die, &c. mens. etc. ann. etc.

N. Gubernator, etc.

N. Notarius, etc.

24 Fit relatio intimationis prædictæ, hoc, vel simili modo.

Forma relationis intimationis Banni.

Dicta die, etc.

Intimatum fuit supradictum Bannum præfato N. de N. dimissa copia in forma, etc. cum insertione totius tenoris dicti Banni per me Notar. facta, et tradita N. publico Baiulo Curiæ ad effectum illam exequendi, prout ipsemet N. Baiulus retulit mihi infrascripto Notario, etc. se in continenti discessisse, et personaliter se contulisse ad domum dicti N. de N. et præsentasse, ac reliquisse in manu N. fratris dicti N simul in eadem cohabitantis copiam supradicta intimationis, etc. super quib. etc. omni, etc.

25 Successiuè Fiscus instare solet, vt procedatur ad vlteriora, præsertim ad condemnationem, iuxta comminationem tali, vel simili modo, videl.

Forma instantiæ Fisci pro condemnatione.

Pro Curia, et Fisco.
Contra
N. *de* N. *etc.*

Comparuit Magnificus D. N. *Promotor Fiscalis, ut alias, etc. In causa, quam suprascriptus* N. *de* N. *habet cum Fisco occasione cuiusdam inquisitionis contra ipsum formata, ob homicidium patratum in personam* N. *et alios, ut in actis, etc. accusata illius contumacia nihil deducentis in termino ipsi assignato ad se defendendum, instetit ad vlteriora procedi, præsertim ad sententia condemnatoria plerationem, etc. alias, etc. protestatus fuit, etc. et prædicta, etc. omni, etc.*

26 Sequitur decretum, quod citetur ad sententiam tali, vel simili modo, videl.

Forma decreti citationis ad sententiam.

Qui Perillustris Dominus, etc. Sedens, etc. prædicta, etc. et visis, etc. mandauit prædictum N. *de* N. *formiter citari procura-*

pro crastina die de mane hora tertiadecima, ad videndum ferri sententiam condemnatoriam, prout iuris, &c. offerens se paratum pro iustitia, &c. & ita, &c. omnis, &c.

27 Ex expeditur citatio ad sententiam, prout sequitur, vel huius similis, videl.

Forma citationis ad sententiam.

Prædicta Die... Mensis ... Anni...

De mandato, &c. Instante Fisco, &c. commissa, & facta fuit citatio in scriptis per me, &c. contra infrascriptum N. de N. vt infra videlic.

De mandato Perillustris Domini, &c. Instante Domino Promotore Fiscali, &c.

Citetur N. de N. pro crastina hora decimatertia, &c. ad audiendum contra eum ferri sententiam condemnatoriam, iuxta formam inquisitionis, & commnationis, alias facta tenoris; prout iuris, &c. & quandocumque singulis diebus & horis, &c. ideo, &c. alias, &c. In quorum, &c. Datum, &c. die, &c.

28 Expedita prædicta citatione consignatur Baiulo, seù Nuncio, qui postquam executionem fecerit, iuxta commissionem, relationem facit more solito, vt infra, videl.

Eadem prædicta die, &c.

N. de N. publicus Baiulus Curiæ, &c. retulit mihi infrascripto Notario cum iuramento, &c. se hodie ad instantiam Domini Promotoris Fiscalis, & de mandato, &c. se contulisse ad domum prædicti N. de N. & ibi affixisse citationem prædictam, relinquendo etiam ex superabundanti eius copiam in manibus N. de N. consanguinei dicti N. de N. & in eadem domo cohabitantis, &c. & alias prout habuit in mandatis, &c. super quibus, &c. omni, &c. N. Notarius, &c.

29 Exequuta, vt supra prædicta citatione, & elapso termino ibidem assignato, & nemine comparente, Fiscus instat denuò pro condemnatione, prout infra, videlicet.

Instantia Fisci pro condemnatione.

Die, &c.

Pro Curia, & Fisco, &c. Contra N. de N. &c.

Comparuit Magnificus D. N. Promotor Fiscalis, vt aliàs, &c. in termino citationis domi contra N. de N. exequuta pro hesterna die, & hora, &c. vt supra retulit N. publicus Curiæ Baiulus, &c. accusata illius contumacia instetit contra eumdem ferri sententiam condemnatoriam, declarando illum incurrisse in pœnas per bannum comminatas, & in actis deductas; & mandatum quodcumque de super necessarium, & opportunum decerni, & relaxari, alias, &c. procellatus, etc. omni, etc.

30 Deinde interloqui solet pro sententia ferenda tali modo videl.

Qui Perillustris Dominus, et. Sedens, etc. prædicta omnia, etc. visis, etc. suam protulit sententiam, tenoris sequentis, videl.

Forma sententiæ in contumaciam.

In Christi Nomine Amen.

Nos N. de N. Vtriusque Iuris Doctor Gubernator N. &c. Iudex ordinarius, Visor, cognitor, & decisor omnium causarum, quæ vertæ fuerunt, & vertuntur inter Dominum N. Promotorem Fiscalem huius Curiæ ex vna, & N. de N. Reum conuentum, inquisitum, processatum, & contumacem partibus ex alteris, &c. In, de, & super eo, etc. quod etc. non quidem, &c. (e., &c. non semel, &c. sed sæpè, &c. etiam per viam notorij, &c. quod cum alias de anno, &c. *(et inseratur totus tenor Inquisitionis, prout sup. n. 17. vsque ibi* Rebusque aliis *etc inclusiuè, deinde sequitur)* sedentes, &c. sequentes, &c. & sequi volentes, &c. Deumque ac iustitiam præoculis habentes, Visa cadaueris supradicti N. visitatione, & recognitione, visis testium depositionibus, visa inquisitione contra eum formata, cum citatione in forma, &c. visa supradicti N. contumacia, quam pro vera & legitima confessione haberi volumus, & mandamus Viso Banno, & illius publicatione, ac intimatione, visa citatione ad sententiam cadentem pro hac die, & hora infra, Viso denique toto processu, ac instantiis Domini Promotoris Fiscalis, & Visis omnibus aliis, videndis, ac maturè consideratis de Iure considerandis, &c. Christi Nomine repetito, à quo bona cuncta procedunt, &c. Dicimus, pronunciamus, declaramus, & sententiamus supradictum N. de N. Reum conuentum, & contumacem fore, et esse condemnandum, prout ipsum condemnamus in pœnam Triremium per decennium, & medietatis omnium, & singulorum eius bonorum, quæ Cameræ Episcopali N. applicamus, & pro applicatis, & incorporatis haberi volumus, & mandamus, &c. Mandantes, quod si vllo vmquam tempore dictus N. de N. in manibus, & fortiis Curiæ deuenerit, ducatur, & duci debeat ad Triremes Pontificias Sanctissimi Domini Nostri Papæ N. ad remigandum per decennium pro forzato, vt ipsi condigna sit pœna, & in aliorum transeat exemplum, decernentes, & relaxantes super præmissis omnibus, & singulis omne, & quodcumque mandatum, siuè mandata de super necessaria, & opportuna, & ita dicimus, pronunciamus, declaramus, sententiamus, condemnamus, applicamus, decernimus, & relaxamus, &c. singula singulis, &c. non tantum, &c. Sed omni meliori modo, &c.

Ita pronunciamus Ego N. talis Iudex, etc.

31 Forma Publicationis sententiæ.

Lata, data, lecta, et in his scriptis sententialiter promulgata fuit suprascripta sententia per D. N. de N. Gubernatorem siue Iudicem N. ut dictum, etc. Sedentem, etc. ad Bancum Iuris N. sub annis Domini Nostri Iesu Christi... Indictione... Sanctissimi Domini Nostri N. Papa N. Pontificatus... Præsulatus Reuerendissimi Domini Episc. N. ann... Die verò... Mensis.... Præsentibus ibidem N. N. et N. testibus habitis, etc.

Ego N. Notarius, et Cancellarius rogatus interfui, etc.

32 Relatio intimationis sententiæ prædictæ, videlicet.

Eadem die, &c.

Intimata fuit supradicta sententia præfato N. in eius domo solitæ habitationis, dimissa copia in scriptis totius tenoris illius in manib. N. eius matris per N. de N. publicum Curiæ Baiulum, siuè Nuncium, &c. prout mihi infrascripto retulit medio iuramento, &c. super quibus, &c. omni, &c.

N. Notarius, et Cancellarius, etc.

33 Quia vero, vt dictum fuit supra, Iudices, & Officiales status Ecclesiastici in ferendis sententiis contumacialibus tenentur seruare ad vnguem omnia ea, quæ per supremum Tribunal Sacr. Consultæ emanata fuerunt anno 1641. ex stente illius Præfecto Eminentissimo, ac Reuerendissimo Domino Cardinali Francisco Barberino; ideo illa de verbo ad verbum, prout iacent, imprimi curabo ad vtilitatem, & commodum singulorum, quæ sunt, vt sequuntur, videl.

ORDINI

Sopra i termini sustantiali, da osseruarsi dalli Officiali dello Stato Ecclesiastico nelle cause contumaciali.

Considerando l'Eminentiss. & Reuer. Sig. Card. Francesco Barberino Soprintendente Generale dello Stato Ecclesiastico i graui pregiudicij, che nascono dalle Nullità delle sentenze, che si danno in contumacia côtro li Rei nelli Tribunali dell'istesso Stato, causate spesse volte per la mala osseruanza de' termini sustantiali, che deuono precedere le sentenze; per le quali Nullità s'impediscono poi l'essecutioni dell'istesse sentenze: & volendo S. Emin. prouedere à questi inconuenienti tanto con prescriuere certa forma da osseruarsi in ciascun Tribunale dello Stato Ecclesiastico immediato, e mediato, eccetto di Roma, Bologna, Ferrara, e suo Ducato, Auignone, e Beneuento, nelle qual Città, & luoghi si douerà osseruare lo stile, che si è vsato sin'hora, quanto ancora col timor delle pene, ch'incorreranno li trasgressori, d'ordine espresso della Santità di Nostro Sig. ordina, & statuisce l'infrascritte Prouisioni.

1 Et prima, che quando alcun Reo querelato, denuntiato, ò inquisito d'alcun delitto, & contumace sarà talmente indiciato, che l'inditij siano sufficienti à formare, et trasmettere l'inquisitione al Reo, si formi l'inquisitione con l'espressione, e circo-

circostanze del delitto, e del qual'il Reo sarà inditiato, & l'inquisitione si distenda, & deserua in vn libro particulare, quale si dourà chiamar il libro delle Inquisitioni, & sotto ciascuna Inquisitione si noti poi la commissione delle Citationi.

2 Formata contro il Reo l'Inquisitione si citi dal Cursore, Nuntio, ò Balio l'istesso Reo alla casa della sua solita habitatione, à respondere all'Inquisitione contro di lui formata, & à difendersi da quella, in termine di cinque giorni, assignandoli tre di quelli per il primo, e gl'altri due per il secondo, e peremptorio termine, con trasmetterli la copia dell'inquisitione inserta nella citatione: & esseguita che sarà, dourà il Cursore, Nuntio, ò Balio fare la relatione in voce al Caponotaro, ò Cancelliero criminale, ò altro Notaro della Cãcellaria, ò vero officio criminale di hauer esseguito la citatione alla casa della solita habitatione del Reo con la dimissione della copia dell'inquisitione, come sopra: & la relatione dourà notarsi sotto la cõmissione della citatione, alla qual relatione, & all'altre, che si faranno, come si dirà dalli Cursori, Nuntii, Balii, & Trombetti, & si notaranno dal Caponotaro, Cancelliere, ò Notaro, vuole Sua Signoria Eminentiss. si dia piena fede, se bene non saranno fatte, & prese alla presenza de' Testimonii.

3 Passato il termine di cinque giorni prefisso nella citatione, si formi il Bando, il quale dourà essere sottoscritto dal Giudice, e Caponotaro, ò Cancelliero criminale, ò Notaro, & nel Bando si esprima sommariamente, & in sostanza il delitto per il qual'il Reo si pon'in bando, & la pena del delitto nella quale dourà esser condannato nella sentenza contumaciale; & in quello se gl'assegni il termine di cinque giorni à comparire è defendersi dal detto Bando, e s'inserisca la citatione à sentenza per il primo giorno giuridico immediatè seguente doppo spirat'il termine delli detti cinque giorni.

4 Il qual Bando con l'inserta citatione à sentenza si dourà publicare ad alta voce dal Cursore, Nuntio, Balio, o Trombetta alla porta del Palazzo del Gouernatore, Podestà, Commissario, ò altr'officiale, auanti il quale pende la causa, & oltre la sudetta publicatione s'intimi ancor'il bando con l'inserta citatione à sentenza alla casa della solit'habitatione del Reo, con lasciarui la copia dell'intimatione, & del Bando.

5 Et della publicatione, & intimatione del bando, & della dimissione della copia di esso in quelle, chi l'haurà publicato, & intimato farà la relatione in voce al Caponotaro, ò Cancelliero criminale, ò Notaro, quale dourà annotare la relatione come sopra.

6 Spirato il termine di cinque giorni prefisso nel Bando, da computarsi dal giorno dell'intimatione sudetta, dourà il Giudice nel giorno giuridico, nel quale cadera la citatione à sẽtenza proferir la sentenza contumaciale da scriuersi, e sottoscriuersi nel libro delle sentenze, con il rogito, e publicatione di quella.

7 Et perche spesso si sogliono commetter delitti da forastieri, se non constarà in processo che siano tali, ordina S. Eminenza che precedendo la relatione del Cursore, Nuntio, o Balio della diligenza da esso fatta di trouar la casa della solita habitatione del Reo, & non hauer la trouata, contro li sudetti s'esseguiscano le citationi, & intimationi alla porta del Palazzo del Gouernatore, Podestà, Commissario o altr'officiale auanti al quale pende la causa, o altro luogo solito, con affiger non solo la copia delle citationi, & intimatione, mà ancora dell'inquisitione, e del bando. Ma constando in altro modo legitimamente in processo che sieno forastieri, non occorrerà fare la sodetta perquisitione, et contro li medemi forastieri si esseguiranno le citationi, et intimatione, et affigerann'assieme con l'inquisitione, e bando come sopra.

8 Et se occorrendo il termine come sopra perfisso al Reo nella citatione à respondere all'inquisitione, ouero nell'intimatione del bando a disenderfi, o a sentenza comparirà alcuno a domandar il termine a perquirere, certiorare, e far comparire l'Inquisito: e gl'assegni tal termine ad arbitrio del Giudice: qual termine spirato, s'intimi di nuouo al Reo il termine circondotto, ò sosse a rispondere all'inquisitione, o a desendersi, et à sentenza nell'intimatione del bando, et si proceda poi auanti come sopra si è ordinato,

9 Dichiarando che seruati che saranno li termini contumaciali secondo il modo, come sopra espresso nelli presenti ordini, non si possino sotto alcun pretesto, o colore chiamar nulle le sẽtenze, ancorche dalle Constitutioni della Marca, statuti particulari de luoghi confirmati ancora dalli Sommi Pontefici, si disponesse altrimente, o dalla longa consuetudine, ancorche immemorabile, fusse indotto, a quali per ordine espresso di N.S.g. in questa parte si deroga.

10 Et acciòche ciascun Giudice, Caponotaro, Cancelliero, & Notaro sia più accurrato, & auertito in osseruare questi Ordini, comanda Sua Eminenza, che se li Giudici, che pronuntiaranno le sentenze contumaciali, & li Caponotari, Cancellieri, e Notari, che se ne rogaranno, mancaranno in cosa alcuna nell'osseruanza de' predetti Ordini, incorrin'in pena di scudi 300. di moneta, d'applicarsi alla Reuerenda Camera Apostolica, & della priuatione dell'officio.

11 Et sotto l'istessa pena commanda Sua Eminenza alli Caponotari, Cancellieri, che debbano registrare, & scriuere quest'Ordini nelli libri delle Cancellarie di ciascuna Città, Terra, Castello, & luogo del detto Stato, & tenerli attaccati ancora in luogo publico nelli Officii loro, ò Cancellarie criminali, et notificarli alli Gouernatori, Podestà, Commissarii, Luogotenenti, Auditori, & altr'officiali nell'ingresso de i loro gouerni, & officii, & farne apparire il rogito.

12 Dichiarando che se bene non sarà fatta la detta affissione, e notificatione, siano nondimeno li Giudici obligati alla osseruanza delli presenti Ordini, e trasgredẽdo, incorrino nelle pene sopradette; perche vuole, et dichiara Sua Eminenza, che la publicatione delli presenti Ordini da farsi in Roma nel luogo solito di Campo di Fiore da vno de' Cursori di Sua Santità, leghi, & obblighi qualsiuoglia persona di qualsiuoglia stato, grado, e conditione, in tutte le Città, Terre, Castelli, & luoghi dello Stato Ecclesiastico immediato, & mediato, à capo di 15. giorni dopo la detta publicatione, come se in tutti li sudetti luoghi particulari, & à ciascuno solennemente, et personalmente fosse stato intimato.

Dato in Roma alli 25. di Maggio 1641.

F. Card. Barberino. *Felice Contelori Secr.*

Die, anno, & Indictione quibus supradictum Bannimentum affixum, et publicatum fuit ad valuas Cameræ Apost. in acie Campi Floræ, & aliis locis solitis, et consuetis Vrbis per me Dominicum Varesium Sanctis. D.N. Papæ Curs.

Pro D. Mag. Curs. lo. Iosephum de Grossis Curs.

F O R M V L A

Omnium terminorum contumacialium in Statu Ecclesiastico seruandorum pro huius Barberinæ Constitutionis obseruatione.

PRimò Inquisitio, quæ Reo legitimis præcedentibus inditiis transmittenda est, formari, & conscribi debet in peculiari inquisitionum libro, ad hoc præcipuè constituto, atque ibidem singillatim adnotandæ sunt citationes, quæ committi debent iuxta formam prædictæ Constitutionis, & alii termini, de quibus datur infrascripta formula per extentum

Formula inquisitionis.

Inquiratur ex officio Curiæ ad instantiam Fisci, & ad querelam NN. de tali loco (*si fuerit porrecta*) in, de & super eo quod &c. seu, Hæc est quædam Inquisitio, quæ fit, & fieri intenditur contra, & aduersus NN. in eo, & super eo quod etc. *& hic inseratur tota delicti series, cum ois circumstantiis, de quibus Reus erit inditiatus, Deinde concludatur verbis, videl.*

Et prædicta omnia etc. super quibus, etc. *& benè faciet Iudex si eam subscribet.*

Posthac subnectatur dies, mensis, & annus in quibus fuit formata, & inchoata, vt sequitur.

Die....... mensis....... anni.....

Inchoata, facta, et formata fuit; etc.

Deinde committatur citatio ad respondendum Inquisitioni cum transmissione totius tenoris inquisitionis prædictæ, quæ commissio in dicto libro, adnotetur prout infra.

Forma Commissionis citationis ad respondendum inquisitioni.

Instante Fisco commissa fuit citatio contra dictum N. Inquisitum ad respondendum Inquisitioni prædictæ it fra terminũ quinq; dierum cum tenore totius Inquisitionis in ea inserto.

Et

Et scribatur tenor prædictæ citationis in libro prædicto, qui erit infrascriptus, videl.

Forma citationis ad respondendum inquisitioni.

De mandato D. N. Gubernatoris, &c. Instante D. Procuratori fiscali.

Citetur N. N. de tali loco exaduerso principalis ad personaliter comparendum coram eodem D. & respondendum infrascriptæ inquisitioni contra ipsum formata, & ab ea se defendendum, infra terminum quinque dierum, quorum tres primi pro primo, reliqui verò duo pro secundò & vltimo peremptorio termino sibi assignantur alioquin &c. In quorum &c. Dat. &c. hac die.

Cuius inquisitionis tenor talis est, qui sequitur, videl. Inquiratur ex officio, &c.

Et hic inseratur totus tenor inquisitionis, & reo transmittatur subscripta à Notario Cancell.

Forma relationis executionis supradictæ citationis.

Die mensis anni

Executa fuit supradicta citatio contra dictum N. N. Inquisitum domi suæ solitæ habitationis in Ciuitate N. dimissa copia citationis prædictæ cum toto tenore inquisitionis in ea inserto per N. publicum mandatarium Curiæ, vt mihi retulit, &c. in fidem, &c.

N. N. Notarius, & Cancellarius rogatus.

Elapsis integrè dictis quinque diebus, non computato die, quo fuit facta executio; Reus prædictus, nisi quid obstet, ponatur in banno, & commissio banni, pariter adnotetur in eodem libro inquisitionum, vt infra sequitur.

Forma commissionis banni.

Die mensis anni

Commissio banni Fisco instante contra dictum N. N. inquisitum cum citatione ad sententiam pro prima iuridica iuxta formam dictæ Constitutionis.

Bannum etiam erit pariter adnotandum in libro prædicto, & sic concipiendum, videl.

Forma Banni.

Essendo stato citato N. N. del tal luogo &c. à rispondere all'inquisitione contra di lui formata, per hauere, &c. *& hic substantia delicti apponatur concludendo,* e come meglio apparisce, e si legge nel processo contra di lui formato, & inquisitione transmessa al medesimo, alli quali s'habbia relatione, ne essendo mai comparso, però

D'ordine del Sig. N. Gouernatore si pone in pena, &c. *& hic apponatur pœna, qua Reus inquisitus erit puniendus, deinde prosequendo dicatur.* Et in tanto se li assegnano altri cinque giorni di termine à comparire, e difendersi dal presente bando, qual termine passato, e non comparendo, si cita e chiama adesso per il primo giorno giuridico immediatamente seguente, ad vdire la sentenza condemnatoria, da darseli in detta causa, non obstante la sua assenza, e contumacia. In fede, &c. Dat. hac die.

Hic est necessaria subscriptio Iudicis, & Notarij iuxta formam dictæ Constitut. & bannum est publicandum ad valuas Palatij D. Gubernatoris, seu Iudicis coram quo causa pendet.

Forma relationis publicationis banni.

Die mensis anni

Bannum prædictum publicatum fuit ad valuas Palatii D. Gubernatoris, seù in loco solito, &c. alta, & intelligibili voce, me Notario legente per N. N. publicum mandatarium, seù subicinem vt etiam mihi retulit, in fidem, &c.

N. N. Notarius Cancellarius rogatus.

Post publicationem banni prædicti committitur intimatio, cuius forma est infra videl.

Forma commissionis intimationis banni.

Die mensis anni

Instante Fisco commissa fuit intimatio banni prædicti cum insertione eiusdem banni, & citatione ad sententiam, vt in banno prædicto continetur.

De mandato D. N. Gubernatoris, &c. Instante D. Procuratore fiscali.

Intimetur N. N. de tali loco, &c. exaduerso principali, qualiter fuit positus in banno, & eidem assignatus terminus quinque dierum ad comparendum, & se defendendum ab eo, tenoris sequentis, videl.

Et hic inseratur tenor banni, in quo inest citatio ad sententiam pro prima die iuridica.

Forma relationis executionis intimationis banni.

Die mensis anni

Executa fuit supradicta intimatio contra supradictum N. N. Inquisitum domi suæ solitæ habitationis in Ciuitate N. dimissa copia dictæ intimationis cum toto tenore banni, et citatione ad sententiam in ea insertis per N. publicum mandatarium dictæ Ciuitatis, vt mihi retulit, etc. in fidem, etc.

N. Notarius, et Cancelarius rogatus, etc.

Transactis quinque diebus post intimationem executam, prima die iuridica immediatè sequenti feratur sententia condemnatoria stipulanda coram testibus per Notarium Cancellarium in libro peculiari sententiarum.

Quod si Reus inquisitus citandus erit forensis, sed non constabit in processu, quod sit forensis, tunc mandatarius Curiæ debet facere diligentias reperiendi domum dicti Inquisiti, et si illam non repererit factis diligentiis, referre debet à se non fuisse repertam, et tunc ad valuas Palatii Gubernatoris, seu in loco solito dictam citationem, cum inquisitione, et successiuè bannum, et illius intimationem cum affixione copiæ exequi debebit, et referre, prout in formula infrascripta. Præfatæ tamen diligentiæ non exiguntur, si eundem Reum inquisitum ex processu legitimè constet esse forensem.

Forma relationis executionis citationis ad respondendum inquisitioni contra forensem qui post diligentias citatur per affixionem ad valuas Palatij Gubernat.

Die mensis anni

N. publicus mandatarius Ciuitatis N. retulit mihi Notario, et Cancellario infrascripto se fecisse diligentias reperiendi domum solitæ habitationis supradicti N. Inquisit., et illam non reperisse, ideo prædictam citationem cum toto tenore inquisitionis in ea inserto executum fuisse per affixionem ad valuas Palatii D. Gubernatoris, seu in loco solito, ibique copiam dimisisse, et ita retulit mihi, etc. isto, et omni, etc.

N. N. Notarius, et Cancellarius rogatus, etc.

Forma relationis intimationis banni per affixionem vt supra contra forensem executæ.

Die mensis anni

N. publicus mandatarius Curiæ Ciuitatis N. retulit mihi, etc. die prædicta contra dictum N. Inquisitum executum fuisse intimationem cum toto tenore banni, et citatione ad sententiam in ea inserta ad valuas Palatii D. Gubernatoris, etc. ibique copiam affixisse, et dimisisse, prout habuit in mandatis, et ita retulit, etc.

N. N. Notarius, et Cancellarius rogatus, etc.

Ad supradicta, ne qua imposterum Iudicibus circa has materias difficultas exoriri queat, libet hic nonnulla quasi pro corollario, ac veluti appendicis in modum attexere.

Primò, si ad alicuius instantiam infra terminum citationis

ad

ad respondendum inquisitioni, seù intimationi banni, concessa fuerit dilatio ad perquirendum, seu certiorandum ipsum Reum; illa elapsa iterum exequenda erit citatio, seu intimatio prædicta, & in libro Inquisitionum erit pariter adnotandum, fuisse iterum executam dictam citationem, seù intimationem, eo quod altera circumducta fuerit.

Secundò, si contingat, quod prima dies post lapsum termini intimationis banni, sub qua cadit citatio ad sententiam, fuerit feriata ad cultum Dei, vel Sanctorum, & propterea pronunciari non possit, adnotandum erit in libro Inquisitionum, sententiam non fuisse latam prima die post transactum terminum quinque dierum; quia erat feriata in honorem, &c.

Tertiò, si plures eiusdem criminis correi sint citandi, quorum alter distet à loco Curiæ inquirentis, alter verò ibi commoretur, erit animaduertendum, vt citationes cadant in eadem die, ne plures in eadem causa ferri sententias contingat, si tamen hoc commodè fieri poterit.

Quartò, & quatenus per incuriam Iudicis, vel Notarij, vel alia de causa non feratur sententia die iuridica, in qua cadit citatio, tunc poterit committi particularis citatio pro prima die iuridica ad sententiam, & fieri debebit relatio, vt supra absque eo quod de nouo transmittatur bannum cum insertione citationis ad sententiam.

Romæ, ex Typographia Reu. Cam. Apost. 1641.

34 Post quæ, cum plura dubia orta fuissent super obseruatione prædictorum, emanatæ fuerunt sequentes declarationes eiusdem Sacræ Consoltæ anno 1656. existente illius Præfecto Eminentiss. & Reuerendiss. D. Card. Sacchetto, videl.

DICHIARATIONE
Con aggiunta.

Degli ordini sopra i termini sostantiali da osseruarsi da gli Officiali dello Stato Ecclesiastico nelle cause contumaciali.

Essendosi in prattica sperimentato, che l'osseruanza letterale degli ordini promulgati li 25. Maggio 1641. sopra li termini sostantiali da osseruarsi nelle cause criminali, che fanno contro li contumaci, porta grauissime difficoltà nell'esseguire contro delinquenti le sentenze contumaciali: onde per lo più dopò essere capitati in mano della Corte, rimangano esenti da i meritati castighi. Quindi è, che l'Eminentiss. & Reuerendiss. Sig. Card. Sacchetti volendo prouedere a quello inconueniente d'ordine espresso della Santità di N. Sig. statuisce, e dichiara.

1 Prima che suffraghino gl'atti contumaciali, ancorche sieno in fogli volanti, e non descritti, e non registrati in lib. alcuno.

2 Che l'essecutioni delle citationi sia rispondere all'inquisitioni, come à sentenza, & anco dell'intimatione del Bando si presumino fatte alla casa della solita habitatione del Reo, ancorche nella relatione del Nuncio riferito d'hauer eseguito a casa del detto Reo con esprimere la Città, Castello, Terra, Villa, ò altro simil luogo, doue sia posta la casa, nella quale sarà stata fatta l'esecutione.

3 E che così anco si presumerà essere state le citationi sudette eseguite, con hauerne lasciata la copia a casa del Reo, ancorche nella relatione dell'esecutione non fusse espreso essere state eseguite dimissa copia.

4 E che così anco si presumerà, che le citationi esequite contro l'inquisiti, che non haueranno habitatione sotto la giurisditione del Giudice inquirẽte, come sopra siano state eseguite per affissione di esse citationi alla Porta del Palazzo del Gouernatore, o Giudice inquirente, o alla porta della Chiesa Cathedrale della Città, ouero della Chiesa Matrice, o Parochiale del luogo, doue risiederà il Gouernatore, o Giudice della causa ancorche nelle relationi dell'esecutioni di dette citationi non fosse espreso essere le citationi medesime state esequite per affissione, purche apparisca in detta relatione essere state le citationi sudette eseguite alla porta del Palazzo, o della Chiesa.

5 Che le relationi da farsi in voce da Cursori, Nuncio, ò Balio al Cancelliere criminale, ò altro Notaro vagliano, ancorche non notate sotto la commissione delle citationi, o nel libro dell'inquisitioni, bastando, che dal detto Cancelliere, o Notaro si ritrouino notate in qualsiuoglia luogo de gl'atti, ancorche in fogli volanti purche siano fatte con dichiaratione tale, ch'insetisca l'esecutioni di quell'atto particolare.

6 Che tanto l'inquisitioni, quanto il bando suffraghino, ancorche non sottoscritti dal Notaro, bastando per loro validità, che siano, ò sottoscritte dal Giudice, ò che n'apparisca la commissione precedente del medesimo Giudice, di modo che essendoci, ò la sottoscrittione, ò la commissione, vna di esse basti per la loro validità, & à questo effetto si stimerà constare della commissione, mentre apparisca notato nelle citationi essersi fatte le medesime d'ordine del Giudice.

7 E che parimente non s'attribuirà à vitio di nullità, se nelle citationi sopradette non sarà notato il giorno della data di esse, purche nelle relationi dell'esecutione delle medesime citationi sia apposto il giorno, nel quale saranno state eseguite. E che ne anco indurrà nullità, se non apparirà notato il giorno, nel quale fù inchoata, fatta, & formata l'inquisitione contra il Reo, ma solo basterà, ch'apparisca notato il giorno dell'esecutione della citatione a rispondere all'inquisitione come in proposito di questa, e dell'altre citationi s'è detto di sopra.

8 Che la publicatione del Bando con l'inserta citatione a sentenza possa farsi non solo ad alta voce, ma ancora per affissione, ò altro modo equipollente.

9 Che la suffraghi la sentenza, benche non registrata nel libro delle sentenze, e che ogni volta che sia sottoscritta dal Giudice, e che si troui il foglio d'essa nella Canc. ouero appresso al Not. della causa, si presuma, e s'habbia per letta, e publicata.

10 E perche molte volte è stata da Rei allegata la nullità degl'atti per essersi decretati, o eseguite le citationi, o intimationi, ò fattane la relatione in giorno non giuridico, vuole Sua Eminenza, ch'alle pene apposte nelli detti ordini soggiacciano li Giudici, Fiscali, Notari, & altri, che faranno, ò faranno fare, o noteranno la commissione, ò esecutione, ò la relatione d'alcune delle citationi, ò intimationi prescritte dagli ordini medesimi in giorno di festa, la quale, ò per precetto di Santa Chiesa, ò per consuetudine, e constitutione particulare del luogo debba in honore di Dio, o de Santi osseruarsi. Et oltre le dette pene vuole, che li Caponotari, Notari, e loro Sostituti, che contrauerranno al presente capitolo, incorrano nella pena della galera per dieci anni da eseguirsi irremissibilmente.

11 Si vole in oltre, che per le precedenti dichiarationi non siano liberati li Gouernatori, e Podestà de' luoghi, Notari, Canc. & altri, à chi speta, dall'osseruanza puntuale di tutte, e singole cose ordinate nelli detti ordini publicati sotto li 25. Maggio 1641. mà che tutti, e singuli officiali in essi compresi siano tenuti, & obligati in riguardo del loro officio osseruarli, e porli in esecutione sotto le medesime pene contenute in essi, all'esecutione de' quali ordina S. Emin. che si venga irremissibilmente, come se le precedenti dichiarationi non fussero state publicate come quelle che si fanno per più facile esecutione delle sentenze contumaciali, e non per introdurre maggior trascuragine negli officiali. E perche si vuole di più, che particolarmente li Giudici, e Notari siano diligenti nell'inuigilare all'osseruanza delle cose dette, si dichiara parimente, ch'ogni volta che si trouarà in qualsiuoglia processo alcun'atto fatto contro la dispositione de gli ordini medesimi, ò del presente Editto, si procederà alle pene poste di sopra contro il Giudice, che hauerà commessa, ò sottoscritta l'inquisitione, o citatione, o bando, ò pure haurà sottoscritta la sentenza contumaciale, e contro il Notaro, che si sarà rogato di qualsiuoglia de gli atti nominati di sopra, e contro il Capon. o Cancell. dell'officio, ancorche il fisco non proui, che il difetto sia stato fatto con ordine, e con participatione d'alcun di essi.

Dichia in oltre S. Eminenza, che la publicatione delle presenti dichiarationi da farsi nel luogo solito di Campo di Fiore obblighi dentro 15. Giorni qualunque persona di qualsiuoglia stato, grado, o conditione, & in qualsiuoglia luogo dello Stato Ecclesiastico mediato, o immediato, come se in ciascun luogo, & à ciascuna persona fossero state publicate, & intimate.

Dat. in Roma questo di 10. Maggio 1656.

G. Card. Sacchetti. *Cesare Rasponi Segr.*

Die, mense, & Anno quibus supra præsens declaratio affixa fuit in Acie Campi Floræ, ac aliis locis solitis, & consuetis Vrbis per me Petrum Paulum de Grassis Apostolicum Cursorem.

Pro Mag. Curs. A. Castruccius Curs.

SE-

SECTIO XIX.

De forma procedendi ad exequutionem sententiæ contra Reum condemnatum in contumacia.

SVMMARIVM.

1 *Identitas personæ condemnati in contumacia necessaria pro executione sententiæ.*
2 *Recognitio Rei delinquentis, quando erit necessaria.*
3 *Recognitio condemnati in contumaciam dupliciter fit.*
4 *Reus recognoscendus, de quibus interrogari debent.*
5 *Modus recognoscendi condemnatum diuersus à primo.*
6 *Recognitio Rei per testes, qualiter fiat.*
7 *Reus in contumacia condemnatus, negans postea se esse eumdem, quando torqueri possit.*
8 *Indicia contra negantem identitatem personæ qualiter acquirenda.*
9 *Negans identitatem personæ, absoluendus est.*
10 *Mutus condemnatus in contumacia, qualiter recognoscendus.*
11 *Interpretes pro examine mutorum, quando facienda.*
12 *Reus num semper interrogari possit de socijs criminum.*
13 *Protestatio ante torturam Rei in contumaciam damnati, quod operetur.*
14 *Suggestio interrogatoriorum fugienda.*
Interrogatoria breuia fieri non debent, & quare.
15 *Tortus super complicibus, negans delictum, an relaxandus.*
16 *Recognitionis forma, qualis per confessionem.*
17 *Protestationis forma in recognitione facienda.*
18 *Lectio sententiæ in contumaciam lata, qualiter Reo facienda.*
19 *Recognitionis acceptatio, qualiter fieri debeat.*
20 *Recognitionis forma per exhibitionem sententiæ.*
21 *Decretum, quod legatur sententia in actis producta.*
22 *Recognitionis forma magis compulsiua.*
23 *Recognitio per testes, qualiter fiat.*
24 *Testis recognoscens, qualiter examinandus.*
25 *Interrogationes Reo facienda, si recognitus per testes, adhuc negauerit.*
26 *Tortura Rei pro habenda ab illo identitate suæ personæ, qualis.*
27 *Recognitionis forma per signa, vel per interpretes.*
28 *Recognitionis forma per scripturam eiusdem Rei loqui non valentis, sed scribere callentis, qualis?*
29 *Recognitionis forma per interpretes eiusdem nationis, cuius est Reus recognoscendus.*
30 *Tortura forma pro habenda ulteriori veritate super socijs criminis.*
31 *Tortura pro habendis socijs criminis Conclusio.*
32 *Sententiam exequutionem alterius in contumaciam lata, qualiter formanda.*

1 Visum est in proxima præcedenti sectione de forma procedendi contra Reum contumacem, vel absentem; in præsenti verò successiuè videre necesse erit, quomodo procedendum sit contra talem Reum condemnatum in contumaciam, si ad manus Iudicis deuenire contigerit; quia non statim, ac talis condemnatus in fortius Curiæ deuenerit, procedi poterit contra illum ad sententiæ exequutionem; sed prius formandus erit nouus processus super recognitione personæ illius rei, qui condemnatus fuit in contumacia, vt legitimè constet, illum esse eumdem, qui in sententia descriptus est, hæc enim personæ identitas necessaria est, tamquam extremum necessarium, alias sententia condemnatoria exequi non potest. Chart. *in Pract. crimin. tit. de exequt. sent. capto Bannito cap. 2. in princ.* Clar. Scacc. Ambr. & Alii citandi.

2 Hæc autem recognitio multis in casibus per necessaria est præsertim quando processum fuit ad sententiam contra aliquem delinquentem, cuius nomen ignorabatur, quia fortè erat aduena, & peregrinus, & ideo in processu informatiuo descriptus fuit per signa, prout per vestimenta, staturam, barbam, & similia; ex quibus processum fuit postea seruatis seruandis ad condemnationem in contumacia; de quo Chart. *vbi sup. dict. c. 2. 4. & 5. per tot.*

Secundò, si in sententia fuisset erratum in nomine, cognomine, patria, vel alia demonstratione in inquisitione descripta.

Tertio, quando qualitates capti, de quo agitur super executione sententiæ, videntur esse diuersæ ab illis, quæ inueniuntur descriptæ in sententia.

Quartò, quando in loco, vel patria Rei condemnati reperiuntur plures eiusdem nominis, & cognominis, vel similes qualitates genericas habentes, Chart. *d. c. 2. à n. 4. vsque ad* 14.

3 Ista recognitio Rei condemnati in contumacia pluribus modis fieri potest, ad effectum exequendi sententiam contra illum in contumaciam latam; sed duo tantum seruantur in practica. Primus enim est ille, per quem Reus condemnatus proprio ore confitetur, se esse eumdem, & sic per propriam confessionem ipsius condemnati. Ad hunc ergo effectum constituitur condemnatus nouiter captus coram Iudice & absque vlla expressione nominis describitur a Notario causæ illius statura, effigies, barba, vestimenta, & alias id genus demonstrationes. Deinde statim post prædicta, antequam interrogetur reus; defertur eidem iuramentum veritatis dicendæ; & præmittitur protestatio, quod per interrogationes, & responsiones faciendas, vel per quamcumque aliam actum Iudex non intendit vllo modo præiudicare sententiæ condemnatoriæ, & Iuribus Fisco competentibus; quibus in scriptis redactis modo, & forma inferius describendis *nu. 17 & seq.* proceditur ad vlteriora, interrogando Reum de nomine, cognomine, prænomine, patria, exercitio, & aliis qualitatibus in sententia, seu banno expressis, & si illius responsiones concordauerint cum nomine, & aliis qualitatibus prædictis, & fatebitur se esse eumdem in sententia descriptum; tunc habebitur pro sufficienter recognito, & consequenter poterit contra eum sententia executioni mandari, nisi aliud obstet, ita Bart. *in l. Diuus nu. 5. ff. de custod. reor. & in l. inter stipulantem. §. 1. nu. 11. ff. de verb. oblig.* quem refert Salicet. *in l. quicumque post nu. 2. C. de requir. reis* Ang. *d. l. inter stipulantem §. 1 nu. 4.* vbi de communi testatur. Ioan. Arnoo *in commentar. 42. & in Epitom. 87 ... ponum casum e* Boss. *in Pract. cr. tit. Bannitis quid ammittant n. 18.* Rolan. a Vall. *cons. 60. n. 25. tom. 2.* Farinac. *in pr. cr. q. 11. n. 14.*

4 In Practica tamen seruatur, quod tali casu vlterius interrogetur idem Reus sic confessus, an in eodem loco, vnde se oriundum esse fatetur, reperiatur Aliquis alius eiusdem nominis, & cognominis, vel alias prædictas qualitates habens; & si responderit, quod non; tunc ad ipsius constituti clariorem intelligentiam, Iudex mandare debet illi legi per Notarium causæ, seu Actuarium vulgari sermone sententiam condemnatoriam contra ipsum latam, *vt infra num. 18.* & deinde interrogabitur, an ille sit idemet, re, corpore, & substantia, qui in sententia descriptus, & nominatus est, ac de delicto in ea contento inculpatus, & si responderit, quod sic: tunc perfecta est recognitio, quamuis negauerit, se commisisse delictum. Chartar. *loc. eod. d. cap. 2. à nu. 15 vsque ad nu.* 27. quia non est necesse, vt fateatur, se illud delictum commisisse, cum iam in eo habeatur pro confesso per contumaciam. Idem Chart. *vbi sup. num. 26. vers. sed verior.* Clar. *in Pract. crim. lib. 5. § fin. q. 96. vers. sed numquid.* Hæc perfecta videlicet, sed non necessarium, quod Iudex statim acceptando dictam recognitionem, declaret illum fuisse legitimè lectam, *prout infra num.* 4. & in eius loco, & tempore sententiam fore exequendam. Farin. *d. q. 11. n. 25. vers. amplia quintò.*

5 Alter modus, quo fieri solet huiusmodi recognitio, est, quod compareat Promotor Fiscalis, vel alter procu, coram Iudice, & exhibeat sententiam, siuè originalem, siuè illius copiam autenticam non cassam, nec aliquo modo viciatam, ac petat quod prævia ipsius condemnati recognitione, vel itero torto super complicibus, fautoribus, ac aliis delictis, sententia contra condemnatum exequutioni demandetur, cum eadem protestatione, quod per quemcumque actum faciendum non inferatur aliquod præiudicium dictæ sententiæ seù aliis sententiis forsan contra condemnatum latis, & iuribus Fisco acquisitis; Et pariter producit processum in parte, & partibus petens, sibi ius, & iustitiam administrari, prout habetur *num. 20. per tot.* Post quam comparitionem Iudex pro-

nunciat

nunciat se paratum suis loco, & tempore iustitiam facere. Deinde condemnatus constituitur, & examinatur, modo, quo supra dictum est.

Vel altiùs exordiendo examen, eò constitutum ipsum interrogationibus statim ducat, vt postquam nomen, cognomen & alias qualitates sopranotatas propalauerit, & confessus fuerit, etiam se contumacem, & banditum, fateri cogatur, & tunc habita confessione, talem nominis, cognominis, & aliarum circumstantiarum, quamuis negauerit esse bannitum legitur, & vulgarizatur illi sententia, & deinde interrogatur, an ipse sit illemet re, corpore, & substantia, de quo loquitur sententia, Et si affirmauerit, perfecta iam erit recognitio personæ, ad finem exequendi sententiam, & Iudex acceptat illam, ac declarat fuisse legitimè factam, & sententiam suis loco, & tempore exequendam fore, & esse, vt dictum est paulò ante, de quo infra n. 22.

6 Quod si Reus in contumacia condemnatus, & in fortiis Curiæ detentus negauerit, se esse illum, qui in sententia nominatur: tali casu si haberi possunt testes, qui illum recognoscant, & conuincant: quod sit idem qui in sententia nominatus fuit, & de crimine in ea contento inquisitus sit, monetur per Iudicem, vt aduertat veritatem fateri, quia adsunt testes, qui illum recognoscere possunt, & cum adhuc negauerit Iudex mandabit ad locum examinis adduci tres alios magis similes constituto, quoad fieri poterit, & inter illos in ordine poni constitutum, & successiuè ad illorum faciem vocari vnum ex testibus, cui delato iuramento veritatis dicendæ interrogabit eum, an cognoscat N. de N. de locu N. & qua de causa illum cognoscat, & a quanto tempore citra illum non viderit: & an si modò illum videret, recognosceret: & ipso teste dicente, quod sic: demonstrantur ei quatuor illi homines, inter quos est reus prædictus in ordine positus, iuxta practicam: quam tradit Chart. *vbi sup. d. cap. 2. nu. 36. & seq.* & post eum Tranq. Ambros. *de mod. form. proc. inform. lib. 6. c. 3. nu. 4.* & Nos inferius ponemus n. 22. Deinde Iudex dictum testem interrogare debet, an inter illos adsit dictus N. de N. qui inculpatur de homicidio; quia non sufficit, si dicat, quod illum cognoscit, & vocatur talis de tali, nisi etiam asserat, quod est ille, de quo in sententia mentio fit, & inculpatur de delicto in ea contento. Chartar. *vbi sup. nu. 40. & seqq.* Et si testis dixerit, quod inter illos quatuor adest ille N. de N. de quo prius interrogatus fuit: tunc Iudex dicat ei, vt illum ostendat, manu eumdem tangendo: quo per testem tacto, & in suo dictu, ac recognitione perseuerante, illum licentiabit. Et successiuè alios testes eodem ordine, & modo vocabit, & examinabit.

Porrò post dictam recognitionem poterit constitutos interrogati vlterius ad habendam recognitionem, etiam per propriam confessionem.

Notandum præterea, quod licet constitutus non confiteatur, se esse illumet, qui in sententia reperitur descriptus, dummodo tamen testes in sufficienti numero deposuerint se illum cognoscere per nomen, & cognomen, & eum esse eumdem in sententia mentionatum, nam de vtroque deponere debent copulatiuè. Chart. *d. num. 40.* Imo reddere debent testes causam scientiæ, quare cognoscant, & quod sit idem in sententia nominatum, proinde legenda est eis sententia condemnatoria, vt statuit Sacra Congregatione Consultæ die 23. *Septemb.* 1634 per Epistolam directam Domino Gubernatori Anconæ. Tali enim casu tamquam contra conuictum sententia exequutioni demandari poterit absque alia confessione; sed testes esse debent omni exceptione maiores, qui de magno præiudicio agitur. Farinac. *d. qu. 11. nu. 25. vers. amplius quæro.*

Quod si huiusmodi Reus vocaretur pluribus nominibus, sed condemnatus fuit sub vno tantum; tunc sufficeret, quod sub eodem nomine recognosceretur à testibus. Farin. *ibid. n. 15. vers. & si pariter*, vbi Alios allegat.

7 Item aduertendum erit, quod si talis reus condemnatus, & postea captus negauerit se esse illum met, de quo loquitur sententia, & per testes, qui eum recognoscant, conuinci non poterit in nomero sufficienti; tunc si adsit, saltem vnicus testis illum recognoscens: vel adsint aliqua inditia acquisita ex ipsiusmet confessione, vel aliundde, vtique poterit Iudex deuenire ad remedium subsidiarium torturæ, pro habenda confessione super identitate personæ, & illius recognitione, de qua infra *num. 25.* & latè tradunt Farinac. *dicta quæst. 11. num. 25. vers. amplia rursus* Chartar. *de exec. sent. d. cap. 2. num. 32. & seqq.* Rolandus *consil. 50. numer. 17. libr. 2.* Nellus *de bannitis in tertia parte primi temporis quæst. vlt.* Clar. *in § fin. qu. 96. versic. quæro nunquid etc.* mod. Scacc. *de iudic. quæst. 62. num. 125. vers. & hanc quidem, & quæst. 97. num. 175 vers. si sit semiplenè.* vbi ait, quod recognitus ab vno teste potest in summo gradu tormentari. Vel tortura omissa poterit Iudex sententiam exequi, cum mitigatione tamen pœnæ. Et si tortus in negatiua persistit, nec, vt supra, testibus conuinci potuerit, erit absoluendus: vel cum fideiussione de se representando quandocumque relaxandus.

8 Ad acquirenda verò indicia ex confessione eiusdemmet condemnati, Iudex poterit illum interrogare, non solum de nomine, cognomine, patria, parentibus, & aliis qualitatibus; verum etiam de aliis circumstantiis, quæ opportunæ videbuntur, donec sibi videantur adesse indicia sufficientia ad torturam, verbi gratia interrogando de dicessu à patria, quo tempore, vbi postea fuerit, quare discesserit: an cognouerit N. de N. qua occasione, an esset illi amicus, vel inimicus, qua de causa? An sciat vbi ad presens reperiatur, an dici audiuerit, quod fuerit interfectus, à quo, seù quibus, quando, in quo loco, quo genere armorum: An sciat quis fuerit de tali homicidio inculpatus, vel inquisitus, citatus, bannitus, condemnatus, & similibus, secundum factorum diuersitatem. & eiusdem rei examinati responsiones; vt dictum fuit per Nos *supra section. 9. num. 32. cum seqq.* & aduertit Chartar. *de exec. sent. capt. Bannit. d. cap. 2. num. 33.* Acquisitis postea talibus interrogatoriis, & Rei responsionibus, indiciis ad torturam sufficientibus; ac facta monitione, vt veritatem dicat, super tali recognitione Iudex mandabit constitutum duci ad locum torturæ, & funi applicari, & tandem si in negatiua persistat in altum eleuari, addita tamen supradicta protestatione, quod torturam inferat, sine præiudicio sententiæ, & Iurium Fisco acquisitorum.

9 Et si tortus fateretur tandem, quod ipse esset illemet, qui in sententia nominatus, & de delicto inculpatus est, & talem confessionem extra tormentorum more solito ratificauerit, Iudex sententiam condemnatoriam exequi poterit; quamuis negauerit, quod delictum commisisset, vt trad. Chartar. *vbi proximè nu. 25.* quia vt supra dictum est, iam habetur pro confesso, quoad delictum, per contumaciam. At verò si torturam substinendo, in negatiua perstiterit, relaxandus, & absoluendus erit. Farinac. *dict. quæst. 11. num. 25. vers. amplia rursus in fin.*

10 Quòd si condemnatus in contumacia, vel bannitus, & postea captus loqui non valeat, vel natura, vel casu, vel dolo malo, amputando sibi linguam, ne se, & complices detegeret, credens, quod nisi ipsemet confiteatur ore proprio, puniri non posset; tunc examinandi sunt testes super impedimento loquelæ, & quod scribere callet, vel non, & constito, quod sciat scribere; cogendas erit talis mutus, vel surdus respondere interrogatoriis scriptis, etiam per responsiones manu propria scriptas. Et tunc si scribere recusaret, poterit Iudex eum compellere ad scribendum per torturam. Chartar. *de execut. sentent. practic. cap. 2. num. 43. 44. & 45.* Sicut cogere potest Reos, qui loqui valent, & respondere renuunt, de quibus dictum est in superioribus, *Sect. 9. per tot.* Quod si scribere nesciat, tunc interrogandus est per nutus, & signa; & ille similiter per signa, & nutos respondere tenetur. Idem Chartar. *loc. cit. num. 45.* Et tunc si Notarius, seù Actuarius causæ benè intelligat, Interpretabitur: Annotando in principio constituti, quod ipse Reus examinandus est mutus, vel surdus, & similiter annotare debet signa, & nutus tum Iudicis interrogantis: tum Rei constituti respondentis, videlicet quod interrogatus per opportunos notus, an tale, vel tale quid ita sit: Respondit, quod sic, caput inclinando: vel quod non capite renuendo: sic de reliqois. Si verò Notarius signa non intelligeret, tunc deputandi sunt Interpretes Idonei, prout sunt consanguinei, vicini, & amici eiusdem Rei muti, qui signa, & nutus illius intelligant: & si plures haberi non possint, sufficiet vnus. Ipsis autem Interpretibus præstandum erit iuramentum præsente Reo de fideliter interpretando signa, & nutus, & Notarius scribet, quod tale signum fuit sic per interpretes adhibitos interpretatum: Et in fine examinis dicti interpretus debent se subscribere, vt tradit Chart. *vbi sup. n. 50. 55. & 56.*

11 Hæc

11 Hæc autem interpretum deputatio fieri debet in principio examinis præsente eodem Reo examinando, vt docet Bartol. *in l. 1. §. eadem ff. de verb. oblig.* Et quod dictum est de surdo, vel muto, quibus ad respondendum dantur interpretes, procedit etiam in Reis bannitis exteris, qui neque latinam neque illius regionis linguam intelligerent; nam si Notarius illam non calleret, adhibendi essent interpretes, modo, quo supra quamuis Iudex ipse eius linguam intelligeret, cum non possit illam interpretari. Chartar. *ibid. n. 52. & seq.* Scacc. *de indic. q. 97. n. 176. vers. sexta difficultas*; de quibus omnibus habetur forma infra. *n. 27. & seqq.* Et tamen valde aduertendum in huiusmodi recognitionibus mutorum, & surdorum, vt si recognosci possint per testes, non fiat recognitio per nutus, & signum, nisi in subsidium, cum sit valde periculosa, ad effectum exequendi sententias contra eos in contumaciam latas.

12 Præterea notandum est, quod facta recognitione personæ delinquentis in contumaciam condemnari aliquo ex modis supra notatis; solent aliquando Iudices non statim sententiam condemnatoriam exequutioni demendare, sed Reum condemnatum vlterius vrgere pro veritate habenda super socijs criminum, fautoribus, auxiliatoribus, receptatoribus, & similibus; nec non super alijs criminibus. Farinac. *qu. 13. de indic. & tort. num. 131. vers. sub limita primò.* Chart. *de exec. sent. d. c. 2. nu. 57.* maximè quando agitur de delictis, quæ verisimiliter, sine sociis, vel auxiliatoribus committi nequeunt, præcedentibus tamen aliis iudiciis legitimis; quia regulariter non potest reus interrogari super socus, nisi præcedant legitima inditia. Scaccia *d. q. 97. num. 18.* Clar. & Alii per ipsum allegati *in Pract. crim. §. fin. q. 64. vers. successiuè quæro in fin.* latè Farinac. *de indicijs q. 37. n. 159. & seq.* Vulpell. *cons. 4. n. 12.* quod tamen limitatur in criminibus atrocibus, puta assassinii, furti, asportationis annonæ, & similium; quia talis reus posset interrogari de sociis, & aliis, vt supra, sine indiciis. DD. cit. Et si talis reus super huiusmodi interrogatus, negauerit, poterit Iudex illum torquere, vt socios, fautores, & alios propalet, & alia delicta confiteatur. Chartar *d. ca. 2. n. 69. & n. 68.* vbi aduertit, quod tortura ad huiusmodi effectum detegendi socios, & alios, esse debet leuis, & moderata, non grauis, & excessiua. Forma verò huiusmodi torturæ habetur infra. *num 29.*

13 Præmittenda est tamen protestatio per Iudicem, modo, quo supra, quod scilicet torturam illi infert, sine præiudicio sententiæ, recognitionis, rei iudicatæ, & iurium quomodocumq Fisco competentium; aliàs si reus tortus negaret delictũ sine prædicta protestatione, & in negatina persisteret, absoluendus esset, etiam si de delicto esset plenè conuictus. Chart. *d. c. 2. n. 59. & seqq.* vel saltem pœnam ordinariam euaderet.

Hæc autem protestatio non suffragaretur, si Reus in tormentis positus interrogaretur super delicto principali, & ipse negaret, quia videtur recessum ab ea, per actum contrarium. Chartar. *d. cap. 2. nu. 70. & seq.*

14 Item aduertendum erit, nè Reus, qui super complicibus torquetur, interrogetur modis illis breuioribus, de quibus aliàs in superioribus diximus. *d. sect. 9.* videlicet *opportunè interrogatus:* Vel: *Ad opportunam Domini interrogationem.* Vel: *Subdens interrogatus*, & similes; tales enim modi interrogandi sunt valde præiudiciales, tum quia si tunc Reus respoderet, negando delictum principale, subintraret disputatio, num iuribus antea Fisco acquisitis, per talem responsionem præiudicatum sit; tum etiam quia modi prædicti præseferunt vitium suggestionis, quod est omni studio fugiendum, vt aliàs diximus. & notat Chartar. *d. c. 2. nu. 81.* Debet igitur tortus ad hunc effectum interrogari simpliciter, & in genere de sociis, & aliis criminibus non specificando delicta neq; Aliquem nominando, chart. *ib. n. 82. cum plur. seqq.* vt suggestio euitetur.

15 Postremò aduertendum erit, quod si Reus tortus super complicibus, & aliis criminibus, legitimè super his interrogatus respondeat, se non commisse delictum principale, de quo iam condemnatus est, tunc Iudex autus esse debet in annotatione huiusmodi responsionis; nam si Notarius scriberet talem negatiua simpliciter in interrogatorio, præiudicium inferret Iuribus Fisci, & sic sententia exequi non posset. Ideo talem responsionem Iudex scribere faciat per Notarium, tamquam ex se ipso datam, non ad Interrogatorium, sit verbi gratia: *Dicendo ex se ipso.* Vel: *Subdens ex se.* Vel: *Deinde dixit ex se ipso. Io non hò fatto tal homicidio, & a torto veggo di ciò imputato, perche non hò fatto mai mal' à nessuno, &c.* ita aduertit Chartar. *in d. cap. 2. num. 89. in fin.* & Alii Criminalistæ. Tandem finito examine, & Reo arbitrio Iudicis tormentato, moderatè tamen, mandabit de tortura deponi, & ad largam mitti cum termino competenti ad dicendum causam, quare sententia, contra ipsum lata exequutioni demandari non debeat, vt meliùs apparebit ex infra notandis. In fine postea examinia huiusmodi comparere solet Promotor Fiscalis, & instare ad reiterationem tormenti, seù ad grauiùs torquendum, & ad grauiora tormenta contra eumdem procedendum. Quibus absolutis, & maturè perpensis deueniri solet ad sententiæ exequutionem, prout mox infra dicemus.

PRAX. PROCESSVS.

16 Continuando, etiam in hac vltima Sectione, ordinem vsque modo in superioribus obseruatum, exponam omnium oculis formulas necessarias pro habenda recognitione Rei in contumaciam condemnati; nam postea quam talis ad manus Iudicis peruenerit, ad effectum exequendi sententiam contra ipsum absentem latam, quæ sine recognitione personæ eiusdem in sententiam mentionari, quibusdam præcedentibus solemnitatibus, vt supra dictum est, minimè exequi potest; Ideo cum facienda erit recognitio Rei, cuius nomen cognitum non erat, dum processus Informatiuus compilabatur, secundum dicta *sup. n. 2. & seq.* eius forma talis erit videl.

Forma constituti, seù examinis pro recognitione Rei condemnati in contumaciam per eius confessionem.

Die... Mens... ann... In loco N. &c.

Constitutus personaliter in carceribus N. coram Per illustri, seù, &c. Domino Iudice, seù Gubernatore, &c. Meque Notario infrascripto. &c. Assistente Domino N. Promotore Fiscali, &c. Sitè, &c.

Quidam homo procera statura ætatis suæ, prout suo aspectu dignosci poterat, annorum tot.. in circa, cum barba coloris nigri, seù rasi, seù vt vulgò dicitur castagnatcin, habens quamdam mediocrem cicatricem in fronte, à parte dextera tendentem versus articulum dexteram, indutus vestimentis panni coloris rubei, siuè crocei, siue berettini, & similium, tibialibus sericis coloris viridis, seù, &c. caligis corduanc nigra cum pileo in capite filtri seu albi cum pennis rubeis ad modum militis, &c. qui delato sibi iuramento veritatis dicenda, prout iurauit tactis, &c.

17 *Præmissa prius per Dominum prædictum Iudicem, seù, &c. protestatione, quod non intendit per quamcumque interrogationem à se faciendam, vel responsionem à dicto constituto dandam, aut quemuis alium actum de super adhibendum sententiæ, siue sententijs contra dictum Constitutum latis, Iuribusque Fisco vsque modo acquisitis, & quomodolicet competentibus præiudicium aliquod inferre, de quo solemniter, & expresse, ac omni meliori modo protestatus fuit, & protestationem semper, & quandocumque, ac in qualibet actu ex nunc pro tunc repetit, & pro repetita haberi vult, & intendit, ac vltimo loco in omnibus, tum in principio, tum in fine cuiuslibet actus apposita censeatur, & non alias. etc. Ita etiam instante Domino N. Promotore Fiscali, etc.*

Ad opportunas Domini præfati interrogationes dixit, & deposuit, prout infra, videl.

Interr. *quomodo ipse constitutus nominetur, et cognominetur.*

Resp. *Io mi chiamo N. de N.*

Interr. *an habeat agnomen, aut prænomen, & ex quo loco est oriundus.*

Resp. *Io non hò ne sopranome, ne agnome, che sappia, e la mia patria, doue son nato, si chiama N.*

Interr. *an in dicta sua Patria sit aliquis alius, qui habeat idem nomen, et cognomen.*

Resp. *Signor nò, che non ci è altro, che si chiami, come mi chiamo Io, che sappia.*

Interr. *An habeat patrem, matrem, fratres, sorores,*

& qua sint eorum nomina, ac exercitia.

Resp. *Mio patre, quale ancora vive in detto luogo, si chiama N. de N. mia matre si chiamaua N. de N. quale adesso non è più viua; Hò tre fratelli chiamati il primo N. il secondo N & il terzo N & hò solamente vna sorella chiamata N. Mio padre campana di sue entrade, non hauendo alcun'arte, conforme nè meno io.* Vel si habeat exercitium, explicetur, quod est, &c. Et si Iudici videbitur alias opportunas interrogationes facere, illas facere poterit, prout facti qualitas requiret; Postea mandabit sibi legi sententiam condemnatoriam, modo, quo infra, videl.

18 *Tunc Dominus Iudex mandauit per me, &c. ad omnem bonum finem, & effectum exhibere, legi, vulgarizari, ac proprio vernacale sermone exponi ipsi constituto ad clarum eiusdem intelligentiam quamdam sententiam condemnatoriam ad triremes per septennium, sine, &c. & confiscationis bonorum latam contra ipsum per Dominum N. sub die.., mensis.., ann.., sub rogitu mei Notarij, &c. prout in libro actorum criminalium folio,..*

Quæ sibi per me lecta, & vulgari sermone exposita de verbo ad verbum, prout iacet, alta, & intelligibili voce, & per ipsum benè audita, & intellecta, prout asseruit; fuit ipse Constitutus; per eumdem Dominum.

Interr. *an ipse sit illemet N. de N. filius N. de N. loci N. re, corpore, & substantia, de quo explicitè cantat sententia; & qui in ea reperitur condemnatus pro homicidio in pœnam triremium per septennium, & confiscationis bonorum*, siuè aliarum pœnarum, &c.

Resp. *io son* N. *de* N. *figlio di* N *de* N. *del luogo* N. *in corpo, & in anima; ma però non hò mai fatto tal delitto; è resto molto marauiglioso, come sia stato condennato à tali pene innocentemente, &c.*

Interr. *an de prodicta sua familia sit aliquis, qui vocetur* N. *de* N. *prout ipse.*

Resp. *nella mia famiglia* N. *non ci è altro che si chiami* N. *come mi chiamo io.*

19 Quo facto statim proceditur ad decretum infrascriptum, acceptando recognitionem, vt sequitur.

Tunc Dominus huiusmodi recognitionem ipsius Constituti acceptauit, illamque fuisse, fore, & esse ritè, ac legitimè factam, atque sententiam prædictam suis loco, & tempore, prout iuris fuerit, exequendam pronunciauit, omni meliori. &c.

Io N. *de* N. *hò deposto come di sopra, &c.*

N. *Iudex &c.* N. *Actuar. &c.*

20 Potest etiam fieri huiusmodi processus sub alia forma recognitionis rei coodennati in contumaciam, per exhibitionem scilicet sententiæ à Fiscali, & per confessionem ipsius Rei in sententia mentionati. *vt ata notata sup. nu.* 5. & fit infrascripto, vel simili modo, videlicet,

Diuersa forma recognitionis Rei per exhibitionem sententiæ, & per ipsius confessionem.

Die .. Mensis .... Anni.... &c.

Coram Per Illustri Domino N. *Iudice, seù Gubernatore* N. *&c. Neque, &c. Comparuit Dominus N. Promotor Fiscalis huius Curiæ N. & facto exibuit, atque produxit quoddam instrumentum, seù transumptum in publicam formam redactam per D. N. de N. Notarium, non Cassum, non Cancellatum, nec in aliqua parte vitiatam cuiusdam sententiæ lato per eumdem Dominum N. Gubernatorem, &c. siuè per D. N. &c. ac rogatam per me, &c. siuè per N. Notarium, &c. de anno ... et mense... die verò eiusdem mensis.... tenoris, prout in ea, etc. contra N. de N. de Terra N. ad præsens carceratum in carceribus N. huius ciuitatis* N. *in qua dictus* N. *de* N. *reperitur condemnatus in pœnam Triremium per septennium, & confiscationis bonorum* siuæ alterius pœnæ, &c. *occasione homicidij, de quo in dicta sententia, & petijt, ac instetit, prius debita persona recognitione dicti* N. *de* N. *ac ipso super alijs complicibus, & delictis, iuxta solitum, e Iuris, & facti remedijs examinato, ad debitam dicta sententia executionem, iuxtà Sacrorum Canonum, Apostolicarum, (& Sinodalium, si quæ sint) constitutum, bannimenterum, ordinationum, ac statutorum formam deueniri, aliàs, &c. Præmissa semper protestatione, quod per quascumque interrogationes dicto* N. *faciendas, & responsiones ab eodem dandas nullum inferatur præiudicium fieri supradicta, sententia, ac iuribus Fisco quomodocumque, & qualitercumque hactenus acquisitis; alijsque sententijs vbique locorum contra eumdem forsan latis, de quibus, &c. omni,* &c.

Et insuper exibuit, & produxit, in parte tamen, & partibus pro Fisco, & Curia facientibus & non aliàs, aliter, nec alio modo, quemdam processum, siuè copiam Authenticam processus fol. tab... fabricatam per eumdem Dominum Gubernatorem, siuè, &c. incipientem sic... &c. & finientem sic... &c. sub rogitu mei, &c. tenoris, prout in eo, &c. & petijt, ac instetit dictum processum diligenter videri, & super contentis in eo dictum admissatam, cum prestatione, de qua supra, diligenter examinari, et sibi comparenti ius, & iustitiam administrari, etc. aliàs, etc. omni meliori modo, &c.

Qui Dominus, &c. Visis supradicta sententia, et processu, ac auditis præmissis obtulit se paratum suis loco, et tempore ius, et iustitiam administrare, omni, etc.

Successiuè.

Constitutus personaliter, &c. prout annotatum est suprà *nu.* 16. vsque ad *num.* 17. postea dicatur.

Interrogat. *Quomodo nominatur, et cognominetur.*

Resp. &c. vt sup. vsque ad *nu.* 18. postea subiungitur.

Interr. *An ipse constitutus fuerit vmquam processatus, inquisitus & condemnatus pro aliquo delicto, et quatenus sit, pro quo.*

Resp. *Io non son stato mai processato, inquisito, nè condemnato per delitto alcuno, che sappia.*

Et monitus, vt benè aduertat, nec dicat, se numquam fuisse inquisitum, nec condemnatum pro aliquo delicto, quia Curiæ benè constat contrarium, quod fuerit inquisitus, et condemnatus de quibusdam delictis, et certè non est verisimile, quod ipse notitiam aliquam non habuerit, et non habeat de omnibus, et singulis, &c.

Resp. *Signore mi creda, che non hò hauuto mai notitia alcuna di quanto al presente sento per vostra bocca, del che molto mi marauiglio.*

21 *Tunc Dominus ad conuinciendum ipsum constitutum de mendacio, ac ad omnem aliam bonum, ac meliorem finem, & effectum exhibuit eidem constituto sententiam triremium,* (vel, &c.) *de qua supra etc. per D.* N. *Promotorem Fiscalem productam; latam, et promulgatam per eumdem Dominum Gubernatorem.* (vel, &c. *; et mandauit per me illam ad claram ipsius constituti intelligentiam, legi, et vulgari sermone exponi a principio vsq; ad finem.*

Qua per me lecta, et sibi vulgariter exposita, et bene per ipsum audita; et intellecta, vt asseruit, fuit per Dominum.

Interr. *an ipsemet constitutus sit illemet* N. *de* N. *loci* N. *filius* N. *re, corpore, et substantia de quo mentio fit in sententia, et qui condemnatus fuit propter homicidium in pœnam triremium, et aliàs prout in ea, cui, etc.*

Resp. *Signor sì, che io sono* N. *de* N. *della Terra* N. *figlio di* N. *in corpo, è sostanza, ma non però si trouerà mai con verità, che habbia commesso tal delitto d'homicidio, nè è possibile, che sia stato così falsamente condennato in galera per detta causa.*

Interrogat. *An de sua famiglia* N. *sit aliquis alius qui nominetur* N. *de* N *sicut ipse Constitutus.*

Resp *Signor nò, che non ci è altro nella mia famiglia, che si chiami* N. *come mi chiamo io, che sappia*

Tunc Dominus, etc. prout habetur supra *nu.* 19.

22 Poterit Iudex huiusmodi recognitionem facere, vtendo alia æquipollenti, sed altiori forma, nam post protestationem, de qua supra *num. præcedent. in princ.* & post descriptionem personæ Rei condemnati, nec non post interrogationes super nomine, cognomine, patria, exercitio, & ætate interrogabit eũdem de loco, in quo fuit captus, quomodo, à quo, quãdo, cum quibus erat, an erat armatus, solus vel associatus, & cum quo, seù quibus, quomodo cum illis erat, à quanto tẽpore; Quid faciebat in illo loco, qomodo viuebat, in domo cuius habitabat, an proprijs expensis, vel alienis, & cuius, cum quo, seù quibus ibi conuersabatur, quanto tempore ibi habitauerat, quãdiu ibidẽ permanere intẽdebat, quare, & cętera similia interrogatoria faciendo, ad effectum, vt constitutus proprio ore se inuoluat, & quasi nõ aduertens cõtumaciã

suam

ſuam confiteatur; Et tali caſu poſt confeſſionem propriam exibenda erit ei ſententia contra ipſum lata, iuxta formam ſuperius traditam, *n.* 19. *vel n.* 21. vel, vt infra, videl.

Et exhibita ipſi conſtituto per me de mandato Domini, &c. quadam ſententia condemnatoria ad triremes, & ad bonorum confiſcationem, ſiuè, &c. contra ipſum conſtitutum lata ſub die tali... menſis N. ann.... per eundem Illuſtriſs. Dominum Gubernatorem, (ſiuè Alium) *ſub rogitu mei, &c.* (vel alterius) *tenoris, &c. & idem per me vulgariter expoſita, & per eundem conſtitutum benè vt aſſeruit, audita, & intellecta, fuit per Dominum.*

Interrogat. *An ipſe ſit illemet, &c.* prout ſupra *dictis numeris* 18. *&* 21. *vſque ad finem*, & cum decreto poſito ſimiliter *ſup. n.* 19.

23 Fieri ſolet ſimiliter huiuſmodi recognitio perſonæ Rei in contumaciam condemnati, & poſt ſententiam ad manus Iudicis ducti, & in fortijs Curiæ detenti, ad effectum exequendi ſententiam taliter contra eum latam, per teſtes idoneos, qui ipſum recognoſcant, & deinde etiam per ſuammet confeſſionem; & tali caſu forma ipſius conſtituti erit vt infra, videl.

Forma Recognitionis Rei in contumaciam condemnati, per Teſtes, & vlterius per ipſiuſmet confeſſionem.

Die... Menſis.... Ann.... &c.

Conſtitutus perſonaliter, &c. prout ſupra *n.* 16. cum proteſtatione *n.* 17. & opportunis interrogationibus factis, ſi negauerit, ſe eſſe eundem in ſententia mentionatum, monetur infraſcripto modo.

Interrog. *& monitus, vt benè aduertat dicere veritatem, quia non deſunt teſtes, qui recognoſcere poterunt ipſum Conſtitutum vocari N. de N. non autem N de N. vt ipſi fingit, & eſſe illum eumdem, de quo agitur, & fit mentio in ſententia, & qui in ea eſt condemnatus.*

Reſp. *Quali teſtimonij potranno dire, che Io ſia quello, che non ſono? Io mi chiamo N. e non N. del qual ſi fà mentione nella ſententia, e del reſto ogn'vno potrà dire quello, che li piacerà.*

24 *Tunc Dominus ad conuincendum conſtitutum ipſum de mendacio, & ad illum diſponendum ad veritatem fatendam, & ad omnem alium meliorem finem, & effectum mandauit ad locum examinis adduci tres alios homines, qui magis ſimiles ætate, ſtatura, & effigie ipſi conſtituto reperiri poterunt.*

Quibus adductis Idem Dominus mandauit eos in ordine poni, & inter illos collocari etiam ipſum conſtitutum, & ad illorum faciem ſucceſſiuè mandauit vocari N. de N. Teſtem, qui ad faciem illorum adductus, & ſibi delato iuramento veritatis dicendæ, prout iurauit, tactis, &c. fuit per Dominum.

Interr. *An cognouerit, & cognoſcat N. de N. Terra N.*

Reſp. *Signor sì che hò conoſciuto, e conoſco N. de N. della Terra N.*

Interr. *Qua occaſione, a quanto tempore citra, quandiù eſt, quod ipſum non viderit.*

Reſp. *L'hò conoſciuto, perche andauamo ſpeſſo inſieme à ſpaſſo per la Città, & hebbi la ſua amicitia da tre anni in quà, Vltimamente non lo viddi più da ſei meſi in circa à queſta parte, è ſi diſſe publicamente, ch'era fuggito, per hauer vcciſo N. de N. per il che era ſtato condannato in galera.*

Hic fieri poterunt aliæ interrogationes, ſi Iudici videbitur, prout facti qualitas poſtulabit, & deinde ſubiungatur.

Interr. *An ſi modo dictum N. de N. videret, illum recognoſceret?*

Reſp. *Signor sì, che lo riconoſcerei ſubito.*

Et Domino dicente, vt modo inſpiciat iſtos quatuor, qui ſibi ante oculos exibentur ſic in ordine diſpoſiti, & dicat pro veritate, an inter dictos quatuor adſit, & reperiatur ille N. de N. de quo paulo ante interrogatus fuit, & qui dicebatur, quod occiderat N. de N. & qui condemnatus fuerat ad triremes.

Reſp. *Io hò viſto, e vedo beniſſimo queſti quattro huomini poſti in fila, e tra eſſi vi riconoſco N. de N. del quale poco fà m'hauete domandato, e di chi ſi mormoraua d'hauer vcciſo N. de N. e chè perciò era ſtato condannato in galera.*

Et Domino ſubiungente, vt dicat, & deſignet quiſnam ex dictis quatuor hominibus ſit ille N. de N. & illum manu tangat.

Reſp. mouens ſe de loco ad locum, & manu tangens conſtitutum tertium in ordine poſitum, *Signore: queſto qui ch'è il terzo nella fila, & hora tocco, è propriamente quel medeſimo N. de N. di chi ſin'hora m'hauete domandato, & io vi hò riſpoſto.*

Præſente dicto N. de N. conſtituto, & dicente Sig. coſtui biſogna, che ſia imbriaco, ò pazzo, che opera coſi à caſo; ò pure l'hauete voi inſegnato, chi toccaſſe me; mentre Io non mi chiamo N. ma N. e mai hò viſto queſt'huomo, nè lui hà potuto ved r me.

Replicante tamen dicto N. *de* N. *Teſte adducto, & dicente: Io non ſono, nè imbriaco, nè matto, nè meno iſtrutto dal Signor Giudice, nè da altri; e però vi dico Signore, quello vol negare il ſuo eſſere, egli ſi chiama* N. *de* N. *e non* N. *de* N. *come finge, e coſì ſi facea chiamare l'anno à dietro quando Io l'hò conoſciuto, e coſì lo chiamauano tutti, frà quali molti ſuoi paeſani, ſi come egli medeſimo diceua d'eſſer tale.*

Et cum vterque perſiſteret in ſuo dicto Dominus licentiauit adductum, & ſucceſſiuè ad magis conuincendum ipſum conſtitutum de mendacio, & ad magis diſponendum ad veritatem fatendam, & ad omnem meliorem finem, & effectum mandauit adduci N. *de* N. *loci* N.

Qui adductus, & delato ſibi iuramento veritatis dicendæ, prout tactis, &c. iurauit, fuit per Dominum.

Interr. *an cognoſcat N. de* N. *&c.*

25 Et proſequatur ordine ſuprapoſito cum primo teſte *in præced. nu.* 24. & ſic eodem modo procedetur cum aliis teſtibus adducendis pro recognitione facienda.

Et quando Reus perſeuerauerit in negatiua, non obſtante quod tot teſtes illum recognouerint. & Iudex voluerit eumdem vlterius interrogare, vt ſi poſſibile erit, habeat etiam confeſſionem à Reo ex ore proprio, tunc poteſt proſequi poſt examen vltimi teſtis, modo, quo infra, videl.

Et cum vterque perſiſteret in ſuo dicto Dominus licentiauit dictum N. vltimo loco adductum, ſicut licenciauerat prius alios quatuor adductos, & ſucceſſiuè proſequendo examen cum ipſo conſtituto, eumdem.

Interrogauit, *quomodo audeat negare, ſe eſſe N. de N. de quo loquitur ſententia ſibi iam lecta, cum videat, quod per tot teſtes fide dignos fuerit recognitus pro veritate pro N. de N. & non pro N. de N. vt ipſe fingit.*

Reſp. *Signore. Io non sò che ſi dicano queſti teſtimonij falſi, sò bene che non ſon quello che eſſi dicono, perche io ſono N. de N. non N. de N.*

Interr. *quare velit, quod prædicti teſtes dicerent ipſum conſtitutum nominari, & eſſe N. de N. ſi reuera nominaretur, & eſſet N. de N. prout ipſe fingit.*

Reſp. *Io non sò perche dicano vna coſa per vn'altra; sò ſi bene che non ſono quello, che loro dicono.*

Hic in loco fieri poſſunt aliæ interrogationes, ſi opportunæ, & neceſſariæ videantur, & deinde examen compleri, modo, quo ſupra *n.* 19. & contra eumdem procedi poteſt ad ſententiæ condemnatoriæ exequutionem, tanquam contra conuictum. Et eſt notandum, quod ſi reuera reus plura haberet nomina, & in ſententia fuit condemnatus ſub vno ex illis; ſufficiet, ſi per teſtes idoneos recognoſcetur ſub eodem nomine, vt dictum eſt ſup. *n.* [illegible] *in fin.*

26 Quando verò non reperiuntur teſtes in numero ſufficientes, & idonei, qui huiuſmodi Reum condemnatum in contumacia, & poſtea captum non recognoſcant, & ipſe perſiſtit in negatiua, quod non eſt ille, de quo loquitur ſententia condemnatoria; tunc ſi adſunt indicia ſufficientia, vel ſaltem vnus teſtis illum recognoſcens, modo, quo ſup. *n.* 24. vtique poterit iudex ipſum torquere pro habenda ex proprio ore confeſſione ſuper identitate perſonæ, & eius recognitione, ad effectum exequendi ſententiam: tali autem caſu modus torturæ erit infraſcriptis, vel huic ſimilis, videl.

Forma inferendæ torturæ Reo condemnato in contumaciam pro habenda confeſſione identitatis Perſonæ.

Die... Menſ.... ann.... &c.

Conſtitutus perſonaliter, &c. prout ſup. *n.* 16. & 17. & deinde interrogator ſuper omnibus alijs, de quibus dictum fuit etiam ſup. *n.* 8. ac ipſo perſiſtente in negatiua ſubiungitur, continuando examen.

Interrogatus, *& monitus per Dominum, ut tandem a tot mendacijs abstineat, & se disponat veritatem dicere, an ipse sit illemet N. de N. de quo loquitur sententia, & in ea condemnatus reperitur ad pœnam ultimam, cum iam videat, se non posse aliquo modo negare, alias deuenietur contra ipsum ad opportuna iuris, & facti remedia.*

Respondit, *io non hò detto altrimente bogia, che mi chiamo N. de N. e non N. de N. e però non sò che vogliate più da me, e se mi strapazzarete di vantaggio, potrete farlo, perche hauete il braccio lungo per l'officio, che esercitate, ma sappiate, che mi fate torto, e n'haurrete da rendere conto a Dio benedetto.*

Tunc Dominus sedens, & Visis, &c. & visa obstinatione ipsius Constituti, stante depositione N. de N. &c. et eius confrontatione facta cum ipso Constituto, qui in eius faciem asseruerunt, ipsum Constitutum nominari N. de N. non autem N. de N. Attentis etiam variationibus ipsius Constituti, mendacijs, et inuerisimilibus responsionibus, de quibus supra, ad habendam tantummodo confessionem super identitate personæ ipsius Constituti, et an ipse reuera sit ille N. de N. nominatus in dicta sententia, cum aliter ab ipso haberi non possit, et non aliter, aliàs, nec alio modo, &c. ac sine præiudicio perdictæ sententiæ, ac iurium Fisco quomodocumque et qualitercumque acquisitorum, & vtsique modo competentium, repetitis semper protestationibus, de quibus supra de verbo ad verbum, & iuxta illarum formam, & non alias, &c. Mandauit ipsum Constitutum duci ad locum torturæ, ibique spoliari, ligari, & funi applicari.

Qui dum sic ductus spoliaretur, ligaretur, & funi applicaretur, fuit per Dominum benignis verbis monitus, ut veritatem dicat.

Respondit. *Signore, io la verità già l'hò detta sin'hora, e però non sò, ne posso dir altro.*

Tunc Dominus, cum videret Constitutum ipsum omninò recusare veritatem fateri, eundem iam spoliatum, ligatum, & funi applicatum mandauit in altum eleuari.

Qui sic eleuatus cœpit clamore, gemere & dicere; Ohimè, Sig. Iddio aiutami: Madonna Santiss. soccorremi.

Interrog. *ut veritatem dicat, an ipse sit illemet N. de N. in prædicta sententia mentionatus.*

Resp. *Signor nò che non son quello, mà son bene N. de N. come v'hò detto di sopra.*

Interr. *& monitus, ut tandem desistat continuare tot mendacia, cum iam videat se esse conuictum per testes, quod sit idem in sententia mentionatus, & non ille N. de N quem se fingendo facit.*

Resp. *Io hò detto, e dico la verità, e li testimonij dicono una grandissima buggia, e però Dio m'aiuterà.*

Deinde fieri possunt aliæ interrogationes, secundum temporis, & facti opportunitatem: & vbi euenerint aliqua accidentia in huiusmodi tortura inferenda, recurre ad superiùs dicta in simili materia. *Sect. 14. de tortur. Reor. à nu. 55 cum seqq.* Et tandem, si deueniendum sit ad finem torturæ, fieri solet infrascriptum decretum, videl.

Tunc Dominus acceptatis, &c. cum aliud à Constituto habere non posset, cum stetisset sit in torturam eleuatus per spatium mediæ horæ ad horologium pulueris, mandauit ipsum Constitutum leuiter deponi, disligari, brachia reaptari, reuestiri, & ad largam, ut moris est, reponi, cum termino dierum trium ad dicendum causam, quare dicta sententia contra ipsum alias lata exequi non debeat. &c.

Qui sic depositus, dum disligaretur, & brachia sibi reaptarentur, cœpit fortiter dicere; Ohime, ohime, fate piano per amor di Dio; hæc, & similia verba proferendo. Quæ ego, &c. Præsente D. N. Promotore fiscali, &c. prout inferius n. 31.

Vbi verò in tortura confessus fuerit, & opus erit, ob aliquam causam necessariam, confessionem ratificari facere, extra tormentum, quomodo in ea procedendum, sit vide supra *ead. præsit. Sect. 14. n. 62.* Sed regulariter in huiusmodi tortura non adhibetur ratificatio; quia agitur tantum de recognitione super identitate personæ, ad effectum exequendi sententiam, & non alias.

27 Quòd si casus acciderit, vt Reus in contumaciam condemnatus & qui recognosci debet, sit mutus, vel surdus, & loqui non valeat; vel sit exterus; cuius Idioma non intelligitur; nec ipse latinam, aut vernaculam linguam callcat; in his casibus fieri debet recognitio, vt dictum est supra *nu. 10. & 11.* per signa, & nutus, vel per scripturam; vel per interpretes infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma recognitionis Rei contumaciam condemnati, qui loqui non valet, per signa, & nutus, vel per scripturam, vel per Interpretes.

Die.... mens.... ann.... &c.

Constitutus personaliter, &c. prout suprà *n. 16.* describendo personam eodem modo, quo ibidem fit: & cum protestatione annota similiter *n. 17.* deinde subiungitur.

Ad opportunas Domini interrogationes per nutus, & signa, cum mutus, aut surdus esset, vel linguam amputatam haberet, ita quod loqui, aut audire non possit, nisi per nutus, & signa, quæ ego Notarius, seù Actuarius causæ non intelligebam; ideo idem Illustriss. D. mandauit vocari N. N. & N. ipsius Constituti consanguineos, qui asseruerunt intelligere dictos nutus, & signa, quæ fiebant per dictum Constitutum, & eum ea loqui solere nutibus, & signis. Quos sic ad faciem dicti Constituti adhibitos, & deductos Dominus deputauit Interpretes, mandando ipsis, ut quæ ipse Dominus interrogaret, dicto Constituto nutibus, & signis solitis exponerent, & ea, quæ d. C. nutibus, & signis responderet, sibi, & mihi Notario vulgari sermone referrent: & delato illis iuramento de fideliter omnia interpretando: Item & ipsi Consti. tuta de veritate dicenda, prout iurauerunt tactis, &c. Præmissa per Dominum protestatione, &c. (inseratur protestatio, quæ habetur supra *n. 17.*)

Idem Constitutus ad opportunas Domini interrogationes ut supra, vulgarizatas per eundem Dominum, & per dictos N. N. & N. Interpretes, ut supra deputatos, præsentes, & assistentes ipsi Constituto interpretatas, dixit, & deposuit nutibus, & signis per eosdem Interpretes ipsi Domino, & mihi Notario declaratis, prout infra, videlicet.

Interrog. *Primo per Dominum latinè, & deinde vulgariter, & per dictos N. N. & N. Interpretes per nutus, & signa de nomine, cognomine, patria, parentib. & exercitio.*

Resp. *per nutus, & signa per eosdem N. N. & N. Interpretes ipsi Domino, & mihi vulgariter exposita. Io mi chiamo N. figlio di N. la patria è N. deinde quibusdam signis faciendo, manibus actum suendi calceamenta, se declarauit super eius exercitio, prout dictum actum præfati N. N. & N. interpretati sic fuerunt: Il mio mestiero; è di calzolaro.*

Interrogatus, &c. & sic prosequatur examen vsque ad finem faciendo interrogatoria, quæ necessaria erunt eodem ordine supra exempli gratia notato: præsertim: *n. 17. 18. et 19.* Deinde completo examine Interpretes se subscribant sic:

Io N. de N. hò interpretato il presente esamine nel modo, che stà scritto di sopra, &c. & eodem modo se subscribant Alij Interpretes, si plures adhibiti fuerint. Et hæc quoad mutum, aut surdum, aut alio modo impeditum loqui non valent, neque scribere scientem.

28 Si verò huiusmodi Reus mutus, vel surdus, aut loqui impeditis scribere sciat, seruato in omnib. eodem ordine, quo suprà à principio Constituti *præcit. n. 16.* quoad descriptionem personæ Constituti; ac etiam quoad annotarionem protestationis, deinde subiungatur.

Et cum mutus, aut surdus esset, (vel linguam amputatam haberet) ita quod loqui, aut audire non posset.

Ad opportunas Domini interrogationes dixit, et deposuit proprijs manib. scribendo, prout infra, videl. & Primo.

Interrog. *de nomine, cognomine, Patria, parentibus, et exercitio.*

Resp. *dictum interrogatorium inscriptis redactum prius legendo, deinde sua propria manu calamo accepto scribendo, ut infra. Io mi chiamo N. de N. son figlio di N. e di N. legitimi consorti, la mia Patria è N. et il mio mestiero è di Procuratore.*

Deinde eodem modo prosequitur examen iuxta practicam interrogatoriorium supra positam *nu. 17. 18. & 19* extendendo alia interrogatoria, & responsiones, ac exhibendo sententiam & accipiendo recognitionem, prout ibidem notatur; paucis tamen quibusdam, vel mutatis, vel additis, ob causam dicti impedimenti:

29 Quòd si Reus recognoscendus aliud habeat linguæ impedimentum, qui a fortè sit vltramontanus puta Germanus,

Polo-

Polonus, Gallus, Hispanus, & simil., qui linguam latinam, aut Italicam vernaculam non calleat; tunc adhibendi sunt Interpretes eiusdem rationi, vel alterius vtramque linguam intelligentes, prosequendo examen eodem modo, prout supra *nu.* 27. paucis tantùm verbis mutatis, aut additis, exempli gratia.

Ad opportunas Domini interrogationes, eum esse Germanum, Polonum, vel &c. & nescire latinè, nec vulgari Italico sermone loqui, & ego Notarius dictam linguam non intelligerem, Dominus Iudex mandauit vocari N. de N. & N. de N. mercenatores incolas in Platea N. natione Germanos, Polonos, & simil. qui Germanam linguam, vel &c. et vulgarem Italicam se callere dixerunt. Quos sic ad faciem dicti Constituti deductos, et adhibitos, idem Dominus deputauit Interpretes, mandando eis, vt quæ ipse Dominus interrogaret, dicto constituto lingua Germanica, vel simili, etc. exponerent, et quæ ipse constitutus eadem sua lingua responderet, sibi, et mihi Notario vulgari sermone referrent. Et delato illis iuramento, etc. vt supra. *d. n.* 26. mutatis verbis. *nutibus, et signis in suo sermone Germanico per eosdem interpretes, etc.* Deinde.

Interr. *per Dominum latinè, postea vulgariter, et per dictos N. et N. interpretes, eorum lingua Germanica de nomine, patria, etc.*

Resp. *suo sermone Germanico per eosdem N. et N. Interpretes ipsi Domino, et mihi vulgariter exposito. Io mi chiamo N. La mia patria è N.* & sic de reliquis; tandem expleto examine interpretes se subscribant eodem modo, quo supra notatum est *prefat. n. 27. infra.*

30 Vbi verò post factam recognitionem Rei in contumaciam condemnati, altero ex modis supra expositis deueniendum erit ad torturam eiusdem Rei, vt propalet complices criminis, fautores, auxiliatores, & alia delicta, interim suspensa exequutione sententiæ condemnatoriæ; tunc prosequendo examen modo, quo supra *n.* 16. *et seqq.* si interrogatus super socijs, vel de alijs criminibus, negaret, posset successiuè moneri, vt veritatem fateatur, &c. & persistente in negatiua, procedi contra ipsum ad solitum decretum torturæ, vel si examen super recognitione personæ iam perfectum fuit; tunc potest iterum constitui idem Reus ad effectum prædictum propalandi alia delicta, socios, auxiliatores, & similes, præmissa protestatione, & alijs, de quibus in sæpè cit. *num.* 16. *et* 17. habetur & si in negatiua persistens, dictos socios, &c. negauerit, proceditur contra eum ad torturam infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Forma inferendæ torturæ pro habenda vlteriori veritate super complicibus, & alijs delictis, &c.

Die.... Mensis.... Anni.... etc.

Constitutus personaliter, N. de N. coram Illustri Domino N. Iudice, etc. Meque, etc. Assistente Domino N. Promotore Fiscali, etc. qui delato sibi iuramento veritatis dicendæ, prout iurauit tactis, etc. Præmissa prius per Dominum protestatione, etc. prout habetur, suprà *numer.* 16. deinde subiungitur.

Interr. *ut modo dicat, quot socios ipse constitutus habuerit, complices, et participes in dicto suo homicidio commisso in personam N. et pariter dicat, quæ alia delicta commiserit.*

Resp. *Io non hebbi compagno alcuno nel detto homicidio, oltre N. et N. miei seruitori, come già sapete, mentre ancor essi si trouano carcerati per la medesima causa. E non hò fatto altri delitti in vita mia, eccetto che questo.*

Et Domino dicente, non esse verisimile, quod alios complices non habuerit, præsertim, quia tale factum committi non potuerit ab ipsis tribus solum, quod apertè colligitur, ex circumstantijs, et qualitate facti; Ideo nominet, et pariter quæ alia delicta commisit, aliàs contra ipsum deuenietur ad opportuna Iuris, et facti remedia.

Resp. *Io vi hò già detto che non ho hauuto altri compagni, e non ho commesso altri delitti, che questo; se poi mi volete strapazzare di vantaggio, e tormentarmi senza raggione, fate patrone, et lo pigliarò il tutto per e miei peccati.*

Tunc Dominus sedens, etc. Visis, et consideratis prædictis; Visa etiam supradicta sententia, in qua Alij, vltra ipsum constitutum, et duos suos famulos reperiuntur condemnati sub littera N. et N. *quorum nomina aliter, quam ab ipso constituto difficillimè haberi possunt: stante etiam qualitate delicti commissi, quod omnino quisque prudens inde cabet non potuisse à tribus tantum personis committi, attenta etiam qualitate personæ ipsius constituti, qui à tribus annis citra bannitus, et condemnatus reperitur; Vnde credendum verisimiliter est, quod alia commiserit delicta, et quod plures habuerit fautores, Receptatores, et auxiliatores, cum huiusmodi delinquentes sine illis diù salui esse non possint, pro habendis nominibus complicum in homicidio prædicto, et qui sunt Alij in sententia condemnatoria designati sub dicta littera N. ac pro habendis ab ipso constituto alijs delictis per ipsum verisimiliter commissis, alijsque complicibus, fautoribus, auxiliatoribus, & receptatoribus, postquam prædicta aliter ab eo haberi non possunt, mandauit ipsum constitutum adduci ad locum torturæ, ibique spoliari, ligari, & funi applicari; et hoc sine præiudicio quorumcumque iurium fisco quomodocumque et qualitercumque competentium, et acquisitorum, et citra præiudicium sententiæ condemnatoriæ supra exhibitæ et recognitionis personæ ipsius Constituti in eatenentæ, ac omnium, et quorumcumque aliorum sententiarum contra dictum Constitutum latarum, si quæ, etc. ac rei iudicatæ, et auctoritatis eiusmodi inde resultantis, et aliorum omnium, de quibus idem Constitutus esset confessus, vel conuictus, super quibus modo ullo Dominus non intendit ipsum torquere, quinimò explicitè protestatur ipsum super illis se non torquere; et huiusmodi protestationem in quolibet actu repetitam fore et esse dixit, et intendit, et quod pro repetita semper habeatur, sed tantum ipsum torqueri facere intendit pro vlteriori veritate habenda supra dictis nominibus, complicibus, fautoribus, auxiliatoribus, & receptatoribus, ac alijs delictis per ipsum Constitutum verisimiliter commissis, & non aliàs, aliter, nec alio modo, de quo solemniter, & expressè, ac omni meliori modo protestatus fuit, & protestatur.*

Quo sic adducto, spoliato, ligato, & funi applicato Dominus monuit ipsum Constitutum ad completam veritatem dicendam super dictis fautoribus, auxiliatoribus, & receptatoribus: ac alijs delictis, quæ verisimiliter commisit, dum fuit contumax, bannitus, vel aliàs, &c. ac ad probandum nomina aliorum in dicta sententia condemnatorum sub littera N. nec expectet, quod contra ipsum ad tormenta deueniatur.

Respondit; *Io non hò altro che dirui di più, perche hò detto di sopra à bastanza tutto quello che doueua dire, però se mi volete tranagliare così à torto, fate padrone.*

Tunc Dominus repetita protestatione de qua supra, illique firmiter inhærendo, mandauit ipsum Constitutum in altum eleuari.

Qui sic eleuatus cæpit dicere; ohime Signore Iddio Maria Vergine, S. Antonio aiutatemi, & deinde tacuit.

Et monitus per Dominum, vt relinquat obstinationem, & dicat veritatem super dictis fautoribus, &c. ac alijs delictis.

Resp. *Io non hò hauto altri compagni, nè fautori; nè fatto altri delitti. Non sò che volete più da me, oh Dio, ohime.*

Deinde dixit ex se ipso: Io non hò fatto male nessuno, anzi ne meno hò ammazzato N. de N. come balordamente dissi mesi sono, perche forse era impazzito, e stordito per li strapazzi fattemi à torto: però hauendo detto vna così gran buggia, adesso me disdico.

Et Domino dicente, quod non interrogatur amplius super dicto homicidio, quia de hoc est iam confessus, conuictus, & condemnatus, sed tantummodo interrogetur super complicibus, fautoribus, & auxiliatoribus, ac alijs delictis: et cum confessionem suam non possit amplius in dubium reuocare, ideo cum ad effectum prædictum, et ad habendum nomina in sententia condemnatorum sub litt. N. tantummodo torqueatur, ad hæc solùm respondeat.

Resp. *Io hò detto quel che poteuo, e doueuo dire, e se mi tenete quà cent'anni, non dirò altro.*

31 Deinde fiunt alia interrogatoria ad arbitrium Iudicis, secundum opportunitatem, attento spatio temporis, quo reus in tortura permanere debet, & tandem absoluto examine fit decretum, quod deponatur cum termino ad dicendum, quare sententia exequi non debeat, cuius tenor erit sequens, videlicet

Forma conclusionis examinis Rei in Tortura facti pro vlteriori veritate, &c.

Tunc Dominus acceptatis, &c. cum aliud à dicto Constituto habere non posset, mandauit leniter de tortura deponi, (cùm permansisset in ea suspensus, sine aliqua quassatione per spatium mediæ horæ,) dissolui brachia reaptari, reuestiri, & ad largam poni, cum termino trium dierum ad dicendum causam, quare vlla sententia exequutionem contra ipsum demandari non debeat.

Qui Constitutus sic depositus, dum dissolueretur, ac brachia reaptarentur submissa voce ob dolorem dicebat, ohime, fate piano fratello, oh Dio ache dolore è questo, & similia.

Quibus absolutis solet Promotor Fiscalis instare pro exequutione sententiæ, & infrascripto, vel simili modo scribitur per Notarium causæ, videl.

Præsente Domino N. Promotore fiscali, & præmissam recognitionem, & alias confessiones in parte, & partibus tantum acceptante, petenteque ad vlteriora, & reiterationem tormentorum, vel grauiora tormenta ad effectum prædictum tantum; & non aliter, aliàs, &c. contra dictum Constitutum procedi, cum leuissimè, nec sufficienter fuerit tortus. Et demum contra eundem ad exequutionem sententiæ prædictæ deueniri, aliàs, &c. omni, &c.

32 Vltimo loco, transacto triduo, & nihil releuans pro parte rei recogniti deducto; solet citari ad sententiam pro die, & hora certis de qua *d. sect.* 18 *nu.* 18. qua exequuta, & per Baiulum facta relatione, deuenitur ad prolationem sententiæ executiuæ alterius sententiæ contra reum in contumaciam alias latæ, *de qua in præcedenti sect.* 18. *nu.* 21. Solet autem hæc esse talis, prout sequitur, vel huic similis, videlicet.

Forma sententiæ triremium in exequutionem alterius sententiæ in contumaciam latæ.

In Christi Nomine Amen.

Nos N. de N. V. I. D. Gubernator N. seù, &c. Iudex ordinarius, Visor, Cognitor, & decisor causarum omnium cuiuscunque generis, quæ versa fuerunt, & vertuntur inter D. N. Promotorem Fiscalem, & Curiam dicti loci N. ex vna, & N. de N. loci N. Reum conuentum, inquisitum, processatum, & in eius contumaciam condemnatum ad triremes per septennium, & bonorum confiscationem, pro homicidio commisso per ipsum in personam quondam, N. de N. aliàs prout latius in actis, & sententia, quibus, &c. & demum captum, carceratum, & legitimè recognitum parte ex altera. Vnde Nos quo supra, &c. Visis processibus, ac sententia, (seù sententijs, si plures fuerint) *contra dictum N. de N. lata sub die.... mense.... ann.... in qua condemnatus fuit ad pœnam triremium per annos septem, & bonorum omnium confiscationis, &c. Visa captura de eo facta, & recognitione eius personæ legitimè sequuta; Viso termino eidem dato ad dicendum causam, quare supradicta sententia* (seù sententiæ) *exequi non debeat, & quod in eo nihil penitus deduxit, quod illum releuaret: Visa citatione ad sententiam pro hac die, & hora, actis, omnibusque alijs, &c. Visis videndis & consideratis de Iure considerandis*, (Habito verbo cum Illustriss. Domino Episcopo N. si taliter procedendum sit, vel habito voto Dominorum Congregationis, seù Concistorij criminalis Curiæ, si fuerit, siuè, &c.)

Christi Nomine repetito solum Deum, & iustitiam præoculis habentes dicimus, declaramus, pronunciamus, & diffinitiuè sententiamus supradictam sententiam, (seù sententias) *ad triremes, vt supra latam contra supradictum N. de N. debitæ exequutioni demandandam fore, & esse, prout demandari mandamus, & adhuc effectum eundem N. de N. ad triremes Sanctissimi Domini Nostri Papæ ad remigandum pro forzato per spatium, & tempus decennij, in dicta sententia expressum transmitti mandamus, ac medietatem omnium bonorum confiscandam fore, & esse, & Cameræ N.* (siuè pio loco N. siuè pijs vsibus, &c.) *applicamus, prout confiscari, & applicari volumus, & mandamus, & pro confiscatis, & applicatis haberi declaramus, &c. & mandatum* (seu mandata) *quodcumque desuper necessarium, & opportunum decernimus, & relaxamus ac exequi mandamus, non solum præmisso, sed omni alio meliori modo, &c.*

Ita est Ego N. Iudex, &c. seù Gubernator, &c. Vel
Ego N. de N. Iudex, seù Gubernator ita pronunciaui, etc.
Lata, Data, lecta, &c. prout supra *sect.* 18 *num.* 22.

Deinde expediuntur mandata necessaria, & opportuna pro exequutione effectiua prædictæ sententiæ, tum pro transmissione Rei condemnati ad triremes, tum pro confiscatione bonorum, & vbi seruatur, vt sententia intimetur condemnato, vel interloquatur pro exequutione illius, vel adsit alius stylus, ille seruari debet: de quibus omnibus multa habentur *sup. sect.* 16. *à n.* 54. *cum seqq.*

Quibus omnibus absolutis, ac peractis fit relatio apud acta Curiæ, per nuncium, seù exequutores, & ministros Curiæ super exequutione sententiæ, quæ scribitur per Notarium, seu Actuarium causæ in processu, qui conseruandus erit in Archiuio ad futuram rei memoriam; Cuiusquidem relationis forma, si quis videre cupiat, reuideat supra cit. *sect.* 16. *n.* 57. vbi per extensum inueniet: & illam inuenisse non pœnitebit.

Et his hactenus. Ad laudem & gloriam Omnipotentis Dei, Beatissimæq; Virginis MARIÆ, & omnium Sanctorum. Amen.

Monitio ad Lectorem.

Quæ hic apponenda putabatur, *Appendix de Rhetorica* Aduocati, atq; Causidicis necessaria (*sup. sect.* 15. *n.* 26. *in fin. promissa*) exin, glicente omnium operis mole, consultiùs omittenda, seu potiùs transferenda visa fuit; Eò vel maximè, ne huius Tomi editio in longum protraheretur, contra studiosorum vota, pluribus ex locis quotidiè opus expostulantium. Illam, Deo auspice, iam congestam, dabimus Tomo sequenti, post diuersas, omnigenasque Practicas, quibus Suada Facultas vsui esse potest. Interim his fruere, Deoque Optimo Maximo pro me ex operis complemento, gratias repende; Typographorumque erroribus ignosce.

F I N I S.

In Conceptione Tua Virgo Immaculata Fuisti Ora Pro Nobis Patrem, Cuius Filium Peperisti.

INDEX

INDEX MATERIARVM OMNIVM,

Quæ in hoc Primo Tomo Praxis continentur.

Prior numerus paginam indicat; posterior vero marginalem numerum.

Actio

Index Materiarum.

appella-

B

C

Index Materiarum.

cita-

Index Materiarum.

confessus

D

Index Materiarum.

Index Materiarum.

electio

exce-

Index Materiarum.

fidei

Emer.

G

Habitus

H

I

inqui-

Index Materiarum.

Index Materiarum.

post

M

monia-

Index Materiarum.

gationis

P

Index Materiarum.

ſeruatur

S

Senten-

Index Materiarum.

teſtis

V

Index Materiarum.

vindi-

F I N I S.

D 9